תלמוד בבלי המבואר

מתיבתא

עם
ביאורי הגמרא, רש"י ותוספות
ילקוט ביאורים
אליבא דהלכתא, פניני הלכה
תמצית הדף וכפתור ופרח

אוצר החכמה

עוז והדר

מהדורת זכרון משה

הקדמה למסכת שקלים

מסכת שקלים עוסקת במצות עשה המוטלת על כל אדם מישראל בזמן שבית המקדש היה קיים לתת מחצית השקל מדי שנה בשנה. בשקלים שנאספו היו קונים את קרבנות הציבור כגון שני קרבנות התמיד וקרבנות המוספים וכמו שיפורט להלן. חציה השני של המסכת מרחיב את היריעה בכל הקשור לממון הקדש ולבית המקדש.

אם כי מסכת זו היתה מתאימה יותר להיות מסודרת בסדר קדשים, שכן עוסקת היא בשקלי הקדשים והמסתעף מכך, בכל זאת סידרה רבינו הקדוש בסדר מועד לפי שתרומת השקלים אף היא נמצאת במעגל זמני השנה שהרי היתה נתרמת אחת בשנה, בדומה למסכתות המועדים שאף הם נחגים אחת בשנה. לא זו בלבד אלא שהקרבנות הקרבים במועדים נקנים מתרומת השקלים[א].

אחרי מסכת פסחים העוסקת בהלכות חג הפסח, סידר רבינו הקדוש את מסכת שקלים, לפי שזמן הבאת השקלים הוא סמוך לפסח והיא נחשבת כאחד מעניניו[ב]. וכן מפני שמצות מחצית השקל נכתבה בתורה (שמות פרשת כי תשא) אחרי מצות הקרבת הפסח (שמות פרשת בא)[ג]. טעם נוסף לסדר זה, לפי שבכל יום היו קונים מתרומת השקלים את קרבנות התמיד, והרי ענין קרבן התמיד הוזכר בפרק 'תמיד נשחט' שבחציה השני של מסכת פסחים[ד].

על מסכת שקלים לא נתחבר תלמוד בבלי כי אם תלמוד ירושלמי בלבד[ה]. למרות שישנם מסכתות נוספות שאין עליהן תלמוד בבלי אלא רק תלמוד ירושלמי, זכתה מסכת שקלים וכבר מימי קדם נכנס התלמוד הירושלמי לסדר לימוד התלמוד הבבלי[ו].

במבוא זה סדרנו בקצרה את יסודות מצות מחצית השקל לשיטת התלמוד הירושלמי במסכת זו, ובהתאם לדעות רבותינו הראשונים והאחרונים שעל פיהם פירשנו את דברי הגמרא.

אוצר החכמה

מצות מחצית השקל

מצות עשה מן התורה[ז] שיפריש כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה, ויתננו ליד הגזברים הממונים על כך. וחיוב זה בין כשהוא עני ובין כשהוא עשיר בין שהוא בארץ ישראל ובין כשהוא בחוצה לארץ.

נצטווינו על כך בפרשת כי תשא (שמות ל יב-טז): **"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם. זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'. כֹּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת ה'. הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְלָקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם".**

מצוה זו לא נאמרה כהוראת שעה בלבד כדי לפקוד את ישראל, אלא היא גם מצוה לדורות והיה כח חיוב זה יפה כל זמן שבית המקדש קיים. בזמן הזה אין מצוה זו נוהגת לפי שמטרת השקלים היא לצורך הקרבנות וכיוצא בזה, וכיון שאין הבית קיים אין להפרישם[ח].

נחלקו הראשונים האם מברכים על מצוה זו של הפרשת מחצית השקל[ט]. דעת הרשב"א' שאין מברכים על מצוה זו שכן לפי האמת אין התורם נותן כלום משלו שהרי נאמר[יא] 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך'. אולם יש אומרים[יב] שמברכים בשעת הנתינה 'אשר קדשנו במצוותיו וצוונו לתת מחצית השקל'.

'מחצית השקל' או 'שקל'

מטבע ה'שקל' של התורה הוא הנקרא בלשון חז"ל 'סלע'. שיעור מטבע זה הוא ארבעה דינרים. מחצית ה'שקל' של התורה היא איפוא מחצית ה'סלע' שהוא שני דינרים.

לאורך המסכת אנו מבחינים כי המטבע שנתנו ישראל בחובת מצוה זו קרויה 'שקל' ולא 'מחצית השקל' כפי שהיה ראוי.

הרמב"ן בפירושו על התורה[יג] מבאר טעם הדבר שחז"ל קראו למטבע זו 'שקל' ולא 'מחצית השקל': "מפני שהעם היו קורין 'שקלים' לחצאי הסלעים שהיו שוקלים בכל שנה, וכן הונהג בלשון חכמים במשנה, ועל כן אומר אדם לחבירו 'שקל הלויתני' כלומר המשקל שישראל שוקלים".

השערה מעניינת מוסיף ומעלה הרמב"ן על קיומה של מטבע מיוחדת שנוצקה לצורך המצוה והיא שהיתה נקראת 'שקל': "ויתכן שעשו בזמן בית שני מטבע של כסף של שני דינרים, כדי שיהא מצוי לתת לגזבר ההקדש ולא יצטרכו לקלבון. וקראו לזה המטבע 'שקל' והיו קורין לשקל של משה שהוא שקל של תורה 'סלע' כתרגומו"[יד].

'מחצית השקל' - יותר ולא פחות

שיעור זה של מחצית השקל שנתנה התורה לחובת התרומה אינו אלא בשעה שהמטבע הנסחר באותו הזמן הוא 'שקל הקודש' שאז החיוב לתת את מחציתו. המשנה מספרת, שכשעלו ישראל מן הגולה בימי עזרא היה ה'דרכון' המטבע העובר לסוחר באותם הימים ושוויו שני סלעים, והיו תורמים את מחציתו - מטבע 'סלע' שלם. במרוצת השנים הפך ה'סלע' עצמו להיות המטבע העובר לסוחר, והיו תורמים את מחציתו - מטבע של 'שקל' כשיעור 'מחצית השקל' שחייבה התורה.

בהמשך נשתנה שוב מסחר המטבעות, ומטבע ה'שקל' [שבזמן בית שני - מחצית הסלע] נעשה המטבע העובר לסוחר. וביקשו ישראל לתרום את מחציתו - מטבע 'דינר', ולא הסכימו חכמים לדבר לפי שרשאים ישראל להוסיף על שיעור מחצית השקל של התורה לפי המטבע העובר לסוחר, אולם אסורים לפחות ממנו[טו].

א. **המאירי** בפתיחת חיבורו 'בית הבחירה' על הש"ס. ב. **אגרת** רב שרירא גאון (חלק נב). ג. **הרמב"ם** בהקדמתו לפיהמ"ש. ד. **המאירי** שם: 'וכן עם היות ענין התמידים רמוז ב[מסכת] פסח שני'. ה. **המאירי** בפתיחתו למסכת שקלים. ו. **ע"פ** המאירי שם: 'והורגלנו בלמודה אחר מסכת פסח שני'. סימוכין לכך ניתן למצוא בכתב יד מינכן הנודע של התלמוד הבבלי, שבו נעתקה גם מסכת שקלים מהתלמוד הירושלמי. וראה מה שכתב בספר 'עלי תמר' בתחילת פירושו למסכת שקלים: "ויתכן שצורפה עוד מזמן גאוני בבל. ונראה הטעם בזה, שאחרי שרב אשי לא סדר תלמוד לזרעים וטהרות ביחוד וכללם בתוך התלמוד לשאר הסדרים מפני שלא היו נוהגים בחוץ לארץ, ואף על פי כן ערך התלמוד לסדר קדשים מן הטעם שכל שעוסק בתורת הקרבנות הרי הוא כאילו בית המקדש קיים ומביא קרבנותיו לבית הבחירה, ראו חכמים שאחריו להשלים גמרא שקלים שהיא בעיקר בעניני בית המקדש והקרבנות, החסירה בסידורו של רב אשי ורבינא, בצרפם התלמוד ירושלמי למסכתא זו". עוד בענין זה ראה בהסכמתו של האדמו"ר בעל ה'פני מנחם' מגור זצ"ל ל'מסכת שקלים עם תלמוד בבלי' (עם פירוש 'הגהלי והגדק' בני ברק תשנ"ג): "ובפרט כי מסכת זו אע"פ שהיא מתלמוד ירושלמי אבל נסתבב הדבר וכנסו אל תוך ש"ס בבלי והרבה סוגיות בה הם בלולות מלשון שני התלמודים בערבוביא וניכר בעליל שידים עסקניות משמשו בה יותר מדי ואין אתנו יודע פשר הדברים. והגם שהגה"ק מקאמרנא בחיבורו 'פני זקן' סייע הרבה לקרב את הסוגיות בבלי וירושלמי זה לזה להיותם אחדים אבל עם כל זה עדיין צריך בירור ביניהם". ז. **לדעת** הגר"א בספרו 'אדרת אליהו' (ויק פרשת כי תשא) אין בזה מצות עשה אלא הוא הלכה למשה מסיני. ח. **יש** מהראשונים שאף הסמיכוהו על הפסוק 'ונתת אותו על עבודת אהל מועד' ואם אין אהל מועד אין שקלים. ט. **נידון** זה שונה מנידון הברכה על תרומת הלשכה, שעליה נדון להלן. י. **שו"ת** הרשב"א סימן יח ובתשובות המיוחסות להרמב"ן סימן קפט. יא. **דה"י** א כט יד. יב. **פירוש** התפלות והברכות ר"י בר יקר ח"ב עמוד עג. יג. **שמות** ל יג. יד. **עוד** כתב הרמב"ן: "ויש אומרים כי הטעם ממה שאמרו (נכורות פ ב) מנה של קדש כפול היה, וכן כל המטבעות. ואינו נכון, כי שקלי עבד ואונס ומפתה אינם של קדש". טו. **כן** היא

בתלמוד הירושלמי הובאו טעמים שונים לכך שאין פוחתים משיעור תרומה זה של מחצית השקל. יש שאמרו שהוא לכפרה על חטא העגל שאירע במחצית היום ולפיכך יתנו מחצית השקל לכפר על כך[טז]. ויש שאמרו שהוא לכפרה על חטא מכירת יוסף, שבו מכרו עשרת השבטים את יוסף אחיהם בעשרים דינרים וקיבל כל אחד מהם שני דינרים, ולפיכך יתנו מחצית השקל שיש בו שיעור שני דינרים.

'קלבון' כתוספת למחצית השקל

חובה על התורמים 'מחצית השקל' להוסיף לתרומתם מטבע של 'קלבון' דהיינו 'דבר קל ומועט'[יז]. נחלקו תנאים על שום מה חיוב זה. לשיטת חכמים חיוב הוספת הקלבון אינו אלא כתשלום לשולחני עבור פריטת המטבע, ולפיכך הנותן מטבע של מחצית השקל מבלי שנזקק לפורטו אצל השולחני פטור מלהוסיף את הקלבון. רבי מאיר חולק וסובר, שהחיוב נאמר בכל מקרה והוא מן התורה ולפיכך חייבים בו גם כשתורם מטבע של מחצית השקל.

גם בשיעורו של הקלבון נחלקו חכמים ורבי מאיר. לרבי מאיר נותן מטבע 'מעה' שהוא אחד חלקי י"ב מחיוב מחצית השקל, ולחכמים נותן מטבע של חצי מעה שהוא אחד חלקי כ"ד מחיוב מחצית השקל.

רק החייבים במחצית השקל שגם ממשכנים אותם על חיובם זה (כפי שיבואר להלן) מחויבים להוסיף את הקלבון למחצית השקל. כמו כן הנותן את מחצית השקל כמתנה עבור חבירו פטור מלהוסיף את הקלבון.

יעודו של הקלבון שנוי אף הוא במחלוקת התנאים. רבי מאיר לשיטתו שחיוב התוספת הוא מהתורה ולפיכך הרי היא מגיעה יחד עם עיקר התרומה ללשכת השקלים. רבי אלעזר סובר שהיו קונים בהם בהמות לקרבנות 'קיץ המזבח'. רבי שמעון שזורי סובר שהיו עושים בהם ציפוי זהב לבית קודש הקדשים. בן עזאי סובר שהשולחנים היו נוטלים אותם בשכרם. ויש אומרים שהיו משתמשים בהם לצרכי רבים כתיקון הדרכים וכיוצא בזה.

מי הם החייבים במחצית השקל

כל זכר בישראל מבן עשרים שנה ומעלה חייב במחצית השקל, ואם לא נתן בזמנו ממשכנים אותו (כפי שיבואר להלן). הפטורים מחיוב זה של מחצית השקל ששקלו כגון נשים ועבדים, מקבלים מהם, ובלבד שימסרום לציבור יפה יפה. יוצאים מן הכלל הם הנכרים והכותים שאפילו אם שקלו אין מקבלים מהם.

קטן שלא הביא סימני בגרות אינו חייב במחצית השקל, אין תובעים אותו שיתן ואין צריך לומר שאין ממשכנים אותו. משהביא סימני בגרות[אהח 19/06/2018] שיהא בן עשרים שנה, חייב מדברי חכמים לתת מחצית השקל אלא שאם לא נתן אין ממשכנים אותו. הגיע לגיל עשרים, מתחייב מן התורה וממשכנים אותו.

אם כי כאמור אין הקטן מחויב במחצית השקל, אולם אם התחיל אביו לשקול בעבורו שוב אינו פוסק.

חיובם של הכהנים והלויים שנוי במחלוקת, אלא שגם המחייבים אותם מודים שאין ממשכנים אותם אם לא נתנו.

משמיעין על השקלים

אם כי רגילים הם ישראל להביא את כל חובותיהם אף מבלי שיהיה צורך לזרזם על כך, בכל זאת מנהג עתיק הוא עוד מימי הנביאים להכריז ולזרז את ישראל להביא את חיובם זה של מחצית השקל.

לפיכך, ביום אחד באדר[יח] היו שליחי בית דין מכריזים בכל ערי ישראל על החובה להביא את השקלים. ההכרזה נקבעה לתאריך זה כדי שתהיה לישראל שהות שלושים יום להביא את שקליהם לידי הממונים על כך, עד לראש חודש ניסן שבו היו מתחילים להביא את קרבנות הציבור משקלי התרומה החדשה[יט].

במקומות הרחוקים היו מקדימים ומכריזים על חובה זו כבר בתחילת החורף, כדי שאף תרומתם תספיק להגיע ללשכה קודם ראש חודש ניסן.

גביית מחצית השקל

ביום חמשה עשר באדר היו חלפני המטבעות יושבים בכל ערי ישראל (מלבד ירושלים) ותובעים בנחת את מחצית השקל מכל החייבים. כל מי שנתן להם קבלו ממנו, אבל לא היו כופים לתת. בידי החלפנים היו מוכנים מטבעות של מחצית השקל עבור אלה שלא היו בידם אלא פרוטות או מטבעות של מדינה אחרת.

בכ"ה באדר היו יושבים החלפנים בירושלים, כדי להראות שהזמן קרב וימהרו העם להביא. ומאותו היום ואילך התחילו גבאי בית דין למשכן את אלה שעדיין לא שקלו ולקחת מהם משכון עד שיתנו חובתם.

אין ממשכנים את אלה שאין חיובם חיוב גמור כגון נשים ועבדים וקטנים. גם השיטה המחייבת את הכהנים והלויים במחצית השקל, מודה היא שאין ממשכנים אותם.

כל השקלים שנתרמו בכל מקום ומקום היו נאספים לבית המקדש, ומניחים אותם בלשכה אחת מתוך הלשכות שהיו שם, ומהשקלים שנאספו שם היו ממלאים בקופות מיוחדות שמהם היו קונים את קרבנות הציבור, וזוהי תרומת הלשכה.

תרומת הלשכה לקופות הגדולות

רבותינו הראשונים נחלקו מהו האופן שבו תרמו את הלשכה. בפירושנו לאורך המסכת תפסנו לעיקר את שיטתו המיוחדת של הרמב"ם, לפיה היו קיימים של שני סוגי קופות שבהם היו השקלים בדרכם מהלשכה עד ההשתמשות בשקלים.

בסוף חודש אדר היה הגזבר[כ] נכנס ללשכה וממלא מהשקלים שנאספו שם שלוש קופות גדולות ששיעור כל אחת מהן היא תשע סאין. כל השקלים שנכנסו לשלוש קופות גדולות אלו נקראים 'תרומת הלשכה', ואילו השקלים שלא נותר להם מקום בקופות נקראים 'שיירי הלשכה'[כא].

גם אלו ששקליהם נפלו ל'שיירי הלשכה' לא הפסידו בכך והיה להם חלק שוה בכל הקרבנות. אף על פי כן היו בני משפחתו של רבן גמליאל נוהגים סלסול בעצמם ומשתדלים שהשקלים שתרמו יכנסו אל הקופות הגדולות, ונחת רוח היא להם שמשקליהם יקנו את קרבנות הציבור.

מי שלא הביא את שקלו עד זמן התרומה, אם כי עדיין מחויב הוא להביא את שקלו, מכל מקום הפסיד את האפשרות שמכספו יקנו את קרבנות הציבור.

שלוש פעמים בשנה לקופות הקטנות

שלוש פעמים בשנה (בפרוס הפסח, בפרוס העצרת, בפרוס החג) היו חוזרים ותורמים מהקופות הגדולות אל שלוש קופות קטנות שמידת כל אחת מהן היא שלש סאין.

דעת הרמב"ם (פ"ו משקלים ה"ה) ועוד מהראשונים, וכך פירשנו לפנינו; ויש מהראשונים כהראב"ד ועוד הסוברים ששיעור מחצית השקל הוא קבוע, אלא שמותרים בית דין להוסיף על השיעור אם ראו בכך צורך כגון אם היו העם מועטים ואין תרומתם מספקת לקניית קרבנות ציבור, ובלבד שתהא יד הכל שוה וכולם יתנו שיעור שוה. **טז. ויש** שאמרו שם כעין זה: לפי שחטא העגל היה בשעה הששית של היום, לפיכך יתנו מחצית השקל שיש בו שיעור של ששה מטבעות 'גרמסין'. או: לפי שחטא העגל נחשב כאילו שעברו על עשרת הדברות, שהרי המודה בעבודה זרה ככופר בכל התורה, לפיכך יתנו מחצית השקל שיש בו שיעור של עשרה מטבעות 'גרה'. **יז. רע"ב** (פ"ו מ"ו). **יח. אם** כי יש שסוברים שבשנה מעוברת היו מכריזים באחד באדר ראשון, מכל מקום הגמרא (ג.) מציינת שנכונה הסברא שלא יכריזו כי אם באחד באדר שני, כי אם תהיה שהות ששים יום יש חשש שריבוי הזמן יביא את הנותנים להתעצל. **יט. בגמרא** (ג.) נחלקו אם זהו דין מהתורה או מדרבנן. **כ. לא** נתפרש מעמדו של הגזבר, אם עליו להיות מן הכהנים או הלויים או שמא גם ישראל כשר לכך. אמנם רש"י במסכת מגילה (כו:) כתב שכהנים היו תורמים את הלשכה. וראה 'שקל הקודש' (פ"ג ה"ה תורמין). **כא. ברש"ם** כתב שהיה התורם [הוא הגזבר] אומר: הריני מזכה לכל ישראל בשקלים העולים תוך קופות הללו והריני מחלל כל קדושת השקלים הנותרים בשקלים העולים כאן.

תרומה חוזרת זו נעשתה ׳כדי לעשות פומבי לדבר׳ ולפרסם שאף יושבי המדינות הרחוקות מארץ ישראל חייבים במחצית השקל. ובפרוס הפסח היה התורם אומר מכוין שתרומה זו היא עבור בני ארץ ישראל (ולשם כל ישראל), ובפרוס העצרת היה אומר שתרומה זו היא עבור יושבי המדינות הסמוכות לארץ ישראל כארצות בבל ומדי (ולשם כל ישראל), ובפרוס החג היה אומר שתרומה זו היא בשביל יושבי המדינות הרחוקות (ולשם כל ישראל). כתוצאה מהפומבי המיוחד שהונהג בתרומה החוזרת ונשנית שוב ושוב, היו הרחוקים מזדרזים להביא את שקליהם קודם סוף חודש אדר ומתוך כך תרומת הלשכה באה אף משקליהם.

אוצר החכמה 19/06/2018

כדי לחלוק כבוד שוה לכל שלושת הקופות הגדולות, היו תורמים בכל פעם משלושתן אל שלושת הקופות הקטנות, ונמצא שבכל פעם היו מוציאים שליש מכל קופה גדולה אל תוך קופה קטנה. בכל פעם שהיו תורמים לקופות הקטנות, היו מתחילים מקופה גדולה אחרת, ואף זאת כדי לחלוק כבוד שוה לשלושת הקופות הגדולות.

והייתם נקיים

אמר ׳רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן: בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום׳ (פ״ג ה״ג).

הגמרא מוסיפה שהפסוק המחוור מכולם, שבו אנו רואים את החובה המיוחדת שיש על האדם להיזהר לבל יחשדוהו הבריות בדבר שאין בו, הוא הפסוק בתורה[כב] ׳והייתם נקיים מה׳ ומישראל׳.

כיון שכן, חששו חכמים שמא יחשדו הבריות את הגזבר תורם הלשכה בשליחת יד בכספי הקדשים ובלקיחתם לעצמו. כל שינוי במצבו הכלכלי של הגזבר, יש בו כדי לעורר את המלעיזים לרכל ולהוציא את דיבת הגזבר: אם היה יורד מנכסיו, היו אומרים ודאי בא לו עונש זה על כך שגנב מכספי הלשכה; אם היה מתעשר, היו אומרים שממונו הרב הוא לא משל עצמו אלא משל הקדש.

כדי למנוע חשדות כאלו ואחרות, הציבו חכמים שורה ארוכה של גדרים וסייגים לבטל כליל את האפשרות שהגזבר יקח לעצמו ממעות הלשכה: בשעה זו נאסר על הגזבר ללבוש חלוקים או אנפילאות שניתן להטמין בהם מעות, ונאסר עליו אפילו להתעטר בתפילין או בקמיע מחשש שמא הוא יתיר את תפריהם ויטמין בהם מעות.

אדם בעל שיער עבות אינו יכול לשמש בתפקיד הגזבר, גם זאת מחשש ששערו הארוך יהיה מקום מסתור למעות. במשך כל הזמן, היו משוחחים עמו מבחוץ כדי למנעו מלטמון המעות בפיו, והגמרא אפילו מעלה את האפשרות לחייב את התורם למלאות פיו במים לשם מניעת חשש זה[כג].

אחרי הכל, היו הגזברים הממונים מפשפשים בבגדיו של התורם ומחפשים בהם היטב אחר מעות מוסתרות, הן לפני התרומה שלא יוכל לומר ׳מעות הבאתי עמי׳ והן אחרי התרומה כי שמא הצליח בכל זאת להתגבר על כל הסייגים והשמירות.

תרום תרום תרום

שנינו במשנה (פ״ג מ״ג) ׳אין הגזבר תורם עד שהוא אומר להם אתרום והן אומרין לו תְּרוֹם תְּרוֹם תְּרוֹם׳. חילופי דברים אלו בין הגזברים לתורם, מלבד זה שענינם הוא להסיר לזות שפתים שלא יאמרו עליו הבריות שמעצמו בא לשם לשלוח יד בכספי הלשכה, הרי שהוא גם מפני שכל מעשיו עליהם להיות ברשות, והרי התורם כשואל את הגזברים: ׳האם יש בדעתכם וברצונכם שאתרום׳.

מפשטות לשון המשנה נראה שהתורם שואלם פעם אחת: ׳אתרום׳, והן משיבים לו שלוש פעמים: ׳תרום תרום תרום׳, אולם יש מהראשונים[כד] שסוברים שהתורם הוא זה שכפל שאלתו שלוש פעמים, ובכל פעם ענו לו הגזברים פעם אחת ׳תרום׳. לכל הדעות לא באה כפילות זו אלא כדי לפרסם את הדבר.

אף בנידון הברכה שעל הגזבר לברך בשעת הפרשת התרומה נחלקו הראשונים. יש אומרים[כה] שמברך ׳אשר קדשנו במצוותיו וצוונו להפריש תרומה׳ ויש המוסיפים[כו] ׳להפריש תרומת שקלים׳. יש גם דעה השוללת חיוב זה כל עיקר ולפיה אין מברכים על הפרשת התרומה[כז].

מה היו עושים בכל השקלים שנתרמו

בתרומת הלשכה היו קונים את קרבנות התמידים של כל יום; את קרבנות המוספים שהיו מקריבים בשבתות במועדים ובראשי חדשים, ועמם את מנחתם ונסכיהם; ושאר קרבנות הציבור העומר שתי הלחם ולחם הפנים; הקטורת המלח והעצים; פרה אדומה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית לשריפת פרה אדומה.

אף היו משלמים מתרומת הלשכה את שכרם של מלמדי הכהנים את הלכות קבלה וזריקה; מבקרי מומי קדשים; מגיהי ספר העזרה; שני דייני גזילות ונשים האורגות בפרוכת[כח].

אם לאחר כל ההוצאות הללו עדיין נותרו ללא שימוש שקלים שנתרמו, אי אפשר להשתמש בהם לאחר יום אחד בניסן של השנה הבאה, שהרי מיום זה ואילך מתחילים להשתמש בתרומה החדשה, הרי הם נקראים ׳מותר התרומה׳. לדעת תנא קמא היו עושים בהם ריקועי זהב לבית קודש הקדשים; לדעת רבי ישמעאל היו קונים בהם כלי שרת; ואילו לרבי עקיבא היו קונים בהם בהמות לקרבנות ׳קיץ המזבח׳.

במקרה הפוך, שהכסף שבקופות הקטנות היה אוזל קודם זמן התרומה החדשה וכגון שבחודש טבת אזלו השקלים שנתרמו בפרוס החג, היה התורם חוזר ולוקח מהשקלים שנשארו מהתרומה לקופות הקטנות בפרוס העצרת. אם אף אלה אזלו, היה חוזר ולוקח מהשקלים שנותרו מתרומת בפרוס הפסח.

באופן שאזלו כל המעות שנתרמו לקופות הרי ישראל חוזרים ושוקלים לדעת תנא קמא, ולדעת רבי מאיר היו לוקחים מאותם השקלים שנשארו בלשכה לאחר התרומה אל הקופות הגדולות שנעשתה בסוף חודש אדר, שכאמור קרוים הם ׳שיירי הלשכה׳.

שקלים אלו של ׳שיירי הלשכה׳ היו מיועדים מעיקרם להוצאות כֶּבֶשׁ הפרה[כט], כֶּבֶשׁ שעיר המשתלח ולשון זהורית שבין קרני השעיר המשתלח. כמו כן שימשו הם לצרכי העיר ירושלים כתיקון חומותיה ומגדליה ואמת המים שבה. יש שאמרו שגם צרכי מזבח העולה וההיכל והעזרות היו ניקחים מהשקלים שב׳שיירי הלשכה׳.

אם לאחר כל ההוצאות הללו עדיין נשארו שקלים שלא באו לידי שימוש, הרי הם נקראים ׳מותר שיירי הלשכה׳, ולדעת רבי ישמעאל היו סוחרים בהם וברווחים קנו בהמות ל׳קיץ המזבח׳.

כב. **במדבר** לב כב. כג. **הגמרא** שוללת אפשרות זו מפני הברכה שעל הגזבר לברך בשעת הפרשת התרומה ואם יהיה פיו מלא מים לא יוכל לברך. הראשונים שסוברים שאין מברכים על הפרשת התרומה, מבארים את דברי הגמרא באופן שונה. כד. **הראב״ד** הובא ברש״ס, ועוד. כה. **ריבב״ן**. כו. **רש״ס**. כז. **כן** נראה מדברי הרמב״ם שהשמיט את דין הברכה. כח. **לדעת** שמואל הסובר שהפרוכת כקרבן. לדעתו של רבי חונה הסובר שהפרוכת כבנין היו מקבלות את שכרן מתרומת בדק הבית. כט. **לדעת** אבא שאול היו הכהנים הגדולים בונים כבש חדש מכספם לכל פרה אדומה, משום סלסול במצוה.

מפרשי המסכת

על מסכת שקלים לא נתחבר תלמוד בבלי, אך זכתה ונדפסה יחד עם שאר מסכתות הבבלי, ועל כן נתחברו עליה פירושים רבים יותר משאר מסכתות הירושלמי. גם כמה וכמה מרבותינו הראשונים חיברו פירושים למשניות המסכת, ובהם כללו דברים רבים מדברי הירושלמי, ועל ידי כך זכינו לפירושיהם לחלק ניכר מהסוגיות.

להלן רשימה חלקית של הראשונים מפרשי המשניות:

הרמב"ם, הרא"ש, המאירי, הריבב"ן. יצויין פירושו של המאירי, שנהג במסכת זו כדרכו בכל הש"ס, בהביאו אחר פירוש המשנה את הדברים שנתחדשו בגמרא ופירשם, וחיבורו זה דומה לשאר חיבוריו על מסכתות הבבלי.

אליהם יש לצרף את מפרשי המשניות מדורות מאוחרים יותר:

רע"ב, תוספות יום טוב, מלאכת שלמה, תפארת ישראל, ושאר המפרשים שנדפסו במשניות דפום וילנא.

לירושלמי עצמו זכינו לשני פירושים מדור הראשונים:

פירוש רבינו משולם, פירוש תלמיד רבינו שמואל ברבי שניאור.

ועוד פירושים מהאחרונים:

הר"ש סירליאו, מהר"א פולדא, פני משה, קרבן העדה, תקלין חדתין [שעל פי הגר"א][א], פני זקן (קומרנא), הרידב"ז, גבורת יצחק - תבונה, ביאור הגר"ח קניבסקי.

כמו כן השתמשנו ברמב"ם הלכות שקלים ומפרשיו, ויוזכר בפרט הספר 'שקל הקודש' שהקיף וסידר ובירר וליבן את כל דברי הרמב"ם ומפרשיו, וכן את כל ענייני מסכת שקלים ומפרשיה, ונעזרנו בו רבות.

התלמוד הירושלמי כולו הוא במקומות רבים כספר החתום, מאחר שלא עסקו בו רבותינו כפי שעסקו בבבלי, ועל כן נפלו בו שיבושים אין ספור, ומהעדר כתבי יד נאלצו המפרשים להגיה בו רבות. כמו כן עשויים להיות במפרשים פירושים השונים זה מזה מאוד, כאשר מה שיתפרש אצל מפרש זה כקושיא, יתפרש אצל מפרש אחר כתירוץ, וקטע המתפרש אצל מפרש אחד כהמשך לדברי הגמרא שלפני כן, יתפרש אצל מפרש אחר כפיסקא חדשה על קטע אחר מן המשנה, ועוד כיוצא בכך. זכתה מסכת שקלים ונתחבר עליה פירושו של רבי ישראל משקלוב 'תקלין חדתין', בו לקח לו לקו את גירסת הגר"א למסכת, ופירשה באופן המחוור ביותר, כאשר הוא מניף ידו לבאר את הדברים היטב בפירושו השני 'משנת אליהו'. מאחר שלומדי המסכת הורגלו להשתמש בעיקר בפירוש זה, קבענו אף אנו את ביאורנו על פיו[ב], ואת גירסת הגמרא על פי גירסת הגר"א וגירסתו. אמנם לא הגהנו ומחקנו מן הנוסח אשר נדפס בפנים הגמרא כי אם במקום שלא ניתן היה לפרש על פי ה'תקלין חדתין' ללא ההגהה, ובמקום אשר פירושו יכול היה להדחק לנוסחת הגמרא, השארנו את נוסחתה כמות שהיא ופירשנוה בדרכו. עם זאת, בהערות שעל הדף הבאנו גם את הפירושים העיקריים האחרים, למען יהיו הדברים שלמים.

בדברי הגמרא ישנן מחיקות בסוגריים עגולות, כאשר נדפס כבר בדפוסים קודמים. בביאורנו העתקנו את כל נוסח הגמרא בשלימות, אמנם שינינו וסגרנו בסוגריים עגולות [וללא ניקוד] את אשר נמחק על פי הגירסא שקבענו וכאמור לעיל והוצאנו מן הסוגריים את אשר קבענו לנוסחתנו, ובסוגריים מרובעות סגרנו את מה שנוסף על נוסח הגמרא על פי הגר"א [במקום שראינו צורך להוסיף זאת, וכאמור לעיל].

א. והיו לנגד עינינו גם הגהותיו לספרו, שנדפסו מכתב יד בספר 'מחקק ספון'. ב. וכל פירוש שלא הובא לו מקור, ממנו הוא.

אוצר החכמה
אתר19/06/2018

פרק ראשון - באחד באדר

מצות עשה על כל אדם מישראל, בזמן שבית המקדש היה קיים, ליתן מחצית השקל בכל שנה לצורך קרבנות הציבור [המפורטים בפרק רביעי במסכתנו].

בראש חודש ניסן היו מתחילים להביא את קרבנות הציבור מן השקלים החדשים שנתרמו, ולפיכך היו מכריזים על גביית 'מחצית השקל' כבר בראש חודש אדר, כדי שיוכלו הכל להביא שקליהם עד לזמן זה.

את השקלים היו מביאים לאחת מן הלשכות שבבית המקדש, ובראש חודש ניסן היו ממלאים שלוש קופות מהשקלים שנאספו שם וזוהי 'תרומת הלשכה', ומהשקלים שבקופות אלו היו קונים את קרבנות הציבור. השקלים שנותרו בלשכה לאחר שמילאו את שלושת הקופות קרויים 'שיירי הלשכה'.

הלכה א – משנה

משנתינו מבארת את הזמן שהיו מכריזים להביא את ה'מחצית השקל' לבית המקדש, ואגב כך נכנסת לבאר עוד דינים ששייכים לאותו חודש: 19/06/2018אחח

בְּאֶחָד בַּאֲדָר היו שליחי בית דין[א] **מַשְׁמִיעִין**[ב] - מכריזים[ג] בכל ערי ישראל **עַל הַשְּׁקָלִים** - שיביאו כל ישראל את מחצית השקל לצורך קרבנות הציבור, כדי שבאחד בניסן יוכלו להביא את הקרבנות מן התרומה החדשה. **ומוסיפים** ומכריזים **עַל הַכִּלְאַיִם** - שיעקור כל אחד משדותיו את גידולי הכלאים[ד].

וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ[ה] - בחודש אדר, הוא יום פורים דמוקפים, **קוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה בַּכְּרַכִּים** - ערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון[ו]. ועוד היו בית דין עושים ביום זה צרכי ציבור כדלהלן, **וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת**[ז] שנתקלקלו בימות הגשמים[ח], **ומנקים אֶת מְקוָוֹת הַמַּיִם** שטובלים בהם לטהרה, מכל הטיט והרפש של ימות הגשמים[ט] וכן מכשירים אותם אם נפסלו לטבילה', **וְעוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים** המפורשים בגמרא (להלן ג.), והחידוש בזה שעל אף שיום חמשה עשר באדר הוא יום טוב של פורים מכל מקום מותרות בו מלאכות אלו[י], **וּמְצַיְּינִין אֶת הַקְּבָרוֹת** - שופכים סיד סביבות הקבר לסימן[יב] לכהנים ועושי טהרות שלא יאהילו על הקבר ויטמאו[יג], והיו חוזרים ומציינין בכל שנה לפי שבימות הגשמים היה הסיד נימוח[יד]. **וְיוֹצְאִין אַף עַל הַכִּלְאַיִם** לבדוק האם נשמעו בעלי השדות להכרזת בית הדין ביום אחד באדר ועקרו את הגידולים האסורים[טו].

★

גמרא

שנינו במשנה 'באחד באדר משמיעין על השקלים'. הגמרא מבארת מדוע הקדימו להכריז:

מבררת הגמרא, **וְלָמָּה** הקדימו להשמיע על השקלים[טז] כבר **בְּאֶחָד בַּאֲדָר**. מבארת הגמרא, שזאת **כְּדֵי שֶׁיְּבִיאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁקָלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן** - שיהיה להם פנאי במשך שלושים יום של חודש אדר להביא את שקליהם לבית המקדש[יז], **וְתִיתָּרֵם תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה**[יח] **מִן הַחֲדָשָׁה בִּזְמַנָּהּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן**, ויוכלו להביא את קרבנות הציבור מיום אחד בניסן והלאה מהשקלים החדשים[יט].

הגמרא מבארת מנין שתורמים את תרומת הלשכה באחד בניסן:

וְמַר - ואמר[כ] **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק**, הטעם **שֶׁתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** ביום אחד בניסן, ומיום זה ואילך מביאים את הקרבנות מן השקלים החדשים, משום שקבעו זמנה **פִּתְחָלְתָּהּ** של תרומה, שהתרומה הראשונה היתה ביום זה ואז החלו להקריב קרבנות משהוקם המשכן בימי משה, **דִּכְתִיב** (שמות מ יז) 'וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן**', והוא יום אחד בניסן, **וְתָנֵי עֲלָהּ** - ושנינו על כך בברייתא, **בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה** והביאו את קרבנות הציבור מן השקלים החדשים, ותיקנו חכמים זכר לדבר שבכל שנה ושנה יתרמו את הלשכה באחד בניסן[כא].

הגמרא מביאה מקור נוסף:

רַבִּי טָבִי אמר בשם[כב] **רַבִּי יְאוֹשֻׁעַ** שאמר **בְּשֵׁם** רבי[כג] **כַּהֲנָא**, שנינו בברייתא, **נֶאֱמַר כָּאן** - לענין קרבן מוסף של ראש חודש (במדבר כח יד), 'זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי[כד] הַשָּׁנָה', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** (שמות יג ג), 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה', **מַה 'חָדְשֵׁי' שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן** - בספר שמות, **אֵין מוֹנִין** את השנה החדשה **אֶלָּא מִנִּיסָן, אַף 'חָדְשֵׁי' שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן** - בספר במדבר, שממנו נלמד להלן שצריך לחדש ולהביא את הקרבנות מתרומה חדשה, **אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן**, ובאחד בניסן תורמים את הלשכה ומביאים את קרבנות הציבור מהשקלים החדשים[כה]. ברייתא זו סוברת שקביעת זמנה של תרומת הלשכה ליום אחד בניסן, מקורה מן התורה[כו].

א. רש"י (מגילה כט. ד"ה מצמיעין). בפירוש תלמיד רבינו שמואל בן רבינו שניאור כתב שבית דין שבכל עיר ועיר היו מכריזים לבני העיר ולכפרים סביבותיה, ובפירוש רבינו משולם כתב שמירושלים שלחו שליחים לכל הארץ.

ב. בכת"י ליידן הגירסא, 'משמעין', וראה בהערה הבאה מה שהבאנו מלשון הפסוק.

ג. בגמרא, 'מהו 'משמיעין' רב הונא אמר 'מכריזין''. וכלשון הפסוק (שמואל ב' טו ד), 'וַיְשַׁמַּע שאול את העם', ופירש רש"י (שם), 'לשון הכרזה', וברד"ק כתב, 'וישמע, כמו ויאסוף, וכן תרגם יונתן 'וכנש' כלומר אספם שיהיו נשמעים אליו ללכת למלחמה. או פירוש אספם על ידי כרוז משמע, וכן במשנה 'באחד באדר משמעין על השקלים' פירוש מכריזין'.

ד. בבלי מגילה (כט:) איתא, 'בשלמא על הכלאים [משמיעין באחד באדר] דזמן זריעה הוא'. ובתוספות (שם ד"ה על) פירשו דאי אפשר לומר כפשוטו שאחד באדר הוא זמן הזריעה, שהרי במסכת בבא מציעא (קו:) מפורש שהזריעה היא בזמן אחר, אלא הכוונה היא שבאחד באדר הוא סוף זמן הזריעה וכבר גדלו התבואות והזרעים ואז הכלאים ניכרים, ואילו קודם לכן אינם ניכרים. וכן אמרו בגמרא לפנינו, 'כלום אמרו יוצאין אף על הכלאים לא כדי שיהיו הצמחים ניכרין'.

ה. ראה בילקוט ביאורים הטעם שהובאו במשנה כל הדברים הנעשים ביום ט"ו באדר.

ו. רש"י (מו"ק ו. ד"ה נכרכים) והוא מהמשנה בריש מגילה, ובגמרא (מגילה ג:) יליף לה מקראי.

ז. בפירוש רבינו משולם כתב ש'דרכים' היינו רשות הרבים שבשדות ושמחוץ לעיר, ו'רחובות' היינו רשות הרבים שבתוך העיר. וראה בהג"ה הנדפסת בגליון המשניות שכפי הנראה מלשון הרע"ב לא היתה לפניו הגירסא 'ואת הרחובות', וביאר ש'דרכים' הן הרחובות והשווקים. אולם בבבלי (מו"ק ו.) הגירסא היא 'ויוצאין לקווץ את הדרכים ולתקן הרחובות' [פירש רש"י (שם ה. ד"ה לקווץ), 'לקוץ את הדרכים - לפנות קוצים שבדרכים'].

ח. ריבב"ן. וראה בילקוט ביאורים לצורך מי תיקנו את הרחובות.

ט. רש"י (מו"ק ו. ד"ה וטמא).

י. פירוש המשניות להרמב"ם.

יא. פירוש ר' משולם.

יב. משנה בתחילת פ"ה במסכת מעשר שני, ורש"י (ב"ק סט. ד"ה וממחה).

יג. בגמרא (נקמן ג.) ובבבלי (מו"ק ה.) ילפינן מקראי שמציינים את הקברות למנוע את הטומאה.

יד. רע"ב.

טו. חידושי המאירי (ד"ה ויוצאין).

טז. פני משה.

יז. פני משה.

יח. את השקלים היו מביאים אל הלשכה שהיתה מיועדת לכך בבית המקדש, ומלשכה זו היו לוקחים חלק מהשקלים וממלאים בקופות גדולות ומכסף זה היו קונים את קרבנות הציבור, וכמבואר בהמשך המסכת. ברש"ס ביאר שהפרשה זו נקראת 'תרומת הלשכה' לפי שהיא כהפרשת תרומה, שכשם שבהפרשת תרומה מחלקטים כל חלקי הקדושה המצויים בטבל ונתפסים בתרומה והשאר נעשה חולין, כך גם בהפרשת תרומת הלשכה היו נוטלים את הקדושה המצויה בכל השקלים ומתפיסים אותה בשקלים שנתרמו לתוך הקופות ושאר השקלים נעשים חולין ואין מועלים בהם.

יט. רש"ם.

כ. פני זקן. בלישנא קלילא של הירושלמי מקובל חיסור אותיות כעין זה, 'מר' במקום 'אמר'.

כא. רש"ם.

כב. רש"ם.

כג. נוסחת הבבלי.

כד. בהגהות הגר"א כתב שיש לגרוס בכל סוגיא זו 'לחדשי' במקום 'חדשי' שהרי כך כתוב בפסוקים אלו. אולם הפני זקן לא הסכים לשנות הגירסא, וכתב שמה שאמר 'חדשי' אף שבפסוק כתוב 'לחדשי' העיקר נקיט כי בכל גזירה שוה אין משגיחין אלא על השורש, דוק ותשכח. ועוד, 'למד' של 'לחדשי' צריך לדרשה אחריתי שצריך לתרום בחודש אחד לכל חדשי השנה.

כה. פני משה.

כו. רש"ם. הפני משה מסביר את הסיבה שלא סוברים כדברי רבי שמואל שלומדים

הלכה א מתני' באחד באדר משמיעין על השקלים. ב"ד שולחין בכל ערי יהודה ומכריזין שיביאו שקליהם ולמה באחד באדר מפרש בגמ': **ועל הכלאים.** מכריזין שימעטו הזרע הנזרע באחר על שלא יהא בו ריבוע קב לסאה: בט"ו בו קורין **את המגילה** בכרכים. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון מיד. ולפי שהיו בכרכים יושבים במדינה תני נמי כל מה שהיו עושין בו ביום ולהכי לא תני שבי"ד קורין את המגילה בשאר עיירות דלא חש למיתני מה שנעשה בכל החדש: **ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות.** והשווקים שנתקלקלו בימות הגשמים בשביל עולי רגלים ג"י בשביל הרועים בשאר כל השנה: **ואת מקוות המים.** שלא יהיו הכהנים ועובדי טהרות והלוים הולכים ומטמאים כל היום ומטמאין אותן: **כל צרכי רבים.** מפרש בגמרא: **ומציינין את הקברות.** שלא יהיו עליהם הכהנים ועובדי הקבר ובימות הגשמים היה הסיד נמוח ונריך לחזור ולציינו: **גמ' בשלמא.** בזמן קודש ר"ח ניסן כדי שיכולין לתרוס תרומת הלשכה שממנה לוקחין קרבנות לצרכי השנה הבא מניסן ואילך ולכך משמיעין בחדר באחד שלשים יום קודם: תרומת הלשכה. הוא התרומה שתורמין מן הלשכה שנתנו במוכה כל השקלים כדמתן לקמן פ"ג: ומר ר"ש בר"י. [ואמר] להיינו טעמא דתורמין הלשכה דוקא בר"ח ניסן: בתחלתה. כמו שהיתה תרומה לחשונה בשעה שהוקם המשכן שהיתה בר"ח ניסן כן לדורות נמי מר"ח ניסן מתחילין לתרום מן החדש: נאמר כאן חדש. זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה: ונאמר להלן חדש. לחשון הוא לכם לחדשי השנה: שבק רבי טבי וכו'. היינו ר' טבי רישא בו. ולא נכון לעשות כן שקילר במקום שהיה לו להתריך דמסיפא לא שמעי' דמלתוריית נריך להניף מן החדש: ת"ל בחדשו לחדשי. דה"מ למכתב זאת עולת החדש: בחדש אחד בו'. וה"פ זאת עולת החדש בחדשו שיחדש ויביא מתרומה חדשה לכל חדשי השנה: יכול באיזה חודש שירצה. יתרוס לכל חדשי השנה: ויתנו קול ביהודה ובירושלם. להניף לה' משאת משה עבד ה' והיינו השקלים ש"מ שמכריזין על השקלים תמן תנינן. מגילה פ"ק: **אף שימוע שקלים וכלאים.** אינה נין אחר לחשון לומר שאין משמיעין אלא נשני: ר' חלבו וכו' עד זמן קרייתה ל"ג: **ויאות.** שפיר קאמרת דשימוע שקלים וכלאים אינן אלא בשני: עד בדון וכו'. עדיין יש בשנה קודם ר"ח ניסן שנים יום ולמה יקדמו כל כך: עד בדון איננו דקיקין. עדיין הממחים דקים ואינן ניכרין לידע אם הם כלאים: מעתה. לעיקר טעם הכרזה כדי שיביאו בעונתן דוקא ש"מ למה משמיעין על שקליהם בחדר הא מי אפשר להן להניאן קודם ר"ח ניסן וי"ג מרחשן של תוך וה"פ לפי דבריך ניכיון בני בבל להשמיע מרחשן של תוך כדי שיגיעו לירושלם ברחש חודש ניסן: והא תנינן. לקמן פ"ג: **בפרוס הפסח.** היינו ט"ו יום לפרוס לשון מתנה הוא ושלשים יום קודם החג שומלין ודורשין: ה"ג א"כ. לפי משמעות משנה זו נאמר דג' זמנים מלו קבעו לתרוס משקלי הקרובים לירושלם בפסח והרחוקים קלת בעלרת והרחוקים ביותר בחג נמלא שדי לף לבני בבל בהכרזת חדר שעדיין ים פנוי שיביאו

משנת אליהו

באחד ולמה **באחד באדר כו'.** בבבלי מגילה (ג ב) אמר ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים. ובירושלמי פ"ק דמגילה ר' לוי בשם רשב"ל לפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל אמר מוטב שיקדים כספן של בני לכספו של אותו הרשע לפיכך מקדימין וקורין בפ' שקלים. והאי טעמא קאי על ההקדמה באחד באדר. ולהא בירושלמי שם פ"ג הניא להא דר' לוי אלא להלכה ד' ר"ח אדר שאל בשאת קורין בפרשת שקלים כו' מקדימין ר' לוי כו' לפיכך מקדימין וקורין כו' ומאי דקאמרינן וקרינן שקלים לעולם בתחלת אדר הוא נמי מטעמא דהשמעת שקלים כדפירש"י בתחלת הג"ל (מגילה כט ב) ד"ה קורין בפ' שקלים להודיע שיביאו שקליהן בתחל כו'. ושם בגמ' מפרש על השמעת שקלים בתחל באדר כיון דניסן בעי מקדושי מתרומה חדשה לתשונה בשעה שהוקם המשכן שהיתה ר"ח ניסן כן לדורות נמי מר"ח ניסן מתחילין לתרום מן החדש: נאמר כאן חדש. זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה: ונאמר להלן חדש. לחשון הוא לכם לחדשי השנה: שבק רבי טבי וכו'. היינו ר' טבי רישא בו. ולא נכון לעשות כן שקילר במקום שהיה לו להתריך דמסיפא לא שמעי' דמלתוריית נריך להניף מן החדש: ת"ל בחדשו לחדשי. דה"מ למכתב זאת עולת החדש: בחדש אחד בו'. וה"פ זאת עולת החדש בחדשו שיחדש ויביא מתרומה חדשה לכל חדשי השנה: יכול באיזה חודש שירצה. יתרום לכל חדשי השנה: ויתנו קול ביהודה ובירושלם. להניף לה' משאת משה עבד ה' והיינו השקלים ש"מ שמכריזין על השקלים תמן תנינן. מגילה פ"ק: **אף שימוע שקלים וכלאים.** אינה נין אחר לחשון לומר שאין משמיעין אלא נשני: ר' חלבו וכו' עד זמן קרייתה ל"ג: **ויאות.** שפיר קאמרת דשימוע שקלים וכלאים אינן אלא בשני: עד בדון וכו'. עדיין יש בשנה קודם ר"ח ניסן שנים יום ולמה יקדמו כל כך: עד בדון איננו דקיקין. עדיין הממחים דקים ואינן ניכרין לידע אם הם כלאים: מעתה. לעיקר טעם הכרזה כדי שיביאו בעונתן דוקא ש"מ למה משמיעין על שקליהם בחדר הא מי אפשר להן להניאן קודם ר"ח ניסן וי"ג מרחשן של תוך וה"פ לפי דבריך ניכיון בני בבל להשמיע מרחשן של תוך כדי שיגיעו לירושלם ברחש חודש ניסן: והא תנינן. לקמן פ"ג: **בפרוס הפסח.** היינו ט"ו יום לפרוס לשון מתנה הוא ושלשים יום קודם החג שומלין ודורשין: ה"ג א"כ. לפי משמעות משנה זו נאמר דג' זמנים מלו קבעו לתרוס משקלי הקרובים לירושלם בפסח והרחוקים קלת בעלרת והרחוקים ביותר בחג נמלא שדי לף לבני בבל בהכרזת חדר שעדיין ים פנוי שיביאו

ריבב"ן

פירוש רבינו יהודה בן בנימין הרופא זצוק"ל:

משנה א באחד באדר משמיעין על השקלים. לפי שצריך להניף בג' בניסן ממרומה חדשה כדאמר במגילה [דף כט:] זאת עולת חדש בחדשו והבא קרבן ממרומה חדשה תמידין ומוספין הבאין בר"ח ניסן נקנין משקלים חדשים ולמה באחד באדר כדמניא בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום ולפי לרשב"ג דאמר ג' שבמות הומיל ומולמין יושבים במדינה בט"ו באדר מקדימין מג' באדר: משמיעין. מכריזין כמו ויעבירו קול ביהודה וכן וישמע שאול את העם ומכריזין [על הכלאים] לפי שצמחן ניכרין ומטפ"כ לא היו עוקרין ומפקירין לאחר תקנה עד ט"ו באדר שיהא גדול קצת שיוכל לעוקרו: בכרכין. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון: ומתקנין את הדרכי'. לפי שמתקלקלו מחמת המיס: ואת מקוות המים. שמא ירבו הטופין על הזוחלין והטובל שם לא עלתה [לו] טבילה כדמניא בספרא אך מעין וכור מקוה מיס מעין מטהר בזוחלין ואין המקוה מטהר בזוחלין אלא בשכורן פי' טופין מי גשמים כדאמרי' בפ' במה אשה [שבת סה.] אבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוה ביומי ניסן ומפני ביומי תשרי. אי נמי לפי שמעיינות מחמעטין בקיץ עושין מקוה ממי גשמים בחורף לעורך הקיץ כדאיתא בתוספתא מ"ק כל מקוה שאין בו מרבעים סאה מוסכין לו אמת המיס ומשלימין לו מרבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו: **מציינין על הקברות.** כדי שלא יבא מ"ק תנן מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המיס ועושין כל צרכי הרבים ומציינין על הקברות ויוצאין על הכלאים משמע שכחולו של מועד היו יולאין קשיא ניון אלאים קשיא כלאים אלאים ניון לי"ק כדמפרש בירושלמי תפתר שירדו גשמים אחר שציינוהו בט"ו באדר ושטפו הציון וגם יש להקשות דרכים ורחובות אדרכים ורחובות ויש לתרץ שירדו גשמים וחזרו וקלקלו כדאמר בפ"ק דר"ה בניסן נמי שכיחי קטרי כלאים אכלאים לי"ק [כדאתרן] בירושלמי כאן בכיר כאן בחפיל ובבבלי עוד מתרצין כאן בזרעים כאן בירקות גרסינן בפ"ק [דף ו.] ועד כמה הן יולאין כאותה שבציונו כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר ימעטו ובמסכת כלאים היא שנויה:

תקלין חדתין

באחד באדר. מפרש בגמרא: משמיעין. מפרש בגמ': **על השקלים.** שיביאו שקליהן לירושלים: **ועל הכלאים.** שיעקרו הכלאים עד שלא יהיה רובע לבית סאה: **בכרכין.** המוקפות חומה מימות יהושע בן נון והא דלא תני בתמניתין בי"ד קורין בכפרים ובעיירות גדולות מפרש בגמ' לקמן: **ומתקנין את הדרכים.** שנתקלקלו מימות הגשמים מתקנין אותן בשביל עולי רגלים ג"י בשביל הגולים לערי מקלט כדכתיב תכין לך הדרך (דברים יט): **מקוואות המים.** לנקותן מטיט או להמשיך מים לתוכן שם נתקבו משיעורן: **כל צרכי הרבים.** מפרש בגמרא: **ומציינין את הקברות.** בשיד כדי שיפרשו הכהנים ועובדי טהרות ולא יהיו ולפי שביה"ג היה הסיד נימוח מחמת הגשם לכך היו לריכים לחזור ולציינו: ויוצאין אף בו'. מפ' בגמ': **כדי שיביאו** וכו'. מפני שבאחד בניסן היו לריכים להקריב קרבנות הלבור מתרומה חדשה כדלקמן מ"ה היו ג' מקדימין להכריז על השקלים באחד באדר דהיינו שלשים יום קודם כדי שיביאו שקליהן: **בעונתן.** בזמן קודם ר"ח ניסן: **תרומת הלשכה.** שתורמין מן הלשכה שנתנו במוכה כל השקלים כדתנן לקמן פ"ג: **אר"ש בר"י.** לא לפרש מה רלו לתרוס תרומת הלשכה מן החדשה בר' ניסן דוקא: **בתחלתה.** כמו שהיתה תרומה לשונה שהיתה להלן לחדשי. ולמה עולת חדש בחדשו לחדשי השנה: ה"ג לחדשי. ולא נכון לכם לחדשי השנה: **שבק רבי טבי רישא בו'.** כלומר **נאמר באן לחדשי.** להל"ל בחדשו לשנה וע"כ הוה ידעינן מיניה דשחודש ג' יהא תורם לכל השנה כולה יתירא והשתא דכתיב נמי לחדשי ע"כ לג"ם אתיא: **כמה דתימא.** כלומר הא דתקנו להכריז לחמכו ויתנו וגו': **ויתנו קול בו'.** וסיפא דקרא להניף לה' משאת משה עבד ה' ולייר התם בשקלים כדמוכחי קראי לירושלם (ג יב) דכתיב כסף עובר והייגו שקלים שנתן כל העובר על הפקודים: **אלא מקרא מגילה בו'.** שהם קראו המגילה באחד באדר ג' לריכים לחזור ולקרותה בשני: **השמעת שקלים וכלאים ביניהו.** שהיגו נוהג אלא בשני דוקא ואם השמיעו בראשון וחזרין ומשמיעין בשני: **יאות.** נכון כן נאות לשפחד דוכרות מתרגמינן יאות כו': **עד בדון.** הוא כלשון עדיין שבשבלי: **אית בשתא ס' יומין.** מאדר ג' עד ניסן ומי אמרת להקדים כל כך חייסין שמא יסמכו שים לפניהם עוד שהות הרבה ובתוך כך יפשעו ולא יביאו בזמן ומשכחת בכמה דוכתי שהשו שחמים לשמא בזמן שלא יקדים ושלא יאחר: **אינון דקיקין.** הממחים הם קטנים ואינם ניכרים לידע אם הם כלאים: ר' **חזקיה שאל מעתה בו'.** כלומר שאל אלא כני בבל שהם רחוקי מא"י לריכים להשמיע מרחשן של תוך בכדי שיהיה להם שהות הרבה וכ"ל להניף שקליהן עד ג' בניסן לא"י: **בני בבל.** בבל רחוק מירושלים הרבה כדכתיב נוסרים בחיס מארן המרחק (ירמיה ד) וכן תנן בפ"ג הל"ד והשלישים לשם בבל ומדי ומדינות הרחוקות: **בג' פרקים בו'** תורמין את הלשכה. לשכה גדולה היתה במקדש שהיו מכניסין מחלה כל השקלים ומח"כ כשהיו רולים ליטול מן הלשכה ליקח בהן קרבנות לבור לא היו נוטלין ממנה בפעם ג' כדי לורך הקרבנות של כל השנה אלא היו נוטלין מן הלשכה בג' פרקים בשנה: **בפרוס הפסח.** דהיינו ט"ו יום קודם הרגל כדלקמן: **לא יאמר.** בתמיה וכי לא יאמר: הלין דקרובין **בפרום הפסח בו'.** דקס"ד דמס"ה

באחד

באדר[ה] **א"משמיעין על השקלים ב"ועל הכלאים ג"ובחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין (על) [את] הקברות ד"ויוצאין אף על הכלאים: גמ' ולמה באחד באדר כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה ה"באחד בניסן ומר רבי שמואל בר רב יצחק תרומת[ו] הלשכה (ו) כתחלתה דכתיב א) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן. ותני עלה ביום שהוקם המשכן בו ביום נתרמה התרומה (א) רבי טבי רבי יאשיה בשם כהנא[ג] וי"א נאמר כאן ב) חדשי ונאמר להלן [ג] חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן (ג) א"ר יונה שבק רבי טבי ראשה דמתניתא (ב) ואמר סופה וה"ג דל כן כהדא דתני ב) זאת עולת חדש בחדשו יכול יהא תורם בכל חדש וחדש ת"ל בחדשו לחדשי (השנה) בחדש אחד הוא תורם לכל חדשי השנה יכול באיזה חדש שירצה וה"ג נאמר (ג) כאן חדשי ונאמר להלן חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן: מהו משמיעין. רב הונא אמר מכריזין היך מה דאת אמר (ירמיה ד) [ד]ויתנו קול ביהודה ובירושלם תמן תנינן אין[ז] בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים (ו) ר' סימוני בשם ר' יהושע בן לוי אף שימוע שקלים וכלאים ביניהם [ח]ר' רבי[ט] חלבו ורב הונא (ד) רב בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קרייתה א"ר *יוסי ויאות[י] כלום אמרו משמיעין על השקלים לא כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן אם את אמר באדר הראשון עד כדון אית בשתא שיתין יומין (ה) כלום אמרו יוצאין אף על הכלאים לא כדי שיהיו הצמחין ניכרין (ה) אם אומר את באדר הראשון עד כדון אינון דקיקין רבי חזקיה שאל מעתה בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של *(חודש) חורף וה"ז (ו) לא כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן התיב ר' עולא קומי רבי מנא והא תנינן[ז] בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח (ז) בפרום העצרת בפרום החג אמר ליה (ח) (לא) נימר אילין דקריבין בפרום הפסח אילין דרחוקין בפרום העצרת ואילין דרחוקין מנהון בפרום החג א"ל**

נוסחאות ישנות

יוסה

ג"ל

נקט לגלגלת שהוא ר' גלפים ככר כפף ג"ל פקדון הוא בידי כו' נפיל גורלות כו' ע"ש. וזהו שדקדקו שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל דהיינו סכום השקלים כנ"ל לפיכך הקדים כו' ועי' תוס' מגילה (ט"ז ב' ד"ה ודמי כו' שמעתי כו'): **כדי שיביאו ישראל שקליהן בשעתן ותיתרם בו'.** מסוגיא דמכילתין משמע דטעם ההקדמה להשמיע השקלים בחדר בחדר משום דשקלי מכמים על תקנות תרומה חדשה שלא יחמרו ישראל עוסקה. ובפסיקתא רבתי ריש פרשת כי תשא קאמר שלא לחזוק לם ישראל היו מחזירין לם ישראל מר"ח אדר. ול"מ לענין מם השמיעו שקלים בחדר אדר ג' לטעמא דפסיקתא ג"ל לחזור ולהשמיע בחדר ב' משמ"כ לטעמא דסוגיין וכדקאמר לקמן בסוגי' אף השמעת שקלים ביניהו ויפה ל"ז לענין דמעתה בני בבל משמיעין מרחשן של תוך לחתא לפסוקי לטעמא דפסיקתא: **ר' סימוי בשם ריב"ל אף השמעת שקלים וכלאים ביניהו.** ואי"ת וכי ריב"ל אמתני' דקתני אין בין אדר לו' אלא שהיו מביאין שקליהן בעונתן אבל השמעת שקלים ביניהו אין בין כו' הא כבר תוקימנא בגמלי שם (ו ב) דמתני' דשב"ג וחסורי מחסרא וה"ק אין בין ג' אדר לניסן לשני שאין משמיעין אלא בשני: ר' חלבו וכו' עד זמן קרייתה ל"ג: **ויאות.** שפיר קאמרת דשימוע שקלים וכלאים דוקא בשני: עד בדון וכו'. כלומר שאל אלא כני בבל שהם רחוקי מא"י לריכים להשמיע מרחשן של תוך בכדי שיגיעו לירושלם ברחש חודש ניסן: **בני בבל.** בבל רחוק מירושלים הרבה כדכתיב נוסרים בחיס מארן המרחק (ירמיה ד) וכן תנן בפ"ג הל"ד והשלישים לשם בבל ומדי ומדינות הרחוקות: **בג' פרקים בו'** תורמין את הלשכה. לשכה גדולה היתה במקדש שהיו מכניסין מחלה כל השקלים ומח"כ כשהיו רולים ליטול מן הלשכה ליקח בהן קרבנות לבור לא היו נוטלין ממנה בפעם ג' כדי לורך הקרבנות של כל השנה אלא היו נוטלין מן הלשכה בג' פרקים בשנה: **בפרום הפסח.** דהיינו ט"ו יום קודם הרגל כדלקמן: **לא יאמר.** בתמיה וכי לא יאמר: הלין דקרובין **בפרום הפסח בו'.** דקס"ד דמס"ה

עד בדון **אית בשתא שיתין יומין.** עי' רש"י ברים ברכות ד"ה כדי להכחיק כו' שלא יאמר ים לי עוד שהות כו' ובשבת

ג) (מגילה יג: כט. מו"ק ו.): **ב)** ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ל: **ג)** עי' ר"ה ז ג: **ד)** מגילה ו: ירושלמי מגילה פ"ג ה"ה: **ה)** ירושלמי מגילה פ"ג ה"ל והל"ג ופ"ב ה"ג: **ו)** ירושלמי שם פ"ג ה"ה: **ז)** לקמן פ"ג משנה ג:

עין משפט
נר מצוה

א א מיי' פרק ג מהלכות שקלים הל"ט:

ב ב מיי' פרק ג מהלכות שקלים הל"ו:

ג ג מיי' פרק ג ממגילה הלכה ד טוש"ע או"ח סימן תרפח סעיף ג:

ד ד מיי' פרק ג מהלכות שקלים הל"ו:

ה ה מיי' פרק ג מהלכות שקלים הל"ו:

ו ו מיי' שם הל"ה:

נוסחת הבבלי

(א) ר' טבי כו' בשם רב כהנא: (ב) ואמר סיפא דלא כן כו': (ג) רב סימון כו': (ד) ורב בשם כו': (ה) כלום אומרים שיוצאין על כו' אלא כדי כו': (ו) מן תיבת לא כו' עד בא' בניסן מוקפין: (ז) בפרוס החג בפרוס עצרת: (ח) לא נאמר הלין הקרובין:

הגהות הב"ח

(ב) גמ' כתחילתה שנאמר ויהי בחדש הראשון. נ"ב תרומת הלשכה היתה ביום שהוקם בו המשכן כדתניא בפ"ע ובמס' שבת פרק ר"ע אומר יום שנטל עשר עטרות ראשון לשמש עשרה לבנימין לכהונה ראשון לעבודה. דהיינו קודם עבודת נבור תמידין שבתוך תרומת הלשכה: **(ג)** שם ואמר ר' יונה שבק ר' טבי רישא ואמר סיפא דלא כן כאן בהדא דתני זאת. נ"ב פי' דנקט סוף המדרש והשמיט תחילתו. לפ כאן כמו לה כה"פ: **(ד)** שם ואמר כאן לחדשי וכו' ואמר להלן לחדשי וכו' מה לחדשי האמור וכו' אף לחדשי וכו'. כל"ל דהא נקרא כתיב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה: **(ה)** ה"ג לא כן תני: **(ו)** נאמר כאן לחדשי וכו' מה לחדשי האמור כו' אף לחדשי וכו'. כל"ל: **(ז)** ר' חלבו וכו' עד זמן קרייתה. ל"ג וע' נק"ע: **(ח)** ל"ל כדי שיביאו ישראל וכו'. ותיבת לא ל"ג:

הגהות הגר"א

[א] גמ' **נאמר כאן** לחדשי וכו' **ונאמר** להלן לחדשי וכו' **מה** לחדשי האמור וכו' **אף** לחדשי וכו'. כל"ל דהא נקרא כתיב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה: **[ב]** ה"ג לא כן תני: **[ג]** **נאמר כאן** לחדשי וכו' **מה** לחדשי האמור כו' **אף** לחדשי וכו'. כל"ל: **[ד]** ר' חלבו וכו' עד זמן קרייתה. ל"ג וע' נק"ע: **[ה]** ל"ל **כדי שיביאו ישראל** וכו'. ותיבת לא ל"ג:

תורה אור השלם א) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן: [שמות מ, יז] ב) וְנִסְבֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַכֶּבֶשׂ בַּקֹּדֶשׁ וְשִׁלִישִׁת הַהִין רְבִיעִת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [במדבר כח, יד] ג) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [שמות יב, ב] ד) וַיִּתְּנוּ קוֹל בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַיִם לְהָבִיא לַיי מַשְׂאַת מֹשֶׁה עֶבֶד הָאֱלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר: [דברי הימים ב' כד, ט]

רבי טבי הביא רק את סוף הברייתא. הגמרא מקשה עליו, ומבארת שרק מכל דברי הברייתא ניתן ללמוד זאת:

אָמַר רַבִּי יוֹנָה, שָׁבַק - הניח **רַבִּי טָבִי** בשם רב כהנא, את **רֵאשָׁהּ דְּמַתְנִיתָא** - ראש הברייתא שבה נלמד עיקר הדין של תרומת הלשכה החדשה, **וְאָמַר** רק את **סוֹפָהּ** - סוף הברייתא שבה נלמד הגזירה שוה, ומהסיפא לבדה עדיין אין אנו יודעים שבאחד בניסן תורמים את הלשכה על כל השנה, **דְּל[א] כֵּן** - שאם לא נביא את ראש הברייתא[כג] יקשה, מנין שהפסוק מדבר כלל בענין זה של תרומה חדשה[כד], ולכן קאמר רבי יונה שיש להביא את הברייתא **בַּהֲדָא** - כפי שהיא נשנית בשלימותה[כה], **דְּתָנֵי**, נאמר (נחמיה כה יד) **'זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ** לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה', ודרשו בבבלי (מגילה כט:) 'אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה', ואם כן **יָכוֹל** הייתי לטעות ולומר **שֶׁיְּהֵא תּוֹרֵם בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ** - שבכל ראש חודש יתרמו את הלשכה ויביאו את קרבנות אותו החודש מתרומה חדשה זו[כו], **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי** (**הַשָּׁנָה**)', דקרא יתירא הוא[כז], ולומדים מהיתור שזוהי כוונת הפסוק, 'בחדשו' - **בְּחֹדֶשׁ אֶחָד**, 'לחדשי השנה' - **הוּא תּוֹרֵם לְכָל חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה**, והיינו שפעם אחת בשנה בלבד תורמים את הלשכה. מקשה הברייתא, **יָכוֹל** - שמא תאמר **בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ שֶׁיִּרְצֶה** יתרום על כל השנה, ולאו דווקא בחודש ניסן, ועל זה מביאה הברייתא את הגזירה שוה דלעיל שדווקא בניסן תורמים, **נֶאֱמַר כָּאן** - בספר במדבר 'חָדְשֵׁי' וקרא יתירא הוא[כב], **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** - בספר שמות 'חָדְשִׁי', **מַה 'חָדְשֵׁי' שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן, אַף 'חָדְשֵׁי' שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן**, ואם כן אנו יודעים שתורמים את הלשכה באחד בניסן לצורך קרבנות הציבור של כל השנה.

★

הגמרא מבארת מהו 'משמיעין' על השקלים:

מבארת הגמרא, **מַהוּ מַשְׁמִיעִין, רַב הוּנָא אָמַר, מַכְרִיזִין**, שהיו בית דין שולחים שליחים לכל ערי ישראל להשמיע קול על החובה להביא מחצית השקל. והיה קשה להגמרא כיון שמצוה זו מוטלת על ישראל בכל שנה ושנה, מה צורך יש בהכרזה, הרי ישראל מעצמם יביאום, כמו שהביאו קרבן פסח ושלמי חגיגה בלי הכרזה, ועל זה אומרת הגמרא שכבר מימות הנביאים היו מזרזים את ישראל על הבאת מחצית השקל, **הֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר** - כמו שאמר הכתוב (דברי הימים ב' כד ט)

'**וַיִּתְּנוּ** קוֹל **בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַיִם** לְהָבִיא לַה' מַשְׂאַת מֹשֶׁה עֶבֶד הָאֱלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר', ו'משאת משה' הוא מס נתינת השקלים[לג] שהטיל משה רבינו על ישראל במדבר, והוסיפו בית דין והחזיקו במנהג ההכרזה בכל שנה ושנה[לה].

★

הגמרא דנה מתי השמיעו על השקלים ועל הכלאים בשנה מעוברת:

תַּמָּן תְּנִינָן - שנינו בפרק ראשון במסכת מגילה (ה"ה) לענין שנה מעוברת שיש בה שני חדשי אדר, **אֵין** הבדל **בֵּין אֲדָר הָרִאשׁוֹן לַאֲדָר הַשֵּׁנִי אֶלָּא** לענין **מִקְרָא מְגִלָּה וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים**, שחובת קריאת המגילה ומצות מתנות לאביונים אינם נוהגות אלא בחודש אדר השני, ואם עשאן באדר הראשון לא יצא ידי חובתו[לה], וצריך לחזור ולקרותה בשני[לו]. **רַבִּי סִימוֹן** מפרש **בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שֶׁאַף** לענין **שִׁימּוּעַ שְׁקָלִים וְכִלְאַיִם** שמשמיעים עליהם באחד באדר, יש הבדל **בֵּינֵיהֶם**, שאין משמיעין אלא באדר שני, ואם השמיעו בראשון חוזרין ומשמיעין בשני[לז].

רַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַב הוּנָא, רַב בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא רַבָּה, הַכֹּל יוֹצְאִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהוּא וְמַן קְרִיָּיתָהּ[לח].

הגמרא מביאה ראיה לרבי יהושע בן לוי:

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְיָאוּת - נכונים[לט] דברי רבי יהושע בן לוי הסובר שמשמיעין על השקלים ועל הכלאים באחד באדר שני, שכן **כְּלוּם** - האם זה **שֶׁאָמְרוּ** שמשמיעין **עַל הַשְּׁקָלִים** באחד באדר, וכי **לֹא** התקינו זאת **כְּדֵי שֶׁיְּבִיאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁקָלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן** - בזמן ההבאה שהוא קודם לאחד בניסן, ומעתה **אִם אַתְּ אָמַר** - אם תאמר שמכריזים **בָּאֲדָר הָרִאשׁוֹן**, נמצא **שֶׁעַד כְּדוֹן אֵית בְּשַׁתָּא שִׁיתִּין יוֹמִין** - שעדיין יש בשנה היוצאת ששים יום, מאחד באדר ראשון ועד אחד בניסן, והואיל ויש זמן כה רב אחר ההכרזה יתעצלו וישכחו להביא את השקלים בזמן[מ]. ואף בכלאים אין ראוי שישמיעו עליהם באדר ראשון, שכן **כְּלוּם אָמְרוּ** - וכי הסיבה שאמרו שמלבד ההכרזה באחד באדר, חוזרים שליחי בית דין בחמשה עשר באדר ויוֹצְאִין **אַף עַל הַכִּלְאַיִם**, האם זה **לֹא כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַצְּמָחִין נִיכָּרִין** שהרי בזמן זה כבר גדלו התבואות והזרעים וניתן להבחין בכלאים, ואם כן, **אִם אוֹמֵר אַתְּ** - אם תאמר שסדר זה נעשה **בָּאֲדָר הָרִאשׁוֹן**, הרי **עַד**

מתרומת הלשכה בתחלתה, דשאני תחלתה שאי אפשר היה לא להקדים שעדיין לא הוקם המשכן, ולא לאחר שמכיון שהוקם המשכן הוצרכו לתרום הלשכה ולהביא קרבנות הציבור שקרבו בו ביום, ולכן צ"ל שהוא דרשה גמורה מהתורה. ודעת רבי שמואל היא שזוהי תקנת חכמים רק כזכר לדבר. וראה בתורה תמימה (נחמיה כה יד) שכתב שאין כאן מחלוקת והדורש בגזירה שוה הוא רק מוסיף סמך וחיזוק לטעם הראשון. ובשירי קרבן הניח בתימה את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות שהביא רק את טעמו של ר' שמואל שהוא מדרבנן ולא הביא את טעם רב כהנא שהוא מהתורה.

כג. רש"ס. ובקרבן העדה פירש 'דל כן' - דלא נכון לעשות כן לקצר במקום שהיה לו להאריך ולהביא רישא דמתניתא. ובפני זקן הוסיף שאין נכון שאמורא יקצר דברי התנא בברייתא. ובנוסחת הבבלי גרס 'דלא כן' ופירש הפני משה 'וכי לא צריך לומר הברייתא בשלימותה'.

כד. ואפילו אם נאמר דבתרומה חדשה איירי, מאן לימא דאין תורמין אלא בניסן דילמא בכל החדשים נמי תורמין. רש"ס.

כה. רש"ס.

כו. רש"ס.

כז. דהא הוה מצי למיכתב 'זאת עולת החודש'. קרבן העדה.

כח. דהא הוה מצי למיכתב 'בחודשו לשנה', ומדכתיב 'לחודשי' שמע מינה לגזירה שוה אתיא. תקלין חדתין.

כט. רש"י (דברי הימים ב' כד ו). ופירש 'משאת' מלשון 'כי תשא'.

ל. בפשטות מביאה הגמרא ראיה מהפסוק שמשמיעין היינו מכריזין, אולם העיר בהגהות הב"ח שבפסוק שלפנינו לא כתוב לשון שמיעה, וצריך לשנות הגירסא ולהביא את הפסוק שבספר נחמיה (ח טו) 'ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו ההר והביאו עלי זית', שמשמע דמשמיעין הוא לשון הכרזה והעברת קול. וכן הוא בפירוש תלמיד רשבר"ש, וראה בליקוטים מכתב יד קדמוני (הנדפס בגליון המזניות) שהביא לשנות כן הגירסא בשם הרב אליעזר מגרמייזא. ושוב כתב להשאיר הגירסא שלפנינו וכהפירוש שכתבנו, וכן הביא הב"ח בשם הרא"ש וכן פירש הרש"ס. וראה בריבב"ן שמשמע מלשונו שהיה גורס את שני הפסוקים. והנה הראשונים לא ביארו מה אכן הטעם ששונה דין השקלים שצריכים לבוא עליהם בהכרזה מדין הקרבנות שאין צריכין להכריז עליהן. ובעלי תמר פירש שקרבנות עדיפים כיון שהבעלים אוכלים מהם או שמביאין אותם לכפרה ולפיכך אין חשש שלא יביאו אותם. גם יתכן שמכיון שבסופו של דבר לא כל השקלים נצרכו לקרבנות הציבור, היו שמצאו בכך סיבה להשתמט ונצרך לעוררם על כך.

לה. רש"ס.

לו. תקלין חדתין.

לז. תקלין חדתין. במשנת אליהו העיר דאיך יתכן שרבי יהושע בן לוי חולק על המשנה במגילה, דבה שנינו שאין בין אדר ראשון לשני אלא דווקא קריאת המגילה ומתנות לאביונים. אולם הרש"ס ביאר שדעת ריב"ל שלכך כתוב במשנה כאן שבט"ו באדר קורין את המגילה כדי להשמיענו שבאדר שקורין בו אף משמיעין בו על שקלים וכלאים, ונמצא שהשמעת שקלים וכלאים כלולה במקרא מגילה שלמדנו במסכת מגילה. ומפירוש תלמיד רשבר"ש נראה שתירץ שהמשנה במסכת מגילה מדברת לענין הדינים הנוגעים בימי הפורים וריב"ל מוסיף חילוק באחד באדר.

לח. קרבן העדה, הגר"א, וכן נראה מהתקלין חדתין. והעדפנו לגרוס כמותם, כיון שמפשטות הסוגיא להלן (ע"ב) משמע כמותם. וראה רש"ס שכתב שהגמרא מביאה דעה החולקת על רבי יהושע בן לוי, וביאר כך, **רַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַב הוּנָא** - רבי חלבו אמר בשם רב הונא, וכן **רַב** אמר **בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא רַבָּה** - הגדול, **הַכֹּל** - אפילו בני הכרכים **יוֹצְאִין** ידי חובת קריאת המגילה **בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהוּא** עיקר **וְמַן קְרִיָּיתָהּ**, לפי שאין מעבירין על המצוות, ולא אמרו שקוראים בחמשה עשר באדר אלא אם היו רוצים בכך. ואם אמרו שאין מעבירין על המצוות לגבי יום ארבעה עשר באדר כלפי יום חמשה עשר, בוודאי שיש לומר כך גם לגבי שני חודשי אדר שאין מעבירין על המצוות, ובחודש אדר ראשון קוראים את המגילה ומשמיעין על השקלים ועל הכלאים. וראה פירושים נוספים על מימרא זו בתלמיד רשבר"ש ובפירוש רבינו משולם, בפני משה ובפני זקן.

לט. תקלין חדתין. ומביא ראיה מהפסוק (נחמיה ג ז) 'כן בנות צלפחד דוברות' שמתרגם אונקלוס 'יאות'.

מ. פירוש ר' משולם, והוסיף שם דאין לומר שישמיעו הן באדר ראשון והן בשני, כיון שעל כרחנו מכריזין אנו בשני אין אנו צריכים להטריח שלוחי בית דין בראשון. וברש"ס פירש שאם נקדים את ההכרזה לאדר ראשון יש לחשוש שיגיעו שקלים חדשים

הלכה א מתני' באחד באדר משמיעין על השקלים. ב"ד שולחין בכל ערי יהודה ומכריזין שיביאו שקליהם ולמה באחד באדר מפרש בגמ': **ועל הכלאים.** מכריזין שימעטו הזרע באחד עליו שלא יזרע קב רובע קב לסאה: בט"ו בו קורין **את המגילה** בכרכים. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון אחד עשר יום ולהכי לא תני שב"ד קורין אותה בשאר עיירות דלא חם למיתני מה שנעשה בכל החדש: **ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות.** והשווקים שנתקלקלו בימות הגשמים בשביל עולי רגלים ג"י בשביל הרועים בשדה כדכתיב מכין לך הדרך: **ואת מקוות המים.** שם נתרפה בהם טיט מנקין אותן ואם נחסר שיעורן ממשיכין להן מים וממלאין אותן: כל **צרכי רבים.** מפרש בגמרא: **ומציינין את הקברות.** שלא יהלכו עליהם הכהנים ועובי נוספאות ישנות

באחד

באדר[ו] [א]**משמיעין על השקלים** [ב]**ועל הכלאים** [ג]**ובחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין (על) [את] הקברות** [ד]**ויוצאין אף על הכלאים: גמ'** ולמה **באחד באדר כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה** [ה]**באחד בניסן ומר רבי שמואל בר רב יצחק תרומת הלשכה** (ו) **כתחלתה דכתיב** [א] **ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן. ותני עלה ביום שהוקם המשכן בו ביום נתרמה התרומה** [א] **רבי טבי רבי יאשיה בשם כהנא** [ג] **ואי** [ב] **נאמר כאן** [ב] **חדשי ונאמר להלן** [ג] **חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן** (ג) **א"ר יונה שבק רבי טבי ראשה דמתניתא** (ב) **ואמר סופה ואי** [ב] **דל כן כהדא דתני** [ב] **זאת עולת חדש בחדשו יכול יהא תורם בכל חדש וחדש ת"ל בחדשו לחדשי (השנה) בחדש אחד הוא תורם לכל חדשי השנה יכול באיזה חדש שירצה ואי** [ג] **נאמר** (ג) **כאן חדשי ונאמר להלן חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן: מהו משמיעין. רב הונא אמר מכריזין היך מה דאת אמר** (ד) [ד] **ויתנו קול ביהודה ובירושלם תמן תנינן אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים** (ה) **ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אף שימוע שקלים וכלאים ביניהם** [ד] **רבי** [ה] **חלבו ורב הונא** (ד) **רב בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קרייתה א"ר** *יוסי **ויאות** [ו] **כלום אמרו משמיעין על השקלים לא כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן אם את אמר באדר הראשון עד כדון אית בשתא שיתין יומין** (ה) **כלום אמרו יוצאין אף על הכלאים לא כדי שיהיו הצמחין ניכרין** (ה) **אם אומר את באדר הראשון עד כדון אינון דקיקין רבי חזקיה שאל מעתה בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של** *(חודש) **חורף** [ז] **ה** (ו) **לא כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן התיב ר' עולא קומי רבי מנא והא תנינן** [ז] **בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח** (ו) **בפרום העצרת בפרום החג אמר ליה** (ה) **(לא) נימר אילין דקריבין בפרום הפסח אילין דרחוקין בפרום העצרת ואילין דרחוקין מנהון בפרום החג א"ל**

יוסה

ג"פ

נקע לגלגלת שהוא ½ פלגים ככר כפף ג"ל פקדון הוא בידי כו' נפיל גורלות כו' ע"ם. וזהו שדקדקו שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל דהיינו סכום השקלים כנ"ל לפיכך הקדים כו' ועי' תוס' מגילה (ט"ו ב' ד"ה ודמי כו' שמעתי כו'): **כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן ותיתרם בו'.** מקושיא דמכילתין משמע דטעם ההקדמה להשמיע השקלים בחמד בחדר משום שקדו מכשים על תקנות תרומה שלא יתאחרו ישראל עושתה. ובפסיקתא רבתי ריש פרשת כי תשא קאמר שלא לתחוך את ישראל היו מחזירין את ישראל מר"ח חדר. ו"מ לענין אם השמיעו שקלים בחמד בחדר ג' לטעמא דפסיקתא ג"ל לחזור ולהשמיע בחדר ב' משמ"כ לטעמא דסוגיין וכדקאמר לקמן בסוגי' אף השמעת שקלים ביניהו ואיתא לפ"ז ליישנא קמא דמעתה בני בבל משמיעין מראשו של חודש

כְּדוֹן אֵינוֹן דַּקִּיקִין - בזמן זה עדיין הצמחים קטנים ודקים ואין ניכר בהם אם כלאים הם[מא], שהרי עיבור השנה הוא מטעם זה שאדר הראשון בתוך ימות החורף הוא והזרעים עדיין לא גדלו[מב]. ולפיכך יפה אמר רבי יהושע בן לוי שהשמעת השקלים והכלאים היא באדר שני.

★

הגמרא דנה מתי היו מכריזים על השקלים במקומות הרחוקים מירושלים:

רַבִּי חִזְקִיָּה שָׁאַל[מג], **מֵעַתָּה**, הואיל ואמרנו ששליחי בית דין יוצאים באחד באדר כדי שיביאו ישראל שקליהם במועדם קודם אחד בניסן, אם כן **בְּנֵי בָבֶל** שרחוקים הרבה מירושלים[מד] ואין השיירות מצויות משם[מה], היה ראוי שבארצם יהיו **מַשְׁמִיעִין עַל הַשְּׁקָלִים מֵרֹאשׁוֹ** - מתחילתו **שֶׁל חוֹרֶף**, וכי **לָא**[מו] היו צריכים לנהוג כך, **כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ יִשְׂרָאֵל שְׁקָלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן, וְתִיתָּרֵם תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מִן הַחֲדָשָׁה בְּזִמַּנָּהּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן**, ובשעה שיתרמו כבר יהיו שקליהם של בני בבל בלשכה[מז].

רבי עולא חולק על רבי חזקיה ומקשה עליו:

הֵתִיב רַבִּי עוּלָּא, קוֹמֵי - לפני **רַבִּי מָנָא** על דברי רבי חזקיה, **וְהָא תְּנִינָן** לקמן (פ״ג ה״ח), **בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים** - זמנים **בַּשָּׁנָה תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה** שבה היו מניחים את השקלים ומוציאים ממנה שקלים לצורך הקרבנות, הפעם הראשונה היתה **בְּפָרוֹם** - חמשה עשר יום קודם חג **הַפֶּסַח** והוא באחד בניסן[מח], הפעם השניה היתה **בְּפָרוֹם הָעַצֶּרֶת** - חמשה עשר יום קודם חג השבועות, והפעם השלישית היא **בְּפָרוֹם הֶחָג** - חמשה עשר יום קודם חג הסוכות, ומעתה **אָמַר לֵיהּ, (לֹא) נֵימַר** - האם לא נאמר[מט] שההכרזה בכל המדינות היתה רק באחד באדר, ומכיון שיש הקרובים לירושלים ויש שרחוקים יותר, לפיכך תרמו בזמנים מאוחרים יותר עבור אלו שאיחרו להביא, וכך יהיה הפירוש בדברי המשנה, **אֵילֵּין הַקְּרִיבִין** לירושלים, ומאז ההכרזה באחד באדר יכלו להביא את שקליהם בתוך אותו החודש, עליהם תרמו באחד בניסן שהוא **בְּפָרוֹם הַפֶּסַח, אֵילֵּין הַרְחוֹקִין** - ואלו שרחוקים יותר והביאו שקליהם בחודשי ניסן ואייר, עליהם תרמו **בְּפָרוֹם הָעַצֶּרֶת, וְאֵילֵּין הַרְחוֹקִין מִנֵּהוֹן** - ואלו שרחוקים עוד יותר והביאו את שקליהם מפרוס העצרת ואילך, עליהם תרמו **בְּפָרוֹם הֶחָג**, ומפורש שלא כדברי רבי חזקיה שמקדימים להכריז בתחילת החורף כדי שיספיקו אף הרחוקים להביא עד אחד בניסן, אלא הכריזו באחד באדר ומי שאיחר תרמו עליו בזמנים מאוחרים יותר[נ].

אוצר החכמה

לידי הכהנים ויקריבו מהם קודם ניסן, וראה בהר אפרים שביאר טעם האיסור בזה לדעת הרש״ס.

מא. ובפירוש ר׳ משולם הוסיף שבזמן זה יש שעדיין כלל לא גדלו.

מב. פירוש תלמיד רשבר״ש.

מג. בפשטות הוא לשון שאלה, אולם בתקלין חדתין כתב ׳שאל בני בית המדרש אם יסכימו על שיטתו הנכונה בעיניו, וכן הוא סוגית הירושלמי בכמה מקומות דקאמר שאל ואינו לשון שאלה ואיבעיא אלא שהיה ברור בעיניו ולא שאל אלא אם נכון גם בעיני בני בהמ״ד׳.

מד. תקלין חדתין.

מה. פירוש ר׳ משולם.

מו. עקבי אהרן (ד״ה לֹא). והגר״א מחק תיבת ׳לא׳.

מז. פירוש ר׳ משולם.

מח. בגמרא לקמן (ז:) פירשו לפי הא דקיימא לן דשואלין ודורשין בהלכות החג שלושים יום קודם הרגל, ופרוס הוא לשון פרוסה דהיינו מחצית זמן זה והוא ט״ו יום.

מט. פירוש ר׳ משולם. הפיסקא הבאה בגמרא היא המשך דברי ר׳ עולא, מה שמביא לשאלה האם ניתן לגרוס ככת״י ליידן ׳אמר ליה׳ שכן כאמור זה המשך דבריו. ויש שמחקו תיבות אלו, והפני משה והקרבן העדה גורסים ׳אם כן׳, ואנו פירשנו כהגירסא הקדומה בפירוש תלמיד רשבר״ש ור׳ משולם ׳אם׳ לא נאמר, ויתכן שהגירסא היתה בר״ת ׳א״ל׳ ובטעות פענחו ׳אמר ליה׳ והאמת היא כנ״ל.

נ. פירוש ר׳ משולם.

אוצר התמונות
19/06/2018 אתח

הלכה א מתני' באחד באדר משמיעין על השקלים. ב"ד שולחין בכל ערי יהודה ומכריזין שיביאו שקליהם ולמה באחד באדר מפרש בגמ': **ועל הכלאים.** מכריזין שימעטו הזרע באחד על שלש יסמך בו ויזע קב לסאה: בט"ו בו קורין **את המגילה בכרכים.** המוקפין חומה מימות יהושע בן נון מיד דבעי למתני דבט"ו באדר שלחנות יושבים במדינה תני נמי כל מה שהיו עושין בו ביום ולהכי לא תני שבי"ד קורין אותה בשאר עיירות דלא חש למיתני מה שנעשה בכל החדש: **ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות.** והשווקים שנתקלקלו בימות הגשמים בשביל עולי רגלים ע"י בשביל הרועים בשבוע כדכתיב מכין לך הדרך: **ואת מקוות המים.** אם נתרפה בהם טיט מנקין אותן ואם נחסר שיעורן ממשיכין להן מים וממלאין אותן: **כל צרכי רבים.** מפרש בגמרא: **ומציינין את הקברות.** שלא יהיו עליהם הכהנים ועובי נוסחאות ישנות

באחד

ריבב"ן

פירוש רבינו יהודה בן בנימין הרופא זצוק"ל:

משנה א באחד באדר משמיעין על השקלים. לפי שצריך להביא בג' בניסן ממרומה חדשה כדאמר בגמרא [דף כט:] זאת עולת חדש בחדשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה תמידין ומוספין בהמין בר"ח ניסן נקנין משקלים חדשים ולמה באחד באדר כדמניא דורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום ולפי לרשב"ג דאמר ג' שבמות הוחל ושולחנין יושבים במדינה בט"ו באדר מקדימין מג' באדר: משמיעין. מכריזין כמו ויעבירו קול ביהודה וכן וישמע שאול את העם ומכריזין [על הכלאים] לפי שצמחן ניכרין ומעפ"כ לא היו עוקרין ומפקירין לאחר תקנה עד ט"ו באדר שיהא גדול קצת שיוכל לעוקרו: **בכרכין.** המוקפין חומה מימות יהושע בן נון: **ומתקנין את הדרכי'.** לפי שמתקלקלו מחמת המים: **ואת מקוות המים.** שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין והטובל שם לא עלתה [לו] טבילה כדמניא בספרא לך מעין וכור מקוה מים מעין מטהר זוחלין ואין המקוה מטהר זוחלין אלא בשכורן פי' נוטפין מי גשמים כדאמרי' בפ' במה מצלין [שבת סה.] אבוה דשמואל עביד לבניתא מקוה ביומי ניסן ומפני ביומי תשרי. אי נמי לפי שמעיינות מתמעטין בקיץ עושין מקוה ממי גשמים בחורף לעורך הקיץ כדאיתא בתוספתא מ"ק כל מקוה שאין בו מרובעים סאה מוסכין לו אמת המים ומשלימין לו מרובעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו: **מציינין על הקברות.** בריש מ"ק תנן מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין על הקברות ויוצאין על הכלאים משמע שבחוצו של מועד היו יוצאין קשיא ניון תניין קשיא כלאים מכלאים ניון תניין ל"ק כדמפרש בירושלמי תפתר שירדו גשמים אחר שציינוהו בט"ו באדר ושטפו הציון וגם יש להקשות דרכים ורחובות מדרכים ורחובות ויש לתרץ שירדו גשמים וחזרו וקלקלו כדאמר בפ"ק דר"ה בניסן נמי שכיחי קטרי כלאים מכלאים ל"ק [כדמתרץ] בירושלמי כאן בכביר כאן בנפלי עוד מתרצין כאן בזרעים כאן בירקות גרסינן במ"ק [דף ו.] ועד כמה הן יוצאין כאותה שציינו כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר ימעט ובמסכת כלאים היא שנויה:

תקלין חדתין

באחד באדר. מפרש בגמרא: משמיעין. מפרש בגמ': **על השקלים.** שיביאו שקליהן לירושלים: **ועל הכלאים.** שיעקרו הכלאים עד שלש שיירד רובע לבית סאה: **בכרכין.** המוקפות חומה מימות יהו"ן והא דלא תני בממניתין בי"ד קורין בכפרים ובעיירות גדולות מפרש בגמ' לקמן: **ומתקנין את הדרכים.** שנתקלקלו מימות הגשמים מתקנין אותן בשביל עולי רגלים ע"י בשביל הגולים לערי מקלט כדכתיב תכין לך הדרך (דברים יט): **מקוואות המים.** לנקותן מטיט או להמשיך מים לתוכן אם נחסרו משיעורן: **כל צרכי הרבים.** מפרש בגמרא: **ומציינין את הקברות.** בשיד כדי שיפרשו הכהנים ועובי טהרות ולא יהיו ולפי שביום ע"ג היה השיד נימוח מחמת הגשם לכך היו צריכים לחזור ולציין: ויוצאין אף בו'. מפ' בגמ': **כדי שיביאו** וכו'. מפני שבאחד בניסן היו צריכים להקריב קרבנות הצבור מתרומה חדשה כדלקמן מ"ה היו ב"ד מקדימין להכריז על השקלים באחד באדר דהיינו שלשים יום קודם כדי שיביאו שקליהן: **בשונתן.** בזמן קודם ר"ח ניסן: **תרומת הלשכה.** שמורמין מן הלשכה שנתפנו בתוכה כל השקלים כדתנן לקמן פ"ג: **אר"ש בר"י.** נח לפרש מה רצו לתרוס תרומת הלשכה מן החדשה נח' בניסן דוקא: **בתחלתה.** כמו שהיתה תרומה ראשונה שנתרמו ישראל במדבר: ה"ג **לחדשי.** זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה: **להלן לחדשי.** רלשון הוא לכם לחדשי השנה: **שבק ר' טבי רישא בו'.** תמיה להא מסיפא לחוד לא ידעינן מידי: **נאמר באן לחדשי.** להל"ל בחדשו לשנה וע"כ הוה ידעינן מיניה דבחודש ג' יהא תורם לכל השנה להא כולה יתירא והשתא דכתיב נמי לחדשי ע"כ לג"ם אתיא: **כמה דתימא.** כלומר הא דתקנו להכריז מלקח לכתיב ויתנו קול בו'. וסיפא דקרא להביא לה' משאת משה עבד ה' ואייתי התם בשקלים כדמוכחי קראי דיהושע במלכים (ג יב) דכתיב כפף עובר והייגו שקלים שנא' כל העובר על הפקודים: **אלא מקרא מגילה בו'.** שמא קראו המגילה בחדש ג' לריכים לחזור ולקרותה בשני: **השמעת שקלים ובלאים ביניהו.** שמיגו טוהג שלש בשני דוקא ולא השמיעו ברחשון וחזרין ומשמיעין בשני: **יאות.** נכון כן נאות ללפחד דוברות מתרגמינן יאות כו': **עד בדון.** הוא כלשון עדיין שבגבלי: **אית בשתא ב' יומין.** מחדר ג' עד ניסן ומי אמרת להקדים כל כך חיישינן שמא יסמכו שיש לפניהם עוד שהות הרבה ובתוך כך יפשעו ולא יביאו בזמן ומשכחת בכמה דוכתי שחשו חכמים לשמא בזמן שלא יקדים ושלא יאחר: **אינון דקיקין.** להמתים הם קטנים ואינם ניכרים לידע אם הם כלאים: **ר' חזקיה שאל מעתה בו'.** כלומר שאל אגל בני בבל שהם רחוקי מא"י לריכים להשמיע מרחשו של ג' בניסן שיהיה להם שהות להביא שקליהן עד ג' בניסן: **בני בבל.** שגל רחוק מירושלים הרבה כדכתיב נוגרים בחיט מארץ המרחק (ירמיה ד) וכן תנן בפ"ג הל"ד והשלישים לשם שגל ומדי ומדינות הרחוקות: **בג' פרקים בו'** תורמין את הלשכה. לשכה גדולה היתה במקדש שבה היו מכנסין תחלה כל השקלים ואח"כ כשהיו רוצים ליטול מן הלשכה ליקח בהן קרבנות צבור לא היו נוטלין ממנה בפעם ג' כדי לורך הקרבנות של כל השנה שלא היו נוטלין מן הלשכה בג' פרקים בשנה: **בפרוס הפסח.** להיינו ט"ו יום קודם הרגל כדלקמן: **לא יאמר.** בתמיה וכי לא יאמר: הלין דקרובין **בפרוס הפסח בו'.** דקס"ד דמ"ה

באחד באדר[ו] א משמיעין על השקלים ב ועל הכלאים ג ובחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין (על) [את] הקברות ד ויוצאין אף על הכלאים: **גמ'** ולמה באחד באדר כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה ה באחד בניסן ומר רבי שמואל בר רב יצחק תרומת[ז] הלשכה (ו) כתחלתה דכתיב (א) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן. ותני עלה ביום שהוקם המשכן בו ביום נתרמה התרומה (א) רבי טבי רבי יאשיה בשם כהנא[ג] ואי (ו) נאמר כאן ב' חדשי ונאמר להלן ג' חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן (ג) א"ר יונה שבק רבי טבי ראשה דמתניתא (ב) ואמר סופה וה"ג דל כן כהדא דתני ב' זאת עולת חדש בחדשו יכול יהא תורם בכל חדש וחדש ת"ל בחדשו לחדשי (השנה) בחדש אחד הוא תורם לכל חדשי השנה יכול באיזה חדש שירצה וה"ג נאמר (ג) כאן חדשי ונאמר להלן חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן: מהו משמיעין. רב הונא אמר מכריזין היך מה דאת אמר (ירמיה ד) ויתנו קול ביהודה ובירושלם תמן תנינן אין[ד] בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים (ג) ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אף שימוע שקלים וכלאים ביניהם וה"ז רבי[ה] חלבו ורב הונא (ד) רב בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קרייתה א"ר *יוסי ויאות[ו] כלום אמרו משמיעין על השקלים לא כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן אם את אמר באדר הראשון עד כדון אית בשתא שיתין יומין (ה) כלום אמרו יוצאין אף על הכלאים לא כדי שיהו הצמחין ניכרין (ה) אם אומר את באדר הראשון עד כדון אינון דקיקין רבי חזקיה שאל מעתה בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של *(חודש) חורף וה"ז (ו) לא כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן התיב ר' עולא קומי רבי מנא והא תנינן[ז] בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח (ו) בפרום העצרת בפרום החג אמר ליה (ח) (לא) נימר אילין דקריבין בפרום הפסח אילין דרחוקין בפרום העצרת ואילין דרחוקין מנהון בפרום החג א"ל

יוסה

נ"ל

באחד ולמה באחד באדר בו'. בגבלי מגילה (יג ב) אמר ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים. ובירושלמי פ"ק דמגילה ר' לוי בשם רשב"ל לפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל אמר מוטב שיקדים כספן של בני לכספו של אותו הרשע לפיכך מקדימין וקורין בפ' שקלים. והאי טעמא קאי על ההקדמה באחד באדר. ולהא בירושלמי שם פ"ג הניח להא דר' לוי ענה להלכה ד' ר"ח מדר שהל בשנה קורין בפרשת שקלים כו' מקדימין ר' לוי כו' לפיכך מקדימין וקורין כו' ומאי דקדמינן וקרינן שקלים לעולם בחצלת מדר הוא נמי מטעמא דהשמעת שקלים כדפירש"י בתמני' הנ"ל (מגילה כט ב) ד"ה קורין בפ' שקלים להודיע שיביאו שקליהן באחד כו'. ומה בגמ' מפרש על השמעת שקלים באחד באדר כיון דניסן בעי מקדימי מתרומה חדשה קדמינן וקרינן באחד באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש ולפ"ז תרין טעמי בירושלמי וכן בגבלי על ג' באדר. ט"ס דר"ל על ג' באדר נ"ל דלכך ההקדמה בג' להגן על זה החדש שנפל הפור בלגלו כדגים ושינוי ליעשה דגבלי שעתיד לשקול שקלים על כו' שקליהם לשקליו כו'. מדוקדק מאד ע"פ מ"ש בילקוט דאסתר ועשרת בלפים ככר תר"ל גלוי וידוע שעתיד המן כו' ג' ל"ל שם לרונך כסף מן הגרוטאות שבניתי אני מניח ושוקל ע"י החומנים כו' ג' ל"ל הוחיל ואתה רוצה לקח' ממני מותם יהודים שמכסימים ותומרים ה' אחד אתי מוכרן לך שהן פקדון בידי ומתירא אני שמא יעשה לי כשם שעשה לסיחון ועוג כו' ועבוכדנצר כו'. ג' ל"ל המן לאחשורוש כל אותם הדברים הי' כשהי' בהמ"ק קיים והי' הקב"ה רלוי להם והיו מביאים שקליהם אצל עכשיו הוא בעום עליהם. ואני סוכם לך מאמון ה' רצוף בקע לגלגלת שהוא י' גלפים ככר כסף ג' ל"ל פקדון הוא בידי כו' גפיל גורלות כו' ע"ש. וזהו שדקדקו שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל דהיינו סכום השקלים כנ"ל לפיכך הקדים כו' ועי' תוס' מגילה (ט"ו ג' ד"ה ודמי כו' שמעתי כו'): **כדי שיביאו ישראל שקליהן בשונתן ותיתרם בו'.** מקושיא דמכילתין משמע דטעם ההקדמה להשמיע השקלים בחד באדר משום דבקדו מכמים על תקנות תרומה שלא יאחרו ישראל עושתה. ובפסיקתא רבתי ריש פרשת כי תשא קאמר שלא לבחוק אם ישראל היו מחזירין את ישראל מר"ח אדר. ול"מ לענין אם השמיעו שקלים באחד באדר ג' לטעמא דפסיקתא ג"ל לחזור ולהשמיע באדר ב' משמ"כ לטעמא דסוגיין וכדקאמר לקמן בסוגי' אף השמעת שקלים ביניהו ופיי' לפ"ז ליתא דמעתה בני בבל משמיעין מראשו של חודש חורף ואח"כ למימרא דר"ח אדר ב' הוא דלא כמו שכתב הרב ר' **מימוי בשם ריב"ל אף השמעת שקלים ובלאים ביניהו.** ופ"ת וכי פליג ריב"ל אמתני' דקתני אין בין אדר לו' אלא קריאת מגילה ומתנות לאביונים. ואין לומר תני ושייר דהא אין בין קתני שקלים שנא' כל העובר על הפקודים: **אלא מקרא מגילה בו'.** שמא קראו המגילה באדר ג' לריכים לחזור ולקרותה בשני: **השמעת שקלים ובלאים ביניהו.** שמיגו טוהג שלא בשני דוקא ולא השמיעו ברחשון וחזרין ומשמיעין בשני: **יאות.** נכון כן נאות ללפחד דוברות מתרגמינן יאות כו': **עד בדון.** הוא כלשון עדיין שבגבלי: **אית בשתא ב' יומין.** מאדר ג' עד ניסן ומי אמרת להקדים כל כך חיישינן שמא יסמכו שיש לפניהם עוד שהות הרבה ובתוך כך יפשעו ולא יביאו בזמן ומשכחת בכמה דוכתי שחשו חכמים לשמא בזמן שלא יקדים ושלא יאחר: **אינון דקיקין.** להמתים הם קטנים ואינם ניכרים לידע אם הם כלאים: **ר' חזקיה שאל מעתה בו'.** כלומר שאל אגל בני בבל שהם רחוקים מא"י לריכים להשמיע מרחשו של ג' בניסן שיהיה להם שהות להביא שקליהן עד ג' בניסן: **בני בבל.** שגל רחוק מירושלים הרבה כדכתיב נוגרים בחיט מארץ המרחק (ירמיה ד) וכן תנן בפ"ג הל"ד והשלישים לשם שגל ומדי ומדינות הרחוקות: **בג' פרקים בו'** תורמין את הלשכה. לשכה גדולה היתה במקדש שבה היו מכנסין תחלה כל השקלים ואח"כ כשהיו רוצים ליטול מן הלשכה ליקח בהן קרבנות צבור לא היו נוטלין ממנה בפעם ג' כדי לורך הקרבנות של כל השנה שלא היו נוטלין מן הלשכה בג' פרקים בשנה: **בפרום הפסח.** להיינו ט"ו יום קודם הרגל כדלקמן: **לא יאמר.** בתמיה וכי לא יאמר: הלין דקרובין **בפרום הפסח בו'.** דקס"ד דמ"ה

משנת אליהו

באחד ולמה באחד באדר בו'. בגבלי מגילה (יג ב) אמר ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים. ובירושלמי פ"ק דמגילה ר' לוי בשם רשב"ל לפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל אמר מוטב שיקדים כספן של בני לכספו של אותו הרשע לפיכך מקדימין וקורין בפ' שקלים. והאי טעמא קאי על ההקדמה באחד באדר. להא בירושלמי שם פ"ג הניח להא דר' לוי ענה להלכה ד' ר"ח מדר שהל בשנה קורין בפרשת שקלים כו' מקדימין ר' לוי כו' לפיכך מקדימין וקורין כו' ומאי דקדמינן וקרינן שקלים לעולם בחצלת מדר הוא נמי מטעמא דהשמעת שקלים כדפירש"י בתמני' הנ"ל (מגילה כט ב) ד"ה קורין בפ' שקלים להודיע שיביאו שקליהן באחד כו'. ומה בגמ' מפרש על השמעת שקלים באחד באדר כיון דניסן בעי מקדימי מתרומה חדשה קדמינן וקרינן באחד באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש ולפ"ז תרין טעמי בירושלמי וכן בגבלי על ג' באדר. ט"ס דר"ל על ג' באדר נ"ל דלכך ההקדמה בג' להגן על זה החדש שנפל הפור בלגלו כדגים ושינוי ליעשה דגבלי שעתיד לשקול שקלים על כו' שקליהם לשקליו כו'. מדוקדק מאד ע"פ מ"ש בילקוט דאסתר ועשרת בלפים ככר תר"ל גלוי וידוע שעתיד המן כו' ג' ל"ל רלונך כסף מן הגרוטאות שבניתי אני מניח ושוקל ע"י החומנים כו' ג' ל"ל הוחיל ואתה רוצה לקח' ממני מותם יהודים שמכסימים ותומרים ה' אחד אתי מוכרן לך שהן פקדון בידי ומתירא אני שמא יעשה לי כשם שעשה לסיחון ועוג כו' ועבוכדנצר כו'. ג' ל"ל המן לאחשורוש כל אותם הדברים הי' כשהי' בהמ"ק קיים והי' הקב"ה רלוי להם והיו מביאים שקליהם אצל עכשיו הוא בעום עליהם. ואני סוכם לך מאמון ה' רצוף בקע לגלגלת שהוא י' גלפים ככר כסף ג' ל"ל פקדון הוא בידי כו' גפיל גורלות כו' ע"ש. וזהו שדקדקו שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל דהיינו סכום השקלים כנ"ל לפיכך הקדים כו' ועי' תוס' מגילה (ט"ו ג' ד"ה ודמי כו' שמעתי כו'): **כדי שיביאו ישראל שקליהן בשונתן ותיתרם בו'.** מקושיא דמכילתין משמע דטעם ההקדמה להשמיע השקלים בחד באדר משום דבקדו מכמים על תקנות תרומה שלא יאחרו ישראל עושתה. ובפסיקתא רבתי ריש פרשת כי תשא קאמר שלא לבחוק אם ישראל היו מחזירין את ישראל מר"ח אדר. ול"מ לענין אם השמיעו שקלים באחד באדר ג' לטעמא דפסיקתא ג"ל לחזור ולהשמיע באדר ב' משמ"כ לטעמא דסוגיין וכדקאמר לקמן בסוגי' אף השמעת שקלים ביניהו ופיי' לפ"ז ליתא דמעתה בני בבל משמיעין מראשו של חודש חורף ואח"כ למימרא דר"ח אדר ב' הוא דלא כמו שכתב הרב ר' **מימוי בשם ריב"ל אף השמעת שקלים ובלאים ביניהו.** ופ"ת וכי פליג ריב"ל אמתני' דקתני אין בין אדר לו' אלא קריאת מגילה ומתנות לאביונים. ואין לומר תני ושייר דהא אין בין קתני שקלים שנא' כל העובר על הפקודים: **אלא מקרא מגילה בו'.** שמא קראו המגילה באדר ג' לריכים לחזור ולקרותה בשני: **השמעת שקלים ובלאים ביניהו.** שמיגו טוהג שלא בשני דוקא ולא השמיעו ברחשון וחזרין ומשמיעין בשני: **יאות.** נכון כן נאות ללפחד דוברות מתרגמינן יאות כו': **עד בדון.** הוא כלשון עדיין שבגבלי: **אית בשתא ב' יומין.** מאדר ג' עד ניסן ומי אמרת להקדים כל כך חיישינן שמא יסמכו שיש לפניהם עוד שהות הרבה ובתוך כך יפשעו ולא יביאו בזמן ומשכחת בכמה דוכתי שחשו חכמים לשמא בזמן שלא יקדים ושלא יאחר: **אינון דקיקין.** להמתים הם קטנים ואינם ניכרים לידע אם הם כלאים: **ר' חזקיה שאל מעתה בו'.** כלומר שאל אגל בני בבל שהם רחוקים מא"י לריכים להשמיע מרחשו של ג' בניסן שיהיה להם שהות להביא שקליהן עד ג' בניסן: **בני בבל.** שגל רחוק מירושלים הרבה כדכתיב נוגרים בחיט מארץ המרחק (ירמיה ד) וכן תנן בפ"ג הל"ד והשלישים לשם שגל ומדי ומדינות הרחוקות: **בג' פרקים בו'** תורמין את הלשכה. לשכה גדולה היתה במקדש שבה היו מכנסין תחלה כל השקלים ואח"כ כשהיו רוצים ליטול מן הלשכה ליקח בהן קרבנות צבור לא היו נוטלין ממנה בפעם ג' כדי לורך הקרבנות של כל השנה שלא היו נוטלין מן הלשכה בג' פרקים בשנה: **בפרום הפסח.** להיינו ט"ו יום קודם הרגל כדלקמן: **לא יאמר.** בתמיה וכי לא יאמר: הלין דקרובין **בפרום הפסח בו'.** דקס"ד דמ"ה

הגהות הגר"א

[א] גמ' **נאמר כאן** לחדשי וכו' **ונאמר** להלן לחדשי וכו' מה לחדשי האמור וכו' אף לחדשי וכו'. כל"ל להא נקרא כתיב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה: **[ב]** ה"ג **לא כן** תני: **[ג]** **נאמר כאן** לחדשי וכו' מה לחדשי האמור כו' אף לחדשי וכו'. כל"ל: **[ד]** ר' חלבו וכו' עד זמן קרייתה. ל"ג וע' נק"ע: **[ה]** ל"ל **כדי שיביאו ישראל** וכו'. ותיבת לא ל"ג

הגהות הב"ח

(ו) גמ' כתחילתה שנאמר ויהי בחדש הרחשון. נ"ב תרומת הלשכה היתה ביום שהוקם בו המשכן כדתניא בפ"ע ובמס' שבת פרק ר"ע אומר יום שנטל עשר עטרות רחשון למעשה ברחשון לכהונה רחשון לעבודה דהיינו סדר עבודת תמידין שבחין מתרומת הלשכה: **(ז)** שם נאמר כאן בר' יוסה שבק ר' טבי רישא ואמר סיפא דלא כן כו': **(ח)** שם נאמר כאן בר' יוסה אמר ליה ואמר לא כן תני ל"ג ואי נאמר כאן ב' חדשי ונאמר להלן ג' חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן: מהו משמיעין. רב הונא אמר מכריזין היך מה דאת אמר (ירמיה ד) ויתנו קול ביהודה ובירושלם תמן תנינן אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים (ג) ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אף שימוע שקלים וכלאים ביניהם וה"ז רבי חלבו ורב הונא (ד) רב בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קרייתה א"ר יוסי ויאות כלום אמרו משמיעין על השקלים לא כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן אם את אמר באדר הראשון עד כדון אית בשתא שיתין יומין (ה) כלום אמרו יוצאין אף על הכלאים לא כדי שיהו הצמחין ניכרין (ה) אם אומר את באדר הראשון עד כדון אינון דקיקין רבי חזקיה שאל מעתה בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של *(חודש) חורף וה"ז (ו) לא כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן התיב ר' עולא קומי רבי מנא והא תנינן בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח (ו) בפרום העצרת בפרום החג אמר ליה (ח) (לא) נימר אילין דקריבין בפרום הפסח אילין דרחוקין בפרום העצרת ואילין דרחוקין מנהון בפרום החג א"ל

(ח) שם נאמר כאן בר' יוסה אמר ליה ואמר לא כן תני ל"ג ואי נאמר כאן ב' חדשי ונאמר להלן ג' חדשי מה חדשי שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן אף חדשי שנאמר כאן אין מונין אלא מניסן: מהו משמיעין. רב הונא אמר מכריזין היך מה דאת אמר (ירמיה ד) ויתנו קול ביהודה ובירושלם תמן תנינן אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים (ג) ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אף שימוע שקלים וכלאים ביניהם וה"ז רבי חלבו ורב הונא (ד) רב בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד שהוא זמן קרייתה א"ר יוסי ויאות כלום אמרו משמיעין על השקלים לא כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן אם את אמר באדר הראשון עד כדון אית בשתא שיתין יומין (ה) כלום אמרו יוצאין אף על הכלאים לא כדי שיהו הצמחין ניכרין (ה) אם אומר את באדר הראשון עד כדון אינון דקיקין רבי חזקיה שאל מעתה בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של *(חודש) חורף וה"ז (ו) לא כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן התיב ר' עולא קומי רבי מנא והא תנינן בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח (ו) בפרום העצרת בפרום החג אמר ליה (ח) (לא) נימר אילין דקריבין בפרום הפסח אילין דרחוקין בפרום העצרת ואילין דרחוקין מנהון בפרום החג א"ל

(ט) (מגילה יג: כט. מו"ק ו.): **(י)** ירושלמי ר"ה פ"ג הל"ג: **(יא)** עי' ר"ה ז ג: **(יב)** מגילה ו: ירושלמי מגילה פ"ג הל"ה: **(יג)** ירושלמי מגילה פ"ג הל"ג והל"ד ופ"ב הל"ג: **(יד)** ירושלמי שם פ"ג הל"ה: **(טו)** נקמן פ"ג משנה ג:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פרק ג משקלים הל"ט:

ב ב מיי' פרק ג מהלכות הלט"ו:

ג ג מיי' פרק ג ממגילה הלכה ד טוש"ע או"ח סימן תרפח סעיף ג:

ד ד מיי' פרק ג משקלים הלט"ו:

ה ה מיי' פרק ג משקלים הל"ו:

ו ו מיי' שם הל"ה:

ז מגילה ו: ירושלמי מגילה פ"ג הל"ה:

ח ירושלמי שם פ"ג הל"ה: **ט** נקמן פ"ג משנה ג:

נוסחאת הבבלי

(א) ר' טבי כו' בשם רב כהנא: **(ב)** ואמר סיפא דלא כן כו': **(ג)** רב סימון כו': **(ד)** ורב בשם כו': **(ה)** כלום אומרים שיוצאין על כו' אלא כדי כו': **(ו)** מן תיבת לא כו' עד בא' בניסן מוקפין: **(ז)** בפרוס החג בפרוס עצרת: **(ח)** לא נאמר הלין הקרובין:

הגהות הב"ח

(ט) גמ' כתחילתה שנאמר ויהי בחדש הרחשון. נ"ב תרומת הלשכה היתה ביום שהוקם בו המשכן כדתניא בפ"ע ובמס' שבת פרק ר"ע אומר יום שנטל עשר עטרות רחשון למעשה ברחשון לכהונה רחשון לעבודה דהיינו סדר עבודת תמידין שבחין מתרומת הלשכה: **(י)** שם נאמר כאן בר' יוסה שבק ר' טבי רישא ואמר סיפא דלא כן כו': **(יא)** רב סימון כו': **(יב)** ורב בשם כו': **(יג)** כלום אומרים שיוצאין על כו' אלא כדי כו': **(יד)** מן תיבת לא כו' עד בא' בניסן מוקפין: **(טו)** בפרוס החג בפרוס עצרת: **(טז)** לא נאמר הלין הקרובין:

הגהות הגר"א

[א] גמ' **נאמר כאן** לחדשי וכו' **ונאמר** להלן לחדשי וכו' מה לחדשי האמור וכו' אף לחדשי וכו'. כל"ל להא נקרא כתיב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה: **[ב]** ה"ג **לא כן** תני: **[ג]** **נאמר כאן** לחדשי וכו' מה לחדשי האמור כו' אף לחדשי וכו'. כל"ל: **[ד]** ר' חלבו וכו' עד זמן קרייתה. ל"ג וע' נק"ע: **[ה]** ל"ל **כדי שיביאו ישראל** וכו'. ותיבת לא ל"ג

שקליהן קודם החג: **בולה באחת היא באה.** לעורך כל השלשה תרומות היו תורמין בר"ח ניסן ואף שלח היו בה ממקומות הרחוקים לית לן בה שתורמין על הגזוז ועל העתיד לגבות: **בדי לעשות פומבי לדבר.** לפרסם ולהודיע כי בחג הפסח מוכה להביא תרומה ממקום המקוד לירושלם והרחוק במקלת בעלרת והרחוק ביותר בחג אחד לחול המועד לפי שיספיקו לבא בו משקלי הרחוקים: **הן נקרא ולא נבעת.** לית לפרקים פסוקים אלו בלא בעיתה ורעדה: **לטובה.** לנדבת משכן לפי שהיו כולם שלח כל נדיב לב הביאו: **לרעה.** במעשה עגל כתיב ויתפרקו כל העם: **לטובה.** במתן תורה כתיב ויועץ משה את העם ולא יצאו אלו מעצמן: **לרעה.** בשילוח מרגלים ותקרבון אלי מעצמן: **אז ישיר משה.** וע"י התעוררות משה השירו גם בני ישראל: **לרעה.** בשילוח מרגלים ותשא כל העדה קול מעצמן: **אבן השכימו** השחיתו. כלומר גם הנביא נפניה הוכיחן כיוצא בזה השחיתה עשו בהשכמה והטוב לא עשו בהשכמה שגבי עגל כתיב וישכימו ממחרת וגבי נדבת המשכן כתיב והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר ולא בהשכמה ממש: **אופיא.** לעתם ומנהגם של חומה זו: **נתבעין לעגל.** כשחבעו מהם זהב לעגל נתנו וכשחבעו למשכן נתנו: **הדא מתניתא.** פליגא על רבי נתן דלכך נתנו למשכן כדי לכפר על מעשה עגל: **בפרשה זאת.** היא פרשת ויקחו לי תרומה: **מה שירצו יעשו.** לגרבי המשכן יהיה לאיזה צורך שיהיה וגם כמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן: **מה שירצו יעשו.** לאיזה קרבן שהיו רוצים היו יכולים ליתן: **תרומת אדנים לאדניו.** הקם ולא לאחר כדרים: **אף בפרשה הזאת.** והיא פרשת כי תשא: **הכל יוצאין בי"ד.** לפי כרכים שהוא עיקר זמן קריאתה והא דתנן כרכים קורין בט"ו היינו אם לא הגיע מש"כ עיירות המוריס לקרות בט"ו לכתיב ולא יעבור: **לא בא אלא ללמדך בו'.** כלומר ולא מיקמי לך מ"כ להכל יוצאין בי"ד בזמניהם בא ללמד בזמניהם ל"ל דבנבלי ריש מגילה אמרי' בזמניהם בא ללמד בזמנו של זה לא בזמנו של זה וקאמר הש"ם לדבי חלבו בא ללמד שיכול לקרותן בחמד מהזמנים בחדר לחשון או בשני וכמגילה פ"ק הגירסא לא בא ללמד אלא בזמניהם בחי בזמני ומיכא לפרושי דה"ק בזמניהם אתי ללמד שלא יקראו אלא בזמנם דהיינו בחדר שני והא ודאי לדבי חלבו בא ללמד שלא יקראו בט"ו אלא בזמנם: **אופיא.** לעתם ומנהגם של חומה זו: **נתבעין לעגל.** כשחבעו מהם זהב לעגל נתנו וכשחבעו למשכן נתנו: **הדא מתניתא.** פליגא על רבי נתן דלכך נתנו למשכן כדי לכפר על מעשה עגל: **בפרשה זאת.** היא פרשת ויקחו לי תרומה: **מה שירצו יעשו.** לגרבי המשכן יהיה לאיזה צורך שיהיה וגם כמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן: **מה שירצו יעשו.** לאיזה קרבן שהיו רוצים היו יכולים ליתן וכן מבקרי מואב היו יכולים להביא: **תרומת אדנים לאדניו.** הקם ולא לאחר כדרים: **אף בפרשה הזאת.** והיא פרשת כי תשא: **הכל יוצאין בי"ד.** לפי כרכים שהוא עיקר זמן קריאתה והא דתנן כרכים קורין בט"ו היינו אם לא הגיע מש"כ עיירות המוריס לקרות בט"ו ולא יעבור: **לא בא אלא ללמדך בו'.** כלומר ולא מיקמי לך מ"כ להכל יוצאין בי"ד בזמניהם בא ללמד בזמנו של זה לא בזמנו של זה וקאמר הש"ם לדבי חלבו בא ללמד שיכול לקרותן בחמד מהזמנים בחדר לחשון או בשני וכמגילה פ"ק הגירסא לא בא ללמד אלא בזמניהם בחי בזמני ומיכא לפרושי דה"ק בזמניהם אתי ללמד שלא יקראו אלא בזמנם דהיינו בחדר שני והא ודאי לדבי חלבו בא ללמד שלא יקראו בט"ו אלא בזמנם: **אופיא.** לעתם ומנהגם של חומה זו: **נתבעין לעגל.** כשחבעו מהם זהב לעגל נתנו וכשחבעו למשכן נתנו: **הדא מתניתא.** פליגא על רבי נתן דלכך נתנו למשכן כדי לכפר על מעשה עגל: **בפרשה זאת.** היא פרשת ויקחו לי תרומה: **מה שירצו יעשו.** לגרבי המשכן יהיה לאיזה צורך שיהיה וגם כמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן: **מה שירצו יעשו.** לאיזה קרבן שהיו רוצים היו יכולים ליתן וכן מבקרי מואב היו יכולים להביא: **תרומת אדנים לאדניו.** הקם ולא לאחר כדרים: **אף בפרשה הזאת.** והיא פרשת כי תשא: **הכל יוצאין בי"ד.** לפי כרכים שהוא עיקר זמן קריאתה והא דתנן כרכים קורין בט"ו היינו אם לא הגיע מש"כ עיירות המוריס לקרות בט"ו ולא יעבור: **לא בא אלא ללמדך בו'.** כלומר ולא מיקמי לך מ"כ להכל יוצאין בי"ד בזמניהם בא ללמד בזמנו של זה לא בזמנו של זה וקאמר הש"ם לדבי חלבו בא ללמד שיכול לקרותן בחמד מהזמנים בחדר לחשון או בשני וכמגילה פ"ק הגירסא לא בא ללמד אלא בזמניהם בחי בזמני ומיכא לפרושי דה"ק בזמניהם אתי ללמד שלא יקראו בט"ו אלא בזמנם: **אופיא.** לעתם ומנהגם של חומה זו: **נתבעין לעגל.** כשחבעו מהם זהב לעגל נתנו וכשחבעו למשכן נתנו: **הדא מתניתא.** פליגא על רבי נתן דלכך נתנו למשכן כדי לכפר על מעשה עגל: **בפרשה זאת.** היא פרשת ויקחו לי תרומה: **מה שירצו יעשו.** לגרבי המשכן יהיה לאיזה צורך שיהיה וגם כמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן: **מה שירצו יעשו.** לאיזה קרבן שהיו רוצים

הגמרא מיישבת את דברי רבי חזקיה:

אָמַר לֵיהּ - השיב רבי מנא לרבי עולא ליישב את דברי רבי חזקיה, שבאמת **פּוּמְהּ כְּאַחַת הֲיָא בָּאָה** - כל השקלים הביאו ישראל מכל המקומות עד אחד בניסן[א], ואפילו הגרים בבבל ובמדינות הרחוקות, ועל כרחך שהכריזו בתחילת החורף כדי שיספיקו הכל להביא שקליהם עד אחד בניסן שאז היו תורמים תרומה אחת על הכל בשלוש קופות גדולות, ומאותן הקופות שנתרמו באחד בניסן היו חוזרים ותורמים שלוש פעמים בשנה, **וְלָמָּה אָמְרוּ בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים** - ומה שחזרו ותרמו שלוש פעמים בשנה אינו לתועלת הרחוקים והמאחרים, אלא מפני מראית העין הוא שיראה כאילו הזמן השני הוא בשביל הרחוקים והזמן השלישי הוא בשביל הרחוקים מהם, ועשו כן **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פּוּמְבֵּי לָדָבָר** - לפרסם הדבר שגם הרחוקים חייבים, ואם אכן יש ברצונם שיקחו משקליהם לקרבנות, עליהן להקדים ולהביא עד אחד בניסן[ב].

★

לעיל למדנו שהיו צריכים להכריז ולעשות 'פומבי', כדי שיביאו העם את שקליהם. הגמרא מביאה כמה מקומות שהיו צריכים לזרז את העם:

רַבִּי יְהוּדָה בַּר פַּזִּי אמר **בְּשֵׁם רַבִּי, הֵן נִקְרָא** - איך יכולים אנו לקרוא את הפסוקים דלהלן, **וְלֹא נִבְעֶתֶת**[ג] - ולא תאחז אותנו בעתה וחרדה[ד], שאת מעשינו הטובים אין אנו עושים בשלימות, ומעשינו הרעים הם אלה שנעשים על ידינו בשלימות, וכמו שהוא מפרש והולך. **לְטוֹבָה** - כשאמר להם משה לישראל לנדב מממונם בנדבת המשכן, לא נענו כולם אלא נדיבי הלב בלבד הם אלה שנתנו, וכמו שנאמר (שמות לה כט) 'וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים **כֹּל נְדִיב לֵבּ**', ואילו כשאמר להם אהרן לישראל לנדב מממונם **לְרָעָה** - לעשיית העגל, נענו כולם וכמו שנאמר (שמות לב ג) 'וַיִּתְפָּרְקוּ **כָּל הָעָם** וגו' אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל אַהֲרֹן'[ה].

כיוצא בזה אתה מוצא, כשהיו ישראל צריכים להתקבץ **לְטוֹבָה** - לקבל פני השכינה[ו] בקבלת התורה, היה צריך משה לזרזם ולהוציאם, וכמו שנאמר (שמות יט יז) 'וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה **אֶת הָעָם** לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה', ואילו כשנתקבצו **לְרָעָה** - בשילוח המרגלים, באו מעצמם ולא היו צריכים זירוז, וכמו שנאמר (דברים א כב) 'וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ'[ז].

ועוד אתה מוצא כיוצא בזה, כשהוצרכו ישראל להשמיע קולם **לְטוֹבָה** - בשירת הים, הוצרך משה להתחיל ולעוררם לשיר, וכמו שנאמר (שמות טו א) **'אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל** אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר', ואילו כשבאו ישראל להשמיע קולם **לְרָעָה** - בביאת המרגלים, עשו זאת מעצמם ובלא זירוז וכמו שנאמר (במדבר יד א) 'וַתִּשָּׂא **כָּל** הָעֵדָה וגו' וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא'[ח].

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא[ט], גם הנביא צפניה הוכיח את ישראל בכיוצא בזה שהם מזדרזים לרעה ולא לטובה', וכמו שנאמר (צפניה ג ז) 'אָמַרְתִּי אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר וגו' **אָכֵן הִשְׁכִּימוּ הִשְׁחִיתוּ** כֹּל עֲלִילוֹתָם', שהקב"ה סבר שישראל ילמדו תוכחת מוסר מעונשי הגויים, והם לא כן עשו כי עוד השכימו בזריזות למעלליהם והרבו להשחית[י], ומבואר **שֶׁכָּל הַשְׁחָתָה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין, בַּהַשְׁכָּמָה הָיוּ** מזדרזים **וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ**, וכן מפורש בחטא העגל שנאמר (שמות לב ו) 'וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגְּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק'[יא], ואילו לטובה אצל נדבת המשכן נאמר (שמות לו ג) 'וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר' ולא הביאו בהשכמה[יג].

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים הדנה האם נתינת ישראל למשכן היתה מצד נטייתם הטובה:

אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר אַחָא, אֵין אַתְּ יָכוֹל לַעֲמֹד עַל אוֹפְיָא - עיקר דעתם[יד] ומנהגם[טו] **שֶׁל אֻמָּה זוֹ**, שאין אנו יודעים אם נימוסם[טז] נוטה לטוב או לרע, שהרי מצד אחד נוטים הם לרע כפי שראינו **שֶׁנִּתְבָּעִין** הם ממון **לְצוּרְךְ הָעֵגֶל וְנוֹתְנִין**, ומצד שני נוטים הם לטוב כפי שראינו **שֶׁנִּתְבָּעִין** הם ממון **לְצוּרְךְ הַמִּשְׁכָּן וְנוֹתְנִין**, וסובר רבי אבא שמנהג ישראל ליתן לכל אשר יבקשו מהם בין לטוב ובין לרע.

רבי יוסי בר חנינא חולק:

תָּנָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא הָדָא מַתְנִיתָא - שנה רבי יוסי בר חנינא ברייתא הסוברת שהנתינה למשכן היתה לטובה, ודלא כרבי אבא. שדורשת הברייתא, נאמר (שמות כה יז) 'וְעָשִׂיתָ **כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר**'[יז], קרא הכתוב לכיסוי הארון כפורת לשון כפרה[יח], לומר, **שֶׁיָּבֹא זָהָב שֶׁל** ישראל שנתנו לצורך **הַכַּפּוֹרֶת** וכל צרכי המשכן, **וִיכַפֵּר עַל זָהָב שֶׁל** ישראל שנתנו לחטא **הָעֵגֶל**. נמצא שנתינתם היתה כיון שחזרו בתשובה ובאו לכפר על נתינתם הקודמת שהיתה לרעה.

★

הגמרא דנה בענין שלושת התרומות שנצטוו ישראל לתרום:

רַבִּי חַגַּי אמר **בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת נֶאֶמְרוּ בְּפָרָשָׁה זֹאת** - שלוש פעמים הוזכרה תיבת 'תרומה' בפרשת 'ויקחו לי תרומה'[יט], לרמז על שלוש תרומות שנצטוו ישראל לתרום, ואלו הן, **תְּרוּמַת אֲדָנִים** - שנצטוו ישראל לתרום מחצית השקל לצורך עשיית האדנים, וכדכתיב (שמות לח כו-כז) 'בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה וגו'. לָצֶקֶת אֶת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת', **וּתְרוּמַת שְׁקָלִים** - מחצית השקל שנצטוו ליתן לצורך קרבנות הציבור שבכל השנה, **וּתְרוּמַת הַמִּשְׁכָּן** - שנתנו ישראל כנדבת לבם לכל צרכי המשכן, זהב כסף ונחושת וכיוצא בזה. ומפרש והולך כל פעם שהוזכרה 'תרומה' בפרשה לאיזו תרומה הכוונה, 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי **תְּרוּמָה**' וגו' (שמות כה ג), **זוֹ תְּרוּמַת אֲדָנִים**, שכן לשון הפסוק 'וְיִקְחוּ לִי' מוכיח שמדובר בתרומה כעין תרומת השקלים שהיתה לצורך גבוה ממש, והיינו תרומת האדנים ששווה לתרומת שקלים ששתיהן נצטוו במחצית השקל[כ]. 'מֵאֵת **כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי**' (שם), **זוֹ תְּרוּמַת שְׁקָלִים**, שמכך שנאמר בכולם לשון 'תרומה' וכאן נאמר 'תְּרוּמָתִי'

א. **פירוש** ר' משולם ותקלין חדתין.
ב. **חזון איש** (מועד סימן כח אות יב) לדעת הרמב"ם, ויעוי"ש מה שביאר לדעות נוספות.
ג. **בנוסחאות** ישנות שבשולי הגליון גרסינן 'נבהת', ופירשו הראשונים שהוא מלשון בושה, כלומר, 'אין אנו מתביישים שטובתינו אינה טובה שלימה והרעה היא שלימה'. רש"ס.
ד. **קרבן** העדה.
ה. **רש"ם.** והוסיף שם דבנדבת המשכן הנשים קדמו בהבאת נדבתן.
ו. **רש"ם.**
ז. **קרבן** העדה. וברש"ס הביא כאן את הפסוק דלהלן ופירש, 'ואילו במרגלים להקניט ולהמרות כנגדו כתיב 'ותשא כל העדה' הם קמו כולם מעצמם'.
ח. **קרבן** העדה, וברש"ס הביא כאן את הפסוק דלעיל ופירש, 'להרמת קול לשירה בתחילה משה ולבסוף ישראל ולהרמת קול לרעה 'ותקרבון אלי כולכם' ומפרש בספרי דהקטנים קודמין לגדולים בערבוביא'.
ט. **הרש"ם** הוסיף וגרס 'ועוד כאן', דמייתי עוד בכיוצא בזה.
י. **קרבן** העדה.
יא. **מצודת** דוד (צפניה ג ז).
יב. **רש"ם.** וראה רש"י (שמות לב ו) שכתב, 'השטן זירזם'.
יג. **קרבן** העדה. ובתקלין חדתין כתב דזריזין מקדימין למצוות ילפינן מאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית כב ג) 'וישכם אברהם בבוקר' ומשמע שרק אברהם היה משכים לדבר מצוה ולא כולם.
יד. **תלמיד** רשבר"ש, וכ"ה ברש"ס, 'פירש בערוך אופי עיקר כלומר דעת'. ובפירוש ר' משולם הביא לפרש 'על אופי - על ענין'.
טו. **קרבן** העדה.
טז. **תקלין** חדתין.
יז. **ראה** בילקוט ביאורים טעם שהביאו פסוק זה למרות שיש פסוקים המוקדמים לו דכתיב בהם זהב.
יח. **פני** משה.
יט. **קרבן** העדה ותקלין חדתין.
כ. **רש"ם.** וראה בפירוש ר' משולם שכתב 'משמע לי המיוחדת לבד לאדנים', ובתקלין חדתין סבר שאין הכרח מהפסוק שמדובר בתרומת אדנים, אלא מכיון שהנך תרתי דלהלן בתרומת שקלים ומשכן איירי, ע"כ האי קרא בתרומת אדנים איירי.

שקליהן קודם החג: **בולה באחת היא באה.** לעולם כל השלשה תרומות היו תורמין בר"ח ניסן ואף שלא היו בה ממקומות הרחוקים לית לן בה שתורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות: **בדי לעשות פומבי לדבר.** לפרסם ולהודיע כי בחג הפסח חובה להביא תרומה ממקום הקרוב לירושלם והרחוק ביותר בחג אחד לעולם לקופות לא פת משקלי הרחוקים: **הן נקרא ולא נבעת.** לית לפרסם פסוקים אלו אלא בעיתה ורעדה: **לטובה.** לנדבת משכן לא הביאו כולם אלא אחד לד הביאו: **לרעה.** במעשה עגל כתיב ויתפרקו כל העם: **לטובה.** במתן תורה כתיב ויועץ משה את העם **ולא ילאו** מעצמן: **לרעה.** בשילוח מרגלים ותקרבון אלי מעצמן: **אז ישיר משה.** וע"י התעוררות משה השירו גם בני ישראל: **לרעה.** בשילוח מרגלים ומשה כל העדה את קולם מעצמן: **אבן השבימו**

השחיתו. כעומר גם הנביא לפניה הוכיחן כיולא בזה **השמחת עשו בהשכמה והטוב לא עשו בהשכמה שגבי** עגל כתיב וישכימו ממחרת וגבי נדבת המשכן כתיב והם **הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר ולא בהשכמה ממש:** **אופיא.** לעתם ומנהגם של אומה זו: **נתבעין לעגל.** כשחבעו מהם זהב לעגל נתנו וכשחבעו למשכן נתנו: **הדא מתניתא.** פליגא על רבי **לא לכך נתנו למשכן כדי לכפר על מעשה עגל: בפרשה זאת.** היא פרשת ויקחו לי תרומה: **מה שירצו יעשו.** לגרבי המשכן יהיה לאיזה צורך שיהיה וגם כמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן: **מה שירצו יעשו.** לאיזה קרבן שהיו רוצים וכן מנקרי מומין היו **יכולים ליתן ובלבד שיהא יד כולם שוה: תרומת אדנים לאדנים.** דוקא ולא לשאר כלים: **אף בפרשה הזאת.** והיא פרשת כי תשא: **הכל יוצאין בי"ד.** אפי' כרכים שהוא עיקר זמן קריאתה והא דתנן כרכים קורין בט"ו היינו אם לא הגיע מגי"ב עיירות מסורים לקרות בט"ו ולא יעבור: **לא בא אלא ללמדך בו'.** כלומר ולא מיקמי לך ג"כ להכל יוצאין בי"ד בזמניהם בא ללמד בזמנו של זה לא בזמנו של זה וקאמר הש"ס לרבי חלבו בא ללמד שיכול לקרותן בשאר מהזמנים בשאר לשון או בשני ובמגילה פ"ק הגירסא לא **בא אלא הנהיג.** אבל אין מורין כן: **כותבין** בשאר ימות השנה: **אדר הראשון ואדר השני.** כלומר ולא תמרינן לשאר **שנה מיקרי אלא שניהן הן שאר וכותבין בשטרות שאר.** ולא שנאמר ב' כותבין שאר תניין: **ר"א כותבין ת"ו.**

משנת אליהו

וכשנת ל"ד ג' ר"ה עם משכה: **א"ל בולה באחת היתה באה.** ופ"ל לחזקי' הא דתנן בשאר בשאר וכן הא דתניא בשאר תורמין על השקלים שבירושלם דש"ל שאר תורמין על הע"ל וע"כ היו נריכין בני בבל להשמיע על השקלים שבידן תורמין על הע"ל שבירושלם דש"ל שאר מגיעים שקליהן בג' בניסן מ"מ היו תורמין בג' בניסן גם על הע"ל מהרחוקים והא דתורמין בשלשה פרקים אחת לשלשה חדשי' כשבטי' משום הרחוקים המביאים שקליהם בעגלה שעכשיו יתחילו להקריב הקרבנו' משלשה גם על הקרובים וכן הרחוקים מהם המביאים בחג ואף שכשתרמו בחצי בניסן משקלי הקרובים תרמו גם עליהם כלשקמן שבכל תרומה תורמין לשם כל ישראל אך לפעמים כלין בג' קופות בתרומה לשמונה קודם עלרת כמ"ש לקמן פ"ג שלמו שלשתן כו' ועי' מ"ש בפ"ג הל"ד בהלכה: **ה"ג לא מסתברא לשעבר אלא להבא לא.** וכדפרישית דש גורסין לא מסתבר אלא לשעבר אבל להבא לא. וה"פ הא דר"ח אינו אלא לשעבר אבל להבא לא. ולפרישית דש כלל נומר והא תני לפניו אלא לפניו אומר ומני כן: **הנהיג** ר"ח. בתענית (כ"ו ב) תמרינן דהלכה דרשינן בפרקא מנהג מדלא לא דרשינן תורדי מורינן נהגו תורדי לא מורינן ותי עביד לא מהדרינן לי'. ולכאורה היה נראה לומר דהנהיג הוי כמו נהגו. אבל מדקאמר הכא לא אמר אלא הנהיג הא להלכה לא ש"מ דהנהיג הוא כמו מנהג דנהגו היינו מקילהם נהגו ותינו עיקר כדפירש"י שם משל"ה הנהיג ר"ת ז"ל עיקר ותורדי מורינן ועי' בקרבן עדה שכתב לא אמר אלא הנהיג אבל אין מורין כן ותינו מתורץ ה"ג **אבל ל'ענין שטרא** אדר הראשון בו'. כמ"ש בפסים וה"ג לה בגדרים ס"ג וכן פסק הרמב"ם פ"י מהלכות גדרים וטוש"ע תו"מ סימן מ"ג:

תקלין חדתין

לא היו תורמין בפ"ת משום שהרחוקים עדיין לא הביאו שקליהם וס"ל אין תורמין על העתיד לגבות ומנא שהרחוקים לא יהיה להם חלק בתמידי לעולם כל השנה לכך היו תורמים בג' פרקים הללו בפרוס הפסח משום הללו דקרובים ובפרוס החג מפני הרחוקים מאד כמו בני בבל שלא הספיקו להביא שקליהן עד קרוב לחג משנה שהכריזו וקבעו לר' חזקיה דמזיין דגם בני בבל חיסם מכריזין שלא בחמד בחדר ד"ת מכריזין מרחשון של תוך ת"כ היו יכולים גם הם להביא בת' ניסן ולמה היה להם לתרוס בג' פרקים בשנה: **בולה באחת בו.** כלומר כל השקלים היו נריכים להביא מכל המקומות בפ"ת להיינו בת' ניסן בכדי שיהיו כלולים כולם בלשכה דכיון דס"ל אין תורמין על העתיד לגבות ואם הרחוקים לא היו מביאים בת' ניסן ונמנא שלא היה להם חלק בתמידי לנור עד סמוך לחג והקרובים לא יהיה להם חלק מימות החג ואילך וזה לא משתכר כלל שלא ודאי כל השקלים נתפזרו בפ"ת ושפיר חוקים ר' חזקיה דבני בבל היו נריכים להמתין מרחשון של תוך בכדי שיהיה להם שהות להביא על ת' ניסן: **בדי לעשות פומבי.** כדי לעשות פרסום לדבר דודאי אין החיוב לתרוס בג' זמנים הללו אלא ניסן הוא תורמין על כל מדשי השנה ורבנן הוא דתילקו בג' זמנים משום דג' זמנים הללו הן זמן קהלה לכל ישראל לעלות לרגל לכך היו תורמין בזמנים הללו למען ידעו כולם שים לכל ת' מישראל חלק בכל הקרבנות לנור שמקריבים בכל יום ויום כדאמר לקמן שבכל תרומה היו תורמין גם לשם כל ישראל ומכאיהו תקלין קמ"ש לקמן פ"ג מכאן לשלש פרקים בג' קופות גבי פיסות דתרומת המזבח שהיו יכולים להפיס בפ"ת אלא דתכלין גבי פיסות דתרומת משום פומבי לדבר כמ"ש בירושלמי פ"ק דיומא וכן ת' ניסן גבול שלא הספיקו

משמע שהכוונה לתרומה שהיא להקדוש ברוך הוא ממש, והיינו תרומת השקלים שממנה באים הקרבנות שהם לגבוה[כא]. 'וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם' (שם כה ג), זוֹ תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, שכן בסוף הפסוק נמנו כל צרכי המשכן, 'זהב כסף ונחושת תכלת וארגמן ותולעת שני' וגו', הרי שפסוק זה מדבר בתרומת המשכן[כב].

הגמרא מבארת שניתנה הזכות ביד הגזברים לעשות עם התרומות כרצונם:

אומרת הגמרא, תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן שנועדה לְצרכי הַמִּשְׁכָּן וכגון הזהב הנתרם, הרי יש מהזהב שעושים ממנו את הארון שקדושתו גבוהה ביותר, ויש מהזהב שעושים ממנו את השולחן שאין לו קדושה כל כך, וכדי שלכל ישראל יהיה חלק בכל דבר ודבר, הדין הוא שכל הזהב מוקנה לגזברים על דעת שמַּה שֶּׁיִּרְצוּ יַעֲשׂוּ בזהב, ומעתה שכל הזהב הנתרם הוא של הגזברים, מזכים הגזברים את כל הזהב לכל ישראל ונמצא שלכל אחד ואחד מישראל יש חלק שוה הן בארון והן בשולחן[כג]. והוא הדין בתְּרוּמַת שְׁקָלִים שבאה לְצרכי הַקָּרְבָּן, הרי שווי קרבן תמיד של ראש חודש ניסן, הוא רק כמה שקלים, ונמצא לכאורה שנתכפרו בו רק אותם אנשים שהביאו את מחציות השקל שמהם נקנה קרבן תמיד זה, ולכן תיקנו שהגזברים הם הבעלים על תרומת השקלים באופן של מַה שֶּׁיִּרְצוּ יַעֲשׂוּ - שיכולים הם להחליט איזה קרבנות הם יקנו, וכיון שהם הבעלים על השקלים מזכים הם את כל התרומות לכל ישראל שתרמו מחצית השקל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה יַד כּוֹלָּן שָׁוָה בכל קרבן ולכולם יהיה בהם חלק. ואף בתְּרוּמַת אֲדָנִים לָאֲדָנִים אנו אומרים שהגזברים מה שירצו יעשו, שכן ישנם אדנים של קרשי קודש הקדשים שקדושתם חמורה, ואדנים של אולם והיכל שאין קדושתם חמורה כל כך, ולכן תיקנו שהגזברים הם הבעלים על תרומת האדנים והם מקנים את התרומה לכל ישראל, ועל ידי זה תהא יד כולם שוה בכל האדנים.

הגמרא מביאה מקור לכך:

מבארת הגמרא, דין זה נלמד ממה שנאמר לענין תרומת השקלים לקרבנות ציבור (שמות ל טו), 'הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל', וְאָמַר רַבִּי אָבוּן, אַף בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת שכתוב בה 'הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט', נֶאֱמַר בָּהּ שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת - שלוש פעמים תיבת 'תרומה', ואלו הם, 'מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'', 'יִתֵּן תְּרוּמַת ה'', 'לָתֵת אֶת תְּרוּמַת ה'', כדי ללמדנו שצריכים בית דין לעשות תקנה בכל השלוש תרומות, שתהא יד הכל שווה בהן, כענין מה שנאמר 'הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט' שלכולם יש חלק שווה, וזה על ידי שהגזברים יזכו בכל התרומות והם יַזכּוּ לכל ישראל שוה בשוה לעני ולעשיר[כד].

★

שנינו במשנה, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ - בחודש אדר קוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה בַּכְּרַכִּים - בערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון. הגמרא מקשה ממשנתינו על שיטה של אמוראים:

מקשה הגמרא, וכי האם לֹא כֵּן אָמַר רַבִּי חֲלַבּוֹ בשם רַב הוּנָא, וכן רַב בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּיא רַבָּה - הגדול, הַכֹּל - בין הכרכים המוקפים חומה ובין העיירות שאינן מוקפות חומה, יוֹצְאִין ידי חובת קריאת המגילה בְּיום אַרְבָּעָה עָשָׂר באדר שֶׁהוּא זְמַן קְרִיאָתָהּ של המגילה לכל העולם[כה], ומעתה קשה מפני מה כתבה משנתינו שביום חמשה עשר באדר קוראים את המגילה, בעוד שזהו זמן הקריאה לבני הכרכים בלבד, הרי עדיף היה לכתוב שקוראים ביום ארבעה עשר באדר שהוא זמן קריאת המגילה לכולם[כו], ומכך שהמשנה כתבה זמן הכרכים בחמשה עשר משמע שהיא סוברת שבני הכרכים קוראים דווקא ביום חמשה עשר ולא ביום ארבעה עשר[כז].

מתרצת הגמרא, (אָמַר לֵיהּ) לעולם אף משנתינו סוברת שהכל יוצאים ידי חובת קריאת המגילה ביום ארבעה עשר באדר, ומה שאמרה שביום חמשה עשר קוראים את המגילה, לֹא בָּא אֶלָּא לְמַדֵּךְ, שכל הדברים הנמנים במשנתינו שעושים אותם ביום חמשה עשר באדר, אין זמנם אלא בחודש אדר שני ולא באדר ראשון, בדומה לקריאת המגילה שהדין הוא שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת - קריאת המגילה ושאר מצוות יום הפורים הַנּוֹהֲגוֹת בַּאֲדָר שֵׁנִי אֵינָן נוֹהֲגוֹת בַּאֲדָר רִאשׁוֹן, ואם נתעברה השנה אין יוצאים ידי חובתם במה שקיימו אותם בחודש אדר ראשון אלא צריכים לחזור ולעשותם באדר שני, וכך גם כל מה ששנינו במשנתינו שעושים ביום חמשה עשר באדר אין זמנם אלא באדר שני, והואיל ואלו הנמנים במשנה עיקר זמנם הוא ביום חמשה עשר באדר לכן כתבה המשנה גם קריאת המגילה ביום חמשה עשר[כח].

הגמרא דנה בדינו של רבי חלבו:

רַבִּי יוֹסָה וְרַבִּי אַחָא הַוּוֹן יָתְבִין - היו יושבים[כט], אָמַר רַבִּי יוֹסָה לְרַבִּי אַחָא על דין זה של רבי חלבו שאמר שאפילו בני הכרכים יוצאים ידי חובת קריאת המגילה ביום ארבעה עשר, האם לֹא מִסְתַּבְּרָא לומר שדין זה לא נאמר אֶלָּא לְשֶׁעָבַר - בדיעבד, שאם קרא בן כרך ביום ארבעה עשר וכבר עבר יום חמשה עשר ולא קרא, יצא ידי חובתו, אֲבָל לְכָתְחִלָּה [-להבא] לֹא - לכתחילה לא נאמר דין זה, שהבא להמלך בבית דין באיזה יום לקרוא אומרים לו שיקראנה ביום חמשה עשר[ל].

ענה רבי אחא לרבי יוסה, אין האמת כדבריך, אלא רבי חלבו סובר שאפילו לכתחילה יכולים בני הכרכים לקרותה ביום ארבעה עשר[לא].

הקשה רבי יוסה לרבי אחא, וְהָא תָּנֵי - והרי שנינו בברייתא, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹתָהּ שְׁנֵי יָמִים, כגון העיר טבריה שאנו מסופקים בה אם היא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, דינה שקוֹרִין אוֹתָהּ שְׁנֵי יָמִים, קוראים בה את המגילה ביום ארבעה עשר שמא אינה מוקפת חומה וביום חמשה עשר שמא היא מוקפת חומה כדי לצאת ידי חובת שניהם, ואם דעת רבי חלבו שאף בני הכרכים יוצאים לכתחילה בקריאה ביום ארבעה עשר, מה להם לחזור ולקוראה שוב ביום חמשה עשר[לב]. אָמַר לֵיהּ רבי אחא לרבי יוסה, אכן אוֹף אֲנָא סָבַר כֵּן - גם אני סובר כדבריך שעל בני הכרכים לקוראה לכתחילה ביום חמשה עשר, וכפי המוכח מהברייתא שהבאת, אלא שאני אמרתי לך את דעת רבי חלבו שבני הכרכים יוצאים בקריאת יום ארבעה עשר אף לכתחילה. ונמצא שרבי אחא לא תירץ מה שקשה על רבי חלבו מהברייתא[לג].

הגמרא מיישבת את הקושיא מהברייתא:

אָמַר רַבִּי מָנָא ליישב את דברי רבי חלבו מדברי הברייתא, וְיָאוּת -

כא. **תקלין** חדתין.
כב. **פירוש** ר' משולם.
כג. **רש"ם.** וביאר עוד שהרי בכל הדברים הנצרכים למשכן לא נתנו כולם בשווה, יש שנתנו הרבה ויש שנתנו מעט ויש שלא נתנו כלל ויש שנתנו זהב ולא נתנו תכלת וכיוצא בזה, ועל ידי עצה זו קבלו הכל חלק בשווה בכל המשכן.
כד. **פירשנו** את כל הסוגיא לפי פירוש רש"ס אלא שהשארנו הגירסא שלפנינו על כנה.
כה. **ראה** ברש"ס שנתן שני טעמים בביאור דין זה שבני הכרכים יוצאין ידי חובתם אם קורין בארבעה עשר, ולעיל (ע"ב) הביא הרש"ס שיום ארבעה עשר עדיף כיון שאין מעבירין על המצוות.
כו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כז. **רש"ם.**
כח. **תקלין** חדתין. פירשנו את הסוגיא כפירושו, וכפי הגירסא לעיל (ע"ב) [ראה הערה לעיל]. וראה רש"ס שביאר כאן לשיטתו.
כט. **ראה** בפירוש עקבי אהרן.
ל. **תלמיד** רשבר"ש ורש"ס.
לא. **הרש"ם** מוסיף בגירסת הגמרא את תשובת ר' אחא לר' יוסה, ובפירוש ר' משולם פירש כן בדברי ר' יוסה לר' אחא דקאמר ליה בניחותא דאין מסתבר לומר דדין זה נאמר רק לשעבר ובדיעבד אלא הוא גם נאמר להבא ולכתחילה, וראה בהגהות הגר"א שאף הוא פירש כן אלא ששינה הגירסא.
לב. **רש"ם.**
לג. **רש"ם.**

שקליהן קודם החג: **בולה באחת היא באה.** לעולם כל השלשה תרומות היו תורמין בר"ח ניסן ואף שלא היו בה ממקומות הרחוקים לית לן בה שתורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות: **בדי לעשות פומבי לדבר.** לפרסם ולהודיע כי בחג הפסח חובה להביא תרומה ממקום הקרוב לירושלם והרחוק בזיותר בחג אבל לחוץ הקופות לא בא משקלי הרחוקים: **הן נקרא ולא נבעת.** לית לפרסם פסוקים אלו בלא בעיתה ורעדה: **לטובה.** לנדבת משכן לא הביאו כולם אלא איש איש לב הביאו: **לרעה.** במעשה עגל כתיב ויתפרקו כל העם: **לטובה.** במתן תורה כתיב ויועץ משה את העם ולא יצאו אלא בעיתה ורעדה: **לרעה.** במילוי מרגלים ותקרבון אלי כולם: **לטובה.** השחיתו. כלומר גם הנביא נפניה הוכיחן כיוצא בזה השמחה עשו בהשכמה והטוב לא עשו בהשכמה שגבי עגל כתיב וישכימו ממחרת וגבי נדבת המשכן כתיב והם עוד מלויו עוד נדבה בבקר בבקר ולא בהשכמה ממש: הביאו אלו עוד נדבה בבקר בבקר ולא בהשכמה ממש: **אופיא.** לעתם ומנהגם של חומה זו: **נתבעין לעגל.** כשחבעו מהם זהב לעגל נתנו וכשחבעו למשכן נתנו: **הדא מתניתא.** פליגא על רבי נא דלכך נתנו למשכן כדי לכפר על מעשה עגל: **בפרשה זאת.** היא פרשת ויקחו לי תרומה: **מה שירצו יעשו.** לגרבי המשכן יהיה לחיזה טורך שיהיה וגם כמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן: **מה שירצו יעשו.** לחיזה קרבן שהיו לריכין וכן מנקרי מומין היו לוקחין שכבר מחרומת הלשכה וכמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן ובלבד שיהא כל כולם: **תרומת אדנים לאדנים.** דוקא ולא לשאר לדרים: **אף בפרשה הזאת.** והיא פרשת כי תשא: **הכל יוצאין בי"ד.** לפי כרכים שהוא עיקר זמן קריאתה והא דתנן כרכים קורין בע"ו היינו אם לא מצא"כ עיירות מסורים לקרות בע"ו לכתיב ולא יעבור: **לא בא אלא ללמדך בו'.** כלומר ולא מיבעי לך מ"כ להכל יוצאין בי"ד מזמיהם בא ללמד מזמנו של זה לא בזמנו של זה וקאמר הש"ס לדבי חלבו בא ללמד שיכול לקרותן בשחר מהזמנים בלילה לשמן או בשני ושלישי ומגילה פ"ק הגירסא לא בא ללמד עשו בהשכמה והטוב לא עשו בהשכמה שגבי עגל כתיב וישכימו ממחרת וגבי נדבת המשכן כתיב והם עוד מלויו עוד נדבה בבקר בבקר ולא בהשכמה ממש: **אופיא.** לעתם ומנהגם של חומה זו: **נתבעין לעגל.** כשחבעו מהם זהב לעגל נתנו וכשחבעו למשכן נתנו: **הדא מתניתא.** פליגא על רבי נא דלכך נתנו למשכן כדי לכפר על מעשה עגל: **בפרשה זאת.** היא פרשת ויקחו לי תרומה: **מה שירצו יעשו.** לגרבי המשכן יהיה לחיזה טורך שיהיה וגם כמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן: **מה שירצו יעשו.** לחיזה קרבן שהיו לריכין וכן מנקרי מומין היו לוקחין שכבר מחרומת הלשכה וכמה שהיו רוצים היו יכולים ליתן ובלבד שיהא כל כולם: **תרומת אדנים לאדנים.** דוקא ולא לשאר לדרים: **אף בפרשה הזאת.** והיא פרשת כי תשא: **הכל יוצאין בי"ד.** לפי כרכים שהוא עיקר זמן קריאתה והא דתנן כרכים קורין בע"ו היינו אם לא מצא"כ עיירות מסורים לקרות בע"ו לכתיב ולא יעבור: **לא בא אלא ללמדך בו'.** כלומר ולא מיבעי לך מ"כ להכל יוצאין בי"ד מזמיהם

באחד באדר פרק ראשון שקלים

יפה וטוב[לד] הוא מה שאמר רבי חלבו שאף לכתחילה קוראים ביום ארבעה עשר, ולא קשה מהברייתא ששנינו בה שאין מבטלים מנהג אותם המקומות שקוראים את המגילה שני ימים אף שדי בכך שיקראו ביום ארבעה עשר ויצאו ידי חובתם, כיון שבמקומות אלו, **אִילּוּ מְשֻׁקָּרְיָא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר** - אם לאחר שקראו את המגילה ביום ארבעה עשר, **חוֹזֶר וְקָרְיָא בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר** - באים לחזור ולקרותה ביום חמשה עשר כמנהגם, **שֶׁמָּא אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** - וכי נמחה בידם ונאמר להם שלא יקראו שוב ביום חמשה עשר כיון שיצאו ידי חובתם בקריאתם הראשונה, בודאי שלא נעשה כך, **שֶׁאִם אַתְּ אוֹמֵר כֵּן** לבני אותם המקומות שלא יוסיפו ויקראו שוב ביום חמשה עשר, יטעו השומעים לחשוב שהטעם שמוחים בידם הוא לפי שאין דין קריאת המגילה ביום חמשה עשר כלל, **וּנְמַצֵּאתָ עוֹקֵר זְמַן פְּרָכִים בְּיָדְךָ**, שהרי בוודאי מותר לכתחילה לקרוא אף ביום חמשה עשר, ולפיכך מניחים למקומות אלו להמשיך במנהגם ואין מוחים בידם, אף שמעיקר הדין בוודאי יוצאים הם בקריאת יום ארבעה עשר אף לכתחילה[לה].

הגמרא אמרה לעיל שכל המצוות הנוהגות באדר שני אינן נוהגות בראשון. הגמרא מביאה יוצא מן הכלל:

תָּנֵי, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בשנת העיבור שיש בה שני חודשי אדר, הדין הוא שכל אותם **הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בַּאֲדָר שֵׁנִי** כגון קריאת המגילה ומתנות לאביונים וסדר קריאת ארבע הפרשיות [שקלים, זכור, פרה, החודש], **אֵינָן נוֹהֲגוֹת בָּאדר הָרִאשׁוֹן** אלא בחודש אדר השני, **חוּץ מֵאיסוּר הֶסְפֵּד** על מת **וְאִיסוּר תַּעֲנִית** בימי ארבעה עשר וחמשה עשר בחודש, **שֶׁהֵן שָׁווין בָּזֶה וּבָזֶה** - שאסורים בין באדר ראשון ובין באדר שני[לו].

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים איך נוהגים למעשה:

רַבִּי בָּא ו**רַבִּי יִרְמְיָה** אמרו **בְּשֵׁם רַב**, וכן **רַבִּי סִימוֹן** אמר **בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי**, **הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שהעיקר הוא אדר שני[לז], ודורשים כך לרבים לנהוג כן הלכה למעשה[לח].

רב הונא רבה חולק:

רַב הוּנָא רַבָּה - הגדול **דְּצִפּוֹרִין** - מהעיר ציפורי **אָמַר**, אין דורשים דין זה לרבים, אלא רק **הַנְהִיג רַבִּי חֲנִינָא בְּצִיפּוֹרִין כַּהֲדָא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, ומפרשת הגמרא כוונת רב הונא ש**לֹא אָמַר אֶלָּא** שרבי חנינא **הַנְהִיג** כן ופסק כך את הדין[לט], **הָא לַהֲלָכָה לֹא** - אבל לא הורה זאת לרבים בדרשתו[מ].

הגמרא מבררת איזה חודש אדר עיקר לענין שטרות:

מסיימת הגמרא ואומרת, שעל אף שלגבי המצוות הנוהגות בחודש אדר, לא הורינו להלכה כדברי רבן שמעון בן גמליאל שחודש אדר סתם הוא אדר שני, אלא רק הנהיג רבי חנינא כרבן שמעון בן גמליאל, **אֲבָל לְעִנְיַן שְׁטָרוֹת** - האופן שבו כותבים את תאריך השטר כשהוא נעשה בחודש אדר, הדין ברור, כיון שמצינו שנחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בשאלה זו מהו חודש אדר סתם, וידוע שבמחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. ששנינו בברייתא, שדעת רבי מאיר **שְׁטוּתְבִין** בתאריך השטר **אֲדָר רִאשׁוֹן** - הכותב שטר בחודש אדר ראשון עליו לציין במפורש שזמנו של השטר הוא באדר ראשון, **וְאִם** כותב את השטר בחודש **אֲדָר שֵׁנִי** אינו צריך לציין באיזה אדר מדובר אלא כותב 'אדר' **סְתָם** בלי תוספת, שסתם חודש אדר הכוונה לשני שהוא העיקרי[מא]. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אדר הראשון הוא העיקרי, ולכן כשבא לכתוב שטר ב**אֲדָר רִאשׁוֹן**

לד. פירוש תלמיד רשבר"ש ור' משולם.

לה. פני זקן, והעדפנו פירוש זה כיון שרק על פי דרכו מיושבת הקושיא מהברייתא על דברי ר' חלבו.

לו. קרבן העדה ותקלין חדתין.

לז. בבלי מגילה (ו:) נחלקו תנאים בזה.

לח. רש"ם, והוא על פי הא דאיתא במסכת תענית (כו:) 'מאן דאמר 'הלכה' כרבי מאיר דרשינן לה בפירקא, מאן דאמר 'מנהג' מידרש לא דרשינן אורויי מורינן, ומאן דאמר 'נהגו' אורויי לא מורינן ואי עביד עביד ולא מהדרינן ליה'.

לט. נחלקו המפרשים מה הכוונה שר' חנינא 'הנהיג', אפשר שר"ל שכן נהגו ואפילו אורויי לא מורינן ורק אי עביד עביד ולא מהדרינן ליה, או שמא התכוון ל'מנהג' שרק מידרש לא דרשינן אבל אורויי מורינן. וראה במשנת אליהו שדחה פירוש הקרבן העדה שהכוונה ל'נהגו', וראה להרש"ס שגם כתב כן, וכאן פירשנו כפירוש ר' משולם שהכוונה ל'מנהג'.

מ. פירוש ר' משולם, עיין שם היטב ובהערות המהדיר (מות י).

מא. רש"ם ע"פ בבלי נדרים (סג.) ורש"י שם.

כותב חודש 'אדר' **סְתָם** בלי כל תוספת, וכשבא לכתוב בחודש **אֲדָר שֵׁנִי** שהוא החודש הנוסף צריך לציין שמדובר באדר שני, ומנהגם היה לכנות חודש זה בשם '**תְּנָיָן**' - השני, וכך היו כותבים בשטרות 'יום חמשה עשר לחודש תניין', והכוונה היא לחמשה עשר בחודש אדר שני[א]. וקיימא לן (עירובין מו:) שכשנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה[ב].

★

שנינו במשנה שבחמשה עשר באדר היו '**מְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת וְאֶת מְקָווֹת הַמַּיִם וְעוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים**'.

הגמרא מבארת מה הם 'צרכי הרבים':
מביאה הגמרא את מה ששנינו בברייתא לענין היתר עשיית צרכי הרבים בחול המועד המבואר בתחילת מסכת מועד קטן, **אֵלּוּ הֵן צָרְכֵי הָרַבִּים** הנעשים על ידי בית דין, **דָּנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת** - מכריזים שכל מי שיש לו תביעת ממון על חבירו יכול לבוא לבית דין אפילו בימים אלו[ג], **וְדִינֵי נְפָשׁוֹת** - ממיתים את מי שנתחייב מיתה ואין מענים את דינו לדחות את גזר הדין לזמן מאוחר[ד], **דִּינֵי מַכּוֹת** - מי שנתחייב מלקות סופג את הארבעים בימים אלו[ה], **וּפוֹדִין עֲרָכִין וַחֲרָמִים וְהֶקְדֵּישׁוֹת** - היו בודקים ומעיינים בענינים אלו, לגבות את הערכין[ו] והחרמים ממי שנתחייב בהן ולפדות את ההקדשות[ז], **וּמַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטָה** - היו בודקים ופוסקים דין הנשים אם צריכים להשקותם מי סוטה ואם יוצאות בלא כתובה[ח], **וְשׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה** האדומה כדי שיהיה להם אפר פרה להטהר[ט], **וְעוֹרְפִין עֶגְלָה עֲרוּפָה** - אם נמצא חלל סמוך לעיר ולא נודע מי הרגו מביאים זקני העיר עגלה ועורפים אותה, **וְרוֹצְעִין עֶבֶד עִבְרִי** - שדינו לעבוד שש שנים ואם אינו רוצה לצאת לחירות בשנה השביעית, רוצעים את אזנו ועובד עד שנת היובל, **וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצוֹרָע** שנטמא, וטהרתו בכך שמביא קרבנותיו ונותנים עליו מן הדם והשמן, **וּמְפָרְקִין אֶת הַמִּנְעָל** - המנעול **מֵעַל גַּבֵּי** בורות **הַמַּיִם**, שבימות הגשמים שמצויים מי גשמים בשפע היו נועלים את בורות המים ולא היו נותנים לשאוב מהם כדי שיתמלאו, **וּמִתְּחִלַּת** ימות החמה **אֵין מַחֲזִירִים אוֹתָן** המנעולים כדי שיהיו המים מזומנים לשתיה לכל החפץ[י]. ולמדנו משם לענייננו מהותם של 'צרכי הרבים' הנעשים בט"ו באדר.

★

הגמרא מביאה משנה ממסכת מועד קטן, ומקשה עליה ממשנתינו:
מקשה הגמרא, **תַּמָּן תְּנִינָן** - שנינו בפרק ראשון במסכת מועד קטן לענין חול המועד, **מַשְׁקִין** - מותר להשקות בחול המועד את **בֵּית הַשְּׁלָחִין** - שדה שצריכין להשקותה תמיד ואין די לה במי גשמים, **וְהִיו מְצַיְּינִין** - מסמנים על ידי שפיכת סיד **עַל הַקְּבָרוֹת** את מקום הטומאה. מקשה הגמרא, לשם מה היו צריכים לחזור ולציין שוב את הקברות בחול המועד של פסח[יא], **לֹא כְּבָר צִיְּינוּ מֵאָדָר** - הרי כבר ציינו בחמשה עשר באדר[יב]. מתרצת הגמרא, **וְתִיפְתַּר** - מה שחוזרים ומציינים בחול המועד מדובר באופן **שֶׁיָּרַד שֶׁטֶף שֶׁל גְּשָׁמִים וּשְׁטָפָן** - שירדו גשמים מרובים[יג] ושטפו את הסיד שציינו באדר[יד].

קושיא נוספת ממשנתינו על המשנה במועד קטן:
מקשה הגמרא, שנינו שם '**וְיוֹצְאִין** בחול המועד **אַף עַל הַכְּלָאַיִם**', ולשם מה היו צריכים לצאת שוב בחול המועד של פסח, וכי **לֹא כְּבָר יָצְאוּ מֵאָדָר** להכריז על האיסור של הכלאים ולעוקרם. מתרצת הגמרא, **תִּיפְתַּר** - האופן שבו יוצאים בחול המועד על הכלאים הוא כש**שֶׁהָיְתָה הַשָּׁנָה אֲפִילָה** - מאוחרת, ואיחרו הזרעים לצמוח **וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר** באדר עדיין **אֵין הַצְּמָחִין נִכָּרִים** לראות אם הם כלאים, ולכן היו יוצאים בחול המועד של פסח[טו].

★

הגמרא מביאה מקור לכך שצריכים לציין את הקברים:
מבררת הגמרא, **מְנַיִן לְצִיּוּן** - היכן מרומז בפסוקי התורה דין זה שעושים סימנים על הקברות על ידי שפיכת סיד[טז]. ונחלקו האמוראים מי אמר את הרמז דלהלן. **רַבִּי בְּרֶכְיָה** אמר שר**ַבִּי יַעֲקֹב בַּר בַּת**[יז] **יַעֲקֹב** אמר זאת **בְּשֵׁם רַבִּי חוּנְיָא דִּבְרַת חַוּוֹרִין**[יח], ואילו **רַבִּי יוֹסָה אָמְרֵי לָהּ** - סבר שרמז זה אמרו **רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חוּנְיָא דִּבְרַת חַוּוֹרִין**, ו**רַבִּי חִזְקִיָּה** סבר שרמז זה אמרו **רַבִּי עוּזִיאֵל בְּרֵיהּ** - בנו **דְּרַב חוּנְיָא דְּבֵית חַוּוֹרָן בְּשֵׁם רַבִּי חוּנְיָא דְּבֵית חַוּוֹרָן**, שהרמז לדין זה הוא מהפסוק שנאמר לגבי מצורע (ויקרא יג מה) 'וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה **וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא**', ודרשינן מכפילות הלשון 'וטמא טמא'[יט], שעושים סימנים על הטומאה[כ], **כְּדֵי שֶׁתְּהֵא הַטּוּמְאָה** כביכול **קוֹרֵאת לְךָ בְּפִיהָ וְאוֹמֶרֶת לְךָ פְּרוֹשׁ**, שעל ידי הסימנים יבחינו העוברים ושבים בטומאה ויפרשו ממנה ולא יטמאו[כא].

מקור נוסף:
רַבִּי אִילָא אמר **בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן** רמז אחר לדין הציון, מהפסוק שנתנבא יחזקאל על הזמן העתיד לבוא במלחמת גוג ומגוג, שיעשו ישראל סימנים על עצמות המתים המושלכים כדי שיפרשו מהם הולכי דרכים ועושי טהרות, עד שיבואו אותם האנשים הממונים על כך ויקחו את המתים לקבורה[כב], וכך כתוב בפסוק (יחזקאל לט טו), 'וְעָבְרוּ **הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן** עַד קָבְרוּ אֹתוֹ הַמְקַבְּרִים אֶל גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג'[כג]. ומפרשת הגמרא את דיני ציון הקברות הנלמד מפסוק זה, '**עֶצֶם**', **מִיכָּן** - מכאן אנו למדים **שֶׁמְּצַיְּינִין עַל הָעֲצָמוֹת** של המת שהן מטמאות אפילו שנתעכל הבשר, והוא שיש

א. **רש"ם**, ע"פ הבבלי בנדרים (סג.). וכתבו הראשונים שמכיון שהבאנו הא דקיימא לן שבמחלוקת דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, הרי שהעומד באדר שני וכותב בשטרו אדר סתם, הרי השטר מוקדם ופסול, דאדר סתם הוא אדר ראשון.

ב. **רש"ם.**

ג. **פירוש** ר' משולם בשם 'מורי', והוסיף על פירושו שאין הכוונה שיבוא דווקא בימים אלו ולא באחרים, אלא שאפילו בימים אלו יכול לבוא ואין ב"ד דוחין אותו.

ד. **רש"ם.**

ה. **ע"פ** הרש"ס דלעיל.

ו. **מי** שאמר ערכי עלי או ערך פלוני עלי ונותן לפי מה שקצוב בפרשה. והוא הדין פודין נדרים, שהאומר דמי פלוני עלי אומדין אותו כמה שוה לדמיו ונותן. פירוש ר' משולם.

ז. **מאירי** (ד"ה ועוסקין).

ח. **רמב"ם** (סוטה פ"ד ה"ו), וכסף משנה שם. ובתוספות יו"ט העיר דמלשון הרמב"ם בפירוש המשניות נראה שעושים אף את ההשקאה עצמה.

ט. **בעקבי** אהרן (ד"ה ושורפין) הוסיף שאף היו מחפשים אחר פרה אדומה חדשה כדי שתהיה מצויה להם אם יצטרכו לה.

י. **רמב"ם** בפירוש המשניות.

יא. **מאירי** (שם) ורש"ס.

יב. **רש"ם.**

יג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ור' משולם.

יד. **שכבר** אינם מצויים כל כך בזמן זה של השנה.

טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ור' משולם ורש"ס. **בבבלי** (מו"ק ו.) הקשו גם קושיא זו, ובתירוץ הראשון תירצו כעין הירושלמי 'כאן בבכיר כאן באפיל', שבכל שנה ושנה ישנם זרעים המהרים לצמוח ועליהם יוצאים באדר ויש זרעים המאחרים לצמוח ועליהם יוצאים בחול המועד של פסח.

טז. **ראה בבלי** (מו"ק ה.) 'רמז לציון קברות מן התורה מנין', וברש"י שם (ד"ה מציינין).

יח. **ברש"י** (עירובין פ. ד"ה נריה) כתב, 'אביו לא היה הגון לפיכך לא הזכירו'.

יט. **שם** מקום הוא ושם היה מקומו של ר' חונייא. ובפירוש תלמיד רשבר"ש הראה לפסוק (יחזקאל מז טז) 'אל גבול חוורן', ובבבלי (סוכה מד. ועוד) היא קרויה 'בקעת בית חורתן'.

כ. **בבבלי** (מו"ק ה.) הקשו דהאי קרא מיבעי ליה שהמצורע 'צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשין עליו רחמים', ומשני 'אם כן ליכתוב 'וטמא יקרא' מאי 'וטמא טמא' שמעת מינה תרתי'.

כא. **רש"י** (מו"ק ה. ד"ה טומאה).

כב. **תלמיד** רשבר"ש.

כג. **רש"י** (יחזקאל לט טו).

כד. **ולא** בא הכתוב אלא לרמז על החובה לעשות ציון לטומאה. רש"י (מו"ק ה. ד"ה לכמיכן).

שהיה רגלי תיבות מניין וסגי בזה: ומשקין את המוטות. בודקין אם רקוי: ומפרקין את המגל מע"ג אימום בו'. לאו גרכי רכיס הוא אלא סיומא דתוספתא הוא וכמו המועד לחירי דמועד לפרק המגעל מע"ג הדפום שהין זה מעשה חומן אבל מקור להחזירו שגריך חומן ומקור במועד: תמן תנינן. פ"ק דמו"ק: משקין בית השלחין ומציינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים. במועד: ופריך **לא כבר ציינו באדר.** כדתנן במתני' ולמה גריך תו לגיין במועד: **ושטפו.** לגיון הרחמון וגריך גיון אחר: **לא כבר יצאו באדר.** ולמה להו לגגות שנית במועד: **ואין הצמחין.** של הכלאים היו ניכרין כולן בט"ו באדר: מגיין. רמז לגיון הקברות מקרא: מוסאה קוראה וכו'. כלומר עושים סימנים על הטומאה כדי שיהיה מרגיש ופורש: **ועברו העוברים** וגו'. בגמרא יחזקאל כתיב שלעתיד יעשו ישראל ניונים על עלמות הפגרים המוטלכין ופסטיה דקרא הגיון הוא שיטלו אותו משם ויקברנו בגיא המון גוג מ"מ רמז הוא שגא הכתוב להזהיר וללמד שיהא אדם עושה גיון שיפרישו מפני הטומאה: **עצם.** קדרים כולה קרא: **על העצמות.** מע"פ שנמצא הכשר למכתי מטמא בנהל ותיירי בשיירי בשיר רובע הקב מע"פ שאין לו רוב בנין ולא רוב מנין: **על השדרה ועל הגלגולת.** מע"פ שאין חלא עלם אחד: ע"ג **אבן קבועה.** על הקבר לאפוקי אבן המגולגל דהכי משמע ליתנא דקרא ובנה שהוא מחובר בבנין: **אף היא הולכת.** ומתגלגלת למקום אחר ויאמרו שהטומאה היא עם ומטהרים טומאות ומטמאין טהרות אלא כדין: למקום טהרה. מדלא כתיב ובנה אחריו משמע שאפילו על מקום טהרה שאלו מציינין דאל"כ אינו מרגיש עד שיבוא על הגיון וכבר נטמאו הטהרות לכך מרחיקין מקלת כשיבוא על הגיון מרגיש בטומאה שלפניו ואינו הולך למס: **מכאן לציון.** שעושין סימן: ה"ג **תני מצא אבן וכו' אע"פ שאינו רשאי.** שהרי גריך להרחיק הגיון מן הטומאה כל שהוא כדפרישית בסמוך וכשהטומאה תחת האבן הרי כל האבן מטמא באהל: ה"ג **אני אומר מת קמצוץ והיה נתון תחתיה** וכ"ה בגמ"ק. וה"פ מת שמרגלותיו מונחים אגל ראשו ונקבר שלא כדרכו ולא היה מחזיק מקומו יותר מן האבן הלזה ואפילו האבן קטן: קמצוץ. פי' שנקמן ואינו מחזיק הרבה וחבירו בפסחים פ' כילד צולין קף פ"ו: היו שתים. אבנים מלויות וריוח ביניהן: עליהן טהור. שאני אומר מפני הטומאה שבינתן ניינו עליהן: **אם היה חורש בינתיים.** המקום שבין שני האבנים היה חרוש: הרי הן ביחידות וביניהן טהור. דמסתמא לא היה שם טומאה שאין חורשין מקום הטמא: ה"ג ומתניתין טמא: **שמא נתעכל הבשר.** גמלא מטמא טהרות אלא כדין: **ולא נמצא מטמא טהרות למפרע.** כל זמן שלא נתעכל והוא לא ידע ויעבור עליו ומפסיד טהרותיו: **מוטב שיתקלקלו בו לשעה.** עד שיתעכל: **ואל יתקלקלו בו לעולם.** דכשיעכו ניין יסברו לעולם שעדיין הטומאה שם וישרפו עליו קדשים שיעברו בשוגג או בגלילה וכשאין מציינין אין שורפין עליו אגל אחר מחמת שלא נתעכל: **מתני'** היו שוקרין. הכלאים והמליכין לפני הבתתן משרבו עוברי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים והיו שמחין שמי שמחות אחת שמנכסין שדותיהן ועוד שמשליכין לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכין בדרכים ולא לפני בהמות ועדיין היו שמחין שמחה אחת שמנכסין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין אחת כל השדה והפקר ב"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם

תקלין חדתין

הרחמון הוא: ה"ג תמן תנינן. והיא גרים מ"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ב' דברים דקשיא להו מהכא להתם: ומפרקין המגעל **בו'.** בדיני חוה"מ תשיב לה בתוספתא דלפרק המגעל מע"ג הדפום שהיו גריך חומן שרי משיב"ב להחזיר לגריך חומן אבל מקור להחזירו שגריך חומן ומקור במועד: תמן תנינן. פ"ק דמו"ק: משקין בית השלחין ויוצאין אף על הכלאים. במועד: ופריך **לא כבר ציינו באדר.** כדתנן במתני' ולמה גריך תו לגיין במועד: **ושטפו.** לגיון הרחמון וגריך גיון אחר: **לא כבר יצאו באדר.** ולמה להו לגגות שנית במועד: **ואין הצמחין.** של הכלאים היו ניכרין כולן בט"ו באדר: מגיין. רמז לגיון הקברות מקרא: מוסאה קוראה וכו'. כלומר עושים סימנים על הטומאה כדי שיהיה מרגיש ופורש: **ועברו העוברים** וגו'. בגמרא יחזקאל כתיב שלעתיד יעשו ישראל ניונים על עלמות הפגרים המוטלכין ופסטיה דקרא הגיון הוא שיטלו אותו משם ויקברנו בגיא המון גוג מ"מ רמז הוא שגא הכתוב להזהיר וללמד שיהא אדם עושה גיון שיפרישו מפני הטומאה: עצם. קדרים כולה קרא: **על העצמות.** מע"פ שנמצא הכשר למכתי מטמא בנהל ותיירי בשיירי בשיר רובע הקב מע"פ שאין לו רוב בנין ולא רוב מנין: **על השדרה ועל הגלגולת.** מע"פ שאין חלא עלם אחד: ע"ג **אבן קבועה.** על הקבר לאפוקי אבן המגולגל דהכי משמע ליתנא דקרא ובנה שהוא מחובר בבנין: **אף היא הולכת.** ומתגלגלת למקום אחר ויאמרו שהטומאה היא עם ומטהרים טומאות ומטמאין טהרות אלא כדין: למקום טהרה. מדלא כתיב ובנה אחריו משמע שאפילו על מקום טהרה שאלו מציינין דאל"כ אינו מרגיש עד שיבוא על הגיון וכבר נטמאו הטהרות לכך מרחיקין מקלת כשיבוא על הגיון מרגיש בטומאה שלפניו ואינו הולך למס: **מכאן לציון.** שעושין סימן: ה"ג **תני מצא אבן וכו' אע"פ שאינו רשאי.** שהרי גריך להרחיק הגיון מן הטומאה כל שהוא כדפרישית בסמוך וכשהטומאה תחת האבן הרי כל האבן מטמא באהל: ה"ג **אני אומר מת קמצוץ והיה נתון תחתיה** וכ"ה בגמ"ק. וה"פ מת שמרגלותיו מונחים אגל ראשו ונקבר שלא כדרכו ולא היה מחזיק מקומו יותר מן האבן הלזה ואפילו האבן קטן: קמצוץ. פי' שנקמן ואינו מחזיק הרבה וחבירו בפסחים פ' כילד צולין קף פ"ו: היו שתים. אבנים מלויות וריוח ביניהן: עליהן טהור. שאני אומר מפני הטומאה שבינתן ניינו עליהן: **אם היה חורש בינתיים.** המקום שבין שני האבנים היה חרוש: הרי הן ביחידות וביניהן טהור. דמסתמא לא היה שם טומאה שאין חורשין מקום הטמא: ה"ג ומתניתין טמא: **שמא נתעכל הבשר.** גמלא מטמא טהרות אלא כדין: **ולא נמצא מטמא טהרות למפרע.** כל זמן שלא נתעכל והוא לא ידע ויעבור עליו ומפסיד טהרותיו: **מוטב שיתקלקלו בו לשעה.** עד שיתעכל: **ואל יתקלקלו בו לעולם.** דכשיעכו ניין יסברו לעולם שעדיין הטומאה שם וישרפו עליו קדשים שיעברו בשוגג או בגלילה וכשאין מציינין אין שורפין עליו אגל אחר מחמת שלא נתעכל: **מתני'** היו שוקרין. הכלאים והמליכין לפני בהמתן משרבו עוברי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים והיו שמחין שמי שמחות אחת שמנכסין שדותיהן ועוד שמשליכין לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכין בדרכים ולא לפני בהמות ועדיין היו שמחין שמחה אחת שמנכסין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין אחת כל השדה והפקר ב"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם

נוספאות ישנות

ריבב"ן

משנה ב בראשונה היו שוקרין. הכלאים והמליכין לפני בהמתן משרבו עוברי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים והיו שמחין שמי שמחות אחת שמנכסין שדותיהן ועוד שמשליכין לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכין בדרכים ולא לפני בהמות ועדיין היו שמחין שמחה אחת שמנכסין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין אחת כל השדה והפקר ב"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם

נוספאות ישנות

סתם אדר שני תניין: [א] מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים: אלו [ו] הן צרכי הרבים דיני ממונות ודיני נפשות דיני מכות ופודין ערכין וחרמים והקדישות ומשקין את הסוטה [א] ושורפין את הפרה ועורפין עגלה ערופה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ומפרקין את המגעל מעל גבי המים* ואין מחזירים *אותן תמן [ז] תנינן משקין בית השלחין [ח] ומציינין על הקברות [ב] לא כבר ציינו מאדר ותיפתר שירד שטף של [ט] גשמים ושטפו: ויוצאין אף על הכלאים לא [ג] כבר יצאו מאדר תיפתר [ד] שהיתה השנה אפילה ואין הצמחין נכרים מניין [ז] לציון [ג] ר' ברכיה ר' יעקב בר בת יעקב בשם ר' חונייא דברת חורין ר' יוסה אמרי לה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חונייא דברת חורין ר' חזקי ר' עוזיאל בריה דרב חונייא דבית חורן בשם ר' חונייא דבית חורן [א] וטמא טמא יקרא כדי [ב] שתהא הטומאה קוראה לך בפיה ואומרת לך פרוש ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן [ב] ועברו העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עצם מיכן [ה] שמציינין על העצמות אדם מיכן שמציינין על השדרה והגלגולת ובנה מיכן שמציינין [ו] על גבי אבן קבועה אם אומר את ע"ג אבן תלושה אף היא הולכת ומטמא במקום אחר אצלו [ד] למקום טהרה ציון מיכן לציון ומצא [ו] אבן אחת מצויינת אע"פ שאין מקיימין כן המאהיל עליה טמא אני אומר מת [ב] מצויין והיה נתון תחתיה היו שתים המאהיל עליהן טהור וביניהן טמא אם היה חורש בינתיים הרי הן ביחידות בניהן טהור וסביבותיהן (טהור) טמא תני [ט] אין מציינין על הבשר שמא נתעכל הבשר [ה] ר' יוסטא בר שונם בעא קומי ר' מנא ולא נמצא מטמא טהרות למפרע א"ל מוטב [ט] שיתקלקלו בו לשעה ואל יתקלקלו בו לעולם:

הלכה ב מתני' א"ר יהודה [ו] בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן משרבו עוברי עבירה [ו] היו משליכין לדרכים התקינו שיהו מפקירין [ז] את כל השדה: **גמ'** אמר רבי יהודה כו': תני אמר ר' יהודה *בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן והיו שמחים שתי שמחות אחת שהיו מנכשין שדותיהן וא' שהיו נהנין מן [ח] הכלאים משרבו עוברי עבירה היו משליכין על הדרכים אע"פ כן היו שמחים שהיו מנכשין שדותיהן התקינו שיהו מפקירין *כל השדה כולה. מניין [ב] שהפקר בית דין הפקר דכתיב [ג] וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה מניין שהיא פטורה מן המעשרות [ט] רבי יונתן בריה דרב יצחק בר אחא שמע לה מן הדא [י] אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות [י] הוא עד כדון שביעית מוצאי שביעית מאי א"ר *(אבהו) ר' בון שלא לרבות באיסור חדש ר' זעירא בשם ר' אלעזר (ר' אבהו) הדא [מ] דאת אמר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ היא שביעית היא של שאר שני שבוע: [יא] תני אין מעברין וכו': א"ר מנא הדא דאת אמר בראשונה שהיו השנים כתקנן אבל עכשיו שאין השנים כתקנן היא [יז] שביעית היא שאר שני שבוע תני [ט] של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד א"ר אבון אין מן הדא לית את ש"מ כלום [ד] שמור את חדש האביב שומריהו [פ] 'שיביאו בחידושו והיידא* אמר דא *גדיש [ע] שלא לוקט תחתיו כל הנוגעות בארץ הרי הן (זה) של עניים וא"ר אמי בשם

[מ"ק ג:] [אבון] [את] [נאו אבו פ"ק]

[ע"ש האמום]

[ע"ש האמום]

[ע"ש האמום

בעצמות רוב בנין המת[כה] או רוב מנין[כו] עצמות המת, או שיש בעצמות שיעור של רובע הקב[כז]. **'אָדָם'**, **מִיכָּן** אנו למדים **שֶׁמְּצַיְּינִין עַל הַשִּׁדְרָה** עם הצלעות[כח], **וְהַגֻּלְגֹּלֶת** [-או על הגולגולת], שהם מטמאים אף על פי שאין בהם רובע הקב לפי שצורת אדם ניכרת בהם[כט].

'וּבָנָה', משמעותו בנין שהוא קבוע, **מִיכָּן** אנו למדים **שֶׁמְּצַיְּינִין עַל גַּבֵּי אֶבֶן קְבוּעָה** - שקובע את האבן על גבי הטומאה שלא תשמט ותתגלגל משם, ועליה הוא סד בסיד ולא על הטומאה עצמה. ודווקא אבן קבועה, כיון **שֶׁאִם אוֹמֵר אַתְּ** שיציין בסיד **עַל גַּבֵּי אֶבֶן תְּלוּשָׁה**[לא], יש לחשוש שתתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה, **וַאַף הִיא הוֹלֶכֶת וּמְטַמֵּא בְּמָקוֹם אַחֵר** - שתטעה את העוברים והשבים שיחזיקו את אותו המקום שתתגלגל לשם כמקום טומאה, ונמצאנו מטמאים טהרות שיעברו על גבה שלא כדין[לב].

'אֶצְלוֹ' - מדכתיב **'וּבָנָה אֶצְלוֹ** צִיּוֹן' ולא כתיב 'ובנה עליו ציון'[לג], אנו למדים שהציון צריך להיות **לְמָקוֹם טָהֳרָה** ולא על הטומאה עצמה, שאם יעשה את הציון על מקום הטומאה ממש יש לחשוש שהעוברים והשבים לא יבחינו בכך עד עומדם על הציון ממש וכבר נטמאו הטהרות שבידיהם, ולפיכך מרחיק את הציון מן הטומאה כדי שבבואו אל הציון כבר ירגיש מיד ולא יאהיל על הטומאה[לד]. **'צִיּוֹן'**, **מִיכָּן** אנו למדים **לְצִיּוֹן** - החובה לציין את הטומאה וכפי שלמדנו עד כה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין הציון:

שנינו בברייתא[לה], המהלך בדרך **וּמָצָא אֶבֶן אַחַת מְצוּיֶּינֶת** בסיד לסימן שיש שם טומאה, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְקַיְּימִין בֵּן** - שאין ראוי להניח את הציון על מקום הטומאה עצמה כפי שלמדנו לעיל[לו], והיה ראוי לומר שהמאהיל על האבן עצמה טהור שכן אין הטומאה תחתיה, מכל מקום **הַמַּאֲהִיל עָלֶיהָ** - על האבן המצוינת **טָמֵא**, והטעם לכך הוא מפני **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר**, שראוי לנו לחשוש שמא המציין לא עשה כדין **וּמֵת מְצוּיָּן**[לז] **וְהָיָה נָתוּן תַּחְתֶּיהָ** - והמת נמצא תחת לציון[לח].

ממשיכה הברייתא ואומרת, **הָיוּ שְׁתַּיִם** - כשנמצאו שתי אבנים מצוינות בסיד ורווח ביניהם, אנו אומרים שמסתמא המציינים כדין עשו והמת נמצא ביניהם והאבנים במקום טהרה מכאן ומכאן, ולכן **הַמַּאֲהִיל עֲלֵיהֶן** - על האבנים, **טָהוֹר**, שהרי הן במקום טהרה, **וּבֵינֵיהֶן טָמֵא** ששם נמצא המת[לט]. אך **אִם הָיָה חוֹרֵשׁ בֵּינְתַיִם** - אם הרווח בין שתי האבנים המצוינות היה חרוש, אמרינן שבוודאי מי שחרש את המקום ידע שאין טומאה בין האבנים ולכן התיר לעצמו לחרוש[מ], ולפיכך **הֲרֵי הֵן** - דין האבנים **כִּיחִידִיּוֹת** - כדין אבן יחידה שלמדנו לעיל שתחתיה טמא, **בֵּינֵיהֶן טָהוֹר**, כיון שהחרישה מעידה שאין כאן טומאה, **וְסָבִיבוֹתֵיהֶן** - תחת האבנים ממש[מא], **טָמֵא**.

ברייתא נוספת בענין זה:

תָּנֵי - שנינו בברייתא, **אֵין מְצַיְּינִין עַל הַבָּשָׂר** - באופן שהטומאה היא כזית מצומצם של בשר בלא עצמות[מב], אין מציינים שיש במקום זה טומאה, שהרי כשמציינים מקום טומאה מחזיקים אותו בטומאתו לעולם, וכשיש רק כזית של בשר יודעים אנו שמטבעו של בשר שהוא כלה והולך, ומיד כשיתחיל להתעכל יהיה כאן פחות מכזית ואין כאן טומאה, ואם נציין שיש כאן טומאה, יש לחשוש **שֶׁמָּא** לאחר שכבר **נִתְעַכֵּל הַבָּשָׂר** ולא נשתייר ממנו כזית ואין כאן טומאה, נטמא טהרות שלא לצורך[מג].

הגמרא מקשה על דין זה:

רַבִּי יוֹסְטָא בַּר שׁוּנֵם בְּעָא קוֹמֵי - שאל לפני **רַבִּי מָנָא, וְלֹא נִמְצָא מְטַמֵּא טָהֳרוֹת** - מדוע שלא נציין אף בכזית מצומצם של בשר, הרי כשאין ציון עלולים הטהרות שהאהילו על הטומאה להטמאות **לְמַפְרֵעַ** כל עוד שלא נתעכל הבשר ועדיין יש בו כזית. מתרצת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** - השיב רבי מנא לרבי יוסטא, **מוּטָב שֶׁיִּתְקַלְקְלוּ בּוֹ** - עדיף לנו שיטמאו הטהרות על ידי אלה שהאהילו עליו ולא ידעו שיש שם טומאה, כיון שאין זה אלא **לְשָׁעָה** - לזמן מועט עד שיתעכל הבשר ויהא בו פחות מכזית בשר, **וְאַל יִתְקַלְקְלוּ בּוֹ לְעוֹלָם**, שאם נציין על טומאה זו נמצא שאף לאחר שיתעכל הבשר ולא ישאר בו כזית, יטעו לעולם לחשוב שיש כאן טומאה, ויטמאו טהרות שלא לצורך כשיאהילו על מקום זה בשוגג או בלילה[מד].

★ ★ ★

הלכה ב – משנה

שנינו במשנה הקודמת ששליחי בית דין יצאו בחמשה עשר באדר לבדוק האם בעלי השדות עקרו את הכלאים. משנתינו מבארת מה עשו השליחים כשמצאו כלאים:

אומרת המשנה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**, לענין מה ששנינו בתחילת המסכת שבאחד באדר השמיעו שליחי בית דין על הכלאים, ובחמשה עשר באדר היו יוצאים לבדוק אם אכן עקרו בעלי השדות את צמחי הכלאים, **בָּרִאשׁוֹנָה** - בימי קדם כשהיו שליחי בית דין יוצאים ורואים שדה שלא עקרו בעליה את הכלאים, **הָיוּ** שליחי בית דין עצמם[מה], **עוֹקְרִין** את מין הזרעים השני שהוא כלאים במין הצומח בשדה, **וּמַשְׁלִיכִין לִפְנֵיהֶן** - לפני בעלי השדה[מו], כדי שיתביישו בעלי השדות בראות כולם שנמצאו בשדותיהם כלאים[מז], אלא שהניחו לבעלי השדות להנות מצמחי הכלאים שכן מן התורה כלאי זרעים מותרים באכילה ובהנאה. **מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵירָה** שהיו מלעיבין בשליחים[מח] ושמחים במעשי השליחים מהטעמים [אוצר החכמה] הוארים בגמרא, התקינו חכמים לשליחי בית

כה. 'כגון עצמות גדולות כגון קוליות אע"פ שאין בו רוב מנינו'. רש"י (מו"ק ה: ד"ה כ רוב מנינו).

כו. היינו מאה ועשרים וחמש עצמות.

כז. רש"ס ע"פ המשנה באהלות (פ"ג מ"ו).

כח. ברש"ס ביאר שצלעות האדם כפופות הן מאוד וניכרין שהן מאדם.

כט. רע"ב (אהלות שם).

ל. תלמיד רשבר"ש, וברש"ס הוסיף דילפינן לה מדלא כתיב 'ושם אצלו ציון'.

לא. בפירושי תלמיד רשבר"ש ור' משולם גרסו 'אבן כבושה' שנכבשת ומתגלגלת ברגלי אדם ורגלי בהמה.

לב. פירוש ר' משולם. ובפירוש תלמיד רשבר"ש ביאר שהריעותא היא שלא ידעו ממקום הטומאה ויטמאו שם מבלי משים, וראה בפני זקן שביאר שאין לחשוש לכך.

לג. קרבן העדה ותקלין חדתין.

לד. רש"י (מו"ק ה: ד"ה אין). וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שהביא טעם נוסף בשם רש"י לכך שלא יעשו הציון במקום טומאה, ולפנינו ליתא ברש"י שם.

לה. בקרבן העדה גרס 'תני מצא'.

לו. בתקלין חדתין פירש הלשון 'אין מקיימין' שאם עבר ועשה את הציון על גבי הטומאה עצמה, בוודאי שאין מקיימין ציון זה, אלא מתקנים ומניחים את הציון במקומו הראוי.

לז. המפרשים מציינים לגירסא 'קמצוץ' ופירושו שהיה קבור שלא כדרכו אלא בצורה קמוצה ומכווצת, ונמצא שיתכן שהמת כולו מתחת לאבן.

לח. בבבלי (מו"ק ו.) גרסינן, 'מצא אבן מצויינת תחתיה טמא'. ורש"י (שם ד"ה מצוין) מביא את פירושו של 'מורי הזקן' שדין זה שלמדנו שהציון עליו להיות במקום טהרה ולא במקום טומאה הוא דווקא כשמציין בסיד על פני השדה, שאז יתכן שלא יבחינו בציון עד שיאהילו ויטמאו, אולם כשמציין בסיד על גבי אבן, יכולה האבן להיות במקום טומאה, לפי שהאבן גבוהה ומבחינים בה מרחוק. והנה בלשון הירושלמי דוחק לפרש כך שהרי כאן מפורש שאין מקיימין כן, ואם איתא דאבן שאני א"כ שפיר יכולים לקיימו, וכבר הקשה כן בשירי קרבן, ולכן פירשנו כהרש"ס דחיישינן לבדיעבד, שהמציין שינה מההלכה והניח את הציון על הטומאה ממש. ויתכן דהמשנה מההלכה סמך על הסברא הנזכרת דאבן שאני, ולכן ציין על הטומאה, למרות שאף באבן צריך לציין במקום טהרה.

לט. פירוש ר' משולם, ובתלמיד רשבר"ש כתב 'כך היו נוהגין לאדם גדול, נותנין אבן אחד מראשותיו במקום טהרה וכן למרגלותיו'.

מ. פירוש ר' משולם.

מא. בקרבן העדה גרס להדיא 'ותחתיהן טמא', ולפנינו השארנו את הגירסא, כיון ש'סביבותיהן' ניתן לפרשו תחת האבנים והצמוד אליהן ביותר.

מב. כך העמידו בבבלי (מו"ק ה:) דין זה.

מג. פירוש ר' משולם.

מד. רש"י (מו"ק ה: ד"ה ומלן).

מה. תלמיד רשבר"ש.

מו. מאירי (ד"ה אמר רבי יהודה).

מז. רע"ב.

מח. תפא"י (תוס' יו"ט).

שהיה רגלי תיבות מניין וסגי בזה: ומשקין את המוטות. בודקין אם רקוי' לשמות: ומפרקין את המנעל מע"ג אימום בו'. לאו צרכי רבים הוא אלא סיומא דתוספתא הוא וכמול המועד מיירי דמותר לפרק המנעל מע"ג הדפוס שמין זה מעשה חומן אבל מאסור להחזירו שצריך חומן ומאסור במועד: תמן תנינן. פ"ק דמו"ק: משקין בית השלחין ומציינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים. במועד: ופריך **לא כבר ציינו באדר**. כדתנן במתני' ולמה צריך תו לניין במועד: **ושטפו**. לניין הרגלון וצריך ניין אחר: **לא כבר יצאו באדר**. ולמה להו לנתת שנים במועד: **ואין הצמחין**. של הכלאים היו ניכרין כולן בט"ו באדר: מניין. רמז לניון הקברות מקרא: מזמאה קוראה וכו'. כלומר עושים סימנים על הטומאה כדי שיהיה מרגיש **ועברו העוברים** וגו'. בגמרא יחזקאל

נוסחאות ישנות

סתם אדר שני תניין: [א] מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים: אלו [ב] הן צרכי הרבים דנין דיני ממונות ודיני נפשות דיני מכות [ג] ופודין ערכין וחרמים והקדישות ומשקין את הסוטה [ד] ושורפין את הפרה ועורפין עגלה ערופה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ומפרקין את המנעל מעל גבי המים* ואין מחזירים *אותן תמן [ה] תנינן משקין בית השלחין [ו]ומציינין על הקברות [ז] לא כבר ציינו מאדר ותיפתר שירד שטף של [ח] גשמים ושטפו: ויוצאין אף על הכלאים לא [ט] כבר יצאו מאדר תיפתר [י]שהיתה השנה אפילה ואין הצמחין נכרים מניין [יא] לציון [יב] ר' ברכיה ר' יעקב בר בת יעקב בשם ר' חוניא דברת חורין ר' יוסה אמרי לה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חוניא דברת חורין ר' חזקי' ר' עוזיאל בריה דרב חוניא דבית חורן בשם ר' חוניא דבית חורן [יג] וטמא טמא יקרא כדי [יד] שתהא הטומאה קוראה לך בפיה ואומרת לך פרוש ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן [טו] ועברו העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עצם מיכן [טז]שמציינין על העצמות אדם מיכן שמציינין על השדרה והגלגולת ובנה מיכן שמציינין [יז] על גבי אבן קבועה אם אומר את ע"ג אבן תלושה אף היא הולכת ומטמא במקום אחר אצלו [יח] למקום טהרה ציון מיכן לציון ומצא [יט] אבן אחת מצויינת אע"פ שאין מקיימין כן המאהיל עליה טמא אני אומר מת [יט] מצויין והיה נתון תחתיה היו שתים המאהיל עליהן טהור וביניהן טמא אם היה חורש ביניהן הרי הן ביחידות ביניהן טהור וסביבותיהן (טהור) טמא תני [כ] אין מציינין על הבשר שמא נתעכל הבשר [כא] ר' יוסטא בר שונם בעא קומי ר' מנא ולא נמצא מטמא טהרות למפרע א"ל מוטב שיתקלקלו בו לשעה ואל יתקלקלו בו לעולם:

הלכה ב מתני' א"ר יהודה [כב] בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן משרבו עוברי עבירה [כג] היו משליכין לדרכים התקינו שיהו מפקירין [כד] את כל השדה: גמ' אמר רבי יהודה כו': תני אמר ר' יהודה *בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן והיו שמחים שתי שמחות אחת שהיו מנכשין שדותיהן וא' שהיו נהנין מן [כה] הכלאים משרבו עוברי עבירה היו משליכין על הדרכים אע"פ כן היו שמחים שהיו מנכשין שדותיהן התקינו שיהו מפקירין *כל השדה כולה. מניין [כו] שהפקר בית דין הפקר דכתיב [כז] וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה מניין שהיא פטורה מן המעשרות [כח] רבי יונתן בריה דרב יצחק בר אחא שמע לה מן הדא [כט]אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות [ל] הוא עד כדון שביעית מוצאי שביעית מאי א"ר *(אבהו) ר' בון שלא לרבות באיסור חדש ר' זעירא בשם ר' אלעזר (ר' אבהו) הדא [לא] דאת אמר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ היא שביעית היא של שאר שני שבוע: [לב] תני אין מעברין וכו': א"ר מנא הדא דאת אמר בראשונה שהיו השנים כתקנן אבל עכשיו שאין השנים כתקנן היא [לג] שביעית היא שאר שני שבוע תני [לד] של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד א"ר אבון אין מן הדא לית את ש"מ כלום [לה] שמור את חדש האביב שומריהו [לו] 'שיביאו בחידושו והיידא* אמר דא [לז]גדיש [לח] שלא לוקט תחתיו כל הנוגעות בארץ הרי הן (זה) של עניים וא"ר אמי בשם

[ל"ע האמום]

[מ"ק ג:]

[נאו אבון ס"ע]

ריב"ן

משנה ב בראשונה היו עוקרין. הכלאים ומשליכין לפני בהמתן משרבו עוברי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים והיו שמחין שמי שמחות אחת שמנכשין שדותיהן ועוד שמשליכין לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכין בדרכים ולא לפני בהמות ועדיין היו שמחין שמחה אחת שמנכשין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין את כל השדה והפקר ב"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם

תקלין חדתין

הרגלון הוא: ה"ג תמן תנינן. והיא גרים מ"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ב' דברים דקשיא להו מהכא להתם: ומפרקין המנעל בו'. כדיני חוה"מ חשיב לה בתוספתא לפרק המנעל מע"ג הדפוס שמינו צריך חומן שרי משום"כ להחזיר דצריך חומן אבל מאסור במועד: **ולא כבר ציינו באדר**. כדתנן במתני' דהכא ומציינין כו' ולמה צריך תו לניין במועד: **תפתר**. תריץ: **ושטפו**. וצריך ניון אחר: **אפלה**. שנה מאופרת. כלומר שאיחרו הזרעים לצמוח ולא היו ניכרים עוד בט"ו באדר: **מנין לציון**. היכא רמיזא בקרא: **קוראה לו פרוש**. כלומר עושים ניונים על הטומאה לידע להפרישׁ: **וראה עצם אדם**. האי קרא בנבואת יחזקאל כתי' ופשטי' דקרא שלעתיד יעשו ישראל ניונים על עצמות הפגרים ליטול משם ולקברם בגיא המון גוג מ"מ רמז הוא שלא יבא בא הכתוב שלא להזהיר וללמד שיהא עושה ניון שיפרשו מן הטומאה: **על העצמות**. תע"פ שנמצאל הבאר מ"מ מטמא בהאל אי אית בהו רובע הקב: **על השדרה בו'**. תע"פ שאינו שלא עשׂ ג': **ע"ג אבן קבועה**. על הקבר להכי משמע ליפוק דקרא ובנה שיהא מחובר כבנין לאפוקי אבן המגלגל וכדמפרש ואזיל: **במקום אחר**. שבר תמגלגל לשם יאמרו שהיה הטומאה וטומאו טהרות שלא כדין: **אצלו למקום טהרה**. שלא כתיב ובנה עליו שלא משמע שהניון ע"ג מקום טהרה שאל הקבר מציינין ובבבלי מ"ק (ה' ג') מפרש שלא להפקיד את הטהרות שהיה היה הניון על הקבר ממש לא היה מרגיש עד שבא פתאום על הניון וטומאו הטהרות לכך עושין הניון קמוך לטומאה ברחוק קצת דכשבא על הניון מרגיש ואינו הולך על הטומאה: **אע"פ שאין מקיימין כן**. שהרי צריך להרחיק הניון מן הטומאה ואם עשה הניון על הטומאה ואי אין מקיימין כן שלא צריך לתקן מטעמא דפרישית והל"ל דכי מצא אבן ג' מצויינת ואפי במקום טהרה עומדת מ"מ המאהיל עליה טמא: **היו שנים**. מצויינות וריוח ניניהן: **המאהיל עליהן טהור**. שאני אומר מפני הטומאה שביניהם ניינו על האבנים והם על מקום טהרה עומדים כלעניל: **אם היה חורש**. המקום שבין האבנים חרוש דודאי אין מורשין מקום הטומאה ואייתין שמא מאחת כ"ש מהאבנים יש טומאה ולכך ביניהם טהור וע"ג טמא: **שמא נתעכל הבשר**. עד פחות מכזית וטעמא דמפרש להו ר' מני: **למפרע**. דהא כ"ז שלא נתעכל הבשר מטמא בהאל ואי ליכא ניון והוא לא ידע ועבר עליו מפקיד טהרותיו: **לשעה**. עד שיתעכל: **ואל יתקלקלו בו לעולם**. דכשיעכו ניון יסברו לעולם שעדיין הטומאה שם ויזרפו בחם כל קדשים שיעברו עליהן בשוגג או בזלזול וכשאין מציינין אין מורפין עליו שלא ממדם שלא חסר עדיין: **מתני' משרבו עוברי עבירה**. הכלאים ומשליכים לפני בעל השדות כדי שיתנייבו: **משרבו ע"ש**. בגמרא: **גמ' שהיו מנכשין שדותיהן**. דכשנוטלין הכלאים מאליו היה מתנכש: **שהיו נהנין מן הכלאים**. שמשליכין לפני בהמתם: **יחרם כל רכושו**. הרי שעורה ובית דינו היה בידם להפקיר כל רכוש עובר על דבריהם: **מנין שהיא פטורה מן המעשרות**. דהפקר גמור שהפקירו בעליו ליפנין לה מקרא שהיא פטורה ממעשרות ומינענע ליה מי הוי הפקר כ"ד כמו שהפקירו בעליו להפקיע אף מן המעשרות דאף שכבר למדנו לענין לזכות בה הוי הפקר כ"ד הפקר ויכול מי שרוצה לזכות בה ללמוד להפקיע ממעשרות לא הוה הפקר דדעת כ"ד גופייהו אפשר לא הוי אלא להפקיע זכותא דידיה להעובר אבל לא להפקיע זכותא דליש דמיהו מאי עבידתייהו מי ללמוד כיון דהפקר כ"ד הוי הפקר לכל הרוצה לזכות בה שב לא קניין בית כי אין לו חלק ונחלה עמך: **לא בשביעית**. לפי שמתריכין עלייהו לאיסור עבודת קרקע ולא ימלמו מאין להניח העומר ושתי הלחם: **ולא במ"ש**. בסמוך מפרש לה: **וחדש א'**. שמוסף בשיבורו בשביעית וכי אינם פטורים הפירות ממעשרות בחותו חדש ומ"ד הפקר כ"ד אינו פוטר ממעשרות למה יהא מעובר אם עיברוהו בשביעית: **ניחא בשביעית**. דאין מעברין כדפרישית: **מ"ש מאי**. כלומר מ"ט ומיידי דמייתי הך ברייתא מהדר לפרושי והדר פריך למאי דמייתין לחוכיה מהך ברייתא דהפקר כ"ד פוטר אף ממעשר: **שלא לרבות בו'**. לפי שהיקש כבר כלה בשביעית ולא נמלא בשמיעית כ"ש חדש: **ירק מחו"ל לארץ**. שאפשר שמא יביא עמהן גוש מעפר ארץ העמים שמטמא בנגע ומשא וטומאה טהרות של ג"י: **אבל משהתיר בו' ירק**. וה"ק תנוחה: **היא שביעית בו'**. לעולם מוסר לעבר שהרי יכולים להניח תנוחה מחו"ל וימלא להניח העומר ושתי הלחם מהספיחים: **מני אין כו' עד מעוברת ל"ג לה**: **שהיו השנים כתיקונן**. שהיה התנוחה ממהרת להתבשל ניסן כמ"ש בפ"ק דתעניות יצא ניסן וירדו גשמים יסין קללה שנאמר הלא קציר חטים וגו' והיה רצוי לאכול מן החדש לכך אין מעברין בח"ש כדי שלא יעצבו בהא שמריכין להם ליקוב חדש משא"כ עכשיו שאין השנים כתיקונן ואין התנוחה ממהרת להתבשל עד אחר ניסן: ה"ג **היא ש"ש היא שאר שני שבוע**. לעולם מעברין שלא ליכפת להם מה שנאמרין שאין מיקוב חדש דשלא"ה מיהא רמיזי מדר"ע בר"י שהוכית מהך דמעברין בשביעית להפקר כ"ד פוטר ממעשר וקאמר מי מזו הבריית ליכא הוכחה כלל: **שמרהו שיבוא בחידושו**. וה"ק קרא שמור את חדש האביב שהוא שהיה בחידושה של לבנה של ניסן ולפיכך היו מעברין כדי שיהא תמיד בחידושה ומ"ש מדלוייתא נריך לעבר שלא דבשביעית דומין העיבור לבד מם עיבורהו מעוברת כדינא דלוריי הלכך ליכא למשמע מינה: **והיידא אמר דא**. שלא מהיכן מוכח להפקר כ"ד פטור ממעשר: **גדיש**. שלא לוקט. שלא מצוה: **שלא לוקט**. הלקט של עניים: **כל הנוגעות** שנוגעות

משנת אליהו

הלכה ב שהיו השנים בתיקונן. עי' רש"י מענית י"ד ב' ד"ה לימת וברש"י סנהדרין י"ח ב' ד"ה ובזמן שמציב:

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ז מיו"ט הל"ח יב ופי"ג מסנהדרין הלכה ה:
יא ב מיי' פרק ח מעידין הלכה ה:
יב ג מיי' פרק ח מטומאת מת הלכה ט:
יג ד מיי' פרק ג מכלאים הל"ו:
יד ה מיי' פרק ח מטומאת מת הלכה ט:
טו ו מיי' שם הל"ח:
טז ז מיי' פרק ג מכלאים הלט"ו:
יז ח מיי' פרק כד מסנהדרין הל"ו טוש"ע חו"מ סי' ג סעיף ט ונהג"ה:
יח ט מיי' פרק ד מקידוש החודש הלכה טו:
יט י מיי' שם הל"ח:
יט כ מיי' פרק ד ממתנות עניים הלכה ו:

נוסחת הכבלי

(א) ועורפין עגלה ערופה ושורפין את הפרה: **(ב)** לא סגי ציונו באדר: **(ג)** ר' יעקב בריה דבת יעקב בשם ר' נחוני' דברת הודן ר' יוסי אמרי לה בשם ר' יעקב ברי' דרב אחא בשם דר' נחוניא דברת הודן ר"ח ור' עזיה ברי' דרב נחוניא דברת הודן וטמא כו': **(ד)** למקום טהרה (אצל טהורים) ציון: **(ה)** ר' איסטי בר שוניא: **(ו)** היו עוקרין ומשליכין כו': **(ז)** את כל השדה כולה: **(ח)** מן הכלאים התקינו שיהו משליכין כו': **(ט)** ר' נתן בר' יצחק ב"א משמע ליה: **(י)** הוא ניחא בשביעית במוצאי שביעית כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג **מתקנין את הדרכים תמן תנינן משקין בית השלחין** וכו'. והיא גרים מו"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ב' דברים דקשיא להו מהכא להתם: **[ב]** מת היה נתון: **[ג]** ל"ג מני מין מעברין וכו': **[ד]** ה"ג **היא מוצאי שביעית היא שאר שני שבוע.** וה"פ לעולם מעברין ללא חיקפת להם מה שנאמרין חיסור מדם דכלא"ה אינה לחוייה עדיין לאכול:

ציון ירושלים

מפרקין את המנעל מע"ג המים. עי' פי' המשנה להרמב"ם. ובש"ק גרים מעל גבי המימום. ונראמת שעיקר כפי' הק"ע וגירסתו שכן מלינו בפ"ק דביצה הל"ג שמרו בירושלמי מני מין מפרקין המנעל מע"ג המימום ביו"ט אבל מפרקין בחמ"מ ועי' שבת קמ"ח ע"ב שומטין המנעל מע"ג המימום בשבת. וכ"כ

תורה אור השלם

א) וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: [ויקרא יג, מה]

ב) וְעָבְרוּ הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוֹן עַד קָבְרוּ אֹתוֹ הַמְקַבְּרִים אֶל גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג: [יחזקאל לט, טו]

ג) וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה: [עזרא י, ח]

ד) שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיי אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יי אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה: [דברים טז, א]

הדין שלא ישליכו את הכלאים לפניהם, אלא הָיוּ **מַשְׁלִיכִין** השליחים את הכלאים לאחר שעקרו אותם **לַדְּרָכִים** - לרשות הרבים כדי שלא יוכלו בעלי השדה להנות מהכלאים. אלא שעדיין היו עוברי העבירה שמחים על שמנכשים להם את השדות, ולפיכך **הִתְקִינוּ** חכמים **שֶׁיְּהוּ** שליחי בית הדין **מַפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה** שנמצאו בה כלאים, ויש כח ביד בית הדין להפקיר כדין הפקר בית דין הפקר וכדיליף לה בגמרא[מט].

★

גמרא

שנינו במשנה **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה כו'**. הגמרא מביאה ברייתא המבארת בהרחבה את דברי רבי יהודה אלו:

תָּנֵי - שנינו בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּרִאשׁוֹנָה הָיוּ עוֹקְרִין וּמַשְׁלִיכִין לִפְנֵיהֶן, וְהָיוּ** בעלי השדות **שְׂמֵחִים שְׂמֵחִים** במעשיהם של שליחי בית הדין, שמחה **אַחַת, שֶׁהָיוּ מְנַכְּשִׁין שְׂדוֹתֵיהֶן** ומסלקים את המין הנוסף הצומח בשדה ומפריע לגידול העיקרי שבשדה, **וְשִׂמְחָה אַחַת** נוספת, **שֶׁהָיוּ נֶהֱנִין מִן הַכִּלְאַיִם** שהשליכו לפניהם, שכן כלאי זרעים מותרים באכילה ובהנאה, והיו נותנים את הכלאים לבהמותיהם[נ].

מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵירָה[נא] שהיו זורעים כלאים בכוונה תחילה[נב], או שצמחו להם בשדותיהם כלאים ולא נזדרזו לעקרם בסמכם על שליחי בית דין שיעשו להם מלאכתם, התקינו שלא ישליכו לפניהם, אלא הָיוּ שליחי בית דין **מַשְׁלִיכִין** את צמחי הכלאים **עַל הַדְּרָכִים** - ברשות הרבים, כדי שיהיו למרמס ולא יוכלו להנות מהם. **אַף עַל פִּי כֵן הָיוּ שְׂמֵחִים** שמחה גדולה[נג] **שֶׁהָיוּ מְנַכְּשִׁין שְׂדוֹתֵיהֶן**, שבעקירתם את הכלאים, השדה מתנכשת מאליה מהמין הגדל בה כלאים[נד] שהוא מפריע לגידול העיקרי שבשדה, **הִתְקִינוּ** חכמים **שֶׁיְּהוּ מַפְקִירִין כָּל הַשָּׂדֶה כּוּלָּהּ**, מכח הדין שהפקר בית דין הפקר ורשאים בית דין לקנוס ולהפקיר ממון של מי שרוצים לקנסו כדי לגדור את פרצות הדת[נה].

★

למדנו שיש כח לבית דין להפקיר את שדהו של עובר עבירה. הגמרא מביאה מקור לכך:

מברר הגמרא, **מִנַּיִן** לנו שניתן כח זה ביד בית דין **שֶׁהֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר**. משיבה הגמרא, מקור דין זה הוא מהפסוק **דִּכְתִיב** (עזרא י ח) **'וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת**[נו] **הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יֻחְרַם כָּל רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה', הרי שהיה כח ביד עזרא ובית דינו להפקיר את רכוש העובר על דבריהם[נז].

קיימא לן שהפקר פטור מן המעשרות, וזה נלמד בירושלמי (תרומות פ"ו ה"ג) ממה שנאמר (דברים יד כט) **'וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ', ודורשים ממה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו, יצא הפקר שידך וידו שוין בו.**

הגמרא מבררת האם כשבית דין מפקירים שדה, השדה פטורה מן המעשרות ככל הפקר:

מברר הגמרא, **מִנַּיִן שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת** - היכן מצינו במשנה או בברייתא שגם בהפקר בית דין שנעשה בעל כרחו של בעל הרכוש המופקר[נח], פטורים מן המעשרות.

הגמרא מביאה ראיה שהפקר בית דין פטור ממעשרות:

רַבִּי יוֹנָתָן בְּרֵיהּ דְּרַב יִצְחָק בַּר אַחָא שָׁמַע לָהּ - דקדק להוכיח שהפקר בית דין פטור מן המעשרות, **מִן הָדָא** - מדברי הברייתא (סנהדרין יב:), **אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה** להוסיף עליה חודש אדר שני, **לֹא בְּשָׁנַת הַשְּׁבִיעִית** היא שנת השמיטה, לפי שבכך מאריכים על ישראל את איסור עבודת הקרקע בחודש נוסף[נט], **וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** - השנה השמינית, מהטעם שתבאר הגמרא להלן, **וְאִם** עברו בית דין **וְעִיבְּרוּהָ** את שנת השביעית או השמינית, **הֲרֵי זוֹ מְעוּבֶּרֶת** בדיעבד. ומסיים רבי יונתן, **וְכִי** אותו **חוֹדֶשׁ אֶחָד שֶׁהוּא מוֹסִיף** בעיבור השנה השביעית, האם **לֹא פְּטוּר מִמַּעֲשְׂרוֹת הוּא**, שהרי בשנת השמיטה פטורים ממעשרות[ס], ובודאי שאף חודש העיבור שהוסיפו על השנה יהיה פטור ממעשרות. נמצא שבכח בית דין לפטור מן המעשרות במשך חודש שלם על ידי שעיברו את השנה, ומכאן יש ללמוד להפקר הנעשה על ידי בית דין שהוא פטור מן המעשר.

לקמן תדחה הגמרא את ראייתו של רבי יונתן, אלא שאגב שהזכירו לברייתא זו דנה בה הגמרא:

נאמר בברייתא שאין מעברים בשנה השביעית ובשנה השמינית. שואלת הגמרא, **עַד כְּדוֹן שְׁבִיעִית** - עד כאן לא שמענו אלא מהו הטעם שאין מעברים את השנה השביעית והוא כדי לא להאריך על ישראל את איסור עבודת הקרקע בחודש נוסף[סא], אלא **מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** - השנה השמינית **מַאי** - מהו הטעם שאין מעברים אותה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי בּוֹן, שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת בְּאִיסּוּר חָדָשׁ** - כיון שבשנה השביעית ובמוצאי השביעית אוכלים ישראל מן הפירות הישנים של השנה השישית, וזורעים את התבואה החדשה מיד במוצאי השמיטה, והיא צומחת בחודשי החורף, ואינה מותרת לאכילה עד לאחר הקרבת העומר ביום ששה עשר בניסן, ואם נעבר את השנה השמינית בחודש אדר נוסף, נמצאנו מאריכים להם את זמן האיסור ולא יהיה לישראל לאכול[סב].

הגמרא מבארת שבזמנינו מותר לעבר את השנה השביעית והשמינית:

רַבִּי זְעֵירָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הוסיף על כך וקבע, **הָדָא דְאַתְּ אָמַר** - דין זה שאמרנו שאין מעברים בשנה השביעית ובשנה השמינית, אינו אלא **עַד שֶׁלֹּא הִתְּירוּ רַבִּי לְהָבִיא יָרָק מֵחוּצָה לָאָרֶץ** - חכמים אסרו להביא מן הצומח מחוץ לארץ ישראל אל תוך ארץ ישראל, כיון שעפר חוץ לארץ מטמא במגע ובמשא וחששו שיהיו בירקות גושי עפר שיטמאו טהרות שבארץ ישראל[סג], ובימי רבי התירו איסור זה, וזהו שאמר רבי זעירא שכל עוד היתה תקנה זו, היה אסור לעבר את השנה בשנים אלו. **אֲבָל מִשֶּׁהִתִּירוּ רַבִּי לְהָבִיא יָרָק**[סד]

מט. מאירי (שם) וריבב"ן.
נ. בבלי מו"ק (ו:).
נא. ראה בפירוש תלמיד רשבר"ש דכלאים דאורייתא, ואפילו מי שעובר על מילי דרבנן ניתן לקוראו עבריין.
נב. ריבב"ן.
נג. בבלי (מו"ק ו:).
נד. רש"י (מו"ק ו: ד"ה שמנכשין).
נה. מאירי (שם).
נו. כך הוא לישנא דקרא.
נז. תקלין חדתין.
נח. רש"ם. במפרשי הירושלמי מצאנו כמה ביאורים בשאלה זו דמהיכי תיתי שיהיה הפקר בית דין שונה מכל הפקר, וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב 'כלומר מנין דכח בית דין אלים להפקיע המעשר מן ההפקר, דאוכל טבל חייב מיתה מן התורה', וכעין זה בארוכה בפירוש ר' משולם. וראה בתקלין חדתין שביאר באופן נוסף.
נט. רש"י (סנהדרין יב. ד"ה לא). וראה טעם נוסף ברמב"ם (קדוש החודש פ"ד הט"ו). וממהלך הסוגיא מתברר טעם נוסף שהוא כדי לא לפטור את הפירות ממעשרות חודש נוסף ונמצאו הכהנים מפסידים, וכן כתב ביד רמ"ה בסנהדרין (שם ד"ה תנו רבנן) וברש"ס כאן.
ס. ראה ברש"ס שהראה מקור דין זה.
סא. היד רמ"ה בסנהדרין (שם) הוכיח מדברי הגמרא כאן 'עד כדון שביעית' שהטעם שאין מעברין את השנה השביעית הוא מכח המדובר בסוגיין שהפקר בית דין פוטר מן המעשרות ולא חפצו להפסיד את הכהנים בחודש נוסף. אולם גם אם נסביר כפשטות דברי הראשונים שאין מעברין בשביעית כדי שלא להרבות באיסור עבודת קרקע, עדיין יתכן לומר שזה היה פשוט לגמרא יותר מכך שאין מעברין בשמינית ולכן שאלו רק על מוצאי שביעית.
סב. רש"ם.
סג. רש"ם, וראה טעם נוסף שהביא המאירי שמתחלה גזרו שלא להביא ירק מחוצה לארץ לארץ מפני הרמאין שהיה להם ירק בארץ והיו אומרין שמחוצה לארץ הביאום כדי שיפטרו מן התרומה ומן המעשרות, ואחר כך התיר רבינו הקדוש להביא מפני שצורתם מוכחת שממקום רחוק באו, ואע"פ שהביאום בגושיהן והיו יכולים לרמות להביאם בלחותם לא חששו לכך.
סד. ירק דקתני הכא לאו דווקא הוא אלא כל הצומח בכלל, וירק דנקט לרבותא היא שרבי התירו אפילו שדרכו להעקר עם השרשים והעפר. תלמיד רשבר"ש.

שהיה רגלי תיבות מניין וסגי בזה: ומשקין את המוטות. בודקין אם רעוי: ומפרקין את המגעל מע"ג אימום בו'. לאו צרכי רבים הוא אלא מיומת דתוספתא הוא וכמו המועד לירי דמותר לפרק המגעל מע"ג הדפום שמין זה מעשה חומן אבל מאסור להחזירו שצריך חומן ומאסור במועד: תמן תנינן. פ"ק דמו"ק: משקין בית השלחין ומציינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים. במועד: ופריך **לא כבר ציינו באדר.** כדתנן במתני' ולמה צריך תו לניין במועד: **ושטפו.** לניין הרחצה וצריך ניין אחר: **לא כבר יצאו באדר.** ולמה להו לנתת שנים במועד: **ואין הצמחין.** של הכלאים היו ניכרין כולן בט"ו באדר: מניין. רמז לניין הקברות מקרא: מזמאה קוראה וכו'. כלומר עושים סימנים על הטומאה כדי שיהיה מרגיש **ועברו העוברים** וגו'. בגמרא יחזקאל יעמוד ישראל ניומים על עלמות הפגרים המוטלכין ופסטיה דקרא הניון הוא שיטלו אותו משם ויקברנו בגיא המון גוג מ"מ רמז הוא שצא הכתוב להזהיר וללמד שיהא אדם עושה ניון שיפרישו מפני הטומאה: עצם. קדרים כולא קרא: **על העצמות.** מע"פ שנמצאל הכשר לאכול ולשרוף בשאר ימות השנה רובע הקב מע"פ שאינן לא רוב בנין ולא רוב מנין: **על השדרה ועל הגלגולת.** מע"פ שאינן אלא עשר אחד: ע"ג אבן קבועה. על הקבר לאפוקי אבן המגולגל דהכי משמע ליתנא דקרא ובנה שהוא מחובר בבנין: **אף היא הולכת.** ומגולגלת למקום אחר ויאמרו שהטומאה היא עם ומטהרים טומאות ומטמאין טהרות אלא כדין: למקום טהרה. אלא כתיב ובנה עליו ניון משמע שאפילו על מקום טהרה שאלו מציינין דאל"כ אינו מרגיש עד שיבוא על הניון וכבר נטמאו הטהרות לכך מרחיקין מקצת כשיבוא על הניון מרגיש בטומאה שלפניו ואינו הולך לשם: מכאן לציון. שעושין סימן: ר"ג תני מצא אבן וכו' אע"פ שאינו רשאי. שהרי צריך להרחיק הניון מן הטומאה כל שהוא כדפרישית בסמוך וכשהטומאה תחת האבן הרי כל האבן מטמא באהל: ר"ג אני אומר מת קמצון והיה נתון תחתיה וכ"ה גמו"ק. והיפ מת שמרגלותיו מונחים אצל ראשו ונקבר אלא כדרכו ולא היה מחזיק מקומו יותר מן האבן הלזה ואפילו האבן קטן: קמצון. פי' שנקמן ואינו מחזיק הרבה וחבירו בפסחים פ' כילד צולין קף פ"ו: היו שתים. מניחים מצויינות וריוח ביניהן: עליהן טהור. שאני אומר מפני הטומאה שבינתיים ניינו עליהן: **אם היה חורש בינתיים.** המקום שבין שני האבנים היה חרוש: הרי הן ביחידות וביניהן טהור. דמסתמא לא היה שם טומאה שאין מורשין מקום הטמא: ר"ג ותחתיהן טמא: **שמא נתעכל הבשר.** נמלא מטמא טהרות אלא כדין: **ולא נמצא מטמא טהרות למפרע.** כל זמן שלא נתעכל והוא לא ידע ויעבור עליו ומפסיד טהרותיו: מוטב שיתקלקלו בו לשעה. עד שיתעכל: **ואל יתקלקלו בו לעולם.** דכשיעשו ניון יסברו לעולם שעדיין הטומאה שם וישרפו עליו קדשים שיעברו עליהן בשוגג או בלילה וכשאין מציינין אין שורפין עליו אלא מספק: **הלכה ב מתני'** משרבו עוברי עבירה. מפרש בגמרא: **גמ'** שהיו מנכשין שדותיהן. דכשנוטלין הכלאים מאליו היה מתנכש: שהיו נהנין מן הכלאים. שמשליכין לפני בהמתן: **וכל אשר לא יבא.** בעזרת כתיב: מנין שהיא פטורה מן המעשרות. **לא** ג"ד להפקיר שדה שתהא פטורה מן המעשרות: **בשביעית.** לפי שמתריכין עליהן מיסור עבודת קרקע ויל הכל שולטת על הפיחין ולא ימלאו לקרב העומר ושתי הלחם: **ולא במוצאי שביעית.** כשמיעית לפי שכלה היין ומתריכין עליהן מיסור מדם וכדמפרש בסמוך: **וחדש אחד.** שהכמים מוסיפין בניצוצות בשביעית וכי מינו פוטרים הפירות ממעשרות ומ"ד הפקר ג"ד מינו פוטר ממעשרות למה יהא מעובר אם עיברוהו בשביעית: **עד כדון שביעית.** הניחא שביעית שמין מעברין משום שמי הלחם והעומר וכדפרישית: **מוצאי שביעית.** מאי טעמא מין מעברין ומיידי דמייתי להך ברייתא פירשה ולקמן מסיק פירכא לרמיה זו דמייתי מינה דג"ד מפקירין: **עד שלא התיר ר' להביא ירק מחו"ל לארץ.** שמשמו שמא יביא עמהן גוש מארץ העמים שמטמא במגע ומשא וטומאת טהרות של ח"ל: **אבל משהתיר ר' להביא ירק.** וכ"ש תצוה: **היא שביעית היא של שאר שני שבוע.** לשעלם מותר לעבר שהרי לא יאכלו הפיחין שיוכלו להניח תצוה מח"ל: שהיו השנים כתיקנן. וישרצל שרוץ על מדמתן ובהמ"ק קיים אצל בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים והארץ ניד נכרים אין מילוק בין שביעית לשאר שנות שבוע לשעלם מעברין אפילו בשביעית: **אין מן הדא** וכו'. מלשעיל קאי דר' יונתן דייק להפקר ג"ד פוטר מן המעשר וקאמר ר' אבון דהכא ליכא למשמע דמדאוריימא מוסיפין מדם העיבור אצל בשביעית' מדאין לוחו ואם עיברוהו עשו כדינא לאוריימא ועברו אתקנת חכמים: שמרהו. שיבא החדש הזה בחידושו ולולי הוספת החדש הזה היה חג פסח לפעמים בימי' החמה ופעמים בימי' הלבנה: **והיידא אמר דא.** והיכן אמר לשר זה ר"ד פוטרין מן המעשרות: **גדיש שלא ליקט.** אתני' הוא ברים פ"ה דפיאה וה"פ מי שאסף והגדיש את העומרים למקום אחד בתוך השדה שעדיין לא לקטו שם העניים את הלקט: כל. השבלים: הנוגעות בארץ

ריב"ן

משנה ב בראשונה היו שוקרין. הכלאים ומשליכין לפני בהמתן משרבו עוברי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים והיו שמחין שמי שמחות אחת שמנכשין שדותיהן ועוד שמשליכין לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכין בדרכים ולא לפני בהמות ועדיין היו שמחין שמחה אחת שמנכשין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין את כל השדה והפקר ג"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם

תקלין חדתין

הרחצן הוא: ר"ג תמן תנינן. והיא גרים מ"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ג' דברים דקשיא להו מהכא להתם: ומפרקין המגעל בו'. בדיני חוה"מ מצינו לה בתוספתא דלפרק המגעל מע"ג הדפום שמינו צריך חומן שרי משמ"כ להחזיר לצריך חומן מאסור: **ולא כבר ציינו באדר.** כדתנן במתני' דהכא ומציינין כו' ולמה לצריך תו לניין במועד: תפתר. תרץ: ושטפו. ולצריך ניין אחר: אפלה. שנה מתוחרת. כלומר שאימרו הזרעים לשמות ולא היו ניכרים עוד בט"ו באדר: מנין לציון. היכא רמיזא בקרא: קוראה לו פרוש. כלומר עושים ניונים על הטומאה לידע להפרים: וראה עצם אדם. האי קרא בנבואת יחזקאל כתי' ופסטי' דקרא אלעתיד ניעשו ישראל ניונים על עלמות הפגרים ליטול משם ולקברם בגיא המון גוג מ"מ רמז הוא שלא בא הכתוב אלא להזהיר וללמד שיהא עושה ניון שיפרשו מן הטומאה: **על העצמות.** מע"פ שנמצאל הכשר מ"מ מטמא באהל אי אית בהו רובע הקב: על השדרה בו'. מע"פ שאינן אלא עשר ט': ע"ג אבן קבועה. על הקבר להכי משמע ליתנא דקרא ובנה שיהא מחובר בבנין לאפוקי אבן המגולגל וכדמפרש ואזיל: **במקום אחר.** אשר מתגלגל משם יאמרו שמשם היא הטומאה וטומאת טהרות שלא כדין: **אצלו למקום טהרה.** מדלא כתיב ובנה עליו אלא אצלו משמע שהניון ע"ג מקום טהרה שאצל הקבר מציינין ובבבלי מ"ק (ה' ב') מפרש שלא להפסיד את הטהרות שמשם היה הניון על הקבר ממש לא היה מרגיש עד שבא פתאום על הניון וטומאת הטהרות לכך עושין הניון סמוך לטומאה ברחוק קצת דכשבא על הניון מרגיש ואינו הולך על הטומאה: **אע"פ שאין מקיימין.** שהרי צריך להרחיק הניון מן הטומאה ומה עשה הניון על הטומאה ואי משום דפרישית ואל"ל דכי מלא חבן ג' מלויינת ואי במקום טהרה עומדת מ"מ המאהיל עליה טמא: **היו שנים.** מצויינות וריוח ביניהן: **המאהיל עליהן טהור.** שאני אומר מפני הטומאה שביניהם ניינו על המצויים והם על מקום טהרה עומדים כלעניל: **אם היה חורש.** המקום שבין המצויים היה חרוש דודאי אין מורשין מקום הטומאה ואיתיבין שמא מתוך כ"ש מהמצויים יש טומאה ולכך ביניהם טהור וע"ג טמא: שמא נתעכל הבשר. עד פחות מכזית וטעמא כדמפרש לה ר' מני: למפרע. דהא כ"ז שלא נתעכל הבשר מטמא באהל ואי ליכא ניון והוא לא ידע ועבר עליו מפסיד טהרותיו: לשעה. עד שיתעכל: **ואל יתקלקלו בו לעולם.** דכשיעשו ניון יסברו לעולם שעדיין הטומאה שם ויערפו בתוכם כל קדשים שיעברו עליהן בשוגג או בלילה וכשאין מציינין אין שורפין עליו אלא מספק שלא תסר עדיין: **מתני'** משרבו עוברי עבירה. הכלאים ומשליכים לפני בעל השדות כדי שיתפייסו: משרבו ע"ע. מפ' בגמרא: **גמ'** שהיו מנכשין שדותיהן. דכשנוטלין הכלאים מאליו היה מתנכש: שהיו נהנין מן הכלאים. שמשליכין לפני בהמתם: יחרם כל רכושו. הרי שעורת ובית דינו היה בידם להפקיר כל רכוש עובר על דבריהם: מנין שהיא פטורה מן המעשרות. דהפקר גמור שהפקירו בעליו ליפיון לה מקרא שהיא פטורה ממעשרות ומיבעיא ליה מי הוי הפקר ג"ד כמו שהפקירו בעליו להפקיע אף מן המעשרות תלמוד שכשר למדנו לבעלין לזכות בה הוי הפקר ג"ד הפקר ויכול מי שרוצה לזכות בה ללמוד להפקיע ממעשרות לא הוה הפקר דלעת ג"ד גופייהו אפשר לא הוי אלא להפקיע זכותא דידיה להעובר אבל לא להפקיע זכותא דליוש דמיהו מאי עבידתייהו מי ללמוד כיון דהפקר ג"ד הוי הפקר לכל הרוצה לזכות בה שוב לא קניין בית אין לו אלא זכות עמך: **לא בשביעית.** לפי שמתריכין עליהו מיסור עבודת קרקע ולא ימלאו מאין להניח העומר ושתי הלחם: **ולא במ"ש.** בסמוך מפרש לה: וחדש א'. שמוסף בעיבורו בשביעית וכי מינס פוטרים הפירות ממעשרות אלא אם עיברוהו בשביעית: ניחא בשביעית. דאין מעברין כלפרישית: מ"ש מאי. כלומר מ"ט ואיידי דמייתי הך ברייתא מהדר לפרושי והדר פריך למאי דמייתין לחוכיה מהך ברייתא דהפקר ג"ד פוטר אף ממעשר: **שלא לרבות בי'.** לפי שהיין כבר כלה בשביעית ולא נמלא בשמיעית כ"ש מדם: ירק מחו"ל לארץ. שמשם שמא יביא עמהן גוש מעפר ארץ העמים שמטמא במגע ומשא וטומאת טהרות של ח"י: **אבל משהתיר בו' ירק.** וה"ה תצוה: **היא שביעית כו'.** לשעלם מותר לעבר שהרי יכולים להניח תצוה מאו"ל וימלא להניח העומר ושתי הלחם מהספיקים: מני אין כו' עד מעוברת ל"ג לה: שהיו השנים כתיקנן. שהיה המצוה ממהרת להתבשל ניסן כמ"ש בפ"ק דתעניות יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנאמר הלא קציר חטים וגו' והיה רצוי לאכול מן המדם לכך אין מעברין במ"ם כדי שלא יעצבו במה שמאריכין להם מיסור עכשיו שאין המצוה ממהרת להתבשל עד אחר ניסן: ר"ג היא מ"ש היא שאר שני שבוע. לשעלם מעברין אלא מיכפת להם מה שנאמרין עושין מדם דבאלא מיכפת להם מה שנאמרין עדיין לאכול:

19/06/2018 אהח

נוספאות ישנות

סתם אדר שני תניין: [א] מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים: אלו [ב] הן צרכי הרבים דיני ממונות ודיני נפשות דיני מכות [ג] ופודין ערכין וחרמים והקדישות ומשקין את הסוטה [ד] ושורפין את הפרה ועורפין עגלה ערופה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ומפרקין את המגעל מעל גבי המים* ואין מחזירים *אותן תמן [ה] תנינן משקין בית השלחין ומציינין על הקברות [ו] לא כבר ציינו באדר ויוצאין אף על הכלאים לא [ז] כבר יצאו מאדר תיפתר שהיתה השנה אפילה ואין הצמחין נכרים מניין [ח] לציון [ט] ר' ברכיה ר' יעקב בר בת יעקב בשם ר' חוניא דברת חורין ר' יוסה אמרי לה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חונייא דברת חורין ר' חזקי' ר' עוזיאל בריה דרב חונייא דבית חורן בשם ר' חונייא דבית חורן [י] וטמא טמא יקרא כדי [יא] שתהא הטומאה קוראה לך בפיה ואומרת לך פרוש ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן [יב] ועברו העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עצם מיכן [יג] שמציינין על העצמות אדם מיכן שמציינין על השדרה והגלגולת ובנה מיכן שמציינין [יד] על גבי אבן קבועה אם אומר את ע"ג אבן תלושה אף היא הולכת ומטמא במקום אחר אצלו [טו] למקום טהרה ציון מיכן לציון ומצא [טז] אבן אחת מצויינת אע"פ שאין מקיימין כן המאהיל עליה טמא אני אומר מת [יז] מצויין והיה נתון תחתיה היו שתים המאהיל עליהן טהור וביניהן טמא אם היה חורש בינתיים הרי הן כיחידות ביניהן טהור וסביבותיהן (טהור) טמא תני [יח] אין מציינין על הבשר שמא נתעכל הבשר [יט] ר' יוסטא בר שונם בעא קומי ר' מנא ולא נמצא מטמא טהרות למפרע א"ל מוטב שיתקלקלו בו לשעה ואל יתקלקלו בו לעולם:

הלכה ב מתני' א"ר יהודה [כ] בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן משרבו עוברי עבירה [כא] היו משליכין לדרכים התקינו שיהו מפקירין [כב] את כל השדה: **גמ'** אמר רבי יהודה כו': תני אמר ר' יהודה *בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן והיו שמחים שתי שמחות אחת שהיו מנכשין שדותיהן וא' שהיו נהנין מן [כג] הכלאים משרבו עוברי עבירה היו משליכין על הדרכים אע"פ כן היו שמחים שהיו מנכשין שדותיהן התקינו שיהו מפקירין *כל השדה כולה. מניין [כד] שהפקר בית דין הפקר דכתיב [כה] וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה מניין שהיא פטורה מן המעשרות [כו] רבי יונתן בריה דרב יצחק בר אחא שמע לה מן הדא [כז] אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות [כח] הוא עד כדון שביעית מוצאי שביעית מאי א"ר *(אבהו) ר' בון שלא לרבות באיסור חדש ר' זעירא בשם ר' אלעזר (ר' אבהו) הדא [כט] דאת אמר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ היא שביעית היא של שאר שני שבוע: [ל] תני אין מעברין וכו': א"ר מנא הדא דאת אמר בראשונה שהיו השנים כתקנן אבל עכשיו שאין השנים כתקנן היא [לא] שביעית היא שאר שני שבוע תני [לב] של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד א"ר אבון אין מן הדא לית את ש"מ כלום [לג] שמור את חדש האביב שומריהו [לד] 'שיביאו בחידושו והיידא* אמר דא [לה] גדיש [לו] שלא לוקט תחתיו כל הנוגעות בארץ הרי הן (זה) של עניים וא"ר אמי בשם

[מ"ק ג:]

[אבון]

[את]

[נאר אבא ס"ע]

*) גליון הש"ם עי' תוס' מו"ק ו' ע"ח ד"ה ומכלאים.

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ז מיו"ט הל"ו יב ופי"ג מסנהדרין הלכה ה:
ו ב מיי' פרק ח מעבירין הל"ח:
יא ג מיי' פרק ח מטומאת מת הלכה ט:
יב ד מיי' פרק ג מכלאים הל"ו:
יג ה מיי' פרק ח מטומאת מת הלכה ט:
יד ו מיי' שם הל"ח:
טו ז מיי' פרק ג מכלאים הלט"ז:
טז ח מיי' פרק כד מסנהדרין הל"ו טוש"ע חו"מ סי' ג סעיף ח בהג"ה:
יז ט מיי' פרק ד מקידוש החודש הלכה טו:
יח י מיי' שם הל"ח:
יט כ מיי' פרק ד ממתנות עניים הלכה ו:

נוסחת הכבלי

(א) ועורפין עגלה ערופה ושורפין את הפרה: **(ב)** לא סגי ציונו באדר: **(ג)** ר' יעקב בריה דבת יעקב בשם ר' נחוני' דברת הודן ר' יוסי אמרי לה בשם ר' יעקב ברי' דרב אחא בשם דר' נחוניא דברת הודן ר"ח ור' עזיה ברי' דרב נחוניא דברת הודן וטמא כו': **(ד)** למקום טהרה (אצל טהורים) ציון: **(ה)** ר' איסטי בר שוניא: **(ו)** היו עוקרין ומשליכין כו': **(ז)** את כל השדה כולה: **(ח)** מן הכלאים התקינו שיהו משליכין כו': **(ט)** ר' נתן בר' יצחק ב"א משמע ליה: **(י)** הוא ניחא בשביעית במוצאי שביעית כו':

הגהות הגר"א

[א] ר"ג מתקנין את הדרכים תמן תנינן משקין בית השלחין וכו'. והיל גרים מו"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ג' דברים דקשיא להו מהכא להתם: **[ב]** מת היה נתון: **[ג]** ל"ג מני מין מעברין וכו': **[ד]** ר"ג היא מוצאי שביעית היא שאר שני שבוע. וה"פ ללעולם מעברין ללא מיכפת להם מה שנאמרין מיסור מדם דבללא"ה אינה עדיין לאכול:

ציון ירושלים

מפרקין את המגעל מע"ג המים. עי' פי' המשנה להרמב"ם. ובס"ק גרים מעל גבי המימום. ונלמת שעיקר כפי' הק"ע וגירסתו שכן מלינו בפ"ק דביצה הל"ב ממרו בירושלמי מני מין מפרקין המגעל מע"ג המימום בי"ט אבל מפרקין בחמ"מ ועי' שבת ק"ל ע"ב שומטין המגעל מע"ג המימום בשבת. וכ"כ

משנת אליהו

הלכה ב שהיו השנים בתיקונן. עי' רש"י תענית י"ד ב' ד"ה לימת וברש"י סנהדרין י"ל ב' ד"ה ובזמן שמציב:

מסורת השס"ם

כא) (מו"ק פ"ל הל"ב) (תוספתא שם פ"ב) ועי' בבלי מו"ק יד ב: **כב)** מו"ק ב ל: **גב)** שם ו ל: **כג)** ירושלמי שקלים פ"ט הלכה ל ומו"ק פ"ל הלכה ג ופ"ה ממעשר שני הל"ל: **כה)** מו"ק ה ל: **כו)** תוספתא פ"ל: **כז)** ע"ז ו ל: **כח)** תוספ' פ"ל: **כט)** מו"ק ה ב: **ל)** (מו"ק ו ב): **לא)** גיטין לו ב (פאה פרק ה הל"ל) יבמות פט ב: **לב)** סנהדרין יב ל: **לג)** ירושלמי שביעית פ"ו הל"ד ועדיות פ"ו הל"ח וסנהדרין פ"ל הל"ב: **לד)** סנהדרין יב ל: **לה)** פיאה פ"ה מ"ל:

מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, נמצא שתמיד יכולים להביא מן הצומח מחוץ לארץ ישראל, ואם כן **הֵיא שְׁבִיעִית, הֵיא שֶׁל שְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ** - נעשה דינם של השנה השביעית והשמינית כדינם של שאר השנים שמותר לעברם, כיון שלא יחסר להם אוכל שהרי יכולים להביא מחוץ לארץ[סה].

הגמרא מביאה דעה נוספת המתירה לעבר שנה שביעית ושמינית אף מזמן שאין בית המקדש קיים:

'**תָּנֵי אֵין מְעַבְּרִין וכו'** לא בשנה השביעית ולא בשנה השמינית'[סו]. **אָמַר רַבִּי מָנָא, הָדָא דְּאַתְּ אָמַר** - דין זה שאמרנו שאין מעברים את השנה השביעית, היה זה דווקא **בָּרִאשׁוֹנָה** - בימי קדם **שֶׁהָיוּ הַשָּׁנִים כְּתִקְנָן** - כשבית המקדש היה קיים והיו ישראל מוחזקים באדמתם, שלא היה ראוי לנו לעבר כדי לא לאסור עליהן את עבודת הקרקע חודש נוסף, **אֲבָל עַכְשָׁיו** - בזמן הזה **שֶׁאֵין הַשָּׁנִים כְּתִקְנָן** - שאין בית המקדש קיים והארץ בידי נכרים והתבואה מצויה תמיד, **הֵיא שְׁבִיעִית, הֵיא שְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ** - נעשה דינה של השנה השביעית והשמינית כדינם של שאר השנים שמותר לעברם[סז].

הגמרא מביאה ראיה לכך מברייתא:

תָּנֵי, שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל עִיבְּרוּהָ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד - תיכף עם צאת שנת השמיטה הם היו מעברים את השנה השמינית[סח], כיון שסברו שמותר להביא מן הצומח בחוץ לארץ לארץ[סט], ונמצא שאין לחשוש שהעיבור יאריך את איסור החדש ולא יהיה מה לאכול, כיון שיכולים להביא מחוץ לארץ[ע].

משנתפרשה הברייתא, מסיימת הגמרא ודוחה את דברי רבי יונתן, ומבארת שמברייתא זו אין ראיה לנידון האם הפקר בית דין יכול להפקיע מן המעשר:

אָמַר רַבִּי אָבוּן, אֵין מִן הָדָא - אם ראייתך מברייתא זו שבה למדנו שיכולים בית דין לעבר את השנה השביעית ואף שמפקיעים חיוב מעשרות בחודש העיבור, **לֵית אַתְּ שְׁמַע מִינָּהּ כְּלוּם** - אין אתה יכול ללמוד מזה שאף הפקר בית דין פטור מן המעשרות, שכן שונה הוא עיבור השנה, שהוא חובה המוטלת על בית דין מן התורה, מכח הפסוק (דברים טז א) 'שָׁמוֹר **אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב** וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה', ודרשו מכאן, **שׁוֹמְרֵיהוּ שֶׁיְּבִיאוּ בְּחִידּוּשׁוֹ** - שעל בית הדין לדאוג ולשמור שחודש ניסן של החמה דהיינו חודש ניסן שבתקופת ניסן של החמה, יחול בשעת חידוש הלבנה של חודש ניסן, והיינו עד ליום ארבעה עשר בניסן שעדיין הלבנה בחידושה[עא], ולצורך זה היו מעברים את השנים. וכיון שבעיבור השנה הם מקיימים מצוות עשה מן התורה, ברור הוא שחודש העיבור פטור מן המעשרות שכן בא העשה של 'שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב' ודוחה את הלא תעשה של טבל[עב], אבל עדיין לא שמענו שיש כח ביד חכמים בהפקרם לפטור מן המעשרות.

הגמרא חוזרת לברר מהיכן יודעים שהפקר בית דין פוטר ממעשרות:

כעת שנדחתה ראייתו של רבי יונתן, חוזרת השאלה למקומה, **וְהַיְדָא אָמַר דָּא** - באיזה משנה אנו מוצאים דין זה שהפקר בית דין פוטר מן המעשרות[עג]. מביאה הגמרא את מה ששנינו במסכת פאה (פ"ה מ"ח) בדין לקט, **גָּדִישׁ שֶׁלֹּא לִקַּט תַּחְתָּיו** - בעל השדה שעשה גדיש על גבי מקום שעדיין לא לקטו ממנו העניים את הלקט, ונמצא הלקט בתחתית הגדיש, כיון שגדש על של עניים[עד] קנסוהו חכמים ואמרו שֶׁכָּל השבלים שבתחתית הגדיש **הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ** ואף אלו שלא היו לקט, דינם כלקט **וְהֵרֵי הֵן שֶׁל עֲנִיִּים**, ומדלא קאמר התנא שהן חייבות במעשר משמע שדינם כשאר לקט שפטור מן המעשר.

וְאָמַר רַבִּי אַמִּי

סה. רש"ס.
סו. **בהגהות** הגר"א מחק פתיחה זו.
סז. **פירוש** ר' משולם, בביאור השני. וכן הוא בקרבן העדה.
סח. **פירוש** ר' משולם.
סט. **בבלי** (סנהדרין יג.).
ע. **וכפי** הסברא שהבאנו לעיל אחר שהתיר רבי להביא ירק.
עא. **תלמיד** רשבר"ש ע"פ בבלי (סנהדרין יג.).
עב. רש"ס.
עג. רש"ס.
עד. **ירושלמי** (פאה פ"ה ה"ח).

שהיה רגלי תיבות מנין וסגי בזה: ומשקין את המטות. בודקין אם רחוי לעמות: ומפרקין את המנעל מע"ג אימום בו'. לאו צרכי רבים הוא אלא מיומת דתוספתא הוא וכמו המועד לירי דמותר לפרק המנעל מע"ג הדפום שמין זה מעשה חומן אבל מאסור להמזידו שצריך חומן ומקור במועד: תמן תנינן. פ"ק דמו"ק: משקין בית השלחין ומציינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים. במועד: ופריך **לא כבר ציינו באדר.** כדתנן במתני' ולמה צריך תו לציין במועד: **ושטפו.** לציון הרחמנן וצריך ציון אחר: **לא כבר יצאו באדר.** ולמה להו לגזלת שנים במועד: **ואין הצמחין.** של הכלאים היו ניכרין כולן בט"ו באדר: מניין. רמז לציון הקברות מקרא: מזמאה קוראה וכו'. כלומר עושים סימנים על הטומאה כדי שיהיה מרגיש **ועברו העוברים** וגו'. בגמרא יחזקאל

נוסחאות ישנות

ריב"ן

משנה ב בראשונה היו שוקרין. הכלאים ומשליכין לפני בהמתן משכרו עובדי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים והיו שמחין שמי שמחות אחת שמנכסין שדותיהן ועוד שמשליכין לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכין בדרכים ולא לפני בהמות ועדיין היו שמחין שמחה אחת שמנכסין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין אחת כל השדה והפקר ב"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יצא לשלשת הימים יחרם

תקלין חדתין

הרחמנן הוא: ס"ג תמן תנינן. והיכי גרים מ"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ב' דגרים דקשיא להו מהכא להתם: ומפרקין המנעל בו'. כדיני חוה"מ מחזיב לה בתוספתא דלפרק המנעל מע"ג הדפום שמין צריך חומן שרי משקין להמזיר לצריך חומן מאסור בשאר במועד: **ולא כבר ציינו באדר.** כדתנן במתני' דהכא ומציינין כו' ולמה לצריך תו לציין במועד: **תפתר.** תרץ: **ושטפו.** ולצריך ציון אחר: **אפלה.** שנה מתוחרת. כלומר שאימרו הזרעים לגמות ולא היו ניכרים עוד בט"ו באדר: **מנין לציון.** היכא רמיזא בקרא: **קוראה לו פרוש.** כלומר עושים סימנים על הטומאה לידע להפרים: **וראה עצם אדם.** האי קרא בגזלות יחזקאל כתי' ופשטי' דקרא אלעתיד שיעשו ישראל סימנים על עצמות הפגרים ליטול משם ולקברם בגיא המון גוג מ"מ רמז הוא שלא בא הכתוב אלא להזהיר וללמד שיהא עושה ציון שיפרשו מן הטומאה: **על העצמות.** אע"פ שנתעכל הבשר מ"מ מטמא בהאל אי אית בהו רובע הקב אע"פ שאינן לא רוב בנין ולא רוב מנין: **על השדרה ועל הגלגולת.** אע"פ שאינן אלא עשר אחד: **ע"ג אבן קבועה.** על הקבר להפוקי אבן המתגלגל דהכי משמע ליתנא דקרא ובנה שהוא מחובר בבנין: **אף היא הולכת.** ומתגלגלת למקום אחר ויאמרו שהטומאה היא עם ומטהרים טומאות ומטמאין טהרות שלא כדין: למקום טהרה. מדלא כתיב ובנה עליו ציון משמע שאפילו על מקום טהרה שאלו מציינין דאל"כ אינו מרגיש עד שיבוא על הציון וכבר נטמאו הטהרות לכך מרחיקין מקצת כשיבוא על הציון מרגיש בטומאה שלפניו ואינו הולך למס: **מבאן לציון.** שעושין סימן: ס"ג **תני מצא אבן וכו' אע"פ שאינו רשאי.** שהרי צריך להרחיק הציון מן הטומאה כל שהוא כדפרישית בסמוך וכשהטומאה תחת האבן הרי כל האבן מטמא באהל: ס"ג **אני אומר מת קמצוץ והוה נתון תחתיה** וכ"ה גמו"ק. וה"פ מת שמרגלותיו מונחים אצל ראשו ונקבר שלא כדרכו ולא היה מחזיק מקומו יותר מן האבן הלזה ואפילו האבן קטן: קמצוץ. פי' שנקמץ ואינו מחזיק הרבה וחבירו בפסחים פ' כילד צולין קף פ"ו: היו שתים. מגניס מצויינות וריוח ביניהן: עליהן טהור. שמי מומר מפני הטומאה שבינתן ליינו עליהן: **אם היה חורש בינתיים.** המקוס שבין שני האבנים היה חרוש: הרי הן ביחידות וביניהן טהור. דמסתמא לא היה שם טומאה שאין חורשין מקוס הטמא: ס"ג ותמתיהן טמא: **שמא נתעכל הבשר.** גמלא מטמא טהרות שלא כדין: **ולא נמצא מטמא טהרות למפרע.** כל זמן שלא נתעכל והוא לא ידע ויעבור עליו ומפסיד טהרותיו: **מוטב שיתקלקלו בו לשעה.** עד שיתעכל: **ואל יתקלקלו בו לעולם.** דכשיעכו ליין יסברו לעולם שעדיין הטומאה שם ויערפו עליו בשוגג או בגלילה: **הלכה ב מתני'** משרבו עוברי עבירה. מפרש בגמרא: **גמ'** שהיו מנכשין שדותיהן. לכשנוטלין הכלאים מאליו היה מתנכס: שהיו נהנין מן הכלאים. שמשליכין לפני בהמתן: **וכל אשר לא יבא.** בעזרא כתיב: מנין שהיא פטורה מן המעשרות. שניא ג"ד להפקיר שדה שתהא פטורה מן המעשרות: **לא בשביעית.** לפי שמתריכין עליהן איסור עבודת קרקע ויד הכל שולטת על הפירות ולא יעלו לקרב העומר ושתי הלחם: **ולא במוצאי שביעית.** בשמיטין לפי שכלה היין ומתריכין עליהן איסור חדש וכדמפרש בסמוך: **וחדש אחד.** שהכתוב מוסיפין בשביעית בשביעית וכי מינו פוטרים הפירות ממעשרות ומ"ד הפקר ג"ד מינו פוטר ממעשרות למה יהא מעובר אם עיברוהו בשביעית: **עד כדון שביעית.** הניחא שביעית שמין מעברין משום שמי הלחם והעומר וכדפרישית: **מוצאי שביעית.** מאי טעמא מין מעברין ומיידי דמייתי להך ברייתא פירשה ולקמן מסיק פירכא לרמיה זו דמייתי מינה דג"ד מפקירין: **עד שלא התיר ר' להביא ירק מחו"ל לארץ.** שהשנו שמא יגיע עמהן גוש מארץ העמים שמטמא במגע ומשא ויטמא טהרות של ח"י: **אבל משהתיר ר' להביא ירק.** וכ"ש תמצוה: **היא שביעית היא של שאר שני שבוע.** לעולם מותר לעבר שהרי לא יאכלו הפיחין שיוכלו להניח תבואה מח"ל: שהיו השנים כתיקנן. וישראל שרוין על מלמתן ובהמ"ק קיים אבל בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים והארץ ביד נכרים אין חילוק בין שביעית לשאר שנוע לעולם מעברין אותן: **אין מן הדא וכו'.** מלעיל קאי לר' יוחנן דייק להפקר ג"ד פוטר מן המעשר וקאמר ר' אבון דהכא ליכא למשמע למדלוריית' מוסיפין אבל העיבור אבל בשביעית' מדאין מוחו ואם עיברוהו עשו כדינא לחוריית' ועברו אתקנת חכמים: **שמרהו.** שיהא החלם הזה בחידושו ולולי הוספת החלם הזה היה חג פסח לפעמים בימי' החמה ופעמים בימי' הגשמים: **והיידא אמר דא.** והיכן אמר דבר זה דג"ד פוטרין מן המעשרות: **גדיש שלא ליקט.** מתני' הוא גרים פ"ה דפיאה וה"פ מי שחסף והגדיש את העומרים למקום אחד בתוך השדה שעדיין לא לקטו אם העניים את הלקט: **כל.** הסבלים: **הנוגעות בארץ**

משנת אליהו

הלכה ב שהיו השנים בתיקונן. עי' רש"י תענית י"ד ב' ד"ה לימת וברש"י סנהדרין י"ח ב' ד"ה ובזמן שחציר:

סתם אדר שני תניין: [א] מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים: אלו [ו] הן צרכי הרבים דיני ממונות ודיני נפשות דיני מכות [ב] ופודין ערכין וחרמים והקדישות ומשקין את הסוטה [א] ושורפין את הפרה ועורפין עגלה ערופה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ומפרקין את המנעל מעל גבי המים* ואין מחזירים *אותן תמן [ג] תנינן משקין בית השלחין [ג] ומציינין על הקברות [ב] לא כבר ציינו מאדר ותיפתר שירד שטף של [ט] גשמים ושטפו: ויוצאין אף על הכלאים לא [ג] כבר יצאו מאדר תיפתר [ד] שהיתה השנה אפילה ואין הצמחין נכרים מניין [ד] לציון [ג] ר' ברכיה ר' יעקב בר בת יעקב בשם ר' חונייא דברת חורין ר' יוסה אמרי לה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חונייא דברת חורין ר' חזקי' ר' עוזיאל בריה דרב חונייא דבית חורן בשם ר' חונייא דבית חורן [א] וטמא טמא יקרא כדי [ה] שתהא הטומאה קוראה לך בפיה ואומרת לך פרוש ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן [ב] ועברו העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עצם מיכן [ה] שמציינין על העצמות אדם מיכן שמציינין על השדרה והגלגולת ובנה מיכן שמציינין [ו] על גבי אבן קבועה אם אומר את ע"ג אבן תלושה אף היא הולכת ומטמא במקום אחר אצלו [ד] למקום טהרה ציון מיכן לציון ומצא [ו] אבן אחת מצויינת אע"פ שאין מקיימין כן המאהיל עליה טמא אני אומר מת [ב] מצויין והיה נתון תחתיה היו שתים המאהיל עליהן טהור וביניהן טמא אם היה חורש בינתיים הרי הן כיחידות ביניהן טהור וסביבותיהן (טהור) טמא תני [ט] אין מציינין על הבשר שמא נתעכל הבשר [ה] ר' יוסטא בר שונם בעא קומי ר' מנא ולא נמצא מטמא טהרות למפרע א"ל מוטב [ט] שיתקלקלו בו לשעה ואל יתקלקלו בו לעולם:

הלכה ב מתני' א"ר יהודה [ו] בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן משרבו עוברי עבירה [ו] היו משליכין לדרכים התקינו שיהו מפקירין [ז] את כל השדה: **גמ'** אמר רבי יהודה כו': תני אמר ר' יהודה *בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן והיו שמחים שתי שמחות אחת שהיו מנכשין שדותיהן וא' שהיו נהנין מן [ח] הכלאים משרבו עוברי עבירה היו משליכין על הדרכים אע"פ כן היו שמחים שהיו מנכשין שדותיהן התקינו שיהו מפקירין *כל השדה כולה. מניין [ב] שהפקר בית דין הפקר דכתיב [ג] וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל [אוצר החכמה 19/06/2018] הגולה מניין שהיא פטורה מן המעשרות [ט] רבי יונתן בריה דרב יצחק בר אחא שמע לה מן הדא [י] אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות [י] הוא עד כדון שביעית מוצאי שביעית מאי א"ר *(אבהו) ר' בון שלא לרבות באיסור חדש ר' זעירא בשם ר' אלעזר (ר' אבהו) הדא [מ] דאת אמר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ היא שביעית היא של שאר שני שבוע: [יא] תני אין מעברין וכו': א"ר מנא הדא דאת אמר בראשונה שהיו השנים כתקנן אבל עכשיו שאין השנים כתקנן היא [יב] שביעית היא שאר שני שבוע תני [כ] של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד א"ר אבון אין מן הדא לית את ש"מ כלום [ד] שמור את חדש האביב שומריהו [ס] 'שיביאו בחידושו והיידא* אמר דא *גדיש [ע] שלא לוקט תחתיו כל הנוגעות בארץ הרי הן (זה) של עניים וא"ר אמי בשם

[מ"ק ג:] [נאה אבון]

*) גליון הש"ס עי' תוס' מו"ק ו' ע"ח ד"ה ומכלאים.

הגהות הגר"א

[א] ס"ג מתקנין את הדרכים תמן תנינן משקין בית השלחין וכו'. והיכי גרים מו"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ב' דגרים דקשיא להו מהכא להתם: [ב] מת היה גתון: [ג] ל"ג תני מצא אבן מעברין וכו': [ד] ס"ג היא מוצאי שביעית היא שאר שני שבוע. וה"פ לעולם מעברין אלא מיכאן להם מה שנאמרו מיכאן ואילך עדיין לאכול:

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ז מיו"ט הל"ח יב ופי"ג מסנהדרין הלכה ה: ב מיי' פרק ח מעבירין הל"ח: יא ג מיי' פרק ח מטומאת מת הלכה ט: יב ד מיי' פרק ג מכלאים הל"ו: יג ה מיי' פרק ח מטומאת מת הלכה ט: יד ו מיי' שם הל"ח: טו ז מיי' פרק ג מכלאים הלט"ז: טז ח מיי' פרק כד מסנהדרין הל"ו טוש"ע חו"מ סי' ג סעיף ח בהג"ה: יז ט מיי' פרק ד מקידוש החודש הלכה טו: יח י מיי' שם הל"ח: יט כ מיי' פרק ד מממנות עניים הלכה ו:

נוסחת הכבלי

(א) ועורפין עגלה ערופה ושורפין את הפרה: (ב) לא סגי ציונו באדר: (ג) ר' יעקב בריה דבת יעקב בשם ר' נחוני' דברת הודן ר' יוסי אמרי לה בשם ר' יעקב ברי' דרב אחא בשם דר' נחוניא דברת הודן ר"ח ור' עזיה ברי' דרב נחוניא דברת הודן וטמא כו': (ד) למקום טהרה (אצל טהורים) ציון: (ה) ר' איסטי בר שוניא: (ו) היו עוקרין ומשליכין כו': (ז) את כל השדה כולה: (ח) מן הכלאים התקינו שיהו משליכין כו': (ט) ר' נתן בר' יצחק ב"א משמע ליה: (י) הוא ניחא בשביעית במוצאי שביעית כו':

הגהות הגר"א

[יא] ס"ג מתקנין את הדרכים תמן תנינן משקין בית השלחין וכו'. והיכי גרים מו"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ב' דגרים דקשיא להו מהכא להתם: [ב] מת היה גתון: [ג] ל"ג תני מצא אבן מעברין וכו': [ד] ס"ג היא מוצאי שביעית היא שאר שני שבוע. וה"פ לעולם מעברין אלא מיכאן להם מה שנאמרו מיכאן ואילך עדיין לאכול:

ציון ירושלים

מפרקין את המנעל מע"ג המים. עי' פי' המשנה להרמב"ם. ובס"ק גרים מעל גבי המימום. ונראמת שעיקר כפי' הק"ע וגירסתו שכן מלינו בפ"ק דביצה הל"ב ממרו בירושלמי מני אין מפרקין המנעל מע"ג המימום ביו"ט אבל מפרקין בחמ"מ ועי' שבת ק"מ ע"ב שומטין המנעל מע"ג המימום כשבת. וכ"כ

משנה ב בראשונה היו עוקרין. הכלאים ומשליכין לפני בהמתן משכרו עובדי עבירה שלא היו נמנעין לזרוע כלאים והיו שמחין שמי שמחות אחת שמנכסין שדותיהן ועוד שמשליכין לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכין בדרכים ולא לפני בהמות ועדיין היו שמחין שמחה אחת שמנכסין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין אחת כל השדה והפקר ב"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם

תקלין חדתין

הרחמנן הוא: ס"ג תמן תנינן. והיכי גרים מ"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ב' דגרים דקשיא להו מהכא להתם: ומפרקין המנעל בו'. כדיני חוה"מ מחזיב לה בתוספתא דלפרק המנעל מע"ג הדפום שמין צריך חומן אבל מאסור להמזידו שצריך חומן ומקור במועד: **ולא כבר ציינו באדר.** כדתנן במתני' דהכא ומציינין כו' ולמה לצריך תו לציין במועד: **תפתר.** תרץ: **ושטפו.** ולצריך ציון אחר: **אפלה.** שנה מתוחרת. כלומר שאימרו הזרעים לגמות ולא היו ניכרים עוד בט"ו באדר: **מנין לציון.** היכא רמיזא בקרא: **קוראה לו פרוש.** כלומר עושים סימנים על הטומאה לידע להפרים: **וראה עצם אדם.** האי קרא בגזלות יחזקאל כתי' ופשטי' דקרא אלעתיד שיעשו ישראל סימנים על עצמות הפגרים ליטול משם ולקברם בגיא המון גוג מ"מ רמז הוא שלא בא הכתוב אלא להזהיר וללמד שיהא עושה ציון שיפרשו מן הטומאה: **על העצמות.** אע"פ שנתעכל הבשר מ"מ מטמא באהל אי אית בהו רובע הקב: **על השדרה ובנה.** אע"פ שאינן אלא עשר אחד: **ע"ג אבן קבועה.** על הקבר להכי משמע ליתנא דקרא ובנה שהוא מחובר בבנין: **אף היא הולכת.** ומתגלגל למקום אחר ויאמרו שהטומאה היא עם ומטהרים טומאות ומטמאין טהרות שלא כדין: **למקום טהרה.** מדלא כתיב ובנה עליו ציון משמע שאפילו על מקום טהרה שאלו מציינין דאל"כ אינו מרגיש עד שיבוא על הציון וכבר נטמאו הטהרות לכך מרחיקין מקצת כשיבוא על הציון מרגיש בטומאה שלפניו ואינו הולך למס: **מבאן לציון.** שעושין סימן: ס"ג **תני מצא אבן וכו' אע"פ שאינו רשאי.** שהרי צריך להרחיק הציון מן הטומאה כל שהוא כדפרישית בסמוך וכשהטומאה תחת האבן הרי כל האבן מטמא באהל: ס"ג **אני אומר מת קמצוץ והוה נתון תחתיה** וכ"ה גמו"ק. וה"פ מת שמרגלותיו מונחים אצל ראשו ונקבר שלא כדרכו ולא היה מחזיק מקומו יותר מן האבן הלזה ואפילו האבן קטן: קמצוץ. פי' שנקמץ ואינו מחזיק הרבה וחבירו בפסחים פ' כילד צולין קף פ"ו: היו שתים. מגניס מצויינות וריוח ביניהן: עליהן טהור. שמי מומר מפני הטומאה שבינתן ליינו עליהן: **אם היה חורש בינתיים.** המקוס שבין שני האבנים היה חרוש: הרי הן ביחידות וביניהן טהור. דמסתמא לא היה שם טומאה שאין חורשין מקוס הטמא: ס"ג ותמתיהן טמא: **שמא נתעכל הבשר.** גמלא מטמא טהרות שלא כדין: **ולא נמצא מטמא טהרות למפרע.** כל זמן שלא נתעכל והוא לא ידע ויעבור עליו ומפסיד טהרותיו: **מוטב שיתקלקלו בו לשעה.** עד שיתעכל: **ואל יתקלקלו בו לעולם.** דכשיעכו ליין יסברו לעולם שעדיין הטומאה שם ויערפו עליו בשוגג או בגלילה וכשאין מציינין אין ערפין עליו אלא מספק: **הלכה ב מתני'** משרבו עוברי עבירה. מפרש בגמרא: **גמ'** שהיו מנכשין שדותיהן. לכשנוטלין הכלאים מאליו היה מתנכס: שהיו נהנין מן הכלאים. שמשליכין לפני בהמתן: יחרם כל רכושו. הרי שעונה ואית דינו היה נידם להפקיר כל רכוש עובר על דבריהם: מנין שהיא פטורה מן המעשרות. דהפקר גמור שהפקירו בעליו לפניו לה מקרא שהיא פטורה ממעשרות ומיבעיא ליה מי הוי הפקר ג"ד כמו שהפקירו בעליו להפקיע אף מן המעשרות תלמוד לומר לבעבר למדנו לבעבר זכות הוי הפקר ג"ד הפקר ויכול מי שרוצה לזכות הוי הפקר לגמרי ואינו יכול לחזור בו: **לא בשביעית.** לפי שמתריכין עליהן איסור עבודת קרקע ולא ימלטו מתן להניח העומר ושתי הלחם: **ולא במוצאי שביעית.** בשמיטין לפי שכלה היין ומתריכין עליהן איסור חדש וכדמפרש בסמוך: **וחדש אחד.** שהכתוב מוסיפין בשביעית בשביעית וכי מינו פוטרים הפירות ממעשרות ומ"ד הפקר ג"ד מינו פוטר ממעשרות למה יהא מעובר אם עיברוהו בשביעית: **עד כדון שביעית.** הניחא שביעית שמין מעברין משום שמי הלחם והעומר וכדפרישית: **מוצאי שביעית.** מאי טעמא מין מעברין ומיידי דמייתי להך ברייתא פירשה ולקמן מסיק פירכא לרמיה זו דמייתי מינה דג"ד מפקירין: **עד שלא התיר ר' להביא ירק מחו"ל לארץ.** שהשנו שמא יגיע עמהן גוש מארץ העמים שמטמא במגע ומשא ויטמא טהרות של ח"י: **אבל משהתיר ר' להביא ירק.** וכ"ש תמצוה: **היא שביעית היא של שאר שני שבוע.** לעולם מותר לעבר שהרי לא יאכלו הפיחין שיוכלו להניח תבואה מח"ל: שהיו השנים כתיקנן. וישראל שרוין על מלמתן ובהמ"ק קיים אבל בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים והארץ ביד נכרים אין חילוק בין שביעית לשאר שנוע לעולם מעברין אותן: **אין מן הדא וכו'.** מלעיל קאי לר' יוחנן דייק להפקר ג"ד פוטר מן המעשר וקאמר ר' אבון דהכא ליכא למשמע למדלוריית' מוסיפין אבל העיבור אבל בשביעית' מדאין מוחו ואם עיברוהו עשו כדינא לחוריית' ועברו אתקנת חכמים: **שמרהו.** שיהא החלם הזה בחידושו ולולי הוספת החלם הזה היה חג פסח לפעמים בימי' החמה ופעמים בימי' הגשמים: **והיידא אמר דא.** והיכן אמר דבר זה דג"ד פוטרין מן המעשרות: **גדיש שלא ליקט.** מתני' הוא גרים פ"ה דפיאה וה"פ מי שחסף והגדיש את העומרים למקום אחד בתוך השדה שעדיין לא לקטו אם העניים את הלקט: **כל.** הסבלים: **הנוגעות בארץ**

משנת אליהו

הלכה ב שהיו השנים בתיקונן. עי' רש"י תענית י"ד ב' ד"ה לימת וברש"י סנהדרין י"ח ב' ד"ה ובזמן שחציר:

סתם אדר שני תניין: [א] מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים: אלו [ו] הן צרכי הרבים דיני ממונות ודיני נפשות דיני מכות [ב] ופודין ערכין וחרמים והקדישות ומשקין את הסוטה [א] ושורפין את הפרה ועורפין עגלה ערופה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ומפרקין את המנעל מעל גבי המים* ואין מחזירים *אותן תמן [ג] תנינן משקין בית השלחין [ג] ומציינין על הקברות [ב] לא כבר ציינו מאדר ותיפתר שירד שטף של [ט] גשמים ושטפו: ויוצאין אף על הכלאים לא [ג] כבר יצאו מאדר תיפתר [ד] שהיתה השנה אפילה ואין הצמחין נכרים מניין [ד] לציון [ג] ר' ברכיה ר' יעקב בר בת יעקב בשם ר' חונייא דברת חורין ר' יוסה אמרי לה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חונייא דברת חורין ר' חזקי' ר' עוזיאל בריה דרב חונייא דבית חורן בשם ר' חונייא דבית חורן [א] וטמא טמא יקרא כדי [ה] שתהא הטומאה קוראה לך בפיה ואומרת לך פרוש ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן [ב] ועברו העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עצם מיכן [ה] שמציינין על העצמות אדם מיכן שמציינין על השדרה והגלגולת ובנה מיכן שמציינין [ו] על גבי אבן קבועה אם אומר את ע"ג אבן תלושה אף היא הולכת ומטמא במקום אחר אצלו [ד] למקום טהרה ציון מיכן לציון ומצא [ו] אבן אחת מצויינת אע"פ שאין מקיימין כן המאהיל עליה טמא אני אומר מת [ב] מצויין והיה נתון תחתיה היו שתים המאהיל עליהן טהור וביניהן טמא אם היה חורש בינתיים הרי הן כיחידות ביניהן טהור וסביבותיהן (טהור) טמא תני [ט] אין מציינין על הבשר שמא נתעכל הבשר [ה] ר' יוסטא בר שונם בעא קומי ר' מנא ולא נמצא מטמא טהרות למפרע א"ל מוטב [ט] שיתקלקלו בו לשעה ואל יתקלקלו בו לעולם:

הלכה ב מתני' א"ר יהודה [ו] בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן משרבו עוברי עבירה [ו] היו משליכין לדרכים התקינו שיהו מפקירין [ז] את כל השדה: **גמ'** אמר רבי יהודה כו': תני אמר ר' יהודה *בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן והיו שמחים שתי שמחות אחת שהיו מנכשין שדותיהן וא' שהיו נהנין מן [ח] הכלאים משרבו עוברי עבירה היו משליכין על הדרכים אע"פ כן היו שמחים שהיו מנכשין שדותיהן התקינו שיהו מפקירין *כל השדה כולה. מניין [ב] שהפקר בית דין הפקר דכתיב [ג] וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל [אוצר החכמה 19/06/2018] הגולה מניין שהיא פטורה מן המעשרות [ט] רבי יונתן בריה דרב יצחק בר אחא שמע לה מן הדא [י] אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות [י] הוא עד כדון שביעית מוצאי שביעית מאי א"ר *(אבהו) ר' בון שלא לרבות באיסור חדש ר' זעירא בשם ר' אלעזר (ר' אבהו) הדא [מ] דאת אמר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ היא שביעית היא של שאר שני שבוע: [יא] תני אין מעברין וכו': א"ר מנא הדא דאת אמר בראשונה שהיו השנים כתקנן אבל עכשיו שאין השנים כתקנן היא [יב] שביעית היא שאר שני שבוע תני [כ] של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד א"ר אבון אין מן הדא לית את ש"מ כלום [ד] שמור את חדש האביב שומריהו [ס] 'שיביאו בחידושו והיידא* אמר דא *גדיש [ע] שלא לוקט תחתיו כל הנוגעות בארץ הרי הן (זה) של עניים וא"ר אמי בשם

[מ"ק ג:] [נאה אבון]

*) גליון הש"ס עי' תוס' מו"ק ו' ע"ח ד"ה ומכלאים.

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ז מיו"ט הל"ח יב ופי"ג מסנהדרין הלכה ה: ב מיי' פרק ח מעבירין הל"ח: יא ג מיי' פרק ח מטומאת מת הלכה ט: יב ד מיי' פרק ג מכלאים הל"ו: יג ה מיי' פרק ח מטומאת מת הלכה ט: יד ו מיי' שם הל"ח: טו ז מיי' פרק ג מכלאים הלט"ז: טז ח מיי' פרק כד מסנהדרין הל"ו טוש"ע חו"מ סי' ג סעיף ח בהג"ה: יז ט מיי' פרק ד מקידוש החודש הלכה טו: יח י מיי' שם הל"ח: יט כ מיי' פרק ד מממנות עניים הלכה ו:

נוסחת הכבלי

(א) ועורפין עגלה ערופה ושורפין את הפרה: (ב) לא סגי ציונו באדר: (ג) ר' יעקב בריה דבת יעקב בשם ר' נחוני' דברת הודן ר' יוסי אמרי לה בשם ר' יעקב ברי' דרב אחא בשם דר' נחוניא דברת הודן ר"ח ור' עזיה ברי' דרב נחוניא דברת הודן וטמא כו': (ד) למקום טהרה (אצל טהורים) ציון: (ה) ר' איסטי בר שוניא: (ו) היו עוקרין ומשליכין כו': (ז) את כל השדה כולה: (ח) מן הכלאים התקינו שיהו משליכין כו': (ט) ר' נתן בר' יצחק ב"א משמע ליה: (י) הוא ניחא בשביעית במוצאי שביעית כו':

הגהות הגר"א

[יא] ס"ג מתקנין את הדרכים תמן תנינן משקין בית השלחין וכו'. והיכי גרים מו"ק ומהדר הכא לפרושי מתני' דהתם משום ב' דגרים דקשיא להו מהכא להתם: [ב] מת היה גתון: [ג] ל"ג תני מצא אבן מעברין וכו': [ד] ס"ג היא מוצאי שביעית היא שאר שני שבוע. וה"פ לעולם מעברין אלא מיכאן להם מה שנאמרו מיכאן ואילך עדיין לאכול:

ציון ירושלים

מפרקין את המנעל מע"ג המים. עי' פי' המשנה להרמב"ם. ובס"ק גרים מעל גבי המימום. ונראמת שעיקר כפי' הק"ע וגירסתו שכן מלינו בפ"ק דביצה הל"ב ממרו בירושלמי מני אין מפרקין המנעל מע"ג המימום ביו"ט אבל מפרקין בחמ"מ ועי' שבת ק"מ ע"ב שומטין המנעל מע"ג המימום כשבת. וכ"כ

תורה אור השלם א) וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: [ויקרא יג, מה] ב) וְעָבְרוּ הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוֹן עַד קָבְרוּ אֹתוֹ הַמְקַבְּרִים אֶל גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג: [יחזקאל לט, טו] ג) וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה: [עזרא י, ח] ד) שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיי אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יי אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה: [דברים טז, א]

הרי הן של עניים. דקפק לקט הן: ה"ג **דבית שמאי היא ברם בבית הלל עניים מעשרין ואוכלין אמר רבי יוסי שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה משום קנם.** וה"פ מתני' לתיא כב"ש דאמר הפקר לעניים הפקר ולפיכך פטורין מן המעשר אבל כבית הלל אין לו דין לקט ומייתין במעשרות ורבי יוסי אמר שמענו שאפילו כבית הלל לתיא מתני' דכיון דקנסו רבנן והפקירו הסכלים שנוגעות בארץ הרי הוא כהפקר ב"ד ופטור מן המעשרות:

הלכה ג מתני' שולחנות. סם לשלחן שלפני השלחני שמקבל עליו וכן קורין החלפני שלחני בכל המשנה: בירושלים וי"מ בכל ערי ישראל חוץ לירושלים והיו מחליפין מחצית השקל לכל מי שלצרך: ישבו במקדש. לפי שהיה הזמן מתקרב היו יושבין במקדש כדי שיהכרו ולי"מ במקדש היינו בירושלים: התחילו למשכן. העבוט מביתו של מי שלא הביא שקלו: לוים. לאפוקי מ"ד כל דעבר על פקודיי: **אבל לא נשים.** ונתנו איש כופר נפשו כתיב ולא אשה: ולא עבדים. דילפינן לה לה מאשה: וקטנים. אפילו הביא שתי שערות והוא פחות מבן עשרים: שוב אינו פוסק. תניא מלשקול שמוזרין לו מאחר שנתמ עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק: ואין ממשכנין את הכהנים. מע"פ שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. מפרש בגמ': כל כהן ששוקל אינו חוטא. ומע"פ שמינו חייב לשקול וסד"ח אם שוקל נמצא קרבן נבור קרב מהל יחיד קמ"ל דמינו חוטא לפי שהוא מוסרו לציבור לגמרי: לעצמן. להנאתן ולא היה לחייבין לשקול אלא שעומר ושתי הלחם לוקחין משקלי ישראל לנדן: **גמ' הא לתבוע תובעין.** מן הנשים ועבדים וקטנים דלוקח אין ממשכנין לותן: **הדא דתימר.** שתובעין מן הקטנים דוקא כשהביא שתי שערות אע"ג שלא הגיע לכלל שניו: **אבל אם לא הביא שתי שערות.** ולא הגיע לכלל שניו אפילו תובעין לא: **ולמשכן אין ממשכנין עד שיביא שתי שערות.** ויגדיל שיגיע לכלל שניו ל"ת ה"ג ולמשכן אין ממשכנין עד שיהיה בן כ'. ולפ"ז ניחא הכל אף הסוגיא לקמן (הלכה ד'): **כיני מתניתא.** כן צריך לפרש מתני' דלרבי שלוש היינו מפני הכבוד לפי שעבודת הקרבנות עליהם וכי היכא דלא ליתי לתיעוי ולי נראה מפני הכבוד היינו שמחויבים לנהוג בהם כבוד לכתיב וקדשתו ואיקורא ליכא דכיון דתניא ב"ד הוא על העבוט מבית ומוציא ומחזיר לו מאחר שנתמ עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק: ואין ממשכנין את הכהנים. מע"פ שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. מפרש בגמ': כל כהן ששוקל אינו חוטא. ומע"פ שמינו חייב לשקול וסד"ח אם שוקל נמצא קרבן נבור קרב מהל יחיד קמ"ל דמינו חוטא לפי שהוא מוסרו לציבור לגמרי: לעצמן. להנאתן ולא היה לחייבין לשקול אלא שעומר ושתי הלחם לוקחין משקלי ישראל לנדן: **גמ' הא לתבוע תובעין.** מן הנשים ועבדים וקטנים דלוקח אין ממשכנין לותן: **הדא דתימר.** שתובעין מן הקטנים דוקא כשהביא שתי שערות אע"ג שלא הגיע לכלל שניו: **אבל אם לא הביא שתי שערות.** ולא הגיע לכלל שניו אפילו תובעין לא: **ולמשכן אין ממשכנין עד שיביא שתי שערות.** ויגדיל שיגיע לכלל שניו ל"ת ה"ג ולמשכן אין ממשכנין עד שיהיה בן כ'. ולפ"ז ניחא הכל אף הסוגיא לקמן (הלכה ד'): **כיני מתניתא.** כן צריך לפרש מתני' דלרבי שלוש היינו מפני הכבוד לפי שעבודת הקרבנות עליהם וכי היכא דלא ליתי לתיעוי ולי נראה מפני הכבוד היינו שמחויבים לנהוג בהם כבוד לכתיב וקדשתו ואיקורא ליכא דכיון דתניא ב"ד הוא על העבוט מבית ומוציא ומחזיר לו מאחר שנתמ עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק: ואין ממשכנין את הכהנים. מע"פ שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. מפרש בגמ': כל כהן ששוקל אינו חוטא. ומע"פ שמינו חייב לשקול וסד"ח אם שוקל נמצא קרבן נבור קרב מהל יחיד קמ"ל דמינו חוטא לפי שהוא מוסרו לציבור לגמרי: לעצמן. להנאתן ולא היה לחייבין לשקול אלא שעומר ושתי הלחם לוקחין משקלי ישראל לנדן: **גמ'** הא לתבוע תובעין.

בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שדין זה שכל השבלים הנוגעות בארץ דינם כלקט ופטורות ממעשרות, **דְּבֵית שַׁמַּאי הִיא** - הוא דווקא לדעת שמאי הסוברים (פאה פ"ו ה"ח) שהפקר לעניים ולא לעשירים הרי הוא הפקר ופטור מן המעשר, ואף כאן שהופקר על ידי בית דין רק לעניים הרי זה נחשב להפקר ופטור מן המעשר, **דְּאִי כְּבֵית הִלֵּל** הסוברים (שם) שהפקר לעניים ולא לעשירים אינו הפקר לפטור מן המעשר, נמצא ש**הָעֲנִיִּים אוֹכְלִים** את השבלים הנוגעות בארץ ו**מכל** מקום **מְעַשְּׂרִין** אותם, שכן אין זה כדין הפקר בעלמא, ואף אינו לקט מהתורה, וחייב במעשרות.

וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי לרבי אמי, דין זה **שָׁמַעְנוּ שֶׁהוּא פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר דִּבְרֵי הַכֹּל** - אפילו לבית הלל, וזאת משום שאכן ההפקר הוא לכל העולם, אלא **שמִּשּׁוּם קְנָסָא** על כך שרצה לגזול את העניים זכו רבנן בהפקרו והקנו את השבלים לעניים, ומכיון שביסודו ההפקר הוא לכל העולם מובן מדוע הוא פטור ממעשר. הרי מבואר במפורש מדברי המשנה שכח בית דין יפה בהפקרם אפילו לפטור מן המעשר[א].

★ ★ ★

הלכה ג – משנה

לאחר ששנינו ששלוחי בית דין הכריזו באחד באדר על החיוב ליתן מחצית השקל, עוברת המשנה לדון באופן הגבייה:
אומרת המשנה, **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ** - בחודש אדר[ב], **שׁוֹלְחָנוֹת** - חלפני המטבעות[ג] **הָיוּ יוֹשְׁבִין בַּמְּדִינָה** - בכל מדינות וערי ישראל[ד] מלבד ירושלים[ה], והיו תובעים בנחת את מחצית השקל, וכל מי שנתן להם קבלו ממנו אבל לא כפו ליתן[ו], והיו החלפנים מכינים מטבעות של מחצית השקל להחליף[ז] לאלה שמצויים בידם רק פרוטות[ח] או מטבעות של מדינה אחרת[ט].

בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה באדר, **יָשְׁבוּ** החלפנים **בַּמִּקְדָּשׁ** - בעיר ירושלים[י] שהיא מקום המקדש, כדי להראות שהזמן קרב וימהרו העם להביא[יא]. **מִשֶּׁיָּשְׁבוּ בַּמִּקְדָּשׁ** - מיום עשרים וחמשה באדר שבו התחילו לשבת בירושלים, **הִתְחִילוּ** גבאי בית דין[יב] **לְמַשְׁכֵּן** - להכנס אל הבתים של אלה שעדיין לא שילמו[יג], וליקח מהם משכון[יד] עד שיתנו חובתם.

לפי שאין הכל חייבים במחצית השקל מפרש התנא **אֶת מִי מְמַשְׁכְּנִין** אם לא נתן מחצית השקל. **לָוִים**, והחידוש בזה הוא להוציא מהשיטה להלן הפוטרת את הלויים ממחצית השקל[טו], **וְיִשְׂרְאֵלִים**, שהם בוודאי חייבים ליתן מחצית השקל בכל שנה[טז], **וְגֵרִים**, שנאמר (שמות כה ג) 'וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וְכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת', **וַעֲבָדִים** **מְשׁוּחְרָרִים**, שאף הם חייבים במחצית השקל כיון שעבד משוחרר הרי הוא כישראל לכל דבר.

אֲבָל לֹא ממשכנים את אלה שאין חיובן חיוב גמור[יז], ואלו הם, **נָשִׁים**, דכתיב (שמות ל יג) 'וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ' ודורשים איש ולא אשה[יח], **וַעֲבָדִים**, שהוקשו לאשה[יט], **וּקְטַנִּים** שכבר הביאו שני שערות אלא שעדיין אינם בני עשרים שנה ומעלה, ונקראים 'קטנים' כיון שמהתורה אינם חייבים במחצית השקל וכדכתיב (שמות ל יד) 'כֹּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת ה'[כא].

וְכָל קָטָן שֶׁהִתְחִיל אָבִיו לְשַׁקְּלוֹ עַל יָדוֹ - שנתן אביו מחצית השקל בעבורו אפילו פעם אחת, **שׁוּב אֵינוֹ פּוֹסֵק** - תקנת חכמים היא[כב] שכיון שהתחיל לחנכו בכך שוב אינו נפטר מזה[כג], ונותן עבורו עד היותו בן עשרים ואז מתחייב הוא בעצמו.

המשנה מביאה מחלוקת בגדר חיוב הכהנים במחצית השקל:
תנא קמא במשנתינו סובר שהכהנים חייבים במחצית השקל, אלא שהוא מוסיף שמכל מקום **אֵין מְמַשְׁכְּנִין אֶת הַכֹּהֲנִים** כשלא נתנו את מחצית השקל, **מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם**[כד], אלא תובעין מהם עד שיתנו[כה].

רבי יהודה חולק על תנא קמא וסובר שאין הכהנים חייבים במחצית השקל, והיה מקום לומר שיהיה אסור לקבל מהם מחצית השקל שמכיון שהם אינם חייבים נמצא שהקרבנות הקנויים מכספם הרי הם כחולין בעזרה[כו], ועל זה **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**, **הֵעִיד** חכם אחד ושמו **בֶּן בּוּכְרִי**[כז] **בְּעִיר יַבְנֶה**, **כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל** לשכה[כח], **אֵינוֹ חוֹטֵא** - אין בזה איסור, כיון שאנו תולים שמסרו לציבור יפה יפה והרי זה כשאר השקלים השייכים לציבור[כט]. **אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** לבן בוכרי[ל], **לֹא כִי** - לא כדעתך שכהנים פטורים ממחצית השקל, **אֶלָּא** הכהנים חייבים, ולכן **כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל** את מחצית השקל הרי הוא **חוֹטֵא**, **אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים** אינם רגילים ליתן את המחצית השקל, כיון שהם **הוֹרְשִׁים** את **מִקְרָא זֶה** דלהלן **לְעַצְמָן** - להנאתם ושלא כדין[לא], שכך נאמר (ויקרא ו טז) 'וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל', והחידוש בפסוק הוא שבשונה ממנחת ישראל שבה הקומץ והלבונה מוקטרים לגבוה והשיריים נאכלים לכהנים, הרי שמנחת הכהן קריבה כולה לגבוה, ומזה דרשו הכהנים לפטור עצמם ממחצית השקל שכן אם יביאו ויקנו משקליהם את מנחות הציבור, אם כן **הוֹאִיל וְעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ [הֵם]** - כיון שאף להכהנים חלק במנחות אלו, נמצא שדין מנחת כהן להם ואינם נאכלות, ומעתה **הֵיאַךְ** שיריים שלהם **נֶאֱכָלִין**, והואיל ואכן שיירי מנחות אלו נאכלים,

א. **רש"ם** במסכת פאה (פ"ה ה"ח).
ב. **פירוש** ר' משולם.
ג. **בפירוש** המשניות להרמב"ם הסביר שהחלפנים מכונים בשם 'שולחני' על שם השולחן שלפניהם שעליו הם מקבלים את המטבעות.
ד. **תלמיד** רשבר"ש.
ה. **פירוש** המשניות להרמב"ם. הראשונים נחלקו מהו 'מדינה' ומהו 'מקדש', שיטת הרמב"ם ודעימיה ש'מדינה' היינו כל ערי ישראל ו'מקדש' היינו ירושלים. ושיטת רש"י (ר"ה כט: ד"ה מפני) ש'מדינה' היינו ירושלים ו'מקדש' הוא כפשוטו מקום המקדש.
ו. **רמב"ם** (מקלים פ"ח ה"ט).
ז. **מאירי**.
ח. 'שהפרוטות מצויין ביד כל אדם'. פירוש ר' משולם.
ט. **רע"ב**.
י. **פיה"מ** להרמב"ם ותלמיד רשבר"ש.
יא. **רש"ם** ורע"ב. והמאירי (מגילה כט: ד"ה נמחד) כתב שלפי שרק מעטים עדיין לא הביאו היה די בכך שישבו במקדש.
יב. **ריבב"ן**.
יג. **ריבב"ן**.
יד. **פיה"מ** להרמב"ם.
טו. **פרישת** הרא"ש, רש"ס ורע"ב.
טז. **מאירי** (ד"ה המשנה השניה).
יז. **רש"ם**.
יח. **בגמרא** דייקו את לשון המשנה 'אבל לא ממשכנים' ומשמע שתביעה עכ"פ יש גם מהם, וראה במלאכת שלמה שכתב דשקלים הרי הם 'כסף הכפורים' וכפרה שייכת בכולם.
יט. **פרישת** הרא"ש, תלמיד רשבר"ש ורש"ס. ובמאירי (שם) כתב שהנשים פטורות כיון דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, וכבר נתחבטו האחרונים בהבנת דבריו, שהרי חיוב זה הוא כל השנה.
כ. **כל** מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה, וכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה, דגמר לה לה מאשה. בבלי (מגיגה ד.).
כא. **על** פי סוגית הגמרא כאן.
כב. **תלמיד** רשבר"ש.
כג. **רש"ם**. ובפיה"מ להרמב"ם כתב, ואם אביו נתן בעבורו והוא קטן אומרין לו מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגדיל ולא תפסוק.
כד. **הגמרא** תבאר טעם זה.
כה. **מאירי** (שם).
כו. **בבלי** מנחות (כא:) וברש"י (שם ד"ה מינו).
כז. **גירסאות** שונות בשמו של אדם זה עיין באהבת ציון וירושלים כאן.
כח. **רש"י** מנחות (כא: ד"ה כל).
כט. **והטעם** שאין חוששים שמא לא ימסרנו לציבור יפה, מפרשים בתוספות (יומא לה: ד"ה נימוס), כיון שכל ישראל מביאין שקלים אינהו נמי נהי דפטירי מסרי לציבור יפה יפה, ועוד כיון שכל ריוח הקרבנות הבאים מן השקלים שלהם הוא גמרי ומסרי יפה.
ל. **ברש"ם** הכריח דליכא למימר דר' יוחנן אמר לר' יהודה, שהרי ריב"ז קדם הרבה לר' יהודה.
לא. **רש"י** (ערכין ד. ד"ה מלמד).

הרי הן של עניים. דקפק לקט הן: ה"ג **דבית שמאי היא ברם בבית הלל עניים מעשרין ואוכלין אמר רבי יוסי שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה משום קנס.** וה"פ מתני' מתיר כ"ז דלמר הפקר לעניים הפקר ולפיכך פטורין מן המעשר אבל כבית הלל אין לו דין לקט ומייתי ברמעשרות ורבי יוסי אמר שמענו שאפילו כבית הלל אתיא מתני' דכיון דקנסו רבנן והפקירו השבלים שנוגעות בארץ הרי הוא כהפקר ב"ד ופטור מן המעשרות:

הלכה ג מתני' שולחנות. סם לשלחן שלפני השלחני שמקבל עליו וכן קורין החלפני שלחני בכל המשנה: בירושלים וי"מ בכל ערי ישראל חוץ לירושלים והיו מחליפין מחצית השקל לכל מי שלרך: ישבו במקדש. לפי שהיה הזמן מתקרב היו יושבין במקדש כדי שיתכוונו להביא ולי"מ במקדש היינו בירושלים: התחילו למשכן. העבוט מביתו של מי שלא הביא שקלו: לוים. לאפוקי מ"ד כל דעבר על פקודיי: **אבל לא נשים.** ונתנו איש כופר נפשו כתיב ולא אשה: ולא עבדים. דילפינן לה לה מאשה: וקטנים. אפילו הביא שתי שערות והוא פחות מבן עשרים: שוב אינו פוסק. מביו מלשקול שמוזרין לו מאחר שנתת עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק: ואין ממשכנין את הכהנים. מע"פ שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. מפרש בגמ': כל כהן ששוקל אינו חוטא. ומע"פ שאינו חייב לשקול ומל"ש אם שוקל נמלא קרבן נבור קרב מאל יחיד קמ"ל דאיגו חוטא לפי שהוא מוסרו לגייבור לגמרי: לעצמן. להנאתן ולא היה לחייבין לשקול אלא שעומר ושתי הלחם לוקחין משקלי ישראל לבדן: **גמ' הא** לתבוע תובעין. שמוצאין מן הקטנים דוקא כשהביא שתי שערות אע"ג שלא הגיע לכלל שניו: **אבל אם לא הביא שתי שערות.** ולא הגיע לכלל שניו אפילו תובעין לא: ולמשכן אין ממשכנין עד שיביא שתי שערות. ויגדיל שיגיע לכלל שניו ל"ת ה"ג ולמשכן אין ממשכנין עד שיהיה בן כ'. ולפ"ז ניחא הכל אף הסוגיא לקמן (הלכה ד'): **כיני מתניתא.** כן לריך לפרש מתני' דלרבי שלוש היינו מפני הכבוד לפי שעבודת הקרבנות עליהם וכי היכא דלא ליתי לתגנויי ולי נראה מפני הכבוד היינו שמחויבים לנהוג בהם כבוד לכתיב וקדשתו ואיקורא ליכא דכיון דתנתי ב"ד הוא על העמיד עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק: ואין ממשכנין את הכהנים. מע"פ שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. מפרש בגמ': כל כהן ששוקל אינו חוטא. ומע"פ שאינו חייב לשקול ומל"ש אם שוקל נמלא קרבן נבור קרב מאל יחיד קמ"ל דאיגו חוטא לפי שהוא מוסרו לגייבור לגמרי: לעצמן. להנאתן ולא היה לחייבין לשקול אלא שעומר ושתי הלחם לוקחין משקלי ישראל לבדן: **גמ' הא** לתבוע תובעין. מן הנשים ועבדים וקטנים לדוקא אין ממשכנין לותן: **הדא** דתימר

על כרחך, שאין לכהנים חלק בזה, ומזה למדו הכהנים שאין עליהם חובה ליתן מחצית השקל. אלא שאין דרשת הכהנים נכונה כיון שמה שאמרה התורה במנחת כהן 'כָּלִיל תִּהְיֶה' הוא דווקא כשהיא באה בפני עצמה ולא כשהיא באה בשותפות עם הציבור[לב].

★

גמרא

שנינו במשנה, **'אֵין מְמַשְׁכְּנִין אֶת הַקְּטַנִּים'**. הגמרא מבארת את גדרי החיוב במחצית השקל עד גיל עשרים:

מדייקת הגמרא, שדווקא אין ממשכנים אותם, אולם חייבים הם במחצית השקל[לג], ולכן **הָא לְתִבּוֹעַ** מהם את חיובם **תּוֹבְעִין** אותם[לד]. ומפרשת הגמרא, **הָדָא דְּתֵימַר** - זה שאמרנו שהקטנים חייבים ותובעים מהם את מחצית השקל הוא דווקא כשהקטן הוא בן שלש עשרה שנה ומעלה, **וּבְשֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** שהם סימני גדלות, ודינו כגדול לכל דיני התורה, אלא שלענין חיוב מחצית השקל נקרא קטן שכן עיקר החיוב מהתורה הוא מגיל עשרים ומעלה, וחיובו עתה הוא מדרבנן ולכן אין ממשכנים אותו, **אֲבָל אִם** הקטן **לֹא הֵבִיא** עדיין **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, לֹא בְדָא** - לא באופן זה נאמר בו החיוב של מחצית השקל, ואפילו לתבוע אין תובעים אותו[לה]. **וְלַמַּשְׁכֵּן אֵין מְמַשְׁכְּנִין** את החייב במחצית השקל **אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** כיון שחיובו כאמור הוא רק מדרבנן, עד שיהא בן עשרים[לו] שאז יהא חיובו מן התורה וממשכנים אותו אם נתבע ולא הביא[לז].

★

עוד שנינו במשנה, 'אין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום'. הגמרא מבארת מהו 'דרכי שלום'[לח]:

מבארת הגמרא, **כֵּינִי מַתְנִיתָא** - כך צריך לפרש[לט] את דברי המשנה, **אֵין מְמַשְׁכְּנִין אֶת הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי דֶּרֶךְ הַכָּבוֹד**, שכיון שעבודת הקרבנות עליהם וטורחים הם בעבודות ציבור, חולקים להם כבוד וסומכים עליהם שיתנו את חיובם אף בלי שימשכנו אותם, ואף אם אכן לא יתנו הרי שלב בית דין מתנה עליהם לזכות להם מחצית השקל מתוך תרומת הלשכה עצמה כשכר על עבודתם, וכפי שהיו נותנים שכר מהלשכה לשאר עושי מלאכת הקודש[מ].

★

עוד שנינו במשנה **'אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הֵעִיד כּוֹ'** בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא'. הגמרא מבארת את טעמו של רבי יוחנן בן זכאי:

אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה, טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי המחייב את הכהנים במחצית השקל, לפי שהוא דורש את הפסוק (שמות ל יג) **'זֶה יִתְּנוּ כָּל** הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ', 'זה' בגימטריא שנים עשר[מא], ללמדנו כי **שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים** יִתְּנוּ ואף שבט לוי בכלל[מב].

מסיכום השיטות במשנה לענין חיוב הכהנים במחצית השקל עולה כי לבן בוכרי [וכן היא דעת רבי יהודה] אינם חייבים אלא שאם רצו יכולים לשקול, לרבי יוחנן בן זכאי [וכן היא דעת תנא קמא במשנתינו וחכמים בסוגיא דלהלן] חייבים, והכהנים עצמם סוברים שאסורים הם לשקול כדי שלא יהיה לקרבנות הציבור דין קרבנות כהן.

הגמרא מביאה משא ומתן בין תנאים אלו:

רַבִּי טָבִי בְּשֵׁם רַב הַמְנוּנָא אמר, **כֵּן מְשִׁיבִין** - כך שואלים **חֲכָמִים** המחייבים את הכהנים במחצית השקל **לְרַבִּי יְהוּדָה** שאינו מחייבם, כיצד יכול אתה לסבור שאינם חייבים אך אם הם רוצים יכולים לשקול, הלא מצאנו חילוקי דינים בין קרבנות יחיד לקרבנות ציבור לענין הדין של 'חמש חטאות מתות'[מג] וכגון חטאת שנתכפרו בעליה, שדין זה לא נאמר אלא בחטאת שמביא היחיד שכן קיימא לן שדווקא **חַטַּאת יָחִיד מֵתָה**, ולעומת זאת **אֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה** לפי שאין מיתה בציבור[מד], וכשם שבדין זה יש חילוק בין יחיד לציבור כך יש גם חילוק לענין מנחת כהן יחיד, שדווקא **מִנְחַת הַיָּחִיד קְרֵיבָה כָּלִיל** ואין שייריה נאכלין, **וְאֵין מִנְחַת הַצִּבּוּר** כמו העומר ושתי הלחם ולחם הפנים **קְרֵיבָה כָּלִיל** אלא נאכלים לכהנים, ואם הכהן שוקל ונותן מכספו לקרבנות אלו נמצא לכאורה שהוא חוטא במה שנאכלת מנחתו שדינה להיות כליל.

בטרם השלים רבי טבי את שאלת חכמים לרבי יהודה ואת תירוצו אליהם, נכנס המקשה אל תוך דבריו ושאלו, **וְקַשְׁיָא** - דבריך אלו מוקשים הם, שכן כלום יתכן **שֶׁמְּשִׁיבִין לְאָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בּוֹ** - ששואלים על אדם מכח דין שהוא עצמו נחלק עליו, ואף כאן שאלתם של חכמים על רבי יהודה היא מכח הדין שחטאת ציבור אינה מתה, ואילו רבי יהודה חולק על עצם דין זה וסובר שחטאת ציבור מתה, **דְּתַנַּן** (יומא פ"ו מ"ח), שדעת חכמים היא, **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה**, ואילו **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר**, אף היא **תָּמוּת**, שדין חטאת הציבור כחטאת היחיד, ואם כן מה מקום יש לשאלת חכמים על רבי יהודה.

אלא שרבי טבי לא חש לענות על שאלת המקשה כאן, כיון שעיקר שאלת חכמים על רבי יהודה לא היתה מכח דין זה אלא מכח הדין שמנחת היחיד קריבה כליל שאף רבי יהודה מודה בזה, ונמצא הכהן חוטא כששוקל את שקלו אם אינו מחויב בזה.

ממשיכה הגמרא ומביאה את דברי רב המנונא:

וְהוּא - רבי יהודה, **מוֹתִיב לָךְ** - עונה לחכמים, **זוֹ לֹא נִדְבַת יָחִיד הִיא** - אין דין מנחת כהן יחיד לאותם המנחות הנקנות משקלי הכהנים, כיון שהם מוסרים את שקליהם לציבור יפה יפה. **וְאִינּוּן מְתִיבִין לֵיהּ** - וחכמים השיבו לו, שאם אכן אנו אומרים שֶׁיָּצָא שְׁמִסְרָה לְצִבּוּר

לב. רש"י (מנחות מו: ד"ה שלנו), מאירי (ד"ה ממ), פרישת הרא"ש ורע"ב. אולם בערכין כתב רש"י (ד. ד"ה שלנו) דהמנחות מותרות באכילה מדין ביטול ברוב, שחלק הכהנים בטל ברוב של ישראל.

לג. בפירוש ר' משולם כתב דלא איירי בקטן הסמוך על שולחן אביו דמאין לו מחצית השקל ליתן, אלא דאיירי בשאינו סמוך על שולחן אביו או שנפלה לו ירושה מאבי אמו. ובפירוש תלמיד רשבר"ש כתב דאיירי לענין מי שהתחיל אביו לשקול בעדו, והדיון כאן הוא בחיובי האב על הבן, וכן הוא בריבב"ן. ומפשטות הסוגיא כפי שפרשנוה כאן איירי המשנה בשכבר הביא שתי שערות אלא שעדיין לא הגיע לעשרים שנה, שנחשב קטן רק לענין מחצית השקל אבל לכל דיני התורה גדול הוא ושפיר יש לו ממון משל עצמו.

לד. ברש"ם פירש את הוכחת הגמרא שאם נאמר שגם אין תובעין, ליתני במתניתין שאין תובעין ונדע בכל שכן שאין ממשכנין, ומדתנינן שאין ממשכנים משמע שחייבים הם ותובעין אותם.

לה. תלמיד רשבר"ש. וראה ברש"ס שהוסיף שהחידוש הוא דלא תימר שמדרבנן מחנכים ותובעים מבן תשע שכבר הגיע לחינוך לשאר מצוות.

לו. בהגהות הגר"א גרס כן בגמרא 'אין ממשכנין עד שיהא בן עשרים' על בסיס שיטות הרוקח (סימן לנ) והרע"ב.

לז. בתקלין חדתין סיכם דנמצא לפי פירוש זה שלושה חילוקים בדבר, מי שלא הביא ב' שערות אינו חייב ואין תובעין אותו, מי שהביא ב' שערות מתחייב מדרבנן ותובעין אותו אבל אין ממשכנין אותו, נעשה בן עשרים שנה מתחייב מדאורייתא ואף ממשכנים אותו.

לח. אין להסביר את דברי המשנה כפשוטם שאין לוקחים מהם משכון כדי למנוע מחלוקות ולהרבות שלום, שאם כן היה לנו להמנע מכך גם אצל הישראלים, כפי שאכן מצאנו בכמה מקומות שתקנו חכמים מפני דרכי שלום ואפילו גבי נכרים, ומהיכי תיתי ש'מפני דרכי שלום' דכאן יהיה רק לכהנים. תקלין חדתין.

לט. נחלקו המפרשים האם כוונת הגמרא לתקן את גירסת המשנה, ואכן הטעם הוא רק מפני הכבוד ולא מפני דרכי שלום, או שפירוש דרכי שלום הוא מפני הכבוד, וראה בפשר דבר (ד"ה מיי) שסידר את השיטות והטעמים השונים כאן. ויצויין לפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב דבר מחודש בטעם שאין ממשכנין אותם, לפי שהראיה שלהם שפטורים הם היא מן התורה, דינא הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה ואין בידינו ראיה מחוורת לסתור את ראייתם.

מ. פרישת הרא"ש ורש"ס.

מא. רש"י (מנחות כח: ד"ה כל).

מב. ברש"ם הוסיף, רצונו לומר י"ב [שבטים] הנכתבין בחושן ולא י"ב דחומש הפקודים דשם אינו נמנה [לוי] בכלל השבטים.

מג. ראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שנתן סימן לחמש חטאות המתות, 'ותמנע' ראשי תיבות: ולד חטאת, תמורת חטאת, מתו בעליה, נתכפרו בעליה, עיברה שנתה.

מד. תלמיד רשבר"ש.

הרי הן של עניים. דקפק לקט הן: ה"ג **דבית שמאי היא ברם בבית הלל עניים מעשרין ואוכלין אמר רבי יוסי שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה משום קנסא.** והר"פ מתני' מתיא כב"ש דלמר הפקר לעניים הפקר ולפיכך פטורין מן המעשר אבל כבית הלל אין לו דין לקט ומייתין במעשרות ורבי יוסי אמר שמענו שאפילו כבית הלל אתיא מתני' דכיון דקנסו רבנן והפקירו השבלים שנוגעות בארץ הרי הוא כהפקר ב"ד ופטור מן המעשרות:

הלכה ג מתני' שולחנות. סם לשלחן שלפני השלחני שמקבל עליו וכן קורין החלפני שלחני בכל המשנה: בירושלים וי"מ בכל ערי ישראל חוץ לירושלים והיו מחליפין מחצית השקל לכל מי שלרכו: **משנה ג** בט"ו בו שולחנות יושבות במדינה. בכל מקומות ישראל להחליף מעותיהם לצורך השקלים: [בב"ה] ישבו במקדש. שבני הכפרין שהיו סמוכין לירושלים מחליפין שם: התחילו. הגבאין: למשכן. ליכנס לבימו וליקח משכון עד שיתן לו חלי השקל שהיו ממנין בכל עיר ועיר גבאין ממונין על כך ושופרות היו במדינה לקבץ שם הכסף כמו שהיו במקדש כדתנן לקמן: לרום וישראלים. אבל כהנים לא כדפרישית לקמן שלא היו רוצין ליתן משום שירי העומר: ולא קטנים. משכון לא היו לוקחין אבל לתבוע מוצעין ומפ' בירושלמי כשהגיע ל' שערות הקטן לא תובעין ממנו אבל לא ממשכנין וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק אין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום אמר ר' יהודה העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן (א) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו (הם) היאך נאכלין: **גמ'** אין ממשכנין את הקטנים: **הא** (ל) לתבוע תובעין (ב) הדא דתימר בשהביא שתי שערות אבל אם לא הביא ב' שערות לא בדא [ה] ולמשכן אין ממשכנין (א) (עד שיביא שתי שערות) אע"פ שהביא ב' שערות כיני *מתני' אין ממשכנין את הכהנים מפני דרך הכבוד: אמר ר' יהודה העיד כו': א"ר ברכיה טעמא דר' יוחנן בן זכאי (ב) זה יתנו י"ב שבטים יתנו ר' טבי בשם רב המנונא כן משיבין חכמים לר"י חטאת יחיד מתה (ה) אין חטאת צבור מתה מנחת היחיד קריבה כליל ואין מנחת הצבור קריבה כליל וקשיא משיבין לאדם דבר שאינו (ג) מודה בו דתנן (ה) שאין חטאת צבור מתה ר' יהודה אומר תמות והוא מותיב לן *זו לא נדבת יחיד היא ואינון מתיבין ליה *כיון שנמסרה לצבור כמי שהוא נדבת צבור כתיב (ב) כל העובר על הפקודים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר כל דעבר בימא יתן וחרנא אמר כל דעבר על פיקודייא יתן מאן דאמר כל דעבר בימא יתן מסייע לריב"ז מ"ד כל דעבר על פיקודייא יתן מסייע לבן בוכרי:

הלכה ד מתני' אע"פ שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים (ד) וקטנים אבל אם שקלו מקבלין מידן (ו) הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין *מהן ואין מקבלין מידם קני זבין וקני זבות וקני יולדות (ג) וחטאות ואשמות*) (ז) זה הכלל כל *שנידר ונידב מקבלין מידן כל שאינו* נידר ונידב אין מקבלין מידן וכן *מפורש על ידי עזרא שנאמר (ג) לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו ואלו

*) ס"א אבל מקבלין מהן נדרים ונדבות

נוסחאות ישנות

בשם ר"ש בן לקיש דב"ש (ו) היא דאי כב"ה עניים (א) אוכלים ומעשרין וא"ל ר' יוסי שמענו שהוא פטור ממעשר ד"ה משום קנסא:

הלכה ג מתני' *בחמשה (ב) עשר בו שולחנות היו יושבין במדינה בכ"ה ישבו במקדש משישבו במקדש התחילו למשכן *את מי ממשכנין לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא נשים ועבדים וקטנים וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק *אין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום אמר (ב) ר' יהודה העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כי *אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן (א) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו (הם) היאך נאכלין: **גמ'** אין ממשכנין את הקטנים: **הא** (ל) לתבוע תובעין (ב) הדא דתימר בשהביא שתי שערות אבל לא הביא ב' שערות לא בדא [ה] ולמשכן אין ממשכנין (א) (עד שיביא שתי שערות) אע"פ שהביא ב' שערות כיני *מתני' אין ממשכנין את הכהנים מפני דרך הכבוד: אמר ר' יהודה העיד כו': א"ר ברכיה טעמא דר' יוחנן בן זכאי (ב) זה יתנו י"ב שבטים יתנו ר' טבי בשם רב המנונא כן משיבין חכמים לר"י חטאת יחיד מתה (ה) אין חטאת צבור מתה מנחת היחיד קריבה כליל ואין מנחת הצבור קריבה כליל וקשיא משיבין לאדם דבר שאינו (ג) מודה בו דתנן (ה) שאין חטאת צבור מתה ר' יהודה אומר תמות והוא מותיב לן *זו לא נדבת יחיד היא ואינון מתיבין ליה *כיון שנמסרה לצבור כמי שהוא נדבת צבור כתיב (ב) כל העובר על הפקודים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר כל דעבר בימא יתן וחרנא אמר כל דעבר על פיקודייא יתן מאן דאמר כל דעבר בימא יתן מסייע לריב"ז מ"ד כל דעבר על פיקודייא יתן מסייע לבן בוכרי:

הלכה ד מתני' אע"פ שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים (ד) וקטנים אבל אם שקלו מקבלין מידן (ו) הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין *מהן ואין מקבלין מידם קני זבין וקני זבות וקני יולדות (ג) וחטאות ואשמות*) (ז) זה הכלל כל *שנידר ונידב מקבלין מידן כל שאינו* נידר ונידב אין מקבלין מידן וכן *מפורש על ידי עזרא שנאמר (ג) לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו ואלו

*) ס"א אבל מקבלין מהן נדרים ונדבות

ריבב"ן

כל רכושו: **משנה ג** בט"ו בו שולחנות יושבות במדינה. בכל מקומות ישראל להחליף מעותיהם לצורך השקלים: [בב"ה] ישבו במקדש. שבני הכפרין שהיו סמוכין לירושלים מחליפין שם: התחילו. הגבאין: למשכן. ליכנס לבימו וליקח משכון עד שיתן לו חלי השקל שהיו ממנין בכל עיר ועיר גבאין ממונין על כך ושופרות היו במדינה לקבץ שם הכסף כמו שהיו במקדש כדתנן לקמן: לרום וישראלים. אבל כהנים לא כדפרישית לקמן שלא היו רוצין ליתן משום שירי העומר: ולא קטנים. משכון לא היו לוקחין אבל לתבוע מוצעין ומפ' בירושלמי כשהגיע ל' שערות הקטן אין תובעין ממנו אבל לא ממשכנין וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק אין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום. מפרש בגמ': כל כהן ששוקל אינו חוטא. ומע"פ שמייב לשקול וסל"ג שם שוקל נמלא קרבן נצור קרב מאל יחיד מתה קמ"ל דמיגו חוטא לפי שהוא מוסרו לגיבור לגמרי: לעצמן. להנאתן ולא היה לחייבן לשקול אלא שעומר ושתי הלחם לוקחין משקלי ישראל לבדן: **גמ'** **הא** לתבוע תובעין. מן הגזית ועבדים וקטנים דוקא אין ממשכנין אותן: **הדא** דתימר. שתובעין מן הקטנים דוקא כשהגיע שתי שערות אע"ג שלא הגיע לכלל שניו: **אבל אם לא הביא שתי שערות.** ולא הגיע לכלל שניו אפילו תובעין לא: **ולמשכן** אין ממשכנין עד שיביא שתי שערות. ויגדיל שיגיע לכלל שניו ל"ח ר"ג ולמשכן אין ממשכנין עד שיהיה בן כ'. ולפ"ז ניחא הכל אף הסוגיא לקמן (הלכה ד'): **כיני מתניתא.** כן צריך לפרש מתני' דדכי שלום היינו מפני הכבוד לפי שעבודת הקרבנות עליהם וכי היכא דלא ליתי לתנגויי ולי נרמה מפני הכבוד היינו שמחויבים לנהוג בהם כבוד לכתיב וקדשתו ואיסורא ליכא דכיון דתנאי ב"ד הוא על העתיד לגבות הם מחלו להכהנים: י"ב שבטים יתנו. זה בגימטריא שנים עשר והכהנים והלויים בכלל: בן משיבין חכמים לר"י. דחכמים סוברים דלריב"ז מותר להביא משקלי הכהנים עומר ושתי הלחם שלא נאמר וכל מנחת כהן שלא במנחת כהן יחיד אבל לא במנחה שיש לו בשותפות עם הצבור: **חטאת** יחיד מתה וכו'. כמו דמיגו שיחיד חלוק מצבור שחטאת יחיד מתה ואין חטאת צבור מתה ה"ג אינה באה לחלק בין מנחת יחיד למנחת צבור: וקשיא וכו'. הס"ד לא סיים למילתיה דר' טבי ומקשי עליה ק"ג הא דקאמר בסמוך והוא מותיב לן שיוויה הוא וכולו קאמר שלא: **שאין חטאת** וכו'. מתני' היא בפ"ו דיומא: **והוא משיב** להן. וכי שקלים שלו נדבת יחיד הן ולמה יביא מהן עומר ושתי הלחם: **כל דעבר בימא יתן.** להיינו כהנים ולויים וישראלים שכולן עברו בים סוף: **על הפקודים.** היינו בין לותן שנמנו עם ישראל יתנו תרומה ה' והא דכתיב בפרשת ואלה פקודי העדה מלת פקודי הכתוב לפי שעבודת הקרבנות עליהם ולי ניחא דלא ליתי לתנגויי ולי נרמה מפני הכבוד ד

יפה יפה הרי **כְּמִי שֶׁהוּא נִדְבַת צִבּוּר**, אם כן מדוע נאמר דין זה במשנה רק באופן של בדיעבד שאם הכהן שוקל אינו חוטא, היה לנו לומר שלכתחילה יכולים הם לשקול[מה].

הגמרא מביאה פסוק שביאורו תלוי במחלוקת של רבן יוחנן בן זכאי ובן בוכרי:

כְּתִיב (שמות ל יג-יד) ״זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה׳ **כֹּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים** מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת ה״. ופירוש ׳עַל הַפְּקֻדִים׳ היינו מי שנמנה במנין בני ישראל הכתוב בתחילת חומש במדבר, ובמנין זה נמנו הלויים בשונה מכל ישראל, שכל ישראל נמנו בעברם לפני משה רבינו, ואילו אצל הלויים היה משה עובר לפני פתחי בתיהם ובת קול יוצאת ואומרת את מנין בני הבית. ונחלקו **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה** מי כלול ב׳כֹּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים׳ שבו נאמר החיוב ליתן את מחצית השקל, ומחלוקת זו נאמרה בסתמא ולא נתפרש מהי שיטת רבי יהודה ומהי שיטת רבי נחמיה. **חַד אָמַר** - אחד מהם סובר ש׳כֹּל הָעֹבֵר׳ היינו **כָּל דְּעָבַר בְּיַמָּא** - כל מי שעבר בים סוף[מו], **יִתֵּן** מחצית השקל ויהא כלול בתוך ׳עַל הַפְּקֻדִים׳[מז], ומכיון שאף הכהנים והלויים עברו בים סוף ואף נמנו על ידי משה רבינו, נמצא שאף הם בכלל החיוב. **וְחָרָנָא** - והמאן דאמר האחר **אָמַר**, ש׳כֹּל הָעֹבֵר׳ היינו **כָּל דְּעָבַר עַל פִּיקּוּדַיָּיא יִתֵּן** - שדווקא בני ישראל שעברו לפני משה להפקד הם אלו שבכלל החיוב, ואילו הכהנים והלויים שלא עברו לפני משה אלא משה עבר לפניהם אינם חייבים[מח].

מַאן דְּאָמַר כָּל דְּעָבַר בְּיַמָּא יִתֵּן ואף הכהנים והלויים בכלל, **מְסַיֵּיעַ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** הסובר שהכהנים חייבים במחצית השקל, **מַאן דְּאָמַר כָּל דְּעָבַר עַל פִּיקּוּדַיָּיא יִתֵּן** ואין הכהנים והלויים בכלל, **מְסַיֵּיעַ לְבֶן בּוֹכְרִי** הסובר שאין הכהנים חייבים במחצית השקל[מט].

★ ★ ★

הלכה ד – משנה

המשנה חוזרת לדין נשים ועבדים וקטנים:

אומרת המשנה, **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** במשנה הקודמת (הלכה ג), **אֵין מְמַשְׁכְּנִין נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים** מכיון שאינם חייבים ליתן מחצית השקל, **אֲבָל אִם שָׁקְלוּ** - נתנו מדעתם ומרצונם את מחצית השקל, **מְקַבְּלִין מִיָּדָן**, ובתנאי שימסרום לציבור לגמרי כדי שלא יהיה קרבן הציבור קרב משל יחידן.

המשנה מבארת דין הנכרי והכותי במחצית השקל:

הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִיניא שֶׁשָּׁקְלוּ - שנתנו מחצית השקל **אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן**, שנאמר (ויקרא כג כה) ׳וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם׳[נב].

המשנה מבארת דין נכרי וכותי בשאר קרבנות:

וְאֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָם של הכותים, **קִנֵּי זָבִין וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת** - הזבין והזבות והיולדות מביאים לטהרתם קן של שתי תורים או שני בני יונה, ואף שנוהגים בכותים דיני הטומאה גזרו חכמים שלא יקבלו מהם קרבנות אלה לטהרתם, כדי שלא יבואו להתחבר עמם[נג]. וְכן אין מקבלין מידם **חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת**, והוא באופן שעברו על אחת המצוות שהם מוזהרים בהם, כגון שעבדו עבודה זרה שאצל ישראל מתחייב בחטאת, או שגזל אחד מחבירו וכפר ונשבע והודה שאצל ישראל מתחייב באשם, ואין מקבלים מהם משום שבפרשת חטאת נאמר ׳בני ישראל׳ למעט נכרים, ואשם הוקש לחטאת[נד]. אבל מקבלין מהן נדרים ונדבות[נה], וכמבואר בהמשך המשנה.

מסכמת המשנה, **זֶה הַכְּלָל** לגבי קבלה מהנכרים, **כָּל שֶׁנִּדָּר וְנִידָּב** למזבח, **מְקַבְּלִין מִיָּדָן**, והיינו עולות ושלמים ומנחות, עופות ומנחות, לבונה ועצים[נו]. **וְכָל שֶׁאֵינוֹ נִידָּר וְנִידָּב** למזבח, אף על פי שהוא נידר ונידב לצורך בדק הבית[נז] **אֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָן.**

המשנה מביאה מקור שאין מקבלים מהם:

וְכֵן מְפוֹרָשׁ מה שאין מקבלים מהנכרים, **עַל יְדֵי עֶזְרָא**, כששמעו הכותים, אויבי ו׳צרי יהודה ובנימין׳, כי בני ישראל בונים את בית המקדש להיכל ה׳, פנו הם ובקשו לסייע בכסף באומרם ׳נבנה עמכם׳, וסירבו לקבל מהם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (עזרא ד ג) ׳וַיֹּאמֶר לָהֶם זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ וּשְׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל **לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ**׳, ושמענו שאין מקבלים מהם לבדק הבית, ועוד כתיב (נחמיה ב כ) ׳וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָם׳[נח], ושמענו שאף בקרבנות צבור אין להם חלק[נט].

מה. הסוגיא כולה לפי פירוש התקלין חדתין.

מו. בתלמיד רשב״ש הוסיף שלשון ׳עובר׳ משמעו על המים, וכעין שדרשו במסכת מגילה (דף טו.) על הפסוק (תהלים ד יז) ׳ויעבור מרדכי׳, ׳דעבר ערקומא דמיא׳.

מז. רש״ם, ונתן טעם ׳דכולהו בעי חיי ואפילו שבט לוי׳.

מח. קרבן העדה ותקלין חדתין.

מט. התוספות (מנחות כא: ד״ה כל) כתבו שאכן לשיטת בן בוכרי, יהיו אף הלויים פטורים ממחצית השקל.

נ. רע״ב. השער המלך (שקלים פ״א ה״ו) מוסיף ומבאר שהגם שבגמרא מבואר שהמשנה כאן מדברת בקטן שלא הביא שתי שערות ואינו יכול להקנות מהתורה ונמצא שלכאורה קרב קרבן הציבור משל יחיד, מכל מקום כיון שמדאורייתא ממון הקטן בטל ברוב הגדולים החייבים, ורק מדרבנן הוא שאמרו שאינו בטל, כלפי זה מועיל מה שיכול להקנות מדרבנן. וראה בתוספות רע״א על המשניות ובתפארת ישראל שם.

נא. הכותים הם העמים שהביא מלך אשור מכותה ומשאר ארצות לשומרון במקום עשרת השבטים שהגלה, ובספר מלכים (ב׳ פרק יז) מסופר שהם נתגיירו לאחר שבאו עליהם אריות ואכלו מהם. ונחלקו תנאים אם הם גרי אמת או שדינם כגויים, והגמרא דנה לגבי משנתנו כאיזה שיטה היא סוברת.

נב. רש״ם בשם התו״כ, ובתפארת ישראל ביאר הטעם כיון שאינו נאמן למסור יפה ונמצא שאינו קרבן הציבור.

נג. בגמרא מבואר שכל זה אינו שייך בגויים כיון שאין בהם את דיני הטומאה.

נד. רש״ם.

נה. גירסת ה׳ספרים אחרים׳ בשולי הגליון. וראה בתוספות יו״ט שכתב שזוהי גירסת הרע״ב, ויש שלא גרסו זאת.

נו. במסכת מנחות (ע.) לומד זאת רבי יוסי הגלילי מפסוק. רש״ס. וכתב דמסתם משנה דהכא משמע שהלכתא כוותיה דריה״ג ודלא כר״ע דפליג עליה התם וס״ל שדווקא קרבנות עולה מקבלין מידם, אולם ראה במאירי שביאר המשנה כוותיה דר״ע ופירש דאכן מקבלין מהם רק עולות.

נז. תקלין חדתין.

נח. תוספת הרע״ב.

נט. תפארת ישראל (יכין פ״ג ס״ק נ). וראה ברש״ס שכתב שהמיעוט מקרבנות ציבור הוא מכח ק״ו ׳וכיון דאימעטו מן הקלה כל שכן מן החמורה׳. וחשוב לציין שבסוגיית הירושלמי לקמן (ד:) מבואר שמהפסוק ׳לא לכם ולנו׳ נלמד האיסור לקבל לצורך בית המקדש ובדק הבית, ומהפסוק ׳ולכם אין חלק׳ נלמד שאין לקבל מהם לצורך בדק העיר ירושלים.

חובה על הנותנים מחצית השקל להוסיף וליתן גם 'קלבון' שהוא מטבע קטנה[א]. שני טעמים כתב רש"י (נכורות נו: ד"ה המחין) בביאור חובה זו, יש אומרים שהוא 'הכרע' ומטרתו שיהיה הנותן בטוח שיש בנתינתו שיעור מחצית השקל מן התורה, ויש אומרים שהוא 'חלוף' שכיון שמטבעות מחצית השקל הן מטבעות קטנות ודקות ונוחות להאבד, היו מחליפין אותן אצל השולחני למטבעות גדולות יותר, וה'קלבון' הוא דמי הפריטה שנותנים לשולחני.

המשנה מבארת את החייבים והפטורים מקלבון:

וְאֵלּוּ שֶׁחַיָּבִין בְּנתינת הַקֻּלְבּוֹן יתר על מחצית השקל, **לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים.** והיינו כל אלה שחייבים במחצית השקל וממשכנים אותם על זה. **אֲבָל לֹא** נתחייבו ליתן קלבון, **הַכֹּהֲנִים** שמכיון שאין ממשכנים אותם[ג], חלקו להם גם כבוד זה שאינם צריכים ליתן קלבון, **וְנָשִׁים וַעֲבָדִים** שפטורים מעיקר דין מחצית השקל[ד], **וּקְטַנִּים** שכבר הביאו שתי שערות, שמכיון שאין ממשכנים אותם פטורים אף מקלבון[ה].

הַשּׁוֹקֵל עַל יַד - בשביל **כֹּהֵן**, או **עַל יַד** - בשביל **הָאִשָּׁה**, או **עַל יַד** - בשביל **עֶבֶד**, או **עַל יַד** - בשביל **קָטָן**, והיינו, שנתן מחצית השקל לגזברים בעבורם, כהלוואה על דעת שיחזירו לו לאחר מכן[ו], **פָּטוּר** מליתן קלבון, שאין אנו אומרים שמכיון שהשוקל הוא בר חיובא עליו להוסיף קלבון[ז], אלא כיון שמי שהוא שוקל בעבורו אינו בר חיובא ליתן מחצית השקל, אף הוא אינו נותן. ואם נותן את מחצית השקל כמתנה עבורם ולא כהלוואה אין צריך לומר שפטור מקלבון שהרי גם כשישקול בעבור בר חיובא יהיה פטור, וכדלהלן[ח].

וְאִם שָׁקַל עַל יָדוֹ וְעַל יַד חֲבֵירוֹ - שנתן שקל שלם, מחציתו בעבורו ומחציתו בהלוואה[ט] עבור חבירו, **חַיָּיב בְּקֻלְבּוֹן אֶחָד**, דשיטת תנא קמא היא שהנותן מטבע של מחצית השקל לחיובו אין עליו ליתן קלבון, ודין הקלבון הוא דווקא כשנותן מטבע אחר, שאז עליו לשלם עבור הפריטה, ומכיון שדי בפריטה אחת לשקל זה כדי לקבל ממנו שני חצאים נותן רק קלבון אחד', **וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שְׁנֵי קוֹלְבָּנוֹת,** שדעתו היא שכל הנותן מחצית השקל חייב להוסיף קלבון, ואף ששניהם נתנו כאן כאחד חייבים ליתן עבור כל אחד מהם קלבון[י].

המטבע שנקרא 'שקל' בלשון התורה הוא הנקרא בלשון חז"ל 'סלע', ו'מחצית השקל' של התורה הוא מחצית סלע הקרויה בלשון העם 'שקל'[יב].

הַנּוֹתֵן סֶלַע שיש בו שני חצאי שקלי[יג], **וְנוֹטֵל** מהגזברים את מטבע העודף, **שֶׁקֶל** - היינו מחצית השקל, **חַיָּיב שְׁנֵי קוֹלְבָּנוֹת,** ובגמרא מפרש דין זה כדעתו של מי הוא[יד].

הָאַחִין הַשּׁוּתָּפִין - שמת אביהם וחלקו את ירושתו, ולאחר מכן חזרו ונעשו שותפים בממון הירושה[טז], דינם כדין כל שותפים, **שֶׁחַיָּיבִין** כל אחד **בְּקֻלְבּוֹן** כשנותנים את מחצית השקל. אולם כל הבהמות הנולדות להם בשעת שותפותם **פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה,** שכך דרשו (נכורות נו:) את הכתוב[יז] (שמות יג יג) 'וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַה'', 'יהיה לך' ולא של שותפות. **וּכְשֶׁחַיָּיבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה,** אם עדיין לא חלקו את ירושת אביהם, שאז אין דינם כשותפים אלא עדיין ממון אביהם בחזקתו עומד, וחייב במעשר בהמה, כדדרשינן (סס) אוצר החכמה כל אפילו קנו בתפיסת הבית תלמוד לומר 'יהיה', דינם לגבי מחצית השקל שאם נתנו יחד שקל שלם לחיוב שני האחים, הרי הם **פְּטוּרִין מִן הַקֻּלְבּוֹן,** שהרי זה כאילו אביהם שוקל בשבילם ונותן עליהם שקל שלם במתנה שהוא פטור מקלבון[יט].

מסיימת המשנה, **וְכַמָּה הוּא** אותו **קֻלְבּוֹן** שמוסיפים על מחצית השקל, **מָעָה כֶּסֶף** - חלק אחד משנים עשר ממחצית השקל[כ], **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חֲצִי מָעָה** - חלק אחד מעשרים וארבעה ממחצית השקל[כא].

★

גמרא

הגמרא מקשה על המשנה מהמשנה הקודמת:

שנינו במשנה, **'אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ כו'** אין ממשכנין נשים ועבדים וקטנים אבל אם שקלו מקבלין מידן'. משמע שדווקא אם נתנו הקטנים מעצמם ומרצונם את מחצית השקל הוא שמקבלים מהם, **הָא לְתִבְּעַן** מהקטנים שיתנו **אֵין תּוֹבְעִין**[כב]. ועל זה מקשה הגמרא שלכאורה הדברים סותרים את דברי המשנה הקודמת (נהלכה ג), שכן **הָכָא** - במשנה הקודמת ששנינו בה שאין ממשכנים את הקטנים, **אַתְּ אָמַר** שדווקא אין ממשכנים אותם, אבל **תּוֹבְעִין** אותם שיתנו, **וְאילו הָכָא** - במשנתנו ששנינו שדווקא אם שקלו מקבלים מידם, **אַתְּ אָמַר** שאפילו **אֵין תּוֹבְעִין.**

מתרצת הגמרא, **בָּאן** - במשנה הקודמת שמבואר בה שתובעים את הקטנים, מדובר **בְּשֶׁהֶבִיא** הקטן **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת,** ומכל מקום אין

א. **ברע"ב** כתב ש'קלבון' נוטריקון 'קל-בון' כלומר דבר קל ומועט.
ב. **כתב** הרש"ס שסתם לן תנא כריב"ז דמחייב לויים מדאורייתא, וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש להלן שכתב דסתמא דמתניתין כבן בוכרי.
ג. **מאירי** (ד"ה המשנה השלישית).
ד. **כתב** בפירוש ר' משולם דמתניתין קמ"ל שאף אם באים ליתן מחצית השקל, אומרים להם שלא יתנו קלבון, לבל יטעו לחשוב ששוים הם לזכרים ויבואו למשכנם.
ה. **רש"ס.**
ו. **פרישת** הרא"ש.
ז. **פירוש** ר' משולם.
ח. **פרישת** הרא"ש.
ט. **פרישת** הרא"ש.
י. **פרישת** הרא"ש, וראה בתלמיד רשבר"ש שכתב, 'קלבון אחד סגי בהכי דיש כאן הכרע'.
יא. **פרישת** הרא"ש. ובמאירי (סס) פירש, 'שנידון כאילו כל אחד מהם הוזקק להחליף שקל בשני חצאין, שהיה צריך כל אחד ליתן מעה לשולחני'.
יב. **נתינת** מחצית השקל נקראת בלשון המשנה 'שקילה' ואף כאן כינויו של מחצית השקל הוא בשם 'שקל', וכתב על זה בתוספות יו"ט, 'כתב הרע"ב 'שקל האמור כאן הוא מחצית השקל' וטעם זה מפני שהעם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלין בכל שנה, ושקל של משה קוראין 'סלע' כתרגומו. רמב"ן בפירוש החומש'.
יג. **פירוש** ר' משולם, ובהרחבה יתירה בדברי המאירי (סס).
יד. **רש"ס.**
טו. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב שלא זו אף זו קתני שבעני עושה צדקה עמו ולכן פטרוהו [וברש"ס הוסיף דאל"כ נעלת דלת בפני נותני צדקה שלא ירצו ליתן אם נחייבם גם בקלבון], ואף בשכנו העשיר פטור כיון שנותן בעבורו בדרך שלום ואהבה, ואף פטור כשנותן לבן עירו הרחוק ממנו. וראה במאירי שביאר הפטור, 'מאחר שמידת חסידות הוא עושה להרבות בשקלים'. וראה דבר חדש בפירוש ר' משולם שכתב על כל אופני המשנה, 'וכולן על יד עניים'.
טז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יז. **רש"י** (נכורות נו: ד"ה המחין).
יח. **רש"י** (גיטין לט: ד"ה מעשר), וראה ברש"ש (נכורות נו: ד"ה מנו רבנן) שציין ששיבוש הוא לציין לפסוק בספר במדבר (יח טו). אולם פלא הוא שבפירוש ר' משולם כאן מפורש להדיא הפסוק בספר במדבר.
יט. **רש"י** (חולין כה: ד"ה וכשמיניין), וכתב שם שהם פטורין מן הקלבון 'לגמרי', וראה עוד מה שכתב בבכורות (נו:) ובביצה (לט:). ובפירוש תלמיד רשבר"ש כתב על דברי רש"י בחולין דליכא למימר שהם פטורים לגמרי אלא עליהם ליתן קלבון אחד, וכן הוא ברש"ס.
כ. **פרישת** הרא"ש ומאירי (ד"ה וגם). בסלע [שהוא שקל של התורה] יש ארבעה דינרים, ובכל דינר שש מעות. נמצא ש'מעה' הוא אחד מכ"ד בסלע [ואחד מי"ב במחצית הסלע שהוא מחצית השקל של תורה], ו'חצי מעה' הוא אחד ממ"ח בסלע [ואחד מכ"ד במחצית השקל].
כא. **פרישת** הרא"ש ומאירי (סס), והחשבון מבואר בהערה הקודמת.
כב. **מלבד** הדיוק מלשון המשנה שדווקא 'אם שקלו מקבלין מידן' אבל אין תובעים אותם, כותב הרש"ס דיוק נוסף שבמשנתנו הסמיכו את הקטנים לנכרים, והרי בנכרים בוודאי שאפילו אין תובעים אותם.

כשרצו הכותים לפייסן ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם השיבו להם לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו ולכם אין חלק ולדקה וזכרון בירושלים: קולבון. כלומר דבר קל מועט שמופיעים על מחצית השקל כשרוצין ליקח מן השלחני ב' חצאי שקלים בעד שקל שלם: השוקל ע"י אשה וכו' פטור. כגון שהלוה להם לכיון לפטורין הן לא מחייבי בקלגון ואי לא הלוה להם חלה שפורע בשבילם חפי' שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלגון כלקמן: ואם שקל על ידו וע"י חבירו. בשהלוהו חילי ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו חייב קולגון ג' דסבר הנותן מחצית השקל הקלוב בתורה פטור מן הקלגון וב' שמשקלו שקל שלם חייב ב' קלבונות: הנותן סלע. להיימו שקל שלם

נוסחאות ישנות

ריב"ן

לבנות בית חלה לחנתו לבד. גרסינן בערכין פ"ק חני חדא נכרי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלין ממנו ותניא לידך אין מקבלין ממנו אמר ר' חלה אמר ר' יוחנן ל"ק הא לכתחלה הא לבסוף דאמר ר' חפי אמר רבי יוחנן בתחלה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם פירוש משום רפיון שמא יתכוונו לרפות ידי עושי המלאכה. לבסוף לאחר שנגמר בנין הבית דבר מסויים אין מקבלין מהן דבר שאינו מסויים מקבלין מהן היכי דמי דבר המסויים אמר רב יוסף כגון זו אמה כלים עורב פי' כל דבר הנראה למקדש אין מקבלין מהן לפי חלה יהיה להם חלק וזכרון בבית כדכתיב ולכם אין חלק וזכרון בירושלים: אלו חייבים בקלבון ליום וישראלים אבל כהנים לא [השוקל] ע"י העבד ע"י הקטן פטור. הואיל שהן עצמן פטורין אם מחרים שקלו על ידיהן נמי פטורין חע"פ שבאו מיד מדם המתויב בקלבון לעצמו: על ידו ועל ידי חבירו חייב בקלבון אחד. על עצמו ולא כמה שנתן חפי שקל חביבו: ר"מ אומר ב' קולבנין. ירושלמי חע"פ שאין שקלו תורה קלבנו תורה כלומר חעפ"י שלא נתחייב ליתן השקל על חביבו הואיל שנותן יתן גם הקלבון סבר (כר') [ר"מ] נותן שקלו שלם שפטור מן הקלבון פי' אם נתן שקל שלם ולא נתן בתורת קלבון ההוספה 18/06/2018 הכי פטור בקלבון: אמר רבי מאיר כמין מטבע אם הוליח הקדוש ברוך הוא מתחת כסא הכבוד והרחהו למשה ואמר זה יתנו כזה יתנו: נתן סלע ליטול שקל חייב ב' קולבנות. ירושלמי אמר ר' אלעזר דר' מאיר דאמר לאחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל דב אמר ד"ה היא. אחד שקל שהוא נוטל ואחד לדבר תורה. הנותן סלע פי' בינו ובין חביבו הואיל שאביבו ישלם לו חייב ב' קולבנות פ"ק נתן סלע להקדש כדי ליטול שקל מן ההקדש: השוקל ע"י עני ע"י שבנו. משלו שנותן לו מתנה פטור מקולבון חעפ"י שלא נירפו (ר"ח שנירפו) עם שקלו ונתן סלע שלם אבל אם הלוון לו חייב להוי כאילו הוא נתן לפי' יתחייב גם הוא בקולבון להלוות לו. ולמ"ק דפליג לעיל על ר"מ אלטריך לאשמועי לעיל על ידו וע"י חביבו חייב בקולבון אחד התם נתן לו מתנה אבל הכא אשלום אשלם: האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה. אם חלקו ממון אביהם אע"פ שאזרו ונשתתפו חייבין כל אחד ואחד בקולבון חעפ"י שהיה אביהן שוקל על ידן ופטור מן הקולבון אם היו קטנים פטורים דתנן לעיל על יד הקטן פטור ואם היו גדולים נמי פטור דתנן ע"י שכנו ע"י בן עירו פטור ובנו גדול בבן עירו דמי שלא היה אביו חייב עליו ואע"פ שעד עתה מתפוסת הבית לא פרע מהם אביהם קולבון עבשיו שחלקו חייב אע"פ שאזרו ונשתתפו לא אמרי' חזרה לתפוסת הבית בתחלה. ופטורין ממעשר בהמה דת"ל בכורות בפ' בתרא (דף ו:) יהיה לך ולא של שותפות יכול אפי' מתפוסת הבית ת"ל יהיה [פי' יכול] אפי' מתפוסת הבית יהיו פטורים ממעשר בהמה לכשותפות דמי ת"ל יהיה ופריך התם והא בכור כתיב אם אינו ענין לבכור לחייבה בשותפות דכתיב ובכורות בקרבכם ונלמוד תנהו לענין מעשר בהמה. אמר ר' ירמיה פעמים שחייבין בזה ובזה ופעמים שפטורין בזה ובזה. פעמים שחייבין בקולבון ופטורים ממעשר ופעמים שחייבין במעשר ופטור מן הקולבון. חייבין בזה ובזה שחלקו בכספים ולא חלקו בבהמה פטורין בזה ובזה שחלקו בבהמה (פי' אם רש"י וחזרו ונשתתפו) ולא חלקו בכספים חייבין בקולבון ופטור ממעשר בהמה שחלקו בכספים וחלקו בבהמה חייבין במעשר בהמה ופטורין בקולבון. (מנחתי אם שלא חלקו לא בזה ולא בזה). שחלקו בכספים ולא חלקו בבהמה. ירושלמי אמר ר' מנא הדא דתימא בשלא היתה בהמה רוב אבל אם היתה בהמה רוב הן הן עיקר נכסיו וחייבין בקולבון פי' רוב נכסיו הן בהמה. ר' חגון אמר ר' שמי בעי מפני שעשיתו כאחד אבל מעשר בהמה את פוטרו מן הקולבון. פי' מתפוסת הבית מחייבתן במעשר בהמה (כלומר) [כמו] שלא חלקו כלל אתה פוטרו מקולבון מ"ל לא שיהא היא שהוא נותן סלע שלם

[א] ואלו שחייבין בקלבון לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים השוקל ע"י כהן ע"י האשה ע"י עבד ע"י קטן פטור [ב] ואם שקל על ידו וע"י חבירו חייב בקלבון א' ור"מ אומר ב' קולבנות הנותן סלע ונוטל שקל חייב שני קולבנות [ג] השוקל על יד עני ועל יד שכינו ועל יד בן עירו פטור ואם הלוון חייב [ד] האחין [ה] השותפין שחייבין בקלבון פטורין ממעשר בהמה וכשחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון וכמה הוא קלבון מעה כסף דברי ר"מ וחכ"א [ו] חצי מעה: גמ' אע"פ שאמרו כו' הא לתבוע אין תובעין הכא את אמר תובעין והכא את אמר אין תובעין כאן בשהביא ב' שערות וכאן בשלא הביא ב' שערות: הנכרי והכותי כו'. א"ר בא (ביבא) תיפתר כמ"ד כותי כנכרי דאתפלגין [ז] כותי בנכרי דברי רבי רשב"ג אומר כותי כישראל לכל דבר [א] אמר ר' לעזר מתני' בנכרים הא בכותים לא ותני [ב] כן [א] אדם [ו] לרבות את הגרים [א] מכם [ז] להוציא את המומרים מתני' פליגי על ר' אלעזר אין מקבלין מידם קני זבין וזבות קני זבין וזבות קני יולדות וכי יש קני זבין וזבות בנכרים [ח] אלא רישא בנכרים וסיפא בכותים [ט] (והא כיני) כן הוא רישא בנכרים וסיפא בכותים אמר [ז] ר' יוחנן [י] בתחלה אין מקבלים מהן לא דבר מסוים ולא דבר שאינו מסוים ובסוף מקבלין מהן דבר שאינו מסוים ואין מקבלין מהן דבר מסוים רשב"ל אמר בין בתחילה בין בסוף אין מקבלין מהן לא דבר מסוים ולא דבר שאינו מסוים [כ] מתני' פליגי על רבי יוחנן אין [כ] אין מקבלין מהן הקדש ונדבה לבדק הבית פתר לה בין בתחלה בין בסוף [ט] ובלבד דבר *מסוים (י"ל פתר לה במסוים שאפילו מעותיו יוליכם לים המלח). רשב"ל אמר בין בתחלה ובין בסוף אין מקבלין מהם לא דבר מסוים וכו': מתני' פליגי על רשב"ל דתני הכל [י] שוין [יא] שהן נודרין ונידרין פתר לה עולה [ג] ניחא נודרין עולה (ג) נידרין עולה (לא) [ד] אלא [ג] כשאמר ישראל הרי עלי עולה ושמע נכרי ואמר מה שאמר זה עלי: (ד) [ה] ואינו [יב] מביא עמו נסכים ומותר נסכים לא לכלי שרת אינון נמצא מביא דבר מסויים התיב רבי יוסי בר רבי בון והא תנינן [יג] נערכין ועורכין לא לבדק הבית אינון היך מה דאת אמר תמן לשמים הוא מתכוין ומאילהן הן באין *לבדק הבית כן את אמר אף הכא לשמים הוא מתכוין ומאילהן

לכלי שרת

סי"ק שאינו

משנת אליהו

הוא דקמעייל חולין לעזרה דמייתי ומקרן לגבוי. וכאן התרוץ בסוגיא בליטנא ירוקא וגי' הילקוט יותר מחוור כך משיבין מכמיס לר"י מנחת יחיד קריבה כליל ואין מנחת נסוך קריבה כליל. כיון שנמסרה לנסוך כמה שהיא נדבת נסוך ועי' לקמן רפ"ד ומס"ס: **וסיפא בכותים**. עיין בדמב"ם בפי' שכתב אין מקבלין קני זבים כו' ר"ל מיד הכותים אבל הנכרי אינו יודע בזה ואינו טורח לעשה לו לכם וגו': **גמ' הא לתבוע כו'**. מדייק מדקתני אם שקלו הקטנים מקבלין מידם שמע מינה דלרפיון הם מתכוונים כדכתיב ויהי עם החרך מרפים ידיהם בתחלה. בתחלת הבנין דחיישינן שמא לרפיון הם מתכוונים כדכתיב ויהי עם החרך מרפים וגו': **לבסוף**. לחזק את בדק הבית דאין לומר רפיון ידים: **דבר מסויים**. דבר חשוב שניכר ונראה בעין אין מקבלין מידם דגמי הוא ועוד שמתפארים בו בערכין (ו' ע"ב) מפרש מסויים כגון חמה כלילא עורב ושאינו מסויים אפי' מים ומלח: **אין מקבלין בו' לבד"ה**. ס"ד דמיירי בין בתחלה בין בסוף: **פתר לה בין בו'**. כלומר אבעי"ל הכרייתא מיירי בין בתחלה בין בסוף ומיירי בדבר המסויים דוקא ואבעי"ל דמיירי בתחלה ולכך לא מפלגינן בין דבר המסויים לשאינו מסויים שבתחלה אפילו אם התנדב מעות יוליכם לים המלח. ול"ג ורשב"ל אמר לכבר נקט ותני ליה לעיל: הבל שוין שנודרין ונידרין. משנה היא בערכין ולעניין ערכין בנכרים פליגי התם ר"מ ור"י וקאמר שוין שנודרין ונידרין וכלל גוונא דמיירי מתני' אם בתחלה אם בסוף אם בדבר המסויים או אינו מסויים מ"מ קשיא לר"ל דהא מיהו קאמר דאין מקבלין מהן כלל: **פתר לה עולה**. הא דתנן נודרין ונידרין היינו עולות אבל לבד"ה לא ור"ל נמי לבד"ה קאמר דאין מקבלין מה. מי מניא לאוקמיה נידרין בעולה דאם תימצו אימו מי ישמע לו הנכרי: ה"ג **כשאמר נכרי בו' מה שאמר זה עלי**. והיינו נידרין שע"י הנכרי נידר: **ופריך לא הביא עמה נסכים בו' נמצא מביא דבר שאינו מסויים**. וקשיא לר"ל: **ולא לכלי שרת**. הכי גרסינן: **התיב ר"י בר בון**. לתרוצי לר"ל: **לא לבד"ה אינון**. והוי דבר מסויים ואפ"ה מקבלין מע"כ מאי גרסת לך למימר כיון דאיתיהו לא נתכוין לבד"ה אלא לשמים ומאליהן הן באין לבד"ה.

תקלין חדתין

לא נכס וגו' וגו': **גמ' הא לתבוע כו'**. מדייק מדקתני אם שקלו הקטנים מקבלין מידם משמע למיגרע העיקר דהיינו נכרי לתחיל ביה קשיא: **ביני**. כלומר אין ריצוי בנכרי וסיפא בכותי: **א"ר יוחנן בתחלה**. בתחלת הבנין דחיישינן שמא לרפיון הם מתכוונים כדכתיב ויהי עם החרך מרפים וגו': **לבסוף**. לחזק את בדק הבית דאין לומר רפיון ידים: **דבר מסויים**. דבר חשוב שניכר ונראה בעין אין מקבלין מידם דגמי הוא ועוד שמתפארים בו בערכין (ו' ע"ב) מפרש מסויים כגון חמה כלילא עורב ושאינו מסויים אפי' מים ומלח: **אין מקבלין בו' לבד"ה**. ס"ד דמיירי בין בתחלה בין בסוף: **פתר לה בין בו'**. כלומר אבעי"ל הכרייתא מיירי בין בתחלה בין בסוף ומיירי בדבר המסויים דוקא ואבעי"ל דמיירי בתחלה ולכך לא מפלגינן בין דבר המסויים לשאינו מסויים שבתחלה אפילו אם התנדב מעות יוליכם לים המלח. ול"ג ורשב"ל אמר לכבר נקט ותני ליה לעיל: הבל שוין שנודרין ונידרין. משנה היא בערכין ולעניין ערכין בנכרים פליגי התם ר"מ ור"י וקאמר שוין שנודרין ונידרין וכלל גוונא דמיירי מתני' אם בתחלה אם בסוף אם בדבר המסויים או אינו מסויים מ"מ קשיא לר"ל דהא מיהו קאמר דאין מקבלין מהן כלל: **פתר לה עולה**. הא דתנן נודרין ונידרין היינו עולות אבל לבד"ה לא ור"ל נמי לבד"ה קאמר דאין מקבלין מה. מי מניא לאוקמיה נידרין בעולה דאם תימצו אימו מי ישמע לו הנכרי: ה"ג **כשאמר נכרי בו' מה שאמר זה עלי**. והיינו נידרין שע"י הנכרי נידר: **ופריך לא הביא עמה נסכים בו' נמצא מביא דבר שאינו מסויים**. וקשיא לר"ל: **ולא לכלי שרת**. הכי גרסינן: **התיב ר"י בר בון**. לתרוצי לר"ל: **לא לבד"ה אינון**. והוי דבר מסויים ואפ"ה מקבלין מע"כ מאי גרסת לך למימר כיון דאיתיהו לא נתכוין לבד"ה אלא לשמים ומאליהן הן באין לבד"ה.

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פרק ג משקלים הל"כ:
כח ב מיי' שם הל"ו וכ"מ:
כט ג מיי' שם הל"ג:
ל ד מיי' שם הל"ד ופ"ו מעכורות הל"י:
לא ה מיי' פרק ג משקלים הל"ז:
לב ו מיי' פרק ג ממעה"ק הל"ד:
לג ז מיי' פ"ת ממתנו' עניים הלכה ח:
לד ח מיי' פרק ו מערכין הל"ו:
לה ט מיי' שם הל"ו:

נוסחת הבבלי

(א) א"ר אלעזר כו'. מתני' פליגא אר' אלעזר: (ב) מתניתא פליגא על ר"י דתני אין כו': (ג) נידרין עולה לא בשאמר: (ד) ולא הביא עמה נסכי' ולא לכ"ש כו':

הגהות הגר"א

[א] מלת אלא מיותר וכך ל"ל רישא בנכרי וכו': [ב] ל"ל כיני רישא וכו': [ג] ה"ג ובלבד שהוא מסוים. פתר לה בתחל' שאפי' מעותיו יוליכם לים המלח מתניתין פליגי על רשב"ל וכו'. ול"ג ומשב"ל אמר וכו'. דכבר נקט ותני ליה לעיל: [ד] ה"ג כשאמר נכרי הרי עלי עולה ושמע ישראל וכו'. והיינו נידרין שע"י הנכרים נידל: [ה] ה"ג לא הביא עמה נסכים והביא אחי"כ מקבל"ן הימנו ולא לכלי שרת אינון מותר נסכים נמצא מביא דבר שאינו מסויים. וקשיא לר"ל. והתיב ר"י בר בון והא תנינן מעריכין ונערכין ועורכין וכו'. למתוני לר"ל. לא לבדק הבית מיון וכו' והוי דבר מסוים ואפ"ה מקבלין מע"כ מאי גרסת לך למימר כיון דאיתיהו לא נתכוין לבדק הבית אלא לשמים ומאליהן הן באין לבד"ה. ואינו אסור לר"י לקבל מהן אלא כשנותן להדיא לבד"ה ה"ג לר"ל:

גליון הש"ס

[ו] עי' בקרבן אהרן שם ולק"מ ועי' בתמב"ס פרק ג' ממעה"ק ה"ה ועיין במהרי"ט ח"ב בחו"מ סימן קכה: [ז] עי' תוס' ערכין דף ה ע"ב ד"ה אלא ובתו' יו"ט שם ולמסקנת הירושלמי כאן יש לדייק קושיית התום' ועי' בתמב"ס פ"ת מערכין הל"ו שגרסה שהיה לו פירוש אחר בדברי הירושלמי ומקורו נפתח לו: [ח] עי' בהגר"ח שהגיה. ועי' בירושלמי מיז פ"ט הל"ו שגרסה כגי' שלפנינו ע"ש:

תורה אור השלם

א) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיְיָ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: (ויקרא א, ב)

ד. [ב] באחד באדר פרק ראשון שקלים

ממשכנים אותו עד שיהיה בן עשרים, **וְכָאן** - במשנתנו שמבואר בה שאפילו אין תובעים את הקטנים, מדובר **בְּשֶׁלֹּא הֵבִיא** הקטן **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת**[כג].

★

עוד שנינו במשנה, 'הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי כו' ששקלו אין מקבלים מהן'. הגמרא מביאה מחלוקת תנאים לגבי כותי, ומבארת כדעת מי שנויה המשנה:

אָמַר רַבִּי בָּא, תִּיפְתַּר - תפרש את משנתינו שהיא נאמרה, **כְּמַאן דְּאָמַר** - בשיטת רבי הסובר להלן שדינו של **כּוּתִי** הוא **כְּנָכְרִי**, שאין הם נחשבים כגרי צדק, ולכן אף הכותים נתמעטו בכלל מה שנתמעטו הנכרים ממחצית השקל[כד], **דְּאִתְפַּלְגִין** - שכן נחלקו חכמים בדבר[כה] מעמדם של הכותים אם נחשבים הם לגרי צדק, וכך שנינו בברייתא[כו], **כּוּתִי כְּנָכְרִי, דִּבְרֵי רַבִּי, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כּוּתִי כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר**, ולדברי רבן שמעון בן גמליאל היה להכותים להתחייב במחצית השקל, ונמצאת משנתנו הפוטרתם שלא כרבן שמעון בן גמליאל[כז].

הגמרא מבארת שניתן לפרש את משנתינו אף כרבן שמעון בן גמליאל:

אָמַר רַבִּי לָעְזָר לתרץ את משנתינו אליבא דרבן שמעון בן גמליאל, יש לשנות את הגירסא במשנתינו מהמופיע לפנינו 'הנכרי והכותי', ולגרוס במַתְנִיתָא - במשנה, שהדין נאמר דווקא **בְּנָכְרִים, הָא בְּכוּתִים לָא** נאמר דין זה, ומקבלים מהם מחצית השקל[כח]. **וְתָנֵי כֵּן** - ואף שנינו כך בברייתא שמקבלים מהכותים, דכתיב (ויקרא פ' ג) 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה'', ודרשינן 'אָדָם' לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים, שמוצאם מן האדם ולא מבני ישראל[כט], 'מִכֶּם' לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָרִים המשומדים לכל התורה כולה, וכיון שהכותים אינם משומדים לכל התורה, מקבלים מהם[ל].

הגמרא מקשה על רבי אלעזר:

מקשה הגמרא, **מַתְנִיתָא פְּלִיגִי עַל רַבִּי אֶלְעָזָר** - מהמשך דברי המשנה רואים אנו שלא כדברי רבי אלעזר שאינו גורס במשנה 'כותים', שכך שנינו 'אֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָם קְנֵי זָבִין וְזָבוֹת קְנֵי יוֹלְדוֹת', ואם נאמר שמשנתנו אינה עוסקת אלא בדין הנכרים, יקשה, **וְכִי יֵשׁ קְנֵי זָבִין וְזָבוֹת בְּנָכְרִים**, הלא בפרשת זיבה כתיב (ויקרא טו ג) 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' ודרשו (נדה לד.) 'בני ישראל מטמאין בזיבה ואין העובדי כוכבים מטמאים בזיבה'[לא], וכך דרשו גם בטומאת היולדת[לב], ואם אין הנכרים שייכים כלל בטומאות אלו לשם מה הוצרך התנא למעטם שאין מקבלים מהם[לג]. מסיימת הגמרא את שאלתה, **אֶלָּא** נמצא שלדעתו של רבי אלעזר צריכים להעמיד את המשנה באופן שהרֵישָׁא איירי רק **בְּנָכְרִים** שמהם אין מקבלים, ולא איירי בכותים שהם גרי צדק ומקבלים מהם, וְאילו את הסֵּיפָא עלינו להעמיד רק **בְּכוּתִים** ששייך בהם טומאת זיבה וטומאת היולדת, וכי יתכן לומר כך שהרישא והסיפא לא ידברו באופן אחד[לד].

מתרצת הגמרא, אכן **כֵּן הוּא** ביאור דברי המשנה, **רֵישָׁא** מדברת דווקא **בְּנָכְרִים וְסֵיפָא** מדברת דווקא **בְּכוּתִים**[לה].

★

לאחר שנידון דין קבלת מחצית השקל וקרבנות מן הנכרים, דנה הגמרא בדין קבלת תרומות מהנכרים לצורך בית המקדש:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִלָּה - כשבאים לבנות את בית המקדש[לו], **אֵין מְקַבְּלִים מֵהֶן לֹא דָּבָר מְסוּיָם** - הגמרא במסכת ערכין (ו.) מבארת שהיינו כגון שהיו מביאים טבלאות של ברזל בגודל אמה על אמה, ובהם קבועים מסמרות חדים בגובה אמה, ומחפים ומכסים בהם את גג ההיכל כדי לגרש את העורבים שלא ישכנו שם[לז], וזהו דוגמא לדבר שנראה לעין כל, והוא הדין בכל דבר שישאר קרוי על שם הנכרי כגון מנורה או כלי[לח], וגנאי הוא לנו לקבל זאת מהם, ובפרט שהם מתפארים בזה[לט], **וְאַף לֹא** מקבלים מהם אפילו **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָם** - שאינו נראה לעין, ואף אם לא ישתמשו בו אלא ימכרוהו וישתמשו בדמיו כגון מים ומלח, כיון שחוששים שמא לרפיון ידים הם מתכוונים, שיסמכו עליהם והם בעצותיהם הרעות יעכבו את הבנין[מ], וכן יש לחשוש שמא בהשלמת הבנין יחזרו בהם ויאמרו שיש להם חלק בבית המקדש[מא].

וּבַסּוֹף - לאחר שהושלם הבנין[מב] ובאים ליתן לבדק הבית[מג], **מְקַבְּלִין מֵהֶן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָם**, כיון שבוודאי אין כוונתם לרפיון ידים שהרי הבנין כבר בנוי, וגם אין שייך שיאמרו שיש להם חלק בבנין כיון שכבר נבנה קודם תרומתם[מד], **וְאֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן דָּבָר מְסוּיָם**, כפי שאמרנו שגנאי הוא לנו והם מתפארים בזה.

רבי שמעון בן לקיש חולק:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן לֹא דָּבָר מְסוּיָם וְלֹא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָם, והרי הוא חולק על רבי יוחנן לענין קבלת דבר שאינו מסוים לבסוף.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן:

מַתְנִיתָא פְּלִיגִי עַל רַבִּי יוֹחָנָן הסובר שמקבלים מהנכרים דבר שאינו מסוים לבסוף[מה], דתניא[מו], **אֵין**[מז] **מְקַבְּלִין מֵהֶן הֶקְדֵּשׁ וְנָדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת**, וסתם 'הקדש' ו'בדק הבית' היינו אחר שנשלם הבנין[מח], וקאמר שאין מקבלים מהם אפילו דבר שאינו מסוים. מתרצת הגמרא, **פְּתַר לָהּ** רבי יוחנן, שאכן מדברת הברייתא **בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף** שאין מקבלים מהם, אך **וּבְלְבַד** כשנדבתם היא **דָּבָר מְסוּיָם**, אולם בדבר שאינו מסוים מקבלים מהם בסוף[מט].

כג. ע"פ סוגית הגמרא (ג:) והנסמן שם. וראה ברש"ס שהוסיף לענין נשים ועבדים שגם הם אין תובעין אותם עד שיביאו ב' שערות, אבל משהביאו תובעים אותם דכופר נפש הוא ואף הם צריכים לכך.

כד. רש"ס.

כה. פירוש ר' משולם.

כו. בתלמיד רשבר"ש הגירסא כאן היא, 'תני כותי כגוי'.

כז. פירוש ר' משולם.

כח. רש"ס.

כט. רש"ס.

ל. רש"ס.

לא. פירוש ר' משולם.

לב. פירוש תלמיד רשבר"ש.

לג. מבאר הרש"ס שנמצא שעל כרחנו צריכים אנו לומר שגורסים גם את הכותים, ואז אפשר לומר שכאן בטומאות מדברת המשנה רק על הכותים ואף שסוברת כדעתו של רבי שכותי כנכרי מ"מ הוה אמינא שיש לחוש לאותם הישראלים שנטמעו בכותים ולקבל מהם הקנים, וקמ"ל שלא.

לד. ראה בפירוש ר' משולם שכתב שאינו יודע לשם מה חזרה הגמרא וכתבה פעמיים 'רישא בנכרים וסיפא בכותים', אולם אנו פירשנו כפירוש הרש"ס שהפעם הראשונה נאמרה בלשון בתמיה והפעם השניה נאמרה בניחותא שאכן כך צריך להעמיד את דברי המשנה.

לה. רש"ס.

לו. פירוש ר' משולם.

לז. רש"י (ערכין ו. ד"ה מחיל).

לח. רש"ס.

לט. רש"י (סס ד"ה דנכר).

מ. רש"י (סס ד"ה נמחילה).

מא. תוספות (ערכין ו. ד"ה הא).

מב. פירוש תלמיד רשבר"ש.

מג. רש"י (סס ד"ה לבסוף).

מד. רש"י (סס ד"ה לבסוף) ותוספות (סס ד"ה הא).

מה. פירוש ר' משולם.

מו. הראשונים גרסו 'דתניא' והיא בתוספתא (פ"ק ה"ג).

מז. בגירסא שלפנינו מופיעה תבת 'אין' פעמיים, והוא טעות סופר דמוכח, ואכן כפילות זו ליתא במהדורות אחרות.

מח. רש"ס.

מט. פירוש ר' משולם ורש"ס. והנה בגמרא שלפנינו הובא כאן גירסא נוספת מ'נוסח ישן', 'פתר לה במסוים שאפילו מעותיו יוליכם לים המלח' ופירש בתקלין חדתין שהברייתא מדברת דווקא בתחילה, ובאופן כזה אין חילוק בין דבר מסוים לדבר שאינו מסוים ובכל אופן יוליכו את הנדבה לים המלח ויאבדו אותו שם. וראה ברש"ס שכתב, 'ובגמרא דילן (פ"ק דערכין) מוקי לה לכתחילה דאפילו מים ומלח אין מקבלים', אבל לבסוף מודים לרבי יוחנן שמקבלים מהם דבר שאינו מסוים.

כשרצו הכותים לבנייתן ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם השיבו להם לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו ולכם אין חלק ולדקה וזכרון בירושלים: קולבון. כלומר דבר קל מועט שמופיעים על מחצית השקל כשרוצין ליקח מן השלחני ג' חצאי שקלים שקל שלם: השוקל ע"י אשה וכו' פטור. כגון שהלוה להם לכיון לפטורין הן לא מחייבי בקלגון ואי לא הלוה להם חלא שפורע בשבילם אפי' שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלגון כלקמן: ואם שקל על ידו וע"י חבירו. בשהלוהו חיירי ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו חייב קולגון ג' לפבר הנותן מחצית השקל הקלוב בתורה פטור מן הקלגון וב' שמשקלו שקל שלם חייב ב' קלבונות: רמ"א ב' קלבונות. לסובר ר"מ השוקל מחצית השקל חייב בקלגון הלכך שנים שמשקלו

לבנות בית חלח חנחנו לבד. גרסינן בערכין פ"ק חני חדש נכרי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלין ממנו ונניח לידך אין מקבלין ממנו אמר ר' חילח אמר ר' יוחנן ל"ק הח לכתחלה הח לבסוף דאמר ר' חפי אמר רבי יוחנן בתחלה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם פירוש משום רפיון שמח יתכוונו לרפוח ידי עובי המלאכה. לבסוף לאחר שנגמר בנין הבית דבר מסויים אין מקבלין מהן דבר שאינו מסויים מקבלין מהן היכי דמי דבר המסויים אמר רב יוסף כגון זו אמה כלית עורב פי' כל דבר הנראה למקדש אין מקבלין מהן לפי שלח יהיה להם חלק וזכרון בבית כדכתיב ולכם אין חלק וזכרון בירושלים: אלו חייבים בקלבון ליום וישראלים אבל כהנים לא [השוקל] ע"י העבד ע"י הקטן פטור. הואיל שהן עצמן פטורין חם אחרים שקלו על ידיהן נמי פטורין חע"פ שנחנו מיד מחד מהם המחויב בקלבון לעצמו: על ידו ועל ידי חבירו חייב בקלבון אחד. על עצמו ולח במה שנחן חני שקל מבירו: ר"מ אומר ב' קולבנין. ירושלמי חע"פ שאין שקלו תורה קלבנו תורה כלומר חעפ"י שלח נחחייב ליתן השקל על מבירו הואיל שנותן יתן גם הקלבון סבר (כר') [ר"מ] נותן שקלו שלם ולח נתן בתורת קלבון ההוספה אפי' הכי פטור בקלבון: אמר רבי מאיר כמין מטבע חם הוליח הקדוש ברוך הוא מתחת כסא הכבוד והרחהו למשה ואמר זה יתנו כזה יתנו: נתן שלש ליטול שקל חייב ב' קולבנות. ירושלמי אמר ר' חלעזר דר' מאיר לאחד לאחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל דב אמר ד"ה היה. אחד שקל שהוא נוטל ואחד לדבר תורה. הנותן שלש פי' בינו ובין מבירו הואיל שחבירו ישלם לו חייב ב' קולבנות פ"ק נתן שלש להקדש כדי ליטול שקל מן ההקדש: השוקל ע"י עני ע"י שבנו. משלו שנותן לו מתנה פטור מקולבון חעפ"י שלח נירפו (נ"ח שנירפו) עם שקלו ונתן שלש שלם חבל חס הלוון לו חייב דהוי כאילו הוח נתן נפי' יחחייב גם הוח בקולבון להלוות לו. ולח"ק דשליג לעיל על ר"מ חנטרין לאחרי לעיל על ידו וע"י חבירו חייב בקולבון אחד החם נתן לו מתנה אבל הכח שאלוהו חייב: האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה. אם חלקו ממון חביהם אע"פ שאחזו ונשחתפו חייבין כל אחד ואחד בקולבון חעפ"י שהיה אביהן שוקל על ידן ופטור מן הקולבון אם היו קטנים פטורים לתנן לעיל על יד הקטן פטור ואם היו גדולים נמי פטור לתנן ע"י שכנו ע"י בן עירו פטור ובנו גדול כבן עירו למי שלא היה אביו חייב עליו ואע"פ שעד עתה מחפוסת הבית לא פרע מהם אביהם קולבון עבשיו שאלקו חייב אע"פ שאחזו ונשחתפו לא אמרי' אחזה לחפוסת הבית בבחלה. ופטורין ממעשר בהמה ת"ל בבכורות בפ' בחרש (דף ו:) יהיה לך ולא של שותפות יכול אפי' מחפוסת הבית ת"ל יהיה [פי' יכול] אפי' מחפוסת הבית יהיו פטורים ממעשר בהמה לכשותפות דמי ת"ל יהיה ופריך החם יבח בבכור כחיב אם אינו ענין לבכור לחיתיה בשותפות דכחיב בקרבכם ונאנכם תנהו לענין מעשר בהמה. אמר ר' ירמיה פעמים שחייבין בזה ובזה ופעמים שפטורין בזה ובזה. פעמים שחייבין בקולבון ופטורים ממעשר ופעמים שחייבין במעשר ופטור מן הקולבון. חייבין בזה ובזה שאלקו בכספים ולא חלקו בבהמה פטורין בזה ובזה שאלקו בבהמה (פי' שם ר"ש" וחזרו ונשחתפו) ולא חלקו בכספים חייבין בקולבון ופטור ממעשר בהמה שאלקו בכספים וחלקו בבהמה חייבין במעשר בהמה ופטורין בקולבון. (מלחתי שם שלא חלקו לא בזה ולא בזה). שאלקו בכספים ולא חלקו בבהמה. ירושלמי אמר ר' מנא הדא דחימא בשלא נתנו פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש בשנתנו אבל בשלא נתנו דברי הכל חייב בקולבון. פי' מחפוסת הבית מחייבתן במעשר בהמה (כלומר) [כמו] שלא חלקו כלל אחה פוטרו מקולבון ת"ל לא שיהא היא שהוא נותן שלש שלמה. משמע מהכא לפטורין

תקלין חדתין

לא לכם ולנו וגו': **גמ' הא לתבוע כו'.** מדייק מדקתני אם שקלו הקטנים מקבלין מידם משמע למיגרע העיקר דהיינו נכרי לחתחיל ביה קשיח: ביני. כלומר אין ריצה בנכרי וקיפה בכותי: א"ר יוחנן בתחלה. בתחלת הבנין דחייבינן שמח לרפיון הם מתכוונים כדכתיב ויהי עם החרן מרפים וגו': לבסוף. לחזק חת בדק הבית דאין מקבלין מידם ה"ג בסוף בנין אין מקבלין מידם כגון חמה דגמי הוה ועוד שמתפארים בו בערכין (ו' ח') מפרש מסויים כגון חמה כליא עורב ושאינו מסויים חפי' מים ומלח: אין מקבלין בו' לבד"ה. ס"ד למיירי בין בתחלה בין בסוף: פתר לה בין בו'. כלומר חבע"ח הבריית מיירי בין בתחלה בין בסוף ומיירי בדבר המסויים דוקח וחבע"ח דמיירי בתחלה ולכך לח מפלגינן בין דבר המסויים לשאינו מסויים שבתחלה חפילו חם התנדב מעות יוליכם לים המלח. ול"ג ורשב"ל חמר דכבר נקט ותני ליה לעיל: הבל שוין שנודרין ונידרין. משנה היח בערכין ולעניין ערכין בנכרים פליגי התם ר"מ ור"י וקחמר ושוין שנודרין ונידרין וכבל גוונח דחיירי מתני' חם בתחלה חם בסוף חם בדבר המסויים חו חינו מסויים מ"מ קשיח לר"ל דהח חיהו קחמר דחין מקבלין מהן כלל: פתר לה עולה. הח לחנן נודרין ונידרין עולה [ג] ניחא נודרין עולה [ד] אלא כשאמר ישראל הרי עלי עולה ושמע נכרי ואמר מה שאמר זה עלי: [ד] ואינו מביא עמו נסכים ומותר נסכים לא לכלי שרת אינון נמצא מביא דבר מסויים התיב רבי יוסי בר רבי בון והא תנינן נערכין ועורכין לא לבדק הבית אינון היך מה דאת אמר תמן לשמים הוא מתכוין ומאיליהן הן באין לבדק הבית כן את אמר אף הכא לשמים הוא מתכוין ומאיליהן

לכלי שרת

חף לר' יוחנן קשיח הרי מציח דבר מסויים לכלי שרת דבר מסויים הן: התיב ר"י בר בון. לתרולי לרבי יוחנן: וערכין לא לבדק הבית אינון. בתמיה ותקשי לך מתני' גופח: היך מה וכו'. ע"כ לומר דהחם לח מיקרי דבר מסויים כיון דלבו לשמים כלומר לגבוה ותנן לבדק הבית יהבינן ליה ה"ג כמותר הנסכים כיון שהוח נותן להקריבן לגבוה וממילח ניתותרו ויהבינן

משנת אליהו

הוח דקמעייל חולין לעזרה דמייתי ומקרן לגבור. וכמן התריך בסוגיח בליטנח יחירח וגי' הילקוט יותר מחוור כך משיבין חכמים לר"י מנחת יחיד קריבה כליל ואין מנחת גבור קריבה כליל. כיון שנמקרבה לגבור כמה שהיח נדבת גבור ועי' לקמן רפ"ד ומס"ס: **ומיפא בבותים.** עיין בדמב"ס בפי' שבחב אין מקבלין קני זבים כו' ר"ל מיד הכותים חבל הנכרי חינו יודע בזה ואינו טורח לעולם

19/06/2018 אהח

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פרק ג מטקלים הל"ב:
כח ב מיי' שם הל"ו וכל"מ:
כט ג מיי' שם הל"ג:
ל ד מיי' שם הל"ד ופ"ו מנכורות הל"י:
לא ה מיי' פרק ג מטקלים הל"ז:
לב ו מיי' פרק ג ממעה"ק הל"ד:
לג ז מיי' פ"ח ממתנו' עניים הלכה ח:
לד ח מיי' פרק ו מערכין הל"ו:
לה ט מיי' שם הל"ז:

נוסחת הבבלי

(א) א"ר אלעזר כו'. מתני' פליגא אר' אלעזר: (ב) מתניתא פליגא על ר"י דתני אין כו': (ג) נידרין עולה לא בשאמר: (ד) ולא הביא עמה נסכי': ולא לכ"ש כו':

הגהות הגר"א

[א] מלח חלח מיומר וכך ג"ל ריצה בנכרי וכו': [ב] ג"ל ביני ריצה וכו': [ג] ה"ג ובלבד שהוא מסוים. פתר לה בתחל' שאפי' מעותיו יוליכם לים המלח מתניתין פליגי על רשב"ל וכו'. ול"ג ורשב"ל חמר וכו'. דבבר נקט ותני ליה לעיל: [ד] ה"ג בשאמר נכרי הרי עלי עולה ושמע ישראל וכו'. והיינו נידרין שע"י הנכרים נידר: [ה] ה"ג לא הביא עמה נסכים והביא אח"כ מקבלין הימנו ולא לכלי שרת אינון מותר נסכים נמצא מביא דבר שאינו מסויים. וקשיא לר"ל. והתיב ר"י בר בון והא תנינן מעריכין ועורכין ועורכין וכו'. לתרולי לר"ל. לח לבדק הבית אינון וכו' והוי דבר מסוים ופ"ה מקבלין מע"כ מאי חיים לך למימר כיון דליהו לח נתכוין לבד"ה חלא לשמים ומאליהן הן באין לבד"ה. ואינו חסור לר"י לקבל מהן חלא כשנותן להדיח לבד"ה ה"ג לר"ל:

גליון הש"ס

[ו] ע' בקרבן אהרן שם ולק"מ וע' בדמב"ס פרק ג' ממעה"ק ה"ה ועיין במהרי"ט ח"ב בחו"מ סימן קכה: [ז] ע' תוס' ערכין דף ה ע"ב ד"ה חלא ובמו' יו"ט שם ולמסקנת הירושלמי כאן יש לדייב קושיית התום' וע' בדמב"ס פ"ח מערכין הל"ח שהיה לו פירוש אחר בדברי הירושלמי ומקורו נפחח לו: [ח] ע' בהגר"ח שהגיה. וע' בירושלמי סוף פ"ט הל"ח שהוא כגי' שלפנינו ע"ש:

תורה אור השלם

א) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיְיָ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: (ויקרא א, ב)

חוזרת הגמרא ומביאה שוב את דעת רבי שמעון בן לקישׁ, ומקשה עליו:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר בֵּין בַּתְּחִלָּה וּבֵין בַּסּוֹף אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם לֹא דָּבָר מְסוּיָם וכו'. מקשה הגמרא, **מַתְנִיתָא פְּלִיגֵי עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּתָנֵי** - ששנינו במסכת ערכין (ה:) שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה אם נכרי 'נערך אבל לא מעריך' או 'מעריך אבל לא נערך'[נא], ומסיימת שם המשנה, **הַכֹּל שָׁוִין** - כולי עלמא מודים, **שֶׁהֵן נוֹדְרִין וְנִידָּרִין** - שאם אמר הנכרי 'דמי עלי' או 'דמי ישראל זה עלי' מקבלים ממנו[נב], והרי סתם דמים לבדק הבית הן וקאמר שמקבלים מהם דבר שאינו מסוים[נג]. מתרצת הגמרא, **פָּתַר לָהּ** - מפרש רבי שמעון בן לקיש את דברי המשנה ש'נודרין' היינו שאם נדר הנכרי **עוֹלָה**[נד] מקריבים אותה, שדין הוא בקרבנות שמקבלים אף מן הנכרים[נה].

הגמרא מקשה על תירוץ זה:

מקשה הגמרא, הא **נִיחָא 'נוֹדְרִין'**, כיון שניתן לפרשו בקרבן **עוֹלָה**, שהנכרי נדר להביא עולה, אולם איך נפרש 'נִידָּרִין' בקרבן **עוֹלָה**, וכי ישמע לנו הנכרי ויביא עולה אם ידירנו ישראל בכך[נו]. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא** 'נידרין' היינו באופן **כְּשֶׁאָמַר יִשְׂרָאֵל הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, וְשָׁמַע נָכְרִי** את דברי הישראל **וְאָמַר, מַה שֶּׁאָמַר זֶה, עָלַי**, והתחייב בנדר להביא קרבן כמו שהתחייב הישראלי[נז], ונחשב זה כ'נידרין' כיון שעל ידי נדר הישראל, חל נדרו של הנכרי[נח].

כעת הגמרא מקשה לכולי עלמא:

מקשה הגמרא, לדעת כל השיטות שאוסרים ליטול מהם דבר מסוים, כיצד יכול הנכרי להביא קרבנות, **וְכִי אֵינוֹ מֵבִיא עִמּוֹ** - עם הקרבן **נְסָכִים**, שכן כל המתנדב קרבן מתנדב נסכים עמו ופעמים שנשאר מנדבת הנסכים, **וּמוֹתָר נְסָכִים לֹא לְכְלֵי שָׁרֵת אִינּוּן** - וכי אין הם מיועדים לקניית כלי שרת לבית המקדש, וכפי ששנינו להלן (פ"ד ה"ג) שכן היא דעת רבי עקיבא, ואם כן **נִמְצָא** שהנכרי שמביא נסכים, **מֵבִיא** כלי שרת שהוא **דָּבָר מְסוּיָם**, וקשיא אפילו לרבי יוחנן[נט].

מתרצת הגמרא, **הֲתִיב** - השיב **רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי בּוֹן** על קושיא זו בהקדם קושיא נוספת, **וְהָא תְּנִינָן** - והרי שנינו שם במסכת ערכין ברישא של המשנה, שהנכרים 'נֶעֱרָכִין' לפי רבי מאיר, ולרבי יהודה 'מעריכין' שאם אמר הנכרי ערך ישראל פלוני עלי חייב לשלם, **וְאִם כֵּן יִקְשֶׁה עוֹרְכִין לֹא לְבֶדֶק הַבַּיִת אִינּוּן** - וכי דמי הערכין אינם נתרמים למטרות בדק הבית, וקשיא אף לרבי יוחנן איך מקבלים מהם דבר המסוים[ס]. אלא **הֵיךְ מַה דְּאַתְּ אָמַר תַּמָּן** - כפי שאתה תתרץ שם, שאף אם יקנו בדמי הערכין דבר המסוים לבדק הבית, אין זה נחשב שנתן הנכרי דבר המסוים לפי שהנכרי **לְשֵׁם שָׁמַיִם הוּא מִתְכַּוֵּין**, שהוא חושב שנדבתו לצורך הקרבה על גבי המזבח, ואינו יודע מה אנו עושים בנדבתו[סא], **וּמֵאֵילֵיהֶן** - בלא ידיעתו **הֵן בָּאִין לְבֶדֶק הַבַּיִת**, ולפיכך אין בזה איסור[סב], **כֵּן אַתְּ אָמַר אַף הָכָא** - כך ניתן לתרץ גם כאן לענין מותר נסכים, שהנכרי **לְשֵׁם שָׁמַיִם** [אוצר החכמה] **מִתְכַּוֵּין**

נ. בהגהות הגר"א כתב שלא גורסים כאן שוב את דברי רשב"ל, אולם ברש"ס גרס לה, ונראה פשוט שהגמרא חוזרת על זה שוב כיון שעומדים להקשות על דבריו.

נא. ופירש רש"י (שם נמשנה), 'עכו"ם נערך - אם אמר ישראל ערכו עלי נותן ערכו כפי שנים של עכו"ם, אבל לא מעריך - אבל אם אמר העכו"ם ערכי עלי או ערך אחרים עלי לא אמר כלום, ר"י אומר מעריך - אם אמר על ישראל ערכו עלי, אבל לא נערך - שאם אמר ערכי עלי אין לו ערך או אם אמר ישראל ערך עכו"ם זה עלי לא אמר כלום'.

נב. פירוש תלמיד רשבר"ש.

נג. פירוש ר' משולם ורש"ס.

נד. מכך שהגמ' נקטה מתוך כל הקרבנות דווקא 'עולה' נראה ששיטת הירושלמי הוא שדווקא עולות מקבלים מהם כדעת ר"ע שהבאנו במשנה, אולם אין הכרח מכאן, כיון שיש מהראשונים [פירוש ר' משולם ועוד] שגרסו כאן 'עליה' ופירשו הסוגיא בענין אחר.

נה. רש"ס, וכפי ששנינו במשנתנו שמקבלים מהם נדרים ונדבות.

נו. קרבן העדה ותקלין חדתין, ובשלמא אם מדובר כפשוטו בנדרי ממון לבדק הבית, ניתן לפרש 'נודרים' - שאמר 'דמי פלוני עלי', ו'נידרין' - שאמר 'דמי עלי', אולם בקרבנות הרי אין שייך לפרש כן.

נז. רש"ס.

נח. קרבן העדה ותקלין חדתין, וראה בהגהות הגר"א שגרס כאן, 'כשאמר נכרי הרי עלי עולה ושמע ישראל ואמר מה שאמר זה עלי', ונחשב נדר זה ל'נידרין' כיון שעל ידי הנכרי נידר.

נט. מהר"א פולדא, וכעין זה בקרבן העדה. והנה קושית הגמרא צריכה לכאורה ביאור שמדוע יחשב הנכרי כמביא דבר מסוים בעוד שהוא רק נתן כסף לנסכים, ואכן ברש"ס הגירסא 'נמצא מביא דבר שאינו מסוים', והקושיא היא רק לדעתו של רשב"ל האוסר אף באינו מסוים. והשארנו את הגירסא כמו שהיא לפנינו וכן היא בפירוש ר' משולם, שהרי אכן תירוץ הגמרא הוא שאין זה דבר מסוים.

ס. פירוש ר' משולם. וע"פ מה שהקשו לעיל שהיכא שקונים במעות הערכין דבר המסוים הרי זה נחשב שקיבלו מן הנכרי דבר המסוים.

סא. פירוש ר' משולם.

סב. רש"ס.

כשרצו הכותים לפייסן ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם השיבו להם לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו ולכם אין חלק ולדקה וזכרון בירושלים: קולבון. כלומר דבר קל מועט שמופיעים על מחצית השקל כשרוצין ליקח מן השלחני ג' חצאי שקלים שקל שלם: השוקל ע"י אשה וכו' פטור. כגון שהלוה להם לכיון לפטורין הן לא מחייבי בקלגון ואי לא הלוה להם חלא שפורע בשבילם אפי' שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלגון כלקמן: ואם שקל על ידו וע"י חבירו. בשהלוהו מיירי ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו חייב קולגון ג' דסבר הנותן מחצית השקל הקלוב בתורה פטור מן הקלגון וב' שמשקלו שקל שלם חייב ב' קלבונות: רמ"א ב' קלבונות. לסובר ר"מ השוקל מחצית השקל חייב בקלגון הלכך שנים שמשקלו

נוסחאות ישנות

שקל שלם חייב ג' קלבונות: הנותן פלע. להיינו שקל שלם

ריבב"ן

לבנות בית חלח חנחנו לבד. גרסינן בערכין פ"ק חני חדא נכרי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלין ממנו ואין לידך אין מקבלין ממנו אמר ר' חלפתא אמר ר' יוחנן ל"ק הא לכתחלה הא לבסוף דאמר ר' אבי אמר רבי יוחנן בתחלה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם פירוש משום רפיון שמא יתכוונו לרפות ידי עושי המלאכה. לבסוף לאחר שנגמר בנין הבית דבר מסויים אין מקבלין מהן דבר שאינו מסויים מקבלין מהן היכי דמי דבר המסויים אמר רב יוסף כגון זו אמה כלים עורב פי' כל דבר הנראה למקדש אין מקבלין מהן לפי שלח יהיה להם חלק וזכרון בבית כדכתיב ולכם אין חלק וזכרון בירושלים: אלו חייבים בקלבון ליום וישראלים אבל כהנים לא [השוקל] ע"י העבד ע"י הקטן פטור. הואיל שהן עצמן פטורין אם אחרים שקלו על ידיהן נמי פטורין חע"פ שבאו מיד אחד המחויב בקלבון לעצמו: על ידו ועל ידי חבירו חייב בקלבון אחד. על עצמו ולא אמה שנתן אלי שקל חבירו: ר"מ אומר ב' קולבנין. ירושלמי חע"פ שאין שקלו תורה קלבנו תורה כלומר חעפ"י שלא נתחייב ליתן השקל על חבירו הואיל שנותן יתן גם הקלבון סבר (כר') [ר"מ] נותן שקלו שלם שפטור מן הקלבון פי' אם נתן שקל שלם ולא נתן בתורת קלבון ההוספה אפי' הכי פטור בקלבון: אמר רבי אלעזר כמין מטבע שם הולים הקדוש ברוך הוא מתחת כסא הכבוד והרלהו למשה ואמר זה יתנו כזה יתנו: נתן אלע ליטול שקל חייב ב' קולבנות. ירושלמי אמר ר' אלעזר דר' אלייר לאחד לאחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל רב אמר ד"ה היא. אחד שקל שהוא נוטל ואחד לדבר תורה. הנותן אלע פי' בינו ובין חבירו הואיל שאבירו ישלם לו חייב ב' קולבנות פ"ק נתן אלע להקדש כדי ליטול שקל מן ההקדש: השוקל ע"י שני ע"י שבנו. משלו שנותן לו מתנה פטור מקולבון חעפ"י שלא נירפו (ר"ח שנירפו) עם שקלו ונתן אלע שלם אבל אם הלוון לו חייב דהוי כאילו הוא נתן נפי' יתחייב גם הוא בקולבון להלוות לו. ולמ"ק דפליג לעיל על ר"מ אלעזר דאמרי לעיל על ידו וע"י חבירו חייב בקולבון אחד המם נתן לו מתנה אבל הכא שמלוהו חייב: האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה. אם חלקו ממון אבאיהם אע"פ שאחזו ונשחתפו חייבין כל אחד ואחד בקולבון חעפ"י שהיה אביהן שוקל על ידן ופטור מן הקולבון אם היו קטנים פטורים לתנן לעיל על יד הקטן פטור ואם היו גדולים נמי פטור לתנן ע"י שכנו ע"י בן עירו פטור ובנו גדול כבן עירו למי שלא היה אביו חייב עליו ואע"פ שעד עתה אחפוסת הבית לא פרע מהם אבאיהם קולבון עבשיו שאלקו חייב אע"פ שאחזו ונשחתפו לא אמרי' חזרה לאחפוסת הבית בבחלה. ופטורין ממעשר בהמה ת"ל בבכורות בפ' בחרש (דף ו:) יהיה לך ולא של שותפות יכול אפי' מחפוסת הבית ת"ל יהיה [פי' יכול] אפי' מחפוסת הבית יהיו פטורים ממעשר בהמה לכשותפות דמי ת"ל יהיה ופריך החם והא בבכור כחיב אם אינו ענין לבכור לאיחיה בשותפות דכחיב בקרבך ולאנכם חנהו לענין מעשר בהמה. אמר ר' ירמיה פעמים שחייבין בזה ובזה ופעמים שפטורין בזה ובזה. פעמים שחייבין בקולבון ופטורים ממעשר ופעמים שחייבין במעשר ופטור מן הקולבון. חייבין בזה ובזה שאלקו בכספים ולא אלקו בבהמה פטורין בזה ובזה שאלקו בבהמה (פי' שם רש"י וחזרו ונשחתפו) ולא אלקו בכספים חייבין בקולבון ופטור ממעשר בהמה שאלקו בכספים ואלקו בבהמה חייבין במעשר בהמה ופטורין בקולבון. (מלחתי שם שלא אלקו לא בזה ולא בזה). שאלקו בכספים ולא אלקו בבהמה. ירושלמי אמר ר' מנא הדא דחימא בשלא נתן אלע שלם אבל אם הלוון לו חייב דהוי כאילו הוא נתן נפי' יתחייב גם הוא בקולבון להלוות לו. ולמ"ק דפליג לעיל על ר"מ אלעזר דאמרי לעיל על ידו וע"י חבירו חייב בקולבון אחד המם נתן לו מתנה אבל הכא שמלוהו חייב: האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה. אם חלקו ממון אבאיהם אע"פ שאחזו ונשחתפו חייבין כל אחד ואחד בקולבון חעפ"י שהיה אביהן שוקל על ידן ופטור מן הקולבון אם היו קטנים פטורים לתנן לעיל על יד הקטן פטור ואם היו גדולים נמי פטור לתנן ע"י שכנו ע"י בן עירו פטור ובנו גדול כבן עירו למי שלא היה אביו חייב עליו ואע"פ שעד עתה אחפוסת הבית לא פרע מהם אבאיהם קולבון עבשיו שאלקו חייב אע"פ שאחזו ונשחתפו לא אמרי' חזרה לאחפוסת הבית בבחלה. ופטורין ממעשר בהמה ת"ל בבכורות בפ' בחרש (דף ו:) יהיה לך ולא של שותפות יכול

להו לנדק הבית לא מיקרי דבר מסויים: מה עבד לה רשב"ל. לערכין ומותר נסכים לדבר שאינו מסויים מיהא דמיין דקאסר רשב"ל: לבנות בית וגו'. דוקא מצנין הבית קפיד קרא אבל מכלי שרת וה"ה שאר נרכי הבית לא קפיד קרא: מעתה. דקאמרת כיון דכתיב לבנות בית מצנין הבית קפיד קרא ת"כ ה"ה לנרכי ירושלם אין מקבלין מהן כדכתיב שאין להם חלק בירושלם: מתני'. דתנן בקלבון משמע דאין לך מי שחייב בשקל שלא יהא חייב בקלבון תורה כך קלבנו תורה סבר ר"מ בנותן שקלו שלם שהוא חייב בקלבון. וה"פ דרמ"ח לעולם חייב בקלבון מן המורה אפי' נותן מחצית שקלו: בזה יתנו. שהוא נקי מכל סיג שהרי מחצה היה והלכך כל השקלים נריכין קלבון שיהא הכסף הנקי שבהם מחצית השקל: ה"ג **אחד שקל שהוא נותן ואחד שקל שהוא נוטל**. וה"פ הגזבר נריך ליקח ממנו שני קלבונות אחד בשביל השקל שהוא מחזיר לו ואחד בשביל השקל שהוא נוטל ממנו שהיה נריך ליתן להשלחני: דברי הכל היא. אפילו לרבנן נריך ליתן שני קולבונות אם נתן סלע ונטל שקל קלבון אחד מפני שלא שקל שקל השמור בעזרה ואחד מהשני שקל שמקבל מהגזבר: ה"ג **על דעתיה דרב ג' קולבונות אינון אחד שקל שהוא נותן** וכו' **ואחד לדבר תורה אתא** ר' ירמיה וכו'. וה"פ לרב אליבא דר"מ נותן סלע ונטל שקל חייב ג' קולבונות אחד לשקל שהוא נותן אילו היה נוטל מהשלחני ואחד לשקל שהוא נוטל שאם מחליפו נותנין לו חצי שקל וקלבון ו' לדבר תורה שהוא נריך להוסיף על חצי שקל של תורה. והרמ"פ החליף הגרסאות והתריך בדברים ללא צורך והגירסא שלפנינו עיקר: והן שחלקו וכו'. והוא דהוה השותפות שלאחר חלוקת הירושה שותפו' להיפטר ממעשר בהמה דוקא שחלקו הירושה לפי שויה ולא לקח כל אחד המגיע מן הבהמות שהיו בשעת מיתת מוריהן להשתא ליכא למימר דזהו חלקו דודאי בשעת מיתת מוריהן היה מגיע לכל ו' חצי הגדיים וחצי התיישים והשתא קנין הוא שקונה זה מזה והבהמות שיצאן בשעת חלוקה פטורין ממעשר מטעם לקוח שהוא פטור והעתידין לבוא פטורין משום שותפות: היא חלקו משעה הראשונה. ושם ירושה עליהן וכשחזרו ונשתתפו הדרא להו שותפות כשתפיסת הבית כמעיקרא והבהמות שהיו בשעת חלוקה [אין] פטורין משום לקוח והעתידין לבוא חייבין ללאו כשותפין הן: בלקוחות הן. לאין בריה והיו מעיקרא לקוחות והשתא שותפין: **בהאי דתנינן תמן**. בפרק ט: הלקוח. לו שניתן לו בתמנה: **ופטורין ממעשר בהמה**. חיירי בשחלקו וכו' וכדפרישית בתני': ולמה ליה אנן אומרין. מרבעה דינים חלוקים בדבר: בזה ובזה.

משנת אליהו

אמרו מיפה בכותים ולפיכך מקבלין מהן מטחות ומשמות כיון שנתכוון לכפרה חולי ישוב אצל הנכרים אין מקבלין מהן מטחות ומשמות לפי שאינו נדר ונדבה. ומ"ש ולפיכך מקבלין כו' כבר כתב המור"ם דגירסתו בתתני' וחטחות ומשמות ונדרים ונדבות מקבלין מהן וקאי אכותים כדמוקי לה הכא מיפה בכותים. ובעל קרבן העדה תמה על הרמב"ם הא הנכרים אינם מייתין בקרבנות אלו. ולא דק בכוונת הרמב"ם דהא קאמר אם נתנו מעצמן כמו כולה מתני' הנכרים כו' שאקבלו אין מקבלין והן אינם מייתין בשקלים וכן גבי קני זבים כו' אף שאינם מייתין הוי מני למיתני לאין מקבלין מהן אם נותנין ולכן כתב הרמב"ם אצל הנכרי אינו יודע כו' ומטעמו כתוגיין דקאמר וכי יש קיני זבין כו' נכרים היינו שאינם יודעים ואינם טורחים בזה בעולם שיעשקו בזה ויתנו קיני זבין לאיתני אין מקבלין. ומ"ש דא"א לייחד דברי הרמב"ם לפני הירושלמי. נכונים מאד דבריו כדפרישית: ה"ג **מ"ט** דר"מ כו' **במ"ש בפנים**. כך היא גירסת רבינו הגאון וכדפרישית בקונטרס שיטתו מבואר מתוספתא ערוכה. והרמב"ם נפירושו לא הזכיר כדברי ר"מ קלבון מד"ת. ולדידיה בשוקל שקל נעבד פטור מקלבון גם לר"מ. וקשיא עליה מדתניגא בתוספתא. וגם ל"ל דגי' מחברת ה"ל בירושלמי. ובחיבורו פ"ג מהל' שקלים ה"ג פסק לאיתו חייב אלא כשמוקלין ב' ביחד ואז נותנין קלבון ג'. ובהלכה ו' שם פסק כרב דאמרי' ד"ה פסק כרב דאמרי' ד"ה היא ולכן נותנין סלע ונוטל שקל פסק דחייב ב' קלבונות. ולכן פסק בהלכה ז' שם דהקלבונות אינן נשקלים לר"מ נופלין לשקלים לטטעמיה מזיל דקלבונות מדין שקלים אלא פ"ל מטעם חילוף לחוד ולכן פסק כחיבר דס"ל לשלחנים ולפ"ז. והנה לרש"י שיטה מחברת בקלבונות. ובשני מקומות כתוב לר"ן: דבמכורות ג"ו ב' ד"ה המחין כו' כתב וז"ל. ואם שוקלין סלע שלם להיות ב' חצאי שקלים ביחד חייבין לתת כ"ג ואין מעה קטנה לקלבון דהא ב' ממוניים הם והרי הן כשאר ב"מ שהשוקל שקלו נותן עמו קלבון דהוא קלבון להכרע וי"ל להילוף שאין ב' חצאי סלע יוצאין בשלע אלא חילוף מועט והוסיל ורוב ב"ג נותנין כ"ג מחצית הסלע וקלבונו עמו כי מלטרפי נמי שניס ויהבי סלע שלם יהבי נמי קלבון שני יחין כו' כשאר שותפין דעלמא וחייבין בקלבון שני עכ"ל וגבי פטורין פי' דפטורין מקלבון שני וכן בגילה מוכיח שכתב וז"ל כל יחיד מביא מחצית השקל בהכרעה בפדר ואם נתנו שניהם שקל שלם נותנין קלבון ג' מעה קטנה מפני הכרעה שעכשיו לא נתנו שניהם שלא הכרע אחד ואילו הניחו כמשפטן היה שם ב' הכרעות לפיכך נותנין קלבון עכ"ל. ותמוה דמחילה מתחיל מליגא דר"מ ואח"כ כת"ק ומ"ש לפיכך כו' אין לו ביאור והתום' הקשו עליו מטעם אחר וע"ל דט"ס בדברי רש"י שם: **הדרן עלך באחד באדר**

מסורת הש"ס

ה) תוספתא פ"ג: **ג)** במדבר רבה פי"ב: **ג)** גיטין לט ב תוליו כה ב: **ז)** נכורות יו: **ס)** שם יה ב: **ו)** נמ"י אי' כאן פיסקא האחין וכו':

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פרק ח ממתנות עניים הלכה ח:

לו ב מיי' פרק ו מנכורות הל"י:

נוסחת הבבלי

(א) הנותן סלע ונוטל שקל: **(ב)** כלקוחות הן כדתנן הלוקח כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג ומאליהן הן באין לכלי שרת וכו'. ולא קאמר ר"ל לתין מקבלין אלא כשנכרי נותן מעצמו להדיא לנד"ה: **[ב]** מלות מה עבד לה נמחק ול"ל בשב"ל **פתר** לה רשב"ל כשב"ל הוכחתו מפסחא דקאמר לא לכם ולנו משמע דקאסר ליה שותפות כלל בין בתחלה בין בסוף: **[ג]** מן מני אלו תייתין וכו' עד פטור מהקלבון ל"ג וה"ג מאי טעמא דר"מ סבר ר"מ השוקל שקלו שלם שהוא חייב שני קלבונות דאר"מ כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה דתני רמ"א כמין מטבע של אש וכו'. ועי' נפי' ק"ע: **[ד]** ה"ג אר"א דר"מ היא אחד שקל שהוא נותן ואי לדברי תורה ורב אמר ד"ה היא אחד שקל שהוא ואחד שקל שהוא נוטל. ול"ג ואחד לדברי תורה. ועי' בספר מקלן מדפין ותמצא פי' מרווח ע"פ ההגה"ה הנ"ל: **[ה]** ל"ל צ"ל דרב לר"מ וכו'. ועיין נפי' ק"ע:

ציון ירושלים

והן שחלקו גדיים כנגד תיישים. ע' ז"ס לילן נכורות נו ועט"ז לף כ"ה ע"ב ד"ה ואם מטה מטעם שבמקום פלוני ועי' בתוס' ר"ל קדושין יז ע"ב ודו"ק היטב ועי' עלמות יוסף שם:

גליון הש"ס

[ג] ע' תוס' מנחות דף כט ע"ב ד"ה שלשה:

תורה אור השלם

א) וַיֹּאמֶר לָהֶם זְבֻבֶל וְיֵשׁוּעַ וּשְׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַיְ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס:
[עזרא ד, ג]

ב) וְאָשִׁיב אוֹתָם דָּבָר וְאוֹמַר לָהֶם אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ לָנוּ וַאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו נָקוּם וּבָנִינוּ וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלִַם:
[נחמיה ב, כ]

ג) זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיְ:
[שמות ל, יג]

וּמֵאֵילֵיהֶן - בלא ידיעת הנכרי הֵן בָּאִין לְבֶדֶק הַבַּיִת, ולפיכך אין בזה איסור[א].

הגמרא מקשה[אחח 19/06/2018] שתירוץ זה לא מתאים עם שיטתו של רבי שמעון בן לקיש:
מקשה הגמרא, בשלמא לשיטת רבי יוחנן אפשר לתרץ שכיון שהגוי אינו יודע אין בזה איסור, אולם מֶה עָבַד לָהּ - איך יתרץ זאת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שהרי לדעתו אסור לקבל מהנכרי, בין בתחילה ובין בסוף, בין במסוים ובין בשאינו מסוים, ואם כן מה לי אם ידע הנכרי או שלא ידע.

מתרצת הגמרא, פְּתַר לָהּ - רבי שמעון בן לקיש יתרץ שאלה זו, על פי הכתוב (עזרא ד ג) 'לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ', שהאיסור לקבל מהנכרי הוא דווקא כשהוא יכול להתפאר בנדבתו, וכאן אין הנכרי יודע כלל שנדבתו באה לבדק הבית[ב].

הגמרא מביאה שאין מקבלים מהנכרים אף לצרכי העיר ירושלים:
רַבִּי חִזְקִיָּה אָמַר שרַבִּי סִימוֹן שָׁאַל - אמר[ג], מֵעַתָּה, כשם שאנו דורשים את הפסוק 'לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ', שאין מקבלים מהנכרים לבדק הבית, כך אנו דורשים גם את הפסוק דלהלן ללמדנו שאֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן - מהנכרים לכל צרכי העיר ירושלים, כגון לְאַמַּת הַמַּיִם - תעלות מים לשתיה והשקייה, וְלִבנִיית ותיקון חוֹמוֹת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ב כ) 'וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וגו' וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָיִם'[ד], הרי שאין לקבל מהנכרים נדבה שיהא להם על ידה חלק בירושלים.

★

שנינו[ה] במשנתנו 'ואלו שחייבין בקלבון', ומשמע שאין לך מי שיהא חייב במחצית השקל שלא יהא חייב להוסיף וליתן את הקלבון. הגמרא מבארת כדעת מי שנויה המשנה' ומה הטעם של דין זה:
אומרת הגמרא, מַתְנִיתָא כדעתו דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר, כְּשֵׁם שֶׁשִּׁקְּלוּ - שהחיוב ליתן מחצית השקל הוא מן התּוֹרָה, כָּךְ קַלְּבָנוּ - החיוב ליתן את הקלבון הוא מהתּוֹרָה, ולכן קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר שאף בְּנוֹתֵן שִׁקְלוֹ שָׁלֵם - שנותן מטבע של מחצית השקל שאינו צריך לפריטה, שֶׁהוּא חַיָּיב בְּקַלְּבוֹן', וטעמו הוא, דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר, כְּמִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתַּחַת כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ וְהֵרְאָהוּ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ 'זֶה יִתְּנוּ', ודרשו חכמים כָּזֶה יִתְּנוּ, וכשם שהמטבע של אש היתה נקיה מסיגים כך החיוב של מחצית השקל היא ליתן מטבע נקיה מסיגים, והקלבון בא להשלים כנגד הסיגים שבמטבע מחצית השקל[ח].

★

שנינו במשנה, 'נָתַן סֶלַע לְטוֹל שֶׁקֶל חַיָּיב שְׁנֵי קוֹלְבּוֹנוֹת' - הנותן מטבע של שקל ולוקח עודף מטבע של מחצית השקל, עליו לתת שני קלבונות. הגמרא דנה כדעת מי נאמר דין זה של המשנה:
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דין זה שנותן שני קלבונות, כשיטתו דְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, הסובר שהנותן מחצית השקל חייב מן התורה להוסיף וליתן קלבון, ונמצא, דְּרַבִּי מֵאִיר אָמַר אֶחָד שֶׁקֶל שֶׁהוּא נוֹתֵן וְאֶחָד שֶׁקֶל שֶׁהוּא נוֹטֵל[ט] - שלדעת רבי מאיר על הגזבר לקבל ממנו שני קלבונות, האחד משום העודף של מחצית השקל שהוא נותן ומחזיר לשוקל, ועליו לשלם את דמי הפריטה של השקל לשני מחציות, והשני משום מחצית השקל שהגזבר מקבל ממנו כחיובו הכולל יחד עמו גם קלבון. אולם לתנא קמא החולק על רבי מאיר ולדעתו אין חיוב לצרף למחצית השקל גם קלבון, יתחייב כאן השוקל רק בקלבון אחד עבור דמי הפריטה'.

ורבי אלעזר מביא ראיה לשיטתו שדין המשנה המחייבו בשני קלבונות הוא שנוי במחלוקת, מהא דְּתַנְיָא, אֵלּוּ חַיָּיבִין בְּקַלְּבּוֹן כו' הנותן סלע ונוטל שקל חייב קַלְּבּוֹן אֶחָד, וְרַבִּי מֵאִיר אָמַר שְׁנֵי קוֹלְבָּנוֹת, נמצא שמשנתנו היא כדעת רבי מאיר.

רב חולק:
וּמַר רַב - רב אמרי', אין פירוש המשנה כדברי רבי אלעזר, אלא דין המשנה דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא, ואף תנא קמא מודה כאן שחייב ליתן שני קלבונות, האחד משום דמי הפריטה על מחצית השקל שקיבל כעודף, והשני מכיון שכל הנותן מטבע שאינה מחצית השקל עליו להוסיף קלבון, ואילו לרבי מאיר צריך ליתן שלש קלבונות וכדמפרש להלן, ו'דברי הכל' היינו שלפי כולם עליו ליתן לכל הפחות שני קולבונות.

והוכרח רב לפרש כן, משום ששמע דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר, שהנותן סלע ונוטל שקל נותן שלש קלבונות, אֶחָד שֶׁקֶל שֶׁהוּא נוֹתֵן - קלבון אחד על כך שלא נתן מטבע של מחצית השקל, וְאֶחָד שֶׁקֶל שֶׁהוּא נוֹטֵל - והקלבון השני על דמי הפריטה על המטבע שקיבל כעודף, וְאֶחָד לְדִבְרֵי תוֹרָה - והקלבון השלישי ככל השוקל מחצית השקל שחייב להוסיף וליתן קלבון, וסבר רב שגם תנא קמא מודה שכשאינו שוקל מטבע של מחצית השקל כמו שכתוב בתורה מתחייב בקלבון ואפילו אם ההקדש לא היה מחזיר לו כלום[י].

מסכמת הגמרא ואומרת, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַב - לדעתו של רב אליבא דרבי מאיר[יא], שְׁלֹשָׁה קוֹלְבָּנוֹת אינון - יש כאן, ולתנא קמא רק שני קלבונות יש כאן, ואכן כאשר אָתָא - בא רַבִּי יִרְמְיָה, ועמו[יב] רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אמרו בְּשֵׁם רַב, שאליבא דרבי מאיר שְׁלֹשָׁה קוֹלְבָּנוֹת אינון, אֶחָד שֶׁקֶל שֶׁהוּא נוֹתֵן וְאֶחָד שֶׁקֶל שֶׁהוּא נוֹטֵל וְאֶחָד לְדִבְרֵי תוֹרָה[יג].

★

שנינו במשנה שהאחין והשותפין פעמים שחייבים בקלבון ובמעשר בהמה ופעמים שפטורים. הגמרא מבארת אופנים אלו:
מה ששנינו במשנתנו, 'הָאַחִין[יד] וְהַשּׁוּתָּפִין שֶׁחַיָּיבִין בְּקַלְּבּוֹן וּפְטוּרִין

א. **ע"פ** רש"ס, פירוש ר' משולם ופירוש תלמיד רשבר"ש.
ב. **רש"ם**.
ג. **בלשון** הירושלמי מצאנו פעמים רבות כי 'שאל' או 'בעי' אין פירושו 'שאלה' כפשוטו אלא אמירה בניחותא, וגם אפשר לפרש שהוא שאל את החכמים האם הם מסכימים לדעתו, ומדשתקי רבנן שמע מינה דניחא להו וסברי כוותיה.
ד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, וברש"ס ציין שאכן כך פסק הרמב"ם (ערכין פ"ו ה"ט) שאסור לקבל מהנכרים אפילו לבדק ירושלים.
ה. **סוגיא** זו יש בה כמה וכמה גירסאות, וכבר צווח על זה הרש"ס, 'ודע דיש כאן גירסאות משובשות עד מאוד ולא זה וזה יש בו רוח חיים, אבל הנוסחא הנכונה היא אותה שכתבתי ומצאתי אותה בספר ישן שכתוב בשנת חמשת אלפים ושבעים והיו בו פירוש גאון'. כאן השתדלנו לפרש הגירסא שלפנינו ע"פ דברי הראשונים במידת האפשר.
ו. **פירוש** ר' משולם.
ז. **כמפורש** בתוספתא כאן (ה"ד) שדעתו של רבי מאיר היא שבכל אופן חייבים בקלבון, וראה ברש"ס מה שהאריך לדון בדברי הרא"ש שתפס כדעת התוספתא.
ח. **קרבן** העדה. וראה בפירוש ר' משולם שהדיוק הוא ממה שלא הראהו הקב"ה מטבע של שקל ואמר ליתן חציו, אלא הראהו מטבע של מחצית השקל להשמיענו שמן התורה יש עליו חיוב שלא ליתן חסר.
ט. **פיסקא** זו מופיעה בנוסח שלפנינו במוסגר, ובקרבן העדה תיקן בה מעט והשאירה בדברי הגמרא, והנחנוה כאן כיון שעלתה בידינו לפרשה כפשוטו.
י. **קרבן** העדה.
יא. **כך** היא הגירסא המופיעה בשולי הגליון.
יב. **פרישת** הרא"ש, ובהרחבה בדברי הרע"ב, תפארת ישראל, תקלין חדתין.
יג. **יש** מהאחרונים שלא גרסו כאן בגמרא 'דאמר ר' מאיר' כדי למנוע את הכפילות לכאורה, אולם העדפנו להשאיר את הגירסא שלפנינו על כנה ולפרשה ע"פ מה שכתב בעקבי אהרן (ד"ה על).
יד. **רש"ם**.
טו. **עקבי** אהרן (ד"ה ואמנם).
טז. **במשנה** לפנינו הגירסא 'האחין השותפין' ופירושו שמדובר במקרה אחד של אחים שהם שותפים, אולם דעת הרמב"ם אינה כן ולדעתו הגירסא היא בתוספת וא"ו 'האחין והשותפין' כהמופיע לפנינו כאן. וראה ברמב"ם (מקליס פ"ג ה"ד) שכתב, 'האחין שעדיין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן השותפים שנתנו שקל על ידי שניהם פטורין

להו לנדק הבית לא מיקרי דבר מסויים: מה עבד לה רשב"ל. דערכין ומותר נסכים לדבר שאינו מסויים מיהא דמיין דקאמר רשב"ל: לבנות בית וגו'. דוקא מצנין הבית קפיד קרא אבל מכלי שרת וה"ה שאר נרכי הבית לא קפיד קרא: מעתה. דקאמרת כיון דכתיב לבנות בית מצנין הבית קפיד קרא ס"ב לנרכי ירושלם אין מקבלין מהן כדכתיב שאין להם חלק בירושלם: מתני'. דתנן ואלו שחייבין בקלבון משמע דאין לך מי שחייב בשקל שלא יהא חייב בקלבון חוץ מכ"ע: ס"ג דר"מ אמר כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה אבר ר"מ בנותן שקלו שלם שהוא חייב בקלבון. וה"פ דרמ"ח לעולם חייב בקלבון מן המורה אפי' נותן מחצית שקלו: בזה יתנו. שהוא נקי מכל סיג שהרי מחצה היה והלכך כל השקלים צריכין קלבון שיהא הכסף הנקי שבהם מחצית השקל: ה"ג **אחד** שקל שהוא נותן **ואחד** שקל שהוא נוטל. וה"פ הגזבר צריך ליקח ממנו שני קלבונות אחד בשביל השקל שהוא מחזיר לו ואחד בשביל השקל שהוא נוטל ממנו שהיה צריך ליתן להשלחני: דברי הכל היא. אפילו לרבנן צריך ליתן שני קולבונות שם שקל נתן סלע ונוטל שקל קלבון אחד מפני שלא שקל שקל שקל החמור בתורה ואחד מהשני שקל שמקבל מהגזבר: ה"ג על דעתיה דרב ג' קולבונות אינון **אחד** שקל שהוא נותן וכו' **ואחד** לדבר **תורה** אתא ר' ירמיה וכו'. וה"פ לרב אליבא דר"מ נתן סלע ונטל שקל חייב ג' קולבונות אחד לשקל שהוא נותן אילו היה נוטל מהשלחני ואחד לשקל שהוא נוטל שאם מחליפו נותנין לו חצי שקל וקלבון ו' לדבר תורה שהוא צריך להוסיף על חצי שקל של תורה. והרמ"פ החליף הגרסאות והחריך בדברים ללא צורך והגירסא שלפנינו עיקר: והן שחלקו וכו'. והוא דהוה השותפות שלאחר חלוקת הירושה שותפו להיפטר ממעשר כהמה דוקא שחלקו הירושה לפי שויה ולא לקח כל אחד המנה מן הבהמות שהיו בשעת מיתת מוריהן להשתא ליכא למימר דזהו חלקו דודאי בשעת מיתת מוריהן היה מגיע לכל א' חצי הנדיים וחצי התישים והשתא קנין הוא שקונה זה מזה והבהמות שיצאן בשעת חלוקה פטורין ממעשר מטעם לקוח שהוא פטור והעתידין לבוא פטורין משום שותפות: היא חלקו משעה הראשונה. ושם ירושה עליהן וכשחזרו ונשתתפו הדרא להה שם תפיסת הבית כמעיקרא והבהמות שהיו בשעת חלוקה [הין] פטורין משום לקוח והעתידין לבוא חייבין ללאו כשותפין הן: בלקוחות הן. לחין בריה והיו מעיקרא לקוחות והשתא שותפין: בהאי דתנינן תמן. בפרק ט: הלקוח. לו שניתן לו בתמנה: ופטורין ממעשר בהמה. לחייבי דר"מ נתן סלע ונטל שקל חייב ג' קולבונות אחד לשקל שהוא נותן אילו היה נוטל מהשלחני ואחד לשקל שהוא נוטל שאם מחליפו נותנין לו חצי שקל וקלבון ו' לדבר תורה שהוא צריך להוסיף על חצי שקל של תורה. והרמ"פ החליף הגרסאות והחריך בדברים ללא צורך והגירסא שלפנינו עיקר: והן שחלקו וכו'. והוא דהוה השותפות שלאחר חלוקת הירושה שותפו להיפטר ממעשר כהמה דוקא שחלקו הירושה לפי שויה ולא לקח כל אחד המנה מן הבהמות שהיו בשעת מיתת מוריהן להשתא ליכא למימר דזהו חלקו דודאי בשעת מיתת מוריהן היה מגיע לכל א' חצי הנדיים וחצי התישים והשתא קנין הוא שקונה זה מזה והבהמות שיצאן בשעת חלוקה פטורין ממעשר מטעם לקוח שהוא פטור והעתידין לבוא פטורין משום שותפות: היא חלקו משעה הראשונה. ושם ירושה עליהן וכשחזרו ונשתתפו הדרא להה שם תפיסת הבית כמעיקרא והבהמות שהיו בשעת חלוקה [הין] פטורין משום לקוח והעתידין לבוא חייבין ללאו כשותפין הן: בלקוחות הן. לחין בריה והיו מעיקרא לקוחות והשתא שותפין: בהאי דתנינן תמן. בפרק ט: הלקוח. לו שניתן לו בתמנה: ופטורין ממעשר בהמה. לחייבי דר"מ נתן סלע ונטל שקל חייב ג' קולבונות אחד לשקל שהוא נותן

מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה', דין זה נאמר בְּשֶׁחָלְקוּ האחים את הירושה וְחָזְרוּ לאחר מכן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בממון הירושה, שדינם כשאר שותפים שפטורים ממעשר בהמה כל זמן שותפותם[י], וחייבים בקלבון עבור כל אחד מהם כשנותנים את השקל עבור שניהם יחד. והדין הנוסף במשנה על האחים השותפים, 'שֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּפְטוּרִים מִן הַקֻּלְבּוֹן', מדובר בְּשֶׁלֹּא חָלְקוּ ביניהם את הירושה ונמצא ממון אביהם בחזקתו עומד ועדיין יש בו את החיוב של מעשר בהמה, אולם כששוקלים הם יחד שקל שלם עבור שניהם פטורים הם מלהוסיף קלבון[יא] נחשב כאילו אביהם שוקל עבורם במתנה[יב].

הגמרא מביאה מחלוקת רבי אלעזר ורבי יוחנן בדין אחים השותפים שחלקו וחזרו ונשתתפו:

אָמַר רַבִּי לָעְזָר, דין זה שאמרנו שהאחים השותפים שחלקו וחזרו ונשתתפו פטורים ממעשר בהמה, אין זה אלא כשהניח להם אביהם מיני בהמות שונים כגון עזים צעירים שהם 'גדיים' ועזים מבוגרים שהם 'תיישים', ולפי משפט הירושה זכאי כל אחד מהאחים לקבל את חלקו שוה בשוה מהגדיים ומהתיישים, **וְהֵן שֶׁחָלְקוּ** בין עצמם את הירושה לא באופן זה, אלא חילקו לפי שווי הבהמות דהיינו שנטל אח אחד את כל **הַגְּדָיִים כְּנֶגֶד** כל **הַתְּיָישִׁים** שנטל אחיו, **וְהאח** השני קיבל כאמור את חלקו **בְּתְיָישִׁים כְּנֶגֶד** כל **הַגְּדָיִים** שנטל אחיו, והרי זה כאילו כל אחד קנה מאחיו את חלקו במין הבהמות שקיבל, ולאחר מכן חזרו ונשתתפו, שאז אנו אומרים שהוולדות שישנם בשעת החלוקה פטורים ממעשר בהמה מדין לקוח, ואותן שנולדו לאחר שחזרו ונשתתפו פטורים משום שותפות[יג].

אֲבָל אִם חָלְקוּ כמשפט הירושה שכל אחד זכאי במחצית מכל מין, ונטל כל אחד **גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים וּתְיָישִׁים כְּנֶגֶד תְּיָישִׁים**, הרי אנו אומרים יש ברירה, דהיינו שהוברר הדבר שהחלק שנטל כל אחד מהם **הוּא חֶלְקוֹ מִשָּׁעָה הָרִאשׁוֹנָה**, ודין ירושה יש כאן ולא קנין, וכשחוזרים האחים ומשתתפים חוזר המצב לקדמותו שהכל נמצא ברשות אביהם, ואין הולדות שישנם בשעת החלוקה פטורים מדין לקוח, וכן כשחזרו ונשתתפו הוולדות אינם פטורים משום שותפות[יד].

הגמרא מביאה את שיטת רבי יוחנן החולק על רבי אלעזר:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גם כשמתחלקים האחים כמשפט הירושה שוה בשוה בבהמות, אומרים 'אין ברירה'[טו], ולפיכך **אֲפִילּוּ חָלְקוּ גְּדָיִים נֶגֶד גְּדָיִים וְתְיָישִׁים נֶגֶד תְּיָישִׁים, כְּלָקוחוֹת הֵן** נחשבים, **וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר** - הוולדות שישנם בשעת החלוקה פטורים מדין לקוח, והולדות שעתידים להוולד פטורים מדין שותפות[טז], **דְּהַהוּא דִּתְנִינָן תַּמָּן** (נכורות נה:), **הַלָּקוּחַ** - הקונה בהמות, **וְשֶׁנִּיתַּן לוֹ** - או שקיבל **בְּמַתָּנָה, פָּטוּר מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה**, ודורשים זאת (סס) מן הכתוב (שמות כג כח-כט) 'בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי, כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ', מה 'בניך' לא שייך בהם דין בכורה בלקיחה ומתנה שהרי אצלו נולדו, כך גם שורך וצאנך אין נוהג בהם דין בכורה בלקוח ומתנה[יז].

★

משנתינו הביאה לגבי האחים השותפים אופנים שחייבים במעשר בהמה ופטורים מן הקלבון, ולהיפך. הגמרא מביאה אופנים שחייבים בשניהם ופטורים בשניהם:

רַבִּי חִיָּיא אָמַר, שרַבִּי יִרְמְיָה בָּעֵי - שאל על דברי משנתנו שהביאה לגבי האחים[אוצר החכמה] שותפים רק את האופנים שחייבים במעשר בהמה ופטורים מן הקלבון ולהיפך שפטורים ממעשר בהמה וחייבים בקלבון, **וְלָמָּה לִית לָן אָמְרִין** - מדוע לא הביא התנא שני אופנים נוספים החלוקים בדיניהם, דהיינו **פְּעָמִים שֶׁהֵן** - האחים **חַיָּבִין בָּזֶה וּבָזֶה** - בקלבון ובמעשר בהמה,

מן הקלבון', והשיג עליו הראב"ד, 'א"א לא מצאתי לזה שורש לא בגמרא ולא בתוספתא ולא בירושלמי, ואני אומר שהטעהו מה שראה במקצת ספרים 'האחין והשותפין' והוא טעות סופרים ואינו כן אלא 'האחין השותפין'', וראה במגדל עוז שכתב שכבר 'מחלוקת ישנה היא בין הספרים והסופרים', וכאמור כאן בירושלמי הגירסא היא כגירסת הרמב"ם.

יז. **וכפי** שהבאנו במשנה את דרשת הבבלי (נכורות ו:) 'יהיה לך ולא של שותפות'.

יח. **וראה** מה שהבאנו בהערה בדברי המשנה אם פטורים לגמרי מן הקלבון או שחייבים בקלבון אחד.

יט. **רש"י** (נכורות ו: ד"ה גדיים).

כ. **רש"י** (נכורות ו: ד"ה אפילו).

כא. **רש"י** (נכורות ו: ד"ה אפילו).

כב. **בפירוש** ר' משולם ציין שבבבלי (נכורות ו:) הובאה מחלוקת זו בין רב ענן לרב נחמן, והמחלוקת של ר' אלעזר ור' יוחנן, אם יש ברירה, נאמרה באופן אחר.

כג. **ועיין** בבכורות (סס) הלימוד למעשר בהמה.

וּפְעָמִים שֶׁהֵם - האחים **פְּטוּרִים מִזֶּה וּמִזֶּה** - מקלבון וממעשר בהמה[א].

מבררת הגמרא, **הֵיכִי עֲבִידָא**[ב] - מה הם האופנים שחייבים או שפטורים מזה ומזה. מבארת הגמרא, שבאופן שהאחים **חָלְקוּ** את **הַנְּכָסִים** והכספים, ושוב חזרו ונשתתפו בהם[ג], **וְלֹא חָלְקוּ** את **הַבְּהֵמָה** כלל, **חַיָּבִין בָּזֶה וּבָזֶה**, במחצית השקל חייבים הם בקלבון כדין כל שותפים, ובמעשר בהמה חייבים שכן הבהמות נחשבות כמי שהן נמצאות עדיין בחזקת אביהם[ד], ובאופן שהאחים **חָלְקוּ** ביניהם את **הַבְּהֵמָה** ושוב חזרו ונשתתפו, **וְלֹא חָלְקוּ אֶת הַנְּכָסִים** והכספים כלל, **פְּטוּרִים מִזֶּה וּמִזֶּה**, במחצית השקל פטורים הם מקלבון כאילו אביהם שוקל בעבורם, וממעשר בהמה פטורים הם כדין השותפים[ה].

הגמרא מבארת באיזה אופן 'חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים מזה ומזה':

אָמַר רַבִּי מָנָא, הָדָא דְּאַתְּ אָמַר - מה שאתה אומר שאם חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים מזה ומזה, אין זה אלא **בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה הַבְּהֵמָה רוֹב** - שלא היו הבהמות רוב הנכסים שירשו מאביהן, אלא שהיו מיעוט הנכסים או אפילו שוה בשוה[ו], ולפיכך אף על פי שחלקו בבהמה עדיין פטורים הם מן הקלבון, שהרי את מחצית השקל מן הנכסים הם נותנים ובהם לא חלקו[ז], **אֲבָל אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה רוֹב** של נכסי אביהן, הולכים אחר הרוב והרי הבהמות **הֵן הֵן עִיקַּר נְכָסִים**, וכיון שחלקו בעיקר הנכסים כאילו חלקו בכולם וחייבים הם בקלבון[ח].

★

הגמרא מבארת את הטעם שאחים השותפים שלא חלקו פטורים מן הקלבון:

רַבִּי אָבִין אָמַר על דברי משנתנו שהאחים השותפים שעדיין לא חלקו את ירושת אביהם חייבים במעשר בהמה ופטורים מן הקלבון, **שֶׁרַבִּי שַׁמַּי בָּעֵי** - שאל על זה להבין את טעם הפטור, וכי **מִפְּנֵי שֶׁעֲשִׂיתָן כְּאֶחָד אֶחָד אֵצֶל מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה** - שהחמרנו בהם להחשיבם כאדם אחד ולחייבם במעשר בהמה, נוציא מזה גם קולא **שֶׁאַתְּ פּוֹטְרוֹ מִן הַקַּלְבּוֹן**, הרי ברור שרשות שניהם על הממון **תְּעִתִּידִים** הם לחלוק, ומן הראוי היה להחמיר עליהם ולחייבם בקלבון[ט]. **אָמְרוּ לֵיהּ** - ענו בני הישיבה לר' שמי על שאלתו, **לָא שַׁנְיָא הִיא** - וכי לא שונה דין יורשים שנכסיהם ב'תפוסת הבית'[י] משאר שותפים, ומכיון **שֶׁהוּא נוֹתֵן סֶלַע אַחַת שְׁלֵימָה** - שהסלע השלם שהם נותנים הוא מ'תפוסת הבית' הרי זה כאילו שקל אביהם בעבורם והרי הם פטורים מקלבון.

הגה(אהח 19/06/2018)שה על התירוץ:

שואלת הגמרא, **מַעֲתָּה** אם דין 'תפוסת הבית' יש כאן, היה לנו לומר **אֲפִילּוּ חָלְקוּ וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ**, יהיו האחים **חַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּפְטוּרִים מִן הַקַּלְבּוֹן, וּתְנִינָן** - ובמשנתינו לא שנינו כן אלא שהם **חַיָּבִין בְּקַלְבּוֹן וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה**, והגמרא אינה מתרצת על שאלה זו[יא].

★

הגמרא מבארת את הדין בשני גיסים שירשו את חמיהם:

רַבִּי בָּא בְּשֵׁם אַבָּא בַּר רַב הוּנָא אמר, **הִיא שְׁנֵי אַחִים שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן** - כשם שאחים שירשו את אביהם ולא חלקו בנכסים פטורים מן הקלבון וחייבים במעשר בהמה, **הִיא** - כך גם **בִּשְׁנֵי גִיסִין שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת חֲמִיהֶן** - שני בעלי אחיות שמת חמיהם בלא בנים והרי הם יורשים אותו, הדין הוא שכשלא חלקו בנכסים הרי הם חייבים במעשר בהמה ופטורים מן הקלבון, שכן היינו יכולים לומר שדווקא בבנים הנגררים אחר אביהם והירושה לא יצאה מרשות לרשות פטורים מן הקלבון, אבל ירושת חמיהם שבאה לידי החתנים רק מכח קנין קידושי נשותיהם, הוה אמינא שכלקוחות הם ופטורים ממעשר בהמה, ואין בהם דין 'תפוסת הבית' וחייבים הם בקלבון, קא משמע לן שדין החתנים כדין הבנים[יג].

★

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים מה היו עושים עם הקלבונות:

אומרת הברייתא[יד], **לְאֵיכָן הָיוּ הַקַּלְבָּנוֹת נוֹפְלִין** - מה היתה מטרת הקלבונות ולהיכן היו הולכים. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לִשְׁקָלִים** - לקופת כל מחציות השקל[טו] והיו קונים מהם קרבנות ציבור, ורבי מאיר לשיטתו שחיוב הקלבונות הוא מן התורה[טז], והתוספת מהתורה הולכת לאותו המקום של העיקר מהתורה[יז]. **רַבִּי לָעְזָר אוֹמֵר, לִנְדָבָה** - לצורך 'קיץ המזבח' היו, שקונים בהם עולות להקריבם בזמן שהמזבח בטל[יח]. **רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר**, ממון זה היה משמש לעשיית **רִיקּוּעַ זָהָב וְצִפּוּי לְבֵית קוֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים**, כדין מותר התרומה (לקמן פ"ד ה"ג). **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, שׁוּלְחָנִין** - פורטי המטבעות שהיו מחליפים לגזברים את המטבעות **הָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָן בִּשְׂכָרָן**[יט]. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים, לְהוֹצָאַת דְּרָכִים** - לתקן את הדרכים ולחפור בורות לצורך הרבים[כ].

הדרן עלך פרק באחד באדר

א. **רש"י** (נכורות נו: ד"ה נזקו).
ב. **ברש"ם**, 'כלומר היכי דמי'.
ג. **פני** משה.
ד. **רש"י** (נכורות נו: ד"ה שחלקו).
ה. **השארנו** את הגירסא שלפנינו כיון שכך מופיע להדיא בבבלי (נכורות נו:), אלא שכאן רבי ירמיה מניח זאת בשאלה ובבבלי פשיטא ליה לרבי ירמיה שכך הוא הדין, ויתכן שהסיבה שכאן הסתפק רבי ירמיה בדין זה דפטורין מזה ומזה הוא לפי המבואר שם בבבלי דסלקא דעתך אמינא כיון דחלקו בבהמה, ניזיל לחומרא ונימא גלו אדעתייהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימו וליחייבו בקלבון, קמ"ל שפטורין, וכאן הסתפק רבי ירמיה בזה גופא. וראה בפירוש ר' משולם וברש"ס שהביאו גירסא אחרת, אלא שכבר כתב הרש"ס שבגירסת הבבלי 'מתוקן הלשון יותר'.
ו. **רש"ם.**
ז. **תלמיד** רשבר"ש.
ח. **תלמיד** רשבר"ש ורש"ס.
ט. **רש"ם.**
י. **בגירסת** הרש"ס ועוד לא מופיע 'אמרו ליה' כהקדמה לתשובת הגמרא.
יא. 'תפוסת הבית' היא הגדרה לממון יורשים שעדיין לא חלקו ביניהם, ונחשב כאילו הוא עדיין ברשות אביהם.
יב. **רש"ם.** וכתב במהר"א פולדא, שהחילוק הוא פשוט ומחמת פשיטותו לא חש לתרצו, והוא, שבתפוסת הבית הרי זה כאילו אביהן מעשר את הבהמות והוא חייב במעשר, וכן כאילו הוא מביא השקלים בשבילם והוא פטור מקלבון על שקלם, משא"כ בחלקו ונשתתפו שוב אין לנכסים שייכות לאבא אלא היא שותפות מחודשת. וראה בתלמיד רשבר"ש שפירש את המשך הגמרא לענין גיסים כתשובה על שאלת הגמרא, שדווקא בירושה כשהיא עדיין בתפוסת הבית לא שנא בין אחים לגיסים, ואילו כשחילקו ביניהם אין זה כבר משום תפוסת הבית.
יג. **רש"ם** ופירוש ר' משולם.
יד. **בפירוש** ר' משולם, 'נראה שזו היא ברייתא שאינה במשנה ומצאנוה בתוספתא'.
טו. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב שאין להקשות דהא במחצית השקל נצטוו שהעשיר לא ירבה, כיון שהקלבון בטל הוא לשקל, ע"ש.
טז. **פירוש** ר' משולם.
יז. **רש"ם.** בפירוש ר' משולם הוסיף שיכולים לקנות מן הקלבונות קרבנות ציבור, כיון שהנותנים מסרום יפה יפה.
יח. **רש"ם.**
יט. **רש"ם.**
כ. **פירוש** ר' משולם, והוא גרס בגמרא 'להוצאת רבים', וכגירסא זו גם כתב בתלמיד רשבר"ש ופירש שהיא לצורך בניית חומות העיר ומגדלותיה. וראה ברש"ס, 'להוצאת דרכים, ההוצאה שצריך למשאות עד שיגיעו השקלים להקדש'.

נקלגון וגמעשר בהמה: היך עבידא. כמו היכי דמי: ס"ג חלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה חייבין בזה ובזה חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורין בזה ובזה. וכ"ה בגכורות פ"ט. והכי פירושו חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו ולא חלקו בבהמה דגבי קלגון הוו כשאר שותפין וגבי בהמה הוו כתפוסת הבית: הן הן עיקר נכסיו. ומע"פ שחלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה פטורין מקלגון: רבי שמי. פריך וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה הוחיל ולא חלקו נאמר שיהיו פטורין מן הקלגון מע"פ שלא נתנו שקליהן מן ירושת אביהן ומע"פ שהבהמות הן עיקר הנכסים אין לפטרן. כך למדתי ממגדל עוז בשם הר"מ מקוצי ודלא כהרמ"פ ודבריו תמוהין: לא שנייא היא. שאני הכא שהוא נותן סלע שלימה מחותן המעות שהיו מגיעין על חלקו הלכך הרי הוא כחילו לא חילקו: ופריך מעתה. לדברך שעיקר הטעם שפטורים לפי שהוא נותן הסלע השלימה ממה שהוא מגיע על חלקו אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו יהיו פטורין ואין לו תגן הכי: היא שני אחין וכו'. כלומר אין חילוק כל שבא מכח ירושה הרי הוא כתפיסת הבית מע"ג שאין בירושה לחורייתא ולא שקל החותן בשבילם ויש פירושים אחרים בשמועה זו וזו הכ"ל לפום פשטא דשמעתא: שולחנין. שגבו השקלים במדינה כמ"ש הרמב"ם הן נטלו חותן בשכרן: להוצאת דרכים. להביא השקלים לירושלם:

סליק פרק ראשון

הלכה א מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן לדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. חיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: במקדש. מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע בתוך הקרבנות על הגבי ועל העתיד לגבות להוליכם למקום: אם נתרמה תרומה. מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות שלא יהיה חלק הקרבנות חף לאותו שעדיין לא שקלו: נשבעין השלוחים לגזבר. להוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: ואם לאו. שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: שוקלין אחרים תחתיהן. שקלים הרשומים שקבלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממי אין מגרפין למרגליות שהוא קל יותר: תיזיל המרגליות. וכן לכל שוה כסף אבל טיבעא לא זיל: ובולן. לעיל קתני התם הדברים שצריך לפדותם כגון בכור אדם ודומיהן וקתני ובולן נפדין וכו': מתניתין. דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין מדתנין להיותו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין להיותו למי שלא שקל משתקל לא היו שופרות במדינה אלא לשכת הגזית דוקא: מתני'. דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: אבל בשומר שכר. אין כדין זה דמ"ם אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: בלסטים מזויין. להוי תוסם ובאותם שפילו מ"ם פטור אם נשבע שנאנסה: אתיא במ"ד. מתני' דמחלק בין נתרמה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: שבני העיר גבו ומקרוס ליד שלים: לא בדא. דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין מורמין על הגבי אלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: דר"ש היא. הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש אין לחלק שהשומרים נשבעים הקדם שנמירת מדעתיה דהא"ר

ה) גכורות פ"ט ה"ג: **ו)** תוספתא פרק ג' ועי' מגחות קט ע"ב: **ז)** גכורות נו ע"ב: **ח)** ב"מ נח ע"ב: **ט)** (גכורות מט ב): **י)** ע' ב"מ נח ע"ב: **יא)** גכורות קח ע"ב:

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ו מהל' גכורות הלכה יג ופרק ג משקלים הלכה ה וכהגהות: לט ב מיי' פרק ג משקלים הל"ג וכהגהות: **א** ג מיי' שם פ"ג הלכה ד: **ב** ד מיי' שם הל"ח: **ג** ה מיי' שם פ"ג הלכה ט ע: **ד** ו מיי' פרק יג מגכורים הלכה ו טוש"ע יו"ד סי' שה: **ה** ז מיי' פרק ג משקלים הל"ח: **ו** ח מיי' שם פרק ב הל"ח (בהיפוך): **ז** ט מיי' שם פרק ג הלכה ע: **ח** י מיי' שם פ"ג הלכה ע:

נוסחת הבבלי

(א) ריקועי פחים ציפוי כו': **(ב)** במי ששקעה ספינתו כו': **(ג)** א"ר איסטיני בן סימון: **(ד)** ברם אית מאן דאמר אין כו':

הגהות הב"ח

(ע) בני העיר שנלחו את שקליהן:

הגהות הגר"א

[א] חלקו הנכסים וכו'. כל"ל ועיין בק"ע: **[ב]** ל"ל אפי' חלקו ונשתתפו פטורים מן הקלגון. והשתא נמחק. וה"פ אפילו חלקו ונשתתפו לעומתן נמי שלא ע' שלימה יהי' פטורין מן הקלגון ומשני ר' ביבי וכו': **[ג]** ואין פודין בכלים. ל"ג: **[ד]** בני העיר וכו'. ל"ג לה:

גליון הש"ס

[ע] עי' בריטב"ע שבועות לף י' ע"ב ובכ"י שם:

ריבב"ן

מתני א' דרכונות. כמו דרכמוני זהב בספר עזרא: מפני משוי הדרך. להקל מעליהן. ירושלמי ויעשו חותן מרגלית כלומר מכל השקלים יקנו מרגלית ויקלו ממשוי יותר. ושני שמא תוך המרגלית ומגלת ההקדש מפסיד אבל הדרכונות אין לחוש שמא יוצלו מהן המטבעות היוצאין בירושלים: מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא כלומר בתקלין עתיקין לא שנו אלא שמא תוך המרגלית ולא חיישינן שמא תוך בחין אלא לחומת העיר ומגדלותיה: בני העיר ששלחו את שקליהן אם נתרמה התרומה. מן הכסף שנלשכה ונתנוהו בקופות דמניא בתוספתא פרק ג' מורמין על המשכון ועל הגבוי ועל העתיד לגבות ומגלת שמותן השקלים ברשות הקודש חיתיהו ונגנבו או נאבדו אותן שנשבעין לגזברין שההפסד לקדש ומה תאמר והתנן בשבועות אין נשבעין על ההקדשות דרעהו אמר רחמנא ולא הקדש אמרי' בפרק הזהב אמר שמואל הכא בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן מי הכי נשבעין לגזברין נשבעין לבני העיר מבעי ליה אמר רבא נשבעין לבני העיר במעמד הגזברין כי היכי דלא ניתבדינהו שלא הפריזו שקלים מי נמי כי היכי דלא ניקרינהו פושעים והא נגנבו או אבדו קתני ומשמר שכר חייב בגניבה ואבידה והכא נהי דלא משלמי דשומר שכר פטור לשלם להקדש דכי יתן חיש אל רעהו כתיב ולא הקדש אגרייהו מיהא לפסוד אמר רבא נגנבו בלסטים מזוין אבדו שטבעה ספינתו בים דיש להוי תוסם ושומר שכר פטור בתונסין ר' יוחנן אמר הא מני ר' שמעון היא דאמר קדשים שחייבין בתמריותן נשבע עליהן בפרק מרובה אמר ר' שמעון קדשים שחייבין בתמריותן חייב שאינו חייב בתמריותן פטור לענין תשלומי כפל ומדחייב הגנב כפל כממונו דמי. הכי נמי לענין שבועה. המיתח עד שלא נתרמה התרומה משנתרמה התרומה קדשים שאין חייב בתמריותן הינהו דתנן תורמין על התבוי ועל הגבוי כו' אמר ר' אלעזר שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יוצלו בהקדשות פי' שלא יוצלו בשמירתן נשבעין לבני העיר הוחיל ואתרא חכמה

תקלין חדתין

היך עבידא. היכי דמי: ס"ג חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים בזה ובזה. לכיון שחלקו בבהמה וחזרו ונשתתפו ה"ל לענין מעשר בהמה כשותפין ופטורין ממעשר ובנכסים שלא חילקו עדיין שם תפוסת הבית עליהן ופטורין מקלגון והא קמ"ל דסד"א הלא נקל כולי האי לכיון דחלקו בבהמה נזיל לחומרא וימות גלו תדעמיה דלמיפלג בנכסים נמי קיימי וליחייבו בקלגון קמ"ל הכי מפרש לה בבכורות (ו ג) חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו לגבי קלגון הו"ל כשותפין וחייבין ובבהמה לא חלקו הו"ל עדיין שם תפוסת הבית על הבהמות וחייבין בזה ובזה: **הדא דאמרת.** לבשחלקו הנכסים לחוד לחייבין בקלגון שלא היתה הבהמה שוה יותר מהנכסים: הן הן עיקר נכסיו. ומפי' חלקו הנכסים והבהמות פטורים מקלגון דבתר רובא אזלינן: **ר"ש בש.** מתניתין פריך דקתמר לא חלקו פטורים מן הקלגון: **לא שנייא הוא.** כלומר וכי לא שנית הוא לכיון ולא חלקו נותן סלע ע' שלימה דעדיין קיימת תפוסת הבית ולא תשיב כהלומה: **אפילו חלקו ונשתתפו.** לעומתן נמי סלע ע' שלימה יהיו פטורין מן הקלגון ומשני ר' ביבי הוא שני מחין הוא שני גיסין כלומר כיון שחלקו קמ"ל שחמ"כ נשתתפו הוו כחדרים לענין מיזוג קלגון: **רמ"א לשקלים.** ר"מ לטעמיה דאמר לעיל כשם שקלו תורה כך קלגוו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין מותן בשכרן: **להוצאת דרכים.** להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות שהיו שופרות במקדש בו'. עיין מ"ש בפי' כאן הוא לשון מרן הגאון שהיה שיטתו כן בזה שבקלו תורה כך קלגוו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין מותן בשכרן: **להוצאת דרכים.** להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות

והולכים תמ"כ למקדש: **הדרן עלך באחד באדר**

מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן לדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: **שופרות.** חיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: **במקדש.** מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע בתוך הקרבנות על הגבי ועל העתיד לגבות להוליכם למקום: **אם נתרמה תרומה.** מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות על הגבי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות חף לאותו שעדיין לא שקלו: **נשבעין השלוחים לגזבר.** להוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: **ואם לאו.** שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: **שוקלין אחרים תחתיהן.** שקלים הרשומים שקבלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממי אין מגרפין למרגליות שהוא קל יותר: **תיזיל המרגליות.** וכן לכל שוה כסף אבל טיבעא לא זיל: **ובולן.** לעיל קתני התם הדברים שצריך לפדותם כגון בכור אדם ודומיהן וקתני ובולן נפדין וכו': **מתניתין.** דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין להיותו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין להיותו למי שלא שקל משתקל לא היו שופרות במדינה אלא לשכת הגזית דוקא: **מתני'.** דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: **אבל בשומר שכר.** אין כדין זה דמ"ם אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: **בלסטים מזויין.** להוי תוסם ובאותם שפילו מ"ם פטור אם נשבע שנאנסה: **אתיא במ"ד.** מתני' דמחלק בין נתרמה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: **לא בדא.** דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין מורמין על הגבי ואלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: **דר"ש היא.** הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש אין לחלק שהשומרים נשבעים הקדם שנמירת מדעתיה דהא"ר יוחנן ניחא נשבעים לגזברים ואם לאו נשבעים לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן הדא היא דר"ש אלא נשבעין לגזברין

משנת אליהו

הלכה א בשם שהיו שופרות במקדש בו'. עיין מ"ש בפי' כאן הוא לשון מרן הגאון שהיה שיטתו כן בזה שבקלו תורה כך קלגוו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין מותן בשכרן: **להוצאת דרכים.** להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות שהיו שופרות במקדש בו'. עיין מ"ש בפי' כאן הוא לשון מרן הגאון שהיה שיטתו כן בזה שבקלו תורה כך קלגוו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין מותן בשכרן: **להוצאת דרכים.** להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות

מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן לדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: **שופרות.** חיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: **במקדש.** מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע בתוך הקרבנות על הגבי ועל העתיד לגבות להוליכם למקום: **אם נתרמה תרומה.** מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות שלא יהיה חלק הקרבנות חף לאותו שעדיין לא שקלו: **נשבעין השלוחים לגזבר.** להוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: **ואם לאו.** שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: **שוקלין אחרים תחתיהן.** שקלים הרשומים שקבלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממי אין מגרפין למרגליות שהוא קל יותר: **תיזיל המרגליות.** וכן לכל שוה כסף אבל טיבעא לא זיל: **ובולן.** לעיל קתני התם הדברים שצריך לפדותם כגון בכור אדם ודומיהן וקתני ובולן נפדין וכו': **מתניתין.** דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין להיותו למי שלא שקל משתקל לא היו שופרות במדינה אלא לשכת הגזית דוקא: **מתני'.** דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: **אבל בשומר שכר.** אין כדין זה דמ"ם אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: **בלסטים מזויין.** להוי תוסם ובאותם שפילו מ"ם פטור אם נשבע שנאנסה: **אתיא במ"ד.** מתני' דמחלק בין נתרמה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: **לא בדא.** דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין מורמין על הגבי ואלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: **דר"ש היא.** הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש אין לחלק שהשומרים נשבעים הקדם שנמירת מדעתיה דהא"ר יוחנן ניחא נשבעים לגזברים ואם לאו נשבעים לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן הדא היא דר"ש אלא נשבעין לגזברין

פרק שני - מצרפין שקלים

הלכה א – משנה

המשנה מבארת את סדר העלאת השקלים לירושלים:
אומרת המשנה, גבאים הלוקחים שקלים מבני העיר ומוליכים אותם לירושלים[כא], **מְצָרְפִין שְׁקָלִים** - מותרים הם להחליף את מטבעות השקלים, **לְדַרְכּוֹנוֹת**[כב] - מטבעות גדולים של זהב[כג], **מִפְּנֵי מַשּׁוי הַדֶּרֶךְ** - כדי להקל מעליהם את הטורח שיש בהולכת הרבה מטבעות קטנים[כד].

בפרק שישי מובא ששלשה עשר שופרות היו בבית המקדש לאיסוף כספים לצרכים שונים. שופרות אלו הם תיבות שמניחים בהן מעות[כה], וצורתן כשופר, צרות מלמעלה ורחבות מלמטה, מפני הרמאים שלא יוכלו להכניס ידם ולהוציא מעות מן התיבה[כו].

אומרת המשנה, **כֻּלָּם שֶׁהָיוּ שׁוֹפָרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ**[כז], **כָּךְ הָיוּ שׁוֹפָרוֹת** לפני גבאי השקלים[כח] **בַּמְּדִינָה** - בכל ערי ישראל[כט], ולאחר שקיבצו את השקלים מבני העיר היו מעלים זאת לירושלים[ל].

המשנה דנה מה הדין כשנאבדו השקלים מיד השליחים:
בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶן ביד שליחם להוליכם לירושלים[לא], **וְנִגְנְבוּ** השקלים מידי השליח[לב] **אוֹ שֶׁאָבְדוּ** ממנו, **אִם נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה** - אם נודע לבני העיר[לג] על הגניבה או האבידה לאחר שהגזברים כבר תרמו את הלשכה בבית המקדש, **נִשְׁבָּעִין** השליחים **לַגִּזְבָּרִין**, כדין כל שומר שנשבע שלא פשע בשליחותו ולא שלח בה יד, וזאת משום שתרומת הגזברים נעשית עבור כל ישראל, בין לאלו ששקליהם עדיין לא הגיעו ובין לאלה שעדיין לא נתנו, כדי שלכולם יהיה חלק בקרבנות הציבור, ותמורת זאת זוכים הגזברים בכל השקלים שכבר נתרמו ונחשב כאילו כבר באו לידם, ואם נגנבו או אבדו הפסיד ההקדש, ונמצא שהגזברים הם בעלי הדין של השליחים[לד]. **וְאִם לָאוּ** - שנודע לבני העיר על הגניבה והאבידה קודם שנתרמה התרומה ועדיין לא זכה ההקדש בשקלים, שאז דין בני העיר הוא שחייבים לשקול מחדש, **נִשְׁבָּעִין** השליחים **לִבְנֵי הָעִיר** שהם בעלי הדין שלהם, **וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִין תַּחְתֵּיהֶן** - מחויבים ליתן שקלים אחרים תחת השקלים הראשונים[לה].

ואם לאחר שתרמו בני העיר שנית **נִמְצְאוּ** השקלים שאבדו[לו], **אוֹ שֶׁהֶחֱזִירוּם הַגַּנָּבִים** באופן שנגנבו[לז], **אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים** - אף השקלים השניים קדושים, שמכיון שהוקדשו נשארו בקדושתם[לח], **וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה הַבָּאָה** - אין בני העיר יוצאים בהם ידי חובת מחצית השקל של השנה הבאה כיון שהוקדשו לשנה הזאת[לט].

★

גמרא

שנינו במשנתינו 'מצרפין שקלים לדרכונות מפני משוי הדרך'.
הגמרא מבארת מפני מה אין מצרפין שקלים למרגליות:
שואלת הגמרא, **וְיַעֲשׂוּ אוֹתָן מַרְגָּלִיּוֹת** - וכי לא עדיף שיקנו בשקלים אבנים טובות שהן קלות יותר במשא הדרך[מ], ואילו במשנה משמע שמצרפים דווקא למטבעות[מא]. מתרצת הגמרא, חוששים אנו **שֶׁמָּא תַּזִּיל הַמַּרְגָּלִיּוֹת** - שמא יוזל ערך המרגליות, **וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ מַפְסִיד**, ואילו במטבעות לא מצוי שישתנה השער[מב].

הגמרא מביאה ראיה שחוששים להוזלת המרגליות[מג]:
כְּהַהִיא דְּתְנִינָן תַּמָּן בדברי המשנה (נכורות מט:) על הדברים שהצריכה התורה לפדותם, **וְכוֹלָן**, כגון בכור והקדש[מד], **נִפְדִּין בְּכֶסֶף** - במטבעות, **וּבִשְׁוֵה כֶּסֶף** - או במטלטלים, כיון ששוה כסף נחשב ככסף, **חוּץ מִשְּׁקָלִים**[מה] שרשאי לפדותם דווקא במטבעות[מו]. והרי יש להקשות על המשנה, **וְאֵין פּוֹדִין בִּכְלִים**[מז] - מדוע לא יוכלו לפדות את השקלים בכלים בתורת שוה כסף, כמו שיכולים לפדות כן את הבכור, **וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק**, שהטעם הוא **שֶׁמָּא יַזִּילוּ הַכֵּלִים** - שחוששים שמא יוזל ערך המטלטלים קודם שימכרום הגזברים **וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ מַפְסִיד, אוֹף הָכָא נַמִּי** - וכן נסביר גם כאן שהטעם שאין מצרפים למרגליות הוא מפני שחוששים **שֶׁמָּא תַּזִּיל הַמַּרְגָּלִיּוֹת וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ מַפְסִיד.**

★

שנינו במשנה שהיו שופרות במדינה שלתוכם אספו את השקלים.
הגמרא מבררת לאיזה שקלים היו שופרות במדינה:
אומרת הגמרא, **מַתְנִיתָא** - משנתינו שאמרה שהיו שופרות במדינה, היא דווקא **בְּתִקְלִין חֲדַתִּין** - בשקלים חדשים שנגבו באדר לצורך השנה הבאה, **אֲבָל בְּתִקְלִין עַתִּיקִין** - בשקלים ישנים שאותם משלימים אלו שלא נתנו בשנים הקודמות, **לָא תְּדָא** - אינם בדין זה. כלומר, שלא היו שופרות במדינה לצורך השקלים הישנים, אלא מי שחייב לפרוע את של שנה שעברה, צריך להביאו לבית המקדש. ומביאה הגמרא ראיה מברייתא, **וְתָנֵי בֵּן** - וכך שנינו בברייתא, **עַתִּיקִין בַּמִּקְדָּשׁ וְאֵין עַתִּיקִין בַּמְּדִינָה** - שקופות השופרות לאיסוף השקלים הישנים היו מוצבות רק במקדש ולא במדינה[מח].

★

שנינו במשנתינו 'בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר

כא. רש"ם, וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב שבני העיר הם שהיו מצרפין השקלים לדרכונות.
כב. הריבב"ן כתב שמטבע זה מוזכר בעזרא (ז פט) 'זהב דרכמונים', ובמאירי ציין שהוא בשווי שני סלעים. ובפירוש ר' משולם כתב דבר חידוש שמטבע זה נקרא בשמו מפני שהוא טוב לדרך.
כג. בפרישת הרא"ש כתב שמותרים הם להחליף דווקא למטבעות של זהב שאין מצוי בהם שינוי שערים, ולא לזהב שאינו טבוע שמא ישתנה השער ויפסיד ההקדש, וכיוצא בזה אמרו בגמרא לענין מרגליות.
כד. בתפארת ישראל (פאה פ) ביאר דקמ"ל בזה שאף שהגבאים בירושלים יחזרו ויפרטו למטבעות קטנות, ויפסיד ההקדש את דמי השולחני, אפ"ה אין חוששים לזה, ויש מהאחרונים שביאר שהחידוש הוא שמותר לצרף רק לדרכונות ולא למרגליות וכמבואר בגמרא. וראה בפירוש ר' משולם שכתב, 'קונים זהובים שיכול להוליכן בשימור', ויתכן שכוונתו שאין כאן רק רשות ביד הגבאים לצרף השקלים וכפשטות לשון הראשונים, אלא החידוש במשנה הוא שחובה על הגבאים לעשות כן, מפני משוי הדרך שיכולים המטבעות הקטנים להאבד, וכן משמע מדברי הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ד).
כה. פרישת הרא"ש.
כו. להלן (פ"ו ה"ב).
כז. מדברי כל המפרשים נראה שכאן אין פירושו של 'מקדש' נתון למחלוקת שהזכרנו בפרק ראשון אם הכוונה לבית המקדש או לירושלים, וראה במאירי שדעתו ש'מקדש' היינו ירושלים ואילו כאן פירש שהכוונה לבית המקדש.
כח. רש"ם.
כט. מאירי (ד"ה והמשנה הלמשנה).
ל. פירוש ר' משולם.
לא. ברש"ם הוסיף, 'למעוטי ביד שלוחי בית דין, דהתם בית דין הם הבעלים לעולם'.
לב. רש"י (נדה מציעתא מ: ד"ה וגנבו).
לג. ברש"י (שם ד"ה שם) כתב, 'אם כשבאו לדין כבר נתרמה התרומה', והעיר הרש"ש שהיה לו לרש"י לכתוב דאזלינן בתר הזמן שנודע לבני העיר, ואכן כך הוא ברש"ס.
לד. רש"ם.
לה. רש"י (ב"מ נח. ד"ה ומס).
לו. רש"י (שם ד"ה נמצאו).
לז. רש"י (שם ד"ה שהחזירום).
לח. רש"י (שם ד"ה אלו).
לט. פרישת הרא"ש. ובריבב"ן כתב, 'מפרש ביומא (פה.) טעם לפי שאין חובות שנה זו קרבין לשנה הבאה. באופן אחר כתב הרש"ס, 'דהא אסחו בני העיר מינייהו דעתייהו והקדש הוא דמרויח'.
מ. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
מא. רש"ם.
מב. עיין ברש"ס מה שהעיר כאן, ומסקנתו היא, 'ומכל מקום אינו מצוי כל כך שישתנה השער שלו'.
מג. פירוש ר' משולם.
מד. רש"ם.
מה. ובבלי (נכורות נא.) מבואר דתנא ושייר מעשר שני והראיון שאף הם במטבעות דווקא.
מו. רש"ם.
מז. הגר"א מחק תיבות אלו 'ואין פודין בכלים', אולם לפנינו השארנו וביארנו כביאור הרש"ס.
מח. קרבן העדה. והנה הרמב"ם כתב להדיא שאף במדינה היו שופרות לתקלין עתיקין, וכתב התוספות יו"ט שליבו אומר לו שלרמב"ם היתה גירסא אחרת בדברי

נקלגון וגמעשר בהמה: היך עבידא. כמו היכי דמי: ה"ג חלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה חייבין בזה ובזה חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורין בזה ובזה. וכ"ה בגכורות פ"ט. והכי פירושו חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו ולא חלקו בבהמה דגבי קלגון הוו כשאר שותפין וגבי בהמה הוו כתפוסת הבית: הן הן עיקר נכסיו. ומע"פ שחלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה פטורין מקלגון: רבי שמי. פריך וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה הוחיל ולא חלקו נאמר שיהיו פטורין מן הקלגון מע"פ שלא נתנו שקליהן מן ירושת אביהן ומע"פ שהבהמות הן עיקר הנכסים אין לפטרן. כך למדתי ממגדל עוז בשם הר"מ מקוצי ודלא כהרמ"פ ודבריו תמוהין: לא שנייא היא. שאני הכא שהוא נותן סלע שלימה מחותן המעות שהיו מגיעין על חלקו הלכך הרי הוא כחילו לא חילקו: ופריך מעתה. לדברך שעיקר הטעם שפטורים לפי שהוא נותן הסלע השלימה ממה שהוא מגיע על חלקו אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו יהיו פטורין ואין לו תגן הכי: היא שני אחין וכו'. כלומר אין חילוק כל שבא מכח ירושה הרי הוא כתפיסת הבית מע"ג שאין בירושה לחורייתא ולא שקל החותן בשבילם ויש פירושים אחרים בשמועה זו וזו הכ"ל לפום פשטא דשמעתא: שולחנין. שגבו השקלים במדינה כמ"ש הרמב"ם הן נטלו חותן בשכרן: להוצאת דרכים. להביא השקלים לירושלם:

סליק פרק ראשון

הלכה א מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן לדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: במקדש. מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע להולך למקדש: ששלחו את שקליהן. כיד שלים להוליכם ללשכה: אם נתרמה תרומה. מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו: נשבעין השלוחים לגזבר. דהוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: ואם לאו. שבשעה שנאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: שוקלין אחרים תחתיהן. שקלים הרשומים ששקלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממאי אין מניחין למרגליות שהוא קל יותר: תיזיל המרגליות. וכן לכל זוז כסף אבל טיבעא לא זיל: וכולן. לעיל קתני התם הדברים שנחיך לפדותם כגון בכור פדם ודומיהן וקתני וכולן נפדין וכו': מתניתן. דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין דהיינו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין דהיינו למי שלא שקל משתקד לא היו שופרות במדינה אלא צריך להביאן למקדש דוקא: מתני'. דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: אבל בשומר שכר. אין כדין זה דמ"מ אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: בלסטים מזויין. להוי חזק ואחזק אפילו מ"מ פטור אם נשבע שנאנסה: אתיא כמ"ד. מתני' למחלוקת בין נתרמה התרומה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: לא בדא. דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין תורמין על הגבוי אלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: דר"ש היא. הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש הא ק"ל אין נשבעין על ההקדשות: שבועת תקנה. כדי שלא יזלזלו השומרים בשמירת הקדש אבל מדאוריימא פטור לגמרי וכאן הוא תקנה: משום שבועת תקנה. מדאוריימא פטור לגמרי וכאן הוא תקנה לה שלא יזלזלו בשמירת הקדש: ס"ג ע"ד דר"י ניחא נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר אלא לר"א נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן הדא היא דר"ש אלא נשבעין לגזברין

הלכה א בשם שהיו שופרות במקדש בו'. עיין מ"ש בפי' כאן הוא לשון מרן הגאון שהיה שיטתו כן בזה שכשקלו תורה כך קבלנו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין שותן בשכרן: להוצאת דרכים. להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות דרכים של השלוחים שהיו מהילה במדינה והולכים מ"מ למקדש: **הדרן עלך באחד באדר**

מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן בדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: במקדש. מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע להולך למקדש: ששלחו את שקליהן. כיד שלים להוליכם ללשכה: אם נתרמה תרומה. מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו: נשבעין השלוחים לגזבר. דהוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: ואם לאו. שבשעה שנאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: שוקלין אחרים תחתיהן. שקלים הרשומים ששקלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממאי אין מניחין למרגליות שהוא קל יותר: תיזיל המרגליות. וכן לכל זוז כסף אבל טיבעא לא זיל: וכולן. לעיל קתני התם הדברים שנחיך לפדותם כגון בכור פדם ודומיהן וקתני וכולן נפדין וכו': מתניתן. דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין דהיינו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין דהיינו למי שלא שקל משתקד לא היו שופרות במדינה אלא צריך להביאן למקדש דוקא: מתני'. דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: אבל בשומר שכר. אין כדין זה דמ"מ אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: בלסטים מזויין. להוי חזק ואחזק אפילו מ"מ פטור אם נשבע שנאנסה: אתיא כמ"ד. מתני' למחלוקת בין נתרמה התרומה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: לא בדא. דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין תורמין על הגבוי אלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: דר"ש היא. הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש הא ק"ל אין נשבעין על ההקדשות: שבועת תקנה. כדי שלא יזלזלו השומרים בשמירת הקדש אבל מדאוריימא פטור לגמרי וכאן הוא תקנה לה שלא יזלזלו בשמירת הקדש: משום שבועת תקנה. מדאוריימא פטור לגמרי וכאן הוא תקנה לה שלא יזלזלו בשמירת הקדש: ס"ג ע"ד דר"י ניחא נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן הדא היא דר"ש אלא נשבעין לגזברין

ריבב"ן

מתני א' דרכונות. כמו דרכמוני זהב בספר עזרא: מפני משוי הדרך. להקל מעליהן. ירושלמי ויעשו חותן מרגלית כלומר מכל השקלים יקנו מרגלית ויקלו ממשוי יותר. ושני שמא תזול המרגלית ומצא ההקדש מפקיד אבל הדרכונות אין לחוש שמא יוזלו מהן המטבעות היוצאין בירושלים: מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא כלומר בתקלין עתיקין מותר לקנות מרגלית ולא חייבין שמא תזול בחין בלא לחומת העיר ומגדלותיה: בני העיר ששלחו את שקליהן אם נתרמה התרומה. מן הכסף שנלשכה ונתנוהו בקופות דמניא בתוספתא פרק ג' מורמין על המשכון ועל הגבוי ועל העתיד לגבות ומצא שמותן השקלים ברשות הקודש חימינהו ונגנבו או נאבדו נשבעין לגזברין שההפסד לקדש ואם תאמר והתנן בשבועות אין נשבעין על ההקדשות לרעהו תאמר רחמנא ולא הקדש תאמרי בפרק הזהב תאמר שמואל הכא בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן מי הכי נשבעין לגזברין נשבעין לבני העיר מבעי ליה תאמר רבא נשבעין לבני העיר במעמד הגזברין כי היכי דלא ניתבדינהו שלא הפריש שקלים מי נמי כי היכי דלא ניקרינהו פושעים והא נגנבו או אבדו קתני ושומר שכר חייב בגניבה ואבידה והכא נהי דלא משלמי דשומר שכר פטור לשלם להקדש דכי יתן חיש אל רעהו כחיב ולא הקדש תגרייהו מיהא לפסוד תאמר רבא נגנבו בלסטים מזוין אבדו שטבעה ספינתו בים שהוי חזק ושומר שכר פטור בשונקין ר' יוחנן תאמר הא מני ר' שמעון היא דאמר קדשים שחייבין בתחריותן נשבע עליהן בפרק מרובה אמר ר' שמעון קדשים שחייבין בתחריותן חייב שאינו חייב בתחריותן פטור לענין תשלומי כפל ומדחייב הגנב כפל כממונו דמי. הכי נמי לענין שבועה. המיתח עד שלא נתרמה התרומה משנתרמה התרומה קדשים שאין חייב בתחריותן הוי אמר תאמר על האבוד ועל הגבוי כו' אמר ר' אלעזר שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יזלזלו בהקדשות פי' שלא יזלזלו בשמירתן נשבעין לבני העיר הוחיל

תקלין חדתין

היך עבידא. היכי דמי: ה"ג חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים בזה ובזה. לכיון שחלקו בבהמה וחזרו ונשתתפו ה"ל לענין מעשר בהמה כשותפין ופטורין ממעשר ובנכסים שלא חילקו עדיין שם תפוסת הבית עליהן ופטורין מקלגון והא קמ"ל דסד"א דלא נקל כולי האי לכיון דחלקו בבהמה נזל לאומרא ויימא גלו לאדעתייהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימי וליתייבו בקלגון קמ"ל הכי מפרש לה בגכורות (ג' ג) חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו לגבי קלגון הוי"ל כשותפין וחייבין ובבהמה לא חלקו הוי"ל עדיין שם תפוסת הבית על הבהמות וחייבין בזה ובזה: הדא דאמרת. דבשחלקו הנכסים לאחר דחייבין בקלגון שלא היתה הבהמה שוה יותר מהנכסים: הן הן עיקר נכסיו. ומפני מה חלקו הנכסים הבהמות פטורים מקלגון דבתר רובא אזלינן: ר"ש בשם ר' שמעון פליגי דתמן מורמין על המשכון ועל הגבוי כו' אמר ר' אלעזר שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יזלזלו בהקדשות פי' שלא יזלזלו בשמירתן נשבעין לבני העיר הוחיל

אוצר החכמה

לענין חיוב קלגון: רמ"א לשקלים. ר"מ לטעמיה דאמר לעיל כשם שמקלו תורה כך קבלנו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין שותן בשכרן: להוצאת דרכים. להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות דרכים של השלוחים שהיו מהילה במדינה והולכים מ"מ למקדש: **הדרן עלך באחד באדר**

מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן בדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: במקדש. מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע להולך למקדש: ששלחו את שקליהן. כיד שלים להוליכם ללשכה: אם נתרמה תרומה. מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו: נשבעין השלוחים לגזבר. דהוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: ואם לאו. שבשעה שנאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: שוקלין אחרים תחתיהן. שקלים הרשומים ששקלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממאי אין מניחין למרגליות שהוא קל יותר: תיזיל המרגליות. וכן לכל זוז כסף אבל טיבעא לא זיל: וכולן. לעיל קתני התם הדברים שנחיך לפדותם כגון בכור פדם ודומיהן וקתני וכולן נפדין וכו': מתניתן. דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין דהיינו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין דהיינו למי שלא שקל משתקד לא היו שופרות במדינה אלא צריך להביאן למקדש דוקא: מתני'. דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: אבל בשומר שכר. אין כדין זה דמ"מ אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: בלסטים מזויין. להוי חזק ואחזק אפילו מ"מ פטור אם נשבע שנאנסה: אתיא כמ"ד. מתני' למחלוקת בין נתרמה התרומה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: לא בדא. דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין תורמין על הגבוי אלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: דר"ש היא. הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש הא ק"ל אין נשבעין על ההקדשות: שבועת תקנה. כדי שלא יזלזלו השומרים בשמירת הקדש אבל מדאוריימא פטור לגמרי וכאן הוא תקנה לה שלא יזלזלו בשמירת הקדש: משום שבועת תקנה. מדאוריימא פטור לגמרי וכאן הוא תקנה לה שלא יזלזלו בשמירת הקדש: ס"ג ע"ד דר"י ניחא נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן הדא היא דר"ש אלא נשבעין לגזברין

משנת אליהו

הלכה א בשם שהיו שופרות במקדש בו'. עיין מ"ש בפי' כאן הוא לשון מרן הגאון שהיה שיטתו כן בזה שכשקלו תורה כך קבלנו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין שותן בשכרן: להוצאת דרכים. להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות דרכים של השלוחים שהיו מהילה במדינה והולכים מ"מ למקדש: **הדרן עלך באחד באדר**

מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן בדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: במקדש. מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע להולך למקדש: ששלחו את שקליהן. כיד שלים להוליכם ללשכה: אם נתרמה תרומה. מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו: נשבעין השלוחים לגזבר. דהוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: ואם לאו. שבשעה שנאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: שוקלין אחרים תחתיהן. שקלים הרשומים ששקלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממאי אין מניחין למרגליות שהוא קל יותר: תיזיל המרגליות. וכן לכל זוז כסף אבל טיבעא לא זיל: וכולן. לעיל קתני התם הדברים שנחיך לפדותם כגון בכור פדם ודומיהן וקתני וכולן נפדין וכו': מתניתן. דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין דהיינו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין דהיינו למי שלא שקל משתקד לא היו שופרות במדינה אלא צריך להביאן למקדש דוקא: מתני'. דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: אבל בשומר שכר. אין כדין זה דמ"מ אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: בלסטים מזויין. להוי חזק ואחזק אפילו מ"מ פטור אם נשבע שנאנסה: אתיא כמ"ד. מתני' למחלוקת בין נתרמה התרומה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: לא בדא. דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין תורמין על הגבוי אלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: דר"ש היא. הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש הא ק"ל אין נשבעין על ההקדשות: שבועות תקנה. כדי שלא יזלזלו השומרים בשמירת הקדש אבל מדאוריימא

נוסחאות ישנות

ופעמים שהם פטורים מזה ומזה היך עבידא (חלקו את הנכסים ואח"כ חלקו את הבהמה חייבין בזה ובזה חלקו את הבהמה ואח"כ חלקו את הנכסים פטורין מזה ומזה) ואי חלקו[ו] את הנכסים ולא חלקו הבהמה חייבין בזה ובזה חלקו הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים מזה ומזה א"ר מנא הדא דאת אמר בשלא היתה הבהמה רוב אבל אם היתה הבהמה רוב הן הן עיקר נכסים ר' אבין אמר ר' שמי בעי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה את פוטרו מן הקלבון א"ל לא שנייא היא שהוא נותן סלע א' שלימה מעתה אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו חייבין במעשר בהמה ופטורים מן הקלבון ותנינן חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה: ר' בא בשם אבא בר רב הונא היא שני אחים שירשו את אביהן היא שני גימין שירשו את חמיהן לאיכן היו הקלבנות נופלין ר"מ אומר לשקלים רבי לעזר אומר לנדבה ר"ש שזורי אומר [ו] (א) ריקוע זהב וצפוי לבית קודש הקדשים בן עזאי אומר שולחנין היו נוטלין אותן בשכרן ויש אומרים להוצאת דרכים:

הדרן עלך פרק באחד באדר

הלכה א מתני' מצרפין שקלים לדרכונות מפני משוי הדרך כשם שהיו שופרות במקדש כך היו שופרות במדינה בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהן נמצאו או שהחזירום הגנבים אלו ואלו שקלים ואין עולין להן לשנה הבאה: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות שמא תזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד כההיא דתנינן תמן וכולן נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים וגו ואין פודין בכלים *וא"ר שמואל בר רב יצחק אמר שמא יזילו הכלים ונמצא ההקדש מפסיד אוף הכא נמי שמא תזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא ותני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה מתני' בש"ח אבל בשומר שכר לא בדא א"ר אבא ואפילו תימר בש"ש נגנבו בלסטים מזויין אבדו כמי שטבעה ספינתו בים א"ר יוסטי ב"ר סימון אתיא כמ"ד תורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות ברם כמ"ד אין תורמין לא על הגיבוי (ולא על הממושכן) ועל העתיד לגבות לא בדא: וי (ג) בני העיר ששלחו את שקליהם כו': א"ר אלעזר דר"ש היא דר"ש אומר קדשים שהוא חייב באחריותן כנכסיו הן א"ר יוחנן ד"ה היא משום שבועת תקנה. ע"ד דרבי יוחנן ניחא נשבעים לגזברים ואם לאו נשבעים לבני העיר ובני העיר שוקלים אחרים תחתיהן

משנת אליהו

הלכה א בשם שהיו שופרות במקדש בו'. עיין מ"ש בפי' כאן הוא לשון מרן הגאון שהיה שיטתו כן בזה שכשקלו תורה כך קבלנו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין שותן בשכרן: להוצאת דרכים. להביא השקלים לירושלים וי"מ להוצאות דרכים של השלוחים שהיו מהילה במדינה והולכים מ"מ למקדש: **הדרן עלך באחד באדר**

מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן בדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: במקדש. מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע להולך למקדש: ששלחו את שקליהן. כיד שלים להוליכם ללשכה: אם נתרמה תרומה. מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו: נשבעין השלוחים לגזבר. דהוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: ואם לאו. שבשעה שנאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: שוקלין אחרים תחתיהן. שקלים הרשומים ששקלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממאי אין מניחין למרגליות שהוא קל יותר: תיזיל המרגליות. וכן לכל זוז כסף אבל טיבעא לא זיל: וכולן. לעיל קתני התם הדברים שנחיך לפדותם כגון בכור פדם ודומיהן וקתני וכולן נפדין וכו': מתניתן. דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין דהיינו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין דהיינו למי שלא שקל משתקד לא היו שופרות במדינה אלא צריך להביאן למקדש דוקא: מתני'. דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: אבל בשומר שכר. אין כדין זה דמ"מ אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: בלסטים מזויין. להוי חזק ואחזק אפילו מ"מ פטור אם נשבע שנאנסה: אתיא כמ"ד. מתני' למחלוקת בין נתרמה התרומה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: לא בדא. דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין תורמין על הגבוי אלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימא ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: דר"ש היא. הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש הא ק"ל אין נשבעין על ההקדשות: שבועות תקנה. כדי שלא יזלזלו השומרים בשמירת הקדש אבל מדאוריימא

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ו מהל' גכורות הלכה יג ופרק ג מהלכות הלכה ה ובהשגות:

לט ב מיי' פרק ג מהלכות הל"ז ובהשגות:

א ג מיי' שם פ"ב הלכה ד:

ב ד מיי' שם הל"ח:

ג ה מיי' שם פ"ג הלכה ט ט:

ד ו מיי' פרק יא מהלכות הלכה ו טוש"ע יו"ד סי' שה:

ה ז מיי' פרק ג מהלכות הל"ח:

ו ח מיי' שם פרק ב הל"ח (בהיפוך):

ז ט מיי' שם פרק ג הלכה ט ט:

ח י מיי' שם פ"ב הלכה ט ט:

נוסחת הבבלי

(א) ריקועי פחים ציפוי כו': (ב) במי ששקעה ספינתו כו': (ג) א"ר איסטיני בן סימון: (ד) ברם אית מאן דאמר אין כו':

הגהות הב"ח

(ג) נני העיר ששלחו את שקליהן:

הגהות הגר"א

[א] חלקו הנכסים וכו'. כ"ל ועיין בק"ע: [ב] ל"ל אפי' חלקו ונשתתפו פטורים מן הקלבון. והשתא נמחק. וה"פ אפילו חלקו ונשתתפו לנמי שלא ג' שלימה יהי' פטורין מן הקלגון ומשני ר' ביבי וכו': [ג] ואין פודין בכלים. ל"ג: [ד] בני העיר וכו'. ל"ג לה:

גליון הש"ס

[ו] עי' בריטב"ץ שבועות דף י' ע"ב ובכ"י שם:

מסורת הש"ס

ו) גכורות נו ב:
2) תוספתא פרק ג' ועי' מגחות קט ב: 3) גכורות נא ב: 4) ב"מ דף ז ב יומא דף ה ב:
5) (גכורות מט ב):
6) עי' ב"מ נח ב:
7) גכורות קט ב:

שוקלין תחתיהן׳. הגמרא דנה באיזה סוג שליח המשנה עוסקת: מבארת הגמרא, **מַתְנִיתָא** - דין זה של משנתינו שהשליחים נשבעים ופטורים מלשלם, נאמר דווקא **בְּשֶׁלִּיחַ שׁוֹמֵר חִנָּם** שפטור בגניבה ואבידה, **אֲבָל בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר** שחייב בגניבה ואבידה, **לָא בְּדָא** - לא באופן זה נאמר דין זה, אלא על השליחים לשלם.

רבי אבא חולק:

אָמַר רַבִּי אַבָּא, וַאֲפִילּוּ תֵּימַר - לעולם ניתן להעמיד את דברי המשנה הפוטרת את השליחים מלשלם אפילו **בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר**, אלא שיש לפרש ש׳נִּגְנְבוּ׳ מדובר שנגנבו **בְּלֹסְטִים מְזוּיָּן**, וכן ׳אָבְדוּ׳ מדובר בשאבדו באונס **כְּמִי שֶׁטָּבְעָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם**, שהם אופנים של אונס גמור ובהם אפילו שומר שכר פטור מלשלם[מט].

*

שנינו במשנתינו ׳אִם נתרמה התרומה נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר׳. הגמרא מבארת שדין זה תלוי במחלוקת:

אָמַר רַבִּי יוֹסְטֵי בַּר רַבִּי סִימוֹן, דין זה שאם נתרמה התרומה נשבעים לגזברים, משום שנחשב שכבר באו השקלים לרשות הקדש ומהם נגנבו או נאבדו והרי הגזברים בעלי דינם של השליחים, **אָתְיָא** - הרי הוא **כְּמַאן דְּאָמַר תּוֹרְמִין** - שכוונת הכהנים התורמים את הלשכה, היא אף **עַל הַגְּבוּי** - השקלים שכבר נגבו אלא שעדיין לא הגיעו ללשכה, **וְעַל הֶעָתִיד לְגָבוֹת** - ואף על השקלים שעתידים לגבותם, וכדי שיהיה לכל ישראל חלק בקרבנות הציבור, ונמצא על ידי זה שנחשבים השקלים שביד השליחים כאילו כבר באו לרשות הקדש. **בְּרַם כְּמַאן דְּאָמַר** - אולם לפי השיטה הסוברת, שהכהנים התורמים, **אֵין תּוֹרְמִין לֹא עַל הַגְּבוּי** - לא על מה שעדיין לא הגיע ללשכה, **וְעַל הֶעָתִיד לְגָבוֹת** - ולא על מה שעדיין לא נגבה, **לָא בְּדָא** - לא בשיטה זו נאמר דין זה, שכן לפי דעה זו גם אם כבר נתרמה התרומה נשבעים השליחים לבני העיר ובני העיר אחרים תחתיהם[נ].

*

שנינו במשנתינו ׳בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶם כו׳ ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר׳. הגמרא דנה בענין השבועה של השליחים:

מקשה הגמרא, הרי שנינו (שבועות מג:) שההקדשות הן מהדברים שאין נשבעים עליהם, ואם כן היאך אמרו במשנתינו שצריכים השליחים להשבע על השקלים. מיישבת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, משנתינו שחייבה את השליחים להשבע לבני העיר היא כשיטתו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא** (שבועות שם), **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדָשִׁים שֶׁהוּא חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן כְּנִכְסָיו הֵן** ונשבעים עליהם, וכיון שאם לא נתרמה התרומה הרי השקלים באחריות בני העיר וחייבים לשקול אחרים תחתיהם, לפיכך נשבעים השליחים לבני העיר, אבל לרבנן החולקים על רבי שמעון אין השליחים נשבעים כלל[נא].

הגמרא מביאה את שיטת רבי יוחנן:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דברי משנתינו שנשבעים השליחים לבני העיר אפשר לומר כי **דִּבְרֵי הַכֹּל הֵיא**, ואפילו לחכמים הסוברים שאין נשבעים על ההקדשות[נב], שכן שבועה זו **מִשּׁוּם שְׁבוּעַת תַּקָּנָה** היא, שתיקנו חכמים שבועה כדי שלא יהיו מזלזלים בהקדשות[נג].

הגמרא מקשה על רבי אלעזר:

אומרת הגמרא, **עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** הסובר ששבועה זו תקנת חכמים היא, **נִיחָא** - מובנים דברי המשנה, הן הדין שאם נתרמה התרומה **נִשְׁבָּעִים לַגִּזְבָּרִים**, והן הדין שהמשנה ממשיכה ואומרת **וְאִם לָאו** - באופן שלא נתרמה התרומה **נִשְׁבָּעִים לִבְנֵי הָעִיר וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִים אֲחֵרִים**

הירושלמי. פירוש מחודש נוסף בחילוק בין תקלין עתיקין וחדתין כתב תלמיד רשבר״ש, שכוונת הגמרא על הפיסקא השנויה במשנתינו שאם נגנבו השקלים או שאבדו היו השליחים נשבעים [לגזברים], ועל זה אומרת הגמרא שדין זה נאמר בדווקא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא חששו חכמים לחייב את השליחים להשבע.

מט. קרבן העדה ותקלין חדתין, והנה הראשונים גרסו בגמרא להיפך, ׳מתניתא בשומר שכר אבל בשומר חנם לא בדא׳, שהדיון במשנה לגבי השבועה הוא לגבי השליח שתובע שכרו ממשלחיו, ולכן בוודאי שאין המשנה עוסקת בשומר חנם, ומפרשת הגמרא שבגניבה ואבידה השליח אינו זכאי לתבוע שכר שליחותו שהרי לא השלים מלאכתו, אלא שכאן איירי באונס גמור והשבועה היא על כך שאינו ברשותו ותובע שכרו. פירוש תלמיד רשבר״ש ור׳ משולם ורש״ס.

נ. פירוש ר׳ משולם.

נא. פירוש תלמיד רשבר״ש. להלן תקשה הגמרא מדוע לדעתו של רבי שמעון אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברין, הלא אין נשבעין על ההקדשות.

נב. פירוש ר׳ משולם.

נג. פירוש ר׳ משולם ותלמיד רשבר״ש.

נקלגון וגמעשר בהמה: היך עבידא. כמו היכי דמי: ה"ג חלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה חייבין בזה ובזה חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורין בזה ובזה. וכ"ה בגכורות פ"ט. והכי פירושו חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו ולא חלקו בבהמה דגבי קלגון הוו כשאר שותפין וגבי בהמה הוו כתפוסת הבית: הן הן עיקר נכסיו. ומע"פ שחלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה פטורין מקלגון: רבי שמי. פריך וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה הוחיל ולא חלקו נאמר שיהיו פטורין מן הקלגון מע"פ שלא נתנו שקליהן מן ירושת אביהן ומע"פ שהבהמות הן עיקר הנכסים אין לפטרן. כך למדתי ממגדל עוז בשם הר"מ מקוצי ודלא כהרמ"פ ודבריו תמוהין: לא שנייא היא. שאני הכא שהוא נותן סלע שלימה מחותן המעות שהיו מגיעין על חלקו הלכך הרי הוא כחילו לא חילקו: ופריך מעתה. לדברך שעיקר הטעם שפטורים לפי שהוא נותן הסלע השלימה ממה שהוא מגיע על חלקו אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו יהיו פטורין ואין לו תגן הכי: היא שני אחין וכו'. כלומר אין חילוק כל שבא מכח ירושה הרי הוא כתפיסת הבית מע"ג שאין בירושה לחורייתא ולא שקל החותן בשבילם ויש פירושים אחרים בשמועה זו וזו הנ"ל לפוס פשוט דשמעתא: שולחנין. שגבו השקלים במדינה כמ"ש הרמב"ם הן נטלו חותן בשכרן: להוצאת דרכים. להגיע השקלים לירושלם:

סליק פרק ראשון

הלכה א מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולין להחליפן לדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. חיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: במקדש. מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע להולך למקדש: ששלחו את שקליהן. כיד שלים להוליכם ללשכה: אם נתרמה תרומה. מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו: נשבעין השלוחים לגזבר. דהוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: ואם לאו. שבשעה שנאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: שוקלין אחרים תחתיהן. שקלים הרשומים ששקלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממאי אין מלרפין למרגליות שהוא קל יותר: תיזיל המרגליות. וכל לכל שוה כסף אבל טיבעא לא זיל: וכולן. לעיל קתני התם הדברים שצריך לפדותם כגון בכור אדם ודומיהן וקתני וכולן נפדין וכו': מתניתין. דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין תדתין דהיינו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין דהיינו למי שלא שקל משתקל לא היו שופרות במדינה אלא לשכה דוקא: מתני'. דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: אבל בשומר שכר. אין כדין זה דמ"מ אינו נפטר בשבועה אלא מייב בגניבה ואבידה: בלסטים מזויין. להוי חזק ונחזק אפילו מ"מ פטור אם נשבע שנאנסה: אתיא כמ"ד. מתני' דמחלק בין נתרמה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: על הגבוי. שבני העיר גבו ומקרוב ליד שלים: לא בדא. דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין מורמין על הגבוי אלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימת ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: דר"ש היא. הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש היא דאל"כ הא קי"ל אין נשבעין על ההקדשות: שבועת תקנה. כדי שלא יזלזלו השומרים בשמירת הקדש אבל מדאוריימא פטור: משנת אליהו

הלכה א בשם שהיו שופרות במקדש בו'. עיין מ"ש בפי' כאן הוא לשון מרן הגאון שהיה שיטתו כן בזה שבשלו ב"ש בלא להפרישים והבדר מוכרע ממקומו ועי' תוי"ט פ"ק מתני' ג' ד"ה במדינה: **בהחיא** דתנינן תמן בו'. ול"ג ואין פודין בכלים בלא לחיכר שם והכל בכלל זוה כסף לחיק לחמיני ודלי נפדין בהם חוץ מהשקלים וגרם שאע"ג שיהיו השוה כסף ה"ג שאע"פ חוץ מהני' ג' ד"ה במדינה: הרמב"ם רפ"ב דשקלים בחיבורו כתב דגם במדינה היו שניים וע"ב ג' לחרת היה לו ירושלמי ועי' תוס' יו"ט: **מתני'** בשומר חנם בו'. דברי הרמב"ם בפירושו כאן ובחיבורו פ"ג דשקלים חינם מוכנים כלל. שפירד בבא שלימה שם הלכה ח' דינו דבני העיר שסלחו ע"י שומר חנם דנפבע להם לעולם והן משלמין לעולם אף אם נתרמה התרומה קודם שנאבדו לחיכו מחלק שם והלכה ט' פירד כל חלוקה דשומר שכר ומחלק בין נתרמה קודם לאחר כך. וכבר תמה מרן בב"מ וכתב דמסברתו למד זאת. ואין זה דרכו של הרמב"ם לסתום בחיבורו מסברתו אם אינו סוגיא בגמ'. ובק"ע הניח בצ"ע וגרסה לענ"ד כזה לפרש חליבי דהרמב"ם כל סוגיא זו דירושלמי שהי' לו שיטה לחרת ואלו ב' ההלכות ממש ב' הסוגיות. בצא דאסוקה סוגיין דירושל'. בצא סניה סוגיא דבבלי ולא פליגי להדדי ולכן פסק כחרוייהו כדרכו בב"מ. דבסוגיין קחמת דחלמודא מוקי בשומר חנם כדאמר מחני' בפ"ח דבם"ם צריך לחוקמי בלסטים מזויין ופשטא דמחני' ניחא להו ור' אבא הוא דאמר גוונא לחוקמי גם בם"ם כמ"ש אפילו חימא כו' ואכתי לא סליק מדעתייהו לפרושי דומי' דאין נשבעין על ההקדשות. אר"א דר"ש הוא דרמ"ח קדשים שחייב בחריוחן כנכסיו הן. ור"ל דאיירי בם"ח ואסחמא דסוגיא דגמ' קאי ולא חקשי ממחני' דב"מ דאין נשבעין להקדש מוקים לה בר"ם. והכא חייב בחריוחן אף בבה"ג דנתרמה קודם שנאבדו דבה"ע פשעו בחמירחם בם"ח ולכן עכ"פ נשבעין וכן משלמין גם כן אף בנתרמה קודם שנאבדו וכמ"ש הרמב"ם בפירושו להדי'. וממחני' לא חילק אלא אם נשבעין לגזברין או לבני העיר ונפקא מינה כדמפרש לקמן בסוגיא אבל משלמין אין כך וכין כך וכזה ניחא בסברת מרן הב"י דמ"ש ושוקלין אחרים בו' קאי גם אריש ולכן לא פריך הכא כדפריך בבבלי שם לחוקימחא דהא מני ר"ש היא עד שלא נתרמה בו' אבל משנתרמה קדשים שחייב בחריוחן הוא. דסברא ליה דבבה"ג שנתנו בם"ח אף בנתרמה חייב בחריוחן וכדלקמן ורי"ל ד"ה היא. ולאף דבמחני דבה"ג בחריוחן וכדאמר ר"י גופיה לקמן הפרים שקלו ואבד חייב בחריוחן עד שימסור לגזבר רק גם שחייב

ע) גכורות נו ב:
ב) תוספתא פרק ג' ועי' מגחות קח ב: ג) גכורות נא ב: ד) ב"מ דף ז ב יומא דף ה ב:
ה) (גכורות מט ב):
ו) ע' ב"מ נח ב:
ז) כחובות קח ב:

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ו מהל' גכורות הלכה יג ופרק ג מהלכות הלכה ה ובהגהות:
לט ב מיי' פרק ג מהלכות הל"ז ובהגהות:
א ג מיי' שם פ"ב הלכה ד:
ב ד מיי' שם הל"ח:
ג ה מיי' שם פ"ג הלכה ט ע:
ד ו מיי' פרק יג מכורים הלכה ו טוש"ע יו"ד סי' שה:
ה ז מיי' פרק ג מהלכות הל"ח:
ו ח מיי' שם פרק ב הל"ח (בהיפוך):
ז ט מיי' שם פרק ג הלכה ע:
ח י מיי' שם פ"ב הלכה ע:

נוסחת הבבלי

(א) ריקועי פחים ציפוי כו': (ב) במי ששקעה ספינתו בו': (ג) א"ר איסטינ' בן סימון: (ד) ברם אית מאן דאמר אין כו':

הגהות הב"ח

(ו) בני העיר שסלחו את שקליהן:

הגהות הגר"א

[א] חלקו הנכסים וכו'. כל"ל ועיין בק"ע: [ב] ל"ל אפי' חלקו ונשתתפו פטורים מן הקלגון. והסר נמחק. וה"פ אפילו חלקו ונשתתפו לנותנין נמי סלע ג' שלימה יהי' פטורין מן הקלגון ומשני ר' ביבי וכו': [ג] ואין פודין בכלים. ל"ג: [ד] בני העיר וכו'. ל"ג לה:

גליון הש"ם

[ו] עי' בריטב"ח שבועות קף י' ע"ב ובכ"י שם:

נוסחאות ישנות

ריבב"ן

מתני א' דרכונות. כמו דרכמוני זהב בספר עזרא: מפני משוי הדרך. להקל מעליהן. ירושלמי ויעשו חותן מרגלית כלומר מכל השקלים יקנו מרגלית ויקלו ממשוי יותר. ושני שמא חזול המרגלית וממצא ההקדש מפסיד אבל הדרכונות אין לחוש שמא יזלזלו מהן המטבעות היוצאין בירושלים: מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא כלומר בתקלין עתיקין לא היו צריכין מורגלית ולא חיישינן שמא חזול שאין נחין חלא לחומת העיר ומגדלותיה: בני העיר שלחו את שקליהן אם נתרמה התרומה. מן הכסף שנלשכה ונתנוהו בקופות דמניא בתוספתא פרק ג' מורמין על המשכון ועל הגבוי ועל העתיד לגבות ומצא שחותן השקלים ברשות הקודש חימינהו ונגנבו או נאבדו נשבעין לגזברין שההפסד לקדש ואם תאמר והתנן בשבועות אין נשבעין על ההקדשות לרעהו אמר רחמנא ולא הקדש אמרי' בפרק הזהב אמר שמואל הכא בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן מי הכי נשבעין לגזברין נשבעין לבני העיר מבעי ליה אמר רבא נשבעין לבני העיר במעמד הגזברין כי היכי דלא ניתבדינהו שלא הפרישו שקלים מי נמי כי היכי דלא ניקרינהו פושעים והא נגנבו או אבדו קתני ושומר שכר חייב בגניבה ואבידה והכא נהי דלא משלמי דשומר שכר פטור לשלם להקדש דכי יתן חיש אל רעהו כחיב ולא הקדש אגרייהו מיהא לפסוד אמר רבא נגנבו בלסטים מזוין אבדו שטבעה ספינתו אבדו שהוא בחזקת שומרים דהוי חומס ושומר שכר פטור בחזקת גנסין ר' יוחנן אמר הא מני ר' שמעון היא דאמר קדשים שחייבין בחריוחן נשבע עליהן בפרק מרובה אמר ר' שמעון קדשים שחייבין בחריוחן חייב שאינו חייב בחריוחן פטור לענין חשלומי כפל ומדחייב הגנב כפל כממונו דמי. הכי נמי לענין שבועה. המיחם עד שלא נתרמה התרומה משנתרמה התרומה קדשים שאין חייב בחריוחן מיהו דתנן מורמין על המצוד ועל הגבוי כו' אמר ר' אלעזר שבועה זו מקנת חכמים היא שלא יזלזלו בהקדשות פי' שלא יזלזלו בשמירתן נשבעין לבני העיר הוחיל

תקלין חדתין

היך עבידא. היכי דמי: ה"ג חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים בזה ובזה. לכיון שחלקו בבהמה וחזרו ונשתתפו ה"ל לענין מעשר בהמה כשותפין ופטורין ממעשר ובנכסים שלא חילקו עדיין שם תפוסת הבית עליהן ופטורין מקלגון והא קמ"ל דסד"א דלא נקל כולי האי לכיון דחלקו בבהמה נזיל לחומרא וימא גלו חלעתייהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימי וליחייבו בקלגון קמ"ל הכי מפרש לה בבכורות (ו ג) חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו לגבי קלגון הו"ל כשותפין וחייבין ובבהמה לא חלקו הו"ל עדיין שם תפוסת הבית על הבהמות וחייבין בזה ובזה: הדא דאמרת. דבשחלקו הנכסים לאוד דחייבין בקלגון שלא היתה בהמה שוה יותר מהנכסים: הן הן עיקר נכסיו. ומפני חלקו הנכסים ולא הבהמות פטורים מקלגון דבתר רובא גזלינן: ר"ש בשם ממנימין פריך דקאמר לא חלקו פטורים מן הקלגון: לא שניא הוא. כלומר וכי לא אמרינן הוא לכיון דלא חלקו נותן סלע ג' שלימה דעדיין קיימת תפוסת הבית ולא חשיב כהלוחה: אפילו חלקו ונשתתפו. דנותנין נמי סלע ג' שלימה יהיו פטורין מן הקלגון ומשני ר' ביבי הוא שאני חתם דאין גיסין כלומר כיון שחלקו אף שחח"כ נשתתפו הוו כאחרים לענין חיוב קלגון: רמ"א לשקלים. ר"ת לטעמיה דאמר לעיל כשם שסקלו תורה כך קלגונו תורה: שולחנין. שגבו השקלים במדינה הן נוטלין חותן בשכרן: להוצאת דרכים. להגיע השקלים לירושלים וי"ת להוחלות דרכים של השלחים שהיו חחילה במדינה והולכים חח"כ למקדש: הדרן עלך באחד באדר

מתני' מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולים להחליפן בדרכונות והוא מטבע של זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. חיבות שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר כדי שלא יוכלו ליטול מהם כלום והיו עומדים בעזרה וכל ג' מביא שקלו ונותן בו: במקדש. מקדש ממש ומדינה היינו בכל העיירות דבירושלים לא היו צריכין להשופרות היו קבוע להולך למקדש: ששלחו את שקליהן. כיד שלים להוליכם ללשכה: אם נתרמה תרומה. מן הקופות שהיו מורמין לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו: נשבעין השלוחים לגזבר. דהוחיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה וברשותם נגנבו הלכך נשבעים לגזברים שבועת השומרים: ואם לאו. שבשעה שנאבדו עדיין לא נתרמה התרומה ברשות הגזברים הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים: שוקלין אחרים תחתיהן. שקלים הרשומים ששקלו לא עלו להן: **גמ'** ויעשו אותן מרגליות. פריך ממאי אין מלרפין למרגליות שהוא קל יותר: תיזיל המרגליות. וכל לכל שוה כסף אבל טיבעא לא זיל: וכולן. לעיל קתני התם הדברים שצריך לפדותם כגון בכור אדם ודומיהן וקתני וכולן נפדין וכו': מתניתין. דקתני שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדתין דהיינו לשקלים של שנה הבאה אבל לתקלין עתיקין דהיינו למי שלא שקל משתקל לא היו שופרות במדינה אלא לשכה דוקא: מתני'. דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם: אבל בשומר שכר. אין כדין זה דמ"מ אינו נפטר בשבועה אלא חייב בגניבה ואבידה: בלסטים מזויין. להוי חזק ונחזק אפילו מ"מ פטור אם נשבע שנאנסה: אתיא כמ"ד. מתני' דמחלק בין נתרמה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה: על הגבוי. שבני העיר גבו ומקרוב ליד שלים: לא בדא. דלדידיה אפי' נתרמה התרומה קודם שנאבדה כיון דאין מורמין על הגבוי אלא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר וברשות בני העיר קיימת ונשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן: דר"ש היא. הא דתנן במתני' דהשומרים נשבעים לר"ש היא דאל"כ הא קי"ל אין נשבעין על ההקדשות: שבועת תקנה. כדי שלא יזלזלו השומרים בשמירת הקדש אבל מדאוריימא

גוברין **מאי עבידתייהו**. וה"פ לר"מ כיון דאין הגזברין מייצין בתחריות שקלים אלו מ"מ הקדשות נינהו ואין נצטרין על ההקדשות כלילו לכו"ע: **ומצי נשבעים לבני** העיר. ליטול שכרן כמעמד הגזברין מפני שההפסד על ההקדש: **אע"פ שקיבלו** וכו'. תלר' יוחנן קמ"ל דקאמר דשבועה זו תקנת חכמים היא שאין הקדש יוצא בלא שבועה הלכך אפילו קיבלו מנצי העיר עליהן ואמרו הואיל ואנו מצלמין אין רצונו שיצטרע השלים נאמן לנו אין שומעין להן שאין הקדש יוצא בלא שבועה: **חייב באחריותו**. אפילו לאחר שנתרמה התרומה עד שימסרנו לגזבר: **הקדש ברשות גבוה** בכל מקום שהוא. ואפילו קודם שנתרמה פטור: **ובני העיר שוקלין תחתיהן**. ומ"ד בי גזא דרחמנא הוא לף קודם שנתרמה יהיו בני העיר פטורין: **ומצי לא עוד היא משום שבועת התקנה**. אף

נוסחאות ישנות

תחתיהן משום שבועת תקנה אלא לרבי לעזר נשבעים לבני העיר הדא היא דר' שמעון נשבעים לגזברים גזברים מאי עבידתייהו נשבעים לבני העיר במעמד גזברים כי היכי דלא לחשדינהו אי נמי דלא נשוו להו פושעים "אע"פ שקבלו בני העיר לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה: הפריש שקלו ואבד ר' יוחנן[ט] אמר חייב באחריותו [ט] עד שימסרנו לגזבר רבי שמעון בן לקיש אומר הקדש ברשות הגבוה בכל מקום שהוא מתניתא פליגא על ר"ש בן לקיש [יא] נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהם [יב] לא עוד היא משום שבועת תקנה: (א) תני[ג] ג'הראשונים נופלים לתקלין חדתין והשניים נופלין לתקלין עתיקין. אלו הן הראשונים ואלו הן השניים רבי פנחס בי *ר' חייא (חנינא) ור' אבא מרי חד אמר אלו ששלחו בני העיר תחלה וחרנה אמר אלו שהגיעו לידי גזברין תחלה:

חנניא

הלכה ב מתני' [ג]הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל [ד]השוקל [ב] שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל ממעשר שני ומדמי שביעית יאכל כנגדן: **גמ'** השוקל כו' אנן [ג] תנינן אם קרבה הבהמה ותני דבי ר' אם נתרמה התרומה (נ"ל אנן תנינן אם נתרמה התרומה ותני דבית רבי אם קרבה הבהמה אמר ר' לעזר מאן תנא אם קרבה הבהמה ר"ש דר"ש אומר מיד וכו') מאן תנא אם נתרמה התרומה רבי שמעון היא דאמר[ד] רבי שמעון [ג1] מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזים הן וקשיא אילו הגונב עולתו של חבירו ושחטו סתם סתמא לא לשם בעלים הראשונים מכפרת אמר ר' יודן תיפתר במסוים משל[ה] בית רבן גמליאל שהיה מתכוין [ד1] ודוחפו לתוך הקופה [ג] וחש לומר שמא לשירים הן נופלין וכי יש מעילה בשירים אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אומר משל[ו] מועלין בשיריים [ה1] עוד היא במסוים *של בית רבן גמליאל [ו] שהיה מתכוין ותורמו לשמו: מה נהנה [ז] א"ר אבין בשם רבנן דתמן מכיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה: ממעשר שני וכו' דכתיב [א] אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה [ח] לא יקדיש איש אתו כל[ז] שהוא קודש [ו]אין קדושה חלה [עליו] כיצד הוא עושה מביא טלע של חולין ואומר מעות מעשר שני [ח] בכל מקום שהן יהו מחוללין על טלע זו ואותה טלע נתפס לשם מעשר שני [ז] והשאר נעשו שקלים:**

מתני' אם נתרמה התרומה מעל [ד]השוקל [ב] שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל ממעשר שני ומדמי שביעית יאכל כנגדן: **גמ'** השוקל כו' אנן [ג] תנינן אם קרבה הבהמה ותני דבי ר' אם נתרמה התרומה (נ"ל אנן תנינן אם נתרמה התרומה ותני דבית רבי אם קרבה הבהמה אמר ר' לעזר מאן תנא אם קרבה הבהמה ר"ש דר"ש אומר מיד וכו') מאן תנא אם נתרמה התרומה רבי שמעון היא דאמר[ד] רבי שמעון [ג1] מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזים הן וקשיא אילו הגונב עולתו של חבירו ושחטו סתם סתמא לא לשם בעלים הראשונים מכפרת אמר ר' יודן תיפתר במסוים משל[ה] בית רבן גמליאל שהיה מתכוין [ד1] ודוחפו לתוך הקופה [ג] וחש לומר שמא לשירים הן נופלין וכי יש מעילה בשירים אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אומר משל[ו] מועלין בשיריים [ה1] עוד היא במסוים *של בית רבן גמליאל [ו] שהיה מתכוין ותורמו לשמו: מה נהנה [ז] א"ר אבין בשם רבנן דתמן מכיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה: ממעשר שני וכו' דכתיב [א] אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה [ח] לא יקדיש איש אתו כל[ז] שהוא קודש [ו]אין קדושה חלה [עליו] כיצד הוא עושה מביא טלע של חולין ואומר מעות מעשר שני [ח] בכל מקום שהן יהו מחוללין על טלע זו ואותה טלע נתפס לשם מעשר שני [ז] והשאר נעשו שקלים:

משנה ב הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו ע"י עצמו. מעל דנהנה מן ההקדש הוחיל שכבר נתרמה התרומה וכל היכא דליתיהו בי גזא דרחמנא מיתינהו וחה נתכוין לשקול לנפשו חובתו כשבור שלא נתנה לו מבויר מעל מייב קרבן מעילות כדין הנהנה מן ההקדש שוגג: **מן ההקדש**. היו מעות הקדש בידו [ושקשבור] חולין הן ונתנן לשקלו וקרבה בהמה מעל שמתה שלא שקלו שקלי זוזי מן ההקדש כיון שלקחו בהמה [מעל] ד"ר שמעון וחכ"א לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדן**. שם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללנו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוו בהן קדושת שביעית:

תקלין חדתין

מה"ע דפטורים אלא תקנת דרבנן היא: **אלא לר"א**. דמוקי ליה כר"ש דוקא ע"כ דם"ל דשבועה זו דאורייתא הא ניחא דשבועה שנשבעין לבני העיר שפיר מוקמת לה כר"ש דכיון שחייב בחריותן נכסים דידהו נינהו ולא של הקדש אבל נשבעין לגזברין דריצא אפי' מי מוקמת לה כר"ש נמי תקשה לך לכיון שברשות הגזברים הם להקדש נינהו ושבועה זו למה לה אין נשבעין על ההקדש ושאר בקושיא ומה שכתוב בספרים ישנים נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ל"ג הכא וגם"ש דבבלי ג"מ נ"ח גרסי' לה פליגא דשמואל דאמרי' להכי נשבעין ליטול שכרן וקשיא לן התם ר"ה נשבעין לבני העיר מיבעי ליה ואהא מצי התם רבה נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ולהך תירוצא לא ניחא לן לאוקמא מתני' כר"ש אלא לר"א. למוקי מתני' כר"ש לתרוצי רומיא דמתני' מוקי מתני' בשומר חנם ולא ס"ל דמיירי בס"ש ומתי נשבעין לגזברין במעמד גזברין ולכך כי פריך התם מהך תירוצא דמוקי לה כר"ש מהא דתנן במתני' בפרק שני דמעות [מעל] ד"ר שמעון וחכ"א לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדן**. שם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללנו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוו בהן קדושת שביעית:

ריבב"ן

טלע נתרמה התרומה וההפסד לבני העיר: **אלו ואלו שקלים**. ירושלמי תני הרמשוים נופלין לתקלין חדתין והסנייס נופלין לתקלין עתיקין אלו הן רמשוים אלו הן סנייס ר' פינחס ור' חנא ב"ח אלו שהלכו בני העיר תחלה ומרנה אמר אלו שהגיע ליד הגזבר תחלה: **ואין עולה להן לשנה הבאה**. מפרש ביומא בפר' שני שעירי טעם לפי שאין חובות שנה זו קרבין לשנה הבאה מתני' דלא כר' יהודה דאמר התם עולין לשנה הבאה: **משנה ב** הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו ע"י עצמו. מעל דנהנה מן ההקדש הוחיל שכבר נתרמה התרומה וכל היכא דליתיהו בי גזא דרחמנא מיתינהו וחה נתכוין לשקול לנפשו חובתו כשבור שלא נתנה לו מבויר מעל מייב קרבן מעילות כדין הנהנה מן ההקדש שוגג: **מן ההקדש**. היו מעות הקדש בידו [ושקשבור] חולין הן ונתנן לשקלו וקרבה בהמה מעל שמתה שלא שקלו שקלי זוזי מן ההקדש כיון שלקחו בהמה [מעל] ד"ר שמעון וחכ"א לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדן**. שם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללנו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוו בהן קדושת שביעית:

תקלין חדתין

מה"ע דפטורים אלא תקנת דרבנן היא: **אלא לר"א**. דמוקי ליה כר"ש דוקא ע"כ דם"ל דשבועה זו דאורייתא הא ניחא דשבועה שנשבעין לבני העיר שפיר מוקמת לה כר"ש דכיון שחייב בחריותן נכסים דידהו נינהו ולא של הקדש אבל נשבעין לגזברין דריצא אפי' מי מוקמת לה כר"ש נמי תקשה לך לכיון שברשות הגזברים הם להקדש נינהו ושבועה זו למה לה אין נשבעין על ההקדש ושאר בקושיא ומה שכתוב בספרים ישנים נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ל"ג הכא וגם"ש דבבלי ג"מ נ"ח גרסי' לה פליגא דשמואל דאמרי' להכי נשבעין ליטול שכרן וקשיא לן התם ר"ה נשבעין לבני העיר מיבעי ליה ואהא מצי התם רבה נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ולהך תירוצא לא ניחא לן לאוקמא מתני' כר"ש אלא לר"א. למוקי מתני' כר"ש לתרוצי רומיא דמתני' מוקי מתני' בשומר חנם ולא ס"ל דמיירי בס"ש ומתי נשבעין לגזברין במעמד גזברין ולכך כי פריך התם מהך תירוצא דמוקי לה כר"ש מהא דתנן במתני' בפרק שני דמעות [מעל] ד"ר שמעון וחכ"א לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדן**. שם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללנו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוו בהן קדושת שביעית:

משנת אליהו

בתחריותו מ"מ לאו כנכסיו דמי. ומי קשיא למה נשבעים כיון דהוי להקדש. על זה אמר משום תקנה ופריך ע"ד לר"י ניחא דנשבעין לגזברין ומ"ל לבה"ע משום תקנה. דם"ל דלאו כר"ש ולאו כנכסיו הן. וגם בפיפא ל"ל משום תקנה ולא נקט נשבעין לגזברין כו' לבה"ע אלא משום מורחא דסידרא דעלמא דנתרמה שיכא טפי לגזברין ואלא נתרמה להיפוך. וגם דבפיפא עיקר השבועה מדאורייתא משו"כ פריש משום שפשעו ליתן לש"ת קנסינן להו מדרבנן אבל לר"ש דמוקי כר' שמעון ובפיפא כנכסיו הן משום דמייתין בתחריותן נשבעין לגזברין מאי עבידתייהו. ומשני נשבעין לבה"ע במעמד גזברין כי היכי כו' ל"ל דלא ניחו להו פושעים אע"פ שקבלו בה"ע לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה והייו דוקא בריש בנתרמה דשייכא להגזברין והקדש דמי אע"ג דמשלמין היינו משום דפשעו אבל אם לו בה"ע למחול שבועתם אין שומעין להם דהא להקדש הוא ואין הקדש יוצא בלא שבועה ועכ"פ בפיפא נשבעין משו"כ בלא נתרמה לדידיה ומדוקדק ליישנא דגמרא דבסוף דבריו של ר"ל הוא מ"ש אע"פ אע"ג. והרמב"ם פסק כר' יוחנן נגד ר"ש. ולדידיה בין כך וכך נשבעין ומשלמין. והרמב"ם לטיעמיה שפסק בפ"ב מהל' שכירות הלכה ב' וכרע"ה מהלכות טוען לתקנו שנשבעין על ההקדשות כעין של תורה ולכן פסק כאן דנשבעין להן שהוא כעין דאורייתא ומ"מ כיון שחייבין בתחריותן ולאו כנכסיו דינא דהקדש לאין יוצא בלא שבועה ולכן פסק פסק בע"פ שבה"ע רוצין לתקנו שנשבעין על ההקדשות ועכ"פ בנתרמה התרומה ולא בנתרמה לא. ק"ע והא"ת שלא יהא להגיה ולפ"ז ס"ל דגם אחר שנתרמה תיבין בני העיר בתחריות לר"י ותייבין ליטבע לבני העיר ורק במעמד גזברין ללא ליתשדיניהו משו"כ בלא נתרמה דהדיוט נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ורקשה אחרי שנשבעין בני העיר בתחריות ועכ"פ ס"ל דגם אחר שנתרמה תיבין בני העיר בתחריות לר"י ותייבין ליטבע לבני העיר ורק במעמד גזברין ללא ליתשדיניהו משו"כ בלא נתרמה דהדיוט גמור ס"ל מעמד גזברין ומזה יש לייסד קושית התוס' בפ"מ דף נח ע"ב ד"ה דתנן תוק היטב: [ב] נראה לתפיפא קא מקשה דבעינן קרבה הבהמה דוקא ומקשה דילמא שקלו לשיריים נפל ולא נקרב הבהמה ממנו וכי יש מעילה בשיריים בשלמים לא בעי קרבה הבהמה וע"כ גרסי"ס רק שנדע לשם שהני נתרם ולא לבעלים הרמשוים שפיר מוקי לה בסמוים משפ"כ בפיפא קשה ומפיק עוד הוא בסמוים וכו' היינו שהפו לקופה וקנו מן הקופה קרבנות חה מדייק בלשון הירושלמי שכתב עוד הוא וכו'. וע"ל לתמוקים של מהרש"פ וק"ע ודוק:

מסורת הש"ס

ט) ע' חולין קלט ע"ב: **י)** תוספתא פרק ג': **יא)** ע' תוספתא מעילה פ"ג: **יב)** לקמן פ"ד הל"ה: **יג)** לקמן פ"ג הל"ג: **יד)** לקמן פ"ד הל"ב וכלי קדושין נד ע"ב: **טו)** ע' ערכין כט ע"ב:

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ג מהלכי הלכה ח:
י ב מיי' שם הלט"ו ובהשגות:
יא ג מיי' שם הל"י ופרק ו מהלכה הל"ג:
יב ד מיי' שם הל"ט:
יג ה מיי' שם פ"ב הל"ו וכל"מ:
יד ו מיי' פרק ו מערכין הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) תני רבי אומר הראשונים היו נופלין כר': **(ב)** שקלו ממעות הקדש כר' מעל מדמי מעשר שני כר': **(ג)** א"ר אבין כיון שנתנו ב"ד עיניהם למשכן כר': **(ד)** לא יקדיש אותו: **(ה)** בכ"מ שהן מחוללין כר' ואותן נתפסין כר':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג דתני נשבעין לבני העיר וכו': **[ב]** נ"ל עוד היא משום תקנה. וה"פ כי היכי דלעיל דשבועת השלים משום תקנה ה"נ תשלומין דבני העיר נמי משום תקנה כדי שיהיו הבעלים מזהירים בשמירתן: **[ג]** ה"ג דאר"ש מיד היה מקבל מעותיו. ומו לא ומלות והכהני' זריזין הן ממהר להם כלו אין לחוש שמא יתעכב עליו רק שיגיע שקלו להקדש וכיון שנתרמה על מציאו הוי להקדש משמ"כ גבי המספק נ"ל דזריזין הן כדי שלא יבוא לידי פסול ולכן נקטו גרסינן לה דהכהנים זריזין הן: **[ד1]** נ"ל דוחפו לתוך הקופה. דמ"כ לא הוי פריך ומש לומר וכו'. ולקמן על קופיא דוחפו לקופה. והמפרשים נדמקו בזה מאוד. ועיין בק"ע: **[ה1]** נ"ל עוד היא תפתר וכו': **[ו1]** נ"ל שהיה מתכוין ודוחפו לקופה כדפרישית לעיל: **[ז1]** נ"ל והראשונים נעשו שקלים. דהייגו מה שנתן בהשגה לשקלו נעשה עכשיו שקלים כיון שכבר חללו ונעשו חולין:

ציון ירושלים

משום שבועת תקנה. ע' בבא מציעא נח ע"ב ובמ"ך סו"מ סי' סו ובמרדכי ובתיבוסי מהר"ם סיף ומי בדרום בהשגת אפ נשגת מרי"ו שדרשתי כשנתמניתי לרב דפה דרשתי בענין זה בתורה:

תורה אור השלם

א) אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַיְיָ בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לַיְיָ הוּא: [ויקרא כז, כו]

גליון הש"ס

[ג] משמע דלף לאמר שנתרמה מייב בתחריות וכ"פ הק"ע מהא קשה דע"כ מה קאמר מתניתא פליגא על רשב"ל הא לף לר"י קשה אמאי נשבעין לגזברין הא בעלים מצלמין. ואין לומר כיון דחזינן לף שקלו בני העיר לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה לר"י משום תקנה ומ"ה נשבעין לף שנתרמה יצאנו לגזברין. ומשמע כיון דק"ל בלא נתרמה ושקל השליח לעצמו לא מעל וגם הגונב מצלם כפל מש"כ בנתרמה דמעל וגם פטור מכפל כמבואר בריש"ס הל"ג וכ"מ דקודם שנתרמה כהדיוט הוא ע"כ לכך נשבעין לבני העיר לבד משע"כ אם נתרמה דעיקרו הקדש גמור נשבעין לגזברין לף דהבעלים מצלמין משום תקנה וזה מיושבין דברי הירושלמי דקאמר מתניתא בס"ח אבל בס"ש לא בדא והדבר תמוה הרי לף ס"ש פטור להקדש נממעט מדין שומרין וגם דברי הרמב"ם הל"ט מתוה למה מפרש בלמטים מוויין לף בגונב ואבדה פטור תמנם לפמ"ש ס"ש דבלא נתרמה דינו כהדיוט וחייב לשלם ולריך לתוקמי דלעיל מתניתא בס"ח אבל בס"ש לא דמוקי הירושלמי לר"ל דמוקי כר"ש ממאי נשבעין לגזברין מאי עבידתייהו ומשני נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ולאו כנכסיו דינא דהקדש לאין יוצא בלא שבועה ולכן פסק פסק בע"פ שבה"ע רוצין לתקנו שנשבעין על ההקדשות כעין של תורה ולכן פסק כאן דנשבעין להן שהוא כעין דאורייתא ומ"מ כיון שחייבין בתחריותן

תַּחְתֶּיהָן, שבשני האופנים הללו השבועה בהם היא **מִשּׁוּם שְׁבוּעַת תַּקָּנָה**, **אֶלָּא לְרַבִּי לָעְזָר** המפרש את דברי משנתינו בשיטת רבי שמעון, בשלמא דין זה שאם לא נתרמה התרומה **נִשְׁבָּעִים לִבְנֵי הָעִיר, הָדָא הִיא** - פיסקא זו אכן ניתן לפרשה כשיטתו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, שמכיון שבני העיר חייבים באחריותם הרי הם כנכסיהם ונשבעים להם השליחים עליהם, אולם איך נפרש את השבועה באופן שנתרמה התרומה שדין השליחים להיות **נִשְׁבָּעִים לַגִּזְבָּרִים, גִּזְבָּרִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ** - מה ענינם של הגזברים כאן שנחייב את השליחים להשבע להם, הלא אין השקלים ברשותם, וקיימא לן שאין נשבעים על ההקדשות[א].

מתרצת הגמרא, אכן אין נשבעים כאן כיון שאין נשבעים על ההקדשות, אלא שבמשנתינו מדובר בשליח שהוא שומר שכר ונגנבו או שאבדו ממנו השקלים באופן שעדיין מגיע לו את שכרו, דהיינו כגון שנגנבו בליסטים מזוין או שאבדו כשטבעה ספינתו בים, שאונס גמור הוא ולא נתחייב לשמור על כך, ולפיכך כשבאים השליחים לתבוע את שכרם מבני העיר הרי הם **נִשְׁבָּעִים לִבְנֵי הָעִיר** שבועה שאין השקלים ברשותם, אלא ששבועה זו נעשית גם **בְּמַעֲמַד גִּזְבָּרִים, כְּדֵי הֵיכִי דְּלָא לַחְשְׁדִינְהוּ** - כדי שהגזברים לא יחשדו בשליחים בהעלמת השקלים, **אֵי נַמִּי דְּלָא נְשַׁוּו לְהוּ פּוֹשְׁעִים** - או כדי שלא יחשיבו אותם כפושעים שהתרשלו בשליחותם[ב].

מוסיפה הגמרא, כי לפי דעתו של רבי יוחנן שהשבועה היא משום תקנת חכמים, באופן שעדיין לא נתרמה התרומה שנשבע השליח לבני העיר ובני העיר שוקלים תחתיהם, יהיה חיוב שבועה זה קיים **אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלוּ** על עצמם **בְּנֵי הָעִיר לְשַׁלֵּם**, שבני העיר מאמינים לשליח ומסכימים לשקול תחתיהם אף בלא שבועת השליח, מכל מקום חייב השליח שבועה, שכן כך תיקנו חכמים **אֵין הַהֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא שְׁבוּעָה**, שלא יבואו לזלזל בהקדש[ג].

★

למדנו במשנתינו דין אבידת השקלים מידי השליח המוליכם לירושלים. הגמרא דנה מה הדין כשנאבדו השקלים מיד הבעלים:
אומרת הגמרא, **הֲפְרִישׁ שְׁקָלוֹ וְאָבַד** - שנאבדה מחצית השקל מידי הבעלים שהפרישוה, ונודע לבעלים מאבידתם קודם שנתרמה התרומה[ד], נחלקו בזה אמוראים, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, חַיָּיב** השוקל **בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַגִּזְבָּר**, וכל עוד שלא הגיעה תרומת מחצית השקל לידי הגזבר[לא יצא ידי חובתו, ולכן אם נאבד יחזור וישקול. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, הֶקְדֵּשׁ** - כל דבר שאדם מקדיש לצורך גבוה, הרי זה נחשב כנמצא **בִּרְשׁוּת הַגָּבוֹהַּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא** ואפילו אם לא הגיע לידי הגזבר, דכתיב (תהלים כד א) 'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ'[ה], ועל כן אין השוקל חייב באחריותו.

הגמרא מקשה על רבי שמעון בן לקיש:
שואלת הגמרא, **מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** - מדברי משנתינו אנו רואים שלא כדעת רבי שמעון בן לקיש, שכן שנינו במשנתינו שאם נודע לבני העיר על אבידת השקלים עד שלא נתרמה התרומה, **נִשְׁבָּעִין** השליחים **לִבְנֵי הָעִיר וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִין** אחרים **תַּחְתֵּיהֶם**, ואילו לדעת רבי שמעון בן לקיש הסובר כי 'הקדש ברשות הגבוה בכל מקום שהוא', היה ראוי שבני העיר שכבר שקלו יהיו פטורים מלשקול שוב', וכן שלא ישבעו השליחים לבני העיר אלא לגזברים.

מתרצת הגמרא, **לֹא עוֹד הִיא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת תַּקָּנָה** - וכי לא אמר רבי יוחנן לעיל (ע"ח) ששבועת השליחים אינה מן הדין אלא תקנת חכמים היא כדי שלא יזלזלו בהקדשות, וכמו כן גם חיוב זה שחייבים בני העיר לשקול שוב אינו מעיקר הדין אלא מתקנת רבנן הוא כדי שלא יזלזלו בני העיר למסור השקלים בידי שלוחים שאינם מקפידים על שמירתם'.

★

שנינו במשנתינו 'נמצאו או שהחזירום הגנבים אלו ואלו שקלים'.
מבארת הגמרא מה עושים עם כל השקלים:
אומרת הגמרא, **תָּנֵי** - שנינו בברייתא, שקלים **הָרִאשׁוֹנִים נוֹפְלִים לְתִקְלִין חֲדַתִּין** - ינתנו לקופת השקלים החדשים לקנות מהם קרבנות צבור[ו], **וְהַשְּׁנִיִּים נוֹפְלִין לְתִקְלִין עַתִּיקִין** - ינתנו לקופת השקלים הישנים המשמשים לתקן בהם את חומות העיר[ז].

מבררת הגמרא, **אֵלּוּ הֵן** השקלים הנקראים 'הָרִאשׁוֹנִים' **וְאֵלּוּ הֵן** השקלים הנקראים 'הַשְּׁנִיִּים'. מבארת הגמרא שנחלקו בזה **רַבִּי רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אַבָּא מָרִי, חַד אָמַר** כי 'הראשונים' הם **אֵלּוּ** השקלים **שֶׁשָּׁלְחוּ בְּנֵי הָעִיר תְּחִלָּה** ונגנבו או שאבדו וחזרו ונמצאו, והם הנופלים לתקלין חדתין, ו'השניים' הם השקלים ששקלו תחתיהם. **וְחָרָנָה** - ואילו המאן דאמר האחר **אָמַר**, כי 'הראשונים' הם **אֵלּוּ** השקלים ששקלו שנית **שֶׁהִגִּיעוּ לִידֵי גִּזְבָּרִין תְּחִלָּה**, ו'השניים' הם מה ששקלו בתחילה'.

★ ★ ★

הלכה ב – משנה

המשנה מביאה כמה אופנים של אדם ששילם מחצית השקל ממעות שיש בהם קדושה, ומבארת את דיניהם:
הַנּוֹתֵן שְׁקָלוֹ - אדם שנתן מחצית השקל **לַחֲבֵירוֹ, לְשָׁקְלוֹ עַל יָדוֹ** - שיהיה עבורו שליח ליתנו בקופת השקלים בעבורו[יא], ונהג בו השליח מנהג רמאות[יב] **וְשָׁקְלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ** - נתנו בקופה בשביל עצמו לצאת בו ידי חובת מחצית השקל. **אִם** בזמן ששקלו השליח עבור עצמו כבר **נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה** ותרמו אף בעבור העתידים להגבות, נמצא שכבר נמצא השקל ברשות הקדש[יג], וממילא כשנותן השליח עבור עצמו, **מָעַל** במה שנהנה מההקדש, ובגמרא יבואר במה נהנה.

הַשּׁוֹקֵל שְׁקָלוֹ - הנותן מחצית השקל **מִן הַהֶקְדֵּשׁ** - ממעות של בדק הבית שהיו בידו[יד], **וְנִתְרְמָה הַתְּרוּמָה וְקָרְבָה הַבְּהֵמָה** - אם

א. **תקלין** חדתין. וראה שם שאינו גורס את התירוץ של הגמרא.
ב. **ע"פ** סוגית הבבלי (כ"מ נח.) וברש"י שם. יצויין שכל זה הוא בדווקא אם כבר נתרמה התרומה, אבל באם עדיין לא נתרמה התרומה אינם צריכים להשבע במעמד הגזברים, כי אין לחוש שמא יחשדום הגזברים שהעלימו את השקלים או פשעו בהם שהרי מה אכפת לגזברים אם בני העיר מחויבים לשקול אחרים תחתיהם.
ג. **רש"ם** ופירוש ר' משולם.
ד. **בתקלין** חדתין הביא שתי דעות האם המחלוקת כאן היא אף לאחר שנתרמה התרומה, וראה בגליון הש"ס שהקשה על השיטה שהמחלוקת היא גם לאחר שנתרמה התרומה, ולפנינו פירשנו כהפרישת הרא"ש ועוד מהראשונים שכתבו להדיא שהמחלוקת היא בשנודע לו שנאבד קודם שנתרמה התרומה, ואם נודע לו לאחר מכן פשוט שאינו חייב לשקול עוד.
ה. **בבלי** (חולין קנט.).
ו. **פירוש** ר' משולם.
ז. **ר"א** פולדא, ובפשטות כוונתו שאצל יחיד שאבד שקלו אין תקנה זו שייכת כיון שלא זילזל ליתן לשליח, ובקרבן העדה ביאר יותר דהתקנה באה לזרז שיעלו את השקלים בעצמן ולא על ידי שליח, כיון שמצוה בו יותר מבשלוחו. ויצויין שבפירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש מבואר שמסקנת הגמרא היא שאכן בני העיר פטורים מלשלם אלא שהמשנה מדגישה שגם באופן שבני העיר שוקלים תחתיהן עדיין חייבים השליחים בשבועה משום תקנת חכמים.
ח. **רש"ם**.
ט. **רש"ם**.
י. **פירוש** ר' משולם, תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יב. **בתפארת** ישראל (מוס יפ) כתב, 'ששקלו השליח בשוגג בשביל עצמו, דהיה סבור שלו הוא, דאי במזיד ליכא מעילה', אולם לפנינו פירשנו כמ"ש תלמיד רשבר"ש שנהג בו מנהג רמאות, ואף במאירי כתב שעשה כן השליח בכוונה תחילה כיון שנתיירא שימשכנוהו על שלא שקל עדיין בשביל עצמו, וצריך לומר כמו שכתב התפארת ישראל שם דמעילה דהכא היינו מדרבנן דעביד איסורא, ע"ש. אך ראה בפרישת הרא"ש להלן שכתב על השוקל שקלו מן ההקדש שסבר שמעות הללו חולין הן.
יג. **פרישת** הרא"ש.
יד. **פרישת** הרא"ש ותלמיד רשבר"ש. ובתוספות יו"ט ביאר, 'דאילו מעות שהופרשו לקדשי מזבח לא פסיקא ליה, דהא תנן במ"ב (פ"ג דמעילה) דמפריש מעות לנזירותו לא

מסורת הש"ס

ס) עי' חולין קלט ע:
ע) תוספתא פרק ג:
ף) עי' תוספתא מעילה פ"ח: ק) לקמן פ"ד הל"ה: ר) לקמן פ"ג הל"ג: ש) לקמן פ"ד הל"ב וכלי קדושין נד ע: ת) עי' ערכין כט ע:

עין משפט
נר מצוה

ט א מיי' פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הלכה ח:
י ב מיי' שם הלט"ו ובהשגות:
יא ג מיי' שם הל"י ופרק ו ממעילה הל"ג:
יב ד מיי' שם הל"ף:
יג ה מיי' שם פ"ג הל"ו וכל"מ:
יד ו מיי' פרק ו מערכין הל"ח:

נוסחת הכבלי

(א) תני רבי אומר הראשונים היו נופלין כו': (ב) שקלו ממעות הקדש כו' מעל מדמי מעשר שני כו': (ג) א"ר אבין כיון שנתנו ב"ד עיניהם למשכן כו': (ד) לא יקדיש אותו: (ה) בכ"מ שהן מחוללין כו' ואותן נתפסין כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג דתני נשבעין לבני העיר וכו': [ב] נ"ל עוד היא משום תקנה. וה"פ כי היכי דלעיל דשנועת השלית משום תקנה ה"נ תשלומין דבני העיר נמי משום תקנה כדי שיהיו הבעלים מהרים בשמירתן: [ג] ה"ג דאר"ש מיד היה מקבל מעותיו. ומו"ל ומלות והכהני' זריזין הן ממהר להם כלומר אין ממהרין מזמן עליו רק שיגיע שקלו להקדש וכיון שנתרמה על מציאו הוי להקדש משמ"כ גבי המספק נ"ל זריזין הן כדי שלא יבוא לידי פסול ולכן לקמן גרסינן לה דכהנים זריזין הן: [ד] נ"ל ודוחפו לתוך הקופה. דמ"ש לא הוי פריך ומש לומר וכו'. ולקמן על קופת דוחפו. ומפרשים נדמקו כזה מתוך. ועיין בק"ע: [ה] נ"ל עוד היא תפתר וכו': [ו] נ"ל שהיה מתכוין ודוחפו לקופה. כדפרישית לעיל: [ז] נ"ל והראשונים נעשו שקלים. דהיינו מה שנתן בדמשנה לשקלו נעשה עכשיו שקלים כיון שכבר חללו ונעשו חולין:

ציון ירושלים

משום שבועת תקנה. עי' בשא מציעא נח ועי' בש"ך חו"מ סי' סו ובמרדכי ובחידושי מהר"ם שיף ומיי בדפוס הרמשון שם בשנת תרי"ז שדרשתי כשנתמניתי לרב דפה דרשתי בענין זה בתורך:

תורה אור השלם

א) אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יְבֻכַּר לַיְיָ בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לַיְיָ הוּא: [ויקרא כז, כו]

גליון הש"ס

[ע] משמע דלף לאמר

גוברין מאי עבידתייהו. וה"פ לר"ע כיון דאין הגוברין מייצין בתחריות שקלים אלו מ"מ הקדשות נינהו ואין נשבעין על ההקדשות כמילו לכו"ע: ומשני **נשבעים לבני** העיר. ליטול שכרן כמעמד הגוברין מפני שההפסד על ההקדש: **אע"פ** שקיבלו וכו'. מלר' יוחנן קמ"ל דקאמר דשבועה זו תקנת חכמים היא שאין הקדש יוצא בלא שבועה הלכך אפילו קיבלו מנשי העיר עליהן ואמרו הוחיל ואנו משלמין אין רצונו שישבע השלית שהוא נאמן לנו אין שומעין להן שאין הקדש יוצא בלא שבועה: **חייב באחריותו**. אפילו לאחר שנתרמה התרומה עד שימסרנו לגוזבר: **הקדש ברשות גבוה** בכל מקום שהוא. ואפילו קודם שנתרמה פטור: **ובני** העיר שוקלין תחתיהן. ומש"ל כי גזא דרחמנא הוא לף קודם שנתרמה יהיו בני העיר פטורין: ומשני **לא עוד היא משום שבועת התקנה**. לף

נוסחאות ישנות

תחתיהן משום שבועת תקנה אלא לרבי לעזר נשבעים לבני העיר הדא היא דר' שמעון נשבעים לגזברים גזברים מאי עבידתייהו נשבעים לבני העיר במעמד גזברים כי היכי דלא לחשדינהו אי נמי דלא נשוו להו פושעים **א"ע"פ** שקבלו בני העיר לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה: הפריש שקלו ואבד ר' יוחנן[ע] אמר חייב באחריותו [ע] עד שימסרנו לגזבר רבי שמעון בן לקיש אומר הקדש ברשות הגבוה בכל מקום שהוא מתניתא פליגא על ר"ש בן לקיש **וא**[ז] נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהם **וב**[ז] לא עוד היא משום שבועת תקנה: (א) **תני**[ג] **ב**הראשונים נופלים לתקלין חדתין והשניים נופלין לתקלין עתיקין. אלו הן הראשונים ואלו הן השניים רבי פנחס בי *ר' חייא (חנינא) ור' אבא מרי חד אמר אלו ששלחו בני העיר תחלה וחרנה אמר אלו שהגיעו לידי גזברין תחלה:

חנ"א

הלכה ב מתני' [ב]הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל [ד]השוקל [ב] שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל ממעשר שני ומדמי שביעית יאכל כנגדן: **גמ'** השוקל כו' אנן [ג] תנינן אם קרבה הבהמה ותני דבי ר' אם נתרמה התרומה (נ"ל אנן תנינן אם נתרמה התרומה ותני דבית רבי אם קרבה הבהמה אמר ר' לעזר מאן תנא אם קרבה הבהמה ר"ש דר"ש אומר מיד וכו') מאן תנא אם נתרמה התרומה רבי שמעון היא דאמר[ד] רבי שמעון [ג] מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזים הן וקשיא אילו הגונב עולתו של חבירו ושחטו סתם סתמא לא לשם בעלים הראשונים מכפרת אמר ר' יודן תיפתר במסוים משל[ס] בית רבן גמליאל שהיה מתכוין [ד]ודוחפו לתוך הקופה [ג] וחש לומר שמא לשירים הן נופלין וכי יש מעילה בשירים אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אומר משל[ה] מועלין[ו] בשיריים [ז]עוד היא במסוים *של בית רבן גמליאל [ז] שהיה מתכוין ותורמו לשמו: מה נהנה [ג] א"ר אבין בשם רבנן דתמן מכיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה: ממעשר שני וכו' דכתיב [א] אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה [ה] לא יקדיש איש אתו כל[ו] שהוא קודש [ו]אין קדושה חלה [עליו] כיצד הוא עושה מביא סלע של חולין ואומר מעות מעשר שני [ה] בכל מקום שהן יהו מחוללין על סלע זו ואותה סלע נתפס לשם מעשר שני [ז] והשאר נעשו שקלים:

מתני' **אם** נתרמה התרומה והפסד לבני העיר: **אלו ואלו** שקלים. ירושלמי תני הרמשוים נופלין לתקלין חדתין והשנייס נופלין לתקלין עתיקין אלו הן הרמשוים אלו הן השניים ר' פינחס ור' אבא מ"מ אלו שאלמו בני העיר תחלה: ואין עולה להן לשנה הבאה. מפרש ביומא בפר' שני שעירי טעם לפי שאין תוכות שנה זו קרבין לשנה הבאה מתני' דלא כר' יהודה דאמר התם עולין לשנה הבאה: **משנה ב** הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו ע"י עצמו. מעל לשנה מן ההקדש הוחיל שכבר נתרמה התרומה וכל היכא דלתיתינהו בי גזא דרחמנא אתיתינהו וחה נתכוין לשקול לשלח תוכתו כשבור שלא נתנה לו מבירו מעל מיד קרבן מעילות כדין השנה מן ההקדש שוגג: מן ההקדש. היו מעות הקדש בידו [וקשבור] חולין הן ונתן לשקלו וקרבה בהמה מעל שתמת לא קלי שקלי זוזי מן ההקדש כיון שלקחו בהמה [מעל] ד"ר שמעון וחכ"ח לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדו**. אם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוו נהן קדושת שביעית:

ריב"ן

שלא נתרמה התרומה וההפסד לבני העיר: **אלו ואלו** שקלים. ירושלמי תני הרמשוים נופלין לתקלין חדתין והשנייס נופלין לתקלין עתיקין אלו הן הרמשוים אלו הן השניים ר' פינחס ור' אבא מ"מ אלו שאלמו בני העיר תחלה ומרנה אמר אלו שהגיע ליד הגזבר תחלה: ואין עולה להן לשנה הבאה. מפרש ביומא בפר' שני שעירי טעם לפי שאין תוכות שנה זו קרבין לשנה הבאה מתני' דלא כר' יהודה דאמר התם עולין לשנה הבאה: **משנה ב** הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו ע"י עצמו. מעל לשנה מן ההקדש הוחיל שכבר נתרמה התרומה וכל היכא דלתיתינהו בי גזא דרחמנא אתיתינהו וחה נתכוין לשקול לשלח תוכתו כשבור שלא נתנה לו מבירו מעל מיד קרבן מעילות כדין השנה מן ההקדש שוגג: מן ההקדש. היו מעות הקדש בידו [וקשבור] חולין הן ונתן לשקלו וקרבה בהמה מעל שתמת לא קלי שקלי זוזי מן ההקדש כיון שלקחו בהמה [מעל] ד"ר שמעון וחכ"ח לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדו**. אם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוו נהן קדושת שביעית:

תקלין חדתין

מה"ג לפטורים שלא תקנתא דרבנן היא: **אלא לר"א**. למוקי ליה כר"ש דוקא ע"כ דס"ל דשבועה זו לחוריית היא ניחא בשבועה שנשבעין לבני העיר שפיר מוקמת לה כר"ש דכיון שחייב בחריותן נכשים דילהו ניהו ולא של הקדש אבל נשבעין לגזברין דריש"ע אפי' מי מוקמת לה כר"ש נמי תקשה לך לכיון שברשות הגוזרים הם להקדש ניהו ושבועה זו למה היא אין נשבעין על ההקדש ונשאר בקושיא ומה שכתוב בספרים יפים נשבעין לבני העיר במעמד גוזרין ל"ג הכא ובש"ס דבבלי ג"מ נ"ח גרסי' לה פליגא דשמואל דאמרן לרומיה דמתני' דהכא ודהתם דמירי בש"ס ונשבעין ליטול שכרן וקשיא לן התם מ"ה נשבעין לבני העיר מיבעי ליה ואהא מצני התם רבה נשבעין לבני העיר במעמד גוזרין ולהך תירוצא לא ניחא לן לאוקמא מתני' כר"ש אלא לאוקמה כר"ע ומתן לה תירוצא דלקמן בש"ס ומתן דמוקי לה התם כר"ש לתרוצי רומיה דמתני' מוקי מתני' בשומר חנם ולא ס"ל דמירי בש"ס ומאי נשבעין לגזברין במעמד גוזרין ולכך כי פריך התם אהך תירוצא דמוקי לה כר"ש מהא דתנן בתוספתא פ"ח השוקל שקלי זוזי מן ההקדש כיון שלקחו בהמה [מעל] ד"ר שמעון וחכ"ח לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדו**. מס נתן השקל ממעות מעשר שני יחללנו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוו נהן קדושת שביעית:

מתני' **אם** נתרמה התרומה מעל נשקל ע"י עלמו הלא השקל חיוו ניכר של מי הוא ויעלה השקל לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו: **במסוים**. שנתן השקל מסוים ומתכוין למרוס לשמים: ופריך וחש כו'. שמא לשיריים נפלו ולא נקנה בהמה משקל זה אלא ניחותר בלשכה ולמה מעל וכי יש מעילה בשיריים: **אלא בר"מ**. לאמר לקמן מועלין בשיריים: **עוד תפתר**. כלומר ומצע"ל: **במסוים בהדא** של **בית** ר"ג שהיו מתכוונין ודוחקין לקופה. ולא היה נשאר בשיריים: **מה נהנה**. למאי מצית קרבן מעילה הא אין מעילה אלא בנהנה מן ההקדש והכא מאי הנאה **בעלים הראשונים מכפרת**. לאמתי' פרין אמאי מעל בשקל ע"י עלמו הלא השקל חיוו ניכר של מי הוא ויעלה השקל לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו: **במסוים**. שנתן השקל מסוים ומתכוין למרוס לשמים: ופריך וחש כו'. שמא לשיריים נפלו ולא נקנה בהמה משקל זה אלא ניחותר בלשכה ולמה מעל וכי יש מעילה בשיריים: **אלא בר"מ**. לאמר לקמן מועלין בשיריים: **עוד תפתר**. כלומר ומצע"ל: **במסוים בהדא** של **בית** ר"ג שהיו מתכוונין ודוחקין לקופה. ולא היה נשאר בשיריים: **מה נהנה**. למאי מצית קרבן מעילה הא אין מעילה אלא בנהנה מן ההקדש והכא מאי הנאה לכך ניחא להו פושעים **אע"פ** שקבלו לשם בעלים הראשונים ניחא להו פושעים אע"פ שקבלו לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו ושחטו סתם סתמא לא לשם בעלים הראשונים מכפרת אמר ר' יודן תיפתר במסוים משל בית רבן גמליאל שהיה מתכוין ודוחקין לקופה וחש לומר שמא לשיריים הן נופלין וכי יש מעילה בשיריים אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אומר משל מועלין בשיריים ועוד היא במסוים *של בית רבן גמליאל שהיה מתכוין ותורמו לשמו: **מה נהנה** א"ר אבין בשם רבנן דתמן מכיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה: **ממעשר שני וכו'** דכתיב אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו כל שהוא קודש אין קדושה חלה [עליו] כיצד הוא עושה מביא סלע של חולין ואומר מעות מעשר שני בכל מקום שהן יהו מחוללין על סלע זו ואותה סלע נתפס לשם מעשר שני והשאר נעשו שקלים:

מתני' **אם** נתרמה התרומה מעל נשקל ע"י עלמו הלא השקל חיוו ניכר של מי הוא ויעלה השקל לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו: **שששלחו בני העיר תחלה**. הן הרמשוים: **מתני' אם** נתרמה התרומה. קודם שנשקל עלמו כיון להתרומה היה גם על העתיד לגבות נמלא היה השקל זה שנתן לו לשקול עליו ברשות ההקדש וכשנשקלו נשבע עלמו הרי נהנה מן ההקדש לפיכך מעל ונגמרת מפרש מה נהנה: **מן ההקדש**. שהיה בידו מעות שהקדים לנדוך הבית וכשבור שהם של חולין ונשקל מהן שקלו ונתרמה התרומה וקנה בהמה בתוכו תרומה והקריבוה מן נתחייב השוקל קרבן מעילה לפי שאין מעילה אלא במועיל מן ההקדש לחולין אבל המועיל מן ההקדש להקדש אע"פ שנהנה הוא מועל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני והא דלא תני לה בריישא נמי קרבה בהמה מעל משום דבריישא נתן בו פגם דמתחלה נמי כשנתן זה לשקול על ידו להוליכה לגזבר נתן והרי נתן לגזבר לכך מעל מיד אבל הכא להמעילה בדבר שיש בו פגם דמתחלה הוקדש המעות לבדה"נ וזה נתן לשקל להקרבה אינו מעל עד שיפגום כדתנן לה בממ' מעילה (י"ח) כל דבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום שאין בהם פגם כיון שנהנה מעל כן הוא לשון הגמון המסיד נ"ע: **יאכל בנגדן**. בגמרא מפרש לה: **גמ' אנן** תנן. בריישא נתרמה תרומה למשמע למעל מיכף אף שלא קרבה ותני דרבי נבריישא גם בריישא וקרבה: **מאן תנא נתרמה**. למעל מיד אף בשלא קרבה עדיין: **ר"ש**. בספ"ד מיד היה מקבל מעותיו. המספק קרבנות היה מקבל המעות מיד ונמלא מיכף כשנתרמה נעשה קדשי מזבח זה השקל שנתן לו לשקול ע"י ולפיכך מעל מיד לאילו לתנא דמתני' דס"ל המספק אינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרלה אע"פ שנתרמה הרי היא כאילו לא נתרמה עדיין דמה לי כשהן בלשכה או ביד הגזבר כיון שאינו עומדה עדיין לעורך הקרבנות ולא מעל עד שקרבה: **ה"ג דר"ש אומר מיד היה מקבל מעותיו**. ומו לא לכאן אין מחריות מזבח עליו רק שיגיע שקלו להקדש וכיון שנתרמה על מבירו הוי להקדש משמ"כ גבי המספק נ"ל זריזין הן כדי שלא יבוא לידי פסול ולכן לקמן גרסי' לה דכהנים זריזים הם: **לשם בעלים הראשונים מכפרת**. לאמתי' פרין אמאי מעל בשקל ע"י עלמו הלא השקל חיוו ניכר של מי הוא ויעלה השקל לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו: **במסוים**. שנתן השקל מסוים ומתכוין למרוס לשמים: ופריך וחש כו'. שמא לשיריים נפלו ולא נקנה בהמה משקל זה אלא ניחותר בלשכה ולמה מעל וכי יש מעילה בשיריים: **אלא בר"מ**. לאמר לקמן מועלין בשיריים: **עוד תפתר**. כלומר ומצע"ל: **במסוים בהדא** של **בית** ר"ג שהיו מתכוונין ודוחקין לקופה. ולא היה נשאר בשיריים: **מה נהנה**. למאי מצית קרבן מעילה הא אין מעילה אלא בנהנה מן ההקדש והכא מאי הנאה לכך ניחא להו פושעים **אע"פ** שקבלו לשם בעלים הראשונים ניחא להו פושעים אע"פ שקבלו לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו ושחטו סתם סתמא לא לשם בעלים הראשונים מכפרת אמר ר' יודן תיפתר במסוים משל בית רבן גמליאל שהיה מתכוין ודוחקין לקופה וחש לומר שמא לשיריים הן נופלין וכי יש מעילה בשיריים אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אומר משל מועלין בשיריים ועוד היא במסוים *של בית רבן גמליאל שהיה מתכוין ותורמו לשמו: **מה נהנה** א"ר אבין בשם רבנן דתמן מכיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה: **ממעשר שני וכו'** דכתיב אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו כל שהוא קודש אין קדושה חלה [עליו] כיצד הוא עושה מביא סלע של חולין ואומר מעות מעשר שני בכל מקום שהן יהו מחוללין על סלע זו ואותה סלע נתפס לשם מעשר שני והשאר נעשו שקלים:

מתני' **אם** נתרמה התרומה מעל נשקל ע"י עלמו הלא השקל חיוו ניכר של מי הוא ויעלה השקל לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו: **שששלחו בני העיר תחלה**. הן הרמשוים: **מתני' אם** נתרמה התרומה. קודם שנשקל עלמו כיון להתרומה היה גם על העתיד לגבות נמלא היה השקל זה שנתן לו לשקול עליו ברשות ההקדש וכשנשקלו נשבע עלמו הרי נהנה מן ההקדש לפיכך מעל ונגמרת מפרש מה נהנה: **מן ההקדש**. שהיה בידו מעות שהקדים לנדוך הבית וכשבור שהם של חולין ונשקל מהן שקלו ונתרמה התרומה וקנה בהמה בתוכו תרומה והקריבוה מן נתחייב השוקל קרבן מעילה לפי שאין מעילה אלא במועיל מן ההקדש לחולין אבל המועיל מן ההקדש להקדש אע"פ שנהנה הוא מועל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני והא דלא תני לה בריישא נמי קרבה בהמה משום דבריישא נתן בו פגם דמתחלה נמי כשנתן זה לשקול על ידו להוליכה לגזבר נתן והרי נתן לגזבר לכך מעל מיד אבל פגם דמתחלה נמי כשנתן זה לשקול על ידו להוליכה לגזבר נתן והרי נתן לגזבר לכך מעל מיד אבל הכא להמעילה בדבר שיש בו פגם דמתחלה הוקדש המעות לבדה"נ וזה נתן לשקל להקרבה אינו מעל עד שיפגום כדתנן לה בממ' מעילה (י"ח) כל דבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום שאין בהם פגם כיון שנהנה מעל כן הוא לשון הגמון המסיד נ"ע: **יאכל בנגדן**. בגמרא מפרש לה: **גמ' אנן** תנן. בריישא נתרמה תרומה למשמע למעל מיכף אף שלא קרבה ותני דרבי נבריישא גם בריישא וקרבה: **מאן תנא נתרמה**. למעל מיד אף בשלא קרבה עדיין: **ר"ש**. בספ"ד מיד היה מקבל מעותיו. המספק קרבנות היה מקבל המעות מיד ונמלא מיכף כשנתרמה נעשה קדשי מזבח זה השקל שנתן לו לשקול ע"י ולפיכך מעל מיד לאילו לתנא דמתני' דס"ל המספק אינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרלה אע"פ שנתרמה הרי היא כאילו לא נתרמה עדיין דמה לי כשהן בלשכה או ביד הגזבר כיון שאינו עומדה עדיין לעורך הקרבנות ולא מעל עד שקרבה: **ה"ג דר"ש אומר מיד היה מקבל מעותיו**. ומו לא לכאן אין מחריות מזבח עליו רק שיגיע שקלו להקדש וכיון שנתרמה על מבירו הוי להקדש משמ"כ גבי המספק נ"ל זריזין הן כדי שלא יבוא לידי פסול ולכן לקמן גרסי' לה דכהנים זריזים הם: **לשם בעלים הראשונים מכפרת**. לאמתי' פרין אמאי מעל בשקל ע"י עלמו הלא השקל לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של מי הוא ויעלה השקל לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו: **במסוים**. שנתן השקל מסוים ומתכוין למרוס לשמים: ופריך וחש כו'. שמא לשיריים נפלו ולא נקנה בהמה משקל זה אלא ניחותר בלשכה ולמה מעל וכי יש מעילה בשיריים: **אלא בר"מ**. לאמר לקמן מועלין בשיריים: **עוד תפתר**. כלומר ומצע"ל: **במסוים בהדא** של **בית** ר"ג שהיו מתכוונין ודוחקין לקופה. ולא היה נשאר בשיריים: **מה נהנה**. למאי מצית קרבן מעילה הא אין מעילה אלא בנהנה מן ההקדש והכא מאי הנאה לכך ניחא להו פושעים **אע"פ** שקבלו לשם בעלים הראשונים ניחא להו פושעים אע"פ שקבלו לשם בעלים הרמשוים כמו בגונב עולתו של חבירו ושחטו סתם סתמא לא לשם בעלים הראשונים מכפרת אמר ר' יודן תיפתר במסוים משל בית רבן גמליאל שהיה מתכוין ודוחקין לקופה וחש לומר שמא לשיריים הן נופלין וכי יש מעילה בשיריים אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אומר משל מועלין בשיריים ועוד היא במסוים *של בית רבן גמליאל שהיה מתכוין ותורמו לשמו: **מה נהנה** א"ר אבין בשם רבנן דתמן מכיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה: **ממעשר שני וכו'** דכתיב אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו כל שהוא קודש אין קדושה חלה [עליו] כיצד הוא עושה מביא סלע של חולין ואומר מעות מעשר שני בכל מקום שהן יהו מחוללין על סלע זו ואותה סלע נתפס לשם מעשר שני והשאר נעשו שקלים:

משנת אליהו

בתחריותו מ"מ לאו כנכסיו דמי. ומי קשיא למה נשבעים כיון דהתם להקדש. על זה אמר משום תקנה ופריך ע"ד דר"י ניחא דשבועין לגזברין וע"ל לבה"ע משום תקנה. דס"ל לאו כר"ש ולאו כנכסיו הן. וגם בפיפא ל"ל משום תקנה ולא נקט נשבעין לגזברין כו' לבה"ע אלא משום תורחא דסידרא דעלמא דנתרמה שיכא טפי לגזברין ואלא נתרמה להיפוך. וגם דבפיפא עיקר השבועה מדתוריית משע"כ בריישא משום שפשעו ניחא לן מ"ש קנסינן להו מדרבנן אבל לר"ש דמוקי כר' שמעון ובשניהם כנכסיו הן משום דחייבין בתחריותן נשבעין לגזברין מאי עבידתייהו. ומשני נשבעין לבה"ע במעמד גזברין כי היכי כו' ל"ל דלא ניחו להו פושעים אע"פ שקבלו בה"ע לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה והייט דוקא בריישא דנתרמה דשייכא להגזברין והקדש דמי אע"ג דמשלמין היינו משום דפשעו אבל אם לאו בה"ע למחול שבועתם אין שומעין להם להקדש הוא ואין הקדש יוצא בלא שבועה ועכ"פ בפיפא נשבעין משע"כ בלא נתרמה לדידיה ומדוקדק ליטעמ דגמרא דבסוף דבריו של ר"ש הוא מ"ש אע"פ כו'. והרמב"ם פסק כר' יוחנן נגד ר"ש. ולדידיה בין כך ובך נשבעין ומשלמין. והרמב"ם לטיעמו שפסק בפ"ב מהל' שבירות הלכה ב' ובפ"ה מהלכות טוען ונטען שנשבעין על ההקדשות כעין של תורה ולכן פסק כאן דנשבעין להן שהוא כעין דתוריית ומ"מ כיון שמייבין בתחריותן ולאו כנכסיו דיעל להקדש לאין בלא שבועה ולכן פסק אע"פ שבה"ע רוצין למחול שבועתו אין שומעין והוא מוכח מדר"ש לר"י כמ"ש דהא בריישא נתרמה התרומה ופ"ה ע"י למחול כ"ש לר"י דבשניהם לא כנכסיו. ויכירן הדברים נסמיכות ההלכות דבסוף הלכה ז' סידר דיעל דמי שאבד שקלו חייב בתחריותו עד שימסרנו לגזבר והוא דיעל דר' יוחנן וסברת הסוגיא ומ"ש בהלכה ח' כל הסוגיא וכר"י ובסוף הל' ח' ואם אמרו בה"ע כו' לפי שתקנת חכמים כו' וידוע דרכו של הרמב"ם לרמז בסמוכים זה קמיך מ"ש בירושלמי תני הרמשוים נופלין לתקלין חדתין כו' ולעד על שיטתו. ובהלכה ט' סידר סוגיא דבבלי והא לא נקט בדבריו בהלכה ט' בספק ההלכה שנשבעין במעמד גזברין וליטול שכרן להאי תוקימתא דס"ם עספק כוותה. ונראה שהוא מפרש דר"י לחמר שם בבבלי ס"מ ר"ש היא קאי על תוקימתא דבם"ם עסקינן אך לא ניחא ליה האי דוחקא דבמעמד גזברין כו' לא נזכר בתחריותו מ"מ לאו כנכסיו דמי. ומי קשיא למה נשבעים כיון דהתם להקדש. על זה אמר משום תקנה ופריך ע"ד דר"י ניחא דשבועין לגזברין וע"ל לבה"ע משום תקנה. דס"ל לאו כר"ש ולאו כנכסיו הן. וגם בפיפא ל"ל משום תקנה ולא נקט נשבעין לגזברין כו' לבה"ע אלא משום תורחא דסידרא דעלמא דנתרמה שיכא טפי לגזברין ואלא נתרמה להיפוך. וגם דבפיפא עיקר השבועה מדתוריית משע"כ בריישא נתרמה משום שפשעו ניחא לן מ"ש קנסינן להו מדרבנן אבל לר"ש דמוקי כר' שמעון ובשניהם כנכסיו הן משום דחייבין בתחריותן נשבעין לגזברין מאי עבידתייהו. ומשני נשבעין לבה"ע במעמד גזברין כי היכי כו' ל"ל דלא ניחו להו פושעים אע"פ שקבלו בה"ע לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה והייט דוקא בריישא דנתרמה שיכא טפי לגזברין והקדש דמי אע"ג דמשלמין היינו משום דפשעו אבל אם לאו בה"ע למחול שבועתם אין שומעין להם להקדש הוא ואין הקדש יוצא בלא שבועה ועכ"פ בפיפא נשבעין משע"כ בלא נתרמה לדידיה ומדוקדק ליטעמ דגמרא דבסוף דבריו של ר"ש הוא מ"ש אע"פ כו'. והרמב"ם פסק כר' יוחנן נגד ר"ש. ולדידיה בין כך ובך נשבעין ומשלמין. והרמב"ם לטיעמו שפסק בפ"ב מהל' שבירות הלכה ב' ובפ"ה מהלכות טוען ונטען שנשבעין על ההקדשות כעין של תורה ולכן פסק כאן דנשבעין להן שהוא כעין דתוריית ומ"מ כיון שמייבין בתחריותן ולאו כנכסיו דיעל להקדש לאין בלא שבועה ולכן פסק אע"פ שבה"ע רוצין למחול שבועתו אין שומעין והוא מוכח מדר"ש לר"י כמ"ש דהא בריישא נתרמה התרומה ופ"ה ע"י למחול כ"ש לר"י דבשניהם לא כנכסיו. ויכירן הדברים נסמיכות ההלכות דבסוף הלכה ז' סידר דיעל דמי שאבד שקלו חייב בתחריותו עד שימסרנו לגזבר והוא דיעל דר' יוחנן וסברת הסוגיא ומ"ש בהלכה ח' כל הסוגיא וכר"י ובסוף הל' ח' ואם אמרו בה"ע כו' לפי שתקנת חכמים כו' וידוע דרכו של הרמב"ם לרמז בסמוכים זה קמיך מ"ש בירושלמי תני הרמשוים נופלין לתקלין חדתין כו' ולעד על שיטתו. ובהלכה ט' סידר סוגיא דבבלי והא לא נקט בדבריו בהלכה ט' בספק ההלכה שנשבעין במעמד גזברין וליטול שכרן להאי תוקימתא דבם"ם עסקינן אך לא ניחא ליה האי דוחקא דבמעמד גזברין כו' לא נזכר בתחריותו מ"מ לאו כנכסיו דמי. ומי קשיא למה נשבעים כיון דהתם להקדש. על זה אמר משום תקנה ופריך ע"ד דר"י ניחא דשבועין לגזברין וע"ל לבה"ע משום תקנה. דס"ל לאו כר"ש ולאו כנכסיו הן. וגם בפיפא ל"ל משום תקנה ולא נקט נשבעין לגזברין כו' לבה"ע אלא משום תורחא דסידרא דעלמא דנתרמה שיכא טפי לגזברין ואלא נתרמה להיפוך. וגם דבפיפא עיקר השבועה מדתוריית משע"כ בריישא נתרמה משום שפשעו ניחא לן מ"ש קנסינן להו מדרבנן אבל לר"ש דמוקי כר' שמעון ובשניהם כנכסיו הן משום דחייבין בתחריותן נשבעין לגזברין מאי עבידתייהו. ומשני נשבעין לבה"ע במעמד גזברין כי היכי כו' ל"ל דלא ניחו להו פושעים אע"פ שקבלו בה"ע לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה והייט דוקא בריישא דנתרמה שיכא טפי לגזברין והקדש דמי אע"ג דמשלמין היינו משום דפשעו אבל אם לאו בה"ע למחול שבועתם אין שומעין להם להקדש הוא ואין הקדש יוצא בלא שבועה ועכ"פ בפיפא נשבעין משע"כ בלא נתרמה לדידיה ומדוקדק ליטעמ דגמרא דבסוף דבריו של ר"ש הוא מ"ש אע"פ כו'. והרמב"ם פסק כר' יוחנן נגד ר"ש. ולדידיה בין כך ובך נשבעין ומשלמין. והרמב"ם לטיעמו שפסק בפ"ב מהל' שבירות הלכה ב' ובפ"ה מהלכות טוען ונטען שנשבעין על ההקדשות כעין של תורה ולכן פסק כאן דנשבעין להן שהוא כעין דתוריית ומ"מ כיון שמייבין בתחריותן ולאו כנכסיו דיעל להקדש לאין בלא שבועה ולכן פסק אע"פ שבה"ע רוצין למחול שבועתו אין שומעין והוא מוכח מדר"ש לר"י כמ"ש דהא בריישא נתרמה התרומה ופ"ה ע"י למחול כ"ש לר"י דבשניהם לא כנכסיו. ויכירן הדברים נסמיכות ההלכות דבסוף הלכה ז' סידר דיעל דמי שאבד שקלו חייב בתחריותו עד שימסרנו לגזבר והוא דיעל דר' יוחנן וסברת הסוגיא ומ"ש בהלכה ח' כל הסוגיא וכר"י ובסוף הל' ח' ואם אמרו בה"ע כו' לפי שתקנת חכמים כו' וידוע דרכו של הרמב"ם לרמז בסמוכים זה קמיך מ"ש בירושלמי תני הרמשוים נופלין לתקלין חדתין כו' ולעד על שיטתו. ובהלכה ט' סידר סוגיא דבבלי והא לא נקט בדבריו בהלכה ט' בספק ההלכה שנשבעין במעמד גזברין וליטול שכרן להאי תוקימתא דבם"ם עסקינן אך לא ניחא ליה האי דוחקא דבמעמד גזברין כו' לא נזכר בתחריותו מ"מ לאו כנכסיו דמי. ומי קשיא למה נשבעים כיון דהתם להקדש. על זה אמר משום תקנה ופריך ע"ד דר"י ניחא דשבועין לגזברין וע"ל לבה"ע משום תקנה. דס"ל לאו כר"ש ולאו כנכסיו הן. וגם בפיפא ל"ל משום תקנה ולא נקט נשבעין לגזברין כו' לבה"ע אלא משום תורחא דסידרא דעלמא דנתרמה שיכא טפי לגזברין ואלא נתרמה להיפוך. וגם דבפיפא עיקר השבועה מדתוריית משע"כ בריישא נתרמה משום שפשעו ניחא לן מ"ש קנסינן להו מדרבנן אבל לר"ש דמוקי כר' שמעון ובשניהם כנכסיו הן משום דחייבין בתחריותן נשבעין לגזברין מאי עבידתייהו. ומשני נשבעין לבה"ע במעמד גזברין כי היכי כו' ל"ל דלא ניחו להו פושעים אע"פ שקבלו בה"ע לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה והייט דוקא בריישא דנתרמה שיכא טפי לגזברין והקדש דמי אע"ג דמשלמין היינו משום דפשעו אבל אם לאו בה"ע למחול שבועתם אין שומעין להם להקדש הוא ואין הקדש יוצא בלא שבועה ועכ"פ בפיפא נשבעין משע"כ בלא נתרמה לדידיה ומדוקדק ליטעמ דגמרא דבסוף דבריו של ר"ש הוא מ"ש אע"פ כו'. והרמב"ם פסק כר' יוחנן נגד ר"ש. ולדידיה בין כך ובך נשבעין ומשלמין. והרמב"ם לטיעמו שפסק בפ"ב מהל' שבירות הלכה ב' ובפ"ה מהלכות טוען ונטען שנשבעין על ההקדשות כעין של תורה ולכן פסק כאן דנשבעין להן שהוא כעין דתוריית ומ"מ כיון שמייבין בתחריותן ולאו כנכסיו דיעל להקדש לאין בלא שבועה ולכן פסק אע"פ שבה"ע רוצין למחול שבועתו אין שומעין והוא מוכח מדר"ש לר"י כמ"ש דהא בריישא נתרמה התרומה ופ"ה ע"י למחול כ"ש לר"י דבשניהם לא כנכסיו. ויכירן הדברים נסמיכות ההלכות דבסוף הלכה ז' סידר דיעל דמי שאבד שקל

לאחר מכן נתרמה תרומת הלשכה וכבר קנו הגזברים בתרומתו בהמה לקרבנות ציבור והקריבוה, מָעַל השוקל לפי שנהנה מן ההקדש. ואם נתן את מחצית השקל מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי - ממעות שחיללו עליהם פירות של מעשר שני שדינם שצריך לקנות בהם דברי מאכל בירושלים ולאכלם בקדושת מעשר שני, וּמִדְּמֵי שְׁבִיעִית - או ששקל מדמי פירות שגדלו בשנת השמיטה וחלה עליהם קדושת שביעית, הדין הוא שיאכַל כְּנֶגְדָּן וכמו שמפרש בגמרא.

★

גמרא

שנינו במשנה, 'הַשּׁוֹקֵל כו' שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל'. הגמרא מקשה ממשנתינו על ברייתא:

מדייקת הגמרא, אֲנַן תְּנִינָן - במשנתינו שנינו שהמעילה היא דווקא אִם קָרְבָה הַבְּהֵמָה על גבי המזבח, אבל אם עדיין לא קרבה הבהמה לא מעל, אף על פי שנתרמה התרומה ונקנתה הבהמה, כיון שמעות ההקדש שמהן שקל את שקלו היתה עליהם קדושת בדק הבית, וכששקל את שקלו מהן עדיין נשארו באותה קדושה דהיינו בקדושת בדק הבית, וכן כשנתרמה התרומה ונקנתה הבהמה עדיין קדושת בדק הבית היא שחלה על הבהמה, ורק כשהקריבו את הבהמה על גבי המזבח יצאה מקדושת בדק הבית לקדושת מזבח ומעלין[יז]. וְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי - ואילו בברייתא שנשנתה בבית מדרשו של רבי שנינו שמעל אִם נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה, ולא התנו את המעילה בכך שכבר קרבה הבהמה.

מתרצת הגמרא, אין הברייתא חולקת על משנתינו, אלא מַאן תַּנָּא אִם נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה - מי הוא התנא בברייתא ששנה רבי, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, ולדעתו מיד כשנתרמה התרומה גם קרבה הבהמה, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, שהחנווני המספק להקדש את הקרבנות וצרכי המזבח, מִיָּד הָיָה מְקַבֵּל מְעוֹתָיו, וחולק בזה על התנא של משנתינו לקמן (יג.) הסובר שאין החנווני מקבל מעותיו עד שיקריבו אותם על גבי המזבח, כיון שאנו חוששים שמא יארע בהם פסול ויפסיד ההקדש, ורבי שמעון אינו חושש לזה הואיל וְהַכֹּהֲנִים זְרִיזִים הֵן לשמור על ההקדשות לבל יארע בהם פסול ויפסיד ההקדש. ואף כאן מתוך זריזות הכהנים הרי שתיכף ומיד כשנתרמה התרומה קונים הם מהבהמות שנתבקרו כבר ומקריבים אותם, ונמצא ש'נתרמה התרומה' דתני דבי רבי היינו שכבר 'קרבה הבהמה'[יח].

★

שנינו במשנה 'הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל'. הגמרא מבררת מדוע השליח מעל:

שואלת הגמרא, וְלַשְׁיָא - דין זה מוקשה הוא, שכן מנין לנו לומר שהשליח מעל, הרי אֵיפּוֹ אדם הַגּוֹנֵב עוֹלָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ והביאה לבית המקדש, וּשְׁחָטוֹ סְתָם, אזי הואיל ושחטה הכהן סְתָמָא, וכי לֹא נאמר כי לְשֵׁם בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים מְכַפֶּרֶת, שמכיון ששחטה הכהן בסתמא לשם בעליה, מכפרת עולה זו על הבעלים ולא על הגנב, והכא נמי נשאר השקל בחזקת בעליו שהפרישוהו[יט] ואף כשקונים בו קרבנות ציבור שוחטם הכהן לשם בעלי השקלים[כ], והדברים שבלב השליח שחשב לשקול זאת לעצמו אינם דברים[כא].

מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוּדָן, תִּיפְתַּר בִּמְסוּיָם[כב] - יש להעמיד את דין משנתינו באופן שהיה השליח הגנב נוהג בעצמו את מנהג החשיבות שנהגו מִשֶּׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל (לקמן ט.), שהיו רוצים שמשקליהם יקנו את קרבנות הציבור, ולפיכך היה מנהגם שֶׁבשעה שהתורם בא לתרום את הלשכה, היו זורקים את המטבעות לפני התורם, וְהָיָה התורם מִתְכַּוֵּין ליטול את אותו השקל וְדוֹחֲפוֹ לְתוֹךְ הַקּוּפָּה שתרם.

ועדיין לא סיים רבי יודן את תירוצו, עד שדנה הגמרא בביאור מנהגם זה של בית רבן גמליאל, מדוע היו מקפידים בדווקא שיכנסו שקליהם אל תוך הקופה שנתרמה לקרבנות צבור:

מקשה הגמרא, וְחָשׁ לוֹמַר שֶׁמָּא לְשִׁירַיִם הֵן נוֹפְלִין - האם נאמר שבית רבן גמליאל חששו שמא לא תתרם התרומה משקליהם ויפלו שקליהם לשיירי הלשכה, איך אפשר לומר כך, וְכִי יֵשׁ מְעִילָה בְּשִׁירַיִם - והרי קיימא לן שאין מעילה בשיריים, דהיינו שקדושת כל השקלים שבלשכה עוברת ומתכנסת בשקלי הקופה שנתרמו, והרי זה נחשב כאילו שקלים אלו נשקלו על ידי כל השוקלים, ואם כן מה אכפת היה לבית רבן גמליאל אם נשארו שקליהם בלשכה כשבין כך מתחללת קדושתן על הנתרמים. מתרצת הגמרא, אֶלָּא כְּרַבִּי מֵאִיר - דעת בית רבן גמליאל היתה כרבי מאיר, דְּרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מוֹעֲלִין בְּשִׁירַיִם - שהשקלים שלא נתרמו, בקדושתם הם עומדים ונמצא שהפסידו בכך שלא נתרמו שקליהם לקרבנות צבור, ולפיכך היו מקפידים בית רבן גמליאל שיתרמו שקליהם לקרבנות הציבור.

כעת מסיימת הגמרא את תירוצו של רבי יודן, שכפי שמצינו שכך היה מנהגם של בית רבן גמליאל, עוֹד הִיא - משנתינו אף היא מדברת בִּמְסוּיָם שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּין וְתוֹרְמוֹ לְשֵׁמוֹ - שפעולה זו שעשה השליח שיתרמו את שקלו לתוך הקופה כמעשה חשוב הוא נחשב, ואפילו עדיף הוא מדיבור מפורש שתורם את השקל לעצמו, ולפיכך אין השקל עולה לשם בעליו[כא].

★

מוסיפה הגמרא לדון מדוע השליח מעל:

מקשה הגמרא, מַה נָּהֱנָה שליח זה ששקל על ידי עצמו שנאמר שמעל בזה, והלא אין השליח יכול לרמות את בוראו והוא יודע שלא הוא שקלו[כב]. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבָּנָן דְּתַמָּן - חכמי בבל, שהנאת השליח היא, מִבְּיוָן שֶׁבֵּית דִּין רְאוּיִין לְמַשְׁכֵּן אותו באם

נהנין ולא מועלין כיון דראויין לשלמים, וקי"ל שאין מועלין בקדשים קלים עד שיזרק הדם'.

טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, והוסיף דילפינן מקרא דכל דבר שהוא קודש אין קדושה חלה עליו.

טז. **על** פי תלמיד רשבר"ש, והעדפנו לפרש כן כיון שאין צורך לשנות את הגירסא שלפנינו, וכך גם משמע מפתיחת הגמרא שהביאה את דין הסיפא ומבואר שעלה קאי הא ד'אנן תנינן'. וכמו כן לפי פירוש זה מדויק לשון המשנה שהביאה רק בסיפא את התנאי של 'קרבה הבהמה' כיון שברישא המעילה היא מיד כשנתרמה התרומה, והחילוק הוא כיון שברישא אין על זה כבר קדושה כמו בסיפא, ועוד בהסבר החילוק בין הרישא להסיפא עיין במה שהביא ב'פשר דבר' הנדפס בסו"ס 'עקבי אהרן'. אולם בפרישת הרא"ש כתב להדיא שתני 'קרבה הבהמה' בסיפא לגלויי ארישא נמי, וברש"ס כתב שמצא גירסא הגורסת במפורש אף ברישא שהמעילה היא דווקא בקרבה הבהמה, ולשיטה זו יש לגרוס כה'נוסח אחר' המופיע לפנינו בגמרא, ואף בזה ישנם כמה פירושים.

יז. **רש"ס.**

יח. **תלמיד** רשבר"ש.

יט. **וכדמפרש** במלאכת שלמה, 'דהא כי יהיב להו לגזברים סתמא יהיב להו ולא קאמר להו בשבילי אני נותן, דאין לך אדם שפורע שקלו שיאמר בשבילי אני נותן, וכיון דהך שקל של חבירו הוה אע"ג דיהביה מדעתא דנפשיה, כיון דסתמא יהיב ליה, שקל בחזקת בעליו הוא דלגבי הקדש דברים שבלב אינם דברים'.

כ. **תלמיד** רשבר"ש כתב פירוש מחודש לחלק בין עולה גנובה לבין מחצית השקל, שהבהמה היא 'דבר המסוים' לבעלים ולכן כששחטה בסתמא עולה היא לשם הבעלים, משא"כ בשקל שאינו דבר המסוים.

כא. **רש"ס.** ונמצא שאם קושית הגמרא היא שהשקילה היא דברים שבלב, בא רבי יודן ומתרץ שהיה כאן מעשה העדיף מדיבור שהראה שהוא שוקל את השקל לצורך עצמו, וכמובן שכך גם יכלו להעמיד שהוא אומר להדיא ששוקל זאת לצורך עצמו, אלא מכיון שאין רגילים לעשות כן, הרי זה מעורר חשד ולא מסתבר שיעשה כן ולכן העמיד רבי יודן כשעשה מעשה העדיף מדיבור.

כב. **תלמיד** רשבר"ש. וראה בקרבן העדה ותקלין חדתין שביארו שאין נחשב כנהנה אע"ג דקעביד מצוה שנתן מחצית השקל כיון שמצוות לאו ליהנות נתנו, והקשו האחרונים איך יעלה על הדעת לומר שהשליח הגנב קיים את המצוה כשהיא מצוה הבאה בעבירת גזל, ולכן פירשנו שאכן אינו נהנה כיון שלא קיים את המצוה. וראה ברש"ס שהוסיף וביאר שמשמע מהמשנה שמעילת השליח היא בכל אופן ואפילו כשחזר ושקל את חובתו משל עצמו, והשתא בוודאי שאין לו כל הנאה ממה ששקל את שקלו של חבירו על ידי עצמו.

ה: קרבן מצרפין שקלים פרק שני שקלים העדה

מסורת הש"ס

ס) ע' חולין קלט ע:
ע) תוספתא פרק ע:
ף) ע' תוספתא מעילה פ"ח: צ) לקמן פ"ד הל"ה: ק) לקמן פ"ג הל"ג: ר) לקמן פ"ד הל"ב וכבלי קדושין נד ע: ש) ע' ערכין כט ע:

עין משפט
נר מצוה

ט א מיי' פ"ג מהלכי הלכה ח:
י ב מיי' שם הלט"ו ובהשגות:
יא ג מיי' שם הל"י ופרק ו ממעילה הל"ג:
יב ד מיי' שם הל"ף:
יג ה מיי' שם פ"ג הל"ו וכל"מ:
יד ו מיי' פרק ו מערכין הל"ח:

נוסחת הכבלי

(א) תני רבי אומר הראשונים היו נופלין כו': (ב) שקלו ממעות הקדש כו' מעל מדמי מעשר שני כו': (ג) א"ר אבין כיון שנתנו ב"ד עיניהם למשכן כו': (ד) לא יקדיש אותו: (ה) בכ"מ שהן מחוללין כו' ואותן נתפסין כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג דתני נשבעין לבני העיר וכו': [ב] נ"ל עוד היא משום תקנה. וה"פ כי היכי דלעיל דשבועת השליח משום תקנה ה"נ משלומין דבני העיר נמי משום תקנה כדי שיהיו הבעלים מהרים בשמירתן: [ג] ה"ג דאר"ש מיד היה מקבל מעותיו. ומו לא ומלות והכהני' זריזין הן ממהר להם כלן אין ממרין מוסב עליו רק שיגיע שקלו להקדש וכיון שנתרמה על מציאו הוי להקדש משמ"כ גבי המספק נ"ל זריזין הן כדי שלא יבוא לידי פסול ולכן לקמן גרסינן לה דכהנים זריזין הן: [ד] נ"ל דוחפו לתוך הקופה. דמ"כ לא הוי פריך ומש לומר וכו'. ולקמן על קופיק דוחפו לקופה. והמפרשים נדמקו בזה מאוד. ועיין בק"ע: [ה] נ"ל עוד היא תפתר וכו': [ו] נ"ל שהיה מתכוין ודוחפו לקופה. כדפירשתי לעיל: [ז] נ"ל והראשונים נעשו שקלים. דהיינו מה שנתן ברשותה לשקלו נעשה עכשיו שקלים כיון שכבר חללו ונעשו חולין:

ציון ירושלים

משום שבועת תקנה. ע' בבא מציעא נח ע"ב ובמ"ק מו"מ סי' סו ובמדבקי ובחידושי מהר"ם שיף ומיי בדרוש הרמשון שם בשנת תרי"ו שדרשתי כשנתמניתי לרב דפה דרשתי בענין זה בתורה:

תורה אור השלם

א) אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יְבֻכַּר לַיְיָ בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לַיְיָ הוּא: [ויקרא כז, כו]

גליון הש"ס

[ע] משמע דלף למאי

גזברין מאי עבידתייהו. וה"פ לר"ע כיון דאין הגזברין מייצין בתחריות שקלים אלו מ"מ הקדשות נינהו ואין נשבעין על ההקדשות כמילו לכו"ע: ומשני נשבעים לבני העיר. ליטול שכרן כמעמד הגזברין מפני שההפסד על ההקדש: אע"פ שקיבלו וכו'. מלר' יוחנן קמי דקאמר דשבועה זו תקנת חכמים היא שאין הקדש יוצא בלא שבועה הלכך אפילו קיבלו מנשי העיר ואמרו הואיל ואנו משלמין אין רצונו שישבע השליח ונאמן לנו אין שומעין להן שאין הקדש יוצא בלא שבועה: חייב באחריותו. אפילו לאחר שנתרמה התרומה עד שימסרנו לגזבר: הקדש ברשות גבוה בכל מקום שהוא. ואפילו קודם שנתרמה פטור: ובני העיר שוקלין תחתיהן. ומש"ל כי גזא דרחמנא הוא לף קודם שנתרמה יהיו בני העיר פטורין: ומשני לא עוד היא משום שבועת התקנה. לף

נוסחאות ישנות

תחתיהן משום שבועת תקנה אלא לרבי לעזר נשבעים לבני העיר הדא היא דר' שמעון נשבעים לגזברים גזברים מאי עבידתייהו נשבעים לבני העיר במעמד גזברים כי היכי דלא לחשדינהו אי נמי דלא נשוו להו פושעים "אע"פ שקבלו בני העיר לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה: הפריש שקלו ואבד ר' יוחנן[ס] אמר חייב באחריותו [ע] עד שימסרנו לגזבר רבי שמעון בן לקיש אומר הקדש ברשות הגבוה בכל מקום שהוא מתניתא פליגא על ר"ש בן לקיש [א] לא עוד היא משום שבועת העיר שוקלין תחתיהם [ב] לא עוד היא משום שבועת תקנה: (א) תני[ג] הראשונים נופלים לתקלין חדתין והשניים נופלין לתקלין עתיקין. אלו הן הראשונים ואלו הן השניים רבי פנחס בי *ר' חייא (חנינא) ור' אבא מרי חד אמר אלו ששלחו בני העיר תחלה וחרנה אמר אלו שהגיעו לידי גזברין תחלה:

חנ"א

הלכה ב מתני' [ד]הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל [ה]השוקל [ב] שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל ממעשר שני ומדמי שביעית יאכל כנגדן: **גמ'** השוקל כו' אנן [ג] תנינן אם קרבה הבהמה ותני דבי ר' אם נתרמה התרומה (נ"א אנן תנינן אם נתרמה התרומה ותני דבית רבי אם קרבה הבהמה אמר ר' לעזר מאן תנא אם קרבה הבהמה ר"ש דר"ש אומר מיד וכו') מאן תנא אם נתרמה התרומה רבי שמעון היא דאמר[ד] רבי שמעון [ג] מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזים הן וקשיא אילו הגונב עולתו של חבירו ושחטו סתם סתמא לא לשם בעלים הראשונים מכפרת אמר ר' יודן תיפתר במסוים משל [ס] בית רבן גמליאל שהיה מתכוין [ו] ודוחפו לתוך הקופה [ז] וחש לומר שמא לשירים הן נופלין וכי יש מעילה בשירים אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אומר משל [ה]מועלין[ו] בשיריים [ח] עוד היא במסוים *של בית רבן גמליאל [ט] שהיה מתכוין ותורמו לשמו: מה נהנה [י] א"ר אבין בשם רבנן דתמן מכיון שב"ד ראוין למשכן ולא משכנו כמו שנהנה: ממעשר שני וכו' דכתיב [א] אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה [יא] לא יקדיש איש אתו כל[ז] שהוא קודש [ח]אין קדושה חלה [עליו] כיצד הוא עושה מביא טלע של חולין ואומר מעות מעשר שני [יב] בכל מקום שהן יהו מחוללין על טלע זו ואותה טלע נתפס לשם מעשר שני [יג] והשאר נעשו שקלים:

מתני' אם נתרמה התרומה והפסד לבני העיר: אלו ואלו שקלים. ירושלמי תני הרמשוים נופלין לתקלין חדתין והשנייס נופלין לתקלין עתיקין אלו הן הרמשוים אלו הן השניים ר' פינחס ור' אחא ב"ר חנא תחלה ותרנה אמר אלו שהגיע ליד הגזבר תחלה: ואין עולה להן לשנה הבאה. מפרש ביומא בפר' שני שעירי טעם לפי שאין תוכות שנה זו קרבין לשנה הבאה מתני' דלא כר' יהודה דאמר התם עולין לשנה הבאה: **משנה ב** הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו ע"י עצמו. מעל לנהנה מן ההקדש הוחיל שכבר נתרמה התרומה וכל היכא דליתיה כי גזא דרחמנא מיתינהו וחה נתכוין לשקול לנפשו תוכתו כשבור שלא נתנה לו מבחירו מעל מיב קרבן מעילות כדין הנהנה מן ההקדש שוגג: מן ההקדש. היו מעות הקדש בידו [וקשבור] חולין הן ונתן לשקלו וקרבה בהמה מעל שמת שלא שקלי שקלי זוזי כר' שמעון דתניא בתוספתא פ"א השוקל שקלי זוזי מן ההקדש כיון שלקחו בהמה [מעל] ד"ר שמעון ותכ"ח לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדו.** שם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללנו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוג בהן קדושת שביעית:

ריב"ן

שלא נתרמה התרומה וההפסד לבני העיר: אלו ואלו שקלים. ירושלמי תני הרמשוים נופלין לתקלין חדתין והשנייס נופלין לתקלין עתיקין אלו הן הרמשוים אלו הן השניים ר' פינחס ור' אחא ב"ר חנא תחלה ותרנה אמר אלו שהגיע ליד הגזבר תחלה: ואין עולה להן לשנה הבאה. מפרש ביומא בפר' שני שעירי טעם לפי שאין תוכות שנה זו קרבין לשנה הבאה מתני' דלא כר' יהודה דאמר התם עולין לשנה הבאה: **משנה ב** הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו ע"י עצמו. מעל לנהנה מן ההקדש הוחיל שכבר נתרמה התרומה וכל היכא דליתיה כי גזא דרחמנא מיתינהו וחה נתכוין לשקול לנפשו תוכתו כשבור שלא נתנה לו מבחירו מעל מיב קרבן מעילות כדין הנהנה מן ההקדש שוגג: מן ההקדש. היו מעות הקדש בידו [וקשבור] חולין הן ונתן לשקלו וקרבה בהמה מעל שמת שלא שקלי שקלי זוזי כר' שמעון דתניא בתוספתא פ"א השוקל שקלי זוזי מן ההקדש כיון שלקחו בהמה [מעל] ד"ר שמעון ותכ"ח לא מעל עד שיזרקו הדמים: **ממעשר שני יאכל בנגדו.** שם נתן השקל ממעות מעשר שני יחללנו על מעות שבידו ויאכלם בירושלים וכן דמי שביעית יחללם במעות אחרים ויהוג בהן קדושת שביעית:

תקלין חדתין

תפ"ל לפטורים שלא תקנתא דרבנן היא: **אלא לר"א.** דמוקי ליה כר"ם דוקא ע"כ דם"ל דשבועה זו דאורייתא הא ניחא דשבועה שנשבעין לבני העיר שפיר מוקמת לה כר"ם דכיון שחייב בתחריותן נכסים דידהו נינהו ולא של הקדש אבל נשבעין לגזברין דריש"ע אפי' מי מוקמת לה כר"ם נמי תקשה לך לכיון שברשות הגזברים הם להקדש נינהו ושבועה זו למה הם אין נשבעין על ההקדש ונשאר בקושיא ומה שכתוב בספרים ישנים נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ל"ג הכא ובע"ם דבבלי ב"מ ג"ח ג' גרסי' לה פליגא דשמואל דתניא לגזברין ולבני העיר מיבעי ליה לרומיה דתמני' דהכא ודהתם דמירי בש"ם ונשבעין ליטול שכרן וקשיא לן התם מ"ה נשבעין לבני העיר מיבעי ליה ומהא משני התם רבה נשבעין לבני העיר במעמד גזברין ולהך תירוצא לא ניחא לן לאוקמא תמני' כר"ש אלא לתירוצא דרומיה דתמני' כר"ע ומתני' דמוקי לה התם כר"ש לתרוצי רומיה דתמני' מוקי תמני' בשומר חנם ולא ס"ל דמירי בש"ש ומתי נשבעין לגזברין במעמד גזברין ולכך כי פריך התם תהך תירוצא דמוקי לה כר"ש מהא דנשבעין לגזברין נשאר בקושיא ולא אוקמה כר"ש אלא בשומר חנם ולא ס"ל דמירי בש"ש ומתי נשבעין לגזברין במעמד גזברין ולכך כי פריך התם תהך תירוצא דשמואל משום דהך מתניתא קשיא לה כדמתרץ רבה אליבא דשמואל משום דהך תירוצא לא ניחא לן דמתני' דלא

לא ישקול כחיובו וכדתנן לעיל (ג:), וְלֹא מְשָׁכְנוּ אותו כיון ששקל בשל חבירו, נחשב השליח כְּמוֹ שֶׁנֶּהֱנָה מן ההקדש ולפיכך מעלכג.

★

שנינו בברייתא: השוקל מַמֲעָשֵׂר שֵׁנִי וכו' ומדמי שביעית יאכל כנגדן'. מבררת הגמרא מה הטעם שאי אפשר ליתן מטבע של מעשר שני למחצית השקל:

אומרת הגמרא, דִּכְתִיב לגבי בכור (ויקרא כז כו), 'אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַה' בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לַה' הוּא', שאי אפשר להקדיש בכור לשם קרבן או כל קדושה אחרת, ומבכור אנו לומדים שכָּל שֶׁהוּא קָדוֹשׁ, אֵין קְדוּשָּׁה אחרת חָלָה [עָלָיו], ולפיכך אי אפשר ליתן מטבע של מעשר שני למחצית השקל על מנת לקנות בו קרבנותכד.

הגמרא מבארת מה הכוונה 'יאכל כנגדן':

מבררת הגמרא, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה עם מטבע זו של מעשר שני שנתן למחצית השקל, הלא אי אפשר לקנות בה קרבנות. מבארת הגמרא, מֵבִיא סֶלַע שֶׁל חוּלִּין - פרוטות בשווי מחצית השקלכה, וְאוֹמֵר מָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי ששקלתי למחצית השקל, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, יְהוּ מְחוּלָּלִין עַל סֶלַע זוֹ, וְאוֹתָהּ סֶלַע נִתְפֶּסֶת לְשֵׁם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - וקדושת המעשר שני עוברת אל הפרוטות, ומעלה אותן לירושלים וקונה בהם דברי מאכל ואוכלם בקדושת מעשר שני, וְהַשָּׁאָר - והמטבע הראשון שנתן, נַעֲשׂוּ שְׁקָלִים - נתקדש בקדושת מחצית השקל ויוצא בו ידי חובתו כיון שכבר נעשה חולין, וכן הוא עושה גם כששקל מדמי שביעיתכו.

★ ★ ★

כג. **תלמיד** רשב"ש, והוסיף, 'אע"פ שאין לו שכר בבית דין של מעלה, בבית דין של מטה משתכר שהרי לא ימשכנוהו'.

כד. **רש"ם.** אולם בפני משה לא גרס כאן שדברי הגמרא קאי על השוקל ממעשר שני, ומפרש כמו שהבאנו לעיל מתלמיד רשב"ש שבסיפא בעינן דווקא שקרבה הבהמה, דאם לא כן אין קדושה אחרת חלה על המטבע של בדק הבית, וזאת ילפינן הכא מבכור, מלבד אם עשה בה מעשה כהקרבת הבהמה.

כה. **ואינו** מביא סלע ממש דהלא אין מחללים כסף על כסף. רש"ס.

כו. **הגר"א** גרס כאן 'והראשונים נעשו שקלים', ופירש כמו שכתבנו.

כז. **רש"ם.**

כח. **הקרבן** העדה והתקלין חדתין פירשו את דברי הגמרא אף על שביעית, אלא שלשון הגמרא בתירוצה משמע רק במעשר שני, ואמנם גם ברש"ס (נמשנה ד"ה יאכל) כתב שהוא הדין בשביעית.

מצרפין שקלים פרק שני שקלים

ו. [א]

הלכה ג – משנה

המשנה דנה באדם שאסף פרוטות לצורך מחצית השקל או לצורך קרבן חטאת ומצא שיש בידו יותר מה הדין במותר:

אומרת המשנה, **הַמְכַנֵּס מָעוֹת** - אדם שממונו מצומצם ואין לו לפרוע את מחצית השקל בתשלום אחד, והרי הוא אוסף פרוטות שאינם נצרכות לו למזונותיוא, **וְאָמַר הֲרֵי** פרוטות **אֵלּוּ** שאספתי **יִהְיוּ לְשִׁקְלַי** - עבור חיובי ליתן מחצית השקל, וכשבא לחשב את מעותיו מצא שיש בהם יותר ממחצית השקלב. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִין, מוֹתָרָן** - המעות **יתרות** על מחצית השקל, **נְדָבָה** - ילכו לקופות השופרות שבמקדש שמהם לוקחים את עולות 'קיץ המזבח' שמקריבין אותן כשהמזבח בטלג, **ובית** שמאי הולכים לשיטתם שהם סוברים (מיל ל:) שהקדש חל גם כשהוא בטעותד, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹתָרָן חוֹלִין** ואין המעות היתרות קדושות כלל, שכן לא היה בדעתו אלא לשקול מהן את חובתו והנותר נשאר חולין. אבל אם בשעה שכנס את הפרוטות אמר **שֶׁאֲבִיא מֵהֶן שִׁקְלַי**, כיון שאמר 'מהן' הרי זה כמי שאמר בפירוש שרק מקצת המעות יהיו לצורך מחצית השקל והשאר יהיו חולין, ולכן בזה כולי עלמא **שָׁוִין**, ואף בית שמאי מודים לבית הלל **שֶׁהַמּוֹתָר חוֹלִין** לפי שמעולם לא היה בדעתו להקדיש הכלז.

המכנס מעות ואמר הרי **אֵלּוּ לְחַטָּאתִי**, וקנה מן המעות בהמה לקרבן חטאת ונותרו לו מעות, **שָׁוִין** - אף בית הלל מודים, **שֶׁהַמּוֹתָר נְדָבָה** וכמו שמפרש רבי שמעון להלן. ואם כשכנס את המעות אמר **שֶׁאֲבִיא מֵהֶן חַטָּאתִי**, וגילה דעתו שיביא 'מהן' ולא את כולן, **שָׁוִין** - כולי עלמא מודים **שֶׁהַמּוֹתָר חוֹלִין** כיון שלא עלה בדעתו להקדיש את הכלט.

המשנה מבארת את טעמם של בית הלל:

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה בֵּין שְׁקָלִים - שהאומר 'אלו לשקלי' מותרן חולין, **לְחַטָּאת** - שהאומר 'אלו לחטאתי' מותרן נדבה', **אֶלָּא** - החילוק הוא, **שֶׁל שְׁקָלִים יֵשׁ לָהֶן קְצָבָה** - מחיר קבוע, שהתורה אמרה (שמות ל טו) 'הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל', ובוודאי לא נתכוון ליתן יותר מחיובו, והמותר הוי הקדש בטעות והרי הוא חוליניא, **וּלְחַטָּאת** - ואילו לבהמה המובאת לקרבן חטאת, **אֵין לָהּ קְצָבָה** - מחיר קבוע, שאם רוצה מביא בהמה קטנה הנמכרת בדמים מועטים ואם רוצה מביא בהמה שמינה הנמכרת בדמים מרובים, ולפיכך נתקדשו כל המעות ומותרן נדבהיב.

אוצר החכמה

המשנה מבארת את טעמם של בית שמאי:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הטעם שלבית שמאי אלו לשקלי מותרן נדבה, הוא משום **שֶׁאַף לְשִׁקָלִים אֵין לָהֶן קְצָבָה** ופעמים שנותנים יותר ממחצית השקל, **שֶׁכְּשֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל** בימי עזרא **מִן הַגּוֹלָה** - מגולת בבל, היה מטבע ה'דרכון' יוצא באותם הימים, ושוויו שני סלעים, **וְהָיוּ שׁוֹקְלִין דַּרְכּוֹנוֹת**, ומביאים למחצית השקל מטבע של סלע שהוא מחצית הדרכון. אחרי תקופה זו כשירד ערך המטבעות והיה עיקר המסחר במטבע ה'סלע', **חָזְרוּ לְשִׁקּוֹל סְלָעִים**, והיו מביאים למחצית השקל מטבע של חצי סלע שהוא כשיעור התורה. אחרי תקופה זו שוב ירד ערך המטבעות והיו סוחרים במטבע ה'טבע' ושוויו חצי סלע, **חָזְרוּ לְשִׁקּוֹל טְבָעִין**, והיו מביאים מטבעות אלו למחצית השקל שהרי זהו שיעור התורה למחצית השקל. **בִּקְּשׁוּ לְשִׁקּוֹל דִּינָרִין** - רצו ליתן למחצית השקל מטבע 'דינר' שהוא מחצית של 'טבע', **וְלֹא קִבְּלוּ מֵהֶן** - ולא הסכימו עמהם חכמים מפני שמותר להוסיף על חיוב התורה לפי המטבע היוצא בהוצאה אולם אסור לפחות ממנוג. נמצא שאף השקלים אין להם קצבה שהרי לפעמים היו נותנים יותר מחיובם, ולפיכך סוברים בית שמאי שמותרן נדבה.

רבי שמעון דוחה את דברי רבי יהודה:

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אין השקלים נחשבים כמי שאין להם קצבה, **אַף עַל פִּי כֵן** שפעמים מוסיפים על חיוב התורה, כיון שהרי **יַד כּוֹלָּן שָׁוָה** ואין אחד יכול להוסיף על של חבירו אלא כולם נותנים מחצית המטבע היוצא בהוצאה, **אֲבָל חַטָּאת** נחשבת כדבר שאין לו קצבה כיון שכל אחד יכול לקנות בסכום אחר, **זֶה מֵבִיא בְּסֶלַע וְזֶה מֵבִיא בְּשִׁשָּׁה וְזֶה מֵבִיא בְּשָׁלֹשׁ**ד.

★

גמרא

שנינו במשנה, **'הַמְכַנֵּס וכו'** מעות ואמר הרי אלו לשקלי בית שמאי אומרין מותרן נדבה ובית הלל אומרין מותרן חולין'. מבארת הגמרא את האופן שבו נחלקו בית שמאי ובית הללטו:

רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי לָעְזָר אמר **מַה פְּלִיגִין** - אימתי נחלקו, **בְּמְכַנֵּס פְּרוֹטְרוֹט** - שאסף פרוטה לפרוטה וכל פעם שנזדמנה לידו פרוטה נתנה בכיס שייחד למחצית השקלטז, שבזה סוברים בית הלל שמותרן חולין כיון שהמכנס סבר בטעות שעדיין אין בכיסו די לצורך חיובו במחצית השקל, והקדש בטעות לאו הקדש. **אֲבָל בְּאוֹמֵר 'אֵלּוּ לְשִׁקְלַי'** - שנטל בידו מעות וראה שיש בהן יותר מחיובו והפרישן בבת אחתיז, **כָּל עַמָּא מוֹדַיי** - אפילו בית הלל מודים **שֶׁהַמּוֹתָרָן נְדָבָה**, כיון שאין כאן הקדש טעות שהרי ראה שיש כאן יותר ממחצית השקל ונתכוון להקדיש הכליח, ומכיון שאין להרבות על מחצית השקל יפול המותר לנדבהיט.

הגמרא מביאה דעה אחרת בדעת רבי אלעזר:

רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי בִּיבָא - רבי חייא אמר שרבי ביבאכ אמר **בְּשֵׁם רַבִּי לָעְזָר**, דעה אחרת ממה שאמר רבי יוסי בשמו לענין דין המותר באומר 'אלו לשקלי', **מַה פְּלִיגִין** - מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא דווקא **בְּמְכַנֵּס פְּרוֹטְרוֹט**, שבזה סוברים בית שמאי שמותרן נדבה כיון שהקדש בטעות הוי הקדש, **אֲבָל בְּאוֹמֵר 'אֵלּוּ לְשִׁקְלַי'** ויודע שיש בידו יותר מחיובו, **כָּל עַמָּא מוֹדַיי** - אפילו בית שמאי מודים **שֶׁהַמּוֹתָרָן חוֹלִין**, כיון שכוונתו להרבות על מחצית השקל והוי כעין מתנה על מה שכתוב בתורה שאין בדבריו כלוםכא.

א. **פרישת** הרא"ש ורש"ס.

ב. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש הוסיף שמכיון שאי אפשר לצמצם הרי שפעמים יש בהם מותר על מחצית השקל.

ג. **מאירי** (ד"ה המשנה הרביעית) ופרישת הרא"ש.

ד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ופרישת הרא"ש, אולם בפירוש ר' משולם כתב כי מה שאמרו בית שמאי שמותרן נדבה היינו משום שאנו תולין שנתכוון להקדיש את כולם ואין כאן טעות כלל.

ה. **פירוש** ר' משולם.

ו. **פרישת** הרא"ש.

ז. **פירוש** ר' משולם.

ח. **רש"ם**.

ט. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש מבאר שהחידוש בדין זה הוא שאף שבעיקר דין חטאת מודים ב"ה לב"ש להחמיר שהמותר נדבה, מ"מ כאן המותר חולין שכן גילה דעתו להדיא.

י. **מאירי** (ד"ה אמר רבי שמעון), וברש"ס הוסיף בביאור השאלה, 'דהא כיון דמשקלים קונין מהן חטאות הצבור, מותר דבר הבא על חטא הוא'.

יא. **פרישת** הרא"ש ותלמיד רשבר"ש.

יב. **פרישת** הרא"ש.

יג. **פרשנו** המשנה כדעת המאירי (שם) והפרישת הרא"ש, וכן הוא דעת הרמב"ם (שקלים פ"ו ה"ה) שהחיוב הוא לשקול מחצית מהמטבע שיוצא באותו הזמן, אולם רבים מהראשונים פירשו את המשנה כפשוטה שבזמן שעלו ישראל מן הגולה היה העם מועט ולא היה די במחצית השקל לצרכי המקדש, ולכן הוסיפו ואמרו שיתנו דרכונות, ועם ריבוי העם התמעט השיעור בהדרגה עד לשיעור מחצית השקל של תורה.

יד. **מאירי** (שם) ופרישת הרא"ש.

טו. **פירוש** ר' משולם.

טז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

יח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

יט. **תקלין חדתין**.

כ. **רש"ם**, אלא שהוא גרס ר' חזקיה ולא ר' חייא.

כא. **רש"ם**, ובפירוש ר' משולם כתב שמכיון שיודע כמה יש בידו ויודע שאין להוסיף על מחצית השקל, הרי שאכן אין כוונתו ליתן יותר ממחצית השקל ולפיכך מותרן חולין.

הלכה ג מתני' המכנם מעות. כונס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו ואמר כשהתחיל לכנס הרי אלו לשקלי וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו: מותרן נדבה. יפלו לשופרות שעומדין להקריב בדמיהן עולת קין למזבח וכ"ש לטעמייהו דסברי הקדש בטעות שמיה הקדש: מותרן חולין. אלא נתכוין זה אלף עד כדי שקלו: שוין שהמותר חולין. דהוי כאומר בפירוש אם מכנים יותר משקל מצית מהן לשקלו והמותר יהא חולין אלו לחטאתי. אם כנס מעות ואמר הרי אלו לחטאתי מודו ב"ה שהמותר נדבה: מה בין שקלים לחטאת. מ"ש שקלים שאם יפלו מעות הרי אלו לשקלי שמותרן חולין ומ"ש חטאת דמותרן נדבה: שקלים יש להן קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ובודאי לא היתה כוונתו אלא לשקל אבל חטאת אין קצבה שאם יראה דמים מרובים ונתפשרו הדמים אפילו הן מרובין ומותרן נדבה: דרכונות. מטבע של זהב ממדי ושויה סלע ומחצה שמא היו לריכין הרבה לעבודת הבית ושקלו הרבה: חזרו לשקול סלעים. כשמעטו סלע סלס: טבעין. חלי סלע: דינרין. רביעית סלע: ולא קבלו מהן. דרשאין להוסיף על שקל לחורייתא כפי הטורף ולא לפחות ממנו: **אעפ"כ** יד בולם שוה. עני ועשיר שוקלין בשוה כפי אשר קצבו עליהן לשקול אבל חטאת לעולם חינו שוה אלא מביא בסלע וזה בשמים וזה בשלש: **גמ'** מה פליגין. כי פליגי: **במכנם פרוטרוט.** פרוטה פרוטה וכדפריכית במתני': **אבל.** אם נטל ידו מליאה מעות ואמר אלו לשקלי ויש בו מותר ד"ה מודים שהמותר נדבה: מה בין וכו'. ופק"ד דר"ש לכ"ע קאמר למלתיה: מה אנן קיימין. רבי שמעון מהי קאמר מה בין וכו': מה עביד וכו'. כלומר ור"י נמאי מוקים מתניתין: **פתר לה.** למתני' דר"ש מכנם פרוטרוט שליבא דכ"ה קאי מ"ט קאמר מותרן חולין: ופריך והא **תנינן בסוף פרקין מותר שקלים חולין.** ופק"ד דמתניתין אחית ככ"ע: נשמעינה מן הדא. כמו תא שמע: ה"ג **אותה השניה רועה.** עד שיסתאב ויפלו דמיה לנדבה: ה"נ **אלו לנדבה.** יפלו המותר מהן: היאך **אתה אומר אלו.** סמכת דש"ס פריך מין קאמרת דהשני לנדבה לא יהא אלא כנוטל הרבה מעות ואמר הרי אלו לשקלי דמנן לש"ה מותרן חולין ולר' ביבי אפילו לב"ש מותרן חולין כ"ש הכא שאמר בטעות הרי אלו לשקלי שמותרן חולין: כשמעון. כמשמעון סלעים: קרטין. רביעית סלע: מן הדא. הא למדנין שבימי עזרא שקלו דרכון אלא מעתין מהן קל: ג' **פעמים בשנה.** ודרכון הוא סלע וחצי שהן שלשה שקלים: **מכאן שאין מטריחין.** נדבות על הלבור יותר מג' פעמים בשנה: **מכאן לג' פאין וכו'.** למען נפרק ג' גג' קופות של ג' סלין היו תורמין את הלשכה ג' פעמים בשנה ילפינן מדאמר עזרא לשלש השקל ג"פ בשנה: **לפי שחטאו.** בעגל במחלית היום: **וחרנה אמר.** ולילך למר: גרמסין. אם מטבע שהיתה בימי משה: **שעברו על י' הדברות.** כשחטאו בעגל: **בעשרים כסף.** היינו דינרין דסלע ד' דינרין ופדיון בכור חמש סלעים: **טבע.** הן שני דינרין חלי הסלע דבנימין לא היה עמהן:

נוסחאות ישנות

ריב"ן

מתני' המכנם מעות. בפרוטרוט מותרן נדבה לקין המזבח. אם אמר שחציו מהן שקלי לא הקדיש אלא מה שלריך לשקלו. ירושלמי לטעם דב"ה המפרישים שקלו סבור שהוא חייב ונמצא שליבו חייב לא קידש המפרישים שנים סבור שהוא חייב שנים ונמצא שליבו חייב אלא לאחד מהן השני מה הוא עבד ליה נישמעיניה מן הדא המפרישים חטאתו כסבור שהוא חייב ונמצא שליבו חייב * *) מיכן מוכיח שאם פסק ליתן נדקה כסבור שלא נתן ונמצא שנתן חפי' אם נתנן ליד הגבאי יכול ליקחם וה"ה אם סבור שנדר ג' זוזין והפריטן ואמרו לו שלא נדר אלא אחד יכול ליקחם מיד הגבאי: מה בין שקלים לחטאת. דבשקלים אמרו בית הלל מותרן חולין ובחטאת מודו למותרן נדבה שקלים שלהם קצבה ולא הקדיש אלא מה שלריך לשקלו אבל חטאת אין לה קצבה נדמה ודעתו היה בהמה שמינה אפי' אם היו לו ה' בהמות הכל הקדש: אף לשקלים אין להם קצבה. כדמפרש: משעלו בני ישראל מן הגולה. מהדר לפרש שהשקלים אין להם קצבה שכשעלו שקלו דרכונות לפי שהעם מועטו לא היה די אלי שקל ליקח מהן תמידין וכל דבריס הבאים מתרומת הלשכה על כן שקלו דרכונות חזרו לאחר שנתרבה העם ושקלו סלע ועוד חזרו לאחר שהעם רב יותר שקלו טבעים ומפרש בירושלמי פלגי סלעא בשקלו לשקול דינרין לאחר שהעם רב מאד ולא קבלו מהן משום דכתיב והעמדנו עלינו מצוה לתת שלישית השקל ר' חלקיה בשם ר' לאחא מכאן שלריך אדם לשלש שקלו ג' פעמים בשנה מכאן שאין מטריחין על הלבור יותר משלש פעמים בשנה מדהניחו תחלה דרכונות **) יכול להקדיש כשתחלה ונמצא שהכל הקדיש חעפ"כ יד כולן שוה ולא הקדיש יותר משאר העם:

תקלין חדתין

מתני' המכנם. כונס מעט מעט מעות וכשבא שהתחיל לכנס אמר הרי אלו לשקלי וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו: מותרן נדבה. יפלו לשופרות שעומדין להקריב בדמיהן עולת קין למזבח דסברי הקדש בטעות שמיה הקדש: מותרן חולין. דהוה כאילו אמר בפירוש אם מכנים יותר משקל מצית מהן לשקלו והמותר יהא חולין. דהוי כאומר על ידו מליאה מעות הרי אלו לשקלי שמותרן חולין ומ"ש חטאת דמותרן נדבה: שקלים יש להן קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ובודאי לא היתה כוונתו אלא לשקל אבל חטאת אין קצבה שאם יראה דמים מרובים ונתפשרו הדמים אפילו הן מרובין ומותרן נדבה: דרכונות. מטבע של זהב ממדי ושויה סלע ומחצה שמא היו לריכין הרבה לעבודת הבית ושקלו הרבה: חזרו לשקול סלעים. כשמעטו סלע סלס: טבעין. חלי סלע: דינרין. רביעית סלע: ולא קבלו מהן. דרשאין להוסיף על שקל לחורייתא כפי הטורף ולא לפחות ממנו: **אעפ"כ** יד כולם שוה. עני ועשיר שוקלין בשוה כפי אשר קצבו עליהן לשקול אבל חטאת לעולם חינו שוה אלא מביא בסלע וזה בשמים וזה בשלש: **גמ'** מה פליגין. כי פליגי: **במכנם פרוטרוט.** פרוטה פרוטה וכדפריכית במתני': **אבל.** אם נטל ידו מליאה מעות ואמר אלו לשקלי ויש בו מותר ד"ה מודים שהמותר נדבה: מה בין וכו'. ופק"ד דר"ש לכ"ע קאמר למלתיה: מה אנן קיימין. רבי שמעון מהי קאמר דקאמר מה בין וכו': מה עביד וכו'. כלומר ור"י נמאי מוקים מתניתין: **פתר לה.** למתני' דר"ש מכנם פרוטרוט שליבא דכ"ה קאי מ"ט קאמר מותרן חולין: ופריך והא **תנינן בסוף פרקין מותר שקלים חולין.** ופק"ד דמתניתין אחית ככ"ע: נשמעינה מן הדא. כמו תא שמע: ה"ג **אותה השניה רועה.** עד שיסתאב ויפלו דמיה לנדבה: ה"נ **אלו לנדבה.** יפלו המותר מהן: היאך **אתה אומר אלו.** סמכת דש"ס פריך מין קאמרת דהשני לנדבה לא יהא אלא כנוטל הרבה מעות ואמר הרי אלו לשקלי דמנן לש"ה מותרן חולין ולר' ביבי אפילו לב"ש מותרן חולין כ"ש הכא שאמר בטעות הרי אלו לשקלי שמותרן חולין: כשמעון. כמשמעון סלעים: קרטין. רביעית סלע: מן הדא. הא למדנין שבימי עזרא שקלו דרכון אלא מעתין מהן קל: ג' **פעמים בשנה.** ודרכון הוא סלע וחצי שהן שלשה שקלים: **מכאן שאין מטריחין.** נדבות על הלבור יותר מג' פעמים בשנה: **מכאן לג' פאין וכו'.** למען נפרק ג' גג' קופות של ג' סלין היו תורמין את הלשכה ג' פעמים בשנה ילפינן מדאמר עזרא לשלש השקל ג"פ בשנה: **לפי שחטאו.** בעגל במחלית היום: **וחרנה אמר.** ולילך למר: גרמסין. אם מטבע שהיתה בימי משה: **שעברו על י' הדברות.** כשחטאו בעגל: **בעשרים כסף.** היינו דינרין דסלע ד' דינרין ופדיון בכור חמש סלעים: **טבע.** הן שני דינרין חלי הסלע דבנימין לא היה עמהן:

משנת אליהו

במתני' ולהכי מוקי לה כר"ש דכנסיו דמי ובייבא שבועה דנתנסו בכדי שיפטרו לשם בגניבה ואבידה בדינא דם"ש ופריך התינח כו' אבל נתרמה כו' ולא שייבא השבועה בכה"ג דנתרמה וע"ז מתני במסקנא אלא מר"מ כו' ר"ל דבש"ס עסקינן ולא במעמד גזברין וליטול שכרן ולא כר"י דר"ש הוא אלא שבועה זו תקנת מכמים ולא כרש"י שמפרש בדר"מ לחייבי בש"ת שלא החכר כלל בסוגיא וזה שהזכיר הרמב"ם בהלכה ט' שלחו שקליהם ביד ש"ש כו' ובה"ע מה היה להם לעשות שהרי מסרו לש"ס כו' לרמוז הסברת ההלכה ת' וגם דבגלי מילו מולק עם הירושלמי דמלוקי' בש"ש מוכח הא בש"ס פשוט בה"ע ובהלכה ט' לא נזכר הא לשם רלו בה"ע למחול השבועה כו' משום דנתמת בכה"ג דלא מרמה דמשלמין מדינא והשבועה לבה"ע אם אומרין נשלם ולא יבשבו שומעין להם ולכן לא הוזכר זה בגבלי לכל עיקר הקושיא הי' על מרמה דנשבעין להקדש היכא מיתוק' וקאמר ע"ז שבועת תקנה משל"כ בפיפא. ומתני פניס בזה לגי' הספרים בסיטת הרמב"ם: ה"ג במסויים בהדה של בית ר"ג שהי' מתבוין ותורמין לשמי'. פי' כמו בניס ר"ג שהי' שוקלו בין מנבעותיו וכו' ה"ג מייבי במסויים ומכוין למרוס לשמי' ול"ג דומפן לקופה דל"ל לא הוי פריך ומש לומר כו' ולקמן על קושית דומם לומר שמא לשירים כו' משני עוד היא תפתר כו' דומפן לקופה. והמפרשים נדחקו בזה מאד. ועי' בק"ע ועי' ברמב"ם בפירושו שפי' דהמי וקרבה הבאתה לא קמי רק מהקדש וכדפריכית ולא כהרע"ב ובק"ע נדחק בגי' היבנה: **בקשו לשקול דינרים.** מכוון לשון מתניתין בקשו לשיטת הרמב"ם שפירשתי במתני' שבכל זמן נתנו חלי המטבע שהי' בזמנה וז"ש חזרו לשקול סלעים ואפילה בדינא דם"ש ופריך התינח כו' אבל נתרמה כו' ולא שייבא השבועה בכה"ג דנתרמה וע"ז משני במסקנא אלא מר"מ כו' ר"ל דבש"ס עסקינן ולא במעמד גזברין וליטול שכרן ולא כר"י דר"ש הוא אלא שבועה זו תקנת מכמים ולא כרש"י שמפרש בדר"מ לחייבי בש"ת שלא החכר כלל בסוגיא וזה שהזכיר הרמב"ם בהלכה ט' שלחו שקליהם ביד ש"ש כו' ובה"ע מה היה להם לעשות שהרי מסרו לש"ס כו' לרמוז הסברת ההלכה ת' וגם דבגלי מילו מולק עם הירושלמי דמלוקי' בש"ש מוכח הא בש"ס פשוט בה"ע ובהלכה ט' לא נזכר הא לשם רלו בה"ע למחול השבועה כו' משום דנתמת בכה"ג דלא מרמה דמשלמין מדינא והשבועה לבה"ע אם אומרין נשלם ולא יבשבו שומעין להם ולכן לא הוזכר זה בגבלי לכל עיקר הקושיא הי' על מרמה דנשבעין להקדש היכא מיתוק' וקאמר ע"ז שבועת תקנה משל"כ בפיפא. ומתני פניס בזה לגי' הספרים בסיטת הרמב"ם: ה"ג במסויים בהדה של בית ר"ג שהי' מתבוין ותורמין לשמי'. פי' כמו בניס ר"ג שהי' שוקלו בין מנבעותיו וכו' ה"ג מייבי במסויים ומכוין למרוס לשמי' ול"ג דומפן לקופה דל"ל לא הוי פריך ומש לומר כו' ולקמן על קושית דומם לומר שמא לשירים כו' משני עוד היא תפתר כו' דומפן לקופה. והמפרשים נדחקו בזה מאד. ועי' בק"ע ועי' ברמב"ם בפירושו שפי' דהמי וקרבה הבאתה לא קמי רק מהקדש וכדפריכית ולא כהרע"ב ובק"ע נדחק בגי' היבנה: **בקשו לשקול דינרים.** מכוון לשון מתניתין בקשו לשיטת הרמב"ם שפירשתי במתני' שבכל זמן נתנו חלי המטבע שהי' בזמנה וז"ש חזרו לשקול סלעים ואפילה בדינא דם"ש ופריך התינח כו' אבל נתרמה כו' ולא שייבא השבועה בכה"ג דנתרמה וע"ז משני במסקנא אלא מר"מ כו' ר"ל דבש"ס עסקינן ולא במעמד גזברין וליטול שכרן ולא כר"י דר"ש הוא אלא שבועה זו תקנת מכמים ולא כרש"י שמפרש בדר"מ לחייבי בש"ת שלא החכר כלל בסוגיא וזה שהזכיר הרמב"ם בהלכה ט' שלחו שקליהם ביד ש"ש כו' ובה"ע מה היה להם לעשות שהרי מסרו לש"ס כו' לרמוז הסברת ההלכה ת' וגם דבגלי מילו מולק עם הירושלמי דמלוקי' בש"ש מוכח הא בש"ס פשוט בה"ע ובהלכה ט' לא נזכר הא לשם רלו בה"ע למחול השבועה כו' משום דנתמת בכה"ג דלא מרמה דמשלמין מדינא והשבועה לבה"ע אם אומרין נשלם ולא יבשבו שומעין להם ולכן לא הוזכר זה בגבלי לכל עיקר הקושיא הי' על מרמה דנשבעין להקדש היכא מיתוק' וקאמר ע"ז שבועת תקנה משל"כ בפיפא. ומתני פניס בזה לגי' הספרים בסיטת הרמב"ם: ה"ג במסויים בהדה של בית ר"ג שהי' מתבוין ותורמין לשמי'. פי' כמו בניס ר"ג שהי' שוקלו בין מנבעותיו וכו' ה"ג מייבי במסויים ומכוין למרוס לשמי' ול"ג דומפן לקופה דל"ל לא הוי פריך ומש לומר כו' ולקמן על קושית דומם לומר שמא לשירים כו' משני עוד היא תפתר כו' דומפן לקופה. והמפרשים נדחקו בזה מאד. ועי' בק"ע ועי' ברמב"ם בפירושו שפי' דהמי וקרבה הבאתה לא קמי רק מהקדש וכדפריכית ולא כהרע"ב ובק"ע נדחק בגי' היבנה:

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פרק ג משקלים הל"ג:
טז ב מיי' פרק ה מפהמ"ק הל"ה:
יז ג מיי' פרק ו משקלים הלכה ו ובהשגות:
יח ד מיי' שם פ"ג הלכה יג:
יט ה מיי' שם ופ"ה מפהמ"ק הל"ח:
כ ו מיי' משקלים שם הל"ב:
כא ז מיי' שם ובהשגות וכ"מ:
כב ח מיי' פרק ה מפהמ"ק הל"ו:

נוסחת הבבלי

(א) דינרין אר"ש כו' (ב) עוד הוא במכנס כו': (ג) שאינו חייב אלא אחת את השני כו': (ד) לנדבה היאך אתה אומר אלו כו': (ה) מצוה לתת עלינו שלישית וכו': (ו) מיכן שאדם חייב לשלש כו': (ז) ג"פ בשנה (מיכן שאדם צריך בשלישית שקלו ג"פ בשנה) מיכן שאין מטריחין כו': (ח) ר"י ורב נחמן כו': (ט) שחטאו בחצי היום כו': (י) ר"ב בשם רשב"ל כו': (כ) ר"פ בן לוי כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג מה אנן קיימין אם באומר שאביא מהן בכולן מותרן חולין אלא כי אנן קיימין באומר אלו שקלים וכו'. והשאר שנינתים נמחק. וה"פ אם תאמר שהנית מהן בכולן מותרן נדבה אין בשקלים ובין בחטאת כדקתני מתני' ומה בין דקאמר ר' שמעון בחטאת אלו כו' ואלא קאמר"ס מה בין שקלים למותרן חולין אלא בחטאת דלא ניחא ליה לר' שמעון בחטאת כלל ומה בין חטאת למותרן נדבה אליבא דכ"ע ואלא דר' ניחא דקאמר בחומר אלו כ"ע מודים למותרן חולין שפיר קאמר ר"ש מה בין אלא לר"י מה בין דקאמר ר"ש הא בשקלים נמי מותרן נדבה: כב"ה. ומעתה דב"ה מפרש ר"ש: מותרן חולין. וקס"ד דמתני' אחית ככ"ע ובחומר אלו: **נמצא שאינו חייב לא קדיש.** כיון דשם שקל שוה אלה כלל פשיטא לן דלא קדשי כי קמבעיא לן היכא דהפריש שנים ונמצא שליבו חייב אלא לאחד מהן: **מתני'** שקלים יש להם קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה וגו' ואמרי' דודאי לא היתה כוונתו אלא עד כדי שקלו אבל חטאת אין קצבה אם רלה יביא דמים מרובים ומתפשרו הדמים אפי' הן מרובין ומותרן נדבה: דרכונות. בימי מלכות מדי היה להם מטבע זה והוא של זהב ולפי שאז היו לריכים הרבה לעבודת הבית ולפיכך שקלו מטבעות גדולות: חזרו לשקול סלעים. שנתבטלה המטבע של דרכון והיה המטבע היולא בהולאה סלעים ושקלו למחלית השקל חלי סלע: לשקול טבעין. מפרש בגמרא שהוא חלי סלע שגם הסלע נתבטל והיה יולאה בהולאה חלי סלע שלם והביאו לשקליהן חותו החלי סלע שהוא מחלית השקל לחורייתא שהשקל שלם לחורייתא הוא סלע דמשנה: **ובקשו לשקול דינרין.** כלומר שלא שנתבטלה המטבע שלא שהיו מבקשים להקל ולהביא לשקליהן מחלית מטבע היולאה שהוא דינר שהיו סבורין כמו בשעה שהיה המטבע היולאה גדולה כמו דרכון היו מביאין לשקליהן חלי ממנו לפי שהוא חלי מטבע היולאה לף שהוא יותר ממחלית השקל החמור בתורה ס"ה נמי כשהמטבע היולאה היא מטבע קטנה לם נתן ממנה חלי לשקלו יולא למחלית השקל לחורייתא לף ממנה: יד בלע שוה. עני ועשיר שוקלין בשוה כפי אשר קבעו עליהם לשקול גדולה או קטנה היו כלם שוקלים בשוה בין עשיר בין דל כדכתיב: **גמ'** במשמען. משמען סלעים: קרטין. גל"ף קוומרטין והוא רביעית סלע שהוא דינר: ולא קבלו עליהן מן הדא. מן המקרא הזה סמכו שלא לקבל מהן בפחות ממחלית השקל החמור בתורה: והעמדנו עלינו מלוות. מדקאמר והעמדנו דמשמע שנחמיה וב"ד היו לריכים להעמיד הדבר וליבא למימר שהיו נמנעים לגמרי ממה שכתוב בתורה תע"כ שהיו רולים להביא מחלית השקל החמור בתורה שהוא פחות ממחלית השקל לחורייתא והעמידום לחת שלישית השקל שהוא יו"ד גרה דהיינו מחלית השקל החמור בתורה: **לשלש שקלו ג"פ בשנה.** מדלא כתיב שלים שקל בשנה לכך דריש לה שיהא השקל משתלם בשנה ולאו למרומת שקלים מיירי אלא בענין לדקה ולא כר' יוסי דאמר בפ"ק דב"ב טו' לעולם אל יתנע עלמו מלשתים השקל בשנה דהיינו שלים אחד משקל לכל השנה: **שאין מטריחין.** נדבות על הלבור יותר מג"פ בשנה: **מכאן לג' פאין לג' קופות וכו'.** למען לקמן בג' פרקים בשנה היו תורמין את הלשכה בג' קופות של ג' סלין: **לפי שחטאו בחצי היום.** לכתיב כי בושם משה ודרשי' בפרק ר"ע בח שם: יתנו מחלית השקל. דס"ל אחחלית השקל חלי דרכון ולילך ס"ל מטבע שיהא בו משפר שם רלה יביא משקל לכל השנה: **בעשרים כסף.** דמותרן חולין. הואיל ואין כאן בטעות שיוכל לומר בהו שהקדש בטעות הן וכיון לאין בידו להרבות בשקליס המותר נדבה: דמותרן חולין. אר"ש מה בין כר'. ופק"ד לר"ש אליבא דכ"ע קאמר לה: **במה אנן קיימין.** ר"ש דקאמר מה אין אהי קאי: **בכולן מותרן חולין.** אין בשקליס ואין בחטאת כדקאמר מתני' ומה אין דקאמר: **באומר אלו.** ואהא קאמר ר"ש מה אין שקליס למותרן חולין אליבא דכ"ע ומה אין חטאת למותרן נדבה אליבא דכ"ע ואע"ג אליבא דר' ניחא דקאמר בחומר אלו כ"ע מודים למותרן חולין שפיר קאמר ר"ש מה אין אלא לר"י מה אין דקאמר ר"ש הא בשקליס נמי מותרן נדבה: כב"ה. ומעתה דב"ה מפרש ר"ש: מותרן חולין. ופק"ד דמתני' אחית ככ"ע ובחומר אלו: **נמצא שאינו חייב לא קדיש.** כיון דשם שקל אינו אלא כלל פשיטא לן דלא קדשי כי קמבעיא לן היכא דהפריש שנים ונמצא שליבו חייב אלא לאחד מהן: **מתני'** שקלים יש להם קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה וגו' ואמרי' דודאי לא היתה כוונתו אלא עד כדי שקלו אבל חטאת אין קצבה אם רלה יביא דמים מרובים ומתפשרו הדמים אפי' הן מרובין ומותרן נדבה: דרכונות. בימי מלכות מדי היה להם מטבע זה והוא של זהב ולפי שאז היו לריכים הרבה לעבודת הבית ולפיכך שקלו מטבעות גדולות: חזרו לשקול סלעים. שנתבטלה המטבע של דרכון והיה המטבע היולא בהולאה סלעים ושקלו למחלית השקל חלי סלע: לשקול טבעין. מפרש בגמרא שהוא חלי סלע שגם הסלע נתבטל והיה יולאה בהולאה חלי סלע שלם והביאו לשקליהן חותו החלי סלע שהוא מחלית השקל לחורייתא שהשקל שלם לחורייתא הוא סלע דמשנה: **ובקשו לשקול דינרין.** כלומר שלא שנתבטלה המטבע שלא שהיו מבקשים להקל ולהביא לשקליהן מחלית מטבע היולאה שהוא דינר שהיו סבורין כמו בשעה שהיה המטבע היולאה גדולה כמו דרכון היו מביאין לשקליהן חלי ממנו לפי שהוא חלי מטבע היולאה לף שהוא יותר ממחלית השקל החמור בתורה ס"ה נמי כשהמטבע היולאה היא מטבע קטנה לם נתן ממנה חלי לשקלו יולא למחלית השקל לחורייתא לף ממנה: יד בלע שוה. עני ועשיר שוקלין בשוה כפי אשר קבעו עליהם לשקול אבל חטאת לעולם חינו שוה אלא מביא בסלע וזה בשמים וזה בשלש: **גמ'** במשמען. משמען סלעים: קרטין. גל"ף קוומרטין והוא רביעית סלע שהוא דינר: ולא קבלו עליהן מן הדא. מן המקרא הזה סמכו שלא לקבל מהן בפחות ממחלית השקל החמור בתורה: והעמדנו עלינו מלוות. מדקאמר והעמדנו דמשמע שנחמיה וב"ד היו לריכים להעמיד הדבר וליבא למימר שהיו נמנעים לגמרי ממה שכתוב בתורה תע"כ שהיו רולים להביא מחלית השקל החמור בתורה שהוא פחות ממחלית השקל לחורייתא והעמידום לחת שלישית השקל שהוא יו"ד גרה דהיינו מחלית השקל החמור בתורה: **לשלש שקלו ג"פ בשנה.** מדלא כתיב שלים שקל בשנה לכך דריש לה שיהא השקל משתלם בשנה ולאו למרומת שקלים מיירי אלא בענין לדקה ולא כר' יוסי דאמר בפ"ק דב"ב טו' לעולם אל יתנע עלמו מלשתים השקל בשנה דהיינו שלים אחד משקל לכל השנה: **שאין מטריחין.** נדבות על הלבור יותר מג"פ בשנה: **מכאן לג' פאין לג' קופות וכו'.** למען לקמן בג' פרקים בשנה היו תורמין את הלשכה בג' קופות של ג' סלין: **לפי שחטאו בחצי היום.** לכתיב כי בושם משה ודרשי' בפרק ר"ע בח שם: יתנו מחלית השקל. דס"ל אחחלית השקל חלי דרכון ולילך ס"ל מטבע שיהא בו משפר שם רלה יביא משקל לכל השנה: **בעשרים כסף.** דמותרן חולין. הואיל ואין כאן בטעות שיוכל לומר בהו שהקדש בטעות הן וכיון לאין בידו להרבות בשקליס המותר נדבה: דמותרן חולין. אר"ש מה בין כר'. ופק"ד לר"ש אליבא דכ"ע קאמר לה: **במה אנן קיימין.** ר"ש דקאמר: **בכולן מותרן חולין.** אין בשקליס ואין בחטאת כדקאמר מתני' ומה אין דקאמר: **באומר אלו.** ואהא קאמר ר"ש מה אין שקליס למותרן חולין אליבא דכ"ע ומה אין חטאת למותרן נדבה אליבא דכ"ע ואע"ג אליבא דר' ניחא דקאמר בחומר אלו כ"ע מודים למותרן חולין שפיר קאמר ר"ש מה אין אלא לר"י מה אין דקאמר ר"ש הא בשקליס נמי מותרן נדבה: כב"ה. ומעתה דב"ה מפרש ר"ש: מותרן חולין. וקס

מצרפין שקלים פרק שני שקלים

הגמרא מביאה ראיה לשיטת רבי ביבי:
אָמַר רַבִּי חִיָּיא, מַתְנִיתָא מְסַיְּיעָא - מדברי משנתינו יש ראיה **לְרַבִּי בֵּיבַי** בשם רבי אלעזר שהאומר 'אלו לשקלי' לדברי הכל מותרן חולין[ב], **דִּתְנַן** - שכך שנינו במשנתינו, **'אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מַה בֵּין שְׁקָלִים לְחַטָּאת אֶלָּא שֶׁהַשְּׁקָלִים יֵשׁ לָהֶן קְצָבָה וְלַחַטָּאת אֵין לָהּ קְצָבָה', וסבר ר' חייא שדברי רבי שמעון נאמרו בין לבית שמאי ובין לבית הלל, ואם כן יש לברר **בְּמַה אָנָן קָיְימִין** - במה אנו עוסקים[בג] שחילק רבי שמעון בין שקלים לחטאת, **אִם בְּאוֹמֵר 'שֶׁאָבִיא מֵהֶן חֲטָאתִי' כָּל עַמָּא מוֹדֵיי שֶׁהַמּוֹתָרִין חוּלִּין**, הרי בפירוש שנינו במשנתינו **כָּל עַמָּא מוֹדֵיי שֶׁהַמּוֹתָר חוּלִּין**, ומכיון שבאופן זה אין חילוק בין שקלים לחטאת לא יתכן שעל זה נתן רבי שמעון את טעמו[בד]. **אֶלָּא כֵּן אָנָן קָיְימִין** - אנו עוסקים **בְּאוֹמֵר 'אֵלּוּ לְשֻׁקְלַי'**, ובזה חילק רבי שמעון בין שקלים לחטאת, שטעם דין **שְׁקָלִים** הוא **עַל יְדֵי** - לפי **שֶׁקְּצָבָתָן מִן הַתּוֹרָה** - שיש להם סכום קצוב מן התורה ואינו יכול להרבות על מה שכתוב בתורה, ולפיכך **מוֹתָרִן חוּלִּין**, ואילו **חַטָּאת עַל יְדֵי שֶׁאֵין קְצָבָתָן מִן הַתּוֹרָה** - שאין לה מחיר קצוב מהתורה, **מוֹתָרָן נְדָבָה.**
ומוכח כרבי ביבא שהאומר 'אלו לשקלי' מותרן חולין[בה].

הגמרא מבארת כיצד רבי יוסי דוחה את הראיה:
מבררת הגמרא, **מָה עָבַד לָהּ רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְיעֶזֶר**, שהרי לדעתו האומר 'אלו לשקלי' לכולי עלמא מותרו נדבה, ונמצא שאין חילוק בין שקלים לחטאת ואיך יפרש את דברי רבי שמעון[בו]. מבארת הגמרא, **פְּתַר לָהּ** - רבי יוסי יתרץ את דברי רבי שמעון שהוא אינו מדבר כלל באומר 'אלו לשקלי' שבזה אכן בין בשקלים ובין בחטאת מותרו נדבה, אלא מדבר רק **בְּמִכַּנֵּס פְּרוּטְרוֹט, וּכְבֵית הִלֵּל** הסוברים בזה שמותרן חולין, ובזה פירש רבי שמעון ששונה הוא מהמכנס פרוטרוט לחטאת שמותרן נדבה כיון שלשקלים יש קצבה ולחטאת אין קצבה[בז].

עוד מקשה הגמרא לדעתו של רבי יוסי אליבא דרבי אלעזר:
מקשה הגמרא, **וְהָא תְּנִינָן** - והרי שנינו להלן (ו:) **מוֹתַר שְׁקָלִים חוּלִּין**, וסברה הגמרא שדין זה נאמר לדברי הכל ואפילו לבית שמאי, והניחא לרבי ביבא יש להעמידה באומר 'אלו לשקלי' שלדברי הכל המותר חולין, אולם לרבי יוסי קשה שהרי הוא סובר שבאופן זה לדברי הכל המותר נדבה[בח]. מתרצת הגמרא, **פְּתַר לָהּ** רבי יוסי, שהמשנה מדברת **בְּמִכַּנֵּס פְּרוּטְרוֹט וּכְבֵית הִלֵּל**, והשמיעתנו המשנה בכך שהלכה כבית הלל, שכן מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם[בט].

★

הגמרא דנה באופנים נוספים של הקדש בטעות:
אומרת הגמרא, **הַמַּפְרִישׁ שְׁקָלָו וְסָבַר שֶׁהוּא חַיָּיב**, שחשב שעדיין לא נתן את מחצית השקל, **וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב** - התברר לו שכבר נתן ונמצא שנתינה זו בטעות היתה, **לֹא קָדַשׁ** - לא חל קדושה על המטבע שנתן שכן הקדש בטעות אינו הקדש[ל]. אולם **הַמַּפְרִישׁ שְׁנַיִם וְסָבַר שֶׁהוּא חַיָּיב שְׁנַיִם** - הפריש שקל שלם עבור חיובו בשנה זו ועבור חיובו משנה הקודמת, שהיה סבור שלא הפריש אשתקד, **וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אֶחָד** - שנודע לו לבסוף שכבר שקל אשתקד[לא], יש להסתפק **אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי מָה עָבִיד לֵיהּ** - מה דין מחצית השקל שנתן בטעות[לב].

פושטת הגמרא, **נִשְׁמְעֶנָּה מִן הָדָא** - נלמד תשובה לשאלה זו מדין הקדיש חטאת בטעות, ששנינו בברייתא, **הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְסָבַר** - שטעה לחשוב **שֶׁהוּא חַיָּיב**, וכגון שאכל שומן וחשב שהוא חֵלֶב, **וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב** - שהוברר שהוא שומן ופטור מחטאת, הרי זה הקדש בטעות **וְלֹא קָדְשָׁה** הבהמה כלל. אולם אם **הִפְרִישׁ שְׁתַּיִם** - שתי בהמות לחטאתו, **וְסָבַר** - שטעה לחשוב **שֶׁהוּא חַיָּיב שְׁתַּיִם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, אוֹתָהּ שֶׁנִּיָּה מָה אַתְּ עָבֵד לָהּ**, האם הבהמה השניה דין חולין יש לה, בוודאי שלא[לג], **אֶלָּא** דינה שתהא **רוֹעָה** עד שתסתאב, ותמכר לצרכי עולות והבשר לגבוה והעורות לכהנים, **הָכִי נַמִּי אֶלָּא** - אף כאן בשני שקלים אלו אנו אומרים כן שהשקל השני נופל **לִנְדָבָה**[לד].

דוחה הגמרא ראיה זו, **וְכָא הֵיאַךְ אוֹמֵר אַתָּה אֶלָּא** - כיצד אומר אתה כאן שהשקל השני לנדבה, בעוד שאין למדים שקלים מחטאת, ששאני חטאת שאין לה קצבה מן התורה ולפיכך מותרה נדבה ואילו בשקלים שיש להן קצבה מותרן חולין[לה].

★

שנינו במשנה, **'רַבִּי יוּדָא אוֹמֵר כו'** אף לשקלים אין להן קצבה, שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות חזרו לשקול סלעים חזרו לשקול טבעין בקשו לשקול דינרין ולא קבלו מהן'. מבארת הגמרא מה הם אותם המטבעות:
'דַּרְכּוֹנוֹת' הם **דִּינָרִין** של זהב ושווין שני סלעים, וכיון שבזמן שעלו ישראל מן הגולה היה זה המטבע היוצא במסחר היו שוקלין מחצית ממנו למחצית השקל[לו]. לאחר מכן **'חָזְרוּ לְשְׁקוֹל סְלָעִין'**, ומפרש שסלעים היינו **כְּשְׁמוּעָן** - כמשמעותן, שאף היום כך שמם, והיו שוקלים מחצית הסלע. לאחר מכן **'חָזְרוּ לְשְׁקוֹל טְבָעִין'**, ומפרש שטבעין הם מטבעות של **פַּלְגֵי סְלָעִין** - חצאי סלעים, ואותם היו נותנים למחצית השקל. **'בִּקְּשׁוּ לְשְׁקוֹל דִּינָרִין'** - וכשהמטבע הנסחר היה טבעין בקשו ליתן למחצית השקל, **קְרָטִין** - דינרים, שמטבע זה הוא מחצית הטבעין דהיינו רבע שקל של תורה, **וְלֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן** - ולא הסכימו בית דין לדעת המבקשים לעשות כן[לז], **מִן הָדָא** - ולמדו זאת מן הפסוק (נחמיה י ג) **'וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ'**, ומהנאמר **'וְהֶעֱמַדְנוּ'** משמע שביקשו העם לפחות ולא הסכימו בית דין לכך[לח], ואין הכוונה שהם רצו להמנע לגמרי מחיוב התורה אלא שהעם סבר שדי במחצית מן המטבע היוצא באותו הזמן, ובית דין לא הסכימו עמהם אלא העמידו את השיעור על שלישית השקל שבימי עזרא ששיעורו כמחצית השקל של תורה[לט].

הגמרא מביאה דרשה נוספת מפסוק זה:
רַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא דורש מפסוק זה לענין חיוב נתינת צדקה[מ], מדלא כתיב 'שליש השקל' אלא 'שלישית השקל' למדנו[מא]

כב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כג. **פירוש** ר' משולם.
כד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
כה. **רש"ס.**
כו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ור' משולם.
כז. **פירוש** ר' משולם תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
כח. **רש"ס**, ועיין שם שהקשה שנעמיד את המשנה שמותר שקלים חולין לכולי עלמא הוא כשאמר 'שאביא מהן שקלי', ותירץ דא"כ מאי קמ"ל בדין זה שהרי כבר תנינן לה חדא זימנא, ועוד דדומיא דשאר האופנים שבמשנה שם הוא, ואם איירי בשאביא מהן צריך להיות בכולהו מותרן חולין.
כט. **רש"ס.**
ל. **פירוש** ר' משולם, ובפירוש תלמיד רשבר"ש הוסיף שאפילו הקדש בטעות לא הוי, דהקדש בטעות הוא באופן שהיה בדעתו קצת וטעה במקצת אבל כאן כל עיקרו בטעות הוא.
לא. **רש"ס**, וראה בפירוש ר' משולם שפירש את טעותו באופן אחר שהוא סבר שהחיוב הוא ליתן סלע שלם ונתברר לו שדי במחצית השקל.
לב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לג. **עקבי** אהרן (ד"ה תומה).
לד. **רש"ס.**
לה. **רש"ס.**
לו. **רש"ס.**
לז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לח. **רש"ס.**
לט. **יפה** מראה, ומפרש ששקלי התורה הם של עשרים גרה השקל ובימי עזרא הוסיפו על השקלים שליש שיהיו שלשים גרה השקל, ותקנו בית דין שלא יפחתו משלישית השקל שהוא עשר גרה כמחצית השקל של תורה.
מ. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
מא. **תקלין** חדתין.

הלכה ג מתני' המכנם מעות. כונס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו ואמר כשהתחיל לכנס הרי אלו לשקלי וכשגמר לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו: מותרן נדבה. יפלו לשופרות שעומדין להקריב בדמיהן עולת קיץ למזבח וכ"ש לטעמ"ה דספרי הקדש בטעות שמיה הקדש: מותרן חולין. אלא נתכוין זה אלא עד כדי שקלו: שוין שהמותר חולין. דהוי כאומר בפירוש אם תכנים יותר משקל אביא מהן שקל והמותר יהיה חולין: **אלו לחטאתי.** אם כנס מעות ואמר הרי אלו לחטאתי מודו ב"ה שהמותר נדבה: **מה בין שקלים לחטאת.** מ"ש שקלים

מִכָּאן, שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לְשַׁלֵּשׁ שִׁקְלוֹ - לתת לצדקה סכום של מחצית השקל, **שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה**[מב], ואף שפסוק זה מדבר בנדבה לבדק הבית יש ללמוד ממנו בכל שכן שאין לפחות מסכום זה לצדקה[מג]. ועוד למדנו **מִכָּאן שֶׁאֵין מַטְרִיחִין עַל הַצִּיבּוּר** לגבות מהם צדקה **יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה.**

הגמרא מביאה דרשה נוספת על פסוק סמוך:

אָמַר רַבִּי אָבִין, בפסוק הסמוך נאמר (שם לד), 'לֶלֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת וּמִנְחַת הַתָּמִיד וּלְעוֹלַת הַתָּמִיד, הַשַּׁבָּתוֹת הֶחֳדָשִׁים לְמוֹעֲדִים, וְלַקֳּדָשִׁים וְלַחַטָּאוֹת לְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל וְכֹל מְלֶאכֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ', ובפסוק זה ישנם שלש קבוצות של שלשה דברים[מד], לרמז על שלש כפילויות של שלש שיש בהפרשת מחצית השקל[מה], **מִכָּאן לְשָׁלֹשׁ סְאִין מִכָּאן לְשָׁלֹשׁ קוּפּוֹת,** ששנינו להלן (מ.) 'בשלוש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה', **מִכָּאן לְשָׁלֹשׁ הַפְרָשׁוֹת,** שכך שנינו להלן (ז:) 'בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה'[מו].

★

נאמר בפסוק (שמות ל יג) 'זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה''. דורשת הגמרא כמה טעמים מדוע נתחייבו ישראל במחצית השקל:

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה דרשו טעמים שונים מדוע נתחייבו ישראל דווקא בשיעור מחצית השקל, **חַד אָמַר, לְפִי שֶׁחָטְאוּ** בחטא העגל **בְּמַחֲצִית הַיּוֹם,** וכמו שנאמר (שמות לב ו) 'וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן הָהָר' ודרשו (סנהדרין פט.) 'אל תקרי בושש אלא באו שש' שהגיעה שעה שישית שהיא חצות היום ולא בא משה ונתפתו לדברי השטן לחטוא בעגל, וכדי לכפר על כך **יִתְּנוּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל**[מז]. **וְחַד אָמַר, לְפִי שֶׁחָטְאוּ בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם** - בשעה הששית של היום, **יִתְּנוּ** לכפר על כך **מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל דְּעָבַד** - שיש בו **שִׁיתָּא** - שש מטבעות הקרוים 'גַּרְמְסִין'[מח].

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּי [-בנו של] **רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** נתן טעם אחר, **לְפִי** שחטא העגל חשוב כאילו **שֶׁעָבְרוּ עַל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָּרוֹת,** שהרי המודה בעבודה זרה ככופר בכל התורה[מט], ולכפר על זה[נ] **יִהְיֶה נוֹתֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֲשָׂרָה גֵּרָה,** שאם 'עשרים גרה השקל' נמצא שמחצית השקל הוא עשרה גרה[נא] כנגד עשרת הדברות.

הגמרא מביאה טעם לפדיון בכור שהוא בחמשה סלעים, ולומדת מזה למחצית השקל:

רַבִּי בְּרֶכְיָה ורַבִּי **לֵוִי** אמרו **בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** טעם למצוות פדיון בכור בחמשה סלעים[נב], **לְפִי שֶׁמָּכְרוּ** השבטים את יוסף[נג] **בְּכוֹרָה שֶׁל רָחֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף,** וכמו שנאמר (בראשית לז כח) 'וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף', לכן לכפר על זה **יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף,** שבסלע ארבע דינרים וחמשה סלעים הם עשרים דינרים[נד].

רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי נתן טעם לפי זה בחיוב מחצית השקל, **לְפִי שֶׁמָּכְרוּ** עשרת השבטים[נה] את יוסף **בְּכוֹרָה שֶׁל רָחֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף** - עשרים דינרים ואחר כך חילקום בין עשרת השבטים, **וְנָפַל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם** שני דינרים דהיינו מטבע של 'טַבָּעָה'[נו], **לְפִיכָךְ** כדי לכפר על זה **יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן שִׁקְלוֹ** במטבע של 'טַבָּעָה' שהוא מחצית השקל של תורה[נז].

★ ★ ★

מב. יפה מראה, והוסיף, 'ונראה דהיינו בשלוש רגלים לשמח העניים ברגל כמנהגנו'.
מג. תוספות (ב"ב ט. ד"ה שנאמר). ביפה מראה הקשה שלא מצאנו חיוב זה בבדק הבית, ולכן פירש שפסוק זה אכן מדבר בצדקה, 'וקרי לצדקה 'עבודת בית אלוקינו' שהיתה קופה של צדקה בבית הכנסת או בבית המקדש'.
מד. ואלו הם, א. קרבנות שהיו בביהמ"ק יום יום. ב. קרבנות שבאו בקביעות מזמן לזמן. ג. קרבנות שלא קבוע להם זמן וכן כל צרכי הקרבנות.
מה. פירוש תלמיד רשבר"ש.
מו. ביפה מראה העיר שאיננו יודע מדוע לא סידרה הגמרא כאן לפי סדר המשנה, הפרשות, קופות, סאין.
מז. פירוש תלמיד רשבר"ש.
מח. בפירוש ר' משולם ציין ששלוש גרמסין יש בדינר, ומכיון שארבעה דינרים יש בשקל הרי שבמחצית השקל שהיא שני דינרים יש שש גרמסין. ובתקלין חדתין הסביר את המחלוקת שאחד סובר שהדגש הוא על כך שחטאו במחצית היום ולפיכך קפיד רחמנא על מחצית ואפילו חצי דרכון, והשני סובר שהדגש הוא על מטבע שיש בו מספר ששה.
מט. רש"ס, וביפה מראה הוסיף, 'ואז לא היו מצווין רק בעשרת הדברות, דאע"ג דשבת ודינין במרה אפקוד, מכלל עשרת הדברות הן דלא תרצח לא תגנוב לא תענה מכלל הדינים'.
נ. ביפה מראה העיר שהרי שבט לוי לא חטאו בעגל ואמאי יש שסוברים שחייבים במחצית השקל, ותירץ, דבהדי הוצא לקי כרבא (ב"ק נ:), ועוד תירץ שם בענין אחר.
נא. פירוש תלמיד רשבר"ש.
נב. ביפה מראה ביאר שהגמרא הביאה זאת כאן כיון שבהמשך הביאו טעם למחצית השקל לפי שמכרו בכורה של רחל, הקדימו והביאו בזה גם טעם לפדיון הבכור.
נג. פירוש תלמיד רשבר"ש, וביפה מראה הוסיף וביאר שיוסף נקרא כאן 'בכורה של רחל' לפי שמכאן אנחנו לומדים את פדיון הבכורות, ואגב כך הוזכר גם בכינוי זה להלן גבי מחצית השקל.
נד. פירוש ר' משולם ורש"ס.
נה. בתקלין חדתין כתב, 'שהיו עשרה שראובן ובנימין לא היו במכירה, ויוסף גם כן היה הגורם על ידי הקנאה שבתחילה', וכמובן שדבריו דחוקים עד למאוד להחשיב את יוסף הנמכר בכלל המוכרים, וראה ברש"ס שפירש, 'בנימין ויוסף אינן מן המנין, ואע"ג דראובן לא היה במכירת יוסף, אחר כך הודיעוהו ולקח את חלקו בדמי המכירה, ושתק בשחיטת השעיר וחתיכת הכתונת וטבילתה'.
נו. פירוש תלמיד רשבר"ש.
נז. פירוש ר' משולם.

הלכה ג מתני' המכנם מעות. כונס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו ואמר כשהתחיל לכנס הרי אלו לשקלי וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו: מותרן נדבה. יפלו לשופרות שעומדין להקריב בדמיהן עולת קין למזבח וכ"ש לטעמייהו דסברי הקדש בטעות שמיה הקדש: מותרן חולין. שלא נתכוין זה אלא על כדי שקלו: שוין שהמותר חולין. דהוי כאומר בפירוש אם תכנים יותר משקל תניח מהן שקל והמותר יהיה חולין: **אלו לחטאתי.** אם כנס מעות ואמר הרי אלו לחטאתי מודו ב"ה שהמותר נדבה: **מה בין שקלים לחטאת.** מ"ש שקלים אם תכנים יותר על משקל תניח מהן שקל והמותר יהיה חולין ומ"ש חטאת למותרן נדבה: **שקלים יש להן קצבה.** לכתיב העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ובודאי לא היתה כוונתו אלא לשקל אבל חטאת אין קצבה אם ירצה יביא בדמים מרובים ונתפסו הדמים

נוסחאות ישנות

ריב"ן

מתני' המכנם מעות. בפרוטרוט מותרן נדבה לקין המזבח. אם אמר שתניח מהן שקלי לא הקדיש אלא מה שצריך לשקלו. ירושל' לטעם דב"ה המפרישים שקלו סבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב לא קידש המפרישים שנים סבור שהוא חייב שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד ואותו השני מה את עבד ליה נישמעיניה מן הדא המפרישים חטאתו כסבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב* *) מיכן מוכיח שאם פסק ליתן נדקה כסבור שלא נתן ונמצא שנתן תפי' אם נתנן ליד הגבאי יכול ליקחם וה"ה אם סבור שנדר ג' זוזין והפריזן ואמרו לו שלא נדר אלא אחד יכול ליקחם מיד הגבאי: **מה בין שקלים לחטאת.** דבשקלים אמרו בית הלל מותרן נדבה שקלים שלהם קנבה ולא הקדיש אלא מה שצריך לשקלו אבל חטאת אין לה קנבה כדמיה ודעתו היה בהמה שמינה תפי' אם היו לו ה' בהמות הכל הקדש: אף לשקלים אין להם קצבה. כדמפרש: משעלו בני ישראל מן הגולה. מהדר לפרש שהשקלים אין להם קנבה שכשעלו שקלו דרכונות לפי שהעם מועטו לא היה די חצי שקל ליקח מהן תמידין וכל דבריהם הצמיח מתרומת הלשכה על כן שקלו דרכונות חזרו לאחר שנתרבה העם ושקלו שלא ועוד חזרו לאחר שהעם רב יותר שקלו טבעים ומפרש בירושלמי פלגי שלעין בשקלו לשקול דינרין לאחר שהעם רב מאד ולא קבלו מהן משום דכתיב והעמדנו עלינו מצוה לתת שלישית השקל ר' חלקיה בשם ר' אחא אמר כתיב אם תשים שקלי כל עמא מודיי דמותרן שפיר קאמר ר"ש מה בין שקלים למותרן נדבה ר"ש הא בשקלים נמי מותרן נדבה: **בב"ה.** ומעמא דב"ה מפרש ר"ש: מותרן חולין. וקש"ד דמתני' מתיא כב"ש ובאומר אלו: **נמצא שאינו חייב לא קדיש.** כיון דאם שקל מינו אלא כלל פשיטא לן דלא קדשי כי קמבעיא לן היכא דהפרישם שנים ונמצא שאינו חייב אלא א' כיון דע"כ אם שקל אלא על אחת מהן: **מתני'** שקלים יש להם קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה וגו' אמרי דודאי לא היתה כוונתו אלא עד כדי שקלו אבל חטאת אין לה קצבה אם רצה יביא בדמים מרובים ונתפסו הדמים אפי' הן מרובין ומותרן נדבה: דרכונות. בימי מלכות מדי היה להם מטבע זה והוא של זהב ולפי שאז היו צריכים הרבה לעבודת הבית ולפיכך שקלו מטבעות גדולות: חזרו לשקול טבעים. שמחבלה המטבע של דרכון והיה המטבע היולא בהולאה טלעים ושקלו למחצית השקל חצי טלע: לשקול טבעין. מפרש בגמרא שהוא חצי טלע שגם הטלע נחבטל והיה יולאה בהולאה חצי טלע שלם והביאו לשקליהן חותו החצי טלע שהוא מחצית השקל לחוריית שהשקל שלם לחוריית הוא טלע דמשנה: **ובקשו לשקול דינרין.** כלומר שלא נחבטלה המטבע אלא שהיו מבקשים להקל ולהביא

נוסחאות

הלכה ג מתני' המכנם מעות ואמר הרי אלו לשקלי בית שמאי אומרין מותרן נדבה [א]ובית הלל אומרים מותרן חולין שאביא מהן שקלי שוין שהמותר חולין אלו לחטאתי שוין שהמותר נדבה [ב]שאביא מהן חטאתי שוין שהמותר חולין אמר רבי שמעון מה בין שקלים לחטאת אלא של שקלים יש להן קצבה ולחטאת אין לה קצבה ר' יהודה אומר אף לשקלים אין להן קצבה [ג]שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות חזרו לשקול טלעים חזרו לשקול טבעין בקשו לשקול (א) דינרין ולא קבלו מהן א"ר שמעון אע"פ כן יד כולן שוה אבל חטאת זה מביא בטלע וזה מביא בשתים וזה מביא בשלש: **גמ'** המכנם וכו' ר' (ב) יוסי בשם ר' לעזר מה פליגין במכנם פרוטרוט אבל באומר אלו לשקלי כל עמא מודיי שהמותרן נדבה רבי חייא (חזקיה) ור' ביבא בשם ר' לעזר מה פליגין במכנם פרוטרוט [ד]אבל באומר אלו לשקלי כ"ע מודיי שהמותרן חולין א"ר חייא (חזקיה) מתניתא מסייעא לר' ביבי דתנן אמר ר"ש מה בין שקלים לחטאת אלא שהשקלים יש להן קצבה ולחטאת אין לה קצבה (א) מה אנן קיימין אם באומר שאביא מהן חטאתי שוין שהמותר חולין אם באומר שאביא מהן חטאתי כל עמא מודיי שהמותר *חולין אלא כן אנן קיימין באומר אלו לשקלי שקלים על ידי שקצבתן מן התורה מותרן חולין חטאת ע"י שאין קצבתן מן התורה מותרן נדבה מה עבד לה *רבי יוסי בשם רבי אליעזר פתר לה במכנם פרוטרוט וכבית הלל והא תנינן [ב]מותר שקלים חולין (ב) פתר לה במכנם פרוטרוט וכבית הלל *(והא תנינן מותר עשירית האיפה חולין עוד הוא פתר לה במכנם פרוטרוט וכב"ה) המפריש שקלו וסבר שהוא חייב ונמצא שאינו חייב [ג]לא קדש [ג]המפריש שנים וסבר שהוא חייב שנים ונמצא (ג) שאינו חייב אלא אחד אותו השני מה *עביד ליה נשמעינה מן הדא [ה]הפריש חטאתו וסבר שהוא חייב ונמצא שאינו חייב לא קדשה הפריש שתים וסבר שהוא חייב שתים ונמצא שאינו חייב אלא אחת [ב] אותה שניה מה את עבד לה אלא רועה הכי נמי אלו (ד) לנדבה וכא היאך אומר אתה אלו: רבי יודא אומר כו': [ו] דרכונות דינרין חזרו לשקול טלעין בשמועין חזרו לשקול טבעין פלגי טלעין בקשו לשקול דינרין קרטין ולא קבלו עליהן מן הדא (א) והעמדנו עלינו (ה) מצות לתת שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו ר' חלקיה בשם ר' אחא (ו) מכאן (ג) שצריך אדם לשלש שקלו ג' פעמים בשנה מכאן שאין מטריחין על הציבור יותר (ז) מג"פ בשנה אמר ר' אבין מכאן לג' סאין מכאן לשלש קופות מכאן לג' הפרשות כתיב (ב) זה יתנו כל העובר על הפקודים * (ח) ר' (ז) יהודה ור' נחמיה חד אמר לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל *וחד אמר לפי (ט) שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין ר' יהושע בי ר' נחמיה בשם ריב"ז לפי שעברו על עשרת הדברות יהיה נותן כל אחד ואחד עשרה גרה (י) ר' ברכיה ר' לוי בשם ר"ש בן לקיש לפי (כ) שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהיה כאו"א פודה את בנו בכורו בעשרים כסף (כ) ר' פנחס בשם ר' לוי לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה לפיכך יהיה כאו"א נותן שקלו טבעה: מתני'

נדבה

רשב"ל בשבת

ג' נ"

וגו'

וחרנה

את

משנת אליהו

במתני' ולהכי מוקי כר"ש דמכסיו דמי ושייכא שבועה דנתכסו בכדי שיפטרו לשלם בגניבה ואבידה בדינא דש"מ ופריך התינח כו' אבל נתרמה כו' ולא שייכא השבועה בכה"ג דנתרמה וע"ז מתני במסקנא אלא מר"מ כו' ר"ל דבש"מ עסקינן ולא במעמד גוזרין ליטול שכרן ולא כר"י דר"מ הוא אלא שבועה זו תקנת מכמים ולא כרש"י שמפרש בדר"מ לפיירי בש"מ אלא החכר כלל בפוגיא וזה שהזכיר הרמב"ם בהלכה ט' שלחו שקליהם ביד ש"מ כו' וכה"ע מה היה להם לעשות שהרי מסרו לש"מ כו' לרמוז הסברת ההלכה מ' וגם דבגלי מילתא מוכח עם הירושלמי דמלתוקי' בש"מ מוכח הא בש"מ פשעו בה"ע ובהלכה ט' לא נזכר הא לשם רצו ה"ע למחול השבועה כו' משום דנתמת בכה"ג דלא תרמה דמשלמין מדינא והשבועה לבה"ע אם תומרין נשלם ולא ישבעו שומעין להם ולכן לא הוזכר זה בגבלי לכל עיקר הקושיא הי' על נתרמה דמשבעין להקדש היכא מיתוק' ולקמ' ע"ז שבועת תקנה משא"כ בפיפא. ונתני פניס כזה לגבי הספרים לפטת הרמב"ם: ה"ג במסויים בהדה של בית ר"ג שהי' מתכוין ותורמין לשמי'. פי' כמו בניס ר"ג שהי' שוקלו בין מנבעותיו וכו' ה"ג מייתי במסויים ומכוין למרוס לשמי' ול"ג דומפן לקופה דל"ל לא הוי פריך ומש"ה לומר כו' ולקמן על קושית דומם לומר שמא לשירים כו' משני עוד היא תפתר כו' דומפן לקופה. והמפרשים נדחקו בזה מאד. ועי' בה"ע ועי' ברמב"ם בפירושו שפי' דהתי וקרבה הבאתה בתורה אע"ג דרק מהקדש וכדפריטית ודלא כהרע"ב ובה"ע נדחק בגי' היטנה: **בקשו לשקול** דינרים. מכוון לשון מתניתין בקשו לשיטת הרמב"ם שפירשהי במתני' שבכל זמן נתנו חצי המטבע שהי' בזמנה וז"ש מזכו כו' ומטעים הוא פלגי טלע ומשו לא נשתנה המטבע אלא שרצו להקל לעשתם ולימתן חצי המטבע דטבעין כמו שנתנו בכל פעם שנשתנה המטבע חצי טבעה ולא קבלו ממ"ש והעמדנו וגו' שהיה הולך ונפחת והעמידו על עמדו שלא יתנו פחות מטבעה ומדוקדק לשיטת הרמב"ן שהוא עשר גרה והוא כמחצית השקל דקרט. ולהרמב"ם שלים דלכון יומר ממחצית השקל דקרט כ' שליפי דינר שכ' בפ"ג דלכון הוא מ' דינרין. ולדידיה ג"כ ניחא דהעמידו על שלימת השקל שהי' בימיהם דהיינו הדלכון הלוא קלת יומר ממחצית השקל ושלא יוספת גדלו שיהיה קלת יומר: **לפי** שחטאו בה. נראה דהני ג' טעמים קמי על ג' זמנים שנשתנו המטבעות ושלא כוונה לכל הני. טעם הרשטון רק מחצית נגד מחצית היום. והיא למה שקלו בתחילה חצי דלכון גם שהדלכון היה גדול רק שקיימו מחצית השקל דזמנם. וטעם השני קמי על מ"ש חזרו לשקול טלעים דהיינו חצי טלע שהוא מחצית השקל דקרט בעבד ו' גרמוסין וז"ש לפי שחטאו בשם כו' ומשמה

עין משפט נר מצוה

טו א מי' פרק ג משקלים הל"ג:
טז ב מי' פרק ה מפהמ"ק הל"ה:
יז ג מי' פרק ו משקלים הלכה ו והשגות:
יח ד מי' שם פ"ג הלכה ג:
יט ה מי' שם ופ"ה מפהמ"ק הל"ח:
כ ו מי' משקלים שם הל"י:
בא ז מי' שם והשגות וכ"מ:
כב ח מי' פרק ה מפהמ"ק הל"ו:

נוסחת הבבלי

(א) דינרין אר"ש כו': (ב) עוד הוא במכנס כו': (ג) שאינו חייב אלא אחת את השני כו': (ד) לנדבה היאך אתה אומר אלו כו': (ה) מצוה לתת עלינו שלישית וכו': (ו) מיכן שאדם חייב לשלש כו': (ז) ג"פ בשנה (מיכן שאדם צריך בשלישית שקלו ג"פ בשנה) מיכן שאין מטריחין כו': (ח) ר"י ורב נחמן כו': (ט) שחטאו בחצי היום כו': (י) ר"ב בשם רשב"ל כו': (כ) ר"פ בן לוי כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג מה אנן קיימין **אם באומר שאביא** מהן בכולן מותרן חולין **אלא כי אנן קיימין באומר אלו שקלים** וכו'. והשתא שניתים נמתק. וה"פ אם תומר שתניח מהן בכולן מותרן נדבה אין בשקלים ואין בחטאת כדקתני מתני' ומה בין דקתמר ר' שמעון בתומר אלו ואתה קתר"ם מה בין שקלים למותרן חולין לכ"ע ומה בין חטאת למותרן נדבה לכ"ע ואת"ל דרב ניחא דקתמר בתומר אלו כ"ע מודיים למותרן חולין שפיר קתמר ר"ש מה בין אלו לר"י מה בין דקתמר ר"ש הא בשקלים נמי מותרן נדבה **[ב]** ס"ג **אותה שניה רושה הבא מאי את עביד ליה** כמ"ד **אלו לנדבה** ה"נ **לחולין** כמ"ד **לחולין** ה"נ **לחולין**. והשתא שניתים נמתק:

גליון הש"ם

[ו] עי' בערוך ערך טבע וערך דנר. ועי' ברמב"ן פ' כי תשא:

תורה אור השלם

א) וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִשִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: [נחמיה י, לג]

ב) זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיי: [שמות ל, יג]

*) תסר כאן ול"ל שניה מה את עביד לה אלא רועה הכא מאי עביד לה וכו' כמ"ד לחולין ה"נ לנדבה כמ"ד אלו לנדבה ה"נ לחולין. והשתא שניתים נמתק. **) נראה מוכן ומוכי דל"ל דיכול להקדיש יותר מחצי שקל ונמצא שהכל הקדיש התם דתעפ"כ יד כולן שוה ולא הקדיש יותר משאר העם:

תקלין חדתין

מתני' המכנם. כונס מעט מעט ובשעה שהתחיל לכנס אמר הרי אלו לשקלי וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו: מותרן נדבה. יפלו לשופרות שעומדין להקריב בדמיהן עולת קין למזבח דסברי הקדש בטעות שמיה הקדש: מותרן חולין. דהוה כאילו אמר בפירוש אם תכנים יותר משקל שיקח מהן לשקלו והמותר יהא חולין: **גמ'** מה פליגין. כי פליגי: **במכנם פרוטרוט.** כדפריטית במתני' הוא דס"ל לב"ה דמותרן חולין דהוה בטעות: **אבל באומר אלו לשקלי.** אם נטל ידו מלאכה מעות ואמר אלו לשקלי וים בו מותר מודה ב"ה דמותר נדבה שאין כאן טעות דהא ידע כמה הן ס"כ ואתכון לכונן שיהו לשקלים אלא שאין רשאי להרבות למחצית השקל לכך המותר נדבה: דמותרן חולין. הואיל ואין כאן טעות שיוכל לומר נהו שהקדש בטעות הן וכיון לאין בידו להרבות בשקלים המותר חולין: אר"ש מה בין כו'. וקש"ד לר"ש מליבא דב"ע קאמר לה: **במה אנן קיימין.** ר"ש דקאמר מה בין תהיי קאי: **בכולן מותרן חולין.** בין בשקלים ובין בחטאת כדקתני מתני' ומה בין דקאמר: **באומר אלו.** ואתה קאמר ר"ש מה בין שקלים למותרן נדבה מליבא דב"ע ומה בין חטאת למותרן נדבה מליבא דב"ע ואת"ל דר' ניחא דקאמר בתומר אלו ב"ע מודיים למותרן חולין שפיר קאמר ר"ש מה בין אלו לר"י מה בין דקאמר ר"ש הא בשקלים נמי מותרן נדבה: **בב"ה.** ומעמא דב"ה מפרש ר"ש: מותרן חולין. וקש"ד דמתני' מתיא כב"ש ובאומר אלו: **נמצא שאינו חייב לא קדיש.** כיון דאם שקל אלא על אחת מהן: **מתני'** שקלים יש להם קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה וגו' אמרי דודאי לא היתה כוונתו אלא עד כדי שקלו אבל חטאת אין לה קצבה אם רצה יביא בדמים מרובים ונתפסו הדמים אפי' הן מרובין ומותרן נדבה: דרכונות. בימי מלכות מדי היה להם מטבע זה והוא של זהב ולפי שאז היו צריכים הרבה לעבודת הבית ולפיכך שקלו מטבעות גדולות: חזרו לשקול טלעים. שמחבלה המטבע של דרכון והיה המטבע היולא בהולאה טלעים ושקלו למחצית השקל חצי טלע: לשקול טבעין. מפרש בגמרא שהוא חצי טלע שגם הטלע נחבטל והיה יולאה בהולאה חצי טלע שלם והביאו לשקליהן חותו החצי טלע שהוא מחצית השקל לחוריית שהשקל שלם לחוריית הוא טלע דמשנה: **ובקשו לשקול דינרין.** כלומר שלא נחבטלה המטבע אלא שהיו מבקשים להקל ולהביא

אוצר החכמה

לשקליהן מחצית מטבע היולאה שהוא דינר שהיו שקורין כמו בשעה שהיה המטבע היולאה מטבע גדולה כמו דרכון היו מביאין לשקליהן חצי ממנו לפי שהוא חצי מטבע היולאה אף שהוא יותר ממחצית השקל התמור בתורה ר"ה נמי כשהמטבע היולאה היא מטבע קטנה אם נתן ממנה חצי לשקלו יולא למחצית השקל לחוריית אף ממנה: **יד כלן שוה.** ליזה מטבע שקבלו עליהם לשקול גדולה או קטנה היו כלם שוקלים בשוה אין עשיר בין לל כדכתיב: **גמ'** כמשמען. משמען טלעים: קרטין. ל"ק קוומרטין והוא דניעית טלע שהוא דינר: **ולא קבלו עליהן מן הדא.** מן המקרא הזה שמכו שלא לקבל מהן בפחות משקל התמור בתורה: **והעמדנו עלינו מצות.** מדקתמר והעמדנו דמשמע שנתחייב וכ"ד היו נריכים להעמיד הדבר ולימא למימר שהיו נמנעים לגמרי ממה שכתוב בתורה תע"כ שהיו רוצים להביא מחצית השקל התמור בתורה והעמידו לתת שלישית השקל לחוריית והעמידום לתת שלישית השקל שהוא יו"ד גרה להיינו מחצית השקל התמור בתורה: **לשלש שקלו ג' פ בשנה.** מדלא כתיב שלים שקל בשנה לכך דריש לה שיהא השקל משתלם בשנה ולאו לתרומת שקלים מיירי שלא נתנו נדקה ולא כר' חסי דתמר בפ"ק דב"ב טו' לעולם לל יתנו עלמו מלישים השקל בשנה להכי אתיא: **שאין מטריחין.** נדבות על הלבור יותר משלש פעמים בשנה: **מכאן לג' סאין לג' קופות וכו'.** תתן נקרק ג' בג' קופות של ג' סלין היו תורמין את הלשכה ג' פעמים בשנה ילפינן מדתתר עזרא לשלש השקל ג"פ בשנה: **לפי שחטאו.** בעגל במחלית היום: **וחרנה אמר.** ולילך תתר: גרמסין. אם מטבע שהיתה בימי משה **שעברו על י' הדברות.** כשחטאו בעגל: **בעשרים כסף.** היינו דינרין דשלש ד' דינרין ופדיון בכור חמש שלשים **טבע.** הן שני דינרין חצי השלש דבניתין לא היה עתהן:

משנת אליהו

במתני' ולהכי מוקי כר"ש דמכסיו דמי ושייכא שבועה דנתכסו בכדי שיפטרו לשלם בגניבה ואבידה בדינא דש"מ ופריך התינח כו' אבל נתרמה כו' ולא שייכא השבועה בכה"ג דנתרמה וע"ז מתני במסקנא אלא מר"מ כו' ר"ל דבש"מ עסקינן ולא במעמד גוזרין ליטול שכרן ולא כר"י דר"מ הוא אלא שבועה זו תקנת מכמים ולא כרש"י שמפרש בדר"מ לפיירי בש"מ אלא החכר כלל בפוגיא וזה שהזכיר הרמב"ם בהלכה ט' שלחו שקליהם ביד ש"מ כו' וכה"ע מה היה להם לעשות שהרי מסרו לש"מ כו' לרמוז הסברת ההלכה מ' וגם דבגלי מילתא מוכח עם הירושלמי דמלתוקי' בש"מ מוכח הא בש"מ פשעו בה"ע ובהלכה ט' לא נזכר הא לשם רצו ה"ע למחול השבועה כו' משום דנתמת בכה"ג דלא תרמה דמשלמין מדינא והשבועה לבה"ע אם תומרין נשלם ולא ישבעו שומעין להם ולכן לא הוזכר זה בגבלי לכל עיקר הקושיא הי' על נתרמה דמשבעין להקדש היכא מיתוק' ולקמ' ע"ז שבועת תקנה משא"כ בפיפא. ונתני פניס כזה לגבי הספרים לפטת הרמב"ם: ה"ג במסויים בהדה של בית ר"ג שהי' מתכוין ותורמין לשמי'. פי' כמו בניס ר"ג שהי' שוקלו בין מנבעותיו וכו' ה"ג מייתי במסויים ומכוין לתרוס לשמי' ול"ג דומפן לקופה דל"ל לא הוי פריך ומש"ה לומר כו' ולקמן על קושית דומם לומר שמא לשירים כו' משני עוד היא תפתר כו' דומפן לקופה. והמפרשים נדחקו בזה מאד. ועי' בה"ע ועי' ברמב"ם בפירושו שפי' דהתי וקרבה הבאתה בתורה אע"ג דרק מהקדש וכדפריטית ודלא כהרע"ב ובה"ע נדחק בגי' היטנה: **בקשו לשקול** דינרים. מכוון לשון מתניתין בקשו לשיטת הרמב"ם שפירשהי במתני' שבכל זמן נתנו חצי המטבע שהי' בזמנה וז"ש מזכו כו' ומטעים הוא פלגי טלע ומשו לא נשתנה המטבע אלא שרצו להקל לעשתם ולימתן חצי המטבע דטבעין כמו שנתנו בכל פעם שנשתנה המטבע חצי טבעה ולא קבלו ממ"ש והעמדנו וגו' שהיה הולך ונפחת והעמידו על עמדו שלא יתנו פחות מטבעה ומדוקדק לשיטת הרמב"ן שהוא עשר גרה והוא כמחצית השקל דקרט. ולהרמב"ם שלים דלכון יומר ממחצית השקל דקרט כ' שליפי דינר שכ' בפ"ג דלכון הוא מ' דינרין. ולדידיה ג"כ ניחא דהעמידו על שלימת השקל שהי' בימיהם דהיינו הדלכון הלוא קלת יומר ממחצית השקל ושלא יוספת גדלו שיהיה קלת יומר: **לפי** שחטאו בה. נראה דהני ג' טעמים קמי על ג' זמנים שנשתנו המטבעות ושלא כוונה לכל הני. טעם הרשטון רק מחצית נגד מחצית היום. והיא למה שקלו בתחילה חצי דלכון גם שהדלכון היה גדול רק שקיימו מחצית השקל דזמנם. וטעם השני קמי על מ"ש חזרו לשקול טלעים דהיינו חצי טלע שהוא מחצית השקל דקרט בעבד ו' גרמוסין וז"ש לפי שחטאו בשם כו' ומשמה

הלכה ד מתני' מותר שקלים חולין. אם היתה ידו מלאה מעות ואמר אלו לשקלי מותרן חולין: עשירית האיפה. מפרש בגמ': מותר עולה עולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ומותרו יביא בהמותן המעות עולה מחרת: מותר פסח שלמים. מפרש בגמרא: מותר נזירים. אם גבו מעות לקרבנות נזירים ומותרו ישמרום עד שיקמו אם יקריבו מהם קרבנות לנזירים מחריס ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ומותרו המותר לנדבה לקץ המזבח: **גמ'** עד דאנא תמן. כשהיתי בבבל שמעתי שאמר ר"י לשמואל: הפריש שקלו ומת. מה יעשה בו: מותר עשירית האיפה שלו. של כהן גדול שניתותרו מה יעשה בו: יוליכם לים המלח. לא נהנין ולא מועלין בו: מה עביד לה ר"י. לית מתרץ למתניתין: של מנחת חוטא. שמקריב כדלי לדות מותרו לקץ המזבח דבמקום חטאת הוא אחל עשירית האיפה של כהן גדול לא מיקרי חטאת לענין זה שיהא מותרו נדבה: על דא עליל אבא בר אבא. על הא למייתי כשמואל הקשה לי מדוה לשמואל למיתו מכאן כר מכאן: דאינון אמרין. שבני בבל אומרים: ואם מן הצאן קרבנו וכו'. לאו קרא יתירא קא דריש אלא משמעותא דקרא משמע ליה הכי ומה דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח שמינו בא אלא מן הצאן היה קרבנו הרי הוא לזבח השלמי' ועל כרחך שלא בזמנו קאמר דאי בזמנו הא יליפינן לעיל דפסול ג"ג מדכתב לעיל אם מן הבקר קרבנו מכלל דהכא בצאן מיירי וא"כ מן הצאן מיותר לדרשא: התיבון הרי עולה מן הצאן. מ"ל דקרב דוקא שלמים למאי קריב נמי עולה ג"ג שלמים וזה נראה יותר: ומשני דבר שאינו בא אלא מן הצאן. מן הצאן קדרים: התיבון הרי אשם. למאי הלי מן הצאן במותר אשם כתיב דאשם נמי מיל תמים מן הצאן הוא ומינו בא מן הבקר: דבר הבא מכל הצאן. ככבשים ובעזים כגון פסח לאפוקי אשם דמינו בא מן העוף אלא מן החילים בלבד: בכל אתר וכו'. בכ"מ אתה אומר מן למעט כגון מן הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד והכא אתה אומר לרבות פסח שהוא דבר הבא מכל הצאן: ה"ג. כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא אתי בן שני שנים ולא אתי נקבה ומיהו הצאן מכל מין צאן משמע בין כבשים בין עזים ומיעוטא דמן לנקבות אתא ואי לאו ה"ל להצאן הוה מוקמינן ליה לאשם כשוחטו. בשתיקה דתרוייהו לא מהני ואשם בלבד: ואין משנין דבר שהוא לאכילה. להיינו פסח לעולה כגון עולה שהיא כולה כליל: ואין משנין קדשים קלים. להיינו פסח לעולה שהיא קדשי קדשים: ה"ג תר"י על דא אתר רבי חנינא: אא"כ. עקרו בשחיטה ששחטו לשם שלמים אבל אם שחטו לשם עולה פסול: ואני אומר. דכל שלא לשמו בפסח כשר ואפילו שחטו לשם עולה: לזבח שלמים. קרא יתירא הוא דהוה מצי למכתב לשלמים: כל שהוא זבח. כלומר לכל זבח שבמזבח יהיה: ה"ג משתנה למחשבת פסול או לא. אם שחטו לשם עולה מיבעיא ליה אם מותה המחשבה הפוסלת בעולה פוסלת גם בו או לא: היאך עבידא. היכי דמי: מ"מ פסול הוא. לפי אם שחטו שלמים לזרוק דמו למחר פסול: ה"ג שחטו ע"מ להקטיר מבשרו למחר אין תימר וכו'. וה"פ אם משתנה הוא למחשבת פסול אם חישב על העולה להקטיר בשרו למחר פגול ואם אינו משתנה ה"ל כחישב על בשר שלמים להקטיר מבשרו למחר דפסול הוא ולא פיגול: לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה. מיבעיא ליה אפסח עצמו לשמו כשר הוא או פסול: מכיון שאין לו שם. לפסח לאו זמניה הוא ולשלמים לא מקדשים: נעשה כשוחטו. בחישה דתרוייהו לא מהני ואם שחטו בפסח כשר: א"ל ואא"כ ואפילו שחטו. בשאר ימות השנה לשמו לזרוק דמו שלא לשמו ולא לשמו כשר: דליהוי משעה לשחוטה כשחטו לשמו ולא לשמו לכשר: מאן אמר בשתיקה כשר וכו'. מעיקרא דלינא קשיא מנ"ל למימר דשחטו בשתיקה כשר או נאמר בעינן

משנת אליהו

מהדר לפרושי וטעם הג' על שאזרו לשקול טבעין שהוא לפי הרמב"ן עשרה גרה ו"ש לפי שעברו על עשרת הדברות ימנו י גרה ובשב"ל מייתי לה בגד דקאמר ר' פנחס בשם ר"ל לפי שאכרו כו' ובפל לכ"ע טבעה יתן כ"ע טבעה מפורש על זמן הג': **מותר** עשירית האיפה שלו. בשל כ"ג מיירי. ובגבלי מנחות ק"ח ע' מוצע הסוגי' זו בהדי' של כ"ג ובמילוף מאמר שם והיינו מטעמא דיוליכם לים המלח כדאמר במנחות ושם דרי"ש נדבה ור"ע אמר יקרב. ולקמן שם מסקינן דירקב מדמניע לן יפים עלי שמן וגו' מטעת היא קרוי מטעת ואין מאכרת קרוי מטעת לימד על עשירית האיפה של כ"ג שהיא קרוי מטעת כו' ומדלינא קרוי מטעת מותרת ירקב ולכאורה עשירית האיפה של כהן הדיוט קרוי מטעת כדאמר במתם' מו"ק (ט"ו ב') יקריב מטעתו זו עשירית האיפה שלו ופירש"י ותום' שם דמיירי בכהן הדיוט דבכ"ג ע"פ דשם נאמר כ"פ לא בגד ולשם כו' ואילו כ"ג לא יטמא לאביו ולאמו ועי' תום' שם ד"ה אחר וברש"י ד"ה זו אבל במנחות שם ל"ל דמזרו רש"י ותום' דפי' דגם מ"ם יקריב מטעתו בכ"ג מיירי ומע"ג דאיקרי מטעת לאו דין מטעת אית לה דאימעיטא מהאי קרא. ומ"ש ל"ל דמפרשי קרא דיחזקאל הנ"ל ריבה בכ"ג ופיפא בכהן הדיוט וכדאמרינן בקדושין ע"ח ב' ומע"ג דגמו"ק שם לא ניחא להם לאוקמי הכי ל"ל לסוגיא זו הכי משמע להו ובחמת בקדושין שם קאמר דאורחי' דקרא כן כמ"ם גר מלהים וגו' ושמואל שוכב בהיכל ה' וגו' ומ"מ י"ל דשל כ"ה ג"כ מימעיטא מדקאמר ואין אחרת אך בתום' שם ד"ה ומדלינא משמע דלא אתא קרא למעוטי אלא מה דקרוי מטעת דאין מוחרה קרוי מטעת מדלא אימעיטו מותר מנחה דאיקה קרוי מטעת ואפ"ה לא מירבק ע"ש: **אלא** מן הכבשים לבד. נראה טעם רבינו הגדול דמתק ג' חיסנה מן החילים. הוא שהדר לפרושי וטעם הג' על שאזרו לשקול טבעין שהוא לפי הרמב"ן עשרה גרה ו"ש לפי שעברו על עשרת הדברות ימנו י גרה ובשב"ל מייתי לה בגד דקאמר ר' פנחס בשם ר"ל לפי שאכרו כו' ובפל לכ"ע טבעה יתן כ"ע טבעה מפורש על זמן הג': **מותר** עשירית האיפה שלו. בשל כ"ג מיירי. ובגבלי מנחות ק"ח ע' מוצע הסוגי' זו בהדי' של כ"ג ובמילוף מאמר שם והיינו מטעמא דיוליכם לים המלח כדאמר במנחות ושם דרי"ש נדבה ור"ע אמר יקרב. ולקמן שם מסקינן דירקב מדמניע לן יפים עלי שמן וגו' מטעת היא קרוי מטעת ואין מאכרת קרוי מטעת לימד על עשירית האיפה של כ"ג שהיא קרוי מטעת כו' ומדלינא קרוי מטעת מותרת ירקב ולכאורה עשירית האיפה של כהן הדיוט קרוי מטעת כדאמר במתם' מו"ק (ט"ו ב') יקריב מטעתו זו עשירית האיפה שלו ופירש"י ותום' שם דמיירי בכהן הדיוט דבכ"ג ע"פ דשם נאמר כ"פ לא בגד ולשם כו' ואילו כ"ג לא יטמא לאביו ולאמו ועי' תום' שם ד"ה אחר וברש"י ד"ה זו אבל במנחות שם ל"ל דמזרו רש"י ותום' דפי' דגם מ"ם יקריב מטעתו בכ"ג מיירי ומע"ג דאיקרי מטעת לאו דין מטעת אית לה דאימעיטא מהאי קרא. ומ"ש ל"ל דמפרשי קרא דיחזקאל הנ"ל ריבה בכ"ג ופיפא בכהן הדיוט וכדאמרינן בקדושין ע"ח ב' ומע"ג דגמו"ק שם לא ניחא להם לאוקמי הכי ל"ל לסוגיא זו הכי משמע להו ובחמת בקדושין שם קאמר דאורחי' דקרא כן כמ"ם גר מלהים וגו' ושמואל שוכב בהיכל ה' וגו' ומ"מ י"ל דשל כ"ה ג"כ מימעיטא מדקאמר ואין אחרת אך בתום' שם ד"ה ומדלינא משמע דלא אתא קרא למעוטי אלא מה דקרוי מטעת דאין מוחרה קרוי מטעת מדלא אימעיטו מותר מנחה דאיקה קרוי מטעת ואפ"ה לא מירבק ע"ש: **אלא** מן הכבשים לבד. דשני מינין ים בצאן כבשים ועזים כמ"ש ומשם מן הצאן וגו' מן הכבשים או מן העזים. וכל מקום אתה אומר מן למעט כהא דאמרי' בעלמא מן הבהמה להוציא את הרובע והכא אתה אומר מן לרבות דקאמר לרבות פסח שהוא בא מן כל מן הצאן: ה"ג. כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא מייתי בן ב' שנים ולא מייתי נקבה ומהו הצאן מכל מין צאן משמע בין כבשים ובין עזים: וגבי אשם כו' עד בלבד ל"ג ליה הכא: דבר שהוא לאכילה. פסח: לדבר שהוא לאכילה. שלמים דפסח זה מתחילה הוקדש לשם קרבן הצאן: לדבר שאינו לאכילה. עולה שהיא כולה כליל: קדשים קלים. פסח ושלמים: קדשי קדשים. עולה: **אא"כ** שחטו לשם שלמים. דעקרו בשחיטה לשם שלמים אבל אם שחטו לשם עולה פסול: ואני אומר דבל שלא לשמו אפי' שחטו לשם עולה. נמי מקרב שלמים: לזבח שלמים. קרא יתירא הוא דהוה"ל לשלמים: משתנה למחשבת פסול. נעיל היא אם שחטו לשם עולה במחשבת פסול נעולה אם נשתנה לאותו פסול ג"ד פסול למחשבת כשם שאינו משתנה להכשרו דעולה כך אינו משתנה לפסולה דעולה: ופריך היך עבידא. כמו היכי דמי: מ"מ פסול הוא. נין משתנה או לא כיון שחשב ע"מ לזרוק דמה למחר פסול גם בשלמים: ומשני **א"ת משתנה למחשבת פסול פסול**. כלומר נ"מ ל"ש משתנה למחשבת פסול אינו אלא פסול ולא פגול כדאמרינן במנחות (ט"ו ב') כהרגלת כשר כך הרגלת פסול וכדאמרי' בפסחים (עח ב) אם יש פסול אחר נקרבן אינו נקבע בפגול להתחייב כרת על אכילתו וה"נ כשחשב לשום עולה נפסל מהכשרו שוב אינו קובע לפגול: **א"ת** אין **משתנה פגול**. כיון דלגבי משתנה פסול אין משתנה כלל כמו שחשב בקרבן כשר חוץ לזמנו והוי פגול: לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה. דגבי פסח קי"ל דבזמנו להיינו בערב פסח אחר חצות היום לשמו להיינו לשם פסח כשר ושלא לשמו פסול ובשאר ימות השנה וכגון שהפרישו קודם לכן ימים רבים לשמו פסול ללאו זימניה ושלא לשמו כשר כדילפי' לה בפסחים (עב) וקמבעיא ליה היכא ששחטו קודם לשמו ושלא לשמו מהו מי אמרי' אחי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו וכשר או לא: נעשה כשוחטו בשתיקה ושלא לשמו. כלומר כשם ששחיטה בשתיקה ושלא לשמו להיינו שלא אמר בריעא לשמו ושלא לשמו שחט שלא לשמו לחוד קי"ל לכשר ופע"ג לפסח כל קודם פסח לשמו מקי' אחי שלא לשמו ומפיק לי' מידי מסתמא לשמו לא שנא ואחי שלא לשמו ומפיק ליה וכשר והכי פשיטא ליה רבא בגבלי פסחים (פ ב): ופריך **א"כ**. כיון דאמרת דל"ש היכא דאמר מהיכא דלא אמר דסתמא בשתיקה הוי כמו אמר מ"כ ה"ג כששחטו לשמו ואמר לשמו ושלא לשמו יעשה כשוחטו בשתיקה ושלא לשמו ואמר לזרוק בשתיקה דכשר. נכה"ג דשחיטה כולו בשתיקה מנלן דכשר דהשם הוי בשחיטה דמיירה דשל"ש משמ"כ הכא בשחיטה עבודה שלימה כולו בשתיקה וסתמא לפסח לשמו ולאי לשלא לשמו דזריקה לא מהני אא"כ

תקלין חדתין

אלי שלא שהוא ב' דינרין: **מתני'** מותר שקלים. המכוון מעות ואמר הרי אלו לשקלי ומצא שהותירו המותר הוא חולין וסתמא כב"ה: מותר עשירית האיפה. מפרש בגמרא: מותר עולה לעולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ומותרו יביא בהמותן המעות עולה מחרת: מותר פסח לשלמים. אם גבו מעות לקרבנות נזירים ומותרו ישמרום עד שיקמו מהם קרבנות לנזירים מחריס ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ומותרו המותר לנדבה לקץ המזבח: **גמ'** דאנא תמן. בבבל: כשהיתי בבבל שמעתי שאמר ר"י לשמואל: ומת. מה יעשו בשקלו: מותר עשירית האיפה שלו. של כה"ג שניתותרו מה יעשה בו: יוליכם לים המלח. לא נהנין ולא מועלין בו: מותר עשירית האיפה. ולקמ"ד דסתם מתני' מיירי גם בשל כהן גדול: של ישראל. שמקריב כדלי לדות מותרו לקץ המזבח דבמקום חטאת הוא אחל עשירית האיפה של כה"ג לא מיקרי חטאת לענין זה שיהא מותרו נדבה: על דא. על הא למייתי כשמואל הקשה לי מדוה לשמואל למיתו מכאן כר מכאן: דאינון אמרין. לאו קרא יתירא קא דריש אלא משמעותא דקרא משמע ליה הכי ומה דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח שמינו בא אלא מן הצאן היה קרבנו הרי הוא לזבח השלמי' ועל כרחך שלא בזמנו קאמר דאי בזמנו הא יליפינן לעיל דפסול ג"ג מדכתב לעיל אם מן הבקר קרבנו מכלל דהכא בצאן מיירי וא"כ מן הצאן מיותר לדרשא: התיבון הרי עולה מן הצאן. מ"ל דקרב דוקא שלמים למאי קריב נמי עולה ג"ג שלמים וזה נראה יותר: ומשני דבר שאינו בא אלא מן הצאן. מן הצאן קדרים: התיבון הרי אשם. למאי הלי מן הצאן במותר אשם כתיב דאשם נמי מיל תמים מן הצאן הוא ומינו בא מן הבקר: דבר הבא מכל הצאן. ככבשים ובעזים כגון פסח לאפוקי אשם דמינו בא מן העוף אלא מן החילים בלבד: בכל אתר וכו'. בכ"מ אתה אומר מן למעט כגון מן הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד והכא אתה אומר לרבות פסח שהוא דבר הבא מכל הצאן: ה"ג. כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא אתי בן שני שנים ולא אתי נקבה ומיהו הצאן מכל מין צאן משמע בין כבשים בין עזים ומיעוטא דמן לנקבות אתא ואי לאו ה"ל להצאן הוה מוקמינן ליה לאשם כשוחטו. בשתיקה דתרוייהו לא מהני ואשם בלבד: ואין משנין דבר שהוא לאכילה. להיינו פסח לעולה כגון עולה שהיא כולה כליל: ואין משנין קדשים קלים. להיינו פסח לעולה שהיא קדשי קדשים: ה"ג תר"י על דא אתר רבי חנינא: אא"כ. עקרו בשחיטה ששחטו לשם שלמים אבל אם שחטו לשם עולה פסול: ואני אומר. דכל שלא לשמו בפסח כשר ואפילו שחטו לשם עולה: לזבח שלמים. קרא יתירא הוא דהוה מצי למכתב לשלמים: כל שהוא זבח. כלומר לכל זבח שבמזבח יהיה: ה"ג משתנה למחשבת פסול או לא. אם שחטו לשם עולה מיבעיא ליה אם מותה המחשבה הפוסלת בעולה פוסלת גם בו או לא: היאך עבידא. היכי דמי: מ"מ פסול הוא. לפי אם שחטו שלמים לזרוק דמו למחר פסול: ה"ג שחטו ע"מ להקטיר מבשרו למחר אין תימר וכו'. וה"פ אם משתנה הוא למחשבת פסול אם חישב על העולה להקטיר בשרו למחר פגול ואם אינו משתנה ה"ל כחישב על בשר שלמים להקטיר מבשרו למחר דפסול הוא ולא פיגול: לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה. מיבעיא ליה אפסח עצמו לשמו כשר הוא או פסול: מכיון שאין לו שם. לפסח לאו זמניה הוא ולשלמים לא מקדשים: נעשה כשוחטו. בחישה דתרוייהו לא מהני ואם שחטו בפסח כשר: א"ל ואא"כ ואפילו שחטו. בשאר ימות השנה לשמו לזרוק דמו שלא לשמו ולא לשמו כשר: דליהוי משעה לשחוטה כשחטו לשמו ולא לשמו לכשר: מאן אמר בשתיקה כשר וכו'. מעיקרא דלינא קשיא מנ"ל למימר דשחטו בשתיקה כשר או נאמר בעינן

משנת אליהו

מהדר לפרושי וטעם הג' על שאזרו לשקול טבעין שהוא לפי הרמב"ן עשרה גרה ו"ש לפי שעברו על עשרת הדברות ימנו י גרה ובשב"ל מייתי לה בגד דקאמר ר' פנחס בשם ר"ל לפי שאכרו כו' ובפל לכ"ע טבעה יתן כ"ע טבעה מפורש על זמן הג': **מותר** עשירית האיפה שלו. בשל כ"ג מיירי. ובגבלי מנחות ק"ח ע' מוצע הסוגי' זו בהדי' של כ"ג ובמילוף מאמר שם והיינו מטעמא דיוליכם לים המלח כדאמר במנחות ושם דרי"ש נדבה ור"ע אמר יקרב. ולקמן שם מסקינן דירקב מדמניע לן יפים עלי שמן וגו' מטעת היא קרוי מטעת ואין מאכרת קרוי מטעת לימד על עשירית האיפה של כ"ג שהיא קרוי מטעת כו' ומדלינא קרוי מטעת מותרת ירקב ולכאורה עשירית האיפה של כהן הדיוט קרוי מטעת כדאמר במתם' מו"ק (ט"ו ב') יקריב מטעתו זו עשירית האיפה שלו ופירש"י ותום' שם דמיירי בכהן הדיוט דבכ"ג ע"פ דשם נאמר כ"פ לא בגד ולשם כו' ואילו כ"ג לא יטמא לאביו ולאמו ועי' תום' שם ד"ה אחר וברש"י ד"ה זו אבל במנחות שם ל"ל דמזרו רש"י ותום' דפי' דגם מ"ם יקריב מטעתו בכ"ג מיירי ומע"ג דאיקרי מטעת לאו דין מטעת אית לה דאימעיטא מהאי קרא. ומ"ש ל"ל דמפרשי קרא דיחזקאל הנ"ל ריבה בכ"ג ופיפא בכהן הדיוט וכדאמרינן בקדושין ע"ח ב' ומע"ג דגמו"ק שם לא ניחא להם לאוקמי הכי ל"ל לסוגיא זו הכי משמע להו ובחמת בקדושין שם קאמר דאורחי' דקרא כן כמ"ם גר מלהים וגו' ושמואל שוכב בהיכל ה' וגו' ומ"מ י"ל דשל כ"ה ג"כ מימעיטא מדקאמר ואין אחרת אך בתום' שם ד"ה ומדלינא משמע דלא אתא קרא למעוטי אלא מה דקרוי מטעת דאין מוחרה קרוי מטעת מדלא אימעיטו מותר מנחה דאיקה קרוי מטעת ואפ"ה לא מירבק ע"ש: **אלא** מן הכבשים לבד. נראה טעם רבינו הגדול דמתק ג' חיסנה מן החילים. הוא שהדר לפרושי וטעם הג' על שאזרו לשקול טבעין שהוא לפי הרמב"ן עשרה גרה ו"ש לפי שעברו על עשרת הדברות ימנו י גרה ובשב"ל מייתי לה בגד דקאמר ר' פנחס בשם ר"ל לפי שאכרו כו' ובפל לכ"ע טבעה יתן כ"ע טבעה מפורש על זמן הג': **מותר** עשירית האיפה שלו. בשל כ"ג מיירי. ובגבלי מנחות ק"ח ע' מוצע הסוגי' זו בהדי' של כ"ג ובמילוף מאמר שם והיינו מטעמא דיוליכם לים המלח כדאמר במנחות ושם דרי"ש נדבה ור"ע אמר יקרב. ולקמן שם מסקינן דירקב מדמניע לן יפים עלי שמן וגו' מטעת היא קרוי מטעת ואין מאכרת קרוי מטעת לימד על עשירית האיפה של כ"ג שהיא קרוי מטעת כו' ומדלינא קרוי מטעת מותרת ירקב ולכאורה עשירית האיפה של כהן הדיוט קרוי מטעת כדאמר במתם' מו"ק (ט"ו ב') יקריב מטעתו זו עשירית האיפה שלו ופירש"י ותום' שם דמיירי בכהן הדיוט דבכ"ג ע"פ דשם נאמר כ"פ לא בגד ולשם כו' ואילו כ"ג לא יטמא לאביו ולאמו ועי' תום' שם ד"ה אחר וברש"י ד"ה זו אבל במנחות שם ל"ל דמזרו רש"י ותום' דפי' דגם מ"ם יקריב מטעתו בכ"ג מיירי ומע"ג דאיקרי מטעת לאו דין מטעת אית לה דאימעיטא מהאי קרא. ומ"ש ל"ל דמפרשי קרא דיחזקאל הנ"ל ריבה בכ"ג ופיפא בכהן הדיוט וכדאמרינן בקדושין ע"ח ב' ומע"ג דגמו"ק שם לא ניחא להם לאוקמי הכי ל"ל לסוגיא זו הכי משמע להו ובחמת בקדושין שם קאמר דאורחי' דקרא כן כמ"ם גר מלהים וגו' ושמואל שוכב בהיכל ה' וגו' ומ"מ י"ל דשל כ"ה ג"כ מימעיטא מדקאמר ואין אחרת אך בתום' שם ד"ה ומדלינא משמע דלא אתא קרא למעוטי אלא מה דקרוי מטעת דאין מוחרה קרוי מטעת מדלא אימעיטו מותר מנחה דאיקה קרוי מטעת ואפ"ה לא מירבק ע"ש: **אלא** מן הכבשים לבד. דשני מינין ים בצאן כבשים ועזים כמ"ש ומשם מן הצאן וגו' מן הכבשים או מן העזים. וכל מקום אתה אומר מן למעט כהא דאמרי' בעלמא מן הבהמה להוציא את הרובע והכא אתה אומר מן לרבות דקאמר לרבות פסח שהוא בא מן כל מן הצאן: ה"ג. כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא אתי בן ב' שנים ולא אתי נקבה ומהו הצאן מכל מין צאן משמע בין כבשים ובין עזים: וגבי אשם כו' עד בלבד ל"ג ליה הכא: דבר שהוא לאכילה. פסח: לדבר שהוא לאכילה. שלמים דפסח זה מתחילה הוקדש לשם קרבן הצאן: לדבר שאינו לאכילה. עולה שהיא כולה כליל: קדשים קלים. פסח ושלמים: קדשי קדשים. עולה: **אא"כ** שחטו לשם שלמים. דעקרו בשחיטה לשם שלמים אבל אם שחטו לשם עולה פסול: ואני אומר דבל שלא לשמו אפי' שחטו לשם עולה. נמי מקרב שלמים: לזבח שלמים. קרא יתירא הוא דהוה"ל לשלמים: משתנה למחשבת פסול. נעיל היא אם שחטו לשם עולה במחשבת פסול נעולה אם נשתנה לאותו פסול ג"ד פסול למחשבת כשם שאינו משתנה להכשרו דעולה כך אינו משתנה לפסולה דעולה: ופריך היך עבידא. כמו היכי דמי: מ"מ פסול הוא. נין משתנה או לא כיון שחשב ע"מ לזרוק דמה למחר פסול גם בשלמים: ומשני **א"ת משתנה למחשבת פסול פסול**. כלומר נ"מ ל"ש משתנה למחשבת פסול אינו אלא פסול ולא פגול כדאמרינן במנחות (ט"ו ב') כהרגלת כשר כך הרגלת פסול וכדאמרי' בפסחים (עח ב) אם יש פסול אחר נקרבן אינו נקבע בפגול להתחייב כרת על אכילתו וה"נ כשחשב לשום עולה נפסל מהכשרו שוב אינו קובע לפגול: **א"ת** אין **משתנה פגול**. כיון דלגבי משתנה פסול אין משתנה כלל כמו שחשב בקרבן כשר חוץ לזמנו והוי פגול: לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה. דגבי פסח קי"ל דבזמנו להיינו בערב פסח אחר חצות היום לשמו להיינו לשם פסח כשר ושלא לשמו פסול ובשאר ימות השנה וכגון שהפרישו קודם לכן ימים רבים לשמו פסול ללאו זימניה ושלא לשמו כשר כדילפי' לה בפסחים (עב) וקמבעיא ליה היכא ששחטו קודם לשמו ושלא לשמו מהו מי אמרי' אחי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו וכשר או לא: נעשה כשוחטו בשתיקה ושלא לשמו. כלומר כשם ששחיטה בשתיקה ושלא לשמו להיינו שלא אמר בריעא לשמו ושלא לשמו שחט שלא לשמו לחוד קי"ל לכשר ופע"ג לפסח כל קודם פסח לשמו מקי' אחי שלא לשמו ומפיק לי' מידי מסתמא לשמו לא שנא ואחי שלא לשמו ומפיק ליה וכשר והכי פשיטא ליה רבא בגבלי פסחים (פ ב): ופריך **א"כ**. כיון דאמרת דל"ש היכא דאמר מהיכא דלא אמר דסתמא בשתיקה הוי כמו אמר מ"כ ה"ג כששחטו לשמו ואמר לשמו ושלא לשמו יעשה כשוחטו בשתיקה ושלא לשמו ואמר לזרוק בשתיקה דכשר. נכה"ג דשחיטה כולו בשתיקה מנלן דכשר דהשם הוי בשחיטה דמיירה דשל"ש משמ"כ הכא בשחיטה עבודה שלימה כולו בשתיקה וסתמא לפסח לשמו ולאי לשלא לשמו דזריקה לא מהני אא"כ

תקלין חדתין

אלי שלא שהוא ב' דינרין: **מתני'** מותר שקלים. המכוון מעות ואמר הרי אלו לשקלי ומצא שהותירו המותר הוא חולין וסתמא כב"ה: מותר עשירית האיפה. מפרש בגמרא: מותר עולה לעולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ומותרו יביא בהמותן המעות עולה מחרת: מותר פסח לשלמים. אם גבו מעות לקרבנות נזירים ומותרו ישמרום עד שיקמו מהם קרבנות לנזירים מחריס ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ומותרו המותר לנדבה לקץ המזבח: **גמ'** דאנא תמן. בבבל: כשהיתי בבבל שמעתי שאמר ר"י לשמואל: ומת. מה יעשו בשקלו: מותר עשירית האיפה שלו. של כה"ג שניתותרו מה יעשה בו: יוליכם לים המלח. לא נהנין ולא מועלין בו: מותר עשירית האיפה. ולקמ"ד דסתם מתני' מיירי גם בשל כהן גדול: של ישראל. שמקריב כדלי לדות מותרו לקץ המזבח דבמקום חטאת הוא אחל עשירית האיפה של כה"ג לא מיקרי חטאת לענין זה שיהא מותרו נדבה: על דא. על הא למייתי כשמואל הקשה לי מדוה לשמואל למיתו מכאן כר מכאן: דאינון אמרין. לאו קרא יתירא קא דריש אלא משמעותא דקרא משמע ליה הכי ומה דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח שמינו בא אלא מן הצאן היה קרבנו הרי הוא לזבח השלמי' ועל כרחך שלא בזמנו קאמר דאי בזמנו הא יליפינן לעיל דפסול ג"ג מדכתב לעיל אם מן הבקר קרבנו מכלל דהכא בצאן מיירי וא"כ מן הצאן מיותר לדרשא: התיבון הרי עולה מן הצאן. מ"ל דקרב דוקא שלמים למאי קריב נמי עולה ג"ג שלמים וזה נראה יותר: ומשני דבר שאינו בא אלא מן הצאן. מן הצאן קדרים: התיבון הרי אשם. למאי הלי מן הצאן במותר אשם כתיב דאשם נמי מיל תמים מן הצאן הוא ומינו בא מן הבקר: דבר הבא מכל הצאן. ככבשים ובעזים כגון פסח לאפוקי אשם דמינו בא מן העוף אלא מן החילים בלבד: בכל אתר וכו'. בכ"מ אתה אומר מן למעט כגון מן הבהמה להוציא את הרובע והכא אתה אומר לרבות דקאמר לרבות פסח שהוא בא מן כל מן הצאן: ה"ג. כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא אתי בן ב' שנים ולא אתי נקבה ומהו הצאן מכל מין צאן משמע בין כבשים ובין עזים: וגבי אשם כו' עד בלבד ל"ג ליה הכא: דבר שהוא לאכילה. פסח: לדבר שהוא לאכילה. שלמים דפסח זה מתחילה הוקדש לשם קרבן הצאן: לדבר שאינו לאכילה. עולה שהיא כולה כליל: קדשים קלים. פסח ושלמים: קדשי קדשים. עולה: **אא"כ** שחטו לשם שלמים. דעקרו בשחיטה לשם שלמים אבל אם שחטו לשם עולה פסול: ואני אומר דבל שלא לשמו אפי' שחטו לשם עולה. נמי מקרב שלמים: לזבח שלמים. קרא יתירא הוא דהוה"ל לשלמים: משתנה למחשבת פסול. נעיל היא אם שחטו לשם עולה במחשבת פסול נעולה אם נשתנה לאותו פסול ג"ד פסול למחשבת כשם שאינו משתנה להכשרו דעולה כך אינו משתנה לפסולה דעולה: ופריך היך עבידא. כמו היכי דמי: מ"מ פסול הוא. נין משתנה או לא כיון שחשב ע"מ לזרוק דמה למחר פסול גם בשלמים: ומשני **א"ת משתנה למחשבת פסול פסול**. כלומר נ"מ ל"ש משתנה למחשבת פסול אינו אלא פסול ולא פגול כדאמרינן במנחות (ט"ו ב') כהרגלת כשר כך הרגלת פסול וכדאמרי' בפסחים (עח ב) אם יש פסול אחר נקרבן אינו נקבע בפגול להתחייב כרת על אכילתו וה"נ כשחשב לשום עולה נפסל מהכשרו שוב אינו קובע לפגול: **א"ת** אין **משתנה פגול**. כיון דלגבי משתנה פסול אין משתנה כלל כמו שחשב בקרבן כשר חוץ לזמנו והוי פגול: לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה. דגבי פסח קי"ל דבזמנו להיינו בערב פסח אחר חצות היום לשמו להיינו לשם פסח כשר ושלא לשמו פסול ובשאר ימות השנה וכגון שהפרישו קודם לכן ימים רבים לשמו פסול ללאו זימניה ושלא לשמו כשר כדילפי' לה בפסחים (עב) וקמבעיא ליה היכא ששחטו קודם לשמו ושלא לשמו מהו מי אמרי' אחי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו וכשר או לא: נעשה כשוחטו בשתיקה ושלא לשמו. כלומר כשם ששחיטה בשתיקה ושלא לשמו להיינו שלא אמר בריעא לשמו ושלא לשמו שחט שלא לשמו לחוד קי"ל לכשר ופע"ג לפסח כל קודם פסח לשמו מקי' אחי שלא לשמו ומפיק לי' מידי מסתמא לשמו לא שנא ואחי שלא לשמו ומפיק ליה וכשר והכי פשיטא ליה רבא בגבלי פסחים (פ ב): ופריך **א"כ**. כיון דאמרת דל"ש היכא דאמר מהיכא דלא אמר דסתמא בשתיקה הוי כמו אמר מ"כ ה"ג כששחטו לשמו ואמר לשמו ושלא לשמו יעשה כשוחטו בשתיקה ושלא לשמו ואמר לזרוק בשתיקה דכשר. נכה"ג דשחיטה כולו בשתיקה מנלן דכשר דהשם הוי בשחיטה דמיירה דשל"ש משמ"כ הכא בשחיטה עבודה שלימה כולו בשתיקה וסתמא לפסח לשמו ולאי לשלא לשמו דזריקה לא מהני אא"כ

(עח ב) אם יש פסול אחר נקרבן אינו נקבע בפגול להתחייב כרת על אכילתו וה"נ כשחשב לשום עולה נפסל מהכשרו שוב אינו קובע לפגול: [ז] ה"ג מביון שאמר שלא לשמו נעשה כשוחט בשתיקה ושלא לשמו והוא כשר. והשתא נמחק: [ח] ה"ג ושלא לשמו והוא כשר. ומלת בשתיקה נמחק וע' בפ' ת"ח פי' על הסג"ה הנ"ל: [ט] ל"ל מנ"ל בשתיקה כשר דילמא בשתיקה פסול:

מסורת הש"ס

ב) (מנחות קה ב): ג) לקמן פ"ו הל"א וה"ג וירוש' עירובין פ"ו הל"ח ונזיר פ"ד הל"ד: ג) ע' מנחו' קה ב: ד) פסחים פ"ה הל"ג ובגלי זמים פ ב: ה) זמים שם: ו) פסחים ס ב: ז) נזיר פ"ד הל"ד:

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פרק ג משקלים הל"ג: כד ב מיי' פרק ה מפסה"ק הל"ח: כה ג מיי' שם הל"ט ופ"ט ממזירות הל"ח: כו ד מיי' פרק ג משקלים הל"ב: כז ה מיי' פרק ה' מפסה"ק הל"ח: כח ו מיי' פרק ד מק"פ הל"ז:

נוסחאות ישנות

חולין

הלכה ד מתני' [א]מותר[ב] שקלים חולין [ב]מותר עשירית האיפה* [ג]מותר קני זבין קני זבות וקני יולדות חטאות ואשמות מותרן נדבה זה הכלל כל שהוא בא [א] לשם חטאת ומשום אשמה מותרן נדבה מותר עולה לעולה מותר מנחה למנחה מותר שלמים לשלמים מותר הפסח לשלמים מותר נזירים לנזירים מותר נזיר לנדבה: **גמ'** א"ר[ג] יוסי עד דאנא תמן שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל [ד]הפריש שקלו ומת א"ל יפלו לנדבה מותר[ג] [ה]עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר יוליכם לים המלח רבי לעזר אמר יפלו לנדבה מתניתא פליגא על רבי יוחנן מותר שקלים חולין מותר עשירית האיפה מותר קני זבים וקני זבות מותר קני יולדות חטאות ואשמות מותרן נדבה [א] מה עבד לה רבי יוחנן פתר לה מותר עשירית האיפה של מנחת חוטא [ב] של כל ישראל רבי[ז] יוסי (יוחנן) אמר על דא עליל אבא בר בא [ג] דאינון אמרין מנין [ו]שהפסח משתנה לשם שלמים תלמוד לומר [א] ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים כל שהוא מן הצאן בא שלמים היתיבון הרי עולה מן הצאן ד

מצרפין שקלים פרק שני שקלים

הלכה ד - משנה

במשנה הקודמת שנינו את דין המכנס מעות לשקלו בפרוטרוט ונמצא בהם יותר ממחצית השקל, שנחלקו בזה בית שמאי ובית הלל מהו דין המותר, וסותמת לנו משנתינו כאן כדעת בית הלל:
אומרת המשנה, **מוֹתַר שְׁקָלִים** הרי הן חוּלִּין[א].

המשנה דנה במותר של שאר קרבנות:
מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[ב], וכן **מוֹתַר קִנֵּי זָבִין** או **קִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת** - שכשנטהרים הזבים והזבות והיולדות הם מביאים קן של שתי תורים או שני בני יונה, ואם כינסו לשם כך מעות ונמצא בהם יותר מצרכם[ג], וכן אם כינס מעות לצורך קניית **חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת** ונמצא בהם יותר מצרכו, דינם של כל אלו **שמוֹתָרָן נִדָּבָה** ויפלו לקיץ המזבח, דהיינו שקונים בהם עולות ומקריבים אותם כשאין קרבנות להקרבה וכדי שלא יהא המזבח בטל.

זֶה הַכְּלָל בדין מותר המעות שנאספו לצורך קרבנות, **כָּל שֶׁהוּא בָּא** - אם נאספו המעות **לְשֵׁם** קרבן **חַטָּאת, וּמְשׁוּם אַשְׁמָה** - או לשם קרבן אשם, **מוֹתָרָן נִדָּבָה**[ד]. **מוֹתַר עוֹלָה** - אם כינס מעות לצורך קרבן עולה ונותרו לו, הרי הן **לְעוֹלָה**, ואם יש במעות אלו כדי לקנות אפילו תור או בן יונה אחד יקנה ויקריבם לעולה[ה], ואם לאו, יהיו בידו עד שירצה להביא עולה אחרת ויצרף את מעות המותר ויקנה בהמה שמינה[ו]. **מוֹתַר מִנְחָה** - אם כינס מעות לצורך מנחת נדבה[ז] ונותרו לו, הרי הם **לְמִנְחָה**, ואם יש בהם כדי לקנות מנחה יקנה, ואם לאו, יהיו בידו עד שירצה להביא מנחה אחרת ויצרף לכך את מעות המותר[ח]. **מוֹתַר שְׁלָמִים** - וכן אם כינס מעות לצורך שלמים ונותרו לו, ילך המותר **לִשְׁלָמִים**.

מוֹתַר הַפֶּסַח - אם כינס מעות לצורך קרבן פסח ונותרו לו, או שהפריש קרבן פסח ונאבד והקריב אחר תחתיו, ואחר כך נמצא הראשון ואף הוא בכלל 'מותר הפסח', דין המותר שמקריבים אותו **לִשְׁלָמִים**[ט].

מוֹתַר נְזִירִים - אם גבו מעות לצורך נזירים עניים שאין ידם משגת לקנות קרבנותיהם, ונותר מהמעות, ישמרו את המעות **לִנְזִירִים** עניים העתידים להצטרך מעות לקרבנותיהם'. **מוֹתַר נָזִיר** - נזיר שכינס מעות לצורך קרבנותיו ונותרו לו[י], הרי הן **לִנְדָבָה**.

★

גמרא

הגמרא מבארת דינו של הפריש שקלו ומת:
אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, עַד דַּאֲנָא תַּמָּן - כשהייתי עדיין בארץ בבלי[יא] קודם עלייתי לארץ ישראל[יב], **שָׁמְעִית קָל** - שמעתי את קולו של **רַב יְהוּדָה** כשהוא **שָׁאַל לִשְׁמוּאֵל**, כיצד הדין באם **הִפְרִישׁ שִׁקְלוֹ** לצורך מחצית השקל, **וָמֵת** קודם שהספיק ליתנו לגזברים, אותו השקל מה יעשו בו[יג]. **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרב יהודה, **יִפְּלוּ לִנְדָבָה**[יד].

הכהן גדול הקריב בכל יום מממונו מנחת חביתין העשויה מעשירית האיפה סולת, ואם הפריש מעות לצורך מנחת היום ונותרו לו יותר מצרכו אינו יכול לצרפן למנחת היום שלמחרת[טו].

ממשיך רבי יוסי ומברר מה הדין במותר עשירית האיפה של הכהן גדול, ומתוך כך יתברר מהו 'מותר עשירית האיפה' של המשנה:
מברר רבי יוסי, **מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁלּוֹ** - של הכהן גדול[טז], מה יעשו בממון זה. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יוֹלִיכוּ לַיָּם הַמֶּלַח**, דהיינו שלא נהנים ולא מועלים בהם[יז], אלא ירקבו[יח]. **רַבִּי לָעְזָר אָמַר, יִפְּלוּ לִנְדָבָה**[יט], כיון שאנו דורשים (מו"ק טו.) שעשירית האיפה של כהן גדול קרויה חטאת, לכן דינה כמותר חטאת שהיא לנדבה[כ].

הגמרא מקשה על רבי יוחנן:
שואלת הגמרא, **מַתְנִיתָא פְּלִיגָא** - משנתינו חולקת **עַל** שיטת **רַבִּי יוֹחָנָן**, שכן שנינו 'מוֹתַר שְׁקָלִים חוּלִּין, מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, מוֹתַר קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת, מוֹתַר קִנֵּי יוֹלְדוֹת, חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, **מוֹתָרָן נִדָּבָה**'. וסברה הגמרא ש'מותר עשירית האיפה' מדבר במנחת הכהן הגדול ועליה אומרת משנתינו שהמותר נופל לנדבה, והרי זה כשיטת רבי אלעזר.

מתרצת הגמרא, **מָה עָבֵד לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן** - כיצד יתרץ רבי יוחנן את דברי המשנה שלא יסתרו את דעתו, **פָּתַר לָהּ** - הוא יפרש את דברי המשנה 'מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה', באופן **שֶׁל מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל**, ולאו דווקא של כהן גדול[כב], וכגון מי שחטא בטומאת מקדש וקדשיו שדינו שאם עשיר הוא מביא בהמה לחטאת, ואם עני הוא מביא שתי תורים, ואם אין ידו משגת גם לזה מביא עשירית האיפה[כג], ומותרה לנדבה כמותר החטאת, אולם במנחת כהן גדול סובר רבי יוחנן שמותרה ילך לים המלח.

★

שנינו במשנה 'מותר הפסח לשלמים'. הגמרא מבררת את המקור לכך:
רַבִּי יוֹסֵי אָמַר, עַל דָּא עָלִיל - על כך העלו והכניסו לבית המדרש את **אַבָּא בַּר בָּא** אשר הוא אביו של שמואל[כד], ובעת זקנותו לא היה יכול לעלות ולהכנס לבית המדרש, ועל הענין דלהלן הוצרכו להעלותו ולהכניסו[כה]. וכך אמר אבא בר בא, **דְּאִינּוּן אָמְרִין** - שחכמי בבל אומרים, **מִנַּיִן שֶׁהַפֶּסַח מִשְׁתַּנֶּה לְשֵׁם שְׁלָמִים** - מהיכן אנו לומדים שקרבן פסח ששחטו בשאר ימות השנה שלא לשם פסח דינו שהוא

א. **רש"ם** לעיל (ו.), וראה ברש"ס כאן וכן הוא בפרישת הרא"ש שהעמידו את דברי המשנה גם באומר 'אלו לשקלי' ואליבא דרב ביבא לעיל שלכולי עלמא מותרן חולין, וראה בריבב"ן שהעמיד את המשנה גם באומר 'שאביא מהן' שמפורש במשנה הקודמת שלכולי עלמא מותרו חולין.
ב. **יבואר** בגמרא.
ג. **פרישת** הרא"ש.
ד. **וראה** ברש"ס שהוסיף מדברי התו"כ שהמשנה באה לרבות מותר אשם של מצורע.
ה. **ריבב"ן**, ובשאר הראשונים כתבו בסתמא שישמור את מעות המותר עד שיביא עולה אחרת.
ו. **פרישת** הרא"ש ורש"ס.
ז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ח. **ריבב"ן**.
ט. **פרישת** הרא"ש ורש"ס.
י. **פרישת** הרא"ש, פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש, וכמה מהראשונים הראו דוגמא לזה במעשה של שמעון בן שטח המובא בירושלמי (נרכות פ"ז ה"ב ומזיר פ"ה ה"ג).
יא. **מאירי** (ד"ה ומגלגל) ופירוש ר' משולם, אולם בפירוש תלמיד רשבר"ש וברש"ס פירשו שהכוונה היא שאספו מעות לצורך נזיר פלוני ולא שגבוהו בסתמא עבור כמה נזירים.
יב. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
יג. **רש"ם**.
יד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
טו. **הרש"ם** מסביר את שאלת רב יהודה, שהרי בשקלים קונים גם קרבנות חטאת וא"כ שמא יש לנו לומר שדין השקלים כדין חטאת שמתו בעליה שהדין הוא שמתה וילכו המעות לים המלח, והשיבו שאין חטאת ציבור מתה. ועיין בהר אפרים (ד"ה הפריש) שהקשה שלכאורה אין שייך כאן שאין חטאת ציבור מתה, ואכן בפירוש תלמיד רשבר"ש כתב שצדדי השאלה הם האם נאמר שאין חטאת ציבור מתה או שנאמר שהני מילי כשנתערב שקלו ואי אפשר לעמוד עליו אבל שאני הכא שהוא בעין. ועיין עוד בפירוש ר' משולם שכתב שמסקנת הגמרא היא שאין זה דומה לחטאת שמתו בעליה שמכיון שהפריש קם ליה ברשות הקדש.
טז. **רש"י** (מנחות קמ. ד"ה ומותר עשירים), וראה בחידושי הגרי"ז (סח ד"ה ברם"י) שביאר טעם הדבר, משום שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.
יז. **פירוש** ר' משולם.
יח. **קרבן** העדה ותקלין חדתין.
יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
כ. **בבלי** (מנחות קמ.) מוחלפת השיטה שרבי יוחנן אמר נדבה ורבי אלעזר אמר ירקב, וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב שטוב להפוך הגירסא בירושלמי ולהשוותה לבבלי, ובפרט שישנם גירסאות עתיקות בהמשך הגמרא שמשמע מהם שהגירסא בירושלמי היתה כהבבלי.
כא. **רש"י** (סח ד"ה ומותר).
כב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כג. **פרישת** הרא"ש ותפארת ישראל במשנה.
כד. **רש"ם**.
כה. **פירוש** ר' משולם.

הלכה ד מתני' מותר שקלים חולין. אם היתה ידו מלאה מעות ואמר הלו לשקלי מותרן חולין: עשירית האיפה. מפרש בגמ': מותר עולה עולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ומותרו יביא בהמותן המעות עולה מחרת: מותר פסח שלמים. מפרש בגמרא: מותר נזירים. אם גזו מעות לקרבנות נזירים ומותרו ישמרוס עד שיקמו מהם קרבנות לנזירים מחריס ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ומותרו המותר לנדבה לקץ המזבח: **גמ'** עד דאנא תמן. כשהייתי בבבל שמעתי שאמר ר"י לשמואל: הפריש שקלו ומת. מה יעשה בו: מותר עשירית האיפה שלו. של כהן גדול שניתותרו מה יעשה בו: יוליכם לים המלח. לא נהנין ולא מועלין בו: מה עביד לה ר"י. לית מתרץ למתניתין: של מנחת חוטא. שמקריב כדלי לדות מותרו לקץ המזבח דבמקום חטאת הוא אכל עשירית האיפה של כהן גדול לא מיקרי חטאת לענין זה שיהא מותרו נדבה: על דא עליל אבא בר אבא. על הא דמייתי בסמוך הקשה לי מדוה לשמואל למיהו אכא כר אבא: דאינון אמרין. שבני בבל אומרים: ואם מן הצאן קרבנו וכו'. לאו קרא יתירא קא דריס אלא משמעותא דקרא משמע ליה הכי ואם דבר הבא מן הצאן להיותו פסח שלמיו בא אלא מן הצאן היה קרבנו הרי הוא לזבח השלמי' ועל כרחך שלא בזמנו קאמר דאי בזמנו הא ילפינן לעיל דפסול ר"ג מדכתב לעיל אם מן הבקר קרבנו מכלל דהכא בצאן מיירי וא"כ מן הצאן מיותר לדרשא: התיבון הרי עולה מן הצאן. מ"ל דקרא דוקא שלמים למותר עולה דקרא שלמים קאמר והא נמי אמר: ומאי דבר שאינו בא אלא מן הצאן. מן הצאן קדשים: התיבון הרי אשם. דלמא הכי מן הצאן במותר אשם כתיב דאשם נמי חיל תמיס מן הצאן הוא ואינו בא מן הבקר: דבר הבא מכל הצאן. ככבשים ובעזים כגון פסח לאפוקי אשם דאינו בא מן העוף אלא מן החילים בלבד: בכל אתר וכו'. בכ"מ אתה אומר מן למעט כגון מן הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד והכא אתה אומר לרבות פסח שהוא דבר הבא מכל הצאן: ה"ג. כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא אתי בן שני שנים ולא אתי נקבה ומיהו הצאן מכל מין צאן משמע אין כבשים אין עזים ומיעוטא דמן הנקבות אתא ואי לאו ה"ג להצאן הוה מוקמינן ליה לאשם בשוחטו. בשתיקה דתרוייהו לא מהני ואשם בלבד: ואין משנין דבר שהוא לאבילה. כגון פסח דאכר אתיא כגון עולה דאכילה כולה כליל: ואין משנין קדשים קלים. דהיינו פסח דעולה שהיא קדשי קדשים: ה"ג אר"י על דא אמר רבי חנינא: אא"כ. עקרו בשחיטה ששחטו לשם שלמים אבל אם שחטו לשם עולה פסול: ואני אומר. דכל שלא לשמו בפסח כשר ואפילו שחטו לשם עולה: לזבח שלמים. קרא יתירא הוא דהוה מצי למכתב לשלמים כל שהוא זבח. כלומר לכל זבח שיזבחנו לשלמים יהיה: ה"ג משתנה למחשבת פסול או לא. אם שחטו לשם עולה מיבעיא ליה אם מותרת המחשבה הפוסלת בעולה פוסלת גם בו או לא: היאך עבידא. היכי דמי: מ"מ פסול הוא. לפי אם שחטו שלמים לזרוק דמו למחר פסול: ה"ג שחטו ע"מ להקטיר מבשרו למחר אין תימר וכו'. וה"פ אם משתנה הוא למחשבת פסול אם חיסר על העולה להקטיר בשרו למחר פגול ואם יוצא למחר פגול ואם אינו יוצא לא יהא פסול כלל. ומ"ש ל"ג דמשתנה ה"ל למימר כיון שחשב בשלמים אא"כ שחטו לשם עולה: ואני אומר דכל שלא לשמו אפי' שחטו לשם עולה. נעשה היא אם שחטו לשם עולה פסול: משתנה למחשבת פסול. נעשה היא אם שחטו לשם עולה פסול: אלא מן הכבשים לבד. דשני מינין יש בצאן כבשים ועזים כמ"ש בצאן מקני בני עזים (ט"ו ג') יקריב אטתו זו עשירית האיפה שלו ופירש"י ותום' שם דמייתי בהאי הדיוט דבכ"ג ג' עשרונות בכל יום חוץ מן המנחה שהקריב בבקר ומנחת חביתין שהקריב בערב ומנחת כהן משיח שהיא חצי עשרון הקריבו בבקר ומנחת חביתין בערב ומנחת חבתים שהיא עשרון שלם הקריבו בין הערבים ומנחת נסכים שהיא ג' לוגין יין הקריבו עם הקרבנות ומנחת מאפה תנור שהיא ג' עשרונים שהיא מנחת חוטא שהקריב בכל יום ויום חוץ מיום הכפורים שהקריב בו ביום ומנחת מאפה מחבת שהיא ג' עשרונים שהיא מנחת חוטא שהקריב בכל יום ויום חוץ מיום הכפורים שהקריב בו ביום ומנחת מאפה מרחש

אהח19/06/2018

קרב לשם שלמים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא ג ו) 'וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח **שְׁלָמִים** לַה' זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ', וממשמעות הפסוק דורשים, **כָּל שֶׁהוּא מִן הַצֹּאן** - קרבן שהוא בא מן הצאן והיינו קרבן פסח, הרי הוא 'לְזֶבַח שְׁלָמִים' כלומר שהוא **בָּא שְׁלָמִים**, ואי אפשר לומר שהכוונה על קרבן פסח הקרב בזמנו שהרי אם הקריבו לשם שלמים פסול הוא כפי שהוא נדרש מפסוק מפורש[כו], אלא הכוונה היא על קרבן פסח הקרב שלא בזמנו שהוא קרב לשם שלמים[כז].

אוצר החכמה

הגמרא מביאה קושיא ששאלו על דרשת חכמי בבל:

הֵיתִיבוּן - שאלו בני הישיבה את אבא בר בא, **הֲרֵי** כשם שפסח בא מן הצאן כך גם קרבן **עוֹלָה** בא **מִן הַצֹּאן**, וכמו שנאמר (ויקרא א י) 'וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ', והיה ראוי שנדרוש כדרשתם זו של חכמי בבל גם בקרבן עולה שיהא מותרה לשלמים, ובמשנתינו שנינו בפירוש שמותר עולה הרי הוא לעולה[כח].

ענה להם אבא בר בא, שדרשת חכמי בבל התבססה על התיבות 'מִן הַצֹּאן', דהיינו **דָּבָר** - קרבן **שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא** מִן הַצֹּאן ולא מבהמות אחרות וזהו קרבן פסח, **יָצָאת עוֹלָה** - אי אפשר לפרש שכוונת הפסוק היא גם לקרבן עולה לפי **שֶׁהֵיא בָּאָה אֲפִילּוּ מִן הַבָּקָר**, וכמו שנאמר (שם א ג) 'אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ', ולפיכך אי אפשר להעמיד דרשה זו על קרבן עולה.

קושיא נוספת:

הֵיתִיבוּן - הוסיפו בני הישיבה ושאלו, **הֲרֵי** קרבן **אָשָׁם** שאף הוא אינו בא אלא מן הצאן, וכמו שנאמר (ויקרא ה טו) 'וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן', והיה ראוי שנדרוש כדרשתם זו של חכמי בבל גם בקרבן אשם שיהא מותרו לשלמים, ובמשנתינו שנינו בפירוש שמותר אשם הרי הוא לנדבה[כט].

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי בּוֹן בַּר כַּהֲנָא**, הפסוק 'מִן הַצֹּאן' משמע, **דָּבָר שֶׁהוּא בָּא** מִכָּל מיני **הַצֹּאן** הן מן הכבשים והן מן העזים, וזהו קרבן פסח הכשר בכל אלו[ל], **יָצָא** קרבן **אָשָׁם שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הָאֵילִים** - ממין הכבשים הזכרים[לא] **בִּלְבָד**, וכגון באשם נזירות שמביא כבש בן שנתו או באשם מעילות שמביא איל בן שתי שנים, אבל לא מצאנו אשם הבא מן העזים[לב], ולפיכך אי אפשר לומר שהפסוק 'מִן הַצֹּאן' שאותו דרשו חכמי בבל מדבר בקרבן אשם[לג].

הגמרא מקשה על תירוצו של רבי בון בר כהנא:

שואלת הגמרא, **בְּכָל אֲתַר אַתְּ אָמַר** - בכל מקום אתה אומר שכשכתובה בתורה תיבת 'מִן', הרי היא נדרשת **לְמַעֵט**, כגון תיבת 'מִן הַבָּקָר' (ויקרא ג ג) הנדרשת להוציא את הנעבד, וכן 'וּמִן הַצֹּאן' (שם) הנדרשת להוציא את המוקצה (ב"ק מ:)[לד], **וְכָאן אַתְּ מַר** - ואילו כאן אתה אומר, 'מִן' **לְרַבּוֹת** - שכוונת הפסוק 'מִן הַצֹּאן' היא לרבות את כל מיני הצאן דהיינו קרבן פסח שהוא בא מכל מיני הצאן[לה].

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי מָנָא, הָכִי נַמִּי** - אף כאן תיבת 'מִן' באה **לְמַעֵט**, ואילו הריבוי הוא מהאות ה"א של 'הַצֹּאן', והלימוד הוא כך, שמצד אחד תיבת 'מִן' היא **מִיעוּט**, ללמדנו שאין הפסוק מדבר אלא בקרבן **שֶׁאֵינוֹ בָּא בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים**, והיא גם מִיעוּט ללמדנו שאין המקרא מדבר אלא בקרבן **שֶׁאֵינוֹ בָּא נְקֵיבָה**, ומאידך אנו מרבים מ'הַצֹּאן' שהכוונה לקרבן הבא מכל מיני הצאן, ועל כרחך שהפסוק מדבר בקרבן פסח שהוא בא זכר בן שנה בלבד מן הכבשים ומן העזים, ולפיכך לא נאמרה דרשת חכמי בבל אלא בקרבן פסח[לו].

מסיימת הגמרא, **וְגַבֵּי אָשָׁם נַמִּי** - גם לגבי קרבן אשם שנאמר בו (ויקרא ה טו) 'וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן', אנו דורשים שתיבת 'מִן' **לְמַעֵט הוּא**, שאילולי המיעוט היינו יכולים לסבור ולומר שאף על פי שאין מביאים אשם אלא מן האילים, מכל מקום מותר האשם הנופל לנדבה יהא מותר לקנות בו אפילו עיזים, לפיכך בא הכתוב ומיעט 'מִן הַצֹּאן' ללמדנו על מותר האשם **שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הָאֵילִים בִּלְבָד**, כמו קרבן אשם עצמו שאינו בא אלא מן הכבשים הזכרים[לז].

קושיא נוספת על דרשת חכמי בבל:

הֵיתִיבוּן - הוסיפו בני הישיבה ושאלו על דרשת חכמי בבל, **וְהַכְתִיב** בפרשת קרבן עולה (ויקרא א י), 'וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים **אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה** זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ', ואם כן, כשם שלגבי שלמים שכתוב 'וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים', דרשו 'כל שהוא מן הצאן בא שלמים' ללמדנו שהפסח משתנה לשם שלמים, כך היה להם גם לגבי עולה שכתוב 'וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ וגו' לְעֹלָה' לדרוש 'כל שהוא מן הצאן בא עולה', ונאמר **מֵעַתָּה, מוֹתַר הַפֶּסַח בָּא** או **עוֹלָה** או שלמים, ומפני מה שנינו במשנתינו שמותר הפסח הוא לשלמים דווקא[לח].

הגמרא מבארת מדוע אין מסתבר לומר שמותר הפסח יבוא עולה:

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אָבוּן, מְשַׁנִּין דָּבָר שֶׁהוּא לַאֲכִילָה** - את קרבן הפסח שמתחילה הוקדש לשם קרבן הנאכל, **לְדָבָר שֶׁהוּא לַאֲכִילָה** - לשלמים שאף הם נאכלים, **וְאֵין מְשַׁנִּין** - ואין מסתבר לשנות את קרבן הפסח שהוא דָּבָר שֶׁהוּא לַאֲכִילָה, לְדָבָר - לקרבן עולה **שֶׁאֵינוֹ לַאֲכִילָה**[לט].

הגמרא מביאה הסבר נוסף:

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי בּוֹן, מְשַׁנִּין את קרבן הפסח שהוא **קָדָשִׁים קַלִּים** הנאכלים בכל העיר ירושלים, **לְשֵׁם** שלמים שאף הם **קָדָשִׁים קַלִּים, וְאֵין מְשַׁנִּין** - ואין מסתבר לשנות את קרבן הפסח שהוא **קָדָשִׁים קַלִּים, לְשֵׁם** קרבן עולה שהוא **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים** שכולה למזבח[מ].

★

מוסיפה הגמרא לדון בדין קרבן פסח בשאר ימות השנה:

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, עַל דָּא עָלַיל - על זה אמר לי[מא] **רַבִּי חֲנִינָא, דְּאִינּוּן אָמְרִין** - שחכמי בבל היו אומרים, **אֵין הַפֶּסַח מִשְׁתַּנֶּה לְשֵׁם שְׁלָמִים** - שאין קרבן פסח משתנה בשאר ימות השנה ונעשה קרבן שלמים, **אֶלָּא אִם כֵּן שְׁחָטוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים** - שחשב עליו במפורש שהוא שוחטו על מנת שיהא לשם שלמים, שכן במחשבה זו הוא גם עוקר את שם קרבן הפסח וגם מחיל על הקרבן שם שלמים, אבל אם

כו. במסכת זבחים (קף ז:).

כז. רש"י (זבחים מ: ד"ה ומס), אולם התוספות (ד"ה ומס) הקשו שדבר תימה הוא לומר כן, שכן אם אין יתור בפסוק מנין לנו להעמיד את הפסוק בפסח, ושמא דיבר הכתוב רק בשלמים כפשטיה דקרא, ויעויין שם שביארו בשני אופנים מהו היתור שממנו אנו דורשים שהפסוק מדבר בפסח.

כח. רש"ס. וראה בפירוש ר' משולם שפירש שקושיית הגמרא היא שלא ישתנה הפסח לשלמים אלא לעולה, ובפירוש תלמיד רשבר"ש פירש שקושיית הגמרא היא שהדרשה מהפסוק לא תהא על פסח אלא רק על עולה שיהא מותרה לשלמים.

כט. רש"ס, ועיין שם שציין לדברי התוספות (זבחים ט. ד"ה דילמא).

ל. פירוש ר' משולם.

לא. בהגהות הגר"א כתב לגרוס, 'אלא מן הכבשים בלבד'. והעיקר בזה הוא שאין האשם בא מן העזים.

לב. רמב"ם (מעשה הקרבנות פ"ח ה"י).

לג. רש"י (זבחים ט. ד"ה נכנ).

לד. רש"י (שם ד"ה נכנ אמר).

לה. רש"י (שם ד"ה וכמן).

לו. רש"ס, קרבן העדה.

לז. הגר"א מחק פיסקא זו ולפנינו פירשנו ע"פ רש"ס, ויעו"ש שכתב שמותר האשם קרב עולה, ולפנינו תוקן כדברי המשנה שמותרו לנדבה.

לח. בפירוש תלמיד רשבר"ש כתב שהקושיא היא שלא יהא מותר הפסח שלמים כדרשת חכמי בבל אלא רק עולה, והוא צריך ביאור דמאי חזית שדרשה זו עדיפה מחברתה, ולכן פירשנו כהרש"ס שהקושיא היא שיהיה או עולה או שלמים. פירוש נוסף כתב בפירוש ר' משולם שנאמר שדרשת חכמי בבל היא בפסח גופיה בשאר ימות השנה שהוא לשלמים, ואילו מותר הפסח יהא לעולה.

לט. רש"י (שם ד"ה דומין).

מ. פירוש ר' משולם ורש"ס.

מא. כך גרס כאן בפירוש תלמיד רשבר"ש, ויצויין לפירוש ר' משולם שהובא לעיל גבי 'עליל אבא בר בא' שהכוונה היא שעיילוה לבית המדרש.

הלכה ד מתני' מותר שקלים חולין. אם היתה ידו מלאה מעות ואמר אלו לשקלי מותרן חולין: עשירית האיפה. מפרש בגמ': מותר עולה עולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ומותרו יביא בהמתן המעות עולה מחרת: מותר פסח שלמים. מפרש בגמרא: מותר נזירים. אם גזו מעות לקרבנות נזירים ומותרו יישמרו עד שיקמו מהם קרבנות לנזירים מחריס ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ומותרו המותר לנדבה לקץ המזבח: **גמ'** עד דאנא תמן. כשהיתי בבבל שמעתי שאמר ר"י לשמואל: הפריש שקלו ומת. מה יעשה בו: מותר עשירית האיפה שלו. של כהן גדול שניתותרו מה יעשה בו: יוליכם לים המלח. לא נהנין ולא מועלין בו: מה עביד לה ר"י. לית מתרץ למתניתין: של מנחת חוטא. שמקריב כדלי לדות מותרו לקץ המזבח דבמקום חטאת הוא אכל עשירית האיפה של כהן גדול על מיקרי חטאת לענין זה שיהא מותרו נדבה: על דא עליל אבא בר אבא. על הא דמייתי בסמוך הקשה לי מדוה דשמואל לתיהו אכא בר אבא: דאינון אמרין. שבני בבל אומרים: ואם מן הצאן קרבנו וכו'. לאו קרא יתירא קא דריש אלא משמעותא דקרא משמע ליה הכי ואם דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח שלמי' אלא מן הצאן היה קרבנו הרי הוא לזבח השלמי' ועל כרחך שלא בזמנו קאמר דאי בזמנו הא יליפינן לעיל דפסול ר"ג מדכתב לעיל אם מן הבקר קרבנו מכלל דהכא בצאן מיירי ומ"כ מן הצאן מיותר לדרשא: התיבון הרי עולה מן הצאן. מ"ל דקרא דוקא שלמים למותר עולה דקרב שלמים קתני וזה נדרשה יותר: ומשני דבר שאינו בא אלא מן הצאן. מן הצאן קדרים: התיבון הרי אשם. לאתויי הא מן הצאן במותר אשם דאם כתיב לאשם נמי אימא תמיס מן הצאן הוא ואינו בא מן הבקר: דבר הבא מכל הצאן. ככבשים ובעזים כגון פסח לאפוקי אשם דאינו בא מן העוזים אלא מן החילים בלבד: בכל אתר וכו'. בכ"מ אתה אומר מן למעט כגון מן הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד והכא אתה אומר לרבות פסח שהוא דבר הבא מכל הצאן: ה"ג. כי מוקמינן ליה בפסח מן להוציא הוא דלא אתי בן שני שנים ולא אתי נקבה ומיהו הצאן מכל מין צאן משמע בין כבשים בין עזים ומיעוטא דמן הצאן קאמר דאי בזמנו הא ילפינן לעיל דפסול ר"ג מדכתב לאשם קרבנו הרי הוא לזבח השלמי' ועל כרחך שלא בזמנו

שחטו לשם עולה הואיל ולא מצאנו שהפסח משתנה להיות עולה הרי זה פסול, וכל שכן אם שחטו לשם פסח. **וַאֲנִי אוֹמֵר** - ועל זה נחלק רבי יוחנן[מב] ואמר, **אֲפִילּוּ** אם **שְׁחָטוֹ** לקרבן הפסח **לְשֵׁם עוֹלָה** או לשם כל קרבן אחר נעשה שלמים[מג], ובלבד שיעקור ממנו שם פסח.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי יוחנן:
אָמַר רַבִּי אִילָא, טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, שנאמר (ויקרא ג ו) **'אִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים** לַה' זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ', ותיבת 'לְזֶבַח' יתירה היא שהרי יכול היה להכתב 'קָרְבָּנוֹ לִשְׁלָמִים', ובאה ללמדנו, **שְׁכָל שֶׁהוּא זֶבַח** - שלשם כל קרבן שיזבח את הפסח[מד] הרי הוא **בָּא שְׁלָמִים**[מה].

הגמרא דנה בדין מותר הפסח שהקריבו לשם עולה וחשב בה מחשבת פיגול[מו]:
מבררת הגמרא, **וּמִשְׁתַּנֶּה**[מז] **לְמַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל** - אם שחט את מותר הפסח לשם עולה ובנוסף חשב בו מחשבת פסול, **הֵיךְ עֲבִידָא** - מה דינו. מפרשת הגמרא מה הכוונה 'ומשתנה למחשבת פסול', באופן **שְׁחָטָהּ לְשֵׁם עוֹלָה עַל מְנָת לְזָרוֹק דָּמָהּ לְמָחָר.** והנה, אם שחט את מותר הפסח בסתמא [שדינו שלמים] על מנת לזרוק דמה למחר, ודאי שהוא פיגול וחייבין עליו כרת. וכן אם שחט את הפסח בזמנו לשם עולה על מנת לזרוק דמה למחר, ודאי שלא הוי פיגול כיון שקרבן שפסול מחמת סיבה אחרת [פסח בזמנו שלא לשמו] אין בו דין פיגול[מח], אך באופן ששחט פסח שלא בזמנו לשם עולה על מנת לזרוק דמה למחר, אומרת הגמרא, **מִכָּל מָקוֹם פְּסוּל הוּא** - זה ודאי שהקרבן פסול, שהרי גם בעולה וגם בשלמים פוסל מחשבה זו, אך האם הקרבן נהיה פיגול או רק פסול.

מבארת הגמרא, דין זה תלוי במחלוקת לעיל של רבי חנינא ורבי יוחנן, **אֵין תֵּימַר** - אם תאמר כדעתו של רבי חנינא שפסח ששחטו לשם עולה הרי בזה הוא **מִשְׁתַּנֶּה לְמַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל** [-והוא נפסל], נמצא שבלאו הכי הקרבן פסול ואם כן **[אֵינוֹ**[מט]**] פִּיגּוּל** ואין חייבים כרת על אכילתו. **וְאֵין תֵּימַר** - ואם תאמר כדעתו של רבי יוחנן שאפילו שחטו לשם עולה **אֵין מִשְׁתַּנֶּה לְמַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל** והוא כשר, נמצא שאם חשב בו מחשבת פיגול הרי הוא **פִּיגּוּל** וחייבים כרת על אכילתו[נ].

★

שנינו ברייתא במסכת זבחים (מ:), פסח בזמנו, לשמו כשר שלא לשמו פסול. ובשאר ימות השנה, כגון שנאבד הקרבן והפריש אחר תחתיו ובו יצא ידי חובתו בזמנו, ולאחר הפסח נמצא הקרבן האבוד, 'לשמו' - לשם קרבן פסח הרי הוא פסול, 'שלא לשמו' - לשם כל קרבן אחר הרי הוא כשר.

הגמרא דנה מה הדין בקרבן פסח בשאר ימות השנה ששחטו לשמו ושלא לשמו:
מסתפקת הגמרא, מהו דינו של קרבן פסח שהוקרב **לִשְׁמוֹ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ** **רַב חִסְדָּא** - גם לשם קרבן פסח וגם לשם קרבן אחר, **בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה** ולא בערב פסח, שמצד הכוונה 'לשמו' הקרבן פסול ומצד הכוונה 'שלא לשמו' הקרבן כשר, והשאלה היא האם יש בכוח כוונת ה'שלא לשמו' להפקיע את כוונת ה'לשמו'[נא].

פושטת הגמרא, **רַבִּי בּוֹן בַּר חִיָּיא בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא** אמר, **מִכֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם** - שהקרבן הוקרב גם בכוונת 'שלא לשמו', **נַעֲשׂוּ** - הרי זה דומה לכל קרבן הנשחט רק בכוונת 'שלא לשמו', שבכל זאת הוא נחשב **בְּשׁוֹחֲטוֹ לִשְׁמוֹ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּשְׁתִּיקָה**, שהרי כל קרבן הרי הוא בסתמא נשחט 'לשמו', וכששוחטו בכוונת 'שלא לשמו' הרי שכוונה זו נוספת על ה'לשמו' שיש כאן כבר, **וּמִכָּל מָקוֹם הוּא כָּשֵׁר**, משום שכוונת 'שלא לשמו' מפקיע את כוונת 'לשמו', לכן גם אם הוא יאמר במפורש שהוא שוחט 'לשמו ושלא לשמו' יפקיע ה'שלא לשמו' את ה'לשמו' והקרבן כשר[נב].

הגמרא מקשה על רבי בון בר חייא:
אָמְרוּ לֵיהּ - שאלו על כך את רבי בון בר חייא, **אִם כֵּן הוּא** כדבריך, שאם אחרי שאמר שההקרבה היא 'לשמו' הוסיף ואמר שההקרבה היא גם 'שלא לשמו' הרי זה מועיל לו כדי להכשיר את הקרבן, אם כן נאמר כך לא רק בעבודה אחת שיש בה שתי מחשבות, אלא **אֲפִילּוּ** בשתי עבודות נפרדים, נאמר שמחשבת עבודה אחת תכשיר את מחשבת הפסול שהיתה בעבודה האחרת, וכגון באם **שְׁחָטוֹ לִשְׁמוֹ עַל מְנָת לִזְרוֹק דָּמוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ** - שעבודת השחיטה היתה בכוונת 'לשמו' הפוסלת את הקרבן, ועבודת הזריקה היתה בכוונת 'שלא לשמו' המכשרת את הקרבן, נאמר שאפילו שלא הזכיר את כוונת 'שלא לשמו' מיד לאחר השחיטה שהיתה 'לשמו', מכל מקום כיון שחשב כן בעבודת הזריקה, **יֵעָשֶׂה** - תבוא הזריקה 'שלא לשמו' ותחשיב את השחיטה כמי שכבר **מְשָׁעָה הָרִאשׁוֹנָה** היתה, **בְּשׁוֹחֲטוֹ לִשְׁמוֹ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּשְׁתִּיקָה וְיהֵא כָּשֵׁר**[נג], והרי אין נכון לומר כן[נד].

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אַבָּא מָרִי**, אין הנידון דומה לראיה, **מַה נֶּאֱמַר בִּשְׁתִּיקָה כָּשֵׁר** - בשחיטה שיש בה שתי כוונות 'לשמו ושלא לשמו' הקרבן כשר, כיון שתיכף ומיד עקרה כוונת ה'שלא לשמו' את כוונת ה'לשמו' שהרי שתיהן היו באותה עבודה, **אוֹ נֶאֱמַר בִּשְׁתִּיקָה פָּסוּל** - אולם האם אנו יכולים לומר כן גם בשתי עבודות, ולכן אם היתה השחיטה בכוונת 'לשמו' והזריקה בכוונת 'שלא לשמו' הקרבן פסול כיון שכוונת 'שלא לשמו' היתה באיחור[נה].

★

שנינו במשנה, **'מוֹתַר נָזִיר לְנִדְבָה'.** והיינו ששלוש בהמות מביא הנזיר, בעת שמשלים נזירותו, כבש לעולה וכבשה בת שנתה לחטאת ואיל לשלמים[נו], ואם אסף הנזיר מעות לצורך קרבנותיו ונותר בידו מעות הרי הן לנדבה. הגמרא דנה על איזה קרבן של הנזיר אמרה המשנה 'מותר נזיר לנדבה':

רַב חִסְדָּא

מב. רש"ס.
מג. פירוש ר' משולם.
מד. שהרי למדנו לעיל שפסוק זה מדבר במותר הפסח.
מה. בבלי (זבחים ח:) וברש"י שם.
מו. זריקת דם הקרבן עליה להיות ביום השחיטה, והחושב בשעת השחיטה לזרוק את הדם למחרת, נתפגל הקרבן וחייבים כרת על אכילתו.
מז. בקרבן העדה גרס בלא וא"ו, 'משתנה למחשבת פסול או לא', וכעין זה בפירוש ר' משולם ובתלמיד רשבר"ש, 'נשתנה למחשבת פסול'.
מח. דין זה נלמד במסכת זבחים (כח:).
מט. פירוש ר' משולם. ובפירוש תלמיד רשבר"ש גרס 'פסול' והיינו הך שבזמן שהקרבן פסול אין בו דין פיגול, וכך כתב בהגהות הגר"א, וראה בהר אפרים (ד"ה אין) מה שפירש הגירסא שלפנינו ובאריכות דברים ב'פשר דבר' בסו"ס עקבי אהרן.
נ. פירשנו את הסוגיא על פי פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש, שפירושם מתאים עם הגירסא שלפנינו.
נא. בבלי (פסחים ס:).
נב. רש"ס. ויש שגורסים 'כשוחט בשתיקה ושלא לשמו', והיינו שבשתיקה שהיא סתמא הוא לשמו ושוחטו בכוונת שלא לשמו. תקלין חדתין.
נג. פירוש ר' משולם ורש"ס, והם תיקנו הגירסא במקצת, 'אפילו שחטו לשמו ונזרק דמו שלא לשמו', אך ניתן לבאר כדבריהם גם לפי הגירסא שלפנינו ו'על מנת' דקתני לאו דווקא.
נד. פירוש ר' משולם, אולם ברש"ס כתב שהקושיא היא לא רק מכח הסברא אלא שכך משמע מדברי המשנה הפוסקת 'הפסח ששחטו לשמו חוץ לזמנו פסול', מבלי לחלק בין אם הזריקה היתה לשמו או שלא לשמו.
נה. פירוש ר' משולם, וגירסתו היא, 'כאן נאמר בשתיקה כשר כאן נאמר בשתיקה פסול', ובפירוש תלמיד רשבר"ש גרס כגירסא שלפנינו וביאר שרבי אבא מרי אכן התחבט בשאלה בנידון זה שהשחיטה או הזריקה היה שלא לשמו, ולא ידע אם לפסוק ששניהם כשרים או פסולים. וראה ברש"ס מה שביאר בדברי ר' אבא מרי.
נו. רש"ס ופירוש ר' משולם.

מצרפין שקלים — פרק שני — שקלים

אָמַר, אימתי מותר הנזיר לנדבה[א], **וְהוּא שֶׁקָּרְבָה חַטָּאתוֹ בַּסּוף** - דווקא כשהקדים הנזיר ובתחילה קנה מהמעות שאסף את העולה והשלמים והקריבם, וכיון שהוא צריך עדיין לקנות במעותיו את החטאת נמצא שכל המעות הנותרים דמי חטאת הם, וכשלאחר מכן קונה הנזיר ממעותיו את החטאת ונותרו לו מעות הרי הם מותר חטאת ונופלים לנדבה[ב]. **אֲבָל אִי קָרְבוּ שְׁלָמִים בַּסּוף** - שמתחילה קנה הנזיר את החטאת והעולה והקריבם ובסוף קנה את השלמים והקריבם, הרי שהמעות הנותרים הם מותר מקניית קרבן השלמים ולכן דינם **שְׁלָמִים**, כפי ששנינו במשנתינו 'מותר שלמים לשלמים'[ג]. וכמו כן אם מתחילה קנה הנזיר את החטאת והשלמים ובסוף קנה את העולה, מותר המעות הוא עולה כפי ששנינו במשנתינו 'מותר עולה לעולה'[ד].

אהח19/06/2018

רבי זעירא חולק על רב חסדא:

אָמַר רַבִּי זְעֵירָא, אין הדין כרב חסדא, אלא אין חילוק מה היה סדר קניית קרבנותיו של הנזיר ובכל אופן הדין הוא שמותר מעות הנזיר נופלים לנדבה, **וְאֶפִילּוּ** אם **קָרְבוּ שְׁלָמִים לְבַסּוף**, או אם קרבה עולה בסוף, כיון שישנה **הֲלָכָה אַחַת**[ה] **הִיא** - הלכה למשה מסיני הקובעת **בְּנָזִיר**, **שֶׁבכל** סדר שנקנו קרבנותיו **תִּהְיֶה מוֹתָרָהּ נְדָבָה**[ז].

מציינת הגמרא שמצאנו **מַתְנִיתָא מְסַיְּיעָא לְדֵין** - ברייתא שממנה משמע כדברי רבי זעירא, **וּמַתְנִיתָא מְסַיְּיעָא לְדֵין** - וברייתא נוספת שממנה משמע כדברי רב חסדא, וכמו שמפרש והולך.

הגמרא מביאה ראיה לרבי זעירא:

מַתְנִיתָא מְסַיְּיעָא לְרַבִּי זְעֵירָא - מהברייתא להלן משמע כדברי רבי זעירא. ששנינו בברייתא שיש 'מעות מפורשין' והם מעות שהנזיר הפריש לצורך קרבנותיו ופירט ואמר מעות אלו יהיו לחטאת ומעות אלו יהיו לעולה ומעות אלו יהיו לשלמים, ויש 'מעות סתומין' והם כשהנזיר לא פירש אלו מעות יהיו לחטאת ואלו לעולה ואלו לשלמים. ואם מת הנזיר והניח את המעות לקרבנותיו, אם היו המעות 'מפורשין' הרי שבכל סוג נוהגים בו כדינו, ואם היו המעות 'סתומין' הכל נופל לנדבה. ועל זה מוסיפה הברייתא ואומרת, **אֵלּוּ הֵן מָעוֹת סְתוּמִין** שנופלים לנדבה, **כָּל שֶׁדְּמֵי חַטָּא[ו]ת מֵיתוֹת**[ח] **מְעוֹרָבוֹת בָּהֶן** - אם בזמן כל שהוא היו מעורבים במעות דמי חטאת, **וַאֲפִילּוּ** - ולכן גם באופן שהנזיר בחייו כבר **הִפְרִישׁ דְּמֵי חַטָּאת מִתּוֹכָהּ** - שהוציא מה'מעות סתומין' מעות כדי לקנות קרבן חטאת ונמצא המותר מיועד לעולה ולשלמים, עדיין **מָעוֹת סְתוּמִין הֵן** ונופלים לנדבה. ומפורש בברייתא זו שאף על פי שהמעות כבר אינן מיועדות לקניית החטאת ואין בהן עתה דמי חטאת מכל מקום דינן לנדבה, ולכן אף על פי שקרבה החטאת בתחילה, והשלמים או העולה בסוף, מכל מקום דין מותר המעות שהם נופלים לנדבה כיון שהיה זמן שדמי חטאת היו מעורבים במעות[ט].

הגמרא מביאה ראיה לרב חסדא:

מַתְנִיתָא מְסַיְּיעָא לְרַב חִסְדָּא - מהברייתא להלן משמע כדברי רב חסדא. ששנינו בברייתא, נזיר שהפריש מעות לקרבנותיו, ופירט ואמר מעות אלו יהיו לחטאת ומעות אלו יהיו לעולה ומעות אלו יהיו לשלמים, **וְיֵשׁ** 'מעות סתומין' והם כשהנזיר לא פירש אלו מעות יהיו לחטאת ואלו לעולה ואלו לשלמים. ואם מת הנזיר והניח את המעות לקרבנותיו, אם היו המעות 'מפורשין' הרי שבכל סוג נוהגים בו כדינו, ואם היו המעות 'סתומין' הכל נופל לנדבה. ועל זה מוסיפה הברייתא ואומרת, **אֵלּוּ הֵן מָעוֹת סְתוּמִין** שנופלים לנדבה, **כָּל שֶׁדְּמֵי חַטָּא[ו]ת מֵיתוֹת**[ח] **מְעוֹרָבוֹת בָּהֶן** - אם בזמן כל שהוא היו מעורבים במעות דמי חטאת, **וַאֲפִילּוּ** - ולכן גם באופן שהנזיר בחייו כבר **הִפְרִישׁ דְּמֵי חַטָּאת מִתּוֹכָהּ** - שהוציא מה'מעות סתומין' מעות כדי לקנות קרבן חטאת ונמצא המותר מיועד לעולה ולשלמים, עדיין **מָעוֹת סְתוּמִין הֵן** ונופלים לנדבה. ומפורש בברייתא זו שאף על פי שהמעות כבר אינן מיועדות לקניית החטאת ואין בהן עתה דמי חטאת מכל מקום דינן לנדבה, ולכן אף על פי שקרבה החטאת בתחילה, והשלמים או העולה בסוף, מכל מקום דין מותר המעות שהם נופלים לנדבה כיון שהיה זמן שדמי חטאת היו מעורבים במעות[ט].

הגמרא מביאה ראיה לרב חסדא:

מַתְנִיתָא מְסַיְּיעָא לְרַב חִסְדָּא - מהברייתא להלן משמע כדברי רב חסדא. ששנינו בברייתא, נזיר שהפריש מעות לקרבנותיו, ופירט ואמר מעות אלו יהיו לחטאת ומעות אלו יהיו לעולה ומעות אלו יהיו לשלמים, **וְיֵשׁ** 'מעות סתומין' הכל נופל לנדבה. ועל זה מוסיפה הברייתא ואומרת, **אֵלּוּ הֵן מָעוֹת סְתוּמִין** שנופלים לנדבה, **כָּל שֶׁדְּמֵי חַטָּא[ו]ת מֵיתוֹת**[ח] **מְעוֹרָבוֹת בָּהֶן** - אם בזמן כל שהוא היו מעורבים במעות דמי חטאת, **וַאֲפִילּוּ** - ולכן גם באופן שהנזיר בחייו כבר **הִפְרִישׁ דְּמֵי חַטָּאת מִתּוֹכָהּ** - שהוציא מה'מעות סתומין' מעות כדי לקנות קרבן חטאת ונמצא המותר מיועד לעולה ולשלמים, עדיין **מָעוֹת סְתוּמִין הֵן** ונופלים לנדבה. ומפורש בברייתא זו שאף על פי שהמעות כבר אינן מיועדות לקניית החטאת ואין בהן עתה דמי חטאת מכל מקום דינן לנדבה, ולכן אף על פי שקרבה החטאת בתחילה, והשלמים או העולה בסוף, מכל מקום דין מותר המעות שהם נופלים לנדבה כיון שהיה זמן שדמי חטאת היו מעורבים במעות[ט].

הגמרא מביאה ראיה לרב חסדא:

מַתְנִיתָא מְסַיְּיעָא לְרַב חִסְדָּא - מהברייתא להלן משמע כדברי רב חסדא. ששנינו בברייתא, נזיר שהפריש מעות לקרבנותיו, ופירט ואמר

א. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ב. **פירוש** ר' משולם, תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
ג. **רש"ס.**
ד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ה. **הגר"א** מחק תיבת 'אחת' וכן ליתא בתלמיד רשבר"ש ורש"ס, אולם איתא בפירוש ר' משולם, ויש שפירשו 'הלכה אחת' היינו הלכה כוללת בכל מותר קרבנות נזיר.
ו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
ז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ח. **הגר"א** מחק תיבת 'מתות', אולם הכוונה בפשטות היא שבחטאת שמתו בעליה איירי, וראה בפירוש ר' משולם.
ט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
י. **פירוש** ר' משולם.
יא. **פירוש** ר' משולם, ועיין בתוספות (מיר כד: ד"ה יפלו לנדבה).
יב. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש וברש"ס מציינים שברייתא זו בשלימותה נמצאת בבבלי במסכת נזיר (כו:) והשלמנו כאן ע"פ הבבלי.
יג. **הרש"ם** הוסיף וביאר שכיון שאמר שהשאר לנזירותי הרי זה כמי שאמר לקרבנות נזירותי, וביא בהמות ויחלל עליהם ויאמר כל מקום שיש דמי עולה יהיו מחוללים על בהמה זו, ע"ש.
יד. **תוספות** (מיר כו: ד"ה והסמ"ג).
טו. **רש"י** (מיר כו: ד"ה ומועלין).
טז. **רש"י** (סס ד"ה ומין).
יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יח. **רש"ס.**
יט. **רש"ס.**
כ. **תלמיד** רשבר"ש.
כא. **עיין** בשיירי קרבן (מיר פ"ד ה"ד) מה שהתפלא על דין זה, ויש לדון בזה לפי מה שהבאנו לעיל בשם הגרי"ז שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין וזה כבר נתקדש.
כב. **פירוש** ר' משולם.
כג. **פירוש** ר' משולם.
כד. **ראה** ברש"ס שהוכיח שאף המנחות נקראים נסכים, ומותר נסכיו דכאן הוא הדין גם במותר מנחותיו.

עקירה משום פסח לכך נשמיקה פסול: והוא שקרבה וכו'. ממתניתין קמי' הא למתן מותר נזיר לנדבה דוקא שקרב החטאת לנסוף שהנזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשקרב החטאת לנסוף ר"ל מותר חטאת שהוא לנדבה: ר"ג אלו הן מעות שתומים כל שדמי חטאת. שמתו בעליהן היו מעורבות בהן ואפילו הפריטו הבעלים בחייהן דמי חטאת מתוכן אפ"ה ר"ל כמעות שתומין וכאילו עדיין הן מעורבין במוכו וילכו ליס המלח לא נהנין ולא מועלים והשאר רוצה להביא בהן עולה יביא שלמים יביא ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן כ"ה בתוספתא פ"ק דמעילה. וה"פ לחין מועלין במקצתן ללמוד דמי שלמים ניתנו וחין מועלין בשלמים: **ולא אמר אם מת יפלו לנדבה.** כמותר חטאת

נוסחאות ישנות

ריבב"ן

למעט והכא מת אמר מן לרבות אמר ר' מנא הכא נמי מן למעט מיעוט שאינו בא בן ג' שנים מיעוט שאינו בא נקבה וגבי מסם נמי מן למעט הוא שאינו בא אלא מן החילים בלבד. התיכון והא כתיב ומסם מן הכשבים או מן העזים לעולה מעתה מותר הפסח בא עולה אמר ר' אבין משום דבר שהוא לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משום דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה אמר ר' יוסי משום קדשים קלים לשם קדשים קלים ואין משום קדשים קלים לשם קדשי קדשים וכפ"ק דזבחים (דף ט.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מנין למותר הפסח שנקרב שלמים שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר וכי פסח בא מן הבקר אלא מותרו בא לדבר הבא מן הבקר והייט שלמים: **מותר נזירים.** הפרים מעות לנזוך נזירין ואלו הן פרי למי [מותר לנזירים]: **מותר שבועים.** ואלו הן פירש למי שיהא המותר לשבוע: [**מותר שבוי**]. לאותו שבוי דלגרכו נדר אפי' אם ישלמו: **מותר המת.** לתכריכין ולהוצאת קבורתו ליורשיו בפרק נגמר הדין (ד' מח) אבל ורבא פירשו טעמייהו דהני תנאי אבל מתרן לטעמיה דכ"ע הזמנה לאו מלתא היא מ"ק סבר כי מיבזו ליה יורשין אבל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא הלכך יהא מותר עד שיבא אליהו ור' נתן פסיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה נפש על קברו נפש פי' מצבה על קברו לזכר פלוני. ירושלמי גבו בחזקת שאין לו ומצא שים לו סבר ר' ירמיה למימר מותר המת ליורשיו ס"ל ר' אבי דחוטרי הגע עצמך דלא כוונן אלא ליה ואינו חייב ליתן ופטור מנדרו מיבן הוכיח מס נדר לדקה לאחד ומצא שהוא רמאי ים לו אינו חייב ליתן לו:

תקלין חדתין

וגם הסם לא השמיקה מכשרת אלא אמילה דשל"ש אבל כל כמה דלא עקר ליה בשחיטה ודאי לשמו קאי כדאמר בפסחים: **והוא שקרב חטאתו לבסוף.** שהמזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשהקריב חטאתו לבסוף וכו' והוה מותר חטאת הוא דקאמר למותרו נדבה ואמתני' קאי: **אפילו קרב שלמים לבסוף.** כיון שכולן קרבנות נזיר הן והלכה למשה מסיני שקרבנות נזיר מותרן נדבה וכן הוא בנזיר כ"ט ב': ואפילו נפלה דמי חטאת מתוכו. כגון שנפרד כשיעור דמי חטאת: **משות שתומין הן.** ויפלו לנדבה אלמא אע"ג שכבר הופרש מהן דמי חטאת כיון שהיה דמי חטאת מעורבין בהן כך נתקבלה ההלכה שיהא מותר נזיר נדבה בכל ענין שיהא מותר ה"ג אפילו קרב שלמים לבסוף שדמי חטאת כבר הופרש מהן מ"מ הוה מותר נדבה כיון שדמי חטאת היו מעורבין בהן כשר היתה ההלכה: **והשאר יביא חציו לשלה בו.** אלמא אם הופרש מהן דמי חטאת ונאמרו דמי שלמים לבסוף מותרן קרב שלמים והיינו כר"ש: **שאין לך לחם.** אלא מלינו שיהא לחם קרב בפני עצמו: **שאין לך נזירות בלא לחם.** דמתחילה כשקיבל נזירות על עצמו נתחייב להביא לחם משל עצמו: **לפום בן.** כמו לפיכך: **סברין מימר.** סברוה בני הישיבה לומר: **הוא מותר המת.** לתכריכין וקבורה: **קדשי קדשים אינון.** וקדשי קדשים מותרן נדבה: **אהן דאמרן.** הא לאמרן דסובר ר"ת דמותר לחם דוקא הוא דירקב אבל מותר נאכים אא לקדשי קדשים הן: **א"ל יפלו לנדבה.** דשקלים לקדשי קדשים נתין: **ר"א אומר יפלו לנדבה.** ועשירית האיפה קדשי קדשים היא דכתיב בה מנחת:

הלכה ה מתני' מותר שבועים. אם גבו מדקה לנוזך פדיון שבויה וניתותר ישמרוס עד שיפדו בהם שבויה אחרים אבל אם פירשו לשבוי זה זכה אותו השבוי בשותר: **מותר עני.** אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונשותר נותנין השותר לאותו עני: **מותר המתים.** אם גבו מעות לנוזך קבורת מת אם השותר לקבורת מתים אחרים אבל אמת זה השותר ליורשיו דאמרי אחיל והיינו כרבי יוסי: **שאין לך לחם וכו'.** אלא מלינו שיהא לחם קרב בפני עצמו: **שאין לך נזירות באה בלא לחם.** דמתחילה כשקיבל נזירות על עצמו נתחייב להביא לחם משל עצמו: **לפום בן.** כמו לפיכך: **סברין מימר.** סברוה בני הישיבה לומר השיבה לומר השותר לחמו היינו שותר לחמו נסכיו דשניהן ירקבו: **קדשי קדשים אינון.** וקדשי קדשים שותרן נדבה: **אהן דאמרן.** הא לאמרן דסובר ר"ת דשותר לחם דוקא הוא דירקב אבל שותר נסכים לא דקדשי קדשים הן: **א"ל יפלו לנדבה.** דשקלים לקדשי קדשים נתין: **ר"א אומר יפלו לנדבה.** ועשירית האיפה קדשי קדשים היא דכתיב בה מנחת:

הלכה ה מתני' מותר שבועים לשבוים שותר שבוי לאותו שבוי שותר עניים לעניים שותר עני לאותו עני שותר המתים למתים שותר המת ליורשיו רמ"א שותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו רבי נתן אומר שותר המת בונין לו נפש על קברו: **גמ'** גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מימר שותר המת ליורשיו אמר ליה רבי אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כוונן אלא ליה אמר ליה אנא לא אמרית את מנן לך תני בשם רבי נתן שותר המת יבנה לו נפש על קברו ויעשה לו זילוף על גבי מטתו תני אין פודין שבוי בשבוי ואין גובין טלית בטלית ואין ממחין ביד פרנסים לכך תני רשב"ג אומר אין עושין נפשות לצדיקי דבריהם הן הן זכרונן רבי יוחנן הוה מסמיך ואזל יאל ר' חייא בר אבא והיה רבי אליעזר חמי ליה ומטמר ליה מקמיה ואמר הלין תרתי מלייהו הדין בבלאה עביד ביה חדא דלא שאיל בשלומיה וחדא מיטמר א"ל רבי יעקב בר אידי כך נהיגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה דאינון נהגון ומקיימין ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו אמר להו מהו למיעבר קמי דאדורא צלמי א"ל מה את פליג ליה יקר עבור קמוהי וסמי עינוי א"ל יאות ר' אליעזר עביד דלא עבר קמך ועוד עביד הא בבלאה דלא אמר שמעתא משמיה נבנסו לפניו רבי אמי ור' אסי אמרו לו ר' כך היה מעשה בבית הכנסת של טרסיים בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו רבי

משנת אליהו

ע"פ מ"ש הרמב"ם פ"ל מהל' מעה"ק הלכה עשירית הסם אין בו אלא מזכרי כבשים בלבד יש הסם בו מגדולי מין זה ויש הסם בו מן הקטנים להיותו הסם מזרות היה כבש בן שנה והסם מעילות ומסם תלוי וגזילות בהם כתיב אל והוא בן אלא בן שתי שנים הילכך ליכא למיגרם הכא והסם אינו בו אלא מן החילים דהא הסם מזר היה בן כבש בן שנה אלא גרסינן אינו בו אלא מן הכבשים דממעטו עזים דכתיב והסם מן הכבשים או מן העזים. ובק"ע נדמק בסוגיא זו לפרש מ"ש הרי עולה כו' הרי הסם כו' כדרך דמוק בחוק: **ה"ג אלו הן מעות** שתומין בל שדמי חטאות משורבין בהן אפי' נפלה בו'. עיין בזבח כ"ו ע"ל ועיין תוס' ד"ה לחמר רבא וע"ת כו' והך ברייתא היא דלא כרבא בבבלי שם ובברייתא זו ליתא שם לא בתוספתא דזבח ודמעילה שלפנינו: **ה"ג אלו לחטאות** בו. עי' תוס' שם ד"ה תניא כו':

הלכה ה גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה בו' דלא כוונן אלא ליה'. עיין בפירושי ועוד ים לפרש לעניך שיכה הוא ואשר נותר ממ"כ ממנו הוא משל"כ הכא אלא אמילה זכה כלל. וע"מ בין ב' הפי' שגבו כבר זכה ומגיע ליורשים ולה"ט דלא כוונן אלא אמילה אינו בעולם ולא נעשית המצוה לא יתן ליורשים אבל סברת תשובת הרמ"ם כלל ל"ב סי' ו' דלעת השואל ים לכוון בפי' הב' ולעת הרמ"ם בפי' הל' וב' הלעות בטוס"ע יו"ד סי' רנ"ב ס"ז ורבינו הגאון נ"ע בביאורו שם ס"ק י"ד ט"ו ליין ב' הלעות וכתב אחילה להם לא יורשים מטעם למותר המת כו' והיינו ע"כ מטעמא דזכיה. וסברת הב' כתב ס' הרמ"ם בקונרס דלוקא היכא שנעשית המצוה שנגזית הממון בשבילה והוסר משל"כ כה"ג אמדינן דעתייהו דלהכי לא התנדבו וע"ז מביא כל הירושלמי ולא ניחא ליה לפרש ב' הלעות. דם' הלשונה ס"ל לפסוק כרבי ירמיה משום דמסיק ג"ל אבא לא אמרית אלא ליה ואילו ס"ל אבא כו' ולא הלכה כר"י. משום דמשמע ליה הסוגיא דקאמר סבר ר' ירמיה כו' ואע"ג דלאחי ס"ל אבא כו' לא קפיד רק על שהשיב על דבריו כן והרמ"ם שם לא הביא סוגיא זו על זה רק מ"ם ואין ממחין ביד הפרנסים ככך ורבינו הגדול הוא לשבר לה בסוגיא זו ולכן לא הביא דבריו אחי ג"ל: **דזעירא** לא שאיל בו' וכך נהגין בו' דאינון נהגין ומקיימין בו'. והוא מנד המסילות לקיים ומורת רבך כו' נהגו כן אבל ע"פ דין שרי ומ"ם בברכות כ"ז ב' והטותן שלום לרבו כו' היינו שאינו חושב שלום עליך רבי ומורי כלפירש"י שם להא ברפ"ד דנזיר ובב"ק ע"ג ב' אמרינן כדי שתילת תלמיד לרב. וכ"ה ברמב"ם פ"ה מהת"ת הלכה ה' ובטוס"ע י"ד

ז) מזיר כה ו: **ג)** ע' מזיר כו ב: **ג)** (תוספתא פ"ב) קנהדרין מח ו: **ד)** (קנהדרין מח ו) תוספתא פ"ו: **ס)** ב"ר פרשה פב: **ו)** ברכות פ"ב הלכה ו מו"ק פ"ג הל"ז: **ז)** יבמות לו ב:

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פרק ט מנזירות הל"ו: **ל ב** מיי' שם הל"ו: **לא ג** מיי' פרק ד ממעילה הל"ג: **לב ד** מיי' פרק ה מפה"מ הל"ח: **לג ה** מיי' שם: **לד ו** מיי' פרק ט ממ"ע הלכה יח והל"ז טוש"ע יו"ד סימן רנג סעיף ו וסימן שו סעיף ו: **לה ז** מיי' שם טור שו"ע שם: **לו ח** מיי' פרק ד מאבל הלכה ד:

נוסחת הבבלי

(א) אר"י בר ביבין כו': **(ב)** בר ביבין אליבא דר"ח כו': **(ג)** נסכים שמואל ורב חסדא ור"א שלשתן כו' רב חסדא הדא דהכא שמואל דאמר רב אסי כו' ר"א דתניא מותר כו': **(ד)** ואזיל על ר"ח כו' ר' אלעזר כו' שאיל בשלומי כו': **(ה)** קמי דארורא א"ל כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג הלבה היא בנזיר וכו'. ומלת אחת מיותר: **[ב]** מלת מיתות מיותר וע"ל כל שדמי חטאו' מעורבין בהן וכו': **[ג]** ס"ג אלו לחטאות והשאר לשאר נזירו' ומת דמי חטאת ילכו לים המלח והשאר יביאו חציו שלמים ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן. וכ"ג ס"ג הל"פ: **[ד]** ס"ג ע"ד דר' יוסי בר בון ושמואל ר"ח ור"א שלשתן אמרו דבר א'. והסמ' סגינמים נמחק: **[ה]** ל"ל ר"א דאיתמר: **[ו]** ל"ל לא כך היה המעשה:

ציון ירושלים

ואין ממחין ביד הפרנסים. עי' נמ"י פ"ק דכ"ב ובטו"ח הל"ז ס"ק סימן סו: נהגין גבן דזעירא לא שאל בשלמא דרבה. עיין טו"ח שם ופמ"ש בהקדמתו ובחיבורי יד שמול סימן רמב נאריכי הדברים בזה:

גליון הש"ם

[ו] עי' ק"ע ולא דק בלשוני ול"ל יביא בחציו עולה ושלמים וכן הוא בפ"ם ובכרמב"ם ועי' בתוס' מזר דף כה ע"ב ד"ה יפלו ודף כו ע"ב ד"ה תניא: **[ז]** עי' בב"י יו"ד סימן רנג בסס שו"ת הרא"ש סי': **[ח]** עי' תוס' ערובין דף נג ע"ב ד"ה וגזרים ועי' שו"ת הריב"ש סימן תכח:

הגהות אור השלם

א) רָאוּנִי נְעָרִים וְנֶחְבָּאוּ וְיְשִׁישִׁים קָמוּ עָמָדוּ: [איוב כט, ח]

מצרפין שקלים פרק שני שקלים — Mishnah, Chapter 2

Mishnah 5: Surplus funds of shekalim may be used for the redemption of captives. If they collected money for the redemption of a specific captive and designated it for him, and there was a surplus, it may be used for the redemption of other captives. If they collected money for the burial of a specific person and there was a surplus, it may be used for the burial of other people. If they collected money for the burial of people who died and there was a surplus, it may be used for the burial of animals. If they collected money for the burial of animals and there was a surplus, it may be used for the burial of utensils. If they collected money for the burial of utensils and there was a surplus, it may be used for the purchase of gardens that are watered by springs, which are consecrated for the maintenance of the Temple.

Mishnah 6: Surplus funds of shekalim for captives may be used for captives. Surplus funds for the poor may be used for the poor. Surplus funds for the dead may be used for the dead. Surplus funds for the heirs may be used for the heirs. Rabbi Natan says: Surplus funds for the dead shall remain until Elijah comes.

Gemara: The Gemara asks: Why is it necessary to state that surplus funds for captives may be used for captives? Isn't it obvious? The Gemara answers: It is necessary to state this in a case where they collected money for the redemption of a specific captive and designated it for him, and there was a surplus. Lest you say that since the money was designated for him, it may be used only for him, the mishnah teaches us that it may be used for other captives.

The Gemara asks: Why is it necessary to state that surplus funds for the poor may be used for the poor? Isn't it obvious? The Gemara answers: It is necessary to state this in a case where they collected money to purchase clothing for a specific poor person and designated it for him, and there was a surplus. Lest you say that since the money was designated for him, it may be used only for him, the mishnah teaches us that it may be used for other poor people.

The Gemara asks: Why is it necessary to state that surplus funds for the dead may be used for the dead? Isn't it obvious? The Gemara answers: It is necessary to state this in a case where they collected money for the burial of a specific person and designated it for him, and there was a surplus. Lest you say that since the money was designated for him, it may be used only for him, the mishnah teaches us that it may be used for other people.

The Gemara asks: Why is it necessary to state that surplus funds for the heirs may be used for the heirs? Isn't it obvious? The Gemara answers: It is necessary to state this in a case where they collected money for the burial of a specific person and designated it for him, and there was a surplus. Lest you say that since the money was designated for him, it may be used only for him, the mishnah teaches us that it may be used for his heirs.

The Gemara asks: Why is it necessary to state that surplus funds for the dead shall remain until Elijah comes? Isn't it obvious? The Gemara answers: It is necessary to state this in a case where they collected money for the burial of a specific person and designated it for him, and there was a surplus. Lest you say that since the money was designated for him, it may be used only for him, the mishnah teaches us that it may be used for other people.

Halakhah 5: Surplus funds of shekalim for captives may be used for captives. Surplus funds for the poor may be used for the poor. Surplus funds for the dead may be used for the dead. Surplus funds for the heirs may be used for the heirs. Rabbi Natan says: Surplus funds for the dead shall remain until Elijah comes. Rabbi Yannai bar Abba said in the name of Rabbi Natan: Surplus funds for the dead shall be used to build a tomb for the dead person and to make a carving on his bier. Rabbi Yose ben Rabbi Bun said: Surplus funds for the dead shall be used to make a carving on his bier. Rabbi Yannai bar Abba said in the name of Rabbi Natan: Surplus funds for the dead shall be used to build a tomb for the dead person. Rabbi Yannai bar Abba said in the name of Rabbi Natan: Surplus funds for the dead shall be used to make a carving on his bier. Rabbi Yose ben Rabbi Bun said

אף לרב חסדא, ומה שאמר שיורקב הוא רק בלחמי הנזיר שהם קדשים קלים.

עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי בּוֹן[כה] **אֲפִילּוּ דְּרַב חִסְדָּא בְּמוֹתַר נְסָכִים** - לפי דעתו של רבי יוסי בר רבי בון בשיטת רב חסדא שמותר נסכי הנזיר לא אומרים בהם שירקבו אלא נופלים לנדבה, נמצא כי **שְׁמוּאֵל וְרַבִּי חִסְדָּא וְרַבִּי אֶלְעָזָר**[כו] **שְׁלָשְׁתָּן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד**, שמותר קדשי קדשים נופל לנדבה.

הגמרא מביאה את דברי שלשתן:

רַבִּי חִסְדָּא, אֲהָן דַּאֲמָרָן - הם הדברים שאמרנו עתה שמותר הנסכים שהם קדשי קדשים נופלים לנדבה. **שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, עַד דַּאֲנָא תַּמָּן** - כשהייתי בארץ בבל, **שָׁמְעִית קָל** - שמעתי את קולו של **רַבִּי יְהוּדָה, שָׁאִיל** - כשהוא שואל **לִשְׁמוּאֵל**, מה הדין **בְּהַפְרִישׁ שִׁבְלּוֹ**[כז] **וָמֵת**, אותו השקל מה יעשו בו, **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרב יהודה, **יִפְּלוּ לִנְדָבָה**, לפי שמקריבים בהם קרבנות ציבור שהם קדשי קדשים ומותרן לנדבה. ואף **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר** כן, דאיתמר[כז] **מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁלּוֹ** - של הכהן גדול, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יוֹלִיכֵם לְיָם הַמֶּלַח, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יִפְּלוּ לִנְדָבָה**, לפי שהוא קדשי קדשים, נמצא שכל אלו סוברים שמותר קדשי קדשים נופל לנדבה[כח].

★ ★ ★

הלכה ה – משנה

המשנה ממשיכה לדון בדין 'מותר' בעוד מקומות:

מוֹתַר שְׁבוּיִם - אם גבו מעות לצורך פדיון שבויים[כט] ולא פירשו לצורך איזה שבויים[ל] ונותר מהמעות, ישמרו אותם **לְצורך פדיון שְׁבוּיִם** אחרים[לא], ואין נותנים אותם לשבויים להתפרנס בהם[לב]. אולם באופן של **מוֹתַר שְׁבוּי** - שפירשו גבאי הצדקה שגביית המעות היא לצורך שבוי פלוני ונותר מהמעות, יתנו את המותר **לְאוֹתוֹ שְׁבוּי** לפרנסתו[לג], שכבר זכה במעות אלו שנאספו עבורו[לד].

והוא הדין **מוֹתַר עֲנִיִּים** - אם גבו מעות לצרכי עניים ולא פירשו בעבור איזה עניים ונותר מהמעות, ישמרו אותם **לְצורך עֲנִיִּים** אחרים ולא ישנום למטרה אחרת[לה], אולם באופן של **מוֹתַר עָנִי**, וכגון שפירשו שגביית המעות היא לצורך קניית מלבוש לעני פלוני[לו] ונותר מהמעות, יתנו את המותר **לְאוֹתוֹ עָנִי**, שכבר זכה במעות אלו שנאספו עבורו.

מוֹתַר הַמֵּתִים - אם גבו מעות לצורך תכריכים וקבורה[לז] של מתי מצוה או עניים שאין ידן משגת[לח], ולא פירשו לאיזה מתים ונותר מהמעות, ישמרו את המותר **לְצורך מֵתִים** אחרים, אולם באופן של **מוֹתַר הַמֵּת** - שגבו לשם מת פלוני[לט] ונותר מהמעות, יתנו את המותר **לְיוֹרְשָׁיו** להנות מהם[מ], ואפילו אם עדיין לא בנו למת מצבה על קברו, מכל מקום המת מוחל ליורשיו את בזיונו שהתבזה באיסוף הכספים בעבורו, והוא רוצה שהכסף ישאר ביד היורשים[מא].

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יש להסתפק האם המת מוחל את בזיונו להנאת יורשיו, ולפיכך הם אינם יכולים להשתמש במותר כיון ששמא לא מחל המת על בזיונו, ואין מחייבים אותם לבנות במותר את המצבה כי שמא מחל המת והמותר שייך ליורשים, ולכן כסף זה של **מוֹתַר הַמֵּת יְהֵא מוּנָּח עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ** ויכריע מה לעשות במעות אלו.

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בוודאי אין המת מוחל על בזיונו ויש להשתמש בכסף המותר לצרכי המת ולכן **מוֹתַר הַמֵּת בּוֹנִין לוֹ** בכסף זה **נֶפֶשׁ**[מב] - בנין לזכרונו[מג] **עַל קִבְרוֹ**.

★

גמרא

שנינו במשנה 'מותר המת ליורשיו'. הגמרא דנה באופן שהתברר שיש למת מעות ולא היו צריכים לאסוף עבורו:

מבררת הגמרא, אם **גָּבוּ לוֹ** - בעבור מת פלוני מעות לצורך תכריכים וקבורה[מד], **בְּחֶזְקַת שֶׁאֵין לוֹ** - שהיו סבורים גבאי הצדקה שאין ידו משגת לשלם זאת מעצמו, **וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ לוֹ** די מעות לצורך כך, **רַבִּי יִרְמְיָה סָבַר מִימַר** - סבר לומר שדין מותר מעות אלו כדין מה ששנינו במשנתינו 'מוֹתַר הַמֵּת לְיוֹרְשָׁיו', ואף כאן יתנו את המעות שגבו ליורשי המת.

הגמרא מקשה על רבי ירמיה:

אָמַר לֵיהּ רַבִּי אִידִי דְּחוּטְרָא[מה] לרבי ירמיה, **הַגַּע עַצְמָךְ** - עיין בדברי[מו] ותמצא כי אין הנידון כאן דומה לראיה שהבאת ממשנתינו, דְּכיון שכאן **לֹא כַּוְונָן אֶלָּא לֵיהּ** - לא נתכוונו הנותנים ליתן אלא דווקא לצורך המת ולא ליורשיו, ומכיון שהתברר כי אין למת צורך בכך יש להחזיר את המעות לנותנים כי על דעת כן לא נתנדבו, ואילו במשנתינו שאנו אומרים 'מותר המת ליורשיו' זהו מכיון שאנו אומדים את דעת הנותנים שאם השתמשו בחלק מהכסף לצרכי המת, לא אכפת להם שהמותר יהיה ליורשיו, כיון שאי אפשר לצמצם ולגבות במדויק[מז].

אָמַר לֵיהּ - השיב רבי ירמיה לרבי אידי, **אֲנָא לָא אָמְרִית** - לא היתה כוונתי לקבוע ולומר שאף כאן ילכו המעות ליורשים, אלא הייתי מסופק בדבר ואמרתי שהסברא נוטה לומר כך שלא יחזירו לנותנים[מח] שהרי הם כבר הסיחו את דעתם מהמעות[מט], **אַתְּ מְנָן לָךְ** - ומנין יש לך ראיה לסתור את סברתי זו, ולא השיבו על זה רבי אידי כלום[נ].

★

כה. **הסכמת** המפרשים שאין גורסים כאן 'שמואל'.
כו. **הגירסא** לפנינו מתוקנת ע"פ גירסת הרש"ס והכת"י הנדפס עם פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
כז. **הגר"א** הוסיף תיבה זו בתוך גירסת הגמרא.
כח. **ע"פ** תלמיד רשבר"ש, וכ"ה בקרבן העדה ותקלין חדתין, ועיין היטב ברש"ס.
כט. **פרישת** הרא"ש.
ל. **ריבב"ן**.
לא. **פרישת** הרא"ש.
לב. **פירוש** ר' משולם.
לג. **פירוש** ר' משולם. ובכך בא להוציא שלא נאמר שצריך לשמור את המותר שמא ישבו שבוי זה פעם נוספת, אלא יתנו את המותר למזונות השבוי.
לד. **רע"ב**.
לה. **פירוש** ר' משולם.
לו. **פרישת** הרא"ש.
לז. **פירוש** ר' משולם.
לח. **רש"י** (סנהדרין מח. ד"ה מותר המתים).
לט. **רש"י** (סס ד"ה מותר המת).
מ. **רש"י** (סס ד"ה ליורשיו).
מא. **בפירוש** ר' משולם ובפרישת הרא"ש וברש"ס ציינו לדברי רבא בבבלי (סנהדרין מח.) שביאר את שלושת הדעות שבמשנתנו.
מב. **במלאכת** שלמה כתב, 'כך מצאתי מנוקד בפירוש משנה כתיבת יד, הנו"ן בנקודת שבא והפ"א בפתח. ופירשו ז"ל למה נקרא הציון נפש על שם שהוא משכן הנפש ששורה עליו', וראה בפירוש ר' משולם שציין שיש שגרים בבנין זה כדי לשמור על הקבר.
מג. **פירוש** ר' משולם.
מד. **בפירוש** ר' משולם כתב, 'לא ידענו מהו [השאלה] וגם אין לו סוף על מה עונה', ולפנינו פירשנו כפרישת הרא"ש ופירוש תלמיד רשבר"ש.
מה. **רבי** אידי שהיה ממקום ששמו 'חוטרא'. פירוש ר' משולם ורש"ס.
מו. **עיין** בפירוש ר' משולם.
מז. **פרישת** הרא"ש ורש"ס, עיין שם היטב, והרחבת הדברים שלפנינו בתקלין חדתין. וראה בשו"ת הרא"ש (כלל נב סימן ו) שביאר את החילוק בין אם נעשתה המצוה שלצורך כך נגבו המעות ונותר מהמעות לבין אופן שבו כלל לא עשו את המצוה, וראה עוד במשנת אליהו.
מח. **פרישת** הרא"ש, תלמיד רשבר"ש ורש"ס. ובתקלין חדתין כתב פירוש אחר שטענתו של ר' ירמיה היתה כעין מה דאמרינן (עירובין נג.) 'וכי רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו', ובקרבן העדה כתב ביתר הרחבה, 'אמר לו רבי ירמיה בכעס על שהשיב על דבריו, הלא אין אתה יודע אלא מה שאמרתי לך, ודבר זה לא אמרתי לך ומנא לך להשיב', ופירושים אלו תמוהים שהרי כאן הויכוח הוא במילתא דתליא בסברא, ואין זה ענין למסורת שעוברת מרב לתלמיד.
מט. **הראב"ד** (הובא בנמק"ס), ובפירוש תלמיד רשבר"ש, 'דסברא הוא לומר הואיל וגבו למת זה דהוי דיורשין'.
נ. **פרישת** הרא"ש.

עקירה משום פסח לכך נשמיקה פסול: והוא שקרבה וכו'. ממתניתין קמי' הא למתן מותר נזיר לנדבה דוקא שקרב החטאת לנסוף שהנזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשקרב החטאת לנסוף ה"ל מותר חטאת שהוא לנדבה: ה"ג אלו הן מעות שתומים כל שדמי חטאת. שמתו בעליהן היו מעורבות בהן ומפילו הפריטו הבעלים בחייהן דמי חטאת מתוכן אפ"ה ה"ל כמעות שתומין וכשילו עדיין הן מעורכין במוכו וילכו ליס המלח לא נהנין ולא מועלין והשאר רוצה להביא בהן עולה יביא שלמים יביא ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן כ"ה בתוספתא פ"ק דמעילה. וה"פ למן מועלין במקצתן ללמוד דמי שלמים ניהנו ומין מועלין בשלמים: **ולא אמר אם מת יפלו לנדבה.** כמותר חטאת

נוסחאות ישנות

ריב"ן

למעט והכי קאמר אמר ר' מנא הכא נמי מן למעט מיעוט שאינו בא בן ג' שנים מיעוט שאינו בא נקבה וגבי פסח נמי מן למעט הוא שאינו בא אלא מן התילים בלבד. התיכון והא כתיב ופסח הנמן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה מעתה מותר הפסח בא עולה אמר ר' אבין משום דבר שהוא לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משום דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה אמר ר' יוסי משום קדשים קלים לפסח קדשים קלים ואין משום קדשים קלים לפסח קדשי קדשים ובפ"ק דזבחים (דף ט.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מנין למותר הפסח שקרב שלמים שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר וכי פסח בא מן הבקר אלא מותרו בא לדבר אחר והיינו שלמים: מותר נזירים. הפרים מעות לצורך נזירין ואלו פי' למי [מותר לנזירים]: מותר שבועים. ואלו פירש למי שיהא המותר לפסוק: [מותר שבוי]. לאותו שבוי שלקרכו נדר אפי' מן ישמרו: מותר המת. לתכריכין ולהוצאת קבורתו ליורשיו בפרק נגמר הדין (ד' מח) אבל ורבא פירשו טעמייהו דהני תנאי אבל מתרן לטעמיה דכ"ע הזמנה לאו מלתא היא מ"ק סבר כי מיבזו ליה יורשין אחיל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא הלכך יהא מותר עד שיבא אליהו ור' נתן פסיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה נפש על קברו נפש פי' מצבה על קברו לזכר פלוני. ירושלמי גבו בחזקת שאין לו ונמצא שים לו סבר ר' ירמיה למימר מותר המת ליורשיו מ"ל ר' אחי דחוטרי הגע עצמך דלא כוונו אלא ליורשיו רמי מותרי מיכן הוכיח שם נדר לצקה לאחר ונמצא שהוא רמאי ויש לו אינו חייב ליתן לו:

תקלין חדתין

וגם הסם לא השמיקה מכשרת אלא אמילה דשל"ש אבל כל כמה דלא עקר ליה בשחיטה ודאי לשמו קאי כדאמר בפסחים: **והוא שקרב חטאתו לסוף.** שהמזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשהקריב חטאתו לסוף וכו' והוה מותר חטאת הוא דקאמר למותרו נדבה ואמתני' קאי: **אפילו קרב שלמים לסוף.** כיון שכולן קדשנות נזיר הן והלכה למשה מסיני שקדשנות נזיר מותרן נדבה וכן הוא בנזיר כ"ט ב': ואפילו נפלה דמי חטאת מתוכו. כגון שנפרד כשיעור דמי חטאת: **משות שתומין הן.** ויפלו לנדבה אלמא מעות שתומין שהיה דמי חטאת מהן דמי חטאת כיון שהיה מותר חטאת מעורבין בהן כך נתקבלה ההלכה שיהא מותר נזיר נדבה בכל ענין שיהא מותר ה"ג ואפילו קרב שלמים לסוף שדמי חטאת כבר הופרש מהן מ"מ הוה מותר נדבה כיון שדמי חטאת היו מעורבין בהן כבר היתה ההלכה: **והשאר יביא חציו לשלה בו.** אלמא אם הופרש מהן דמי חטאת ונאמרו דמי שלמים לסוף מותרן קרב שלמים והיינו כר"ח: **שאין לך לחם.** אלא מלינו שיהא לחם קרב בפני עצמו: **שאין לך נזירות בלא לחם.** דמתחילה כשקיבל נזירות על עצמו נתחייב להביא לחם משל עצמו: **לפום בן.** כמו לפיכך: **סברין מימר.** סברוה בני הישיבה לומר הוא מותר לחמו היינו מותר נסכיו נסכי הישיבה: **קדשי קדשים אינון.** וקדשי קדשים מותרן נדבה: **אהן דאמרן.** הא דאמרן דסובר ר"ח דמותר לחם דוקא הוא דירקב אבל מותר נסכים לא דקדשי קדשים הן: **א"ל יפלו לנדבה.** דשקלים לקדשי קדשים נתין: **ר"א אומר יפלו לנדבה.** ועשירית האיפה קדשי קדשים היא דכתיב בה חטאת:

הלכה ה מתני' מותר שבועים. אם גבו מדקה לעורך פדיון שבויה וניתותר ישמרוס עד שיפדו בהם שבויה אחרים אבל אם פירשו לשבוי זה זכה אותו השבוי בשותר: מותר עני. אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונשותר נותנין המותר לאותו עני: מותר המתים. אם גבו מעות לעורך קבורת מת אפילו המותר לקבורת מתים אחרים אבל אמת זה המותר ליורשיו דאמרי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו: **יהא מונח עד שיבוא אליהו.** מפקפק ליה מי מחיל המת זילותיה לגבי יורשיו או לא הלכך יהא מונח: **בונין לו נפש על קברו.** פשיטא ליה לר' נתן דלא מחיל הלכך בונים לו מצבה על קברו מאותו מותר שכבר זכה בו המת: **גמ'** גבו לו. לגרבי המת שבדרו שתין לו לרכי קבורה ונמצא שים לו: **מותר המת ליורשיו.** ולא זה למותר המת דמיא והרי הוא ליורשיו: **הגע עצמך.** אמור לנפסך דלא דמיין שהנותנין לא כיונו אלא לזכות להמת וכיון שים לו לא זכה בו המת מעולס ואין זכו יורשיו בו הלכך מחזירין אותו להנותנים אם לאפשר או מניחין לעורך מתים אחרים: **א"ל.** ר' ירמיה בכעס על שהשיב על דבריו הלא אין אתה יודע אלא מה שאמרתי לך ודבר זה לא אמרתי לך ומנא לך להשיב: **אין פודין שבוי בשבוי.** אם גבו מעות לעורך שבוי זה אסור לשנותו לעורך שבוי אחר ואפילו השני עליך מהרשתון: **ואין גובין טלית בטלית.** אם גבו מעות לקנות בהן טלית זה אסור לשנותו לקנות בהן טלית אחר: **ואין ממחין ביד פרנסים.** ואין מניחין העניים ללקוט בשדה אחר אחרי בעל השדה שמא יאמרו בעל השדה הוא שנתן להם: **הלכה ה מתני'** מותר שבועים לשבוי מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו רמ"א מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו: **גמ'** [ג] גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מימר מותר המת ליורשיו אמר ליה רבי אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כוונו אלא ליה אמר ליה אנא לא אמרית את מנן לך תני בשם רבי נתן מותר המת יבנה לו נפש על קברו ויעשה לו זילוף על גבי מטתו תני[ז] אין פודין שבוי בשבוי ואין גובין טלית בטלית ואין ממחין ביד פרנסים לכך תני[ח] רשב"ג אומר [ג] אין עושין נפשות לצדיקי דבריהם הן הן זכרונן רבי[ט] יוחנן הוה מסמיך[י] ואזל עאל ר' חייא בר אבא והיה רבי אליעזר חמי ליה ומטמר ליה מקמיה ואמר הלין תרתי מלייהו הדין בבלאה עביד ביה חדא דלא שאיל בשלומיה וחדא מיטמר א"ל רבי יעקב בר אידי כך נהיגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה דאינון נהגון ומקיימין[יא] ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו אמר *להו מהו למיעבר[יב] קמי דאדורא צלמי א"ל מה את פליג ליה יקר עבור קמוהי וסמי עינוי א"ל יאות ר' אליעזר עביד דלא עבר קמך ועוד[יג] עביד הא בבלאה דלא אמר שמעתא משמיה נבנסו לפניו רבי אמי ור' אסי אמרו לו ר'[יד] כך היה מעשה בבית הכנסת של טרסיים בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו רבי

ליה

אמר והוא שקרבה חטאתו בסוף אבל אי קרבו שלמים בסוף מותרן שלמים א"ר זעירא אפילו קרבו שלמים לבסוף הלכה[ט] ואי[ו] אחת היא בנזיר שתהיה מותרה נדבה מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין מתניתא מסייעא לרבי זעירא (אפילו) אלו הן מעות שתומין כל שדמי חטאת [ב] מיתות מעורבות בהן ואפי' הפריש דמי חטאת * מיתות מתוכה מעות שתומין הן מתניתא מסייעא לרב חסדא [ג] אלו[ג] [ט] לחטאתי [ב] והשאר לשאר נזירותי ומת [ג] מועלין בכולן ואין מועלין במקצתן ולא אמר אם מת יפלו לנדבה רב חסדא אמר [ד] מותר לחמו של נזיר יורקב א"ר יוסי ויאות להקריבו בפני עצמו אין את יכול שאין לך לחם קרב לעצמו להקריבו עם נזירות אחרת אין את יכול שאין לך נזירות באה בלא לחם לפום כן צריך מימר מותר לחמו של נזיר יורקב סברין מימר הוא לחמו הוא מותר נסכיו (א) אמר רבי יוסי בר רבי בון מותר נסכיו קדשי קדשים אינון [ה] ויפלו לנדבה [ו] על דעתיה דרבי יוסי [ה] בר רבי בון שמואל אליבא דרב חסדא במותר [ו] נסכים ורבי חייא (חסדא) ורבי אלעזר שלשתן אמרו דבר אחד רבי חייא (חסדא) אהן דאמרן שמואל דאמר רבי יוסי עד דאנא תמן שמעית קל רבי יהודה שאיל לשמואל הפריש שקלו ומת א"ל יפלו לנדבה [ה] רבי אלעזר אומר מותר עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר יוליכם לים המלח רבי אלעזר אומר יפלו לנדבה:

הלכה ה מתני' [ו]מותר שבועים לשבוים מותר שבוי לאותו שבוי מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני מותר [ג] המתים למתים מותר המת ליורשיו רמ"א מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו: **גמ'** [ד] גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מימר מותר המת ליורשיו אמר ליה רבי אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כוונו אלא ליה אמר ליה אנא לא אמרית את מנן לך תני בשם רבי נתן מותר המת יבנה לו נפש על קברו ויעשה לו זילוף על גבי מטתו תני[ז] אין פודין שבוי בשבוי ואין גובין טלית בטלית ואין ממחין ביד פרנסים לכך תני[ח] רשב"ג אומר [ד] אין עושין נפשות לצדיקי דבריהם הן הן זכרונן רבי[ט] יוחנן הוה מסמיך[י] ואזל עאל ר' חייא בר אבא והיה רבי אליעזר חמי ליה ומטמר ליה מקמיה ואמר הלין תרתי מלייהו הדין בבלאה עביד ביה חדא דלא שאיל בשלומיה וחדא מיטמר א"ל רבי יעקב בר אידי כך נהיגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה דאינון נהגון ומקיימין[יא] ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו אמר *להו מהו למיעבר[יב] קמי דאדורא צלמי א"ל מה את פליג ליה יקר עבור קמוהי וסמי עינוי א"ל יאות ר' אליעזר עביד דלא עבר קמך ועוד[יג] עביד הא בבלאה דלא אמר שמעתא משמיה נבנסו לפניו רבי אמי ור' אסי אמרו לו ר'[יד] כך היה מעשה בבית הכנסת של טרסיים בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו רבי

הלכה ה גבו לו בחזקת שאי"ל ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר דלא כוונו אלא ליו. עיין בפירושי ועוד ים לפרש לצורך שיכה הוא ואפר נותר מ"כ ממנו הוא מפ"כ הכא דלא נתנו לו ואח"כ מת. דלה"ט דתליא בזכיה כבר זכה ומגיע ליורשים ולה"ט דלא כוונו אלא ליה והוא היו בעולם ולא נעשית המצוה לא יתנו ליורשים אחרו סברת תשובת הרמ"ם כלל ל"ב סי' ו' דדעת השואל ים לכוין בפי' הב' ודעת הרמ"ם בפי' הל' וב' הדעות בטוס"ע יו"ד סי' רכ"ב ס"ו ורבינו הגאון ז"ע בביאורו שם ס"ק י"ד ט"ו ליין ב' הדעות וכתב תחילה לדעה השם של יורשיו מטעם דמותר המת הוא והיינו ע"כ מטעמא דזכיה. וסברת הב' כתב ס' הרמ"ם בקונרס דדוקא היכא שנעשית המצוה שנגבית הממון בחייהן והוסר משפ"כ כה"ג אמדינן דעתייהו דלהכי לא התנדבו וע"ז מביא כל הירושלמי ולא ניחא ליה לפרש ב' הדעות. דם' רשאונה ס"ל לפסוק כרבי ירמיה משום דמסיק ג"ל אנא לא אמרית את מנן לך ודאה למ"ם הגע כו' וס"כ הלכה כר"י. משום דמשמע ליה הסוגיא דקאמר סבר ר' ירמיה כו' ואע"ג דלאחי ג"ל אנא לא כו' לא קפיד רק על שהשיב על דבריו כן והרמ"ם שם לא הביא סוגיא זו על זה רק מ"ם ומין ממחין ביד הפרנסים בכך ורבינו הגדול הוא דלקבר לה בסוגיא זו ולכן לא הביא הא ג"ל אנא לא כו' כנ"ל: **דזעירא** לא שאי"ל כו' וכך נהגין בו' דאינון נהגין ומקיימין כו'. והוא מנד המתילות לקיים ומורת רבך כו' נהגו כן אבל ע"פ דין שרי ומ"ם בברכות כ"ז ב' והטותן שלום לרבו כו' היינו שאינו חושר שלום עליך רבי ומורי כלפירש"י שם להא דרפ"ד דנזיר ובב"ק ע"ג ב' אמרינן כדי שתילת תלמיד לרב. וכ"ה ברמב"ם פ"ה מהת"ת הלכה ה' ובטוס"ע

ז) מזיר כה ו: **ח)** ע' מזיר כו ב: **ט)** (תוספתא פ"ב) סנהדרין מח ו: **י)** (סנהדרין מח ו) תוספתא פ"ו: **יא)** ב"ל פרקה פב: **יב)** ברכות פ"ג הלכה ו מו"ק פ"ג הל"ז: **יג)** יבמות לו ב:

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פרק ט מנזירות הל"ו: **ל ב** מיי' שם הל"ו: **לא ג** מיי' פרק ד ממעילה הל"ג: **לב ד** מיי' פרק ה מפסה"ק הל"ח: **לג ה** מיי' שם: **לד ו** מיי' פרק ט ממ"ע הלכה יח והל"ז טוש"ע יו"ד סימן רנג סעיף ו וסימן שו סעיף ו: **לה ז** מיי' שם טור ש"ע שם: **לו ח** מיי' פרק ד מאבל הלכה ד:

נוסחת הבבלי

(א) אר"י בר ביבין כו': **(ב)** בר ביבין אליבא דר"ח כו': **(ג)** נסכים שמואל ורב חסדא ור"א שלשתן כו' רב חסדא הדא דהכא שמואל דאמר רב אסי כו' ר"א דתניא מותר כו': **(ד)** ואזיל על ר"ח כו' ר' אלעזר כו' שאיל בשלומי כו': **(ה)** קמי דארורא א"ל כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג הלכה היא בנזיר וכו'. ומלת אחת מיותר: **[ב]** מלת מיתות מיותר וע"ל כל שדמי חטאו' מעורבין בהן וכו': **[ג]** ס"ג אלו לחטאות והשאר לשאר נזירו' ומת דמי חטאת ילכו לים המלח והשאר יביאו חציו עולה וחציו שלמים ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן. וכ"ג ס"ל הלמ"פ: **[ד]** ס"ג ע"ד דר' יוסי בר בון ושמואל ר"ח ור"א שלשתן אמרו דבר א'. והסתר שבינתים נמחק: **[ה]** ל"ל ר"א דאיתמר: **[ו]** ל"ל לא כך היה המעשה:

ציון ירושלים

ואין ממחין ביד הפרנסים. עי' נמ"י פ"ק דע"ז ובטו"ח אלא"ז סימן סו: נהגין גבן דזעירא לא שאל בשלמא דרבה. עיין טו"ח סי"ח סי"ח בהקדמתו ובחיבורי יד שמול סימן רמב נאריכי בהנהגים בתוכן:

גליון הש"ם

[ט] עי' ק"ע ולא דק בלשוני וע"ל יביא בחציו עולה ושלמים וכן הוא בס"ם וברמב"ם ועי' בתוס' מזיר דף כה ע"ב ד"ה יפלו ודף כו ע"ב ד"ה תניא: **[י]** עי' בב"י יו"ד סימן רנג בסס טו"ח הרא"ש סי': הגהות ועיין בפמ"ג ע"ש ועי' בתוס' ערובין דף נג ע"ב ד"ה וגזרים ועי' טו"ח הריב"ש סימן תכח:

תורה אור השלם

א) וַאוֹנִי נָעָרִים וְנַחְבָּאוּ
וַיְשִׁישִׁים קָמוּ עָמָדוּ:
[איוב כט, ח]

הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בשם רבי נתן את הדין ששנינו בשמו במשנתינו, ומוסיפה דבר:
תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן, אם גבו מעות לצורך מת פלוני ונותר מהמעות, **הַיּוֹצֵא מוֹתַר הַמֵּת** שמשתמשים בו לצורך המת, ולכן **יְבָנֶה לוֹ נֶפֶשׁ** - בנין לזכרונו **עַל קִבְרוֹ**, ואם עוד נשאר מהמעות[נא] **יֵעָשֶׂה לוֹ זִילּוּף** של יין[נב] **עַל גַּבֵּי מִיטָּתוֹ** לריח טוב[נג].

★

בסוף מסכת הוריות (יג.) שנינו את סדרי הקדימה בפדיון שבויים, אולם מדגישה הגמרא שכל זה הוא כשבאים גבאי הצדקה לאסוף מעות לצורך כך שאז יש עליהם להקדים כדיני הקדימה, אולם באופן שכבר גבו מעות לצורך שבוי פלוני, **תָּנֵי** - שנינו על כך בברייתא, **אֵין פּוֹדִין שָׁבוּי בְּשָׁבוּי** - אין מחליפים ופודים בו שבוי אחר ואפילו כשהשבוי האחר חשוב מהשבוי שאספו עבורו[נד]. **וְאֵין גּוֹבִין טַלִּית בְּטַלִּית** - כגון שרצו גבאי הצדקה לקנות כסות לעני, אסורים הם להטעות את לב הציבור כאילו הם עתידים לקנות עבורו כסות יקרה וזאת כדי לפתות את לב האנשים שיתנו בריווח בעוד שהם יקנו כסות זולה, שכן יש בזה אונאת הציבור ואסור לדחוק את הרבים ללא צורך[נה]. **וְאֵין מְמַחִין בְּיַד פַּרְנָסִים לְכָךְ** - שאם רואים הפרנסים שטובת הצדקה מחייבת לפדות שבוי בשבוי או לגבות טלית בטלית מותרים הם לעשות כן, כי על דעת כך מנדבים את הצדקה לידם[נו].

★

תָּנֵי - שנינו בברייתא, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵין עוֹשִׂין נְפָשׁוֹת לַצַּדִּיקִים** - אין בונים על קברי החכמים[נז] בנינים גדולים לזכרונם ולכבודם, כיון **שֶׁדִּבְרֵיהֶם** - דברי התורה שאומרים בשמם[נח] **הֵן הֵן זִכְרוֹנָן**, שעל ידי כך שהם נאמרים בכל יום בבית המדרש הרי הם נזכרים בזה לטובה[נט].

אגב שאמרנו שדבריהם של הצדיקים הם זכרונם, מביאה הגמרא מעשה שמוזכר בו ענין זה:
רַבִּי יוֹחָנָן[ס] **הֲוָה מְפַמֵּיךְ וְאָזֵל** - היה נשען בהליכתו[סא], **עָאל** - על **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, וַהֲוָה רַבִּי אֶלְיעֶזֶר חָמֵי לֵיהּ** - רואה אותו מרחוק קודם שהיה מגיע אליו פנים בפנים[סב], **וּמְתַמַּר לֵיהּ מְקַמֵּיהּ** - והיה רבי אליעזר מקדים ומטמין עצמו מלפניו כדי שלא יראהו רבי יוחנן[סג]. הבחין בכך רבי יוחנן **וְאָמַר, הָלַיִן תַּרְתֵּי מְלַיְיהוּ** - אלו הם שני עניני הזילזול **שֶׁהֲדֵין בַּבְלָאָה עָבִיד בֵּיהּ** - שעושה לי רבי אליעזר שעלה מבבל, **חֲדָא** - הענין הראשון הוא **דְּלָא שָׁאֵיל בִּשְׁלוֹמֵיהּ** - שהוא אינו שואל בשלומי, **וַחֲדָא מִיתַּמַּר** - והענין השני הוא מה שמתחבא מפני ונראה שאין זה לכבודו לשוחח עמי[סד].

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי לרבי יוחן, כדי לפייסו שלא יקפיד על רבי אליעזר בטענתו הראשונה שהוא אינו דורש בשלומו[סה], **כָּךְ נְהִיגִין גַּבְהוֹן** - כך הוא המנהג בארץ בבל, **דְּזֵעֵירָא לָא שָׁאֵיל בִּשְׁלוֹמֵיהּ דְּרַבָּה** - שהקטן אינו שואל בשלומו של הגדול ממנו[סו], **דְּאִינּוּן נַהֲגוּן וּמְקַיְימִין** - שכן הם נוהגים לקיים את מאמר הכתוב (מיוכ כט ח) 'רָאוּנִי נְעָרִים וְנֶחְבָּאוּ וִישִׁישִׁים קָמוּ עָמָדוּ'[סז], ומדרך המוסר והחסידות עושים כן להקפיד במורא רבם כבמורא שמים[סח].

הוסיף רבי יעקב בר אידי לפייס את רבי יוחנן גם על טענתו השניה שרבי אליעזר הטמין את עצמו, וכך **אָמַר לֵהּ**[סט] לרבי יוחנן, **מַהוּ לְמֵיעֲבַר קַמֵּי דַּאֲדוֹרָא צַלְמֵי**[ע] - האם מותר לעבור לפני צלם של עבודה זרה הנקרא 'אדורא'[עא]. **אָמַר לֵיהּ** - ענה רבי יוחנן לרבי יעקב בר אידי, **מָה אַתְּ פָּלִיג לֵיהּ יְקָר** - מדוע אתה חולק כבוד לצלם כשאינך עובר לפניו ובזה אתה מראה כאילו אתה מתייר ממנו ומתבייש לעבור לפניו, אדרבה **עֲבוֹר קַמּוֹהִי** - יש לך לעבור לפניו בקומה זקופה **וְעוֹד סַמֵּי עֵינּוֹי** - תוסיף לשבור את עיניו ולסמאותו. **אָמַר לֵיהּ** רבי יעקב בר אידי לרבי יוחנן, אם כדבריך שהוא סימן יראה ובושת, **יָאוּת** - יפה **רַבִּי אֶלְיעֶזֶר עָבִיד** - עושה בכך **דְּלָא עָבַר קָמָךְ** - שהוא לא עובר לפניך שהוא סימן שמתיירא ובוש ממך[עב].

הוסיף רבי יוחנן ואמר, **וְעוֹד עָבִיד הָא בַּבְלָאָה** - מלבד הזילזולים הנזכרים עוד מוסיף רבי אליעזר ועושה לי, **דְּלָא אָמַר שְׁמַעְתָּא מִשְׁמֵיהּ** - שאמר דבר הלכה ששמע ממני ולא אמרה בשמי[עג].

נִכְנְסוּ לְפָנָיו רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי כדי לפייסו שלא יכעוס על רבי אליעזר, והוכיחו לו מכח מעשה שראה שאין ראוי לו לכעוס על זה[עד], וכך **אָמְרוּ לוֹ, רַבִּי, כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת**

נא. תוספות יו"ט.
נב. רש"ם.
נג. תקלין חדתין.
נד. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. וראה ברש"ס שפירש שאם רצו השבאים לקחת שבוי אחד לעצמם ותמורת זאת לתת שבוי אחר בחנם, אסור להסכים לזאת אלא יפדו את שניהם, ועוד הביא בשם הראב"ד דהיינו דברי משנתנו 'מותר שבוי לאותו שבוי' ואין נותנים את המותר לשבוי אחר.
נה. בפירוש ר' משולם ובתלמיד רשבר"ש פירשו שאם אספו לצורך קניית טלית לעני פלוני אסור לשנות לצורך עני אחר, ולכאורה דין זה פשוט הוא בקל וחומר מדין השבויים, ולכן פירשנו כפירושו של הרש"ס, ויעוי"ש שכתב שעל דרך זה יכולים אף להסביר את הרישא לגבי שבוי, שאסור לגבאים להטעות את הציבור שהם עומדים לפדות שבוי בעל קומה שדמיו יקרים ובאמת הם פודים בעל מום שדמיו מועטים.
נו. רש"ם. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שהראה למה שאמר רב אשי (ב"ב ט.) שכל הכסף המגיע לידו ניתן לו על דעת שיעשה בהם כפי הבנתו. גירסא מחודשת מצאנו בפירוש ר' משולם שגרס, 'ואין מניחין ביד פרנסים', ופירש שרגילים הם הפרנסים לעשות בכספי הצדקה ככל העולה על רוחם ואין מניחים אותן לעשות כרצונם.
נז. עיין ביפה מראה שהוכיח שדרך הלשון לכנות את החכמים 'צדיקים', ועוד הוסיף וביאר שהכוונה היא אף על צדיקים שאינם חכמים ודבריהם היינו המעשים הטובים שעשו.
נח. פירוש תלמיד רשבר"ש.
נט. רש"ם, והוסיף שמכל מקום עושים להם מצבות כדי להפריש מן הטומאה.
ס. בפירוש תלמיד רשבר"ש וברש"ס ציינו שסיפור זה מובא כאן בהקשר למה שהבאנו שדבריהן הן זכרונם ואף בזה איירי לענין השפתיים הדובבות בקבר.
סא. ביפה מראה (נרכות פ"ג ה"ח) ביאר שרבי יוחנן נהג כן כיון שהיה בעל בשר כמבואר במסכת ברכות (יג:), ובתקלין חדתין הוסיף טעם אחר שהוא לפי שהיו גבות עיניו ארוכות כמבואר במסכת ב"ק (קיז.) ולא היה יכול לראות את הדרך.
סב. חרדים (נרכות פ"ג ה"ח).
סג. חרדים (שם). והוסיף בביאור טעמו של רבי אליעזר, 'דסבר שאסור ליתן שלום לרבו, ומתבייש לעבור לפניו בלי שאילת שלום, ורבי יוחנן לא ידע מחשבתו זאת, אלא שחשב דלזלזל בכבודו שלא לשאול בשלומו'.
סד. בפירוש תלמיד רשבר"ש ציין שבירושלמי מסכת ברכות (פ"ג ה"ח) מופיע שהטענה השניה היתה שהוא אינו אומר דברי הלכה בשמו, ולפנינו זה מוזכר בהמשך הסוגיא.
סה. יפה מראה (נרכות שם ד"ה מהו מיעבור).
סו. יפה מראה (נרכות שם).
סז. פסוק זה איוב אמרו על הימים שהיה בגדולתו, שכאשר היה מכין מושבו ברחוב היו הנערים נחבאים בראותם אותו מבשתם להתראות בפניו, והזקנים היו קמים מפניו ונשארו עומדים ולא מלאה אותם ליבם לשבת. רש"י ומצודת דוד (מיוכ כט ח).
סח. יפה מראה (שם) ומשנת אליהו. הרש"ס מציין שאע"פ שר"א פירש את איסור זה בכל ענין, הרי שר"י סבר שהאיסור הוא רק דרך שאלת שלום של אדם לחבירו ולא כששואל דרך כבוד, וכן כתב בפירוש תלמיד רשבר"ש. ובכך יתורץ מה ששאל היפה מראה מדוע מנהג זה היה רק בבבל ולא בארץ ישראל [עיין שם שתירץ בשני דרכים] ובזה יבואר שבני ארץ ישראל סברו כדעתו של ר"י.
סט. בשולי הגליון ציין שהגירסא הנכונה היא 'אמר ליה'.
ע. בפירוש תלמיד רשבר"ש פירש שהשאלה היא האם מותר לעשות צלם ולהעמידו בפני נחש חברבר כדי שיסבור שזהו אדם הצודה לו להורגו ויתיירא הנחש מכך ולא יזיק, גם ביאר שאיירי בנחש חברבר הכרוך על עקבו של אדם, והשאלה אם מותר לעשות צלם כדי שירד הנחש מהרגל ויכרך על הצלם. ולפי שני הפירושים השיבו ר"י שמותר כיון שאינו עושה כן לאלהות, וע"ש עוד.
עא. בפירוש ר' משולם גרס 'חרירא' ופירש שהוא נקרא כן לגנאי, ובתלמיד רשבר"ש גרס 'חוורוורא', וגם פירש שהוא לשון גנאי שמכנהו נחש, וברש"ס גרס 'ארורא' והוא לשון גנאי שארור הוא.
עב. פירוש ר' משולם ורש"ס. ובחרדים הוסיף שיפה עשה ר"א בכך שהטמין עצמו שמכיון שסבר שאסור לשאול בשלומך, הרי שאם יעבור לפניך בלי שאילת שלום נראה כמזלזל בכבודך.
עג. בבלי יבמות (לו:). וברש"ס הוסיף, 'ותניא האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ועל זה איקפד ר' יוחנן טובא, וזה אירע בפעם אחרת ולא עכשיו כשהיה נשען'.
עד. פירוש ר' משולם.

עקירה משום פסח לכך נשמיקה פסול: והוא שקרבה וכו'. ממתניתין קמי' הא לתמן מותר מזיר לנדבה דוקא שקרב החטאת לנסוף שהנזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשקרב החטאת לנסוף ה"ל מותר חטאת שהוא לנדבה: ה"ג אלו הן מעות שתומים כל שדמי חטאת. שמתו בעליהן היו מעורבות בהן ואפילו הפריטו בחייהן דמי חטאת מתוכן אפ"ה ה"ל כמעות שתומין וכאילו עדיין הן מעורבין בתוכו וילכו ליס המלח לא נהנין ולא מועלין ואפילו עדיין הן מעורבין בתוכו וילכו ליס המלח לא נהנין ולא מועלין והשאר רוצה להביא בהן עולה יביא שלמים יביא ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן כ"ה בתוספתא פ"ק דמעילה. וה"פ לתין מועלין במקצתן ללמד דמי שלמים ניתנו ותין מועלין בשלמים: ולא אמר אם מת יפלו לנדבה. כמותר חטאת

נוסחאות ישנות

ריב"ן

למעט והכא מת אמר מן לרבות אמר ר' מנא הכא נמי מן למעט מיעוט שאינו בא בן ג' שנים מיעוט שאינו בא נקבה וגבי מסם נמי מן למעט הוא שאינו בא אלא מן החילים בלבד. התיבון והא כתיב ומס מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה מעתה מותר הפסח בא עולה אמר ר' אין משון דבר שהוא לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משון דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה אמר ר' יוסי משון קדשים קלים לשם קדשים קלים ואין משון קדשים קלים לשם קדשי קדשים וכפ"ק דזבחים (דף ט.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מנין למותר הפסח שקרב שלמים שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר וכי פסח בא מן הבקר אלא מותרו בא לדבר הבא מן הבקר והייט שלמים: מותר נזירים. הפרים מעות לצורך נזירין ולא פי' למי [מותר לנזירים]: מותר שבועים. ולא פירש למי שיהא המותר לשבוין: [מותר שבוי]. לאותו שבוי דלנרכו נדר אפי' מס ישמרו: מותר המת. לתכריכין ולהוצאת קבורתו ליורשיו בפרק נגמר הדין (ד' מח) אבל ורבא פירשו טעמייהו דהני תנאי אבל מתרן לטעמיה דכ"ע הזמנה לאו מלתא היא מ"ק סבר כי מיבזו ליה יורשין אבל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא הלכך יהא מותר עד שיבא אליהו ור' נתן פשיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה נפש על קברו נפש פי' מצבה על קברו לזכר פלוני. ירושלמי גבו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו סבר ר' ירמיה למימר מותר המת ליורשיו ס"ל ר' אבי דתניא על ר"ח כר' ר' אלעזר כר' שאיל בשלומי דאמר רב אסי כר' ר"א דתניא מותר כר': (ד) ואזיל כר' שאיל בשלומי דאמר א"ל כר':

תקלין חדתין

וגם הסם לא השמיקה מכשרת אלא לאכילה דאל"ס אבל כל כמה דלא עקר ליה בשמיטה ולמי לשמו קאי כדאמר בפסחים: והוא שקרב חטאתו לבסוף. שהמזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשהקריב חטאתו לבסוף וכו' והוה מותר חטאת הוא דקאמר למותרו נדבה ואמתני' קאי: אפילו קרב שלמים לבסוף. כיון שכולן קדשנות נזיר הן והלכה למשה מסיני שקדשנות נזיר מותרן נדבה וכן הוא בנזיר כ"ט ב': ואפילו נפלה דמי חטאת מתוכו. כגון שנפרד כשיעור דמי חטאת: מעות שתומין הן. ויפלו לנדבה אלמא אע"ג שכבר הופרש מהן דמי חטאת כיון שהיה דמי חטאת מעורבין בהן כך נתקבלה ההלכה שיהא מותר נזיר נדבה בכל ענין שיהא מותר ה"ג אפילו קרב שלמים לבסוף שדמי חטאת כבר הופרש מהן מ"מ הוה מותר נדבה כיון שדמי חטאת היו מעורבין בהן כשר היתה ההלכה: והשאר יביא חציו לעולה בו'. אלמא אס הופרש מהן דמי חטאת ונשתרו דמי שלמים לבסוף מותרן קרב שלמים והייט כר"ח: שאין לך לחם. שלא מצינו שיהא לחם קרב בפני עצמו: שאין לך נזירות בלא לחם. דמתחילה כשקיבל נזירות על עצמו נתחייב להביא לחם משל עצמו: לפום בן. כמו לפיכך: סברין מימר. סברוה בני הישיבה לומר: הוא מותר מימות. קדשי קדשים אינן. וקדשי קדשים מותרן נדבה: אהן דאמרן. הא לאמרן דסובר ר"ח דמותר לחם דוקא הוא דירקב אבל מותר נאכים לא דקדשי קדשים הן: א"ל יפלו לנדבה. דשקלים לקדשי קדשים נתין: ר"א אומר יפלו לנדבה. ועשירית האיפה קדשי קדשים היא דכתיב בה מנחת:

הלכה ה מתני' מותר שבועים. אס גבו מדקה לעורך פדיון שבויה וניתותר ישמרוס עד שיפדו בהם שבויה נמותר: מותר עני. אס גבו מעות לקנות לו מלבוש ומותר נותנין המותר לאותו עני: מותר המתים. אס גבו מעות לעורך קבורת מת אס המותר לקבורת מתים אמרין אבל למת זה המותר ליורשיו דאמרי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו: יהא מונח עד שיבוא אליהו. מספקא ליה אי מחיל המת זילותיה לגבי יורשיו או לא מחיל הלכך יהא מונח: בונין לו נפש על קברו. פשיטא ליה לר' נתן דלא מחיל הלכך בונים לו מצבה על קברו מאותו מותר שכבר זכה בו המת: **גמ'** גבו לו. לגרבי המת שבאברו שאין לו לגרבי קבורה ונמצא אים לו: מותר המת ליורשיו: ולא זה למותר המת דמיא והרי הוא ליורשיו: הגע עצמך. אמור לנפשך דלא דמיין שהמותנין לא כיוצו אלא לזכות להמת וכיון אים לו לא זכה בו המת מעולס ואין יכול ליורשיו בו הלכך מחזירין אותו להמותנים אס אפשר או מניחין לעורך מתים אחרים: א"ל. ר' ירמיה בכעס על שהשיב על דבריו הלא אין אתה יודע אלא מה שאמרתי לך ודבר זה לא אמרתי לך ומנא לך להשיב: אין פודין שבוי בשבוי. אס גבו מעות לעורך שבוי אחר ואפילו השני עדיף מהראשון: ואין גובין טלית בטלית. אס גבו מעות לקנות בהן טלית זה אסור לשנותו לעורך שבוי אחר ואפילו השני עדיף מהראשון: ואין ממחין ביד הגנבים לקנות בהן טלית אחר: ואין מחזירין גזל בעדים. אס גבו מעות לקנות בהן בהמה לבעל הגזל ונמצאו העדים זוממין אין מחזירין הבהמה מפני שנראין כמוכרין לו: ואין מחזירין אבידה מפני תקנת השבים. אס מצא אבידה ונתייאש הבעלים ממנה ואין מחזירין אותה לו מפני תקנת השבים שלא יהו אחרים מוצאין אבידה ומחזירין אותה לבעליה ונמצא מפסיד את שלו: ואין מחזירין אבידה לנכרי. אס מצא אבידה של נכרי אין מחזירין אותה לו: ואין מחזירין אבידה לשומרה. אס מצא אבידה של ישראל ומצא שומר לאבידה אין מחזירין אותה לשומרה: ואין מחזירין אבידה לאפוטרופוס. אס מצא אבידה ומצא אפוטרופוס לאבידה אין מחזירין אותה לאפוטרופוס: ואין מחזירין אבידה לחרש שוטה וקטן. אס מצא אבידה ומצא חרש שוטה וקטן אין מחזירין אותה להם: ואין מחזירין אבידה לאשה. אס מצא אבידה ומצא אשה אין מחזירין אותה לה: ואין מחזירין אבידה לעבד. אס מצא אבידה ומצא עבד אין מחזירין אותה לו: ואין מחזירין אבידה לקטן. אס מצא אבידה ומצא קטן אין מחזירין אותה לו: ואין מחזירין אבידה לחבר. אס מצא אבידה ומצא חבר אין מחזירין אותה לו: ואין מחזירין אבידה לאוהבו. אס מצא אבידה ומצא אוהבו אין מחזירין אותה לו: ואין מחזירין אבידה לרבו. אס מצא אבידה ומצא רבו אין מחזירין אותה לו: ואין מחזירין אבידה לאביו. אס מצא אבידה ומצא אביו אין מחזירין אותה לו: ואין מחזירין אבידה לבנו. אס מצא אבידה ומצא בנו אין מחזירין אותה לו: ואין מחזירין אבידה לאביו ולרבו. אס מצא אבידה ומצא אביו ורבו אין מחזירין אותה לאביו ולרבו: ואין מחזירין אבידה לבנו ולרבו. אס מצא אבידה ומצא בנו ורבו אין מחזירין אותה לבנו ולרבו: ואין מחזירין אבידה לאביו ולבנו. אס מצא אבידה ומצא אביו ובנו אין מחזירין אותה לאביו ולבנו: ואין מחזירין אבידה לרבו ולבנו. אס מצא אבידה ומצא רבו ובנו אין מחזירין אותה לרבו ולבנו: ואין מחזירין אבידה לאביו ולרבו ולבנו. אס מצא אבידה ומצא אביו ורבו ובנו אין מחזירין אותה לאביו ולרבו ולבנו: ואין מחזירין אבידה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה. אס מצא אבידה ומצא אביו ורבו ובנו ואשה אין מחזירין אותה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה: ואין מחזירין אבידה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד. אס מצא אבידה ומצא אביו ורבו ובנו ואשה ועבד אין מחזירין אותה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד: ואין מחזירין אבידה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן. אס מצא אבידה ומצא אביו ורבו ובנו ואשה ועבד וקטן אין מחזירין אותה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן: ואין מחזירין אבידה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר. אס מצא אבידה ומצא אביו ורבו ובנו ואשה ועבד וקטן וחבר אין מחזירין אותה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר: ואין מחזירין אבידה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו. אס מצא אבידה ומצא אביו ורבו ובנו ואשה ועבד וקטן וחבר ואוהבו אין מחזירין אותה לאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו: ואין מחזירין אבידה לרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו. אס מצא אבידה ומצא רבו ובנו ואשה ועבד וקטן וחבר ואוהבו ואביו אין מחזירין אותה לרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו: ואין מחזירין אבידה לבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו. אס מצא אבידה ומצא בנו ואשה ועבד וקטן וחבר ואוהבו ואביו ורבו אין מחזירין אותה לבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו: ואין מחזירין אבידה לאשה ולעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו. אס מצא אבידה ומצא אשה ועבד וקטן וחבר ואוהבו ואביו ורבו ובנו אין מחזירין אותה לאשה ולעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו: ואין מחזירין אבידה לעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו ולאשה. אס מצא אבידה ומצא עבד וקטן וחבר ואוהבו ואביו ורבו ובנו ואשה אין מחזירין אותה לעבד ולקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו ולאשה: ואין מחזירין אבידה לקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד. אס מצא אבידה ומצא קטן וחבר ואוהבו ואביו ורבו ובנו ואשה ועבד אין מחזירין אותה לקטן ולחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד: ואין מחזירין אבידה לחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן. אס מצא אבידה ומצא חבר ואוהבו ואביו ורבו ובנו ואשה ועבד וקטן אין מחזירין אותה לחבר ולאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן: ואין מחזירין אבידה לאוהבו ולאביו ולרבו ולבנו ולאשה ולעבד ולקטן ולחבר. אס מצא אבידה ומצא אוהבו ואביו ורבו ובנו ואשה ועבד וקטן וחבר אין מחזירין אותה לאוהבו ול

ז. [ד]

טַרְסְיִים - צורפי נחושת[עה], שנחלקו שם בדבר הלכה[עו] **בְּגֶנֶר** - יתד שתוחבים אותו בחור שבאסקופת הדלת כדי לנעול את הדלת[עז], **שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְטְרָא** - שראשו עבה ועגול כמין רימון וראוי הוא לטחון בו שומים ופלפלים[עח], **שֶׁנֶּחְלְקוּ**

19/06/2018 אהח
אוצר החכמה

עה. **ר"ש** (סנה מז. ד"ה טרסיים), וראה בתוספות (חולין נז: ד"ה מטלית) שכתב דמסתמא מפני שצורפי נחושת מזוהמים כבורסקי היה להם בית הכנסת בפני עצמם, ועיין שם עוד שכתב ש'טרסיים' הוא שם של אומה שיש לה לשון בפני עצמה.

עו. **פירוש** ר' משולם.

עז. **ר"ש** (ערובין קג: ד"ה נגר).

עח. **רע"ב** (ערובין פ"י מ"י).

עקירה משום פסח לכך נשמיקה פסול: והוא שקרבה וכו'. ממתניתין קמי' הא למתן מותר נזיר לנדבה דוקא שקרב החטאת לנסוף שהנזיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשקרב החטאת לנסוף ר"ל מותר חטאת שהוא לנדבה: ר"ג אלו הן מעות שתומים כל שדמי חטאת. שמתו בעליהן היו מעורבות בהן ואפילו הפריטו בחייהן דמי חטאת מתוכן אפ"ה ר"ל כמעות שתומין וכאילו עדיין הן מעורבין במותו וילכו ליס המלח לא נהנין ולא מועלים והשאר רוצה להביא בהן עולה יביא שלמים יביא ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן כ"ה בתוספתא פ"ק דמעילה. וה"פ לחין מועלין במקצתן ללמוד דמי שלמים ניהנו וחין מועלין בשלמים: ולא אמר אם מת יפלו לנדבה. כמותר חטאת

ריב"ן

למעט והכא מת אמר מן לרבות אמר ר' מנא הכא נמי מן למעט מיעוט שאינו בא בן ג' שנים מיעוט שאינו בא נקבה וגבי חטא נמי מן למעט הוא שאינו בא אלא מן החילים בלבד. התיבון והא כתיב ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה מעתה מותר הפסח בא עולה אמר ר' אבין משום דבר שהוא לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משום דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה אמר ר' יוסי משום קדשים קלים לחם קדשים קלים ואין משום קדשים קלים לחם קדשי קדשים וכפ"ק דזבחים (דף ט.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מנין למותר הפסח שקרב שלמים שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר וכי פסח בא מן הבקר אלא מותרו בא לדבר הבא מן הבקר והיינו שלמים: מותר נזירים. הפרים מעות לצורך נזירין ולא פי' למי [מותר לנזירים]: מותר שבועים. ולא פירש למי שיהא המותר לחדון: [מותר שבוי]. לאותו שבוי דלגרכו נדר אפי' אם ישתלרו: מותר המת. לתכריכין ולהוללת קבורתו ליורשיו בפרק נגמר הדין (ד' מח) אבל ורבא פירשו טעמייהו דהני תנאי אבל מתרן לטעמיה דכ"ע הזמנה לאו מלתא היא מ"ק סבר כי מיבזו ליה יורשין אחיל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא הלכך יהא מותר עד שיבא אליהו ור' נתן פסיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה נפש על קברו נפש פי' מצבה על קברו לזכר פלוני. ירושלמי גבו בחזקת שאין לו ונמצא שים לו סבר ר' ירמיה למימר מותר המת ליורשיו ס"ל ר' אבי דאמר מותר המת לבעלים הגע עצמך דלא כוונו אלא ליה ואינו חייב ליתן ופטור מנדרו מיכן הוכיח אם נדר לצדקה לאחר ונמצא שהוא רמאי ויש לו אינו חייב ליתן לו:

תקלין חדתין

וגם בבבא לא השמיענו אלא לאחיה דשל"ש אבל כל כמה דלא עקר ליה בשחיטה ודאי לשמו קאי כדאמר בפסחים: והוא שקרב חטאתו לבסוף. שהשוה בג' בהמות חטאת ועולה ושלמים וכשקרב החטאת לבסוף ר"ל מותר חטאת שהוא לנדבה: ר"ג אלו הן מעות שתומים כל שדמי חטאת. שמתו בעליהן היו מעורבות בהן ואפילו הפריטו בחייהן דמי חטאת מתוכן אפ"ה ר"ל כמעות שתומין וכאילו עדיין הן מעורבין במותו וילכו ליס המלח לא נהנין ולא מועלים והשאר רוצה להביא בהן עולה יביא שלמים יביא ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן כ"ה בתוספתא פ"ק דמעילה. וה"פ לחין מועלין במקצתן ללמוד דמי שלמים ניהנו וחין מועלין בשלמים: ולא אמר אם מת יפלו לנדבה. כמותר חטאת והיינו כרב חסדא: שאין לך לחם וכו'. שלא מצינו שיהא לחם קרב בפני עצמו: שאין לך נזירות באה בלא לחם. דמתחלה כשקיבל נזירות על עצמו נתחייב להביא לחם משל עצמו: לפום בן. כמו לפיכך: סברין מימר. סברוה בני הישיבה לומר מותר היינו מותר לחמו היינו מותר נסכיו דשניהן ירקנו: קדשי קדשים אינון. וקדשי קדשים מותרן נדבה: אהן דאמרן. הא לחמרן דסובר ר"ח דמותר לחם דוקא הוא דירקב אבל מותר נסכים לא דקדשי קדשים הן: א"ל יפלו לנדבה. דשקלים לקדשי קדשים נחין: ר"א אומר יפלו לנדבה. ועשירית האיפה קדשי קדשים היא דכתיב בה מנחת:

הלכה ה מתני' מותר שבועים. אם גבו מדקה לעורך פדיון שבוים ונימותר ישמרוס עד שיפדו בהם שבוים אחרים אבל אם פירשו לשבוי זה זכה אותו השבוי בשותר: מותר עני. אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונשותר נותנין השותר לאותו עני: מותר המתים. אם גבו מעות לעורך קבורת מת אם אמס השותר לקבורת מתים אחרים אבל למת זה השותר ליורשיו דאמרוי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו: יהא מונח עד שיבוא אליהו. מספקא ליה לי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו או לא הלכך יהא מונח: בונין לו נפש על קברו. פשיטא ליה לר' נתן דלא אחיל הלכך בונים לו אצבה על אחורו מותר שכבר זכה בו המת: **גמ'** גבו לו. לגרכי המת שאמרו שאין לו לרכי קבורה ונמצא שים לו: מותר המת ליורשיו. ולא זה למותר המת דמיא והרי הוא ליורשיו: הגע עצמך. אמור לנפסך דלא לשמין שהנותנין לא כיונו אלא לזכות להמת וכיון שים לו לא זכה בו המת מעולס ואין יכולין ליורשיו בו הלכך אחיזין אותו להנותנים אם אפסר או מניחין לעורך אחרים: **הלכה ה מתני'** מותר שבועים לשבוים מותר שבוי לאותו שבוי מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו רמ"א מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו: **גמ'** [ג] גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מימר מותר המת ליורשיו אמר ליה רבי אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כוונו אלא ליה אמר ליה אנא לא אמרית את מנן לך תני בשם רבי נתן מותר המת יבנה לו נפש על קברו ויעשה לו זילוף על גבי מטתו תני[ז] אין פודין שבוי בשבוי ואין גובין טלית בטלית [ז]ואין ממחין ביד פרנסים לכך תני[ח] רשב"ג אומר [ג] [ח]אין עושין נפשות לצדיקי דבריהם הן הן זכרונן רבי[ט] יוחנן הוה מסמיך [י] ואזל עאל ר' חייא בר אבא והיה רבי אליעזר חמי ליה ומטמר ליה מקמיה ואמר הלין תרתי מלייהו הדין בבלאה עביד ביה חדא דלא שאיל בשלומיה וחדא מיטמר א"ל רבי יעקב בר אידי כך נהיגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה דאינון נהגון ומקיימין [א] ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו אמר *להו מהו ליה למיעבר [ה] קמי דאדורא צלמי א"ל מה את פליג ליה יקר עבור קמוהי וסמי עינוי א"ל יאות ר' אליעזר עביד דלא עבר קמך ועוד[ו] עביד הא בבלאה דלא אמר שמעתא משמיה ונכנסו לפניו רבי אמי ור' אסי אמרו לו ר' [ז] כך היה מעשה בבית הכנסת של טרסיים בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו רבי

אמר והוא שקרבה חטאתו בסוף אבל אי קרבו שלמים בסוף מותרן שלמים א"ר זעירא [א]אפילו קרבו שלמים לבסוף הלכה[ט] [ואז] אחת היא בנזיר שתהיה מותרה נדבה מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין מתניתא מסייעא לרבי זעירא (אפילו) אלו הן מעות סתומין כל שדמי חטאת [ב] מיתות מעורבות בהן ואפי' הפריש דמי חטאת * מיתות מתוכה מעות סתומין הן מתניתא מסייעא לרב חסדא [ב] אלו[ג] [ט] לחטאתי [ב]והשאר לשאר נזירותי ומת [ג]מועלין בכולן ואין מועלין במקצתן ולא אמר אם מת יפלו לנדבה רב חסדא אמר [ד]מותר לחמו של נזיר יורקב א"ר יוסי ויאות להקריבו בפני עצמו אין את יכול שאין לך לחם קרב לעצמו להקריבו עם נזירות אחרת אין את יכול שאין לך נזירות באה בלא לחם לפום כן צריך מימר מותר לחמו של נזיר יורקב סברין מימר הוא לחמו הוא מותר נסכיו [א] אמר רבי יוסי בר רבי בון מותר נסכיו קדשי קדשים אינון [ה]ויפלו לנדבה [ו]ז על דעתיה דרבי יוסי [ה] בר רבי בון שמואל אליבא דרב חסדא במותר [ג] נסכים ורבי חייא (חסדא) ורבי אלעזר שלשתן אמרו דבר אחד רבי חייא (חסדא) אהן דאמרן שמואל דאמר רבי יוסי עד דאנא תמן שמעית קל רבי יהודה שאיל לשמואל הפריש שקלו ומת א"ל יפלו לנדבה [ה]ז רבי אלעזר אומר מותר עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר יוליכם לים המלח רבי אלעזר אומר יפלו לנדבה:

הלכה ה מתני' [ו]מותר שבועים לשבוים מותר שבוי לאותו שבוי מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני מותר [ג] המתים למתים מותר המת ליורשיו רמ"א מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו: **גמ'** [ג] גבו לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מימר מותר המת ליורשיו אמר ליה רבי אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כוונו אלא ליה אמר ליה אנא לא אמרית את מנן לך תני בשם רבי נתן מותר המת יבנה לו נפש על קברו ויעשה לו זילוף על גבי מטתו תני[ז] אין פודין שבוי בשבוי ואין גובין טלית בטלית [ז]ואין ממחין ביד פרנסים לכך תני[ח] רשב"ג אומר [ג] [ח]אין עושין נפשות לצדיקי דבריהם הן הן זכרונן רבי[ט] יוחנן הוה מסמיך [י] ואזל עאל ר' חייא בר אבא והיה רבי אליעזר חמי ליה ומטמר ליה מקמיה ואמר הלין תרתי מלייהו הדין בבלאה עביד ביה חדא דלא שאיל בשלומיה וחדא מיטמר א"ל רבי יעקב בר אידי כך נהיגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה דאינון נהגון ומקיימין [א] ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו אמר *להו מהו ליה למיעבר [ה] קמי דאדורא צלמי א"ל מה את פליג ליה יקר עבור קמוהי וסמי עינוי א"ל יאות ר' אליעזר עביד דלא עבר קמך ועוד[ו] עביד הא בבלאה דלא אמר שמעתא משמיה ונכנסו לפניו רבי אמי ור' אסי אמרו לו ר' [ז] כך היה מעשה בבית הכנסת של טרסיים בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו רבי

משנת אליהו

ע"פ מ"ש הרמב"ם פ"ו מהל' מעה"ק הלכה עשירית הפסח אין בא אלא מן הצאן אבל לא מן הבקר ומפסח מיעו בא מן הכבשים ומן העזים. ובק"ע נדמק בסוגיא זו לפרש מ"ש הרי עולה כו' הרי פסח כו' בדרך דמוק בחמש: **ה"ג** אלו הן מעות סתומין כל שדמי חטאות משורבין בהן אפי' נפלה בו'. עיין בזבח כ"ו ע"ב ועיין תוס' ד"ה כאן בברייתא היא דלא כרבא בגבלי שם ובברייתא זו ליתא שם לא בתוספתא דזבח ודמעילה שלפנינו: **ה"ג** אלו לחטאות בה. עי' תוס' שם ד"ה תניא כו':

הלכה ה גבו לו בחזקת שאינו וכו'. שלא מן הכבשים דממעטו עזים דכתיב ומן הצאן קרבנו מן הכבשים או מ

מסורת הש"ס

א) שבת פ"ק הל"ג וקדושין פ"ק הל"ז: ב) ירושלמי נרכות פ"ג הל"ג ור"ה פ"ג הל"ג ומו"ק פרק ג הל"ז ודברים רבה פ"ד: ג) סוכה מט ב: ד) (נכורות מו ע"ב): ה) שם נח ב:

עין משפט
נר מצוה

א א מיי' פרק ב משקלים הל"ה:
ב ב מיי' פרק ז מנכורות הל"ח:
ג ג מיי' פ"ד מיו"ט הלכה כ"ו ופ"ג מהגיגה הלכה ט:
ד ד מיי' פרק ז מנכורות הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) רב גדיל אמר כו': (ב) פלגא בל' יום כו': (ג) ר' תנחם בר חייא כדי כו': (ד) עובר תמן כו':

הגהות הגר"א

[א] ג"ל אף דוד: [ב] ג"ל מה כתיב והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך וכו': [ג] מלת צבור מיותר וג"ל אלא להקריב קרבנות וכו':

ציון ירושלים

כל המשהה טבלו עובר בבל תאחר. עי' רמב"ם פרק יד ממעה"ק ה"ג שכתב משם מעשרות ולא הזכיר מעשר בהמה. ועי' תוס' ר"ה דף ד ד"ה למעשרות ה"ם תרומה וביכורים:

גליון הש"ס

[ו] עי' נתוס' ר"ה דף ד ע"ב ד"ה ומעשרות וע"ע שלא הביאו דברי הירושל' ובביאור דברי הירוש' עיין ק"ע שפירשו למוק ונלחה דר"י בא ליתן טעם למאי קאבעו זמן ט"ו יום קודם החג דלכל הטעמים שנאמרו בזה היה מקום להקדים הזמן או לאחרו מיום ימים. ולזה בא ר"י לייצב דבאמת הדבר קשה הרי הגולדים אחר פרס החג עובר על ב"ת ועכ"פ על עשה ובאת שמה ועי' בט"ז בר"ה דף ד' אמנם הדבר נכון דהרי אמרו בתענית דף י' ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבירגלו לנהר פרת. ות"ל כיון שאותן שיבואו מנהר פרת לירושלים נמשך הליכתן ט"ו יום דהיינו פרס אהח"ת 19/06/2018 עוברין על הגולדים אח"כ כיון שאין יכולין להביאן עמהם ולכך קבעו חז"ל זמן זה שהוא זמן קבוע לכל וכשם שלזה אין עוברין כך כל ישראל אין עוברין מפ"כ אם היו מקדימין או היו עוברין על הגולד' לאח"כ וגם אם יקדמו לא יוכלו להביא הבאים מרחוק ט"ו יום מירושלים וזהו דבשביל ר' יוסף לומר דבשביל ההמתנה טבלו עובר בב"ת לכך קבעו זמן זה ו"ב:

תורה אור השלם

א) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת משֶׁה עַבְדּוֹ כֵּן צִוָּה משֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת משֶׁה: [יהושע יא, טו]

ב) אֲגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶלָה:
[תהלים סא, ה]

ג) וְחִבְּךָ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים יְשֵׁנִים: [שיר השירים ז, י] ד) אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ אַךְ הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר וְלֹא יֵדַע מִי אֹסְפָם: [תהלים לט, ז] ה) רָב אָדָם יִקָּרֵא אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא: [משלי כ, ו] ו) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שַׂמַּחְתִּי בְאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: [תהלים קכב, א] ז) כִּי יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימֹתִי אֶת זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ וַהֲכִינֹתִי אֶת מַמְלַכְתּוֹ: [שמואל ב' ז, יב] ח) עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיְיָ מִזָּבַח: [משלי כא, ג]

נוסחאות ישנות

רבי אליעזר ורבי יוסי עד שקרעו ס"ת בחמתן קרעו ס"ד אלא שנקרע ספר תורה והיה שם זקן א' ורבי יוסי בן קסמא שמו אמר תמיהני אם לא הוה בהכ"נ זה בית ע"ז וחזר ואמר הכדין מחבריה נכנם לפניו רבי יעקב בר אידי א"ל כתיב [א] כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וגו' וכי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש היה אומר כך אמר משה אלא יהושע יושב ודורש ויודעין הכל שהתורה של משה היא אף אתה אליעזר יושב ודורש והכל יודעין שהתורה שלך היא אמר להן מפני מה אין אתן יודעין לרצות כבן אידי חבירנו ורבי יוחנן מאי כולי האי דבעי דימרון שמעתא משמיה [ב] דאף דוד ביקש עליה רחמים שנאמר [ב] אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקים לעולמים אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אזכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר שנאמר [ג] וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים מה כומר של ענבים זה כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרין דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר מה הנאה לו בר נזירא אמר כהדין דשתי חמיר עתיק (אע"ג דלית ליה) אע"ג דשתי ליה טעמא בפומא. [א] רב [ד] גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו שנאמר [ד] אך בצלם יתהלך איש כתיב [ה] רב אדם יקרא איש חסדו זה שאר כל אדם [ה] ואיש אמונים מי ימצא זה רבי זעירא דא"ר זעירא *ליתנן צריכין חששין לשמעתיה דרב ששת דהוא גברא מפתחא אמר ליה ר' זעירא לרבי אסי חכים רבי לבר פתייא דאת אמר שמעתא משמיה אמר ליה ר"י אמרה משמיה א"ל ר' זעירא לר' אסי חכים ר' לרב דאת אמר שמעתא משמיה א"ל ר' אדא בר אהבה אמרה משמיה אין דור שאין בו ליצנין כדורו של דוד מה היו פרוצי הדור עושין היו הולכין אצל חלונותיו של דוד אומרין לו דוד דוד אימתי יבנה בהמ"ק אימתי בית ה' נלך והיה דוד אומר אע"פ שמתכוונין להכעיסני יבא עלי אם לא הייתי שמח בדבריהם דכתיב [ו] שמחתי באומרים לי בית ה' נלך [ו-ז *] [ז] והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך אמר [ח] לו הקב"ה לדוד ימים שלמים אני מונה לך ולא ימים חסרים כלום שלמה בנך יבנה בה"מ אלא להקריב [ט] קרבנות ציבור חביב [ג] עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבן שנא' [ח] עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח:

הדרן עלך מצרפין שקלים

הלכה א מתני' [א] בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח בפרום העצרת בפרום החג [ב] והם [ד] גרנות של מעשר בהמה דברי ר"ע בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר ובאחד בסיון ובעשרים ותשעה באב ר' לעזר ור"ש אומרים בא' בניסן בא' בסיון בכ"ט באלול ולמה אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יו"ט [ג] ואי אפשר לעשר ביו"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול: **גמ'** א"ר אבהו כל הן דתנינן פרם פלגא [ב] פלגא דל' יום קודם למועד שדורשים בהלכותיו: והן גרנות וכו': א"ר יוחנן מפני שהן פרקי לידה ר' אחא [ג] ור' תנחום בר חייה בשם ריב"ל כדי [ד] שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים א"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסה כל [ה] המשהה טבלו [ו] עובר בבל תאחר תמן

*) מלת ודיה ליתא במקרא.

ריבב"ן

מתני' בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. מהלה היו מניחין השקלים בשופרות שהיו במקדש כדתנן בפרקין לעיל ומתלאו השופרות מניחין כל הכסף בלשכה וגג' פרקים הללו תורמין גג' קופות וכל קופה מחזקת ג' סלין והיא נקראת תרומה: **בפרום הפסח.** ירושלמי מ"ר מהכו כל הן דתנינן פרם פלגא דהיינו ט"ו יום קודם לפסח שהן מלי מל' יום שדורשין בהלכות פסח קודם לפסח והן גרנות למעשר בהמה שמתחייב בעשרה בגורן כתבואה שמתחייבה בגורן כתרומה למחר מעשה כרי. ירושלמי מ"ר יוחנן מפני שהם פרקי לידה יש מהן שמכירות סמוך לפסח ויש מהן שמחוסרות מחר פסח ר' מחר ור' תנחום בשם ריב"ל כדי שתהא הבהמה מצויה לעולי רגלים. ומ"ר מהכו כל הן דתנינן פרם פלגא ט"ו יום קודם לרגל מפני שהן פרקי לידה ר' אחא ור' תנחום בר חייה בשם ריב"ל כדי שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים א"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסה כל המשהה טבלו עובר בבל תאחר. בכ"ט באב. בן עזאי אומר. דהמר החלולים מתעשרין לעצמן דמספקא ליה מי אחד בחלול ר"ה למעשר בהמה מי אחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה ופריך ליעשרינהו ביום ל' בחב זמנין דמחסרי ליה לחב ובעינן למעבד היכירא לחדם ולימן כדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וכו' שנה שנה כל אחד ואחד בתוך שנתו ר' אלעזר ור"ש אומרים בתחד בניסן דס"ל כרשב"ג דאמר שמי שבתות דורשין קודם לרגל בל' בניסן כדאמר בן עזאי לעיל. בכ"ט בחלול ר' אלעזר ור"ש לטעמיה דאמרי בתחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה. ומ"ר לעשר ביו"ט. ופריך ליה דבעינן למיעבד היכרא לחדם ולימן חדא ועוד קאמר חדא דבעינן למיעבד היכרא לחדם ולימן ועוד מפני שהוא יו"ט ות"ר לעשר ביו"ט מ"ט [מסוס] סקרתא שלוטא בעשירי ברחם הכבש ותסור לנטוע ביו"ט וקשה בלח"ה נמי מין מעשרי ביו"ט דתנן בגיזה בפ' בתרא מין מקדימין וכו' ויש לתרץ הוא דזמנן קבוע הוא מותר לעשר בשבת דאמר ר' יוחנן מקדימין אחד את פסחו בשבת ומגיגתו ביו"ט ומפרש טעם לפי שקבוע

תקלין חדתין

שוס מחלקו בו ר"ח ור"י אם מותר לנטלטלו בשבת לנעול בו את הלשכה כיון שיש מורת כלי עליו: קרעו. משמע בכוונה: נקרע. משמע ממילא: בהכ"נ זה ע"ז. משום כל הכותם כחלו ע"ז: הכדין בחברי. כלומר מה שתירא כך מחבריה הוא לתירא ומתי מדמית לה שמי כותם על ר"ח שהוא תלמידי: נכנם לפניו ר"י בר"א. ג"כ לפיקו: מאי כולי האי. למה הקפיד כ"כ על ר"ח שיאמר דבר משמיה ומשני אף דוד נקט עליה לחמים: וכי עלתה ע"ד של דוד שיהא חי וקיים לעולמים. והלא כבר נגזרה מיתה לבני אדם הלמטן: בבכ"נ ובבמ"ד. נבכ"נ יאמרו תהלותיו ותפילותיו ובבמ"ד יאמרו דבר הלכה משמו והייט עולמים דתפלה חיי שעה ותורה חיי עולם והס נגד עוה"ז ועוה"ב: רוחשות. שאור התורה היולא מפי האומר מתקשר בהשתרת נפשו ולכן רומשות שמגיע בשורש שכתה ממנו ככומר של ענבים: קונדיטין. יין עם דבש: חמר עתיק. יין ישן: דהוא גברא מפתחא. קגי נהור ושמע לא דקדק יפה דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך וחמרו בגמ' הפי למחדדנה למזיחים לר"מ מאחורי כו': חכים רבי. וכי מכיר אתה לומו: ר"י. שהוא ילים חמונים: אין דור. מימי לתירי לעיל מדוד מייתי ליה הכא: אימתי יבנה. והס ילעו מה שאמר הס"י לדוד אתה לא תבנה הבית: יבא. לשון שבועה: כי ימלאו וגו'. מייתי לה הכא למדרש אף שהיה דוד שתה כ"כ בבנין בהמ"ק אף שיתות מ"מ הקדוש ברוך הוא לא עשה כן אלא מלא את ימיו:

הדרן עלך פרק מצרפין שקלים

בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. שהיו מונחים שה כל השקלים: **בפרום.** מפרש בגמ': והן גרנות למעשר בהמה. שאלו הזמנים קבעו חכמים למעשר הבהמות שנולדו לאחוך בחלילה עד שיעשר וכפ"ג דבכורות מפרש חמתי קרי לי' גורן אצל קודס הפרק מותר לאחול לע"פ שלא עשר וטעמא מפרש בגמ': בן עזאי אומר כו'. פלוגתייהו מפרש בגמ': **גמ'** פרקי לידה. הבכורות יולדות לפני הפסח והמחוסרות קודס עלרת ויש שאין יולדות עד בין עלרת לחג וכנגדם תקנו חכמים שלשה זמנים למעשר בהמה: כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים. לכיון דאין גורן מעשר בהמה עד פרום הרגלים ומשהי אינשי בהמתן עד פרום קודס לפסח שהן גרנות מלויות לעולי רגלים ליקח מהן בין לחלילה בין לקרבנות: **בל תאחר.**

סגס

משנת אליהו

י"ל סי' רמ"ב סעיף ט"ז ג' דעות. ודבינו הגאון כתב להשוות ירושלמי ובבלי והביא מירושלמי רלוה להיפך דהא קפיד ר"י וכי לא ידע הבריית וגם ריב"ג לא הביא לו מבריית אלא ג"ל חינון משמע חינון לכך ומצד המנהג ומ"ם בשבת פ"ט בלוס יש עבד יש לחלק בין עבד לתלמיד כמ"ש בהגמי"י שם: **הדרן עלך מצרפין שקלים**

רַבִּי אֶלְיעֶזֶר וְרַבִּי יוֹסֵי האם מותר לטלטלו כדי לנעול בו את הדלת, והיה רבי אליעזר אוסר ורבי יוסי מתיר כיון שתורת כלי עליו שהרי ראוי לדוך ולטחון בו, כפי ששנינו בסוף מסכת עירובין (קמ:), ונתלהט הויכוח עַד שֶׁקָּרְעוּ סֵפֶר תּוֹרָה בַּחֲמָתָן - בכעסם.

שואלת הגמרא, קָרְעוּ שמשמע בכוונה[א] סָלְקָא דַּעְתָּךְ - וכי יעלה על הדעת שיקרעו ספר תורה בכוונה תחילה. מתרצת הגמרא, אֶלָּא צריך לומר שֶׁנִּקְרַע סֵפֶר תּוֹרָה[ב], והיינו שהביאו ספר תורה כדי להביא ראיות לכאן ולכאן[ג], ובכעסם היה כל אחד מושך הספר תורה לצד שלו עד שנקרע[ד]. וְהָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא[ה] שְׁמוֹ. אָמַר על כך רבי יוסי בן קסמא, תְּמִיהֵנִי אִם לֹא הָיָה בֵּית הַכְּנֶסֶת זֶה בֵּית עֲבוֹדָה זָרָה - תמה אני אם לא יענשו על כעסם זה בכך שיעלה בגורל בית כנסת זה של טרסיים להפוך להיות בית עבודה זרה, ואכן כך עלה בגורלו[ו].

סיימו רבי אמי ורבי אסי ואמרו לרבי יוחנן, שממעשה זה אנו רואים את חומרת איסור הכעס, עד כדי כך שעלה בגורל בית הכנסת להיות בי[אוצר החכמה]דה זרה, ולכן ראוי לו לרבי יוחנן למנוע עצמו מלכעוס על רבי אליעזר[ז]. וְחָזַר - החזיר רבי יוחנן את פניו מהם וכעס עוד יותר וְאָמַר להם, הֲכִדֵּין מְחַבְּרִיהּ - הגם רבי אליעזר מחברי הוא[ח], וכי חבר אתם עושים אותו לי[ט], שרבי אליעזר ורבי יוסי היו חברים זה לזה ולא היה להם לכעוס אחד על חבירו, אבל על רבי אליעזר שהוא תלמידי מותר לי לכעוס כיון שעשה שלא כהוגן[י].

נִכְנַס לְפָנָיו - לפני רבי יוחנן, רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי כדי לפייסו. אָמַר לֵיהּ רבי יעקב לרבי יוחנן, כְּתִיב (יהושע יא טו) 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ כֵּן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וגו' וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה', והעיד עליו הפסוק שכל דבריו של יהושע היו מפיו של משה, ואפילו מה שלא פירש שהם בשמו של משה אלא בסתמא[19/06/2018] אמרו, שהרי וְכִי יתכן לומר שעל כָּל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר שֶׁהָיָה יְהוֹשֻׁעַ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ הָיָה אוֹמֵר כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, להודיע שלא מדעתו אומר כן[יא], אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְיוֹדְעִין הַכֹּל שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁל מֹשֶׁה הִיא ולפיכך לא היה צריך לומר משמו. סיים רבי יעקב ואמר, אַף אַתָּה רבי יוחנן כן, שתלמידך רבי אֶלְיעֶזֶר יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַתּוֹרָה שהוא אומר שֶׁלְּךָ הִיא ומפיך שמע כן, ולכן אינו צריך לומר זאת בשמך. אָמַר לָהֶן רבי יוחנן לרבי אמי ורבי אסי, מִפְּנֵי מָה אֵין אַתֶּן יוֹדְעִין לְרַצּוֹת - לפייס[יב] כְּבֶן אִידִי חֲבֵירֵנוּ.

הגמרא מבררת מדוע הקפיד רבי יוחנן שיאמר רבי אליעזר משמו: שואלת הגמרא, וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי כּוֹלֵּי הַאי - מדוע הקפיד כל כך[יג] דְּבָעֵי דְּיִמְרוֹן שְׁמַעְתָּא מִשְּׁמֵיהּ - שרצה שיאמר רבי אליעזר בשמו את מה ששמע ממנו בדברי תורה, והרי לכאורה זה נראה כיוהרא[יד].

מתרצת הגמרא, שכן מצאנו שיש ענין בדבר[טו], דְּאַף דָּוִד המלך בִּיקֵּשׁ עָלֶיהָ רַחֲמִים שיאמרו דברי תורה בשמו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה ה) 'אֲגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶּלָה', וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד שֶׁיִּהְא חַי וְקַיָּם לָעוֹלָמִים[טז], ואם כן מהו שביקש 'אֲגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים'[יז], אֶלָּא כָּךְ אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תפילתי ובקשתי שֶׁאִזְכֶּה שֶׁיִּהְיוּ דְבָרַי נֶאֱמָרִין על שמיי[יח] בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת ובכך יחשב שאני חי וקים לעולמים[יט], שהרי כך שִׁמְעוֹן בֶּן נְזִירָא בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאוֹמְרִים דְּבַר הֲלָכָה מִפִּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, שְׂפָתָיו רוֹחֲשׁוֹת - נעות[כ] עִמּוֹ בַּקֶּבֶר, ובכך שיהיו שפתיו מרחשות בקבר הרי הוא כאילו חי לעולם[כא]. ונלמד מכך שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ז י) 'וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב וגו' הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים', והמשיל הכתוב את שפתי הישנים ליין הטוב לומר לך מַה כּוֹמֶר שֶׁל עֲנָבִים זֶה - כלי מיוחד של ענבים לחים[כב] כֵּיוָן שֶׁמְּנִיחַ אָדָם אֶצְבָּעוֹ עָלָיו הרי שבגלל דוחק האצבע[כג] מִיָּד היין הַטּוֹבֵב - רוחש ונע ויוצא למעלה, אַף שִׂפְתוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים כן הוא שֶׁכֵּיוָן שֶׁאוֹמְרִין דְּבַר הֲלָכָה מִפִּיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים שִׂפְתוֹתֵיהֶן מְרַחֲשׁוֹת עִמָּהֶן בַּקֶּבֶר. ואף שענין זה הוא כשהצדיק כבר אינו בעולם, מכל מקום הקפיד רבי יוחנן שכבר בחייו יאמרו בשמו, כי אם בחייו לא יזכירו את שמועותיו בשמו כל שכן לאחר מותו[כד].

הגמרא מבררת מדוע רוצים הצדיקים שיאמרו דבר הלכה משמם: שואלת הגמרא, אמנם ראינו שיש ענין שיאמרו השמועות בשם אומרם, אך עדיין צריכים אנו לדעת מָה הֲנָאָה ותועלת[כה] יש לוֹ לצדיק בכך[כו]. מבארת הגמרא על פי תחילת הפסוק 'וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב'[כז], בַּר נְזִירָא אָמַר, משול הצדיק באותה שעה שנאמרת השמועה בשמו כְּהָדֵין דְּשָׁתֵי קוֹנְדִיטוֹן - כאדם השותה יין מבושל בבשמים[כח] ויש בו יין דבש ופלפלים[כט]. רַבִּי יִצְחָק אָמַר להמשילו בענין אחר, שהצדיק באותה שעה שנאמרת השמועה בשמו הרי הוא כְּהָדֵין דְּשָׁתֵי חֲמִיר עַתִּיק - כאדם השותה יין ישן שהוא עז בטעמו וריחו[ל], אַף עַל גַּב דְּשָׁתֵי לֵיהּ - שגם זמן מרובה לאחר השתייה עדיין קיים טַעֲמָא בְּפוּמָא - הטעם המשובח בפיו של השותה[לא].

א. **תוספות** (יבמות נו: ד"ה קרעו).
ב. **בבלי** (יבמות נו:) הגירסא כאן 'שנקרע ס"ת בחמתן', והרש"ס כאן הביא הגירסא בשינוי אות 'שנקרע ס"ת מחמתן', ויתכן שיש חילוק גדול ביניהם, כי אם הכוונה שנקרע בשוגג, הרי שאין זה 'בחמתן' בגלל כעסם אלא 'מחמתן' בגללם, אולם גם הגירסא 'בחמתן' מיושבת כיון שהסיבה שהביאה לכך היתה כעסם בויכוח ההלכתי.
ג. **פירוש** ר' משולם.
ד. **ערוך** (ערך מס ג).
ה. **באהבת** ציון וירושלים (ד"ה בן קיסמא) הביא מדברי הראשונים שהיתה עיר ששמה 'קיסמא' ועל שמה נקרא 'בן קיסמא'.
ו. **על** פי בבלי יבמות (נו:), וכן גרס כאן הרש"ס. וראה בתקלין חדתין שביאר שעונש זה הוא כמידה כנגד מידה כיון שכל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. ובמהרש"א (יבמות שם מ"ב ד"ה מס) כתב שהכועס דוחק את רגלי השכינה מבית הכנסת, ע"ש.
ז. **פירוש** ר' משולם.
ח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ט. **פירוש** ר' משולם.
י. **מהרש"א** (יבמות שם מ"ב ד"ה דמקפד), וברש"ס ביאר שרבי יוחנן אמר לרבי אמי ורבי אסי שהביאו ראיה מהמעשה שנקרע הספר תורה, ששם הכועסים היו חברים וליבם גס זה בזה ושייך שיבוא הספר תורה לידי קריעה, אבל אתם תלמידי ונכנעים אלי ולא שייך שיבוא לידי כך, ומדבריכם נראה שאתם חברים אלי ולכן כעס עליהם, וראה ברש"י ביבמות שם (ד"ה חנגרומא) ובגירסת הב"ח.
יא. **מהרש"א** (יבמות נו: מ"ב ד"ה שנמחל). וכתב כן מכח מה שהקשה שאין ראיה מיהושע שלא היה יכול לקבל מאחרים אלא רק ממשה ואילו ר"א היה יכול לקבל מאחרים, ועל כן ביאר שהיה יכול יהושע לומר מדעתו. וראה ביפה מראה שביאר לפי קושיא זו הגירסא בירושלמי (נדרים פ"ג ה"ב) שלא הביאה ראיה זו מיהושע.
יב. **בבלי** יבמות (נו:).
יג. **רש"ס**.
יד. **יפה** מראה, והוסיף שלענין שכרו אין כל חילוק אם יאמר משמו אם לא.
טו. **יפה** מראה, והוסיף שרק בהמשך תסביר הגמרא מהו אכן הענין בכך שהדברים נאמרים בשם אומרם.
טז. **והרי** כבר נגזרה מיתה על בני אדם הראשון. תקלין חדתין. ובקרבן העדה פירש, שהרי דוד עצמו אמר 'הודיענו ה' קיצי ומדת ימי מה היא' (תהלים לט ה).
יז. **ראה** בבבלי (שם) שהוכחת הגמרא היתה משום שאי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים.
יח. **כן** הוא הגירסא בירושלמי ברכות, והכי מסתברא. וראה ביפה מראה בברכות שכתב שעדיין צריכים אנו לידע מנלן שעל שמו קאמר, יעוי"ש מה שתירץ.
יט. **בתקלין** חדתין הוסיף, 'בבית הכנסת יאמרו תהילותיו ותפילותיו ובבית המדרש יאמרו דבר הלכה משמו, והיינו 'עולמים', דתפילה חיי שעה ותורה חיי עולם, כנגד עולם הזה ועולם הבא'.
כ. **רש"י** (יבמות נז. ד"ה דונגנום).
כא. **רש"י** (שם ד"ה שימרו).
כב. **פירוש** ר' משולם, וברש"י (שם ד"ה כומר) ביאר שהיו מונחים הענבים בכלי זה כדי שיתחממו ויהיה יינם נוח לצאת.
כג. **פירוש** ר' משולם.
כד. **קרבן** העדה, וכעי"ז ביפה מראה.
כה. **חרדים** (ברכות פ"ב ה"ח).
כו. **יפה** מראה.
כז. **יפה** מראה וחרדים בברכות.
כח. **פירוש** ר' משולם.
כט. **פסיקתא** דרב כהנא (פסקא נחמדא דפסיקתי) והביאוהו הראשונים כאן.
ל. **פירוש** ר' משולם.
לא. **רש"ס**, וראה ביפה מראה בברכות מה שביאר החילוקים בין דברי בר נזירא לדברי רבי יצחק.

קרבן העדה

נוסחאות ישנות

רבי אליעזר ורבי יוסי עד שקרעו ס"ת בחמתן קרעו ס"ד אלא שנקרע ספר תורה והיה שם זקן א' ורבי יוסי בן קסמא שמו אמר תמיהני אם לא הוה בהכ"נ זה בית ע"ז וחזר ואמר הכדין מחבריה נכנם לפניו רבי יעקב בר אידי א"ל כתיב [א] כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וגו' וכי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש היה אומר כך אמר משה אלא יהושע יושב ודורש ויודעין הכל שהתורה של משה היא אף אתה אליעזר יושב ודורש והכל יודעין שהתורה שלך היא אמר להן מפני מה אין אתן יודעין לרצות כבן אידי חבירנו ורבי יוחנן מאי כולי האי דבעי דימרון שמעתא משמיה [א] דאף דוד ביקש עליה רחמים שנאמר [ב] אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקים לעולמים אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אזכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר שנאמר [ג] וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים מה כומר של ענבים זה כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרין דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר מה הנאה לו בר נזירא אמר כהדין דשתי חמיר עתיק (אע"ג דלית ליה) אע"ג דשתי ליה טעמא בפומא. [א] רב [ד] גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו שנאמר [ה] אך בצלם יתהלך איש כתיב [ה] רב אדם יקרא איש חסדו זה שאר כל אדם [ה] ואיש אמונים מי ימצא זה רבי זעירא דא"ר זעירא *ליתנן צריכין חששין לשמעתיה דרב ששת דהוא גברא מפתחא אמר ליה ר' זעירא לרבי אסי חכים רבי לבר פתייא דאת אמר שמעתא משמיה אמר ליה ר"י אמרה משמיה א"ל ר' זעירא לר' אסי חכים ר' לרב דאת אמר שמעתא משמיה א"ל ר' אדא בר אהבה אמרה משמיה אין דור שאין בו ליצנין כדורו של דוד מה היו פרוצי הדור עושין היו הולכין אצל חלונותיו של דוד אומרין לו דוד דוד אימתי יבנה בהמ"ק אימתי בית ה' נלך והיה דוד אומר אע"פ שמתכוונין להכעיסני יבא עלי אם לא הייתי שמח בדבריהם דכתיב [ו] שמחתי באומרים לי בית ה' נלך וגו' *) [ז] והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך אמר [ז] לו הקב"ה לדוד ימים שלמים אני מונה לך ולא ימים חסרים כלום שלמה בנך יבנה בה"מ אלא להקריב [ח] קרבנות ציבור חביב [ג] עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבן שנא' [ח] עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח:

*) חלת והיה ליתא במקרא.

הדרן עלך מצרפין שקלים

הלכה א מתני' [א] בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח בפרום העצרת בפרום החג [ב] והם [ד] גרנות של מעשר בהמה דברי ר"ע בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר ובאחד בסיון ובעשרים ותשעה באב ר' לעזר ור"ש אומרים בא' בניסן בא' בסיון בכ"ט באלול ולמה אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יו"ט [ג] ואי אפשר לעשר ביו"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול: **גמ'** א"ר אבהו כל הן דתנינן פרם פלגא [ב] פלגא דל' יום קודם למועד שדורשים בהלכותיו: והן גרנות וכו': א"ר יוחנן מפני שהן פרקי לידה ר' אחא [ג] ור' תנחום בר חייה בשם ריב"ל כדי [ד] שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים א"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסה כל [ה] המשהה טבלו [ד] עובר בבל תאחר תמן

משנת אליהו

ריבב"ן

מתני' בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. מהלה היו מניחין השקלים בשופרות שהיו במקדש כדתנן בפרקין לעיל ומתלאו השופרות מניחין כל הכסף בלשכה וגו' פרקים הללו תורמין בג' קופות וכל קופה מחזקת ג' סלין והיא נקראת תרומה: **בפרום הפסח.** ירושלמי ס"ר מהכו כל הן דתנינן פרם פלגא דהייט ט"ו יום קודם לפסח שהן מלי מל' יום שדורשין בהלכות פסח קודם לפסח והן גרנות למעשר בהמה שמתחייב לעשרן כתבואה שמתחייבה בגורן בתרומה לאחר שנעשה כרי. ירושלמי ס"ר יוחנן מפני שהם פרקי לידה יש מהן שמכירות סמוך לפסח ויש מהן שמחזרות לאחר פסח ר' אחא ור' תנחום בשם ריב"ל כדי שתהא הבהמה מצויה לעולי רגלים. לכיון דאין גורן מעשר בהמה עד פרום הרגלים ומשהי אינשי בהמתן עד זומנן זמן ללא לשחטינהו עד שיעשרם בזמן שהוא סמוך לרגל ומצא שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן בין לאכילה בין לקרבנות: **בל תאחר.** בגמ

תקלין חדתין

שוס מחלקו בו ר"ש ור"י שם מומר לעולתו בשבת לעשות בו את הללא כיון שיש מורת כלי עליו: קרעו. משמע בכוונה: נקרע. משמע ממילא: בהכ"נ זה ע"ז. משום כל הכופע כאלו עע"ז: הכדין בחברי. כלומר מה שהיא כך מחבריה הוא לחיבע ומאי מדמית לה שאני כופע על ר"ש שהוא תלמידי: נכנם לפניו ר"י בר"א. ג"כ לפיפו: מאי בולי האי. למה הקפיד כ"כ על ר"ש שיאמר דבר משמיה ומאני אף דוד נקט עליה רחמים: וכי עלתה ע"ד של דוד שיהא חי וקיים לעולמים. והלא כבר נגזרה מיתה לבני אדם הלאמן: בבכ"נ ובבמ"ד. נבכ"ע יאמרו תהלותיו ותפילותיו ובבהמ"ד יאמרו דבר הלכה משמו והיינו עולמים דתפלה חיי שעה ותורה חיי עולם והם נגד עוה"ז ועוה"ב: רוחשות. שאור התורה היולא מפי המומר מתקשר בהשתרת נפשו ולכן רומשות שמגיע בשורש שפתה ממנו ככומר שם ענבים: קונדיטין. יין עם דבש: חמר עתיק. יין ישן: דהוא גברא מפתחא. שגי נהור ושמע לא דקדק יפה לכתיב והיו עיניך רואות את מוריך ואמרו בגמ' הלי למחדלנא לחזיתיה לר"מ מאחורי כו': חכים רבי. וכי מכיר אתה לומו: ר"י. שהוא היה לחמוים: אין דור. מיידי דאייתי לעיל מדוד מייתי ליה הכא: אימתי יבנה. והם ידעו מה שאמר הם"י לדוד אתה לא תבנה הבית: יבא. לשון שבועה: כי ימלאו וגו'. מייתי לה הכא למדלם אף שהיה דוד שתם כ"כ בבנין בהמ"ק אף שימות מ"מ הקדוש ברוך הוא לא עשה כן אלא מלא את ימיו:

הדרן עלך פרק מצרפין שקלים

בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. שהיו מונחים בה כל השקלים: **בפרום.** מפרש בגמ': והן גרנות למעשר בהמה. שאלו הזמנים קבעו חכמים למעשר הבהמות שנולדו לאחוד בהלכה עד שיעשר ובפ"ב דבכורות מפרש אחתי קרי לי' גורן אצל קודש הפרק מותר לאכול אע"פ שלא עשר וטועמת מפרש בגמ': בן עזאי אומר בו'. פלוגתייהו מפרש בגמ': **גמ'** פרקי לידה. הבכורות יולדות לפני הפסח והמחזרות קודש עליהן ויש שאין יולדות עד בין עלרת לחג וכשגדש תקנו חכמים שלשה זמנים למעשר בהמה: כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים. לכיון דאין גורן מעשר בהמה עד פרום הרגלים ומשהי אינשי בהמתן על זומנן זמן ללא לשחטינהו עד שיעשרם בזמן שהוא סמוך לרגל ומצא שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן בין לאכילה בין לקרבנות: **בל תאחר.**

י"ל סי' רמ"ב סעיף ט"ז ב' דעות. וכיצד הגמון כתב להשוות ירושלמי וכבלי והביא מירושלמי דאיה להיפך דהא קפיד ר"י וכי לא ידע הבריימתא וגם ריב"ג לא הביא לו מבריימתא אלא ג"ל מיגון מפמע מיגון לבד ומצד המנהג ומ"ם בשבת פ"ט בלוס יש עבד יש לחלק בין עבד לתלמיד כמ"ש בהגמי"י שם: **הדרן עלך מצרפין שקלים**

מסורת הש"ס

ו) שבת פ"ק הל"ב וקדושין פ"ו הל"ז: **ב)** ירושלמי נרכות פ"ב הל"ו ור"ה פ"ו הל"ו ומו"ק פרק ג הל"ו ודניים רבה פ"ד: **ג)** סוכה מט ב: **ד)** (בכורות מ ע"ב): **ה)** שם נח ו:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פרק ב משקלים הל"ה:

ב ב מיי' פרק ז מבכורות הל"ח:

ג ג מיי' פ"ד מיו"ט הלכה כ"ו ופ"ב מתגיבה הלכה ט:

ד ד מיי' פרק ז מבכורות הל"ח:

גליון הש"ס

[ו] עי' בתוס' ר"ה דף ד ע"ו ד"ה ומעשרות וע"ש שלא הביאו דברי הירושל' ובביאור דברי הירוש' עיין ק"ע שפירשו לתוק ונלאה דר"י גם ליתן טעם לתמי קבעו זמן ט"ו יום קודם החג דלכל הטעמים שנתמרו בזה היה מקום להקדים הזמן או לתאחו ליום ימים. ולזה גם ר"י ליישב דבתמת הדבר קשה הרי הגולדים לאחר פרם החג עובר על ב"ת ועכ"פ על עשה דאהחב"ת [19/06/2018] ע"ש בר"ה דף ד' ממנם הדבר נכון דהרי תמרו בתענית דף י' ט"ו יום לאחר החג כדי שיגיע לאחרון שבישראל לנהר פרת. ות"ל כיון שתוקן שיהו מנהר פרת לירושלים נמשך הליכתן ט"ו יום להיו פרם החג ותוקן אין עוברין על הגולדים לתם"כ כיון שאין יכולין להביא עמהם ולכך קבעו זמן ל"ו ומן זה שהוא זמן קבוע לכל וכשם שלזה אין עוברין כך כל שארהל אין עוברין משם"כ אם היו מקדימין או היו עוברין על הגולדי' לאחר"כ וגם אם יקדמו לא יוכלו להביא הבאים מרחוק ט"ו יום מירושלים וזהו דבש ר' יוסף לומר דבשביל דהמשהה טבלו עובר בב"ת לכך קבעו זמן זה ו"ל:

תורה אור השלם

א) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ כֵּן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: [יהושע יא, טו]

ב) אָגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶלָה: [תהלים סא, ה]

ג) וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים: [שיר השירים ז, י] ד) אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ אַךְ הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר וְלֹא יֵדַע מִי אֹסְפָם: [תהלים לט, ז] ה) רַב אָדָם יִקָּרֵא אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא: [משלי כ, ו] ו) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שַׂמַּחְתִּי בְאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: [תהלים קכב, א] ז) כִּי יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימֹתִי אֶת זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ וַהֲכִינֹתִי אֶת מַמְלַכְתּוֹ: [שמואל ב' ז, יב] ח) עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיְיָ מִזָּבַח: [משלי כא, ג]

מצרפין שקלים פרק שני שקלים

מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין אמירת שמועה בשם אומרה:
רַב גִּידֵּלל אָמַר, **הָאוֹמֵר שְׁמוּעָה** של דבר תורה **בְּשֵׁם אוֹמְרָהּ**, **יִרְאֶה בַּעַל שְׁמוּעָה** - על האומר לדמות לעצמו את מי שבשמו אומר את השמועה **כְּאִילּוּ עוֹמֵד וְנֶגְדּוֹ** ועל ידי זה ידייק בדברים ויאמרה כסדר שקבלה ממנולג, וזה גם יביאו לומר השמועה באימה וביראה ולא בקלות ראשלד, **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת ט ז) **'אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֶּךְ אִישׁ'**, ונדרש על האיש שאומר את השמועה שיש עליו להתהלך כמי שצלם דמות רבו לפניולה.

מקשה הגמרא לדרוש בענין אמירת דבר בשם אומרו:
אומרת הגמרא, **כְּתִיב** (משלי כ ו) **'רַב אָדָם יִקְרָא אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא'**לו. דורשת הגמרא, 'רַב אָדָם', **זֶה שֶׁאָר כָּל אָדָם**, שהכוונה היא על אנשים שהם גדולים בתורה, שכש'יִקָּרֵא אִישׁ חַסְדּוֹ' היינו כשהם אומרים דברי תורה הנקראים 'חסד' וכלשון הפסוק (משלי לא כו) 'וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ'לז, הם ברובם אינם מדקדקים לברר מי הוא בעל השמועה באמת והם יכולים לומר שחכם פלוני אמר את השמועה בעוד שלפי האמת הוא לא אמרה. **'וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא'** זֶה **רַבִּי וְעֵירָא**, שלא היה אומר שמועה בשם אדם אלא אם כן היה יודע בבירור שמפיו של אותו אדם יצאו הדבריםלח.

מביאה הגמרא ראיה שרבי זעירא היה נזהר לומר שמועה מפי אומרה:
וכפי שמצאנו **דְּאָמַר רַבִּי וְעֵירָא** לתלמידיו, **לֵיתְנַן** - אין אנחנו **צְרִיכִין חֲשָׁשִׁין** - צריכים לחשוש ולהסתפק **לְשָׁמַעְתֵּיהּ** - על מהימנות דברי תורתו **דְּרַב שֵׁשֶׁת**, כי בוודאי ברורה ונכונה היא, **דְּהוּא גַּבְרָא מְפַתְּחָא** - שהרי יש לרב ששת לב פתוח והוא בקי בתלמודו, ומדברים אלו שאמר רבי זעירא מוכח שהיה מקפיד לדקדק היטב מי הוא בעל השמועהלט.

מביאה הגמרא עוד ראיה:
אומרת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַבִּי וְעֵירָא לְרַבִּי אַסִּי, חַכִּים רַבִּי לְבַר פַּתְיָא דְּאָמַר שְׁמַעְתָּא מִשְּׁמֵיהּ** - בר פתייא היה חכם בימיהם ורבי אסי היה אומר שמועות בשמו, ועל זה שאלו רבי זעירא לרבי אסי האם אתה מכיר לחכם זה ושמעת באזנך שמועות אלו שאתה אומר בשמו ואם כן יכולים אנו להיות בטוחים שאכן הוא אמר שמועות אלומ, או שמא שמעת מאחרים שהם אמרו בשמו ואם כן יש לנו לחשוש שמא שיקרו המגידים בשמומא. **אָמַר לֵיהּ** רבי אסי לרבי זעירא, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרָהּ מִשְּׁמֵיהּ** של בר פתייא ובוודאי נאמנו דבריומב.

ראיה נוספת:
אָמַר לֵיהּ רַבִּי זְעֵירָא לְרַבִּי אַסִּי ויש גורסים שרבי זעירא אמר לרבי אבא בר זבדאמג, ורבי זעירא שהיה תלמידו שאל את רבי אבא בר זבדא על מה שהיה אומר בשם רב שהלכה כדברי רבי שמעון האומר כל ישראל בני מלכים הם (ירושלמי שבת סוף פרק יד)מד, וכי **חַכִּים רַבִּי לְרַב** - מכירו הוא לרב **דְּאַתְּ אָמַר שְׁמַעְתְּתָא מִשְּׁמֵיהּ** - שאתה אומר שמועות משמו, והרי הוא לא היה בדורךמה. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבא בר זבדא לרבי זעירא, אכן לא שמעתי זאת מפיו של רב אלא **רַב אַחֲבָה אֲמָרָהּ מִשְּׁמֵיהּ** - היה אומר זאת בשם רב, וכדאי הוא לסמוך עליו.

★

הגמרא דורשת בשבחו של דוד המלך:
אומרת הגמרא, **אֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ לֵיצָנִין**, ואפילו **כְּדוֹרוֹמוֹ שֶׁל דָּוִד** שהיה בו ליצנים. **מֶה הָיוּ פְּרוּצֵי הַדּוֹר עוֹשִׂין, הָיוּ הוֹלְכִין אֵצֶל חַלּוֹנוֹתָיו שֶׁל דָּוִד**, ומשם היו **אוֹמְרִין לוֹ, דָּוִד דָּוִד, אֵימָתַי יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֵימָתַי 'בֵּית ה' נֵלֵךְ'**, כי היו יודעין שהקב"ה אמר לדוד (מלכים ח' ח יט) 'רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי', ונמצא שחיי דוד הם אלו שמעכבים את בנין בית המקדשמז, **וְהָיָה דָּוִד אוֹמֵר** כתשובה לדברי פריצי דורו, **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּתְכַּוְּונִין לְהַכְעִיסֵנִי** בזה שמראים שהם קצים בחייהמח, **יָבֹא עָלַי** - לשון שבועה הוא שיבוא עלי כך וכך **אִם לֹא** כך הדבר **שֶׁהָיִיתִי שָׂמֵחַ בְּדִבְרֵיהֶם**, שלא היה אכפת לו ממיתתו ובלבד שיבנה בית המקדש, **דִּכְתִיב** (תהלים קכב ו) 'שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית ה' נֵלֵךְ'מט.

וכלפי דברים אלו שאמרו פריצי הדור ומה שהשיבם דוד המלך, הקדים הקב"ה ואמר לדודנ **(וְהָיָה) כִּי יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ'** (שמואל ב' ז יב), וכך **אָמַר** לוֹ **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד**, אף על פי שעל ידי אריכות ימיך מתעכב בנין בית המקדש, מכל מקום **יָמִים שְׁלֵמִים אֲנִי מוֹנֶה לָךְ וְלֹא יָמִים חֲסֵרִים**, תחיה את כל השנים הקצובות לך מתחילת ברייתךנא, ולא זו בלבד אלא שלא תמות בתוך השנה אלא ימלאו שנותיך מיום ליומנב. ונתן לו טעם לדבר, **כְּלוּם שְׁלֹמֹה בִּנְךָ יִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת צִיבּוּרִינג, חָבִיב עָלַי צְדָקָהנד וּמִשְׁפָּט שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה יוֹתֵר מִן הַקָּרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כא ג) **'עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַה' מִזָּבַח'**, שהקרבן בא רק לאחר שחטאו, ואילו הדין מסלק החטאים ומייסר את מי שעשאנה.

הדרן עלך מצרפין שקלים

לב. 'גידול - שם חכם, והכי איתא בפ"ק דשבת בירושלמי ובפ"ק דקידושין ירושלמי'. רש"ס.
לג. רש"ס בשם הראב"ד, ובקרבן העדה כתב כעין זה, 'שעל ידי כן יגיד הדבר על אופנו, דעיקר הלימוד מרבו בראיית פנים דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך'.
לד. רש"ס, וראה בפירוש ר' משולם שכתב, 'יראה אותו בעל השמועה את מי שזוכר את שמועתו כאילו עומד לנגדו ויש לו נחת רוח ממנו'.
לה. קרבן העדה. וראה גירסא חדשה ברש"ס שהוסיף כאן, 'ואם עשה כן מוטב, ואם לאו כסופיה דקרא 'יצבור ולא ידע מי אוספם' משכח תלמודיה', ופירש שאם אינו רואה בעל השמועה עומד כנגדו והוא 'צובר שמועות ולא ידע השומעם מי אמרם, הקב"ה אוספן, כורתן ומסלקם ממנו כמו 'אוסף אדם ובהמה', ותלמודו משכח'.
לו. הפירוש הפשוט של הפסוק הוא, שרוב בני אדם מפרסמים את החסד שעושים, אבל מי ימצא בהם איש אמונים. מצודת דוד (סס).
לז. רש"ס.
לח. יפה מראה (שבת פ"ו ה"ב). ובקרבן העדה כאן הביא דברי היפ"מ, והוא פירש מדיליה שרוב בני אדם כלל אינם מקפידים לומר דבר בשם אומרו. וראה ברש"ס שפירש שרוב אינם מקפידים שיאמרו שמועה משמם, וצ"ב.
לט. אם כי ביפה מראה פירשה להיפך, שרבי זעירא סבר שמכיון שרב ששת סומא אי אפשר לסמוך עליו שהרי יכול הוא לטעות ולהחליף האומרים, מ"מ פירשנו בדרך שבח ולפרשה ע"פ מה שפירשו ר' משולם והרש"ס.
מ. פירוש ר' משולם.
מא. יפה מראה.
מב. יפה מראה.
מג. רש"ס וכן נראה מפירוש תלמיד רשבר"ש.
מד. פירוש תלמיד רשבר"ש.
מה. רש"ס.
מו. ברש"ס גרס, 'ואפילו בדורו של דוד', וראה ביפה מראה בברכות שכתב, 'משום דבעי מימר דבדורו של דוד היו ליצנים קאמר כי לא יפלא [הדבר שאפילו בדורו היה] כי אין דור שאין בו ליצנים'.
מז. יפה מראה.
מח. רש"ס.
מט. בקרבן העדה הסמיך לזה שכן מצאנו אצל משה במלחמת מדין, וכמו שהביא רש"י (נמדבר לא ג) בשם הספרי, 'אף על פי ששמע שמיתתו תלויה בדבר עשה בשמחה ולא איחר'.
נ. יפה מראה.
נא. רש"ס.
נב. יפה מראה.
נג. הגר"א לא גרס כאן 'ציבור'.
נד. בירושלמי סנהדרין (פ"ג ה"ג) איתא שלאחר שהיה דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב, אם היה החייב עני היה נותן לו דוד משלו.
נה. רש"ס.

לפי שיש תורת כלי עליו ומותר לטלטלו: ר"ג ור"י בן קיסמא שמו אמר תמהני אם לא הוה בהכ"נ זה ע"ז. הרי למין לכעוס על לבריס המעשים בבהמ"ד: וחזר ר"י ואמר הבדין מחבריה. וכי מה תאמר מדמין נזון שלפניו להתם דהתם חבריס היו ולא היה להס לכעוס אבל ר"ג תלמידי הוא ומותר לי לכעוס עליו: בן צוה יהושע. העיד עליו המקרא שכל מה שעשה מפיו משה עשה תפילו מה שאמר משה שהרי אי אפשר ככל דבר ודבר שאמר משה ותפילו הכי אמרינן קרא דמפי משה הוה אלא שהכל יודעין וכו': **מאי בו'**. הכי דקפיד על ר"ג שלא אמר הלכה משמו: ומשני דבעי דבו'. שלשה שיאמרו משועה משמו אף לאחר מיתתו ואם בחייו לא יאמרו משמו כ"ש לאחר מותו: שיהא חי וקיים לעולמים. בעה"ז הרי אמר הודיעני ה' קלי ומדת ימי מה היא: רוחשות. נעות: **דובב שפתי ישנים**. ריסיס דקרא ומכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים: כומר. כלי שמניחין בו ענבים על שמתממין והיין נוח לנתת: דובב. היין רוחש ונע ויולא למעלה: קונדיטין. כוס של דבש עם יין ופלפלין: חמר עתיק. יין ישן: **אע"ג**. שכבר עבר זמן מה שאתה עדיין טעמו בפיו ובהא פליגי מ"ד כמאן דאמה קונדיטין בעינן נמי שעשה מעשים טובים בעוה"ז כמו שים בקונדיטין עוד בשמים טובים אבל חמירת הלכה לחוד לא מהני ומ"ד כמאן דאמה אמר עתיק לעולם מהניא ליה חמירת ההלכה שיהו שפתותיו דובבות בקבר: ר"ג רב גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה ובו'. ילמה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו ע"י כן יגיד הדבר על מופנו דעיקר הלימוד מרבו נראית פניס לכתיב והיו עיניך רואות את מוריך: **אך בצלם**. שעומד לנגדו והייט צלס של רבו יתנהג האיש האומר משמועה: ר"ג בתיב **רב אדם** ובו' זה שאר כל אדם. וה"פ רוב בני אדם יקרא איש מורתו ואינו מקפיד לומר בשם האומרו. ל"א הרב שבאדם כלומר מי שהוא גדול בתורה יקרא כל איש ואיש תורת אמך שהיה על לשונו שיאמרו שמועות משמו מפי השמועה בלבד כן פירש ביפה מראה ורשמון נראה לי: זה ר"ת. שאינו אומר שמועה בשם אדם אלא מ"ש נתאמת לו מי אמרה: ר"ג **דאמר ר"ז ליתי אנן צריכין חוששין לשמעתתיה דרב ששת**. וכ"ה בפ' קמא דשבת וה"פ אין אנו צריכין לחוש לשמועות שאמר רב ששת בשם אדם הגדולים: דהוא גברא מפתחא. שעיניו פתומות וכמו שקורין לפומא שגי נהור כך קורין לחוטו מפתחא לשון פתוח וכיון שאינו יכול לרחות האנשים ששומע מפיהם ואפשר שמא אינם מחזיקת והוא טועה בטביעת קלא כן פירש ר"מ ולי נראה כיון שאינו רואה אינו יכול לכוין הדברים שהרי אי אפשר לו לאמרה כאילו בעל השמועה עומד לנגדו שהרי לא רואה אותו מעולם הלכך אין סומכין עליו כזה: ר"ג **חבים ר' לבר פדה דאת אמר שמעתא משמיה**. וה"פ וכי מכיר אתה לבר פדה שאתה אומר שמועה משמו שמא המגידים לך משמו משקרים. ל"א שמא בר פדה לא אמרה אלא אינים אחרינא אמרה: א"ל ר"י **אמרה משמיה**. וחזקתו שאינו משקר: אין דור שאין בו ליצנים. משום דבעי מימר שבדורו של דוד היו ליצנים והוא היה שמח בשיתתו לכך מייתי ליה הכא: **אימת יבנה בה"מ**. משום דהקב"ה אמר לו רק אתה לא תבנה הבית ונמלא חיי דוד מעכבין בנין בה"מ והיו אומרים מתי ימות ויבנה בימה"ק: **יבא עלי**. לשון שבועה הוא יבא עליו כך וכך אם לא שכדבריו כן הוא: **שמחתי באומרים לי בית ה' נלך**. אע"ג שאיתתו תלויה בהם ואינו יכול לעלות: **והיה כי ימלאו ימיך וכו'**. קרא יתירא הוא דה"מ למכתב והיה כי תשכב או כי תלך אל אבותיך והיה כי ימלאו ימיך ל"ל: ימים שלמים אני מונה לך. אע"ג שע"י תריכת ימיו מתעכב בנין הבית אני ממלא לך שנותיך מיום ליום שמעשיו מכינין לפני הקב"ה מבנין בית המקדש:

הדרן עלך מצרפין שקלים

הלכה א מתני' בשלשה פרקים בשנה תורמין את **הלשכה**. שהה היו נותנין כל השקלים ותורמין ממנה ג' קופות כדתנן בסיפא: **בפרום הפסח**. ט"ו יום קודם המועד וכגמ' מפרש: והן גרנות של מעשר בהמה. ג' פרקים הלו הן ג' גרנות של מעשר בהמה שזמנים הלו קבועו מכמיס לעשר הבהמה שנולדו וכמו שהגורן קובעת למעשר דגן כך זמנים הלו קובעות לחסור הבהמות שנולדו בהכילה עד שיעשר מכל קודם הפרק מותר לאכול מע"פ שלא עישר ועשו שקבעו מכמיס ג' זמנים הלו וגם כמו פליגי הכי תנאי מפרש בגמ': **גמ'** כל הן דתנינן. כל היכא דתנן פרס פירושו המחלה וה"ג המחלה מעלמים יום שקודם המועד שדורשין בהלכות המועד: **מפני** שהן פרקי לידה. הא למה תנן והן גרנות למעשר בהמה היינו טעמא לפי שזמנים הלו שבהמות יולדות שם בהמות שמכירות לילד קודם פסח ושם בהמות שמחמרות עד בין פסח לעצרת ושם שמחמרות עד בין העצרת לחג: כדי שתהא בהמה מצויה **לשולי רגלים**. לכיון למין זמן לשער הבהמות עד פרוס הרגלים מעטי מיני בהמתם עד אותו זמן שלא ליפחטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן שהוא סמוך לרגל ומעט שיהו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן בין לתכילה בין לקרבנות: **שלא יבא לידי בל תאחר**. שמתוך שהוא תורם סמוך לרגלים לא ישכח מלהקריבן ש"ל אם לא יעשר כל פעם סמוך לרגל כי אם בפעם אחת יעשר כל בהמותיו שלא יבוא כל מעשרותיו ברגל הרמתון לירושלים כי רב ממנו לאכלם ברגל ג' ומתוך כך הוא מאחר בזיתו ויבא לידי בל תאחר: **בל המשהה טבלו עובר**.

מפרש

משנת אליהו

ר"ל סי' רמ"ג סעיף ט"ז ג' דעות. ודבינו הגאון כתב להשוות ירושלמי ובבלי והביא מירושלמי רמיה להיפך דהא קפיד ר"י וכי לא ידע הבריימתא וגם ריב"ג לא הביא לו מבריימתא אלא ג"ל מינון משמע מינון לבד ומצד המנהג ומ"ם בשבת פ"ט בלוס יש עבד יש לחלק בין עבד לתלמיד כמ"ש בהגמי"י שם: **הדרן עלך מצרפין שקלים**

קרבן העדה

מצרפין שקלים פרק שני שקלים

נוסחאות ישנות

רבי אליעזר ורבי יוסי עד שקרעו ס"ת בחמתן קרעו ס"ד אלא שנקרע ספר תורה והיה שם זקן א' ורבי יוסי בן קסמא שמו אמר תמיהני אם לא הוה בהכ"נ זה בית ע"ז וחזר ואמר הכדין מחבריה נכנס לפניו רבי יעקב בר אידי א"ל כתיב [א] כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וגו' וכי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש היה אומר כך אמר משה אלא יהושע יושב ודורש ויודעין הכל שהתורה של משה היא אף אתה אליעזר יושב ודורש והכל יודעין שהתורה שלך היא אמר להן מפני מה אין אתן יודעין לרצות כבן אידי חבירנו ורבי יוחנן מאי כולי האי דבעי דימרון שמעתא משמיה [א] דאף דוד ביקש עליה רחמים שנאמר [ב] אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקים לעולמים אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אזכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר שנאמר [ג] וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים מה כומר של ענבים זה כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרין דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר מה הנאה לו בר נזירא אמר כהדין דשתי חמיר עתיק (אע"ג דלית ליה) אע"ג דשתי ליה טעמא בפומא. [א] רב [ד] גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו שנאמר [ה] אך בצלם יתהלך איש כתיב [ה] רב אדם יקרא איש חסדו זה שאר כל אדם [ה] ואיש אמונים מי ימצא זה רבי זעירא דא"ר זעירא *ליתנן צריכין חששין לשמעתיה דרב ששת דהוא גברא מפתחא אמר ליה ר' זעירא לרבי אסי חכים רבי לבר פתייא דאת אמר שמעתא משמיה אמר ליה ר"י אמרה משמיה א"ל ר' זעירא לר' אסי חכים ר' לרב דאת אמר שמעתתא משמיה א"ל ר' אדא בר אהבה אמרה משמיה אין דור שאין בו ליצנין כדורו של דוד מה היו פרוצי הדור עושין היו הולכין אצל חלונותיו של דוד אומרין לו דוד דוד אימתי יבנה בהמ"ק אימתי בית ה' נלך והיה דוד אומר אע"פ שמתכוונין להכעיסני יבא עלי אם לא הייתי שמח בדבריהם דכתיב [ו] שמחתי באומרים לי בית ה' נלך [ו] [ז] והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך אמר [ז] לו הקב"ה לדוד ימים שלמים אני מונה לך ולא ימים חסרים כלום שלמה בנך יבנה בה"מ אלא להקריב [ח] קרבנות ציבור חביב [ג] עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבן שנא' [ח] עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח:

הדרן עלך מצרפין שקלים

הלכה א מתני' בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח בפרום העצרת בפרום החג [ב] והם [ד] גרנות של מעשר בהמה דברי ר"ע בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר ובאחד בסיון ובעשרים ותשעה באב ר' לעזר ור"ש אומרים בא' בניסן בא' בסיון בכ"ט באלול ולמה אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יו"ט [ג] ואי אפשר לעשר ביו"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול: **גמ'** א"ר אבהו כל הן דתנינן פרס פלגא [ב] פלגא דל' יום קודם למועד שדורשים בהלכותיו: והן גרנות וכו': א"ר יוחנן מפני שהן פרקי לידה ר' אחא [ג] ור' תנחום בר חייה בשם ריב"ל כדי [ד] שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים א"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסה כל [ה] המשהה טבלו [ד] עובר בבל תאחר תמן

*) חלת והיה ליתא במקרא.

ריב"ן

מתני' בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. מחלה היו מניחין השקלים בשופרות שהיו במקדש כדתנן בפרקין לעיל ומתלאו השופרות מניחין כל הכסף בלשכה וגג' פרקים הלו תורמין גג' קופות וכל קופה מחזקת ג' סלין והיא נקראת תרומה: **בפרום הפסח**. ירושלמי פ"ר מהו כל הן דתנינן פרס פלגא דהייט ט"ו יום קודם לפסח שהן חלי חל' יום שדורשין בהלכות פסח קודם לפסח והן גרנות למעשר בהמה שמתחייב בתחומה בתחילה למחר שנעשה כרי. ירושלמי פ"ר יוחנן מפני שהם פרקי לידה יש מהן שמכירות סמוך לפסח ויש מהן שמחומרות מחר פסח ר' אחא ור' תנחום בשם ריב"ל כדי שתהא בהמה מצויה לשולי רגלים. לכיון למין גורן מעשר בהמה עד פרוס הרגלים ומשהי מיני בהמתן על אותו זמן ללא ליפחטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן שהוא סמוך לרגל ומעט שיהו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן בין לתכילה בין לקרבנות: **בל תאחר**.

סגס

אוצר החכמה

אירמא/2018/26/19

תקלין חדתין

שוס מחלקו בו ר"ח ור"י שם מותר לטלטלו בשבת לנעול בו את הלחת כיון שיש תורת כלי עליו: קרעו. משמע בכוונה: נקרע. משמע ממילא: בהכ"נ זה ע"ז. משום כל הכותם כאלו עע"ז: הכדין בחברי. כלומר מה שחירא כך בחבריס הוא לחירא ומאי מדמית לה שאני כותם על ר"ח שהוא תלמידי: נכנס לפניו ר"י בר"א. ג"כ לפייסו: מאי כולי האי. למה הקפיד כ"כ על ר"ח שיאמר דבר משמיה ומאני אף דוד נקט עליה רחמים: וכי עלתה ע"ד של דוד שיהא חי וקיים לעולמים. והלא כבר נגזרה מיתה לבני אדם הראשון: בבכ"נ ובבמ"ד. נבכ"נ יאמרו תהלותיו ותפילותיו ובבהמ"ד יאמרו דבר הלכה משמו והייט עולמים לתפלה חיי שעה ותורה חיי עולם והם נגד עוה"ז ועוה"ב: רוחשות. שאור התורה היולא מפי החומר מתקבר בהשארת נפשו ולכן רומסות שמגיע בשורש שהוא ממנו ככומר של ענבים: קונדיטין. יין עם דבש: חמר עתיק. יין ישן: דהוא גברא מפתחא. פגי נהור ושמע לא דקדק יפה לכתיב והיו עיניך רואות את מוריך ואמרו בגמ' הלי למחדלנא לחזיתיה לר"מ מאחורי כו': הכים רבי. וכי מכיר אתה אותו: ר"י. שהוא היה תלמיד: אין דור. תלידי לעיל מדוד מייתי ליה הכא: אימתי יבנה. והם ידעו מה שאמר הם"י לדוד אתה לא תבנה הבית: יבא. לשון שבועה: כי ימלאו וגו'. מייתי לה הכא למדרש אף שהיה דוד שמח כ"כ בבנין בהמ"ק אף שיודע מ"מ הקדוש ברוך הוא לא עשה כן אלא מלא את ימיו:

הדרן עלך פרק מצרפין שקלים

בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. שהיו מונחים שה כל השקלים: **בפרום**. מפרש בגמ': והן גרנות למעשר בהמה. שאלו הזמנים קבעו מכמיס למעשר הבהמות שנולדו לאחור בהכילה עד שיעשר ובפ"ג דבכורות מפרש אמאי קרי לי' גורן אבל קודם הפרק מותר לאכול מע"פ שלא עשר וטעמא מפרש בגמ': בן עזאי אומר בו'. פלוגתייהו מפרש בגמ': **גמ'** פרקי לידה. הבכורות יולדות לפני הפסח והמאחרות קודם עצרת ויש שאין יולדות עד בין עצרת לחג וכבגדם תקנו מכמיס שאתה זמנים למעשר בהמה: כדי שתהא בהמה מצויה **לשולי רגלים**. לכיון למין גורן מעשר בהמה עד פרוס הרגלים ומשהי מיני בהמתן על אותו זמן ללא לאחטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן שהוא סמוך לרגל ומעט שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן בין לתכילה בין לקרבנות: **בל תאחר**.

תמן

תורה אור השלם

א) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ כֵּן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: [יהושע יא, טו]

ב) אָגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶלָה: [תהלים סא, ה]

ג) וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים: [שיר השירים ז, י]

ד) אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ אַךְ הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר וְלֹא יֵדַע מִי אֹסְפָם: [תהלים לט, ז]

ה) רַב אָדָם יִקָּרֵא אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא: [משלי כ, ו]

ו) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: [תהלים קכב, א]

ז) כִּי יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימֹתִי אֶת זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ וַהֲכִינֹתִי אֶת מַמְלַכְתּוֹ: [שמואל ב' ז, יב]

ח) עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיְיָ מִזָּבַח: [משלי כא, ג]

מסורת הש"ס

א) רב גדיל אמר כו': **ב)** פלגא בל' יום כו': **ג)** ר' תנחם בר חייא כדי כו': **ד)** עובר תמן כו':

הגהות הגר"א

[א] ג"ל אף דוד: **[ב]** ג"ל מה כתיב והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך וכו': **[ג]** מלת צבור מיותר וג"ל אלא להקריב קרבנות וכו':

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פרק ג מהקדים הל"ה:

ב ב מיי' פרק ז מבכורות הל"ח:

ג ג מיי' פ"ד מיו"ט הלכה כ"ו ופ"ב מהגיזה הלכה ט:

ד ד מיי' פרק ז מבכורות הל"ח:

נוסחת הבבלי

[ה] עי' בתוס' ר"ה דף ד ע"ב ד"ה ומעשרות וע"ע שלח הביאו דברי הירושל' ובביאור דברי הירוש' עיין ק"ע שפירושו למוק ונלחה דר"י בא ליתן טעם למאי קבעו זמן ט"ו יום קודם החג דלכל הטעמים שנאמרו בזה היה מקום להקדים הזמן או לאחרו מיום ימים. ולזה בא ר"י לייצב דבאמת הדבר קשה הרי הגולדים מאר פרס החג עובר על ב"ת ועכ"פ על עשה ובאת שמה ועי' בט"ז בר"ה דף ד' במגש הדבר נכון להרי שמרו בתענית דף י' ט"ו יום לאחר החג כדי שיגיע לאחרון שביהרגל לנהר פרת. ולפ"ז ניון שתוקן שיבואו מנהר פרת לירושלים נמצר הליכתן ט"ו יום להייט פרס החג ואותן אין עוברין על הגולדים אמ"כ ניון שאין יכולין להביאן עמהם ולכך קבעו זמן ל"ג יום זה שהוא זמן קבוע לכל וכשם שאלו אין עוברין כך כל שברגל אין עוברין משמ"כ אם היו מקדימין או היו עוברין על הגולדי' לאמ"כ וגם אם יקדמו לא יוכלו להביא הבאים מרחוק ט"ו יום מירושלים וזהו דבש' ר' יוסי לומר דבשביל דהמשהה טבלו עובר בב"ת לכך קבעו זמן זה ו"ב:

ציון ירושלים

כל המשהה טבלו עובר בבל תאחר. עי' רמב"ם פרק יד ממעה"ק ה"ג שכתב משם מעשרות ולא הזכיר מעשר בהמה. ועי' תוס' ר"ה דף ד ד"ה למעשרות דה"ם תרומה ומיכולים:

גליון הש"ם

[ה] עי' בתוס' ר"ה דף ד ע"ב ד"ה ומעשרות וע"ע שלח הביאו דברי הירושל' ובביאור דברי הירוש' עיין ק"ע שפירושו למוק ונלחה דר"י בא ליתן טעם למאי קבעו זמן ט"ו יום קודם החג דלכל הטעמים שנאמרו בזה היה מקום להקדים הזמן או לאחרו מיום ימים. ולזה בא ר"י לייצב דבאמת הדבר קשה הרי הגולדים מאר פרס החג ואותן אין עוברין על הגולדים אמ"כ ניון שאין יכולין להביאן עמהם ולכך קבעו זמן ל"ג יום זה שהוא זמן קבוע לכל וכשם שאלו אין עוברין כך כל שברגל אין עוברין משמ"כ אם היו מקדימין או היו עוברין על הגולדי' לאמ"כ וגם אם יקדמו לא יוכלו להביא הבאים מרחוק ט"ו יום מירושלים וזהו דבש' ר' יוסי לומר דבשביל דהמשהה טבלו עובר בב"ת לכך קבעו זמן זה ו"ב:

אהח 19/06/2018

פרק שלישי - בשלשה פרקים

הלכה א – משנה

המשנה מבארת את הזמנים שהיו תורמין את הלשכה:

בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים - זמנים **בַּשָּׁנָה**, היו הכהנים[ני] **תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה** שבבית המקדש ששם היו מניחים את כסף השקלים שגבו מבני [אוצר החכמה]לֵוִי. בסוף חודש אדר[נז] היו נכנסים אל הלשכה וממלאים מהשקלים הנמצאים שם שלש קופות גדולות שכל אחת מהקופות מחזיקה שיעור תשע סאין, והשקלים שנכנסו בתוך הקופות קרויים 'תרומת הלשכה' והשקלים שנשארו בלשכה קרויים 'שיירי הלשכה'. ושלש פעמים בשנה[נח] היו חוזרים וממלאים מהקופות הגדולות אל תוך שלש קופות קטנות שכל אחת מהן מחזקת שלש סאין, ומהשקלים שבקופות הקטנות היו קונים את קרבנות הציבור[נט]. ואלו הם הזמנים שבהם היו תורמים מהקופות הגדולות אל הקופות הקטנות, הפעם הראשונה היתה **בְּפוּרִים הַפֶּסַח** - חמשה עשר יום קודם חג הפסח[ס], ובגמרא מפרש מהו לשון 'פורים'. הפעם השניה היתה **בְּפוּרִים הָעֲצֶרֶת** - חמשה עשר יום קודם חג השבועות והוא יום שלושים וחמש לספירת העומר[סא], והפעם השלישית היתה **בְּפוּרִים הֶחָג** - חמשה עשר יום קודם חג הסוכות והוא יום עשרים ותשעה באלול[סב], ועל ידי שלש תרומות אלו היו הקופות הגדולות מתרוקנות אל תוך הקופות הקטנות.

באם לא היו צריכים את כל השקלים שבקופות הקטנות לקניית קרבנות הציבור ונשארו שקלים שלא קנו בהם, וכגון שבפורים העצרת נשאר בקופות הקטנות ממה שתרמו בפורים הפסח, הרי שקלים אלו קרויים 'מותר התרומה' או 'מותר תרומת הלשכה'. ולאידך, אם לא הספיקו השקלים שבקופות הקטנות לצורך קניית כל קרבנות הציבור היו חוזרים ותורמים מ'שירי הלשכה' אל תוך הקופות הקטנות[סג].

המשנה מבארת את הזמנים שמעשרים מעשר בהמה:

וּשְׁלוֹשָׁה פְרָקִים האלה **הֵם** גם **גְּרָנוֹת** - הזמנים **שֶׁל מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה**, שדין מעשר בהמה הוא מצוה בעלמא לעשר הבהמות וכשעשה כן הרי העשירי שקרא עליו את שם המעשר קודש הוא, אבל הרשות בידו לאכול הבהמות גם בלא מעשר, וכשמגיעים שלושת הזמנים האלו אסרו עליו חכמים לאכול או למכור מהבהמות עד שיעשר[סד], ונקראים זמנים אלו בשם 'גרנות' שכשם שבמעשר דגן נקבע החיוב בעשיית גורן שהוא הגמר מלאכה ומכאן ואילך אסור לאכול את הדגן אפילו באכילת עראי, כך גם זמנים אלו אוסרים את הבהמות באכילה[סה], **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.**

בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, זמנים אחרים לשלושת הגרנות למעשר בהמה[סו], ואלו הם, הזמן הראשון הוא **בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר**, שהוא 'פורס הפסח'[סז]. **וְהַזְּמַן** השני הוא **בְּאֶחָד בְּסִיוָן**, ואיחרוהו מ'פורס העצרת' כיון שחששו חכמים שאם יקדימו ויעשרו כבר ב'פורס

גמרא

מבארת הגמרא מהו 'פורס' ששנינו במשנתינו:

אומרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, כָּל הֵן דִּתְנַיְנָן** - כל מקום ששנינו, **'פֵּרֵס'**, פירושו **פַּלְגָּא** - חצי, וכמו 'פרוסת לחם'[עג] שפורס את הלחם באמצע[עד], ואף כאן פירושו **פַּלְגָּא** - מחצית מהזמן **דִּשְׁלֹשִׁים יוֹם קוֹדֶם לַמּוֹעֵד** - של שלושים יום קודם החג שֶׁבהם **דּוֹרְשִׁים בְּהִלְכוֹתָיו** - בהלכות המועדים (פסחים ו.), ומחצית זמן זה של שלושים יום הוא חמשה עשר יום.

★

שנינו במשנה, 'בפורס הפסח בפורס העצרת בפורס החג **וְהֵן גְּרָנוֹת וכו'** של מעשר בהמה'. מבארת הגמרא מה טעם נקבעו זמנים אלו למעשר בהמה:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּרָקֵי לֵידָה - שבזמנים אלו יולדות הבהמות, שיש בהמות המקדימות ללד כבר קודם הפסח, והגורן שלהם

נו. רש"י (מגילה כא: ד"ה תורמין).

נז. מאירי (ד"ה ומתחילין). וכבר העירו שהוא דבר חידוש שכן אין לכך סימוכין ממקום אחר שזהו הזמן. ובדעת הרמב"ם שאף הוא תופס כשיטה זו לא מצאנו מבואר להדיא אימתי מילאו את הקופות הגדולות, ולדעתו מסתבר שהיה זה בראש חודש ניסן.

נח. וכדי לעשות פומבי לדבר שאף הרחוקים חייבים במחצית השקל היו עושים כן, וכפי שמפורש לעיל (ג:).

נט. כן הוא שיטת הרמב"ם (שקלים פ"ג הלכה ה-ז) והמאירי (שם). אולם שיטת התוספות (קידושין נד. ד"ה מועלין) ודעימיה, שלא היו תורמים לתוך קופות גדולות, ולפנינו פירשנו כפירוש הפני משה שתפס כשיטת הרמב"ם.

ס. בבלי (נכורות נח.) מבואר שדעת רבי עקיבא היא שאדר הסמוך לניסן פעמים חסר ויש בו עשרים ותשעה יום ופעמים מלא ויש בו שלשים יום, ונמצא ש'פורס הפסח' הוא פעמים בעשרים ותשעה באדר ופעמים בשלשים באדר ולפיכך לא קבעו לו זמן.

סא. רש"ם.

סב. רש"ם, שכן חודש אלול הוא לעולם חסר.

סג. מאירי (שם). אולם דעת הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ה) אינה כן.

סד. רש"י (נכורות נז: ד"ה שלשם).

סה. בבלי בכורות (שם.) וברש"י (שם ד"ה דטעלה).

סו. רש"ם. וכתב שהני תנאי שנחלקו הוא דווקא לענין מעשר בהמה, אבל בתרומת הלשכה כולי עלמא מודים שהוא בפורס הפסח בפורס העצרת ובפורס החג.

סז. בבלי (שם) מבואר שאף בן עזאי סובר כרבי עקיבא אלא שלדעתו אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, ונמצא שחמשה עשר יום קודם הפסח הוא לעולם ביום עשרים ותשעה באדר.

סח. בבלי (שם).

סט. בבלי (שם) ורש"י (שם ד"ה נפני).

ע. בבלי (שם).

עא. פירוש ר' משולם.

עב. בבלי (שם). וראה בתוספות (שם ד"ה ומי) שהקשה דתיפוק ליה שאין מקדישין ביום טוב, ותירץ שהעשירי מאליו קדוש ולכן אין בזה איסור הקדש, וכן הוא בתלמיד רשבר"ש.

עג. פרישת הרא"ש.

עד. פירוש תלמיד רשבר"ש.

לפי שיש תורת כלי עליו ומותר לטלטלו: ר"ג ור"י בן קיסמא שמו אמר תמהני אם לא הוה בהכ"נ זה ע"ז. הרי למין לכעוס על לבריס המעשים בבהמ"ד: וחזר ר"י ואמר הבדין מחבריה. וכי מה תאמר מדמין נזון שלפניו להתם דהתם חבריס היו ולפ היה להס לכעוס אבל ר"ג תלמידי הוא ומותר לי לכעוס עליו: בן צוה יהושע. העיד עליו המקרא שכל מה שעשה מפי משה עשה לפילו מה שאמר התם שהרי אי אפשר בכל דבר ודבר שאמר יהושע אמר כך אמר משה ולפילו הכי אתפיד קרא דאפי משה הוה אלא שהכל יודעין וכו': **מאי בו'.** התי דקפיד על ר"ג שלא אמר הלכה משמו: ומשני דבעי דבו' וכו'. שלשה שיאמרו משועה משמו אף לאחר מיתתו ואס בחייו לא יאמרו משמו כ"ש לאחר מותו: שיהא חי וקיים לעולמים. נעה"ז הרי אמר הודיעני ה' קלי ומדת ימי מה היא: רוחשות. נעות: **דובב שפתי ישנים.** ריסיס דקרא ואתך כיין הטוב הולך לדודי למישרים: כומר. כלי שמניחין בו ענבים על שתתממין והיין נוח לנתת: **דובב.** היין רוחש ונע ויולא למעלה: קונדיטין. כוס של דבש עם יין ופלפלין: חמר עתיק. יין ישן: **אע"ג.** שכבר עבר זמן מה שאתה עדיין טעמו בפיו ובהא פליגי מ"ד כמאן דאתה קונדיטין בעינן נמי שעשה מעשים טובים בעוה"ז כמו שים בקונדיטין עוד בשמים טובים אבל אמירת הלכה לחוד לא מהני ומ"ד כמאן דאתה אמר עתיק לעולם מהניא ליה אמירת ההלכה שיהו שפתותיו דובבות בקבר: ר"ג רב גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה ובו'. ילתה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו ע"י כן יגיד הדבר על מופנו דעיקר הלימוד מרבו נראית פניס לכתיב והיו עיניך רואות את מוריך: **אך בצלם.** שעומד לנגדו והייט צלס של רבו יתהלך האיש המשומר: ר"ג בתיב רב אדם ובו' זה שאר כל אדם. והס"פ רוב ככל שים יקרא שים תורתו ואינו מקפיד לומר בשם האומרו. ל"א הרב שבאדם נלמד שהיה גדול בתורה יקרא כל שים ואין תורת אדם קבל כן פירש שיאמרו שמועות משמו מפי השמועה בלבד כן פירש ביפה מראה ורשמון נראה לי: זה ר"ז. שאינו אומר שמועה בשם אדם אלא מ"ש נתאמת לו מי אמרה: ר"ג **דאמר ר"ז לית אנן צריכין חוששין לשמעתתיה דרב ששת.** וכ"ה בפ' קמא דבבא והס"פ אין אנו צריכין לחוש לשמועות שאומרות בשם הגדולים: דהוא גברא מפתחא. שעיניו פתוחות וכמו שקורין לפומא שגי נהור כך קורין לחוטו שפתחא לשון פתוח וכיון שאינו יכול לראות האנשים שמושע מפיהם ולפעמים שמא אינם אחריות והוא טועה בטביעת קלא כן פירש בי"מ ולי נראה כיון שאינו רואה אינו יכול לכוין הדברים שהרי אי אפשר לו לאמרה כאילו בעל השמועה עומד לנגדו שהרי לא רואה אותו מעולם הלכך אין סומכין עליו בזה: ר"ג **חבים ר' לבר פדה דאת אמר שמעתא משמיה.** והס"פ וכי מכיר אתה לבר פדה שאתה אומר שמועה משמו שמא המגידים לך משמו משקרים. ל"א שמא בר פדה לא אמרה אלא אינים אחריות אמרה: א"ל ר"י אמרה משמיה. וחזקתו שאינו משקר: אין דור שאין בו ליצנים. משום דבעי מימר שבדורו של דוד היו ליצנים והוא היה שמח בשיתתו לכך מייתי ליה הכא: **אימת יבנה בה"מ.** משום דהקב"ה אמר לו רק אתה לא תבנה הבית נמלא חיי דוד מעכבין בנין בה"מ והיו אומרים מתי ימות ויבנה בית"מ: **יבא עלי.** לשון שבועה הוא יבא עליו כך וכך אס לא שכשיבוי כן הוא: **שמחתי באומרים לי בית ה' נלך.** אע"ג שאיתתו תלויה בו אמר לו תבנה הבית נמלא במלאתא מדין: **והיה כי ימלאו ימיך וכו'.** קרא יתירא הוא דה"מ למכתב והיה כי תשכב אלו כי תלך אל אבותיך והיה כי ימלאו ימיך ל"ל: ימים שלמים אני מונה לך. אע"ג שע"י אריכת ימיו מתעכב בנין הבית אני ממלא לך שנותיך מיום ליום שמעשיו מכינין לפני הקב"ה מבנין בית המקדש:

הדרן עלך מצרפין שקלים

הלכה א מתני' בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה. שכה היו נותנין כל השקלים ותורמין ממנה ג' קופות כדתנן בסיפא: **בפרום הפסח.** ט"ו יום קודם המועד וכגמ' מפרש: **והן גרנות** של מעשר בהמה. ג' פרקים אלו הן ג' גרנות של מעשר בהמה שמוכרים אלו קבעו חכמים לעשר הבהמה שגולדו וכמו שהגורן קובעת למעשר דגן כך זמנים אלו קובעות לחמור הבהמות שגולדו בהילה עד שיעשר אבל קודם הפרק מותר לאכול מע"פ אלא עישר ועשו אבל חכמים ג' זמנים אלו כדי שלא יהא מלוי פלגי הני תנאי מפרש בגמ': **גמ'** בשלשה הן דתנינן. כל היכא דתנן פרם פירושו המחלה וה"ג המחלה מעלעים יום שקודם המועד שגורמין בהלכות המועד: **מפני שהן פרקי לידה.** הא דתנן והן גרנות למעשר בהמה היינו טעמא לפי שבזמנים אלו בהמות יולדות שים בהמות שמבכירות לילד קודם פסח וים בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת וים שמאחרות עד בין העצרת לחג: כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים. דכיון דאין זמן למעשר בהמות עד פרום הרגלים מצי אינשי בהמתם עד אותו זמן ולא ליזמטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן שהוא סמוך לרגל ומצא שיהו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן אין לחילה בין לקרבנות: **שלא יבא לידי בל תאחר.** שמתוך שהוא תורס סמוך לרגלים לא יסכח מלהקריבן ע"י אם לא יעשר כל פעם סמוך לרגל כי אם בפעם אחת יעשר כל בהמותיו לא יניח כל מעשרותיו ברגל הראשון לירושלים כי רב ממנו לאכלם ברגל ג' ומתוך כך הוא מאחר ובניתו ויבא לידי בל תאחר: **כל המשהה טבלו עובר.**

מפרש

משנת אליהו

ר"ל סי' רמ"ב סעיף ט"ז ב' דעות. וכיצו הגאון כתב להשוות ירושלמי וכבלי והביא מירושלמי רמיה להיפך דהא קפיד ר"י וכי לא ידע הבריית' וגם ריב"ג לא הביא לו מבריית' אלא ג"ל מיון משמע מיון לבד ומצד המנהג ומ"ם בשבת פ"ט בלוס יש עבד יש לאחלק בין עבד לאחלימ כמ"ש בהגמי"י שם: **הדרן עלך מצרפין שקלים**

מסורת הש"ס

ו) שבת פ"ק הל"ב וקדושין פ"ו הל"ז: **ב)** ירושלמי נרכות פ"ב הל"ו ור"ה פ"ו הל"ו ומו"ק פרק ג הל"ז ודברים רבה פ"ד: **ג)** סוכה מט ב: **ד)** (נכורות מ ע"ב): **ה)** שם נח ו:

הת 19/06/2018

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פרק ב מהלכות הל"ה:

ב ב מיי' פרק ז מנכורות הל"ח:

ג ג מיי' פ"ד מיו"ט הלכה כ"ו ופ"ב מהגיגה הלכה ט:

ד ד מיי' פרק ז מנכורות הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) רב גדיל אמר כו': (ב) פלגא בל' יום כו': (ג) ר' תנחם בר חייא כדי כו': (ד) עובר תמן כו':

הגהות הגר"א

[א] ג"ל אף דוד: [ב] ג"ל מה כתיב והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך וכו': [ג] מלת צבור מיותר וג"ל אלא להקריב קרבנות וכו':

ציון ירושלים

כל המשהה טבלו עובר בבל תאחר. ע' רמב"ם פרק יד ממעה"ק ה"ג שכתב שם מעשרות ולא הזכיר מעשר בהמה. ועי' תוס' ר"ה דף ד ד"ה למעשרות ה"ה תרומה ובילוים:

גליון הש"ס

[ו] עי' בתוס' ר"ה דף ד ע"ב ד"ה ומעשרות וע"ע שלא הביאו דברי הירושל' ובביאור דברי הירוש' עיין ק"ע שפירושו למוק ונראה דר"י נמ ליתן טעם למאי קבעו זמן ט"ו יום קודם החג דלכל הטעמים שנאמרו בזה היה מקום להקדים הזמן או לאחרו מיום ימים. ולזה נמ ר"י לייבב דבאמת הדבר קשה הרי הגולדים מאר פרס החג עובר על ב"ת ועכ"פ על עשה ובאת שמה ועי' בט"ו בר"ה דף ד' תמנם הדבר נכון דהרי אמרו בתענית דף י' ט"ו יום לאחר החג כדי שיגיע מרגון שביעראל לנהר פרת. ומ"ל כיון שאותן שיבואו מנהר פרת ליושלים ממקר הליכתן ט"ו יום להייט פרס החג ואותן שין עוברין על הגולדים תמ"ל כיון שאין יכולין להביא עמהם ולכך קבעו זמן זה ט"ב: שאותן שין עוברין כך כל ישראל שין עוברין מפמ"ל אם היו מקדימין או היו עוברין על הגולדי' לאמ"ל וגם אם יקדמו לא יוכלו להביא הבאים מרחוק ט"ו יום מירושלים וזהו דבמ"ל ר' יוסף לומר דבשביל דהמשהה טבלו עובר בב"ת לכך קבעו זמן זה ט"ב:

תורה אור השלם

א) בַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת משֶׁה עַבְדּוֹ כֵּן צִוָּה משֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת משֶׁה: [יהושע יא, טו]

ב) אֲגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶלָה: [תהלים סא, ה]

ג) וְחִבֻּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים: [שיר השירים ז, י] ד) אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ אַךְ הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר וְלֹא יֵדַע מִי אֹסְפָם: [תהלים לט, ז] ה) רַב אָדָם יִקָּרֵא אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא: [משלי כ, ו] ו) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שַׂמֵּחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: [תהלים קכב, א] ז) כִּי יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ וְהַקִימֹתִי אֶת זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ וַהֲכִינֹתִי אֶת מַמְלַכְתּוֹ: [שמואל ב' ז, יב] ח) עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיְיָ מִזָּבַח: [משלי כא, ג]

מתני' בשלשה פרקים תורמין את הלשכה

רבי אליעזר ורבי יוסי עד שקרעו ס"ת בחמתן קרעו ס"ד אלא שנקרע ספר תורה והיה שם זקן א' ורבי יוסי בן קסמא שמו אמר תמיהני אם לא הוה בהכ"נ זה בית ע"ז וחזר ואמר הכדין מחבריה נכנם לפניו רבי יעקב בר אידי א"ל כתיב [א] כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וגו' וכי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש היה אומר כך אמר משה אלא יהושע יושב ודורש ויודעין הכל שהתורה של משה היא אף אתה אליעזר יושב ודורש והכל יודעין שהתורה שלך היא אמר להן מפני מה אין אתן יודעין לרצות כבן אידי חבירנו ורבי יוחנן מאי כולי האי דבעי דימרון שמעתא משמיה [א] דאף דוד ביקש עליה רחמים שנאמר [ב] אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקים לעולמים אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אזכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר שנאמר [ג] וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים מה כומר של ענבים זה כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרין דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר מה הנאה לו בר נזירא אמר כהדין דשתי קונדיטון רבי יצחק אמר כהדין דשתי חמיר עתיק (אע"ג דלית ליה) אע"ג דשתי ליה טעמא בפומא. [א] רב [ד] גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו שנאמר [ד] אך בצלם יתהלך איש כתיב [ה] רב אדם יקרא איש חסדו זה שאר כל אדם [ה] ואיש אמונים מי ימצא זה רבי זעירא דא"ר זעירא *ליתנן צריכין חששין לשמעתיה דרב ששת דהוא גברא מפתחא אמר ליה ר' זעירא לרבי אסי חכים רבי לבר פתייא דאת אמר שמעתא משמיה אמר ליה ר"י אמרה משמיה א"ל ר' זעירא לר' אסי חכים ר' לרב דאת אמר שמעתא משמיה א"ל ר' אדא בר אהבה אמרה משמיה אין דור שאין בו ליצנין כדורו של דוד מה היו פרוצי הדור עושין היו הולכין אצל חלונותיו של דוד אומרין לו דוד דוד אימתי יבנה בהמ"ק אימתי בית ה' נלך והיה דוד אומר אע"פ שמתכוונין להכעיסני יבא עלי אם לא הייתי שמח בדבריהם דכתיב [ו] שמחתי באומרים לי בית ה' נלך [ו-ז *] [ז] והיה כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך אמר [ח] לו הקב"ה לדוד ימים שלמים אני מונה לך ולא ימים חסרים כלום שלמה בנך יבנה בה"מ אלא להקריב [ו-ח] קרבנות ציבור חביב [ג] עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבן שנא' [ח] עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח:

הדרן עלך מצרפין שקלים

הלכה א מתני' בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרום הפסח בפרום החג [ב] והם [ז] גרנות של מעשר בהמה דברי ר"ע בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר ובאחד בסיון ובעשרים ותשעה באב ר' לעזר ור"ש אומרים בא' בניסן בא' בסיון בכ"ט באלול ולמה אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יו"ט [ג] ואי אפשר לעשר ביו"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול: **גמ'** א"ר אבהו כל הן דתנינן פרם פלגא [ב] פלגא דל' יום קודם למועד שדורשים בהלכותיו: והן גרנות וכו': א"ר יוחנן מפני שהן פרקי לידה ר' אחא [ג] ור' תנחום בר חייה בשם ריב"ל כדי [ד] שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים א"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסה כל [ה] המשהה טבלו [ד] עובר בבל תאחר תמן

*) מלת ודיה ליתא בתקלת.

ריבב"ן

מתני' בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. תמלה היו מניחין השקלים בשופרות שהיו בתקדש כדתנן בפרקין לעיל ונתמלאו השופרות מניחין כל הכסף בלשכה וגג' פרקים הללו תורמין גג' קופות וכל קופה מחזקת ג' סלין והיא נקראת תרומה: **בפרום הפסח.** ירושלמי פ"ר תאמר כל הן דתנינן פרם פלגא דהייט ט"ו יום קודם לפסח שהן חלי מל' יום שדורשין בהלכות פסח קודם לפסח והן גרנות למעשר בהמה שמתחייב בתדומה לאחר שנעשה כרי. ירושלמי פ"ר יוחנן מפני שהם פרקי לידה יש מהן שבתדומות סמוך לפסח ויש מהן שתדומות לאחר פסח ר' אחא ור' תנחום בשם ריב"ל כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים. לכיון דאין גורן מעשר בהמה עד פרום הרגלים ומצאי אינשי בהמתן על אומו זמן ללא ליזמטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן שהוא סמוך לרגל ומצא שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן אין לחילה בין לקרבנות: **בל תאחר.** שגם

תקלין חדתין

שום מתלקו בו ר"פ ור"י שם מותר לטלטלו בשבת לנעול בו את הלשכה כיון שיש תורת כלי עליו: קרעו. משמע בכוונה: נקרע. משמע ממילא: בהכ"נ זה ע"ז. משום כל הכותם כאלו עע"ז: הכדין בחברי. כלומר מה שאירע כך בתכריס הוא לאירע ומאי מדמית לה שאני כותם על ר"פ שהוא תלמידי: נכנם לפניו ר"י בר"א. ג"ל לפייסו: מאי בולי האי. למה הקפיד כ"כ על ר"פ שיאמר דבר משמיה ומאני אף דוד נקט עליה רחמים: וכי עלתה ע"ד של דוד שיהא חי וקיים לעולמים. והלא כבר נגזרה מיתה לבני אדם הראשון: בבב"נ ובבמ"ד. ובכ"ג יאמרו תהלותיו ותפילותיו ובבהמ"ד יאמרו דבר הלכה משמו ויהיו עולמים לתפלה חי שעה ותורה חי עולם והס נגד עוה"ז ועוה"ב: רוחשות. שאור התורה היולא מפי המומר מתקשר בהשארת נפשו ולכן רוחשות שמגיע בשורש שבתה ממנו ככומר של ענבים: קונדיטין. יין עם דבש: חמר עתיק. יין ישן: דהוא גברא מפתחא. שגי נהור ושמע לא דקדק יפה לכתיב והיו עיניך רואות את מוריך ואמרו בגמ' הלי לתתדנית בתזיתים לר"מ מאמורי כו': חכים רבי. וכי מכיר אתה אותו: ר"י. שהוא יש תמונים: אין דור. מיידי לתיירי לעיל מדוד מייתי ליה הכא: אימתי יבנה. והס ידעו מה שאמר הס"י לדוד אתה לא תבנה הבית: יבא. לשון שבועה: כי ימלאו וגו'. מייתי לה הכא למדרש אף שהיה דוד שתה כ"כ בבנין בהמ"ק אף שיתות מ"מ הקדוש ברוך הוא לא עשה כן אלא מלא את ימיו:

הדרן עלך פרק מצרפין שקלים

בשלשה פרקים תורמין את הלשכה. שהיו מונחים שה כל השקלים: **בפרום.** מפרש בגמ': **והן גרנות למעשר בהמה.** שאלו הזמנים קבעו חכמים למעשר הבהמות שגולדו לאחור בחילה עד שיעשר וכפ"ב דבכורות מפרש אמאי קרי לי' גורן אבל קודם הפרק מותר לאכול מע"פ אלא עשר וטעמא מפרש בגמ': **בן עזאי אומר בו'.** פלוגתייהו מפרש בגמ': **גמ'** פרקי לידה. הבכורות יולדות לפני הפסח והמאחרות קודם עצרת ויש שאין יולדות עד בין עצרת לחג וכבגדם תקנו חכמים שלשה זמנים למעשר בהמה: כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים. לכיון דאין גורן מעשר בהמה עד פרום הרגלים ומצאי אינשי בהמתן על אומו זמן ללא לשמטינהו עד שיעשרם בזמן הגורן שהוא סמוך לרגל ומצא שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן אין לחילה בין לקרבנות: **בל תאחר.**

הוא בפרוס הפסח, ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת, והגורן שלהם הוא בפרוס העצרת, ויש שאינם יולדות עד בין עצרת לחג, והגורן שלהם הוא בפרוס החג[עה].

מביאה הגמרא טעם נוסף:

רַבִּי אַחָא וְרַבִּי תַּנְחוּם בַּר חִיָּיה אמרו טעם אחר **בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּדֵי שֶׁתְּהֵיה הַבְּהֵמָה מְצוּיָה לְעוֹלֵי רְגָלִים**, שהגם שמצות מעשר בהמה אינה מעכבת מלאכול את הבהמות אף קודם שהפרישו מהן את המעשר, מכל מקום רגילים האנשים לעשר את הבהמות קודם האכילה, שכן ניחא ליה לאיניש למיעבד בממוניה מצוה זו שאין בה חסרון כיס, שהרי הוא אוכל את הבהמה בתורת שלמים, וכיון שתיקנו זמנים אלה למעשר בהמה רגילים להשאיר את הבהמות לזמנים אלו ומעשרים אותם, ומכאן ואילך מציעים אותן למכירה, ונמצא שעל ידי הגרנות שהם סמוכים למועדים מצויים הבהמות לעולי רגלים[עו].

טעם נוסף:

אָמַר רַבִּי יוּדָן טעם אחר לכך, **שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי 'בַּל תְּאַחֵר'**, שכן דרשו (ר"ה ה:) שאף במעשר בהמה יש איסור של בל תאחר[עז], ותיקנו זמנים אלה הסמוכים לשלושת הרגלים כדי שיזכור להעלותם לירושלים ולא יעבור עליו הרגל מבלי שיביאם[עח]. בהקשר לכך מביאה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹסָה, כָּל הַמַּשְׁהֶה טְבָלוֹ** - המתעכב מלהפריש מעשרות מטבלו ועברו עליו שלשה רגלים[עט], **עוֹבֵר בְּ'בַל תְּאַחֵר'**, ודין זה הוא בכל טבל, הן של פירות והן של בהמות[פ].

★

אורח 19/06/2018

עה. **רש"י** (נכורות נז: ד"ה נקנן), ולפי מה שכתב בפירוש ר' משולם שהוא תירוץ בפני עצמו, וזהו לא כהמבואר בבבלי שהוא תירוץ אחד עם מה שאומר ריב"ל להלן.

עו. **בבלי** (שם נח.) וברש"י (שם ד"ה כדי).

עז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

עח. **פירוש** ר' משולם. פירוש נוסף משמע מדברי המאירי שרבי יודן הוא נותן טעם לדברי ריב"ל שהטעם שראוי לדאוג שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים הוא כדי שלא יעברו בבל תאחר בתשלום נדריהם ונדבותיהם.

עט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

פ. **פירוש** ר' משולם. ועיין ברש"ס שכתב שחידושו של רבי יוסה הוא שהרי אילולי הסיבות דלעיל לא היו מתקנים להמתין במעשר בהמה לשלוש הגרנות אלא היו מחייבים לעשר מיד, ולכן גבי מעשר פירות שיכול ליתן מיד לכהנים לויים ועניים הקיימים בכל מקום עובר בבל תאחר אם לא מפריש לאלתר, ועיין בהר אפרים מה שפלפל בזה.

בשלשה פרקים פרק שלישי שקלים

הגמרא מביאה משנה הדנה מתי הוא ראש השנה למעשר בהמה: תַּמָּן תְּנִינָן במסכת בכורות (מ:), רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל **רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה**, שאותם הבהמות שנולדו קודם ראש השנה אינם נכנסים לדיר להתעשר יחד עם הבהמות שנולדו לאחר ראש השנה, שהרי הם חדש וישן ואין מעשרים מזה על זה[א]. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, הראש השנה למעשר בהמה אינו באחד באלול אלא הוא **בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, הָאֱלוּלִיִּים** - הבהמות שנולדו בחודש אלול **מִתְעַשְּׂרִין בִּפְנֵי עַצְמָן**, לא יחד עם אלה שנולדו קודם אלול ולא יחד עם אלה שנולדו לאחר אלול, ואת טעמו של בן עזאי מפרשת הגמרא להלן.

מבארת הגמרא את טעמו של רבי מאיר:
אָמַר רַבִּי חוּנָה, טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר שאמר שבאחד באלול זהו ראש השנה למעשר בהמה הוא, שכיון שידוע שזמן עיבורה של בהמה דקה נמשך חמשה חדשים[ב], והם מתעברות בכל חודש אדר, יש מהם בתחילתו יש מהם באמצעו ויש מהם בסופו, ונמצא **שַׁעַד כָּאן** - אחד באלול **הֵן מְתְמַצּוֹת לֵילֵד מִן הַיְשָׁנוֹת** - יולדות כל הבהמות שהתעברו בחודש אדר, והם מתעשרות באב, והנולדים **מִכָּאן** - מאחד באלול **וְאֵילָךְ, הֵן מַתְחִילוֹת לֵילֵד מִן הַחֲדָשׁוֹת** - הרי הם מהעיבור החדש של אחרי ראש חודש ניסן, ואין מעשרים מן החדש על הישן כְּפִי שדורשים (בכורות נג:) מהפסוק (דברים יד כב) 'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ' שבשתי מעשרות הכתוב מדבר, ומקישים מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן אין מעשרים מן החדש על הישן אף במעשר בהמה אין מעשרים מן החדש על הישן.

מבארת הגמרא את טעמם של רבי אלעזר ורבי שמעון:
אמר **רַבִּי יוֹסָה בַּר רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַב חוּנָה, טַעֲמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאמרו שבאחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה הוא, משום שכך דרשו את הפסוק (תהלים סה יד) 'לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן' וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר יְתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ', **'לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן'** - הצאן מתלבשות דהיינו שהם מתעברות[ג], וזה עולה על **אֵלּוּ** הבהמות **הַבְּכִירוֹת** - שמקדימות להתעבר כבר בחודש אדר[ד] ויולדות באב, **'וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר'**, ועיטוף הוא לשון איחור[ה], וזה עולה על **אֵלּוּ** הבהמות **הָאֶפִילוֹת** - שמאחרות ומתעברות בחודש ניסן ויולדות באלול, וכל אלה **'יִתְרוֹעֲעוּ'** מלשון ריעות וחיבור[ו], לענין **'אַף יָשִׁירוּ'** - מעשר בהמה שהוא קרבן שאומרים עליו שירה[ז]. ולמדנו מכאן שאֵלּוּ **וְאֵלּוּ** הנולדים באב והנולדים באלול **נִכְנָסִים** יחד **לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר** שכן מִשְּׁנָה אחת הם, והיינו משום שראש השנה הוא באחד בתשרי[ח].

הגמרא מביאה ברייתא המרחיבה בדעתו של בן עזאי:
אָמַר בֶּן עַזַּאי על מחלוקת זו של רבי מאיר עם רבי אלעזר ורבי שמעון, **הוֹאִיל וְאֵלּוּ אוֹמְרִים כָּךְ** - שרבי מאיר אומר שראש השנה הוא באחד באלול, **וְאֵלּוּ אוֹמְרִים כָּךְ** - ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים שראש השנה הוא באחד בתשרי, ואין אני יודע הלכה כמי[ט], לכן **יְהוּ הָאֱלוּלִיִּים** - הבהמות שנולדו בחודש אלול **מִתְעַשְּׂרִין בִּפְנֵי עַצְמָן**, וכמו שמפרש והולך. **הָא כֵּיצַד, נוֹלָד לוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּאָב וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי** - אם נולדו חמשה בהמות באב וחמשה בהמות באלול או שנולדו חמשה בהמות באלול וחמשה בהמות בתשרי, **אֵין מְצָטָרְפִין** להתעשר יחד, כיון ששמא אחד באלול הוא ראש השנה ונמצא שהנולדים באב והנולדים באלול הם חדש וישן, ושמא אחד בתשרי הוא ראש השנה ונמצא שהנולדים באלול והנולדים בתשרי הם חדש וישן. אבל אם **נוֹלָד לוֹ בַּחֲמִשָּׁה** - חמשה בהמות **בְּחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי** של תחילת השנה, **וַחֲמִשָּׁה** בהמות נוספות **בְּחוֹדֶשׁ אָב** שלאחריו, **הֲרֵי אֵלּוּ מְצָטָרְפִין** למעשר בהמה, כיון שלדברי הכל הם נולדו בשנה אחת, והחידוש בזה הוא שלא נאמר שהגרנות שבפרוס החג ובפרוס העצרת הם גם מפסיקים בין הבהמות ולא יוכלו לעשר מזה על זה, אלא אנו אומרים שמכיון שהבהמות נולדו בשנה אחת נכנסים לדיר אחד להתעשר[י].

שואלת הגמרא, הלא רבי אלעזר ורבי שמעון תלמידיו של רבי עקיבא היו ונחשבים גם כתלמידי בן עזאי שהיה תלמיד חבר לרבי עקיבא[יא], **וְאִם כֵּן** איך יתכן **שֶׁבֶּן עַזַּאי** יהיה **מַכְרִיעַ עַל דִּבְרֵי תַלְמִידָיו**, שמשמע מדבריו שלא ידע להכריע כמי ההלכה במחלוקת זו של ראש השנה למעשר בהמה ולכן החמיר, ומדוע לא יכול היה לראות טעמו של מי מתלמידיו מסתבר יותר ולקבוע ההלכה על פיו[יג].

מתרצת הגמרא, **אָתָא** - באו **רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי מַתַּיְשָׁא** ואמרו **בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יִצְחָק** לפרש את בן עזאי שהכריע במחלוקת זו, **שֶׁכֵּן** כבר **נֶחְלְקוּ עָלֶיהָ אֲבוֹת הָעוֹלָם, וּמַאן נִינְהוּ** - ומי הם המכונים כאן **אֲבוֹת עוֹלָם, תָּנָא רַבִּי יוֹנָה קוֹמֵי רַבִּי יִרְמְיָה, זֶה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא**, שביניהם כבר לא יכל בן עזאי להכריע[יד].

הגמרא מוכיחה שבן עזאי היה תלמיד חבר של רבי עקיבא:
אומרת הגמרא, מדברי בן עזאי על מחלוקת זו בזמן ראש השנה למעשר בהמה, שכאמור נחלקו בה רבי ישמעאל ורבי עקיבא, **זֹאת אוֹמֶרֶת** - נמצינו למדים **שֶׁבֶּן עַזַּאי חָבֵר וְתַלְמִיד הָיָה דְּרַבִּי עֲקִיבָא**, שהיה חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר[טו], כי **אֵין תֵּימַר** - אם תאמר שרבי עקיבא היה **רַבֵּיהּ** - רבו של בן עזאי, **אִית בַּר נָשׁ אָמַר לְרַבֵּיהּ** - וכי יתכן שאדם יאמר על דברי רבו **הוֹאִיל 'וְאֵלּוּ' אָמְרוּ כָּךְ 'וְאֵלּוּ' אָמְרוּ כָּךְ**, ולא יאמר הואיל 'ורבי' אמר כך, ומזה שלא אמר בלשון כבוד לרבו מוכח שתלמיד חבר היה לו[טז].

מביאה הגמרא הוכחה נוספת:
רַבִּי אָבוּן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק שְׁמַע לָהּ - למד ענין זה שבן עזאי תלמיד חבר היה לרבי עקיבא, **מִן הָדָא** - מדברי המשנה (נגע נמרץ קנמ:) הדנה בדין מסוים שתנא קמא סובר שאין בו מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, ורבי עקיבא סובר שאף בזה נחלקו, **וְאָמַר לֵיהּ בֶּן עַזַּאי** לרבי עקיבא, **עַל הַחֲלוּקִין אָנוּ מִצְטַעֲרִין אֶלָּא שֶׁבָּאתָ לַחֲלוֹק עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁווּין** - וכי לא היינו בכל אותם המחלוקות שלא הושוו בהם בית שמאי ובית הלל לדעה אחת, שאתה בא ומוסיף שהם נחלקו גם בדין שתנא קמא אומר שהם לא נחלקו בו[יז], מוכיח רבי

א. **רש"י** (בכורות מ: ד"ה רבי).
ב. **בבלי** בכורות (ח.).
ג. **רש"י** (ר"ה ח. ד"ה לנסו). ובתוספות (שם ד"ה לנסו) כתבו, 'לבשו כרים הצאן מתרגמינן יעלון דוכרייא עילוי ענא, והוא לשון נקיה'.
ד. **רש"ם**. ובפירוש ר' משולם כתב, 'כרים הצאן, הן בריאים ומבוכרים'.
ה. **פירוש** ר' משולם. וברש"ס הוסיף לפרש שהלימוד הוא מכך שבניסן העמקים מתעטפים בר והזריעה צומחת וניכרת יפה.
ו. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
ז. **רש"ם**. וראה בקרבן העדה שהביא שדרשינן 'ישירו' מלשון 'יעשירו' שמעשרים מעשר בהמה מזה על זה.
ח. **רש"ם**. וציין שבבבלי (ר"ה ח.) המסקנא לגבי טעמי המחלוקת היא שונה.
ט. **רש"י** (בכורות נמ. ד"ה הוסיל).
י. **המפרשים** מתקנים את הגירסא ומתאימים אותה כגירסת הבבלי (בכורות נמ.) 'נולדו לו ה' באב וה' באלול אין מצטרפין ה' באלול וה' בתשרי אין מצטרפין'.
יא. **בבלי** בכורות (נמ.), וראה בפירוש ר' משולם שהקשה 'וא"ת והלא עשרו בפרוס הפסח. תריץ, כגון שלא עושר. אי נמי, נולדו לו חמש בגורן אחד וחמש בגורן אחר'.
יב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יג. **בבבלי** (שם) מקשה הגמרא כך 'וליחזי טעמיה דמאן מסתבר, וכי תימא לא מצי קאי אטעמייהו והתניא בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה' [רבי עקיבא]. ובמשנת אליהו פירש דפשטא דסוגיין משמע שהירושלמי כיון לקושיית הבבלי [וכן משמע מהרש"ס], ופירש דנקט תלמידיו כיון שכל חכמי ישראל נחשבים לפניו כתלמידים. וראה בפירוש ר' משולם שהקושיא היא שאם בן עזאי היה דור מוקדם להחולקים איך היה יכול להכריע ביניהם.
יד. **בבבלי** (שם) מתרץ באופן אחר 'מפי השמועה אמרוה, מפי חגי זכריה ומלאכי', ופירש רש"י (מכת"י ד"ה מפי), שכדבר נבואה הוא ולא ניכר טעם הגלוי ולא שייך לומר בזה טעמו של מי מסתבר יותר.
טו. **רש"י** (עירובין סג. ד"ה תלמיד).
טז. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. וראה בקרבן העדה שפירש שהראיה היא מעצם כך שבן עזאי בא להכריע בדבריהם.
יז. **רשב"ם** (ב"ב קנח: ד"ה אמר).

מפרש דעובר על כל תאחר היינו לפי שהוא מצוה טובה תמיד בפרקי לידה חייב לעשר ומע"ג דקודש הגורן מוכר למכור ולשחוט כדתנן בכורות פרק בתרא מ"מ משהגיע הגורן ויש לו הרבה בהמות ה"ל כטובל מדרבנן ס"ג בלשון קושיא קאמר וכי המשהה טובל זה עובר והרמצון נראה: תמן תנינן. בכורות פרק מעשר בהמה: ה"ג ר"ש ור"ש מוכרים בחמרי בן עזאי וכו': האלוליים. חודש שנולדו בחלול אין מתעשרין לא עם בני חמרי ולא עם בני חג וטעמיה מפרש בגמרא: עד באן. עד חלול ומשם שהתחילות יולדות מן חודש שנתעברו קודם ניסן דבהמה דקה עיבורה ממשה חדשים: מכאן ואילך. לחחר חלול הן מחודש שנתעברו לחחר ניסן והוה להו חדשות: לבשו כרים הצאן. מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו וה"ק לבשו כרים הצאן מחלבות הכבשים שמתעברות: אלו

נוסחאות ישנות

ריבב"ן

להס זמן בפרק השואל: **מתני'** וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל. מפרש ביומא בסוף הוליאו לו אמר ר' יוסי למה כתב עליהן מג"ג לידע היכה נתרמה רחשון שמלוה ברחשון לקנות ממנה תמידין ומוספין ובחוספתא נמי תניא מפני שמתחילין ומוליחין מן הרחשונה: **אלפא ביתא גמ"א.** לשון יונית לפי שלחחר שמלך חלכסנדרוס מלך יון על ירושלים הכירו ישרחל בלשון יונית וכתבו בחומו הלשון שלח יטעו בקופות חיו רחשונה *) ואין מסתפקים מן הרחשונה קודם השניה ולח שניה קודם שלישית:

תקלין חדתין

שגם על מעשר בהמה עוברים על ב"ת כדדרשינן בר"ה (ה ב) לכך תקנו שיעשר סמוך לרגל ויביח לירושלים בעלותו לרגל: ר"ה. דחומן שיולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם חומן שיולדו מכאן ואילך משום דהוה מדם ויצאו. חומן שנולדו בחלול אין מתעשרין לא עם בני חמרי ולא עם בני חג כדמפרש טעמא לקמן: ע"ב מתמצות. עד חלול ומשך שיולדות המחרושות מהמעוברות קודם ניסן לעיבורה של בהמה דקה ה' מדשים: אלו הבכורות. שמתעברות בחדר: אלו האפלות. דדרים יעטפו מלשון העטופים ללבן דהיינו האפלות שמעטיפות ומתחרות מלקבל זכר עד ניסן: אלו ואלו בו. דרים יתרועעו לשון רעיה וישירו לשון מעשר כמו יעשירו רעיס לכנוס לדיר יחד להמעשר: הואיל ואלו. ר"מ 19/06/2018 מומר בחלול ור"ח ור"ש מוכרים בחמרי בחמרי, כמצטרפין. המלולין לא עם הנולדים בחד לבעלייהו הן חדם ולא עם ה' שבחמרי לבעלייהו הן ישן: ה' בתשרי וה' באב. כלומר בחד שלחר חמרי מלטרפין לע"פ שים גרעות ביניהם ובבבלי שם פריך פשיטא ומשני מ"ד כי היכי דמפסקי שנים ה"נ מפסקי גרעות קמ"ל כדחנן וכו': ב"ש מבריע על דברי תלמידיו אתא. בחמיה דקס"ד דב"ש להכריע בין ר"מ ור"ש בח מדקחמר הואיל ואלו מוכרים הואיל ואלו מוכרים לכך מחמה וכי חפשר לומר שבח להכריע ביניהם והלח הם היו תלמידיו ודחי הוא מלי למיקס מטעמייהו והוה ליה למקבע הלכה כמאן דמחחבר טעמיה ולח להכריע. וכה"ג פריך בבבלי שלהי בכורות ומשני משום שנחלקו בזה חבות העולם ולח הוי מלי למיקס מטעמייהו ועל בבריהם של ר"י ור"ע חמר הואיל ואלו מוכרים כך ואלו מוכרים כך: דאמר לרביה הואיל ואלו אומרים כך. ולח חמר הואיל וכבי חומר כך: שמע לה מן הדא. בב"ע היה תלמיד וחבר לר"ע: שבאת. ולח הזכיר לשון רבי: מאחד בתשרי. חחתן לר"ח ור"ש לחמרי בחד בחמרי ר"ה למעשר כהמה: לא בחנט. כפירות המילן לחזלין בחר חנטה לזמן מעשר שלהם שחותם שחנטו קודם ט"ו בשבט חחתר לשעבר: **לא בשלישי.** חנוטה וחיתים חזלין בחר גידולם עד כשלים: **ליתני כל** המעוברין. דעיבור בבהמה כחנט בחילן וליתני כל המעוברין מחמד בחמרי לחפוקי המעוברין קודם: **עד ב"ב באלול.** דרחוי להקרבה עד ר"ה שיהיה ח' ימים עם יום כ"ג שנולד בו והוי כשלים בחנוטה וחיתי' שהוא גמרן למעשר ולהו שנולדו בכ"ג בו הוי שיתעשרו עם חומן שנולדו מ"ע בחמרי משע"כ חשר יולד חחר כ"ג שחינו רחוי להקרבה עד ר"ה יתעשר לשנה הבחה: ר"ש בדיעתיה. דס"ל דגם שחינו רחוי להקרבה להיינו בכה"ג דמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והוי כשלים עד כ"ט בו: עד ב"ט **באלול** אית לך בו. דב"ע סתמח חמר המלולים דמשמע דכל המודם וכמן לח מלי למרולי הכי דר"ם לשיטתיה חזיל דקחמר ר"ם כדעתיה ובג"ע ולח כרבן דעיקר הפירכה משום דלהו לשיטתיה לח משום שלח יסבור כרבי'. שמינו חוקימתח כיחידחה: ה"ג **אלא כמה דאת אמר בו' כן את אמר על דרבנן בו'.** כלומר כמו לב"ע נרך חתה לפרש לחותן שנולדו מכ"ג עד כ"ט מתעברים לשנה הבחה עם בני שנתן ה"ג לרבנן. ותגא לח עסיק לפרושי הני מחוסרי זמן דמילתח דפשיטח הוח. וגירסת הספרים שיבושח הוח דעל. דההכרח הוח מב"ע לרבנן: **זאת** אומרת ובו' עולין לו תוך שנתו גרסינן. מדחמר הכח לרבנן עם בני שנתן ולב"ע עם המלולים של שנה הבחה משמע כיון שנשלם שנתו משעה שנולד חזיל ליה שנת מעשרו ונחשבים הימים שהוא מחוסר זמן בתוך השנה ס"מ נבכור ג"כ משבינן חלו הימים בתוך שנתו דהיינו מיום הולדו ולבי מני דרים לה מקרא כיון דקדושתו מרחש מתחיל למנו' שנתו ג"כ מיום הולדו: **מתני'** בג' קופי' בו'. הממון כולו המופח היו מכניסין בלשכה חחת ונוטלין מהן בג' קופות ומוליחין משם בכל מועד מהג' מועדות ותמר כחן כי מה שמוליחין בכל מועד משם היה בשלש קופות כל קופה מחזקת ג' סלין: **אב"ג.** בגמרא מפרש למה היה כתוב עליהן: יונית בתוב. שהיו רגילין בו: **גמ'** ה"ג תמן תנינן. שבח קכ"ו: כמה הוח שיעורן של

משנת אליהו

פרק ג הלכה א בן שואי מכריע ע"ד תלמידיו. בבבלי בכורות ל"ד ב' פריך וליחזי טעמח דמחן מסחבר וכי חיחח לח מלי למעבייהו והחיח ב"ע חומר כל מכחי ישרחל לפי כקליפח הסוס חוץ מן הקרח הזה ע"כ יוחנן מפי השמועה חמרוה מפי חגי זכריה ומלחכי. ולכחורה לשון תלמידיו דקחמר בסוגיין חינו מדוקדק דהח גם ר"ח ור"ש לח היו תלמידיו חלח חבריהם וכמו שמנחם הרמב"ם בחברית שחמר ר"ע וי"ל דפשטח דסוגיין משמע דהמקשה כוון לקושית הבבלי כיון שהיה גדול כ"כ עד שחמר כל חכמי ישרחל כו' ע"כ למה נריך להכריע וכי לח מלי מיקס מטעמייהו וחהו דנקט תלמידיו שכל חכמי ישרחל מחבריא

אבון, **זאת אוֹמֶרֶת בֶּן עַזַּאי חָבֵר וְתַלְמִיד הֲוָה לְרַבִּי עֲקִיבָא, כי אֵין תֵּימַר רַבֵּיהּ** - אם תאמר שהיה רבו, **אִית בַּר נָשׁ אָמַר לְרַבֵּיהּ** - וכי יתכן שאדם יאמר לרבו **אֶלָּא 'שֶׁבָּאתָ' לַחֲלוֹק עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁווין** בלשון נוכח ולא יאמר לו בלשון כבוד 'שבא רבינו'[יח].

הגמרא מביאה את המשך דברי המשנה בבכורות (סח):
אומרת הגמרא, **תַּמָּן תְּנִינָן** - כך שנינו בהמשך המשנה שם, שלדעת רבי אלעזר ורבי שמעון הסוברים שאחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה[יט], **כָּל הַנּוֹלָדִין מֵאֶחָד בְּתִשְׁרֵי** שבתחילת השנה **עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל** שבסוף השנה, **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין** להכנס לדיר אחד להתעשר[כ]. ואם נולדו **חֲמִשָּׁה** בהמות **לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה** בהמות **לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵין מִצְטָרְפִין** למעשר כיון שמשתי שנים הם, ונמצא שאין לו עשרה בהמות משנה אחת והרי הוא פטור ממעשר בהמה. **ואם נולדו חֲמִשָּׁה** בהמות **לִפְנֵי הַגּוֹרָן** - אחד מהגרנות שלמדנו במשנה, בפרוס הפסח בפרוס העצרת ובפרוס החג, **וַחֲמִשָּׁה** בהמות **נולדו לְאַחַר הַגּוֹרָן, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין**, שכן הגרנות לא מפסיקות למעשר בהמה[כא].

★

קביעת השנה לענין מעשרות נקבעת בכל האילנות לפי זמן החנטה, וכפי ששנינו (ר"ה טו:) 'אילן שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט מתעשר לשנה שעברה, אחר חמשה עשר בשבט מתעשר לשנה הבאה', ואילו בתבואה וזיתים נקבעת השנה לפי הזמן שבו הביאו שליש וכפי ששנינו במסכת מעשרות (פ"ק ה"ג) 'התבואה והזיתים משיכניסו שליש'.

זמן העיבור בבהמה הרי הוא כזמן החנטה באילן, שבשניהם עדיין לא נגמר הפרי ואינו נראה כלפי חוץ[כב], ויום השמיני אחר הלידה בבהמה הרי הוא כזמן הבאת שליש בתבואה, שכשם שהתבואה ראויה לאכילה בדוחק כשהביאה שליש כך הבהמה נראית להקרבה רק מיום השמיני והלאה.

מדברי המשנה דלעיל משמע שקביעות השנה למעשר בהמה הוא לפי זמן הלידה. הגמרא דנה האם שיעור זה שוה לחנטה או להבאת שליש:
אומרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹסָה, הָדָא אוֹמֶרֶת** - מכך שקביעות השנה למעשר בהמה נקבעת לפי זמן הלידה, משמע שבדין **מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ** - לא נקבעו הזמנים **לֹא כְּחֶנֶט** שכך נקבע השנה באילנות, **וְלֹא כְּשֶׁלִּישׁ** שכך נקבע השנה בתבואה וזיתים, וכמו שמפרש והולך.

אֵין תֵּימַר כְּחֶנֶט - אם תאמר שהשנה במעשר בהמה נקבעת לפי החנטה והיינו העיבור, **לֵיתְנֵי** - היו צריכים לומר במשנה **'כָּל הַמְעוּבָּרִים מֵאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל'** שלאחריו הרי הם כשנה אחת, ואף על פי שהם נולדו אחרי יום עשרים ותשעה באלול, כי לא הלידה היא הקובעת אלא העיבור. **אֵין תֵּימַר כְּשֶׁלִּישׁ** - ואם תאמר שהשנה נקבעת לפי הבאת שליש והיינו יום השמיני אחרי הלידה, **לֵיתְנֵי** - היו צריכים לומר במשנה **'כָּל הַנּוֹלָדִים עַד עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בֶּאֱלוּל'** ואף יום זה בכלל, נחשבים עדיין לשנה זו כיון שהם יהיו ראויים להקרבה עדיין בשנה זו, והנולדים לאחר מכן שיהיו ראויים להקרבה רק בשנה הבאה היה להם להחשב בשנה החדשה[כג].

רבי שמאי חולק על רבי יוסה:
אמר **רַבִּי שַׁמַּאי בְּשֵׁם רַבִּי בִּיבִי בְּרַבִּי חִיָּיא**, אכן קביעות השנה במעשר בהמה **כְּשֶׁלִּישׁ עָשׂוּ אוֹתָהּ** וכמו בתבואה וזיתים, אלא שהמשנה בבכורות הרי היא סוברת **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** לענין זה שאחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה, ורבי שמעון סובר כשיטתו[כד], **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** (בכורות כא:), גם בהמה שהיא **מְחוּפָּר זְמַן** - קודם שמונה ימים שעדיין לא ראויה להקרבה **נִכְנָס לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר**, וחל עליה קדושת מעשר בהמה, שהמטיל בה מום לוקה והיא אסורה בגיזה ועבודה, וכיון שמיד עם לידת הבהמה היא כבר ראויה לקבל קדושת מעשר בהמה, הרי הלידה בבהמה דומה היא להבאת שליש[כה], ואילו לפי רבנן הסוברים שאין מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר אכן קביעות השנה היא לפי יום השמיני ללידתו[כו].

הגמרא מקשה על רבי שמאי:
קָם - עמד[כז] **רַבִּי מָנָא עִם רַבִּי שַׁמַּאי** לפלפל בשמועה זו[כח] ולהקשות על דבריו[כט]. **אָמַר לֵיהּ** - הקשה רבי מנא לרבי שמאי, **אַתְּ אָמַרְתְּ חֲדָא**[ל] **מִילְּתָא** - האם אתה אמרת דבר מחודש זה, והלא **תַּמָּן תְּנִינָן** - כך למדנו במשנה במסכת בכורות, **'בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר הָאֱלוּלִיִּים מִתְעַשְּׂרִין לְעַצְמָן'**, וכי **לֹא** אמר בן עזאי את דעתו **שֶׁאֲפִילּוּ נוֹלַד עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל** נחשב הוא כמי ששייך לחודש אלול אף על פי שהוא עדיין לא ראוי להקרבה, והרי כאן לא תוכל לתרץ כדבריך, שהרי **אִית לָךְ מֵימַר** - האם אתה יכול לומר **שֶׁבֶּן עַזַּאי** סובר **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר **וְלֹא כְּרַבָּנָן** החולקים עליו וסוברים שאין מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר[לב].

אלא סיים רבי מנא ואמר שהסבר אחד נאמר בין לרבנן ובין לבן עזאי, **כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר עַל דְּרַבָּנָן** - כפי שנאמר שלפי דעת רבנן שאין מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר דין כל אלו שנולדו מיום עשרים ושנים באלול עד ליום עשרים ותשעה באלול שהם אכן שייכים לשנה זו שנולדו בה, אבל מכיון שהם מחוסרי זמן ממתין להם **וּמַנִּיחָן לְשָׁנָה הַבָּאָה** לחודש תשרי שבהם כבר יהיו ראויים להקרבה, **וְהֵן מִתְעַשְּׂרִין עִם בְּנֵי שְׁנָתָן** שנולדו בה, ומניח עוד כמה בהמות מן הישן כדי שיעלו יחד למנין עשרה ויוכלו להתעשר[לג]. **כֵּן אַתְּ אָמַר עַל** - כך אנו אומרים גם לפי דעתו **דְּבֶן עַזַּאי** שהנולדים בסוף חודש אלול למרות שהם מחוסרי זמן הרי הם שייכים לחודש אלול, אבל מכיון שהם לא נכנסים לדיר להתעשר ממתין להם והוא **מַנִּיחָן לְגוֹרָן הַבָּא** - לימים בחודש תשרי שבהם הם כבר לא יהיו מחוסרי זמן, **וְהֵן מִתְעַשְּׂרִין עִם בְּנֵי אֱלוּלִים** - שמניח עוד כמה בהמות מחודש זה כדי שיהיה לו יחד עשרה בהמות מחודש זה לעשרם כדין[לד].

אָמַר רַבִּי חִיָּיא, זֹאת אוֹמֶרֶת - מכך שלמדנו שקביעות השנה במעשר בהמה היא לפי היום שנולד בו ולמרות שהוא עדיין מחוסר זמן ואינו ראוי להקרבה, נלמד שאף לגבי בכור שמצוה להקריבו בתוך שנת לידתו, תחילת השנה נקבעת ביום הלידה וגם אותם **יָמִים שֶׁהַבְּכוֹר מְחוּפָּר זְמַן בָּהֶן עוֹלִין לוֹ לְתוֹךְ שְׁנָתוֹ**[לה].

יח. **רשב"ם** (סח ד"ה תלמיד).
יט. **רש"י** (בכורות ו: ד"ה כל).
כ. **רש"י** (סח ד"ה מצטרפין).
כא. **ברש"ם** הוסיף וגרס כאן את סיום המשנה בבכורות 'אם כן למה נאמרו שלוש גרנות למעשר בהמה, שעד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט, הגיע הגורן לא ישחוט ואם שחט פטור'.
כב. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
כג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
כד. **עיין** בהגהות הגר"א שהכניס זאת אל תוך גירסת הגמרא 'רבי שמעון כדעתיה דאמר רבי שמעון'.
כה. **רש"ם**.
כו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כז. **רש"ם**.
כח. **רש"ם**.
כט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ל. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לא. **גירסת** הראשונים 'הדא', ולפנינו 'חדא' וניתן לפרשו מלשון חדש או דבר יחיד זה.
לב. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש פירש כפשוטו שאין מסתבר שבן עזאי יעזוב את דברי רבנן ויפסוק כדברי רבי שמעון, ועוד בענין זה ראה ברש"ס.
לג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש, ובהרחבה בדברי הפני משה.
לד. **ראה** בפירוש תלמיד רשבר"ש שהדגיש שאין קפידא במה שהמעשר בפועל היה שלא בתוך שנתן לרבנן או לא בחודש אלול לבן עזאי, אלא הדגש הוא שיהיו מתעשרין עם הדומים להם ולא מן החדש על הישן.
לה. **תקלין** חדתין.

מפרש דעובר על כל תאחר היינו לפי שהוא מצוה טובה דמיד בפרקי לידה חייב לעשר ומע"ג דקודש הגורן מוכר למכור ולשחוט כדתנן בכורות פרק בתרא מ"מ מצהניע הגורן וים לו הרבה בהמות ה"ל כטובל מדרבנן ס"ג בלשון קושיא קאמר וכי המצהה טובל זה עובר והרמצון נראה: תמן תנינן. בכורות פרק מעשר בהמה: ה"ג ר"ש ור"ש מוסיפ בתחר בן עזאי וכו': האלוליים. מותן שנולדו בחלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני חג וטעמיה מפרש בגמרא: עד באן. עד חלול ומשך שהתחרונות יולדות מן חותן שנתעברו קודש ניסן דבהמה דקה עיבורה ממצה מחצים: מבאן ואילך. לתחר חלול הן מחותן שנתעברו לתחר ניסן והוה להו מחצות: **לבשו** כרים הצאן. מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרי הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו וה"ק לבשו כרים הצאן מתלבשות הכבשים שמתעברות: אלו הבכירות. שמתעברות מיד: ועמקים יעטפו בר. ואיכא נמי למן שמתעברות בזמן שעמקים יעטפו בר והזריעה ניכרת יפה יפה והיינו בניסן ומע"ג דגם בתחר ניכר הזריעה מ"מ בתפלייתא אין הזריעה ניכרת יפה אלא בניסן: אלו ואלו נבנסין לדיר להתעשר. למפרש יתרועעו לשון רעים ויעשירו כאיב יעשו ויקאמר לשון ריעים ויעשירו אלו עם אלו: הואיל ואלו אומרין כך וכו'. רמ"ש בתחר בחלול ור"ש ור"ש מוסיפ בתחר בתשרי ואין אנו יודעים הלכה כמאן הלכך יהו החלולים וכו': ה"ג הא כיצד נולדו לו תמשה בתח וה' בחלול או ה' בחלול וה' בתשרי אין מעטרפין: ה"ג נולדו לו ה' בתשרי וה' באב מצטרפין. וה"פ ה' בתח שלחתר תשרי מצטרפין ואף על גב למפסקי גרסות שתקנו חכמים: ופריך ובן עזאי מבריע על דברי תלמידיו. שהרי ר"מ ור"ש היו לאחר בן עזאי: שבן נחלקו עליה אבות העולם. מנחים הרחשונים: ר"י ור"ע. ועליהם אמר בן עזאי הואיל ואלו וכו' ומכריע לבריהם: זאת אומרת. שבן עזאי תלמיד אבר היה לר"ע: אין תימר שר"ע היה רבו של בן עזאי וכי אדם אומר על דברי רבו הואיל ואלו בו'. ומכריע לבריו: שמע לה מן הדא. שתלמיד אבר היה לר"ע: אמר לו בן עזאי וכו'. מתני' בב"ב פרק מי שמת: אלא שבאת. ולא קאמר שבא: תמן תנינן. בבכורות פרק מעשר בהמה: כל הנולדים באחד בתשרי. אתאן לר"ש ור"ש דאמרו בתחד בתשרי ראש לבהמה לענין מעשר בהמה: מצטרפין. לבבן לדיר אחד: לפני הגורן. מאלו שלש גרסות שאין הגורן מפסיק: לא בחנט. לא בחילות לחלוין בהו בענין מעשר בתר חנטה כל שחנטו פירותיו קודם ט"ו שבט מתעשר לשנה שעברה: ולא בשליש. כתבואה וזיתים לחלוין בהו בתר שלים והיינו כשעת גמרן דמשהגיעו שלים לאוין לאכילה ע"י הדחק: אין תימר בחנט. לחלוין בהו בתר חנטה ה"ל למתני כל המעוברין מכ"ט בחלול ואילך הן החלוקות: אין תימר בשליש. מ"ב אף בתעשר בהמה בתר שלים לאוין לאכילה ניתני כל הנולדים עד כ"ב בו. להיינו הנולדים שבעה ימים קודם ר"ה אבל הנולדים אח"כ אין לאוין להקרבה בשנה זו דהא כתיב מיום השמיני והלאה תתנו לי: בשליש עשו אותו. ודקשיא לך ליתני עד כ"ג בו מתניתין ר"ש היא דסובר מחוסר זמן להיינו קודם שבעה נכנס לדיר להתעשר: את אמר הדא מילתא. דמתניתין ר"ש היא: האלוליים מתעשרות בפני עצמן. מאי לאו הנולדים עד כ"ט בחלול מיקרי אלוליים וכי תפשר לך לומר דבן עזאי סובר כר"ש ולא כרבנן דפליגי על ר"ש ופברי דמחוסר זמן אינו נכנס לדיר אלא אחד בתשרי ודאי הכל חזיל בתר לידה וחה גמרו כמו מבואה ומע"ג אלוליים לאוין להקרבה: כמה דאת אמר וכו'. דאמרת לרבנן דאותן שנולדו מכ"ג חלול עד ר"ה הן מתעשרין לאחר ר"ה עם אותן שנולדו קודם ר"ה ה"נ לבן עזאי דסובר דאלוליים מתעשרות בפני עצמן מ"מ גורנן לא הוה עד פסח הבא כיון דלדידיה מספקא ליה דלמא מתחיל מחלול ואין להס גורן עד פסח מיהו אז מתעשרין עם האלוליים: זאת אומרת. מדמצרפינן לרבנן כל הנולדים בתוך השנה שעברו מע"ג דנולדים בסוף השנה והס מחוסרי זמן שמעינן דאף בבכור מתחילין שנתו מיום שנולדו וימים שהוא מחוסר זמן בהן מצרפין לשנה: **כל הבכור אשר יולד**. תקדיש לה' תלהיך: הא ביצד. שיקדים בכור הלף ממעי אמו הוא קדוש אלף ללמד מכי יולד תתחיל למנות קדושתו דשנתו מתחיל מיום שנולד:

הלכה ב מתני' תורמין את השבה. נוטלין הממון מתוך הקופות הגדולו' שתרמו בהן בר"ח ניסן והן היו כל אחת של ט' סלין וכבל מועד היו תורמין מאלו קופות בקופות קטנות של ג' סלין וכתוב על אלו הג' קופות שמחזקת כל ו' מהן ג' סלין ודאי הכל חזיל בתר לידה וחה גמרו כמו מבואה ומע"ג שלין להקרבה: כמה דאת אמר וכו'. לאמרת לרבנן דאותן שנולדו מכ"ג חלול עד ר"ה הן מתעשרין לאחר ר"ה עם אותן שנולדו קודם ר"ה ה"נ לבן עזאי דסובר דאלוליים מתעשרות בפני עצמן מ"מ גורנן לא הוה עד פסח הבא כיון דלדידיה מספקא ליה דלמא מתחיל מחלול ואין להס גורן עד פסח מיהו אז מתעשרין עם האלוליים: זאת אומרת. מדמצרפינן לרבנן כל הנולדים בתוך השנה שעברו מע"ג דנולדים בסוף השנה והס מחוסרי זמן שמעינן דאף בבכור מתחילין שנתו מיום שנולדו וימים שהוא מחוסר זמן בהן מצרפין לשנה: כל הבכור אשר יולד. תקדיש לה' תלהיך: הא ביצד. שיקדים בכור הלף ממעי אמו הוא קדוש אלף ללמד מכי יולד תתחיל למנות קדושתו דשנתו מתחיל מיום שנולד:

הלכה ב מתני' בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה

וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל רבי ישמעאל אומר יונית כתוב עליהן אלפ"א בית"א גמ"א אין התורם נבנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: **גמ'** תמן תנינן מפנין אפילו ד' וחמש קופות ר' זעירא שאל את רבי יאשיה כמה הוא שיעורן של קופות אמר ליה נלמוד

נוסחאות ישנות

ר"בב"ן

להס זמן בפרק השולח: **מתני'** וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל. מפרש ביומא בסוף הוליאו לו אמר ר' יוסי למה כתב עליהן אל"ף לידע היאך נתרמה לשון שמלוה ברשון לקנות ממנה תמידין ומוספין ובתוספתא נמי תניא מפני שמתחילין ומוליאין מן הרשונה: **אלפא ביתא גמ"א**. לשון יונית לפי שלאחר שמלך אלכסנדרוס מלך יון על ירושלים הכירו ישראל בלשון יונית וכתבו בחומו הלשון שלא יטעו בקופות היו רשומה (*) ואין מסתפקים מן הרשומה קודם השניה ולא שניה קודם שלישית:

תקלין חדתין

שגם על מעשר בהמה עוברים על ב"ת כדרשינן בר"ה (ה ב) לכך תקנו שיעשר סמוך לרגל ויבא לירושלים בעלותו לרגל: ר"ה. לחותן שיולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם חותן שיולדו מכאן ואילך משום דהוה מדם ויצאן: האלולים. חותן שנולדו בחלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני חג כדמפרש טעמא לקמן: ע"ב מתמצות. עד חלול ומשך שיולדות האחרונות מהמעוברות קודם ניסן לעיבורה של בהמה דקה ה' חדשים: אלו הבכורות. שמתעברות בתחלה: אלו האפלות. דדרים יעטפו מלשון העטופים ללבן להיינו התפלות שמעטיפות ומתחרות מלקבל זכר עד ניסן: אלו ואלו בו'. דדרים יתרועעו לשון רעים ויעשירו לשון מעשר כמו יעשירו שנעשו רעים לכנום לדיר יחד להתעשר: הואיל ואלו. ר"מ אומר בתר בחלול ור"ש ור"ש אומרים בתר בתשרי: אין מצטרפין. החלולין לא עם הנולדים בתר לגבייהו הן חדש ולא עם ה' שבתשרי לגבייהו הן ניסן: ה' בתשרי וה' באב. כלומר בתר שתחר תשרי מצטרפין תע"פ שים גרסות בינתים ובבבלי שם פריך פשיטא ומשני מ"ד כי היכי דמפסקי שנים ר"נ מפסקי גרסות קמ"ל דכתן וכו': ב"ש מבריע על דברי תלמידיו אתא. בתמיה דקס"ד דב"ש להכריע בין ר"מ ור"ש בח מדקאמר הואיל ואלו אומרים הואיל ואלו אומרים לך מתחה וכי תפשר לומר שבח להכריע ביניהם והלח הס היו תלמידיו ודאי הוי מלי למיקס מטעמייהו והוה ליה למתבע הלכה כמאן דמתחבר טעמיה ולא להכריע. וכה"ג פריך בבבלי שלהי בכורות ומשני משום שנחלקו בזה אבות העולם ולא הוי מלי למיקס מטעמייהו ועל דבריהם של ר"י ור"ע אמר הואיל ואלו אומרים כך ואלו אומרים כך: דאמר לרביה הואיל ואלו אומרים כך. ולא אמר הואיל ורבי אומר כך: שמע לה מן הדא. שב"ע היה תלמיד ואבר לר"ע: שבאת. ולא הזכיר לשון רבי: מאחד בתשרי. אתאן לר"ש ור"ש דאמרי בתח בתשרי ראש לבהמה לענין מעשר בהמה: לא בחנט. כפירות החילן לחלוין בתר חנטה זמן מעשר שלהם שאותם שחנטו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשעבר: לא בשליש. תבואה וזיתים חלוין בתר גידולם עד כשלים: ליתני כל המעוברין. דעיבור בבהמה כחנט בחילן וליתני כל המעוברין מאחד בתשרי לאפוקי המעוברין קודם: עד ב"ב באלול. דלאו להקרבה עד ר"ה שיהיה ח' ימים עם יום כ"ג שנולד בו והוי כשלים בתבואה וזיתי' שהוא גמרן למעשר ולאו שנולדו בכ"ג בו הוא שיתעשרו עם אותן שנולדו מע' בתשרי משא"כ אשר יולד תחר כ"ג שאינו ראוי להקרבה עד ר"ה יתעשר לשנה הבאה: ר"ש בדעתיה. דס"ל דגם שאינו ראוי להקרבה להיינו בכה"ג דמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והוי כשלים עד כ"ט בו: עד כ"ט באלול אית לך בו'. דב"ע סתמא תחר התולדים דמשמע דכל המודם וכאן לא מצי לתרולי הכי דר"ש לשיטתיה תזיל כדקאמר ר"ש כדעתיה ולא"ג ולא כרבנן דעיקר הפירכא משום דלאו לשיטתיה לא מסתבר לאוקמיה כר"ש כדאמר לר"ש גופיה כדעתיה אבל לא משום שלא יסבור כרבי'. שמצינו תוקימתא כיוצאה: ה"ג **אלא כמה דאת אמר בו' כן את אמר על דרבנן בו'**. כלומר כמו לב"ע נרך אתה לפרש לחותן שנולדו מכ"ג עד כ"ט מתעשרים לשנה הבאה עם בני שנתן ה"ג עשיק לפרושי הני מחוסרי זמן דמילתא דפשיטא הוא. וגירסת הספרים שיבושא הוא לשון לרבנן: **זאת אומרת** ובו' עולין לו תוך שנתו גרסינן. מדאמר הכא לרבנן עם בני שנתן ולב"ע עם האלולים של שנה הבאה משמע כיון שנשלם שנתו משעה שנולד חיזל ליה שנת מעשרו ונחשבים הימים שהוא מחוסר זמן בתוך השנה ס"מ נבבור ג"כ משבינן אלו הימים בתוך שנתו דהיינו מיום הולדו ולבי מני דדיים לה מקרא כיון דקדושתו מרחם מתחיל למנו' שנתו ג"כ מיום הולדו: **מתני'** בג' קופו' כו'. הממון כולו המופת היו מכניסין בלשכה אחת ונוטלין מהן בג' קופות ומוליאין משם בכל מועד מהג' מועדות ואמר כאן כי מה שמוליאין בכל מועד משם היה בשלש קופות כל קופה מחזקת ג' סלין: **אב"ג**. בגמרא מפרש למה היה כתוב עליהן: יונית בתוב. שהיו רגילין בו: **גמ'** ה"ג תמן תנינן. שבת קכ"ו: כמה הוא שיעורן של

משנת אליהו

פרק ג הלכה א בן עזאי מבריע ע"ד תלמידיו. בבבלי בכורות ב"ד ב' פריך וליחזי טעמא דמאן מתחבר וכי תימא לא מצי למיקס מטעמייהו והתניא ב"ע אומר כל מכמי ישראל לפני בקליפת השום חוץ מן הקרח הזה ב"ל יוחנן מפי השמועה למרוה מפי חגי זכריה ומלאכי. ולכאורה לשון מלמידיו דקאמר בסוגיין אינו מדוקדק דהא גם ר"מ ור"ש לא היו תלמידיו אלא מבריס וכמו שמנאם הרמב"ם בחבריו שאחר ב"ע וי"ל דפשטא דסוגיין משמע דהמקשה כוון לקושית הבבלי כיון שהיה גדול כ"כ עד שאמר כל מכמי ישראל כו' א"כ למה נריך להכריע וכי לא מצי מיקס מטעמייהו וחהו דנקט תלמידיו שכל חכמי ישראל נחבריא

ח. [ג] בשלשה פרקים פרק שלישי שקלים

הגמרא מביאה מקור לכך מפסוק:
אומרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי מָנָא** שכך **אָמַר רַבִּי יוֹנָה, אַבָּא שְׁמַע** לָהּ **מִן הָדָא** - למד דין זה מהפסוק (דברים טו יט) 'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד וגו' בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ'. **הָא כֵּיצַד** - דברי הפסוק שמקדישים את הבכור טעונים ביאור שהרי הבכור הוא קדוש מרחם אמו, אלא לא בא הכתוב אלא ללמד דין זה שכבר **מִשְׁעַת לֵידָתוֹ אַתְּ מוֹנֶה לוֹ שָׁנָה**[לי].

★ ★ ★

הלכה ב – משנה

למדנו לעיל ששלוש פעמים בשנה, בפרוס הפסח בפרוס העצרת ובפרוס החג, היו תורמים מתוך הקופות הגדולות שנתרמו בסוף חודש אדר אל הקופות הקטנות ומהם היו קונים את קרבנות הציבור. המשנה מפרטת את סדר התרומה אל תוך הקופות הקטנות.

בִּשְׁלֹשׁ קוּפּוֹת קטנות **שֶׁל שָׁלֹשׁ סְאִין** - שכל אחת מהם מחזיקה מידת שלש סאה, היו **תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה** - ממלאים לתוכם מתוך הקופות הגדולות שכל אחת מהם החזיקה תשע סאין, ולא היו מרוקנים בכל פעם קופה אחת שלימה אלא בפרוס הפסח היה תורם מתוך הקופה הגדולה הראשונה שלש סאין כפי שמחזיקה הקופה הקטנה, ושוב היה נוטל קופה קטנה נוספת וממלא מהקופה הגדולה השניה, והיה נוטל את הקופה הקטנה השלישית וממלא מתוך הקופה הגדולה השלישית. וכך היה עושה גם בפרוס העצרת ובפרוס החג, אלא שסדר התרומות מתוך הקופות הגדולות היה שונה וכמו שמפרש להלן (הלכה ג), ונמצא שבכל פעם היו תורמים לקופות הקטנות מתוך כל הקופות הגדולות[לי].

וְכָתוּב עֲלֵיהֶן - על הקופות הקטנות את האותיות **אָלֶ"ף בֵּי"ת גִּימֶ"ל**, כדי שיוכלו לדעת לפי סימנים אלו את הסדר שנתרמו, ומהמעות שבקופות הקטנות היו קונים את הקרבנות ציבור לפי סדר זה וכמו שמפרש בגמרא. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר**, שלא באותיות שלנו היה כתוב על הקופות אלא באותיות **יְוָנִית כָּתוּב עֲלֵיהֶן, אַלְפָּ"א בֵּי"ת גַּמָּ"א**, כי בימי בית שני היו רגילין בשפה יונית[לח], וכמו שנאמר (בראשית ט כז) 'יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם', ודרשוהו (מגילה ט:) 'יפיותו של יפת יהא באהלי שם', ולשון יונית הוא הלשון היפה מכל בני יפת[לט].

אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס ללשכה שבה נמצאים השקלים[מ], **לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּת** - חלוק שיש בו אימרא[מא], והיא כתונת הסמוכה לבשר ורגילים לתפור בפי הכתונת יריעה דקה מפני הזיעה[מב], כדי שלא יחשדוהו שלקח משקלי הלשכה והניחם באימרא[מג], ולא באנפילאות העשויים בד שאף בתוכם יכול להניח, ואין צריך לומר[מד] **שֶׁלֹּא** נכנסים **בְּמִנְעָל** של עור רך[מה] **וְלֹא בְּסַנְדָּל** של עור קשה[מו], לפי שאין נכנסין במנעל ובסנדל לעזרה[מז]. **וְלֹא** יהא לבוש התורם **לֹא בִתְפִלִּין וְלֹא בְקָמֵיעַ**, שלא יאמרו שהתיר את התפר שלהם ונתן לתוכם מהמעות[מח].

כל זאת לפי שאדם צריך להקפיד שלא יבוא לידי חשד, וכאן אנו חוששים **שֶׁמָּא** התורם **יַעֲנִי** - ירד מנכסיו, **וְיֹאמְרוּ מֵעוֹן** - מכיון שגנב[מט] **מֵהַלִּשְׁכָּה הֶעֱנִי, אוֹ** יש לנו לחשוש **שֶׁמָּא** התורם **יַעֲשִׁיר, וְיֹאמְרוּ** שמכיון שלקח לעצמו[נ] **מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר.**

ואל יאמר התורם לעצמו אתרום בתפילין כדי שלא אהיה אפילו שעה אחת בלא מלכות שמים, וכל הרוצה לטעות יטעה[נא], כיון **שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת** שלא יבוא לידי חשד, **כְּדֶרֶךְ** - כפי **שֶׁהוּא צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם** - הקדוש ברוך הוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** (נחמיה ה יג) 'וְהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל', ועוד **אוֹמֵר** הפסוק במשלי (ג ד) 'וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם'[נב].

★

גמרא

הגמרא מביאה דין בהלכות שבת שמופיע בו 'קופות' בסתמא ולומדת את גודל הקופות מהקופות שבענייננו:
תַּמָּן תְּנִינָן (שבת קכו:), 'מְפַנִּין אֲפִילּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ קוּפּוֹת של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש', והיינו שאדם הצריך את מקומם של קופות התבן או התבואה, אם מפני שהגיעו אליו אורחים ורוצה להושיבם שם לסעודה, אם מפני שרוצה להושיב שם תלמידים לדרשה, מותר לו לפנות את הקופות ולטלטלם למקום אחר ואין צריך לחשוש לטירחה בשבת[נג].

רַבִּי זְעִירָא שָׁאַל אֶת רַבִּי יַאשִׁיָּה, כַּמָּה הוּא שִׁיעוּרָן שֶׁל קוּפּוֹת - עד כמה יהיו גודל הקופות ולא יהיו צריכים לחשוש בהם משום טירחא. **אָמַר לֵיהּ** רבי יאשיה לרבי זעירא,

לו. קרבן העדה ותקלין חדתין.
לז. כן הוא שיטת הרמב"ם (נפילות המצוות ומקדש פ"ג הלכה ה-ז), וכדרך זו תפסנו בכל ביאור הסוגיות.
לח. פרישת הרא"ש.
לט. רש"י (מגילה ט: ד"ה יפיותו). ובפירוש תלמיד רשבר"ש הקשה שלא פורש במשנה למאי נפקא מינה אם זה נכתב באותיות שלנו או באותיות יונית, וראה בשקל הקודש (פ"ג, ציון ההלכה לות קיח) שתירץ דטעם רבי ישמעאל כמו שכתב הרמב"ם בתשובה שלכך תיקנו הגט בלשון ארמית שאין לכתוב בלשון הקודש רק דברי תורה, ורבנן סוברים דגם זה כדברי תורה דמי.
מ. פיה"מ להרמב"ם.
מא. רש"י (יבמות קנ: ד"ה לא).
מב. רש"ם. וראה בפרישת הרא"ש 'כשהמלבוש ארוך כופל אותו מלמטה ותופרו ויכולין ליתן בתוכו'.
מג. פירוש ר' משולם.
מד. ראה בבבלי יבמות (קנ:) דאיתא שם 'ותנן נמי, אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא באנפיליא ואין צריך לומר במנעל וסנדל לפי שאין נכנסים במנעל ובסנדל לעזרה', ובשולי הגליון ציינו שבמשנה שלפנינו הגירסא שונה, אולם ראה ברש"ס כאן שגרס המשנה כעין המובא בבבלי.
מה. רש"י (יבמות קנ. ד"ה מנעל).
מו. רש"י (סס ד"ה מלינה).
מז. בבלי יבמות (קנ:).
מח. פרישת הרא"ש.
מט. פירוש ר' משולם.
נ. פירוש ר' משולם.
נא. רש"ם.
נב. הרש"ם מבאר שמהפסוק הראשון הייתי אומר שהחובה להסיר את החשד הוא דווקא כשהחשד ברור כמו שם שהיה ניכר שהם אינם חפצים בארץ, אבל מאן יימר שהוא הדין אף כשאין החשד ניכר כדהכא, ועל זה הביאו את הפסוק השני, ובתוספות יו"ט נתבאר באופן אחר. ופלא על הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"י) שהביא רק את הפסוק הראשון, וראה בדברי הגמרא להלן שיש ראיה לזה מהתורה נביאים וכתובים, ומפורש שם שהפסוק המחוור הוא הפסוק הראשון.
נג. רש"י (שבת קכו: ד"ה מפנין).

אוצר החכמה
19/06/2018

מפרש דעובר על כל תאחר היינו לפי שהוא מצוה טובה דמיד בפרקי לידה חייב לעשר ומע"ג דקודש הגורן מוכר למכור ולשחוט כדתנן בכורות פרק בתרא מ"מ מצהניע הגורן וים לו הרבה בהמות ה"ל כטובל מדרבנן ס"ג בלשון קושיא קאמר וכי המצהה טובל זה עובר והרמצון נראה: תמן תנינן. בכורות פרק מעשר בהמה: ה"ג ר"ש ור"ש חומרים בחמרי בן עזאי וכו': האלוליים. מותן שנולדו בחלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני חג וטעמיה מפרש בגמרא: עד באן. עד חלול ומשך שהתחרונות יולדות מן חותן שנתעברו קודש ניתן לבהמה דקה עיבורה ממצה מחצים: מכאן ואילך. לתחר חלול הן מחותן שנתעברו לתחר ניתן והוה להו מחשות: **לבשו** כרים הצאן. מקרא הוא בספר מהלים לבשו כרי הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו וה"ק לבשו כרים הצאן מחלבות הכבשים שמתעברות: אלו

ריבב"ן

להס זמן בפרק השואל: **מתני'** וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל. מפרש בירושלמי בסוף הוליאו לו אמר ר' יוסי למה כתב עליהן מג"ג לידע היכה מתרמה רחשון שמצוה ברחשון לקנות ממנה תמידין ומוספין ובחוספתא נמי תניא מפני שמתחילין ומוליאין מן הרחשונה: **אלפא ביתא גמ"א.** לשון יונית שלחתר שמלך מלכסנדרוס מלך יון על ירושלים הכירו ישרחל בלשון יונית וכתבו בחומו הלשון שלח יטעו בקופות חיו רחשונה *) ואין מסתפקים מן הרחשונה קודם השניה ולח שניה קודם שלישית:

תקלין חדתין

שגם על מעשר בהמה עוברים על ב"ת כדרשינן בר"ה (ה ב) לכך תקנו שיעשר סמוך לרגל ויבא לירושלים בעלותו לרגל: ר"ה. דלחותן שיולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להמעשר עם חותן שיולדו מכאן ואילך משום דהוה מדם ויצן: האלוליים. חותן שנולדו בחלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני חג כדמפרש טעמא לקמן: ע"ב מתמצות. עד חלול ומשך שיולדות המחרונות מהמעוברות קודם ניתן לעיבורה של בהמה דקה ה' מדשים: אלו הבכורות. שמתעברות בחלו: אלו האפלות. דדרים יעטפו מלשון העטופים ללבן דהיינו החפלות שמטיפות ומתחרות מלקבל זכר עד ניתן: אלו ואלו בו. דרים יתרועעו לשון רעיה וישירו לשון מעשר כמו יעשירו שנעשו רעים לכנום לדיר יחד להמעשר: הואיל ואלו. ר"מ חומר בע' בחלול ור"ש ור"ס חומרים בג' בתשרי: אין מצטרפין. החלולין לא עם הנולדים בחג לנגדיהו הן חדם ולא עם ה' שבתשרי לנגדיהו הן יתן: ה' בתשרי וה' באב. כלומר בחג שלחר תשרי מלטרפין לע"פ שיש ברוות ביניהם ובנבלי שם פרק פשיטא ומשני מ"ד כי היכי דמפקי שניס ר"ג מפקקי ברוות קמ"ל כדתנן וכו': ב"ש מבריע על דברי תלמידיו אתא. בתמיה דקס"ד דב"ש להכריע בין ר"מ ור"ס בא מדקחמר הואיל ואלו חומרים הואיל ואלו חומרים לכך מחמה וכי לחפשר לומר שבא להכריע ביניהם והלא הם היו תלמידיו ודאי הוי מצי למיקס מטעמייהו והוה ליה למתנה בתמן המתבר טעמיה ולא להכריע. וכה"ג פריך בנבלי שלהי בכורות ומשני משום שנחלקו בזה חבות העולם ולא הוי מצי למיקס מטעמייהו ועל דבריהם של ר"י ור"ע חמר הואיל ואלו חומרים כך ואלו חומרים כך: דאמר לרביה הואיל ואלו חומרים כך. ולא חמר הואיל ורבי חומר כך: שמע לה מן הדא. ב"ע היה תלמיד ומבר לר"ע: שבאת. ולא הזכיר לשון רבי: מאחד בתשרי. חתתן לר"ש ור"ס לחמרי בחמד בתשרי ר"ה למעשר בהמה: לא בחנט. כפירות החילן לחזלין בחר חנטה לזמן מעשר שלהם שחותם שחנטו קודם ט"ו בשבט חתעשר לשעבר: **לא בשלישי.** חנוטה וזיתים חזלין בחר גידולם עד כשלים: **ליתני** כל המעוברין. דעיבור בבהמה כחנט בחילן ולימני כל המעוברין מחמד בתשרי לחפוקי המעוברין קודם: **עד ב"ב באלול.** דלרחי להקרבה עד ר"ה שיהיה ח' ימים עם יום כ"ג שנולד בו והוי כשלים בחנוטה וזיתי' שהוא גמרן למעשר ולא שנולדו בכ"ג בו הוי שיתעברו עם חותן שנולדו מע' בתשרי מצר מעשר לשנה הבחה: ר"ש בדעתיה. דס"ל דגם שחינו רחוי להקרבה דהיינו בכה"ג למחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והוי כשלים עד כ"ט בו: עד ב"ט **באלול** אית לך בו'. דב"ע סתמח חמר המלולים דמשמע דכל המודם וכחן לח מני למרולי הכי דר"ס לשיטתיה חזיל דקחמר ר"ס כדעתיה ור"ג ולח כרבן דעיקר הפירכה משום דלחו לשיטתיה לח מסתבר לחוקמיה כר"ס כדחמר לר"ס גופיה כדעתיה חבל לח משום שלח יסבור כרבי'. שמצינו חוקימתא כיחידחה: ס"ג **אלא כמה דאת אמר בו' כן את אמר על דרבנן בו'.** כלומר כמו לב"ע נרך חתה לפרש לחותן שנולדו מכ"ב עד כ"ט מתעברים לשנה הבחה עם בני שנתן ס"ג לרבנן. ותגא לח עסיק לפרושי הני מחוסרי זמן דמילתא דפשיטא הוא. וגירסת הספרים שיבושא הוא לעיל. דההכרח הוא מב"ע לרבנן: **זאת אומרת** ובו' עולין לו תוך שנתו גרסינן. מדחמר הכח לרבנן עם בני שנתן ולב"ע עם המלולים של שנה הבחה משמע כיון שנשלם שנתו משעה שנולד חיל ליה שנת מעשרו ונחשבים הימים שהוא מחוסר זמן בתוך השנה ס"מ נבכור ג"כ משבינן חלו הימים בתוך שנתו דהיינו מיום הולדו ורבי מני דריש לה מקרא כיון דקדושתו מרחש מתחיל למנו' שנתו ג"כ מיום הולדו: **מתני'** בג' קופי' בו'. הממון כולו המופת היו מכניסין בלשכה אחת ונוטלין מהן בג' קופות ומוליאין משם בכל מועד מהג' מועדות ואחר כאן כי מה שמוליאין בכל מועד משם היה בשלש קופות מחזקת ג' אחין: **אב"ג.** בגמרא מפרש למה היה כתוב עליהן: יונית בתוב. שהיו רגילין בו: **גמ'** ה"ג תמן תנינן. שבת קכ"ו: כמה הוא שיעורן של

משנת אליהו

פרק ג הלכה א בן עזאי מבריע ע"ד תלמידיו. בנבלי בכורות ל"ד ע' פריך וליחזי טעמא דמאן מסתבר וכי תימא לא מצי למימר טעמייהו והתניא ע"ש חומר כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חון מן הקרח הזה ע"כ יוחנן מפי השמועה חמרוה מפי חגי זכריה ומלחכי. ולכאורה לשון תלמידיו דקאמר בשוגיין אינו מדוקדק דהא גם ר"מ ור"ס לא היו תלמידיו אלא מבריס וכמו שמנאם הרמב"ם שחמר ר"ע ור"ל דפשטא דשוגיין משמע דהמקשה כוון לקושית הבבלי כיון שהיה גדול כ"כ עד שאמר כל חכמי ישראל כו' ע"כ למה נריך להכריע וכי לא מצי מיקס מטעמייהו וחהו דנקט תלמידיו שכל חכמי ישראל נחבריא שאחר ר"ע וי

19/06/2018

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פרק יח מהלכות ה"ב:

יג ב מיי' פ"ו מהלכה ט טוש"ע או"ח סימן תעב סעיף ט:

יד ג מיי' שם פ"ח הל"י ונהגות והה"מ:

טו ד מיי' פרק כט מהלכות יד ונהגות והה"מ טור שו"ע שם סעיף יב:

טז ה מיי' פרק ז מהלכה ט:

יז ו טור שו"ע שם סעיף יא:

יח ז טור שו"ע שם סעיף יב ורימון ערב סעיף ח:

נוסחאות הכבלי

(א) כמה הוא שיעורו של כוס וכו' דתניא ר' חייא כו' רביעית יין האיטלקי הכוס—מחג אוצר החכמה בכמה אר"י בר בון כו' נשמעין מן הדא דתני כו': (ב) מדאמר ר"מ א"ר יוחנן כו':

הנהות הגר"א

[א] ס"ג ארבע כוסו' שאמרו ישנן רביעית יין האיטלקי א' חי וא' מזוג כמה שיעורן של כוסות וכו'. ומן ג"ר יוסי וכו' עד ר' מאן אמר טטרטין נמחק. וכ"ה בנגלי בפסחים: [ב] ג"ל בלום אמרו אלא שישתכר לא שישתכר אם שתה וכו': [ג] ס"ג אל תרא יין כי יתאדם וגו' ושל מזוג בכמה נשמעינה מן הדא המוציא יין כדי מזיגת הכוס מהו לצאת ביין מבושל כמתוב' יוצאין ביין מבושל ר' יונה לטעמיה וכו'. הכא גרסינן שפיר ושל מזוג בכמה ולא נעיל מינה משום דלכתי לא שמענו דיוצאין ביין מזוג ואין יפרש שיעורו: [ד] ס"ג דבית ר' יאשי הוו מכילין בה דבש ודומה קרי לה עתיקא וכו'. והשאר שניהם נמחק וכ"ה ביושל' דפסחים פ' כתרת ושבת פ"ח:

תורה אור השלם

א) אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאָדֶם כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים:
[משלי כג, לא]

ב) מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא: [קהלת ח, א]

נלמוד סתום מן המפורש (תני) דתניא בשלש קופות של שלש שלש סאין שהן תשעה סאין שהן עשרים ושבע סאין תורמין את הלשכה וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל מפני מה כתוב עליהן א' ב' ג' אין לומר *מסתפק מן הראשונה קודם לשניה *ומן השניה קודם לשלישית תמן תנינן המוציא[ו] יין א*כדי מזיגת הכום רבי זעירא שאל את רבי יאשיה (א) כמה שיעורן של כום א"ל נלמד סתום מן המפורש דתני ר' חייא [ו]ארבע[ז] כוסות שאמרו [ב]ישנן רביעית של יין באיטלקי אמר רבי יוסי בר אבין משום רבי יוחנן דרבי יהודה היא דתני מים[ג] כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי לשוף בהן את הקילור (ג"ם ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכום) יין כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכום מזוג בכמה נשמעינה מן הדא מים כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי לשוף בהן את הקילור (ג"ם ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכום) יין כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכום הדא אמרה מזוג כדי מזיגת הכום כמה שיעורן של כום רבי אבין אמר טיטרטון ורביע מהו לשתותן בכרך אחד (ב) מדאמר רבי מנא אמר רבי יוסי הלל[ד] [ג]אם שמעין בבית הכנסת יצא הדא אמרה אם שתאן בכרך אחד יצא מהו לשתותן בפיסקן*) [ב]ו כלום אמרו שישתה לא כדי שישתה ולא שישתכר אם שתה בפיסקן אף הוא אינו משתכר מהו לצאת ביין של שביעית תני רב אושעיא יוצאין ביין של שביעית מהו לצאת בקונדיטין מדתני בר קפרא קונדיטין כיין [ד]הדא אמרה יוצאין ביין קונדיטין מהו לצאת ביין מזוגין מדתני[ה] רב חייא [ה]ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיין ובין מזוגין ובלבד שיהא בהן טעם ומראה יין אמר רבי ירמיה מצוה[ו] [ו]לצאת ביין אדום שנאמר[ז] אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכום עינו וגו' [ג]ו תאני[ח] מבושל כמתובל מהו לצאת ביין מבושל אמר רבי יונה [ז]יוצאין ביין מבושל רבי יונה לטעמיה דרבי יונה כד הוה שתי ארבע כסי דפסחא הוה חזיק רישא עד חגא חמיתיה[ט] חדא מטרוניתא אפוי נהירין אמרה סבא סבא חדא מהני תלת מלין אית בך או דשתוי חמרא את או דמלוי בריבית את או דמגדל חזירי את א"ל תיפה רוחא דההיא איתתא דחדא מאלין תלת מיליא לית בי אלא אולפני שכיח לי דהכי כתיב [ב]חכמת אדם תאיר פניו ר' אבהו אתי לטבריא חמוניה תלמידוי דר' יוחנן אפוי נהורין אמרון *תלמידים לרבי יוחנן אשכח רבי אבהו סימא אתא לגביה אמר ליה מאי אורייתא חדתא שמעת א"ל תוספתא עתיקא קרא עליה חכמת אדם תאיר פניו א"ר חנין לוגא[י] דאורייתא תמונתא עתיקא דמורייסא דציפורי א"ר יונה וחכמנא לה (דב"ש) דבית רבי ינאי הוה מכילין בה דבש [ו]תני חצי שמינית טברנית הישנה

*) מהו לשתותן בפוסקין. פוסקין הוא סם כלי המחזיק כמה רביעית וכן הוא בהדיא בילקוט מסמר (בסם מדרש מגן גוריון) על פסוק והשמיה כדת ח"ל ת"ר לוי כך היה תכסיס של מגני פרס היה להם כוס גדול מחזיק מרובעים שמניות והוא נקרא **פוסקא** והם מסקין בו לכל אחד ואחד כו' עכ"ל הילקוט. (עקרי דיוקים סי' י"ט בסם מקום שמואל סימן ס"ו אות כ"ט):

נוסחאות ישנות

אין לומר

ריבב"ן

לא בפרגוד חפות. לשון חפת חלוקו מלבוש שיש לו שפה שמא יחשדוהו שמניע שם מכסף הלשכה: מעון הלשכה. שנהנה מן ההקדש העני: תניא המוספתא בפ"ב הנכנס לחרוס את הלשכה מפספסין בו בכניסה ובילוכה ומדברין עמו משעה שנכנס ועד שעה שיוצא ופריך בירושלמי וימלא פומיה מוי פי' שלא יוכל להניח כסף בפיו אמר ר' תנחומא מפני הברכה שצריך לברך בשעה שמפריש תרומה בקופות להפרים תרומה ואם היה בפיו מוי לא היה יכול לברך משום שנאמר ימלא פי תהלתך: תני הגזברין היו מפספסין בקלקין פי' היו בודקין בשער רשאי שמא הניעו שם כסף. תני ר"ש אומר קוץ לא יתרוס מפני המשך פי' קוץ מל' קוצותיו תלתליס:

תקלין חדתין

קופות לתמן: סתום. קופות לתמן: מן המפורש. קופות להכא מפורש שהן של ג' סאין: דתני ג' קופות בו' שהן ב"ז סאין. מפרש כמה עולה סכום כל הג' פרקים לאורויי שכל הסכום צריך לגמור על קרבנות וקודש שיוגמר מיגס רשאי לשקול או להחזיר לשירים לר"מ: ולמה כתוב אב"ג. על הג' קופות: אין מספתק. מינו גומר סיפוקו: קודם לשלישית. ומשלישית גומר כל חסר בה ומח"כ מוזר לשניה ולראשונה כלשון: תמן תנינן. שבת ע"ו: המוציא יין כו'. מיימי לה מיידי דמפרש להני תמוחים מהמפורשים: של כום. לתמן: שאמרו. גליל פסח: אחד חי ואחד מזוג גרסינן. והכי אמר בגמלי פסחים (דף ק"ח:) וטעמא דצריך מרביעית לא תשיב שמיה: ס"ג כמה שיעורן של כוסות. מיידי דמוכיל כוסות לפסח מהדר לפרושי קושיא לכוסות: טורטין. שם מדה ידועה להם שהיא מחזקת רביעית: בברך א'. גליל הפסק ניישהס חלא שתאן בקופק אף הוא אינו משתכר מהו לצאת ביין של שביעית תני רב אושעיא יוצאין ביין של שביעית מהו לצאת בקונדיטין מדתני בר קפרא קונדיטין כיין הדא אמרה יוצאין ביין קונדיטין מהו לצאת ביין מזוגין מדתני רב חייא ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיין ובין מזוגין ובלבד שיהא בהן טעם ומראה יין אמר רבי ירמיה מצוה לצאת ביין אדום שנאמר אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכום עינו וגו' תאני מבושל כמתובל מהו לצאת ביין מבושל אמר רבי יונה יוצאין ביין מבושל רבי יונה לטעמיה דרבי יונה כד הוה שתי ארבע כסי דפסחא הוה חזיק רישא עד חגא חמיתיה חדא מטרוניתא אפוי נהירין אמרה סבא סבא חדא מהני תלת מלין אית בך או דשתוי חמרא את או דמלוי בריבית את או דמגדל חזירי את א"ל תיפה רוחא דההיא איתתא דחדא מאלין תלת מיליא לית בי אלא אולפני שכיח לי דהכי כתיב חכמת אדם תאיר פניו ר' אבהו אתי לטבריא חמוניה תלמידוי דר' יוחנן אפוי נהורין אמרון תלמידים לרבי יוחנן אשכח רבי אבהו סימא אתא לגביה אמר ליה מאי אורייתא חדתא שמעת א"ל תוספתא עתיקא קרא עליה חכמת אדם תאיר פניו א"ר חנין לוגא דאורייתא תמונתא עתיקא דמורייסא דציפורי א"ר יונה וחכמנא לה (דב"ש) דבית רבי ינאי הוה מכילין בה דבש תני חצי שמינית טברנית הישנה

לא שנאמר

לצאת ביין של שביעית. דיין של שביעית לקור ליהנות בו כשהגיע זמן הביעור אלא ליך להפקירו לך דיש לומר מצות לאו ליהנות ניתנו והאי מצוה היא דחייבו אף לעני למכור כקומו כשביל ד' כוסות וכן לנשים החמירו בו כמו בעיקרי מצוה: בקונדיטון. אם הוא כמו יין לפי שיש בו בשמים: קונדיטון ביין. לכל מילי: ביין מזוג. מיבעי ליה משום דצריך פרק בתרא דפסחים בירושלמי מפרשי טעמא דד' כוסות ולמד מ"ד נגד ד' כוסות לפרעה ולקח את העגיים ומצות מותם של כום פרעה וגו' והמס לאו מזוגין וה"ג אמיקנו נגדם בעינן שלא יהיו מזוגין או דלמא מהאי טעמא דאמר רבנן המס כנגד ד' כוסות כו' קח את היין כו' ודיינס כשאר יין שהוא מזוג: בין חיין בין מזוגין כתרין טעמי: טעם נגד חי שהוא חזק הרבה ולזימנין אין בו טעם יין: ומראה נגד מזוג שלפעמים מרוב מזיגת המים נשתנה המראה: ביין אדום. כדין יין: ס"ג של מזוג בכמה. כמה שיעור מזיגה: כדי מזיגת הכום. ובשבת ק"ל כל המקדן שיעורן כרביעית ס"ל מזוג כרביעית. והכא גרסינן לה ולא נעיל מינה לאכתי לא משמעינן דיוצאין במזוג ואין יפרש שיעורו: ס"ג מהו לצאת ביין מבושל. משום דאמרינן בפ"ו דצ"ב אין מומרים קידוש היום אלא על היין שרגוי לנסך ע"ג המזגה משל"כ מבושל דאינו רגוי לנסך ע"ג המזגה וה"ג אין יוצאין בו. אי דלמא הא דממעטינן התם לאו משום גריעותא דהא אמרי' בפ"ב דתרומות רבי המיר לבשל יין של תרומה בשביל שמבשילו אלמא דאמתני לעילוי ובנסכים היינו טעמא דבעינן יגמור ממנה קודם לרשעה. והיינו כדי שיפקיעו לקרבנות גם מן השליטים דאם היה גומר בתחלה כל קופה הא' אז לא יגיע לספק מהג' והוא כדי לקיים דרשת דאמאמרו עליהו וגו' שליטים השקל מכאן לג' קופות. וכ"ה בתוספתא רפ"ב למה כותבין על הקופות שבמחצלין ומוליכין מן הא' שלמה לרשעה מוליכין מן הג' כו'. וט"ס בתוספתא ופ"ל כמ"ם בגמ' מע"פ שלא שלמה הא' כו' ומ"ש שלמה הג' כו' שלמו שלמתן. ושלמו וכ"ה בתוספתא רפ"ב למה כותבין על הקופות שבמחצלין ומוליכין מן הא' שלמה לרשעה מוליכין מן הג' כו'. וט"ס בתוספתא ופ"ל כמ"ם בגמ' מע"פ שלא שלמה הא' כו' ומ"ש שלמה הג' כו' שלמו שלמתן. ושלמו שלמתן היינו שם קודם שהגיע פרק הג' שלמו כל הג' קופות שהיו קרבנות מרובים והלכו כל הג' קופות על זה בזה פליגי אי מוזרין לשירים היינו מה שחיפה בשלמה בקטנלא או מוזר ושוקל ובגמרא מדוקדק מוזר ושוקל ובתוספתא שלפנינו הגי' גריע זמן תרומה מדשה כו' וע"ל מן היכנה ל"ל כמ"ם בגמ'. והרמב"ם השמטם בגי' התוספתא ויכר מלשונו בפירושו שפי' בכל קופה קטנה עד שתכלה הא' כו' ולעתו היה דמ"ם שלמה הרשעונה כו' מקופות קטנות שלפנינו הגי' גריע זמן תרומה מדשה כו' וע"ל מן היכנה ל"ל כמ"ם בגמ'. והרמב"ם מנם דהא עלייהו הוה כתוב מצ"ג והוא גם לדידיה בקטנים וכמפורש בתמני' וגמרא ותוספתא דלקטנים קאי וכל קאי. ודלא כנק"ע שכתב שהרמב"ם מפרש להא דנטל מן הא' כו' מקופות גדולות ושגה לשעם דעת הרמב"ם מנם דהא עלייהו הוה כתוב מצ"ג והוא גם לדידיה בקטנים וכמפורש בתמני' וגמרא ותוספתא דלקטנים קאי וכל רגיונתו אינם כלום. ומוגיית הגמרא הכל כשיטת רש"י ותוס'. ומה שהניא התוי"ט לדברי הרמב"ם השליטים לא היה מחפה שמא יסבא לטעות דברי הרמב"ם מלשונו ל"ל קאי משל"כ להרע"ב. לאו ראיה היא דבני' מתני' ירושלמי דגריעותו אינם כלום. ומוגיית הגמרא הכל כשיטת רש"י ותוס'. ומה שהניא התוי"ט לדברי הרמב"ם השליטים לא היה מחפה שמא יסבא לטעות דברי הרמב"ם מלשונו ל"ל קאי משל"כ להרע"ב. לאו ראיה היא דבני' מתני' ירושלמי מפורש ולמה היה מחפה שמא יסבא כו' ותקלין מדתין. היינו כדפירש"י ותוס' והרע"ב דמשפורות נותנין לשכה כשמגיע ג' מפרקי התרומה. ונתוס' דקדושין מביא התוספתא דשלמה שליטים מוזר לרשעונה כו' כמו בגמ' אינל

בשלשה פרקים פרק שלישי שקלים

נִלְמוֹד סָתוּם מִן הַמְפוֹרָשׁ - נלמד את דין המשנה בשבת ששם לא פירש התנא את גודל הקופות[א] מדברי הברייתא לגבי קופות הגדולות של תרומת הלשכה ששם פירש התנא את גודל הקופות, **דְּתַנְיָא** - שכך שנינו בברייתא, שהיו תורמים את הלשכה **בִּשְׁלֹשׁ קוּפּוֹת שֶׁל שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ סְאִין שֶׁהֵן תִּשְׁעָה סְאִין**, ומכיון שמכל קופה גדולה היו ממלאים שלושה פעמים אל תוך קופות קטנות המחזיקות שלש סאין, נמצא שכל קופה גדולה היתה מחזקת תשעה סאין, הרי שֶׁהֵן - שלש הקופות הגדולות מחזיקות יחד שיעור **עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע סְאִין**[ב], ובזה היו **תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה** בפעם הראשונה בסוף חודש אדר, ואם גודלה של כל קופה גדולה היה תשע סאין הרי שאף גודל הקופות שהוזכרו במסכת שבת הוא תשע סאין[ג].

★

הגמרא מבארת לאיזה צורך היה כתוב על הקופות אלף בית גימל: שנינו במשנתינו לענין הקופות הקטנות 'וְכָתוּב עֲלֵיהֶן אָלֶ"ף בֵּי"ת גִּימֶ"ל'. מבררת הגמרא, מִפְּנֵי מַה הָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶן אָלֶ"ף בֵּי"ת גִּימֶ"ל. מבארת הגמרא, שסימנים אלו באו להודיע את סדר התרומה וכדי לוֹמַר שעל הגזבר הקונה את קרבנות הציבור להיות מִסְתַּפֵּק מִן הקופה הָרִאשׁוֹנָה עד תומה קוֹדֶם שיתחיל לִיקח מן הקופה הַשְּׁנִיָּה, וּמִן הקופה הַשְּׁנִיָּה יקח עד תומה קוֹדֶם שיתחיל לִיקח מן הקופה הַשְּׁלִישִׁית[ד].

★

אגב תשובתו של רבי יאשיה לרבי זעירא הלומדת סתום מן המפורש, מביאה הגמרא פעם נוספת שהשיבו כן[ה]:
תַּמָּן תְּנִינָן (שבת עו:), ששיעורו של **הַמּוֹצִיא** יַיִן חי שאינו מזוג להתחייב בו משום מלאכת הוצאה האסורה בשבת הוא, כשיש ביין כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס - שיעור של יין חי שנותנים בתוך כוס כדי להוסיף עליו מים כפי הראוי למזוג אותו בהם, והיו רגילים למזוג חלק אחד יין בשלוש חלקים מים. ועדיין אין אנחנו יודעים מהו השיעור הקטן ביותר של כוס כדי שנדע שרביעית ממנו הוא שיעור הוצאת יין חי, ושאלה זו **רַבִּי זְעִירָא שָׁאַל אֶת רַבִּי יאשִׁיָּה, כַּמָּה שִׁיעוּרָן שֶׁל כּוֹס.**

אָמַר לֵיהּ רבי יאשיה לרבי זעירא, **נִלְמַד סָתוּם מִן הַמְפוֹרָשׁ** - נלמד את דין המשנה בשבת ששם לא פירש התנא את גודל הכוס ממה ששנה רבי חייא בברייתא את גודל הכוס, **דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁאָמְרוּ** שחייב כל אדם לשתות בליל הסדר, **יֶשְׁנָן** - יש בכל הארבע כוסות יחד שיעור של **רְבִיעִית** הלוג **שֶׁל יַיִן בָּאִיטַלְקִי** - יין חזק הבא מארץ איטליה, ונמצא שבכל כוס יש רבע רביעית הלוג יין וכשיוסיפו עליו שלושה חלקים מים נמצא הכוס מחזיק רביעית יין מזוג, ואף בהוצאת שבת מתחייב כשמוציא רבע רביעית יין חי שאם ימזגנו במים יש בו שיעור רביעית[ו].

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן, דין זה ששנינו ששיעור המוציא יין חי הוא בכדי מזיגת הכוס, לשיטתו **דְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא**, שאילו לתנא קמא בברייתא להלן שיעורו הוא בכדי גמיעה, **דְּתָנֵי** בברייתא, שיעור הוצאת **מַיִם** בשבת להתחייב בו משום הוצאה, לתנא קמא הוא **כְּדֵי גְּמִיעָה** - גמיעת אדם בינוני והוא פחות משיעור מלא לוגמיו וממידת רביעית. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, שיעורו הוא **כְּדֵי לָשׁוּף בָּהֶן אֶת הַקִּילּוֹר** - לשפשף במים את המטלית שנותנים על העין כדי לקרר חמימותו[ז]. ושיעור הוצאת יַיִן חי לתנא קמא הוא **כְּדֵי גְּמִיעָה**, ואילו **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** ששיעורו הוא **כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס**[ח].

הגמרא דנה בשיעור של יין מזוג:
מבררת הגמרא, שיעורו של יין **מָזוּג** במים **בְּכַמָּה** הוא כדי להתחייב עליו בהוצאת שבת, האם כיון שיין חי שיעורו ברבע רביעית שאם ימזגנו יעמוד על רביעית נמצא שיין מזוג שיעורו ברביעית, או שמא כיון שהיין מזוג וראוי לשתיה די בשיעור פחות מרביעית[ט].

פושטת הגמרא, **נִשְׁמְעִינָהּ מִן הָדָא** - אפשר ללמוד דין זה מהברייתא שהובאה לעיל, ששנינו 'מַיִם כְּדֵי גְּמִיעָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדֵי לָשׁוּף בָּהֶן אֶת הַקִּילּוֹר. יַיִן כְּדֵי גְּמִיעָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס'. ופירשנו ד'כדי מזיגת הכוס' היינו רבע רביעית כדי שאם ימזגנו יעמוד על רביעית שהוא שיעור חשוב של 'כוס', ואם נאמר שביין מזוג די בפחות מרביעית שוב גם ביין חי יהיה די בפחות מרבע רביעית, **הָדָא אָמְרָה** - מכאן ראיה ששיעור יין **מָזוּג** הוא **כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס** דהיינו רביעית.

מבררת הגמרא, **כַּמָּה שִׁיעוּרָן שֶׁל כּוֹס** לפי מידות הלח שהיו באותם הימים[י]. מבארת הגמרא, **רַבִּי אָבִין אָמַר, טִיטַרְטוֹן וּרְבִיעַ** זהו שיעור רביעית הלוג[יב], ו'טיטרטון' זהו מידת הלח שהיתה בימיהם[יג].

★

הגמרא דנה בהלכות ארבע כוסות של ליל הסדר:
מבררת הגמרא, **מַהוּ לִשְׁתּוֹתָן בְּכֶרֶךְ אֶחָד** - זה אחר זה בבת אחת ובלא הפסק ביניהם[יד], האם נאמר שחייבים להפסיק ביניהם כדי שיהיה ניכר שתקנום כנגד ארבע גאולות, או שאין חיוב כזה[טו].

פושטת הגמרא, **מִדְּאָמַר רַבִּי מָנָא אָמַר** [-בשם] **רַבִּי יוֹסֵי**[טז], **הַלֵּל** של ליל ראשון של פסח, **אִם שְׁמָעָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת יָצָא** ידי חובתו ואינו צריך לחזור ולקראו על שולחנו, והרי הלל שעל שולחנו הוא זה שמפסיק בין כוס שלישי לכוס רביעי, ואם אינו חוזר וקורא את ההלל נמצא שאינו מפסיק בין כוסות אלו, **הָדָא אָמְרָה** - מכאן ראיה שאף **אִם שְׁתָאָן** להארבע כוסות **בְּכֶרֶךְ אֶחָד יָצָא**[יז].

עוד דנה הגמרא, **מַהוּ לִשְׁתּוֹתָן** להארבע כוסות **בְּפִיסְקָן** - בהפסקות, ששותה את היין שבכל כוס מעט מעט ואינו שותה רביעית בבת אחת, ונמצא שכמעט אינו טועם טעם יין. פושטת הגמרא, **פְּלוֹם אָמְרוּ שֶׁיִּשְׁתֶּה** - האם חיוב ארבע כוסות הוא שתיה גרידא, אלא **לֹא** העיקר הוא **כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתֶּה** שאז אכן יכול לשתות אפילו מעט מעט, אלא צריך שיהא טועם טעם יין, **וְכִי לֹא** כך היא כוונת ההלכה **שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר** - שהיין ירווהו וישביעו, ולפיכך **אִם שָׁתָה בְּפִיסְקָן** - מעט מעט **אַף הוּא אֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר** - אין היין מרווהו ומשביעו ואינו יוצא ידי חובתו[יח].

א. **פירוש** ר' משולם.
ב. **בפירוש** ר' משולם ציין שלא גרסינן כאן 'שהן עשרים ושבע סאין' כיון שמה ענינו לכאן וכי מניינא אתי לאשמועינן, וראה ברש"ס שהקשה בענין דומה.
ג. **בכפוף** לגירסה שלפנינו ולפי פירוש רוב המפרשים, מסקנתו של רבי יאשיה היא שגודל הקופות הוא רק שלוש סאין, ולפי זה נבוכו המפרשים מה היה לו להביא ראיה מהברייתא כשיכל להוכיח זאת מהמשנה שלפנינו, ולכן פירשנו שאכן הראיה היא מגדלן של הקופות הגדולות שהן תשעה סאין וכדעת הרמב"ם.
ד. **פני** משה בשיטת הרמב"ם.
ה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
ו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
ז. **תפא"י** (שבת פ"ח מ"ו).
ח. **פני** זקן.
ט. **קרבן** העדה (שבת פ"ח ה"ו).
י. **קרבן** העדה (שם). וביאורם של דברים הוא ש'מזיגת הכוס' היינו רבע רביעית יין חי מזוג בג' חלקים מים, ולכן בחי די ברבע רביעית ובמזוג בעינן רביעית.
יא. **קרבן** העדה.
יב. **וראה** ברש"ס שהאריך בתיאור מידה זו 'טטריגון - מידה ידועה אצלם, מחזקת ד' ביצים וד' חומש ביצה, ולהכי קאמר ורביע דלהשלים שיעור הכוסות צריך עדיין רביע המידה נותר, דהיינו ביצה וחומש ביצה והרי לוג. ונראה דלהכי קרי ליה 'טטריגון' משום דלבעל ד' קורין בלשון תלמוד 'טטריגון' כדאמרינן 'בית טטריגון' דהיינו בעלת ד' זויות, ובלשון יון קורין לקורה מרובעת בעלת ארבע זויות 'טטראנגונה''.
יג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
יד. **פירוש** ר' משולם.
טו. **תקלין** חדתין. וראה בילקוט ביאורים הסברים נוספים בספק הגמרא.
טז. **בנוסחת** הבבלי גרס 'רבי יוחנן' במקום 'רבי יוסי'.
יז. **תוספות** (ברכות יד. ד"ה ימיס), פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
יח. **בקטע** זה ישנם גירסאות שונות, ולפנינו השארנו הגירסא הרגילה על כנה ופירשנוה כפירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. וראה בילקוט ביאורים פירושים נוספים בספק הגמרא.

מסורת הש"ס

אוצר החכמה

ע"ב א מיי' פרק יח ממכת הל"ב:

יג ב מיי' פ"ו ממאכ"א הלכה ט טוש"ע או"ח סימן תעב סעיף ט:

יד ג מיי' שם פ"ח הל"י ונהשגות והה"מ:

טו ד מיי' פרק כט ממכת הלכה יד ונהשגות והה"מ טור או"ע שם סעיף יב:

טז ה מיי' פרק ז ממאן הלכה ט:

יז ו טור או"ע שם סעיף יג:

יח ז טור או"ע שם סעיף יב ומימן ערב סעיף ח:

עין משפט
נר מצוה

19/06/2018

הגהות הגר"א

[א] ס"ג ארבע כוסו' שאמרו ישנן רביעית יין האיטלקי א' חי וא' מזוג כמה שיעורן של כוסות זכו'. ומן ג"ר יוסי וכו' עד ר' מאן אמר טרטרון נמחק. וכ"ה בנגלי בפסחים: [ב] ג"ל בלום אמרו אלא שישתכר לא שישתכר אם שתה וכו': [ג] ס"ג אל תרא יין כי יתאדם וגו' ושל מזוג בכמה נשמעינה מן הדא המוציא יין כדי מזיגת הכום מהו לצאת ביין מבושל א"ר יונה מן מה דתני מבושל כמתוב' יוצאין ביין מבושל ר' יונה לטעמיה וכו'. הכא גרסינן שפיר ושל מזוג כמה ולא נעיל מינה משום דלכתי לא שמעינן דיוצאין ביין מזוג ואין יפרס שיעורו: [ד] ס"ג דבית ר' יוסי בה דבש מכילין בה דבש ולמה קרי לה עתיקא וכו'. והשתא שפיתים נמחק וכ"ה בירושל' דפסחים פ' כתרת ושבת פ"ח:

תורה אור השלם

א) אַל תַּרְא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים:
[משלי כג, לא]

ב) מִי בְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא: [קהלת ח, א]

משנה הגדולות שלא החכרו כלל. ואלו הן מכניסין ממון מהלשכה. ומהן היו התרומות ע"ש. והנה כל ההכרח שהוכרח להכניס בזה הלשון הניחו לזה קושיא זו בגירסת הספרים כמה שיעורן של ג' קופות והן מפורשין בתמני' ומה זה דקתמר ילמד פתום מהמפורש וע"כ המנית ג' קופות הגדולות ופירש לעיל"ן בה השלשה והמשובה. אבל גירסת רבינו מהירושלמי לעיינין דכל הקושיות והמופתפת נהירין וברירין כוותיה והכי הוא שיטת רש"י ומוס' בקדושין נ"ד ע"ב וכ"ה שיטת הרע"ב וירושלמי דשבת ר"פ מפנין מפורש דר"ז שאל על הקופות דהתם ולא כתב של ג' קופות והשיבו ילמד פתום כו' והוא ממש כגירסת מרן וכן מורה כולה קושיא דהכא דר"ז שאל על מתני' דמכילתא דאריכי כמו כמה שיעורו של כום כו' ולא היו בחמת רק ג' קופות קטנות של ג' שלין המוזכרין בתמני' וגמרא דלקמן בפרקין מכאן לשלשה פרקים לשלשה קופות כו'. ובריש מכילתין דלקמן כולה כחד היתה נהה כו' ושלשה פרקים משום פומבי לדבר כבר פריסנא התם דקושיא דתמן מליבא דרבי יוסי דסבירא ליה אין תורמין על הע"ל. דלהכי קאמר שם דבני נבל צריכים להשמיע מרחשו של מורף ולדידיה הוא דמוכרח לאוקמי הכי דג' פרקים רק משום פומבי וכדפריסנא התם. אבל למ"ד תורמין על הע"ל דהוא ר"מ כדתניא בתוספתא כל הני מתניתא מליבא דר"מ דקתני שלשים היתה עשירה שכולן כו' וכדלקמן אלא לר"מ כפשטי' דכאן ודכל המקומות לא היו משמיעין אלא בחמד נחמד והוצרכו הג' פרקים כדי שיתרמו כל פעם שהניחו דמה שהניחו בר"ח ניחא לא היה מפיק על כל השנה אלא דבר"ח ניחא לתרוס תרומה מעשרית וכדר' טבי ושוקיה דבבלי דלמר מדם והבא קרבן כו' משמ"כ לדרשא דכריתות בחודש ג' יהא תורס לכל מדשי השנה לא אמו הני מתניתא כפשטי' רק ג"כ משום פומבי כו' וכנ"ל ויש כח ביד חכמים לתקן בכה"ג ומשמכוהו מקרמי. והרמב"ם פירש מ"ש כולה כאי כו' ג"כ למ"ד תורמין כו' ולא אמי הני סוגיות לדידיה על נכון ולשון התוספתא מניה דמסייע לשיטת רבינו הגדול בפ"ב דשקלים מרס את הרשעונה ואמר ה"ו מא"י על כל ישראל ומיפה בקטנלאות מפני שאנשי סוריא נאים ושוקלין עליהם (ר"ל תרס ג' קופות של ג' שלין מהלשכה ומיפה בלשכה בקטנלאות והמביאין מא"כ נותנין על הקטנלא) תרס את השניה כו' ושוקלין עליה תרס את השלישית כו' זו היתה עשירה שבכולם שהיה בה מיסטריות של זהב ודרכונות של זהב. מדקאמר עלי' היינו כשיטת רבינו על הקטנלא שבלשכה כו' וכן דקאמר שלישית היתה עשירה כו' משמע דהכל מלשכה קאי דקופות גדולות מלן דכר שמי הכא ושם לא היו נותנין רק ללשכה. ושם שמט הקטנלאות ומתערבו הסירים. לא היה מערבו בשל מתקד שמע יעטרכו לתרוס ונמלא תורמין מן היסנה עכ"ל וזו התוספתא מובא בקונטרס נגמ' בפרקין הלכה ד' תני שמט הקטנלאות כו' תרס בדמשונה כו' ולשם כל ישראל: היינו כר"מ דתורמין על הע"ל שיהא לכולם חלק בקרבנות. ומ"ש בגמרא נטל מן הדמשונה מע"פ שיש בדמשונה נוטל מן השניה וג' קופות של ג' שלין קאי כדקאמר בהדיא בהלכה זו מפני מה כתוב עליהן מ"ג לומר אין מסתפק מן הדמשונה כו' ר"ל שלא יגמול ממנה קודם לדמשונה. והיינו כדי שיסיקו לקרבנות גם מן השלישית לשם היה גומר בחמלה כל קופה הא' אז לא יגיע לספק מהג' והוא כדי לקיים דרשת דתסמכוה תקרא דוהעמדנו עליו וגו' שלישית השקל מכאן לג' קופות. וכ"ה בתוספתא דפ"ב למה כותבין על הקופות מ"ג מפני שמתחילין ומוליאין מן הא' שלמה דמשונה מוליאין מן הא' שלמה הא' כו' ומ"ש שלמה הג' כו' שלמו שלשתן. ושלמו שלשתן היינו שם קודם שהגיע פרק הב' שלמו כל הג' קופות שהיו קרבנות מרובים והלכו כל הג' קופות על זה בזה פליגי אי מוזרין לשירים היינו מה שחיפה בלשכה בקטנלא או מוזר ושוקל ובגמרא מדוקדק מוזר ושוקל ובתוספתא שלשתן הגיע זמן תרומה מדשה כו' וע"ל מן היסנה ל"ל כמ"ש נגמ'. והרמב"ם השממ נגי' התוספתא ויכר מלשון בפירושו שפי' בכל קופה קטנה עד שתכלה הא' כו' ולעולם היה דמ"ש שלמה דמשונה כו' מקופות קטנות שלפניו הגי' זמן תרומה מדשה כו' וע"ל מן היסנה ל"ל כמ"ש נגמ'. והרמב"ם השממ נגי' התוספתא שפי' בכל קופה קטנה עד שתכלה הא' כו' ולעולם היה דמ"ש שלמה דמשונה כו' מקופות קטנות שלפניו הגי' זמן תרומה מדשה כו' וע"ל מן היסנה ל"ל כמ"ש נגמ'. והרמב"ם השממ נגי' התוספתא ויכר מלשון בפירושו

עוד דנה הגמרא, **מַהוּ לָצֵאת** ידי חובת ארבע כוסות **בְּיַיִן שֶׁל שְׁבִיעִית**, לפי שאין עובדים בכרמי היין ואין מתקנים אותם כבשאר השנים ואין יינם משובח[ט]. פושטת הגמרא, **תָּנֵי רַב אוֹשַׁעְיָא, יוֹצְאִין בְּיַיִן שֶׁל שְׁבִיעִית** למרות שאין היין משובח[י].

עוד דנה הגמרא, **מַהוּ לָצֵאת** ידי חובת ארבע כוסות **בְּקוֹנְדִיטִין** - יין שיש בו דבש ופלפלין[יא] והוא מבושל בבשמים[יב], ולפי שיין קונדיטין פסול לגבי מזבח, ואין מקדשים אלא על יין הראוי לנסך על גבי המזבח[יג], יש לומר שיהיה פסול לארבע כוסות כיון שהכוס הראשונה שבארבעת הכוסות היא לקידוש היום. פושטת הגמרא, **מִדְּתָנֵי בַּר קַפָּרָא, קוֹנְדִיטִין כְּיַיִן** לכל דבר, **הָדָא אָמְרָה** - מזה ראיה **שֶׁיּוֹצְאִין בְּיַיִן קוֹנְדִיטִין** לארבעת הכוסות, שכיון שאין פסול יין זה לגבי מזבח מחמת גריעותו הרי שכשר הוא לקידוש היום[יד].

מצוה מן המובחר לצאת ביין חי שאינו מזוג במים ידי חובת ארבע כוסות. הגמרא דנה מה הדין ביין מזוג:

מסתפקת הגמרא, **מַהוּ לָצֵאת בְּיַיִן מְזוּגִין** ששמא אין יוצאים ידי חובה ביין מזוג אפילו בדיעבד[טו]. פושטת הגמרא שיוצאים אף ביין מזוג, **מִדְּתָנֵי רַב חִיָּיא** בברייתא **אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁאָמְרוּ** שמצוה לשתות בליל פסח **יוֹצְאִין בָּהֶן בֵּין חַיִּין** - לכתחילה עדיף שיהיה היין חי, **וּבֵין מְזוּגִין** - ואף כשהיין מזוג יוצאין בו[טז] **וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בָּהֶן** - ביין המזוג **טַעַם וּמַרְאֵה יַיִן**[יז].

מבררת הגמרא את צבע היין:

אומרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה**, אף שכל צבע שישתנה היין אליו עדיין כשר הוא לארבע כוסות[יח], מכל מקום **מִצְוָה** לכתחילה **לָצֵאת בְּיַיִן** שצבעו **אָדוֹם** והיינו שלא השתנה מראיתו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כג לא) **'אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ** וגו' **יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים'**, ועצה טובה היא לאדם שלא יתאווה ליין אדום במראיתו שהוא נחמד ומשובח[יט], ומכך ששבחו הכתוב משמע שמעלה היא ביין שיהיה אדום ועדיין לא נשתנה מראיתו.

הגמרא דנה מה הדין ביין מבושל:

תָּאנֵי - שנינו בברייתא בדין נסכים על גבי המזבח, **יַיִן מְבוּשָּׁל** הרי הוא **כְּמְתוּבָּל** - כיין קונדיטון שיש בו דבש ופלפלין, ופסולים הם לנסכים. לפי זה מברר הגמרא, **מַהוּ לָצֵאת** ידי חובת ארבע כוסות **בְּיַיִן מְבוּשָּׁל**. מבארת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹנָה, יוֹצְאִין בְּיַיִן מְבוּשָּׁל**, שכיון שפסולו למזבח אינו מחמת גריעותו כשר הוא לארבע כוסות ולקידוש היום[כא].

מוסיפה הגמרא **שֶׁרַבִּי יוֹנָה** שהכשיר ארבע כוסות ביין מבושל הולך **לְטַעֲמֵיהּ** - לשיטתו שהיה נוהג כן, **דְּרַבִּי יוֹנָה כַּד הֲוָה שָׁתֵי אַרְבַּע כָּסֵי דְּפִסְחָא** - לאחר שהיה מקיים מצוות ארבע כוסות, **הֲוָה חֲזִיק רֵישָׁא** - היה חש בראשו וקושר בה סודר לרפואתו[כב], מחג הפסח **עַד חַגָּא** - עד חג הסוכות[כג], וכיון שיין חי היה קשה לו ביותר היה מבשלו כדי להפחית את חוזקו ויוצא בה ידי חובתו[כד].

מביאה הגמרא מעשה שקשור לכך ששתיית היין היתה קשה על רבי יונה[כה]:

מספרת הגמרא, פעם אחת **חֲמִיתֵיהּ חֲדָא מַטְרוֹנִיתָא** - ראתה אשה אחת נכרית משרות המלכות[כו] את רבי יונה **שֶׁאֲפוּי נְהִירִין** - פניו צהובות[כז] ומאירות. **אָמְרָה** לו המטרוניתא, **סָבָא סָבָא**, הסיבה שפניך מאירות היא ודאי משום **שֶׁחָדָא מֵהָנֵי תְּלַת מְלִּין אִית בָּךְ** - יש בך את אחד הדברים הבאים, **אוֹ דְּשָׁתוּי חַמְרָא אַתְּ** - שרגיל אתה בשתיית יין הרבה, ויין ישמח לבב אנוש[כח], **אוֹ דְּמַלְוֵי בְּרִיבִית אַתְּ** - שמלוה אתה בריבית וכספך מתרבה ואין אתה צריך לטרוח בו[כט], **אוֹ דְּמְגַדֵּל חֲזִירֵי אַתְּ**, שהם יולדות הרבה בכרס אחד והרווח בהם גדול[ל].

אָמַר לָהּ רבי יונה למטרוניתא, **תִּיפַּח רוּחָא דְּהַהִיא אִיתְּתָא** - קיללה שתצא נפשה, **דַּחֲדָא מֵאִלֵּין תְּלַת מִילַּיָּא לֵית בִּי** - שכן אפילו אחד מאותם הדברים אין בי, שהרי יין מזיק לי, והלוואה בריבית וגידול חזירים אסורים לישראל[לא], **אֶלָּא** מאור פני בא לי מהסיבה **שֶׁאוֹלְפָנִי שְׁכִיחַ לִי** - תלמודי מצוי לי וזוכר אני את תורתי שלמדתי[לב], **דְּהָכִי כְּתִיב** - שכן כתוב (קהלת ח א) **'חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו'**.

מביאה הגמרא מעשה נוסף:

רַבִּי אַבָּהוּ אָתֵי - בא **לְעִיר טְבֶרְיָא. חָמוּנֵיהּ תַּלְמִידוֹי** - ראוהו תלמידיו **דְּרַבִּי יוֹחָנָן** את רבי אבהו[לג] **שֶׁאֲפוּי נְהוֹרִין** - פניו מאירות. **אָמְרוּן** - אמרו **הַתַּלְמִידִים לְרַבִּי יוֹחָנָן, אַשְׁכַּח רַבִּי אַבָּהוּ סִימָא** - בוודאי מצא רבי אבהו מטמון[לד] ומחמת כך הוא שמח ופניו מאירות[לה]. אבל רבי יוחנן הבין ששמחתו של רבי אבהו היא לא מחמת מטמוניות של זהב וכסף אלא מחמת התורה שיקרה היא מפנינים[לו], ולכן כש**אָתָא** רבי אבהו **לְגַבֵּיהּ** - לפני רבי יוחנן, **אָמַר לֵיהּ** - שאל רבי יוחנן לרבי אבהו, **מַאי אוֹרְיְיתָא חַדְתָּא שָׁמַעְתְּ** - מה הם הדברי

יט. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'לא פורש במאי אסתפק אמאי לא', ולפנינו פירשנו כהסבר המחודש בפירוש ר' משולם. וראה בהר אפרים (ד"ה מהו) שביאר דבריו ע"פ הא דאיתא (ב"ב נז.) שאין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, ויין מן הכרמים שאינם עבודים לא היו מביאים לנסכים (מנחות פו:), וכיון דכוס ראשון מארבע כוסות אומרים עליו קידוש היום, אינו ראוי אלא מהכשר לנסכים, והיינו דבעינן הכא אם יוכשר ביין של שביעית כיון שאין עובדין בכרמים. וראה בילקוט ביאורים פירושים נוספים בספק הגמרא.

כ. **ראה** בהר אפרים שביאר תירוץ הגמרא אליבא דר' משולם דבנסכים כשר בדיעבד בכרמים שאינם עבודים, ולכן בקידוש היום כשר אפילו לכתחילה.

כא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

כב. **פירוש** ר' משולם.

כג. **בבלי** ב"ב (נז.).

כד. **שו"ת** הרשב"א (ח"ו סימן כד).

כה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. ובתקלין חדתין פירש אף הוא כן את האיבעיא וביאר את סברות הצדדים, שיש מחלוקת בירושלמי (פסחים פ"י ה"ו) מה הטעם של ארבעת הכוסות. לדעה אחת ארבע כוסות נתקנו כנגד ארבעת הפעמים שהוזכר 'כוס' בענין החלום של שר המשקים. ולפי זה מסתבר שצריך לארבעת הכוסות יין לא מזוג כיון שבאותו החלום היין לא היה מזוג. אך לדעה שהכוסות כנגד ארבע כוסות של פורענות שעתיד הקדוש ברוך הוא להשקות את האומות, לפי זה דינם כשאר יין שהוא מזוג. וראה בילקוט ביאורים הסבר נוסף בספק הגמרא.

כו. **בפשטות** הכוונה שהיין מזוג כראוי לו, חלק אחד יין וג' חלקים מים, אולם הרש"ס פירש האיבעיא האם יוצאין במזוג גם כשהמים הם יותר משיעור זה, ונמצא שלדבריו הגמרא פושטת שאכן גם בשיעור מים יותר גדול יוצאין בו כל עוד יש בו טעם ומראה יין.

כז. **בתקלין** חדתין פירש 'טעם כנגד 'חי' שהוא חזק הרבה ולזימנין אין בו טעם יין, ומראה כנגד 'מזוג' שלפעמים מרוב מזיגת המים נשתנה המראה', אולם העדפנו לפרש כדעת הראשונים ש'חי' הוא לכתחילה ונמצא שאין בו כל חסרון ושני תנאים אלו הם ביין מזוג.

כח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, והדגיש שם שאין כוונת הגמרא אלא ללמדנו שמצוה ביין שלא השתנה מראיתו.

כט. **מצודת** דוד (שם).

ל. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב כאן 'לא פירש אמאי קאי', ובפירוש ר' משולם כתב 'מבושל כדי תבל - ליתן תבלין לתוכו' וצ"ב.

לא. **רש"ם**.

לב. **רש"ם** ופירוש ר' משולם.

לג. **רש"ם**.

לד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, וראה בפירוש ר' משולם שסובר איפכא שיין מבושל הוא חזק וכבד יותר מיין חי, ורבי יונה היה מתכוון למצוה ולכן היה מבשל את היין.

לה. **ברש"ם** נוסף כאן פיסקא 'ר' יהודה בר אילעי כד הוה שתי ד' כסי דלילי פיסחא הוה חזק רישיה עד חגא', ועובדא דמטרוניתא היתה עם רבי יהודה.

לו. **רש"י** (ב"מ פד. ד"ה מטרוניתא).

לז. **פירוש** ר' משולם.

לח. **תקלין** חדתין.

לט. **רש"ם**.

מ. **רש"ם**.

מא. **בבלי** ברכות (נה.).

מב. **רש"ם**. וראה שם שהוסיף 'ומשום דכי מינשי קרוי אייקר תלמודה, לשון כובד, כמו שפירש רש"י ז"ל בפרק מי שמתו (נדרים יח: ד"ה אייקר) 'אייקר להו תלמודייהו' הוכבד תלמודם עליהם מחמת שכחה, כשזוכרין קרי שכיח להו'. אולם בפירוש תלמיד רשבר"ש פירש 'שכיח' מלשון מציאה, 'כלומר, מצאתי מאבידתי שמועה ששמעתי'.

מג. **פירוש** ר' משולם.

מד. **רש"ם**. ופירש ש'סימא' הוא מלשון 'דבר הסמוי מן העין'.

מה. **פירוש** ר' משולם.

מו. **ע"פ** פירוש ר' משולם.

נוסחאות ישנות

נלמוד סתום מן המפורש (תני) דתניא בשלש קופות של שלש שלש סאין שהן תשעה סאין שהן עשרים ושבע סאין תורמין את הלשכה וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל מפני מה כתוב עליהן א' ב' ג' לומר *מסתפק מן הראשונה קודם לשניה *ומן השניה קודם לשלישית תמן תנינן המוציא[ט] יין א*כדי מזיגת הכום רבי זעירא שאל את רבי יאשיה (א) כמה שיעורן של כום א"ל נלמד סתום מן המפורש דתני ר' חייא ו(א) ארבע[ב] כוסות שאמרו [ב]ישנן רביעית של יין באיטלקי אמר רבי יוסי בר אבין משום רבי יוחנן דרבי יהודה היא דתני מים[ג] כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי לשוף בהן את הקילור (ג"פ ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכום) יין כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכום מזוג בכמה נשמעינה מן הדא מים כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי לשוף בהן את הקילור (ג"פ ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכום) יין כדי גמיע ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכום הדא אמרה מזוג כדי מזיגת הכום כמה שיעורן של כום רבי אבין אמר טיטרטון ורביע מהו לשתותן בכרך אחד [ב] מדאמר רבי מנא אמר רבי יוסי הלל[ד] ג*אם שמען בבית הכנסת יצא הדא אמרה אם שתאן בכרך אחד יצא מהו לשתותן בפיסקן*) [ב]ו כלום אמרו שישתה לא כדי שישתה ולא שישתכר אם שתה בפיסקן אף הוא אינו משתכר מהו לצאת ביין של שביעית תני רב אושעיא יוצאין ביין של שביעית מהו לצאת בקונדיטין מדתני בר קפרא קונדיטין כיין ד*הדא אמרה יוצאין ביין קונדיטין מהו לצאת ביין מזוגין מדתני[ה] רב חייא ה*ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיין ובין מזוגין ובלבד שיהא בהן טעם ומראה יין אמר רבי ירמיה מצוה[ו] ו*לצאת ביין אדום שנאמר[ז] אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכום עינו וגו' [ג]ו תאני[ח] מבושל כמתובל מהו לצאת ביין מבושל אמר רבי יונה ז*יוצאין ביין מבושל רבי יונה לטעמיה דרבי יונה כד הוה שתי ארבע כסי דפסחא הוה חזיק רישא עד חגא חמיתיה[ט] חדא מטרוניתא אפוי נהירין אמרה סבא סבא חדא מהני תלת מלין אית בך או דשתוי חמרא את או דמלוי בריבית את או דמגדל חזירי את א"ל תיפה רוחא דההיא איתתא דחדא מאלין תלת מיליא לית בי אלא אולפני שכיח לי דהכי כתיב[י] חכמת אדם תאיר פניו ר' אבהו אתי לטבריא חמוניה תלמידוי דר' יוחנן אפוי נהורין אמרון *תלמידים לרבי יוחנן אשכח רבי אבהו סימא אתא לגביה אמר ליה מאי אורייתא חדתא שמעת א"ל תוספתא עתיקא קרא עליה חכמת אדם תאיר פניו א"ר חנין לוגא[יא] דאורייתא תמונתא עתיקא דמורייסא דציפורי א"ר יונה וחכמנא לה (דב"ש) דבית רבי ינאי הוה מכילין בה דבש [יב]ו תני חצי שמינית טברנית הישנה

*) מהו לשתותן בפוסקין. פוסקין הוא סם כלי הממזיק כמה רביעית וכן הוא בהדיא בילקוט תפארת (בסם מדרש תפח גוריון) על פסוק והשמיה כדת ח"ל ת"ר לוי כך היה תכסיס של מנשי פרס היה להם כום גדול מחזיק מרובעים שמניות והוא נקרא **פוסקא** והם משקין בו לכל אחד ואחד כו' עכ"ל הילקוט. (עקרי דינים סי' י"ט בסם מקום שמואל סימן ס"ו אות כ"ט):

ריבב"ן

איבר החבקין

לא בפרגוד חפות. לשון חפת חלוקו מלבוש שים לו שפה שמא יחשדוהו שמניע סם מכסף הלשכה: מעון **הלשבה.** שנהנה מן ההקדש העני: תניא המוספתא בפ"ב הנכנס לתרום את הלשכה מפספסין בו בכניסה ובילוחה ומדברין עמו מפעה שנכנס ועד שעה שיוצא ופרין בירושלמי וימלא פומיה מוי פי' שלא יוכל להניח כסף בפיו אמר ר' תנחומא מפני הברכה שצריך לברך בשעה שמפריש תרומה בקופות להפריש תרומה ואם היה בפיו מוי לא היה יכול לברך משום שנאמר ימלא פי תהלתך: תני הגזברין היו מפספסין בקלקין פי' היו בודקין בשער רשאי שמא הניע סם בכף. תני ר"ש אומר קוץ לא יתרוס מפני המשד פי' קוץ מל' קווצותיו תלתליס:

תקלין חדתין

קופות דתמן: סתום. קופות דתמן: מן המפורש. קופות דהכא מפורש שהן של ג' סלין: דתני ג' קופות בד' שהן ב"ז סאין. מפרש כמה עולה סכום כל הג' פרקים לאורויי שכל הסכום צריך לגמור על קרנות וקודם שיוגמר ליטס רשאי לשקול או להחזיר לשירים לר"מ: ולמה כתוב אב"ג. על הג' קופות: אין מפתפק. ליטו גומר סיפוקו: קודם לשלישית. ומשלישית גומר כל חסר מה שחסר ומח"כ מוזר לשניה ולרחשונה כדלקמן: **תמן תנינן.** שבת ע"ו: **המוציא** יין כו'. מייתי לה לידי דמפרש להכי סמוכים מהמפורשים: של כום. דתמן: שאמרו. גליל פסח: אחד חי ואחד מזוג גרסינן. והכי אמר בגבלי פסחים (דף ק"ח:) וטעמא דצליר מרביעית לא חשיב שחיה: ה"ג במה שיעורן של בוסות. לידי דמזכיר כוסות דפסח מהדר לפרושי קוגיא לכוסות: טורטין. שם מדה ידועה להם שהיא מחזקת רביעית: **בברך א'.** בלא הפסק ביניהם אלא שאתן בהפסק אינה נכר מרבעתן כיין שהפסק אינה ניכר בגבלי"ם הלל גליל פסח ת"ל לומר בניתו ואין דבר מפסיק בין כום ג' לד' ושותאן לוטין ואלא: בפוסקין. לשון הפסק. וגירסת הגאונים בכפיסקין (כמו בב"ב) כפיסין מרחי והוא לשון חלי בהפסק מועט בשחיית הכום. ומשום דלמרינן בפ"ו דמ"ט אין מומרים בלגימות גסות וגרון אלא הוא משציע ואלא ע"י שחיית מרובה שמכנים יין הרבה בפעיו ע"י לגימות דקות ואינו כאוכלין שצוצע שלהם גם ממילוי כרס ומכסא דברכתא משום חיבוב מלוה לריך לגמוע דרך שביעה משא"כ בהפסק: **בדי שישתה לא שישתבר.** תקנת חכמים רק שישתה ולא שלא ישתכר כדאמר בגבלי פסחים ירושלמי בין ג' לד' לא ישתה למה כדי שלא ישתכר אם שתה בפוסקין אף הוא אינו משתכר: מהו **לצאת ביין של שביעית.** דיין של שביעית אסור ליהנות בו כשהגיע זמן הביעור אלא לריך להפקירו אך דיש לומר מלות לאו ליהנות ניתנו והאי מלוה היא דחייבו אף לעני למכור כפומו כשכיל ד' כוסות וכן לנשים החמירו בו כמו בעיקרי מלוה: **בקונדיטון.** אם הוא כמו יין לפי שיש בו בשמים: קונדיטון ביין. לכל מילי: ביין מזוג. מיבעי ליה משום דבריש פרק בתרא דפסחים בירושלמי מפרכי טעמא דד' כוסות ולמאי דמפרש להכי סמומים מהמפורשים: של כום. דתמן: שאמרו. בגליל פסח: אחד חי ואחד מזוג גרסינן. והכי אמר בגבלי פסחים (דף ק"ח:) וטעמא דצליר מרביעית לא חשיב שחיה: ה"ג במה שיעורן של בוסות. לידי דמזכיר כוסות דפסח מהדר לפרושי קוגיא לכוסות: טורטין. שם מדה ידועה להם שהיא מחזקת רביעית: **בברך א'.** בלא הפסק ביניהם אלא שאתן בהפסק אינה נכר מרבעתן כיין שהפסק אינה ניכר בגבלי"ם הלל גליל פסח ת"ל לומר בניתו ואין דבר מפסיק בין כום ג' לד' ושותאן לוטין ואלא: בפוסקין. לשון הפסק. וגירסת הגאונים בכפיסקין (כמו בב"ב) כפיסין מרחי והוא לשון חלי בהפסק מועט בשחיית הכום. ומשום דלמרינן בפ"ו דמ"ט אין מומרים בלגימות גסות וגרון אלא הוא משציע ואלא ע"י שחיית מרובה שמכנים יין הרבה בפעיו ע"י לגימות דקות ואינו כאוכלין שצוצע שלהם גם ממילוי כרס ומכסא דברכתא משום חיבוב מלוה לריך לגמוע דרך שביעה משא"כ בהפסק: **בדי שישתה לא שישתבר.** תקנת חכמים רק שישתה ולא שלא ישתכר כדאמר בגבלי פסחים ירושלמי בין ג' לד' לא ישתה למה כדי שלא ישתכר אם שתה בפוסקין אף הוא אינו משתכר: מהו **לצאת ביין של שביעית.** דיין של שביעית אסור ליהנות בו כשהגיע זמן הביעור אלא לריך להפקירו אך דיש לומר מלות לאו ליהנות ניתנו והאי מלוה היא דחייבו אף לעני למכור כפומו כשכיל ד' כוסות וכן לנשים החמירו בו כמו בעיקרי מלוה: בקונדיטון. אם הוא כמו יין לפי שיש בו בשמים: קונדיטון ביין. לכל מילי: ביין מזוג. מיבעי ליה משום דבריש פרק בתרא דפסחים בירושלמי מפרכי טעמא דד' כוסות ולמאי דמפרש להכי סמומים מהמפורשים: **של כום.** דתמן: **שאמרו.** בגליל פסח: **אחד חי ואחד מזוג** גרסינן. והכי אמר בגבלי פסחים (דף ק"ח:) וטעמא דצליר מרביעית לא חשיב שחיה: ה"ג **במה שיעורן של בוסות.** לידי דמזכיר כוסות דפסח מהדר לפרושי קוגיא לכוסות: **טורטין.** שם מדה ידועה להם שהיא מחזקת רביעית: **בברך א'.** בלא הפסק ביניהם אלא שאתן בהפסק אינה נכר מרבעתן כיין שהפסק אינה ניכר בגבלי"ם הלל גליל פסח ת"ל לומר בניתו ואין דבר מפסיק בין כום ג' לד' ושותאן לוטין ואלא: **בפוסקין.** לשון הפסק. וגירסת הגאונים **בכפיסקין** (כמו בב"ב) כפיסין מרחי והוא לשון חלי בהפסק מועט בשחיית הכום. ומשום דלמרינן בפ"ו דמ"ט אין מומרים בלגימות גסות וגרון אלא הוא משציע ואלא ע"י שחיית מרובה שמכנים יין הרבה בפעיו ע"י לגימות דקות ואינו כאוכלין שצוצע שלהם גם ממילוי כרס ומכסא דברכתא משום חיבוב מלוה לריך לגמוע דרך שביעה משא"כ בהפסק: **בדי שישתה לא שישתבר.** תקנת חכמים רק שישתה ולא שלא ישתכר כדאמר בגבלי פסחים ירושלמי בין ג' לד' לא ישתה למה כדי שלא ישתכר אם שתה בפוסקין אף הוא אינו משתכר: מהו **לצאת ביין של שביעית.** דיין של שביעית אסור ליהנות בו כשהגיע זמן הביעור אלא לריך להפקירו אך דיש לומר מלות לאו ליהנות ניתנו והאי מלוה היא דחייבו אף לעני למכור כפומו כשכיל ד' כוסות וכן לנשים החמירו בו כמו בעיקרי מלוה: בקונדיטון. **בקונדיטון** ב

תורה[מז] והחידושי ההלכה[מח] החדשים ששמעת ולכך שמחת. **אָמַר לֵיהּ** - ענה רבי אבהו לרבי יוחן, שמחתי היא על ששמעתי **תּוֹסֶפְתָּא עַתִּיקָא** - ישנה שלא שמעתיה מעולם[מט]. **קָרָא** רבי יוחנן **עֲלֵיהּ**[נ] - על רבי אבהו את הפסוק 'חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו'.

הָנְהָא מבארת כמה הוא השיעור של לוג ורביעית הלוג:

אָמַר רַבִּי חָנִין, לוֹגָא דְּאוֹרָיְיתָא - מידת הלוג של תורה אשר לפיה אנו מודדים את שיעור רביעית הלוג, הרי זה כשיעור אותה המידה הישנה הנקראת 'תְּמוּנְתָא' **עַתִּיקָא, דְּמוּרְיָיסָא דְּצִיפּוֹרִי** - שבה היו מודדים את ציר הדגים[נא] בעיר ציפורי[נב]. **אָמַר רַבִּי יוֹנָה**, אף על פי שמידה זו נתיישנה ונוהגים כעת למדוד באחרת[נג], מכל מקום **וַהֲכַמְנָא לָהּ** - אני הכרתי אותה[נד], וזוכרני **דְּבֵית** - שבביתו של **רַבִּי יַנַּאי הֲוָה מְכִילִּין** - היו מודדים **בָּהּ דְּבַשׁ**[נה].

תָּנֵי, חֲצִי המידה הנקראת 'שְׁמִינִית **טַבְרָנִית**' שהיתה נהוגה בעיר טבריה[נו]

מז. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
מח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מט. **פירוש** ר' משולם. וראה ברש"ס שפירש לאידך גיסא שלעולם לא נתגלה לרבי אבהו כל דבר חדש, ומכל מקום היה שמח בחלקו למרות שאין בו חידוש.
נ. **ברש"ם** הגירסא 'עלוי'.
נא. **רש"י** (ע"ז כט: ד"ה המור"ם).
נב. **פירוש** ר' משולם תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
נג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
נד. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
נה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
נו. **רש"ם**.

הַיְשָׁנָה בימי קדם, הרי היא מידת רביעית הלוג של תורה[א]. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָדֵין דִּידָן הוּא - מידה זו נוהגת גם בזמננו עתה בעיר טבריה[ב]. מקשה הגמרא, וְלָמָּה קָרֵי לֵיהּ עַתִּיקָה - מדוע מידה זו נקראת 'שמינית טברנית הישנה', מִן בְּגִין דַּהֲוָה בְּיוֹמֵי - באם המידה הזו עדיין היתה נהוגה בזמנם[ג].

מתרצת הגמרא, אִית דְּאָמְרֵי - יש שאמרו דַּהֲוַת זְעִירָא וְרַבְּתָא - שמידה זו השתנתה ממה שהיתה בימי קדם, וקודם זמנו של רבי יוחנן הוסיפו עליה, ובימי רבי יוחנן חזרו והקטינו אותה לכמו שהיתה מקודם, ונקראת 'ישנה' משום שהיה זמן באמצע שגדלה המידה, ואכן רק לפי מידה הישנה והקטנה ניתן לשער בה את הרביעית[ד]. וְאִית דְּאָמְרֵי - ויש שאמרו באופן אחר, דְּאִזְעִירָא וְלָא אִזְעִירָא כְּמָה דַּהֲוַת - שבימי רבי יוחנן חזרו והקטינו את המידה, אבל לא הקטינו אותה לכפי שהיתה מקודם אלא עדיין היא גדולה יותר ושפיר המידה הקטנה נקראת 'ישנה'[ה], ואכן במידה שהיתה בימי רבי יוחנן אי אפשר לשער בה את הרביעית.

★

הגמרא מבררת איך אפשר למדוד כוס כדי לדעת אם יש בו רביעית:

מבררת הגמרא, כַּמָּה הוּא שִׁיעוּר שֶׁל פּוּם - איך אפשר למדוד כוס כדי לדעת אם הוא מחזיק רביעית. מבארת הגמרא, אמר רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן פַּזִּי, וְאילו רַבִּי יוֹסֵי בַּר בִּיבַי אמר זאת בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל, שאפשר למדוד את הכוס באצבעות היד ושיעורו הוא אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם - שני אצבעות על שני אצבעות עַל רוּם - בגובה אֶצְבַּע וּמֶחֱצָה וּשְׁלִישׁ אֶצְבַּע[ו].

★

הגמרא מבררת כמה השיעור לגבי הוצאת שבת ביין יבש:

תָּנֵי בברייתא, יַיִן יָבֵשׁ שיעורו להתחייב עליו משום הוצאת שבת הוא בִּכְזַיִת, דִּבְרֵי רַבִּי נָתָן. אמרו על כך רַבָּנָן דְּקֵיסָרִי - מהעיר קיסרי, וְאִי רַבִּי יוֹסֵי בַּר בִּיבַי אמר כן בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, אָתְיָא דְּרַבִּי נָתָן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - דברי רבי נתן אלו הרי הם בשיטתו של רבי שמעון, כְּמָה דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר ששיעור כל המשקים להתחייב עליהם בהוצאת שבת ואף יין בכלל הוא בִּרְבִיעִית (שבת עו:), כֵּן אָמַר - כך היא גם דעתו של רַבִּי נָתָן ששיעור כל המשקים הוא בִּרְבִיעִית, ומפני כן סבר שיין קרוש שיעורו בכזית, כי רביעית יין לח לְכְשֶׁיִּקָּרֵשׁ וְיִהְיֶה בּוֹ - הוא יעמוד על שיעור כְּזַיִת[ז].

הגמרא מביאה שגם לגבי טומאת דם נבילה השיעור לכשיקרש ויהא בו כזית:

אומרת הגמרא, אמר רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַעֲשֶׂה בְּפִרְדַּת רַבִּי שֶׁמֶתָה ויצא דם מנבלתה, וְטִהֲרוּ אֶת דָּמָהּ, ולא טמאוהו מִשּׁוּם טומאת נְבֵילָה. וְשָׁאַל רַבִּי אֶלְיֶעְזֶר אֶת רַבִּי סִימוֹן שהוא אמר דין זה בשם רבי יהושע בן לוי[ח], עַד כַּמָּה דם יצא מהנבילה ועדיין לא יטמא[ט], וְלֹא אַשְׁגַּח בֵּיהּ - ולא השיבו רבי סימון כלום[י].

המשיך רבי אליעזר וְשָׁאַל שאלה זו לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שהוא מרא דשמעתא זו שכן משמו אמרה רבי סימון[יא], וְאָמַר לֵיהּ רבי יהושע בן לוי, עַד רְבִיעִית דם, טָהוֹר מטומאת נבילה, ואילו רביעית דם ובודאי כשהוא יוֹתֵר מֵרְבִיעִית טָמֵא, שכן רביעית דם לכשיקרוש עמוד על שיעור כזית המטמא בטומאת נבילה[יב]. וּבָאַשׁ - הורע הדבר מאוד לְרַבִּי אֶלְעָזָר וכעס[יג] עַל כָּךְ דְּלֹא חָזַר לֵיהּ רַבִּי סִימוֹן שְׁמוּעָתָא - שרבי סימון לא ענהו את השמועה כפי שהוא שמע מפי רבי יהושע בן לוי לחלק בין רביעית לפחות מרביעית.

כיוצא בזה מספרת הגמרא, שאף רַב בִּיבִי חֲוָה יָתִיב מַתְנֵי - היה יושב ושונה הָדֵין עוּבְדָּא - מעשה זה בפרדת רבי שטיהרו את דמה משום נבילה[יד], וגם רב ביבי לא פירש עד כמה דם יהיה עדיין טהור. אָמַר לֵיהּ - שאל רַבִּי יִצְחָק בַּר רַהֲנָה את רב ביבי, האם עַד רְבִיעִית דם טָהוֹר ואילו רביעית וכמובן יוֹתֵר מִכָּאן טָמֵא, ומה שטיהרו משום שהיה פחות מרביעית, או שמא טהור אף ביותר מרביעית. וּבמקום להשיבו על שאלתו בָּעַט בֵּיהּ - דחף רב ביבי[טו] את רבי יצחק בסנדלו[טז]. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זְרִיקָא לרב ביבי, האם בְּגִין דְּשָׁאֵיל לָךְ - בגלל שהוא שואל אותך כענין, אַתְּ בָּעֵט בֵּיהּ - צריך הוא להענש שאתה דוחף אותו, ומדוע לא השבת אותו דבר[יז]. אָמַר לֵיהּ רב ביבי לרבי זריקא, בְּגִין דְּלֹא חֲוַת דַּעְתִּי בִּי - מפני שלא היתה דעתי מיושבת עליי[יח], ולא הייתי יכול לענות לו בדברים הצריכים טעם[יט], בְּעִיטְנָא בֵּיהּ - דחפתי אותו.

מבאר רב ביבי את הסיבה שלא היתה דעתו מיושבת עליו:

דְּאָמַר רַבִּי חָנָן להסביר את הכתוב בפרשת התוכחה (דברים כח סו) 'וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ', שכך היא כוונת הפסוק, 'וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד' זֶה שֶׁלּוֹקֵחַ חִטִּים - תבואה משנה[כ] לְשָׁנָה, מחמת שאין לו קרקע לזרוע, ואף שלשנה זו יש לו מעות לקנות תבואה אין הוא יודע אם יהיה לו מעות אף בשנה הבאה[כא]. 'וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם' זֶה הַלּוֹקֵחַ את לחמו לשבוע שלם מִן הַפִּדְקִי - האופה, ואינו יודע אם יהיה לו לקנות גם בשבוע הבא[כב]. 'וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ' זֶה הַלּוֹקֵחַ את לחמו מדי יום ביומו מִן הַפַּלְטוֹר - מן החנווני הקונה מן הנחתום, ומלבד זה שמחיר הלחם יקר יותר[כג] גם אין הלוקח יודע אם יהיה לו כדי לקנות גם ביום המחרת. סיים רב ביבי ואמר על עצמו, וַאֲנָא סָמִיכְנָא אַפַּלְטוֹר - ואני סומך על הפלטור לקנות ממנו לחם מדי יום ועלי נאמר 'וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ', ולפיכך לא היתה דעתי מיושבת ולא השבתיו כראוי[כד].

הגמרא דנה האם להלכה רביעית דם נבילה מטמאה:

וּמַהוּ פְּדוֹן - מהי[כה] ההלכה לענין רביעית דם הנבילה האם הוא טמא או טהור. מביאה על כך הגמרא את מה ששנינו במסכת עדויות (פ"ו מ"ו), 'הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּתוֹרָה עַל דַּם נְבֵילָה שֶׁהוּא טָהוֹר', ומשמע שהוא טהור לגמרי אפילו כשזה רביעית דם[כו]. דוחה הגמרא שהוא אמר דין זה בשם רבי יהושע בן לוי[כז], עַד כַּמָּה דם יצא

א. **ע"פ** פירוש ר' משולם.
ב. **רש"ם.**
ג. **פירוש** ר' משולם.
ד. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
ה. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
ו. **בבלי** פסחים (קט.) הגירסא שונה 'אמר רב חסדא, רביעית של תורה, אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע', ובתוספות (ד"ה רביעית) תירצו ליישב את הגירסאות השונות.
ז. **רש"י** (שבת עו. ד"ה עד) ורש"ס.
ח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ט. **פירוש** ר' משולם.
י. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
יא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יב. **רש"י** (מנחות קג: ד"ה כרביעית).
יג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יד. **ברש"ם** פירש 'הדין עובדא - דלא אגיבון ר' סימון לר' אלעזר'.
טו. **פירוש** ר' משולם.
טז. **קרבן העדה.** ועוד פירש שם שגער בו. וראה בתקלין חדתין 'דחהו שלא רצה להשיבו ולא נהג בו כבוד'.
יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ע"פ בבלי מנחות (קג:).
יח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יט. **רש"ם.**
כ. **בבלי** מנחות (קג:).
כא. **רש"י** (מנחות קג: ד"ה הלוקח).
כב. **ע"פ** פירוש תלמיד רשבר"ש.
כג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כה. **ע"פ** פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
כו. **רש"ם.** וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב כאן 'משנה היא בפרק בתרא דעדיות, והואיל ותנן לה בבחירתא הכי הילכתא', וראה רש"י שכתב (קידושין נד: ד"ה הומיל) 'מסכת עדיות קרי בחירתא שכל דבריהם העידו מפי הגדולים והלכה כמותן'.

הדא דידן הוות. מדה שהיתה לנו מקדמית: ס"ג ולמה לא קרי לה עתיקתא. שהרי בזמן ההוא לא היתה המדה ההיא וכבר עברה והל"ל הדא עתיקתא כדאמר ר"ח לקמן ר"י היה במקומו של ר"ח: ומצני בגין דהוות ביומוי. מע"ג דכבר עברה מ"מ אין לקרותה ישנה כיון שהיתה בימיו: ס"ג אית דאמרי דהוות זעירא ולא זערת וזערת ורבת וזערת במה דהוות. וה"פ גם למרן ר"ח עתיקתא משום שנפחתה מרביעית ותח"כ הוסיפו עליה ומוקמוה מרביעית ותח"כ פחתו מותה ולפ פחתו מותה כברתשונה וזה היה בימי ר"י הלכך לפ אלי למימר עתיקתא דס"ד מהדה הפחותה קאמר ומי הוי הפחת בפעם אני כמו ברתשונה שפיר המ"ל עתיקתא דאין לטעות דהמידה שנפחתה קאמר דמ"כ הל"ל הא דאית לן השתא היא מדה רביעית וע"כ היינו מפרשין דהמידה גדולה קאמר אבל השתא דהמדה קטנה שבימיו לפ היתה בשוה להמדה הקטנה שהיתה ברתשונה ולמי אינה למטעי דעל הרתשונה הפחותה נאמר עתיקתא לכך קאמר הדא דידן הוה כלומר להוות ביומוי קודם ולזו שהיה להן עכשיו ולינה למיטעי: ס"ג תני יבש בכזית דברי רבי נתן. וה"פ אם הולינה לרה"ר יין יבש שנקרם כזית חייב דמעיקרא הוי רביעית והא דבעינן רביעית שלם בקרום ולפ שני רביעית משום דקרום לאו בר מזיגה הוא: אתיא דר"נ. דאמר לפ יין רביעית בעינן כר"ם דמתניתין דאמר כולן ברביעית ולית ליה לר"י הא דאמרינן בפרק הקרום לאו בר מזיגה הוא: ותהדרו דמה משום נבילה. שלפ היה בו רביעית וכל שאינו רביעית לבשיקרם לפ יהיה בו כזית ואין בו טומאת נבילה: עד כמה. דס היה בה שטהרו חומו משום נבילה: **ולא אשגח ביה.** ולפ השיב לו ר' סימון לבר: ה"ג ושאל לריב"ל וא"ל וכו': ס"ג ובאש לר"א **על דלא** וכו'. והרע לר"ח על ר' סימון על שלפ השיב לו על שאלתו: **מתני הדין עובדא.** סיפר המעשה (שאמרו) [שאמתה] הפרשה של בית רבי וטהר למה משום נבילה: א"ל ר"י **בר ביסנא לר' סימון.** כדרך שאלה אם עד רביעית הוא לטיהרו אבל יותר מכאן טמא או אפילו יותר מרביעית טהור: **ובעט ביה.** רבי סימון ודחף חומו בסנדלו. ל"פ גער בו: א"ל ר"ז. לר' סימון משום דשאל לך דבר תורה אם מינוף ביה בתמיה: א"ל. הא דלא השבתי לו כהוגן שלא היתה דעתי מיושבת בעת ההיא: זה שלוקח חטים לשנה. שאין לו קרקע לזרוע והיינו חיוו תלואים שאינו יודע אם יהיו לו מעות לשנה הבאה: ס"ג פדקי. מוכר תבואה למי שאין לו וזה הלוקח חופה מבעת לשבת ולילה ויומם רמז לשבת שהיום הולך אחר הלילה: זה הלוקח מן הפלטר. מן הנאתום שאולי לא יהא לו לנאתום למכור: **ואנא אפלטר** שמיך. ואין דעתי מיושבת עלי להשיב לו: ס"ג ומאי בדון. מאי הוי עלה אם יומר מרביעית טמא או טהור: העיד ריב"ב. מתניתין היא בפ"ו דעדיות: **על דם נבלות שהוא טהור.** וקס"ד טהור לגמרי קאמר אפילו ביותר מרביעית: ופריך מהו טהור. שהוא טהור להכשיר הזרעים שאינו מכשיר אלא דם השותת בשעת שחיטה אבל לטמא מודה ריב"ב שדם נבלות מטמא: ומאי תנין. במכשירין פ"ו: **ואין לנו ביוצא בו.** וקס"ד שאין לנו כיוצא שאינו מכשיר ומטמא ס"מ דם נבלה אפילו טמוי לא מטמא: ס"ג **ואין לנו ביוצא בו כשיעור טומאתו** וכו'. וה"פ דקאמינא ליה ללמה הא דאינו כיוצא בו היינו לענין שיטמא הדם כשאר אלא אפילו הדם גלול אבל דמו אל נבלה מיהו מטמא כשהיא רביעית וטומאתו מדרבנן דרביעית כשיקרום יעמוד על כזית ומתחלף בנבלה ממש: מ"ד **טמא.** והיינו ריב"ל דלעיל כר"י דאמר בפ"ד דעדיות שב"ה מטמאין דם נבלה: ומ"ד **טהור.** דהיינו מתניתין דמכשירין כר"י בן בתירא: ס"ג **א"ל רב אבדומי דמן נחותה ויאות.** ופשיל קאמרת דר"י הוא דמטמא דרבי יהודה מורה הוראות דבי נשיאה הוי שהרי פרדות של בית רבי היה ור"י הורה דיתר מרביעית טמא כשמעתמיה: קווץ. מי שהוא נעל שיער לא יתרוס שמא יניא בשערו וקווץ הוא מלשון קוצותיו תלחלים ורמב"ם פירש עני ונכהל להון מלשון קלחי בחיי: היו **מפספסין בקילקין.** היו מפספסין בשיער התורס מס היו שערותיו דבוקים מחמת זיעה ולוחה. ל"פ קילקי הוא חלוק של צמר שיש לו ניתין וכשהיה התורס לבוש בחלוק הזה היו מפרידין חותן הניתין שלפ יחשדנו שהטמין המעות בתוכו: **מדברין היו עם התורם.** כלי שלפ יתן דבר בתוך פיו: ופריך וימלא פומיה מזי. היה לו למלותם פיו מים ולפ היו ניכין לדבר עמו: **מפני הברכה.** שהיה התורס לבוך על התרומה כדרך שמברכין על הפרשת תרומת הגורן: **איזהו המחזור שבכולן.** איזהו מהפסוקים מבורר ומפורש שבכולן שבריך לנקות עצמו לפני בני מדם:

הלכה ג מתני' וזורקו **לפני התורם.** מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרקעות נבור ולפ יהיו מצירי הלשכה: **ג' פעמים.** על כל פעם ופעם היה חומר לתרוס והם חומרים תרוס וכן דרך לשון תכמים להיות משולש: **תרם את הראשונה.** הקופות הגדולות של ט' סלין שתרס מן הלשכה היו מכוסות בטפחות ותח"כ כשתרס מהן נקופות הקטנות של ג' סלין היה תורס הקופה הקטנה שכתב עליה ז' מחמת מקופות הגדולות ומכסה אותה בטפחת ותח"כ מגלה הקופה הגדולה השניה וממלא ממנה קופה הקטנה שכתוב עליה ב' ומכסה אותה וכן בשלישית עד שיגיע לשלישית שכתוב עליה א' ומכסה אותה לסימן שממנה יתחיל בפרוס העגלת: **הראשונה לשם א'.** שהן שלמו שקליהם תחלה: **ושניה לשום ברכים המוקפין.** כגון עמון ומואב ומיהו נכל פעם היו תורמין על סם כל ישראל על הגבי ועל העתיד לגבות ולפ הזכיר התנא תלוקי מקומות הללו אלא להודיעך שתקנו ג' פרקים אלו כדי שיתנו מקומות מהלשכה לקופה של ג' סלין שתורס תנה מס"א. שהרתשונה היתה נאה מס"א: **ברכים המוקפין.** היינו מקומות הסמוכים שהיו מבילין בשניה: **לשם בבל** וגו' ליפורים וכו' ע"ש בתרוכה: **מוריינא** דבי נשיאה הוה. עיין בתנחות ק"ג ג' ק"ד ע"ג ועי' תום' שם ד"ה מוריינא וד"ה הומיל וכו':

משנת אליהו

על רום בשו"ת שבות יעקב סימן כ"ב שהאריך בפירוש תאר בכלי שתשו פוסקין ופירשו דמוך ומ"ש עיקר: **אצבע ומחצה ושליש אצבע.** עיין תום' בפתחים ק"ט ע' ד"ה רביעית שמייצא לפוגיא זו דמיירי בתלבעיים

יט **א** מיי' פרק י"ח מהלכות הל"ב:
כ **ב** מיי' פרק ו מהלכות הל"ד:
כא **ג** מיי' פרק י מטומאת אוכלין הלכה ג:
כב **ד** מיי' פרק ג מטקלים הל"י ובהשגות:
כג **ה** מיי' שם הלכה ה:
כד **ו** מיי' שם הל"ז:

(א) ור"י בר' ביבין בשם ר' שמואל: (ב) ושאל ר' אלעזר: (ג) בר ביסנא עד כו': (ד) ר"ש בשם ר' נתן בתורה כו': (ה) שאל את ר' יוסי בר ביבי איזהו כו': (ו) ודוחפה לקופה כו': (ז) לא היה מחפה שמא ישכח את התרום ויתרום את דבר התרום כו':

[א] ס"ג ולמה קרי ליה עתיקא מן בגין דהוה ביומי' זעירא ורבתא ואיזעירת כמ' דהוה. כנ"ל: **[ב]** נ"ב אמר ר' יוחנן הדא דידן היא חצי שמיני' טברנית הישנה. כי כאן הוא מקומו של ר' יוחנן הנ"ל ולא לעיל מיניה. וכ"ה בגבלי שם תר"י תמנייתא קדמייתא דהוא ביטבריה הוא יתירא על לח רביעית וכה מתערין רביעיות של פשתן. וגירסת הספרים שיטום: **[ג]** נ"ל **אתיא דר' נתן כר' יוסי ב"ר יהודה בו'.** והוא ברייתא מוכח בגבלי שבת (עז.) דר' נתן ור"י ב"י אמרו דבר אחד בתי המת דס נבילה ב"ש מטהרין. דלעיל בשאר לטמא בנבילה בכזית ולפ תורת משקין כו'. וב"ה מטמאין אמר רבי יוסי ב"ר"י אף כשטיחתו בית הלל לפ טיחתו אלא בדם שיש בו רביעית הולין ויכול לקרום ולעמוד על כזית שהוא שיעור נבילה לטמא אלא היינו אמרו דבר אחד שבכזית היכא כשיעור הוא רביעית אלמא כר"י ב"ר מיתוקמא: **ותהדרו** את דמה. אמר לה אתם אם עד רביעית או אף ברביעית: ושאל כו' עד כמה **ולא אשגח ביה.** לפ השיבו כלום: עד רביעית **טהור בו'.** כר"י ב"ר והתם לפ היה רביעית וטיהרו דמה: **ובאיש ר"א.** המעשה רבי אלעזר על שלפ השיב רבי סימון: הדין **עובדא.** אתם שטיהרו את דמה כמו שאתיקתה רבי סימון: **עד רביעית טהור בו'.** שאל אותו אם כן הדין: **ובעט ביה.** לאהנו שלפ רצה להשיבו ולפ נהג בו בכבוד. כמו ובעט בשבכות פרק ג' (י ב): דשאיל לך. כענין להשיבו כהלכה ובעטת ביה: **דלא הוות דעתי בי.** שלפ היה דעתי מיושבת: **שלוקח חטים.** ואין לו קרקע שתהא אתת מקרקע נזריעתו ולכך מאתים נשקף על ידי הגשמים מה שאינו כן כשלוקח על שנה אחרת הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה ליקח ואם יהיה אתיים: **מן הפדקי.** אתו מעט מהמוכר תבואה ומפחד למת מלחזיל יזכון וגם היוקר הוה ע"י מפקיעי שערים יום יום ופחד שלו לילה ויום שלפ יהיה לו על סעודתו הרגילים בערב ובקר: **ולא תאמין זה שלוקח מהפלטר.** מהאתוס פת אפויה לזיימין אין לו פת כשרוצה לאכול: **ואנא אפיכנא אפלטר.** ואין דעתי מיושבת: **מהו בדין.** מאי הוי עלה אי יותר מרביעית טמא וכר"י ב"ר אף אי יותר רביעית טהור: העיד רבי יהושע בן פתורא בו' שהוא טהור. משמע לגמרי טהור אף יותר מרביעית. ולאי מה טהור מלהכשיר הוא לגמרי טהור שאינו מכשיר ואין בו תורת משקה אבל לטומאת יותר מרביעית כשיעור נבילה לטמא אלא בדם שיש בו רביעית הולין ויכול לקרום ולעמוד על כזית שהוא שיעור נבילה לטמא אלא היינו אמרו דבר אחד שבכזית היכא כשיעור הוא רביעית אלמא כר"י ב"ר מיתוקמא: **ותהדרו** את דמה. אמר לה אתם אם עד רביעית או אף ברביעית: ושאל כו' עד כמה **ולא אשגח ביה.** לפ השיבו כלום: עד רביעית **טהור בו'.** כר"י ב"ר והתם לפ היה רביעית וטיהרו דמה: **ובאיש ר"א.** המעשה רבי אלעזר על שלפ השיב רבי סימון: הדין **עובדא.** אתם שטיהרו את דמה כמו שאתיקתה רבי סימון: **עד רביעית טהור בו'.** שאל אותו אם כן הדין: **ובעט ביה.** לאהנו שלפ רצה להשיבו ולפ נהג בו בכבוד. כמו ובעט בשבכות פרק ג' (י ב): דשאיל לך. כענין להשיבו כהלכה ובעטת ביה: **דלא הוות דעתי בי.** שלפ היה דעתי מיושבת: **שלוקח חטים.** ואין לו קרקע שתהא אתת מקרקע נזריעתו ולכך מאתים נשקף על ידי הגשמים מה שאינו כן כשלוקח על שנה אחרת הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה ליקח ואם יהיה אתיים: **מן הפדקי.** אתו מעט מהמוכר תבואה ומפחד למת מלחזיל יזכון וגם היוקר הוה ע"י מפקיעי שערים יום יום ופחד שלו לילה ויום שלפ יהיה לו על סעודתו הרגילים בערב ובקר: **ולא תאמין זה שלוקח מהפלטר.** מהאתוס פת אפויה לזיימין אין לו פת כשרוצה לאכול: **ואנא אפיכנא אפלטר.** ואין דעתי מיושבת: **מהו בדין.** מאי הוי עלה אי יותר מרביעית טמא וכר"י ב"ר אף אי יותר מרביעית טהור: העיד רבי יהושע בן פתורא בו' **שהוא טהור.** משמע לגמרי טהור אף יותר מרביעית. ולאי מה טהור מלהכשיר הוא לגמרי טהור שאינו מכשיר ואין בו תורת משקה אבל לטומאת יותר מרביעית כשיעור נבילה לטמא אלא בדם שיש בו רביעית הולין ויכול לקרום ולעמוד על כזית שהוא שיעור נבילה לטמא אלא היינו אמרו דבר אחד שבכזית היכא כשיעור הוא רביעית אלמא כר"י ב"ר מיתוקמא: **ותהדרו** את דמה. אמר לה אתם אם עד רביעית או אף ברביעית: ושאל כו' עד כמה **ולא אשגח ביה.** לפ השיבו כלום: עד רביעית **טהור בו'.** כר"י ב"ר והתם לפ היה רביעית וטיהרו דמה: **ובאיש ר"א.** המעשה רבי אלעזר על שלפ השיב רבי סימון: הדין **עובדא.** אתם שטיהרו את דמה כמו שאתיקתה רבי סימון: **עד רביעית טהור בו'.** שאל אותו אם כן הדין: **ובעט ביה.** לאהנו שלפ רצה להשיבו ולפ נהג בו בכבוד. כמו ובעט בשבכות פרק ג' (י ב): דשאיל לך. כענין להשיבו כהלכה ובעטת ביה: **דלא הוות דעתי בי.** שלפ היה דעתי מיושבת: **שלוקח חטים.** ואין לו קרקע שתהא אתת מקרקע נזריעתו ולכך מאתים נשקף על ידי הגשמים מה שאינו כן כשלוקח על שנה אחרת הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה ליקח ואם יהיה אתיים: **מן הפדקי.** אתו מעט מהמוכר תבואה ומפחד למת מלחזיל יזכון וגם היוקר הוה ע"י מפקיעי שערים יום יום ופחד שלו לילה ויום שלפ יהיה לו על סעודתו הרגילים בערב ובקר: **ולא תאמין זה שלוקח מהפלטר.** מהאתוס פת אפויה לזיימין אין לו פת כשרוצה לאכול: **ואנא אפיכנא אפלטר.** ואין דעתי מיושבת: **מהו בדין.** מאי הוי עלה אי יותר מרביעית טמא וכר"י ב"ר אף אי יותר מרביעית טהור: העיד רבי יהושע בן פתורא בו' שהוא טהור.

אר"ח 19/06/2018

את הראיה, מַהוּ 'טָהוֹר' שנאמר לגבי דם נבילה, היינו שהוא טָהוֹר מִלְּהַכְשִׁיר אחרים לקבל טומאה, שאף שהדם הוא אחד מהשבעה משקים המכשירים לקבל טומאה, היינו דווקא בדם היוצא מן הצוואר ולא שהוא שותת מן הנבילה[כז], אֲבָל לְטַמּוֹת - לענין טומאה עדיין יש לומר שהוא מְטַמֵּא ברביעית דם לח או בכזית דם יבש[כח].

הגמרא מקשה על הדחיה ומוכיחה שרביעית דם נבילה טהור:
מקשה הגמרא, תַּמָּן תְּנִינָן במסכת מכשירין (פ"ו מ"ה), דַּם הַשֶּׁרֶץ כִּבְשָׂרוֹ - דם השרץ ובשרו דין אחד להם שמטמאים טומאה חמורה ושיעור טומאתם שוה בכעדשה ומצטרפים זה לזה להשלים לשיעור כעדשה, ואף שדמו מְטַמֵּא, מכל מקום וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר אחרים לקבל טומאה, וְאֵין לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ - לא מצאנו כיוצא בזה הן לענין עצם דין טומאתם והן לענין שדמו מטמא ואינו מכשיר[כט], ולדברינו שאף דם נבילה מטמא ואינו מכשיר יקשה שמצאנו כיוצא בו, ועל כרחך שאין דם הנבילה מטמא[ל].

מתרצת הגמרא, דברי המשנה שאין לנו כיוצא בו נאמרו רק לענין וְשִׁיעוּר טוּמְאָתוֹ שֶׁדָּמוֹ מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ[לא] - שרק בשרץ שיעור הטומאה בדם הוא כשיעור הטומאה בבשר ששניהם בכעדשה, אבל דם הנבילה מטמא ברביעית ובשר הנבילה מטמא בכזית[לב], ולעולם לגבי כך שהדם מטמא ואינו מכשיר שוה דין דם השרץ לדין דם הנבילה[לג].

מביאה הגמרא דעה שנחלקו אמוראים בדין רביעית דם של נבילה:
אומרת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, פְּלִיגִי בָּהּ תְּרֵין אָמוֹרָאֵין - נחלקו שני אמוראים בדין רביעית דם של נבילה אם מטמאה או לא, חַד אָמַר טָמֵא וְחַד אָמַר טָהוֹר. מפרשת הגמרא, מַאן דְּאָמַר טָמֵא סובר כְּרַבִּי יְהוּדָה שאומר במסכת עדויות (פ"ה מ"ו) שבית הלל מטמאים בדם הנבילה[לד], ושנינו על כך בברייתא שרבי יוסי ברבי יהודה הסביר שטעמם של בית הלל שמטמאים ברביעית הוא מפני שהדם יכול לקרוש ולעמוד על שיעור כזית[לה], וּמַאן דְּאָמַר טָהוֹר סובר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּתוֹרָה שלמדנו לעיל שהעיד על דם נבילה שהוא טהור, וסובר רבי יוסי שכוונתו שהוא טהור לגמרי[לו].

אָמַר לֵיהּ רַב אַבְדוֹמָה דְּמִן - הבא ממקום ששמו[לז] נְחוּתָה לרבי יוסי, וְיָאוּת - טוב ויפה דברת שהמטמא סובר כרבי יהודה, דְּרַבִּי יְהוּדָה מוֹרֵינָא דְּבֵי נְשִׂיאָה הֲוָה - שכן רבי יהודה היה מורה ההוראות בביתו של רבי ועל פיו היו עושים כל דבריהם[לח], והוא אשר הורה להם במעשה של פרדת רבי כדעתו שדווקא פחות מרביעית טהור אבל רביעית וכל שכן יותר מרביעית, טמא[לט].

★

שנינו במשנה, 'אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע שֶׁמָּא יַעֲנִי וְיֹאמְרוּ כּוֹ' מֵעָוֹן הלשכה העני או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר'. הגמרא מביאה עוד דבר שאסור לתורם להיכנס עמו:
תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל - שנה רבי ישמעאל ברייתא, קָוִוץ - אדם בעל שיער[מ] ששערותיו מרובים ומעוקמים[מא], לֹא יִתְרוֹם את תרומת הלשכה מִפְּנֵי הַחֶשְׁדָּ - כדי שלא יחשדוהו שהטמין מעות בין שערותיו[מב].

הגמרא מביאה דברים שהיו עושים לתורם כדי שלא יבוא לקחת מעות:
תָּנֵי, קודם התרומה ולאחר התרומה[מג] הַגִּזְבָּרִין הָיוּ מְפַסְפְּסִין בְּקִילְקִין - מפשפשים בבגדי התורם לראות שאין בו מעות[מד], כדי שלא יוכל לומר מעות הבאתי עמי ובטענה זו יבוא להוציא מן המעות שבלשכה[מה].

תָּנֵי, הגזברים מְדַבְּרִין הָיוּ עִמּוֹ - עם התורם, מִשָּׁעָה - מהזמן שֶׁהוּא נִכְנָס עַד שָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא מהלשכה, כדי שלא יבלע מן המעות[מו]. מקשה הגמרא, לשם מה אנו צריכים לטרוח ולדבר עמו, וְיִמַּלֵּא פּוּמֵיהּ מַוֵי - ראוי שהתורם ימלא את פיו מים[מז] וכאשר הוא יוצא יפלוט את המים וכך נבטיח שהוא לא יכניס מעות לפיו[מח]. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא, מִפְּנֵי הַבְּרָכָה שהוא צריך לברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להפריש תרומה'[מט], ואם יהיה מים בפיו לא יוכל לברך[נ].

★

שנינו במשנה, שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום. הגמרא מביאה מקורות לכך מן הפסוקים:
רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אמר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן, בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מְצָאנוּ ראיות לענין זה שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת ולהזהר שלא יביא עצמו לכך שיחשדוהו הבריות, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם - כשם שצריך להיות נקי בעיני הקדוש ברוך הוא שבפניו גלויים כל הנסתרות.

בַּתּוֹרָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב אצל משה רבינו שאמר לבני גד ובני ראובן שעליהם לעבור חלוצים ולהשתתף בכיבוש הארץ ורק לאחר מכן יטלו אחוזתם בעבר הירדן (במדבר לב כב), 'וְהִיִּיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל', הרי שנצטוו להסיר מעמם את מה שיכולים לחשוד בהם שאינם משתתפים במלחמה. בַּנְּבִיאִים מִנַּיִן, דִּכְתִיב (יהושע כב כב) אצל בני גד ובני ראובן שבנו מזבח בעבר הירדן ונחשדו שעשו כן לעבודה זרה, ואמרו 'אֵל אֱלֹהִים ה' וגו' אֵל אֱלֹהִים ה' הוּא יֵדַע וְיִשְׂרָאֵל הוּא יֵדָע'

כז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה ברש"ס שכתב בענין אחר 'שאינו מכשיר דדם המכשיר היינו בבהמה טהורה ובשחיטה כדאיתא בתוספתא דמכשירין בפרק בתרא בהדיא, והכא נבילה ובהמה טמאה'.
כח. **רש"ס**.
כט. **רש"ס**.
ל. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לא. **ברש"ס** הגירסא 'אין לנו כיוצא בו בשיעור טומאתו אבל דמו מטמא כבשרו'.
לב. **פירוש** ר' משולם. ובתלמיד רשבר"ש הוסיף, שהחידוש בשרץ הוא שלא אומרים בו שיצטרכו בדמו הלח שיעור יותר גדול כדי שאם יקרש יעמוד על כעדשה, אלא שאף בעודו לח שיעורו בכעדשה.
לג. **רש"ס**.
לד. **פירוש** ר' משולם.
לה. **הרש"ס** הכניס קטע זה בתוך גירסת הגמרא, עיין שם.
לו. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. הרש"ס הוסיף שאם אכן היתה כוונתו של רבי יהושע רק לטהר מן ההכשר היה עליו לפרש זאת בהדיא בעדותו.
לז. **פירוש** ר' משולם.
לח. **רש"י** (מנחות קד. ד"ה רבי).
לט. **רש"ס**.
מ. **ראב"ד** (שקלים פ"ג ה"י) ע"פ לשון הפסוק (שיר השירים ה יא) 'קוצותיו תלתלים', ריבב"ן, תלמיד רשבר"ש ורש"ס בשם הערוך. הרמב"ם (שם) פירשו מלשון 'קבצן' שהכוונה למי שהוא עני או נבהל להון, ובפירוש ר' משולם גרס 'קמץ' ופירש 'שנתקמצו ידיו ואינו יכול לפשוט אצבעותיו ויאמרו לוקח מן הלשכה והולך'. וראה בילקוט ביאורים פירושים נוספים.
מא. **רש"ס**.
מב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ע"פ התוספתא.
מד. **פירוש** ר' משולם.
מה. **ברש"ס** הביא כאן פירוש חדש 'מפשפשין היו בקלקלין - חדרים היו אצל הלשכה ומשם מציצין ומחפשין אם בולע אם לוקח איזה דבר'.
מו. **רש"ס** ויפה מראה. אולם בפירוש ר' משולם סבר שאין חוששין שמא הוא יבלע מעות אלא רק שמא ישים בפיו, ולכן סובר שהא דקתני שהיו מדברים עמו משעת כניסה לאו דווקא הוא, אלא די בכך שדיברו עמו כשיצא, ואם שם בתוך פיו היה ניכר כשמדברים עמו.
מז. **ביפה** מראה העיר איך סלקא דעתך שימלא פיו מים בעוד שהוא צריך לומר אתרום כמבואר להלן בה"ג, ותירץ דשמא די היה בסימן בעלמא כגון בהשמעת קול.
מח. **ריבב"ן** ורש"ס. הרש"ס הביא בשם הראב"ד, שדיון הגמרא הוא באופן שהגזברים דיברו עמו ולא ענה להם אם יש לחשוש שלקח מהמעות, ומשני מפני הברכה שאם שתק כשיעור הברכה אנו אומרים שמחמת כן לא השיב ואם שתק יותר אנו חוששים שמא גנב, אולם בפירוש תלמיד רשבר"ש פירש שאפילו אם שתק כל הזמן אין חוששים כיון שאנו תולים שבירך ברכת המזון וכיוצא בזה, ואם מפשפשין בו ביציאה ולא מוצאין בו יש לדון אותו לכף זכות. ובפירוש ר' משולם כתב פירוש מחודש, שדיון הגמרא הוא מדוע שלא יכנסו עמו וישמרו שלא יגנוב, ומשני כדי שלא ישלוט במעות שבלשכה עין הרע.
מט. **ריבב"ן**. וברש"ס הגירסא 'להפריש תרומת שקלים'.
נ. **מאירי** (ד"ה ומזר מאחי כן). ובריבב"ן ביאר שלא יוכל לברך דכתיב (תהלים עא ח) 'ימלא פי תהלתך'.

הדא דידן הוות. מדה שהיתה לנו מקדמית: ס"ג ולמה לא קרי לה עתיקתא. שהרי בזמן ההוא לא היתה המדה ההיא וכבר עברה והל"ל הלא עתיקתא כלומר ר"ח לתף ר"י היה במקומו של ר"ח: ומשני בגין דהוות ביומוי. מע"ג דכבר עברה מ"מ אין לקרותה ישנה כיון שהיתה בימיו: ס"ג אית דאמרי דהוות זעירא ורבת וזערת ולא זערת כמה דהוות. וה"פ גם למרן ר"ח עתיקתא מפאת בגין דהוות ביומוי. מע"ג דכבר עברה מ"מ אין לקרותה ישנה כיון שהיתה בימיו: ס"ג אית דאמרי דהוות זעירא ורבת וזערת ולא זערת כמה דהוות. וה"פ גם למרן ר"ח עתיקתא מפאת שנפחתה מרביעית ואח"כ הוסיפו עליה ומוקמוה מרביעית ואח"כ פחתו מותה ולא פחתו מותה כברמשונה וזה היה בימי ר"י הלכך לא מצי למימר עתיקתא דס"ד מימיה הפחותה קאמר ואי הוי הפחת בפעם אחת כמו ברמשונה שפיר המ"ל עתיקתא לאין לטעות למידה שנפחתה קאמר דא"כ הל"ל הא לאית לן השתא היא מדה רביעית וע"כ היינו מפרשין למידה גדולה קאמר אבל השתא להמדה הקטנה שבימיו לא היתה בשוה נוסחאות ישנות

ריבב"ן

מתני' זורקו לפני התורם. השקלי שלהן והמורס מתכוין ומחפו לקופה שיהא שקלו במרומה והנחת רוח הוא לפי שלא יהא מתקרא אלא משלהן מחלה: תרם את הראשונה. נאחד מן הקופות: וחיפה בקטבלאות. מכסה הקופות בעור לסימן. השלישית לא היה לריך לכפות שכבר נתרמו האחרות ולמה היה מכסה הרשמונה שמא יכנס ויתרוס מן הכסף שבקופה וניח בקופה האחרת אבל אם היה מכוסה אין לחוש. תניא בתוספתא פ"ב תרם את הרשמונה לשם חרן ישראל ועל כל ישראל וחיפה בקטבליות מפני שניה קורין בהן ושוקלין עליה. תרם את השניה ואמר הרי זה לשם עמון ומואב פי' ישראל שדרים בעמון ומואב ומכרכין המוקפין לחרן ישראל וחיפה בקטבליות מפני שאנשי בבל בהן ושוקלין עליה. תרם את השלישית ואמר הרי זו מבבל וממדינות הרחוקות ועל כל ישראל ולא היה מחפה וזו היתה

תוספתא חדתין

ולמה קרי ליה עתיקא. מאחר שזוכרה שמדדו בה בימיו: ס"ג מן בגין כו' במה דהוה. והיינו עמיקא כמו שהיתה קודם קטנה. ס"ג אמר רבי יוחנן הדא דידן כו'. והכי אמרי' בגבלי שם אר"י תמנייתא קדמייתא דהוות בטבריא הוות יתירא על לא רבעא וכה משערין רביעית של פסח. וגירסת הספרים שיעור: של כום. במדידת המלבעות: ס"ג תני יבש. יין קרוש בכזית משערין דמעיקרא הוה ניה רביעית ובקרוש רביעית שלמה בעינן ללאו בר מזיגה הוא: ס"ג אתיא דר' נתן בר"ש בר"י בו'. והוא בריייתא מובא בגבלי שבת (עז) לדבי נתן ור"י בר"י אמרו דבר אחד לחתי החם דם נגילה ב"ש מטהרין. לאינו כבשר לטמא כנגילה בכזית ולא תורת משקין כו'. וב"ה מטמאין אמר רבי יוסי בר"י אף כשטיימאו בית הלל לא טיימאו אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית אבל דם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית שהוא שיעור נגילה לטמא אדם והיינו אמרו דבר אחד שבכזית היכא דכשימום הוי רביעית אלמא כר"י בר"י מיתוקמא: ובהדרו את דמה. אמר לה אחם אם עד רביעית או אף ברביעית: ושאל כו' עד כמה ולא אשגח ביה. לא השיבו כלום: עד רביעית טהור בו'. כר"י בר"י והחם לא היה רביעית וטיהרו דמה: ובאיש ר"א. התרעם רבי אלעזר על שלא השיב רבי סימון: הדין עובדא. אחם שטיהרו את דמה כמו שאפילה רבי סימון: עד רביעית טהור כו'. שאל לותו אם כן הדין: ובעיט ביה. למהו שלא רלה להשיבו ולא נסג בו בכבוד. כמו ובעיט בבכורות פרק ב' (ח ה): דשאיל לך. כענין להשיבו כהלכה ובעטת ביה: דלא הוות דעתי בי. שלא היה לעתי מיושבת: שלוקח חטים. ואין לו קרקע שאחה אומר מאת מאלך תמת בזריעתו ולאלך משמים נשקף על ידי הגשמים מה שאינו כן כשלוקח על שנה חטים לשנה הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה ליקח ואם יהיה חטים: מן הסדקי. מעט מעט מהמוכר חנותה ומפחד למה שלאחריו יחדכן וגם היוקר הוה ע"י מפקיעי שערים יום יום ופחד שלו לילה ויום שלא יהיה לו על מעודותיו הרגילים בערב ובקר: ולא תאמין זה שלוקח מהשלטר. מהשחוט פת אפויה לזיומין אין לו פת כשרוצה לאכול: ואנא שמיכנא אשלטר. ואין לעתי מיושבת: מהו בדין. מאי הוי עלה אי יותר מרביעית טמא וכר"י בר"י או אף יותר מרביעית טהור: העיד רבי יהושע בן פתורא בו' שהוא טהור. משמע לגמרי טהור אף יותר מרביעית. ולאי מה טהור מלהכשיר הוא לגמרי טהור שאינו מכשיר ואין בו תורת משקה אבל לטמא מטמא יותר מרביעית כשיעור נגילה בכזית וכלעיל: תמן תנינן. במכשירין פ"ו: מטמא ואינו מכשיר ואין לנו ביוצא בו. משמע לאמרינן כשאין מכשיר אינו מטמא ומלאמר טהור אם כן מוכח לגמרי טהור אף מלטמא: דלמא לשיעור טומאתו. שלא השרץ מטמא כנעלשה כבשר השרץ משל"כ לם נגילה בזית אלא ברביעית אבל ברביעית אף על פיים מטמא אע"ג לאינו מכשיר: מאן דאמר טמא ברבי יהודה. רבי יהודה הוא לאמר ברים פ"ה לעדיות לדם נגילה ב"ה מטמאין וכלפרים ר"י בר"י לדוקא ברביעית וכלאמרינן בגבלי מנחות (ק"ג ב'): ומ"ד טהור בר"ו ב"ש. לם"ל טהור לגמרי אף יותר מרביעית. וכלאמרי' בגבלי שם להעיד ריב"ש שהיו עולי רגלים הולכים עד מרכוסותיהן לדם הנגלות ולא לאמרו להם לבר: ויאות. מה לאמר טמא כר"י: דר"י מורה הוראה בבית נשיא הוה. וכאן פרשת דבית רבי הוה והורה כשמעתים לפחות מרביעית הוה שם ולכן טיהרו: **מתני'** בפרגוד חפות. אחוך וכפול פן יחשדוהו שהטמין שם ממעות הלשכה: מעון השבה. על ידי שלקח ממנה: **גמ'** קורין. בעל שיער וגירסת הרמב"ם קבץ והוא עני שאחב למעות וכן נוהל להון כמו קובץ על יד: מפפפסין בקלקין. נגדי לאמר כמו בשבת הקלקים והיו מפרידין הימנות שלא יחשדוהו שטמן בחוכן מדברין היו עמו. כדי שלא יטמין בפיו: וימלא פומיי מוי. ימלא פיו מים וג"כ לא יהיה יכול להטמין בפיו: מפני הברכה. שאין לברך על ההפרשה וכשמשקין בפיו אינו יכול לברך דמ"מ לפלקן לפל אחר וכ"ש כשפיו מלא מים: המחוור שבכולן. מפורש יותר להיות נקי מהבריות כמו מידי שמים: **מתני'** של בית חבן גמליאל היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזורקו לפני התורם והתורם מתכוין [ט] ודחפו לתוך הקופה [י] אין התורם תורם עד שהוא אומר להם אתרום והן אומרין לו תרום תרום תרום שלש פעמים [יא] תרם את הראשונה וחיפה בקטבליאות השניה וחיפה בקטבליאות השלישית [יב] לא היה מחפה ולמה היה מחפה שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל והשניה לשם כרכים המוקפין לה והשלישית לשם בבל ולשם מדי ולשם מדינות

הלכה ג מתני' של בית רבן גמליאל היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזורקו לפני התורם והתורם מתכוין [ט] ודחפו לתוך הקופה [י] אין התורם תורם עד שהוא אומר להם אתרום והן אומרין לו תרום תרום תרום שלש פעמים [יא] תרם את הראשונה וחיפה בקטבליאות השניה וחיפה בקטבליאות השלישית [יב] לא היה מחפה ולמה היה מחפה שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל והשניה לשם כרכים המוקפין לה והשלישית לשם בבל ולשם מדי ולשם מדינות

הלכה ג מתני' וזורקו לפני התורם. מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרקעות נבור ולא יהיו משירי הלשכה: ג' פעמים. על כל פעם ופעם היה אומר אתרום והם אומרים תרום וכן דרך לשון מכמים להיות משולש: תרם את הראשונה. הקופות הגדולות של ט' שמין שתרם מן הלשכה היו מכוסות במטפחות ואח"כ כשתרם מהן נקופות הקטנות של ג' שמין היה תורם הקופה הקטנה שכתב עליה ג' מחמת מקופות הגדולות ומכסה אותה במטפחת ואח"כ מגלה הקופה הגדולה השניה וממלא ממנה קופה הקטנה שכתוב עליה ב' ומכסה אותה וכן בשלישית אלא שלא היה מכסה אותה לשמין שממנה יתחיל בפרוס העגרת: הראשונה לשם א'. שהן שלשו שקליהם תחלה: ושניה לשום כרכים המוקפין. כגון עמון ומואב ומיהו בכל פעם היו מורמין על פם כל ישראל על הגבי ועל העחיד לגבות ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיעין שתקנו ג' פרקים אלו כדי שיתנו מקומות מהלשכה לקופה של ג' שמין שתורם הה: ג' פעמים. דרך מכמים הוא כן. כמו מגל זו כו' ועוד הרבה:

תוספתא חדתין

ולמה קרי ליה עתיקא. מאחר שזוכרה שמדדו בה בימיו: ס"ג מן בגין כו' במה דהוה. והיינו עמיקא כמו שהיתה קודם קטנה. ס"ג אמר רבי יוחנן הדא דידן כו'. והכי אמרי' בגבלי שם אר"י תמנייתא קדמייתא דהוות בטבריא הוות יתירא על לא רבעא וכה משערין רביעית של פסח. וגירסת הספרים שיעור: של כום. במדידת המלבעות: ס"ג תני יבש. יין קרוש בכזית משערין דמעיקרא הוה ניה רביעית ובקרוש רביעית שלמה בעינן ללאו בר מזיגה הוא: ס"ג אתיא דר' נתן בר"ש בר"י בו'. והוא בריייתא מובא בגבלי שבת (עז) לדבי נתן ור"י בר"י אמרו דבר אחד לחתי החם דם נגילה ב"ש מטהרין. לאינו כבשר לטמא כנגילה בכזית ולא תורת משקין כו'. וב"ה מטמאין אמר רבי יוסי בר"י אף כשטיימאו בית הלל לא טיימאו אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית שהוא שיעור נגילה לטמא אדם והיינו אמרו דבר אחד שבכזית היכא דכשימום הוי רביעית אלמא כר"י בר"י מיתוקמא: ובהדרו את דמה. אמר לה אחם אם עד רביעית או אף ברביעית: ושאל כו' עד כמה ולא אשגח ביה. לא השיבו כלום: עד רביעית טהור בו'. כר"י בר"י והחם לא היה רביעית וטיהרו דמה: ובאיש ר"א. התרעם רבי אלעזר על שלא השיב רבי סימון: הדין עובדא. אחם שטיהרו את דמה כמו שאפילה רבי סימון: עד רביעית טהור כו'. שאל לותו אם כן הדין: ובעיט ביה. למהו שלא רלה להשיבו ולא נסג בו בכבוד. כמו ובעיט בבכורות פרק ב' (ח ה): דשאיל לך. כענין להשיבו כהלכה ובעטת ביה: דלא הוות דעתי בי. שלא היה לעתי מיושבת: שלוקח חטים. ואין לו קרקע שאחה אומר מאת מאלך תמת בזריעתו ולאלך משמים נשקף על ידי הגשמים מה שאינו כן כשלוקח על שנה חטים לשנה הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה ליקח ואם יהיה חטים: מן הסדקי. מעט מעט מהמוכר חנותה ומפחד למה שלאחריו יחדכן וגם היוקר הוה ע"י מפקיעי שערים יום יום ופחד שלו לילה ויום שלא יהיה לו על מעודותיו הרגילים בערב ובקר: ולא תאמין זה שלוקח מהשלטר. מהשחוט פת אפויה לזיומין אין לו פת כשרוצה לאכול: ואנא שמיכנא אשלטר. ואין לעתי מיושבת: מהו בדין. מאי הוי עלה אי יותר מרביעית טמא וכר"י בר"י או אף יותר מרביעית טהור: העיד רבי יהושע בן פתורא בו' שהוא טהור. משמע לגמרי טהור אף יותר מרביעית. ולאי מה טהור מלהכשיר הוא לגמרי טהור שאינו מכשיר ואין בו תורת משקה אבל לטמא מטמא יותר מרביעית כשיעור נגילה בכזית וכלעיל: תמן תנינן. במכשירין פ"ו: מטמא ואינו מכשיר ואין לנו ביוצא בו. משמע לאמרינן כשאין מכשיר אינו מטמא ומלאמר טהור אם כן מוכח לגמרי טהור אף מלטמא: דלמא לשיעור טומאתו. שלא השרץ מטמא כנעלשה כבשר השרץ משל"כ לם נגילה בזית אלא ברביעית אבל ברביעית אף על פיים מטמא אע"ג לאינו מכשיר: מאן דאמר טמא ברבי יהודה. רבי יהודה הוא לאמר ברים פ"ה לעדיות לדם נגילה ב"ה מטמאין וכלפרים ר"י בר"י לדוקא ברביעית וכלאמרינן בגבלי מנחות (ק"ג ב'): ומ"ד טהור בר"ו ב"ש. לם"ל טהור לגמרי אף יותר מרביעית. וכלאמרי' בגבלי שם להעיד ריב"ש שהיו עולי רגלים הולכים עד מרכוסותיהן לדם הנגלות ולא לאמרו להם לבר: ויאות. מה לאמר טמא כר"י: דר"י מורה הוראה בבית נשיא הוה. וכאן פרשת דבית רבי הוה והורה כשמעתים לפחות מרביעית הוה שם ולכן טיהרו: **מתני'** בפרגוד חפות. אחוך וכפול פן יחשדוהו שהטמין שם ממעות הלשכה: מעון השבה. על ידי שלקח ממנה: **גמ'** קורין. בעל שיער וגירסת הרמב"ם קבץ והוא עני שאחב למעות וכן נוהל להון כמו קובץ על יד: מפפפסין בקלקין. נגדי לאמר כמו בשבת הקלקים והיו מפרידין הימנות שלא יחשדוהו שטמן בחוכן מדברין היו עמו. כדי שלא יטמין בפיו: וימלא פומיי מוי. ימלא פיו מים וג"כ לא יהיה יכול להטמין בפיו: מפני הברכה. שאין לברך על ההפרשה וכשמשקין בפיו אינו יכול לברך דמ"מ לפלקן לפל אחר וכ"ש כשפיו מלא מים: המחוור שבכולן. מפורש יותר להיות נקי מהבריות כמו מידי שמים: **מתני'** של בית רבן גמליאל היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזורקו לפני התורם והתורם מתכוין [ט] ודחפו לתוך הקופה [י] אין התורם תורם עד שהוא אומר להם אתרום והן אומרין לו תרום תרום תרום שלש פעמים [יא] תרם את הראשונה וחיפה בקטבליאות השניה וחיפה בקטבליאות השלישית [יב] לא היה מחפה ולמה היה מחפה שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל והשניה לשם כרכים המוקפין לה והשלישית לשם בבל ולשם מדי ולשם מדינות

הלכה ג מתני' וזורקו לפני התורם. מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרקעות נבור ולא יהיו משירי הלשכה: ג' פעמים. על כל פעם ופעם היה אומר אתרום והם אומרים תרום וכן דרך לשון מכמים להיות משולש: תרם את הראשונה. הקופות הגדולות של ט' שמין שתרם מן הלשכה היו מכוסות במטפחות ואח"כ כשתרם מהן נקופות הקטנות של ג' שמין היה תורם הקופה הקטנה שכתב עליה ג' מחמת מקופות הגדולות ומכסה אותה במטפחת ואח"כ מגלה הקופה הגדולה השניה וממלא ממנה קופה הקטנה שכתוב עליה ב' ומכסה אותה וכן בשלישית אלא שלא היה מכסה אותה לשמין שממנה יתחיל בפרוס העגרת: הראשונה לשם א'. שהן שלשו שקליהם תחלה: ושניה לשום כרכים המוקפין. כגון עמון ומואב ומיהו בכל פעם היו מורמין על פם כל ישראל על הגבי ועל העחיד לגבות ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיעין שתקנו ג' פרקים אלו כדי שיתנו מקומות מהלשכה לקופה של ג' שמין שתורם הה: ג' פעמים. דרך מכמים הוא כן. כמו מגל זו כו' ועוד הרבה:

משנת אליהו

על רוש נשוא שבת יעקב שימן כ"ב שהתריך בפיוסו אחר בכלי שאמו פוסקין ופיוסו לחוק ומ"ש עיקר: **אצבע** ומחצה ושליש **אצבע**. עיין תוס' בפסחים ק"ט ע' ד"ה רביעית שמייצא לפוגיא זו למיירי בלעצעיים ליפורים כו' ע"ש בלחוכה: **מוריינא** דבי נשיאה הוה. עיין במנחות ק"ג ב' ק"ד ע' ועי' תוס' שם ד"ה מוריינא וד"ה הוחיל כו':

ס) מנחות קד ע"ב: **ע)** תענית עז ע"ב: **פ)** מנחות קג ב ולקמן פ"ח הל"ג: **צ)** ברכות כד ע מנחות קג: **ק)** שם י עדיות פ"ה מ"ג: **ר)** מכשירין פ"ו מ"ה: **ש)** מוספתא פ"ב:

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פרק י"ח מהלכות הל"ג:

כ ב מיי' פרק ו מהלכות טו"ד הל"ד:

כא ג מיי' פרק י מטומאת אוכלין הלכה ג:

כב ד מיי' פרק ג משקלים הל"י וכהלכות:

כג ה מיי' שם הלכה ה:

כד ו מיי' שם הל"ז:

נוסחת הבבלי

(א) ור"י בר' ביבין בשם ר' שמואל: **(ב)** ושאל ר' אלעזר: **(ג)** בר ביסנא עד כו': **(ד)** ר"ש בשם ר' נתן בתורה כו': **(ה)** שאל את ר' יוסי בר ביבי איזהו כו': **(ו)** ודוחפה לקופה כו': **(ז)** לא היה מחפה שמא ישכח את התרום ויתרום את דבר התרום כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג ולמה קרי ליה עתיקא מן בגין דהוה ביומי' זעירא ורבתא ואיזעירת כמ' דהוה. ל"ל: **[ב]** נ"ב אמר ר' יוחנן הדא דידן היא חצי שמיני' מברנית הישנה. כי כאן הוא מקומו של ר' יוחנן הנ"ל ולא לעיל מיניה. וכ"ה בגבלי שם אר"י תמנייתא קדמייתא דהוות בטבריא הוות יתירא על לא רבעא וכה משערין רביעית של פסח. וגירסת הספרים שיעור: **[ג]** נ"ל אתיא דר' נתן בר' יוסי ב"ר יהודה בו'. והוא בריייתא מובא בגבלי שבת (עז.) לר' נתן ור"י ב"י אמרו דבר אחד אמר החם דם נגילה ב"ש מטהרין וכו' וב"ה מטמאין ג"כ אמר ר' יוסי ב"ר אף כשטיימאו ב"ה אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית שהוא שיעור נגילה לטמא אדם והיינו אמרו ד"ל שכזית כשניתום הוי רביעית אלמא כר"י בר"י מתוקמא: **[ד]** ס"ג מהו כדון תנינא העיד ר' יהושע וכו': **[ה]** ס"ג ואין לנו ביוצא בו דילמא לשיעור טומאתו שדמו מטמא כבשרו וכו'. ועיין נק"ע:

ציון ירושלים

מפני הברכה. ע' פי' מהרש"פ ועיין שו"ת ח"ל סי' קכח:

גליון הש"ס

[ו] ע' שו"ת מהר"ן הח"ל סימן קכח:

תורה אור השלם

א) וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ: [דברים כח, סו]

ב) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהִיִּיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל

בשלשה פרקים פרק שלישי שקלים

- שהקדוש ברוך הוא יודע שלבבנו נאמן לפניו, וברבות הזמן גם בני ישראל יכירו בכך כי כנים אנחנו במעשינו[נא], הרי שרצו לצאת אף ידי הבריות שלא יחשדו בהם. **בַּכְּתוּבִים מִנַּיִן**, דִּכְתִיב (משלי ג ד) **'וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם'**, שיש על האדם למצוא חן אף בעיני הבריות.

מספרת הגמרא, שחכם בשם **גַּמְלִיאֵל** שבמקצועו היה **זוֹגֵא** - שדכן והיה עסוק לזווג אנשים[נב], **שָׁאַל לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי בוֹן, אֵיזֶהוּ הַמְּחוּוָר שֶׁבְּכוּלָּם** - מהו הפסוק המבורר והמפורש מכולם שממנו משמע שצריך אדם לצאת ידי הבריות[נג]. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוסי לגמליאל זוגא, שזהו הפסוק הכתוב בתורה **'וְהִיִּיתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל'**[נד].

★ ★ ★

הלכה ג – משנה

המשנה מביאה מנהג שהיו נוהגים בית רבן גמליאל במחצית השקל:

אנשי ביתו של רבן גמליאל היו רוצים שבשקליהם יקנו את קרבנות הציבור ושלא ישארו בלשכה[נה], לכן הגדולי[נו] **שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה נִכְנָס** אל הלשכה ששם תרמו את הקופות הגדולות, **וְשׁוֹקְלוֹ** שלו היה נתון **בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו** להראות כי מטרתו היא לשקול ולא יבואו לחשוד בו שלוקח הוא ממעות הלשכה[נז], ויחד עם זה הביא את שקלי כל משפחתו, **וְזָרְקוֹ לִפְנֵי הַתּוֹרֵם**, ובכך הוא מראה לתורם שהוא רוצה שיכניס את שקליו אל תוך הקופה[נח], **וְהַתּוֹרֵם** שהיה אוהבן של בית רבן גמליאל[נט] **מִתְכַּוֵּין** - מסייע בידו **וְדוֹחֵפוֹ** ומכניסו **לְתוֹךְ** הַקּוּפָּה הגדולה.

ממשיכה המשנה לבאר את סדר הרמת התרומה:

אֵין הַתּוֹרֵם תּוֹרֵם את הלשכה **עַד שֶׁהוּא אוֹמֵר לָהֶם** - לגזברים **אֶתְרוֹם** - האם יש ברצונכם ובדעתכם שאתרום, וזאת בשביל שכל מעשיו צריכים להיות ברשות וגם כדי שלא יאמרו שמעצמו עשה מה שרצה ויחשדו אותו שלקח לעצמו[ס], **וְהֵן** - הגזברים **אוֹמְרִין לוֹ תְּרוֹם תְּרוֹם תְּרוֹם**, והיו כופלים אמירתם זו **שָׁלֹשׁ פְּעָמִים**[סא] לפרסם הדבר שברשות הוא עושה[סב].

מפרטת המשנה את סדר התרומה מהקופות הגדולות שכל אחת מהם החזיקה תשע סאין אל הקופות הקטנות, כדי שיצא שמכל אחת מהקופות הגדולות יקחו פעם אחת הן תרומה ראשונה והן תרומה שניה והן תרומה שלישית.

בפרוס הפסח היה בא התורם ושלוש קופות קטנות בידו, כל קופה מחזקת שלוש סאין וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל. **תָּרַם אֶת** הקופה הגדולה **הָרִאשׁוֹנָה** והוציא ממנה שלוש סאין אל תוך קופה קטנה שכתוב עליה אל"ף, **וְחִיפָּה** - כיסה את הקופה הגדולה הראשונה **בְּקָטַבְּלִיאוֹת** - בעור שלוק שהיה מוכן לצורך כך[סג]. המשיך התורם אל הקופה הגדולה **הַשְּׁנִיָּה** והוציא ממנה שלוש סאין אל תוך קופה קטנה שכתוב עליה בי"ת, **וְחִיפָּה** את הקופה הגדולה השניה אף היא **בְּקָטַבְּלִיאוֹת.** המשיך התורם ותרם שלוש סאין מהקופה הגדולה השלישית אל תוך קופה קטנה שכתוב עליה גימ"ל, אלא שאת הקופה הגדולה **הַשְּׁלִישִׁית לֹא הָיָה** התורם **מְחַפֶּה** בקטבליאות.

בפרוס העצרת היה התורם בא לקופה הגדולה שלא היתה מכוסה [הקופה השלישית], והיה מתחיל ממנה לתרום את הקופות הקטנות ונותן ממנה לקופה שכתוב עליה אל"ף ומחפה בקטבליאות, וחוזר לקופה הגדולה הראשונה ונותן לקופה קטנה בי"ת ומחפה בקטבליאות, ומהגדולה השניה נותן להקטנה גימ"ל ולא היה מחפה אותה כדי שיהיה לו סימן שבה סיים.

בפרוס החג היה התורם בא לקופה הגדולה שלא היתה מכוסה [הקופה השניה] וממנה היה מתחיל ותורם לקטנה אל"ף, ומהגדולה השלישית לקטנה בי"ת ומהגדולה הראשונה לקטנה גימ"ל[סד]. נמצא שמכל קופה גדולה היה תורם הן תרומה ראשונה לקופה קטנה אל"ף והן תרומה שניה לקופה קטנה בי"ת והן תרומה שלישית לקופה קטנה גימ"ל[סה], וכל זה היה כדי לחלוק כבוד לכל הקופות שמכולם לקחו באופן שוה[סו].

מפרשת המשנה, **וְלָמָּה הָיָה** התורם **מְחַפֶּה** - מכסה את הקופות הגדולות שתרם מהם, כדי שיהיה סימן מאיזה קופות כבר תרם, ואם לא כן אנו חוששים **שֶׁמָּא יִשְׁפַּח וְיִתְרוֹם** פעם נוספת תרומה ראשונה **מִן הַדָּבָר הַתָּרוּם** - מקופה שכבר תרמו ממנה תרומה ראשונה.

דנה המשנה בסדר התרומה מן הלשכה אל תוך הקופות הגדולות שהיתה נעשית בסוף חודש אדר, ועל אף שהמאחרים להביא את שקליהם עד לאחר זמן זה הפסידו כי לא היו תורמים משקליהם כלום, מכל מקום היו מפרסמים בזמן התרומה שגם הרחוקים חייבים להביא שקליהם וכמו שמפרש והולך[סז].

תָּרַם אֶת הקופה הגדולה **הָרִאשׁוֹנָה**, והיה אומר הרי זו הקופה **לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** ואנו מקריבים אותה לצרכי הציבור[סח]. והיה תורם את הקופה הגדולה השניה ואומר, **הַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם כְּרַכִּים הַמּוּקָּפִין לָהּ** - הערים הסמוכות לארץ ישראל[סט] כגון עמון ומואב[ע], שהם היו מאחרים ומביאים בין פסח לעצרת. והיה תורם את הקופה השלישית ואומר, **הַשְּׁלִישִׁית לְשֵׁם בָּבֶל וּלְשֵׁם מָדַי וּלְשֵׁם**

נא. מצודת דוד (יהושע כב כג).
נב. בפירוש ר' משולם כתב 'גמיליון זוגא - כך שמו'. וברש"ס פירש שנקרא זוגא לפי שהיה מוכר זוגות מספריים, ולפנינו פירשנו כפירוש תלמיד רשבר"ש 'זווגא - עסוק לזויג איש ולשדך אשה'.
נג. פירוש תלמיד רשבר"ש.
נד. ברש"ם הסביר שהפסוק בנביאים איירי בענין עבודה זרה ולא משמע שאף בממון כן הוא, והפסוק בכתובים עולה על התורה, ורק הפסוק שבתורה משמעו שאף בדיני ממונות צריך האדם להזהר, וראה בילקוט ביאורים פירושים נוספים.
נה. פרישת הרא"ש.
נו. רש"ם וכן משמע במאירי. וראה בפיה"מ להרמב"ם שכתב שכל אחד מבית רבן גמליאל היה שוקל באופן זה.
נז. פירוש תלמיד רשבר"ש.
נח. פירוש ר' משולם. אולם במאירי (ד"ה ומזה מ"כ) פירש שהוא היה זורקו אל תוך הקופה ורק באופן שהיה מחטיא את הקופה היה התורם מסייע בידו ומכניסו לקופה, וקצת תימה לומר שהוא היה התורם, וראה בשקל הקודש (פ"ג ציון ההלכה אות קלט).
נט. רש"ם.
ס. פירוש ר' משולם.
סא. מפשטות לשון המשנה וכן נראה מדברי הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ז) היה התורם שואל פעם אחת והגזברים משיבים שלוש פעמים, אולם ברש"ס כתב שהתורם היה שואל שלש פעמים 'אתרום' ובכל פעם ששאל השיבו לו פעם אחת 'תרום', ושיטות נוספות בזה עיין בשקל הקודש (פ"ג אות סג).
סב. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. והוסיף שכל פרסום דבר היו עושים בשלוש פעמים, וכן כתב בפרישת הרא"ש ש'כל ענין חכמים משולש הוא'.
סג. ריבב"ן ופירוש ר' משולם. אולם הרמב"ם (שם) והמאירי (ד"ה תרס) פירשו שהכוונה למטפחות גדולות.
סד. מפתבר שבפרוס החג כבר לא היה צריך לחפות בקטבליאות כיון שאין לאחריו פעם נוספת.
סה. כן הוא שיטת הרמב"ם (נפילות המשניות ושקלים פ"ג הלכה ה-ז) וכן במאירי (ד"ה תרס).
סו. חזו"א (מועדות סי' כח סק"ג).
סז. פירשנו כדעת הרמב"ם וכמבואר בארוכה בשקל הקודש (פרק ג).
סח. פירוש ר' משולם.
סט. פרישת הרא"ש, פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. אולם ראה במאירי שכתב 'הכרכים מוקפין חומה', וכבר נתפלאו על זה דמוקפות חומה מאן דכר שמיה.
ע. תוספתא (פ"ג ה"ד).

הדא דידן הוות. מדה שהיתה נהו מקדמית: ס"ג ולמה לא קרי לה עתיקתא. שהרי בזמן ההוא לא היתה המדה ההיא וכבר עברה והל"ל הלא עתיקתא כלאמר ר"ח לתף ר"י היה במקומו של ר"ח: ומצני בגין דהוות ביומוי. מע"ג לכבר עברה מ"מ אין לקרותה ישנה כיון שהיתה בימיו: ס"ג אית דאמרי דהוות זעירא ולא זערת וזערת ורבת וזערת במה דהוות. וה"פ גם לתרץ ולמה אמר ר"ח עתיקתא משום שנפחתה מרביעית ותח"כ הוסיפו עליה ותוקמוה מרביעית ותח"כ פחתו אותה ולא פחתו אותה כברתשונה וזה היה בימי ר"י הלכך לא מצי למימר עתיקתא דס"ד תמידה הפחותה קאמר ותי הוי הפחת בפעם שני כמו ברתשונה שפיר המ"ל עתיקתא דאין לטעות לתמידה שנפחתה קאמר דת"כ הל"ל הא דאית לן השתא היא מדה רביעית וע"כ היינו מפרשין לתמידה גדולה קאמר אבל השתא להמדה הקטנה שבימיו לא היתה בשוה נוסחאות ישנות

ריבב"ן

מתני' זורקו לפני התורם. השקלי שלהן והמורס מתכוין ומחפו לקופה שיהא שקלו במרומה והנחת רוח הוא לפי שלא יהא מתקרב חלא משלהן תחלה: תרם את הראשונה. נחלד מן הקופות: וחיפה בקטבלאות. מכסה הקופות נעור לפיהן. השליחים לא היה נריך לכסות שכבר נתרמו המחרות ולמה היה מכסה הרתשונה שמא יפכח ויתרוס מן הכסף שבקופה ויניח בקופה המחרת חבל אם היה מכוסה אין למוס. תניא בתוספתא פ"ב תרם את הרתשונה לפי תרן ישרחל ועל כל ישרחל וחיפה בקטבלאות מפני שניה קורין בהן ושוקלין עליה. תרם את השניה ואמר הרי זה לפי עמון ומואב פי' ישרחל שדרים בעמון ומואב ומכרכין המוקפין לתרן ישרחל וחיפה בקטבלאות מפני שאנשי בבל בהן ושוקלין עליה. תרם את השלישים ואמר הרי זו מבבל וממדיות הרחוקות ועל כל ישרחל ולא היה מחפה וזו היתה

תקלין חדתין

ולמה קרי ליה עתיקא. מאחר שזוכרה שמדדו בה בימיו: ס"ג מן בגין כו' במה דהוה. והיינו עתיקא כמו שהיתה קודם קטנה. ס"ג אמר רבי יוחנן הדא דידן כו'. והכי אמרי' בבבלי שם אר"י תמנייתא קדמייתא דהוות בטבריא הוות יתירא על לא רבעא וכה מצערין רביעית של פסח. וגירסת הספרים ביבוש: שיעורן של כום. במדידת המבבעות: ס"ג תני יבש. יין קרוש בכזית מצערין למעיקרא הוה ביה רביעית ובקרוש רביעית שלמה בעינן ללאו בר מזיגה הוא: ס"ג אתיא דר' נתן בר"י בר"י בו'. והוא בריייתא מובא בבבלי שבת (עז) לדבי נתן ור"י בר"י אמרו לבר אחד לתני החם לם בגילה ב"ם מטהרין. למינו בבבר לטמא בגילה בבזית ולא מורת מסקין כו'. וב"ה מטמאין אמר רבי יוסי בר"י אף בשטיחאו בית הלל לא טיחאו אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על בזית שהוא שיעור בגילה לטמא אדם והיינו אמרו בבר אחד שבבזית היכא בשניהם הוי רביעית אלמא בר"י בר"י מיתוקמא: ושהרו את דמה. אמר לה אחם אם עד רביעית או אף ברביעית: ושאל כו' עד כמה ולא אשגח ביה. לא השיבו כלום: עד רביעית טהור בו'. בר"י בר"י והחם לא היה רביעית וטיהרו דמה: ובאיש ר"א. התרעם רבי אלעזר על שלא השיב רבי שימון: הדין עובדא. אחם שטיהרו את דמה כמו שאפילה רבי שימון: עד רביעית טהור כו'. שאל אותו אם כן הדין: ובעיט ביה. לאחהו שלא רלה להשיבו ולא נהג בו בבבוד. כמו ובעיט בבברכות פרק ב' (ח ב): דשאיל לך. בענין להשיבו בהלבה ובעטת ביה: דלא הוות דעתי בי. שלא היה לעתי מיושבת: שלוקח חטים. ואין לו קרקע שאחה מאת מארץ אחרת בזריעתו ולבך מאמים בשקף על ידי הבאמים מה שאינו כן בשלוקח על שנה אחת בהשה הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה ליקח ואם יהיה חטים: מן הסדקי. מעט מעט מהמוכר אחוחה ומפחד למה שלאחריו יזבבן וגם היוקר הזה ע"י מפקיעי ערים יום יום ופחד שלו לילה ויום שלא יהיה לו על מעודותיו הרגילים בערב ובקר: ולא אתאמין זה שלוקח מהפלטר. מהאחוח פת אפויה לזיממין אין לו פת כשרוצה לאכול: ואנא אמיבנא אפלטר. ואין לעתי מיושבת: מהו בדין. מאי הוי עלה אי יותר מרביעית טמא וכר"י בר"י אי אף יותר מרביעית טהור: העיד רבי יהושע בן פתורא בו' שהוא טהור. משמע לגמרי טהור אף יותר מרביעית. ולאי מה טהור מלהכשיר הוא לגמרי טהור שאינו מכשיר ואין בו תורת משקה אבל לטמא מטמא יותר מרביעית כשיעור בגילה בבזית וכלעיל: תבן תנינן. במכשירין פ"ו: מטמא ואינו מכשיר ואין לנו ביוצא בו. משמע לאמרינן כשאין מכשיר אינו מטמא ומלאמר טהור אם כן מוכח לגמרי טהור אף מלטמא: דלמא לשיעור טומאתו. שלא השרן מטמא בבעדשה בבשר השרן שלאחריו בבזית אלא ברביעית חבל בבזית מטמא מע"ג לאינו מכשיר: מאן דאמר טמא ברבי יהודה. רבי יהודה הוא לאמר ברים פ"ה דעדיות שלא בגילה ב"ה מטמאין וכלפרים ר"י בר"י שלוקח ברביעית וכלאמרינן בבבלי מנחות (ק"ג ב'): ומ"ד טהור בר"י ב"ם. שם"ל טהור לגמרי אף יותר מרביעית. וכלאמרי' בבבלי שם להעיד ריב"פ שהיו עולי רגלים הולכים על תרכוטותיהן שלא הטלות ולא אמרו להם לבר: ויאות. מה לאמר טמא כר"י: דר"י מורה הוראה בבית נשיא הוה. וכאן פרשת בבית רבי הוה והורה בשאעתים לפחות מרביעית הוה שם ולכן פיהרוה: **מתני'** בפרגוד חפות. אחוך וכפול פן יחשדוהו שהטמין שם ממעות הלשכה: משון הלשבה. על ידי שלקח ממנה: **גמ'** קורין. בעל שיער וגירסת הרמב"ם קבן והוא עני שאחב למעות וכן נהבל להון כמו קובן על יד: מפפפסין בקילקין. בגדי לאמר כמו בשבת הקלקים והיו מפרידין הימנות שלא יחשדוהו שטמן בחוכן: מדברין היו עמו. כדי שלא יטמין בפיו: וימלא פומיי מוי. ימלא פיו מים וג"כ לא יהיה יכול להטמין בפיו: מפני הברכה. שאריך לבבך על ההפרשה וכשמקרין בפיו אינו יכול לבבך לע"ג לקלקן לבד אחר וכ"ש כשפיו מלא מים: המחוור שבכולן. מפורש יותר להיות נקי מהבריות כמו מידי שמים: **מתני'** של בית רבן שמליאל היה נבנם בית ר"ג בו'. שהיו רוצין שיגיע דמיהן לקרבנות וחרקו ללשבה בשעה שהוא תורם והתורם מתכוין ודוחפו מהלשבה לקופה של ג' שלין שתורם בה: ג' פעמים. דרך מכשים הוא בן. כמו מגל זו בו' ועוד הרבה: הראשונה. תרומה רלשונה מהלשבה: בקטבלאות. על הגשאר בלשבה והמביאין אח"כ נותנין על הקטבלא: ולמה היה מחפה. בלשונה ושניה: שמא ישבח ויתרום. מן התרוס וכשאחפה נעשו המחופים שירים ותורס ממה שעל הקטבלא רק בשליש לא היה לריך לאחפות שלוקח ממנה עד שגומרה כללקמן: לשם א"י. שהרלשונה היתה נאה מע"י: ברכים המוקפין. היינו מקומות הסמוכים שהיו מניחין בשניה: לשם בבל בו'

משנת אליהו

נשו"ת שבות יעקב סימן כ"ב שהאריך בפירוש אחר בללי שבמו פוסקין ופירושו דחוק ומ"ם עיקר: **על** רוש **אצבע** ומחצה ושליש **אצבע**. עיין תוס' בפסחים ק"ט ע' ד"ה רביעית שמייבב לפוגיה זו דמיירי בחלבעיים ליפורים כו' ע"ם בחלוכה: **מוריינא** דבי נשיאה הוה. עיין במנחות ק"ג ב' ק"ד ע' ועי' תוס' שם ד"ה מוריינא וד"ה הומיל כו':

ס) שבת עז ע: **ע)** מנחו' קג ב ולקמן פ"ח הל"ג: **ג)** ברכו' כל ע מנחו' קג: **ד)** שם י עדיות פ"ה מ"ג: **ה)** מכשירין פ"ו מ"ה: **ו)** מנחות קד ע: **ז)** מוספתא פ"ב:

עין משפט
נר מצוה

יט **א** מיי' פרק י"ח מהלכות הל"ג:
כ ב מיי' פרק ע מהלכות הל"ד:
כא ג מיי' פרק י מהלכות תומלין הלכה ג:
כב ד מיי' פרק ב מהלכות הל"י ובהשגות:
כג ה מיי' שם הלכה ה:
כד ו מיי' שם הל"ז:

נוסחת הבבלי

(א) ור"י בר' ביבין בשם ר' שמואל: (ב) ושאל ר' אלעזר: (ג) בר ביסנא עד כו': (ד) ר"ש בשם ר' נתן בתורה כו': (ה) שאל את ר' יוסי בר ביבי איזהו כו': (ו) ודוחפה לקופה כו': (ז) לא היה מחפה שמא ישכח את התרום ויתרום את דבר התרום כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג ולמה קרי ליה עתיקא מן בגין דהוה ביומי זעירא ורבתא ואיזערת כמ' דהוה. כלל: **[ב]** ס"ג אמר ר' יוחנן הדא דידן היא חצי שמיני' מברנית הישנה. כי כאן הוא מקומו של ר' יוחנן הכ"ל ולא לעיל מינה. וכ"ה בבבלי שם אר"י תמנייתא קדמייתא דהוות בטבריא הוא יתירא על לא רבעא וכה מצערין רביעית של פסח. וגירסת הספרים ביבוש: **[ג]** ס"ל אתיא דר' נתן בר' יוסי ב"ר יהודה בו'. והוא בריייתא מובא בבבלי שבת (עז.) לר' נתן ור"י ב"י אמרו לבר אחד לתני החם לם בגילה ב"ם מטהרין וכו' וב"ה מטמאין ס"ל כר' יוסי ב"י אף בשטיחאו ב"ה אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על בזית שהוא שיעור בגילה לטמא אדם והיינו אמרו ד"א שבבזית בשניהם הוי רביעית אלמא בר"י בר"י מתוקמא: **[ד]** ס"ג מהו כדון תנינא העיד ר' יהושע וכו': **[ה]** ס"ג ואין לנו ביוצא בו דילמא לשיעור טומאתו שדמו מטמא בבשרו וכו'. ועיין בק"ע:

ציון ירושלים

מפני הברכה. ע' פי' מהרא"פ ועיין שו"ת מ"ל סי' קכ:

גליון הש"ס

[ע] ע' שו"ת מצ"ז הס"ל סימן קכ:

תורה אור השלם

א) וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ: [דברים כח, סו]

ב) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהֻיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְיָ: [במדבר לב, כב]

ג) אֵל אֱלֹהִים יְיָ אֵל אֱלֹהִים יְיָ הוּא יֹדֵעַ וְיִשְׂרָאֵל הוּא יֵדָע אִם בְּמֶרֶד וְאִם בְּמַעַל בַּיְיָ אַל תּוֹשִׁיעֵנוּ הַיּוֹם הַזֶּה: [יהושע כב, כב]

ד) וּמָצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם: [משלי ג, ד]

נוסחאות ישנות

ריב"ן

מדינות הרחוקות: **גמ'** של בית ר"ג וכו' אילו היו שני כריים ותרם מאחד מהן על חבירו שמא לא פטר חבירו ואז הנחת רוח היא להם שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחלה. *תני שמט את הקטבליאות נעשו כולן שירים תני ג) שלישית היא היתה עשירה שבכולן שהיו בה (איצטלי) אסטריאות (א) של זהוב ודרכונות של זהוב תני "תרם את הראשונ' לשם ארץ ישראל ולשם כל ישראל שניה לשם כרכים המוקפים ולשם כל ישראל והשלישית לשם בבל ומדי ולשם מדינות הרחוקות ולשם כ"י תני (ב) נטל מן הראשונה אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה אע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה שלישית חוזר לשניה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן [ד] חוזר ושוקל (ג) ר"מ [ג] אומר "חוזר לשירים שהיה ר"מ אומר [ד] מועלים בשירים שמא יצטרכו להן בסוף וכן [ג] היה רבי פנחס בן יאיר אומר [ג] זריזות מביאה לידי נקיות [ג]נקיות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא מביאה לידי חסידות חסידות מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים תה"מ מביאה לידי אליהו זכור לטוב. זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב (א) וכלה מכפר נקיות מביאה לידי טהרה דכתיב (ב) וכפר עליה הכהן וטהרה מביאה לידי קדושה דכתיב (ג) וטהרו וקדשו קדושה מביאה לידי ענוה דכתיב (ד) כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ענוה מביאה לידי יראת חטא דכתיב (ה) עקב יראת ה' יראת חטא מביאה לידי חסידות דכתיב (ו) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו חסידות מביאה לידי רוח הקדש דכתיב (ז) אז דברת בחזון לחסידיך רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים דכתיב (ח) ונתתי רוחי בכם וחייתם תחיית המתים מביאה (ט) לידי אליהו זכור לטוב דכתיב (ט) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא תנא בשם ר"מ (אומר) כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עולם הבא הוא:

הדרן עלך פרק בשלשה פרקים

הלכה א מתני' התרומה מה היו עושין בה [ה]לוקחין בה תמידין ומוספין ונסכיהם העומר ושתי לחם ולחם הפנים וכל קרבנו' הציבור [ה]שומרי [ז] ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רבי יוסי אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם [ו]אמרו לו אף אתה אומר שאין באין אלא משל

עשירה שבכולן שהיו בה דרכונות של זהב מתמת כר' יהודה דאמר לעיל בפ"ג אף לשקלים חין להם קנקנה. ירושלמי נטל את הרחשונה מע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה מע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה השלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לרחשונה שלמו שלשתן חוזר ושוקל ר' מאיר אומר חוזר לשירים פי' לוקחין תמידין מכסף הנשאר בלשכה לאחר שנחרם בקופות ור' מאיר לטעמיה דאמר מועלין לשירים שמא יצטרכו להם בסוף:

משנה א התרומה. שנתרמה בקופות שומרי ספיחית בשביעית לפי שכל השנות היו מופקרין בשביעית ביהודה היו שומרים במקום אחד הספיחין להבית מהן העומר ושתי הלחם ולא היו מביחין לכתחלה אלא ביהודה משום לכתיב כרמל ואם תי' מביחין מרחוק היה הרוח מיבשו ולא היה כרמל ואם לא מצא מן הקרוב לירושלים מביחין מן הרחוק ודוקא מע"י דם"ל להאי תנא אין עומר ושתי הלחם נחין לאחר ולא מצא כר' יוסי בר יהודה דאמר בפרק כל קרבנות (דף פד) עומר נח ממון לאחר מאי טעמא דאמר לאחר אינה נאה ממון לאחר ולא מצא כר' יוסי בר יהודה האי ממוצאותיכם דריש ליה נכל מקום שאתם יושבים לחדש נוהג בחו"ל. ועוד אמרינן בפרק כל קרבנות רמי ליה רמי בר חמא לרב חסדא תנן שומרי ספיחים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ואיתה שנת השמיטה ולוקחין תמידין מכסף הנשאר בלשכה ואיתה שנת היובל ואין מביחין לא מזה ולא מזה אמר להם כל שכן ומה קדשים שאין נוהגין בהן קלות בשביעית נוהגין בהן חמורות בשביעית תרומה שנוהגין בה קלות בשביעית אינו דין שנוהגין בה חמורות בשביעית אמר להם אין דנין דבר חמור מדבר קל שאין לו היתר אכילה אלא יום אחד ואי אתה יכול לומר כן בתרומה שיש לה היתר אכילה שני ימים ולילה אחד תלקין חדתין

הרחוקות. שלא היו מביחין מאיזה כפ' הגי: **גמ'** אילו היו שני כו' שמא לא **פטר את חבירו**. בתמיה והכי נמי למה לנית ר"ג להדר שיבוא דמיהן לקופה כיון שיתרמו גם על שלהם: ומאי נחת רוח בו' תחלה. זריזות מלוה שיהא משלהן ובתחלה ולא יאחר בשירים: תני. תוספתא פ"ג דשקלים: **שמט הקטבליאות נתערבו** השירים. והתם תני דמ"מ לא יערבו בשל חבירו: **אצטלית** של זהב ודרכונות כו'. שהיו מביחין ממדינות רחוקות והיו מלרפין על דרכונות כלשעל רפ"ג: **נוטל** מן הראשונה. מפרש שבג' הקופות שמורים היה כתוב עליהן מג"ג מפני זה וכ"ג בתוספתא דהדיא ובפרקין לעיל למה היה כתוב עליהן כו' ותחלה נוטל מרחשונה שמלוה ברחמן להתפרק ממנה תחלה. אבל אינו מריקה לגמרי שלריך לשפוך מכל הג' לתפרק מקלה מקרע לקמן מוהעמדנו עליו לחת שלישית השקל. ואם היה מתפרק מהרחשונה מכל וכל לא יצוו קודם עלרת לשפוך מהשלישית: **שלמה שלישית**. משום הכי הלריכו לגמור השלישית קודם לשניה דבכך לא יבטו לשפוך מקופה רחשונה מכל וכל קודם לשניה: שוקל. מקלין חדתין והיינו היכא דהיו קרבנות מרובים והוליאו כל הג' קודם הפרק הב' ולא ר"ל ליקח מהשירים שאין דינם כשקלים: **מועלין בשירים**. ודין ליקח מהשירים נקי מהכריות כמו מידי שמים ושלריך להיות זריז כמו של בית ר"ג שיהיה שלהם מחילה מפרש לכולהו מדות דרפ"י: **זריזות מביאה לידי נקיות**. זריזות הוא היפוך העלות וע"י שאמרו בשלת הזריזות מביאתו לידי נקיות הן בכה"ג דנקיים מבריות דשיירין בשמעתין כשרואין זריזותו בדבר בשלימות לא יחשדוהו. והן בידי שמים. כשהוא זריז במלוה המלוה מזרזת ומלובנת מזבובי מות וכן אמרו ת"ח שעבר עבירה כו' ולבי עשה תשובה מיכף. והוא ע"י זריזותו נקי מחטא: **נקיות מביאה לידי טהרה**. טהרת הגוף בטבילה לריך שיהא נקי משום לכלוך מגיעה ובלא זה אינו טהור. וכן ע"י נקיות הגוף מבטל חטא לא לטהרת הנשמה שאינה טהורה רק בבלי נקי כמו גפש נקי ולדיק: **טהרה מביאה לידי קדושה**. כמו בתכילת קדשים ומולין שנעשו על טהרת הקדש ולינתם לקדש הכל על ידי טהרה וכל הנכנסין לעזרה לריכין טבילה. אי נמי כדאמרינן בברכות (דף ט) גדר גדול גדרו בה מעשה בא שבעב לבנר עבירה ג"ל יש לך מ' סאה שאתה טובל פירש ואמרו כ"מ שנאמר בו קדושה הוא פרישת מן העריות כמ"ש קדושים תהיו. וזהו טהרה מביאה לידי קדושה: **קדושה מביאה לידי ענוה**. ע"י שהולך ומתקדש בדרכי הקדושה בקדושים העומדים לפני ה' תמיד מבין גדולות השי"ת ורב עוזותיו ונעשה שפל ונבזה בעיניו ממה שהיו יכול לעבדו יש"ם כדבעי למיעבד לפני ממ"ה הקדוש ב"ה וכן קדושה ע"י פרישתו מהנשים דאמרו שחלניות הן בעלי גאוה ועי"ז בא לידי ענוה: **ענוה מביאה לידי יראת חטא**. ע"י עטותנותו שהוא נבזה בעיניו נמשך מתיירא ויחרד שנבזה ושפל בעיניו מתרומם כבוד שמים בעיניו ויודע כמה החטא פוגם בכל העולמות. ודוד מלך ישרחל ע"י שהיה עניו גדול כש"ם ומנכי תולעת ולא איש ואמרה לחכמתו וכן אם מ"ו נכשל בחיה דבר מרד וירא מהחטא וחטאתו לנגד עיניו תמיד: **יראת חטא מביאה לידי חסידות**. כש"ם בגמרא ולמו משנה חסידים כו' ואמרו כל שירלתו קודמת לחכמתו מכשלתו מתקיימת ואמרו ולא ע"ה חסיד ועי' ירלת חטא שהוא חוכר החכמה בא לעשות לפניס משורת הדין וכן ע"י שהוא ירא חטא עושה גדריס כדחמרינן לך אמרי נזירא שמור שמור והוא לפניס משורת הדין ועיקר החסידות שלא יחביים מבני אדם בחילי דשמיא כש"ם בריס ברכות ע"פ שמרה נפשי כי חסיד אני לא חסיד אני כו' ולא בושתי כו' ומז כשעולה במדרגה עליונה לעשות כל מה שמוטל עליו ומה שביכלתו להשיג מז על השאר ויערה עליו רוח ממרום ושוכה לרוח הקודש ואמרו בירושלמי שלהי סוכה שאחתה שהיו שוחיין רוה"ק ושם היו חסידים ואנשי מעשה במעשיהם ואין השכינה שורה אלא מתוך שאחה כמו שהיה בדוד וי"ש אז דברת בחזון וגו' וזהו חסידות מביאה לידי רוה"ק: **ורוה"ק לידי תחיית המתים**. כי על ידי שיזכו הרוחות ויערה עליהם רוח ממרום רוח קדושה וטהרה אז יעורו לרוחות המתים שיחנם ה' בהם ויהיו כש"ם ונתתי רוחי בכם וחייתם. ואמרו בפרק ו' דסנהדרין עתידים לדיקים שיהיו לא מתים כו': **דכתיב וכלה מכפר**. סמיך להו בקרחי ודרשו בזבחים (מ') אם כלה כפר וכלה הוא זריזות. כפר נקיות כמו לכפורי ידיה בההוא גברא. והוא נקיות מחטא: **וכפר עליה וטהרה**. נקיות וטהרה: **כי כה אמר** וגו' **וקדוש שמו. ואת דכא ושפל רוח**. ע"י שכרמו לקדושת שמו בא לשפלות כנ"ל: **לידי אליהו** ד"ל **דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה לפני בוא יום הגדול** וקודם ליום הגדול יעלחהו להשיב לב אבות על בנים וגו': כל **מי שקבוע בארץ ישראל**. נגד תיקון שלימות הרוח והוא נגד יסוד העפר כי עפר אתה וקשור ליסיבת אה"ק מוקף בקדושת האויר ומשלין לו עוותיו כש"ם העם היושב עליה נשוא עון וכש"ם כשלהי כתובות: **ומדבר בלשון הקודש**. תיקון שלימות הרוח שממנו יסוד הדיבור ולשון הקדש פיומיות קדושה יש בו: **פירותיו בטהרה**. נגד נפש הבהמית. נגד תיקון הנשמה שהיא ממעון לתוריימת ואחז"ל כל הקורא ק"ש בנקר ובערב וגו' והגית בו וגו' וגם דק"ש מוסר ומייחד נשמתו ומתקנה בקבלת עמ"ש. ונתקנו כל ד' חלקי האדם גוף ונר"ן נגד לאת"ס ואמר"ע: **יהא מבושר שבן עולם הבא הוא**. על ידי תיקון שלמותו הוא בן עולם הבא:

הדרן עלך פרק שלישי

הלכה א התרומה מה היו עושין בה. ספיחין. העולין מאליהן ממה שנשרו בקליר ונתנו שכר לשומר שימנע רגלי בהמות משם שנגרכים לעומר וכ' הלחם שהיו נאין מן האדם ומן האדם שנגרכים לעומר ומן האדם ולפי שעורך קרבן הוא ובקרבן דמי לכן נתנו שכרן מתרומת הלשכה: **שומר חנם**. ולא שקנה חומת מן ההפקר כשנמרן חנם סבר דקרבן יחיד משתנה לקבל נדבה: **אף אתה אומר** וכו'. כלומר מי **שתה** מודה שאין באין אלא משל נבור ואם שמרן חנם וזכה בהם נמלא שאין באין אלא משל נבור ולשיטתם הסיבו דקאמרי מרגליות חסור לגרף משקלים שמא תיזל המרגליות ונמלא הקדש מפסיד ואין אומר מלטלי של זהב שהוא שוה כסף ול"ל שהביאו לכבוד שהיו דרכונות של זהב כדוכים בהם לשמירה מדרכם הרחוקה:

הדרן עלך פרק שלישי

הלכה א התרומה מה היו עושין בה. ספיחין. העולין מאליהן ממה שנשרו בקליר ונתנו שכר לשומר שימנע רגלי בהמות משם שנגרכים לעומר וכ' הלחם שאין נאין מן האדם ומן האדם שנגרכים לעומר ומן האדם שעורך קרבן הוא ובקרבן דמי לכן נתנו שכרן מתרומת הלשכה: **שומר חנם**. ולא שקנה חומת מן ההפקר כשנמרן חנם סבר דקרבן יחיד משתנה לקבל נדבה: **אף אתה אומר** וכו'. כלומר מי שתה מודה שאין באין אלא משל נבור ולשיטתם הסיבו דקאמרי

ו) תוספתא פרק ג: ז) קדושין נד ע"ב: ח) סוטה מט ע"ב כ ירושלמי שבת פרק ו הל"ג: ט) ב"מ קיח ע"ב מגמות פ"ד ה"ו:

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פרק ג משקלים הל"ח: כו ב מיי' שם הל"ו: כז ג מיי' פרק ט"ו מטומאת מוכלין הלכה י"ג: א ד מיי' פרק ד משקלים הל"ה: ב ה מיי' שם הל"ה: ג ו מיי' שם הל"ו:

נוסחת הבבלי

(א) של זהב דרכמוני זהב: (ב) נוטל מן הראשונה כו' חוזר כו' חוזר ותורם כו': (ג) ר"מ אומר יחזור לשיריים כו': (ד) לידי אליהו ז"ל דכתיב אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא:

הגהות הגר"א

[א] ל"ל נחת רוח וכו':

גליון הש"ס

[ו] ע' ק"ע ועיין תוס' קדושין נד ע"ב ד"ה מועלין: [ג] עי' ס"ק וע' בתמ"ס פ"ו ממעילה הל"ג ועי' בשעה"מ פ"ג משקלים ופ"ע: [ג] עי' ירושלמי שבת מ"ס שם על הגליון:

תורה אור השלם

א) וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְּרִיב אֶת הַשָּׂעִיר הֶחָי:
[ויקרא טז, כ]

ב) וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה:
[ויקרא יב, ח]

ג) וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: [ויקרא טז, יט]

ד) כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: [ישעיה נז, טו]

ה) עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת יְיָ עשֶׁר וְכָבוֹד וְחַיִּים:
[משלי כב, ד]

ו) וְחֶסֶד יְיָ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים: [תהלים קג, יז]

ז) אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם:
[תהלים פט, כ]

ח) וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְיָ דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם יְיָ:
[יחזקאל לז, יד]

ט) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: [מלאכי ג, כג]

בשלשה פרקים פרק שלישי שקלים

מְדִינוֹת הָרְחוֹקוֹת שהם היו מתאחרים ומביאים שקליהם בין עצרת לחג, ובכל אחד מהתרומות היה אומר שהוא תורם גם על כל ישראל, בין על מה שגבו ובין על מה שעתידים לגבות, ומה שהיו אומרים בכל קופה שהוא לשם מתנדבים אחרים היה רק כדי לחבב המצוה בעיניהם.

★

גמרא

שנינו במשנה, 'שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל וכו' היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזרקו לפני התורם והתורם מתכוין ודחפו לתוך הקופה'. מבררת הגמרא מפני מה היו צריכים בית רבן גמליאל להקפיד ששקליהם יכנסו אל תוך הקופות:

מקשה הגמרא, הרי לענין טבל, **אִילּוּ הָיוּ שְׁנֵי כְּרֵיִים** - ערימות תבואה של טבל, **וְתָרַם מֵאֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵירוֹ** - ויתרום מערימה אחת שיעור תרומה עבור שתי הערימות כדי לפטור את שתיהן, **שָׁמָא לֹא פָּטַר חֲבֵירוֹ** - וכי לא יתוקנו שתי הערימות[א], ודאי שכן, ואם כן אף בתרומת הלשכה נאמר כן שהנלקח בקופות פוטר אף את השקלים שנשארו בלשכה ולכל התורמים יש חלק שווה בקרבנות[ב], ומדוע היו צריכים בית רבן גמליאל לנהוג כפי שנהגו.

מתרצת הגמרא, אכן להלכה אין כל חילוק בין אלו ששקליהם נכנסו לקופות לבין אלו שנשארו בשיירי הלשכה, ומנהגם של בית רבן גמליאל היה רק מפני **הַנָּחַת רוּחַ הִיא לָהֶם** - שנחת רוח בעלמא[ג] יש להם בכך שזריזים הם במצוות[ד], **שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּן מִתְקָרֵב אֶלָּא מִשֶּׁלָּהֶן תְּחִלָּה** - שקרבנות הציבור נקנים משקליהם ואינם נופלים לשיירי הלשכה.

★

הגמרא מביאה ברייתא הדנה במקרה שנתערבו המעות שבקופות עם המעות של שיירי הלשכה:

תָּנֵי, שָׁמַט אֶת הַקְּטַבְלִיאוֹת - אם נשמטו כיסויי הקופות הגדולות ועל ידי כך נתערבו המעות שנתרמו בקופות עם המעות של שיירי הלשכה, **נַעֲשׂוּ פוּלָּן** - כל המעות המעורבים **שִׁירַיִם**, ואי אפשר לקנות בהם יותר קרבנות ציבור[ה].

★

למדנו במשנה שהתרומה השלישית היתה לשם אנשי בבל ומדי ושאר המדינות הרחוקות שאיחרו לשלוח שקליהם עד בין עצרת לסוכות[אוצר החכמה], והיה דינם כשאר המאחרים שלא היו תורמים משקליהם. הגמרא מביאה ברייתא המספרת שהם היו מוסיפים ושולחים בנדבה כהנה וכהנה ממתנת ידם:

תָּנֵי - שנינו בברייתא, הכת **הַשְּׁלִישִׁית** שאחרה לשלוח את שקליה **הִיא הָיְתָה עֲשִׁירָה שֶׁבְּכוּלָּן**, שרבים מישראל היו גרים באותן המדינות הרחוקות והיה מגיע מהם שקלים הרבה, ומלבד זאת היו נוהגים שֶׁיחד עם משלוח שקלי חובותיהם **הָיוּ** מוסיפים **בָּהּ אַסְטְרִיאוֹת שֶׁל זָהוּב** - בגדים של זהב **וּמטבעות דַּרְפּוֹנוֹת שֶׁל זָהוּב** לנדבה לבית המקדש[ו].

★

שנינו במשנה, 'תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל והשניה לשם כרכים המוקפין לה והשלישית לשם בבל ולשם מדי ולשם מדינות הרחוקות'. הגמרא מבארת שבכל פעם תרם גם עבור כל ישראל:

תָּנֵי - שנינו בברייתא, **תָּרַם אֶת הָרִאשׁוֹנָה 'לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל'**, ומה שהדגיש את ארץ ישראל היה רק לכבודה של הארץ אולם תרומתו נעשתה בעבור כל ישראל, וכך גם תרומה **שְׁנִיָּה** היתה **'לְשֵׁם כְּרָכִים הַמּוּקָּפִים וּלְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל'**, וְכך גם התרומה **הַשְּׁלִישִׁית** היתה **'לְשֵׁם בָּבֶל וּמָדַי וּלְשֵׁם מְדִינוֹת הָרְחוֹקוֹת וּלְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל'**, אלא שהדגישו אותם כדי לפרסם שאף הרחוקים חייבים[ז].

★

שנינו במשנה, בשלשה פרקים בשנה היו תורמים את הלשכה מהקופות הגדולות אל הקופות הקטנות, הפעם 'הראשונה' בפרוס הפסח והפעם 'השניה' בפרוס העצרת והפעם 'השלישית' בפרוס החג. הגמרא מביאה ברייתא המבארת שהיו תורמים בפעם השניה ובפעם השלישית אף על פי שעדיין נשארו מעות בקופות הקטנות מהתרומה הקודמת:

אומרת הגמרא, **תָּנֵי** - שנינו בברייתא, מפרוס הפסח והלאה, **נָטַל מִן הָרִאשׁוֹנָה** - היו קונים את קרבנות הציבור ממה שתרמו בפעם הראשונה אל הקופות הקטנות. בפרוס העצרת היה תורם פעם שניה אל הקופות הקטנות, **אַף עַל פִּי שֶׁעדיין יֵשׁ** בקופות הקטנות ממה שתרם **בָּרִאשׁוֹנָה**, מכל מקום היה **נוֹטֵל מִן הַשְּׁנִיָּה** - תורם את התרומה השניה בפרוס העצרת. מפרוס העצרת ועד פרוס החג **נָטַל מִן הַשְּׁנִיָּה** - היו קונים את קרבנות הציבור ממה שתרמו בפעם השניה. **אַף עַל פִּי שֶׁעדיין יֵשׁ** בַּקופות הקטנות ממה שתרם בפעם **הַשְּׁנִיָּה**, דין הוא שתורם פעם נוספת והוא **נוֹטֵל מִן הַשְּׁלִישִׁית** - תורם את התרומה השלישית בפרוס החג.

הברייתא ממשיכה לדון מה עשו כשנגמרו המעות:

אם לאחר שתרמו בפעם השלישית בפרוס החג, **שָׁלְמָה שְׁלִישִׁית** - נגמרו המעות שתרמו לקופות הקטנות, אם משום שקנו הרבה קרבנות ואם משום שארע איזה אונס למעות והם אינם, ועדיין צריכים מעות לקניית קרבנות ציבור, **חוֹזֵר** הגזבר ולוקח **לַשְּׁנִיָּה** - את מה שנשאר בקופות הקטנות של התרומה השניה בפרוס העצרת[ח]. אם גם **שָׁלְמָה שְׁנִיָּה** - נגמרו המעות מהתרומה השניה ועדיין צריכים מעות כדי לקנות קרבנות, **חוֹזֵר** הגזבר ולוקח **לָרִאשׁוֹנָה** - את מה שנשאר בקופות הקטנות של התרומה הראשונה בפרוס הפסח. אם **שָׁלְמוּ שְׁלָשְׁתָּן** - נגמרו כל המעות שבכל הקופות הקטנות, **חוֹזֵר וְשׁוֹקֵל** - מכריזים לציבור שיביאו שקלים פעם נוספת[ט].

רבי מאיר חולק ב'שלמו שלשתן':

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לא היו חוזרים ושוקלים, אלא היה **חוֹזֵר לְשִׁירַיִם** - לוקח מאותם השקלים שנשארו בלשכה לאחר שתרמו את הקופות הגדולות', **שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מוֹעֲלִים בְּשִׁירַיִם** גם לאחר שתרמו מהלשכה את הקופות הגדולות, **כִּי שָׁמָא יִצְטָרְכוּ לָהֶן בַּפּוֹף** באופן שיגמרו המעות שתרמו ויחזרו ויקחו מהם לצורך הקרבנות[י], אולם לאחר סוף השנה אף רבי מאיר מודה שהם יוצאים לחולין[יב].

★

א. **ע"פ** רש"ס.
ב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. ויעויין שם שהיתה לו גירסא שונה בגמרא.
ג. **רש"ס.**
ד. **תקלין** חדתין.
ה. **החזון** איש (מנחות סימן כח סק"ג) כתב שפיסקא זו אי אפשר לפרשה לפי דעת הרמב"ם, ולפנינו פירשנוה כבשקל הקודש (פ"ג מהלכות ה"ה עד), ויעויין שם עוד מה תקנתם כדי לקנות קרבנות ציבור, וראה במראה הפנים.
ו. **גם** על פיסקא זו כתב החזון איש (שם) שצ"ע לפרשה לפי דברי הרמב"ם [וראה בשירי קרבן ובשקל הקודש, כל אחד לפי דרכו]. גם ראה במשנת אליהו ובעוד מהאחרונים שהקשו, שלפי פשטות דברי הגמרא שמדובר כאן באסטריאות שנקנו מכספי השקלים כיצד הותר לעשות כן בעוד שלהדיא שנינו בריש פ"ב שאפילו מרגליות אסור לצרף משקלים. ולתרץ שתי הקושיות פירשנו כאן כדרך המחודשת שהובאה בפירוש תלמיד רשבר"ש, וכפי שפירשה המגיה שם.
ז. **חסדי** דוד על התוספתא (סקליס פ"ג ה"ד), וראה בשקל הקודש (פ"ג מהלכות ה"ה מורס) שדן בשיטת הרמב"ם בענין זה.
ח. **מהרש"א** (קידושין נד. מהד"ה מועלין).
ט. **רש"ס.** ופירשנו כן מפני שזוהי הגירסא שלפנינו וכן הוא בריבב"ן. אולם בנוסחת הבבלי וכן הוא בתוספות (קידושין נד. ד"ה מועלין) ובכמה מהראשונים כאן גרסו 'חוזר ותורם', והתוספות פירשוהו שחוזר ותורם מהשקלים שהגיעו מפרוס החג ועד עתה, ובפירוש תלמיד רשבר"ש הביא שתורם משיירי הלשכה, וראה בפירוש ר' משולם מה שהאריך כאן ובשקל הקודש (פ"ג מהלכות ה"ה מוזרין).
י. **ריבב"ן** ופירוש ר' משולם ובהערות המגיה שם.
יא. **פירוש** ר' משולם.
יב. **רש"ס.**

הרחוקות על נבן ויטלמו שקליהן: **גמ'** ופריך אילו. מי שהיו מונחים לפניו שני כריים של תבואה ותרם מאחד על חבירו מי לא פטר גם השני מ"ט ה"נ מאי נפקא להו לדבית ר"ג אם הוא תורם של חני שקל שלהן או לא: ומשני הנחת רוח הוא להן. שיהא הקרבן קרב מממונם רחשונה ולא יהא לשירי הלשכה: **שמט את הקטבליות.** מכולן נעשה הכל שיריים: **איצטלא.** בגדים וחמם חליפות שמלות מתרגמין ומשם מינטלון: **אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה.** לקופות הגדולות קאי שאינו נוטל מן הרחשונה כל הג' קופות קטנות בפרום הפסח אלא מכל אחת מהן נוטל קופה אחת וכדפירש במתניתין: **שלמה שלישית.** שהוציאו כל המעות שבקופה שליש לנזוך הקרבנות: שלמו שלשתן. שאין בקופות גדולות מעות צריכין כל ישראל לבקול מחדש שקלים אחרים שהמעות שנשאר בלשכה ולא נכנס לתוך קופות הגדולות הוא שיריים ואינן כשרין שוב ליקח מהן קרבנות: **מועלין בשיריים.** שנשארו בלשכה שמא יטעו ויטרכו להן בסוף כשיכלה כל המעות שבתוך הקופות: וכן היה ר"פ וכו'. אלא דקאמר ר"מ דמועלין בשיריים שמא יטעו להן בסוף מיימי הא דר"פ שצריך המלם להיות זהיר וזריז שלא יבא לידי חטא: זריזות. הזריז במצות לעשותן כהוגן ומרחיק מעצמו כל דבר שיכול לבא ע"י לעבירה מביא את המלם שהוא נקי בעשותיו ומעבירות שבידו: **טהרה.** שלף עונותיו הרחשונים יתלבנו ויוטהר נשמתו: קדושה. קדושת הלב והמחשבה: **לידי ענוה.** שכל מי שיש בו רוח קדושה חפץ להיות יותר קדוש גם כי יפלם מעגלי נדק של שאר בני מלם ושאין דרכיו מבוררים כל הצורך וזה הוא עיקר ענוה שמכיר פחיתת ערכו: **לידי יראת חטא.** שלא יאמר אני אלך בשוק של זונות ולא אחטא וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה שכיון שהוא עניו ויאמר שהוא שפל מנשים יהיה ירא אטא: **לידי חסידות.** והייט שיעשה דבריט שהם לפניט משורת הדין כדי שלא יבא לידי שום אטא: **לידי רוח הקודש.** שכיון שהוא עושה לפניט משורת הדין עושין עמו מן השמיט דבריט שהן חוץ מהטבע ומודיעין לו רזי התורה: **לידי תחיית המתים.** שע"י שיהיה רוח קדושה על עלמות יחיו וכמפורש ביחזקאל: **לידי אליהו.** שקודם התחיה המחרונה יבא אליהו: **ובלה מכפר את הקדש.** ולשון וכלה משמע זריזות מלשון כלוי ומשמע שהיטו זריזות וכתיב וכתיב קרא אחרינא וכפר בעדו ובעד העם הוא הכפרה הכוללת לכולם אלמא ע"י זריזות בא הנקיה הגמורה: **וכפר עליה הכהן וטהרה.** מן השבועה שנשבעה כשכרעה לילד ואף שבועת היא לריכה טהרה: **וטהרו וקידשו.** לבאר טהרה אחיא קדושה: **כי כה אמר רם ונשא.** מלכתיב מרום וקדוש אשכון היינו שעם היותו מרום ישכון עם הקדוש והדר קאמר שיעשון את לבם ושפל רוח שהוא העניו משמע דמקדושה יבוא האיש להיות עניו ולהכי קאמר שיהיה ה' עם הקדוש ויהיה עם לבם ושפל רוח: ה"ג **דכתיב** עקב ענוה. בעבור ובשכר ענוה יבא לידי רוח הקודש: **אז דברת.** אין הקב"ה מדבר בחזון אלא משלהן תחלה. *תני שמט את הקטבליות נעשו כולן שיריים תני ר' שלישית היא היתה עשירה שבכולן שהיו בה (איצטלי) אסטריאות (א) של זהוב ודרכונות של זהוב תני ר' תרם את הראשון לשם ארץ ישראל ולשם כל ישראל שניה לשם כרכים המוקפים ולשם כל ישראל והשלישית לשם בבל ומדי ולשם מדינות הרחוקות ולשם כ"י תני (ב) נטל מן הראשונה אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה אע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה שלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן [ר] חוזר ושוקל (ג) ר"מ [ג] אומר חוזר לשיריים שהיה ר"מ אומר [ד] מועלים בשיריים שמא יצטרכו להן בסוף וכן היה רבי פנחס בן יאיר אומר [ג] זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות חסידות מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים תה"מ מביאה לידי אליהו זכור לטוב. זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב (א) וכלה מכפר נקיות מביאה לידי טהרה דכתיב (ב) וכפר עליה הכהן וטהרה טהרה מביאה לידי קדושה דכתיב (ג) וטהרו וקדשו קדושה מביאה לידי ענוה דכתיב (ד) כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ענוה מביאה לידי יראת חטא דכתיב (ה) עקב ענוה יראת ה' יראת חטא מביאה לידי חסידות דכתיב (ו) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו חסידות מביאה לידי רוח הקדש דכתיב (ז) אז דברת בחזון לחסידיך רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים דכתיב (ח) ונתתי רוחי בכם וחייתם תחיית המתים מביאה (ט) לידי אליהו זכור לטוב דכתיב (י) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא תנא בשם ר"מ (אומר) כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עולם הבא הוא:**

הדרן עלך פרק בשלשה פרקים

הלכה א מתני' התרומה מה היו עושין בה [ל]לוקחין בה תמידין ומוספין ונסכיהם העומר ושתי לחם ולחם הפנים וכל קרבנו' הציבור [מ]שומרי (ל) ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רבי יוסי אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם [נ]אמרו לו אף אתה אומר שאין באין אלא משל

מרגליות חסור לנרף מסקלים שמע מינה המרגליות ונמנע הקדש מפסיד ואין אמר מנטלי של זהב שהוא שוה כסף ול"ל שהביאו לכבוד שהיו הדרכונות של זהב כדוכים בהם לשמירה מדרכם הרמוקה:

הדרן עלך פרק שלישי

הלכה א התרומה מה היו עושין בה'. כל מה שאמרו מהלשכה: ספיחין. העולין מאליהן ממה שנשרו בקניר ונתנו שכר לשומר שיטע רגלי בהמות מעט שנרכיס לעומר וכ' הלחם שאין נאין אלא מן החדש ומן החרץ ולפי שעורך קרבן העומר דמי לכן נתנו שכרן מתרומת הלשכה: שומר חנם. ואף שקנה חומס מן ההפקר כשאמרן חנם שכר קרבן יחיד משאנה לשל צבור אף אתה כו'. כלומר מי אמה מודה שאין נאין אלא משל צבור ואם אמרן חנם וזכה בהם נמלא שאין נאין אלא משל צבור ולעיטתם הסיבו דמקרי

משנת אליהו

תני שלישית היתה עשירה שבכולן שהיה בה אסטליות של זהב ודרכונות של זהב. וקשיא להא דריש פ"ב מסיק לאף

נוסחאות ישנות

ר"ע מציאצ נא סנט

מדינות הרחוקות: **גמ'** של בית ר"ג וכו' אילו היו שני כריים ותרם מאחד מהן על חבירו שמא לא פטר חבירו וא"ז הנחת רוח היא להם שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחלה. *תני שמט את הקטבליאות נעשו כולן שיריים תני ר' (ט) שלישית היא היתה עשירה שבכולן שהיו בה (איצטלי) אסטריאות (א) של זהוב ודרכונות של זהוב תני ר' תרם את הראשונ' לשם ארץ ישראל ולשם כל ישראל שניה לשם כרכים המוקפים ולשם כל ישראל והשלישית לשם בבל ומדי ולשם מדינות הרחוקות ולשם כ"י תני (ב) נטל מן הראשונה אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה אע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה שלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן [ר] חוזר ושוקל (ג) ר"מ [ג] אומר חוזר לשיריים שהיה ר"מ אומר [ד] מועלים בשיריים שמא יצטרכו להן בסוף וכן [ג] היה רבי פנחס בן יאיר אומר [ג] זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות חסידות מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים תה"מ מביאה לידי אליהו זכור לטוב. זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב (א) וכלה מכפר נקיות מביאה לידי טהרה דכתיב (ב) וכפר עליה הכהן וטהרה טהרה מביאה לידי קדושה דכתיב (ג) וטהרו וקדשו קדושה מביאה לידי ענוה דכתיב (ד) כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ענוה מביאה לידי יראת חטא דכתיב (ה) עקב ענוה יראת ה' יראת חטא מביאה לידי חסידות דכתיב (ו) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו חסידות מביאה לידי רוח הקדש דכתיב (ז) אז דברת בחזון לחסידיך רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים דכתיב (ח) ונתתי רוחי בכם וחייתם תחיית המתים מביאה (ט) לידי אליהו זכור לטוב דכתיב (י) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא תנא בשם ר"מ (אומר) כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עולם הבא הוא:

ריבב"ן

עשירה שבכולן שהיו בה דרכונות של זהב מתמה כר' יהודה דאמר לעיל בפ"ב אף לשקלים אין להם קנבה. ירושלמי נטל את הרחשונה אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה אע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה השלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן חוזר ושוקל ר' מאיר אומר חוזר לשיריים פי' לוקחין תמידין מכסף הנשאר בלשכה לאחר שחרם בקופות ור' מאיר לטעמיה דאמר מועלין לשיריים שמא יטרכו להם בסוף:

משנה א התרומה. שנתרמה בקופות שומרי ספיחית בשביעית לפי שכל השדות היו מופקרין בשביעית ביהודה היו שומרים במקום אחד הספיחין להבית מהן העומר ושתי הלחם ולא היו מניחין לכתחלה אלא ביהודה משום לכתיב כרמל ואם תי מניחין מרחוק היה הרוח מיבשו ולא היה כרמל ואם לא מצא מן הקרוב לירושלים מניחין מן הרחוק ודוקא מע"י דם"ל להאי תנא אין עומר ושתי הלחם נאין מחוץ לארץ ולא כר' יוסי בר יהודה דאמר בממחות בפרק כל קרבנות (דף פד) עומר נא מחוץ לארץ מאי טעמא דאמן דאמר אינה נאה מחוץ לארץ ולא כר' יוסי בר יהודה דאמר בממחות דכתיב כרמל ואם לא מצא מן הקרוב ולא מחו"ל ור' יוסי בר יהודה האי ממשמעותיכם דריש ליה בכל מקום שנאמר יוצאים לחדש נוהג בחו"ל. ועוד אמרינן בפרק כל קרבנות רמי ליה רמי בר חמא לרב חסדא תנן שומרי ספיחים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה אלמא עומר נא מהן בשביעית והכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא לשריפה וקומץ העומר מתירו אמר ליה רחמנא אמר לדורותיכם ואת אמרת

תקלין חדתין

הרחוקות. אלא היו מניחין אלא בפ' הג': **גמ'** אילו היו שני כו' **שמא לא פטר את חבירו.** בתמיה והכי נמי למה לניה ר"ג להדר שיטוי דמיהן לקופה כיון שיתרמו גס על שלהם: ומשני נחת רוח בו' תחלה. זריזות מלוה שיהא משלהן ובתחלה ולא יטאר בשיריים: תני. תוספתא פ"ב דשקלים: **שמט הקטבלאות נתערבו** השיריים. והתם תני דמ"מ לא יערבו בשל חמקוך: **אצטלית של** זהב ודרכונות כו'. שהיו מניחין ממדינות רחוקות והיו מנרפין על דרכונות כדלעיל רפ"ב: **נוטל מן הראשונה.** מפרש שבג' הקופות שמורס היה כתוב עליהן אב"ג מפני זה וכ"ה בתוספתא דהיא ובפרקין לעיל למה היה כתוב עליהן כו' ותחלה נוטל מרחשונה שמלוה ברחשון להתפרק ממנה תחלה. אבל אינו מריקה לגמרי שריך לפפק מכל הג' דתמכוה תקרע לקמן מהעמדנו עלינו לתת שלישית השקל. ואם היה מתפרק מהרחשונה מכל וכל לא יצוי קודם עברת לפפק מהשלישית: **שלמה שלישית.** משום הכי הלריכו לגמור השלישית קודם לשניה דבכך לא יטעו לפפק מקופה רחשונה מכל וכל קודם לשניה: שוקל. מקלין חדתין והיינו היכא דהיו קרבנות מרובים והוליאו כל הג' קודם הפרק הב' ולא ר"ל ליקח מהשיריים שאין דיכם כשקלים: מועלין בשיריים. ודיכן כשקלים: וכן היה ר"פ ב"י אומר זריזות. לילדי לאמרי בג' פרקים ושריך להיות נקי מהבריות כמו מידי שמים ושריך להיות זריז כמו של בית ר"ג שיהיה שלהם מחילה מפרש לכולהו מדות דרבב"י: זריזות מביאה לידי נקיות. זריזות הוא היפוך העצלות וע"י שממהר במלת הזריזות מביאתו לידי נקיות הן בבה"ג דנקייט מבריות לשיריין בשמעתין כשרואין זריזותו בדבר בשלימות לא יחשדוהו. והן בידי שמים. כשהוא זריז במלוה המלוה מזורזת ומלוכנת מזמני מות וכן אמרו ת"ח שעבר עבירה כו' ולפי עשה תשובה מיכף. והוא ע"י זריזותו נקי מחטא: **נקיות מביאה לידי טהרה.** טהרת הגוף בטבילה לריך שיהא נקי משום לכלוך מניעה ולא אימו טהור. וכן ע"י נקיות הגוף מתבך חטא לא לטהרת הנשמה שאינה טהורה רק בנקי נקי כמו גפס נקי ולפיך: **טהרה מביאה לידי קדושה.** כמו בתכילת קדשים ומולין שנעשו על טהרת הקדש ולינהג לקדש הכל על ידי טהרה וכל הנכנסין לעזרה לריכין טבילה. מי אמי דכתמרינן בברכות (דף ט) גדר גדול גדרו בה מעשה בא שתבא לבבר עבירה ג"ל לך לך מ' סאה שתאה טובל פירש ואמרו כ"מ שנאמר **גו קדושה הוא פריסת מן העריות כמ"ש קדושים תהיו. וזהו טהרה מביאה לידי קדושה: קדושה מביאה לידי ענוה.** ע"י שהולך ומתקדש בדרכי הקדושה כקדושים העומדים לפני ה' תמיד מבין גדולות הש"ת וכ

מפורת הש"ס

ס) תוספתא פרק ג: ע) קדושין נד ע"ב: פ) סוטה מט ע"ב כ ירושלמי שבת פרק ח הל"ג: צ) ב"מ קיח ע מנחות פ"ד ע:

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פרק ג משקלים הל"ח: כו ב מיי' שם הל"ו: כז ג מיי' פרק ט"ו מטומאת מוכלין הלכה י"ג: א ד מיי' פרק ד משקלים הל"ח: ב ה מיי' שם הל"ה: ג ו מיי' שם הל"ו:

נוסחת הבבלי

(א) של זהב דרכמוני זהב: (ב) נוטל מן הראשונה כו' חוזר כו' חוזר ותורם כו': (ג) ר"מ אומר יחזור לשיריים כו': (ד) לידי אליהו ז"ל דכתיב אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא:

הגהות הגר"א

[א] ל"ל נחת רוח וכו':

גליון הש"ס

[ר] ע' ק"ע ועיין תוס' קדושין נד ע"ב ד"ה מועלין: [ג] עי' ב"ק ועי' בתמ"ס פ"ו ממעילה הל"ג ועי' בשה"מ פ"ב משקלים ופ"ע: [ד] עי' ירושלמי שבת מ"ם שם על הגליון:

תורה אור השלם

א) וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְּרִיב אֶת הַשָּׂעִיר הֶחָי: [ויקרא טז, כ]

ב) וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: [ויקרא יב, ח]

ג) וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: [ויקרא טז, יט]

ד) כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: [ישעיה נז, טו]

ה) עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת יְיָ עשֶׁר וְכָבוֹד וְחַיִּים: [משלי כב, ד]

ו) וְחֶסֶד יְיָ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים: [תהלים קג, יז]

ז) אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם: [תהלים פט, כ]

ח) וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְיָ דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם יְיָ: [יחזקאל לז, יד]

ט) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: [מלאכי ג, כג]

לפי שלמדנו במשנה לעיל (הלכה ג) שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום שנאמר 'והייתם נקיים מה' ומישראל', מביאה הגמרא את הברייתא המפרשת מה מביא לידי נקיות ומה נקיות מביאה[יג]:

וְכֵן הָיָה רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר, זְרִיזוּת - אדם הזריז לראות את הנולד לשמור ולתקן את עצמו שלא יכשל בעבירה[יד], מידה זו **מְבִיאָה** אותו **לִידֵי נְקִיּוּת** - שיהיה נקי מן החטא[טו] ולא יחשוב על דבר רע[טז]. **נְקִיּוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרָה** - שיהיה צח ומלובן היטב ועדיף הוא מנקי[יז]. **טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי קְדוּשָּׁה** - שפורש אף מדברים המותרים ומקדש עצמו בכך שמחמיר על עצמו[יח]. **קְדוּשָּׁה מְבִיאָה לִידֵי עֲנָוָה** - שנעשה בעיני עצמו שפל ונבזה וכל מה שיעשו לו יעביר על מידותיו ומכסה סודי[יט]. **עֲנָוָה מְבִיאָה לִידֵי** שנקנית לו מידה זו של **יִרְאַת חֵטְא**, ומכאן ואילך הקדוש ברוך הוא משמרו שלא יארע לצדיק כל און[כ]. **יִרְאַת חֵטְא, מְבִיאָה לִידֵי** שיזכה למדרגה הגבוהה של **חֲסִידוּת** - להתחסד עם קונו ושלא יבוש מהמלעיגים עליו[כא]. **חֲסִידוּת מְבִיאָה לִידֵי רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ** - שתשרה עליו שכינה[כב]. **רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְבִיאָה לִידֵי תְּחִיַּית הַמֵּתִים**, כדאיתא (פסחים סח.) עתידים צדיקים שיחיו את המתים[כג], ויכול הוא להחיות את המת בתפילתו[כד]. **תְּחִיַּת הַמֵּתִים מְבִיאָה לִידֵי אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב**, שהוא מקדים לבוא לפני [אוצר החכמה] חיית המתים ונמצא שהיא גורמת לו לבוא[כה].

מביאה הגמרא את מקור דברי רבי פנחס בן יאיר מן הפסוקים:

'זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת' דִּכְתִיב (ויקרא טז כ) 'וְכִלָּה מִכַּפֵּר', ולשון 'וְכִלָּה' משמעו שמזדרז וממהר, ואם עשה כן הרי זוכה לכפרה שהיא לשון נקיות[כו]. **'נְקִיּוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרָה' דִּכְתִיב** (ויקרא יג ו) 'וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר', הרי שכפרה שהיא לשון נקיות מביאה את הטהרה[כז]. **'טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי קְדוּשָּׁה' דִּכְתִיב** (שם טז יט) 'וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ', הרי שהטהרה מביאה את הקדושה. **'קְדוּשָּׁה מְבִיאָה לִידֵי עֲנָוָה' דִּכְתִיב** (ישעיה ו טו) 'כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ **שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁפּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ**', שהקדוש ברוך הוא שוכן עם מי שמקדש עצמו ומתרומם מן העבירות וסופו להכיר בפחיתות ענייני העולם ולהיות עניו ושפל רוח[כח]. **'עֲנָוָה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא' דִּכְתִיב** (משלי כב ד) 'עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת ה'', הרי שהענוה מביאה את יראת ה'[כט]. **'יִרְאַת חֵטְא מְבִיאָה לִידֵי חֲסִידוּת' דִּכְתִיב** (תהלים קג יז) 'וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו', הרי שהיראים זוכים לחסידות[ל]. **'חֲסִידוּת מְבִיאָה לִידֵי רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ' דִּכְתִיב** (תהלים פט כ) 'אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ', משום שהם במדרגת החסידות זוכים הם שידברו עמם בחזון וברוח הקודש[לא]. **'רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְבִיאָה לִידֵי תְּחִיַּית הַמֵּתִים' דִּכְתִיב** (יחזקאל לז יד) 'וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וְחִיִּיתֶם', שעל ידי רוח הקודש בא לתחיית המתים[לב]. **'תְּחִיַּית הַמֵּתִים מְבִיאָה לִידֵי אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב' דִּכְתִיב** (מלאכי ג כג) 'הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא', ומכיון שהוא בא לפני יום זה נמצא שהוא מביא לאליהו הנביא זכור לטוב[לג].

אגב שהביאה הגמרא ברייתא העוסקת בענין דרך האדם להגיע לשלימות, מביאה הגמרא ברייתא נוספת בענין זה:

תָּנָא בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר (אוֹמֵר), כָּל מִי שֶׁמְּקוֹם מְגוּרָיו הָקָבוּעַ[לד] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שנדרש עליו (כתובות קיא.) את הפסוק (ישעיה מג ה) 'רַקַּע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ' שכל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא, ועוד תניא בספרי 'שקולה ישיבת ארץ ישראל ככל מצוותיה של תורה'[לה], **וְהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** ואינו משנה את לשונו לשפת האומות[לו], **וְאוֹכֵל פֵּירוֹתָיו** אפילו חולין שבהם[לז] **בְּטָהֳרָה, וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב**, שנדרש עליו (מנחות צט:) שהוא מקיים בזה מקרא שכתוב (יהושע א ח) 'לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה' וסיפא דקרא הוא 'כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דַּרְכֶּךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל', **יְהֵא מְבוּשָּׁר שֶׁבֶּן עוֹלָם הַבָּא הוּא** על ידי כך שמתוקן הוא בשלימות[לח].

הדרן עלך פרק בשלשה פרקים

פרק רביעי - התרומה

הלכה א – משנה

[אוצר החכמה 19/06/2018] הַמשנה מבארת מה היו קונים עם המעות שנתרמו:

מבררת המשנה, **הַתְּרוּמָה** שנתרמה מן הלשכה אל הקופות הגדולות ומשם העבירום אל הקופות הקטנות[לט], **מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ** - על מה היו מוציאים את אותם המעות[מ]. מבארת המשנה, היו **לוֹקְחִין בָּהּ** - קונים בזה את קרבנות **הַתְּמִידִין** שהיו מקריבים בכל יום אחד בבוקר ואחד בן הערביים, **וְאת** קרבנות **הַמּוּסָפִין** שהיו מקריבים בשבתות ובמועדים ובראשי חדשים, **וְאת** יין **נְסָכֵיהֶם** שהיה קרב עמהם. וכן את מנחת **הָעוֹמֶר** שהיו מביאים מן השעורים ביום ששה עשר בניסן[מא],

יג. פירוש תלמיד רשבר"ש. וברש"ס כתב 'ברייתא הוא ומייתי לה משום דתנן במתניתין 'ולמה היה מחפה שמא ישכח' שצריך זהירות, ועוד דממלאין הקופות גדולות שמא יארע פסול בחדשים והיינו נמי זהירות דשמעתין'. ובפירוש ר' משולם כתב 'נראה משום דאירי במעילה מביא זה לכאן שיש להאדם להזהר שמא יבוא לידי מעילה', ונראה שהם סמכו על גירסתם השונה ממה שלפנינו 'תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות', ואתי שפיר מה ענין זהירות לכאן, ויעויין עוד בקרבן העדה ובתקלין חדתין מה שכתבו.

יד. רש"י (חולין קז: ד"ה לא).

טו. רש"י (ע"ז כ: ד"ה נקיות).

טז. פירוש ר' משולם.

יז. רש"י (שם ד"ה טהור).

יח. רש"ם ע"פ רש"י (שם ד"ה פרישות) ופירוש ר' משולם.

יט. פירוש ר' משולם.

כ. רש"ם. ועיין שם שהביא 'והר"ן ז"ל פירש נקיות אפילו במחשבה, יראת חטא שהוא ירא ממנו כירא מן האויב'.

כא. ע"פ תקלין חדתין.

כב. רש"י (שם ד"ה לידי).

כג. תקלין חדתין.

כד. פירוש ר' משולם.

כה. רש"ם. ועיין בפירוש ר' משולם שכתב שמתוך כך שיכול להחיות את המת בתפילתו מצוי אליהו אצלו.

כו. פירוש ר' משולם ורש"ס. וראה רש"י בראשית (לג כח).

כז. רש"ם.

כח. רש"ם.

כט. רש"ם. וראה שם שהוסיף בגירסת הגמרא 'אמר ר' יצחק בן אלעזר מה שעשתה החכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסוליסא דכתיב 'ראשית חכמה יראת ה'' וכתיב 'עקב ענוה יראת ה'', ופירש שר' יצחק חלוק על רפב"י וקסבר שהענוה מיוסדת על יראת חטא, וראה בפירוש ר' משולם.

ל. רש"ם.

לא. רש"ם.

לב. רש"ם.

לג. רש"ם.

לד. קרבן העדה.

לה. רש"ם.

לו. רש"ם. וראה בקרבן העדה שכתב, 'שגורם טהרת הנפש'.

לז. רש"ם. ועיין שם שהוסיף פירוש נוסף 'בתקון פרותיה שמעשרן כתקנן, ומשום דתרומה ותרומת מעשר בעי טהרה קרי לה טהרה'.

לח. תקלין חדתין.

לט. מאירי (ד"ה והמצנע הרמצונה).

מ. רש"ם.

מא. בפירוש ר' משולם הסביר את הסדר במשנתנו, שהפרק הראשון שבו נתרמה התרומה הוא באחד בניסן ובאותו היום שהוא ראש חודש הקריבו תמידין ומוספין, ואחריהם הזכיר העומר שהוא קרב בניסן, ועמו שתי הלחם שהעומר מתיר את החדש במדינה ושתי הלחם במקדש, ולכן נתאחר לחם הפנים למרות שהוא תדיר ושייך בכל שבתות השנה.

הרחוקות על נבן ויטלמו שקליהן: **גמ'** ופריך אילו. מי שהיו מונחים לפניו שני כריים של תבואה ותרם מאחד על חבירו מי לא פטר גם השני מ"ט ה"נ מאי נפקא להו לדידית ר"ג אם הוא תורם של חני שקל שלהן או לא: ומשני הנחת רוח הוא להן. שיהא הקרבן קרב מממונם רשאונה ולא יהא לשירי הלשכה: **שמט את הקטבליות.** מכולן נעשה הכל שיריים: **איצטלא.** בגדים וחמם חליפות שמלות מתרגמין ושמם מינטלון: **אע"פ שיש בראשונה נוטל** מן השניה. מקופות הגדולות קאי שאינו נוטל מן הרשאונה כל הג' קופות קטנות בפרוס הפסח אלא מכל אחת מהן נוטל קופה אחת וכדפירש במתניתין: **שלמה שלישית.** שהוציאו כל המעות שבקופה שליית לנוכך הקרבנות: שלמו שלשתן. שאין בקופות גדולות מעות צריכין כל יצרהל לנקול מחדש שקלים אחריס שהמעות שנשאר בלשכה ולא נכנס לתוך קופות הגדולות הוא שיריים ואינן כשרין שוב ליקח מהן קרבנות: מועלין בשיריים. שנשארו בלשכה שמא יטלטלו להן בסוף כשיכלה כל המעות שבתוך הקופות: וכן היה ר"פ וכו'. אלא דקאמר ר"מ דמועלין בשיריים שמא יטלטלו להן בסוף מיימי הא דר"פ שצריך המדם להיות זהיר וזריז שלא יבא לידי חטא: זריזות. הזריז במצות נעשותן כהוגן ומרחיק מעצמו כל דבר שיכול לבא ע"י לעבירה מביא את המדם שהוא נקי בעשותיו ומעבירות שבידו: **טהרה.** שלא עוונותיו הרשאונים יתלבנו ויוטהר נשמתו: קדושה. קדושת הגב והמחשבה: **לידי ענוה.** שכל מי שיש בו רוח קדושה חפץ להיות יותר קדוש גם כי יפלם מעגלי נדק של שאר בני מדם ושמין דרכיו מבוררים כל הצורך וזה הוא עיקר ענוה שמכיר פחיתת ערכו: **לידי יראת חטא.** שלא יאמר אני מלך בשוק של זונות ולא אחטא וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה שכיון שהוא עניו ויאמר שהוא שפל מנשים יהיה ירא אחטא: **לידי חסידות.** והייטו שיעשה דבריס שהם לפנים משורת הדין כדי שלא יבא לידי שום חטא: **לידי רוח הקודש.** שכיון שהוא עושה לפנים משורת הדין עושין עמו מן השמיס דבריס שהן חוץ מהטבע ומודיעין לו רזי התורה: **לידי תחיית המתים.** שע"י שיזכה רוח קדושה על עצמות יחיו וכמפורש ביחזקאל: **לידי אליהו.** שקודם התחיה האחרונה יבא אליהו: **וכלה מכפר את הקדש.** ולשון וכלה משמע זריזות מלשון כלו ומשמע זהירות דהייטו זריזות וכתיב קרא אחריני וכפר בעדו ובעד העם הוא הכפרה הכוללת לכולם אלמא ע"י זריזות בא הנקיה הגמורה: **וכפר עליה הכהן וטהרה.** מן השבועה שנשבעה כשכרעה לילד ואף שמוגמת היא לריכה טהרה: **וטהרו וקידשו.** לגמר טהרה אחיל קדושה: **כי כה אמר רם ונשא.** מלכתיב מרום וקדוש אשכון להייטו שעם היותו מרום יכנון עם הקדוש והדר קאמר שיכנון את לבא ושפל רוח שהוא העניו משמע דמקדושה יבוא האיש להיות עניו ולהכי קאמר שיהיה ה' עם הקדוש ויהיה עם לבא ושפל רוח: **ה"ג דכתיב עקב ענוה.** בעבור ובשכר ענוה יבא לידי יראת ה': **אז דברת.** אין הקב"ה מדבר בחזון אלא לחסידיו: **רוה"ק מביא לידי תחיית המתים.** דכתיב ונתתי רוחי והוא רוה"ק ואייתי אח"כ: **ה"ג** לידי אליהו זכור לטוב דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא תנא בשם ר"מ (אומר) כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עולם הבא הוא:

הדרן עלך פרק בשלשה פרקים

הלכה א מתני' התרומה מה היו עושין בה [ד]לוקחין בה תמידין ומוספין ונסכיהם העומר ושתי לחם ולחם הפנים וכל קרבנו' הציבור [ה]שומרי' ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רבי יוסי אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם [ו]אמרו לו אף אתה אומר שאין באין אלא משל

נוסחאות ישנות

(ד) מדינות הרחוקות: **גמ'** של בית ר"ג וכו' אילו היו שני כריים ותרם מאחד מהן על חבירו שמא לא פטר חבירו וא"ז הנחת רוח היא להם שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחלה. *תני שמט את הקטבליאות נעשו כולן שיריים תני [ו] שלישית היא היתה עשירה שבכולן שהיו בה (איצטלי) אסטריאות (א) של זהוב ודרכונות של זהוב תני "תרם את הראשונ' לשם ארץ ישראל ולשם כל ישראל שניה לשם כרכים המוקפים ולשם כל ישראל והשלישית לשם בבל ומדי ולשם מדינות הרחוקות ולשם כ"י תני (ב) נטל מן הראשונה אע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה אע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה שלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לראשונה שלמו שלשתן [ו] חוזר ושוקל (ג) ר"מ [ו] אומר "חוזר לשיריים שהיה ר"מ אומר [ו] מועלים בשיריים שמא יצטרכו להן בסוף וכן [ו] היה רבי פנחס בן יאיר אומר [ו] זריזות מביאה לידי נקיות "נקיות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות חסידות מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים תה"מ מביאה לידי אליהו זכור לטוב. זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב (א) וכלה מכפר נקיות מביאה לידי טהרה דכתיב (ב) וכפר עליה הכהן וטהרה טהרה מביאה לידי קדושה דכתיב [ג] וטהרו וקדשו קדושה מביאה לידי ענוה דכתיב [ד] כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ענוה מביאה לידי יראת חטא דכתיב [ה] עקב ענוה יראת ה' יראת חטא מביאה לידי חסידות דכתיב [ו] וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו חסידות מביאה לידי רוח הקדש דכתיב [ז] אז דברת בחזון לחסידיך רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים דכתיב [ח] ונתתי רוחי בכם וחייתם תחיית המתים מביאה [ד] לידי אליהו זכור לטוב דכתיב [ט] הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא תנא בשם ר"מ (אומר) כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עולם הבא הוא:

ריבב"ן

עשירה שבכולן שהיו בה דרכונות של זהב מתמה כר' יהודה דאמר לעיל בפ"ב אף לשקלים אין להם קנבה. ירושלמי נטל את הרשאונה מע"פ שיש בראשונה נוטל מן השניה נטל מן השניה מע"פ שיש בשניה נוטל מן השלישית שלמה השלישית חוזר לשניה שלמה שניה חוזר לרשאונה שלמו שלשתן חוזר ושוקל ר' מאיר אומר חוזר לשיריים פי' לוקחין תמידין מכסף הנשאר בלשכה לאחר שחרם בקופות ור' מאיר לטעמיה דאמר מועלין לשיריים שמא יטלטלו להם בסוף:

משנה א התרומה. שנתרמה בקופות שומרי ספיחית בשביעית לפי שכל השנות היו מופקרין בשביעית ביהודה היו שומרים במקום אחד הספיחין להבית מהן העומר ושמי הלחם ולא היו מביאין לכתחלה אלא ביהודה משום דכתיב כרמל ומם הי' מביאין מרחוק היה הרוח מיבשו ולא היה כרמל ומם לא מצא מן הקרוב לירושלים מביאין מן הרחוק ודוקא מע"י דם"ל להאי תנא אין עומר ושמי הלחם נאין מחוץ לארץ ולא מצא כר' יוסי בר יהודה דאמר בתוספתא בפרק כל קרבנות (דף פד) עומר נא מחוץ לארץ מאי טעמא דאמן דאמר אינה מחוץ לארץ דכתיב ממושבותיכם ולא מחו"ל ור' יוסי בר יהודה האי ממושבותיכם דריש ליה בכל מקום שאתה יושבים לחדש נהוג בחו"ל. ועוד אמרינן בפרק כל קרבנות רמי ליה רמי בר חמא לרב חסדא תנן שומרי ספיחים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה תלמא עומר נא מהן בשביעית והכתיב והיתה שנת השבתת לארץ לכם לאכלה ולא לשריפה וקומץ העומר מתירו אמר ליה רחמנא אמר לדורותיכם ואת אמרת תקלין חדתין

הרחוקות. אלא היו מביאין אלא בפ' הג': **גמ'** אילו היו שני כו' **שמא לא פטר את חבירו.** בתמיה והכי נמי למה לביה ר"ג להדר אינהו דמיהן לקופה כיון שיתרמו גס על אלהס: ומשני נחת רוח כו' **תחלה.** זריזות מצוה שיהא מאלהן ובתחלה ולא יאחר בשיריס: תני. תוספתא פ"ב דשקלים: **שמט הקטבליאות נתערבו השיריס.** והתם תני דמ"מ לא יערבו בשל חמקד: **אצטלית של זהב ודרכונות כו'.** שהיו מביאין ממדינות למוקום והיו מצרפין על דרכונות כלשעל רפ"ב: **נוטל מן הראשונה.** מפרס שבג' הקופות אחורס היה כחוב עליהן חב"ג מפני זה וכ"ה בתוספתא דהדיא ובפרקין לעיל למה היה כחוב עליהן כו' ותחלה נוטל מרשאונה שאלה ברשאון להסתפק ממנה תחלה. אבל אינו מריקה לגמרי שצריך לספק מכל הג' דתסמכוה תקרע לקמן מוהעמדנו עליו לתת שליסית השקל. ואם היה מסתפק מהרשאונה מכל וכל לא יבוא קודם עברת לספק מהשליסית: **שלמה שלישית.** משום הכי הצריכו לגמור השליסית קודם לשניה דבכך לא יטעו לספק מקופה רשאונה מכל וכל קודם לשניה: שוקל. תקלין חדתין והייטו היכא דהיו קרבנות מרובים והוליאו כל הג' קודם הפרק הב' ולא ר"ל ליקח מהשיריס שאין דינס כשקלים: **מועלין בשיריים.** ודין כשקלים: וכן היה ר"פ ב"י **אומר זריזות.** לימדי לאמרי בג' פרקים ושצריך להיות נקי מהבריות כמו מידי שמיס ושצריך להיות זריז כמו של בית ר"ג שיהיה שלהס מחילה מפרס לכולהו מדות דרפב"י: **זריזות מביאה לידי נקיות.** זריזות הוא היפוך העצלות וע"י שממוז במדת הזריזות מביאתו לידי נקיות הן בכה"ג דנקייס מבריות לתיירין בשמעתין כשרואין זריזותו בדבר בשלימות לא יחשדוהו. והן בידי שמיס. כשהוא זריז במצוה המצוה מזרזת ומלוגנת מזבוזי מות וכן אמרו ת"א שעבר עבירה כו' ולתי עשה משובה מיכף. והוא ע"י זריזותו נקי מחטא: **נקיות מביאה לידי טהרה.** טהרת הגוף בטבילה לריך שיהא נקי משום לכלוך מגיעה ולא אינו טהור. וכן ע"י נקיות הגוף מאבק חטא בא לטהרת הנשמה שאינה טהורה רק בכלי נקי כמו גפס נקי ולדיק: **טהרה מביאה לידי קדושה.** כמו בתכילת קדשים ומולין שנעשו על טהרת הקדש ולינתם לקדש הכל על ידי טהרה וכל הנכנסין לעזרה לריכין טבילה. מי אמי דכתמרינן בברכות (דף ט) גדר גדול גדרו בה מעשה בא' שחבע לבבר עבירה ס"ל לך מ' סאה שאתה טובל פירש ואמרו כ"מ שנאמר **וטהרו וקדשו:** **קדושה מביאה לידי ענוה.** ע"י שהולך ומתקדש בדרכי הקדושה בקדושים העומדים לפני ה' תמיד מבין גדולת הש"ת וכל שנרואתו ועשה שפל ונזה בעיניו ממה שאינו יכול לעבדו יתי"ש כדבעי למיעבד לפני ממ"ה הקדוש ב"ה וכן קדושה ע"י פריסתו מהנשים לאמרו שחניות הן בעלי גאוה וע"ז בא לידי ענוה: **ענוה מביאה לידי יראת חטא.** ע"י עטוחתו שהוא נזה בעיניו נמאס מחיירא ואדרבה שנזה ושפל בעיניו מתרומס כנוד שמיס בעיניו ויודע כמה החטא פוגם בכל העולמות. ודוד מלך ישרחל ע"י שהיה עניו גדול כמ"ש ואנכי תולעת ולא איש אמר שמשרה דרכי מחטוא וכן אם ח"ו נכשל בחיזה דבר אדרבה מרגיל עיניו תמיד: **יראת חטא מביאה לידי חסידות.** מסידות הוא לרגון עילאה לפנים משורת הדין כמ"ש בגמרא ולאו מצנה מסידים כו' ואמרו כל שירלתו קודמת לחכמתו מכמתו מתקיימת ואמרו ולא ע"ה מסיד ועי"י ירלת חטא שהוא לוגר החכמה בא לעשות לפנים משורת הדין וכן ע"י שהוא ירא חטא עושה גדרים כדאמרינן לך אמרי נזירא אמור אמור והוא לפנים משורת הדין ועיקר המסידות אלא יתבייס מבני אדם בחילי דשמיא כמ"ש בריס ברכות ע"פ שמרה נפשי כי חסיד אני ולא בושתי כו' ואז בושתי עליונה לעשות כל מה שמוטל עליו ומה שבילמו להסיג גז על השאר ויערה עליו רוח ממרום וזוכה לרוח הקודש ואמרו בירושלמי אלמי קוכה שאחתה שהיו שוחבין רוה"ק ושם היו מסידים ואנשי מעשה דאמרי אינהו במעשיהם ואין השכינה שורה אלא מתוך שאחה כמו שהיה בדוד וז"ש אז דברת בחזון וגו' וזהו מסידות מביאה לידי רוה"ק: **ורוה"ק לידי תחיית המתים.** כי על ידי שיזכו הרוחות ויערה עליהם רוח ממרום רוח קדושה וטהרה אז יעורו לרוחות המתים שיחנס ה' נהם ויחיו כמ"ש ונתתי רוחי בכם וחייתם. ואמרו בפרק ו' דסנהדרין עתידים לדיקים שיחיו אח המתים כו': **דכתיב וכלה מכפר.** ממיך להו בקרקי ודרשו בזבחים (מ') אם כלה כפר וכלה הוא זריזות. כפר נקיות כמו לכפורי ידיה בההוא גברא. והוא נקיות מחטא: **וכפר עליה הכהן וטהרה.** נקיות וטהרה: **כי כה אמר וגו' וקדוש שמו. ואת דכא ושפל רוח.** ע"י הכרתו לקדושת שמו בא לשפלות כנ"ל: **לידי אליהו** ז"ל **דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה לפני בוא יום הגדול וקודס ליום הגדול ישלחהו להשיב לב אב על בנים וגו': כל מי שקבוע בארץ ישרא"ל.** נגד תיקון שלימת הגוף והוא נגד יסוד השפר כי עפר אתה וקשור ליסיבת הא"ק מוקף בקדושת המרץ תמיד והשולך ד"ת עליה זוכה לעוה"ב ומוחלין לו עוונותיו כמ"ש העם היושב בחשך עון וכמ"ש **ומדבר בלשון הקודש.** תיקון שלימות הרוח שממנו יסוד הדיבור ולשון הקדש פנימיות קדושה יש בו: **פירותיו בטהרה.** נגד נפש הבהמית: ק"ש **בבקר ובערב.** נגד תיקון הנשמה שהיא מחמון לחורייתא ומחז"ל כל הקורא ק"ש בעתה וגו' והגית בו וגו' וגם דק"ש מוסר ומייחד נשמתו ומתקנה בקבלת עמ"ש. ונתקנו כל ד' חלקי המדם גוף ונר"ן נגד לנה"ש ומתר"ע: **יהא מבושר שבן עולם הבא הוא.** על ידי תיקון שלמותו הוא בן עולם הבא:

הדרן עלך פרק שלישי

הלכה א התרומה מה היו עושין בה. ספיחין. העולין מאליהן ממה שנשרו בקציר ונתנו שכר לשומר שיעמוד רגלי בהמות משם שנרכיס לעומר וכ' הלחם שאינו נאין אלא מהשדה ומן המדם שעומר וכן הלחם ושתי לחם הפנים. ואף שקנה חומס מן ההפקר כשממרן חנם שכר דקרבן יחיד משמנה לקרבן לבור: **אף אתה אומר** וכו'. כלומר מי אמה מודה שאינו נאין אלא משל לבור ואם שמרן חנם וזכה נהם נמלא שאינו נאין אלא משל לבור ולשיטתם הסיבו דקאמרי מרגליות אחור לגרף משקלים שמא חיזל המרגליות ונמלא הקדש מפסיד ואין אחר אלא שלהן של זהב שהוא אחור כפף ול"ל שהביאו לבבוד שהיו הדרכונות של זהב כדוכים נהם לעמירה מדרכם הרחוקה:

הדרן עלך פרק שלישי

הלכה א התרומה מה היו עושין בה. ספיחין. העולין מאליהן ממה שנשרו בקציר ונתנו שכר לשומר שיעמוד רגלי בהמות משם שנרכיס לעומר וכ' הלחם שאינו נאין אלא מהשדה ומן המדם ומן האדם שעומר וכן הלחם ושתי לחם הפנים. ואף שקנה חומס מן ההפקר כשממרן חנם שכר דקרבן יחיד משמנה לקרבן לבור: **אף אתה אומר** וכו'. כלומר מי אמה מודה שאינו נאין אלא משל לבור ואם שמרן חנם וזכה נהם נמלא שאינו נאין אלא משל לבור ולשיטתם הסיבו דקאמרי וכאה"ג דשמרן חנם זכה נהם נמלא שאינו נאין אלא משל לבור דם"ל לאין קרבן יחיד משמנה לבל לבור ולשיטתם הסיבוהו:

מסורת הש"ס

ו) תוספתא פרק ב: ז) קדושין נד ע"ב: ח) סוטה מט ע"ב כ ירושלמי שבת פרק ו הל"ג: ט) ב"מ קיח ע"ב מנחות פ"ד ע"ב:

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פרק ג משקלים הל"ח: כו ב מיי' שם הל"ו: כז ג מיי' פרק ט"ו מטומאת מוכלין הלכה י"ב: א ד מיי' פרק ד משקלים הל"ח: ב ה מיי' שם הל"ה: ג ו מיי' שם הל"ו:

נוסחת הבבלי

(א) של זהב דרכמוני זהב: (ב) נוטל מן הראשונה כו' חוזר כו' חוזר ותורם כו': (ג) ר"מ אומר יחזור לשיריים כו': (ד) לידי אליהו ז"ל דכתיב אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא:

הגהות הגר"א

[א] ל"ל נחת רוח וכו':

גליון הש"ם

[ו] ע' ק"ע ועיין תוס' קדושין נד ע"ב ד"ה מועלין: [ז] עי' ס"ק וע' בנמב"ס פ"ו ממעילה הל"ג ועי' בשעה"מ פ"ב מהלכות משקלים ופ"ע: [ח] עי' ירושלמי שבת מ"ם שם על הגליון:

תורה אור השלם

א) וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְּרִיב אֶת הַשָּׂעִיר הֶחָי:
[ויקרא טז, כ]

ב) וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה:
[ויקרא יב, ח]

ג) וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
[ויקרא טז, יט]

ד) כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים:
[ישעיה נז, טו]

ה) עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת יְיָ עשֶׁר וְכָבוֹד וְחַיִּים:
[משלי כב, ד]

ו) וְחֶסֶד יְיָ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים:
[תהלים קג, יז]

ז) אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם:
[תהלים פט, כ]

ח) וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְיָ דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם יְיָ:
[יחזקאל לז, יד]

ט) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:
[מלאכי ג, כג]

וְאת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שהיו מביאים מן החיטים בחג השבועות, וְאת לֶחֶם הַפָּנִים - שתים עשרה החלות שהיו נותנים על השולחן בכל שבת, ובכלל שתי הלחם ולחם הפנים אף שכר האומנים העושים במלאכה[מב], וְכן היו מביאים מהם את כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּיבּוּר וכגון כבשי העצרת הבאים עם הלחם[מג], וקטורת[מד] ומלח ועצים[מה].

ספיחי שביעית הם התבואה הגדלה מאליה ממה שנשר בקציר של השנה הששית[מו]. מכיון ששנת השמיטה אסורה בעבודת קרקע, היו משתמשים בספיחי השעורה לצורך העומר ובספיחי החיטה לצורך שתי הלחם[מז]. ומכיון שכל השדות הם הפקר, היו בית דין מעמידים שומרים במקום מסוים בארץ יהודה[מח] על הספיחים הגדלים שם[מט], כדי שיודיעו להעוברים ושבים שספיחים אלו מיועדים לצרכי המקדש ולא יבואו ליקח מהם, וגם בכדי שיסלקו בהמה חיה ועוף שלא יאכלו מהספיחים[נ].

אומרת המשנה, שׁוֹמְרֵי סְפִיחִין בַּשְּׁבִיעִית היו נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, כיון שצורך הקרבן הרי הוא כקרבן[נא] והרי זה כאילו קנו את התבואה במעות אלו ששילמו לשומרים[נב].

המשנה מביאה מחלוקת האם יכלו השומרים של הספיחים לשמור בחינם:

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף הָרוֹצֶה מִתְנַדֵּב שׁוֹמֵר חִנָּם - אם התנדב השומר לשמור על הספיחים בחינם ונמצא שכל הספיחים שלו הם שהרי היו הפקר והוא קנה אותם בשמירתו[נג], יכול השומר למוסרם יפה יפה לצורך הציבור ויהא מותר להקריבם[נד]. חכמים חולקים וסוברים שיש לחשוש שמא השומר לא ימסור לציבור בנתינה גמורה ונמצא שהם אינם כשרים לקרבן ציבור[נה], ולכן אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי יוסי, הרי אַף אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאֵין העומר ושתי הלחם בָּאִין אֶלָּא ולשתי הלחם.

נ. **תוספות** (ינמוס קכג. ד"ה שלא). והכריחו כדעתם שלא היתה זו שמירה ממש דאם לא כן היו נאסרים הספיחין משום משומר, אולם ראה בפרישת הרא"ש שממשמעות דבריו נראה שהשמירה היתה כפשוטו, שכתב 'שלא ילקטום עניים בשביעית'.

נא. **פרישת** הרא"ש ופירוש ר' משולם.

נב. **מאירי**.

נג. **בפרישת** הרא"ש ביאר שהבטה בהפקר קונה.

נד. **מאירי** (ד"ה שומרי).

נה. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

מב. **מאירי** (שם).

מג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש, וברש"ס הוסיף שבפר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז איכא פלוגתא אם באים הם מן התרומה.

מד. **פרישת** הרא"ש.

מה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. ובתפארת ישראל הוסיף שתנא דמתניתין שייר טובא כגון בגדי כהונה.

מו. **רש"ם**.

מז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

מח. **ריבב"ן**.

מט. **בתפארת** ישראל כתב, שהיה קצת נס בדבר שיהיה במקום אחד די ספיחין לעומר

י. [א] התרומה פרק רביעי שקלים

מִשֶּׁל צִבּוּר, וכאן עלינו לחשוש שמא השומר לא ימסור את הספיחים לציבור כהוגן ולכן משלמים לשומרים עבור עבודתם כדי שלא יזכו בספיחים[א].

★

גמרא

שנינו במסכת תענית (כו.) 'זמן עצי כהנים והעם תשעה'[ב]. והיינו, שבתשעה זמנים מסוימים בשנה, המפורטים שם במשנה, היו כמה משפחות כהונה ועמם מן העם הישראלים מתנדבים להביא עצים לבית המקדש והיו מקריבים קרבן באותו היום שהביאו את העצים. ודין הוא שאפילו אם היו הרבה עצים למערכה היו אלו קודמים ומביאים את העצים[ג]. ומשמעות דברי המשנה שנדבתם זו היתה נוהגת כל זמן שבית המקדש היה קיים.

הגמרא מבארת מפני מה היו צריכים את תרומת המשפחות האלו: מבררת הגמרא, **מָה רָאָה זְמַן עֲצֵי כֹּהֲנִים וְהָעָם לְהִימָּנוֹת** - לשם מה היו צריכים להגיע לנדבת אותם הכהנים והעם, הלא העצים נקנים משל ציבור[ד]. מבארת הגמרא, **אֶלָּא**, תיקנו כן משום מעשה שהיה, **בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה** של בבל, שנה אחת אחרי בנין בית המקדש השני[ה], **וְלֹא מָצְאוּ עֵצִים בַּלִּשְׁכָּה** - בלשכת העצים כדי להבעיר בהם את המערכה ולהקריב את הקרבנות, **וְעָמְדוּ אֵלּוּ** - ובאו אותם משפחות הכהנים והעם **וְנִתְנַדְּבוּ עֵצִים מִשֶּׁל עַצְמָן, וּמָסְרוּם לַצִּבּוּר** יפה יפה בנתינה גמורה, **וְקָרְבוּ מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר**, ובשכר **זֹאת הִתְנוּ עִמָּהֶן נְבִיאֵיהֶם שֶׁבֵּיניֵהֶן** - שבאותו הדור, והם, חגי זכריה ומלאכי[ו], **שֶׁאִם יִפָּלוּ** אם יש **לִלְשָׁכָּה מְלֵיאָה עֵצִים** משל ציבור ואין צריכים לנדבת היחידים, **וְעָמְדוּ אֵלּוּ** המשפחות באחד מאותם תשעה הזמנים **וְנִתְנַדְּבוּ עֵצִים מִשֶּׁל עַצְמָן**, דין הוא **שֶׁלֹּא יֵהֵא קָרְבָּן מִתְקָרֵב** - שלא יקריבו את הקרבנות בעצי הלשכה[ח] **אֶלָּא** ישתמשו בעצים **מִשֶּׁלָּהֶן תְּחִלָּה** כל זמן שישנם, וכשיגמרו את עציהם יקחו את עצי הלשכה[ט].

הגמרא מבררת לגבי מה שאמרנו שכל זמן שבית המקדש קיים היו מקבלים מאותם המשפחות את נדבת העצים, האם זה שנוי במחלוקת או שהוא לדברי הכל:

אָמַר רַבִּי אַחָא, דין זה שמקבלים מהם עצים **דְּרַבִּי יוֹסָה הִיא** - כדברי רבי יוסי במשנתינו הם, **דְּרַבִּי יוֹסָה אוֹמֵר אַף הָרוֹצֶה מִתְנַדֵּב שׁוֹמֵר חִנָּם** - שמותרים השומרים לשמור את הספיחים בחינם, שהוא סובר שמקבלים את נדבת היחיד עבור קרבנות הציבור כיון שאנו סומכים על הנותן שימסרנו לציבור בלב שלם, ואף כאן הרי דין העצים שהם צריכים לבוא משל ציבור', ומכל מקום מקבלים משל יחיד כיון שאנו סומכים שימסרנו לציבור יפה, אבל לרבנן במשנתינו החולקים על רבי יוסי לענין הספיחים וסוברים שאין סומכים על היחיד שימסור את שלו לציבור יפה הרי שאף לגבי העצים אין היחידים יכולים לנדב עצים משלהם. ואף שבאותם הימים שעלו ישראל מן הגולה קבלו עצים גם מן היחידים, שאני התם שהיה שעת הדחק[יא]. ולדעת רבנן לא היו הכהנים והעם מתנדבים עצים בתשעה זמנים הללו אלא היו רק עושים יום טוב כזכר למצוותם[יב].

רבי יוסי חולק:

רַבִּי יוֹסֵי בר זבידא[יג] אמר **בְּשֵׁם רַבִּי אִילָא**, שלא כדברי רבי אחא שנדבת העצים על ידי היחידים שנויה במחלוקת אלא **דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא** ואף רבנן מודים לכך, **מַה פְּלִיגִין** - שכל מחלוקתם של רבנן ורבי יוסי הוא דווקא כשבאים להקריב **בְּשֶׁל** יחיד את **גּוּפוֹ שֶׁל קָרְבָּן** כגון עומר ושתי הלחם שבאים להקריבם בספיחים שהם של השומר[יד], שבזה נחלקו האם יש לחשוש שמא לא ימסרנו היחיד לציבור יפה, **אֲבָל בְּמַכְשִׁירֵי קָרְבָּן**, כגון עצים שהם רק מכשירים לצורך הקרבנות לא החמירו כל כך[טו], ובזה **כָּל עַמָּא מוֹדֵיי** - אף רבנן מודים **שֶׁהוּא מִשְׁתַּנֶּה קָרְבַּן יָחִיד לְקָרְבַּן צִבּוּר** - שאנו סומכים על היחיד שימסרנו לציבור יפה[טז].

מביאה הגמרא דין נוסף שגם בו נחלקו רבי יוסי ורבי אחא אם הוא שנוי במחלוקת:

תָּנֵי - שנינו בברייתא, **אִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה כְּתוֹנֶת** של בגדי כהונה **לִבְנָהּ** המשרת בבית המקדש, **כְּשֵׁירָה** הכתונת ומותרים ללבשה בשעת עבודה, **וּבִלְבַד שֶׁתְּמַסְרֶנָּה לַצִּבּוּר** יפה, כיון שעל בגדי הכהונה להיות באים משל ציבור והם נקנים מתרומת הלשכה[יז]. ואף כאן נחלקו כיוצא בזה אם דין זה שנוי במחלוקת או שהוא לדברי הכל. **אָמַר רַבִּי אַחָא**, דין זה שמקבלים מהאשה את הכתונת כדעתו **דְּרַבִּי יוֹסֵי** במשנתינו **הִיא, דְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אַף הָרוֹצֶה מִתְנַדֵּב שׁוֹמֵר חִנָּם**, ודעתו שאנו סומכים על היחיד שימסרנו לציבור יפה, ואף כאן אנו סומכים על האשה שתמסור את הכתונת לציבור יפה, אבל לרבנן במשנתינו החולקים על רבי יוסי וסוברים שאין סומכים על היחיד שימסרנו לציבור יפה אף כאן לא תהא הכתונת כשירה שהרי עליה להיות משל ציבור.

רַבִּי יוֹסֵי בר זבידא **בְּשֵׁם רַבִּי אִילָא** אמר, שלא כדברי רבי אחא שנדבת הכתונת לציבור שנויה במחלוקת, אלא **דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא**, ואף רבנן מודים בזה, כיון **שֶׁמַּה** - מחלוקתם של רבנן ורבי יוסי היא דווקא כשבאים להקריב **בְּשֶׁל** יחיד את **גּוּפוֹ שֶׁל קָרְבָּן, אֲבָל בְּמַכְשִׁירֵי קָרְבָּן** כגון בגדי כהונה[יח] **כָּל עַמָּא מוֹדֵיי** - אף רבנן מודים **שֶׁהוּא מִשְׁתַּנֶּה קָרְבַּן יָחִיד לְקָרְבַּן צִבּוּר** - שיכול היחיד למוסרו יפה לציבור, ונמצאת הכתונת כשירה לדברי הכל.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא כרבי אחא ושלא כרבי יוסי:

מַתְנִיתָא - הברייתא להלן **פְּלִיגִי** - חולקת **עַל רַבִּי יוֹסֵי** בר זבידא. שכך שנינו שם, **אוֹתָן** תשעת **הַיָּמִים** שהיו הכהנים והעם נוהגים בו יום טוב, היו **נוֹהֲגִין** בו יום טוב בין **בְּשָׁעַת קָרְבָּן** - בזמן שבית המקדש היה קיים **וּבֵין שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת קָרְבָּן** - בזמן שאין בית המקדש קיים. ואילו **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵינָן נוֹהֲגִין** יום טוב **אֶלָּא בְּשָׁעַת קָרְבָּן** - בזמן שבית המקדש קיים **בִּלְבָד**. ובשלמא לפי רבי אחא הסובר שנחלקו רבנן ורבי יוסי אם יכולים היחידים להביא עצים, מובן מחלוקתם כאן כיון שהם הולכים לשיטתם, שרבי יוסי הסובר שיום טוב שלהם הוא משום נדבת העצים נמצא שבזמן שאין בית המקדש קיים אין כל סיבה לנהוג את היום טוב שהרי כבר אינם מתנדבים עצים, ואילו רבנן הסוברים שאף בזמן שבית המקדש היה קיים לא היו מתנדבים עצים, והיום טוב שהיו נוהגים הוא רק לזכר מצוותם שעשו בימים שעלו ישראל מן הגולה, נמצא שיום טוב זה יכול לנהוג

א. **גירסא** שונה במקצת הביא הרש"ס 'אמרו לו, אם אתה אומר כן אינן באין משל ציבור - אם נשמע לך לא יביאו עומר ושתי הלחם משל ציבור דשמא לא ימסרום יפה יפה', וכן הוא בפירוש תלמיד רשבר"ש.

ב. **בהגהות** הגר"א הוסיף זאת בגירסת הגמרא, וראה ברש"ס שאף הוא כך גרס והביא כן בשם ספר ישן.

ג. **רש"י** (תענית כו. ד"ה זמן וד"ה מצעה).

ד. **רש"ם**. וראה בקרבן העדה ותקלין חדתין שהסבירו שהשאלה היא לשם מה היו צריכים את אלו הזמנים המיוחדים בעוד שכל אחד ואחד יכול לנדב עצים.

ה. **חסדי** דוד (על תוספתא תענית פ"ג ה"ה).

ו. **ראה** בפשר דבר בסוף ספר עקבי אהרן.

ז. **קרבן** העדה.

ח. **פירוש** ר' משולם.

ט. **פירוש** ר' משולם.

י. **ראה** בפירוש תלמיד רשבר"ש שהביא הילפותא לזה, ע"ש היטב.

יא. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.

יב. **רש"ם**.

יג. **רש"ם**.

יד. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.

טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

טז. **פירוש** ר' משולם.

יז. **בגירסת** הרש"ס 'ועובד בה עבודת יחיד', וראה בפשר דבר שבסוף ספר עקבי אהרן.

יח. **רש"ם**.

קרבן יחיד מינו משמנה לשל צבור: **גמ'** מה ראו וכו'. למתני' דפ"ד דתענית קאי דתנן התם זמן עני הכהנים והעם משעה וקמיפ ליה מה ראו להימנות הא אפי' כל יחיד יכול לנדב עגיל כדתנן לקמן פ"ו: **אלא בשעה** וכו'. וקמ"ל שהעגיל שלהן קודמין לכל שאר עגיל שבלשכה: **הגביאים שביניהן**. שהיו בחותו הדור כגון חגי זכריה ומלאכי ועזרא ונחמיה: **אלא משלהן**. מעגיל שהתנדבו הן: דר"י היא. הא דאמרינן שעגיל לקרבנות צבור נחיס בשל יחיד אחית כר' יוסי דאמרי': דברי הכל היא. ואפילו כרבנן דע"כ לא פליגי רבנן ור"י אלא בגופו של קרבן: **אבל במכשירי קרבן**. כגון עגיל לקרבנות הכל מודיס דמשמנה מיחיד לצבור: **צריכה למסור לצבור**. מיהו אס מסרה מותר לעבוד בו: **במכשירי קרבן**. ה"ג **מתני' מפייצא לר' יוסי**. וה"פ מהך ברייתא דמגילת תענית מוכח כדאמר ר' יוסי בשם ר' אלעזר דר"ה היא: **בשעת הקרבן**. בזמן שבהמ"ק קייס: ר"א **אין נוהגין אלא בשעת הקרבן**. ס"מ דרבנן דפליגי עליה דר"י סוברים לנוהג אפי' אלא בשעת הקרבן ופשיטא שמודים שהיו זמנים להבאת העגיל וכמתניתין דתענית: והיינו **מתענין ולא משלימין**. מפני שיו"ט שלהן היה שבני מנחה בן בזימין הקריבו עגיל בשעה אחד כדתנן בתענית פ"ד וזה היה ולמי אחר החורבן דבזמן הבית אין לוס בני אחד ואפ"ד אלא אלו אלא לצורך קרבנות יחיד ודינו כקרבן יחיד למה יהיה להן יו"ט אף אלא בשעת קרבן בשלמא בשעת קרבן ניחא לאף יחיד שמביא קרבן הוה ליה כיו"ט דאמרינן בריש פרק מקוס שנהגו אלא לאחר החורבן מ"ט אלא ולמי לאף לקרבנות צבור התנדבו אלו ונשאר היו"ט לדורו' ומסתמא לא פליגי רבנן דמתני' עליה דרא"ש דקי"ל מעשה רב: **מתני'**. לתנן שומרי ספיחים בשביעית וכו' ס"מ דאין העומר וכו' אלא מן התורה. ומתני' מיירי בשאר שנים דלא חיישינן שמא יזרעו בשביעית ומשמע לא פליגי רבנן דמתני' עליה דרא"ש דקי"ל מעשה רב: **מתני'**. לתנן שומרי ספיחים בשביעית וכו' ס"מ דאין העומר ושתי הלחם נוהגין בשביעית וכו' אלא מן התורה. ומתני' מיירי בשאר שנים דלא חיישינן שמא יזרעו בשביעית ומשמע לא פליגי רבנן דמתני' עליה דרא"ש דקי"ל מעשה רב: **מתני'**. לתנן שומרי ספיחים בשביעית וכו' ס"מ דאין העומר

גם כשאין בית המקדש קיים. אולם לפי רבי יוסי בר זבידא בשם רבי אילא הסובר שאף רבנן מודים שהיחידים מתנדבים עצים ונמצא שהיום טוב שלהם הוא מחמת נדבתם, אם כן היה ראוי שבזמן שאין בית המקדש קיים יתבטל היום טוב כיון שאינם מתנדבים עצים, ואם רבנן אומרים שהיום טוב נוהג גם שלא בשעת קרבן מוכח איפוא כדברי רבי אחא[יט].

ראיה נוספת:

וְעוֹד ראיה מביאה הגמרא שהיו נוהגים את היום טוב גם בזמן שאין בית המקדש קיים, והרי זה כדעת רבנן שאין היחידים מתנדבים עצים והיום טוב הוא רק לזכר מה שתרמו כשעלו מן הגולה, **מִן הָדָא** - ממה ששנינו בברייתא לקמן. **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּי רַבִּי צָדוֹק, אָנוּ הָיִינוּ מִמשפחת בְּנֵי סְנָאָה בֶּן בִּנְיָמִין,** שזמן היום טוב שלהם הוא בעשרה באב[כ], **וְחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְדָחִינוּ אוֹתוֹ** - את הצום **לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהָיִינוּ מִתְעַנִּין** בתחילת היום **וְלֹא מַשְׁלִימִין** את הצום כיון שיום טוב שלנו הוא. ומזה שהתענו בתשעה באב הרי שהמעשה היה לאחר החורבן ומוכח שהיו נוהגים בו יום טוב גם כשאין בית המקדש קיים[כא].

★

שנינו במשנה, 'הָעוֹמֶר, **וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר,** שומרי ספיחין בשביעית, נוטלין שכרם מתרומת הלשכה'. בהקשר לכך מביאה הגמרא משניות המבררות מאיזה תבואה אפשר להביא את העומר ושתי הלחם:

אומרת הגמרא, **תַּמָּן תְּנִינָן** - שנינו במשנה במסכת מנחות (פג:), **כָּל** התבואה בשביל **קָרְבְּנוֹת** המנחות[כב] של **הַיָּחִיד** ושל **הַצִּבּוּר, בָּאִין** - אפשר להביאן **בֵּין מִן הָאָרֶץ וּבֵין מִן חוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין מִן הֶחָדָשׁ** - מתבואת שנה זו **וּבֵין מִן הַיָּשָׁן** - מתבואת השנים הקודמות, **חוּץ מִן הָעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ,** שבעומר נאמר (ויקרא כג י) 'וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן', ובשתי הלחם נאמר (שם כג טז) 'וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'', **וְאֵין** באין אלא **מִן הָאָרֶץ,** שבעומר כתיב (שם כג י) 'כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן', ובשתי הלחם כתיב (שם כג יז) 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם'[כג].

הגמרא מבארת כדעת מי נשנה דין זה שאין מביאים את העומר אלא מארץ ישראל:

אמר **רַב חוּנָה בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה,** דין זה שאין מביאים את העומר אלא מתבואת ארץ ישראל בשיטתו **דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵין הָעוֹמֶר בָּא מִן** ארץ **הַפּוּרְיָא** ואפילו שנכבשה על ידי דוד המלך ובהלכותיה היא דומה במקצת לארץ ישראל, מכל מקום אין דינה כארץ ישראל כיון שכיבושה היה כיבוש יחיד ואין בו דין כיבוש[כד], וכל שכן שאין מביאים מחוצה לארץ[כה].

משנה נוספת שמבואר בה שאין מביאים עומר רק מארץ ישראל:

תַּמָּן תְּנִינָן - שנינו בפרק ראשון במסכת כלים (מ"ו), **עֶשֶׂר** דרגות של **קְדוּשׁוֹת** מצויים **הֵן** במקומות שונים, וכמו שמפרש והולך. **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**[כו] **מְקוּדֶּשֶׁת מִכָּל הָאֲרָצוֹת, וּמַה הִיא קְדוּשָּׁתָהּ** המיוחדת, **שֶׁמְּבִיאִין** רק **מִמֶּנָּה** את **הָעוֹמֶר** ואת **הַבִּיכּוּרִים** שנאמר (דברים כו ג) 'וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ' ואת **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם,**

מַה שֶּׁאֵין מְבִיאִין כֵּן מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שסוריה וכל שכן שאר הארצות פסולים לכך.

ואף על כך אמר **רַבִּי חִיָּיא בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה,** שדברי המשנה בשיטתו **דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר אֵין הָעוֹמֶר בָּא מִן הַפּוּרְיָא** וכל שכן שאין מביאים משאר הארצות, וזוהי קדושתה המיוחדת של ארץ ישראל.

הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבי ישמעאל בעומר, ומבארת ששני הדינים מאותו טעם הם:

תַּמָּן תְּנִינָן - שנינו בפרק ראשון במסכת שביעית (מ"ד) על מה שנאמר (שמות לד כא) 'שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת'. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר,** בא הכתוב ללמדנו בכך שהביא את שתי מלאכות אלו, שמותר לקצור את העומר בשבת, שאנו דורשים **מָה חָרִישׁ רְשׁוּת** שהרי לא מצאנו חרישה שהיא למצוה[כז], והתורה אוסרתה בשבת, **אַף קָצִיר** שהתורה אוסרת הוא דווקא בשל **רְשׁוּת** ולא בשל מצוה, ולכן **יָצָא** - מתמעט מהאיסור **קְצִיר הָעוֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה**[כח] וקצירתו מותרת בשבת. ובמסכת מנחות (עג.) מבואר שמכך שהתרנו את קצירת העומר בשבת מוכח שאם נקצר העומר שלא כמצוותו הרי הוא פסול, שאם לא כן היה לנו להקדים ולקצור את העומר כבר בערב שבת קודם זמנו אף שהוא שלא כמצוותו [שכן נאמר בעומר (ויקרא כג טו) 'תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה'] ולא היה לנו להתיר חילול שבת, ומכאן ראיה שמקפידים שהקצירה תהיה כמצוותה ולכן אי אפשר להקדים הקצירה קודם זמנה.

אומרת על זה הגמרא **שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּדַעְתֵּיהּ** - הולך לשיטתו שעל קצירת העומר להיות כמצוותה על כל פרטיה המפורשים בתורה, **דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר אֵין הָעוֹמֶר בָּא מִן הַפּוּרְיָא,** שהוא מדייק את מה שאמרה תורה (שם כג יז) 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם' שהמצוה היא להביא מארץ ישראל, הרי הוא בזה **כְּדַעְתֵּיהּ** - לשיטתו **דְּאָמַר יָצָא קְצִיר הָעוֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה** - שמתירים קצירת העומר בשבת, שגם בזה הוא מדייק את מה שאמרה התורה 'תמימות תהיינה' ולכן אי אפשר להקדים את הקצירה קודם שבת[כט].

הגמרא מבארת מי הוא התנא של משנתינו:

חוזרת הגמרא לדברי משנתינו, ומבארת **מַאן תַּנָּא** - מי הוא התנא במשנתינו הסובר **'שׁוֹמְרֵי סְפִיחִית בַּשְּׁבִיעִית נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה',** רַבִּי **יִשְׁמָעֵאל הִיא,** שדעתו היא שאין מביאים את העומר מסוריא ולכן היו צריכים להעמיד שומרים על הספיחים כדי שבהם יוכלו לקיים את המצוה להביא מהתבואה שבארץ ישראל.

רבי יוסה חולק:

אָמַר רַבִּי יוֹסָה, משנתינו אינה דווקא כרבי ישמעאל אלא **דִּבְרֵי הַכֹּל הֵיא** - גם רבנן סוברים שהיו מעמידים שומרים על הספיחים, משום שעל אף שהתירו להביא את העומר מסוריה הרי יתכן שפעמים **לֹא מָצְאוּ בְּסוּרְיָא** את התבואה הראויה, ובאופן כזה **מְבִיאִין אוֹתָן מִסְּפִיחִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** ולכן היו מעמידים שומרים על הספיחים למקרה שלא יוכלו להביא מסוריא[לא].

★

הגמרא דנה האם מותר לזרוע בשמיטה לצורך העומר:

מסתפקת הגמרא, **הֶהֵן עוֹמֶר** - עומר זה בשנת השמיטה, באופן שאין

יט. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
כ. **בבלי** תענית (כו.).
כא. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
כב. **רש"י** (מנחות פג: ד"ה כל). וראה ברש"ס שכתב 'מנחות של יחיד ונסכי ציבור'.
כג. **רש"ם.**
כד. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
כה. **רש"ם.**
כו. **עיין** במפרשי המשנה שם בנידון האם ארץ ישראל היא במנין העשרה קדושות.
כז. **ואפילו** חרישה לצורך עומר ושתי הלחם אין בה מצוה, שהרי אם מצא חרוש אינו חורש. רש"י (ר"ה ט. ד"ה ר' ישמעאל).
כח. **שאפילו** אם מצא קצור יש מצוה לקצור דכתיב 'וקצרתם'. רש"י (שם ד"ה יצא).
כט. **רש"ם.**
ל. **פירוש** ר' משולם.
לא. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. הרש"ס מהפך את הגירסא וכך גרס 'ר' יוסי אמר כדברי הכל היא דתניא לא מצאו ספיחין בארץ ישראל מביאין מסוריא, לא מצאו מביאים מחוצה לארץ, לא מצאו בחוצה לארץ זורעין אותו בתחילה'. ונמצא שהשומרים הופקדו כדי לצאת לכתחילה בגידולי ארץ ישראל אולם אם לא מצאו כשר גם מה שבסוריא ובחוצה לארץ.

קרבן יחיד מינו משמנה לשל צבור: **גמ'** מה ראו וכו'. למתני' דפ"ד דתענית קאי דתנן התם זמן עני הכהנים והעם משעה וקמיע ליה מה רמו להימנות הא אפי' כל יחיד יכול לנדב עגיל כדתנן לקמן פ"ו: **אלא בשעה** וכו'. וקמ"ל שהעגיל שלהן קודמין לכל שאר עגיל שבלשכה: **הגביאים שביניהן**. שהיו בחותו הדור כגון חגי זכריה ומלאכי ועזרא ונחמיה: **אלא משלהן**. מעגיל שהתנדבו הן: דר"י היא. הא לאמרינן שעגיל לקרבנות לצבור בחיי אחר מחיל כר' יוסי דתמני': דברי הכל היא. ואפילו כרבנן דע"כ לא פליגי רבנן ור"י אלא בגופו של קרבן: **אבל במכשירי קרבן**. כגון עגיל לקרבנות הכל מודים דמשמנה מיחיד לצבור: **כתונת לבנה**. הכהן לשרת בו בקדש: **צריכה למסור לצבור**. מיהו אם מסרה מותר לעבוד בו: **במכשירי קרבן**. ה"ג **מתני' מפיישא לר' יוסי**.

ריבב"ן

מיבעל לאר ליה ומי קאמינא [אלא] מיבעל ליחי מאל מאתחד בעינא כרמל וליכא שכבר יבם וליחי כרמל מאל מאתחק בעינן כרמל בשעת הקרבה וליכא דר' יוחנן לאמר [כרמל] תקריב ור' אלעזר לאמר רחמית קלילך ולא סוף קלילך בשעת הבאתה תהא תחלת קלילה שלאותה תבואה שבאתה ולא סוף קלילך [ואם מייתי] מדאתחק הויא לה שעת הבאתה סוף קלילך כך פירש רבינו שלמה: ר' יוסי אמר אף הרוצה **מתנדב ושומר חנם אמרו לו אם אתה אומר כן אינו** באין משל צבור. בפ' הבית והעליה (דף קיח) מפרש טעמייהו ומסיק דכ"ע הבעה בהפקר לא קני פי' מה שאדם אומר ברחייה בעלמא בלא זכייה אחרת אי חזקה לא קני והכא בחושבין לבעלי זרועות קמפלגי ת"ק סבר תקינו רבנן ד' זוזי למיתב להו מלשכה כי היכי בלא ליתו בעלי זרועות ולשקלו מינייהו ור' יוסי סבר לא חיישינן לבעלי זרועות ומאי אתה אומר הכי קאמרי ליה מדבריך שאתה אומר מתנדב ושומר חנם לדבריהו דחיישי' לבעלי זרועות אין תמידין ומוספין בחין משל צבור דאחר גס כן יכול לידור תמידין ומוספין ח"ג אותן ד' זוזי שהיו נותנין לשומרין אלו קונין תמידין ומנחת שהן של שומרים:

תקלין חדתין

גמ' ה"ג תמן תנינן. בתענית (כ"ו ע"ב): תשעה. בחלו הנו' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עגיל והיו מקריבים קרבן אותו היום ואפילו היו עגיל הרבה למערכה היו אלו מתנדבים ומקריבין בחלו ט' זמנים: **מה ראו**. למה הוצרכו ליתנות אלו זמנים מיוחדים לכל יחיד יכול להביא נדבה עגיל כדלקמן פ"ו: **עמדו אלו בו'**. ולהכי הוצרכו ליתנות משום דהיה תקנה לעניד להו הני נגיחים כי היכי דלא ליחמינהו מאחריהו: **ומפרום לצבור**. שיהא של צבור וחהו לאמר והקריבו מהן קרבנות לצבור: **מלאה עצים**. של צבור: **משל עצמן**. שיהא קרבן נדבתם כדתנן לקמן פ"ו האומר הרי עלי עגיל כו': **משלהן תחלה**. מעגיל שהתנדבו ובבגלי שם שמיך לה בקרא דנחמיה שנאמר והגורלות הפלנו על קרבן העגיל הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה: **דר"י היא**. הא לאמר שעגיל ליחיד קרבים לשל צבור הואיל ומסרי לצבור כדקאמר ומסרום לצבור למיל לרבנן לא מהני גבי שומר חנם אף שמוסר לצבור: **במכשירי קרבן**. כגון עגיל לקרבנות: **תני האשה בו'**. בתוספתא פ"ק דיומא: ה"ג **כשרה ובלבד שתמסרנה בו'**. ובגמרא דיומא (ל"ה ב') פריך פשיטא ומאי מ"ד ניחוש שמא לא ימסרנה יפה קמ"ל: ה"ג **מתניתא פליגא על רבי אחא**: **אותן הימים**. גרייתא שנויה בתגילת תענית והובאה בתענית (י"ב) ובעירובין (מ"ח): **נוהגין בשעת קרבן**. יו"ט דקרבן עגיל: **מבני סנאה**. הכי גרסי לה התוספתא שם: **בן בנימין**. משבט זה: **והתענינו ולא כו'**. ובבבלי שם מפיים מפני יו"ט שלנו היה. והשם רבנן הוא דאמרי לה דפליגי אר' יוסי ורחב"ל בשעת רבנן קאמר לה דס"ל אף שלא בזמן קרבן להא מיהו היה לאחר החורבן מדהזכיר לוט ט"ב ולרבי אחא הא לא היה לרבנן קרבן יחיד דעגיל לחיהו לא מחלק בין מכשירין לגופו של קרבן. ובגרייתא מוכח דהיה קרבן עגיל ליחידים כדקאמר רחב"ל אלו היינו כו' החזיקו חומו יום טוב דקרבן עגיל ליחידים שלהם ליו"ט: **תמן תנינן**. מנחות פ"ג ג': **מסוריא**. להיא מקלא ח"י כ"ם מכל מו"ל ממש: **תמן תנינן**. פ"ק דכלים: ה"ג **דתנן ר"י אומר מה חריש בו'**. והוא בפ"ק דמ"ק (ג' ב' ד' ח' ובמנחות ע"ב ח' פ"ג ג' ור"ה ט' ח') דמ"ק דריש ליה מהם אלו עגיל לשבת מנהו לשביעית ולאסור הקלילה במועלי שביעית ור"י מתיר הקלילה במועלי שביעית ודרים לקרא לשבת וע"כ ס"ל לאסור להביא מסוריא לאי מותר להביא מסוריא למה התיר לקנות בשביעית: ר"י היא. דס"ל אין העומר בא מסוריא ולכן הוצרכו לשמור הספיחים: **לא מצאו מסוריא כו'**. וגם לרבנן צריכים לשמור הספיחין שבא"י שמא לא ימצאו בסוריא ויצטרכו לספיחין

19/06/2018

ג"י: מהו לזרוע בתחלה. כשאין ספיחין אם מותר לזרוע בשביעית בא"י להא קלילה הותרה בשביעית לצורך העומר: בקומץ על השיריים כו'. דקומץ שאין מתיר שיריו לאכילה אינו קומץ והכא נמי יהיו השיריים מסורין בשירות בשביעית: **כחמשה דברים כו'**. לתנן בפסחים (ע"ו ב') ועומר וב' הלחם מיאפאן שם והשם ואלי אין שיריו נאכלין ואפי' הכי הוי עומר כשר ה"נ הכא ושפיר מיבעיא להו: **כיצד הוא עושה**. לתמני' מהדר לפרושי כילד פורעין לשומרי ספיחין דמלאכה ג"ע להוליא הקדש לחולין להדיא: ומחללין עליו. כלומר על העומר שמרובה ועשו המעות מולין ומקלקין חותן לשולחני: **וטבות כן**. וכי טוב הוא לחלל מעות הלשכה על העומר להא מן העומר ילך הרבה לחיזוק נקיומו מפסולת שבו ולשיריס: הן הן דמיו בו'. מה שיאמר ממנו לעומר הן דמיו שנתן הגזבר משעה ראשונה: **בפתחי אבנים**. לומני הבנין שמפתחין לחנים גם כן היו נוטלין מן הלשכה כ"ל: **חוצבין**. חנים מבראן. **מפתחין**. לחקן החנים:

משנה **ג** **ראשה שעשתה כתונת לבנה בשירה ובלבד שתמסרנה לצבור**. וכ"ה בתוספתא פ"ק דיומא מעשה בישמעאל ב"פ שעשתה לו אמו כתונת מלה מנה והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח. אוב מעשה בראב"ם שעשתה לו אמו כתונת מב' רבוא והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח כו' האשה שעשתה כתונת לבנה בשירה ובלבד שתמסרנה לצבור. ומשמע בפסיטות דגם לעבודת לבור כשרה כדמוכח מהני עובדי דקאמר והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח תתם. אך בפוגיין ליכא למכוחי על קרבן גופיה שהתנדב יחיד לצבור אם כשר ומהני מרין חוקימתין משמע עכ"פ דבגופי של קרבן פליגי והלכה כרבנן נגד ר"י. אבל בפוגיא דבבלי דר"ה ז' ע' מפורש דגם קרבנות שהתנדב יחיד משלו כשרין ובלבד שימסרם לצבור. וכ"פ הרמב"ם פ"ח מהלי כלי המקדש ה"ו. אבל בפוגיא דיומא שם ל"ה ב' מוכח בריית דתני ר"ש ב"י אחר שכלתה עבודת לבור כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד כו' פשיטא דלא ליח ליה נגד פוגיא דר"ה. דגם דבבבלי לא מחלק בין גופו של קרבן ובין מכשירין אבל שיהיה מכשירין מחורין דקאמר רבנן דוקא עבודת יחיד. ומשמע למלך בהלי שקלים ושם בפ"ק דיומא שם ל"ה ב' מוכח

מוצאים ספיחים הראויים בעבורו, **מַהוּ שֶׁיִּזָּרַע בַּתְּחִילָּה** - האם הותר לזרוע בארץ ישראל לכתחילה לצורך העומר[לב].

הגמרא מקשה על הספק:
רַבִּי חִיָּיא בַּר אַדָּא בָּעֵי קוֹמֵי - שאל לפני **רַבִּי מָנָא**, מהו הצד להתיר זריעה לכתחילה לשם העומר, הרי דין גידולי שביעית שהם אסורים באכילה, וכי **לֹא נִמְצָא** שבאופן זה שהתבואה אסורה באכילה, הרי מנחת העומר היא **קוֹמֶץ עַל הַשִּׁירַיִם שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין**, כלומר, דין הוא במנחות שמקטירים את הקומץ לגבוה והשיריים נאכלים לכהנים, ובאופן שהקטרת הקומץ לא מתירה את השיריים לאכילת הכהנים הרי המנחה פסולה, ואם כן אף כאן ששיירי מנחת העומר יהיו אסורים באכילה מדין גידולי שביעית הרי שהמנחה עצמה פסולה, ושוב מה שייך שיזרעו בתחילה לשם העומר[לג].

מיישבת הגמרא את הספק:
אָמַר לֵיהּ רבי מנא לרבי חייא, אופן זה שאין שיירי מנחת העומר מותרים באכילה הרי הוא **נַעֲשָׂה** כְּאותה ששנינו במסכת פסחים (עו:) **'חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁהֵן בָּאִין בְּטוּמְאָה וְאֵין נֶאֱכָלִין בְּטוּמְאָה'** - חמשה קרבנות ציבור ישנם שלמרות שהם קרבים בטומאה כדין טומאה שהותרה בציבור, מכל מקום אין הם נאכלים בטומאה, והעומר הוא אחד מתוך חמשה אלו. ואם העומר דוחה את הטומאה אפילו שאין שייריו נאכלים, הרי שהוא דוחה את איסור הזריעה בשביעית ואפילו ששייריו לא יהיו נאכלים[לד].

★

שנינו במשנה, 'שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה'. תשלום שכרן של השומרים לא יכול להתבצע בדרך המקובלת שהגזברים ישלמו ממעות הקדש את שכר עבודת השמירה, כיון שאין הגזברים קונים כאן חפץ מסוים להקדש שאז מעות ההקדש מתחללים ועוברת הקדושה מהמעות אל החפץ, אלא הם באים לשלם על מלאכה שאינה דבר ממשי ואין מעות הקדש מתחללים על המלאכה. העצה לכך היא שיחללו את מעות ההקדש על דבר מה שאותו הם יתנו להקדש וכך יצאו המעות לחולין[לה], אלא שאין אפשרות לחלל את המעות על הספיחים עצמם שהרי הספיחים מחוברים לאדמה ואין ההקדש מתחלל על הקרקע[לו], וגם אי אפשר לחלל על הספיחים לאחר שנקצרו כיון שהתשלום לשומרים עליו להיות עוד קודם השמירה כדי שהשומרים לא יזכו בספיחים לעצמם שאז יהיה דינם כבא משל יחיד[לז].

הגמרא מבררת כיצד הגיזבר משלם לשומרי הספיחין את התשלום:
מבררת הגמרא, **כֵּיצַד הוּא** - הגזבר **עוֹשֶׂה** בבואו לשלם לשומרים את שכר עבודתם.

מבארת הגמרא, שהגזבר **נוֹטֵל מָעוֹת** - לוקח מעות בהקפה[לח] **מִן הַשּׁוּלְחָנִי**, **וְנוֹתֵן** את המעות האלו שהם חולין **לַקּוֹצְרִין וְלַשּׁוֹמְרִין** על מלאכתם[לט], ומקדים הגזבר לשלם לבעלי המלאכה **עַד שֶׁלֹּא יִקָּרֵב** - עוד קודם קצירת[מ] **הָעוֹמֶר**. וכשמגיע הזמן שבאים להקריב את העומר, להניפו ולהקריב קומצו[מא], **מֵבִיא** הגזבר **מָעוֹת מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** כאותו הסכום שלקחו מן השולחני, **וּמְחַלְּלִין** את קדושת המעות **עָלָיו** - על הספיחים, ונמצא שהמעות חולין והספיחים קודש, ומחזירים לשולחני את ההלוואה במעות המחוללים[מב]. מסיימת הגמרא ואומרת, **וְטָבוּת בֵּן** - טוב הדבר לעשות[מג] כפי העצה שהוזכרה כעת.

הגמרא מביאה שיטה נוספת הסוברת שתשלום השומרים יכול להתבצע בדרך המקובלת:
רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי בָּא[מד] אמר, **כָּל מַה** - המעות **שֶׁיִּתֵּן** הגזבר לשומרים, לב בית דין כבר התנה עליהם מתחילה ואמרו **הֵן הֵן דָּמָיו מִשָּׁעָה הָרִאשׁוֹנָה** - מעות התשלום הוקדשו על מנת כן שיוכלו ליתנם אפילו על המלאכה, ונמצא שאינם צריכים להגיע לעצה זו של נטילת המעות בהקפה מהשולחני[מה].

הגמרא מבררת כיצד היו משלמים למתקני האבנים ומביאה מחלוקת כדלעיל:
תָּנָא אַף בְּפִתְחֵי אֲבָנִים כֵּן - שנינו בברייתא לגבי תשלום השכר למתקני האבנים לחומות שערי הר הבית וכיוצא בזה[מו], כפי שלמדנו לעיל לגבי שכר שומרי הספיחים. וכך שנינו, **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה** - הגזבר בתשלום שכרם, **נוֹטֵל** הגזבר **מָעוֹת** בשיעור שכר מלאכתם **מֵאֵת הַשּׁוּלְחָנִי** בהקפה, **וְנוֹתֵן** את מעות אלו **לַחוֹצְבִין** את האבנים מן ההר[מז] **וְלַפַּתָּתִין** שמתקנים את ריבוע האבן ומיפים אותה. והיה מקדים ונותן להם את משכורתם **עַד שֶׁלֹּא תִּינָּתֵן עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס** - לפני שהם מניחים את עבודתם על שורת האבנים בבנין[מח], **וּמְשַׁנִּיתַן** האבנים **עַל הַדִּימוֹס**, היה הגזבר **מֵבִיא מָעוֹת מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה**[מט], **וּמְחַלְּלִין** את המעות **עָלֶיהָ** - על האבנים, ונותנים לשולחני את המעות המחוללים. וגם כאן מסיימת הגמרא, **וְטָבוּת בֵּן** - שטוב הדבר לעשות כעצה זו.

הגמרא מביאה שיטה החולקת וסוברת שהתשלום יכול להתבצע בדרך המקובלת:
רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי בּוּן בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל סובר שאין צורך לחלל את המעות אלא יכול הגזבר ליתן לבעלי המלאכה את מעות ההקדש, כיון **שְׁכָל מַה שֶׁיִּתֵּן הֵן הֵן דָּמֶיהָ מִשָּׁעָה הָרִאשׁוֹנָה**, שלב בית דין התנה עליהם וכפי שפירשנו לעיל.

★ ★ ★

לב. מהר"א פולדא ע"ש. ראה בפירוש ר' משולם שכתב על שאלה זו 'ולא ידעתי מהו וחסר בספרים', והנה הרש"ס גירסתו בגמרא כאן שונה ממה שלפנינו, ולדעתו פיסקא זו אינה איבעיא אלא סיום ברייתא שמתירה לכתחילה לזרוע בשביעית באם לא מצאו בארץ ובסוריא, ולדעתו השאלה כאן של רבי חייא בר אדא היא לא על הצד שבספק שמותר אלא על הפשיטות בברייתא שמותר.
לג. רש"ס.
לד. רש"ס. פירוש אחר כתב בפירוש תלמיד רשבר"ש ששאלת הגמרא היתה האם מותר לכתחילה לזרוע את העומר בסוריא, וע"ז טענה הגמרא שהרי סוריא מטמאת בטומאת ארץ העמים ונמצא שהתבואה נטמאת בטומאה זו, וענתה הגמרא שאי משום הא לא איריא כיון שהעומר בא בטומאה.
לה. פירוש תלמיד רשבר"ש, ולזה גם נתכוון ר' משולם 'ואותן מעות לכתחילה אין נותנן לקוצרין דאין מחללין בכדי על דבר'.
לו. רש"ס.
לז. פירוש ר' משולם.
לח. פירוש תלמיד רשבר"ש.
לט. פירוש תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
מ. רש"ס. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש ור' משולם שפירשו את תיבות אלו 'עד שלא יקרב העומר' כהקדמה להמשך הדברים, שחילול מעות הלשכה והתשלום לשולחני הוא לפני הקרבת העומר.
מא. רש"ס.
מב. פירוש ר' משולם ורש"ס.
מג. פירוש תלמיד רשבר"ש.
מד. בפירוש ר' משולם גרס 'טבוחי בשם ר' יוסי' וברש"ס 'טבחי בן ר' יוסי'.
מה. פירוש תלמיד רשבר"ש. והנה המהר"א פולדא כתב בשינוי קצת שלב ב"ד התנה עליהם שלא יחול עליהם קדושה כלל ולכן יכול ליתנם לשומרים בלא חילול, והקשה ע"ז השיורי קרבן שנמצא שזה שנתן שקלים אלו אין לו חלק בקרבנות ציבור שהרי שקלו הוא חולין משעה ראשונה, אולם לפי פירושו של תלמיד רשבר"ש א"ש שאין הכוונה שאינם קדושים כלל אלא שלב ב"ד התנה שיוכלו לחללן על המלאכה.
מו. בפירוש תלמיד רשבר"ש כתב, 'עושי הבניין מפתחין באבנים צורת פתוחי חותם'. וברש"ס הוסיף שהאיסורים של לא תבנה אתהן גזית ולא תניף עליהן ברזל נאמרו רק במזבח.
מז. הרש"ס הביא גירסא 'מקבין'. והיינו, 'שמתיזין מן האבן במקבות בכח חתיכות גדולות'.
מח. רש"ס.
מט. ראה ברש"ס שגרס 'משיירי לשכה', משום 'דגבי בנין לא אשכחן תנא דאמר ביה תרומת הלשכה'.

קרבן יחיד מינו משמנה לשל צבור: **גמ'** מה ראו וכו'. למתני' דפ"ד דתענית קאי דתנן התם זמן עני הכהנים והעם משעה וקמיע ליה מה לאפי' כל יחיד יכול לנדב עגיל כדתנן לקמן פ"ו: **אלא בשעה** וכו'. וקמ"ל שהעגיל שלהן קודמין לכל שאר עגיל שבלשכה: **הגביאים שביניהן**. שהיו בחותו הדור כגון חגי זכריה ומלאכי ועזרא ונחמיה: **אלא משלהן**. מעגיל שהתנדבו הן: דר"י היא. הא דאמרינן שעגיל לקרבנות צבור בעיא שבל יחיד לחיש כר' יוסי דאמרי' דברי הכל היא. ואפילו כרבנן דע"כ לא פליגי רבנן ור"י אלא בגופו של קרבן: **אבל במכשירי קרבן**. כגון עגיל לקרבנות הכל מודיס דמשמנה מיחיד לצבור: **כתונת לבנה**. הכהן לשרת בו בקדש: **צריכה למסור לצבור**. מיהו אס מסרה מותר לעבוד בו: **במכשירי קרבן**. ה"ג **מתני' מפיעא לר' יוסי**.

ריבב"ן

מיבעל אמר ליה ומי קאמינא [אלא] מיבעל ליתי מאל מאתקד בעינא כרמל וליכא שבבר יבש וליתי כרמל מאל מאתקד בעינן כרמל בשעת הקרבה וליכא דר' יוחנן אמר [כרמל] תקריב ור' אלעזר אמר רחשית קלילך ולא סוף קלילך בשעת הבאתה תהא תחלת קלילה שלאותה שבאתה ולא סוף קלילך [ואס מייתי] מדאתקד הויא לה שעת הבאתה סוף קלילך כך פירש רבינו שלמה: ר' יוסי אמר אף הרוצה **מתנדב ושומר חנם אמרו לו אם אתה אומר כן אינו** באין משל צבור. בפ' הבית והעליה (דף קיא) מפרש טעמייהו ומסיק דכ"ע הבעה בהפקר לא קני פי' מה שאדם שומר ברשייה בעלמא לא זכייה אחרת אי חזקה לא קני והכא בחושבין לבעלי זרועות קמפלגי ת"ק סבר תקינו רבנן ד' זוזי למיתב להו מלשכה כי היכי לא ליתו בעלי זרועות ולשקלו מינייהו ור' יוסי סבר לא חיישינן לבעלי זרועות ומאי אתה אומר הכי קאמרי ליה מדבריך שאתה אומר מתנדב ושומר חנם לדבריהו דחיישי' לבעלי זרועות אין תמידין ומוספין באין משל צבור דאחר גס כן יכול לידור תמידין ומוספין ס"ג אותן ד' זוזי שהיו נותנין לשומרין אלו קונין תמידין ומנחת שהן של שומרים:

תקלין חדתין

גמ' ה"ג תמן תנינן. בתענית (כ"ו ע"ב): תשעה. בחלו הנ' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עגיל והיו מקריבים קרבן אותו היום ואפילו היו עגיל הרבה למערכה היו אלו מתנדבים ומקריבין בחלו ט' זמנים: **מה ראו**. למה הוצרכו ליתנות אלו זמנים מיוחדים לכל יחיד יכול להביא נדבה עגיל כדלקמן פ"ו: **עמדו אלו בו'**. ולהכי הוצרכו ליתנות משום דהיה תקנה דעביד להו הני נביאים כי היכי דלא ליחיניהו מאחריהו: **ומסרום לצבור**. שיהא של צבור וחזו דאמר והקריבו מהן קרבנות לצבור: **מלאה עצים**. של צבור: **משל עצמן**. שיהא קרבן נדבתם כדתנן לקמן פ"ו האומר הרי עלי עגיל כו': **משלהן תחלה**. מעגיל שהתנדבו ובבגלי שם שמיך לה בקרא דכתיב שנאמר והגולות הפלנו על קרבן העגיל הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה: דר"י היא. הא דאמר שעגיל ליחיד קריבים לשל צבור הואיל ומסרי לצבור כדקאמר ומסרום לצבור דאילו לרבנן לא מהני גבי שומר חנם אף שמוסר לצבור: **במכשירי קרבן**. כגון עגיל לקרבנות: **תני האשה בו'**. בתוספתא פ"ק דיומא: ה"ג **כשרה ובלבד שתמסרנה בו'**. ובגמרא דיומא (ל"ה ב') פריך פשיטא ומשני מ"ד ניחום שמא לא ימסרנה יפה קמ"ל: ה"ג **מתניתא פליגא על רבי אחא**: **אותן הימים**. בריימא שנויה בתוספתא דמגילת תענית והובאה בתענית (י"ב) ובעירובין (מ"ח): **נוהגין בשעת קרבן**. יו"ט דקרבן עגיל: **מבני סנאה**. הכי גרסי לה בתוספתא שם: בן בנימין. משבט זה: **והתעניגו ולא כו'**. ובבבלי שם מפיים מפני יו"ט שלנו היה. והתם רבנן הוא דאמרי לה לפליגי אר' יוסי ורמ"ל בשבת רבנן קאמר לה דס"ל אף שלא בזמן קרבן דהא אינהו היה לאחר החורבן מדהזכיר לוס ט"ב ורבי אחא הא לא היה לרבנן קרבן יחיד דעגיל לאיהו לא מחלק בין מכשירין לגופו של קרבן. ובבריימא מוכח דהיה קרבן עגיל ליחידים דקאמר רמב"ל אלו היינו כו' החזיקו אותו יום טוב דקרבן עגיל ליחידים שלהם ליו"ט: **תמן תנינן**. מנחות פ"ג ג': **מסוריא**. דהיא מקלת ג"י כ"ס מכל מו"ל ממש: תמן תנינן. פ"ק דכלים: ה"ג דתנן ר"י **אומר מה חריש בו'**. והוא בפ"ק דמ"ק (ג' ב' ד' ו' ובמנחות ע"ב ו' פ"ג ב' ור"ה ט' ו') דת"ק דריש ליה מהס אלא עניו לשבת תנהו לשביעית ולחסור הקלילה בשלאי שביעית ור"י מתיר הקלילה בשלאי שביעית ודרים לקרא לשבת וע"כ ס"ל לחסור להביא מסוריא דאי אותר להביא מסוריא למה התיר לקלור בשביעית: ר"י היא. דס"ל אין העומר נא מסוריא ולכן הוצרכו לשמור הספיחים: **לא מצאו מסוריא כו'**. וגם לרבנן צריכים לשמור הספיחין שבשל ל"ו ימלאו בסוריא ויצטרכו לספיחין דל"י: **מהו לזרוע בתחלה**. כשאין ספיחין שם אותר לזרוע בשביעית בל"י להא קלילה אותרה בשביעית לצורך העומר: בקומץ על השיריים **כו'**. דקומץ שאין מתיר שיריו לאכילה אינו קומץ והכא שמי יהיו השיריס מסורין בשיורא בשביעית: **כחמשה דברים כו'**. לתנן בפסחים (ע"ו ב') ועומר וד' הלחס מיבשב שם והתם ודאי אין שיריו נאכלין ואפי' הכי הוי עומר כשר ה"ג הכא ובפיר מיבעיא להו: **ביצד הוא עושה**. ממתני' מהדר לפרושי כילד פורעין לשומרי ספיחין דמלשכה ל"ש להוליא הקדש לחולין להדיא: ומחללין עליו. לעומר על העומר שמרובה ועשו המעות חולין ומשלקין אותן לשולחני: **וטבות כן**. וכי טוב הוא לחלל מעות הלשכה על העומר להא מן העומר ילך הרבה לחיוב נקיומו מפסולת שבו ולשיריס: הן הן דמיו **כו'**. מה שיאמר ממנו לעומר הן דמיו שנתן הגזבר משעה ראשונה: **בפתחי אבנים**. חומני הבנין שמפתחין אבנים גם כן היו נוטלין מן הלשכה כ"ל: **חוצבין**. אבנים מבארבן: **מפתחין**. לאתן האבנים.

משל צבור: **גמ'** [א] מה[ג] ראה זמן עני כהנים והעם להיטנות אלא בשעה שעלו ישראל מן הגולה ולא מצאו עצים בלשכה [ב]ועמדו אלו ונתנדבו עצים משל עצמן ומסרום לצבור וקרבו מהן קרבנות צבור והתנו עמהן נביאים שביניהן שאפי' לשכה מליאה עצים ועמדו אלו ונתנדבו עצים משל עצמן שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחילה אמר רבי אחא דרבי יוסה היא דרבי יוסה אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם ר' יוסי (אסי) בשם רבי אילא דברי הכל היא מה פליגין בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן כל עמא מודיי שהוא משתנה קרבן יחיד לקרבן צבור תני[ד] [ג]אשה שעשתה כתונת לבנה (צריכה למסור) בשירה ובלבד שתמסרנה לצבור אמר רבי אחא דרבי יוסי היא דרבי יוסי אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם רבי יוסי (אסי) בשם ר' אילא דברי הכל היא מה פליגין בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן כל עמא מודיי שהוא משתנה קרבן יחיד לקרבן צבור [ג]ו מתני' פליגי על רבי יוסי אותן[ג] הימים נוהגין בשעת קרבן ושלא בשעת קרבן רבי יוסי אומר אינן נוהגין אלא בשעת קרבן בלבד [ג]ו ועוד מן הדא דתניא (א) אמר[ד] רבי אליעזר בי רבי צדוק אנו היינו מבני סנאה בן בנימין וחל תשעה באב להיות בשבת ודחינו אותו למוצאי שבת [ה]והיינו מתענין ולא משלימין: [ו]ז העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וכל קרבנות הצבור: (מתניתא דר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר אין העומר בא מן הסוריא) תמן[ה] תנינן [ו]כל קרבנות היחיד והצבור באין מן הארץ ומן חוצה לארץ מן החדש ומן הישן [ז]חוץ מן העומר [ח]ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ [ב]ז רב חונה בשם רבי ירמיה דרבי ישמעאל היא דרבי ישמעאל אומר אין העומר בא מן הסוריא תמן[ו] תנינן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר והביכורים ושתי לחם מה שאין מביאין כן מכל הארצות [ג]ח ר' חייא (חונה) בשם רבי ירמיה דרבי ישמעאל היא דרבי ישמעאל אמר אין העומר בא מן הסוריא תמן[ו] תנינן ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות [ה]ז [ח]יצא קציר העומר שהוא מצוה [י]ח ר' ישמעאל כדעתיה דר' ישמעאל דאמר אין העומר בא מן הסוריא כדעתיה דאמר יצא קציר העומר שהוא מצוה מאן תנא שומרי ספיחית בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ר' ישמעאל היא א"ר יוסה דברי הכל היא לא מצאו בסוריא מביאין אותן מספיחין שבארץ ישראל ההן עומר [י]ט מהו שיזרע בתחלה ר' חייא בר אדא בעי קומי רבי מנא לא נמצא [כ]בקומץ על השיריים שאינן נאכלין [כ]א"ל נעשה כחמשה דברים שהן באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה כיצד הוא עושה נוטל מעות מן השולחני [יא] ונותן לקוצרין ולשומרין עד שלא יקרב העומר ומביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליו [יב] וטבות כן (ר' יוסי בשם) רבי אחא בשם רבי בא בל[כא] מה שיתן הן הן דמיו משעה הראשונה תנא[כב] אף בפתחי אבנים כן כיצד הוא עושה [כג] נוטל מעות משולחני ונותן לחוצבין ולמתתין עד שלא תינתן על גבי הדימום ומשניתן על הדימום `מביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליה וטבות כן ר' יוסי (בשם רבי אחא) בי רבי בון בשם שמואל [כד] כל מה שיתן הן הן דמיה משעה הראשונה:

משנת אליהו

ה"ג האשה שעשתה כתונת לבנה בשירה ובלבד שתמסרנה לצבור. וכ"ה בתוספתא פ"ק דיומא מעשה בישמעאל ב"פ שעשתה לו אמו כתונת מלה מנה והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח. אוב מעשה בראב"ם שעשתה לו אמו כתונת מב' רבוע והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח כו' והאשה שעשתה כתונת לבנה לעבוד שמסרנה לצבור. ומשמע בספיטות דגם לעבודת צבור כשרה כדמוכח מהני עובדי דקאמר והיה עומד ומקריב ע"ג המזבח שם. אך בתוגיין ליכא לאכוחי על קרבן גופיה שהתנדב יחיד לצבור אס כשר ומהני מרן חוקיומתין משמע עכ"פ דבגופי' של קרבן פליגי והלכה כרבנן וגד ר"י. אבל בתוגיין דבבלי דר"ה ז' ע' מפורש דגם קרבנות שהתנדב יחיד משלו כשרין ובלבד שיתמרס לצבור. וכ"פ הרמב"ם פ"ח מהלי כלי המקדש ה"ז. אבל בתוגיין דיומא שם ל"ה ב' מוכח בריימא דתני ר"ה ב"י אחר שכלתה עבודת לבור כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד כו' פשיטא כו'. והוא כלפי לייא וגד תוגיין דר"ה. דגם דבבבלי לא מחלק בין גופו של קרבן ובין מכשירין אבל שיהיה מכשירין מחוברין לקרבנות לאחר כהן דוקא עבודת יחיד. ובמשנה למלך בהלי שקלים ושם בפ"ח מהלי כה"מ האריך הרבה בפלפולו בדברי המוס' דיומא שם ד"ה ניחום ע"ש. ומ"ש דתוגיין דירושלמי מחוקיומתא קמיע ליה במכשירין פליגי ולמסקנא מחלק בין מכשירין אבל בגופו' דקרבן דאפי רבנן ומקרי. ומתוגיין דמנחות (כ"ו ב') אין נ"מ לדינא דשם אליבא דבן בוכרי יוחנן ב"ז לא בעינן כלל מסירה דילמא יפה אלא כיון דמיירין הן וכיון שבאים השקלים לגזבר הוו ככל השקלים שבגופי' דקרבן ואפי פליגי רבנן ומקרי. ומתוגיין דמנחות ועיין תוס' דיומא שם ד"ה ניחום ע"ש. ומ"ש הרמב"ם פרק ב' מהלי כלי המקדש ה"ז. והרמב"ם פרק ה' ממעילה הלי"ב. ומסקנא הס"ל דס"ל דפליגי הסוגיות ודמה כל הסוגיות משום סוגיא דר"ה המפורסת ומפשר דגי' מחרת היה לו להרמב"ם בסוגיא דיומא ול"ג יחיד. דלגי' זו שייך שפיר פשיטא דמל"כ מאי פריך פשיטא טועה יחיד עובד בה ומפשר דגם גי' התום' ומתוך כל תמיהת הס"ל שם. ע"ש: **ה"ג מתני' פליגא על ר' אחא** בו' **אמר רבי אליעזר בר רבי צדוק** בו'. ול"ג ועוד מן הדא למדא מתני' היא וכמו שפירש בקונטרס ובקע"ע נדחק מאד בזה:

מסורת הש"ס

ה) תענית פ"ד הל"ד מגילה פ"ק הל"ד ובבלי תענית כח ה: **ו)** ע' יומא לה ב ולקמן הל"ב: **ז)** ר"ה יט ב: **ח)** תענית יב ה: **ט)** מנחות פג ב: **י)** כלים פ"ח מ"ו: **יא)** ירושלמי שביעית פ"ח הל"ב: **יב)** ע' תוספתא מנחות פ"י: **יג)** ע' מעילה יד ה ב:

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ו מהלי המקדש הל"ט: **ה ב** מיי' שם פ"ח הל"ז: **ו ג** מיי' שם פרק ו הלכה ט: **ז ד** מיי' פרק ו מתיסורי מזבח הלכה טו: **ח ה** מיי' שם ופ"ז מתמידין הל"ה: **ט ו** מיי' פרק ח מתמידין הל"ב: **י ז** מיי' פ"ז מבית הבחירה הל"ג: **יא ח** מיי' פרק ז מתמידין הל"ו: **יב ט** מיי' פרק י"ח מהפ"מ ה"כ: **יג י** מיי' פרק ח ממעילה הל"ג ד:

נוסחת הבבלי

(א) א"ר אלעזר בר צדוק אנו היינו מבני סנאב כו' ודחינוהו לאחר השבת והתענינו ולא השלמינו: **(ב)** רב הונא בשם ר"י דר"י היא דאמר כו': **(ג)** רב הונא בשם ר"י דר' ישמעאל היא דאמר כו': **(ד)** ר"י כדעתיה דאמר כו': מסוריא מאן תנא כו': **(ה)** מהו לזרוע לכתחילה כו' בעא קדם ר' מני כו': **(ו)** ונותן לקוצרין (ולעומרין) ולשומרין עד כו': **(ז)** וטבות כן ר' יוסי בשם ר' אחא כל כו': **(ח)** מביא מעו' מן השולחני ונותן לחוצבין כו' הדימוס אח"כ מביא כו' ר' יוסי בשם ר' אחא כל כו':

הגהות הגר"א

[א] ג"ל תמן תנינן זמן עצי כהנים וכו'. והוא בתענית (כו:): **[ב]** ה"ג מתני' פליגא על ר' אחא: **[ג]** מלת ועוד מן הדא דתניא. ל"ג להא מדא מתני' היא ובק"ע נדחק מאוד בזה: **[ד]** מן העומר ושתי הלחם עד תמן תנינן נמחק: **[ה]** ה"ג יצא קציר העומר שהוא מצוה מאן תנא שומרי ספיחין וכו'. והטעם שביעיתיס נמחק וגרס דתנן ר' ישמעאל:

גליון הש"ם

[ג] עי' ס"ק ועיין תוס' מנחות דף פד ע"ל ד"ה שומרי: **[ד]** עי' ס"ק ועיין תוס' מעילה דף יד ע"ל ד"ה כונין ותוס' ב"ק דף עז ע"ב ד"ה לחומר:

הלכה ב מתני' פרה אדומה ושעיר המשתלח לעזאזל **באין** מתרומת הלשכה. מע"ג דפרה ליכא נמחטת בעזרה מתרומת הלשכה למטלת קרייה רחמנא ושעיר המשתלח לפי שצריך ליקח שני שעירים ואין ידוע על מיזה מהם יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית. שני מולעת שמשליכין על תוך צריפת הפרה וה"ה לעץ ארז ואזוב אלא נקט לשון של זהורית לצד לחלק בין לשון של זהורית זה לשון של שעיר המשתלח: כבש פרה. שהיו עושין שני גסריס זה ע"ג זה מפני קבר התהום מהר הבית להר המשחה ועליהן היו מוליכין את הפרה: וכבש שעיר. שהיו עושין כמין גשר ועליו היה הולך המשלח את השעיר מפני הבבליים שהיו מולכים בשערו ואומרין טול ולך אלא מהרה עוזמיהו: ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבין והני מילי לשון של שעיר המשתלח אבל לשון של זהורית שבין קרניו לעולם לבן הוא: **גמ'** כבש פרה כו' (א) ר' ישמעאל בר נחמן בשם רבי יונתן (נתן) ג' לשונות הן של[ד] שעיר בסלע [ו]של מצורע בשקל [ו]של פרה בשתי סלעים (ב) רבי חוניה דברת חורין רבי בא בר זבדא בשם רבי שמעון בן חלפתא של פרה בשתי סלעים ומחצה ואית דמפקין לישנא בעשרה זוז (מותר שירי לשכה כו') (ג) ר' יהודה בשם ר' שמואל [ה]תלמידי חכמי' המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה הלכות קבלה הלכות זריקה נוטלין שכרן מתרומת הלישכה (ד) רבי יצחק בר רדיפה בשם רבי אימי מבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלישכה רבי אחא ר' תנחום בר חייא בשם ר' שמלאי [ז]מגידי *ספר העזרה (א) נוטלין שכרן מתרומת הלשכה (ה) גידל[ו] בר בנימין בשם ר' אסי שני דייני גזילות נוטלין שכרן מתרומת הלשכה שמואל[ז] אמר נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת (ו) הלשכה רבי חונה אמר מתרומת בדק הבית מה פליג שמואל [ח] עבד לה (ב) כקרבן רב *הונא עבד לה כבנין אמר רבי חזקיה תנא ר' יהודה (גרוגרות) גדגדות הקטרת[ח] וכל קרבנות הצבור [ט]באין מתרומת הלשכה מזבח הזהב וכל כלי שרת [י]באין ממותר נסכים [יא]מזבח העולה וההיכל והעזרות (ג) באין משירי הלשכה חוץ לעזרות באין מלשכת בדק הבית והא תני אבני [יב]המזבח ההיכל והעזרות מועלין בהן וכי יש מעילה בשיריים [יג] אלא כר"מ דר' [ט] מאיר אמר מועלין (ז) בשיריים א"ר חייא (חיננא) כלום אמר ר"מ אלא בתוך שנתו והכא חוץ לשנתו אנן קיימין א"ר חזקיה [י] תנא רבי יהודה *גדנויות השלחן והמנורה והמזבחות והפרוכת מעכבים את הקרבנות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [יא] אין לך מעכב את הקרבן אלא [ז] הכיור והכן בלבד ולא כן א"ר *אליעזר ור' יוסי בן חנינה תריהון אמרין כל הן דכתיב נכח מעכב צלע אינו מעכב ואמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן ואפילו צלע מעכב (יב) וא"ר אילא בשם ר'

חונה

אליעזר

נוסחאות ישנות

ריב"ן

מתני' ב פרה אדומה ושעיר המשתלח. פרה אדומה על שנקרמת מטמת בהמה מתרומת הלשכה ושעיר המשתלח ממקום שבא שעיר הנעשה בפנים כדתניא בפ' שני שעירי (דף סג) ולקח את שני השעירים שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה [ובדמים] ולקיחתן כאחת: ולשון של זהורית. נעוד שהיה מלבין מותבין לותו בתולע כדאמר ביומא בפ' שני שעירי [דף סז]: **כבש פרה.** שהיו עושין מיוחדים להר המשחה כיפה מול מוטע מפני קבר התהום כדאמר במסכת פרה פ"ג: **וכבש שעיר המשתלח.** דתנן ביומא בפ' שני שעירי עזים וכבש היו עושים מפני הבבליים שהיו מתלצין בשערו ואומרים לו טול ולך ולשון שבין קרניו לאחר שמת שמעון הצדיק שראו שלפעמים היה מלבין והיה מבין התקינו שהיו מניחין בין קרניו ובסלע כל הרואי לפניס ולף פרה אדומה ושעיר המשתלח נאין מתרומת הלשכה אבל כבש השעיר אע"פ שהיה נפנים הואיל שלא הוצרך לעשותו אלא מפני הבבליים לא היה בא מתרומת הלשכה וכל שהוא עולה לאשה וכל שהוא לורך חוץ נעשה משירי הלשכה לפי שלא היה בו מעילה לר' יהודה אבל לר' מאיר יש מעילה גם בשירי הלשכה לפי שלפעמים כשהיה נאסר מתרומת הלשכה לקנות קרבנות שלהן מעילה: **מתני' ג** שירי לשכה. הכסף שנאסר אם שלא בא בקופות לוקחין בהן יינות כדי להאסכר: **אין משתברין בשל הקדש.** מפרש במסכת כתובות בפרק בתרא (דף קו) לפי שאין עניות במקום עזירות ואף לא בשל עניים שפעמים היו לריכין מעות לעניים ואין בידם: **מתני' ד** מוותר. תרומת הכסף שנאסר בקופות: מוותר פירות. ר' ישמעאל לטעמי' דאמר לעיל שהיו לוקחין יינות ושמנים וסלתות להסתכר קיץ המוזבח בשעה שהמוזבח בטל אין מניחין בו מה להקריב לוקחין עולות ומקריבין ונקרמין קיץ המוזבח כאחת בכל פירות הקיטות שבעולה כדאמרי' בשבועות פ"ק [יב] בשנות שבע לאחד: **לבלי שרת.** דס"ל להאי תנא שכל מכשירי קרבן כקרבן לפיכך נאין ממקום שהקרבנות נאין ובכתובות פ' בתרא מפרש טעמא דכתיב את שמר הכסף מיהו כסף שים בו שיריס הוי אומר זו תרומה ואימא שיריס גופייהו כדאמר רבא העולה עולה לאשה ה"נ הכסף כסף לאשון: **מותר נסכים.** מפרש בשתות פרק שתי מדות ר' חייא בר יוסף אמר בירושי המדות פי' שהיה הגזבר לוקח סולת ויין ושמן במדה טפופה וגדושה ומחזיר לקונין ממנו לצורך מזבח במדה מחוקה ר' יוחנן אמר כאותה שאמרנו המספק סלתות מארבע ועמדו משלש יספק מארבע דמעות קונות דכתיב רחמנא ונתן הכסף וקס לו קיבל משלש ועמדו מארבע יספק מארבע שיל הקדש על העליונה ולא יהיה כח הדיוט חמור מן ההקדש להדיוט כל זמן שלא משך יכול לחזור בו וזה וזה לא היו

תקלין חדתין

מתני' פרה. פרה אדומה מע"ג דאינה נמחטת בעזרה נאה מתרומת הלשכה לחטאת קרייה רחמנא: שעיר המשתלח. לפי שלריך ליקח ב' שעירים ומ"י על מיזה יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית. שני מולעת שמשליכין על תוך צריפת הפרה וה"ה עץ ארז ואזוב אלא נקט לשון לומר שבין שני קרניו: **כבש פרה.** הגשר שהיו עושין לפרנסה וה"ג מפני קבר התהום מהר הבית להר המשחה ועליהן היו מוליכין את הפרה: **וכבש שעיר.** שהיו עושין כמין גשר ועליו היה הולך המשלח את השעיר מפני הבבליים שהיו מולכים בשערו ואומרין טול ולך אלא מהרה עוזמיהו: ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבין והני מילי לשון של שעיר המשתלח אבל לשון של זהורית שבין קרניו לעולם לבן הוא: **גמ'** כבש פרה כו' ר' ישמעאל בר נחמן בשם רבי יונתן ג' לשונות הן שעיר בסלע של מצורע בשקל של פרה בשתי סלעים רבי חוניה דברת חורין רבי בא בר זבדא בשם רבי שמעון בן חלפתא של פרה בשתי סלעים ומחצה ואית דמפקין לישנא בעשרה זוז (מותר שירי לשכה כו') ר' יהודה בשם ר' שמואל תלמידי חכמי' המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה הלכות קבלה הלכות זריקה נוטלין שכרן מתרומת הלישכה רבי יצחק בר רדיפה בשם רבי אימי מבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלישכה רבי אחא ר' תנחום בר חייא בשם ר' שמלאי מגידי ספר העזרה נוטלין שכרן מתרומת הלשכה גידל בר בנימין בשם ר' אסי שני דייני גזילות נוטלין שכרן מתרומת הלשכה שמואל אמר נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רבי חונה אמר מתרומת בדק הבית מה פליג שמואל עבד לה כבנין אמר רבי חזקיה תנא ר' יהודה גרוגרות גדגדות הקטרת וכל קרבנות הצבור באין מתרומת הלשכה מזבח הזהב וכל כלי שרת מזבח העולה וההיכל באין ממותר נסכים מזבח העולה והעזרות באין משירי הלשכה חוץ לעזרות באין מלשכת בדק הבית והא תני אבני המזבח ההיכל והעזרות מועלין בהן וכי יש מעילה בשיריים אלא כר"מ דר' מאיר אמר מועלין בשיריים א"ר חייא כלום אמר ר"מ אלא בתוך שנתו והכא חוץ לשנתו אנן קיימין א"ר חזקיה תנא רבי יהודה גדנויות השלחן והמנורה והמזבחות והפרוכת מעכבים את הקרבנות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין לך מעכב את הקרבן אלא הכיור והכן בלבד ולא כן א"ר אליעזר ור' יוסי בן חנינה תריהון אמרין כל הן דכתיב נכח מעכב צלע אינו מעכב ואמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן ואפילו צלע מעכב וא"ר אילא בשם ר'

אליעזר חנינה

עבוד לה כבנין. לפי שלא קדשו קדושת הגוף. ובגבלי שם פריך עליה מנריימתא דתניא נשים האורגות בפרכת כו' עוטלים שכרן מתרומת הלשכה. ומשני לה דבני דנריימתא מיירי בפרוכת דעבידי לניעותא נגד הפתחים ואינן תחת גגין. וע"ש ר"ה להכא הכי ס"ל דלא מקשי עליה מנריימתא. ושמואל פליג גם בפרוכת המבדיל בין היכל לק"ק דג"כ מתרומת הלשכה דולמי נחד גוונא פליגי וכ"ם דבפרוכת דפתחים ס"ל לשמואל דמתרומת הלשכה ולדידיה הניא נריימתא מיירי בכל גוונא אף בפרכת דתחת הגגין: **ה"ג** מזבח העולה וההיכל והעזרות באין מבד"ה. וכ"ה בבבלי שם בנריימתא להדיא והרמב"ם בפ"ד דשקלים ה"ח כתב על מזבח כו' משירי לשכה והוא נגד סוגיא דבבלי דגרס בירושלמי כגי' היפנה ג"כ תמיה וכבר תמה הכ"מ עליו: **חוץ לעזרות.** בבבלי הגי' חוץ לחומת העזרה ודייק רש"י דקאי על עזרת ישראל אבל עז"נ והחיל כו'. אבל כאן דנקט חוץ לעזרות לא קאי אלא על חומת העיר ומגדלותיה וכ"מ ברמב"ם שם שלא נקט אלא חומת העיר כו' וכן היה מפרש בבבלי דעז"נ בכלל עזרה: **ה"ג אלא** קרן וכרכוב. וטעם רבינו הגאון. מפוגיא דזבחים ס"ב ע' ת"ל קרן כו' אלא מעתה כו' ותניא מיזהו כרכב רבי אומר

משנת אליהו

ה"ג ספר העזרה. ועי' רש"י בכתובות ק"ו ע' ד"ה מגיהי ספריס של כל מדם ומדם. שאסור להשהות ספר שניהו מונה משום שלא יבוא בתהליך עולה ולאו ב"ד שהיו מתעצלין בדבר והפקידו תרומת הלשכה לכך. עכ"ל. ולפנין דספריס דקאמר שם ד"ק. וע' מ"ק י"ח ב' אפי' בספר עזרה שפירש"י שהיה להם ס"ת שממנו מגיהים שאר ס"ת. והרי"ט ע"פ שם ס"ת שהיה כ"ג קורא בעזרה ביוה"כ. ועי' רמב"ם וב"י שם. וגי' עזרא ט"ס כאן דאל עזרא ודאי ע"י להגיה שהיה כל התורה עוברת על פיו וכל אדר כתיבת התורה ממנו קבלו. והרמב"ם בשקלים נקט לשון סוגיא דבבלי ספריס שבירושלים ולעתו כפי' רש"י ודאי לגוזרי גזירות בסמוך לזה שהיו נוטלים שכרן מתרומת הלשכה דהטעם כמ"ש התוס' שם ק"ה ע' ד"ה גוזרי כו' לפי שכל שעה היו יושבין בדין ולא היו עוסקין בשום מלאכה ולא היה להם מה להתפרנס והיה ועיין מוספות בשבועות י' ע"ב ד"ה קדושה כו' דיני גזירות וכן מגיהי ספריס לנב ב"ד מתנה עליהן וכן"ע דמתמיטיה דבבי התוספות דשבועות ופסק הרמב"ם דשקלים ותוספות דמעילה י"ד ע' ד"ה נוטין ע"ש:

עבוד לה כבנין. לפי שלא קדשו קדושת הגוף. ובגבלי שם פריך עליה מנריימתא דתניא נשים האורגות בפרכת כו' עוטלים שכרן מתרומת הלשכה. ומשני לה דבני דנריימתא מיירי בפרוכת דעבידי לניעותא נגד הפתחים ואינן תחת גגין. וע"ש ר"ה להכא הכי ס"ל דלא מקשי עליה מנריימתא. ושמואל פליג גם בפרוכת המבדיל בין היכל לק"ק דג"כ מתרומת הלשכה דולמי נחד גוונא פליגי וכ"ם דבפרוכת דפתחים ס"ל לשמואל דמתרומת הלשכה ולדידיה הניא נריימתא מיירי בכל גוונא אף בפרכת דתחת הגגין: **ה"ג** מזבח העולה וההיכל והעזרות באין מבד"ה. וכ"ה בבבלי שם בנריימתא להדיא והרמב"ם בפ"ד דשקלים ה"ח כתב על מזבח כו' משירי לשכה והוא נגד סוגיא דבבלי דגרס בירושלמי כגי' היפנה ג"כ תמיה וכבר תמה הכ"מ עליו: **חוץ לעזרות.** בבבלי הגי' חוץ לחומת העזרה ודייק רש"י דקאי על עזרת ישראל אבל עז"נ והחיל כו'. אבל כאן דנקט חוץ לעזרות לא קאי אלא על חומת העיר ומגדלותיה וכ"מ ברמב"ם שם שלא נקט אלא חומת העיר כו' וכן היה מפרש בבבלי דעז"נ בכלל עזרה: **ה"ג אלא** קרן וכרכוב. וטעם רבינו הגאון. מפוגיא דזבחים ס"ב ע' ת"ל קרן כו' אלא מעתה כו' ותניא מיזהו כרכב רבי אומר

מסורת הש"ס

ס) כתובות קו ע"ב קדו' נד ב: ע) כתובות קו ע: ג) מנחות ל ע: ד) יומא מב ע וירו' שם פ"ד הלכה ב: ה) כתובות קו ע: ו) ע"ז קה ע: ז) שם קו ע: ח) שם ע"ב: ט) לעיל פ"ב:

עין משפט נר מצוה

יד **א** מיי' פרק ד משקלים הל"ח: טו **ב** מיי' שם הל"ח: טז **ג** טור או"ח ת"ל סימן רנט סעיף ו בהג"ה: יז **ד** מיי' שם הל"ט: יח **ה** מיי' פ"ז מכלי המקדש הל' י"ג ובהשגות וכ"מ: יט **ו** מיי' פרק י"ח מטומאת צרעת הלכה ו: כ **ז** מיי' פרק ג מפרה הל"ב: **כא** **ח** מיי' פרק ד משקלים הל"ד: כב **ט** מיי' שם הל"ז: כג **י** מיי' שם הל"ב: כד **יב** מיי' שם הל"ח: כה **יג** מיי' שם הל"ב: כו **יד** מיי' שם הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) רב שמואל בר נחמני בשם ר' נתן ג' לשונות כו' שעיר משתלח בסלע כו': (ב) ר' ביבא בר זבדא בשם ר"ש בר תחליפא של כו': (ג) א"ר הונא בשם ר' שמעון ת"ח כו': (ד) ר"י בר רדיפא אמר מבקרי כו': (ה) גידול בר מניומי בשם ר' אסי אמר שני דייני גזירות כו': (ו) הלשכה רב הונא אמר מתרומת ב"ה כו': (ז) בשיריי' א"ר (חיתנא) כלום אמר ר' רבי 19/06/2018 אילא"ר חנינא כו': (ח) תני ר"י גדגדות השלחן כו': (ט) ור' אילא בשם ר' נחמני אפי' כו' שבחוץ א"ר חנין כו':

אוצר החכמה

גליון הש"ס

[ד] הגר"ח הגיה ועי' במדרש חזית ובמ"ר פרשה י"ח: [ה] הגר"ח הגיה ע"ל כלכוד וקרן. ול"ע דהרי ביומא פ"ד הל"ה אמרו ג"כ הכיור והכן מעכבין ושם ס"ת להגיה ע"ם ועי' בקונטרס מיס חיים להפר"ח פ"ב מעיוה"כ הלכה ה:

הגהות הגר"א

(א) ספר העזרה. כ"ל ועי' רש"י בכתובות (קו.) ד"ה מגיהי ספריס של כל מדם ומדם ועי' במ"ק (יח:) תפילו בספר עזרה פירש"י שהיה להם ס"ת שממנו מגיהים שאר ס"ת. והרי"ט ע"פ שם ס"ת שהיה כ"ג קורא בעזרה ביוה"כ. ועי' רמב"ם וב"י שם. וגי' עזרא ט"ס הוא דאל עזרא ודאי ע"י להגיה שהיה כל התורה עוברת על פיו וכל אדר כתיבת התורה ממנו קבלו. **(ב)** ל"ל עבד ליה כבנין. כי כן תנא דבי ר"י כלי שרת נאין מתרומת הלשכה ול"ג כקרבן דלכליס מסתבר לדמותן יותר מלקרבן ע"ג דקרבן נמי מאי מתרומת הלשכה: **(ג)** ה"ג מזבח העולה כו' באין מבדק הבית חוץ לעזרות באין משירי הלשכה. וכ"ה בבבלי שם בנריימתא להדיא ועי' נרמב"ם פ"ד דשקלים הל"ח מה שתמה הכ"מ עליו: **(ד)** ה"ג והא תני אבני ירושלים מועלין בהן כו'. וזה ודאי חוץ לעזרות: **(ה)** ה"ג כר"מ דר"מ אמר כו'. ול"ג אלא בתוך שנתו. כל"ל ועי' בכ"מ ובמ"ש בפ"ב מהל' שגגות ה"ב: **(ו)** ל"ל עבד ליה כבנין. כי כן תנא דבי ר"י כלי שרת נאין מתרומת הלשכה ול"ג כקרבן דלכליס מסתבר לדמותן יותר מלקרבן ע"ג דקרבן נמי מאי מתרומת הלשכה: **(ז)** ה"ג מזבח העולה וההיכל והעזרות באין מבד"ה. וכ"ה בבבלי שם בנריימתא להדיא והרמב"ם בפ"ד דשקלים ה"ח כתב על מזבח כו' משירי לשכה והוא נגד סוגיא דבבלי דגרס בירושלמי כגי' היפנה ג"כ תמיה וכבר תמה הכ"מ עליו: **חוץ לעזרות.** בבבלי הגי' חוץ לחומת העזרה ודייק רש"י דקאי על עזרת ישראל אבל עז"נ והחיל כו'. אבל כאן דנקט חוץ לעזרות לא קאי אלא על חומת העיר ומגדלותיה וכ"מ ברמב"ם שם שלא נקט אלא חומת העיר כו' וכן היה מפרש בבבלי דעז"נ בכלל עזרה: **ה"ג אלא** קרן וכרכוב. וטעם רבינו הגאון. מפוגיא דזבחים ס"ב ע' ת"ל קרן כו' אלא מעתה כו' ותניא מיזהו כרכב רבי אומר

[ו] ה"ג אין לך מעכב את הקרבן **אלא** ברכוב וקרן בלבד. וטעם הגאון הנ"ל בהג"ה זו מפוגיא דזבחים (ס"ב.) ת"ר קרן כו' אלא מעתה כו' ותניא מיזהו כרכב ר' אומר כיור ר"י בר"י אומר זה המזבח לעכב וכרכב נכללים שמיהן מי כמר מי כמר אבל מ"מ בספריס כיור וכנו שנוש הוא דאין ממעטו קרן דכתיב ביה המזבח וגם דכן לא כתי' בי' לעיכובא ואיתא למנקט כרכב דלא אתיא בפלוגתא:

הלכה ב – משנה

המשנה ממשיכה ומונה את הדברים הנקנים מכספי תרומת הלשכה:
פָּרָה אדומה, אף על פי שאין הפרה קריבה בעזרה הרי היא כשאר הקדשים והיא נקנית מן התרומה לפי שהתורה קראה לה חטאת (חולין יג.)[א]. **וּשְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ**[ב] לעזאזל ביום הכפורים, ואף על פי שאינו קרב בעזרה וגם אינו קרוי חטאת מכל מקום הוא נקנה מן התרומה לפי שהוא בא לכפרת הציבור[ג]. **וְלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית** - צמר סרוק בצורת לשון, וזהו ה'שני תולעת' שהיו משליכים אל תוך שריפת הפרה אדומה[ד] יחד עם העץ ארז והאזוב (רמב"ם נמדבר יט ו), ואף הם בכלל הנקנים מתרומת הלשכה[ה]. כל אלה **בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** - מהמעות שתרמו לתוך הקופות[ו].

המשנה מונה את הדברים שנקנו מכספי 'שיירי הלשכה' דהיינו הכספים שנשארו בלשכה לאחר שתרמו את הלשכה אל תוך הקופות הגדולות[ז]:
כֶּבֶשׂ פָּרָה - שנינו במסכת פרה (פ"ג מ"ו), ששני גשרים זה על גב זה היו בונים בין הר הבית להר הזיתים כדי להוליך עליהם את הפרה אדומה למקום שריפתה, ובכך שמוליכי הפרה היו הולכים על גבי הגשרים היו ניצלים ולא נטמאים בטומאת קבר החבוח[ח]. (אוצר החכמה) וגשרים אלו אינם צרכי הפרה ממש[ט] אלא הם באים למעלה בעלמא ולהידור מצוה[י]. **וְכֶבֶשׂ שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** - שנינו במסכת יומא (סו.) שמוליך השעיר לעזאזל היה הולך על גשר גבוה אל מחוץ לעיר, כדי שלא יוכלו הבבליים לגעת במשולח ולהפריעו בדרכו, שכן היו הבבליים רגילים לתלוש לו את שערו ולומר לו טול את השעיר מהר וצא ואל תשהה את עוונותינו אצלנו[יא], ואף כבש זה אינו לצורך השעיר עצמו[יב]. **וְלָשׁוֹן שֶׁבֵּין קַרְנָיו** של השעיר המשתלח, ששנינו במסכת יומא (סז.) שמוליך השעיר לעזאזל היה חולק 'לשון של זהורית' לשנים, חציו האחד היה קושר בסלע וחציו השני היה קושר בין קרני השעיר, וזאת כדי לדעת אם הלבין הצמר שזהו סימן לכך שנתכפרו עוונותיהן של ישראל[יג], ואין לשון זה שבין קרניו בא לצורך הכפרה עצמה[יד]. **וְאַמַּת הַמַּיִם** - תעלת המים שהיתה יוצאת ממקום ששמו עין עיטם[טו] ומהלכת אל תוך העזרה[טז], אם היתה צריכה תיקון[יז]. **וְחוֹמוֹת הָעִיר** ירושלים[יח] **וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ** אם הם צריכים תיקון, **וְכָל צָרְכֵי הָעִיר** כגון לחפור בה בורות שיחין ומערות[יט], כל התשלומים להוצאות אלה היו **בָּאִין מִשִּׁירֵי הַלִּשְׁכָּה.**

אבא שאול חולק בכבש פרה אדומה:
אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, כֶּבֶשׂ פָּרָה היו **הַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים עוֹשִׂין** - בונים זאת **מִשֶּׁל עַצְמָן** - מכספם שלהם[כ].

המשנה מבארת מה היו עושים עם מותר שיירי הלשכה:
מבררת המשנה, **מוֹתַר שִׁיָּרֵי לִשְׁכָּה** - הכספים שנשארו משיירי הלשכה אחרי שכבר עשו בהם את כל צרכי העיר וכיוצא בזה[כא], **מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהֶן.** מבארת המשנה, **לוּקְחִין** - קונים **בָּהֶן, יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת,** כשהם נמכרים בזול[כב], ולאחר מכן היו הגזברים מוכרים אותם ביוקר לכל מי שצריך יין לנסכים ושמנים וסלתות למנחות[כג], **וְהַשָּׁכָר** - הרווח הוא **לְהֶקְדֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** ולהלן מפרש מה היו עושים ברווח זה הנקרא 'מותר הפירות'.

רבי עקיבא חולק על רבי ישמעאל:
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין מְשַׁתְּכְּרִין בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ - הגזברים אסורים לסחור במעות הקדש כדי להרויח באופן כזה, משום שאנו חוששים שמא יוזל מחירם עוד יותר ונמצא ההקדש מפסיד אף את הקרן[כד]. **וְאַף לֹא מִשֶּׁל עֲנִיִּים** - גם בכספי צדקה המיועדים לעניים אסורים גבאי הצדקה לסחור בהם כדי להרויח באופן כזה, מאותו הטעם שמא יוזל מחירם ונמצאים העניים מפסידים אף את הקרן[כה].

המשנה מבררת מה עשו במותר התרומה:
בכל שנה ביום אחד בניסן מתחילים לקנות את קרבנות הציבור מהתרומה החדשה, ואין קונים יותר במעות שנשארו מהשנה הקודמת. מבררת אם כן המשנה, **מוֹתַר הַתְּרוּמָה** - המעות שנשארו בקופות הקטנות בסוף השנה[כו], **מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ.** מפרשת המשנה, שהיו מעלים בקודש[כז] ועושים מזה **רְקוּעֵי** - טסים מרודדים של **זָהָב,** ובהם היו עושים **צִיפּוּי לְבֵית קוֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים**[כח] לכסות עמם את הרצפה[כט] והכתלים[ל].

רבי ישמעאל מבאר מה היו עושים עם מותר הפירות:
רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מוֹתַר הַפֵּירוֹת - רווחי ההקדש ממכירת היינות שמנים וסלתות שנקנו מ'מותר שיירי הלשכה', היו משתמשים בהם לקניית בהמות עבור **קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ** - קרבנות שהיו מקריבים אותם כשהיה המזבח בטל מנדרים ונדבות, כדי שלא יהיה המזבח ריק אפילו שעה אחת[לא], והבשר למזבח והעורות לכהנים[לב], ונקראים

א. **פרישת** הרא"ש, ריבב"ן, פירוש תלמיד רשבר"ש ורש"ס. בפירוש ר' משולם הביא שני טעמים נוספים לכך שדין הפרה היא כקדשים, לפי שאין טמא מקריב [הן הכהן אינו יכול להקריב עד שיזו עליו מאפר הפרה והן שטמא מת אינו משלח קרבנותיו] ונמצאת הפרה אדומה מכשירי קרבן, ועוד פירש לפי שיש בה הזאות אל נוכח פני אהל מועד.

ב. **הרש"ס** מעיר שהרי דין שעיר המשתלח שווה לדין שעיר הנעשה בפנים, שהרי בשעת קנייתן אין ידוע על מי מהם יעלה הגורל לעזאזל, וא"כ היה ראוי למשנה לומר בכללות את שני השעירים, ותירץ לפי שבהמשך המשנה שנינו 'כבש פרה וכבש שעיר המשתלח' לכך שנו גם כאן 'פרה ושעיר המשתלח', ובאמת הכוונה גם לשעיר הנעשה בפנים.

ג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. ובדברי הראשונים מצאנו ביאורים נוספים לכך שזה נקנה מן התרומה, בפרישת הרא"ש וברש"ס כתבו שקונים את שני השעירים מן התרומה לפי שאין ידוע על מי יעלה הגורל לה', ובפירוש ר' משולם ובריבב"ן כתבו שהוא לפי שבעינן שיהיו שני השעירים שוין בהכל ואף בלקיחתן כאחת.

ד. **פרישת** הרא"ש, פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. בראשונים מצאנו דרכים נוספים בהסבר דין זה וראה בשקל הקודש (פ"ד נשקל ההלכה ד"ה ולשון).

ה. **לפי** שצורך קרבן הם. פירוש תלמיד רשבר"ש. ובטעם שלא הוזכר זאת במשנה להדיא, כתב בפרישת הרא"ש 'שהזכיר הלשון לבדו לחלק בין לשון זה ללשון של שעיר המשתלח'. ובפירוש ר' משולם כתב דבר מחודש שאין צריך להזכיר זאת כיון שהוא מצוי לקחת בחינם ואין צריכים לקנותו.

ו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

ז. **מאירי** (ד"ה ומעתה).

ח. **פרישת** הרא"ש, ריבב"ן ופירוש ר' משולם.

ט. **פרישת** הרא"ש.

י. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

יא. **רש"י** (יומא סו. ד"ה וכבש).

יב. **בשונה** מפשטות הבנת הראשונים שהטעם בגשרים אלו הוא לפי שאינם צורך קרבן, ראה ברש"ס שביאר שכבשים אלה הם בנין וכל בנין בא משיירי הלשכה.

יג. **פרישת** הרא"ש.

יד. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ע"פ בבלי יומא (לא. וברש"י ד"ה עין).

טז. **פירוש** ר' משולם. אולם הרמב"ם (שקלים פ"ד ה"ח) והמאירי פירשו שהכוונה לאמת המים שבירושלים.

יז. **פרישת** הרא"ש.

יח. **ראה** ברש"ס שכתב, 'וטעמא דמילתא דירושלים כולה יש לה קדושה, שאוכלין בכל העיר מעשר שני ובכורות וקדשים קלים ולחמי תודה'.

יט. **מאירי** ופרישת הרא"ש. והביא שם דוגמאות נוספות 'תיקון רחובותיה ושוקיה ושמירת העיר'.

כ. **הרמב"ם** (שם) פסק כת"ק, והמאירי (שם) פסק כאבא שאול.

כא. **פרישת** הרא"ש מאירי ורש"ס.

כב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

כג. **בפירוש** ר' משולם כתב שהגזברים היו מוכרים, וברש"ס כתב שהגזברים היו נותנים אותו לחנווני והיו משלמים לו את שכר עמלו.

כד. **פירוש** ר' משולם ורש"ס. והנה רוב הראשונים הביאו כאן את טעם הבבלי (כתובות קו:) שאין משתכרין בשל הקדש לפי שאין עניות במקום עשירות וגנאי הוא להקדש להרויח באופן כזה, ולא פירשנו כן לפנינו כיון שמדברי הירושלמי להלן (יא.) שהתיר באופן שהגזבר לוקח על עצמו את ההפסד נראה שהאיסור הוא משום פסידא דהקדש.

כה. **רש"ס** ופירוש ר' משולם. ואף כאן הביאו רוב הראשונים את טעם הבבלי (שם) שאין משתכרין משל עניים שמא יבוא עני ולא יהיה ליתן לו, אמנם מדברי הירושלמי נראה שהוא משום פסידא דעניים.

כו. **רש"י** (כתובות קו: ד"ה מותר תרומה).

כז. **פירוש** ר' משולם.

כח. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'ונהי דלעיל (סוף פ"ק) אמרינן דמקלבונות היו עושין רקועי פחים, מכל מקום זימנין דלא ספקי והיו צריכים למותר התרומה'.

כט. **פרישת** הרא"ש.

ל. **רש"ס.**

לא. **שיטמ"ק** (כתובות קו: בשם רמ"י נמהדו"ק).

לב. **רש"י** (כתובות קו: ד"ה לקיץ).

הלכה ב מתני' פרה אדומה ושעיר המשתלח לעזאזל **באין** מתרומת הלשכה. מע"ג דפרה ליה נפחטת בעזרה נמה מתרומת הלשכה למטמת קרייה רחמנא ושעיר המשתלח לפי שנריך ליקח שני שעירים ואין ידוע על מיזה מהם יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית. שני מולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה וה"ה לענ"ד מרי ומזוג אלא נקט לשון של זהורית לבד לאלק בין לשון של זהורית זה לשון של שעיר המשתלח: כבש פרה. שהיו עושין שני נסרים זה ע"ג זה מפני קבר התהום מהר הבית להר המשחה ועליהן היו מוליכין את הפרה: וכבש שעיר. שהיו עושין כמין גשר ועליו היה הולך המשלח את השעיר מפני הבבליים שהיו מולשים בשערו ואומרין טול וצא אלא מושה עוונותיו: ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבין והבי אינן לורך קרבן

נוסחאות ישנות

הלכה ב מתני' [א]פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה [ב]כבש פרה וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו ואמת המים וחומות [ו] העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה אבא שאול אומר כבש פרה כהנים גדולים עושין משל עצמן מותר [ג] שירי לשכה מה היו עושין בהן לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין משתכרין בשל הקדש [ד]אף לא משל עניים מותר התרומה מה היו עושין בה רקועי זהב ציפוי לבית קודש הקדשים רבי ישמעאל אומר מותר הפירות קיץ המזבח מותר תרומה לכלי שרת רבי עקיבא אומר [ז]מותר תרומה לקיץ המזבח מותר נסכים לכלי שרת רבי חנניה סגן הכהנים אומר [ח]מותר נסכים [ט] קיץ המזבח מותר התרומה לכלי שרת זה וזה לא היו מודים בפירות: **גמ'** כבש פרה כו' [א] ר' ישמעאל בר נחמן בשם רבי יונתן (נתן) ג' לשונות הן של [ז] שעיר בסלע של מצורע בשקל [ח]של פרה בשתי סלעים [ב] רבי חוניה דברת חורין רבי בא בר זבדא בשם רבי שמעון בן חלפתא של פרה בשתי סלעים ומחצה ואית דמפקין לישנא בעשרה זוז (מותר שירי לשכה כו') [ג] ר' [ה] יהודה בשם ר' שמואל [ה]תלמידי חכמי' המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה הלכות קבלה הלכות זריקה נוטלין שכרן מתרומת הלישכה [ד] רבי יצחק בר רדיפה בשם רבי אימי מבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלישכה רבי אחא ר' תנחום בר חייא בשם ר' שמלאי [ו]מגידי *ספר העזרה [א] נוטלין שכרן מתרומת הלשכה [ה] גידל [ו] בר בנימין בשם ר' אסי שני דייני גזילות נוטלין שכרן מתרומת הלשכה שמואל [ז] אמר [ו]נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רבי חונה אמר מתרומת בדק הבית מה פליג שמואל [ח] עבד לה [ט] כקרבן רב *הונא עבד לה כבנין אמר רבי חזקיה תנא ר' יהודה (גרוגרות) גדגדות הקטרת [י] וכל קרבנות הצבור [כ]באין מתרומת הלשכה מזבח הזהב וכל כלי שרת [ל]באין ממותר נסכים [מ]מזבח העולה וההיכל והעזרות [נ] באין משירי הלשכה חוץ לעזרות באין מלשכת בדק הבית והא תני אבני [ס] המזבח ההיכל והעזרות מועלין בהן וכי יש מעילה בשיריים [ה] אלא כר"מ דר' [ט] מאיר אמר מועלין [י] בשיריים א"ר חייא (חיננא) כלום אמר ר"מ אלא בתוך שנתו והבא חוץ לשנתו אנן קיימין א"ר חזקיה [כ] תנא רבי יהודה *גדגניות השלחן והמנורה והמזבחות והפרוכת מעכבים את הקרבנות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ל] אין לך מעכב את הקרבן אלא [ג] הכיור והכן בלבד ולא כן א"ר *אליעזר ור' יוסי בן חנינה תריהון אמרין כל הן דכתיב נכח מעכב צלע אינו מעכב ואמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן ואפילו צלע מעכב [מ] וא"ר אילא בשם ר'

אחא שם פ"ק

חונה

עבוד

אלעזר

ריב"ן

מתני' ב פרה אדומה ושעיר המשתלח. פרה אדומה על שנקראת חטאת נמה מתרומת הלשכה ושעיר המשתלח ממקום שנא שעיר הנעשה בפנים כדתניא נפ' שני שעירי (דף סג) ולקח את שני השעירים שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה [ובדמים] ולקיחתן כאחת: ולשון של זהורית. נעוד שהיה מלבין ומוסיף לאותו בחוט כדאמר ביומא נפ' שני שעירי [דף סז]: **כבש פרה.** שהיו עושין מירושלים להר המשחה כיפה מול אוטם מפני קבר התהום כדאמר במסכת פרה פ"ג: **וכבש שעיר המשתלח.** דתנן ביומא נפ' שני שעירי עזים וכבר היו עושים מפני הבבליים שהיו מתלבין בשערו ואומרים לו טול וצא ולשון שבין קרניו לאחר שאת שמעון הלדיק שראו שלפעמים היה מלבין ופעם לא היה מלבין התקינו שהיו מניחין בין קרניו ובשלע כל הרואי לפנים ואף פרה אדומה ושעיר המשתלח נאין מתרומת הלשכה אבל כבר השעיר אע"פ שהיה נפנים הוחיל שלא הולרך לעשותו חלא מפני הבבליים לא היה בא מתרומת הלשכה אוצר החכמה לפי שלא היה בו מעילה גם בשירי הלשכה לפי יהודה אבל לר' מאיר יש מעילה גם בשירי הלשכה לפי שלפעמים כשהיה נאסר תרומת הלשכה לקנות קרבנות צבור מביאין בו **מתני' ג** שירי לשכה. הכשף שנאמר אם שלא בא בקופות לוקחין בהן יינות כדי להאחכר: **אין משתברין בשל הקדש.** מפרש במסכת כתובות בפרק בתרא (דף קו) לפי שאין עניות במקום עזירות ואף לא בשל עניים מפני שפעמים היו לריכין מעות לעניים ואין בידם: **מתני' ד** מותר. תרומת הכשף שנאמר בקופות: מותר פירות. ר' ישמעאל לטעמי' דאמר לעיל שהיו לוקחין יינות ושמנים וסלתות להאחכר קיץ המוזבח כשהמוזבח בטל מקריבין ונקרמין קיץ המוזבח כאחד לוקחין עולות ומקריבין ונקרמין קיץ המוזבח נאחד כל פ"ק [יב] כשנות שבא לאחד: **לכלי שרת.** דא"ל להאי תנא מכשירי קרבן כקרבן לפיכך נאין ממקום שהכשירי קרבן כקרבן נאין ובכתובות פ' בתרא מפרש טעמא דכתיב את שאר הכשף כשף שיש בו שיריס הוי אומר זו תרומה ואימא שיריס גופייהו כדאמר רבא העולה עולה לאשוה ה"נ הכשף כשף לאשון: **מותר נסכים.** מפרש בנמוות פרק שתי מדות ר' חייא בר יוסף אמר בירושלמי המדות פי' שהיה הגזבר לוקח סולת ויין ושמן במדה טפופה וגדושה ומחזיר לקוחין ממנו לעורך מוזבח במדה מחוקה ר' יוחנן אמר כאותה שנמיגו המספק סלתות מארבע ועמדו משלש יספק מארבע למעות קונות לכאב רחמנא ונתן הכשף וקס לו קיבל משלש ועמדו מארבע יספק מארבע שיד הקדש על העליונה ולא יהיה כח הדיוט חמור מן ההקדש להדיוט כל זמן שלא משך יכול לאחזור בו וזה וזה לא היו

תקלין חדתין

מתני' פרה. פרה אדומה מע"ג דאינה נפחטת בעזרה נאה מתרומת הלשכה לחטאת קרייה רחמנא: שעיר המשתלח. לפי שנריך ליקח ב' שעירים וא"י על מיזה יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית. שני מולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה וה"ה לענ"ד מרי ומזוג אלא נקט לשון של זהורית לבד לאלק בין לשון של זהורית זה לשון של שעיר המשתלח: כבש פרה. הגשר שהיו עושין ע' ע"ג שלמטה היימנו מפני קבר התהום מהר הבית להר המשחה ועליהן היו מוליכין את הפרה: וכבש שעיר. שהיו עושין גשר שעליו יולך המשלח את השעיר מפני הבבליים שהיו מולשין בשערו ואומרים טול וצא אלא מושה עוונותיו: ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבין והבי אינן לורך קרבן אלא שהופרשה לשם קרבנות אלא מושה עוונותיו: ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבין והבי אינן לורך קרבן אלא שהופרשה לשם קרבנות אלא מושה עוונותיו: **ואמת המים.** העוברת בעזרה שם לריכין מיקון: **וכל צרכי העיר.** לחפור בורות שיחין ומערות ומיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר: **מותר שירי הלשכה.** מה שנשאר אחר שנעשה מהן מיקון לרכי העיר: **לוקחין מהן יינות שמנים וסלתות.** ומוכרין חוטן למי שלריך יין לנסכים ושמנים למנחות: **אין משתכרין בשל הקדש.** שאין עניות במקום עשירות וגנאי הוא להקדש: **ואף לא בשל עניים.** דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה: **מותר התרומה.** היינו מה שנשאר בקופות כר"ח ניסן שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה: **צפוי לבית קדשי קדשים.** לרלפה ולכותלים: **מותר הפירות.** מפרש בגמ': קיץ למוזבח. כשהמוזבח בטל מביאים מהן עולות כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתם כך אחר שגמרו להביא חובת היום מביאין עולות הללו כשאין נדרים ונדבות והמוזבח בטל: **מותר תרומה לקיץ המוזבח.** שלאורך קרבנות הופרשה: **מותר הנסכים.** מפרש בגמ': מותר נסכים לקיץ המוזבח. שהנסכים כלין והעולה כלין: זה וזה. ר"ע ור"ח: **גמ' של שעיר המשתלח.** דבעי תלוקה כדתנן ביומא מה היה עושה חציו קצר בסלע וחציו קצר בקרניו לפיכך היה משקלו סלע: **ושל מצורע.** דלא צריך חלוקה די לו בשקל: **ושל פרה.** דבעי כופד ליפול אל מוך שריפת הפרה נעית משקל שני סלעים: **ואית דמפקין לישנא.** כלומר יש אומרים בלשון אחר של פרה בי' זוזין והייט הך דסלע ד' זוזין ושני סלעין ומחלה הן י' זוזין: **מבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה.** לחילו ליטול שכר מכל שהמה בשפי עלמה לסור דתנן הנוטל שכר להיות רואה נכורות חין שוחטין על פיו הלכך נוטל מתרומת הלשכה שהיה שכמה תמיכה או נעלת מוס חין לו מועלת: **שני דייני גזלות.** שבירושלם: **האורגות בפרכות.** שכין היכל לקדשי הקדשים: **מה פליג.** דאמלי פליגי: ר"י גרוגרות. כך שמו: **מזבח הזהב.** כלי הוא ולא בנין שאינו מחובר לאדמה ויכולין לטלטלו לפיכך נידון ככלי: **ממותרי הנסכים.** לקמן פ"ה מפורש מה מותר נסכים: **מזבח העולה.** שהוא בנין: **חוץ לעזרות.** כל מה שהוא חוץ לעזרת ישראל כגון עזרת נשים והחיל וחומת העיר ומגדלותיה: **מועלין בהן.** ומס"ד דמשירי הלשכה הן **באין קשיא וכי יש מעילה בשיריים:** ומשני **אלא** כר"מ. **מחית הך ברייתא: אמר ר' חיננא.** לפי' כר"מ לא מלי **אלא בתוך שנתו.** הוא דמועלין בשיריים דשמא יעטרכו לקנות מהן קרבנות לבור וכדאמרינן לעיל פ"ג ה"ד: **והבא חוץ לשנתו אנן קיימין.** דשמא אנן קיימין. דשמא שנתו לשמור להוליאן לצורך דברים אחרים דשמא יעטרכו לקרבנות לבור: **מעכבין את הקרבן.** שאסור להקריב קרבן אם אין אלו במקומן ויותר נרשה שאסור להקריב עליהן קרבן כגון לחם הפנים על השולחן ומרות שמורה בשמנים על המוזבחות וחריקת הדם על הפרוכת וריחוץ ידים ורגלים בכיור: **כל הן.** כל היכא דכתיב נכח כגון במנורה דכתיב ואת המנורה (תמן) נוכח השלחן: **צלע אינו מעכב.** כגון בשלחן

משנת אליהו

ה"ג ספר העזרה. ועי' רש"י בכתובות ק"ו ע' ד"ה מגיהי ספריס שאין מוגה משום שם כל מדם ואחם. שאסור להשהות ספר שאינו מוגה משום שלא משכן בהליך עולה ולאו ד"ת שהיו מתעצלין בדבר והפקידו תרומת הלשכה לכך. עכ"ל. ולשנת דספריס דקאמר שם ד"ק. וע' מ"ק י"ח ב' אפי' בספר עזרה שפירש"י שהיה להם ס"ת שממנו מגיהים שאר ס"ת. והריטב"א פי' שם ס"ת שהיה כ"ג קורא בעזרה ביוה"כ. ועי' רמב"ם וש"י שם. וגי' עזרא ט"ס הוא דשל עזרא ודאי ע"ל להגיה שהיה כל התורה עוברת על פיו וכל שדר כתיבת התורה ממנו קבלו. והרמב"ם בשקלים נקט לשון סוגיא דבבלי ספריס שבירושלים ולעתו כפי' רש"י ודאי לגוזרי גזירות בשמוך לזה שהיו נוטלים שכרן מתרומת הלשכה דהטעם כמ"ש התוס' שם ק"ה ע' ד"ה גוזרי כו' לפי שכל שעה היו יושבין בדין ולא היו עוסקין בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס והיה מוטל על הלבור לפרנסם וה"נ מגיהי ספריס שבירושלים תמיד היו עסוקין בזה והיה מוטל על הלבור לפרנסם ועיין מוספות בשבועות י' ע"ב ד"ה קדושה כו' דיני גזירות וכן מגיהי ספריס ללב ב"ד מתנה עליהן וכן"ע משמיטתה דבני התוספות בשבועות ופסק הרמב"ם בשקלים ומוספות דמעילה י"ד ע' ד"ה נוטין ע"ש: **עבוד** לה כבנין. לפי שלא קדשו קדושת הגוף. ובנבלי שם פריך עליה מנריימתא דתניא נשים המורגות בפרכת כו' נוטלים שכרן מתרומת הלשכה. ומשני לה דבני דבריימתא מיירי בפרוכת לעבידי לניעותא נגד הפתחים ואינן תחת נינן. וע"ש כ"ה להכא הכי ס"ל דלא מקשי עליה מנריימתא. ושמואל פליג גם בפרוכת המבדיל בין היכל לק"ק דנ"ב מתרומת הלשכה דולמי נחד גוונא פליגי וכ"ם בפרוכת דפתחים ס"ל לשמואל דמתרומת הלשכה ולדידיה היא בריימתא מיירי בכל גוונא אף בפרכת דתחת הבנין: **ה"ג** מזבח העולה וההיכל והעזרות **באין מבדק הבית.** וכ"ה בבבלי שם בבריימתא להדיא והרמב"ם בפ"ד דשקלים ה"ח כתב על מזבח כו' משירי לשכה והוא נגד סוגיא דבבלי דנרס בירושלמי כגי' היסנה ג"כ תמיה וכבר תמה הכ"מ עליו: **חוץ לעזרות.** בבבלי הגי' חוץ לחומת העזרה ודייק רש"י דקאי על עזרת ישראל אבל עז"נ והחיל כו'. אבל כאן דנקט חוץ לעזרות לא קאי אלא על חומת העיר ומגדלותיה וכ"מ ברמב"ם שם שלא נקט אלא חומת העיר כו' וכן היה מפרש בבבלי דעז"נ בכלל עזרה: **ה"ג אלא** קרן וכרכוב. וטעם רבינו הגאון. מסוגיא דזבחים ס"ב ע' ת"ל קרן כו' אלא מעתה כו' ותניא לזיזהו כרכב רבי אומר

מסורת הש"ס

(ס) כתובות קו ע"ב קדו' נד ב: (ע) כתובות קו ע: (ף) מנחות ל ע: מב ע ורש' שם פ"ד הלכה ב: (ס) כתובות קו ע: (ו) ע"ז קה ע: (ז) שם קו ע: (ח) שם ע"ב: (ט) לעיל פ"ב:

עין משפט נר מצוה

יד **א** מיי' פרק ד משקלים הל"ח: טו **ב** מיי' שם הל"ח: טז **ג** טור או"ח ימ"ד סימן רנט סעיף ו בהגה"ה: יז **ד** מיי' שם הל"ט: יח **ה** מיי' פ"ו מכלי המקדש הל' י"ג ובהשגות וכ"מ: יט **ו** מיי' פרק י"ח מתומאת לרשעת הלכה ו: כ **ז** מיי' פרק ג מפרה הל"ב: כא **ח** מיי' פרק ד משקלים הל"ד: כב **ט** מיי' שם הל"ו: כג **י** מיי' שם הל"ב: כד **כ** מיי' שם הל"ו: כה **ל** מיי' שם הל"ב: כו **מ** מיי' שם הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) רב שמואל בר נחמני בשם ר' נתן ג' לשונות כו' שעיר משתלח בסלע כו': (ב) ר' ביבא בר זבדא בשם ר"ש בר תחליפא של כו': (ג) א"ר הונא בשם ר' שמעון ת"ח כו': (ד) ר"י בר רדיפא אמר מבקרי כו': (ה) גידול בר מניומי בשם ר' אסי אמר שני דייני גזירות כו': (ו) הלשכה רב הונא אמר מתרומת ב"ה כו': (ז) בשירי' א"ר (חיתנא) כלום כו': (ח) תני ר"י גדגדות השלחן כו': (ט) ור' אילא בשם ר' נחמני אפי' כו' שבחוץ א"ר חנין כו':

גליון הש"ם

[ע] הגר"ע הגיה ועי' במדרש חזית ובמ"ר פרשה י"ח: [ב] הגר"ע הגיה ע"ל בכתוב וקרן. ול"ע דהרי ביומא פ"ד הל"ב אמרו ג"כ הכיור והכן מעכבין ושם ע"ת להגיה ע"ם ועי' בקונטרס מיס חיים להפר"ח פ"ב מעיוה"כ הלכה ה:

הגהות הגר"א

[א] **ספר העזרה.** כ"ל ועי' רש"י בכתובות (קו.) ד"ה מגיהי ספריס של כל מדם ואחם ועי' במ"ק (יח:) אפילו בספר עזרה פירש"י שהיה להם ס"ת שממנו מגיהים שאר ס"ת. והריטב"א פי' שם ס"ת שהיה כ"ג קורא בעזרה ביוה"כ. ועי' רמב"ם וש"י שם. וגי' עזרא ט"ס הוא דשל עזרא ודאי ע"ל להגיה שהיה כל התורה עוברת על פיו וכל שדר כתיבת התורה ממנו קבלו. [ב] ל"ל **עבוד** לה כבנין. כי כן תנא דבי ר"י כלי שרת נאין מתרומת הלשכה ול"ג בקרבן ללכלים מסתבר לדמותן יותר מלקרבן מע"ג דקרבן נמי נאי מתרומת הלשכה: [ג] ה"ג מזבח העולה כו' **באין** מבדק הבית חוץ **לעזרות באין** משירי **הלשכה.** וכ"ה בבבלי שם בבריימתא להדיא ועי' ברמב"ם בפ"ד דשקלים הל"ח מה שהמה הכ"מ עליו: [ד] ה"ג **והא תני אבני** ירושלים **מועלין** בהן כו'. וזה ודאי חוץ לעזרות: [ה] ה"ג כר"מ דר"מ **אמר** כו'. ול"ג אלא בתוך שנתו. הוא דמועלין בשיריים דשמא יעטרכו לקנות מהן קרבנות צבור וכדאמרינן לעיל פ"ג ה"ד: **והבא** חוץ **לשנתו אנן** קיימין. דשמא שנתו לשמור להוליאן לצורך דברים אחרים דשמא יעטרכו לקרבנות צבור: **מעכבין את הקרבן.** שאסור להקריב קרבן אם אין אלו במקומן ויותר נרשה שאסור להקריב עליהן קרבן כגון לחם הפנים על השולחן ומרות שמורה בשמנים על המוזבחות וחריקת הדם על הפרוכת וריחוץ ידים ורגלים בכיור: **כל** הן. כל היכא דכתיב נכח כגון במנורה דכתיב ואת המנורה (תמן) נוכח השלחן: **צלע אינו מעכב.** כגון בשלחן

קרבנות אלו בשם 'קיץ המזבח' לפי שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על שולחנם בגמר סעודתם[לג], והוא לשון 'קיץ' כמו שנאמר (שמואל ב' טז ג) 'וְהַקַּיִץ לֶאֱכוֹל הַנְּעָרִים'[לד], וכך גם בבית המקדש לאחר שגמרו להביא חובת היום ואין עוד נדרים ונדבות היו מביאים עולות לקיץ המזבח[לה].

מוסיף רבי ישמעאל וחולק על דברי תנא קמא שמותר התרומה היו עושים בה רקועי זהב, וסובר שמוֹתַר תְּרוּמָה הם לְצורך הכְּלֵי שָׁרֵת, ובבבלי (כתובות קו:) נלמד ממה שנאמר (דברי הימים ב' כד יד) 'וּכְכַלּוֹתָם הֵבִיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיהוֹיָדָע אֶת שְׁאָר הַכֶּסֶף וַיַּעֲשֵׂהוּ כֵלִים לְבֵית ה' כְּלֵי שָׁרֵת', ודורשים, 'שְׁאָר הַכֶּסֶף' איזהו כסף שיש לו שיריים הוי אומר זה תרומת הלשכה, ומהם עושים את כלי השרת.

דעה שלישית במותר תרומה:
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מוֹתַר תְּרוּמָה הם לְקניית בהמות לצורך קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ שהרי מעות אלו לצורך קרבנות הופרשו[לו]. מוסיף רבי עקיבא ואומר, מוֹתַר נְסָכִים[לז], משתמשים בו לְצורך כְּלֵי שָׁרֵת.

רַבִּי חֲנַנְיָה סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, מוֹתַר נְסָכִים הם לצורך קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ, ובדין מוֹתַר הַתְּרוּמָה סובר רבי חנניה סגן הכהנים כרבי ישמעאל שהיה מיועד לְכְלֵי שָׁרֵת.

מסיימת המשנה, זֶה וָזֶה - הן רבי עקיבא והן רבי חנניה סגן הכהנים[לח], לֹא הָיוּ מוֹדִים בְּדין זה של מותר הפירות, מכיון שלדעתם כלל לא היו משתכרים בשל הקדש להרויח באופן זה[לט], ונמצא שלא שייך מציאות שיהיה מעות של 'מותר הפירות'.

★

גמרא

שנינו במשנה 'פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה. פָּרָה כו' וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו וכו' באין משיירי הלשכה'.

הגמרא מביאה שהיו שלושה לשונות ומבארת אותן ואת משקלן:
אמר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן, שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת הֵן - בשלשה מקומות מצאנו שצריכים בהם צמר סרוק בצורת לשון, ובכל מקום צריכים להביא את הצמר במשקל אחר. ואלו הם, לשון שֶׁל שָׁעִיר המשתלח, ששנינו בו (יומא סו.) שהיה חולק את הלשון, חציו קושר בסלע וחציו קושר בין קרניו, והיה הצמר בְּמשקל סֶלַע, לפי שצריך לחלקו לשנים ונמצא שיהיה כל חלק מהלשון במשקל 'שקל' שהוא חצי סלע[מ]. לשון שֶׁל מְצוֹרָע שנאמר בו (ויקרא יד ד) 'וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב'[מא], וה'שני תולעת' משקלו בְּשֶׁקֶל שהוא חצי סלע[מב]. לשון שֶׁל פָּרָה שנאמר בו (במדבר יט ו) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה', וה'שני תולעת' משקלו בִּשְׁתֵּי סְלָעִים לפי שצריך שיהיה כבד ויוכלו להשליכו באופן שיפול אל תוך עומק האש[מג].

רבי שמעון בן חלפתא חולק על משקלה של לשון של פרה:
רַבִּי חוּנְיָה דִּבְרַת חַוּרִין[מד] ועמו[מה] רַבִּי בָּא בַּר זַבְדָּא אמרו בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא, שאין משקל לשון של פרה שתי סלעים כדברי רבי יונתן, אלא לשון שֶׁל פָּרָה משקלו בִּשְׁתֵּי סְלָעִים וּמֶחֱצָה. וְאִית דְּמַפְקִין לֵישָׁנָא - ויש שהיו אומרים זאת בלשון אחרת, משקל לשון של פרה בַּעֲשָׂרָה זוּז, ולא נחלקו שתי הלשונות זה עם זה ושתיהן למשקל אחד נתכוונו כיון שהסלע הוא ארבעה זוזים, ונמצא ששתי סלעים ומחצה הם עשרה זוזים, אלא שכל אחד אמר זאת בלשון ששמע מרבו, כמו ששנינו (עדיות פ"ו מ"ג) 'שאדם חייב לומר בלשון רבו'[מו].

★

הגמרא מביאה עוד אנשים שהיו מקבלים את שכרם מתרומת הלשכה:
אמר רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְּלַמְּדִין אֶת הַכֹּהֲנִים הִלְכוֹת שְׁחִיטָה שידעו לשחוט את הקרבנות, [ואף על פי ששחיטה כשרה בזרים מכל מקום לא היו הכהנים מניחים לאחרים לשחוט[מז]], ואת הִלְכוֹת קַבָּלָה של דם הקרבנות, ואת הִלְכוֹת זְרִיקָה של דם הקרבנות[מח], שעבודות של כהנים הם[מט], היו נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, כיון שאותם התלמידי חכמים לא היו עוסקים במלאכה אחרת ולא היה להם במה להתפרנס ולכן היה מוטל על הציבור לפרנסם[נ].

אמר רַבִּי יִצְחָק בַּר רְדִיפָה בְּשֵׁם רַבִּי אִימִּי, מְבַקְּרֵי מוּמֵי קָדָשִׁים - בודקי בהמות הקדשים לראות אם יש בהם מומים, אסורים לקבל שכר מבעלי הבהמות כדי לבדקם, ולכך היו נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, כדי שיוכלו לפסוק כדת וכדין בלי מורא ממשלמי שכרם.

רַבִּי אַחָא ועמו רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חִיָּא אמרו בְּשֵׁם רַבִּי שַׁמְלַאי, מַגִּיהֵי סֵפֶר הָעַזָּרָה - ספר התורה שממנו כהן גדול קורא ביום הכפורים והמלך בזמן הקהלנא, וממנו היו מגיהים את כל הספרים[נב], כיון שצורך כל ישראל[נג] הוא להגיהו, לכן מגיהיו היו נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

גִּידֵּל בַּר בִּנְיָמִין אמר בְּשֵׁם רַבִּי אַפִּי, שְׁנֵי דַּיָּנֵי גְּזֵילוֹת היו בירושלים ושמותיהם אדמון וחנן בן אבישלום[נד], והם היו גוזרים גזירות וקנסות על הגזלנים[נה], ודנים את כל עוברי העבירות ובכללם עבירות

אוצר החכמה 19/06/2018 אהח

לג. **פרישת** הרא"ש.
לד. **רש"י** (סנהדרין יב: ד"ה קיץ).
לה. **הרמב"ם** בפיה"מ כתב 'וקיץ - שם ימות החמה, ופירות הקיץ כלומר התאנים והענבים שקוצין ומייבשין אותן דרך בני אדם לאכול מהן הרבה נוסף על סעודתן, ולפיכך נקראו הקרבנות שמקריבין על גבי המזבח נוסף על החובה קיץ המזבח וכולן עולות'.
לו. **פרישת** הרא"ש.
לז. **הגמרא** להלן (יא.) תבאר.
לח. **פרישת** הרא"ש, פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
לט. **פרישת** הרא"ש ופירוש ר' משולם.
מ. **בבלי** יומא (מב.) הובא שרבי יונתן סובר ששל שעיר המשתלח משקלו שני סלעים, וראה בתוספות ישנים (ד"ה ושל) שהקשו דאי טעמא משום דבעי חלוקה היה די בסלע שלאחר שיחלקו יעמוד על שקל ויהיה כמשקל של מצורע.
מא. **ראה** רש"ס.
מב. **ברש"י** יומא (מב. ד"ה של) פירש דשל פרה צריך כובד ושל שעיר בעי חלוקה ושל מצורע שאין צריך לא זה ולא זה די בשל שקל. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב סברא שבשל מצורע בשקל 'לפי שהיה צריך מעט שיהיה קל', וצ"ע.
מג. **רש"י** (יומא מו: ד"ה נעי). בתוספות ישנים (ד"ה פרה) העיר שהרי כורכים אותה עם עץ ארז ואזוב, ותירץ דכל כמה שיש כובד מעלי טפי.
מד. **'ברת** חוורין' - שם מקום.
מה. **ראה** בעקבי אהרן שהביא שני דרכים בביאור הדבר.
מו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
מז. **רש"ם**.
מח. **בעקבי** אהרן העיר מדוע לא הזכיר את הלכות הולכה, ותירץ שם בתירוצו השני שאין כל כך מה ללמד בענין זה.
מט. **רש"ם**.
נ. **תוספות** (כתובות קה. ד"ה גוזרי). וראה בשקל הקודש (פ"ד מלוג ההלכה ד"ה מנקרי).
נא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
נב. **רש"י** (מו"ק יח: ד"ה מפילו).
נג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה שיטמ"ק כתובות (קו. ד"ה מגיה) בשם הראב"ד שנחשב לצורך עבודה כיון שבספרים אלה למדו הכהנים הלכות עבודה ואם יהיה שיבוש בהם תכשל ההלכה, וראה ברש"י כתובות (סח ד"ה מגיהי).
נד. **משנה** (כתובות קד:).
נה. **בבלי** כתובות (קה.).

הלכה ב מתני' פרה אדומה ושעיר המשתלח לעזאזל **באין** מתרומת הלשכה. מע"ג דפרה ליכא נמחטת בעזרה מ"מ מתרומת הלשכה דמטמא קרייה רחמנא ושעיר המשתלח לפי שצריך ליקח שני שעירים ואין ידוע על מיזה מהם יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית. שני חוטעת שמשליכין אל תוך צריפת הפרה וה"ה לעץ ארז וחזוב אלא נקט לשון של זהורית לצד לחלק בין גשר ועליו היה הולך המשלח את השעיר מפני הבגליים שהיו מולשים בשערו ואומרין טול ולא אלא מסהה עוונותינו: ולשון שבין קרניו. לידע אם אלנין והני אינן צורך קרבן

נוסחאות ישנות

הלכה ב מתני' [א]פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה [ב]כבש פרה וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו ואמת המים וחומות [ו] העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה אבא שאול אומר כבש פרה כהנים גדולים עושין משל עצמן מותר [ג] שירי לשכה מה היו עושין בהן לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין משתכרין בשל הקדש [ד]אף לא משל עניים מותר התרומה מה היו עושין בה רקועי זהב ציפוי לבית קודש הקדשים רבי ישמעאל אומר מותר הפירות קיץ המזבח מותר תרומה לכלי שרת רבי עקיבא אומר [ה]מותר תרומה לקיץ המזבח מותר נסכים לכלי שרת רבי חנניה סגן הכהנים אומר [ז]מותר נסכים [ח] קיץ המזבח מותר התרומה לכלי שרת זה וזה לא היו מודים בפירות:

גמ' כבש פרה כו' [א] ר' ישמעאל בר נחמן בשם רבי יונתן (נתן) ג' לשונות הן של [ט] שעיר בסלע [י]של מצורע בשקל [י]של פרה בשתי סלעים [ב] רבי חוניה דברת חורין רבי בא בר זבדא בשם רבי שמעון בן חלפתא של פרה בשתי סלעים ומחצה ואית דמפקין לישנא בעשרה זוז (מותר שירי לשכה כו') [ג] ר' [ה] יהודה בשם ר' שמואל [יא]תלמידי חכמי' המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה הלכות קבלה הלכות זריקה נוטלין שכרן מתרומת הלישכה [ד] רבי יצחק בר רדיפה בשם רבי אימי מבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלישכה רבי אחא ר' תנחום בר חייא בשם ר' שמלאי [יב]מגידי *ספר העזרה [א] נוטלין שכרן מתרומת הלשכה [ה] גידל [ו] בר בנימין בשם ר' אסי שני דייני גזילות נוטלין שכרן מתרומת הלשכה שמואל [ו] אמר 'נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת [ו] הלשכה רבי חונה אמר מתרומת בדק הבית מה פליג שמואל [ח] עבד לה [ז] כקרבן רב *הונא עבד חונה לה כבנין אמר רבי חזקיה תנא ר' יהודה (גרוגרות) גדגדות הקטרת [ח] וכל קרבנות הצבור [ט]באין מתרומת הלשכה מזבח הזהב וכל כלי שרת [י]באין ממותר נסכים [יא]מזבח העולה וההיכל והעזרות [יב] באין משירי הלשכה חוץ לעזרות באין מלשכת בדק הבית והא תני אבני [יג] המזבח ההיכל והעזרות מועלין בהן וכי יש מעילה בשיריים [יד] אלא כר"מ דר' [יט] מאיר אמר מועלין [יז] בשיריים א"ר חייא (חיננא) כלום אמר ר"מ אלא בתוך שנתו והכא חוץ לשנתו אנן קיימין א"ר חזקיה [יח] תנא רבי יהודה *גרגניות השלחן והמנורה והמזבחות והפרוכת מעכבים את הקרבנות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [יט] אין לך מעכב את הקרבן אלא [כ] הכיור והכן בלבד ולא כן א"ר *אליעזר ור' יוסי בן חנינה תריהון אמרין כל הן דכתיב נכח מעכב צלע אינו מעכב ואמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן ואפילו צלע מעכב [כ] וא"ר אילא בשם ר'

אלעזר

חונה

מתניתין

אליעזר

ריבב"ן

מתני' ב פרה אדומה ושעיר המשתלח. פרה אדומה על שנקראת חטאת נאה מתרומת הלשכה ושעיר המשתלח ממקום שנח שעיר הנעשה בפנים כדתניא בפ' שני שעירי (דף סג) ולקח את שני השעירים שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה [ובדמים] ולקיחתן כאחת: ולשון של זהורית. נעוד שהיה מלבין ומותיר חוטו בתולע כדאמר ביומא בפ' שני שעירי [דף סז]: **כבש פרה.** שהיו עושין מירושלים להר המשחה כיפה מול חוטס מפני קבר התהום כדאמר במסכת פרה פ"ג: **וכבש שעיר המשתלח.** דתנן ביומא בפ' שני שעירי עזים וכבש היו עושים מפני הבגליים שהיו מתלשין בשערו ואומרים לו טול ולא ולשון שבין קרניו לאחר שמת שמעון הצדיק שרשו שלפעמים היה מלבין והיה מניחין בין קרניו ובשלש כל הרחוי לפניס ואף פרה אדומה ושעיר המשתלח נאין מתרומת הלשכה אבל כבש השעיר אע"פ שהיה נפנים הואיל שלא הוצרך לעשותו אלא מפני הבגליים לא היה בא מתרומת הלשכה וכל שהוא צורך חוץ לשנתו אנן קיימין: **גמ'** בשלש. שצריך לחלקו כדאמרינן ביומא חלין קושר בשלש וחלין בין קרניו: **בשקל.** דלא נעי חלוקה די בשקל: **בב' סלעים.** דכתיב והשליך חלק העולה עולה לשנה כיה בו מעילה לר' יהודה אבל לר' מאיר יש מעילה גם בשירי הלשכה לפי שלפעמים כשהיה נחסר מתרומת הלשכה לקנות קרבנות נצור מביאין לו מן השיריים: **מתני' ג** שירי לשכה. הכסף שנשאר אם שלש נא בקופות לוקחין בהן יינות כדי להשתכר: **אין משתברין בשל הקדש.** מפרש בפסכת כתובות בפרק בתרא (דף קו) לפי שאין עניות במקום עשירות ואף לא בשל עניים שפעמים היו לריכין מעות לעניים ואין בידם: **מתני' ד** מותר. תרומת הכסף שנשאר בקופות: מותר פירות. ר' ישמעאל לטעמי' דאמר לעיל שהיו לוקחין יינות ושמנים וסלתות להשתכר קיץ המזבח בשעה שהמזבח בטל אין מה להקריב לוקחין עולות ומקריבין ונקרמין קיץ המזבח כאחוב שאוכל פירות בקיעות סעודה כדאמרי' בשנועות פ"ק [יב] כשנות שבע לאכל: **לכלי שרת.** דס"ל להאי תנא מכשירי קרבן קרבן לפיכך אין ממקום שהקרבנות אין וכשהובא שהיו מולשין בשערו ואומרים טול ולא שלא היה בא מתרומת הלשכה אבל כשם השעיר אע"פ שהיה נפנים הואיל שלא הוצרך לעשותו אלא מפני הבגליים לא היה בא מתרומת הלשכה וכל שהוא צורך חוץ לשנתו: **וחומות.** מפרש במנחות פרק שתי מדות ר' חייא בר יוסף אמר בירושלי המדות פי' שהיה הגזבר לוקח סולת ויין ושמן במדה טפופה וגדושה ומחזיר לקופין ממנו לצורך מזבח במדה מחוקה ר' יוחנן אמר כאותה שאניו המספק סלתות מארבע ועמדו משלש יספק מארבע למעות קונות לכאב רחמנא ונתן הכסף וקס לו קיבל משלש ועמדו מארבע יספק מארבע ביד הקדש על העליונה ולא יהיה כח הדיוט חמור מן ההקדש להדיוט כל זמן שלא משך יכול לחזור בו וזה וזה לא היו

תקלין חדתין

מתני' פרה. פרה אדומה שע"ג דתניא נשחטת בעזרה נאה מתרומת הלשכה לחטאת קרייה רחמנא: שעיר המשתלח. לפי שצריך ליקח ב' שעירים וא"י על מיזה יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית. שני חוטעת שמשליכין אל תוך צריפת הפרה וה"ה עץ ארז וחזוב אלא נקט לשון של זהורית לצד לחלק בין גשר ועליו היה הולך המשלח את השעיר מפני הבגליים שהיו מולשים בשערו ואומרים טול ולא אלא מסהה עוונותינו: ולשון שבין קרניו. לידע אם אלנין והני אינן צורך קרבן אין מתרומת הלשכה: **אבא שאול אומר כבש פרה כהנים גדולים עושין משל עצמן.** מע"ג דקרבנות הציבור באין מתרומת הלשכה כבש פרה שהוא קרבן יחיד באין מתרומת הלשכה אלא משל כהנים גדולים עושין משל עצמן: **מותר שירי לשכה.** אם נשאר מהן מיקון לשכי העיר: לוקחין מהן יינות שמנים וסלתות. ומוכרין חוטן למי שלריך יין לנסכים וסמנים למנחות: **אין משתכרין בשל הקדש.** שאין עניות במקום עשירות וגנאי הוא להקדש: **ואף לא בשל עניים.** דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה: **מותר התרומה.** היינו מה שנשאר בקופות בר"ח ניסן שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה: **צפוי לבית קדשי קדשים.** לרלפה ולכותלים: **מותר הפירות.** מפרש בגמ': קיץ למזבח. כשהמזבח בטל מביאים מהן עולות כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתם כך אחר שגמרו להביא חובת היום מביאין עולות הללו כשאין נדרים ונדבות והמזבח בטל: **מותר תרומה לקיץ המזבח.** שלעורך קרבנות הופרשה: **מותר הנסכים.** מפרש בגמ': מותר נסכים לקיץ המזבח. שהנסכים כלין והעולה כלין: זה וזה. ר"ע ור"ח: **גמ' של שעיר המשתלח.** דבעי תלוקה כדתנן ביומא מה היה עושה חציו קשר בשלש וחציו קשר בשלש: **של מצורע.** דלא צריך חלוקה די לו בשקל: **ושל פרה.** דבעי כופד ליפול אל תוך צריפת הפרה נעית משקל שני סלעים: **ואית דמפקין לישנא.** כלומר יש אומרים בלשון אחר של פרה בי' זוזין והיינו הך דסלע ד' זוזין ושני סלעין ומחצה הן י' זוזין: **מבקרי מומי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה.** לחילו ליטול שכר מכל שהמה בשפי עלמה אסור דתנן הנוטל שכר להיות רואה כבורות אין שומעין על פיו הלכך נוטל מתרומת הלשכה שהיה הבאתה תמימה או בעלת מום אין לו מועלת: **שני דייני גזילות.** שבירושלם: **האורגות בפרוכות.** שכין היכל לקדשי הקדשים: **מה פליג.** דאמר מבקרי כו': **ר"י גרוגרות.** כך שמו: **מזבח הזהב.** כלי הוא ולא נגין שאינו מחובר לאדמה ויכולין לטלטלו לפיכך נידון ככלי: **ממותרי הנסכים.** לקמן פ"ק מפורש מה מותר נסכים: **מזבח העולה.** שהוא נגין: **חוץ לעזרות.** כל מה שהוא חוץ לעזרת ישראל כגון עזרת נשים והחיל וחומת העיר ומגדלותיה: **מועלין בהן.** ופ"ק דמשירי הלשכה הן באין קשין וכי יש מעילה בשיריים: **ומשני אלא כר"מ.** אחיא הך דגרייתא: **אמר ר' חיננא.** לפי' כר"מ לא מלי לאחיא: **אלא בתוך שנתו.** הוא דמועלין בשיריים דשמא יטהרו לקנות מהן קרבנות לבור וכדאמרינן לעיל פ"ג ה"ד: **והכא חוץ לשנתו אנן קיימין.** דשמוך שמנו אסור להקריב קרבן אם אין במקומן ויותר נרשה שאסור להקריב עליהן קרבן כגון לחם הפנים על השולחן ומרות ומנורה וקרבנות על המזבחות וזריקת הדם על הפרוכת וריחוץ ידים ורגלים בכיור: **כל הן.** כל היכא דכתיב נכח כגון במנורה דכתיב ואת המנורה (תמן) נוכח השלחן: **צלע אינו מעכב.** כגון בשלחן

משנת אליהו

ה"ג ספר העזרה. ועי' רש"י בכתובות ק"ו ע' ד"ה מגידי ספרים שם כל מדם ומדם. שאסור להשהות ספר שאינו מוגה משום שם כל שלא נמלך עולה ולאו ב"ד שהיו מתעצלין בדבר והפקירו תרומת הלשכה לכך. עכ"ל. ולשנת דספרים דקאמר שם ד"ק. וע' מ"ק י"ח ב' לפי' בספר עזרה שפירש"י שהיה להם ס"ת שממנו מגיהים שאר ס"ת. והריטב"א פי' שם ס"ת שהיה כ"ג קורא בעזרה ביוה"כ. ועי' רמב"ם וס"י שם. וגי' עזרא ט"ס הוא דשל עזרא ודאי ע"ל להגיה שהיה כל התורה עוברת על פיו וכל שדר כתיבת התורה ממנו קבלו. והרמב"ם בשקלים נקט לשון סוגיא דבבלי ספרים שבירושלים ודעתו כפי' רש"י ודמי לגוזרי גזירות בסמוך לזה שהיו עוסקים שכרן מתרומת הלשכה דהטעם כמ"ש התוס' שם ק"ה ע' ד"ה גוזרי כו' לפי שכל שעה היו יושבין בדין ולא היו עוסקין בשום מלאכה ולא היה להם מה להתפרנס והיה מוטל על הלבור לפרנסם וה"ג מגיהי ספרים שבירושלים תמיד היו עסוקין בזה והיה מוטל על הלבור לפרנסם ועיין מוספות בשבועות י' ע"ב ד"ה קדושה כו' דייני גזירות וכן מגיהי ספרים לגב ב"ד מתנה עליהן וכן"ע משמיטתה דבני המוספות בשבועות ופסק הרמב"ם בשקלים ומוספות דמעילה י"ד ע' ד"ה בוגין ע"ש: **עבוד** לה כבנין. לפי שלא קדשו קדושת הגוף. ובגבלי שם פריך עליה מבריימתא דתניא נסיס התורגות בפרכת כו' טוטלים שכרן מתרומת הלשכה. ומשני לה דבני דבריימתא מיירי בפרוכת לעבידי לניעותא נגד הפתחים ופינן תחת גינן. וע"ל ר"ה להכא הכי ס"ל דלא מקשי עליה מבריימתא. ושמואל פליג גם בפרוכת המבדיל בין היכל לק"ק דג"כ מתרומת הלשכה דולמי בחד גוונא פליגי וכ"ם בפרוכת לפתחים ס"ל לשמואל דמתרומת הלשכה ולדידיה ההיא בריימתא מיירי בכל גוונא אף בפרכת דתחת הבנין: **ה"ג** מזבח העולה וההיכל והעזרות **באין מבד"ה.** וכ"ה בגבלי שם בבריימתא להדיא והרמב"ם בפ"ד דשקלים ה"ח כתב על מזבח כו' משירי לשכה והוא נגד סוגיא דבבלי דגרס בירושלמי כגי' הישנה ג"כ תמיה וכבר תמה הכ"מ עליו: **חוץ לעזרות.** בגבלי הגי' חוץ לחומת העזרה ודייק רש"י דקאי על עזרת ישראל אבל עז"נ והחיל כו'. אבל כאן דנקט חוץ לעזרות לא קאי אלא על חומת העיר ומגדלותיה וכ"מ ברמב"ם שם שלא נקט אלא חומת העיר כו' וכן היה מפרש בגבלי דעז"נ בכלל עזרה: **ה"ג אלא** קרן וכרכוב. וטעם רבינו הגאון. מפוגיא דזבחים ס"ב ע' ת"ל קרן כו' אלא מעתה כו' ותניא לזיזו כרכב רבי תומר

ס) כתובות קו ע"ב קדו' ג ב: ג) כתובות קו ע: ג) מנחות ל ע: ז) יומא מב ע וירו' שם פ"ד הלכה ב: ס) כתובות קו ע: ו) ע"ז קה ע: ז) שם קו ע: ט) שם ע"ב: י) לעיל פ"ב:

עין משפט נר מצוה

יד **א** מיי' פרק ד משקלים הל"ע:
טו **ב** מיי' שם הל"ח:
טז **ג** טור או"ח ית"ד סימן רנט סעיף ע בהג"ה:
יז **ד** מיי' שם הל"ט:
יח **ה** מיי' פ"ז מכלי המקדש הל' י"ג ובהשגות וכ"מ:
יט **ו** מיי' פרק י"ע מטומאת צרעת הלכה ע:
כ **ז** מיי' פרק ג מפרה הל"ב:
כא **ח** מיי' פרק ד משקלים הל"ד:
כב **ט** פאוצר החכמה הל"ז:
כג **י** מיי' שם הל"ב:
כד **כ** מיי' שם הל"ע:
כה **ל** מיי' שם הל"ב:
כו **מ** מיי' שם הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) רב שמואל בר נחמני בשם ר' נתן ג' לשונות כו' שעיר משתלח בסלע כו': (ב) ר' ביבא בר זבדא בשם ר"ש בר תחליפא של כו': (ג) א"ר הונא בשם ר' שמעון ת"ח כו': (ד) ר"י בר רדיפא אמר מבקרי כו': (ה) גידול בר מניומי בשם ר' אסי אמר שני דייני גזירות כו': (ו) הלשכה רב הונא אמר מתרומת ב"ה כו': (ז) בשירי' א"ר (חיתנא) כלום כו': (ח) תני ר"י גדגדות השלחן כו': (ט) ור' אילא בשם ר' נחמני אפי' כו' שבחוץ א"ר חנין כו':

גליון הש"ם

[ה] הגר"ע הגיה ועי' במדרש חזית וצמ"ר פרשה י"ע: [ו] הגר"ע הגיה ע"ל כלכוד וקנן. ול"ע דהרי ביומא פ"ד הל"ב תמנו ג"כ הכיור והכן מעכבין ופס ע"ע להגיה ע"ם ועי' בקונטרס מיס חייס להפר"ח פ"ב מעיוה"כ הלכה ה:

הגהות הגר"א

[א] **ספר העזרה.** כ"ל ועי' רש"י בכתובות (קו.) ד"ה מגיהי ספרים של כל מדם ומדם ועי' במ"ק (יח:) תפילו בספר עזרה פירש"י שהיה להם ס"ת שממנו מגיהים שאר ס"ת. והריטב"א פי' שם ס"ת שהיה כ"ג קורא בעזרה ביוה"כ. ועי' רמב"ם שם. וגי' עזרא ט"ס הוא דשל עזרא ודאי ע"ל להגיה שהיה כל התורה עוברת על פיו וכל שדר כתיבת התורה ממנו קבלו. [ד] ה"ג והא תני אבני ירושלים מועלין בהן כו'. וזה ודאי חוץ לעזרות: [ה] ה"ג כר"מ דר"מ אמר כו'. ול"ג אלא בתוך שנתו: [ו] ל"ל עבד לה כבנין. כי כן תנא דבי ר"י כלי שרת נאין מתרומת הלשכה ול"ג כקרבן לכלים מסתבר לדמותן יותר מלקרבן מע"ג דקרבן נמי נאי מתרומת הלשכה: [ז] ה"ג מזבח העולה כו' באין מבדק הבית חוץ לעזרות באין משירי הלשכה. וכ"ה בגבלי שם בבריימתא להדיא ועי' בתמ"ס דשקלים הל"ח מה שתמה הכ"מ עליו: [ח] ה"ג והא תני אבני ירושלים מועלין בהן כו'. וזה ודאי חוץ לעזרות: [ט] ה"ג כר"מ דר"מ אמר כו'. ול"ג אלא בתוך שנתו: [י] ה"ג אין לך מעכב את הקרבן אלא כרכוב וקרן בלבד. וטעם הגאון הנ"ל בהג"ה זו מסוגיא דזבחים (ס"ב.) ת"ר קרן כו' אלא מעתה כו' ותניא לזיזו כרכב ר' תומר זה כיור ר"י בר"י תומר זה המזבח לעכב וכברכב נכללים שהיתן מי כמר מי כמר מבל מ"ם בספרים כיור וכנו שהוא הולך ממעט קרן דכתיב ביה המזבח וגם דכן לא כתי' בי' לעיכובא ויתיא למנקט כרכב דלא תתיא בפלוגתא:

התרומה פרק רביעי שקלים

שבמקדש כגון כהנים שפיגלו, ונחשבת עבודתם כצורך בית המקדשנו והם **נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.**

הגמרא מביאה מחלוקת מהיכן נשים האורגות בפרוכת נוטלות שכרן:

שְׁמוּאֵל אָמַר, נָשִׁים הָאוֹרְגוֹת בַּפָּרוֹכֶת שבין ההיכל וקודש הקדשיםנז, **נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. רַבִּי חוּנָּה אָמַר,** לא היו נוטלות שכרן מתרומת הלשכה אלא **מִתְּרוּמַת דֶּדֶק הַבַּיִת.** מבארת הגמרא, **מַה פְּלִיג** - מה סברת מחלוקתם של שמואל ורב חונהנח, **שְׁמוּאֵל עָבַד לָהּ** - מדמה את הפרוכות **לִכְרָכָן,** שהרי על הפרוכות היו מזים מדם הפר ומדם השעיר ביום הכפורים וכך גם היו עושים בדם פרים הנשרפים ושעירים הנשרפיםנט, וכיון שצורך קרבנות הם, נוטלות הנשים האורגות בפרוכות את שכרן מתרומת הלשכהס. **רַב חוּנָא עָבַד לָהּ** - מדמה את הפרוכות **לִבְנָיָן,** שהרי הפרוכות בבית המקדש השני נעשו במקום הקיר שהיה נמצא בבית המקדש הראשוןסא, והרי צרכי הבנין באים מבדק הביתסב.

הגמרא מביאה ברייתא המביאה צרכי ציבור נוספים, ומבארת מהיכן באין:

אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה, תָּנָא - כלל זה היה שונה האמוראסג **רַבִּי יְהוּדָה גַּדְגְּדוֹת, הַקְטֹרֶתסד וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר בָּאִין** - נקנים **מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. מִזְבַּח הַזָּהָב** הפנימי שהיה בהיכל, נחשב ככלי ולא כבנין שהרי אינו מחובר לאדמה ויכולים לטלטלו, ולפיכך דינו ככלי שרתסה, **וְכֵן כָּל כְּלֵי שָׁרֵת** שהיו בבית המקדש, היו **בָּאִין מִמּוֹתַר נְסָכִיםסו** שדעת רבי עקיבא במשנתינו שמהם קונים את כלי השרתסז. **מִזְבַּח הָעוֹלָה** - החיצון שהוא מחובר לקרקע דינו כבנינסח, **וְהַהֵיכָל וְהָעֲזָרוֹת** שבבית המקדש אף הם נחשבים בנין, ודינם של אלו שהם **בָּאִין מִשִּׁירֵי הַלִּשְׁכָּה.** ואילו מה שבנו מחוץ **לָעֲזָרוֹת** כגון חומות העיר ירושלים ומגדלותיהסט היו **בָּאִין מִלִּשְׁכַּת דֶּדֶק הַבַּיִת.**ע

הגמרא מקשה על רבי יהודה גדגדות:

מקשה הגמרא, **וְהָא תָּנֵי** - והלא למדנו בברייתא, **אַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ** או אבני **הַהֵיכָל וְכֵן** אבני **הָעֲזָרוֹת** שנשרו ממקומסא, **מוֹעֲלִין בָּהֶן,** ואם נאמר כדברי רבי יהודה גדגדות שמזבח העולה בא משיירי הלשכה, יקשה, **וְכִי יֵשׁ** דין **מְעִילָה בְּמה** שנקנה **בִּשְׁיָרַיִם**סב, הרי שיירי הלשכה חולין הם ולא שייך מעילה באבני המזבח שנקנו ממעות חולינג. מתרצת הגמרא, **אֶלָּאסד,** דברי הברייתא שמועלים באבני מזבח הם **כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּרַבִּי מֵאִיר אָמַר, מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרַיִם,** ואילו לרבנן אכן לא ימעלו בהם.

הגמרא דוחה את התירוץ:

אָמַר רַבִּי חִיָּיא, כְּלוּם אָמַר רַבִּי מֵאִיר את דעתו שמועלים בשיריים, **אֶלָּא** דווקא כשהמעות עדיין **בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ** שבו הם נתרמו, וכפי שלמדנו לעיל (ט:) שהסיבה לכך היא 'שמא יצטרכו להן בסוף' ואכן בתוך שנתו כלל לא היו קונים בזה את אבני המזבח, **וְהָכָא** - ונמצא שכאן לגבי מעילה באבני המזבח רק על **חוּץ לִשְׁנָתוֹ אֲנַן קַיְימִין** - אנו דנים, ומה שייך לומר שלפי דעת רבי מאיר מועלים בהם בעוד שכאן מדובר על זמן אחר ממה שדיבר רבי מאירסה, ונשארו דברי רבי יהודה גדגדות בקושיאסו.

★

ברייתא נוספת ששנה רבי יהודה גדגדות:

עוד **אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה, תָּנָא** - כך שנה האמורא **רַבִּי יְהוּדָה גַּדְגְּדוֹת,** אם חסר בבית המקדש אחד מהכלים דלהלנסז, **הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת וְהַפָּרוֹכֶת,** וכגון שהגויים עקרום או שברוסח, הרי חסרונם **מְעַכְּבִים אֶת הַקָּרְבָּנוֹת** - אוסר את הקרבת הקרבנות, שכלים אלו מכשירי קרבן הם, וכארבעת המינים שבלולב שמעכבים זה את זה. וכל שכן אם נלקח או נשבר הכיור שחסרונו מעכב את הקרבנות, שאין לך כל עבודה בבית המקדש שהכשירה בלא קידוש ידים ורגלים לפני כן וכשאין כיור אין הכהנים יכולים לקדש את ידיהם ורגליהסט, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.**

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין לְךָ כלים שחסרונם **מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן,** כיון שהם מצוות נפרדות ואינם קשורים להקרבת הקרבנות, **אֶלָּא** אם חסרים **הַכִּיּוֹר וְהַכֶּן בִּלְבָד** הרי זה מעכב את הקרבנות כיון שאין הכהנים יכולים לקדש את ידיהם ורגליהסע.

הגמרא מביאה אמוראים שסוברים אחרת ומקשה עליהם:

מקשה הגמרא, **וְכִי לֹא כֵּן אָמַר רַבִּי אֶלְיעֶזֶר** וכן אמר **רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה, שֶׁהֵם תִּרֵיהוֹן אָמְרִין** - שניהם אומרים על הפסוק (שמות כו לה) 'וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע צָפוֹן', **כָּל הָנ הִכְתִּיב** - שעל כל דבר בבית המקדש שעליו נכתב בתורה לשון 'נֹכַח', כגון המנורה שכתוב בו 'וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח', הרי חסרונו **מְעַכֵּב** את הקרבנותפא, וכל דבר במקדש שבו כתוב בתורה 'צֶלַע', כגון השולחן שכתוב בו 'וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע', הרי חסרונו **אֵינוֹ מְעַכֵּב. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן,** שלא כדברי שניהם שמה שכתוב בו 'צלע' אין חסרונו מעכב, אלא **וַאֲפִילּוּ** השולחן שכתוב בו 'צֶלַע' חסרונו **מְעַכֵּב** את הקרבנות. **וְאָמַר רַבִּי אִילָא בְּשֵׁם**

נו. שיטמ"ק (כמובא קו.) בשם הראב"ד. והחזו"א (מנחות סי' כח סק"ה) פירש שצורך בית המקדש הוא שידונו את הגזלנים שאם יורגלו בגזל יביאו מן הגזל לבית המקדש.

נז. במקדש ראשון היה בין ההיכל לקודש הקדשים קיר בעובי אמה. במקדש שני עשו אנשי הגולה את ההיכל בגובה מאה אמה, ולא היה יכול לעמוד קיר בעובי אמה בגובה כזה, ולהרחיבו גם לא היו יכולין לפי שעי"ז יקצרו את ההיכל או את קודש הקדשים, ולכן עשו שתי פרוכות להבדיל וביניהן אמה. רש"י (כמובא קו. ד"ה בדבי) ורש"ס.

נח. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

נט. פירוש תלמיד רשבר"ש.

ס. פירוש ר' משולם.

סא. פירוש תלמיד רשבר"ש.

סב. פירוש ר' משולם.

סג. פירוש ר' משולם ורש"ס.

סד. בפירוש ר' משולם כתב 'אף על פי שהקטורת על מזבח הזהב', וכפי הנראה בא לתרץ מהיכי תיתי להוציא את הקטורת מתוך שאר קרבנות הציבור, אלא שצ"ע מה תירץ בכך, ובגוף קושיא זו ראה מה שתירץ במקדש דוד (סי' לה סק"ח).

סה. רש"י (כמובא קו: ד"ה מזבח הזהב).

סו. לקמן (יח.) תבאר הגמרא מהו 'מותר נסכים'.

סז. פירוש תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

סח. רש"י (שם ד"ה מזבח העולה).

סט. פירוש תלמיד רשבר"ש.

ע. השארנו את הגירסא שלפנינו, כיון שכך הובא בתוספות (קידושין מד: ד"ה תרי).

עא. פירוש תלמיד רשבר"ש.

עב. פירוש ר' משולם.

עג. רש"ס.

עד. בפירוש תלמיד רשבר"ש גרס 'דלא כרבי מאיר' ופירשו בלשון בתמיה וכלומר שהברייתא היא כר"מ ולא כרבנן, ובפירוש ר' משולם גרס 'לא - אין מעילה, והא דתני מועלין - כרבי מאיר', ולפי הגירסא שלפנינו 'אלא כרבי מאיר' אתי שפיר טפי.

עה. פירוש ר' משולם, ועיין שם מה שהוסיף לדון בסוגיא זו.

עו. רש"ס.

עז. פירוש ר' משולם.

עח. רש"ס.

עט. רש"ס.

פ. פירוש ר' משולם ורש"ס. והנה במאירי פירש דעת חכמים שאין חסרון הכלים מעכב את הקרבן כיון שמקריבים קרבנות אע"פ שאין בית, וביארו בדבריו שר"מ החולק סובר שאין מקריבים בלי בית וכלים הללו מעכבים בבית ולכן מעכבים בקרבן.

פא. ברש"ס ביאר שאם התורה הקפידה שמנורה תעמוד נוכח השולחן, הרי כל שכן שאם היא חסירה לגמרי הרי היא מעכבת.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, שלא זו בלבד שמה שכתוב בו 'נכח' או 'צלע' דין הוא שחסרונו מעכב את הקרבנות, אלא וַאֲפִילּוּ מה שכתוב בו 'שִׁימָה' כגון מזבח הזהב שכתוב בו (שמות מ כו) 'וַיָּשֶׂם אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת', הרי חסרונו מְעַכֵּב את הקרבנות. אולם בכיור וכנו לא נחלקו האמוראים והכל מודים שחסרונו מעכב כיון שהעבודה פסולה אם הכהנים לא קידשו לפני כן את ידיהם ורגליהם. ואם כן מקשה הגמרא שנמצא לכאורה שדברי האמוראים רבי אליעזר ורבי יוסי בן חנינא ודברי רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן אינם כדברי התנאים, לא כדברי רבי מאיר ולא כדברי חכמים[א].

מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בָּאן - מחלוקת התנאים היא בַּעֲבוֹדוֹת שֶׁבִּפְנִים הנעשים בהיכל, שלפי חכמים רק הכיור וכנו מעכב את העבודות שבפנים ולרבי מאיר אף השולחן והמנורה והמזבחות והפרוכות מעכבים את העבודות שבפנים, ואילו בָּאן - מחלוקת האמוראים היא בַּעֲבוֹדוֹת שֶׁבַּחוּץ הנעשים בעזרות שבהם כל אחד סובר כדעתו מה מעכב[ב].

★

שנינו במשנה, 'אבא שאול אומר כבש פרה כהנים גדולים עושין משל עצמן'. הגמרא מביאה מנהג שנהגו הכהנים בבניית כבש הפרה, ומבררת מדוע נהגו כך:

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שַׁחֲצִית - גסות הרוח[ג] וגאוה[ד] גְּדוֹלָה, הָיְתָה מצויה בִּבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, שֶׁיּוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים כְּכָרֵי זָהָב הָיוּ מוֹצִיאִין בָּהּ לצורך בניית כבש הפרה, למרות שֶׁהָיָה כִּבְשָׁהּ שֶׁל פָּרָה שעשו הכהנים הגדולים הקודמים לצורך כך עדיין עוֹמֵד כשבא הכהן הגדול הנוכחי לעשות את פרתו, וְמכל מקום לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן - מהכהנים הגדולים מוֹצִיא פָּרָתוֹ בְּכִבְשׁוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ הקודם לו, אֶלָּא היה הכהן הנוכחי סוֹתְרוֹ - מפרק את הכבש וּבוֹנֶה אוֹתוֹ מחדש מִשֶּׁלּוֹ - מכספו, וזהו גסות הרוח שמעשי האחרים בטלים אצלו[ה].

הגמרא מקשה על רבי חנינא שלא יתכן שנהגו כך משום גסות הרוח:

הֲתִיב - שאל רַבִּי עוּלָּא קוֹמֵי - לפני רַבִּי מָנָא, וְהָא תָּנֵי - והלא למדנו בברייתא, שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, שְׁתֵּי פָּרוֹת אדומות עָשָׂה, משום שבזמנו נטמאו אנשים רבים בחללי המלחמות שנערכו אז ולא היה די בפרה אחת לטהרת כולם[ו], ולמרות ששמעון הצדיק עצמו עשה את שתי הפרות מכל מקום לֹא בְּכֶבֶשׁ שֶׁהוֹצִיא אֶת זוֹ - הפרה הראשונה הוֹצִיא אֶת זוֹ - הפרה השניה, ואם נאמר שסתירת הכבש באה מגאוה, אִית לָךְ לְמֵימַר - וכי נוכל לומר כך אצל שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק ששַׁחְץ ובעל גאוה הָיָה[ז].

מבררת הגמרא מדוע אכן בנו לכל פרה כבש בפני עצמו:

מקשה הגמרא, אם אכן לא יתכן לומר שמנהג הכהנים גדולים היה משום ה'שחצית גדולה' שיש בהם וכפי שהוכחנו ממעשיו של שמעון הצדיק, מַאי טְעוֹן - מדוע באמת בנו לכל פרה כבש בפני עצמו ולא היו משתמשים בכבש של הפרה הקודמת. מתרצת הגמרא, עַל שֵׁם מַעֲלָה הִיא בְּפָרָה סְלְסוּלָה[ח] הִיא בְּפָרָה - כיון שהיו מטמאים את הכהן העוסק בשריפת הפרה ומטבילים אותו כדי להוציא מליבם של צדוקים (יומא ג.), תיקנו חכמים שיעשו בפרה מעלות הרבה ודקדוקי מצוה כדי שלא יבואו לזלזל בטהרת הפרה[ט], ואף בניית כבש חדש לכל פרה באה כדי להודיע שצריכים להזהר הרבה בטהרתה'.

הגמרא מביאה ברייתא בענין בנית הכבש של הפרה:

תָּנֵי - שנינו בברייתא, זִיזִין וּכְתָלִים הָיוּ יוֹצְאִין מִכָּאן וּמִכָּאן - כמין מעקה היו בונים משני צדדי הכבש, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָצִיצוּ - יסתכלו[י] הַכֹּהֲנִים ויוציאו את ראשם אל מחוץ לכבש, וְיִטַּמְּאוּ מכך שהם מאהילים על טומאת התהום[יב].

★

שנינו במשנה, 'רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵין מְשַׁתְּפִין כו' בשל הקדש אף לא משל עניים'. הגמרא מבארת באיזה אופן מותר להשתכר בשל הקדש:

אומרת הגמרא, אֶלָּא - באופן זה יהיה מותר להשתכר בשל הקדש, אִם רָצָה הגזבר להשתכר בשל הקדש עליו לקבל על עצמו שממסחר זה יִהְיֶה הַהֶפְסֵד שֶׁלּוֹ - של הגזבר וְהַשָּׂכָר יהיה לְהֶקְדֵּשׁ, ואז מוּתָּר לעשות כן[יג].

מביאה הגמרא מעשה בנכסי יתומים שגם שם הדין כן:

מספרת הגמרא, בַּהֲדָא - כאותו מעשה שהיה באדם ששמו[יד] בַּר זְמִינָא, אִיתְפַּקַד גַּבֵּיהּ מְדַל דְּיַתְמִין - הופקדו אצלו נכסי יתומים[טו], אָתָא - בא בר זמינא וְשָׁאַל לְרַבִּי מָנָא האם מותר לו להשתכר בשל היתומים, אָמַר לֵיהּ רבי מנא לבר זמינא, אִין בָּעֵית דִּי - אם אתה רוצה ומוכן להשתכר באופן כזה שבו הַהֶפְסֵדָה דִּידָךְ - אם יהיו הפסדים הם עליך וַאֲגָרָה דְּתַרְוֵיכוֹן - וברווחים תתחלק עם היתומים[טז], שָׁרֵי - מותר לך.

הגמרא מביאה מעשה נוסף שהיה עם רבי חייה בר אדא:

מספרת הגמרא, רַבִּי חִיָּיה בַּר אַדָּא, אִיתְפַּקַד גַּבֵּיהּ מְדַל דְּיַתְמִין - הופקדו אצלו נכסי יתומים, וְעָבִיד כֵּן - והשתכר בהם באופן שקיבל על עצמו שההפסדים יהיו עליו וברווחים הוא התחלק עם היתומים.

★

שנינו במשנה, 'רבי ישמעאל אומר מוֹתַר פֵּירוֹת כו' קיץ המזבח. רבי עקיבא אומר וכו' מותר נסכים לכלי שרת, רבי חנניה סגן הכהנים אומר מותר נסכים קיץ המזבח כו', זה וזה לא היו מודים בפירות'. הגמרא מבררת מה הם 'מותר פירות' ו'מותר נסכים':

מבארת הגמרא, מַתְנִיתָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא - בדין זה שמותר פירות הם לקיץ המזבח, הולך רבי ישמעאל לשיטתו, שהוא סובר במשנתינו שבמעות של שיירי הלשכה היו הגזברים קונים יינות שמנים וסלתות וסוחרים בהם והשכר להקדש, ורווחים אלו נקראו 'מותר פירות' כפי שמצאנו דְּרַבִּי חִיָּיה בַּר יוֹסֵף פְּתַר מַתְנִיתָא - הסביר

א. **רש"ס.** לדעת חכמים רק הכיור וכנו מעכב ולדעת רבי מאיר גם השולחן והמנורה והמזבחות והפרוכות, ואילו ר"א וריב"ח סוברים שהמנורה מעכבת ורשב"נ בשם ר"י מוסיף גם את השולחן, אולם כל אלה מודים שהמזבחות והפרוכות אינם מעכבים, ונמצאו דבריהם לא כדעת ר"מ ולא כדעת חכמים.

ב. **ע"פ** פירוש ר' משולם ומהר"א פולדא. פירשנו את כל מהלך סוגיא זו על פי פירושו של הרש"ס שכתב, 'כך נראה לי פירוש השמועה, ואני לא היה לי בענין הזה לא רב ולא עוזר אלא מה שסייעוני מן השמים'.

ג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

ד. **רש"ס.**

ה. **רש"ס.**

ו. **ברש"ס** כתב זאת בדרך השערה.

ז. **פירוש** ר' משולם. בפירוש תלמיד רשבר"ש הוסיף שלמעשה קושית הגמרא היא כפולה, שמלבד כך שלא יתכן ששחץ היה, הרי כאן שמעון הצדיק עצמו עשה את שני הכבשים ולמה לא הוציא בכבש הראשון גם את הפרה השניה.

ח. **בפירוש** ר' משולם כתב שאף סלסול הוא לשון מעלה, וכמו שמצאנו בבכורות (ל:).

ט. **בבלי** (יומא ג.) 'תקינו לה רבנן כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה דלא ליקבלו טומאה כי היכי דלא ליזלזלו בה', ועיין שם ברש"י (ד"ה כי).

י. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. וראה ברש"ס שביאר באופן אחר, 'סלסול ענין שררה, והראשונה כשהוציאה, בכבש שמצא [מהקודם לו] הוציאה ולא סתר אותו, אבל השניה משום שאין עושין שני פרות כאחת עשה לה כבש בפני עצמו ומשום סלסול'.

יא. **רש"ס.**

יב. **פירוש** ר' משולם (ע"ס עוד) ורש"ס. ובתקלין חדתין פירש שהמעקה נעשה כדי שהכהנים המוליכים את הפרה לא יבואו להביט בדברים המביאים לידי טומאה בראייתם.

יג. **פירשנו** ע"פ מה שהבאנו במשנה שטעם האיסור אליבא דהירושלמי הוא כדי שלא יבוא לידי פסידא דהקדש. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש וברש"ס שפירשו מדוע אין כאן חשש של ריבית כשמשתכר באופן זה.

יד. **פירוש** ר' משולם. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב, 'שם מקום'.

טו. **רש"ס.** וראה בפירוש ר' משולם שכתב, 'חבילה של סחורה'.

טז. **פירוש** ר' משולם.

אוצר החכמה

דכתיב ואת השלחן תתן על נלע לפון מינו מעכב: ואפילו שימה מעכב. כגון מרון ופרוכת ומזבחות דכתיב בהו ויסם מעכבין וקסיס עלייהו מהא דאמרו רבנן שחינו מעכב אלא הכיור והכן בלבד: **באן בעבודות שבפנים.** כשבא לעבוד בפנים כולם מעכבין אבל בעבודת חוץ מינו מעכב אלא הכיור והכן בלבד: **שחצית.** גמוה: **היו מוציאין.** בגיון כשם של פרה ואע"פ שהיתה כבר עומדת היו קומרין לומה וכנו מדשה: **אית לך מימר וכו'.** וכי מפשר לך לומר על שמעון הלדיק משום גמוה ח"ו עשה שני כנשים אלא ודאי שים לימור בדבר להוליא שיש בכשם שהולילו בה פרה לחרת: **מאי בדון.** ולטעמא מאי: **סלסול.** כבוד: זיזין וכתלין. היו יולאין מכשם הפרה כדי שלא יבאו להיות ויהיו ויבאו ליגע בעוסקים בהפרה ויטמאו לומן: **אלא אם רצה.** לעשות קמורה בשל הקדש ובשל עניים ע"מ שיהיה ההפסד שלו והשכר להקדש מומר: **בר זמינא.** כך שמו: **אתפקיד גביה וכו'.** הפקידו אללו לוגר ופקדון של יתומים: **אתא ושאיל לר' אנא.** שם מומר לעשות בו קמורה: **אמר ליה.** אם אתה רולה שיהא ההפסד לך לבדך והריוח לשניכם שרי ללאו רשים ממש הוא אלא אנק רשים ומע"ג דבדיקנני לקור ביתמי לא גזר שלא יכלו מעומיהן וה"ה בשל הקדש לא גזרו: **כולה דר' ישמעאל היא.** ר"ש ברבי יהוה מרחה מקוס על המתני' ס"ג ה"ק גם דברי ר"י אלו כדעתיה בריסא: **מותר הפירות.** דקאמר ר"י היינו מה שהשכיר ההקדש והוא ממומר שירי הלשכה כדאר"י לעיל: **זו סאה רביעית.** דתנן בפירקין המקבל עליו לספק סלמו' מד' סאין בשלש ועמדו בשלשה יספק מרבעה ומה שהקדש משתכר בזה הוא הנקרא מומר הנסכים: **ברוצים.** גדושת המדה שהיה ההקדש מקבל בגודש ומוכר בממוק: **ופריך ולית ליה לר' חייא בר"י.** שהיו בירולי המדות ולדידיה מה היו עושין בהן: **מה דנפל לסאה רביעית וכו'.** מה שהיו עושין בסאה רביעית היו עושין בירולי המדות דשניהן נקראין מומר הנסכים: ופריך על דעתיה דר"ח ב"י וכו'. בשלמא לר"ח ב"י לאמר מומר הפירות דקאמר"י היינו מומר השכר תני שפיר בסיפא זה וזה לא היו מודיס בפירות דשברי אין משתברין בשל הקדש וכדאמר ר"ע לעיל אלא לר"י קשיא להא תנן לקמן המקבל עליו לספק מד' יספק מד' ולא פליג ר"ע משמע דכ"ע מודיס בה והכא תנן זה וזה לא היו מודיס בפירות: ומשני **לא** היו מודין בפירות. שירי הלשכה שהיו עושין בה לא היו מודיס בפירות: **אם בא החדש בזמנו.** שהביאו שקלים מדשים קודם ר"ח ניסן שהוא זמן תרומה המדשה לוקמין אותה מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה: **אלא נמצא הקדש מתחלל על ההקדש.** דקס"ד דמחללין על שכר האומנין שעשו מלאכת הקדש ואותן מעות נמי קדש הן. ל"ת ה"ג ולא נמלא ההקדש מתחלל על המלאכה וכ"ה בתוספתא דמעילה וה"פ כיון שתין בה ממש תין מחללין עליה: **על הבנין.** דקי"ל בונין בחול ואחר כך מקדישין ובשקונין

משנת אליהו

אומר זה כיוב ר"י בר"י אומר זה הסובב. וגבי כרכוב כתיב המזבח לעכב וכברכוב נכללים שתיהן אי כמר אי כמר אבל מ"ם בספרים כיוב וכנ. שיבום הוא לתין ממעט קרן לכתיב ביה המזבח וגם כן לא כתיב ביה לעיכובא ויתא למינקט כרכוב דלא מתיא כפלוגתא. ועי' בסוכה מ"ח ע' ב' והרמב"ם פ"ב מהל' בית הבחירה פסק כת"ק דבבלי שם ע"ש: **אלא אם רצה כו'.** תר"ע קאי דתניין גמרא עלה דתין משתברין כו' ואתיא כתדא עם סוגיא דבבלי פ"ה דב"מ ע' ע"א דמסיק מעות יתומים קרוב לשכר ורחוק מהפסד שרי לגוותן וכן נענין שלא יכלה הקרן כמ"ש חזין גמרא כו' ובבבלי כתובות ק"ו ב' מפרש טעמא דתין משתברין בשל הקדש משום דתין עניות במקום עשירות כו' ובשל עניים דלמא מתרמי ליה עניא וליכא למיתבא ליה ועי' בטוש"ע יו"ד סי' רנ"ט ס"ק דמחלק הרב שם בכה"ג דתין שומד לחלק רק הקרן קיימת והריוח לעניים ש"ד ועי' בביאורי הגאון שם אבל אינו מדמה להקדש כמ"ש שם דתין הלדקה כהקדש. ובסוגין משמע להקדש ולדקה דמיין מהדדי דימומים ועניים ודמי מדע אינון דלמאר בריפ"ד דב"ק אין יד עניים כו' לאר"ש יתומים כו' ע"ש ועי' בתוי"ט פ"ח מהל' מ"ע ועי' במנחות ל' ע"ל בתוס' ד"ה מאריבא כו' דל"ל אמאי לא משכחת רבית בהקדש כו' ע"ש ובע"ג לתם כו' הוי שכר להקדש והוי מני לשכוחי בכה"ג מומר פירות לר"ע ולא נקט גמרא משום דמומר פירות משמע שלעולם יהיה ולא תלי בדעת אחרת וכמו בירושין וסאה ד' משמ"כ בכה"ג דתליא בתם לא כתי' וכן לר"י ב"ח ג': ומשני **בדא** דתני וכו' צריכה **למסור לצבור.** ה"ג בירושי יחיד כיון שמסרן לגבור מומר לעשות מהם כלי ברת: **עד בדון בירוצי הלח.** הם קדושים לפי שהבירושין נכנסים לתוך הכלי ונתקדשו בו ושוב נעקרו ממנו כשנפלו לתוך: **ואפילו בירוצי יבש.** מי ממרינן דלתך הן קדושים אי דילמא כיון דלא נכנסו לתוך הכלי לא נתקדשו והן חול: **ופשיט בהאי דתנינן תמן.** בממחות פ' המודה: **הנסכים שקדשו בכלי.** שתמו בכלי ונמלא הזבח פסול: **אם יש שם זבח אחר.** שתין לו נסכים יקריב אלו נסכים עמו: **ואם לאו.** משקדשו בכלי נפסלו בלינה שמעינן מיהת דאם לא נתקדש בכלי אינו מקודש ג"כ ה"ה בירושי יבש חין קדושים:

הלכה ג מתני' מותר הקטרת. המותר בכל שנה שתין לך שנה שתין בה מומר שהקטורת היתה שם"א מניס שם"ה כמנין ימות החמה וג' מנין שמסר מכניס כה"ג מלא חפניו ביום"כ ולא היו נכנסין כולן בחפניו ועוד בכל שנה פשוטה היה מומר שמנת פשוטה ימיה שנ"ד: מה היו עושין בה. להקטירה לשנה הבאה: **מפרישין ממנה.** מן הלשכה: **שכר האומנין.** מפרש בגמ': וחוזרין ולוקחין וכו'. והכי לניעת מילתא טפי ולא למכרה ולחזו' ולקנותם: **אם בא החדש בזמנו.** שהביאו שקלים מדשים קודם ר"ח ניסן שהוא זמן תרומה המדשה לוקחים מותר הקטורת מתרומה המדשה על ידי חילול: **ואם לאו.** שלא הביאו שקלים מדשים עדיין לוקחין אותה מתרומה הישנה: **גמ' ולא נמצא הקדש מתחלל על הקדש.** דקס"ד דמחללין על שכר האומנין שעשו מלאכת הקדש ואותן מעות נמי קדש הן. ל"ת ה"ג ולא נמלא ההקדש מתחלל על המלאכה וכ"ה בתוספתא דמעילה וה"פ על הבנין. דקי"ל בונין בחול ואחר כך מקדישין וכשקונין

ר' שמואל בר נחמן ואפי' שימה מעכב א"ר *חנינא חגיגה
[ג] **כאן בעבודות שבפני' כאן בעבודות שבחוץ אמר רבי חנינא שחצית גדולה היתה בבני כהנים גדולים שיותר** [ד] **משלשים ככרי זהב** (ס"ת כסף) **היו מוציאין בה שהיה כבשה של פרה עומד ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חבירו אלא סותרו ובונה אותו משלו התיב רבי עולא קומי ר' מנא והא תני שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה מאי כדון על שם מעלה היא בפרה סלסול היא בפרה תני זיזין וכתלים היו יוצאין מכאן ומכאן כדי** [ה] **שלא [יצאו ו]יציצו הכהנים ויטמאו: ר' עקיבא אומר אין משתברין כו': אלא אם רצה יהי' ההפסד שלו והשכר להקדש מותר כהדא בר זמינא איתפקד** (א) **גבי' מדל דיתמין אתא ושאל לרבי מנא אמר ליה אין** [ו] **בעית די ההפסדה דידך ואגרה דתרויכון** *שרי רבי חייה **בר אדא איתפקד גבי' מדל דיתמין ועביד כן: מותר פירות כו': (כולה דר' ישמעאל היא) מתני' דר' ישמעאל היא** *דרבי חייה בר יוסף פתר מתניתא **מותר** [ז] **פירות שכר להקדש מותר נסכים זו סאה רביעית רבי יוחנן פתר מתניתא מותר פירות זו סאה רביעית מותר נסכים לבירוצין ולית ליה לרבי חייה בר יוסף לבירוצין אמר רבי חזקיה מה דנפל לסאה רביעית** [ח] **נפל לבירוצין על דעתיה דרבי חייה בר יוסף ניחא אין משתברין בשל הקדש אף לא בשל עניים לפיכך זה וזה לא היו מודין בפירות על דעתיה דרבי יוחנן קשיא והא תנינן** [ט] **עמדו מג' יספק מד' ותנינן זה וזה לא היו מודים בפירות לא היו מודים בפירות בקיץ למזבח אבל מודין היו בכלי שרת** [א] **עד כדון בירוצי צבור ואפילו בירוצי יחיד ולא נמצאו כלי שרת באין משל יחיד כהדא דתנינן** [י] **אשה שעשתה** (ב) **כתונת לבנה כשרה ובלבד שתמסרנה לציבור עד כדון בירוצי לח ואפילו בירוצי יבש** [ג] **כהההיא דתנינן** [כ] **תמן** [יא] **הנסכים** [ל] **שקדשו בכלי ונמצא הזבח [פסול] אם יש שם זבח אחר יקרבו עמו ואם [לאו] לנו יופסלו בלינה:**

הלכה ג מתני' [מ]**מותר** [נ] **הקטורת מה היו עושין בה מפרישין ממנה שכר האומנין ומחללין אותה** (ג) **על (שכר) מעות האומנין ונותני' אותה לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומ' חדשה [ואם בא חדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה] ואם לאו מן הישנה: גמ' ולא נמצא הקדש מתחלל על ההקדש ביצד הוא עושה אמר** [ס] **רבי שמעון בר** *ביסנא **מביא מעות ומחללן על הבנין ומביא**

מסורת השס"ם

ב) עי' תוספתא פ"ב: ג) עי' ב"מ ע ע"ב: ד) עי' מנחות ל ע"ב: ה) לעיל הלכה ג: ו) כריתו' ו ע"ב. [שבועו' י ב מעילה יד ב]: ז) עי' מעילה שם:

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פרק ד ממלוה ולוה הל' יד טור שו"ע יו"ד סימן קס סעיף יח: כח ב מיי' פרק ג ממעה"ק הל"י: כט ג מיי' פרק ז מכלי המקדש הלכה ט והלכה יג: ל ד מיי' פרק ג ממעה"ק הל"ג ופרק י"ב מפסמ"ק הלכה ו: לא ה מיי' פרק ד מפלים הל"ב:

נוסחת הבבלי

(א) גביה מלאי דיתמי כו' גביה מלאי דיתמי ועבד כן: (ב) כתונת לבנה צריכה שתמסרנה לצבור כו' ואם לאו יפסלו בלינה: (ג) אותה על שכר האומנין ונותנין לאומנין כו' חדשה ואם בא החדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה: (ד) ר"ש ברבי בסנא כו' על הבהמה כו' ומחללו עליהן ונותן לאומנין כו':

הגהות הגר"א

[א] ל"ל בעי ר"ח בר בא עד כדון בירוצי צבור וכו': [ב] מכאן עד הל"ג נמחק וכך ל"ל דתנינן תמן בירוצי לח קודש בירוצי יבש חול. ולמה בירוצי לח קודש מפני שמדת היבש נמשח מבפנים. למה בירוצי יבש חול מפני שמדת היבש לא נמשח בין מבפנ' בין מבחוץ כל בירוצי מדות הללו אם יש זבח אחר יקריבו עמו. ואם לנו נפסלו בלינה ואם לאו יטברו לקיץ המזבח. וכן הוא בתוספתא נפ"י למנחות והובאה בקולר במנחות שם (ל:):

ציון ירושלים

אין משתכרין בשל הקדש אף לא בשל עניים. עיין ז"ס דילן בתוספות קו ועי' שו"ת מוהרי"ט למשונות סימן קמ"ד ועי' מי' פרק ח ממנות עניס הל"ד ועי' בחי פ' שמיני וגם מהירושלמי כאן קשה על מהרי"ט:

גליון הש"ם

[מ] היינו משו' דכלי שבפנים מעכבין זה אח זה כמבואר בתוספתא דמנחות פ"ו אבל אין להם שייכות לעכב עבודת חוץ ומ"ה לא משיב להך בוצחים דף סב ע"ש: [נ] הק"ע נדמק ונרחה שלא יגיעו הכהנים העוסקים בפרה מן הכבש ולחוץ ויטמאו היינו בטומאת קבר התהום וכעין דאמרו בסוכה דכ"ע שמע יוציא רחשו וכו'. וז"נ: [ס] היינו כי היכי דהסם ל"ד שלחו לחולין משום גזרה שמא יאמרו מוליאין מכ"ם לחול עי' מנחות דף עט ע"ב כמו כן נתקדשו בירוצי לח אע"פ שאין כוונת המזבח אלא למה שבכלי שלא יאמר מוליאין מכ"ם לחול משא"כ בירוצי יבש ועי' מנחות דף ל ובגס"י שם ד"ה גזירה ועי' במלמ"ל פ"ב ממעה"ק הל"ט:

את דברי המשנה 'מוֹתַר פֵּירוֹת', שהכוונה היא שֶׁכָּר לְהֶקְדֵּשׁ - רווחי ההקדש ממסחר זה, ועל זה אמר רבי ישמעאל שהיו קונים ברווחים אלו קרבנות לקיץ המזבח, אולם לרבי עקיבא שנחלק על רבי ישמעאל וסובר שאין משתכרין בשל הקדש לא מצאנו מעות שהם נקראים 'מותר פירות'[יז].

עוד מבאר רבי חייה בר יוסף, שמה ששנינו במשנתינו 'מוֹתַר נְסָכִים', זוֹ סְאָה רְבִיעִית, והיינו, ששנינו בסוף פרק זה (יג.) 'המקבל עליו לספק סלתות כו' משלש ועמדו מארבע יספק מארבע שיד הקדש על העליונה'. כלומר, מי שקיבל מעות מגזבר ההקדש כדי לספק סולת להקדש במשך כל השנה במחיר של שלש סאים לסלע, והוזלו המחירים ועתה נמכר הסולת במחיר של ארבע סאים בסלע, יד ההקדש על העליונה והוא חייב ליתן להקדש את הסולת במחיר המוזל של ארבע סאים בסלע, ואותה סאה רביעית שהוא נותן להקדש יותר ממה שקיבל עליו בתחילה הוא הנקרא 'מותר נסכים'[יח].

דיעה אחרת בביאור 'מותר פירות' ו'מותר נסכים':

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר מַתְנִיתָא - הסביר את דברי המשנה, 'מוֹתַר פֵּירוֹת', זוֹ סְאָה רְבִיעִית - שקיבל עליו לספק שלש סאים לסלע והוזל המחיר ומספק ארבע סאים לסלע, אותה הסאה הרביעית נקראת 'מותר פירות'. ואילו 'מוֹתַר נְסָכִים' הכוונה לְבֵירוּצִין - כשממלאים את כלי הנסכים ביותר יין, נשפך מן היין שבתוכו אל דופני הכלי מבחוץ, ויין זה שנשפך נקרא 'מותר נסכים'[יט].

הגמרא מקשה על רבי חייה בר יוסף הסובר ש'מותר נסכים' זו סאה רביעית:

[19/06/2018] מקשה הגמרא, וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי חִיָּיה בַּר יוֹסֵף לְבֵירוּצִין - וכי אינו סובר שיתכן מקרה של בירוצין, ואם אין זה 'מותר נסכים' מה אם כן דין הבירוצין ומה יעשו בהם[כ]. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי חֲזָקְיָה, דעתו של רבי חייה בר יוסף היא שמותר נסכים כולל את שניהם גם את סאה רביעית וגם את הבירוצין, וכל מַה דְּנָפַל - הדינים שאמרנו לְענין סְאָה רְבִיעִית, נָפַל - הוא גם הדין לְבֵירוּצִין[כא].

הגמרא מקשה על שיטתו של רבי יוחנן:

מקשה הגמרא, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיה בַּר יוֹסֵף הסובר ש'מותר פירות' היינו שכר להקדש, נִיחָא - מובנים דברי משנתינו המסיימת 'זה וזה לא היו מודים בפירות', כי לפי שדעתו של רבי עקיבא היא כמו שלמדנו במשנתינו ש'אֵין מְשַׁתַּכְּרִין בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ אַף לֹא בְּשֶׁל עֲנִיִּים', ונמצא שאין מציאות של מעות שהם 'שכר להקדש', ואף רבי חנניה סגן הכהנים במשנה סובר כדעתו של רבי עקיבא, לְפִיכָךְ יכולה המשנה לסיים ולומר 'זֶה וָזֶה לֹא הָיוּ מוֹדִין בְּפֵירוֹת', שרבי עקיבא ורבי חנניה אינם מודים לדין 'מותר פירות' כיון שלדעתם אין מציאות כזאת. אולם עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן הסובר ש'מותר פירות' היינו סאה רביעית, קַשְׁיָא - יקשה עליו, וְהָא תְּנִינָן - והרי למדנו במפורש בסוף פרק זה, 'עָמְדוּ מִשָּׁלֹשׁ וְסַפֵּק מֵאַרְבַּע', והיינו דין 'סאה רביעית', ודין זה הוא לדברי הכל, וּתְנִינָן - ובמשנתינו שנינו, 'זֶה וָזֶה לֹא הָיוּ מוֹדִין בְּפֵירוֹת'[כב].

הגמרא מיישבת את שיטתו של רבי יוחנן:

מתרצת הגמרא, בוודאי רבי עקיבא ורבי חנניה מסכימים לכך שיתכן מציאות של 'מותר פירות' שזוהי סאה רביעית, וכל מה ששנינו 'לֹא הָיוּ מוֹדִים בְּפֵירוֹת' אין הכוונה שלא הודו על עצם המושג 'מותר פירות', אלא שהם לא הודו בְּדין זה שמותר הפירות הולך לַחִיץ לַמְּזַבֵּחַ, אֲבָל מוֹדִין הָיוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת - ש'מותר פירות' הולך לקניית כלי שרת[כג].

התבאר לעיל שלדעת כולם[כד] 'מותר נסכים' זהו בירוצין, ועל זה אמר רבי עקיבא שמותר נסכים הולך לכלי שרת. הגמרא מקשה על כך:

מקשה הגמרא, עַד כְּדוֹן - מובן הדבר בְּבֵירוּצֵי צִבּוּר כגון של נסכי התמידין והמוספין[כה] שניתן להשתמש בהם לכלי שרת, כיון שאכן כלי שרת באים משל ציבור, אולם האם נאמר שדין זה נאמר וַאֲפִילּוּ בֵּירוּצֵי יָחִיד - בנסכים של קרבנות יחיד, וְכִי לֹא נִמְצְאוּ על ידי זה שִׁכְלֵי שָׁרֵת בָּאִין מִשֶּׁל יָחִיד שלא כדין, שהרי דין הכלי שרת הוא, שהם צריכים לבוא דווקא משל ציבור ולא משל יחיד שהוא אינו מוסרם לציבור יפה[כו].

מתרצת הגמרא, כַּהֲדָא דְּתַנִּינָן - כפי ששנינו בברייתא לעיל (י.), 'אִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה כְּתוֹנֶת לִבְנָהּ כְּשֵׁרָה וּבִלְבַד שֶׁתִּמְסְרֶנָּה לַצִּיבּוּר' - שאף על פי שבגדי הכהונה באים דווקא משל ציבור, יכולה אשה להכין כתונת עבור בנה הכהן בתנאי שהיא תמסרנו יפה לציבור, וכפי שהסקנו לעיל שבמכשירי קרבן לדברי הכל יכול היחיד למסור לציבור[כז], ואף כאן בכלי שרת שהם מכשירי קרבן ימסרנו היחיד יפה לציבור[כח].

הגמרא דנה האם גם בירוצי יבש קדושים:

אומרת הגמרא, עַד כְּדוֹן בֵּירוּצֵי לַח - כשמדובר בבירוצין של מידת הלח דהיינו שמילאו את הכלי ביין ונשפך מן היין לדופני הכלי, ברור הדין שיכולים הבירוצין לילך לכלי שרת כיון שנתקדשו. אך מסתפקת הגמרא, וַאֲפִילּוּ בֵּירוּצֵי יָבֵשׁ - בבירוצין של מידות היבש דהיינו שמילאו את הכלי בסולת ונשפך מהסולת אל מחוץ לכלי, האם גם הבירוצין קדושים, או שמא כיון שהם נשפכים מחוץ לכלי אינם קדושים.

הגמרא פושטת את הספק:

פושטת הגמרא, כְּהַהִיא דְּתַנְיָנָן תַּמָּן - לפי מה ששנינו במסכת מנחות (עט.), הַנְּסָכִים שֶׁקִּדְּשׁוּ בִּכְלֵי - שכבר נתנם לתוך כלי שרת ונתקדשו בכך[כט], וְאחר כך נִמְצָא הַזֶּבַח פָּסוּל - הוברר שהקרבן שלשמו הביאו נסכים אלו פסול, אִם יֵשׁ שָׁם זֶבַח אַחֵר שאין לו נסכים[ל], יִקָּרְבוּ עִמּוֹ נסכים אלו מהקרבן הפסול, וְאִם לָאו - שאין שם זבח אחר ללא נסכים, ואותם הנסכים שקדשו בכלי לָנוּ - עבר עליהם הלילה, יוּפְסְלוּ בְּלִינָה - פסולים הם בלינה כדין נסכים שקדשו בכלי שרת[לא], ומוכח שדווקא דבר שהיה בכלי שרת קדוש, ולכן בירוצי יבש שלא נתקדשו בכלי אינם קדושים ואינם הולכים לכלי שרת[לב].

★ ★ ★

לֹא הָיוּ מוֹדִים בְּפֵירוֹת'[כג].

יז. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

יח. **רש"י** (מנחות 5. ד"ה המקבל ודה"ה קינל). וראה בפירוש ר' משולם ובתלמיד רשבר"ש שפירשו שבאופן הפוך כשמתייקר, גם הסאה רביעית הוא מותר נסכים, ועיין במאירי ובדברי הרמב"ם (כלי המקדש פ"ז ה"ג).

יט. **רש"י** (מנחות פח. ד"ה בירוצי, 5. ד"ה מדת).

כ. **רש"ם.** והנה בפירוש תלמיד רשבר"ש לא גרס בגמרא את תירוצו של רבי חזקיה ולכן הסביר שדברי הגמרא נאמרו בניחותא שאכן אין אליבא דרבי חייה דין של בירוצין. וראה בפירוש ר' משולם שהסביר את שאלת הגמרא באופן מחודש, שאיך יתכן שכאן סובר רבי חייה שמותר נסכים זו סאה רביעית ואילו במקום אחר [ראה בבלי (מנחות 5.)] מצאנו שדעתו של רבי חייה שמותר נסכים זו בירוצין.

כא. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.

כב. **רש"ם**, פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

כג. **רש"ם.** ובפירוש תלמיד רשבר"ש הוסיף שאע"פ שרבי עקיבא סובר שמותר נסכים לכלי שרת ורבי חנניה סובר שמותר התרומה לכלי שרת, מכל מקום שניהם מודים שאף מותר הפירות הולך לכלי שרת.

כד. **כמסקנת** הגמרא שאף רבי חייה בר יוסף מודה שמותר נסכים כולל בתוכו בירוצין. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שהדגיש לפי גירסתו שאכן הקושיא היא רק לרבי יוחנן ולא לרבי חייה שלדעתו לא קיים כלל דין של בירוצין.

כה. **רש"ם.**

כו. **רש"ם.**

כז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

כח. **ראה** ברש"ס שחידש שבאופן זה אין צריך אפילו שהיחיד ימסרנו לציבור, ומאיליו הוא עובר לרשות הציבור, עיי"ש.

כט. **רש"י** (מנחות עט. ד"ה הנסכים).

ל. **רש"י** (סס ד"ה סס).

לא. **רש"י** (סס ד"ה ומס).

לב. **פירשנו** את הסוגיא על פי קרבן העדה שפירושו מתאים עם הגירסא שלפנינו. והנה, במשנה במסכת מנחות (5.) מבואר שדעת תנא קמא היא שבירוצין של מידת

דכתיב ואת השלחן תתן על נלע לפון מינו מעכב: ואפילו שימה מעכב. כגון מרון ופרוכת ומזבחות דכתיב בהו ויסם מעכבין וקסיל עלייהו מהא דאמרו רבנן שאינו מעכב מלא הכיור והכן בלבד: **כאן** בעבודות שבפנים. כשבא לעבוד בפנים כולם מעכבין אבל בעבודת חוץ מינו מעכב מלא הכיור והכן בלבד: **שחצית.** גמוה: **היו מוציאין.** בזמן כשם של פרה ומע"פ שהיתה כשם עומדת היו קומרין לומה וכנו מדשה: **את** לך מימר וכו'. וכי מפשר לך לומר על שמעון הלדיק משום גמוה ס"ו עשה שני כנשים מלא ולמי שים מיקור בדבר להויות שניה בכשם שהויאו בה פרה מחרת: **מאי בדון.** ומעמא מאי: **סלסול.** כבוד: **זיזין וכתלין.** היו יולאין מכשם הפרה כדי שלא יבאו לידי ליגע ויהיו ליגע בעוסקים בהפרה ויטמאו לומן: **אלא אם רצה.** לעשות קמורה בשל הקדש ובשל עניים ע"מ שיהיה ההפסד שלו והשכר להקדש מומר: **בר זמינא.** כך שמו: **אתפקיד** גביה וכו'. הפקידו מלנו מולר ופקדון של יתומים: **אתא ושאיל לרבי מנא.** שם מומר לעשות בו קמורה: **אמר ליה.** שם לתה רולה שיהא ההפסד לך לבדך והריוח לשניכם שרי ללאו רבים ממש הוא שלא יבא לידי שרח שלא יבא לידי שרח ומע"ג דבדיקנגי לסור בימי לע גזר שלא יבאו לידי שרח מעותיהן וה"ה בשל הקדש לע גזרו: כולה דר' ישמעאל היא ל"ג ליה והוא מרבה מקום על המתני' ס"ג ה"ק גם דברי ר"י אלו כדעתיה בריסא: **מותר הפירות.** דקאמר ר"י היינו מה שהשכיר ההקדש והוא ממומר שירי הלשכה כדאר"י לעיל: **זו פאה רביעית.** דתנן לקמן בפירקין המקבל עליו לסקל מד' סאין בשלא ועמדו בשלשה יסקל מרגמה ומה שהקדש משתכר בזה הוא הנקרא מומר הנסכים: **ברוצים.** גדושת המדה שהיה ההקדש מקבל בגודש ומוכר בממוק: ופריך ולית ליה לר' חייא בר"י. שהיו גרולי המדות ולדידיה מה היו עושין בהן: **מה דנפל לפאה רביעית** וכו'. מה שהיו עושין בפאה רביעית היו עושין גרולי המדות דשניהן נקראין מומר הנסכים: ופריך **על** דעתיה דר"ח ב"י וכו'. בשלמא לר"ח ב"י דאמר מומר הפירות דקאר"י היינו מומר השכר תני שפיר בפיפה זה וזה לא היו מודיס בפירות דשברי אין משתכרין בשל הקדש וכדאמר ר"ע לעיל אלא לר"י קשיא דהא תנן בשלהי לקמן המקבל עליו לסקל מד' יסקל מד' ולא פליג ר"ע משמע דס"ע מודיס זה בזה והכא תנן זה וזה לא היו מודיס בפירות: ומשני **לא** היו מודין בפירות. שיהיו לקין המוזבח מודין בפירות. שיהיו לקין המוזבח מודין בפירות כדי שלא יבאו לידי שרח שלא יבאו לידי שרח ומע"ג דבדיקנגי לסור בימי לע גזרו: כולה דר' ישמעאל היא ל"ג ליה והוא מרבה מקום על המתני' ס"ג ה"ק גם דברי ר"י אלו כדעתיה בריסא: **מותר הפירות.** דקאמר ר"י היינו מה שהשכיר ההקדש והוא ממומר שירי הלשכה כדאר"י לעיל: **זו פאה רביעית.** דתנן לקמן בפירקין המקבל עליו לסקל מד' סאין בשלא ועמדו בשלשה יסקל מרגמה ומה שהקדש משתכר בזה הוא הנקרא מומר הנסכים: **ברוצים.** גדושת המדה שהיה ההקדש מקבל בגודש ומוכר בממוק: ופריך ולית ליה לר' חייא בר"י. שהיו גרולי המדות ולדידיה מה היו עושין בהן: **מה דנפל לפאה רביעית** וכו'. מה שהיו עושין בפאה רביעית היו עושין גרולי המדות דשניהן נקראין מומר הנסכים: ופריך **על** דעתיה דר"ח ב"י וכו'. בשלמא לר"ח ב"י דאמר מומר הפירות דקאר"י היינו מומר השכר תני שפיר בפיפה זה וזה לא היו מודיס בפירות דשברי אין משתכרין בשל הקדש וכדאמר ר"ע לעיל אלא לר"י קשיא דהא תנן בשלהי לקמן

הלכה ג – משנה

בכל שנה היו קונים מכספי תרומת הלשכה סממנים עבור הקטורת במשקל שלש מאות ששים ושמונה [שס"ח] מנים. שס"ה מנים כמספר הימים שיש בשנת החמה, מנה עבור כל יום והיו מקטירים ממנו חציו בבוקר וחציו בערב. ושלשה מנים נוספים שמהם היה הכהן גדול ביום הכפורים מכניס מלוא חופניו לפני ולפנים.

'**מותר** הקטורת' שעליה המשנה דנה הוא סממני הקטורת שלא נכנסו אל תוך חופניו של הכהן גדול ביום הכפורים מהשלושה מנים שמהם היה חופן, וכן אותם אחד עשר המנים שלא נוצלו כשהשנה היתה פשוטה ולא מעוברת והיו בה רק שלש מאות חמישים וארבע [שנ"ד] ימים, שהם פחות אחד עשר יום מימי שנת החמה.

המשנה דנה מה היו עושים ב'מותר הקטורת':
מבררת המשנה, **מוֹתַר** סממני **הַקְּטוֹרֶת** שיש ברצון הגזברים להעבירו משנה אחת לשנה אחרת, **מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ** כדי שהיא תוכשר להקטרה ולא תפסל מדין שהיא נקנתה ממעות תרומה ישנה, שהרי מראש חודש ניסן יש להביא את הקטורת ממעות התרומה החדשה[לג]. מבארת המשנה, **מַפְרִישִׁין מִמֶּנָּה** - מתוך מותר הקטורת[לד], כשיעור עלות **שְׂכַר הָאוּמָּנִין** מפטמי הקטורת, **וּמְחַלְּקִין אוֹתָהּ** - את הקטורת שהפרישו **עַל מָעוֹת הָאוּמָּנִין** - על מעות המיועדות לתשלום שכר האומנים[לה], **וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ** - את הקטורת המחוללת שיצאה לחולין **לָאוּמָּנִין בְּשָׂכָרָן** על מלאכתם בפיטום הקטורת, **וְחוֹזְרִין** הגזברים **וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ** - וקונים את הקטורת מיד האומנים **מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה.**

המשנה מבארת מאיזה תרומה הביאו ביום שלושים באדר:
מסיימת המשנה בדין נוסף, **וְאִם בָּא חֹדֶשׁ**[לו] ניסן **בִּזְמַנּוֹ** - שראו עדים את הלבנה ביום שלושים באדר וקדשו בית דין את החודש בו ביום, **לוֹקְחִין אוֹתָהּ** - את הקטורת כבר ביום זה **מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה**, שהרי יום זה הוא ראש חדש ניסן ומצוה להביא בו מן החדש, **וְאִם לָאו** - שלא קידשו בית דין את החודש אלא ביום שלושים ואחד, מביאים את הקטורת ביום השלושים **מִן** התרומה **הַיְשָׁנָה.**

★

גמרא

שנינו במשנה שאת מותר הקטורת היו מחללים על מעות האומנים שהן מעות הבאות מתרומת הלשכה. כעת הבינה הגמרא שאת מותר הקטורת היו מחללים על מעות הלשכה. הגמרא מקשה על כך:
מקשה הגמרא, הרי גם הקטורת היא קודש וגם מעות הלשכה הם קודש, **וְלֹא נִמְצָא** - ואיך יתכן שנאמר **שֶׁהַקֹּדֶשׁ מִתְחַלֵּל עַל הַהֶקְדֵּשׁ**[לז]. מתרצת הגמרא, **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה** שמעות הלשכה יצאו לחולין כדי שיוכל לחלל עליהם את הקטורת, **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר בִּיסְנָא, מֵבִיא** הגזבר **מָעוֹת** של הקדש שמיועדות עבור האומנים, **וּמְחַלְּלָן עַל הַבִּנְיָן** שבנו בחולין לצורך ההקדש[לח], ונמצא הבנין קודש והמעות יוצאות לחולין,

הלח קודש ובירוצין של מידת היבש חול, ובגמרא שם מבואר שת"ק סובר שמידת הלח נתקדשה אף מבחוץ ולכן אף מה שנשפך על דפנות הכלי קדוש ואילו מידת היבש לא נתקדשה בחוץ ולכן מה שיצא מבחוץ אינו קודש. רבי עקיבא במשנה חולק על ת"ק רק לענין מידת היבש אם נתקדשה מבפנים, ובשאר הוא סובר כתנא קמא, ורבי יוסי אף הוא מסכים עם דינו של תנא קמא אך מטעם אחר, שבמידת הלח הבירוצין היו בתחילה בתוך הכלי ונתקדשו בו ולכן אף כשיצאו בחוץ הם קדושים, אולם במידת היבש לא היו הבירוצין בתוך הכלי ולכן הם לא התקדשו. ולקרבן העדה קשה מה הטעם לא התייחסה הגמרא למשנה זו. והתקלין חדתין ועוד ביארו שהגמרא ידעה ממשנה זו שאין בירוצי יבש קדושים, אלא שהסתפקה האם אפילו שאינם קדושים יכולים ללכת לקיץ המזבח. וגורסים בתירוץ הגמרא, 'כל בירוצי המידות אם יש זבח אחר יקרבו וכו' ואם לא ימכרו לקיץ המזבח', ומדייקת הגמרא מכך שכתוב 'כל' בירוצי, משמע שאף בירוצי יבש בכלל, ומוכח שהולכים לקיץ המזבח אף שאינם קדושים.

לג. **רש"י** (כריתות ו. ד"ה מותר ומעילה יד: ד"ה מותר).
לד. **רש"י** (מעילה שם ד"ה מפרישין).
לה. **הגמרא** תקשה שהרי מעות האומנין היו נלקחין מתרומת הלשכה, ואם כן אף הן קודש, וכיצד הקדש מתחלל על הקדש.
לו. **מדברי** הירושלמי במסכת שביעית (פ"י ה"ח) עולה להדיא שהגירסא הנכונה במשנה היא לנקד 'חֹדֶשׁ'. וראה ברש"ס שהביא את דברי הראשונים שפירשו בענין אחר והקשה עליהם, ובסוף דבריו כתב, 'ועוד, סוגיא דפרק בתרא דשביעית הוי תיובתייהו, וכן מצאתי במשנה דייקנית ישנה ומנוקדת החדש [בחולם]', והובא גם במלאכת שלמה, וראה בתוספות רע"א על המשניות שציין לדברי הטורי אבן (ר"ה ז.) שהביא את פירוש המשנה ע"פ הירושלמי, ועיי"ש שפלפל מהו החידוש בדברי המשנה.
לז. **רש"ס.**
לח. **כפי** דקיימא לן (מעילה יד.) 'בונין בחול ואחר כך מקדישין'. קרבן העדה ותקלין חדתין.

דכתיב ואת הלחן תתן על לפון מינו מעכב: ואפילו שימה מעכב. כגון מרון ופרוכת ומזבחות דכתיב בהו ויעש מעכבין וקשיא עלייהו מהא דאמרו רבנן שאינו מעכב מלא הכיור והכן בלבד: **באן בעבודות שבפנים.** כשבא לעבוד בפנים כולם מעכבין אבל בעבודת חוץ מינו מעכב מלא הכיור והכן בלבד: **שחצית.** גמוה: **היו מוציאין.** בזמן כשם של פרה ומע"פ שהיתה כשם עומדת היו קומרין לומה וכנו מלשה: **אית לך מימר וכו'.** וכי מפשר לך לומר על שמעון הלדיק משום גמוה ח"ו עשה שני כנשים מלא ולמי שים מיקור בדבר להוליא שיש בכשם שהוליאו בה פרה מחרת: **מאי בדון.** ומעמא מאי: **סלסול.** כבוד: **זיזין וכתלין.** היו יולאין מכשם הפרה כדי שלא יבאו לידי ליגע ויהיו ליגאו לידי טומאה בעסקים בהפרה ויטמאו לומן: **אלא אם רצה.** לעשות קמורה בשל הקדש ובשל עניים ע"מ שיהיה ההפסד שלו והשכר להקדש מומר: **בר זמינא.** כך שמו: **אתפקיד גביה וכו'.** הפקידו מלגו לוגר ופקדון של יתומים: **אתא ושאיל לר' מנא.** שם מומר לעשות בו קמורה: **אמר ליה.** שם אתה רולה שיהא ההפסד לך לבדך והריוח לשניכם שרי דלמו רשית ממם הוא שלא אבק רשית ומע"ג דבדיקנני אסור דיממי לא גזר שלא יכלו מעומיהן וה"ה בשל הקדש לא גזרו: **כולה דר' ישמעאל היא** ל"ג ליה והוא מרמה מקוס על המתני' ס"ג ס"ק גם דברי ר"י אלו כדעמיה בריסא: **מותר הפירות.** דקאמר ר"י היינו מה שהשכיר ההקדש והוא ממומר שירי הלשכה כדאר"י לעיל: **זו סאה רביעית.** דמנן לקמן בפירקין המקבל עליו לספק סלמו' מד' סאין בשלש ועמדו בשלשה יספק מרבעה ומה שהקדש משתכר בזה הוא הנקרא מותר הנסכים: **ברוצים.** גדושת המדה שהיה ההקדש מקבל בגודש ומוכר בממוק: **ופריך ולית ליה לר' חייא בר"י.** שהיו ברולי המדות ולדידיה מה היו עושין בהן: **מה דנפל לסאה רביעית וכו'.** מה שהיו עושין בסאה רביעית היו עושין בשאר רביעיות ופריך על **דעתיה דר"ח ב"י וכו'.** בשלמא לר"ח ב"י לממר מומר הפירות דקאמר"י היינו מותר השכר מני שפיר בסיפא זה וזה לא היו מודיס בפירות דשברי אין משתכרין בשל הקדש וכדלמר ר"ע לעיל אלא לר"י קשיא דהא מני לקמן המקבל עליו לספק מד' יספק מד' ולא פליג ר"ע משמע דכ"ע מודיס בה והכא מני זה וזה לא היו מודיס בפירות: **ומשני לא היו מודין בפירות.** שיהיו לקין המזבח כפירות: **מותר הפירות.** הקטורת מה היו עושין בה מפרישין ממנה שכר האומנין ומחללין אותה **(ג)** על (שכר) מעות האומנין ונותני' אותה לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומ' חדשה [ואם בא חדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה] ואם לאו מן הישנה: **גמ'** ולא נמצא הקדש מתחלל על ההקדש ביצד הוא עושה אמר **(ד)** רבי שמעון בר *ביסנא מביא מעות ומחללין על הבנין ומביא כיון שאין בה ממש אין מחללין עליה: **על הבנין.** דקי"ל בונין בחול ואחר כך מקדישין ובשקונין

ריב"ן

מודין בפירות להשתכר לאין עניות בשקום עשירות: **מתני'** הקטורת. שם"מ מנין היו כדתניא בכריתות פ"ק פיטום הקטורת כיצד הלרי והלפורן וכו' כל המנין להנהו סממנין דחשבי המס הס שם"מ מנין מקטירין כל השנה בין שנים פשוטות ומעורבות אלי מנה בנקר ואלי מנה בערב [משום דכתיב] בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה וכתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה נשמרו שלשה מנין ומהן היה מקטיר כ"ג ביוה"כ לפני ולפנים כדכתיב ומלא חפניו קטרת סמים וכו': **מחללין אותה על מעות האומנין.** לאומני בית מלטיהם היו פורעין אותן ממעות חולין ואח"כ האומנין היו קונין מותר הקטורת מן הגזבר ומוזרין ולוקחין אותה מהן: **מתרומה חדשה ואם לאו קונין מן הישנה.** כדאיתא בשמ' ר"ה פ"ק מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שאסור מצוה:

תקלין חדתין

שימה. היינו ויעש דקוף פרשת ויקהל האמור באהרן ומזבחות ופרכת ושאר דברים לכולם מעכבים. ומיך פליגי עם מכמיים: **באן בעבודת פנים.** כולהו מעכבים שיהיו נפנים: **בעבודת חוץ.** ס"ל כמכמיים לאינו מעכב אלא קרן וכרכוב: **שחצית.** גמוה: **משששים בכרי זהב** ול"ג בקף. דהכי תניא לה בתוספתא דסקלים יותר מפ' בכרי זהב. בתמיה: **מאי בדון.** כלומר אלא מאי טעמא: **סלסול.** כבוד: **שלא יציצו הכהנים.** המוליכים הפרה בדברים המביאין לותן לידי טומאה ע"י רלוי: **מתני'** מותר שירי לשכה. מה שנשאר מהן אחר שנעשה מהן תיקון לרבי העיר: **יינות שמנים.** ומוכרים למי שרולין יין לנסכים ושמן למנחות: **אין משתכרין בשל הקדש כו'.** אלא אם יהיה הפסד: **גמ'** אין משתכרין בשל הקדש כו'. אלא ס"ל דלא יהא ההפסד שלו והשכר להקדש מומר: **כהדא בר זמינא.** כמו עובדא דאחד שמשו בר זמינא: **מלאי דיתמי.** לוגר של יתומים הפקידו אצלו: **ושאיל לר"מ.** אם רשאי לסמור בהן: **די הפסדא דידך בו' דתרוייכון.** והכי מסיק בשבלי פ"ה דצ"מ (ע' ע"ח) מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק מההפסד והיינו כדפירש רש"י שהיו נוטלין היתומים חלק בשכר ואין נוטלין חלק בהפסד אבל רבים ממש אי אפשר מה שיתכנו מעותיהם יחלוקו ואע"ג דבדיקנני אסור אלו רבים ממש הוא אלא אחד מרבים היינו כמו עובדא דאחד מרבים: **לפיכך זה וזה בו' בפירות.** דם"ל אין רבים ממש הוא אלא אחד מרבים ומדרבנן ובימי לא גזור שלא יכנס מעותיהם פרוטה אחר פרוטה ולקי הכא אלי קושיא מהקדש ועניים דאחד הוא הקדש וימומים כדאמר בפ"ד דצ"ק: **מתני'** מותר התרומה. מה שנשאר נקופות בר"ח ניתן שמביאין מתרומה חדשה: **לבית ק"ק.** לרלפה ולכתלים: **מותר הפירות.** מפרש בגמ': **קיץ למזבח.** כשהמזבח בטל מביאין מהן עולות כדרך ב"ח להביא מיני מתיקה אמרי בגמ' שעודפת כן כשנמלו מוצות היום מביאין עולות קיץ למזבח כשהוא בטל מנדרים ונדבות: **מותר התרומה לקיץ כו'.** דלעורך קרנות הופרשה: **מותר נסכים.** מפרש בגמ': **מותר נסכים לקיץ כו'.** שהנסכים כליל והעולה כליל: זה וזה. ר"ע ור"מ: **גמ'** ה"ג ר"ח בר יוסף פתר לה כו' מותר פירות שכר להקדש. מה דאמר ר"י מותר פירות היינו מהן שהשכר להקדש כשיטתיה לעיל זהו מותר פירות: **סאה ד'.** כדאמר לקמן בפרקין המקבל עליו לספק סלמות מד' סאין בשלש ועמדו בג' יספק ד' ומה שמשתכר ההקדש סאה ד' נקרא מותר נסכים: **מותר נסכים לבירוצין.** היינו בירוצי הגודשין שניתן להקדש וההקדש מוכר בלא גודש זהו מותר נסכים והכי מוכי לה בגבלי מנחות (ג' ע"ח) והגירסא ניתלפא שם דר"י לדרמב"י: **ולית ליה לר"ח ב"י לבירוצין.** פריך עליה משום דהיא תוספתא מפורשת דבירוצים לקיץ המזבח: **ומשני** דבר מה דנפיל בו. מה שנוהג בסאה ד' כן בבירוצים רק דניחא ליה לפרש משנתינו בסאה ד' להוא מותר נסכים: **לפיכך זה וזה בו' בפירות.** דס"ל אין מתשכרין בשל הקדש ור"ח נמי ס"ל כר"ע בהא ולכן ליה להו מותר פירות דהוא משכר להקדש כדקאמר רחב"י: **ע"ד דר"י קשיא תנינא עמדו מג' יספק בו'.** ועליה ליה מאן דפליג והיכא שייך למימר זה וזה לא היו מתין בפירות אי פירושא דפירות הוא סאה ד': **ומשני לא היו מודין בפירות** לקיץ המזבח ס"ל שלא לר"ש: ה"ג **בני ר"ח בר בא עד בדין בירוצי צבור.** דקסמע נקט לבירוצין ולא זו בירוצין דצבור שלא מפי דיחיד: **ופריך ולא נמצאו כ"ש באין כו'.** דתני מותר נסכים לכ"ש ופ"ק כ"ש נאין משל יחיד: **ומשני בהדא דתני כו'.** וה"ק כשנמשר לצבור כמה שהיא של צבור: **עד בדון בירוצי לח.** לא מיבעיא ברוצי לא שהן קודם כמ"ש במנחות (ג' ע"ח) מדא הלא בירוצין נקדש אי משום דנמשחו מנפנים ומזבח משמ"כ מדא היכא אי משום דלא נעקר שהבירוצין נכנסו בתוך הכלי ונתקדש בו ושוב נעקרו ממנו כשנפלו חוץ לפיכך הן קודם דנכנסו בכלי ונתקדשו בו והיכא אינו נעקר: **אפילו בירוצי יבש.** ג"כ לקיץ המזבח אף לתמרינן התם בירוצי יבש חול: ה"ג דתנינן תמן. והוא תוספתא בפ"י דמנחות והובאה בקונר במנחות שם (ג' ע"ב): **בירוצי לח נמשחה מבפנים.** משמע דס"ל בהא כר"י דתמני' דמנחות ומטעמא דר"ע דבלא כיון דנמשחה עכ"פ מבפנים נתקדש בקדושת בלי וגם הבירוצין נתקדשו בית: **בירוצי יבש לא נמשחו בין מבחוץ בין מבפנים.** הוא בהדיא כמה דתמר ר"ע וחול הוא ומה שבפנים בכלי קדושת פה הוא דמקדש ליה מלטריך ליה מקדש בירוצין בלא צריך ליה לא מקדש לפיכך בירוציהן חול: **כל בירוצי מדות כו'.** אפילו בית המזבח הרי דלפי בית אתי לקיץ המזבח: **מתני'** מותר הקטורת. מה שנשאר בכל שנה שתין לך שנה שתין בה מותר שהקטורת היתה שס"ה כמנין ימות החמה וג' מנין שמכה כה"ג מלא חפניו ביוה"כ ולא היו עושין בה פשוטה שנה פשוטה ימיה שנ"ד: מה היו עושין בה. להקטירה לשנה הבאה: **מפרישין ממנה.** מפרש בגמ': **וחוזרין ולוקחין** וכו'. והכי לניעת מילתא טפי ולא למכרה ולחזו' ולקנותם: **אם בא החדש בזמנו.** שהביאו שקלים מדשים קודם ר"ח ניתן שהוא זמן תרומה המדשה לוקחים אותה מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה: **גמ'** ולא נמצא הקדש מתחלל על הקדש. דקס"ד דמחללין על שכר האומנין שעשו מלאכת הקדש ואותן מעות נמי קדש הן. ל"ת ה"ג ולא נמלא ההקדש מתחלל על המלאכה וכ"ה בתוספתא דמעילה וה"פ דכיון שתין בה ממש אין מחללין עליה: **על הבנין.** דקי"ל בונין בחול ואחר כך מקדישין וכשקונין

משנת אליהו

אומר זה כיוצ ר"י בר"י אומר זה הסובב. וגבי כרכוב כתיב המזבח לעכב וכברכוב נכללים שתיהן אי כמר אי כמר אבל מ"ם בפרים כיוצ וכנ. שיכול הוא לתין ממעט קרן לכתיב לכפר ניה המזבח וגם לכן לא כתיב ניה לעיכובא ויתא למינקט כרכוב דלא מתיא כפלוגתא. ועי' בסוכה מ"ח ע' והרמב"ם פ"ב מהל' בית הבחירה פסק כת"ק דבבלי שם ע"ש: **אלא אם רצה כו'.** תר"ע קאי דתניין גמרא עלה לתין משתכרין כו' ותתיא כתאי עם סוגיא דבבלי פ"ה דצ"מ ע' ע"ח דמסיק מעות יתומים קרוב לשכר ורחוק מהפסד שרי לנוותן וכן נענין שלא יכלה הקרן כמ"ש חזיק גמרא כו' ובבבלי כתובות ק"ו ב' מפרש טעמא לתין משתכרין בשל הקדש משום לתין עניות במקום עשירות כו' ובשל עניים ללמא תתרמי ליה עניא וליכא למיתבא ליה ועי' בטוש"ע יו"ד סי' רנ"ט ס"ק דמחלק הרב שם בכה"ג לתין שומד לחלק רק הקרן קיימת והריוח לעניים ז"ל ועי' בביאורי הגאון שם אבל אינו מלמה להקדש כמ"ש שם לתין הלקה כהקדש. ובסוגין משמע להקדש ולקה למיין מהדדי דימומים ועניים ולתי מדא אינון כלמר ברפ"ד דב"ק אין יד עניים כו' לתר"ש יתומים כו' ע"ש ועי' רמב"ם פ"ח מהל' מ"ע ועי' במנחות ל' ע"ל בתוס' ד"ה מתרבע כו' דל"ל אמאי לא תשכחן רבית בהקדש כו' ע"ש ומע"ג לתם לא שכר להקדש והוי מני לתשכוחי בכה"ג מותר פירות לר"ע ולא נקט גמרא משום דמותר פירות משמע שלעולם יהיה ולא תלי בדעת אחרת וכמו בירוצין ושאר ד' משמ"כ בכה"ג דתליא בתם לא ניתא ולא שכיחא כדמשמע מסוגיא דב"מ שם ובק"ע נדתק מאד בזה לתנם: **מה** דנפיל **לסאה רביעית נפיל לבירוצין.** בבבלי מנחות ל' ע"ב דר' יותנן לדרמב"י והן מסוגיות המתחלפות. ושם מביא ת"כ לר"י ות"כ לרתב"י משני בריימות. והא לפריך הכא ול"ל לרתב"י לבירוצין ולא פריך על ר"י ול"ל שכר להקדש להא מותר פירות כדברי ר' ישמעאל והוא תיהו דס"ל והשכר להקדש ויותר ניחא לפרש בזה שאר סאה ד' דלא מיירי ר"י בהכי י"ל לעדיפא מיניה פריך דנאאה ד' דמוקי מותר פירות בהכי דקמ"ל דס"ל דמ"ם לא היו מודיס בפירות ה"ק דלא היו מודיס לקיץ המזבח וכשאר ד' דמשמע ליה יותר לדרמב"י לא היו מודיס היינו משום דלא ס"ל שכר להקדש ול"ל מותר פירות כלל ויותר ניחא ליה לפרש לא היו מודיס כמה דתית להו אלא דתיינו מודיס לר' ישמעאל דס"ל שכר להקדש ובהכי ניחא נסוגיא דבבלי דלא פריך מסייעתא דר"י לרתב"י וכן להיפוך ועיין שם: **ולא נמצא** הקדש בו'. הגירסא כמו בפנים דלא מלינן לאוקמי כר"ש דלעיל דלא מלינן לאוקמי כר"ע דלעיל

מן המומנין נותנין להן בעד הבנין ובעד הטבח יחד: **אותן המעות.** שחילקו בו הקטורת והיה ברשותה לנורך המומנין מה יעשו בהן: **ינתנו לבית גרמו וכו'.** שמקבלין שכרן מתרומת הלשכה: **והן וכו'.** והוא שיהיו חייבין להן לבית גרמו מעות משנה שעברה דמי משנה הבאה אף שכרן מתרומה מדשה: **בעי.** שאל מה לו היו וכו' מה יעשו במעות הרשתות: **תמן צריבא ליה.** מעיקרא מיבעיא ליה והשתא פשיטא ליה דר' נא בשם ר' חייא בר נא אמר למילתייהו: ומשני הן **צריכא ליה.** הא דקמבעיא ליה אם הן בחין בכלי שרת כשירי הלשכה או דהוו להו כמותר תרומת הלשכה אבל לקין המזבח ודאי בחין לאף מותר תרומת הלשכה בלבד: **דאיתפלגון.** דפליגי ר"י ב"ח ור"י ב"ל: **פיטמה.** לקטורת בכלי חול: **קדש היא.** קדש מהיה לכם: **שתהא הווייתה בקדש.** שכל מעשיה לא יהיו אלא בקדש: **שתהא באה מתרומת הלשכה.** אבל אין לריך לעשותה בקודש: **דתנינן.** בסיפא: **המקדיש נכסיו.** וקי"ל סתם הקדשות לבדק הבית: **והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור.** וכל המקדיש דבר הראוי למזבח אפילו אינו יוצא מידי מזבח לעולם והראוי לקרבן יחיד מוכרין אותו ליחיד והראוי לקרבן לצור שאי אפשר להקריבו כך דלריך לקנות מקופת הלשכה הלכך נותנין אותן לאומנין בשכרן: **רבי יוחנן אמר.** הא למה לי למיתני והיו בהן דברים ראוין לקרבנות לצור היינו קטורת דאי בהמה הא מני לה בסיפא והיא ראויה ליחיד כמו לצבור ואי יינות ושמנים וסלתות הא מני להו אלא קטרת דאיכא ראויה אלא לצבור אלמא עושין קטורת מחולין ובאזן ובקיאין לר"י ב"ח: **באומן של בית אבטינס.** שהיה נוטל בשכרו מותר הקטרת שניותר אלא שהיו נוקמין ממנו אחר כך ואלא הספיקו ליקח עד שהוקדשה ולעולם בקדש נעשית וכר"י ב"ח: **מבתשת.** שמקו בה הקטרת היתה כלי שרת לקדש לכל מעשיה בקדש: **דבר שקדש בכלי שרת נפדה.** בתמיה ואין אתן נותנין לאומנין בשכרן: **א"ל ולאו שמואל היא.** כלומר מאן אמרה להך שמעתתא שמואל ושמואל הוא דאמר שהקילו בשותר קדשים: **דאיתפלגון.** דפליגי שמואל ור"י: **הותירו תמידין.** שלקחו ממעות לצור מתרומת הלשכה אתן נערכין אין פוחתין משנה טלאים מצוקרין בלשכת הטלאים וכשמגיע ר"ח ניסן לא היו מקריבין שוב קרבנות לצור ממעות התרומה של משתק שנאמר מדם נחשתו של חטאת והבא קרבנות מתרומה חדשה ומוליא לאכול בהן כל שנה ושנה ז' טלאים בלשכת הטלאים ממעות התרומה הישנה והיינו שהומירו שלא הולרכו להקריבו בשנה שעברה: **שמואל אמר נפדין בתמימין.** להכשירן בשנה זו ומחללין אותן על מעות חולין ואותן המעות ילכו למותר התרומה הישנה וכיון שיצאו לחולין אותן מעות מתרומה חדשה ולוקחין אותן מתרומה חדשה ויקרבו בשנה זו ומ"ג אין בהמת קדשי יחיד מתחללת אלא מוס כדקי"ל מותם כל בהמה טמאה לאמר מר בעלי מומין שנפדו הכמוך מדבר אלו של לצור נפדין לצ"ד מתנה עליהן ואלא חולין מי אפשר לפדותן ממעות תרומה אלא אין הקדש מתחלל על הקדש: **נפדין בספולי המוקדשין.** וירעו עד שיסתאבו ימכרו ויפלו לדמיהן לנדבה: **הותירו שעירים.** שעירי חטאות שנקבו שתם זו ושמותרו כגון שעיר של ר"ח אלר שתאבד ונמלא בניהן: **אם עולה נפדית.** אע"ג דאם היו רועין עד שיסתאבו גמי היה דמי' נופלין לקין המזבח שהן עולות אלא"ה פ"ל דנפדית להקריב עלמה: **ע"ד דר"י בו' ירעו.** השעירים כמו בעולות ואין מקיימין בגופו אלא בדמיו לכשירעה ויומם יקחו בדמיו עולה לקין המזבח: **אר"ש בר"י מקייצין בו'.** בגופן: **וקשיא יש חטאת קריבה עולה.** לקדש הן עולות: **שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה.** לקודש השחיטה תלויין ועומדין לאע"פ שהן שלא בזמן: **אר"ח תנאי ב"ד על המותרות.** אפילו

ומביא קטורת ומחלל עליהן ונותנים אותה לאומנין בשכרן [א] אותן המעות מה יעשה בהן רבי אומר אומר אני ינתנו לבית גרמו ולבית אבטינס שהיו בקיאין בפיטום הקטורת ובמעשה לחם הפנים א"ר שמואל בר רב יצחק והן שיהו חייבין [ב] להן מעות משעה ראשונה [א] רבי חייה בר בא בעי לא היו חייבין להן מעות משעה הראשונה [ג] אתא רבי (ביבי) בא בשם ר' חייה בשם ר' יוסי (יוחנן) מקייצין בהן את המזבח ר' בא בר כהן בעי קומי ר' יוסה מחלפא שיטתי' דר' חייא בר בא [ד] תמן צריכה ליה וכה פשיטא ליה הא דצריכה ליה בכלי שרת הא דפשיטא ליה בקין למזבח דאיתפלגון פיטמה [ה] בחולין [ב] ר' יוסי בי רבי חנינה אמר פסולה רבי יהושע בן לוי אמר כשירה [ג] מה טעמא דרבי יוסי בי רבי חנינה קודש היא שתהא הווייתה בקודש מה טעמא דרבי יהושע בן לוי קודש היא שתהא באה מתרומת הלשכה אמר רבי יוסי בי רבי בון אתיא דרבי יוסי בן חנינה כשמואל ודרבי יהושע בן לוי כר' יוחנן דתנינן [ג] המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור רבי יוחנן אמר קטורת אמר רבי הושעיה תיפתר באומן משל בית אבטינס שהיה נוטל בשכרו קטורת ודרבי יוסי בי ר' חנינה כשמואל דאמר רב הונא בשם שמואל מבתשת [ו] עשו אותה ככלי שרת לקדש [ג] א"ר יוסי בי רבי בון אמרה (ר' זעירא קמיה) רבי חונא קומי רבי יוסי דבר שקדש בכלי שרת נפדה א"ל ולא דשמואל היא דשמואל אמר קל הוא במותר דאיתפלגון הותירו [ה] תמימים שמואל אמר [ג] נפדין כתמימים ורבי יוחנן אמר נפדין בספולי המוקדשים הותירו [ו] שעירים על דעתיה דשמואל אם עולה [ד] נפדית לא כ"ש חטאת על דעתיה דר' יוחנן א"ר זעירא ירעו אמר רבי שמואל בר רב יצחק מקייצין בהן את המזבח וקשיא יש חטאת שקריבה עולה אמר ר' יוסה [ח] שנייא [ו] היא שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה אמר רבי חייא (חנינה) תנאי ב"ד הוא על המותר שיקרבו עולות:

המקדיש

תקלין חדתין

כלומר כשהן בונין בנדק הבית היו קונין כל צרכי הבנין ממעות חולין כו' ולאחר שנגמר היו מקדישין לתוכו כן שהיו מבילין מעות של הקדש כשיעור דמי כל הבנין והשבח שהשביחו המומנין בבנין ושכר המומנין ואמר שתחול קדושה שיש במעות הללו על הבנין ומעלה קדוש והמעות יצאו לחולין ופורעין מהן שכר המומנין כו'. מ"ט מאן דמתנדב מעות מקדש להו דאמר מיחול קדושת מעות אבנין ויהיב להו לאומנין בשכרן. כיון דמתנדב מעות מקדש להו לאלתר וכיון דמקדש להו שוב ל"י לקנות בהן דבר של חולין בהדיא לפי שהמוכר היה מועל בהן לפיכך צריך שיאמר תיחול כו' שיהא מאלגן קודש שיבואו לידי המוכר מיתבי מותר הקטרת היו עושין כו' מפרישין ממנה ממותר הקטרת כנגד שכר האומנין דקס"ד לאלתר כשקנו צרכי הבנין מיד היו מחללין מעות הקדש בשעת קניה על העלים ועל האבנים ועל כל צרכי הבנין שקנו ופורעין מאל לא שכר האומנין שבונין בבנין שהכל היה קודש חוץ מן השבח שהיו משביחין בכל יום ובכל יום היה הגזבר מבית שהיו מעמידין בכל יום שכר האומנין שבונין בבנין שהשביחו בחותו יום ומחללין על שבח הבנין שהשביחו בחותו יום והיינו טעמא דעושין בכל יום והיינו טעמא כו' משום דאמרו לעיל מאן דמתנדב מעות כו' והיה המעות חולין והבנין קודש אבל לא היה הגזבר נותן להם המעות לאלתר דשכירות היו משתלמת אלא לבסוף כשיגמור הבנין כו' ועדיין לא היה שם מותר הקטרת על המעות אבל כשמגיע ניתן שיש שם מותר הקטרת שנריכין ללקתו מתרומה חדשה מחללין חותו מותר הקטרת על חותן מעות חולין שיש בית הגזבר שחילל על השבח שהשביחו האומנין והוי הקטרת חול ומעות מזרו לקדושתן כשתחלה ומוזרין ולוקחין כו' ופריך ואמאי ליחליה אבנין. ומ"ד כדאמר שמואל בונין בחול ומ"ש מקדישין ליחליה לקטרת אבנין עלמו ואמאי מפרישין כו': ומשני ליכא לקטרת אבנין אלא חותה כלום. והא על מעות האומנין קאתי. אלמא דבנו בנין ומשני ליכא בנין כשיעור מעות. ע"כ ל גמרא שם. והכי מתפרשת סוגיין מביא מעות של בדק הבית מה שצריך ליתן לאומני הבנין ובעד הבנין ומחללן אבנין. היינו לאמר גמר הבנין אומר חיחול קדושת מעות אבנין וכשמקנין להשם: **ומביא קטרת.** היינו מותר הקטרת הנ"ל: **ומחללין עליהן.** כ"ל על מעות הנ"ל שיצאו לחולין והן ביד הגזבר: **ונותנין לאומנין בשכרן.** היינו המותר הקטרת שחילל על המעות והקטרת יצאו לחולין נותנין לאומנין בשכרן והמעות יחזרו ומוזרין ולוקחין כו': **והן שהיו חייבין להן מעות משנה ראשונה.** כלומר דוקא כשהיו מייבין לאומני בית אבטינס מעות משנה לשנה ושפיר מחללן על הקטרת והמעות יפלו לתרומה ישנה: ס"ג ר"ח בר בא בעי לא היו חייבין להם מעות משעה ראשונה מהו. דכשאין חייבין להן משעה לשנה אם כן מה שאמר מחללן על מעות האומנין על כרחך על המעות שלוקח הגזבר מלשכה מתרומה חדשה ואם כן כשמחללן על מותר הקטרת שהוא מתרומה ישנה ונעשו המעות קודש חותן מעות מה יעשה בהן להחזירן לתרומה ישנה לא מסתבר כיון שנטלו מתרומה חדשה ולוקח הקטרת מהאומן צריך מתרומה חדשה והן חליפי מותר הקטרת דישנה והא בעי לרבי דלר"ש ב"ג אף שלא היה מגיע לאומני הבנין משעה לשנה ונותן להם מלשכת ב"ה ממה שיגיע עכשיו שפיר יוכלו מעות ב"ה הנאספין במותר הקטרת ליפול לתרומה ישנה כמו מילו הי' מגיע להם משעה לשנה מב"ה משא"כ לרבי כנ"ל: **אתא ר"ב בו' מקייצין בהן את המזבח.** כיון דהן חליפי מותר קטרת שנאה מתרומה ישנה שבריה לקין המזבח לכן מקיימין בהן את המזבח: ס"ג **תמן פשיטא ליה והבא צריבא ליה.** ונראה דקאי אסוגיא דלעיל גבי בירורי יבש דקאמר שם בעי ר"ח בר בא עד כדין בירורי לא מפלי' בירורי יבש דמשמע שהיו מצויין בכל יום ובכל יום היה קודש חוץ מן השבח שהיו מעמידין בכל יום ובכל יום היה הגזבר מבית שהיו מעמידין בכל יום שכר האומנין שבונין בבנין שהשביחו בחותו יום ומחללין על שבח הבנין שהשביחו בחותו יום והיינו טעמא דעושין בכל יום והיינו טעמא כו' משום דאמרו לעיל מאן דמתנדב מעות כו' והיה המעות חולין והבנין קודש אבל לא היה הגזבר נותן להם המעות לאלתר דשכירות היו משתלמת אלא לבסוף כשיגמור הבנין כו' ועדיין לא היה שם מותר הקטרת על המעות אבל כשמגיע ניתן שיש שם מותר הקטרת שנריכין ללקתו מתרומה חדשה מחללין חותו מותר הקטרת על חותן מעות חולין שיש בית הגזבר שחילל על השבח שהשביחו האומנין והוי הקטרת חול ומעות מזרו לקדושתן כשתחלה ומוזרין ולוקחין כו' ופריך ואמאי ליחליה אבנין. ומ"ד כדאמר שמואל בונין בחול ומ"ש מקדישין ליחליה לקטרת אבנין עלמו ואמאי מפרישין כו': ומשני ליכא לקטרת אבנין אלא חותה כלום. והא על מעות האומנין קאתי. אלמא דבנו בנין ומשני ליכא בנין כשיעור מעות. עכ"ל גמרא שם. והכי מתפרשת סוגיין מביא מעות של בדק הבית מה שצריך ליתן לאומני הבנין ובעד הבנין ומחללן אבנין. היינו לאמר גמר הבנין אומר חיחול קדושת מעות אבנין וכשמקנין להשם: **ומביא קטרת.** היינו מותר הקטרת הנ"ל: **ומחללין עליהן.** כ"ל על מעות הנ"ל שיצאו לחולין והן ביד הגזבר: **ונותנין לאומנין בשכרן.** היינו המותר הקטרת שחילל על המעות והקטרת יצאו לחולין נותנין לאומנין בשכרן והמעות יחזרו ומוזרין ולוקחין כו': **והן שהיו חייבין להן מעות משנה ראשונה.** כלומר דוקא כשהיו מייבין לאומני בית אבטינס מעות משנה לשנה ושפיר מחללן על הקטרת והמעות יפלו לתרומה ישנה: ס"ג ר"ח בר בא בעי לא היו חייבין להם מעות משעה ראשונה מהו. דכשאין חייבין להן משעה לשנה אם כן מה שאמר מחללן על מעות האומנין על כרחך על המעות שלוקח הגזבר מלשכה מתרומה חדשה ואם כן כשמחללן על מותר הקטרת שהוא מתרומה ישנה ונעשו המעות קודש חותן מעות מה יעשה בהן להחזירן לתרומה ישנה לא מסתבר כיון שנטלו מתרומה חדשה ולוקח הקטרת מהאומן צריך מתרומה חדשה והן חליפי מותר הקטרת דישנה והא בעי לרבי דלר"ש ב"ג אף שלא היה מגיע לאומני הבנין משעה לשנה ונותן להם מלשכת ב"ה ממה שיגיע עכשיו שפיר יוכלו מעות ב"ה הנאספין במותר הקטרת ליפול לתרומה ישנה כמו מילו הי' מגיע להם משעה לשנה מב"ה משא"כ לרבי כנ"ל: **אתא ר"ב בו' מקייצין בהן את המזבח.** כיון דהן חליפי מותר קטרת שנאה מתרומה ישנה שבריה לקין המזבח לכן מקיימין בהן את המזבח: ס"ג **תמן פשיטא ליה והבא צריבא ליה.** ונראה דקאי אסוגיא דלעיל גבי בירורי יבש דקאמר שם בעי ר"ח בר בא עד כדין בירורי לא מפלי' בירורי יבש דמשמע שהיו מצויין בכל יום ובכל יום היה הגזבר מבית שהיו מעמידין בכל יום שכר האומנין שבונין בבנין שהשביחו בחותו יום ומחללין על שבח הבנין שהשביחו בחותו יום והיינו טעמא דעושין בכל יום והיינו טעמא כו' משום דאמרו לעיל מאן דמתנדב מעות כו' והיה המעות חולין והבנין קודש אבל לא היה הגזבר נותן להם המעות לאלתר דשכירות היו משתלמת אלא לבסוף כשיגמור הבנין כו' ועדיין לא היה שם מותר הקטרת על המעות אבל כשמגיע ניתן שיש שם מותר הקטרת שנריכין ללקתו מתרומה חדשה מחללין חותו מותר הקטרת על חותן מעות חולין שיש בית הגזבר שחילל על השבח שהשביחו האומנין והוי הקטרת חול ומעות מזרו לקדושתן כשתחלה ומוזרין ולוקחין כו' ופריך ואמאי ליחליה אבנין. ומ"ד כדאמר שמואל בונין בחול ומ"ש מקדישין ליחליה לקטרת אבנין עלמו ואמאי מפרישין כו': ומשני ליכא לקטרת אבנין אלא חותה כלום. והא על מעות האומנין קאתי. אלמא דבנו בנין ומשני ליכא בנין כשיעור מעות. עכ"ל גמרא שם. והכי מתפרשת סוגיין מביא מעות של בדק הבית מה שצריך ליתן לאומני הבנין ובעד הבנין ומחללן אבנין. היינו לאמר גמר הבנין אומר חיחול קדושת מעות אבנין וכשמקנין להשם: **ומביא קטרת.** היינו מותר הקטרת הנ"ל: **ומחללין עליהן.** כ"ל על מעות הנ"ל שיצאו לחולין והן ביד הגזבר: **ונותנין לאומנין בשכרן.** היינו המותר הקטרת שחילל על המעות והקטרת יצאו לחולין נותנין לאומנין בשכרן והמעות יחזרו ומוזרין ולוקחין כו': **והן שהיו חייבין להן מעות משנה ראשונה.** כלומר דוקא כשהיו מייבין לאומני בית אבטינס מעות משנה לשנה ושפיר מחללן על הקטרת והמעות יפלו לתרומה ישנה: ס"ג ר"ח בר בא בעי לא היו חייבין להם מעות משעה ראשונה מהו. דכשאין חייבין להן משעה לשנה אם כן מה שאמר מחללן על מעות האומנין על כרחך על המעות שלוקח הגזבר מלשכה מתרומה חדשה ואם כן כשמחללן על מותר הקטרת שהוא מתרומה ישנה ונעשו המעות קודש חותן מעות מה יעשה בהן להחזירן לתרומה ישנה לא מסתבר כיון שנטלו מתרומה חדשה ולוקח הקטרת מהאומן צריך מתרומה חדשה והן חליפי מותר הקטרת דישנה והא בעי לרבי דלר"ש ב"ג אף שלא היה מגיע לאומני הבנין משעה לשנה ונותן להם מלשכת ב"ה ממה שיגיע עכשיו שפיר יוכלו מעות ב"ה הנאספין במותר הקטרת ליפול לתרומה ישנה כמו מילו הי' מגיע להם משעה לשנה מב"ה משא"כ לרבי כנ"ל: **אתא ר"ב בו' מקייצין בהן את המזבח.** כיון דהן חליפי מותר קטרת שנאה מתרומה ישנה שבריה לקין המזבח לכן מקיימין בהן את המזבח: ס"ג **תמן פשיטא ליה והבא צריבא ליה.** ונראה דקאי אסוגיא דלעיל גבי בירורי יבש דקאמר שם בעי ר"ח בר בא עד כדין בירורי לא מפלי' בירורי יבש דמשמע שהיו מצויין בכל יום ובכל יום היה הגזבר מבית שהיו מעמידין בכל יום שכר האומנין שבונין בבנין שהשביחו בחותו יום ומחללין על שבח הבנין שהשביחו בחותו יום והיינו טעמא דעושין בכל יום והיינו טעמא כו' משום דאמרו לעיל מאן דמתנדב מעות כו' והיה המעות חולין והבנין קודש אבל לא היה הגזבר נותן להם המעות לאלתר דשכירות היו משתלמת אלא לבסוף כשיגמור הבנין כו' ועדיין לא היה שם מותר הקטרת על המעות אבל כשמגיע ניתן שיש שם מותר הקטרת שנריכין ללקתו מתרומה חדשה מחללין חותו מותר הקטרת על חותן מעות חולין שיש בית הגזבר שחילל על השבח שהשביחו האומנין והוי הקטרת חול ומעות מזרו לקדושתן כשתחלה ומוזרין ולוקחין כו' ופריך ואמאי ליחליה אבנין. ומ"ד כדאמר שמואל בונין בחול ומ"ש מקדישין ליחליה לקטרת אבנין עלמו ואמאי מפרישין כו': ומשני ליכא לקטרת אבנין אלא חותה כלום. והא על מעות האומנין קאתי. אלמא דבנו בנין ומשני ליכא בנין כשיעור מעות. עכ"ל גמרא שם. והכי מתפרשת סוגיין מביא מעות של בדק הבית מה שצריך ליתן לאומני הבנין ובעד הבנין ומחללן אבנין. היינו לאמר גמר הבנין אומר חיחול קדושת מעות אבנין וכשמקנין להשם: **ומביא קטרת.** היינו מותר הקטרת הנ"ל: **ומחללין עליהן.** כ"ל על מעות הנ"ל שיצאו לחולין והן ביד הגזבר: **ונותנין לאומנין בשכרן.** היינו המותר הקטרת שחילל על המעות והקטרת יצאו לחולין נותנין לאומנין בשכרן והמעות יחזרו

וְכעת שהמעות שביד הגזבר חולין הם, **מֵבִיא קְטוֹרֶת וּמְחַלֵּל** את הקטורת **עֲלֵיהֶן** - על המעות, ונמצא הקטורת יוצאת לחולין והמעות קדושים בקדושת תרומה ישנה[א], **וְנוֹתְנִים אוֹתָהּ** - את קטורת החולין **לָאוּמָנִין בְּשָׂכָרָן** על מלאכתם, וחוזרים הגזברים וקונים זאת מיד האומנים ממעות התרומה החדשה[ב].

הגמרא מבארת מה היו עושים עם המעות שנתקדשו בקדושה ישנה:
מבררת הגמרא, **אוֹתָן הַמָּעוֹת** שנתקדשו בקדושה ישנה **מַה יַּעֲשֶׂה בָּהֶן**. מבארת הגמרא, **רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, יִנָּתְנוּ לְבֵית גַּרְמוּ וּלְבֵית אַבְטִינָס שֶׁהָיוּ בְקִיאִין בְּפִטּוּם הַקְּטוֹרֶת וּבְמַעֲשֶׂה לֶחֶם הַפָּנִים**, כשכר על מלאכתם.

הגמרא מגבילה את דברי רבי:
אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, וְהֵן - דין זה שאמרנו שנותנים את המעות הקדושים בקדושת תרומה ישנה לאומני בית גרמו ובית אבטינס, הוא דווקא **שֶׁיִּהוּ** [-כשהיו] גזברי ההקדש כבר **חַיָּבִין לָהֶן מָעוֹת מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה** - כתשלום על מלאכתם שעשו בשנה שעברה, ולכן משלמים להם מהתרומה הישנה, אבל באופן שמשלמים להם על מה שעשו בשנה הזאת צריכים לשלם להם מהתרומה החדשה[ג].

הגמרא מבארת מה עשו עם מעות אלו באופן שלא היו חייבים לאומנים:
מבררת הגמרא, **רַבִּי חִיָּיה בַּר בָּא בָּעֵי** - שאל, מה יהיה הדין באופן שהגזברים **לֹא הָיוּ חַיָּבִין לָהֶן** - להאומנים **מָעוֹת מִשָּׁעָה הָרִאשׁוֹנָה**, מה היו עושים במעות אלו של התרומה ישנה[ד]. מבארת הגמרא, **אָתָא** - הגיע **רַבִּי בָּא** ואמר **בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּיה** בר בא[ה] שאמר **בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי**, שהיו משתמשים במעות אלו כדי לקנות בהמות והיו **מְקַיְּצִין בָּהֶן אֶת הַמִּזְבֵּחַ** - קונים בהם עולות לקיץ המזבח[ו].

הגמרא מבררת כיצד יתכן שרבי חייה במקום אחד הסתפק ובמקום אחר היה פשוט לו:
מקשה הגמרא, **רַבִּי בָּא בַּר כָּהֵן בָּעֵי קוֹמֵי** - שאל לפני **רַבִּי יוֹסָה, מִתַּלְפָּא שִׁיטָתֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר בָּא** - איך יתכן שרבי חייא בר בא החליף את שיטתו, שהרי **תַּמָּן צְרִיכָה לֵיהּ** - בתחילה הוא הסתפק מה דין מעות אלו, **וְכָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ** - ולאחר מכן אנו רואים כאן שהיה פשוט לו שהם הולכים לקיץ המזבח[ז].

מתרצת הגמרא, ענה רבי יוסה לרבי בא בר כהן, **הָא דִּצְרִיכָה לֵיהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת הָא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ בְּקַיִּץ לַמִּזְבֵּחַ**[ח] - פשוט היה לו לרבי חייא בר בא שמעות אלו שהם מתרומה ישנה יכולים ללכת לקיץ המזבח, אלא שהסתפק שמא נאמר שמעות אלו שנתחלל עליהם מותר הקטורת דין מותר נסכים להם שהולכים אף לכלי שרת, והספק הוא האם מותר הקטורת יש עליו קדושת הגוף ונמצא דינו כמותר נסכים או שאין עליו קדושת הגוף. ושורש הספק הוא, האם המכתשת שבה שוחקים את הקטורת היא כלי שרת ונמצאת הקטורת מתקדשת על ידה בקדושת הגוף, או אין המכתשת כלי שרת ואין הקטורת קדושה בקדושת הגוף[ט].

הגמרא מביאה שבספק זה שהסתפק רבי חייא בר בא אם המכתשת היא כלי שרת מצאנו שנחלקו בזה אמוראים:
אומרת הגמרא, **דְּאִיתְפַּלְגוּן** - נחלקו בזה אמוראים. **פִּיטְמָהּ** - שחק את הקטורת **בְּמכתשת של חוּלִּין** ולא של קודש', **רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי חֲנִינָה** סָבַר, **כְּשֵׁם שֶׁהַמִּכְתֶּשֶׁת שֶׁל חוּלִּין** חוֹלִין עַל הַמִּכְתֶּשֶׁת שֶׁל קֹדֶשׁ, **כָּךְ** הַקְּטוֹרֶת שֶׁל חוּלִּין חוֹלִין עַל הַקְּטוֹרֶת שֶׁל קֹדֶשׁ. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר**, **כְּשֵׁרָה**, שאין חובה על המכתשת שתהא כלי שרת.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי יוסי בי רבי חנינה:
מפרשת הגמרא, **מַה טַּעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי חֲנִינָה** המחייב את המכתשת שתהא כלי שרת, שכן נאמר (שמות ל ל) 'וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַה'', ועל זה דרש **'קֹדֶשׁ הִיא'יא שֶׁתְּהֵא הַוָּיְיתָהּ בַּקֹּדֶשׁ** - שחובה לפטם את הקטורת בעזרה שהוא מקום קדוש ובמכתשת שהיא כלי שרת.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי יהושע בן לוי:
מבארת הגמרא, **מַה טַּעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי** המכשיר גם כשאין המכתשת כלי שרת, כיון שהוא דורש את כוונת הפסוק שהוא בא רק ללמדנו **'קֹדֶשׁ הִיא' שֶׁתְּהֵא** הקטורת **בָּאָה מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** - משל ציבור דווקא ולא משל יחיד, אבל אין דין שתהא הוויתה בקודש[יב].

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שחלקו במחלוקת זו:
אומרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי בּוֹן** על מחלוקת זו של רבי יוסי בי רבי חנינה ורבי יהושע בן לוי, **אָתְיָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה כְּשִׁמְעוֹן** - מצאנו ששניהם סוברים שעל המכתשת להיות כלי שרת, **וּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כְּרַבִּי יוֹחָנָן** - מצאנו ששניהם סוברים שאין על המכתשת להיות כלי שרת. מבאר רבי יוסי בי רבי בון היכן מצאנו שרבי יוחנן סובר כרבי יהושע בן לוי, **דְּתַנִּינָן** - שכך שנינו במשנה הבאה (יג.), **'הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו** - נכסי החולין שלו **וְהָיוּ בָהֶן** - בתוך נכסי החולין **דְּבָרִים רְאוּיִין לְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר'** וכו', וסתמה המשנה ולא פירשה מה הכוונה 'דברים ראוין לקרבנות ציבור'. ובמסכת כריתות (ו.) מבואר שאי אפשר לפרש שהכוונה לבהמה וחיה שהרי הם ראוים לקרבנות ציבור כמו שהם ראוים לקרבנות יחיד ולא ניתן להגדירם 'ראוין לקרבנות ציבור'[יג], וכך גם לא ניתן לומר שהכוונה ליינות שמנים וסלתות שכן המשנה שם בהמשך דנה בדינם, ולכן **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, הכוונה היא ל**קְטוֹרֶת** שאינה ראויה ליחיד אלא לציבור. ואם הקטורת כלולה בתוך נכסי החולין, הרי לנו ראיה שעושים קטורת במכתשת של חול ושלא כדברי רבי יוסי בן חנינה, וזהו שאמר רבי יוסי בי רבי בון שרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן שניהם סוברים שקטורת כשירה גם במכתשת של חול.

הגמרא דוחה שרבי יוחנן יכול לסבור אף כרבי יוסי בן חנינה:
דוחה הגמרא, **אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה**, אין ראיה שרבי יוחנן סובר כרבי יהושע בן לוי, וניתן לומר שסובר כרבי יוסי בן חנינה, שכן **תִּיפְתַּר** - אפשר להעמיד את דברי המשנה שמדובר **בְּאוּמָּן מִשֶּׁל בֵּית אַבְטִינָס** עושי הקטורת, **שֶׁהָיָה נוֹטֵל בִּשְׂכָרוֹ קְטוֹרֶת** כפי שלמדנו לעיל, ולפני שהספיקו לקנות ממנו את הקטורת ממעות התרומה החדשה, קדם האומן והקדיש את נכסי החולין שלו ובתוכם הקטורת שהיא 'דברים ראוין לקרבנות ציבור'[יד].

מבאר רבי יוסי בי רבי בון היכן מצאנו ששמואל סובר כרבי יוסי בן חנינה:
ממשיך רבי יוסי בי רבי בון ואומר, **וּדְרַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי חֲנִינָה** מצאנו שסובר **כִּשְׁמוּאֵל**, ששניהם סוברים שעל המכתשת להיות כלי שרת,

א. **שהרי** מותר הקטורת היה מן התרומה הישנה, וכשנתחלל על המעות קבלו המעות קדושה זו.
ב. **עקבי** אהרן (ד"ס ועוד"מ).
ג. **קרבן** העדה.
ד. **רש"ם** ופירוש ר' משולם.
ה. **פירוש** ר' משולם. להלן תתייחס הגמרא לכך שרבי חייא בר בא הוא גם המסתפק וגם הפושט.
ו. **ראה** לעיל (י:) בביאור קיץ המזבח.
ז. **פירוש** ר' משולם. וראה ברש"ס שפירש שאין לומר בפשטות שאכן מתחילה היה מסתפק בדין זה ורק לאחר מכן הוא פשטה, שכן עדיין יקשה מה היה ההוה אמינא שלו שלא ילכו מעות אלו לקיץ המזבח, הרי הם מעות תרומה ישנה שכך דינם.
ח. **ראה** בפירוש ר' משולם ובתלמיד רשבר"ש וברש"ס ששינו את הסדר בתירוץ זה.
ט. **רש"ם**.
י. **רש"ם**.
יא. **בפסוק** של פרשת פטום הקטורת לא כתוב צירוף מילים זה המופיע לפנינו 'קודש היא' וראה בתורה תמימה (שמות ל אות עג).
יב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יג. **רש"י** (כריתות ו. ד"ס הא).
יד. **רש"י** (עס ד"ס נעוה).

מן התומנין נותנין להן בעד הבנין ובעד הטבח יחד: **אותן המעות.** שחילקו בו הקטורת והיה בראשונה לנותך התומנין מה יעשו בהן: **ינתנו לבית גרמו וכו'.** שמקבלין שכרן מתרומת הלשכה: **והן וכו'.** והוא שיהיו חייבין להן לבית גרמו מעות מצנה הבאה מן התרומה מלטה: **בעי.** שאל מה לנו היו וכו' מה יעשו במעות הראשונות: **תמן צריבא ליה.** מעיקרא מיבעיא ליה והטבח פשיטא ליה דר' נא בטס ר' חייא בר נא אמר למילתייהו: ומשני הן **צריבא ליה.** הא דקמבעיא ליה אם הן נתין לכלי שרת כשירי הלשכה או דהוו להו כמותר תרומת הלשכה אבל לקין המזבח ודאי נתין לתך מותר תרומת הלשכה לקין המזבח נאה: **דאיתפלגון.** דפליגי ר"י ב"ח ור"י ב"ל: **פיטמה.** לקטורת נכלי חול: **קדש היא.** קדש מהיה לכם: **שתהא הווייתה בקדש.** שכל מעשיה לא יהיו אלא בקדש: **שתהא באה מתרומת הלשכה.** אבל אין לריך לעשותה בקודש: **דתנינן.** בסיפא: **המקדיש נכסיו.** וקי"ל סתם הקדשות לבדק הבית: **והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור.** וכל המקדיש דבר הראוי למזבח אינו יולא מידי מזבח לעולם והראוי לקרבן יחיד מוכרין אותו ליחיד והראוי לקרבן לבור שאי אפשר להקריבו כך לריך לקנות מקופת הלשכה הלכך נותנין אותן לתומנין בשכרן: **רבי יוחנן אמר.** הא למדנו והיו בהן דברים ראוין לקרבנות לבור היינו קטורת דאי בהמה הא תני לה בסיפא והיא ראויה ליחיד כמו לבור ואי יינות ושמנים וסלתות הא תני להו אלא קטרת דאינה ראויה אלא לבור אלמא עושין קטורת מחולין ובחוץ וקשיא לר"י ב"ח: **באומן של בית אבטינס.** שהיה נוטל בשכרו מותר הקטרת שניתותר אלא שהיו לוקחין ממנו אחר כך ואלו הספיקו ליקח עד שהוקדשה ולעולם בקדש נעשית וכר"י ב"ח: **מבתשת.** שמחקו בה הקטרת היתה כלי שרת לקדש לכל מעשיה בקדש: **דבר שקדש בכלי שרת נפדה.** בחמיה ואחן אחן נותנין אותה לתומנין בשכרן: **א"ל ולאו שמואל היא.** כלומר מאן אמרה להך שמעתא שמואל ושמואל הוא דאמר שהקילו בתותר קדשים: **דאיתפלגון.** דפליגי שמואל ור"י: **הותירו תמידין.** שלקחו ממעות לבור מהרומת הלשכה לתנן בערכין אין פוחתין משנה טלאים מבוקרין בלשכת הטלאים וכשמגיע ר"ח ניסן לא היו מקריבין שוב קרבנות לבור ממעות התרומה של משנה שעברה ונשתייר מהן טלאים הרבה ומוכרין אותן לצורך קרבנות הלשכה: **שמואל אמר נפדין בתמימין.** להכשירן בשנה זו ומחללין אותן על מעות חולין ואותן המעות יולכו למותר התרומה בשנה זו ומעות חולין יולכו לבדק הבית שהרי נתנו לבית גרמו ואין לריך לומר שיולכו לבית אבטינס: **ורבי יוחנן אמר קטורת אמר רבי הושעיה תיפתר באומן של בית אבטינס שהיה נוטל בשכרו קטורת ודרבי יוסי בי ר' חנינה כשמואל דאמר רב הונא בשם שמואל מכתשת** [ז] **עשו אותה ככלי שרת לקדש** [ח] **א"ר יוסי בי רבי בון אמרה (ר' זעירא קמיה) רבי חונא קומי רבי יוסי דבר שקדש בכלי שרת נפדה א"ל ולא דשמואל היא דשמואל אמר קל הוא במותר דאיתפלגון הותירו** [ט] **תמימים שמואל אמר** [י] **נפדין בתמימים ורבי יוחנן אמר נפדין בפסולי המוקדשים הותירו** [יא] **שעירים על דעתיה דשמואל אם עולה** [יב] **נפדית לא כ"ש חטאת על דעתיה דר' יוחנן א"ר זעירא ירעו אמר רבי שמואל בר רב יצחק מקייצין בהן את המזבח וקשיא יש חטאת שקריבה עולה אמר ר' יוסה** [יג] **שנייא** [יב] **היא שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה אמר רבי חייא (חנינה) תנאי ב"ד הוא על המותר שיקרבו עולות:**

המקדיש

ומביא קטורת ומחלל עליהן ונותנים אותה לאומנין בשכרן [א] **אותן המעות מה יעשה בהן רבי אומר אומר אני ינתנו לבית גרמו ולבית אבטינס שהיו בקיאין בפיטום הקטורת ובמעשה לחם הפנים א"ר שמואל בר רב יצחק והן שיהו חייבין** [ב] **להן מעות משעה ראשונה** [א] **רבי חייה בר בא בעי לא היו חייבין להן מעות משעה הראשונה** [ג] **אתא רבי (ביבי) בא בשם ר' חייה בשם ר' יוסי (יוחנן) א מקייצין בהן את המזבח ר' בא בר כהן בעי קומי ר' יוסה מחלפא שיטתי' דר' חייא בר בא** [ד] **תמן צריכה ליה וכה פשיטא ליה הא דצריכה ליה בכלי שרת הא דפשיטא ליה בקיץ למזבח דאיתפלגון פיטמה** [ו] **בחולין** [ג] **ר' יוסי בי רבי חנינה אמר** [ב] **פסולה רבי יהושע בן לוי אמר כשירה** [ג] **מה טעמא דרבי יוסי בי רבי חנינה קודש היא שתהא הווייתה בקודש מה טעמא דרבי יהושע בן לוי קודש היא שתהא באה מתרומת הלשכה אמר רבי יוסי בי רבי בון אתיא דרבי יוסי בן חנינה כשמואל ודרבי יהושע בן לוי כר' יוחנן דתנינן** [ד] **המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראוין לקרבנות צבור רבי יוחנן אמר קטורת אמר רבי הושעיה תיפתר באומן משל בית אבטינס שהיה נוטל בשכרו קטורת ודרבי יוסי בי ר' חנינה כשמואל דאמר רב הונא בשם שמואל מכתשת** [ז] **עשו אותה ככלי שרת לקדש** [ח] **א"ר יוסי בי רבי בון אמרה (ר' זעירא קמיה) רבי חונא קומי רבי יוסי דבר שקדש בכלי שרת נפדה א"ל ולא דשמואל היא דשמואל אמר קל הוא במותר דאיתפלגון הותירו** [ט] **תמימים שמואל אמר** [י] **נפדין בתמימים ורבי יוחנן אמר נפדין בפסולי המוקדשים הותירו** [יא] **שעירים על דעתיה דשמואל אם עולה** [יב] **נפדית לא כ"ש חטאת על דעתיה דר' יוחנן א"ר זעירא ירעו אמר רבי שמואל בר רב יצחק מקייצין בהן את המזבח וקשיא יש חטאת שקריבה עולה אמר ר' יוסה** [יג] **שנייא** [יב] **היא שאין קרבנות צבור נקבעין אלא בשחיטה אמר רבי חייא (חנינה) תנאי ב"ד הוא על המותר שיקרבו עולות:**

תקלין חדתין

כלומר כשהן בונין בנדק הבית היו קונין כל צרכי הבנין ממעות חולין כו' ולאחר שנגמר היו מקדישין לתוכו כן שהיו עושין מעות של הקדש כשיעור דמי כל הבנין והשבח שהשביחו התומנין בבנין ושכר התומנין ואמר שמואל קדושה שים במעות הללו על הבנין ומצא קדוש והמעות יצאו לחולין ופורעין מהן שכר התומנין כו'. מ"ט מאן דמתנדב מעות מקדש להו דאמר מיחול קדושת מעות אבנין ויהיב להו לתומנין בשכרן. כיון דמתנדב מעות מקדש להו לאחר וכיון דמקדש להו שוב ל"י לקנות בהן דבר של חולין כהדיא לפי שהמוכר היה מועל בהן לפיכך צריך שיאמר תיחול כו' שיהא מחללן קודם שיצאו לידי המוכר מיתבי מותר הקטרת היו עושין כו' מפרישין ממנה ממותר הקטרת כנגד שכר התומנין דקס"ד לאחר כשקנו צרכי הבנין מיד היו מחללין מעות הקדש בשעת קניה על העניס ועל המבנים ועל כל צרכי הבנין שקנו ופורעין אבל לא שכר התומנין שבונין בבנין שהכל היה קודש חוץ מן השבח שהיו משבחין בכל יום ובכל יום היה הגזבר מניח מעות הקדש כשיעור השבח שהשביחו התומנין בבנין באותו יום ומחללן על שבח הבנין שהשביחו באותו יום והיינו טעמא דעושין בכל יום והיינו טעמא כו' משום דאמרו לעיל מאן דמתנדב מעות כו' והיה המעות מחולין והבנין קודש אבל לא היה הגזבר נותן להם המעות לאחר דשכירות היו משלמת אלא לבסוף כשיגמור הבנין כו' ועדיין לא היה שם מותר הקטרת על המעות אבל כשמגיע ניתן שים שם מותר הקטרת שנריכין ללקות מתרומה שבאה השכר מחללין אותו מותר הקטרת על אותן מעות חולין שים ביד הגזבר שחילל על השבח שהשביחו התומנין והוי הקטרת חול ומעות מזרו לקדושתן כשתחלה ומוזרין ולוקחין כו' ופריך ואמאי ליחליה מבנין. ומ"ד כדאמר שמואל בונין בחול ומ"ש מקדישין ליחליה לקטרת מבנין עלמו ואמאי מפרישין כו': ומשני לילכו בנין אלא בנו אותה כלוס. והא על מעות התומנין קמני. אלמא דבנו בנין ומשני לילכו בנין כשיעור מעות. ע"ל גמרא שם. והכי מתפרשת סוגיין מביא מעות של בדק הבית מה שנריך ליתן לתומני הבנין ובעד הבנין ומחללן מבנין. היינו לאחר גמר הבנין אומר חיחול קדושת מעות מבנין וכשמקנה להשם: **ומביא קטרת.** היינו מותר הקטרת הנ"ל: **ומחללן עליהן.** ר"ל על מעות הנ"ל שיצאו לחולין והן בית הגזבר: **ונותנן לאומנין בשכרן.** היינו המותר הקטרת שחילל על המעות והקטרת יצאו לחולין נותנין לתומנין בשכרן והמעות יחזרו לתרומה ומוזרין ולוקחין כו': והן שהיו חייבין להן מעות משנה ראשונה. כלומר דוקא כשהיו מייבין לתומני בית אבטינס מעות משנה לשנה ושפיר מחללן על הקטרת והמעות יפלו לתרומה יפנה: ס"ג ר"ח בר בא בעי לא היו חייבין להם מעות משעה ראשונה מהו. לכשלין חייבין להן משעה לשנה אם כן מה שאמר מחללן על מעות התומנין על כרחך על המעות שלוקח הגזבר מלשכה מתרומה חדשה ואם כן כשמחללן על מותר הקטרת שהוא מתרומה ישנה ונעשו המעות קודם לותן מעות מה יעשה בהן להחזירן לתרומה יפנה לא מסתבר כיון שנטלו מתרומה חדשה וליקח הקטרת מהאומן לריך מתרומה חדשה והן חליפי מותר הקטרת דישנה והא בעי לרבי דלר"ש ב"ב אף שלא היה מגיע לתומני הבנין משעה ראשונה ונותן להם מלשכה ב"ה ממה שיגיע עכשיו שפיר יוכלו מעות ב"ה הנתפנין במותר הקטרת ליפול לתרומה יפנה כמו אילו הי' מגיע להם משעה ראשונה מב"ה משל"ך לרבי כ"ל: **אתא ר"ב בו' מקייצין בהן את המזבח:** ה"ג תמן פשיטא ליה קטרת שנאה מתרומה יפנה שהריה לקין המזבח לכן מקיימין בהן את המזבח: ה"ג תמן פשיטא ליה והבא צריכא ליה. ונראה דקאי אסוגיא דלעיל גבי בירוני יבם דקאמר שם בעי ר"ח בר בא עד כדין בירוני לא אפילו לקין המזבח דפשיטא ליה שם בבירוני יבם אלא בשאר קרבנות דלא בעי שחיטה בחול. נכלי חול: קודש היא. הוחייתה נקודש. מחיצה היא דרים לה שיהיה נכלי קודש ות"ל פסולה והכי דרים לה בנבלי בפ"ק דכריתות: מתרומת הלשכה. אבל פיטמה בחול כשירה: **דתנינא.** בסיפא למתני': **ראוים לקרבנות צבור.** ר"י אמר קטרת היינו הרחוים אבל לקרבנות לבור. דבהמה ואילך מחריי הא תני להו ורחוק כמו לבור ליחיד אינה רחוים אבל לבור הרי דקטרת שנתפטמה בחול כשירה להא נכתי חולין היו ומחיית כריב"ל וקשיא לריב"ח: ודמי תפתר **באומן שהיה נוטל בשכרו קטרת.** ונתפטמה בקודש ול"ג בית אבטינס לחוד להא המקדים נכסיו אמאי דקאי אכל מי שהקדים נכסיו ולא מסתבר לאוקמי בבית אבטינס לחוד וגם הא רבי לחוד הוא דס"ל הכי דיתנו לתומני בית אבטינס אבל לא תומני לתומנין סתם נקט להיינו תומני הבנין: **בכלי שרת לקודש.** אלמא דוקא כ"ש היכך נפדה שיגיעו לתומנין ע"י החילול: **ולאו דשמואל היא.** להוא מרא דשמעתין ות"ל להקילו במותר לענין פדיון: **הותירו תמידין.** הוצה בנבלי פ"ק דשבועות (י' ע"ב). והיינו מעוס תנן בערכין (י"ג). אין פוחתין מששה טלאים המנוקרין בלשכת הטלאים וכשמגיע ר"ח ניסן לא היו מקריבין שוב קרבנות לבור ממעות התרומה של משתקד כדאמר בשמעתין שפיר יוכלו מעות ב"ה הנתפנין במותר הקטרת ליפול לתרומה יפנה כמו אילו הי' מגיע להם משעה ראשונה מב"ה משל"ך לרבי כ"ל: **אתא ר"ב בו' מקייצין בהן את המזבח:** ה"ג תמן פשיטא ליה קטרת שנאה מתרומה יפנה שהריה לקין המזבח לכן מקיימין בהן את המזבח: ה"ג תמן פשיטא ליה והבא צריכא ליה. ונראה דקאי אסוגיא דלעיל גבי בירוני יבם דקאמר שם בעי ר"ח בר בא עד כדין בירוני לא אפילו לקין המזבח דפשיטא ליה שם בבירוני יבם אלא בשאר קרבנות דלא בעי שחיטה בחול. נכלי חול: קודש היא. הוחייתה נקודש. מחיצה היא דרים לה שיהיה נכלי קודש ות"ל פסולה והכי דרים לה בנבלי בפ"ק דכריתות: מתרומת הלשכה. אבל פיטמה בחול כשירה: **דתנינא.** בסיפא למתני': **ראוים לקרבנות צבור.** ר"י אמר קטרת היינו הרחוים אבל לקרבנות לבור. דבהמה ואילך מחריי הא תני להו ורחוק כמו לבור ליחיד אינה רחוים אבל לבור הרי דקטרת שנתפטמה בחול כשירה להא נכתי חולין היו ומחיית כריב"ל וקשיא לריב"ח: ודמי תפתר **באומן שהיה נוטל בשכרו קטרת.** ונתפטמה בקודש ול"ג בית אבטינס לחוד להא המקדים נכסיו אמאי דקאי אכל מי שהקדים נכסיו ולא מסתבר לאוקמי בבית אבטינס לחוד וגם הא רבי לחוד הוא דס"ל הכי דיתנו לת

דְּאָמַר רַב הוּנָא בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, מַכְתֶּשֶׁת עָשׂוּ אוֹתָהּ כִּכְלֵי שָׁרֵת לְקַדֵּשׁ - לגבי כך שהקטורת תיפסל בלינה[יז], ושתיפסל אם טבול יום נגע בה[יח], ומפורש כאן שדעת שמואל היא שעל המכתשת להיות כלי שרת[יט].

הגמרא מקשה על שמואל הסובר שמכתשת דינה ככלי שרת:
אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי בּוֹן, אֲמָרָהּ - אמר רַבִּי חוּנָא את דינו של שמואל שמכתשת עשו אותה ככלי שרת קוֹמֵי - לפני רַבִּי יוֹסֵי, ושאל רבי חונא על זה שבשלמא לרבי יהושע בן לוי ולרבי יוחנן הסוברים שהמכתשת היא כלי חול ונמצאת הקטורת המפוטמת בה קדושה בקדושת דמים בלבד, מובנים דברי משנתינו שמחללים את הקטורת על מעות, אולם לשמואל הסובר שעל המכתשת להיות כלי שרת ונמצאת הקטורת קדושה קדושת הגוף, קשה, וכי דָּבָר שֶׁקִּדֵּשׁ בִּכְלִי שָׁרֵת נִפְדֶּה - יכול הוא להפדות, הרי במפורש שנינו (מנחות ק:) שהנקדש בכלי אין לו פדיון[כ].

אָמַר לֵיהּ רבי יוסי לרבי חונא, וְלָא דִּשְׁמוּאֵל הִיא - הרי על שמואל היא שאלתך, ושמואל לשיטתו לא יקשה עליו כלום[כא], דִּשְׁמוּאֵל אָמַר כָּל הוּא בְּמוֹתָר - קולא מיוחדת היא במותר הקדשים, שלב בית דין מתנה עליהן שקדושת הגוף שלהן קיימת רק אם הוצרכו להם, ואם לאו הרי הן קדושים לדמיהם בלבד וממילא יכולים לפדותם[כב].

הגמרא מביאה מקור לכך ששמואל סובר קולא זו במותר:
אומרת הגמרא, אכן מצאנו שכך שמואל סובר, דְּאִיתְפַּלְגוּן - שנחלקו שמואל ורבי יוחנן בדין הוֹתִירוּ תְּמִימִים - שנינו במסכת ערכין (יג.) 'אין פוחתין ממשה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים'. והיינו, שביקור הבהמות המיועדות להיות קרבנות כדי לוודא שאין בהם מומים נמשך ארבעה ימים, והיו נותנים בלשכת הטלאים שבבית המקדש ששה טלאים שכבר נתבקרו ארבעה ימים קודם לכן. בכל יום לקחו מהלשכה שני טלאים לקרבנות התמידים ונתנו שני טלאים אחרים תחתיהם, והיו מבקרים את החדשים ארבעה ימים וחוזר חלילה[כג]. כשמגיע ראש חודש ניסן לא היו מקריבים קרבנות ציבור ממעות התרומה הישנה, ונמצא שבסוף כל שנה ושנה היה נשאר בלשכת הטלאים ארבעה טלאים ממעות התרומה הישנה[כד]. ועל זה שְׁמוּאֵל אָמַר, נִפְדִּין בִּתְמִימִים - פודים את הטלאים המבוקרים על מעות חולין, וקדושת הטלאים שהיא של תרומה ישנה עוברת למעות אלו, ושוב קונים את הטלאים ממעות תרומה חדשה ומקריבים אותם לתמידים. ואף על פי שקרבנות תמימים אינם נפדים בלא מום, מכל מקום זהו רק בקרבנות יחיד אבל בקרבנות ציבור לב בית דין מתנה עליהם שאם יהיו מותר יקדשו רק לדמיהם ויהא מותר לפדותם, וזוהי שסובר שמואל לשיטתו גם במותר הקטורת[כה].

רבי יוחנן חולק על שמואל:
וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מותר הטלאים נִפְדִּין כִּפְסוֹלֵי הַמּוּקְדָּשִׁים - כקדשים שאי אפשר להקריבם, ודינם שירעו עד שיסתאבו[כו] ויפול בהם מום, וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, וכשאין בהם מום אינם נפדים.

הגמרא מבררת מה הדין ב'מותר שעירים' לפי שמואל ורבי יוחנן:
מבררת הגמרא, באופן שהוֹתִירוּ שְׂעִירִים של ציבור לחטאת, כגון שעיר חטאת של ראש חודש אדר שהוא בא משל ציבור, ונאבד ונמצא בניסן ואינו ראוי עוד להקרבה שהרי הוא מתרומה ישנה, מה עושים בו[כז].

מבארת הגמרא, עַל דַּעְתֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל - לפי דעתו של שמואל הסובר שמותר תמימים נפדים כתמימים, בודאי שמותר שעירים נפדים מכח קל וחומר, שהרי אִם עוֹלָה שהיא קריבה כולה לגבוה דינה שהיא נִפְדֵּית, לֹא כָּל שֶׁכֵּן בהותירו שעירים שהם קרבן חַטָּאת שרובו הוא חלק הכהנים שבודאי נאמר שנפדית[כח]. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן הסובר שמותר תמימים נפדים כפסולי המוקדשים וירעו עד שיסתאבו ויפול בהם מום ויהיה מותר לפדותם, אָמַר רַבִּי זְעֵירָא שאף בהותירו שעירים כן הוא ודינם שִׁירְעוּ עד שיסתאבו[כט].

רבי שמואל בר רבי יצחק חולק על רבי זעירא בדעת רבי יוחנן:
אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, לא כדברי רבי זעירא אליבא דרבי יוחנן שדין הותירו שעירים הוא שירעו עד שיסתאבו אלא הם עצמם קרבים עולות ומְקַרְּיצִין בָּהֶן אֶת הַמִּזְבֵּחַ[ל].

מקשה הגמרא על דברי רבי שמואל בר רב יצחק:
מקשה הגמרא, הלא כאן מדובר בהותירו שעירים שהם קרבנות חטאת ואילו הקרבנות של קיץ המזבח קרבים כקרבנות עולה, וְאם כן מַשְׁוֶה וכי יֵשׁ חַטָּאת שֶׁקְּרֵיבָה עוֹלָה[לא].

מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹסָה, שַׁנְיָא הִיא - שונה הוא דין קרבנות ציבור מקרבנות יחיד, שֶׁאֵין קָרְבְּנוֹת צִבּוּר נִקְבָּעִין להיות עולה או חטאת אֶלָּא בִּזמן הַשְּׁחִיטָה, וקודם השחיטה יש רשות לשנותם מקרבן לקרבן, ולכן גם כאן יכולים להעביר את השעירים מחטאת לעולה והם קרבים כעולת קיץ המזבח[לב].

הגמרא מבארת מדוע משנים אותם דווקא לקרבן עולה:
אָמַר רַבִּי חִיָּיא, לכאורה, אם בין כך אין קרבנות ציבור נקבעים אלא בשחיטה, מדוע אנו משנים אותם דווקא לקרבנות עולה היה לנו לומר שיקרבו שלמים, אלא, תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל הַמּוֹתָר שֶׁיִּקָּרְבוּ עוֹלוֹת דווקא[לג].

★ ★ ★

טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
טז. **רש"ם.**
יז. **האחרונים** העירו שמהלשון 'עשו אותה' משמע שאין המכתשת כלי שרת מדאורייתא אלא שעשו אותה כך מדרבנן, ואכן ראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שגרס 'לא עשו אותה ככלי שרת', וביאר הראיה, שמזה שאמר שלא החמירו בה כשאר כלי שרת משמע שהיא כלי שרת.
יח. **רש"ם** ופירוש תלמיד רשבר"ש.
יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
כא. **רש"י** (ערכין יג. ד"ה מרנעה).
כב. **רש"ם.**
כג. **רש"ם.**
כד. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
כה. **רש"ם.** והוסיף וציין שאין לחשוש כאן משום חטאת שאבדה וקרבו אחר תחתיה שדינה שמתה, כיון שאין חטאת ציבור מתה.
כו. **רש"ם.** וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש מה שביאר בקל וחומר כאן, והאחרונים פירשו את הקל וחומר בענין אחר.
כז. **רש"ם** ופירוש תלמיד רשבר"ש.
כח. **רש"ם.**
כט. **רש"ם.** והוסיף שהשאלה היא הרי 'חטאת בהמה למעלה ועולת בהמה למטה כדתנן במסכת קינין'.
ל. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וברש"ס הקשה שלכאורה היה לו לרבי יוחנן לומר כן גם בתמידים כיון שאין קרבנות ציבור נקבעים אלא בשחיטה אינם צריכים לרעות עד שיסתאבו אלא מיד מקריבים אותם כקיץ המזבח, עיין שם מה שתירץ.
לא. **רש"ם.**

הלכה ד – משנה

משנתינו דנה באדם שהקדיש נכסיו בסתם, והיו בנכסים דברים הראויים להקריב על גבי המזבח, מה דינם של דברים אלו:
הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו בסתם ולא פירש למה הקדישׁא, וסתם הקדש הרי הוא לבדק הבית[ב], **וְהָיוּ בָהֶן** - בנכסים **דְּבָרִים רְאוּיִין לְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר**, בגמרא יבואר שהכוונה היא לקטורת שהיא אינה ראויה אלא לקרבנות ציבור ולא לקרבנות יחיד, אין חייבים הגזברים לעכב את הקטורת אצלם לצורך הקדש, אלא אם רצוג **יִתְּנוּ לָאוּמָנִין** הבונים ומתקנים את בדק הבית[ד] **בִּשְׂכָרָן** - עבור מלאכתם, ובכך יוצאת הקטורת לחולין אף על פי שאין קדושת הקטורת עוברת לדבר שיש בו ממשׁה, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא**, הסובר שהקדש מתחלל על המלאכה, ובמסכת תמורה (לג:) לומדים זאת מהפסוק (שמות כה ח) 'וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ' ודורשים 'לי משלי' ללמדנו שמלאכת המקדש נעשית ממעות של הקדש[ו].

בן עזאי חולק על רבי עקיבא:
אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי לרבי עקיבא, **אֵינָהז הִיא הַמִּדָּה** - דין זה שאמרת אינו כפי הדין ששנינו במשנה הקודמת (יא.) במותר הקטורת שאין נותנים את מותר הקטורת עצמה לאומנים כיון שאין הקדש מתחלל על המלאכה אלא מחללים את הקטורת על מעות חולין ורק לאחר שיצא מותר הקטורת לחולין מותרים ליתנה לאומנים, וראוי להשוות המידות ולומר שאין הדין כדבריך שינתנו לאומנים בשכרם, **אֶלָּא** כך היו הגזברים עושים, **מַפְרִישִׁין מֵהֶן** - מהקטורת שהוקדשה כשיעור **שְׂכַר הָאוּמָנִים**, ומוציאים ממון הקדש מעות לחולין כפי מה ששנינו בגמרא לעיל, **וּמְחַלְּקִין אוֹתָן** - את הקטורת **עַל מָעוֹת הָאוּמָנִין** שהם חולין ונמצא המעות קודש והקטורת חולין, **וְנוֹתְנִים אוֹתָן** - את הקטורת **לָאוּמָנִין בִּשְׂכָרָן**, **וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִים אוֹתָהּ** - קונים את הקטורת מהאומנים **מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה**[ח] ומעתה הקטורת ראויה להקטרה[ט].

הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו בסתם, וסתם הקדש לבדק הבית', **וְהָיָה בָּהֶן בְּהֵמָה** תמימהי שהיא **רְאוּיָה** להקרבה **עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ**, בין **זְכָרִים** הראויים לעולות, **וּבֵין נְקֵבוֹת** הראויות לשלמים, כיון שקיימא לן במסכת תמורה (לג:) שהמקדיש תמימים לבדק הבית חייב להקריבן על גבי המזבח לפי שכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם[יב], חובה עלינו להעלותם בקדושת המזבח ככל האפשר, ולכן הזכרים קרבים עולה שכולה כלילי[יג], והנקבות שאינן ראויות לעולה קרבות כקרבנות שלמים, אלא שנחלקו התנאים באופן המעשי של ההקרבה, וכדלהלן. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, הבהמות **הַזְּכָרִים יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי** אלו שחייבים להביא **עוֹלוֹת**, **וְהַבְּהֵמוֹת הַנְּקֵבוֹת יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי** אלו שחייבים להביא **זִבְחֵי שְׁלָמִים**יד, **וּדְמֵיהֶן** - כסף המכירה **יִפְּלוּ** - יבוא יחד **עִם שְׁאָר נְכָסָיו** שהקדיש, **לְבֶדֶק הַבַּיִת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר**, דעת המקדיש היא להקריב את הבהמות כעולה כליל על גבי המזבח, ולכן **זְכָרִים עַצְמָן** שהם ראויים לעולה **יִקָּרְבוּ עוֹלוֹת**, **וּנְקֵבוֹת** שאינן ראויות לעולה **יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי** אלו החייבים **זִבְחֵי שְׁלָמִים**, **וּבמעות** שיתקבלו מהמכירה **יָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלוֹת** ויקריבו אותם כליל, **וּשְׁאָר נְכָסִים** שהקדיש **יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת.**

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא על מחלוקת זו, **רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי** - מסתברים הם דברי **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** יותר **מִדִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**, כיון **שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִשְׁוָה אֶת מִדּוֹתָיו** - קבע דין שוה בכל הנכסים ואמר שכולם נופלים לבדק הבית, או הם עצמם או דמיהם, **וְאילו רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חִלֵּק** ואמר שהבהמות למזבח ושאר נכסים לבדק הביתיט.

אָמַר רַבִּי פַּפַּיִים על מחלוקת זו, **שָׁמַעְתִּי אֶת דִּבְרֵי שְׁנֵיהֶן** - מסתברים דברי שניהם, דהיינו שפעמים נראים דברי רבי אליעזר ופעמים נראים דברי רבי יהושעטז וכדלהלן. **הַמַּקְדִּישׁ** שאמר **בְּפֵירוּשׁ** 'בהמותי ונכסי להקדש', כיון שהזכיר את הבהמה בפירוש ומכל מקום לא אמר שהבהמה למזבח בודאי היתה דעתו שהכל יהיה לבדק הבית **נוֹתֵן** הבהמות בכלל, והרי זה **כְּדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**יז. **וְהַמַּקְדִּישׁ** שאמר **סְתָם** 'נכסי להקדש' ולא הזכיר את הבהמות כלל, מפרשים אנו את כוונתו להקדיש כל דבר למקום הראוי לו, הבהמות למזבח והנכסים לבדק הבית, והרי זה **כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**יח.

הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָהֶן דְּבָרִים רְאוּיִם לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ כמו שמפרש והולך, **יֵינוֹת** הראויים לניסוךיט, **וּשְׁמָנִים** הראויים למנחותכ, **וְעוֹפוֹת** - תורים או בני יונהכא. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶרכב אוֹמֵר**, **יִמָּכְרוּ** כל אותם הדברים **לְצָרְכֵי** אלו שחייבים להביא את **אוֹתוֹ הַמִּין**, **וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלוֹת**, ואף שהם עצמם יכולים להקרב כעולה, מכל מקום הגמרא דורשת מפסוק שקונים בדמיהם בהמות לעולהכג, **וּשְׁאָר נְכָסִים יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת.**

★

גמרא

שנינו במשנה, **'הַמַּקְדִּישׁ וכו' נכסיו והיו בהן דברים ראויין לְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר'**. הגמרא מבארת מה כוונת המשנה 'לקרבנות ציבור': אומרת הגמרא, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, 'דברים הראויים לקרבנות ציבור' היינו **קְטוֹרֶת**, שהיא ראויה רק לקרבנות ציבור ואילו דברים אחרים ראויים גם לקרבנות יחיד, וגם מפני שבהמות יינות שמנים וסלתות כבר שנינו אותם בנפרד בסוף המשנה. ודעתו של רבי יוחנן היא שקטורת שנתפטמה במכתשת של חולין כשירהכד.

רבי הושעיה חולק על רבי יוחנן וסובר שקטורת שנתפטמה במכתשת של חולין פסולה, ומבאר את המשנה לפי זה:
אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה, קטורת שנתפטמה במכתשת של חולין פסולה,

א. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ב. **פרישת** הרא"ש.
ג. **פירוש** ר' משולם.
ד. **רש"ם.**
ה. **רש"ם.**
ו. **פרישת** הרא"ש.
ז. **ראה** במלאכת שלמה בשם ה"ר יהוסף שיש שאינם גורסים 'אינה' ולפי זה השאלה היא בלשון בתמיה, וכן מפורש בגירסת פירוש ר' משולם.
ח. **הרש"ם** גורס כאן 'מתרומת הלשכה' כיון שאין הדיון כאן לגבי הכשר הקטורת לשנה החדשה, אלא איך יוכשר הקטורת של יחיד לציבור, וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב 'לאו דוקא מתרומה חדשה אלא אפילו מתרומה ישנה אם צריכין לאותה שנה'.
ט. **בספרת** רבי עקיבא כתבו התוספות (שבועות י: ד"ה מפריזין שכר) שיש לחלק בין קטורת של יחיד לקטורת של ציבור, שדווקא בקטורת של יחיד אומרים שהקדש מתחלל על המלאכה אולם בשל ציבור החמירו יותר, ויעוי"ש עוד מה שתירצו.
י. **רש"י** (זבחים קג. ד"ה המקדיש).
יא. **רש"י** (שם ד"ה הלמוות).
יב. **רש"י** (שם ד"ה וכריס).
יג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יד. **רש"ם.**
טו. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
טז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יז. **פרישת** הרא"ש בשם רבינו אליעזר מגרמייזא ופירוש תלמיד רשבר"ש. אולם הרמב"ם (בפירוש המשניות) והריבב"ן ועוד פירשו שהמקדיש בפירוש היינו שאמר במפורש שילך לבדק הבית, וראה בפרישת הרא"ש שדחה פירוש זה שכן מילתא דפשיטא הוא.
יח. **פירוש** הרא"ש ופירוש תלמיד רשבר"ש.
יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כא. **פרישת** הרא"ש ופירוש תלמיד רשבר"ש.
כב. **אם** כי יש מהראשונים שהשאירו הגירסא רבי אליעזר על כנה, הרי שבפרישת הרא"ש ובתלמיד רשבר"ש גרסו רבי אלעזר, וכן מוכח מסוגיית הירושלמי דגרסינן כך כיון שהוא כדעתו של רבי יהושע החולק על רבי אליעזר.
כג. **בפירוש** ר' משולם כתב 'והא קמ"ל דאפילו הני דלאו בהמות יביא בדמיהן עולות', אולם להמבואר כאן החידוש הוא שלא נאמר שהם עצמם יקרבו כליל [וכפי שהקשה בפרישת הרא"ש 'וקשיא לי דעופות אמאי לא קרבי עולות, ויינות שמנים וסלתות אמאי לא קרבי מנחת נסכים דמתנדב אדם מנחת נסכים וכולה כליל'], שכן ילפינן לה מקראי שהם קרבים דווקא כבהמות עולה, וראה בהשגות הראב"ד (ערכין פ"ה ה"ח).
כד. **רש"ם.** ועיין בפשר דבר.

הלכה ד מתני' המקדיש נכסיו. ומסתם הקדש לגדל הבית: והיו בהם דברים הראוים לקרבנות צבור. היינו קטורת: ינתנו לאומנין בשכרן. ויולמין לחולין מע"פ שאין דבר אחר נכנס תחתיו לקבל הקדש הקדש מתחלל על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש: אינה מן המדה. כלומר אין מדה זו שאתה אומר כמדה המסורה לעיל בקטורת ואין רשאי מלוא חפניו מדומין הלכך מפרישין מהן שכר האומנין וכו' כדאמרינן לעיל גבי מומר הקטורת שאין הקדש מתחלל על המלאכה: ודמיהן יפלו וכו' לבדק הבית. דסבר סתם הקדש לגדל הבית ואפי' במידי דחזי למזבח אבל הרחוי למזבח לינו יוצא מידי מזבח שהמקדישים תמימים לגדל הבית אין נפדים אלא למזבח והדמים יפלו לגד"ה: ויביא בדמיהן עולות. דסבר סתם הקדש לגדל הבית ואפי' אלא שאתה מדומין הלכך זכרים עלמן יקרבו עולות אבל נקבות אין נפדין אלא למזבח והדמים יפלו לגד"ה: ויביא בדמיהן עולות. דסבר סתם הקדש לגדל הבית ואפי' במידי דחזי למזבח אבל הרחוי למזבח

ובמשנתינו תִּיפְתַּר - תפרש, בְּאוּמָּן מִשֶּׁל בֵּית אַבְטִינָס שֶׁהָיָה נוֹטֵל בְּשָׂכָרוֹ קְטוֹרֶת, ונמצא שהקטורת נתפטמה בכלי שרת[כה].

★

הגמרא מבארת את טעמו של בן עזאי החולק במשנתינו על רבי עקיבא:

מבארת הגמרא, מַה טַּעֲמָא דְּבֶן עַזַּאי במשנתינו החולק על רבי עקיבא ודעתו שהקטורת לא ניתנת לאומנים בשכרם, כיון שהוא סובר שֶׁאֵין הַהֶקְדֵּשׁ מִתְחַלֵּל - יוצא לחולין, עַל הַמְּלָאכָה - כשמשלמים מעות של הקדש בשכר פעולה, אֶלָּא עַל הַמָּעוֹת, משום שאין חילול הקדש אלא על דבר שיש בו ממש, ולכן צריכים מקודם לחללם על המעות וכמו שמפורש במשנה.

★

למדנו במשנה מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע בדין המקדיש נכסיו בסתם ויש בהן בהמות תמימות, האם הקדשתן לבדק הבית או למזבח. הגמרא מביאה משנה במסכת תמורה ומבארת כדעת מי היא שנויה:

תַּמָּן תְּנִינָן - שנינו במסכת תמורה (לג.), שיש חומרות בקדשי מזבח שאין בקדשי בדק הבית, ויש חומרות בקדשי בדק הבית שאין בקדשי מזבח, ומבארת המשנה שם מה יֵּשׁ בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שאין בקדשי מזבח, שֶׁסְּתָם הֶקְדֵּשׁוֹת - המקדיש בסתם ולא פירש למה הוא מקדיש, אפילו אם הקדיש בהמה הרי היא לְבֶדֶק הַבַּיִת, וכמו שתפרש הגמרא להלן. הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת חָל עַל הַכֹּל אפילו על העצים ועל האבנים[כו], וּמוֹעֲלִין בְּגִדּוּלֵיהֶן - אם הקדיש תרנגולת מועלים בביצתה, ואם הקדיש חמורה מועלים בחלבה[כז], וְאֵין בָּהֶן הֲנָיָה לַכֹּהֲנִים - בקדשי מזבח יש מהם חלק הניתן לכהנים ואפילו קרבנות עולה הקרבים כליל מכל מקום העור הוא לכהנים[כח], ואילו קדשי בדק הבית אין לכהנים כלל חלק בהם.

אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָה, דין זה שאמרנו שסתם הקדשות לבדק הבית ואפילו בהמה הרי היא לבדק הבית, כשיטתו דְּרַבִּי לְיעֶזֶר הִיא, דְּתְנִינָן - שכן כך שנינו במשנתינו, 'הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה בָּהֶן בְּהֵמָה רְאוּיָה עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, רַבִּי לְיעֶזֶר אוֹמֵר זְכָרִים יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי עוֹלוֹת וּנְקֵיבוֹת יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי זִבְחֵי שְׁלָמִים וְדִמֵּיהֶן יִפְּלוּ עִם שְׁאָר נְכָסִים לְבֶדֶק הַבַּיִת', והיינו, שאף על פי שהמקדיש בהמות תמימים אינם יוצאים מידי מזבח, מכל מקום הבעלות על הבהמות היא של בדק הבית וגזברי בדק הבית הם שמוכרים את הבהמות לאלו שחייבים בהם, ודמי הבהמות הנמכרים נופלים לבדק הבית. ואילו לרבי יהושע במשנתינו שהוא חולק על דברי רבי אליעזר, הדין הוא שהבהמות עצמם קרבים ורק שאר הנכסים הם לבדק הבית[כט].

הגמרא מבארת את טעמו של רבי אליעזר:

אומרת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַּעֲמָא דְּרַבִּי לְיעֶזֶר הסובר שסתם הקדשות ואפילו בהמה תמימה לבדק הבית הוא, כיון שדורש את הפסוקים (ויקרא כז יד-טו) 'וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה' וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם. וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ', והרי הפסוק הראשון שכתוב בו 'וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה'' יש לנו לברר בו בְּמַה אֲנָן קָיְימִין - באיזה אופן הוא מדבר, כי אִם נאמר שהפסוק מדבר בְּבֵית דִּירָה - שלא הקדיש אלא את ביתו והוא אינו ראוי להקרבה על גבי המזבח, הרי אופן זה כְּתִיב בפסוק שלאחריו 'וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ', ולשם מה צריך הפסוק להזכיר זאת פעמיים[לא]. אֶלָּא כִּי אֲנָן קָיְימִין - כוונת הפסוק 'כי יקדיש את ביתו', בְּמַקְדִּישׁ נְכָסָיו - את כל אשר בביתו[לב], ואפילו בהמות הראויות למזבח[לג], ומכיון שמסיים הפסוק 'קֹדֶשׁ לַה'', מִכָּן - מכאן אנו למדים שֶׁסְּתָם הֶקְדֵּשׁוֹת ואפילו בהמה תמימה לְבֶדֶק הַבַּיִת, שהם קדושים לגמרי לה' ואינם כקדשי מזבח שיש לכהנים חלק בהם[לד].

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים במה חלקו רבי אליעזר ורבי יהושע:

אָמַר רַבִּי זְעִירָא, כך אמר רַב חוּנָּה בְּשֵׁם רַב, בְּמַה פְּלִיגִין - במה נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע במשנתינו[לה], דווקא בְּמַקְדִּישׁ נְכָסָיו והיו בנכסיו בהמות קרקעות ועבדים, שדעת רבי אליעזר היא שאין אדם מחלק את הקדשו לשתי קדושות נפרדות, ואם הקרקעות והעבדים אינם ראויים לקדשי מזבח אלא לבדק הבית אף הבהמות כן ונופלים לבדק הבית, ואילו רבי יהושע חולק וסובר שאף אם הקרקעות והעבדים הם לבדק הבית אבל הראוי למזבח קדוש כקדשי מזבח. אֲבָל בְּמַקְדִּישׁ עֶדְרוֹ - שהקדיש בהמות בלבד ללא נכסים אחרים נוספים, כֻּלֵּי עַמָּא מוֹדַיי - אפילו רבי אליעזר מודה שֶׁהוּא לְמִזְבֵּחַ, כיון שאין אדם מניח את האפשרות להקדיש למזבח ומקדיש לבדק הבית[לו]. ואף על פי שישנם גם בהמות נקבות, אנו אומרים שכיון שכל הבהמות ראויות להקרבה על המזבח, יקריבו את הזכרים לעולות והנקבות ימכרו ובדמיהן יקריבו עולות[לז].

שיטה אחרת בדעת רב חונה בשם רב:

רַבִּי בָּא חולק על רבי זעירא ואומר בשם רַב חוּנָּה בְּשֵׁם רַב הסבר אחר במחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע[לח], ולדעתו מַה פְּלִיגִין - מחלוקתם היא, בְּמַקְדִּישׁ עֶדְרוֹ והיה בהם זכרים ונקבות, שרבי אליעזר סובר שאין אדם חולק את הקדשו, ומכיון שאין הנקבות יכולות להיקרב עולה אף הזכרים אינם קרבים עולה, ורבי יהושע סובר שאדם מחלק את הקדשו והזכרים לעולה והנקבות ימכרו ויביא בדמיהן עולה. אֲבָל בְּמַקְדִּישׁ נְכָסָיו והיו בהם בהמות עבדים וקרקעות, בזה כֻּלֵּי עַמָּא מוֹדַיי - אפילו רבי יהושע מודה שֶׁהוּא לְבֶדֶק הַבַּיִת, כיון שבעבדים וקרקעות לא שייך כלל שילכו לקדשי מזבח, הרי שאם הם בודאי הולכים לבדק הבית אף הבהמות ילכו עמם[לט].

הגמרא מקשה על רבי בא:

אומרת הגמרא, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי זְעִירָא נִיחָא - לפי רבי זעירא מובן אימתי נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע ואימתי רבי אליעזר מודה וכמו שפירשנו לעיל. אולם שואלת הגמרא, וְקַשְׁיָא עַל דְּרַבִּי בָּא - מוקשים דברי רבי בא שאמר שלדברי הכל המקדיש נכסיו הם לבדק הבית, והרי בנכסיו ישנם בהמות תמימות, וכי בְּהֵמָה לָא לְמִזְבֵּחַ הִיא עומדת

כה. **ראה** במסכת כריתות (ו.) שהגמרא דוחה תירוץ זה. וברש"ס ביאר מדוע הירושלמי לא חושש לפירכת הבבלי, אכן הבבלי שם תירץ באופן אחר שלא איירי בקטורת ממש אלא באחד מסממני הקטורת.

כו. **רש"י** (תמורה לג: ד"ה מלבד).

כז. **בבלי** תמורה (לג:).

כח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. פירוט בהרחבה לגבי חלק הכהנים בקדשי מזבח ראה ברש"ס.

כט. **רש"ם**.

ל. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לג. **רש"ם**.

לד. **פירוש** ר' משולם.

לה. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

לו. **בבלי** תמורה (לג:) בשיטת הלישנא אחרינא של רב אדא בר אהבה.

לז. **רש"י** (תמורה לג: ד"ה מלבד).

לח. **ראה** בפירוש תלמיד רשבר"ש שגרס כאן בסוגיא דרך אחת במחלוקת המשלבת את רבי זעירא ורבי בא 'במה פליגין במקדיש נכסיו אבל במקדיש עדרו כל עמא מודי שהוא לבדק הבית', שבמקדיש נכסיו סתם סובר רבי יהושע דמסתמא הראוי למזבח לא הקדיש לבדק הבית, אבל בהקדיש בהמות ושאר נכסים, הואיל והזכיר בהמה ולא סיים דבריו ואמר שהוא למזבח, ודאי לבדק הבית הקדיש את הכל, וזהו הסברא שהזכיר רבי פפייס במשנתנו.

לט. **רש"ם**. ועיי"ש שהקשה, שלדעת רבי בא שמחלוקתם היא רק במקדיש עדרו, מדוע רבי יהושע שנה בדבריו 'ושאר נכסים יפלו לבדק הבית', הרי אין שאר נכסים. ותירץ, שכוונת רבי יהושע בדבריו אלו היא, שאם כשהקדיש היו עוד נכסים חוץ מעדרו יפלו הכל לבדק הבית. עוד הקשה, מדוע רבי אליעזר שנה 'ודמיהן יפלו עם שאר נכסים

הלכה ד מתני' המקדיש נכסיו. ומסתם הקדש לבדק הבית: והיו בהם דברים הראוים לקרבנות צבור. היינו קטורת: ינתנו לאומנין בשכרן. ויולמין לחולין מע"פ שאין דבר אחר נכנס תחתיו לקבל הקדש מתחלת על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש: אינה מן המדה. כלומר אין מדה זו שאתה אומר כמדה האמורה לעיל בקטורת ואין לחוש שמשוה מדותיו הלכך מפרישין מהן שכר האומנין וכו' כדאמרינן לעיל גבי מומר הקטורת שאין הקדש מתחלל על המלאכה: ודמיהן יפלו וכו' לבדק הבית. דסבר סתם הקדש לבדק הבית ואפי' מלוג שהשוה מדותיו הלכך מפרישין מהן שכר האומנין וכו' כדאמרינן לעיל גבי מומר הקטורת שאין הקדש מתחלל על המלאכה: ודמיהן יפלו וכו' לבדק הבית. דסבר סתם הקדש לבדק הבית ואפי' במידי דחזי למזבח אינו יוצא מידי מזבח שהמקדיש תמימים לבדק הבית אין נפדים אלא למזבח והדמים יפלו לבד"ה: ויביא בדמיהן עולות. דסבר מידי דחזי למזבח מסתמא למזבח

נוסחאות ישנות

ריבב"ן

מתני' ראויין לקרבנות צבור. מפרש בירושלמי קטורת ינתנו לאומנין בשכרן לאומני בית מבטינס בן עזאי לא סבירא ליה ליתן הקטורת לאומנין וטעמא מפרש במוספתא בירושלמי לפי שאין ההקדש מתחלל על המלאכה ומתני' לעיל סתמא כבן עזאי: **מתני'** המקדיש נכסיו. סתם זכריס ימכרו לנרכי עולות מע"פ שאין פודין תמימין דוקא קדשי מזבח אבל קדשי בדק הבית נפדין תמימין דק"ל בתמורה המתפיס תמימים לבדק הבית כשהן נפדין אינן נפדין אלא למזבח שכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם וכן מפרש בירושלמי ר' מזקיה בשם ר' יוסי קדשי בדק הבית נפדין תמימין יצאו לחולין אין תימר לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח תלין על קדשי בדק הבית דמ"ל לר' אליעזר דסתם הקדשות לבדק הבית ואין לחוש מדותיו הלכך מפרישין מהן שכר האומנין וכו' כדאמרינן לעיל גבי מומר הקטורת שאין הקדש מתחלל על המלאכה: ודמיהן יפלו וכו' לבדק הבית. דסבר סתם הקדש לבדק הבית ואפי' במידי דחזי למזבח אינו יוצא מידי מזבח שהמקדיש תמימים לבדק הבית אין נפדים אלא למזבח והדמים יפלו לבד"ה: ויביא בדמיהן עולות. דסבר מידי דחזי למזבח מסתמא למזבח מקדשיהן הלכך זכריס עלמין יקרבו עולות אבל נקבות אין קריבות שלמים דהקדש שיהיו כולן לגבוה הלכך ימכרו לנרכי זבחי שלמים דכיון דרחויות למזבח תלה עלייהו קדושת מזבח ויביא בדמיהן עולות: **המקדיש בפירוש.** שאמר בהמה זו ומעפ"כ לא אמר בהמה למזבח ונמכי לבדק הבית אבל שמעינן מדעתו שהכל ילך אל מקום ש' לבדק הבית אבל המקדישים סתם כל נכסיו מסתמין מדעתו להקדיש כל דבר למה שהוא לאור: יינות שמנים וסלתות. שהן לריחן למנחות ולנסכים: ועופות. תורים ובני יונה: ר' ליעזר וכו'. טעמו מפרש בגמ': **גמ'** קטורת. היינו דבריס הרחוק לקרבנות צבור דבהמה ויינות ושמנים וסלתות כבר תני להו וקסבר יחיד מתנדב קטורת ור' הושעיה פליג כדפי' לעיל: תמן תנינן. בתמורה פ"ז: ומועלין בגידוליהן. שהמקדישים בהמה לבדק הבית מועלין בחלבה: ואין בהן הנאה לכהנים. מע"כ בקדשי מזבח הכשר או העור לכהנים: דר"א היא. הא דתנן סתם הקדשות לבדק"ה דמשמע אפילו על בהמה תמימ כר"ש: **מה אנן** קיימין. בתמי תימי הך קרא סתם בתקדים בית ממש: ר"ג **כי פליגי במקדיש נכסיו.** וה"פ דוקא בתקדים נכסיו הוא דאמר דתמי"ח שתף דמי הבהמות יפלו לבדק הבית אתין אתם מולק נדרו ומדסתר נכסיו לבדק הבית תף בהמה נמי: **אבל במקדיש עדרו.** כלומר בתקדים בהמות לתוך תף ר"ש מודה שהן למזבח כיון שרחויין למזבח: כל עמא מודיי. תפי' ר"י מודה שהוא לבדק הבית שאין אתם מולק נדרו: בהמה לא למזבח היא. בתמיה וכיון דבהמה למזבח ניתא הכל למזבח תפי' שאר נכסיו שאין אתם מולק נדרו וספיקא לתומרא: ומשני בהמה. ולתי למזבח היא תלה הכא אזלינן לקולא ואמרינן לבדק הבית הוא מדסתם התקדים הזה ולא פי' שתקדים בהמות תלה אתר נכסיו ה"ל כלומר בפירוש שיהו לבדק הבית: **לא שנייא** וכו'. ל"ש התקדים נכסיו ול"ש התקדים עדר בתרוייהו פליגי ר"ש ור"י: **שפודין תמימים.** כגון שעבר והקדים תמימי לבדק הבית כשהן נפדין נעוד שהן תמימים יולאין לחולין: *) (**מתני'**. לתולין פ' הזרוע גמי דייקא) **מתניתא אמרה** כן. בתמיה הא לא תנן תלה ולדן וחלבן של בעל מום שנפדו של בעל מום קבוע הוא דתותרין לאתר פדיון אבל של בעל מום הוא דתותרין לאתר פדיון

*) כ"ה בכל דפוסים הקודמין והוא נעתק מפירוש מהרש"פ כי לפירוש הק"ע הא מתני' הוא קושיא ולא פייעתא. ודו"ק:

תקלין חדתין

מותרי מטות שיקרבו עולות אבל עיקר הקרבן אינו מתנה: **מתני'** המקדיש נכסיו. ומסתם הקדש לבד"ה: לקרבנות צבור. מפרש בגמ': ינתנו לאומנין בשכרן. ויולמין לחולין מע"פ דאין דבר אחר נכנס תחתיו להקדש כ"ד שמעת אפילו על בהמה אתיא כר"ש: **מה אנן** קיימין. בתמי תימי הך קרא סתם בתקדים בית ממש: ר"ג **כי פליגי במקדיש נכסיו.** והיינו דאמר לבד"ה שתף דמי הבהמות יפלו לבדק הבית אתין אתם מולק נדרו ומדסתר נכסיו לבדק הבית תף בהמה נמי: **אבל במקדיש עדרו.** כלומר בתקדים בהמות לתוך תף ר"ש מודה שהן למזבח כיון שרחויין למזבח: כל עמא מודיי. תפי' ר"י מודה שהוא לבדק הבית אתין אתם מולק נדרו: בהמה לא למזבח היא. בתמיה וכיון דבהמה למזבח ניתא הכל למזבח תפי' שאר נכסיו אתין אתם מולק נדרו וספיקא לתומרא: ומשני בהמה. ולתי למזבח היא תלה הכא אזלינן לקולא ואמרינן לבדק הבית הוא מדסתם התקדים הזה ולא פי' שתקדים בהמות תלה אתר נכסיו ה"ל כלומר בפירוש שיהו לבדק הבית: **לא שנייא** וכו'. ל"ש התקדים נכסיו ול"ש התקדים עדר בתרוייהו פליגי ר"ש ור"י: **שפודין תמימים.** כגון שעבר והקדים תמימי לבדק הבית כשהן נפדין נעוד שהן תמימים יולאין לחולין: *) (**מתני'**. לתולין פ' הזרוע גמי דייקא) **מתניתא אמרה** כן. בתמיה הא לא תנן תלה ולדן וחלבן של בעל מום שנפדו של בעל מום קבוע הוא דתותרין לאתר פדיון אבל של בעל מום עובר הוא דתותרין לאתר פדיון

הלכה ד מתני' המקדיש[ט] נכסיו והיו בהן דברים ראויין לקרבנות

הצבור [א]ינתנו לאומנין בשכרן דברי ר"ע אמר לו בן עזאי אינה היא המדה אלא מפרישין מהן שכר האומנים ומחללין אותן על מעות האומנין ונותנים אותן לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחים *אותה מתרומה חדשה המקדיש[ב] נכסיו והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח זכרים ונקבות רבי אליעזר אומר [ב]זכרים ימכרו *לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסיו לבדק הבית רבי יהושע אומר זכרים יעצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית אמר ר"ע רואה אני את דברי ר' אליעזר מדברי רבי יהושע שר' אליעזר [א] השוה את מדותיו ור' יהושע חלק א"ר בפיים שמעתי את דברי שניהן המקדיש בפירוש כדברי ר' אליעזר והמקדיש סתם כדברי ר' יהושע [ב] המקדיש[ג] נכסיו והיו בהן דברים ראוים לגבי מזבח יינות ושמנים ועופות ר' אליעזר אומר [ג]ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית: **גמ'** המקדיש וכו' לקרבנות צבור: ר'[ד] יוחנן אמר [ג] קטורת אמר רבי הושעיה תיפתר באומן משל בית אבטינס שהיה נוטל בשכרו קטורת מה טעמא דבן עזאי שאין ההקדש מתחלל על המלאכה אלא על המעות: תמן[ה] תנינן יש בקדשי בדק הבית [ד]שסתם הקדשות לבדק הבית הקדש בדק הבית [ה]חל על הכל [ו]ומועלין בגידוליהן ואין בהן הנייה לכהנים אמר רבי חנניה דר' ליעזר היא דתנינן המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה ע"ג מזבח זכרים ונקבות רבי ליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקיבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית אמר רבי יוחנן טעמא דרבי ליעזר [א] ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה' במה אנן קיימין אם בבית דירה [ו] כבר כתיב [ב] ואם המקדיש יגאל את ביתו אלא כי אנן קיימין במקדיש נכסיו [ז]ואי מכן שסתם הקדשות לבדק הבית אמר[ז] רבי זעירא רב חונה בשם רב בבה פליגין במקדיש נכסיו אבל במקדיש עדרו כל עמא מודיי שהוא למזבח רבי בא רב חונה בשם רב מה פליגין במקדיש עדרו אבל במקדיש נכסיו כל עמא מודיי שהוא לבד"ה [ח] על דעתיה דרבי זעירא ניחא וקשיא על דרבי בא בהמה לא למזבח היא [ט]בהמה למזבח היא [ח] ולמה סתם האיש הזה שהוא כאומר לא יהיה אלא לבד"ה רבי יוחנן אמר לא שנייא היא המקדיש נכסיו [י]היא המקדיש עדרו היא המחלוקת (רבי אבא בשם רבי אבהו בשם ר' אחא) רב חונה בשם רב רבי יוחנן קדשי בד"ה שפודאן תמימין יצאו לחולין מתני'[ז] אמרה כן וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן

רב

אותן

הביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו וכו'

בהמה למזבח ונמכי לבד"ה שמעי' שדעתו שהכל ילך אל מקום אחד לבד"ה אבל המקדישים סתם כל נכסיו מסתמין דעתו להקדיש כ"ד למה שהוא רלוי: **גמ'** תמן תנינן. במסכת תמורה (ל"ג ב'): **שסתם** ההקדשות. היכא אלא פירש כשהקדישם כלקטן: בגידוליהן. מרגלות בעילתה ובהמה בחלבה נקרא גידוליהן: לכהנים. לנקדשי מזבח הכשר או העור לכהנים: דר"א. הא דתני סתם הקדשות לבד"ה אתי כר"ש דס"ל הכי: **טעמא דר"א.** ס"ל הכי: **מה אנן קיימין.** היכא אייתי הא קרא: **במקדיש את נכסיו.** דהיינו נכה"ג דתניא דר"ש: ה"ג קודש לה' **שסתם הקדשות לבד"ה.** להקדש סתמא כתוב וכל ומקדש לה' הוא דקמוכח לה: **במקדיש נכסיו.** סתמא אתם פליג ר"ש וס"ל לתף הבהמות לבד"ה כמו שכר נכסיו שהן לבד"ה: עדרו. שהן בהמות רלויות למזבח תף ר"ש מודה שהן למזבח: **אבל מקדיש נכסיו לבדק הבית.** לפי שאין אתם תולק נדרו. ולדידיה ס"ל לא תני עם שאר נכסים בתתניתין דהאי מוקי בכה"ג לליכא שאר נכסים פליגי והכי מתרץ לה בתמורה שם: **עד"ד דר' בא קשיא.** למה פליג ר"ש בתקדים עדר שיהיה לבד"ה והא בהמה אייכי למזבח ומשני: ה"ג התקדים בהמה למזבח כו' מפרש שהוא למזבח ומדסתם אתים הזה ס"מ שכוונתו לבד"ה: ר"ש ל"ש כו'. דבשאיהן פליגי בתקדים נכסיו ולאי ניתא כדלעיל שאר עדרו טעמא דר"ש מדסתם כו' כוונתו לבד"ה ור"י פליג: הקדש בד"ה **שפדאן תמימים.** אייכי בהקדים כגון בכה"ג דתתני': **מתני' אמרה כן וולדן וחלבן מותר אחר פדיונן.** מתניתין היא בחולין (ק"ל ג') ובנכורות (י"ד ג'). וקשיא טובא דהא התם אייכי בקדש מום קבוע להקדשן כדתני שם בהדיא כל שקדש מום קבוע להקדשן כו' והיינו מדיי סייעתא להכא דאייכי בתמיני. ויש לפרש דבנכורות שם מהדר גמרא לפרושי מה דתני בתתני' שם כל שקדש מום קבוע להקדשן ונפדו כו' יולאין לחולין ליגזוז ולעבד וולדן וחלבן כו'. טעמא דנפדו הא לא נפדו תסורין בגיזה ועבודה מסייע לר"ש דאמר קדשי בד"ה תסורין בגיזה ועבודה (ופי' רש"י שם) והכי קאמר בד"ה דמי להם עלמם לא הוקדשו מתחלה אלא לדמיהן. ודחי שם. אמרי לא קדושת דמים הוא דאיתלפא בקדושת הגוף למזבח גזרו רבנן אבל קדשי בד"ה לא. (שם) לא תסייעיה מהכא דקדושת דמים למזבח הוא דהוקדשו לשם כן שיהיו הדמים קריבים למזבח ולכן תסור בגיזה ועבודה משום דאתלפא בקדושת הגוף למזבח (ובמוס' ד"ה כל כו') לאו בקדשי בד"ה מיירי אלא בהקדשן למזבח דמיהן כו'. תזין דלמסקנא דגמרא בהמה למזבח ונכסי לבד"ה שמעי' שדעתו שהכל ילך אל מקום אחד לבד"ה אבל המקדישים סתם כל נכסיו מסתמין דעתו להקדיש כ"ד למה שהוא רלוי: **גמ'** תמן תנינן. במסכת תמורה (ל"ג ב'): **שסתם** ההקדשות. היכא אלא פירש כשהקדישם כלקטן: **בגידוליהן.** מרגלות בעילתה ובהמה בחלבה נקרא גידוליהן: **לכהנים.** לנקדשי מזבח הכשר או העור לכהנים: דר"א. הא דתני סתם הקדשות לבד"ה אתי כר"ש דס"ל הכי: **טעמא דר"א.** ס"ל הכי: **מה אנן קיימין.** היכא אייתי הא קרא: **במקדיש את נכסיו.** דהיינו נכה"ג דתניא דר"ש: ה"ג קודש לה' **שסתם הקדשות לבד"ה.** להקדש סתמא כתוב וכל ומקדש לה' הוא דקמוכח לה: **במקדיש נכסיו.** סתמא אתם פליג ר"ש וס"ל לתף הבהמות לבד"ה כמו שכר נכסיו שהן לבד"ה: עדרו. שהן בהמות רלויות למזבח תף ר"ש מודה שהן למזבח: **אבל מקדיש נכסיו לבדק הבית.** לפי שאין אתם תולק נדרו. ולדידיה ס"ל לא תני עם שאר נכסים בתתניתין דהאי מוקי בכה"ג לליכא שאר נכסים פליגי והכי מתרץ לה בתמורה שם: **עד"ד דר' בא קשיא.** למה פליג ר"ש בתקדים עדר שיהיה לבד"ה והא בהמה אייכי למזבח ומשני: ה"ג התקדים בהמה למזבח כו' מפרש שהוא למזבח ומדסתם אתים הזה ס"מ שכוונתו לבד"ה: ר"ש ל"ש כו'. דבשאיהן פליגי בתקדים נכסיו ולאי ניתא כדלעיל שאר עדרו טעמא דר"ש מדסתם כו' כוונתו לבד"ה ור"י פליג: הקדש בד"ה **שפדאן תמימים.** אייכי בהקדים כגון בכה"ג דתתני': **מתני' אמרה כן וולדן וחלבן מותר אחר פדיונן.** מתניתין היא בחולין (ק"ל ג') ובנכורות (י"ד ג'). וקשיא טובא דהא התם אייכי בקדש מום קבוע להקדשן כדתני שם בהדיא כל שקדש מום קבוע להקדשן כו' והיינו מדיי סייעתא להכא דאייכי בתמיני. ויש לפרש דבנכורות שם מהדר גמרא לפרושי מה דתני בתתני' שם כל שקדש מום קבוע להקדשן ונפדו כו' יולאין לחולין ליגזוז ולעבד וולדן וחלבן כו'. טעמא דנפדו הא לא נפדו תסורין בגיזה ועבודה מסייע לר"ש דאמר קדשי בד"ה תסורין בגיזה ועבודה (ופי' רש"י שם) והכי קאמר בד"ה דמי להם עלמם לא הוקדשו מתחלה אלא לדמיהן. ודחי שם. אמרי לא קדושת דמים הוא דאיתלפא בקדושת הגוף למזבח גזרו רבנן אבל קדשי בד"ה לא. (שם) לא תסייעיה מהכא דקדושת דמים למזבח הוא דהוקדשו לשם כן שיהיו הדמים קריבים למזבח ולכן תסור בגיזה ועבודה משום דאתלפא בקדושת הגוף למזבח (ובמוס' ד"ה כל כו') לאו בקדשי בד"ה מיירי אלא בהקדשן למזבח דמיהן כו'. תזין דלמסקנא דגמרא

ויקרא הכהן את מדתו השווה את מדתו. הכל לבדק הבית ואינו חולק לגמרי לא קדוש אלא לדמיה: **מתני'** השווה את מדתו. הכל לבדק הבית ואינו חולק הקדישו ור' [יהושע] חלק הקדישו לקדשי מזבח ולבדק הבית: **בפירוש.** שפירש לבדק הבית: **מתני'** ר' אליעזר אומר ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות. ירושלמי אמר ר' אבהו בשם ר' אחא בשם ר"ש לקים לעמא דר' אליעזר לכתיב דבר אל אהרן ואל בניו וגו' אשר יקריב לה' לעולה. הכל קרב לעולה ואין עופות בנקר ואין מקריבין הן עצמן. להקריבו אין את יכול לכתיב בנקר ואין בעופות לפדותו אין את יכול שאין לעוף פדיון לפום כן צריך למימר לא קדשה אלא קדושת דמים ועוף דאין לו פדיון מנא לן דתניא בפרק המנחות והנסכים העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון שלא נאמר אלא נפשה כלומר אם בנפשה כלומר הטמאה ופדה בערכך ובנפשה בעלת מום מסתעי קרא:

*) הדבר ל"א דלר"ש דסתם לתין מדש חולק הקדישו ע"כ ע"כ ללא ס"ל הך סברא ללא שביק חייס וכו' ואולי ל"ל ולא תמרינן ללא שביק וכו'. **) הדבר ל"ע להא בהדיא תנן דמביא בדמיהן עולות ואולי דטעם"ה ול"ל ויביא בדמיהן עולות ועוד הזכריס וכו'.

משנת אליהו

פליגא ר"ש בר"י דהכא אמה דבנבלי מביא בשם ר"ש בר"י גופיה דבשעירים ירעו דהתם אליבא דר"י לר"ש קאמר לה ורבי מניע קאמר תני ד"ש על המותרות שיקרבו עולות ג"כ אליבא דרבנן דר"ש ל"ל תנאי ד"ש ומלמון דקאמר שאין קרבנות צבור נקבעין כו' משמע דעיקר כפי' הערוך שמביא התוס' שם י"ב ד' ד"ה ואף ולא כפירש"י: **מתני'** אמרה בן וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן. עיין מה שכתבתי בקונטרס. ועיין במסכת תמורה ל"ב ב' בגמ"י ד"ה וד"ה ועוד כו' דבקדשי ב"ה לא שני לן בין בעל מום מעיקרא לתם ונעשה בעל מום שהרי על עניס ומנניס הן חלין ומס ל"ג ע' ד"ה ואמר רחמנא כו' דאי בד"ה תמימה נמי מיפרקא דאמי מיכפת להו אי תם אי בעל מום ומפשר לייצ סייעתא דר"י בתם לא מקדש ממתני' לתמורה גם על תמימין לפי תוקימתא דגמרא בנכורות י"ד ע' אלף לדיחויא דמפתר כו' והכי משמע הסוגיא דאמר רבי חזקיה בשם רבי יוסי קדשי בד"ה תמימין שפדאן יצאו לחולין כו' ואין להאריך:

הגהות הגר"א

[א] ה"ג **אלא** במה אנן קיימין במקדיש את נכסיו קדש לה' **שסתם הקדשות לבדק הבית.** כל"ל. דהא הקדש סתמא כתיב והכל לה' ומקדש לה' הוא דקמוכח לה: **[ב]** ה"ג ע"ד דרבי בא קשיא בהמה **לא למזבח** היא המקדיש בהמ' למזבח אומר למזבח ולמה סתם האיש הזה וכו'. כל"ל:

גליון הש"ם

[ט] היינו מדלא פי' לעולה אי לשלמים ע"כ ללא לקרבן מכיון ללא לבד"ה ועיין מהרש"פ וללא כק"ע שכתוב ולפ"ז אם לא היו ללא זכרי דסתמא הם עולות שהם כליל גם ר"ש מודה להם שעמן יקרבו עולות היו לא כי' לריך לכתוב במתניתין אם לא שהיו בהם זכרים שיקרבו עולות אף שפסק בפ"ה מערכין כר"ש ועי' בלח"מ שהיתם בל"ע גם הם דמיירי בזכרים לבד בזה גם ר"ש מודה וכר' אבא אם מע"ב כשכתב וכן המקדים נכסיו והיו בהם זכרים שדינן

כפי שקיימא לן שהמקדיש תמימים לבדק הבית עובר בעשה, והיה לרבי יהושע לומר שכוונתו בבהמות היא למזבח.

מתרצת הגמרא, אכן תמיד **בְּהֵמָה לְמִזְבֵּחַ הִיא** עומדת, אלא שכאן הרי זה כאילו המקדיש אמר במפורש שאין רצונו שיהיו הבהמות למזבח, שכן יש לשאול, **וְלָמָּה פָּתַם הָאִישׁ הַזֶּה** ולא חילק בין הבהמות לשאר נכסים, אלא התשובה לכך היא מפני **שֶׁהמקדיש הרי הוּא נְאוֹמֵר לֹא יִהְיֶה אֶלָּא לְבֶדֶק הַבַּיִת**, ולכן גם רבי יהושע מודה שהבהמות נופלות לבדק הבית[מ].

הגמרא מביאה דעה שלישית בביאור מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע:

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לֹא שָׁנְיָא - אין הבדל בין אופני ההקדש ודינם שוה, **הִיא** הדין **בַּהַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו הִיא** הדין **בַּהַמַּקְדִּישׁ עֶדְרוֹ**, בשניהם **הִיא הַמַּחֲלוֹקֶת** שרבי אליעזר סובר שסתם הקדשות לבדק הבית ורבי יהושע סובר שהראוי למזבח הולך לקדשי מזבח והראוי לבדק הבית הולך לבדק הבית[מא].

★

הגמרא דנה בתמימים שהוקדשו לבדק הבית וניפדו לחולין, מה דינם:

רַב חוּנָּה אמר **בְּשֵׁם רַב**, ואילו **רַבִּי אַבָּהוּ** אמר זאת **בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת** - אדם שעשה שלא כדין והקדיש בהמות תמימים לבדק הבית, הדין הוא שהבהמות אסורים בגיזה ובעבודה ואף ולדם וחלבם אסור. אך כל זה דווקא קודם פדייה[מב], אבל לאחר **שֶׁפּוֹדִין תְּמִימִין** - שפדה אותם לעצמו[מג] כשהם תמימים, הרי שהם **יָצְאוּ לְחוּלִּין** ומותרים בגיזה ובעבודה ואף חלבם וולדם מותר. ואף על פי ששנינו (תמורה נג:) 'המתפיס תמימים לבדק הבית כשהן נפדין אינן נפדין אלא למזבח', מכל מקום אם עבר ופדאם לחולין הרי הם יצאו לחולין[מד].

הגמרא מביאה ראיה לדבר:

אומרת הגמרא, **מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן** - בדברי המשנה (חולין קל. נכורות יד.) גם נאמר כך, שכן שנינו שם שבהמות בעלי מום קבוע שהקדישם על מנת למוכרם ולקנות בדמיהם קרבן למזבח[מה], ונפדו מידי הקדש, הרי הם מותרים בגיזה ובעבודה ואף **וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן**, ואילו כשהוקדשו למזבח כשהם תמימים, ונולד בהם מום קבוע ונפדו מידי הקדש, אסורים בגיזה ובעבודה וחלבן וולדן אסור. ומבואר במסכת בכורות (יד.) שבעלי מום שהקדישו את דמיהם למזבח כמו באופן דלעיל הרי הם יותר חמורים מתמימים שהוקדשו לבדק הבית, כיון שקדושת דמים למזבח עלולה להתחלף בתמימים למזבח, ואם שנינו לענין קדושת דמים למזבח שלאחר פדיונם מותרים בגיזה ובעבודה וחלבן וולדן מותר, בודאי שכך גם יהיה הדין בתמימים שהוקדשו לבדק הבית, והרי זה ראיה לרב ולרבי יוחנן[מו].

אהח 19/06/2018
אוצר החכמה

לבדק הבית', הרי לדעת רבי בא, לרבי אליעזר אפילו לא הקדיש רק עדרו, הולך לבדק הבית. והביא שהגמרא בתמורה (נג:) מקשה כן, ותירצה שמצאנו תנא ששנה בדברי רבי אליעזר 'ודמיהן יפלו לבדק הבית'.

מ. רש"ם.

מא. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.

מב. פירוש תלמיד רשבר"ש.

מג. רש"ם.

מד. פירוש ר' משולם.

מה. רש"י (נכורות יד. ד"ה כן).

מו. פירוש תלמיד רשבר"ש, וכן כתב בתקלין חדתין.

הלכה ד מתני' המקדיש נכסיו. ומסתם הקדש לגדל הבית: והיו בהם דברים הראוים לקרבנות צבור. היינו קטורת: ינתנו לאומנין בשכרן. ויולמין לחולין מע"פ שמין דבר אחר נכנס מתחיו לקמבר הקדש מתחלל על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש: אינה מן המדה. כלומר אין מדה זו שמתה אומר כמדה המחורה לעיל בקטורת ואין רחוי מלע שמשוה מדותיו הלכך מפרישין מהן שכר האומנין וכו' כדאמרינן לעיל גבי מותר הקטורת שאין הקדש מתחלל על המלאכה: ודמיהן יפלו וכו' לבדק הבית. דסבר סתם הקדש לגדל הבית ואפי' במידי דחזי למזבח אבל הרחוי למזבח אינו יולא מידי מזבח שהמקדישים תמיחים לגדל הבית אין נפדים אלא למזבח והדמים יפלו לגד"ה: ויביא בדמיהן עולות. דסבר מידי דחזי למזבח מסתמא למזבח

נוסחאות ישנות

ריבב"ן

מתני' ראויין לקרבנות צבור. מפרש בירושלמי קטורת ינתנו לאומנין בשכרן לאומני בית מבטיחם בן עזאי לא סבירא ליה ליתן הקטורת לאומנין וטעמא מפרש במוספתא ובירושלמי לפי שאין ההקדש מתחלל על המלאכה ואתני' לעיל סתמא כבן עזאי: **מתני'** המקדיש נכסיו. סתם זכרים ימכרו לצרכי עולות מע"פ שאין פודין תמימין דוקא קדשי מזבח אבל קדשי בדק הבית נפדין תמימין דק"ל בתמורה המתפיס תמימים לבדק הבית כשהן נפדין אין נפדין אלא למזבח שכל הראוי למזבח אינו יולא מידי מזבח לעולם וכן מפרש בירושלמי ר' חזקיה בשם ר' יוסי קדשי בדק הבית נפדין תמימין יצאו לחולין אין תימר לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח תלין על קדשי בדק הבית דמ"ל לר' אליעזר דסתם הקדשות לבדק הבית ואין סתם חולק הקדשו *) אלא שביק אינש קדשי מזבח ועביד קדשי בדק הבית: ירושלמי אמר ר' יוחנן מ"ט דר' אליעזר ואינש כי יקדיש אינש בית קדשים את ביתו כי יקדיש אינש את ביתו אלא אינש קיימין אם בבית דירה כבר כתיב ואם המקדיש יגאל את ביתו מכן שסתם הקדשות לבדק הבית אמר רבי זעירא רב חונה בשם רב במה פליגין במקדיש נכסיו אבל במקדיש עדרו כל עמא מודיי שהוא למזבח רבי בא רב חונה בשם רב מה פליגין במקדיש עדרו אבל במקדיש נכסיו כל עמא מודיי שהוא לבד"ה על דעתיה דרבי זעירא ניחא וקשיא על דרבי בא בהמה לא למזבח היא ובהמה למזבח היא [ו] ולמה סתם האיש הזה שהוא כאומר לא יהיה אלא לבד"ה רבי יוחנן אמר לא שנייא היא המקדיש נכסיו היא המקדיש עדרו היא המחלוקת (רבי אבא בשם רבי אבהו בשם ר' אחא) רב חונה בשם רב רבי יוחנן קדשי בד"ה שפודאן תמימין יצאו לחולין מתני' אמרה כן ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן רב

קרבנות שלמים דלעתיה דמקדים שיהיו כולן לנבוה הלכך יכמכרו לנרכי זבחי שלמי' דכיון דרחויו' למזבח חלה עלייהו קדושת המזבח ויהיו בדמיהן עולות: המקדיש בפי'. שאמר בהמה ונכסי להקדש דכיון שהפריש והבדילן זו מזו ואע"פ שלא אמר בהמה למזבח היא למזבח היא. ולמי למזבח היא לא למזבח היא. בתמיה וכיון דבהמה למזבח נימא הכל למזבח אפי' שאר נכסיו שאין מזבח מוכן נדרו ואפיקא לתומרא: ומשני בהמה. ולמי למזבח היא אלא הכא אזלינן לקולא ואמרינן לבדק הבית הוא מדסתם המקדים הזה ולא פי' שמקדים בהמות אלא אמר נכסיו ה"ל כאומר בפירוש שיהו לבדק הבית: **לא שנייא** וכו'. ל"ש המקדים נכסיו ול"ש המקדים עדר בתרוייהו פליגי ר"מ ור"י: שפודין תמימים. כגון שעבר והקדים תמימי' לבדק הבית כשהן נפדין בעוד שהן תמימים יולאין לחולין: *) (מתני'. לחולין פ' הזרוע גמי דייקא) **מתניתא אמרה** כן. בתמיה הא לא תנן אלא ולדן וחלבן של בעל מום שנפדו של בעל מום קבוע הוא דאתרין לאחר פדיון אבל של בעל מום הוא דמותרין לאחר פדיון אבל של

*) כ"ה בכל דפוסים הקודמין והוא נעתק מפירוש מהרש"ם כי לפירוש הר"ע הלי מתני' הוא קושיא ולא תיעתא. ודו"ק:

תקלין חדתין

מותרי מטות שיקרבו עולות אבל עיקר הקרבן אינו מתנה: **מתני'** המקדיש נכסיו. וסתם הקדש לבד"ה: לקרבנות צבור. מפרש בגמ': ינתנו לאומנין בשכרן. ויולמין לחולין מע"פ לאין דבר אחר נכנס מתחיו לקמבר הקדש מתחלל על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש: אינה מן המדה. לאו מדה זוה היא לדחויי לגבי קטורת למעלה: **גמ'** המקדיש בו' ר"א קטורת. היינו רחוין לקרבנות צבור דבהמה ושאר בדברים הא קאמי להו וס"ל יחיד מנדב קטורת: ר"ה אמר תפתר באומן שהיה נוטל בו. ועד שלא לקחו ממנו הקדישה ובבבלי במסכת כריתות ו' ע"ח פריך עלה למה לי תני הכי וחוזר ולוקחין כו' מע"כ להכא מיירי בסממני קטורת שעדיין לא נתפטמה כלל: **מתני'** המקדיש בו' ודמיהן יפלו בו' לבד"ה. לסבר סתם הקדשות לבד"ה ואפי' במידי דחזי למזבח אבל הרחוי למזבח אינו יולא מידי מזבח שהמקדישים תמימים לבד"ה אינן נפדין אלא למזבח והדמים יפלו לבד"ה: **ויביא בדמיהן עולות.** דחזי למזבח מסתמא למזבח מקדשינהו הלכך זכרים שבמין יקרבו עולות אבל נקבות אין קריבות שלמים דלעתיה דמקדים שיהיו כולן לנבוה הלכך יכמכרו לנרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית ויביא בדמיהן עולות: **המקדיש בפירוש.** שאמר בהמה ונכסי להקדש שהפריש והבדילן זו מזו ואע"פ שלא אמר בהמה למזבח היא למזבח היא. ולמי למזבח היא לא למזבח היא. בתמיה וכיון דבהמה למזבח נימא הכל למזבח אפי' שאר נכסיו שאין מזבח מוכן נדרו ואפיקא לתומרא: ומשני בהמה. ולמי למזבח היא אלא הכא אזלינן לקולא ואמרינן לבדק הבית הוא מדסתם המקדים הזה ולא פי' שמקדים בהמות אלא אמר נכסיו ה"ל כאומר בפירוש שיהו לבדק הבית: **לא שנייא** וכו'. ל"ש המקדים נכסיו ול"ש המקדים עדר בתרוייהו פליגי ר"מ ור"י: שפודין תמימים. כגון שעבר והקדים תמימי' לבדק הבית כשהן נפדין בעוד שהן תמימים יולאין לחולין: *) (מתני'. לחולין פ' הזרוע גמי דייקא) **מתניתא אמרה** כן. בתמיה הא לא תנן אלא ולדן וחלבן של בעל מום שנפדו של בעל מום קבוע הוא דאתרין לאחר פדיון אבל של בעל מום הוא דמותרין לאחר פדיון

*) כ"ה בכל דפוסים הקודמין והוא נעתק מפירוש מהרש"ם כי לפירוש הר"ע הלי מתני' הוא קושיא ולא תיעתא. ודו"ק:

תקלין חדתין

מותרי מטות שיקרבו עולות אבל עיקר הקרבן אינו מתנה: **מתני'** המקדיש נכסיו. וסתם הקדש לבד"ה: לקרבנות צבור. מפרש בגמ': ינתנו לאומנין בשכרן. ויולמין לחולין מע"פ לאין דבר אחר נכנס מתחיו לקמבר הקדש מתחלל על המלאכה דכתיב ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש: אינה מן המדה. לאו מדה זוה היא לדחויי לגבי קטורת למעלה: **גמ'** המקדיש בו' ר"א קטורת. היינו רחוין לקרבנות צבור דבהמה ושאר בדברים הא קאמי להו וס"ל יחיד מנדב קטורת: ר"ה אמר תפתר באומן שהיה נוטל בו. ועד שלא לקחו ממנו הקדישה ובבבלי במסכת כריתות ו' ע"ח פריך עלה למה לי תני הכי וחוזר ולוקחין כו' מע"כ להכא מיירי בסממני קטורת שעדיין לא נתפטמה כלל: **מתני'** המקדיש בו' ודמיהן יפלו בו' לבד"ה. לסבר סתם הקדשות לבד"ה ואפי' במידי דחזי למזבח אבל הרחוי למזבח אינו יולא מידי מזבח שהמקדישים תמימים לבד"ה אינן נפדין אלא למזבח והדמים יפלו לבד"ה: **ויביא בדמיהן עולות.** דחזי למזבח מסתמא למזבח מקדשינהו הלכך זכרים שבמין יקרבו עולות אבל נקבות אין קריבות שלמים דלעתיה דמקדים שיהיו כולן לנבוה הלכך יכמכרו לנרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית ויביא בדמיהן עולות: **המקדיש בפירוש.** שאמר בהמה ונכסי להקדש שהפריש והבדילן זו מזו ואע"פ שלא אמר בהמה למזבח היא למזבח היא. ולמי למזבח היא לא למזבח היא. בתמיה וכיון דבהמה למזבח נימא הכל למזבח אפי' שאר נכסיו שאין מזבח מוכן נדרו ואפיקא לתומרא: ומשני בהמה. ולמי למזבח היא אלא הכא אזלינן לקולא ואמרינן לבדק הבית הוא מדסתם המקדים הזה ולא פי' שמקדים בהמות אלא אמר נכסיו ה"ל כאומר בפירוש שיהו לבדק הבית: **לא שנייא** וכו'. ל"ש המקדים נכסיו ול"ש המקדים עדר בתרוייהו פליגי ר"מ ור"י: שפודין תמימים. כגון שעבר והקדים תמימי' לבדק הבית כשהן נפדין בעוד שהן תמימים יולאין לחולין: *) (מתני'. לחולין פ' הזרוע גמי דייקא) **מתניתא אמרה** כן. בתמיה הא לא תנן אלא ולדן וחלבן של בעל מום שנפדו של בעל מום קבוע הוא דאתרין לאחר פדיון אבל של בעל מום הוא דמותרין לאחר פדיון

*) כ"ה בכל דפוסים הקודמין והוא נעתק מפירוש מהרש"ם כי לפירוש הר"ע הלי מתני' הוא קושיא ולא תיעתא. ודו"ק:

הלכה ד מתני' המקדיש[ו] נכסיו והיו בהן דברים ראויין לקרבנות

הצבור [א]ינתנו לאומנין בשכרן דברי ר"ע אמר לו בן עזאי אינה היא המדה אלא מפרישין מהן שכר האומנים ומחללין אותן על מעות האומנין ונותנים אותן לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחים *אותה מתרומה חדשה המקדיש[ב] נכסיו והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח זכרים ונקבות רבי אליעזר אומר [ב]זכרים ימכרו *לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסיו ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית אמר ר"ע רואה אני את דברי ר' אליעזר מדברי רבי יהושע שר' אליעזר [א] השוה את מדותיו ור' יהושע חלק א"ר פפיים שמעתי את דברי שניהן המקדיש בפירוש כדברי ר' אליעזר והמקדיש סתם כדברי ר' יהושע [ב] המקדיש[ג] נכסיו והיו בהן דברים ראוים לגבי מזבח יינות ושמנים ועופות ר' אליעזר אומר [ג]ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית: **גמ'** המקדיש וכו' לקרבנות צבור: ר'[ד] יוחנן אמר [ג] קטורת אמר רבי הושעיה תיפתר באומן משל בית אבטינס שהיה נוטל בשכרו קטורת מה טעמא דבן עזאי שאין ההקדש מתחלל על המלאכה אלא על המעות: תמן[ה] תנינן יש בקדשי בדק הבית [ד]שסתם הקדשות לבדק הבית הקדש בדק הבית [ה]חל על הכל [ו]ומועלין בגידוליהן ואין בהן הנייה לכהנים אמר רבי חנניה דר' ליעזר היא דתנינן המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה ע"ג מזבח זכרים ונקבות רבי ליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית אמר רבי יוחנן טעמא דרבי ליעזר [א] ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה' במה אנן קיימין אם בבית דירה [ד] כבר כתיב [ב] ואם המקדיש יגאל את ביתו אלא כי אנן קיימין במקדיש נכסיו [ו]ואי מכן שסתם הקדשות לבדק הבית אמר[ו] רבי זעירא רב חונה בשם רב במה פליגין במקדיש נכסיו אבל במקדיש עדרו כל עמא מודיי שהוא למזבח רבי בא רב חונה בשם רב מה פליגין במקדיש עדרו אבל במקדיש נכסיו כל עמא מודיי שהוא לבד"ה [ה] על דעתיה דרבי זעירא ניחא וקשיא על דרבי בא בהמה לא למזבח היא [ו]בהמה למזבח היא [ז] ולמה סתם האיש הזה שהוא כאומר לא יהיה אלא לבד"ה רבי יוחנן אמר לא שנייא היא המקדיש נכסיו [ז]היא המקדיש עדרו היא המחלוקת (רבי אבא בשם רבי אבהו בשם ר' אחא) רב חונה בשם רב רבי יוחנן קדשי בד"ה שפודאן תמימין יצאו לחולין מתני'[ז] אמרה כן ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן

בהמה למזבח ונכסי לבד"ה שמעי' שדעתו שהכל ילך אל מקום אחד לבד"ה אבל המקדיש סתם כל נכסיו מהרינן דעתו להקדיש כ"ד למה שהוא רחוי: **גמ'** תמן תנינן. במסכת תמורה (ל"ג ב'): **שסתם** ההקדשות. היכא אבל פירש כשהקדישם כלקמן: **בגידוליהן**. מרנגולת בניהם ובהמה בחלבה נקרא כר"ש דס"ל הכי: **לכהנים**. לבקדשי מזבח הבשר או העור לכהנים: דר"א. הא דאמי מאי קרא: **במקדיש את נכסיו**. דהיינו נכסים דמיעי דר"ש: ה"ג קודש לה' **שסתם הקדשות לבד"ה**. להקדש סתמא כחוב ומקדש לה' הוא דקמוכח להו: **במקדיש נכסיו**. סתמא הסם פליג ר"ש וס"ל לחף בהמות לבד"ה כמו שבר נכסיו שהן לבד"ה: **עדרו**. שהן בהמות רחויות למזבח חף ר"ש מודה שהן למזבח: **אבל מקדיש נכסיו בו' לבדק הבית**. לפי שאין חדש חולק נדרו. ולדידיה ס"ל לעיל אמי עם שבר נכסים בחמניתין דהאי מוקי בכה"ג לעיל שבר נכסיו פליגי והכי מתרץ לה בחמורה שם: **ע"ד דר' בא קשיא**. למה פליג ר"ש במקדיש עדר שיהיה לבד"ה והא בהמה שייכי למזבח ומשני: ה"ג המקדיש בהמה למזבח כו' מפרש שהוא למזבח ומדסתם החים הזה ס"מ שכוונתו לבד"ה: **ר"י ל"ש כו'**. דבשחיהן פליגי במקדיש נכסיו ולאי ניחא לקולא ואמרינן לבדק הבית הוא מדסתם המקדישים הזה ולא פי' שמקדישים בהמות אלא אמר נכסיו ה"ל כאומר בפירוש שיהו לבדק הבית: **הקדש בד"ה שפדאן תמימים**. מיירי בהקדים כגון בכה"ג דמתני': **מתני' אמרה כן וולדן וחלבן מותר אחר פדיונן**. מתנימין היא בחולין (ק"ל ח') ובנכורות (י"ד ח'). וקשיא טובא דהא סתם מיירי בקדש מום קבוע להקדשן כדאמי שם בהדיא כל שקדש מום קבוע להקדשן כו' והיינו מדיא סייעתא להכא דמיירי בתמימין. וי"ל דמיירי בנכורות שם מהדר גמרא לפרושי מה דאמי בתמני' שם כל שקדש מום קבוע להקדשן ונפדו כו' יולאין לחולין ליגזוז ולעבד וולדן וחלבן כו'. טעמא דנפדו הא לא נפדו מסורין בגיזה ועבודה מסייע לר"ש דאמר קדשי בד"ה מסורין בגיזה ועבודה (ופי' רש"י שם) והכי בקדשי בד"ה דמי להם עלמם לא הוקדשו מחחלה אלא לדמיהן. ודחי שם. אמרי לא קדושת דמיהן הוא דמיחלפא בקדושת הגוף למזבח גזרו רבנן אבל קדשי בד"ה לא. (שם) לא חסייעיה מהכא דקדושת דמיהן הוא להוקדשו לשם כן שיהיו הדמים קריבים למזבח ולכן מסור בגיזה ועבודה משום דמחלפא בקדושת הגוף למזבח (ובמוס' ד"ה כל כו') לאו בקדשי בד"ה מיירי אלא בהקדשן למזבח דמיהן כו'. תזין למסקנא דגמרא

מתני' ראויין לקרבנות צבור. מפרש בירושלמי קטורת ינתנו לאומנין בשכרן לאומני בית מבטיחם בן עזאי לא סבירא ליה ליתן הקטורת לאומנין וטעמא מפרש במוספתא ובירושלמי לפי שאין ההקדש מתחלל על המלאכה ואתני' לעיל סתמא כבן עזאי: **מתני'** המקדיש נכסיו. סתם זכרים ימכרו לצרכי עולות מע"פ שאין פודין תמימין דוקא קדשי מזבח אבל קדשי בדק הבית נפדין תמימין דק"ל בתמורה המתפיס תמימים לבדק הבית כשהן נפדין אין נפדין אלא למזבח שכל הראוי למזבח אינו יולא מידי מזבח לעולם וכן מפרש בירושלמי ר' חזקיה בשם ר' יוסי קדשי בדק הבית נפדין תמימין יצאו לחולין אין תימר לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח תלין על קדשי בדק הבית דמ"ל לר' אליעזר דסתם הקדשות לבדק הבית ואין סתם חולק הקדשו *) אלא שביק אינש קדשי מזבח ועביד קדשי בדק הבית: ירושלמי אמר ר' יוחנן מ"ט דר' אליעזר ואינש כי יקדיש אינש בית קדשים את ביתו כי יקדיש אינש את ביתו אלא אינש קיימין אם בבית דירה כבר כתיב ואם המקדיש יגאל את ביתו מכן שסתם הקדשות לבדק הבית אמר רבי זעירא רב חונה בשם רב במה פליגין במקדיש נכסיו אבל במקדיש עדרו כל עמא מודיי שהוא למזבח רבי בא רב חונה בשם רב מה פליגין במקדיש עדרו אבל במקדיש נכסיו כל עמא מודיי שהוא לבד"ה על דעתיה דרבי זעירא ניחא וקשיא על דרבי בא בהמה לא למזבח היא ובהמה למזבח היא [ו] ולמה סתם האיש הזה שהוא כאומר לא יהיה אלא לבד"ה רבי יוחנן אמר לא שנייא היא המקדיש נכסיו היא המקדיש עדרו היא המחלוקת (רבי אבא בשם רבי אבהו בשם ר' אחא) רב חונה בשם רב רבי יוחנן קדשי בד"ה שפודאן תמימין יצאו לחולין מתני' אמרה כן ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן

*) הדבר נ"ע דלר"ש דס"ל דאין סדש חולק הקדישו ע"כ ע"כ דלא ס"ל סברא דלא שביק אינש וכו' ואולי נ"ל דלעולם אין דלא שביק וכו'. **) הדבר נ"ע דהא בהדיא תנן דמביא בדמיהן עולות ואולי דטס"ה ונ"ל ויביא בדמיהן עולות ושאר הזכרים וכו'.

משנת אליהו

פליגא ר"ש בר"י דהכא אמה דבבבלי מביא בשם ר"ש בר"י גופיה דבשעירים ירשו דהשם מליבא דר"י לר"ש קאמר לה ודבי חניא קאמר מתני' ג"ד על המותרות שיקרבו עולות ג"כ מליבא דרבנן דר"ש ל"ל מתני' ג"ד ומלשון דקאמר שאין קרבנות צבור נקבעין כו' משמע דעיקר כפי' הערוך שמביא השום' שם י"ג ב' ד"ה ואף ולא כפירש"י: **מתני' אמרה** כן וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן. עיין מה שכתבתי בקונטרס. ועיין בתמורה תמורה ל"ב ב' בגמ"י ד"ה ד"ה ושוב כו' דבקדשי ב"ה לא שני לן בין בעל מום מעיקרא לשם ונעשה בעל מום שהרי על עניים וחגניים הן חלין ושם ל"ג ע' ד"ה ואמר רחמנא כו' דלי בד"ה תמימה נמי מיפרקא דאמי מיכפת להו מי שם בעל מום ואפשר לי"ש סייעתא דר"י בשם רב מקדש ממתני' לתמורה גם על תמימין לפי מוקימתא דגמרא בנכורות י"ד ע' לחף לדיחויי דמפתר כו' והכי משמע הסוגיא דאמר רבי חזקיה בשם רבי יוסי קדשי בד"ה תמימין שפדאן יצאו לחולין כו' ואין להאריך:

19/06/2018 אהרן

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פרק ה מערכין הל"י:
לו ב מיי' שם הל"ז:
לז ג מיי' שם הל"ח:
לח ד מיי' שם הל"ז ופ"ו הל"ח:
לט ה מיי' שם פ"ו הלכה ח:
מ ו מיי' פרק ה ממעילה הל"ו:
מא ז מיי' פרק ה מערכין הל"ז:

נוסחת הבבלי

(א) השוה את מדתו כו' שמעתי כדברי שניהן כו':
(ב) המקדיש נכסים כו' ר' אלעזר כו':
(ג) קטורת ר' יהושע אמר כו' לבד"ה וחלין על הכל כו' אמר ר' חנינא דר' אליעזר כו' ר' אליעזר כו' ימכרו לזבחי שלמים כו':
(ד) כבר נאמר כו' במה אנן קיימין במקדיש את נכסיו מיכאן כו' רב הונא כו' אבל המקדיש עדרו כו' ר' בא ר' הונא כו':
(ה) על דעתיה דר' יוחנן לא שניא כו' ר"א בשם ר' אבהו בשם ר' אחא קדשי כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג **אלא** במה אנן קיימין במקדיש את נכסיו **לה' שסתם הקדשות לבדק הבית.** כל"ל. דהא הקדש סתמא כתיב והכל לה' ומקדש לה' הוא דקמוכח להו: **[ב]** ה"ג ע"ד דרבי בא **קשיא** בהמה **לא למזבח** היא המקדיש בהמ' **למזבח** אומר **למזבח** ולמה סתם האיש הזה וכו'. כל"ל:

גליון הש"ם

[ו] היינו מדלא פי' לעולה או לשלמים ע"כ דלא לקרבן מכוין אלא לבד"ה ועיין מהרש"ם ודלא כך"ע שבדמק ולפ"ז אם לא היו אלא עולות שהם כליל גם ר"ש מודה דהם עצמן יקרבו עולות כיון דלא הי' לרך וכדעת רב אחא בר אחבה בתמורה שם לל"ק לפרש ודוה מ"ש דברי הרמב"ם בפ"ה ממעה"ק הלכ"ו שכתב וכן המקדים נכסים והיו בהם זכרים שדיין שיקרבו עולות אף שפסק בפ"ה מערכין כר"ש ועי' בלח"מ שהניח בל"ע דשם ממיירי בזכרים לבד ודוה גם ר"ש מודה וכר' אבא שם מעה"כ דזכרים ונקבות יחד פסק כר"ש והכריע כל"ק משום דבירושלמי חפש כן כדרכו ז"ל ודו"ק:

תורה אור השלם

א) וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיָי וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם:
[ויקרא כז, יד]

ב) וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ: [ויקרא כז, טו]

מסורת הש"ס

ו) תמורה כ ו: **ז)** שם ע"ב: **ח)** שם יט ב: **ט)** ע"ז כ ו:

עין משפט
נר מצוה

מב א מיי' פרק ו מתמורה הל"ו:
מג ב מיי' פרק ד מפה"ק הל"ו:
מד ג מיי' פרק ה מערכין הל"ט:

נוסחת הבבלי

(א) ר"ח בשם ר' אחא תיפתר כו': **(ב)** וא"ת כו' הבית ועוד מן הדא הותירו תמימין ימכרו לגבי מזבח וא"ת לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח חלין על קדשי בד"ה בעלי מומין קדושת כו': **(ג)** דתני אשם כו' שתים יצא בן שנה כו' יצא א"ר יוחנן ר"י ור"ש אמרו כו' רואה אני כו' בפסח שמא הקדש כו' פסח בא שלמים ואיני רואה את דברי ר"ש באשם שמא הקדש אשם בא עולה א"ר בון אם הקדש כו' אם הקדש אשם כו' הקדש דמים קדש כו' הקדיש גופו קדש ר' זעירא בשם ריש לקיש כו' ישראל איש איש כו' ר"י בי ר"א שאל כו': **(ד)** ר"א דבר פדא ביניהון: **(ה)** ור' בון הוו יתבין כו' שאינה ראויה כו' רבי ייבו כו':

אהח 19/06/2018

הגהות הגר"א

[א] ס"ג ר"ח בשם ר' אחא תיפתר שהומטו ופדאן. וה"פ לפ"ז מש"ה קדשי בד"ה למתני' הנ"ל היינו בגומן שקודם פדיה עכ"פ הוממו ונהי דבעלי מומין דקדשי מזבח נעיין שקדם מום קנוע להקדשן לגבל הוממו קודם פדיה מקורין לפ"ז לגבל פדיה מותרין לגבל פדיה דווקא בגמרת הכא בד"ה שהוממו קודם פדיה לפ"ז מתני' דכאן מיירי בשלא נשתנה מומו ומ"ש בגמ' ורבי דגבל מין מני רואה וקאי אדסמיך ליה דמסיק דשפיר דמ"ל חלא לפ"ז חייב משום פלוגתא דר' חלא ומפ' פלוגתייהו בהדיא: **[ו]** מיירי בהמתלת חברייא בשם ר' יוחנן עד וקשיא בדא כתיב והעמיד והעריך הכתוב דף יג ע"ג שייכא כאן כנ"ל:

תורה אור השלם

א) דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַיְיָ לְעֹלָה: [ויקרא כב, יח]

ב) לִרְצֹנְכֶם תָּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים: [ויקרא כב, יט]

תמימים לפילו לגאר פדיון לסור: תיפתר. הא דקאמר ר' יוחנן שפודין תמימין ואח"כ הוממו יולאין לחולין וקמ"ל לע"ג דבשעת פדיון תמימין היו יולאין לחולין ופי' הרמ"פ זה לינו מחוור כלל: מתניתא. דפ"ו דתמורה לגרה כן דתנן התם ים בקדשי מזבח וולדן וחלבן לסור לגאר פדיונן מש"ה בקדשי בדק הבית והיינו בשקדם הקדשן לגומן ה"ג לם נפדו תמימים והוממו יולאין לחולין: אין תימר וכו'. דתם נגאר לך יגאו לחולין ר"ל לעולם בקדושת בדק הבית קיימין לין תנן בגמ' לר"ש זכריס שהוקדשו לבד"ה יגכרו לגרכי זבחי עולות: בעלי מומין. המקדים בעלי מומין למזבח לע"ג שהוא עובר משום חמשה שמות מ"מ קדושת מזבח חל עליהן: ליידה מילה. לגיזה דבר חל עליהן קדושת המזבח: ומשני לגיזה ועבודה. לגאר חלו קדשי בדק הבית מותרין בגיזה ועבודה וקדשי מזבח לסורין: לעולתו לפפחו ולאשמו. ואלו לינן בגאן חלף זכריס: שבן מצאנו עולת נקבה בעוף בשרה. לגאר מר תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף הלכך חל עליה שם עולה שתרעה ותעשה תמורה: ואר"י טעמא דר"ש. לגיכא דרשב"י: אם מין במינו הוא חלוק עליו. אפי' בגאל גופיה שמגיע למשם שם שינה לינו חל עליו שם משם כדמסיק כ"ש שם מקדים נקבה למשם שלינו קדוש: ה"ג הביא בן שתים לא יצא. וכ"ה בבבלי וברמב"ס: בן ר"ש אמר. לשיטת ר"ש בן יהודה דכל מידי דלא חזי ליה לגופיה לא נתני ליה קדושת הגוף ולפילו עולה הלכך לינן לריכין לרעות חלא ימכרו מיד לגרכי חותו המין ולינן עושין תמורה: ה"ג א"ר אין אני רואה וכו'. וכ"ה בבבלי: שמא הקדש פסח בא שלמים. שכן מותר פסח קרב שלמים בגאן נקבה וחע"ג דהך נקבה לא קרבה שלמים בפ' לגאר הפסח חלא מרעה מיהו שם שלמים עליה ונתתה לה קדושת הגוף: ופריך ולימא ולא אראה דבריו של ר"ש באשם. הומיל ומותר משם קרב עולה ומיתתכא להך נקבה למשם עולה היא ומיקדם קדושת הגוף: גופו קרב שלמים. הפסח עלמו לגאר הפסח קרב שלמים הלכך חל עליו שם שלמים: אין גופו קרב עולה. חלא ירעה עד שיסתאב ודמיו יפלו לנדבה לקי"ל המזבח: מאי בדון. נתתי פליגי ת"ק ור"ש ודברי הרמ"פ זה אין נרגלין: ההן אמר וכו'. ת"ק סבר קדושת דמים קדם לפי' אינו חלא קדושת דמים עושה תמורה דמגו דנתתא ליה קדושת דמים קדום גמי קדושת הגוף ור"ש סבר דוקא שם קדם קדושת הגוף מתחילה הוא דקדם לרעיי' ולתמורה חבל קדושת דמים לא דלא לחמרינן מגו: איש איש מבית ישראל. ומן הגר בישראל חבר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם חבר יקריבו לה' לעולה: הכל קרב לעולה. כל מה שהם נודרים ומתנדבים מדברים חבר יקריבו לה' חפי' יינות ושמנים וסלתות יהיו לעולה: יכול אפי' שפות. יקריב בדמיהן חו חם הקדים עוף יקריבנה עולה: ת"ל בבקר. הא אינו מקריב בכל מה שמתנדב חלא עולת בהמה בלבד: תמן אר"י וכו'. להא דאר"ש המפרים נקבה לעולה עושה תמורה קאר"י דהיינו טעמא לפי שאינו נקבה בעולת העוף נתתי לה קדושת הגוף ועושה תמורה: והבא הוא אמר הכין. להמקדים עופות יכולו שאינן בלא נתתי להו קדושת הגוף לגל"ל חסורין למכור:

(א) רב חזקיה בשם רב חסדא תיפתר [א] שפדאן תמימין והוממו רבי יוסה בשם רב חסדא מתני' אמרה כן ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונין [ב] רבי חזקיה בשם רבי יוסה קדשי בדק הבית שפדאן תמימין יצאו לחולין [ג] אין תימר לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח חלין על קדשי בדק הבית בעלי מומין קדשי מזבח חלה עליהן ליידה מילה [ד] לגיזה ולעבודה הפריש [ו] נקבה לעולתו ולפסחו ולאשמו [ה] עושה תמורה ר"ש אומר לעולתו עושה תמורה לפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה רבי [ז] שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש לעולתו ולפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה אמר רבי יוחנן טעמא דר"ש שכן מצינו נקבה בעוף כשירה לבא עולה וא"ר יוחנן טעמא דר"ש בן יהודה אם מין במינו הוא חלוק עליו כ"ש מין בשאינו מינו איזהו מין במינו שהוא חלוק עליו כהדא [ח] דתני [ט] [ו] אשם בן שנה והביא בן שתים (יצא) בן שלש לא יצא (רבי שמעון אומר [י] כל עצמן אינן קדושים) א"ר [יא] יוחנן ר"ש ור' יהושע שניהם אמרו דבר אחד כמה דר' יהושע אמר נקבה לעולה לא קידשה אלא הקדש דמים כן ר"ש אמר נקבה לעולה לא קידשה אלא הקדש דמים אין תימר קדשה קדושת הגוף ירעו אמר ר' אני רואה את דברי ר"ש בפסח (שמא הקדש) שהמותר פסח בא שלמים ולימא אין אני רואה דברי ר"ש באשם (שמא הקדש) שהמותר אשם בא עולה אמר רבי אבין אם הקדיש פסח בא שלמים גופו קרב שלמים אם הקדיש אשם בא עולה אין גופו קרב עולה [יב] מהו כדון ההין אמר הקדש דמים (קדוש) הקדיש וההן אמר הקדש גופו (קדוש) הקדיש: [יג] ר' זעירא בשם ר"ש בן לקיש טעמא דרבי יהושע [א] דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב לה' לעולה הכל קרב לעולה לרצונכם תמים זכר מנין אפילו נקבות ת"ל [ב] בבקר לרבות את נקבות רבי יצחק בי ר"א שאל כתיב זכר ואת אמרת בבקר לרבות את הנקבות ודכוות' כתיב תמים ואת אמרת בבקר לרבות בעלי מומין מה ביניהון [ד] רב אמר שבטא דכדכדא ביניהן: ר"א אומר ימכרו כו' המין: ר' אבהו בשם ר"ש בן לקיש טעמא דר"א [א] דבר אל אהרן ואל בניו וגו' אשר יקריבו לה' לעולה הכל קרב עולה לרצונכם תמים זכר יכול אפילו עופות ת"ל [ג] בבקר ולא עופות רבי ירמיה ור' [ה] בון בר חייה הוון יתיבון ואמרין תמן אמר ר' יוחנן טעמא דר' שמעון שכן נקבה שבעוף כשירה לבא עולה וכא אמר הכין א"ר

תקלין חדתין

שם לבעלי מומין למזבח חמירי מתמימין לבד"ה ומה לאמר בבעלי מומין למזבח בלע פדיון בבד"ה שרי בתמימין אף בלע פדיון ומינה מוכח הא לקמני במתני' שם גבי קדשי בעלי מומין למזבח לאחר פדייה דוולדן וחלבן מותר. ה"ג בקדשי בד"ה אף תמימין שרי עכ"פ לאחר פדיון ומבילה שתם מתני' וולדן וחלבן מותר לאחר פדייה משום לבעלי מומין דקדשי מזבח בעלי מומין שוין עם תמימים לבד"ה ולמי ולא חמיר בע"מ דקדשי מזבח מתמימין לבד"ה: ודחי סייעתיה וה"ג תפתר שהוממו ופדאן. כלומר גם שתשווה קדשי בד"ה למתני' הנ"ל היינו בחותן שקודם פדייה עכ"פ הוממו ונהי דבבעלי מומין דקדשי מזבח בעין בעינן שקדם מום קבוע להקדשן לגבל הוממו קודם פדייה מקורין אף לאחר פדייה כדמסיק הכא בבד"ה אף שהוממו קודם פדייה מותרין לאחר פדייה דוולדן וחלבן לגבל לא בעינן תמימים: ה"ג מתני' אמרה בן וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן. משמ"כ בבד"ה ותוא מתני' בתמורה (ל"ו ב'): ור' יוסי בשם רב חסדא. מביא סייעתא דבהוממו ופדאן בבד"ה יולאין לחולין כדאמר רבי חזקיה בשם ר' אחא תפתר כו' אחת דקדשי בד"ה בעלי מומין דקדשי מזבח וולדן וחלבן בבד"ה מדקתני התם וולדן וחלבן כו' והתם בהוממו ופדאן מיירי כדקתני בהדיא בגמרא למתני' דבכורות שם כל שקדם הקדשן לת מומן ועלה קתני משמ"כ בבד"ה הרי בבד"ה הוממו ופדאן יולאין לחולין: היאך קדשי מזבח חל על קדשי ב"ה. דקתני בתתיתין ימכרו לגרכי עולות אם גם לאחר פדיונן אינם יולאין לחולין היאך יחול עליהן קדשי מזבח לאחר מכירתן הא ק"ל בתמורה אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין מקנין חומן מקדושה לקדושה: ודחי בעלי מומין דמזבח חלה עליהן. כשהקדיש בעל"ח ופדאן קדושת מזבח חלה עליהן: ליידה מילה. כלומר לגיזה דבר חל קדושת מזבח עליהן הא אינן ראוין למזבח: תפתר לגיזה ועבודה. לאקורין קדשי מזבח בגיזה ועבודה: הפריש נקבה כו'. לייל דאתי בתתיתין חילוקא דזכריס ונקבות סילד הכא פלוגתייהו בזה: לעולתו לפפחו כו'. שאלו כולן זכריס דוקא: טעמא דר"ש. לאמר לעולתו עושה תמורה. שכן מלינו נקבה בעוף לעולה. דקי"ל אחת זכרות ונקבות בבהמה ואין אחת זכרות בעופות ולכן אל עליה לעשות תמורה: טעמא דר"ש בן יהודה. דס"ל דכולם אין עושה תמורה: אם מין עם מינו כו'. היינו בתתיתין דתנן. בתוספתא פ"ק דזבחים והובאה בש"ס בתמורה תמורה (י"ט ב'): ה"ג אשם בן שנה כו'. אתם בן ב' שנים אתם גזילות ומעילות ושפחה מרופה דכתיב בהו חיל. אתם בן שנה אתם חיל ומלורע דכתיב בהו כאן: ר"ש אומר כל עצמן אינן קדשים. כל עיקר אין קדושים והוו אין עם מינו דאניהם זכריס רק שאלוקין בזמן וס"ל לאין קדושים כ"ש אין עם קדשים. כל עיקר אין קדושים והוו אין עם מינו דאניהם זכריס רק שאלוקין בזמן וס"ל לאין קדושים כ"ש אין עם

הגמרא מגבילה את הדין של רב ורבי יוחנן:
אומרת הגמרא, **רַב חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַב חִסְדָּא** אמר, הדין שנאמר בשם רב ורבי יוחנן שקדשי בדק הבית שנפדו יוצאין לחולין, **תִּיפְתַּר** - נאמר דווקא באופן **שֶׁפָּדָאן תְּמִימִין וְהוּמְמוּ** - שבזמן הפדייה היו תמימים אבל בסוף נפל בהם מום[א], אבל כל זמן שהם עדיין תמימים אינם יוצאים לחולין ואסורים בגיזה ובעבודה וחלבן וולדן אסור[ב].

רב חסדא מביא ראיה לדבריו מברייתא:
אמר **רַבִּי יוֹסָה בְּשֵׁם רַב חִסְדָּא, מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן** - יש להביא ראיה מדברי הברייתא ששנינו בה לענין קדשי בדק הבית שנפדו, 'וְלָדָן וַחֲלָבָן **אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנִין**', והרי לכאורה ברייתא זו האוסרת את הקדשים לאחר הפדיון סותרת את דברי המשנה (זמולין ונכורות) שאחרי הפדיון הם יוצאים לחולין לגמרי, וכדי שלא יסתרו המשנה והברייתא זה לזה עלינו לתרץ שהברייתא מדברת כשלא נפל בהם מום ולכן עדיין לא יצאו לחולין וחלבן וולדן אסור, והמשנה מדברת כשכבר נפל בהם מום ולכן יצאו לחולין וחלבן וולדן מותר[ג].

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב חסדא:
רַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסָה אמר, שלא כדברי רב חסדא שקדשי בדק הבית יוצאים לחולין רק אם נפל בהם מום אלא **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁפָּדָאן תְּמִימִין יָצְאוּ לְחוּלִּין** אפילו כשלא נפל בהם מום[ד]. והביא רבי יוסה ראיה לדבריו ממה שלמדנו במשנתינו את דעת רבי אליעזר שאותם הבהמות שהוקדשו לבדק הבית 'זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסיו לבדק הבית', **וְאֵין תֵּימַר** - ואם תאמר שכל עוד שלא נפל בהם מום **לֹא יָצְאוּ לְחוּלִּין** וקדושת בדק הבית עדיין חלה עליהם, איך יכולים להשתמש בהם לעולות ולשלמים, וכי **הֵיאַךְ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ חָלִין עַל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת** שהרי אין משנים מקדושה לקדושה[ה] ואם מביאים אותם לקרבנות נמצא שמביאים חולין בעזרה, אלא ודאי יוצאים לחולין אפילו כשהם תמימים[ו].

דוחה הגמרא את הראיה, שלעולם[אוצר החכמה] אנו אומרים שכל עוד לא נפל בהם מום אינם יוצאים לחולין, ושונה הוא דין ההקרבה בהם שאף על פי שעדיין יש בהם קדושת בדק הבית אנו אומרים 'בַּעֲלֵי מוּמִין' - כינוי הוא לקדושת בדק הבית, כי סתם קדשי בדק הבית הם בעלי מום שהרי אסור להקדיש תמימים לבדק הבית[ז], הדין בהם הוא שֶׁקָּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ חָלָה עֲלֵיהֶן, וכמו שמפרש והולך, לַיְדָה מִילָּה - לאיזה דבר חל עליהם קדושת המזבח כשהם עדיין קדושים בקדושת בדק הבית, לְגִיזָּה וְלַעֲבוֹדָה, שמן התורה מותרים קדשי בדק הבית בגיזה ובעבודה, וכשהקדישם למזבח שיקרבו כעולות וכשלמים נתפס בהם הקדושה לענין זה שאסורים בגיזה ובעבודה[ח], וכיון שנתפס בהם קדושת מזבח יכולים להקריבם על גבי המזבח.

★

הסוגיא דלהלן אינה קשורה לענינינו[ט], והובאה כאן כיון שמוזכר בה דברי רבי יהושע שבמשנתינו'.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה באדם שהפריש נקבה עבור קרבן שבא רק מן הזכר, האם חל עליה קדושת הגוף:
שנינו בברייתא, **הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ** - לקרבן עולה **וּלְפִסְחוֹ** - או לקרבן פסח **וְלַאֲשָׁמוֹ** - או לקרבן אשם, וכל קרבנות אלו אינם כשרים אלא מן הזכר[י]. תנא קמא סובר, שאף על פי שהנקבה אינה כשירה לקרבנות אלו, מכל מקום חלה עליה קדושת הגוף[יא] ודינה שהיא **עוֹשָׂה תְּמוּרָה** - אם אמר על בהמה אחרת שתהא תמורתה הרי דינה ככל תמורת קרבן.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לא בכל הקרבנות הנקבה עושה תמורה אלא דווקא כשהפריש נקבה **לְעוֹלָתוֹ** היא **עוֹשָׂה תְּמוּרָה**, ואילו כשהפריש נקבה **לְפִסְחוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה** מהטעם שיבואר להלן. ואילו **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן**[יג], שבכל הקרבנות, אם הפריש נקבה **לְעוֹלָתוֹ וּלְפִסְחוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ, אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה.**

הגמרא מבארת את טעמו של רבי שמעון:
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, לפי התנא קמא של הברייתא הסובר שדווקא נקבה לעולה עושה תמורה, **שֶׁכֵּן מָצִינוּ נְקֵבָה בְּעוֹף כְּשֵׁירָה לָבֹא עוֹלָה** - עולת העוף כשירה אף בנקבה שהרי אין דין תמות וזכרות בעופות, וכיון שמצאנו שם עולה על הנקבה סובר רבי שמעון שחל קדושת הגוף על בהמה נקבה בעולה ועושה תמורה[יד].

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה לשיטת רבי שמעון שבכולם אין נקבה עושה תמורה הוא, **שֶׁאִם** מצאנו לענין **מִין בְּמִינוֹ** - קרבן אשם שחייב להביא זכר ואכן הביא זכר אלא שלא הביא לפי השנה שנתחייב בה, **הוּא** - רבי שמעון חָלוֹק עָלָיו - על תנא קמא וסובר שלא חלה עליו קדושה, **כָּל שֶׁכֵּן מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ** - שהחיוב להביא זכר והביא נקבה שלא חלה עליה קדושה.

ומפרש והולך, **אֵיזֶהוּ מִין בְּמִינוֹ שֶׁהוּא** - רבי שמעון חָלוֹק עָלָיו שמזה אנו למדים לדין הפריש נקבה. **כַּהֲדָא דְתָנֵי** - שנינו בברייתא בשם רבי שמעון, מי שנתחייב להביא **אָשָׁם בֶּן שָׁנָה** כגון אשם נזיר ומצורע שכתוב בהם 'כבש'[טו], **וְהֵבִיא בֶּן שְׁתַּיִם**, או שנתחייב להביא אשם **בֶּן שְׁתַּיִם** כגון אשם גזילה ומעילה ושפחה חרופה שכתוב בהם 'איל'[טז], **וְהֵבִיא בֶּן שָׁלֹשׁ, לֹא יָצָא** ידי חובתו, וזהו 'מין במינו' שאף על פי שהביא זכר שהוא אותו המין שנתחייב בו אלא ששינה בשנים לא חל עליו קדושת הגוף, כל שכן 'מין באינו מינו' שנתחייב להביא זכר והביא נקבה שלא יחול עליה קדושה ולא יעשה תמורה[יז].

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אליבא דרבי שמעון בן יהודה הסובר שבכולם אין המפריש נקבה עושה תמורה[יח], **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** במשנתינו הסובר 'זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות', **שְׁנֵיהֶם אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד** שהמקדיש דבר שאינו ראוי לא חלה עליו קדושה.

א. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש הדגיש שזהו הקולא המיוחדת כאן שאע"ג שנפדו בזמן שהם תמימים, הרי שקדושתם הקלה פועלת שאם נופל בהם מום פוקעת מהם הקדושה.
ב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. והוסיף שם, שלא ידוע לו מהיכן רב חסדא למד דין זה, והראיה שמביא מהברייתא, עיי"ש שדחה אותה. אולם לפנינו ביארנו את הראיה על בוריה כדברי הרש"ס.
ג. **רש"ס.**
ד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ה. **תמורה** (דף לב.).
ו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, וכן כתב בקרבן העדה. וראה בפירוש ר' משולם שהוסיף כאן קטע שנחסר לפנינו 'ועוד מן הדא, הקדיש תמימים ימכרו למזבח, אם תאמר לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח חלין' ובתלמיד רשבר"ש הביא גירסא זו בשינוי ולכן כתב עלה 'לא ידענא היכא קאי והיכא איתא למשנה זו, ומכל מקום על כרחך אית לן למימר דבקדושת בדק הבית איירי' והראיה היא כדוגמת ההוכחה מהמשנה.
ז. **רש"ס.** וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שהסביר את המילים האלו באופן שונה, 'בעלי מומין קדושת מזבח חלה עליהן - כלומר לעולם אימא לך קדשי בדק הבית לא פקעה קדושתן עד שיפול בהם מום'.
ח. **רש"ס.**
ט. **פירוש** ר' משולם.
י. **רש"ס.** אולם בתקלין חדתין ביאר באופן אחר 'איידי דתני במתניתין חילוקא דזכרים ונקבות סידר הכא פלוגתייהו בזה'.
יא. **רש"ס.**
יב. **רש"ס.**
יג. **תנא** קמא ורבי שמעון בן יהודה נחלקו בדעת רבי שמעון. פירוש תלמיד רשבר"ש.
יד. **בבלי** תמורה (כ.) וברש"י שם (ד"ה שמין).
טו. **רש"י** (תמורה יט: ד"ה מסס). הן בנזיר כתיב (נמדבר ו יב) 'כבש' והן במצורע כתיב (ויקרא יד י) 'כבש', וכבש הוא בן שנתו (פרה פ"ק מ"ג).
טז. **רש"י** (שם). בגזילות כתיב (ויקרא ה כה) 'איל' ובמעילות כתיב (שם ה טו) 'איל' ובשפחה חרופה כתיב (שם יט כא) 'איל', ואיל הוא בן שתי שנים (פרה פ"ק מ"ג).
יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס. ויצויין שהראשונים שינו את הגירסא לפנינו, וראה בהגהות הגר"א.
יח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

מסורת הש"ס

ו) תמורה כ ו: **ז)** שם ע"ב: **ג)** שם יט ב: **ח)** ע"ז כ ו:

עין משפט
נר מצוה

מב א מיי' פרק ו מתמורה הל"ו:
מג ב מיי' פרק ד מפה"ק הל"ו:
מד ג מיי' פרק ה מערכין הל"ט:

נוסחת הבבלי

(א) ר"ח בשם ר' אחא תיפתר כו': **(ב)** וא"ת כו' הבית ועוד מן הדא הותירו תמימין ימכרו לגבי מזבח וא"ת לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח חלין על קדשי קדשי בד"ה בעלי מומין קדושת כו': **(ג)** דתני אשם כו' שתים יצא בן שנה כו' יצא א"ר יוחנן ר"י ור"ש אמרו כו' רואה אני כו' בפסח שמא הקדש כו' פסח בא שלמים ואיני רואה את דברי ר"ש באשם שמא הקדש אשם בא עולה א"ר בון אם הקדש אשם כו' אם הקדש קדש כו' הקדיש גופו קדש ר' זעירא בשם ריש לקיש כו' ישראל איש איש כו' ר"י בי ר"א שאל כו': **(ד)** ר"א דבר פדא ביניהון: **(ה)** ור' בון הוו יתבין כו' שאינה ראויה כו' רבי ייבו כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג ר"ח בשם ר' אחא תיפתר שהומטו ופדאן. וה"פ אף אם משווה קדשי בד"ה למתני' הנ"ל היינו בזמן שקודם פדיה עכ"פ הוממו וגבי דבעלי מומין דקדשי מזבח נעשין שקדם מום קנוע להקדשן אבל הוממו קודם פדיה מקורין אף לאחר פדיה כדתני נפיק הכא בד"ה אף שהוממו קודם פדיה מותרין לאחר פדיה טוולין ואזלין אבל לא בנפדין תמימים: **[ב]** ס"ג מתני' אמרה בן ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן משא"כ בקדשי בד"ה. ר' חזקי' בו'. וכ"ה בגמרא תמורה (לא:) ועי' בק"ע: **[ג]** ס"ל תיפתר לגיזה ולעבודה כו': **[ד]** ס"ג אשם בן שנה והביא בן שתים בן שנה והביא בן שנה בשר אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. רש"א כל עצמן אינו קדוש כו': **[ה]** ס"ל מה פליגי ההן אמר בו'. כלומר בזיזה סגרא פליגי ר"ש ורבי דאמר אין אני רואה וקאי אדאמרן היה דמסיק דשפיר לן שייך פלוגתא דר' אלעזר אף ופ' פלוגתייהו בהדיא: **[ו]** מימרא המתחלת חברייא בשם ר' יוחנן עד וקשיא בדא כתיב והעמיד והעריך הכתובה דף יג ע"א שייכא כאן כנ"ל:

תורה אור השלם

א) דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַיי לְעֹלָה: [ויקרא כב, יח]

ב) לִרְצֹנְכֶם תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים: [ויקרא כב, יט]

תמימים לפילו לאחר פדיון לסור: **תיפתר.** הא דקאמר ר' יוחנן שפודין תמימין ואח"כ הוממו יולאין לחולין וקמ"ל לע"ג דבשעת פדיון תמימין היו יולאין לחולין ופי' הרמ"פ זה אינו מחוור כלל: **מתניתא.** דפ"ו דתמורה גבי דתנן התם ים בקדשי מזבח וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן מש"כ בקדשי בדק הבית והיינו בשקדם הקדשן לטומן ה"ג אף נפדו תמימים והוממו יולאין לחולין: **אין תימר וכו'.** לאפ נאמר לא יצאו לחולין ג"כ לעולם בקדושת בדק הבית קיימין אלא שהוקדשו לבד"ה יתכנו לגרבי זבחי עולות: **בעלי מומין.** המקדיש בעלי מומין למזבח לע"ג שהוא עובר משום חמשה שמות מ"מ קדושת מזבח חל עליהן: **ליידה מילה.** לאיזה דבר חל עליהן קדושת המזבח: ומשני **לגיזה ועבודה.** לאילו קדשי בדק הבית מותרין בגיזה ועבודה וקדשי מזבח לסורין: **לעולתו לפפחו ולאשמו.** ואלו אינן נאין אלא לע זכריס: **שבן מצאנו עולת נקבה בעוף בשרה.** לאמר מר תמות וזכרות נבהמה ואין תמות וזכרות בעוף הלכך אל עליה אס עולה אתרעה ותעשה תמורה: **ואר"י טעמא דר"ש.** לאיבא דרשב"י: **אם מין במינו הוא אלוק עליו.** אפי' נאיל גופיה אמרינן לאשם אס איכה אינו אל עליו אס אשם כדמסיק כ"ש אס מקדים נקבה לאשם שאינו קדוש: ה"ג **הביא בן שתים לא יצא.** וכ"ה בבבלי וברמב"ס: **בן ר"ש אמר.** לשיטת ר"ש בן יהודה דכל מידי דלא אזי ליה לגופיה לא נאתי ליה קדושת הגוף ואפילו עולה הלכך אינן צריכין לרעות אלא ימכרו מיד לצרכי אותו המין ואינן עושין תמורה: ה"ג א"ר **אין אני רואה** וכו'. וכ"ה בבבלי: **שמא הקדש פסח בא שלמים.** אכן מותר פסח קרב שלמים ואפשר נאין נקבה ואע"ג דהך נקבה לא קרבה שלמים ואפשר אף אס מיהו אלא הקדש פסח ולימא **אין אני רואה דברי ר"ש באשם.** הואיל ומותר אפילו הכי מיקדש קדשי לעולה קדשי לדמי: **מה ביניהון.** מאי אינכא בין ר"ע לרבי דכדבדא ביניהון. וכדכד היינו עץ שיש לאורגים שראשו חד ומעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושוטט בו האוטין ומקרב המבדילין בין שני אוטין העליונים ותחתונים ומיד נוחים להתפרק ונפתח שער לירות בו תוטב הנעבד אוצר החכמה ולקאמר ר' פפיים שהמקדים בפירוש כדברי ר"ש היינו שהקדים בפירוש לבד"ה אבל הקדים סתם כר"י ור"ע סובר שסתם הקדשות לבדק הבית מ"ק ה"ק כשם שנקרב המבדילין כך קרובים דברי ר"פ ור' עקיבא להמקדים בפירוש היינו שפירש נכסי וכהמה וכדפריסית בתני' ואפשר לומר לאף ר"ע מודה בזה ורע"פ פי' בענין אחר ודבריו תמוהים ע"ש: **הבל קרב שלה.** כל מה שנודרים ונודבים מדברים אשר יקריבו לה' אפי' יעות ושמנים וסלתות יהיו לעולה: **יכול אפי' שפות.** יקריב בהמין או אס הקדים עוף יקריבנה עולה: **ת"ל בבקר.** הא אינו מקריב בכל מה שמתנדב אלא עולת בהמה בלבד: **תמן אר"י** וכו'. אהא דאר"ש המפרים נקבה לעולה עושה תמורה קאר"י דהיינו טעמא לפי שאינו נקבה בעולת העוף נאתי לה קדושת הגוף ועושה תמורה: **והכא הוא אמר הכין.** להמקדים עופות יאכלו שאינן אלא אלא אלא

ומבאר את דבריו, **כְּמָה** - כפי **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, נְקֵבָה לְעוֹלָה לֹא קִידְּשָׁה אֶלָּא הֶקְדֵּשׁ דָּמִים** - הרי הנקבות הוקדשו לעולות וכפי שדינם הוא שימכרו ויביא בדמיהם עולות ונמכרות בלא מום, ועל כרחך הטעם לכך הוא מפני שאין בהם קדושת הגוף כלל[יט], **כֵּן רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר** אליבא דרבי שמעון בן יהודה, שהמפריש **נְקֵבָה לְעוֹלָה לֹא קִידְּשָׁה אֶלָּא הֶקְדֵּשׁ דָּמִים** וכיון שאין בה קדושת הגוף אינה עושה תמורה. כי **אֵין תֵּימַר** - אם תאמר שהמפריש נקבה **קָדְשָׁה קְדוּשַׁת הַגּוּף**, לא היה דינם שימכרם בלא מום אלא היה דינם **שִׁירְעוּ** עד שיסתאבו[כ], ואכן היתה עושה תמורה[כא], ומזה שלא אמר כך משמע שאינה קדושה בקדושת הגוף, וזהו שאמר רבי יוחנן ששניהם סוברים שעל הנקבה לא חלה קדושת הגוף.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא שהובאה לעיל ׳הפריש נקבה לעולתו׳ וכו׳:

אָמַר רַבִּי, [אֵין[כב]] אֲנִי רוֹאֶה אֶת דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן - אינני מסכים עם רבי שמעון הסובר שהמפריש נקבה **בְּקִרְבַּן פֶּסַח** אינה עושה תמורה, ולדעתי הרי היא עושה תמורה כשיטת תנא קמא. והטעם לכך הוא משום **שֶׁהֲרֵי דִּין מוֹתַר פֶּסַח** שהוא **בָּא** - קרב לקרבן **שְׁלָמִים**, ולכן בכל קרבן פסח יש גם קדושת שלמים והרי השלמים באים מן הנקבות, ולכן כשהפריש נקבה לפסחו נתפס בה קדושת הגוף ועושה תמורה. ואף על פי שהמפריש נקבה לפסחו אין דינה אחרי הפסח כמותר הפסח הקרב שלמים שהרי היא אינה פסח כשר, מכל מקום משום החומרא של קדשים[כג] אנו אומרים שהיות ויש קשר בין פסח לשלמים, יש שם שלמים על נקבה זו וחל בה קדושת הגוף ועושה תמורה[כד].

הגמרא מקשה על דברי רבי:

שואלת הגמרא, **וְלֵימָא** - היה ראוי לרבי להוסיף שגם **אֵין אֲנִי רוֹאֶה** - שאינו מסכים עם **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן**, לענין הפריש נקבה **בְּקִרְבַּן אָשָׁם**, ולומר שלדעתו הרי היא עושה תמורה, מאותה הסברא שאמר בהפריש נקבה לפסחו, שהרי גם באשם אפשר לומר **שֶׁאִם** הַמּוֹתַר **אָשָׁם בָּא** - קרב לקרבן **עוֹלָה** נמצא שיש שם עולה על הנקבה **שֶׁיְּהֵא קָדוּשׁ** לאשם, והרי בעולה מצאנו נקבה בעולת העוף, ונאמר שדין אשם כדין עולה[כה].

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אָבִין**, יש חילוק בין פסח לאשם, **אִם** הַקְּדִישׁ **פֶּסַח בָּא שְׁלָמִים** - סברתו של רבי שהמפריש נקבה לפסחו קדושה קדושת הגוף ועושה תמורה, הוא משום שמותר הפסח **גּוּפוֹ** - בעצמו **קָרֵב שְׁלָמִים**, ונמצא שבפסח עצמו יש קדושת שלמים ולכן יש בו קדושת הגוף, מה שאין כן **אִם** הַקְּדִישׁ **אָשָׁם בָּא עוֹלָה** - מותר האשם אף שהוא קרב כעולה, הלא **אֵין גּוּפוֹ** - בעצמו **קָרֵב עוֹלָה**, אלא ירעה עד שיסתאב ויפדה ויפלו דמיו לנדבה וקונים בהם עולה, ונמצא שאין באשם עצמו קדושת עולה ולכן בהפריש נקבה אין בה קדושת הגוף ואינה עושה תמורה[כו].

מבררת הגמרא את טעמו של תנא קמא שאף המפריש נקיבה לאשמו עושה תמורה:

מבררת הגמרא, **מַהוּ כְּדוֹן** - מה טעמו של תנא קמא, שהמפריש נקבה לאשמו עושה תמורה, בשלמא בהפריש נקבה לעולתו טעמו הוא שכן מצאנו נקבה בעולת העוף, ובהפריש נקבה לפסחו סובר כרבי שמותר פסח קרב שלמים, אולם מה טעמו בהפריש נקבה לאשמו.

מבארת הגמרא, **הָהֵין אָמַר** - תנא קמא סובר, **הֶקְדֵּשׁ דָּמִים קָדוֹשׁ** - שהיות והמפריש נקבה לאשם אנו אומרים בה שתרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה אשם, הרי שמכיון שיש עליה קדושת דמים יש בה גם קדושת הגוף ועושה תמורה. **וְהָהֵן אָמַר** - ואילו רבי סובר, **הֶקְדֵּשׁ גּוּפוֹ קָדוֹשׁ** - שדווקא אם יש בבהמה קדושת הגוף הרי הוא עושה תמורה, ולכן כשהפריש נקבה לאשם שאין בה קדושת הגוף אינה עושה תמורה[כז].

★

שנינו במשנה, ׳המקדיש נכסיו והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח זכרים ונקבות כו׳ רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית׳. מבררת הגמרא את טעמו של רבי יהושע:

אמר **רַבִּי זְעֵירָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**[כח] הסובר שלא רק הזכרים יקרבו עולות אלא אפילו הנקבות יביאו בדמיהן עולות, שהוא לומד זאת ממה שנאמר (ויקרא כג יח) ׳**וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם אֵת שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה אֶחָת וּפַר בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַה׳ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה׳**׳, ודורש ׳**וְהִקְרַבְתֶּם** - שיקרבו **עַל הַלֶּחֶם** - עם **שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם** - שבעה כבשים **בְּנֵי שָׁנָה אֶחָת** - בני שנה אחת **וּפַר בֶּן בָּקָר אֶחָד** - ופר בן בקר אחד **וְאֵילִם שְׁנָיִם** - ושני אילים **יִהְיוּ עֹלָה לַה׳** - עולה לה׳ **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם** - ומנחתם ונסכיהם **אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה׳**׳, ודורש ׳**וְהִקְרַבְתֶּם** - שיקרבו **עַל הַלֶּחֶם** - עם **שִׁבְעַת כְּבָשִׂים** - שבעה כבשים **תְּמִימִם** - תמימים **בְּנֵי שָׁנָה אֶחָת** - בני שנה אחת **וּפַר בֶּן בָּקָר אֶחָד** - ופר בן בקר אחד **וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַה׳** - עולה לה׳ **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם** - ומנחתם ונסכיהם **אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה׳**[כט] **אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה׳ לְעֹלָה**׳, ודורש ׳**לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם** - שכל מה שמתנדבים בסתם, בין הקדיש נכסיו ובהמתו ובין לא הקדיש אלא עדרו[ל], יהיה **הַכֹּל קָרֵב לְעוֹלָה**, שהרי בסיום הפסוק כתוב ׳לַה׳ לְעֹלָה׳ ולא כתוב ׳לה׳ לשלמים׳[לא] ללמדנו שכל מה שאפשר מביאים לעולה[לב]. אמנם בפסוק שלאחריו (שם יט) כתוב ׳**לִרְצֹנְכֶם תָּמִים זָכָר** בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים׳ הרי שבזכרים נאמר דין זה שהכל קרב עולה, **מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ נְקֵבוֹת** - באופן של משנתנו שיהא דינם שמוכרים את הנקבות ומביאים בדמיהן עולות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** ׳בַּבָּקָר׳ ואף נקבות בכלל הבקר ובא **לְרַבּוֹת אֶת הַנְּקֵבוֹת** שימכרום ויביאו בדמיהן עולות[לג].

מקשה הגמרא, **רַבִּי יִצְחָק בֵּי רַבִּי אֶלְעָזָר שָׁאַל**, אם אנו רואים שבפסוק **כָּתוּב** ׳**זָכָר**׳ שמשמעו למעט נקבות, **וְאַף** על פי כן **אַתְּ אָמַרְתְּ** - אתה דורש, ׳**בַּבָּקָר**׳ **לְרַבּוֹת אֶת הַנְּקֵבוֹת** שאף הם כלולים בדין ׳הכל קרב לעולה׳, **וְדִכְוָותָהּ** - אם כן נאמר גם **שִׁכְתּוּב** ׳**תְּמִימִם**׳ שמשמעו למעט בעלי מום, **וְכָל** מקום **אַתְּ אָמַרְתְּ** - נדרוש ׳**בַּבָּקָר**׳ **לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין** שאף הם כלולים בדין ׳הכל קרב לעולה׳ וילכו הדמים לעולות ולא לבדק הבית, ומכיון שאצל בעלי מום אי אפשר לדרוש כך, לכן גם לא נדרוש כך בנקבות[לד], **מַה בֵּינֵיהוֹן** - מה החילוק בין נקבות שאותם מרבים לבין בעלי מום שאותם לא מרבים.

מבררת הגמרא את טעמו של תנא קמא שאף המפריש נקיבה מתרצת הגמרא, **רַב אָמַר, שִׁבְטָא דְּכַדְּבָא**[לה] **בֵּינֵיהֶן** - יש

יט. **פירוש** תלמיד רשבר״ש ורש״ס.
כ. **רש״ס.**
כא. **פירוש** ר׳ משולם ותלמיד רשבר״ש.
כב. **כ׳** הראשונים תיקנו את הגירסא שלפנינו ׳אני רואה׳ כדברי הבבלי (תמורה כ.) ׳אין אני רואה׳, ועל כרחנו צריכים אנו לומר כן מכח קושית הגמרא להלן ׳ולימא אין אני רואה דברי רבי שמעון באשם׳.
כג. **רש״ס.**
כד. **רש״י** (תמורה כ. ד״ה הואיל).
כה. **רש״י** (שם ד״ה הואיל ומומר פסח).
כו. **רש״ס.**
כז. **רש״ס.** וראה בפירוש תלמיד רשבר״ש שלדעתו באה הגמרא כעת לתרץ כתירוצו של רבי אבין, ע״ש.
כח. **ראה** בפירוש ר׳ משולם שגרס תחילה ׳טעמא דרבי שמעון׳ שמריבוי של ׳בבקר׳ על הנקבות ילפינן שעולה עושה תמורה, והגמרא מוכיחה שאי אפשר לדרוש כך כיון שאם כן נרבה כך גם בבעלי מום והרי בהם ודאי אין עושה תמורה.
כט. **תוקן** לפי לשון הפסוק.
ל. **רש״ס.**
לא. **פירוש** תלמיד רשבר״ש.
לב. **פירוש** תלמיד רשבר״ש ורש״ס.
לג. **רש״ס.** וראה שם שהוסיף קטע נוסף והוא שאכן הגמרא כעת גם מרבה בעלי מום מכח הבי״ת יתירא של ׳בבקר׳ שגם בעל מום ימכר ויפלו דמיו לעולה ולא נאמר שלבדק הבית אזלא, ולפי גירסתו שאלתו של רבי יצחק בן אלעזר היא אכן גם על נקבות וגם על בעל מום, ויעוי״ש שכתב שדחויא בעלמא הוא.
לד. **פירוש** ר׳ משולם לפי גירסתו השניה בסוגיא. וראה בפירוש ר׳ משולם שפירש בסברא הפוכה שהגמרא מוכיחה שכך הוא דרך דרשות חז״ל שכשם שכתוב תמים ואנו מרבים אפילו בעלי מומים כך גם למרות שכתוב זכר אנו מרבים נקבות.
לה. **בפירוש** תלמיד רשבר״ש גרס ׳רב אמר כזה בינייהו׳, וכתב עלה ׳ואיני יודע מה הוא׳. ובר׳ משולם גרס ׳אמר רב לא כדה ביניהון׳. ופירש, ׳אין ביניהם כלום ומסייע למקשה, הרבה בירושלמי כזה הלשון׳, וראה בנוסחאות הבבלי ׳דבר פדא ביניהון׳.

תמימים לפילו לאחר פדיון לחסר: תיפתר. הא דקאמר ר' יוחנן שפודין תמימין ואח"כ הוממו יוצאין לחולין וקמ"ל מע"ג דבשעת פדיון תמימין היו יוצאין לחולין ופי' הרמ"פ זה אינו מחוור כלל: מתניתא. דפ"ו דתמורה אמרה כן דתנן התם ים נקדשי מזבח וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן מש"כ נקדשי קדק הבית והיינו בשקדם הקדמן למומן ה"ג אם נפדו תמימים והוממו יוצאין לחולין: אין תימר וכו'. לחם נאמר לא יצאו לחולין מ"ל לעולם בקדושת קדק הבית קיימין אין תנן בתמני' לר"מ זכריס שהוקדשו לבד"ה ימכרו לצרכי זבחי עולות: בעלי מומין. המקדים בעלי מומין למזבח מע"ג שהוא עובר משום חמשה שמות מ"מ קדושת מזבח חל עליהן: ליידה מילה. לאיזה דבר חל עליהן קדושת המזבח: ומשני לגיזה ועבודה. לחילו קדשי קדק הבית מותרין בגיזה ועבודה וקדשי מזבח אסורין: לעולתו לפסחו ולאשמו. ואלו אינן נאין אלא בשרה. לחאמר מר זכריס: שכן מצאנו עולת נקבה בעוף בשרה. לחאמר מר תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף הלכך חל עליה שם עולה שתרעה ותעשה תמורה: ואר"י מעמא דר"ש. לחיבא דרשב"י: אם מין במינו הוא חלוק עליו. לחפי' בחיל גופיה שמצינו לחשם שם שיבה חילו חל עליו שם חשם כדמסיק כ"ש שם מקדים נקבה לחשם שחילו קדום: ה"ג הביא בן שתים לא יצא. וכ"ה בבבלי וברמב"ם: בן ר"ש אמר. לשיטת ר"ש בן יהודה דכל מילי דעוצר החכמה לגופיה לא נחתי ליה קדושת הגוף ולפילו עולה הלכך חינן זריכין לרעות חלא ימכרו מיד לצרכי מותו המין וחינן עושין תמורה: ה"ג א"ר אין אני רואה וכו'. וכ"ה בבבלי: שמא הקדש פסח בא שלמים. שכן מותר פסח קדש שלמים ושלמים נחין נקבה ותע"ג להך נקבה לא קדושת שלמים. הומיל ומותר חשם קדש עולה ומיקחכא להך נקבה לחשם עולה היא ומיקדש קדושת הגוף: גופו קרב שלמים. הפסח עלמו לאחר הפסח קדש שלמים הלכך חל עליו שם שלמים: אין גופו קרב עולה. חלא ירעה עד שיסתאב ודמיו יפלו לנדבה לקי"ל המזבח: מאי בדון. כמאי פליגי מ"ק ור"ש ודברי הרמ"פ זה אין נרחין: ההן אמר וכו'. מ"ק סבר קדושת דמים קדם לפי' אינו חלא קדושת דמים עושה תמורה דמגו דנחתא ליה קדושת דמים קדום נמי קדושת הגוף ור"ש סבר דוקא שם קדם קדושת הגוף מתחילה הוא דקדם לרעיי' ולתמורה חבל קדושת דמים לא דלא חמרינן מגו: איש איש מבית ישראל. ומן הגר ביתרחל חאר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם חאר יקריבו לה' לעולה: הכל קרב לעולה. כל מה שהם נודרים ומתנדבים מדברים חאר יקריבו לה' חפי' יינות ושמנים וסלתות יהיו לעולה: יכול אפי' שפות. יקריב בדמיהן חו חם הקדים עוף יקריבנה עולה: ת"ל בבקר. הא אינו מקריב בכל מה שמתנדב חלא עולת בהמה בלבד: תמן אר"י וכו'. מהא דחמר"ש המפרים נקבה לעולה עושה תמורה קחמר"י דהיינו טעמא לפי שאינו נקבה בעולת העוף נחתי לה קדושת הגוף ועושה תמורה: והכא הוא אמר הכין. להמקדים עופות יכולו שאינן חלא נחתי להו קדושת הגוף לחל"כ חסורין למכור:

(א) רב חזקיה בשם רב חסדא תיפתר [א] שפדאן תמימין והוממו רבי יוסה בשם רב חסדא מתני' אמרה כן ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונין [ב] רבי חזקיה בשם רבי יוסה קדשי בדק הבית שפדאן תמימין יצאו לחולין [ב] אין תימר לא יצאו לחולין היאך קדשי מזבח חלין על קדשי בדק הבית בעלי מומין קדשי מזבח חלה עליהן ליידה מילה [ג] לגיזה ולעבודה הפריש [ג] נקבה לעולתו ולפסחו ולאשמו [א]עושה תמורה ר"ש אומר לעולתו עושה תמורה לפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה רבי [ב] שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש לעולתו ולפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה אמר רבי יוחנן טעמא דר"ש שכן מצינו נקבה בעוף כשירה לבא עולה וא"ר יוחנן טעמא דר"ש בן יהודה אם מין במינו הוא חלוק עליו כ"ש מין בשאינו מינו איזהו מין במינו שהוא חלוק עליו כהדא [ג] דתני [ד] [ד] אשם בן שנה והביא בן שתים (יצא) בן שתים והביא בן שלש לא יצא (רבי שמעון אומר [ב]כל עצמן אינן קדושים) א"ר [ד] יוחנן ר"ש ור' יהושע שניהם אמרו דבר אחד כמה דר' יהושע אמר נקבה לעולה לא קידשה אלא הקדש דמים כן ר"ש אמר נקבה לעולה לא קידשה אלא הקדש דמים אין תימר קדשה קדושת הגוף ירעו אמר ר' אני רואה את דברי ר"ש בפסח (שמא הקדש) שהמותר פסח בא שלמים ולימא אין אני רואה דברי ר"ש באשם (שמא הקדש) שהמותר אשם בא עולה אמר רבי אבין אם הקדיש פסח בא שלמים גופו קרב שלמים אם הקדיש אשם בא עולה אין גופו קרב עולה [ה] מהו כדון ההין אמר הקדש דמים (קדוש) הקדיש וההן אמר הקדש גופו (קדוש) הקדיש: [ו] ר' זעירא בשם ר"ש בן לקיש טעמא דרבי יהושע [א] דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב לה' לעולה הכל קרב לעולה לרצונכם תמים זכר מנין אפילו נקבות ת"ל [ב] בבקר לרבות את נקבות רבי יצחק בי ר"א שאל כתיב זכר ואת אמרת בבקר לרבות את הנקבות ודכוות' כתיב תמים ואת אמרת בבקר לרבות בעלי מומין מה ביניהון [ד] רב אמר שבטא דכדכדא ביניהן: ר"א אומר ימכרו כו' המין: ר' אבהו בשם ר"ש בן לקיש טעמא דר"א [א] דבר אל אהרן ואל בניו וגו' אשר יקריבו לה' לעולה הכל קרב עולה לרצונכם תמים זכר יכול אפילו עופות ת"ל [ג] בבקר ולא עופות רבי ירמיה ור' [ה] בון בר חייה הוון יתיבון ואמרין תמן אמר ר' יוחנן טעמא דר' שמעון שכן נקבה שבעוף כשירה לבא עולה וכא אמר הכין א"ר

תקלין חדתין

עם לבעלי מומין למזבח תמירי מתמימין לבד"ה ומה לחמר בבעלי מומין למזבח בלע פדיון בבד"ה שרי בתמימין חף בלע פדיון ומינה מוכח הא לקחני בתמני' עם גבי קדשי בעלי מומין למזבח לחמר פדייה בוולדן וחלבן מוחר. ה"ג בקדשי בד"ה חף תמימין שרי עכ"פ לחחר פדיון ומבילו עחם מחני' וולדן וחלבן מוחר לחחר פדייה משום לבעלי מומין לקדשי מזבח בעלי מומין חוץ עם תמימים לבד"ה: ודחי סייעתיה וה"ג בע"מ לקדשי מזבח מתמימין לבד"ה: ודחי סייעתיה וה"ג תפתר שהוממו ופדאן. כלומר גם שחשווה קדשי בד"ה לחחני' הנ"ל היינו בחותן שקודש פדייה עכ"פ הוממו ונהי דבבעלי מומין לקדשי מזבח בעין שקדש מוס קנוע להקדשן חבל הוממו קודש פדייה חחורין חף לחחר פדייה כדחני' חמימים: ה"ג מתני' חמרה בן וולדן וחלבן חסור לחחר פדיונן. מש"כ בבד"ה והוח מחני' בחמורה (ל"ח ב'): ור' יוסי בשם רב חספדא. מביח סייעתח דבהוממו ופדלן בקדשי בד"ה יולחין לחולין כדחמר רבי חזקיה בשם ר' מחחת חפתר כו' לחח חוקיה בשם רב חספדא. ה"ג בקדשי בד"ה חף בהוממו ופדלן מיירי כדקחני החם וולדן וחלבן כו' והחם בהוממו ופדלן בקדשי בד"ה חף בהוממו קודש פדייה מותרין לחחר פדייה דבבבלי בבכורות שם כל שקדש הקדשן חת מומן ועלה קחני מש"כ בבד"ה הרי בבבד"ה הוממו ופדלן יולחין לחולין: היאך קדשי מזבח חל על קדשי ב"ה. דקחני בחחניחין ימכרו לצרכי עולות חם גם לחחר פדיון חיכא יולחין לחולין היכך יחול עליהן קדשי מזבח לחחר מכירתן הא קי"ל בחמורה חחד קדשי מזבח וחחד קדשי בדק הבית חין חחד מקדושה לקדושה: ודחי בעלי מומין דמזבח חולה עליהן. כשהקדים בע"מ לבד"ה ופדלן קדושת מזבח חלה עליהן: ליידה מילה. כלומר לגיזה לבר חל קדושת מזבח עליהן הא חינן רחוין למזבח: תפתר לגיזה ועבודה. לחקורין קדשי מזבח בגיזה ועבודה: הפריש נקבה כו'. מילי דחני בחחניחין חילוקח בזכריס ונקבות סילר הכח פלוגחייהו בזה: לעולתו לפסחו כו'. שלו כולן זכריס דוקח: טעמא דר"ש. לחמר לעולחו עושה חמורה. שכן מצינו נקבה בעוף כשירה לבא עולה. דקי"ל חמות וזכרות בבהמה וחין חמות וזכרות בעוף הלכך חל עם עולה על גבי בהמימין חילוקח בזכריס ונקבות בין ולדן וחלבן חסור לחחר פדיונן. ה"ג בקדשי בד"ה חף בהמימין שרי עכ"פ לחחר פדיון בוולדן וחלבן חמור. ה"ג בקדשי בד"ה חף בהמימין שרי עכ"פ לחחר פדיון ומבילו חחם מחני' וולדן וחלבן חסור לחחר פדייה משום לבעלי מומין דקדשי מזבח בעלי מומין חוץ עם תמימים לבד"ה: ודחי סייעתיה וה"ג תפתר שהוממו ופדאן. כלומר גם שחשווה קדשי בד"ה לחחני' הנ"ל היינו בחותן שקודש פדייה עכ"פ הוממו ונהי דבבעלי מומין דקדשי מזבח בעין שקדש מוס קנוע להקדשן חבל הוממו קודש פדייה חחורין חף לחחר פדייה כדחני' חמימים: ה"ג מתני' חמרה בן וולדן וחלבן חסור לחחר פדיונן. מש"כ בבד"ה והוח מחני' בחמורה (ל"ח ב'): ור' יוסי בשם רב חספדא. מביח סייעתח דבהוממו ופדלן בקדשי בד"ה חף בהוממו ק

ביניהם מוט עץ שבו משתמשים האורגים להבדיל בין החוטים[לו], דהיינו שחילוק ניכר יש בין הריבויים, ולא טרח לפרש מהו כי סברא פשוטה היא, שראוי לרבות נקבות שהם ראויים לקרבן ולא לרבות בעלי מום שכלל אינם ראויים לקרבן[לז].

★

שנינו בסיפא של משנתינו 'המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראויים לגבי מזבח יינות שמנים ועופות, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר יִמָּכְרוּ כו' לצרכי אותו הַמִּין ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית'. הגמרא מבארת את טעמו של רבי אלעזר:

אומרת הגמרא, רַבִּי אַבָּהוּ אמר בְּשֵׁם (רבי שמעון בן לקיש) [רַבִּי יוֹחָנָן[לח]], טַעֲמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, שסובר כרבי יהושע שהכל קרב לעולה ולפיכך ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות, לפי שדורש כדלעיל 'דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וגו' אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה', הַכֹּל קָרֵב עוֹלָה, ואפילו יינות שמנים וסלתות[לט].

הגמרא מבררת מדוע כשיש בנכסים עופות, אין עופות אלו קרבים עולה בעצמם, וכן מדוע אין קונים בדמי הנכסים עופות לעולה:

מבררת הגמרא, אם אנו דורשים את הפסוק 'לִרְצֹנְכֶם תָּמִים זָכָר' כדלעיל, יָכוֹל שֶׁתְּהֵא שיוכל אֲפִילּוּ לקנות בדמיהן עופות לעולת העוף, או שאם יש עופות בנכסים שהקדיש יקריבם כעולה. ממעטת הגמרא שאין הדין כך, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בַּבָּקָר' וְלֹא עופותמ, שאין הם קרבים בעצמם אלא יביא בדמיהן בהמות לעולה.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן:

רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי בּוֹן בַּר חִיָּיה הַוּוֹן יָתְבִין - היו יושבים בבית המדרשמא וְהִיו אָמְרִין את הקושיא דלהלן, תַּמָּן - לעילמב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן להסביר את טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שהפריש נקבה לעולתו עושה תמורה שֶׁכֵּן מצאנו נְקֵבָה שֶׁבָּעוֹף כְּשֵׁירָה לָבֹא עוֹלָה, וכיון ששייך עולה בנקבה לכן גם בבהמה חל עליה קדושת הגוף ועושה תמורה, וְאילו בָּא - כאן בטעמו של רבי אלעזר, אָמַר רבי יוחנןמג הָכִין [-כך], שמוכרים את העופות, ולכאורה היה ראוי שיאמר גם כאן את סברתו זו, שאם מצאנו שהעופות קרבים הרי שאף אם התורה מיעטה אותם מהקרבה עדיין יהיה בהם קדושת הגוף ויהיה אסור למכרם אלא ירעו עד שיסתאבומד.

לו. **ראה** ברש"ס שגרס 'שבטא דכרכרכא' והאריך שם בבאור ענין זה, אלא שלדעתו דברי רב קאי על הא ששנינו במשנתנו שאמר רבי עקיבא רואה אני את דברי רבי אליעזר.

לז. תקלין חדתין.

לח. **רש"ם.** וביארנו את המשך הסוגיא על פי גירסתו.

לט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

מ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

מא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

מב. **בפירוש** ר' משולם כתב 'לא ידעתי מהו תמן' וכוונתו שעל המבואר לעיל בסוגיין לא שייך לומר לשון תמן.

מג. **ראה** הערה לעיל שהרש"ס גורס 'רבי אבהו בשם רבי יוחנן'.

מד. **רש"ם.** והוסיף, שגם בעופות שייך שירעו עד שיסתאבו, שנפסלת להקרבה אם נקטעה רגלה או יבש גפה, ועיי"ש מה שהאריך עוד בענין זה. פירוש אחר לשאלה זו כתב בפירוש תלמיד רשבר"ש שהנידון כאן הוא האם עוף הוא מין בהמה, שכן לפי מה שנתן טעם ברבי שמעון משמע שעוף מין בהמה, ואילו כאן ממעטים זאת מהלימוד בבקר ולא בעופות.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי**, אין דומה זה לזה[א], **קַיְימְתֵּיהּ** - כי פירשתי את הטעם מדוע לא חל קדושת הגוף על העוף, **כְּהָא** - לפי **מה דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם רַבִּי זְעֵירָא, כָּל שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְיקָרֵב** על גבי המזבח, **לֹא כָאן** - לא לשם הקרבן שהוקדש **וְאף לֹא בְּמָקוֹם אַחֵר** - לא לשם קרבן אחר, בזה אנו אומרים שהוא **אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְמוּרָה**, אולם **יָצְאת נְקֵבָה** שהקדישוה **לְעוֹלָה** או לפסח או לאשם, שהנקבה **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְיקָרֵב כָּאן** - לשם הקרבן שהקדישוה, מכל מקום **רָאוּי לְיקָרֵב בְּמָקוֹם אַחֵר** - לקרבן שלמים, ולכן הנקבה עושה תמורה[יא].

הגמרא מקשה על רבי זעירא:

רַבִּי אָבוּן וְרַבִּי בּוֹן בָּעוֹן קוֹמֵי - שאלו לפני **רַבִּי זְעֵירָא**, על הכלל שאמר בשם רבי אלעזר ש'כל שאינה ראויה ליקרב לא כאן ולא במקום אחר אינה עושה תמורה', **הֲרֵי** בהמה שיש בה פסול של **הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, שֶׁאֵינָן רְאוּיִן** מחמת פסול זה **לְיקָרֵב לֹא כָאן וְלֹא בְּמָקוֹם אַחֵר**, וְמכל מקום **הֲרֵי הֵן עוֹשִׂין תְּמוּרָה**[יב], ואילו לשיטתך כיון שאין ראויים להקרבה לא היה להם לעשות תמורה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר לוֹן** - ענה רבי זעירא לרבי אבון ורבי בון, **אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי** בשם רבי אלעזר **אֶלָּא** בבהמה **טְמֵאָה מַמָּשׁ**, שהיא בודאי אינה ראויה להקרב בשום אופן על גבי המזבח ובה יש את המיעוט שאינה עושה תמורה, אבל רובע ונרבע הרי הם כבעלי מום שהמום הוא פסול צדדי בהם אבל עצם מינם ראוי להקרבה ולכן עושים תמורה, ואף נקבה שהיא ראויה להקרב על גבי המזבח בתורת שלמים עושה תמורה[יג].

הגמרא דוחה את תירוצו של רבי זעירא, **וְקַשְׁיָא**, וכי ניתן להעמיד את המיעוט שבפסוק בבהמה טמאה, הרי **בְּדָא כְתִיב** - בזה כתוב 'וְהֶעֱמִיד', 'וְהֶעֱרִיךְ', ואילו אצל בהמה טמאה כתוב 'ופדה בערכך' כפי שהבאנו לעיל, ולכן לא ניתן להעמיד את המיעוט של 'כל שאינה ראויה ליקרב' באופן של בהמה טמאה[יד].

★ ★ ★

לעיל (יג:) הביאה הגמרא את דעת רבי שמעון בן יהודה בשם רבי שמעון שהפריש נקבה לעולתו או לפסחו או לאשמו, אינו עושה תמורה. הגמרא מביאה מקור לכך מן הכתוב:

חַבְרַיָּיא - בני הישיבה אמרו **בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן**, וכמו כן **רַבִּי אַיְיבוּ בַּר נַגְרִי אָמַר** זאת **קוֹמֵי** - לפני **רַבִּי אִילָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, טַעֲמָא דְּהֵין**[טז] **תַּנָּיָא** - טעמו של רבי שמעון בן יהודה שאמר לעיל (יג:) בשם רבי שמעון שהמפריש נקבה לעולתו או לפסחו או לאשמו אינו עושה תמורה[טו], שכן הוא לומד זאת מהפסוק (ויקרא כז יא-יג) 'וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה' וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה', ודברי הפסוק צריכים ביאור **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'טְמֵאָה'**, שהרי אי אפשר לומר שכוונת הפסוק כפשוטו בבהמה טמאה ממש, שהרי דין בהמה טמאה מבואר בפסוקים להלן (שם כז יז) 'וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ', **אֶלָּא** צריך לומר שכוונת הפסוק היא, **אַפִּילּוּ** אם הבהמה **טְמֵאָה בְּאוֹתוֹ הַשֵּׁם** - שלא קרא לה את שם הקרבן הראוי לה וכגון שהקדיש נקבה לעולה או לפסח או לאשם[יז], ועל זה נאמר שם 'וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ' והיינו שיפדו את הבהמה, שאינה קדושה בקדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד, ולכן היא אינה עושה תמורה.

דוחה הגמרא את הראיה, **וְקַשְׁיָא**, הרי **בְּדָא כְתִיב** - בפסוק זה כתוב 'וְהֶעֱמִיד', 'וְהֶעֱרִיךְ', ודעתו של רבי שמעון עצמו היא, שרק קדשי מזבח הקדושים בקדושת הגוף הם אלו שצריכים העמדה והערכה כדי לפדותם (תמורה נג.), ואם הפסוק אומר בהם שהם צריכים העמדה והערכה נמצא שהם קדושים בקדושת הגוף והיה להם לעשות תמורה[יח].

הגמרא מביאה דעה אחרת הדורשת את הכתוב להיפך, שעושה תמורה:

רַבִּי זְעֵירָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא אָמַר כֵּן - כרבי יוחנן שמפסוק זה יש ראיה שאינה עושה תמורה, **אֶלָּא** אדרבה מפסוק זה הוא הוכיח שעושה תמורה', שכן בפסוק כתוב 'וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא

הלכה ה – משנה

המשנה מבארת את אופן קניית הגזברים את צרכי הנסכים מן הסוחרים:

אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם היו הגזברים **מְשַׁעֲרִין אֶת הַלִּשְׁכָּה** - משערים את מחיר היינות השמנים והסלתות, וקובעים עם המוכרים שמחיר זה יהיה תקף למשך שלשים יום הבאים, ובכל יום היו לוקחים מהם לפי המחיר שקבעו. אם התייקרו מחיריהם אין הגזברים צריכים להוסיף על המחירים שנקבעו, ואם הוזלו מחיריהם הרי שהגזברים מקבלים לפי המחיר המוזל[יט] לפי שתמיד יד הקדש על העליונה וכמו שמפרש והולך.

כָּל מוכר **הַמְקַבֵּל עָלָיו לְסַפֵּק** - למכור להקדש כדי צרכו[כ] **סְלָתוֹת** במחיר של **מֵאַרְבַּע** סאין בסלע, והתייקרו המחירים וכעת **עָמְדוּ** מחיר הסלתות על **מִשָּׁלֹשׁ** סאין לסלע, דין הוא שהמוכר **יְסַפֵּק** לפי המחיר הישן של **מֵאַרְבַּע** סאין בסלע. וכן אם קיבל עליו לספק במחיר של **מִשָּׁלֹשׁ** סאין לסלע והוזלו המחירים **וְעָמְדוּ** על **מֵאַרְבַּע** סאין לסלע, **יְסַפֵּק** כמחיר המוזל של **מֵאַרְבַּע** סאין לסלע, לפי **שֶׁתָּמִיד יַד הַקְּדֵשׁ עַל הָעֶלְיוֹנָה.**

א. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ב. **על** פי פירוש תלמיד רשבר"ש.
ג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ד. **על** פי רש"ס.
ה. **הראשונים** גרסו 'דהדין תנא'.
ו. **פירוש** ר' משולם.
ז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ח. **פירוש** ר' משולם.
ט. **פירוש** ר' משולם.
י. **פירוש** ר' משולם.
יא. **פירוש** ר' משולם.
יב. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'דלא אשכחן תנא דלימא לא עבדי תמורה'. וכבר העירו עליו המפרשים על מה שלא הביא את דברי התוספתא בתמורה (פ"ו ה"ה) שמבואר שם בפירוש שעושים תמורה ברובע ונרבע, ועיין היטב ברש"ס מה שכתב בענין זה.
יג. **על** פי פירוש ר' משולם שגרס 'טמא ממום', וכפי הנראה הוא אינו גורס את הפיסקא בסיום הסוגיא 'וקשיא בדא כתיב'.
יד. **רש"ם.**
טו. **פרישת** הרא"ש ומאירי (ד"ה המשנה המלינים).
טז. **רמב"ם** בפירוש המשניות.

א"ר יוסי קיימתיה כהא דא"ר שמואל בשם ר' זעירא כל שאינה יכולה ליקרב לא היא ולא דמיה קדשה אלא הקדש דמים ואת אמרת יאות להקריבו אין את יכול דכתיב בבקר ולא עופות לפדותו אין את יכול [א]שאין לעוף פדיון לפום כן צריך מימר לא קדשה אלא קדושת דמים חברייא בשם רבי יוחנן ר' אייבו בר נגרי אמר קומי רבי אילא בשם רבי יוחנן טעמא דהין תניא [א] ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' מה ת"ל טמאה אלא אפילו טמאה באותו השם וקשיא בדא כתיב [א] והעמיד [ב] והעריך ר' זעירא בשם ר"א לא אמר כן אלא [א] ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' כל שאינה ראוי ליקרב לא כאן ולא במקום אחר אינו עושה תמורה יצאת נקבה (שבעוף) לעולה אע"פ שאינה ראויה ליקרב כאן ראוי ליקרב במקום אחר [א] רבי אבון ורבי בון בעון קומי רבי זעירא הרי [ג]הרובע והנרבע שאינן ראוין ליקרב לא כאן ולא במקום אחר והרי הן עושין תמורה אמר לון אף אני לא אמרתי אלא טמאה ממש (פ"ה ממום) וקשיא בדא כתיב [א] והעמיד [ב] והעריך:

הלכה ה מתני' [ג]אחת לל' יום משערין את הלשכה כל [ה] המקבל עליו לספק סלתות מארבע עמדו משלש יספק מד' משלש ועמדו מד' יספק מד' שיד הקדש על העליונ' אם התליעה סולת התליעה לו ואם החמיץ יין החמיץ לו אינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרצה: **גמ'** תני [ג] בשם ר"ש מיד היו מקבלין את מעותיהן והכהנים זריזין הן:

הדרן עלך פרק התרומה

הלכה א מתני' [ד]אלו הן הממונים שהיו במקדש יוחנן בן פנחם על החותמות אחייה על הנסכים [ה] מתיה בן שמואל על הפייסות פתחיה [ג] על הקנין פתחיה זהו מרדכי ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון. בן אחייה על חולי מעיים נחוניה חופר שיחין גביני כרוז בן גבר על נעילת שערים בן [ז] בבי ממונה על הפקיע בן ארזא על הצלצל הוגרם בן לוי על השיר בית גרמו על מעשה לחם הפנים בית אבטינם על מעשה הקטורת ואלעזר על הפרוכת ופנחם המלביש [ט]: **גמ'** ר' [י] חזקיה א"ר סימון ורבנן חד אמר בשירי דור ודור בא למנות עליהן וחרנה אמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו [יא] (מאן דאמר בשירי כל דור ודור בא למנות על כולן הוא אומר [ג] זכר צדיק לברכה מאן דאמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו [ג] ושם רשעים ירקב ועל מי נאמר זכר צדיק לברכה על בן קטין וחבריו) אמר

תקלין חדתין

בשם ר"ש מיד היו. ללמוד מייתי' שיפסלו שהכהנים זריזין הן: **הדרן עלך התרומה פרק רביעי מתני'** אלו הן הממונים בו'. לשון רבינו הגאון. כולם נקראו ע"ש הרשמון וכן במלכים פרעה ומצילך ומלכי לדק וכמ"ש במנחות במרדכי. וירושלמי בפנחס המלבים: **הפייסות.** להורות סדר הגורלות מי יזכה בעבודה זו ומי בזו כמפורש בגמ': **הקנים.** כגון זב וזבה ויולדת שמציינין קני מוכה נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקנים והיה צריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי כדתמרינן במסכת חגיגה קנים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: **שהיה פותח דברים** וכו'. והוא מרדכי נלמן שעלה מן הגולה ונקרא כן שהיה בולע לשונות הרבה כדמפרש בגמרא: **על חולי מעיים.** מפרש בגמרא: חופר שיחין. היה בקי בחפירות שיחין כדמפרש בגמרא והיה ממונה לחפור שיחין כדי שיהיו מים מצויין לעולי רגלים: **גביני.** כך שמו של המים המכרין כדמפרש בגמרא: **על נעילת שערים.** לנעול השערים בערב ולפתחן בבקר: **על הפקיע.** מפרש בגמ': צלצל. כלי שיר שיש לו קול גדול לשון תגלינה חזניו לימבל"ו בלע"ז וכשהיו שומעין קולו היו הלויס מתחילין בשיר: **על השיר.** להתחיל את השיר וכשהיה מסייס היו כולן מסיימין: **בית גרמו** וכו'. כולה מפרש בגמרא: **גמ' בשירי דור ודור בא למנות.** שמי שפשר שמלו המזכירים היו ממונים בכל זמן הבית בכל דור דור היו משתנים הממונים לכן פירש לשותן הכשרים שבכל מינוי ומינוי מנה התנא במשנתנו: **מי שהיה באותו הדור.** כשעלו יחרמל מן הגולה מנה שותן שהיו בדורו ולא כל הממונים שהיו בזמן הבית: **על בולן הוא אומר** וכו'. מהא למדנו שהיו מצטיינים לא רלו ללמד על מעשה לחם הפנים בית מצטיינים לא רלו ללמד וכו' הוגרם בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רלה ללמדו בן קמנר לא רלה ללמד על מעשה הכתב על הרמשוים הוא אומר זכר לדיק לברכה ועל המחרוזים הוא אומר סם רשעים ירקב וקתמר למ"ד דכתיב מנה מה שבדורו ע"כ לומר לתף בית גרמו ובית מצטיינים היו כשרים מנה התנא אותם כלן ומסם רשעים ירקב **אמר בולן הוא אומר שם רשעים ירקב.** תפילו על בית גרמו: **על בן קטין וחבריו.**

ריבב"ן

מתני' משערין את הלשכה. לפרוע את חובת ההקדש כדתניא בתוספתא אחת לל' יום משערין את הלשכה. כל מי שמכר להן יינות ושמנים ושלמות ואמר תנו לי מעותי אין שומעין לו *) אלא הולך אצל גזבר וגזבר מעמידו אצל שולחני: שיד ההקדש על העליונה. אם נתיקרו אינו מפסיד ההקדש שהמעות קיימות כדכתיב ונתן הכסף וקם לו. הואיל אין ההפסד להקדש לפי שאין כח הדיוט חמור מן ההקדש שאינה קונה אלא במשיכה: התליעה. קולת התליעה לו למוכר ומקור למזבח דתנו רבנן במנחות בפרק כל קרבנות קולת שהתליעה רובה פסולה מטין שהתליעו רובן פסולות וכן אם נשפך היין נשפך למוכר כדתניא בתוספתא פ"ב אינו מקבל את מעותיו עד שיהא המזבח מרצה. ירושלמי תני ר' שמעון חומר מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזין הן:

מתני' אלו הן הממונים. ירושלמי רבי חזקיה ורבנן חד אמר כשירי כל דור ודור בא למנות וחרנה אמר מי שהיה באותו הדור מנה מה שבדורו: **על החותמות.** שהיה נותן חותם למי שרוצה קולת ויין ושמן מן הגזבר דתמיהין ידועין לכל ומי שבא לקנות מן ההקדש נותן מעות ליוחנן והוא נותן לו חותם והיה כתוב בו דמי נסכי כבש או חיל או פר כדמפרש לקמן וכתב בו שם היום ושם המשמר ואחיה היה נותן לו הקולת והיין והשמן: **על הפייסות.** כדמפרש ביומא פ"ב כשהיו באין להפיס זקן ויושב במערבה בלשכה חציה בויה בקודש וחציה בחול ומלמד להם דרך הפייס מ"ב הוא היה נוטל מנפח מרשמו של מ' מהן וממנו היה מתחיל המיון כדמפרש התם: **פתחיה זה מרדכי.** בלשון ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון היכי דמי פותח דברים ודורשן כדאמר במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף סד:) מעשה שבא העומר מגגות לריפין ושמי הלחם מבקעת עין סוכר מטע עומר לא הוו ידעי מהיכא לייתויי אלמלא הוה מרשם חומיב מדא ידיה תמיגרת ומדא ידיה תמיגרת ומדא ידיה מריפין דוכתא דשמיה גגות לריפין או לריפין גגות בדוק ומשכח מטע למתוי שמי הלחם לא הוו ידעי מהיכא לייתויי מפרש בירושלמי לפי שכל התבואות נשתפו בתוכה שנה בתרן ישראל אלמלא הוה מרשם חומיב מדא ידיה מעיניה ומדא ידיה משכחת אמר להו מרדכי מי מיכא דוכתיה דשמיה עין סוכר או סוכר עין בדוק ומשכח הנהו ג' נפיס דאתיין ג' קנין מדא אמרה לזיבחי ומדא אמרה ליממי ומדא אמרה לעיניה. סבור זיבחי זיבה ממש ליממי שפעמה כיס לעיניה שופעת כמעין דכולהו מדא לחטאת ומדא לעולה אמר להו מרדכי שמא בזוג סיכנה כיס סיכנה בעיניה סיכנה וכולן עולות דנגדר הניחום בדוק ומשכח היינו דתנן פתחיה על הקנין שהיה עומד לפרש כילד מביאות הנפיס קנייהס: **מתני'** על חולי מעיים. ירושלמי על ידי שהכהנים הולכין יחפין על הרצפה ומוכלין בשר ושומין מיס שמסורין לשמות יין כדכתיב יין ושכר אל תשת וכו' הוו נתין לידי חולי מעיים והוו ידע הידין אמר טב למעיה:

נחוניה

*) עי' בתוספתא פ"ב דליתא שם כהך לישנא ונראה שאסר כאן בהעתקת לשון התוספתא וע"ש היטיב.

יומנן גופיה דברים טמאה לאותו השם שאינה ראויה לעולה. ורמי לידיה מדידיה דכיון דאמר מצרע דילמא שכן כשרה כו' ש"מ אינה טמאה לאותו השם ואין מפרש טעמיה דרשב"י מטעם זה ולהכי גרסינן למימרא דמצריך סמוך לעיל מינה וגירסת הספרים שיבוש הוא דאין פרין מר' יומנן מדר"ל וגם דכל שקלה וטריא שייכא לעיל דעסקינן בטעמייהו דר"ש: **א"ר יוסא קיימתיה כההיא דאמר שמואל** בל' שאינה קריבה בו'. רבי יוסא אמר שהוא קיים דבריו דלא ליסמוך כל כך דמה שאמר טמאה מאותו השם היינו דנהקדים שתם כמו המקדים נכסיו והיו נהן עופות אינה קדשה לא היא ולא דמיה היינו אין תמימה להא בנקר כתיב ולא עופות. ודמיה היינו כשנפלה בה מום ג"כ לא קדשה שאין לעוף פדיון אף בנפל בה מום כדתניא בספרא ולכן נקרא טמאה לאותו השם ואינה ראויה ליקרב כאן אם עולה ולכן דריש לה בקרא הכי טמאה באותו השם וכו' והעמיד לאורויי לאינו עושה תמורה ולעיל גבי טעמא דר"ש הכי פריש לה הואיל ופעם נהקדיש עוף תמימה נפירוש לעולה קדשה קדושת הגוף ולהכי אלה הכא גבי נקבה קדושת הגוף לענין לעשות תמורה ולהכי נטר בסדר השקלה וטריא ותירוצי דר"י אלדר"י עד לאמר טעמא דר"ש למפורש בנקר ולא עופות: **מתני'** משערין את הלשכה. קונטרס שער ליינות ושמנים כו' על ל' יום והגזברין לוקחין מהם מה שצריכין באותו הזמן ואם נתייקר המקח אין מוסיפין למיס ואם הוזל לוקחין לפי הזול: **המקבל עליו לספק סלתות** בו'. ניסות הקציר והבציר היו לוקחים מעות מגזל הגזברין והיו מקבלין עליהם להספיק סלתות ושמנים כל השנה ואם היה מן נמכרים ד' סלין בסלע והוקרו עד שעמדו ג' סלין בסלע לריכים ליתן ד' להקדש קונה בכסף לכתיב ונתן הכסף וקם לו וכן אם החלו נותן כשער שהחל ללא גרע מהדיוט שאינו קונה בכסף לכתיב ונתן הכסף וקם לו. ואפי' משך הגזבר ונתן מעות אחריותם על החנוני: **אינו מקבל משותיו.** אין נחשבים מעותיו של חנוני ולא זכה בהם מע"פ שקבלם מהגזבר: **עד שיהיה המזבח מרצה.** שיעלה לרצון על המזבח הלכך אם התליעה הסולת או שהחמיץ היין אחריותם על החנוני: **גמ'** תני

א) ב"ג מציעא מ ב מנחות ל ו: **ב)** לעיל פ"ב הל"ב: **ג)** מנחות סה ו: **ד)** יומא כג ו: **ה)** בם"ס בבלי איתא על המלבוש: **ו)** ירושלמי יומא פ"ג הלכה ט:

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פרק ו מאיסורי מזבח הלכה ד:
מו ב מיי' פרק ו מתמורה הל"ח:
מז ג מיי' פ"ז מכלי המקדש הל"ג ובהשגות:
א ד מיי' שם הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) רבין ורבי בון כו' והנרבע הרי אינן ראויין כו': **(ב)** מתתיה בן שמואל כו':

הגהות הגר"א

[א] ב"ג תמן תנינן על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה ועל אלו נאמר שם רשעי' ירקב מ"ד כשירי דור ודור בא למנות עליהן הוא אומר זצ"ל מ"ד מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו על מי נאמר זצ"ל על בן קטין וחביריו. כ"ל. והוא ביומא פ"ג וגי' הספרים מסוכמת ועי' בם' ת"ח טעם מרווח ועיין בק"ע שהניח הגמרא ביומא שם:

ציון ירושלים

הוגרס בן לוי על השיר. עי' תוספות יו"ט מ"ש בזה ועי' שו"ת מ"ז סימן טו בהגהת בנו הרב שם:

תורה אור השלם

א) וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיי וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן: [ויקרא כז, יא]

ב) וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה: [ויקרא כז, יב]

ג) זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב: [משלי י, ז]

אִם הִתְלִיעָה הסוֹלֶת שסיפק המוכר, **הִתְלִיעָה לוֹ** - המוכר מפסיד, **וְאִם הֶחֱמִיץ** הַיַּיִן שסיפק, **הֶחֱמִיץ לוֹ** - המוכר מפסיד, כי על המוכר יש את האחריות לעולם, ולכן כדי שלא יבואו לדון עמו שיחזיר את הכסף להקדש[ז], המוכר **אֵינוֹ מְקַבֵּל מְעוֹתָיו** על הדברים שמכר להקדש **עַד שֶׁיְּהֵא הַמִּזְבֵּחַ מְרַצֶּה** - שהם עולים לרצון על המזבח[ח].

★

גמרא

הגמרא מביאה דעה החולקת על הדין האחרון של משנתינו:
תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן, שלא כדברי התנא במשנתינו הסובר שהמוכר 'אינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרצה', אלא **מִיָּד הָיוּ** המוכרים **מְקַבְּלִין אֶת מָעוֹתֵיהֶן** על הדברים שמכרו להקדש, **וְהַכֹּהֲנִים זָרִיזִין הֵן**, ואין לחשוש בהם שמא יתעכבו עם הסולת והיין עד שיתליעו או שיחמיצו[ט].

הדרן עלך פרק התרומה

פרק חמישי - אלו הן הממונים

הלכה א – משנה

המשנה מפרטת חמשה עשר סוגי תפקידים שהיו בבית המקדש[ב], ואת שמות הממונים על תפקידים אלו[כא]:
אומרת המשנה, **אֵלּוּ הֵן הַמְּמוּנִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, יוֹחָנָן בֶּן פִּנְחָס** היה ממונה **עַל הַחוֹתָמוֹת, אֶחָיָה** היה ממונה **עַל הַנְּסָכִים**, ולהלן (ה"ג, יד:) תבאר המשנה את מהות תפקידי החותמות והנסכים. **מַתְיָה בֶּן שְׁמוּאֵל עַל הַפְּיָיסוֹת** - הגורלות. ארבע פייסות היו בעזרה בכל יום[כב], שכן היו מטילים גורל מי יזכה בעבודה זו ומי בזו[כג], והממונה היה מורה לכהנים את סדר עשיית הגורל והוא אף היה עורך את הגורל[כד].

19/06/2018 אהח

פִּתַּחְיָה היה ממונה **עַל** הקופות של **הַקִּנִּין** - מי שחייב להקריב זוג צפורים [-קן] כגון זב וזבה ויולדת, היה נותן את המעות בקופות שנקראו שופרות וכתוב עליהם 'קינין', והממונה היה לוקח את המעות ומביא בהם את הקינים, ועל הממונה להיות חכם גדול כפי ששנינו במסכת אבות (פ"ג מי"ח) 'קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות'[כה]. מפרשת המשנה, **פִּתַּחְיָה** זֶהוּ **מָרְדְּכַי** הצדיק שהיה בימי אחשוורוש[כו], **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ פִּתַּחְיָה**, לפי **שֶׁהָיָה פּוֹתֵחַ דְּבָרִים** שנאמרו בשיבושי לשון **וְדוֹרְשָׁן** - ופותר את כוונתם האמיתית, **וְיוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן** על בוריים ומתוך כך היה מבין את כוונתו של כל אחד ואחד, והוא הנקרא (עזרא ג ג) 'מָרְדְּכַי בִּלְשָׁן' ומפרש במסכת מנחות (סה.) על שם שהיה בולל[כז] את כל הלשונות ודורשן, וכמו שמפרש להלן בגמרא[כח].

בֶּן אֶחָיָה היה ממונה **עַל** רפואת **חוֹלֵי מֵעַיִם** שבין הכהנים, והגמרא תפרש למה הוצרכו לכך. **נְחוּנְיָה** היה **חוֹפֵר שִׁיחִין** - בורות כדי שיהיו מים מצויים לעולי רגלים[כט]. **גְּבִינִי** - כך שמו, היה **פָּרוֹז** - המכריז בכל בוקר[ל]. **בֶּן גֶּבֶר** היה ממונה לזרז את הכהנים[לא] **עַל נְעִילַת הַשְּׁעָרִים** של העזרה בלילה ולפותחם בבוקר[לב]. **בֶּן בֵּבַי** מְמוּנֶּה **עַל הַפְּקִיעַ** - מתקן את הפתילות למנורה[לג]. **בֶּן אַרְזָא עַל הַצִּלְצָל** - כלי שיר שיש לו קול גדול[לד]. **הוּגְרַם בֶּן לֵוִי** - משבט לוי היה לו קול נעים וחזק ביותר[לה] והיה ממונה **עַל הַשִּׁיר** כדמפרש בגמרא.

בֵּית משפחת[לו] **גַּרְמוּ** היו ממונים **עַל מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים** - לאפותו ולרדותו[לז] באומנות מיוחדת המפורשת בגמרא. **בֵּית** משפחת **אַבְטִינָס** היו ממונים **עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטוֹרֶת** כמו שמפרש בגמרא. **וְאֶלְעָזָר** היה ממונה **עַל הַפָּרוֹכֶת** - לעשות פרוכות חדשות כשצריכים לכך ולסלק את הישנות[לח], ולשלם לאומנים את שכרם[לט]. **וּפִנְחָס הַמַּלְבִּישׁ** היה ממונה על בגדי הכהונה, להלבישם בשעת עבודה ולהפשיטם לאחר העבודה ולשמור על הבגדים בלשכות המיועדות לכך[מ].

★

גמרא

מבררת הגמרא לשם מה היתה המשנה צריכה לפרט את שמות הממונים ולא הסתפקה בפירוט התפקידים בלבד:
רַבִּי חִזְקִיָּה אָמַר, נחלקו בדבר **רַבִּי סִימוֹן וְרַבָּנָן. חַד** - אחד מהם **אָמַר, כְּשֵׁירֵי דּוֹר וְדוֹר בָּא לְמָנוֹת עֲלֵיהֶן** - כל הממונים שהוזכרו במשנה כשרים וצדיקים היו, ולא היו כולם בדור אחד אלא מפוזרים בכל הדורות של בית שני, ולפי שהיו צדיקים יותר משאר הממונים שלפניהם ושלאחריהם, מצוה להזכיר אותם לשבח ולברכם כמו שנאמר (משלי י ז) 'זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה'[מא]. **וְחָרָנָה** - והשני **אָמַר, מִי שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ דּוֹר מָנָה מַה שֶּׁבְּדוֹרוֹ** - התנא מנה את הממונים שהיו בדורו ורשעים היו, והזכירם התנא לפי שמצוה להזכירם לגנאי ולקללם כמו שנאמר (שם) 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב'[מב].

יז. **רש"ם.**
יח. **פרישת** הרא"ש. וכתב שאפילו אם קיבלן החנוני אינן מעותיו ולא זכה בהן.
יט. **רש"ם.**
כ. **ברש"ם** כתב 'משום דתנא בפירקין דלעיל 'המקבל עליו לספק מארבע' קאמר הכא מי היה ממונה לשער אותו שער ואגב האי מני כולהו'.
כא. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'ואלו הן הממונין, כל אחד ממונה על שלו', והמגיה שם העיר שאינו יודע מה חידש בזה, ואולי כוונתו שלא היה ממונה אחד על כל דבר כמבואר להלן (ה"ג), אלא כמו שביאר כאן המאירי (ד"ה והמשנה הקדמונה) 'היו תחת כל אחד מאלו אנשים אחרים מסייעין אותם אלא שאינו מזכיר אלא הראשים שבהם', והיה כל אחד מהממונים ממונה על האנשים שמסייעין אותו בתפקידו.
כב. **פירוש** ר' משולם ע"פ המשנה ביומא (פ"ג מ"ג).
כג. **פרישת** הרא"ש.
כד. **בריבב"ן** הביא זאת כשני פירושים לתפקידו של הממונה, אולם בפירוש תלמיד רשבר"ש הביא את שניהם ביחד.
כה. **רע"ב.**
כו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כז. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש ובפרישת הרא"ש נמצא כאן גירסא שונה לדברי הבבלי הללו 'דהוא כייל לישני ודריש', ולא כמו שלפנינו 'בייל לישני'.
כח. **פרישת** הרא"ש.
כט. **פרישת** הרא"ש.
ל. **פרישת** הרא"ש.
לא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לב. **פרישת** הרא"ש.
לג. **עיין** לקמן (יד.). ובבבלי לפנינו (יומא כג.) מבואר ש'פקיע' היינו מלקיות. וראה רע"ב שביאר שבן בבי היה ממונה לחבוט את הכהנים שנמצאו ישנים על משמרתם בשמירת בית המקדש, כמובא במסכת מדות (פ"ו מ"ג).
לד. **פרישת** הרא"ש. וראה לקמן (יד.).
לה. **פרישת** הרא"ש.
לו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לח. **פרישת** הרא"ש.
לט. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
מ. **פרישת** הרא"ש. פירוש אחר הביא הרש"ס בגמרא 'שהיה חייט והיה מצמצם הלבוש כל כהן לפי מדתו והיו נראין כמלאכים', וראה בריבב"ן.
מא. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.
מב. **רש"ם.** והוסיף שמלבד זה שהוזכרו על מנת לקללם רצה התנא להודיענו את שמותם כי היכי דלא מסקינן בשמייהו, וראה שם שביאר את כללי דין זה. אף בפירוש תלמיד רשבר"ש תפס שלפי שיטה זו בגמרא היו הממונים רשעים אלא שביאר שהוזכרו רק מכיון שהתנא מנה את הממונים שהיו בחייו, אבל לאחר מיתתן לא היה מונה אותם כיון שהם רשעים.

קיימתיה. טעמא דר"ש דמתני' כדר' שמואל: לא היא. עלמה: ולא דמיה. ע"י פדיון כשנפל בה מום: אלא הקדש דמים. להיינו קדושת בדק הבית: ואמרת יאות. ושפיר קאמרת שעופות לבד"ה: להקריבו. לעולה לקיים המזבח פ"ק דכתיב בבקר: שאין לעוף פדיון. לף שנפל בו מום כדמתחת בתו"כ: לפום בן וכו'. לפיכך צריך לומר לעופות לף קדם מתחילה אלא קדושת דמים: **טעמא דהין תניא.** טעמו להך תנא דאמר אליבא דר"ש המפרים נקבה לעולה ולאפסח אינו עושה תמורה: **אלא אפי' טמאה באותו השם.** אלא קרא עליו שם קרבן הראוי לו: וקשיא **בדא כתיב והעמיד והעריך.** בתמיה וכי קרבן כזה שהוא מס בעי העמדה והערכה להא בפיפא להך קרא כתיב והעמיד והעריך וכמן ממ"נ לף בעי העמדה והערכה אף שאינו עומד קרב למזבח: ה"ג **יצאה** נקבה **שבעולה.** וה"פ אם הקדים נקבה לעולה הרי היא רחויה למזבח לאש שלמים: הרי הרובע והנרבע. דמני במוספתא פ"ק דתמורה דעומדין תמורה ואינה רחויה להקרבה כלל: **אלא.** דומיא דטמאה ממש אמין במינה קרבן לאפוקי עולת נקבה שאינה במינה קרבן: ה"ג בהדא כתיב והעמיד והעריך. פיומא דתירוצא דר"ז הוא כיון דקרא ליירי בטמאה ממש לריכה העמדה והערכה:

הלכה ה מתני' משערין את הלשבה. נותנין שיעור ליינות ושמנים ושלחות שיעמיד זה השער לשלשים יום ושוקחין מהם הגיזברין מה שלריכין בשותו סכום שפשקו ואם נתייקר המקח אין מוסיפין דמיס ואם הוזל לוקחין לפי הזול: **המקבל עליו לספק סלתות.** בימות קליר חטיס וצלירת ענביס ומסיקת זמיס היו הגזברים מקדימין מעות לחנוני והיה החנוני מקבל עליו לספק יינות ושמנים ושלחות כל השנה ואם היו אז נמכרים ד' סאין בסלע והוקרו ועמדו ג' סאין לריך ליתן ד' סאין בסלע לספק ג' סאין בסלע והוזלו ועמדו ד' בסלע נותן ד' בסלע לף גרע מהדיוט לף קני אף בשמיכה: התלייעה לו. ואפילו משך הגזבר ונתן מעות אחריותם על החנוני: אינו מקבל מעותיו. כלומר אין נחשבין מעותיו של חנוני ולא זכה בהם אע"פ שקבלם מהגזבר: עד שיהיה המזבח מרלה. שיעלה לרלון על המזבח הלכך אם התלייעה הסולת או שהחמיץ היין אחריותם על החנוני: **גמ' מיד היו מקבלין את מעותיהן.** לף מיישין שיפשלו שהכהנים זריזין הן:

הדרן עלך פרק התרומה

הלכה א מתני' על החותמות. ועל השלחות כדמפרש לקמן במתני': על הפיסות. להורות סדר הגורל מי יזכה בעבודה זו ומי בזו כמפורש בגמ' יומא: על הקינים. מחוסרי כפרה כגון זב וזבה ויולדת שמביאין קני חובה דהיינו תורים ובני יונה נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקנים והיה לריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי בדאמרינן במסכת חגיגה קנים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: שהיה פותח דברים וכו'. והוא מרדכי נלמן שעלה מן הגולה ונקרא כן שהיה בולע לשונות הרבה בגמרא: חופר שיחין. היה בקי בחפירות שיחין בגמרא והיה ממונה לחפור שיחין כדי שיהיו מים מצויין לעולי רגלים: גביני. כך שמו של המים המכרין בגמרא: על נעילת שערים. לנעול השערים בערב ולפתחן בשחר: על הפקיע. מפרש בגמ': צלצל. כלי שיר שים לו קול גדול לשון תלויה אזניו לימבל"ו בלע"ז וכשהיו שומעין קולו היו הלויס מתחילין בשיר: על השיר. להתחיל את השיר וכשהיה מסייס היו כולן מסיימין: בית גרמו וכו'. כולה מפרש בגמרא: **גמ'** בשירי דור ודור בא למנות. שמי שפשר שאלו המזכירים היו ממונים בכל זמן הבית בכל דור דור היו משתנים הממונים לכן פירש לאותן הכשרים שבכל מיני ומיני מנה התנא במשנתנו: מי שהיה באותו הדור. כשעלו יחרמל מן הגולה מנה אותן שהיו בדורו ולא כל הממונים שהיו בזמן הבית: על כולן הוא אומר וכו'. מהא למדנו בפ"ג דיומא בית גרמו לא רלו ללמד על מעשה לחם הפנים בית מבטינם לא רלו ללמד וכו' הוגרס בין לוי היה יודע פרק בשיר ולא רלה ללמדו בן קמלר לא רלה ללמד על מעשה הכתוב על הרשומים הוא אומר זכר לדיק לברכה ועל המתרוצים הוא אומר אם רשעים ירקב וקשמר למ"ד בכשרים מנה התנא ג"כ לומר לפף בית גרמו ובית מבטינם היו כשרים שהרי מנה התנא אותם כאן ואם רשעים ירקב מבן קמלר למודיה קמי: **על כולן הוא אומר שם רשעים ירקב.** אפילו על בית גרמו: **על בן קטין וחביריו.**

ריבב"ן

מתני' משערין את הלשבה. לפרוע את חובת ההקדש כדמניא בתוספתא אחת לל' יום משערין את הלשכה. כל מי שמכר להן יינות ושמנים ושלחות ואמר תנו לי מעותי אין שומעין לו *) אלא הולך אצל גזבר וגזבר מעמידו אצל שולחני: שיד ההקדש על העליונה. אם נתיקרו אינו מפסיד ההקדש שהמעות קיימות כדכתיב ונתן הכסף וקם לו. הוזלו אין ההפסד להקדש לפי שאין כח הדיוט חמור מן ההקדש שאינה קונה אלא בשתיכה: התלייעה. קולת התליעה לו למוכר ואסור למוזבח דתנו רבנן במנחות בפרק כל קרבנות קולת שהתליעה רובה פסולה חטין שהתליעו רובן פסולות וכן אם נשפך היין נשפך למוכר כדתניא בתוספתא פ"ב אינו מקבל את מעותיו עד שיהא המזבח מרלה. ירושלמי תני ר' שמעון אומר מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזין הן:

מתני' אלו הן הממונים. ירושלמי רבי חזקיה ורבנן תרי אמר כשירי כל דור ודור בא למנות וחרנה אמר מי שהיה באותו הדור מנה מה שבדורו: על החותמות. שהיה נותן חותם למי שרולה קולת ויין ושמן מן הגזבר דתמיהן ידועין לכל ומי שבא לקנות מן ההקדש נותן מעות ליוחנן והוא נותן לו חותם והיה כחוב בו כמי נסכי כבש או חיל או פר כדמפרש לקמן וכחב בו שם היום ושם המשמר ואחיה היה נותן לו הקולת ויין והשמן: על הפיסות. כדמפרש ביומא פ"ב כשהיו בחין להפיס זקן ויושב במערבה בלשכה חציה בניה בקודש וחציה בחול ומלמד להם דרך הפיים ג"כ הוא היה נוטל מנפת מרשמו של ג' מהן וממנו היה מתחיל המנין כדמפרש התם: פתחיה זה מרדכי. בלשן ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון היכי דמי פותח דברים ודורשן כדאמר במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף סד:) מעשה שבא העומר מגגות לריפין ושמי הלחם מבקעת עין סוכר מטע עומר לא הוו ידעי מהיכא לייתוי אכרוז אתא והוא מרשם אומיב מדא ידיה מאיגרא ומדא ידיה מלריפא אמר להו מרדכי מי אימא דוכתא דשמיה גגות לריפין או לריפין גגות בדוק ומשכח מטע לאתויי שמי הלחם לא הוו ידעי מהיכא לייתוי מפרש בירושלמי לפי שכל התבוחות נשדפו בוחותה שנה בחרן ישראל אכרוז אתא והוא מרשם אומיב מדא ידיה מעיניה ומדא ידיה מלכרא אמר להו מרדכי מי אימא דוכתיה דשמיה עין סוכר או סוכר עין בדוק ומשכח הנהו ג' נשים לאחיין ג' קנין מדא אמרה לזיבתי ומדא אמרה ליומתי ומדא אמרה לעיבתי. סבור זיבתי זיבה ממש ליומתי שפעמים כיס לעיבתי שופעת כמעיין לכלהו מדא לחטאת ומדא לעולה אמר להו מרדכי שמא בזוב סיכנה כיס סיכנה בעיבת סיכנה וכולן עולות לבגדר הניחום בדוק ומשכח היינו לחנן עולות על הקנין שהיה עומד לפרש כילד מביאות הנשים קניהם: **מתני'** על חולי מעיים. ירושלמי על ידי שהכהנים הולכין יחפין על הרלפה ומוכלין בשר ושותין מיס שמסורין לשמות יין כדכתיב יין ושכר אל תשת וכו' הוו נחין לידי חולי מעיים והוו ידע הידין אמר טב למעיא:

נחזיק

*) עי' בתוספתא פ"ב דליתא שם כהך ליישנא וגרלה שאסר כאן בהעתקת לשון התוספתא וע"ש היטיב.

א"ר יוסי קיימתיה כהא דא"ר שמואל בשם ר' זעירא כל שאינה יכולה ליקרב לא היא ולא דמיה לא קדשה אלא הקדש דמים ואת אמרת יאות להקריבו אין את יכול דכתיב בבקר ולא עופות לפדותו אין את יכול [א]שאין לעוף פדיון לפום כן צריך מימר לא קדשה אלא קדושת דמים חברייא בשם רבי יוחנן ר' אייבו בר נגרי אמר קומי רבי אילא בשם רבי יוחנן טעמא דהין תניא [א] ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' מה ת"ל טמאה אלא אפילו טמאה באותו השם וקשיא בדא כתיב [א] והעמיד [ב] והעריך ר' זעירא בשם ר"א לא אמר כן אלא [א] ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' כל שאינה ראוי ליקרב לא כאן ולא במקום אחר אינו עושה תמורה יצאת נקבה (שבעוף) לעולה אע"פ שאינה ראויה ליקרב כאן ראוי ליקרב במקום אחר [א] רבי אבון ורבי בון בעון קומי רבי זעירא הרי [ב]הרובע והנרבע שאינן ראוין ליקרב לא כאן ולא במקום אחר והרי הן עושין תמורה אמר לון אף אני לא אמרתי אלא טמאה ממש (פ"ק ממום) וקשיא בדא כתיב [א] והעמיד [ב] והעריך:

הלכה ה מתני' [ג]אחת לל' יום משערין את הלשכה כל [פ] המקבל עליו לספק סלתות מארבע עמדו משלש יספק מד' משלש ועמדו מד' יספק מד' שיד הקדש על העליונ' אם התליעה סולת התליעה לו ואם החמיץ יין החמיץ לו אינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרלה: **גמ'** תני [ג] בשם ר"ש מיד היו מקבלין את מעותיהן והכהנים זריזין הן:

הדרן עלך פרק התרומה

הלכה א מתני' [ד]אלו הן הממונים שהיו במקדש יוחנן בן פנחם על החותמות אחייה על הנסכים [ה] מתיה בן שמואל על הפיסות פתחיה [ג] על הקנין פתחיה זהו מרדכי ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון. בן אחייה על חולי מעיים נחוניה חופר שיחין גביני כרוז בן גבר על נעילת שערים בן [ד] בבי ממונה על הפקיע בן ארזא על הצלצל הוגרס בן לוי על השיר בית גרמו על מעשה לחם הפנים בית אבטינם על מעשה הקטורת ואלעזר על הפרוכת ופנחס המלביש [ה]: **גמ'** ר' [ו] חזקיה א"ר סימון ורבנן חד אמר כשירי דור ודור בא למנות עליהן וחרנה אמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו [א] (מאן דאמר כשירי כל דור ודור בא למנות על כולן הוא אומר [ג] זכר צדיק לברכה מאן דאמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו על כולן הוא אומר [ג] ושם רשעים ירקב ועל מי נאמר זכר צדיק לברכה על בן קטין וחביריו) אמר

תקלין חדתין

בשם ר"ש מיד כו'. לגי מייתי שפשלו שהכהנים זריזין הן: **הדרן עלך התרומה פרק רביעי מתני'** אלו הן הממונים כו'. לשון רבינו הגאון. כולם נקראו ע"ש הרשמון וכן במלכים פרעה ומבימלך ומלכי לדק וכמ"ש במנחות במרדכי. וירושלמי בפנחס המלבים: הפיסות. להורות סדר הגורלות מי יזכה בעבודה זו ומי בחברתה: הקנים. כגון זב וזבה ויולדת שמביאין קני חובה נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקנים והיה לריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי כדתנן קנים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: ושהיה פותח דברים בתורה ובחכמת לשון. הוא מיישב למ"ל ולא זכה בהם אע"פ שקבלם מהגזבר: עד שיהיה המזבח מרלה. שיעלה לרלון על המזבח הלכך אם התליעה הקולת או שהחמיץ היין מחריותם על החנוני: **גמ'** תני בשם ר"ש מיד היו מקבלין את מעותיהן: **הדרן עלך התרומה פרק רביעי מתני'** אלו הן הממונים כו'. לשון רבינו הגאון. כולם נקראו ע"ש הרשמון וכן במלכים פרעה ומבימלך ומלכי לדק וכמ"ש במנחות במרדכי. וירושלמי בפנחס המלבים: הפיסות. להורות סדר הגורלות מי יזכה בעבודה זו ומי בחברתה: הקנים. כגון זב וזבה ויולדת שמביאין קני חובה נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקנים והיה לריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי כדתנן קנים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: ושהיה פותח דברים בתורה ובחכמת **לשון.** הוא מיישב למ"ל ולא זכה בהם אע"פ שקבלם מהגזבר: עד שיהיה המזבח מרלה. שיעלה לרלון על המזבח הלכך אם התליעה הקולת או שהחמיץ היין מחריותם על החנוני: **גמ'** תני בשם ר"ש מיד היו מקבלין את מעותיהן: **הדרן עלך התרומה פרק רביעי מתני'** אלו הן הממונים כו'. לשון רבינו הגאון. כולם נקראו ע"ש הרשמון וכן במלכים פרעה ומבימלך ומלכי לדק וכמ"ש במנחות במרדכי. וירושלמי בפנחס המלבים: הפיסות. להורות סדר הגורלות מי יזכה בעבודה זו ומי בחברתה: הקנים. כגון זב וזבה ויולדת שמביאין קני חובה נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקנים והיה לריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי כדתנן קנים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: **ויודע בשבעים לשון.** הוא פיומא דמילתא דלהכי מינוהו לזה לפי שכל הנשים שמביאין הקינים לשונם משונים לשופרותם ומשונם ג"כ והוא היה מבין כל ע' לשון וממילא הבין כל שיבושי לותן הלשונות וכמפרש בגמרא על אחת שאמרה לזיבתי ופירש הוא כוונתה שבא לזכות את בעה: **על חולי מעים.** מפרש בגמרא: חופר שיחין. כדי שיהא מים מצויין לעולי רגלים: גביני. שם אדם המכרין: צלצל. לימב"ל בלע"ז וכשהיו שומעין קולו היו מתחילין הלויס בשיר: בן לוי. משבט לוי על השיר להתחיל ובשיומו היו כולן מסיימין: **גמ'** כשירי כל דור ודור. שלא מנה רק הכשרים המיוחדים. ולכן מנה אלו בלבד מע"פ שהיו עוד בדורות אחרים ממונים אחרים לף מנה אלא המעולים כמ"ש רחיתי בני עליה והמה מועטים בממפר: מי שהיה **באותו הדור** בו'. ולאו דוקא משום שהן כשרי כל דור אלא המוכה מנה אלו שהיה בדורו: ה"ג תמן תנינן. ביומא פרק ג': **עליהן הוא אומר** בו'. לחיהו ס"ל שכל המעיין כאן היו כשרים וא"כ לדידיה לריך לפרושי מ"ש ביומא על הרשעים נאמר זע"ל על כולם גם גרמי ובית מבטינם אף שמכירים שם במשנה לגמרי. אך דבברייתא אמרו שמנאו תשובה לדבריהם וכ"ה בסוגיין ולכן נאמר גם עליהם זע"ל ועל בן קמלר אלא מנא תשובה לדבריו נאמר ושם רשעים כו': **מ"ד מי שהיה** בו'. ול"ד כשרים ה"ק מתני' דיומא כשבטיה לעל הרשעים קאי על בן קטין וחבריו לחשיב שם בריטא דמתני' למזכירן לשבח עליהן קאי מ"ש זע"ל וגירסת הספרים **הדרן עלך התרומה פרק רביעי מתני'** אלו הן הממונים בו'. לשון רבינו הגאון. כולם נקראו ע"ש הרשמון וכן במלכים פרעה ומבימלך ומלכי לדק וכמ"ש במנחות במרדכי. וירושלמי בפנחס המלבים: **הפיסות.** להורות סדר הגורלות מי יזכה בעבודה זו ומי בחברתה: **הקנים.** כגון זב וזבה ויולדת שמביאין קני חובה נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקנים והיה לריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי כדתנן קנים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: ויודע **בשבעים לשון.** הוא פיומא דמילתא דלהכי מינוהו לזה לפי שכל הנשים שמביאין הקינים לשונם משונים לשופרותם ומשונם ג"כ והוא היה מבין כל ע' לשון וממילא הבין כל שיבושי לותן הלשונות וכמפרש בגמרא על אחת שאמרה לזיבתי ופירש הוא כוונתה שבא לזכות את בעה: **על חולי מעים.** מפרש בגמרא: חופר שיחין. כדי שיהא מים מצויין לעולי רגלים: גביני. שם אדם המכרין: צלצל. לימב"ל בלע"ז וכשהיו שומעין קולו היו מתחילין הלויס בשיר: בן לוי. משבט לוי על השיר להתחיל ובשיומו היו כולן מסיימין: **גמ'** כשירי כל דור ודור. שלא מנה רק הכשרים המיוחדים. ולכן מנה אלו בלבד מע"פ שהיו עוד בדורות אחרים ממונים אחרים לף מנה אלא המעולים כמ"ש רחיתי בני עליה והמה מועטים במספר: מי שהיה **באותו הדור** בו'. ולאו דוקא משום שהן כשרי כל דור אלא אלו שהיה בדורו: ה"ג תמן תנינן. ביומא פרק ג': **עליהן הוא אומר** בו'. לחיהו ס"ל שכל המעיין כאן היו כשרים וא"כ לדידיה לריך לפרושי מ"ש ביומא על הרשעים נאמר זע"ל על כולם גם גרמי ובית מבטינם אף שמכירים שם במשנה לגמרי. אך דבברייתא אמרו שמנאו תשובה לדבריהם וכ"ה בסוגיין ולכן נאמר גם עליהם זע"ל ועל בן קמלר אלא מנא תשובה לדבריו נאמר ושם רשעים כו': מ"ד מי שהיה בו'. ול"ד כשרים ה"ק מתני' דיומא כשבטיה לעל הרשעים קאי על בן קטין וחבריו לחשיב שם בריטא דמתני' למזכירן לשבח עליהן קאי מ"ש זע"ל וגירסת הספרים

אומרת הגמרא, מַאן דְּאָמַר כְּשֶׁיִּרְצֶה כָּל דּוֹר וָדוֹר בָּא לְמִנּוֹת ולדעתו ממונים אלו היו הכשרים שמכל הממונים, הרי עַל פּוּמָּן הוּא אוֹמֵר ״וְשָׁם רְשָׁעִים יִרְקָב״, וְעַל מִי נֶאֱמַר ״זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה״, עַל בֶּן קַטִּין וַחֲבִירָיו שעליהם שנינו במסכת יומא (נ.) שמחמת מעשיהם הטובים היו מזכירים אותם לשבח[מג].

רשעים, הרי עַל פּוּמָּן הוּא אוֹמֵר ״וְשָׁם רְשָׁעִים יִרְקָב״, וְעַל מִי נֶאֱמַר ״זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה״, עַל בֶּן קַטִּין וַחֲבִירָיו שעליהם שנינו הוּא אוֹמֵר את הפסוק ״זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה״, ואילו מַאן דְּאָמַר מִי שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ דּוֹר מָנָה מַה שֶּׁבְּדוֹרוֹ ולדעתו ממונים אלו היו

מג. **פירוש** תלמיד רשבר״ש ורש״ס. לפי פירוש זה קשה כיצד יתכן לומר שפתחיה שזה מרדכי הוא מן הרשעים, וראה ברש״ס שמתחילה רצה לומר שאכן לפי שיטה זו בגמרא יהיה מרדכי יוצא מן הכלל לפי שהיה נביא ומן הסנהדרין, אולם לאחר מכן הביא את דברי התוספות בבבא קמא (פנ: ד״ה ועל) שכתבו שכל הממונים שהיו בקיאים ברמזים ובלשונות היו מכונים מרדכי על שם מרדכי הצדיק, ולפי דבריהם אפשר שבמשנה הכוונה היא על ממונה רשע שהיה מכונה מרדכי.

א"ר יוסי קיימתיה כהא דא"ר שמואל בשם ר' זעירא כל שאינה יכולה ליקרב לא היא ולא דמיה קדשה אלא הקדש דמים ואת אמרת יאות להקריבו אין את יכול דכתיב בבקר ולא עופות לפדותו אין את יכול [א]שאין לעוף פדיון לפום כן צריך מימר לא קדשה אלא קדושת דמים חברייא בשם רבי יוחנן ר' אייבו בר נגרי אמר קומי רבי אילא בשם רבי יוחנן טעמא דהין תניא [א] ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' מה ת"ל טמאה אלא אפילו טמאה באותו השם וקשיא בדא כתיב [א] והעמיד [ב] והעריך ר' זעירא בשם ר"א לא אמר כן אלא [א] ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' כל שאינה ראוי ליקרב לא כאן ולא במקום אחר אינו עושה תמורה יצאת נקבה (שבעוף) לעולה אע"פ שאינה ראויה ליקרב כאן ראוי ליקרב במקום אחר [א] רבי אבון ורבי בון בעון קומי רבי זעירא הרי [ג]הרובע והנרבע שאינן ראוין ליקרב לא כאן ולא במקום אחר והרי הן עושין תמורה אמר לון אף אני לא אמרתי אלא טמאה ממש (פ"ה ממום) וקשיא בדא כתיב [א] והעמיד [ב] והעריך:

הלכה ה מתני' [ג]אחת לל' יום משערין את הלשכה כל [ג] המקבל עליו לספק סלתות מארבע עמדו משלש יספק מד' משלש ועמדו מד' יספק מד' שיד הקדש על העליונ' אם התליעה סולת התליעה לו ואם החמיץ יין החמיץ לו אינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרצה: **גמ'** תני [ב] בשם ר"ש מיד היו מקבלין את מעותיהן והכהנים זריזין הן:

הדרן עלך פרק התרומה

הלכה א מתני' [ד]אלו הן הממונים שהיו במקדש יוחנן בן פנחם על החותמות אחייה על הנסכים [ה] מתיה בן שמואל על הפיסות פתחיה [ו] על הקנין פתחיה זהו מרדכי ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון. בן אחייה על חולי מעיים נחוניה חופר שיחין גביני כרוז בן גבר על נעילת שערים בן [ז] בבי ממונה על הפקיע בן ארזא על הצלצל הוגרם בן לוי על השיר בית גרמו על מעשה לחם הפנים בית אבטינם על מעשה הקטורת ואלעזר על הפרוכת ופנחם המלביש [ח]: **גמ'** ר' חזקיה א"ר סימון ורבנן חד אמר בשירי דור ודור בא למנות עליהן וחרנה אמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו [א] (מאן דאמר בשירי כל דור ודור בא למנות על כולן הוא אומר [ג] זכר צדיק לברכה מאן דאמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו על כולן הוא אומר [ג] ושם רשעים ירקב ועל מי נאמר זכר צדיק לברכה על בן קטין וחבריו) אמר

תקלין חדתין

ריבב"ן

מתני' משערין את הלשכה. לפרוע את חובת ההקדש כדתניא בתוספתא אחת לל' יום משערין את הלשכה. כל מי שמכר להן יינות ושמנים וקלמות ואמר תנו לי מעותי אין שומעין לו *) אלא הולך אצל גזבר וגזבר מעמידו אצל שולחני: שיד ההקדש על העליונה. אם נתיקרו הוין מפסיד ההקדש שהמעות קונות כדכתיב ונתן הכסף וקס לו. הוצלו אין ההפסד להקדש לפי שאין כח הדיוט חמור מן ההקדש שהיה קונה אלא במשיכה: התליעה. קולת התליעה לו למוכר ומקור למזבח דתנו רבנן במנחות בפרק כל קרבנות קולת שהתליעה רובה פסולה מטין שהתליעו רובן פסולות וכן אם נשפך היין נשפך למוכר כדתניא בתוספתא פ"ב הוין מקבל את מעותיו עד שיהא המזבח מרצה. ירושלמי תני ר' שמעון חומר מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזין הן:

מתני' אלו הן הממונים. ירושלמי רבי חזקיה ורבנן חד אמר כשירי כל דור ודור ובנין שבא למנות וחרנה אמר מי שהיה באותו הדור מנה מה שבדורו: על החותמות. שהיה נותן חותם למי שרוצה קולת היין ושמן מן הגזבר דתמיהין ידועין לכל ומי שבא לקנות מן ההקדש נותן מעות ליותנן והוא נותן לו חותם והיה כתוב בו דמי נסכי כבש או חיל או פר כדתפרש לקמן וכתב בו שם היום ושם המשמר ואחיה היה נותן לו הקולת והיין והשמן: על הפיסות. כדתפרש בירושלמי פ"ב כשהיו נתין להפיס זקן ויושב במערבה בלשכה חציה בנויה בקודש וחציה בנויה בחול ומלמד להם דרך הפיים פ"י הוא היה נוטל מנגפת מרשתו של ר' מהן וממנו היה מתחיל המנין כדתפרש התם: פתחיה זה מרדכי. בלשון ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון היכי דמי פותח דברים ודורשן כדאמר במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף סד:) מעשה שבא העומר מגגות לריפין ושחי הלחם מבקעת עין סוכר מטע עומר לא הוו ידעי מהיכא לייתוי אכרוז אתא ההוא מרשע אומיב מדא ידיה מאיגרא ואחדא ידיה מלריפין אמר להו מרדכי מי מיכא דוכתא דשמיה גגות לריפין או לריפין גגות בדוק ושמכם מטע לאתויי שחי הלחם לא הוו ידעי מהיכא לייתוי מפרש בירושלמי לפי שכל התעותות נשתפו נתותה שנה בארץ ישראל אכרוז אתא ההוא מרשע אומיב מדא ידיה מעיניה ואחדא ידיה מלכרוז אמר להו מרדכי מי מיכא דוכתיה דשמיה עין סוכר או סוכר עין בדוק ושמכם הנהו ג' נשים דאתיין ג' קנין אחד אמרה לזיבתי ואחד אמרה ליחתי ואחד אמרה לעיניתי. סבור זיבתי זיבה ממש ליחתי שנפעה כיס לעיניתי שופעת כמעין דכלהו אחד לחטאת ואחד לעולה אמר להו מרדכי שמא בזוג סיכנה כיס סיכנה בעיניה סיכנה וכולן עולות דנגדר הניחום בדוק ושמכם היינו דתנן פתחיה על הקנין שהיה עומד לפרש כילד מביאות הנשים קניהם: **מתני'** על חולי מעיים. ירושלמי על ידי שהכהנים הולכין יחפין על הרצפה ומוכלין בשר ושומין מיס שמסורין לשמות יין כדכתיב יין ושכר אל תשת וכו' הוו נתין לידי חולי מעיים והוו ידע הידין אמר טב למעיין:

נחזיק

*) עי' בתוספתא פ"ב דליתא שם כהך לישנא ונראה שאסר כאן בהעתקת לשון התוספתא וע"ש היטיב.

ב) נכון מלישנא מ ג מנחות ל ו: **ג)** לעיל פ"ב הל"ב: **ד)** מנחות סה ו: **ה)** יומא כג ו: **ו)** גם"ס נכלי מיתת על המלבוש: **ז)** ירושלמי יומא פ"ג הלכה ט:

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פרק ו מאיסורי מזבח הלכה ד:

מו ב מיי' פרק ו מתמורה הל"ח:

מז ג מיי' פ"ז מכלי המקדש הל"ג ובהגהות:

א ד מיי' שם הל"ח:

נוסחת הבבלי

(א) רבין ורבי בון כו' והנרבע הרי אינן ראויין כו': (ב) מתתיה בן שמואל כו':

הגהות הגר"א

[א] ה"ג תמן תנינן על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה ועל אלו נאמר שם רשעי' ירקב מ"ד כשירי דור ודור בא למנות עליהן הוא אומר זצ"ל מ"ד מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו על מי נאמר זצ"ל על בן קטין וחביריו. כ"ל. והוא ביומא פ"ג וגי' הספרים מסוכסת ועי' גם' ת"ח טעם מרווח ועיין בק"ע שהניח הגמרא ביומא שם:

ציון ירושלים

הוגרס בן לוי על השיר. ע' מוספות יו"ט מ"ם בזה ועי' סו"ת מ"ז סימן טו בהגהת גנו הרב שם:

תורה אור השלם

א) וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיי וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן: [ויקרא כז, יא]

ב) וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּעֲרֶכְךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה: [ויקרא כז, יב]

ג) זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב: [משלי י, ז]

אהה19/06/2018 שם:

אמר רבי יונה כתיב [א]לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל [א] זה ר"ע שהתקין מדרש ההלכות והגדות ויש אומרים אלו אנשי כנסת הגדולה תיקנו אלא מה תיקן זה בללות ופרטות אמר ר' אבהו [ב] כתיב [ב]משפחת סופרים יושבי יעבץ מה ת"ל סופרים אלא שעשו את התורה [ג] ספורות ספורות חמשה לא יתרומו תרומה ה' דברים חייבין בחלה חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן שלשים ושש כריתות בתורה שלש עשרה דבר נאמרו בגבלת העוף הטהור ד' אבות נזיקין אבות מלאכות ארבעים חסר אחת אמר רבי (אחא) אליעזר כתיב [ג]לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל סופר אלא כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן הראשונים חרשו וזרעו ניכשו כיסחו עדרו קצרו עמרו דשו זרו בררו טחנו הרקידו לשו קיטפו ואפו ואנו אין לנו [ד]אלא מה לאכול ר' אבא בר (יונה) זמינא בשם ר' זעירא אין [ה]הוון קדמאין מלאכין אנן בני אנש ואין הוון בני אנש אנן חמרין א"ר מנא בההיא שעתא אמרין אפילו כחמרתיה דר' פנחס בן יאיר לא אידמינון חמרתיה [ג] דר"פ בן יאיר גבורתה ליסטאי בליליא עבדת טמירא גבון תלתא יומין ולא טעמא [ג] כלום בתר תלתא יומין אימלכון מחזרתה אמרי אפקינון מן הכא דלא תימות גבן אפקונה אזלת וקמת לה על תרעא דמרה שריית מנהקת אמר לון פתחון להדא עלובתא דאית לה תלת יומין דלא טעמא כלום פתחין לה ועלת לה אמר לון יהבו לה כלום תיכול יהבון קומה שעורין ולא בעית למיכל אמרין ליה רבי לא בעית למיכל אמר לון מתקנין אינון אמרו ליה אין אמר לון וארימתון דמיין אמרון ליה לא כן אלפון רבי [ה]הלוקח [ג] זרע לבהמה קמח לעורות שמן לאור פטור מן הדמאי אמר לון [ג] מה נעבד לה להדא עלובתא דהיא מחמרה על גרמה סגין וארימן דמיין ואכלת: פתחיה על הקינין: [ד] בא וראה מה גדול הוא כחו של אותו האיש פותח דברים ודורשן: יודע בע' לשון: תני [ד] בסנהדרין שיש בה שנים שיכולין לדבר וכולן ראוין לשמוע הרי זו ראויה לסנהדרין ג' הרי זו בינונית ד' הרי זו חכמה וביבנה היו בה ד' בן עזאי ובן זומא ובן חבינאי ור"א בן מתיה (ג"ש חנניה בן חנילא) א"ר [ה] חסדא פעם אחת יבשה א"י ולא ידעו מהיכן להביא עומר והוה תמן חד אלם דהוה יהיב חד ידיה על גגות וחד ידיה על צריפים אייתוניה קמיה דפתחיה אמר להו אית אתר דמתקריא גגות צריפין או צריפין גגות אזלין לתמן ואשכחן א"ר יוסה (ביבן) בי רבי בון פעם אחת [ג] נשדף כל העולם כולו ולא היו יודעין מהיכן להביא העומר והוה תמן חד אילם דהוה יהיב ידיה על עיניה וידיה על סוכרא אייתוניה לגבי פתחיה אמר לון אית אתר דמיתקריא עין סוכר או סוכר עין ואזלון תמן ואשכחון [ה] ג' נשים הביאו קיניהן אחת אומרת לעינתי ואחת אומרת לימתי ואחת אומרת לזיבתי זו שאומרת לעינתי סברין מימר שופעת כמעין אמר לון בעיינא סכנת זו שאומרת לימתי סברין מימר שופעת כים אמר לון בימה סכנת זו שאומרת לזיבתי סברין מימר זבה ממש אמר לון זאב בא ליטול את בנה: בן אחייה וכו': [ג]על ידי שהיו הכהנים מהלכין יחפים על הרצפה והיו אוכלין בשר ושותין מים היו באין לידי חולי המעים והוה ידע האי דין חמר טב למעייא והאי דין חמר סמם למעייא: נחוניא חופר שיחין: [ד]שהיה חופר שיחין ומערות והוה ידע האי

ריבב"ן

נחוניא חופר שיחין. שיהיו מצויין מים לעולי רגלים: גביני כרוז. היה מכיס ואומר עמדו הכהניס לעבודתכס כו' כלמיתא ביומא פרק ח' (דף כ:): ממונה על הפקיע. ירושלמי שהיה מזוג את הפתילות כדתנן מבלאי מכנסי כהניס ומהמיינהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין לשמחת בית השואבה וקשה לבבלי ביומא [דף כג] מפרש מאי פקיע אמר רב יהודה * מרעתרע מאי מרעתרע אמר רב פפא דתירקא דטייעי דפקיע ריסיה כדתניא ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע: הצלצל. מלשון בלבלי שמע כלי שיר על השיר נעימה יתירה היה יודע אמרו עליו על הוגרוס בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר וכשהיה נועץ גודלו לתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר והיו מחיו הכהניס נזקרין בצד רגלם: על מעשה לחם הפנים. שמין מלס יודע לרדות כמותם כלמר ביומא פ"ג: ובית אבטינס על מעשה הקטורת. שמין מלס יודע כמותן שיהא מתמר ועולה כמקל: על הפרוכת. שהיה ממונה על מוגני פרוכת: פינחס המלביש. שהיה מלבים בגדי כהונה גדולה לכהן גדול בשעת עבודה. ירושלמי מעשה בכהן אחד שהלבים למרדיוט אחד ונתן לו מ' זהובים ותיקנו שיהיה נאמן ממונה עליהן שלא יהא כהן רשאי להלבישן לאחר ויש מפרשים שהיה מלבישן לכהן גדול ומתקנן שיעמדו נאין לו ואינו נ"ל:

תקלין חדתין

מסרה ומשובשת: אר"י בתיב כו'. מיידי דנקט מעלות המוזכרין לשבח וגס מעלת החכמים שמנו הכל נקט לה הכא: אחלק לו ברבים. זה ר"ע. ברבים היו תלמידיו כמ"ש בריש מגילה וכולהו שתימתאי אליבא דר"ע ואמרינן בגמ' והיה העולם שמס עד שבא ר"ע אחד רבותינו כו'. והעמיד תלמידים הרבה ולכן דריש עליו אחלק לו ברבים חלק עולם הבא לו ותלמידיו ופיפיה דקרא ואת עצומים קאי לפ"ז על הרוגי לוד שנתעצמו למסור נפשם על קידוש ה': יחלק שלל. שלל המוזכים כמ"ש מתת אלגי רבי עקיבא ומבריו מה הן מביאין כו' וזהו שנאמר מתת אשר הערה למות נפשו שמסר נפשו למיתה וכמו שאמר בכל יום היה מלטער לקיים ואהבת כו' בכל נפשך וזה שאמר נפשו וזהו ליתנא דקאמר והערה שעורר עליו שהיה מקהיל קהלות ואת פומעים נמנה. כמ"ש אוי לי כו' כמחללי שבמות כו': אנשי כנה"ג תיקנו. שהמשנה והמדרש היה מקובל מידם מימי מגני כה"ג כמ"ש הגמוזים: בללים ופרטים. כללים כמו כלל תר"ע וכלהו שתימתאי כללי הלכות ופרטות שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות שהיה מחזיקו מתגין לתוליתא מעניז שהיה בן גריס: מה ת"ל סופרים. לכבר נקט משפחתו מפורש וכולי קרא לדרשא: סופרים כו' ספורות. כלי שיהיו נגד עיני העוסקים בה זכור ושמור: חמשה לא יתרמו כו'. והא לעיל תניא הני דבריס שלא לחודייהו ומי משום שתנא בעלמא ליתנהו ג' או ג' שלא להוא כולל כל הש"ס ומתחיל בשדר הרחמן ונקט כשדר המספר שלא לסמיך קדשים לטהרות ומצות לחנות: לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל סופר. לכתיב שם שבר נתן המלך מרתחשתא לעזרא הכהן הסופר סופר בדברי מצות ה' וחקיו וכיון לכתיב הסופר קשה מה ת"ל סופר בתרא: כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים. וסיפא דקרא דברי מצות ה'. הוא תורה שבכתב כמ"ש והוא סופר מהיר בתורת ה'. וחקיו על ישראל. זהו תורת שבע"פ. שתורה שבכתב גס לשומות נכתבה בשר היטב בשבעים לשון וכמ"ש לעתיד מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה בחיקו כו' כלוס יש בכס מגיד וש

אלו הן הממונים פרק חמישי שקלים

לפי שעסקה הגמרא בענין 'זכר צדיק לברכה' ממשיכה הגמרא לדרוש בשבחן של החכמים והצדיקים[א]:

אָמַר רַבִּי יוֹנָה, כְּתִיב (ישעיה גג יג) **'לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָּרַבִּים וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל'**[ב], פסוק זֶה עולה על **רַבִּי עֲקִיבָא** שחילק דברי תורה והלכות לרבים[ג], כפי שמבואר במסכת יבמות (סג:) שהיה העולם שמם ונשתכחה תורה עד שבא רבי עקיבא ושנה לרבותינו שבדרום והם הם שהעמידו תורה באותה שעה[ד], והוא **שֶׁהִתְקִין**[ה] **את הַמִּדְרָשׁ** - התורת כהנים והספרי שהם דורשים את המקראות[ו], **ואת הַהֲלָכוֹת** - שמועות האמוראים שנתחדשו[ז], **וְאֶת הַהַגָּדוֹת** - המדרשים[ח]. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים** שאת כל **אֵלּוּ אֲנָשִׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תִּיקְּנוּ**, שמהם הוקבע התלמוד[ט], **אֶלָּא מַה תִּיקֵּן זֶה** - רבי עקיבא, **כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת** - קבלה היתה בידם[י] שתיקן את מידת 'כלל ופרט' שהתורה נדרשת בה[יא].

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, כְּתִיב (דברי הימים ב' ג יה) **'וּמִשְׁפָּחוֹת סוֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ'**[יב], וקשה, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** - מה משמעותו של הכינוי 'סוֹפְרִים' שהוא לשון ספירה ומנין[יג], **אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ אֶת הַתּוֹרָה סְפוּרוֹת סְפוּרוֹת** - שהיו נותנים חשבון ומנינו של כל דבר בתורה[יד], והיו עושים כן כדי להועיל לזכרון שלא ישכחו את פרטי ההלכות[טו], וכמו שמפרש ומביא כמה דוגמאות מכל סדרי המשנה. בסדר זרעים, **חֲמִשָּׁה לֹא יִתְרוֹמוּ תְּרוּמָה** שבתחילת מסכת תרומות. **חֲמִשָּׁה דְּבָרִים חַיָּבִין בְּחַלָּה** שבתחילת מסכת חלה. בסדר נשים, **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן** שבתחילת מסכת יבמות. בסדר קדשים, **שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ קְרִיתוֹת בַּתּוֹרָה** שבתחילת מסכת כריתות. בסדר טהרות, **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה דָּבָר נֶאֶמְרוּ בִּנְבֵלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר** שבתחילת מסכת טהרות. בסדר נזיקין, **אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין** שבתחילת מסכת בבא קמא. בסדר מועד, **אָבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת** שבתחילת מסכת שבת[טז].

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּתִיב (עזרא ז יח) **'וְזֶה פַּרְשֶׁגֶן הַנִּשְׁתְּוָן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֹת ה' וְחֻקָּיו עַל יִשְׂרָאֵל'**[יז], וקשה שאם כבר נאמר 'לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר' **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** שוב **'סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֹת ה' וְחֻקָּיו'**[יח], **אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהָיָה סוֹפֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה** - שספר את אותיות התורה שבכתב וקבע את המסורת בה, **כָּךְ גַּם הָיָה סוֹפֵר בְּדִבְרֵי חֲכָמִים**, כגון כמה שניות לעריות תיקנו וכמו השמונה עשר דבר שגזרו בו ביום[יט].

הגמרא אמרה לעיל שהחכמים הראשונים סידרו את התורה באופן שלא תישכח. כעת אומרת הגמרא שאף על פי כן עדיין אין אנו יודעים את התורה:

אָמַר רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, הגם שהחכמים הראשונים תיקנו בעבורנו את התורה שבעל פה ועשו את התורה ספורות ספורות, עדיין קשה לנו ללמוד, ולמרות שחכמים **הָרִאשׁוֹנִים חָרְשׁוּ וְזָרְעוּ** - דקדקו בתלמוד[כא] ופירשוהו כל הצורך[כב], וכיוצא בו על דרך זה **נִיכְּשׁוּ** - עקרו את העשבים הרעים מתוך התבואה[כג], **כִּיפְּחוּ** - חתכו את הקוצים מלמעלה בלא השורשים, **עָדְרוּ** את האדמה סביב האילנות, **קָצְרוּ** את התבואה, **עָמְרוּ** - אספום לעמרים, **דָּשׁוּ** את התבואה, **זָרוּ** אותה כדי להוציא את התבן מן הבר[כד], **בָּרְרוּ** את החיטים מהאבנים, **טָחֲנוּ** את החיטים לקמח, **הִרְקִידוּ** אותה כדי להפריד את הקמח מן הסובין[כה], **לָשׁוּ** את הקמח לעיסה, **קִיטְּפוּ** - החליקו את פני העיסה במים[כו], **וְאָפוּ** אותו ללחם, וכך עשו חכמים בתורה שדקדקו בה הרבה, מכל מקום **וְאָנוּ** בדורות האחרונים שנתמעטו הלבבות[כז] **אֵין לָנוּ מַה**[כח] **לֶּאֱכוֹל** - אין אנו יודעים לפרש מה אמרו[כט].

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין מעלת החכמים הראשונים:

אמר **רַבִּי אַבָּא בַּר זְמִינָא בְּשֵׁם רַבִּי זְעִירָא** במעלת החכמים שבדורות הראשונים, **אֵין הַוּוֹן קַדְמָאֵין מַלְאָכִין** - אם הראשונים הם כמלאכים, **אֲנָן בְּנֵי אֱנַשׁ** - אין חשיבותינו כלפי הראשונים אלא כאנשים אצל מלאכים[ל], **וְאֵין הַוּוֹן בְּנֵי אֱנַשׁ** - ואם הראשונים הם כאנשים, **אֲנָן חֲמָרִין** - אין חשיבותינו כלפיהם אלא כחמורים אצל אנשים.

אָמַר רַבִּי מָנָא על כך, **בְּהַהִיא שַׁעְתָּא אָמְרִין** - באותו הזמן אמרנו, **אֲפִילּוּ כַּחֲמָרְתֵּיהּ דְּרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר לָא אִיתְּמִינּוּן** - אין אנחנו צדיקים אפילו כחמורו של רבי פנחס בן יאיר, וכמו שמפרש והולך[לא].

הגמרא מביאה מעשה המלמד את מדריגת חמורו של רבי פנחס בן יאיר:

חֲמָרְתֵּיהּ דְּרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר גְּנַבְתָּהּ לֵיסְטָאֵי בְּלֵילְיָא - גנבוה הליסטים בלילה. **עָבְדַת** - עכבוה הליסטים[לב] כשהיא **טְמִירָא גַּבּוֹן** - מוחבאת אצלם במשך **תְּלָתָא יוֹמִין** - שלשה ימים, **וְבכל** אותם הימים **לָא טָעֲמָא כְּלוּם** כיון שלא רצתה לאכול מהמאכלים הלא כשרים שהיו בידי הליסטים[לג]. **בָּתַר** - לאחר **תְּלָתָא יוֹמִין** שבהם ראו שהיא אינה אוכלת, **אִימַּלְכוּן מַחְזַרְתָּהּ** - התייעצו ביניהם להחזירה[לד], שכן כך הם **אָמְרֵי, אַפְקִינּוּן מִן הָכָא** - מוטב שנוציאה מרשותינו וניתן לה ללכת כדי **דְּלָא תֵּימוּת גַּבָּן** - שלא תמות אצלנו[לה]. וכך עשו, **אַפְקוּנָהּ** - הוציאו אותה, **אָזְלַת וְקָמַת לָהּ עַל**

א. **רש"ס.**

ב. **פסוק** זה בא בסוף פרק המדבר על צרותיו ומכאוביו של עבד ה' [בפשטות העבד הוא כנסת ישראל]. בפסוק זה מובטח לו שכרו שינחל את כל העמים הרבים.

ג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

ד. **פירוש** ר' משולם.

ה. **הראשונים** הוסיפו 'משנה', ופירשוהו דקיימא לן (סנהדרין פו.) 'סתם מתניתין רבי מאיר וכו' וכולהו אליבא דרבי עקיבא'.

ו. **רש"ס.**

ז. **רש"ס.**

ח. **רש"ס.**

ט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

י. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

יא. **פירוש** ר' משולם.

יב. **עפ"י** פני משה. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב 'שדרש כל התורה כולה בריבויי ומיעוטי', וראה בשבועות (כו.). ובהערות המגיה שם תמה על זה, וע"פ דבריו פירשנו שתיקן את מדת 'כלל ופרט', וראה בתקלין חדתין שכתב 'כללים כמו 'כלל אמר רבי עקיבא', וכולהו סתימתאי כללי הלכות, ופרטות שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות'.

יג. **הפסוק** הקודם מדבר על בני שלמא. פסוק זה אומר שמבני שלמא יצאו משפחות 'סופרים' דהיינו מלמדים, והתגוררו בעיר ששמה יעבץ. רד"ק (שם).

יד. **פירוש** ר' משולם.

טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

טז. **רש"ס.**

יז. **רש"ס.** והנה כבר עמדו המפרשים על הסדר המשונה של הדוגמאות, וראה בפירוש ר' משולם שנתן טעם לסדר מסוים זה, וראה עוד בתקלין חדתין.

יח. **הפסוק** מדבר בענין מכתב שנתן המלך לעזרא כשעלה לירושלים.

יט. **יפה** מראה.

כ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

כא. **פירוש** ר' משולם.

כב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

כג. **רש"ס.**

כד. **רש"ס.**

כה. **רש"ס.**

כו. **רש"ס.**

כז. **פירוש** ר' משולם.

כח. **בפירוש** ר' משולם כתב 'ואנו אין [לנו] פה לאכול, דאימעיט ליבא, וכן קאמר בקידושין 'אמר רבי יוחנן הרי סכין והרי בשר והרי שולחן והרי אין לנו פה לאכול'.

כט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

ל. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לד. **רש"ס.**

לה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

אמר רבי יונה כתיב [א]לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל [א] זה ר"ע שהתקין מדרש ההלכות והגדות ויש אומרים אלו אנשי כנסת הגדולה תיקנו אלא מה תיקן זה בללות ופרטות אמר ר' אבהו [ב] כתיב [ב]משפחת סופרים יושבי יעבץ מה ת"ל סופרים אלא שעשו את התורה [ג] ספורות ספורות חמשה לא יתרומו תרומה ה' דברים חייבין בחלה חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן שלשים ושש כריתות בתורה שלש עשרה דבר נאמרו בגבלת העוף הטהור ד' אבות נזיקין אבות מלאכות ארבעים חסר אחת אמר רבי (אחא) אליעזר כתיב [ג]לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל סופר אלא כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן הראשונים חרשו וזרעו ניכשו כיסחו עדרו קצרו עמרו דשו זרו בררו טחנו הרקידו לשו קיטפו ואפו ואנו אין לנו [ד]אלא מה לאכול ר' אבא בר (יונה) זמינא בשם ר' זעירא אין [ה]הוון קדמאין מלאכין אנן בני אנש ואין הוון בני אנש אנן חמרין א"ר מנא בההיא שעתא אמרין אפילו כחמרתיה דר' פנחס בן יאיר לא אידמינון חמרתיה [ג] דר"פ בן יאיר גבורתה ליסטאי בליליא עבדת טמירא גבון תלתא יומין ולא טעמא [ג] כלום בתר תלתא יומין אימלכון מחזרתה אמרי אפקינון מן הכא דלא תימות גבן אפקונה אזלת וקמת לה על תרעא דמרה שריית מנהקת אמר לון פתחון להדא עלובתא דאית לה תלת יומין דלא טעמא כלום פתחין לה ועלת לה אמר לון יהבו לה כלום תיכול יהבון קומה שעורין ולא בעית למיכל אמרין ליה רבי לא בעית למיכל אמר לון מתקנין אינון אמרו ליה אין אמר לון וארימתון דמיין אמרון ליה לא כן אלפון רבי [ה]הלוקח [ג] זרע לבהמה קמח לעורות שמן לאור פטור מן הדמאי אמר לון [ג] מה נעבד לה להדא עלובתא דהיא מחמרה על גרמה סגין וארימן דמיין ואכלת: פתחיה על הקינין: [ד] בא וראה מה גדול הוא כחו של אותו האיש פותח דברים ודורשן: יודע בע' לשון: תני [ז] סנהדרין שיש בה שנים שיכולין לדבר וכולן ראוין לשמוע הרי זו ראויה לסנהדרין ג' הרי זו בינונית ד' הרי זו חכמה וביבנה היו בה ד' בן עזאי ובן זומא ובן חכינאי ור"א בן מתיה (ג"ל חנניה בן חנילא) א"ר [ח] חסדא פעם אחת יבשה א"י ולא ידעו מהיכן להביא עומר והוה תמן חד אלם דהוה יהיב חד ידיה על גגות וחד ידיה על צריפים איתוניה קמיה דפתחיה אמר להו אית אתר דמתקריא גגות צריפין או צריפין גגות אזלין לתמן ואשכחן א"ר יוסה (ביבן) בי רבי בון פעם אחת [ג] נשדף כל העולם כולו ולא היו יודעין מהיכן להביא העומר והוה תמן חד אילם דהוה יהיב ידיה על עיניה וידיה על סוכרא אייתוניה לגבי פתחיה אמר לון אית אתר דמיתקריא עין סוכר או סוכר עין ואזלון תמן ואשכחון [ה] ג' נשים הביאו קיניהן אחת אומרת לעינתי ואחת אומרת לימתי ואחת אומרת לזיבתי זו שאומרת לעינתי סברין מימר שופעת כמעין אמר לון בעיינא סכנת זו שאומרת לימתי סברין מימר שופעת כים אמר לון בימה סכנת זו שאומרת לזיבתי סברין מימר זבה ממש אמר לון זאב בא ליטול את בנה: בן אחיה וכו': [ג]על ידי שהיו הכהנים מהלכין יחפים על הרצפה והיו אוכלין בשר ושותין מים היו באין לידי חולי המעים והוה ידע האי דין חמר טב למעייא והאי דין חמר סמם למעייא: נחוניא חופר שיחין: [ד]שהיה חופר שיחין ומערות והוה ידע האי

ריבב"ן

נחוניא חופר שיחין. שיהיו מצויין מים לעולי רגלים: גביני כרוז. היה מכיס ומומר עמדו הכהניס לעבודתכם כו' כלמיתא ביומא פרק ח' (דף כ:): ממונה על הפקיע. ירושלמי שהיה מזויג את הפמילות כדתנן מבלאי מכנסי כהניס ומהמיינהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין לשמחת בית השואבה וקסה לבנבלי ביומא [דף כג] מפרש מאי פקיע אמר רב יהודה *) מרעתרא מאי מרעתרא אמר רב פפא דתירקא דטייעי דפקיע ריסיה כדתניא ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע: הצלצל. מלשון בלבלי שמע כלי שיר על השיר נעימה ימירה היה יודע אמרו עליו על הוגרוס בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר וכשהיה נועץ גודלו לתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר והיו אחיו הכהניס נזקרין בצד רגלם: על מעשה לחם הפנים. שאין אדם יודע לרדות כמותם כדאמר ביומא פ"ג: ובית אבטינס על מעשה הקטורת. שאין אדם יודע כמותן שיהא מתמר ועולה כמקל: על הפרוכת. שהיה ממונה על מורגי פרוכת: פינחס המלביש. שהיה מלבים בגדי כהונה גדולה לכהן גדול בשעת עבודה. ירושלמי מעשה בכהן אחד שהלבים לאדריוט אחד ונתן לו ח' זהובים ותיקנו שיהיה נאמן ממונה עליהן שלא יהא כהן רשאי להלבישן לאחר ויש מפרשים שהיה מלבישן לכהן גדול ומתקנן שיעמדו נאין לו ואינו כ"ל:

תקלין חדתין

מסרה ומשובשת: אר"י בתיב כו'. שיידי דנקט מעלות המוזכרין לשבח וגם מעלת החכמים שאינו הכל נקט לה הכא: אחלק לו ברבים. זה ר"ע. ברבים היו תלמידיו כמ"ש בריש מגילה וכולהו שתימתאי אליבא דר"ע ואמרינן בגמ' והיה העולם שמח עד שבא ר"ע אלל רבותיו כו'. והעמיד תלמידים הרבה ולכן דריש עליו אחלק לו ברבים חלק עולם הבא לו ותלמידיו ושיפיה דקרא ואת עצומים קאי לפ"ז על הרוגי לוד שנתעלמו למסור נפשם על קידוש ה': יחלק שלל. שלל המיזים כמ"ש מתת אלגי רבי עקיבא ומביריו מה הן מביאין כו' וזהו שנאמר מתת אלגי הערה למות נפשו שמסר נפשו למיתה וכמו שאמר בכל יום היה מלטער לקיים ואהבת כו' בכל נפשך וזה שאמר נפשו וזהו ליתנא דקאמר והערה שעורר עליו שהיה מקטיל קהלות ואת פומעים נמנה. כמ"ש אוי לי כו' כמחללי שבמות כו': אנשי כנה"ג תיקנו. שהמשנה והמדרש היה מקובל מידם מימי חגי כה"ג כמ"ש הגאונים: בללים ופרטים. כללים כמו כלל אר"ע וכללו שתימתאי כללי הלכות ופרטות שהיה דורש על כל קון וקון אלי אלים של הלכות שהיה אומרו מתגין לאומייתא מעניין שהיה בן גריס: מה ת"ל סופרים. לכבר נקט משפחתו מפורש וכולי קרא לדרשא: סופרים כו' ספורות. כלי שיהיו נגד עיני העוסקים בה זכור ושמור: חמשה לא יתרמו כו'. והא לעל אמיב אלא שבא ג' אלא לחודייהו ומי משום שמנה בעלמא ליחשבו ד' או ג' אלא להוא כולל כל הש"ס ומתחיל בשדר הרחמן ונקט כשדר המספר אלא לסמיך קדשים לטהרות ואמות לאמות: לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל סופר. לכתיב שם אשר נתן המלך מרתשסתא לעזרא הכהן הסופר סופר דברי מצות ה' ואקיו וכיון לכתיב הסופר קאי מה ת"ל סופר בתרא: כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים. וסיפא דקרא דברי מצות ה'. הוא תורה שבכתב כמ"ש והוא סופר מהיר בתורת ה'. ואקיו על ישראל. זהו תורת שבע"פ. שתורה שבכתב גם למומות נכתבה בשר היטב בשבעים לשון וכמ"ש לעתיד מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה בחיקו כו' כלום יש בכם מגיד זאת דקאי על תורה שבעל פה: הראשונים. מגד שזכר מעלת הרשמונים הזכיר המיוק ביניהם לבניינו: חרשו כו'. תמיד ט"ו מלאכות הפת לפי שהתורה נקראת לחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי ועיין בחידושי על מגדות ענין הט"ו מלאכות בתרוכה: אין לנו פה לאכול. כמ"ש בפ"ה דערובין לחת החגן אם מעיס חדש לחייו כחגן הזה שהיה נמחית וכמ"ש פחת פומך קרי כו' תני כו' שנאמר כי חיים הם למוצאיהם למוציאיהם בפה ומנחנו מתעללים בזה: אין קדמאין מלאכים. שהחדש חליו מלאך מלד הנשמה וחליו בהמה מלד הגוף כידוע וכמה שהאריך הסמ"ג בהקדמתו לחלק עשין והרשמונים הבניהו בח המלאך לעשות לנון קונם: בני אנש. כמ"ש בן חכם ישמח אביו וגו' וכמ"ש רבינו הגחון שחלק אביו גורם חכמתו וכן אמרו קדשים תהיו המקדש עלמו כו' וכמ"ש בזוהר וו למחן דבני בניינא כו' וכמ"ש במ"ר ע"פ כי אבי ואמי עזבוני רק שבכח החדש להתגבר ולהרגיז יאר טוב על יאר הרע כמ"ש דוד הרגו כו' וז"ש בני אנש. ואי הוו ב"א. ואפ"ה זכו למדרגתם הנפלחה: אנן חמרין. שבבר החמר בגלות התורה ומצות שאין לנו הרמ"ח ללחם כי נגרעו רובי מלות בגלות וכן כתיב מלכה ושריה בגוים אין תורה: חמרתיה דרפב"י גנבוהו לפטים עבידת. היתה אלגם ג' ימים ולא טעמא כלום: מחזרתה. שנמלכו להחזירה: אפקנא. ונילתה מכאן שלא תמות: תרעא. שער של רפב"י: מתקנין אינון. בלא פסולת: ארימתון. אם נתאם דמאי: לא בן אלפן. וכי לא למדתנו רבינו שהלוקח לבהמה פטור מדמאי לפי שרוב עמי הארץ מעשרין הן ולא גזרו בשאינו מוכל בעלמו: מחמרה על גרמה. שיקחו דמאי: בוא וראה בו'. לפי שמינוי היו על הקינין שהן גופי תורה ומתן טעם למה שנקרא פחמיה שהיה פותח בשרים הנסתרים ומגורים: שיודעין לדבר. בשבעים לשון: לשמוע. להבין מע"פ שאי להשיב: חד אלם. שאינו שומע ואינו מדבר: צריפין. היא סוכה שאין לה גג ומדה מלמעלה: גגות צריפין. לפי שהניח ידו מחלה על גגות שאר גגות לריפין: סוכרא. שבמזוזות הדלת שבו מוחבים הבריח לנעול: עין סוכר כו'. כדפריסים: שופעת כמעיין. דמיס ומביאה ב' קנין ג' מטות וג' עולה כדין זבה: בעינא. בימא. והן לנדרה ועולות הן: זאב בא ליטול כו'. ונדרה קן ג' להללת בנה ומייתי לה שמתוך שהיה חכם גדול ויודע טיב הלשונות הבין דבר זה ואחר שבעל פה: הראשונים. מגד שזכר מעלת הרשמונים הזכיר המיוק ביניהם לבניינו: חרשו כו'. תמיד ט"ו מלאכות הפת לפי שהתורה נקראת לחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי ועיין בחידושי על מגדות ענין הט"ו מלאכות בתרוכה: אין לנו פה לאכול. כמ"ש בפ"ה דערובין לחת החגן הזה שהיה נמחית וכמ"ש פחת פומך קרי כו' תני כו' שנאמר כי חיים הם למוצאיהם למוציאיהם בפה ומנחנו מתעללים בזה: אין קדמאין מלאכים. שהחדש חליו מלאך מלד הנשמה וחליו בהמה מלד הגוף כידוע וכמה שהאריך הסמ"ג בהקדמתו לחלק עשין והרשמונים הבניהו כח המלאך לעשות לנון קונם: בני אנש. כמ"ש בן חכם ישמח אביו וגו' וכמ"ש רבינו הגחון שחלק אביו גורם

אוצר החכמה 19/06/2018 אהח

משנת אליהו

שנים שיודעין לדבר. עיין סנהדרין י"ד ועיין מוספות מנחות ס"ה ע' ד"ה ויודעים בשבעים לשון כו':

אחת אומרת לעינתי כו'. בבבלי מנחות ס"ד ב' מובא זו הסוגיא וכחוב בגמ' וחדא אמרה לעוסתי בבור מיכה ויבמי ממס לימתי ממס לעוסתי ופרש"י שם על ימתה שמופעת כים ועל לעוסתי פי' לעוסת קרבן ויבמ' ליום ת' שלה והייט משום דהגי לעוסתי ולפי סוגיא דילושלמי הגילקא לעינתי ומפשר דבן ל"ל בבבלי וס"ל שופעת כמעין כמ"ש בילושלמי דלפ"ז הוי ע"ם טפי מה דפשר שמה בעינה סיכנא משמ"כ מי גרסינן לעוסתי לא משמע על עינה. ועל מ"ש שם שמע בזוב סיכנה פירש רש"י ג"כ שהיתה שופעת דם יותר וסמכנה למות ומדבה לקושה להגיה כבבלי שם שמע בזוב סיכנה וממש בילושלמי דעובדא מדא הוי ולא משמע שיפלוגו בזה התלמודים:

משנת אליהו

שנים שיודעין לדבר. עיין סנהדרין י"ד ועיין מוספות מנחות ס"ה ע' ד"ה ויודעים בשבעים לשון כו':

אחת אומרת לעינתי כו'. בבבלי מנחות ס"ד ב' מובא זו הסוגיא וכחוב בגמ' וחדא אמרה לעוסתי בבור מיכה ויבמי ממס לימתי ממס לעוסתי ופרש"י שם על ימתה שמופעת כים ועל לעוסתה פי' לעוסת קרבן ויבמ' ליום ת' שלה והייט משום דהגי לעוסתי ולפי סוגיא דילושלמי הגילקא לעינתי ומפשר דבן ל"ל בבבלי וס"ל שופעת כמעין כמ"ש בילושלמי דלפ"ז הוי ע"ם טפי מה דפשר שמה בעינה סיכנא משמ"כ מי גרסינן לעוסתי לא משמע על עינה. ועל מ"ש שם שמע בזוב סיכנה פירש רש"י ג"כ שהיתה שופעת דם יותר וסמכנה למות ומדבה לקושה להגיה כבבלי שם שמע בזוב סיכנה וממש בילושלמי דעובדא מדא הוי ולא משמע שיפלוגו בזה התלמודים:

מסורת הש"ס

ס) שבת קיב ב וירו' דמאי פ"ג הל"ג: ב) ירושלמי שם וב"ר פ' ס' ועי' חולין ז ב: ג) דמאי פ"ג מ"ג: ד) ע' סנהדרין יז ב: ה) מנחות סד ב:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פרק י"ג ממעשר הל"ד: ג ב מיי' פרק ג מסנהדרין הל"ו: ד ג מיי' פ"ז מכלי המקדש הל"ד: ה ד מיי' שם הלט"ו:

נופחת הבבלי

(א) זה ר"ע שהתקין משנה ומדרש והלכות וכו': (ב) כתיב כו' ומשפחות סופרים כו' סופרים שעשו כו' אמר רב אחא כתיב כו' סופר כשם כו' ר"ש בר נחמני כו' ר"א בר מונה בשם כו': (ג) כלום אמרו אפקנא מהכא כו' דמרה שריא מיתאנחת אמר ליה ר' פנחס בן יאיר פתחו לה לעלובה כו' ועיילה יהבן קמה שעורין ולא אכלת אמרו לי' ר' לא בעית למיכל אמר להון מתקנון אינון אמר ליה אין דמאי א"ל לא כדין אלפינן הנותן זרע לבהמה פטור מן הדמאי אמר מה ניעבד לה דהיא מחמרא על נפשה ארומה דמאי ואכלת: (ד) תני פתחיה זה מרדכי בא וראה כמה גדול כחו של אותו האיש שפותח בדברים כו' סנהדרין שהיו בה שנים יודעין לדבר כו' זומא ור' אליעזר בן מתתיה וחנניה בן חנילאי פ"א כו' ולא היו יודעין להביא כו' א"ר יוסי בר ביבין פ"א נשדפה א"י ולא ידעו כו' יהיב חדא ידיה כו' וחדא על סוכרא אייתיניה קמיה דפתחיה אמר להו אית כו': (ה) ג' נשים הביאו שלש קינין כו':

הגהות הגר"א

(א) ל"ל אנו אין לנו פה לאכול. וכ"ה בעירובין פ"ה לחות החגן הזה שהיו נימח וכמ"ש פחת פומך קרי וכו'. תני כו'. שנת' כי חיים הם למוצאיהם נפה ומנחנו מתעללים בזה:

גליון הש"ם

[ח] ע' תוספות קדושין ל ע"ח ד"ה נקרעו: [ג] עיין תוס' חולין דף ז ע"ב ד"ה הא: [ג] ע' תוס' מנחות דף סד ע"ב ד"ה ועל ותוס' ב"ק דף פב ע"ב ד"ה ועל:

תורה אור השלם

א) לָכֵן אֲחַלֶּק לוֹ בָרַבִּים
וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק
שָׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה
לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת
פֹּשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא
חֵטְא רַבִּים נָשָׂא
וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ:
[ישעיה נג, יב]

ב) וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים
יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׁוֹכָתִים הֵמָּה הַקֵּינִים הַבָּאִים מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב: [דברי הימים א' ב, נה]

ג) וְזֶה פֵּרְשֶׁגֶן הַנְּשִׁתְּוָן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֹת יְיָ וְחֻקָּיו עַל יִשְׂרָאֵל: [עזרא ז, יא]

*) נפניט ביומא שם ת"ר מדרש מאי מדרש אמר רב פפא מטרקי דטייעי וכו'.

תַּרְעָא דְּמָרָהּ - והיא הלכה ובאה אל השער הגדול בביתו של רבי פנחס בן יאירל, ושם שָׁרְיָית מְנַהֶקֶת - היא התחילה להתאנח ולצעוק מחמת הרעבל.

אָמַר לֵיהּ רבי פנחס לבני ביתו, פִּתְחוּן - פיתחו את השער לְהָדָא עֲלוּבְתָּא - לעניה עלובה זו, שהרי דְּאִית לָהּ - כבר עברו עליה תְּלָת יוֹמִין דְּלָא טָעֲמָא פְּלוּם, שהיה מכיר בה שלא תאכל מאכלי איסורלח. פָּתְחִין לָהּ וְעָלַת לָהּ - פתחו לה והיא נכנסה. אָמַר לֵיהּ רבי פנחס, יַהֲבוּ לָהּ פְּלוּם תֵּיכוֹל - תנו לה לאכול, יָהֲבוּן קוֹמָהּ - נתנו לה שֶׁעוֹרִין, וְהִיא לָא בָעֵית לְמֵיכַל - סירבה לאכול.

אָמְרִין לֵיהּ בני ביתו, רַבִּי, לָא בָעֵית לְמֵיכַל - היא אינה רוצה לאכול ומה נעשה להלט. אָמַר לֵיהּ רבי פנחס, מְתַקְּנִין אִינּוּן - האם אין בשעורים פסולת והם מתוקנות לאכילה, אָמְרוּ לֵיהּ, אִין - אכן כךמ. הוסיף רבי פנחס וְאָמַר לֵיהּ, וַאֲרִימְתּוּן דְּמַיִּין - האם הפרשתם מהם מעשרות של דמאימא, אָמְרוּן לֵיהּ - ענו לו בני ביתו, וכי לָא כִּן אַלְפוּן רַבִּי - למדתנו רבינו, הַלּוֹקֵחַ מעם הארץ פירות מן השוק להשתמש בהם בשביל זֶרַע לְמאכל בְּהֵמָה, או בשביל קֶמַח לְעבד את העוֹרוֹת, או בשביל שֶׁמֶן לְהדליק את האוֹר - הנר, פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, כיון שחיוב המעשרות בדמאי הוא רק כשהוא למאכל בני אדממב, ונמצא שאין אנו צריכים לעשר את השעורים. אָמַר לֵיהּ רבי פנחס, מַה נַּעֲבֵד לָהּ - מה אנו יכולים לעשותמג לְהָדָא עֲלוּבְתָּא, דְּהִיא מַחְמְרָה עַל גַּרְמָהּ סַגִּין - שהיא מחמרת על עצמה ביותרמד. וְסוֹף דבר היה שאכן אֲרִימָן דְּמַיִּין וַאֲכָלַת - הרימו מעשרות מן הדמאי ואכלה החמורה את השעורים.

★

שנינו במשנה, 'פִּתְחָיָה עַל הַקִּינִּין, פתחיה זהו מרדכי ולמה נקרא שמו פתחיה שהיה פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון'. מביאה הגמרא שאף בברייתא נתפרש כך:
אומרת הברייתא, בָּא וּרְאֵה מַה גָּדוֹל הוּא כֹּחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ שהוא פּוֹתֵחַ דְּבָרִים וְדוֹרְשָׁן והוא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן[מה].

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בכמות דייני הסנהדרין הצריכים לדעת שבעים לשון:
תָּנֵי, סַנְהֶדְרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁבְעִים מהחברים בה שֶׁיְּכוֹלִין לְדַבֵּר בשבעים לשון, וְכוּלָּן[מו] רְאוּיִן לִשְׁמוֹעַ - שהם מבינים שבעים לשון אלא שאינם יודעים לדבר ולהשיב דבר, הֲרֵי זוֹ רְאוּיָה לְסַנְהֶדְרִין בדוחק[מז]. ואם יש בסנהדרין שִׁלְּשָׁה היודעים לדבר שבעים לשון, הֲרֵי זוֹ סנהדרין בֵּינוֹנִית, והיא עדיפה מהסנהדרין הקודמת[מח]. ואם יש בסנהדרין אַרְבָּעָה היודעים לדבר שבעים לשון, הֲרֵי זוֹ סנהדרין חֲכָמָה ולכתחילה היא[מט]. וּבְיַבְנֶה הָיוּ בָּהּ אַרְבָּעָה שידעו לדבר בשבעים לשון ואלו הם, בֶּן עַזַּאי וּבֶן זוֹמָא וּבֶן חֲכִינַאי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָה[נ].

הגמרא מביאה מעשה שיש בו כדי ללמדנו על גדולת חכמתו של פתחיה[נא]:
אָמַר רַבִּי חִסְדָּא, פַּעַם אַחַת היתה שנה שלא ירדו גשמים ומחמת כך יָבְשָׁה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יָדְעוּ מֵהֵיכָן לְהָבִיא שעורים בשביל מנחת עוֹמֶר. וַהֲוָה תַּמָּן - והיה שם חַד אֲלַם - אדם אחד שהיה שומע ואינו מדבר[נב], שנתן להם רמז על מקום שבו יכולים הם למצוא שעורים, והרמז היה בכך דַּהֲוָה יָהִיב חַד יְדֵיהּ - שנתן את ידו האחת עַל גַּגּוֹת של בנין, וְחַד יְדֵיהּ - ואת ידו השניה נתן עַל צְרִיפִים הבנויים מעצי ערבה ואין להם גג והם חדים מלמעלה[נג], ולא ירדו הרואים לסוף דעתו מה הוא מתכוון ברמז זה. אַיְתוּנֵיהּ לְמִיָּה דְּפִתְחָיָה - הביאו את האילם לפני פתחיה, אָמַר לֵיהּ פתחיה, אֵית אֲתָר דְּמִתְקַרְיָא - ישנו מקום בשם 'גַּגּוֹת צְרִיפִין' אוֹ 'צְרִיפִין גַּגּוֹת' ושם יש שעורים, ואכן אַזְלִינָן לְתַמָּן - הלכו לשם וַאֲשְׁכְּחָן - מצאו שעורים לעומר.

מעשה נוסף המלמד על חכמתו של פתחיה:
אָמַר רַבִּי יוֹסָה בֵּי רַבִּי בּוֹן, פַּעַם אַחַת נִשְׁדַּף כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ במכת השדפון, שנתחמם העולם כל כך שיבשו התבואות[נד], וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין מֵהֵיכָן לְהָבִיא שעורים בשביל מנחת הָעוֹמֶר[נה]. וַהֲוָה תַּמָּן חַד אִילֵּם שרימז להם בכך דַּהֲוָה יָהִיב חַד יְדֵיהּ עַל עֵינֵיהּ - שנתן את ידו האחת על עיניו, וְיָדֵיהּ עַל סוֹכְרָא - ואת ידו השניה על חור במזוזת הדלת שבו תוחבים את הבריח לנעול[נו], ולא הבינו הרואים את רמיזותיו. אַיְתוּנֵיהּ לְגַבֵּי פִּתְחָיָה, אָמַר לֵיהּ, אִית אֲתָר דְּמִיתְקַרְיָא - ישנו מקום הנקרא 'עֵין סוֹכֵר' אוֹ 'סוֹכֵר עַיִן', וְאָזְלוּן תַּמָּן וַאֲשְׁכְּחוּן.

מבארת הגמרא לשם מה היו צריכים שהממונה על הקינין יהיה 'פותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון', על פי מעשה שהיה[נז]:
מספרת הגמרא, שָׁלֹשׁ נָשִׁים הֵבִיאוּ קִינֵּיהֶן - זוג של שתי תורים או שני בני יונה[נח] לכהנים כדי להקריבם, ופעמים שהם מביאים זאת משום נדר ונדבה ופעמים שהם מביאים זאת משום חובתן כגון שהיו זבות, ויש חילוקי דינים בהקרבתם, שבנדבה שניהם לעולה ובחובה אחת לעולה ואחת לחטאת. אשה אַחַת אוֹמֶרֶת 'לְעֵינָתִי' אני מביאה קן זה[נט], וְאַחַת אוֹמֶרֶת 'לְיַמָּתִי' אני מביאה קן זה, וְאַחַת אוֹמֶרֶת 'לְזִיבָתִי' אני מביאה קן זה.

זוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת 'לְעֵינָתִי' סָבְרִין מֵימַר - היו הכהנים סבורים שהוא מלשון 'מעיין', לומר שהביאה את הקן משום שהיתה שׁוֹפַעַת דם כְּמַעְיָן - שהיתה זבה, ועכשיו לאחר ימי הספירה מביאה את הקן לחובתה, אחת לעולה ואחת לחטאת[ס]. אָמַר לֵיהּ פתחיה, אין זה כוונתה, אלא שניהם לעולה שכן היא מביאה זאת לנדבה על כך שבְּעַיְנָא סַגְיָא - שהיתה מסוכנת בעינה ונתרפאת. וכן זוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת 'לְיַמָּתִי' סָבְרִין הכהנים לְמֵימַר שהיתה שׁוֹפַעַת דם כְּיָם וזבה היא,

לז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מ. **קרבן** העדה ותקלין חדתין. והם סירבו לפרש ששאלת הגמרא היא האם השעורים מעושרים כדין, שהרי הם ענו לו שכן והאמת היא שלא היו מעושרים, וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שפירש 'מתקנין אינון - כלום עישרתם השעורים. ארימתון דמאי - שמא מעם הארץ נקנו שהן חשודין על המעשרות', ומכח הקושיא הנ"ל פירש המגיה שלדבריו צריך לומר שהכל היה שאלה אחת, אולם בפירוש הרש"ס פירש שהשיבו לו שדינו כמעושר כי סמכו על מה שטענו לו שהוא זרע לבהמה.
מא. **רש"ם.**
מב. **ראה** ברש"ס.
מג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מד. **אולם** בבבלי (חולין ז:) תירצו שלקחו את השעורים בתחילה למאכל אדם ונמלכו עליהם שיהיו לבהמה ולכן חייבים במעשר, ועיי"ש בתוספות (ד"ה הא).
מה. **ע"פ** הגירסא ברש"ס ובראשונים.
מו. **הרש"ם** גרס 'ואחד ראוי לשמוע' ויצויין שבכך שוים דברי הבבלי (סנהדרין יז.) עם הירושלמי, ועיין בתוספות יו"ט על משנתנו.
מז. **קרבן** העדה.
מח. **רש"ם.**
מט. **ראה** ברש"ס שכתב 'ואין למעלה הימנה'. וצריך ביאור, מדוע אין עדיפות כשכולם יודעים לדבר.
נ. **ראה** ברש"ס שכתב 'בגמרא דילן לא גרסינן הכי אלא ר' אלעזר ור' עקיבא ור' יהושע ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע, ואותה גירסא עיקר דהכא חשיב חנינא בן חכינאי וקשה דבכתובות אמרינן דבימי רבי הוה'.
נא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
נב. **רש"י** (מנחות סד: ד"ה ההוא).
נג. **רש"י** (סס ד"ה גריפת).
נד. **רש"ם.**
נה. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש תיקן הגירסא כאן לפי הבבלי (מנחות סס) 'ולא ידעו מהיכן להביא שתי הלחם'.
נו. **רש"י** (סס ד"ה סיכרא).
נז. **רש"ם.**
נח. **רש"י** (סס ד"ה קן).
נט. **רש"י** (סס ד"ה לזיבתי).
ס. **רש"י** (סס ד"ה לעונתה). וראה בבבלי (סס) שאמרה 'לעונתי' וסברו שהכוונה 'לעונת הקרבן שלה לאחר ימי הספירה.

יג: קרבן אלו הן הממונים פרק חמישי שקלים העדה

מסורת הש"ס

ס) שבת קיב ב וירו' דמאי פ"ק הל"ג: **ב)** ירושלמי שם וב"ר פ' ס' ועי' מולין ז ב: **ג)** דמאי פ"ק מ"ג: **ד)** עי' סנהדרין יז ב: **ה)** מנחות סד ב:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פרק י"ג ממעשר הל"ד:
ג ב מיי' פרק ו מסנהדרין הל"ו:
ד ג מיי' פ"ז מכלי המקדש הל"ד:
ה ד מיי' שם הלט"ו:

נופחת הבבלי

(א) זה ר"ע שהתקין משנה ומדרש והלכות וכו': **(ב)** כתיב ומשפחות סופרים כו' סופרים שעשו כו' אמר רב אחא כתיב כו' סופר כשם כו' ר"ש בר נחמני כו' ר"א בר מונה בשם כו': **(ג)** כלום אמרו אפקנא מהכא כו' דמרה שריא מיתאנחת אמר ליה ר' פנחס בן יאיר פתחו לה לעלובה כו' ועיילה יהבן קמה שעורין ולא אכלת אמרו לי' ר' לא בעית למיכל אמר להון מתקנון אינון אמר ליה אין ארומתון דמאי א"ל לא כדין אלפינן הנותן זרע לבהמה פטור מן הדמאי אמר מה ניעבד לה דהיא מחמרא על נפשה ארומה דמאי ואכלת: **(ד)** תני פתחיה זה מרדכי בא וראה כמה גדול כחו של אותו האיש שפותח בדברים כו' סנהדרין שהיו בה שנים יודעין לדבר כו' זומא ור' אליעזר בן מתתיה וחנניה בן חנילאי פ"א כו' ולא היו יודעין להביא כו' א"ר יוסי בר ביבין פ"א נשדפה א"י ולא ידעו כו' יהיב חדא ידיה כו' וחדא על סוכרא אייתיניה קמיה דפתחיה אמר להו אית כו': **(ה)** ג' נשים הביאו שלש קינין כו':

הגהות הגר"א

(א) ל"ל אנו אין לנו פה לאבול. וכ"כ בעירובין פ"ה לתוס' הכאן מס משיס מדס לתייו כאכן הזה שלינו ניתח וכמ"ש פתח פומך קרי וכו'. תני ג"ש כי חייס הס למוליתיהס נפש ונתנו מתעללים בזה:

גליון הש"ס

[ה] ע' תוספות קדושין ל ע"ה ד"ה נקרלו: [ג] עיין תוס' חולין דף ז ע"ב ד"ה הא: [ג] ע' תוס' מנחות דף סד ע"ב ד"ה ועל ותוס' ב"ק דף פב ע"ב ד"ה ועל:

תורה אור השלם

א) לָבֵן אַחֲלֵק לוֹ בָרַבִּים
וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק
שָׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה
לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת
פֹּשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא
חֵטְא רַבִּים נָשָׂא
וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ:
[ישעיה נג, יב]

ב) וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים
יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׁוֹכְתִים הֵמָּה הַקֵּינִים הַבָּאִים מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב: [דברי הימים א' ב, נה]

ג) וְזֶה פֵּרְשָׁגֶן הַנִּשְׁתָּוָן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֹת יְיָ וְחֻקָּיו עַל יִשְׂרָאֵל: [עזרא ז, יא]

השנויים שם נריסא דמתני': לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל. תמת מאסר הערה נפשו למות: שהתקין מדרש וכו'. שדורשין מותן נרגיס ולף זה שמוסר נפשו לה' יהיה לו חלק בתורת ה' כר"ע: ה"ג ואת עצומים אלו מנשי הגדולה שהתקינו כללין ופרטין בתורה: מה ת"ל סופרים. מפי רבותייהו דשמעיהו קרלי דהכי: ספורות ספורות. שקבלו מהכמתן כל החלוקות שבדינין ושמו להן מספר ככל הנף דמייתי: חמשה לא יתרומו. נרים מסכת תרומות: ה' דברים חייבין בחלה. רים פ"ק דחלה: ט"ו בריתות. רים כריתות: י"ג דבר וכו'. רים טהרות: ד' אבות נזיקין. רים נבא קמא: ל"ט אבות מלאכות. שבת פרק כלל גדול: מה ת"ל סופר. דכתיב לעזרת הכהן הסופר: סופר דברי מלות ה' וסופר בתורת ל"ל: אלא בשם שהיה סופר בדברי תורה. שמנה כל התומיות שבתורה ועשה המסורת: כך היה סופר בדברי חכמים. למנות ההלכות: הראשונים חרשו בו'. מימי דמייתי שהרמסוים עשו ספורות להקל על המעייניס מייתי נמי הא דר' חגי: ואנו אין לנו מה לאבול. כלומר לף על פי שהרמסוים עשו כל הפעולות להקל עלינו עדיין קשה עלינו להבין ד"ת על בוריין: אין הוון וכו'. אם היו הרמסוים מלאכים מנו בני אדם אבל אם היו הן בני אדם לאם מנחנו כחמורים לרוד פחיתותינו: א"ר מנא. בתומה שעה אמרו אפי' לחמורו של ר"פ בן יאיר ילמיר לף למיין: חמרתא דר"פ בן יאיר. גבוה לקטיס בגילה והיתה טמונה מאנס שבאה ימים ולף טעמה כלום: בתר שלשה ימים. נמלכו להחזירה אמרו הוליחוה מכאן שלף תמות מאליו ויהיה ניכר הגניבה: אפקונה. הוליחו אותה והלכה מעלמה ועמדה על פתח ביתו של ר"פ והתחילה לנעוק: א"ל ר' פנחס. פתחו הדלת לעניה זו דהא שבאה ימים שלף אכלה כלום: פתחן לה. ונכנסה: אמר להן. ר"פ תנו לה לאכול ותנו לפניה שעורים ולף לאתה לאכול: אמר לון. ר"פ וכי מתוקנים הס השעורים שאין נהס פסולת: וארימתון דמיין. הפרשתן מהס דמתי: אמרון ליה. לף כך למדתנו רבינו הלוקח פירות אשר הארץ מארץ לזרע או להאכילן לבהמה פטורין מן הדמאי דכיון דרוב עמי הארץ מעשרין הן לף גזרו בהלו כיון שאינו אוכל מהן בעצמו: קמח לשורת. לעבדן ושמן לגר פטור מן הדמאי וזו נמי למה היא אוכלת: אמר לון. ר"פ מה נעשה לעניה זו שהיא מחמרת על עלמה הרבה והפריסו דמתי ואכלה: שיודעין לדבר. בשבעים לשון וכו' רלוין לשמוע שהן מביאין שבעים לשון אע"פ שאין יודעין להשיב: ה"ז ראויין לסנהדרין. וכשרה על לד הדוחק: שלשה. שיודעין לדבר: ארבעה. שידעוס לדבר ה"ז מעולה: יבשה א"י. שלף ירדו הגשמים ולף ידעו מאין להביא העומר: והוה תמן. שם: חד אלם. שאינו שומע ואינו מדבר: צריפין. הוף סוכה שאין לה גג אלא שלף אכלה כלום: פתחן לה. ונכנסה: מלמעלה ועשויה מערכה: אייתוני וכו'. הביאוהו לפני פתחיה להבין ממנו מאיזה מקום הוא: א"ל. מי שיכא מקום בא"י שאמו גגות צריפין או צריפין גגות והלכו לשם ומלאו: נשדף. נלקה בשדפון: סוברא. מור שבמוזות הללת שבו מוחבים הברית לנעול: שופעת דמים במעיין. ומביאה קן אחד מובה ג' חטאת ואחד עולה כדין זבה: בעינה סיבנה. וזו קן נדבה וכולן עולות: בים סבנה. בעברה מוך היס היתה בסכנה וזו לנדבה ועולות הן: זאב בא ליטול את בנה. ונדבה קן אחד להללת בנה: ע"י שהיו הכהנים וכו' והיו באין לידי חולי מעיים. לכך היו לריכין לרופא לרפאותן והלכך לף הוא נחשב מהממוטים שהיו במקדש שאף הוא נטל שכרו מתרומת הלשכה לדרכי קרבן הוא שיאכלו הכהנים בשר קרבנות השלמים ולא יבוא לידי נותר: ושותין מים. שאסורים לשתות יין בעזרה: והוה ידע. אם אינה יין יפה למעייס לעצרן ואינה יין טוב לרפואתן שע"י הלינה המעייס מתרפין או מתעצרים יותר מדאי: והוה ידע. אינה קלע מוליא מיס לוגיס ואינהו מיס חמיס

משנת אליהו

שנים שיודעין לדבר. עיין סנהדרין י"ד ועיין מוספות מנחות ס"ה ע' ד"ה ויודעים בשבעים לשון כו':

אחת אומרת לעינתי בו'. בשבלי מנחות ס"ד ב' מובא זו הסוגיא ובחוב בגמ' וחדא אמרה לעומתי לעומתי שבור אינה וימתי זבה אמת ליתתי אמת לעומתי לעומתה אמת ופרש"י אם על יתתה שסופעת כיס ועל לעומתה פי' לעומת קרבן ויבת' ליום ח' שלה והייט אסוס להגי' לעומתי ולפי סוגיא דילושלמי הגילקא לעינתי ואפשר לכן ג"ל בשבלי וס"ל סופעת כמעין כמ"ש בילושלמי לשפ"ז הוי ס"ס טפי אה לפשר שאה בעינה סיבנא משמ"ל אי גרסינן לעומתי לא משתמע על עינה. ועל מ"ש אם שאת בזוב סיבנה פירש רש"י ג"כ שהיתה סופעת דס יותר ונסתכנה למות ונדבה לקוטה להגיה בשבלי אם שאת בזוב סיבנה וממש בילושלמי לעוכדא אדא הוי ולא מסתבר שיפלוגו בזה התלמודים:

אמר רבי יונה כתיב [א]לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל [א] זה ר"ע שהתקין מדרש ההלכות והגדות ויש אומרים אלו אנשי כנסת הגדולה תיקנו אלא מה תיקן זה בללות ופרטות אמר ר' אבהו [ב] כתיב [ב]משפחת סופרים יושבי יעבץ מה ת"ל סופרים אלא שעשו את התורה [ה] ספורות ספורות חמשה לא יתרומו תרומה ה' דברים חייבין בחלה חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן שלשים ושש כריתות בתורה שלש עשרה דבר נאמרו בגבלת העוף הטהור ד' אבות נזיקין אבות מלאכות ארבעים חסר אחת אמר רבי (אחא) אליעזר כתיב [ג]לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל סופר אלא כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן הראשונים חרשו וזרעו ניכשו ביסחו עדרו קצרו עמרו דשו זרו בררו טחנו הרקידו לשו קיטפו ואפו ואנו אין לנו [ו]מה לאבול ר' אבא בר (יונה) זמינא בשם ר' זעירא אין [ו] הוון קדמאין מלאכין אנן בני אנש ואין הוון בני אנש אנן חמרין א"ר מנא בההיא שעתא אמרין אפילו בחמרתיה דר' פנחס בן יאיר לא אידמינון חמרתיה [ג] דר"פ בן יאיר גנבתה ליסטאי בליליא עבדת טמירא גבון תלתא יומין ולא טעמא [ג] כלום בתר תלתא יומין אימלכון מחזרתה אמרי אפקינון מן הכא דלא תימות גבן אפקונה אזלת וקמת לה על תרעא דמרה שריית מנהקת אמר לון פתחון להדא עלובתא דאית לה תלת יומין דלא טעמא כלום פתחין לה ועלת לה אמר לון יהבו לה כלום תיכול יהבון קומה שעורין ולא בעית למיכל אמרין ליה רבי לא בעית למיכל אמר לון מתקנין אינון אמרו ליה אין אמר לון וארימתון דמיין אמרון ליה לא כן אלפון רבי [ד]הלוקח זרע לבהמה קמח לעורות שמן לאור פטור מן הדמאי אמר לון [ד] מה נעבד לה להדא עלובתא דהיא מחמרה על גרמה סגין וארימן דמיין ואכלת: פתחיה על הקינין: [ה] בא וראה מה גדול הוא כחו של אותו האיש פותח דברים ודורשן: יודע בע' לשון: תני [ז] סנהדרין שיש בה שנים שיכולין לדבר וכולן ראוין לשמוע הרי זו ראויה לסנהדרין ג' הרי זו בינונית ד' הרי זו חכמה וביבנה היו בה ד' בן עזאי ובן זומא ובן חבינאי ור"א בן מתיה (ג"א חנניה בן חנילא) א"ר [ח] חסדא פעם אחת יבשה א"י ולא ידעו מהיכן להביא עומר והוה תמן חד אלם דהוה יהיב חד ידיה על גגות וחד ידיה על צריפים איתוניה קמיה דפתחיה אמר להו אית אתר דמתקריא גגות צריפין או צריפין גגות אזלין לתמן ואשכחן א"ר יוסה (ביבן) בי רבי בון פעם אחת [ג] נשדף כל העולם כולו ולא היו יודעין מהיכן להביא העומר והוה תמן חד אילם דהוה יהיב ידיה על עיניה וידיה על סוברא אייתוניה לגבי פתחיה אמר לון אית אתר דמיתקריא עין סוכר או סוכר עין ואזלון תמן ואשכחון [ה] ג' נשים הביאו קיניהן אחת אומרת לעינתי ואחת אומרת לימתי ואחת אומרת לזיבתי זו שאומרת לעינתי סברין מימר לעומתי ואחת אומרת לימתי סברין מימר שופעת כים אמר לון בימה סבנת זו שאומרת לזיבתי סברין מימר זבה ממש אמר לון זאב בא ליטול את בנה: בן אחייה וכו': [ו]על ידי שהיו הכהנים מהלכין יחפים על הרצפה והיו אוכלין בשר ושותין מים היו באין לידי חולי המעים והוה ידע האי דין חמר טב למעייא והאי דין חמר סמם למעייא: נחוניא חופר שיחין: [ז]שהיה חופר שיחין ומערות והוה ידע

ריבב"ן

נחוניא חופר שיחין. שיהיו מלויין מים לעולי רגלים: גבינו ברוז. היה מסכים ואומר עמדו הכהנים לעבודתכם כו' כלימתא ניומא פרק ו' (דף כ:): ממונה על הפקיע. ירושלמי שהיה מזויג את הפתילות כדתנן מבלאי מכנסי כהנים ומהמיינהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין לשמחת בית השואבה וקשה לבבלי ביומא [דף כג] מפרש מאי פקיע אמר רב יהודה * מרעתרא מאי מרעתרא אמר רב פפא דתירקא דטייעי דפקיק ריסיה כדתניא ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע: הצלצל. מלשון בלבלי שמע כלי שיר על השיר נעימה יתירה היה יודע אמרו עליו על הוגרום בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר וכשהיה נועץ גודלו לתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר והיו מחיו הכהנים נזקרין בצד רמס: על מעשה לחם הפנים. שמין מדס יודע לרדות כמותס כדאמר ביומא פ"ג: ובית אבטינס על מעשה הקטורת. שמין מדס יודע כמותן שיהא מתמר ועולה כמקל: על הפרוכת. שהיה ממונה על מורגי פרוכת: פינחס המלביש. שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה לכהן גדול בשעת עבודה. ירושלמי מעשה בכהן אחד שהלבים למרדיוט אחד ונתן לו ח' זהובים ותיקנו שיהיה נאמן ממונה עליהן שלא יהא כהן רשאי להלבישן לאחר ויש מפרשים שהיה מלבישן לכהן גדול ומתקנן שיעמדו נאין לו ואינו נ"ל:

תקלין חדתין

מקרה ומשובשת: אר"י כתיב בו'. מיידי דנקט מעלות המוזכרין לשבח וגס מעלת החכמים שאנו הכל נקט לה הכא: אחלק לו ברבים. זה ר"ע. ברבים היו תלמידיו כמ"ש בריס מגילה וכולהו שתימתאי אליבא דר"ע ואמרינן בגמ' והיה העולם שמס עד שבא ר"ע אחלק לו ברבים כו'. והעמיד תלמידים הרבה ולכן דריס עליו אחלק לו ברבים חלק עולם הבא לו ותלמידיו וסיפיה דקרא ואת עצומים קאי לפ"ז על הרוגי לוד שנתעצמו למסור נפשם על קידוש ה': יחלק שלל. שלל המויצים כמ"ש מתת רבי עקיבא ומביריו מה הן מביאין כו' וזהו שנאמר מתת מאסר הערה למות נפשו שמסר נפשו למיתה וכמו שאמר בכל יום היה מלטער לקיים ולהבא כו' בכל נפשך וזה שאמר נפשו וזהו ליבנה דקאמר והערה שעורר עליו שהיה מקהיל קהלות ואת פושעים נמנה. כמ"ש אוי לי כו' כמהללי שבמות כו': אנשי כנה"ג תיקנו. שהמשנה והמדרש היה מקובל מידס מימי מנשי כה"ג כמ"ש הגמוים: בללים ופרטים. כללים כמו כלל אר"ע וכללו שתימתאי כללי הלכות ופרטות שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות שהיה מחזיקו מתגין למולייתא מעיין שהיה בן גריס: מה ת"ל סופרים. לכבר נקט משפחתו מפורש וכולי קרא לדרשא: סופרים כו' ספורות. כלי שיהיו נגד עיני העוסקים בה זכור ושמור: חמשה לא יתרמו בו'. והא לא תניא גבי גניבת כו' אלא מלמד שהיה מחזיקו למודייהו ומי משום סמנא בעלמא ליחשבו ג' או ג' בלא להוא כולל כל הס"ס ומתחיל בשלר הרשאון ונקט כשלר המספר בלא לסמיך קדשים לטהרות ומנות לאכות: לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל סופר. דכתיב שס שאר נתן המלך מרתחשסתא לעזרא הכהן הסופר סופר שבר מלות ה' וחקיו וכיון דכתיב הסופר קאי מה ת"ל סופר בתרא: בשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים. וסיפא דקרא דברי מלות ה'. הוא תורה שבכתב כמ"ש והוא סופר מהיר בתורת ה'. וחקיו על ישראל. זהו תורת בע"פ. שתורה שבכתב גס לשומות נכתבה בשר היטד בשבעים לשון וכמ"ש לעתיד מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה בחיקו כו' כלום יש בכס מגיד זאת דקאי על תורה שבעל פה: הראשונים. מגד שזכר מעלת הרשאונים הזכיר החילוק ביניהס לביניהו: חרשו כו'. תמיד ט"ו מלאכות הפת בחילושי על מגדות עניו הט"ו מלאכות בתרוכה: אין לנו פה לאבול. כמ"ש בפ"ה דערובין לחת החבן שס משיס מדס לחייו כחבן הזה שאינה נממית וכמ"ש פתח פומך קרי כו' תני ג"ש כי חייס הס למוליתיהס נפש ואנחנו מתעללים בזה: אין קדמאין מלאכים. שהמדס חניו מלאך מבד הגשמה וחניו בהמה מבד הגוף כידוע וכמה שהאריך הסמ"ג בהקדמתו לחבק עשין והרשאונים הגידו כח המלאך לעשות רצון קונו: בני אנש. כמ"ש בן חכס ישמח חביו וגו' וכמ"ש רביבו הגחון שחבק חביו גורס מכאן ואילך וכן אמרו קדשים תהיו המקדש עלמו כו' וכמ"ש בזוהר וזו למאן דבעי בעיבא כו' וכמ"ש במ"ר ע"פ כי חבי ואמי עזבוני רק שבכח המדס להמגבר ולהרגיז יבר טוב על יבר הרע כמ"ש דוד הרגו חמרתיה דרפב"י בגבוהו לפטים עבידת. היתה מבבל ג' ימים ולף טעמא כלום: מחזרתה. שנמלכו להחזירה: אפקנא. נוליחה מכאן שלף תמות: תרעא. שער של רפב"י: מתקנין אינון. בללי פסולת: ארימתון. שם נתחס דמתי: לא כן אלפן. וכי לף למדתנו רבינו שהלוקח לבהמה פטור מדמתי לפי שרוב עמי הארץ מעשרין הן ולף גזרו בשאינו אוכל בעלמו: מחמרה על נפשה. שיקחו דמתי: בוא וראה בו'. לפי שמינוי היו על הקיניו שהן גופי תורה ונותן טעם למה שנקרא פתחיה שהיה פותח בדברים הנסתרים וסגורים: שיודעין לדבר. בשבעים לשון: לשמוע. להבין מע"פ שמ"ל להשיב: חד אלם. שאינו שומע ואינו מדבר: צריפין. היא סוכה שאין לה גג ומדה מלמעלה: גגות צריפין. לפי שהניח ידו מחלה על גגות אמר מחלה גגות לריפין: סוברא. מור שבמוזות הללת שבו מוחבים הברית לנעול: עין סוכר בו'. כדפריסית: שופעת במעיין. דמיס ומביאה ב' קינין ג' חטאת וג' עולה כדין זבה: בעינא. בימא. והן לנדבה ועולות הן: זאב בא ליטול בו'. ונדבה קן ג' להללת בנה ומייתי לה שמתוך שהיה חכס גדול ויודע טיב הלשונות הבין דבר זה ואחר כך נכשל בזה: מים. שאסורין לשתות יין בעזרה: והוה ידע. בין אחיה: ממסמם. מרכך וממיס ומזיק ולף יאמו ממנו ומדאמר אחלה דין אמר טב למעייא מאמע דממסמם רע למעייא ולף כיס מפרשים

*) נפניט ביומא שם אימא ג"ר מדרש מאי מדרש אמר רב פפא מטרקי דטייעי וכו'.

אָמַר לוֹן פתחיה, אף היא לנדבה הביאה כיון שבֵּיתָהּ סָכָנַת - שהיתה מסוכנת בים וניצלה. זוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת 'לְזִיבָתִי' סָבְרִין מֵימַר זָבָה מַמָּשׁ היתה, אָמַר לוֹן פתחיה, לא כן הדבר אלא לנדבה הביאה על הנס כי זְאֵבס״א בָּא לְיטּוֹל אֶת בְּנָהּ וניצלס״ב.

★

שנינו במשנה, 'בֶּן אֲחִיָּה וכו' על חולי מעיים'. מבארת הגמרא לשם מה הוצרכו רופא מיוחד לכהנים על חולי המעיים:
אומרת הגמרא, עַל יְדֵי - לפי שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים מְהַלְּכִין יְחֵפִים עַל הָרִצְפָּה והצינה קשהס״ג, והם מתקררים כי אין להם מלבוש אלא כתונת ואבנטס״ד, וְגַם הָיוּ אוֹכְלִין הרבה בָּשָׂר של קדשים, וְשׁוֹתִין מַיִם ולא יין כמו שנאמר (ויקרא י ט) 'יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ'ס״ה, ומתוך כל זה ומי הגשמים היו מתאספים שם״. וַהֲוָה יָדַע - וגם היה נחוניא יודע מחלישין את כח מערכת העיכול, וְהָיוּ בָּאִין לִידֵי חוֹלִי הַמֵּעַיִם וחלק מהם משתלשלין וחלק מתעצרין[סו], וַהֲוָה יָדַע - והיה הממונה יודע הַאי דִּין חַמַּר טָב לְמֵעַיָּא - מהו היין הטוב לפתוח את המעיים למי שנעצר, וְהַאי דִּין חַמַּר תָּמֵם לְמֵעַיָּא - ומהו היין הטוב לסתום את המעיים למי שמשלשל[סז], והיו שותים זאת שלא בשעת משמרתם[סח] מממון הלשכה[סט].

★

שנינו במשנה, 'נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחַיָּא' הגמרא מספרת על חכמתו של נחוניא:
אומרת הגמרא, שֶׁהָיָה חוֹפֵר בורות שִׁיחִין וּמְעָרוֹת לצורך עולי רגלים

אוצר החכמה
אהח19/06/2018

ומי הגשמים היו מתאספים שם״. וַהֲוָה יָדַע - וגם היה נחוניא יודע

סא. **בפירוש** ר' משולם הביא הגירסא 'בדוב' והמגיה הציע שם לפרש שהכוונה לחיה בשם דוב במקום החיה ששמה זאב, ויעוי"ש עוד.
סב. **בבבלי** (סס) הגירסא הוא 'בזוב סיכנה' ופירש רש"י 'שהיתה שופעת דם יותר ונסתכנה למות'.
סג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
סד. **פרישת** הרא"ש.
סה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
סו. **רש"ס**.
סז. **על** פי רש"ס.
סח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
סט. **פירוש** ר' משולם.
ע. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

הַאי דֵּין כֵּיף מְקוֹרָר מַיָּא - איזה סלע מוציא מים קרים[א], **וְהַאי דֵּין כֵּיף אִית בֵּיהּ שְׁרַבְּרוּבֵי** - ואיזה סלע מוציא מים חמים, **וְעַד הֵיכָן שְׁרַבְּרוּבוֹתֵיהּ מָטְיָא** - מגיעה מידת חום המים[ב].

הגמרא מביאה צרה שאירעה לנחוניא:

אָמַר רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר, אף על פי שהיה נחוניא זריז במצוה זו[ג], כיון שקרה ולא נזהר במצוה זו כהוגן[ד] נענש **וּמֵת בְּנוֹ בַּצָּמָא**[ה].

כיון שנחוניא היה צדיק ואף על פי כן נענש, מביאה הגמרא מאמרים העוסקים בכך שהקדוש ברוך הוא אינו מעביר על הפשעים [כשאינו חוזר בתשובה] ואף עם הצדיקים הוא מדקדק[ו]:

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מַאן דְּאָמַר רַחֲמָנָא וְותְּרָן - כל האומר שהקדוש ברוך הוא[ז] וותרן שמוותר ומעביר על הפשעים והעוונות[ז], יענש בכך **שִׁיתַּוְותְּרָן בְּנֵי מְעָוֵי** - ישולשלו מעיו וימות[ח], כיון שבדבריו אלו הוא מורה היתר לבריות לחטוא[ט], והאמת אינו כן **אֶלָּא** הקדוש ברוך הוא **מַאֲרִיךְ רוּחֵיהּ** - ארך אפיים[י], **וְאַף** על פי שאינו מעניש מיד הרי שבסופו של דבר הוא **גָּבֵי דִּידֵיהּ** - גובה את חובו ופורע ממנו[יא].

אָמַר רַבִּי אַחָא, תְּתִיב (תהלים ג ג) **'וְסִבִּיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד'**, והוא דורש 'וְסִבִּיבָיו' על הצדיקים שהם סביב לשכינה ודבקים בו[יב], 'נִשְׂעֲרָה' מלשון חוט השערה[יג], ללמדנו שהקב"ה **מְדַקְדֵּק עִמָּהֶן** - עם הצדיקים **כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה** - אפילו על דברים קלים. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, לֹא מִטַּעַם הַזֶּה** - לא מפסוק זה אנו למדים, שכן מנין לנו ש'נשערה' הוא מלשון 'חוט השערה' ושמא הוא לשון 'סערה' כפשוטו[יד], **אֶלָּא** זה נלמד **מִן מַה דִּכְתִיב** (תהלים פט ח) **'וְנוֹרָא הוּא עַל כָּל סְבִיבָיו'** שהקב"ה מטיל אימת משפטיו[טו] על הצדיקים הסובבים אותו ודבקים בו, ומכאן למדנו **שְׁמוֹרָאוֹ** של הקדוש ברוך הוא, הוא **עַל הַקְּרוֹבִים** אליו **יוֹתֵר מִן הָרְחוֹקִים**.

הגמרא מביאה צרה נוספת שאירעה לנחוניא אך לבסוף ניצל ממנה:

רַבִּי חַגַּיי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן סיפר, **מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד** והוא נחוניא חופר שיחין[טז] **שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת** כדי שיהיו מים לשתות **לָעוֹבְרִים וְשָׁבִים. פַּעַם אַחַת הָיְתָה בְּתוֹ עוֹבֶרֶת** - הולכת בדרכה **לְהָנָשֵׂא, וּשְׁטָפָהּ נָהָר**, וכיון שהיו סבורים הכל שהיא מתה, **הַוּון כָּל עַמָּא עָלְלִין לְגַבֵּי בָּעוּן מְנַחֲמְתֵּיהּ** - היו כל העם נכנסים אצל נחוניא כדי לנחמו, **וְלֹא קִיבֵּל עֲלָוֵי מִתְנַחֲמָא** - ולא קיבל נחוניא תנחומים על בתו.

עָאל - נכנס **רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר לְגַבֵּיהּ** - אצלו, **בָּעֵי מְנַחֲמְתֵּיהּ** - כדי לנחמו, **וְאַף** ממנו **לֹא קִיבֵּל עֲלָוֵי מִתְנַחֲמָא** - לא קיבל תנחומין. **אָמַר לוֹן** רבי פנחס בן יאיר לבני המקום, **דִּין הוּא חֲסִידְכוֹן** - וכי זהו חסידכם[יז], הרי הוא בועט במידת הדין[יח] ואינו מקבל גזירת שמים באהבה. **אָמְרוּ לֵיהּ, רַבִּי**, אבלו הגדול של נחוניא הוא לא מפני שהוא חס ושלום בועט במידת הדין, אלא מצטער הוא שאף על פי שהוא **כָּךְ וְכָךְ הָיָה עוֹשֶׂה** לחפור בורות מים לרבים, בכל זאת **כָּךְ וְכָךְ אֵירַע לֵיהּ** שטבעה בתו במים[יט]. **אָמַר** רבי פנחס בן יאיר, וכי **אֶפְשָׁר** שנחוניא **שֶׁהָיָה מְכַבֵּד אֶת בּוֹרְאוֹ בְּמַיִם**, יענש באותו דבר עצמו[כ] **וְהוּא מְקַפְּחוֹ**[כא] **בְּמַיִם. מִיָּד נָפְלָה הַבָּרָה** - יצא קול **בָּעִיר שֶׁבָּאת בְּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ** [-נחוניא] והיא ניצלה משטף הנהר. **אִית דְּאָמְרֵי** - יש שאומרים שנס הצלתה היה בכך **שֶׁבִּסּוֹכְתָּא** - בערבות הצומחות בשפת הנהר **אִיתְּעָרִית** - נאחזה עד שעלתה משם[כב], **וְאִית דְּאָמְרֵי** - ויש אומרים **שֶׁמַּלְאָךְ יָרַד** מן השמים **כְּדְמוּת רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר וְהַצִּילָהּ.**

★

שנינו במשנה, **'גְּבִינִי כָּרוּז'**. הגמרא מבארת מהו 'כרוז':

מבארת הגמרא, 'גביני' הוא שם האיש **שֶׁהָיָה מַכְרִיז** בכל בוקר[כג] בקול גדול[כד] **בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. מֶה הָיָה אוֹמֵר, 'עִמְדוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָה וּלְוִיִּים לְדוּכָנָן וְיִשְׂרְאֵל לְמַעֲמָדָן'**. מספרת הגמרא, פעם אחת **אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ שָׁמַע** את קולו של גביני הכרוז **עַד** למרחק של **שְׁמוֹנֶה פַּרְסָאוֹת**[כה] **וְנָתַן לוֹ מַתָּנוֹת הַרְבֵּה.**

★

שנינו במשנה, **'בֶּן גֶּבֶר עַל נְעִילַת שְׁעָרִים'**. 'בן גבר' הוא שמו של הממונה על תפקיד זה. בהקשר לכך, הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים במסכת יומא בפירוש המילה 'גברא':

נחלקו רב ורבי שילא מה פירושו של 'קריאת הגבר' המוזכרת במשנה במסכת יומא (כ.) 'ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל'. רב פירשו 'קרא גברא' - קרא האדם הממונה על הכרוז, ורבי שילא פירשו 'קרא תרנגולא' - קרא התרנגול שנקרא גבר. פעם אחת נזדמן רב למקומו של רבי שילא ולא היה לרבי שילא מתורגמן שיפרש את דרשתו לציבור השומעים[כו], קם רב שלא היה ידוע לציבור שם כדי לתרגם את דבריו, וכשרבי שילא הזכיר בתוך דבריו את 'קריאת הגבר', **תִּירְגֵּם** - הסביר **רַב, קוֹמֵי דְּבֵית** - לפני שומעי לקחו של **רַבִּי שִׁילָא**, ש'קְרָא גַּבְרָא' הכוונה היא **אַכְרִיז כְּרוֹזָא** - שהאדם הממונה קרא והכריז. **אָמַר לֵיהּ** רבי שילא, אל תסביר כך אלא **אֱמוֹר** שהכוונה היא **'קְרָא תַּרְנְגוֹלָא'**[כז]. **אָמַר לֵיהּ** רב לרבי שילא, **וְהָתְנִינָן** - והרי שנינו במשנתינו **'בֶּן גֶּבֶר** על נעילת שערים', **אִית לָךְ לְמֵימַר** - וכי יכולים להסביר שהכוונה היא **בַּר תַּרְנְגוֹלָא**, שתרנגול היה ממונה לסגור את השערים, אלא כשם שכאן במסכת שקלים הכוונה היא לאדם הממונה כך גם הכוונה במסכת יומא[כח].

★

שנינו במשנה, **'בֶּן בְּבַי עַל הַפְּקִיעַ'**. מבארת הגמרא מהו 'פקיע':

אומרת הגמרא, **שֶׁהוּא הָיָה מְזַיֵּיג פְּתִילוֹת** - נתנו חכמים שיעור של חצי לוג שמן לנרות המנורה, בין ללילות הקיץ הקצרים ובין ללילי טבת הארוכים, והיה ממונה זה מופקד להכין את הפתילות כפי מידת השמן, עבות לקיץ ודקות לחורף כדי שלא יחסר ולא יוסיף[כט].

א. **ראב"ד** המובא ברש"ס ופירוש ר' משולם.
ב. **יפה** מראה.
ג. **ע"פ** בבלי (נ"ק ג.).
ד. **ראה** תקלין חדתין שביאר 'כי במידה שאדם זהיר בה מאוד אם הוא פוגם קצת בזה נענש עליו ביותר', יעוי"ש שהאריך בזה.
ה. **בהמשך** הסוגיא מבואר שרבי פנחס בן יאיר טען 'אפשר שהיה מכבד את בוראו במים והוא מקפחו במים', כי לא מסתבר שדבר שנצטער בו הצדיק יכשל בו זרעו, ומכח זה הקשו התוספות (נ"ק ג. ד"ה דנר) כיצד אמרינן שמת בנו בצמא, ויעויין שם שחילקו בין צמא שהוא לא ממש באותו דבר שנצטער עליו לבין נפילה לתוך המים שהוא אותו דבר עצמו.
ו. **מהר"א** פולדא.
ז. **רש"י** (נ"ק ג. ד"ה ומרן) ופירוש תלמיד רשבר"ש.
ח. **רש"ם.** וביאר בענין נוסף 'יופקרו בניו למיתה'. ובקרבן העדה פירש שיהיו לו בני מעיים יתירים. והגירסא בבבלי (סס) היא 'יותרו חייו' ופירש רש"י 'יופקרו חייו וגופו'.
ט. **רש"י** (סס ד"ה יומרו).
י. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יב. **רש"י** (סס ד"ה עס) ופירוש תלמיד רשבר"ש.
יג. **רש"י** (סס ד"ה נשערה).
יד. **יפה** מראה.
טו. **רש"י** (סס ד"ה ונורא).
טז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, וכן הוא בבבלי (סס) בשינוי פרטים.
יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יח. **קרבן** העדה.
יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כ. **תוספות** (נ"ק ג. ד"ה דנר).
כא. **ברש"ס** 'וקפחו במים - מקצר רגליו', ובתלמיד רשבר"ש 'כמו אקפח את בני'.
כב. **הראב"ד** (הובא בכס"ק) ופירוש תלמיד רשבר"ש.
כג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כד. **רש"ם.**
כה. **בבבלי** (יומא כ:) הגירסא שהיה זה במרחק שלושה פרסאות.
כו. **'מתורגמן** העומד לפני חכם הדרשן והחכם לוחש לו לשון עברית והוא מתרגם לרבים לשון שהן שומעין'. רש"י (יומא כ: ד"ה לפי).
כז. **ע"פ** הסוגיא בבבלי במסכת יומא (סס).
כח. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
כט. **רש"ם.** אולם בבבלי (יומא כג.) הביאו פירוש זה ודחאוהו, ופירש אביי שם שהיה

ועד היכן מגיע ממימותיה: וותרן. לעבור על כל פסעס: יתוותרון בני מעיי. יוותרו קסרי בני מעיו וילמו בתחלואים. ל"ת יהיו לו בני מעיס ימירים שהוא מורה לבריות לחטוא שמומכין שימחול להס המקום ומינו כן מלת כל דרכיו מספט: **אלא**. שמריך לפו וגופה מוכו מע"ג שמינו גופה חומו מיד: ומביביו. לדיקים המדבקים בו: נשערה מאוד. לשון חוט השערה: ונורא על כל סביביו. מטיל לימת משפטיו עליהס יותר מן הרחוקים: והוון כל העס נכנסין מלל החסיד לנחמו ולא רלה לקבל מנחומין: **אמר**. להן זהו מסידכס בתמיה הרי בועט בתידת הדין: והוא מקפחו במים. בתמיה וקיפוח הוא לשון מיתוך וקילור: מיד נפלה. קול נעיר: בסוכתא איתעריית. בענף אחד מאזה עלמה ועלמה: קרא גברא. הא למדנו בפ"ק דיומא נוספאות ישנות

תקלין חדתין

מפרשים ממסמם ג"כ לטובה לרפותן: ביף. סלע: מקרר. מוליא מים קרים: שרבוב. תחימות ועד היכן החמימות מגיע: ומת בנו בצמא. כי בתדה שתדס זהיר בה מאוד אס הוא פוגס קלת בזה נענש עליו ביותר כדאיתא בפ"ו דב"מ פ"ד ב' בר"ש בר"ס יומא אד אומי דקא נפיק ריחשא מאוזיה מלא דעתאי כו' ע"ל יומא אד אמרי בזילותא לורבא מרבנן ולא מתאי כדבעי ליה כו'. והיינו לפי שהיה מהר הרבה בזה כדאמרינן במסכת תכות כ"ד ע' אוטס אומו משמוע דמיס כגון רתא"ס דלא שמיע ליה בזילותא דרבנן ושתיק וכדפי' רס"י שס ולכן אמר הכא בב"מ ולא מתאי כדאבעי לי והכא נמי שהיה אומו בתדה טובה זו להמליח מיס לרבים וכשתירע לו דלא מזהר כמה דבעי נענש בזה הענין גופיה: מ"ד רחמנא וותרן. מוותר על עבירות דלא מיכפת ליה: יתוותרון בני מעיא. דאמרינן בפ"ג דמולין ע"פ הוא עבד ויכוונך מלמד שעשה הקב"ה כווניות בתדה שתס נהפך ע' מהס ליעו יכול לחיות והוא בני המעיים כמ"ש הערוך מלשון הדורא דכנתא ורמיה לדבריו דאמיך לה בקונייא עובדא דההוא גברא דנפל מיגרא ונפיק מעייניה כו' וכמו שכל עיקר חיות האדם תלוי במעיו כדקאמר שתס נהפך כו'. כן כל העולמות תלוים במעשי ב"ה לכנותס אז להרתס וז"ת שמי שתומר שמוותר הש"י על עבירה יתוותרון כמו ויתר לבי כו'. שלא ישמש פעולתו ואז היה נחרב העולס הקטן: **מארך רוחיה**. הן מלאכיו כמ"ש עושה מלאכיו רוחות ממיני הפורעניות והס רלים אך והוא רתוס יכפר וגו' והרבה להשיב אפו מלאך האף: וגבי דיליה. כמ"ש לוד ילדך תשי שתתישין כח פמליא של מעלה שהאדם נעשה מכוסס כמ"ש כי אוצר החכמה

כנגס תנהיס עשה וגו' וז לדבר יחבל לו בכל כח פוגס שרצו וכל אחד גבי דיליה: בחוט השערה. כי יעקב תיס תלק ועשו תיס שעיר ולדיקים הס יסודי עולס כוללים הרבה ופגס קטן שלהן עושה רושס והן נשפטין בעדת אחת ולכן היו ירלים לדיקים הרשעים שתת יגרוס התטא לף תטא כל דהו ומדקדק עמהס בעוה"ז כדי שלא יכנסו כלל לפתח תטאת רוכן: **לשברים ושבים**. לזכות הרבים: **ולא מקבל עליה תנחומין**. שעל התת נגזר להשתכח מן הלב משא"כ על התי כמ"ש ויתאבל להתנחם והיא היתה בחייה: **אפשר הוה מכבד בוראו בתיים**. אס היה מכבד הכל בזהירות וכבוד לאס שתיס ולא פגס כלל והוא מקפתו במים בתמיה שלא ידאי תעלה: **עלתה**. שמזמין לה נס שתזה בעוף אחד ועלתה: **אגריפס המלך שמע קולו בשמנה פרשאות**. לף דקולו של כ"ג היו שומעין עשרה פרשאות כמ"ש מיריתו היו שומעין קולו של גבי כרוז (תמיד ז' ע"ב) מ"מ ההיא עובדא הוה בסמוך שתמה פרשאות ושתע המלך שהיה שס וז: **קרא גברא**. היה מפרש מ"ש בפ"ק דיומא ולא היתה קריאת הגבר מגעת כו'. היינו שקרא גברא ותכרו כרוזא המריך בלשונו דלא ליטעי שכוונתו תרגונלא וגס הטומין כוונתו לרמיה מדתמר גבי כרוז תה היה תומר וז"ת קריאת הגבר שלא יהא נכשל בדבר אסור ולא יטעה בדבר אחר: **ואלו**. של תלכנדריא. כ"ג תבחוץ ואופין תבחוץ. וכ"ה בגבלי שס ופי' רש"י הללו שנתו תלכנדריא לפי שלא היו יודעים לדקות תן התנור שלא יהא נאבר לפי שהוא עשוי כמין ספינה והיו יריתים לדבקס תבפנים תשוכס בתופפתא והכא נמי הא שתמיה כיון דעל על: **שכפלו להן**. תזרתה תמתרגמה הלשכה: **בפטום**. לתחוס הממנין ולערבס יפה כמו שתמר תמלה: **ובמעלה עשן**. שלא היו מכירין בעבד שהוא מעלה עשן זוקף ומתמר כמקל: **לישוק**. כלומר שלא היו מתבשמין כלל ובגבלי תמר לא יצתה כלה מבושמת מבתיהן. והכא נמי קתמר ולא עוד כו': ת"ר ישמעאל גרסינן: ונתרבה כבוד שמים. ובגבלי תמר כבוד המקום בתקומו ומיעט כבודן: המתוקן **לצדיקים** לעי"ל. והיינו שעתיד הקב"ה להחזיר לנו לע"ל ובגבלי הלשון שעתיד הקב"ה להחזיר לנו: **מעלה עשן עומד לנגדי**. עשב שמעלה עומד כנגדי ולמיתי ומכרתי: **הראהו לי**. לי בלבדי שתני בודתי תהיה זהיר שלא יגיע לע"ז ולילה טועות שתת יעשה לע"ז: **מסורת בידי**. ובגבלי שנועה: **לבריה**. לתוס תלס תסוס גדר בדבר: **רבי יוחנן**. ובגבלי גרסינן ר"י בן נורי ורבי ישמעאל בן לוגא בתקוס שתעון ב"ל לעיל: נתמנין

האי דין כיף מקורד מיא והאי דין כיף אית ביה שרברובי ועד היכן שרברובותיה מטי' א"ר אליעזר (אחא) ומת בנו בצמא אמר[ג] רבי חנינא מאן דאמר רחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי אלא מאריך רוחיה וגבי דידיה א"ר אחא כתיב[א] **וסביביו נשערה מאוד מדקדק עמהן כחוט השערה** א"ר יוסי (בר אבין) לא מטעם הזה אלא מן מה דכתיב[ב] **ונורא הוא על כל סביביו מוראו על הקרובים יותר מן הרחוקים** רבי חגיי בשם רבי שמואל בר נחמן מעשה[ג] **בחסיד אחד שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעוברים ושבים פעם אחת היתה בתו עוברת להנשא ושטפה נהר והוון כל עמא עללין לגבי בעון מנחמתיה ולא קיבל עלוי מתנחמא ולא עאל רבי פנחס בן יאיר לגביה בעי מנחמתיה ולא קיבל עלוי מתנחמא אמר לון דין הוא חסידכון אמרו ליה רבי כך וכך היה עושה כך וכך אירע ליה אמר אפשר שהיה מכבד את בוראו במים והוא מקפחו במים מיד נפלה הברה בעיר באת בתו של אותו האיש אית דאמרי בסוכתא איתערית ואית דאמרי מלאך ירד כדמות ר' פנחס בן יאיר והצילה: גביני כרוז: שהיה[ג] מכריז בבית המקדש *מה היה אומר עמדו הכהנים לעבודה ולויים לדוכנן וישראל למעמדן אגריפס המלך שמע קולו עד ח' פרסאות ונתן לו מתנות הרבה: בן גבר על נעילת שערים: תירגם[ד] רב קומי דבית ר' שילא קרא גברא אבריז כרוזא *אמר ליה אמור קרא תרנגולא א"ל** אמרין **והתנינן בן גבר אית לך למימר בר תרנגולא: בן בבי על הפקיע:** [ה] **שהיה** (מזווג) מזייג פתילות ר'[ה] יוסי (אסי) **שאל לכופרה בעו ממנייא עלייהון פרנסים ולא קיבלון מינהן**[א] **שאל ואמר קומיהון בן בבי על הפקיע ומה אם זה שנתמנה על הפתילות זכה להימנות עם גדולי הדור אתם שאתם נתמנין על חיי נפשות לכ"ש: בן ארזה על הצלצל: כי הא דתנינן**[ו] **תמן** ז**הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזה על הצלצל: הוגרם בן לוי על השיר:**[ב] **אמר**[ז] **ר' אחא נעימה יתירה היה יודע ואמרו עליו על הוגרם בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר וכשהיה נועץ גודלו בתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר והיו כל אחיו הכהנים נזקרין לו בבת ראש: בית**[ח] **גרמו על מעשה לחם הפנים: בית גרמו היו בקיאין במעשה לחם הפנים וברדייתו ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנים**[ג] **מאלכסנדריאה שהיו בקיאין במעשה לחם הפנים וברדייתו לא היו בקיאין בית**[ד] **גרמו ואו היו מסיקין מבפנים ורודין מבחוץ ולא היתה מתעפשת ואלו היו מסיקין מבפנים ורודין מבפנים והיתה מתעפשת כיון שידעו חכמים בדבר הזה אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא שנאמר**[ט] **כל פעל ה' למענהו שלחו אחריהם ולא רצו לבא עד שכפלו להם שכרן י"ב מנה היו נוטלים ונתנו להם כ"ד ר' יהודה אומר כ"ד היו נוטלים ונתנו להן מ"ח אמרו להן מפני מה אין אתם רוצים ללמד אמרו להן מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית הזה עתיד ליחרב שלא ילמדו אחרים ויעשו לפני ע"ז שלהן ברברים הללו מזכירין אותן לשבח שלא יצא ביד בניהם פת נקיה מעולם שלא יהו אומרים ממעשה לחם הפנים הן אוכלים: בית אבטינס על מעשה הקטורת: של בית אבטינס היו בקיאין על מעשי פיטום הקטורת ובמעלה העשן ולא רצו ללמד** (י) **שלחו והביאו אומנין מאלכסנדריאה של מצרים והיו בקיאין בפיטום הקטורת ובמעלה עשן לא היו בקיאין של בית אבטינס היתה מתמרת ועולה כמקל ופוסה ויורדת ושל אלו היתה פוסה מיד כיון שידעו חכמים ברבר אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא שנאמר**[יא] **כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו וגו'** (יב) **כל מה שפעל הקב"ה לא פעל אלא למענהו שנאמר כל פעל ה' למענהו) שלחו אחריהם ולא רצו לבא עד שכפלו להן שכרן י"ב מנה היו נוטלין ונתנו להן כ"ד רבי יהודה אומר כ"ד היו נוטלין ונתנו להן מ"ח אמרו להן מפני מה אין אתם רוצין ללמד אמרו להן מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית הזה עתיד ליחרב שלא ילמדו אחרים ויהיו עושין כן לפני ע"ז שלהן בדברים הללו מזכירין אותן לשבח שלא יצאת אשה משל אחד מהן מבושמת מעולם ולא עוד אלא בשהיה אחד מהן נושא אשה ממקום אחר היה פוסק עמה ע"מ שלא תתבשם שלא יהו אומרים ממעשה פיטום הקטורת הן מתבשמות לקיים מה שנאמר**[יב] **והייתם נקיים מה' ומישראל**[יג] **א"ר יוסי פעם אחת הייתי עומד בירושלם ומצאתי תינוק אחד משל בית אבטינס אמרתי לו בני מאיזו משפחה את אמר לי ממשפחת פלוני אמרתי לו בני אבותיך לפי שנתכוונו לרבות בבודן ולמעט בבוד שמים לפיכך בבודם נתמעט וכבוד שמים נתרבה אמר ר"ע שח לי שמעון בן לוגא מלקט הייתי עשבים אני ותינוק אחד משל בית אבטינס וראיתי אותו שבכה וראיתי אותו ששחק אמרתי לו בני למה בכיתה אמר לי על כבוד של בית אבא שנתמעט ולמה שחקתה אמר לי על הכבוד המתוקן לצדיקים לעתיד לבא ומה ראית מעלה עשן לנגדי נומיתי לו בני הראהו לי אמר לי רבי מסורת בידי מאבותי שלא להראותו לברייהו א"ר יוחנן בן נורי (מלקט הייתי עשבים אני וזקן א') פגע בי זקן א' משל בית אבטינס ומגילת סמנים בידו אמר לי רבי לשעבר היו בית אבא צנועין והיו מוסרין**

וסביביו נשערה מאד: [תהלים נ, ג] ב) אל נערץ בסוד קדשים רבה ונורא על כל סביביו: [תהלים פט, ח] ג) כל פעל יי למענהו וגם רשע ליום רעה: [משלי טז, ד] ד) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו: [ישעיה מג, ז] ה) ונבבשה הארץ לפני יי ואחר תשבו והייתם נקים מיי ומישראל והיתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני יי: [במדבר לב, כב]

נוסחאת הבבלי

(א) פתח ואמר קמיהון כו' ומה זה שלא נתמנה אלא על הפתילו' זכה למנו' כו': (ב) א"ר אחיא נעימה יתירה היתה לו אמרו כו' נזקרין בבת ראש: (ג) מאלכסנדריא של מצרים שהיו כו' ורדייתן לא היו כו': (ד) בית גרמו היו מסיקין את התנור מבפנים כו' כיון ששמעו חכמי' כו' ולא רצו לחזור כו' לשבח אמרו לא נמצאת מעולם פת נקיה ביד בניהן כדי שלא יאמרו מלחם הפנים היו אוכלין: (ה) שלחו חכמים והביאו כו' כיון ששמעו חכמי' כו' ולא רצו לחזור עד כו' מעולם לא יצתה אשה מהם כשהיתה מתבסמת לשוק ולא עוד אלא כשהיו נושאין ממקום אחר פוסקין עמה ע"מ שלא תתבסם כדי שלא יהו אומרין כו' תינוק א' (ממשפחת פלוני) ואמרתי לו בני של מי אתה א"ל ממשפחת של בית אבטינס אני אמרתי לו ע"י שאבותיך בקשו להרבות בכבודם ולמעט בכבודו של מקום עכשיו נתמעט כבודם ונתרבה כבוד שמים אר"ע כו':

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ו מהלי המקדש הל"ב: ז ב סמ הלכה ז ובהשגות וכ"מ: ח ג מיי' סמ הל"ת ופ"ו מממידין הל"ז:

הגהות הגר"א

(א) ס"ג היו מסיקין את התנור מבפנים ואופין מבפנים ולא היתה מתעפשת של אלו היו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ והיתה מתעפשת. כל"ל וכ"ה בגבלי שם ופי' רש"י הללו שנתו מאלכסנדריא לפי שלא היו יודעים לדקות מן התנור שלא יהא נאבר לפי שהוא עשוי כמין ספינה והיו יריתים לדבקס מבפני' לתנור ולופין מומו מבחוץ. וגירסת הספרים משוכש בתוספתא והכא נמי הא שתמיה כיון דעל על: (ב) אמר ר' ישמעאל. גרסינן:

גליון הש"ס

[ג] עי' מוהרש"ם ומדברי המוס' מנחו' דף פט ע"ג ד"ה ושיערו מוכח כפי' הק"ע דקאי על עובי הפתילה ודקות' ועי' ירושלמי יומא ועי' בת"י יומא טו ד"ה תן וכריטב"א שם:

תורה אור השלם

א) בָּא אֱלֹהֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכַל

הגמרא מביאה מעשה בהקשר לכך:
מספרת הגמרא, **רַבִּי יוֹסֵי עָאל לְכוּפְרָה** - בא למקום ששמו כופרה[ל], **בָּעוּ מְמַנְיָא עֲלַיְיהוֹן פַּרְנָסִים** - רצה רבי יוסי למנות עליהם פרנסים שידאגו לצרכי הציבור[לא], **וְלֹא קִיבְּלוּן מִינֵּהּ** - ולא היה אפילו אחד מהם מסכים לקבל על עצמו מינוי זה[לב], לפי שלא היה זה לפי כבודם[לג].
עָאל - בא רבי יוסי **וְאָמַר קוֹמֵיהוֹן** - לפניהם את מה ששנינו **'בֶּן בְּבִי עַל הַפֻּקִיעַ'**, והוסיף לדרוש על זה, **וּמָה אִם זֶה שֶׁנִּתְמַנָּה עַל הַפְּתִילוֹת זָכָה לְהִימָּנוֹת עִם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר** המוזכרים במשנתינו, שכן רבי יוסי סבר כמו הדעה (יג.) ש'כשירי דור ודור בא למנות עליהן', **אַתֶּם שֶׁאַתֶּם נִתְמַנִּין עַל חַיֵּי נְפָשׁוֹת** להיות ממונים על הצדקה **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שגדולה זכותכם עד למאוד.

★

שנינו במשנה, **'בֶּן אַרְזָה עַל הַצִּלָּצָל'**. הגמרא מבארת מהו 'צלצל':
אומרת הגמרא, **כִּי הָא דְּתַנְיָנָן תַּמָּן** - כמו ששנינו בסוף מסכת תמיד (לג:), שהסגן היה עומד על קרן המזבח וכשהיה רואה שהכהן מנסך[לד], **הֵנִיף הַפָּגָן בְּסוּדָרִין** לסימן שיאמרו הלויים את השיר, **וְהַקִּישׁ בֶּן אַרְזָה** שהיה גדול המשוררים[לה] **עַל הַצִּלָּצָל** - כלי נגינה העשוי משני גלילי נחושת המכים זה לזה[לו], ומיד התחילו הלויים לשיר.

★

שנינו במשנה, **'הוּגְרַם בֶּן לֵוִי עַל הַשִּׁיר'**. הגמרא מביאה מימרא בשבח קולו:
אָמַר רַבִּי אַחָא, נְעִימָה יְתֵירָה הָיָה הוגרס **יוֹדֵעַ. וְאָמְרוּ עָלָיו עַל הוּגְרַם בֶּן לֵוִי, שֶׁהָיָה מַנְעִים אֶת קוֹלוֹ בְּזֶמֶר, וּכְשֶׁהָיָה נוֹעֵץ גּוּדְלוֹ בְּתוֹךְ פִּיו** - מניח אצבעותיו בין הנימים[לו], **הָיָה מוֹצִיא כַּמָּה מִינֵי זֶמֶר, וְהָיוּ כָּל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים נִזְקָרִין לוֹ בְּבַת רֹאשׁ** - נרתעים לאחוריהם מעוצמת הקול[לח].

★

שנינו במשנה, **'בֵּית גַּרְמוּ עַל מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים'**. הגמרא מרחיבה בענין זה:
מבארת הגמרא, **בֵּית גַּרְמוּ הָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים** לאפותו היטב, **וְכֵן הָיוּ בְּקִיאִים בִּרְדָיְיתוֹ** - להוציאו מן התנור[לט] באופן שלא ישבר, לפי שהיה לחם הפנים עשוי כמין תיבה פרוצה או כמין ספינה רוקדת וקשה לאפותו ונוח לשברו[מ]. **וְלֹא רָצוּ** בית גרמו **לְלַמֵּד** לאחרים את אומנות זו שבידם אלא הם בעצמם היו עושים זאת בדמים יקרים.
כיון שכן, **שָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אוּמָנִים מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיאָה** של ארץ מצרים[מא], **שֶׁהָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים** לאפותו, **וְאוּלָם בִּרְדָיְיתוֹ לֹא הָיוּ** אומני אלכסנדריאה **בְּקִיאִין** וכמו שמפרש והולך.
בֵּית גַּרְמוּ הָיוּ מַפִּיקִין את תנור המתכת **מִבִּפְנִים** ואופים את הלחם מבפנים בדפוס ברזל המיוחד לו, ורק כשהיה הלחם אפוי כל צרכו היו מוציאים את הדפוס שבו הלחם אל מחוץ לתנור **וְרוֹדִין מִבַּחוּץ** - ומוציאים את הלחם מתוך הדפוס, **וּמִכָּיוָן** שנאפה לחם הפנים כל צרכו **לֹא הָיְתָה** לחם הפנים **מִתְעַפֶּשֶׁת. וְאֻלָּם** - אומני אלכסנדריאה **הָיוּ מַפִּיקִין מִבִּפְנִים וְרוֹדִין מִבִּפְנִים** - ומפרידים את הלחם מן הדפוס בתוך התנור קודם שנאפה כל צרכו כדי שלא ישבר, ומתוך כך שהיה שוהה הלחם בתנור ללא הדפוס היה נראה הלחם אפוי כשעדיין לא היה אפוי היטב **וְהָיְתָה מִתְעַפֶּשֶׁת**[מב].

כֵּיוָן **שֶׁיָּדְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר** הזה וראו שאין אומנים אלו מומחים כבית גרמו, **אָמְרוּ, כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְבוֹדוֹ בָּרָא** ואין זה לכבודו שיהא לחם הפנים מעופש, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי טז ד) **'כֹּל פָּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ'** - הקדוש ברוך הוא נותן את החכמה לאחד יותר מלחבירו כדי שהמלאכה תעשה על ידי מי שהוא חפץ[מג], ואף כאן חפץ הקדוש ברוך הוא שמלאכה זו תעשה דווקא על ידי בית גרמו.
שָׁלְחוּ חכמים **אַחֲרֵיהֶם** של בית גרמו שישובו למלאכתם כבראשונה **וְלֹא רָצוּ לָבֹא, עַד שֶׁכָּפְלוּ לָהֶם שְׂכָרָן** מתרומת הלשכה[מד]. עד אז **שְׁנֵים עָשָׂר מָנֶה הָיוּ נוֹטְלִים, וּמֵאוֹתוֹ הַיּוֹם נָתְנוּ לָהֶם עֶשְׂרִים וַאַרְבָּעָה מָנֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, עד אז **עֶשְׂרִים וַאַרְבָּעָה מָנֶה הָיוּ נוֹטְלִים וּמֵאוֹתוֹ הַיּוֹם נָתְנוּ לָהֶן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה.**

אָמְרוּ לָהֶן חכמים לבית גרמו, **מִפְּנֵי מָה אֵין אַתֶּם רוֹצִים לְלַמֵּד** אומנות זו שבידכם. **אָמְרוּ לָהֶן** בית גרמו, **מְסוֹרֶת הִיא בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ שֶׁהַבַּיִת** המקדש **הַזֶּה עָתִיד לֵיחָרֵב**, ואנו חוששים **שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ אֲחֵרִים וְיַעֲשׂוּ** כמתכונת לחם הפנים **לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן.**

ואף שמזכירים אותם לגנאי על כך שלא רצו ללמד, מכל מקום **בִּדְבָרִים הַלָּלוּ מַזְכִּירִין אוֹתָן לְשֶׁבַח, שֶׁלֹּא יָצָא בְּיָד בְּנֵיהֶם פֵּת נְקִיָּה מֵעוֹלָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים מִמַּעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים הֵן אוֹכְלִים**, וכתיב (נחמיה יג כג) 'וְהַיִּתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל'.

★

שנינו במשנה, **'בֵּית אַבְטִינָס עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטוֹרֶת'**. הגמרא מרחיבה בענין זה:
מבארת הגמרא, **שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס הָיוּ בְּקִיאִין עַל מַעֲשֵׂי פִּיטּוּם הַקְּטוֹרֶת** כיצד לכתוש את הסמנים ולערבם יפה[מה], **וְאַף הִכִּירוּ בְּמַעֲלֶה הָעָשָׁן** - עשב שהיה מעלה את עשן הקטורת זקוף כעמוד. **וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד** את מה שהיו בקיאים לאחרים אלא היו עושים זאת בעצמם בדמים יקרים. כיון שכן **שָׁלְחוּ וְהֵבִיאוּ אוּמָנִין מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיאָה שֶׁל מִצְרַיִם וְהָיוּ בְּקִיאִין בְּפִיטּוּם הַקְּטוֹרֶת** כיצד לכתוש את הסמנים ולערבם יפה, **אֲבָל וּבְמַעֲלֶה עָשָׁן לֹא הָיוּ בְּקִיאִין** - היה להם צמח 'מעלה עשן' שלא ניחן בסגולה זו שיהא העשן מתמר ועולה כעמוד ולא היו מכירים את הצמח שהכירו בית אבטינס[מו].

מבארת הגמרא את החילוק בין שני סוגי ה'מעלה עשן':
שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס הָיְתָה מִתַּמֶּרֶת - נזקפת כתמר[מז] **וְעוֹלָה** העשן **כְּמַקֵּל** ישר, וכשהיה העשן מגיע לתקרה, **פּוֹסָה** - נשפלת[מח] **וְיוֹרֶדֶת, וְשֶׁל אֵלּוּ** - אומני אלכסנדריאה **הָיְתָה פּוֹסָה מִיָּד** - העשן היה נשפל מיד.

כֵּיוָן **שֶׁיָּדְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר** שהם אינם אומנים כבית אבטינס, **אָמְרוּ, כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְבוֹדוֹ בָּרָא** וראוי לכבוד הקדוש ברוך הוא שיהיה העשן מתמר ועולה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה מג ז) **'כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי לִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו' וגו'. שָׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם וְלֹא רָצוּ לָבֹא עַד שֶׁכָּפְלוּ לָהֶן שְׂכָרָן, שְׁנֵים עָשָׂר מָנֶה הָיוּ נוֹטְלִין, וְנָתְנוּ לָהֶן עֶשְׂרִים וַאַרְבָּעָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עֶשְׂרִים וַאַרְבָּעָה הָיוּ נוֹטְלִין, וְנָתְנוּ לָהֶן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. אָמְרוּ לָהֶן, מִפְּנֵי מָה אֵין**

ממונה על המלקות.
ל. רש"ס.
לא. פירוש תלמיד רשבר"ש.
לב. פירוש תלמיד רשבר"ש.
לג. קרבן העדה.
לד. פירוש תלמיד רשבר"ש.
לה. רש"ס.
לו. רש"ס.
לז. בבלי יומא (נ:). וברש"י שם (ד"ה נזין) כתב, 'בין חליקת נימת השפה נגד מחיצת החוטם'.
לח. רש"י (סס ד"ה נזקרים). וראה מה שכתב המהרש"א בחידושי אגדות (סס ד"ה נזקרים).
לט. רש"ס.
מ. פירוש תלמיד רשבר"ש.
מא. כך היא הגירסא בראשונים.
מב. השארנו את הגירסא שלפנינו על כנה ופירשנו כהרש"ס.
מג. ערוך (ערך פעל) והובא ברש"ס.
מד. רש"י (יומא לח. ד"ה כפלו).
מה. רש"י (סס ד"ה לפטם).
מו. רש"ס. והוכיח כן שהרי 'מעלה עשן' הוא אחד מסממני הקטורת וקיימא לן שאם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה.
מז. פירוש תלמיד רשבר"ש.
מח. פירוש תלמיד רשבר"ש.

אלו הן הממונים פרק חמישי שקלים

ועד היכן מגיע ממימותיה: וותרן. לעבור על כל פסעס: יתוותרון בני מעיי. יוותרו קסרי בני מעיו וילמו בתחלואים. ל"ת יהיו לו בני מעים יתירים שהוא מורה לבריות לחטוא שמומכין שימחול להם המקום ומינו כן מלא כל דרכיו מספט: **אלא.** שמריך לפו וגופה מוכו מע"ג שמינו גופה מותו מיד: **ומביביו.** לדיקים המדבקים בו: **נשערה מאוד.** לשון חוט השערה: **ונורא על כל סביביו.** מטיל ליתת מספטיו עליהס יותר מן הרחוקים: והוון כל **עמא.** והיה כל העס נכנסין מלל החסיד לנחמו ולא רלה לקבל מנחומין: **אמר.** להן זהו מסידכס בתמיה הרי בועט בחידת הדין: **והוא מקפחו במים.** בתמיה וקיפוח הוא לשון מיתוך וקילור: **מיד נפלה.** קול בעיר: **בסובתא איתערית.** בענף אחד מאזה עלמה ועלמה: **קרא גברא.** הא למנן בפ"ק דיומא נוספאות ישנות

תקלין חדתין

מפרשים ממסמם ג"כ לטובה לרפותן: **ביף.** סלע: **מקרר.** מוליא מיס קרים: **שרבוב.** תמימות ועד היכן התמימות מגיע: **ומת בנו בצמא.** כי בחדה שחדש זהיר בה מאוד אס הוא פוגס קלת בזה נעגם עליו ביותר כדמלינו בפ"ו דב"מ פ"ד ב' גר"ש גר"ם יומא אד מזמי דקא נפיק ריחשא מאוזיה מלא דעתאי כו' ע"ל יומא אד שמעי בזילותא לנורכא מרבנן ולא מתאי כדבעי ליה כו'. והיינו לפי שהיה מהר הרבה בזה כדאמרינן בחסכת מכות כ"ד ע' חוטס חזו משמוע דמיס כגון רמב"ם דלא שמיע ליה בזילותא דרבנן ושתיק וכדפי' רש"י שם ולכן אמר הכא בב"מ ולא מתאי כדאבעי לי והכא נמי שהיה חוזו בחדה טובה זו להמליל מיס לרבים וכשתירע לו דלא יזהר כמה דבעי נעגם בזה הענין גופיה: **מ"ד רחמנא ותרן.** מוותר על עבירות דלא מיכפת ליה: **יתוותרון בני מעיא.** דאמרינן בפ"ג דחולין ע"פ הוא עבך ויכוונך מלמד שעשה הקב"ה כווניות בחדה שחס נהפך ע' מהס ליתו יכול לחיות והוא בני המעיים כמ"ש הערוך מלשון הדורא דכנחת ורליה לדבריו דסמיך לה בקוביא עובדא דההוא גברא דנפל מיגרא ונפיק מעייניה כו' וכתו שכל עיקר חיות האדם תלוי במעיו כדקאמר שחס נהפך כו'. כן כל העולמות תלויס במעבי ב"ה לבוחסס תו להרחס ות"ח שמי שחומר שמוחזר הש"י על עבירה יתוותרון כתו ויחר לבי כו'. שלא ישמש פעולתו ותו היה נחרב העולס הקטן: **מאדיך רוחיה.** הן מלחיו כמ"ש עושה מלחיו רוחות ממיני הפורעניות והס רלים לך והוא רחוס יכפר וגו' והרבה להסיג לפו מלאך החף: **וגבי דיליה.** כמ"ש לוד ילדך תמי שמחיתין כח פמליא של מעלה שהאדם נעשה מכולס כמ"ש כי נגלס אליהס עשה וגו' וכו לדבר יחבל לו בכל כח פוגס שרשו וכל אחד גבי דיליה: **בחוט השערה.** כי יעקב היס חלק ועשו היס שעיר ולדיקים הס יסודי עולס כוללים הרבה ופגס קטן שלהן עושה רושס והן נשפטין בחחת אחת ולכן היו ירלים לדיקים הרשעים שחת יגרוס החטא לף חטא כל דהו ומדקדק עמהס בעוה"ז כדי שלא יכעסו כלל לפחות חטאת רובן: **לשוברים ושבים.** לזכות הרבים: **ולא מקבל עליה תנחומין.** שעל החת נגזר להשחכח מן הלב משא"כ על החי כמ"ש ויאמץ להתנחם והיא היתה בחיים: **אפשר** הוה **מכבד בזראו בחיים.** אס היה מכבד הכל בהיותו וכבוד לאס שהיס ולא פגס כלל והוא מקפחו במיס בתמיה שלא ידאי תעלה: **עלתה.** שמדמין לה גס שחזה בענף אחד ועלתה: **אגריפס המלך שמע קולו בשמנה פרסאות.** לף דקולו של כ"ג היו שומעין עשרה פרסאות כמ"ש מיריחו היו שומעין קולו של גבינו כרוז (תמיד ג' ע"ב) מ"מ ההיא עובדא הוה בסמוך שחמה פרסאות ושמע המלך שהיה חס חז: **קרא גברא.** היה מפרס מ"ש בפ"ק דיומא ולא היתה קריאת הגבר מגעת כו'. היינו שקרא גברא ומכרת כרוזא המריך בלשונו דלא ליטעי שכוונתו תרגוגלא וגס הטומין כוונתו לרמיה מדאמר גבינו כרוז מה היה חומר ח"ס מכרין כרוזא ובבבלי מפיין ליה מזה: **א"ל קרא תרגוגלא.** משום דמלא בריאתיה היוצא לדרך קודס קריאת הגבר כו' בתרגוגל בינוני כו' כדאמר בזומא (כ"ס): **והתנן בן גבר** עליו גבר. תיש לך למימר כו' שלא ע"כ גבר שניתס בחשמע ואינו רלוי מה שחשמע פעם גבר על תרגוגל ואידך ע"כ ס"ל להכא ליכא למיטעי שבל התם מי הוי אס לא שלא ס"ל למינקט מפורש דלא ליטעי בתרגוגלא שלא ס"ח קריאת הגבר בחשמע תרגוגלא ושוכדא דגבינו כרוז מלחא אחריתי ומה דאמר ושלא היה קריאת הגבר מגעת קלי על תרגוגל ו"ח בזמן: **מזווג.** רוחה שיהא שוין משוס הידור: **ולא קבלון מיניה.** משוס ושחא את הרבנות. ורלו לברוח מן הכבוד. ג"ע תרלו שלא יכעלו בח"ס פרנס המטיל חימה כו': **חיי נפשות יאכ"ו.** שדומה הכל והמלוה רבה ורלוי להכנים ג"ע בזה: **דתנינן תמן.** פרק בתרא דתמיד: **נזקרין.** נרחעין מהכרעת הקול: **של אלו.** של מלכסנדריה: ה"ג **מבחוץ ואופין מבפנים.** וכ"ה בבבלי שם ופי' רש"י הללו שבאו מאלכסנדריה לפי שלא היו יודעים לדקדק מן התנור שלא יהא נאבר לפי שהוא עשוי כמין תיבה פרוצה כמין ספינה והיו יריחים לדבקס מבפנים לתנור ולופין לוחו מבחוץ. וגירסת הספרים משובש בתוספתא והכא נמי הלי שבאתה כיון דעל על: **שכפלו להן.** מהרומה הלשכה: **בפטום.** לכחום הממחין ולערבס יפה כמו שאמר מחולה: **ובמעלה עשן.** שלא היו מכירין בעשב שהוא מעלה עשן זוקף ומתמר כמקל: **לשוק.** כלומר שלא היו מתבטמין כלל ובבבלי אמר לא יאלה כלה מבושמת מבחיון: והכא נמי קאמר ולא עוד כו': ג"ר ישמעאל גרסינן: **וגתרבה כבוד שמים.** ובבבלי אמר כבוד המקום במקומו ומיעט כבודן: **המתוקן לצדיקים לע"ל.** והיינו שעתיד הקב"ה להחזיר לנו לע"ל ובבבלי הלשון שעתיד הקב"ה להחזיר לנו: **מעלה עשן עושה לשמד.** עשב שמעלה עושה כנגדי ולמיתיו ומזכרתי: **הראהו לי.** לי בלבדי שאני בודאי אהיה זהיר שלא יגיע לע"ז ולילה טועות שמע יעשה לע"ז: **מסורת בידי.** ובבבלי שנועה: **לבריה.** לשום אדם משום שגדר בדבר: **רבי יוחנן.** ובבבלי גרסינן ר"י בן נורי ורבי ישמעאל בן לוגע במקום שמעון ב"ל לעיל: נחמיה

ועד היכן מגיע ממימותיה: וותרן. לעבור על כל פסעס: יתוותרון בני מעיי. יוותרו קסרי בני מעיו וילמו בתחלואים. ל"ת יהיו לו בני מעים יתירים שהוא מורה לבריות לחטוא שמומכין שימחול להם המקום ומינו כן מלא כל דרכיו מספט: אלא. שמריך לפו וגופה מוכו מע"ג שמינו גופה מותו מיד: ומביביו. לדיקים המדבקים בו: נשערה מאוד. לשון חוט השערה: ונורא על כל סביביו. מטיל ליתת מספטיו עליהס יותר מן הרחוקים: והוון כל עמא. והיה כל העס נכנסין מלל החסיד לנחמו ולא רלה לקבל מנחומין: אמר. להן זהו מסידכס בתמיה הרי בועט בחידת הדין: והוא מקפחו במים. בתמיה וקיפוח הוא לשון מיתוך וקילור: מיד נפלה. קול בעיר: בסובתא איתערית. בענף אחד מאזה עלמה ועלמה: קרא גברא. הא למנן בפ"ק דיומא

האי דין כיף מקורד מיא והאי דין כיף אית ביה שרברובי ועד היכן שרברובותיה מטי' א"ר אליעזר (אחא) ומת בנו בצמא אמר[ג] רבי חנינא מאן דאמר רחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי אלא מאריך רוחיה וגבי דידיה א"ר אחא כתיב[א] ומביביו נשערה מאוד מדקדק עמהן כחוט השערה א"ר יוסי (בר אבין) לא מטעם הזה אלא מן מה דכתיב[ב] ונורא הוא על כל סביביו מוראו על הקרובים יותר מן הרחוקים רבי חגיי בשם רבי שמואל בר נחמן מעשה[ג] בחסיד אחד שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעוברים ושבים פעם אחת היתה בתו עוברת להנשא ושטפה נהר והוון כל עמא עללין לגבי בעון מנחמתיה ולא קיבל עלוי מתנחמא ולא עאל רבי פנחס בן יאיר לגביה בעי מנחמתיה ולא קיבל עלוי מתנחמא אמר לון דין הוא חסידכון אמרו ליה רבי כך וכך היה עושה כך וכך אירע ליה אמר אפשר שהיה מכבד את בוראו במים והוא מקפחו במים מיד נפלה הברה בעיר באת בתו של אותו האיש אית דאמרי בסוכתא איתערית ואית דאמרי מלאך ירד כדמות ר' פנחס בן יאיר והצילה: גביני כרוז: שהיה[ד] מכריז בבית המקדש *מה היה אומר עמדו הכהנים לעבודה ולויים לדוכנן וישראל למעמדן אגריפס המלך שמע קולו עד ח' פרסאות ונתן לו מתנות הרבה: בן גבר על נעילת שערים: תירגם[ה] רב קומי דבית ר' שילא קרא גברא אבריז כרוזא *אמר ליה אמור קרא תרגולא א"ל אמרין והתנינן בן גבר אית לך למימר בר תרנגולא: בן בבי על הפקיע: [ו] שהיה (מזווג) מזיג פתילות ר'[ז] יוסי (אסי) שאל לכופרה בעו ממנייא עלייהון פרנסים ולא קיבלון מינהן (א) שאל ואמר קומיהון בן בבי על הפקיע ומה אם זה שנתמנה על הפתילות זכה להימנות עם גדולי הדור אתם שאתם נתמנין על חיי נפשות לכ"ש: בן ארזה על הצלצל: כי הא דתנינן[ח] תמן[ט] הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזה על הצלצל: הוגרם בן לוי על השיר: (ב) אמר[י] ר' אחא נעימה יתירה היה יודע ואמרו עליו על הוגרם בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר וכשהיה נועץ גודלו בתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר והיו כל אחיו הכהנים נזקרין לו בבת ראש: בית[יא] גרמו על מעשה לחם הפנים: בית גרמו היו בקיאין במעשה לחם הפנים וברדייתו ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנים (ג) מאלכסנדריאה שהיו בקיאין במעשה לחם הפנים וברדייתו לא היו בקיאין בית (ד) גרמו (ואי) היו מסיקין מבפנים ורודין מבחוץ ולא היתה מתעפשת ואלו היו מסיקין מבפנים ורודין מבפנים והיתה מתעפשת כיון שידעו חכמים בדבר הזה אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא שנאמר[ג] כל פעל ה' למענהו שלחו אחריהם ולא רצו לבא עד שכפלו להם שכרן י"ב מנה היו נוטלים ונתנו להם כ"ד ר' יהודה אומר כ"ד היו נוטלים ונתנו להן מ"ח אמרו להן מפני מה אין אתם רוצים ללמד אמרו להן מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית הזה עתיד ליחרב שלא ילמדו אחרים ויעשו לפני ע"ז שלהן ברברים הללו מזכירין אותן לשבח שלא יצא ביד בניהם פת נקיה מעולם שלא יהו אומרים ממעשה לחם הפנים הן אוכלים: בית אבטינס על מעשה הקטורת: של בית אבטינס היו בקיאין על מעשי פיטום הקטורת ובמעלה העשן ולא רצו ללמד (ה) שלחו והביאו אומנין מאלכסנדריאה של מצרים והיו בקיאין בפיטום הקטורת ובמעלה עשן לא היו בקיאין של בית אבטינס היתה מתמרת ועולה כמקל ופוסה ויודעת ושל אלו היתה פוסה מיד כיון שידעו חכמים ברבר אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא שנאמר[ד] כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו וגו' (ו"ק כל מה שפעל הקב"ה לא פעל אלא למענהו שנאמר כל פעל ה' למענהו) שלחו אחריהם ולא רצו לבא עד שכפלו להן שכרן י"ב מנה היו נוטלין ונתנו להן כ"ד רבי יהודה אומר כ"ד היו נוטלין ונתנו להן מ"ח אמרו להן מפני מה אין אתם רוצין ללמד אמרו להן מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית הזה עתיד ליחרב שלא ילמדו אחרים ויהיו עושין כן לפני ע"ז שלהן בדברים הללו מזכירין אותן לשבח שלא יצאת אשה משל אחד מהן מבושמת מעולם ולא עוד אלא בשהיה אחד מהן נושא אשה ממקום אחר היה פוסק עמה ע"מ שלא תתבשם שלא יהו אומרים ממעשה פיטום הקטורת הן מתבשמות לקיים מה שנאמר[ה] והייתם נקיים מה' ומישראל (ו-ז) א"ר יוסי פעם אחת הייתי עומד בירושלם ומצאתי תינוק אחד משל בית אבטינס אמרתי לו בני מאיזו משפחה את אמר לי ממשפחת פלוני אמרתי לו בני אבותיך לפי שנתכוונו לרבות כבודן ולמעט כבוד שמים לפיכך כבודם נתמעט וכבוד שמים נתרבה אמר ר"ע שח לי שמעון בן לוגא מלקט הייתי עשבים אני ותינוק אחד משל בית אבטינס וראיתי אותו שבכה וראיתי אותו ששחק אמרתי לו בני למה בכיתה אמר לי על כבוד של בית אבא שנתמעט ולמה שחקתה אמר לי על הכבוד המתוקן לצדיקים לעתיד לבא ומה ראית מעלה עשן לנגדי נומיתי לו אמר לי רבי מסורת בידי מאבותי שלא להראותו לברייהו א"ר יוחנן בן נורי (מלקט הייתי עשבים אני וזקן א') פגע בי זקן א' משל בית אבטינס ומגילת סמנים בידו אמר לי רבי לשעבר היו בית אבא צנועין והיו מוסרין**

א"ל אפשר הוה מכבד בוראו. עיין מה שפירשתי בקונטרס וזה מתורץ קושיית תוס' ב"ק דהא גבי מחויל מת גנו בגמ' דהתם היה לו לחה נדוד מטת שנעשה עבורו כמו דמייתי עלה בסוגיא מ"ד דתמנע ותנן כו' והקב"ה מדקדק עם הלדיקים כחוט השערה וכ"מ בסוגיא דב"ק שם וכאן ה"ק אפשר הוה מכבד בוראו שלא יכבוד בלי פגם בהוא תמידא ויקפחנו במים שלא בודאי מגלל ע"י גם וכן הוא: **אגריפס המלך שמע קולו ברחוק ח' פרסה כו'.** עמ"ש ולא מתרגם הא לדתנן בתמיד שקולו היו שומעין מיריחו דבאמת הוא כן רק דעובדא לאגריפס שהיה אז רחוק ח' פרסה ושמע ומשב לו לבבר נפלא ונתן לו מתנות אבל סוגיא דבבבלי יומא כ' ע"ב קשה דקאמר והיה קולו נשמע בג' פרסאות דמשמע תמיד לא יומר וכן מלאתי בפ"י דיומא שם שבאו מבית תירן הרב יוסף בר"מ וגם תירן התוס' דמו ע"ם ומפקי דפליגי הסוגיות ומ"ם המוי"ט דבתמיד מייתי לה קול של כ"ג רק של העס דומק רב ותימה אבל הזכיר כלל לדברי התוספות דיומא:

וְסָבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד: [תהלים נ, ג] ב) אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו: [תהלים פט, ח] ג) כִּי כָּל פָּעַל יְיָ לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה: [משלי טז, ד] ד) כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו: [ישעיה מג, ז] ה) וְנִבְּחָה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהְיִיתֶם נְקִיִּם מִיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְיָ: [במדבר לב, כב]

ו א מיי' פ"ו מהלי המקדש הל"ב:
ז ב סס הלכה ו והשגות וכ"מ:
ח ג מיי' סס הל"ת ופ"ו מתמידין הל"ז:

ט) גבלי ב"ק ג ע' ירושלמי בילה פ"ג הל"ח ותענית פ"ב הל"ט: י) ב"ק קף ג ע' יבמות קכג ב וירושלמי דמאי פ"ו הל"ג: יא) יומא כ ב: יב) יומא כ ב וירושל' סוכה פ"ה הל"ה: יג) ירושלמי יומא פ"ג הל"ג ירושלמי פאה פ"ח הלכה ו: יד) תמיד פרק ז: טו) יומא לח ב: טז) יומא לח ע"ב ועי' סס פ"ג הל"ט:

[א] ס"ג היו מסיקין **את התנור מבפנים ואופין מבפנים ולא היתה מתעפשת של אלו היו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ והיתה מתעפשת.** כל"ל וכ"ה בבבלי סס ופי' רש"י הללו שבאו מאלכסנדריא לפי שלא היו יודעים לדקדק מן התנור שלא יהא נאבר לפי שהוא עשוי כמין תיבה פרוצה כמין ספינה והיו יריחים לדבקס מבפנים לתנור ולופין לוחו מבחוץ. וגירסת הספרים משובש בתוספתא והכא נמי הלי שבאתה כיון דעל על: **[ב]** אמר ר' ישמעאל. גרסינן:

[ג] עי' מוהרש"ם ומדברי המוס' מנחו' דף פט ע"ג ד"ה ושיעורו מוכח כפי' הק"ע דלקמי על עובי הפמליה ודקוט' ועי' ירושלמי יומא ועי' בח"י יומא טו ד"ה תן ובריטב"א סס:

ארחות 2018/08/19

אַתֶּם רוֹצִין לְלַמֵּד. אָמְרוּ לָהֶן, מָסוֹרֶת הִיא בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, שֶׁהַבַּיִת הַזֶּה עָתִיד לֵיחָרֵב, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ אֲחֵרִים וְיִהְיוּ עוֹשִׂין כֵּן לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן.

ואף שמזכירים אותם לגנאי על כך שלא רצו ללמד, מכל מקום בִּדְבָרִים הַלָּלוּ מַזְכִּירִין אוֹתָן לְשֶׁבַח, שֶׁלֹּא יָצְאת אִשָּׁה מִשֶּׁל אֶחָד מֵהֶן מְבוּשֶּׁמֶת מֵעוֹלָם, ואפילו כלה שדרכה להתבשם לא היתה מתבשמת[מט], וְלֹא עוֹד אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא אִשָּׁה מִמָּקוֹם אַחֵר - שלא ממשפחת בית אבטינס, הָיָה פּוֹסֵק - מתנה עִמָּהּ מתחילה, שנושא אותה עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִתְבַּשֵּׁם, שאם לא היה מקדים ומתנה כן, הדין הוא שהמדיר את אשתו שלא תתבשם יוציא ויתן כתובה, וכל זה כדי שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים מְמַעֲשֶׂה פִּיטּוּם הַקְּטוֹרֶת הֵן מִתְבַּשְּׂמוֹת, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'וְהָיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל'.

הגמרא מביאה מעשיות בבני משפחת אבטינס:

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם וּמָצָאתִי תִּינוֹק אֶחָד מִשֶּׁל בֵּית אַבְטִינָס. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מֵאֵיזוֹ מִשְׁפָּחָה אַתָּה, אָמַר לִי, מִמִּשְׁפַּחַת פְּלוֹנִי - בית אבטינס. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, אֲבוֹתֶיךָ לְפִי שֶׁנִּתְכַּוְּונוּ לְרַבּוֹת כְּבוֹדָן, שלא רצו ללמד האומנות לאחרים כדי שיוכלו ליקח ממון הרבה ויתעשרו ולא ימצאו אחרים שיעשו בחינם או בדמים מועטים[נ], וּלְמַעֵט כְּבוֹד שָׁמַיִם, שעל ידי כך נתמעטו שקלי הלשכה[נא], לְפִיכָךְ כְּבוֹדָם נִתְמַעֵט בחורבן הבית[נב] והפסידו את מלאכתם, וּכְבוֹד שָׁמַיִם נִתְרַבָּה, שראו כל באי עולם שאין הקדוש ברוך הוא נושא פנים אפילו לביתו[נג].

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, שָׁח לִי שִׁמְעוֹן בֶּן לוֹנָא, פעם אחת מְלַקֵּט הָיִיתִי עֲשָׂבִים אֲנִי וְתִינוֹק אֶחָד מִשֶּׁל בֵּית אַבְטִינָס, וּבתחילה רָאִיתִי אוֹתוֹ שֶׁבָּכָה ולאחר מכן רָאִיתִי אוֹתוֹ שֶׁשָּׂחַק. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, לָמָּה בָּכִיתָה, אָמַר לִי, עַל כְּבוֹד שֶׁל בֵּית אַבָּא שֶׁנִּתְמַעֵט, שמחורבן הבית ואילך אין צריכים יותר לאומנותם בפיטום הקטורת. והוסיף ושאלו, וְלָמָּה שָׂחַקְתָּה. אָמַר לִי, עַל הַכָּבוֹד הַמִּתּוֹקָן לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא כשיבנה בית המקדש[נד]. והוסיף ושאלו, וּמָה רָאִיתָ כעת שנזכרת בכל זה. ענהו התינוק, עשב מַעֲלֶה עָשָׁן אני רואה[נה] לְגֻגְדִי. נוֹמֵיתִי - אמרתי לוֹ, בְּנִי הַרְאֵהוּ לִי. אָמַר לִי, רַבִּי, מָסוֹרֶת בְּיָדִי מֵאֲבוֹתַי שֶׁלֹּא לְהַרְאוֹתוֹ לְבְרִיָּה, ושבועה היא שנשבענו שלא נראהו לשום אדם בעולם[נו].

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, פעם אחת פָּגַע בִּי זָקֵן אֶחָד מִשֶּׁל בֵּית אַבְטִינָס, וּמְגִילַּת סְתָרִים בְּיָדוֹ, שכתוב בה שמות סמני הקטורת[נז] וצורתם המדויקת כדי לזהותם ולהכירם[נח]. אָמַר לִי אותו הזקן, רַבִּי, לְשֶׁעָבַר הָיוּ בֵּית אַבָּא צְנוּעִין ונאמנים שלא ילמדו לאדם שאינו הגון, וְהָיוּ

מט. **ע"פ** בבלי יומא (לח.).
נ. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
נא. **רש"ם.** ובפירוש תלמיד רשבר"ש כתב, 'שאין בני אדם יודעין להקטיר קטורת לשמים'.
נב. **רש"י** (סס ד"ה מיעט).
נג. **קרבן** העדה. וברש"ס גרס כהבבלי 'וכבוד שמים במקומו עומד', ופירש, 'שבהפסד הנמשך מחורבן הבית אנו הפסדנו והוא לא הפסיד'.
נד. **ע"פ** פירוש ר' משולם. וראה ברש"ס שגרס שיש כאן שני הסברים מדוע צחק 'ועל מה צחקת, שעתיד הקב"ה להחזירו לנו, ואית דאמרי על כבוד שמתוקן לצדיקים לעתיד לבוא צחקתי'.
נה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
נו. **בבלי** יומא (סס).
נז. **רש"י** (סס ד"ה מגילת).
נח. **רש"ם.**

ועד היכן מגיע ממימותיה: ותרן. לעבור על כל פסעס: יתוותרון בני מעי. יומרו קסרי בני מעיו וילמו בחללוים. ל"ק יהיו לו בני מעים יתירים שהוא מורה לבריות לחטוא שמומכין שימחול להם המקום ואינו כן חלה כל דרכיו משפט: **אלא**. שמריך לפו וגופה מוכו מע"ג שאינו גופה מותו מיד: ומביביו. לדיקים המדבקים בו: נשערה מאוד. לשון חוט השערה: **ונורא על כל סביביו**. מטיל אימת משפטיו עליהם יותר מן הרחוקים: והוון כל העם ננסין אצל המסיד לגחמו ולא רצה לקבל תנחומין: **אמר**. להן זהו מסילכם בחמיה הרי בועט בחמיה הדין: **והוא מקפחו במים**. בחמיה וקיפוח הוא לשון מיחוך וקילור: **מיד נפלה**. קול בעיר: **בסוכתא איתערית**. בענף אחד מחזה עלמה ועלמה: **קרא גברא**. הא למדנו בפ"ק ליומא נוסחאות ישנות

בכל יום מורמין את המוזמן בקריאת הגבר מהו קריאת הגבר שהכריז הכרוז והיינו שקרא גבירי כרוז: **אמרון ליה**. לפיכך ר' אילא שיתרגם קרא התרנגול שהוא נקרא גבר: **אית לך מימר בר תרנגולא**. בחמיה אלא אם אתה אומר שאמו גבר ה"נ קריאת הגבר אחד קאי: ה"ג שהיה **מזווג את הפתילות**. וכ"ה ביומא וה"פ שגדלן וקלטן: בעי וכו'. רלה למנות עליהן פרנסים ולא רלו לקבל על עלמן להיות פרנסים על הלבור שאין זה כבודן: **זכה להימנות עם גדולי הדור**. עם הממונין החמונין שביירושלם: **כהאי דתנינן תמן**. תמיד פ' בחמרא: נזקרין לו **בבת ראש**. נרחעין מהבנת קול: **וברדייתו**. ולרדום' מן התנור: היו **מסיקין מבפנים**. בתוך התנור ורוחה מבחוץ לדפום שהיה בחנור שכך שנינו במנחות ג' דפוסין היו שם ותנור לדפום ועדיין הוא בלא כאן כמין דפום היה לה בחנור וכו' והיה הלחם דבוק מבחוץ לדפום והיה נאפה יפה שחוט התנור שולט בו: **ואלו**. מנוי אלכסנדריא לא היו בקיאין לדרומה מן התנור שם הוא דבוק חוץ לדפום והיו דובקין חותן בחוך הדפום ולא היה נאפה כל כרכו מפני שעובי הדפום מפסיק בין הבלק לחנור ונחעפם: **למענהו**. לכבודו שלא יהא לחם שולחנו מנוול בעיפום: **ר"ב מנה היו נוטלים**. כל יום מרומות הלשכה: **שלא יהיו אומרים ממעשה** וכו'. וכחיב והייחם נקייט מה' ומיסרחל: היתה **מתמרת ועולה**. היה העשן עולה זקוף כחמר וממפשט בשמי קורה ומ"ל יורד: היתה. ממפשט מיד למטה בחחילת עליית העשן: **ממקום אחר**. שלא ילעה מנהגם: היה **פוסק עמה שלא תתבשם**. להמדיר את עשמו שלא חחקשט בע' מכל המינין יולית ויתן כחובה לכך החנו עמה קודם הניסוחין: **לרבות כבודם**. שלא ינמלו בקיאין זולחט: **נחמעט כבודם**. בחורבן הבית: וכבוד שמים **נתרבה**. שחמרו העשרת שבטים הם מלהיותו הם בקבוע לחפי' לביחיה לא נסיב חפיה וגם החומות חמרו כן: **על הכבוד המתוקן לצדיקים**. בגנין לעתיד: **הרי מעלה עשן לנגדי**. וזכרחי ע"י כן חורבן הבית וגם בכבוד הלדיקים שנחמר ביעיה ועל כל מקראיה ענן יומם ועשן וגו' ועשן זה ע"כ היה כמעלה עשן **לחל"כ** החיך יבבו בחופה מפני העשן שלא ולחי שהיה העשן מחפשט למעלה

משנת אליהו

א"ל אפשר הוה מכבד בוראו. עיין מה שפירשתי בקונטרס וכזה מחורח קושיית חוס' ב"ק להא גבי נחוניא חת בנו בעמת להחם היה לו לחה נדוד חטח שנעשם עבורו כמו דחיחי עלה בפוגיא מ"ד רחמנא ומנן כו' והקב"ה מדקדק עם הלדיקים כחוט השערה וכ"מ בפוגיא דב"ק שם וכלן ה"ק חפשר הוה מכבד בוראו הכל בבבוד בלי בבבוד פגם בהחוח מחילה ויקפחנו במים שלא בולחי חגלל ע"י נם וכן הוה: **אגריפס** המלך שמע קולו ברחוק ח' פרסה כו'. עמ"ש ולא מחרת הא לחנן בחמיד דחמו קולו היו שומעין מיריחו דבחמת הוח כן רק דעובדא לחגריפס שהיה לו רחוק מ' פרסה ושמע ומחמה לו לבבר נפלה ונחן לו מחנות לחבל קונית דבבלי יומח כ' ע"ב קשה דקחמר והיה קולו נשמע בג' פרסחות דמשמע חמיד לח יותר וכן מלחמי בפ"י דיומח שם שחמו בזה חירן הרב יוסף בר"מ וגם חירן החוס' דחמו ע"ם ומפקי לפליגי הפוגיות ומ"ם החו"ט דבחמיד מייחי לח קול של כ"ג רק של העם דומק רב ותימה שלא הזכיר כלל לדברי החוספות דיומח:

תקלין חדתין

מפרשים ממפמם ג"כ לטובה לרפותן: ביף. פלט: מקרר. מוליא מים קרים: **שרברוב**. חמימות ועד היכן החמימות מגיע: **ומת בנו בצמא**. כי בחדה שחדם זהיר בה מחוד שם הוא פוגם קלת בזה נעגם עליו ביותר כדחיכא בפ"ו דב"מ פ"ד ב' בר"ה בר"ם יומח חד חזקי דקא נפיק ריחשא מחויה מלא דעחחי כו' ה"ל יומח חד שחעי בזלוחא לטורבא מרבנן ולא מחחי כדבעי ליה כו'. והיינו לפי שהיה מזהר הרבה בזה כדחחרינן בחסכת מכות כ"ד ב' חוטה חזו חשמוע דחיים כגון רחב"ם ללא שחיע ליה בזלוחא דרבנן ובחיק וכדפי' רש"י שם ולכן חמר הכא בע"ח ולא מחחי כדחבעי לי והכא נמי שהיה חוחו בחדה טובה זו להחליף חים לרבים וכשחירע לו ללא מזהר כמה דבעי נעגם בזה הענין גופיה: **מ"ד רחמנא וותרן**. מוותר על עבירות ללא חיכפת ליה: **יתוותרן בני מעיא**. לחחרינן בפ"ג דחולין ע"פ הוא עבך ויכונך מלמד שעשה הקב"ה כוגיות בחדם שחם נהפך ב' מחם חינו יכול לחיות והוא בני המעיים כמ"ש הערוך מלשון הדורא דכבחא ורמיה לדבריו דחמיך לה בחוגיא עובדא דההוא גברא דנפל מחיגרא ופיק מעייניה כו' וכמו שכל עיקר חיות החדם חלוי בחעיו כדקחמר שחם נהפך כו'. כן כל העולמות חלוים בחעי ב"ה לבנותם או להרסם ח"ם שמי שחומר שמוחר הש"י על עבירה יחוחרו כמו ויחר לבי כו'. שלא ישמש פעולתו ואז היה נחרב העולם הקטן: **מאריך רוחיה**. הן מלחכיו כמ"ש עושה מלחכיו רוחות ממיני הפורעניות והם לרים לך והוא רחום יכפר וגו' והרבה להזיב חפו מלחך החף: **וגבי דילה**. כמ"ש טור ילדך חמי שמחיחין כח פמליח של מעלה שהחדם נגנה מכולם כמ"ש כי בנלם חלהים עשה וגו' וכו לחבר יחבל לו בכל כח פוגם שרשו וכל אחד גבי דילה: **בחוט השערה**. כי יעקב חיש חלק ועשו חיש שעיר ולדיקים הם יסודי עולם כוללים הרבה ופגם קטן שלהן עושה רושם והן נשפטין במדת חמת ולכן היו ירחים לדיקים הרחשונים שמא יגרום החטא לף חטא כל דהו ומדקדק עמהם בעוה"ז כדי שלא יכנסו כלל לפחם חטחת רוגז: **לשברים ושבים**. לזכות הרבים: **ולא מקבל עליה תנחומין**. שעל המת נגזר להשחכח מן הלב משמ"כ על המ' כמ"ש ויחמלן להמנחם והיא היתה בחיים: **אפשר הוה מכבד בוראו**. שם היה מכבד הכל בזהירות וכבוד לשם שחיש ולא פגם כלל והוא מקפחו במים בחחילה ולחי מעלה: **עלתה**. שנזדמן לה גם שחחזה בענף אחד ועלתה: **אגריפס** המלך שמע קולו **בשמנה פרסאות**. לף לקולו של כ"ג היו שומעין עשרה פרסחות כמ"ש מיריחו היו שומעין קולו של גבירי כרוז (חמיד ג' ע"ב) מ"מ ההיא עובדא הוה בסמוך שמנה פרסחות ושמע המלך שהיה שם חו: **קרא גברא**. היה מפרש מ"ש בפ"ק דיומח ולא היתה קריאת הגבר מגעת כו'. היינו שקרא גברא ומכרין כרוזא החריך בלשונו ללא ליטעי שכוונתו חרנגולא ושובדא דגבירי כרוז מלחת לחריחי ומה לחמר ולא היה קריאת הגבר מגעת קלי על חרנגול ו"מ בזמן: **מזווג**. רומה שיהא זוון מסוס הילוד: **ולא קבלון מיניה**. משום ושנא לח הרגנות. ולרו לברום מן הכבוד. ג"ל חרלו שלא יכאבו ב"מ פרנס המטיל מימה כו': **חיי נפשות שאב"ו**. שדומה הכל והמנוה רבה ולחר להכנים ג"ע בזה: **דתנינן תמן**. פרק בחרא לחמיד: **נזקרין**. נרחעין מהכרעת הקול: **של אלו**. של חלכסנדריא: ה"ג **מבחוץ ואופין מבחוץ**. וכ"ה בבבלי שם ופי' רש"י הללו שבחו מחלכסנדריא לפי שלא היו יודעים לרדום מן החנור שלא יהא נשבר לפי שהוא עשוי כמין חביה כמין ספינה והיו יריחים לדבקם מבפנים לחנור וחופין חומו מבחוץ. וגירסת הספרים משובש בחוספחא והכא נמי הכי שבשחו כיון דעל על: **שבפלו להן**. מחרומת הלשכה: **בפחום**. לכחום הממחנין ולערבם יפה כמו שחמר ממולח: **ובמעלה עשן**. שלא היו מכירין בעשן שהוא מעלה עשן זוקף וממחר כמקל: **לשוק**. כלומר שלא היו מחבשמין כלל ובבבלי חמר לף יהחה כלה מבושמת מבחיהן. והכא נמי קחמר ולף עוד כו': ג"ל **ישמעאל גרסינן**: ותרבה כבוד שמים. ובבבלי חמר כבוד המקום במקומו ומיעט כבודן המתוקן **לצדיקים** לע"ל. והיינו שעתיד הקב"ה להחזיר לנו לע"ל ובבבלי הלשון שעתיד הקב"ה להחזיר לנו: **מעלה עשן עומד לנגדי**. עשב שמעלה עומד כנגדי ולליחיו ומזכרתי: **הראהו לי**. לי בלבדי שמני בודלי מהיה והיה שלף יגיע לע"ז ולילה טועמין שמא יעשה לע"ז: **מסורת בידי**. ובבבלי שבועה: **לבריה**. לשום חדם משום גדר בדבר: **רבי יוחנן**. ובבבלי גרסינן ר"י בן טורי ורבי ישמעאל בן לוגע במקום שמעון ב"ל לעיל: נחמיין

אוצר החכמה

ועין משפט נר מצוה

ו **א** מיי' פ"ו מהלי המקדש הל"ב:
ז **ב** שם הלכה ז וסהגות וכ"מ:
ח **ג** מיי' שם הל"ח ופ"ו מחמידין הל"ו:

ונוסחת הבבלי

(א) פחח ואמר קמיהון כו' ומה זה שלא נחמנה חלח על הפחילו' זכה למנו' כו': (ב) א"ר אחיא נעימה יחירה היחה לו חמרו כו' נזקרין בבח ראש: (ג) מחלכסנדריא של מלרים שהיו כו' ורדייחן לח היו כו': (ד) בית גרמו היו מסיקין חת התנור מבפנים כו' כיון ששמעו חכמי' כו' ולח רלו לחזור עד כו' מעולם לח ילחה חשה מהם כשהיחה מחבסמת לשוק ולח עוד חלח כשהיו נושחין ממקום חחר פוסקין עמה ע"מ שלח תחבסם כדי שלח יהו חומרין כו' ומה זה שלח נחמנה חלח על הפחילו' זכה למנו' כו': (ב) חמר ר' ישמעחל. גרסינן:

גליון הש"ס

[ג] עי' מוהרש"ם ומדברי המוס' מנחו' דף פט ע"ג ד"ה ומיעטו מוכח בפ' הק"ע דקחי על עובי הפחילה ותקוע' ועי' ירושלמי יומח ופ' בח"י יומח טו ד"ה מן וכריטב"ל שם:

תורה אור השלם

א) בָּא אֱלֹהֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד: [תהלים נ, ג] ב) אֶל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו: [תהלים פט, ח] ג) כֹּל פָּעַל יְיָ לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה: [משלי טז, ד] ד) כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עָשִׂיתִיו: [ישעיה מג, ז] ה) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ וְאַחַר תָּשֵׁבוּ וְהִיִּיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְיָ: [במדבר לב, כב]

מסורת הש"ס

ע"י משפט
נר מצוה

ט א מיי' פ"ו מהלכות המקדש הלכה ז:
י ב מיי' שם הל"כ:
יא ג מיי' שם פ"ד הלכה יח:
יב ד מיי' פרק ט ממ"ע הלכה ה:
יג ה מיי' פ"ד מהלכות המקדש הלכה ז:
יד ו מיי' פ"ו שם הלכה ח:
טו ז מיי' שם הלכה ו:
טז ח מיי' שם הלכה ג ובהשגות:
יז ט מיי' פרק ב ממעה"ק הל"ד:

נוסחת הכבלי

(א) נאמנין הא לך זו כו' מעתה אין אנו רשאין לספר בגנותן של אלו: (ב) שרחה על הצבור בממון פחות מב' כו' ואלעזר שעל הפרוכת כו': (ג) למלך המלך רואה כו': (ד) חמו קופריה אכיל כו' לשבח הלואי מחמי צדיקא כו':

הגהות הגר"א

[א] נ"ל ולבן עזאי חוטא דל למה מפני שמביא לוגו עמו ברם ברבנן וכו'. ועי' נק"ע שמפרש גם כן על לכן הגה"ה זו:

תורה אור השלם

א) וַיְחִיאֵל עֲזַזְיָהוּ וְנַחַת
וַעֲשָׂהאֵל וִירִימוֹת
וְיוֹזָבָד וֶאֱלִיאֵל
וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנָיָהוּ
פְּקִידִים מִיַּד כָּנַנְיָהוּ
וְשִׁמְעִי אָחִיו בְּמִפְקָד
יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזַרְיָהוּ
נָגִיד בֵּית הָאֱלֹהִים:
[דברי הימים ב' לא, יג]

ב) וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב
וְאֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת
הָאַרְגָּמָן וְאֶת תּוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ:
[שמות כה, ה]

ג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה
פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת
אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים
וְכָתַבְתִּי עַל הַלֻּחֹת אֶת
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל
הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר
שִׁבַּרְתָּ: [שמות לד, א]

ד) וְהָיָה בְּצֵאת מֹשֶׁה
אֶל הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל
הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח
אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי
מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה:
[שמות לג, ח]

ה) כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר
הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד
אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ
בָעִזִּים: [במדבר טו, יא]

חוץ לסכך: המגילה הזאת. שכתובים בה סמני הקטורת אין להכירם ומכר פיטומו: מעתה. אין להזכירם לגנאי שהרי ניכר שכוונתם היתה לשמים שהרי עכשיו מסרה להגון מע"פ שאינו ממשפחתו: שהיה מלביש בגדי כ"ג. שיהיו נאין ומהודרין: לאיסטרטיאות. סר מסרי המילות:

הלכה ב מתני' גזברים. הם שממון הקדש תחת ידם והם פודין ערכין וחרמין וכל מלאכת ההקדש נעשה על ידם: אמרכלין. למעלה מן הגזברים והוא עוטריקון אמר על כלו וכגמ' יליף לה הממונים אלו מקרא: **גמ'** בתילוקין. מע"ג דבקרא לא כתיב גזברין מסברא ידעינן שהיו גזברין ג' דהא פסקו שכר ולדקות ופדויית ערכין וחרמי' לריכין ג' דהיינו דין וכיון דקרא ממטה למעלה קמשמיע ל"מ שהרמטוים מן הגזברין שהן למטה מהממכלין והא דקמשמיע בקרא כה"ג לסוף תע"ג דהמלך גדול ממנו היינו כדי לסיים גגיד בית האלהים שיהיה השם נמר כולם שהוא למעלה על כל: בשהוא חותם. הלשכה שהמעות נתוכו דהאי קרא בשמירת המוערות מיירי וילפינן מיניה דלכך כתיבי כולהו ללמד דכולם תומנין המוערות וכדמסיק: והם יקחו את הזהב. מיעוט רביה הוא: שתהא הפסולת שלך. והלוחות של ספיריון היו: מחצב. מקום שמוציאין ממנו: חמון שקין וכו'. לאו הטוקים לאו הכרעיים לאו בשרו וכל זה ממה שהוא מוכל ושותה מן היהודים וכל רכושו מן היהודים: מיחמי צדיקא וכו'. כדי לזכות ברמיית הלדיק הניטו מחריו לזכות גדול הוא שזכה לרמותו:

הלכה ג מתני' ד' חותמות היו במקדש. ג' לג' נסכים תלוקין של בהמות מותם רמשון לנסכי בקר והן ג' עשרונים סולת בלול בחלי הין שמן ויין לנסך חלי ההין וחותמו עגל והב' זכר לנסכי חיל שתרגום חיל דכרא ונסכיו שמי עשרונים סולת בלול בשמן שליש ההין ויין לנסך שליש ההין והג' גדי לנסכי כבש בן שנתו והן עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין והד' חוטא וכן נסכיו של מלורע עשיר שמביא ג' בהמות ולריך עשרה לוגין שמן תשעה לשלשה כבשים וחלד למתן תנוך והנוטות וקרי ליה חוטא משום דעל שבע עבירות נגעים שיהיה השם נמר כולם שהוא למעלה על כל: בשהוא חותם. הלשכה שהמעות נתוכו דהאי קרא בשמירת המוערות מיירי וילפינן מיניה דלכך כתיבי כולהו ללמד דכולם תומנין המוערות וכדמסיק: והם יקחו את הזהב. מיעוט רביה הוא: שתהא הפסולת שלך. והלוחות של ספיריון היו: מחצב. מקום שמוציאין ממנו: חמון שקין וכו'. לאו הטוקים לאו הכרעיים לאו בשרו וכל זה ממה שהוא מוכל ושותה מן היהודים וכל רכושו מן היהודים: מיחמי צדיקא וכו'. כדי לזכות ברמיית הלדיק הניטו מחריו לזכות גדול הוא שזכה לרמותו:

הלכה ב מתני' אין[ד] פוחתין[ג] משבעה אמרכולין ושלשה גזברין

[ד]ואין[ג] עושין שררה על [ב] הצבור פחות משנים חוץ מבן אחיה שעל חולי מעיים ואלעזר שעל הפרוכת שאותן קיבלו רוב הצבור עליהן: **גמ'** אין פוחתין מג' גזברין ומז' אמרכולין תני [ה]משני כתליקין הדא הוא דכתיב [א] ויחיאל ועוזיהו ונחת גזברין ועשאל וירימות ויזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו אמרכולין פקידים מיד כוננהו ושמעי אחיו קתליקין במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית אלהים המלך וכ"ג כשהוא חותם הגזבר חותם ונותנו [ב] לאמרכול אמרכל חותם ונותנו לקתליקון קתליקון חותם ונותנו לכהן גדול כ"ג חותם ונותנו למלך וכשהוא מתיר המלך רואה חותמו ומתיר כ"ג רואה חותמו ומתיר קתליקין רואה חותמו ומתיר אמרכל רואה חותמו ומתיר גזבר רואה חותמו ומתיר: אין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים: רב [ג] נחמן בשם רבי מנא על שם [ב] והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן אמר ר' (נחמיה) חמא בי רבי חנינא מפסולת של לוחות העשיר משה הדא הוא דכתיב [ו] פסל לך שני לוחות אבנים פסל [ז] לך שתהא הפסולת שלך אמר [ח] ר' חנין מחצב של אבנים טובות ומרגליות (גילה) ברא לו הקב"ה מתוך אהלו וממנו העשיר משה כתיב [ד] והביטו אחרי משה עד בואו האוהלה תרין [י] אמוראין ח"א לגנאי וח"א לשבח מ"ד לגנאי חמון שקין חמון ברעין [יא] חמון קופד אכיל מן דיהודאי ושתי מן דיהודאי כל מדליה מן דיהודאי ומ"ד לשבח מחמי צדיקא ומזכי טוביא דזכת למיחמי יתיה:

הלכה ג מתני' [ו]ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל זכר גדי וחוטא בן עזאי אומר ה' היו וארמית כתוב עליהן עגל דכר גדי חוטא דל וחוטא עשיר עגל [יב] משמש עם נסכי בקר גדולים וקטנים זכרים ונקבות גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות חוץ משל אילים איל משמש עם נסכי אילים בלבד חוטא משמש עם נסכי שלש בהמות של מצורע [ז]מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם בא לו אצל אחייה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים לערב באין זה אצל זה ואחי' מוציא את החותמות ומקבל בנגדן מעות [ח]אם פחתו לו וישלם יוחנן מביתו ואם הותירו הותירו להקדש שיד הקדש על העליונה מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב ואם מצאו לו כדי חותמו נותנין לו ואם לאו לא היו נותנין לו ושם היום כתוב עליהן מפני הרמאין: **גמ'** [יא] וכבן עזאי חוטא דל למה היה מביא לוגו עמו ברם ברבנן מביא נסכי רחל מה מן מה דתנינן גדי משמש [ט]נסכי צאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות הדא אמרי נסכי רחל כנסכי גדי דכתיב [ה] ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים לשור [ט] האחד למה נאמר מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור שהיה בדין בן הצאן טעון נסכים ובן הבקר טעון נסכים אם מצאנו שחלק בין נסכי כבש לנסכי איל לכך

ריבב"ן

מתני' מז' מרכולין. תניא כמוסמתא פ"ב גזברין מה הן עושין פודין את הערכין ואת החרמין ואת ההקדשות וכל מלאכות הקדש בידן מרכולין מה הן עושין ז' מפתחות עזרה בידן לכל אחד מהן לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כולן מרכולין פותחין וגזברין נכנסין ויוצאין ולפי כבוד הנכנסין היו יוצאין אמר ר' יהודה למה נקרא שמו מרכול מפני שהוא מר על הכל פי' מר אדון לשון מרוה ירושלמי תנא אין פותחין מב' כתילקין הדא הוא דכתיב ויחיאל ועוזיהו ונחת גזברין ועשהאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו מרכולין לקחלקוס נותנו לקחלקוס לכ"ג וכ"ג למלך ואין עושין שררה פחות מג' מנים מפורש בנגע בתרא פרק ג' דכתיב והם יקחו את הזהב:

מתני' ד' חותמות וכתוב עליהן עגל זכר גדי חוטא. מפרש ואזיל למה הולרכו לפי שנסכיהן תלוקין זה מזה: ארמית. לפי שלומדין בלשון כשדים בגלות בבל: חוטא דל וחוטא עשיר. מלורע עני מלורע עשיר ותנן בערכין על ז' דבריס הנגעים בתין לפיכך נקרא חוטא. עני מביא תורין או בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת ואפס זה הכבש שהיה לריך לנסכים אצל מלורע עשיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ואפס ואין חטאת ואפס טעונין נסכים אלא חטאת ועולה ואפס הן שלמים שבאים על מלורע לפי שאינן בתין על חטא דבנגעים אינכפר ליה חטאיה והקרבנות אינן בתין אלא להכשירו בקדשים: גדולים וקטנים. שאין חילוק בנסכים בין עגל לשור ולמה היה חותם לאפס ולחטאת של מלורע והלא נסכיהן כאחר כבשין שבאין נדבה דשניהן היו כבשים שאפס מלורע כבש הוא אלא לפי שאפס מלורע טעון לוג שמן ליתן לבהונות לבד שמן שבא מן הנסכים:

מתני' לערב באין זה אצל זה. יוחנן אצל אחיה וכנגד החותמות שקיבל אחיה נותן [לו] יוחנן מעות אפס פחתו פחתו ליוחנן אפס הותירו להקדש: **מתני'** מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב. שיבוא יוחנן אצל אחיה וירלה אפס מאלו מעות יתירין כדי חותמו של זה שאבד נותן לו הנסכים: ושם של היום. פי' אפס של היום היה כתוב ביום פ' נעשה חותם זה: מפני הרמאין. שמא ימלאנו אדם אחר זמן וילך אצל אחיה ויתן לו סולת: ירושלמי הגע עלמך שזיוג חותו היום אם המשמר היה כתוב עליו הגע עלמך שזיוג חותו המשמר אם היום אפס שבת אפס אדם כתוב עליהן:

תקלין חדתין

נאמנין כו' אלו לאלו. ולא היה בא ליד אחר שאינו הגון: שאינן נאמנין. וירא שלא יגיע ליד אדם שאינו הגון: הא לך. שאתה נאמן ותיהר בהם: בגנותן. שהרי טועמם אחת שעכשיו שהיה לריך למסור אחר. וכגלי כ"ז שהיו בית אחד קיימין כו': **מתני'** אין פוחתין וכו'. גזברין הן שממון הקדש בידם והם פודין ערכין וחרמין וכל מלאכות הקודש נעשה על ידם: אמרכלין. למעלה מהגזברין אמר על כולם: ואין עושין שררה כו'. לשון הגמון דכל הממונים היו עמהן אחרים דמתני' אפס רשם הממונים לבד אלו הנזכרים שהיו יחידים: **גמ'** תנא. בריימא מוספא שאין פוחתין מג' ממונים למעלה מן האמרכלין: הדא הוא דכתיב. מסמיך בכתוב: ויחיאל וגו'. אם מיירי בתרומת הלשכה וקדשים כו' וזה יחיאל ועוזיהו ונחת אלו ג' גזברין שעסקו בערכין וחרמין שבריכין ולמי ג' וחמ"כ ז' אמרכלין מן ועשהאל וגו' על ובניהו וכנניהו ושמעי אחיו נקראו פקידים והן ג' כתלקין: במפקד כו'. המלך וכ"ג שנגיד בית אלהים הוא כ"ג: כשהוא חותם. כשרוצה לחתום הממון בלשכה: והם יקחו. לשון רבים ואין פחות משנים: **אר"ח** מפסולת כו'. מייתי לה הכא להטעים לבריכים שניס שלא יבואו לידי חשד שהרי דורו של משה דיברו עליו כ"ש על אחרים בדורות אחרים: מחצב של **אבנים** בו'. לבד הלוחות ולא ס"ל מפסולת הלוחות: שקים. הסוקים: קופריה. גילד בשרו: ומדליה. ממוכו: הלואי מיזבי. הלואי שמזכה לרחותו לדיקה טוב שזכיתי לרחותו: **מתני'** ארבע חותמות בו'. ג' לג' נסכין תלוקין של בהמות חותם רחשון לנסכי בקר והן ג' עשרונים סולת בלול בחלי ההין שמן ויין לנסך חלי ההין וחותמו עגל והב' זכר לנסכי חיל שתרגום סלת בלול בשמן שליש ההין ויין לנסך שליש ההין והג' גדי לנסכי כבש בן שנתו והן עשרון סלת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין והד' חוטא והם נסכיו של מלורע עשיר שמביא ג' בהמות ולריך י' לוגים שמן ט' לג' כבשים ומ' למתן תנוך ונהונות וקרי ליה חוטא משום דמרינן בערכין על ז' דבריס נגעים בתין: חמשה הין. ג' חותמות היו למלורע: חוטא דל בו'. בגמ' מפרש בחמי פליגי: וארמית. שכן היה רוב לישונם: זכרים ונקבות. אין לנסכי עולות שאינן בחות אלא זכרים אין לנסכי שלמים זכרים או נקבות ועולות ושלמים הן שטעונין נסכים כדאמרינן עולה או זבח (לעיל הרע"ב) חסר עוד קלת מפי' המתני': **גמ'** ה"ג ולבן עזאי חוטא דל למה. כלומר למה לריך לבן עזאי חוטא לל חותם בפ"ע ולא לת"ק: **מפני שמביא** לוגו עמו. דהכי תניא בתוספתא פרק ג' דשקלים ד' חותמות היו במקדש חוטא היה מביא לוגו עמו חוטא לל כדברי בן עזאי היה מביא לוגו עמו וגרסה דפליגי בהא דת"ק ס"ל לחוטא עשיר הוא שהביא הלוג יחידי לבהונות עם כל קרבנו אבל חוטא דל לא היה מביא הלוג עם העשרון שלו וטעם משבר ת"ק ס"ל כיון לחוטא עשיר לריך ליקח מהממונה ג' עשרונות ושמן לזה ט' לוג אחד עוד לוג עד עשר כיון שלוקח כל כך משא"כ מלורע עני דס"ל אחד עשרון ג' בלול בשמן. ור"ש ס"ל כיון לחוטא עשיר לריך ליקח עם העשרון

אלו הן הממונים פרק חמישי שקלים

מוֹסְרִין אֶת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת אֵלּוּ לָאֵלּוּ, ולא היתה המגילה יוצאת מידי המשפחה, **וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵינָן בֵּית אַבָּא נֶאֱמָנִים, הֵילָךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְהָזָהֵר בָּהּ** שלא תבוא לידי מי שאינו הגון. **וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי** - סיפרתי את כל **הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת וְאָמַר**, מתחילה חשדנו את בית אבטינס, שתשובתם על מה שאינם מלמדים את מעשה פיטום הקטורת שהוא משום שנזהרים הם שלא יבוא לידי מי שאינו הגון, אינו אלא תירוץ בעלמא ורצונם הוא להשתמט מיד חכמים, אבל עכשיו שראינו שזהירים הם ביותר שאפילו במשפחתם לא תבוא המגילה לידי מי שאינו נאמן, הרי שאמת היתה בפיהם, **וּמֵעַתָּה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהַזְכִּירָן לְגָנַאי**[א].

★

אוצר החכמה

שנינו במשנה, **'אֶלְעָזָר עַל הַפָּרוֹכֶת'**. מבארת הגמרא, **שֶׁהָיָה מְמוּנֶּה עַל אוֹרְגֵי פָּרוֹכֶת**, לראות מי מהאומנים בקי במלאכתו ומי אינו בקי, והיה משלם להם שכרם[ב].

אה ח 19/06/2018

★

שנינו במשנה, **'פִּנְחָס הַמַּלְבִּישׁ'**. מבארת הגמרא, **שֶׁהָיָה מַלְבִּישׁ** את הכהן גדול **בִּגְדֵי כְהוּנָּה גְּדוֹלָה** לפני העבודה ומפשיטם לאחר העבודה ושומרם בלשכות המיועדות לכך[ג]. **מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד** שהיה ממונה על הבגדים כפנחס המלביש, **שֶׁהִלְבִּישׁ לְאִיסְטַרְטִיוֹת** - לשרד **אֶחָד, וְנָתַן לוֹ שְׁמוֹנָה זְהוּבִים** בשכרו, **וְאִית דְּאָמְרִין, תְּרֵי עַשְׂרֵי יָהַב לֵיהּ** - שנים עשר זהובים נתן לו, וכל זאת מגודל מומחיותו בכך.

★ ★ ★

הלכה ב – משנה

המשנה ממשיכה לדון אודות הממונים בבית המקדש:

אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁבְעָה אֲמַרְכּוֹלִין - 'אמרכל' הוא מלשון 'אמר כולא'[ה], שהוא ממונה על כולם ואין משיבין על דבריו[ו], ושבעה אמרכלים היו במקדש ובידיהם ניתנו מפתחות העזרה[ז], **וּשְׁלֹשָׁה גִּזְבָּרִין** שהם הפקידים במקדש וכל ממון ההקדש תחת ידם[ח], והם היו פודים את הערכים החרמות וההקדשות[ט], והם למטה מן האמרכולין.

וְאֵין עוֹשִׂין שְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר לגבות ממון מהציבור[י] **פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם**, ואכן כל הממונים שהזכרנו במשנה הקודמת (ה"ו) היו אחרים עמם מטעם זה[יא], **חוּץ מִבֶּן אֶחָיָה** שהיה ממונה יחיד **עַל חוֹלֵי מֵעַיִם, וְאֶלְעָזָר** שהיה ממונה יחיד **עַל הַפָּרוֹכֶת**, ואף על פי שהיה בהם עסקי ממון בקניית הרפואות והפרוכות[יב], כיון **שֶׁאוֹתָן קִיבְּלוּ רוֹב הַצִּבּוּר עֲלֵיהֶן**[יג].

★

גמרא

שנינו במשנה, **'אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשָׁה גִּזְבָּרִין וּמִשִּׁבְעָה אֲמַרְכּוֹלִין'**. הגמרא מביאה ברייתא המביאה ממונים נוספים: מוסיפה הגמרא, **תָּנֵי** - שנינו בברייתא, שאף לא היו פוחתין **מִשְּׁנֵי** ממונים[יד] הנקראים **פַּתְלִיקִין**[טו], והם יותר חשובים מהאמרכולין[טז].

מביאה הגמרא רמז מפסוק לְמה שלמדנו בענין הממונים: אומרת הגמרא, **הָדָא הוּא דִּכְתִיב** - זה מה שכתוב בפסוק המונה את הממונים (דברי הימים ג' לא יג), 'וִיחִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ וְנַחַת וַעֲשָׂהאֵל וִירִימוֹת וְיוֹזָבָד וֶאֱלִיאֵל וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנָיָהוּ פְּקִידִים מִיַּד כָּנַנְיָהוּ וְשִׁמְעִי אָחִיו בְּמִפְקָד יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזַרְיָהוּ נָגִיד בֵּית הָאֱלֹהִים'. מבארת הגמרא, 'וִיחִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ וְנַחַת', שלשתם היו **גִּזְבָּרִין**, 'וַעֲשָׂהאֵל וִירִימוֹת וְיוֹזָבָד וֶאֱלִיאֵל וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנָיָהוּ', שבעה אלו היו למעלה מהגזברים ונקראו **אֲמַרְכּוֹלִין**, 'פְּקִידִים מִיַּד כָּנַנְיָהוּ וְשִׁמְעִי אָחִיו', שנים אלו היו ממונים על האמרכולין ונקראו **פַּתְלִיקִין**, 'בְּמִפְקַד יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזַרְיָהוּ נָגִיד בֵּית הָאֱלֹהִים', שכל אלו הממונים נתמנו על ידי חזקיהו **הַמֶּלֶךְ** ועזריהו **כֹּהֵן גָּדוֹל**[יז].

מבארת הגמרא את סדר האחריות של כל הממונים על נכסי ההקדש:

אומרת הגמרא, **כְּשֶׁהוּא חוֹתֵם** - כשהיו מכניסים דברי הקדש שיהיו גנוזים עד לזמן שיצטרכו אותם להשתמש בהם, היו חותמים את שערי הלשכה שבה ניתנו כדי שלא יכנס שם אדם ויגע בהם[יח]. וכך היה סדר ההחתמה, בתחילה **הַגִּזְבָּר חוֹתֵם** עליו בחותמו, כי כל חותם אינו דומה לשל חבירו[יט], **וְנוֹתְנוֹ לָאֲמַרְכּוֹל** שיחתום אף הוא. **אֲמַרְכָּל חוֹתֵם, וְנוֹתְנוֹ לַפַּתְלִיקוֹן** שיחתום אף הוא. **פַּתְלִיקוֹן חוֹתֵם, וְנוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן גָּדוֹל** שיחתום אף הוא. **כֹּהֵן גָּדוֹל חוֹתֵם וְנוֹתְנוֹ לַמֶּלֶךְ** שיחתום אף הוא, נמצא סדר ההחתמה מהקטן ועד הגדול.

וּכְשֶׁהוּא מַתִּיר - כשיש ברצונם להוציא את ההקדשות, על כל אחד להכיר חותמו שלא נשתנה ולא נתחלף, והסדר הוא מהגדול עד הקטן[כ]. **הַמֶּלֶךְ רוֹאֶה חוֹתָמוֹ** שהוא כראוי ולא נגעה בו יד אדם, **וּמַתִּיר** ושובר את החותם. **כֹּהֵן גָּדוֹל רוֹאֶה חוֹתָמוֹ וּמַתִּיר, כַּתֶּלִיקִין רוֹאֶה חוֹתָמוֹ וּמַתִּיר, אֲמַרְכָּל רוֹאֶה חוֹתָמוֹ וּמַתִּיר, גִּזְבָּר רוֹאֶה חוֹתָמוֹ וּמַתִּיר**, וכשהוסרו כל החותמות יכולים להכנס ללשכה ולהשתמש בהקדשות.

★

שנינו במשנה, **'אֵין עוֹשִׂין שְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר בְּמָמוֹן פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם'**. הגמרא מביאה מקור לכך:

אומרת הגמרא, **רַב נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי מָנָא** למד דין זה, **עַל שֵׁם** - ממה שנאמר בפסוק (שמות כח ה) 'וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן וְאֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ'. כיון שכתוב 'וְהֵם' לשון רבים, ומיעוט רבים שנים, הרי שהיו צריכים שנים בשביל לקיחת הזהב, והוא הדין לכל שררה.

★

מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בענין מקור עושרו של משה:

אָמַר רַבִּי חָמָא בִּי רַבִּי חֲנִינָא, מִפְּסוֹלֶת שֶׁל לוּחוֹת - שנצטוה משה לחצוב את הלוחות השניות מאבן טובה ויקרה הנקראת 'סנפירינון', ומשיירי הסנפירינון **הֶעֱשִׁיר מֹשֶׁה, הָדָא הוּא דִּכְתִיב** (שמות לד ו) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה **פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים**', ודורשים **'פְּסָל לְךָ'** - שלך, והיינו **שֶׁתְּהֵא הַפְּסוֹלֶת שֶׁלְּךָ**.

א. **רש"ס**.
ב. **רש"ס** ופירוש ר' משולם.
ג. **פרישת** הרא"ש. וראה ברש"ס שהיה מתאים את הבגדים למידת הכהנים.
ד. **ברש"ס** הביא בשם הערוך 'סרדיוט - פירש בערוך שר ממונה לעשות דין הדיוטות', אולם בפירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש גרסו 'כרדיוט' שפירושו חלוק והלביש זאת לכהן והכהן הוא שנתן לו הזהובים בשכרו.
ה. **בבלי** (הוריות יג.).
ו. **רש"י** (הוריות יג. ד"ה אמרכל).
ז. **תוספתא** (פ"ג הט"ו) והובא בראשונים כאן.
ח. **פרישת** הרא"ש.
ט. **תוספתא** (שם) והובא בראשונים כאן.
י. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יא. **רש"ס**.
יב. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'ולא ידענא מאי סרורתא דממון הוה ביה באחייה שעל חולי מעיים שהוצרכו ציבור לקבלו'. אולם מדברי הראשונים מבואר שהיה להם הוצאות ממון שנלקחו מן הלשכה.
יג. **ראה** ברש"ס שפירש 'דטעמא משום חשדא וכיון דקבלו מחלו'.
יד. **פירוש** ר' משולם.
טו. **על** תפקידם של ממונים אלו עיין בתויו"ט.
טז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יז. **בפירוש** ר' משולם הקשה שאינו יודע איך לומדים מפסוק זה שהיה שבעה אמרכולין ושלשה גזברין, יעוי"ש מה שתירץ. וראה עוד בענין זה ברש"ס וביפה מראה.
יח. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כ. **ראה** ביפה מראה שביאר מדוע בהחתמה הסדר הוא מהקטן עד הגדול ובהתרת החותמות הסדר הוא להיפך מהגדול עד הקטן.

מוסרין את המגילה הזאת אלו לאלו ועבשיו שאינן בית אבא (א) נאמנים הילך את המגילה והזהר בה וכשבאתי והרציתי הדברים לפני ר"ע זלגו עיניו דמעות ואמר מעתה אין אנו צריכין (רשאין) להזכירן לגנאי: אלעזר על הפרוכת: א שהיה ממונה על אורגי פרוכת: ב פנחס המלביש: שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה מעשה בכהן א' שהלביש לאיסטרטיות א' ונתן לו שמונה זהובים ואית דאמרין תרי עשרי יהב ליה:

הלכה ב מתני' אין (ב) פוחתין ג משבעה אמרכולין ושלשה גזברין

ד ואין (ג) עושין שררה על (ד) הצבור פחות משנים חוץ מבן אחיה שעל חולי מעיים ואלעזר שעל הפרוכת שאותן קיבלו רוב הצבור עליהן: **גמ'** אין פוחתין מג' גזברין ומז' אמרכולין תני ה משני כתליקין הדא הוא דכתיב (א) ויחיאל ועוזיהו ונחת גזברין ועשאל וירימות ויזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו אמרכולין פקידים מיד כונניהו ושמעי אחיו קתיליקין במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית אלהים המלך וכ"ג כשהוא חותם הגזבר חותם ונותנו (ב) לאמרכול אמרכל חותם ונותנו לקתליקון קתליקון חותם ונותנו לכהן גדול כ"ג חותם ונותנו למלך וכשהוא מתיר המלך רואה חותמו ומתיר כ"ג רואה חותמו ומתיר קתליקין רואה חותמו ומתיר אמרכל רואה חותמו ומתיר גזבר רואה חותמו ומתיר: אין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים: רב (ג) נחמן בשם רבי מנא על שם (ב) והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן אמר ר' (נחמיה) חמא בי רבי חנינא מפסולת של לוחות העשיר משה הדא הוא דכתיב (ג) פסל לך שני לוחות אבנים פסל (ד) לך שתהא הפסולת שלך אמר (ה) ר' חנין מחצב של אבנים טובות ומרגליות (גילה) ברא לו הקב"ה מתוך אהלו וממנו העשיר משה כתיב (ד) והביטו אחרי משה עד בואו האוהלה תרין (ו) אמוראין ח"א לגנאי וח"א לשבח מ"ד לגנאי חמון שקין חמון כרעין (ז) חמון קופד אכיל מן דיהודאי ושתי מן דיהודאי כל מדליה מן דיהודאי ומ"ד לשבח מחמי צדיקיא ומזבי טוביא דזבת למיחמי יתיה:

הלכה ג מתני' (ו) ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל זכר גדי וחטוא בן עזאי אומר ה' היו וארמית כתוב עליהן עגל דכר גדי חטוא דל וחוטא עשיר עגל (ז) משמש עם נסכי בקר גדולים וקטנים זכרים ונקבות גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות חוץ משל אילים איל משמש עם נסכי אילים בלבד חוטא משמש עם נסכי שלש בהמות של מצורע ז מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים לערב באין זה אצל זה ואחיי מוציא את החותמות ומקבל בנגדן מעות ח אם פחתו פחתו לו וישלם יוחנן מביתו ואם הותירו הותירו להקדש שיד הקדש על העליונה מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב ואם מצאו לו כדי חותמו נותנין לו ואם לאו לא היו נותנין לו ושם היום כתוב עליהן מפני הרמאין: **גמ'** (א) וכבן עזאי חוטא דל למה היה מביא לוגו עמו ברם ברבנן מביא גדי נסכי רחל מה מן מה דתנינן גדי משמש נסכי צאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות הדא אמרי נסכי רחל כנסכי גדי דכתיב (ה) ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים לשור (ט) האחד למה נאמר מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי איל שהיה ברין בן הצאן טעון נסכים ובן הבקר טעון נסכים אם מצאנו שחלק בין נסכי כבש לנסכי איל לכך

ר"כב"ן

מתני' מז' מרכולין. תניא כמוסמפא פ"ב גזברין מה הן עושין פודין את הערכין ואת המרמין ואת ההקדשות וכל מלאכות הקדש בידן מרכולין מה הן עושין ז' מפתחות עזרה בידן לפי אחד מהן לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כולן מרכולין פותחין וגזברין נכנסין ויוצאין ולפי כבוד הנכנסין היו יוצאין ממר ר' יהודה למה נקרא שמו מרכול מפני שהוא מר על הכל פי' מר אדון לשון מרוח ירושלמי תנא אין פותחין מב' כתילקין הדא הוא דכתיב ויחיאל ועוזיהו ונחת גזברין ועשהאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו מרכולין פקידים מיד כנוניהו ושמעי אחיו כתילקין כשהוא חותם הגזבר נותנו לאמרכול מרכול מותם ונותנו לקתליקון וקתליקון לכ"ג וכ"ג למלך ואין עושין שררה פחות משנים מפורש בבבא בתרא פרק ג' דכתיב והם יקחו את הזהב:

מתני' ד' חותמות וכתוב עליהן עגל זכר גדי חוטא. מפרש ואזיל למה הוצרכו לפי שנכסיהן מלוקין זה מזה: **ארמית.** לפי שמלומדין בלשון כשדים בגלות בבל: חוטא דל וחוטא עשיר. מצורע עני מצורע עשיר ותנן בערכין על ז' דברים הנגעים בתין לפיכך נקרא חוטא. עני מביא תורין או בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת ואפס זה הכמה שהיה צריך לנסכים אצל מצורע עשיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ואפס ואין חטאת ואפס טעונין נסכים אלא חטאת ועולה ואפס של מצורע לפי שאין בתין על חטא דבנגעיה מיכפר ליה חטאיה והקרבנות אינן באין אלא להכשירו בקדשים: גדולים וקטנים. שאין חילוק בנסכים בין עגל לשור ולמה היה חוטא לאפס ולחטאת של מצורע והלא נסכיהן כאחד כשאין שניהן היו כאפס אפס מצורע כאן הוא אלא לפי שאפס מצורע טעון לוג שאין ליתן לבד שאין מן הנסכים:

מתני' לערב באין זה אצל זה. יוחנן אצל אחיה וכנגד החותמות שקיבל אחיה נותן [לו] יוחנן מעות אפס פחתו פחתו ליוחנן אפס הותירו להקדש: **מתני'** מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב. היכוץ יוחנן אצל אחיה וירצה אפס מצאו מעות יתירין כדי חותמו של זה שאבד נותן לו הנסכים: **ושם של היום.** פי' אפס של היום היה כתוב ביום פ' נעשה חוטא זה: **מפני הרמאין.** שמא ימצאנו אדם אחר זמן וילך אצל אחיה ויתן לו סולת: ירושלמי הגע עצמך שזיוף חותם היום אם המאמר אחרון 19/06/2018 היה כתוב עליו הגע עצמך שזיוף חותמו המאמר אם היום אם שבת אם אדם כתוב עליהן:

תקלין חדתין

נאמנין כו' אלו לאלו. ולמה היה בא ליד אחר שאינו הגון: שאינן נאמנין. וירא שלא יגיע ליד אדם שאינו הגון: הא לך. שאתה נאמן ותחזר בהם: בגנותן. שהרי טועמם אחת שעכשיו שהיה צריך למסור אפר. וכנגלי כ"ז שהיו בית אחת קיימין כו': **מתני'** אין פוחתין וכו'. גזברין הן שממון הקדש בידם והם פודין הערכין והמרמין וכל מלאכות הקודש נעשה על ידם: אמרכלין. למעלה מהגזברין אמר על כולם: ואין עושין שררה כו'. לשון הגמון לכל הממונים היו עמהן אחרים למתני' אפס רשם הממונים לבד אלו הנסיים שהיו ימידים: **גמ'** תנא. בריית מוספת שאין פותחין מג' ממונים למעלה מן האמרכלין: **הדא הוא דכתיב.** מסמיך בכתוב: ויחיאל וגו'. שם מיירי במרומת הלשכה וקדשים כו' וזה יחיאל ועוזיהו ונחת אלו ג' גזברין שעסקו בערכין והרמין שבריכין ולמי ג' ואמ"כ אחיה ז' אמרכלין מן ועשהאל וגו' על ובניהו וכנויהו ושמעי אחיו נקראו פקידים והן ג' כתלקין: **במפקד יחזקיהו.** המלך וכ"ג שנגיד בית אלהים הוא כ"ג: **כשהוא חותם.** כשרוצה לחתום הממון בלשכה: **והם יקחו.** לשון רבים ואין רבים אפות משנים: **אר"ח מפסולת כו'.** מייתי לה הכא להטעים לבריתים שניס אלא שהוא בריית מוספת שאין פותחין מג' ממונים למעלה מן האמרכלין: **הדא הוא דכתיב.** מסמיך בכתוב: ויחיאל וגו'. שם מיירי במרומת הלשכה וקדשים כו' וזה יחיאל ועוזיהו ונחת אלו ג' גזברין שעסקו בערכין והרמין שבריכין ולמי ג' ואמ"כ אחיה ז' אמרכלין מן ועשהאל וגו' על ובניהו וכנויהו ושמעי אחיו נקראו פקידים והן ג' כתלקין: **במפקד כו'

רבי חנין חולק:
אָמַר רַבִּי חָנִין, לא מפסולת הלוחות העשיר משה[כא], אלא **מַחְצָב שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת בָּרָא לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתּוֹךְ אָהֳלוֹ וּמִמֶּנּוּ הֶעֱשִׁיר מֹשֶׁה.**

★

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים מה היתה דעת העם על עושרו של משה:
כְּתִיב (שמות לג ח) ׳וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ **וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה׳. תְּרֵין אָמוֹרָאִין** - שני אמוראים נחלקו בהבנת הפסוק[כב]. **חַד אָמַר, לְגַנַּאי** היו מסתכלים עליו, **וְחַד אָמַר, לְשֶׁבַח** היו מסתכלים עליו וכמו שמפרש והולך. **מַאן דְּאָמַר לְגַנַּאי** מפרש, שכל אחד היה מראה לחבירו על משה רבינו[כג] שהוא שמן[כד], ואומר, **חָמוֹן שָׁקִין** - ראו כמה עבים שוקיו, **חָמוֹן כָּרְעִין** - ראו כמה עבים רגליו, **חָמוֹן קוּפַּד** - ראו כמה בשר הרבה הוא אוכל[כה], **אָכִיל מִן דִּיהוּדָאֵי וְשָׁתֵי מִן דִּיהוּדָאֵי** - מה שהוא אוכל ושותה זה משלנו היהודים, **כָּל מִדְּלֵיהּ** - כל מה שיש לו[כו], הוא **מִן דִּיהוּדָאֵי** שלקח את ממוננו. **וּמַאן דְּאָמַר לְשֶׁבַח** כך היו אומרים, **מֶחֱמֵי צַדִּיקַיָּא וּמְזַכֵּי** - זכות היא לראות את הצדיק[כז], **טוּבְיָא דְּזָכַת לְמֶיחֱמֵי יָתֵיהּ** - ואשרי מי שזכה לראותו[כח].

★ ★ ★

הלכה ג – משנה

הנסכים שעליהם אנו דנים הם ׳מנחת נסכים׳ הבאה עם קרבנות עולה או שלמים, בין של יחיד בין של רבים, ועם חטאת ואשם של מצורע. [שאר הקרבנות אינם טעונים נסכים].

מנחת נסכים היא סולת בלולה בשמן ויין לנסך, ובספר במדבר (פרק טו) מבואר ששלש שיעורים יש בדבר: לכבש [עד בן שנה] או עז, מביא עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן למנחה, ורביעית ההין יין לנסך. לאיל [שהוא כבש למעלה מבן שנה], מביא שני עשרונים סולת בלולים בשלישית ההין שמן למנחה, ושלישית ההין יין לנסך. לבן בקר פר או עגל, מביא שלושה עשרונים סולת בלולים בחצי ההין שמן, וחצי ההין יין לנסך.

מצורע עשיר היה מביא שלוש בהמות, חטאת עולה ואשם, והיה מביא עם כולם שלושה עשרונים סולת ושלוש פעמים רביעית ההין שמן שהם תשעה לוגי שמן, ומלבד זאת היה עליו להביא לוג שמן שממנו היו נותנים על תנוך אזנו ועל הבהונות.

הנסכים היו נקנים בבית המקדש כיון שהם צריכים להיעשות על טהרת הקודש, וסדר קנייתם היה שהקונה היה משלם תמורתם ליוחנן הממונה על החותמות והיה מקבל ממנו חותם ועליו היה כתוב על איזה נסכים שילם, ואת החותם היה נותן לאחייה הממונה על הנסכים ומקבל תמורתו את נסכיו, כמו שמפרש והולך.

שנינו בתחילת הפרק (יג.) ׳יוחנן בן פנחס על החותמות אחייה על הנסכים׳. משנתינו באה לפרש מה טיבם של חותמות ונסכים אלו: אומרת המשנה, **אַרְבָּעָה** סוגים של **חוֹתָמוֹת** - חתיכות קלף קטנות חתומות בחותם הגזבר **הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ**, ואותם היה הקונה מקבל מן הממונה, לראיה על כך ששילם תמורת הנסכים. **וְכָתוּב עֲלֵיהֶן, עֶגֶל** - לנסכי בן בקר, **זָכָר** - לנסכי איל, **גְּדִי** - לנסכי כבש או עז, **וְחוֹטֵא** - לנסכי מצורע עשיר[כט], וחותם זה היה גם סימן ששילם על לוג שמן נוסף למתן הבהונות[ל].

בֶּן עַזַּאי חולק על תנא קמא בשני פרטים[לא] **ואוֹמֵר**, לא היו ארבעה חותמות אלא **חֲמִשָּׁה הָיוּ**. **ושנית**, החותמות לא היו כתובות בלשון הקודש אלא **אַרְמִית כָּתוּב עֲלֵיהֶן**, לפי שהשפה השגורה בפיהם היתה ארמית[לב]. ואלו הם החמשה חותמות, **עֶגֶל, דְּכַר** - זכר, **גְּדִי, חוֹטֵא דַּל** - מצורע עני, **וְחוֹטֵא עָשִׁיר** - מצורע עשיר, לפי שאם לא יהיה למצורע אלא חותם אחד, הרי שמצורע עני שאינו מביא כי אם ארבעה לוגין, שלוש לכבש ולוג אחד למתן בהונות, יקבל מהממונה חותם של חוטא ויטעו שהוא עשיר ששילם עבור עשרה לוגי שמן ויתנו לו יותר ממה ששילם, ולכן תיקנו חותם מיוחד בעבור מצורע עני שמקבלים תמורתו ארבעה לוגין וחותם מיוחד עבור מצורע עשיר שמקבלים תמורתו עשרה לוגין[לג].

המשנה מפרשת את הארבעה חותמות שמנה תנא קמא[לד]:
חותם **עֶגֶל מְשַׁמֵּשׁ עִם** - בעבור **נְסָכֵי בָקָר**, ובכל האופנים שיעור הנסכים הוא אחד, בין שהם **גְּדוֹלִים** - פר בן בקר **וּבֵין קְטַנִּים** - עגלים, בין **זְכָרִים** כשמביא מהם עולה **וּבֵין נְקֵבוֹת** כשמביא מהן שלמים.

חותם **גְּדִי מְשַׁמֵּשׁ עִם נְסָכֵי הַצֹּאן** - בעבור הכבשים והעזים, **גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, חוּץ מִשֶּׁל אֵילִים** שכן כבש למעלה מבן שנה שמו איל וחותמו שונה. חותם **אַיִל מְשַׁמֵּשׁ עִם נְסָכֵי אֵילִים בְּלֶבֶד** ולא בעבור נסכי כבשים. חותם **חוֹטֵא מְשַׁמֵּשׁ עִם נִסְכֵּי שֵׁשׁ בְּהֵמוֹת שֶׁל מְצוֹרָע** - בעבור מצורע עשיר והוא מקבל תמורתו שלש עשרונים סולת ועשרה לוגין שמן.

המשנה מפרשת את סדר קניית הנסכים:
מִי שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ נְסָכִים - שמביא קרבנות ורוצה להביא עמם נסכים [סולת יין ושמן] שנעשו על טהרת הקודש, והרי אי אפשר לכל אדם לעשות את הנסכים בעצמו על טהרת הקודש, תיקנו חכמים שכדי שלא יהא אדם צריך לחזר אחריהם ברחובות ובשווקים, שהגזברים יקנוהו ויהיה מצוי לכל הרוצה[לה], ולכן **הוֹלֵךְ לוֹ אֵצֶל יוֹחָנָן שֶׁהוּא מְמוּנֶּה עַל הַחוֹתָמוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ מָעוֹת** לפי הנסכים שהוא מחויב, **וּמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ חוֹתָם** הראוי לו[לו]. **בָּא לוֹ** הקונה **אֵצֶל אֲחִיָּה שֶׁהוּא מְמוּנֶּה עַל הַנְּסָכִים, וְנוֹתֵן לוֹ חוֹתָם**, ועם זה מכיר אחייה שהקונה כבר שילם בעבורם[לז], **וּמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ נְסָכִים.**

לָעֶרֶב - בכל ערב וערב[לח], היו **בָּאִין** שני הממונים אחייה ויוחנן **זֶה אֵצֶל זֶה, וַאֲחִיָּה מוֹצִיא אֶת הַחוֹתָמוֹת** שקיבל מהקונים, **וּמְקַבֵּל** מיוחנן **כְּנֶגְדָּן** את **הַמָּעוֹת** ששילמו לו, ומתוך כך היו יודעים שניהם

כא. **תקלין** חדתין.
כב. **בבבלי** קידושין (לג:) מובא שרבי אמי ורבי יצחק נפחא הם שנחלקו במחלוקת זו.
כג. **פירוש** תלמיד רשבר״ש.
כד. **רש״ם.**
כה. **רש״ם.**
כו. **פירוש** תלמיד רשבר״ש. וביאר שזהו לישנא קלילא של ׳מה דאית ליה׳, וברש״ס אכן גרס להדיא ׳וכל מה דאית ליה׳.
כז. **פירוש** ר׳ משולם.
כח. **ברש״ם** גרס ׳טובא דאימיה דזכת למחמי יתיה׳, ופירש ׳אשרי אמו שזכתה לראותו׳.
כט. **בפרישת** הרא״ש ובפירוש תלמיד רשבר״ש פירשו, שהמצורע נקרא חוטא לפי המבואר במסכת ערכין (טז.) ׳על שבעה דברים נגעים באין, על לשון הרע ועל שפיכות דמים ועל שבועת שוא ועל גילוי עריות ועל גסות הרוח ועל הגזל ועל צרות העין׳.
ל. **בפירוש** תלמיד רשבר״ש ביאר ׳ולפי שחלוק משאר נסכים שטעון לוגין עשרה שלא מצינו בשאר נסכים הוצרך לו חותם לבדו, ואם לא היה הלוג עשירי שהוא טעון עודף על שאר נסכים היינו נותנין לו שלוש חותמות של גדי לנסכים של שלוש כבשים ולא היינו צריכים במקדש אלא לשלוש חותמות עגל זכר וגדי׳.
לא. **פירוש** תלמיד רשבר״ש.
לב. **פרישת** הרא״ש ופירוש תלמיד רשבר״ש. וראה בריבב״ן שכתב, ׳לפי שמלומדין בלשון כשדים בגלות בבל׳.
לג. **פרישת** הרא״ש ופירוש תלמיד רשבר״ש.
לד. **פירוש** ר׳ משולם.
לה. **פירוש** ר׳ משולם ותלמיד רשבר״ש ורש״ס.
לו. **פירוש** תלמיד רשבר״ש. ובר׳ משולם הוסיף שממונה זה היו מוכנים לו מראש חותמות הרבה שהיה כתוב עליהם מארבעה סוגי החותמות.
לז. **פירוש** ר׳ משולם.
לח. **פירוש** תלמיד רשבר״ש.

חוץ לסכך: המגילה הזאת. שכתובים בה סמני הקטורת חוץ להכירם וסדר פיטומו: מעתה. חוץ להזכירם לגנאי שהרי ניכר שכוונתם היתה לשמים שהרי עכשיו מסרה להגון מע"פ שאינו ממשפחתו: שהיה מלביש בגדי כ"ג. שיהיו נאין ומהודרין: לאיסטרטיאות. סר מסדרי החיילות:

הלכה ב מתני' גזברים. הם שממון הקדש תחת ידם והם פודין ערכין וחרמין וכל מלאכת ההקדש נעשה על ידם: אמרכלין. למעלה מן הגזברים והוא עוטריקון לאמר על כלו וכגמ' יליף לה הממונים אלו מקרא: **גמ'** בתילוקין. והוא שררה למעלה מן האמרכל: גזברין. תע"ג דבקרא לא כתיב גזברין מסברא ידעינן שהיו גזברין ג' דהא פסקו שכר ולדקות ופדויית ערכין וחרמי לריכין ג' להיינו דין וכיון דקרא ממטה למעלה קמסיד ס"מ שהרמטוים מן הגזברין שהן למטה מהאמרכלין והא דקמסיד בקרא כה"ג לסוף תע"ג דהמלך גדול ממנו היינו כדי לסיים גגיד בית האלהים שיהיה השם נאר כולם שהוא למעלה על כל: בשהוא חותם. הלשכה שהמעות נתוכו דהאי קרא בשמירת המוערות מיירי וילפינן מיניה דלכך כתיבי כולהו ללמד דכולם תוחמין המוערות וכדמסיק: והם יקחו את הזהב. מיעוט רביה הוא: שתהא הפסולת שלך. והלוחות של ספיריון היו: מחצב. מקום שמוציאין ממנו: חמון שקין וכו'. רלו השוקים רלו הכרעיים רלו בשרו וכל זה ממה שהוא תוכל ושותה מן היהודים וכל רכושו מן היהודים: מיחמי צדיקא וכו'. כדי לזכות ברמיית הלדיק הניטו מחריו לזכות גדול הוא שזכה לרמותו:

הלכה ג מתני' ד' חותמות היו במקדש. ג' לג' נסכים תלוקין של בהמות חותם רחמון לנסכי בקר והן ג' עשרונים קולת גלול בחלי הין שמן ויין לנסך חלי ההין ותותמו עגל והד' זכר לנסכי חיל שתרגום דכרא ונסכיו ג' עשרונים קולת גלול בשמן שלישית ההין ויין לנסך שלישית ההין והג' גדי לנסכי כבש בן שנתו והן עשרון קולת גלול בשמן שלישית ההין ויין לנסך רביעית ההין והד' חותמות היו למזרח: חותא דלי וחותא עשיר. לפי שמלורע עני היו מביא חלה בהמה אחת ואם לא היה למלורע חלה חותם אחד היו נותנים למלורע עני עשר לוגין ות"ק סבר למלורע עני נותנין חותם גדי ולוג רביעית היה מביא מביתו: וארמית כתוב עליהן. שרוב דבורם היה בלשון ארמי: זברים ונקבות. בין לנסכי עולות שהיו באות חלה זכרים בין נסכי שלמים שבאין זכרים ונקבות ועולה ושלמים טעונין נסכים לכתיב עולה או זבח: נותנין לו חלה זכרים בין נסכי שלמים שבאין זכרים ונקבות ועולה ושלמים טעונין נסכים לכתיב עולה או זבח: נותנין לו חלה נקבות. בין לנסכי עולות שהיו באות חלה זכרים בין נסכי שלמים שבאין זכרים ונקבות ועולה ושלמים טעונין נסכים לכתיב עולה או זבח: נותנין לו חלה זכר. ולמה היה בא זכר שהוא תמים יותר מן הנקבה: בא אצל אחיה. שהיה ממונה לקנות יינות ושמנים ושלחות שלא יהא כל מביא קרבן לריך לחזור אחר נסכים העשויין על טהרת הקדש: ואם הותירו הותירו להקדש. ולא תמרינן שמא מעותיו של יוחנן הם שנתערבו במעות של נסכים: ממתינים לו עד הערב. שיזדווגו יחד יוחנן ואחיה אם נמלאו מעות יתירים ביד יוחנן כנגד החותם שאמר זה שנאבד ממנו נותנים לו: ושם היום כתוב. על החותם יום פלוני בשבת: מפני הרמאין. שמא מלא חותם שנפל מאביו או מאחיה או מיוחנן ובא עכשיו ליקח וביום שמוליאו אינו רשאי להוליאו שהחותם מחזר אחריו ועוד יש לחוש שמא לקח חותם בשער הזול והגיעו עד שער היוקר: **גמ'** ופריך ולבן עזאי חותא דל למה ליה. חותם נפני עלמו היה לו להביא חותם גדי: ומשני היה מביא לוגו עמו. כדי שיביא גם לוג שמן שלריך המלורע למתן תנוך ובהונות והמותר נאכל לכהנים כדין קדשי הקדשים ולריך שיהיה על טהרת הקדש לפיכך נתנו לו חותם נפני עלמו שהוא נסכי גדי ול' לוג שמן: ברם ברבנן. אבל לרבנן לא היו נותנין לחותא דל חלה חותם של גדי ולוג שמן למתן בהונותיו היה מביא מביתו קשיא ל"ל לחותא עשיר לריך ליקח מהמחנה ג' עשרונות ושמן לזה ט' לוג אז יקח עוד לוג עד עשר כיון שלוקח כל כך משא"ל חלה עשרון מ' בלול בשמן. ל"ל הלוג לבהונות תיני לוקח אצל הממונה להביא עם העשרון וליתן ליד הקדש כשער היוקר על העליונה חלה מביא בעלמו מביתו משא"ל בעשיר לא מסתבר שיקחו דבר מועט חלה דרך עשירות יקח כל העשר לוגין אצל הממונה ובזה תליא פלוגתתם דכיון דצ"ע ס"ל שמביא גם החותא דל לוג יחידי עם העשרון וקונהו מיד הממונה משום דלא פלוג אין עשיר לעני ל"ל לריך חותם נפ"ע ולא סגי בחותם גדי שהרי לריך לוג שמן משא"ל בחותם גדי. חותא דל דהלוג מביא בעלמו מביתו לקמן הריות מועט שיקנה בעלמו בזול והוא דלא כגי' ופי' התוספות יום טוב והמפרשים שנדחקו מאד: נפני רחל בבמה. כמה יין היה לריכה ואם יש הפרש בין זכר לנקבה ע"ש בין רחלה לכבשה: הד"א בו'. שמלותו חותם שכתוב עליו גדי היינו לוקחין נסכים לקרבן מאן בין גדולים בין קטנים בין זכרים ונקבות דהיינו נמי לכבשה ורחלה דכולן נסכיהן שוין חוץ מאיל שלא היו נוטלין משם לעולך נסכי אילים שלא היו נסכיהן שוין ונסכי כבש רביעית ההין לעשרון ל' משא"ל לאיל: דכתיב בו'. מוכיח מקרא כן ככה יעשה וגו' (במדבר ט"ו) מה ת"ל והלא כבר נאמר שם והקריב על בן הנקר מנחה וגו': מגיד שלא בו'. רבויא דקרא אחי לאמועינן שלא נחלק בין עגל קטן לשור גדול: שהיה בדין בו'. שחלק

מסורת הש"ס

ס) תמיד כ ע: ע) נדה כתרע ח ב: ג) שם: ד) ירקרע רבה פ' לב: ה) בבלי קדושין לג ב ירושלמי בכורים פ"ג הל"ג ועי' ש"ר פ' יח: ו) מנחות לב ע: ז) מנחות לג ע: ח) מנחות לח ב:

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ו מכלי המקדש הלט"ז:
י ב מיי' שם הל"כ:
יא ג מיי' שם פ"ד הלכה יח:
יב ד מיי' פרק ט ממ"ע הלכה ה:
יג ה מיי' פ"ד מכלי המקדש הלי"ז:
יד ו מיי' פ"ו שם הלי"ח:
טו ז מיי' שם הל"ו:
טז ח מיי' שם הלי"ב ובהגהות:
יז ט מיי' פרק ב ממעה"ק הל"ד:

נוסחת הבבלי

(א) נאמנין הא לך זו כו' מעתה אין אנו רשאין לספר בגנותן של אלו: (ב) שררה על הצבור בממון פחות מב' כו' ואלעזר שעל הפרוכת כו': (ג) למלך המלך רואה כו': (ד) חמו קופריה אכיל כו' לשבח הלואי מחמי צדיקא כו':

הגהות הגר"א

[א] ג"ל ולבן עזאי חותא דל למה מפני שמביא לוגו עמו ברם כרבנן וכו'. ועי' נק"ע שמפרש גם כן על לדן הגה"ה זו:

תורה אור השלם

א) וַיִּחְיֶאל וַעֲזִיזָהוּ וְנַחַת וַעֲשָׂהאֵל וִירִימוֹת וְאֶלִיאֵל וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנָיָהוּ פְּקִידִים מִיַּד כָּנַנְיָהוּ וְשִׁמְעִי אָחִיו בְּמִפְקָד יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזַרְיָהוּ נָגִיד בֵּית הָאֱלֹהִים:
[דברי הימים ב' לא, יג]

ב) וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן וְאֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ:
[שמות כח, ה]

ג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: [שמות לד, א]

ד) וְהָיָה בְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה:
[שמות לג, ח]

ה) בָּבָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: [במדבר טו, יא]

מוסרין את המגילה הזאת אלו לאלו ועבשיו שאינן בית אבא (א) נאמנים הילך את המגילה והזהר בה וכשבאתי והרציתי הדברים לפני ר"ע זלגו עיניו דמעות ואמר מעתה אין אנו צריכין (רשאין) להזכירן לגנאי: אלעזר על הפרוכת: א שהיה ממונה על אוצרי פרוכת: ב פנחס המלביש: שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה מעשה בכהן א' שהלביש לאיסטרטיות א' ונתן לו שמונה זהובים ואית דאמרין תרי עשרי יהב ליה:

הלכה ב מתני' אין (ה) פותחין (ג) משבעה אמרכולין ושלשה גזברין

ד ואין (ג) עושין שררה על (ב) הצבור פחות משנים חוץ מבן אחיה שעל חולי מעיים ואלעזר שעל הפרוכת שאותן קיבלו רוב הצבור עליהן: **גמ'** אין פותחין מג' גזברין ומז' אמרכולין תני (ד) משני כתליקין הדא הוא דכתיב (א) ויחיאל ועוזיהו ונחת גזברין ועשאל וירימות ויזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו אמרכולין פקידים מיד כוננויהו ושמעי אחיו קתיליקין במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית אלהים המלך וכ"ג כשהוא חותם הגזבר חותם ונותנו (ג) לאמרכול אמרכל חותם ונותנו לקתליקון קתליקון חותם ונותנו לכהן גדול כ"ג חותם ונותנו למלך וכשהוא מתיר המלך רואה חותמו ומתיר כ"ג רואה חותמו ומתיר קתליקין רואה חותמו ומתיר אמרכל רואה חותמו ומתיר גזבר רואה חותמו ומתיר: אין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים: רב (ב) נחמן בשם רבי מנא על שם (ב) והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן אמר ר' (נחמיה) חמא בי רבי חנינא מפסולת של לוחות העשיר משה הדא הוא דכתיב (ב) פסל לך שני לוחות אבנים פסל (ד) לך שתהא הפסולת שלך אמר (ה) ר' חנין מחצב של אבנים טובות ומרגליות (גילה) ברא לו הקב"ה מתוך אהלו וממנו העשיר משה כתיב (ד) והביטו אחרי משה עד בוא האוהלה תרין (ו) אמוראין ח"א לגנאי וח"א לשבח מ"ד לגנאי חמון שקין חמון כרעין (ו) חמון קופד אכיל מן דיהודאי ושתי מן דיהודאי כל מדליה מן דיהודאי ומ"ד לשבח מחמי צדיקא ומזכי טוביא דזכת למיחמי יתיה:

הלכה ג מתני' (ד) ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל זכר גדי וחוטא בן עזאי אומר ה' היו וארמית כתוב עליהן עגל דכר גדי חוטא דל וחוטא עשיר עגל (ז) משמש עם נסכי בקר גדולים וקטנים זכרים ונקבות גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות חוץ משל אילים איל משמש עם נסכי אילים בלבד חוטא משמש עם נסכי שלש בהמות של מצורע ז' מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים לערב באין זה אצל זה ואחיו מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות (ח) אם פתחו לו וישלם יוחנן מביתו ואם הותירו הותירו להקדש שיד הקדש על העליונה מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב ואם מצאו לו כדי חותמו נותנין לו ואם לאו לא היו נותנין לו ושם היום כתוב עליהן מפני הרמאין: **גמ'** (א) וכבן עזאי חוטא דל למה היה מביא לוגו עמו ברם כרבנן מביא גדי נסכי רחל מה מן מה דתנינן גדי משמש (ט) נסכי צאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות הדא אמרי נסכי רחל כנסכי גדי דכתיב (ה) ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים לשור (ט) האחד למה נאמר מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור שהיה בדין בן הצאן טעון נסכים ובן הבקר טעון נסכים אם מצאנו שחלק בין נסכי כבש לנסכי איל לכך

ר"כב"ן

מתני' מז' מרכולין. תניא כמוסמפת פ"ב גזברין מה הן עושין פודין את הערכין ואת החרמין ואת ההקדשות וכל מלאכות הקדש בידן מרכולין מה הן עושין ז' מפתחות עומדה בידן לכל אחד מהן לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כולן מרכולין פותחין וגזברין נכנסין ויולאין ולפי כבוד הנכנסין היו יולאין אמר ר' יהודה למה נקרא שמו מרכול מפני שהוא מר על הכל פי' מר אדון לשון מרוה ירושלמי תנא אין פותחין מג' כתילקין הדא הוא דכתיב ויחיאל ועוזיהו ונחת גזברין ועשהאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו מרכולין פקידים מיד כנניהו ושמעי אחיו כתילקין כשהוא מותם הגזבר נותנו לאמרכול מרכול מותם ונותנו לקתליקון וקתליקון לכ"ג וכ"ג למלך ואין עושין שררה פחות מאנשים מפורש בבבא בתרא פרק ג' דכתיב והם יקחו את הזהב:

מתני' ד' חותמות וכתוב עליהן עגל זכר גדי חוטא. מפרש ואזיל למה הולרכו לפי שנכסיהן תלוקין זה מזה: **ארמית.** לפי שמלומדין בלשון כשדים בגלות בבל: חוטא דל וחוטא עשיר. מלורע עני מלורע עשיר ותנן בערכין על ז' דברים הנגעים בתין לפיכך נקרא חוטא. עני מביא תורין או בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת ואשם זה הכבש שהיה לריך לנסכים אצל מלורע עשיר מביא ג' בהמות חטאת ועולה ואשם ואין חטאת ואשם טעונין נסכים אלא חטאת ואשם של מלורע לפי שאינן בתין על חטא דבנגעיה אינפר ליה חטאיה והקרבנות אינן בתין אלא להכשירו בקדשים: גדולים וקטנים. שאין חילוק בנסכים בין עגל לשור ולמה היה מותם לאשם ולחטאת של מלורע והלא נסכיהן כאשר כבשין שבתין נדבה דשניהן היו כבשים שאשם מלורע כבש הוא אלא לפי שאשם מלורע טעון לוג שמן ליתן לבהונות לבד שמן שבא מן הנסכים:

מתני' לערב באין זה אצל זה. יומנו אצל אחיה וכנגד החותמות שקיבל אחיה נותן [לו] יומנו מעות אם פחתו פחתו ליומנו אם הותירו להקדש: **מתני'** מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב. שיבוא יומנו אצל אחיה וירלה אם נמלאו מעות יתירין כדי חותמו של זה שאבד נותן לו הנסכים: ושם של היום. פי' אם של היום היה כתוב ביום פ' נעשה חותם זה: מפני הרמאין. שמא ימלאנו מדם אחר זמן וילך אצל אחיה ויתן לו סולת: ירושלמי הגע עלמך שזיוג חותו היום אם המאמר היה כתוב עליו הגע עלמך שזיוג חותו המאמר אם היום אם שבת אם חדש כתוב עליהן:

תקלין חדתין

נאמנין כו' אלו לאלו. ולא היה בא ליד אחר שאינו הגון: שאינן נאמנין. וירא שלא יגיע ליד אדם שאינו הגון: הא לך. שאתה נאמן ותיזהר בהם: בגנותן. שהרי טועמם אחת שאבשיו שהיה לריך למסור מסר. וכבבלי כ"ז שהיו בית אבא קיימין כו': **מתני'** אין פותחין ובו'. גזברין הן שממון הקדש בידם והם פודין ערכין וחרמין וכל מלאכות הקודש נעשה על ידם: אמרכלין. למעלה מהגזברין אמר על כולם: ואין עושין שררה בו'. לשון הגמון לכל הממונים היו עמהן אחרים דמתני' אשם רחם הממונים לבד אלו הנסיים שהיו יחידים: **גמ'** תנא. בריימא מוספת שאין פותחין מג' ממונים למעלה מן האמרכלין: הדא הוא דכתיב. מסמיך נכתוב: ויחיאל וגו'. שם מיירי בתרומת הלשכה וקדשים כו' וזה יחיאל ועוזיהו ונחת אלו ג' גזברין שעשקו בערכין וחרמין שלריכין ודאי ג' ומ"ל ג' מסיק ז' ממכולין מן ועשהאל וגו' על בניהו וכנניהו ושמעי אחיו נקראו פקידים והן ג' כתלקין: במפקד בו'. המלך וכ"ג שנגיד בית אלהים הוא כ"ג: כשהוא חותם. כשרולה לחתום הממון בלשכה: והם יקחו. לשון רבים ואין פחות משנים: אר"ח מפסולת בו'. מייתי לה הכא להטעים לריכים שנים שלא יבואו לידי חשד שהרי דורו של משה דיברו עליו כ"ש על אחרים בדורות אחרים: מחצב של אבנים בו'. לבד הלוחות ולא ס"ל מפסולת הלוחות: שקים. הסוקים: קופריה. גילד בשרו: ומדליה. ממונו: הלואי מיזכי. הלואי שמלה לרחותו לדיקת טוב שזכיתי לרחותו: **מתני'** ארבע חותמות בו'. ג' לג' נסכין תלוקין של בהמות חותם לרחמון לנסכי בקר והן ג' עשרונים קולת גלול בחלי ההין שמן ויין לנסך חלי ההין וחותמו עגל והד' זכר לנסכי חיל שתרגום דכרא ונסכיו ג' עשרונים קולת גלול בשמן שלישית ההין ויין לנסך שלישית ההין והג' גדי לנסכי כבש בן שנתו והן עשרון קולת גלול בשמן רביעית ההין ויין לנסך רביעית ההין והד' חותם והם נסכיו של מלורע עשיר שמביא ג' בהמות ולריך י' לוגים שמן ט' לג' כבשים ומ' למתן תנוך ובהונות וקרי ליה חותא משום דממרין בערכין על ז' דברים נגעים בתים: המשה היו למלורע: חותא דל בו'. בגמ' מפרש במאי פליגי: וארמית. שכן היה רוב לימורס: זברים ונקבות. בין לנסכי עולות שהיו באות חלה זכרים בין לנסכי שלמים שבאים זכרים ונקבות ועולות ושלמים הן טעונין נסכים לכתיב עולה או זבח (לשון הרע"ב) תסר עוד קלת מפי' המתני': **גמ'** ה"ג ולבן עזאי חותא דל למה. כלומר למה לריך לבן עזאי חותם של מותם בפ"ע ולא לח"ק: **מפני שמביא** לוגו עמו. דהכי תניא בתוספתא פרק ג' דשקלים ד' חותמות היו במקדש חותא היה מביא לוגו עמו חותא של בדברי בן עזאי היה מביא לוגו עמו וגרלה דפליגי בהא דח"ק ס"ל לחותא עשיר הוא שהביא הלוג יחידי לבהונות עם כל קרבנו אבל חותא דל לא היה מביא הלוג עם העשרון שלו וטעם משבר דח"ק ס"ל כיון דחותא עשיר לריך ליקח מהממונה ג' עשרונות ושמן לזה ט' לוג אז יקח עוד לוג עד עשר כיון שלוקח כל כך משא"ל חלה עשרון מ' בלול בשמן. ת"ל הלוג לבהונות תיני לוקח אצל הממונה להביא עם העשרון וליתן ליד הקדש כשער היוקר על העליונה חלה מביא בעלמו מביתו משא"ל בעשיר לא מסתבר שיקחו דבר חותו חלה דרך עשירות יקח כל העשר לוגין אצל הממונה ובזה תליא פלוגתתם דכיון דצ"ע ס"ל שמביא גם החותא דל לוג יחידי עם העשרון וקונהו מיד הממונה משום דלא פלוג אין עשיר לעני ל"ל לריך חותם נפ"ע ולא סגי בחותם גדי שהרי לריך לוג שמן משא"ל בחותם גדי. חותא דל דהלוג מביא בעלמו מביתו לקמן הריות מועט שיקנה בעלמו בזול והוא דלא כגי' ופי' התוספות יום טוב והמפרשים שנדחקו מאד: נפני רחל בבמה. כמה יין היה לריכה ואם יש הפרש בין זכר לנקבה ע"ש בין רחלה לכבשה: הד"א בו'. שמלותו חותם שכתוב עליו גדי היינו לוקחין נסכים לקרבן מאן בין גדולים בין קטנים בין זכרים ונקבות דהיינו נמי לכבשה ורחלה דכולן נסכיהן שוין חוץ מאיל שלא היו נוטלין משם לעולך נסכי אילים שלא היו נסכיהן שוין ונסכי כבש רביעית ההין לעשרון ל' משא"ל לאיל: דכתיב בו'. מוכיח מקרא כן ככה יעשה וגו' (במדבר ט"ו) מה ת"ל והלא כבר נאמר שם והקריב על בן הנקר מנחה וגו': מגיד שלא בו'. רבויא דקרא אחי לאמועינן שלא נחלק בין עגל קטן לשור גדול: שהיה בדין בו'. שחלק

אלו הן הממונים פרק חמישי שקלים

כמה וכמה מעות יש כאן ואין ההקדש מפסיד כלום. וזהו הטעם שהעמידו ממונה אחד על החותמות וממונה אחד על הנסכים ולא עשו הכל באדם אחד, כדי ששניהם יתנו את ליבם היטב לעיין שלא יחסר ההקדש, ושנים הם שנאמנים בזה כפי הדין (ב"ב ח:) ש'קופה נגבית בשנים'[לט].

אוצר החכמה

המשנה דנה באופן שהמעות והחותמות אינם שוים:
אִם פָּחֲתוּ - באופן שאין ליוחנן כסף כנגד החותמות שאחייה הביא לו, הדין **שֶׁפָּחֲתוּ לוֹ** - ליוחנן, כיון שבוודאי הוא קיבל את המעות אלא שנאבדו לו[מ], **וְלכן יְשַׁלֵּם יוֹחָנָן מִבֵּיתוֹ. וְאִם הוֹתִירוּ** - שיש ליוחנן מעות יותר מחשבון החותמות שביד אחייה, **הוֹתִירוּ** - המעות הולכות **לְהֶקְדֵּשׁ**, ואין אומרים שמעות של יוחנן הם ונפלו ממנו אל תוך של הקדש[מא], אלא אנו תולים שהקונים שילמו יותר מהראוי והם מוחלים זאת להקדש[מב], כיון **שֶׁיַּד הֶקְדֵּשׁ עַל הָעֶלְיוֹנָה** להרויח תמיד ולא להפסיד[מג].

מִי שֶׁאָבַד חוֹתָמוֹ - הטוען שנתן מעות ליוחנן וקיבל ממנו חותם אלא שנאבד, והוא תובע שאחייה יתן לו את הנסכים כנגדו[מד], ואילו אחייה אינו נותן נסכים בלא חותם, ואף על יוחנן אין לו כל תביעה כיון שאינו מחויב לזכור למי מכר היום חותמות[מה], לכן **מַמְתִּינִין לוֹ** - דוחים אותו **עַד הָעֶרֶב** שאז באים יוחנן ואחייה לחשבון, **וְאִם מָצְאוּ** לו הפרש בין המעות לחותמות שיעור של **פְּדֵי חוֹתָמוֹ** בדיוק, לא פחות ולא יותר[מו], **נוֹתְנִין לוֹ** נסכים למחר[מז], **וְאִם לָאו** - שלא היה הפרש בין המעות לחותמות בדיוק כשיעור של כדי חותמו, **לֹא הָיוּ נוֹתְנִין לוֹ** כלום, שמסתמא רמאי הוא[מח].

מסיימת המשנה, **וְשָׁם הַיּוֹם** שבו נקנה החותם היה **כָּתוּב עֲלֵיהֶן** - על החותמות, **מִפְּנֵי הָרַמָּאִין** שלא יבואו לקנות חותמות לפי שער הזול ויקבלו את הנסכים כשיתייקרו המחירים[מט].

אתר 19.06.2018

★

גמרא

שנינו במשנה, 'בן עזאי אומר חמשה היו, וארמית כתוב עליהן, עגל, דכר, גדי, חוטא דל, וחוטא עשיר'. הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם:
שואלת הגמרא, **וּכְבָן עַזַּאי**, חותם מיוחד של **'חוֹטֵא דַּל' לָמָּה** היה נצרך, הרי המצורע העני מביא כבש אחד לאשם, והחטאת והעולה שמביא הם בתורים או בבני יונה שאינם טעונים נסכים, ונמצא שיכול המצורע העני להסתפק בחותם 'גדי' ומדוע הוא צריך חותם מיוחד[נ].

מתרצת הגמרא, **הָיָה מֵבִיא לוּגוֹ עִמּוֹ** - מלבד שלושת לוגי השמן למנחת נסכים היה צריך המצורע לוג נוסף למתן הבהונות, וכיון שכן התאימו חותם מיוחד עבורו שעם זה יקבל ארבעה לוגין[נא]. **בְּרַם בְּרַבָּנָן** - לדעת תנא קמא לא היה חותם מיוחד ל'חוטא דל', אלא היה **מֵבִיא** חותם **גְּדִי**, שבעיקרו הוא של שלושת לוגין, אלא שהמצורע קול יש לו, וכולם מכירים ויודעים בו, ואף הממונה יודע שעליו להוסיף לו לוג שמן נוסף עבור מתן הבהונות[נב].

★

הגמרא דנה מהו השיעור של נסכי כבשה למעלה משנתה:
מסתפקת הגמרא, **נִסְכֵּי רָחֵל** - נקבת האיל והיא כבשה למעלה מבת שנתה, **מַה** שיעורם[נג], שכן ניתן לומר שמה ששנינו במשנתינו 'גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות', אין בכלל זה אלא דווקא הנקבות של הכבשים והעזים ואילו הרחל כבר יצאה משנות הכבשים ונכנסה לשנות האילים[נד].

פושטת הגמרא, **מִן מַה דְּתָנֵינָן 'גְּדִי מְשַׁמֵּשׁ נִסְכֵּי צאן גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים זְכָרִים וּנְקֵבוֹת** חוץ משל אילים' ולא כתוב 'חוץ משל אילים ורחלות', **הָדָא אָמְרִי** - הרי ראיה **שֶׁנִּסְכֵּי רָחֵל בִּנְסְכֵּי גְּדִי** - שבכלל נסכי נקבות הכבשים היא ולא בכלל נסכי האילים[נה].

★

שנינו במשנה, 'עגל משמש עם נסכי בקר גדולים וקטנים'. מבארת הגמרא מהיכן נלמד שאין חילוק בבקר בין העגל הקטן לשור הגדול:
אומרת הגמרא, **דִּכְתִיב** (במדבר טו יח) **'כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים'**, ונשאלת השאלה, **'לַשּׁוֹר הָאֶחָד' לָמָּה נֶאֱמַר**, הרי כבר נאמר שם דין שור ונסכיו (במדבר טו ח-י) 'וְכִי תַעֲשֶׂה בֶן בָּקָר וגו'. וְהִקְרִיב עַל בֶּן הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת וגו'. וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ' וגו', אלא כשהתורה חזרה ואמרה זאת שובינו, **מַגִּיד** - באה ללמדנו, **שֶׁלֹּא חִלֵּק בֵּין נִסְכֵּי עֵגֶל** הקטן **לְנִסְכֵּי שׁוֹר** הגדול ושיעור הנסכים שבהם שוה, **שֶׁהָיָה בַּדִּין** - שכן יש סברא לכאורה לחלק בין עגל לשור, וללמוד מכך שמצינו שֶׁבֶּן הַצֹּאן **טָעוּן נְסָכִים** וּבֶן הַבָּקָר **טָעוּן נְסָכִים** - שגם הכבשים וגם הבקר מחויבים להביא נסכים, אם כן **אִם מָצָאנוּ שֶׁחִלֵּק בֵּין נִסְכֵּי כֶּבֶשׂ לְנִסְכֵּי אַיִל** - ששיעור הנסכים של הכבש הקטן הוא שונה משל האיל הגדול,

לט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה בר' משולם שדן האם אנו תולים שהוא נתן חותם ולא קיבל תמורה ונמצא שהוא חייב במעילה על שהוציא את הנסכים לחולין.
מא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
מב. **פירוש** ר' משולם.
מג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מה. **פירוש** ר' משולם.
מו. **מאירי** (ד"ה ואמר מת"כ).
מז. **פירוש** ר' משולם.
מח. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
מט. **רמב"ם** (פירוש המשניות) ופרישת הרא"ש. ועוד פירשו, שחוששים לרמאין שימצאו חותם ובאותו היום מתייראים להוציאו שהרי האובד מחזר אחריו. פירוש מחודש בדברי המשנה כתב בפירוש תלמיד רשבר"ש, 'ושם כל היום כתוב עליהן מפני הרמאין - כך תיקנו בית דין לבסוף שיהא יוחנן כותב מספר החותמות שמוסר ליום, וחשבון המעות שמקבל, מפני הרמאין - שטוענין נתתי מעותי וקבלתי חותם ואבדתיו'.
נ. **רש"ס.**
נא. **ע"פ** רש"ס שגרס את תירוץ הגמרא בענין אחר קצת.
נב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש במשנה, שמדבריו נראה שלפניו היה הגירסא בגמרא, 'ורבנן אמרי לך מצורע עני אית ליה קלא ולא יהבי ליה אלא ארבעה לוגין'. וראה ברש"ס שביאר באופן נוסף שאכן מצורע דל משתמש עם חותם הגדי אלא שהוא כותב עליו שצריך הוא לקבל לוג נוסף, וצריך ביאור דאם כן מדוע אין זה נחשב כחותם בפני עצמו.
נג. **ראה** בבלי מנחות (נא:) 'בדיק לן רבא נסכי רחלה בכמה, ופשיטנא ליה ממתניתא גדי משמש נסכי צאן של גדולים ושל קטנים של זכרים ושל נקבות חוץ משל אילים', וברש"י (שם נג. ד"ה נקבי) הביא שני דרכים מה היה רבא רוצה לנסותם בשאלה זו.
נד. **פני משה** ומראה הפנים ע"פ הפירוש השני ברש"י (שם).
נה. **פני משה** ומראה הפנים ע"פ הבבלי שסיים והביא את המשך המשנה 'חוץ משל אילים', וכן משמע ברש"ס.
נו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לְכָךְ נַחֲלוֹק - כך גם נחלק את שיעור הנסכים בבקר בֵּין נִסְכֵּי עֵגֶל הקטן לְנִסְכֵּי שׁוֹר הגדול, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד', מַגִּיד לנו הכתוב שֶׁלֹּא חִלֵּק את שיעור הנסכים[א] בֵּין נִסְכֵּי עֵגֶל לְנִסְכֵּי שׁוֹר כיון שאף שור בן יומו קרוי שור[ב].

הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוק לעיל, שכולו מיותר לדרשה: שואלת הגמרא, 'אוֹ לָאַיִל' לָמָּה נֶאֱמַר, הרי כבר נאמר (במדבר טו ו) 'אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה'. מתרצת הגמרא, כפילות זו באה ללמדנו שלא תדרוש את הסברא שֶׁהָיָה בַּדִּין לומר, אִם מָצָאנוּ שֶׁחִלֵּק בֵּין נִסְכֵּי בֶּן שָׁנָה לְנִסְכֵּי בֶּן שְׁנָתַיִם - שנסכי כבש בן שנה שונים הם מנסכי כבש בן שנתיים הנקרא איל, לְכָךְ נַחֲלוֹק - כך גם נאמר לחלק בֵּין נִסְכֵּי איל בן שְׁנָתַיִם לְנִסְכֵּי איל בן שָׁלֹשׁ שנים[ג], תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד' ללמדנו שלאחר שיצא מכלל כבש הרי הוא איל לעולם[ד].

שואלת הגמרא, 'אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים' לָמָּה נֶאֱמַר, הרי כבר נאמר (שם ה) 'אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד'. מתרצת הגמרא, כפילות זו באה ללמדנו שלא נדרוש את הסברא שֶׁהָיָה בַּדִּין לומר, אִם מָצָאנוּ שֶׁחִלֵּק בזכר בֵּין נִסְכֵּי כֶּבֶשׂ בן שנתו לְנִסְכֵּי אַיִל בן שנתיים, לְכָךְ נַחֲלוֹק - כך גם יהיה חילוק בֵּין נִסְכֵּי כִּשְׂבָה בת שנתה לְנִסְכֵּי רָחֵל בת שנתיים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים', ומהריבוי אנו למדים שאין חילוק בנקבה בין כשהיא גדולה לבין כשהיא קטנה[ה].

שואלת הגמרא, 'אוֹ בָעִזִּים' לָמָּה נֶאֱמַר, הרי עזים בכלל כבשים הם[ו]. מתרצת הגמרא, כפילות זו באה ללמדנו שלא נדרוש את הסברא שֶׁהָיָה בַּדִּין לומר, אִם מָצָאנוּ שֶׁבכבש חִלֵּק - יש חילוק בנסכיו בֵּין נִסְכֵּי כֶּבֶשׂ קטן לְנִסְכֵּי אַיִל גדול, לְכָךְ נַחֲלוֹק - כך גם יהיה חילוק בֵּין נִסְכֵּי גְּדִי בחור[ז] לְנִסְכֵּי תַּיִשׁ זקן[ח], תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ בָעִזִּים', ובכך הִקִּישׁ קָטָן שֶׁבָּעִזִּים לְגָדוֹל שֶׁבַּתְּיָשִׁים, שבכולם שוים הנסכים, מַה זֶּה בִּשְׁלֹשֶׁת לוּגִּין אַף זֶה בִּשְׁלֹשֶׁת לוּגִּין.

★

שנינו במשנה, 'וְשָׁם הַיּוֹם כָּתוּב כו' עליהן מפני הרמאין'. הגמרא דנה באפשרויות שהרמאים יכלו לרמות, ובפתרונות לכך:
שואלת הגמרא, מה תקנה יש בכך שכתוב על החותם את שם היום כגון 'יום ראשון בשבת', הַגַּע בְּעַצְמְךָ - שווה בנפשך שֶׁזִּיֵּיג אוֹתוֹ הַיּוֹם - שישמור הרמאי את החותם ליום ראשון אחר ויקח על ידיו נסכים[ט]. מתרצת הגמרא, שמלבד היום בשבוע גם שֵׁם מִשְׁמָר ששימש בבית המקדש באותו שבוע הָיָה כָּתוּב עָלָיו - על החותם, ונמצא שלא יוכל לשומרו לשבוע שלאחריו שכן ישמש בו משמר אחר. מקשה הגמרא, הַגַּע בְּעַצְמְךָ שֶׁזִּיֵּיג אוֹתוֹ הַמִּשְׁמָר - שימתין הרמאי עד לפעם הנוספת שבה ישמש אותו המשמר שכתוב על החותם. עונה הגמרא, שאף שֵׁם הַיּוֹם ואף שֵׁם שַׁבָּת ואף שֵׁם חוֹדֶשׁ הָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶן - על החותמות ונמצא שֶׁאִפְּילּוּ אם רוֹצֶה הרמאי לְזַיֵּיג - להמתין ולהשוות את חותמו לזמן אחר, אֵין מָצוּי לְזַיֵּיג שיהיו כולם ביום אחד אלא לזמן רחוק ביותר'.

★ ★ ★

הלכה ד – משנה

המשנה מביאה שתי לשכות שהיו במקדש ומבארת את מטרתן:
שְׁתֵּי לְשָׁכוֹת - חדרים[י] הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, ולפי שהיו סמוכים זה לזה לפיכך מונה אותן התנא יחדיו[יא]. אַחַת נקראת בשם לִשְׁכַּת חֲשָׁאִין, וְאַחַת נקראת בשם לִשְׁכַּת הַגְּלִילִים.

לִשְׁכַּת חֲשָׁאִין, יִרְאֵי חֵטְא שרוצים לקיים (משלי כח יד) 'מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף'[יב], נוֹתְנִין לְתוֹכָהּ צדקה בַּחֲשַׁאי - בסתר[יג], וַעֲנִיִּים בְּנֵי טוֹבִים שמתביישים לקבל צדקה בפרהסיא[יד], מִתְפַּרְנְסִין - לוקחים מִתּוֹכָהּ בַּחֲשַׁאי כדי צרכם, ולפיכך היא נקראת 'לשכת חשאין' לפי שנותנים לה בחשאי[טו] ומתפרנסים ממנה בחשאי[טז].

לִשְׁכַּת הַגְּלִילִים, כָּל מִי שֶׁהוּא מִתְנַדֵּב כְּלִי שלם[יז] זוֹרְקוֹ - נותנו לְתוֹכָהּ, וְאַחַת לְשִׁשִּׁים יוֹם היו הַגִּזְבָּרִין פּוֹתְחִין אוֹתָהּ - את הלשכה[יח], וְכָל כְּלִי שֶׁמְּצָאוּ בּוֹ צוֹרֶךְ לְבֶדֶק הַבַּיִת כגון מקבות וגרזנים[יט], מַנִּיחִין אוֹתוֹ שלא למוכרו[כ], וְהַשְּׁאָר שאין בהם צורך לבדק הבית, נִמְכָּרִין, ויחללו את ההקדש ויתפיסו את קדושתו בדמי המכירה, וּדְמֵיהֶן נוֹפְלִין - ועם המעות משתמשים לְצורך בֶּדֶק הַבַּיִת.

★

גמרא

שנינו במשנה, ש'לשכת חשאין' היתה מחלקת צדקה בחשאי. הגמרא מביאה מעשיות מאמוראים שקיימו מצות צדקה בהידור:
רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי וְרַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָן הַוּוֹן פַּרְנָסִים - היו ממונים על קופה של ציבור, וְהַוּוֹן יְהָבִין - והם היו נותנים לְרַבִּי חָמָא אֲבוּי דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעָה, דִּינָר לצדקה לפי שהיה עני, וְהוּא שלא היה רוצה ליהנות מן הצדקה, יָהֵיב לֵיהּ לְחוֹרָנִין - היה נותן זאת לעניים אחרים[כב].

רַבִּי זְכַרְיָה חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי לֵוִי, הָיוּ הַכֹּל מַלְיְזִין - מתלוצצים[כג] עָלָיו ומוציאים עליו שם רע[כד], וכך היו אָמְרִין עליו, דְּלָא צָרִיךְ - שהוא אינו צריך לקחת צדקה וְהוּא נָסַב - ומכל מקום הוא לוקח[כה]. מִן דְּדָמַךְ - לאחר שנפטר, בָּדְקִין וַאֲשְׁכְּחִין - בדקו אחריו ומצאו, דַּהֲוָה מַפְלִיג לֵיהּ לְחוֹרָנִין - שהיה נותן מכספו לאחרים לצדקה, וכל שכן שהצדקה שהיה מקבל היה נותן לעניים[כו].

רַבִּי חִינְנָא בַּר פָּפָּא הֲוָה מַפְלִיג מִצְוָה - היה מחלק צדקה לעניים[כז] בְּלֵילְיָא - בלילה, כדי לתת להם בצינעא[כח]. חַד זְמַן - פעם אחת, פָּגַע בֵּיהּ רַבְּהוֹן דְּרוּחַיָּא - ראה אותו מלך השדים[כט], אָמַר

א. **רש"י** (מנחות 65: ד"ה תלמוד).
ב. **תוספות** (מנחות 65: ד"ה תלמוד).
ג. **הרש"ם** מוסיף 'כגון שהתנדב איל בן שלוש, דאילו חיוב איל המוזכר בשפחה חרופה וכיוצא בזה אילו יותר על שתי שנים אפילו שעה אחת פסול משום זקן'.
ד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ה. **רש"ם**.
ו. **רש"ם**.
ז. **רש"י** (שם ד"ה גדי).
ח. **ע"פ** רש"י (שם). וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שפירש 'גדי - גדול. תיש - קטן'.
ט. **כל** הסוגיא לפי פירוש ר' משולם.
י. **קרבן** העדה ותקלין חדתין.
יא. **ריבב"ן**.
יב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יג. **פירוש** ר' משולם.
יד. **פירוש** ר' משולם.
טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
טז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יז. **ריבב"ן**.
יח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כ. **פירוש** ר' משולם.
כא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש וכעי"ז בפירוש ר' משולם. אולם ברש"ס ביאר שלא היה עני אלא מכיון שהיו עניים שהתביישו ליטול מן הגבאים היה רבי חמא נותן להם בצינעא.
כג. **פירוש** ר' משולם.
כד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. ובפירוש ר' משולם כתב שהיו אומרים כן עליו בלשון תמיהה.
כו. **פירוש** ר' משולם. ובפירוש תלמיד רשבר"ש הוסיף שהיה נוהג לעשות כן כדי לזכות בעלי בתים [שהיו נותנים לו משום שהוא גברא רבא ולעניים אחרים לא היו מסכימים לתת].
כז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כח. **פירוש** ר' משולם.
כט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

בין נסכי כבש. שהוא בן שנה לנסכי מיל שהוא בן שתי שנה: ת"ל ככה יעשה לשור האחד. כל נסכי שור אחד הן ושור בן יומו קרוי שור ורמ"י בתענית פי' דמיתורא דלשון קדרים שכבר כתיב והקריב על בן הבקר מנחה וכן דריש בכולן והרמצון נ"ל: ת"ל או לאיל האי. כיון שהוא מיל כל נסכיו אחד הן בין זקן או שהוא בן י"ג תדע: ת"ל או לשה בכבשים. כל שה שבכבשים שוות הם בנסכיהם: בין נסכי גדי. קטן לתיס גדול: הגע עצמך. ופריך הגע עלמך שהגיעו עד שיעור היום ההוא בשעת הנאה ומאי מהני שכתוב עליו שם היום: ומשני שם משמר. של אותו שעת נמי היה כתוב עליו: ופריך הגע עצמך. שימתין מלי שנה עד שיעור זמן המשמר שניה: ומשני שם היום. כמה ימים בשנה: שם השבת. כמה שעת בחודש: שם החדש היה כתוב עליהן. וגם שם המשמר שאינו מצוי שיזדמן שיהיו כולם ביום ז' מכוון מלא להרכה שניה:

נוסחאות ישנות

לכך נחלוק בין נסכי עגל לנסכי שור ת"ל ככה יעשה לשור האחד מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור או לאיל למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים לכך נחלוק בין נסכי שנתיים לנסכי שלש ת"ל [א] או לאיל האחד או לשה בכבשים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי כשבה לנסכי רחל ת"ל או לשה בכבשים או בעזים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי גדי לנסכי תיש ת"ל או בעזים הקיש קטן שבעזים לגדול שבתישים מה זה בשלשת לוגין אף זה בשלשת לוגין: ושם היום כתוב כו': (א) הגע בעצמך שזייג אותו היום שם משמר היה כתוב עליו הגע בעצמך שזייג אותו המשמר שם היום שם שבת שם חודש היה כתוב עליהן אפילו רוצה לזייג אין מצוי לזייג:

הלכה ד מתני' *שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי לשכת הכלים כל מי שהוא מתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר (ב) נמכרין ודמיהן נופלין (ללשכת) לבדק הבית: **גמ'** ר' (ג) יעקב בר איידי ור' יצחק בר נחמן הוון פרנסים והוון יהבין לר' חמא אבוי (ג) דר' יהושעיה דינר והוא יהיב ליה לחורנין רבי זכריה חתניה דר' לוי היו הכל מליזין עליו אמרין דלא צריך והוא נסב מן דדמך בדקין ואשכחין דהוה מפליג ליה לחורנין רבי חיננא בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא חד זמן פגע ביה רבהון דרוחייא א"ל לא כן אלפן ר' (ב) לא תסיג גבול רעך א"ל ולא כן כתיב (ג) מתן בסתר יכפה אף והוה מסתפי מיניה וערק מן קומוי אמר (ג) רבי יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא (ד) אשרי משכיל אל דל זה שהוא מסתכל במצוה היאך לעשותה כיצד היה רבי (יוחנן) יונה עושה כשהיה רואה עני בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסיב הוה א"ל מתנה היא לך חייא בר אדא אית הוה סבין ביומינון מאן דהוה יהיב להון מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין מן בתר כן לא הוון נסבין אמרין (ה) דשתן גבן נחמיה (ג) איש שיחין פגע בו ירושלמי א' א"ל זכה עמי חדא תרנגולתא א"ל הא לך (ד) טומיתיה דקופד וזבין קופד ואכיל ומית והיה צווח ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה (ז) איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמיו פגע בו מוכה שחין א' א"ל זכה עמי ממה דאית גבך אמר ליה מיחזור חזר ואשכחיה מית והוה אמר לקיבליה ענייא דחמינך ולא *יסבון (ה) יהבון לך יסתמיין ידיה דלא פשטן מיתן לך יתקטעון רגלייא דלא רהטן למיתן לך יתברון ומטתיה כן סליק לגביה ר' עקיבא אמר ליה אוי לי שאני רואה אותך בכך אמר ליה אוי לי שאין אני רואה אותך בכך אמר ליה מה את מקללני אמר ליה ומה את מבעט ביסורין רבי הושעיה רבה הוה רביה דבריה חד סגי נהורא והוה יליף אכול עימיה בכל יום חד זמן הוה ליה אורחין ולא מטא מיכול עימיה ברמשא סליק לגביה א"ל לא יכעום מרי עלי בגין דהוה לי אורחין יומא דין דאמרית דלא ליבזוי ביקרא דמרי יומא דין בגין כן לא אכלית עם מרי יומא דין א"ל אתה פייסתה למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמיים יקבל פיוסך א"ל הדא מנא לך א"ל מר"א בן יעקב דר"א בן יעקב עאל חד דסגי נהורא לקרתיה יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה דיימרון דאילולי דהוה בר נשא רבא לא יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה עבדין ליה פרנסה דאיקר אמר לון מהו הכין אמרון ליה ר"א בן יעקב יתב לרע מינך וצלוי עלוי הדא צלותא אתה גמלתה חסד למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יגמול יתך חסד: (דלמא) רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיא (רבה) הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן [ה] לא הוה אית בני נש דילעון באורייתא רבי אבון עבד אילין תרעייה דסדרא

יהבון הפתחים

ריבב"ן

מתני' לשכות. מדרים: חשאים. על שם שעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי כלומר שלא ימציאו: כלי שמצאו בו צורך בדק הבית מניחין אותו. לבד"ה: ירושלמי תני קדשי מזבח מוליכין את הרעוי להן מקדשי בדק הבית [ואין קדשי בה"כ] מוליכין את הרעוי להן מקדשי מזבח. והתניין כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית ס"ד אותן שהקדישו לקדשי מזבח הקדישו וקתני ודמיהן נופלין ללשכת בד"ה*) כלומר בשעה שהקדישו עיקר קדושתן לב"ה:

תקלין חדתין

הכתוב כו' לכבש עשרון ג' ואיל ב' עשרונים: ת"ל ככה יעשה לשור האחד. דבין גדול בין קטן נסכיו שוין ג"י מהכא דשור בן יומו קרוי שור כדכתיב שור או כשב או עז כי יולד: או לאיל למה נאמר. והלא כבר נאמר או לכשב מה לכשב עשה מעשה: בן שנה הוא ככשב בן שנתים הוא איל: לבן שלש. שיהיה נסכיו יותר: ת"ל או לאיל. מריבוי מעמועין. ג"י מעת שקרוי איל הכל אחד בן שנתים ובן ג': או לשה בכבשים למה נאמר כו'. והלא כבר נאמר או לזכר מן הכבש האחד: בכבשה. נקבה לכבשים: רחלה. נקבה לעזים: ת"ל או גו'. מריבוי: או בעזים. והלא עזים בכלל כבשים הם: גדי. הייט בחור: תיש. זקן: בג' לוגין. הוא רביעית ההין שההין י"ב לוג וכ"ה הסוגיא בנבלי (מכות לג ב לג ב): הגע עצמך כו'. מתניתין מהדר כלומר מה נכך שהיה כתוב עליו שם היום יכול הרמתי להמתין בשבוע התחרת שיגיע יום זה הכתוב בתוכו: שם משמר. ומשני שהיה כתוב שם המשמר ובשבוע התחרת משמר אחר ולא יהיה יכול לרמותו. ופריך הרי יכול להמתין עד שיחזור תליתה זה המשמר וזה היום: ומשני שם יום ושעת ומדם כתוב שלא שייך שיתמתין זמן הרבה עד שיחזרו לך: **מתני'** לשכת חשאים. על שם שנותנין לתוכה בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר: לשכת בד"ה. לשכה שנותנין בתוכה כל בד"ה: **גמ'** לאוחרנין. מפני שהיו מתביישים לקבל מיד הגבאי ומתן להם מה שלקח שהוא לא היה צריך: מליזין. לשון לעז: מפליג. ממה שהיה נוטל: מצוה. לדקה: בלילא. משום מתן בסתר שלא לבייש המקבלים וכמ"ש טב לשלח יהבייה כו': לא תסיג. ובלילה זמן הרחמות ואמרו חל ילא ת"ת יחידי בלילה: מתן בסתר. וזה כל כוותי בהליכתי בלילה ומלוחי מלוה אינו ניזוקין ובפרט שכופה לף: שהוא מסתכל במצוה. בהסכל ותכמה שלא יהיה בה חיסה פחיתות: שנפלה לך ירושה ממקום אחר. דכתיב בית והון נחלת אבות. וכשנפסק זה כגון זה שירד מנכסיו ירושתו ממקום אחר להתפרנס מאחרים המשפיעים לזה כאבותיו שהשפיעו לו: טול ואתה פורע. כדאמרי' בשבת (קנח ב) כי אתא עיגל הקדיש ליה ריפתא כי היכי דליקדמו לבניך כו' גלגל הוא שחוזר בעולם כו' שאם הוא לא בא בזו בזו ואמרו במ"ר הקב"ה עושה סולמות מוריד לזה ומעשיר לזה וז"ש ואתה פורע בזיעת אחריתי: מן דהוה נסיב כו'. כדי שלא יבוש כשעושין שהוא בע"ח ויעטער כמ"ש בריש ע"ז בע"ח עכב כו': אית הוי סבין ביומינון. בימיו היו זקנים: מבין ריש שתא כו'. דגילקת הילולא כל מזונותיו של אדם קבועין מר"ה ועד יוה"כ. והיה לעתיד לזה שמר"ה ועד יוה"כ הוא קבוע מזונם לכל השנה ולכן עד יוה"כ היו מוליין שעדיין לא נקבע להם במרום ורשות בידם ליטול משא"כ אחר יוה"כ שכבר נקבע להם פרנסתם על כל השנה מהסיבה שהיה בידם ולא היו רוצים ליטול וחזו דשתא גבן של כל השנה שלנו כבר: זכה עמי. עשה עמי לדקה והוא כמ"ש יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית שנאמר ושם המים תשר עשיתי וגו': הא לך. מטבע זו וקנה לך חילופה בשר: ואכל. בשר שור ומת: להרוגו של נחמיה. שחילו נתן לו בשר תרנגולת כהרגלו היה מי: נחום איש גם זו. קוגיא זו מיתמרא בנבלי בפ' תעניית (כא ב) וכתן יותר מדוקדק: גם זו. שהיה חומר על כ"ד גם זו לטובה: דורון. בנבלי מפורש משא ג' תמורים מאכל ומשתה ומגדים: מוכה שחין א'. שהיה נרפה לעין חולה גדול ותלש: זכה עמי. לא אמר כמוכרח לזה מאד אלא שחזכה עמי בנחיתך לי ולא הפליג בקשתו כהיות לחתיא לקמיה דבניתין הלדיק וא"ל הרי הם מוטלים בסכנת מיתה שבודאי היה מזדרז ליתן תכף ועתה תשב בחזירתו יתן לו ומשום כבוד חמיו היה לך לדרכו ז"ש לבית חמיו: אשכחיה. בחזירתו דמית: קאים בר'. עמד לגגדו: עיני' דלא חמון בר'. התפיס עלמו על שלא הניט גודל מוליו ומליסומו וה"ל להזדרז: דלא פשטן. כמ"ש פתוח תפתח את ידך וגו': לך. שהיית נרפה חולה גדול ופניו העידו בו: דלא רהטין. בתחילה וגם אילו היה רץ יותר בחזירתו מילאתו ולחגמו על העני היה מועלו עליון מי והיה מניחו: רביה דבריה. מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עמו בכל יום משום כבודו: חד זמן בו'. פ"ק היו לר' חושעיא חורמין ולא אכל עמו: לא יכעום. לא יתרעם אדוני עלי: דלא ליבזו. שלא יבזו כבודך שהיום מכירים אותך: מנא לך. הא נרכתא שהוא דרך תכמה: דראב"ר. בא אד סגי נהור למקומו ומשב ר"ת למטה הימנו כדי שיאמרו אילו לא היה סגי נהור זה גברא רבא לא היה יתיב רבי אלעזר בן יעקב למטה הימנו ועשו לו פרנסה בכבוד: מהו הכין. שרואה שהפריזו על המדה כפי ערכו שהיו רגילים בני אדם ליתן לו: א"ל. רבי אלעזר בן יעקב יושב למטה ממך: וצלי בו'. התפלל הסגי נהור עליו: גמלת חסד. שיאב למטה הימנו: שקעו אבותי. שגנו בתי כנסיות אלו: כמה נפשות כו'. וכי לא היו בני אדם שיפרנסו אותם שיעסקו בתורה: תרעייהו

*) נראה לחסר כאן וא"ל ומשני כיני מתניתין לעולם בשעה שהקדישו וכו' כא"ל ור"ל להילולמי משני דמתני' מיירי שעיקר קדושתן הי' לבה"ב:

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פרק ג מערכין הל"ב ופ"י ממ"ע הל"ח:

יט ב טוש"ע יו"ד סי' רמט סט"ו:

נופחת הבבלי

(א) הגע עצמך (ששירות אותו היום ממש) כו': (ב) נמכרין בדמיהן ונופלין ללשכת בדק הבית: (ג) דר' אושעיא (זיני) דינר כו' הוו מלעיזין כו' דל"צ למינסב והוא כו' דדמך אשכחיה דהוה יהיב מן דליה לאחרנין כו' אר"י אשרי משכיל אל דל אשרי נותן כו' זה המשתכ[19/06/2018 אהח]ר נסיב יהיב ליה במתנה א"ר חייא בר אבא כו' למימר רשותא גבן כו': (ד) טומיתא תיזיל ותיכול קופר אכל קופר ומית כו' זכה עמי א"ל כו' עינים דלא חמין לך יסתמון כו' סליק ר"ע לבקרו ליה א"ל כו' אורחין לא סליק לגביה לרמשא כו' חמי תיפייס מן דחמא ולא מיתחמי אמר ליה כו':

הגהות הגר"א

[א] וים גורמין רשותא גבן. ועוד תלופי גרסאות ועי' ביפ"מ סוף מס' פאה:

תורה אור השלם

א) כָּבָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: [במדבר טו, יא]

ב) לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: [דברים יט, יד]

ג) מַתָּן בַּסֵּתֶר יְכַפֶּה אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה: [משלי כא, יד]

ד) אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְיָ: [תהלים מא, ב]

לֵיהּ מלך השדים לרבי חיננא, וכי **לֹא כֵן אַלְפָן רַבִּי** - לימדתנו רבינו את הפסוק (דניאל יט יד) 'לֹא תַפְשִׁיג גְּבוּל רֵעֶךָ', והרי היום הוא שנתון לבריות לעשות את מלאכתן והלילה ניתן למזיקים לשלוט בו[ל] ולעשות בו כל רצונם, וכיון שעתה היא שעת משמרתנו היה לך לישן כעת ולא להסיג את גבולנו[לא]. **אָמַר לֵיהּ** רבי חיננא למלך השדים, **וְלֹא כֵן כְּתִיב** (משלי כג יד) 'מַתָּן בַּפֶּתֶר יְכַפֶּה אָף', וכיון שאני ער בלילה כדי לתת צדקה בדרך של מתן בסתר, יש בכוחה לכפות אפילו את המזיקין. **וַהֲוָה** - והיה מלך השדים, **מְסַתֵּפֵי מִינֵּיהּ** - מתכסה מפניו, **וְעָרַק מִן קוֹמוֹי** - וברח ממנו שהיה מפחד שלא יכפה אותו[לב].

אָמַר רַבִּי יוֹנָה לדרוש את הפסוק (תהלים מו ג) 'אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ ה'', **'אַשְׁרֵי נוֹתֵן לַדָּל' אֵין כְּתִיב כָּאן** - לא כתוב כך, **אֶלָּא 'אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל'**, והכוונה אשרי זֶה שֶׁהוּא **מְסַתֵּכֵּל בְּמִצְוָה הֵיאַךְ לַעֲשׂוֹתָהּ** - שהוא עושה את מצות הצדקה בהשכל ובחכמה כדי שלא יתבייש העני.

כִּיצַד הָיָה רַבִּי יוֹנָה שדרש פסוק זה **עוֹשֶׂה** את הצדקה בהשכל, **כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה עָנִי בֶּן טוֹבִים שֶׁיָּרַד מִנְּכָסָיו**, ובושה היא בעבורו ליטול מן הצדקה, **הָיָה** רבי יונה **אוֹמֵר לוֹ** - לעני, **בְּנִי, בִּשְׁבִיל** - מכיון **שֶׁשָּׁמַעְתִּי שֶׁנָּפְלָה לְךָ יְרוּשָּׁה מִמָּקוֹם אַחֵר** ועדיין אין לך כאן כלום[לג], **טוֹל** ממני את המעות כהלוואה, **וְאַתְּ פּוֹרֵעַ** לאחר זמן כשתגיע הירושה לידך. **מִן הַהֲוָה נָסִיב** - כשהיה מסכים העני לקבל את המעות, **הֲוָה** - היה רבי יונה **אָמַר לֵיהּ**, המעות שנתתי לך **מַתָּנָה הִיא לָךְ**[לד].

אמר רבי[לה] **חִיָּיא בַּר אַבָּא, אִית הֲוָה סָבִין בְּיוֹמֵינוֹן** - זקנים היו בימינו, **מַאן דַּהֲוָה יָהִיב לְהוֹן** - כשהיו נותנים להם צדקה בעשרת ימי תשובה, **שְׁהֵם מִבֵּין רֵישׁ שַׁתָּא** - ראש השנה **לְצוֹמָא רַבָּא** - ליום הכפורים, **הַוּוֹן נָסְבִין** - היו מקבלים ממנו, **מִן בָּתַר כֵּן** - אולם מיום הכפורים ואילך, **לֹא הַוּוֹן נָסְבִין** - לא היו לוקחים, שכן היו הזקנים **אָמְרִין, דְּשַׁתָּן גַּבָּן** - השנה היא עדיין לפנינו ויכולים אנו לטרוח לצורך אכילתנו, ורק באותם הימים הסכימו ליקח כדי לזכות את הרבים בימי תשובה אלו[לו].

הגמרא מביאה מעשיות בעניים שלא קיבלו צדקה כראוי ומתו:

נְחֶמְיָה[לז] **אִישׁ שִׁיחִין פָּגַע בּוֹ יְרוּשַׁלְמִי אֶחָד** שהיה עני[לח]. **אָמַר לֵיהּ** העני לנחמיה, **זְכֵה עִמִּי** - תן לי צדקה **חֲדָא תַּרְנְגוֹלְתָּא** - תרנגולת אחת לאכילה, וביקש כן לפי שהיה רגיל לאכול בשר תרנגולים[לט]. **אָמַר לֵיהּ** נחמיה, **הָא לָךְ** [אחת 19/06/2018] **מִיתֵיהּ דְּקוּפַּד** - קח לך מטבע וקנה בו בשר בהמה, שלפי שאתה מתפרנס מן הצדקה, אין אתה צריך להתענג על אכילת בשר תרנגולים שדמיהם יקרים יותר משל בשר בהמה[מ]. לקח העני את המטבע, **וְזָבִין קוּפַּד** - וקנה לעצמו בשר בהמה, **וְאָכִיל וְמִית**, לפי שהיה רגיל באכילת בשר תרנגולים[מא]. **וַהֲיָה** נחמיה **צַוַּח** - צועק ומתאבל עליו, **וְאָמַר בּוֹאוּ וְסִפְדוּ לַהֲרוּגוֹ שֶׁל נְחֶמְיָה**, שמת בפשיעתו שלא נתן לו די מעות לקנות תרנגולת[מב].

מעשה נוסף:

נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ[מג], **הָיָה מוֹלִיךְ הוֹרוֹן** - מתנה **לְבֵית חָמְיו** משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים[מד], **פָּגַע בּוֹ מוּכֶּה שְׁחִין אֶחָד** שעני היה, **אָמַר לֵיהּ** העני לנחום, **זְכֵה עִמִּי** - תן לי צדקה **מִמַּה דְּאִית גַּבָּךְ** - ממה שאתה מוליך איתך. **אָמַר לֵיהּ** נחום לעני, **מֵיחָזֵר** - כשאחזור מבית חמי אתן לך. **חָזַר** נחום **וַאֲשְׁכְּחֵיהּ מִית** - ומצאו שהוא מת. **וַהֲוָה אָמַר לְקִיבְלֵיהּ** - עמד נחום כנגדו ואמר, **עֵינַיָּיא דַּחֲמִינָךְ** - העינים שראו אותך **וְלֹא יָסְבוּן לָךְ** - ולא נתנו לך צדקה, **יִסְתַּמְיִין** - יתעוורו[מה]. **יָדַיהּ דְּלָא פַּשְׁטָן מִיתַּן לָךְ** - הידים שלא הושיטו לך את צרכיך, **יִתְקַטְעוּן** - יחתכו. **רַגְלַיָּיא דְּלָא רָהֲטָן לְמִיתַּן לָךְ** - הרגלים שלא רצו כדי לתת לך, **יִתְּבְרוּן** - ישברו. ולא נתקררה דעתו עד שהוסיף ואמר שכל גופו יהיה מוכה שחין, **וּמַטָּתֵיהּ כֵּן** - והגיעו כן כפי שביקש[מו].

סָלִיק לְגַבֵּיהּ - עלה אצלו לבקרו **רַבִּי עֲקִיבָא** שהיה תלמידו[מז] ושימשו במשך עשרים ושתים שנים[מח], **אָמַר לֵיהּ** רבי עקיבא לנחום, **אוֹי לִי שֶׁאֲנִי רוֹאֶה אוֹתְךָ בָּכָךְ** - ביסורין, שאתה עיוור קיטע וחיגר וכל גופך מלא שחין. **אָמַר לֵיהּ** נחום לרבי עקיבא, **אוֹי לִי שֶׁאֵין אֲנִי רוֹאֶה אוֹתְךָ בָּכָךְ**, אלא יש לך ידים ורגלים. **אָמַר לֵיהּ** רבי עקיבא לנחום, **מָה אַתְּ מְקַלְּלֵנִי** שיגיעני כך. **אָמַר לֵיהּ** נחום לרבי עקיבא, **וּמָה אַתְּ מְבַעֵט בְּיִסּוּרִין** שאתה אומר 'אוי לי' על כך, בעוד שהם חביבים עלי שהם מכפרים על חטאי[מט].

הגמרא מספרת מעשיות מאמוראים שכיבדו עניים ביותר:

רַבִּי הוֹשַׁעְיָה רַבָּה - הגדול, **הֲוָה רַבֵּיהּ דִּבְרִיהּ**[נ] - היה המלמד של בנו, **חַד סַגִּי נְהוֹרָא** - סומא שאינו רואה, **וַהֲוָה יָלֵיף** - והיה רגיל המלמד הסומא **אָכֵיל עִימֵּיהּ** - לאכול עם רבי הושעיה פעם אחת[נא] **בְּכָל יוֹם. חַד זְמַן** - פעם אחת **הֲוָה לֵיהּ** - היה לרבי הושעיה **אוֹרְחִין**, ומכיון שהיה טרוד עמהם **לָא מְטָא מֵיכוֹל עִימֵּיהּ** - לא בא רבי הושעיה לאכול עם המלמד הסומא כהרגלו[נב]. **בְּרַמְשָׁא** - לערב **סָלִיק לְגַבֵּיהּ** - עלה אצלו רבי הושעיה, וכך **אָמַר לֵיהּ** למלמד, **לָא יְכִיעִים מָרֵי עָלַי** - לא יכעוס אדוני עלי, **בְּגִין דַּהֲוָה לִי אוֹרְחִין יוֹמָא דֵּין** - מכיון שהיו לי היום אורחים, וגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה (שבת קכז.), **דְּאָמְרִית דְּלָא לִיבַּוֵּי בִּיקָרָא דְּמָרֵי יוֹמָא דֵּין** - לכן אמרתי שאין עלי לבזותם ולעזוב אותם שהרי כבודם זהו כבוד השכינה, **וּבְגִין כֵּן** - זו הסיבה שלכן **לָא אָכְלִית עִם מָרֵי יוֹמָא דֵּין** - לא אכלתי עם אדוני היום[נג]. נתפייס המלמד **וְאָמַר לֵיהּ, אַתָּה פַּיְיסְתָּה לְמַאן דְּמִתְחֲמֵי וְלָא חֲמֵי** - את הסומא שהוא נראה

ל. **הרש"ם** ציין לדברי הפסוק (תהלים קד כ) 'בו תרמוש כל חיתו יער' שדרשו במכילתא שהוא עולה על המזיקין.

לא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לב. **פירוש** ר' משולם. אולם בפירוש תלמיד רשבר"ש פירש בענין אחר שמלך השדים הוסיף ושאל את רבי חיננא איך אתה נותן צדקה בפני כשיש עדיפות למתן בסתר, לכן כיסה רבי חיננא את המעות וברח מלפניו.

לג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לד. **בקרבן** העדה פירש שהיה אומר לו אם לא יהיה לך לשלם הרי המעות לך במתנה, כי היה חושש אולי יתאמץ העני לפרוע כשיראה שלא נפלה לו ירושה או כדי שלא ידמה העני שגזל בידו, אולם מדברי הראשונים נראה שהבן טובים לא היה נעים לו לקבל את המעות, אולם לאחר שקיבל יכלו לומר לו שאין כאן הלוואה אלא מתנה בעלמא.

לה. **גירסת** הרש"ס.

לו. **רש"ם.** וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב 'שתין גבן - איני יודע מהו', ובפירוש ר' משולם כתב 'כלומר ששנה אצלינו ומזונו של אדם קצובין', ונתכוון לפירוש התקלין חדתין 'שמראש השנה עד יום הכפורים הוא קצבת מזונם לכל השנה, ולכן עד יוה"כ היו נוטלים שעדיין לא נקצב להם במרום ורשות בידם ליטול, משא"כ אחר יוה"כ שכבר נקצב להם פרנסתם על כל השנה'.

לז. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב שנראה לגרוס 'נחוניא' ונמצא שהוא זה המוזכר במשנתינו, ובבבלי כתובות (קו:) מובא הסיפור באופן שונה קצת והגירסא 'רבי נחמיה'.

לח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

מ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

מא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

מב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. והנה בבבלי כתובות (סח) מובא הסיפור ומסקנתו באופן אחר, 'ההוא דאתי לקמיה דרבי נחמיה, אמר ליה במה אתה סועד, אמר ליה בבשר שמן ויין ישן, רצונך שתגלגל עמי בעדשים, גלגל עמו בעדשים ומת. אמר אוי לו לזה שהרגו נחמיה. אדרבה, אוי לו לנחמיה שהרגו לזה מיבעי ליה. אלא איהו הוא דלא איבעי ליה לפנוקי נפשיה כולי האי'.

מג. **היה** מכונה בשם זה לפי שעל כל דבר היה אומר 'גם זו לטובה'. בבלי תענית (כא.).

מד. **בבלי** (סח).

מה. **בראשונים** הגירסא כאן 'עיניה דלא חמו לך יסתמון' - העינים שלא ראו אותך בדלותך יתעוורו, ובבבלי מבואר שאמר 'עיני שלא חסו על עיניך יסומו'.

מו. **ע"פ** הבבלי שם, ופירוש תלמיד רשבר"ש.

מז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

מח. **בבלי** חגיגה (יג.).

מט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

נ. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש גרס 'רביה דרביה' - רבו של רבו.

נא. **רש"ם.**

נב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

נג. **בקרבן** העדה ותקלין חדתין פירשו שהצטדק בפניו שלא אכל עמו כי חשש שמא האורחים שאינם מכירים בכבודו יביישו אותו, ולפנינו פירשנו כפירוש המחודש המובא בפירוש תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

19/06/2018 אוצר החכמה

בין נסכי כבש. שהוא בן שנה לנסכי מיל שהוא בן שתי שנה: ת"ל ככה יעשה לשור האחד. כל נסכי שור אחד הן ושור בן יומו קרוי שור ורמ"י בתענית פי' דמיתורא דלשון קדרים שכבר כתיב והקריב על בן הבקר מנחה וכן דריש בכולן והרמשון נ"ל: ת"ל או לאיל האי. כיון שהוא מיל כל נסכיו אחד הן בין זקן או שהוא בן י"ג תדע: ת"ל או לשה בכבשים. כל שה שבכבשים שוות הם בנסכיהם: בין נסכי גדי. קטן לתיס גדול: הגע עצמך. ופריך הגע עלמך שהגיעו עד שיעור היום ההוא בשעת הנחה ומאי מהני שכתוב עליו שם היום: ומשני שם משמר. של אותו שעת נמי היה כתוב עליו: ופריך הגע עצמך. שימתין מלי שנה עד שיעור זמן המשמר שניה: ומשני שם היום. כמה שעת בחודש: שם השבת. כמה שעת בחודש היה בתוב עליהן. וגם שם המשמר שהיו מלוי שיהיו כולם ביום ג' מכוון מלא להרכה שניה:

נוסחאות ישנות

לכך נחלוק בין נסכי עגל לנסכי שור ת"ל ככה יעשה לשור האחד מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור או לאיל למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים לכך נחלוק בין נסכי שנתיים לנסכי שלש ת"ל [א] או לאיל האחד או לשה בכבשים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי כשבה לנסכי רחל ת"ל או לשה בכבשים או בעזים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי גדי לנסכי תיש ת"ל או בעזים הקיש קטן שבעזים לגדול שבתישים מה זה בשלשת לוגין אף זה בשלשת לוגין: ושם היום כתוב כו': (א) הגע בעצמך שזייג אותו היום שם משמר היה כתוב עליו הגע בעצמך שזייג אותו המשמר שם היום שם שבת שם חודש היה כתוב עליהן אפילו רוצה לזייג אין מצוי לזייג:

הלכה ד מתני' אשתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי לשכת הכלים כל מי שהוא מתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר (ב) נמכרין ודמיהן נופלין (ללשכת) לבדק הבית: **גמ'** ר' (ג) יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן הוון פרנסים והוון יהבין לר' חמא אבוי (ג) דר' יהושעיה דינר והוא יהיב ליה לחורנין רבי זכריה חתניה דר' לוי היו הכל מליזין עליו אמרין דלא צריך והוא נסב מן דדמך בדקין ואשכחין דהוה מפליג ליה לחורנין רבי חיננא בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא חד זמן פגע ביה רבהון דרוחייא א"ל לא כן אלפן ר' (ב) לא תסיג גבול רעך א"ל ולא כן כתיב (ג) מתן בסתר יכפה אף והוה מסתפי מיניה וערק מן קומוי אמר (ג) רבי יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא (ד) אשרי משכיל אל דל זה שהוא מסתכל במצוה היאך לעשותה כיצד היה רבי (יוחנן) יונה עושה כשהיה רואה עני בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסיב הוה א"ל מתנה היא לך חייא בר אדא אית הוה סבין ביומינון מאן דהוה יהיב להון מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין מן בתר כן לא הוון נסבין אמרין (ה) דשתן גבן נחמיה (ג) איש שיחין פגע בו ירושלמי א' א"ל זכה עמי חדא תרגולתא א"ל הא לך (ד) טומיתיה דקופד וזבין קופד ואכיל ומית והיה צווח ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה (ד) איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמיו פגע בו מוכה שחין א' א"ל זכה עמי ממה דאית גבך אמר ליה מיחזור חזר ואשכחיה מית והוה אמר לקיבליה ענייא דחמינך ולא *יסבון יהבון לך יסתמיין ידיה דלא פשטן מיתן לך יתקטעון רגלייא דלא רהטן למיתן לך יתברון ומטתיה כן סליק לגביה ר' עקיבא אמר ליה אוי לי שאני רואה אותך בכך אמר ליה אוי לי שאין אני רואה אותך בכך אמר ליה מה את מקללני אמר ליה ומה את מבעט ביסורין רבי הושעיה רבה הוה רביה דבריה חד סגי נהורא והוה יליף אכול עימיה בכל יום חד זמן הוה ליה אורחין ולא מטא מיכול עימיה ברמשא סליק לגביה א"ל לא יכעום מרי עלי בגין דהוה לי אורחין יומא דין דאמרית דלא ליבזוי ביקרא דמרי יומא דין בגין כן לא אכלית עם מרי יומא דין א"ל אתה פייסתה למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמיים יקבל פיוסך א"ל הדא מנא לך א"ל מר"א בן יעקב דר"א בן יעקב עאל חד דסגי נהורא לקרתיה יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה דיימרון דאילולי דהוה בר נשא רבא לא יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה עבדין ליה פרנסה דאיקר אמר לון מהו הכין אמרון ליה ר"א בן יעקב יתב לרע מינך וצלוי עלוי הדא צלותא אתה גמלתה חסד למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יגמול יתך חסד: (דלמא) רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיא (רבה) הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן [ה] לא הוה אית בני נש דילעון באורייתא רבי אבון עבד אילין תרעייה דסדרא

יהבון

הפתחים

ריבב"ן

מתני' לשכות. מדרים: חשאים. על שם שעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי בלעג שלא יתביישו: כלי שמצאו בו צורך בדק הבית מניחין אותו. לבד"ה: ירושלמי תני קדשי מזבח מוליכין את הרעוי להן מקדשי בדק הבית [ואין קדשי בה"ב] מוליכין את הרעוי להן מקדשי מזבח. והתניין כלי שמלאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית ס"ד אותן שהקדישו לקדשי מזבח וקתני ודמיהן נופלין ללשכת בד"ה*) כלומר בשעה שהקדישו עיקר קדושתן לב"ה:

תקלין חדתין

הכתוב כו' לכבש עשרון ג' ואיל ב' עשרונים: ת"ל ככה יעשה לשור האחד. דבין גדול בין קטן נסכיו שוין ג"ע מהכא דשור בן יומו קרוי שור כדכתיב שור או כשב או עז כי יולד: או לאיל למה נאמר. והלא כבר נאמר או לשה מעשה מנחה: בן שנה הוא ככש בן שנתים הוא איל: לבן שלש. שיהיה נסכיו יותר: ת"ל או לאיל. מריבוי משמעין. ג"ע מעת שקרוי איל הכל אחד בן שנתים ובן ג': או לשה בכבשים למה נאמר כו'. והלא כבר נאמר או לזכר מן הכבש האחד: בכבשה. נקבה דכבשים: רחלה. נקבה דעזים: ת"ל או גו'. מריבוי: או בעזים. והלא עזים בכלל כבשים הם: גדי. הייט בחור: תיש. זקן: בג' לוגין. הוא דציעית ההין שההין י"ב לוג וכ"ה הסוגיא בנבלי (מכות לא ב גיב ב): הגע עצמך כו'. ממתניתין מהדר כלומר מה נכך שהיה כתוב עליו שם היום יכול הרמתי להמתין בשבוע התחרת שיגיע יום זה הכתוב בתוכו: שם משמר. ומשני שהיה כתוב שם המשמר ובשבוע התחרת משמר אחר ולא יהיה יכול לרמתות. ופריך הרי יכול להמתין עד שיחזור חלילה זה המשמר וזה היום: ומשני שם יום ושעת ומדם כתוב שלא שייך שיתמתין זמן הרבה עד שיחזרע לך: **מתני'** לשכת חשאים. על שם שנותנין לתוכה בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר: ללשכת בד"ה. ללשכה שנותנין בתוכה כל בד"ה: **גמ'** לאוחרנין. מפני שהיו מתביישים לקבל מיד הגבאי ואתן להם מה שלקח שהוא לא היה נריך: מליזין. לשון לעז: מפליג. ממה שהיה נוטל: מצוה. לדקה: בלילא. משום מתן בסתר שלא לבייש המקבלים וכמ"ש טוב לבלי יהביה כו': לא תסיג. ובלילה זמן הרוחות ואמרו אל יצא ת"ח יחידי בלילה: מתן בסתר. וזה כל כוותי בהליכתי בלילה ואלוחי מצוה אינו ניזוקין ובפרט שכופה אף: שהוא מסתכל במצוה. בהסכל ומכמה שלא יהיה בה מיזה פחיתות: שנפלה לך ירושה ממקום אחר. דכתיב בית והון נחלת אבות. וכשנפסק זה כגון זה שירד מנכסיו ירושתו ממקום אחר להתפרנס מאחרים המשפיעים לזה כאבותיו שהשפיעו לו: טול ואתה פורע. כדאמרי' בשבת (קנח ב) כי אתא עניא לקדיש ליה ריפתא כי היכי דליקדמו לצניך כו' גלגל הוא שחוזר בעולם כו' שאם הוא לא בא בא בנו ואחרו במ"ר הקב"ה עושה סולמות מוריד לזה ומעשיר לזה וז"ש ואתה פורע בזיעת אחריתי: מן דהוה נסיב כו'. כדי שלא יבוש כשעושין שהוא בע"ח ויבטל כמ"ש נרים ע"ז בע"ח עבד כו': אית הוי סבין ביומינון. בימיהן היו זקנים: מבין ריש שתא בו'. לגירסת הירושלמי כל מזונותיו של אדם קבועין מר"ה ועד יוה"כ. והיה לעתה בזה שמר"ה ועד יוה"כ הוא קצת מזונם לכל השנה ולכן עד יוה"כ היו נוטלין שעדיין לא נקבע להם במרום ורשות בידם ליטול משא"כ אחר יוה"כ שכבר נקבע להם פרנסתם על כל השנה מהסיבה שהיה בידם ולא היו רוצים ליטול וזהו דשתן גבן של כל השנה שלנו כבר: זכה עמי. עשה עמי לדקה והוא כמ"ש יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית שנאמר ושם האיש אשר עשיתי וגו': הא לך. מטבע זו וקנה לך חילופה בסתר: ואבל. בסתר שור ומת: להרוגו של נחמיה. שלילו נתן לו בסתר תרגולת כהרגלו היה מי: נחום איש גם זו. מוגיא זו מיתמרא בנבלי בפ' תענית (כא ב) וכלן יותר מדוקדקת: גם זו. שהיה תומר על כ"ד גם זו לטובה: דורון. בנבלי מפורש משם ג' תמורים מאכל ומשתה ומגדים: מוכה שחין א'. שהיה נדלה לעין חולה גדול וחלש: זכה עמי. לא תאמר כמוכרת לזה מאד אלא שמזכה עמי בנחיתך לי ולא הפליג בקשתו כהחיות דאחית לקמיה דבניתין הלדיק וא"ל הרי הם מוטלים בסכנת מיתה שבודאי היה מזדרז ליתן תכף ועתה אשבח בחזירתו יתן לו ומשום כבוד חמיו היה לן לדרכו ז"ש לבית חמיו: אשבחיה. בחזירתו למית: קאים בר'. עמד לגגדו: עיני' דלא חמון בו'. התפיס עלמו על שלא הניט גודל מוליו ומליסומו וה"ל להזדרז: דלא פשטן. כמ"ש פחות תפחת מת ידך וגו': לך. שהיית נדלה חולה גדול ופניו העידו בו: דלא רהטין. בתחילה וגם אילו היה לן יותר בחזירתו מילחתו ולחנתו על העני היה מוצלו עדיין חי והיה מלילו: רביה דבריה. מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עמו בכל יום משום כבודו: חד זמן בו'. פ"ק היו לר' חופעיה חורחין ולא אכל עמו: לא יבעום. לא ימרעם אדוני עלי: דלא ליבזו. שלא יבזו כבודך שהיום מכירים אותך: מנא לך. הא נרכתא שהוא דרך חכמה: דראב"ר. בא אד סגי נהור למקומו ויבא ר"ל למטה היאנו כדי שילחרו אילו לא היה סגי נהור זה גדרא דבעא לא היה יתיב רבי אלעזר בן יעקב למטה היאנו ועשו לו פרנסה בכבוד: מהו הכין. שרואה שהפריזו על המדה כפי ערכו שהיו רגילים בני אדם ליתן לו: א"ל. רבי אלעזר בן יעקב יושב למטה ממך: וצלי בו'. התפלל הסגי נהור עליו: גמלת חסד. שיבא למטה היאנו: שקעו אבותי. שבנו בתי כנסיות אלו: כמה נפשות כו'. וכי לא היו בני אדם שיפרנסו אותם שיעסקו בתורה: תרעייהו

*) נראה לחסר כאן ול"ל ומשני כיני מתניתין לעולם בד בית כלומר בשעה שהקדשו וכו' כל"ל ור"ל להירושלמי משני דמתני' מיירי שעיקר קדושתן הי' לב"ה:

עין משפט נר מצוה

יח **א** מיי' פרק ג מערכין הל"ב ופ"י ממ"ע הל"ח:

יט **ב** טוש"ע יו"ד סי' רמט סט"ו:

נוסחת הבבלי

(א) הגע עצמך (ששירות אותו היום ממש) כו': (ב) נמכרין בדמיהן ונופלין ללשכת בדק הבית: (ג) דר' אושעיא (זיני) דינר כו' הוו מלעיזין כו' דל"צ למינסב והוא כו' דדמך אשכחיה דהוה יהיב מן דליה לאחרנין כו' אר"י אשרי משכיל אל דל אשרי נותן כו' זה המשתכל בצדקה כו' נסיב יהיב ליה במתנה א"ר חייא בר אבא כו' למימר רשותא גבן כו': (ד) טומיתא תיזיל ותיכול קופר אכל קופר ומית כו' זכה עמי א"ל כו' עינים דלא חמין לך יסתמון כו' סליק ר"ע לבקרו ליה א"ל כו' אורחין לא סליק לגביה לרמשא כו' חמי תיפייס מן דחמא ולא מיתחמי אמר ליה כו':

הגהות הגר"א

[א] ום גורסין רשותא גבן. ועוד תלופי גרסאות ועי' ביפ"מ סוף מס' פאה:

תורה אור השלם

א) כָּבָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: [במדבר טו, יא]

ב) לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: [דברים יט, יד]

ג) מַתָּן בַּסֵּתֶר יְכַפֶּה אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה: [משלי כא, יד]

ד) אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְיָ: [תהלים מא, ב]

מסורת הש"ס

ה) ירושלמי פאה פ"ח הל"ח: ו) ויק"ר פ' לד: ז) ע' כתובו' קז ב: ח) מענ' כג ב:

ואינו רואה למרות שפלותוני, בזכות זה הקדוש ברוך הוא שהוא דַּיִן דְּחָמֵי וְלָא מִתְחַמְּיִים - רואה ואינו נראה, יְקַבֵּל פִּיּוּסָךְ - את תפילותיך.

אָמַר לֵיהּ רבי הושעיה, הָדָא מְנָא לָךְ - מהיכן שמעת דבר חכמה זה שאמרת לי כעתנא. אָמַר לֵיהּ הסומא, מֵרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, ומעשה שהיה כך היה, דְּרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב עָאל חַד דְּסַגִּי נְהוֹרָא לְקַרְתֵּיהּ - בא לעירו סומא אחד שהיה עני ונצרך לבריות, יָתֵב לֵיהּ - התיישב לו רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לָרַע מִינֵּיהּ - מתחתיו, דְּיֵימְרוּן - כדי שיאמרו בני אדם, דְּאִילּוּלֵי דַּהֲוָה בַּר נָשָׁא רַבָּא - אם לא שאדם גדול וחשוב הוא, לָא יָתֵב לֵיהּ - לא היה יושב רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לָרַע מִינֵּיהּ - מתחתיו, ואכן עָבְדִין לֵיהּ פַּרְנָסָה דְּאֵיקַר - נתנו לו את פרנסתו בכבוד יותר ממה שנתנו לעניים אחריםני. אָמַר לוֹן הסומא לבני העיר, מַהוּ הָכִין - מפני מה אתם מכבדים אותי כל כךניא. אָמְרוּן לֵיהּ - סיפרו לו מה שהיה שרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב יָתֵב לָרַע מִינָּךְ - ישב מתחתיך. שמע זאת הסומא וְצַלִּי עֲלוֹי הָדָא צְלוֹתָא - והתפלל על רבי אליעזר בן יעקב תפילה זו, אַתְּ גְּמַלְתָּ חֶסֶד לְמַאן דְּמִתְחַמֵּי וְלָא חָמֵי - להסומא הנראה ואינו רואה, בזכות זה הקדוש ברוך הוא דַּיִן דְּחָמֵי וְלָא מִתְחַמֵּי - שהוא רואה ואינו נראה יִגְמוֹל יָתָךְ [-איתך] חֶסֶד.

הגמרא מביאה מעשיות הדנות בעדיפויות במצות צדקה:

דְּלָמָא - מעשה שהיהנח, רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָה וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה - הגדול, הֲווּ מְטַיְּילִין בְּאִילֵּין בְּנִישְׁתָּא דְּלוּד - בבתי הכנסיות שבעיר לוד. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא לְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, כַּמָּה מָמוֹן שִׁיקְּעוּ אֲבוֹתַי פָּאן - ממון הרבה פיזרו אבותי כאן לעשות ולתקן בתי כנסיות אלונט.

אָמַר לֵיהּ רבי הושעיא לרבי חמא, כַּמָּה נְפָשׁוֹת של תלמידי חכמים שִׁיקְּעוּ - הפסידו אֲבוֹתֶיךָ פָּאן כשבנו בתי כנסיות אלו, לָא הֲוָה אִית בְּנֵי נָשׁ דְּיָלְעִין בְּאוֹרָיְיתָא - וכי לא מוטב היה שיתנו את הממון הרב לתלמידי חכמים כדי שיוכלו לעסוק בתורהס, שהרי כמה תלמידים נמנעים מללמוד משום חסרון כיססא.

מעשה נוסף:

רַבִּי אָבוּן עָבַד אִילֵּין תַּרְעַיָּיה - בנה שערים יפים

נד. **פירוש** תלמיד רשבר״ש.
נה. **פירוש** תלמיד רשבר״ש.
נו. **פירוש** ר׳ משולם ותלמיד רשבר״ש.
נז. **רש״ם.**
נח. **פירוש** ר׳ משולם. בתלמוד הירושלמי רגילים להקדים זאת קודם מעשה. וראה בפירוש תלמיד רשבר״ש שניקד תיבה זו הדלי״ת והמ״ם בפתח והלמ״ד בשו״א, ודבר חידוש כתב הרש״ס ׳דלמא, פירוש, דאלימא זה המעשה הוא לספר שילמדו האנשים, וכן נהוג הלשון הזה בירושלמי בכל ריש עובדא׳, ונמצא לכאורה לפי זה שיש לנקד תיבה זו על משקל ׳דאלימא׳.
נט. **פירוש** ר׳ משולם ותלמיד רשבר״ש ורש״ס.
ס. **פירוש** ר׳ משולם ותלמיד רשבר״ש.
סא. **רש״ם.**

אחה19/06/2018

בין נסכי כבש. שהוא בן שנה לנסכי מיל שהוא בן שתי שנה: ת"ל ככה יעשה לשור האחד. כל נסכי שור מחד הן ושור בן יומו קרוי שור ורמ"י בתמורות פי' דמיתורא דלשון קדרים שכבר כתיב והקריב על בן הבקר מנחה וכן דריש בכולן והרמשון נ"ל: ת"ל או לאיל האי. כיון שהוא מיל כל נסכיו מחד הן בין זקן או שהוא בן י"ג תלש: ת"ל או לשה בכבשים. כל שה שבכבשים שוות הם בנסכיהם: בין נסכי גדי. קטן לתיש גדול: הגע עצמך. ופריך הגע עלמך שהניעו עד שיצוה היום ההוא בשבת הבאה ומאי מהני שכתוב עליו שם היום: ומשני שם משמר. של אותו שבת נמי היה כתוב עליו: ופריך הגע עצמך. שימתין מלי שנה עד שיצוה זמן המשמר שני: ומשני שם היום. כמה ימים בשבת: שם השבת. כמה שבת בחודש: שם החדש היה כתוב עליהן. וגם שם המשמר שאינו מצוי שיזדמן שיהיו כולם ביום ז' מכוון מלא להרבה שנים:

נוסחאות ישנות

לכך נחלוק בין נסכי עגל לנסכי שור ת"ל ככה יעשה לשור האחד מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור או לאיל למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים לכך נחלוק בין נסכי שנתיים לנסכי שלש ת"ל [א] או לאיל האחד או לשה בכבשים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי כשבה לנסכי רחל ת"ל או לשה בכבשים או בעזים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי גדי לנסכי תיש ת"ל או בעזים הקיש קטן שבעזים לגדול שבתישים מה זה בשלשת לוגין אף זה בשלשת לוגין: ושם היום כתוב כו': [א] הגע בעצמך שזייג אותו היום שם משמר היה כתוב עליו הגע בעצמך שזייג אותו המשמר שם היום שם שבת שם חודש היה כתוב עליהן אפילו רוצה לזייג אין מצוי לזייג:

הלכה ד מתני' [א]שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי לשכת הכלים כל מי שהוא מתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר [ב] נמכרין ודמיהן נופלין (ללשכת) לבדק הבית: **גמ'** ר' [ג] יעקב בר איידי ור' יצחק בר נחמן הוון פרנסים והוון יהבין לר' חמא אבוי [ג] דר' יהושעיה דינר והוא יהיב ליה לחורנין רבי זכריה חתניה דר' לוי היו הכל מליזין עליו אמרין דלא צריך והוא נסב מן דדמך בדקין ואשכחין דהוה מפליג ליה לחורנין רבי חיננא בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא חד זמן פגע ביה רבהון דרוחייא א"ל לא כן אלפן ר' [ב] לא תסיג גבול רעך א"ל ולא כן כתיב [ג] מתן בסתר יכפה אף והוה מסתפי מיניה וערק מן קומוי אמר [ג] רבי יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא [ד] אשרי משכיל אל דל זה שהוא מסתכל במצוה היאך לעשותה כיצד היה רבי (יוחנן) יונה עושה כשהיה רואה עני בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסיב הוה א"ל מתנה היא לך חייא בר אדא אית הוה סבין ביומינון מאן דהוה יהיב להון מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין מן בתר כן לא הוון נסבין אמרין [ו] דשתן גבן נחמיה [ג] איש שיחין פגע בו ירושלמי א' א"ל זכה עמי חדא תרנגולתא א"ל הא לך [ה] טומיתיה דקופד וזבין קופד ואכיל ומית והיה צווח ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה [ז] איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמיו פגע בו מוכה שחין א' א"ל זכה עמי ממה דאית גבך אמר ליה מיחזור חזר ואשכחיה מית והוה אמר לקיבליה ענייא דחמינך ולא *יסבון יהבון לך יסתמיין ידיה דלא פשטן מיתן לך יתקטעון רגלייא דלא רהטן למיתן לך יתברון ומטתיה כן סליק לגביה ר' עקיבא אמר ליה אוי לי שאני רואה אותך בכך אמר ליה אוי לי שאין אני רואה אותך בכך אמר ליה מה את מקללני אמר ליה ומה את מבעט ביסורין רבי הושעיה רבה הוה רביה דבריה חד סגי נהורא והוה יליף אכול עימיה בכל יום חד זמן הוה ליה אורחין ולא מטא מיכול עימיה ברמשא סליק לגביה א"ל לא יכעום מרי עלי בגין דהוה לי אורחין יומא דין דאמרית דלא ליבזוי ביקרא דמרי יומא דין בגין כן לא אכלית עם מרי יומא דין א"ל אתה פייסתה למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמיים יקבל פיוסך א"ל הדא מנא לך א"ל מר"א בן יעקב דר"א בן יעקב עאל חד דסגי נהורא לקרתיה יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה דיימרון דאילולי דהוה בר נשא רבא לא יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה עבדין ליה פרנסה דאיקר אמר לון מהו הכין אמרון ליה ר"א בן יעקב יתב לרע מינך וצלוי עלוי הדא צלותא אתה גמלתה חסד למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יגמול יתך חסד: (דלמא) רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיא (רבה) הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן [ב]לא הוה אית בני נש דילעון באורייתא רבי אבון עבד אילין תרעייה דסדרא

יהבון

הפתחים

ריבב"ן

מתני' לשכות. חדרים: חשאים. על שם שעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי כדעת שלא יתביישו: כלי שמצאו בו צורך בדק הבית מניחין אותו. לבד"ה: ירושלמי תני קדשי מזבח מוליכין את הרצוי להן מקדשי בדק הבית [ואין קדשי בה"כ] מוליכין את הרצוי להן מקדשי מזבח. והתניין כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית ס"ד אותן שהקדישו לקדשי מזבח הקדישו וקתני ודמיהן נופלין ללשכת בד"ה*) כלומר בשעה שהקדישו עיקר קדושתן לב"ה:

תקלין חדתין

הכתוב כו' לכבש עשרון ג' ושיל ב' עשרונים: ת"ל ככה יעשה לשור האחד. דבין גדול בין קטן נסכיו שוין ג"י מהכא דשור בן יומו קרוי שור כדכתיב שור או כשב או עז כי יולד: או לאיל למה נאמר. ולא כבר נאמר או לשה מה לשה שעשה מעתה: בן שנה הוא כבש בן שנתים הוא שה: לבן שלש. שיהיה נסכיו יותר: ת"ל או לאיל. מריבוי משמעין. ג"י מעת שקרוי שה כל שהוא מחד בן שנתים וכן ג': או לשה בכבשים למה נאמר כו'. ולא כבר נאמר או לזכר מן הכבש מחד: בכבשה. נקבה דכבשים: רחלה. נקבה דעזים: ת"ל או גו'. מריבוי: או בעזים. ולא עזים בכלל כבשים הם: גדי. הייט בחור: תיש. זקן: בג' לוגין. הוא רביעית ההין שהרי י"ב לוג וכ"ה הסוגיא בנבלי (מכות לא ב לג ב): הגע עצמך כו'. ממתניתין מהדר לשומר מה בכך שהיה כתוב עליו שם היום יכול הרמתי להמתין בשבוע התחרת שיגיע יום זה הכתוב בחותם: שם משמר. ומשני שהיה כתוב שם המשמר ובשבוע התחרת משמר אחר ולא יהיה יכול לרמותם. ופריך הרי יכול להמתין עד שיחזור תלילה זה המשמר וזה היום: ומשני שם יום ושבת ומלא כתוב שלא שייך שיתמתין זמן הרבה עד שיחזרו כך: **מתני'** לשכת חשאים. על שם שנותנין לתוכה בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר: לשכת בד"ה. לשכה שנותנין בתוכה כל בד"ה: **גמ'** לאוחרנין. מפני שהיו מתביישים לקבל מיד הגבאי ומתן להם מה שלקח שהוא לא היה צריך: מליזין. לשון לעז: מפליג. ממה שהיה נוטל: מצוה. לדקה: בלילא. משום מתן בסתר שלא לגייס המקבלים וכמ"ש טב שלא יהביה כו': לא תסיג. ובלילה זמן הרחמות ואמרו חל יצא ת"ח יחידי בלילה: מתן בסתר. וזה כל כוונתי בהליכתי בלילה ושלומי מלוה אינן ניזוקין ובפרט שכופה אף: שהוא מסתכל במצוה. בהסכל וחכמה שלא יהיה בה חיסה פחיתות: שנפלה לך ירושה ממקום אחר. דכתיב בית והון נחלת אבות. וכשנפסקה זה כגון זה שירד מנכסיו ירושתו ממקום אחר להתפרנס מאחרים המשפיעים לזה כאמור שהשפיעו לו: טול ואתה פורע. כדאמרי' בשבת (קנח ב) כי אתא עגיא לקדיש ליה ריפתא כי היכי דליקדמו לצניך כו' גלגל הוא שחוזר בעולם כו' שאם הוא לא בא בזו בזו ואמרו במ"ר הקב"ה עושה סולמות מוריד לזה ומעשיר לזה וז"ש ואתה פורע בזיעת אחריתי: מן דהוה נסיב כו'. כדי שלא יבוש כשעושין שהוא בע"ח ויצטער כמ"ש בריש ע"ז בע"ח עכב כו': אית הוי סבין ביומינון. בימיו היו זקנים: מבין ריש שתא כו'. לגירסת הירושלמי כל מזונותיו של אדם קבועין מר"ה ועד יוה"כ. והיה לעתה בזה שמר"ה ועד יוה"כ הוא קבוע מזונם לכל השנה ולכן עד יוה"כ היו עושין שעדיין לא נקבע להם במרוס ורשות בידם ליטול משל"כ אחר יוה"כ שכבר נקבע להם פרנסתם על כל השנה מהסיבה שהיה בידם ולא היו רוצים ליטול וחזו דשתא גבן של כל השנה שלנו כבר: זכה עמי. עשה עמי לדקה והוא כמ"ש יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית שנאמר ושם האיש אשר עשיתי וגו': הא לך. מטבע זו וקנה לך מילופה בשר: ואכל. בשר שור ומת: להרוגו של נחמיה. שאילו נתן לו בשר תרנגולת שהיה רגיל היה מי: נחום איש גם זו. קוגיא זו מיתמרא בנבלי בפ' תענית (כא ב) וכתן יותר מדוקדק: גם זו. שהיה תומר על כ"ד גם זו לטובה: דורון. בנבלי מפורש משם ג' תמורים מאכל ומשתה ומגדים: מובה שחין א'. שהיה גדלה לעין חולה גדול ומלא: זכה עמי. לא תמר כמוכרח לזה מאד שלא שחוכה עמי בנחיתך לי ולא הפליג בקשתו כהחיות דאתיא לקמיה דבניתין הלדיק וא"ל הרי הס מוטלים בסכנת מיתה שבודאי היה מזדרז ליתן תכף ועתה אשב בחזירתו יתן לו ומשום כבוד חמיו היה לן לדרכו ו"ש לבית חמיו: אשכחיה. בחזירתו דמית: קאים כר'. עמד לנגדו: עיני' דלא חמון כו'. התפיס עלמו על שלא הביט גודל מוליו ומליסומו וה"ל להזדרז: דלא פשטן. כמ"ש פחות מפתח של יד וגו': לך. שהיית גדלה חולה גדול ופניו העידו כן: דלא רהטין. בתחילה וגם אילו היה רץ יותר בחזירתו מילאתו ולאגמו על העני היה חולה עדיין חי והיה מלילו: רביה דבריה. מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עמו בכל יום משום כבודו: חד זמן בו'. פ"ק היו לר' חופעיה חורחין ולא אכל עמו: לא יבעום. לא ימרעם אדוני עלי: דלא ליבזו. שלא יבזו כבודך שאינם מכירים אותך: מנא לך. הא נרכתא שהות דרך אכמה: דראב"י. בא אד סגי נהור למקומו ויבא ר"ל למטה הימנו כדי שיאמרו אילו לא היה סגי נהור זה גברא רבא לא היה יתיב רבי אלעזר בן יעקב למטה הימנו ועשו לו פרנסה בכבוד: מהו הכין. שראה שהפריזו על המדה כפי ערכו שהיו רגילים בני אדם ליתן לו: א"ל. רבי אלעזר בן יעקב יבא למטה ממך: וצלי בו'. התפלל הסגי נהור עליו: גמלת חסד. שיבא למטה הימנו: שקעו אבותי. שבנו בתי כנסיות אלו: כמה נפשות כו'. וכי לא היו בני אדם שיפרנסו אותם שיעסקו בתורה: תרעייהו

*) נראה דחסר כאן ול"ל ומשני כיני מתניתין לעולם בשעה שהקדישו וכו' כל"ל ור"ל דהירושלמי משני דמתני' מיירי שעיקר קדושתן הי' לבה"ב:

מסורת הש"ס

ה) ירושל' פאה פ"ח הל"ח: ו) ויק"ר פ' לד: ז) ע' כתובו' קז ב: ח) תענ' כא ה:

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פרק ב מערכין הל"ב ופ"י ממ"ע הל"ה:

יט ב טוש"ע יו"ד סי' רמט סט"ו:

נופחת הבבלי

(א) הגע עצמך (ששירות אותו היום ממש) כו': (ב) נמכרין בדמיהן ונופלין ללשכת בדק הבית: (ג) דר' אושעיא (זיני) דינר כו': הוו מלעיזין כו': דלא"צ למינסב והוא כו' דדמך אשכחיה דהוה יהיב מן דליה לאחרנין כו': אר"י אשרי משכיל אל דל אשרי נותן כו' זה המשתכל בצדקה כו' נסיב יהיב ליה במתנה א"ר חייא בר אבא כו' למימר רשותא גבן כו': (ד) טומיתא תיזיל ותיכול קופר אכל קופר ומית כו' זכה עמי א"ל כו' עינים דלא חמין לך יסתמון כו' סליק ר"ע לבקרו ליה א"ל כו' אורחין לא סליק לגביה לרמשא כו' חמי תיפייס מן דחמא ולא מיתחמי אמר ליה כו':

הגהות הגר"א

[א] וים גורסין רשותא גבן. ועוד תלופי גרסאות ועי' ביפ"מ סוף מס' פאה:

תורה אור השלם

א) כָּבָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: [במדבר טו, יא]

ב) לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: [דברים יט, יד]

ג) מַתָּן בַּסֵּתֶר יְכַפֶּה אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה: [משלי כא, יד]

ד) אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְיָ: [תהלים מא, ב]

הפתחים של בהמ"ד הגדול: חמי מה דעבדית. היה מצפה עלמו רלה מה שעשית: וישבח ישרא"ל וכו'. עוד הוא ליתן לעניי תורה שעושין מלות בכל עת מציבו בניים והיכלות: מוציאין את הראוי להן מקדשי בדק הבית. כגון סס הקדים בהמה או מבנים לבדק הבית וגריכין לותן למזבח וטוטלין לותן למזבח לבל הקדים בהמה אפי' בעלי מומים או מבנים למזבח אין מוליחין לותן לבדק הבית אלא ימכרו ודמיהן נופלין לבדק הבית: בלי שמצאו בו צורך לבד"ה מניחין אותו. הא רלו למזבח מוכרין לותו שמעינן דקדשי בדק הבית אף ע"פ שרלוין למזבח אין מוליחין מקדשי בדק הבית: ביני מתנית'. כן היא מצמתו בלי שמלאו בו צורך והיינו לצורך המזבח או לבד"ה לעשות בד"ה מניחין לותו ומצה טוטלין לותו למה שגריכין לותו:

הדרן עלך פרק אלו הן הממונין

הלכה א מתני' שלשה עשר שופרות. תיבות גרות מלמעלה ורחבות מלמטה עקומות כעין סופר מפני הרמחים שלא יתנו יד לתוכן להרלות כלילו נותנין לתוכו ויטלו מתוכן ולקמן מפרש למה ר"ג שופרות ור"ג שולחנות ובאיזה מקום מונחין: ר"ג השתחוויות. לקמן מפרש היכן היו: כנגד דיר העצים. לשכה שבה היו נותנין כל עני המערכה והיא היתה במקלוע מזרחית לפונית של עזרת נשים: ששם ארון נגנז. ע"י יאשיהו כדמפרש בגמרא: שהיה מתעסק. במלאכתו מתליע את העליס שאין לבעלי מומין מלאכה במקדש כי אס להכין עליס למערכה דכל עץ שנמלא בו תולעת פסול למזבח: שהיא משונה. שלא היתה התנן סוה לשאר תבני הרלפה והבין שנסתלק מסס והוסזרה: ביחוד. בגירור: **גמ'** ה"ג שלא הלכות שבתוכו: ולא יראו החוצה. סיפא דקרא ויהיו סס עד היום הזה: בתיב. בריסא וירלו וכתיב בסיפא ולא ירלו וקשיא להדדי: בולטין. ודוחקין בפרוכת ורלין כשני דלי מסה שבולטין ממחת תלוקה: ומפציע. ומבקע: ביחוד. בגירור: הקיש עליה בקודנם. על המקום ההוא ועל סס ושרפו: התורה. ולומות שניות מונחים במוכו: לא משו וכו'. ומס"ד להתרון ההוא הוא שהיה הולך לפניהם במלחמה מפחמת גס המעפילים היו נוטלים לותו עמהם במלחמה: היה נבנם ויוצא עמהן. כשנפעו במדבר נפע לפניהם כדכתיב ותרון בריח ה' נוסע לפניהם: ר"ג ופעמים הוא מתראה עמהן במלחמה. ור"ס דל"ג ליה והוא הנכון וכן הוא בתס' סוטה: מילה דלא חמון וכו'. דבר שלא רלו מימיהם ומס"ד שהיו יולא עמהן תמיד במלחמה מלי יום מיומיים שהיו מתירלין עמה: והלא ארון בקרית יערים היה. עד שבא דוד והעלוהו משם: ומאני הגישה אלי הציץ. והתרון הזה לשו תרון בריח ה' שלא התרון שהיה בו התבן והלפוד והתורים והתומים וזכר הציץ לפי שלפור לשאול בתורים כי אס בלציפת

משנת אליהו

ה"ג תני קדשי מזבח כו'. ועיין רמב"ס פ"ד מהלכות שקלים הלכה י' והרלב"ד השיג עליו ועיין כ"מ שנדחק וכתב שהירושלמי הזה צריך ליתוד ולבינו הגדול מהריטבו לעיין בגירסתו ממש כשיטת הרמב"ס דמני קדשי מזבח מוליחין הרלוי להן מקדשי בדק הבית ומפרש בכה"ג שלא הספיקו שקליס לקרבנות כו' ול"ק קושית הרלב"ד דמתני' דמצית מלכת כליס ומתלק ניניהו לגירסתו לבינו מה לפרין גמרא ממתני' לשכת הכליס קאי ממ"ס ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה וכדפריטית ובנבא דקדשי בד"ה מבד"ה ג"כ לא הול שיטת הרמב"ס בפירושו ולא כרס"י שם שלא דפירושו כפשטות כמו בקדשי מזבח מקדושה לקדושה בדידי' קאי ה"ג בקדשי בד"ה ומינה לשפעמים מקדשי בד"ה מוליחין הרלוי להן לקדשי מזבח כשוגיל דמעלין בקודש כו' וכדמינה בתוספתא המתפיס ממימים לבד"ה כו' רק לחילוק דבקדשי מזבח אין מצנין אף לקדושה תמורה משום שינוי מילתו ממ"ל בקדשי בד"ה לקדושה קלה הול לאין מצנין ממ"ל לקדושה תמורה היתה ולפ"ז אתולן פסק הרמב"ס בפ"ד מהלכו' תמורה הלכ' י"ל כיולד שם הקדיש לבדק היכל לא יצנה לבדק המזבח וכן כל כיולא בזה וכל מה שהשיג עליו הרמב"ד ל"ק כלל דפסק כשיטתו בפירושו וכגירסתו ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה והיינו היכא דהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לא יצנה לבדק המזבח וכפירושו בתמני' דתמורה (ל"ב ע"ב) ומדפריך עלה מתמני' דסוף פ"ה דשקליס ומאני כיני לשכת בד"ה שכיון שאין לותן לבד"ה אתר שיולא לשכה מזו ומערבו כמחצה ורבמי לשטות לבד"ה אתר מ"ל לשטות מזה לזה אתור ומה שהקשה הרמב"ד מתמני' דשקליס לשכות ועזרות אין מקדשי בד"ה מלטת לאין מילוק בין קדשי היכל לשאר עזרות לק"מ דהתם מפחמת לקדשי בד"ה והרמב"ס מיירי בהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לכן אין מצנין והול דומיא דהקדיש כלי לבד"ה בזמן שיש לותן וגס כשאין לותן דוקא לשכה הול דנופלין. והא דהקשה הרמב"ד דהרי מודה הרמב"ס דמצנין קדשי בד"ה ל"ק דזהו כללא דמעלין בקדש כו' רק בקדשי מזבח אף להעלות אתור משום שינוי מילתן מ"מ בקדשי בדק הבית מעלין ולא מורידין ומפרשי הירושלמי בק"ע והרא"פ נלמתו יפה בתוקיס רבים: **ה"ג** תני ר"י בר אלעאי שני ארונות היו מהלכין כו' אחד שהיו הלוחות נתונין לתוכו ואחד שהיו שברי לוחות כו'. כ"ה בגי' רבינו הגדול וגי' הספרים בחמד ס"ת מוגה וכן בתוספתא פרק ז' דסוטה תני זה בשם יוצא משום לבקמן בסוגיא מוכח ס"ת היה ורלה הא ל"ג רבינו משום לבקמן בסוגיא מוכח ל"י לא היה ס"ת מונח כלל בארון אלא מלד אתד התרון ופתח ר"י הול ר"י בן לקיש ועי' תוס' לסוטה (מב.) שכתב בזה שיטת לבעלמא ושברי לוחות וכו' ומ"ש אס ל"ל ט"ס וע"ל ר"י בן לקיש ועי' תוס' יומא (נג:) ד"ה תנן וכו' ומוכח מדבריהם דגירסתם ר"י בן לקיש ולא כגי' שלפנינו ורלה לומר דשברי לוחות מונחין בו וכו'. ועי' בתס' שקליס עם פי' תקלין חדתין הנדפס מקרוב ומשמע דבריו ביתר ביאור:

הגהות הגר"א

[א] ה"ג תנן התם קדשי מזבח מוציאין את הראוי להם מקדשי בד"ה אין קדשי בדה"ב מוציאין את הראוי להן מקדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה והא תנינן כלי שמצאו בו וכו'. א"ר חזקיה ביני מתני' דלשכת בדה"ב. כלומר וכ"ה בתמני' תמורה (לב.) ג' קדשי מזבח ואחד קדשי בדה"ב אין מצנין אותן לקדושה ופירשה הרמב"ם ז"ל כמו שאין מצנין בקדשי מזבח גופיה מעלמי לעולה וכן להיפוך כן אין מצנין בבדה"ב לקדושה. ופריך והא תניא וכו' והשתא נמכרין ודמיהן נופלין לבדק הבית הרי למצנין בבדה"ב שנמכרין ולוקמין לבדה"ב מזה ומאני ביני מתני' לשכת בד"ה וס"ק והשתא מה שאין לורך למה שהוקדשה בעת נמכרין ודמיהן נופלין לשכת בד"ה ומ"ם ולא קדשי בד"ה מקדשי בדה"ב היינו דומיא דאיך שיצנה מזה לבדק הבית אבל לשכת בד"ה הול שכיון שאין לורך כלל לבדק הבית. וגי' הספרים מסרה ומוכחת:

[ב] ה"ג ויאריכו הבדים וגו' ולא יראו החוצה וכתיב ויהיו שם עד היום הזה. וכ"ה בתוספתא ועי' בפירוש מהרש"פ:

[ג] ה"ג אחד שהיו לוחות נתונות לתוכו ואחד שהיו שברי לוחות נתונות לתוכו זה שהיו לוחות וכו' זה שהיו שברי לוחות נתונות לתוכו היה נכנם ויוצא עמהן

גליון הש"ס

[ג] עי' תוספת מהר"ם מרוטנבורג סימן תרלב: [ד] עי' תוספות עירובין דף סג ע"ב ד"ה כל ומוטה דף מב ע"ב ד"ה מפני:

נוסחת הבבלי

(א) מקדשי בד"ה (א"ר חייא כן הוא מתניתא קדשי מזבח מוציאין את הראוי להם מקדשי בד"ה אין קדשי בדה"ב מוציאין את הראוי להן לקדשי בד"ה) אין קדשי בדה"ב כו': **(ב)** הבדים מן הקודש על פני הדביר כו' מסייע ליה לר"י בר אילעאי כו':

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פרק ג מערכין הלכה יג ובהגהות ופרק ד משקלים הל"י וכל"מ ולח"מ:
א ב מיי' פרק ג משקלים הל"ב:
ב ג מיי' שם הל"ח:
ג ד מיי' פ"ד מבית הבחירה הל"ח:

מסורת השס

ס) עי' תמורה לב ח: **ע)** מדות פ"ב מ"ג: **ג)** יומא נד ח: **ד)** תוספתא פרק ב ויומא עג ב: **ה)** שם נד ח: **ו)** ירושלמי סוטה פ"ח הלכה ג ותוספתא סוטה פ"ו: **ז)** ספרי פ' בהעלותך:

19/06/2018 אהח

הדרן עלך פרק אלו הן הממונין

הלכה א מתני' שלשה עשר שופרות. תיבות גרות מלמעלה ורחבות מלמטה עקומות כעין סופר מפני הרמחים שלא יתנו יד לתוכן להרלות כלילו נותנין לתוכו ויטלו מתוכן ולקמן מפרש למה ר"ג שופרות ור"ג שולחנות ובאיזה מקום מונחין: ר"ג השתחוויות. לקמן מפרש היכן היו: כנגד דיר העצים. לשכה שבה היו נותנין כל עני המערכה והיא היתה במקלוע מזרחית לפונית של עזרת נשים: ששם ארון נגנז. ע"י יאשיהו כדמפרש בגמרא: שהיה מתעסק. במלאכתו מתליע את העליס שאין לבעלי מומין מלאכה במקדש כי אס להכין עליס למערכה דכל עץ שנמלא בו תולעת פסול למזבח: שהיא משונה. שלא היתה התנן סוה לשאר תבני הרלפה והבין שנסתלק מסס והוסזרה: ביחוד. בגירור: **גמ'** ה"ג שלא הלכות שבתוכו: ולא יראו החוצה. סיפא דקרא ויהיו סס עד היום הזה: בתיב. בריסא וירלו וכתיב בסיפא ולא ירלו וקשיא להדדי: בולטין. ודוחקין בפרוכת ורלין כשני דלי מסה שבולטין ממחת תלוקה: ומפציע. ומבקע: ביחוד. בגירור: הקיש עליה בקודנם. על המקום ההוא ועל סס ושרפו: התורה. ולומות שניות מונחים במוכו: לא משו וכו'. ומס"ד להתרון ההוא הוא שהיה הולך לפניהם במלחמה מפחמת גס המעפילים היו נוטלים לותו עמהם במלחמה: היה נבנם ויוצא עמהן. כשנפעו במדבר נפע לפניהם כדכתיב ותרון בריח ה' נוסע לפניהם: ר"ג ופעמים הוא מתראה עמהן במלחמה. ור"ס דל"ג ליה והוא הנכון וכן הוא בתס' סוטה: מילה דלא חמון וכו'. דבר שלא רלו מימיהם ומס"ד שהיו יולא עמהן תמיד במלחמה מלי יום מיומיים שהיו מתירלין עמה: והלא ארון בקרית יערים היה. עד שבא דוד והעלוהו משם: ומאני הגישה אלי הציץ. והתרון הזה לשו תרון בריח ה' שלא התרון שהיה בו התבן והלפוד והתורים והתומים וזכר הציץ לפי שלפור לשאול בתורים כי אס בלציפת

משנת אליהו

ה"ג תני קדשי מזבח כו'. ועיין רמב"ס פ"ד מהלכות שקלים הלכה י' והרלב"ד השיג עליו ועיין כ"מ שנדחק וכתב שהירושלמי הזה צריך ליתוד ולבינו הגדול מהריטבו לעיין בגירסתו ממש כשיטת הרמב"ס דמני קדשי מזבח מוליחין הרלוי להן מקדשי בדק הבית ומפרש בכה"ג שלא הספיקו שקליס לקרבנות כו' ול"ק קושית הרלב"ד דמתני' דמצית מלכת כליס ומתלק ניניהו לגירסתו לבינו מה לפרין גמרא ממתני' לשכת הכליס קאי ממ"ס ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה וכדפריטית ובנבא דקדשי בד"ה מבד"ה ג"כ לא הול שיטת הרמב"ס בפירושו ולא כרס"י שם שלא דפירושו כפשטות כמו בקדשי מזבח מקדושה לקדושה בדידי' קאי ה"ג בקדשי בד"ה ומינה לשפעמים מקדשי בד"ה מוליחין הרלוי להן לקדשי מזבח כשוגיל דמעלין בקודש כו' וכדמינה בתוספתא המתפיס ממימים לבד"ה כו' רק לחילוק דבקדשי מזבח אין מצנין אף לקדושה תמורה משום שינוי מילתו ממ"ל בקדשי בד"ה לקדושה קלה הול לאין מצנין ממ"ל לקדושה תמורה היתה ולפ"ז אתולן פסק הרמב"ס בפ"ד מהלכו' תמורה הלכ' י"ל כיולד שם הקדיש לבדק היכל לא יצנה לבדק המזבח וכן כל כיולא בזה וכל מה שהשיג עליו הרמב"ד ל"ק כלל דפסק כשיטתו בפירושו וכגירסתו ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה והיינו היכא דהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לא יצנה לבדק המזבח וכפירושו בתמני' דתמורה (ל"ב ע"ב) ומדפריך עלה מתמני' דסוף פ"ה דשקליס ומאני כיני לשכת בד"ה שכיון שאין לותן לבד"ה ונופלין לשכה מזו ומערבו כמחצה ורבמי לשטות לבד"ה אתר מ"ל לשטות מזה לזה אתור ומה שהקשה הרמב"ד מתמני' דשקליס לשכות ועזרות אין מקדשי בד"ה מלטת לאין מילוק בין קדשי היכל לשאר עזרות לק"מ דהתם מפחמת לקדשי בד"ה והרמב"ס מיירי בהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לכן אין מצנין והול דומיא דהקדיש כלי לבד"ה בזמן שיש לותן וגס כשאין לותן דוקא לשכה הול דנופלין. והא דהקשה הרמב"ד דהרי מודה הרמב"ס דמצנין קדשי בד"ה ל"ק דזהו כללא דמעלין בקדש כו' רק בקדשי מזבח אף להעלות אתור משום שינוי מילתן מ"מ בקדשי בדק הבית מעלין ולא מורידין ומפרשי הירושלמי בק"ע והרא"פ נלמתו יפה בתוקיס רבים: **ה"ג** תני ר"י בר אלעאי שני ארונות היו מהלכין כו' אחד שהיו הלוחות נתונין לתוכו ואחד שהיו שברי לוחות כו'. כ"ה בגי' רבינו הגדול וגי' הספרים בחמד ס"ת מוגה וכן בתוספתא פרק ז' דסוטה תני זה בשם יוצא משום לבקמן בסוגיא מוכח ס"ת היה ורלה הא ל"ג רבינו משום לבקמן בסוגיא מוכח ל"י לא היה ס"ת מונח כלל בארון אלא מלד אתד התרון ופתח ר"י הול ר"י בן לקיש ועי' תוס' לסוטה (מב.) שכתב בזה שיטת לבעלמא ושברי לוחות וכו' ומ"ש אס ל"ל ט"ס וע"ל ר"י בן לקיש ועי' תוס' יומא (נג:) ד"ה תנן וכו' ומוכח מדבריהם דגירסתם ר"י בן לקיש ולא כגי' שלפנינו ורלה לומר דשברי לוחות מונחין בו וכו'. ועי' בתס' שקליס עם פי' תקלין חדתין הנדפס מקרוב ומשמע דבריו ביתר ביאור:

ריבב"ן

מתני' י"ג שופרות י"ג שולחנות. כלהו מפרש למאי הלטריכו: בנגד דיר העצים. מקום שהיו העליס לפורך המזבח: ששם הארון נגנז. שגנזו יאשיהו המלך כדלימא ביומא (פ"ד) [פ"ה] (ד' נג) דכתיב (דה"ב לה) ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף: ירושלמי אמר להם אס גולה הוא עמכם לבבל אין עוד אתם מחזירין אותו למקומו אלא עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל. תניא בתוספתא ר' יהודה אומר י"ג השתחוויות כנגד י"ג פרלות. ירושלמי מתני' אבא יוסי בר תנין היא דאמר [אבא] יוסי בר תנין כנגד י"ג שעירים ברס לרבנן ז' שעירים הס בעזרה. על דעתיהון דרבנן היכן היו השתחוויות הללו כהדא דתניין י"ג פרלות היו בו שפרלוס מלכי יון וחזרו וגדרום וכנגדן גזרו י"ג השתחוויות: **מתני'** שהיה מתעסק. מפרש בגמרא: שהיא משונה. שהיה גבוה מבן אתת מאמר מאני הרלפה והבין שנסתלקה מסס והוסזרה: בחדר. בגירור: **גמ'** מפני הרמאים. שלא יהיו הרמאים עושים את עלמם כמטולים לתוכם ויקחו מהס בגנבת: תני בשם ר"א וכו' אין דבר כו'. להא מתלה נאמר כל מאר בציתך והכל ככלל ולמה ליה למימר ולא יומר דבר שלא בקלי על האתיה: וכן הוא אומר ולתשובת וגו' בבלה. בתוספתא אס נקט לה בשם ר"ש בפ"ע והכא מנית לרתיה דמקרא קמא מפאר לומר דנתבטלה הגזירה מרעה לטובה כמ"ש שאני גוזר גזירה ומדקר מנטולה ומדקר מנין מפורש ויביאהו בבלה. ולכן נקט לה בתוספתא מהאי קרא: ר"ג וכתיב וירהו וגו' עד היום הזה. למאמע במקומו נגנז. וכ"ה הגירסא בתוספתא: כתיב וירהו כו' ולא יראו. לימדי דמייתי קרא דולא ירלו לרים ליה: בדיר העצים. הול דעת תכמים דיומא סס: בעל מום. שאינו רולה לעבודה אתרת: מפציל. בודק ממולעת ובבלי גרסינן מתליע כדתנן כל עץ שיש בו תולעת פסול לעבודה: בלשכת דיר העצים וראה את בו'. מסייע לרבנן: משונה מחברותיה. ג' מן הטבלאות של שיש שברלפה רתה גבוה מתברתה והבין שסילקוה מאתר שנסדרה סס: בקורנס. בבבלי הגירסא מתעסק בקרלומו: באוהל מועד. ול"ג שנאמר ואתרן וגו' זה הפסוק במעפילים כתיב שלא רלה ס' להתפ ס"ל כרבנן להכא לתמרי אתרן אף לבמוגיא להכא קאמר מאמע כל זמן שהיו במלחמה: דלא חמון בו'. שלא רלו מיימיהס ופעס אתד זה בלבד הוא שיצא וכרבנן: בקרית יערים. היה לו עד שהעלוהו דוד משס ומאי הגישה דמאמע שהיה סס ע"כ ג' אתרונות היו ועל אתרון שהיה עמהס במלחמה אמר שר"א מלמדנו כו' שלא ל"ל שלא דרשה דתמדת כו' וגס דהדרה בו' שהן

שלשה עשר שופרות. תיבות גרות מלמעלה ורחבות מלמטה ועקומות כסופר וכדמפרש בגמ': ר"ג השתחוויות. ומפרש בגמרא היכן היו: כנגד דיר העצים. לשכה שבה היו נותנין כל עני המערכה והיא היתה במקלוע מזרחית לפונית של עזרת נשים: ששם ארון נגנז. על ידי יאשיהו כדמפרש בגמרא: שהיה מתעסק. בקרלומות במלאכתו מתליע את העליס: שהיא משונה. שהיה גבוה מבן אתת מאמר מאני הרלפה והבין שנסתלקה מסס והוסזרה: בחדר. בגירור: **גמ'** מפני הרמאים. שלא יהיו הרמאים עושים את עלמם כמטולים לתוכם ויקחו מהס בגנבת: תני בשם ר"א וכו' אין דבר כו'. להא מתלה נאמר כל מאר בציתך והכל ככלל ולמה ליה למימר ולא יומר דבר שלא בקלי על האתיה: וכן הוא אומר ולתשובת וגו' בבלה. בתוספתא אס נקט לה בשם ר"ש בפ"ע והכא מנית לרתיה דמקרא קמא מפאר לומר דנתבטלה הגזירה מרעה לטובה כמ"ש שאני גוזר גזירה ומדקר מנטולה ומדקר מנין מפורש ויביאהו בבלה. ולכן נקט לה בתוספתא מהאי קרא: ר"ג וכתיב וירהו וגו' עד היום הזה. למאמע במקומו נגנז. וכ"ה הגירסא בתוספתא: כתיב וירהו כו' ולא יראו. לימדי דמייתי קרא דולא ירלו לרים ליה: בדיר העצים. הול דעת תכמים דיומא סס: בעל מום. שאינו רולה לעבודה אתרת: מפציל. בודק ממולעת ובבלי גרסינן מתליע כדתנן כל עץ שיש בו תולעת פסול לעבודה: בלשכת דיר העצים וראה את בו'. מסייע לרבנן: משונה מחברותיה. ג' מן הטבלאות של שיש שברלפה רתה גבוה מבתברתה והבין שסילקוה מאתר שנסדרה סס: בקורנס. בבבלי הגירסא מתעסק בקרלומו: באוהל מועד. ול"ג שנאמר ואתרן וגו' זה הפסוק במעפילים כתיב שלא רלה ס' להתפ ס"ל כרבנן להכא לתמרי אתרן אף לבמוגיא להכא קאמר מאמע כל זמן שהיו במלחמה: דלא חמון בו'. שלא רלו מיימיהס ופעס אתד זה בלבד הוא שיצא וכרבנן: בקרית יערים. היה לו עד שהעלוהו דוד משס ומאי הגישה דמאמע שהיה סס ע"כ ג' אתרונות היו ועל אתרון שהיה עמהס במלחמה אמר שר"א מלמדנו כו' שלא ל"ל שלא דרשה דתמדת כו' וגס דהדרה בו' שהן

תקלין חדתין

תרעייהו. שערי בהמ"ד הגדול: חמי מאי עבדית. מה עשיתי זה השער והיה מצפה עלמו: ס"ג תני קדשי מזבח כו'. מוציאין את הראוי להן מקדשי בד"ה. כמ"ש בפרק ד' המקדיש ונסיו והיו בהן לבריס הרלוים למזבח כו' יקרבו עולות מע"ג דסתם המקדיש תמימים לבד"ה אין פודין אותן אלא פ"ק דתמורה המקדיש תמימים לבד"ה אין פודין אותן למזבח וז"ס את הראוי להן: אין קדשי בד"ה מוציאין את הראוי להן מקדשי מזבח. דמקדושה תמורה לקדושה קלה אף בקדשי מזבח גופיה אסור לגזוז בעודה תמרת: ס"ג ולא קדשי בד"ה מקדשי בדק הבית. מתניתין היא בתמורה (ג' ב') ג' קדשי מזבח ואתד קדשי בד"ה אין מצנין אותן לקדושה תמורה היתה ולפ"ז אתולן פסק הרמב"ס בפ"ד מהלכות תמורה הלכה י"ל כיולד שם הקדיש לבדק הבית לא יצנה לבדק המזבח וכן כל כיולא בזה וכל מה שהשיג עליו הרמב"ד ל"ק כלל דפסק כשיטתו בפירושו וכגירסתו ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה והיינו היכא דהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לא יצנה לבדק המזבח וכפירושו בתמני' דתמורה (ל"ב ע"ב) ומדפריך עלה מתמני' דסוף פ"ה דשקליס ומאני כיני לשכת בד"ה שכיון שאין לותן לבד"ה ונופלין לשכה מזו ומערבו כמחצה ורבמי לשטות לבד"ה אתר מ"ל לשטות מזה לזה אתור ומה שהקשה הרמב"ד מתמני' דשקליס לשכות ועזרות אין מקדשי בד"ה מלטת לאין מילוק בין קדשי היכל לשאר עזרות לק"מ דהתם מפחמת לקדשי בד"ה והרמב"ס מיירי בהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לכן אין מצנין והול דומיא דהקדיש כלי לבד"ה בזמן שיש לותן וגס כשאין לותן דוקא לשכה הול דנופלין. והא דהקשה הרמב"ד דהרי מודה הרמב"ס דמצנין קדשי בד"ה ל"ק דזהו כללא דמעלין בקדש כו' רק בקדשי מזבח אף להעלות אתור משום שינוי מילתן מ"מ בקדשי בדק הבית מעלין ולא מורידין ומפרשי הירושלמי בק"ע והרא"פ נלמתו יפה בתוקיס רבים: **ה"ג** תני ר"י בר אלעאי שני ארונות היו מהלכין כו' אחד שהיו הלוחות נתונין לתוכו ואחד שהיו שברי לוחות כו'. כ"ה בגי' רבינו הגדול וגי' הספרים בחמד ס"ת מוגה וכן בתוספתא פרק ז' דסוטה תני זה בשם יוצא משום לבקמן בסוגיא מוכח ס"ת היה ורלה הא ל"ג רבינו משום לבקמן בסוגיא מוכח ל"י לא היה ס"ת מונח כלל בארון אלא מלד אתד התרון ופתח ר"י הול ר"י בן לקיש ועי' תוס' לסוטה (מב.) שכתב בזה שיטת לבעלמא ושברי לוחות וכו' ומ"ש אס ל"ל ט"ס וע"ל ר"י בן לקיש ועי' תוס' יומא (נג:) ד"ה תנן וכו' ומוכח מדבריהם דגירסתם ר"י בן לקיש ולא כגי' שלפנינו ורלה לומר דשברי לוחות מונחין בו וכו'. ועי' בתס' שקליס עם פי' תקלין חדתין הנדפס מקרוב ומשמע דבריו ביתר ביאור:

תורה אור השלם א) וַיִּשְׁבַּח יִשְׂרָאֵל אֶת עֹשֵׂהוּ וַיִּבֶן הֵיכָלוֹת וִיהוּדָה הִרְבָּה עָרִים בְּצָרוֹת וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו וְאָכְלָה אַרְמְנוֹתֶיהָ: [הושע ח, יד] ב) הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשָּׂא כָּל אֲשֶׁר בְּבֵיתֶךָ וַאֲשֶׁר אָצְרוּ אֲבֹתֶיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בָּבֶלָה לֹא יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר יְיָ: [מלכים ב' כ, יז] ג) וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה שָׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַיְבִאֵהוּ בָבֶלָה עִם כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית יְיָ וַיַּמְלֵךְ אֶת צִדְקִיָּהוּ אָחִיו עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם: [דברי הימים ב' לו, י] ד) וַיַּאַרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: [מלכים א' ח, ח] ה) וַיַּעֲפִלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית יְיָ וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה: [במדבר יד, מד] ו) אוֹי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמַּכִּים אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מַכָּה בַּמִּדְבָּר: [שמואל א' ד, ח] ז) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לַאֲחִיָּה הַגִּישָׁה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי הָיָה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: [שמואל א' יד, יח] ח) וַיֹּאמֶר אוּרִיָּה אֶל דָּוִד הָאָרוֹן וְיִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה יֹשְׁבִים בַּסֻּכּוֹת וַאדֹנִי יוֹאָב וַעַבְדֵי אֲדֹנִי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֹנִים וַאֲנִי אָבוֹא אֶל בֵּיתִי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁכַּב עִם אִשְׁתִּי חַיֶּךָ וְחֵי נַפְשֶׁךָ אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה: [שמואל ב' יא, יא]

דִּסְדְרָא רַבָּא - לבית המדרש הגדול[א]. וכשאָתָא רַבִּי מָנָא לְגַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ רבי אבון, חֲמִי מַאי עָבְדִית - ראה כמה ממון הוצאתי על שערים אלו, והיה משתבח בעצמו[ב]. אָמַר לֵיהּ רבי מנא לרבי אבון את הפסוק (הושע ח יד) 'וַיִּשְׁכַּח יִשְׂרָאֵל אֶת עֹשֵׂהוּ וַיִּבֶן הֵיכָלוֹת', לֹא הֲוָה בְּנֵי נָשׁ דְּיִלְעוֹן בְּאוֹרָיְיתָא - וכי לא מוטב היה שתתן את המעות לתלמידי חכמים העמלים בתורה, ואילו אתה עשית כתוכחת הנביא שבנית היכלות במקום להנות בהם את התלמידי חכמים[ג].

אהח 19/06/2018

★

הגמרא מביאה ברייתא ומקשה עליה ממשנתינו:

תָּנֵי - שנינו בברייתא, כשאין די בשקלי הלשכה עבור קָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ, מוֹצִיאִין אֶת הָרָאוּי לָהֶן מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת - לוקחים קדשי בדק הבית ומחללים את קדושתם על פרוטה[ד], ולאחר מכן מקדישים אותם למזבח[ה]. אולם להיפך כשאין די מעות לצורך בדק הבית, אֵין קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת מוֹצִיאִין אֶת הָרָאוּי לָהֶן מִקָּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - אין משתמשים בקדשי מזבח לצורך כך, כיון שמעלים בקודש ואין מורידים'.

שואלת הגמרא, וְהָא תְּנִינָן - והרי למדנו במשנתינו, 'כְּלִי שֶׁמָּצְאוּ בּוֹ צוֹרֶךְ לְבֶדֶק הַבַּיִת, מַנִּיחִין אוֹתוֹ וְהַשְּׁאָר נִמְכָּרִין וּדְמֵיהֶן נוֹפְלִין לְבֶדֶק הַבַּיִת'. ומשמע שהוא לבדק הבית דווקא אבל לא למזבח. ואם כדברי הברייתא שקדשי מזבח מוציאים את הראוי להם מקדשי בדק הבית, היה על המשנה לומר שדמיהם נופלים לבדק הבית או למזבח.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה, כִּינִי מַתְנִיתִין - כך צריך להעמיד את דברי המשנה, שהיה צורך במעות אלו לְלַשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת ולא למזבח, ולכן הם נופלים לבדק הבית, אבל לעולם אם חסר בקדשי מזבח מוציאים הם מבדק הבית[ז].

הדרן עלך פרק אלו הן הממונין

פרק ששי - שלשה עשר שופרות

הלכה א – משנה

המשנה מונה את מספר הקופות שהיו בבית המקדש שהשליכו לשם את המעות, ואגב כך מונה דברים נוספים שהיו במקדש שמנינם כמנין השופרות:

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שׁוֹפָרוֹת - קופות של עץ המנוקבות מלמעלה שמשליכים לתוכם מעות ועשויות כצורת שופר[ח] היו בבית המקדש, ולקמן מפרש למה היו משמשים. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שׁוּלְחָנוֹת היו בבית המקדש, ולקמן מפרש למה היו משמשים[אוצר החכמה]. שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה הִשְׁתַּחֲוָיוֹת - מקומות שצריכים להשתחוות שם הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, ולקמן מפרש היכן היו משתחוים. שֶׁל בֵּית - משפחת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְשֶׁל בֵּית - ומשפחת רַבִּי חֲנַנְיָה סְגַן הַכֹּהֲנִים, הָיוּ מִשְׁתַּחֲוִים בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מקומות, וְהֵיכָן הָיְתָה ההשתחוויה הִיתֵּירָה, כְּנֶגֶד לשכת דִּיר הָעֵצִים שהיתה בזוית המזרחית צפונית של העזרה, ושם היו אוצרים את עצי המערכה[ט] והכהנים בעלי המום היו בודקים את העצים אם התליעו', והיו משתחווים שם שֶׁכֵּן מָסוֹרֶת בְּיָדָן של משפחות אלו מֵאֲבוֹתֵיהֶן, שֶׁשָּׁם - בלשכת העצים הָאָרוֹן הברית נִגְנַז על ידי יאשיהו המלך, ומפני כבוד הארון היו משתחוים שם[י].

מביאה המשנה ראיה לדבר[יא], מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק בטיול ובשחוק בלשכת העצים[יג], וְרָאָה אֶת אחת מטבלאות השיש של הָרִצְפָּה שֶׁהִיא מְשׁוּנָּה מֵחֲבְרוֹתֶיהָ בכך שהיא יותר גבוהה מהם, והבין שסילקוה אחרי שהונחה שם ושוב החזירוה[יב]. בָּא כהן זה שראה וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ, בא ונראך מקום שהארון גנוז. לֹא הִסְפִּיק הכהן לְגַמּוֹר אֶת הַדָּבָר ולהודיע לחבירו את המקום, עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ של המספר. וְיָדְעוּ מכח מעשה מופלא זה בְּיִחוּד - בבירור[יד], שֶׁשָּׁם - בלשכת העצים הָאָרוֹן גָּנוּז.

★

גמרא

שנינו במשנה, 'שלשה עשר שופרות' היו בבית המקדש. הגמרא מבארת את צורתם של השופרות וטעם עשייתם בצורה זו:

אומרת הגמרא, תָּנֵי - שנינו בברייתא, הַשּׁוֹפָרוֹת הָלָּלוּ נקראו בשם זה כיון שֶׁעֲקוּמּוֹת הָיוּ כצורת שופר ולא ישרות כצורת חצוצרה[טז], והיו צָרוֹת[יז] מִלְּמַעְלָן - במקום שנותנים את המעות[יח], וּרְחָבוֹת מִלְּמַטָּה שיהיה בו מקום הרבה להחזיק את המעות, מִפְּנֵי הָרַמָּאִין - הגנבים שמרמים וגונבים את הדעת[יט], שמכניסים את ידיהם לקופה ועושים עצמם כאילו הם נותנים מעות בעוד שבאמת הם לוקחים את המעות שכבר ניתנו בקופה, וכשהשופרות צרות מלמעלה אינם יכולים להכניס את ידיהם ולעשות כן[כ].

★

שנינו במשנה, 'שכן מסורת בידן מאבותיהן ששם הארון נגנז'. מביאה הגמרא דעות חלוקות בענין גניזת הארון:

תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָאָרוֹן גָּלָה עִמָּהֶן - עם בני ישראל שגלו לְבָבֶל בחורבן בית ראשון[כא]. מַאי טַעְמָא, שכן נאמר (מלכים ב' כ טז-יז) 'וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל חִזְקִיָּהוּ שְׁמַע דְּבַר ה'. הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשָּׂא כָּל אֲשֶׁר בְּבֵיתֶךָ וַאֲשֶׁר אָצְרוּ אֲבֹתֶיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בָּבֶלָה לֹא יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר ה'". ואם נאמר בתחילה 'ונשא כל אשר בביתך' לשם מה נאמר שוב[כב] 'לא יותר דבר אמר ה'', אלא בא הפסוק לרבות שאפילו הארון לא ישאר בבית המקדש, והארון הוא שנתכנה 'דבר' כיון שאֵין הכוונה במילה 'דָּבָר' אֶלָּא לארון שֶׁהַדִּיבְּרוֹת - הלוחות וספר התורה היו מונחים לְתוֹכוֹ[כג].

ואין לומר שנתבטלה גזירה קשה זו של גלות הארון, שכן מצאנו במפורש שהארון אכן גלה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים ב' לו י)

א. **רש"ם.**
ב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ד. **שדין** הוא שהקדש שחיללו על שוה פרוטה מחולל.
ה. **רש"ם.** והוסיף שם שיתכן לומר שאפילו אין צריכים לחלל את קדשי בדק הבית כיון שלב בית דין מתנה עליהם.
ו. **רש"ם.**
ז. **ע"פ** רש"ס. ויעויין שם עוד מה שהאריך בסוגייתנו, וע"ע בפירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש איך שגרסו בסוגיין ומה שפירשו בזה.
ח. **פרישת** הרא"ש.
ט. **פרישת** הרא"ש וריבב"ן.
י. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יג. **רש"י** (יומא נד. ד"ה ממעסק), וראה שם בבבלי 'מאי היה עביד, אמר רבי חלבו מתעסק בקרדומו הוה', ותנא דבי רבי ישמעאל שם שהיה מתעסק במלאכתו ובודק אם העצים מתולעים, וכן פירשו כאן בפרישת הרא"ש ובריבב"ן.
יד. **רש"י** (שם ד"ה ולפה). פירוש מחודש כתב בפירוש ר' משולם שהיתה משונה בגווני מראותיה מפני קדושתה.
טו. **פרישת** הרא"ש וריבב"ן.
טז. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
יז. יש מהראשונים שגורסים 'קצרות'.
יח. **פירוש** ר' משולם.
יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כ. **פרישת** הרא"ש וריבב"ן.
כא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כב. **תקלין חדתין.**
כג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

הפתחים של בהמ"ד הגדול: חמי מה דעבדית. היה מצפה עלמו רלה מה שעשית: וישבח ישרא"ל וכו'. טוב הוא ליתן לעניי תורה שעושין מלות בכל עת מציבנו בניים והיכלות: מוציאין את הראוי ל"הן מקדשי בדק הבית. כגון סס הקדים בהמה או מבנים לבדק הבית וכיוליו לותן למזבח נוטלין לותן למזבח לבל הקדים בהמה מפני בעלי מומים או מבנים למזבח אין מוליתין לותן לבדק הבית אלא ימכרו ודמיהן נופלין לבדק הבית: בלי שמצאו בו צורך לעבו"ה מניחין אותו. הא רלו למזבח מוכרין לותו שמעינן דקדשי בדק הבית אף ע"פ שרלוין למזבח אין מוליתין מקדשי בדק הבית: ביני מתנית'. כן היא מצאתו בלי שמלאו בו צורך והיינו לצורך המזבח או לבד"ה לנסכת בד"ה מניחין לותו ומצא נוטלין לותו למה שריכין לותו:

הדרן עלך פרק אלו הן הממונין

הלכה א מתני' שלשה עשר שופרות. תיבות נרות מלמעלה ורחבות מלמטה עקומות כעין סופר מפני הרמחים שלא יתנו יד לתוכן להרליה כלילו נותנין לתוכו ויטלו מתוכן ולקמן מפרש למה י"ג שופרות ו"י"ג שולחנות ובמילה מקום מומחין: י"ג השתחויות. לקמן מפרש היכן היו: כנגד דיר העצים. לפי שהיה שם היו נותנין כל עלי המערכה והיא היתה במקלוע מזרחית לפונית של עזרת נשים: **ששם ארון נגנז.** ע"י יאשיהו כדמפרש בגמרא: **שהיה מתעסק.** במלאכתו מתליע את העלים שאין לבעלי מומין מלאכה במקדש כי אם להכין עלים למערכה לכל עץ שנמלא בו תולעת פסול למזבח: **שהיא משונה.** שלא היתה התבן שוה לשאר תבני הרלפה והבין שנסתלק מסס והוזהרה: ביחוד. בניכור: **גמ'** ה"ג שלא הלכרות שבמוזו: **ולא יראו החוצה.** סיפא דקרא ויהיו סס עד היום הזה: **בתיב.** בריש וירלו וכתיב בסיפא ולא ירלו וקשיא להדדי: **בולטין.** ודוחקין בפרוכת וגרמין כשני דדי שבולטין ממחת תלוקה: **ומפצע.** ומבקע: ביחוד. בניכור: הקיש עליה בקורנס. על המקום ההוא ויצא סס ושרפו: התורה. ולומות שניות מונחים במוכו: **לא משו וכו'.** ומ"ד להמרון ההוא הוא שהיה הולך לפניהם במלחמה מפתחת גס המעפילים היו נוטלים לותו עמהם במלחמה: היה נבנם ויוצא עמהן. כשנפעו במדבר נפע לפניהם כדכתיב ותרון בריח ה' נוסע לפניהם: ס"ג ופעמים הוא מתראה עמהן במלחמה. ו"ס לל"ג ליה והוא הנכון וכן הוא במס' סוטה: **מילה דלא חמון וכו'.** דבר שלא רלו מימיהם ומ"ד שהיו יולא עמהן תמיד במלחמה מלי יום מיומיים שהיו מתירלין עמה: **והלא ארון בקרית יערים היה.** עד שנת דוד והעלוהו משם: ומאני הגישה אלי הציץ. והמרון הזה לאו מרון בריח ה' אלא המרון שהיה בו התבן והמפוד והתולים והתומים וזכר הציץ לפי שאמור לשאול בתולים כי סס נלבשת

משנת אליהו

ה"ג תני קדשי מזבח בד'. ועיין רמב"ס פ"ד מהלכות שקלים הלכה י' והרא"ש והשיג עליו ועיין כ"מ שנדחק וכתב שהירושלמי הזה צריך ליישוב והגירסא הנדול מהריטוי לעיין בגירסתו ממש כשיטת הרמב"ס דתני קדשי מזבח מוליתין להן מקדשי בדק הבית ומפרש בכה"ג שלא הספיקו שקלים לקרבנות כו' ול"ק קושית הרא"ש דתתני' דתתני' מלכתא כלים ומחלק בינייהו לגירסתו רבינו מה לפרין גמרא מתתני' לשכת הכלים קתי תמ"ס ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה וכדפריטית ובנבא דקדשי בד"ה מבד"ה ג"כ לא הוא שיטת הרמב"ס בפירושו ולא כרמ"י שם שלא דפירושו כפשטות כמו בקדשי מזבח מקדושה לקדושה בדידי' קתי ה"ג בקדשי בד"ה ומינה לשפעמים מקדשי בד"ה מוליתין הרמוי להן לקדשי מזבח לסוגיא דמעלין בקודש כו' וכדתניא בתוספתא המתפיס תמימים לבד"ה כו' רק לחילוק דבקדשי מזבח אין מצנין אף לקדושה תמורה משום שיוי מכילתו משא"כ בקדשי בד"ה לקדושה קלה הוא לתין מצנין משא"כ לקדושה תמורה היתתו ולפ"ז פתוך פסק הרמב"ס בפ"ד מהלכו' תמורה הלכ' י"ו כיצד שם הקדש לבדק היכל לא יפנה לבדק המזבח וכן כל כיולא בזה וכל מה שהשיג עליו הרא"ש ל"ק כלל דפסק כשיטתו בפירושו וכגירסתו ולא קדשי בדק הבית מקדשי בד"ה והיינו היכא דהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לא יפנה לבדק המזבח וכפירושו בתמני' דתמורה (ל"ב ע"ב) ומדפריך עלה מתמני' דסוף פ"ה דשקלים ומצי למימר לעשות בד"ה שכיון שתין לתוך לבד"ה ועופלין לעשות מזרו ומערבו כמחצה ורמשו לעשות לבד"ה אחר משא"כ לשאול מזה לזה לתור ומה שהקשה הרמב"ם ז"ל מהמני' דשקלים לעשות ועזרות בתין מקדשי בד"ה מלמע דתין מילוק בין קדשי היכל לשאר עזרות ל"ק דהתם מפתחת לקדשי בד"ה והרמב"ם מיירי בהקדיש בהדיא לבדק ההיכל לכן תין מצנין והוא דומיא דהקדיש כלי לבד"ה בזמן שים לתוך וגם כשתין לתוך דוקא לעשות הוא דופלין. והא דהקשה הרא"ש דהכי מוכח הרמב"ם דמצנין קדשי בד"ה ל"ק דזהו כללא דמעלין בקדש כו' רק בקדשי מזבח אף להעלות אמור משום שיוי מכילתן משא"כ בקדשי בדק הבית מעלין ולא מורידין ומפרש הירושלמי בק"ע והרש"פ גלחמו יחד בתוקיס רבים: **ה"ג** תני ר"י בר אלשי שני ארונות היו מהלכין בו' אחד שהיו הלוחות נתונין לתוכו ואחד שהיו שברי לוחות בו'. כ"ה בי' רבינו הגדול וגי' הספרים בתחד ס"ת מונח וכן בתוספתא פרק ז' דסוטה תני זה שיטת למלחמה מוכח דלכו"י לא היה ס"ת מונח כלל אלא בארון אחד שהיו בו הלוחות שנשתברו ושברי הלוחות ומ"ש אח"כ ס"ת ולא ארון ר"ל ס"ת של ארון אחד ולא שני ארונ

'וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה שָׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַיְבִיאֵהוּ בָבֶלָה עִם כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית ה', אֵיזֶהוּ 'כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית ה'', זֶה הָאָרוֹן שיש בו את התורה שנאמר עליה (תהלים יט יא) 'הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפָּז רָב'[כד].

דעה אחרת:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, שהארון לא גלה לבבל אלא בִּמְקוֹמוֹ - בבית המקדש[כה], בבית קדשי הקדשים הָיָה הָאָרוֹן נִגְנָז. הָדָא הוּא דִּכְתִיב (מלכים ח' ח ח) 'וַיַּאַרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה', וכל מקום שכתוב בו 'עַד הַיּוֹם הַזֶּה' לעולם הוא, ונמצא שאף הארון נשאר במקומו לעולם[כו].

אגב שהביאו פסוק זה דנה הגמרא בסתירה שיש בפסוק זה עצמו:

מקשה הגמרא, בתחילת הפסוק כְּתִיב, 'וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים', ואילו בסוף הפסוק אַתְּ אָמַרְתְּ 'וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה', והרי הפסוק סותר את דברי עצמו האם נראו ראשי הבדים מחוץ לקודש הקדשים[כז]. מתרצת הגמרא, אֶלָּא היו הבדים דוחקים בפרוכות והם נִרְאִין וְלֹא נִרְאִין, בּוֹלְטִין וְיוֹצְאִין כְּשְׁנֵי דַדֵּי הָאִשָּׁה שבולטים מתחת חלוקה[כח].

הגמרא חוזרת לענין גניזת הארון ומביאה דעה נוספת:

וְרַבָּנָן אָמְרֵי, לא בבית קדשי הקדשים היה הארון גנוז, אלא בִּלְשְׁכַּת דִּיר הָעֲצִים הָיָה הָאָרוֹן גָּנוּז, וכפי ששנינו במשנתינו, מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד בַּעַל מוּם שאינו ראוי לעבודה בבית המקדש[כט], שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְפַצֵּל עֵצִים - חותכם ומבקעם וקולף את קליפתם לבדוק אם יש בהם תולעים[ל] בִּלְשְׁכַּת דִּיר הָעֲצִים. וְרָאָה אֶת הָרִצְפָּה שֶׁהִיא מִשְׁתַּנָּה מֵחֲבֵרוֹתֶיהָ, בָּא וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ בֹּא וּרְאֵה אֶת הָרִצְפָּה הַזֹּאת שֶׁהִיא מִשְׁתַּנָּה מֵחֲבֵרוֹתֶיהָ. לֹא הִסְפִּיק לְגָמוֹר אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁיְּצָתָה נִשְׁמָתוֹ, וְיָדְעוּ בְּיִחוּד שֶׁשָּׁם הָאָרוֹן גָּנוּז. תָּנֵי רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, כשהבחין הכהן ברצפה שהיא משתנה מחברותיה, הִקִּישׁ עָלֶיהָ בְּקוֹרְנָס דפק עליה בפטיש כדי להשוותה לחברותיה[לא], וְיָצָאת אֵשׁ וְשָׁרְפַתּוּ לקורנס[לב].

אגב הענין של גניזת הארון מביאה הגמרא נידון נוסף בענין הארון:

תָּנֵי, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לָקִישׁ אָמַר, שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הָיוּ מְהַלְּכִין יחד עִם בני יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, ארון אֶחָד שעשה בצלאל והוא שֶׁהָיְתָה הַתּוֹרָה - לוחות השניות השלמות נְתוּנָה בְּתוֹכוֹ, וְאַחֵר שעשאו משה רבינו והוא שֶׁהָיוּ שִׁבְרֵי לוּחוֹת נְתוּנִין בְּתוֹכוֹ[לג].

ארון זֶה שֶׁהָיְתָה הַתּוֹרָה נְתוּנָה בְּתוֹכוֹ, הָיָה מוּנָּח בְּאֹהֶל מוֹעֵד - בקביעות בתוך המשכן[לד]. הָדָא הוּא דִּכְתִיב (במדבר יד מד), 'וַיַּעְפְּלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית ה' ומֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה', ואם נאמר שארון זה היה הולך לפניהם במלחמה, הרי שגם המעפילים היו לוקחים אותו עמהם, אלא ודאי שהיה מונח באהל מועד[לה]. וארון זֶה שֶׁהָיוּ שִׁבְרֵי לוּחוֹת נְתוּנִין בְּתוֹכוֹ, הָיָה נִכְנָס וְיוֹצֵא עִמָּהֶן כשנסעו במדבר היה נוסע לפניהם כדכתיב (במדבר י לג)

'וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם', וּפְעָמִים שֶׁהָיָה מִתְרָאֶה עִמָּהֶן - נלקח עמם למלחמה[לו].

דעה אחרת:

וְרַבָּנָן אָמְרֵי, לא שני ארונות היו, אלא אָרוֹן אֶחָד בלבד הָיָה, ובו היו מונחים הלוחות ושברי הלוחות, וּפַעַם אַחַת בלבד יָצָא למלחמה בִּימֵי עֵלִי וְנִשְׁבָּה, כדכתיב (שמואל א' ד ד-יא) 'וַיִּשְׁלַח הָעָם שִׁלֹה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים וגו' וַיִּלָּחֲמוּ פְּלִשְׁתִּים וַיִּנָּגֶף יִשְׂרָאֵל וגו' וַאֲרוֹן אֱלֹהִים נִלְקָח'.

הגמרא מביאה ראיה לדעת חכמים:

קְרָיְיא - הפסוק מְסַיֵּיעַ לְהוּ לְרַבָּנָן הסוברים שארון אחד היה ולא היה יוצא למלחמה, שכן כתוב (שם ז-ח) שאמרו פלשתים בשמעם שארון הברית בא אל מחנה ישראל, 'אוֹי לָנוּ כִּי לֹא הָיְתָה כָזֹאת אֶתְמוֹל שִׁלְשֹׁם אוֹי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמַּכִּים אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מַכָּה בַּמִּדְבָּר', הרי מפורש שפחדם של הפלשתים היה כיון שראו מִיָּמֵיהֶם דְּלֹא חָמוֹן מִן יומֵיהוֹן - דבר שלא ראו מימיהם שיהיה הארון במלחמה, וכמו שאמרו שלא היתה כזאת מתמול שלשום, ואם נאמר שהיה ארון יוצא עמהם תדיר למלחמה [איבד התחכמה] מפני מה היו מפחדים עכשיו יותר מאשר בשאר המלחמות[לז]. ורבי יהודה סובר שפחדם היה כיון שתמיד היה יוצא הארון עם שברי הלוחות ועכשיו יצא הארון עם הלוחות השלמות[לח].

הגמרא מביאה ראיה לרבי יהודה בן לקיש:

אומרת הגמרא, קְרָיְיא - הפסוק דלהלן מְסַיֵּיעַ לְרַבִּי יוּדָה בֶּן לָקִישׁ, שנאמר במלחמת שאול המלך עם הפלשתים (שמואל א' יד יח), 'וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לַאֲחִיָּה הַגִּישָׁה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים', וַהֲלֹא באותו הזמן אָרוֹן ששבו פלשתים בִּקְרִיַת יְעָרִים הָיָה, ששם הניחוהו כשהחזירו אותו עד שנטלו דוד המלך משם[לט], וכיצד היה יכול שאול לבקש שיגישו את הארון אליו. אלא בודאי על הארון השני שבו היו הלוחות השבורות ושהוא היה יוצא למלחמה עליו הוא שאמר שאול שיגישוהו אליו[מ].

הגמרא מבארת פסוק זה לרבנן:

מברר הגמרא, מַה עָבְדוֹן לֵיהּ רַבָּנָן - מה יעשו רבנן עם פסוק זה שמשמעו שלא כדבריהם. מתרצת הגמרא, הם יבארו שהכוונה בו היא לא על ארון הברית, אלא הַגִּישָׁה אֵלַי הַצִּיץ - את הארון שבו היו מונחים בגדי הכהונה גדולה הנצרכים לשאלת אורים ותומים, ושאול קראו 'אֲרוֹן הָאֱלֹהִים' לפי שהוא ארון שיש בו דברים הקדושים לתשמישו של שם[מא].

מביאה הגמרא ראיה נוספת לדעת רבי יהודה בן לקיש:

קְרָיְיא - והפסוק דלהלן גם הוא מְסַיֵּיעַ לְרַבִּי יוּדָא בֶּן לָקִישׁ ששני ארונות היו ואחד יוצא עמהם למלחמה, דכתיב (שמואל ב' יז יז-יח) 'וַיַּגִּדוּ לְדָוִד לֵאמֹר לֹא יָרַד אוּרִיָּה אֶל בֵּיתוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אוּרִיָּה הֲלוֹא מִדֶּרֶךְ אַתָּה בָּא מַדּוּעַ לֹא יָרַדְתָּ אֶל בֵּיתֶךָ. וַיֹּאמֶר אוּרִיָּה אֶל דָּוִד הָאָרוֹן וְיִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה יֹשְׁבִים בַּסֻּכּוֹת וַאדֹנִי יוֹאָב וְעַבְדֵי אֲדֹנִי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֹנִים וַאֲנִי אָבוֹא אֶל בֵּיתִי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁכַּב עִם אִשְׁתִּי חַיֶּךָ וְחֵי נַפְשֶׁךָ אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה',

כד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. והנה מפשטות הילפותא נראה שנגנז ממש במקומו, והוא בקדשי הקדשים, ומה שכתב תלמיד רשבר"ש בית המקדש, בא להוציא שלא גלה לבבל.
כו. **בבלי** יומא (נד.). ויעויין שם דקאי ליה בתיובתא.
כז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
כט. **רש"י** (שם ד"ה נעלי).
ל. **רש"ם.**
לא. **רש"ם.**
לב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. אולם ביפה עינים (יומא נד. ד"ה נסמטה) כתב שמשמע שהאש שרפה את המקיש.
לג. **רש"ם.**
לד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לה. **קרבן** העדה. וכפי הנראה שלזה היתה כוונת פירוש תלמיד רשבר"ש.
לו. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש גרס 'פעמים היה מתיירא עמהן' וכתב על כך 'לא ידענא מהו', אולם הרש"ס גרס בגמרא 'פעמים שהיה מתראה עמהן במלחמה'.
לז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש להלן.
לט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מ. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.
מא. **רש"ם.** וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש 'וקורהו ארון אלהים על שם שהשם בתוכו', ולפי זה מובן מדוע נקטה הגמרא ציץ יותר משאר בגדי כהונה גדולה. וראה ברש"ס שכתב 'ונקט ציץ דחשיב דכתיב ביה קודש לה', ועוד דחמיר דבעינן שלא יסיח דעתו כדאיתא במסכת שבת פ"ק'.

וַהֲלֹא מימי דוד שהעלה את הארון מקרית יערים[א], **אָרוֹן בְּצִיּוֹן** - בעיר דוד **הָיָה**, ואם אוריה אמר שהארון יושב בסוכות על כרחך שכוונת אוריה לארון השני שהיה יוצא למלחמה.

הגמרא מבארת כיצד יפרשו רבנן פסוק זה:
מבררת הגמרא, **מַה עָבְדִין לֵיהּ רַבָּנָן** - איך רבנן יתרצו את פסוק זה שמשמעו שלא כדבריהם. מתרצת הגמרא, שהם יבארו שכוונת אוריה במה שאמר שהארון יושב בסוכות היא, לא שהארון היה במקום ששמו 'סוכות', אלא שהארון נמצא מתחת ליריעה[ב] שהיא **סָכָךְ שֶׁהוּא כְּקִירוֹת**, והיינו, **שֶׁעַדַיִין לֹא נִבְנָה בֵּית הַבְּחִירָה**. ואף על גב דכל ישראל לא היו נמנעים מלשמש מיטתם עד שנבנה בית המקדש, החמיר אוריה על עצמו כיון שהיה תרתי לגריעותא, שבני ישראל היו במלחמה ואף הארון היה יושב בסוכות[ג].

הגמרא מביאה דברים נוספים שנגנזו:
מִשְּׁנִגְנַז הָאָרוֹן, נִגְנַז יחד עִמּוֹ צִנְצֶנֶת הַמָּן, שעליה נאמר (שמות טז לג-לד) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן שָׁמָּה מְלֹא הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי ה' לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶל מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת', **וּצְלוֹחִית שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה**, **וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן** וּפָרְחָיו וּשְׁקֵדָיו, **וְאַרְגָּז שֶׁהֶשִׁיבוּ פְּלִשְׁתִּים אָשָׁם לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** - כשהשיבו את הארון שנשבה בידם, הניחו עמו ארגז ובו כלי זהב לכפר על נטילת הארון. וכשנגנז הארון נגנז עמו, כמו שנאמר (שמואל ו' ו' ח) 'וּלְקַחְתֶּם אֶת אֲרוֹן ה' וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל הָעֲגָלָה וְאֶת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תָּשִׂימוּ בָּאַרְגַּז מִצִּדּוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ', וממה שנאמר 'תָּשִׂימוּ בָּאַרְגַּז מִצִּדּוֹ' הרי שהארגז היה מונח לצד הארון, וכל מקום שהיה הארון נמצא היה הארגז לצידו, ואף נגנז עמו[ד].

הגמרא מבארת מי גנז את הארון:
אומרת הגמרא, **מִי גְּנָזוֹ** להארון, **יאשִׁיָּהוּ** המלך **גְּנָזוֹ**, וזאת כֵּיוָן **שֶׁרָאָה שֶׁכָּתוּב** (דברים כח לו) 'יוֹלֵךְ ה' אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ', ודאג שמא יקחו עימם לבבל את ארון הקודש[ה], **עָמַד וּגְנָזוֹ. הָדָא הוּא דִּכְתִיב** (דברי הימים ב' לה ג) 'וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה', תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף, עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל', והרי ארון הקודש היה במקומו שבבית המקדש ולשם מה היה צריך לומר להם שיתנוהו בבית המקדש אשר בנה שלמה, אלא ודאי נתכוון לצוות את הלוים שיגנזו את הארון', וכך **אָמַר לָהֶם** יאשיהו, **אִם גּוֹלֶה הוּא** - הארון **עִמָּכֶם** יחד עם בני ישראל הגולים **לְבָבֶל**, אפילו אם תגאלו מבבל ומלכות בבל תחזיר לכם את שאר כלי המקדש, מכל מקום הם יתנו עיניהם בארון להשאירו אצלם, ושוב **אֵין אַתֶּם מַחֲזִירִין אוֹתוֹ עוֹד לִמְקוֹמוֹ** במשא הכתף כדינו[ו], ולכן **אֶלָּא 'עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל'** ותגנזו את הארון.

★

מכיון שהוזכרה הגניזה של צלוחית שמן המשחה, מביאה הגמרא ברייתות בענין עשיית שמן המשחה[ז]:
מבררת הברייתא, **פִּטּוּם שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה** כיצד[ח] הוא נעשה. מביאה הברייתא את הפסוקים בענין הסממנים (שמות ל כג-כד), 'וְאַתָּה קַח לְךָ וגו' בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמָן בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וּקְנֵה בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם. וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וגו' בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין', נמצא שֶׁכמות הסממנים הכוללת הֵן **אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מָנִים**[ט].

'שֶׁמֶן זַיִת הִין' [-מידת 'הין' היא] **שְׁנֵים עָשָׂר לוֹג**, שֶׁבּוֹ היו **שׁוֹלְקִין** - מבשלים **אֶת הָעִיקָּרִין** - הבשמים[י] המוזכרים לעילו[יא], **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, בתחילה **שׁוֹלְקָן הָיָה** - מבשל את הבשמים **בְּמַיִם**, כדי שיבלעו הבשמים מהמים ויתמלאו ושוב לא יבלעו את השמן[יב], ולאחר מכן הוציאם מן המים, **וְנוֹתֵן שֶׁמֶן עַל גַּבֵּיהֶן** של הסממנים כדי שיקלוט השמן את ריח הבשמים[יג]. **מְשֶׁהָיָה** השמן **קוֹלֵט אֶת הָרֵיחַ, הָיָה מַעֲבִירוֹ** - לוקח את השמן מעל הבשמים **כְּדֶרֶךְ שֶׁהַפַּטְמִין עוֹשִׂין**[יד], ונותנו בתוך צלוחית[טו]. **הָדָא הוּא דִּכְתִיב** (שמות ל כה) 'וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ וגו' רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה'[טז].

בבבלי (כריתות ה.) מבואר שהמאן דאמר שסובר שמקודם בישלו את הבשמים במים שאל את המאן דאמר הסובר שמיד בישלו את הבשמים בשמן, שלכאורה באופן פיטום זה לא יספיק השמן אפילו כדי לסוך את הבשמים, כיון שמהשמן לא היה כי אם שנים עשר לוג, ואילו מידת הסממנים היתה אלף וחמש מאות מנים, ואפילו בסיכה בלבד כבר היה נבלע השמן בבשמים, וכל שכן שלא היו יכולים לבשל את כל הסממנים בכמות קטנה זו של שמן[יז]. כתשובה על כך מביאה הגמרא שעל כרחך צריכים אנו לומר שמעשה ניסים היה בשמן המשחה, ולכן יכולים אנו לומר שכמו כן היה נס נוסף ובישלו את הבשמים בשמן ולא נחסר ממנו כלום.

הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כדעת רבי מאיר שהבישול של הבשמים בשמן נעשה בדרך נס:
תָּנֵי רַבִּי יְהוּדָה בֵּי רַבִּי אִילְעַי - רבי יהודה בי רבי אילעי שנה ברייתא, **שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר, מַעֲשֶׂה נִסִּים נַעֲשָׂה בּוֹ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר לוֹג** שֶׁנֶּאֱמַר 'שֶׁמֶן זַיִת הִין', ומידת הין היא שנים עשר לוג, והרי **אִם** באנו בכמות קטנה כזאת של שמן **לָסוּךְ בּוֹ אֶת הָעִיקָּרִין, לֹא הָיָה בּוֹ סְפֵק** - מספיק, **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שהשמן לא היה מספיק בכתף' שעל ידי שישאר הארון בבבל שוב לא תוכלו להחזירו על כתפיכם, וראה רש"ס מה שהרחיב בענין זה מדברי הראשונים.

א. **רש"ם**.
ב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ג. **רש"ם**.
ד. **בבלי** הוריות (יב.) מבואר שהלימוד לכך הוא 'אתיא שם שם'. ופירש רש"י (ד"ה אתיא שם), 'דכתיב בארון (שמות כה כא) 'ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת' וגו' וכתיב (שמות כט מג) 'ונועדתי שמה לבני ישראל', וכתיב בצנצנת המן 'ותן שמה מלוא העומר מן', מה ארון נגנז אף צנצנת המן נגנז'.
ה. **בבלי** (שם) הלימוד הוא 'אתיא דורות דורות'. ופירש רש"י (ד"ה אתיא דורות), 'דכתיב בצנצנת המן 'והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם' וכתיב בשמן המשחה (שמות ל לא) 'שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם' מה צנצנת המן נגנז אף שמן המשחה נגנז'.
ו. **בבלי** (שם) הלימוד הוא 'אתיא משמרת משמרת'. ופירש רש"י (ד"ה משמרת), 'דכתיב בצנצנת המן דהוי נגנז 'למשמרת לדורותיכם' וכתיב במקלו של אהרן (במדבר יז כה) 'למשמרת לאות לבני מרי' וגו' מה צנצנת המן נגנז אף מקלו של אהרן נגנז'.
ז. **בתוספות** ישנים (יומא נג: ד"ה מקלו) כתב 'תמהני למה מזכיר ופרחיה והלא גמל שקדים, ונראה כי מקצת הפרחים נשארו שלא גמלו שקדים ונשארו פרחים'.
ח. **בבלי** הוריות (שם) ורש"י (שם ד"ה והמנין וכריתות ה: ד"ה שנמצר).
ט. **רש"י** (יומא נג: ד"ה יולן).
י. **רש"י** (שם ד"ה מנו).
יא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש המסביר שדרשת הגמרא מבוססת על 'אין לכם משא
יב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס. וראה בקרבן העדה פירוש אחר.
יג. **הגר"א** הוסיף בגירסת הגמרא 'כיצד'.
יד. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב שלפי חשבונו של תנא זה צריך לפרש את הפסוק כפשוטו שקנמן בשם 'מחציתו חמשים ומאתים' היינו מחצית הכמות של 'מר דרור חמש מאות'. אולם בבבלי (כריתות ה.) החשבון הוא שכמות הסממנים היתה אלף ושבע מאות וחמשים מנים, כי לדעת הבבלי מחצית הכמות של קנמן בשם היתה חמשים ומאתים ואילו הכמות השלימה היתה חמש מאות, ונמצא שיש להוסיף לכמות הכללית עוד מאתים וחמשים, ויצויין שבפירוש ר' משולם וברש"ס גרסו בירושלמי כפי הבבלי.
טו. **רש"י** (כריתות ה. ד"ה העקרין).
טז. **רש"י** (הוריות יא: ד"ה נו).
יז. **רש"י** (הוריות שם ד"ה מלמ, וכריתות שם ד"ה ומרמן).
יח. **רש"י** (הוריות שם ד"ה ומניף).
יט. **לאפוקי** שלא היה נעשה בדרך נס כמבואר להלן, ועל זה מביא את הפסוק שהיה נעשה במעשה רוקח. פירוש תלמיד רשבר"ש.
כ. **רש"י** כריתות (ה. ד"ה וקלט).
כא. **ברש"ם** גרס כאן את הפסוק בשלימותו.
כב. **רש"י** (הוריות שם ד"ה והלמ).

המשוה נגדיס והנין הוא המשוב שבהן: והלא ארון בציון היה. נימי דוד ומיך קאמר והארון יושב בסוכות מלמ ולמי לעל המרון הסני שיולת עמהם למלחמה קאמר: **סבך שהוא בקירוי.** שהיה יושב בתוהל שעדיין לם נבנה בה"מ ולכך קורא לוחו סוכה לשון סבך בעלמא והוחיל והארון לם היה מיושב וישראל במלחמה החמיר חוריה על עלמו שלא לשמש המטה: נגנו עמו צנצנת המן. לכתיב בארון חשר מושד לך שמה וכתיב בצנצנת המן ושן שמה מלא העומר מן ויליף גז"ש שמה שמה: וצלוחית שמן המשחה. לכתיב בו שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם וכתיב גבי צנצנת למשמרת לדורותיכם ויליף דורות דורות: ומקלו של אהרן. לכתיב למשמרת לאות לבני מרי וכצנצנת כתיב למשמרת: וארגז שהושיבו פלשתים אשם לאלהי ישראל. לכתיב מלידו בארגז מלמ גבי מרון הוה קאי וממילא שמעינן לעמו נגנו: יולך ה' אותך וגו'. ודלא שמע יגלה: **תנו את הארון הקודש בבית.** הא המס הוה קאי מלא גניזה היא: **אין אתם מחזירין אותו למקומו.** שמין מלות בכתף ישאו נוהגת בלויס אז ועוד שיתחלל קדושת הארון בירידתו לבבל: **פיטום שמן המשחה וכו'.** מדפרין עלה לקמן מהא דיתניא גנזו מיימי ליה הכא ולא כמהרלנ"פ: **שהוא אלף ות"ק מנים.** דמפרש קרא כדכתיב דקנמן בשם וקנה בשם כל אחד לא היה אלא ר"ן מנה ודקציעה מחליתו דקנמון בשם למאי אתא ר"ל דגזירת הכתוב הוא שיביא ת"ק מנים ומחלתו ולוקח ממנו ר"ן מנים לשמן המשחה וכה"ג אמרינן במנחות מביא עשרון אלא ומחלתו ומקריב ומחלה אחד ולא כמהר"ל פולדא: **העיקרין.** הן הבשמים: **שולקן היה במים.** שיבלעו המים וכשיקף עליהם השמן לא יבלעו אותו העיקרין דשמן המועט זה היה נבלע בעיקרין המרובין: **וממנו נמשחו אהרן ובו'.** לכתיב שבעת ימים ימלא את ידכם ומיתקם מהיה לריבוי לכתיב למשחה בהם ולמלא בם את ידם: **משנינן משיחה.** לכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו לימוד קרא והכהן שתחתיו מבניו מאי המשיח אלא הא קמ"ל דאפי מבניו מי נמשח הוה כה"ג ואם לאו לא הוה כה"ג: **ההי"ד שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם.** דזה בגימטריא י"ג כלומר אף לדורות יהיה בגימטריא זה: **אלא ע"ג מעין.** שממשוך מלכותו דסימנא מילתא היא: **גיחון.** מעין קטן שמוך לירושלם ולא זהו גיחון הגדול היולא מגן עדן: **מפני מחלוקת של אדוניהו.** לכתיב למען ילריך ימים וגו' בקרב ישראל בזמן שבלום בישראל המלכות ירושה ולא בעי משיחה אבל מי ליכא מחלוקת לאו ירושה היא ובעי משיחה בתחלה: ופריך לא בן כתיב וכו'. ואין מלכי ישראל טעונין משיחה ויורם מלך ישראל הוה: **אלא יהואחז וכו'.** לשמר שמי מכאן יהוא מפני יורם ותני יהואחז מפני יהויקים: ופריך **ולא יאשיהו גנזו.** לשמן המשחה דלמדרי לעיל ויהואחז ויהויקים בני יאשיהו היו ולילך קאמרת דיהואחז נמשח בשמן המשחה: **ומשני הדא אמרה.** זאת אומרת שיהואחז בשמן אפרסמון נמשח ולא בשמן המשחה ת"ש קרן יון דעכ"ל דבשמן אפרסמון נמשח ת"ל אין לריך להניח הצריעתא לתוך בשמן אפרסמון נמשח: **אין מושחין כהנים מלכים.** ואע"פ שאינו זר אלא שמן המשחה דהא כבר נמשח כשנעשה כה"ג אפ"ה אין מושחין אותו למלוכה כמלכי ישראל לאין מושחין אלא בית דוד: **לא יסור שבט מיהודה.** וכל מלכות שאינו לירושה לעולם אין נמשח בשמן המשחה: **ובתיב בתריה לא יהיה לבהנים הלוים.** שאפילו למלך אין ממנים כהן וכ"ש שאינן נמשחים: **הוא יוחנן הוא יהואחז.** דבבני הימים כתיב ובני יהויקים הבכור יוחנן השני שלום ויהואחז דיהויקים נלקיהו הרביעי שלוס ויהואחז הוא יהואחז ונלקיהו מלינו שמלכו לאחר יהואחז ש"מ דיהואחז הוא יוחנן: ופריך **והא כתיב הבכור יוחנן.** ולעיל אמרינן שיהויקים גדול מיהואחז שמי שנים: **ומשני בבור למלכות.** שמלך רשעון: **רביעי למלכות.** שמלך יהואחז ואחריו יהויקים ואחריו יכניה צנו ואחריו לדקיהו: **שצידק עליו.** נבוכדנלר את הדין ואמר לו יה ילדיק עליך את הדין אם אמרוד בי ולכך קרא שמו לדקיהו: **כל האמות.** אפילו של כלים היו ביונית דהיינו בחמה **בת שבע טפחים: אמתא אשיתא.** אמה אחת היא שבע טפחים: **אשר שברת ושמתם בארון.** לאחר שברת מיותר ללמד לאף השבורות ישים בארון וכל לוח רחבו שלשה: ה"ג ורחבן שלשה. כן הוא בסוטה:

משנת אליהו

שהן אלף ות"ק מנין. הן סוגיא פליגא אמוגיא דבבלי ריש כריתות (ה' ע') דסוגיא דילן ס"ל כפשטיה דקרא דכתיב קח לך בשמים ראש מר דרור ת"ק וקנמן בשם מחליתו דמר דרור שהוא ר"ן וקנה בשם ר"ן וקדה ת"ק הרי ט"ו מאות מנין. וסוגיא דבבלי שם מחליתו דכתיב בקנמון בשם ר"ל שיביא נד' פעמים משום הכרעות ובאמת יהיה ת"ק והוי ביחד אלף חסי"ן וכ"פ הרמב"ם בפ"ק דהלכות כלי המקדש כגמרא דבבלי וסוגיא דירושלמי לא קאי ממינא ל"ל דקמ"ל פירושא דקרא להוציא מחוקימתא דבבלי כנ"ל: **ה"ג** ורוחבן שלשה תן רוחבן של לוחות לאורכו של ארון בו'. והכי גרסינן בירושלמי פרק בתרא דתענית הלומות היו מוכרכי שבה ורוחבן שבה ועוביין ג' כו' ובבבלי בב"ב (י"ד ע') הגירסא מוכרכי שבה ורוחבן שבה ועוביין ג' ומפרש רש"י בדר"מ שהיו מוגמות זה מגל זה ולא משיב רק של הלומות ולא דשברי לוחות וס"ל דשברי לוחות היו מוגמים תחת הלוחות דבתרגומא ע"כ

תקלין חדתין

למרון קאי על מרון שהנין מונח בו: בציון היה. ומיך אמר והמרון יושב בסוכות מע"כ דב' מרונות היו ומהרון דבמלחמה קאמר: שלא בקירוי גרס. שעדיין לם נבנה בה"מ והיה בתהל ולפי שעדיין לם היה המרון בבית החמיר חוריה על עלמו: נגנו עמו צנצנת. בתוספתא סם ויליף מדכתיב בהרון חשר מושד לך שמה וכתיב בלנלנת המן ושן שמה מלא העומר מן ויליף גז"ש שמה שמה: וצלוחית בו. לכתי' ביה לדורותיכם וכן גבי לנלנת לדורותיכם ויליף דורות דורות: ומקלו בו'. יליף משמרת דכתיב ביה למשמרת וכן בלנלנת כתיב למשמרת: וארגז בו. לכתיב מלידו בהרגז מלידו וממילא שמעינן דעמו נגנו: **בבית אשר בנה בו'.** סם גמו: ה"ג ונגנו פיטום של שמן המשחה ביצד בו'. וקאי מלעיל דמתיב בהנגנין גם שמן המשחה ומפרש ענין שמן המשחה: שהן אלף ות"ק מנים. פ"ל כפשטא דקרא דכתיב קח לך בשמים רשם מר דרור שהוא ר"ן מאות וקנמן בשם מחליתו. מחליתו דמר דרור שהוא ר"ן וקנה בשם ג"כ ר"ן וקדה ת"ק הרי אלף ות"ק: ר"ב לוג שבו שולקן את העיקרין. בשמים: ה"ג דברי רבי יהודה. וכ"ה בכריתות סם: רבי יוסי אומר בו'. בגבלי סם פ"ל רבי יוסי והלא לסוף העיקרין הוא ספק ופי' רש"י דהם שמן לא הוי אלא ר"ב לוג ועיקרין הוי טובא כיון עושה הניאו העיקרין ושלקוס בשים שיבלעו המים ולכשיקף עליהן השמן לא יבלעהו והיף עליהן שמן המשחה וקלטו את הריח וקפחו וחזירו וקפחו את הרועה ביומא קפחו משה לשמן מעל העיקרין ונתנו בללומית ע"ם וה"נ הכא ודריש לה מקרא: רוקח בדרך המפטטין. והסם מייתי לה לר' יהודה הסיב לר"י וכי נם פ' נעשה בשמן המשחה כו': **כל שבעת ימי המלואים בו'.** כדמפרש בגמרא פרק קמא דיומא שבעת ימים ימלא וגו' ואיתקש משיחה לריבוי לכתיב למשחה בהם ולמלא בם את ידם: ה"ג מלך בן מלך אין משוח משיחה אבל כ"ג בו'. ול"ג מ"ט דכתיב כי זה וגו' דמזה לריך לקמן על מלכי ישראל שלא משיחה וכ"ה בבבלי סם: בולין טעונין בו'. הסם מפרש מדכתיב והכהן המשיח מתחיו מבניו ילמד קרא והכהן שתחתיו מבניו מאי המשיח הא קמ"ל דאפי מבניו הוה דמשח לא הוי כ"ג וא"ל משח כו': זה לדורותיכם. שלמה כולהו י"ב לוג קיימי לע"ל: אין מושחין מלך בן מלך. בגבלי מפרש מקרא דכתיב למען ילריך ימים על ממלכתו הוא ובניו כל הימים יושה היא: **אלא מפני בו'.** גרסינן ול"ג מחלה מפני המחלוקת ובגבלי מפרש מנלן דכי מחי מחלוקת בעי משיחה ולא כל דבעי מלכא מוריק ליה מלכותא: לא כדין בתיב בו'. קושיא היא לפריך על הא דאמר שמואל יהוא והא כתיב כי זה וגו' דמשמע שאין אחר ממלכי ישראל נמשח כלל אלא מפני המחלוקת דלא משמע שמעון בשמן המשחה מפני המחלוקת כמ"ש בגמרא שם. ועוד פריך על מ"ש שנמשח יהואחז מפני כו' והלא יהויקים גנזו לשמן המשחה ויהואחז היה אחרי יהויקים וכמה נמשח שהם מושו אותם מחמת על שניהם הל"ל בחפרסמונא משמו שהם מושו אותם בחפרסמון ולא בשמן המשחה ומפרש ב' המלכים לאמיך להו מהדדי בצריעתא ואחיא כאוקימתא דבבלי שם: **משבט יהודה.** ולא כהנים לאחו מלוי: **אר"י הוא יוחנן בו'.** מייתי לה לפרושי דלא תקשי מר"י מבריימא לעיל דמפרש: **והבתיב הבכור יוחנן.** ופ"ל יהואחז הוי גדול ופ"ל היאך קאמר יהואחז מפני יהויקים אחיו הוה קאים ובגבלי סם פ"ל רבי יוסי ולעולם יהויקים הוה קאים וכגבלי פריך מר"י מבריימא ומשני הכי: השלישי צדקיהו. הוא כאה לפריך בגבלי והא בדרי קאמיב דהיינו שלישי רביעי ומשני שלישי לגבים רביעי למלכות: צדקיה שצידק בו'. שמות השבחים: מתניה שמו בו'. הכי נקט לה בפלוגתא דר"י ור"ל ואם נקט לה בחד מהן לחמר דעיקר שמו מתניה ולאו ב' שמות לשבחו הם: ביונונית. כל האמות אין של כלים בן של בנין היו נמדדות בביונונית שהיא לאמה בת ו' טפחים והיא קרויה ביונונית מפני שים בת אמה טפחים קטנה הימנה והיא אמת היקוד ואמה קובע ואמת הקרנות ואמת רובע של מזבח הפנימי כדאמר בתמורות שם מהאי קרא ואלה מדות המזבח באמות ובו' – בית אלהים (אוהח 19/06/2018) הימנה חני אלבע כדתניא בספרים פ"ו ב' אמות היו בשוכן הביכה ג' יתירה על של אבא חני אלבע (רש"י סוכה ג' ב') ועי' ערובין ד': אמת הבנין. כגון חומת הבית ומזבח העולה: ושל כלים. מרון ושלחן ומזבח הזהב. (רש"י בתמורות ל"ו ע'): **שנא' אשר שברת ושמתם וגו'.** שיהיו השברים בארון. והכי איתא בתמורות (ל"ע ע'): ה"ג ורוחבן שלשה תן רוחבן של לוחות לאורכו של ארון בו'. נסתיירו ב' טפחים לס"ת היינו ליקח הס"ת אבא לעביה של ס"ת ב' טפחים לפי שיעור מרכה שבה: **שלשה טפחים.** דל' לוחות נחנו י"ב טפחים

למלכות צדקיהו שצידק עליו מדת הדין שלום שבימיו שלמה מלכות בית דוד (ריש לקיש אמר) לא שלום הוה שמיה ולא צדקיהו הוה שמיה אלא מתניה הדא הוא דכתיב ב) **וימלך מלך בבל את מתניה דודו תחתיו ויסב את שמו צדקיהו: א"ר** מ) **יוחנן** [ג] **באמה של ששה טפחים היה הארון עשוי מאן תנא באמה של ששה טפחים ר' מאיר היא דתנן** ע) **ר' מאיר אומר** 'כל האמות היו **בבינונית ר' יהודה אומר אמות הבנין ששה של כלים חמשה על** י) **דעתיה דר"מ דו אמר באמה של ו' טפחים היה הארון עשוי אורכו של ארון ט"ו טפחים דכתיב** כ) **אמתים וחצי ארכו אמתא אשיתא ואמתא אשיתא ופלגות אמתא תלתא וארבעה** כ) **לוחות היו בו שנים שלמים ושנים שבורים דכתיב** מ) **אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היו כל אחד וא' ארכו ו' טפחים** [ד] **רחבו** וי **(שלשה) ששה ותן ארכן של לוחות לאורכו של ארון נשתייר שם שלשה טפחים**

תן

והלא ארון בציון היה מה עבדין ליה רבנן סבר שהוא וא **כקירוי שעדיין לא נבנה בית הבחירה משנגנז** ע) **הארון** א**נגנז עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו וארגז שהשיבו פלשתים אשם לאלהי ישראל מי גנזו יאשיהו גנזו כיון שראה שכתוב** א) **יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך עמד וגנזו הדא הוא דכתיב** ב) **ויאמר ללוים המבינים ולכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף אמר להם אם גולה הוא עמכם לבבל** [ה] **אין אתם מחזירין אותו עוד למקומו אלא** ב) **עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל:** [ב] **פטום שמן המשחה** ג) **ואתה קח לך וגו' וקידה חמש מאות וגו' שהן אלף וחמש מאות מנים: שמן זית הין שנים** ג) **עשר לוג שבו שולקין את העיקרין** וב **דברי ר"מ רבי יהודה אומר** ב **שולקן היה במים ונותן שמן על גביהן משהיה קולט את הריח היה מעבירו כדרך שהפטמין עושין הדא הוא דכתיב** ד) **שמן משחת קדש וגו' תני** ג) **רבי יהודה בי רבי אילעי שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה נסים נעשה בו מתחלה ועד סוף שמתחלה לא היה בו אלא שנים עשר לוג שנאמר שמן זית הין אם לסוך בו את העיקרין לא היה בו ספק על אחת כמה וכמה שהאור בולע והעצים בולעים והיורה בולעת וממנו נמשחו המשכן וכל כליו השולחן וכל כליו המנורה וכל כליה וממנו נמשחו אהרן כהן גדול ובניו כל שבעת ימי המלואי וממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים מלך בתחלה טעון משיחה** וי **מלך בן מלך** ג **אין טעון משיחה** מ"ט ה) **קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין בנו טעון משיחה אבל** ד **כ"ג בן כ"ג אפי' עד עשרה דורות טעון משיחה וכולו קיים לעתיד לבא הה"ד** ו) **שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם: אין** ז **מושחין המלכים** ה **אלא ע"ג המעיין שנא'** ז **והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על ישראל אין** ח **מושחין מלך בן מלך אלא** וה **מפני המחלוקת מפני מה נמשח שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו יואש מפני עתליהו יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו ב' שנים יהוא מפני יורם לא כן כתיב** ה) **קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה** וו **אלא יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים ולא יאשיהו גנזו הדא אמרה** ו **באפרסמון נמשח: אין מושחין המלכים אלא מן הקרן שאול** ט **ויהוא נמשחו מן הפך היתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן היתה מלכותן מלכות קיימת:** [ג] **אין מושחין כהנים מלכים אמר רבי (יונה אמר ר' אבי) יודה ענתונדרייא על שם** ח) **לא יסור שבט מיהודה אמר ר' חייא בר אדא** ט) **למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלוים א"ר** י) **יוחנן הוא יוחנן הוא יהואחז והא כתיב** כ) **הבכור יוחנן בכור למלכות א"ר יוחנן הוא שלום הוא צדקיהו והכתיב הג' צדקיהו והרביעי שלום ג' לתולדות ד'**

למלכות צדקיהו שצידק עליו מדת הדין שלום שבימיו שלמה מלכות בית דוד (ריש לקיש אמר) לא שלום הוה שמיה ולא צדקיהו הוה שמיה אלא מתניה הדא הוא דכתיב ב) **וימלך מלך בבל את מתניה דודו תחתיו ויסב את שמו צדקיהו: א"ר** מ) **יוחנן** [ג] **באמה של ששה טפחים היה הארון עשוי מאן תנא באמה של ששה טפחים ר' מאיר היא דתנן** ע) **ר' מאיר אומר** 'כל האמות היו **בבינונית ר' יהודה אומר אמות הבנין ששה של כלים חמשה על** י) **דעתיה דר"מ דו אמר באמה של ו' טפחים היה הארון עשוי אורכו של ארון ט"ו טפחים דכתיב** כ) **אמתים וחצי ארכו אמתא אשיתא ואמתא אשיתא ופלגות אמתא תלתא וארבעה** כ) **לוחות היו בו שנים שלמים ושנים שבורים דכתיב** מ) **אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היו כל אחד וא' ארכו ו' טפחים** [ד] **רחבו** וי **(שלשה) ששה ותן ארכן של לוחות לאורכו של ארון נשתייר שם שלשה טפחים**

תן

משנת הגר"א

[א] שלא בקירוי. גרסינן: **[ב]** ה"ג ונגנז **פיטום של שמן המשחה כיצד ובו'.** פי' וקאי מלעיל דמתיב בהנגנין גם שמן המשחה ומפ' ענין שמן המשחה: **[ג]** ה"ג **דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר** וכו'. וכ"ה בכריתות שם: **[ד]** ה"ג **מלך בן מלך אינו טעון משיחה אבל כהן גדול בן ב"ג אפילו עד י' דורות** וכו'. ול"ג מאי טעמא קום משחהו וכו' דמזה דריש לקמן מלכי ישראל אבל מלכי ישראל אפ"ל כלל משיחה וכ"ה בגבלי שם: **[ה] מלות מפני המחלוקת** ל"ג: **[ו] אלא.** ל"ג: **[ז]** ה"ג **ארכן ששה טפחים ורחבן שלשה תן רחבן של לוחות לארכו של ארון** וכו'. וה"ג בירושלמי פ' בתרא דתענית. ובבבלי ב"ב (יד.) הגירסא מרכן שבה ורוחבן שבה ועוביין ג' ומפרש רש"י בדר"מ שהיו מוגמות זה מגל זה ולא משיב רק של הלומות ולא דשברי לוחות היו מוגמים תחת הלוחות דבתרגומא ע"כ

הגהות הגר"א

[א] שלא בקירוי. גרסינן: **[ב]** ה"ג ונגנז **פיטום של שמן המשחה כיצד ובו'.** פי' וקאי מלעיל דמתיב בהנגנין גם שמן המשחה ומפ' ענין שמן המשחה: **[ג]** ה"ג **דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר** וכו'. וכ"ה בכריתות שם: **[ד]** ה"ג **מלך בן מלך אינו טעון משיחה אבל כהן גדול בן ב"ג אפילו עד י' דורות** וכו'. ול"ג מאי טעמא קום משחהו וכו' דמזה דריש לקמן מלכי ישראל אבל מלכי ישראל אפ"ל כלל משיחה וכ"ה בגבלי שם: **[ה] מלות מפני המחלוקת** ל"ג: **[ו] אלא.** ל"ג: **[ז]** ה"ג **ארכן ששה טפחים ורחבן שלשה תן רחבן של לוחות לארכו של ארון** וכו'. וה"ג בירושלמי פ' בתרא דתענית. ובבבלי ב"ב (יד.) הגירסא מרכן שבה ורוחבן שבה ועוביין ג' ומפרש רש"י בדר"מ שהיו מוגמות זה מגל זה ולא משיב רק של הלומות ולא דשברי לוחות היו מוגמים תחת הלוחות דבתרגומא ע"כ

גליון הש"ס

[ע] עי' ק"ע ועי' בתמב"ם ורמב"ן בספר המצות מלוה לד: [ב] עי' ק"ע. ועי' בתמב"ן על התורה פ' ויחי: [ג] מכאן יש סמך למה שפסק הרמב"ם בה"מ בגבי ל"י ועי' בכ"מ פ"ה מתמידין שם משום דר' יוחנן קובר בה"מ: [ד] עי' תוספות מנחות דף לט ע"ח ד"ה מלמד:

ציון ירושלים

שאול ויהוא נמשחו מן הפך. עי' שו"ת רמ"א מפאמו סימן ק"כ אבל שמוש נמשח בשמן המשחה. וכאן נראה מבואר שנמשח מן הפך. ובק"ע מבואר שם דיהוא בשמן אפרסמון נמשח וע"כ דשמוש גם כן נמשח בשמן אפרסמון וכן נראה מס"ם בריתות דף ו וכן מלאתי בשמואל פ' סימן י' על פסוק כי מצאך הציף רד"ק ומלשון מדרש שמוש נמשח באפרסמון

תורה אור השלם א) יוֹלֵךְ יְיָ אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ וְעָבַדְתָּ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ וָאָבֶן: [דברים כח, לו] ב) וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַיְיָ תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מַשָּׂא בְּכָתֵף עַתָּה עִבְדוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: [דברי הימים ב' לה, ג] ג) וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנָּמֹן בָּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וּקְנֵה בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם: [שמות ל, כג-כד] ד) וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה: [שמות ל, כה] ה) וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אַדְמוֹנִי עִם יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי פ וַיֹּאמֶר יְיָ קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא: [שמואל א' טז, יב] ו) וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: [שמות ל, לא] ז) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל גִּחוֹן: וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וּתְקַעְתֶּם בַּשּׁוֹפָר וַאֲמַרְתֶּם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה: [מלכים א' א, לג-לד] ח) לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים: [בראשית מט, י] ט) לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֲחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְיָ וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן: [דברים יח, ב-ג] י) וּבְנֵי יאשיהו הַבְּכוֹר יוֹחָנָן הַשֵּׁנִי יְהוֹיָקִים הַשְּׁלִשִׁי צִדְקִיָּהוּ הָרְבִיעִי שַׁלּוּם: [דברי הימים א' ג, טו] כ) וַיִּמְלֹךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מַתַּנְיָה דֹדוֹ תַּחְתָּיו וַיַּסֵּב אֶת שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ: [מלכים ב' כד, יז] מ) וְאָכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן: [דברים י, ב] נ) וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: [שמות כה, י]

כשבישלו אותו בהם קודם לכן, ובכך היה צריך השמן להתמעט עוד יותר, **שֶׁהרי הָאוּר** - האש **בּוֹלַעַ**, **וְהָעֵצִים** והבשמים[כג] **בּוֹלְעִים**, **וְהַיּוֹרָה** - וסיר הבישול **בּוֹלַעַת**, ולא זו בלבד אלא **מִמֶּנּוּ נִמְשָׁחוּ הַמִּשְׁכָּן וְכָל כֵּלָיו, הַשּׁוּלְחָן וְכָל כֵּלָיו, הַמְּנוֹרָה וְכָל כֵּלֶיהָ, וּמִמֶּנּוּ נִמְשְׁחוּ אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל וּבָנָיו כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים[כד], וּמִמֶּנּוּ נִמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים** במשך כל הדורות.

ממשיכה הברייתא ומבררת מי הם הצריכים משיחה:
מֶלֶךְ בִּתְחִלָּה - שלא היה אביו מלך[כה], **טָעוּן מְשִׁיחָה. מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ אֵין טָעוּן מְשִׁיחָה, מַאי טַעֲמָא**, דין זה נלמד ממה שאמר ה' לשמואל אודות דוד (שמואל א' טז יג), 'קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא', דורשת הברייתא, 'זֶה' לשון מיעוט הוא ללמדנו, זֶה - דוד שהוא מלך בתחילה שהרי לא היה אביו מלך, **טָעוּן מְשִׁיחָה, וְאֵין בְּנוֹ** שהוא מלך בן מלך **טָעוּן מְשִׁיחָה**[כו]. **אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל, אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דוֹרוֹת** והוא הדין יותר מכך, **טָעוּן מְשִׁיחָה**, שנאמר (ויקרא ו טו) 'וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו', ולכאורה היה צריך להיות כתוב 'וְהַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו' ולשם מה כתוב 'הַמָּשִׁיחַ', אלא בא הכתוב ללמדנו שאף בן הכהן גדול, רק אם ימשחוהו יש לו דין כהן גדול[כז].

מסיים רבי יהודה בי רבי אילעי, שאף לאחר כל מה שעשו עם השמן, מכל מקום **וְכוּלָּן קַיָּים לֶעָתִיד לָבֹא, הָדָא הוּא דִכְתִיב** (שמות ל לא) 'שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם', דורש רבי יהודה, 'זֶה' בגימטריא שנים עשר ללמדנו שאותם שנים עשר לוג יהיו קיימים 'לְדֹרֹתֵיכֶם'[כח].

מביאה הגמרא ברייתא בענין משיחת המלכים:
אומרת הברייתא, **אֵין מוֹשְׁחִין** את **הַמְּלָכִים אֶלָּא עַל גַּבֵּי הַמַּעְיָן**, לסימן טוב שתמשך מלכותם כמעיין שהוא מושך והולך, **שֶׁנֶּאֱמַר** (מלכים א' א לח-לט) 'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל גִּחוֹן. וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וּתְקַעְתֶּם בַּשּׁוֹפָר וַאֲמַרְתֶּם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה'. הרי שמשיחת המלכים צריכה להיות על המעיין[כט].

ממשיכה הברייתא ואומרת, **אֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ, אֶלָּא מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקֶת** - שאם יש מחלוקת בישראל אין המלכות עוברת בירושה וצריך משיחה כבתחילה. ובבבלי (הוריות יג:) לומדים זאת ממה שנאמר (דברים יז כ) 'לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל', שרק אם יש שלום בקרב ישראל הרי שהמלוכה עוברת מהאב לבנו ואין צריך משיחה נוספת.

מביאה הברייתא דוגמאות מכמה מלכים שנמשחו מפני המחלוקת:
מבארת הברייתא, **מִפְּנֵי מָה נִמְשַׁח שְׁלֹמֹה**, הלא היה מלך בן מלך וכאמור אין מושחים מלך בן מלך, **מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת שֶׁל אֲדוֹנִיָּהוּ** שהתנשא לומר 'אֲנִי אֶמְלֹךְ' (מלכים א' א ה). וכמו כן **יוֹאָשׁ** בן אחזיה נמשח, כמו שנאמר (מלכים ב' יא יב) 'וַיּוֹצֵא אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַנֵּזֶר וְאֶת הָעֵדוּת וַיַּמְלִכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשְׁחוּהוּ וַיַּכּוּ כָף וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ', ואף שהיה בן מלך הוצרך להימשח, **מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אֲחִיו שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים**[ל], והיה מערער על מלכות אחיו הקטן. וכמו כן **יֵהוּא** נמשח, כדכתיב (מלכים ב' ט ג-ג) 'וּבָאתָ שָׁמָּה וּרְאֵה שָׁם יֵהוּא בֶּן יְהוֹשָׁפָט בֶּן נִמְשִׁי וּבָאתָ וַהֲקֵמֹתוֹ מִתּוֹךְ אֶחָיו וְהֵבֵיאתָ אֹתוֹ חֶדֶר בְּחָדֶר. וְלָקַחְתָּ פַּךְ הַשֶּׁמֶן וְיָצַקְתָּ עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר ה' מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל יִשְׂרָאֵל', ואף שהיה בן מלך הוצרך להימשח **מִפְּנֵי יוֹרָם** בן אחאב שממנו נלקחה המלוכה.

הגמרא מקשה על כך שיהוא נמשח בשמן המשחה:
מקשה הגמרא, וכי **לֹא כֵן כְּתִיב** (שמואל א' טז יב) 'קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא', ודרשו מפסוק זה ללמדנו שדווקא זֶה [-מלך מבית דוד] **טָעוּן מְשִׁיחָה, וְאֵין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל טְעוּנִין מְשִׁיחָה**, ואם אינם מחויבים במשיחה ובכל זאת מושחים אותם יש בכך משום מעילה[לא], ואיך משחו את יהוא שהיה ממלכי ישראל[לב]. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא** - יש לתרץ את דברי הברייתא על פי מה שיש עוד להקשות על מה שהבאנו מקודם, ש'יְהוֹאָחָז **מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אֲחִיו שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים**' נמשח. ולכאורה, כיצד יתכן שיהואחז נמשח בשמן המשחה, **וְכִי לֹא יֹאשִׁיָּהוּ** אביו כבר **גְּנָזוֹ**. אלא מכח שאלות אלו **הָדָא אָמְרָה** - על כרחנו צריכים אנו לומר, שיהואחז **בַּשֶּׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן נִמְשַׁח** ולא בשמן המשחה, וכך נתרץ גם אצל יהוא.

ממשיכה הברייתא ואומרת, **אֵין מוֹשְׁחִין הַמְּלָכִים אֶלָּא מִן הַקֶּרֶן** - שופר, וזאת לסימן טוב שמלכותם תתקיים כקרן שהוא דבר המתקיים[לג]. מציינת הברייתא, **שָׁאוּל** המלך שנאמר בו (שמואל א' י ו) 'וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פַּךְ הַשֶּׁמֶן וַיִּצֹק עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא כִּי מְשָׁחֲךָ ה' עַל נַחֲלָתוֹ לְנָגִיד', **וְיֵהוּא** המלך שנאמר בו (מלכים ב' ט ג) 'וְלָקַחְתָּ פַּךְ הַשֶּׁמֶן וְיָצַקְתָּ עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר ה' מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל יִשְׂרָאֵל', כיון ששניהם **נִמְשְׁחוּ מִן הַפַּךְ, הָיְתָה מַלְכוּתָן מַלְכוּת עוֹבֶרֶת** - שלא נמשכה מלכותם לזרעם אחריהם.

דָּוִד המלך שנאמר בו (שמואל א' טז יג) 'וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת קֶרֶן הַשֶּׁמֶן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו וַתִּצְלַח רוּחַ ה' אֶל דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וָמָעְלָה', **וּשְׁלֹמֹה** המלך שנאמר בו (מלכים א' א לט) 'וַיִּקַּח צָדוֹק הַכֹּהֵן אֶת קֶרֶן הַשֶּׁמֶן מִן הָאֹהֶל וַיִּמְשַׁח אֶת שְׁלֹמֹה וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה', כיון ששניהם **נִמְשְׁחוּ מִן הַקֶּרֶן הָיְתָה מַלְכוּתָן מַלְכוּת קַיֶּמֶת** - שעברה המלכות לזרעם[לד].

הגמרא מביאה שאין נמשחים למלכות אלא משבט יהודה:
אֵין מוֹשְׁחִין כֹּהֲנִים מְלָכִים - אין מעמידים כהנים לשמש כמלכים, ולאו דווקא מן הכהנים אלא אף לא היו מעמידים מלכים משאר השבטים אלא דווקא משבט יהודה בלבד. מביאה הגמרא מקור לכך, **אָמַר רַבִּי יוּדָה עַנְתּוֹנְדַרְיָא** [-שם מקום], **עַל שֵׁם** הכתוב (דברים מט י) 'לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה', שהוא לכבודו של שבט יהודה שאין השררה סרה משבטם, ולכן גם אם לצורך השעה יוכרחו להקים מלך משבט אחר, לא ימשחוהו כדי שלא יהיה עליו הוד מלכות אלא יהיה תפקידו כהשופטים והשוטרים. והדגישה הגמרא את הכהנים יותר משאר השבטים כדי ללמדנו שאף מהכהנים אין מעמידים, למרות שהם ראויים מצד עצמם למשיחה, מכל מקום אין מושחים אותם לשם מלכות, וכל שכן משאר השבטים[לה].

כג. **ע"פ** הבבלי שם.
כד. **ראה** במסכת יומא (ה.) מהיכן דורשים שהיו מושחים במשך כל שבעת ימי המילואים, וראה בגירסת פירוש תלמיד רשבר"ש.
כה. **רש"י** (הוריות יג: ד"ה מקום).
כו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה בהגהות הגר"א שלא גרס ילפותא זו, וראה בבבלי שם שלמדוהו מהפסוק (דברים יז כ) 'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו', ירושה היא לכם.
כז. **בבלי** הוריות (שם).
כח. **בבלי** (שם).
כט. **רש"י** (הוריות יג. ד"ה והולדתם).
ל. **כתב** רש"י (כריתות ה: ד"ה יהויקים) שיהואחז היה בן עשרים ושלוש שנים במלכו (מלכים ב' כג לו) ויהויקים היה בן עשרים וחמש שנים במלכו (שם כג לו) ובאותה שנה מלך.
לא. **רש"ם**.
לב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לג. **רש"ם**.
לד. **ראה** בבבלי (הוריות יג.) שדרשו על הפסוק (שמואל א' ג ו) 'ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני בה'', 'רמה קרני ולא רמה פכי, דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן, שאול ויהוא שלא נמשחו בקרן לא נמשכה מלכותן'.
לה. **רמב"ן** (פרשת מט י). והנה בפירוש ר' משולם וברש"ס שינו את הגירסא וגרסו 'אין מושחין מלך בן מלך', ויעויין שם מה שפירשו, ולפנינו השארנו הגירסא על כנה לפי שכן מפורש ברמב"ן.

המשוה נגדיש והניץ הוא המשוך שבהן: והלא הארון בציון היה. נימי דוד ומיך קאמר והתרון יושב בסוכות מלמ ודמי לעל התרון הסני שיולא עמהם למלחמה קאמר: **סבך שהוא בקירוי.** שהיה יושב בחוהל שעדיין לא נבנה בה"מ ולכך קורא חומו סוכה לשון סכך בעלמא והוחיל והתרון לא היה מיושב וישראל במלחמה החמיר חוריה על עלמו שלא לשמש המטה: נגנו עמו צנצנת המן. לכתיב בתרון תשר חומר לך שמה וכתיב בצנצנת המן ומן שמה מלא העומר מן ויליף גזי"ש שמה שמה: וצלוחית שמן המשחה. לכתיב בו שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם וכתיב גבי נצנצת למשמרת לדורותיכם ויליף דורות דורות: ומקלו של אהרן. לכתי' למשמרת לאות לבני מרי ובצנצנת כתיב למשמרת: וארגז שהושיבו פלשתים אשם לאלהי ישראל. לכתיב בתרון תלמיד גדי תרון הוה קמי ומילתא שמעינן לעמו נגנו: יולך ה' אותך וגו'. ודלג שמא יגלה: **תנו את הארון הקודש בבית.** הא המס הוה קמי מלא גניזה היא: **אין אתם מחזירין אותו למקומו.** שמין מצות בכתף ישאו נוהגת בלוים אז ועוד שימחלל קדושת התרון בירידתו לבבל: **פיטום שמן המשחה וכו'.** מדפרין עלה לקמן מהא דיתנים גנזו מיימי ליה הכא ולא כמהרלי"פ: **שהוא אלף ות"ק מנים.** דמפרש קרא כדכתיב דקנמן בשם וקנה בשם כל אחד לא היה אלא ר"ן מנה ודקציעה מחציתו דקנמון בשם למאי אתא י"ל דגזירת הכתוב הוא שיביא ת"ק מנים ומולהו ולוקח ממנו ר"ן מנים לשמן המשחה וכה"ג אמרינן במנחות מביא עשרון אלא ומחלה אחד ולא כמהר"ל פולדא: העיקרין. הן הבשמים: שולקן היה במים. שיבלעו המים וכשיקף עליהם השמן לא יבלעו אותו העיקרין דשמן המועט הזה היה נבלע בעיקרין המרובין: וממנו נמשחו אהרן וכו'. לכתיב בשמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם וכתיב גבי נצנצת למשמרת לדורותיכם ויליף דורות דורות: ומקלו של אהרן. לכתי' למשמרת לאות לבני מרי ובצנצנת כתיב למשמרת: **וארגז שהושיבו פלשתים אשם לאלהי ישראל.** לכתיב בתרון תשר חומר לך שמה וכתיב בצנצנת המן ומן שמה מלא העומר מן ויליף גז"ש שמה שמה: וצלוחית כו'. לכתי' היה לדורותיכם וכן גבי צנצנת לדורותיכם ויליף דורות דורות: ומקלו כו'. יליף משמרת דכתיב היה למשמרת וכן בצנצנת כתיב למשמרת: וארגז כו'. לכתיב תשימו בתרון ומילתא שמעינן לעמו נגנו: **בבית אשר בנה בו'.** סס גמו: ה"ג ונגנו פיטום של שמן המשחה ביצד כו'. וקמי מלעיל דמשיב בהנגנון גם שמן המשחה ומפרש ענין שמן המשחה: שהן אלף ות"ק מנים. ס"ל כפשטא דקרא דכתיב קח לך בשמים רשם מר דרור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו. מחציתו דמר דרור שהוא ר"ן וקנה בשם ג"כ ר"ן וקדה ת"ק הרי אלף ות"ק: ר"ב לוג שבו שולקן את העיקרין. הבשמים: ה"ג דברי רבי יהודה. וכ"ה בכריתות שם: רבי יוסי אומר כו'. בגבלי שם ס"ל רבי יוסי והלא לסוך העיקרין אינה אפק ופי' רש"י דהא שמן לא הוי אלא י"ב לוג ועיקרין הוי טובא כיולד עושה הציאו העיקרין ושלקום במים שיבלעו המים ולכשיקף עליהן השמן לא יבלעהו והיף עליהן שמן המשחה וקלטו את הריח וקפחו וחבילו וקפחו את הרועה ביומא קפחו משה לשמן מעל העיקרין ומנו בללומית ע"ש וה"נ הכא ודריש לה מקרא: רוקח בדרך המפטמין. והשם מייתי לה דר' יהודה הסיב לר"י וכי נם ס' נעשה בשמן המשחה כו': כל שבעת ימי המלואים בו'. כדמפרש בגמרא פרק קמא דיומא שבעת ימים ימלא וגו' ואיתקש משיחה לריבוי לכתיב למשחה בהם ולמלא בם את ידם: ה"ג מלך בן מלך אין משון משיחה אבל כ"ג בו'. ול"ג מ"ט דכתיב כי זה וגו' דמזה לריש לקמן על מלכי ישראל שנ"ל כלל משיחה וכ"ה בגבלי שם: בולן טעונין בו'. השם מפרש מדכתיב והכהן המשיח מחתיו מבניו ימלא קרא והכהן שחתיו מבניו מאי השיח הא קמ"ל דלחפילו מבניו הרוח למשח ליה הוי כ"ג ול"ל משח כו': זה לדורותיכם. אלמא כולהו י"ב לוג קיימי לע"ל: אין מושחין מלך בן מלך. בגבלי מפרש מקרא דכתיב למען יאריך ימיס על ממלכתו הוא ובניו כל הימים ירושה היא: **אלא מפני בו'.** גרסינן ול"ג מחלה מפני המחלוקת ובגבלי מפרש מעלן דכי אחי מחלוקת בעי משיחה ולא כל דבעי מלכא מוריע ליה מלכותא: לא כדין כתיב בו'. קושיא היא דפריך על הא דאמר שמואל שאין אחר ממלכי ישראל יהורם והא כתיב כי זה וגו' דמשמע שאין אחר שנמשח בשמן המשחה כלל אף מפני המחלוקת דלא משכחי שנמשוך בשמן המשחה מפני המחלוקת כמ"ש בגמרא שם. ועוד פריך על מ"ש שנמשחו יהואחז מפני כו' והלא יהויקים גזו לשמן המשחה ויהואחז היה אחרי יהויקים ושמה נמשח שהם הל"ו מחמת שהיו מחלוקת על שניהם הל"ו בהפרסמונא משמו שהם משמו אותם בהפרסמון ולא בשמן המשחה ומפרש ג' המלכים לשמיך להו מהדדי בגרייתא ואחיל כולוקמתא דבגבלי שם: משבט יהודה. ולא כהנים לאחו מלוי: אר"י הוא יוחנן בו'. מייתי לה לפרושי דלא תקשי מר"י מבריימא לעיל דמפרש: והבחיב הבכור יוחנן. ול"כ יהואחז הוי גדול ול"כ היאך קאמר שנמעול בשמן המשחה מפני המחלוקת כמ"ש בגמרא שם. ועוד פריך על מ"ש שנמשחו יהואחז מפני כו' והלא יהויקים גזו לשמן המשחה ויהואחז היה אחרי יהויקים ושמה נמשח שהם הל"ו בהפרסמונא משמו על שניהם הל"ו בהפרסמונא משמו שהם משמו אותם בהפרסמון ולא בשמן המשחה ומפרש ג' המלכים לשמיך להו מהדדי בגרייתא ואחיל כולוקמתא דבגבלי שם: משבט יהודה. ולא כהנים לאחו מלוי: אר"י הוא יוחנן בו'. מייתי לה לפרושי דלא תקשי מר"י מבריימא לעיל דמפרש: והבחיב הבכור יוחנן. ול"כ יהואחז הוי גדול ול"כ היאך קאמר שנמעול בשמן המשחה מפני המחלוקת כמ"ש בגמרא שם. ועוד פריך על מ"ש שנמשחו יהואחז מפני כו' והלא יהויקים גזו לשמן המשחה ויהואחז היה אחרי יהויקים ושמה נמשח שהם הל"ו מחמת שהיו מחלוקת על שני

מקור נוסף לכהנים שאין נמשחים למלכות:
אָמַר רַבִּי חִנְיָא בַּר אַדָּא, לא זו בלבד שאין ממנים את הכהנים בדומה לשאר השבטים, אלא שבנוסף לכך יש לכהנים מניעה מיוחדת שהם אינם יכולים להתמנות למלכים, שנאמר (דברים יז כ) 'לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל', מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ - ובפסוק הסמוך לו נאמר (דברים יח ו) 'לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה' וגו' ללמדנו שאין לשבט לוי כל חלק ונחלה במלכות, ומכל שכן שהם אינם נמשחים למלכים[לו].

לעיל הובא ברייתא שיהואחז בן יאשיהו נמשח מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו בשתי שנים. מביאה הגמרא מימרא של רבי יוחנן בענין זה[לז]:
כתיב (דברי הימים ב' ג טו) 'וּבְנֵי יאשִׁיָּהוּ הַבְּכוֹר יוֹחָנָן הַשֵּׁנִי יְהוֹיָקִים הַשְּׁלִשִׁי צִדְקִיָּהוּ הָרְבִיעִי שַׁלּוּם'. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, **הוּא** יוֹחָנָן הבכור שהוזכר בספר דברי הימים (שם), **הוּא** יְהוֹאָחָז שהוזכר בספר מלכים (ד' כג ל) 'וַיִּקַּח עַם הָאָרֶץ אֶת יְהוֹאָחָז בֶּן יאשִׁיָּהוּ וַיִּמְשְׁחוּ אֹתוֹ וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו'[לח]. מקשה על כך הגמרא, **וְהָא כְּתִיב** 'הַבְּכוֹר יוֹחָנָן', ואם הוא יהואחז כיצד אמרנו שיהויקים היה גדול מיהואחז בשתי שנים[לט]. מתרצת הגמרא, שלעולם היה יהויקים גדול מיהואחז, וקראוהו בספר דברי הימים 'בכור', לפי שהיה **בְּכוֹר לַמַּלְכוּת**, והקדים למלוך קודם אחיו יהויקים.

מימרא נוספת של רבי יוחנן על הפסוק הנזכר:
עוד **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** על הפסוק בספר דברי הימים 'הַשְּׁלִשִׁי צִדְקִיָּהוּ הָרְבִיעִי שַׁלּוּם', **הוּא שַׁלּוּם הוּא צִדְקִיָּהוּ**, וכוונת הפסוק היא לאדם אחד אלא ששני שמות יש לו[מ]. מקשה על כך הגמרא, **וְהָכְתִיב** 'הַשְּׁלִשִׁי צִדְקִיָּהוּ וְהָרְבִיעִי שַׁלּוּם', הרי שהפסוק מחשיבם כשני אנשים נפרדים. מתרצת הגמרא, שכוונת הפסוק היא שאדם זה היה **שְׁלִישִׁי לַתּוֹלָדוֹת**, שיהויקים היה הבכור והשני נולד יוחנן שהוא יהואחז והשלישי נולד צדקיהו שהוא שלום, והוא גם היה **רְבִיעִי לַמַּלְכוּת**, שהראשון מלך יהואחז והשני מלך יהויקים והשלישי מלך יכניה בנו של יהויקים והרביעי למלוך היה צדקיהו שהוא שלום[מא].

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את שמותיו:
אומרת הברייתא, 'צִדְקִיָּהוּ' נקרא על שם **שֶׁצִּידֵּק** עָלָיו מִדַּת הַדִּין כששחטו את בניו לעיניו ועוורו את עיניו[מב]. 'שַׁלּוּם' נקרא על שם **שֶׁשָּׁלְמָה** - כלתה ונגמרה **מַלְכוּת בֵּית דָּוִד** ויותר לא חזרה עוד[מג]. מסיימת הברייתא, שמלך זה **לֹא שַׁלּוּם הָוָה שְׁמֵיהּ וְלֹא צִדְקִיָּהוּ הָוָה שְׁמֵיהּ** - לא שמותיו היו אלה אלא כינויים בלבד הם ולדרשה באו וכדלעיל, **אֶלָּא מַתְנִיָתָא** היה שמו, **הָדָא הוּא דִּכְתִיב** (מלכים ב' כד יז) 'וַיַּמְלֵךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מַתַּנְיָה דדוֹ תַּחְתָּיו וַיַּסֵּב אֶת שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ'.

★

נאמר (שמות כה י) 'וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ'. בבואנו לדעת את גודל הארון לפי מידת האורך 'טפח', עלינו להקדים כי את מידת האורך 'אמה' אנו מוצאים בשלושה גדלים שונים. יש שהיא בת חמשה טפחים, יש שהיא בת ששה טפחים ויש שהיא בת ששה טפחים וחצי אצבע, ולפיכך זו הבינונית שהיא בת ששה טפחים נקראת 'אמה בינונית'[מד]. מכיון שכן עלינו לדעת באיזה אמה מודדים את הארון ולפי זה נדע כמה טפחים יש בארון.

הגמרא דנה בענין מידות הארון ומידות הלוחות שהיו בו:
אומרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, **בְּאַמָּה** בינונית **שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים הָיָה הָאָרוֹן עָשׂוּי**.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין זה, ומבארת כדעת מי סובר רבי יוחנן:
מבררת הגמרא, **מַאן תַּנָּא** הסובר שמידת הארון היא **בְּאַמָּה שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים**, **רַבִּי מֵאִיר הִיא**, דְּתַנַּן במסכת כלים (פי"ז מ"י) **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, **כָּל הָאַמּוֹת** במקדש **הָיוּ בְּאַמָּה בֵּינוֹנִית** חוץ ממזבח הזהב והקרן והסובב והיסוד[מה]. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, **אַמּוֹת הַבִּנְיָן** כגון חומת הבית ומזבח העולה שהיה בנוי באדמה, נמדדו באמה של **שִׁשָּׁה** טפחים, ואילו האמות **שֶׁל כֵּלִים** כגון הארון והשולחן ומזבח הזהב, נמדדו באמה של **חֲמִשָּׁה** טפחים.

הגמרא מבארת את מידות הארון בטפחים ואת מידות הלוחות שהיו בו לפי רבי מאיר:
אומרת הגמרא, **עַל דַּעְתֵּיהּ** - לפי דעתו **דְּרַבִּי מֵאִיר**, **דְּ אָמַר** - הסובר **בְּאַמָּה שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים הָיָה הָאָרוֹן עָשׂוּי**, נמצא כי **אוֹרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן** הוא **חֲמִשָּׁה עָשָׂר טְפָחִים**, **דִּכְתִיב** 'אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ', והחשבון הוא, **אַמְתָא אַשִּׁיתָא וְאַמְתָא אַשִּׁיתָא** - כל אמה היא בת ששה טפחים ושתי אמות הרי הם שנים עשר טפחים, ועוד **וּפַלְגוּת אַמְתָא**, **תְּלָתָא** - חצי אמה שהוא שלושה טפחים, הרי שמנין הטפחים באורך הארון הוא חמשה עשר טפחים[מו].

וְאַרְבָּעָה לוּחוֹת הָיוּ מונחים **בּוֹ** - בארון, **שְׁנַיִם שְׁלֵמִים וּשְׁנַיִם שְׁבוּרִים**, שכן אף שברי הלוחות היו מונחים בארון, **דִּכְתִיב** (דברים י ג) 'וְאֶכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים **אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן**', משמע שאף הלוחות השבורים היה עליהם להיות בארון[מז].

הַלּוּחוֹת, **הָיוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד** - השלמים והשבורים, **אָרְכּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים**, **וְרָחְבּוֹ שִׁשָּׁה**. שכן רוחב כל לוח היה שלשה טפחים, והן השלמים היו שני לוחות ורוחבם יחד הוא ששה טפחים והן השבורים היו שני לוחות ורוחבם יחד הוא ששה טפחים[מח], וכשהם זה אצל זה נמצא אורך הכל ששה טפחים ורוחב הכל שנים עשר טפחים.

וְנמצא לפי זה שסדר הנחת הלוחות באורך הארון היה כך, **תֵּן אָרְכָּן** - רוחב[מט] **שֶׁל לוּחוֹת** שהוא שנים עשר טפחים, **לְאוֹרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן** שהוא חמשה עשר טפחים, ועדיין **נִשְׁתַּיֵּיר שָׁם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.**

לו. **רמב"ן** (שם).
לז. **רש"ם.**
לח. **ברש"ם** פירש, שפסוקים אלו סותרים אחד את השני ולכן פירש רבי יוחנן שהכוונה לאדם אחד.
לט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מא. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
מב. **רש"ם.** וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שפירש כהבבלי (כריתות ה:) 'קיבל עליו שבועת נבוכדנאצר שהשביעו ואמר לו ה' יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי'.
מג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה בפירוש ר' משולם מה שהביא מדברי המדרש.
מד. **רש"י** (סוכה ה: ד"ה כל).
מה. **ראה** ברש"ס שהכניס זאת לתוך גירסת הגמרא.
מו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מז. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש, והיינו כשיטת חכמים לעיל (טו:).
מח. **ע"פ** תוספות (מנחות לט. ד"ה מלמד). הנה בבבלי במסכת בבא בתרא (יד.) מפורש שהלוחות ארכן ששה ורוחבן ששה, אולם התוספות (מנחות שם) הביאו שמדברי הירושלמי בשקלים משמע שרוחב הלוחות היה רק שלשה טפחים, וכבר העירו על דברי התוספות שבגירסא שלפנינו מפורש שרוחבן היה ששה. ועוד כתבו התוספות שאפשר להשוות אף את שיטת הבבלי לכך שהיה רוחב הלוחות רק שלושה טפחים ולומר שמה שאיתא ששה טפחים היינו על שני הלוחות יחד כשהם זה אצל זה, וכדי להשאיר את הגירסא שלפנינו על כנה ולהתאימה עם מה שמשמע מסוגיין שהיה רוחבן שלשה כמו שכתבו התוספות, ביארנו את הירושלמי כפי שביאר התוספות את הבבלי.
מט. **אכן** הראשונים והאחרונים שינו את הגירסא לפנינו וגרסו כאן 'רוחבן'.

השמונה כנגדיס והלין הוא המשוב שבהן: והלא הארון בציון היה. בימי דוד ומיך קאמר והמרון יושב בסוכות מלא ודאי לעל המרון השני שיולא עמהם למלחמה קאמר: שבך שהוא בקירוי. שהיה יושב בחוהל שעדיין לא נבנה בה"מ ולכך קורא אותו סוכה לשון סכך בעלמא והוחיל והמרון לא היה מיושב וישראל במלחמה החמיר אוריה על עלמו שלא לשמש המטה: נגנו עמו צנצנת המן. לכתיב בחרון מאר מועד לך שמה וכתיב בצנצנת המן ותן שמה מלא העומר מן וילף גז"ש שמה שמה: וצלוחית שמן המשחה. לכתיב בו שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם וכתיב גבי צנצנת בחרון מאר מועד לך שמה וכתיב בצנצנת המן ותן שמה מלא העומר מן וילף גז"ש שמה שמה: וצלוחית בר. לכתי' היה לדורותיכם וכן גבי צנצנת לדורותיכם וילף דורות דורות: ומקלו בר. ילף משמרת לכתיב היה למשמרת וכן בצנצנת כתיב למשמרת: וארגז בר. לכתיב תשימו בחרגז מלילו וממילא שמעינן דעמו נגנו: בבית אשר בנה בר. סם גמו: ה"ג ונגנו פיטום של שמן המשחה ביצד בר'. וקמי מלעיל למשיב בהנגמין גם שמן המשחה ומפרש ענין שמן המשחה: שהן אלף ות"ק מנים. ס"ל כפשטא דקרא לכתיב קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו. מחלימו דמר דרור שהוא ר"ן וקנה בשם ג"כ ר"ן וקדה ת"ק הרי אלף ות"ק: ר"ב לוג שבו שולקין את העיקרין. הבשמים: ה"ג דברי רבי יהודה. וכ"ה בכריתות שם: רבי יוסי אומר בר'. בגבלי שם ס"ל כרבי יוסי והלא לפוך העיקרין מיהא פפק ופי' רש"י דהא שמן לא הוי אלא י"ב לוג ועיקרין הוי טובא כיון עושה הציתו העיקרין ושלפוס בשים שיבלעו המים ולכשילף עליהן השמן לא יבלעהו והילף עליהן שמן המשחה וקלטו את הריח וקפחו וחביתו וקפחו את הרועה ביומא קפחו משה לשמן מעל העיקרין ונתנו בללומית ע"ם וה"ג הכא ודרים לה מקרא: רוקח בדרך המפטמין. והשם מייתי לה לר' יהודה השיב לר"י וכי גם ס' נעשה בשמן המשחה כו': כל שבעת ימי המלואים בר'. כדמפרש בגמרא פרק קמא דיומא שבעת ימים אלא אלא ימים ימלא וגו' ומילחק משיחה לריבוי לכתיב למשיחה בהם ולמלא בם את ידם: ה"ג מלך בן מלך אין משוח מלחמה אבל כ"ג בר'. ול"ג מ"ט לכתיב כי זה וגו' דמזה דריש לקמן על מלכי ישראל אע"ג כלל משיחה וכ"ה בגבלי שם: בולן משונין בר'. השם מפרש מדכתיב והכהן המשיח מחתיו מבניו נימא קרא והכהן שחחתיו מבניו מאי המשיח הא קמ"ל דלפילו מבניו הכוא למשח בשמן המשחה כולהו י"ב לוג קיימי לע"ל: אין מושחין מלך בן מלך. מפרש מקרא דכתיב למען ילריך ימים על ממלכתו הוא ובניו כל הימים ירושה היא: אלא מפני בר'. גרסינן ול"ג מחלה מפני המחלוקת ובגבלי מפרש טעלן דכי אחי מחלוקת בעי משיחה ולא כל דבעי מלכא מוריק ליה מלוחא: לא בדין כתיב בר'. קושיא היא לפריך על הא לאחר שנמשח יהוא מפני יהורם והא כתיב כי זה וגו' דמשמע שאין אחר ממלכי ישראל נמשח כלל אף מפני המחלוקת הלא מסתבר שנמשעל בשמן המשחה מפני המחלוקת כמ"ש בגמרא שם. ועוד פריך על מ"ש שנמשח יהוחז מפני כו' והלא יפשיהו וכמה נמשח ופריך בחלק מהשח על שניהם הל"ל שנפרסמוע משמו שהם משמו אומס נפרסמון ולא בשמן המשחה ומפרש ג' המלכים לסמיך להו מהלדי בנייתא ואחיא כחוקימתא דבגבלי שם: משבט יהודה. ולא כהנים לאחו מלוי: אר"י הוא יוחנן בר'. מייתי לה לפרושי דלא תקשי מר"י מבריימא לעיל דמפרש: והכתיב הבכור יוחנן. ול"ל יהוחז הוי גדול ול"ל כיון קאמר יהוחז מפני יהויקים הוה מלוי שהיה גדול ממנו: ומשני בכור למלכות. ולעולם יהויקים הוה קשים ובגבלי פריך מר"י מבריימא ומשני הכי: השלישי צדקיהו. הוא כמה לפריך בגבלי והא בדרי קאמינ להיינו שלישי רביעי ומשני שלישי לגניס רביעי למלכות: צדקיה שצידק בר'. שמות הבנים: מתניה שמו בר'. הכי נקט לה בפלוגתא דר"י ור"ל ושם נקט לה אחד מהן לאחר לעיקר שמו מתניה והלו ג' שמות לשבחיו הם: בינונית. כל האמות בין של כלים בין של בנין הן נמדדות בינונית שהיא אמה בת ו' טפחים והיא קרויה בינונית מפני שיש בה אמה טפחים קטנה הימנה והיא אמת היסוד ואמה קונב ואמת הקרנות ואמת רובע של מזבח הפנימי כדאחר בתוספות שם מהלי קרא והלה מדות המזבח בלאחות וגו' ויש גדולה הימנה חלי אלבע כדתניא בספחים פ"ו ג' אחות היו בשוהן הגירה ל' יתירה על של משה חלי אלבע (רש"י סוכה ג' ב') ועי' ערובין ד': אמת הבנין. כגון חומת הבית ומזבח העולה: ושל כלים. חרון ושלחן ומזבח הזהב. (רש"י בתמורת ל"ו ב'): שנא' אשר שברת ושמתם וגו'. שיהיו השברים בחרון. ומכי ליתא בתורה (ל"ט ב'): ה"ג ורוחבן שלשה תן רוחבן של לוחות לאורכו של ארון בר'. נמחיכו ג' טפחים לפ"ת היינו ליקח הפ"ת משם לעביה של פ"ת ג' טפחים לפי שיעור מרכה שהה: שלשה טפחים. דל' לוחות לחבן ר"ל טפחים

תקלין חדתין

למרון קמי על מרון שהיל מונח בו: בציון היה. ומיך אמר והמרון יושב בסוכות מע"כ דב' מרונות היו ומהרון דבמלחמה קאמר: שלא בקירוי גרס. שעדיין לא נבנה בה"מ והיה בהול ולפי שעדיין לא היה המרון בביח החמיר אוריה על עלמו: נגנו עמו צנצנת. בחוספתא סם ולילף מדכתיב בחרון מאר מועד לך שמה וכתיב בצנצנת המן ותן שמה מלא העומר מן וילף גז"ש שמה שמה: וצלוחית בר. לכתי' היה לדורותיכם וכן גבי צנצנת לדורותיכם וילף דורות דורות: ומקלו בר. ילף משמרת לכתיב היה למשמרת וכן בצנצנת כתיב למשמרת: וארגז בר. לכתיב תשימו בחרגז מלילו וממילא שמעינן דעמו נגנו: בבית אשר בנה בר. סם גמו: ה"ג ונגנו פיטום של שמן המשחה ביצד בר'. וקמי מלעיל למשיב בהנגמין גם שמן המשחה ומפרש ענין שמן המשחה: שהן אלף ות"ק מנים. ס"ל כפשטא דקרא לכתיב קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו. מחלימו דמר דרור שהוא ר"ן וקנה בשם ג"כ ר"ן וקדה ת"ק הרי אלף ות"ק: ר"ב לוג שבו שולקין את העיקרין. הבשמים: ה"ג דברי רבי יהודה. וכ"ה בכריתות שם: רבי יוסי אומר בר'. בגבלי שם ס"ל כרבי יוסי והלא לפוך העיקרין מיהא פפק ופי' רש"י דהא שמן לא הוי אלא י"ב לוג ועיקרין הוי טובא כיון עושה הציתו העיקרין ושלפוס בשים שיבלעו המים ולכשילף עליהן השמן לא יבלעהו והילף עליהן שמן המשחה וקלטו את הריח וקפחו וחביתו וקפחו את הרועה ביומא קפחו משה לשמן מעל העיקרין ונתנו בללומית ע"ם וה"ג הכא ודרים לה מקרא: רוקח בדרך המפטמין. והשם מייתי לה לר' יהודה השיב לר"י וכי גם ס' נעשה בשמן המשחה כו': כל שבעת ימי המלואים בר'. כדמפרש בגמרא פרק קמא דיומא שבעת ימים אלא אלא ימים ימלא וגו' ומילחק משיחה לריבוי לכתיב למשיחה בהם ולמלא בם את ידם: ה"ג מלך בן מלך אין משוח מלחמה אבל כ"ג בר'. ול"ג מ"ט לכתיב כי זה וגו' דמזה דריש לקמן על מלכי ישראל אע"ג כלל משיחה וכ"ה בגבלי שם: בולן משונין בר'. השם מפרש מדכתיב והכהן המשיח מחתיו מבניו נימא קרא והכהן שחחתיו מבניו מאי המשיח הא קמ"ל דלפילו מבניו הכוא למשח בשמן המשחה כולהו י"ב לוג קיימי לע"ל: אין מושחין מלך בן מלך. מפרש מקרא דכתיב למען ילריך ימים על ממלכתו הוא ובניו כל הימים ירושה היא: אלא מפני בר'. גרסינן ול"ג מחלה מפני המחלוקת ובגבלי מפרש טעלן דכי אחי מחלוקת בעי משיחה ולא כל דבעי מלכא מוריק ליה מלוחא: לא בדין כתיב בר'. קושיא היא לפריך על הא לאחר שנמשח יהוא מפני יהורם והא כתיב כי זה וגו' דמשמע שאין אחר ממלכי ישראל נמשח כלל אף מפני המחלוקת הלא מסתבר שנמשעל בשמן המשחה מפני המחלוקת כמ"ש בגמרא שם. ועוד פריך על מ"ש שנמשח יהוחז מפני כו' והלא יפשיהו וכמה נמשח ופריך בחלק מהשח על שניהם הל"ל שנפרסמוע משמו שהם משמו אומס נפרסמון ולא בשמן המשחה ומפרש ג' המלכים לסמיך להו מהלדי בנייתא ואחיא כחוקימתא דבגבלי שם: משבט יהודה. ולא כהנים לאחו מלוי: אר"י הוא יוחנן בר'. מייתי לה לפרושי דלא תקשי מר"י מבריימא לעיל דמפרש: והכתיב הבכור יוחנן. ול"ל יהוחז הוי גדול ול"ל כיון קאמר יהוחז מפני יהויקים הוה מלוי שהיה גדול ממנו: ומשני בכור למלכות. ולעולם יהויקים הוה קשים ובגבלי פריך מר"י מבריימא ומשני הכי: השלישי צדקיהו. הוא כמה לפריך בגבלי והא בדרי קאמינ להיינו שלישי רביעי ומשני שלישי לגניס רביעי למלכות: צדקיה שצידק בר'. שמות הבנים: מתניה שמו בר'. הכי נקט לה בפלוגתא דר"י ור"ל ושם נקט לה אחד מהן לאחר לעיקר שמו מתניה והלו ג' שמות לשבחיו הם: בינונית. כל האמות בין של כלים בין של בנין הן נמדדות בינונית שהיא אמה בת ו' טפחים והיא קרויה בינונית מפני שיש בה אמה טפחים קטנה הימנה והיא אמת היסוד ואמה קונב ואמת הקרנות ואמת רובע של מזבח הפנימי כדאחר בתוספות שם מהלי קרא והלה מדות המזבח בלאחות וגו' ויש גדולה הימנה חלי אלבע כדתניא בספחים פ"ו ג' אחות היו בשוהן הגירה ל' יתירה על של משה חלי אלבע (רש"י סוכה ג' ב') ועי' ערובין ד': אמת הבנין. כגון חומת הבית ומזבח העולה: ושל כלים. חרון ושלחן ומזבח הזהב. (רש"י בתמורת ל"ו ב'): שנא' אשר שברת ושמתם וגו'. שיהיו השברים בחרון. ומכי ליתא בתורה (ל"ט ב'): ה"ג ורוחבן שלשה תן רוחבן של לוחות לאורכו של ארון בר'. נמחיכו ג' טפחים לפ"ת היינו ליקח הפ"ת משם לעביה של פ"ת ג' טפחים לפי שיעור מרכה שהה: שלשה טפחים. דל' לוחות לחבן ר"ל טפחים

משנת אליהו

שהן אלף ות"ק מנין. הך סוגיא פליגא אסוגיא דבגבלי ריש כריתות (ה' ו') דסוגיא דילן ס"ל כפשטיה דקרא דכתיב קח לך בשמים ראש מר דרור ת"ק וקנמן בשם מחציתו מחלימו דמר דרור שהוא ר"ן וקנה בשם ר"ן וקדה ת"ק הרי ט"ו מאות מנין. וסוגיא דבגבלי שם מחלימו דכתיב בקנמון בשם ר"ל שיביא נב' פעמים משום הכרעות ונחמת יהיה ת"ק והוי כימד אלף משקל ול"פ הרמב"ם בפ"ק דהלכות כלי המקדש כגמרא דבגבלי וסוגיא דילרושלמי לא קאמר מינה ל"ל דקמ"ל פירושא דקרא להוליא מחוקימתא דבגבלי כנ"ל: **ה"ג** ורוחבן שלשה תן רוחבן של לוחות לאורכו של ארון בר'. והכי גרסינן בירושלמי פרק בתרא דתענית הלומות היו מורכן שהה ורוחבן שהה ועוביין ג' ומפרש רש"י בדר"מ שהיו מוגמות זה אלל זה ולא משיב רק של הלומות ולא דשבדי לומות וס"ל דשבדי לוחות היו מוגמים תחת הלומות דבמדבעתן ע"ש

אוצר החכמה

19/06/2018

והלא ארון בציון היה מה עבדין ליה רבנן סכך שהוא וא"ו בקירוי שעדיין לא נבנה בית הבחירה משנגנז[ע] הארון [א]נגנו עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו וארגז שהשיבו פלשתים אשם לאלהי ישראל מי גנזו יאשיהו גנזו כיון שראה שכתוב [א] יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך עמך וגנזו הדא הוא דכתיב [ב] ויאמר ללוים המבינים ולכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף אמר להם אם גולה הוא עמכם לבבל [ג] אין אתם מחזירין אותו עוד למקומו אלא [ב] עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל: [ב] פטום שמן המשחה [ג] ואתה קח לך וגו' וקידה חמש מאות וגו' שהן אלף וחמש מאות מנים: שמן זית הין שנים [ד] עשר לוג שבו שולקין את העיקרין [ה] דברי ר"מ רבי יהודה אומר [ב] שולקין היה במים ונותן שמן על גביהן משהיה קולט את הריח היה מעבירו כדרך שהפטמין עושין הדא הוא דכתיב [ה] שמן משחת קדש וגו' תני [ג] רבי יהודה בי רבי אילעי שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה נסים נעשה בו מתחלה ועד סוף שמתחלה לא היה בו אלא שנים עשר לוג שנאמר שמן זית הין אם לסוך בו את העיקרין לא היה בו ספק על אחת כמה וכמה שהאור בולע והעצים בולעים והיורה בולעת וממנו נמשחו המשכן וכל כליו השולחן וכל כליו המנורה וכל כליה וממנו נמשחו אהרן כהן גדול ובניו כל שבעת ימי המלואי' וממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים מלך בתחלה טעון משיחה [ז] מלך בן מלך [ג]אין טעון משיחה מ"ט [ה] קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין בנו טעון משיחה אבל [ד]כ"ג בן כ"ג אפי' עד עשרה דורות טעון משיחה וכולו קיים לעתיד לבא הה"ד [ו] שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם: אין [ז] מושחין המלכים [ח]אלא ע"ג המעיין שנא' [ט] והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על ישראל אין [ח] מושחין מלך בן מלך אלא [ה] מפני המחלוקת מפני מה נמשח שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו יואש מפני עתליהו יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו ב' שנים יהוא מפני יורם לא כן כתיב [ה] קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה [ו] אלא יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים ולא יאשיהו גנזו הדא אמרה [ז]באפרסמון נמשח: אין מושחין המלכים אלא מן הקרן שאול [ח] ויהוא נמשחו מן הפך היתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן היתה מלכותן מלכות קיימת: [ג] אין מושחין כהנים מלכים אמר רבי (יונה אמר ר' אבי) יודה ענתונדרייא על שם [ה] לא יסור שבט מיהודה אמר ר' חייא בר אדא [ט] למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלוים א"ר [י] יוחנן הוא יוחנן הוא יהואחז והא כתיב [כ] הבכור יוחנן בכור למלכות א"ר יוחנן הוא שלום הוא צדקיהו והכתיב הג' צדקיהו והרביעי שלום ג' לתולדות ד' למלכות צדקיהו שצידק עליו מדת הדין שלום שבימיו שלמה מלכות בית דוד (ריש לקיש אמר) לא שלום הוה שמיה ולא צדקיהו הוה שמיה אלא מתניה הדא הוא דכתיב [כא] וימלך מלך בבל את מתניה דודו תחתיו ויסב את שמו צדקיהו: א"ר [יא] יוחנן [ג] באמה של ששה טפחים היה הארון עשוי מאן תנא באמה של ששה טפחים ר' מאיר היא דתנן [יב] ר' מאיר אומר [ז]כל האמות היו בבינונית ר' יהודה אומר אמות הבנין ששה של כלים חמשה על [יג] דעתיה דר"מ דו אמר באמה של ו' טפחים היה הארון עשוי אורכו של ארון ט"ו טפחים דכתיב [כב] אמתים וחצי ארכו אמתא אשיתא ואמתא אשיתא ופלגות אמתא תלתא וארבעה [כג] לוחות היו בו שנים שלמים ושנים שבורים דכתיב [כד] אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היו כל אחד וא' ארכו ו' טפחים [ד] רחבו [טו] (שלשה) ששה ותן ארכן של לוחות לאורכו של ארון נשתייר שם שלשה טפחים תן

הגהות הגר"א

[א] שלא בקירוי. גרסינן: [ב] ה"ג ונגנו פיטום של שמן המשחה כיצד וכו'. פי' וקמי מלעיל למשיב בהנגמין גם שמן המשחה ומפ' ענין שמן המשחה: [ג] ה"ג דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר וכו'. וכ"ה בכריתות שם: [ד] ה"ג מלך בן מלך אינו משון משיחה אבל כהן גדול בן כ"ג אפילו עד י' דורות וכו'. ול"ג מאי טעמא קוס משחהו וכו' דמזה דריש לקמן על מלכי ישראל אע"ג כלל משיחה וכ"ה בגבלי שם: [ה] מלות מפני המחלוקת ל"ג: [ו] אלא. ל"ג: [ז] ה"ג ארבן ששה טפחים ורחבן שלשה תן רחבן של לוחות לארכו של ארון וכו'. וה"ג ירושלמי פ' בתרא דתענית. ובגבלי ב"ב (יד.) הגירסא שלכן שהה ורוחבן שהה ועוביין ג' ומפרש רש"י בדר"מ שהיו מוגמות זה אלל זה ולא משיב רק של הלומות ולא דשבדי לומות וס"ל דשבדי לוחות היו מוגמים תחת הלומות דבמדבעתן ע"ש

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ד מהלי הבחירה הל"ג:
ה ב מיי' פ"ל מהלי המקדש הל"ב:
ו ג מיי' שם הל"ל ופ"ל ממלכים הל"ז והלכה י"ב:
ז ד מיי' פ"ל מהלי המקדש הל"ז:
ח ה מיי' שם הל"ל ופ"ל ממלכים הלכה י"ל:
ט ו מיי' שם ופ"ל ממלכים הל"י:
י ז מיי' פ"ב מהלי הבחירה הל"ו ופ"ה מחמירין הל"ט ופ"ג מהלי הבחירה הל"ב:

גליון הש"ס

[ע] עי' ק"ע ועי' כרמב"ם ורמב"ן בספר המלות מלוה לד: [ב] עי' ק"ע. ועי' כרמב"ן על התורה פ' ויחי: [ג] מכלן יש למך למה שפסק הרמב"ם כר"מ לגבי ר"י ועי' בכ"מ פ"ה מהמידין שם משום דר' יוחנן סובר כר"מ: [ד] עי' תוספות מנחות לף לט ע"ל ד"ה מלמד:

ציון ירושלים

שאול ויהוא נמשחו מן הפך. עי' שו"ת רמ"ע מפאנו סימן ק"כ שכ' שמשול נמשח בשמן המשחה. וכאן נראה מבואר שנמשח מן הפך. ובק"ע מבואר שם דיהוש נמשך מפרסמון ונמשח וע"כ דשמול גם כן נמשח בשמן מפרסמון וכן נראה מש"ס כריתות דף ו וכן מלאתי בשמול פ' סימן י' על פסוק כי משפך הציח רד"ק ומלשון מדרש שמשול נמשח מפרסמון

תורה אור השלם א) יוֹלֵךְ יְיָ אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ וְעָבַדְתָּ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ וָאָבֶן: [דברים כח, לו] ב) וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַייָ תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף עַתָּה עִבְדוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: [דברי הימים ב' לה, ג] ג) וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמָן בָּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם: וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין: וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה: [שמות ל, כג-כה] ד) וַיַּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אַרְמוֹנִי עִם יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי פ וַיֹּאמֶר יְיָ קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא: [שמואל א' טז, יב] ה) וְאָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: [שמות ל, לא] ו) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל גִּחוֹן: וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וּתְקַעְתֶּם בַּשּׁוֹפָר וַאֲמַרְתֶּם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה: [מלכים א' א, לג-לד] ה) לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים: [בראשית מט, י] ט) לְבִלְתִּי רוֹם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְיָ וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן: [דברים יז, יח-א] י) וּבְנֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַבְּכוֹר יוֹחָנָן הַשֵּׁנִי יְהוֹיָקִים הַשְּׁלִשִׁי צִדְקִיָּהוּ הָרְבִיעִי שַׁלּוּם: [דברי הימים א' ג, טו] כ) וַיִּמְלֹךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מַתַּנְיָה דֹדוֹ תַּחְתָּיו וַיַּסֵּב אֶת שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ: [מלכים ב' כד, יז] כא) וְעָשׂוּ אַהֲרֹן עַצֵּי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: [שמות כה, י] כב) וְאָכְתַּב עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן: [דברים י, ב]

תן מהם חצי טפח לכל כותל. שהרי מצחון נמדד ממתיים ומלי מרכו: ה"ג תן רחבן של לוחות לרחבו של ארון: ה"ג חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לכותל נשתיירו שני טפחים לשילוט. וה"פ לשילוט שהרי ס"ת נכנסת ויוצאת בריוח לפי שהיתה מונחת מורכבה לרוחב התיבה ובתוך הארון וס"ת עביה שני טפחים ומרכה שהה טפחים והיתה מונחת בדוחק בתוך שני טפחים שבתוך לכך היה הארון רחב יותר ד"ט לשילוט וליטלה כרצונו: וההן ארון. והלי ארון נמי כלי הוא שהרי מיטלטל בשעת הנסיעה: ה"ג ורחבן שלשה תן ארכן של לוחות לארכו של ארון: **אצבע** לכותלים מכאן. שהטפח ד' מלבעות: **חצי טפח מכאן** וכו' לשילוט. ליטול הלוחות מן הארון לעת הצורך: נתן של זהב. הפנימית בשל עץ הממלעי ושל עץ נתן בשל זהב החילון: להביא **שפתו** העליונה. של

תן מהם חצי טפח לכל כותל נשתייר שני טפחים לספר תורה רחבו של ארון תשעה טפחים דכתיב [א] אמה וחצי רחבו אמתא אשיתא ופלגות אמתא תלתא [א] וארבעה לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היו כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים [ב] תן רחבן של לוחות לרוחבו של ארון נשתייר שם שלשה טפחים חצי טפח מכאן לכותל זה וחצי טפח מכאן לכותל זה וטפחיים לשילוט מקום שספר תורה [א] מונח ר"ש בן לקיש אמר באמה בת חמשה טפחים היה הארון עשוי מאן תנא באמה בת חמשה טפחים ר' יהודה דתנינן תמן ר' יהודה אומר אמת הבנין ששה* של הכלים חמשה וההן ארון כלי הוא על טפחים
דעתיה דרבי יהודה דו אמר באמה של חמשה טפחים היה אורכו* עשרי שנים עשר טפח ומחצה של
דכתיב [א] אמתים וחצי ארכו אמתא חמשא ואמתא ארון
ה' ופלגות אמתא תרי ופליג וד' לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון והלוחות היה כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן [ג] ששה טפחים תן (רחבן) ארכן של לוחות לארכו של ארון ונשתייר שם חצי טפח אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן רוחבו של ארון שבעה טפחים ומחצה דכתיב אמה וחצי רחבו אמתא חמשה ופלגות אמתא תרי ופליג [ד] וד' לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היה כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים תן רחבן (ארכן) לרוחבו של ארון ונשתייר שם טפח ומחצה אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לשילוט כיצד [ו] עשה בצלאל את הארון [ה] ר"ח (בן גמליאל) אמר שלש תיבות עשאו שתים של זהב ואחת של עץ נתן של זהב בשל עץ ושל עץ בשל זהב וציפהו דכתיב [ג] וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ מת"ל תצפנו להביא שפתו העליונה רשב"ל [ב] אמר תיבה אחת עשאו וציפהו דכתיב וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ מת"ל תצפנו א"ר פנחם להביא בין נסר לנסר [ו] כיצד היו הלוחות כתובים [ז] ר' [ב] חנינה (בן אחיה ר' יהודה) בן גמליאל אומר חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה ה"ד [ז] ויכתבם על שני לוחות אבנים חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה [ז] ה"ד [ד] ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה ר"ש בן יוחאי אומר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה [ח] דכתיב ויכתבם על שני לוחות אבנים עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה רבי סימאי אמר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה דכתיב [ה] מזה ומזה הם כתובים מטרוגה חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה דכתיב [ח] ממולאים בתרשיש כימא רבא ר"ש בן לקיש כד הוה מטי הדין קרייה הוה אמר יפה למדני חנניה בן אחי רבי יהושע מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה אמר ר' תנחומא [ט] איתקשיית קומי רבי פנחס אתיא כר' יהודה ולא אתיא כר"מ מ"ט דר' יהודה דכתיב [י] לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' וגו' [ב] על דעתיה דר' יהודה דו אמר היכן היה ספר תורה נתון כמין גלוסקיי עשוי לו מבחוץ והיה ספר תורה נתון בתוכו מ"ט דר"מ דכתיב [יא] ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך על דעתיה [יב] דר"מ דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה אלא ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ואח"כ ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה רבי פנחס [ג] בשם רשב"ל [יג] התורה [ז] שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה היא אש מובללת באש חצובה מאש ונתונה מאש *דכתיב [ט] מימינו אש דת למו:

הלכה ב מתני' [ד] היכן היו השתחויות האלו ארבע בצפון וארבע בדרום שלש במזרח וב' במערב כנגד [ה] שלשה עשר שערים דרומיים סמוכים למערב שער העליון שער הדלק שער הבכורות שער המים ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של

הרא הוא

מתני' *) (עד ד') צלוחית. שלימה שהיתה מחזקת ג' לוגין כדתמר בסוכה בפ' בתרא שהיו מנסכין בתמיד של שחר בחג בשעת ניסוך היין שהוא רביעית

*) נראה לי"ל עד שער המים שבו מכניסין לצלוחית וכו'.

תקלין חדתין

טפחים: **חצי טפח לכל כותל.** לעומי הכתלים שהרי מצחון נמדד ממתיים ומלי מרכו: לפ"ת. שכתב מסה כמ"ש ויכתוב מסה את התורה וגו': **חצי טפח.** דד' לוחות רחבן י"ב: לשילוט. היינו שיהיה ריוח קצת ללוחות ליתבי י"ב בי"ב וכמו לפרוך בבבלי תרי בתרי היכא יתיב: **ביצד** בו'. לימיד דמציע סדר הלוחות בארון מפרש למעשה הארון: ה"ג ר"ח. ול"ג בן גמליאל ומסתבר מסוגיא דלקמן והכא הוא גר פלוגתיה דר"ל והוא סתם ר"מ: **שלש תיבות** בו'. שנאמר מביא ומחזיר מלפנו ומל עץ בשלמע והוסיפו בתוך של זהב וחזר ונתן של זהב שני בתוך של עץ ויהיה שפתו העליונה בזהב נמלא מחופה מבית ומבחוץ: **של** זהב. לשון: **בשל** עץ. ושל עץ הוא לשעבר: **שפתו העליונה.** ליפה זהב שלא יהא העץ ניכר: **בין נסר לנסר.** שיהיה כשהא: **ביצד** היו הלוחות. לאחר שפירש מדת הלוחות והארון ומעשיהם מפרש כשיצת הלוחות כילד: ר"ח ב"ג גרים. דהא כתן גר פלוגתיה דרבי"ו. ורבב"ג מלינו בגמרא פ"ג ג' שהיה בימי ר"מ ושלו חגניה אחי ר"י היה בימי ר"ג כמ"ש בגמרא כ"ד ב' וגם דמייתי ליה על מילתא אחריתא: ה"ג **ויכתוב על** הלוחות **עשרת הדברים.** דרים עשרה על שתיהן יחד ה' על זה וה' על זה. ופסוק הכתוב בספרים שינוי הוא: ה"ג **דכתיב** ויגד וגו' **לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים.** דרים ויכתבם לעשרת הדברים על זה: **רשב"י** אומר כ' שנאמר בתובים מב' עבריהם. ום"ל כרבנן דעל עבר ג' היה כמוב עשרה וכן על עבר הב' וכן בשני: מ' על לוח זה. ס"ל כרשב"י שהיו כתובים מב' עבריהם אך דדרים מזה ומזה שכבל עבר היו כתובים עבר מול עבר: **מטרוגא.** מרובעים: בין כל דיבור בו' שבעשרת הדברות נכלל כל התורה. ובירושלמי היו כל דקדוקיה ואותיותיה וכמ"ש במדרש ע"פ תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף: **כימא רבא.** כדמפרש ר"ל. וכמ"ש ומלאה הארץ דעה כמים ליס מכסים: בין גל גדול לגל גדול וביניהן דקדוקי תורה ודברי סופרים כלליות ונקרא גל גדול וביניהן קטנים. עשרת הדברות היו והן גלים קטנים וז"ש יפה לימדני בו': ה"ג **א"ר** תנחומא **בו' דרבי פנחס בריבי מאיר ניחא לרבי יהודה קשיא ס"ת** היכן מנח. לר"מ היה מקוש לס"ת כדלעיל אבל לרבי יהודה היכן היה הס"ת מונח: ומאני כמין גלוסקום. דפת ובצלי אם תרגו שהשיבו פלפחים עליו היה ס"ת מונח: **מאי** טעמא **דרבי יהודה.** דסבירא ליה שלא היה ס"ת בארון: **מצד** ארון. ולא בתוכו ולר' מאיר לא קשיא הא קשיא מתרץ בצלי בגמ' בתרא (י"ד ב'): **מאי טעמא דרבי מאיר.** ולמה לא ס"ל כרבי יהודה וכפשטיה דקרא: **ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך.** ר"מ הכי דייק לעיל מניה כתיב ונתת אל הארון את העדות ואחר כך כתיב ונתת אותה מגיד מתן מליך והאי קרא מיותא למה לי מע"כ דקרא קמא מיירי בלוחות שנקראו לוחות העדות ואחר כך כתיב ונתת את הכפורת על הארון וגו' לחורבי דתחילה יתן את הלוחות ואח"כ את הכפורת ואח"כ כתיב ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך מלי קרא לגופיה דהא כתן גר עדות וגם כן היתה מונחת בתוך הארון לך דס"ת עדיין לא ניתנה בתוכו עד סוף מ' שנה כמ"ש לקום את ספר התורה גו' ושמתם מלמ הארון גו' ולכן כתב לוויי נתינתה אחר נתינת הכפורת על הארון והכי כתיבה בסדר העמיה בהקמת המשכן בפרשת פקודי תחלה נתינת העדות היינו הלוחות דהס"ת עדיין לא היתה כתובה ואחר כך נתינת הכפרת. אבל לרבי יהודה דס"ל הכל בלוחות ותרי קראי ל"ל ונרין לפרש דקרא בתרא לחורויי סדר נתינתן שיהיה תחלה נתינת הלוחות ואח"כ נתינת הכפרת ס"ל הכי שלא היה הארון מתן את העדות אח"כ ונתת את הכפורת וחהו דאמר על דעתיה דר' יהודה אין מוקדם ומאוחר בתורה אע"ג דהכי הוה כתיבה ואל הארון וגו' ואח"כ ונתת את הכפורת וכ"ש בקדושין ע"ח דאורחיה דקרא הכי הוא כמו דכתיב וגר אלהים יכנה גו' ומשולחן שוכב בהיכל ה' וגו'. והמפרשים נחלנטו בזה בחין מבין: **רבי פנחס.** לימיד דמיירי בעניינא דס"ת מפרש נתינתה איך היה: ה"ג **אש לבנה.** הן רזין דאוריימתא כענין לבנת הספיר: **מובללת מאש.** כמ"ש ז"ל ע"פ לדבקה בו וכי מפשר לדבק בהקב"ה והלא אש אוכלה הוא לדבק בתורתו ולומדיה בו'. והן חלק שהלכות ריחתא דאוריימתא כמ"ש הלא כה דברי כאש בו' וחהו מוכללת לחיבי כלולה מאש: **חצובה באש.** מלובשת בשרשי נשמות ישראל שהן לבושין למחצב התורה שהנשמה חלק אלהי ממעל"ל שהן ג' חלקי התורה כילוע: **ונתונה באש.** בשעת מתן תורה עיקר נתינתה באש היתה: **שנאמר.** מימינו זו אש לבנה ימין מסך אש נגד אש שמורה: **דת למו.** הן אותיות תלמו"ד כלכתב רבינו הגאון נ"ע ולמו היינו שניתנה להו וגם כן שמחוברת לנשמתינו וההו למו וגם קאי על מימינו שמחוברת לו ית"ש ומהכא דרים כל הנ"ל: **מתני'** היכן היו משתחוים. ר"ג השמחויות לשעל: **שער העליון.** הוא שער המזרח למערב שהוא שער העליון ומחריו שער הדלקה של נשכת העליה שהיתה בעזרה ולכך שם היו מכניסים עלי המערכה שדולקים ע"ג המזבח: **שער הבכורות.** שמכניסים שם הבכורות הנשחטים

נוסחת אליהו

ס"ל לישנן שהן כ"ד טפחים ואהרן גם לר"מ לא הוי אלא י"ב וכן פי' בדר"י והמוס' בנמוחות (ל"ע ס') ד"ה מלמד כתבו גיר' הירושלמי ג"כ ורוחבן ג' ועי' במהרש"ל שם שהגיה מ"ש מורכן לחורכו של אהרן אלא ל"ל רוחבן לחורכו של אהרן והוא כגירסת רבינו כאן ולפו המוס' להשוות התלמודים מהדדי דמ"ש בצלי ורוחבן שהה מתרוייהו קאי לוחות ושברי לוחות ורש"י לא ניחא ליה דרוחבן משמע דומיא דחורכן וגם בד"ה מוזכר שם בשברי ר"מ שברי לוחות ובדר"י מזכר שבריו אין בהארון רק לרבות שברי לוחות וה"ק לדידיה קאי המדיקה מלולהו ומעוינין מנת להו ולכן בדר"י מזכר רש"י וכתב בד"ה מוזכות מוטלות על רוחבן ולא על תוכן וטעמיה דלא מסתבר ליה למדוד השברים לכיון דנשברו ל"ש להעמידן עם השלמות במדידתן שוה רק דמחת השלמות היו מונחין אך דמזה מיפרך רש"י מירושלמי זה אלא ל"ל דהכא לחוקמי בדברי ר"י כמו לר"מ ובדר"מ לא הוזכר כלל שברי לוחות בדבריו ועיין במ"ר במדבר דשם כמו בצלי רק למוקי דעל עוקין היו מונחים: **אצבע** לכותל זה בו'. מכאן מוכח בפירש ר"ח בב"ב שם דלא מצבע לי"ג ומחזה ומצבע ר"ל מצבע קטנה להויין שהה בטפח ונשאר קצת ריוח שיהא יוכל ליקח י"ב בי"ב ולא כרש"י שם ומה דקאמר בסוגיין לשלוט כ"ה גירסת רבינו וגיר' הספרים לס"ת שיכוס לר"י ס"ת מלד הוה מונח ופי' לשלוט לפירוש רש"י דמפרש מצבע מד' בטפח פירושו לשלוט היינו שיהא ריוח קצת לנוחות ליתבו י"ב בי"ב וכדפרין בצלי תרי בתרי היכי יתיב לרבינו תם לף לא מכיר הכא לעמודין ואם כן למה הטפח דהא ריוח קצת יש לשיטתו דמ"מ צעי ריוח יותר קצת:

משנת אליהו

הגהות הגר"א

[א] מן וארבעה לוחות עד תן רוחבן נמחק: [ב] ל"ל תן אורכן של לוחות לרוחבו של ארון וכו': [ג] ל"ל ורחבן שלשה טפחים. וכ"ג גירסת הק"ע: [ד] מכאן עד תן רחבן כו' נמחק: [ה] ר"ח בן גמליאל ל"ג. ונשמטה מסוגיא דלקמן והכא גר פלוגתיה ר"ש ל"ל והוא סתם ר"מ: [ו] ר"ח בן גמליאל. גרסינן להא כאן גר פלוגתיה דשב"י: [ז] ה"ג ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים כו'. ודרים עשרת על שמיהן יחד ה' על זה וה' על זה. ופסוק הכתוב נספרי שנוי הוא: [ח] ה"ג שנאמר ויגד לכם את בריתו וכו' ויכתבם על שני לוחות האבנים. כי ממלת ויכתבם קאי דרים על לוח זה ו' על לוח זה וי' על זה לכן לחוי לכתוב גם סיפי דקרא: [ט] ל"ל שנא' בתובים משני עבריה' כתב על לוח זה וכתב על לוח זה: [י] ה"ג אמר ר' תנחומא אתקשיתא קומי דר' פינחס בר"מ ניחא לר"י קשיא ס"ת היכן מונח על דעתיה דר' יהודה כמין גלוסקי' עשו לו מבחוץ והיה ס"ת מונח בתוכו. כל"ל וה"פ דלר"מ יהיה מקום ס"ת כדלעיל אבל לר"י היכן היה הס"ת מונח ומאני כמין גלוסקי' כו'. ובצלי פלגתי' עליו הי' הס"ת מונח: [יא] מן על דעתי' דר"י עד מ"ט דר"מ ל"ג. כי כבר גרסינן לה לעיל קודם מ"ט דר"י: [יב] ל"ל ע"ד דר' יהודה. ועי' בספר מקלין מדמין ומחלף טעם נשמט לכל הגרסאות הנ"ל: [יג] ה"ג תורה שנתן הקב"ה למשה אש לבנה חרותה באש שחורה מובללת מאש חצובה באש נתונה באש שנאמר מימינו וכו':

גליון הש"ס

[ט] עי' סו"ת הרמב"ן פ"ג סימן מקמ"ט:

תורה אור השלם

א) וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: [שמות כה, י]

ב) וְאֶכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן: [דברים י, ב]

ג) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב: [שמות כה, יא]

ד) וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים: [דברים ד, יג]

ה) וַיִּקַּח בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר מַטֵּה יְהוּדָה אֵת כֹּל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: [שמות לח, כב]

ו) וְיָדִיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מַעֲיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלָּפֶת סַפִּירִים: [שיר השירים ה, יד]

ז) לָקֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד: [דברים לא, כו]

ח) וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְמָעְלָה וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: [שמות כה, כא]

ט) וַיֹּאמֶר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשְׁדָּת לָמוֹ: [דברים לג, ב]

שלשה עשר שופרות

מבארת הגמרא מה עשו באותם שלשה טפחים שנשתיירו, **תֵּן מֵהֶם חֲצִי טֶפַח לְכָל כּוֹתֶל**, שהרי מידת האמתיים וחצי נמדדה מחוץ לארון, ועלינו להוריד איפוא את עובי כתלי הארון[א]. **נִשְׁתַּיֵּיר שְׁנֵי טְפָחִים לַסֵּפֶר תּוֹרָה** שכתב משה רבינו, כדכתיב (דברים לא ט) 'וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְאֶל כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל'[ב].

כעת מבארת הגמרא את רוחב הארון, וכיצד היו מונחים הלוחות לרוחבו של הארון:

רָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן היה **תִּשְׁעָה טְפָחִים**, דִּכְתִיב 'אַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ'. והחשבון הוא, **אַמְתָּא אַשִׁיתָא** - אמה היא בת ששה טפחים, **וּפַלְגוּת אַמְתָּא**, **תְּלָתָא** - ועוד חצי אמה הוא שלשה טפחים, הרי מנין הטפחים ברוחב הארון הוא תשעה טפחים. **וְאַרְבָּעָה לוּחוֹת הָיוּ** מונחים בו - בארון, **שְׁנַיִם שְׁלֵימִים וּשְׁנַיִם שְׁבוּרִים**, דִּכְתִיב 'אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן', וְהַלּוּחוֹת הָיוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים כפי שפירשנו לעיל (ע"ח)[ג].

ונמצא לפי זה שסדר הנחת הלוחות ברוחב הארון היה כך, **תֵּן רָחְבָּן** - ארכן **שֶׁל לוּחוֹת** שהוא ששה טפחים, **לְרוֹחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן** שהוא תשעה טפחים, ועדיין **נִשְׁתַּיֵּיר שָׁם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**. ובאותם שלשה טפחים שנשתיירו, תן **חֲצִי טֶפַח מִכָּאן לְעוּבִי כוֹתֶל זֶה וַחֲצִי טֶפַח מִכָּאן לְעוּבִי כוֹתֶל זֶה. וּטְפָחַיִם** הנותרים, **לְשִׁילּוּט מָקוֹם שֶׁפֶּר תּוֹרָה מוּנָּח** - שיוכלו להוציא ולהכניס את הספר תורה שלא בדוחק[ד].

רבי שמעון בן לקיש חולק על רבי יוחנן:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר[ה], **בְּאַמָּה בַת חֲמִשָּׁה טְפָחִים הָיָה הָאָרוֹן עָשׂוּי**. מפרשת הגמרא, **מַאן תַּנָּא** הסובר שמידת הארון היא **בְּאַמָּה בַת חֲמִשָּׁה טְפָחִים**, **רַבִּי יְהוּדָה** היא, דְּתְנִינָן תַּמָּן, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַמַּת הַבְּנְיָן שִׁשָּׁה, שֶׁל הַכֵּלִים חֲמִשָּׁה**, וְהֶחֵן - וגם **הָאָרוֹן כְּלִי הוּא** מכלי המשכן, ולכן מידתו באמה של חמשה טפחים.

הגמרא מבארת את מידות הארון והלוחות שהיו בו לפי דעת רבי יהודה:

עַל דַּעְתֵּיהּ - לפי דעתו **דְּרַבִּי יְהוּדָה**, **דְּ אָמַר** - הסובר **בְּאַמָּה שֶׁל חֲמִשָּׁה טְפָחִים**, **הָיָה אָרְכּוֹ** של הארון **עֲשׂוּי שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח וּמֶחֱצָה**, **דִּכְתִיב 'אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ'**, וכך הוא החשבון, **אַמְתָּא חַמְשָׁא וְאַמְתָּא חַמְשָׁא** - כל אמה היא בת חמשה טפחים ושתי אמות הרי הם עשרה טפחים, וְעוד **פַּלְגוּת אַמְתָּא, תְּרֵי וּפַלְגָא** - חצי אמה שהיא שני טפחים ומחצה, הרי שמנין הטפחים באורך הארון הוא שנים עשר טפח ומחצה. **וְאַרְבָּעָה לוּחוֹת הָיוּ בּוֹ, שְׁנַיִם שְׁלֵימִים וּשְׁנַיִם שְׁבוּרִים, דִּכְתִיב 'אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן', וְהַלּוּחוֹת הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים** כפי שפירשנו לעיל.

ונמצא לפי זה שסדר הנחת הלוחות בארך הארון היה כך, **תֵּן רָחְבָּן** - רחבן **שֶׁל לוּחוֹת** שהוא ששה טפחים, **לְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן** שהוא שנים עשר טפחים ומחצה, **וְנִשְׁתַּיֵּיר שָׁם חֲצִי טֶפַח** באורך הארון. והחשבון בחצי טפח שנשתייר שהוא מידת שתי אצבעות[ו], תן **אֶצְבַּע לַכּוֹתֶל מִכָּאן וְאֶצְבַּע לַכּוֹתֶל מִכָּאן**, שעובי הכתלים היה אצבע[ז].

ונמצא לפי זה שסדר הנחת הלוחות באורך הארון היה כך, **תֵּן אָרְכָּן** - רחבן **שֶׁל לוּחוֹת** שהוא שנים עשר טפחים, **לְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן** שהוא שנים עשר טפחים ומחצה, **וְנִשְׁתַּיֵּיר שָׁם חֲצִי טֶפַח** באורך הארון. והחשבון בחצי טפח שנשתייר שהוא מידת שתי אצבעות[ח], תן **אֶצְבַּע לַכּוֹתֶל מִכָּאן וְאֶצְבַּע לַכּוֹתֶל מִכָּאן**, שעובי הכתלים היה אצבע[ט].

פרק ששי שקלים

טז: [א]

רוֹחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן היה **שִׁבְעָה טְפָחִים וּמֶחֱצָה**, דִּכְתִיב 'אַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ', וכך הוא החשבון, **אַמְתָּא חַמְשָׁה** - אמה היא בת חמשה טפחים, וְעוד **פַּלְגוּת אַמְתָּא, תְּרֵי וּפַלְגָא** - חצי אמה שהיא שני טפחים ומחצה, נמצא רוחב הארון שבעה טפחים ומחצה. **וְאַרְבָּעָה לוּחוֹת הָיוּ בּוֹ, שְׁנַיִם שְׁלֵימִים וּשְׁנַיִם שְׁבוּרִים, דִּכְתִיב 'אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן', וְהַלּוּחוֹת הָיוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים** כפי שפירשנו לעיל.

ונמצא לפי זה שסדר הנחת הלוחות ברוחב הארון היה כך, **תֵּן רָחְבָּן** - ארכן **שֶׁל לוּחוֹת** שהוא ששה טפחים, **לְרוֹחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן** שהוא תשעה טפחים, ועדיין **נִשְׁתַּיֵּיר שָׁם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**. ובאותם שלשה טפחים שנשתיירו, תן **חֲצִי טֶפַח מִכָּאן לְעוּבִי כוֹתֶל זֶה וַחֲצִי טֶפַח מִכָּאן לְעוּבִי כוֹתֶל זֶה. וּטְפָחַיִם** הנותרים, **לְשִׁילּוּט מָקוֹם שֶׁפֶּר תּוֹרָה מוּנָּח** - שיוכלו להוציא ולהכניס את הספר תורה שלא בדוחק[י].

רבי שמעון בן לקיש חולק על רבי יוחנן:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר[יא], **בְּאַמָּה בַת חֲמִשָּׁה טְפָחִים הָיָה הָאָרוֹן עָשׂוּי**. מפרשת הגמרא, **מַאן תַּנָּא** הסובר שמידת הארון היא **בְּאַמָּה בַת חֲמִשָּׁה טְפָחִים**, **רַבִּי יְהוּדָה** היא, דְּתְנִינָן תַּמָּן, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַמַּת הַבְּנְיָן שִׁשָּׁה, שֶׁל הַכֵּלִים חֲמִשָּׁה**, וְהֶחֵן - וגם **הָאָרוֹן כְּלִי הוּא** מכלי המשכן, ולכן מידתו באמה של חמשה טפחים.

הגמרא מבארת את מידות הארון והלוחות שהיו בו לפי דעת רבי יהודה:

עַל דַּעְתֵּיהּ - לפי דעתו **דְּרַבִּי יְהוּדָה**, **דְּ אָמַר** - הסובר **בְּאַמָּה שֶׁל חֲמִשָּׁה טְפָחִים**, **הָיָה אָרְכּוֹ** של הארון **עֲשׂוּי שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח וּמֶחֱצָה**, **דִּכְתִיב 'אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ'**, וכך הוא החשבון, **אַמְתָּא חַמְשָׁא וְאַמְתָּא חַמְשָׁא** - כל אמה היא בת חמשה טפחים ושתי אמות הרי הם עשרה טפחים, וְעוד **פַּלְגוּת אַמְתָּא, תְּרֵי וּפַלְגָא** - חצי אמה שהיא שני טפחים ומחצה, הרי שמנין הטפחים באורך הארון הוא שנים עשר טפח ומחצה. **וְאַרְבָּעָה לוּחוֹת הָיוּ בּוֹ, שְׁנַיִם שְׁלֵימִים וּשְׁנַיִם שְׁבוּרִים, דִּכְתִיב 'אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן', וְהַלּוּחוֹת הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים** כפי שפירשנו לעיל.

ונמצא לפי זה שסדר הנחת הלוחות באורך הארון היה כך, **תֵּן אָרְכָּן** - רחבן **שֶׁל לוּחוֹת** שהוא שנים עשר טפחים, **לְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן** שהוא שנים עשר טפחים ומחצה, **וְנִשְׁתַּיֵּיר שָׁם חֲצִי טֶפַח** באורך הארון. והחשבון בחצי טפח שנשתייר שהוא מידת שתי אצבעות[יב], תן **אֶצְבַּע לַכּוֹתֶל מִכָּאן וְאֶצְבַּע לַכּוֹתֶל מִכָּאן**, שעובי הכתלים היה אצבע[יג].

רבי שמעון בן לקיש חולק:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, לא שלוש תיבות היו כי אם **תֵּיבָה אַחַת** של עץ[יד] **עֲשָׂאוֹ**, **וְצִיפָּהוּ** את הארון זהב, **דִּכְתִיב 'וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ'**, ומכך שלא נאמר שיעשה שלושה ארונות משמע שיעשה ארון אחד ויצפהו כדרך הצורפים ואף שפתו העליונה בכללי[טו]. מבררת הגמרא לדעתו של רבי שמעון בן לקיש, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'תְּצַפֶּנּוּ'**, שהרי מיותר הוא כיון שבתחילת הפסוק כבר כתוב 'וְצִפִּיתָ' וכפי שפירשנו לעיל. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי פְּנְחָס**, כיון שלא היה הארון עשוי מחתיכה אחת אלא מנסרים הרבה שהיו מחוברים זה לזה, בא הכתוב **לְהָבִיא** - לרבות שהיה נותן זהב אף **בֵּין נֶסֶר לְנֶסֶר**, כדי שהנסרים יהיו מצופים בזהב מכל צדדיהם[טז].

★

הגמרא דנה כיצד היו כתובים 'עשרת הדברות' על גבי הלוחות:

מבררת הגמרא, **כֵּיצַד הָיוּ הַלּוּחוֹת כְּתוּבִים** בעשרת הדברות. **רַבִּי חֲנִינָה בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, חֲמִשָּׁה** דברות הראשונות היו כתובות **עַל לוּחַ זֶה, וַחֲמִשָּׁה** דברות השניות היו כתובים **עַל לוּחַ זֶה**, ולא נכתבו כולם בלוח אחד כדי להבדיל בין מעלת דברות הראשונות שהם מצוות שבין אדם למקום לבין דברות השניות שהם מצוות שבין אדם לחבירו[יז]. ורבי חנינה דורש זאת מ**הָדָא הוּא דִּכְתִיב** (דברים ד יג) 'וַיַּגֶּד

א. **רש"י** (ג"כ יד. ד"ה נח).
ב. **רש"י** (שם ד"ה ס"ת).
ג. **ראה** בפירוש תלמיד רשבר"ש שמחמת הכפילות מחק זאת מהגירסא.
ד. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'לשילוט, איני יודע מהו'. ובפירוש ר' משולם כתב 'לשילוט, אויר הוא'.
ה. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב שאין כאן מחלוקת בין רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש אלא שאחד אמר לפי דעתו של רבי מאיר ואחד אמר לפי דעתו של רבי יהודה.
ו. **טפח** יש בו ארבע אצבעות.
ז. **בפירוש** ר' משולם כתב שהיה קצת פחות מאצבע, עיי"ש.
ח. **קרבן** העדה.
ט. **כן** גרס הרש"ס.
י. **פירוש** ר' משולם.
יא. **רש"ס.**
יב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה בפירוש ר' משולם שכתב שהיה עושה את הארון הפנימי גבוה מעט וכופל את שפתו העליונה לכסות את ארון העץ.
יג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
יד. **רש"ס.**
טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
טז. **ספר** בית אלוקים להמבי"ט (שער היסודות פרק יג).

אהח 19/06/2018
אוצר החכמה

תן מהם חצי טפח לכל כותל. שהרי מצחון נמדד ממתיים ומלי מרכו: ה"ג תן רחבן של לוחות לרחבו של ארון: ה"ג חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לכותל נשתיירו שני טפחים לשילוט. וה"פ לשילוט טפחים שבאורך לכל היה הארון רוחב יותר ד"ט לשילוט וליטלה כרצונו: וההן ארון. והלי ארון נמי כלי הוא שהרי מיטלטל בשעת הנסיעה: ה"ג ורחבן שלשה תן ארכן של לוחות למרכו של ארון: **אצבע** לכותלים מכאן. שהטפח ד' אצבעות: **חצי טפח מכאן** וכו' לשילוט. ליטול הלוחות מן הארון לעת הצורך: נתן של זהב. הפנימית בשל עץ הממלעי ושל עץ נתן בשל זהב החילון: להביא **שפתו** העליונה. של

נוסחאות ישנות

תן מהם חצי טפח לכל כותל נשתייר שני טפחים לספר תורה רחבו של ארון תשעה טפחים דכתיב [א] אמה וחצי רחבו אמתא אשיתא ופלגות אמתא תלתא [א] וארבעה לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היו כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים [ב] תן רחבן של לוחות לרוחבו של ארון נשתייר שם שלשה טפחים חצי טפח מכאן לכותל זה וחצי טפח מכאן לכותל זה וטפחיים לשילוט מקום שספר תורה [א] מונח ר"ש בן לקיש אמר באמה בת חמשה טפחים היה הארון עשוי מאן תנא באמה בת חמשה טפחים ר' יהודה דתנינן תמן ר' יהודה אומר אמת הבנין ששה* של הכלים חמשה וההן ארון כלי הוא על טפחים
דעתיה דרבי יהודה דו אמר באמה של חמשה טפחים היה אורכו* עשוי שנים עשר טפח ומחצה של
דכתיב [א] אמתים וחצי ארכו אמתא חמשא ואמתא ארון
ה' ופלגות אמתא תרי ופליג וד' לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון והלוחות היה כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן [ג] ששה טפחים תן (רחבן) ארכן של לוחות לארכו של ארון ונשתייר שם חצי טפח אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן רוחבו של ארון שבעה טפחים ומחצה דכתיב אמה וחצי רחבו אמתא חמשה ופלגות אמתא תרי ופליג [ד] וד' לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היה כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים תן רחבן (ארכן) לרוחבו של ארון ונשתייר שם טפח ומחצה אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לשילוט כיצד [ו] עשה בצלאל את הארון [ה] ר"ח (בן גמליאל) אמר שלש תיבות עשאו שתים של זהב ואחת של עץ נתן של זהב בשל עץ ושל עץ בשל זהב וציפהו דכתיב [ג] וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ מת"ל תצפנו להביא שפתו העליונה רשב"ל [ב] אמר תיבה אחת עשאו וציפהו דכתיב וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ מת"ל תצפנו א"ר פנחם להביא בין נסר לנסר [ו] כיצד היו הלוחות כתובים [ז] ר' [ב] חנינה (בן אחיה ר' יהודה) בן גמליאל אומר חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה ה"ד [ז] ויכתבם על שני לוחות אבנים חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה ה"ד [ח] ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה ר"ש בן יוחאי אומר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה [ט] דכתיב ויכתבם על שני לוחות אבנים עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה רבי סימאי אמר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה דכתיב [י] מזה ומזה הם כתובים מטרוגה חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה דכתיב [יא] ממולאים בתרשיש כימא רבא ר"ש בן לקיש כד הוה מטי הדין קרייה הוה אמר יפה למדני חנניה בן אחי רבי יהושע מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה אמר ר' תנחומא [יב] איתקשיית קומי רבי פנחס אתיא כר' יהודה ולא אתיא כר"מ מ"ט דר' יהודה דכתיב [יג] לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' וגו' [יד] על דעתיה דר' יהודה דו אמר היכן היה ספר תורה נתון כמין גלוסקי' עשוי לו מבחוץ והיה ספר תורה נתון בתוכו מ"ט דר"מ דכתיב [טו] ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך על דעתיה [טז] דר"מ דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה אלא ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ואח"כ ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה רבי פנחם [יז] בשם רשב"ל [יח] התורה [יט] שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה היא אש מובללת באש חצובה מאש ונתונה מאש *דכתיב [כ] מימינו אש דת למו:

הלכה ב מתני' [כא] היכן היו השתחויות האלו ארבע בצפון וארבע בדרום שלש במזרח וב' במערב כנגד [כב] שלשה עשר שערים דרומיים סמוכים למערב שער העליון שער הדלק שער הבכורות שער המים ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של

ריב"ן

מתני' *) (עד ד') צלוחית. שלימה שהיתה מחזקת ג' לוגין כדתמר בסוכה בפ' בתרא שהיו מנסכין בתמיד של שחר בחג בשעת ניסוך היין שהוא רביעית

*) נראה לי"ל עד שער המים שבו מכניסין לצלוחית וכו'.

תקלין חדתין

טפחים: **חצי טפח לכל כותל**. לעומי הכתלים שהרי מצחון נמדד ממתיים ומלי מרכו: לפ"ת. שכתב מסה כמ"ש ויכתוב מסה את התורה וגו': **חצי טפח**. דד' לוחות רחבן י"ב: לשילוט. היינו שיהיה ריוח קצת ללוחות ליתבי י"ב בי"ב וכמו דפריך בגמלי תרי בתרי היכא יתיב: **ביצד** וכו'. לתירי דמציע סדר הלוחות בתרון מפרש למעשה התרון: ה"ג ר"ח. ול"ג בן גמליאל ומסתבר מסוגיא דלקמן והכא הוא בר פלוגתיה דר"ל והוא סתם ר"מ: **בין נסר לנסר**. שיהיה כתחת: **כיצד** היו הלוחות. לתר שפירש מדת הלוחות והתרון ומעשיהם מפרש כתיבת הלוחות כילד: ר"ח ב"ג גרים. דהת כתן בר פלוגתיה רבב"י. ורתב"ג מלינו בגדה פ"ג ג' שהיה גימי ר"מ ותילו תנניה תתי ר"י היה גימי ר"ג כמ"ס בגדה כ"ד ב' וגם דמייתי ליה על מילתת תתריתת: ה"ג **ויכתוב** על הלוחות **עשרת הדברים**. ודרים עשרה על שתיהן יתד ה' על זה וה' על זה ופסוק הכתוב בספרים סיפוק הוא: ה"ג **דכתיב** ויגד וגו' לעשות עשרת הדברים **ויכתבם על שני לוחות אבנים**. דרים ויכתבם לעשרת הדברים על זה: **רשב"י** אומר כ' שנאמר בתובים מב' עבריהם. ום"ל כרבנן דעל עבר ג' היה כמוב עשרה וכן על עבר הב' וכן בשני: מ' על לוח זה. ס"ל לרשב"י שהיו כתובים מב' עבריהם אך דדרים מזה ומזה שכבל עבר היו כתובים עבר מול עבר: **מטרוגה**. מרובעים: בין כל דיבור וכ' שבעשרת הדברות נבלל כל התורה. וביניהם היו כל דקדוקיה ואותיותיה וכמ"ש בתדרים ע"פ תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף: **כימא רבא**. כדתפרש ר"ל. וכמ"ש ומלאה התרץ דעה כמים ליס מכסיס: בין גל **גדול לגל גדול גלים קטנים**. עשרת הדברות היו כלליות ונקרא גל גדול וביניהן דקדוקי תורה ודברי סופרים והן גלים קטנים וז"ש יפה לימדני כו': ה"ג **א"ר תנחומא** כך דרבי פנחס כרבי תאיר ניחא לרבי יהודה קשיא ס"ת היכן מנח. דלר"מ היה מקוס לס"ת כדלעיל תצל לרבי יהודה היכן היה הס"ת מונח: ומתני כמין גלוסקי. דפת ונבללי סס תרגו שהשיבו פלפתים עליו היה ס"ת מונח: תאי תעמא דרבי יהודה. דסבירת ליה שלש היה ס"ת בתרון: **מצד** ארון. ולת בתוכו ולר' תתיל לת קשיא הת קרת תתרץ נבללי בגת בתרת (י"ד ב'): **תאי תעמא דרבי תאיר**. ולתה לת ס"ל כרבי יהודה וכפשטיה דקרת: **ונתת את הכפרת על הארון** מלמעלה **ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך**. ר"מ הכי דייק לעיל תניה כתיב ונתת תל התרון תת העדות ותתי תתן תת הכפורת ותת"כ דקרת קתני תתר תתן תלך והתי קרת תניתן לתה לי תע"כ דקרת קתני תיירי בלוחות שנקרתו לוחות העדות ותתר כך כתיב ונתת תת הכפורת על התרון וגו' לתורוי דתתילה יתן תת הלוחות ותע"כ תת הכפורת ותת"כ כתיב ותל התרון תתן תת העדות תתר תתן תלך והתי קתי תס"ת שנקרתת גס כן עדות וגס כן היתה מונחת בתוך התרון תך דס"ת עדיין לת ניתנה בתוכו עד סוף מ' שנה כמ"ש לקוס תת ספר התורה גו' ושמתם תלד תרון גו' ולכן כתב לוי כתיב נתינתה תתר נתינה הכפורת על התרון והכי כתיבה בסדר העשיה בהקמת המשכן בפרשת פקודי תתילה נתינת העדות היינו הלוחות דהס"ת עדיין לת היתה כתובה ותתר כך נתינת הכפרת. תבל לרבי יהודה דס"ל הכל בלוחות ותרי קרתי ל"ל ולריך לפרש דקרת בתרת לתורוי סדר נתינתן שיהיה תתילה נתינת הלוחות ותת"כ נתינת הכפרת ל"ל הכי הל"ל ותל התרון תתן תת העדות ותת"כ ונתת תת הכפורת וחהו דתתר על דעתיה דר' יהודה תין מוקדם ותאוחר בתורה תף בתד עניתת וה"ל כתיבה ותל התרון וגו' ותת"כ ונתת וגו' וכמ"ש בקהלות ע"פ דתורתין דקרת הכי הוה כתו דכתיב וגר תלהים טרם יכנה גו' ומתולל שוכב בהיכל ה' וגו'. והמפרשים נתלבטו בזה בתין תבין: **רבי פנחס**. לתירי דתירי בעניינת דס"ת מפרש נתינתה תיך היה: ה"ג **אש לבנה**. הן רזין דתוריית כענין לבנת הספיר: **מובללת תאש**. כמ"ס ז"ל ע"פ לדבקה גו וכי תפסר לדבק בהקב"ה והלת תם תוכלה תלת לדבק בתורתו ולומדיה כו'. והן תלק ההלכות ריתתת דתורייתת כמ"ש הלת כה לבני כתם גו' וזהו מובללת לתירי כלולה תתם: **חצובה באש**. מלובשת בשרשי נשמות ישראל שהן לבושין למחצב התורה שהנשמה תלק תלהי ממעל"ל שהן ג' תלקי התורה כילוע: **ונתונה באש**. בשעת מתן תורה עיקר נתינתה בתם היתה: **שנאמר**. מימינו זו תם לבנה ימין תסד תם גגד תם שתורה: **דת למו**. הן תותיות תלמו"ד כלכתב רבינו הגתון נ"ע ולתו היינו שניתנה לנו וגם כן שתתורת לנשתתינו וזהו לתו וגם קתי על מימינו שתתורת לו יח"ס ותתכת בריש כל הנ"ל: **מתני'** היכן היו משתחוים. י"ג התתתויות תלעיל: **שער העליון**. הוא שער התתוך למערב שהוא שער העליון ותתריו שער הדלקה של לשכת העציס שהיתה בעזרה ולכך תס היו מכניסים עני התערכה שדולקים ע"ג התזבח: **שער הבכורות**. שתכניסים תס הבכורות הנשתטים

לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים', ומכיון שאמר הכתוב 'לֻחוֹת אֲבָנִים' כבר יודעים אנו שהם שנים שהרי מיעוט רבים שנים, ולמה כפל הכתוב ואמר 'שְׁנֵי', אלא בא הכתוב להשמיענו שצריכות הלוחות להיות שוות במנין הדברות שעליהם, והם חֲמִשָּׁה דברות עַל לוּחַ זֶה וַחֲמִשָּׁה דברות עַל לוּחַ זֶה[יז].

דעה שניה:

וְרַבָּנָן אָמְרֵי, לא רק פעם אחת היו כתובים הדברות על הלוחות אלא פעמיים. כיצד, עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה - חמשה הדברות הראשונות היו כתובים פעמיים על הלוח הראשון, פעם אחת מצד זה ופעם נוספת מהצד שכנגדו, וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה - וחמשה דברות השניות היו כתובים פעמיים על הלוח השני, פעם אחת מצד זה ופעם נוספת מהצד שכנגדו[יח].

ורבנן דורשים זאת מהָדָא הוּא דִכְתִיב (שם) 'וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים' ולאחר מכן נאמר (דברים י ד) 'וַיִּכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֵת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים', ומכך שנאמר בתורה פעמיים שנכתבו, יש ללמוד שהיו כתובים הדברות פעמיים[יט], עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה.

דעה שלישית:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מלבד זה שהדברות היו כתובים משני צדדי הלוחות, היו בכל לוח כתובים לא רק חמשה דברות אלא כל עשרת הדברות, ונמצא שהיו עֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה וְעֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה[כ]. ורבי שמעון בן יוחאי לומד זאת מהפסוק דִכְתִיב (שם) 'וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים', ומזה שלא כתוב 'וַיִּכְתְּבֵם עַל לֻחוֹת אֲבָנִים', בא הכתוב להשמיענו בזה ששתי פעמים היו כתובים עשרת הדברות על כל לוח, ונמצא שהם עֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה וְעֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה[כא].

דעה רביעית:

רַבִּי סִימַאי אָמַר, עשרת הדברות היו כתובים בכל ארבעת צדדי הלוחות, ונמצא שהם אַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה וְאַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה[כב]. ורבי סימאי דורש זאת מהפסוק דִכְתִיב (שמות לג טו) 'וַיְפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָע�ֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתוּבִים', הרי שמלבד שהלוחות היו כתובים משני עבריהם הם גם היו כתובים מזה ומזה[כג], ללמדנו שעשרת הדברות היו כתובים על הלוחות באופן של טֶטרוֹגָה - קורה מרובעת השוה בכל צדדיה[כד], ואף כאן היו כתובים הדברות מכל ארבעת צדדי הלוחות.

דרשה נוספת בענין הכתוב בלוחות:

חֲנַנְיָה בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בֵּין כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר של עשרת הדברות[כה] שהיו כתובים בלוחות, היו כתובים גם כל מצוות התורה יחד עם דְּקְדּוּקֶיהָ - טעמיה[כו] וְאוֹתִיּוֹתֶיהָ - דרשות חסירות ויתירות[כז] שֶׁל תּוֹרָה, דִכְתִיב (שיר השירים ה יד) 'יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ', דהיינו שהיו מלאים בְּיַמָּא רַבָּא - כמו הים הגדול שמכונה בפסוק זה 'תרשיש', שכשם שהים הגדול מלאים מימיו בדגים כך היו הלוחות מלאים במצוות התורה[כח]. מוסיפה הגמרא ומספרת, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כַּד הֲוָה מָטֵי הָדֵין קְרָיָה - כשהיה מגיע ללמוד את פסוק זה, הֲוָה אָמַר - היה אומר על כך, יָפֶה לִמְדַנִי חֲנַנְיָה בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ להשוות את הלוחות לים הגדול, מָה הַיָּם הַזֶּה בֵּין גַּל גָּדוֹל לְגַל גָּדוֹל, ישנם גַּלִּים קְטַנִּים, כָּךְ בֵּין כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר המשולים לגלי הים הגדולים, היו כתובים דְּקְדּוּקֶיהָ וְאוֹתִיּוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה המשולים לגלי הים הקטנים.

★

למדנו לעיל, שלדעת רבי מאיר היו מידות הארון באמה של ששה טפחים ונמצא אורך הארון חמשה עשר טפחים, וכיון שרוחב הלוחות היו שנים עשר טפחים נשתיירו שלשה טפחים, טפח אחד לעובי הכתלים ושני טפחים לספר תורה. ולדעת רבי יהודה היו מידות הארון באמה של חמשה טפחים ונמצא אורך הארון שנים עשר טפחים ומחצה, ולא היה מקום לספר תורה בתוך הארון, והוא היה מונח מחוצה לו.

הגמרא מבארת את הפסוקים לשתי השיטות:

אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא, אִיתְקַשְׁיֵית קוֹמֵי - הקשיתי לפני רַבִּי פִּנְחָס, אָתְיָא - הרי מדברי הפסוק דלהלן אנו רואים כְּרַבִּי יְהוּדָה שהספר תורה לא היה מונח בארון אלא מחוצה לו, וְנמצא שהפסוק לֹא אָתְיָא - אינו כְּשיטת רַבִּי מֵאִיר[כט]. שהרי מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִכְתִיב (דברים לא כו) 'לָקֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה'' וגו' ואם כן מפורש איפוא בפסוק שהספר תורה בצידו של הארון היה ולא בתוכו.

מוסיפה הגמרא ומבררת, עַל דַּעְתֵּיהּ - לפי דעתו דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּ אָמַר - הסובר שספר התורה לא היה בתוך הארון, אם כן הֵיכָן הֲוָה סֵפֶר תּוֹרָה נָתוּן. מבארת הגמרא, כְּמִין גְּלוֹסְקְיָא - תיבה[ל] עֲשׂוּי לוֹ מִבַּחוּץ לארון, וְהָיָה סֵפֶר תּוֹרָה נָתוּן בְּתוֹכוֹ.

הגמרא אינה מתרצת את הקושיא על רבי מאיר, אך מביאה את מקור דעתו:

מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר הסובר שספר התורה מונח בתוך הארון עם הלוחות[לא], דִכְתִיב (שמות כה כא) 'וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֹן מִלְמָעְלָה וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ', ו'עֵדֻת' זה ספר התורה, ואם נתנו את הכפורת על הארון כיצד יכולים אחרי כן ליתן לתוך הארון את ספר התורה, אלא עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר - רבי מאיר לשיטתו דּוּ אָמַר - שהוא סובר אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה, ולכן אפשר להפך את סדר הפסוק מהכתוב לפנינו, וְאָלָּא כך נאמר 'וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ' שמקודם יתנו את ספר התורה בתוך הארון וְאַחַר כָּךְ 'וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֹן מִלְמָעְלָה'[לב], ונמצא שאם כי יש מהפסוק דלעיל ראיה לדעתו של רבי יהודה הרי שמפסוק זה אנו רואים כדעת רבי מאיר שנתנו את העדות בתוך הארון.

מסיימת הגמרא עם מאמר בשבחה של התורה:

אמר רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, הַתּוֹרָה שֶׁנִּתַּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, נִתְּנָה לוֹ אֵשׁ לְבָנָה חֲרוּתָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה - כשם שכותבים בדיו שחור על גבי קלף לבן, כך היה הקלף של התורה אש לבנה ועליה נכתבו אותיות התורה באש שחורה[לג]. התורה עצמה הִיא אֵשׁ, והיא גם מוּבְלֶלֶת - בלולה ומעורבת בְּאֵשׁ,

יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יח. **בספר** בית אלוקים (שם) האריך לפרש את האופן שבו נכתבו הדברות מצידי הלוחות, והובאו הדברים בקצרה בילקוט ביאורים כאן.
יט. **פירוש** ר' משולם.
כ. **ספר** בית אלוקים (שם).
כא. **פירוש** ר' משולם.
כב. **ספר** בית אלוקים (שם).
כג. **ע"פ** רש"ס.
כד. **רש"ם.** וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב 'טטלגא, איני יודע מהו'. ובפירוש ר' משולם כתב, 'ולי נראה מעין ארבעים כמו טטרגון שהוא ארבע, זהו כמו כן מאותו לשון, והוא לשון ריבוע ומשמעו לארבעים', וזהו כפי שפירשנו.
כה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כח. **רש"ם.** רמז נאה הביא בפירוש ר' משולם מדברי מורו בשם דודו רבנא שמואל חסיד, שתיבת 'בתרשיש' נוטריקון, 'בתר' - בשש מאות [נוטריקון של 'תר'], 'שיש' - ושש, דהיינו בשש מאות ושש מצוות שיחד עם שבע מצוות בני נח [שכבר היו מצווים לפני זה] הרי זה התרי"ג מצוות.
כט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ל. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס. וראה בפירוש ר' משולם שפירש 'גלוסקם - דף', והרי זה כדברי הבבלי במסכת בבא בתרא (יד.) ע"ש.
לא. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
לב. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש וע"פ רש"ס.
לג. **פירוש** ר' משולם.

תן מהם חצי טפח לכל כותל. שהרי מנחתן נמדד ממתיים ומצי מרכו: ה"ג תן רחבן של לוחות לרחבו של ארון: ה"ג חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לכותל נשתיירו שני טפחים לשילוט. וה"פ לשילוט שמהם ס"ת נכנסת ויוצאת בריוח לפי שהיתה מונחת מורכה לרוחב המרון דהיינו בתוכן שני טפחים שנשתיירו בתוך המרון וס"ת עביה שני טפחים ומרכה שהה טפחים והיתה מונחת בדוחק בתוכן שני טפחים שבתוך לכך היה המרון רוחב יותר ד"ט לשילוט וליטלה כרצונו: וההן ארון. והמי מרון נמי כלי הוא שהרי מיטלטל בשעת הנסיעה: ה"ג ורחבן שלשה תן מרכן של לוחות למרכו של מרון: **אצבע** לכותלים מכאן. שהטפח ד' מלבעות: **חצי טפח מכאן** וכו' לשילוט. ליטול הלוחות מן המרון לעת הלורך: נתן של זהב. הפנימית בשל עץ המלבני ושל עץ נתן בשל זהב החיצון: להביא **שפתו** העליונה. של העץ שיחפנו בזהב: להביא בין נסר לנסר. נמי יפה זהב דקמ"ל קרע בכל היכא דאפשר לנפותו זהב יפה מאל מיפוי העליון לרחב"ל ח"י ריבוי דלא גרע משאר מקומות: **ויכתבם על שני לוחות אבנים**. מיעוט לוחות שניס מה ת"ל שני שיהיו שניהם שוים חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה: **עשרת הדברים**. ויכתבם על שני לוחות מגיס משמע דעשרה על כל אחן כתב דאל"כ עשרת הדברים ל"ל: **דכתיב ויכתבם**. משמע שיהו כתובים שני פעמים על כל לוח: מזה ומזה הם כתובים. היינו ג' בארכו וג' פעמים על שני ירידי רחבו ועל שטח שלמעלה ושלמטה לא היו נכתבים שכל לוח ארכו ו' ורחבו ג' ועביו ג' ח"כ השטחיים שלמעלה ושלמטה לא היו כ"ח שלשה על שלשה ולא היו רואין לעשרת הדברים ולכתוב חמשה מכאן וחמשה מכאן אין זה דרך כתוב לחלקם למ"ד שכולן היו נכתבין בתורך (ועיין ביפה מראה): **טטרוגא**. מרובע בלשון יון: בין בל דבור ודבור. היו כתובים דקדוקי התורה: **בימא רבא**. שמו מרגים והוא היס הגדול והוא מלא מיני דגים הרבה: **אתקשית** וכו'. הקשיתי לפני ר"פ דקרמי כר"י דייקי ולא כר"מ: מצד **ארון ברית** ה'. מלד הוא מונח ולא נתוכו: ע"ד דר"י. דהוא אמר שמלד היתה מונחת היכן היתה מונחת: כמין. מיבה עשה לארון מבחוץ ועלי היתה ס"ת מונחת: ונתת **את הכפרת על הארון ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך**. וה"ל למיכתב תחלה ואל הארון תתן את העדות ואח"כ ונתת את הכפורת אלא ודאי דעדות דקרא היינו ס"ת והיא נתונה לתוך הארון בסוף מ' שנה שכבר היה הכפורת נתון על הארון: ה"ג ע"ד דר"י דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה. וה"פ לר"י ל"ק הך קרא לאיכא לשנויי אין מוקדם ומאוחר בתורה אפי' בחד ענינא והיינו לקמיה ליה לר' תנחומא קרא דר"י לר"מ דקרא דר"מ לר"י ל"ק כדאמרינן (ומה מאוד נתלבטו המפרשים בפי' סוגיא זו ועיין בי"מ והנראה לי בחבורי): **אש לבנה**. הס האותיות מקוקים ע"ג שם שחורה והיינו כתב ליבונאה ס"ג בהיפך והוא ככתב שלנו: **היא אש**. התורה עלמה אש ובלולה בשם: **חצובה** מאש. מוחזקים בשם: **ונתונה**. מהקב"ה למשה מאש שלמעלה:

הלכה ב מתני' והיכן היו משתחוין. שלש עשרה השתחויות למנן לעיל: **שער העליון**. הר הבית היה משופע ועולה ממזרח למערב והשער הסמוך למערב הוא שער העליון ומחריו שער הלק הוא שער של לשכת העלים שהיתה בעזרה ודרך שם מכניסין עלי המערכה שדולקין על המזבח: שער **הבכורות**. שמכניסין שם הבכורות הנשחטים בדלוס:

משנת אליהו

ס"ע ליישבן שהן כ"ד טפחים ואהרן גס לר"מ לא הוי אלא י"ג וכן פי' בדר"י והמוס' בסנהדרין (ל"ע ס') ד"ה מלמד כתבו גיר' הירושלמי ג"כ ורוחבן ג' ועי' במהרש"ל שם שהגיה מ"ש אורכן לאורכו של ארון אלא ורוחבן להרוחב של ארון והוא כגירסת רבינו כאן ולפו המוס' להשוות התלמודים מהדדי דמ"ש בבבלי ורוחבן שהה מתרויהו קאי לוחות ושברי לוחות ורש"י לא ניחא ליה דרוחבן משמע דומיא דאורכן וגם בד"ה מונחות שהוכר שם בשברי ר"מ שברי לוחות ושברי"י שהזכיר בשבריו אין בהארון רק לרבות שברי לוחות וס"ל לתלמיד קאי המדיקה אלולאו ואעוביין מנת להו ולכן בדר"י נזהר רש"י וכתב בד"ה מונחות מוטלות על רוחבן ולא על אוזן וטעמיה דלא מסתבר ליה למדוד השברים לכיון דשברי ס"ע להעמידן עם השלמות במדידתן שוה רק דמחת השלמות היו מונחין אך דבזה מיפרך רש"י מירושלמי זה אלא ל"ל דרבה לאוקמי בשברי ר"י כמו לר"מ ובדר"מ לא הוזכר כלל שברי לוחות בשבריו ועיין במ"ל במאבר שם כמו בבבלי רק למוקי דעל עוביין היו מונחים: **אצבע** לבוה"ז זה בו. מכאן מוכח בפירש ר"מ בע"ב שם ד"ה אלא לר"ג ומחלה ואלא ר"ל אלא בע קטנה להויין שהה בטפח ושאר קלח ריוח שיהא יוכל ליקח י"ב בי"ב ולא כרש"י שם ומה דקאמר בסוגיין לשלוט כ"ה גירסת רבינו וגיר' הספרים לס"ת שיהא לר"י ס"ת אלד הוה מונח ופי' לשלוט לפירוש רש"י דמפרש אלא אם כן שהה מד' בטפח פירושו לשלוט היינו שיהא ריוח קלח לנוחות ליקחו י"ב בי"ב וכדפרינן בבבלי תרי בתרי היכי יתיב לרבינו שם שם לא הלא זכה הכא לעמודין ושם כן למה הטפח להא ריוח קלח יש לשיטתו דס"ת בעי ריוח יותר קלח:

תן מהם חצי טפח לכל כותל נשתייר שני טפחים לספר תורה רחבו של ארון תשעה טפחים דכתיב [א] אמה וחצי רחבו אמתא אשיתא ופלגות אמתא תלתא [א] וארבעה לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היו כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים [ב] תן רחבן של לוחות לרוחבו של ארון נשתייר שם שלשה טפחים חצי טפח מכאן לכותל זה וחצי טפח מכאן לכותל זה וטפחיים לשילוט מקום שספר תורה [א] מונח ר"ש בן לקיש אמר באמה בת חמשה טפחים היה הארון עשוי מאן תנא באמה בת חמשה טפחים ר' יהודה דתנינן תמן ר' יהודה אומר אמת הבנין ששה* של הכלים חמשה וההן ארון כלי הוא על דעתיה דרבי יהודה דו אמר באמה של חמשה טפחים היה אורכו* עשוי שנים עשר טפח ומחצה דכתיב [א] אמתים וחצי ארכו אמתא חמשא ואמתא ה' ופלגות אמתא תרי ופליג וד' לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון והלוחות היה כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן [ג] ששה טפחים תן (רחבן) ארכן של לוחות לארכו של ארון ונשתייר שם חצי טפח אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן רוחבו של ארון שבעה טפחים ומחצה דכתיב אמה וחצי רחבו אמתא חמשה ופלגות אמתא תרי ופליג [ד] וד' לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים דכתיב [ב] אשר שברת ושמתם בארון הלוחות היה כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים תן רחבן (ארכן) לרוחבו של ארון ונשתייר שם טפח ומחצה אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לשילוט כיצד [ג] עשה בצלאל את הארון [ד] ר"ח (בן גמליאל) אמר שלש תיבות עשאו שתים של זהב ואחת של עץ נתן של זהב בשל עץ ושל עץ בשל זהב וציפהו דכתיב [ג] וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ מת"ל תצפנו להביא שפתו העליונה רשב"ל [ב] אמר תיבה אחת עשאו וציפהו דכתיב וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ מת"ל תצפנו א"ר פנחם להביא בין נסר לנסר [ג] כיצד היו הלוחות כתובים [ד] ר' (ב) חנינה (בן אחיה ר' יהודה) בן גמליאל אומר חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה הה"ד [ד] ויכתבם על שני לוחות אבנים חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה [ד] הה"ד [ה] ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה ר"ש בן יוחאי אומר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה [ה] דכתיב ויכתבם על שני לוחות אבנים עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה רבי סימאי אמר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה דכתיב [ה] מזה ומזה הם כתובים מטרוגה חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה דכתיב [ו] ממולאים בתרשיש כימא רבא ר"ש בן לקיש כד הוה מטי הדין קרייה הוה אמר יפה למדני חנניה בן אחי רבי יהושע מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה אמר ר' תנחומא [ז] איתקשיית קומי רבי פנחס אתיא כר' יהודה ולא אתיא כר"מ מ"ט דר' יהודה דכתיב [ז] לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' וגו' [ה] על דעתיה דר' יהודה דו אמר היכן היה ספר תורה נתון כמין גלוסקיי' עשוי לו מבחוץ והיה ספר תורה נתון בתוכו מ"ט דר"מ [ח] ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך על דעתיה [ט] דר"מ דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה אלא ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ואח"כ ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה רבי פנחם [ג] בשם רשב"ל [ה] התורה [ז] שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה היא אש מובללת באש חצובה מאש ונתונה מאש *דכתיב [ט] מימינו אש דת למו:

הלכה ב מתני' [י] היכן היו השתחויות האלו ארבע בצפון וארבע בדרום שלש במזרח וב' במערב כנגד [כ] שלשה עשר שערים דרומיים סמוכים למערב שער העליון שער הדלק שער הבכורות שער המים ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של

מתני' *) (עד ד') צלוחית. שלימה שהיתה מחזקת ג' לוגין כדאמר בסוכה בפ' בתרא שהיו מנסכין בתמיד של שחר בחג בשעת ניסוך היין שהוא רביעית

*) נראה לי"ל עד שער המים שבו מכניסין לצלוחית וכו'.

תקלין חדתין

טפחים: **חצי טפח לכל כותל**. לעומי הכתלים שהרי מנחתן נמדד ממתיים ומצי מרכו: לפ"ת. שכתב מהה כמ"ש ויכתוב מהה את התורה וגו': **חצי טפח**. דל' לוחות רחבן י"ב: לשילוט. היינו שיהיה ריוח קלח ללוחות דיתבי י"ב בי"ב וכמו דפרינן בבבלי תרי בתרי היכא יתיב: **ביצד** בו'. תיידי דמביא סדר הלוחות בתרון מפרש למעשה התרון: ה"ג ר"ח. ול"ג בן גמליאל ובשתבש מסוגיא דלקמן והכא הוא בר פלוגתיה דר"ל והוא סתם ר"מ: **שלש תיבות** בו'. שנאמר מבית ומחוץ תצפנו ושל עץ בשאמר אשר על הארון ואחזר ונתן של זהב שני בתוך של עץ ויהיה שפתו העליונה בזהב נמלא מחופה מבית ומבחוץ: **שלו** זהב. לשון: **בשל** עין. ושל עץ הוא לשעבר: **שפתו העליונה**. ליפה זהב שלא יהא העץ ניכר: **בין נסר לנסר**. שיהיה כשהם: **ביצד** היו הלוחות. לאחר שפירש מדת הלוחות והארון ומעשיהם מפרש כיצד היו הלוחות כילד: ר"ח ב"ג גרים. דהא כאן בר פלוגתיה דרבה"י. ורבה"ג מלינו בגדה פ"ג ס' שהיה בימי ר"מ ושלו חגיגה אחי ר"י היה בימי ר"ג כמ"ש בגדה כ"ד ב' וגם דמייתי ליה על מילתא אחריתא: ה"ג **ויכתוב** על הלוחות **עשרת הדברים**. ולריש עשרה על שהיכן יחד ה' על זה וה' על זה ופסוק הכתוב בספריש סיבוב הוא: ה"ג **דכתיב** ויגד וגו' לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים. לריש ויכתבם לעשרת הדברים על זה: **רשב"י** אומר כ' שנאמר בתובים מב' עבריהם. וס"ל כרבנן דעל עבר ס' היה כתוב עשרה וכן על עבר הב' וכן בשני: מ' על לוח זה. ס"ל כרשב"י שהיו כתובים מב' עבריהם אך דלריש מזה ומזה שכבל עבר היו כתובים עבר מול עבר: **מטרוגא**. מרובעים: בין בל דיבור כו' שבעשרת הדברות נכלל בל התורה. ובירושלמי היו כל דקדוקיה ואותיותיה וכמ"ש במדרש ע"פ תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף: **בימא רבא**. כדמפרש ר"ל. וכמ"ש ומלאה הארץ דעה כמים ליס מכסיס: בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים. עשרת הדברות היו כללות ונקרא גל גדול ובירושלמי דקדוקי תורה ודברי סופרים והן גליס קטנים וז"ש יפה לימדני כו': ה"ג **אתקשית** קומי רבי פנחס אתיא לרבי יהודה דכתיב [ז] לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' וגו' [ה] על דעתיה דר' יהודה דו אמר היכן היה ספר תורה נתון כמין גלוסקיי' עשוי לו מבחוץ והיה ספר תורה נתון בתוכו מ"ט דר"מ [ח] ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך על דעתיה [ט] דר"מ דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה אלא ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ואח"כ ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה רבי פנחם [ג] בשם רשב"ל [ה] התורה [ז] שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה היא אש מובללת באש חצובה מאש ונתונה מאש *דכתיב [ט] מימינו אש דת למו: **הלכה ב מתני'** [י] היכן היו השתחויות האלו ארבע בצפון וארבע בדרום שלש במזרח וב' במערב כנגד [כ] שלשה עשר שערים דרומיים סמוכים למערב שער העליון שהוא שער העליון ומחריו שער הלקה שם היו מכניסים עלי המערכה שדולקים ע"ג המזבח: **שער הבכורות**. שמכניסים שם הבכורות הנשחטים

ג) יומא עג ב: ג) מדרש מזמ פ' תורי זהב: ג) מדרש מזמ פ' ידיו גלילי זהב: ד) שם פ' רשמו כתם פז: ה) מדות פ"ג מ"ו:

נוסחת הבבלי

(א) שס"ת מונח בתוכה ריש לקיש כו' אצבע (ומחצה) לכתלים כו' ואצבע (ומחצה) לכתלי כו' אצבע לכל כותל נשתייר חצי טפח מיכן וחצי טפח מיכן לשלוט מקום שס"ת מונח: (ב) חנניה בן אחי ר' יהושע אומר כו': (ג) ר"פ אמר בשם ר"ש תורה שנתן הקב"ה לו למשה אש לבנה כו' היא מאש חצובה נולדת מאש מובללת מאש נתונה מימינו של הקב"ה שנאמר מימינו אש דת למו: (ד) והיכן היו משתחוים כו' שערי דרומיים כו':

הגהות הגר"א

[א] מן וארבעה לוחות עד תן רוחבן נמחק: [ב] ל"ל תן אורכן של לוחות לרוחבו של ארון וכו': [ג] ל"ל ורחבן שלשה טפחים. וכ"ג גירסת [illegible] מכאן עד תן רחבן כו' נמחק: [ה] ר"ח בן גמליאל ל"ג. ונשתבש מסוגיא דלקמן והכא בר פלוגתיה ר"ש ג"ל והוא סתם ר"מ: [ו] ר"ח בן גמליאל. גרסינן להא כאן בר פלוגתיה דשב"י: [ז] ס"ג ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים כו'. ודריש עשרת על שהיכן יחד ה' על זה וה' על זה. ופסוק הכתוב נספרי שנוס הוא: [ח] ס"ג שנאמר ויגד לכם את בריתו וכו' ויכתבם על שני לוחות האבנים. כי ממלת ויכתבם קאי דריש ' על לוח זה וי' על לוח זה לכן לאחי לכתוב גם סיפי דקרא: [ט] ל"ל שנא' בתובים משני עבריה' כתב על לוח זה וכתב על לוח זה: [י] ס"ג אמר ר' תנחומא אתקשיתא קומי דר' פינחס בר"מ ניחא ליר"י קשיא ס"ת היכן מונח על דעתיה דר' יהודה כמין גלוסקי' עשוי לו מבחוץ והיה ס"ת מונח בתוכו. כל"ל וה"פ דלר"מ יהיה מקום ס"ת כדלעיל אבל לר"י היכן היה הס"ת מונח ומשני כמין גלוסקי' כו'. ובבבלי פלוגתי' עלמי' הי' הס"ת מונח: [כ] מן על דעתי' דר"י עד מ"ט דר"מ ל"ג. כי כבר גרסינן לה לעיל קודם מ"ט דר"י: [ל] ל"ל ע"ד דר' יהודה. ועי' בספר מקלין מדמין ומחלף טעם נשבח לכל הגרסאות הנ"ל: [מ] ס"ג תורה שנתן הקב"ה למשה אש לבנה חרותה באש שחורה מובללת מאש חצובה באש נתונה באש שנאמר מימינו וכו':

גליון הש"ס

[ס] עי' סו"ת הרמב"ן פ"ג סימן תקמ"ט: הדא הוא

תורה אור השלם

א) וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וַאֲמָה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וַאֲמָה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: [שמות כה, י]

ב) וְאָכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן: [דברים י, ב]

ג) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב: [שמות כה, יא]

ד) וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים: [דברים ד, יג]

ה) וַיִּתֵּן יְיָ אֵלַי אֶת שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּמִשְׁפַּט הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל: [דברים ט, י]

ו) וְיָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלָּפֶת סַפִּירִים: [שיר השירים ה, יד]

ז) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד: [דברים לא, כו]

ח) וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְמָעְלָה וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: [שמות כה, כא]

ט) וַיֹּאמֶר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשְׁדָּת לָמוֹ: [דברים לג, ב]

אותיותיה חֲצוּבָה מֵאֵשׁ, וְנִתּוּנָה מהקב"ה למשה מֵאֵשׁ שלמעלה דִּכְתִיב (דברים ג ג) 'מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ'[לד].

★ ★ ★

הלכה ב – משנה

שנינו במשנה בתחילת הפרק (טו:) 'שלש עשרה השתחויות היו במקדש'. מבארת המשנה היכן היו השתחויות אלו[לה]: מבררת המשנה, הֵיכָן הָיוּ הַשְּׁתַּחֲוָיוֹת הָאֵלּוּ בכל צדדי העזרה[לו], מבארת המשנה, אַרְבַּע בַּצָּפוֹן וְאַרְבַּע בַּדָּרוֹם שָׁלֹשׁ בַּמִּזְרָח וּשְׁתַּיִם בַּמַּעֲרָב, והיו משתחוים נֶגֶד כל שער ושער מאותם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁעָרִים שהיו שם[לז].

השערים הַדְּרוֹמִיִּים היו סְמוּכִים לקרן מַעֲרָב דרום של העזרה, ואלו הם: שַׁעַר הָעֶלְיוֹן - הר הבית היה משופע ועולה ממזרח למערב והשער הקרוב ביותר למערב הוא השער העליון מכולם[לח], שַׁעַר הַדֶּלֶק - הוא שער לשכת העץ, ולפי שמכניסים דרך שם את עצי המערכה שדולקים על גבי המזבח קרוי הוא כן[לט], שַׁעַר הַבְּכוֹרוֹת - הוא שער שבו מכניסים את בכורי הבהמה לעזרה[מ], שַׁעַר הַמַּיִם, ומפרשת המשנה, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שַׁעַר הַמַּיִם, לפי שֶׁעָבוֹ מַכְנִיסִין צְלוֹחִית

לד. **קרבן** העדה. ובתקלין חדתין כתב, ונתונה באש, בשעת מתן תורה עיקר נתינתה באש היתה.

לה. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'ומשום דסליק מי"ג השתחוואות מסדר להו ברישא, והדר י"ג שולחנות דסמיכי להו לעיל מינייהו, והדר י"ג שופרות דתנא ברישא'.

לו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לח. **פרישת** הרא"ש.

לט. **פרישת** הרא"ש. וראה בפירוש ר' משולם שכתב 'שער הדלק - כך שמו' והתפלאו עליו מה חידש בזה, ויתכן שנתכוון לומר כדברי רש"י (יומא יט. ד"ה שער) שכתב שלא ידע למה נקרא שמו כך, וזהו 'כך שמו' בלא טעם, אולם לאחר מכן כתב 'שער הבכורות - לא ידעתי למה נקרא'.

מ. **פרישת** הרא"ש ופירוש תלמיד רשבר"ש בשם מורו. ומדברי שניהם נראה שהוא הדין לשאר קדשים קלים שאינם טעונים צפון בשחיטתם.

יז. [א] שלשה עשר שופרות פרק ששי שקלים

שֶׁל נִיסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג, שמכיון שמעיין השילוח שממנו לקחו את המים לניסוך היה בצד דרום לפיכך מכניסים אותם בשער זה[א]. **רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר**, הטעם לקריאת שם זה הוא, כי **בּוֹ הַמַּיִם מְפַכִּים וַעֲתִידִין לִהְיוֹת יוֹצְאִין מִתַּחַת מִפְתַּן הַבַּיִת** - המעיין שעתיד לצאת מבית קדשי הקדשים יתגבר בהגיעו לשער זה, וכמו שמפרש בגמרא.

לְעוּמָּתָן - כנגד השערים שבדרום היו השערים **בַּצָּפוֹן**, ואף הם היו **סְמוּכִים בַּמַּעֲרָב**, לקרן הצפונית מערבית, ואלו הם: **שַׁעַר יְכָנְיָה** - שהיה נקרא כן מהטעם שיבואר להלן. **שַׁעַר הַקָּרְבָּן** - שמשם היו מכניסים את קדשי הקדשים הנשחטים בצפון[ב]. **שַׁעַר הַנָּשִׁים** - שבו נכנסות הנשים לעמוד או לסמוך על קרבנותיהן[ג], ושער מיוחד עשו לנשים הצנועות כדי שלא יפגעו בהם בני אדם[ד]. **שַׁעַר הַשִּׁיר** - שדרך שם היו מכניסים את כלי השיר לעזרה[ה]. מפרשת המשנה, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שַׁעַר יְכָנְיָה**, לפי **שֶׁבּוֹ יָצָא יְכָנְיָה בְּגָלוּתוֹ** - כשיצא לגלותו כשהגלהו נבוכדנצר, נכנס להשתחוות וליטול רשות ויצא דרך שער זה[ו].

ואלו הם השערים **שֶׁבַּמִּזְרָח, שַׁעַר נִקָּנוֹר** שנקרא כן על שם שנעשו ניסים לדלתותיו כפי ששנינו בפרק שלישי במסכת יומא[ז], **וּשְׁנֵי פִּשְׁפְּשִׁין** - שערים קטנים שאינם גבוהים ורחבים כשאר שערי הבית[ח], **הָיוּ לוֹ אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ**, והיו פתוחים לשני לשכות, לשכת פנחס המליש ולשכת בית עושי חביתין[ט], ואף שערים קטנים אינר החכמה אלו הם במנין השלושה עשר שערים[י]. **וּשְׁנַיִם** שערים נוספים היו **בַּמַּעֲרָב** העזרה, **וְלֹא הָיָה לָהֶן שֵׁם**, לפי שלא היו נכנסים ויוצאים בהם כל כך[יא], והם היו עשויים כדי לצאת דרכם לרחבה שמאחורי המקדש[יב].

★

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת כמה שערים היו בעזרה:

מַתְנִיתִין - משנתינו ששנינו בה ששלש עשרה שערים היו בעזרה וכנגדם היו ההשתחוויות, כדעתו של **אַבָּא יוֹסֵה בֶּן יוֹחָנָן הִיא**, **דְּאָמַר** ששלש עשרה השתחוויות היו בעזרה **כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁעָרִים**. **תְּרֵם תְּרַבָּנָן** - אבל רבנן סוברים במסכת מידות (פ"ו מ"ד) שרק **שִׁבְעָה שְׁעָרִים הָיוּ בָּעֲזָרָה**, נמצא שאין משנתינו מתיישבת כדעתם[יג].

הגמרא מבארת לרבנן שהיו רק שבעה שערים, היכן היו שלש עשרה השתחוויות:

שואלת הגמרא, **עַל דַּעְתִּין דְּרַבָּנָן** הסוברים שרק שבעה שערים היו בעזרה, הרי גם הם מודים ששלש עשרה השתחויות היו, ולדבריהם **הֵיכָן הָיוּ הִשְׁתַּחֲוָואוֹת הַלָּלוּ**. מתרצת הגמרא, **כִּי הַהִיא דְּתַנְיָנָן** **תַּמָּן** - לפי מה ששנינו במסכת מידות (פ"ג מ"ג), **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פְּרָצוֹת הָיוּ בּוֹ** - בסורג שהוא מחיצה בתוך הר הבית ונעשה כדי להבדיל בין הר הבית והחיל **שֶׁפָּרָצוּם מַלְכֵי יָוָן** כדי שיוכלו הנכרים להכנס, **וְחָזְרוּ וּגְדָרוּם בְּנֵי חַשְׁמוֹנַאי, וְגָזְרוּ כְּנֶגְדָּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה הִשְׁתַּחֲוָואוֹת**, על כך שסייעום מן השמים לגדור את פרצות היוונים[יד], ובכל השתחויה היו מודים ומשבחים להקב"ה על כך[טו].

★

שנינו במשנה, 'ולמה נקרא שמו שער המים וכו' רבי אליעזר בן יעקב אומר, בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית'. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה:

אומרת הגמרא, **כְּתִיב** (זכריה יד ח) 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם וגו' חֶצְיָם אֶל הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי וְחֶצְיָם אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן בַּקַּיִץ וּבֶחֹרֶף יִהְיֶה', ומפרשת הברייתא את סדר יציאת המים. **תָּנֵי**, נחל המים **יֵצֵא מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְעַד** שמגיעים המים **לַהֲפָרוֹכֶת** - לצד הפרוכות המבדילות בין הקודש וקודש הקדשים, יהיה זרם המים דק מאוד **כְּקַרְנֵי סְיָלֵי וּכְיָלְיֵי** - בדומה למיני שבלולים שקרניהם דקים מאוד[טז]. כשתמשיך זרימת המים **מִן פָּרוֹכֶת עַד מִזְבַּח הַזָּהָב**, תתגבר הזרימה ויהיה רחבה **כְּקַרְנֵי חֲגָבִים** שהם עבים יותר[יז], וככל שהמים יוצאים הרי הם מתגברים[יח]. כשתמשיך זרימת המים **מִמִּזְבַּח הַזָּהָב עַד עֲזָרוֹת**, תתגבר הזרימה יותר ויהיה רחבה **כְּחוּט שֶׁל שְׁתִי**. כשתמשיך זרימת המים **מִן הָעֲזָרוֹת עַד מִפְתַּן הַבַּיִת**, תתגבר הזרימה יותר ויהיה רחבה **כְּחוּט שֶׁל עֵרֶב. מִיכָּן וְאֵילָךְ** יהיה זרם המים רחב **כְּרוחבם** של מים הניגרים **מִפִּי הַפַּךְ**.

הגמרא מביאה את המשך הפסוקים בנבואת יחזקאל אודות הנחל שיצא מקודש הקדשים ומבארת אותם:

אומרת הגמרא, **כְּתִיב** (יחזקאל מז ג-ה) 'וְהוּא מֵדִּד אֶלֶף אַמָּה **הַיְמָנִית. בְּצֵאת הָאִישׁ קָדִים, וְקָו בְּיָדוֹ, וַיָּמָד אֶלֶף בָּאַמָּה, וַיַּעֲבִרֵנִי בַּמַּיִם, מֵי אָפְסָיִם**' - כשיצאו המים מהכתף הדרומית של הר הבית, היה המלאך הדובר אל יחזקאל מחזיק בידו קנה מידה וימדוד אלף אמה אורך בתוך זרימת המים והעבירו במים. מבארת הגמרא מהו 'מֵי אָפְסָיִם', שהגיעו המים **עַד כַּרְסוּלָּה** - הקרסוליים, שכן לא היה הנחל עמוק[יט]. ממשיך הפסוק ואומר, 'וַיָּמָד אֶלֶף **וַיַּעֲבִרֵנִי בַּמַּיִם מֵי בִרְכָּיִם**' - ולאחר מכן המשיך למדוד עוד אלף אמה והעמיקו המים. מבארת הגמרא מהו 'מֵי בִרְכָּיִם', שהגיעו המים **עַד בִּרְכַּיָּיה** - הברכיים. ממשיך הפסוק ואומר, 'וַיָּמָד אֶלֶף **וַיַּעֲבִרֵנִי מֵי מָתְנָיִם**' - ולאחר מכן המשיך למדוד עוד אלף אמה והעמיקו המים. מבארת הגמרא מהו 'מֵי מָתְנָיִם', שהגיעו המים **עַד מָתְנָיָּא** - המתניים. **מִכָּאן וְאֵילָךְ** 'וַיָּמָד אֶלֶף **נַחַל אֲשֶׁר לֹא אוּכַל לַעֲבֹר**' - ולאחר מכן המשיך למדוד עוד אלף והעמיקו המים עד כי לא יכול אדם לעבור בהם, ולא זו בלבד שאין אדם יכול לעבור במים אלה, אלא **אֲפִילּוּ לְבִירָנִין** - ספינה[כ] **גְּדוֹלָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲבוֹר בּוֹ. מַאי טַעְמָא** - מנין לנו חשמונאי ונצחום תפסוהו וקצצו ידיו ורגליו ותלאוהו לפני השער וקראו שמו שער ניקנור'. והנה מעשה זה מופיע אכן בירושלמי במסכת תענית (פ"ג ה"ג), אולם לא מפורש שם שבשל כך נקרא שם השער 'שער ניקנור'.

א. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

ב. **פרישת** הרא"ש. והוסיף 'ויש מפרשים שכל הקרבנות היו מכניסים דרך שער זה לפי שהטבעות היו בצפון, והא דקרי במידות לשער הדרומי שער הקרבן שהיו מקובלין כשהוליך אברהם אבינו את יצחק בנו לעקידה בהר המוריה דרך אותו מקום שנבנה עליו שער זה הוליכו'.

ג. **פרישת** הרא"ש. ותליא במחלוקת אם נשים סומכות רשות או לא.

ד. **פירוש** ר' משולם.

ה. **וראה** פרישת הרא"ש שהוסיף, 'כי הוא סמוך לבית המטבחים כדאמרינן בשלהי תמיד, שעמדו על שולחן החלבים ותקעו'.

ו. **פרישת** הרא"ש.

ז. **בירושלמי** לפנינו (יומא פ"ג ה"ח) מבואר הנס, 'תני, מעשה שהיו באין בספינה, ועמד עליהן סער גדול בים, ונטלו אחד מהן והטילוהו בים, וביקשו להטיל עוד שני, ועמד וגייפו. אמר להם, אם מטילין אתם אותו לים הטילוני עמו. והיה בוכה ומתאבל עד שהגיע ללמינה של יפו, כיון שהגיע ללמינה של יפו התחיל מבעבע מתחת הספינה'. והרי זה כהמבואר בבבלי (יומא לח.). אך הרש"ס כאן הביא בשם הירושלמי גירסא אחרת לקריאת שם זה, 'והתם בירושלמי מפרש למה נקרא שמו שער ניקנור, פעם אחת עלה ניקנור סרדיוט ממלכי יונים וחנה כנגד אותו שער על המזבח והיה מניף ידו על בית המקדש ואמר אימתי תפול העיר הזאת בידי, הבית הזה ואהרסנה, וכשגברה בית חשמונאי ונצחום תפסוהו וקצצו ידיו ורגליו ותלאוהו לפני השער וקראו שמו שער ניקנור'. והנה מעשה זה מופיע אכן בירושלמי במסכת תענית (פ"ג ה"ג), אולם לא מפורש שם שבשל כך נקרא שם השער 'שער ניקנור'.

ח. **ריבב"ן**.

ט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

י. **בפרישת** הרא"ש הקשה שהרי גם לשער בית המוקד היה פשפש ואמאי אין אנו מחשיבים אותו ממנין השערים, ותירץ שהוא לפי שאותו פשפש היה קטן יותר וסמוך לשער הגדול ואלו היו יותר גדולים ומופלגים מהשער הגדול.

יא. **רש"ם** בשם הראב"ד ופירוש תלמיד רשבר"ש.

יב. **מאירי**. וראה בתוספות יו"ט שהם היו רק לצורך גדול כגון מפני האויבים וכיו"ב.

יג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

יד. **רש"ם**.

טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

טז. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.

יז. **רש"ם**.

יח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

כ. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

המים מפכים. מפרש בגמ': שער הקרבן. שם מכניסין קדשי קדשים שמחיטתן בצפון: שער הנשים. שבו הנשים נכנסות לסמוך על קרבנן: שער השיר. דרך שם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניה בגלותו. שנכנס לבית המקדש להשתחות וליטול רשות כשהלך לגלות ויצא דרך חומו השער: שער נקנור. מפרש בפרק ח"ל הממונה: פשפשין. שערים קטנים בתוך שערים גדולים ולפי הס ממנין שלשה עשר שערים ומע"ג דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש לפי שהיה קטן ביותר: **גמ'** מתני'. תימה כאן מנא ליה לתנא דתמר י"ג שערים היו במקדש אבל לרבנן דתמרי שבעה שערים היו במקדש קשיא היכן היו משתחוים: ומשני כהאי דתנינן תמן. במסכת מדות: בקרני ביילי. מיני שבולת הס וקרניהם דקיס מאוד וקרני מגדים עגיס מהם ומוטו של שמי עד מהם ומוטו של ערב עד ממנו: מבאן ואילך. מתגבר והולך כמפי הפך: מן הכתף הימנית. מלד דרום: וימד אלף באמה. המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קדשי קדשים תחלתו דק מלד והולך וגדל מלד וכל אלף אמה מורך מעיגה חון לירוסלים לא היה עמוק: מי אפסים. שהגיעו עד קרסולים: וימד אלף. באמה שנית והעמיקו עד הברכיס מכאן ואילך אי אפשר לא יוכל לעבור בו שהיו מימיו רדופים: לבירנין גדולה. לספינה גדולה: מלשוט. לשוט: לשייטא שחונא. לספינה שטעונה: ופרש ידיו. מרחה בכחוד כמך לדרכתו: דמתמללין בעלמא. מרוב פרסום גדולתן ל"ג כמ"ש לקמן להמיר פה שלמין שעל יד יהו יכולים לדבר וכן יהיה נהם לומניות יותר כמ"ש במדרש מתחלה לא היו קילוסו עולה אלא מן המים כמ"ש נשמו נהרות קולם ומים אלו יהיה קדושתם יותר מכולם וזהו דמתמללין בעלמא: מבית דוד כו'. לכפשטיה קשיא וכי לאמר ישראל אינם כשרים אלא לסימנא בעלמא: אלא הגלילה הקדמונה זה ימה של סבכי. כ"ה גירסת הילקוט. דשבע ימים הן קובעים לל"י ודרים הגלילה הקדמונה הוא ימה של סבכי שהוא קרוב לגליל: ים הגדול. הוא הים שעוברין בו לל"י מהמדינות: בראשונה. בדור אנוש יצא עד מדינה שמה קלבריאה וכדור הפלגה עד מדינת ברבריאה: עד פה תבוא עד עכו תבוא. לפי שהוא הגבול של ל"י וכן יפו: ניחא ימא רבא וימא דמילחא. שהיה צריך לכוח המים לשם כדי למתקן שמימן מלוחים ומרוחין מכל ימה של טבריה וימה דסבכי למה צריך למים ההם: לחדשיו יבכר. לג' מדשים ותצוחה מלי מפירות כמו בעוה"ז: לפ"ז יום. ומילן כפל מהתצוחה: בראשון. ר"ח ניסן יהיו הגשמים ושמחו בה' היינו בהגלת העומר והן ט"ו יום: לחדשיו. בכל מדש ומדש דעלמא: ועלהו לתרופה. טרפיה הוא פירושא דתרופה שהוא כמו טרף לשון מזון כמו הטריפני לחם חוקי. ודרש לתרופה לטרפיה ותחר כך מפרש היאך יהיה המזון וקאמר מייתי עלה שימון העלה: ותרף מזוניה. הוא לשון מזון לפרושי מלת תרופה קאתי: פה של מעלה. פי' הערוך לתחות המאכל ושל מטן לשאכל ושם כן פלוגתא דר"ח וריב"ל פירושא אחריתא הוא: **את מוצא** כו'. הואיל והזכיר י"ג פרצות שפרצו מלכי יון מביא לדרשא דמולכן. ולפי דאמרי' בתחלת יומא די"ג השמחויות כנגד י"ג שערים שבמקדש מייתי לה אתלה אגדתא דאמרי במקדש. ולרבנן דכנגד י"ג פרצות מפרש בשמרוה מילי דאמרי: בשעה שעלה ג"ע. ליקח את יהויכין שהמליכוהו במקום יהויקים אביו ויעלוהו שריו למלכו: זרקן ועוד לא ירדו. להרחות שמן השמים מסכימים על זה: ונטלתן מידו. כמו שמין חפץ בשמושו: כיון שראו

ריבב"ן

ההין דהיינו ג' לוגין: מים מפכין שתידין להיות יוצאין. מביא קדש הקדשים כדתיתא בזומא פרק בתרא אמר ר' מנחם מגוש ר' חנא ניפורתה מעין היוצא מבית קדש הקדשים בתחלה דומה לקרני סלעם עד שמגיע לפתח ההיכל כיון שמגיע לפתח ההיכל נעשה כחוט של שמי עד שמגיע לפתח העזרה כפי פך קטן היינו דתנן ר' אליעזר בן יעקב אומר מים מפכין שתידין להיות יונקין מתחת מפתן הבית מפכים לשון פך: **מתני'** שער נקנור. על שם נקנור שנעשו נסים לדלתותיו

תקלין חדתין

הנשתטים כדרום: המים מפכים. בגמ' מפרש: שער הקרבן. שם מכניסין ק"ק שמחיטתן בצפון: שער הנשים. שבו נכנסות לסמוך על קרבנן: שער השיר. דרך שם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניה בגלותו. שנכנס לבית המ"ק שם להפטר מלפני המלך מלכי המלכים וליטול רשות כשהלך בגולה ויצא דרך חומו השער: שער נקנור. מפורש בזומא: פשפשים. שערים קטנים בתוך שערים גדולים וגם הם ממנין י"ג שערים ומע"ג דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש לפי שהיה קטן ביותר: **גמ'** מתני'. דקתני כנגד י"ג שערים. תימה כאותה יוסף דס"ל הכי בספ"ב דמדות בהדיא: בדם ברבנן. דמדקתמר מנא יומי כו' כנגד י"ג שערים ע"כ רבנן פליגי עליה ומסתמא דמתני' דפ"ק דמדות ז' שערים היו מסתמא כרבנן: היכן היו ההשתחויות. שהיו י"ג מכוונות: בקרני ביילי ופייליי. מיני שבולת שקרניהם דקיס ושל חגב עגיס מהם ומוטו של שמי עד מהם ומוטו של ערב עד מהם: ה"ג ממזבח הזהב למפתן הבית בו' ממפתן הבית לעזרה בו'. להכי כתיב בקרני והנה מים יולאים ממתח מפתן הבית ולסם נאו מן המזבח כמ"ש שם ומפתן הבית קדיש לעזרה: במפי הפך. מתגבר והולך: הימנית. מלד דרום: מי אפסים. שהגיעו המים עד קרסולים: לבירני גדולה. שיוכל לילך שם ספינה גדולה: מי שחו. מלשוט דרדיפי מיא ולא יוכל לשוט שם: באתרין. במקומינו קורין לשייטא שחונא: ופרש ידיו בו'. מרחה בכחוד כמך לדרכתו: דמתמללין בעלמא. מרוב פרסום גדולתן ל"ג כמ"ש לקמן להמיר פה שלמין שעל יד שיהו יכולים לדבר וכן יהיה נהם לומניות יותר כמ"ש במדרש מתחלה לא היו קילוסו עולה אלא מן המים כמ"ש נשמו נהרות קולם ומים אלו יהיה קדושתם יותר מכולם וזהו דמתמללין בעלמא: מבית דוד כו'. לכפשטיה קשיא וכי לאמר ישראל אינם כשרים אלא לסימנא בעלמא: אלא הגלילה הקדמונה זה ימה של סבכי. כ"ה גירסת הילקוט. דשבע ימים הן קובעים לל"י ודרים הגלילה הקדמונה הוא ימה של סבכי שהוא קרוב לגליל: ים הגדול. הוא הים שעוברין בו לל"י מהמדינות: בראשונה. בדור אנוש יצא עד מדינה שמה קלבריאה וכדור הפלגה עד מדינת ברבריאה: עד פה תבוא עד עכו תבוא. לפי שהוא הגבול של ל"י וכן יפו: ניחא ימא רבא וימא דמילחא. שהיה צריך לכוח המים לשם כדי למתקן שמימן מלוחים ומרוחין מכל ימה של טבריה וימה דסבכי למה צריך למים ההם: לחדשיו יבכר. לג' מדשים ותצוחה מלי מפירות כמו בעוה"ז: לפ"ז יום. ומילן כפל מהתצוחה: בראשון. ר"ח ניסן יהיו הגשמים ושמחו בה' היינו בהגלת העומר והן ט"ו יום: לחדשיו. בכל מדש ומדש דעלמא: ועלהו לתרופה. טרפיה הוא פירושא דתרופה שהוא כמו טרף לשון מזון כמו הטריפני לחם חוקי. ודרש לתרופה לטרפיה ותחר כך מפרש היאך יהיה המזון וקאמר מייתי עלה שימון העלה: ותרף מזוניה. הוא לשון מזון לפרושי מלת תרופה קאתי: פה של מעלה. פי' הערוך לתחות המאכל ושל מטן לשאכל ושם כן פלוגתא דר"ח וריב"ל פירושא אחריתא הוא: **את מוצא** כו'. הואיל והזכיר י"ג פרצות שפרצו מלכי יון מביא לדרשא דמולכן. ולפי דאמרי' בתחלת יומא די"ג השמחויות כנגד י"ג שערים שבמקדש מייתי לה אתלה אגדתא דאמרי במקדש. ולרבנן דכנגד י"ג פרצות מפרש בשמרוה מילי דאמרי: בשעה שעלה ג"ע. ליקח את יהויכין שהמליכוהו במקום יהויקים אביו ויעלוהו שריו למלכו: זרקן ועוד לא ירדו. להרחות שמן השמים מסכימים על זה: ונטלתן מידו. כמו שמין חפץ בשמושו: כיון שראו

של ניסוך המים בחג רבי אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית לעומתן [ו] בצפון סמוכים במערב שער יכניה שער הקרבן שער הנשים שער השיר ולמה [ב] נקרא שמו שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו שבמזרח שער נקנור ושני פשפשין היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו ושנים במערב ולא היה להן שם: **גמ'** מתניתין אבא יוסה בן (חנן) יוחנן היא דאמר כנגד י"ג שערים ברם כרבנן [א]שבעה שערים היו בעזרה ע"ד דרבנן היכן [ג] היו השתחוואות הללו כי ההיא דתנינן תמן י"ג פרצות היו בו שפרצום מלכי יון (א) וחזרו וגדרום בני חשמונאי וגזרו כנגדן י"ג (ב) השתחוואות כתיב [א] והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים וגו' תני [ד] מבית ק"ק עד הפרוכת כקרני סילי וכיליי מן פרוכת עד מזבח הזהב כקרני חגבים [או] ממזבח הזהב עד עזרות כחוט של שתי מן העזרות עד מפתן הבית כחוט של ערב מיכן ואילך כמפי הפך כתיב [ב] והנה מים מפכים מן הכתף הימנית בצאת האיש קדים וקו בידו וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים עד קרסולה [ג] וימד אלף ויעבירני במים מי ברכים עד ברכייה וימד אלף ויעבירני מי מתנים עד מתנייא מכאן ואילך וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור אפי' לבירנין גדולה אינה יכולה לעבור בו מ"ט [ד] וצי אדיר לא יעברנו מפני מה [ג] כי גאו המים מי שחו מהו מי שחו מלשוט [ג] אמר רב חונה (הונא) באתרין קרו לשייטא שחונא [ב-ה] ופרש ידיו בקרבו כאשר יפרש השוחה לשחות מהו [ג] לשחות אמר רבי יוסי בי ר' בון (ביבן) מיין דמתמללין בעלמא כתיב [ו] ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דויד וליושבי ירושלם לחטאת ולנידה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' (נתן) יונתן מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנדה ולחטאת מכאן ואילך מי תערובות הם כשרים לנדה [ב] ופסולים למי חטאת אר"א (ר"מ אומר) מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנידה ולחטאת מכאן ואילך [ו] מי קטפריסות הן [ב]פסולין לנדה ולחטאת כתיב [ג] ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה זה [ד] ים של סמכו (סיבוכא) וירדו אל הערבה זה ים של טבריא ובאו הימה זה ים המלח אל הימה המוצאים זה הים הגדול ולמה נקרא שמו מוצאים כנגד שתי פעמים שיצא אחד בדור אנוש ואחד בדור הפלגה רבי [ה] לעזר בשם רבי חנינה בראשונה יצא עד קלבריאה ובשניה יצא עד כיפי ברבריאה רבי אחא בשם ר' חנינה בראשו[אוצר החכמה] עד כיפי ברבריאה ובשניה יצא עד עכו ועד יפו [ז] עד פה תבא ולא תוסיף עד עכו תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גלך עד יפו אשית גאון גלך ניחא ימא רבא וימא דמילחא בשביל למיתקן ימא דטבריא ימא [ח] דסמכו לרבות דגתם דכתיב ביה [ט] למינה תהיה דגתם למיני מינים תהיה דגתם תני אמר רשב"ג מעשה שהלכתי לציידן והביאו לפני יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי א' [י] ונרפאו המים [יא] בצאתיו ובאיו ולא ירפאו למלח ניתנו כתיב ונרפאו המים ואת אמרת ולא [יב] ירפאו המים מקום הוא ושמו ולא ירפאו כתיב [יג] ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר תני [יד] אמר רבי יהודה לפי שבעולם הזה תבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לשנים עשר חודש אבל לעתיד לבא התבואה עושה לחדש אחד ואילן עושה לשני חדשים מ"ט לחדשיו יבכר אמר [טו] רבי יוסי לפי שבעולם הזה התבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לי"ב חדש אבל לעתיד לבא התבואה עושה לט"ו יום ואילן עושה לחדש אחד שכן [טז] מצינו שעשת התבואה בימי יואל לחמשה עשר יום וקרב ממנה העומר מ"ט [יז] ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון ומה מקיים רבי יוסי לחדשיו יבכר בכל חודש וחודש יהיה מבכר [יח] ועלהו לתרופה רבי יוחנן אמר תרפיה מציץ עליה ותרף מזונה רב [יט] ושמואל חד אמר להתיר פה שלמעלן וחד [כ] אמר להתיר פה שלמטן ר' חנינה ור' יהושע בן לוי ח"א להתיר פה עקרות וח"א [כא] להתיר פה אלמים: ולעומתן בצפון וכו': את [כב] מוצא בשעה שעלה נבוכדנאצר לכאן בא וישב לו בדופני של אנטוכיא ויצאה סנהדרין גדולה לקראתו ואמרה לו הגיע זמן הבית הזה ליחרב אמר להן אותו [כג] שהמלכתי עליכם תנוהו לי ואני הולך באו ואמרו ליהויכין מלך יהודה נבוכדנאצר בעי לך כיון ששמע מהן כך נטל [כד] מפתחות של בה"מ עלה לגגו של היכל אמר לפניו רבש"ע לשעבר היינו נאמנים לך והיו מפתחותיך מסורין לנו עכשיו שאין אנו נאמנים הרי מפתחותיך מסורין לך תרין אמוראין חד אמר זרקן ועוד לא ירדו וח"א [כה] באה כמין יד ונטלתן מידו כיון שראו כל

חורי

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פרק ה מהל' הכחירה הלכה ד:

יב ב מיי' פרק ו מפרק הלכה יג:

יג ג מיי' פרק ט ממקומות הלט"ו:

נוסחת הבבלי

(א) וחזרו וגדרום וחזרו כו': **(ב)** השתחואות תני כו': **(ג)** א"ר הונא כו' מאי מי שחו אר"י בר ביבין מיא כו' ר"ש בר נחמני בשם ר' נתן מבית דוד ויושבי כו' רמ"א כו' זה ימא סיבוכא כו': **(ד)** ירפאו אלא מקו' היה ושמו לא כו' לחדש ואילן כו' שנאמר לחדשיו כו' יבכר אר"י בכל כו': **(ה)** שהמלכתי תנו אותו לי ואני אלך לי מכאן אתון ואמרין ליה ליהויכין כו' וח"א יצתה כמין פיסת יד כו' כיון (ששמעו) חורי יהודה כן אף הן עלו כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג ממזבח הזהב למפתן הבית בחוט של שתי ממפתן הבית לעזרה בחוט של ערב מיכן ואילך כו' כל"ל. דהכי כתיב בקרני והנה מים יולאים ממתח מפתן הבית ולסם נאו מן המזבח כמ"ש שם ומפתן הבית קדיש לעזרה: **[ב]** ל"ל שנא' ופרש ידיו בו': **[ג]** ל"ל מאי מי שחו ר"י בר ביבין אמר מי שחו מיא דמתמללין בעלמא כל"ל: **[ד]** ל"ל ימא של סיבוכה:

נוסחאות ישנות

[ו] וחורנא. **[ב]** וחורנא אמר. **[ג]** וחורנא אמר ראה.

תורה אור השלם

א) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים

ציון ירושלים

מכאן ואילך מי קטפריסות הן. עיין מהר"ל פולדא שמיסד הדברים בין לפירוש ר"ת ובין לפירוש ר"י וכפ' נדפס מחדש על הלכות מקוואות מהגאון מוה' מענדיל ס"ג ס"ק ה לח רמה זחת:

גליון הש"ס

[ו] עי' ק"ע שכתב ג"כ לגרסה היינו זבח ועי' במוס' שבת דף סה ע"ב ד"ה שמע דמין מילוק בין נרסה לזבח והכי קיי"ל ועי' ברמב"ם פרק ו ממקוואות הל"ה:

שאפילו ספינה גדולה אינה יכולה לעבור בו. מביאה הגמרא את הנאמר (ישעיה לג כא) 'כִּי אִם שָׁם אַדִּיר ה' לָנוּ מְקוֹם נְהָרִים, יְאֹרִים רַחֲבֵי יָדָיִם, בַּל תֵּלֵךְ בּוֹ אֳנִי שַׁיִט, וְצִי אַדִּיר לֹא יַעַבְרֶנּוּ', הרי שאפילו ספינות גדולות לא יכולים לעבור בנחל זה.

מבארת הגמרא, **מִפְּנֵי מַה** לא יוכלו לעבור את המים בספינה גדולה, משום ריבוי המים, שנאמר 'כִּי גָאוּ הַמַּיִם מֵי שָׂחוּ', מַהוּ 'מֵי שָׂחוּ', שהמים יגאו ויתגדלו עד כי לא יוכלו **מְשָׁשׁוּט** בהם. ומצינו ש'שחו' היינו לשוט, **שֶׁאָמַר רַב חוּנָה, בְּאַתְרִין קָרוּ לְשַׁיְיטָא שְׁחוּנָא** - במקומנו השייט נקרא 'שחונא'. וכן מבואר מהפסוק (ישעיה כה יא) 'וּפֵרַשׂ יָדָיו בְּקִרְבּוֹ כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׂ הַשּׂוֹחֶה לִשְׂחוֹת', דהיינו השייט במשוטו.

מפרשת הגמרא את כפילות הלשון שבפסוק 'הַשּׂוֹחֶה לִשְׂחוֹת': מבארת הגמרא, **מַהוּ 'לִשְׂחוֹת', אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי בוֹן**, שהוא מלשון שיחה ודיבור שיהיו מים אלה **מַיִן דְּמִתְמַלְּלִין בְּעָלְמָא** - מים המדוברים בעולם מחמת ריבוי הניסים שיהיה בהם[כא].

הגמרא מביאה פסוק בזכריה העוסק במעיין זה, ומביאה מחלוקת אמוראים בביאורו:
כְּתִיב (זכריה יג א) 'בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מָקוֹר נִפְתָּח לְבֵית דָּוִיד וּלְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לְחַטַּאת וּלְנִדָּה' והוא מעיין זה היוצא מבית קודש הקדשים, ומאותו היום והלאה יהיו מים חיים בירושלים כמו שמפרש והולך. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן** פירש, שהמים הזורמים **מִבֵּית דָּוִד וְעַד יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם** הם יהיו **כְּשֵׁרִים** לְטבילת **נִדָּה** כיון שיש בהם ארבעים סאה, **וּלְחַטָּאת** - לאפר פרה שצריכים בו מים חיים[כב]. ואילו המים הזורמים **מִכָּאן וְאֵילָךְ** - מחוץ לירושלים, כיון שמתערבים בהם מים שאינם מים חיים, **מֵי תַּעֲרוֹבוֹת הֵם**, והרי הם רק **כְּשֵׁרִים** לְטבילת **נִדָּה** שצריכה ארבעים סאה ואינה צריכה מים חיים, **וּפְסוּלִים לְמֵי חַטָּאת** שצריכים בהם מים חיים[כג]. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** לחלוק על רבי יונתן, שאכן המים הזורמים **מִבֵּית דָּוִד וְעַד יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם** הם **כְּשֵׁרִים** לְטבילת **נִדָּה וּלְחַטָּאת**, אבל המים הזורמים **מִכָּאן וְאֵילָךְ** אל מחוץ לירושלים **מֵי קַטְפָּרִיסוֹת הֵן** - 'קטפרס' הוא לשון שיפוע שהמים נופלים במדרון[כד], והרי הן **פְּסוּלִין** לְטבילת **נִדָּה** מדין זוחלין[כה] **וּלְחַטָּאת** משום שאינם מים חיים.

הגמרא חוזרת לביאור פסוקי נבואת יחזקאל על המים היוצאים מבית קודש הקדשים:
אומרת הגמרא, **כְּתִיב** (יחזקאל מז א) 'וַיּאמֶר אֵלַי הַמַּיִם הָאֵלֶּה יוֹצְאִים אֶל הַגְּלִילָה הַקַּדְמוֹנָה' - אל הגליל לצד מזרח[כו] ושם **וְהָ יָם שֶׁל סְמָכוֹ**[כז]. והמשיכו המים 'וְיָרְדוּ אֶל הָעֲרָבָה', **וְהָ יָם שֶׁל טְבֶרְיָא** - ים הכנרת. והמשיכו המים 'וּבָאוּ הַיָּמָּה', **וְהָ יַם הַמֶּלַח** העומד בתוך ארץ ישראל[כח]. והמשיכו המים וירדו 'אֶל הַיָּמָּה הַמּוֹצְאִים', **וְהָ הַיָּם הַגָּדוֹל** - ים אוקיינוס[כט]. מפרשת הגמרא, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ** של הים הגדול 'מוֹצְאִים' בלשון 'יציאה'[ל], **כְּנֶגֶד שְׁתֵּי פְּעָמִים שֶׁיָּצָא** הים הגדול והציף את העולם, **אֶחָד בְּדוֹר אֱנוֹשׁ וְאֶחָד בְּדוֹר הַפְּלָגָה**, כמו שמפרש והולך.

הגמרא מבארת את מה שנאמר (ישעיה נד ט) 'כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ', שהבטיח הקב"ה שלא יביא מבול לעולם, **מַאי דְּכָתַב רַחֲמָנָא** - מה שכתב הרחמן, **לְמֵימָא** - לומר **דְּלָא אַיְיתֵי** הקב"ה **מַבּוּלָא** לעולם, **וְהָא אַיְיתֵי**, הרי הביא מבול בימי נח, **אַיְיתֵי וְאַדְּיַיר** - הביא והחזיר את המים, **וְלָא אַיְיתֵי וְלָא אַדְּיַיר** - לא הביא ולא החזיר, **אֶלָּא** הכוונה **דְּלָא אַיְיתֵי תְּרֵי זִמְנֵי**, שני פעמים, **כְּדַאֲיַיתֵי בְּזִמְנָא קַדְמָאָה**, כפי שהביא בפעם הראשונה, **דְּאַיְיתֵי וְאַדְּיַיר** - שהביא והחזיר את המים, **וְלָא אַיְיתֵי וְלָא אַדְּיַיר**.

הגמרא מבארת לשם מה צריך שהמעיין היוצא מבית קודש הקדשים ילך לאותם ארבעת הימים שהזכרנו לעיל:
מקשה הגמרא, **נִיחָא יַמָּא רַבָּא וְיַמָּא דְּמֵילְחָא** - בשלמא מה שמתערב המעיין במימי הים הגדול וים המלח הוא **בְּשָׁבִיל לְמִיתְקָן**, שהרי הם מלוחים[לא] והנחל ממתקן ככתוב 'ונרפאו המים'[לב], אולם לשם מה צריך שהמעיין יתערב בתוך **יַמָּא דְּטִבְרְיָא** ובַיַּמָּא **דְּסָמְכוֹ** הרי מימיהם מתוקים ואינם צריכים רפואה[לג].

מתרצת הגמרא, שהתועלת בכך תהיה **לְרַבּוֹת דְּגָתָם** - שיתברכו הימים לגדל דגים הרבה, **דִּכְתִיב בֵּיהּ** (יחזקאל מז י) 'לְמִינָהּ תִּהְיֶה דְּגָתָם כִּדְגַת הַיָּם הַגָּדוֹל רַבָּה מְאֹד', והתיבה 'למינה' מיותרת, ולכן דורשים **לְמִינֵי מִינִים תִּהְיֶה דְּגָתָם** - שיהיו בהם מינים הרבה של דגים[לד].

בהקשר לברכה המיוחדת של 'לְמִינֵי מִינִים תִּהְיֶה דְּגָתָם', מביאה הגמרא, **תָּנֵי, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מַעֲשֶׂה שֶׁהָלַכְתִּי לְמקום ששמו צַיְידָן, וְהֵבִיאוּ לְפָנַי יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִינֵי דָּגִים** קטנים[לה] **בְּתַמְחוּי אֶחָד** - בקערה גדולה אחת[לט].

הגמרא דנה בסתירת הפסוקים בנבואה זו של יחזקאל:
מקשה הגמרא, בפסוק אחד נאמר (שם מז ח) 'וְנִרְפְּאוּ הַמַּיִם', ומשמע שיתרפאו המים ממליחותם וימתקו, ובפסוק שלאחריו (שם מז יא) נאמר 'בִּצְאָתָיו וּגְבָאָיו וְלֹא יֵרָפְאוּ לְמֶלַח נִתָּנוּ', ומשמע שהמים לא יתרפאו, ומעתה קשה, **כְּתִיב** 'וְנִרְפְּאוּ הַמַּיִם' **וְאַתְּ אָמְרַתְּ** - ולאחר מכן כתיב 'וְלֹא יֵרָפְאוּ הַמַּיִם'[מ]. מתרצת הגמרא, **מָקוֹם הוּא וּשְׁמוֹ** 'וְלֹא יֵרָפְאוּ', ולמקום זה לא יבואו מי המעיין כדי שיוכלו להשתמש מהמלח שבו.

הגמרא דורשת פסוק נוסף בנבואת יחזקאל:
כְּתִיב (שם מז יב) 'וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה כָּל עֵץ מַאֲכָל, לֹא יִבּוֹל עָלֵהוּ וְלֹא יִתֹּם פִּרְיוֹ, לָחֳדָשָׁיו יְבַכֵּר'. **תָּנֵי** - שנינו בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה** הרגילות היא שה**תְּבוּאָה עוֹשָׂה** פירות **לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים** מתשרי ועד ניסן[מא], וכשקוצרים את התבואה זורעים אחרת לאחר הפסח במקומה[מב], **וְאִילָן עוֹשֶׂה** פירות **לִשְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ** - פעם אחת בשנה בלבד[מג]. **אֲבָל לֶעָתִיד לָבא הַתְּבוּאָה עוֹשָׂה** פירות **לְחֹדֶשׁ אֶחָד וְאִילָן עוֹשֶׂה** פירות **לִשְׁנֵי חֳדָשִׁים. מַאי**

כא. **פירוש** ר' משולם.
כב. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
כג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש, ועיין ברש"ס.
כד. **רש"ם** ופירוש תלמיד רשבר"ש.
כה. **כי** כיון שנתערבו בהם מים אחרים, אין להם דין מעין [שמטהר בזוחלין] אלא של מי מקוה שאינם מטהרים בזוחלים. רש"ס, וכן הוא בפירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
כו. **רש"ם.**
כז. **הנקרא** בימינו אגם החולה. אדמת קודש (עמוד נה).
כח. **רש"ם.**
כט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
ל. **רש"ם.**
לא. **בפירוש** ר' משולם כתב, שקלבריא היא מדינה בפוליא. וראה בקרבן העדה שהיא במדינת צרפת.
לב. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב, שכיפי הוא סלעים'.
לג. **פירוש** ר' משולם, עיי"ש.
לד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לה. **רש"ם.**
לו. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
לז. **קרבן** העדה ותקלין חדתין.
לח. **פירוש** ר' משולם.
לט. **רש"ם** ע"פ רש"י.
מ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מא. **רש"ם.**
מב. **פירוש** ר' משולם.
מג. **פירוש** ר' משולם.

המים מפכים. מפרש בגמ': שער הקרבן. שם מכניסין קדשי קדשים שמחיטתן בצפון: שער הנשים. שבו הנשים נכנסות לסמוך על קרבנן: שער השיר. דרך שם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניה בגלותו. שנכנס לבית המקדש להשתחות וליטול רשות כשהלך לגבל ויצא דרך חומו השער: שער נקנור. מפרש בפרק ז' דיומא: פשפשים. שערים קטנים בתוך שערים גדולים ולפי הס ממנין שלשה עשר שערים ומע"ג דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש לפי שהיה קטן ביותר: **גמ'** מתני'. למימ כמאן יוסי בן יוחנן דאמר י"ג שערים היו במקדש אבל לרבנן דאמרי שבעה שערים היו במקדש אפילו היכן היו משתחוים ומע"ג דתנינן תמן. בפסכת מדות: בקרני ביילי ופיילי. מיני שבולת הס וקרניהס דקיס מאוד וקרני חגבים עגיס מהס וחוטו של שחי עד מהס וחוטו של ערב עד ממנו: **מבאן ואילך**. מתגבר והולך כמפי הפך: **מן הכתף הימנית**. מלד דרום: **וימד אלף באמה**. המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קדשי קדשים תחלתו דק מאד והולך וגדל מאד וכל אלף אמה חורך מאיזה חוץ לירושלים לא היה עמוק: **מי אפסים**. שהגיעו עד קרסולים: **וימד אלף**. באמה שנית והעמיקו עד הברכיס מכאן ואילך אי אפשר לאדם לעבור בו יוכל לעבור בו שהיו מימיו רדופים: **לבירנין גדולה**. לספינה גדולה: **מלשוט**. לפפי' בדרך שיטת לא יוכל לעבור בו דרדיפו מיא: **באתרין**. במקומנו קורין לשייט שחוט: **ופרש ידיו וכו'**. מייתי רמיה לשחוט שהיו לשוט: **מיין דמתמללין בעלמא**. שידברו העולם בו וילמו לותו ל"ש שידברו העולם בהן מחמת גדולתן: **מבית דוד ועד יושבי ירושלים**. קשיא ליה למר לשמר מיין שרשל לינ כשרים הלכך קאמר מה שהמקור הולך מבית דוד ועד יושבי ירושלים הוא לכשר לשפר פרה ולטבול בהן נדות אבל משם ואילך פסול למי חטאת דמי תערובות הס ממי גשמים ולחטאת בעיון מים חיים: **מי קטפריסות הן**. הר משופע שמדרונו מחודד מאד והעבירו המים דרך דף הנתון במדרון ופסולין גם לנדה לטבול בהן ל"ש לנדה היינו זבה: **זה ים של שמכו**. דשבע ימים סובבים לי"ו זד' מהס יס של שמכו ושל טבריה ויס המלח ויס הגדול ומפרש לגלילה הקדמונה הוא יס של שמכו: **ים הגדול**. הוא היס ההולך מי"י למדינת מיספיניא: **בראשונה**. בדור אנוש עד שלא נבלבלו הלשונות: **עד פה תבוא ועד עבו תבוא**. לפי שהוא הגבול של ל"י וכן יפו: **ניחא ימא רבא וימא דמילחא**. שהיה צריך לבוא המים לשם כדי למתקן שמימן מלוחים ומקומין שלכל יפה של טבריה וימה דקבכי למה צריך למים ההס: **להרבות דגתן**. שעל ידי המים ירבו הדגים. והכי דריש לה בקרא למימה תהיה דגתם כדגת יס הגדול רבה מאוד ולמימה יתירה הוא שלא למימי מיים יתרבו דגתם: **ששמו ולא ירפאו**. שם למלח ניתנו שלא יבואו שמה מים הקדושים הנ"ל: **לחדשיו יבכר**. לב' מדשים ולתבואה מלי מפירות כמו בעוה"ז: **לט"ו יום**. ולילך כפל מהתבואה: **בראשון**. ר"ח ניסן ירדו הגשמים ושמחו בה' היינו בהבאת העומר והן ט"ו יום: **לחדשיו**. בכל מדש ומדש דעלמא: **ועלהו לתרופה**. טרפיה הוא פירושא לתרופה שהוא כמו טרף לשון מזון כמו הטריפני לחם חוקי. ודרש לתרופה לטרפיה ואחר כך מפרש היאך יהיה המזון וקאמר מייתי עלה שימוש העלה: **ותרף מזוניה**. הוא לשון מזון לפרושי מלת תרופה קאתי: **פה של מעלה**. פי' הערוך לחתות המאכל ושל מטן לשלשל ומס כן פלוגתא דר"ח וריב"ל פירושא אחריתא הוא: **את מוצא כו'**. הואיל והזכיר י"ג פרצות שפרצו מלכי יון מביא לדרשא דמתני' כלומר כשם שמקדש יוסף ד"י"ג השמחויות כנגד י"ג שערים שמקדש מייתי לה אחלה אגדתא לאחרי דמקדש. ולרבנן דאמרי י"ג פרצות מפרש בחמרוסה מילי דאורבן: בשעה שעלה נ"נ. ליקח לח יהויכין שהגליכוהו בחקוס יהויקים אביו ויעלוהו שריו לשלוח: זרקן ועוד לא ירדו. להרלות שאן השמים מסכימים על זה: ונטלתן מידו. כמו שאין חפץ בשימושו: כיון שראו

ריבב"ן

ההין להיינו ג' לוגין: **מים מפכין שתידין להיות יוצאין**. מביא קדש הקדשים כדאיתא ביומא פרק בתרא אמר ר' מנחס משום ר' חנא ניפורלה מעין היוצא מבית קדש הקדשים בתחלה דומה לקרני סלעס עד שמגיע לפתח ההיכל כיון שמגיע לפתח ההיכל נעשה כחוטו של שחי עד שמגיע לפתח העזרה נעשה כחוטו של ערב עד שמגיע לפתח העזרה כפי פך קטן היינו דתנן ר' אליעזר בן יעקב אומר מים מפכין שתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית מפכים לשון פך: **מתני'** שער נקנור. על שם נקנור שנעשו נסים לדלתותיו

תקלין חדתין

הגשחטים בדרום: **המים מפכים**. בגמ' מפרש: **שער הקרבן**. שם מכניסין ק"ק שמחיטתן בצפון: **שער הנשים**. שבו נכנסות לסמוך על קרבנן: **שער השיר**. דרך שם היו מכניסין כלי שיר: **שבו יצא יכניה בגלותו**. שנכנס לבית המק"ק שם להפטר מלפני המלך מלכי המלכים וליטול רשות כשהלך בגולה ויצא דרך חומו השער: **שער נקנור**. מפורש ביומא: **פשפשים**. שערים קטנים בתוך שערים גדולים וגם הס ממנין י"ג שערים ומע"ג דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש לפי שהיה קטן ביותר: **גמ' מתני'**. דקתני כנגד י"ג שערים. למימ כמאן יוסי בן יוחנן דאמר דס"ל הכי בפ"ג דמדות בהדיא: **ברם ברבנן**. דמדקתמר מאן יוסי כו' כנגד י"ג שערים ע"כ רבנן פליגי עליה ומשמע דמתני' דפ"ק דמדות ז' שערים היו משמע כרבנן: **היכן היו ההשתחויות**. שהיו י"ג מכוונות: **בקרני ביילי ופיילי**. מיני שבולת הקרניהס דקיס ושל חגב עגיס מהס וחוטו של שחי עד מהס וחוטו של ערב עד מהס: **ר"ג מזבח הזהב לפתחן הבית בו' ממפתן הבית לעזרה בו'**. להכי כתיב בקרני ומה מיס יולאים ממחת מפתן הבית ולפס נאו מן המזבח כמ"ש פס ומפתן הבית קדיס לעזרה: **בפי הפך**. מתגבר והולך: **הימנית**. מלד דרום: **מי אפסים**. שהגיעו המיס עד קרסולים: **לבירני גדולה**. שיוכל לילך פס ספינה גדולה: **מי שחו**. מלשוט דרדיפי מיא ולא יוכל לשוט פס: **באתרין**. במקומינו קורין לשייט שחוטה: **ופרש ידיו בו'**. מרמה בכחוב ממך לדרשתו: **דמתמללין בעלמא**. מרוב פרסום גדולתן ר"ל כמ"ש לקמן להמיר פה שלמין שעל ידס יהיו יכולים לדבר וכן יהיה בהס לעתיות יותר כמ"ש נשמו ונהרות קולס ומיס שלו היו קילוסו עולה שלא מן המיס כמ"ש נשמו ונהרות קולס ומיס שלו היו קדושתס יותר מכולס וחכו דמתמללין בעלמא: **מבית דוד כו'**. דכפשטיה קשיא וכי לשמר לינ כשרים שלא דשימת נקט קרא המקור שהולך מבית דוד ועד יושבי ירושלים כשר לפרה ולטבילת נדות אבל מכאן ואילך מי תערובו' הן ולמי מטהת בעיון מים חיים: **מי קטפרסאות**. הוא שיפוע הר שמדרונו מחודד הרבה והעברת המיס בדרך דף הנתון במדרון ופסולין גם לנדה ודריס דמכאן ולהלן לבהמה פסולין ועיין תוספות (גיטין ט"ו ע"ב) ד"ה הגלוך והקטופרס כו': **כתיב ויאמר כו'**. דריס קראי לימחזקאל שהניח ועיניו המיס והימים דסביבות ארץ ישראל: **אל הגלילה הקדמונה זה ימה של סבכי**. כ"ה גירסת הילקוט. דשבע ימיס הן קובעים לל"י ודריס הגלילה הקדמונה הוא ימה של סבכי שהוא קרוב לגליל: **ים הגדול**. הוא היס שעוברין בו לל"י מהמדינות: **בראשונה**. בדור אנוש עד שלא נבלבלו הלשונות: **עד פה תבוא עד עבו תבוא**. לפי שהוא הגבול של ל"י וכן יפו: **ניחא ימא רבא וימא דמילחא**. שהיה צריך לבוא המיס לשם כדי למתקן שמימן מלוחים ומקומין שלכל יפה של טבריה וימה דקבכי למה צריך למיס ההס: **להרבות דגתן**. שעל ידי המיס ירבו הדגים. והכי דריס לה בקרא למימה תהיה דגתם כדגת יס הגדול רבה מאוד ולמימה יתירה הוא שלא למימי מיים יתרבו דגתם: **ששמו ולא ירפאו**. שם למלח ניתנו שלא יבואו שמה מיס הקדושים הנ"ל: **לחדשיו יבכר**. לב' מדשים ולתבואה מלי מפירות כמו בעוה"ז: **לט"ו יום**. ולילך כפל מהתבואה: **בראשון**. ר"ח ניסן ירדו הגשמים ושמחו בה' היינו בהבאת העומר והן ט"ו יום: **לחדשיו**. בכל מדש ומדש דעלמא: **ועלהו לתרופה**. טרפיה הוא פירושא לתרופה שהוא כמו טרף לשון מזון כמו הטריפני לחם חוקי. ודרש לתרופה לטרפיה ואחר כך מפרש היאך יהיה המזון וקאמר מייתי עלה שימוש העלה: **ותרף מזוניה**. הוא לשון מזון לפרושי מלת תרופה קאתי: **פה של מעלה**. פי' הערוך לחתות המאכל ושל מטן לשלשל ומס כן פלוגתא דר"ח וריב"ל פירושא אחריתא הוא: **את מוצא כו'**. הואיל והזכיר י"ג פרצות שפרצו מלכי יון מביא לדרשא דמתני' כלומר כשם שמקדש יוסף ד"י"ג השמחויות כנגד י"ג שערים שמקדש מייתי לה אחלה אגדתא לאחרי דמקדש. ולרבנן דאמרי י"ג פרצות מפרש בחמרוסה מילי דאורבן: **בשעה שעלה נ"נ**. ליקח לח יהויכין שהגליכוהו בחקוס יהויקים אביו ויעלוהו שריו לשלוח: **זרקן ועוד לא ירדו**. להרלות שאן השמים מסכימים על זה: **ונטלתן מידו**. כמו שאין חפץ בשימושו: **כיון שראו**

של ניסוך המים בחג רבי אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית לעומתן[ו] בצפון סמוכים במערב שער יכניה שער הקרבן שער הנשים שער השיר ולמה[ב] נקרא שמו שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו שבמזרח שער נקנור ושני פשפשין היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו ושנים במערב ולא היה להן שם: **גמ'** מתניתין אבא יוסה בן (חנן) יוחנן היא דאמר כנגד י"ג שערים ברם כרבנן [א]שבעה שערים היו בעזרה ע"ד דרבנן היכן[ג] היו השתחוואות הללו כי ההיא דתנינן תמן י"ג פרצות היו בו שפרצום מלכי יון (א) וחזרו וגדרום בני חשמונאי וגזרו כנגדן י"ג (ב) השתחוואות כתיב [א] והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים וגו' תני[ד] מבית ק"ק עד הפרוכת בקרני סילי וכיליי מן פרוכת עד מזבח הזהב בקרני חגבים [א]ו ממזבח הזהב עד עזרות כחוט של שתי מן העזרות עד מפתן הבית כחוט של ערב מיכן ואילך כמפי הפך כתיב[ב] והנה מים מפכים מן הכתף הימנית בצאת האיש קדים וקו בידו וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים עד קרסולה[ג] וימד אלף ויעבירני במים מי ברכים עד ברכייה וימד אלף ויעבירני מי מתנים עד מתנייא מכאן ואילך וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור אפי' לבירנין גדולה אינה יכולה לעבור בו מ"ט[ד] וצי אדיר לא יעברנו מפני מה[ב] כי גאו המים מי שחו מהו מי שחו מלשוט[ג] אמר רב חונה (הונא) באתרין קרו לשייטא שחונא [ב]ו[ה] ופרש ידיו בקרבו כאשר יפרש השוחה לשחות מהו[ג] לשחות אמר רבי יוסי בי ר' בון (ביבן) מיין דמתמללין בעלמא כתיב[ב] ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דויד וליושבי ירושלם לחטאת ולנידה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' (נתן) יונתן מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנדה ולחטאת מכאן ואילך מי תערובות הם כשרים לנדה ופסולים למי חטאת אר"א (ר"מ אומר) מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנידה ולחטאת מכאן ואילך [ו] מי קטפריסות הן[ה] פסולין לנדה ולחטאת כתיב[ב] [ז]ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה זה[ז] ים של סמכו (סיבוכא) וירדו אל הערבה זה ים של טבריא ובאו הימה זה ים המלח אל הימה המוצאים זה הים הגדול ולמה נקרא שמו מוצאים כנגד שתי פעמים שיצא אחד בדור אנוש ואחד בדור הפלגה רבי[ח] לעזר בשם רבי חנינה בראשונה יצא עד קלבריאה ובשניה יצא עד כיפי ברבריאה רבי אחא בשם ר' חנינה בראשונה יצא עד כיפי ברבריאה ובשניה יצא עד עכו ועד יפו[ט] עד פה תבא ולא תוסיף עד עכו תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גלך עד יפו אשית גאון גלך ניחא ימא רבא וימא דמילחא בשביל למיתקן ימא דטבריא ימא[י] דסמכו לרבות דגתם דכתיב ביה[ב] למינה תהיה דגתם למיני מינים תהיה דגתם תני אמר רשב"ג מעשה שהלכתי לציידן והביאו לפני יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי א' [ב]ונרפאו המים[ו] בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח ניתנו כתיב ונרפאו המים ואת אמרת ולא [ד]ירפאו המים מקום הוא ושמו ולא ירפאו כתיב[ב] ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר תני[ט] אמר רבי יהודה לפי שבעולם הזה תבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לשנים עשר חודש אבל לעתיד לבא התבואה עושה לחדש אחד ואילן עושה לשני חדשים מ"ט לחדשיו יבכר אמר[ט] רבי יוסי לפי שבעולם הזה התבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לי"ב חדש אבל לעתיד לבא התבואה עושה לט"ו יום ואילן עושה לחדש אחד שכן[י] מצינו שעשת התבואה בימי יואל לחמשה עשר יום וקרב ממנה העומר מ"ט[כ] ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון ומה מקיים רבי יוסי לחדשיו יבכר בכל חודש וחודש יהיה מבכר[ב] ועלהו לתרופה רבי יוחנן אמר תרפיה מציין עליה ותרף מזונה רב[ב] ושמואל חד אמר להתיר פה שלמעלן וחד [ו] אמר להתיר פה שלמטן ר' חנינה ור' יהושע בן לוי ח"א להתיר פה עקרות וח"א [ז] להתיר פה אלמים: ולעומתן בצפון וכו': את[ב] מוצא בשעה שעלה נבוכדנאצר לכאן בא וישב לו בדופני של אנטוכיא ויצאה סנהדרין גדולה לקראתו ואמרה לו הגיע זמן הבית הזה ליחרב אמר להן אותו [ה]שהמלכתי עליכם תנוהו לי ואני הולך באו ואמרו ליהויכין מלך יהודה נבוכדנאצר בעי לך כיון ששמע מהן כך נטל[ט] מפתחות של בה"מ עלה לגגו של היכל אמר לפניו רבש"ע לשעבר היינו נאמנים לך והיו מפתחותיך מסורין לנו עכשיו שאין אנו נאמנים הרי מפתחותיך מסורין לך תרין אמוראין חד אמר זרקן ועוד לא ירדו וח"א [ג] באה כמין יד ונטלתן מידו כיון שראו כל

חורי

מירושלים חצים אל הים האחרון בקיץ ובחרף יהיה: [זכריה יד, ח] ב) ויוצאני דרך שער צפונה ויסבני דרך חוץ אל שער החוץ דרך הפונה קדים והנה מים מפכים מן הכתף הימנית: בצאת האיש קדים וקו בידו וימד אלף באמה וישעברני במים מי ברכים וימד אלף וישעברני במים מי מתנים: [יחזקאל מז, ב-ג] ג) וימד אלף וישעברני מי מתנים: וימד אלף וישעברני במים מי אפסים: וימד אלף ישעברני אין לעבור: [יחזקאל מז, ד-ה] ד) כי אם שם אדיר יי לנו מקום נהרים רחבי ידים בל תלך בו אני שיט וצי אדיר לא יעברנו: [ישעיה לג, כא] ה) ופרש ידיו בקרבו כאשר יפרש השחה לשחות והשפיל גאותו עם ארבות ידיו: [ישעיה כה, יא] ו) ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דויד ולישבי ירושלם לחטאת ולנדה: [זכריה יג, א] ז) ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה וירדו על הערבה ובאו הימה אל הים מוצאי מים וירפאו המים: [יחזקאל מז, ח] ח) ואמר עד פה תבוא ולא תוסיף ופצה לשחת בגאון גליך: [איוב לח, יא] ט) והיה עמדו עליו דוגים מעין גדי ועד עין עגלים משטוח לחרמים יהיו למינה תהיה דגתם כדגת הים הגדול מאד: [יחזקאל מז, י] י) בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח ניתנו: [יחזקאל מז, יא] כ) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש הוא יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה: [יחזקאל מז, יב] ל) ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: [יואל ב, כג]

מסורת הש"ס

א) מדות פ"ב מ"ו: **ב)** שם: **ג)** שם מ"ג: **ד)** ע' יומא עז ב: **ה)** ע' תוספתא סוכה פ"ג: **ו)** ע' ב"ב עד ב: **ז)** ב"ר פ' כג: **ח)** ירוש' תענית פ"ד הל"ב: **ט)** עיין תוספתא שם פ"ג: **י)** ע' תענית פ"ד סה"ב: **כ)** סנהדרין ק ו ע"ש מגמות לח ו: **ל)** ויקרא רבה פי"ט: **מ)** ע' תענית כט ו:

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פרק ה מהל' הכשירה הלכה ד: **יב ב** מיי' פרק ו מפרה הלכה יג: **יג ג** מיי' פרק ט ממקואות הלט"ו:

נוסחת הבבלי

(א) וחזרו וגדרום וחזרו כו': **(ב)** השתחואות תני כו': **(ג)** א"ר הונא כו' מאי מי שחו אר"י בר ביבין מיא כו' ר"ש בר נחמני בשם ר' נתן מבית דוד ויושבי כו' רמ"א כו' זה ימא סיבוכא כו': **(ד)** ירפאו אלא מקו' היה ושמו לא כו' לחדש ואילן כו' שנאמר לחדשיו כו' יבכר אר"י בכל כו': **(ה)** שהמלכתי תנו אותו לי ואני אלך לי מכאן אתון ואמרין ליה ליהויכין כו' וח"א יצתה כמין פיסת יד כו' כיון (ששמעו) חורי יהודה כן אף הן עלו כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג ממזבח הזהב לפתחן הבית כחוט של שתי ממפתן הבית לעזרה בחוט של ערב מיכן ואילך כו' כל"ל. דהכי כתיב בקרני והנה מים יולאים ממחת מפתן הבית ולפס נאו מן המזבח כמ"ש פס ומפתן הבית קדי' לעזרה: **[ב]** ל"ל שנא' ופרש ידיו בו': **[ג]** ל"ל מאי מי שחו ר"י בר ביבין אמר מי שחו מיא דמתמללין בעלמא כל"ל: **[ד]** ל"ל ימא של סיבוכה:

נוסחאות ישנות

[ו] וחורנא. [ז] וחורנא אמר. [ח] וחורנא אמר ראה.

תורה אור השלם

א) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים

ציון ירושלים

מכאן ואילך מי קטפריסות הן. עיין מהר"ץ פולדא שמיסב הדברים בין לפירוש ר"ת ובין לפירוש ר"י ובפ' נדפס מחדש על הלכות מקוואות מהגאון מוה' מענדיל ס"ג ס"ק ה לח רמה זחת:

גליון הש"ס

[ו] עי' ק"ע שכתב ג"כ לגלה היינו זבה ועי' בתוס' שבת דף סה ע"ב ד"ה שמע דמין מילוק בין נדה לזבה והכי קיי"ל ועי' ברמב"ם פרק ו ממקוואות הל"ה:

טַעֲמָא - מה המקור לכך, דכתיב 'לְחֻדָּשָׁיו וְלִבְכֹּרֹ' ומיעוט רבים שנים, והיינו שבשני חדשים יבכר האילן את פירותיו, וכשם שבעולם הזה התבואה עושה במחצית הזמן של האילן כך גם לעתיד לבוא תעשה במחצית הזמן והיינו בחודש אחד[מד].

רבי יוסי חולק:

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לחלוק על רבי יהודה ולקצר את הזמן לעתיד לבוא במחצית, **לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַתְּבוּאָה עוֹשָׂה לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְאִילָן עוֹשֶׂה לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא הַתְּבוּאָה עוֹשָׂה לַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם וְאִילָן עוֹשֶׂה לְחֹדֶשׁ אֶחָד** - לשלושים יום. מביא רבי יוסי ראיה לדבריו, **שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁעָשָׂת** - שעשתה **הַתְּבוּאָה** פירות **בִּימֵי יוֹאֵל לַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם וְקָרַב מִמֶּנָּה הָעוֹמֶר, וְאַף לֶעָתִיד לָבוֹא יִהְיֶה כֵּן, וּכְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הָאִילָן עוֹשֶׂה פֵּרוֹת בִּזְמַן כְּפוֹל מֵהַתְּבוּאָה כָּךְ גַּם לֶעָתִיד לָבוֹא הָאִילָן יַעֲשֶׂה בִּשְׁלוֹשִׁים יוֹם.**

מברר רבי יוסי מהיכן יודעים שבימי יואל כך היה:

מַאי טַעֲמָא - מנין לנו שכך היה בימי יואל, שנאמר (יואל ב כג) 'וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן', שירד לבני ישראל הגשם הראשון באחד בניסן ומהתבואה שצמחה מגשם זה הקריבו את העומר בחמשה עשר בניסן, הרי שעשתה התבואה בימי יואל לחמשה עשר יום.

הגמרא מיישבת לרבי יוסי את הוכחת רבי יהודה:

מבררת הגמרא, **וּמַה מְּקַיְּימִים** - איך יתרץ **רַבִּי יוֹסֵי** את הוכחת רבי יהודה מהפסוק 'לְחֻדָּשָׁיו וְלִבְכֹּרֹ' שמיעוט רבים שנים והאילנות עושים לשני חדשים. מתרצת הגמרא, שרבי יוסי יבאר את הלשון רבים שהוא עולה על כללות החדשים והפסוק מבשרנו שֶׁבְּכָל חוֹדֶשׁ וְחוֹדֶשׁ יִהְיֶה מְבַכֵּר.

עוד נאמר בנבואת יחזקאל על הפירות והעלים שיצמחו ממי המעין (יחזקאל מז יב) 'וְהָיָה פִרְיוֹ לְמַאֲכָל וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה'. הגמרא מביאה מחלוקת מהו 'לתרופה':

אומרת הגמרא, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, שפירוש 'לִתְרוּפָה' הוא מלשון טרף ומזון[מה], והיינו **תַּרְפֵּיהּ מְצִיץ עֲלֵיהּ** - שיהיו אוכלים ומוצצים את לחלוחית העלה **וּתְרַף מְזוֹנָהּ** - והרי הוא כמי שאוכל מזונות[מו].

רַב וּשְׁמוּאֵל דרשו 'לִתְרוּפָה' נוטריקון 'להתיר פה', ונחלקו איזה פה מתירים העלים. **חַד אָמַר, לְהַתִּיר פֶּה שֶׁלְּמַעְלָן** - אילמים האוכלים ממנו מיד מתרפאים ויכולים לדבר[מז]. **וְחַד אָמַר, לְהַתִּיר פֶּה שֶׁלְּמַטָּן** - רחמם של העקרות, שכשאוכלים ממנו מיד מתרפאות ויכולות להפקד[מח]. **רַבִּי חֲנִינָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי** אף הם נחלקו במחלוקת זו, אלא שפירשו את דבריהם יותר, **חַד אָמַר, לְהַתִּיר פֶּה עֲקָרוֹת, וְחַד אָמַר, לְהַתִּיר פֶּה אִלְּמִים.**

★

שנינו במשנה, 'וְלַעוּמָתָן בַּצָּפוֹן וכו' ולמה נקרא שמו שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו[מט]. הגמרא מביאה מעשה בענין זה:

מספרת הגמרא, **אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר לְכָאן** - לארץ ישראל כדי לסלק את המלך יהויכין שהמליך במקום אביו המלך יהויקים, **בָּא** נבוכדנאצר **וְיָשַׁב לוֹ בִּדּוּפְנֵי שֶׁל אַנְטוֹכְיָא** - בתחומה של העיר אנטוכיא[נ], **וְיָצְאָה סַנְהֶדְרִין גְּדוֹלָה לְקִרְאָתוֹ, וְאָמְרָה לוֹ** - ושאלוהו האם **הִגִּיעַ זְמַן הַבַּיִת הַזֶּה לֵיחָרֵב** - האם אתה רוצה להחריב את בית המקדש[נא]. **אָמַר לָהֶן** נבוכדנאצר, לא באתי להחריב את הבית אלא לסלק את יהויכין ולכן **אוֹתוֹ שֶׁהִמְלַכְתִּי עֲלֵיכֶם תְּנוּהוּ לִי וַאֲנִי הוֹלֵךְ. בָּאוּ וְאָמְרוּ לִיהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה, נְבוּכַדְנֶאצַּר בָּעֵי לָךְ** - מבקש שנמסור אותך לו[נב]. **בֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע** יהויכין **מֵהֶן פָּךְ, נָטַל מַפְתְּחוֹת שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עָלָה לְגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְשֶׁעָבַר הָיִינוּ נֶאֱמָנִים לְךָ וְהָיוּ מַפְתְּחוֹתֶיךָ מְסוּרִין לָנוּ, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין אָנוּ נֶאֱמָנִים הֲרֵי מַפְתְּחוֹתֶיךָ מְסוּרִין לָךְ.**

תְּרֵין אָמוֹרָאִין - שני אמוראים נחלקו מה אירע עם המפתחות, **חַד אָמַר, זָרָק** להמפתחות כלפי מעלה **וְעוֹד** - ושוב **לֹא יָרְדוּ. וְחַד אָמַר, בָּאָה** - ירדה מן השמים[נג] **כְּמִין יָד וּנְטָלָתָן מִיָּדוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כָּל**

מד. קרבן העדה ותקלין חדתין. וראה רש"ס 'תבואה עושה לחודש אחד - דכתיב נושא משך הזרע בא יבוא ברינה נושא אלומותיו, דמיד בחזרת המחרישה צומחת ומתבשלת בחודש אחד'.
מה. כמו שנאמר (משלי ל ח) 'הטריפני לחם חוקי'. פירוש תלמיד רשבר"ש.
מו. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
מז. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.
מח. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.
מט. ראה בקרבן העדה.
נ. פירוש תלמיד רשבר"ש.
נא. פירוש תלמיד רשבר"ש.
נב. פירוש תלמיד רשבר"ש.
נג. פירוש תלמיד רשבר"ש.

המים מפכים. מפרש בגמ': שער הקרבן. סם מכניסין קדשי קדשים שמחיטתן בצפון: שער הנשים. שבו הנשים נכנסות לסמוך על קרבנן ע"ג לעמוד על קרבנן: שער השיר. דרך סם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניה בגלותו. שנכנס לבית המקדש להשתחות וליטול רשות כשהלך לגבל וילא דרך חותו השער: שער נקנור. מפרש בפרק ח"ל הממונה: פשפשין. שערים קטנים בתוך שערים גדולים ולף הם ממנין שלשה עשר שערים ושט"ג דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש לא משיב ליה לפי שהיה קטן ביותר: **גמ'** מתני'. מתיא כשנא יוסי בן יותנן דאמר י"ג שערים היו במקדש אבל לרבנן דאמרי שבעה שערים היו במקדש קשיא היכן היו משתחוים דקיש להו שהיו משתחוים י"ג השתחויות: ומשני כהאי דתנינן תמן. במסכת מדות: בקרני ביילי ופייליי. מיני שבלול הס וקרניהם דקים מאוד וקרני מגנים עשים מהם וחוטן של שמי עשו מהם וחוטן של ערב עד ממנו: מבאן ואילך. מתגבר והולך כמפי הפך: מן הכתף הימנית. מלד לרוס: וימד אלף באמה. המלאך הרחה ליחזקאל נחל היולא מבית קדשי קדשים מחלתו דק מאד והולך וגדל מאד וכל אלף אמה אורך משיעה מון לירושלים לא היה עמוק: מי אפסים. שהגיעו עד קרסולים: וימד אלף. באמה שנית והעמיקו עד הברכים מכאן ואילך אי אפשר לא יוכל לעבור בו שהיו מימיו רדופים: לשירדין גדולה. לספינה גדולה: מלשוט. לשפי דרך שייטא לא יכול לעבור בו דרדיפו מיא: באתרין. במקומות קורין לשייטא שחונא. ופרש ידיו וכו'. מייתי לאיי לשמות היינו לשוט: מיין דמתמלין בעלמא. שידברו העולם בו וירמו לותו ל"א שידברו העולם בהן מחמת גדולתן: מבית דוד ועד יושבי ירושלים. קשיא ליה אמאי לשאר ישראל אין כשרים הלכך קאמר מה שהמקור הולך מבית דוד ועד יוסבי ירושלים הוא לכשר לאפר פרה ולטבול בהן נדות אבל משם ואילך פסול למי חטאת דמי תערובות הס ממי גשמים ולחטאת בעיון מים חיים: מי קטפריסות הן. הר משופע שמדלוו ממודד מאד והעבירו המים לרך לף הגמון במדרון ופסולין גם לנדה לטבול בהן ל"א היינו זבה: **זה יום של שמכו.** לשנע ימים סובבים ל"י ו' משם יש של שמכו ושל טבריה וים המלח וים הגדול ומפרש דגלילה הקדמונה הוא יש של שמכו: **יום הגדול.** הוא הים ההולך מ"י למדינת מיספניא: **בראשונה.** בדור אנוש יפה עד מדינה שמה קלבריאה וסיא במדינת נרבריאה: **עד עבו תבוא.** לרים פה כמו כה: ניחא ימא רבא וימא דמלחא. שהולרך המעין לבא לשם כדי למתקן שמימיהם מלוחים ומרוחים אלא ימא דשכו למה בא לשם: ומשני לרבות דגתם. ע"י מים אלו יתברכו מימיהם לגדל דגים הרבה: למינה תהיה דגתם. קרא יתירא הוא לפשיטא למינה מהיה אלא ללמד למיני מינים משונים שאין היו בתוכם מקדם יגדלו בהם: **מקום הוא ששמו ולא ירפאו.** וה"פ בילחתיו וגבליו ומקום שמו ולא ירפאו למלח ניתנו לשם המים הקדושים: **תבואה עושה.** פי' תבואה גדילה לשאר מדשים: **לחדשיו יבכר.** המילן יולית פירותיו לשני מדשים וכיון דמשנים עשר מדשים נעשו שני מדשים ה"ה מה שנעשה בתבואה בעוה"ז בשאר מדשים נעשה לעתיד בחודש ג': שהתבואה עשתה בימי יואל לט"ו יום. ג"כ מילנות בעלמא דלמין יום כפל מהתבואה: **בראשון.** היינו בר"ח ניסן ולרו גילו ושמחו שם' אלהיכם כי היינו הקרבת העומר: ומשני **בכל חדש וחדש יהא מבכר.** המילן ולחדשיו היינו מדשים דעלמא: **תרפיה מציין עליה.** הפירות נרפים יותר מן העלין שבמילונות: ופרך **ותרף מזונה.** וכי מרף מזון הוא דקאמרת הפירות נרפים יותר מן העלין. ל"ת דרש תרפיה כמו טרף בטו"ת מלמון מזון וה"ק משעה שפורח עליה מיד נותן מזונו שלא כדרך הטבע שהפרח מתאחר לנוץ אחר יליאת העלים ימים רבים והרמתון ג"ל: **להתיר פה שלמעלן.** היינו פה עקרות: **את מוצא בשעה שעלה נ"נ.** לפ"י כדי ליקח לת יהויכין אחר שהמליכוהו במקום יהויקים אביו ויעלוהו שרי בבל למלוקו: זרקן. כלפי מעלה ועוד לא ירד ולהרחות להס שהיו חפץ בעבודתם: ביון שראו **בל חודי יהודה כן.** שתין לרון המקום בעבודתם ושנתם לב המלך בקרבו:

ריבב"ן

הכין דהיינו ג' לוגין: **מים מפכין עתידין להיות יוצאין.** מביא קדש הקדשים כלשיטת ביומא פרק בתרא אמר ר' מנחם מסוס ר' חנא ליפורתה מעין היולא מבית קדש הקדשים בתהלה דומה לקרני סלעם עד שמגיע לפתח ההיכל כיון שמגיע לפתח ההיכל נעשה כחוט של שתי עד שמגיע לפתח החולם נעשה כחוט של ערב עד שמגיע לפתח העזרה כפי פך קטן היינו דתנן ר' אליעזר בן יעקב אומר מים מפכין עתידין להיות יולאין מתחת מפתן הבית מפכים לשון פך: **מתני'** שער נקנור. על סם נקטול שנעשו נסים לדלמותיו

תקלין חדתין

הנשתטים בדרוס: המים מפכים. בגמ' מפרש: שער הקרבן. סם מכניסים ק"ק שמחיטתן בלפון: שער הנשים. שבו נכנסות לסמוך על קרבנן: שער השיר. דרך סם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניה בגלותו. שנכנס לבית המקדש להשתחות וליטול רשות כשהלך לגבל וילא דרך חותו השער: שער נקנור. מפורש ביומא: פשפשים. שערים קטנים בתוך שערים גדולים וגם הס ממנין י"ג שערים ושט"ג דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש לא משיב לה לפי שהיה קטן ביותר: **גמ'** מתני'. דקתני כנגד י"ג שערים. מתיא כשנא יוסי בן יותנן דאמר דס"ל הכי בסף"ב דמדות בהדיא: **בדרם בדרבנן.** דמדקאמר מבא יוסי בר' כנגד י"ג שערים ע"כ רבנן פליגי עליה ומשמע דמתני' דפ"ק דמדות ז' שערים היו משמע כרבנן: היכן היו ההשתחויות. שהיו י"ג מכוונות: בקרני ביילי ופייליי. מיני שבלול שקרניהם דקים ושל מגד עשים מהם וחוטן של שמי עשו מהם וחוטן של ערב עד מהם: ה"ג ממזבח **הזהב למפתן הבית** בר' ממפתן הבית לעזרה בר'. דהכי כתיב בקרמי והנה מים יולאים מחחת מפתן הבית ולסם בחו מן המזבח כמ"ש סם ומפתן הבית קדים לעזרה: **במפי הפך.** מתגבר והולך: **הימנית.** מלד לרוס: **מי אפסים.** שהגיעו המים עד קרסולים: **לבירני גדולה.** שיוכל לילך סם בספינה גדולה: **מי שחו.** מלשוט דרדיפי מיא ולא יוכל לשוט סם: **באתרין.** במקומינו קורין לשייטא שחונא: ופרש ידיו בו'. מרמה בכתוב שמך לדרשתו: **דמתמללין בעלמא.** מרוב פרסום גדולתן ג"כ כמ"ש לקמן להמיר פה שלמין שעל ידם יהיו יכולים לדבר וכן יהיה בהם רוחניות יותר כמ"ש במדרש מחהלה לף היו קילוסיו עולה שלא מן המים כמ"ש ונשמו נהרות קולם ומים שלו יהיה קדושתם יותר מכולם וחבו דמתמללין בעלמא: **מבית דוד בו'.** דכפשטיה קשיא וכי לשאר ישראל אינם כשרים שלא לסימנא נקט קרא המקור שהולך מבית דוד ועד יוסבי ירושלים כשר לפרה ולטבילת נדות שבל מכאן ואילך מי מערובי' הן ולמי חטאת נעיון מים חיים: מי קטפרסאות. הוא שיפוע הר שמדלוו מחודד הרבה והעברת המים דרך לף הגמון במדרון ופסולין גם לנדה ודרים דמכאן ולהלן לבחיסם פסולין ועיין תוספות (גיטין ט"ו ע"ב) ד"ה הגלוק והקטפרס בו': **כתיב ויאמר בו'.** דרים קראי דיסבולא שהביא ועניני המים והימים דכביכול מרע ישראל: **אל הגלילה הקדמונה** זה ימה של **סבכר.** כ"ה גירסת הילקוט. דשבע ימים הן קובעים לפ"י ודרים הגלילה הקדמונה הוא ימה של סבכי שהוא קרוב לגליל: **ים הגדול.** הוא הים שעוברין בו לפ"י מהמדינות: **בראשונה.** בדור אנוש יפה עד מדינה שמה קלבריאה ובדור הפלגה עד מדינת נרבריאה: עד פה תבוא עד עבו תבוא. לפי שהוא הגדול של פ"י וכן יפו: ניחא ימא רבא וימא דמילחא. שהיה לרין לבוא המים לשם כדי למתקן שמימין מלוחים ומרוחין אבל ימה של טבריה וימה דשבתי למה לרין למים ההם: **להרבות דגתן.** שעל ידי המים ירבו הדגים. והבי דרים לה בקרא למינה תהיה דגתם כדגת ים הגדול רבה מאוד ולמינה ימילה הוא שלא דלמיני מינים ימרבו דגתם: ששמו ולא ירפאו. סם לשלא ניתנו שבא יבואו אמה מים הקדושים הנ"ל: **לחדשיו יבכר.** לג' מדשים ולתבואה מלי מפירות כמו בעוה"ז: **לט"ו יום.** ומילן כפל מהתבואה: **בראשון.** ר"ח ניסן ירדו הגשמים ושמחו שם' היינו בהתת העומר והן ט"ו יום: **לחדשיו.** בכל מדש ומדש דעלמא: **ועלהו לתרופה.** טרפיה הוא פירושא דתרופה שהוא כמו טרף לשון מזון כמו הטריפני לחם חוקי. ודרש לתרופה לטרפיה ומחר כך מפרש היאך יהיה המזון וקאמר מיליך עלה שימון העלה: **ותרף מזוניה.** הוא לשון מזון לפרושי מלת תרופה קאמי: **פה של מעלה.** פי' הערוך לתחות המאכל ושל מטן לשלשל ומס כן פלוגתא דר"ח וריב"ל פירושא אחריתא הוא: **את מוצא בו'.** הואיל והזכיר י"ג פרלות שפרלו מלכי יון מביא לדרשא דחזרבן. ולפי דאמרי בחלא יוסף בי"ג השתחויות כנגד י"ג שערים שבמקדש מייתי לה מחלה מגדעא דאמרי במקדש. ולרבנן דכנגד י"ג פרלות מפרש בחמרונה מילי דחזרבן: **בשעה שעלה נ"נ.** ליקח לת יהויכין שהמליכוהו במקום יהויקים אביו ויעלוהו שרי לבלקו: זרקן ועוד לא ירדו. להרחות שמן השמים מסכימים על זה: ונטלתן מידו. כמו שמין מפך בשימושו: ביון שראו

של ניסוך המים בחג רבי אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית לעומתן[ע] בצפון סמוכים במערב שער יכניה שער הקרבן שער הנשים שער השיר ולמה[ס] נקרא שמו שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו שבמזרח שער נקנור ושני פשפשין היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו ושנים במערב ולא היה להן שם: **גמ'** מתניתין אבא יוסה בן (חנן) יוחנן היא דאמר כנגד י"ג שערים ברם כרבנן [א]שבעה שערים היו בעזרה ע"ד דרבנן היכן[ג] היו השתחוואות הללו כי ההיא דתנינן תמן י"ג פרצות היו בו שפרצום מלכי יון [א] וחזרו וגדרום בני חשמונאי וגזרו כנגדן י"ג [ב] השתחוואות כתיב [א] והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים וגו' תני[ד] מבית ק"ק עד הפרוכת כקרני סילי וכיליי מן פרוכת עד מזבח הזהב כקרני חגבים [א]ו ממזבח הזהב עד עזרות כחוט של שתי מן העזרות עד מפתן הבית כחוט של ערב מיכן ואילך כמפי הפך כתיב[ב] והנה מים מפכים מן הכתף הימנית בצאת האיש קדים וקו בידו וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים עד קרסולה[ג] וימד אלף ויעבירני במים מי ברכים עד ברכיה וימד אלף ויעבירני מי מתנים עד מתנייא מכאן ואילך וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור אפי' לבירנין גדולה אינה יכולה לעבור בו מ"ט[ד] וצי אדיר לא יעברנו מפני מה[ג] כי גאו המים מי שחו מהו מי שחו מלשוט[ג] אמר רב חונה (הונא) באתרין קרו לשייטא שחונא [ב]ו[ה] ופרש ידיו בקרבו כאשר יפרש השוחה לשחות מהו[ג] לשחות אמר רבי יוסי בי ר' בון (ביבן) מיין דמתמללין בעלמא כתיב[ו] ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלם לחטאת ולנידה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' (נתן) יונתן מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנדה ולחטאת מכאן ואילך מי תערובות הם כשרים לנדה [ב]ופסולים למי חטאת אר"א (ר"מ אומר) מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנידה ולחטאת מכאן ואילך [ח] מי קטפריסות הן [ג]פסולין לנדה ולחטאת כתיב[ט] [ז]ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה זה[ו] ים של סמכו (סיבוכא) וירדו אל הערבה זה ים של טבריא ובאו הימה זה ים המלח אל הימה המוציאים זה הים הגדול ולמה נקרא שמו מוציאים כנגד שתי פעמים שיצא אחד בדור אנוש ואחד בדור הפלגה רבי[ז] לעזר בשם רבי חנינה בראשונה יצא עד קלבריאה ובשניה יצא עד כיפי ברבריאה רבי אחא בשם ר' חנינה בראשונה יצא עד כיפי ברבריאה ובשניה יצא עד עבו ועד יפו[ח] עד פה תבא ולא תוסיף עד עבו תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גלין עד יפו אשית גאון גלין ניחא ימא רבא וימא דמילחא בשביל למיתקן ימא דטבריא ימא [ו]ד דסמכו לרבות דגתם דכתיב ביה[ט] למינה תהיה דגתם למיני מינים תהיה דגתם תני אמר רשב"ג מעשה שהלכתי לציידן והביאו לפני יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי א'[ו] ונרפאו המים[י] בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח ניתנו כתיב ונרפאו המים ואת אמרת ולא [יא] ירפאו המים מקום הוא ושמו ולא ירפאו כתיב[ב] ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר תני[יב] אמר רבי יהודה לפי שבעולם הזה תבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לשנים עשר חודש אבל לעתיד לבא התבואה עושה לחדש אחד ואילן עושה לשני חדשים מ"ט לחדשיו יבכר אמר[יג] רבי יוסי לפי שבעולם הזה התבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לי"ב חדש אבל לעתיד לבא התבואה עושה לט"ו יום ואילן עושה לחדש אחד שכן[י] מצינו שעשת התבואה בימי יואל לחמשה עשר יום וקרב ממנה העומר מ"ט[ל] ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון ומה מקיים רבי יוסי לחדשיו יבכר בכל חודש וחודש יהיה מבכר[כ] ועלהו לתרופה רבי יוחנן אמר תרפיה מציין עליה ותרף מזונה רב[כ] ושמואל חד אמר להתיר פה שלמעלן וחד [פ]ו אמר להתיר פה שלמטן ר' חנינה ור' יהושע בן לוי ח"א להתיר פה עקרות וח"א [ג] להתיר פה אלמים: ולעומתן בצפון וכו': את[ס] מוצא בשעה שעלה נבוכדנאצר לכאן בא וישב לו בדופני של אנטוכיא ויצאה סנהדרין גדולה לקראתו ואמרה לו הגיע זמן הבית הזה ליחרב אמר להן אותו[ה] שהמלכתי עליכם תנוהו לי ואני הולך באו ואמרו ליהויכין מלך יהודה נבוכדנאצר בעי לך ביון ששמע מהן כך נטל[מ] מפתחות של בה"מ עלה לגגו של היכל אמר לפניו רבש"ע לשעבר היינו נאמנים לך והיו מפתחותיך מסורין לנו עכשיו שאין אנו נאמנים הרי מפתחותיך מסורין לך תרין אמוראין חד אמר זרקן ועוד לא ירדו וח"א [ג] באה כמין יד ונטלתן מידו כיון שראו כל חורי

מירושלים חֻצָיִם אֶל הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי וְחֻצָיִם אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן בַּקַּיִץ וּבָחֹרֶף יִהְיֶה: [זכריה יד, ח] ב) וַיּוֹצִאֵנִי דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה וַיְסֹבְבֵנִי דֶּרֶךְ חוּץ אֶל שַׁעַר הַחוּץ דֶּרֶךְ הַפּוֹנָה קָדִים וְהִנֵּה מַיִם מְפַכִּים מִן הַכָּתֵף הַיְמָנִית: בְּצֵאת הָאִישׁ קֶדֶם וְקָו בְּיָדוֹ וַיָּמָד אֶלֶף בָּאַמָּה וַיַּעֲבִרֵנִי בַּמַּיִם מַיִם בִּרְכָּיִם וַיָּמָד אֶלֶף וַיַּעֲבִרֵנִי מַיִם מָתְנָיִם: [יחזקאל מז, ב-ג] ג) וַיָּמָד אֶלֶף וַיַּעֲבִרֵנִי בַּמַּיִם מַיִם אֲפִיקִים: [יחזקאל מז, ג] ד) כִּי אִם שָׁם אַדִּיר יְיָ לָנוּ מְקוֹם נְהָרִים יְאֹרִים רַחֲבֵי יָדָיִם בַּל תֵּלֵךְ בּוֹ אֳנִי שַׁיִט וְצִי אַדִּיר לֹא יַעַבְרֶנּוּ: [ישעיה לג, כא] ה) וּפֹרֵשׂ יָדָיו בְּקִרְבּוֹ כַּאֲשֶׁר יִפְרֹשׂ הַשֹּׂחֶה לִשְׂחוֹת וְהִשְׁפִּיל גַּאֲוָתוֹ עִם עָרְבוֹת יָדָיו: [ישעיה כה, יא] ו) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מָקוֹר נִפְתָּח לְבֵית דָּוִיד וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לְחַטַּאת וּלְנִדָּה: [זכריה יג, א] ז) וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמַּיִם הָאֵלֶּה יוֹצְאִים אֶל הַגְּלִילָה הַקַּדְמוֹנָה וְיָרְדוּ עַל הָעֲרָבָה וּבָאוּ הַיָּמָּה אֶל הַיָּמָּה הַמּוֹצָאִים וְנִרְפְּאוּ הַמָּיִם: [יחזקאל מז, ח] ח) וְאָמַר עַד פֹּה תָּבוֹא וְלֹא תֹסִיף וּפֹא יָשִׁית בְּגֹאוֹן גַּלָּיִךְ: [איוב לח, יא] ט) וְהָיָה עָמְדוּ עָלָיו דַּיָּגִים מֵעֵין גֶּדִי וְעַד עֵין עֶגְלַיִם מִשְׁטוֹחַ חֲרָמִים יִהְיוּ לְמִינָהּ תִּהְיֶה דְגָתָם כִּדְגַת הַיָּם הַגָּדוֹל רַבָּה מְאֹד: [יחזקאל מז, י] י) בִּצְאֹתָיו וּגְבָאָיו וְלֹא יַרְפְּאוּ לְמָלַח נִתָּנוּ: [יחזקאל מז, יא] כ) וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה כָּל עֵץ מַאֲכָל לֹא יִבּוֹל עָלֵהוּ וְלֹא יִתֹּם פִּרְיוֹ לְחָדָשָׁיו יְבַכֵּר כִּי מֵימָיו מִן הַמִּקְדָּשׁ הֵמָּה יוֹצְאִים וְהָיָה פִרְיוֹ לְמַאֲכָל וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה: [יחזקאל מז, יב] ל) וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן: [יואל ב, כג]

א) מדות פ"ג מ"ו: **ב)** סם: **ג)** סם מ"ג: **ד)** ע' יומא עז ב: **ה)** ע' תוספתא סוכה פ"ג: **ו)** ע' ב"ב עד ב: **ז)** ב"ר פ' כג: **ח)** ירוש' תענית פ"ח הל"ב: **ט)** עיין תוספתא סם פ"ח: **י)** ע' תענית פ"ח סה"ב: **כ)** סנהדרין ק ו ע"ם מנחות נא ו: **ל)** ויקרא רבה פי"ט: **מ)** ע' תענית כט ו:

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פרק ה מביאת המקדש הלכה ד:

יב ב מיי' פרק ו מפרה הלכה יג:

יג ג מיי' פרק ט ממקואות הלט"ו:

נוסחת הבבלי

(א) וחזרו וגדרום וחזרו כו': **(ב)** השתחואות תני כו': **(ג)** א"ר הונא כו' מאי מי שחו אר"י בר ביבין מיא כו' ר"ש בר נחמני בשם ר' נתן מבית דוד ויושבי כו' רמ"א כו' זה ימא סיבוכא כו': **(ד)** ירפאו אלא מקו' היה ושמו לא כו' לחדש ואילן כו' שנאמר לחדשיו כו' יבכר אר"י בכל כו': **(ה)** שהמלכתי תנו אותו לי ואני אלך לי מכאן אתון ואמרין ליה ליהויכין כו' וח"א יצתה כמין פיסת יד כו' כיון (ששמעו) חורי יהודה כן אף הן עלו כו':

הגהות הגר"א

[א] ס"ג ממזבח הזהב למפתן הבית כחוט של שתי ממפתן הבית לעזרה כחוט של ערב מיכן ואילך כו' כל"ל. דהכי כתיב בקרמי והנה מים יולאים ממפתן מפתן הבית ולסם בחו מן המזבח כמ"ש סם ומפתן הבית קדי לעזרה: **[ב]** ל"ל שנא' ופרש ידיו כו': **[ג]** ל"ל מאי מי שחו ר"י בר ביבין אמר מי שחו מיא דמתמללין בעלמא שלמה היינו זבה ועי' בתוס' שבת דף סה ע"ב ד"ה שמע דמין מילוק בין נדה לזבה וכבי קי"ל ועי' ברמב"ם פרק ו ממקואות הל"ה:

נוסחאות ישנות

פ) וחורנא. **ג)** וחורנא אמר. **ג)** וחורנא אמר ראה.

תורה אור השלם

א) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים

הלכה ג מתני' על של שיש מניחין את האברים. לאחר הנתוח מסדרין אותן על השלחן עד שיעלוס הכהנים ובגמרא מפרש למה לא עשאו של כסף או של זהב: ועל של כסף כלי שרת. שמולימין בכל בוקר שלשה ומשעים כלי שרת כדתנן בתמיד: נותנין לחם הפנים בבניסתו. לאחר שנאפה עד שיסדרוהו על השלחן: ועל של זהב ביציאתו. והיה מונח שם עד זמן חילוק: שמעלין בקדש ולא מורידין. דכיון שסלקוהו מעל השלחן של זהב אין מורידין אותו להניחו בשל כסף: **גמ'** תני על של כסף. אותן של אולם אחד היה של כסף ואחד של זהב על של כסף היו נותנין בכניסתו לחין עניות בתקוס עשירות: ליתי כאן של כסף. לא היה באולם של כסף אלא כדתנן בתמני' דשל כסף מרתיח ומתחמם הלחם ויש לאוש שיתעפש: ופריך לא בן תני זה אחד מן הנסים וכו'. שהיה נשמר אוס הלחם עד שעת סילוקו בשעת הנפ ר"כ לא היה מתעפש אפי' היו מניחין אותו על שלחן של כסף: אין מזבירין מעשה נסים. כלומר אין קומכין על הנס ועושין הכל שלא יתעפש בדרך הטבע: לא היה שם לחם. לסדר בשעת ובאוך ימי השבוע נזדמן להס מהו להניחס מלסדר עד שעת הנפה או דלמא אע"ג שהוא פסול דכל שלא עברה עליו שבעה ימים על השלחן פסול הוא מ"מ לקיים מצות לחם הפנים לפני תמיד אין להניחו בלא לחם ר"נ לא היה שם לחם לערוך ביום השבת מהו להניח הלחם הראשון על השלחן שהרי לא יתקלקל גם בשבת הנאה מיהו פסול הוא משום לינה: **לפני תמיד.** שיהו תמיד לפני ה' אע"פ שהן פסולין: עשרה שולחנות עשה שלמה. דכתיב ויעש שולחנות עשרה וגו': אין תימר חמשה בדרום וכו'. ומימין היינו מימין הפתח ומשמאל היינו משמאלו של פתח שהפתח היתה נאמצע ההיכל נכותל מזרחי ר"נ מימין היינו דרוס שנקרא ימין ומדרוס נקרא ימין לפון נקרא שמאל: **אלא.** של משה נאמצע וה' מימינו ומשמאלו משמאלו וכולן נלפון ההיכל: **את השלחן.** לשון יחיד: על כלם היה מסדר. פעמים זה ופעמים זה: מזרח ומערב היו נתונין. השולחנות רוחבן של אחד למזרח ואחד למערב להיותן ראוין לשורות. ואיכא למימר על כולם היה מסדר: **נמצא** שלחנו של שלחן בדרום. וה"פ שלחן ראוין לשורות: כולהן ראוין הרי הוא (שלשים) עשרים אמה לעשרה שלחנו וההיכל כולו היו חמשה עשרים אם כן חמשה שולחנות

משנת אליהו

ה"נ ליתי כאן של שיש מפני שהוא מקרר בו. בגבלי בתמיד (ל"ו ב') הגי' בתמני' דיקן שהניח שם ג' דבשולם ג' של כסף ואחד של זהב ופריך אם מכדי אין ענייות כו' אמרי עבדי דשיש ליעבדו לכסף ליעבדו לזהב ומשני בשם ר"ש בר"י מפני שמרתיח ועיין תוס' בתמורות (ל"ט ב') ד"ה אחד של כסף שהניחו קושיא דירושלמי כגי' הספרים ולית כאן של כסף לדידהו אמתני' קאי ומפני שמרתיח ע"ש ומשמע שם דלעתם דגרסינן של כסף כמו שכתבו ומיהו בכל הספרים כו' של כסף כו' אך בשם רש"י כתבו דגרס של שיש כמ"ש בתמני' ד"ה על פתח כו' לעבדיו מניחו על של שיש כו' ובגרייתא שם בתמורות דתני של כסף היא בגרייתא דירושלמי דתני של כסף. ובתמיד שם מכולהו פריך ומשני מפני שמרתיח ולשיטתו מזיל בירושלמי. ומה שכתב שם בשם הרמב"ם דהא דתני כסף הגרייתא מסוס דשיש ולעיל בתמורות גרסינן בשם הרמב"ם לפמוך מחילוק התוס' שמין זה דרכו אלא דלמי מקוגיית דירושלמי דין אחד הוא ולמי מקוגיית דירושלמי דין אחד הוא ולמי מקוגיית דירושלמי דין אחד הוא

בעון קומי דרבי לוי בו' ואפילו הוא כמה ימים. כך היא גירסת רבינו וגירסת הספרים ואפילו הוא פסול וע"ל לפי גירסת רבינו להכא ליתי נלחם הפנים לנסדר להלכתו בשבת וקמ"ל שאם אין להם ר"ס לשבת הנאה אי דנסדר להלכתו רשאי להניחו לכתחלה להא קרא דונתת על השלחן ודלמי נסדר להלכתו משעתי וכתיב תמיד ואפילו כמה ימים ומש"ה מתך רבינו אלא פסול דקרא לא מיירי אלא נכשרי ועיין בספר תקנין חדתין ובמשנת אליהו כי תמריך בפלפולו וכמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהאי גי': [ג] ע"ל כולהן **לצפון** וע"ג **ראויה לשירות:**

גליון הש"ם

[ו] עי' הגהות הגר"ח אבל במפרש בתמיד שם לא גרסה בגירסתו וגם התוס' בתמורות דף לט ע"ב ד"ה אחד היה להם הגי' שלפניהם: [ב] עי' תמוס' מנחות דף לט ע"ב ד"ה אלא שהיה להם גירסא אחרת:

תורה אור השלם

א) מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה לָּךְ אֵפוֹא כִּי עֲלִית כֻּלָּךְ תְּשָׁאוֹת מְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה קִרְיָה עַלִּיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי חֶרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה: [ישעיה כב, א-ב]

ב) וַיִּהְיוּ לוֹ הַכֹּהֲנִים קֹדֶשׁ כִּי לֹא הָיָה שָׁם לֶחֶם כִּי אִם לֶחֶם הַפָּנִים הַמּוּסָרִים מִלִּפְנֵי יְיָ לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הֻלְקָחוֹ: [שמואל א' כא, ז]

ג) וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: [שמות כה, ל]

ד) וַיַּעַשׂ שֻׁלְחָנוֹת עָשָׂרָה וַיִּנַּח בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול וַיַּעַשׂ מִזְרְקֵי זָהָב מֵאָה: [דברי הימים ב' ד, ח] ה) וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע צָפוֹן: [שמות כו, לה] ו) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְיָ אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב: [מלכים א' ז, מח] ז) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹהִים וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת הַשֻּׁלְחָנוֹת עֲלֵיהֶם לֶחֶם הַפָּנִים: [דברי הימים ב' ד, יט]

אהח 19/06/2018

חורי יהודה כן עלו לראש גגותיהן ונפלו ומתו הדא הוא דכתיב א) **משא גיא חזיון מה לך אפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה וגו':**

הלכה ג מתני' ו) י"ג שולחנות היו במקדש א"ח של שייש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרביים ב) **וב' במערב הכבש אחד של שייש ואחד של כסף על של שייש נותנין את האברים ועל של כסף כלי שרת** ג) **וב' באולם (מבחוץ) מבפנים על פתח הבית א' של שייש וא' של זהב על של שייש נותנין לחם הפנים בבניסתו** ד) **ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין אחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד:**

גמ' תני על של (א) כסף (ר' אחי ור' מיישא ומתו בשם רב שמואל בר רב יצחק) ר' יוסי בשם ר' שמואל בר רב יצחק ר' חנניה מטי בה בשם ר' יוחנן (א) ליתי ג) כאן של כסף מפני שהוא [ו] מרתיח **לא כן תני זה** ז) **אחד מן הנסים שנעשו בבית המקדש שכשם שהיו מניחין אותו חום כך היו מוציאין אותו חום שנאמר** ב) **לשום לחם חם ביום הלקחו רבי יהושע בן לוי אמר אין** ז) **מזבירין מעשה נסים בעון קומי רבי (לוי) אילא לא היה שם לחם** ה) **מהו להניחו לשבת הבאה אמר לון כתיב** ג) **ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד לחם פנים (ב) אפילו פסול עשרה** ה) **שלחנות עשה שלמה** ד) **דכתיב** ד) **ויעש שולחנות עשרה וינח בהיכל חמשה מימין וה' משמאל אין תימר חמשה בדרום וה' בצפון והלא אין השלחן כשר אלא בצפון שנאמר** ה) **ואת השלחן תתן על צלע צפון מה ת"ל חמשה מימין וחמשה משמאל אלא חמשה מימין שלחנו של משה וחמשה משמאלו אעפ"כ** ו) **לא היה מסדר אלא בשל משה בלבד שנאמר** ו) **את השלחן אשר עליו לחם הפנים** ב) **רבי יוסי בי רבי יהודה אומר על כולן היה מסדר שנאמר** ז) **את השולחנות ועליהם לחם הפנים: תני** [ו] **[ג] מזרח ומערב היו נתונין דברי רבי ר"א בי רבי שמעון אומר צפון ודרום היו נתונין מ"ד מזרח ומערב ניחא** [ג] **כולהן ראוין לשירות מ"ד צפון ודרום נמצא שלחן בדרום ומנורה**

ריב"ן

כדתני' ביומא פ"ג (דף לג.): נקנור. שם אדם ומזכירין אותו לשבח: פשפשין. שעריס קטנים שלא היו גבוהין ורמבין כשאר שערי הבית: **לא** היה להם שם. מה היה משמש: **מתני'** י"ג שולחנות. אינו מונה י' שולחנות שעשה שלמה כדכתיב במסכת דשלמה במלכים ומקדר הנחתן מביא בפ' שני אחד של שיש. עסקינן שלא היו שם אותן שלשה: **אחד של שיש.** שמניחין שם הקרבים. ירושלמי ר' יוסי בשם ר' שמואל בר יצחק בשם ר' יוחנן ליח כאן של כסף מפני שהוא מרתיח. יתחממו הקרבים ויסריחו ולפי שבקרבנות יחיד כהן ג' יכול להוליך כל הקרבים ומניחן שם כדי לנוח והא דתנן בפ"ב דיומא תמיד קרב בג' עשר וכו' ומונה שם דכך הולכת הקרבן למוקדם הא אמרינן התם (דף יו:) דד"ח בקרבנות נמור אבל בקרבנו' יחיד כל שהוא להקריב מקריב אפילו אחד: **על של שיש** שהוא להקריב את הקרבים. לשון רבינו הגאון וכן הפסוק ומיתום היה שם שלא משמש יותר בשעת שהיו מדיחין עליו ומונח עד הקרבה ועי' תוי"ט פ"ה דמדות (משני ג'): **על של שיש.** לאחר הניתוח מסדרין שם הקרבים. **כדי לנוח:** ועל של זהב ביציאתו. על סיוקטרו בזיכי לבונה הנתין עם הלחם כך פירש רבינו שלמה בפ' שני הלחם הכא תנן אחד של שיש ובפ' שני הלחם (דף יט.) תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שניס שהיו בשולש אחד של כסף ואחד של זהב ותחלה על של שיש: **גמ'** תני על של כסף. הא דתני בתמני' על של שיש בכניסתו תני בגרייתא על של כסף ומכל מקום שפיר הוי מעלין בקדש מכסף להזהב: ה"ג ליתי כאן של שיש מפני שהוא מקרר. כלומר דמפרש למה לא תני בגרייתא של שיש כמו בתמני' והיינו לפי שהשיש מקרר כמו בסוף פרק קמא דיומא עמוד והפג אחת על הלפה ולחם הפנים לריך שיהיה חם כמ"ש לשום לחם חום וגו': ופריך **לא כן תני זה** א' **מן הנסים בו'.** ואם כן היון שדרך נס היה חם כל השבוע אם כן ליכא למיחש לשיתקרר: **אין מזבירין מעשה נסים.** דתחלת סידורו לריך שלא יתקרר ולא לסמוך על הנס ומתניתין דסבירא ליה על של שיש מפרש בגמלי תמיד (ל"ו ב') מפני שכל כסף מרתיח ואיכא למיחש שלא יתעפש: **לא היה שם לחם מהו להניחו לשבת הבאה.** נלחם כשר מייתי לי דשמי להניחו לשבת הנאה ולא מיפסל בלינה לף בנסדר להלכתו או דמיפסל בלינה בנסדר להלכתו: ה"ג א"ק ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד. ומפילו הוא כמה ימים. וגם לכתחלה יכול להניחו על כמה ימים דקרא ודלמי מייתי בנסדר להלכתו דכתיב ונתת לחם וגו' והיינו לחם כשר ומפילו הכי כתיב תמיד להורות דדשמי להניחו לכתחלה ולא מיפסל בלינה: **עשרה שולחנות בו'.** קוגיא זו במנחות (ל"ם ב' ל"ט ב') ומסקנא דהכא כמ"ד להתם מיתוקמא: **וא"ת ה' בדרום בו'.** והאי מימין מימין דפתח וכן משמאל דפתח קאמר ובגבלי שם קאמר בהדיא ול"ת מימין דפתח בו': **והלא אין שלחן בו'.** הפתח היה בתמלע ההיכל בותל מזרחי ומתלתו ה' שלחנות שבמשל דרך כניסה כולם בדרום: **אלא בו' ה' מימין שלחנו של משה בו'.** וכולן בצפון ההיכל וכדמפרש לקמן: **רבי יוסי בר"י אומר על בולן בו'.** ובגבלי נקט לה בדר"ת בן שמוע ורבי יוסי בר"י ס"ל דאין מסדר אלא על של מזה בו' ע"ש: ה"ג מזרח ומערב בו' דברי רבי. וכן הוא בכולא תלמודא פלוגתייהו: ה"ג מ"ד מזרח ומערב ניחא. דקוגיא זו ס"ל למקנא כסלקא דעתא דבגלי שם שהיו מסודרים רוחבו של זה בלד רוחבו של זה ואם כן למאן דאמר מזרח ומערב מונחים שפיר היו עומדים בלד לפון עשרה שלחנות רוחבו של זה בלד רוחבו של זה ט"ג לפי חפשר שיהיו ו' שלחנות של עשרים אמה מלומלמות אלא יאמר קנא תוך לעשרים אמה הפנימיות איכא למימר לא דק כולי האי הא דנקט בקוגיין וכולן היו נתונין מסלים הנית ולפנים: ה"ג **מאן דאמר צפון ודרום נמצא שלחן בדרום.** שתורך העשרה שולחנות שהיה מסדר ע"ג ד' שלחנות של עשרים אמה אלא שהיו ראוין לשירות ולא היה מסדר אלא על ה' מהם: **ומנורה** למה לא תני בגרייתא של שיש כמו בתמני' והיינו לפי שהשיש מקרר כמו בסוף פרק קמא דיומא עמוד והפג אחת על הלפה ולחם הפנים לריך שיהיה חם כמ"ש לשום לחם חום וגו': ופריך **לא כן תני זה א' מן הנסים בו'.** ואם כן היון שדרך נס היה חם כל השבוע אם כן ליכא למיחש לשיתקרר: **אין מזבירין מעשה נסים.** דתחלת סידורו לריך שלא יתקרר ולא לסמוך על הנס ומתניתין דסבירא ליה על של שיש מפרש בגמלי תמיד (ל"ו ב') מפני שכל כסף מרתיח ואיכא למיחש שלא יתעפש: **לא היה שם לחם מהו להניחו לשבת הבאה.** נלחם כשר מייתי לי דשמי להניחו לשבת הנאה ולא מיפסל בלינה לף בנסדר להלכתו או דמיפסל בלינה בנסדר להלכתו: ה"ג א"ק **ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד.**

שלשה עשר שופרות

חוֹרֵי - השרים והחשובים שבארץ יְהוּדָה, כֵּן - שמן השמים הסכימו לדברי יהויכין[א], עֲלוּ לְרֹאשׁ גַּגּוֹתֵיהֶן וְנָפְלוּ וָמֵתוּ, הָדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה כב ו-ז) 'מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה לָּךְ אֵפוֹא כִּי עָלִית כֻּלָּךְ לַגַּגּוֹת. תְּשֻׁאוֹת מְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה וגו' קְרֻיָה עַלִּיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי חֶרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה' והיינו שמתו לא מחרב או ממלחמה אלא מנפילה מהגגות[ב].

★ ★ ★

הלכה ג – משנה

בתחילת הפרק שנינו שהיו שלשה עשר שולחנות במקדש. משנתינו מרחיבה בענין שולחנות אלו, ממה הן עשויות, לְמה היו משמשות, והיכן עמדו בבית המקדש:

אומרת המשנה, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שׁוּלְחָנוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ. מפרטת המשנה, שְׁמוֹנָה שולחנות שֶׁל שַׁיִּישׁ עמדו בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם בצפון המזבח ששם שוחטין[ג], שֶׁעֲלֵיהֶם מְדִיחִין אֶת הַקְּרָבִים של הקרבנות לאחר שכבר ניקו אותן מהרפש בלשכת המדיחין[ד], והיו של שיש לפי שהוא צונן ומקרר את הבשר שעליו שלא יסריח[ה].

וּשְׁנַיִם שולחנות נוספים עמדו בַּמַּעֲרָב הַכֶּבֶשׁ, אֶחָד שֶׁל שַׁיִּישׁ וְאֶחָד שֶׁל כֶּסֶף. עַל שֶׁל שַׁיִּישׁ נוֹתְנִין אֶת הָאֻבָרִים של הקרבנות לאחר שניתחו והדיחו אותם קודם שהעלום הכהנים על הכבש, ולכן היה השולחן עשוי משיש כדי שיקרר את הבשר שעליו שלא יסריח. וְעַל שֶׁל כֶּסֶף היו נותנים תשעים ושלוש כְּלֵי שָׁרֵת העשויים מכסף וזהב שאותם היו מוציאים בבוקרו של כל יום לצורך עבודת היום[ו].

וּשְׁנַיִם שולחנות נוספים עמדו בְּאוּלָם מִבִּפְנִים - בתוך האולם עַל פֶּתַח הַבַּיִת, אֶחָד שֶׁל שַׁיִּישׁ וְאֶחָד שֶׁל זָהָב. עַל שֶׁל שַׁיִּישׁ נוֹתְנִין לֶחֶם הַפָּנִים בִּכְנִיסָתוֹ - בכל ערב שבת לאחר שנאפה, והיה מונח שם עד למחרת ביום השבת שבו היו מסדרים אותו על השולחן בהיכל[ז]. וְעַל השולחן שֶׁל זָהָב היו נותנים את מערכת לחם הפנים הישנה בִּיצִיאָתוֹ - לאחר סילוקו מהשולחן, והיה מונח שם עד שהיה מתחלק לכהנים[ח], והטעם שהיה מונח על של זהב ביציאתו הוא לפי שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין, וכיון שהיה מונח בהיכל על השולחן של זהב לא היו מורידים אותו להניחו על של שיש או על דבר הפחות מזהב[ט]. ועוד שולחן אֶחָד שֶׁל זָהָב היה מִבִּפְנִים - שולחן של משה המונח בהיכל[י] שֶׁעָלָיו מונח לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד.

★

גמרא

שנינו במשנה, 'על של שיש נותנים לחם הפנים בכניסתו'. מביאה הגמרא בריייתא שחולקת על זה[יא]:

תָּנֵי, עַל שולחן שֶׁל כֶּסֶף היו מניחים את לחם הפנים בכניסתו. רַבִּי יוֹסֵי אמר בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, ואילו רַבִּי חֲנַנְיָה מָטֵי בָּהּ - היה אומר זאת בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לֵית כָּאן שֶׁל כֶּסֶף - התנא של משנתינו אינו סובר שהיה השולחן של כסף אלא של שיש, וטעמו בכך הוא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַרְתִּיחַ - שהכסף יכול לחמם את לחם הפנים ולהביאו לידי עיפוש, ולכן סוברת המשנה שהשולחן היה משיש שהוא צונן.

הגמרא מקשה על התנא של משנתינו שסובר שהיה השולחן משיש: שואלת הגמרא, לֹא כֵּן תָּנֵי - וכי לא כך שנינו בברייתא, זֶה אֶחָד מִן הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁכֻּשִּׁם שֶׁהָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ - את לחם הפנים על השולחן חוֹם - כשהוא חם, כָּךְ הָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מהשולחן חוֹם - כשהוא חם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כא ז) 'לָשׂוּם לֶחֶם חם בְּיוֹם הֻלָּקְחוֹ', ואם כן גם אם היו נותנים את לחם הפנים בכניסתו על שולחן של כסף לא היה הלחם מתעפש מכח הנס שנעשה בו, ולשם מה היו צריכים שיהיה של שיש. מתרצת הגמרא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, אֵין מַזְכִּירִין מַעֲשֶׂה נִסִּים - הניחו את הלחם על של שיש לפי שאין סומכים על הנס ולפיכך היו צריכים לעשות בדרך הטבע שלא יתעפש הלחם[יב].

מוסיפה הגמרא לדון בענין לחם הפנים:

בני הישיבה בָּעוּן קוֹמֵי - שאלו לפני רַבִּי אִילָא, מה יהיה הדין באופן שלא הָיָה שָׁם לֶחֶם הפנים חדש לסדר על השולחן בהיכל, מַהוּ לְהַנִּיחוֹ את הלחם הפנים הישן לַשַּׁבָּת הַבָּאָה, שיסלק את הלחם ויחזור ויערכו מחדש לקיים את מצות 'בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי ה'' (ויקרא כד ח)[יג]. אָמַר לוֹן - ענה להם רבי אילא, פְּתִיב (שמות כה ל) 'וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד', ואנו מרבים מכך שתמיד צריך להיות מונח לֶחֶם פָּנִים וְאֲפִילּוּ כשהוא פָּסוּל עליו להיות מונח, ולכן יש להניח את הלחם הישן עד שיאפו את החדש[יד].

אוצר החכמה

★

אורך בית המקדש כולל בית קודש הקדשים הוא ששים אמה ורחבו עשרים אמה. אורך בית קודש הקדשים בפני עצמו הוא עשרים אמה ואורך ההיכל הוא ארבעים אמה.

מלבד המנורה והשולחן שעשה משה ושעמדו בהיכל, היו בהיכל עוד עשרה שולחנות ועשר מנורות שעשה שלמה המלך, וככתוב (דברי הימים ב' ד ז-ח) 'וַיַּעַשׂ אֶת מְנֹרוֹת הַזָּהָב עֶשֶׂר כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול. וַיַּעַשׂ שֻׁלְחָנוֹת עֲשָׂרָה וַיַּנַּח בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול'. רוחב כל שולחן הוא אמה וארכו שתי אמות, וגם אורך המנורות הוא שתי אמות.

אם כאמור רוחב ההיכל הוא עשרים אמה, הרי שכלפי העומד בפתח ההיכל שבאמצע כותל המזרח יהיו עשר האמות שמימין נקראים 'צלע צפונית' ושם הוא מקום השולחנות, ועשר האמות שמשמאל נקראים 'צלע דרומית' ושם הוא מקום המנורות[טו].

סוגיא זו דנה במיקומם המדויק של עשרת המנורות ועשרת השולחנות בהיכל בית המקדש לצד מיקום השולחן והמנורה שעשה משה אשר הוא נקבע בפסוק (שמות כו לה) 'וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע צָפוֹן'.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין השולחנות בבית המקדש: אומרת הברייתא, עֲשָׂרָה שֻׁלְחָנוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה המלך בבית המקדש, דִּכְתִיב (דברי הימים ב' ד ח) 'וַיַּעַשׂ שֻׁלְחָנוֹת עֲשָׂרָה וַיַּנַּח בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאל'.

הגמרא מפסיקה את הברייתא ומבררת מה פירוש הכתוב 'חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאל':

מבררת הגמרא, אִין תֵּימַר - אם תאמר שהשולחנות היו מסודרים

א. **תקלין** חדתין.
ב. **רש"ס.**
ג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ד. **תוספות** יו"ט (פ"ה דמדות מ"ג).
ה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש לפי פירושו בסוגיית הגמרא, וראה בפרישת הרא"ש.
ו. **הראשונים** ע"פ המשנה במסכת תמיד (פ"ג מ"ד).
ז. **פרישת** הרא"ש ופירוש תלמיד רשבר"ש.
ח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ט. **רע"ב.**
י. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יא. **פירוש** הסוגיא ע"פ תוספות (מנחות נט: ד"ה אחד).
יב. **הקשה** הרש"ס, והרי בפנים היה השולחן זהב ואף על פי כן סומכים אנו על הנס ומניחין בו. ותירץ, ששם זה גזירת הכתוב שיהיה השולחן זהב. ועוד תירץ, ששם זה מקום מצוותו ולכן מגין עליו הנס.
יג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יד. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'ואפילו הוא פסול, לאו דווקא, שאפילו הוא על השולחן ימים רבים אין בכך כלום'.
טו. **בפירוש** סוגיא זו התבססנו בעיקר על פירושו של הרש"ס.

הלכה ג מתני' על של שיש מניחין את האברים. לאחר הנתוח מסדרין חותן על השלחן עד שיעלוס הכהנים וגמרא מפרש למה לן עשאו של כסף או של זהב: ועל של כסף כלי שרת. שמולימין בכל בוקר שלשה ומשעים כלי שרת כדתנן בתמיד: נותנין לחם הפנים בבניסתו. לאחר שנאפה עד שיסדרוהו על השלחן: ועל של זהב ביציאתו. והיה מונח שם עד זמן חילוק: שמעלין בקדש ולא מורידין. דכיון שסלקוהו מעל השלחן של זהב אין מורידין חותו להניחו בשל כסף: **גמ'** תני על של כסף. חותן של חולס אחד היה של כסף ואחד של זהב על של כסף היו נותנין בכניסתו לחין עניות בתקוס עשירות: ליתי כאן של כסף. לן היה בחולס של כסף אלא כדתנן בתמני' דשל כסף מרחיב ומתחמס הלחס ויש לחוש שיתעפש: ופריך לא בן תני זה אחד

חורי יהודה כן עלו לראש גגותיהן ונפלו ומתו הדא הוא דכתיב [א] משא גיא חזיון מה לך אפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה וגו':

הלכה ג מתני' [ב] י"ג שולחנות היו במקדש [א] ח' של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים [ב] ו' במערב הכבש אחד של שיש ואחד של כסף על של שיש נותנין את האברים ועל של כסף כלי שרת [ג] ו' באולם (מבחוץ) מבפנים על פתח הבית א' של שיש וא' של זהב על של שיש נותנין לחם הפנים בבניסתו [ד] ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין אחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד: **גמ'** תני על של [א] כסף (ר' אחי ור' מיישא ומטו בשם רב שמואל בר רב יצחק) ר' יוסי בשם ר' שמואל בר רב יצחק ר' חנניה מטי בה בשם ר' יוחנן [א] ליתי [ג] כאן של כסף מפני שהוא [ד] מרתיח לא כן תני זה [ג] אחד מן הנסים שנעשו בבית המקדש שכשם שהיו מניחין אותו חום כך היו מוציאין אותו חום שנאמר [ב] לשום לחם חם ביום הלקחו רבי יהושע בן לוי אמר אין [ד] מזכירין מעשה נסים בעון קומי רבי (לוי) אילא לא היה שם לחם [ה] מהו להניחו לשבת הבאה אמר לון כתיב [ג] ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד לחם פנים [ו-ב] אפילו פסול עשרה [ה] שלחנות עשה שלמה דכתיב [ד] ויעש שולחנות עשרה וינח בהיכל חמשה מימין וה' משמאל אין תימר חמשה בדרום וה' בצפון והלא אין השלחן כשר אלא בצפון שנאמר [ה] ואת השלחן תתן על צלע צפון מה ת"ל חמשה מימין וחמשה משמאל אלא חמשה מימין שלחנו של משה וחמשה משמאלו אעפ"כ [ו] לא היה מסדר אלא בשל משה בלבד שנאמר [ז] את השלחן אשר עליו לחם הפנים [ח] רבי יוסי בי רבי יהודה אומר על כולן היה מסדר שנאמר [ז] את השולחנות ועליהם לחם הפנים: תני [ט] [ג] מזרח ומערב היו נתונין דברי רבי ר"א בי רבי שמעון אומר צפון ודרום היו נתונין מ"ד מזרח ומערב ניחא [ג] כולהן ראוין לשירות מ"ד צפון ודרום נמצא שלחן ברדום ומנורה

ריב"ן

כדתני' ביומא פ"ג (דף ו.): נקנור. שם אדם ומזכירין אותו לשבח: פשפשין. שערים קטנים שלא היו גדולין ורחבין כשאר שערי הבית: לא היה להם שם. מה היה משמש: **מתני'** י"ג שולחנות. אינו מונה י' שולחנות שעשה שלמה כדכתיב במסכת דשלמה במלכים ומקדר הנחתן מביא בפ' שני אלחס במנחות אלא בבית שני עשקינן שלא היו שם אותן שלחנות: אחד של שיש. שמניחין שם החברים. ירושלמי ר' יוסי בשם ר' שמואל בר יעקב בשם ר' יוחנן ליח כאן של כסף מפני שהוא מרתיח. יתחממו החברים ויסריחו ולפי שבקרבנות יחיד כהן ג' יכול להוליך כל החברים ומניחן שם כדי לנוח והא דתנן בפ"ב דיומא תמיד קרב בג' עשר וכו' ומוכח שם דכך הולכת חברין למוקם הא אמרינן התם (דף ל"ו:) דד"ח בקרבנות נמור אבל בקרבנו' יחיד כל שרוצה להקריב מקריב מפילו אחד: **על של שיש** נותנין לחם הפנים בבניסתו. כדי לנוח: ועל של זהב ביציאתו. על שיוקטרו בזיכי לבונה הבאין עם הלחם כך פירש רבינו שלמה בפ' שני אלחס הכא תנן אחד של שיש ובפ' שני אלחס (דף ל"ט.) תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שניס שהיו בחולס אחד של כסף ואחד של זהב ותחלה על של שיש: **גמ'** תני על של כסף. הא דתני בתמני' על של שיש בבניסתו תני בברייתא על של כסף ואבל מקום שפיר הוי מעלין בקדש בזהב: ה"ג ליתי כאן של שיש מפני שהוא מקרר. לומר למפרש למה לן תני בברייתא של שיש כמו בתמני' והייט לפי שהשיש מקרר כמו בסוף פרק קמא דיומא עמוד והפג אחת על הרלפה ולחם הפנים לריך שיהיה חם כמ"ש לעיל לחם חום וגו': ופריך לא כן תני זה א' מן הנסים כו'. ואם כן ניון שדרך גם היה חם כל השבוע אם כן ליכא למיחם לשיתקרר: אין מזכירין מעשה נסים. לחחלת סילוקו לריך שלא יחקרר ולא לסמוך על הנס ומחניחין דסבירא ליה על של שיש מפרש בגמלי תמיד (ל"ח ב') מפני שכל כסף מרחיב ואיכא למיחם שלא יתעפש: **לא היה שם לחם** מהו **להניחו לשבת הבאה**. נלחם כשר מיירי אי רשאי להניחו לשבת הבאה ולא מיפסל בלינה לף בנסדר כהלכתו או דמיפסל בלינה בנסדר כהלכתו: ה"ג **א"ק ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד**. ומפילו הוא לחם כמה ימים. וגם לכחחלה יכול להניחו על כמה ימים דקרא ודאי מיירי בנסדר כהלכתו דכחיב ונתת לחם וגו' ואינו לחם כשר אלא מיום ראשון לשבת הבא והייט דכתיב **עשרה שולחנות כו'**. סוגיא זו במנחות (ל"ח ב' ל"ט ב') ומסקנא דהכא כס"ד דהחם מיחוקמא: **וא"ת ה' ברדום כו'**. והאי מימין מימין דפתח וכן משמאל דפתח קאמר ובגמלי שם קאמר בהדיא ול"ת מימין דפתח כו': **והלא אין שלחן כו'**. הפתח היה בחמלע בהיכל בוחל מזרחי ומחלתו ה' שלחנות שבמשמאל דרך כניסה כולם בדרום: **אלא כו' ה' מימין שלחנו של משה כו'**. וכולן בנפון בהיכל וכדמפרש לקמן: **רבי יוסי ברי' אומר על בולן כו'**. ובגמלי נקט לה בדר"ג בן שמוע ורבי יוסי ברי' ס"ל דאין מסדר אלא על של משה כו' ע"ש: ה"ג מזרח ומערב כו' דברי רבי. וכן הוא בכולא תלמודא פלוגתייהו: ה"ג מ"ד מזרח ומערב ניחא. דסוגיא זו ס"ל למסקנא כשלקא דעתא דבגלי שם שהיו מסודרים רלשו של זה בנד רלשו של זה ואם כן למאן דאמר מזרח ומערב מונחים שפיר היו עומדים בנד נפון עשרה שלחנות רלשו של זה בנד רלשו של זה ל"ג לפי שפשר שיהו ו' שלחנות של עשרים אמה מצומלמות שלא יהא קלח חוץ לעשרים אמה הפנימיות אינא למימר לף דק כולי האי הא דנקט בסוגיין וכולן היו נתונין מסלים הניח ולפנים: ה"ג **מאן דאמר צפון ודרום נמצא שלחן ברדום**. שאורך העשרה שולחנות עשרים ואמה על עשרה אמות ורוחב כל שולחן אמה ומחלוקת ר"ש ורבנן בפ"ק דמנחות (דף ח.) ומפרש התם דר"ש ס"ל דכל שלחן שהוא ארוך יותר על רוחבו אינו נקרא שלחן אלא לשון בזיון ורבנן ס"ל דכל שלחן שהוא ארוך יותר על רוחבו נקרא שלחן ע"כ שלחנות של עשרים אמה ורוחב כל שולחן אמה ומחלוקת ר"ש ורבנן בפ"ק דמנחות (דף ח.) ומפרש התם דר"ש ס"ל דכל שלחן שהוא ארוך יותר על רוחבו נקרא שלחן אלא לשון בזיון ורבנן ס"ל דכל שלחן שהוא ארוך יותר על רוחבו אינו נקרא שלחן אלא לשון הגדלה ושבח ולפי זה אין לנו שלחן ארוך יותר על רוחבו אלא שלחן הפנים שהוא ארוך אמה ורוחב אמה ומחלוקת ר"ש ורבנן בפ"ק דמנחות (דף ח.) ומפרש התם דר"ש ס"ל דכל שלחן שהוא ארוך יותר על רוחבו אינו נקרא שלחן אלא לשון בזיון ורבנן ס"ל דכל שלחן שהוא ארוך יותר על רוחב

שלשה עשר שופרות פרק ששי שקלים

יז: [ב]

לאורכם בשורה אחת מצפון ההיכל לדרום ונמצא שחֲמִשָּׁה מתוך השולחנות הם **בַּדָּרוֹם** - משמאל הפתח **וַחֲמִשָּׁה** שולחנות הם **בַּצָּפוֹן** - בימין הפתח, יהיה קשה, **וַהֲלֹא אֵין הַשֻּׁלְחָן כָּשֵׁר אֶלָּא** כשהוא עומד **בְּצד צָפוֹן שֶׁנֶּאֱמַר** 'וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע צָפוֹן', וכאן ישנם חמשה שולחנות שעומדים משמאל הפתח בצלע הדרומית[טז]. אם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** - מה כוונת הפסוק 'חֲמִשָּׁה מִימִין **וַחֲמִשָּׁה מִשְּׁמֹאל**'.

מבארת הגמרא, **אֶלָּא** עשרת השולחנות שעשה שלמה היו מחולקים לשתי שורות נפרדות, כל שורה בת חמשה שולחנות ובין שורות אלו עמד שולחנו של משה. אלא שעדיין ניתן לסדר את שתי שורות השולחנות בשני אופנים, כפי שיבואר להלן שנחלקו בזה רבי ורבי אלעזר. ודעתו של תנא דידן הוא כדעת רבי אלעזר שמצפון לדרום היו מונחים, ולדעה זו יש שתי שורות שבכל אחת מהן יש חמשה שולחנות העומדים לאורכם מצפון לדרום במערב הצלע הצפונית של ההיכל, וביניהם במרחק של שתי אמות ומחצה מכל שורה עמד שולחנו של משה, נמצא שמן הצד היו **חֲמִשָּׁה** שולחנות **מִימִין שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וַחֲמִשָּׁה** שולחנות **מִשְּׁמֹאלוֹ** של שולחן משה.

למרות שאורך כל שולחן הוא שתי אמות ובאם יש בכל שורה רק חמשה שולחנות הרי שאורכם הכללי הוא עשר אמות הנכנסות בשלמות בתוך צלע הצפונית, מכל מקום במציאות היה אורך כל שורה קצת יותר מעשר אמות, שהרי אי אפשר לצמצם שלא יהיה ריווח בין שולחן לשולחן, **ונמצא** 19/06/2018 אורח החכמה ששתי שורות השולחנות היו נכנסות במקצתן לתוך הצלע הדרומית הפסול לעמידת השולחן.

ממשיכה הברייתא ואומרת, **אַף עַל פִּי כֵן** שהשולחנות נמצאים ברובם המכריע בתוך הצלע הצפונית, מכל מקום **לֹא הָיָה מְסַדֵּר** את לחם הפנים **אֶלָּא** דווקא **בְּשולחן שֶׁל מֹשֶׁה בִּלְבַד** שהוא היה עומד כולו בתוך הצלע הצפונית, **שֶׁנֶּאֱמַר** (מלכים ח' ז מח) 'וְאֶת הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו **לֶחֶם הַפָּנִים**', ממה שנאמר 'הַשֻּׁלְחָן' בלשון יחיד[יז], הרי שרק שולחן אחד כשר לסידור לחם הפנים, ואיזה הוא, 'אֲשֶׁר עָלָיו' היה נמצא הלחם מעולם והיינו שולחן משה[יח].

רבי יוסי בי רבי יהודה חולק:

רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סידור שתי שורות השולחנות לא היה כדעת רבי אלעזר מצפון לדרום, אלא כדעת רבי הסובר שממערב למזרח היו עומדים. ולדבריו השורה הראשונה עמדה לארכה ממערב למזרח בחציו הפנימי של הצלע הצפונית במרחק שתי אמות ומחצה מהקיר הצפוני. לאחר רוחב שורת השולחנות שהוא אמה הפסיקו שתי אמות ומחצה בינם לשורה נוספת של חמשה שולחנות. ושולחנו של משה לא עמד ביניהם ממש אלא משוך מהם לצד מערב כנגד האויר שבין שתי השורות[יט] [ובכך עמדו חמשה שולחנות מימין שולחנו של משה וחמשה שולחנות משמאלו]. נמצא שרוחב כל שורות השולחנות יחד היה שבע אמות בלבד, והיו כולם בתוך הצלע הצפונית הכשירה לסידור לחם הפנים, ולכן **עַל כּוֹפֶן הָיָה מְסַדֵּר** - כל שולחן מאחד עשרה השולחנות היו כשרים לסידור לחם הפנים ובכל פעם היה יכול לסדר על שולחן אחר, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברי הימים ב' ד יט) 'וְאֶת הַשֻּׁלְחָנוֹת **וְעַל֗יהֶם לֶחֶם הַפָּנִים**', ממה שנאמר 'הַשֻּׁלְחָנוֹת' לשון רבים משמע שכולם כשרים לסידור. ואילו תנא קמא מתרץ שכוונת פסוק זה הוא לאותם השולחנות שעליהם היו מניחים את לחם הפנים בכניסתו וביציאתו[כ].

מביאה הגמרא את החולקים במחלוקת זו שבה נחלקו תנא קמא ורבי יוסי בי רבי יהודה:

תָּנֵי, מִזְרָח וּמַעֲרָב הָיוּ נְתוּנִין - שתי שורות השולחנות היו מונחים אורכן לאורך ההיכל מצד מערב אל צד מזרח, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, צָפוֹן וְדָרוֹם הָיוּ נְתוּנִין** - שתי שורות השולחנות היו מונחים ארכן לרוחב ההיכל מצד צפון אל צד דרום.

ובמחלוקת זו תלוי דין הסידור בכל השולחנות, **מַאן דְּאָמַר מִזְרָח וּמַעֲרָב** - לדעתו של רבי **נִיחָא, כּוּלְּהֶן רְאוּיִן לְשֵׁירוּת** - אכן כל השולחנות כשירות לסידור שכן הם כולם בתוך הצלע הצפונית, ואילו **מַאן דְּאָמַר צָפוֹן וְדָרוֹם** - לדעתו של רבי אלעזר הרי **נִמְצָא שֻׁלְחָן בַּדָּרוֹם** - ששתי שורות השולחנות נמשכות במקצת אל תוך הצלע הדרומית, ולכן שולחנות אלו אינם כשרים לסידור ולא היה מסדר אלא בשל משה בלבד.

טז. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס. מלבד זה יכלה הגמרא לשאול היכן היה מונח שולחנו של משה, שהרי אורך כל שולחן הוא שתי אמות, ועשרה שולחנות הרי הם עשרים אמה כרוחב ההיכל ואין מקום בשורה זו לשולחנו של משה, אלא שהגמרא הסתפקה בשאלה אחת כדי לדחות את הפירוש של חמשה בדרום וחמשה בצפון.

יז. **רש"י** (מנחות נט. ד"ה אם).

יח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

יט. **כן** מבואר **בבבלי** (מנחות נט.) וברש"י שם.

כ. **בבבלי** מנחות (שם).

יח. [א] שלשה עשר שופרות פרק ששי שקלים

וְאף בעשרת המנורות שעשה שלמה יוצא כן שמְּנוֹרָה בַּצָּפוֹן - ששורות המנורות נמשכות לצד צפון, בעוד שהם כשרים להדלקה רק בצלע הדרומית ולכן לא היה מבעיר אלא בשל משה כמו שמפרש להלן.

אורך המשכן כולל בית קודש הקדשים הוא שלושים אמה ורחבו עשר אמה. אורך בית קודש הקדשים בפני עצמו הוא עשר אמה ואורך הקודש הוא עשרים אמה.

כיון שדנה הגמרא במיקום השולחנות בבית המקדש מוסיפה הגמרא ודנה במיקום שולחנו של משה ושאר הכלים במשכן[א]:

וְהָאִ[ב] תָּנֵי - וכך שנינו בברייתא, הַשֻּׁלְחָן הָיָה נָתוּן מֵחֲצִי הַבַּיִת וְלִפְנִים - בתוך עשר האמות הפנימיות של הקודש, ולא היה סמוך לקיר אלא היה מֻשׁוָּךְ מִן הַכּוֹתֶל שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וכל זה כְּלַפֵּי הַצָּפוֹן - בצלע הצפונית של הקודש. וּמְנוֹרָה היתה עומדת מול השולחן כְּנֶגְדּוֹ בַּדָּרוֹם - בצלע הדרומית של הקודש, ואף המנורה היתה משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה. ומלפני השולחן והמנורה לצד הפתח מִזְבַּח הַזָּהָב הָיָה נָתוּן בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, כשהוא חוֹלֵק אֶת הַבַּיִת בין עשר האמות החיצוניות של הקודש לעשר האמות הפנימיות, והמזבח עצמו מֶחֱצָיו וְלִפְנִים בתוך העשר הפנימיות, והיה המזבח עומד בין השולחן והמנורה אלא שהיה מֻשׁוָּךְ קִימְעָא כְּלַפֵּי חוּץ כדי לא להבדיל בין השולחן והמנורה.

מסיימת הברייתא, וְכוּלָּהֶן - כל הכלים הָיָה נָתוּן מִשְׁלִישׁ הַבַּיִת וְלִפְנִים. והיינו, שאורך הבית כולו עם קודש הקדשים הוא שלושים אמה, נמצא שעשר אמות הפנימיות הם משליש הבית ולפנים. [ובריש ששנינו מחצי הבית ולפנים, החשבנו רק את הקודש שהוא עשרים אמה, נמצא שעשר אמות הפנימיות הם מחצי הבית ולפנים][ג].

חוזרת הגמרא להמשך הברייתא שהובאה לעיל (יז:) המבארת שכשם שנחלקו בשולחנות כך גם נחלקו במנורות:

אומרת הברייתא, עֶשֶׂר מְנוֹרוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה המלך בבית המקדש שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב' ד ז) 'וַיַּעַשׂ אֶת מְנֹרוֹת הַזָּהָב עֶשֶׂר כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול'.

מפסיקה הגמרא את הברייתא, ומבארת מה פירוש הכתוב 'חמש מימין וחמש משמאל':

מבררת הגמרא, אִין תֵּימַר - אם תאמר שהמנורות היו מסודרות לאורך בשורה אחת מדרום ההיכל לצפון ההיכל, ונמצא שחָמֵשׁ מתוך המנורות עומדים בַּצָּפוֹן - מימין הפתח וְחָמֵשׁ מנורות האחרים עומדים בַּדָּרוֹם - משמאל הפתח, יהיה קשה וַהֲלֹא אֵין הַמְּנוֹרָה כְּשֵׁירָה אֶלָּא כשהיא עומדת בַּדָּרוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה', וכאן ישנם חמש מנורות שעומדים מימין הפתח בצלע הצפונית, אם כן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר - מה כוונת הפסוק 'חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול'.

מבארת הגמרא, אֶלָּא כוונת הפסוק, שעשרת המנורות שעשה שלמה היו מחולקות לשתי שורות נפרדות, כל שורה בת חמש מנורות ובין שורות אלו עמדה מנורתו של משה. אלא שגם כאן נחלקו רבי ורבי אלעזר איך מסדרים את שתי שורות המנורות. דעתו של תנא קמא הוא כדעת רבי אלעזר שמדרום לצפון היו מונחים. ולדעה זו שתי שורות שבכל אחת מהן יש חמש מנורות היו עומדות לאורכן מדרום לצפון במערב הצלע הדרומית של ההיכל, וביניהן במרחק של שתי אמות ומחצה לכל שורה עמדה מנורתו של משה, נמצא שמן הצד היו חָמֵשׁ מנורות מִיָּמִין מְנוֹרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְחָמֵשׁ מנורות מִשְּׂמֹאלָהּ של מנורתו של משה.

למרות שכאמור היה אורך כל מנורה שתי אמות, ובאם יש בכל שורה רק חמש מנורות הרי שאורכן הכללי הוא עשר אמות הנכנסות בשלמות בתוך צלע הדרומית, מכל מקום במציאות היה אורך כל שורה קצת יותר מעשר אמות, שהרי אי אפשר לצמצם שלא יהיה ריווח בין מנורה למנורה, ונמצא ששתי שורות המנורות היו נכנסות במקצתן לתוך הצלע הצפונית הפסול לעמידת המנורה.

ממשיכה הברייתא ואומרת, אַף עַל פִּי כֵן שהמנורות נמצאות ברובן המכריע בתוך הצלע הדרומית, מכל מקום לֹא הָיָה מַבְעִיר את הנרות אֶלָּא במנורה שֶׁל מֹשֶׁה בִּלְבָד שהיא נמצאת בשלמות בתוך הצלע הדרומית, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב' יג יא) 'וּמְנוֹרַת הַזָּהָב וְנֵרֹתֶיהָ לְבָעֵר בָּעֶרֶב בָּעֶרֶב', וממה שנאמר 'וּמְנוֹרַת' לשון יחיד, הרי שרק מנורה אחת כשירה להדליק בה נרות והיא מנורתו של משה.

רבי יוסה בי רבי יהודה חולק:

רַבִּי יוֹסָה בִּי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סידור שתי שורות המנורות לא היה כדעת רבי אלעזר מדרום לצפון אלא כדעת רבי הסובר שממערב למזרח היו עומדות. השורה הראשונה עמדה לארכה ממערב למזרח בחציו הפנימי של הצלע הדרומית במרחק שתי אמות ומחצה מהקיר הדרומי. ושתי אמות ומחצה הבדילו בין שורה זו לשורה נוספת של חמש מנורות. ומנורתו של משה עמדה כנגד האויר שבין שורה לשורה[ד], נמצא ששתי שורות המנורות עמדו בתוך הצלע הדרומית הכשירה ולכן עַל פּוֹלָּן הָיָה מַבְעִיר שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב' ד כ) 'וְאֶת הַמְּנֹרוֹת וְנֵרֹתֵיהֶם לְבַעֲרָם כַּמִּשְׁפָּט לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר', וממה שנאמר 'הַמְּנֹרוֹת' לשון רבים הרי שכולם כשרים להבערת הנרות. ואילו תנא קמא מתרץ שהכוונה שמבעירים בהם לנוי ולא למצוה שאמרה תורה.

אגב שהביאה הגמרא פסוק זה, ממשיכה הגמרא ומבארת פסוק שלאחריו:

אומרת הגמרא, כתוב (שם ד כא), 'וְהַפָּרַח וְהַנֵּרוֹת וְהַמֶּלְקָחַיִם זָהָב הוּא מִכְלוֹת זָהָב'. מבארת הגמרא מהו 'מִכְלוֹת', שעשיית המנורות וכליה הֵן כִּילּוּ - גמרו את זָהָבוֹ שֶׁל (משה) [שְׁלֹמֹה][ה] וכמו שמפרש והולך.

תָּנֵי, אמר רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם אַבּוּ, לצורך כל מנורה ומנורה שעשה שלמה הָיָה שְׁלֹמֹה נוֹטֵל אֶלֶף כִּכְּרֵי זָהָב וּמַכְנִיסָן אלף פעמים[ו] לְכוּר ההיתוך וּמוֹצִיאָן, עַד שֶׁהיה הזהב מזוקק היטב והוּא מַעֲמִידָן עַל ככר זהב אֶחָד, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר - לעשותו כמשפט עשיית המנורה[ז] שנאמר (שמות לז כד) 'כִּכַּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ' וגו'[ח].

שואלת הגמרא מדברי הברייתא, תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בִּמְנוֹרַת זָהָב שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר, וְהָיְתָה יְתֵירָה דִּינָר זָהָב - מצאו שיש בה דינר יותר משיעור ככר, וְהִכְנִיסוּהָ לְכוּר שְׁמוֹנִים פַּעַם וְלֹא חָסְרָה כְּלוּם, ואם אמרנו שבאלף ככרי זהב שהכניסום אלף פעמים לכור נחסרו כל כך עד שעמדו על ככר אחד, נמצא שבכל פעם שמכניסים לכור הרי זה מפחית כשיעור כיכר, ואיך כאן הכניסוהו לכור שמונים פעם ולא נחסר כלום[ט]. מתרצת הגמרא, וְיָאוּת - יפה הוא מה שאמרנו שלא נחסר כלום, כיון שהזהב עַד דְּלֹא יְקוּם עַל בְּרָרְיֵהּ - עד שהוא לא נצרף על בוריו ונזקק יפה הֲוָה חֲסַר סַגְיָן - אכן הוא נחסר בכל פעם שמכניסים אותו לכור, אולם מִן דְּיָקִים עַל בְּרָרְיֵהּ - כשהוא כבר עומד על בוריו שנצרף היטב מסיגיו, שוב הוא לֹא חֲסַר כְּלוּם - אף אם יכניסוהו פעמים הרבה לכור[י].

★ ★ ★

א. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
ב. **בגירסאות** הראשונים הוא מילתא באנפי נפשה.
ג. **רש"ס.**
ד. **ראה** לעיל (יז:) מה שנתבאר בדבריו של רבי יוסה בענין עשרה שולחנות.
ה. **הראשונים** תקנו 'שלמה', וכן מפורש בבבלי (מנחות כט.).
ו. **ע"פ** הבבלי (שם).
ז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ח. **בבבלי** (שם) מפורש שאם כי עשיר גדול היה שלמה המלך ואין כסף נחשב למאומה, מכל מקום לאחר עשיית עשרת המנורות באופן זה שוב לא נשאר בידו הזהב היחודי שנקרא 'זהב סגור' [ונקרא כן על שם שבשעה שמוכרין אותו נסגרות כל החנויות שמוכרות זהב].
ט. **רש"ס.**
י. **רש"ס.**

19/06/2018 אהח

גדלוס: ומנורה בצפון. ל"ג: משוך מן הכותל בשתי אמות כלפי צפון. שיהיו שני כהנים המשמשים ג' מדריס הולכין זה נגד זה ומוג' גורסין משוך ג' אמות באמצע הבית. היינו בתמצע ההיכל כשלש מאמד בית קדשי קדשים עמו ההיכל מרכו מרבעים ובית קדשי קדשים מרכו עשרים אמה והמזבח היה עומד בתחלת עשרים אמה של ההיכל המערביים: משליש הבית. של לד מזרח: ולפנים. לגד מערב והיינו כשמאמד בית קדשי קדשים עמו: הוא מבלות הזהב. פסוק הוא ד"ה וקמפרש מהו מכלות שהזהב וקאמר שהן כולו של זהב שגור שהיה לשלמה שהרי עשר מגורות עשה ולכל אחת היה לריך לחף ככר כדמסיק: לקיים מה שנאמר. במנורת משה ככר זהב טהור וגו': ה"ג מעשה במנורת המקדש שהיתה יתירה על מנורה שעשה משה במדבר דינר זהב והכניסוהו לכור

נוסחאות ישנות

ריבב"ן

מתני' י"ג שופרות היו במקדש. וכולן פיהן לר כדי שלא יוכל אדם להכניס ידו בפיהם ולגנוב מן הכסף וכולהו מפרש למאי מסתברינהו: עצים ולבונה. גרסי' וברוב ספרים כתוב לבונה וטעות הוא דהא כל אחד ואחד יש לו שופר בפני עלמו ולבונה לבד ועלים לבד כדתני ותזל: וזהב לבפורת. לשון כפורי זהב פי' מזרקים ולמה נקרא שמם כפורי ע"ש שמקנחין ידיהם מן הדם כדאמרי' בגיטין [דף נו] בעניו *) נבוחרמדן בעי לכפורי ידיה בההוא גברא: ששה לנדבה. לקין המזבח: **מתני'** קינין הן תורין גוזלי שלה הן בני יונה. אבל שופר לקיני חובה לא בעי ר' יהודה והטעם כדאיתא בפ' הוליחו לו (דף נה) דשמא ימות ג' מהן ונמלאו כל המעות שבשופר הולכות ליס המלח כי היכי דאמרינן בתמורת שמתו בעליה לחזלה למיתה הכי נמי מעות שהופרשו לחטאת ומתו בעליהן הולכות ליס המלח ופריך התם ונכרוב ד' זוז ונשדי במיא והתך ליתמרו ר' יהודה לטעמיה דלית ליה בדיהה כדאמר בעירובין [דף לז] מדמני ליו: וחכ"א קינין. הן קיני חובה: אחד לעולה ואחד לחטאת. ורבנן לא חיישי למיתה: גוזלי עולה. בין תורין בין בני יונה: בולן עולות. (דף נה) תניא ר"ש בן יוחאי לומר מנין לתמיד של בין הערבים שטעון שני גזרי עלים בשני כהנים שנאמר וערכו עלים על האש וערכו שנים שם היו עניו לתמיד של שחר שהרי כבר נאמר ונער עליה הכהן עלים בנקר תנהו עניו לתמיד של בין הערבים ואמרינן בפרק בתרא דמנחות (דף קו) ת"ר קרבן מלמד שמתנדבין עלים וכמה שני גזרין וכן הוא לומר והגורלות הפלנו על קרבן העלים ותניא בתוספתא בפרק [ג' דמכילתין] האומר הרי עלי עלים מביא דמי שני גזרין ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותן ולוקחין בהן עלים ומקריבין אותן ע"ג המזבח ונהנין בהן והן מועלין ואם הקריבן בחוך פטור אבל אם אומר שני גזרין של עלים אלו לגבי מזבח הכהנים מקבלין אותן ממנו ומקריבין אותן ע"ג המזבח והן נהנין בהן ומועלין בהן ואם הקריבן בחוך חייב דברי ר' ובחכ"א הקריבן בחוך פטור ואלו הולכין לנאכל העלים: קומץ לבונה. כדתנן בפרק בתרא דמנחות ה' קמלין הן. האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ. המתנדב מנחה יביא עמה קומץ לבונה. המעלה את הקומץ בחוך חייב שני בזיכי לבונה טעונין שני קומלין: זהב **לא יפחות מדינר זהב.** ופריך בפרק בתרא דמנחות ולמאי נפקא מ"ל לאעוזר לאמר מטבע ולאמר פרישי פרישי דלהבא לא עבדי אינשי. תניא בתוספתא בפ' בתרא [דמכילתין] האומר הרי עלי לבונה מביא דמי אלא קומץ לבונה ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותו ולוקחין מהן לבונה ומקריבין אותו ע"ג המזבח. האומר הרי עלי זהב מביא דמי דינר זהב ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותו ולוקחין בהן עלים ומקריבין אותן ע"ג המזבח והן נהנין בהן ומועלין בהן ואם הקריבן בחוך פטור אבל אם אומר שני גזרין של עלים אלו לגבי מזבח הכהנים מקבלין אותן ממנו ומקריבין אותן ע"ג המזבח והן נהנין בהן ומועלין בהן ואם הקריבן בחוך מייב דברי ר' וחכ"א אם הקריבן בחוך פטור ואלו הולכין לנאכל העלים: קומץ **לבונה.** כדתנן בפרק בתרא דמנחות ה' קמלין הן. האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ. המתנדב מנחה יביא עמה קומץ לבונה. המעלה את הקומץ בחוך חייב שני בזיכי לבונה טעונין שני קומלין: זהב **לא יפחות מדינר זהב.** ופריך בפרק בתרא דמנחות ולמאי נפקא מ"ל לאעוזר לאמר מטבע ולאמר פרישי פרישי דלהבא לא עבדי אינשי. תניא בתוספתא בפ' בתרא [דמכילתין] האומר הרי עלי לבונה מביא דמי מ

יח. [ב] שלשה עשר שופרות — פרק ששי שקלים

הלכה ד – משנה

בתחילת הפרק שנינו שהיו שלשה עשר שופרות במקדש. משנתינו מרחיבה בענין שופרות אלו:

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שׁוֹפָרוֹת - קופות העשויות כמין שופר שמכניסים בהם מעות **הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, וְכָתוּב עֲלֵיהֶן** - על כל שופר ושופר למה הוא משמש. על הראשון היה כתוב שהוא עבור **תְּקָלִין חֲדַתִּין** - שקלים חדשים. **וְעַל** השני היה כתוב שהוא עבור **תְּקָלִין עַתִּיקִין** - שקלים ישנים. על השלישי היה כתוב **קִנִּין.** **וְעַל** הרביעי היה כתוב **גּוְזָלֵי עוֹלָה.** על החמישי היה כתוב **עֵצִים.** על השישי היה כתוב **לְבוֹנָה.** על השביעי היה כתוב **זָהָב לַכַּפּוֹרֶת.** ועוד **שִׁשָּׁה** היו **לִנְדָבָה**, הרי שלושה עשר שופרות.

כעת מבארת המשנה ענין שופרות אלו, ולמה היו משמשות:
שופר של **תְּקָלִין חֲדַתִּין** הוא לחיוב מחצית השקל **שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה**, שבהם[אור החמה] נותן כל אחד את מחצית השקל, ומהשופר לוקחים הגזברים את המעות ונותנים ללשכה כדי שיתרמו מהם[א]. **וְ**השופר של תקלין **עַתִּיקִין** הוא עבור **מִי שֶׁלֹּא הֵבִיא אֶשְׁתָּקַד** - בשנה שעברה בזמנו, הרי הוא **שׁוֹקֵל לְשָׁנָה הַבָּאָה** ונותנו בשופר זה והגזבר נותנו יחד עם המעות של שיירי הלשכה[ב].

שופר של **קִנִּין, הֵן תּוֹרִין** - הגזברים קונים בו עופות הנקראים תורים, ודינם שלא הוכשר בהם אלא העופות הגדולים שבהם. **וְ**שופר של **גּוְזָלֵי עוֹלָה, הֵן בְּנֵי יוֹנָה** - הגזברים קונים בו עופות הנקראים בני יונה, ודינם שלא הוכשר בהם אלא העופות הקטנים שבהם. ולא היו שופרות התורין והגוזלי יונה עשויים אלא למי שהתנדב אותם, ולכן העופות **פוֹלְין** קרבות **עוֹלוֹת**, אבל המביאים אותם לחובתם שאז עליהם להביא אחד לחטאת ואחד לעולה לא היה שופר מיוחד לכך, אלא היו מביאים אותן לידי הכהן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, שופר של **קִנִּין** היה עבור המביאים לחובתם, והגזברים קונים מהמעות הנמצאים בו **אֶחָד חַטָּאת וְאֶחָד עוֹלָה**, ואילו שופר של **גּוְזָלֵי עוֹלָה** היה מיועד עבור המתנדבים והיו **פוֹלְין עוֹלוֹת.** וטעם המחלוקת יבואר בגמרא[ג].

שופר של עצים הוא עבור המתנדב להביא עצים למערכה שנותן דמיהן לתוכו, ועל זה אומרת המשנה, **הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עֵצִים** ולא פירש כמה הוא מתנדב, **לֹא יִפָּחוֹת מִשְּׁנֵי גְזִירִין** - בקעי עצים[ד] שהוא השיעור שמסדרים על המערכה בכל בוקר[ה], ונותן דמיהם לשופר שכתוב עליו 'עצים'.

שופר של לבונה הוא עבור המתנדב להביא לבונה שנותן דמיו לתוכו, ועל זה אומרת המשנה שהאומר הרי עלי **לְבוֹנָה** ולא פירש כמה הוא מתנדב, **לֹא יִפָּחוֹת מִקּוֹמֶץ**, שזהו שיעור הלבונה הבאה עם המנחה[ו], ונותן את דמי הקומץ בשופר שכתוב עליו 'לבונה'.

שופר של זהב לכפורת הוא עבור המתנדב להביא זהב שנותן את הזהב או את דמיו לתוכו וקונים בו כלי שרת[ז], ועל זה אומרת המשנה שהאומר הרי עלי מטבע **זָהָב** ולא פירש כמה הוא מתנדב, **לֹא יִפָּחוֹת מִדִּינָר זָהָב.**

ועוד **שִׁשָּׁה** קופות היו **לִנְדָבָה** שבהם הניחו מעות לנדבת קיץ המזבח. מברורת המשנה, קופות **נְדָבָה, מֵה הָיוּ עוֹשִׂין** במעות שיש **בָּהֶן**[ח]. מבארת המשנה, **לוֹקְחִים בָּהּ** קרבנות **עוֹלוֹת** לקיץ המזבח, ודין **הַבָּשָׂר** שהוא כולו **לַאֲשׁ, וְעוֹרוֹת** הקרבנות ניתנים **לַכֹּהֲנִים.**

מביאה המשנה מקור לכך שמהמעות של הנדבה קונים עולות שהבשר לשם והעורות לכהנים:
אומרת המשנה, **זֶה מִדְרָשׁ דָּרַשׁ יְהוֹעָדָע כֹּהֵן גָּדוֹל**, כתוב בפסוק (ויקרא ה יט) **'אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַה'"**, ולכאורה קשה, שבתחילת הפסוק 'אָשָׁם הוּא' משמע שדינו כהלכות האשם שהוא נאכל לזכרי כהונה, ובסוף הפסוק 'אָשַׁם לַה'' משמע שכולו קרב כליל ואין לכהנים חלק בו, אלא **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁהוּא בָּא מִשּׁוּם חַטָּאת וּמִשּׁוּם אַשְׁמָה** - מותר החטאת ומותר האשם כגון הפריש מעות לחטאת או לאשם ונותרו מן המעות, שמעות אלו נופלים לנדבה, **יִלָּקַח בָּהֶן** - קונים בהם קרבנות **עוֹלוֹת**, ודינם **שֶׁהַבָּשָׂר לָאֲשׁ** - לעולה **וְהָעוֹרוֹת לַכֹּהֲנִים.** לפי זה **נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְתוּבִין** שבפסוק הנזכר, כיומין[אור החמה] 19/06/2018 ואינם סותרים זה את זה, כי אכן הוא גם **אָשָׁם לַה'** בבשר הקרב כליל וגם **אָשָׁם לַכֹּהֲנִים** בעורות הניתנים לכהנים.

מביאה המשנה מקור נוסף:
וְאוֹמֵר - וכן יש לפרש בזה את הפסוק (מלכים ב' יב יז), **'כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית ה' לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ'**[ט]. והרי אי אפשר לפרש את פסוק זה כפשוטו שהכסף יהיה לכהנים, שהרי הוא הוקדש לשם חטאת ואשם, וגם אי אפשר לקנות בכסף בהמות ולהקריבם כחטאת ואשם שהרי כבר נתכפרו הבעלים, אלא יביאו מהם עולות לקיץ המזבח ונמצאים הכהנים נהנים מן העורות[י].

★

גמרא

שנינו במשנה, שלדעת רבי יהודה השופרות היו רק עבור המתנדבים להביא תורין ובני יונה שהם קרבים עולות, ולא עבור המביאים לחובתם שהם קרבים אחד חטאת ואחד עולה. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמו[יא]:
תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא הָיָה שׁוֹפָר שֶׁל קִנִּין בִּירוּשָׁלַיִם למחוייבים בחטאת ובעולה, **מִפְּנֵי הַתַּעֲרוּבוֹת.** והיינו, שאנו חוששים **שֶׁמָּא תָּמוּת אַחַת** מהנשים שנתנו מעות בתוך השופר, ודין חטאת שמתו בעליה שלמיתה היא הולכת ודמי החטאת ילכו לים המלח, **וְנִמְצְאוּ** בשופר **דְּמֵי חַטָּאוֹת מֵיתוֹת מְעוֹרָבוֹת בָּהֶן** - עם דמי החטאות הכשירות, ועל ידי כך יפסלו הכל ושוב אין להם תקנה, ולכן סובר רבי יהודה שהחייבים להביא חטאת יתנו מעותיהן ליד הכהן ולא יניחום בשופר[יב].

מקשה הגמרא מברייתא אחרת שמבואר בה שאף לרבי יהודה אין צריכים לחשוש לכך:
מקשה הגמרא, **וְהָתַנְיָא, הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה, הֲרֵי עָלַי קֵן** - שיש עליה חיוב קן כגון מחמת לידה, **מְבִיאָה דְּמֵי קֵן וְנוֹתֶנֶת בַּשּׁוֹפָר** ויכולה לסמוך על כך שהקריבו עבורה אחד לחטאת ואחד לעולה,

יא. פרישת הרא"ש.
יב. פרישת הרא"ש. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב שלאו דווקא אם עבר השנה אלא כל שעבר זמנו ליתן בשקלי שנה זו הרי הוא נותנו בתקלין עתיקין.
יג. ריבב"ן ופרישת הרא"ש.
יד. פירוש תלמיד רשבר"ש.
טו. פרישת הרא"ש.
טז. פרישת הרא"ש.
יז. רש"י (יומא נה: ד"ה כולן) ופרישת הרא"ש. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שביאר ש'כפורת' הוא מלשון קינוח, שהכהן המקבל את הדם מקנח את הדם הניתז על ידיו בשפת הכלי וכמו שמצאנו שקורין למזרקות 'כפורי זהב' (עזרא ו י). אולם בתוספתא (פ"ג ה"ה) מבואר שעם הזהב היו עושים רקועי זהב ציפוי לבית קודש הקדשים. וכן ביאר הרש"ס, ש'כפורת' הוא מקום בית הכפורת והיינו קודש הקדשים.
יח. פירוש תלמיד רשבר"ש.
יט. פסוק זה ודאי לא מדבר בדמים המיועדים לקניית בהמת חטאת או אשם, שהרי בדמים אלו צריכים לקנות קרבנות כדי שיתכפרו הבעלים. ועל כרחך, שהפסוק מדבר בכסף הנותר מדמי חטאת ואשם שדינו שנופל לנדבה. רש"ס.
כ. פרישת הרא"ש.
כא. פירוש תלמיד רשבר"ש.
כב. פירוש תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

נדלוס: ומנורה בצפון. ל"ג: משוך מן הכותל בשתי אמות כלפי צפון. שיהיו שני כהנים המשמשים ב' מדריס הולכין זה נגד זה ומוב' לעיל מזה ומתנע: באמצע הבית. היינו בתחלת ההיכל כשלש מאמד בית קדשי קדשים עמו ההיכל מרכו מרבעים ובית קדשי קדשים מרכו עשרים אמה והמזבח היה עומד בתחלת עשרים אמה של ההיכל המערביים: משליש הבית. של לד מזרח: ולפנים. לגד מערב והיינו כשמאמד בית קדשי קדשים עמו: הוא מכלות הזהב. פסוק הוא בד"ה וקמפרש מהו מכלות שהזהב וקאמר שהן כולו של זהב שגור שהיה לשלמה שהרי עשר מגורות עשה ולכל אחת היה לריך לאף ככר כדמסיק: לקיים מה שנאמר. במנורת משה ככר זהב טהור וגו': ה"ג מעשה במנורת המקדש שהיתה יתירה על מנורה שעשה משה במדבר דינר זהב והכניסוהו לכור

נוסחאות ישנות פ' פעמים ולא חסר האם ממשקלה: ופריך ויאות.

ריבב"ן

מתני' י"ג שופרות היו במקדש. וכולן פיהן לר כדי שלא יוכל אדם להכניס ידו בפיהם ולגנוב מן הכסף וכולהו מפרש למאי מלטריכו: עצים ולבונה. גרסי' וברוב ספרים כתוב לבונה וטעות הוא דהא כל אחד ואחד יש לו שופר בפני עלמו ולבונה לבד ועלים לבד כדתני ותזל: וזהב לבפורת. לפון כפורי זהב פי' מזרקים ולמה נקרא שמם כפורי ע"ם שמקנחין ידיהם מן הדם כדאמרי' בגיטין [דף ו] בעין *) נבוזרלדן בעי לכפורי ידיה בהוא גברא: ששה לנדבה. לקין המזבח: **מתני'** קינין הן תורין גוזלי עולה הן בני יונה. אבל שופר לקיני חובה לא בעי ר' יהודה והטעם כדאיתא בפ' הוליאו לו (דף נה) דאמר יומא ג' מהן נמלאו כל המעות שבשופר הולכות ליס המלח דאמרי בחטאת אמרו בעליהן הולכות ליס המלח ואמרו בעליהן הולכות ליס המלח ופריך התם ונכרול ד' זוז ונשדי בתיא והתך ליאמרו ר' יהודה לטעמיה דליח ליה בריחה כדאמר בעירובין [דף לז] מדתני חיו: וחכ"א קינין. הן קיני חובה: אחד לעולה ואחד לחטאת. ורבנן לא חייש למיתה: גוזלי עולה. בין תורין בין בני יונה: בולן עולות. (דף נה) תניא ר"ש בן יוחאי לומר מנין לתמיד של בין הערבים שטעון שני גזרי עלים בשני כהנים שנאמר וערכו עלים על האש וערכו שנים אם חיו עניו לתמיד של שחר שהרי כבר נאמר ונער עליה הכהן עלים בנקר תנהו עניו לתמיד של בין הערבים ואמריני בפרק במרא דמנחות (דף קו) ת"ר קרבן מלמד שמתנדבין עלים וכמה שני גזירין וכן הוא אומר והגורלות הפלנו על קרבן העלים ותניא בתוספתא בפרק [ג' דמכילתין] האומר הרי עלי עלים מביא דמי שני גזירין ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותן ולוקחין בהן עלים ומקריבין אותן ע"ג המזבח ובאותן בהן ואין מועלין ואם הקריבן בחוץ פטור אבל אם אומר שני גזירין של עלים הלו לגבי מזבח הכהנים מקבלין אותן ממנו ומקריבין אותן ע"ג המזבח ואין באותן בהן ומועלין בהן ואם הקריבן בחוץ חייב דברי ר' וחכ"א קינן לא חייש למיתה: גוזלי עולה. בין תורין בין בני יונה: בולן עולות. נדבה: שני גזירין. מפורש ביומא פ"ב (דף כו) תניא ר"ש בן יוחאי לומר מנין לתמיד של בין הערבים שטעון שני גזרי עלים בשני כהנים שנאמר וערכו עלים על האש וערכו שנים אם חיו עניו לתמיד של שחר שהרי כבר נאמר ונער עליה הכהן עלים בנקר תנהו עניו לתמיד של בין הערבים ואמריני בפרק במרא דמנחות (דף קו) ת"ר קרבן מלמד שמתנדבין עלים וכמה שני גזירין וכן הוא אומר והגורלות הפלנו על קרבן העלים ותניא בתוספתא בפ' הוליאו [דמכילתין] האומר הרי עלי לבונה מביא דמי מלא קומץ לבונה ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותו ולוקחין מהן לבונה ומקריבין אותו ע"ג המזבח. האומר הרי עלי זהב מביא דמי דינר זהב ונותן לשופר והכהנים מקבלין אותן ולוקחין בהן זהב ועושין אותן לקועי פחים לפוי למזבח: ששה לנדבה. מפרש בפרק בתרא דמנחות שאם בנגד מי אמר ר' חזקיה בנגד שאם נמי אמרי

אוצר החכמה

הכהנים שיהא להם שלוש זה עם זה ר' יוחנן אמר מתוך שהנדבה מרובה תקנו להם שופרות מרובין כדי שלא יתעפשו המעות זעירי אמר בנגד פר ועגל ואיל וכבש וגדי כולן הן נדבה ודמיהן ידועין פר מביא מנה עגל מביא חמשה עלעים איל מביא ג' עלעים כבש הכי אימא בפרק בתרא דמנחות אבל גדי ובשר לא שמא יעלה דמיהן כאיל וכבש ור' היא דאמר קטן וגדול לא יצא אם נדר להביא עגל והביא פר לא יצא להכי מלטריך לכל אחד ואחד שופר בפני עלמו שאם מערבן והביא פרים מכל המעות לא יצא ידי נדרו מי שנדר עגל בר פדא אמר בנגד פרים איליס וכבשים ושעירים ומותרות והמעה דהיינו קולבון פריס פר חטאת של נזיר מעורבו עם מותר גזלות ומעילות דלאו בני שנה ואלו בני שתים לכפר ואלו בחין להכשיר וכולן אם מאבדו ואימכרו ויפלו דמיהן כל ג' ג' לשופרו. והמותרות כגון הפרים מעות לכל אלו ואותרו כגון שהוללו הבהמות ושמואל אמר בנגד מותר חטאת ומותר אשם נזיר ומותר

*) לפניט שם גירסת נוסחאות שונות ועי' רש"י במנחות ד' ז' ע"ב והגהות מהרי"ב ז"ל שם.

תקלין חדתין

וגם שאם מתנימין במנחות (ג"ו ע') כוותיה דרבי ואלו אומרים להתריך בפלפולא שלא חסר כלום: מלינא להלכתא: ה"ג תני השלחן היה נתון מחצי הבית ולפנים משוך מן הכותל ב' אמות ומחצה. שהיכל היה מרכו ס' אמה כדכתיב והבית אשר בנה שלמה וגו' ואולם ס' אמה ורחבו עשרים אמה כדכתיב ולפני הדביר עשרים אמה וגו' וההיכל מרבעים כדכתיב מרבעים באמה היה הבית הזה ההיכל לפנים והשולחנות היו נתונין בעשרים אמה של היכל של לד הדביר והוא מחלין ולפנים חלין להיכל שהוא מ': משוך בו'. מן הכותל לפנים: ב' אמות ומחצה. כדי שיהיו הכהנים המשמשים ב' מדרים יכולין להלך זה בלד זה כדאמרי' בתמיד דמנחות שהיו מסדרין בב"ע ולהילוך ב' ב"ע בעינן ב' אמות ומחלה כדאמרי' בתמיד דמנחות שם: ומנורה כנגדו בדרום. כדכתיב אל השלחן וגם כן היתה משוכה מן הכותל דרומית ב"ע ומחלה כ"ה ביומא שם: ומזבח הזהב באמצע משוך כלפי חוץ. לגד מוך ובריימא זו למ"ד מזרח ומערב מונחים וכדכתבו התוס' במנחות שם: וכולן היו נתונין משליש הבית ולפנים. כשמשוב כ' דדביר גם כן חו שלחנות כולן מסלים הבית וכדמוקי בגבלי שם: כילו זהבו של שלמה. במנחות (כ"ט ע') פריך התם והכתיב וכל כלי בו' אין בסף נחשב בימי שלמה למחומה ומשני זהב סגור בלי אחד ואחד שופר בפני עלמו שהיו מערבן והביא פרים מכל המעות לא יצא ידי נדרו מי שנדר עגל בר פדא אמר בנגד פרים אילים וכבשים ושעירים ומותרות והמעה דהיינו קולבון פרים פר חטאת של נזיר ומותר גזלות ומעילות דלאו בני שנה ואלו בני שתים לכפר ואלו בחין להכשיר וכולן אם מאבדו ואימכרו ויפלו דמיהן כל ג' ג' לשופרו. והמותרות כגון הפרים מעות לכל אלו ואותרו כגון שהוללו הבהמות ושמואל אמר בנגד מותר חטאת ומותר אשם נזיר ומותר

*) לפניט שם גירסת נוסחאות שונות ועי' רש"י במנחות ד' ז' ע"ב והגהות מהרי"ב ז"ל שם.

תקלין חדתין

חסר בכל פעם הרבה דזהו עד שלא קאים על בירורו אבל כשקאים על בירורו לא חסר כלום: **מתני'** חדתין. שקלי שנה זו היו מטילין לשם וכשמגיע זמן התרומה הגזבר מוליא כל השקלים שבשופר ונותנן ללשכה כדי שיתרמו מהם והשני כתוב עליו תקלין עתיקין ומי שלא הביא שקלו בשנה זו מביא בשנה שאח"כ ונותנו לשופר והגזבר מוטלם ונותנם בשירי הלשכה והג' כתוב עליו קינין והן תורין גדולים והד' גוזלי עולה והן בני יונה הקטנים וכולן עולות אבל לקני חובה לא היה שופר כדמפרש בגמרא: **עצים.** המתנדב עלים למערכה נותן למיהן לתוכו: **לבונה.** המתנדב לבונה נותן למיו לתוכו: זהב. המתנדב זהב נותנו שם או למי שיו והוא לכפורת כלומר לכלי שרת שהמזרקות נקראים כפורי זהב בעזרת ובד"ה לפי שהכהן מקנח מהן מלנעו בין הזאה להזאה שהשיריים שבמלנעו פסולים: **ששה.** שופרות אי"ח 19/06/2018 יקנה דת הן לנדבה וגמרא מפרש: האומר הרי עלי עצים. תמה: לא יפחות משני גזירין. כלותן שמסדרין על המערכה ומיעורן מפורש בגמ': לא יפחות מן קומץ. שזהו שיעור הלבונה שמה עם המנחה וגמרא מפרש מנ"ל ודוקא המתנדב תמה אבל אם רלה להניח לפני' קומץ על לבונה מניא: זהב. המתנדב זהב תמה לא יפחות מדינר זהב שנאמר: אשם הוא אשום אשם לה'. וקאי ריבא לפיפא דאשם הוא משמע להוייתו יהא כהלכתו שהוא נאכל לכהנים ואשם לה' משמע שכולו לה' ודרש יהודע הכהן כל שהוא מותר מתנת ואשם ילקח בשותו המותר עולות נמלא ב' הכתובים קיימים אשם לה' הנשאר ואשם לכהנים העורות והיכן מלינו מדרש זה ביהודע כשף אשם וכשף חטאת לא יובא בית ה' לכהנים יהיו ג"ם לכהנים יהיו וע"ק יאמר כשף חטאת לא יובא בית ה' לכהנים יהיו: **גמ'** לא היה שופר של קיני. חובה כגון זב וזבה ויולדת שיתנו לתוכו מעות כשם שהיו שופרות לקן נדבה כדתנן במתני': מפני התערובות. שמא תמות אחת מהן מותרות שנתנו מעות בשופר וה"ל מעות חטאת שמתו נעליה מעורבין עם הכשרות והכל פסולין ליס המלח: ס"ג והתני האשה שיש עליה לידה או זיבה מביאה דמי קן וכו'. כ"ה בתמ"ס פ"ק מהל' מחוסרי כפרה: אבל באומרת הרי עלי קן. שיהיה עולות והרת"פ לא הרגיש בזה: ונותנתו בשופר. שכתוב עליו קנין ודמי

משנת אליהו

הסוגיות ועי' תוס' שם (ג"ו ע') ד"ה כל ול"ת ד' ד"ה מזרח כו' עי' רמב"ם פ"ג מהל' בית הבחירה הלכה י"ב: **ה"ג** ומזבח הזהב באמצע משוך כלפי חוץ. ולא גרס רבינו כלפי תוך קימעה שכן הוא בתוספתא פ"ג דיומא והכי דייקא הסוגיא דלקמן דכולן היו נתונין מעלים הבית ולפנים ט"ל לא היה משוך לחוץ וכ"ה לשון הרמב"ם פ"ג מהל' ב"ה הלכה י"ז ומשוך לחוץ ר"ל כלפי חוץ וכ"מ בתוספתא שם וכ"מ גרס"י ביומא שם שלא הזכיר קימעה וגם לחוץ משמע חוץ דשלחן דמשה דנקט שלחן ומנורה ומלוי היה יכול לומר אחד מהן שהרי מסוך משאר השלחנות וגי' הספרים מוכיח את הבית שהוא הוא: **ולא** חסר כלום. מהן מרן הגאון כתב בגליון וכגמ' דילן הגי' והעמידו על כבר. ועי' בס' ת"ת טעם הגון על שלא הגיה הגאון בתוך הסוגיא כגי' הבבלי כדרכו בקדש:

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל"ז:

כ ב מיי' פרק ג מהלכות שקלים הל"ב:

כא ג מיי' פט"ז ממעה"ק הל"ג:

כב ד מיי' פרק ג מערכין הל"ט וכ"מ:

כג ה מיי' פרק ה מפסמ"ק הל"ט:

נוסחת הבבלי

(א) מן הקרן ב' כו' היה באמצע כו' על צלע המשכן כו' לבער בערב ר"י בר"י כו' כילו זהבו של שלמה כו' ר"י בשם איסי כו' במנורת [מקדש שהיתה יתירה על מנורה שעשה משה במדבר דינר זהב] והכניסוה כו': **(ב)** שלא שקל אישתקד כו': **(ג)** מביאה דמיהן ונותנת כו' ר' יוסי בר ביבין א"ר ביבי ב"מ כו' א"ר אליעזר מתני' כו' באמה גרומה ר"ח אמר כמין כו':

הגהות הגר"א

(א) ס"ג ומזבח הזהב היה נתון באמצע מושך כלפי חוץ וכולן היו נתונים משליש הבית ולפנים. כ"ל והשאר שניתוסף נמחק. וכ"ה בתוספ' פ"ג דיומא והכי דייקא הסוגיא שם ע"ש וכ"ה ברמב"ם פ"ג מהלכות ב"ה הל"ז ע"ש. וכ"מ בגי' ביומא שם וגם שלא הזכיר קמעה וגם לחוץ משמע חוץ דשלחן דמשה דנקט שלחן ומנורה ומלוי היה יכול למשוך יותר אבל לא היה משוך מאשר השלחנות וגי' הספרים מוכיח את הבית שהוא הוא: **(ב)** גמ' דיקן הגי' והעמידו על כבר. ועי' שם ת"ת טעם הגון על שלא הגיה הגאון בתוך הסוגיא כגי' הבבלי כדרכו בקדש:

גליון הש"ס

[ע] היינו ממעורה של משה אבל שאר המעורי משכוכות חוץ מן המזבח ולכך אמרו ביומא דמזבח פגע בריבוי שלא היה מנעיר אלא מזבח ובזה לפשר לייבב דברי הרמב"ם פ"ה ממעה"ק הל"ד ופ"ד מעיה"כ מקושית הרשב"ץ עי' בכ"מ ולח"מ ודו"ק:

תורה אור השלם

א) וַיַּעַשׂ אֶת מְנֹרוֹת הַזָּהָב עֲשָׂר בְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול:
[דברי הימים ב' ד, ז]

ב) וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע צָפוֹן: [שמות כו, לה]

ג) וּמַקְטְרִים לַיְיָ עֹלוֹת בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב בָּעֶרֶב וּקְטֹרֶת סַמִּים וּמַעֲרֶכֶת לֶחֶם עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר וּמְנֹרַת הַזָּהָב וְנֵרֹתֶיהָ לְבָע�ֵר בָּעֶרֶב בָּעֶרֶב כִּי שֹׁמְרִים אֲנַחְנוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אֹתוֹ: [דברי הימים ב' יג, יא] ד) וְנֵרֹתֵיהֶם לְבַעֲרָם בַּמִּשְׁפָּט לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר: וְהַפָּרַח וְהַנֵּרוֹת וְהַמֶּלְקָחַיִם זָהָב הוּא מְכֻלּוֹת זָהָב: [דברי הימים ב' ד, כ-כא] ה) כִּכֶּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת כָּל כֵּלֶיהָ: [שמות לז, כד] ו) אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיְיָ: [ויקרא ה, יט]

ז) כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְיָ לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ: [מלכים ב' יב, יז]

יח: שלשה עשר שופרות פרק ששי שקלים

קרבן העדה

מסורת הש"ס

ט) יומא נה ב: י) ירושלמי שביעית פ"ט הלכה ה: יא) יומא כו ב: יב) ע' מנחות קו ב: יג) זבחים סב ב: יד) ע"ס ע"ב: טו) תורת כהנים פ' תמור פי"ג ועיין תוספתא מנחות פי"ל וש"ס מנחות קו ב: טז) מנחות קו ב: יז) שם ע"ב: יח) ע"ס קח ב: יט) ע' כתובות קו ב:

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פרק ג ממחוסרי כפרה הלכה יב:

כה ב מיי' פרק ט"ז ממעה"ק הל"ג:

כו ג מיי' פרק ז מחיסורי מזבח הלכה ג:

כז ד מיי' פרק ג מבית הבחירה הלכה יז:

כח ה מיי' פרק ה מתמידין הל"ב:

כט ו מיי' פרק ג מערכין הל"ט י':

נוסחת הבבלי

(א) אלא ממנחת חוטא כו' אמרה (הא דתני) המתנדב מנחה מביאה כו' ר' אלעי בשם ר"א בשם ר"י כו': (ב) רב אמר כנגד כו' ור' חזקיה אמר כנגד כו' מרובה לפיכך הרבו לה כו': (ג) ר"ש בר' נחמני בשם ר' נתן כו' ויתנהו בשער בית ה' כו' רב הונא אמר מפני כו' רב הונא בשם ר' יוסי כו':

תורה אור השלם

א) גַּרְגְּרוֹתֶם הֲבִיאוּ (אוצר החכמה)
לְפָנַי הַמַּקָּדְ וְיהוֹיָדָע
אֶת שְׂאָר הַכֶּסֶף
וַיַּעֲשֶׂהוּ כֵּלִים לְבֵית יְיָ
כְּלֵי שָׁרֵת וְהָעֲלוֹת
וְכַפּוֹת וּכְלֵי זָהָב וָכָסֶף
וַיִּהְיוּ מַעֲלִים עֹלוֹת
בְּבֵית יְיָ תָּמִיד כֹּל
יְמֵי יְהוֹיָדָע:
[דברי הימים ב' כד, יד]

הגהות הגר"א

[א] ל"ל ואין חושש. ומלת כהן נמחק: [ב] ואי אמרי' ברירה נברור ד' זוזי וכו'. כ"ל: [ג] מלות קרבן לרבות את העצי' ל"ג: [ד] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [ה] ה"ג א"ר אילא בלום למדו לקומין מלחם הפנים אלא ממנחה למדו מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כ"ל. וה"פ אלא לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [ו] ה"ג א"ר אילא בלום למדו לקומין מלחם הפנים אלא ממנחה למדו מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כ"ל. וה"פ אלא לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [ז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [ח] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [ט] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [י] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [יא] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [יב] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [יג] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [יד] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [טו] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [טז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [יז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [יח] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [יט] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כ] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כא] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כב] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כג] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כד] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כה] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כו] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כח] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [כט] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [ל] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לא] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לב] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לג] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לד] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לה] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לו] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לח] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [לט] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מ] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מא] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מב] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מג] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מד] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מה] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מו] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מח] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [מט] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נ] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נא] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נב] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נג] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נד] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נה] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נו] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נח] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [נט] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [ס] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סא] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סב] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סג] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סד] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סה] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סו] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סח] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [סט] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [ע] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עא] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עב] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עג] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עד] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עה] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עו] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עז] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עח] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [עט] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [פ] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [פא] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (פז:) בקוצ"ג: [פב] ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מכן לא גרס אמה יסוד ואמה קוצ וטעמו מקוצ"ג דזבחים (סב.) וע"ס ובפרש"י ז"ס להכי נקי שמקום המערכה א

שלשה עשר שופרות פרק ששי שקלים

וְאוֹכֶלֶת בְּקָדָשִׁים בערב, **וְאֵינָהּ** צריכה להיות **חוֹשֶׁשֶׁת שֶׁמָּא נִתְעַצֵּל בָּהֶן** הכהן מלהקריבם ונמצא שהיא מחוסרת כפרה ואסורה לאכול בקדשים, כיון שחזקה היא שאין בית דין של כהנים עומדים משם עד שיכלו כל מעות השופר ויקנו מהם לחובת הבעלים[א]. **וְכֵן אֵין הַכֹּהֵן** צריך להיות **חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא** הבעלים מתו ונמצא **דְּמֵי חַטָּאוֹת מֵיתוֹת מְעוֹרָבוֹת בָּהֶן**, אלא יכול להקריבו בחזקת שהוא קיים, ולא מצאנו שרבי יהודה חולק על כך[ב].

מתרצת הגמרא, **כִּי קָאָמְרִינַן** - מה שאמרנו שרבי יהודה חושש, הוא לא שמא מתו בעליהן אלא אנו חוששים שמא יוודע לנו בבירור **בְּחַטָּאוֹת שֶׁמֵּתוּ בַּעֲלֵיהֶן וַדַּאי** - שמת אחד מהנותנים לתוך השופר, ונמצאים מעותיו פוסלות את כל המעות הכשרים ויצא מכך תקלה לכל הסומכים על הכהנים שיקריבו את קרבנותיהם[ג], ומחמת חשש זה סבר רבי יהודה שאין עושים כלל שופר לקיני חובה. אך אם אירע שהניחו מעות חובה בשופר של נדבה, גם רבי יהודה יסבור שכל זמן שלא ידוע לנו שמת אחד מהנותנים, מקריבים הכהנים ואין חוששים לכך.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על טעמו של רבי יהודה:
מקשה הגמרא, **וְאִי אֲמְרִינַן** - אף אם אנו אומרים שרבי יהודה חושש שמא יוודע לנו שמת אחד מאותם שהניחו את המעות בשופר, עדיין יקשה מדוע כל המעות שבשופר נאסרים, הרי יש תקנה לשאר המעות על ידי **שִׁבְּרוֹר** מתוך השופר **אַרְבָּעָה** זוזי שהם דמי עוף אחד[ד], ונאמר שהוברר הדבר שהם מעות החטאות שהביאו הבעלים שמתו, **וְנִישְׁדֵּי בְּנַהֲרָא** - נשליך את ארבעת הזוזים בים המלח כדינו, **וְאִידָךְ לִישְׁתַּרוּ** - ושאר המעות מותרים להביא בהם חטאת, ואם כן מדוע לרבי יהודה אין לעשות שופרות לקיני חובה. מתרצת הגמרא, **הָא אֲמְרִינַן בְּעַלְמָא** שדעתו של **רַבִּי יְהוּדָה** היא **דְּלֵית לֵיהּ** - שאין דין **בְּרֵירָה**, ונמצא שאין כאן כל תקנה שהרי גם אם נוציא מתוך השופר ארבעה זוזים לא נוכל לומר שהוברר הדבר שאלו הם מעות החטאת שמתו בעליהן. אולם רבנן חולקים וסוברים שיש דין ברירה, ולכן היו שופרות לקיני חובה שכן גם אם נדע שמתו הבעלים עדיין יש תקנה למעות הנותרות על ידי הברירה[ה].

★

שנינו במשנה, 'האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירין'.
הגמרא דנה באומר 'הרי עלי עץ' כמה צריך להביא:
מסתפקת הגמרא, **רַבִּי יוֹסָה בֵּי רַבִּי בּוֹן אָמַר, שַׁרְבִּי בָּא בַּר מַמָּל בָּעֵי** - שאל, האם יש לדייק מדברי המשנה שדווקא כשאמר 'הרי עלי עצים' בלשון רבים הוא שעליו להביא שני גזירי עצים לכל הפחות, אבל אם **אָמַר, הֲרֵי עָלַי עֵץ** בלשון יחיד די לו אם **מֵבִיא גִּיזָר אֶחָד** ואינו נחשב לחצי קרבן שכן גם גזיר עץ אחד הוא קרבן, או שמא אין נחשב קרבן אלא שני גזירי עצים בלבד, ולכן גם אם יאמר בלשון יחיד יתחייב להביא שני גזירי עצים[ו].

פושטת הגמרא, **אָמַר רַבִּי לָעְזָר, מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן** - מהמשנה במסכת יומא המובאת להלן מוכח **שֶׁזֶּה קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ** - שכל גזיר עץ הרי הוא קרבן בפני עצמו, ולכן האומר 'הרי עלי עץ' די לו אם יביא גזיר עץ אחד, **כְּהַאי דְּתְנִינָן תַּמָּן** (יומא כו:) שהתמיד של בין הערבים קרב באחד עשר כהנים, הוא עצמו בתשעה כהנים ועוד **שְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים**, והרי הגזרי עצים הם **קָרְבָּן** שכן הם נועדו **לְרַבּוֹת אֶת הָעֵצִים** שכבר נסדרו על המערכה, ומכך שכל כהן הביא גזיר עץ אחד הרי שכל גזיר עץ הוא קרבן בפני עצמו[ז].

★

מבררת הגמרא את שיעור גודל גזירי העצים:
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, עוֹבְיִין של גזירי העצים הוא **אַמָּה**, ומודדים זאת **בְּאַמָּה שׁוֹחֶקֶת** שהיא גדולה ויתרה על כל אמה[ח], **וְאָרְכָּן** של גזירי העצים הוא גם אמה אלא שזה נמדד **בְּאַמָּה גְּדוֹמָה** - מצומצמת.

רבי חוני חולק בשיעור עוביין:
רַבִּי חוֹנִי אמר **בְּשֵׁם רַבִּי אַמִּי**, גזירי העצים הרי הם **כְּמִין טוֹרְטַנִי** - מאזניים שקולות ולכן גם עוביים שוה לאורכם ושניהם אמה מצומצמת[ט].

הגמרא מביאה טעם מדוע אורכן אמה גדומה:
אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה במזבח שעשה משה **אֶלָּא אַמָּה עַל אַמָּה** בלבד, **לְפִיכָךְ לֹא הָיָה בּוֹ** - באורך גזירי העצים **אֶלָּא אַמָּה גְּדוֹמָה** - מצומצמת בלבד, שהרי כתוב (ויקרא ו ה) 'עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ' ומזה דרשו שיהיו העצים על המזבח דווקא ולא יצאו אל מחוץ למערכה[י].

ראיה שמקום המערכה שעל המזבח הוא אמה על אמה:
וְתָנֵי כֵּן - וכך שנינו בברייתא שמקום המערכה שעל המזבח הוא אמה על אמה בלבד, והוא משום **שאַמָּה הַיְסוֹד** - רוחב יסוד המזבח הוא אמה, **אַמָּה סוֹבֵב** - רוחב הסובב שהלכו עליו הוא אמה, **אַמָּה כַּרְכּוֹב** - מקום הילוך הכהנים על גבי המזבח[יא] הוא אמה, **וְאַמָּה קְרָנוֹת** - ואף הקרנות היו אמה לכל רוח, **וּמכיון** שהיה גודל המזבח רק חמש אמות על חמש אמות נשאר **אַמָּה מַעֲרָכָה** - שהמערכה הוא רק האמה על אמה האמצעית שבמזבח.

★

שנינו במשנה, 'האומר הרי עלי וכו' **לְבוֹנָה לֹא יִפָּחוֹת מִקּוֹמֶץ'.**
מבארת הגמרא את מקור דין זה:
אומרת הגמרא, **נֶאֱמַר כָּאן 'אַזְכָּרָה'** כלשון הפסוק (ויקרא ו ח) 'וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַה'', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בלחם הפנים **'אַזְכָּרָה'** כלשון הפסוק (ויקרא כד ז), 'וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַה'', והרי אנחנו למדים **מָה 'אַזְכָּרָה' הָאָמוּר לְהַלָּן** בלחם הפנים, דין הלבונה שתהיה **מְלֹא קוֹמֶץ** לבונה לכל מערכה, וכפי שנדרש בתורת כהנים (ממור יח) 'אזכרה אזכרה' ממנחת חוטא שכתוב בו (ויקרא ה יג) 'וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלוֹא קֶמְצוֹ אֶת אַזְכָּרָתָהּ', כך גם לחם הפנים שיעורו קומץ לכל מערכה, ומזה אנו למדים **שאַף 'אַזְכָּרָה' הָאָמוּר כָּאן** במתנדב לבונה שיעורו **מְלֹא קוֹמֶץ**[יא].

הגמרא מקשה על הלימוד של מתנדב לבונה מלחם הפנים:
מקשה הגמרא, אם אתה לומד מלחם הפנים, **תדרוש אִי מַה 'אַזְכָּרָה' הָאָמוּרָה לְהַלָּן** - בלחם הפנים שיעורה הוא **שְׁנֵי קוֹמָצִין, אַף 'אַזְכָּרָה' הָאָמוּרָה כָּאן** - בנדבת לבונה עליה להיות לכל הפחות **שְׁנֵי קוֹמָצִין**[יב], ומדוע שנינו במשנה שדי לו בקומץ אחד. מתרצת הגמרא,

א. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
ב. **רש"ס.** הגמרא לא הקשתה מכך שכתוב במפורש בברייתא 'מביאה דמי קן ונותנתו בשופר' ולרבי יהודה לא היה שופר לקיני חובה, משום שרבי יהודה רק אמר שלא היה שופר מיוחד עבור קיני חובה, אך יתכן שמודה שאם הזדמן והניחה אשה דמי קן חובה בשופר, שהכהנים מקריבים בהם קרבנותיה. אור החמה (ד"ה וכמדומה).
ג. **ראה** רש"ס שהוסיף שרבי יהודה לטעמיה שהוא חושש למיתה כמבואר בפרק קמא דיומא.
ד. **כמובא** במסכת כריתות (פ"ו מ"ז).
ה. **רש"ס.**
ו. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש שפירשוהו בלשון איבעיא. אולם הרש"ס כתב, שביקש לדון זה הדין, ומצא דאי אמר עץ מביא גזיר אחד.
ז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, ועיין בפני משה. ראוי לציין שהרש"ס הוסיף כאן קטע שלם בגירסת הגמרא 'ותני אמר רבי שמעון, מנין לרבות שני גזירי עצים למערכה עם תמיד של בין הערבים בשני כהנים שנאמר (ויקרא ו ז) 'וערכו עצים על האש' לרבות את העצים'.
ח. **רש"ס.**
ט. **תקלין** חדתין שכתב על זה 'כך למדתי ממשמעות פירוש הרמב"ם במתניתין'.
י. **ברש"ס** הביא זאת בתוך גירסת הגמרא בשם ברייתא.
יא. **פירוש** ר' משולם.
יב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

הקינן קנוכין היו: **ואוכלת בקדשים.** לערב: **ואינה חוששת שמא נתעצל בהן.** לחזקה על ב"ד של כהנים שאין עומדים מעת עד שיכלו כל מעות של תותו שופר כדי שלא יאכלו מחוסרי כפרה בקדשים: **ואין הכהן חושש וכו'.** ולא פליג ר"י משמע דכ"ע מודים דלא חיישינן שמא מתה מהן: ומשני **בי קאמרינן.** לר"י לחייש לתערובת היינו שיודע לן שנולדו מת מ' מהמותיך השופר נמצא שהן מעורבות: ופריך **ואי אמרי' כו'.** כלומר ממאי דשוה מחצה ונמצר לחלו הן דמי החטאת ונמצר לחלו הן דמי העולה שמתו בעליהן והשתר יקרבו ולקמר ד' זוז היינו זוזי פשיטי שהן הוא דאין לוקי והן דמי פרידה אחת דתנן בו ביום עמדו קנין ברבעתים פי' פרידה אחת והרובע הוא הני דאין לוקי שהוא ד' זוז מדינה ע"ג מוקמיה דש"ס למתני ד': **ליח ליה ברירה.** לא שמכינן

נוסחאות ישנות

ריב"ן

ואוכלת בקדשים [א]**ואינה חוששת שמא נתעצל בהן** [א][ו] **ואין הכהן חושש שמא דמי חטאות מיתות מעורבות בהן כי** [ח] **קאמרינן בחטאות שמתו בעליהן ודאי ואי אמרינן** [ב][ז] **נברור ד' זוזי ונישדי בנהרא ואידך לישתרו הא אמרינן בעלמא ר' יהודה ליח ליה ברירה: רבי** [ג] **יוסה בי ר' בון (ביבא) א"ר בא בר ממל בעי אמר** [ט] **הרי עלי עץ** [ב]**מביא גיזר אחד א"ר לעזר מתניתא אמרה כן שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפני עצמו כהאי דתנינן** [ג] **תמן שנים בידם שני גזרי עצים** [ז][ז] **קרבן** [ד] **לרבות את העצים ריב"ל אמר עוביין** [ה] **אמה** [ג]**באמה שוחקת וארכן באמה גדומה ר' חוני בשם ר' אמי כמין טורטני א"ר שמואל בר רב יצחק לפי** [י] **שלא היה מקום המערכה אלא אמה על אמה לפיכך לא היה בו אלא אמה גדומה ותני כן** [ז] **אמה היסוד אמה סובב אמה ברכוב ואמה קרנות ואמה מערכה: לבונה לא יפחות מקומץ** [ג] **נאמר** [י] **כאן אזכרה ונאמר להלן אזכרה מה אזכרה האמור להלן מלא קומץ אף אזכרה האמור כאן מלא קומץ אי מה אזכרה האמורה להלן** [ה]**שני קומצין אף אזכרה האמורה כאן שני קומצין** [ו][ז] **אמר רבי אילא כלום למדו לקומץ** [א] **אלא (מלחם הפנים) ממנחת חוטא מה להלן קומץ החסר פסול אף כאן קומץ החסר** [ג] **פסול אמר רבי יוסה מילתא דרבי אילא אמרה המתנדב (מנחה) לבונה מביאה בקומצו** [ד] **של** [ו] **כהן (גדול) (ר' אלעי בשם ר"א) רבי חזקיה בשם רבי ירמיה ואפילו בקומץ הבעלים: זהב לא יפחות כו': אמר** [ט] **ר"א והוא שהזכיר צורה אבל אם לא הזכיר צורה מביא אפי' צינורה: ששה לנדבה.** [ב] **(רב אמר) חזקיה** [ט] **אמר כנגד ששה בתי אבות בר פדיה אמר כנגד שש בהמות פר ועגל ושעיר איל גדי וטלה שמואל** [י] **אמר כנגד ששה קרבנות (קני זבים וקני זבות קני יולדות) ואשמות המנחות ועשירית האיפה א"ר יוחנן ע"י שהנדב' מרובה ריבו לה שופרות הרבה** [ח][ז] ***כתיב** [כ] **וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע וגו'** [ג] **ר"ש בר נחמן בשם רבי יונתן אמר שתי נדבות עשה תני**

משנת אליהו

תני בן אמה ברכוב בו'. מרן לא גרס אמה יסוד ואמה סובב וטעמו מקוגיא דזבחים (ס"ב ע"ב) וע"ש ובפי' רש"י וז"ש כאן להגיה דהיה שאקום המערכה אמה על אמה לאמה היה ברכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועי' מנחות (נ"ז ב') בקוגיא:

נאמר כאן כו'. עי' רש"י במנחות (ק"ו ב') ד"ה מנ"ל לסמוך כו' ושם (ק"ו ב') ד"ה לבונה כו' הבאה בפ"ע קומץ ג' ומתחיל בלימוד לבונה הבאה עם מנחה דקומץ ג' ג"כ לימו מפורש בהדיא ולמד מלחה"פ למורת רק דשם הקשה דלימא ב' קומצין ותחה כלום למדו קומץ ממנחה למדו וגדולה מזו אף קומץ דלחה"פ למד בפרק ג"כ ממנחה בפרק פ' חמור פרשה י"ג הלכה ז' לחזכרה ר"ש אומר נאמרה כאן חזכרה ונאמרה להלן (במנחה) חזכרה מה חזכרה האמור להלן אף הקומץ אף כאן אף קומץ מלמד שהיא טעונה ב' קמצין אף קומץ לסדר זה ומלא הקומץ לסדר זה עכ"ל ועי' תוס' במנחות (י"ג ב') ד"ה קומץ כו' וגיר' הספרים ופירושי המפרשים אין הדעת סובלתן: **ה"ג מביאה בקומצו של כהן.** עי' תוס' במנחות (ק"ו ב') ד"ה לא יפחות כו' והבק"ע לא רצה לדברי התוס' ונדחק מאד לפרש כהן גדול הגדול שבכהנים ושגה מאוד:

הדרן עלך שלשה עשר שופרות

תקלין חדתין

כך הוא לינה שמצינו למיכן של שני התורים ומותנת בשופר שכתוב עליה קינין שאם נותנין מעות קיני מובה: **ואוכלת בקדשים.** אם גרס ותוכלת כלתנן תגיגה (כ"ב) האוכל והמחוסר כיפורים לריכים טבילה לקודם: **שמא יתעצל בהן.** לחזקה כהנים עומדין עליהן כלמרינן במנחות (כ"ז ב'): ה"ג **ואינו חושש שמא דמי חטאות מתות משורבות בהן.** מלמרי' שמטיל בשופר זה ולא פליג עליה רבי יהודה: **כי קאמרינן בחטאת שמתו בעליה ודאי.** לחיישינן שמא יתוודע בכילור שמתה מ' ונמצא כולן חולי לאיבוד אבל למיתה שמא תמות לא חיישינן: **ואי אמרינן ברירה כו' ד' זוזי.** שיעור דמי פרידה אחת דתנן בקינין עמדו קינין ברבעתים: **ר"י ל"ל ברירה.** ואתן לר"י קיימינן: **בעי.** שאל מה שאמר שם יסכימו כן כלפרישים בפרק קמא: **מביא גזיר א'.** לחמיד קרבן בפ"ע שזה קרבן בפ"ע. כ"ה מהגיזרין: **בידם.** בית כל אחד גזיר מ' ס"מ דכל אחד קרבן בפ"ע ולכן היה כהן לכל אחד: **שוחקת.** רווחת וגדולה. ועוביין של כל אחד ומ' כלמרי שכל מ' קרבן בפ"ע ולכן קאי אכ"מ בפ"ע דלא כרש"פ: **גדומה.** פחותה: **טורטני.** קנה מחזיק ופפי' כ"ם בעוביה. מ"ר שיהיו שוין בהיקף חוכן כעוביין כקנה מחזיק שוין. כך למדתי ממשמעות פי' הרמב"ם בפתחי'. מ"ר כמחק גודם שהה כמ"ש בגבלי זבחים (ס"ב ב'): **לפי שלא היה בו.** דבעינן עליה ע"ג המזבח שלא יצאו העליה מן המזבח לפיכך לא היו העליה אלא אמה על אמה: **ותני כן.** שלא היה מקום המערכה אלא אמה: ה"ג **אמה ברכוב אמה קרנות אמה מערבה.** לחמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטין בו לחמיה לכל לד פם ליה אמה על אמה. וזה הניח לריה לחמה ברכוב ואמה קרנות מ"ר לא נשמר רק אמה מערבה: **לבונה לא יפחות מקומץ נאמר כאן כו'.** הכא במתני' בלבונה הבאה בפני עלמה לייני ולא מלחם קומץ אחד רק בלבונה הבאה עם המנחה וכלל עמה לבונה דבפני עלמה בשיעורן ומפני שרוצה לפרש מפשיטו המחיל לפרש לבונה הבאה עם המנחה שממנה יתפרש לבונה בפ"ע דמתני': **נאמר כאן.** היינו בלבונה הבאה עם המנחה כתיב ואת כל הלבונה וגו' מזכרתה לה' ומשמע להו דאת כל הלבונה דקאמר היינו כל שם הקטרת לבונה אף הבאה בפני עלמו וכדמשמע בגבלי מנחות (ק"ו ב'): **ונאמר להלן.** בלחם הפנים ואת כל המערכת לבונה וזה וגו' **מה להזכרה: מה להלן מלא קומץ.** למערכה וכדתנן במתני' דמנחות (ק"ו ב') ואם חסר ממלא קומץ פסול כדאמר שם בהדיא: **אף כאן מלא קומץ.** וחסר פסול: ה"ג **אי מה להלן ב' קמצים.** בלחם הפנים כמ"ש במתני' ב' בזיכין ב' קומצין לכל מערכה קומץ ג' כך הכא: **בלום למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו.** ר' אילא נח לסמוך מה להמחיל ללמוד מלחם הפנים ואמר כלום למדו למדו לקומץ מלחם הפנים וכי שיעורה דקומץ לבונה הן הבאה עם המנחה הן בפני עלמה למדו מלחם הפנים אלא ממנחה למדו כדאמרינן במנחות (ק"ו ב') דכתיב והריס ממנו בקומצו מקום המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה ג"כ קומץ ומיהא מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כלי"ל. וה"פ אילא נח לסמוך מה להמחיל ללמוד מלחם הפנים ואמר כלום למדו לקומץ מלחם הפנים לבונה וכי שיעורה דקומץ לבונה הן הבאה עם המנחה הן בפני עלמה למדו מלחם הפנים אלא ממנחה למדו כדאמרינן במנחות (קו:) דכתיב והריס ממנו בקומצו מקום המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה ג"כ קומץ ומיהא מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כלי"ל דלא מלינא ג"ל דלא מלינא הבאה עם המנחה כלי"ל ולא מלינא לחיפלגו במנחות (יא:)

גבי חיסר לבונתה וגם ס"ל כחד מהני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמלין דבזיכין דלחה"פ לד"ה חסר פסול כדאמר התם בכ"ל הפירוש גבי חיסר לבונתה וגם ס"ל לכשר מהני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר ולר"י דקומץ החסר כשר להני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמלין דבזיכין דלחה"פ לד"ה חסר פסול כדאמר התם בכ"ל הפירוש בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר ולר"י דקומץ החסר כשר להני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמלין דבזיכין דלחה"פ לד"ה חסר פסול כדאמר התם בכ"ל הפירוש

משנה [ו] **ואין הכהן חושש שמא דמי חטאות מיתות מעורבות בהן כי** [ח] **קאמרינן בחטאות שמתו בעליהן ודאי ואי אמרינן** [ב][ז] **נברור ד' זוזי ונישדי בנהרא ואידך לישתרו הא אמרינן בעלמא ר' יהודה ליח ליה ברירה: רבי** [ג] **יוסה בי ר' בון (ביבא) א"ר בא בר ממל בעי אמר** [ט] **הרי עלי עץ** [ב]**מביא גיזר אחד א"ר לעזר מתניתא אמרה כן שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפני עצמו כהאי דתנינן** [ג] **תמן שנים בידם שני גזרי עצים** [ז][ז] **קרבן** [ד] **לרבות את העצים ריב"ל אמר עוביין** [ה] **אמה** [ג]**באמה שוחקת וארכן באמה גדומה ר' חוני בשם ר' אמי כמין טורטני א"ר שמואל בר רב יצחק לפי** [י] **שלא היה מקום המערכה אלא אמה על אמה לפיכך לא היה בו אלא אמה גדומה ותני כן** [ז] **אמה היסוד אמה סובב אמה ברכוב ואמה קרנות ואמה מערכה: לבונה לא יפחות מקומץ** [ג] **נאמר** [י] **כאן אזכרה ונאמר להלן אזכרה מה אזכרה האמור להלן מלא קומץ אף אזכרה האמור כאן מלא קומץ אי מה אזכרה האמורה להלן** [ה]**שני קומצין אף אזכרה האמורה כאן שני קומצין** [ו][ז] **אמר רבי אילא כלום למדו לקומץ** [א] **אלא (מלחם הפנים) ממנחת חוטא מה להלן קומץ החסר פסול אף כאן קומץ החסר** [ג] **פסול אמר רבי יוסה מילתא דרבי אילא אמרה המתנדב (מנחה) לבונה מביאה בקומצו** [ד] **של** [ו] **כהן (גדול) (ר' אלעי בשם ר"א) רבי חזקיה בשם רבי ירמיה ואפילו בקומץ הבעלים: זהב לא יפחות כו': אמר** [ט] **ר"א והוא שהזכיר צורה אבל אם לא הזכיר צורה מביא אפי' צינורה: ששה לנדבה.** [ב] **(רב אמר) חזקיה** [ט] **אמר כנגד ששה בתי אבות בר פדיה אמר כנגד שש בהמות פר ועגל ושעיר איל גדי וטלה שמואל** [י] **אמר כנגד ששה קרבנות (קני זבים וקני זבות קני יולדות) ואשמות המנחות ועשירית האיפה א"ר יוחנן ע"י שהנדב' מרובה ריבו לה שופרות הרבה** [ח][ז] ***כתיב** [כ] **וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע וגו'** [ג] **ר"ש בר נחמן בשם רבי יונתן אמר שתי נדבות עשה תני**

רווחת וגדולה. ועוביין של כל אחד ומ' כלמרי שכל מ' קרבן בפ"ע ולכן קאי אכ"מ בפ"ע דלא כרש"פ: **גדומה.** פחותה: **טורטני.** קנה מחזיק ופפי' כ"ם בעוביה. מ"ר שיהיו שוין בהיקף חוכן כעוביין כקנה מחזיק שוין. כך למדתי ממשמעות פי' הרמב"ם בפתחי'. מ"ר כמחק גודם שהה כמ"ש בגבלי זבחים (ס"ב ב'): **לפי שלא היה בו.** דבעינן עליה ע"ג המזבח שלא יצאו העליה מן המזבח לפיכך לא היו העליה אלא אמה על אמה: **ותני כן.** שלא היה מקום המערכה אלא אמה: ה"ג **אמה ברכוב אמה קרנות אמה מערבה.** לחמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטין בו לחמיה לכל לד פם ליה אמה על אמה. וזה הניח לריה לחמה ברכוב ואמה קרנות מ"ר לא נשמר רק אמה מערכה: **לבונה לא יפחות מקומץ נאמר כאן כו'.** הכא במתני' בלבונה הבאה בפני עלמה לייני ולא מלחם קומץ אחד רק בלבונה הבאה עם המנחה וכלל עמה לבונה דבפני עלמה בשיעורן ומפני שרוצה לפרש מפשיטו המחיל לפרש לבונה הבאה עם המנחה שממנה יתפרש לבונה בפ"ע דמתני': **נאמר כאן.** היינו בלבונה הבאה עם המנחה כתיב ואת כל הלבונה וגו' מזכרתה לה' ומשמע להו דאת כל הלבונה דקאמר היינו כל שם הקטרת לבונה אף הבאה בפני עלמו וכדמשמע בגבלי מנחות (ק"ו ב'): **ונאמר להלן.** בלחם הפנים ואת כל המערכת לבונה וזה וגו' **מה להזכרה: מה להלן מלא קומץ.** למערכה וכדתנן במתני' דמנחות (ק"ו ב') ואם חסר ממלא קומץ פסול כדאמר שם בהדיא: **אף כאן מלא קומץ.** וחסר פסול: ה"ג **אי מה להלן ב' קמצים.** בלחם הפנים כמ"ש במתני' ב' בזיכין ב' קומצין לכל מערכה קומץ ג' כך הכא: **בלום למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו.** ר' אילא נח לסמוך מה להמחיל ללמוד מלחם הפנים ואמר כלום למדו למדו לקומץ מלחם הפנים לבונה וכי שיעורה דקומץ לבונה הן הבאה עם המנחה הן בפני עלמה למדו מלחם הפנים אלא ממנחה למדו כדאמרינן במנחות (ק"ו ב') דכתיב והריס ממנו בקומצו מקום המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה ג"כ קומץ ומיהא מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כלי"ל. וה"פ אילא נח לסמוך מה להמחיל ללמוד מלחם הפנים ואמר כלום למדו לקומץ מלחם הפנים לבונה וכי שיעורה דקומץ לבונה הן הבאה עם המנחה הן בפני עלמה למדו מלחם הפנים אלא ממנחה למדו כדאמרינן במנחות (קו:) דכתיב והריס ממנו בקומצו מקום המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה ג"כ קומץ ומיהא מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כלי"ל דלא מלינא ג"ל דלא מלינא הבאה עם המנחה כלי"ל ולא מלינא לחיפלגו במנחות (יא:)

כלמרי' ינית במנה והמתנדב עגל מניח ה' טלעי' ומוכן לשופר שכתוב עליו עגל וכן כולם והכהנים מקריבין מכל שופר קרבן הכתוב עליו ומתני' רבי היא לומר קטן והניח גדול לא יצא: **קני זבים וקני זבות.** כאחד ניתנו לשם זב אחד הוא: **וחטאת ואשמות.** נתרין הוו: **המנחות.** היינו מותר מנחת חוטא לנעבור חזיל לחילו מותר מנחת מנחת יחיד הוסיף משלו ומניח מנחה אחרת: **ועשירית האיפה.** שכה"ג מקריב בכל יום ושם הפרים לעשירית האיפה של יום ויתותרו שוב אין יכול לנרפו לשם אחר אלא תפול לנדבת נבור וכדר"ת לעיל בפ"ב דף ח' ורש"י במנחות פרק החומר עלי יש לו גירסא אחרת ע"ש: **ריבו לה שופרות הרבה.** כלי שלא יתעפשו המעות: ה"ג כתיב וככלותם וכו': **שתי נדבות עשה.** דבמלכים כתיב ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקוב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח וגו' ובד"ה כתיב ויתנו כל השרים וכל העם וגו' ומשני

משנת אליהו

גירסאות להתלמידים בהא דתני ר"י בר"י: **תני בן אמה ברכוב בו'.** מרן לא גרס אמה יסוד ואמה סובב וטעמו מקוגיא דזבחים (ס"ב ע"ב) וע"ש ובפי' רש"י וז"ש כאן להגיה דהיה שאקום המערכה אמה על אמה לאמה היה ברכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועי' מנחות (נ"ז ב') בקוגיא:

נאמר כאן כו'. עי' רש"י במנחות (ק"ו ב') ד"ה מנ"ל לסמוך כו' ושם (ק"ו ב') ד"ה לבונה כו' הבאה בפ"ע קומץ ג' ומתחיל בלימוד לבונה הבאה עם מנחה דקומץ ג' ג"כ לימו מפורש בהדיא ולמד מלחה"פ למורת רק דשם הקשה דלימא ב' קומצין ותחה כלום למדו קומץ ממנחה למדו וגדולה מזו אף קומץ דלחה"פ למד בפרק ג"כ ממנחה בפרק פ' חמור פרשה י"ג הלכה ז' לחזכרה ר"ש אומר נאמרה כאן חזכרה ונאמרה להלן (במנחה) חזכרה מה חזכרה האמור להלן אף הקומץ אף כאן אף קומץ מלמד שהיא טעונה ב' קמצין אף קומץ לסדר זה ומלא הקומץ לסדר זה עכ"ל ועי' תוס' במנחות (י"ג ב') ד"ה קומץ כו' וגיר' הספרים ופירושי המפרשים אין הדעת סובלתן: **ה"ג מביאה בקומצו של כהן.** עי' תוס' במנחות (ק"ו ב') ד"ה לא יפחות כו' והבק"ע לא רצה לדברי התוס' ונדחק מאד לפרש כהן גדול הגדול שבכהנים ושגה מאוד:

הדרן עלך שלשה עשר שופרות

תקלין חדתין

כך הוא לינה שמצינו למיכן של שני התורים ומותנת בשופר שכתוב עליה קינין שאם נותנין מעות קיני מובה: **ואוכלת בקדשים.** אם גרס ותוכלת כלתנן תגיגה (כ"ב) האוכל והמחוסר כיפורים לריכים טבילה לקודם: **שמא יתעצל בהן.** לחזקה כהנים עומדין עליהן כלמרינן במנחות (כ"ז ב'): ה"ג **ואינו חושש שמא דמי חטאות מתות משורבות בהן.** מלמרי' שמטיל בשופר זה ולא פליג עליה רבי יהודה: **כי קאמרינן בחטאת שמתו בעליה ודאי.** לחיישינן שמא יתוודע בכילור שמתה מ' ונמצא כולן חולי לאיבוד אבל למיתה שמא תמות לא חיישינן: **ואי אמרינן ברירה כו' ד' זוזי.** שיעור דמי פרידה אחת דתנן בקינין עמדו קינין ברבעתים: **ר"י ל"ל ברירה.** ואתן לר"י קיימינן: **בעי.** שאל מה שאמר שם יסכימו כן כלפרישים בפרק קמא: **מביא גזיר א'.** לחמיד קרבן בפ"ע שזה קרבן בפ"ע. כ"ה מהגיזרין: **בידם.** בית כל אחד גזיר מ' ס"מ דכל אחד קרבן בפ"ע ולכן היה כהן לכל אחד: **שוחקת.**

גליון הש"ס

[ס] עי' תוספות מנחות דף קו ע"ב ד"ה לא: [כ] עי' תוספות מנחות דף יא ע"ב ד"ה קומץ: [ג] הגר"ח הניה כאן ועי' נרמב"ם פי"ח מהלכות מ פסק לחיסר לבונתה כאן ועי' בל"מ שם ולפאר שמשך על הירושלמי לפי גירסת הגר"ח: [ד] עי' תוס' מנחות דף קו ע"ב ד"ה לא:

ציון ירושלים

חזקיה אמר כנגד ששה בתי אבות. עי' רש"י פסחים דף נ"ז ד"ה לערב שכתב שמשמר נחלק לששה נחים אבל נחנית דף ט"ו ע"ב ד"ה מנני כתב לשנעה וכ"כ הריטב"א בחנית פ"ק מתנות וברטנורא פ"ק ממדות ופ"ק מחמיד כתב לשנעה וכ"כ הברטנורא פ"ב לחנית מ"ו והתרכתי בזה הרבה והרלתיתי כתה מקומות בש"ס שגם בשנת היו

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פרק ג ממחוסרי כפרה הלכה יב:

כה ב מיי' פרק ט"ז ממעה"ק הל"ג:

כו ג מיי' פרק ז מאיסורי מזבח הלכה ג:

כז ד מיי' פרק ג מבית הבחירה הלכה יז:

כח ה מיי' פרק ה מתמידין הל"ב:

כט ו מיי' פרק ג מערכין הל"ט י:

נוסחת הבבלי

(א) אלא ממנחת חוטא כו' אמרה (הא דתני) המתנדב מנחה מביאה כו' ר' אלעי בשם ר"א בשם ר"י כו': **(ב)** רב אמר כנגד כו' ור' חזקיה אמר כנגד כו' מרובה לפיכך הרבו לה כו': **(ג)** ר"ש בר' נחמני בשם ר' נתן כו' ויתנהו בשער בית ה' כו' רב הונא אמר מפני כו' רב הונא בשם ר' יוסי כו':

תורה אור השלם

א) וּבְכָלוֹתָם הֵבִיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיהוֹיָדָע אֶת שְׁאָר הַכֶּסֶף וַיַּעֲשֶׂהוּ כֵלִים לְבֵית יְיָ כְּלֵי שָׁרֵת וְהָעֲלוֹת וְכַפּוֹת וּכְלֵי זָהָב וָכָסֶף וַיִּהְיוּ מַעֲלִים עֹלוֹת בְּבֵית יְיָ תָּמִיד כֹּל יְמֵי יְהוֹיָדָע:

[דברי הימים ב' כד, יד]

הגהות הגר"א

[א] ל"ל ואין חוששין. ומלת כהן נמחק: **[ב]** ואי אמרי' ברירה נברור ד' זוזי וכו'. כ"ל: **[ג]** מלת קרבן לרבות את העצי' ל"ג: **[ד]** ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ח מרן לא גרס אמה יסוד ואמה סובב ואמה קרנות ואמה מקום המערכה ע"כ. ועיין בזבחים (סב.) ובערכין ד"ה ר' שמקום המערכה אמה על אמה דאמה היה ברכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (נ"ז:) בקוגיא: **[ה]** ה"ג א"ר אילא כלום למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כלי"ל. וה"פ אילא נח לסמוך מה להמחיל ללמוד מלחם הפנים ואמר כלום למדו לקומץ מלחם הפנים לבונה וכי שיעורה דקומץ לבונה הן הבאה עם המנחה הן בפ"ע למדו מלחה"פ אלא ממנחה למדו כדאמרינן במנחות (קו:) דכתיב והריס ממנו בקומצו מקום המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה ג"כ קומץ ומיהא מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כלי"ל דלא מלינא ג"ל דלא מלינא הבאה עם המנחה כלי"ל ולא מלינא לחיפלגו במנחות (יא:)

גבי חיסר לבונתה וגם ס"ל כחד מהני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר ולר"י דקומץ החסר כשר להני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמלין דבזיכין דלחה"פ לד"ה חסר פסול כדאמר התם בכ"ל הפירוש בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר ולר"י דקומץ החסר כשר להני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמלין דבזיכין דלחה"פ לד"ה חסר פסול כדאמר התם בכ"ל הפירוש גבי חיסר לבונתה וגם ס"ל כחד מהני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר ולר"י דקומץ החסר כשר להני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמלין דבזיכין דלחה"פ לד"ה חסר פסול כדאמר התם בכ"ל הפירוש בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר ולר"י דקומץ החסר כשר להני תמורי תמורי ונפתח דם"ל כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה ה"ג בלבונה בפ"ע ס"ל לר"ש ולר"י דקומץ החסר כשר משא"כ בקמלין דבזיכין דלחה"פ לד"ה חסר פסול כדאמר התם בכ"ל הפירוש

ועי' בספר מ"ח: **[ז][ח]** ה"ג כתיב וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע את שאר הכסף ויעשהו כלים לבית ה' כלי שרת וכתיב אך לא יעשה בבית ה' וכו'. ר"ש בר נחמני בשם ר' נתן אמר ב' נדבות עשה ותנא דבי ר"י נדבה אחת מאי ככלותם לאחר שהותירו וקשיא על דר"י כתיב ויקח יהוידע הכהן ארון א' ויקב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח וגו' וכתיב ויאמר המלך יעשו ארון א' ויתכהו בשער בית ה' חוצה רב הונא אמר מפני הטמאי כלל. והשתא שניתים על סוף הפ' נמחק. וה"פ מגב דמוכיר במתני' מדרש יהוידע לן יוצא בית ה' לדרים להני קרקי ורמי קרקי מהלדי הכי גרסי' בגבלי כתובות (קו:) ומשני

אָמַר רַבִּי אִילָא, אכן הלימוד של נדבת לבונה הוא מלחם הפנים, אולם **כְּלוּם לָמְדוּ לַשיעור קוֹמֶץ** בלחם הפנים **אֶלָּא מִמִּנְחַת חוֹטֵא** וכפי שפירשנו לעיל, ומכיון ששורש הלימוד הוא ממנחה הרי כשם שבמנחה די במלוא קומץ ולא יותר, אף המתנדב לבונה אינו מחויב להביא יותר ממלוא קומץ בלבד[יג].

כיון שלמדים את דין הקומץ במתנדב לבונה ממנחת חוטא, לומדת הגמרא מלימוד זה דינים נוספים בקומץ זה:

ממשיכה הגמרא ודורשת, **מַה לָּהַלָּן** - במנחת חוטא **קוֹמֶץ הֶחָסֵר** משיעורו **פָּסוּל**, כיון שכתוב בו (שם) 'מְלוֹא קֻמְצוֹ', **אַף כָּאן** - במתנדב לבונה עליו להביא קומץ שלם ואם הביא **קוֹמֶץ הֶחָסֵר** משיעור זה **פָּסוּל**[יד].

דין נוסף הנלמד מלימוד זה:

אָמַר רַבִּי יוֹסָה[טו], **מִילְּתָא דְּרַבִּי אִילָא אָמְרָה** - מדברי רבי אילא שהסביר שנדבת לבונה נלמדת ממנחת חוטא אנו לומדים, **שֶׁהַמִּתְנַדֵּב לְבוֹנָה מְבִיאָהּ בְּקוֹמְצוֹ שֶׁל כֹּהֵן** - מחויב הוא להביאה לפי שיעור מלוא קומץ של כהן, כיון שבמנחת חוטא נקבע הקומץ לפי הכהן. אולם **רַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה** חולק וסובר **שֶׁאֲפִילּוּ בְּקוֹמֶץ הַבָּעֲלִים** יכול להביא ודי בכך ואין צורך בקומצו של כהן[טז].

★

שנינו במשנה, 'האומר הרי עלי וכו' **זָהָב לֹא יִפָּחוֹת כו'** מדינר זהב'. הגמרא מגבילה דין זה:

אומרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְהוּא שֶׁהִזְכִּיר** המתנדב שיתן **צוּרָה** - מטבע ואמר 'הרי עלי מטבע זהב'[יז], בזה נאמר דין זה שלא יפחות מדינר זהב[יח]. **אֲבָל אִם לֹא הִזְכִּיר** שיתן **צוּרָה** - מטבע אלא אמר 'הרי עלי זהב' בסתמא[יט], **מֵבִיא אֲפִילּוּ צִינּוֹרָה** - יכול הוא להביא זהב אפילו בשיעור של מזלג קטן[כ].

★

שנינו במשנה, **'שִׁשָּׁה לְנֶדֶבָה'**. מבארת הגמרא לשם מה הוצרכו ששה שופרות שמהם יקחו לקרבנות קיץ המזבח:

חִזְקִיָּה אָמַר, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה בָּתֵּי אָבוֹת - כל משמר[כא] היה מחולק לששה בתי אבות כנגד ימות השבוע, ובכל יום היה עובד בית אב אחר ובשבת כולם שוים בעבודה, ותיקנו להם חכמים ששה שופרות כדי שיהיה שלום ביניהם, שהרי עורות הקרבנות הנקנים מן השופרות שייכים לאותם הכהנים שהקריבו את העולות, וכל זמן שהמזבח לא היה בטל מקרבנות לא היו לוקחים מעות מן השופרות כדי לקנות עולות לקיץ המזבח, ואם לא יהיה אלא שופר אחד לצורך כך, יש לחשוש שמא ביום של בית אב ראשון או של בית אב שני יביאו העם נדרים ונדבות הרבה ולא יצטרכו ליטול מן השופר כלום, ואילו בשאר הימים לא יביאו נדרים ונדבות כל כך, ויקחו בתי האב שבימים אלה מעות מן השופר לקניית קרבנות לקיץ המזבח ויהיו העורות שלהם, ויבואו הראשונים להתקוטט עמם על כך שלהם יש עורות משל מעות השופר ואילו להם אין כלום, ואין להשיבם שאף להם יש עורות מאלה שהביאו עולות בימיהם שכן על זה הם עונים שזה משום מזלם גרידא ועדיין טענתם במקומה עומדת שמשל ציבור הם לא קבלו, ולכן תיקנו ששה שופרות שבכל יום יהיה שופר נפרד ומעותיו הם עבור הבית אב שבאותו היום, וכך לא יטול אחד משל חבירו[כב].

דעה שניה:

בַּר פְּדָיָה אָמַר, ששה שופרות הנדבה היו **כְּנֶגֶד שֵׁשׁ** סוגי **בְּהֵמוֹת** השונים במחיריהם, כפי ששנינו במסכת מנחות (קז:) שהאומר 'הרי עלי שור יביא הוא ונסכיו במנה. עגל, יביא הוא ונסכיו בחמש [סלעים]. איל, יביא הוא ונסכיו בשתים. כבש, יביא הוא ונסכיו בסלע'. ולכך היו שש קופות כנגד **פַּר** - שור, **וְעֵגֶל, וְשָׂעִיר, אַיִל, גְּדִי, וְטָלֶה** - כבש, ויתן לכל שופר את מחירו הקבוע לו[כג], ואף לגדי העזים ולשעיר שהוא התיש הגדול שבעזים[כד] היו קופות מיוחדות, שכן דין זה הוא כרבי הסובר שהמתנדב להביא קטן והביא גדול לא יצא[כה], ולכן היו ששה קופות שכן המתנדב חייב להביא דווקא מבהמות אלו[כו].

דעה שלישית:

שְׁמוּאֵל אָמַר, ששה שופרות הנדבה היו **כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה קָרְבָּנוֹת** שמותר המעות שלהם נופל לנדבה, השופר הראשון הוא למותר **קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת** שמביאין אחד לעולה ואחד לחטאת. השני הוא למותר **קִנֵּי יוֹלְדוֹת** עשירות המביאות כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת. השלישי הוא למותר **חַטָּאוֹת** - שעירה או כשבה. **וְהרביעי** הוא למותר **אֲשָׁמוֹת** - אילים. החמישי הוא למותר **הַמְּנָחוֹת** של חוטא המביא בדלי דלות. **וְהשישי** הוא למותר **עֲשִׂירִית הָאֵיפָה** של כהן גדול שמפרישו בכל יום ויום, שאם נותר לו מעות ביום אחד אינו יכול להשתמש בהם למחרת[כז].

דעה רביעית:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הטעם לריבוי קופות הנדבה הוא, **משום שעַל יְדֵי** - כיון **שֶׁהַנְּדָבָה מְרוּבָּה, רִיבּוּ לָהּ שׁוֹפָרוֹת הַרְבֵּה** כדי שלא יתעפשו המעות[כח], שאם היו נותנים הכל בשופר אחד היו מתעפשות מעות התחתונות על ידי כך שבכל עת היו נוספים לשופר מעות נוספות של מותרות, וכשהגזברים לוקחים מלמעלה התחתון מתעפש, כשיש ששה שופרות יש בכל אחד מעט והשופרות מתרוקנות והמעות אינם מתעפשות[כט].

★

שנינו במשנה, 'זה מדרש דרש יהוידע כהן גדול וכו' נמצאו שני כתובין קיימין'. אגב כך דנה הגמרא בפסוקים שבספר מלכים וספר דברי הימים הנאמרים לגבי יהוידע הסותרים זה את זה[ל]:

מקשה הגמרא, נאמר בספר מלכים[לא] (ב' יב י-טו) 'וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין בְּבוֹא אִישׁ בֵּית ה' וְנָתְנוּ שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית ה' וגו'. וַיּוֹצִיאוּ לְחָרְשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית ה' וגו'. אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית ה' סִפּוֹת מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל כְּלִי זָהָב וּכְלִי כֶסֶף מִן הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית ה'. כִּי לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וְחִזְּקוּ בוֹ אֶת בֵּית ה''. הרי שהארון ששם הניחו את הכסף עמד בתוך המקדש ליד המזבח ומהכסף השתמשו רק לצורך בדק הבית. לעומת זאת בספר דברי הימים

יג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
טו. **ראה** בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב שסוגיא זו 'כתובה בשיבוש בספרים ואיני יודע מהו'.
טז. **רש"ם.** ועיין שם שהסביר שנחלקו האם אמרינן דון מינה ומינה ואוקי באתרא.
יז. **בבלי** מנחות (קז.).
יח. **בבבלי** (שם) מקשה, שמא לא היתה כוונתו למטבע של דינר אלא לפרוטות של זהב, ומתרץ רב פפא שאין אנשים עושים פרוטות מזהב.
יט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כ. **רש"י** (מנחות קז. ד"ה מלינולן).
כא. **הכהנים** התחלקו לעשרים וארבע משמרות, וכל אחת מהן שירתה במקדש שבוע אחד. רמב"ם (כלי המקדש פ"ד ה"ג).
כב. **רש"י** (מנחות קז: ד"ה כנגד, ד"ה כלי).
כג. **רש"י** (שם ד"ה כנגד פר).
כד. **רש"ם.**
כה. **ע"פ** בבלי מנחות (קז:) וראה ברש"ס שגרס כן גם לפנינו.
כו. **רש"י** (שם ד"ה לרבי).
כז. **רש"ם.**
כח. **בבלי** (שם).
כט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ל. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לא. **עתליה** [אם אחזיהו המלך] ובניה עשו נזקים בבית המקדש ולקחו את קדשי בית ה' לבעל. לאחר שהומתה קיבץ המלך יואש ויהוידע הכהן כסף לחזק את בדק הבית ולעשות כלי שרת.

הקנין קונין היו: **ואוכלת בקדשים.** לערב: **ואינה חוששת שמא נתעצל בהן.** לחזקה על ג"ד של כהניס שאין עומדיס מעס עד שיכלו כל מעות של אותו שופר כדי שלא יאכלו מחוסרי כפרה בקדשים: **ואין הכהן חושש וכו'.** ולא פליג ר"י משמע דכ"ע מודיס דלא חיישינן שמא מתה מהן: ומשני **בי קאמרינן.** לר"י לחייס לתערובת היינו שיודע לן שנודמני מת מ' מהנותין לתוך השופר נמצא שהן מעורבות: ופריך **ואי אמרי' כו'.** כלומר לעולם דמי החטאת ונמצר דמי החטאת ונמצר לאו הן דמי החטאת שאתו בעליהן והשתר יקרבו ולקמיה ד' זוז היינו זוז פשיטי שם מהן הוא דינר צורי והן דמי פרידה אחת דתנן בו ביום עמדו קונין ברבעתים פי' פרידה אחת והרובע הוא חצי דינר צורי שהוא ד' זוז מדינה ע"י תורמיה דשם"ס למעני ד': **ליח ליה ברירה.** לא שמכינן

נוסחאות ישנות

ואוכלת בקדשים [א]**ואינה חוששת שמא נתעצל בהן** [א] **ואין הכהן חושש שמא דמי חטאות מיתות מעורבות בהן כי** [ג] **קאמרינן בחטאות שמתו בעליהן ודאי ואי אמרינן** [ב] **נברור ד' זוזי ונישדי בנהרא ואידך לישתרו הא אמרינן בעלמא ר' יהודה ליח ליה ברירה: רבי** [ג] **יוסה בי ר' בון (ביבא) א"ר בא בר ממל בעי אמר** [ג] **הרי עלי עץ** [ב] **מביא גיזר אחד א"ר לעזר מתניתא אמרה כן שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפני עצמו כהאי דתנינן** [ג] **תמן שנים בידם שני גזרי עצים** [ב] **קרבן** [ד] **לרבות את העצים ריב"ל אמר עוביין** [ה] **אמה** [ג] **באמה שוחקת וארכן באמה גדומה ר' חוני בשם ר' אמי כמין טורטני א"ר שמואל בר רב יצחק לפי** [ד] **שלא היה מקום המערכה אלא אמה על אמה לפיכך לא היה בו אלא אמה גדומה ותני כן** [ז] **אמה היסוד אמה סובב אמה כרכוב ואמה קרנות ואמה מערכה: לבונה לא יפחות מקומץ** [ג] **נאמר** [ד] **כאן אזכרה ונאמר להלן אזכרה מה אזכרה האמור להלן מלא קומץ אף אזכרה האמור כאן מלא קומץ אי מה אזכרה האמורה להלן** [ה] **שני קומצין אף אזכרה האמורה כאן שני קומצין** [ו] **אמר רבי אילא כלום למדו לקומץ** [א] **אלא (מלחם הפנים) ממנחת חוטא מה להלן קומץ החסר פסול אף כאן קומץ החסר** [ג] **פסול אמר רבי יוסה מילתא דרבי אילא אמרה המתנדב (מנחה) לבונה מביאה בקומצו** [ז] **של** [ו] **כהן (גדול) (ר' אלעי בשם ר"א) רבי חזקיה בשם רבי ירמיה ואפילו בקומץ הבעלים: זהב לא יפחות כו': אמר** [ח] **ר"א והוא שהזכיר צורה אבל אם לא הזכיר צורה מביא אפי' צינורה: ששה לנדבה.** [ב] **(רב אמר) חזקיה** [ט] **אמר כנגד ששה בתי אבות בר פדיה אמר כנגד שש בהמות פר ועגל ושעיר איל גדי וטלה שמואל** [י] **אמר כנגד ששה קרבנות (קני זבים וקני זבות קני יולדות)** [יא] **חטאות ואשמות המנחות ועשירית האיפה א"ר יוחנן ע"י שהנדב' מרובה ריבו לה שופרות הרבה** [יב] ***כתיב** [כ] **וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע וגו'** [ג] **ר"ש בר נחמן בשם רבי יונתן אמר שתי נדבות עשה תני**

ריב"ן

מעס מלורע ומותר מנחת חוטא ומותר עשירית האיפה של כ"ג שגס היא נקרלת חטאת שנאמר ידיה חטאתו זו עשירית האיפה. ר' חושעיא אמר כנגד חטאת ומותר מעס ומותר מעס נזיר ומותר מעס מלורע ומותר קינין אלו קיני חובה ומותר מנחת חוטא מכל אלו לוקחין עולות הצבור לעס והעורות לכהנים כשאר עולות שנאמר עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה. כמוב אחד אומר מעס הוא לשום מעס לה' וכתיב בפרשת נעל המעס המוקב לה' לכהן הא כיצד כל שהוא נא משום חטאת ומשום אשמה שהיה חייב מעס כגון מעס מעילות מעס מלורע מעס שפחה חרופה מעס נזיר מעס מלורע מס הפרים מעמו ונחבד והדיא אחר מחמיו ונמצא הרחשון ירעה עד שיחחבד ויחכר ויפלו דמיו לנדבה. מותר חטאת מי שהפרים חטאתו ואבדה והדיא אחרת מחחת מחחיה ונמצאת הרחשונה לרבון דפליגי עליה דר' בחמורה פ"ד תרעה עד שחחחבד ויפלו דמיה לנדבה דלא חזלא למיחה אלא מס נמצאת אחר כפרה ולר' אחר חפילו נמצאת אחר הפרשה חזלא למיחה מסכחת לה כגון שהפרים שחי בהמות לאחריות החחת תרעה. ולר' שמעון דאחר כל אבודין מחין חפילו הפריעין לאחריות לא מסכחת לה אלא כדאחר ר' אחי הפרים שני לצורי מעות מחכפר באחד מהן והשני יפלו לנדבה ומוקי לה בחמורה פ"ד אליבא דר' שמעון. ת"י הפרים מעות לכל אלו ונותרו מותרן נדבה:

תקלין חדתין

כך הוא דינה שחניא דמיהן של שני התורים ונותנת בשופר שכחוב עליה קינין שאם נותנין מעות קיני חובה: ואוכלת בקדשים. אם גרם ובולעת כדחנן מגיגה (כ"ו) האומן והמחוסר כיפורים לריכים טבילה לקודש: **שמא יתעצל בהן.** לחזקה כהניס עושין שליחותן כדאחרין במנחות (כ"ז ב'): ה"ג **ואינו חושש שמא דמי חטאות מתות משורבות בהן.** מדאחרי' שחטיל בשופר זה ולא פליג עליה רבי יהודה: **כי קאמרינן בחטאת שמתו בעליה ודאי.** לחייסין שאת יחוודע בבירור שאחה מ' ונמצא כולן חזלי לגיכוד אבל למיחה אאאי שאת חמות לא חייסין: **ואי אמרינן ברירה כו' ד' זוזי.** שיעור דמי פרידה אחת כדחנן בקינין עמדו קינין ברבעתים: **ר"י ל"ל ברירה.** ואחן לר"י קיימין: **בעי.** שאל מה שאחר שם יפכימו כן כדפריסית בפרק קמא: **מביא גזיר א'.** לחמיד קרבן בפ"ע זה מעוס חטאת בפ"ע. כ"ל מהגיזרין: **בידם.** בית כל אחד גזיר ל' ס"מ דכל אחד קרבן בפ"ע ולכן היה כהן לכל אחד: **שוחקת.** רווחת וגדולה. ועוביין של כל אחד ואי' כדאחר בכל ל' קרבן בפ"ע ולכן קאי אכ"ל בפ"ע דלא כרש"פ: **גדומה.** פחותה: **טורטני.** קנה מחזיק ופפי' כ"ם בעוביה. ל"ל שיהיו שוין בהיקף חורכן בעוביין כקנה מחזיק שוין. כך למדתי ממשמעות פי' הרמב"ם בפחוני. ל"ל כמחק גודם שלה בשם כמ"ם בנבלי זבחים (ס"ב ב'): **לפי שלא היה בו.** דבעינן עלים ע"ג המוכח שלא יעלו העלים מן המוכח לפיכך לא היו העלים חלא חמה גדומה: **ותני כן.** שלא היה מקום המערכה חלא חמה: ה"ג **אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערכה.** לחמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטין בו לחמיס לכל לד סביב ליה חמה על חמה. וחה הניחא לריה לחמה כרכוב וחמה קרנות ל"ל נשאר רק חמה מערכה: **לבונה לא יפחות מקומץ נאמר כאן בו.** הכא בפחני בלבונה הבאה בפני עלמה חייבי ולא מלמכמן קומץ אחד רק בלבונה הבאה עם המנחה וכלל עמה לבונה דבפני עלמה בשיעורן ומפני שרוצה לפרש מפנינו המחיל לפרש בלבונה הבאה עם המנחה שממנה יחפרש לבונה בפ"ע דפחני': **נאמר כאן.** היינו בלבונה הבאה עם המנחה כחיב ואח כל הלבונה וגו' חזכירה לה' ומשמע להו דאח כל הלבונה דקאמר היינו כל שם הקטרת לבונה אף הבאה בפני עלמו וכדמשמע בנבלי מנחות (ק"ו ב'): **ונאמר להלן.** בלחם הפנים ואח על המערכת לבונה זכה וגו' חזכירה: **מה להלן מלא קומץ.** למערכה וכדחנן במחני' למנחות (ק"ו ב') ואם חסר ממלא קומץ החסר כשר בלחם הפנים כמ"ש בפחני': **אף כאן מלא קומץ.** וחסר פסול: ה"ג **אי מה להלן ב' קמלים.** בלחם הפנים כמ"ש בפחני' ב' זיכין ב' קומלין לכל מערכה קומץ ג' ה"ג הכא: **בלום למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו.** ר' לילא אף לאמור מה להמחיל ללמוד מלחם הפנים ואמר כלום למדו לקומץ מלחם הפנים וכי שיעורה לקומץ לבונה הבאה עם המנחה הן בפ"ע למדו מלחם הפנים אלא ממנחה למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו כדאחרינן במנחות (ק"ו ב') דכחיב והריס ממנו בקומלו מכלת המנחה ומשמנה וחת כל הלבונה מקיס לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ לף לבונה ג"כ קומץ ומיהו מה להלן קימון החסר כשר לף כאן קימון החסר כשר להחי מוגיע ל"ל דר' חזקיה אמר כנגד ששה בתי אבות. עי' רש"י מנחות דף יח ע"ב ד"ה ועוד שכתב שמשמר נחחלק לששה נחיס אלל הכהנים וכ"כ הרטטורין פ"ב דחענית מ"ו והמרכחי בזה הרבה והרחיחי כחה מקומות בש"ס שגם בשבת היו

משנת אליהו

גירסאות להתלמודים בהא דחני ר"י בר"י: **תני בן אמה כרכוב בו'.** מרן לא גרס אמה יסוד ואמה סובב וטעמו מסוגיא דזבחים (ס"ב ב') ועי"ש ובפי' רש"י וז"ש כאן להניח ליה מקום המערכה אמה על אמה לאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועי' מנחות (ל"ו ב') בסוגיא:

נאמר כאן בו'. עי' רש"י במנחות (ק"ו ב') ד"ה מנ"ל דסתם בו' ושם (י"ח ב') ד"ה לבונה בו' הבאה בפ"ע כגון המומר הרי עלי בו'. וכדפרישית לגירסת רבינו דילמא לאוכוחי ללבונה הבאה בפ"ע קומץ ג' ומתחיל בלימוד לבונה הבאה עם מנחה דקומץ ג' ג"כ ליכו מפורש בהדיא ולמד מלחה"פ לחומרא רק דמסתם הקשה לחימא כלום למדו קומץ כל עיקרא דקומץ ממנחה למדו וגדולה מזו אף קומץ דלחה"פ למד בספרא ג"כ ממנחה בספרא פ' חמור פרשה י"ג הלכה ז' לאזכרה ר"ם חומר נאמרה כאן אזכרה ונאמרה להלן (במנחה) אזכרה מה אזכרה האמור להלן מלא קומץ אף כאן מלא קומץ מלמד שהיא טעונה ג' קמלין מלא קומץ לבדר זה ומלא הקומץ לבדר זה עכ"ל ועי' תוס' במנחות (י"ח ב') ד"ה קומץ בו' וגיר' הספרים ופירוסי המפרשים אין הדעת סובלתן: **ה"ג מביאה בקומצו של כהן.** עי' תוס' למנחות (ק"ו ב') ד"ה לא יפחות בו' והבה"ע לא רלה דברי התוס' ונדחק מאד לפרש כהן גדול הגדול שבכהנים ושגה מאוד

הדרן עלך שלשה עשר שופרות

נמצא מיכר לגובה ומ"ל דכאד מהני ר' חמי ור"י נפחח דס"ל כחחלוקת לגבוה הבאה עם המנחה ס"ל לר"ם ור"י דקומץ החסר כשר מפ"ש בקחלין דזבחים לחה"פ דר"ה חסר פסול כדחחר החם כנ"ל בפירוש בסוגיא זו וגי' הספרים ופירוסי המפרשים אין הדעת סובלתן. כ"ז הועחק מס' ת"ח ע"ש: **[ו]** ל"ל **מביאה בקומצו של כהן** ול"ג כ"ג. ועי' חוספות מנחות (קו:) ד"ה לא יפחות וכו'. והנה"ע לא רלה דברי חום' ונדחק מאוד לפרש כהן גדול שבכהנים כסוגיא זו וגי' הספרים ופירוסי המפרשים אין הדעת סובלתן: **[ז]** ל"ל **מביאה בקומצו של כהן** ול"ג כ"ג. ועי' חוספות מנחות (קו:) ד"ה לא יפחות וכו'. והנה"ע לא רלה דברי חום' ונדחק מאוד לפרש כהן גדול שבכהנים כסוגיא זו וגי' הספרים ופירוסי המפרשים אין הדעת סובלתן: **[ח]** ל"ג **כתיב וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע את שאר הכסף ויעשהו כלים לבית ה' כלי שרת וכתיב אך לא יעשה בבית ה' וכו'.** ר"ש **בר נחמני בשם** ר' **נתן אמר ב' נדבות עשה ותנא דבי ר"י נדבה אחת מאי כככלותם לאחר שהותירו וקשיא על דר"י כתיב ויקח יהוידע הכהן ארון א' ויקב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח וגו' וכתיב ויאמר המלך יעשו ארון א' ויתנהו בשער בית ה' חוצה רב הונא אמר מפני הטמאי** כל"ל. והשתא שניחים עד סוף הפ' נמחק. והנ"ע שניחים דמדרש יהוידע לא יוצא בית ה' לדיש להני קרמי ורמי קרמי מהדדי הכי גרסי' בנבלי כחובות (קו ג) ומשני למר **אלא אמר** כמר: ה"ג **וככלותם וגו'.** כמ"ש בפיים ומגיד דמזכיר במתניתין מדרש יהוידע לא יוצא בית ה' לדיש להני קרמי ורמי קרמי מהדדי הכי גרסי' בנבלי כחובות (קו ג) ומשני

אוצר החכמה

מסורת הש"ס

א) יומא נה ב: **ב)** ירושלמי שביעית פ"ט הלכה ה: **ג)** יומא כו ב: **ד)** ע' מנחות קו ב: **ה)** זבחים סב ב: **ו)** ע"ש ע"ב: **ז)** תורת כהנים פ' תמור פי"ג ועיין תוספתא מנחות פי"ל וש"ס מנחות קו ב: **ח)** מנחות קו ע"ב: **ט)** סס ע"ב: **י)** ע"ש קס ע"ב: **יא)** ע' כתובות קו ב:

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פרק ג ממחוסרי כפרה הלכה יב:
כה ב מיי' פרק ט"ז ממעה"ק הל"ג:
כו ג מיי' פרק ז מחיסורי מזבח הלכה ג:
כז ד מיי' פרק ב מבית הבחירה הלכה יז:
כח ה מיי' פרק ה מחמידין הל"ב:
כט ו מיי' פרק ג מערכין הל"ט ו':

נוסחת הבבלי

(א) אלא ממנחת חוטא כו' אמרה (הא דחני) המתנדב מנחה מביאה כו' ר' אלעי בשם ר"א בשם ר"י כו': **(ב)** רב אמר כנגד כו' ור' חזקיה אמר כנגד כו' מרובה לפיכך הרבו לה כו': **(ג)** ר"ש בר' נחמני בשם ר' נתן כו' ויתנהו בשער בית ה' כו' רב הונא אמר מפני כו' רב הונא בשם ר' יוסי כו':

תורה אור השלם

א) וּבְכָלוֹתָם הֵבִיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיהוֹיָדָע אֶת שְׁאָר הַכֶּסֶף וַיַּעֲשֶׂהוּ כֵלִים לְבֵית יְיָ כְּלֵי שָׁרֵת וְהַעֲלוֹת וְכַפּוֹת וּכְלֵי זָהָב וָכָסֶף וַיִּהְיוּ מַעֲלִים עֹלוֹת בְּבֵית יְיָ תָּמִיד כֹּל יְמֵי יְהוֹיָדָע:
[דברי הימים ב' כד, יד]

הגהות הגר"א

[א] ל"ל ואין חוששין. ומלת כהן נמחק: **[ב]** ואי אמרי' ברירה נברור ד' זוזי וכו'. כ"ל: **[ג]** מלות קרבן לרבות את העצי' ל"ג: **[ד]** ה"ג אמה כרכוב אמה קרנות אמה מערבה כ"ל. וז"ל בעל ת"ס מרן לא גרס אמה יסוד ואמה סובב וטעמו מסוגיא דזבחים (סב.) וע"ש ובפרש"י וז"ש להניח ליה' שמקום המערכה אמה על אמה לאמה היה כרכוב ואמה קרנות וממילא רק אמה מערכה ועיין במנחו' (קו:) בסוגיא: **[ה]** ה"ג א"ר אילא כלום למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר כ"ל. וה"פ אילא לא למדנו כלום לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו מה להלן קימוץ החסר כשר אף כאן קימוץ החסר כשר להחי מוגיא ל"ל דר' חזקיה אמר כנגד ששה בתי אבות. עי' רש"י מנחות דף יח ע"ב ד"ה מנ"ל דסתם בו' ושם (י"ח ב') ד"ה לבונה בו' הבאה בפ"ע כגון המומר הרי עלי בו'. וכדפרישית לגירסת רבינו דילמא לאוכוחי ללבונה הבאה בפ"ע קומץ ג' ומתחיל בלימוד לבונה הבאה עם מנחה דקומץ ג' ג"כ ליכו מפורש בהדיא ולמד מלחה"פ לחומרא רק דמסתם הקשה לחימא כלום למדו קומץ כל עיקרא דקומץ ממנחה למדו וגדולה מזו אף קומץ דלחה"פ למד בספרא ג"כ ממנחה בספרא פ' חמור פרשה י"ג הלכה ז' לאזכרה ר"ם חומר נאמרה כאן אזכרה ונאמרה להלן (במנחה) אזכרה מה אזכרה האמור להלן מלא קומץ אף כאן מלא קומץ מלמד שהיא טעונה ג' קמלין מלא קומץ לבדר זה ומלא הקומץ לבדר זה עכ"ל ועי' תוס' במנחות (י"ח ב') ד"ה קומץ בו' וגיר' הספרים ופירוסי המפרשים אין הדעת סובלתן: **ה"ג מביאה בקומצו של כהן.** עי' תוס' למנחות (ק"ו ב') ד"ה לא יפחות בו' והבה"ע לא רלה דברי התוס' ונדחק מאד לפרש כהן גדול הגדול שבכהנים ושגה מאוד

גליון הש"ס

[ג] עי' תוספות מנחות דף יח ע"ב ד"ה קומץ: [ד] הגר"א הגיה כאן ועי' ברמב"ם פי"ח מפהמ"ק הלכה ח פסק דמיקר לגובה ועי' בכ"מ שם ותפאר שמחק על הירושלמי לפי גירסת הגר"א: [ה] עי' תוס' מנחות דף קו ע"ב ד"ה לא:

ציון ירושלים

חזקיה אמר כנגד ששה בתי אבות. עי' רש"י מנחות דף יח ע"ב ד"ה לערב שכתב שמשמר נחחלק לששה נחיס אלל הכהנים כאן ועי' נחענית דף ט"ו ע"ב ד"ה מנשי כתב לשנעה וכ"כ הריטב"א נחענית פ"ב ממדות ופ"ב מחמיד כתב לשנעה וכ"כ הרטטורין פ"ב דחענית מ"ו והמרכחי בזה הרבה והרחיחי כחה מקומות בש"ס שגם בשבת היו

שלשה עשר שופרות פרק ששי שקלים

כְּתִיב (ג' כד ח-יד) 'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲשׂוּ אֲרוֹן אֶחָד וַיִּתְּנֵהוּ בְּשַׁעַר בֵּית ה' חוּצָה וגו'. **וּכְתִיב** הֵבִיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיהוֹיָדָע וגו' אֶת שְׂאָר הַכֶּסֶף וַיַּעֲשֵׂהוּ כֵלִים לְבֵית ה' כְּלֵי שָׁרֵת וְהָעֲלוֹת וְכַפּוֹת וּכְלֵי זָהָב וָכָסֶף'. הרי שהארון היה עומד בשער בית ה' חוצה ומכספו עשו כלי שרת.

מתרצת הגמרא, **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר**, שתי קופות עבור **שְׁתֵּי נְדָבוֹת עָשָׂה** יהוידע הכהן, אחד שהיה אצל המזבח ונועד לבדק הבית ואחד שהיה בשער בית ה' ונועד לכלי שרת[לב].

אוצר החכמה

לב. פירוש ר' משולם ותלמיד רשב"ש ורש"ס.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רבי יונתן:
תָּנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל - שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, לא היה כי אם ארון אחד עבור מטרת נְדָבָה אַחַת, דִּכְתִיב בספר מלכים[א] 'וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין', ומשמע שהיה רק ארון אחד.

הגמרא מיישבת לפי דעה זו את הסתירה היכן עמד הארון:
מבאהכ הגמרא, וְהָא דִּכְתִיב בספר דברי הימים 'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲשׂוּ אֲרוֹן אֶחָד וַיִּתְּנֻהוּ בְּשַׁעַר בֵּית ה' חוּצָה' ומשמע שלא היה הארון אצל המזבח אלא אצל שער בית ה' חוצה, אָמַר רַב חוּנָא, שאכן יהוידע הניחו אצל המזבח, אבל המלך הוציאו לחוץ מִפְּנֵי הַטְּמֵאִים שאינם יכולים להכנס אל תוך העזרה[ב].

הגמרא מיישבת לפי דעה זה את הסתירה במטרת הכסף:
ועל הסתירה במטרת הכסף שנאסף בארון, מתרץ רַבִּי חוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵף, לפי דברי הפסוק 'אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית ה' סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת וגו' כִּי לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֵהוּ וְחִזְּקוּ בּוֹ אֶת בֵּית ה'', שכל מה שלא נתנו לצורך כלי שרת היה בעוד שהיו צריכים את הכסף לבדק הבית אולם לאחר שהשלימו את בדק הבית קנו במותר כלי שרת[ג].

הדרן עלך פרק שלשה עשר שופרות

פרק שביעי - מעות שנמצאו

הלכה א – משנה

בפרק הקודם למדנו שהיו שלשה עשר שופרות במקדש. משנתינו דנה מה הדין כשנמצאו מעות בין השופרות ולא ידוע מהיכן המעות: אומרת המשנה, מָעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בבית המקדש על הארץ[ד], בֵּין שופר של הַשְּׁקָלִים שכתוב עליו 'תקלין חדתין'[ה] וממנו לוקחים את המעות לקניית קרבנות הציבור, לְבֵין שופר של שקלי נְדָבָה שממנו לוקחים את המעות לקניית העולות לקיץ המזבח, ולא ידוע לאיזה שופר שייכים מעות אלו, הולכים בהם אחר הקרוב[ו] בין להקל ובין להחמיר[ז], ולכן אם נמצאו המעות קָרוֹב לְשופר הַשְּׁקָלִים דינם שִׁיפְּלוּ לִשְׁקָלִים, ואם נמצאו המעות קרוב לְשופר הַנְּדָבָה דינם שִׁיפְּלוּ לִנְדָבָה. ואם נמצאו המעות מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - באמצע, ואינם קרובים לשופר אחד יותר מחבירו, דינם שִׁיפְּלוּ לִנְדָבָה, ובגמרא יבואר[ח].

אם נמצאו המעות בֵּין שופר של עֵצִים לְשופר של לְבוֹנָה, הולכים אחר הקרוב ולכן אם קָרוֹב לְעֵצִים, יִפְּלוּ לְעֵצִים, לְלְבוֹנָה, יִפְּלוּ לְלְבוֹנָה. ואם היו המעות מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - באמצע, יִפְּלוּ לְלְבוֹנָה, כיון שהיא חמורה יותר שהלבונה היא עצמה נקרבת ואילו העצים הם רק מכשירי קרבן[ט]. אם נמצאו המעות בֵּין שופר של קִנִּין לְשופר של גּוֹזְלֵי עוֹלָה, הולכים אחר הקרוב ולכן אם קָרוֹב לְקִנִּין, יִפְּלוּ לְקִנִּין. קָרוֹב לְגּוֹזְלֵי עוֹלָה, יִפְּלוּ לְגּוֹזְלֵי עוֹלָה. ואם נמצאו המעות מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - באמצע, יִפְּלוּ לְגּוֹזְלֵי עוֹלָה, שדעת התנא של משנתינו כחכמים הסוברים לעיל (פ"ו ה"ד) שהקינין הם אחד לחטאת ואחד לעולה[י], ונמצא שגוזלי עולה חמורים יותר שהם קרבים כולם כלילי[יא].

המשנה מוסיפה לדון במעות נוספים שאין ידוע מהיכן הם:
אומרת המשנה, אם נמצא מעות בֵּין כיס של מעות חוּלִּין לְכיס של מעות מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[יב], שחיללו פירות מעשר שני עליהם ודין המעות שצריך להעלותם לירושלים, הולכים אחר הקרוב, ולכן אם נמצאו קָרוֹב לְחוּלִּין, דינם שִׁיפְּלוּ לְחוּלִּין ומותר להוציאן חוץ לירושלים[יג], ואם נמצאו קרוב לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, דינם שִׁיפְּלוּ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי ויעלם לירושלים. ואם נמצאו מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, דינם שִׁיפְּלוּ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מפני שהולכים לחומרא.

מסכמת המשנה, זֶה הַכְּלָל כשאין יודעים מהיכן המעות שנמצאו, אם אפשר הוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב אפילו כשזה לְהָקֵל, ואילו אם היו המעות מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה הולכים לְהַחֲמִיר.

★

גמרא

שנינו במשנה, 'מעות שנמצאו בין השקלים לנדבה'. כעת הבינה הגמרא שהיו כל הקופות עומדים בשורה ישרה, אם כן, נמצא שלא יתכן שימצאו את המעות בין שופר השקלים שהוא הראשון בשורה לבין שופר הנדבה שהוא האחרון בשורה, הגמרא מקשה על כך:
מקשה הגמרא, לֹא הוּצְרְכָה דְּלֹא - וכי לא היה עדיף אם היו משמיעים דין זה באופן השייך במציאות, והוא, כשנמצאו המעות בֵּין שְׁקָלִים לַקִּינִּים ששני שופרות אלו סמוכים זה לזה[יד]. מתרצת הגמרא, רַבִּי אָבוּן בְּשֵׁם רַבִּי פִּנְחָס אמר, לא כפי שאנו סוברים שבשורה ישרה היו עומדים הקופות, אלא השופרות כְּמִין בּוּכַלְיֵיאר - כצורת תכשיט עגול הָיוּ עֲשׂוּיִין - היו עומדים, וכיון שהיו עומדים בעיגול הרי שאכן המציאות היא שהשופר הראשון של השקלים סמוך לשופר האחרון של הנדבה[טו].

★

שנינו במשנה, 'מעות שנמצאו בין השקלים לנדבה וכו' מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה יִפְּלוּ לִנְדָבָה'. לכאורה דברי המשנה נסתרים מהכלל שנקבע בסוף המשנה שבמחצה למחצה הולכים להחמיר, וכאן היה ראוי שיפלו המעות לשקלים החמורים שמהם נקנים קרבנות הציבור[טז]. הגמרא מבארת זאת:
מבארת הגמרא, אִית דְּבָעֵי מֵימַר - יש שרצו לומר את הטעם שאין המעות נופלים לשקלים[יז], כיון שיש לחשוש שֶׁמָּא לא יצטרכו את המעות לצורך הקרבנות והם יִפְּלוּ לְשִׁירֵי הַשָּׁבָּה שקדושתם קלה ובהם בונים את חומות העיר ירושלים ומגדלותיה, ונמצאת הנדבה

א. **על** הפסוק המופיע לפנינו כתב המסורת הש"ס שערבוב מקראות יש כאן.
ב. **רש"ם.** והוסיף שהמעות לא היו צריכים טבילה, ע"ש.
ג. **רש"ם.**
ד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ו. **וציינו** הראשונים שדין זה שהולכים אחר הקרוב הוא דאורייתא וילפינן לה מדכתיב (דנ"ים כ"ו ג) 'והיה העיר הקרובה אל החלל'. ראה בפרישת הרא"ש שכתב שלרבי חנינא דאית ליה (נ"ע כ"ג:) דרוב וקרוב הלך אחר הרוב צריך להעמיד שבשני השופרות יש מספר שוה של מעות [וכן הוא ברע"ב ובפירוש תלמיד רשבר"ש]. באופנים אחרים תירץ בפירוש ר' משולם 'ואין לומר כאן רוב וקרוב הלך אחר הרוב, דמסתמא פעמים רוב כאן ופעמים רוב כאן [כך שלא ניתן לדעת מהו הרוב בשופרות]. אי נמי, היכא אמרינן רוב וקרוב, במקום שכולהו ניידי והכא אע"ג ששקלים הוא רוב אין מוציאין אותו כל שעה, וכך פעמים ממשמשין בנדבה כמו בשקלים לכך אזלינן בתר קורבה'. עוד כתבו בפרישת הרא"ש ובפירוש תלמיד רשבר"ש, דליכא למיפרך שילכו אחר רוב מעות דעלמא שהן חולין כיון שאין מביאין מעות חולין בעזרה. וראה עוד בילקוט ביאורים.
ז. **ריבב"ן.**
ח. **רש"ם.**
ט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס. וראה מה שכתב בפירוש ר' משולם.
י. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש וריבב"ן.
יא. **ריבב"ן.** והוסיף, שבחטאת הבשר נאכל לכהנים ומיד כשיש לו שעת היתר לכהנים שוב אין בו מעילה, מה שאין כן בעולה הקריבה כליל.
יב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יד. **רש"ם,** שכתב 'לא צורכא דלא - פירוש לא צורכא דא אלא, ובלעו האלפי"ן וכתבום תיבה אחת'.
טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
טז. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יז. **יש** לציין שבראשונים מפרשי המשנה הובא הסבר אחר והוא כעין תירוץ הגמרא כאן, שהנדבה חמורה מהשקלים כיון שהנדבה כולה עולות ואילו השקלים הולכים

ויעשו ארון ויתנהו בהיכל בית ה' חוץ ומסתמא לשני מינין נדבות עשה אותן: **מפני הטמאין.** לעולם נדבה ג' היתה אלא שיהודע נתנו בפנים אצל המלך אמר שימנהו בחוץ כדי שיוכלו גם הטמאים להיות טומאי מת ושרץ ליתן לתוכו שהם מותרים לבא במחנה לויה: **על שם וכו'.** כלומר ע"כ לומר דשתי נדבות היו דבמלכים כתיב הך לא יעשה בית ה' ספות מזמרות וכו' מן הכסף המוצא בית ה' ובד"ה כתיב וככלותם וגו' את שאר הכסף ויעשוהו כלי שרת אלא ודאי דשתי נדבות היו ומן הכסף המוצא בית ה' והיינו הנדבה הכתובה במלכים לא נעשו כלי שרת אצל מנדבה הכתובה בד"ה והיא ניתנה חוץ לבית ה' ממנה עשו כלי שרת: ר"ג ספות בכף וכו'. מן כסף המוצא בית ה': **הדרן עלך פרק שלשה עשר שופרות**

נוסחאות ישנות

הלכה א מתני' יפלו לשקלים. דכתר קרוב לחולין כדכתיב והיתה העיר הקרובה אל החלם: מחצה על מחצה יפלו לנדבה. בגמ' מפרש טעמא: מחצה על מחצה יפלו ללבונה. ללבונה היא עלמה קרבן ועלים מכשירי קרבן: מחצה על מחצה יפלו לגוזלי עולה. מפרש בגמ': **גמ'** ופריך **לא צורכה.** לא היה לו לתנא לשנות אלא בין שקלים לקיני שהרי שופר של שקלים היה ממוך לקיניס כפי סדר המנוי בפ' לעיל ולא לנדבה שהנדבה בסוף ושקלים בראש: ומשני במין כובליים. פי' בעיגול סביב היו עומדין והיו השקלים ממוך לנדבה מלד ג': ופריך **לא צורכה.** לא ה"ל אלא מחצה למחצה יפלו לשקלים שמביאין מהן קרבנות לבור הקבועים משא"כ נדבה שאינן אלא לקץ המזבח: ומשני **אית דבעי וכו'.** יש שרלו לתרך דהיינו טעמא דלא יפלו לשקלים לפעמים יתותרו השקלים ושירי שקלים לחומת העיר ולא לקרבנות אלא מחצה למחצה ממורה ממנה: שקלים שנמלאו במחצה למחצה ה"ל כשקל שמתו בעליו שטופל לנדבה כדמסיק: **עד דאנא תמן.** כשהייתי בבבל שמעתי שאחל ר"י לשמואל הפרים שקלו ומת מה יעשה בו: **מותר עשירית האיפה שלו.** של כה"ג מה יעשה בו: **יוליכם לים המלח.** לא נהנין ולא מועלין בו: **וקשיא ויש חטאת וכו'.** לחתני' פריך דתני בין קינין וכו' מחצה למחצה יפלו לגוזל עולה כשלמת קרוב לגוזלי עולה כיון דמלתוריימא חזלין כתר קורבה הוה כלילו הן ולתי גוזלי עולה אלא מחצה על מחצה דמסיקנא אלין להו לגוזלי עולה קציח וכי חטאת יכול להקריב עולה מספק: ומשני **תנאי ב"ד הוא על** המותרות שיקרבו עולות. לע"ג דמותרות חטאת הן ה"ג תנאי בית דין הוא שיקרבו עולות: ופריך **לא צורכה.** לא היה לו לתנא לשנות אלא בין שקלים לקיני' שהרי שופר של שקלים היה ממוך לקיניס כפי סדר המנוי בפ' לעיל ולא לנדבה שהנדבה בסוף ושקלים בראש: ומשני במין כובליים. פי' בעיגול סביב היו עומדין והיו השקלים ממוך לנדבה מלד ג': ופריך **לא צורכה.** לא ה"ל אלא מחצה למחצה יפלו לשקלים שמביאין מהן קרבנות לבור הקבועים משא"כ נדבה שאינן אלא לקץ המזבח: ומשני **אית דבעי וכו'.** יש שרלו לתרך דהיינו טעמא דלא יפלו לשקלים לפעמים יתותרו השקלים ושירי שקלים לחומת העיר ולא לקרבנות אלא מחצה למחצה ממורה ממנה: מחצה למחצה.

חמורה ממנה שהרי היא כולה קריבה עולות[יח]. **ואית דבעי מימר** - ויש שרצו לומר את הטעם לכך שהמעות נופלים לנדבה, כיון שנמצאו המעות באופן של **מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה**, הרי הם חשובים **כְּמִי שֶׁמֵּת**[יט] הבעלים של השקלים כיון שאף הם אין להם בעלים[כ], ודינם שילכו לנדבה כפי **שאמר רבי יפא, עד דאתא תמן** - כשהייתי בארץ בבל[כא] **שָׁמְעִית קָל** - שמעתי את קולו של **רב יְהוּדָה שׁשָׁאַל לְשִׁמוּאֵל** בדין **הַפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וָמֵת** מה עושים במעות, **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרב יהודה, שהמעות **יִפְּלוּ לִנְדָבָה** ולכן אף כאן יפלו לנדבה[כב].

אגב שהביאה הגמרא מימרא בשם רבי יסא, מביאה הגמרא מימרא נוספת שאמר[כג]:

אמר רבי יסא, **מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה** שֶׁלּוֹ - של כהן גדול, כגון שהפריש מעות לצורך כך ונותרו, נחלקו בזה אמוראים. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יוֹלִיכֵם לְיָם הַמֶּלַח. רַבִּי לָעְזָר אָמַר, יִפְּלוּ לִנְדָבָה.**

★

שנינו במשנה, 'בין קינין לגוזלי עולה, קרוב לקינין יפלו לקינין קרוב לגוזלי עולה יפלו לגוזלי עולה, מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה'. הגמרא מקשה על משנתינו:

מקשה הגמרא, **וְקַשְׁיָא** - וקשה על משנתינו שאמרה שבמחצה על מחצה ילכו המעות לגוזלי עולה, **וְכִי יֵשׁ חַטָּאת קְרֵיבָה עוֹלָה**, הרי חטאת העוף דמה קרב למטה ועולת העוף דמה קרב למעלה ואם שינה פסול, והיה ראוי לחשוש שיתכן שהמעות הם מהקינים הקרבים אחד חטאת ואחד עולה, ונמצא שמקריבים את החטאת כעולה[כד]. מתרצת הגמרא, **חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** אמר, שכמו שאנו אומרים **שתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא** מתחילה **עַל הַמּוֹתָרוֹת** של חטאת **שֶׁיִּקְרְבוּ** כקרבנות **עוֹלוֹת**[כה], אף כאן אנו אומרים שמעות הללו שנמצאו בית דין מתנה עליהם שהם קרבים עולות[כו].

מקשה הגמרא, סוף סוף כיון שבמחצה על מחצה יש לנו צד לומר שהמעות הללו משופר של קינין הם וניתנו על ידי אשה שחפצה להתכפר בחטאת ובעולה, אם כן עכשיו שהמעות נופלים לגוזלי עולות ואינם קרבים חטאת[כז], **הָאִשָּׁה הַזֹּאת בְּמַה הִיא** [19/06/2018] **מִתְכַּפֶּרֶת**, הרי חסר לה את קרבן החטאת וכיצד היא יכולה לאכול בקדשים[כח].

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא**, שמי שנתמנה והוא **הַמְסַפֵּק** להקדש **אֶת הַקִּינִּין, הוּא מְסַפֵּק אֶת הַפְּסוּלוֹת** - כגון אם נטרף העוף אחר לקיחתו עליו להביא עוף אחר[כט], וכן הוא צריך לספק את האובדות[ל], והיינו, באופן זה שנאבדו המעות, הרי הוא מביא משלו עוף אחר ומקריבים אותו לשם חטאת לחובת הבעלים, אלא שהעוף אינו נאכל כדין חטאת הבאה על הספק שהרי יתכן שלעולם אין זה חטאת[לא].

★

הגמרא מקשה על משנתינו שהזכירה רק שלושה אופנים של נמצאו מעות בין השופרות:

מקשה הגמרא, **לֹא צוֹרְכָה דְּלֹא** - וכי לא היו צריכים לומר מה יהיה הדין כשנמצאו בין השופרות האחרים, כגון **בֵּין עוֹלָה לְעֵצִים** שמחצה על מחצה יפול לעולה, כיון שהעולה היא קרבן והעצים הם רק מכשירי קרבן, וכן בין **לְלְבוֹנָה, לְזָהָב לְכַפּוֹרֶת**, שמחצה על מחצה הוא ללבונה כיון שהיא קרבן, וכן באופנים הנוספים. מתרצת הגמרא, **וּתְנֵיתָהּ בְּסוֹפָהּ** - האופנים הנוספים שלא הוזכרו במשנה להדיא, נכללו במה ששנה התנא בסיפא, **'זֶה הַכְּלָל הוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה לְהַחֲמִיר'**, ודי בכך[לב].

★ ★ ★

הלכה ב – משנה

המשנה ממשיכה לדון בדברים נוספים שנמצאו במקומות שונים, מה דינם:

מָעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בְּהֵמָה בירושלים ואין יודעים מה הם, **לְעוֹלָם** יש על המעות קדושת **מַעֲשֵׂר** שני, לפי שרוב אוכלי הבשר בירושלים במשך כל ימות השנה ממעות מעשר שני הם, וזאת משום שעולי הרגלים לא היו מספיקים לאכול ברגל את כל מעות המעשר שני שהעלו עמם והם משאירים את המעות בירושלים, ועיקר אכילת מעות מעשר שני הוא בבהמות שלמים ולכן רוב הבהמות הנקנות בירושלים הם ממעות מעשר שני, והמעות שנמצאו לפני הסוחרים יש לתלות שהם מהלוקחים שבאו לקנות ועדיין לא קנו ולכן הם מעשר שני[לג]. **וְאִם** נמצאו מעות **בְּהַר הַבַּיִת** הרי הם **חוּלִּין**, לפי שחזקת המעות שבהר הבית שמתרומת הלשכה הם באים, וחזקה שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללם[לד]. **וְאִם** נמצאו מעות **בִּירוּשָׁלַיִם** שלא לפני סוחרי בהמה[לה], **אִם נִמְצְאוּ בְּשָׁאָר כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה**, הרי הם **חוּלִּין** שכן רוב מעות העיר הם חולין[לו]. **וְאִם** נמצאו **בְּשָׁעַת הָרֶגֶל**, הרי המעות **הַכֹּל מַעֲשֵׂר**, לפי שבזמן הרגל רוב המעות הם של מעשר, ואין אומרים שהמעות כבר נפלו קודם הרגל, לפי ששווקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, ואם נפלו קודם הרגל כבר היו נמצאים[לז].

בָּשָׂר שֶׁנִּמְצָא בָּעֲזָרָה ואין ידוע של איזה קרבן הוא[לח]. אם נמצא הבשר כשהוא מנותח וחתוך **לְאֵבָרִים** גדולים כמו שמנתחים וחותכים

בחלקם גם עבור החטאות, ויתכן שאף זה בכלל דברי הגמרא כאן שלא זו בלבד שקופת השקלים קונים ממנה חטאות אלא אפילו יתכן שיקחו ממנה לחומות העיר.

יח. **פרישת** הרא"ש וריבב"ן ופירוש תלמיד רשבר"ש.

יט. **ראה** בפירוש ר' משולם ובתלמיד רשבר"ש שגרסו כאן באופן אחר ומה שפירשו לפי זה.

כ. **תקלין** חדתין.

כא. **פירוש** ר' משולם.

כב. **בראשונים** הובא בגירסת הגמרא תירוץ 'אית דבעי מימר על ידי שהנדבה מרובה'. ופירשו ברש"ס ובפירוש תלמיד רשבר"ש, ששופרות הנדבה מרובים משופר השקלים ואזלינן בתר רובא. וראה בזה בילקוט ביאורים.

כג. **רש"ם.** וראה לעיל (ו:) בביאור מימרא זו. לעיל הובאה מימרא זו בשם רבי יוסי, והוא אותו אמורא שנקרא כאן רבי יסא, ובבבלי הוא נקרא רבי אסי. דורות הראשונים (תלק ה פרק כג).

כד. **רש"ם.** הגמרא לא הקשתה מהדין שכשהמעות קרובים לגוזלי עולה קרבים עולות, כיון ששם אנו תולים שבודאי המעות הם של גוזלי עולה. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

כה. **כמו** ששנינו לעיל (ו:) שמותר חטאות הולך לעולות לקיץ המזבח. תקלין חדתין.

כו. **וראה** בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב 'ומעות הללו כמותרות הן, שהרי משאר השקלים ישלימו כל חובת ציבור'.

כז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

כח. **רש"ם.**

כט. **בפרישת** הרא"ש (נסוף פרקין) הקשה, שתימה הוא בעיניו מה ראו בית דין להתנות כך על העני הצייד מספק הקינין שאם יארע פסול או אבידה יהיה צריך להפסיד משלו וליתן להקדש. ותירץ, שאיירי במי שהיו משתכרים משל הקדש, ותנאי זה היה מתנאי העבודה של מספק העופות להקדש.

ל. **ברש"ם** הוסיף וגרס כן בגמרא.

לא. **פרישת** הרא"ש ופירוש ר' משולם.

לב. **ראה** ברש"ס שמנה אופנים נוספים ופירש את דינם לפי זה הכלל המובא במשנה.

לג. **רש"י** (פסחים ז. ד"ה רוב), וע"ש שהוסיף דאע"ג דאיכא למימר שמא המעות הללו מיד המוכר נפלו והרי הן חולין, מכל מקום ספק איסורא לחומרא. והתוספות (ג"מ כו. ד"ה לעולם) תירצו שלוקחים הוה רובא דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנותה, וכן דמוקמינן לה אחזקה דהוי מעשר. וראה בזה בילקוט ביאורים באריכות.

לד. **מאירי** (ד"ה המצנה הרמשונה) וריבב"ן. וראה ברש"י (פסחים סט ד"ה נהר) שפירש דאזלינן בתר רוב המעות הנמצאים בירושלים שהן חולין, ואפילו בשעת הרגל שיש מעות מעשר מרובים בירושלים ממעות חולין, מ"מ אזלינן בתר רוב השנה ותולין שהמעות נפלו קודם הרגל.

לה. **פרישת** הרא"ש.

לו. **רש"י** (סט).

לז. **בבלי** פסחים (ז.) וברש"י (סט ד"ה נהר), והוסיף שאת הר הבית לא היו צריכין לכבד לפי שהוא גבוה ומשופע והרוח מכבדתו מעפרו וגם אין אדם נכנס שם באבק שעל רגליו.

לח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

ויעשו ארון ויתנהו בהיכל בית ה' חוצה: מפני הטמאין. לעולם נדבה ג' היתה אלא שיהודע נתנו בפנים אבל המלך אמר שיתנהו בחוץ כדי שיוכלו גם הטמאים להיות טומאי מת ושרץ ליתן לתוכו שהם מותרים לבא במחנה לויה: על שם וכו'. כלומר ע"כ לומר דשמי נדבות היו דבמלכים כתיב הך לא יעשה בית ה' ספות מזמרות וכו' מן הכסף המוצא בית ה' ובד"ה כתיב וכלותם וגו' את אשר הכסף היו ואי אשמי נדבות היו ומן הכסף המוצא בית ה' והיינו הנדבה הכתובה במלכים לא נעשו כלי שרת אבל מנדבה הכתובה בד"ה והיא ניתנה חוץ לבית ה' ממנה עשו כלי שרת: ה"ג ספות כפף וכו'. מן כסף המוצא בית ה': הדרן עלך **פרק שלשה עשר שופרות**

נוסחאות ישנות

הלכה א מתני' יפלו לשקלים. דכתיב קרוב חזקין כלכתיב והיתה העיר הקדושה על החלב: מחצה על מחצה יפלו לנדבה. בגמ' מפרש טעמא: מחצה על מחצה יפלו ללבונה. ללבונה היא עלמה קרבן ועלים מכשירי קרבן: מחצה על מחצה יפלו לגוזלי עולה. מפרש בגמ': **גמ'** ופריך **לא צורכה.** לא היה לו לתנא לשנות אלא שקלים בלבד מעות שנמצאו בין שקלים לקיני שהרי שופר של שקלים היה סמוך לקיניס כפי סדר המצוי בפי לעיל ולא לנדבה שהנדבה נסוף ושקלים בראש: ומשני במין כובליים. פי' בעיגול סביב היו עומדין והיו השקלים סמוך לנדבה מלד ג': ופריך **לא צורכה.** לא הל"ל אלא מחצה למחצה יפלו לשקלים שמביאין מהן קרבנות לבור הקבועים משא"כ נדבה שאינן אלא לקץ המזבח: ומשני **אית דבעי** וכו'. יש שרלו לתרץ דהייט טעמא דלא יפלו לשקלים לפעמים יתותרו השקלים ושירי שקלים לחומת העיר ולא לקרבנות בהין נמלא שהנדבה חמורה ממנה: מחצה למחצה. שקלים שנמלאו במחצה למחצה ה"ל כשקל שמתו בעליו שטופל לנדבה כדמסיק: **עד דאנא תמן.** כשהייתי בבבל שמעתי שאחל ר"י לשמואל הפרים שקלו ומת מה יעשה בו: מותר עשירית האיפה שלו. של כה"ג מה יעשה בו: יוליכם לים המלח. לא נהנין ולא מועלין בו: וקשיא ויש חטאת וכו'. לחמני' פריך דמני בין קינין וכו' מחצה למחצה יפלו לגוזל עולה בשלמת קרוב לגוזלי עולה כיון דמלטוריימת חזלינן נחר קורבה הוה כלילו הן ולחי גוזלי עולה אלא מחצה על מחצה דמסקינא שלינן להו לגוזלי עולה קלית וכי חטאת יכול להקריב עולה מספק: ומשני **תנאי ב"ד הוא על** המותרות שיקרבו עולות. מע"ג דמותרות חטאת הן ה"ג תנאי בית דין הוא שיקרבו עולות:

את העולות, הרי דינו עוֹלוֹת[לט], וְאם נמצאו איברי הבשר מנותחים לַחֲתִיכוֹת קטנות שאינם כסדר העלאה על המזבח אלא כסדר אוכלי בשר[מ], הרי הן חַטָּאוֹת הנאכלות לכהנים[מא]. וְאם נמצא הבשר בִּירוּשָׁלַיִם מחוץ לעזרה[מב], דנים אותו כדין זִבְחֵי שְׁלָמִים הנאכלים בכל העיר[מג], כיון שרוב בשר הנאכל בירושלים הוא של שלמים[מד]. מוסיפה המשנה, זֶה וָזֶה - בין אברים ובין חתיכות, בין הנמצא בעזרה ובין הנמצא בירושלים[מה], אינם קרבים ואינם נאכלים לפי שנפסלו בהיסח הדעת[מו], אלא שאסור לזלזל בהם לשורפם עד שיפסלו בוודאי, ולכן תְּעוּבַּר צוּרָתוֹ - מניחים את הבשר עד שתעובר ממנו צורת בשר ויפסל בנותר וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה[מז].

נִמְצָא בשר בַּגְּבוּלִין - בשאר ערי ישראל[מח], אם הבשר חתוך לְאֵבָרִים גדולים, הרי זה נְבֵילוֹת, שכן הדרך בבשר האסור שחותכים אותו לאברים גדולים ומשליכים ברחובות למאכל הכלבים[מט], וְאם היו חתוכים לַחֲתִיכוֹת קטנות, מוּתָּרוֹת, שכן דרך הבשר הכשר להיחתך כך לפי שבזה היא ראויה להינתן לפני האורחים ובני הבית[נ].

לט. **בפירוש** ר' משולם הוסיף וביאר 'שלא היו מנתחין עולה לחתיכות, דכתיב 'ונתח אותה לנתחיה' ולא נתחין לנתחין'.
מ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מא. **ראה** בריבב"ן שכתב 'והוא הדין דאיכא לספוקי באשם אבל חטאת שכיחי טפי, מכל מקום אכילתן שוה ליום ולילה', ובמאירי כתב 'ואין חוששין להם לשלמים הואיל ובעזרה נמצאו'.
מב. **מאירי** (ד"ה המשנה השניה).
מג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מד. **רש"ם.**
מה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
מו. **ובגמרא** נשאו ונתנו אם הוא אכן מטעם זה.
מז. **הקשו** הראשונים, דאם בכל אופן תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, שוב למה נפקא מינה אם הם עולות או חטאות או שלמים. ויעויין מה שכתב הרמב"ם (נפילות המזבח, והלכות פסולי המוקדשים פי"ט ה"ד) ובראב"ד שם, ובדברי המאירי (שם). וראה בפירוש ר' משולם שכתב 'נפקא מינה למי שאמר על איברים הרי עלי עולה אם זה עולה, שחייב להביא עולה ואינו צריך יותר תנאי אחר. אי נמי הריני נזיר אם זה עולה דהוי נזיר'.
מח. **מאירי** (שם) ופרישת הרא"ש.
מט. **פרישת** הרא"ש ופירוש תלמיד רשבר"ש.
נ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה פרישת הרא"ש ומאירי (שם).

ויעשו ארון ויתנהו בהיכל בית ה׳ המלך ויעשו ארון אחד ויתנהו בהיכל בית ה׳ חור בדלתו והא דכתיב ויאמר המלך ויעשו ארון אחד ויתנהו בשער בית ה׳ חוצה אמר רב חונא מפני הטמאים ר״ח בשם ר׳ יוסף (על שם) אך לא יעשה בית ה׳ ספות כסף מזמרות וגו׳: **הדרן עלך פרק שלשה עשר שופרות** נוסחאות ישנות

הלכה א מתני׳ יפלו לשקלים. דכתר קרוב לזוזין כלכתיב והיתה העיר הקרובה לכל החלג: מחצה על מחצה יפלו לנדבה. בגמ׳ מפרש טעמא: מחצה על מחצה יפלו ללבונה. ללבונה היא עלמה קרבן ועלים מכשירי קרבן: מחצה על מחצה יפלו לגוזלי עולה. מפרש בגמ׳: **גמ׳** ופריך **לא צורכה**. לא היה לו לתנא לשנות חלא מעות שנמלאו בין שקלים לקיני שהרי שופר של שקלים היה סמוך לקיניס כפי סדר השנוי בפ׳ לעיל ולא לנדבה שהנדבה נסוף ושקלים בראש: ומשני במין כובליים. פי׳ בעיגול סביב היו עומדין והיו השקלים סמוך לנדבה מלד ג׳: ופריך **לא צורכה**. לא הל״ל חלא מחצה למחצה יפלו לשקלים שמביחין מהן קרבנות לבור הקבועים משא״כ נדבה שאינן חלא לקץ המוצה: ומשני **אית דבעי** וכו׳. יש שרלו לתרך דהיינו טעמא דלא יפלו לשקלים ללפעמים יתותרו השקלים ושירי שקלים לחומת העיר ולא לקרבנות שהן מורה מהנה: מחצה למחצה. שקלים שנמלאו במחצה למחצה ה״ל כשקל שמתו בעליו שטופל לנדבה כדמסיק: **עד דאנא תמן**. כשהייתי בבבל שמעתי שאחל ר״י לשמואל הפרים שקלו ומת מה יעשה בו: **מותר עשירית האיפה שלו**. של כה״ג מה יעשה בו: **יוליכם לים המלח**. לא נהנין ולא מועלין בו: **וקשיא ויש חטאת** וכו׳. **ממני׳** פריך דמי בין קיני וכו׳ מחצה למחצה יפלו לגוזל עולה בשלמת קרוב לגוזלי עולה כין דמדאורייתא חזלינן בחר קורבה הוה כמילו הן ולחי גוזלי עולה חלא מחצה על מחצה דמספיקא אזלינן להו לגוזלי עולה קשיא וכי חטאת יכול להקריב עולה מספק: ומשני **תנאי ב״ד הוא על** המותרות שיקרבו עולות. מע״ג דמותרות חטאת הן ה״נ תנאי בית דין הוא שיקרבו עולות: ופריך **האשה הזאת שהביאה המעות הללו במה תתכפר**. כלומר שמא מקיני חוכה נפלו ובמה מתכפר שהרי לא הקריבה חטאתה: ומשני **תנאי ב״ד הוא המספק את הקינין מספק את הפסולות**. ואף זו מן הפסולות היא ולריך המספק קינין ליתן קינין כפי המעות הנמלאים ושותנן חטאת על הספק לחטאת העוף נמה על הספק ואינה נאכלת: **ופריך לא צורכה**. וכי לא היה לריך לתנא לשנות נמי בין קטורת לעלים ובין לבונה לזהב לכפורת מה בינם: ומשני **ותניתה בסיפא**. כבר תנא בסיפא זה הכלל הולכין אחר הקרוב וכו׳ ומרבינן הכל בזה הכלל ומיהו הכי נמי מילטריך למשמעי׳ שום מיוחד כדאמרינן:

הלכה ב מתני׳ לעולם מעשר. אפי׳ כל השנה כולה לפי שעולי רגלים אינן מספיקין להוליא כל מעשר שני שלהם ברגלים ומניחין אותן לקרוביהם או להוביהן בעזרת הנשה והן אוכלין אותן בקדושתן ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביחין מהן הלכך לוקחין מהן בהמות ומע״ג דאיכא למימר שמא מן המוכרין נפלו ומחללו כבר כיון לוקחין הוי רובא שהרי כמה מנשים לוקחים מתגר ג׳ אחרי לוקחין הן ולא נחללו והרי הן מעשר: **בהר הבית חולין**. ואפילו ברגל שרוב מעות שביד בני אדם אין מלוי חולין אלא מעשר אפ״ה הוי חולין לחזלינן בחר רובא דשמא ואימור מקמי רגל נפיל: **בירושלם**. שלא בשוק הבהמות: **בשעת הרגל הכל מעשר**. ולא אזלינן בחר רוב שמא לפי שעוקי ירושלם עשוי להתכבד בכל יום ואי נפל מקודם כבר נמלאו אבל הר הבית לא היה עשוי להתכבד לפי שהוא גבוה והרוח מכבד ומסיר כל האבק וגם אין אדם רשאי ליכנס להר הבית בנעלי סנדל שברגליו לפיכך אין אבק מלוי שם: **איברים עולות**. כיון שמונחת כדרך הנתוח המפורש בעולות בילוע שהן של עולות: **וחתיכות חטאות**. לאין אוכלין בעזרה אלא חטאות ואשמות: **בירושלם זבחי שלמים**. דרוב בשר הנאכל בירושלם הוי שלמים: **זה וזה**. בין שנמלא בעזרה בין שנמלא בירושלים תעבור לורתן לפי שנפסל בהיסח הדעת אסורין באכילה ואין לוללו בהן ולשרפן עד שיפסלו בולאי הלכך טעונין עיבור לורה והיינו שיפסלו בעבור ועבור לורה דשלמים עד יום האלישי: **נמלאו בגבולין**. בערי ישראל: **איברים נבילות**. שכן דרך שחוחכין הנבילות לאיברים ומאליכן ברחובות שיאכלוהו הכלבים: **חתיכות מותרין**. שאין דרך לחתוך

ר״ג מחצה על מחצה יפלו לנדבה אית דבעי מימר כו׳. הרמב״ם ז״ל פירש בחתני׳ דלכך יפלו לנדבה מפני דמקלים דנדבה כולן עולות משא״כ בשקלים שמביחים מהם פעמים חטאת שנאכלים לכהנים וכ״פ הרע״ב וגיר׳ רבינו מכוונת לשיטתו דל״ג לא נריכא דלא כו׳ יפלו לשקלים כשהמי חתרינא וכמו שדחק בה״ע לשקלים עדיפא שהוא לחטאת לקרבן לבור ומפני זה נשאר בקושיא על הרמב״ם והרע״ב אבל בבור דג׳ בגמ׳ כ״ל דקאי לפרושי מ״ש במתני׳ יפלו לשקלים ודעת הרמב״ם ז״ל דפשטא דמתני׳ בכולי בבא דמחצה על מחצה הולכין להחמיר כדמסיים מחצה ע״מ להחמיר וה״ג לבונה וגוזלי עולה וה״ל ה״ג בנדבה ודלמי תמירא דכולן עולות וכדאזלינן בגי גוזלי עולות דמחמרינן שיפלו לגוזלי עולות אע״ג דהחם נריכא החמה להחכפר עד דפריך גמ׳ ומשני חלא בבגמרא קאמר דאית דבעי מימר טעמא משום שמא יפלו לשירי לשכה ולא יבא כלל לקרבנות ויחא יותר וכן

מתני׳ משות שנמצאו בו יפלו לשקלים. דכתר קרוב לזוזין: לנדבה. מפרש בגמרא: ללבונה.

ללבונה עלמה קרבן ועלים מכשירי קרבן: **גמ׳** לא צריכא דלא בו׳. ה״ג מחצה על מחצה יפלו לנדבה אית בו׳ שמא יפלו לשירי לשכה. שמשם לוקחים לחומת העיר ולא לקרבן ולכן יפלו בסוף: קובליים. משני בבעיגול היו נתונים והיו השקלים סמוכים לנדבה מלד ג׳: ה״ג מחצה יפלו לנדבה אית בו׳ שמא יפלו לשירי לשכה. שמשם לוקחים לחומת העיר ולא לקרבן ולכן יפלו לנדבה שביאו ממנה קרן עולה. כמי שהפרים שקלו ומת דלף זה הוא גלא שקלו כו׳. פריטנא בפרק ג׳: **וקשיא יש חטאת בר**. מגמלא בין קינין לגוזלי עולה והא בקינין הוי אחד מהאת כו׳: ה״ג **תנאי ב״ד** על המותרות. דהיינו כהאי גוונא שנמלאו בידי שנאבדו ואי אפשר להביאם לידי קינין הוי ליה כמותר חטאת דתנן בפ״ב ומותריהן נדבה והן עולות לבד ולא יבא זאת לחטאת במה מתכפרת שהריכה ג׳ לכפרה והוא החטאת וכאן לא יקריבו אלא עולות שאין ניתא כיון דמדאורייתא חזלינן בחר קרוב לחמרינן ואחי גוזלי עולה מה שאין כן הכא לחמרינן משום חומרא דספיקא הא לא תתכפר בחטאת: ה״ג **המספק את הקינין מספק את הפסולות ואת האובדות**. ומה כן בהאי גוונא יפקיע המספק להקריב חטאת לכפרתה: ה״ג **לא צריכא דלא** בין קינין לזהב לכפורת ותניתה בסופה זה הכלל הולכין אחר הקרוב מחצה למחצה יפלו לנדבה

משנת אליהו

ה״ג מחצה על מחצה יפלו לנדבה אית דבעי מימר כו׳. הרמב״ם ז״ל פירש בחתני׳ דלכך יפלו לנדבה משום דחמירא מספקים דנדבה כולן עולות משא״כ בשקלים שמביחים מהם פעמים חטאת שנאכלים לכהנים וכ״פ הרע״ב וגיר׳ רבינו מכוונת לשיטתו דל״ג לא נריכא דלא כו׳ יפלו לשקלים כשהמי חתרינא וכמו שדחק בה״ע לשקלים עדיפא שהוא לחטאת לקרבן לבור ומפני זה נשאר בקושיא על הרמב״ם והרע״ב אבל בבור דג׳ בגמ׳ כ״ל דקאי לפרושי מ״ש במתני׳ יפלו לשקלים ודעת הרמב״ם ז״ל דפשטא דמתני׳ בכולי בבא דמחצה על מחצה הולכין להחמיר כדמסיים מחצה ע״מ להחמיר וה״ג לבונה וגוזלי עולה וה״ל ה״ג בנדבה ודלמי תמירא דכולן עולות וכדאזלינן בגי גוזלי עולות דמחמרינן שיפלו לגוזלי עולות אע״ג דהחם נריכא החמה להחכפר עד דפריך גמ׳ ומשני חלא בבגמרא קאמר דאית דבעי מימר טעמא משום שמא יפלו לשירי לשכה ולא יבא כלל לקרבנות ויחא יותר וכן

מתני׳ משות שנמצאו בין השקלים לנדבה קרוב לשקלים יפלו לשקלים לנדבה יפלו לנדבה מחצה למחצה יפלו לנדבה [ב]בין עצים ללבונה קרוב לעצים יפלו לעצים ללבונה יפלו ללבונה מחצה למחצה יפלו לבין קינין לגוזלי עולה קרוב לקנין יפלו [א] לקינין קרוב לגוזלי עולה יפלו לגוזלי עולה מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה [ג]בין חולין למעשר שני קרוב לחולין יפלו לחולין למעשר שני יפלו למעשר שני מחצה למחצה יפלו למעשר שני זה הכלל הולכין אחר הקרוב להקל מחצה למחצה להחמיר: **גמ׳** לא הוצרכה דלא בין שקלים לקינים ר׳ אבון בשם ר׳ פנחס [ב] כמין בוכלייאר היו עשוין מחצה למחצה יפלו לנדבה [א] (לא צורכה דלא מחצה למחצה יפלו לשקלים) אית דבעי מימר שמא יפלו לשירי הלשכה אית דבעי מימר מחצה למחצה כמי שמת א״ר [ג] יסא עד דאנא תמן שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל [ד]הפריש שקלו ומת אמר ליה יפלו לנדבה (מותר) עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר [ה]יוליכם לים המלח רבי לעזר אמר יפלו לנדבה וקשיא ויש חטאת קריבה עולה *חזקיה (אחי) בשם רבי שמעון בן לקיש תנאי בית דין הוא על המותרות שיקרבו עולות האשה הזאת במה היא מתכפרת אמר [ג] ר׳ יצחק [ו] תנאי ב״ד הוא [ז]המספק את הקינין הוא מספק את [ח]הפסולות לא צורכה [ט]דלא בין קטורת לעצים ללבונה לזהב לכפורת ותניתה בסופה זה הכלל הולכין אחר הקרוב מחצה למחצה להחמיר:

הלכה ב מתני׳ [ז]מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר ובהר הבית חולין [ג] [י]ובירושלם בשאר כל ימות השנה חולין ובשעת הרגל הכל מעשר [כ]בשר שנמצא בעזרה איברים עולות וחתיכות חטאות ובירושלם זבחי שלמים זה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השריפה נמצא [ל] בגבולין אברים נבילות וחתיכות מותרות ובשעת

תקלין חדתין

רסג״ג ג׳ נדבות היו וכל״ה מיירי נדבה לחמרת היה לא לכל״ה ודרים לת שאר הכסף היינו נדבה לחמרת ונמלכים לכל״ה הוה: **נדבה אחת**. מאי ככלותם כלומר הך קרא לככלותם לכתיב ניה ויעשהו כלים לבית ה׳: **לאחר שהותירו**. ודרים שאר הכסף המותר ממה שנבנו לנדבת הבית עשו כלי שרת לכל ג״כ מתנה עליהן והוא כמוקימנא דבגלי שם: **וקשיא על דר״י**. לאמר נדבה אחת: **בשער בית ה׳ חוצה**. משמע לשני מרונות היו אחד עמם בחון ואחד בפנים אלמא לשני נדבות היו: ומשני לעולם ג׳ היתה והשני היה מפני הטמאים שאסורין ליכנס ולכן נתנו להחרון חוצה שיתנו שם:

הדרן עלך שלשה עשר שופרות

מתני׳ משות שנמצאו כו׳ יפלו לשקלים. דכתר קרוב לזוזין: לנדבה. מפרש בגמרא: ללבונה.

ללבונה עלמה קרבן ועלים מכשירי קרבן: **גמ׳** לא צריכא דלא בו׳. קושיא היא דלריך למיתני בין שקלים לקינין שהיו סמוכין זה לזה כדתנן בפ״ו מתני׳ ה׳ ושופר נדבה היה בסוף: קובליים. משני בבעיגול היו נתונים והיו השקלים סמוכים לנדבה מלד ג׳: ה״ג מחצה יפלו לנדבה אית בו׳ שמא יפלו לשירי לשכה. שמשם לוקחים לחומת העיר ולא לקרבן ולכן יפלו לנדבה שביאו ממנה קרן עולה. כמי שהפרים שקלו ומת דלף זה הוא גלא שקלו כו׳. פריטנא בפרק ג׳: **וקשיא יש חטאת בר**. מגמלא בין קינין לגוזלי עולה והא בקינין הוי אחד מהאת כו׳: ה״ג **תנאי ב״ד** על המותרות. דהיינו כהאי גוונא שנמלאו בידי שנאבדו ואי אפשר להביאם לידי קינין הוי ליה כמותר חטאת דתנן בפ״ב ומותריהן נדבה והן עולות לבד ולא יבא זאת לחטאת במה מתכפרת שהריכה ג׳ לכפרה והוא החטאת וכאן לא יקריבו אלא עולות שאין ניתא כיון דמדאורייתא חזלינן בחר קרוב לחמרינן ואחי גוזלי עולה מה שאין כן הכא לחמרינן משום חומרא דספיקא הא לא תתכפר בחטאת: ה״ג **המספק את הקינין מספק את הפסולות ואת האובדות**. ומה כן בהאי גוונא יפקיע המספק להקריב חטאת לכפרתה: ה״ג **לא צריכא דלא** בין קינין לזהב לכפורת ותניתה בסופה זה הכלל הולכין אחר הקרוב מחצה למחצה יפלו לנדבה

[א] המורה הנסגרת כאן ל״ג לה ועיין בת״ס שהאריך מאוד והביא רחיו׳ נגד בעל ק״ע ול״ג לה: **[ב]** ל״ל את הפסולות ואת האובדות: **[ג]** ה״ג ל״ל דלא בין קינין לעצים בין לבונה לזהב לכפורת כל״ל:

ציון ירושלים

משמרות ועי׳ יומות דף ק״ו רש״י שם ד״ה כל שכתב שאה כמי שבות אבל בגמ׳ שם משמע דגם בשבת היה שמנה דוק ותשכח אבל מלחתי מנחות דק״ו ע״ב שמטותר ג״כ דלא היה לך שאה כמי שבות ושמושה בחרמי כדברי נאורך ומכ״מ: תנאי ב״ד הוא המספק את הקינין מספק את הפסולות. עכ״ך מ״מ סי׳ קכח ובמומי׳ וקלות המוקן ובשוכב [נחיוות] ודוק היטב:

גליון הש״ס

[ו] עיין ק״ע למנה ברע״ב כתב בשם הירושלמי דבית דין הממונים על הקינין לוקחין מאל בהמה כפי לותן מעות שנמלאו ומקנין לותן לבעל המעות וכו׳ ע״ש נראה שהיה לו גרסה לאחרת כאן ובאמת שלפי מה דקי״ל בכ״י להמספק את הקנין מספק את הפסולות שהרי הרע״ב לומר כן לקמן מ״ו בשה שמא כאן בבא מאל בבור ונראה ביון דבעי׳ מקום לחיוו מקבל מעותיו עד שיהא המוצה מראה במ״ש הרע״ב שם ע״כ זה לוקח בשפסלו אחל כאן במע״מ דיקרבו הקינין לגוזלי עולה ים כאן ביאור מוצא שם כן אמאי יפסיד המספק את הקנין ומ״ה תקיעו בבא מאל בבור ודוק:

משנת הבבלי

(א) לקינין לגוזלי כו׳: **(ב)** כמין קובליים כו׳ יפלו לשקלים אית כו׳ שמת (אביה) א״ר אסי כו׳ ומת מהו א״ל כו׳ עולה רבי חזקי׳ אמר בשם ר״ל תנאי ב״ד כו׳ עולות אם כן האשה כו׳: **(ג)** בירושלם בשעת הרגל מעשר ובשאר כל ימו׳ השנה חולין:

הגהות הגר״א

[א] המורה הנסגרת כאן ל״ג לה ועיין בת״ס שהאריך מאוד והביא רחיו׳ נגד בעל ק״ע ול״ג לה: **[ב]** ל״ל את הפסולות ואת האובדות: **[ג]** ה״ג ל״ל דלא בין קינין לעצים בין לבונה לזהב לכפורת כל״ל:

עין משפט נר מצוה

א א מיי׳ פרק ג מהלכות שקלים הל״ד:
ב ב מיי׳ שם הלט״ו:
ג ג מיי׳ פ״ו ממעשר שני הלכה יב:
ד ד מיי׳ פרק ג מהלכות שקלים הל״ב:
ה ה מיי׳ פרק ה מהלכות שקלים הל״ח:
ו ו מיי׳ פ״ז מהלכי המקדש הל״ט:
ז ז מיי׳ פ״ו ממעשר שני הלכה י׳:
ח ח מיי׳ שם הל״ט:
ט ט מיי׳ פרק י״ט מהלכות שקלים הל״ד:

נוסחת הבבלי

(א) לקינין לגוזלי כו׳: **(ב)** כמין קובליים כו׳ יפלו לשקלים אית כו׳ שמת (אביה) א״ר אסי כו׳ ומת מהו א״ל כו׳ עולה רבי חזקי׳ אמר בשם ר״ל תנאי ב״ד כו׳ עולות אם כן האשה כו׳: **(ג)** בירושלם בשעת הרגל מעשר ובשאר כל ימו׳ השנה חולין:

הגהות הגר״א

[א] המורה הנסגרת כאן ל״ג לה ועיין בת״ס שהאריך מאוד והביא רחיו׳ נגד בעל ק״ע ול״ג לה: **[ב]** ל״ל את הפסולות ואת האובדות: **[ג]** ה״ג ל״ל דלא בין קינין לעצים בין לבונה לזהב לכפורת כל״ל:

ציון ירושלים

משמרות ועי׳ יומות דף ק״ו רש״י שם ד״ה כל שכתב שאה כמי שבות אבל בגמ׳ שם משמע דגם בשבת היה שמנה דוק ותשכח אבל מלחתי מנחות דק״ו ע״ב שמטותר ג״כ דלא היה לך שאה כמי שבות ושמושה בחרמי כדברי נאורך ומכ״מ: תנאי ב״ד הוא המספק את הקינין מספק את הפסולות שהרי הרע״ב לומר כן לקמן מ״ו בשה שמא כאן בבא מאל בבור ונראה ביון דבעי׳ מקום לחיוו מקבל מעותיו עד שיהא המוצה מראה במ״ש הרע״ב שם ע״כ זה לוקח בשפסלו אחל כאן במע״מ דיקרבו הקינין לגוזלי עולה ים כאן ביאור מוצא שם כן אמאי יפסיד המספק את הקנין ומ״ה תקיעו בבא מאל בבור ודוק:

גליון הש״ס

[ו] עיין ק״ע למנה ברע״ב כתב בשם הירושלמי דבית דין הממונים על הקינין לוקחין מאל בהמה כפי לותן מעות שנמלאו ומקנין לותן לבעל המעות וכו׳ ע״ש נראה שהיה לו גרסה לאחרת כאן ובאמת שלפי מה דקי״ל בכ״י להמספק את הקנין מספק את הפסולות שהרי הרע״ב לומר כן לקמן מ״ו בשה שמא כאן בבא מאל בבור ודוק:

מסורת הש״ס

ה) ה״ה ערבוב מקרלום יש כאן כי ריעא דקרא *ויאמר המלך ויעשו ארון ה׳ וגו׳ הוא בד״ה ג׳ כ״ל וסיפא דקרא ויקב חור בדלתו הוא כלל דגרור ובא בגמ׳ **ו)** לעיל פ״ב הל״ד וש״נ: **ז)** ג״מ כו׳ ל קמן הל״ג: **ח)** חולין לה ה: **ט)** חולין לה ה:

מסורת הש"ס

ע' פסחים לד ע"ב:
מועקפתא פ"ג:
פסחים ט ע"ב ומ"ש:
ע' חולין לה ע"ב:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פרק י"ח ממ"ש הל"ח טור שו"ע יו"ד סימן קי סעיף ג:
ב מיי' שם הלכה יב טור שו"ע שם סימן סג:

נוסחת הבבלי

(א) א"ר חייא בשם ר"י כו': (ב) ר"י בר חנינא כו': ר"י בר חנינא כו': (ג) ר"א בר' חנינא כו' ומפיק לשוקיה א"ל כו' מזבין קופר גבי טבחא כו' בר נש נחית משזני בשר איסקופתיה גו נהרא אינשיתא וסליק לי' כו' בשוקא טעין קופר כו':

הגהות הגר"א

[א] ר"ג היסח הדעת פסול ושעון עיבור צורה. וה"פ דהא מיכא למ"ד דס"ל היסח הדעת פסול הגוף הוי שהוא מעלה בקדשים שנפסלין בכך ומפילו יצוה אליהו ויאמר שלא נעשמ כל אותן הימים שהיה דעתו מהן אין שומעין לו ולהך מ"ד לא בעי עיבור צורה בפסול להיסח הדעת ור' הושעיא ס"ל כמ"ד מ"ד להיסח הדעת פסול טומאה הוי מחשב שמא נעשמ וכיון שנעשמ בירושלים הא הוי היסח הדעת: [ב] עי' ק"ע ועי' בחולין דף לה וברש"י שם מבואר להיפך דלרב החמיכו אסורות באכילה ומיבריס נגעלות ולקי עליהו ע"ש וא"כ גם כאן פי' מותרות לא ממש דהיינו שאין מיבריס נגעלות ממש: [ג] ע' ק"ע דף טו ע"ב מ"ש לר"ז וכו' התם לחומרא ע"ש וע"ע דמבואר כאן בתשע תנויות מוכרות נגלה דאסרין כל קנוט כמ"ש מ"ם לקולא. ועי' בש"ך סי' ק"ז ס"ק טו:

גליון הש"ם

[ג] עי' פסחים דף לד ע"ב וע"ש אמאי מקשה שם מברייתא ולא ממתני' דהכא ועי' ק"ע ד"ה ויאות ובקצה מ"כ אמאי בעי עיבור צורה בנמצא בירושלים הא הוי היסח הדעת: [ד] עי' ק"ע ועי' בחולין דף לה וברש"י שם מבואר להיפך דלרב החמיכו אסורות באכילה ומיבריס נגעלות ולקי עליהו ע"ש וא"כ גם כאן פי' מותרות לא ממש דהיינו שאין מיבריס נגעלות ממש ולכן פי' בחולין לגמרי ולכאורה נגעלות מיבריס היינו לתוך עליהן ודוק: [ג] עי' בתוספות דף טו ע"ב מ"ש לר"ז וכו' התם לחומרא ע"ש וע"ע דמבואר כאן בתשע תנויות מוכרות נגלה דאסרין כל קנוט כמ"ש מ"ם לקולא. ועי' בש"ך סי' ק"ז ס"ק טו:

ציון ירושלים

הסיע דעת טעון עיבור צורה. עיין תוס' חגיגה דף כא מ"ש בזה בשם רבינו מלחן ודבריהם תמוהין וכבר האריך בזה בש' שיח יצחק על חגיגה ועי' מל"מ פי"ט מפסה"ק הל"ד שלא נזכר מדברי הירושלמי הלז ועיין בל"מ פסחים לד"ה:

לתחיכות קטנות חלה הכתובות למכרן או לתת חותן לקדרה: שהבשר מרובה. ואין חותכין הבשר לתחיכות קטנות חלה מבטלים חותו חיברים חיברים: **גמ'** ופריך **לא צוריכא**. לה ה"ל לתנה למתני חלה בהר הבית קדש דולמי מתרומת הלשכה נפל שהרי אין חדש לכנות בשם במעות לרורין בפדין: חזקה שאין הבהן. הגזבר אין מוליא מעות מן הלשכה חלה אם כן נתחלל הלכך כל הנמצא בהר הבית חולין: **הסיע דעת**. היסח הדעת מן הקדשים מע"ג לפסולין טעונין עיבור לורה קודם שריפתו: **מתניתא אמרה בן**. כלומר מתני' נמי דייקי: **ויאות**. בתמיה וכי שפיר קאמרת למתני' אין הטעם משום היסח הדעת דכל שהוא בעזרה לא מיקרי היסח הדעת דלינא למיחש לשום טומאה והכא היינו טעמא דפסול שמא כבר נתעברה לורתו לפיכך טעון עיבור לורה ולמי לכל כל שנפסל בהיסח הדעת בולמי אפי' עיבור לורה אין לריך: לוקין עליה משום נבלה. בולמי נבלה היא: **חתיכות מותרות לא ממש**. למותרות לאכול ה"ג חיברים נבלות ממש דלוקין עליהו: **אם היו** מחרוזות. קשורות זו בזו מותרות בולמי נפלו מיד מדם בשוגג: **נתחלפו לו**. אינו יודע אילו הוא היא: **חושש**. ומספיקא אסורות כולן אבל אין לוקין עליו דכל קנוט כמחנה על מחנה דמי: **ולנמצאת הולבין אחר הרוב**. דכל [19/06/2018 אהח] רובא פריס וכולמי טריפה הוא ולוקין עליו וכן אם הרוב כשירות אם פריס מותר אפילו בתליה: **הנמצא ביד נברי**. בשר הנמנא ביד נברי כחילו נמנא בריה"ר אם רוב טבחי ישראל מותר: **הוה ממש**. היה קמוך על רבי חנא ורואה נברי ג' מותך בשר מן הקום ויולא לחוץ: **א"ל הא דאר"י הנמצא ביד נברי בנמצא ברה"ר**. ומותר אפילו ניחום ללמא מן בהמתו אחך ואפי' מקולין וטבחי ישראל ניהו יש לאוסרו: **א"ל**. הכי אר"י רבי והוא שראו הנברי יולא מן המקולין של ישראל אז סמכינן להתירו: **חד בר נש וכו'**. אחד מאלו בניפורי הלך ליקח בשר מן הטבח ולא נתן לו: **א"ל**. לאחד נברי שיקח לו והביא לו: **א"ל**. המי בר נש לטבח לא לקחתי בע"כ ממך שהנברי הביא לי: **אמר**. הטבח ולאו בשר נבילה מכרתי לנברי: **מעשה זה בא לפני רבי**. ואמר לו אם נאמן הטבח לאסרו: **ואמר**. רבי לאו כל כמיניה לאסור מקולין בניפורי וכיון שלא הכריזו טריפה הו ביום הבשר מותר: **רב**. ירד לנבל רחה אותן שהן מקילין באיסור בשר להניחו ביד נברי והחמיר עליהו ואסר כל בשר שנתעלם מן העין וכדמסיק:

משנת אליהו

לאידך טעמא: **לא צריכא דלא בהר הבית קדש**. בפסחים ז' ע"ב בתוס' ד"ה בהר הבית הקשו בשם ר"י היאך נאמרו שם הא אמר פ' הדורה לא יכנס בהר הבית במעות הלרורין בפדיון ותירלו דדוקא בפדיון בפרהסיא דגאלי הוא כמו אולה לאסורה אבל בלנעה שרי והתו"ט הביא הקושי' זו דוקא לפי' הע"ב של הרע"ב בפ' במה מלינות דבדכות לאפוקינהו הוא אזור חלול שאמים בו מעות ודבריו מוכיחים לפי' הב' שהוא פי' הרמב"ם שהוא נגד הזיעה ע"כ ל"ק דשרי לילך במעות כיון דבמתני' לא מיירי באיסור עם מעות ומגגה היא להא הרמב"ם גופי' בחבורו פ"ו מהל' ב"ה הלכה ד' פוסק לאסור ליכנס במעות לרורין בפדיונו ולא באפוקינהו ומולמו נראה שהוא משום דמוספתא עדוכה היא בפ"ו דבדכות לא יכנס להר הבית במעות לרורין בפדיונו כו' ולא באפוקינהו מבמון משום שנאמר שמור רגלין כו' שלא בכ"מ שניין למתני' ולשון בפדיונו ס"ל בפי' הרמב"ם מדלא הקשו ממתני' דעדיפא דמשמע לאפוקינהו מבמון משום דזיעה מיהא הוי ורבי יוחנן ס"ל לפסול טומאה הוי ורבי הושעיא ס"ל דבכל בפדיונו אפילו בבמון אסור דר"י תלמידיה הוה וטעם שכתב רבינו כלפרישים בקונטרס דבעזרה מספיקא דטומאה טהור כדתמרינן בפסחים (ע"ט ב') עזרה רה"ר היא ופסק ברה"ר טהור וכן הנמנא בירושלים ג"כ טהור מספק טומאה דמקיון בעירובין (ק"ח ע"ב) דירושלים רה"ר היא אחר שפרלו בה פרלות וכן מוכח בוגיא דפסחים (ס"ו ע"ב) ועי' תוס' ס"ה ד"ה תוחב כו' דיש לאסור רה"ר בירושלים כו' לאחר שנפרלו בה פרלות ועיין שם בי' לאיסורא לאוריימא כו' וכ"פ הרמב"ם בפ"ח מהל' ק"פ הל' י"ח ולפ"ל דירושלים כרמלית היא בחילוק הסוגיות והמסקנות אינו ענין לדיון דהא פסק הרמב"ם בפרק כ' מהל' מלות הטומאה הל' ג' דכל שהוא כרמלית לענין שבת הוי רה"ר לענין טומאה והוא בפ"ו דטהרות ות"כ לפי לאיכא למיחש לטומאה פסק טומאה טהור בניחון דיקן שלא משום דכה"ג דמתני' כמו דמתני' דפסחים שהנוזרין מחללין המעות ירושלים לפ קלי משנינו דבהר הבית חולין ולא יאמר בהר הבית לנוף עם מעות בכל ענין כדפסק בחבורו בר"פ מהל' ב"ה. וטעמא דבהר הבית חולין מפרש הרמב"ם בפתני' כמו דמתני' ירושלמי שהנוזרין מחללין המעות בהמה והמעות נעשו חולין ולא יאמר בהר הבית רק חולין לכן שיטתו בנוגו' דפסחים שם דטעמא דהולול ושוקי ירושלים לפ קלי משנינו דבהר הבית מירושלים בדיעה דשעת הרגל. כדפירש בפתני' טעמא דשעת הרגל משום שכל ישראל יש להם חו מעות מעשר בנותם לעלות לרגל וכן בהר הבית ג"כ מטעמא דירושל' שאין שם רק חולין אלא מפרש דקאי אירושלים ובשאר ימות השנה ולכן שפיר הרמב"ם ז"ל בהלכות מ"ש וע"ר פרק ו' הלכה ט"ו ט' מעות הנמנאות בירושלים כו' הרי אלו חולין הולול ושוקי ירושלים מתכבדין בכל יום כו' עד"מ בשאר ימות השנה אבל ברגל מחללין על מעשר מעות הנמנאות לפני סוחרי כו' והנמנאות בהר הבית לעולם חולין שחזקתן מתרומת הלשכה שחללום מאחר ימות השנה בירושלים שהרי הולין הולול ושוקי ירושלים מתכבדין בכל יום כו' עד"מ בשאר ימות השנה אבל ברגל מחללין על הבהמה. ונראין דברי הרמב"ם גופי' בחבורו דבשאר ימות השנה לעולם חולין אחזקתן מתרומת הלשכה שחללום מחללין על מעשר מעות הנמנאות בירושלים אפילו בשעת הרגל שהרי אין מיבריס נגעלות ממש: מחרוזות ממש שאין דרך נגעלות לחתכן לחתיכות רק לבשר שחוטה ס"ל מיבריס נגעלות ממש: מותרות. קשורות בחוט לפי שאין דרך לחרוז נגעלות ולכן לא מיבריס מותרים בגבולין. ולי נראה דגם מריסת קלי בנמנא בעזרה וכדתנינא בתוספתא פרק בתרא דמכילתין בשר שנמנא בעזרה מחרוזות מותרות שאין עושין בשר הקודם מחרוזות שע"ג מפה בכל מקום לאסור: **נתחלפו לו**. היינו שלקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו לאסור לכל קנוט כמחנה על מחנה דמי וספק מיסורא למומרא: **ובנמצא**. בשר הנמנא בקרקע בין החנויות: **אחר הרוב**. לכל לפרים מרובה פרים לכיון לפרים אין כאן קנוט: **הנמצא ביד נברי בנמצא בפלטיא**. שר' מנא היה נשען עליו: **מקטע מן פוסיה**. מחתך מן פום שלו ונשען לחוץ: ס"ג ל"ת הדא הוא. כלומר שנחמה דברי רבי יוחנן שהחיר נמנא ביד נברי דהא רואינו שנברי מוליא בשר נבילה: **והוא שראהו יוצא**. שם החיר ר"י וההיא עובדא שראינו לא יצא הנברי ממקולין של ישראל: **קופר**. בשר: **ולא מיתן ליה**. שהיו שומרים זה לזה: **לחד ארמאי**. לנברי אחד שלקח מהטבח הזה בשר כמו שהיו רגילין הטבחי ישראל ליתן לנברי בשר שימכור במקולין להשתכר בו ולטריפה ליכא למיחש דבתר רוב טבחי העיר שהם ישראל אזלינן: **ולא נפבית ע"כ**. שלא נרלונך לקחתי מבשר שלך: **לא בשר נבילה הוא**. שתחי לנברי: **לא כולא מינה הוא**. ואינו נאמן זה הטבח לאסור מקולין של העיר וכי בשביל שזה הטבח אחת מבירו ומכר טריפה לנברי למכרה במקולין ומבירו לקח מהנברי נאסור בשביל זה ליקח בשר היום מן הנברי במקולין הואיל ורוב טבחי העיר ישראל. והכי איתא הסוגיא בפרק גיד הנשה בגבלי (לה ע"ב): **נחת לתמן**. לבבל ורלה אותן מקילין

ריב"ן

שאין לוקין עליהן אבל אסור בתליה מדרין נבילות ולוקין עליהן משום נבילות: **ובשעת הרגל שהבשר מרובה אפילו אברין מותרין**. ולוקין מותר משום נבילה אבל בתליה אסור ולע"ג לאחרין ט' חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ו' בשר נבילה ולקח מאחד מהן ואינו יודע אילו לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב ומותר בתליה. הא חתיכות ולא הרגים כשנפל אבל אדרין שמא נתגבלה והשליכוה ולא נפלה מידו דמתוך כובדה היה מרגיש לפיכך השליכוה לאדרין: **בהמה שנמצאת** וכו'. בפ"ב דקדושין מייתי להא זכריס עולות ופריך זכריס עולות הוא דהוו ושלמים לא הוו אמר ר' הושעיא עולת נבה דמיא ור"ק חייסין שמא עולות נינהו ור"מ היא דאמר הקדש במזיד

תקלין חדתין

מה טעם בשעת הרגל מעשר ולא לאחרין קודש הרגל נפלו כדאמרינן בנמנאין בהר הבית הואיל ושווקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום מפני הטיט ומי נפול קודש הרגל הוי מספקי בשעת כיבוד אבל הר הבית מתוך שהוא משופע והרוח מכבדתו מעפרו ועוד שאין אדם נכנס בחצר בשעת גדי רגליו ומינו עשוי להתכבד: **גמ'** לא **צריכא** כו'. פריך על מ"ם בהר הבית לעולם חולין. ומי לא לריכא שלא יהיה בהר הבית אלא קודם שריפתו דמתרומת הלשכה נקחין שם המעות והן קודם למחר אסור להביא שם מעות כדתנינא בפוספתא פ"ו דבדכות ולא יכנס במעות הלרורין לו בפדיונו ס"ל מ"ש דבדכות לדוקא דרך בזיון אסור להביא לשם מעות בפרהסיא כמו בפדיונו שנראה שהוא דרך גנאי כהולך לאסורה אבל בלנעה שרי מ"מ למה לעולם חולין והלא שם מעות קדם מלויין: ומשני חזקה שאין כו' עד שהוא מחללן על הבהמה תחלה. וכל המעות הנמלאים שם חולין ולפי' השני ל"ל אף על גב דברגל אפשר שיצא לשם מעות מעשר גם כן מכל מקום כיון דמעות דמקומן אך חולין ומחוצה לה בפרהסיא אסור רק בלנעה ס"ל חולין רוצה ולכן הכל חולין: **מתני' אבירים** עולות. שכן דרך העולות שכולן כליל ואין חותכין חותן לתחיכות ולי להן לעשותן אבירים מיבריס מה שאין כן מטעות שנאכלין חותכין חותן לתחיכות: **בירושלים זבחי שלמים**. כי שלמים נאכלים בכל ירושלים ולפיכך מוסבין בשבר הנמנא שם שהוא שלמים ולכן דיין כשלמים: זה וזה. אין שנמנא בעזרה אין שנמנא בירושלים: **תעובר צורתן**. שיפסלו ולפי בעותר וכדמפרש בגמרא ומה שים תועלת אין שם יהיה הבשר עולה או שלמים. היינו שם עבר אדם ואכלו תחיכות הנמנאות בירושלים או כהן לתחיכות הנמנאות בעזרה אינם חייבים כלום שהן שלמים משא"כ אבירים הנמנאים בעזרה שם אכלן חייב שהן עולה שכולה כליל: **בגבולין**. בשאר מקומות: **אבירים נבלות**. דחייסינן שמא נבילה הוא וחתכו להאכיל לחיות או למכור ואם הוא תחיכות לא חייסינן להכי לאין דרך לחתוך תחיכות אלא מה שאוכלין אותו בני אדם ואם כן בשאר שחוטה הוא ומותר בתליה והיינו דוקא בעיר שברוב בני ישראל אבל בעיר נכרים אסור מחמת בשר שנתעלם מן העין: **בששת הרגל שהבשר מרובה**. אבל בני אדם אין לריכין לחתכן תחיכות אלא שמבשלין אותן אבירים ולפיכך אף אבירים מותרים: **גמ'** ת"ר **בשעת הרגל** ר"א בשם רבי הושעיא **היסח הדעת פסול ושעון עיבור צורה**. דתיכא למ"ד דס"ל היסח הדעת פסול הגוף הוי שהוא מעלה בקדשים שנפסלין בכך ומפי' יצוה אליהו ויאמר שלא נעשמו כל אותן הימים שהיה דעתו מהן אין שומעין לו ולהך מ"ד לא בעי עיבור צורה בפסול להיסח הדעת ורבי הושעיא ס"ל כמ"ד מ"ד להיסח הדעת פסול טומאה הוי מחשב שמא נעשמ וכיון שנעשמ בירושלים הא הוי היסח הדעת: **מתני' אמרה בן תשובר צורתו ויצא לבית השריפה**. ומי ס"ד פסול הגוף הוה ל"ל עיבור צורה: **ויאות**. מפרש טעמא דמתניתין דמלריך עיבור צורה לשרוף והא בניחון דיקן שלא משום שפק טומאה ומתני' מיירי בעזרה וקי"ל בפסחים (ע"ט ב') דעזרה רה"ר לטומאה וכן ירושלים ג"כ קי"ל דהוי רה"ר כדתמרינן בעירובין (ק"ח ע"ב) וקי"ל לכל שפק ברה"ר טהור ולמה יצטרך עיבור צורה ולשרפו לדידיה דס"ל דפסול טומאה הוי: **דלאבלו אי אפשר**. גם למחשב טומאה הוי טהור בכה"ג אבל יש לחוש שמא הוי נותר דהא בנמנא מיירי מתני' וזהו שמא נתקלקלה צורתו לשורפו מי אית יכול שמא לא נתקלקלה צורתו ולכן מי לפשר כי אם שהעובר צורתו ולא לבית השריפה: **נמצא בגבולין כו' רבי קריספא כו' אברי נבלות לוקין** כו'. דלמה ליאסור מחילה בלחוד משום חשש נבלה דוחלי נבילה ולוקין על מחילתה דאיברין מוכיחים דוחלי נבילה היא ואחכה להחילון לחיות או למכרן לנוכרים או לזרקן לאשפה: **חתיכות מותרות**. וכי לא ממש מותרות משום שאין דרך נבילות לחתכן לחתיכות רק לבשר שחוטה ס"ל מיבריס נבילות ממש: **מחרוזות מותרות**. קשורות בחוט לפי שאין דרך לחרוז נבילות ולכן אף מיבריס מותרים בגבולין. ולי נראה דגם מריסת קלי בנמנא בעזרה וכדתנינא בתוספתא פרק בתרא דמכילתין בשר שנמנא בעזרה מחרוזות מותרות שאין עושין בשר הקודם מחרוזות שע"ג מפה בכל מקום לאסור: **נתחלפו לו**. היינו שלקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו לאסור לכל קנוט כמחנה על מחנה דמי וספק מיסורא למומרא: **ובנמצא**. בשר הנמנא בקרקע בין החנויות: **אחר הרוב**. לכל לפרים מרובה פרים לכיון לפרים אין כאן קנוט: **הנמצא ביד נברי בנמצא בפלטיא**. שר' מנא היה נשען עליו: **מקטע מן פוסיה**. מחתך מן פום שלו ונשען לחוץ: ס"ג ל"ת הדא הוא. כלומר שנחמה דברי רבי יוחנן שהחיר נמנא ביד נברי דהא רואינו שנברי מוליא בשר נבילה: **והוא שראהו יוצא**. שם החיר ר"י וההיא עובדא שראינו לא יצא הנברי ממקולין של ישראל: קופר. בשר: **ולא מיתן ליה**. שהיו שומרים זה לזה: **לחד ארמאי**. לנברי אחד שלקח מהטבח הזה בשר כמו שהיו רגילין הטבחי ישראל ליתן לנברי בשר שימכור במקולין להשתכר בו ולטריפה ליכא למיחש דבתר רוב טבחי העיר שהם ישראל אזלינן: **ולא נפבית ע"כ**. שלא נרלונך לקחתי מבשר שלך: **לא בשר נבילה הוא**. שתחי לנברי: **לא כולא מינה הוא**. ואינו נאמן זה הטבח לאסור מקולין של העיר וכי בשביל שזה הטבח אחת מבירו ומכר טריפה לנברי למכרה במקולין ומבירו לקח מהנברי נאסור בשביל זה ליקח בשר היום מן הנברי במקולין הואיל ורוב טבחי העיר ישראל. והכי איתא הסוגיא בפרק גיד הנשה בגבלי (לה ע"ב): **נחת לתמן**. לבבל ורלה אותן מקילין

עדיף נמנא בעזרה וירושלים מאם בא אליהו כו' ודוחק לאוקמי בדמויא דמיקה כיחידאה ולא כהלכתא כדלהמיך בגבלי שם (ע"ד ב') הא מנא ס"ל דלאפי' פגול טעון עיבור צורה ושם אליבא דידך דמ"ד לחיך לשמיי כן דהיית דעה לחודיה לד"ה וכ"פ הרמב"ם שם הלכה ג' קרבן שנפסל או נפסל ישרף מיד וכל שפסולו מפסק תעובר צורתו ומה מתוך לפ"ז פסק הרמב"ם בהלי תמידין ומוספין פרק י"ט הלכה ד' בשר הנמנא בעזרה או בירושלים הכל תעובר צורתן וילא בשריפה שמא נותר הוא כתב טעמא שמא נותר הוא כשוגיין דירושלמי ולא בעזרה ולא בירושלים כדלמיכא ס"ל דהגוף והגלון בעל מצוה למלך כתב שם שלא מלא דין זה אלא רבינו שם פסק כמ"ד היסח הדעת פסול טומאה או פסול הגוף וניין למ"ש הרע"ב במתני' זו והיינו שכתב דלאלכלה ס"ל משום שכבר נפסל בהיסח הדעת ונשאר בג"ע ולפי מאי דפריסית דברי הרמב"ם בזה הדין גופא מפורש הוא דלא הוה פסק להיסח הדעת טומאת הגוף וכשוגיין הוי"ט לפסוק בכה"ג דישרף מיד ולא לומר שמא נותר הוא דלמיכא לחלה ודאי נותר הוא שהרי פסול הגוף כמו פגול ושאר פסול דישרף מיד כדלעיל חלה ודאי נותר דס"ל כר"ל ור"ש שמא נותר הוא וכשוגיין דירושלמי והוא דלא כהרע"ב והמוי"ט הביא פי' הרמב"ם ולא הרגיש בטעמו וכן לא עיין בכמה סוגיות ובפרק במרא דמכילתין בשר שנמנא בעזרה מחרוזות מותרות שאין עושין בשר הקודם מחרוזות שע"ג מפה בכל מקום לאסור: **נתחלפו לו**. היינו שלקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו לאסור לכל קנוט כמחנה על מחנה דמי וספק מיסורא למומרא: **ובנמצא**. בשר הנמנא בקרקע בין החנויות: **אחר הרוב**. לכל לפרים מרובה פרים לכיון לפרים אין כאן קנוט: **הנמצא ביד נברי בנמצא בפלטיא**. שר' מנא היה נשען עליו: **מקטע מן פוסיה**. מחתך מן פום שלו ונשען לחוץ: ס"ג ל"ת הדא הוא. כלומר שנחמה דברי רבי יוחנן שהחיר נמנא ביד נברי דהא רואינו שנברי מוליא בשר נבילה: **והוא שראהו יוצא**. שם החיר ר"י וההיא עובדא שראינו לא יצא הנברי ממקולין של ישראל: קופר. בשר: **ולא מיתן ליה**. שהיו שומרים זה לזה: **לחד ארמאי**. לנברי אחד שלקח מהטבח הזה בשר כמו שהיו רגילין הטבחי ישראל ליתן לנברי בשר שימכור במקולין להשתכר בו ולטריפה ליכא למיחש דבתר רוב טבחי העיר שהם ישראל אזלינן: **ולא נפבית ע"כ**. שלא נרלונך לקחתי מבשר שלך: **לא בשר נבילה הוא**. שתחי לנברי: **לא כולא מינה הוא**. ואינו נאמן זה הטבח לאסור מקולין של העיר וכי בשביל שזה הטבח אחת מבירו ומכר טריפה לנברי למכרה במקולין ומבירו לקח מהנברי נאסור בשביל זה ליקח בשר היום מן הנברי במקולין הואיל ורוב טבחי העיר ישראל. והכי איתא הסוגיא בפרק גיד הנשה בגבלי (לה ע"ב): **נחת לתמן**. לבבל ורלה אותן מקילין

א"ל לחד **רומאי ואייתי ליה**. בגבלי שם ההוא טבחא דהוי ס"ל לחברי' מי הוי פייס אין פייס מינאי מי לא ספיס לך מבשר של פטם דעבדי לחמוך ס"ל מנא לך ס"ל דזבן פלוני

חתיכות מותרות לא ממש. ובחולין בגבלי (לה ע"ב) פלוגתא דרב ס"ל מותרות אסור ובקנוטרס שם פירש דמותרות שנתחלפו לו ואין יודע מאיזה מהן לקח ספיקו לאסור לכל קנוט מחנה על מחנה דמי ומבירו לקח מהנברי נאסור בשביל זה ליקח בשר היום מן הנברי במקולין הואיל ורוב טבחי העיר ישראל. והכי איתא הסוגיא בפרק גיד הנשה בגבלי (לה ע"ב): **נחת לתמן**. לבבל ורלה אותן מקילין

וּבִשְׁעַת הָרֶגֶל שֶׁהַבָּשָׂר מְרוּבֶּה ויש בני אדם שחותכים גם את הבשר הכשר לחתיכות גדולות[א], לכן **אַף אֵיבָרִים** - חתיכות גדולות **מוּתָּרוֹת.**

★

גמרא

שנינו במשנה, 'מעות שנמצאו וכו' ובהר הבית חולין', הגמרא מקשה על כך:
מקשה הגמרא, **לֹא צוֹרְכָה דְּלֹא בְּהַר הַבַּיִת קוֹדֶשׁ** - וכי לא היה צריך התנא של המשנה לומר שבהר הבית המעות הם קודש, שהרי בודאי המעות שבהר הבית מגיעים מתרומת הלשכה, כיון שאין אדם רשאי להכניס מעות להר הבית, ואם כן המעות הם קודש[ב].

מתרצת הגמרא, אמר **רַבִּי בָּא** בשם **רַבִּי חִיָּיה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן,** אכן בוודאי המעות שבהר הבית מגיעים מתרומת הלשכה, אלא שמכל מקום הם חולין לפי שיש **חֲזָקָה שֶׁאֵין הַכֹּהֵן מוֹצִיא מִן הַלִּשְׁכָּה מָעוֹת** להוליכן חוץ לעזרה[ג] **עַד שֶׁקודם לכן הוּא מְחַלְּלָן עַל הַבְּהֵמָה,** ונמצא שהמעות הם חולין בוודאי[ד].

★

קדשים שהוסח הדעת מהם מלשמרם פסולים בפסול הנקרא 'היסח הדעת' ובלשון הירושלמי 'הסיע דעת'. במהות פסול זה נחלקו רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש במסכת פסחים (לד.). רבי יוחנן סובר שהוא 'פסול טומאה' שעשו חכמים מעלה בקדשים לחשוש שמא בזמן שהסיח את דעתו מהקדשים נגעה בהם טומאה והוא אינו יודע מכך. 'פסול טומאה' הוא איננו פסול בגוף הקדשים אלא משום ספק בעלמא, ולכן אם יבוא אליהו הנביא ויאמר שלא נגעה טומאה בקדשים בכל זמן היסח הדעת הרי הקדשים טהורים.

רבי שמעון בן לקיש סובר שפסול זה הוא 'פסול הגוף' שעשו חכמים מעלה בקדשים שאם מסיחים את הדעת מהקדשים הרי הם נפסלים גם אם הם לא נטמאו, ולכן גם אם יבוא אליהו ויאמר שלא נטמאו הקדשים הרי הם פסולים.

בסוגיא שלפנינו מבואר שאם פסול 'הסיע דעת' הוא 'פסול טומאה' הרי הקדשים הפסולים צריכים קודם שריפתם 'עיבור צורה', והיינו שעליהם להפסל באופן ודאי על ידי שיעבור עליהם זמן האכילה ותעובר מהם צורת בשר ויהיו נותר, שכן אי אפשר לשרוף את הקדשים מספק. אולם אם פסול 'הסיע דעת' הוא 'פסול הגוף', אינם צריכים 'עיבור צורה' כדי לשרפם.

שנינו במשנה, **'בָּשָׂר שֶׁנִּמְצָא כו'** בעזרה, איברים עולות וחתיכות חטאות, ובירושלים זבחי שלמים. זה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השריפה'.

אמר **רַבִּי לָעְזָר בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, הִסְיעַ דַּעַת** - קדשים שהוסח הדעת מהם, הרי פסולם הוא פסול טומאה מספק ולא פסול הגוף שהוא ודאי, ולכן הרי הוא **טָעוּן עִיבּוּר צוּרָה** קודם שריפתם כדי שיהיה פסול בודאי בפסול נותר. **אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה, מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן** - יש להוכיח כן מדברי משנתנו הקובעת כי כל בשר קודש שנמצא, דינו **שֶׁתְּעוּבַּר צוּרָתוֹ וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה,** הרי שפסול שהוא מטעם 'הסיע דעת' מצריך עיבור צורה קודם לשריפתו[ה].

הגמרא דוחה את הראיה מהמשנה:
אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְאָוֹת - וכי נכון הוא הדבר שיש ראיה מהמשנה, הרי יתכן לפרש שפסול הבשר במשנה הוא כלל לא משום 'הסיע דעת'[ו], אלא מכיון ש**לְאָכְלוֹ** לבשר **אֵין אַתְּ יָכוֹל שֶׁמָּא נִתְקַלְקֵל צוּרָתוֹ** - שיש לנו לחשוש אולי כבר נפסל הבשר בנותר, ומכיון שהוא רק ספק, **לְפוּם כֵּן צָרִיךְ מֵימַר** - לכן אמרה המשנה שיש להמתין עד שיפסל בודאי **וְתְּעוּבַּר צוּרָתוֹ וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה,** ולעולם 'הסיע דעת' הוא פסול הגוף ואינו צריך עיבור צורה[ז].

★

שנינו במשנה, **'נִמְצָא בִּגְבוּלִין כו'** אברים נבילות וחתיכות מותרות'. הגמרא מרחיבה בדין זה:
רַבִּי קְרִיסְפָּא אמר **בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָה,** מה ששנינו במשנתנו **'אֵיבָרִים נְבֵילוֹת'** אין הכוונה שהם אסורים באכילה רק מספק שמא הם נבילות, אלא הם נחשבים כנבילות ודאיות ולכן האוכלים מהם **לוֹקִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נְבֵילָה.**

מביאה לכך הגמרא ראיה, **מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן** - יש להוכיח כן מהדין ששנינו יחד עמו, **'אֵיבְרֵי נְבֵילוֹת וַחֲתִיכוֹת מוּתָּרוֹת',** ויש לדייק בלשון **'חֲתִיכוֹת מוּתָּרוֹת'** וכי **לֹא** הכוונה בהם שהם מותרות באכילה **מַמָּשׁ, וְדִכְוָותָהּ** - וכן גם דין **'אֵיבְרִים נְבֵילוֹת'** היינו שהם נבילות ממש ולכן **לוֹקִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נְבֵילָה**[ח].

אמר **רַבִּי קְרִיסְפָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָה,** הדין שבשר הנמצא בגבולין 'אברים נבילות', הוא דווקא אם היו מושלכים סתם, אבל **אִם הָיוּ מַחֲרוּזוֹת** - כמה איברים קשורים על חוט, הרי הם **מוּתָּרוֹת** לפי שאת הנבילות אין אדם חורז על חוט אלא מטילם באשפה ודיו[ט].

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין בשר שאין ידוע מהיכן הוא:
תני' בברייתא, אם היו **תֵּשַׁע חֲנוּיוֹת מוֹכְרוֹת בָּשָׂר נְבֵילָה** וחנות **אַחַת מוֹכֶרֶת בָּשָׂר שְׁחוּטָה,** וקנה בשר באחת החנויות **וְנִתְחַלְּפוּ לוֹ** - אינו יודע באיזה מהם קנה, הרי הוא **חוֹשֵׁשׁ** שמא קנה בחנויות הנבילה והבשר אסור. שאף שחנות השחוטה היא קבועה וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, עדיין הוא ספק ומספק הרי הבשר אסור. **וְלִנְמְצֵאת** - אם נמצא הבשר על הקרקע, שכבר פירש הבשר מהמקום הקבוע, **הוֹלְכִין אַחַר הָרוֹב** והרי הבשר נבילה בודאי.

אם היו **תֵּשַׁע חֲנוּיוֹת מוֹכְרוֹת בָּשָׂר שְׁחוּטָה** וחנות **אַחַת מוֹכֶרֶת בָּשָׂר נְבֵילָה,** וקנה בשר באחת החנויות **וְנִתְחַלְּפוּ לוֹ** - אינו יודע באיזה מהם קנה, הרי הוא **חוֹשֵׁשׁ** לכך שמא קנה בחנות הנבילה, כיון שכל קבוע כמחצה על מחצה ונמצא שמחצית החנויות מוכרות נבילה, ומספק הבשר אסור. **וְלִנְמְצֵאת** - אם נמצא הבשר על הקרקע, **הוֹלְכִין אַחַר הָרוֹב** שמוכרות בשר שחוטה והבשר מותר באכילה[י].

א. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ב. **קרבן** העדה, תקלין חדתין (נפירוש הרמשון). וראה רש"ס ותקלין חדתין (נפירוש השני) שפירשו שאכן אין ודאות שהמעות מתרומת הלשכה ויש ספק מהיכן המעות, אם מבחוץ והם חולין [שהאיסור להיכנס עם מעות להר הבית הוא רק בפרהסיא אבל בצינעא מותר] או מתרומת הלשכה והם קדושים, ושאלת הגמרא היא שהרי במחצה על מחצה הולכים לחומרא.
ג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ד. **על** פי מאירי וריבב"ן.
ה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
ו. **הקרבן** העדה מסביר שפסול הבשר הנמצא בעזרה הוא לא משום 'הסיע דעת', מכיון שבעזרה לא שייך טומאה. ובתקלין חדתין כתב שהרי לעזרה יש דין של רשות הרבים שספק טומאה בה טהור, ונמצא שלא שייך בה פסול טומאה שהוא ספק, וראה בפשר דבר.
ז. **ברש"ם** פירש את דברי רבי יוסי בניחותא, וראה מה שהקשה עליו בהר אפרים, ולכן פירשנו לפנינו כפירוש הקרבן העדה והתקלין חדתין.
ח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. יצויין שהגירסא שלפנינו בירושלמי תואמת את שיטתו של לוי בבבלי (חולין נה.) הסובר שהחתיכות מותרות אפילו באכילה, אולם רב חולק וסובר שהחתיכות רק מותרות משום נבילה שאינם מטמאים טומאת נבילה ואין לוקים עליהם אך הם עדיין אסורים באכילה. בפירוש ר' משולם הביא גירסא בירושלמי התואמת את דעת רב ולפיו אומרת הגמרא שכשם ש'חתיכות מותרות לא ממש' באכילה אלא רק שאינם מטמאים, כך דכוותיה האברים נבילות הם רק מטמאות אבל אין לוקין עליהם, ע"ש.
ט. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
י. **כן** הוא הגירסא ברש"ס.
יא. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס.

אוצר החכמה

לחתיכות קטנות חלה הכשרות למכרן לו לתת חותן לקדרה: **שהבשר מרובה.** ואין חותכין הבשר לחתיכות קטנות חלה מבשלים אותו חיברים חיברים: **גמ'** ופריך **לא צורכה.** לח"ל לתנא למתני חלה בהר הבית קדש דולמי מתרומת הלשכה נפל שהרי אין לחם רשאי לכנוס לחם בחעות לרורין בקדיון: חזקה שאין הבהן. הגזבר אין מוליח חעות מן הלשכה חלה אם כן נחחלל הלכך כל הנמלא בהר הבית חולין: **הציע דעת.** היחם הדעת מן הקדשים חע"ג לפסולין טעונין עיבור לורה קודם שריפתו: **מתניתא אמרה בן.** כלומר מתני' נמי דייקי: **ויאות.** בחמיה וכי שפיר קאמרת למתני' אין הטעם משום היחם הדעת דכל שהוא בעזרה לא מיקרי היחם הדעת לגיכא למיחם לחום טומחה והכא היינו טומחת לפסול שמא כבר נחעברה לורתו לפיכך טעון עיבור לורה ולמי אבל כל שנפסל בהיחם הדעת בודאי אפי' עיבור לורה אין לריך: **לוקין עליה משום נבלה.** דולמי נבלה היא: **חתיכות מותרות לא ממש.** דמותרות לאכול ה"ג חיברים חיברים נבלות ממש דלוקין עלייהו: **אם היו** מחרוזות. קסורות זו בזו מותרות דולמי נפלו מיד אבל בשוגג: **נתחלפו לו.** אינו יודע אינו היא: **חושש.** ומספיקא אסורות כולן אבל אין לוקין עליו דכל קבוע כמחלה על מחלה דמי: **ולנמצאת הולכין אחר הרוב.** דכל דפרים מרובא פרים וכולמי טריפה הוא ולוקין עליו וכן אם הרוב כשירות אם פרים מותר אפילו בחליה: **הנמצא ביד נברי.** בשר הנמלא ביד נברי נמלא בריה"ר אם רוב טבחי ישראל מותר: **הוה ממך.** היה סמוך על דבי מנא ולחה נכרי ג' חותך בשר מן הסוס ויולא לחוץ: **א"ל הא דאר"י הנמצא ביד נברי בנמצא ברה"ר.** ומותר חמתי ניחוש ללמא מן בהמתו חתך ואפי' מקולין וטבחי ישראל ניהו יש לאוסרו: **א"ל.** הכי אר"י רבי והוא שראל הנכרי יולא מן המקולין של ישראל אז אם ישראל אז בעי למיחש לשמא מן בהמתו. **א"ל.** המי בר נש לטבח לא לקחתי בע"כ ממך שהנכרי הניח לי: **אמר.** הטבח ולאו בשר נבילה מכרתי לנכרי: **מעשה זה בא לפני רבי.** ואמר לו אם נאמן הטבח לאסרו: **רב.** ירד לנבל רחה אותן שהן מקילין בחיסור בשר להניחו ביד נכרי והחמיר עליהו ואסר כל בשר שנחעלם מן העין וכדאמרינן:

משנת אליהו

לאידך טעמא: **לא צריכא** דלא בהר הבית קדש. בפסחים ז' ע"ב אמור' ד"ה בהר הבית הקשו בשם ר"י היאך נאמלו שם הא אמר פ' הרואה לא יכנס בהר הבית בחעות הלרורין בסדינו ותירלו דדוקא בסדינו בפרהסיא דגמלי הוא כמו הולך לחמורה אבל בלנעה שרי והחוי"ט הבית הקושי' זו דוקא לפי' הע"ו של הרע"ב בפ' בחרא דברכות דאפומדתו הוא חור חלול שממים בו חעות ודברין מוכיחים דלפי' הב' שהוא פי' הרחב"ם שהוא נגד הזיעה ע"כ ל"ק דשרי לילך בחעות כיון דבחתני' לא חיירי בחיסור אם יש חעות אם לאו אלא בחיסור בהחלפתו החגורה לו מבחוץ משום שנאמר שמור רגלך בו' ולא בחפודתו החגורה לו' ולטון המשנה דבחפודתו ס"ל כפי' הרחב"ם מדלא הקשו ממתני' דעדיפא לחקשויי מינה אם לא משום דבחוספתא מפורש חעות הקשו וחפשר לטון החוספתא משמע דחפודתו החגורה מבחוץ בלא חעות ג"כ אסור משום זיון כדקאמר משום שנאמר בו' וכ"ג פי' מ"ם בחתני' חפודתו ושיטת רש"י דחוספתא' משמע דשייהם בחעות חיירי בלא דוקא בסדינו וזה בחפודתו החגורה מבחוץ ורגילין לשום בה חעות ולכן פירש גם בחתני' כן ולדעת הרחב"ם אי אי' גירלתו ג"כ מבחוץ בחוספתא ל"ל דבחתני' חשיב לה למילתא אחריתא להא פירושו בגד הזיעה מלשום שנותן חחת בגדיו לקבל הזיעה ואין רגילין לילך בו כ"ח בגד עליון עליו וא"כ לא שייך החגורה מבחוץ בלא דמילתא אחריתי הוא ותרוייהו אסירי משום זיון ומזה הפירוש דפליגי רש"י ותוס' עם הרחב"ם נראה דבחתלקו ופרלו שיטתם בשנוי' דפסחים בחעות הלמלאות כו' דרש"י פי' דעיקר טעמא דהוחיל ושוקי ירושלים עשויין להחכבד לפי שקי חיל רק להסדיר דלמה בירושלים בשעת הרגל מעשר ולא חולין כמו בהר הבית דשם לעולם חולין אע"ג דיש לחלות בירושלים ממעות שקודם הרגל נפול כמו בהר הבית והיינו מטעם דשוקי ירושלים עשויין להחכבד אבל לא הר הבית דמשופע והיינו משום דלחילוקם בהר הבית היו יכולים לבוא עם חעות שלא כדרך בזיון וא"כ הא בהר הבית אף בשעת הרגל חולין ע"כ משום דחמרינן קודם הרגל נפול ממה שהביאו לשם חעות חולין דבשעת הרגל גם מה שהביאו הוא מעשר וא"כ למה לא יניחו הכי גבי ירושלים דקודם הרגל נפול ע"כ משום דשאיין להחכבד כו' לאחר שנפרלו בה פרלות ועיין שם בי' לחיסורא דחוריימא כו' וכ"פ הרמב"ם בפ"ח מהל' ק"פ הל' י"ח ואף אח"ל דירושלים כרחלית היא בחילוק הסוגיות והחסקנות אינו ענין לדינא דהא אפילו אם בחרי לא חיישינן לאחרי רבים ומחני' אינה אלא כר"ש ור"ל דאמרי בחרי רבים לא חיישינן ואפילו ר"ש לא אמר אלא בדבר שאין לו לכלל אבל בדבר שיש לו לכלל אפילו ר"ש מודה ועיין בחוי' ד"ה אלא ובחוי' ד"ה אלא ובחוי' ד"ה אלא וב

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בשר **הַנִּמְצָא בְּיַד נָכְרִי** הרי הוא **כְּמוֹ** שהבשר **נִמְצָא בִּפְלַטְיָא** - בשוק, ואם רוב החנויות מוכרות בשר שחוטה הרי הבשר מותר באכילה[יג].

הגמרא מביאה מעשיות הקשורים לכך:
מספרת הגמרא, **רַבִּי לָעְזָר בִּי** [-בן] **רַבִּי חַגַּיי, הֲוָה מַסְמֵךְ לְרַבִּי מָנָא** - היה נשען בהליכתו על רבי מנא[יד]. בדרכו, **חֲמָא לְחַד אֲרַמַאי** - ראה נכרי אחד, **מְקַטַּע מִן סוּסְיֵהּ** - החותך בשר מסוסו, **וּמַפִּיק לְבָרָא** - ומוציאו לשוק כדי למכור. **אָמַר לֵיהּ** רבי לעזר לרבי מנא, **הָדָא הִיא** - האם נכונים הדברים **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שבשר **הַנִּמְצָאָה בְּיַד נָכְרִי** הרי הוא **נִמְצָא בִּפְלַטְיָא** והוא מותר באכילה, בעוד שאנו רואים כאן שיתכן שבשר הנמצא ביד הנכרי הוא בשר סוס. **אָמַר לֵיהּ** רבי מנא לרבי לעזר, אין ממעשה זה כל קושיא על רבי יוחנן, וזאת מכיון שֶ**אָמַר רַבִּי יוֹסֵי** שהוא **רַבִּי** ומורי על דברי רבי יוחנן, **וְהֵן** - דבריו נאמרו דווקא באופן **שֶׁרָאוּ אוֹתוֹ** - את הגוי **יוֹצֵא מִמַּקּוֹלִין** - מחנותו **שֶׁל יִשְׂרָאֵל**, אז הדין שהולכים אחר הרוב והבשר מותר, וכאן הרי לא נראה הגוי יוצא ממקולין של ישראל[טו].

מעשה נוסף:
מספרת הגמרא, **חַד בַּר נַשׁ בְּצִיפּוֹרִין** - אדם אחד בעיר ציפורי, **אָזַל בָּעֵי מִיזְבּוּן קוּפַּד מִן טַבָּחָא** - הלך וביקש לקנות בשר בחנות הבשר[טז] הכשר. סירב הטבח למכור לו **וְלָא יָהֵב לֵיהּ** - ולא נתן לו מכיון שהיה שונאו[יז]. **אָמַר לֵיהּ לְחַד רוֹמַיי, וְאַיְתֵי לֵיהּ** - אמר אותו אדם לגוי אחד שיקנה לו, והוא אכן קנה לו אצל אותו טבח. **אָמַר לֵיהּ** אותו אדם לטבח, **לָא נָסְבִית עַל כָּרְחֵיהּ** - וכי לא קניתי ממך שלא מרצונך על ידי מעשה ערמה זה שעשיתי לשלוח אליך את הגוי שיקנה ממך[יח]. **אָמַר לֵיהּ** - ענה לו הטבח, לא הועלת בערמתך כלום, **וְלָאו בְּשַׂר דִּנְבֵילָה יָהֲבִית לֵיהּ** - וכי לא בשר נבילה הוא שמכרתי לגוי ושוב אין אתה יכול לאכלו.

רַבִּי יִרְמְיָה אמר על כך **בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָה, מַעֲשֶׂה** זה שהיה בציפורי **בָּא לִפְנֵי רַבִּי** כדי לאסור בשר הנמצא ביד גוי אפילו כשיוצא ממקולין של ישראל, שהרי כאן הטבח הישראל מכר לגוי נבילה. **וְאָמַר** רבי, **לָא כוֹלָּא מִינֵיהּ** - לאו כל כמיניה והיינו שאין ביכולתו של טבח זה שעשה שלא כהוגן **מֵיסַר מְקוֹלִין דְּצִיפּוֹרִין** - לאסור את כל החנויות של הגויים מוכרי הבשר שראינו אותם קונים מהטבחים הישראלים[יט].

הגמרא מביאה את הוראתו של רב בענין זה:
רַב נָחַת לְתַמָּן - רב ירד לבבל[כ], **חַמְתוּן מְקִילִּין** - וראה אותם מקילים בבשר הנמצא ביד גוי, **וְחַמַּר עֲלֵיהֶן** - ולכן רב החמיר עליהם ואסר להם בשר שנתעלם מן העין, וכמו שמפרש והולך[כא].

הגמרא מביאה מעשיות שרב הלך לשיטתו ואסר להם את הבשר:
מספרת הגמרא, **חַד בַּר נַשׁ אָזַל** - אדם אחד הלך

אוצר החכמה 19/06/2018

יב. פירוש ר׳ משולם ותלמיד רשבר״ש ורש״ס.
יג. פירוש תלמיד רשבר״ש. אולם בפירוש ר׳ משולם כתב שרבי מנא היה נשען על רבי אלעזר.
יד. רש״ם. בפירוש ר׳ משולם ותלמיד רשבר״ש היתה גירסא שונה מהמופיע לפנינו והם כותבים על כך שהם אינם יודעים את פירושו, אך מתוך הענין הם מפרשים שהיה מעשה בגוי שנשא בשר בשוק, וע״ז אמר רבי לעזר שהבשר מותר כיון שע״ז אמר רבי יוחנן את דינו שהוא כנמצא בפלטיא.
טו. פירוש ר׳ משולם.
טז. פירוש תלמיד רשבר״ש.
יז. פירוש ר׳ משולם.
יח. רש״ם. וראה בפירוש תלמיד רשבר״ש שמשמע שאין הטבח נאמן כלל בדבריו אלו. ובפירוש ר׳ משולם הביא דברי הבבלי (חולין נה.) ׳אמר רבי בשביל שוטה זה שעשה שלא כהוגן אנו נאסור כל המקולין׳.
יט. רש״ם. ומפירוש תלמיד רשבר״ש משמע שהיה זה בעיר ציפורי כהמשך למה שהקילו להם בבשר הנמצא ביד גוי.
כ. פירוש תלמיד רשבר״ש.

בְּעֵי מַשְׁיְזָבָה אִסְקוּפְתֵּיהּ בְּגוֹ נַהֲרָא - ורצה לרחוץ ולנקות במימי הנהר חתיכות בשר[א]. וְאִינְשְׁתָהּ וְאָזְלָ לֵיהּ - ובבהלתו ללכת שכח בנהר חתיכת בשר אחת. כשנזכר מהבשר, חָזַר לנהר, בָּעֵי מֵיסְבִינָא - ורצה לקחת את החתיכה. אָמַר לֵיהּ רַבִּ, אָסוּר לָךְ לאכול בשר זה, דְּנָא אָמַר - שאני אומר, הַהִיא - את הבשר שנתעלם מעיניך, שָׁטַף נַהֲרָא למקום אחר, וְאַיְיתֵי חוּרֵי דְּנְבִילָה תַּחְתּוֹי - והביא ממקום אחר בשר שהוא נבילה[ג].

עוד מספרת הגמרא, חַד בַּר נַשׁ הֲוָה מְהַלֵּךְ בְּשׁוּקָא טָעִין קוּפַּד - אדם אחד היה מהלך בשוק כשהוא טעון בשר. אָתָא דַּיְיתָא וַחֲטַפְתֵּיהּ מִינֵּיהּ - הגיע עַנָּתָ ששמו 'דיה' וחטף את הבשר, וּטְלַקְתֵּיהּ - והשליכתו במקום אחר. חָזַר בָּעֵי מֵיסְבִינָא - רצה אותו אדם לחזור ולקחת את הבשר. אָמַר לֵיהּ רַבּ, אָסוּר לָךְ לאכול את הבשר שהשליך הדיה, דְּנָא אָמַר - כיון שאני אומר, בָּשָׂר דִּנְבִילָה הֲוָות טְעִינָא וּטְלַקְתֵּיהּ - שמא היה לדיה גם בשר נבילה ואותו הוא השליך, וְנַסְבָא הַהוּא אוֹחָרָנָא - ואילו את הבשר שלך הוא לקח למקום אחר ואכלו[ד].

אגב המעשיות שאירעו בבשר, מביאה הגמרא מעשיות דומים בדברים אחרים:

עוד מספרת הגמרא כיוצא בזה, מעשה בנהר ששמו גִּינַּאי שֶׁשָּׁטַף במימיו זֵיקִין - נודות יין של ישראל, ומצאום לאחר זמן על שפת הנהר. אָתָא עוּבְדָא - בא המעשה, קוֹמֵי - לפני רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי אֶלְעָזָר, והוא נשאל האם יש לחשוש שהנודות שנמצאו הם אינם אותם נודות שנאבדו אלא אחרים והם של גויים ובהם יין נסך. וְאָמַר רבי יצחק, יֶחְכְּמוּן שַׁפְיָא קִיטְרְהוֹן - יתנו אל לבם בעלי הנודות, אם הם מכירים את קשרי וסוגרי הנודות בטביעת עינם שהוא שלהם, מותרים. ואם לא, אסורים[ה].

עוד מספרת הגמרא, מעשה בִּנְקוּנִיקָה - קנקנים של חרס, דְּאִשְׁתַּכַּח בִּכְנִישְׁתָּא דְּבוּלֵי - שנמצאו בבית הכנסת של העיר בולי. אָתָא עוּבְדָא - בא המעשה קוֹמֵי - לפני רַבִּי יִרְמְיָה והוא נשאל מה דין הקנקנים. אָמַר רבי ירמיה, יִתְחַכְּמוּן סָקוֹרָיֵא עֲבִידָתְהוֹן - יראו רושמי הקנקנים בצבע הסיקרא, אם הם מכירים את עבודתם בקנקנים אלו, מותרים. ואם לא, אסורים[ח].

הגמרא חוזרת לספר על בשר:

עוד מספרת הגמרא, גְּדִי העשוי צְלִי אִשְׁתְּכַח בְּאִסְרַטֵי דְּגוּפְתָּא - נמצא בשוק[ט] העיר גיפתא, וְהִתִּירוּהוּ למוצא מִשּׁוּם שְׁנֵי דְּבָרִים שהיה ראוי מחמתם לאסור את הגדי וכמו שמפרש והולך. היה ראוי לאסור על המוצא ליקח את הגדי לעצמו מִשּׁוּם שהוא צריך להכריז על הַמְצִיאָה, והתירוהו שאינו צריך להכריז על כך. וְהיה ראוי לאוסרו באכילה מחשש שמא הגדי הוא של גוי, והתירוהו מִשּׁוּם שרוֹב מְהַלְּכֵי דְּרָכִים הם ישראל ולכן הגדי מותר באכילה.

מפרשת הגמרא מפני מה התירוהו מִשּׁוּם מְצִיאָה, לפי שבודאי התייאשו הבעלים מן הגדי, דְּתָנֵי בברייתא, שדינו של אדם הַמַּצִּיל חפץ של אדם אחר מִיַּד הַגַּיִים - החיילים, או מִיַּד הָאַרְי, או מִשּׁוֹנַת הַיָּם - מזוטו של ים וּמִשּׁוֹנַת הַנָּהָר - משלוליתו של נהר, מֵאִיסַּרְטָיָא גְּדוֹלָה - או שמצא במקום מהלך רבים שהוא דרך המלך, וּמִפַּלַּטְיָא גְּדוֹלָה - או שמצא בשוק גדול של מקח וממכר, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים מִתְיָאֲשִׁין מֵהֶן, ואף כאן התייאשו בעלי הגדי. וגם התירוהו לאכילה מִשּׁוּם שרוֹב מְהַלְּכֵי דְּרָכִים הם יהודים ולכן לא חששו לכשרות הבשר מִשּׁוּם שֶׁחִיטַּת נָכְרִי[י]. מסיימת הגמרא, שבדקו אחרי הגדי וְאִישְׁתְּכַח מִן דְּבֵית רַבִּי - ואכן מצאו שמביתו של רבי הוא[יא].

מעשה דומה בגבינה:

עוד מספרת הגמרא, עִיגּוּל דְּגוּבְנָא אִישְׁתְּכַח בְּפוּנְדְּקָא דְּלֵוִי - עיגול של גבינה נמצא בפונדקו של לוי שהיו שם אורחים שרובם יהודים, וְהִתִּירוּהוּ למוצא מִשּׁוּם שְׁנֵי דְּבָרִים שהיה ראוי מחמתם לאסור את הגבינה וכמו שמפרש והולך. היה ראוי לאסור על המוצא ליקח את הגבינה לעצמו מִשּׁוּם שהוא צריך להכריז על הַמְצִיאָה, והתירוהו שאינו צריך להכריז על כך. וְהיה ראוי לאוסרו באכילה מחשש שמא הגבינה היא של גוי, והתירוהו מִשּׁוּם שרוֹב מְהַלְּכֵי דְּרָכִים הם ישראל ולכן הגבינה מותרת באכילה.

מפרשת הגמרא מפני מה התירוהו מִשּׁוּם מְצִיאָה, לפי שבודאי התייאשו הבעלים מן הגבינה, דְּתָנֵי בברייתא, שדינו של אדם הַמַּצִּיל חפץ של אדם אחר מִיַּד הַגַּיִים - החיילים, או מִיַּד הָאַרְי, או מִשּׁוֹנַת הַיָּם - מזוטו של ים וּמִשּׁוֹנַת הַנָּהָר - משלוליתו של נהר, מֵאִיסַּרְטָיָא גְּדוֹלָה - או שמצא במקום מהלך רבים שהוא דרך המלך, וּמִפַּלַּטְיָא גְּדוֹלָה - או שמצא בשוק גדול של מקח וממכר, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים מִתְיָאֲשִׁין מֵהֶן, ואף כאן התייאשו בעלי הגבינה. וגם התירוהו לאכילה מִשּׁוּם שרוֹב מְהַלְּכֵי דְּרָכִים הם יהודים ולכן לא חששו לכשרות הגבינה מִשּׁוּם גְּבִינַת נָכְרִי. מסיימת הגמרא, שבדקו אחרי הגבינה וְאִישְׁתְּכַח מִן - ואכן הוברר שהיתה הגבינה מביתו של דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי.

הגמרא מקשה מהברייתא של מציאה על מנהגם של החכמים:

אָמַר - שאל רַבִּי מָנָא קוֹמֵי - לפני רַבִּי יוֹסֵי, מדוע התירו בעובדות אלו משום מציאה, וַאֲנַן חַמְיָין רַבָּנָן מַכְרִיזִין - והרי אנו רואים שהחכמים מכריזים גם על מה שהם מוצאים במקום שהרבים מצויים שם[יב]. אָמַר לֵיהּ רבי יוסי, אַתְּ אֵין הֲוֵיתָה מַשְׁכַּח לֹא נָסְבַתְּ - אם אתה היית מוצא במקום שהרבים מצויים וכי לא היית לוקח לעצמך, הרי יש כאן יאוש ודאי, ומה שרבנן מכריזים באופן כזה הוא רק משום מידת חסידות[יג]. הוסיף רבי יוסי ואמר לרבי מנא, רַבִּי יוֹנָה אֲבוּךְ, לֹא היה אָמַר כֵּן שיש להכריז על מציאה כזו, אֶלָּא אָמַר הַלְוַאי כַּד נְשְׁכַּח, נְשְׁכַּח מִן פְּיוֹסָא וּלְגוֹא - הלוואי שאמצא מציאה מפתח בית הכנסת או בית המדרש ולפנים שהוא מקום שהרבים מצויים שם ואקחה לעצמי[יד].

מסיימת הגמרא, אֲפִילּוּ כֵּן - ששמע רבי מנא מרבי יוסי, מכל מקום פעם אחת אירע שרבי מנא אַשְׁכַּח - מצא במקום שהרבים מצויים שם, וְלֹא נָסִיב - ולא לקח את המציאה לעצמו אלא הכריז עליה[טו].

★ ★ ★

א. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'עיקר התיבות איני יודע מהן אלא לפי הענין ירד לרחוץ אבר ששמו כך בתוך הנהר'. וברש"ס כתב ש'אסקופתיה' היינו כובע שבתוכו נמצא הבשר.

ב. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב 'כמדומה לי, רב אמר לו כך', ולפנינו מפורש כן בגמרא.

ג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

ד. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

ה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

ו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. אולם ברש"ס כתב ש'נקאביקא' הוא שם האיש שמצא חתיכה שיש בה כליות בבית הכנסת.

ז. **הרש"ם** מדגיש 'בבית הכנסת שמתכנסין שם רבים ולא מקום תפלה, שהיו באין לשם גויים להתווכח עם חכם הדור'.

ח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, וקרבן העדה ותקלין חדתין.

ט. **רש"ם.** ובפירוש תלמיד רשבר"ש כתב 'בדרך כבושה הבאה מעיר גופתא'.

י. **פירוש** ר' משולם, וראה רש"י (נדה מציעתא כא: ד"ה זוטו, ושלוליתו) 'זוטו של ים - מקומות בשפת הים שדרך הים לחזור לאחוריו עשרה פרסאות או חמשה עשר פרסאות פעמיים ביום ושוטף מה שמוצא שם והולך וכו'. ושלוליתו של נהר - כשהוא גדל ויוצא חוץ לגדותיו ושולל שלל ושוטף הנמצא'.

יא. **רש"ם.**

יב. **מפירוש** ר' משולם משמע שיש כאן בגמרא שני דרכים לבאר מדוע הותר משום מציאה, אי משום שהבעלים התייאשו ולפי זה יהיה הבשר אכן מותר לאכילה, אי משום שאבידת עכו"ם היא שרוב עוברי דרכים גויים הם ונמצא שאין הבשר מותר באכילה.

יג. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.

יד. **ע"פ** פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

טו. **רש"ם.**

טז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה פירושים נוספים בפירוש ר' משולם וברש"ס.

יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

חד בר נש. מדם אחד הלך לרחוץ בשר בנהר ונפל מידו והלך לו מזר ורצה לנקותו מתוך הנהר ס"ל כר' אסור לך בשר זה שמתי מומר הרחמן שטפו נהר והבית בשר אחר על גבי במקומו: חד בר נש. מדם אחד הוה מהלך בשוק טעון בשר היה ותפסו ממנו והשליכו במקום אחר ורצה האדם ההוא לחזור ללקחו ס"ל כר' אסור לך הא שמתי מומר בשר גבילה היתה טומאת וזרקתו והמי שלקחו ממנו אכלה: גינאי. נהר שמו גינתי שטף נודות של יין של ישראל ומצאוהו אם"כ: יחכמון וכו'. ירלו שופכי יין אם מכירין שזו היא קשריהן שקושרין הנודות יחד ויש להן סימן בקשרים מותרים: נקוניקה. מין קנקן גמלא בצית הכנסת של עיר שמה בולי והיה מלא יין: אמר יחכמון וכו'. ירלו רומאי התביות בפיקרי אם יכירו שהוא מרומס שלהם ס"ל סימן ומותר: **באסרטיא** דגופתא. גרתוב של עיר שמה גופתא: משונת הים. מקום שהים מגיע לשם בשעה שהוא קוצר: משום שחיטת הגברי. לחזקיה בתר רוב מהלכי דרכים ובדרך ההוא היו הרוב ישראל: ואשתכח דבית ר'. ומתברר מא"כ שהיה הגדי מתל בית ר' וכדין התירוהו: עיגול הגובנא. עיגול של גבינה מצאו בפונדק של לוי והיו אם רוב ישראל: ומשום רוב מהלכי דרכים. ולא לתקנו משום גזירות הנכרים: ואשתכח מן דר' אלעזר בר' יוסי. ומצאו שהיה הגבינה של רתבר"י וכדין התירוהו (והר"ן פולמוס לג דק): א"ר מנא. לפני ר' יוסי ואנו רואין שמכמיס מכריזין לפיהן שנפלטה הגדולה ושתר מקומות כיוצא בהן: א"ל. אתה אם היית מוצא דבר לא היית נוטלו לעצמך ורבי יונה מניך לא תמר כן אלא תמר הלוחי שתמצא מניחה לפניס מן פיוסרום והוא מקום שרגיס מצויין שם ולא תכריזנה: **אפילו** בן. שתמת דס"ס קתמר אפ"ה פעם אחת מצא ר' יונה לפניס מן פיוסרום והתמיר על עצמו והכריזו:

הלכה ג מתני' זברים עולות. שתנו תולין שילמו מירושלים ורוב זכרים שבירושלים הן עולות ורוב נקבות זבחי שלמים: הראוי **לפסחים**. זכר בן שנה מן הכבשים או מן העזים שמתחילין לדרוס בהל' פסח ותדם מפרים את פסחו: **ממשכנין את מוצאיה**. המוצא עולות או שלמים היו ממשכנין אותו עד שיביא נסכיה משלו שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש: מניחין אותה ובורחין. כדי שלא להתמיד בנסכיה: **שבעה דברים**. קתמיד להו ותזיל: **נברי ששלח עולתו**. דדרשינן אים אים שנכרים נודרים נדרים ונדבות ביתרלם: **שתהא מנחתו**. עשירים התיפה שכהן גדול מקריב בכל יום מתליתה בנוקר ומתליתה בערב: **קריבה משל צבור**. בגמ' מפרש טעמייהו דר"ש ור' יהודה: **ושלימה היתה קריבה**. כשהיא בתה משל צבור ר"ש או משל יורשים לר"י עשרון שלם היתה קריבה ולא חני עשרון ובגמרא מפרש מ"ל: **שיהיו הכהנים נאותים בהן**. דוקא לתכילת קרבנות אבל לתכילת תולין תפילו אותן הנתכלין בעזרה כדי שיתכלו הקרבנות על השובע אין נאותין בהן: **שלא יהיו מועלין באפרה**. בגמ' מפרש לה: **ועל הקינין הפסולות**. המתויצין קינין מביתין מעות ונותנין לשופר וכ"ד לוקתין המעות וקונין בהן קינין והבעלים הולכים להס וסומכין על הב"ד שיקריבו קייהן ואס פרטו הקינים או נמלאו פסולים תנאי ב"ד הוא שיקתו מתרומת הלשכה ומקנים אותן לבעלים ויולאים בהן ידי חובתן: **המספק את הקינים**. אותן שספקו עס הגזברים למכור להס כל הקינין הצריכין הוא חייב להחליף כל שימלא בו פסול: **גמ' לבא בדמיהן שנו**. כלומר מיהי ולאי לא קרבה וה"ק אס בא מהס זה המותלה לעשות לה תקנה ובא לקבל על עצמו חוב כל דמים שהוא בספק ולהוליאה לחולין ולהקדים את דמיה אס זכר הוא נתחייב אף בדמי עולה דחיישינן שמא עולות הן: **אומרים לאדם** וכו'. דכל בהמות הקדש הרחויה למזבח אסור לתתלן לכתיב אס בהמה טמאה ופדה בערכך ואמר מר בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר אבל תמימים לא ומה שמא יתחייב לימלך ולחוב בדמיה וכי נאמר לו עמוד ותטה לתלה מזיד בשביל שתזכה לתקן הקרבתה על בהמה זו: **אם רוב זכרים עולות**. ה"פ לעתני' אס רוב בהמות שנמלאו זכרים כולן עולות ואס רובן נקבות אף זכרים שבהן שלמים: ופריך ואין השלמים באין מן הזברים. נמי וא"כ אף זכרים ניתוס שמא שלמים הן: ומצאי כיצד הוא עושה **מוציאן לחולין**. ע"מ שיחזרו להיות עולות ואין זה תטה להה עכ"פ מקריבה ע"ג המוזבח ויותר נ"ל דאף זה מן הקוסיא אף לר"י קשיא כיון דהוא עושה ואי' תלא שמוליאן לחולין א"כ אף לר' תוטעיא ל"ק ומצאי לתנאי ב"ד

משנת אליהו

וכרי ופשיא לי ק"ל תרי עבדי והתוא טריפה הוא לתר רבי בשביל שוטה זה שעשה שלא כהוגן נאסור כל המקולין ולישנא דקולין משמע דעובדא תדא היא ולכן פירשתי בתד גוונא וכדפירש"י שם וכדי לקרב התלמודים ולירושלמי לישנא קלילא הוא דנקט וכלישנא קמא דבבלי שם ועי' תוס' שם ד"ה אין דה"ק אין וכי נאתר ליקח בשר היום מאחר מקולין ולאוס שאכרה לזה טריפה למוכר' במקולין אע"פ שלא הכריזו כן מכר לאחריס המוכרים במקולין כי' זה אין לאוס ושרי שאר מקולין הואיל ורוב כי' לבד מההוא וכרי דזבנא מיני' ע"כ. ולישנא דגמרא הכא לא כולה מינה מיבר מקולין לבפורי משמע נמי דלמקולין לאחריס של כל העיר קאי מדהזכיר לבפורי ולא למקולין של וכרי זה וכ"ש מבשר זה ולא כבק"ע שבתב שהמיר תפילו בשר זה: **ה"ג** ואין השלמים בו. רבינו הגדול דגיר הספריס משובשת לאתר תירוצא דר"י הולכין אתר הרוב ומתחיל הקושיא ואין השלמים כו' ואתר תוקימתא דר"ז תנאי ב"ד על התובדות פריך ואין זה מזיד ואם מזיד הוא ובק"ע נתתך מאוד והוא קושיא ערוכה בקדושין (נ"ה ב') ג"כ ר' הושעי' ור' יוחנן רק דשם שקיל וטרי לתוקמי לישנא דר"מ להקדש במזיד מתחלל והוא דלא כהלכתא דשם (נ"ד ב') פסיק ג"כ כר' יהודה דשוגג מתחלל ולא במזיד דשמעת דתנאי מנחות פ"ב כוותי' דר"י ולהכי תסיק בתוקימתי אתריני ובזה ניחא לישנא דשוגיין הכא דקאתר בלישנא דפריך ר"י תומרין לאדם לא ומעל כו' ובבבלי שם תהי בה ר"י וכי כו' עמוד ותטה בשביל שתזכה להתם לתוקימתא דבמזיד והוי מוטה משא"כ הכא דמשני לתין זה מזיד רק דאמ"מ מועל הוא בתה שאכלים עצמו בזה אע"ג דאס מתקן הרי הם מתוללים ועי' מנחות (מ"ח ב'): **אם** רוב זכרים שלות. נראה לתף מיעוט הנקבות יתכרו לעוכר זבחי שלמים ויבית

ריבב"ן

חילג. תהי בה ר' יוחנן וכי תומרים לו לאדם תטוף בשביל שתזכה בהקרבתה תלא תמר ר' יוחנן מתתין לה עד שתומס ומייתי שתי בהמות אחד לעולה ואחד לשלמים ומסיק בשכל מידי *) ליכא לספוקה: ירושלמי אמר ר' יוחנן תומר לאדם לא ומעול בקדשים תלא אס רוב זכרים עולות ואס רוב נקבות זבחי שלמים ואין השלמים באין מן הזכרים ומן הנקבות כיצד עושה מוציאן לחולין ע"י מוס וחוזר ועושה אותן עולות ר' זעירא אמר כמו דאתמר תמן תניי ב"ד על המותרות שיקרבו עולות כן תומר הכא תניי בית דין על התובדות שיקרבו עולות אמר ר' יוסי ר' יעקב אין זה מזיד בתמיה ס"ל מכיון שהוא תנויי ב"ד אין זה מזיד: **הראוי לפסח**. כגון זכר וכן שנה ויש לספק שמא פסח הוא הנמלא ותמוך לפסח שלשים יום ושמא נקלקל עלוך פסח ועדיין היכא לספוקי בשאס מזיד ובשאס מלוטע שהן בני שנה אבל לא שביקן: ממשכנין את מוציאה. שיביא נסכיה משלו בעל כרחו: **מתני' נברי ששלח עולתו**. דגרסינן בחולין פ"ק אין מה ס"ל אין אים מלמד שהנכרים נודרים נדרים ונדבות ביתרלם: על כהן גדול שמת **שתהא מנחתו**. להיינו עשירית האיפה שלו: קריבה משל צבור. ותמרינן בפרק התכלת [דף נב] ס"ל אבהו ג' תקנות הוו לחוריימא משל צבור כיון דמזו דמילתקא לשכה תקינו דניגבו מיורשין כיון דמזו דקא פשעי בה תוקמוה מלחוריימא: ר' יהודה אומר משל יורשין. בתה: ושלימה היתה קריבה. ותניא בפ' התכלת שלימה שחרית ושלימה בין הערבים ובקומץ לבונה הבא עס התביתין **) [פליגי תמוראי התס] ועוד תניא התס כה"ג שמת ולא מינו כה"ג אתר תחתיו מנין שתהא מנחתו קריבה משל יורשין ת"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה יכול יקריבנה תניין ת"ל תותה אותה שלמה ולא תסרה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר תק עולם תקה משל עולם תהא כלומר משל צבור: **מתני'** על המלח ועל העצים שיהו הכהנים **נאותין בהן**. תמרי בהקומץ רבה [דף כח] אתר שמואל ל"ש אלא לקרבן אבל לאכילה לא ואסיק [לקרבן] לאכילת קרבן ומתי אכילה אכילה לחולין ומע"ג לאתר אר יאכלו אותה שיאכלו עמה חולין ותרומה כדי שתהא החטאת נאכלת על השובע ויהא טעם קדשים בפיו ויאכל תוך לעזרה חולין ותרומה

תקלין חדתין

בבשר שנתעלם מן העין והתמיר עליהן: **משזגי בשר אסקופתיה**. רתץ בשר בנהר ונפל לנהר ותזל ותתר כך רלה ליקתה מהנהר: **ההיא שטף בו'**. לתיר לו משום תומרת בשר ההוא שטף הנהר והביא תתר לבגילה: **דייתא**. היה בשמה דיה: **ושלקתא**. והשליכה: **מבגיניה**. רלה המלס ליקח הבשר שהשליכה: **בשר דגבילה בו'**. שהתיה היתה טעונה תפשר בשר דגבילה והשליכה ותקתה זה הבשר וכל כך התמיר במקום שרתה מקולים: **גינאי**. שם נהר המוזכר בפ"ק דתולין: זיקין. נודות של יין: **יחכמו בו'**. יכירו בעליהן קשרי הנודות שם שלהן הוא והביא מהנהו עובדי תגב דמיירי בבשר שנמלא בנהר: **דבולי**. שם מקום: **סיקוריא**. מותן שתקרו בפיקרא לרשום התביות: **באסטרטיא**. בשוק: **דגופתא**. שם מקום: **משום מציאה**. שבבר נתייאשו בעליהן: **משונת הים**. הן כיפין הסמוכין לגמל היס: **משום שחיטת הגברים**. לרוב מהלכי דרכים שם היו ישראל: **דבית רבי**. מבית רבי היה הגדי: **הגובנא**. גבינה: **בפונדקא דלוי**. שהיו שם רוב ישראל: **מבריזין**. תפי' בגמרא בקרטיא: **את בו'**. לילו היית מוצא לא היית נוטלו בלא כלום: **באסטרטי

הלכה ג – משנה

משנתינו ממשיכה לדון בדברים הנמצאים שאין ידוע מהיכן הם: **בְּהֵמָה שֶׁנִּמְצֵאת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד** מקום הסמוך לירושלים ושמו **מִגְדַּל עֵדֶר, וּכְמִדָּתָהּ לְכָל רוּחַ** - או אם נמצאה הבהמה בצדה האחר של ירושלים, כשיעור המרחק שמירושלים עד מגדל עדר[יח], אנו חוששים שמא הבהמה יצאה מירושלים, וכיון שרוב הבהמות שבירושלים הם קדשים, דינם הוא שאם הם **זְכָרִים** מקריבים אותם **לעוֹלוֹת**, ואם הם **נְקֵבוֹת** מקריבים אותם **לִזְבְחֵי שְׁלָמִים**[יט].

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָרָאוּי לְפִסְחִים - זכר תמים ובן שנה מן הכבשים או מן העזים[כ], יכול המוצא להשתמש בו **לְפִסְחִים**, והוא כשנמצא **קוֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם** ששואלים ודורשים בהלכות הפסח ואנו תולים שהאובד הפרישה לפסחו[כא].

בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מוצאי הבהמות מחויבים להביא את הבהמה לקרבן ולהביא יחד עמה נסכים מממונם, שכיון שזכה בבהמה הרי היא נקראת שלו ומחויב הוא בעל כרחו להביא נסכיה, ולכן היו **מְמַשְׁכְּנִין אֶת מוֹצְאֶיהָ** [-מוצא הקרבן] **עַד שֶׁהוּא מֵבִיא נְסָכֶיהָ**. כיון שכן, **חָזְרוּ** המוצאים **לְהָיוֹת מַנִּיחִין אוֹתָהּ** - את הבהמה הנמצאת **וּבוֹרְחִין**, משום שאת הבהמה עצמה לא היו חוששים להביא ולהקריבה כיון שהיא באה להם בחינם, אבל לא היו מסכימים לשלם מממונם את דמי הנסכים[כב], שהרי לא נדבת הלב היא שהביאה אותם להקרבת הבהמה[כג]. וכדי למנוע את הפסד הקדשים **הִתְקִינוּ בֵּית דִּין שֶׁיְּהוּ נְסָכֶיהָ בָּאִין מִשֶּׁל צִבּוּר** - מתרומת הלשכה[כד].

כיון שהזכירה המשנה תקנת בית דין, מונה המשנה תקנות בית דין נוספות כיוצא בזה[כה]:

אומרת המשנה, **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, שִׁבְעָה דְבָרִים הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, וְזֶה** - התקנה שיהיו נסכי הבהמות הנמצאות משל ציבור **אֶחָד מֵהֶן**[כו].

התקנה השניה, **נִכְרֵי שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם** כדי להקריבה, שהרי דרשו (חולין יג:) שהגויים נודרים נדרים ונדבות כישראל[כז], **וְשָׁלַח עִמָּהּ** דמיכח **נְסָכִים**, הרי הנסכים **קְרֵיבִין מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם לָאו** - שלא שלח עמה נסכים, הנסכים **קְרֵיבִין מִשֶּׁל צִבּוּר**.

התקנה השלישית, **וְכֵן גֵּר שֶׁמֵּת** ואין לו יורשים[כט] **וְהִנִּיחַ זְבָחִים** להקריבם, **אִם יֵשׁ לוֹ נְסָכִים** כגון שכבר הקדיש הדמים לכך בחייו[ל], הרי הנסכים **קְרֵיבִין מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם לָאו** - שאין לו נסכים ולאחר מיתה כל נכסיו הם הפקר[לא], הרי הנסכים **קְרֵיבִין מִשֶּׁל צִבּוּר**.

התקנה הרביעית, **וְתַנַּאי בֵּית דִּין הוּא עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת** ועדיין לא מינו כהן אחר תחתיו[לב], **שֶׁתְּהֵא מִנְחָתוֹ** - מנחת החביתין העשויה מעשירית האיפה שהוא מקריב בכל יום[לג] **קְרֵיבָה מִשֶּׁל צִבּוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, לא היתה כל תקנה בזה אלא **מִשֶּׁל יוֹרְשִׁין** של הכהן גדול מביאים אותה. **וּבֵין** לתנא קמא **וּבֵין** לרבי יהודה **שְׁלֵימָה הָיְתָה קְרִיבָה** - שבזמן שהכהן גדול מקריבה הרי העשירית האיפה קריבה בשני חצאים, מחציתה בבוקר ומחציתה בין הערבים, ואילו כשהיא באה משל ציבור לתנא קמא או משל יורשים לרבי יהודה, הרי היא קריבה בשלימות[לד].

התקנה החמישית, **עַל הַמֶּלַח וְעַל הָעֵצִים** של הקדש, **שֶׁיְּהוּ הַכֹּהֲנִים נֶאוֹתִין בָּהֶן** - מותרים הכהנים למלוח במלח זה את הקדשים הנאכלים ואת עורות העולות, ולהשתמש בעצים אלו לבישול הקדשים ולהתחמם במדורת בית המוקד[לה].

התקנה השישית, **וְעַל הַפָּרָה** אדומה **שֶׁלֹּא יְהוּ מוֹעֲלִין בְּאֶפְרָהּ** - שהנהנה מאפרה שלא כדין אינו מתחייב קרבן מעילה.

התקנה השביעית, **וְעַל הַקִּינִּין הַפְּסוּלוֹת** - המחויבים קינין מביאים מעות ונותנים בשופר המיועד לו, והבעלים סומכים על בית דין שיקנו בעבורם את הקינין ויקריבום כדין, ואם פרחו הקינין או נמצאו פסולות, התקינו **שֶׁיְּהוּ בָּאוֹת מִשֶּׁל צִבּוּר** - שיביאו אחרים מתרומת הלשכה ויקנום לבעלים ובכך יצאו ידי חובתם[לו]. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, שלא מתרומת הלשכה היו לוקחים[לז], אלא **הַמְסַפֵּק אֶת הַקִּינִּין** שהוא משתכר במכירת הקינין להקדש עשו עמו תנאי שיהיה **הוּא מְסַפֵּק אֶת הַפְּסוּלוֹת**[לח].

★

גמרא

שנינו במשנה, 'בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר וכמדתה לכל רוח, זכרים עולות נקבות זבחי שלמים'. ויש להקשות על כך, שהרי הזכרים קרבים הן כעולות והן כשלמים ואם כן איך הוא מקריב את הזכר שיתכן שהוא שלמים בתורת עולה[לט]:

רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה - הגדול **אָמַר** לתרץ, שאכן הבהמה עצמה לא קריבה, אלא כאן **לָבָא בְּדְמֵיהֶן שָׁנוּ** - אם בא המוצא לעשות תקנה לבהמה זו ולקבל על עצמו להביא להקדש את כל האפשרויות שיתכנו בבהמה זו, עליו להביא מעות כשווי שתי בהמות וליחד חלק מהכסף לעולה וחלק מהכסף לשלמים, ולומר שאם עולה היא הבהמה הנמצאת הרי קדושתה מתחללת על מעות העולה, ומעות השלמים יהיו לשלמי נדבה. ואם שלמים היא, הרי קדושתה מתחללת על מעות השלמים, ומעות העולה יהיו לעולת נדבה, והרי זה כדעת רבי מאיר הסובר שאף בהמה הקדושה לקרבן מתחללת במזיד[מ].

רבי יוחנן מקשה על רבי הושעיא, ומפרש את המשנה באופן אחר:

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לרבי הושעיא, וכי **אוֹמְרִים לוֹ לָאָדָם צֵא וּמְעוֹל בְּקָדָשִׁים**, הרי הבהמות הקדושות לקרבן אסור לחללם כשהם תמימים שנאמר (ויקרא כז כח) 'וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ', ודרשו (מנחות קג.) שבבעלי מומים שנפדו הכתוב מדבר ואילו תמימים אסור לפדותם, וכיצד אנו אומרים למוצא שיחטא בחילול הבהמה במזיד[מא].

יח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יט. **רש"י** (קידושין נה. ד"ה ס"ג).
כ. **פרישת** הרא"ש.
כא. **פרישת** הרא"ש.
כב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כג. **מאירי** (ד"ה ומ"כ גימר).
כד. **מאירי** (שם).
כה. **מאירי** (ד"ה ומ"כ נמגלגל).
כו. **מאירי** (שם).
כז. **ריבב"ן** ופרישת הרא"ש.
כח. **מאירי.** וברש"ס ביאר שהרי אילו שלח הגוי את הנסכים עצמם, לא היו מקריבים את הנסכים מחשש שהם טמאים.
כט. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש כתב, שאם היו לו יורשים היו היורשים מביאים את הנסכים בכל מקרה. וראה בזה בילקוט ביאורים.
ל. **תוספות** (מנחות נח: ד"ה יש). וברש"ס הביא אופן נוסף 'אם יש לו [מעות] שלא זכו בהם עדיין שום אדם ובאו לידי בית דין, מוציאין אותן לנסכים'.
לא. **תוספות** (שם).
לב. **הרש"ם** גרס כן בדברי המשנה.
לג. **פרישת** הרא"ש.
לד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לה. **רש"ם.**
לו. **פרישת** הרא"ש.
לז. **בפירוש** תלמיד רשבר"ש הוסיף 'ואפילו לרבי יוסי שבעה תקנות הן אלא דפליג עליה דתנא קמא דאמר משל ציבור והוא אמר על המספק'.
לח. **פרישת** הרא"ש.
לט. **ראה** בבלי (קידושין נה.).
מ. **רש"י** (קידושין נה. ד"ה ממר) ותוספות (שם ד"ה ממר).
מא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וברש"ס ביאר שאף לרבי מאיר יש איסור לחלל בהמה תמימה.

חד בר נש. מדם אחד הלך לרחוץ בשר בנהר ונפל מידו והלך לו מזר ורצה לנוקמו מתוך הנהר ק"ל רב אסור לך בשר זה שמי אומר הרמתון שטפו נהר והביא בשר אחר על גבלה במקומו: חד בר נש. מדם אחד הוה מהלך בשוק טעון בשר בת עוף שמטו דיה ומטפו ממנו והשליכו במקום אחר ורצה המדם ההוא לחזור ללוקמו ק"ל רב אסור לך הא שמי אומר בשר גבילה היתה נושאת וזרקתו והאי שלקתו ממנו מכלה: **גינאי**. נהר שמטו גינתי שטף נודות של יין של ישראל ומלאותו חמ"כ: יחכמון וכו'. ירושלמי שופכי יין אם מכירין שזו היא קשריהן שקושרין הנודות יחד ויש להן סימן בקשרים מותרים: נקוניקה. מין קנקן נמצא בבית הכנסת של עיר שממה בולי והיה מלא יין: אמר יחכמון וכו'. ירושלמי החביות בפיקרי אם יכירו שהוא מרומס שלהם ק"ל סימן ומותר: **באסרטיא** דגופתא. נרחוב של עיר שממה גופתא: משונת הים. מקום שהים מגיע לשם בשעה שהוא סוער: משום שחיטת הנברי. למזלינן בתר רוב מהלכי דרכים ובדרך ההוא היו הרוב ישראל: ואשתכח דבית ר'. ומתברר מ"כ שהיה הגדי מהל בית ר' וכדין התירוהו: עיגול הגובנא. עיגול של גבינה מצאו בפונדק של לוי והיו אם רוב ישראל: ומשום רוב מהלכי דרכים. ולא לאסרו משום גבינות הנכרים: ואשתכח מן דר' אלעזר בר' יוסי. ומצאו שהיה הגבינה של רחבי"י וכדין התירוהו (והר"ן פולמוס לא דק): א"ר מנא. לפני ר' יוסי ואנו רואין שמכמים מכריזין אפילו מוצאין בפלטיא הגדולה ושאר מקומות כיוצא בהן: א"ל. אתה אם היית מוצא דבר לא היית נוטלו לעצמך ורבי יונה מניך לא אמר כן אלא אמר הלואי שמצאת מציאה לפניו מן פיוסרום והוא מקום שרגיש מצויין שם ולא מכריזה: **אפילו** בן. מצאת דש"ס קאמר אפ"ה פעם אחת מצא ר' יונה לפניו מן פיוסרום והתמיר על עצמו והכריזו:

הלכה ג מתני' זברים עולות. שאמו תולין שיצאו מירושלים ורוב זכרים שבירושלים הן עולות ורוב נקבות וזמי שלמים: הראוי לפסחים. זכר בן שנה מן הכבשים או מן העזים פסחים והמוצאו מותר להקריבו לפסחו: קודם לרגל שלשים יום. משעה שמתחילין לדרוש בהלי פסח ואלו מפרים את פסחו: **משבנין את מוצאיה**. המוצא עולות או שלמים היו ממשכנין אותו עד שיביא נסכיה משלו שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש: מניחין אותה ובורחין. כדי שלא להתחייב בנסכיה: שבעה דברים. קמשיב להו וחזיל: **נברי ששלח עולתו**. דדרשינן אים אים שנכרים נודרים ונדבות ביערלי. **שתהא מנחתו**. עשירית האיפה שכהן גדול מקריב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב: קריבה משל צבור. בגמ' מפרש טעמייהו דר"ש ור' יהודה: ושלימה היתה קריבה. כשהיא באה משל ציבור לר"ש או משל יחידים לר"י עשרון שלם היתה קריבה ולא חצי עשרון ובגמרא מפרש מ"ל: שיהיו הבהנים נאותים בהן. דוקא לאכילת קרבנות אבל לאכילת חולין אפילו אותן הנאכלין בעזרה כדי שיאכלו הקרבנות על השובע אין נאותין בהן: **שלא** יהיו מועלין באפרה. בגמ' מפרש לה: ועל הקינין הפסולות. המחויבין קינין מביאין מעות ונותנין לצופר וכ"ד לוקחין המעות וקונין בהן קינין והבעלים הולכים להם וקומכין על הב"ד שיקריבו קיניהן ואם פרטו הקינים או נמצאו פסולים תנאי ב"ד הוא שיקחו מחריס מתרומת הלשכה ומקנים אותן לבעלים ויוצאים בהן ידי חובתן: המספק את הקינים. אותן שספקו עם הגזברים למכור להם כל הקינין הצריכין הוא חייב להחליף כל שימצא בו פסול: **גמ' לבא** בדמיהן שנו. כלומר מיהי ולאי לא קריבה וה"ק אם בא מהם זה המוצאה לעשות לה תקנה ובא לקבל על עצמו חוב כל דמים שהוא בספק ולהוליכה לחולין ולהקדים את דמיה אם זכר הוא נתחייב לף בדמי עולה לחיישינן שמא עולות הן: **אומרים לאדם** וכו'. דכל בהמות הקדש הרוויה למזבח אסור לחלוץ לכתיב אם בהמה טמאה ופדה בערכך ואמר מר בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר אבל תמימים לא וזה שבא לימלך ולחוב בדמיה וכי נאמר לו עמוד ושחוט לחללה מוזד בשביל שמזכה למזבח בהקרבה של בהמה זו: **אם רוב זכרים עולות**. ה"פ למתני' אם רוב בהמות שנמצאו זכרים כולן עולות ואם רובן נקבות לף זכרים שבהן שלמים: ופריך ואין השלמים באין מן הזברים. נמי וא"כ לף זכרים ניחום שמא שלמים הן: ומצאי כיצד הוא עושה מוציאן לחולין. ע"מ שיחזרו להיות עולות ואין זה חטא להם עכ"פ מקריבה ע"ג המוכח על גבי המזבח ואינו עולה לשם נדבה

אֶלָּא מבאר רבי יוחנן, לעולם כוונת המשנה היא שהזכרים עצמם קריבים לעולות ומשום שהֵיכֵּנוּ בָּהֶן אַחַר הָרוֹב, שהרי דין רוב הוא מן התורה. ולכן אִם רוֹב זְכָרִים עוֹלוֹת - אם נמצאו בהמות זכרים, יקרבו עולות מכיון שרוב זכרים הם עולות. וְאִם רוֹב נְקֵבוֹת זִבְחֵי שְׁלָמִים - ואם נמצאו בהמות נקבות, יקרבו שלמים מכיון שרוב נקבות הן שלמים[מב].

הגמרא מקשה על רבי יוחנן, ומפרשת את המשנה באופן אחר: מקשה הגמרא, כיצד אפשר לומר שרוב הזכרים הם עולות, וְכִי אֵין הַשְּׁלָמִים בָּאִין מִן הַזְּכָרִים וּמִן הַנְּקֵבוֹת, ונמצא שיתכן שהזכרים הם שלמים ולא עולות[מג]. מתרצת הגמרא, אלא כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, מוֹצִיאָן לְחוּלִּין בהיתר, על ידי שממתין עד שיפול בהם מום ומותר לחללם, וְחוֹזֵר וְעוֹשֶׂה אוֹתָן

מב. פני משה. מג. פני משה.

חד בר נש. מדם מחד הלך לרחוץ בשר בנהר ונפל מידו והלך לו חזר ורצה לנקחו מתוך הנהר ס"ל רב מקור לך בשר זה שמני מומר הרחצון שטפו נהר והביא בשר מחר של נבלה במקומו: חד בר נש. מדם מחד הוה מהלך בשוק טעון בשר בין שתי ידיה ומטפו ממנו והשליכו במקום מחר ורצה המדם ההוא לחזור ללקחו ס"ל רב מקור לך הא שמני מומר בשר נבילה היתה טומאת וזרקתו והמי שלקחו ממנו מכלה: **גינאי**. נהר שמו גינאי שטף נודות של יין של ישראל ומצאוהו מת"כ: יחכמון וכו'. ירלו שופכי יין מס מכירין שזו היא קשריהן שקושרין הנודות יחד ויש להן סימן בקשרים מותרים: נקוניקה. מין קנקן נמצא בבית הכנסת של עיר שמה בולי והיה מלא יין: אמר יחכמון וכו'. ירלו רומאי החביות בפיקרי מס יכירו שהוא מרומס שלהם ס"ל סימן ומותר: **באסרטיא** דגופתא. נרחוב של עיר שמה גופתא: משונת הים. מקום שהים מגיע לשם בשעה שהוא קוצר: משום שחיטת הנברי. לחזלין בתר רוב מהלכי דרכים וכדרך ההוא היו הרוב ישראל: ואשתכח דבית ר'. ומתברר מת"כ שהיה הגדי משל בית ר' וכדין התירוהו: עיגול הגובנא. עיגול של גבינה מצלו בפומקא של לוי והיו שם רוב ישראל: ומשום רוב מהלכי דרכים. ולא לקרו משום גבינות הנכרים: ואשתכח מן דר' אלעזר בר' יוסי. ומצלו שהיה הגבינה של רבתר"י וכדין התירוהו (והר"ן פולמא לא דק): א"ר מנא. לפני ר' יוסי ואנו רואין שמכמים מכריזין לפיהו מוצלין בפלטיא הגדולה ושתר מקומות כיוצא בהן: א"ל. לתה מס היית מוצא דבר לא היית נוטלו לעצמך ורבי יונה מביך לא תמר כן אלא תמר הלוחי שמצא מציחה לפנים מן פיוסרום והוא מקום שרגיל מצויין שם ולא מכריזנה: **אפילו** בן. סממא דס"ק קתמר לפ"ה פעם אחת מצא ר' יונה לפנים מן פיוסרום והתמיר על עצמו והכריזו:

הלכה ג מתני' זברים עולות. שתו תולין שילמו מירושלים ורוב נקבות זבחי שלמים: הראוי לפסחים. זכר בן שנה מן הכבשים או מן העזים פסחים והמולמו מותר להקריבו לפסחו: קודם לרגל שלשים יום. משעה שמתחילין לדרוש בהל' פסח ותדם מפרים את פסחו: **ממשכנין את מוצאיה**. המוצא עולות או שלמים היו ממשכנין אותו עד שיביא נסכיה משלו שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לתיל ועשרון לכבש: מניחין אותה ובורחין. כדי שלא להתמיד בנסכיה: **שבעה דברים**. קתמיד להו ותזיל: **נברי ששלח עולתו**. דדרשינן תיש תיש שנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל: **שתהא מנחתו**. עשירית התיפה שכהן גדול מקריב בכל יום מתליתה בצוקר ומתליתה בערב: קריבה **משל צבור**. בגמ' מפרש טעמייהו דר"ש ור' יהודה: **ושלימה היתה קריבה**. כשהיא בתה משל צבור או משל יורשים או משל נברי ואינו מפרש בגמ': שיהיו הכהנים **נאותים** בהן. דוקא לתכילת קרבנות אבל לתכילת תולין תפילו תותן הנתכלין בעזרה כדי שיתלו הקרבנות על השובע תין נתותין בהן: **שלא** יהיו מועלין **באפרה**. בגמ' מפרש לה: ועל הקינין הפסולות. המחויבין קינין מביתין מעות ונותנין לשופר וכ"ד לוקתין המעות וקונין בהן קינין והבעלים הולכים להם וקומכין על הב"ד שיקריבו קייהן ותם פרתו הקיים או נמצאו פסולים תנתי כ"ד הוא שיקתו מתרים מתרומת הלשכה ומקנים לותן לבעלים ויוצאים בהן ידי חובתן: המספק את הקינים. לותן שפקתו עם הגזברים למכור להם כל הקיינין הצריכין הוא חייב להחליף כל שיצתה בו פסול: **גמ' לבא בדמיהן שנו**. כלומר תיהי ולתי לא קרבה וה"ק תם לא תדם זה המוצלה לעשות לה תקנה ובא לקבל על עצמו חוב כל דמים שהוא בספק ולהוליתה לחולין ולהקדים לת דמיה תם זכר הוא נתחייב לף בדמי עולה דתיישינן שמא עולות הן: **אומרים לאדם** ובו'. דכל בהמות הקדש הרתויה למזבח תסור לחללן לכתיב תם בהמה טמתה ופדה בערכך ואמר תר בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר אבל תמיתים לא ושם ובא שבא לימלך ולחוב בדמיה וכי נאמר לו עמוד ושחוט לחללה תוד בשביל שתזכה לתקן הקרבתה של בהמה זו: **אם רוב זכרים עולות**. ה"פ למתני' תם רוב בהמות שנמצלו זכרים כולן עולות ותם רובן נקבות לף זכרים שבהן שלמים: ופריך ואין השלמים באין תן הזברים. נמי ות"כ לף זכרים ניתוח שמא שלמים הן: ומצני כיצד הוא עושה **מוציאן לחולין**. ע"ת שיחזרו להיות עולות ותין זה חטא להת עכ"פ תקריבה ע"ג המזבח ויותר נ"ל לתף זה תן הקושיא לף לר"י קשיא כיצד הוא עושה וכו' תלא שמוציאן לחולין ת"כ לף לר' תושעיא ל"ק ומצני לתנתי ב"ד

משנת אליהו

נכרי ופפא לי ת"ל תרי עבדי וההוא טריפה הוה אמר רבי בשביל שהוא זה שעשה שלא כהוגן נאסור כל התקולין ולישנא דקולין משמע דעובדא תדא היא ולכן פירשתי בתד גווזא וכדפירש"י שם וכדי לקרב התלמודים ולירושלמי לישנא קלילא הוא דנקט ולכישנא קמא דבבלי שם ועי' תוס' שם ד"ה תין דה"ק תין וכי נאמר ליקח בשר היום משלו תכי הקיים תו נמצלו פסולים תנתי ב"ד הוא שיקתו תתרים תתרומת הלשכה ומקנים לותן לבעלים ויוצאים בהן ידי חובתן: המספק את הקינים. לותן שפקתו עם הגזברים למכור להם כל הקיינין הצריכין הוא חייב להחליף כל שיצתה בו פסול: **גמ' לבא בדמיהן שנו**. כלומר תיהי ולתי לא קרבה וה"ק תם לא תדם זה המוצלה לעשות לה תקנה ובא לקבל על עצמו חוב כל דמים שהוא בספק ולהוליתה לחולין ולהקדים לת דמיה תם זכר הוא נתחייב לף בדמי עולה דתיישינן שמא עולות הן: **אומרים לאדם** ובו'. דכל בהמות הקדש הרתויה למזבח תסור לחללן לכתיב תם בהמה טמתה ופדה בערכך ואמר תר בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר אבל תמיתים לא ושם ובא שבא לימלך ולחוב בדמיה וכי נאמר לו עמוד ושחוט לחללה תוד בשביל שתזכה לתקן הקרבתה של בהמה זו: **אם רוב זכרים עולות**. ה"פ למתני' תם רוב בהמות שנמצלו זכרים כולן עולות ותם רובן נקבות לף זכרים שבהן שלמים: ופריך ואין השלמים באין תן הזברים. נמי ות"כ לף זכרים ניתוח שמא שלמים הן: ומצני כיצד הוא עושה **מוציאן לחולין**. ע"ת שיחזרו להיות עולות ותין זה חטא להת עכ"פ תקריבה ע"ג המזבח ויותר נ"ל לתף זה תן הקושיא לף לר"י קשיא כיצד הוא עושה וכו' תלא שמוציאן לחולין ת"כ לף לר' תושעיא ל"ק ומצני לתנתי ב"ד

ריב"ן

חילג. תהי הה ר' יוחנן וכי תומרים לו לתדם תטוף בשביל שתזכה בהקרבתה תלא תמר ר' יוחנן ממתין לה עד שתומם ומייתי שמי בהמות תחד לעולה ותחד לשלמים ומסיק דבכל מידי *) ליכא לספוקה: ירושלמי תמר ר' יוחנן תומר לתדם לת ומעול בקדשים תלא תם רוב זכרים עולות ותם רוב נקבות זבחי שלמים ותין השלמים באין תן הזכרים ותן הנקבות כיצד עושה מוציאן לחולין ע"י מוס וחוזר ושוחט תותן עולות ר' זעירא תמר כמו לתחמר תמן מניי ב"ד על המותרות שיקרבו עולות כן תומר הכא מניי בית דין על התובדות שיקרבו עולות תמר ר' יוסי לר' יעקב תין זה מזיד בתמיה ס"ל מכיון שהוא מצוי ב"ד תין זה מזיד: **הראוי לפסח**. כגון זכר ובן שנה ויש לספק שמא פסח הוא הנמלא ומתוך לספק שלשים יום ושמא קנתו לצורך פסח ועדיין ליכא לספוקי בחשש מזיד ובחשש מצורע שהן בני שנה תבל לא שכיחן: ממשכנין את מוצאיה. שיביא נסכיה משלו בעל כרחו: **מתני' נברי ששלח עולתו**. דגרסינן בחולין פ"ק תיש מה ת"ל תיש תיש מלמד שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל: על כהן גדול שמת **שתהא מנחתו**. להיינו עשירית התיפה שלו: קריבה **משל צבור**. ותמרינן בפרק התכלת [דף נב] ס"ל תבהו ג' תקנות הוו לתוריינתא משל צבור כיון דמזו דמידתקא לשכה תקינו דניגבו מיורשין כיון דמזו דקא פשעי בה לוקמוה תדתוריינתא: ר' יהודה אומר **משל יורשין**. בתה: ושלימה היתה קריבה. ותניא בפ' התכלת שלימה שתרית ושלימה בין הערבים ובקומץ לבונה הבא עם התביתין **) [פליגי תמורתי התם] ועוד תניא התם הב"ג שמת ולא מינו הב"ג תחר תחתיו מנין שתהא מנחתו קריבה משל יורשין ס"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה יכול יקריבנה תניין ס"ל אותה אותה שלמה ולא תקריב דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר תך עולם תקה משל עולם תהא כלומר משל **צבור**: **מתני' על המלח ועל העצים שיהו הכהנים נאותין בהן**. תמרי בהקומץ רבה [דף כח] תמר שמואל ל"ש תלא לקרבן תבל לתכילה לא ותסיק [לקרבן] לתכילת קרבן ומתי תכילה תכילה לחולין ותע"ג לתמר תר יתכלו אותה שיתכלו עמה חולין ותרומה כדי שתהא התעת נתכלת על השובע ויהא טעם קדשים בפיו ויתכל תוך לעזרה חולין ותרומה

תקלין חדתין

שבשר שנתעלם תן העין והתמיר עליהן: **משוגי בשר אסקופתיה**. רמז בשר בנהר ונפל לנהר ותזל ותתר כך רלה ליקתה תהנהר: **ההיא שטף בו'**. לתיר לו משום תומרת שבשר ההוא שטף הנהר והביא תתר לשבילה: **דייתא**. היה שמה היה: **ושלקתא**. והשליכה: **מסבינה**. רלה התדם ליקח הבשר שהשליכה: **בשר דגבילה בו'**. שהתיה היתה טעונה תפשר בשר לשבילה ותקתה זה הבשר וכל כך התמיר במקום שרתה מקולים: **גינאי**. שם נהר המוזכר בפ"ק דחולין: זיקין. נודות של יין: **יחכמו בו'**. יכירו בעליהן קשרי הנודות תס שלהן הוא והביא תהנהו עובדי תגב דמיירי בשבשר שנמלא בנהר: **דבולי**. שם מקום: **פיקוריא**. תותן שתקרו בפיקרא לרשום התביות: **באסטרטיא**. בשוק: **דגופתא**. שם מקום: **משום מציאה**. שבשר נתיישנו בעליהן: **משונת הים**. הן כיסין הסמוכין לגמל היס: **משום שחיטת הגברים**. לרוב מהלכי לרכים שם היו ישראל: **דבית רבי**. מביח רבי היה הגדי: **דגובנא**. גבינה: **בפונדקא דלוי**. שהיו שם רוב ישראל: **מבריזין**. תפי' בגמרא בקרטיא: **את בו'**. תילו היית מוצא לף כיצד הוא עושה וכו' תלא שמוציאן לחולין ת"כ לף לר' תושעיא ל"ק ומצני לתנתי ב"ד היית לוקח בלא תכירה: **תפילו** הכי שהיה רגיל לומר הכי מ"מ פ"ת מצא בכה"ג ולא נקיב ס"ל דקתי תרבי מנא תע"פ שתמרו לו בשם תביו שהיה מיקל בשבר תפילו הכי פעם תחת מצא ולא עשה הלכה למעשה להקל לעצמו: **מתני' זברים עולות**. דתניתן שמיושלים בתו לשם ובגמרא מפרש טעמא: **הראוי לפסחים**. זכר בן שנה מן הכשבים או מן העזים והמולמו מותר להקריבו לפסחו: **ל' יום**. שמושלין ודורשין בהלכות פסח: **ממשכנין את מוצאיה**. בהמות שמצאו מיושלים למגדל עדר שיביאו משלהן נסכיהן: **עולתו**. שמקנלין מהן נדרים ונדבות דדרשינן תיש תיש להביא לת הנכרים: **ר"ש אומר משל יורשים**. מפרש בגמרא: **על המלח בו'**. **שלא יהיו מועלין באפרה**. בגמ' מפרש: **הפסולות**. תם נפסלו הקיינין שלקתו בדמים שנתנו בעליהם לשופר תנתי ב"ד שיקח תותן משל צבור ומקנין לותם לבעלים שילמו י"ת בהם: **המספק את הקיינין**. שקבל על עלמו לספק בכל עת שיצטרך קיינין וכל תם תחריות עליו ולכן תם נפסלו עליו לספק: **גמ' ה"ג ואין השלמים בו'**. וכי זכרים עולות הוא להוי ולא שלמים למת שלמים הוי והיכי מקריב לה עולה: **לבא בדמיהן שנו**. הן בעלמא תיש קרבים כלל תלא דמיירי תם בא תדם לזה מצוה תקנה בהמות תלו וצא לקבל על עלמו חוב כל דמיה שהן בספק ולהוליתן לחולין ולהקדים לת דמיהן תם דמיהן תם זכרים הן נתחייב לף בדמי עולה דתיישינן שמא עולות הן: **כיצד הוא עושה מוציאן לחולין**. ת"ל תם רוב בהמות שנמלאו זכרים עולות ותם רובן נקבות זבחי שלמים ותין השלמים באין תן הזכרים ותן הנקבות כיצד עושה מוציאן לחולין ע"י מוס וחוזר ושוחט תותן עולות ר' זעירא תמר כמו לתחמר תמן מניי ב"ד על המותרות שיקרבו עולות תמר ר' יוסי לר' יעקב תין זה מזיד בתמיה ס"ל מכיון שהוא מצוי ב"ד תין זה מזיד: **הראוי לפסח**. כגון זכר ובן שנה ויש לספק שמא פסח הוא הנמלא ומתוך לספק שלשים יום ושמא קנתו לצורך פסח ועדיין ליכא לספוקי בחשש מזיד ובחשש מצורע שהן בני שנה תבל לא שכיחן: ממשכנין את מוצאיה. שיביא נסכיה משלו בעל כרחו: **מתני' נברי ששלח עולתו**. דגרסינן בחולין פ"ק תיש מה ת"ל תיש תיש מלמד שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל: על כהן גדול שמת **שתהא מנחתו**. להיינו עשירית התיפה שלו: קריבה **משל צבור**. ותמרינן בפרק התכלת [דף נב] ס"ל תבהו ג' תקנות הוו לתוריינתא משל צבור כיון דמזו דמידתקא לשכה תקינו דניגבו מיורשין כיון דמזו דקא פשעי בה לוקמוה תדתוריינתא: ר' יהודה אומר **משל יורשין**. בתה: ושלימה היתה קריבה. ותניא בפ' התכלת שלימה שתרית ושלימה בין הערבים ובקומץ לבונה הבא עם התביתין **) [פליגי תמורתי התם] ועוד תניא התם הב"ג שמת ולא מינו הב"ג תחר תחתיו מנין שתהא מנחתו קריבה משל יורשין ס"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה יכול יקריבנה תניין ס"ל אותה אותה שלמה ולא תקריב דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר תך עולם תקה משל עולם תהא כלומר משל **צבור**: **מתני' על המלח ועל העצים שיהו הכהנים נאותין בהן**. תמרי בהקומץ רבה [דף כח] תמר שמואל ל"ש תלא לקרבן תבל לתכילה לא ותסיק [לקרבן] לתכילת קרבן ומתי תכילה תכילה לחולין ותע"ג לתמר תר יתכלו אותה שיתכלו עמה חולין ותרומה כדי שתהא התעת נתכלת על השובע ויהא טעם קדשים בפיו ויתכל תוך לעזרה חולין ותרומה

עולות כיצד הוא עושה וכו' תלא שמוציאן לחולין ת"כ לף לר' תושעיא ל"ק ומצני לתנתי ב"ד

משנת אליהו

נכרי ופפא לי ת"ל תרי עבדי וההוא טריפה הוה אמר רבי בשביל שהוא זה שעשה שלא כהוגן נאסור כל התקולין ולישנא דקולין משמע דעובדא תדא היא ולכן פירשתי בתד גווזא וכדפירש"י שם וכדי לקרב התלמודים ולירושלמי לישנא קלילא הוא דנקט ולכישנא קמא דבבלי שם ועי' תוס' שם ד"ה תין דה"ק תין וכי נאמר ליקח בשר היום משלו תכי הקיים תו נמצלו פסולים תנתי ב"ד הוא שיקתו מתרים מתרומת הלשכה ומקנים לותן לבעלים ויוצאים בהן ידי חובתן: המספק את הקינים. לותן שפקתו עם הגזברים למכור להם כל הקיינין הצריכין הוא חייב להחליף כל שיצתה בו פסול: **גמ' לבא בדמיהן שנו**. כלומר תיהי ולתי לא קרבה וה"ק תם לא תדם זה המוצלה לעשות לה תקנה ובא לקבל על עלמו חוב כל דמים שהוא בספק ולהוליתה לחולין ולהקדים לת דמיה תם זכר הוא נתחייב לף בדמי עולה דתיישינן שמא עולות הן: **אומרים לאדם** ובו'. דכל בהמות הקדש הרתויה למזבח תסור לחללן לכתיב תם בהמה טמתה ופדה בערכך ואמר תר בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר אבל תמיתים לא ושם ובא שבא לימלך ולחוב בדמיה וכי נאמר לו עמוד ושחוט לחללה תוד בשביל שתזכה לתקן הקרבתה של בהמה זו: **אלא הולכין בהן אחר הרוב אם רוב זכרים עולות. אם רוב נקבות זבחי שלמים**. לחולין בתר רוב מהלכי דרכים וכדרך ההוא היו הרוב ישראל: ומשום רוב מהלכי דרכים. לחזלין בתר רוב מהלכי דרכים משום שחיטת הנברי. לחזלין בתר רוב מהלכי דרכים משום מציאה דתני המציל מיד הגיים מיד הארי משונת הים ומשונת הנהר מאיסרטיא גדולה ומפלטיא גדולה הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן משום רוב מהלכי דרכים משום גבינת נברי ואישתכח מן דר"א בר' יוסי א"ר מנא קומי ר' יוסי ואנן חמיין רבנן מכריזין א"ל את אין הוויתה משכח לא נסבת רבי יונה אבוך לא אמר כן אלא אמר הלואי כד נשכח נשכח מן פיוסא ולגוא אפילו כן אשכח ולא נסיב:

הלכה ג מתני' [ג]בהמה[ד] שנמצאת מירושלם ועד מגדל עדר וכמדתה לכל רוח זברים עולות נקבות זבחי שלמים רבי יהודה אומר הראוי לפסחים [ג] לפסחים קודם לרגל ל' יום בראשונה היו ממשכנין את מוצאיה עד שהוא [ב] מביא (עמה) נסכיה חזרו להיות מניחין אותה ובורחין התקינו ב"ד שיהו נסכיה באין משל צבור אר"ש[ה] ז' דברים התקינו ב"ד וזה אחד מהן [ד]נברי ששלח עולתו ממדינת הים ושלח עמה נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור וכן [ד]גר שמת והניח זבחים אם יש לו נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור ותנאי ב"ד הוא על כה"ג שמת שתהא מנחתו קריבה משל צבור רבי יהודה אומר [ו]משל יורשין ושלימה היתה קריבה [ו]על המלח ועל העצים שיהו הכהנים נאותין בהן [ח]ועל הפרה שלא יהו מועלין באפרה ועל הקינין הפסולות שיהו באות משל צבור [ט]ר' יוסי אומר המספק את הקינין הוא מספק את הפסולות: **גמ'** [יא] ר' הושעיא רבה אמר לבא[י] בדמיהן שנו א"ל רבי יוחנן אומרים לו לאדם צא ומעול בקדשים אלא הילכו בהן אחר הרוב אם רוב זכרים עולות אם רוב נקבות זבחי שלמים ואין השלמים באין מן הזכרים ומן הנקבות כיצד הוא עושה מוציאן לחולין וחוזר ועושה אותן עולות

משנת אליהו

(א) וחטפתה נמייה וטלקתא חזר אזל בעי מסבינה כו' ההוא תחותיה גינזי שטף כו' נקוניא (כי קא) אישתכח בכנישתא דכולי כו' דתני ר"ש ב"א כו' א"ר מונא קומי דר' ואנא חמוי כו': (ב) מביא נסכים כו':

הגהות הגר"א

[א] כל הפסקא נדפסה בחלוף גרסתו' ומבולבלת מאוד וה"ג ואין השלמים באין מן הזברים ומן הנקבות ר' הושעיא רבה אמר לבא בדמיהן שנו כיצד הוא עושה מוציא לחולין וחוזר ושוחט אותן עולות א"ר אבי לר' יעקב בר אחא ואין זה מזיד א"ל מכיון שתנאי ב"ד הוא אין זה מזיד א"ל ר' יוחנן אומרין לאדם צא ומעל בקדשים אלא הולכין בהן אחר הרוב אם רוב זכרים עולות אם רוב נקבות זבחי שלמים א"ר זעירא כמה דאת אמר תמן תנאי ב"ד על האובדות שיקרבו עולות כן את אמר אוף הכא תנאי ב"ד על האובדות שיקרבו עולות כנ"ל. ועי' בתו"ת כי הוא מפ' ג' הגמון ז"ל:

ציון ירושלים

ועל הקינן הפסולו' עי' תוי"ט ובתוספות שם ובמהכ"מ תישתמיטתיה ס"ס ערוך קוטה לף ם ולמרי לתמון וקיימין לקוטנים וכ"כ

גליון הש"ם

[ו] עי' תוספות תולין לף לה ע"ב ד"ה לתניק ול"ע: [ב] עי' תוס' ב"מ דף כד: ד"ה לתת ועי' בתשב"ץ בתה"ק בית ד' שער ב': [ג] עי' ק"ע והמולמו מותר להקריבו לפסחו כן הוא לשון הרע"ב והייט שמוכרו לעלמו ועי' בתוי"ט ול"ע להת תין מכר אלא הולכת הדבר מרתות לרשות עי' בטו' תו"ת מ"ת סי' קפה ושו"ת תהרי"ט ת"ת סי' לג נתעורר בזה. ונראה כיון דבשעת קנין קונה תותה להיות הקדש לפסח לף נכנס לרשותו והוי כקונ' בשביל לתתר ואי תזיק רובא זכרים תתרינן תתקיש כגון תם הוא זכר ובן שנה ויש לספק שמא פסח הוא וכו' עד לף שכיתן ותת"ק נלה"ד ירושלמי וכו' עד תכיון שהוא תנתי ב"ד תין זה מזיד ותת"ק לית ליה הך סברא דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ח ה"ח) ס"ל תם לריכה שני קמלים או דקני נקומץ תמר.

*) דברי רבינו המחבר משונים וכ"ל ומסיק דבכל מידי לריכא לספוקי מספקינן כגון תם הוא זכר ובן שנה ויש לספק שמא פסח הוא וכו' עד לף שכיתן ותת"ק נלה"ד ירושלמי וכו' עד תכיון שהוא תנתי ב"ד תין זה מזיד ותת"ק לית ליה הך סברא דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ח ה"ח) ס"ל תם לריכה שני קמלים או דקני נקומץ תמר.

**) ל"ל על המנחה ממשכנין תת מולתיה וכו'.

נוסחאות ישנות

עולות א"ר זעירא כמה דאת אמר תמן (א) תנאי ב"ד הוא על המותרות (האובדות) שיקרבו עולות כן את מר אוף הכא תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקרבו עולות א"ר יוסי לרבי יעקב בר אחא אין זה מזיד א"ל מכיון שהוא תנאי ב"ד אין זה מזיד: א"ר (ב) יסא עד דאנא תמן שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל *הפריש שקלו ומת א"ל יפלו לנדבה ומותר עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר ב יוליכם לים המלח ר"א אמר יפלו לנדבה עשירית (ג) האיפה של כ"ג רבי יוחנן אמר חוצה אותה ואח"כ מקדשה רשב"ל אמר ג מקדשה ואח"כ חוצה אותה מתניתא פליגי על רבי יוחנן מקריב (ד) מחצה ומחצה אבד פתר לה שכן אפי' מעות ילכו לים המלח מתניתא פליגי על (א"ו) ר"ש בן לקיש נמצאו שני חצאין קריבין ושני חצאין אבודין ותני עלה מחצה ראשון ומחצה שני תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה ד פתר לה (ב"ו [ב] (ב) כר' ישמעאל דאמר ה עשרון מקדש כשהכהן (ז) מתקרב תחילה לעבודה מביא עשירית (ג) האיפה שלו (ג"ו) ועובדה בידו (א' כה"ג ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם (ד"ו) עבודתן כשירה רבי (ה) מנא בעי מימר ו בו ביום שנתקרב תחילה לעבודה בו ביום נתמנה להיות כהן גדול מביא שתים אחת לחינוכו ואחת לחובת היום (א) תופיני [ג] בשעת הבאה תופיני ואין בשחרית תופיני והא תנינן (ו) ה העמידו עושה חביתין לעשות חביתין א"ר חייא בר *אחא לעשות חמין *לרבוכה תופיני רבי (ו) יסא בשם ר' חנינה מטגנה ואח"כ אופה אותה רבי אחא בשם ר' חנינה (ב) אופה אותה ואח"כ מטגנה (ז"ו) תופיני תאפינה נא רבי אומר (ח) תאפינה *נאה רבי דוסא אומר תאפינה *ריבה אתיין אלין פלגוותא כהינין פלגוותא מ"ד תאפינה נאה כמ"ד *אופה ואח"כ מטגנ' ומ"ד תאפינ' נא כמ"ד *מטגנה ואח"כ אופה (ט) לא סוף דבר שמת אלא (ב) אפילו נטמא ואפילו נדחה ממום תני (י) (ר' יוסי בן עזי) ר' יהודה בר פזי דבר דליה ואפילו נדחה ממום מנין (ב) לכהן גדול שמת ולא מינו *אחר תחתיו שתהא מנחתו קריבה משל יורשים ת"ל מבניו יעשה אותה יכול יביאנה לחציים ת"ל אותה כולה אמרתי דברי רבי יהודה ר"ש אומר אינה באה אלא משל צבור (יא) שנאמר (ב) חק עולם (ממי שהבריות שלו) מי שהברית כרותה לו כליל תקטר כליל להקטרה: כהן גדול שמת וכו': רבי בא בר ממל בעי מחלפה (ט) שיטתיה דר"ש (יב) תמן אמר משל יורשין והכא אמר משל צבור (יג) א"ר חייה בר

אדא

לרבוכה

ריבה נוי

אופה אותה ואח"כ מטגנה

כהן

ריב"ן

דבעזרה מסור לחין יכול להביא חולין בעזרה ומעפ"י שמאכילת חולין לנורך מכילת קדשים הן מלא של הקדש לא יאכל עמהן: ועל הפרה שלא יהיו מועלין באפרה. בפ' התכלת פריך וכי תקנה דרבנן היא מדאורייתא היא דכתיב חטאת היא מלמד שמועלין בה. בה מועלין ולא באפרה אמר רב אחי שמי מקנות הוו לאורייתא בה מועלין באפרה אין מועלין כיון דמזו דקא מזלזלין וקא עבדי מינה למכתן גזרו בה מעילה כיון דקא חזו דקא פרשו מספק הזאה מוקמוה מדאורייתא: ועל הקינין הפסולות. קיני חובה שנפסלו והיו לינה יודעת ומוכלת בקדשים

תקלין חדתין

הוקדשו לשלמים שנקבות ג"כ כשרין ולא לעולות וכולן זכרי שלמים: אמר רבי זעירא כמה דאת אמר כן. רבי זעירא פריך לה לקושיא קמא דלימת זכרים הוי לשלמים והיתך מקריב עולות. דלא קשיא כלל דהא לעיל גבי קינין וגחלי עולה לפריך ום מטעת קריבה עולה ואמרי' תנאי ב"ד הוא על המובדות שיקריבו עולות. ה"ג תנאי ב"ד הוא על המובדות שיקריבו עולות לשלמים ולא צריך למוקימתא דלרבי הושעיא ולרבי יוחנן: הפריש שקלו. פריסנא לעיל ונקט לה הכא לידי דלריכי במתני' בכ"ג שמת והכא נמי מבית פלוגתא דר"י ורשב"ל בעשירית האיפה: עשירית האיפה של כ"ג. שמקריבין בכל יום והן הנקלים מביתי כמ"ש ועל מחבת בשמן מעשה ותנן במנחות (נ' ע"ב) מביתי כ"ג לא היו בתין מנחין אלא מביא עשרון שלם ומוליאו ומקריב מחלה בצקר וחלה בין הערבים כו' והטעם דכתי' מחלה בצקר וגו' מחלה משלם הוא מקריב וס"ל לר' יוחנן דכשמביא העשרון שלם מחלה חולה לחלקין ואחר כך מקדש החלי דבקר כו' וטעמיה שיוקדש קליה כדין: ור"ל אמר מקדשה בו'. דכתיב מנחה מחליתה שקודם שיחלה יהיה בקדושת מנחה: מתניתין פליגא מקריב מחצה בו'. הוא מתניתין במנחות שם בכ"ג שהביא מחלה בצקר ומת ומינו אחר מחתיו לא יביא חלי עשרון מביתו ואלי של רחמנן אלא מביא עשרון שלם ומוליאו מקריב מחלה וחלה אבד הא לא נתקדש קליה לרבי יוחנן דס"ל חולה מחלה ס"כ לחה נתקדש אלי הא: ומאי שבן אפילו משות בו'. שזה נקרא מומר עשירית האיפה והוא ס"ל לעיל אפי' במעות דמומר עשירית האיפה יוליכם לים המלח: ה"ג מתני' פליגא על ר"י נמצאו ב' חצאין כו'. מטגנה במתניתין הנ"ל והיינו מחלה שנשאר מכ"ג שמת וחלה שיקבר ממנו ותני עלה שם (נ' ע"ב) תני תנא קמיה דר"ע וכ"ה בתוספתא פ"ז למנחות: ראשון. שנשאר מכהן לחבון: צורתן. יפקלו בליעה וקשיא לרבי יוחנן לבידיה מעיקרא לחיוב חולי ודין כדין מותר עשירית האיפה ל"ל עיבור צורה וגם מה זה שריפה כדין קדשים: פתר לה כו' עשרון מקדשו. כלי העשרון ולכן בעי עיבור צורה ושריפה דע"כ מביא עשרון שלם: כשהכהן מתקרב בו'. כמ"ש זה קרבן אהרן וגו' ביום המשח אותו עשירית האיפה וגו' והוא לשון הכתוב פרשה לו פ' ג': ה"ג ועובדה בידו בו'. והכי גרסינן בכתוב שם ובתוספתא סוף שקלים כהן הדיוט אין נכנס לעזרה אע"פ הביא עשירית האיפה מבלו ועובדה בידו כו': אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט. למעיל במנחות (נ"ו ב') זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו יכול יהיו אהרן ובניו מקריבין קרבן אחד ת"ל אשר יקריבו לה' אהרן בפני עלמו ובניו בפני עלמם בניו אלו כהני הדיוטות: ה"ג עבודתן פסולה. דעשירית האיפה מעכבת בהונות כהנים שם מחלה מעכבת בהונות דכתי' בעי מימר בו ביום נתקרב תחלה בו'. שנתקרב ראשון לעבודה בו ביום ממש ומינו כהן אחר תחתיו לא יביא כו' ואלי עשרון של ראשון שמת ומפרש דלאו דוקא ממש אלא אפילו נטמא כו'. נעשית היא דקאמרת דל"ד מת אם אפילו נטמא נמי ס"ל דדינא הכי שהכהן השני יממנה תחתיו לא יביא חלי עשרון של ראשון אלא נדחה ממום דוקא קאמרת והק"ק לא סוף דבר שמת אלא אפילו נדחה ממום נמי דינא הכי אבל נטמא כיון דהדר חזי לא דמי למת ופשיטא ליה מדרבי יוסי בן עזי מנדחה דנדחה ממום קאמר: מנין לכהן גדול שמת ולא מינו אחר. הא נמי ממתני' דמנחות (נ"ו ב') קאי ולפרושי טעמא דר"י דקאמר התם לא מינו אחר מחתיו כו' ר"ל משל יורשין קאמר הכא מנין להא דר"י ומייתי לה הכא כדי לתפוקי טעמא דר' שמעון ולמרמא דידיה מדידיה: ת"ל מבניו יעשה אותה. משל יורשים קריבה עד יעמוד אחר: יכול יקריבו לחצאין. כמו שהיה מביאין עומה בהקטרה. שלא יעשה ממנה שיריים לאכילה. עיין שם ברש"י עוד ל"א: ה"ג תמן אמר משל צבור ד"ת. היינו

נמנה להיות כהן גדול מביא שנים אחד לחינוכו שנתמנה לכהן גדול ואחד לחובת היום שנכנס בכל יום ומה שאמר בעי מימר משום דלאה לומר שיהיה עולה חיוב לכהן גדול גם כן לתחלת עבודה ובמת מינו כן כדמסיק בהדיא בנגלי מנחות (ע"ח ב') שנכנס כהן גדול שלם: תופיני. הא דכתיב בפרשת עשירית האיפה מורבכת תביאנה תופיני כו' דרים תביאנה למטה מתופיני שבשעת הבאה תאפה ולא בשחרית: העמידו עושי חביתין. קודם היום לעשות חביתין וקמ"ל לאפות אלמא דקודם היום נאפו: לעשות חמין לרבוכה. אלמא לא נתקדש חלי הבני: ומאי שבן אפילו משות בו'. שזה נקרא מומר עשירית האיפה והוא ס"ל לעיל אפי' במעות דמומר עשירית האיפה יוליכם לים המלח: ה"ג מתני' פליגא על ר"י נמצאו ב' חצאין כו'. מטגנה במתניתין הנ"ל והיינו מחלה שנשאר מכ"ג שמת ומחלה שיקבר ממנו ותני עלה שם (נ' ע"ב) תני תנא קמיה דר"ע וכ"ה בתוספתא פ"ז למנחות: ראשון. שנשאר מכהן לחבון: צורתן. יפקלו בליעה וקשיא לרבי יוחנן לבידיה מעיקרא לחיוב חולי ודין כדין מותר עשירית האיפה ל"ל עיבור צורה וגם מה זה שריפה כדין קדשים: פתר לה כו' עשרון מקדשו. כלי העשרון ולכן בעי עיבור צורה ושריפה דע"כ מביא עשרון שלם: כשהכהן מתקרב בו'. כמ"ש זה קרבן אהרן וגו' ביום המשח אותו עשירית האיפה וגו' והוא לשון הכתוב פרשה לו פ' ג': ה"ג ועובדה בידו בו'. והכי גרסינן בכתוב שם ובתוספתא סוף שקלים כהן הדיוט אין נכנס לעזרה אע"פ הביא עשירית האיפה מבלו ועובדה בידו כו': אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט. למעיל במנחות (נ"ו ב') זה קרבן אהרן וגו' ביום המשח אותו יכול יהיו אהרן ובניו מקריבין קרבן אחד ת"ל אשר יקריבו לה' אהרן בפני עלמו ובניו בפני עלמם בניו אלו כהני הדיוטות: ה"ג עבודתן פסולה. דעשירית האיפה מעכבת בהונות כהנים שם מחלה מעכבת בהונות דכתי' בעי מימר בו ביום נתקרב תחלה בו'. שנתקרב ראשון לעבודה בו ביום ממש ומינו כהן אחר תחתיו לא יביא כו' ואלי עשרון של ראשון שמת ומפרש דלאו דוקא ממש אלא אפילו נטמא כו'. נעשית היא דקאמרת דל"ד מת אם אפילו נטמא נמי ס"ל דדינא הכי שהכהן השני יממנה תחתיו לא יביא חלי עשרון של ראשון אלא נדחה ממום דוקא קאמרת והק"ק לא סוף דבר שמת אלא אפילו נדחה ממום נמי דינא הכי אבל נטמא כיון דהדר חזי לא דמי למת ופשיטא ליה מדרבי יוסי בן עזי מנדחה דנדחה ממום קאמר: מנין לכהן גדול שמת ולא מינו אחר. הא נמי ממתני' דמנחות (נ"ו ב') קאי ולפרושי טעמא דר"י דקאמר התם לא מינו אחר מחתיו כו' ר"ל משל יורשין קאמר הכא מנין להא דר"י ומייתי לה הכא כדי לתפוקי טעמא דר' שמעון ולמרמא דידיה מדידיה: ת"ל מבניו יעשה אותה. משל יורשים קריבה עד יעמוד אחר: יכול יקריבו לחצאין. כמו שהיה מביאין עומה בהקטרה. שלא יעשה ממנה שיריים לאכילה. עיין שם ברש"י עוד ל"א: ה"ג תמן אמר משל צבור ד"ת. היינו

אחה19/06/2018

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פרק ג משקלים הל"ב:

כב ב מיי' פרק ה מפה"ק הל"ח:

כג ג מיי' פרק י"ג ממעה"ק הל"ב:

כד ד מיי' פרק ג מחמידין הל"ח:

כה ה מיי' פרק ו מכלי המקדש הלכה יט:

כו ו מיי' שם פ"ה הלכה טז:

כז ז מיי' שם הל"ז:

כח ח מיי' פרק ה מביא הבחירה הלכה יח:

כט ט מיי' פרק י"ג ממעה"ק הל"ג:

ל י מיי' פרק ג' מחמידין הל"ח:

לא כ מיי' פרק ג מחמידין הל"ב:

נוסחת הבבלי

(א) תנאי ב"ד על האובדות כו' א"ר אסי כו' א"ר אסי כו': **(ב)** כר"ש דאמר ר"ש עשרון כו': **(ג)** האיפה ושברה כו' ואחת לעבודת היום כו' חביתין א"ר יוסי לעשות כו' אותה ר"ח בשם ר"ח כו' רבי אמר תופיני ריבה ר' דוסא אומר תופיני נויי אתיון כו' מ"ד תופיני נויי כו': **(ד)** ר"י ב"ע דברדיליה כו': **(ה)** אמר חייא בר אבא כו':

תורה אור השלם

א) עַל מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תָּבִיאֶנָּה תַּפִּינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ: [ויקרא ו, יד]

ב) וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק עוֹלָם לַייָ כָּלִיל תָּקְטָר: [ויקרא ו, טו]

הגהות הגר"א

[א] ל"ל מתניתין **פליגא** על ר' יוחנן **נמצאו** וכו'. וכ"ע ג' הק"ע: **[ב]** גירסת הגאון ז"ל **פתר** לה כר"ש. ועי' מנחו' (כו. ושם ל.): **[ג]** ל"ל **ועובדה בידו.** וכ"ה בפרק ובתוספתא סוף שקלים כהן הדיוט אין נכנס לעזרה אע"פ הביא עשירית האיפה מבלו ועובדה בידו וכו': **[ד]** ל"ל **עבודתן פסולה דעשירית האיפה מעכבת בכהונת כהנים גם לדורות.** וז"ל הרב בעל ת"ת גי' הספרי' עבודתן כשירה וכ"ה בתוספ' סוף שקלים ודפ"ב דמגיה וכ"פ הרמב"ם פ"ה מהל' כה"מ הל"ז ממנ בפרק פ' ג' הגי' פסולה ועי' בק"פ שם וע"פ תוא בספרי מחק רבינו מלת כשירה וכתב פסולה וכ"ה בהדיא בירושל' ריש יומא ר"י ב"ח אמר עשירית האיפה ומכנסים מעכבין בילקוט פ' ג' סימן תפו וכן משמע בפ"ק דילן יומא (ה.) ע"ש. ועי' בפ' ת"ח כי הוא גופן טעם לשבח בגי' הגאון ז"ל: **[ה]** חלוף גרסאות ים כתן וה"ג אתי אלין פלגות' תופיני תאפנה נא ר' אומר תופיני נאה ר' יוסי רבה אמר תופיני רבה מ"ד תופיני נא כמ"ד מטגנה ואח"כ אופה מ"ד תופיני נאה כמ"ד אופה אותה ואח"כ מטגנה. ועי' מנחות (נ:) וברש"י מנחות שם מייתי עוד ליתא בחריגא: **[ו]** ה"ג לא סוף דבר שמת אפילו נטמא ואפילו נדחה ממום ר' יוסי בן עזי מכאן רבינו מלת מלא בכרייתא קמי מסייתא הכי גרסינן דמכאן ואילך הוא מדברי הגמרא ולא מברייתא דלעיל. כל"ל והשתא הירושלמי כר' שמעון ס"ל דלא כר' יוסי בן עזי דמחלק בין מת ומת מצינו בנדחה ממום למת יהיה נדחה ממום דלא מזו לעולם עדיף מנטמא דנדחה ונראה מלא בכרייתא קמי מסייתא ומכאן ואילך הוא מדברי הגמרא ומתני' דלעיל ס"ל כר' יוסי בן עזי ומתני' דלעיל ס"ל כר' שמעון ולא פליגי: **[ז]** ה"ג שנאמר חק עולם משל עולם כליל תקטר כליל להקטרה רבי בא בר ממל וכו'. כל"ל והשתא שניהם נמחק: **[ח]** ה"ג תמן הוא אומר משל צבור דבר תורה והכא אמר מתנאי ב"ד א"ר חייא בר אבא יאות הוא מקשה אתא ר' יעקב ב"א ר' אבהו בשם ר"י ד"ת הוא שתהא באה משל צבור הייתי אומר יגבו לה התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה כל"ל. וה"פ תמן היינו נמתני' דמנחות אמר משל צבור כדקאמר מחק עולם והכא נמתני' דילן אמר מתנאי ב"ד דבר תורה משל צבור הייתי אומר יגבו לה התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה כל"ל. וה"פ תמן היינו נמתני' דמנחות אמר משל צבור כדקאמר מחק עולם והכא נמתני' דילן אמר מתנאי ב"ד דבר תורה משל צבור הייתי אומר יגבו לה התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה כל"ל. וה"פ תמן היינו נמתני' דמנחות אמר קרא דחק עולם משל עול' והתנו ב"ד שיהא בא מתרומת הלשכה ואיזה תלמיד טועה נסתכן בתירוצא דבגלי ס"ל דלא הוה אלא מדת תקנה ובגלי מסני ב' תקנות הוו: דהכי משמע קרא דחק עולם משל עול' והתנו ב"ד שיהא בא מתרומת הלשכה ואיזה תלמיד טועה נסתכן בתירוצא דבגלי ס"ל דלא הוה אלא מדת תקנה ובגלי מסני ב' תקנות הוו:

גליון הש"ס [ג] לא ידעתי לו מקום והגר"ע הגיה כר"ש גם זה לא מצאנו. ותוס' ל"ל ר"י והוא ר' יוסי ע' מנחות נא ע"ב ד"ה ר"מ והוא המ"ק שם אפשר לקייס הגי' הישנה והוא כר' יהושע דלעיל ע' מנחות נז ע"ב: [ד] גרסה ללדרשה זו כוון הרמב"ם פ"ג מתמידין הל"ח תופיני וכו' ולפ"ז אפשר מצערב שגם זה נדרש מתופיני ומיושב קושית הלח"מ שם ודוק:

ציון ירושלים הרמב"ם פ"ד ממחוסרי כפרה הל"ב דכל שאפשר לעמוד על קרבנו בוודאי צריכין לעמוד וע"כ דהיו הכוונה גם על קרבנות יחיד. וע' שבת נה ממון שאמו את קיניהן שלא הלכו אצל בעליהן משמע דהיו עומדין שם שיודעין היו שהכהנים מתרשלים בדבר. וע' עירובין קף לב מזקה על ב"ד משמע דלא היה שם ול"ע:

הן **עוֹלוֹת** והן שלמים, והיינו שמביא שתי בהמות ומתנה אם הבהמה הנמצאת היא עולה תהא זו עולה תחתיה והשניה שלמי נדבה, ואם היא שלמים תהא זו שלמים תחתיה והשניה עולת נדבה[א].

הגמרא מביאה פירוש נוסף לפרש את המשנה:

אָמַר רַבִּי זְעֵירָא לתרץ באופן אחר, שלעולם אין אנו צריכים לחללה על ידי מום אלא יכול להקריבה עולה אף אם הוקדשה לשלמים, וזאת על פי מה ששנינו במשנה בתחילת הפרק (יט.) 'מעות שנמצאו וכו' בין קינין לגוזלי עולה, קרוב לקינין יפלו לקנין קרוב לגוזלי עולה יפלו לגוזלי עולה, מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה'. ודנה הגמרא מדוע במחצה על מחצה ילכו המעות לגוזלי עולה ויקרבו בהם רק עולות בעוד שיתכן שהמעות הם של קינין הקרבים חציים לחטאת והרי אין חטאת קרבה עולה, ותירץ חזקיה בשם רבי שמעון בן לקיש שתנאי בית דין הוא על המותרות שיהיו קרבים עולה ולכן מעות הללו שנמצאו דינם כמותרות והם קרבים עולה[ב], ועל זה אמר רבי זעירא, **כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר תַּמָּן** - כשם שאמרנו **תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל הַמּוֹתָרוֹת שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלוֹת, כֵּן אַתְּ מַר אוֹף הָכָא** - כך אנו יכולים לומר כאן לגבי בהמות הנמצאות **שְׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל הָאוֹבְדוֹת שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלוֹת**[ג].

הגמרא מקשה על רבי זעירא:

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא להקשות על תירוצו של רבי זעירא, שאין הנידון דומה לראיה, שבמעות שנמצאו עדיין לא נקבע על המעות שם של קרבן ולכן יכולים להקריבו עולה אף שהיה מיועד לחטאת, אולם כאן יתכן שהבהמות כבר הוקדשו לשלמים, וכי **אֵין זֶה** מֵזִיד לשנותם לקדושה אחרת והרי אסור לשנות את הקדשים[ד]. מתרצת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** רבי יעקב בר אחא לרבי יוסי, **מִכְּיוָן שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין** שיהיו בהמות הנמצאות קרבות עולות, יודעים המקדישים תקנה זו ועל דעת כך הם מקדישים ונמצא **שאֵין זֶה מֵזִיד**[ה].

★

שנינו במשנה, דין מנחת חביתין של כהן גדול שמת. הגמרא מביאה אגב כך מימרא של רבי יסא הקשור לכך[ו], ולאחר מכן דנה בהרחבה בדיני מנחת חביתין:

אָמַר רַבִּי יַסָּא, עַד דַּאֲנָא תַּמָּן - כשהייתי עדיין בארץ בבלז קודם עלייתי לארץ ישראל[ח], **שָׁמְעִית קָל** - שמעתי את קולו של **רַב** יְהוּדָה כשהוא **שָׁאַל לִשְׁמוּאֵל**, כיצד הדין באם **הִפְרִישׁ שִׁקְלוֹ** לצורך מחצית השקל **וָמֵת** קודם שנתנו לגזברים, מה יעשו בשקל[ט]. **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרב יהודה, **יִפְּלוּ לִנְדָבָה**[י].

ממשיך רבי יסא **וְאומר, מוֹתַר עֶשְׂרִית הָאֵיפָה שֶׁלּוֹ** - באופן שהפריש הכהן גדול מעות לצורך המנחת חביתין שלו של אותו יום ונותרו לו יותר מצורכו, ואינו יכול לצרפן למנחת היום שלמחרת, נחלקו האמוראים מה יעשו במעות אלו. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יוֹלִיכֵם לַיָּם הַמֶּלַח** - לא נהנים ולא מועלים בהם, אלא ירקבו. **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, יִפְּלוּ לִנְדָבָה**, כיון שדרשו (מו"ק טז.) שעשירית האיפה של כהן גדול נקראת חטאת, ולכן דינה כמותר חטאת שהיא לנדבה.

המשנה במסכת מנחות (ג:) מבארת שמנחת החביתין לא היתה באה לחצאין, והיינו שהכהן גדול לא היה מביא בשחרית חצי עשרון מביתו ומקריב ובערבית עוד חצי עשרון ומקריב, אלא היה הכהן גדול מביא עשרון שלם וחוצהו, ומקריב מחצה בבקר ומחצה בין הערבים. ובגמרא למדו כן מהנאמר 'מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב' ללמדנו כי מחצית של עשרון שלם הוא מקריב.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בסדר ההקדשה של המנחת חביתין:

מבררת הגמרא איך היו מקדישים את **עֶשְׂרִית הָאֵיפָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, בבוקר היה הכהן גדול מביא משלו עשרון שלם והוא **חוֹצֶה אוֹתָהּ** לשנים בכלי חול, **וְאַחַר כָּךְ מְקַדְּשָׁהּ** לכל מחצית בפני עצמה בכלי שרת[יא], וטעמו הוא שמתוך שהעשרון קרב לחצאין אף מקדישים אותו לחצאין[יב].

רבי שמעון בן לקיש חולק:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, **מְקַדְּשָׁהּ** להעשרון בשלמות בתוך כלי שרת, **וְאַחַר כָּךְ חוֹצֶה אוֹתָהּ** לשנים, וטעמו הוא מפני שנאמר 'מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ', ומכך שכתוב 'מַחֲצִיתָהּ' ולא 'מחצית'[יג], משמע שבשעת הבאה והקדשה תהיה המנחה שלימה ורק לאחר מכן יחצהו לשנים[יד].

הגמרא מקשה על רבי יוחנן:

מקשה הגמרא, **מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַבִּי יוֹחָנָן** - מדברי המשנה אנו רואים שלא כדברי רבי יוחנן, שכן שנינו במשנה במסכת מנחות (נ:), 'כהן שהביא מחצה שחרית ומת, ומינו כהן אחר תחתיו, לא יביא [הכהן השני] חצי עשרון מביתו, וחצי [-או חצי] עשרונו של ראשון, אלא מביא עשרון שלם וחוצהו, **מַקְרִיב מֶחֱצָה** [בערבית] **וּמֶחֱצָה אָבֵד** [שהרי הוא לא הקריב בשחרית של אותו יום], נמצאו שני חצאין קריבין [החצי שהקריב הכהן הראשון בשחרית והחצי שהקריב הכהן השני בערבית] ושני חצאין אובדין' [החצי שלא הקריב הכהן הראשון בערבית והחצי שלא הקריב הכהן השני בשחרית]. ובשלמא מחצית העשרון של הכהן הראשון אובדת כיון שלא היה סבור שימות וכבר קידש את שני החצאין בשחרית, אולם מחצית העשרון של השני מדוע תאבד, הרי כשחוצה את העשרון היא עדיין לא נתקדשה, ולאחר שחילקה הוא אינו מקדיש כי אם את המחצית הראויה להקרב, ומדוע תאבד המחצית השניה. אלא ודאי משנתינו שלא כדעתו של רבי יוחנן אלא כדעתו של רבי שמעון בן לקיש הסובר שצריך להקדיש קודם שחוצה, ואף השני מקדיש כן ולפיכך שני החצאים אובדים[טו].

מתרצת הגמרא, **פָּתַר לָהּ** - רבי יוחנן מתרץ את המשנה לשיטתו, **שֶׁכֵּן אֲפִילּוּ** מותר **מָעוֹת** עשירית האיפה **יֵלְכוּ לַיָּם הַמֶּלַח**, ואף על פי שאין בהם קדושת הגוף, וכל שכן מחצית העשרון שאינה קריבה תאבד אף על פי שלא נתקדשה[טז].

הגמרא מקשה על רבי שמעון בן לקיש:

מקשה הגמרא, **מַתְנִיתָא** - הסיפא של המשנה במנחות דלעיל **פְּלִיגָא עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ**, שכן המשנה מסיימת **'נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵיבִין וּשְׁנֵי חֲצָאִין אֲבוּדִין'** ששני העשרונות של הכהן הראשון ושל הכהן השני, קרבים מחצה ואובדים מחצה, **וְתָנֵי עֲלָהּ** בברייתא, שהחצאים האבודים, הן **מֶחֱצָה** של כהן **רִאשׁוֹן** וְהן **מֶחֱצָה** של כהן **שֵׁנִי**, יש להמתין בהם עד **שֶׁתְּעוּבַּר צוּרָתָן** וְאז הדין **שֶׁיֵּצְאוּ לְבֵית הַשְּׁרֵיפָה**, ואם העשרונות קדושים עוד קודם שחוצים אותם, הרי

א. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ע"פ בבלי קידושין (נה:) ורש"י (סד ד"ה אלא). הרש"ס פירש תירוץ הגמרא בענין אחר והוא שהמוצא מביא דמים ואומר אם הבהמה של שלמים הרי זה מחולל על הדמים ותצא לחולין ומיד הוא חוזר ומקדישה לעולה ומקריבה, שכיון שמחללה על מנת להקריבה מיד אין בזה איסור, ע"ש.

ב. **רש"ס.**

ג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. והוסיף, שהרי בכך מעלים את הבהמה לעולה שהיא קדושה חמורה יותר מקדושת השלמים.

ד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה ברש"ס שהוסיף שאם הם שלמים היכי פקע שם שלמים מיניה ואיך יכולים להקרב עולות.

ה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

ו. **אגב** שבמשנה הוזכר כהן גדול שמת ורבי יסא דן על הפריש שקלו ומת, וכן הביא מחלוקת רבי יוחנן ורבי אלעזר בדין מנחת חביתין. תקלין חדתין. וראה מהר"א פולדא שביאר, שכיון שבהמשך הסוגיא תיישב הגמרא קושיא על רבי יוחנן מכח דבריו שבדין השני של רבי יסא.

ז. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

ח. **רש"ס.**

ט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

י. **ראה** לעיל (ו:) בהערות על כל המימרא של רבי יוסי בהרחבה.

יא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

יב. **בבלי** מנחות (ס.).

יג. **רש"ס.**

יד. **בבלי** מנחות (סד) וברש"י (ד"ה מנחה).

טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

טז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

19/06/2018

הוא וכו' ול"ק לר"י: **כמה דאת אמר תמן.** בריש פרקין: **תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקריבו עולות.** הלכך לא חיישינן דלמא שלמים הן: **אין זה מזיד.** בתמיה וכי אין זה כמחלל מזיד שלמים על עולות: **מכיון שתנאי ב"ד הוא.** עקרו לשם שלמים מיניה וכחילו לא נתקדש מעולם לשם שלמים ואין זה מחלל במזיד: **עד דאנא תמן.** כשהייתי בבבל שמעתי שאמר ר"י לשמואל הפריש שקלו ומת מה יעשה בו: **מותר עשירית האיפה של בה"ג.** כגון שהפריש מעות לעשירית האיפה של היום וניתותר שאינו רוצה למחר מה יעשה בו: **יוליכם לים המלח.** לא נהנין ולא מועלין בו: **חוצה אותה ואח"כ מקדשה.** אבל הכלי שמודדין בו העשרון נעשרון לא היה קודש: **מקדשה.** כל העשרון נעשרון: ה"ג **מקריב מחצה ומחצה אבד.** כ"ה במנחות פרק התכלת: ומיירי כגון שנטמאת מחצה של אין הערבים שמביא עשרון שלם וחוזהו ומקריב מחצה ומחצה אבד שמעיון לחיות קדושה לחצאין אבל כולו נצא לחת וכיון ללא צריך למחצה השני שכבר נתקדש הרי הוא אבד וקשיא לר"י: **שבן אפי' משות.** שנמותר מעשירית האיפה סובר ר"י שילכו ליס המלח דה"ל מותר מעשירית האיפה וכדאמר ר"י בשמוך וכ"ש הסולת שניתותר: ה"ג **מקריב מחצה ומחצה אבד** פליגא על ר"י שמצאו וכו': **נמצאו ב' חציין וכו'.** קאי אלכה"ג שהקריב מחצה שחרית ומינו אחר מחציו מביא עשרון שלם וחוזהו ומקריב ומחצה אבד נמצאו ג' חולין וג' חציים קריבין: **תשובר צורתו.** ויפסול בלינה וקשיא לר"י למה ליה עיבור צורה ולמה יוצא לבית השריפה הא לא נתקדש מעולם ומי משום מותר עשירית האיפה יוליכם לים המלח אבל שריפה לא צריך: **פתר לה.** למתני' כר"י דאמר עשרון מקדש וכיון שצריך ליתנו לתוך העשרון כדי לחצותו לכ"ע למצוה צריך להביא עשרון שלם מביתו כדי לחצותו ה"ל כבר נתקדש ויוצא לבית השריפה: **כשהבהן מתקרב תחלה לעבודה.** והיינו יום מינוי צריך להביא עשירית האיפה משלו שנאמר זה קרבן אהרן וגו' ובניו היינו כהנים הדיוטים: **ושובד בידו.** הוא עצמו מקריבה: **בו ביום נתקרב בתחלה לעבודה.** כהן שלא עבד כל ימיו ונתמנה להיות כהן גדול: **מביא שתים.** שתי מנחות מעשירית האיפה: **אחת לחנוכו.** ככהן הדיוט: **ואחת לחובת היום.** שהוא מביאי כ"ג שמקריב בכל יום: **תופיני.** כתיב מרבכת מביאה מופיני וקדרים בשעת הבאה מז מחפנה אבל לא בלילה שלפניו: **ואין בשחרית תופיני.** היינו קודם עלות השחר לא יאפו מזמן: **ופריך והא תנינן.** בתמיד פ"ק: **העמידו עושי חביתין בשחרית קודם עלות השחר לעשותו חביתין.** ושמעינן שבלילה היתה נאפית: **ומשני לעשות חמין לרבכה.** מזוגין וג' מנים קריבין: **תעובר צורתו.** ויפסול בלינה וקשיא לר"י למה ליה עיבור צורה ולמה יוצא לבית השריפה הא לא נתקדש מעולם ומי משום מותר עשירית האיפה יוליכם לים המלח אבל שריפה לא צריך: **פתר לה.** למתני' כר"י דאמר עשרון מקדש וכיון שצריך ליתנו לתוך העשרון כדי לחצותו לכ"ע למצוה צריך להביא עשרון שלם מביתו כדי לחצותו ה"ל כבר נתקדש ויוצא לבית השריפה: **כשהבהן מתקרב תחלה לעבודה.** והיינו יום מינוי צריך להביא עשירית האיפה משלו שנאמר זה קרבן אהרן וגו' ובניו היינו כהנים הדיוטים: **ושובד בידו.** הוא עצמו מקריבה: **בו ביום נתקרב בתחלה לעבודה.** כהן שלא עבד כל ימיו ונתמנה להיות כהן גדול: **מביא שתים.** שתי מנחות מעשירית האיפה: **אחת לחנוכו.** ככהן הדיוט: **ואחת לחובת היום.** שהוא מביאי כ"ג שמקריב בכל יום: **תופיני.** כתיב מרבכת מביאה מופיני וקדרים בשעת הבאה מז מחפנה אבל לא בלילה שלפניו: **ואין בשחרית תופיני.** היינו קודם עלות השחר לעשותו חביתין.

שכשאין מקריבים אותם הם פסולים בקדושת הגוף ואינם צריכים עיבור צורה, אלא ודאי שמשנתינו היא שלא כדברי רבי שמעון בן לקיש אלא כדברי רבי יוחנן שאין מקדישים קודם החצייה ולכן הם טעונים עיבור צורה[יז]. מתרצת הגמרא, **פָּתַר לָהּ** רבי שמעון בן לקיש, שדעה זו היא **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר** שכלי זה שמביא בו הכהן את **הָעִשָּׂרוֹן**, הוא זה **שְׁמְקַדֵּשׁ** אותו ואינו מתקדש בכלי שרת, ולכן אין בו קדושת הגוף וצריך עיבור צורה[יח].

★

מלבד הכהן גדול שמביא מנחת חביתין בכל יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, היו מחויבים גם הכהנים הדיוטות ביום שהם מתחנכים לעבודה ומתחילים לעבוד בבית המקדש להביא מנחת חביתין. וזה נלמד (מנחות נג:) ממה שנאמר (ויקרא ו יג) 'זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו', ודורשים, 'בניו אלו כהנים הדיוטות' שמביאים עשירית האיפה ביום שמתחנכים לעבודה.

אומרת הגמרא, **כְּשֶׁהַכֹּהֵן מִתְקָרֵב תְּחִילָּה לָעֲבוֹדָה** - ביום שהוא מתחיל לראשונה לעבוד עבודה, **מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁלּוֹ, וְעוֹבְדָה בְּיָדוֹ** - הוא בעצמו מקריבה. ואין מנחת החביתין מעכבת, ולכן **אֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל**[יט] **וְאֶחָד כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבְדוּ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁלָּהֶם עֲבוֹדָתָן כְּשֵׁרָה**[כ].

רַבִּי מָנָא בָּעֵי מֵימַר - רצה לומר[כא], שכהן הדיוט שעדיין לא נתחנך כלל לעבודה וכבר נתמנה להיות כהן גדול, ונמצא **בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּתְקָרֵב תְּחִילָּה לַעֲבוֹדָה, בּוֹ בַּיּוֹם נִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל**, הרי הוא **מֵבִיא שְׁתַּיִם** - שתי מנחות חביתין, **אַחַת לְחִינּוּכוֹ** שביום זה הוא מתחנך לעבודה, **וְאַחַת לְחוֹבַת הַיּוֹם** כחיובו של כהן גדול בכל יום[כב].

★

הגמרא דנה מתי היו אופים ומטגנים את מנחת החביתין:

נאמר בפסוק (ויקרא ו יד) 'עַל מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תַּפִּינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'. דורשת הגמרא, ממה שנאמר 'תְּבִיאֶנָּה תַּפִּינֵי' אנו לומדים **שִׁבְשָׁעַת הֲבָאָה 'תַּפִּינֵי'** - שדווקא בשעת עבודה לאחר תמיד של שחר היו אופים ומטגנים את מנחת החביתין, **וְאֵין בְּשַׁחֲרִית 'תַּפִּינֵי'** - ולא היו מקדימים לעשותה קודם תמיד של שחר[כג].

שואלת הגמרא, **וְהָא תְּנִינָן** בתחילת מסכת תמיד שקודם תרומת הדשן המוקדמת לשחיטת התמיד[כד] כבר **הֶעֱמִידוּ עוֹשֶׂה חֲבִיתִּין לַעֲשׂוֹת חֲבִיתִּין**, הרי שהחביתין נעשו קודם לתמיד של שחר[כה]. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַחָא**, אין כוונת המשנה שבשעה זו כבר היו עומדים לאפות ולטגן את החביתין, אלא עמדו **לַעֲשׂוֹת** - לחמם מים **חַמִּין** שיהיו מוכנים כשיצטרכו **לְרִבּוּכָהּ** - ללוש את הסולת ברותחים, אבל עשיית החביתין היתה רק בשעת הבאה[כו].

★

אומרת הגמרא, מנחת החביתין היתה נאפית בתנור כמו שנאמר 'תַּפִּינֵי' וגם היתה מטוגנת במחבת כמו שנאמר 'עַל מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה'. ונחלקו האמוראים מה קדם למה, האפיה לטיגון או הטיגון לאפיה:

רַבִּי יַמָּא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָה אומר, **מְטַגְּנָהּ** במחבת תחילה **וְאַחַר כָּךְ אוֹפָהּ אוֹתָהּ** בתנור. **רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא** אומר, **אוֹפָהּ אוֹתָהּ** בתנור **וְאַחַר כָּךְ מְטַגְּנָהּ** במחבת.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה תנאים בענין זה:

אומרת הברייתא, נחלקו התנאים כיצד דורשים את מה שאמרה תורה 'תַּפִּינֵי'. תנא קמא סובר שהוא נוטריקון 'תֵּאָפֶינָה נָא', ו'נא' היינו דבר שאינו מבושל כל צרכו[כז], ואמרה תורה שבשעת אפייתו בתנור תהיה כבר המנחה מבושלת במקצת והיינו טיגון[כח]. **רַבִּי אוֹמֵר**, הוא נוטריקון 'תֵּאָפֶינָה נָאָה' - בשעת אפייתה בתנור תהיה נאה, ואם מטגנה קודם האפייה הרי היא שחורה מן השמן ומן המחבת[כט].

מביאה הברייתא דעה שלישית:

רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר, מכך שכתבה התורה 'תַּפִּינֵי' בלשון רבים, למדנו **שֶׁתֵּאָפֶינָה רִיבָּה** - ריבה לה הכתוב אפיות הרבה, שאופים אותה ומטגנים וחוזרים ואופים[ל].

מבארת הגמרא שמחלוקת האמוראים תלויה במחלוקת התנאים:

מסכמת הגמרא, **אַתְיָין אִלֵּין פַּלְגָוָתָא כְּהִינֵין פַּלְגָוָתָא** - מחלוקתם של רבי יסא ורבי אחא בדעת רבי חנינא תלויה במחלוקתם של תנא קמא ורבי, **מַאן דְּאָמַר** - רבי הדורש 'תֵּאָפֶינָה נָא' הרי הוא **כְּמַאן דְּאָמַר** - רבי אחא שסובר **אוֹפָהּ וְאַחַר כָּךְ מְטַגְּנָהּ, וּמַאן דְּאָמַר** - ותנא קמא הסובר 'תֵּאָפֶינָה נָא' הרי הוא **כְּמַאן דְּאָמַר** - רבי יסא הסובר **מְטַגְּנָהּ וְאַחַר כָּךְ אוֹפָהּ.**

★

שנינו במשנה, 'ותנאי בית דין הוא על כהן גדול שמת שתהא מנחתו קריבה משל ציבור. רבי יהודה אומר, משל יורשין'. הגמרא דנה במקרים שהכהן גדול נדחה מתפקידו מהיכן מנחתו קריבה:

אומרת הגמרא, **לֹא סוֹף דָּבָר** - דין זה לא נאמר דווקא באופן **שֶׁמֵּת** הכהן גדול, **אֶלָּא אֲפִילּוּ נִטְמָא** הכהן בטומאה חמורה, **וַאֲפִילּוּ נִדְחָה** מכהונתו **מַחְמַת מוּם** שנפל בו ועדיין לא נתמנה אחר במקומו, הרי הכהן גדול פטור מחובת הבאת מנחת חביתין, והיא קריבה משל ציבור לתנא קמא, ומשל בניו לרבי יהודה. וכן **תָּנֵי רַבִּי יְהוּדָה בַּר פַּזִּי דְּבַר דְּלָיָה** - שם מקום, **וַאֲפִילּוּ נִדְחָה** הכהן גדול **מִמּוּם** שנפל בו, פטור הוא מהבאת מנחת חביתין, והיא קריבה משל ציבור או משל בניו[לא].

הגמרא מביאה ברייתא המבואר בה טעמי מחלוקתם:

תנ"ל[לב], **מִנַּיִן לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וְלֹא מִינּוּ כֹהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, שֶׁתְּהֵא מִנְחָתוֹ קְרֵיבָה מִשֶּׁל יוֹרְשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא ו טו) 'מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ', ללמדנו שהמנחה קריבה משל בנים עד שיתמנה כהן גדול אחר. **יָכוֹל יְבִיאֶנָּה** היורשים **לַחֲצָיִים** - מחציתה בבוקר ומחציתה בערב כדרך שהיה אביהם הכהן גדול עושה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֹתָהּ'**, שיעשה את **כּוּלָּהּ** בשלמות **אָמַרְתִּי, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵינָהּ בָּאָה** המנחה **אֶלָּא מִשֶּׁל צִבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) 'חָק

יז. **פני** משה. ופירשנו כדבריו כיון שהראשונים היתה להם כאן גירסא שונה ממה שלפנינו.

יח. **פני** משה.

יט. **שכמובן** בכך אין חילוק בין כהן גדול לכהן הדיוט ושניהם חייבים במנחת החינוך ביום שמתחילים לעבוד.

כ. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

כא. **בתקלין** חדתין ביאר את לשון הגמרא 'בעי מימר' שהוא רק רצה לומר דין זה שיביא הכהן גדול שתי מנחות חביתין, אולם המסקנא אינה כן כמבואר במנחות (עח.) שבכהאי גוונא על הכהן גדול להביא שלוש מנחות, משום חינוך כהונה ומשום חינוך כהונה גדולה ומשום חובת היום, ע"ש.

כב. **רש"ם.**

כג. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. והיכא שהקדים ועשאה קודם תמיד של שחר, ראה ברש"ס שכתב שהוא מצוה שלא מן המובחר.

כד. **רש"ם.**

כה. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

כו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

כז. **כמו** שכתוב (שמות יב ט) 'אל תאכלו ממנו נא'.

כח. **רש"י** (מנחות נ: ד"ה תאפינה נא).

כט. **רש"י** (שם ד"ה תאפינה נאה).

ל. **רש"י** (שם ד"ה תאפינה רבה).

לא. **רש"ם.** וראה בהר אפרים (ד"ה נא) שנשא ונתן הרבה בדברי הרש"ס.

לב. **כך** גרס ברש"ס.

נוסחאות ישנות

עולות א"ר זעירא כמה דאת אמר תמן (א) תנאי ב"ד הוא על המותרות (האובדות) שיקרבו עולות כן את מר אוף הכא תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקרבו עולות א"ר יוסי לרבי יעקב בר אחא אין זה מזיד א"ל מכיון שהוא תנאי ב"ד אין זה מזיד: א"ר[ו] יסא עד דאנא תמן שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל [א]הפריש שקלו ומת א"ל יפלו לנדבה ומותר עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר [ב]יוליכם לים המלח ר"א אמר יפלו לנדבה עשירית [ג] האיפה של כ"ג רבי יוחנן אמר חוצה אותה ואח"כ מקדשה רשב"ל אמר [ג]מקדשה ואח"כ חוצה אותה מתניתא פליגי על רבי יוחנן מקריב [ד] מחצה ומחצה אבד פתר לה שכן אפי' מעות ילכו לים המלח מתניתא פליגי על [אא] ר"ש בן לקיש נמצאו שני חצאין קריבין ושני חצאין אבודין ותני עלה מחצה ראשון [ה]ומחצה שני תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה פתר לה [וב] [ו] (ב) כר' ישמעאל דאמר [ז]עשרון מקדש כשהכהן [ח] מתקרב תחילה לעבודה מביא עשירית (ג) האיפה שלו [ג] ועובדה בידו [ט]א' כה"ג ואחד כהן הדיוט שעברו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם [יא] עבודתן כשירה רבי [יב] מנא בעי מימר [יג]בו ביום שנתקרב תחילה לעבודה בו ביום נתמנה להיות כהן גדול מביא שתים אחת לחינוכו ואחת לחובת היום [יד] תופיני [ג] בשעת הבאה תופיני ואין בשחרית תופיני והא תנינן [טו] העמידו עושה חביתין לעשות חביתין א"ר חייא בר *אחא לעשות חמין *לרבוכה תופיני רבי [טז] יסא בשם ר' חנינה מטגנה ואח"כ אופה אותה רבי אחא בשם ר' חנינה [יז]אופה אותה ואח"כ מטגנה [יח] תופיני תאפינה רבי אומר [יט]תאפינה *נאה רבי דוסא אומר תאפינה נאה *ריבה אתיין אלין פלגוותא כהינין פלגוותא מ"ד תאפינה נאה כמ"ד *אופה ואח"כ מטגנ' ומ"ד תאפינ' נא כמ"ד *מטגנה ואח"כ אופה [יט] לא סוף דבר שמת [כ] אלא [כא]אפילו נטמא ואפילו נדחה ממום תני [כב] (ר' יוסי בן עזי) ר' יהודה בר פזי דבר דליה ואפילו נדחה ממום מנין [כג] לכהן גדול שמת ולא מינו *אחר תחתיו שתהא מנחתו קריבה משל יורשים ת"ל מבניו יעשה אותה יכול יביאנה לחציים ת"ל אותה כולה אמרתי דברי רבי יהודה ר"ש אומר אינה באה אלא משל צבור [כד] שנאמר [כה] חק עולם (ממי שהבריות שלו) מי שהברית כרותה לו כליל תקטר כליל להקטרה: כהן גדול שמת וכו': רבי בא בר ממל בעי מחלפה [כו] שיטתיה דר"ש [כז] תמן אמר משל יורשין והכא אמר משל צבור [כח] א"ר חייה בר

אדא

לרבכה

ריבה נויי

אופה אותה ואח"כ מטגנה

כהן

ריב"ן

דבעזרה מסור לחין יכול להביא חולין בעזרה ומעפ"י שמאכילת חולין לנורך מכילת קדשים הן מלא של הקדש לא יאכל עמהן: ועל הפרה שלא יהיו מועלין באפרה. בפ' התכלת פריך וכי תקנה דרבנן היא מדאורייתא היא דכתיב חטאת היא מלמד שמועלין בה. בה מועלין ולא באפרה אמר רב אחי אמי תקנות הוו לאורייתא בה מועלין באפרה אין מועלין כיון דמזו דקא מזלזלין וקא עבדי מינה למכתן גזרו בה מעילה כיון דקא חזו דקא פרסו מספק הזאה מוקמוה מדאורייתא: ועל הקינין הפסולות. קיני חובה שנפסלו והיא אינה יודעת ואוכלת בקדשים

תקלין חדתין

הוקדשו לשלמים שנקבות ג"כ כשרין ולא לעולות וכולן זכרי שלמים: אמר רבי זעירא כמה דאת אמר כן. רבי זעירא פריך לה לקושיא קמא דאימת זכריס הוי לשלמים והיכך מקריב עולות. דלמ קשיא כלל דהא לעיל גבי קינין וגחלי עולה לפריך ום מטעת קריבה עולה ואמרי' תנאי ב"ד הוא על המובדות שיקריבו עולות. ה"ג תנאי ב"ד הוא על המובדות שיקריבו עולות מע"ג דאמר לשלמים ולא צריך לאוקימתא דרבי הושעיא ורבי יוחנן: הפריש שקלו. פריסנא לעיל ונקט לה הכא לידי דאיירי במתני' בכ"ג שמת והכא נמי מצית פלוגתא דר"י ורבנן ל"ל עשירית האיפה של כ"ג. שמקריבין בכל יום והן הנקלטים מציתי כמ"ש ועל מחבת בשמן מעשה ותנן במנחות (נ' ע"ב) מציתי כ"ג לא היו נהין מנחין אלא מציע עשרון שלם ומוציאו ומקריב מחצה בבקר ומחצה בין הערבים כו' והטעם דכתי' מחציתה בבקר וגו' מחצה משלם הוא מקריב ופ"ל לר' יוחנן דכשמציע העשרון שלם מחלה מוצא לחלחין ואחר כך מקדש החלי דבקר כו' וטעמייה שיוקדש תליה כדין: ור"ל אמר מנחה: מתניתין פליגא מקריב מחצה בו. הוא מתניתין במנחות שם בכ"ג שהציע מחצה בבקר ומת ומינו אחר מחתיו לא יביא חלי עשרון מביתו וחלי של ראשון שלא מציע עשרון שלם ומוליכו מקריב מחצה ומחצה אבד הא לא נתקדש חלי השני: ומצי שבן אפילו מעות בו'. שזה נקרע מומר עשירית האיפה והוא פ"ל לעיל אפי' במעות דמומר עשירית האיפה יוליכם לים המלח: ה"ג מתני' פליגא על ר"י נמצאו ב' חצאין כו'. ממנחות דהכי גרסינן בכל יום והכהן המשיח מביאו מביתו שלם ומוליכו לים המלח ר"ש אומר מקריב מחצה ומחצה אבד. כ"ה במנחות פרק התכלת: ומייתי כגון שנטמא מחצה של בין הערבים שמביא עולת העוף ומ

עוֹלָם', מִי שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לוֹ, והיינו ציבור שהברית כרותה עמהם ולא עם היחיד. ממשיך רבי שמעון ודורש את סוף הפסוק (שם) 'כָּלִיל תָּקְטָר', שמנחת חביתין כָּלִיל לְהַקְטָרָה - מקטירים אותה בשלמות ואין מניחים ממנה שיריים לאכילה[לג].

★

שנינו במשנה, 'ותנאי בית דין הוא על פֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וכו' שתהא מנחתו קרבה משל ציבור. רבי יהודה אומר, משל יורשין'.

הגמרא מקשה סתירה ממשנתינו על הברייתא:
מקשה הגמרא, רַבִּי בָּא בַּר מָמָל בָּעֵי - הקשה, מַחְלָפָה שִׁיטָתֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - מוחלפת שיטתו של רבי שמעון, תַּמָּן - במשנתינו הוא אָמַר מְשֶׁל יוֹרְשִׁין, שכן רק משום תנאי בית דין באה המנחה משל ציבור, ואילו מדבר תורה מצוותה משל יורשים[לד], וְהָכָא - בברייתא הוא אָמַר לדרוש מהפסוק שהיא באה מְשֶׁל צִבּוּר ומשמע שדבר תורה הוא[לה].

אוצר החכמה

אָמַר רַבִּי חִיָּיה

אהרון 19/Aw/2018

לג. **רש"י** (מנחות נח: ד"ה שמהם). וכתב עוד 'לישנא אחרינא, שיקטירו שלימה ולא לחצאין כל זמן שהיא קריבה משל ציבור, דבשלימה לא פליגי רבי יהודה ורבי שמעון. מפי המורה'.

לד. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.

לה. **פירוש** ר' משולם ורש"ס.

בַּר בָּא, וְלֹא יָאוּת הוּא מַקְשֶׁה - וכי לא יפה הקשה רבי בא בר ממלא.

מתרצת הגמרא, **אָתָא** - בא **רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא** ואמר בשם **רַבִּי אַבָּהוּ** שאמר **בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן** לתרץ, ששתי תקנות היו, אכן מעיקר הדין **דְּבַר תּוֹרָה הוּא שֶׁתְּהֵא** המנחה **בָּא מִן הַצִּבּוּר** כפי שלמדנו מהנאמר 'חק עולם', **כֵּיוָן דְּחָזֵי דְּקָא מִידַּחֲקָא לְשִׁבְּהָ** - שהיו פוחתים השקלים שבלשכה, לפי שבכל שנה הוצרכו לכך כדאיתא (יומא ט.) שבבית שני עמדו יותר משלוש מאות כהנים שכל אחד מהם לא הוציא שנתו והיו לוקחים את המנחה כשמתו הכהנים משל ציבור, **הֲוֵיתֵי אוֹמֵר** - התקינו בית דין שיִּגְבּוּ **לָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין. כֵּיוָן דְּחָזֵי דְּפָשְׁעֵי בָּהּ** - כשראו בית דין שהיורשים מתעצלים ואינם מביאים את המנחה, **הִתְקִינוּ** להחזירה על דין תורה **שֶׁתְּהֵא בָּאָה מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה**, ולכן אמר רבי שמעון לשון של 'התקינו' על דין מהתורה[ב].

★

שנינו במשנה, 'ושלימה היתה קריבה'. הגמרא דנה בדין זה:

רַבִּי יוֹסֵה אָמַר שרַבִּי **יוֹחָנָן בָּעֵי** - הסתפק מַהוּ כוונת המשנה בזה, האם נאמר שכשם שהכהן גדול הקריב בבוקר ובערב, כך גם כשהכהן גדול מת מקריבים בבוקר ובערב, ומכיון שאם מת אין מחלקים את העשרון לשנים, נמצא שצריך עשירית האיפה **שְׁלֵימָה בַּשַּׁחֲרִית וּשְׁלֵימָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, אוֹ** שמא כיון שהכהן גדול הקריב רק עשרון אחד, כך גם כשמת מקריבים עשרון אחד, ומכיון ששלימה היתה קריבה, הרי שמקריבים עשירית האיפה **שְׁלֵימָה בַּשַּׁחֲרִית, וּבְטֵילָה בֵּין הָעַרְבַּיִם** - ובערב אין מביאים כלום[ג]. פושטת הגמרא, **כַּד תְּהֵא פְּשִׁיטָא לֵיהּ** - ניתן לפשוט את הספק ממה **דִּכְתִיב** (ויקרא ו יג) **מִנְחָה תָּמִיד** מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב'. והיינו, שמנחה זו הרי היא כתמיד, מה תמיד אינו בטל בבוקר ובערב אף מנחה אינה בטלה בבוקר ובערב, ומביאים שלימה בבוקר ושלימה בערב[ד].

הכהן גדול מביא למנחת חביתין שלשה לוגים שמן עם עשירית האיפה סולת ומקריב חצי עשרון סולת עם לוג וחצי שמן בבוקר וחצי עשרון סולת עם לוג וחצי שמן בערב.

רבי יוחנן מסתפק עוד בכמות הלוגין שצריך להביא במנחת חביתין הבאה כשאין כהן גדול:

מסתפק רבי יוחנן, באופן שמת הכהן גדול שמקריבים שלימה בבוקר ושלימה בערב, יש לדון **שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין מָה הֵן**, האם כמו שהוכפלה כמות הסולת, כך גם צריך להכפיל את כמות השמן ויביאו **שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין שַׁחֲרִית וּשְׁלֹשֶׁת לוּגִּין בֵּין הָעַרְבַּיִם, אוֹ** שמא השמן נשאר כפי שהביא הכהן גדול בחייו, ויביאו **לוֹג וּמֶחֱצָה שַׁחֲרִית וְלוֹג וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם**', ושאלה זו לא נפשטה.

עם כל מנחה היו מביאים קומץ של לבונה. לגבי מנחת חביתין נחלקו אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן במסכת מנחות (נג.). לאבא יוסי בן דוסתאי מביא שני קומצין, קומץ בבוקר וקומץ בערב. ולרבנן מביא קומץ אחד, חצי בבוקר וחצי בערב. רבי יוחנן אמר (סה נב:) שהלכה כאבא יוסי בן דוסתאי.

הגמרא מסתפקת בכמות הקומצים שצריך להביא במנחת חביתין הבאה כשאין כהן גדול:

אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה, אוֹף הָדָא צְרִיכָה לֵיהּ - גם זאת יש עלינו להסתפק, **שְׁנֵי קוּמְצִין** - לפי שיטתו של אבא יוסי בן דוסתאי הסובר במסכת מנחות (נג.) שהכהן גדול היה מפריש בכל יום שני קומצי לבונה ומקריבו קומץ שחרית וקומץ בין הערביים, **מַה הֵן** - מה יהיה אם כן הדין כשמת הכהן גדול, האם כפי שהוכפלה הסולת כך גם הוכפלה הלבונה ומביאים **שְׁנֵי קוּמְצִין בְּשַׁחֲרִית וּשְׁנֵי קוּמְצִין בֵּין הָעַרְבַּיִם, אוֹ** שמא הלבונה נשארת כפי שהביא הכהן גדול בחייו ומביאים **קוֹמֶץ אַחַת בְּשַׁחֲרִית וְקוֹמֶץ אַחַת בֵּין הָעַרְבַּיִם**'.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק:

אָמַר רַבִּי יוֹסָה לפשוט את דין קומצי הלבונה, **כְּלוּם לָמְדוּ לְקוֹמֶץ לֹא מִמְּנָחַת חוֹטֵא** - לעיל (יח:) נתבאר ששיעור הלבונה בקומץ נלמד ממנחת חוטא שנאמר בו (ויקרא ה יג) 'וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלוֹא קֶמְצוֹ אֶת אַזְכָּרָתָהּ', ואם כן, **מַה לְהַלָּן** - במנחת חוטא אם הביא **שְׁנֵי קוּמְצִין**, הרי זה כמו שהביא קומץ חסר, שהרי לא מצאנו שיביאו שני קומצין בהקטרה אחת, **אַף כָּאן** אם יביא **שְׁנֵי קוּמְצִין**, הרי זה כמו שיביא קומץ חסר, ולכן לא צריכים שני קומצין בכל הקרבה, אלא מביאים שני קומצין, ומחלקים לקומץ אחד בבוקר וקומץ אחד בערב[ה].

הגמרא דוחה את הראיה:

אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה לדחות את מה שפשט רבי יוסה, **כְּלוּם לָמְדוּ שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין לֹא מִתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** - הרי דין שלושת הלוגין שמביא הכהן גדול במנחת חביתין נלמד מתמיד של בין הערבים דדרשינן 'מִנְחָה תָּמִיד' שמנחה זו הרי היא כתמיד, ואנו אומרים **מַה לְהַלָּן** - בתמיד, מביא עמו **שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין**, כמו שנאמר (במדבר כח ה) 'וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין', ומידת 'הין' היא שנים עשר לוג ורביעית ההין היא שלשה לוגין, **אַף כָּאן** - במנחת חביתין מביאים **שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין**, ולפי סברתו של רבי יוסה היה ראוי לומר את הכלל הקובע ש'דיו לבא מן הנידון להיות כנידון' ולא יהיה מקום לדון האם יש להכפיל את כמות השמן, אבל זה אינו שהרי רבי יוחנן כן הסתפק בזה, **וְאִם כֵּן מַה תַּמָּן** - לענין לוגי השמן, **צְרִיכָה לֵיהּ** - עדיין יש מקום להסתפק ולומר שיביאו שלושה לוגין בבוקר ושלשה לוגין בערב, **אַף כָּאן** - בלבונה, **צְרִיכָה לֵיהּ** - יש מקום להסתפק ולומר שיביאו שני קומצין בבוקר ושני קומצין בערב[ו], ולא נפשטה איפוא שאלה זו.

★

שנינו במשנה, 'ועל הפרה **שֶׁלֹּא יִהְיֶה כּוֹ**' מועלין באפרה'. הגמרא מבררת תקנה זו:

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אמר **בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן, בְּדִין הָיָה שֶׁיִּמְעֲלוּ בָּהּ** - באפר הפרה כיון שהתורה קראה לפרה האדומה 'חטאת' והרי בחטאת מועלים, **וְהֵן** - רבנן **גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִמְעֲלוּ בָּהּ.**

שואלת הגמרא, כיצד אנו אומרים שרבנן הם שתיקנו שאין מועלים באפר, **וְהָא תָּנֵי** - והרי שנינו בברייתא, נאמר בפרה אדומה (במדבר יט ט) 'חַטָּאת הִוא', דורשים, 'חַטָּאת' **מְלַמֵּד שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהּ** כשם שמועלים

א. **ע"פ** פירוש תלמיד רשבר"ש, אולם בפירוש ר' משולם כתב שהכוונה היא שאין זה קושיא וזהו הקדמה לתירוץ הגמרא.

ב. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש ורש"ס ע"פ בבלי מנחות (פו:).

ג. **ראה** ברש"ס שגרס 'מה שלימה, שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים, או שלימה בשחרית ומחצה בין הערבים, או שלימה שחרית ובטלה בין הערבים, הא פשיטא לך דכתיב מנחת תמיד', והיה אפשר לבארו בפשטות שיש כאן שלשה צדדים לאיבעיא ופושטים מדכתיב מנחת תמיד, אולם הרש"ס מבאר שבאיבעיא היה רק את השני צדדים הראשונים, והגמרא שאלה מדוע שלא נאמר גם את הצד השלישי שבטלה בין הערבים, ועל זה תירצה מדכתיב מנחת תמיד, אולם בסוף הוא מסיק דבעינן שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים, וצ"ע שכיצד הגמרא פשטה זאת שהרי יתכן דסגי במחצה בין הערבים, אולם לפי מה שפירשנו לפנינו אין סברא לומר כן כיון שצריכים להדמות למה שהיה אצל הכהן גדול.

ד. **ע"פ** הרש"ס שכתב שהגמרא בדבריה אלו עונה על השאלה, ביאור הגרח"ק.

ה. **רש"י** (מנחות נג. ד"ה הא).

ו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש, וראה ברש"ס עוד תוספת ביאור.

ז. **רש"ם.** ועיין היטב בסוגית הבבלי (סה:) רש"י ובתוספות (ד"ה לרבנן) ותראה, ששם דנה הגמרא רק אליבא דרבנן הסוברים שהכהן גדול היה מביא מחצית הקומץ בבוקר ומחציתו בערב, ואילו לאבא יוסי אין מקום לשאלה, ואכן בפירוש ר' משולם תיקן את גירסת הירושלמי.

ח. **רש"ם**, ועל פי גירסתו בגמרא שגורס 'מה להלן שני קומצין כחסר'. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב כענין זה 'מה להלן שני קומצין, כלומר, וכי במנחת החוטא בעינן לקמוץ שני קומצין, אלא ודאי קומץ אחד ותו לא, הכי נמי גבי לבונה של חביתין לא תיבעי לך דודאי קומץ אחד שחרית וקומץ אחד ערבית'.

ט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.

בגבייתא דרים מקרא דמשל נצור: **ולא יאות הוא מקשה.** נתמיה דודאי שפיר קא מקשי ס"ע בניחותא דלמא שפיר מקשה דידע ר"ח בר בא דשני מקמות הוו: **הייתי אומר.** שיגבו מכל ישראל לעורך עשיריית הסיפה ותנאי ב"ד הוא שתצא מתרומת הלשכה מזל נצור: בעי. הא דתני נמתני' ושלימה היתה קריבה מי אמרינן שלימה שחרית ושלימה בין הערבים: ר"ג ושלימה בין הערבים או שלימה שחרית ובטילה בין הערבים. וכ"ה בהתכלת: כד תהא פשיטא ליה. כלומר אע"ג דשלימה שחרית ושלימה בין הערבים: ג' לוגין מה הן. לעשיריית הסיפה היה הכה"ג מביא ג' לוגין וקמבעיא ליה כשמת כה"ג והיתה המנחה כפולה נפולה אם היתה כפולה גם בשמן או לא: **אוף הדא צריכה ליה.** גם זה מבעיא ליה: ב' קמצין מה הן. דס"ל לחזקיה כתנא יוסי בן דוסתאי שמובר בהתכלת דבכל יום היה כה"ג מביא ג' קמצין לבונה ומקריב אחד מהן בשחרית ו' בין הערבים ואמר רבי יוחנן התם דהלכתא כתנא יוסי וקמיבעיא ליה כשהוא מביאה שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים אם מביא כל פעם ג' קומצין או דלמא בקומץ אחד סגי: **בלום למדו לקומץ.** כלומר דלבונה בעי קומץ אחד ממנחת חוטא כדתניא בפרק לעיל: מה להלן ב' קמצין. לכל עשרון קומץ לבונה דס"ל כי היכי דבעינן שעור שמן לכל עשרון אפי' נעשו הרבה עשרונות בכלי אחד כדתנן בפ' שתי מדות ה"ג בעינן קומץ לבונה לכל עשרון ה"ה כמן דכופל הקולת כופל נמי הקומצין: ומאני מה תמן צריכה ליה. כי היכי דמיבעיא ליה גבי מביאי כה"ג אם כופל הקומצין ה"ג מיבעיא ליה במביא מנחות הרבה בכלי אחד אם צריך קומץ לבונה לכל אחד או סגי ליה בקומץ אחד יהיו המנחות שתים או אחד ובגיר' הירושלמי שבבבלי לא גרסי' כמן מה תמן צריכה ליה: **בלום למדו שלשה לוגין.** לחמיתין בעינן ג' לוגין אלא מתמיד שנאמר גבי מחיתין מנחת תמיד הרי היא לו כמנחת תמיד מה להלן שלשה לוגין לעשרון אף כאן ג' לוגין לעשרון: ומאני מה תמן צריכה ליה. כי היכא דקמבעיא ליה בחביתין ה"ג מבעיא ליה בתמיד כגון שלא הקריב מנחה בבקר שמביאה אפילו בערב לכתיב ומנחתם ונסכיהם בלילה או למחר אם צריך ג' לוגין לכל אחת או דסגי להו בג' לוגין ע"ש ומה תמן וכו' מדברי רבי חזקיה הוא דקאמר לרבי יוסה שהשיב על דבריו דקאמר אלא אי אמרת בשלמא לר' יוחנן דקומץ דלומית למנחת חוטא הוא וקאר"ח ס"ל כי מאי קמבעיא ליה לר"י מג' לוגין נילף מתמיד אלא אי אמרת דגלי גלי מאי דגלי גלי אלא גלי לן ג' לוגין לכל מנחה ומנחה כדתנן בפרק לעיל: קמלין והרמזן ז"ל עיקר: בדין היה שימעלו. בפרה אלא שאמרי ב"ד הוא שאין מועלין. בפרה שמעי' ופריך והא תני חטאת היא. לכתיב בפרה ללמדך שמועלין בה כשאר חטאות עד שלא היתה להן שעת היתר להכניס: ה"ג היא בה מועלין ואין מועלין בפרה: משתקשקין בה. בפרה היו מתרפין ונותנים לותה ע"ג מכותיהן לאפר מרפא מכה: בין שנגדרו. ופרכו מפקק הזאות אם נטמאו בפקק טומאת המת לא היו מזין עליו שלא ימעלו בה: **האשה הזאת במה היא מתכפרת.** ל"ג ליה הכא ומגד גרסי' דר"פ מייתי ליה לכאן: **ואת האובדות.** שנאבד המעות בין שקלים לנדבה וכדאמרי' לעיל בר"פ דאל"כ האשה הזאת במה מתכפרת:

הדרן עלך פרק מעות שנמצאו

הלכה א מתני' כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין. ולא מחזקינן להו ברוקו של זב ודבה שהן מטמאין מדס וכלים משום לחוליון בתר רובא: חוץ משל שוק העליון. בגמרא מפרש טעמא: **שבאמצע טמאים.** משום דזבין וחדות שכיחי ומהלכים בתוכם והטהורים מסתלקין לגידי הדרכים מקום שאין דריסת הרגל מצוי' ומזהירין לכל טמא שלא יגע בהן מבעוד הרגל שרוב ישראל טהורין הטמאים מסתלקין לגדדים שלא יטמאו את העם והטהורים הולכין בתוכם העשב טהורין ושנגדדין טמאין: דרך ירידה לבית הטבילה. ג' דרכים היו למקוה בת' יורדים ועולים שלא יגעו הטמאין בטהורין ושל דרך ירידה ודאי טמאין לפי שנפלו מיד המביאין לטבילה: שלא בירידתן עלייתן. לבירידתן ודאי טמאין היו לכך היו מורידין לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילו: ר' יוסי אומר כולן טהורין. לא גזרו על פקק כלים גזירוש: מגריפה. כלי שגורפין וכונסים בו עלמות המתים כשהם מפוזרין: מריצה. שוחט בו מיד. דודאי הטבילה בעלים מאחמול כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא רחוקה לשחוט בה היום בערב פסח: **בי"ג שונה ומטביל.** כלומר אע"ג דאיכא למימר כבר הטבילה בעלים להטבילה אינה דשמא לא הטבילה בעלים דהוה לה שהות להמתין עד סמוך לחשיכה ואע"פ שלא גזרו על פקק כלים אפ"ה גבי קדשים הגריכוה הטבילה: קופין. סכין גדול רובן עשויין לחמוך בשר ולשבר בו עלמות: **בזה ובזה.** בי"ג וב"ד שונה ומטביל לפי שעיקרה לחגיגה שנשירת העשם מועד הם ושייכי כגון שהיו הכהנים טמאי מתים בפסח וחל שניעי שלהן בע"פ לתין מביאין עמו חגיגה להוה ליה כפסח הבאה בטומאה וחגיגת ט"ו יעשו בטהרה ואין הכהנים שהן טבולי יום מטמאין הסכין שאין טבול יום אפי' דמת מטמא כלים: חל י"ד **להיות בשבת שוחט בה מיד.** ולא תמרינן כיון דשבת הוא לא נשחט בה מסיקינא שמא טומאה היא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה וי"מ שוחט בה מיד וקופין הסכין לתוך הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה וי"מ שוחט בה מיד ובקופין קאמר לתוך על גב לתין חגיגה בשבת מ"מ חזקה שהטבילה מערב שבת לעורך חגיגת י"ד:

משנת אליהו

ממוס ונטמא נשאר בבעי' והרמב"ם לפסק בפ"ג מהל' תמידין הל' כ' כהן שהקריב מחצה ומת או נטמא או נולד בו מום כו' פשט הבעי' לחומרא ולא כמ"ש בק"ע:

תקלין חדתין

בתנאי' דמנחות כדקאמר מתק עולם והכא במתניתין דיקן לאמר מתנאי ב"ד: ד"ת משל צבור הייתי אומר יגבו לה. כלומר הא ודאי פשיטא דמשל צבור דבר תורה מקרא לתק עולם משל חייתי לומר שלא ליקתה מתרומת הלשכה אלא לגבות מכל יחיד ויחיד דהכי משמע קרא לתק עולם משל עולם והתנו ב"ד שיהא נתה מתרומת הלשכה ותיזה תלמיד טועה ונתתך בתירוצא דבבלי שם והרכיב לה בתירוצא דהכא דירושלמי ולא נהיר ולא נהיר ולא ליהיר דקושיא דירושלמי ס"ל דלא הוה אלא חדא קושיא ובבבלי משני תרתי: **ר"י בעי שלימה בשחרית בו'.** מתניתין קאי דקתני בר"י ושלימה היתה קריבה ומבעיא ליה אי שלימה בין הערבים ג"כ או דילמא בין הערבים בטילה: **ודא צריכא ליה.** הא מבעיא ליה: ג' לוגין מהו. כלומר אלו הג' לוגין שהיה מביא הכהן גדול ומוזהו לוג ומחצה בבוקר ולוג ומחצה בין הערבים ועכשיו כשמת והוכפלה הקולת כדקתני לה בברייתא לעיל שלמה בבוקר כו' ומספיקא ליה אם הוכפלה גם כן השמן או דילמא קולת דגלי קרא דמותה לר"י ולר"ש מתקטר גלי אבל בשמן לא גלי קרא: קומץ בשחרית. אי אמרי' הואיל והוכפלה קולתה הוכפלה לבונתו או דילמא מאי דגלי גלי: **אמר רבי יוסי.** מהדר למפשט בעיא שניה: **בלום למדו לקומץ דלבונה לא מלחם הפנים.** דהא גבי מביאין לא כתיב קומץ כלל ועל כרחך מלחם הפנים למדו לקומץ דמביאין אי מגזרה שוה דחק עולם דבמרוייהו כתיב אי דס"ל כסוגיא לעיל פרק ו' דלמד לשיעורא דקומץ מלחם הפנים לכל המנחות: **מה להלן ב' קמצים אף כאן ב' קמצים.** ותיבת במקר ליתא בנוסח הירושלמי ואי גרסי' לה ל"ל דה"ק בהפסוקות שינו פתוח מב' קומצין דלחם הפנים תקר לבונתה פסול דלתמרינן מנחות (י"ט ב') הכא נמי ב' קומצין קומץ אחד בנוקר וכו' והוא אליבא דרבנן דפליגי אחכא יוסי בן דוסתאי בבבלי מנחות: **בלום למדו לג' לוגין לא מתמיד.** לתמר דלחם הפנים ושל דרך ירידה ודאי טמאין לפי שנפלו מיד המביאין לטבילה: שלא בירידתן עלייתן. לבירידתן ודאי טמאין היו לכך היו מורידין לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילו: ר' יוסי אומר כולן טהורין. לא גזרו על פקק כלים גזירוש: מגריפה. כלי שגורפין וכונסים בו עלמות המתים כשהם מפוזרין: מריצה. שוחט בו מיד. דודאי הטבילה בעלים מאחמול כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא רחוקה לשחוט בה היום בערב פסח: **בי"ג שונה ומטביל.** כלומר אע"ג דאיכא למימר כבר הטבילה בעלים להטבילה אינה דשמא לא הטבילה בעלים דהוה לה שהות להמתין עד סמוך לחשיכה ואע"פ שלא גזרו על פקק כלים אפ"ה בבבלי שם והרכיב לה בתירוצא דהכא דירושלמי ס"ל דלא הוה אלא חדא קושיא ובבבלי משני תרתי: **ר"י בעי שלימה בשחרית בו'.** מתניתין קאי דקתני בר"י ושלימה היתה קריבה ומבעיא ליה אי שלימה בין הערבים ג"כ או דילמא בין הערבים בטילה: **ודא צריכא ליה.** הא מבעיא ליה: ג' לוגין מהו. כלומר אלו הג' לוגין שהיה מביא הכהן גדול ומוזהו לוג ומחצה בבוקר ולוג ומחצה בין הערבים ועכשיו כשמת והוכפלה הקולת כדקתני לה בברייתא לעיל שלמה בבוקר כו' ומספיקא ליה אם הוכפלה גם כן השמן או דילמא קולת דגלי קרא דמותה לר"י ולר"ש מתקטר גלי אבל בשמן לא גלי קרא: קומץ בשחרית. אי אמרי' הואיל והוכפלה קולתה הוכפלה לבונתו או דילמא מאי דגלי גלי: **אמר רבי יוסי.** מהדר למפשט בעיא שניה: **בלום למדו לקומץ דלבונה לא מלחם הפנים.** דהא גבי מביאין לא כתיב קומץ כלל ועל כרחך מלחם הפנים למדו לקומץ דמביאין אי מגזרה שוה דחק עולם דבמרוייהו כתיב אי דס"ל כסוגיא לעיל פרק ו' דלמד לשיעורא דקומץ מלחם הפנים לכל המנחות: **מה להלן ב' קמצים אף כאן ב' קמצים.** ותיבת במקר ליתא בנוסח הירושלמי ואי גרסי' לה ל"ל דה"ק בהפסוקות שינו פתוח מב' קומצין דלחם הפנים תקר לבונתה פסול דלתמרינן מנחות (י"ט ב') הכא נמי ב' קומצין קומץ אחד בנוקר וכו' והוא אליבא דרבנן דפליגי אחכא יוסי בן דוסתאי בבבלי מנחות: **בלום למדו לג' לוגין לא מתמיד.** לתמר דלחם הפנים ושל דרך ירידה ודאי טמאין לפי שנפלו מיד המביאין לטבילה: שלא בירידתן עלייתן. לבירידתן ודאי טמאין היו לכך היו מורידין לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילו: ר' יוסי אומר כולן טהורין. לא גזרו על פקק כלים גזירוש: מגריפה. כלי שגורפין וכונסים בו עלמות המתים כשהם מפוזרין: מריצה. שוחט בו מיד. דודאי הטבילה בעלים מאחמול כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא רחוקה לשחוט בה היום בערב פסח: **בי"ג שונה ומטביל.** כלומר אע"ג דאיכא למימר כבר הטבילה בעלים להטבילה אינה דשמא לא הטבילה בעלים דהוה לה שהות להמתין עד סמוך לחשיכה ואע"פ שלא גזרו על פקק כלים אפ"ה גבי קדשים הגריכוה הטבילה: קופין. סכין גדול רובן עשויין לחמוך בשר ולשבר בו עלמות: **בזה ובזה.** בי"ג וב"ד שונה ומטביל לפי שעיקרה לחגיגה שנשירת העשם מועד הם ושייכי כגון שהיו הכהנים טמאי מתים בפסח וחל שניעי שלהן בע"פ לתין מביאין עמו חגיגה להוה ליה כפסח הבאה בטומאה וחגיגת ט"ו יעשו בטהרה ואין הכהנים שהן טבולי יום מטמאין הסכין שאין טבול יום אפי' דמת מטמא כלים: חל י"ד **להיות בשבת שוחט בה מיד.** ולא תמרינן כיון דשבת הוא לא נשחט בה מסיקינא שמא טומאה היא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה וי"מ שוחט בה מיד וקופין הסכין לתוך הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה וי"מ שוחט בה מיד ובקופין קאמר לתוך על גב לתין חגיגה בשבת מ"מ חזקה שהטבילה מערב שבת לעורך חגיגת י"ד:

משנת אליהו

ממוס ונטמא נשאר בבעי' והרמב"ם לפסק בפ"ג מהל' תמידין הל' כ' כהן שהקריב מחצה ומת או נטמא או נולד בו מום כו' פשט הבעי' לחומרא ולא כמ"ש בק"ע:

כל הרוקין בו' טהורין. ולא גזרינן שמא של טמאים הם שהן מטמאין מדס וכלים משום לחוליון בתר רובא: שלא בדרך ירידתן. לבירידתן ודאי טמאים הוו משל"ר בעלייתן: טהורים. לא גזרו על פקק הכלים שבירושלים: שהרי ג' דרכים היו נוטלין לטובלן והוא דרך ירידה והג' דרך עלייתן מהטבילה: **שלא בדרך ירידתן.** לבירידתן ודאי טמאים הוו משל"ר בעלייתן: טהורים. לא גזרו על פקק הכלים שבירושלים: מגריפה. כלי שמקבלים בו עלמות המתים: **שוחט בה מיד.** פסקו וס"ל להטבילה זה המוקה דמסתמא הטבילה בעלה מם טומאה היתה הטבילה בי"ג כדי שיהא הערב שמש ותהא טהורה בי"ד: **בי"ג שונה ומטביל.** כלומר אע"ג דאיכא למימר כבר הטבילה בעלים להטבילה אינה דשמא לא הטבילה בעלים דהוה לה שהות להמתין עד סמוך לחשיכה ואע"פ שלא גזרו על פקק כלים אפ"ה בבבלי שם והרכיב לה בתירוצא דהכא דירושלמי ס"ל דלא הוה אלא חדא קושיא ובבבלי משני תרתי: **ר"י בעי שלימה בשחרית בו'.** מתניתין קאי דקתני בר"י ושלימה היתה קריבה ומבעיא ליה אי שלימה בין הערבים ג"כ או דילמא בין הערבים בטילה: **ודא צריכא ליה.** הא מבעיא ליה: ג' לוגין מהו. כלומר אלו הג' לוגין שהיה מביא הכהן גדול ומוזהו לוג ומחצה בבוקר ולוג ומחצה בין הערבים ועכשיו כשמת והוכפלה הקולת כדקתני לה בברייתא לעיל שלמה בבוקר כו' ומספיקא ליה אם הוכפלה גם כן השמן או דילמא קולת דגלי קרא דמותה לר"י ולר"ש מתקטר גלי אבל בשמן לא גלי קרא: קומץ בשחרית. אי אמרי' הואיל והוכפלה קולתה הוכפלה לבונתו או דילמא מאי דגלי גלי: **אמר רבי יוסי.** מהדר למפשט בעיא שניה: **בלום למדו לקומץ דלבונה לא מלחם הפנים.** דהא גבי מביאין לא כתיב קומץ כלל ועל כרחך מלחם הפנים למדו לקומץ דמביאין אי מגזרה שוה דחק עולם דבמרוייהו כתיב אי דס"ל כסוגיא לעיל פרק ו' דלמד לשיעורא דקומץ מלחם הפנים לכל המנחות: **מה להלן ב' קמצים אף כאן ב' קמצים.** ותיבת במקר ליתא בנוסח הירושלמי ואי גרסי' לה ל"ל דה"ק בהפסוקות שינו פתוח מב' קומצין דלחם הפנים תקר לבונתה פסול דלתמרינן מנחות (י"ט ב') הכא נמי ב' קומצין קומץ אחד בנוקר וכו' והוא אליבא דרבנן דפליגי אחכא יוסי בן דוסתאי בבבלי מנחות: **בלום למדו לג' לוגין לא מתמיד.** לתמר דלחם הפנים ושל דרך ירידה ודאי טמאין לפי שנפלו מיד המביאין לטבילה: שלא בירידתן עלייתן. לבירידתן ודאי טמאין היו לכך היו מורידין לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילו: ר' יוסי אומר כולן טהורין. לא גזרו על פקק כלים גזירוש: מגריפה. כלי שגורפין וכונסים בו עלמות המתים כשהם מפוזרין: מריצה. שוחט בו מיד. דודאי הטבילה בעלים מאחמול כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא רחוקה לשחוט בה היום בערב פסח

בשאר חטאות. 'הוא', בא למעט וללמד שבָּהּ מוֹעֲלִין וְאֵין מוֹעֲלִין בְּאֶפְרָהּ, מוכח מהברייתא שמן התורה אין מועלים באפרה'.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שתי תקנות היו, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מְשַׁתְּקְשְׁקִין בָּהּ - מזלזלים באפר הפרה[א] וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי מַפּוֹתֵיהֶן שכן אפר מרפא את המכה[ב], והעושים כן סמכו על כך שאין מועלים באפר הפרה, וְכדי למנוע זאת גָּזְרוּ רבנן שֶׁיִּמְעֲלוּ בָּהּ מעילה מדרבנן[ג]. כֵּיוָן שֶׁנִּגְדְּרוּ - שנזהרו מאוד מלזלזל באפר, ואדרבה זהירות זו גרמה לתקלה שאדם שנטמא בספק מיאן לקבל הזאה מחשש מעילה, החזירוהו רבנן לדין התורה וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יִמְעֲלוּ בָּהּ, ומתורץ שאף שהוא דין מהתורה עדיין היו צריכים בו לתקנת חכמים[ד].

★

שנינו במשנה, 'וְעַל הַקִּינִּין כו' הפסולות שיהו באין משל ציבור. רבי יוסי אומר, המספק את הקינין הוא מספק את הפסולות'. הגמרא מביאה מימרא שהובאה לעיל (יט.), המבארת מקרה נוסף שהמספק את הקינין צריך לספק:

אומרת הגמרא, שנינו במשנה בתחילת הפרק (יט.) 'מעות שנמצאו וכו' בין קינין לגוזלי עולה וכו' מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה', והקשו בגמרא (שם) שאם יש צד של מחצה על מחצה לומר שהמעות הללו משופר של קינין הם, והם ניתנו על ידי אשה שחפצה להתכפר בחטאת ובעולה, עכשיו שיפלו לגוזלי עולות ואינם קרבים חטאת, הָאִשָּׁה הַזֹּאת בַּמֶּה הִיא מִתְכַּפֶּרֶת וכיצד היא יכולה לאכול בקדשים, ועל זה אָמַר רַבִּי יִצְחָק לתרץ, תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא שהאדם הַמְסַפֵּק אֶת הַקִּינִּין הוּא מְסַפֵּק אֶת הַפְּסוּלוֹת וְגַם אֶת הָאוֹבְדוֹת.

הדרן עלך פרק מעות שנמצאו

פרק שמיני - כל הרוקין

הלכה א – משנה

אגב ששנינו בפרק שביעי על מעות ובהמה שנמצאו במקדש ובירושלים וספק מהיכן הם, דנה משנתינו בדברים נוספים שנמצאו בירושלים וספק אם הם טהורים או טמאים מה דינם.

רוק הזב והזבה אב הטומאה הוא ומטמא אדם וכלים[ט], וכמו שנאמר (ויקרא טו ח) 'וְכִי יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב'. חכמים הוסיפו וגזרו על הנכרים שיהיו כזבים ואף הם רוקם טמא[י].

רוק שנמצא מחוץ לירושלים ואין ידוע משל מי הוא, ונגע בו אדם, הרי הנוגע טמא[יא]. משנתינו דנה ברוק שנמצא בעיר ירושלים האם יש לחשוש בו שהוא רוק טמא[יב]:

אומרת המשנה, כָּל הָרוֹקִין הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם ואין ידוע משל מי הם, טְהוֹרִין, לפי שאין נכרים מצויים בירושלים, ואין לחשוש שמא הרוק הוא משל ישראלים זבים, כיון שירושלים מקום אכילת קדשים הוא והזבים פורשים משם[יג]. חוּץ מִהרוקין שֶׁל שׁוּק הָעֶלְיוֹן בירושלים, שבו הרוק טמא לפי ששם היו מצויים נכרים וכמו שיבואר בגמרא, הִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

רבי יוסי חולק:

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אף בירושלים יש לחשוש לישראלים זבים[יד], ולכן בְּשֶׁאָר כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה שאין בירושלים אלא תושבי העיר ומהם טמאים ומהם טהורים, רוקין שֶׁנמצאו בָּאֶמְצַע הדרך הרי הם טְמֵאִין, והרוקין שֶׁנמצאו בַּצְּדָדִין - בצידי הדרך טְהוֹרִין, לפי שדרך הטהורים שהם המועטים לילך בצידי הדרכים במקום שאין דריסת הרגל מצויה ומזהירים את הטמאים שהולכים באמצע הדרך שלא יגעו בהם ויטמאום[טו].

וּבְשָׁעַת הָרֶגֶל שכל ישראל מתקבצים לירושלים, ורובם טהורים לפי שהטמאים אינם עולים לרגל[טז], והטהורים הם אלה שהולכים באמצע הדרך והטמאים היושבים בירושלים הם המיעוט המסתלק לצידי הדרך, לכן רוקין שֶׁבָּאֶמְצַע הדרך טְהוֹרִין, ואילו רוקין שֶׁבַּצְּדָדִין טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּעוּטִין מִסְתַּלְּקִין לַצְּדָדִין - שכן דרך המיעוט להלך בצידי דרכים וכמו שיבואר בגמרא[יז].

מנהג המקוואות באותם הימים היה ששתי דרכים היו להם, באחת היו יורדים הטמאים להטהר ובאחרת היו עולים כשהם טהורים, ועשו כן כדי שלא יטמאו הטהורים העולים מהטבילה ממגע הטמאים היורדים לטבילה[יח].

כל הכלים המקבלים טומאה[יט] שנמצאו מחוץ לירושלים הרי הם בחזקת טומאה שאנו חוששים שמא נטמאו באב הטומאה[כ]. משנתנו דנה בכלים הנמצאים בירושלים וקובעת את דינם לפי המקום שבו הם נמצאו וכדלהלן:

כָּל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם בדרך המקוואות, אם נמצאו דֶּרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה, טְמֵאִין, משום שאנו תולים שלקחו את הכלים להטבילם ונפלו בדרך, ומכיון שעדיין לא נטבלו הרי הם טמאים[כא], והוא הדין אם הם נמצאו במבואות הקטנים הסמוכים למקוה, משום שפעמים שהיו יורדים באותם מבואות ופעמים שהיו עולים, ומכיון שהיו טמאים ואין אנו יודעים אם נפלו בדרך עליה או ירידה, מספק אין מוציאים אותם מידי טומאה[כב]. וְאם נמצאו בְּדֶרֶךְ עֲלִיָּה מהמקוה הרי הם טְהוֹרִין, לפי שֶׁלֹּא כְּיִרִידָתָן עֲלִיָּתָן - שאין דרך ירידתם אותה דרך של עלייתם אלא שתי דרכים הן[כג], ובעלייתם מהמקוה הם כבר טהורים. ואילו כלים שנמצאו בשאר העיר ירושלים הרי הם טהורים[כד], הִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

י. **כן** הקשו בבבלי מנחות (נג:) וכן פירש כאן הרש"ס. אולם בפירוש תלמיד רשבר"ש הסביר את מסקנת הגמרא כבר לפנינו, וביאר ד'והא תני' הוא בלשון ניחותא.

יא. **ע"פ** בבלי מנחות (נב.).

יב. **רש"י** (מנחות נג: ד"ה למכתן).

יג. **שאינו** משלם חומש אלא קרן.

יד. **רש"ם** ע"פ בבלי (שם).

טו. **כלים** (פ"ח מ"ג).

טז. **בבלי** נדה (לא.).

יז. **טהרות** (פ"ד מ"ה).

יח. **ברש"ם** כתב 'איידי דתני לעיל ספיקא דשופרות וספיקא דבשר הנמצא בירושלים ובהמה הנמצאת בירושלים תני נמי הכא ספיקא דרוקין וספיקא דכלים הנמצאים בירושלים'.

יט. **מאירי** (ד"ה והמקנה הרלמקוה) ורש"ס. ואילו בפרישת הרא"ש נתן לכך טעם אחר שהוא משום שהולכים אחר הרוב והרוב טהורים הם. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שכתב שהוא לפי שספק טומאה ברשות הרבים טהור.

כ. **מאירי** (שם). והוסיף שאף עמי הארצות נחשבים כזבים (נדה לג:).

כא. **בכל** מקום אנו תולים שנרקק על ידי ההולכים שם, ולפיכך אנו תולים שהרוקין שבאמצע הדרך נרקקו על ידי הטמאים בדרך הליכתם, והרוקים שבצדדין נרקקו על ידי הטהורים בדרך הליכתם. פרישת הרא"ש ומאירי (שם).

כב. **בבלי** חגיגה (ד:).

כג. **בפשטות** מחלוקתו של רבי יוסי עם רבי מאיר היא רק לענין ירושלים, שרבי מאיר טיהר בכל אופן ורבי יוסי חילק בין זמני השנה ומקומות הרוק, אולם לענין שוק העליון ששם טימא רבי מאיר גם רבי יוסי מודה לו. אולם ברש"ס כתב שרבי יוסי נחלק על רבי מאיר גם לקולא, שרבי מאיר טימא בשוק העליון בכל אופן ואילו רבי יוסי סבר שדינו כירושלים [וכן משמע מפירוש תלמיד רשבר"ש]. וראה בהר אפרים מה שכתב בזה.

כד. **פרישת** הרא"ש.

כה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

כו. **מדברי** המאירי (ד"ה המקנה הסמיה) נראה שהוא גרס כך במשנה.

כז. **רש"י** (פסחים יט: ד"ה נדלן).

כח. **בבלי** (פסחים יט:) וברש"י (שם ד"ה ולטעמין).

כט. **ריבב"ן**.

ל. **בבלי** (שם).

אוצר החכמה

ריב"ן

לערב והיא מחוסרת כפרה וכברת היא תיקנו ז"ל שיהו נחות משל נכור: המספק את הקינין. שהגזבר לוקח את הקינין מאחד מדמים קלודין וקנבה שלהן כדמפורש בסוף פרק קמא דכריתות אמר רשב"ג המעון הזה אם אין בלילה עד שיהו בדינרין נכנס ודרש ולימד האשה שיש עליה אחד לידות ולאות מביאה קרבן ואוכלת בזבחים ואין האשר עליהן חובה ועמדו קינין בו ביום בדבעתים ומייתי לה נמי בפ"ב פרק בתרא (דקס"ו) וה"נ אמרינן בכריתות בפ' ג' נכרי שנתגייר בזמן הזה נרין שיפרים רובע *) שקל נקינו דהיינו דינר:

מתני' כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין. ומוקי בפסחים פ"ק ומע"ג דאתחזק זב אתם מטום דלא גזרו על ספק הרוקין בירושלים חוץ מטל שוק העליון שכל זב נפנה לשם: **בשאר** כל ימות השנה **שבאמצע טמאין.** ירושלמי ר' אחין בשם ר' יהושע בן לוי קטן של נכריס היה שם בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת פי' בתאנע בדרך לשון שביל והטהורין הולכין מן הגד והטהורין הולכין אתם והטמאין אומרים להם פרושו בשעת הרגל הטהורים הולכין שיבולת והטמאין הולכין מן הגד והטמאין הולכין אתם והטהורין אומרים להם פרושו: **מתני'** כל הכלים הנמצאים בירושלים **לבית** הטבילה **טמאין.** בפסחים בפוף פ"ק פריך ריש למיפא דרך ירידה לבית הטבילה טמאין הא דעלמא טהורין אימא מיפא דרך עליה טהורין הא דעלמא טמאין אלא ריש דוקא הא דעלמא טהורין לפי שלא גזרו על אתם כלים ומיפא לאפוקי גזיתא ופרש"י ז"ל מבואות קטנים שהיו אמוכין לדרך הירידה ועליה ופעמים שהיו יורדין דרך אותן מבואות ופעמים היו עולין בהנהו מבואות טמאים מאתם שהרי תחלתן טמאין היו אתם נפלו בירידה נפלו בעליה ומאתם שהיו עולין בהנהו מבואות אין אתם נפלו בעליה אלא בירידה לפיכך אתם טמאין ואין אתם טהורין אלא בירידה לבית הטבילה טמאין. בפסחים בפוף פ"ק פרי

רבי יוסי חולק:

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כּוּלָּן טְהוֹרִין, משום שלא גזרו על ספק כלים בירושלים[לא], חוּץ מִן הַפַּל וְהַמַּגְרֵיפָה שמשתמשים בהם לגריפת עפר ועצמות הקברים[לב], וְהַמְּרִיצָה - כלי שמשברים ורוצצים עמו את עצמות המת כשרוצים להוליכם ממקום למקום, כיון שכל כלים אלו הַמְיוּחָדִין לְצורך קְבָרוֹת הרי הם בחזקת טומאה[לג].

הסכינים מחמירים בהם לשחיטת קדשים יותר משאר כלים מפני חומרת הקדשים, וכל שנמצא בשאר ימות השנה אפילו דרך עלייה צריך להטביל[לד]. המשנה מבארת מקרים שאין בהם חומרא זו:

אומרת המשנה, חומרא זו של הסכינים נאמרה רק בשאר ימות השנה, אבל סַכִּין שֶׁנִּמְצֵאת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן, שׁוֹחֵט בָּהּ - יכול המוצא לשחוט בסכין זה את פסחו מִיָּד, ואינו צריך להטבילה קודם לכן, לפי שאם היתה טמאה בודאי כבר הטבילוה בעלייה ביום שלשה עשר בניסן, כדי שיעבור עליה הערב שמש באור ליום ארבעה עשר ותהיה טהורה ביום ארבעה עשר[לה]. ואם נמצאת הסכין בִּשְׁלִשָּׁה עָשָׂר בניסן, אף על פי שיתכן שהבעלים כבר הטבילוה, מכל מקום המוצא שׁוֹנֶה - חוזר וּמַטְבִּיל את הסכין, כיון שיש שהות ביום להטבילה ולהעריב שמשה ויתכן שהבעלים עדיין לא הטבילוה[לו].

קוֹפִּין - סכין גדול הוא, ורובם אינם מיועדים לשחיטה אלא לחיתוך בשר ושבירת עצמות[לז], בָּזֶה וּבָזֶה - בין אם נמצא הקופין ביום שלשה עשר ובין אם נמצא ביום ארבעה עשר, המוצא שׁוֹנֶה וּמַטְבִּיל, לפי שאין הבעלים צריכים את הקופין לצורך הפסח כיון שאסור לשבור את העצם בקרבן פסח כמו שנאמר (שמות יב מו) 'וְעֶצֶם לא תִשְׁבְּרוּ בוֹ', ונמצא שאין הבעלים צריכים את הקופין[לח] עד יום חמשה עשר ויתכן שעדיין לא הטבילוהו, לפי שעדיין יש שהות ביום להטבילו בבין השמשות לצורך מחר[לט].

אם חָל יום אַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת והקופין ראוי וכשר לשחיטה, המוצא שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד את פסחו ואינו צריך להטבילו קודם לכן, שלמרות שיתכן שהבעלים היה להם סכין כדי לשחוט ולא היה הקופין מיועד כי אם לשבור בה עצמות והיום אין בו שבירת עצם בשבת[מ], מכל מקום היות והבעלים צריכים את הקופין ביום חמשה עשר שאחר השבת, בודאי כבר הטבילו את הקופין בערב שבת, שהרי בשבת אין מטבילים את הכלים[מא].

לא. פרישת הרא"ש ופירוש תלמיד רשבר"ש. וראה במאירי (סס) שכתב 'כלומר אפילו נמצא דרך ירידה, שמא כלי אחר היה מוליך להטביל והיה מביא את זה עמו ונפל לו'.

לב. מאירי (סס) ופירוש תלמיד רשבר"ש, עיי"ש.

לג. במאירי (סס) מבואר שחזקת הטומאה של כלים אלו הוא שאף אם נמצאו בדרך עלייה הרי הם טמאים, ובפירוש תלמיד רשבר"ש חידש שאין מטבילין כלים אלו כדי לטהרן מטומאתן כיון שהם מיוחדים לקברות ולעולם הם בטומאתם.

לד. מאירי (סס). והוסיף שגם צריך להזות עליו פעם אחת מאפר פרה, עיין שם שהאריך בענין הסכינים. ועיין בפירוש תלמיד רשבר"ש (ד"ה מיד).

לה. רש"י (פסחים ע. ד"ה שוחט).

לו. רש"י (סס ד"ה שונה).

לז. רש"י (סס ד"ה קופין).

לח. בבלי פסחים (ע.) דנה הגמרא שלכאורה הבעלים צריכים את הקופין לצורך קרבן חגיגה, וכשם שהוא מטביל את הסכין משום קרבן פסח כך הוא מטביל את הקופין משום קרבן חגיגה, ומוקים לה הגמרא שהיה הנשיא גוסס ביום שלשה עשר בניסן ואם ימות מחויבים כל ישראל להטמאות לו, ולכן בסכין שיש רק ספק אחד האם הנשיא ימות ולא יצטרכו לטהר את הסכין שהרי הפסח יבוא בטומאה או שלא ימות ויצטרכו לטהר את הסכין, הרי שמספק אחד אנו אומרים שבודאי הבעלים טהרו את הסכין. אולם הקופין שיש בזה שני ספיקות, האחד האם הנשיא ימות ואין חגיגה באה בטומאה והשני ששמא לא יהיו מנויים מרובים על קרבן הפסח ויספיק בשר הפסח ולא יצטרכו לבוא לידי חגיגה, בזה חוששים שמא הבעלים לא טהרו את הקופין.

לט. רש"י (סס ד"ה שונה).

מ. שהרי אין מביאים חגיגת ארבעה עשר בשבת. פירוש תלמיד רשבר"ש.

מא. רש"י (סס ד"ה חל).

19/06/2018 ארה"ב

מעות שנמצאו פרק שביעי שקלים

בגבייתא דרים מקרא דמשל לנזר: **ולא יאות הוא מקשה.** נתמיה דודאי שפיר קא מקשי ש"מ בניחותא דלמא שפיר מקשה דידע ר"ח בר בא דשני מתקנות הוו: **הייתי אומר.** שיגבו מכל ישראל לנזרך עבירית המיפה ומנאי ב"ד הוא שתצא מתרומת הלשכה מכל לעולם מן התורה משל לנזר: בעי. הא דתני נמתני' ושלימה היתה קריבה מי אמרינן שלימה שחרית ושלימה בין הערבים: ר"ג ושלימה בין הערבים או שלימה שחרית ובטילה בין הערבים. וכ"ה בהתכלת: כד תהא פשיטא ליה. כלומר אע"ל דשלימה שחרית ושלימה בין הערבים: ג' לוגין מה הן. לשעירית המיפה היה הכה"ג מביא ג' לוגין וקמבעיא ליה כשאת כה"ג והיתה המנחה כפולה בפולה גם בשמן או לא: **אוף הדא צריכה ליה.** גם זה מבעיא ליה: ב' קמצין מה הן. דס"ל לחזקיה כמבא יוסי בן דוסתאי שמובר בהתכלת דבכל יום היה כה"ג מביא ג' קמצין לבונה ומקריב אחד מהן בשחרית ו' בין הערבים ואמר רבי יוחנן התם דהלכתא כמבא יוסי וקמיבעיא ליה כשהוא מביאה שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים מה מביא כל פעם ג' קומצין או דלמא בקומץ אחד סגי: **בלום למדו לקומץ.** כלומר דלבונה בעי קומץ אחד ממנחת חוטא כדתניא בפרק לעיל: מה להלן ב' קמצין. לכל עשרון קומץ לבונה דס"ל כי היכי דבעינן שעור שמן לכל עשרון אפי' נעשו הרבה עשרונות בכלי אחד כדתנן בפ' שתי מדות ה"ג בעינן קומץ לבונה לכל עשרון ה"ה כמן לכופל הקולת כופל נמי הקומצין: ומאני מה תמן צריכה ליה. כי היכי דמיבעיא ליה גבי מביאי כה"ג אם כופל הקומצין ה"ג מיבעיא ליה במביא מנחות הרבה בכלי אחד אם צריך קומץ לבונה לכל אחד או סגי ליה בקומץ אחד יהיו המנחות שתים או אחד וכגיר' הירושלמי שבבבלי לא גרסי' כמן מה תמן צריכה ליה: **בלום למדו שלשה לוגין.** לחביתין בעינן ג' לוגין אלא מתמיד שנאמר גבי חביתין מנחת תמיד הרי היא לו כמנחת תמיד מה להלן שלשה לוגין לעשרון אף כאן ג' לוגין לעשרון: ומאני מה תמן צריכה ליה. כי היכא דקמבעיא ליה בחביתין ה"ג מבעיא ליה בתמיד כגון שלא הקריב מנחה בבקר שמביאה אפילו בערב לכתיב ומנחתם ונסכיהם בלילה או למאר אם צריך ג' לוגין לכל אחת או דסגי להו בג' לוגין ה"ג ומה תמן וכו' מדברי רבי חזקיה הוא דקאמר לרבי יוסה שהשיב על דבריו דקאמר אלא אמר ר' יוחנן מקומץ דדומיא דמנחת חוטא הוא וקאר"ח ה"כ מאי קמבעיא ליה לר"י מג' לוגין נילף מתמיד אלא ומאי ומאי דגלי גלי מאי אלא גלי לא גלי ה"כ ה"ה לענין קמנין והרמבן ז"ל עיקר: בדין היה שימצאו. בפר פרה אלא שמנאי ב"ד הוא שאין מועלין בפרה: ופריך והא תני חטאת היא. לכתיב בפרה ללמדך שמועלין בה כשאר חטאות עד שלא היתה להן שעת היתר להכניס: ה"ג היא בה מועלין ואין מועלין בפרה: משתקשקין בה. בפרה היו מתרפאין ונותנים לותה ע"ג מכותיהן לאפר מרפא מכה: ביון שנגדרו. ופרשו מאפר הזאות אם נטמאו בפאר טומאת המת לא היו מזין עליו אלא יעשו פרה אחרת: **האשה הזאת במה מתכפרת.** ל"ג ליה הכא ומגב גרסת לר"פ מיימי ליה לכאן: **ואת האובדות.** שנאבד המעות בין שקלים לנדבה וכדאמרי' לעיל בר"פ דאמר מקרא דמשל לנזר: **ולא יאות הוא מקשה.** נתמיה דודאי שפיר קא מקשי ש"מ בניחותא דלמא שפיר מקשה דידע ר"ח בר בא דשני מתקנות הוו: **הייתי אומר.** שיגבו מכל ישראל לנזרך עבירית המיפה ומנאי ב"ד הוא שתצא מתרומת הלשכה מכל לעולם מן התורה משל לנזר: בעי. הא דתני נמתני' ושלימה היתה קריבה מי אמרינן שלימה שחרית ושלימה בין הערבים: ר"ג ושלימה בין הערבים או שלימה שחרית ובטילה בין הערבים. וכ"ה בהתכלת: כד תהא פשיטא ליה. כלומר אע"ל דשלימה שחרית ושלימה בין הערבים: ג' לוגין מה הן. לשעירית המיפה היה הכה"ג מביא ג' לוגין וקמבעיא ליה כשאת כה"ג והיתה המנחה כפולה בפולה גם בשמן או לא: **אוף הדא צריכה ליה.** גם זה מבעיא ליה: ב' קמצין מה הן. דס"ל לחזקיה כמבא יוסי בן דוסתאי שמובר בהתכלת דבכל יום היה כה"ג מביא ג' קמצין לבונה ומקריב אחד מהן בשחרית ו' בין הערבים ואמר רבי יוחנן התם דהלכתא כמבא יוסי וקמיבעיא ליה כשהוא מביאה שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים מה מביא כל פעם ג' קומצין או דלמא בקומץ אחד סגי: **בלום למדו לקומץ.** כלומר דלבונה בעי קומץ למדו ממנחת חוטא כדתניא בפרק לעיל: מה להלן ב' קמצין. לכל עשרון קומץ לבונה דס"ל כי היכי דבעינן שעור שמן לכל עשרון אפי' נעשו הרבה עשרונות בכלי אחד כדתנן בפ' שתי מדות ה"ג בעינן קומץ לבונה לכל עשרון ה"ה כמן לכופל הקולת כופל נמי הקומצין: ומאני מה תמן צריכה ליה. כי היכי דמיבעיא ליה גבי מביאי כה"ג אם כופל הקומצין ה"ג מיבעיא ליה במביא מנחות הרבה בכלי אחד אם צריך קומץ לבונה לכל אחד או סגי ליה בקומץ אחד יהיו המנחות שתים או אחד וכגיר' הירושלמי שבבבלי לא גרסי' כמן מה תמן צריכה ליה: **בלום למדו שלשה לוגין.** לחביתין בעינן ג' לוגין אלא מתמיד שנאמר גבי חביתין מנחת תמיד הרי היא לו כמנחת תמיד מה להלן שלשה לוגין לעשרון אף כאן ג' לוגין לעשרון: ומאני מה תמן צריכה ליה. כי היכא דקמבעיא ליה בחביתין ה"ג מבעיא ליה בתמיד כגון שלא הקריב מנחה בבקר שמביאה אפילו בערב לכתיב ומנחתם ונסכיהם בלילה או למאר אם צריך ג' לוגין לכל אחת או דסגי להו בג' לוגין ה"ג ומה תמן וכו' מדברי רבי חזקיה הוא דקאמר לרבי יוסה שהשיב על דבריו דקאמר אלא אמר ר' יוחנן מקומץ דדומיא דמנחת חוטא הוא וקאר"ח ה"כ מאי קמבעיא ליה לר"י מג' לוגין נילף מתמיד אלא ומאי ומאי דגלי גלי מאי אלא גלי לא גלי ה"כ ה"ה לענין קמנין והרמבן ז"ל עיקר: בדין היה שימצאו. בפר פרה אלא שמנאי ב"ד הוא שאין מועלין בפרה: ופריך והא תני חטאת היא. לכתיב בפרה ללמדך שמועלין בה כשאר חטאות עד שלא היתה להן שעת היתר להכניס: ה"ג היא בה מועלין ואין מועלין בפרה: משתקשקין בה. בפרה היו מתרפאין ונותנים לותה ע"ג מכותיהן לאפר מרפא מכה: ביון שנגדרו. ופרשו מאפר הזאות אם נטמאו בפאר טומאת המת לא היו מזין עליו אלא יעשו פרה אחרת: **האשה הזאת במה מתכפרת.** ל"ג ליה הכא ומגב גרסת לר"פ מיימי ליה לכאן: **ואת האובדות.** שנאבד המעות בין שקלים לנדבה וכדאמרי' לעיל בר"פ דאמר מקרא דמשל לנזר:

ריב"ן

לערב והיא מחוסרת כפרה וכשרת היא תיקנו ז"ל שיהו נחות משל לנזר: **המספק את הקינין.** שהגזבר לוקח את הקינין מאחד מדמים קלודין וקלבה שלהן כדמפורש בסוף פרק קמא דכריתות אמר רשב"ג המעון הזה אם אלין בלילה עד שיהו בדינרין נכנס ודרש ולימד האשה שים עליה חמש לידות ולאות מביאה קרבן ואוכלת בזבחים ואין האשר עליהן חובה ועמדו קיינן בו ביום בדבעתים ומייתי לה נמי בפ"ב פרק בתרא (דקס"ו) וה"נ אמרינן בכריתות בפ' ג' נכרי שנתגייר בזמן הזה צריך שיפרים רובע *) שקל נקינו דהיינו דינר:

מתני' כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין. ומוקי בפסחים פ"ק ומע"ג דאתמחק זב אתם משום דלא גזרו על ספק הרוקין בירושלים חוץ משל שוק העליון שכל זב נפנה לשם: **בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין.** ירושלמי ר' אחין בשם ר' יהושע בן לוי קרון של נכריס היה שם בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת פי' בתאנע הדרך לצון שביל והטהורין הולכין מן הצד והטהורין הולכין שם והטמאין אומרים להם פרושו בשעת הרגל הטהורים הולכין שיבולת והטמאין הולכין מן הצד והטמאין הולכין שם והטהורין אומרים להם פרושו: **מתני'** כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאין. בפסחים בפוף פ"ק פרין ריבא לפיפא דרך ירידה לבית הטבילה טמאין הא דעלמא טהורין אימא פיפא דרך עליה טהורין הא דעלמא טמאין אלא ריבא דוקא הא דעלמא טהורין לפי שלא גזרו על ספק כלים ופיפא לאפוקי גזיתא ופרס"י ז"ל מבושות קטנים שהיו אמוכין לדרך הירידה ועליה ופעמים שהיו יורדין דרך אותן מבושות ופעמים היו עולין בהגהו מבושות טמאים מפני שהרי תחלתן טמאין היו שפק נפלו בירידה שפק נפלו בעליה ומספיקא לא נפקי מטומאתן אבל שאר כלים דספק נטמאו שפק לא נטמאו לא גזרו עליהן מספק: **שלא בירידתן עלייתן.** שבדרך אחד היו יורדין לבית הטבילה ובדרך אחר היו עולין: והמריצה המיוחדין לקברות. פי' כלי ברזל שברגלו חד ורחוי לחפור בו תרץ קשה ובלע"ז סודולוג"י וירושלמי קורא אותה לפורן שדומה לפורן מתן לאחר מריצה שהיא מריצה את האדן: **מתני'** סכין שנמצאת בי"ד בניסן שוחט בה מיד. הפסח שהטבילתו בעלים בי"ג שיהא לה הערב שאם בי"ג שוגה ומטבל שאם לא הטבילה בעלים עדיין. קופיץ בין בזה ובין בזה בין בי"ג ובין בי"ד שוגה ומטבל שאם עדיין לא הטבילה בעלים תפילו מצאה בי"ד שאם אין דעתו לעשות תגיגה בי"ד שבא במרובה ואפי' בחול וכ"ש בשבת ובטומאה ללא עבדינן תגיגה כלל: חל י"ד להיות בשבת. אפי' קופיץ שוחט בה מיד לפי שהטבילה בי"ג שאין מטבילים כלים בשבת כדאיתא בביצה פ"ב לפי שגרמה כאתקן כלי ש"ג גזרה שאם יאמה ועל כרחו הטבילה בע"ש שגרירן לו לטבילת ט"ו שהוא יו"ט: **נמצאת קשורה.**

תקלין חדתין

במתני' דמנחות כדקאמר אתק עולם והכא במתניתין דידן אמר מתנאי ב"ד: ד"ת משל צבור הייתי אומר יגבו לה. כלומר הא ודאי פשיטא דמשל לנזר הנר מוכרח לאתק עולם אבל אחר כלים הייתי אומר שלא ליקחה מתרומת הלשכה אלא לגבות מכל יחיד ויחיד דהכי משמע קרא לאתק עולם משל עולם והתנו ב"ד שיהא נאה מתרומת הלשכה ואינה תלמיד טועה ונאתך בחירוקא דבבלי אם והרכיב לה בחירוקא דהכא דירושלמי ולא נהיר ולא נהיר ולא ליהיר דקוגיא דירושלמי ס"ל דלא הוה אלא אחד אחד מקנה וכדפריטית ובבבלי משני ב' מקנות הוו: ר"י **בעי שלימה בשחרית בו'.** מתניתין קאי דקתני בר"י ושלימה היתה קריבה ומבעיא ליה אי שלימה בין הערבים ג"כ או דילמא בין הערבים בטילה: **ודא צריכא ליה.** הא מבעיא ליה: ג' לוגין מהו. כלומר אלו הג' לוגין שהיה מביא הכהן גדול ומולהו לוג ומחצה בבוקר ולוג ומחצה בין הערבים ועכשיו כשאת הקטלה הקולת כדקתני לה בברייתא לעיל שלמה בבוקר כו' ומשפקא ליה אם הוכפלה גם כן השמן או דילמא קולת דגלי קרא דאותה לר"י ולר"ש מתקטר גלי אבל בשמן לא גלי קרא: **קומץ בשחרית.** אי אמרי' הואיל והוכפלה קולתה לבונתו או דילמא אאי דגלי גלי: **אמר רבי יוסי.** מהדר למפשט בעיא שניה: **בלום למדו לקומץ דלבונה לא מלחם הפנים.** דהא גבי מביאין לא כתיב קומץ כלל ועל כרחך מלחם הפנים למדו לקומץ דמביאין או מגזרה שוה דחק עולם דבמרוייהו כתיב או דס"ל כסוגיא לעיל פרק ו' דלמד לשיעורא דקומץ מלחם הפנים לכל המנחות: **מה להלן ב' קמצים אף כאן ב' קמצים.** ותיבא בחסר ליתא בנוסחא הירושלמי ואי גרסי' לה ל"ל דה"ק בהפסוקות אינו פחות מב' קומצין דבלחם הפנים חסר לבונתה פסול דלחמרינן מנחות (י"ט ב') הכא נמי ב' קומצין קומץ אחד בבוקר וכו' והוא אליבא דרבנן דפליגי אחאי יוסי בן דוסתאי בבבלי מנחות (י"ג): **אר"ח.** מהדר למפשט קמייתא: **בלום למדו לג' לוגין לא מתמיד.** הכי מפורש בספרא פרשה ו' פרקא ד' וכ"ה במנחות (י"ט ב') ר"י בשם של רבי יוחנן בן ברוקא אומר אלא מנחה תמיד ה"ה כמנחת תמידין ג' לוגין וכו' וגי' הספרים והמפרשים נשתבשו מאד: **בדין הוא שימצאו.** בפר פרה אלא שמנאי כו': **והתני חטאת מלמד בו' בה מועלין ואין מועלין באפרה.** הכי פריך למאר מנאי ב"ד לאין מועלין בפרה והכי פריך בבבלי במנחות שם: **ומאני בתחלה היו מקשקשין.** לשון זלזות דקשקום לשון זלזות הוא ומותנין אותה על גבי מכותיהן וגזרו שימעלו בה ויאתא מה שאמר שהוא מנאי ב"ד ובבבלי קאמר כיון דפרכי מפקת הזאות אותה מלמוריית ולא להמפרשים: **האשה הזאת במה מתכפרת.** כיון דיפלו לעולה והיא לריכה חטאת לכפרתה ומאני מנאי ב"ד כו' וכדפריטית נרים פרקין: **סליק פרק שביעי**

כל הרוקין בו' טהורין. ולא גזרינן שמא של טמאים הם שהם מטמאין מדם וכלים משום לזולינן בתר רובא: חוץ משל שוק העליון. בגמרא מפרש: **שבאמצע שבצדדין.** בגמרא מפרש טעמא מאי: **כל הכלים הנמצאים בירושלם דרך ירידה לבית הטבילה טמאין ודרך עליה טהורין שלא בירידתן עלייתן דברי ר"מ ר' יוסי אומר כולן טהורין חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקברות סכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד בשלשה עשר בשנה ומטביל** [ה] **קופיץ בזה ובזה שונה ומטביל חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד בט"ו**

הדרן עלך פרק מעות שנמצאו

הלכה א מתני' כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון דברי ר"מ רבי יוסי אומר בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין שבצדדין טהורין ובשעת הרגל שבאמצע טהורין שבצדדין טמאין מפני שהמעוטין מסתלקין לצדדין כל הכלים הנמצאין בירושלם דרך ירידה לבית הטבילה טמאין ודרך עליה טהורין שלא בירידתן עלייתן דברי ר"מ ר' יוסי אומר כולן טהורין חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקברות סכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד בשלשה עשר בשנה ומטביל קופיץ [ה] בזה ובזה שונה ומטביל חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד בט"ו

בר בא ולא יאות הוא מקשה אתא רבי יעקב בר אחא רבי אבהו בשם רבי יוחנן דבר תורה הוא שתהא בא מן הצבור (כיון דחזי דקא מידחקא לשכה) הייתי אומר יגבו לה (מן היורשין) (כיון דחזי דפשעי בה) התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה ואי רבי יוסה אמר ר' יוחנן בעי מהו שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים או שלימה בשחרית ובטילה בין הערבים כד תהא פשיטא ליה דכתיב מנחת תמיד שלשת לוגין מה הן שלשת לוגין שחרית ושלשת לוגין בין הערבים או ומחצה שחרית ולוג ומחצה בין הערבים אמר רבי חזקיה אוף הדא צריכה ליה שני קומצין מה הן שני קומצין בשחרית ושני קומצין בין הערבים או קומץ אחת בשחרית וקומץ אחת בין הערבים א"ר יוסה כלום למדו לקומץ לא ממנחת חוטא מה להלן שני קומצין אף כאן שני קומצין (מה תמן צריכה ליה אף הכא צריכה ליה) אמר רבי חזקיה כלום למדו שלשת לוגין לא מתמיד של בין הערבים מה להלן שלשת לוגין אף כאן שלשת לוגין ומה תמן צריכה ליה אף כאן צריכה ליה: שלא יהיה כו': ר"ש בר נחמן בשם ר' יונתן בדין היה שימעלו בה והן גזרו שלא ימעלו בה והא תני חטאת מלמד שמועלין בה בה מועלין ואין מועלין באפרה אמר רבי אבהו בראשונה היו משתקשקין בה ונותנין אותה ע"ג מכותיהן וגזרו שימעלו בה כיון שנגדרו גזרו שלא ימעלו בה: ועל הקינין כו': וכו' **האשה** הזאת במה היא מתכפרת אמר רבי יצחק תנאי ב"ד הוא המספק את הקינין הוא מספק את הפסולות ואת האובדות:

הדרן עלך פרק מעות שנמצאו

הלכה א מתני' כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון. רבי יוסי אומר בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין שבצדדין טהורין ובשעת הרגל שבאמצע טהורין שבצדדין טמאין מפני שהמעוטין מסתלקין לצדדין כל הכלים הנמצאין בירושלם דרך ירידה לבית הטבילה טמאין ודרך עליה טהורין שלא בירידתן עלייתן דברי ר"מ ר' יוסי אומר כולן טהורין חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקברות סכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד בשלשה עשר בשנה ומטביל קופיץ בזה ובזה שונה ומטביל חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד בט"ו

אוצר החכמה

עולים שלא יגעו הטמאין בטהורין ושל דרך ירידה ודאי טמאין לפי שנפלו מיד המביאין לטבילה: שלא בירידתן עלייתן. לבירידתן ודאי טמאין היו לכך היו מורידין לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילו: ר' יוסי אומר כולן טהורין. ללא גזרו על ספק כלים בירושלים: מגריפה. שגורפין וכונסים בו עלמות המתים כשהם מפוזרין: מריצה. בגמרא: שוחט בו מיד. דודאי הטבילה בעלים מאתמול כדי שיהיה לה הערב שאם תהא רלויה לשחוט בה היום בערב פסח: **בי"ג שונה ומטביל.** כלומר אע"ג דאמרת כל שיהיה לה הערב שאם תהא רלויה להטבילה אינה דאמר לא שוחט בה מיד אלא אפילו הכי אי אפשר דהוה לה שהות להמתין עד סמוך לחשיכה ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים אפ"ה גזרו בו לשחוט בה מיד. קופיץ. סכין גדול הוא ורוכן אינו לשחוטה אלא לחיתוך בשר ולשבירת עלמות: **בין בזה ובין בזה.** בי"ג ובי"ד שונה ומטביל לפי שעיקרה לחגיגה שאם העלם מומר בה ואירע כגון שהיו הכהנים טמאי מתים בספק וחל שביעי שלהן בע"פ לאין מביאין עמו חגיגה דהוה ליה כפסח הבאה בטומאה וחגיגת ט"ו יעשו בטהרה ואין הכהנים שהן בעולי יום מטמאין הסכין שאין בעול יום אפי' דמת מטמא כלים: **חל י"ד להיות בשבת שוחט בה מיד.** ולא לאמרינן כיון דשבת הוא לא נשחט בה מספיקא שמא טומאה היא ונמלא הפסח טמא ומחלל את השבת אלא במקום מלוה וי"מ שוחט בה מיד בקופין קאמר לאף על גב דאין חגיגה בשבת מ"מ חזקה שהטבילה מערב שבת לעולם חגיגת י"ד:

משנת אליהו

ממוס ונטמא נשאר בבעי' והרמב"ם בפסק בפ"ג מהל' תמידין הל' כ' כהן שהקריב מחצה ומת או נטמא או נולד בו מוס כו' פשט הבעי' לאומרא ולא כמ"ש בק"ע:

מסורת הש"ס

ה) מנחות נב ה: **ו)** נם"ל או מחצה בשחרית ומחצה בין הערבים: **ז)** מנחות נב ה: **ח)** שם נח ב: **ט)** לעיל הל"ח: **י)** פסחים יט ב: **יא)** שם: **יב)** שם ע ה:

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ג מתמידין הל' כב: **לג ב** מיי' שם: **א** ג מיי' פרק י"ג מהט"ע הל"ח: **ב** ד מיי' שם הל"ה: **ג** ה מיי' שם ובהשגו: **ד** ו מיי' שם הל"ו:

נופחת הבבלי

(א) קומצין (בחסר) כו' קומצין בחסד כו' אר"ח כו': **(ב)** ר"ש בר נחמן בשם ר' יוחנן כו' היו מקשטין בה כו': **(ג)** וחכ"א בשאר ימות כו': **(ד)** וקופין בין בזה ובין בזה כו':

הגהות הגר"א

[א] מכאן עד הפסק' ר"ס בר נחמן וכו' מבולבלת מאד וגי' הגמון ז"ל מלוכנת ומחוורת. וה"ג ר' אבי א"ר יוחנן בעי מה שלימה שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים או שלימה שחרית ובטלה בין הערבים הדר שלימה בשחרית שלימה בין הערבים ודא צריכא ליה שלשת לוגין מהו שלשת לוגין בשחרית ושלשת לוגין בין הערבים או לוג ומחצה שחרי' ולוג ומחצה בין הערבים א"ר חזקיה אף הדא צריכה ליה קומץ בשחרית וקומץ בין הערבים או חצי קומץ בשחרית וחצי קומץ בין הערבים א"ר יוסי בלום למדו לקומץ לא מלחם הפנים מה להלן שני קמצים בחסר אף כאן שני קמצים בחסר א"ר חזקיה וכלום למדו לג' לוגין לא מתמיד מה להלן שלשת לוגין אף כאן ג' לוגין כל"ל. ותיבו' מה תמן צריכה ליה אף כאן צריכה ליה שלא יהי' וכו'. ונמחקו: **[ב]** חסר כאן תמן לחביתין יפלו לגורלי עולה האשה הזאת וכו':

גליון הש"ס

[ה] ע' ק"ע וס"ק רלה לפרש פי' מהש והוא פלאי דל"ל כחל י"ד בשבת לאמאי שוחט בה מיד הל כיון דאין הזאה דומה שבת ואף בספק טומאה אין מזין בשבת עי' יומא דף ח ע"ב וא"כ נל הפסח בטומאה וא"כ לא הטבילו הבעלים הכהן מאתמול ואין לזון על הכהן והקופין כלל ועי' ס"ס פסחים שם:

*) [גרשה דכן היה גורס שם בגמ' רובע שקל אבל לפניט הגיר' שם רובע קטנע ופירש"י רבע הדינר ועי' היטב בחום' ב"ב ד' קסו: ד"ה ריבעתים:]

בט"ו שוחט בה מיד. לפי שכל העם יודעין שהזאה וטבילה לקורה ביו"ט ומטבילין את הכל מעיו"ט: נמצאה קשורה לסכין. בגמ' מפרש: **גמ'** קצרן של נכרים. כופתו של נכרים היה עם בשוק העליון וחכמים גזרו על הנכרים שיהו מזיזים לכל דבריהם ורוקו טמא: ערודות. ערודי היער היו נוחרין לעורך מריות של מלך: ר"ש בר אבא בשם ר"ח קצרן של נכרים היה עם ל"ג ליה הכא: **ואטהרו את דמיה משום נבילה.** כל הסוגיא פירשתי לעיל פ"ג הל"ג: **לא כן וכו'.** לממני' פריך לא גזרו על הרוקין שבירושלים ולמה גזרו על הרוקין שבשוק העליון: שיבולת. היינו בממנע: ופריך **לא כן וכו'.** ובמתני' תנן מון מדרך ירידתן לבית הטבילה: ומשני מביון וכו' נעשו הוכיח. יש הוכחה שהן טמאין ולפי מסוס גזרה: שהיא דומה לצפורן. שעשויה כדמות לפורן של מדם: תני

הלכה ב מתני' פרוכת שנטמאת בולד הטומאה. שנגעה במשקין טמאין שמכמיס גזרו על המשקין שמטמאין כלים גזרה משום משקה דוב וחבה: **מטבילין אותה בפנים.** ואינה טעונה שילוח חוץ למחנה שכינה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה ומכניסין אותה מיד שאינה טעונה הערב שמש: **מטבילין אותה בחוץ.** לטעונה שילוח: **ושוטחין אותה בחיל.** לטעונה: **נימין.** ליצי"ם בלע"ז: **כ"ד חוטין.** מפרש בגמ': **ארכה ארבעים ורחבה עשרים.** כמדת פתח האוהל שהיה גובהו מרבעים ורחבו עשרים: **פ"ב רבוא.** דיוקי זהב נעשית: **גמ' אילו אמר חוט.** גבי מלאכת הפרוכת הייתי אומר שיהא כל חוט כפול לשנים: שזור. אילו נאמר חוט שזור הייתי אומר שיהא חוט שזור כפול לשלשה שמא לכתיב משזר ילפי' מינה דבעינן חוטין כפול שמה להיינו כפל משזר: **ארבעה.** כלומר ומרבעה מינין היו בו מכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר כל אחד חוטין כפול שם מכאן שהיה כפול כ"ד: **מעשה רוקם.** גבי מסך הפתח כתיב וגבי פרכת כתיב מעשה חושב מאי בינייהו: ר"י ור' נחמיה. פליגי אין היו מעשה חושב ומעשה רוקם והילך היו שני פרצופין: **גוזמא.** מילתא בעלמא ולאו דוקא: **תמן תנינן.** במסכת תמיד פ"ג החלו מעלין בלפר ע"ג תפוח ותפוח היה בחמנע המזבח ולמעלה מאות כור לפר: **אילו אמר חוט א' כפול לשנים שזור לששה ארבע מכאן הא** עשרים וארבעה תני שלשים ושתים אילו אמר חוט א' כפול לשנים שזור לארבע משזר לשמונה ארבע מכאן הא תלתין ותרין תנא ארבעים ושמונה אילו אמר חוט אחד כפול לשנים קליעה לשלשה שזור לששה משזר לשנים עשר ארבעה מיכן הא ארבעים ותמניא כתוב אחד אומר **ב)** מעשה רוקם וכתוב א' אומר **ג)** מעשה חושב מעשה **ט)** רוקם **י)** פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופות רבי יהודה ורבי נחמיה **יא)** חד אמר מעשה רוקם [**יב**] ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן: בשמונים ושתים רבוא היתה נעשית וכו': **ר'** יצחק בר ביזנא בשם שמואל גוזמא תמן תנינן **ד)** פעמים היה עליה כשלש מאות כור רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל גוזמא:

הלכה ג מתני' בשר קדשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בפנים בין בחוץ בש"א הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ בית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים ר"א

כגירסת הרמב"ם נפילושו: **לא כן אמר ר"י.** ולממי' לעיל פ"ג הל"ג: **לא כן וכו'.** לממני' פריך לא גזרו על הרוקין שבירושלים ולמה גזרו על הרוקין שבשוק העליון: שיבולת. היינו בממנע: ופריך **לא כן וכו'.** ובמתני' תנן מון מדרך ירידתן לבית הטבילה: ומשני מביון וכו' נעשו הוכיח. יש הוכחה שהן טמאין ולפי מסוס גזרה: שהיא דומה לצפורן. שעשויה כדמות לפורן של מדם: תני

ר"בב"ן

בט"ו שוחט בה מיד **א)** נמצאה קשורה לסכין הרי היא כסכין: **גמ'** ר' אבין בשם ר' יהושע בן לוי **א)** קצרן (זבין) של נכרים היה שם אמר ר' חנינה ערודות **ו)** **או)** היו נוחרין בירושלים והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד ארכובותיהן ובאו לפני חכמים ולא אמרו להן דבר (ר"ש בר אבא **ב)** בשם ר"ח קצרן של נכרים היה שם) רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי מעשה **ג)** בפרדה משל בית רבי שמתה וטהרו את דמיה משום נבילה ר"א שאיל לרבי סימון עד כמה ולא אגיביה שאיל לרבי יהושע בן לוי א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובאש לרבי לעזר דלא חזר ליה ר' סימון שמועתא רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק בר ביסנא עד כמה א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובעט ביה א"ל ר' זריקא בגין דהוה שאיל לך את בעיט ביה א"ל בגין דלא הוות דעתי בי דאמר ר' חנין **א)** והיו חייך תלואים לך מנגד זה שהוא לוקח לו חטין לשנה **א)** ופחדת לילה ויומם זה שהוא לוקח מן הסדקי **א)** ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטור ואנא סמיך אפלטירא מאי כדון **ג)** העיד רבי יהושע בן פתורה **ב)** על דם נבילות שהוא טהור מהו טהור טהור מלהכשיר הא ליטמות מטמא תמן **ד)** תנינן **ג)** דם השרץ מטמא כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו אבל דמו מטמא כבשרו א"ר יוסי פליגי בה תרין אמוראין חד אמר טמא וחד אמר טהור מ"ד טמא כר' יהודה ומ"ד טהור כר' יהושע בן פתורה א"ל רב אבדומה דמן נחותה ויאות דרבי יהודה מוריינה דבי נשיאה הוה: כל הרוקין וכו': לא כן אמר רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה לא **ה)** גזרו על הרוקין שבירושלים הא איתמר עליה רבי אבין בשם ריב"ל קצרן של נכרים היה שם: **ז)** בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת והטהורין מהלכין מן הצד **ח)** והטהורין מהלכין סתם והטמאים אומרין להן פרושו בשעת הרגל הטהורים מהלכין שיבולת והטמאין מהלכין מן הצד הטמאין מהלכין סתם והטהורין אומרים להן פרושו: וכל הכלים הנמצאים כו': **לא כן** א"ר אבהו בשם ר' יוחנן לא **ט)** גזרו על הכלים שבירושלם מכיון שנמצאו דרך ירידה לבית הטבילה נעשו הוכיח אבא שאול היה קורא אותן ציפורין מ"ד ציפורין שהיה דומה לציפורין מ"ד מריצה שמריצה את האבן לבית הקברות: קופין וכו': תני הסכין קשורה לה הרי זו כמותה:

הלכה ב מתני' פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ ושוטחין אותה **יג)** בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש אם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האיצטבא כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה רשב"ג **יד)** אומר משום ר"ש בן הסגן **ו)** פרוכת עוביה טפח על שבעים ושתים נימים נארגת על כל נימה ונימה כ"ד חוטין ארכה מ' אמה ורחבה כ' ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית ושתים עושין בכל שנה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: **גמ'** אילו אמר חוט א' כפול לשנים שזור לשלשה משזר לששה ארבע מכאן הא **טו)** עשרים וארבעה תני שלשים ושתים אילו אמר חוט א' כפול לשנים שזור לארבע משזר לשמונה ארבע מכאן הא תלתין ותרין תנא ארבעים ושמונה אילו אמר חוט אחד כפול לשנים קליעה לשלשה שזור לששה משזר לשנים עשר ארבעה מיכן הא ארבעים ותמניא כתוב אחד אומר **ב)** מעשה רוקם וכתוב א' אומר **ג)** מעשה חושב מעשה **טו)** רוקם **ו)** פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופות רבי יהודה ורבי נחמיה **יא)** חד אמר מעשה רוקם [**טו**] ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן: בשמונים ושתים רבוא היתה נעשית וכו': **ר'** יצחק בר ביזנא בשם שמואל גוזמא תמן תנינן **ד)** פעמים היה עליה כשלש מאות כור רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל גוזמא:

הלכה ג מתני' בשר קדשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בש"א הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ בית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים ר"א

הקופין נסכין מפילו נמלאת נחול בי"ד חייו לריך להטבילה הואיל דהיא קשורה עמו הטבילו יחד והסכין לריך לו בי"ד לשחוט הפסח והטבילה בי"ג שיהא להס הערב שמש: **מתני'** בולד הטומאה. רשאין לטומאה: [מטבילין אותה]. מפילו בפנים לפי שאין טומאתה מדאורי' שאין מדס וכלים מקבלין טומאה אלא מאד הטומאה ואס הטבילוה בחוץ מכניסין אותה מיד שאינה לריכה הערב שמש דטומאתן מדרבנן ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ לפי שאסור להשהותה בפנים ואיך להוליאה בחוץ הואיל דטומאתה מדאורייתא לחמרינן בעירובין בפרק במרא מוכר עד נקבה תשלחו פרט לכלי מרס דברי ר' יוסי הגלילי ומפרש טעמא לפי שאין לו טהרה במקוה מ"ל לפי שאין נעשה אב הטומאה אבל הפרכת יש לה טהרה במקוה ונעשית אב הטומאה חייב לשלחה ולהוליאה בחוץ ושוטחין אותה בחיל ממקום שנקרע חיל לפנים מהר הבית ומקודש ממנו כדאיתא בריש מסכת כלים אס היתה מדשה ונטמאת מטבילין אותה בחיל ושוטחין אותה אס כדי לנוגדה ואין כך ירחו העם מלאכה שהיא נאה: **מתני'** על כל נימה ונימה כ"ד חוטין. כדאיתא ביומא פרק בא לו הפרכת כ"ד חוטין מרכה מ' ורחבה כ' כנגד פתח האולם כדאיתא בממכת מדות ומשמונים ושתים ריבוא חוטין נארגת ויש גורסין ריבוא פירוש נערות האורגות בפרוכת ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: מתרינן בחולין פרק גיד הנשה אמר רבא גוזמא הלא לריכי כ"כ כהנים להטבילה ומתרינן התם בג' מקומות דברו חכמים בלשון הבאי גפן תפוח ופרוכת ומפורשים התם: **מתני'** בשר שנטמא בין באב הטומאה וכו' ב"ש אומר ישרף בפנים. הכל [ומינו] חייב להוליאו מיד לחוץ (ליכא) כדפרישית לעיל לכל שאין לו טהרה במקוה ומינו נעשה אב הטומאה אין מייבין עליו ואוכלין ומשקין לא מנינו להס טהרה במקוה כלל אלא למיס דרך זריעה וגס אינן נעשין אב הטומאה דכתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא וכתיב לעיל מיניה

תקלין חדתין

להטביל דאע"ג דשמא נעלים היה להן סכין לשחוט ולא היתה קופין זו להן אלא לשבירת עלמות והיום אין שבירת העצם בשחט מפילו הכי כיון דלריכה להס ביו"ט אמר שאם כבר הטבילה מערב שבת להא בשבת לא מצו להטבילה כמ"ש במסכת בילה (י"ו ע"ב) אל יו"ט אמר השבת כו' מלפני השבת: ובבו"ו. אס מלאה ביו"ט עלמו: שוחט בה. שלמים מיד דולמי הטבילוה נעלים מלממול: הרי היא בסכין. ומפילו נמלאת בי"ד שאל להיות נאול שוחט בה מיד דולמי הוטבלה עם הסכין בי"ג הואיל וקשורה עמו. לשון רש"י וכן פי' רבינו הגאון דקאי אכל מקופין: **גמ'** קצרן של נכרים. להכי בשוק העליון טמאים לפי שהיה שם כופסים של נכרים והן כופים לכל דבריהם ולכן הרוקין דשם טמאים: ערודות. פיוס שמתן ערוד ולהכי טמאין הרוקין דשם שהיו נכרים נוחרין הערודות: **אריב"ל מעשה בו'.** מייתי לה כל הסוגיא לגבי שאמר ערודות היו כו' וכל הסוגיא פירשתי בפ' ג': **לא כן א"ר אבהו בר' לא** גזרו על הרוקין שבירושלים. משוק העליון פריך ולא שמיעא להו סוגיא דרבי מבין ומשני הא איתמר עלה כו': שיבולת כו'. מפרש טעמא דרבי יוסי ושיבולת הוא בממנע והטהורים מהלכים סתם שאינם מזהירים לפרוש מהם: והטהורים אומרים להם פרושו. שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאתן לכן הרוק הנמלא בגדדין טהורין ובממנע טמא: ובשעת הרגל. כי כל ישראל מבריס ברגל שנאמר (שפוטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים כולם טהורים והן מזהירין על כל ישראל לטהר עלמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפריש עלמו לגדדים ויתרחקו ג"ס ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים וזהו לאמר והטהורין מהלכים סתם וטמאים מזהירין להן שיפרשו להעולם המועטין הולכין בגדדין והן המזהירין

מסורת הש"ס

ו) מנחות קג ב: **ז)** לעיל פ"ג הל"ג ויומלמי שבת פ"ח הל"ו ועי' מנחות קג ב: **ג)** עדיות פ"ח מ"ה: **ד)** מכשירין פ"ו מ"ה: **ה)** פסחים יט ב: **ו)** שם: **ז)** תמיד כט ב חולין ל ב: **ח)** יומא עג ב: **ט)** שם עב ב: **י)** תמיד כט ב חולין ל ב:

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פי"ג מהמ"ט הל"ז:
ו ב מיי' פרק ו מהמ"ט הל"ד:
ז ג מיי' פרק י מטומאת מוכלין הלכה ג:
ח ד מיי' פרק י"ג מהמ"ט הל"ח:
ט ה מיי' פ"ז מכלי המקדש הלי"ח:
י ו מיי' שם הלט"ז:
יא ז מיי' שם פ"ח הלכה טו:

אוצר החכמה

נוסחת הבבלי

(א) קצרין של זבין היו שם כו' נוחרין לאריות בירושלם כו': **(ב)** בשם דר' יוסי קצרין כו' ולא אניביה כו' ר' ביבין כו' יצחק עד כו' דעתי כי משום דאית לי חטין למיזבן דא"ר חנינה והיו כו' ר"י בן בתירה על כו' א"ר יוסף פליגי כו' כר"י בן בתירה כו' לא כן א"ר יעקב בר' אחא בשם ר"י בר' חנינא כו' קצרין של זבין היו שם כו' מן הצד וטהורי' מהלכין מן סתם וטמאים וכו' לא כן א"ר יוחנן כו' הוכיח ר"י אומר כולן טהורין אבא שאול היה קורא כו': **(ג)** בחיל ואם היתה כו': **(ד)** תנינן החלו מעלים באפר ע"ג תפוח ותפוח היה באמצעיתו של מזבח פעמים עולה

גליון הש"ס

[ו] עי' בהגר"ש שהגיה ועי' מלמ"ל פ"ח מכלי המקדש הלכה טו:

הגהות הגר"א

(א) ס"ג א"ר חנינא ערודות היו נוחרין שם אריב"ל מעשה היו נוחרין ערודות באספרטיא של מלך והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד וכו'. כל"ל: **(ב)** ס"ג הטמאים מהלכין מן סתם והטהורים אומרים להן פרושו ובשעת הרגל טהורין מהלכין שבולת והטמאין מהלכין מן הצד וטהורין מהלכין מן סתם והטמאים אומרים להם פרושו. כל"ל וס"ל דקסס גמ' כת לפרש טעמא דר' יוסי ושבולת הוא בממנע והטהורי' מהלכים מן הצד שהיו מרחיקין עלמן לגדדין והטמאים מהלכין סתם שאינם מזהירי' לפרוש מהם והטהורי' אומרים להם פרושו שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאתן ולכן הרוק הנמלא בגדדין טהורין ובממנע טמא. ובשעת הרגל שכל ישראל חברים שנאמר (שפוטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עלמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפריש עלמו לגדדים ויתרחקו ג"ס ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים וזהו לאמר והטהורין מהלכין סתם וטמאין מזהירין להן שיפרשו להעולם המועטין הולכין בגדדין והן המזהירין וגירסת הגר"א כגירסת הרמב"ם נפילושו: **[ג]** ס"ג חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן וארי מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן. כל"ל:

אם נמצא הקופיץ **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר** בניסן - ביום טוב של פסח, המוצא **שׁוֹחֵט בָּהּ** שלמים **מְיָד**, שכן בודאי הבעלים כבר הטבילו את הקופיץ מאתמולא לפי שהוא צריך את הקופיץ ביום טוב כדי לשבור את עצמות החגיגה[ב].

אם **נִמְצְאָה** הקופיץ **קְשׁוּרָה לְסַפִּין הֲרֵי הִיא כְּסַפִּין**, ולכן אפילו אם נמצא הקופיץ ביום ארבעה עשר שחל להיות בחול שוחט בקופיץ מיד, שאנו אומרים שבודאי כבר הוטבל הקופיץ עם הסכין ביום שלושה עשר, הואיל וקשור עמו[ג].

★

גמרא

שנינו במשנה, 'כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורים חוץ משל שוק העליון, דברי רבי מאיר'. הגמרא מבארת את טעמו:
רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי ביאר את טעם טומאת הרוקין בשוק העליון[ד], לפי **שַׁקַּצָּרָן** - בית כביסת בגדים **שֶׁל נָכְרִים הָיָה שָׁם**, וכיון שכן אנו אומרים שכל הרוקין שנמצאים בשוק העליון הם משל נכרים הנמצאים שם שחכמים גזרו עליהם כזבים[ה].

★

אגב הלכות הטומאה שהיו כתוצאה מכך שהנכרים היו בשוק העליון בירושלים מביאה הגמרא דין נוסף בהקשר לכך[ו]:
אָמַר רַבִּי חֲנִינָה, עֲרוּדוֹת - חמורי בר **הָיוּ** הנכרים **נוֹחֲרִין** [-הורגים] לצורך מאכל אריות המלך בשוק העליון **בִּירוּשָׁלַיִם**, והיה הדם הרב נשפך בחוצות ירושלים, **וְהָיוּ עוֹלֵי רְגָלִים מִשְׁתַּקְּעִין בְּדָם עַד אַרְכּוּבוֹתֵיהֶן** - ברכיהם, **וּבָאוּ** העולי רגלים **לִפְנֵי חֲכָמִים** לשאול אם הם נטמאים מהדם, **וְלֹא אָמְרוּ לָהֶן** החכמים **דָּבָר** כיון שסברו שדם נבילה אינו מטמא וכמבואר להלן[ז].

הגמרא מביאה דעה המטמאת דם נבילה כשיש בה רביעית:
רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אמר[ח], **מַעֲשֶׂה בִּפְרִדָּה מִשֶּׁל בֵּית רַבִּי שֶׁמֵּתָה**, ויצא דם מנבלתה, **וְטִהֲרוּ אֶת דָּמֶיהָ** ולא טמאוהו **מִשּׁוּם** טומאת **נְבֵילָה. רַבִּי אֶלְעָזָר שָׁאִיל לְרַבִּי סִימוֹן** שאמר דין זה בשם רבי יהושע בן לוי, **עַד כַּמָּה** דם יצא מהנבילה ועדיין לא יטמא, **וְלֹא אֲגִיבֵיהּ** - לא השיבו רבי סימון כלום. המשיך רבי אלעזר **וְשָׁאִיל** - שאל שאלה זו **לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי** שהוא מרא דשמעתא זו שכן משמו אמרה רבי סימון, **אָמַר לֵיהּ** רבי יהושע בן לוי, **עַד רְבִיעִית** דם **טָהוֹר** מטומאת נבילה, ואילו כשהוא **יוֹתֵר מִיכָּן** - כשיש בה רביעית דם, **טָמֵא**, שכן רביעית דם כשהוא קרוש יש בו שיעור כזית המטמא בטומאת נבילה, **וּבָאַשׁ לְרַבִּי לָעְזָר** - הורע הדבר מאוד בעיני רבי אלעזר וכעס על כך **דְּלֹא חַזַר לֵיהּ רַבִּי סִימוֹן שְׁמוּעָתָא** - שרבי סימון לא ענהו את השמועה כפי שהוא שמע מפי רבי יהושע בן לוי לחלק בין רביעית לפחות מרביעית.

מעשה דומה באמוראים אחרים:
כיוצא בזה מספרת הגמרא, שאף **רַב בִּיבִי הֲוָה יָתִיב מַתְנֵי** - היה יושב ושונה **הָדֵין עוּבְדָּא** - מעשה זה בפרדת רבי שטהרו את דמה משום נבילה, ואף רב ביבי לא פירש עד כמה דם יהיה עדיין טהור. **אָמַר לֵיהּ** - שאל **רַבִּי יִצְחָק בַּר בִּיסְנָא** את רב ביבי, **עַד כַּמָּה** דם יצא מהנבילה ועדיין לא יטמא, ועוד הוסיף רבי יצחק בר ביסנא **וְאָמַר לֵיהּ**, האם **עַד רְבִיעִית** דם **טָהוֹר** ואילו **יוֹתֵר מִיכָּן טָמֵא**, ומה שטהרו שם הוא משום שהיה הדם פחות מרביעית, או שמא טהור אף כשיש בה רביעית. **וְבמקום** להשיבו על שאלתו **בָּעַט בֵּיהּ** - דחף רב ביבי את רבי יצחק בסנדלו.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי זְרִיקָא לרב ביבי, האם **בְּגִין דַּהֲוָה שָׁאִיל לָךְ** - בגלל שהוא שואל אותך כענין **אַתְּ בָּעֵית בֵּיהּ** - צריך הוא להענש שאתה דוחף אותו, ואכן מדוע לא השבת אותו דבר. **אָמַר לֵיהּ** רב ביבי לרבי זריקא, עשיתי כך **בְּגִין דְּלֹא הֲוָות דַּעְתִּי בִּי** - מפני שלא היתה דעתי מיושבת עלי ולא יכולתי לענותו בדברים הצריכים טעם.

ממשיך רב ביבי ומבאר את הסיבה שלא היתה דעתו מיושבת עליו, על פי מה **דְּאָמַר רַבִּי חָנִין** להסביר את הכתוב בפרשת התוכחה (דברים כח סו) 'וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ', שכך היא כוונת הפסוק, 'וְהָיוּ חַיֶּיךָ **תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד**', **זֶה שֶׁהוּא לוֹקֵחַ לוֹ חִטִּין** - תבואה **לְשָׁנָה** שלימה, שאין לו קרקע לזרוע, ואף שלשנה זו יש לו מעות לקנות תבואה אין הוא יודע אם יהיה לו מעות אף בשנה הבאה. והמשך הפסוק 'וּפָחַדְתָּ **לַיְלָה וְיוֹמָם**', **זֶה שֶׁהוּא לוֹקֵחַ** - קונה את לחמו לשבוע שלם **מִן הַפִּדְקִי** - האופה, ואינו יודע אם יהיה לו לקנות גם בשבוע הבא. 'וְלֹא **תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ**', **זֶה שֶׁהוּא לוֹקֵחַ** - קונה את לחמו מדי יום ביומו **מִן הַפַּלְטֵר** - החנווני הקונה מן הנחתום, ומלבד זה שמחירו יקר גם אין הלוקח יודע אם יהיה לו כדי לקנות גם ביום המחרת. סיים רב ביבי ואמר על עצמו, **וַאֲנָא סָמִיךְ אַפַּלְטֵירָא** - אני הוא מאותם שנאמר עליהם 'וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ' ולפיכך לא היתה דעתי מיושבת עלי ולא השבתיו כראוי.

מבררת הגמרא מהי ההלכה לענין טומאת רביעית דם:
מַאי בְּדוֹן - מהי ההלכה לענין רביעית דם הנבילה האם הוא טמא או טהור. ומביאה על כך הגמרא את מה ששנינו במסכת עדיות (פ"מ מ"ו), 'הֵעִיד **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּתוֹרָה עַל** רביעית **דַּם נְבֵילוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר**', ומשמע שהוא טהור לגמרי.

דוחה הגמרא את הראיה, **מַהוּ טָהוֹר** שנאמר לגבי דם נבילה, היינו שהוא **טָהוֹר מִלְּהַכְשִׁיר** לקבל טומאה [שאף שהדם הוא אחד משבעה משקים המכשירים לקבל טומאה, היינו דווקא בדם היוצא מן הצוואר ולא שהוא שותת מן הנבילה], **הָא לְיַטְמוֹת** - אבל לענין טומאה עדיין ניתן לומר שהוא **מְטַמֵּא** ברביעית דם לח או בכזית דם קרוש.

הגמרא מקשה על הדחיה, ומוכיחה שרביעית דם נבילה טהור:
מקשה הגמרא, **תַּמָּן תְּנִינָן** - ממה ששנינו במסכת מכשירין (פ"ו מ"ה) **דַּם הַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא בִּבְשָׂרוֹ** - דם השרץ ובשר השרץ דין אחד להם שמטמאים טומאה חמורה ושיעור טומאתם שוה והוא בכעדשה, ומצטרפים זה לזה להשלים לשיעור של עדשה, ואף שדמו **מְטַמֵּא**, מכל מקום **וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר** אחרים לקבל טומאה, **וְאֵין לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ** - לא מצאנו כיוצא בזה הן לענין עצם דין טומאתם והן לענין שדמו מטמא ואינו מכשיר, ולדברינו שאף דם נבילה מטמא ואינו מכשיר יקשה שמצאנו כיוצא בו, ועל כרחך שאין דם הנבילה מטמא.

מתרצת הגמרא, שדברי המשנה 'וְאֵין לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ' היינו רק **בְּשִׁיעוּר טוּמְאָתוֹ** - לענין שדמו מטמא כבשרו, ובזה אכן רק בשרץ שיעור הטומאה בדם הוא כמו שיעור הטומאה בבשר ששניהם בשיעור של כעדשה, ואילו בנבילה אין שיעור הטומאה שוה בדם ובבשר שכן דם הנבילה מטמא ברביעית ובשר הנבילה מטמא בכזית. **אֲבָל** לגבי

א. **רש"י** (פסחים ע. ד"ה וכמאכה וד"ה שוחט).
ב. **רש"ם**.
ג. **רש"י** (סח ד"ה הרי).
ד. **פירוש** ר' משולם.
ה. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. וראה רש"י (פסחים יט: ד"ה של) שכתב שאל שוק העליון היו מתאספים כל הטמאים והזבים כדי להתרחק משאר העם ולא לטמאותם, ואכן ראה ברש"ס שגרס לפנינו 'קצרין של זבין' ופירש שהכובסין היו זבין.
ו. **פירוש** ר' משולם.
ז. **רש"ם**, והביא שם גירסא שגורסים 'עדורות', והיינו נבילות שנעדרו מן העולם כמו 'איש לא נעדר' (ישעיה מ כו). והביא גירסא נוספת שגורסים 'עדודות', מלשון הכתוב (נחמיה מט כז) 'יאכל עד'. פירוש אחר בסוגיא זו הביא בפירוש תלמיד רשבר"ש לפי גירסתו השונה בגמרא 'עדורות היו נוהגין בירושלים'. ופירש, בזמן העלייה לרגל היו רגילים ונוהגים לשחוט 'עדרי' בהמות רבות בירושלים, ומכיון שאף הנכרים היו מצויים בשוק העליון של ירושלים היו אף הם הורגים בהמות ונתערב דם הנבילות של הנכרים בדם השחוטות של היהודים, ופסקו חכמים שאינו מטמא כיון שדם נבילות אינו מטמא.
ח. **סוגיא** זו כבר הובאה לעיל (פ"ג ה"ג), ולפנינו פירשנו כפי שפירשנו שם לגירסא שלפנינו.

בט"ו שוחט בה מיד. לפי שכל העם יודעין שהזאה וטבילה לקורה ביו"ט ומטבילין את הכל מעיו"ט: נמצאה קשורה לסכין. בגמ' מפרש: **גמ'** קצרן של נכרים. כופת של נכרים היה שם בשוק העליון וחכמים גזרו על הנכרים שיהו מזיזים לכל דבריהם ורוקו טמא: ערודות. ערודי היער היו נוחרין לעורך מריות של מלך: ר"ש בר אבא בשם ר"ח קצרן של נכרים היה שם ל"ג ליה הכא: **ובדקו את דמיה משום נבילה.** כל הסוגיא פירשתי לעיל פ"ג הל"ג: **לא כן וכו'.** ממתני' פריך לא גזרו על הרוקין שבירושלים ולמה גזרו על הרוקין שבשוק העליון: שיבולת. היינו בחמצע: ופריך **לא כן וכו'.** ובמתני' תנן מון מדרך ירידתן לבית הטבילה: ומשני מביון וכו' נעשו הוכיח. יש הוכחה שהן טמאין ולמי ולמה משום גזרה: שהיא דומה לצפורן. שעשויה כדמות לפורן של אדם: תני

ר"בב"ן

בט"ו שוחט בה מיד [א]נמצאה קשורה לסכין הרי היא כסכין: **גמ'** ר' אבין בשם ר' יהושע בן לוי [א] קצרן (זבין) של נכרים היה שם אמר ר' חנינה ערודות [ב] ואו היו נוחרין בירושלים והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד ארכובותיהן ובאו לפני חכמים ולא אמרו להן דבר (ר"ש בר אבא [ב] בשם ר"ח קצרן של נכרים היה שם) רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי מעשה [ג] בפרדה משל בית רבי שמתה וטהרו את דמיה משום נבילה ר"א שאיל לרבי סימון עד כמה ולא אגיביה שאיל לרבי יהושע בן לוי א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובאש לרבי לעזר דלא חזר ליה ר' סימון שמועתא רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק בר ביסנא עד כמה א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובעט ביה א"ל ר' זריקא בגין דהוה שאיל לך את בעיט ביה א"ל בגין דלא הויתי רעתי בי דאמר ר' חנין [א] והיו חייך תלואים לך מנגד זה שהוא לוקח לו חטין לשנה [א] ופחדת לילה ויומם זה שהוא לוקח מן הסדקי [א] ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטור ואנא סמיך אפלטירא מאי כדון [ג] העיד רבי יהושע בן פתורה [ד] על דם נבילות שהוא טהור מהו טהור טהור מלהכשיר הא ליטמות מטמא תמן [ד] תנינן [ד]דם השרץ מטמא כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו אבל דמו מטמא כבשרו א"ר יוסי פליגי בה תרין אמוראין חד אמר טמא וחד אמר טהור מ"ד טמא כר' יהודה ומ"ד טהור כר' יהושע בן פתורה א"ל רב אבדומה דמן נחותה ויאות דרבי יהודה מוריינה דבי נשיאה הוה: כל הרוקין וכו': לא כן אמר רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה לא [ה] גזרו על הרוקין שבירושלים הא איתמר עליה רבי אבין בשם ריב"ל קצרן של נכרים היה שם: [ד]בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת והטהורין מהלכין מן הצד [ב] והטהורין מהלכין סתם והטמאים אומרין להן פרושו בשעת הרגל הטהורים מהלכין שיבולת והטמאין מהלכין מן הצד הטמאין מהלכין סתם והטהורין אומרים להן פרושו: וכל הכלים הנמצאים כו': לא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן לא [ו] גזרו על הכלים שבירושלם מכיון שנמצאו דרך ירידה לבית הטבילה נעשו הוכיח אבא שאול היה קורא אותן ציפורין מ"ד ציפורין שהיה דומה לציפורין מ"ד מריצה שמריצה את האבן לבית הקברות: קופין וכו': תני הסכין קשורה לה הרי זו כמותה:

הלכה ב מתני' [ד]פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ ושוטחין אותה [ג] בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש אם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האיצטבא כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה רשב"ג [ז] אומר משום ר"ש בן הסגן [ח]פרוכת עוביה טפח על שבעים ושתים נימים נארגת על כל נימה ונימה כ"ד חוטין ארכה מ' אמה ורחבה כ' ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית ושתים עושין בכל שנה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: **גמ'** אילו אמר חוט א' כפול לשנים שזור לשלשה משזר לששה ארבע מכאן הא [ט] עשרים וארבעה תני שלשים ושתים אילו אמר חוט א' כפול לשנים שזור לארבע משזר לשמונה ארבע מכאן הא תלתין ותרין תנא ארבעים ושמונה אילו אמר חוט אחד כפול לשנים קליעה לשלשה שזור לששה משזר לשנים עשר ארבעה מיכן הא ארבעים ותמניא כתוב אחד אומר [ב]מעשה רוקם וכתוב א' אומר [ג]מעשה חושב מעשה [ט] רוקם [ז]פרוף אחד מעשה חושב שני פרצופות רבי יהודה ורבי נחמיה [ו]אי חד אמר מעשה רוקם [ח] ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן: בשמונים ושתים רבוא היתה נעשית וכו': ר' יצחק בר ביזנא בשם שמואל גוזמא תמן [ד] תנינן פעמים היה עליה כשלש מאות כור רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל גוזמא:

הלכה ג מתני' בשר קדשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בש"א הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ בית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים ר"א

מבוא

הקופין נסכין מפילו נמצאת בתוכן בי"ד חייו לריך להטבילה הואיל דהיא קשורה עמו הטבילו יחד והסכין לריך לו בי"ד לשחוט בשמו: **מתני'** בולד הטומאה. ריתח להם הערב שמש: [מטבילין אותה]. מפילו בפנים לפי שאין טומאתה מדאורי' שאין מדם וכלים מקבלין טומאה אלא מצד הטומאה ואם הטבילוה בחוץ מכניסין אותה מיד שאינה לריכה הערב שמש דטומאתן מדרבנן ושנטמאת בצד הטומאה מטבילין אותה בחוץ לפי שאסור להשהותה בפנים ואיי להוליאה בחוץ הואיל דטומאתה מדאורייתא לחמרינן בעירובין בפרק במרא מוכר עד נקבה תצלמו פרט לכלי חרס דברי ר' יוסי הגלילי ומפרש טעמא לפי שאין לו טהרה במקוה מ"ע לפי שאינו נעשה בצד הטומאה אבל הפרכת יש לה טהרה במקוה ונעשית בצד הטומאה חייב לצלחה ולהוליאה בחוץ ושוטחין אותה בחיל במקום שנקרע חיל לפנים מהר הבית ומקודם ממנו כדאיתא בריש מסכת כלים אם היתה מדשה ושוטחין אותה בחיל במקום שאין לריכה אם כדי לנוגדה ובין כך ובין כך ירחו העם מלאכה שהיא עושה: **מתני'** על כל נימה ונימה כ"ד חוטין. כדאיתא בירושלמי פרק בא לו הפרכת כ"ד חוטין מרכה מ' ורחבה כ' כנגד פתח המשכן כדאיתא בסוף מסכת מדות ומשמונים ושתים ריבוע חוטין נתרגת ויש גורסין ריבוע פירוש ערות החורגות בפרוכת ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: מעירין בחולין פרק גיד הנשה אמר רבא גוזמא הלא לריכי כ"כ כהנים להטבילה ומעירין התם בג' מקומות דברו חכמים בלשון הבאי גפן תפוח ופרוכת ומפורשים התם: **מתני'** בשר שנטמא בין באב הטומאה וכו' ב"ש אומר ישרף בפנים. הכל [ומינו] חייב להוליאו מיד לחוץ (ליכא) כדפרישית לעיל דכל שאין לו טהרה במקוה ואינו נעשה בצד הטומאה אין מייבין עליו ומוכלין ומשקין לא מצינו להם טהרה במקוה כלל אלא למיס דרך זריעה וגם אינן נעשין בצד הטומאה דכתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא וכתיב לעיל מיניה

תקלין חדתין

להטביל דאע"ג דשמא נעלים היה להן סכין לשחוט ולא היתה קופין זו להן אלא לשבירת עלמות והיום אין שבירת העצם בשחט אפילו הכי כיון דלריכה להם בי"ט אחר שחט בה מצו להטבילה מערב שבת דהא בשבת לא מצו להטבילה כמ"ש במסכת בילה (י"ו ע"ב) אל יו"ט אחר השבת כו' מלפני השבת: ובבו"ן. אם מלאה בי"ט עלמו: שוחט בה. שלמים מיד דולמי הטבילוה נעלים מאחמול: הרי היא כסכין. ואפילו נמלאת בי"ד אחל להיות בחול שוחט בה מיד דולמי הוטבלה עם הסכין בי"ג הואיל וקשורה עמו. לשון רש"י וכן פי' רבינו הגאון דקאי הכל לקופין: **גמ'** קצרן של נכרים. להכי בשוק העליון טומאין לפי שהיה שם כופסים של נכרים והן כופים לכל דבריהם ולכן הרוקין דשם טמאים: ערודות. חיות שמתן ערוד ולהכי טמאין הרוקין דשם שהיו נכרים נוחרין הערודות: אריב"ל מעשה בו'. מייתי לה כל הסוגיא לגבי שאמר עלה בחמרא דבו' שיבולת כו'. מפרש טעמא לרבי יוסי ושיבולת הוא בטמצע והטהורים מהלכים מן הלד שהיו מרחיקין עלמן לצדדין והטמאים מהלכים סתם שאינם מזהירים לפרוש מהם: והטהורים אומרים להם פרושו. שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאתן לכן הרוק הנמלא בצדדין טהורין ובטמצע טמא: ובשעת הרגל. כי כל ישראל מבריס ברגל שנאמר (שפטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עלמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפריש עלמו לצדדים ויתרחקו בני אדם ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים וזהו לאמר והטהורין מהלכים סתם וטמאים מזהירין להן שיפרשו ולעולם המועטין הולכין בצדדין והן המזהירין

מסורת הש"ס

ס) מנחות קג ב: **ב)** לעיל פ"ג הל"ג וירושלמי שבת פ"ח הל"ו ועי' מנחות קג ב: **ג)** עדיות פ"ח מ"ה: **ד)** מכשירין פ"ו מ"ה: **ה)** פסחים יט ב: **ו)** שם: **ז)** תמיד כט ב חולין ל ב: **ח)** יומא עג ב: **ט)** שם עב ב: **י)** תמיד כט ב חולין ל ב:

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פי"ג מהמ"ט הל"ז:
ו ב מיי' פרק ו מהמ"ט הל"ד:
ז ג מיי' פרק י מטומאת מוכלין הלכה ג:
ח ד מיי' פרק י"ג מהמ"ט הל"ח:
ט ה מיי' פ"ז מכלי המקדש הל"ח:
י ו מיי' שם הל"ז:
יא ז מיי' שם פ"ח הלכה טו:

נוסחת הכבלי

(א) קצרין של זבין היו שם כו' נוחרין לאריות בירושלם כו': (ב) בשם דר' יוסי קצרין כו' ולא אניביה כו' ר' ביבין כו' יצחק עד כו' דעתי כי משום דאית לי חטין למיזבן דא"ר חנינה והיו כו' ר"י בן בתירה על כו' א"ר יוסף פליגי כו' כר"י בן בתירה כו' לא כן א"ר יעקב בר' אחא בשם ר"י בר' חנינא כו' קצרין של זבין היו שם כו' מן הצד וטהורי' מהלכין מן סתם וטמאים וכו' לא כן א"ר יוחנן כו' הוכיח ר"י אומר כולן טהורין אבא שאול היה קורא כו': (ג) בחיל ואם היתה כו': (ד) תנינן החלו מעלים באפר ע"ג תפוח ותפוח היה באמצעיתו של מזבח פעמים עולה

גליון הש"ס

[ו] עי' בהגר"ש שהגיה ועי' מלמ"ל פ"ח מכלי המקדש הלכה טו:

הגהות הגר"א

[א] ס"ג א"ר חנינא ערודות היו נוחרין שם אריב"ל משעה היו נוחרין ערודות באספרטיא של מלך והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד וכו'. כל"ל: [ב] ס"ג הטמאים מהלכין מן סתם והטהורים אומרים להן פרושו ובשעת הרגל טהורין מהלכין שבולת והטמאין מהלכין מן הצד וטהורין מהלכין מן סתם והטמאים אומרים להם פרושו. כל"ל וכ"פ לקמן גמ' גם לפרש טעמא דר' יוסי ושבולת הוא בטמצע והטהורי' מהלכים מן הלד שהיו מרחיקין עלמן לצדדין והטמאים מהלכין סתם שאינם מזהירי' לפרוש מהם והטהורי' אומרים להם פרושו שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאתן ולכן הרוק הנמלא בצדדין טהורין ובטמצע טמא. ובשעת הרגל שכל ישראל מבריס שנאי (שפטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עלמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפריש עלמו לצדדים ויתרחקו ב"א ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים וזהו לאמר והטהורין מהלכין סתם וטמאין מזהירין להן

הדין של דָּמוֹ מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ - שהדם מטמא ואינו מכשיר שוה דין דם השרץ לדין דם הנבילה.

מביאה הגמרא דעה שנחלקו אמוראים בדין רביעית דם של נבילה:
אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, פְּלִיגִי בָּהּ תְּרֵין אָמוֹרָאֵין - נחלקו שני אמוראים בדין רביעית דם של נבילה אם מטמאה או לא, חַד אָמַר טָמֵא, וְחַד אָמַר טָהוֹר. מפרשת הגמרא, מַאן דְּאָמַר טָמֵא סובר כְּרַבִּי יְהוּדָה שאומר במסכת עדיות (פ״ה מ״ו) שבית הלל מטמאים בדם הנבילה, ושנינו על כך בברייתא שרבי יוסי ברבי יהודה הסביר טעמם של בית הלל שמטמאים ברביעית מפני שהדם יכול לקרוש ולעמוד על שיעור כזית. וּמַאן דְּאָמַר טָהוֹר סובר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּתוֹרָה שלמדנו לעיל שהעיד על דם נבילה שהוא טהור, וסובר רבי יוסי שכוונתו שהוא טהור לגמרי.

אָמַר לֵיהּ רַב אַבְדוֹמָה דְּמִן - מהמקום ששמו נְחוּתָה לרבי יוסי, וְיָאוּת - טוב ויפה דברת שהמטמא סובר כרבי יהודה, דְּרַבִּי יְהוּדָה מוֹרֵינָה דְּבֵי נְשִׂיאָה הֲוָה - שכן רבי יהודה היה מורה ההוראות בביתו של רבי ועל פיו היו עושים כל דבריהם, והוא הורה להם במעשה של פרדת רבי כדעתו זו שדווקא פחות מרביעית טהור אבל רביעית ויותר מרביעית טמא.

★

שנינו במשנה, 'כָּל הָרוּקִין וכו' הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון, דברי רבי מאיר'. הגמרא מקשה ממשנתינו על אמורא:
מקשה הגמרא, וכי לֹא כֵּן אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה שלֹא גָּזְרוּ עַל הָרוּקִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, ואילו במשנתינו מפורש שהרוקין הנמצאים בשוק העליון שבירושלים טמאים[ט]. מתרצת הגמרא, הָא אִיתְּמַר עֲלֵיהּ - הרי למדנו לעיל על דברי המשנה את מה שאמר רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שסיבה מיוחדת יש לטומאת הרוקין בשוק העליון והוא לפי שֶׁכָּאן נָכְרִים הָיָה שָׁם, ואילו דברי רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינא נאמרו על שאר העיר'.

★

שנינו במשנה, 'רבי יוסי אומר, בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין שבצדדין טהורין, ובשעת הרגל שבאמצע טהורין שבצדדין טמאין, מפני שהמעוטין מסתלקין לצדדין'. מבארת הגמרא את טעמו של רבי יוסי:
אומרת הגמרא, בְּשְׁאָר - בכל יְמוֹת הַשָּׁנָה, הַטְּמֵאִין שהם המרובים מְהַלְּכִין שִׁיבּוֹלֶת - באמצע רשות הרבים[י״א], וְהַטְּהוֹרִין שהם המועטים מְהַלְּכִין מִן הַצַּד - בצידי הדרכים. וְאִם הַטְּהוֹרִין מְהַלְּכִין סְתָם - וכשהטהורים אינם משגיחים על עצמם והם מהלכים באמצע הדרך, וְהַטְּמֵאִים אוֹמְרִין לָהֶן פְּרוֹשׁוּ - תפרשו מאמצע הדרך ולכו רק מן הצד כדי שלא תבואו להטמא מעמנו[י״ב].

בְּשָׁעַת הָרֶגֶל שכל ישראל מתקבצים לירושלים, והרוב הם טהורים לפי שהטמאים אינם עולים לרגל[י״ג], בזמן זה הַטְּהוֹרִים מְהַלְּכִין שִׁיבּוֹלֶת הַטְּמֵאִין מְהַלְּכִין מִן הַצַּד. ואם הַטְּמֵאִין מְהַלְּכִין סְתָם - אם הטמאים באים ללכת באמצע הדרך כהרגלם בכל השנה, וְהַטְּהוֹרִין אוֹמְרִים לָהֶן פְּרוֹשׁוּ שכן ברגל הרוב הם טהורים.

★

שנינו במשנה, 'וְכָל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים כו' בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאין ודרך עלייה טהורין שלא כירידתן עלייתן'. הגמרא מקשה ממשנתינו על אמורא:
שואלת הגמרא, וכי לֹא כֵּן אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא גָּזְרוּ טומאה עַל הַכֵּלִים שֶׁנמצאים בִּירוּשָׁלַיִם, ואילו במשנתינו מפורש שכלים שנמצאו בדרך ירידה הרי הם טמאים. מתרצת הגמרא, אמנם בסתם כלים הנמצאים בירושלים לא גזרו, אבל כאן מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצְאוּ הכלים דֶּרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה, הרי הם נַעֲשׂוּ הוֹכִיחַ - יש מכך הוכחה שהכלים טמאים והם נפלו כשבאו להטבילם[י״].

★

שנינו במשנה, 'והמריצה המיוחדין לקברות'. הגמרא מביאה שם נוסף שהיה לכלי זה, ומבארת טעמי שמותם:
אומרת הגמרא, אַבָּא שָׁאוּל הָיָה קוֹרֵא אוֹתָן - את כלי ה'מריצה' בשם 'צִיפּוֹרִין'. מבארת הגמרא, מַאן דְּאָמַר - אבא שאול היה קוראם 'צִיפּוֹרִין', לפי שֶׁהָיָה הכלי חד ומחותך[ט״] והוא דּוֹמֶה לְצִיפּוֹרִין. מַאן דְּאָמַר - המשנה קראה אותם מְרִיצָה, לפי שֶׁמשתמשין בה גם לצורך מְרִיצָה, שבכלי זה מגלגלים אֶת הָאֶבֶן לְבֵית הַקְּבָרוֹת שתהיה גולל לקברים[ט״].

★

שנינו בסיפא של המשנה, 'קוֹפִיץ וכו' נמצאה קשורה לסכין הרי היא כסכין'. הגמרא מגבילה דין זה:
אומרת הגמרא, תָּנֵי - שנינו בברייתא, אִם הַפַּכִּין קְשׁוּרָה לָהּ - להקופיץ ונראה שהקופיץ עיקר, הֲרֵי זוֹ פְּמוֹתָהּ - בזה אנו אומרים שהסכין דינו כהקופיץ[י״]. ומה ששנינו במשנה שאם נמצאה קשורה לסכין הרי היא כסכין, מדובר שהקופיץ קשור לסכין ונראה שהסכין עיקר.

★ ★ ★

הלכה ב – משנה

אגב שהמשנה הקודמת דנה בחשש טומאה בכלים העומדים לשימוש בקרבנות, דנה משנתינו בדיני הטומאה של פרוכת המקדש:
פָּרוֹכֶת שפרוסה לצניעות לפני פתח האולם בבית המקדש[י״ח], שֶׁנִּטְמֵאת בְּוֶלַד הַטּוּמְאָה - בראשון לטומאה[י״ט] כגון שנגעה במשקים שנטמאו[כ] משרץ, מכיון שאין טומאתה אלא מדרבנן שהרי מן התורה אין משקים מטמאים כלים[כ״א], ורבנן הם שגזרו על המשקים שיטמאו כלים[כ״ב], אין בה דין שילוח טמאים ואין צריכים להוציאה אל מחוץ לעזרה[כ״ג], ועל כן מַטְבִּילִין אוֹתָהּ - את הפרוכת בְּפָנִים העזרה[כ״ד], במעיינות ובמקוואות

ט. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש. וראה בתקלין חדתין שביאר שהמקשן לא שמע את הסוגיא לעיל.
י. **אף** שכבר שנינו במשנתינו כן, רבי יוסי בן חנינה בא לחדש שאפילו אם ראינו זב מהלך בירושלים ונמצא רוק בדרך הליכתו, הרוק טהור, ולא חוששים שמשל הזב הוא. בבלי פסחים (יט:).
יא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יב. **השארנו** את הגירסא שלפנינו על כנה כיון שכך הביאה הריבב"ן, ופירשנו כהפני משה. אולם בפרישת הרא"ש ובמאירי (ד"ה והמשנה הקלשונה) ועוד מהראשונים גרסו כאן שהטמאים מהלכים סתם בשתיקה ואילו הטהורים הם שאומרים לטמאים שיפרשו מהם ולא יטמאו אותם, וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש שנתן סברא בזה 'שהמועטין יכולים לקרוא 'פירשו' ולא המרובין', אולם כבר העירו בזה מהא דאיתא לעיל (ג.) על הפסוק (ויקרא יג מה) 'וטמא טמא יקרא' שהטומאה היא שקוראת ואומרת פרושו, ומפורש בתו"כ (פרשת מצורע) שדין זה הוא בכל הטמאים וכיצד יתכן שכאן הטהורים הם שקוראים.
יג. **בבלי** חגיגה (ד:).
יד. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
טז. **רש"ס**.
יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
יט. **ריבב"ן** ופירוש תלמיד רשבר"ש.
כ. **פרישת** הרא"ש ופירוש ר' משולם.
כא. 'והפרוכת הרי הוא ממיני הבגדים וכל הבגדים בדין כלים לטומאה'. מאירי (ד"ה והמשנה הקלישית). ובענין זה איך קבלו הפרוכות טומאה ראה מה שכתבו התוספות (זבים ד: ד"ה מפני מה).
כב. **גזירה** זו שגזרו רבנן על המשקים היא משום משקים של זב וזבה כגון רוקין שלהם שהם אב הטומאה ומטמאים אדם וכלים מן התורה. בבלי (שבת יד:).
כג. **פרישת** הרא"ש.
כד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

בט"ו שוחט בה מיד. לפי שכל העם יודעין שהזאה וטבילה לקורה ביו"ט ומטבילין את הכל מעיו"ט: **נמצאה קשורה לסכין.** בגמ' מפרש: **גמ'** קצרן של נכרים. כופת של נכרים היה שם בשוק העליון וחכמים גזרו על הנכרים שיהו מזיזים לכל דבריהם ורוקו טמא: **ערודות.** ערודי היער היו נותנין לעורך מריות של מלך: ר"ש בר מנא בשם ר"מ קנקן של נכרים היה שם ל"ג ליה הכא: **וטהרו את דמיה משום נבילה.** כל הסוגיא פירשתי לעיל פ"ג הל"ג: **לא כן וכו'.** ממתני' פריך לא גזרו על הרוקין שבירושלים ולמה גזרו על הרוקין שבשוק העליון: **שיבולת.** היינו בחמצע: **ופריך לא כן וכו'.** ובמתני' תנן מון מדרך ירידתן לבית הטבילה: **ומשני מביון וכו' נעשו הוכיח.** יש הוכחה שהן טמאין ולפי מקום שהיא גזרה: **שהיא דומה לצפורן.** שעשויה כדמות לפורן של אדם: **תני**

הסכין קשורה לו. שם נמצא הסכין קשור בקופיץ הרי זה כקופיץ וזה וזה שוה ומטבילן ופליג אמתני' ויותר נ"ל דבריית לפרושי למתני' קאמי דה"ק נמצאת סכין מתמת קשורה עם סכין אחרת ידועה הרי הוא כסכין ידועה אם טמאה טמאה ואם טהורה טהורה וכן פי' הרמב"ם בפי' המשנה:

הלכה ב מתני' פרוכת שנטמאה בולד הטומאה. שנגעה במשקין טמאין שהכמיס גזרו על המשקין שמטמאין כלים גזירה משום משקה זב שמטביליו אותה בפנים. ואינה טעונה שילוח: **ושוטחין אותה בחוץ.** מון לעזרה: **נימין.** ליצי"ם בלע"ז: **כ"ד חוטין.** מפרש בגמ': **ארכה ארבעים ורחבה עשרים.** כמדת פתח האולם שהיה גובהו מרבעים ורחבו עשרים: **פ"ב רבוא.** דינרי זהב נעשית: **גמ'** אילו אמר חומ. גבי מלאכת הפרוכת הייתי אומר שיהא כל חוט כפול לבנים: שזור. אילו נאמר חוט שזור כפול לשלשה הייתי אומר שיהא חוט שזור כפול לשלשה משזר ילפי' מינה דבעינן חוטין כפול ששה להיינו כפל משזר: **ארבעה.** כלומר ומרבעה מינן היו בו מכלא ומרגמן ותולעת שני ושש משזר כל אחד חוטין כפול שש מכאן שהיה כפול כ"ד: **מעשה רוקם.** גבי מסך הפתח כתיב וגבי פרכת כתיב מעשה חושב מאי בינייהו: ר"י ור' נחמיה. פליגי אין היו מעשה חושב ומעשה רוקם והילך היו שני פרצופין: **גזמא.** מילתא בעלמא ולאו דוקא: **תמן תנינן.** בסכת תמיד פ"ב החלו מעלין באפר ע"ג תפוח ותפוח היה בחמצע ונחלק לשנים לכאן ולכאן ולכל רוחות העזרה: **המזבח ולפעמים עליו כשלש מאות כור לפר:**

הלכה ג מתני' הכל ישרף בפנים. בגית הדשן הגדול שבעזרה שהם שורפין פסולי קדשי קדשים שכל שפסולו בקדש שורפין חוץ מחומו בקודש: **חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים.**

משנת אליהו

קצרן של נכרים היו שם. עיין רמ"י בפסחים (יט ע"ב) ד"ה על גוק העליון שם היו מתקבלים טמאים שלא לטמא את מכריהם ותמוה למה לא פירש טעמא דגמרא דכולה סוגיא ס"ל כן: סליקא לה מסכת שקלים

ריבב"ן

הקופין נסכין אפילו נמצאת בחול בי"ד חיו צריך להטבילה הואיל דהיא קשורה עמו הטבילן יחד והסכין צריך לו בי"ד לשחוט הפסח והטבילה בי"ג שיהא להם הערב שמש: **מתני'** בולד הטומאה. רשאין לטמא: [מטבילין אותה]. אפילו בפנים לפי שאין טומאתה מדאורי' שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה ואם הטבילוה בחוץ מכניסין אותה מיד שאינה צריכה הערב שמש דטומאתן מדרבנן ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ לפי שאסור להכניסה בפנים ואייב להוציאה בחוץ הואיל דטומאתה מדאורייתא לחמרינן בעזרונין בפרק בתרא מזכר עד נקבה תשלחו פרט לכלי חרס דברי ר' יוסי הגלילי ומפרש טעמא לפי שאין לו טהרה במקוה מ"ל לפי שאינו נעשה אב הטומאה אבל הפרכת יש לה טהרה במקוה ונעשית אב הטומאה חייב לשלחה ולהוציאה בחוץ ושוטחין אותה בחיל במקום שנקרע חיל לפנים מהר הבית ומקודם ממנו כדאיתא בריש מסכת כלים אם היתה אדם ושוטחין אותה בחיל במקום שנקרע חיל לפנים מהר הבית אם כדי לנוגדה ובין כך ובין כך ירחו העם מלאכה שהיא שם: **מתני'** על כל נימה ונימה כ"ד חוטין. כדאיתא בגיומא פרק בא לו הפרכת כ"ד חוטין מרכה מ' ורחבה כ' כנגד פתח האולם כדאיתא בסוגיא דמסכת מדות ומשמונים ושתים ריבוע חוטין נחלק בשנים גורסין ריבוע פירוש ערות האורגות בפרוכת ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: תמרינן בחולין פרק גיד הנשה אמר רבא גוזמא הוא לא צריכי כ"כ כהנים להטבילה ומתרינן התם בג' מקומות דברו חכמים בלשון הבאי גפן תפוח ופרוכת ומפורשים התם: **מתני'** בשר שנטמא בין באב הטומאה וכו' ב"ש **אומר ישרף בפנים.** הכל [ומינו] חייב להוליאו מיד לחון (ליבא) כדפרישית לעיל דכל שאין לו טהרה במקוה ואינו נעשה אב הטומאה אין חייבין עליו ואוכלין ומשקין לא מצינו להם טהרה במקוה כלל אלא למיס דרך זריעה וגם אינן נעשין אב הטומאה דכתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא וכתיב לעיל מיניה

תקלין חדתין

להטביל דאע"ג דשמא נעלים היה להן סכין לשחוט ולא היתה קופין זו להן אלא לשבירת עצמות והיום אין שבירת העצם בשחט אפילו הכי כיון דצריכה להם ביו"ט אחר שחט בה כבר הטבילה מערב שבת דהא בשבת לא מצו להטבילה כמ"ש במסכת בילה (י"ז ע"ב) אל יו"ט אחר השבת כו' מלפני השבת: ובט"ו. אם מלאה ביו"ט עצמו: **שוחט בה.** שלמים מיד דולמי הטבילוה נעלים מאחמול: הרי היא כסכין. ואפילו נמצאת בי"ד שאל להיות בחול שוחט בה מיד דולמי הוטבלה עם הסכין בי"ג הואיל וקשורה עמו. לשון רמ"י וכן פי' רבינו הגאון דלקמי הכל לקופין: **גמ'** קצרן של נכרים. להכי בשוק העליון טמאים לפי שהיה שם כונסים של נכרים והן כוזבים לכל דבריהם ולכן הרוקין דשם טמאים: **ערודות.** פיות שעשן ערוד ולהכי טמאין הרוקין דשם שהיו נכרים נוחרין הערודות: **אריב"ל** מעשה בו'. מייתי לה כל הסוגיא לגבי שאמר ערודות היו כו' וכל הסוגיא פירשתי בפ' ג': **לא כן א"ר אבהו** בר' **לא** גזרו על הרוקין שבירושלים. משום העליון פריך ולא אמיעא להו סוגיא דרבי מבין ומשני הא איתמר עלה כו': **שיבולת כו'.** מפרש טעמא דרבי יוסי ושיבולת הוא בחמצע והטהורים מהלכין מן הצד שהיו מרחיקין עצמן לצדדין והטמאים מהלכין סתם שאינם מזהירין לפרוש מהם: **והטהורים אומרים להם פרושו.** שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאן לכן הרוק הנמצא בצדדין טהורין ובחמצע טמא: **ובשעת הרגל.** כי כל ישראל מצויין בירגל שנאמר (שופטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עצמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפרים עצמו לצדדים ויתרחקו בני אדם ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים וזהו לאמר וטהורין מהלכים סתם וטמאים מזהירין להן שיפרשו להעולם המועטין הולכין בצדדין והן המזהירין

מסורת הש"ס

ס) מנחות קג ב: **ב)** לעיל פ"ג הל"ג וירושלמי שבת פ"ח הל"ו ועי' מנחות קג ב: **ג)** עדיות פ"ח מ"ה: **ד)** מכשירין פ"ו מ"ה: **ה)** פסחים יט ב: **ו)** שם: **ז)** תמיד כט ב חולין ל ב: **ח)** יומא עג ב: **ט)** שם עב ב: **י)** תמיד כט ב חולין ל ב:

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פי"ג מהלכות טומאת הלל"ז:

ו ב מיי' פרק ו מהלכות טומאת מוכלין הלכה ג:

ז ג מיי' פרק י מטומאת מוכלין הלכה ג:

ח ד מיי' פרק י"ג מהלכות מאכלות אסורות הל"ח:

ט ה מיי' פ"ז מהלכות מקדש הל"ח:

י ו מיי' שם הלכה ז:

יא ז מיי' שם פ"ח הלכה טו:

נוסחת הכבלי

(א) קצרין של זבין היו שם כו' נוחרין לאריות בירושלם כו': **(ב)** בשם דר' יוסי קצרין כו' ולא אניביה כו' ר' ביבין כו' יצחק עד כו' דעתי כי משום דאית לי חטין למיזבן דא"ר חנינה והיו כו' ר"י בן בתירה על כו' א"ר יוסף פליגי כו' כר"י בן בתירה כו' לא כן א"ר יעקב בר' אחא בשם ר"י בר' חנינא כו' קצרין של זבין היו שם כו' מן הצד וטהורי' מהלכין מן סתם וטמאים וכו' לא כן א"ר יוחנן כו' הוכיח ר"י אומר כולן טהורין אבא שאול היה קורא כו': **(ג)** בחיל ואם היתה כו': **(ד)** תנינן החלו מעלים באפר ע"ג תפוח ותפוח היה באמצעיתו של מזבח פעמים עולה

גליון הש"ס

[ו] עי' בהגר"ש שהגיה ועי' מלמ"ל פ"ח מכלי המקדש הלכה טו:

הגהות הגר"א

(א) ס"ג א"ר חנינא ערודות היו נוחרין שם אריב"ל מעשה היו נוחרין ערודות באספרטיא של מלך והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד וכו'. כל"ל: **(ב)** ס"ג הטמאים מהלכין מן סתם והטהורים אומרים להן פרושו ובשעת הרגל טהורין מהלכין שבולת והטמאין מהלכין מן הצד וטהורין מהלכין מן סתם והטמאים אומרים להם פרושו. כל"ל וכ"פ לקמן גמ' גם לפרש טעמא דר' יוסי ושבולת הוא בחמצע והטהורי' מהלכים מן הצד שהיו מרחיקין עצמן לצדדין והטמאים מהלכין סתם שאינם מזהירי' לפרוש מהם והטהורי' מזהירין להם פרושו שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאן ולכן הרוק הנמצא בצדדין טהורין ובחמצע טמא. ובשעת הרגל שכל ישראל חברים שנא' (שופטי' כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עצמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפרים עצמו לצדדים ויתרחקו ב"ש ממנו כדי שלא יטמאו כי כל העדה כולם טהורים וזהו לאמר וטהורין מהלכין סתם וטמאין מזהירין להן שיפרשו להעולם המועטין הולכין בצדדין והן המזהירין וגירסת הרמב"ם בפירושו: **[ג]** ס"ג חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן וארי מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן. כל"ל: וגירסת הרמב"ם בפירושו: **[ד]** ס"ג חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן. כל"ל:

שהיו שם[כה], **וּמַכְנִיסִין אוֹתָהּ מִיָּד** ותולים אותה במקומה[כו], לפי שהנטמא בולד הטומאה אינו צריך הערב שמש[כז].

וּבאופן שֶׁנִּטְמֵאת הפרוכת **בְּאַב הַטּוּמְאָה** - בשרץ או בנבילה[כח] שמטמאים אותה מהתורה[כט], **מַטְבִּילִין אוֹתָהּ בַּחוּץ** - בהר הבית[ל], לפי שהפרוכת הטמאה טעונה שילוח, **וְשׁוֹטְחִין אוֹתָהּ** כדי לנגבה ממי הטבילה **בַּחֵיל** - לפני עזרת נשים[לא] ששם מותרים הטמאים להכנס[לב], ואין מכניסים אותה מיד **מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה** שיעבור עליה **הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ** לטהרתה.

אִם הָיְתָה הפרוכת הטמאה **חֲדָשָׁה**, ועדיין לא ראו העם את מלאכת המחשבת שבה[לג], **שׁוֹטְחִין אוֹתָהּ עַל גַּג הָאִיצְטַבָּא** בהר הבית[לד] שהוא מקום גבוה ונראה למרחוק, **כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה הָעָם אֶת מְלַאכְתָּהּ שֶׁהִיא נָאָה**, ויבואו להתנדב מעות לצורך עשיית שתי הפרוכות שהיו עושים בכל שנה כפי ששנינו להלן במשנה[לה].

אהח 19/06/2018

אגב שדנה המשנה בדיני טומאת הפרוכת, מבארת המשנה את גודלה ואת עשייתה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הַפְּגָן, הַפָּרוֹכֶת היה **עוֹבְיָהּ טֶפַח** לפי שהיא נארגת מחוטים עבים כמו שמפרש להלן. **עַל שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם נִימִּים** - כלי אומנות האורגים [-נירים][לו] היתה **נֶאֱרֶגֶת**[לז], **עַל כָּל נִימָּה וְנִימָּה** - כל חוט וחוט היה עשוי **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּטִין** כמו שמפורש הטעם בגמרא. **אָרְכָּהּ** כגובה האולם הגבוה **אַרְבָּעִים אַמָּה**, **וְרָחְבָּהּ** כרוחב האולם הרחב **עֶשְׂרִים** אמה[לח], **וּמִשְׁמוֹנִים וּשְׁתַּיִם רְבוּא** - משמונה מאות ועשרים אלף חוטים[לט] **הָיְתָה נַעֲשֵׂית, וּשְׁתַּיִם** - שתי פרוכות היו **עוֹשִׂין בְּכָל שָׁנָה** לפי שהם היו משחירות מן העשן[מ], **וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים מַטְבִּילִין אוֹתָהּ** כשהיא נטמאת.

★

גמרא

שנינו במשנה, 'על כל נימה ונימה עשרים וארבעה חוטין'. מבארת הגמרא את מקור דין זה:

נאמר בתורה (שמות כו לו) 'וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים'[מא]. דורשת הגמרא, **אֵילּוּ אָמַר חוּט** - אם היה נאמר בפסוק 'וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ חוּט', הייתי מפרש שמכל סוג הוא מביא **אֶחָד כָּפוּל לִשְׁנַיִם** - שני חוטים[מב]. ואילו היה נאמר בפסוק 'וְשֵׁשׁ שָׁזוּר', הייתי מפרש **לִשְׁלֹשָׁה** חוטים הוא מביא מכל סוג[מג]. ומכיון שנאמר 'וְשֵׁשׁ **מָשְׁזָר**' פירושו הוא כפול של שזור דהיינו **לְשִׁשָּׁה** חוטים מכל סוג, ומכיון שהיה **אַרְבַּע מִפָּאן** - ארבעה מיני חוטים, **הָא** - הרי שבסך הכל היה עשוי כל חוט מֵ**עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה** חוטים[מד].

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על המשנה:

תָּנֵי בברייתא, **שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם** חוטים היה בכל חוט. מפרשת הגמרא איך דרשה שיטה זו את הפסוק, **אֵילּוּ אָמַר** הפסוק 'חוּט' הייתי אומר שהכוונה היא **אֶחָד כָּפוּל לִשְׁנַיִם**, ואילו היה נאמר בפסוק 'שָׁזוּר' פירושו כפול מחוט, דהיינו **לְאַרְבַּע** חוטים היה עשוי. ומכיון שנאמר 'מָשְׁזָר' שהוא כפול מ'שזור' הרי שכל חוט היה עשוי **לְשִׁמּוֹנָה** חוטים מכל סוג, ומכיון שהיה **אַרְבַּע מִפָּאן** - ארבעה סוגי חוטים, **הָא תְּלָתִין וּתְרֵין** - הרי שבסך הכל היה עשוי כל חוט משלושים ושתים חוטים[מה].

דעה שלישית:

תָּנָא בברייתא שיטה שלישית, ולדעתה **אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה** חוטים היה בכל חוט. מפרשת הגמרא את דרשת הפסוק לשיטה זו, **אֵילּוּ אָמַר** הפסוק 'חוּט' הייתי אומר שהכוונה היא **אֶחָד כָּפוּל לִשְׁנַיִם**. ואילו היה הפסוק אומר **קְלִיעָה** - 'ושש קלוע', הייתי מפרש **לְשִׁשָּׁה** חוטים מכל סוג[מו]. ואילו היה הפסוק אומר 'שָׁזוּר', הייתי אומר שזה כפול מקליעה דהיינו **לְשִׁשָּׁה** חוטים היה עשוי. ומכיון שנאמר 'מָשְׁזָר' שהוא כפול מ'שזור' הרי **לִשְׁנֵים עָשָׂר** חוטים היה מכל סוג, ומכיון שהיה **אַרְבָּעָה מִיפָּן** - ארבעה סוגי חוטים, **הָא** - הרי שבסך הכל היה **אַרְבָּעִים וּתְמָנְיָא** - ארבעים ושמונה חוטים בכל חוט וחוט[מז].

★

הגמרא דנה בשינוי צורת האריגה בין מסך הפתח לבין הפרוכת:

מבררת הגמרא, **כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר** לגבי מסך הפתח (שמות כו לו) 'וְעָשִׂיתָ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר **מַעֲשֵׂה רֹקֵם**', וְאילו **כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר** לגבי הפרוכת (שם כו לא) 'וְעָשִׂיתָ פָרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר **מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב** יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים', מה בין זה לזה[מח].

מבארת הגמרא, 'מַעֲשֵׂה רֹקֵם' פירושו שבמסך היה רקום **פַּרְצוּף אֶחָד**, ואילו 'מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב' פירושו שבפרוכת היו רקומים **שְׁנֵי פַּרְצוּפוֹת** וכמו שמפרש והולך. **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה** נחלקו בדבר, **חַד אָמַר**, 'מַעֲשֵׂה רֹקֵם' היינו צורת **אֲרִי מִפָּאן וְחָלָק מִפָּאן** - שהיו רוקמים במחטים דמות אריה מצד אחד של הבד ולא היו תוחבים את המחט לכל עובי הבד ונמצא שהבד חלק מצידו השני, וזהו 'פרצוף אחד' שרק בצידו האחד של הבד היה רקום דמות אריה והצד הרקום היה נתלה לצד פנים המשכן, ואילו 'מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב' היינו צורת **אֲרִי מִפָּאן** וצורת **אֲרִי מִפָּאן** - שהיו תוחבים את המחט לכל עובי הבד ונמצא שהוא 'שני פרצופות' שמשני צידי הבד היה נראה דמות האריות.

וְחָרָנָה - והמאן דאמר השני **אָמַר**, 'מַעֲשֵׂה רֹקֵם' היינו שהיתה צורת **אֲרִי מִפָּאן** וצורת **אֲרִי מִפָּאן**, והיינו 'פרצוף אחד' לפי שמשני

כה. מאירי (שם). וראה ברש"ס 'ומטבילין אותה בבית טבילה של פנים, דתנן בתמיד וביומא דטבילת בית הפרוה היתה בקודש'.

כו. מאירי (שם).

כז. פירוש תלמיד רשבר"ש.

כח. פרישת הרא"ש.

כט. מאירי (שם).

ל. פירוש תלמיד רשבר"ש.

לא. פירוש תלמיד רשבר"ש.

לב. רש"ם.

לג. פירוש תלמיד רשבר"ש.

לד. הראשונים מציינים לדברי הבבלי פסחים (יג:) שהר הבית היה עשוי כולו באצטבאות והיינו ספסלים לישב עליהם והם היו מקורים מלמעלה להגן מפני החמה ומפני הגשמים.

לה. רש"ם.

לו. פרישת הרא"ש.

לז. ברש"ם ביאר 'נירין הן כלי האורגין שעולין ויורדין ופותחין השתי ונכנס הערב דרך הפתיחה, ליצו"ש בלע"ז, והיו לה כל כך ליצו"ש מפני עובי החוטין שכפולין לעשרים וארבעה חוטין כדתנן, ועוד מפני הכרובים שמציירין בה שני פרצופין כדאיתא בגמרא ומפני חילוק הציורים צריך מנין הליצו"ש כפי ידיעת האורגין, וצא ובדוק ותמצא שכך הוא'.

לח. רש"י (חולין ז: ד"ה מרכבה). ויעויין שם עוד מה שכתב.

לט. רש"י (שם ד"ה ומשמונים). ובפרישת הרא"ש ועוד מהראשונים פירשו שהכוונה היא ששמונה מאות ועשרים אלף דינרי זהב הוציאו על מלאכת עשיית הפרוכת. וראה ברש"י (שם) שהביא גירסא 'ריבות', והיינו ששמונים ושתים רבוא נערות עסקו בה.

מ. רש"ם.

מא. החוטים נעשו מארבעה סוגים אלו: תכלת, ארגמן, תולעת שני ושש. הגמרא דנה כמה חוטים מכל סוג היו שזורים בחוט אחד.

מב. משום שחוט משמע שנים. פירוש ר' משולם. ובפירוש תלמיד רשבר"ש כתב, שחוט תרגומו של פתיל, ואמרינן במסכת יומא (עב.) שפתיל היינו שנים. אולם ברש"ס כתב שיש כאן שני חלקים בגמרא, שאילו היה כתוב בפסוק רק 'חוט' הייתי אומר שחוט לשון יחיד ודי בחוט אחד מכל סוג, ואילו היה נאמר 'ושש כפול' היה משמע שני חוטים כל סוג.

מג. פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

מד. ארבעה סוגים ומכל סוג שש חוטים הרי עשרים וארבעה חוטים.

מה. ארבעה סוגים ומכל סוג שמונה חוטים הרי שלושים ושתים חוטים.

מו. ברש"ם ביאר 'וקליעה משלוש חוטין כדתניא בפרק לולב הגזול הדס קלוע כמין קליעה והיינו תלתא בחדא קינא'.

מז. ארבעה סוגים ומכל סוג שתים עשרה חוטים הרי ארבעים ושמונה חוטים.

מח. פירוש תלמיד רשבר"ש.

בט"ו שוחט בה מיד. לפי שכל העם יודעין שהזאה וטבילה לקורה ביו"ט ומטבילין את הכל מעיו"ט: **נמצאה קשורה לסכין.** בגמ' מפרש: **גמ'** קצרן של נכרים. כופת של נכרים היה שם בשוק העליון וחכמים גזרו על הנכרים שיהו מזיזים לכל דבריהם ורוקו טמא: **ערודות.** ערודי היער היו נוחרין לעורך מריות של מלך: ר"ש בר מנא בשם ר"מ קנקן של נכרים היה שם ל"ג ליה הכא: **ואו היו נוחרין בירושלים והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד ארכובותיהן ובאו לפני חכמים ולא אמרו להן דבר** (ר"ש בר אבא בשם ר"ח קצרן של נכרים היה שם) **רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי מעשה** בפרדה משל בית רבי שמתה **וטהרו את דמיה משום נבילה ר"א שאיל לרבי סימון עד כמה ולא אגיביה שאיל לרבי יהושע בן לוי א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובאש לרבי לעזר דלא חזר ליה ר' סימון שמועתא רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק בר ביסנא עד כמה א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא ובעט ביה א"ל ר' זריקא בגין דהוה שאיל לך את בעיט ביה א"ל בגין דלא הוות דעתי בי דאמר ר' חנין והיו חייך תלואים לך מנגד זה שהוא לוקח לו חטין לשנה ופחדת לילה ויומם זה שהוא לוקח מן הסדקי ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטור ואנא סמיך אפלטירא מאי כדון העיד רבי יהושע בן פתורה על דם נבילות שהוא טהור מהו טהור טהור מלהכשיר הא ליטמות מטמא השרץ מטמא כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו אבל דמו מטמא כבשרו א"ר יוסי פליגי בה תרין אמוראין חד אמר טמא וחד אמר טהור מ"ד טמא כר' יהודה ומ"ד טהור כר' יהושע בן פתורה א"ל רב אבדומה דמן נחותה ויאות דרבי יהודה מוריינה דבי נשיאה הוה: כל הרוקין וכו': לא כן אמר רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה לא גזרו על הרוקין שבירושלים הא איתמר עליה רבי אבין בשם ריב"ל קצרן של נכרים היה שם: בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת והטהורין מהלכין מן הצד והטהורין מהלכין סתם והטמאים אומרין להן פרושו בשעת הרגל הטהורים מהלכין שיבולת והטמאין מהלכין מן הצד הטמאין מהלכין סתם והטהורין אומרים להן פרושו: וכל הכלים הנמצאים כו': לא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן לא גזרו על הכלים שבירושלם מכיון שנמצאו דרך ירידה לבית הטבילה נעשו הוכיח אבא שאול היה קורא אותן ציפורין מ"ד ציפורין שהיה דומה לציפורין מ"ד מריצה שמריצה את האבן לבית הקברות: קופין וכו': תני הסכין קשורה לה הרי זו כמותה:**

הלכה ב מתני' פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ ושוטחין אותה בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש אם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האיצטבא כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה רשב"ג אומר משום ר"ש בן הסגן פרוכת עוביה טפח על שבעים ושתים נימים נארגת על כל נימה ונימה כ"ד חוטין ארכה מ' אמה ורחבה כ' ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית ושתים עושין בכל שנה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: **גמ'** אילו אמר חוט א' כפול לשנים שוזר לשלשה משזר לששה ארבע מכאן הא עשרים וארבעה תני שלשים ושתים אילו אמר חוט א' כפול לשנים שוזר לארבע משזר לשמונה ארבע מכאן הא תלתין ותרין תנא ארבעים ושמונה אילו אמר חוט אחד כפול לשנים קליעה לשלשה שזור לששה משזר לשנים עשר ארבעה מיכן הא ארבעים ותמניא כתוב אחד אומר מעשה רוקם וכתוב א' אומר מעשה חושב מעשה רוקם פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופות רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר מעשה רוקם [ו] ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן: בשמונים ושתים רבוא היתה נעשית וכו': ר' יצחק בר ביזנא בשם שמואל גוזמא תמן תנינן פעמים היה עליה כשלש מאות כור רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל גוזמא:

הלכה ג מתני' בשר קדשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בש"א הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ בית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים ר"א

נמצאה קשורה לסכין כסכין **גמ'** ר' אבין בשם ר' יהושע בן לוי (א) קצרן (זבין) של נכרים היה שם אמר ר' חנינה ערודות (ב) או היו נוחרין בירושלים והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד ארכובותיהן ובאו לפני חכמים ולא אמרו להן דבר (ר"ש בר אבא (ג) בשם ר"ח קצרן של נכרים היה שם) רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי מעשה (ד) בפרדה משל בית רבי שמתה **וטהרו את דמיה משום נבילה** ר"א שאיל לרבי סימון עד כמה **ולא אגיביה שאיל לרבי יהושע בן לוי** א"ל עד **רביעית טהור יותר מיכן טמא ובאש לרבי לעזר דלא חזר ליה** ר' סימון שמועתא רב ביבי הוה יתיב **מתני הדין עובדא** א"ל **רבי יצחק בר ביסנא עד כמה** א"ל עד רביעית טהור יותר מיכן טמא **ובעט ביה** א"ל ר' זריקא בגין דהוה שאיל לך את בעיט **ביה** א"ל בגין דלא הוות דעתי בי דאמר ר' חנין (א) **והיו חייך תלואים לך מנגד זה שהוא לוקח לו חטין לשנה** (א) **ופחדת לילה ויומם זה שהוא לוקח מן הסדקי** (א) **ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטור ואנא סמיך אפלטירא מאי כדון** (ג) **העיד רבי יהושע בן פתורה** (ב) **על דם נבילות שהוא טהור מהו טהור טהור מלהכשיר הא ליטמות מטמא** (ד) **השרץ מטמא כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו אבל דמו מטמא כבשרו א"ר יוסי פליגי בה תרין אמוראין חד אמר טמא וחד אמר טהור מ"ד טמא כר' יהודה ומ"ד טהור כר' יהושע בן פתורה א"ל רב אבדומה דמן נחותה ויאות דרבי יהודה מוריינה דבי נשיאה הוה: כל הרוקין וכו': לא כן אמר רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה לא** (ה) **גזרו על הרוקין שבירושלים הא איתמר עליה רבי אבין בשם ריב"ל קצרן של נכרים היה שם:** (ו) **בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיבולת והטהורין מהלכין מן הצד** (ז) **והטהורין מהלכין סתם והטמאים אומרין להן פרושו בשעת הרגל הטהורים מהלכין שיבולת והטמאין מהלכין מן הצד הטמאין מהלכין סתם והטהורין אומרים להן פרושו: וכל הכלים הנמצאים כו': לא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן** (ו) **לא גזרו על הכלים שבירושלם מכיון שנמצאו דרך ירידה לבית הטבילה נעשו הוכיח אבא שאול היה קורא אותן ציפורין מ"ד ציפורין שהיה דומה לציפורין מ"ד מריצה שמריצה את האבן לבית הקברות: קופין וכו': תני הסכין קשורה לה הרי זו כמותה:**

הלכה ב מתני' פרוכת (ח) **שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ ושוטחין אותה** (ט) בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש אם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האיצטבא כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה רשב"ג (י) אומר משום ר"ש בן הסגן (יא) **פרוכת עוביה טפח על שבעים ושתים נימים נארגת על כל נימה ונימה כ"ד חוטין ארכה** (יב) מ' אמה **ורחבה** כ' **ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית ושתים עושין בכל שנה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: גמ'** אילו אמר חוט א' כפול לשנים שוזר לשלשה משזר לששה ארבע מכאן (יג) הא עשרים וארבעה תני שלשים ושתים אילו אמר חוט א' כפול לשנים שוזר לארבע משזר לשמונה ארבע מכאן הא תלתין ותרין תנא ארבעים ושמונה אילו אמר חוט אחד כפול לשנים קליעה לשלשה שזור לששה משזר לשנים עשר ארבעה מיכן הא ארבעים ותמניא כתוב אחד אומר מעשה רוקם וכתוב א' אומר (יד) מעשה חושב מעשה (טו) רוקם (טז) **פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופות רבי יהודה ורבי נחמיה** (יז) חד אמר מעשה רוקם [ו] ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן: בשמונים ושתים רבוא היתה נעשית וכו': ר' יצחק בר ביזנא בשם שמואל גוזמא (יח) תנינן פעמים היה עליה כשלש מאות כור רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל גוזמא:

הלכה ג מתני' בשר קדשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בש"א הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ בית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים ר"א

כגירסת הרמב"ם בפירושו: **לא כן אמר ר"י.** ונמצי למר במתני' דרך ירידה טמאים: **נעשו הוכיח.** שמוכח שבירידתן לטבילה נפלו והן טמאים: **אבא שאול.** שהיה קובר מתים כדלמרינן בפרק ג' דנדה והיה רגיל בכלים הללו והיה קורא אותה לפורן למגריפה דמתני': **מריצה.** שהיא מריצה את האבן לבית הקברות כשמוסרין ומזדמן אצן מריצה. וגירסת הרמב"ם שהיא מריצה את העפר. ופי' דהכי קאמר שהיה כלי שהיו מכתתין ומרצצים בו העצמות כדי שיכנסו בפל להוליך אותו ממקום למקום וזה הפה מגזרת ותרץ את גלגלתו ולמחוק טומאתן היו בחזקת טומאה: **תני הסכין קשורה לו ה"ז כמותה.** כריימת פליגא אמתני' וס"ל דאם נמלא הסכין בקופין הרי זה בקופין וזה וזה טמא ומטביל: **מתני' פרכת בולד הטומאה.** שנעשה במשקים טמאים דרבנן גזרו על המשקים שמטמאים כלים גזירה משום משקה זב וזבה כגון רוקו וס"ז שהן מקות הטומאה ומטמאים אדם וכלים מדאוריימא ופרכת הוי כלי שכשטמאין אותו במקום נותן הכלים לתוכה ויש תורת כלי עליה לקבל טומאה: **בפנים.** ואינה טעונה שילוח מון למחנה שכינה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה: **מיד.** לשון הגמון בולד הטומאה לתין לריך הערב שמש בד"ם כמ"ש בפ"ק דטהרות ועי' ר"ש שם: **באה"ט.** בשרץ או נגילה: **בחוץ.** לטעונה שילוח כמ"ש בפוף עירובין: **בחיל.** מון לעזרה: **כ"ד חוטין.** מפרש בגמ': **ארכה מ' וכו'.** כפתח האוהל שהיה גבוה מ' ורחבו כ': **ומשמונים ושתים רבוא.** לשון הגמון. ר"ל דינריס דתי מפשר לומר על הימין דשם כן הל"ל קודם שאמר מלכה מ' כו': **היו מטבילין.** לכלים העגמרים בטהרה לריכים טבילה לקדש כמ"ש בתגיגה: **גמ' אילו נאמר חוט אחד.** כלומר אילו היה נאמר חוט הייתי מפרש אחד כליבוע לחוט יחידי. ואילו היה נאמר כפול הייתי אומר לשנים כליבוע כפול: **שוזר לשלשה.** משזר לששה. ד' שהיה ד' מיתין תלתא ואלגמן תולעת שני ושם הרי ד' פעמים ו' הא כ"ד: **תני.** בברייתא ל"ג שהיו המוטין כולן ל"ג: **משזר ששה.** דמשזר משמע כפול דשזור ד' פעמים ח' הא ל"ג: **קליע.** הוא קלוע ג' יחד: **שזור כפול לקליע.** ומשזר י"ג ד' פעמים י"ג הא מ"ש: **מעשה רוקם בו'.** לחידי לנקט דרכא דמעשה תכף ומעשה רקם לכתיבי בפרכת: **ר"ג אחד אמר ארי מכאן וחלק בו'.** מעשה חושב כו' ואלי מכאן להיינו ג' פרלופות: **ואוחרנא בו'.** מעשה רוקם ג' פרלופות שוות לשון רוקם שנרקם לורה בג' הלדדין: **גוזמא.** קאי על הא דתני בתתיתין שלש מאות כהנים. דהוה גוזמא בעלמא ומביא מתני' דתמיד ג"כ ג' מאות ואמר עלה דהוי גוזמא: **מתני' ישרף בפנים.** בגית הגדול שהיה בעזרה שכל שפסולו בקודש שורפין פסולי קדשי קדשים כל שפסולו בקודש שורפין אותו בקדש [לשון הגמון] דמותרין להיות במקדש משום שאין לו טהרה במקוה אל משום שאינו נעשה אב הטומאה כמ"ש בסוף עירובין: **באה"ט בחוץ.** כיון דממירא טומאתו ונפסל מאוז אין להכניסן לעזרה הואיל ולא היה פסולו בקדש: **בולד הטומאה בפנים.** לפית הא מרתי טומאתו בפנים וקילא טומאתו אבל נטמא

ר"בב"ן

הקופין בסכין אפילו נמלאת בתוך ג"ד אינו לריך להטבילה הואיל דהיא קשורה עמו הטבילו יחד והסכין לריך לו ג"ד לשמוט הפסח והטבילה ג"ג שיהא להס הערב שמש: **מתני' בולד הטומאה.** לשון הגמון [מטבילין אותה]. אפילו בפנים לפי שאין טומאתה מדאוריי' שאין מדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה ואס הטבילוה בתוך מכניסין אותה מיד שאינה לריכה הערב שמש דטומאתן מדרבנן ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בתוך לפי שאסור להשהותה בפנים ואיך להוליאה בתוך הואיל דטומאתה מדאורייתא לחמרינן בעזרונין בפרק במרא מוכר עד נקבה תשלחו פרט לכלי מרס דברי ר' יוסי הגלילי ומפרש טעמא לפי שאין לו טהרה במקוה מ"ע לפי שאין נעשה אב הטומאה אבל הפרכת יש לה טהרה במקוה ונעשית אב הטומאה אייב להשלחה ולהוליאה בתוך ושוטחין אותה בחיל במקום שנקרע חיל לפנים מהר הבית ומקודש ממנו כדאיתא בריש מסכת כלים אס היתה מדשה ושוטחין אותה בחיל ומשמרין אותה שמא יבא אדם ויטמא בה: **בש"א הכל ישרף בפנים.** קאי על הא דתני בתתיתין שלש מאות כהנים. דהוה גוזמא בעלמא ומביא מתני' דתמיד ג"כ ג' מאות ואמר עלה דהוה גוזמא: **מתני' ישרף בפנים.** בגית הגדול שהיה בעזרה שכל שפסולו בקודש שורפין פסולי קדשי קדשים כל שפסולו בקודש שורפין אותו בקדש [לשון הגמון] דמותרין להיות במקדש משום שאין לו טהרה במקוה אל משום שאינו נעשה אב הטומאה כמ"ש בסוף עירובין: **באה"ט בחוץ.** כיון דממירא טומאתו ונפסל מאוז אין להכניסן לעזרה הואיל ולא היה פסולו בקדש: **בולד הטומאה בפנים.** לפית הא מרתי טומאתו בפנים וקילא טומאתו אבל נטמא

תקלין חדתין

להטביל דאע"ג דשמש בעלים היה להן סכין לשמוט ולא היתה קופין זו להן אלא לשבירת עלמות והיוס אין שבירת העלם בשבת אפילו הכי כיון דלריכה להס ביו"ט אמר שבת כגר הטבילה מערב שבת דהא בשבת לא מלו להטבילה כמ"ש במסכת בילה (י"ו ע"ב) אל יו"ט אמר השבת כו' מלפני השבת: ובבו"ו. אס מלאה ביו"ט עלמו: **שוחט בה.** שלמים מיד דודאי הטבילוה בעלים מאמול: הרי היא בסכין. ואפילו נמלאת בי"ד שאל להיות בתול שוחט בה מיד דודאי הוטבלה עס הסכין בי"ג הואיל וקשורה עמו. לשון רש"י וכן פי' רבינו הגמון דאלי הכל אקופין: **גמ'** קצרין של נכרים. להכי בשוק העליון טמאים לפי שהיה שם כונסים של נכרים והן כוזבים לכל דבריהם ולכן הרוקין דשם טמאים: **ערודות.** חיות שאמן ערוד ולהכי טמאין הרוקין דשם שהיו נכרים נוחרין הערודות: **אריב"ל מעשה בו'.** מייתי לה כל הסוגיא לגבי שאמר ערודות היו כו' וכל הסוגיא פירשתי בפ' ג': **לא כן א"ר אבהו בר' לא גזרו על הרוקין שבירושלים.** משום העליון פריך ולא שמיעא להו סוגיא דרבי אבין ומשני הא איתמר עלה כו': **שיבולת כו'.** מפרש טעמא דרבי יוסי ושיבולת הוא בתמנע והטהורים מהלכים סתם שאינם מזהירים לפרוש מהם: **והטהורים אומרים להם פרושו.** שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאן לכן הרוק הנמלא בהלדין טהורין ובתמנע טמא: **ובשעת הרגל.** כי כל ישראל מלריכ לרגל שנאמר (שופטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עלמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפרים עלמו לגדלים ויתרחקו ג"ש ממנו כדי שלא יטמאו כל העדה כולם טהורים וזהו דאמר טהורי מהלכין סתם ושמאין מזהירי לפרוש להם פרושו שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאן ולכן הרוק הנמלא בהלדין טהורין ובתמנע טמא. **ובשעת הרגל** שכל ישראל מלריכ (שופטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עלמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפרים עלמו לגדלים ויתרחקו ג"ש ממנו כדי שלא יטמאו כל העדה כולם טהורים וזהו דאמר טהורי מהלכין סתם ושמאין מזהירי לפרוש להם פרושו שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאן ולכן הרוק הנמלא בהלדין טהורין ובתמנע טמא. **וכשעת הרגל** שכל ישראל מלריכ (שופטים כ') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד וכולם טהורים כי החיוב על כל ישראל לטהר עלמם ברגל וכל טמא שאינו יכול ליטהר יפרים עלמו לגדלים ויתרחקו ג"ש ממנו כדי שלא יטמאו כל העדה כולם טהורים וזהו דאמר טהורי מהלכין סתם ושמאין מזהירי לפרוש להם פרושו שהיו מזהירין להטמאים שיפרשו מלטמאן ולכן הרוק הנמלא בהלדין טהורין ובתמנע טמא. **וב

הצדדים היא צורת אריה, ואילו 'מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב' היינו שהיתה נראית צורת אֲרִי מִבָּאן מצדו האחד וְצורת נֶשֶׁר מִבָּאן מהצד השני, והיינו 'שני פרצופות'[מט].

★

שנינו במשנה, 'בְּשְׁמוֹנִים וּשְׁתַּיִם רִבּוֹא הָיְתָה נַעֲשֵׂית וכו' ושלוש מאות כהנים מטבילין אותה'.

רַבִּי יִצְחָק בַּר בִּיזְנָא אמר בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, דברי המשנה הם גּוּזְמָא בעלמא ולאו דווקא[נא], שכן אין צורך בשלוש מאות כהנים כדי להטבילה[נב].

הגמרא מביאה משנה נוספת שאמר עליה שמואל 'גוזמא':

אומרת הגמרא, תַּמָּן תְּנִינָן - שנינו במסכת תמיד (כח:), 'פְּעָמִים הָיָה עָלֶיהָ כְּשֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת כּוֹר' - פעמים היה על המזבח כמות דשן כה רבה של שלוש מאות כור, ואף על זה אמר רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, גּוּזְמָא, והיינו שמעולם לא היה עליו כל כך הרבה[נג].

★ ★ ★

הלכה ג – משנה

המשנה מביאה מחלוקת תנאים היכן שורפים בשר קדשים שנטמאו:

בְּשַׂר קָדָשִׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא, בֵּין בְּאַב הַטּוּמְאָה שהוא טומאה חמורה, בֵּין בְּוֹלַד הַטּוּמְאָה שהוא טומאה קלה, בֵּין אם נטמא בְּפָנִים העזרה, בֵּין אם נטמא בַּחוּץ לעזרה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הַכֹּל יִשָּׂרֵף בְּפָנִים - בבית הדשן הגדול שהיה בעזרה ששם שורפים את פסולי קדשי הקדשים, כדקיימא לן[נג] שכל שפסולו בקודש מקום שריפתו בקודש[נד], חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטּוּמְאָה בַּחוּץ, שכיון שיש בו שני חסרונות הן שטומאתו חמורה והן שנפסל בחוץ, אין מכניסים אותו לעזרה לשורפו[נה].

דעה שניה:

בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים, בכל האופנים שנטמאו הקדשי קדשים, הַכֹּל יִשָּׂרֵף בַּחוּץ - בבית הדשן ששם שורפים פסולי קדשים קלים, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטּוּמְאָה בְּפָנִים, שכיון שיש בו שתי מעלות הן שאין בו טומאה חמורה והן שטומאתו היתה בפנים, אין מוציאים אותו לשורפו מחוץ לעזרה אלא שורפו בפנים[נו].

אוצר החכמה
אוצר החכמה 19/06/2018

מט. **סוגיא** זו תוקנה לפי גירסת פירוש תלמיד רשבר"ש והרש"ס ועוד, ונתבארה על פיהם.
נ. **רש"י** (חולין 5: ד"ה גוזמא).
נא. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
נב. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
נג. **בבלי** פסחים (כד.).
נד. **פרישת** הרא"ש.
נה. **פרישת** הרא"ש.
נו. **פרישת** הרא"ש.

דעה שלישית:
רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר, יש לחלק בין אם טומאתו חמורה שהיא נשרפת בחוץ לבין אם טומאתו קלה שהיא נשרפת בפנים, ולכן קדשי קדשים שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטּוּמְאָה בֵּין אם נטמא בִּפְנִים ובֵּין אם נטמא בַּחוּץ יִשָּׂרֵף בַּחוּץ לפי שאין כבוד לשורפו בקודש, אבל באופן שֶׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטּוּמְאָה בֵּין אם נטמא בַּחוּץ ובֵּין אם נטמא בִּפְנִים יִשָּׂרֵף בִּפְנִים לפי שאינו מאוס כ״כ מלהכניסו לקודש[א].

דעה רביעית:
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אין חילוק במה נטמא, אלא מְקוֹם טוּמְאָתוֹ שָׁם הוא מקום שְׂרֵיפָתוֹ, ולכן אם נטמא בפנים, נשרף בפנים, ואם נטמא בחוץ, נשרף בחוץ, ואין חילוק אם נטמא באב הטומאה או בולד הטומאה.

★

גמרא

שנינו במשנה, 'בשר קדשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה'. מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בגדרי אב הטומאה וולד הטומאה:
אוצר התכנה רַב קַפְרָא אָמַר, אַב הַטּוּמְאָה היינו שטומאתו היא דְּבַר תּוֹרָה, כגון שנטמא בשרץ או נבילה[ב], ואילו וְלַד הַטּוּמְאָה היינו שטומאתו היא רק מִדִּבְרֵיהֶם, כגון כלי שנטמא במשקין, שמן התורה אין משקים מטמאים כלים ורבנן גזרו בזה, והבשר נגע בכלי זה ונמצא שטומאתו הוא מדרבנן[ג]. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בֵּין זֶה בֵּין זֶה דְּבַר תּוֹרָה - בין אב הטומאה ובין ולד הטומאה טומאתם היא מהתורה[ד], אלא שאב הטומאה היינו שנטמא הבשר בשרץ או בנבילה ואילו ולד הטומאה היינו שנטמא הבשר בכלי שנגע ברוק הזב והוא ראשון לטומאה ונמצא הבשר שני לטומאה מהתורה.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן:
מקשה הגמרא, וְקַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן עַל דְּבֵית שַׁמַּאי - שיטתו של רבי יוחנן מוקשית לפי בית שמאי, דְּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הַכֹּל יִשָּׂרֵף בִּפְנִים, חוץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטּוּמְאָה בַּחוּץ, ואם מדובר שהן אב הטומאה והן ולד הטומאה טמאים מהתורה, מַה בֵּין אַב הַטּוּמְאָה שנטמא בַּחוּץ שהוא נשרף בחוץ, מַה בֵּין וְלַד הַטּוּמְאָה שנטמא בַּחוּץ שהוא נשרף בפנים, וכי זֶה וָזֶה לֹא דְּבַר תּוֹרָה הוּא ואם כן מה החילוק ביניהם.

הגמרא מוסיפה להקשות על רבי יוחנן:
מוסיפה הגמרא ואומרת, שקושיא זו לפירושו של רבי יוחנן וַאֲפִילּוּ עַל דְּבֵית הִלֵּל לֹא מַקְשְׁיָא - וכי לפי בית הלל לא קשה כך[ה], דְּבֵית הִלֵּל אָמַר, הַכֹּל יִשָּׂרֵף בַּחוּץ, חוץ מַה שֶּׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטּוּמְאָה בִּפְנִים, ואם הן אב הטומאה והן ולד הטומאה הם טמאים מהתורה, מַה בֵּין וְלַד הַטּוּמְאָה שנטמא בִּפְנִים שהוא נשרף בפנים, מַה בֵּין אַב הַטּוּמְאָה שנטמא בִּפְנִים שהוא נשרף בחוץ, וכי זֶה וָזֶה לֹא דְּבַר תּוֹרָה הוּא ושוב מה החילוק ביניהם, אלא על כרחך צריך לומר כבר קפרא שאב הטומאה הוא מהתורה וולד הטומאה מדובר בטומאה מדרבנן וזהו החילוק ביניהם[ו].

הגמרא אינה מיישבת את הקושיות על רבי יוחנן, ועוברת לברר את ביאור משנתינו לדעת בר קפרא:
אומרת הגמרא, לֹא הֲווּ בָּהּ רַבָּנָן אֶלָּא עַל דְּבַר קַפְרָא - לא נשאו ונתנו חכמים ליישב את המשנה לדעת רבי יוחנן[ז], ועברו לישא וליתן לפי שיטתו של בר קפרא. מברורת הגמרא, וְקַשְׁיָא דְּבַר קַפְרָא עַל דְּבֵית שַׁמַּאי - כך יש לכאורה להקשות לבר קפרא לפי דעת בית שמאי, דְּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הַכֹּל יִשָּׂרֵף בִּפְנִים חוץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטּוּמְאָה בַּחוּץ, ואם אב הטומאה הוא מן התורה מַה החילוק בֵּין המקום שבו הוא נטמא בטומאת אַב הַטּוּמְאָה, בֵּין שנטמא בַּחוּץ שנשרף בחוץ לבֵּין שנטמא בִּפְנִים שנשרף בפנים, וכי זֶה וָזֶה לֹא דְּבַר תּוֹרָה הוּא, ומה מקום יש לחילוק ביניהם[ח].

מתרצת הגמרא, שעל בר קפרא לא שאלו כיון שאכן יש תירוץ על שאלה זו, בְּגִין דְּרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר מְקוֹם טוּמְאָתוֹ שָׁם תְּהֵא מקום שְׂרֵיפָתוֹ, ואף בית שמאי סוברים כך ולכן רק אם נטמא בפנים הוא נשרף בפנים אבל אם נטמא בחוץ הוא נשרף בחוץ. [אלא שסוברים בית שמאי שכל זה דווקא באב הטומאה שהוא מדאורייתא, אך בולד הטומאה כיון שהוא מדרבנן, אף אם נטמא בחוץ ישרף בפנים[ט]].

ממשיכה הגמרא ואומרת, שעדיין יש מקום לשאול על בר קפרא לפי דעת בית הלל, וַאֲפִילּוּ עַל דְּבֵית הִלֵּל לֹא מַקְשְׁיָא - וכי לפי בית הלל לא ניתן לשאול, דְּבֵית הִלֵּל אָמַר הַכֹּל יִשָּׂרֵף בַּחוּץ חוץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטּוּמְאָה בִּפְנִים, ואם ולד הטומאה הוא מדרבנן מַה החילוק בֵּין המקום שבו הוא נטמא בטומאת וְלַד הַטּוּמְאָה, בֵּין שנטמא בִּפְנִים שנשרף בפנים לבֵּין שנטמא בַּחוּץ שנשרף בחוץ, וכי זֶה וָזֶה לֹא מִדִּבְרֵיהֶם הוּא, ומה מקום יש לחילוק ביניהם.

מתרצת הגמרא, בְּגִין - משום שהוא סובר כדעתו דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאָמַר בדין מַאֲכָלוֹ וּמַשְׁקֵהוּ שֶׁל מְצוֹרָע שהם מִשְׁתַּלְּחִין חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת - מאכלים שנטמאו על ידי מצורע אין מכניסים אותם לתוך המחנות אלא הם נשארים מחוץ למחנה, ולכן גם מה שנטמא בולד הטומאה בחוץ אין מכניסים אותו להישרף בפנים'.

★ ★ ★

הלכה ד – משנה

כהנים שזכו בפייס להעלות את איברי קרבן התמיד על המזבח, היו מניחים אותם על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע, ולאחר מכן היו באים ומעלים אותם על המזבח.

מקום מיוחד נקבע להנחת איברי קרבן התמיד על גבי הכבש, כיון שפעמים היו מתאחרים עם ההקטרה עד זמן המוסף, והיה צריך היכר מיוחד שלא יבואו לטעות ולהקדים להקטיר את המוספים קודם התמיד[יא].

כבש המזבח עמד לדרומו של מזבח, אורך שיפועו ל״ב אמה ורוחבו ט״ז אמות. בפינות המזבח היו קרנות בגודל אמה על אמה, והאמה שבין קרן לקרן יחד עם אמה פנימית נוספת היו קרויים 'כרכוב המזבח'.

משנתינו מבארת היכן היה המקום בכבש המזבח שהניחו שם את איברי התמיד והמוספין[יב]:
אֵיבָרֵי הַתָּמִיד נִיתָּנִין מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה - בשש עשרה אמות התחתונות של הכבש בַּמַּעֲרָב - בשמונה האמות לצד מערב. גם האיברים שֶׁל מוּסָפִין של שבת ויום טוב היו נִיתָּנִין מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ

א. **פירוש** ר' משולם.
ב. **פירוש** ר' משולם.
ג. **רש״י** (פסחים יד: ד״ה נימא).
ד. **פירוש** תלמיד רשבר״ש.
ה. **פירוש** ר' משולם.
ו. **פירוש** תלמיד רשבר״ש.
ז. **יש** שפירשו משום שלא מצאו יישוב. קרבן העדה (נפילות הצני). ויש שפירשו, שאפשר ליישב את הקושיות על רבי יוחנן, שיש חילוק בין אב הטומאה החמור לולד הטומאה הקל. קרבן העדה (נפילות הרמצון), רש״ס.
ח. **כלומר**, אכן לבר קפרא מובן החילוק בין אב הטומאה לולד הטומאה שזה מהתורה וזה מדרבנן, אולם לא מובן החילוק בין אב הטומאה שנטמא בפנים לאב הטומאה שנטמא בחוץ בעוד שבשניהם מדובר באב הטומאה שטומאתו מהתורה.
ט. **קרבן** העדה.
י. **פירוש** ר' משולם.
יא. **רש״י** (סוכה נד: ד״ה ניתנין).
יב. **אגב** ששנינו במשנה הקודמת, מקומות שנקבעו לשריפת קדשים, דנה משנתינו

ריבב"ן

וחטאו ביום השביעי כל היכא דקרינא ביה וחטאו דכתיב לחיטוי (מי שרצוי לחיטוי רצוי) *) לטבילה וקרינן ביה והנפש הנוגעת בו תטמא וכל היכא דלא קרינן ביה וחטאו לא קרינן ביה והנפש הנוגעת יטמא לאפוקי כלי חרס ואוכלין ומשקין הואיל ואין להם טהרה במקוה אינן נעשין אב הטומאה כפירש"י בפרק עירובין: **ישרף בפנים.** במקום שנורפין שאר פסולי ק"ק לתניא בפסחים פ"ג [דף כד] ר"ש אומר בקדש בשם תשרף ליתר על חטאת שהריפתה בקדש אין לי אלא זו בלבד שאר פסולי ק"ק ותימורי קדשים קלים מנין ת"ל כל בקדש בשם תשרף ותמרינן בפרק בתרא יום ת"ר ג' בית הדשנין הן ר' נחוניה שהם שורפין פסולי ק"ק ותימורי קדשים קלים וכו': **חוץ משנטמאת באב הטומאה בחוץ.** אלא ישרפוס בפנים להואיל ונצא: ב"ה אומרים ישרף הכל בחוץ. והא לתניא לעיל פסולי קדשי קדשים נשרפין בפנים שאחר פסולין כגון הלן והיוצא והנטמא תוך לזמנו ותוך למקומו וכיוצא בו אבל פסול טומאה לא ובירושלמי מקשה אין לב"ש בין לב"ה אידי ואידי לא דבר תורה הוא פי' אין שנטמאה באב הטומאה בין שנטמאה בולד הטומאה לטורייתא ואמאי מחלקין אין נעמוד באב הטומאה לנטמא בולד הטומאה: **מתני'** ר' אליעזר אומר **באב הטומאה.** דתמירא טומאתו יתרה בחוץ בולד הטומאה דקילא טומאתו מכניסה בפנים ושורפה ור' עקיבא סבר מקום טומאתו אם תהא שריפתו אין שנטמא באב הטומאה אין שנטמא בולד הטומאה ישרף בפנים: **מתני'** אברי תמיד נתנין מחצי כבש ולמטה **במערב.** כשמוליכין אברים מבית המטבחיים מניחין האברים בכבש כדתנן בפ"ב דיומא הפייס השני מי שזכה מי זורק מי מעלה אברים לכבש ומניח בסיפא הפייס הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח להיכרא בעלמא ושל לחמי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח ומפרש במסכת סוכה [דף נה] ר"י יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו: **השקלים והבכורים אין נוהגין אלא בפני הבית.** לפי שהשקלין נעשין לצורך תמידין ומוספין ובכורין נעו הנחה לפני המזבח כדכתיב והניחו לפני מזבח ה' ועכשיו אין מזבח: **מעשר דגן.** דהיינו מעשר שני נוהגין אפילו בזמן הזה ונריך להעלות לירושלים כדאיתא בגיטה פ"ק במעשה דר' אליעזר שהיה [לו] כרם רבעי והפקירו לעניים מפני שלא היה יכול לעלות הוא ונתנו לעניים כדי שיוליכוהו את וכרם רבעי ומעשר שני דינן שוה לילפינן קודש קודש ממעשר ומתני' לא כר' ישמעאל דתניא בתמורה בפ"ג ר' ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה לירושלים ודין הוא נכור טעון הבאת מקום וכו' ומעשר בהמה ובכורות יתתין עד שיזמנו ובכורות נותנין לכהנים ויאכלוס במומן והמעשר יאכלוהו בעלים: המקדיש שקלים ובבורים הרי זה קודש. בכורים ירקבו ושקלים יגנזו ר"ש אומר האומר בכורים קודם לזמן קודם: ירושלמי הא שקלים קדם ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אין אלו ואין אלו קדשו. תניא בתוספתא בפ' בתרא קינו של גר אינה נוהגת אלא בפני הבית ר' שמעון אומר אינו צריך להביא מפני התקלה מפני מה אמרו שקלים אינם נוהגים אלא בפני הבית לפי שאין תורמין מן הישנה מפני מה אמרו בכורים אינן נוהגין אלא בפני הבית משום שנאמר רשאת בית ה' אלהיך כל זמן שיש לך בית יש לך בכורין אין בית אין בכורים: ירושלמי תני הגר בזמן הזה צריך להביא קינו ריבעית בסף אמר

וְלַמַּטָּה, אלא שהם היו ניתנין בצידו השני של הכבש, **בַּמִּזְרָח** - בשמונה האמות לצד מזרח. איברים **שֶׁל** מוספי **רָאשֵׁי חֳדָשִׁים** היו **נִיתָּנִין עַל כַּרְכּוֹב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַעְלָן** - חלק מסוים של גג המזבח, ובגמרא יבואר היכן הוא מקום זה. ונותן בצד מערב של מזבח[יג].

מבארת המשנה במצוות מסוימות איזה מהן נוהגות רק בזמן בית המקדש ואיזה מהן נוהגות אף בזמן הזה:
חובת **הַשְׁקָלִים** - להיות שוקל כל אחד מישראל את מחצית השקל[יד], **וְחובת הַבִּיכּוּרִים** - הרואה שדהו שביכרה קושר עליה גמי לסימן שזהו ביכורים[טו], **אֵינָן נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת** - חיובם הוא רק כשבית המקדש קיים, כיון שהשקלים לצורך קרבנות הם וכיון שאין בית למה יפרישום[טז], ובכורים מפני שהם טעונים הנחה לפני המזבח ותנופה וקרבן והם אינם שייכים כשאין בית המקדש קיים[יז]. **אֲבָל מַעֲשֵׂר דָּגָן** - מעשר ראשון ושני ועני, **וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה**[יח], **וּבְכוֹרוֹת**, כל אלו **נוֹהֲגִין בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת** - גם כשאין בית המקדש קיים, מעשר דגן לפי שקדושת הארץ לא בטלה[יט], ומעשר בהמה הוקש למעשר דגן[כ], ובכור קדוש מרחם[כא].

אוצר החכמה

המשנה מבארת מה הדין אם הקדיש שקלים וביכורים בזמן הזה:
הַמַּקְדִּישׁ שְׁקָלִים וּבִיכּוּרִים בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, **הֲרֵי זֶה קוֹדֶשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הָאוֹמֵר 'בִּיכּוּרִים קוֹדֶשׁ' אֵינָן קוֹדֶשׁ,** לפי שנאמר (שמות כג יט) 'רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ', ודרשינן בתוספתא (פ"ג הט"ו) שדווקא כל זמן שיש בית הוא שיש חובת הבאת ביכורים אבל בזמן שאין בית אין ביכורים, ונמצא שגזירת הכתוב הוא שאפילו בדיעבד אינם קדושים[כב].

★

גמרא

שנינו במשנה, 'של ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח מלמעלן'. הגמרא מבארת מהו 'כרכוב':
מבארת הגמרא, **אֵיזֶהוּ 'כַּרְכּוֹב הַמִּזְבֵּחַ', אַמָּה בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן מִקּוֹם הִילּוּךְ רַגְלֵי כֹּהֲנִים,** ובבבלי (זבחים סב.) מבואר שהכוונה לאמה שבין קרן לקרן ויחד עם זה גם אמה פנימית נוספת מכל צד שהוא 'מקום הילוך רגלי הכהנים'.

★

מכיון ששנינו במשנתינו את ענין מוספי שבת ומוספי ראשי חדשים, דנה הגמרא בענין נוסף הקשור לקרבנות אלו:
מבררת הגמרא, כשבגאונים 19/06/2018 חודש חל להיות בשבת שקרבין שני מוספים **ויש מוּסְפֵי שַׁבָּת וּמוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מִי קוֹדֵם** להקרבה. אומרת הגמרא, **רַבִּי יִרְמְיָה סָבַר מֵימַר** - היה סבור לומר, **מוּסְפֵי שַׁבָּת וּמוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ קוֹדְמִין. חַיְילֵיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה מִן הָדָא** - כוחו וראייתו של רבי ירמיה לומר כך היא מדברי הברייתא ששנינו[כג], **שִׁירוֹ שֶׁל שַׁבָּת וְשִׁירוֹ שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ שִׁירוֹ שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ קוֹדֵם,** ואם השיר קודם הרי שגם הקרבת המוסף של ראש חודש קודמת[כד].

בזמן שבית המקדש היה קיים, היה הגר טעון בזמן גירותו מילה, טבילה, והרצאת דמים כלומר זריקת דם על גבי המזבח. הגמרא דנה מה הדין בזמן הזה שאין יכול להביא קרבן:
תָּנֵי, גֵּר בִּזְמַן הַזֶּה שאין בית המקדש קיים ואינו יכול להביא את קרבנותיו, **צָרִיךְ לְהָבִיא קִינּוֹ רִיבְעִית כֶּסֶף** - עליו להפריש רבע דינר כסף לשם קינו, וכשיבנה בית המקדש יקנה בכסף זה קן לעולה. ופחות מסכום זה לא יפריש, כיון שאי אפשר לקנות קן בפחות מרובעל. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בִּיטְלָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** לדין זה ואמר שאין הגר צריך להפריש ריבעית כסף, **מִפְּנֵי הַתַּקָּלָה** - שמא יהנה ממנו ויבוא לידי מעילה[כה].

מבארת הגמרא היכן מצאנו שחוששים רבנן לתקלה:
מבררת הגמרא, **מַהוּ מִפְּנֵי הַתַּקָּלָה** - היכן מצינו שחוששים רבנן לתקלה. מבארת הגמרא, **כַּהֲדָה דְתָנֵי, אֵין מַקְדִּישִׁין** חפץ או ממון שסתם הקדש הוא לבדק הבית ואין לו תקנה[כו], **וְלֹא מַעֲרִיכִין** - שאומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי[כז], **וְלֹא מַחֲרִימִין** שכן חרם הרי הוא כהקדש שנאמר (ויקרא כז כח) 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'[כח], **וְלֹא מַגְבִּיהִין תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת בִּזְמַן הַזֶּה. וְאִם הִקְדִּישׁ אוֹ הֶעֱרִיךְ אוֹ הֶחֱרִים אוֹ הִגְבִּיהַּ,** אם זהו כסות ובגד, **דִּין הַכְּסוּת** שהיא

במקומות שנקבעו להנחת האיברים. רש"ס.
יג. **רש"ם.** הטעם שאיברי קרבן מוסף של ראש חודש ניתנים במקום גבוה יותר מכל שאר הקרבנות, ביאר רבי יוחנן במסכת סוכה (נה.) שהוא כדי לפרסם שנקבע ראש חודש.
יד. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
טו. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
טז. **פרישת** הרא"ש וראה ברש"ס שדייק זאת מלישנא דקרא.
יז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש ורש"ס.
יח. **הראשונים** מציינים לדברי הבבלי בכורות (נג:) שביטלו את המעשר בהמה כדי שלא יבואו לידי תקלה, כיון שהוא קרבן כשלמים והרי אי אפשר להקריבו ויבואו ליהנות ממנו באיסור.
יט. **פרישת** הרא"ש.
כ. **רש"ם.**
כא. **פרישת** הרא"ש.

כב. **פרישת** הרא"ש. ובגמרא יבואר מה דעת רבי שמעון בשקלים.
כג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
כד. **פירוש** ר' משולם.
כה. **פירוש** ר' משולם. ובפירוש תלמיד רשבר"ש כתב 'שנייה היא - שנויה בידינו שלפיכך שיר של ראש חודש קדים'.
כו. **רש"י** (סוכה נד: ד"ה לידע).
כז. **פירוש** ר' משולם.
כח. **רש"ם.**
כט. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
ל. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לא. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.
לב. **רש"י** (יומא סו. ד"ה מין מקדישין).
לג. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.
לד. **רש"י** (נכורות נג. ד"ה ומין מחרימין).

ריבב"ן

אחח19/06/2018 שם השביעי כל היכא דקרינן ביה וחטאו דרמוי לחיטוי (מי שרמוי לחיטוי רמוי) *) לטבילה וקרינן ביה והנפש הנוגעת בו תטמא וכל היכא דלא קרינן ביה וחטאו לא קרינן ביה והנפש הנוגעת יטמא לאפוקי כלי חרס ומוכלין ומשקין הואיל ואין להם טהרה במקוה אינן נעשין אב הטומאה כפירש"י בפרק עירובין: **ישרף בפנים.** במקום שמורפין שאר פסולי ק"ק לתניא בפסחים פ"ב [דף כד] ר"ש אומר בקדש בהם תשרף ליתי על חטאת שהריפתה בקדש אין לי אלא זו בלבד שאר פסולי ק"ק ותימורי קדשים קלים מנין ת"ל כל בקדש בהם תשרף ותמרינן בפרק בתרא יום ת"ר ג' בית הדשנין הן ר' נעזרה שהם שורפין פסולי ק"ק ותימורי קדשים קלים וכו': **חוץ משנטמאת באב הטומאה בחוץ.** אלא יש"מ: ב"ה אומרים ישרף הכל בהואיל ונגע יגע: והא לתניא לעיל פסולי קדשי קדשים נשרפין בפנים כשאר פסולין כגון הלן והיוצא והנטמא תוך לזמנו ותוך למקומו וכיוצא בו אבל פסול טומאה לא ובירושלמי מקשה אין לב"ש בין לב"ה אידי ואידי לא דבר תורה הוא פי' אין שנטמאה באב הטומאה בין שנטמאה בולד הטומאה לטורייתא ואמאי מחלקין אין נעמא באב הטומאה לנטמא בולד הטומאה: **מתני'** ר' אליעזר אומר **באב הטומאה.** דתמירא טומאתו יתרה בחוץ בולד הטומאה דקילא טומאתו מכניסה בפנים ושורפה ור' עקיבא סבר מקום טומאתו שם תהא שריפתו אין שנטמא באב הטומאה אין שנטמא בולד הטומאה ישרף בפנים: **מתני'** אברי תמיד נתנין מחצי כבש ולמטה **במערב.** כשמוליכין אברים מבית המטבחיים מניחין האברים בכבש כדתנן בפ"ב דיומא הפייס השני מי שזכה מי זורק מי מעלה אברים לכבש ואינו בפיקה הפייס הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח להיכרא בעלמא ושל לשאי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח ומפרש בגמרא סוכה [דף נה] מ"ר יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו: **השקלים והבכורים אין נוהגין אלא בפני הבית.** לפי שהשקלין נעשין לצורך תמידין ומוספין ובכורין נעו הגחה לפני המזבח כדכתיב והניחו לפני מזבח ה' ועכשיו אין מזבח: **מעשר דגן.** דהיינו מעשר שני נוהגין אפילו בזמן הזה ואריך להעלות לירושלים כדאיתא בגיטה פ"ק בעשה ר' אליעזר שהיה [לו] כרם רבעי והפקירו לעניים אפילו שלא היה יכול לעלות הוא ונתנו לעניים כדי שיוליכוהו שם וכרם רבעי ומעשר שני דינן שוה לילפינן קודם קודם ממעשר ומתני' אשר כר' ישמעאל דתניא בתמורה בפ"ג ר' ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה לירושלים ודין הוא נכור טעון הבאת מקום וכו' ומעשר בהמה ובכורות יתתין עד שיזמנו ונכורות נותנין לכהנים ויאכלוס בעלים: המקדיש שקלים ובכורים הרי זה קודש. נכורים ירקבו ושקלים יגנזו ר"ש אומר האומר נכורים קודם לזים קודם: ירושלמי הא שקלים קדם ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אין אלו ואין אלו קדם לזבח אלא שנטמאו הוא דתנן בתוספתא בפ' בתרא קינו של גר אינה נוהגת אלא בפני הבית ר' שמעון אומר אינו צריך להביא מפני התקלה מפני מה אמרו שקלים אינם נוהגים אלא בפני הבית לפי שאין תורמין מן הישנה מפני מה אמרו בכורין אין נוהגין אלא בפני הבית משום שנאמר רשאת בית ה' אלהיך כל זמן שיש לך בית יש לך בכורין אין בית אין בכורים: ירושלמי תני הגר בזמן הזה צריך להביא קינו ריבעית כסף אמר ר' שמעון חייב

תִּישָׁרֵף. ואם זו בהמה, דין הַבְּהֵמָה שהיא תֵּיעָקֵר, כדי שלא יבואו בהם לידי תקלה[לה]. בֵּיצַד עוקרין את הבהמה, נוֹעֵל בְּפָנֶיהָ הַדֶּלֶת ומונע ממנה מאכל וְהִיא מֻתָּה מֵאֵילֶיהָ ברעב[לו]. וְאם הם מעות, דין הַמָּעוֹת שהם יֵלְכוּ לָיָם הַמֶּלַח.

הגמרא דנה מה הדין אם הקדיש הגר בזמן הזה מעות לקרבנו: מבררת הגמרא, עָבַר על דברי חכמים שאמרו אין מקדישים בזמן הזה וְהִקְדִּישׁ, האם הוא קדוש או לא[לז]. פושטת הגמרא, מִן מַה [-ממה] הֵמַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן לענין רבע הדינר שעל הגר להפריש, שבִּיטְּלָה

אוצר החכמה

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מִפְּנֵי הַתַּקָּלָה, הָדָא אָמְרָה - הרי ראיה היא, שאם עָבַר וְהִקְדִּישׁ הרי הם קָדְשׁוּ, שכן אם אינם קדושים אפילו בדיעבד, מה צורך יש לבטלה, אלא ודאי אם הקדיש הרי זה קדוש בדיעבד ולכן הוצרך רבי יוחנן לבטלה, ומזה אנו לומדים לשאר ההקדשות שאף הם חלים[לח].

הגמרא מקשה על פי האמור סתירה בדברי רבי שמעון[לט]: רַבִּי יוּדָה ממקום ששמו עַנְתּוֹדַרְיָא, בָּעֵי קוֹמֵי - שאל לפני רַבִּי יוֹסֵי, הָכָא - לענין הגר אַתְּ

לה. **רש"י** (נכורות שם ד"ה מיעקר).
לו. **רש"י** (נכורות שם ד"ה ממה).
לז. **פירוש** תלמיד רשבר"ש.

לח. **פירוש** תלמיד רשבר"ש. ועיין שם במה שהוסיף לדון בזה.
לט. **פירוש** ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

ריבב"ן

וחטאו ביום השביעי כל היכא דקרינן ביה וחטאו דלחוי לחיטוי (מי שרמוי לחיטוי לחוי) *) לטבילה וקרינן ביה והנפש הנוגעת בו תטמא וכל היכא דלא קרינן ביה וחטאו לא קרינן ביה והנפש הנוגעת יטמא לאפוקי כלי חרס ומוכלין ומשקין הואיל ואין להם טהרה במקוה אינן נעשין אב הטומאה כפירש"י בפרק עירובין: **ישרף בפנים.** במקום שמורפין שאר פסולי ק"ק לתניא בפסחים פ"ב [דף כד] ר"ש אומר בקדש בפנים תשרף ליתר על חטאת שבריפתה בקדש אין לי אלא זו בלבד שאר פסולי ק"ק ותימורי קדשים קלים מנין ת"ל כל בקדש בפנים תשרף ותמרינן בפרק בתרא יום ת"ר ג' בית הדשנין הן ר' בעזרה שפס שורפין פסולי ק"ק ותימורי קדשים קלים וכו': **חוץ משנטמאת באב הטומאה בחוץ.** שלא ישרפוס בפנים להואיל ויצא יצא: **ב"ה אומרים ישרף הכל בחוץ.** והא לתניא לעיל פסולי קדשי קדשים נשרפין בפנים בשאר פסולין כגון הלן והיוצא והנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו וכיוצא בו אבל פסול טומאה לא וביוצאלמי מקשה בין לב"ש בין לב"ה אידי ואידי לא דבר תורה הוא אי אידי אין שנטמאה בולד הטומאה בין הטומאה: **מתני'** ר' אליעזר אומר **באב הטומאה.** דתמירא טומאתו יתרה בחוץ בולד הטומאה דקילא טומאתו מכניסה בפנים ושורפה ור' עקיבא סבר מקום טומאתו שס תהא שריפתו בין שנטמא בולד הטומאה בין שנטמא בולד הטומאה יתרה בפנים: **מתני'** אברי תמיד נתנין מחצי כבש ולמטה **במערב.** כשמוליכין אברים מבית המטבחיים מניחין המנורה משמאל כדתנן בפ"ב דיומא הפיים השני מי שזכה מי זורק מי מעלה אברים לכבש ותניא בסיפא הפיים הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח להיכרא בעלמא ושל לשאי מדשים ניתנין על כרכוב המזבח ומפרש בשמעתא סוכה [דף נה] ת"ר יותנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו: השקלים והבכורים אין נוהגין **אלא בפני הבית.** לפי שהשקלין נעשין לצורך תמידין ומוספין ובכורין נעו הנאה לפני המזבח כדכתיב והניחו לפני מזבח ה' ועכשיו אין מזבח: **מעשר דגן.** דהיינו מעשר שני נוהגין אפילו בזמן הזה ונריך להעלות לירושלים כדאיתא בגיטה פ"ק בשעשה דר' אליעזר שהיה [לו] כרס רבעי והפקירו לעניים אפילו שלא היה יכול לעלות הוא ונתנו לעניים כדי שיוליכוהו שם וכרס רבעי ומעשר שני דיון שוה לילפינן קודם קודם ממעשר ומתני' לאו כר' ישמעאל דתניא בתמורה בפ"ג ר' ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה לירושלים ודין הוא נכור טעון הבאת מקום וכו' ומעשר בהמה ובכורות יתתין עד שיזממו ונכורות נותנין לכהנים ויאכלוס במומן והמעשר יאכלוהו בעלים: המקדיש שקלים ובבורים הרי זה קודש. נכורים ירקבו ושקלים יגנזו ר"ש אומר האומר נכורים קודם לשים קודם: ירושלמי הא שקלים קדם ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אין אלו ואין אלו קדם אלא שקלים קדם לבכורים מפני שהן באין מן הגבולין ואין הבכורות באין אלא מן הסמוך: תניא בתוספתא בפ' בתרא קינו של גר אינה נוהגת אלא בפני הבית ר' שמעון אומר אינה נוהגת אלא בפני הבית מפני מה אמרו שקלים אינם נוהגים אלא בפני הבית לפי שאין תורמין מן הטהור על הטמא ואין נוהגין אלא בפני הבית מפני מה אמרו אין בכורים נוהגים אלא בפני הבית לפי שאין תורמין מן הבכורים על שאר פירות ואין נוהגין אלא בפני הבית: **גמ'** בגין דר"ש בגין דר' יוחנן אמר בין זה בין זה דבר תורה וקשיא דר' יוחנן על דבית שמאי דבית שמאי אומרים הכל ישרף בחוץ מה בין אב הטומאה בחוץ מה בין ולד הטומאה בחוץ זה וזה לא דבר תורה הוא ואפילו על דבית הלל לא מקשייא דב"ה אמר הכל ישרף בחוץ חוץ מה שנטמא בולד הטומאה בפנים מה בין ולד הטומאה בפנים מה בין אב הטומאה בפנים זה וזה לא דבר תורה הוא לא הוו בה רבנן אלא על דבר קפרא וקשיא דבר קפרא על דבית שמאי דבית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ מה בין אב הטומאה בין בחוץ בין בפנים זה וזה לא ד"ת הוא (א) בגין דר"ע אמר מקום טומאתו שם תהא שריפתו ואפילו על דבית הילל לא מקשייא דב"ה אמר הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים מה בין ולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ זה וזה לא מדבריהם הוא בגין דר"ש אמר (ב) מאכלו ומשקו של מצורע משתלחין חוץ לשלש מחנות:

הלכה ד מתני' (ג)איברי התמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה (ד) (במזרח) במערב של מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה (במערב) במזרח של ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח (למטה) מלמעלן השקלים (ה)והבכורים אינן נוהגין אלא בפני הבית אבל (ו) מעשר דגן (ז)ומעשר בהמה (ח)ובכורות נוהגין בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית המקדיש שקלים וביכורים הרי זה קודש ר"ש אומר האומר ביכורים קודש: **גמ'** [ט] איזהו (י) כרכוב המזבח (כ)אמה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי כהנים מוספי (ל) שבת מוספי ר"ח מי קודם ר' ירמיה סבר (מ) מימר מוספי שבת ומוספי ר"ח מוספי ר"ח קודמין חייליה דר' ירמיה מן הדא שירו (נ) של שבת ושירו של ר"ח (ס)שירו של ר"ח קודם א"ר יוסה שנייא היא תמן דאמר ר' חייא בשם רבי יוחנן כדי לפרסמו ולהודיע שהוא ר"ח (ע) כיצד היה עושה שוחט מוספי שבת ואומר עליהן שירו של ר"ח ברם הכא מוספי שבת ומוספי ר"ח (פ)מוספי שבת קודמין על שם כל התדיר מחבירו קודם את חבירו: (צ) שקלים וביכורים וכו': **הא שקלים קדשו רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בין אלו ובין אלו לא קדשו תני** (ק) גר בזמן הזה צריך להביא קינו ריבעית כסף אר"ש ביטלה ר' יוחנן בן זכאי מפני התקלה מהו מפני התקלה כהדה דתני (ר) אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין (ש) ולא מגביהין תרומות ומעשרות בזמן הזה ואם הקדיש או העריך או החרים (ת) או הגביה הכסות תישרף הבהמה תיעקר כיצד נועל בפניה הדלת והיא מתה מאיליה והמעות ילכו לים המלח: עבר והקדיש מן מה דאמר ר"ש ביטלה רבן יוחנן בן זכאי מפני התקלה הדא (א) אמרה עבר והקדיש קדשו רבי יודה ענתודרייא בעי קומי רבי יוסי הכא את אמר

*) ל"ל והיינו שם לו טהרה בטבילה קרינן ביה והנפש וכו' וכ"ה בפירש"י ז"ל שם.

תקלין חדתין

בגין דר"ש וכו'. בשביל הא לתמר ר' שמעון דמשלחין לאפי' מוכלין טומאין לחוץ הלכך כל מה שנטמא בחוץ אין מביאין אותו לפנים:

הלכה ד מתני' מחצי הכבש ולמטה במערב. כהנים הזוכים בפיים בתמידי התמיד להעלותם לא היו מעלים אותם בפעם אחת אלא נותנים אותן על הכבש ומחזיו ולמטה אותם על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע ואחר כך חוזרין ומקריבין התמידין ר"ג המזמן הכבש תרוך ל"ב אמה ומחציו ולמטה נותנין אותן ורוחב הכבש ט"ז אמה ובחציו של לד מערב היו נותנים אותן: **ושל ראש חדש על כרכוב המזבח.** בגמרא מפרש: **אינן** נוהגין **אלא בפני הבית.** שקלים משום לצורך קרבן ניהו וכיון שאין קרבן אין שקלים וכבורים לכתיב רחמנא כבורי תלמתך תביא בית ה' אלהיך בזמן שיש בית ה' אלהיך בבורים אין בית אין בבורים: **אבל מעשר דגן וכו'.** נוהגין בפני הבית דקדושת הארץ לא בטלה: **מעשר בהמה.** שנים פרק בחרה לבכורות לאמרו שבטלוהו מפני התקלה: המקדיש שקלים וביכורים. לשון הגמון שירו של ר"ח קודם. ומבר ר"י דה"ה קרבן ר"ח קודם: א"ר יוסי. אמני המס לאך שיר של ר"ח קודם כדי לפרסם שהוא ר"ח אבל קרבן שבת קודם לר"ח: **הא שקלים קדשי.** מודה ר"ש שם אומר * ביכורים קדם שהן קדם: הגר בזמן הזה. אע"ג דליכא מקדם לריך שיפרים רובע דינר לקיטו דלכתיבנה ג"ה יביא קן דגר לריך קרבן ובפחות מרובע לא אלו להפרים דאין אלו קן בפחות מרובע: **מפני התקלה.** שמא יהנה ממנו: **ואין מחרימין.** דתרס הוא ק"ק דכתיב כל תרס קדם וגו': הבהמה תעקר. דלא ליתי בה לידי תקלה: **והיא מתה מאיליה.** נרעב: **עבר והקדיש.** מהו שיהיה קדם: **הבא.** גבי קן אל גר אלא אם עבר וקדשו קדם והבא גבי שקלים

*) ירושלמי שם פ"ג הל"ה ועי' פסחי' פ"ט הל"ו: **ג)** סוכה נד: **ד)** בכורות נג ע: **ה)** תוספתא פרק ג: **ו)** ירושלמי סוכה פ"ה הל"ו: **ז)** כריתות ט ע: **ח)** יומא סו ע ופ"ב:

עין משפט
נר מצוה

יב א מיי' פרק י"ט מפהמ"ק הל"ו:
יג ב מיי' פרק ו מתמידין הל"ג:
יד ג מיי' פרק ג משקלים הל"ח:
טו ד מיי' פרק ב מבכורים הל"ג:
טז ה מיי' פרק ג מתרומות הל"ג:
יז ו מיי' פרק ו מבכורים הל"ב:
יח ז מיי' שם פ"ג הלכה ה:
יט ח מיי' פרק ו מתמידין הל"ג:
כ ט מיי' שם הל"ו:
כא י מיי' שם פ"ט הלכה ג:
כב כ מיי' פרק י"ג מאיסורי ביאה הלכה ה:

נוסחת הבבלי

עליו ג' מאות כור ר"י בר אבין בשם שמואל גוזמא: **(א)** בגין דר"ע דר"ע אמר כו' בגין דר"ש דר"ש אמר כו': **(ב)** במזרח של מוספין כו' במערב ושל ר"ח כו' ניתנין מתחת כרכוב כו' מלמטה כו': **(ג)** מימר מוספי ר"ח קודם כו': **(ד)** אמרה הקדש עבר כו' קומי ר"י בר' בון הכא כו' ישנה היא אבל לגבי כו' הל' כר"ש:

הגהות הגר"א

[א] ה"ג מאכלו ומשקו של מצורע אין מביאין לג' מחנות. וה"פ בגין דאר"ש מוכלין ומשקין של מצורע אין מביאין לג' מחנות ולהכי מה שנטמא בחוץ אף בולד הטומאה בדבגן אין מביאין לפנים ור"ש זה לא מצאתי מקומו וגרסה דר"ש לטעמיה אזיל דבפ"ק דכלים בתוספות ר"ש אומר כשם שאין זבוב ורבוב ויולדות נכנסין להר הבית כך מסכנן ומוסכן כיוצא בהן. והכי גמי במצורע מוכלין ומשקין שלו שנטמאו ממנו. וגירסת הספרים מסתלחין אינהו דשם כן אף בולד הטומאה בפנים שילוח מוכלין ומשקין מאן שמעת ליה: **[ב]** מן כיצד הוא עושה וכו' עד ברם הכא ל"ג כאן רק לקמן קודם הפסקת שקלים ובכורים וכו': **[ג]** כאן גרסי' כיצד הוא עושה שוחט מוספי שבת ואומר עליהן שיר ר"ח וגי' הספרי' שהוא דמוכח: **[ד]** ולא מגביהין תרומות ומעשרות. לא גרסינן: **[ה]** או הגביה. ל"ג:

גליון הש"ס

[ל] עי' במלא"ל פ"ו ממעה"ק הלכה ד':

ציון ירושלים

דר"ש אמר מאכלו ומשקו של מצורע משתלחין חוץ לשלש מחנות. לא ראיתי מוזכר זאת אבל בהגהת הגרון מהרא"י הגיה כזה ע"ש: סליק

19/06/2018 אוצר התכמה

שקלים אם אמר לא קדשו ולר"ש בן יהודה לעיל פריך: א"ל תמן. גבי שקלים אין מקדישין לכתחלה דה"ל מתרומה ישנה שמא יעבור השנה ומתקנת חכמים לאפוי בדיעבד לא קדשי: ה"ג האי ישנה היא לגבי הקדשות אחרים וקינו של גר א"צ שיהיה מן החדש. הלכך אם הקדים קדום בדיעבד: ופריך ויניח עד שיבנה בהמ"ק. גם בשקלים יניח עד בנין בהמ"ק ותהיה מדשה ומשני שמא יבנה הבית בניסן. בניסן ומתרס התרומה לז ומה שנדר בכר ה"ל ישנה: והכא. גבי קינו של גר מה אית לך למיתם הלכך קדום:

הדרן עלך פרק כל הרוקין
וסליקא לה מסכת שקלים

אמר קדשו והכא את אמר לא קדשו א"ל ואז תמן לכך אין *מקדישין לכתחלה לפי שמצוה להקריב מתרומה חדשה והיאך ה"ל ישנה והכא מאי אית לך למימר האי ישנה היא *לגבי הקדשות אחרים וקינו של גר אינו צריך חדשה ואם הקדיש קדוש ויניחנה עד שיבנה בית המקדש שמא יבנה הבית בבראשונה ותתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן והכא מאי אית לך רב המנונא ורב אדא בר אהבה בשם רב [2]הלכה כר"ש (רב אדא ורב המנונא רב אדא בר אחוה בשם רב הלכה כר"ש):

אבל

הדרן עלך פרק כל הרוקין וסליקא לה מסכת שקלים

קדשי לעיקר טעם לתין להקדים שקלים בזמן הזה משום שתין מקדש ולא חל שם הקדש עליה כלל לתף אם יבנה בית המקדש מיישינן שלא יצאו להקדש וחזו דקתמר ויניח עד כו' שמא יבנה הבית בניסן היינו בתולדה כמ"ש ויהי בתדש הרישון כו' הוקס המשכן ותתרס תרומת הלשכה מן החדש ולא יהיה לחוי שקלין שהקדים כלל דהוי לה יבנה ולא משום תקלה דתף אם יבנה בית המקדש בכה"ג לא יקדש ולכן לא חל והכי מיתא בתוספתא פרק בתרא דמכילתין טעמא דתין שקלים נוהגים בזמן הזה משום תרומה יבנה מש"כ הכא בניסן בית המקדש חל עליה לכשיבנה בהמ"ק רחוי רובא דיבר שלו לקרבן רק לבטלה ריב"ז מפני תקלה להקדישו לכתחלה ולא אתי טעמא דתקלה ומפקינן לשם הקדש ממנו. וגירסת הספרים מסובסים והקדשות אחרים מתן דכר שמייהו הכא: הלכה כרבי שמעון. דתתני' דביכורים לא קדשי ושקלים קדשי וכן קינו של גר קדשו:

סליק לה מסכת שקלים בעזר המרחם על אומללים:

נוסחאות ישנות ותתרס תרומת הלשכה בזמנה בתחד בניסן והכא מה אית לך לא קדש ורב המנונא בשם רב אתרי הלכה כר' שמעון:

סליקא לה מסכת שקלים בם"ד

תקלין חדתין

אמר קדשו. היינו בדיעבד כסף לגר כדתמר הכא: והכא את אמר לא קדשו. היינו בשקלים לר"ש בן יהודה אליבא דר"ש דגם בשקלי ס"ל לא קדשו אף בדיעבד ומביכורים לא קשיא משום דתימעיטא לה מקרא דלא תל עליה שם ביכורים כלל אבל שקלים ס"ד דמשום תקלה גם כן דומיא דרביעית של גר ואם כן אתי לא קדשו בדיעבד כמו רביעית של גר: ה"ג תמן אין מקדש. להכי בשקלים לא קדשי לעיקר טעם לתין להקדים שקלים בזמן הזה משום שתין מקדש ולא חל שם הקדש עליה כלל לתף אם יבנה בית המקדש מיישינן שלא יצאו להקדש וחזו דקתמר ויניח עד כו' שמא יבנה הבית בניסן היינו בתולדה כמ"ש ויהי בתדש הרישון כו' הוקס המשכן ותתרס תרומת הלשכה מן החדש ולא יהיה לחוי שקלין שהקדים כלל דהוי לה יבנה ולא משום תקלה דתף אם יבנה בית המקדש בכה"ג לא יקדש ולכן לא חל והכי מיתא בתוספתא פרק בתרא דמכילתין טעמא דתין שקלים נוהגים בזמן הזה משום תרומה יבנה מש"כ הכא בניסן בית המקדש חל עליה לכשיבנה בהמ"ק רחוי רובא דיבר שלו לקרבן רק לבטלה ריב"ז מפני תקלה להקדישו לכתחלה ולא אתי טעמא דתקלה ומפקינן לשם הקדש ממנו. וגירסת הספרים מסובסים והקדשות אחרים מתן דכר שמייהו הכא: הכא בניסן כסף לגר להקדש חל עליה לכשיבנה בהמ"ק רחוי רובא דיבר שלו לקרבן רק לבטלה ריב"ז מפני תקלה להקדישו לכתחלה ולא אתי טעמא דתקלה ומפקינן לשם הקדש ממנו. וגירסת הספרים מסובסים והקדשות אחרים מתן דכר שמייהו הכא:

סליק

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך:

*) הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת שְׁקָלִים וְהַדְרָךְ עֲלָן דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת שְׁקָלִים וְדַעְתָּךְ עֲלָן לָא נִתְנַשֵּׁי מִנָּךְ מַסֶּכֶת שְׁקָלִים וְלָא תִתְנַשֵּׁי מִנָּן לָא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי: ג"פ

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עָמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמִי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחָאִי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רָכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרָחָב בַּר פָּפָּא אַדָּא בַּר פָּפָּא דְּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאֵיבֵי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשָּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

אוצר החכמה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי כְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לְסַיֵּים מַסֶּכֶת שְׁקָלִים כֵּן תַּעֲזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים **) אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לְלָמּוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וּזְכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ: כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי הוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא (נ"א לְחַדָּתָא) וּלְאַחָיָאָה מֵתַיָּא וּלְאַסָּקָא יָתְהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם וּלְשַׁכְלָלָא הֵיכְלֵהּ בְּגַוָּהּ וּלְמֶעְקַר פָּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן אַרְעָא וְלַאֲתָבָא פָּלְחָנָא דִּי שְׁמַיָּא לְאַתְרֵהּ וְיִמְלִיךְ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵהּ וְיָקֵרֵהּ [וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וְיָקֵרֵב מְשִׁיחֵהּ] בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל (בעשי"ת לְעֵלָּא וּלְעֵלָּא מִכָּל) בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִּי בְאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר. יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: עֹשֶׂה שָׁלוֹם (בעשי"ת הַשָּׁלוֹם) בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

**) צ"ל וּסְפָרִים קְדוֹשִׁים אֲחֵרִים (יעב"ץ).

עין משפט
נר מצוה

כג א מיי' פרק ח מערכין הל"ח ט:
כד ב מיי' שם פ"ו הלכה טז:

הגהות הגר"א

[א] ה"ג א"ל תמן אין מקדש ויניח עד שיבנה בה"מ שמא יבנה הבית בראשון ותתרם תרומת הלשכ' מן החדש בזמנה בא' בניסן והכא מאי אית לך רב המנונא ורב אדא בר אהבה בשם רב הלכה כר' שמעון. כ"ל והקמר שניתי' נמחק וה"פ תמן אין מקדם ולהכי בשקלים לא קדשי לעיקר טעם לתין להקדים שקלים בזמן הזה משום שתין מקדש ולא חל שם הקדש עליו כלל לתף אם יבנה בהמ"ק מיישינן שלא יצאו להקדש וחזו דקתמר ויניח עד וכו' שמא יבנה הבית ברשון היינו בחדש ניסן בתחלה כמ"ש ויהי בחדש הרשון וכו' הוקס המשכן ותתרס תרומת הלשכה מן החדש ולא יהיה לחוי שקלין שהקדים כלל דהוי לה יבנה ולא משום תקלה דתף אם יבנה בהמ"ק בכה"ג לא יקדש ולכן לא חל והכי מיתא בתוספתא פ' בתרא דמכילתין טעמא דתין שקלים נוהגים בזמן הזה משום תרומה יבנה מש"כ הכא בניסן בית המקדש חל עליה לכשיבנה בהמ"ק רחוי רובא דיבר שלו לקרבן רק לבטלה ריב"ז מפני תקלה להקדישו לכתחלה ולא אתי טעמא דתקלה ומפקינן לשם הקדש ממנו. וגירסת הספרים מסובסים והקדשות אחרים מתן דכר שמייהו הכא: סליק

*) [פי' הגון ע"ז תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ב]. וז"ל ישראל אינם מהודרים לפני השם יתברך רק בשביל התורה שבעל פה, שהוא הסימן המובהק המבדיל בין ישראל לעמים וכו', על כן אנו נוהגין לומר בכל סיום מסכתא "הדרן עלך והדרך עלן". וגם אין מי שנותן דעתו על התורה שבעל פה שלא תשכח ח"ו רק אנו, וזהו "דעתן עלך". וכן התורה שבעל פה היא המגינה על ישראל, ולכך נקרא "גמרא" שהוא ר"ת של ג'בריאל מ'יכאל ר'פאל א'וריאל, לומר כי העוסק בגמרא חונה מלאך ה' סביב לו להצילו, מימינו מיכאל, ומשמאלו גבריאל, ומלפניו אוריאל, ומאחוריו רפאל, ועל ראשו שכינת אל הבוחר בדברי חכמים. וזהו "דעתך עלן", כלומר השגחתך עלן. והואיל וישראל והתורה שבעל פה הן שני תאמי צביה, ראוי ש"לא יתנשו זה מזה לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי". ולהיות שתלמוד אינו חביב ומהודר כל כך רק אצל בעלי התורה אבל לא אצל יושבי הקרנות, על כן אנו מודים "ששם חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שם חלקנו מיושבי הקרנות".

אָמַר שאם עבר והקדיש הרי הם קְדוּשׁוּ בדיעבד כפי שפירשנו, וְהָכָא - ואילו כאן בברייתא אַתְּ אָמַר שסובר רבי שמעון שאם הקדיש שקלים לֹא קָדְשׁוּ.

מתרצת הגמרא, אָמַר לֵיהּ רבי יוסי לרבי יודה, אינו דומה שקלים לשאר הקדשות, תַּמָּן - בשקלים, לָךְ אֵין מַקְדִּישִׁין לְכַתְּחִלָּה שקלים בזמן הזה, לְפִי שֶׁמְּצָוָה לְהַקְרִיב מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה כשמגיע יום אחד בניסן, וְהֵיאַךְ הַוְיָא לָהּ יְשָׁנָה - והשקלים שהופרשו בזמן הזה יהיו שקלים ישנים אם תעבור השנה, ואין משתמשים בהם, ולכן תיקנו ואמרו שאפילו בדיעבד אין השקלים קדושים, וְהָכָא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר - אך בשאר הקדשות מה איכפת לן אם נאמר הַאי יְשָׁנָה הֵיא - שהקדש זה הוא הקדש ישן לְגַבֵּי הֶקְדֵּשׁוֹת אֲחֵרִים וכי מה בכך שהוא ישן, וְאַף קִינּוֹ שֶׁל גֵּר אֵינוֹ צָרִיךְ שיהא מתרומה חֲדָשָׁה של הגר מפני התקלה[ב].

וְלכן אִם הִקְדִּישׁ קָדוֹשׁ בדיעבד.

שואלת הגמרא שנאמר כך גם לגבי שקלים שיהיו קדושים בדיעבד: מקשה הגמרא, וְנֵיחֵנֵּה עַד שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. מתרצת הגמרא, חוששים אנו שֶׁמָּא יִבָּנֶה הַבַּיִת בְּבַרְאשׁוֹנָה בחודש ניסן כמו שהמשכן הוקם בראש חודש ניסן, וְתִתָּרֵם תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מִן הַחֲדָשָׁה בְּזְמַנָּהּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן, ונמצא שמה שנדר הוא מהתרומה הישנה, וְהָכָא מַאי אִית לָךְ - אולם לענין שאר ההקדשות אין לך מה להשיב עליהן ולכן בדיעבד הם קדושים.

מסיימת הגמרא, רַב הַמְנוּנָא וְרַב אַחָא בַּר אַהֲבָה אמרו בְּשֵׁם רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שביטלה רבי יוחנן להפרשת המעות בכך שהוא ישן, וְאַף קִינּוֹ שֶׁל גֵּר אֵינוֹ צָרִיךְ שיהא מתרומה חֲדָשָׁה של הגר מפני התקלה[ב].

הדרן עלך פרק כל הרוקין וסליקא לה מסכת שקלים

א. ע"פ פירוש ר' משולם ותלמיד רשבר"ש.

ב. פירוש ר' משולם. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש במה שהביא ראיה שכוונת הגמרא היא כמו שביארנו, ואין הכוונה על רבי שמעון דמתניתין שביכורים לא קדשי.


אתחל 19/06/2018

ילקוט ביאורים

אוצר החכמה

לקט ביאורים ממשנת
ראשונים ואחרונים,
ערוכים בשפה בהירה וברורה

ילקוט תוכן הביאורים ב. - ח: ביאורים

ב.

סדר המסכת א
אם מברכין על מצוה זו א
מתי מקיים המצוה א
הטעם שמשמיעים באחד באדר א
מתי היו גובים א
על מה היו משמיעים א
ביטול בכלאיים א
הטעם שנשנה רק זמן הקריאה בכרכים ב
הטעם שתיקנו את הדרכים ב
מה תיקנו במקוות המים ב
הטעם שהיו מציינים בסיד ב
הטעם שאז עשו צרכי רבים ב
ביאור לשון 'אף' ב
הטעם שרק במצוה זו מכריזין ב
הצורך בהכרזה ב
למה באחד באדר ג
האם הם חלוקים ג
בדברי רש"י שהתרומה היתה באייר ג
אינו מעכב בדיעבד ג
הדין בספק ר"ח ג
צריך להימנות בסדר המצוות ג
כשחל ר"ח באמצע השבוע מה יעשו ללחם הפנים ג
הרי כבר דרשו מתיבה זו ג
ביאור הגמרא ד

ב:

ביאור הגמרא ד
הטעם שהביאו מג' מקומות ד
לימוד זכות על ישראל ד
הרי אין קטיגור נעשה סניגור ה
ביאור הגמרא ה
הטעם שלא מונים את הלאו ה
אם מותר ליתן בכמה פעמים ה
הרי אסור מצד בל תגרע ובל תוסיף ה
ביאור הגמרא ו

ג.

טעמים שעשו אז צרכי רבים ו
ביאור הגמרא ו
מדוע לא הקשו מכל הדברים ז
תירוץ אחר בבבלי ז
אם דין זה מהתורה ז
ציון קברות בחוץ לארץ ז
רק בטמא מת ז
הרי גוי אינו מטמא באהל ז
מנין ידעו דין זה קודם יחזקאל ז
ביאור הגמרא ז
הטעם שביניהם טהור ז
הטעם שאין מציינים על הבשר ז
אם הסוגיות חלוקות ח
אם היו צריכים להפקיר בפירוש ח
אם הפקירו את השדה עצמה ח
ביאור הגמרא ח
לימוד אחר ח
נפק"מ בין הלימודים ח
אם דין זה מדאורייתא ח
מה יש להסתפק בזה הרי הוא הפקר ח
הרי בתוספתא מבואר שפטור ט
הטעם בזה ט
הרי הטעם אינו משום הפקר ב"ד ט
קשה לסוברים ששביעית אינה אפקעתא דמלכא ט
ביאור הגמרא ט
גירסא אחרת ט
ביאור הגמרא ט

ג':

ביאור הגמרא ט
בדברי הר"ן שהפקר ב"ד לא פוטר ממעשר י
מחלוקת בביאור מדינה ומקדש י
אם היו גובים בט"ו י
הטעם בזה י
אם יש איסור 'בחוץ תעמוד' י
הרי אין ממשכנים על חיובי כפרה י
אם לקחו את המשכון לצורך הקרבנות י
הרי אין כופים את הציבור י
בטעם דין זה י
אם הם פטורים יא
טעם החיוב יא
אם חייב הבן כשמת האב יא
אם ממשכנים על זה יא
בכמה פעמים מתחייב יא
ביאור המשנה ואם היא כמ"ד שאינם חייבים יא
תובעים מהם יב
כהן בעל מום יב
מה החידוש בזה יותר מבנשים וקטנים יב
התשובה לטענת הכהנים יב
אם יש לכל אחד את חלקו בקרבן ציבור יב
מוכח שממון לא בטל ברוב יב
מדוע אינו חוטא הרי חלקו חולין בעזרה יב
הרי מצינו שחוששים שלא ימסור יפה לציבור יב
יש להם חלק אף שלא שקלו יב
הרי יוסף הוא ב' שבטים יב
ביאור הגמרא יב
חיוב בני י"ג יג
ביאור הטעם שאין ממשכנים לסוברים שחייב מבן י"ג יג
אם תובעים מנשים ועבדים יג
נשים וקטנים בני י"ג בתפילת מוסף יג
ביאור הגמרא יד
ביאור הפסוק לדעה זו יד
מדוע היה צריך במשנה לטעם של מנחת כהן יד
ביאור הגמרא ודעת בן בוכרי בלויים יד
אין אפשר ליקח מקטן יד
הטעם שמקבלים מהם טו
צריכים למסור לציבור טו
אם המקבל עובר בלאו טו
אם מקבלים שקלים ממומר טו
לא קאי על כותים טו
אם חייבים כשנדרו טו
הטעם שאין חוששים שחזר בו טו
הרי משמע שאף דבר הנידר אין מקבלים טז
אם המשנה כבן בוכרי טז
טעם פטורם טז
החידוש בזה טז
מדוע אפוטרופוס חייב בקלבון כששוקל על היתומים טז
אם צריך להקנות לו טז
אם רק כשהם עניים טז
בטעם הפטור טז
ביאור הגמרא טז
אם מקבלים מכותים למ"ד שהם גרי אמת יז
הטעם שצריך לרבות גרים יז
ביאור תחילה וסוף יז
מהו דבר מסוים יח
תירוץ אחר יח
ביאור הגמרא יח
ביאור הגמרא יח
בחיוב נסכים לנכרי יח
ביאור הגמרא יח

ד:

ביאור הגמרא יח
יסוד תקנת קלבון יח
מחלוקת ר' מאיר במתניתין יח
מחלוקת ר' מאיר ורבנן בברייתא יט
סיכום השיטות יט
איזו מתניתא אתיא כר' מאיר יט
איך נלמד לר' מאיר קלבון מהכתוב 'זה יתנו' כ
החילוק לשיטת הרש"ס לר"מ בין שנים ששקלו יחד לנתן סלע ליטול שקל כ
ברירה בשני מינים כ

ה.

על מה קאי שהבהמה היא רוב הנכסים כ
דין עיקר נכסיו בהמה לדעת הבבלי כא
טעם הפטור מקלבון באחים שותפין כא
החידוש בשני גיסים כא
טעם ר"מ שהקלבנות הולכים לשקלים כא
לוה ששלח פרעון למלוה ע"י שליח ונאבדו המעות כא
נמצאו הראשונים מדוע אין השניים יוצאים לחולין כא
מדוע לא נתחללו המעות הראשונות על השניים כא
על מה נאמר שאין פודין שקלים בשוה כסף על נתינת מחצית השקל או חילול המעות כא
אם אפשר לתת מחצית השקל ממטבע של זהב כב
ביאור דברי הגמרא 'אבל בתקלין עתיקין לא' ויישוב דעת הרמב"ם כב
ביאור החילוק בין שומר חנם לשומר שכר ... כב
אם הבי"ד תורמין גם על מי שאינו עתיד לגבות כב
אם יכול אדם להעשות שומר לחבירו על נכסי הפקר כג

ה:

הרי מהתורה אינם קדושים כג
ביאור תירוץ הגמרא כג
הטעם שנפקע חיוב השמירה כג
ביאור במה נחלקו כג
אומן בבעלים ונגנב החפץ אם יכול האומן לתבוע דמי שכירותו כג
אף שחייב באחריות יצא ידי המצוה כג
הפריש שקלו קודם שנתרמה תרומה אם השקל קדוש כד
המחלוקת היא בסברת ר' יוחנן כד
ביאור ברמב"ם שהביא את שני הדעות כד
הטעם שקודם שנתרמה התרומה לא מעל כד
אם מעל רק כשאח"כ נתרמה התרומה עליו .. כה
הטעם שלא נפטר משום טועה בדבר מצוה .. כה
אם בשוקל שקלו של חבירו מעל מיד כה
ביאור הגמ' והטעם שמועל כשקנו בהמה במעות הקדש כה
ביאור קושיית הגמרא כה
אף שמצוות לאו ליהנות ניתנו הוי הנאה כו
אם מ"ד שמעל רק כשקרבה סובר שהוי הנאה כו
מדוע הלוקח חטאת במעות הקדש מעל אף שאין ממשכנין אותו כו
החילוק בין מודר הנאה מחבירו שמותר לו לשקול את שקלו לשוקל מן ההקדש שחשוב הנאה ... כו

ו.

אם יכולים להוסיף על המטבע של מחצית השקל כו
ביאור מחלוקת ר' יוסי ורב ביבי כז
הטעם שכו"ע מודים שהמותר נדבה כז
הדין בזה להלכה כז
הטעם שאין אומרים דהותר מקצתו הותר כולו כז
המפריש שני חטאות בזה אחר זה וחייב רק אחת כז
אם אפשר להפריש שתי חטאות על חטא אחד כח
ביאור הלימוד כח
הלימוד מכך שלא נאמר 'שלישי' כח
הטעמים הם כנגד שלושת השיעורים כח
נפק"מ להלכה בין הטעמים כח
טעם שכל השבטים נותנים מחצית השקל כח
הרי עברו רק על ע"ז כח
הטעם שנותנים דווקא מחצית השקל כט

ז:

מדוע הלוקח חטאת במעות הקדש מעל אף שאין אם מותר מנחת חוטא הולך לעולה או למנחת נדבה כט
החילוק בין מותר עולה למותר חטאת כט
החילוק בין מותר נזירים למותר נזיר כט
ביאור ספק הגמרא כט
הטעם שלמסקנא נופל לנדבה כט
איירי בכהן גדול ואם ה"ה לכהן הדיוט כט
הטעם ששעירי הרגלים שניתותרו קרבים ברגל אחר כט
ביאור הלימוד שמותר פסח קרב שלמים ל
ביאור ספק הירושלמי במשנה למחשבת פסול ל
הנידון בשחט לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה ל

ז.

ביאור מחלוקת רבי זעירא ורב חסדא ל
ביאור סברת רב חסדא לא
מועלין גם ברוב המעות לא
אם מדובר בסתם עניים או אף בעניים ידועים לא
מתי נאמר הדין שמותר עניים לעניים לא
אם נותנים ליורשים מדין ירושה לא
בדברי הרדב"ז שפעמים שת"ק מודה לר"נ ... לב
גבו מעות לפדיון שבוי ומת השבוי קודם שנפדה לב
ביאור דברי רבי ירמיה ורב אידי לב
גבו לו מעות ולא הוצרך לכולם לב
אם הפרנסים יכולים לשנות מעניים ידועים ... לב
בשייכות הדברים למחלוקת ת"ק ורבי נתן לג
הטעם שנהגו לעשות מצבה אף לצדיקים לג
אם הקימו מצבה על האבות והטעם שהקימו על רחל לג
הטעם שהשמיט השו"ע דין זה לג
אם תלמיד שואל בשלום רבו לג
שלא בפני הרב יש לתלמיד לשאול בשלום הרב לד

ז:

כן הדין בתלמיד שדורש בפני רבו מובהק ... לד
הרי ליהושע לא היה ממי ללמוד לד
הטעם שאלעזר הוצרך לומר בשם משה לד
אם עובר על גזל כשלא אומר משמו לד
הרי כלפי שמיא גליא שהוא אמר לד
דווקא ר' יוחנן הקפיד שיאמרו בשמו לד
איך ע"י כן הוא דר בשתי עולמות לד
אם הוא כפשוטו לד
החילוק ביניהם לד
הטעם שר' זעירא נקרא איש אמונים לה
בבבלי איתא שאמרו מתי ימות זקן זה לה
הטעם שהלכו דווקא לחלונותיו לה
רמז במה שאמר הקב"ה לדוד לה
בבבלי אמרו טוב יום אחד שאתה עוסק בתורה לה
מה טעם של אלו שהעדיפו את בנין בית המקדש על תורתו של דוד לה
מהי תרומת הלשכה לה
אם הפסח עצמו בכלל הט"ו יום לה
אם מעשר בהמה מדאורייתא הוא חובה או רשות לו
מה היתה תקנת חכמים בשלשה גרנות לו
הטעם שאין מעשרים מעשר בהמה ביום טוב לו
מוכח שבכל החגים צריך לשאול ל' יום קודם לו
אם יש מחלוקת בין הטעמים לו
איך על ידי התקנה יהיו בהמות מצויות לו
אם זהו הסבר לטעם שתיקנו שלשה פרקים הללו לו
אם יש במעשר בהמה בבל תאחר גם כשלא הפריש לז

ח.

ביאור הלימודים לז
אם מצטרפות כשיש לו רק בהמות אלו לז
אם מצטרפים כשנולדו לו ה' באב וה' באלול וה' בתשרי לח
ביאור הקושיא על בן עזאי לח
ביאור גדר תלמיד חבר לח
בפירות עונת המעשרות היא משיביאו שליש חוץ מאתרוגים ותפוחים שעונת המעשרות משעת חנטה לח
ביאור הגמרא לגירסאות השונות לח
דעת הבבלי בזה לח
האיסור לתרום במנעל גם בלא חשד לט
הטעם שבמסכת שבת לא הביאו מפסוק זה .. לט

ח:

על איזה קופות דנה הגמ' מהו שיעורם לט
לענין מה הוכיחו מהקופות של השקלים לט
סימנו אותם משום שמצוה בראשון לט
מצוה בראשון אף שיש בידו את השלישי לט
ביאור בכרך אחד ודעת הבבלי בזה לט
ביאור הספק בפיסקן מ
הטעם שיש לומר שלא יצאו בו מ

ילקוט תוכן הביאורים ח: - טז: ביאורים

אם מוכח שפסח הוא קודם זמן הביעור..... מא
ביאור הספק ביין מזוג..... מא
אם יוצאים ביין לבן בדיעבד..... מא
ביאור ספק הגמ' ביין מבושל..... מא
אם מקדשים על יין מבושל..... מא

ט.

בבבלי אמרו שיעור גדול יותר..... מא
רש"י כתב שלא כדברי הירושלמי..... מא
בבבלי דחה אביי סברא זו..... מב
אם גם לענין ביטול בס' משערים כאילו הוא קרוש..... מב
אם שיעור האיסור בדם הוא כזית או רביעית..... מב
ביאור הספק אם דם נבילה מטמא ברביעית.. מב
מה היא עדותו של ר' יהושע בן בתירה..... מב
ביאור מה מטמא..... מב
ביאור תירוץ הגמרא..... מב
בביאור קוץ ואם ישראל כשר לתרום..... מב
אינו צריך לומר בפה אתרום..... מג
ביאור מפני הברכה..... מג
מהו נוסח הברכה..... מג
הטעם שמברכין על תרומת הלשכה..... מג
קשה שיברך ואח"כ ימלא פיו מים..... מג
מדוע לימוד זה מחוור יותר..... מג
אם הדוחף היה התורם או השוקל..... מג
הטעם שהתורם שאל שלש פעמים..... מג
ביאור הראשונה והשניה והשלישית לפי הרע"ב ולפי הרמב"ם..... מד

ט:

גדר תרומת הלשכה..... מד
הרי היו מזכים לכל ישראל..... מד
ביאור שמט את הקטבליאות..... מד
לפי הרמב"ם קשה מדוע התרומה השלישית היתה עשירה בכולן..... מד
אם היו מצרפים את השקלים על האיצטלית..... מד
ביאור הברייתא לדעת הרמב"ם והרע"ב..... מד
ביאור מחלוקת ר"מ ורבנן..... מה
אם גורסים חוזר ושוקל או חוזר ותורם..... מה
ביאור הלימוד..... מה
גירסא אחרת מהבבלי וביאורה..... מה
ענוה מביאה לידי יראת חטא..... מה
הרי כל ישראל יחיו בתחיית המתים..... מה
ביאור המאמר תחיית המתים מביאה לידי אליהו..... מה
למה שימש כסף תרומת הלשכה ומנין..... מה
כיצד מותר להקריב ספיחין..... מו

י.

עצים מתרומה חדשה..... מו
האם יחיד מביא עצים..... מו
ביאור מחלוקת חכמים ור' יוסי..... מו
הטעם לחלק בין מכשירי קרבן לקרבן עצמו.. מז
ביאור הקושיא על רבי יוסי..... מז
ביאור המחלוקת האם העומר בא מחו"ל ובדין חדש בחו"ל..... מח
הקשר בין דחיית השבת בקצירת עומר להבאתו מא"י..... מח
כיצד כשרה התבואה בשביעית להקרבת העומר הרי הפקר אינו בכלל קצירכם..... מט
מדוע שיירי העומר בשביעית אסורים באכילה..... מט
דין ממשקה ישראל במנחת העומר בשביעית..... מט
חילול מעות ההקדש קודם נתינתם לשומרים בשכרם..... מט
חילול מעות ההקדש קודם נתינתם לבנאים בשכרם..... נ

י:

קדושת פרה אדומה ומדוע באה מתרומת הלשכה..... נ
הטעם ששעיר המשתלח מתרומת הלשכה..... נ
מהי לשון של זהורית ומדוע באה מתרומת הלשכה..... נ
שיירי הלשכה ומותר שייריה..... נא
ביאור המחלוקת במותר תרומה..... נא
ביאור מחלוקת ר"ע ור' חנניה סגן הכהנים במותר תרומה ונסכים..... נא
שיעור לשון של פרה..... נא
ביאור דין נתינת שכר מתרומת הלשכה..... נא
נטילת שכר עבור ביקור מומים..... נב
מדוע נוטלין דייני הגזילות שכרן מתרומת הלשכה..... נב
אלו מגיהי ספרים נוטלים שכרם מתרומת הלשכה..... נב
ביאור המחלוקת בפרוכת..... נב
החידוש במה שהקטרת באה מתרומת הלשכה..... נג
מהיכן באים מזבח העולה ההיכל והעזרות.... נג
האם כלי המקדש הם חלק ממנו..... נג

יא.

החילוק בין עבודות חוץ לפנים..... נג
אין משתכרין בשל הקדש ויתומים..... נג
איסור ריבית בהקדש ובצדקה..... נד
סברת מי שאומר מותר תרומה לציפוי זהב לבית קדש הקדשים..... נד
ביאור הסוגיא דמותר נסכים..... נד
לקיחת עולות מבירוצי יחיד..... נה
כלי שרת ובגדי כהונה משל ציבור..... נה
האם בירוצי יבש לקיץ המזבח..... נה
שיעור הקטרת והמותר שבה..... נה
מהו שכר האומנין המדובר במשנה ומהיכן הפרישוהו..... נו
פירוש המשנה 'אם בא החדש'..... נו
ביאור קושיית הגמ' על המשנה..... נו
טעם דין המשנה..... נו

יא:

דין המעות שחיללו עליהן את הקטרת..... נז
ביאור המשך הגמ' לשיטת הנ"ל..... נז
ביאור המשך הגמ', והאם יש קשר בין הגמ' כאן למה דאמרינן דאתפלגון וכו'..... נז
מדוע צריך פסוק לומר שהקטרת באה מתרומת הלשכה..... נז
דיוק המשנה דהמקדיש נכסיו וכו'..... נח
קטרת שיצאה לחולין האם יכולה לשוב ולהתקדש..... נח
האם המכתשת היתה כלי שרת..... נח
ביאור דעת שמואל..... נט
ביאור דעת ר' יוחנן..... נט
דין קרבנות ציבור עד שעת שחיטה..... נט

יב.

באיזה אופן המחלוקת אם הקדש מתחלל על המלאכה..... ס
ביאור שיטת ר' אליעזר..... ס
ביאור שיטת ר' יהושע..... ס
ביאור דברי ר' פפייס..... סא
האם גם הסיפא היא מדברי ר' אליעזר..... סא
ביאור הלימוד דסתם הקדש לבדק הבית..... סב
ביאור קושיית הגמ' על רבי בא ותירוצה.... סב
ביאור הסוגיא דפודאן תמימים..... סב

יב:

ביאור המשך הסוגיא ומסקנתה..... סב
מדוע לתנא קמא המפריש נקבה עושה תמורה..... סג
ביאור דעת ר' שמעון בן יהודה..... סד
ביאור דברי רבי..... סד
ביאור קושיית הגמ' בדברי רבי ותירוצה..... סד
מה באה הגמ' לברר בקושיא מהו כדון..... סד
טעמו של מי בא ר' זעירא לפרש..... סד
ביאור נידון הגמ' מבעלי מומין..... סה
ביאור הגמ' דמאי ביניהון..... סה
כיצד נלמד דין המשנה ביינות וכו' מן הפסוק..... סה
ביאור הסתירה בדברי ר' יוחנן..... סה

יג.

ביאור תירוץ הגמ'..... סה
מדוע לא אומרים בעוף שמתוך שחלה קדושת דמים תחול גם קדושת הגוף..... סה
ביאור מאמר חבריא בשם ר' יוחנן..... סו
הראוי ושאינו ראוי לעשות תמורה..... סו
פירוש משערין את הלשכה..... סו
אימתי פוסקים עם המוכר את המחיר..... סו
דין רבית בהקדש..... סו
האם בקיבל לספק בשלוש ועמדו בארבע יש הבדל בין הקדש להדיוט..... סז
דין מקח וממכר בין הקדש להדיוט..... סז
מי היה פתחיה..... סח
הטעם שהממונה על הקינין צריך להיות חכם..... סח
טעם שנקרא מרדכי פתחיה..... סח
מי היו הממונים..... סח
מתי היה גביני..... סח

יג:

מדוע לא מנו את ספירת המצוות..... סח
מעלת עזרא הסופר..... סח
ביאור המאמר..... סח
שייכות המאמר..... סח
מניעת תקלה לצדיקים..... סח
ידיעת שבעים לשון..... סח
מדוע נקרא מרדכי בלשן..... סט
האם המעשה במנחות הוא אותו מעשה..... סט
ג' הנשים שהביאו קיניהן..... סט
מדוע לא פירש פתחיה כפשוטם..... סט
תפקידו של הממונה על חולי מעים..... סט
מדוע לא נעשה נס לכהנים שלא ינזקו..... סט
כיצד לא הגינה המצוה על הכהנים..... סט

יד.

כיצד נכשל ר' נחוניא בדבר שנצטער בו.... סט
מדוע שטף הנהר את בתו..... סט
ביאור המאמר..... סט
כיצד משבחים להקב"ה שהוא מלך וותרן..... ע
הטעם שאינו מוותר..... ע
מהו העונש..... ע
אם אין לומר כן כיצד מברכים הגומל..... ע
אם אין הקב"ה וותרן כיצד מביא קרבן על חטאו..... ע
הטעם שמדקדק עם הצדיקים..... ע
ביאור מחלוקת ר' אחא ור' יוסי..... ע
מדוע נקט כחוט השערה..... ע
מדוע היה המלאך בדמותו..... ע
מה היה עושה הממונה על הפקיע..... ע
מדוע הסכימו להתמנות כפרנסים..... ע
מדוע נזקרו הכהנים מקולו של הוגרס..... ע
הרי היה נס בלחם הפנים..... עא
שבחם של בית גרמו..... עא
טעם שלא קיבלו חכמים את דברי בית גרמו..... עא
מדוע לא ידעו רבים חכמות אלו..... עא
מתי קיימו בית אבטינס והייתם נקיים..... עא
כיצד הותר להתנות שלא יתבשמו..... עא
כיצד הותר לספר בגנותם..... עא

יד:

על מה היה ממונה פנחס המלביש..... עא
איך הלביש לזר בגדי כהונה..... עא
מה היה תפקידם..... עא
מנין הגזברים שהיו במקדש..... עב
מינוי שררה על הציבור בפחות משנים..... עב
במה בן אחיה ממונה על דבר שבממון..... עב
בהסכמת רוב הציבור די בממונה יחיד..... עב
תפקידם של הקתליקין..... עב
איזה שררה היתה בנדבת המשכן..... עב
ממה העשיר משה..... עב
שייכות המאמר לכאן..... עב
מדוע היה משה צריך להיות עשיר..... עב
מי אלו שדרשו את משה לגנאי..... עב
הטעם שמצורע נקרא חוטא..... עג
דין חצר להקדש..... עג

טו.

מדוע נכתב שם היום על החותם..... עג
השגת גבולם של המזיקים..... עג
עריכת פדיון הבן בלילה..... עג
נתינת צדקה בלילה..... עג
אופן שמותר לשנות מהאמת..... עג
ביאור הלשון 'ואת פורע'..... עד
קבלת צדקה בעשרת ימי תשובה..... עד
חיוב צדקה די מחסורו של העני..... עד
מדוע לא נתן לו מיד..... עד
מדוע קילל נחום את ר' עקיבא..... עד
אם עדיף נתינה ללימוד תורה או לבנין ביהכנ"ס..... עד

טו:

שימוש בקדשי בדק הבית לקדשי מזבח..... עד
הטעם שהשאר השתחוו רק שלש עשרה פעמים..... עה
מי גנזו שם..... עה
גם ר' אליעזר מודה שבתחילה נגנז במקומו.. עה
איך בנו בבית שני את בית המקדש למ"ד שהארון גלה לבבל..... עה
איך מ"ד שהארון גלה לבבל מיישב את הפסוק..... עה
הדרש דנראין ואין נראין מוסב על המחלוקת אם גלה הארון לבבל..... עה
הטעם שהוצרך הרמב"ם לפסוק היכן נגנז.... עה
ראית ר' יהודה בן לקיש ששני ארונות היו... עה
גירסת הברייתא דמלאכת המשכן..... עה
רש"י ורמב"ן על התורה נחלקו במחלוקת רבי יהודה ורבנן..... עו
ר' יהודה בר אילעי שסובר דשני ארונות היו לשיטתו שהארון נגנז במקומו..... עו
אם מותר להניח ספרי תורה הפסולים בארון קודש יחד עם הכשרים..... עו
ישוב הפסוקים לרבי יהודה דשני ארונות היו..... עו
מקור הרמב"ם שצריכים ארון לשאול באורים ותומים..... עו
למ"ד שצריכים ארון להשאל באורים ותומים איזה ארון צריך..... עז

טז.

ביאור קושיית הגמרא..... עז
הטעם שהחמיר אוריה על עצמו..... עז
הראיה מהפסוק שיאשיהו המלך גנז את הארון..... עז
אם יש להוכיח כדעת הרמב"ן שגם הלויים נשאו את הארון..... עז
מדוע לא יחזור למקומו..... עז
כמה מנים היה בשמן המשחה לדעת הבבלי והירושלמי..... עז
סדר עשיית שמן המשחה לרבי יהודה..... עז
מה בא ללמדנו באמרו שעשה משה במדבר..... עח
אם צריך לנס בשמן המשחה למה הזהירה התורה שלא לעשות במתכונתה..... עח
טעם שנעשה נס דווקא בשמן המשחה..... עח
איך מותר למשוח מלכים בשמן המשחה..... עח
מנין למדו שמלך בן מלך אינו טעון משיחה..... עח
הטעם שיואש נמשח בבית המקדש..... עח
היכן הוא הגיחון שנמשך שם שלמה..... עח
ביאור שיטת רש"י והרמב"ם במשיחת מלך כשיש מחלוקת..... עח
ביאור שיטת רש"י במלך בן מלך כשיש מחלוקת..... עט
הטעם שמשחו את יואש מפני המחלוקת לפי הרמב"ם..... עט
מדוע לא משחו את שלמה מפני שאדוניהו גדול ממנו..... עט
ממתי אין מושחין את מלכי ישראל..... עט
איך הועיל משיחה בשמן אפרסמון למנוע מחלוקת..... פ
הטעם שאמרו בברייתא שיהוא נמשך מפני המחלוקת..... פ
אם יהואחז נמשח בשמן המשחה..... פ
אם שאול נמשח בשמן המשחה..... פ
חילוק בין הלימודים..... פ
ביאור הענין שצידק עליו מידת הדין..... פ
כמה היה רוחב הלוחות..... פ

טז:

הטעם שלא הניחו את הס"ת בשני הטפחים שנשארו ברוחב הארון..... פא
מהו שיעור אצבע של עובי הכותל לרבי יהודה..... פא
ביאור מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה בעובי כותל הארון..... פא

אהח19/06/2018

ילקוט תוכן הביאורים טז: - כב: ביאורים

ביאור המחלוקת אם שלש תיבות עשה או תיבה אחת וציפהו מבפנים ומבחוץ פא
איך היו עשרת הדברות כתובים על הלוחות .. פא
למ"ד עשרה על כל לוח או עשרים איזה דברות היו כתובים פא
סדר החמשה דברות שבכל צד לרבי חנ"נה ... פב
אם גם בלוחות השניות היה בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה פב
הטעם למנהג להניח את הס"ת בארון מעומד פב
אם בפרשה אחת יש מוקדם ומאוחר בתורה .. פב
אם יריעת ספר תורה כשרה בצבע שאינו לבן פב
ביאור אש לבנה חרותה באש שחורה פב
הרמז לכך שניתנה התורה באש לבנה חרותה באש שחורה פב

יז.

הטעם שנקרא שער המים פב
הטעם שנקרא שער הנשים פב
מה הם השני השערים שבמערב פג
הטעם שלא הוזכרו השערים שבמערב בנבואת יחזקאל פג
אם נחלקו אבא יוסה ורבנן כמה שערים היו בעזרה פג
היכן היו השלש עשרה פרצות פג
ביאור ענין הנחל שיצא מבית המקדש לעתיד לבא פג
ביאור הענין כקרני חגבים וכחוט של שתי ושל ערב פג
ביאור קושיית הגמ' מאי מי שחו פג
לאיזה טבילה מי קטפרס פסולים פג
הטעם שלרבי אלעזר לאחר שיצאו המים מירושלים פסולים לנדה ולחטאת פג
הטעם שהשוה פסול מי חטאת לנדה פד
איזה דגים יתרבו להם פד
לעתיד לבוא בכמה זמן תעשה התבואה פד
הטעם שלעתיד לבוא ישתנה כוח העצים פד
יכניה לא נפל מן הגג ומת פד

יז:

היכן היו מדיחים את הקרביים פד
היכן היו מניחים את אברי הקרבנות פד
הרי אין עושים כלי שרת מאבן פד
הרי בתחילה היה בדפוס של זהב פד
הרי היו עוד עשרה שולחנות פד
טעם החולקים על מה היה מונח פד
אם כסף מחמם או מקרר פה
אם בבית המקדש השני היה הלחם חם פה
כשסידרו את הלחם על שולחן הזהב לא חששו שיתעפש פה
אם גורסים אחד של שיש או אחד של כסף .. פה
הספק כשנזדמן להם לחם אחר השבת פה
הספק אם יניחו את הלחם כשעברה שבת פה
אם הקטרת הבזיכים היא חובת היום פה
הטעם שלא נמנו במשנה פה
ביאור הפסוק לדעת החולקים פה
אם סידר על כולם או על אחד מהם פו
אם עשרה השולחנות שהיו במקדש עמדו בשורה אחת פו

יח.

ביאור קושיית הגמ' למ"ד צפון ודרום היו מונחים פו
ביאור דעת הרמב"ם שהשולחנות מזרח ומערב והמנורה צפון ודרום פו

יח:

ביאור קושיית הירושלמי למ"ד צפון ודרום היו פז
הטעם שלא התקשה במעשה המנורה כמשה .. פז
מדוע שאר המנורות והשולחנות צריכים מקום פז
אם הדליק בכולם או באיזה שירצה פז
טעם שהיו עשרה שולחנות ועשרה מנורות ... פז
אם מותר לעשות את המנורה עם יותר מככר זהב פז
האם השתמשו במנורה בפסול פז
מהו זהב לכפורת פז
למה היו שני שופרות לחכמים ור' יהודה פח
הרי חלוק סדר קרבן זב מיולדת פח
הטעם שלא היו שופרות לקרבנות הבאים מהבהמה פח
ביאור לשון 'לא יפחות' פח

יח:

הטעם שהמעות של חטאת אינם בטלים ברוב פח
הטעם שנקטו ארבעה זוזי פח
הטעם שתועיל הברירה פח
אם השלכה לים לבד מועילה פט
אם צריך למוסרם לציבור פט
הרי גם תמיד היה נעשה בכמה כהנים פט
ביאור 'גדומה' פט
אם יכול להביא יותר מאמה על אמה פט
אם גם לדורות זהו שיעור הגזירין פט
אם רוחב כל אחד אמה או ששניהם יחד אמה פט
איך היו מניחים אותם פט
ביאור הגמ' פט
ביאור הגמרא פט
הרי לכהן קטן יהיה בזה משום ריבה בלבונה פט
טעם המחלוקת צ
איך נדע את שיעור קומץ של הבעלים צ
אם היו ששה בתי אבות או שבעה צ
הטעם שפטורים מסמיכה צ

יט.

הטעם שלא הולכים אחר הרוב צ
אם הולכים אחר רוב המעות או אחר רוב השופרות צ
אם הולכים אחר הקרוב גם כשיש חזקה נגדו צא
לא הולכים אחר חזקת המעות שהם חולין ... צא
הטעם שמחצה למחצה יפלו לנדבה צא
איך דימו זה לזה צא
אם מדובר במנחת חינוך או במנחת חביתין של כהן גדול צא
אם יכול להשתמש במעות שניתותרו צא
האם המספק את הקינים מספק גם את הקינים על האובדות צא
מוכח שאף בספק אם יש חיוב כלל מביאים צא
הטעם שתולים שנפלו מהלוקח ולא מהמוכר צב
באיזה אופן מותר להיכנס עם מעות להר הבית צב
הטעם שאין ההקדש קונה את המעות בחצר צב

יט:

הטעם שאין אומרים בשעת הרגל שהאיברין הם מקודם הרגל ונבילה הם צב
אם יש אפשרות למעות חולין להגיע להר הבית ובאיור החילוק שבין ירושלים להר הבית צב
ביאור השאלה אם היסח הדעת צריך עיבור צורה צג
ביאור התקלין חדתין בדחיית ר' יוסי שאין לפרש במשנה שפסולים משום היסח הדעת צג
כשאין בידו לשומרם אין היסח הדעת פוסל .. צג
אם החתיכות מותרות באכילה והאיברים ודאי נבילה צג
קבוע כמחצה על מחצה גם לקולא צג
שיטת הרמב"ם שבשר הנמצא ביד גוי אסור מדרבנן צד
נמצא ביד גוי דבר שאסור לגוי אם הולכים בו אחר רוב צד

כ.

אם רק כשהלך אסור צד
יש להוכיח שטביעת עין מועילה לגבי יין נסך צד
מצא אבידה במקום שרבים מצויים שם מותרת אף ברוב ישראל צד
אם מציל משונת הים ומשונת הנהר צריך יאוש בעלים צה
הרי אין בפסח זה מבני החבורה הראשונים .. צה
הטעם שאינו ממתין לבעליו צה
הרי אין אדם יכול למכור לעצמו כשהוא שליח למכור צה
הטעם שהמוצא חייב בנסכים אף שאינו הבעלים צה
גר שמת מקריבים את קרבנו אף שאין שליחות למת צה
אם גובים נסכים לקרבן הגר מהמחזיק בנכסיו והטעם בזה צה
אם למ"ד שיעבודא דאורייתא גובים מהמחזיק נסכים צה
באיזה אופן חייבים בנסכים צו
הרי יורשיו הם אוננים ואונן אינו מקריב צו
אם כשלא הניח נכסים חייבים היורשים צו
אם רק בנים חייבים או גם שאר יורשים צו
אם בכל קינין שנפסלו הדין כן צו
איך מתחייב בדמיהן צו
ביאור הקושיא צו

כ:

ביאור הגמרא לגירסת הגר"א צו
הטעם שבית דין מתנים עליהם צז
אף שמנחת חביתין כשרה לחצאין כשמת ונשאר חצי אין לה פדיון צז
הטעם שאין פדיון למותר עשירית האיפה צז
שינוי נוסחאות הבבלי והירושלמי במחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר צז
ביאור הקושיא והתירוץ צז
מדוע מקדש את כל העשרון הרי גורם להפסד קדשים צז
מת כהן גדול ונתמנה אחר אינו מקדש את כל העשרון צז
אם מעכב שיקריב בעצמו צז
אם מנחת חינוך מעכבת את העבודה צח
נתמנה לכהונה גדולה אם מקריב מנחת חינוך של כהן הדיוט צח
מתי זמן אפיית המנחת חביתין צח
הרי בנטמא לא ממנים אחר צח
נטמא או עבר מחמת מום ולא מינו אחר תחתיו מי מביא חביתין צח
איך לומדים מחק עולם שמנחה קריבה משל ציבור צח

כא.

כשגובים מן היורשים מי מקריב את המנחה צח
ביאור הגר"א בסוגיא צט
רק ממחרת יום המיתה באה מתרומת הלשכה צט
כמה קומצין מקריבים במנחת כה"ג שמת צט
הרי פשוט שיש בה מעילה צט
ביאור הגמרא צט
אם ביטלו חכמים את תקנתם או שגזרו תקנה חדשה שאין מעילה באפר פרה צט
הטעם שמטמא ר' יוסי ק
יישוב הסתירה מרישא לסיפא ק
הטעם שלא הזכיר הרמב"ם סל ומגריפה ק
הרי אפשר שנאבדה קודם י"ג ולא טבלה ק
סכין שנמצאת בשלשה עשר אם טעונה הזאה ק
אם מדובר בסכין שנמצאת בירושלים או מחוצה לה ק
החילוק שבין סכין לקופין ק
לדעת הרמב"ם מועילה הזאה ביום השמיני ק

כא:

גירסא אחרת והחילוק ביניהם קא
טעם אחר לדין שבשוק העליון טמא קא
הקשר בין מעשה בערודות שהיו נוחרין לכאן קא
הקללות שבדברים האלו קא
יישוב המעשה למ"ד דם נבילה טמא קא
פירוש מריצה קא
אם מותר לשבור עצמות מת כדי לקברו בא"י קא
הטעם שהמריצה טמאה קא
אם הכוונה שהסכין קשורה לקופין או שהקופין קשורה לסכין קא
אפשר לטבול בגד צבוע ואין הצבע חוצץ ... קב
מדוע פרוכת מקבלת טומאה הרי אינה כלי ... קב
מה הם שמונים ושתים רבוא קב
החשבון כיצד שלש מאות כהנים היו מטבילים את הפרוכת קב
מהו מעשה רוקם ומהו מעשה חושב קב
אם יש איסור להכניס בשר טמא לבית המקדש קב

כב.

אם טומאתו מדאורייתא קג
ביאור מחלוקת בר קפרא ור' יוחנן קג
שינוי נוסחאות במקום הנחת האיברים קג
אם שייך שיקריבו קרבן ציבור בזמן הזה קג
אם מועיל שימסרו יחידים שקלים לציבור קג
החילוק בין ביכורים לשקלים קג
היכן היו מונחים איברי ראש חודש קד
האופן שבו איירי ר' ירמיה קד
טעם אחר מהבבלי קד
הטעם שרק בגר תיקנו כן ולא בשאר מחוסרי כפרה קד
לאחר שביטלה ההפרשה אינה מעכבת קה

כב:

ביאור הקושיא לדעת הרמב"ם קה
ביאור חילוק הגמרא קה
אם יכול לשקול מתחילה שני שקלים אחד לשנה זו ואחד לשנה הבאה קה
טעם ר' שמעון שהמקדיש שקלו בזמן הזה אינו קדוש קה

19/06/2018 אהח

פרק ראשון - באחד באדר

ב.

סדר המסכת

כתב הרמב"ם (בהקדמה למשניות), שהטעם שנשנתה מסכת שקלים אחרי פסחים, משום שכן הוא סדר הכתוב בתורה[א]. והמאירי (בהקדמה לפיה הנמירה) כתב שכיון שבחלק השני של מסכת פסחים[ב] נרמז ענין קרבן תמיד, וקרבן תמיד בא מהשקלים, נשנה אחריה[ג].

אם מברכין על מצוה זו

כתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' יח ונמיוחסות סי' קפט), שאין מברכין על מצות נתינת מחצית השקל, והטעם, שכשם שאין מברכין על נתינת מתנות כהונה לכהן[ד], דאין הישראל נותן משלו אלא השם יתברך זכה אותן לכהנים ומשולחן גבוה קזכו, וכן גם בנתינת השקלים וכדכתיב (דברי הימים ב' כט יד) 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך'[ה]. ובזכרון אלעזר כתב, שאין מברכין כיון שהמצוה של נתינת השקלים אינה נגמרת בשעת נתינה אלא בשעה שהיו תורמין את הלשכה, ולכן אין לברך בשעת הנתינה. וכמו שמצינו (פ"ב ה"ח) שאם נגנבו המעות או שאבדו, צריכים לחזור וליתן משום שעדיין לא קיימו את המצוה, וכדברי הרמב"ם (מלכות פי"ח ה"ח) שמצוה שעשייתה אינה גמר מצותה אין מברכין עליה[ו]. ובשו"ת שם משמעון (יו"ד סי' כח) כתב, שאין מברכין משום שתכלית המצוה היא כדי להביא קרבנות ושאר צרכי ציבור, ונתינת השקלים היא רק הכשר והכנה למצוה[ז].

אמנם ר' יהודה בן יקר (בפירוש התפילות והכוונות מ"ב עמ' עג) כתב, שמברכין 'אשר קדשנו במצותיו וצוונו לתת מחצית השקל'.

מתי מקיים המצוה

רבינו חננאל (מגילה כט:) כתב, שמקיימים את מצות נתינת מחצית השקל כשמביאו למקדש[ח]. וכתב בספר גור אריה יהודה (סי' כ תוס' ג), שמדבריו משמע שמקיים את המצוה רק כשמביאו למקדש. וכתב, שמהרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ט) משמע שמקיים המצוה כשנותן לגזברט.

הטעם שמשמיעים באחד באדר

באחד באדר משמיעין על השקלים. בגמ' פירשו הטעם כדי שיביאו ישראל שקליהם ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה. ובבבלי במסכת מגילה (כט:) אמרו, שהמשנה היא לא רק לדעת רבנן ששואלים יום קודם לחג דורשים בהלכות החג, אלא גם לדעת רשב"ג ששואלים ודורשים קודם החג רק שתי שבתות, מכריזים על השקלים בא' אדר משום שהשולחנות היו יושבים בט"ו אדר, ולכן שתי שבתות קודם לכן דהיינו בר"ח אדר, היו מכריזים. והתוס' בבכורות (מז: ד"ה נפרוס) העירו בזה, ע"פ מה שהוכיחו שלדעת רבנן ששואלים בהלכות החג שלושים יום קודם החג, אין היום שבו צריכים לעשות את המעשה בכלל השלושים, וא"כ קשה מדוע לא הקדימו להשמיע על השקלים יום קודם א' אדר. וכתבו, שכיון שהבאת הקרבנות מתרומה חדשה מסור לב"ד, לא חשו לזה'.

התורי אבן (מגילה שם) הקשה, מדוע משמיעים על השקלים רק בר"ח אדר, הרי צריך להביא את הקרבנות של ר"ח ניסן מתרומה חדשה, ותמידים צריכים ביקור קודם שחיטה ארבעה ימים, וא"כ היו צריכים להשמיע על השקלים ד' ימים קודם ר"ח אדר. ותירץ, ע"פ מה שכתב להוכיח שאין צריך לבקר את הקרבן אחר לקיחתו והקדשו, ואפשר היה לבקר את הקרבן קודם שקנו אותו מהתרומה החדשה[יא].

בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' שכב) הקשה, לדעת רבנן שצריך ללמד את הלכות החג ל' יום לפני החג וכשם שמשה הזהיר בפסח ראשון על השני וחודש ניסן הוא לעולם מלא, מדוע מספיק להשמיע על השקלים בר"ח אדר הרי חודש אדר הוא לעולם חסר ואין בו אלא כ"ט יום ולא ל'. וכתב ליישב, שאחר שלא מפורש בתורה אם היה ניסן חסר או מלא, למדים שצריך לשאול 'חודש' קודם בין אם הוא חסר ובין אם הוא מלא[יב].

מתי היו גובים

הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ט) כתב, שהיו נותנים מיום ט"ו אדר, וכפשטות דברי המשנה הבאה. אולם יש מהראשונים שכתבו, שמיום אחד באדר היו נותנים את השקלים[יג].

על מה היו משמיעים

ועל הכלאיים. התוס' במגילה (כט:) מפרשים, שהיו יוצאים אז על הכלאיים שאז כבר גדלו והם ניכרים[יד]. והר"ע מברטנורא מבאר, שההכרזה היא בזמן הזריעה, ומכריזים שימעטו שלא יהיה בזרעים שיעור רובע הקב לסאה[טו].

ביטול בכלאיים

עוד הביא הר"ע מברטנורא בשם רבותיו, שאחרי שגדלו הכלאיים, לא יועיל אם יתבטלו אפילו באלף, דכל תרי מילי דכל חד לחודיה שרי ונאסרו על ידי תערובת לא שייך בהו ביטול, דדווקא כשמין אחר מעורב בשעת הזרע א"צ כי אם למעט, דמדאורייתא חד בתרי בטיל ולא מקרי זורע כלאים, אלא מפני מראית העין בעלמא צריך למעט. אבל לאחר שגדלו לא שייך בהו ביטול וצריך

א. **וביאר** בתוי"ט (מתילת המסכת) בכוונתו, שמסכת שקלים קודמת למסכת יומא וסוכה וכו', כיון שהיא כתובה בפרשת כי תשא והם כתובים בפרשת פנחס, אבל את מסכת שבת וערובין הקדים לה מפני קדימתם במעלה ואת מסכת פסחים הקדים הואיל שהיא סמוכה לשבת וגם היא מצוה ראשונה שנצטוו בה ע"י משה רבינו. ואף שכבר בפרשת בא נאמר שלש רגלים, מ"מ כיון שדיניהם התפרשו בפרשת פנחס, מסכת שקלים קודמת להם. והביא עוד מספר יוחסין בשם רב שרירא גאון, 'דבתר פסחים תנינן שקלים שהוא מלפניו וכאחד מענייניו'. ב. **ובשון** הראשונים 'פסח שני', וראה בהקדמה לתחילת מסכת פסחים מה שהובא בזה. ג. **ולדעתו** קודם לפסחים נשנו כבר מסכתות ר"ה יומא סוכה, וכיון שברגלים הקריבו קרבנות ציבור שבאו מהשקלים וכן השקלים נגבים מזמן לזמן כעין הרגלים, נשנה אחריהם. ובעשירית האיפה (תוס' ח) הביא טעם שנסמכה מסכת שקלים למסכת יומא, שצריך אדם לכפר על נפשו שני פעמים בשנה, אחת קודם פורים ואחת קודם יום הכיפורים, וכמו שרמזו חכמי האמת שפורים וכיפורים שניהם ענין אחד שצריך לתת בהם כופר נפשו, ע"ש עוד. ובשקלי גולה כתב, שבסוף פסחים נאמר שאפילו עני לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מד' כוסות, ולכן סמכו את מסכת שקלים שגם בה עני ועשיר שוים, וכן הם שוים בכך שנשים פטורות בהם. וראה מה שהוסיף עוד טעם בתרומת הלשכה. וראה באריכות בגפי אש בכמה פנים. וראה בברכה משולשת בדרך רמז. ד. **ראה** בפאת השלחן (סי' ג [וסס תוס' כט]) שיש לברך על מתנות כהונה, ע"ש באריכות. ה. **וכ"כ** האבודרהם (סדר שליחי ד"ה תשובה), והסמיך לזה עוד פסוק (תהלים כד ח) 'לה' הארץ ומלואה'. ובקונטרס המצוות לר"מ גיפטר העיר בדברי הרשב"א, דסוף סוף הרי זהו מצותו שיתן את הממון ומדוע אין מברכים, וכתב לבאר, שאין הישראל נותן משלו ואם לא יתן הרי הוא כגוזל, ולכן לא שייך ברכה על מה שנותן ואינו מחזיק בידו דבר שאינו שלו. וראה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' ו) שכתב כעי"ז לבאר דברי הרשב"א לגבי מתנות כהונה, שכיון שהכהנים משולחן גבוה קזכו, אין כאן מעשה נתינה בפועל של הישראל, ועל מעשה הנתינה לגבוה שנעשה ממילא, א"א לברך דהוי ליה מצוה שאין בה מעשה, דכיון שמפריש אותם הישראל, זכי ביה גבוה. ועוד פירש שם, שהפרשת מתנות כהונה אינה אלא מבררת את חלק הכהן בכולו, אבל אין כאן מעשה של נתינה. ו. **ובאמת** בשעת תרומה הלשכה היו מברכין, ראה להלן (פ"ג ה"ג), ע"פ מה שביאר בשו"ת חכם צבי (סי' קמח). ז. **ולפי** דעתו, לא היו מברכין גם בשעת תרומה הלשכה, ולא כדברי החכ"צ שבהערה הקודמת. ומה שדימה החכ"צ מחצית השקל להפרשת חלה שכשם שמברכין בחלה גם יברכו במחצית השקל, כתב שאינו דומה, כיון שבחלה ההפרשה היא תכלית המצוה וגמרה, אבל במחצית השקל תכלית המצוה היא הבאת הקרבנות. וראה שם עוד שהביא שהשואל כתב לו בשם הזכרון אליעזר, שהטעם שאין מברכין משום נתינת מחצית השקל היא משום סכנה. ובסברא זו אם מברכין בדבר שהוא משום סכנה, ראה ברמב"ם (מלכות פי"ח ה"ד) שאין מברכין על מים אחרונים מטעם זה, ובאחרונים דנו לפ"ז במצות מעקה ואכ"מ. ח. **זה** לשונו 'תנן התם במסכת שקלים, באחד באדר משמיעין על השקלים וכו' מכריזין שיכין כל אדם שקלו ויביאהו למקדש'. וראה גם בלשון רש"י (במגילה יג: ד"ה משמיעין) 'בית דין מכריזין שיביאו שקלים למקדש'. ט. **זה** לשון הרמב"ם 'באחד באדר משמיעין על השקלים כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו ויהיה עתיד ליתן'. וראה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ח סי' קנ) שכתב בפשיטות שיוצא ידי חובתו כשמקדיש שקלו. והביא ראיה לזה, שלכו"ע אם נגנבו המעות מהשליח ולא פשע בהם, אינו צריך לחזור ולשקול, וכן מצינו שחששו שמא יוזלו המעות, ואם לא קיים מצות נתינה עד שיבוא למקדש, מה יש לחשוש, הרי חייב להשלים. וע"ע בזכרון ישכר (תוס' ח) שהבין גם בדעת הרמב"ם כדברי רבינו חננאל. י. **ובשו"ת** אבני נזר (או"ח סי' שכב) הוסיף להקשות בזה [וראה בשיטה מקובצת (תוס' יג) וברש"ש שגרסו בתוס' קושיא זו], דלדעת רשב"ג ששואלים קודם החג שתי שבתות, גם יום המעשה הוא בכלל שתי השבתות, דהרי לימודו ממה שמשה עמד בר"ח והזהיר על הפסח שהוא בי"ד, ומדוע צריך להשמיע על השקלים בא' אדר ולא בב' אדר. וכתב ליישב, שכיון שהפסח קרב רק אחר חצות היום, נחשב הזמן שעד חצות לזמן נוסף קודם הפסח, אבל בשקלים שמיד בבוקר היו יושבים בשולחנות צריכים להשמיע קודם לכן. אך הקשה, דאם יום המעשה נחשב לעוד יום, מדוע לרבנן לא משמיעים בערב ר"ח, דהרי לרבנן צריכים להשמיע ל"א יום קודם החג [עם יום המעשה]. ופירש, שמשה היה עומד בראשון בחצות שהוא זמן ההקרבה, וא"כ אין אלא ל' יום מעת לעת. יא. **וראה** שכ"כ לקמן (ג:) בפירוש רבינו משולם. וראה בהמשך דברי הטורי אבן (מגילה ג.) שדעתו, שלמסקנא גם לדעת רבנן אין הטעם שמשמיעין בא' אדר משום הדין שצריך להשמיע ל' יום קודם החג, דרק בפסח שהלכותיו מרובות צריך ל' יום, והטעם שצריך להשמיע מר"ח אדר, כיון שהשולחנות היו יושבות בירושלים, וזמן ההליכה מנהר פרת לירושלים ט"ו יום, ולכן תיקנו להשמיע בר"ח. והיינו שלא כדברי התוס' הנ"ל. וגם ברשב"א (מגילה שם) כתב שלמסקנא אין טעם ההכרזה משום שואלים ודורשים קודם החג, אלא משום שולחנות. וכ"כ בפירוש רבינו משולם, שזמן ההליכה לשלוחים עד נהר פרת ט"ו יום וכן זמן החזרה, ולכן צריכים ל' יום. וראה גם בדרבוני זהב שפירש כדברי הטו"א בפירושו הראשון. ובפירושו השני כתב, ששלושים יום הוא זמן ב"ד לפרוע חובו. וכע"ז כתב בתפארת ישראל (יכין תוס' ח) שנותנים ל' יום למי שאין לו שישתדל בתוך הזמן להשיג מעות. וראה עוד בפסיקתא רבתי ובתנחומא (ויק פרשת כי תשא) שהיו מכריזים באחד באדר לצורך אחד בניסן כדי לא לדחוק את ישראל, וזה אורח ישרים סלולה. יב. **ע"ש** שהביא את דברי הש"ך (יו"ד סי' קפט סק"ל) שיש מקומות שאף שנאמר שלושים יום הכוונה לחודש בין מלא בין חסר. וכבר קדמו בקושיא זו בתוס' הרא"ש (מגילה כט:), ע"ש שהקשה כן מדוע כשחל ר"ח אדר בשבת אין מקדימים את קריאת פרשת שקלים לשבת שלפניה, ותירץ שראש חדש הוא דבר מסוים וקבוע ולכן קבעו בו קריאת פרשת שקלים. יג. **תוס'** (קידושין מד. ד"ה מועלין) כתב: כך היה הענין של הבאת שקלים בא' באדר משמיעין על השקלים להביא וכל אותו חדש היו מביאין שקליהם בלשכה עד פרוס חג הפסח היינו אחד בניסן. וכן משמע בריטב"א במגילה (כט:). וראה בפסיקתא רבתי ובתנחומא (שם), שהיו גובים מאחד באדר. יד. **כתבו** כן כדי לבאר את מה שאמרו בגמ' שם שיוצאים באחד באדר שהוא זמן זריעה, ותמהו ע"ז דזמן זריעה אינו באחד באדר, ולכן פירשו כן וכוונת הגמ' שהוא סוף זמן הזריעה והגידולים כבר ניכרים. טו. **וכדברי** התוס' משמע בהמשך דברי הגמ', שהיו יוצאים כשהזרעים גדלו והם ניכרים. וראה גם בהמשך דברי הברטנורא במשנה שבט"ו היו יוצאים לעקור את הכלאיים. וראה גם בשיטה למסכת מו"ק (ו.) שכתב שמשמיעים שלא

לעקור את הכל ולא ישייר אלא אחד מן המינים. בתוי"ט הביא שכסברת הברטנורא כתבו התוס' בנדה (סה: ד"ה נגנד). והקשה, דהרי בשר בחלב שכל אחד לעצמו מותר וכשהם יחד אסורים, ודינם הרי בנותן טעם. ולתרץ קושייתו הביא מהתוס' בעבודה זרה (סה: ד"ה הנגד), שבבשר בחלב אסרה התורה רק בדרך בישול, ולכן כשאינו נותן טעם שאינו דרך בישול לא אסרה תורה[טז]. ובחידושי מהרי"ח כתב ליישב, שבבשר בחלב מדובר לבטל את טעם האיסור היוצא מן החתיכה ולא את החתיכה עצמה, אבל לגבי כלאיים הביטול הוא לבטל את הכלאיים עצמם שהם ניכרים, ובזה לא מועיל ביטול כיון שכל אחד לעצמו מותר[יז].

אחח 19/06/2018

הטעם שנשנה רק זמן הקריאה בכרכים

ובחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים. בטעם שנשנה רק זמן הקריאה בכרכים ולא נזכר זמן הקריאה בפרזים, כתבו התוס' (מו"ק ו: ד"ה נט"ו), שבמשנה הובא דין זה אגב הדברים הנוספים המובאים במשנה שהיו עושים בט"ו כתיקון הדרכים וכו', ולכן הובא רק מה שקוראים בט"ו[יח]. ובשיטה[יט] כתב, שבכפרים ובעיירות זמן הקריאה אינו קבוע, ופעמים שקוראים בי"א ובי"ב וכו'. ועוד פירש, שכיון שעיקר תקנת קריאת המגילה היתה בט"ו בשושן, לא חש להאריך ונקט את המקום שעיקר התקנה היתה שם.

והרע"ב (ד"ה נחמקה עשר) הוסיף, שהמשנה הביאה את כל מה שהיו עושים ביום ט"ו באדר כקריאת המגילה וכו', איידי דבעי למיתני להלן (דף ג: ה"ג) שביום זה היו השולחנות יושבים לצורך מחצית השקל[כ].

הטעם שתיקנו את הדרכים

ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות. כתבו הראשונים[כא], שעיקר חובת תיקון הדרכים היא על אותם הדרכים המובילות לעיר מקלט, ליישר מהלכם ולסקלם ממכשולות, כדי שהרוצח המכה נפש בשגגה ימצא את דרכו לעיר מקלט מיושרת מבלי עיכוב שיפריעו להימלט מגואל הדם המבקש את נפשו, ובכלל זה צריכים בית דין לתקן גשרים במקום שיש נהרות ולהרחיב את הדרך לרוחב שלושים ושתים אמות[כב], ובכל מקום שיש פרשת דרכים עליהם לכתוב 'מקלט' באותה הדרך ההולכת לעיר מקלט[כג]. ונלמד חיוב זה מהא דכתיב (דברים יט ג) 'תכין לך הדרך'[כד]. אמנם יש שפירשו[כה] שתיקון זה נעשה לצורך עולי רגלים[כו].

מה תיקנו במקוות המים

ואת מקוות המים. בפשטות צורך תיקון המקוואות באחד באדר הוא לפי שהוא סוף ימות הגשמים, ומצוי שיתאסף טיט ורפש בתוך בורות המקוואות[כז]. והריבב"ן הראה לדברי הבבלי[כח] שאבוה דשמואל היה מתקן לבנותיו מקוואות ביומי דניסן, והוא שמחמת הגשמים חיישינן 'שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין'[כט]. ועוד פירש הריבב"ן, שלפי שהמעיינות מתמעטין בקיץ, עושין מקוה ממי גשמים בחורף לצורך הקיץ, וכדאיתא בתוספתא (מו"ק) כל מקוה שאין בו ארבעים סאה מושכין לו אמת המים ומשלימין לו ארבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו.

הטעם שהיו מציינים בסיד

ומציינין את הקברות. המשנה במסכת מעשר שני (פ"ה מ"ה) אומרת שציון קברות נעשה בסיד. ונחלקו הבבלי והירושלמי מדוע מציינים בסיד דווקא ולא בדבר אחר. בבבלי (ב"ק סט.) מבואר, שהוא לסימן שהסיד הוא לבן וחיוור כעצמות המת. ובירושלמי (מע"ש פ"ה ה"ה) מבואר, שלפי שהטומאה היא עולמית מציינים בסיד שהוא סימן המתקיים ביותר[לא].

הטעם שאז עשו צרכי רבים

ועושין כל צרכי רבים. בשו"ת בנין שלמה (ח"ב סי' נה) ביאר, שהטעם שהיו עושים כל צרכי רבים בט"ו באדר, משום שכשנעשה נס לאדם הוא צריך לעסוק בצרכי רבים וכמו שאמרו במסכת שבת (לג:) שעשה כן יעקב אבינו[לב], ואין לך חודש שנעשה בו נס כללי ומפורסם יותר מבחודש אדר שיצאו בו אבותינו ממות לחיים וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, ולכן יש לעסוק בו בצרכי רבים[לג].

ביאור לשון 'אף'

ויוצאין אף על הכלאיים. בביאור לשון 'אף' כתב הרש"ס, שהיה מקום לומר שרק את שאר צרכי הרבים עושים שלוחי ב"ד משום שהם כקדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא ואם לא יעשו אותם שלוחי ב"ד, מי יעשה אותם, אבל על כלאיים שעל כל אחד מוטלת החובה שלא יהיה בשדהו כלאיים הו"א דסגי בהכרזה לבד[לד]. ובברטנורא מפרש[לה], דהאי אף קאי אריש דמשמיעין על הכלאים ותני השתא דאעפ"כ יוצאין גם כן, ושאף שהיו מכריזים על הכלאיים כבר באחד באדר, מ"מ לא היו סומכים על ההכרזה בלבד אלא ש'אף' היו יוצאים לבדוק אחריהם[לו].

הטעם שרק במצוה זו מכריזין

מהו משמיעין רב הונא אמר מכריזין וכו'. בטעם הדבר שרק במצות מחצית השקל תיקנו שיכריזו עליה ובשאר הקרבנות לא תיקנו כן, כתב בספר עלי תמר, שבשאר הקרבנות שהבעלים אוכלים מהם או שהם באים לכפרה אין לחשוש שלא יביאו, ועוד, שמשום שלא מכל השקלים הקריבו קרבנות והיו עושים בהם גם דברים אחרים, היו שהשתמטו משום כך מלתת ולכן היה צריך לעורר אותם.

הצורך בהכרזה

הראשונים פירשו שהיו שלוחי ב"ד מכריזים על חובת מחצית השקל[לז]. ובחשק שלמה תמה, א"כ מדוע תיקנו לקרוא בתורה פרשת שקלים אחר ששלוחי ב"ד מכריזים[לח]. וביאר, שהיו צריכים לשלוח שלוחי ב"ד לכפרים ולעיירות שלא היה בהם עשרה בטלנין ואינם יכולים לקרות בתורה, וגם על

יזרעו כלאיים. **טז. והקשה**, מדוע לא לומדים מבשר בחלב לכל התורה שגם דברים שהם לעצמם מותרים ונאסרים ע"י תערובתם יהיה בהם דין ביטול, ותירץ, שבשר בחלב חידוש הוא, וכמו שמצינו שנאסר רק בבישול ולא בכבישה. ובתפארת ישראל (יכין אות ג) כתב, שהטעם שאינם בטלים ברוב, משום שמחובר הרי הוא קבוע ולא בטל, וכדברי רש"י בגיטין (נד: ד"ה הרי). וכן הביא הרש"ש (על המשניות). ועוד הקשה בתוי"ט על הברטנורא שכתב שאחרי שנאסרו שוב אינם מותרים, דהרי כלאי זרעים מותרים באכילה ואין האיסור אלא לזורעם ולקיימם. וברע"א (על המשניות) ובחידושי מהרי"ח יישבו, שבאמת כוונת הברטנורא שנאסרו לגבי לקיימם. וראה בנימוקי הגרי"ב שכתב, שכוונת התוי"ט להקשות על דעת הרשב"ם שאסר כלאי זרעים בהנאה. וברש"ש (סה) כתב, שודאי שאין דעת הברטנורא כדעת הרשב"ם, דהרי לדעת הרשב"ם שני המינים נאסרו ולא יועיל שימעט מין אחד. וראה עוד בהגהות בית שאול (על המשניות) ובמנחת חינוך (מצוה רמה). **יז. ועל** דברי התוס' שהביא התוי"ט כתב, שהתוס' הקשו שאף על טעם האיסור לא יהיה דין ביטול בבשר בחלב, ולכן לא שייכת קושיית התוי"ט שנלמד מבשר בחלב שאמרה התורה דין ביטול לכלאיים, דבכלאיים צריך לבטל את ממשות האיסור. **יח. וראה** בהגהות רא"מ הורביץ על התוס' שם שביאר בדרך אחרת, וכתב, דמילתא אגב אורחא אשמעינן, שכשם שקריאת המגילה בשנה מעוברת הוא באדר ב', כך גם כל הדברים הנוספים שנאמרו במשנה זמנם באדר ב'. ועוד כתב, שהמשנה באה לחדש שאף בני הכרכים עושים בט"ו את כל הדברים שנאמרו במשנה ואף שאותו היום הוא פורים שלהם שאסור בעשיית מלאכה [מדינא או ממנהגא], מ"מ לצרכי רבים מותר. והמאירי (מו"ק ו.) כתב שמדובר על בני י"ד שיצאו כבר ידי חובת שמחה. [וע"ע בתוס' הרא"ש במו"ק (סה) שכתב שהשלוחים יוצאים ביום זה משום שהם פנויים ממלאכה באותו יום. וראה גם ברש"ש שתמה מדוע יחדו לפורים עסקים מרובי העמל שכאלו]. אולם גם בפירוש רבינו משולם כתב שבני הכרכים עושים דברים אלו בט"ו. **יט. למסכת** מו"ק (ו.). **כ. וכ"כ** ברש"ס. וראה בפרישת הרא"ש שכתב כן [וע"ש עוד כפירוש הרא"מ הורביץ הראשון שבהערה הקודמת]. בתוס' יו"ט הוסיף, שהרע"ב לא הוצרך לפרש את מה שברישא הוזכר שבאחד באדר משמיעים על הכלאיים, שזה פשוט שהזכירו זה אגב שקלים, אלא גבי קריאת המגילה הוקשה לו, מדוע לא נאמר גם זמן הקריאה די"ד, וע"ז כתב הרע"ב, שהקריאה נשנתה אגב המשנה שאחריה שהשולחנות היו יושבים בט"ו. [וראה עוד בזכרון אלעזר, שהרע"ב בא לפרש את דברי התוס' הנ"ל]. ובהגהות זרע יצחק כתב שזה דוחק לומר שתנא סיפא משום רישא, ולכן פירש דהאי תנא ירושלמי הוי ושם היו קורין את המגילה בט"ו, ולכן תני הדין בחמשה עשר, ע"ש. וראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' יז) שתמה בדבריו, איך אפשר לומר שאת המשנה הזה כתב תנא ירושלמי, והרי ודאי שאת כל המשניות סידר רבי ורק בכמה מקומות שהלשון אינו מיושב אמרו שאותם כתב תנא ירושלמי, ועוד כתב, שלדעת הזרע יצחק צריך לומר שתנא ירושלמי היינו שהיה מירושלים עצמה ולא רק מארץ ישראל. וע"ש עוד.

כא. הרמב"ם (נפה"מ) והמאירי. **כב. כדילפינן** לה מקרא במסכת ב"ב (דף ק:). **כג. כדילפינן** לה מקרא במסכת מכות (דף י:). **כד. בתפארת** ישראל (יכין אות ד) הוסיף, שראוי להכין את הדרכים לרוצחים בשוגג לפני ימות הקיץ, כיון שבקיץ שכיחי אינשי טפי יחד, ומצוי יותר שיהרגו בשוגג. וכפירוש זה דייקו האחרונים מדברי הרמב"ם בספר המצוות במצות גלות (מ"ע קפב) שכתב שנתבארו משפטי מצוה זו במסכת שקלים. **כה. רע"ב. כו. וראה** בפרישת הרא"ש שפירש כן, וכ"כ בתוס' הרא"ש במו"ק (ו.). וע"ע בתוספתא (פ"ק ה"ח) שנאמר במפורש שזה טעם תיקון הרחובות והדרכים. וראה ברש"ש (על המשניות) שהעיר, מה צריך טעם מיוחד בתיקון הדרכים, הרי לא גרע משאר צרכי ציבור, וכתב לבאר, שבאדר עדיין לא עברו כל ימות הגשמים, ולכן אמרו במסכת מועד קטן שחוזרים ומתקנים אותם במועד, ולכן צריך טעם שצריכים לתקן אותם אף שיחזרו ויהרסו. וראה בשיטה למסכת מו"ק (ו.) שכתב, שהיו מציינים על הקברות בזמן זה משום עולי רגלים. **כז. רש"י** (מו"ק ו. ד"ה ומפנין). וכ"כ בפרישת הרא"ש. **כח. במסכת** שבת (דף קה.) ועוד. **כט. ראה** ברש"י (ד"ה ופנכר) ובתוס' (ד"ה שמפ) שביארו את הפסול דחיישינן לה התם. **ל. וכ"כ** הרמב"ם. וראה במו"ק (ה.) שהיו מודדים את המקוואות וכל מקוה שלא היה בו ארבעים סאה היו משלימים אותו. וברש"ס כתב שמנקים אותם מהטיט וגם שאם חסרים משלימים אותם. וכ"כ הרע"ב. ובתפארת ישראל (יכין אות ה) הוסיף, שהוא כדי שיוכלו להטהר לפסח. וראה בתוספתא (פ"ק ה"ג) 'וחופרין בורות שיחין ומערות ומתקנין את המקוות ואת אמת המים, כל מקוה שיש בו ארבעים סאה כשר להקוות עליו, ושאין בו ארבעים סאה ממשיכין לו אמת המים, ומשלימין לו ארבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו'. **לא. ומהרמב"ם** (מע"ש פ"ט ה"ו) נראה שסבר כטעם הירושלמי. ובמהר"י קורקוס ביאר, שבמקום שהטעם אינו משנה להלכה נוקט הרמב"ם את היותר מתקבל. אולם ראה בהעמק שאלה (שאילתא ק אות טז) שדעתו, שהרמב"ם לא גרס את דברי הגמ' בב"ק. **לב. וכן** הביאו המג"א (סי' ריח סק"ג) והמשנ"ב (שם ס"ק לב). **לג. והוסיף** לבאר לפ"ז, שכל הדברים שנאמרו במשנה הם דוגמת מה שעשה יעקב צרכי רבים, דהשקלים הם כנגד המטבע שתיקן יעקב, ותיקון הרחובות הוא כנגד השווקים שתיקן יעקב, ומקוואות המים הם כנגד מרחצאות שתיקן יעקב. ע"ש עוד. וראה עוד באריכות בספר מראית העין בדרך סוד, מדוע היו משמיעים על השקלים ושאר הדברים השנויים במשנה. **לד. ועוד** פירש, ששלוחי ב"ד היו יושבים עם השולחנים בט"ו, והו"א שרק להוציא ממון הם עושים אבל אין עוסקים במה שיש לכל אחד לעשות בשדהו. [וצ"ב משאר הדברים שנשנו במשנה שאינם עסקי ממון]. **לה. כן** מבאר בכוונתו בתוי"ט. וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ. **לו. ובפני** זקן כתב, שהשלוחים היו יוצאים באף ובחימה על מקיימי הכלאיים שלא שמעו להכרזה באחד באדר. וראה בפרישת הרא"ש שכתב, שטפי עדיף אי לא גרסינן 'אף', והוסיף, שאם נגרוס פירושו כמו שהובא מהברטנורא. **לז. ראה** בביאורי הפשט אופנים שונים בזה. **לח. ראה** בבבלי מסכת מגילה (כט:) שאמרו, שהטעם שתיקנו לקרוא פרשת שקלים היא לשם ההכרזה. וכן פירשו

ההכרזה לחוד לא סמכו שמא יש אדם שלא היה בשעת ההכרזה, ועוד, שע"י קריאת הפרשה ידעו את פרטי הדינים של מצוה זולט.

למה באחד באדר

ולמה באחד באדר כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה וכו'. בבבלי (מגילה יג:) ובמסכת סופרים (פכ"ו ה"ג) אמרו טעם אחר שמשמיעים באחד באדר, כיון שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן הרשע לשקול ככרותיו על ישראל, לפיכך הקדים ואמר למשה שיהו שקלי ישראל קודמין לשקלי המן[מ].

האם הם חלוקים

רבי שמואל וכו' רבי טבי וכו'. נחלקו המפרשים אם לדעת רבי שמואל שלמד דין תרומה חדשה מתרומת הלשכה כתחילתה, דין זה הוא מדאורייתא. הרש"ס מפרש, שלדעת רבי שמואל דין זה הוא מדרבנן, ורבי טבי נחלק עליו שדין זה הוא דאורייתא. ומדברי הפני משה משמע[מא], שגם לרבי שמואל דין זה הוא מהתורה, ורבי טבי נחלק עליו שא"א ללמוד מתרומת הלשכה כתחילתה משום שבתחילה לא היה אפשר להביא מהישן ולכן הביאו מהחדש וא"א ללמוד משאי אפשר[מב].

אהח 19/06/2018

הרמב"ם (נפילות המזנה) הביא בטעם שצריך להביא מתרומה חדשה, את דבריו של רבי שמואל בר יצחק. ותמה עליו בשירי קרבן, דהרי הברייתא אמרה כטעמו של רבי טבי וכן הביאו בבבלי בכמה מקומות כדברי רבי טבי[מג]. ויש מי שכתב[מד], שרבי שמואל ורבי טבי לא נחלקו, אלא שרבי טבי הביא את דרשתו כדי לסמוך ולחזק את דברי רבי שמואל[מה].

אוצר החכמה

בדברי רש"י שהתרומה היתה באייר

תרומת הלשכה כתחילתה. היינו שכשם שבמשכן בשנה הראשונה הביאו באחד בניסן מתרומה חדשה, כך לדורות צריך להביא באחד בניסן מתרומה חדשה. וברש"י על התורה (שמות ל טו) כתב, שבני ישראל נתנו את מחצית השקל לקרבנות במנין השני שמנאם משה, ומנין זה היה באחד לחודש השני. ולפי"ז הקשה בטורי אבן (מגילה כט: בפנקי סהס) מדברי הגמ' שאומרת שבאחד בניסן קרבו קרבנות מתרומה חדשה, ואם לא נתנו שקלים לקרבנות עד החודש השני, ממה קרבו הקרבנות בחודש ניסן, והניח בתימה[מו]. והרא"ם כתב, דלדעת רש"י לא הקריבו ישראל קרבנות ציבור במדבר ולא היו צריכים את השקלים לקרבנות, אלא שכיון שהיה צריך למנותם, מנה אותם ע"י שקלים, ואחר שלא היו צריכים אותם למשכן, הניחו אותם אם יצטרכו להם לקרבנות. ובספר משנת חיים (סי' ס אות ג) ביאר בזה, לפי מה שביאר שנחלקו התנאים אם הקריבו ישראל קרבנות ציבור במדבר, ורבי שמואל סובר שהקריבו, אבל דעת רבי טבי שלא הקריבו במדבר ולכן למד מגז"ש, ורש"י מפרש לדעת רבי טבי[מז].

אינו מעכב בדיעבד

דתני זאת עולת חדש בחדשו[מח]. בבבלי (ר"ה ז.) אמרו בשם שמואל, שאם הביא מהישן יצא אלא שחיסר מצוה. וביאר בטורי אבן הטעם, לפי שבקדשים צריך שישנה עליו הכתוב כדי לעכב. והוסיף, שאפילו אם יש לו מהמעות החדשות והביא מהישנות, יצא בדיעבד[מט].

הדין בספק ר"ח

כתב הטורי אבן (שם), שקודם שהגיעו עדים בחודש ניסן להעיד על החודש, לא היו משתמשים במעות של התרומה החדשה, ורק אחר שבאו עדים היו מקריבים את המוסף מתרומה חדשה[נ]. והטעם, משום שהלימוד הוא מפסוק שנאמר לגבי קרבן מוסף של ר"ח[נא].

צריך להימנות בסדר המצוות

כתב הרש"ס, שכיון שדין זה הוא מדאורייתא, היה ראוי למנותו במנין המצוות. והעיר, שהרמב"ם לא מנה מצוה זו[נב].

כשחל ר"ח באמצע השבוע מה יעשו ללחם הפנים

דנו האחרונים, כשחל אחד בניסן באחד מימי השבוע, מה יעשו בלחם הפנים, דהרי גם את לחם הפנים היו צריכים להביא מתרומה חדשה ככל הקרבנות, וא"כ הלחם שמצוותו בשבת זו קרב משקלים של שנה שעברה[נג]. ובספר גור אריה יהודה (סי' כ אות ח) רצה לומר מתחילה, שמקריבים בשבת הקודמת לה מהמעות החדשות[נד]. אבל דחה, שכשם שצריך ליקח בשנה החדשה מהמעות החדשות ולא ממעות של שנה שעברה, כך גם בשנה שעברה צריך ליקח ממעות שנה זו ולא ממעות שנה הבאה. וכתב לבאר ע"פ דברי הפנ"י (ר"ה ז:) שדבר שאינו קרבן ציבור[נה] אין צריך להביאו מתרומה חדשה, ולחם הפנים הוא קרבן ציבור רק בשעה שמסלקין אותו מהשולחן וקומצין ממנו, אבל עד הקמיצה אינו קרבן ציבור[נו], ולכן הביאו את הלחם הפנים מהתרומה החדשה, ובזמן ההבאה אין חיסרון במה שהיא מהתרומה של שנה הבאה, ולבסוף כשמסלקין את הלחם בשבת הבאה, הרי זה מתרומה חדשה. ובמקדש דוד (סי' לה סק"ג) כתב בדוחק, שרק דבר הקרב צריך שיהיה מתרומה חדשה ולא דבר שאינו קרב[נז].

הרי כבר דרשו מתיבה זו

נאמר כאן בחדשו וכו'. הקשה בשירי קרבן, הרי כבר דרשו מתיבת 'לחדשי' לרבות שבחודש אחד הוא תורם לצורך כל השנה, ואיך עשו גזירה שוה. ותירץ, שסבר שאף כשאין מופנה עושים גז"ש. עוד תירץ, שהיה צריך להיות כתוב בפסוק 'עולת חודש בחודשו להשנה' בלא תיבת 'לחדשי', והיינו יודעים שבחודש אחד הוא תורם על כל השנה.

רש"י (שם כט. ד"ה קורין) והמאירי (שם). ובסידור רש"י (סי' שכה) כתב שבזמן הזה קוראים פרשת שקלים זכר לשקלים. וע"ע במשנ"ב (סי' תרפה סק"ג) שכתב שבקריאה אנו משלמים פרים שפתינו. וע"ע באליה רבה (סי' תרפה ס"ק יג) שהביא סוברים שקריאת פרשת שקלים היא מהתורה. **לט. ובשקלי** גולה כתב, שודאי המשנה שאמרה 'באחד באדר משמיעים על השקלים' אין הכוונה לקריאת הפרשה, דברוב שנים ר"ח אינו חל בשבת, וגם דומיא דכלאיים שהיא הכרזה ממש. והקשה בתירוץ החשק שלמה, שהרי הקריאה היתה ברוב שנים קודם ר"ח אדר, ולא שייך להקדים את התיקון להכרזה לפניה. וע"ש שביאר בדרך אחרת. ובמשנת חיים (סי' ד) הביא מלשון החינוך (מצוה קה) שבזמן שהיו מביאים מחצית השקל לא היו קוראים פרשת שקלים. והביא שכ"כ בבנין שלמה (ס"ק סי' יד) בשם אחיו. [אולם ראה בהערה לעיל מרש"י והמאירי שהקריאה היתה כדי להכריז]. **מ. ראה** בסידור רש"י (סי' שכה) שכתב כן שהוא טעם אחר ממה שאמרו בגמרא. וראה במשנת אליהו. ובפירוש תלמיד רשבר"ש כתב, שהיא דרשה בעלמא, ועיקר הטעם משום שמשמיעים בהלכות החג ל' יום קודם לחג. [וראה לעיל שיש שכתבו שאין זה הטעם]. ובהעמק דבר (שמות ל טו) כתב שלכאורה קשה, דהרי מצות השקלים נשארה גם אחרי מעשה דהמן, אלא הכוונה שבמדבר שלא קרבו קרבנות ציבור הביאו פעם אחת מחצית השקל כדי להקדים שקלו של המן. [וראה בסמוך דעות בזה אם קרבו קרבנות ציבור במדבר]. **מא. וראה** גם בדרבוני זהב שמפרש את שאלת הגמ' על רבי טבי, מדוע לא דרש מהפסוק של רבי שמואל המובא בספר שמות ודרש מפסוק שהוא בספר במדבר, וע"ז קאמר, שאם הלימוד הוא מהפסוק שהביא רבי שמואל, היה אפשר לומר כדברי הברייתא שבחודש אחד תורמים עבור כל החודשים אבל לאו דווקא בחודש ניסן, ולכן דרש רבי טבי מגז"ש. וגם לדעתו רבי שמואל סבר שדין זה הוא דאורייתא. [וראה בביאורי הפשט ביאור אחר בדברי הגמ']. וע"ע בסידור רש"י (שם) שגרס בגמרא את דברי רבי טבי שלא בשמו אלא ששמואל אמרם, וכל דברי רבי טבי המופיעים אצלנו הם המשך לדברי רבי שמואל. [ובילקוט שמעוני (רמז תשפב) כל דברי הגמ' נשנו בצורה אחרת ממה שלפנינו]. **מב. ראה** בשפ"א (מגילה כט:) שביאר את שאלת הגמ' שם מדוע משמיעים באחד באדר, שלכאורה קשה דהדבר פשוט שהזמן צריך להיות באחד באדר, דהרי באחד באדר היו מתעסקים בכל צרכי ציבור, ומה הקשו, וביאר, ששאלו בגמ' דאם נשאר מעות מהשנה הקודמת שמספיקים לכל השנה, שישתמשו בהם, ומדוע משמיעים בשנה כזו על השקלים, ותירצו, שלמדו כן מפסוק. ולפירוש הרש"ס שלרבי שמואל דין זה הוא דרבנן דבריו אינם מיושבים כ"כ, אולם לפירוש הפנ"מ שגם לרבי שמואל דין זה הוא דאורייתא, אתי שפיר. **מג. ראה** בהערה בסמוך. **מד. תורה תמימה** (במדבר כח יד). **מה. וכע"ז** כתב במטה יהודה (סי' תלנד), שרבי טבי בא לפרש מנין ידעו בתרומה הראשונה שזמנה באחד בניסן. **מו. וכן** הקשה ביפה מראה. וראה גם במושב זקנים (שמות ל יד) שהקשה כן, והוסיף להקשות מדברי הירושלמי שתרומת המשכן בתחילתה היתה באחד בניסן. [וע"ע בתו"ש (שמות כה אות ל) שתירץ על הקושיא הראשונה, שהיו היחידים נותנים ומוסרים לציבור]. **מז. ורש"י** פירש לדעת רבי טבי משום שהבבלי הביא רק את דרשת רבי טבי שלא הקריבו קרבנות ציבור במדבר. וע"ש שכתב שלא כדברי הרא"ם, ודעתו שאף שלא היו מקריבים קרבנות ציבור, היו מקטירים קטורת, וממחצית השקל לקחו את הקטורת. **מח. בבבלי** במסכת יומא (סה:) ובמגילה (כט:) הובא רק החלק של הדרשה שצריך תרומה חדשה 'אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה, דאמר קרא 'זאת עלת חודש בחדשו' אמרה תורה חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה', אולם במסכת ראש השנה (ו.) הוסיפו 'וגמרי שנה שנה מניסן דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה'. ורש"י ביומא ובמגילה מביא את הגז"ש הנזכרת בר"ה. וראה בשירי קרבן. **מט. ודייק** כן מדברי שמואל 'יצא אלא שחיסר מצוה', ואם איירי בשאין לו, מה החידוש, דאין לו מה להביא ומה יעשה. אולם ראה בספר קובץ (שקלים פ"ד ה"ו) שהוכיח שדעת הרמב"ם להלכה, שאם יש לו מתרומה חדשה והביא מתרומה ישנה לא יצא, ע"ש ראייתו. **נ. ודייק** דין זה מדברי שמואל (שם) 'קרבנות ציבור הבאין באחד בניסן', ולכאורה קשה מדוע לא אמר 'מאחד בניסן', אלא ודאי כוונתו לומר שרק כשידוע בודאי שזהו אחד בניסן מקריבים מהתרומה החדשה. וע"ש שפירש כן גם במשנה בשקלים (פ"ד ה"ג). **נא. ע"ש** שכתב שבלא זה היו סומכים על הרוב, שברוב שנים אדר חסר והיום הוא כבר ר"ח. וראה בעשירית האיפה (אות ז) כתב, שהפנ"י בר"ה (ו.) נחלק על הטו"א, ודעתו, שכבר בליל ר"ח היו צריכים להביא עצים למערכה מתרומה חדשה. [אולם יש לדחות, שהפנ"י איירי כשידוע שהיום הוא ר"ח. וראה גם בלשון רש"י (מגילה כט: ד"ה אלא) 'יש לך חדש שאתה צריך לחדשו בהבאת עולות תמידין ומוספין מתרומה חדשה']. **נב. וראה** בהר אפרים (להגן נספח העמוד) שביאר את מחלוקת הרמב"ם והרש"ס, שדעת הרש"ס שקודם אחד בניסן אין להשתמש במעות של התרומה החדשה, ולכן הרי זה מצוה מיוחדת מאחד בניסן, אבל דעת הרמב"ם שמותר להשתמש במעות של השנה החדשה לצורך שנה שעברה, וכל האיסור הוא להשתמש בשנה החדשה ממעות של השנה הישנה, ולכן אין מצוה מיוחדת בקרבן הראשון שבאחד בניסן. וראה לעיל מהטורי אבן בזה. [וראה מש"כ בדבריו בסוף העמוד]. **נג. והיינו** לרבנן (נקוקה טו.) שלחם הפנים הקרב בשבת, היא מצוה של שבת זו ולא של שבת קודמת. אבל לאבא שאול שהיא מצוה של שבת שעברה, לא קשה מידי. **נד. וכן** דייק בדעת הרש"ס בהר אפרים. **נה. וכגון** עצים למערכה לדעת חכמים (מנחות כ:) שאינם קרבן ציבור. וראה בזה במכתבי תורה (מכתב קמח). **נו. כן** הביא מהרשב"א במנחות (ט.). וראה בחידושי הגרמ"ז (ח"ב סי' יח, ורלה עה בפי' ב סק"ה) שתמה בדברי הרשב"א, מדוע מותר להביא לחם הפנים בטומאה, הרי הבאתו אינה קרבן ציבור. **נז. וראה** בהר אפרים על דברי הרש"ס 'ואם כן נקטינן דמדאורייתא הוא וכו' ואם הוא שבת לחם הפנים', וביאר בכוונתו, שאם ר"ח חל בשבת, צריך להביא את הלחם הפנים מתרומה חדשה, וצריך לאפות בשבת לחם הפנים מתרומה חדשה, ולמ"ד שאין אפיית לחם הפנים דוחה שבת (הגיה כן מהגמ' בפנקוסא לה:), צ"ל שהיו פודים את הלחם וחוזרים ולוקחים אותו ממעות התרומה החדשה. וע"ש שהקשה לדעת הרמב"ם שהתנור מקדש את הלחם, וא"כ צריך שהתנור יקדש את הלחם, ולכן כתב, שאפשר שגם המ"ד שאוסר לאפות לחם הפנים בשבת, מתיר לאפות כשאי אפשר. ולבסוף כתב, שאופים שנים עשר חלות מתרומה ישנה ושנים עשר חלות מתרומה חדשה, ויסדרו בשבת את הראויות. [וע"ש שכתב שלדעות שמותר להביא מתרומה חדשה לשנה הקודמת בלאו הכי אתי שפיר, דלקחו ללחם

ביאור הגמרא

רבי חזקיה שאל וכו' התיב רבי עולא וכו'. בביאור דברי הגמרא נאמרו כמה פירושים. ביאור רבינו משולם הובא בביאורי הפשט. בתקלין חדתין מבאר, שרבי חזקיה אמר שלבני בבל הרחוקים צריך להשמיע על השקלים מתחילת החורף, כיון שאמרו שהטעם שמשמיעים הוא כדי שיביאו באחד בניסן מתרומה חדשה, ואם ישמיעו לבני בבל רק באחד באדר, לא יספיקו לשלוח שקליהם[נח]. ודחה רבי עולא, ששנינו במשנה שבשלושה פרקים נתרמה הלשכה, ואם היו מכריזים לבני בבל בתחילת החורף ונמצא שכולם הביאו את שקליהם באחד בניסן, לא היה צורך לתרום את הלשכה שלושה פעמים, אלא מוכרח שהרחוקים היו מתאחרים בהבאת השקלים אחרי אחד בניסן[נט].

ברש"ם ביאר, שרבי חזקיה אמר שלבני בבל הרחוקים צריך להשמיע על השקלים מתחילת החורף, כדי שיספיקו להביא שקליהם עד אחד בניסן. ודחו בגמ', שאם ישמיעו להם בתחילת החורף, יש לחשוש שיקדימו להביא שקליהם ובטעות ישתמשו בהם לצורך קרבנות שקודם אחד בניסן[ס]. ודברי רבי עולא הם ענין אחר, שבא רבי עולא להקשות על דעת רבי טבי דלעיל שסובר דדין זה דתרומת הלשכה ממעות חדשות באחד בניסן הוא מדאורייתא[סא], מהמשנה שאמרה שיש שלושה זמנים של תרומת הלשכה, ואם הדין להביא ממעות חדשות מהתורה, איך קבעו חכמים זמנים לאלו שלא הביאו להביא, והרי הם פושעים שלא הביאו עד אחד בניסן[סב].

בקרבן העדה מבאר, שרבי חזקיה שאל, שלפי דברי רבי יוסי שההשמעה היתה דווקא כדי שיספיקו להביא את המעות עד אחד בניסן, מדוע היו מכריזים לבני בבל באחד באדר, הרי הם לא יספיקו להביא את שקליהם עד אחד בניסן[סג]. וענה רבי עולא, שיש שלושה זמנים שבהם תורמים את הלשכה, ולכן גם לבני בבל היו מכריזים באחד באדר כדי שיביאו את שקליהם לכל הפחות עד התרומה שהיתה בפורס חג הסוכות[סד].

ברידב"ז מפרש, שרבי חזקיה הקשה, שלפי דברי רבי יוסי שלא משמיעים על השקלים באחד באדר הראשון שכיון שיש זמן מרובה עד אחד בניסן, אין זה זירוז, מדוע היו משמיעים על השקלים לבני בבל בתחילת החורף, הרי כיון שיש עוד זמן מרובה עד אחד בניסן אין זה זירוז. ואמר על דבריו רבי עולא, שבמשנה נאמר שהיו שלושה זמנים שתרמו את הלשכה, ולבני בבל היו תורמים בפורס החג, ורק על ההכרזה של תרומת הלשכה באחד בניסן אמר רבי יוסי שצריך שיהיה בה זירוז, אבל על שאר ההכרזות לא אמרו[סה].

ב:

ביאור הגמרא

א"ל כולה כאחת היא באה וכו'. בתקלין חדתין מבאר לפי דרכו, שדחה רבי חזקיה, שהיו בני בבל מביאים את שקליהם באחד בניסן ולא היו מתאחרים מלהביא כללו[א], והטעם שהיו תורמים את הלשכה בשלושה פעמים, רבנן תיקנו לעשות כן כדי שיהיה פרסום לדבר שלכל ישראל יש חלק בקרבנות ציבור שמקריבים בכל יום ויום, ועשו דבר זה ברגלים כשכל ישראל היו בירושלים[ב]. **ברש"ם** מבאר לפי דרכו, שענו בגמרא, שלעולם דין זה דתרומת הלשכה באחד בניסן הוא מהתורה כרבי טבי, ועל הרחוקים שלא יכלו להביא עד אחד בניסן, היו תורמים אז[ג], והטעם שהיו תורמים את הלשכה בשלושה פעמים, רבנן תיקנו לעשות כן כדי שהקופות שבהם היו המעות יהיו מלאות סמוך לרגל כדי להראות את ריבוי ההוצאות לעולות ולמוספים בימי הרגל[ד].

בקרבן העדה ביאר לפי דרכו, שדחה רבי מנא, שתרומת הלשכה שהיתה נעשית אחרי אחד בניסן היתה כדי לעשות פומבי לדבר שצריכים להביא מחצית השקל כל אחד בזמנו[ה], אבל באחד בניסן היו תורמים את הלשכה גם לצורך מי שלא הביאו וכמו ששנינו שתורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות[ו].

ברידב"ז מפרש לפי דרכו, שדחה רבי מנא, שתרומת הלשכה שהיתה נעשית אחרי אחד בניסן היתה כדי לעשות פומבי לדבר, אבל באמת גם בני בבל היו מביאים את שקליהם באחד בניסן, וא"כ קושיית רבי חזקיה חוזרת למקומה מדוע היו משמיעים לבני בבל בתחילת החורף.

הרמב"ם (נפיה"מ פ"ג מ"ח) כתב, פירשו בתלמוד ואמרו, כולה כאחת היא באה, ר"ל כי בזמן פסח היו כונסין כולם ומפני זה סדרו להוציא מהם בג' פרקים כדי לפרסם הדבר, ר"ל שמפרסמין ומודיעין כי בחג הפסח חובה להביא תרומת מקום הקרוב, ואשר הוא רחוק ממנו בעצרת, ואשר הוא יותר רחוק בחג הסוכות, והוא אמרם הלין דקריבין בפרוס פסח, והלין דרחיקין בפרוס עצרת, והלין דרחיקין מנהון בפרוס החג'. וכתב הרש"ס שאין דבריו מחוורין. וביאר **בחזו"א** (מנחות סי' כח ס"ק יג) בדעתו, ששאלת חזקיה היתה שישמיעו בבבל בתחילת החורף כדי שיספיקו להביא עד אחד בניסן. וענה רבי עולא, שלא היו צריכים להשמיע בתחילת החורף כיון שהיו תורמים גם אחרי פסח ושקליהם הגיעו לתרומה זו. ודחה רבי מנא, שהתרומה היתה נעשית רק באחד בניסן[ז], והטעם שתרמו בשלושה פעמים כדי לפרסם שגם הרחוקים חייבים בשקלים, ואם הם רוצים שיהיה להם חלק בקרבנות ציבור, צריכים להביא שקליהם עד אחד בניסן[ח].

הטעם שהביאו מג' מקומות

הן נקרא ולא נבעת וכו'. כתב ביפה מראה, שהטעם שאמרו בגמ' שלושה דברים שבהם כל ישראל עשו לרעה אבל לטובה עשו רק חלקם, משום שהם כנגד מחשבה דיבור ומעשה, וכנגד המחשבה הביאו את נתינת הזהב שהיא ענין הנדיבות, וכנגד הדיבור הביאו את השירה והבכיה, וכנגד המעשה הביאו את היציאה לקראת האלוקים ולקראת משה כי הרגליים הם כלי המעשה[ט].

לימוד זכות על ישראל

לטובה 'כל נדיב לב' לרעה 'ויתפרקו כל העם'. כתב החת"ס, שיש ללמד זכות על ישראל, שבעגל העם הביאו את הזהב וכמו שנאמר 'ויקהל העם על אהרן', והעם הם ההדיוטים והפחותים והגרועים, שהרי לא נפלו בעגל

הפנים מהמעות של התרומה חדשה]. **נח. ומבאר** את הלשון 'שאל' שרבי חזקיה היה ברור לו שכן הוא הדין ולא היה לו ספק בדבר, אלא שאל את בני בית המדרש אם מסכימים לדבריו. **נט. והיו** צריכים לתרום בשלושה פעמים, כיון שהתנא של המשנה סבר שאין תורמים על מי שעתידים לגבות ממנו, ואם לא היו תורמים על השקלים שהתאחרה הבאתם, נמצא שלא יהיה להם חלק בקרבנות ציבור של כל השנה. וביפה עיניים הקשה, שלא מסתבר שסתמא דירושלמי כמ"ד אין תורמין על העתיד לגבות. **ס. וכתב** 'שמא יגיעו קצת שקלים חדשים ליד כהנים ויקריבו מהן קודם ניסן, ואנן בעינן בניסן תרומה חדשה ולא הוי חדשה, דומיא דבכורים קודם עצרת דאין מקבלין'. ובהר אפרים ביאר בכוונתו, שאין להשתמש במעות של התרומה החדשה לצורך השנה הישנה וזה החשש שיבואו לידי הכהנים המעות בשנה הישנה. [אולם אפשר לומר בדעתו, שאחרי שהשתמשו במעות בשנה הישנה, שוב אינם מעות של תרומה חדשה, וזה הוא החשש]. **סא. כן** ביאר הרש"ס שם. וראה שם שהבאנו דעת הסוברים שגם לדעת רבי שמואל הוא מדאורייתא. **סב. ומוכח** כדעת רבי שמואל שדין זה הוא מדרבנן זכר לתרומה הראשונה שעשה משה, אבל אינה מצוה דאורייתא. **סג. ולגירסא** 'מראשו של חורף' ביאר, שלדברי רבי יוסי היו צריכים להשמיע לבני בבל בתחילת החורף. **סד. ולגירסא** הנ"ל ענה רבי עולא, שלא היו צריכים להכריז בתחילת החורף כיון שאפשר להביא את השקלים עד פרוס החג. **סה. ולבני** בבל היו מכריזים בתחילת החורף שיביאו עד פרוס החג שבסוף השנה. **א. ולא** עוד אלא שאם היו מתאחרים ותרומת הלשכה היתה נעשית כדי שיהיה להם חלק בקרבנות ציבור שמהתרומה ואילך, עדיין לא מובן, שהרי לא היה להם חלק בקרבנות שעד אז, דהרי סברו כמ"ד שאין תורמין על העתיד לגבות. וכן למי שהקדימו להביא באחד בניסן, לא יהיה להם חלק בקרבנות שלאחר שתרמו את הלשכה עבור הרחוקים, וזה לא מסתבר כלל. **ב. והביא,** שכן מצינו (יומא כג.) בתרומת המזבח שהיו עושים ארבע פייסות, אף שיכלו לעשות פיס אחת לכולם ושכהן אחד יעשה הכל. וכביאורו בגמ' כתבו גם המאירי (פ"ק ה"ב) והר"א פולדא. והוסיף במשנת אליהו, שלמ"ד תורמין על העתיד לגבות, מובן הטעם שהיו תורמים שלושה פעמים את הלשכה, כיון שאז היו מביאים, וכן מובן שלא היו מכריזים לבני בבל בתחילת החורף. ובשירי קרבן הקשה על הר"א פולדא, דלדבריו שכולם תורמים באחד בניסן, מדוע לא תרמו רק פעם אחת בפרסום גדול בשלושה קופות, ואם משום שנעשה בשלושה פעמים, היה להם לתקן שיתרמו בכל חודש. **ג. וכמ"ד** תורמין על העתיד להיגבות. **ד. והביא,** שכן מצינו שאמרו (תמיד כח:) שברגל לא היו מפנים את הדשן מהמזבח, אלא היו צוברים אותו בתפוח לסימן לריבוי הקרבנות. **ה. והיינו** לבני ירושלים בפרוס הפסח, ולרחוקים יותר בפרוס העצרת, ולבני בבל הרחוקים יותר בפרוס החג. **ו. וכע"ז** מפרש בפני משה בשינויים קלים. וע"ע ביעב"ץ כע"ז בשינויים. וראה בברטנורא (פ"ג מ"ח) שנראה לומר שסבר כן. אולם ראה בחזו"א (מנחות סי' כח ס"ק יג) שפירש בדרך אחרת. **ז. והשקלים** שהיו באים לאחר מכאן, היו הולכים לשיירי הלשכה. **ח. וראה** בשירי קרבן מה שפירש בדברי הרמב"ם, שלכאורה הרמב"ם חיבר את דברי המקשה והמתרץ יחד, ע"ש בב' דרכים. וע"ע בתוס' הרי"ד באריכות בדעת הרמב"ם, שהתרצן אמר שלכתחילה כולם צריכים להביא באחד בניסן, אלא שאינו מעכב בדיעבד ולמי שלא הביא עד אחד בניסן היו תורמים את הלשכה בפעמים האחרות. וע"ע במטה יהודה (סי' תקלד). **ט. עוד** כתב בזה, שיש שלושה מעלות בקיבוץ ישראל יחד, האחד, מצד העברת השלמות זה לזה והתחזקות השלמות זה מזה כשלומדים זה מזה ישר וטוב, והשני, החכמה והדעת הנקנית בכנופיא, והשלישי, שזוכים החסרים יחד עם השלמים כיון שהם נמצאים יחד, וכנגד האחד הביאו מהנדיבות שראוי להיעשות בקיבוץ כיון שעל ידי זה יתעוררו אחד מחבירו, ואצל הנדיבות לטובה לא עשו כן אלא בנדיבות לרעה, וכנגד השני הביאו מהוצאת משה את העם שלא התקבצו כולם יחד ולא נקנתה להם הדעת שיש בכנופיא אבל לרעה במרגלים כולם היו יחד, וכנגד השלישי הביאו מזכות ישראל לנבואה שהיתה ע"י משה רבינו ולא היו כל ישראל אבל במרגלים הגיעו כל העדה. וראה באגדת אליהו שכתב 'ראוי לדעת מה תועלת יוצא לנו מידיעה זו מסרחונן של ישראל ולמה התורה דקדקה לכתוב שבכל מקום נמצאו ישראל בחובה יותר מבזכות. אמנם נראה, שכ"ז שנכתב בתורה מסרחונן של ישראל היא חוזק לטובת אמיתות תורתינו הקדושה, שהרי תורות נימוסיות אינן מספרות כי אם דווקא בשבחים מהאומה שמחזיקים בה ואינו נמצא בתוכה שום פגם או דופי מזכיר בהם, וזהו מודעא רבא כי דתיהם ונימוסות מעשה ידי אדם המה ממה שבדו מלבם, וכיון שכן מכסים על כל מומם ולא כתבו כי אם בשבח מעלתם מכל מה שעלה על לבם כיון שהם עצמם בדו אותם ואין אדם מורה חובה לעצמו, לא כן תורת משה רבינו ע"ה שבהיותה תורת אמת מיד ה' אלוקים אמת כתובה מידו, לא בא כתוב בה כי אם האמת במה שהוא אמת, ולכן כשם שמזכיר בה מהטובות של ישראל מכל מה שעשו, כן מזכיר המקומות שסרחו ועשו מהפגם והדופי יען כי לא לפניו חנף יבא, וזהו מודעא רבא כי תורת משה מהאלוקים ניתנה והוא הכותב שיהיה נגד עיניהם תמיד חטאתם ויכירו גודל חסדו יתברך עמהם לסובלם, אשר ע"י כן באים לקנין הדבקות עמו יתברך ובתורתו הקדושה בהכיר כח גבורתו לסבול לחוטאים לפניו ולעבור על פשעם לתת להם זמן שיעשו תשובה, ומצורף לזה הכרת טובו וחסדו, כי אוהב להטיב כי חפץ חסד', וע"ש עוד מה שביאר בדרך אחרת בג' המקומות שהביאו משם בגמרא. ובכבוד חכמים כתב, שכשקבלו ישראל את התורה, נעשו בני חורין ממיתה שיעבוד מלכויות ויסורים, וע"י חטא העגל והמרגלים חזרו כולם, ולזה הביאו מג' הדברים, שאם היו עושים בהם תיקון שלם, היו חוזרים להיות בני חורין ממיתה שיעבוד מלכויות ויסורים. וע"ש מה שביאר בדעת רחב"א. **י. בתורת** משה (פרשת תרומה).

אלא שלושת אלפים מישראל, והנשארים חטאו בכך שלא מיחו או ששמחו בליבם, ועל הפחותים נאמר שפרקו את תכשיטי נשיהם, אבל אותם הנשארים הם ודאי נתנו למלאכת המשכן כדי שתהיה להם כפרה, אך היה מקום לומר שמי שלא חטא לא יצטרך לתת, ולזה אמרה התורה שיקחו הגזברים מכל אשר תדבנו לבויא.

הרי אין קטיגור נעשה סניגור

יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגליב. במסכת ר"ה (כו.) הקשו, איך עשו את הכפורת מזהב, הרי אין קטיגור נעשה סניגוריג. ואמרו, שפסול זה הוא רק באדם, דהיינו שהמתכפר לא יבוא בדבר שיש בו קטיגוריד, אבל את הכלים אפשר לעשות מזהבטו.

ביאור הגמרא

תרומת המשכן למשכן מה שירצו יעשו, תרומת שקלים לקרבן מה שירצו יעשו, תרומת אדנים לאדנים העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. הרש"ס מבארטז, שבתרומת המשכן זיכו הגזברים לכל ישראל בכל מה שקיבלו וכן בתרומת שקלים ובתרומת האדנים, ועשו כן כדי שלכולם יהיה חלק בכל דבר שהיו עושים, וזה הפירוש 'מה שירצו יעשו' שישראל נתנו את הדברים לגזברים כדי שיעשו בהם מה שירצו, ולכן היו יכולים לחזור ולזכות לכל ישראל ובזה היה מתקיים שיד כולם היתה שוה בכלז.

בתקלין חדתין כתב [מהגר"א (פרקים ויקהל פ' י) לשנות את הגירסא 'מה שירצו יביאו' ולא 'מה שירצו יעשו', דרק ההבאה היתה לפי רצונם ולא העשיה. וביאר, שבתרומת המשכן יכלו להביא ממה שירצו אם מזהב ואם מנחושת וכן יכלו להביא מכל דבר כמה שירצו, ובתרומת המשכן יכלו להביא מאיזה מטבע שירצו מדרכונים או סלעים, ובתרומת אדנים היו צריכים להביא מחצית בדיוק והעשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. ואף שגם בתרומת המשכן אסור להביא יותר או פחות, כיון שרק בימי משה נתנו בדיוק מחצית ובדורות שאחריו היו כולם מביאים שיעור אחד שהיה יותר ממחצית, אמרו שהפסוק הוא על תרומת האדנים'ח.

ובקרבן העדה מבאר, שבתרומת המשכן מה שירצו יעשו ויכלו להביא ממה שירצו כמה שירצו, ובתרומת שקלים יכלו הגזברים להביא לאיזה קרבן שהיו צריכים וכן יכלו ליתן את שכר מבקרי מומים, ויכלו ליתן כמה שירצו ובלבד שיד כולם תהיה שוה, אבל תרומת אדנים היתה רק לאדנים'ט.

בפני משה מפרשך, שרק על תרומת השקלים לקרבנות נאמר 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט', וע"ז בא רבי אבון להביא ראיה שבפרשה האחרת גם נאמר ג' תרומות, ולכן אין סיבה לדרוש ש'העשיר לא ירבה' נאמר על תרומת האדנים'כא.

הטעם שלא מונים את הלאו

הקשה הרמב"ן (שמות ל טו), מדוע לא מנו מוני המצות את האיסור 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט' בנתינת מחצית השקל בכלל הלאוים'כב. וביאר, שכיון שדל שלא הביא מחצית השקל חוזרים וגובים ממנו, וכן עשיר שהביא יותר ממחצית השקל לא יגבו ממנו עד שיתחייב בכל מה שנתן, לא עברו באיסור זה'כג. אבל הרש"ס (בהקדמה למלמדין) כתב, שנפסק שהאזהרה 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט' נאמרה רק בתרומת האדנים ולא במחצית השקל'כד.

אולם הרשב"ץ (בזוהר הרקיע עמ' קג) מנה את איסור זה בשני לאווים, גם על העשיר שלא ירבה וגם על הדל שלא ימעיט.

אם מותר ליתן בכמה פעמים

פסק הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ג), שאסור ליתן את המחצית השקל היום מעט ולמחר מעט, אלא צריך ליתן את כולו בפעם אחת'כה. ופירש בקרית ספר, שהוא משום שיש את הלאו 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט', ואם אינו נותן כולו יחד הרי הוא ממעיט'כו. **וכתב** המהרי"ט אלגזי (הלכות נכסורות פ"ח סוף פס סוף ח), שבדיעבד יצא ידי חובה גם אם לא נתן בבת אחת. **אבל באמרי בינה** (פדיון הבן סי' ח) כתב, שאם אינו נותן בבת אחת, אינו יוצא ידי חובה'כז.

והערוך (ערך טבע הב') כתבכח, שיכולים ליתן את מחצית השקל בכמה פעמים'כט.

הרי אסור מצד בל תגרע ובל תוסיף

הקשה הגר"י פערלא, מה צריך את הלאו 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט', הרי כבר נאמר בתורה שאסור להוסיף או לגרוע מהמצוותל. וכתב, שמדבר זה הוציא הרמב"ם את דינו שאסור ליתן בכמה פעמים, דמצד בל תוסיף יש הרבה לאוים שאפשר לתקנם אחר שעבר עליהם ונמנו במנין המצות, וכתב לתרץ בדרך אחרת, שאם לא היה מספיק במחצית השקל לכל אחד לצורך הקרבנות, יכלו כל הקהל ליתן יותר ממחצית השקל ובלבד שכולם יביאו אותו הסכום, ולכן לא מנו את הלאו שאסור ליתן יותר ממחצית השקל, אולם אם היחיד יתן יותר מהציבור, יעבור בלאו, והניח בצ"ע. **וראה** בביאור ההלכה (שקלים פ"ה ד"ה שהקשה כן על הרמב"ן, ותירץ, שמצוה זו היא אינה לאו, אלא היא אזהרה לגבאים איך להתנהג במצוה זו. **וכבר** קדמו בהסבר זה בפי' הגרי"פ לרס"ג (מ"ת עמ' 300). **וראה** בשערי דעה (סי' קפד) שכתב סברא זו שלא בדעת הרמב"ן. **וראה** עוד בתורה תמימה (פר' כי תשא אות נ) ובמעין החכמה (עמ' כו. ענין 111) מה שביארו. וע"ע בנימוקי מהרא"י (שקלים פ"ג ה"ג) שביאר את גוף דברי הרמב"ן בדרך אחרת. וע"ע במהר"ם שיק (מלוה קו אות ג).

כ. ע"פ דבריו במראה הפנים. **כא. והוסיף**, שבתרומת הקרבנות מסתבר יותר ממחצית השקל. **כב. והיינו** שהרמב"ן מפרש את האיסור 'העשיר לא ירבה' גם על שקלים לקרבנות. **כג. ובעשירית** האיפה (אות ה) הקשה, דהרי יש הרבה לאוים שאפשר לתקנם אחר שעבר עליהם ונמנו במנין המצות, וכתב לתרץ בדרך אחרת, שכיון שהעשיר לא ירבה', כיון שהם באים לכפרה תהיה יד כולם שוה. וביפה עיניים תמה בדבריו, דהרי מפורש בתורה את חשבון האדנים לפי מספר בני ישראל ומוכח שבאדנים העשיר לא הרבה והדל לא המעיט. **וכן** משמע מפסק הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ג) 'ונותן מחצית השקל כסף, שנאמר 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט' וגו', ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כאחת בפעם אחת'. אולם ראה בהר אפרים שהביא את דברי הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע קפח) שלמד את דין מחצית השקל שבכל שנה מהפסוק 'זה יתנו' וכו', ולכן הקשה על הרמב"ם שלא מנה מצוה זו, ופירש, שהרמב"ם לא מפרש את הפסוק 'לכפר על נפשותיכם' על תרומת שקלים לקרבנות, אלא תרומת שקלים לקורבנות למד מהפסוק 'זה יתנו' ובפסוק זה לא נאמר 'העשיר לא ירבה', והאזהרה היא רק בתרומת אדנים. וראה גם בחקרי לב (יו"ד ח"ג סי' קמ) שכתב בדעת הרמב"ם, ש'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט' נאמר רק בתרומת אדנים ולא בתרומת שקלים לקרבנות. **כד. והיינו** שהרמב"ן מפרש את האיסור 'העשיר לא ירבה' גם על שקלים לקרבנות ולא רק על תרומת האדנים, ראה בפירושים שהובאו לעיל בסמוך. וכן היא דעת רש"י (שמות ל טו) שפסוק זה נאמר על שקלים לקרבנות. **כה. ובעשירית** האיפה (אות ה) הקשה, דהרי יש הרבה לאוים שאפשר לתקנם אחר שעבר עליהם ונמנו במנין המצות, וכתב לתרץ בדרך אחרת, שכיון שאם לא היה מספיק במחצית השקל לכל אחד לצורך הקרבנות, יכלו כל הקהל ליתן יותר ממחצית השקל ובלבד שכולם יביאו אותו הסכום, ולכן לא מנו את הלאו שאסור ליתן יותר ממחצית השקל, אולם אם היחיד יתן יותר מהציבור, יעבור בלאו, והניח בצ"ע. וראה בביאור ההלכה (שקלים פ"ה ד"ה מלוה) שהקשה כן על הרמב"ן, ותירץ, שמצוה זו היא אינה לאו, אלא היא אזהרה לגבאים איך להתנהג במצוה זו. וכבר קדמו בהסבר זה בפי' הגרי"פ לרס"ג (מ"ת עמ' 300). וראה בשערי דעה (סי' קפד) שכתב סברא זו שלא בדעת הרמב"ן. וראה עוד בתורה תמימה (פר' כי תשא אות נ) ובמעין החכמה (עמ' כו. ענין 111) מה שביארו. וע"ע בנימוקי מהרא"י (שקלים פ"ג ה"ג) שביאר את גוף דברי הרמב"ן בדרך אחרת. וע"ע במהר"ם שיק (מלוה קו אות ג). **כה. והיינו** כדעת ר"ח בשם רשב"ג שהפסוק 'העשיר לא ירבה' נאמר על שקלים לקרבנות, ולא כדעת רבי אבון שפסוק זה נאמר בשקלים לקרבנות. ובמטה יהודה (סי' תרלד) תירץ בזה, שאף שהלאו מדבר גם בתרומת שקלים לקורבנות, כיון שהוא כולל באיסורו גם שלא ירבו או יפחיתו בתרומת האדנים, לא מונים אותו. וראה עוד בפי' הגר"י פערלא לרס"ג (מ"ת עמ' 297) שמבאר כן כוונת הירושלמי, ומתרץ בכך על הרס"ג שלא מנה מצוות אלו. ובספר אדרת אליהו (להגר"ח פרשת כי תשא) כתב, שחיוב השקלים לקרבנות שבכל שנה ושנה הוא מהלכה למשה מסיני, ובו לא נאמר 'העשיר לא ירבה' ולכן לא נמנה זה בתרי"ג מצוות. **כה. וכ"כ** הסמ"ג (מ"ע מה) והמאירי (פ"ק ה"ג). **כו. ואם** היתה כוונת התורה שיתן חצי שקל, לא היתה אומרת אלא 'יתן חצי שקל' ולא היתה אומרת 'לא ימעיט'. וכ"כ בנחל קדומים (שמות טו ד). אולם ראה בפרדס יוסף (שמות ל יג אות ה) שביאר את טעם הרמב"ם, דכמו ששנינו (נ"ק קי.) שגזל הגר שהחזירו לחצאין לא יצא, והיינו מטעם שאין כפרה לחצאין, ה"ה במחצית השקל שבאה לכפרה אינה באה לחצאין. וכ"כ באמבוהא דספרי (מ"ע עמ' 313 אות ה), וע"ש שהקשה ע"ז מדברי המדרש שהוזכר בסמוך. וראה גם בצפנת פענח (שקלים פ"ג ה"ג). **כז. ובן** דעת הראשית בכורים (בכורות פ"ח:). וכ"כ בשמן רוקח (בכורות מת.) שאף אם היתה דעתו להשלים, אינו יוצא ידי חובה. **כח. כן** ביאר בדעתו בפי' הגר"י פערלא לרס"ג (מ"ת עמ' 296). וכן כתב מדעת עצמו בזית רענן (פרשת תרומה) בפירוש המדרש. אולם ראה בקרית מלך (שקלים פ"ג ה"ג) ששינה את גירסת המדרש וכתב שזהו מקור דברי הרמב"ם. **כט. וראה** בביאור ההלכה (פ"ג ה"ד ד"ה ומינו) שהביא ראיה לדעת הערוך מהמדרש. וע"ע במשנת חיים (סי' כד אות ו) מה שפירש את המדרש לדעת הרמב"ם. **ל. שם. לא. ע"ש** שכתב שקושייתו מבל תוסיף, אינה לדעת התוס' (בתמורות שם. ד"ה התכלת וכן הכיל מעוד רשמוים) שבמוסיף עוד במצוה

יא. ע"ש שהוסיף לבאר הכתובים, דהרי נאמר שכל נדיב לב הביאו טבעת וכו' והיינו שמי שלא הביא לעגל הביא טבעת וכו', אבל מי שהביא לעגל לא היה לו כבר להביא דברים אלו למלאכת המשכן, ולכן נאמר 'כל איש אשר הניף תנופת זהב' שהביאו גרוטאות זהב וכפי' הרמב"ן שם, ולכן הניפו את הגרוטאות זהב שהביאו מי שנתנו כבר לעגל וכלשון הפסוק 'תנופת זהב' כיון שחטא מפורסם צריך לפרסם את הוידוי והתשובה, ולכן הניפו אותם. ובאמרי דעת (שמות לח כח) כתב ללמד סנגוריא, שדברי הירושלמי נאמרו בלשון תמיהה, האם נתבעים לעגל ונותנים, הרי לא אמרו לישראל שרוצים לעשות את העגל ושיתנו לזה זהב, אלא אמרו להם 'אלה אלהיך ישראל' ולכן נתנו, ואם היו אומרים להם לתת לצורך העגל לא היו נותנים, וכוונתם היתה לתת למשכן, וזה הכוונה נתבעים למשכן ונותנים שחשבו שזה לצורך המשכן. **יב. במקור** ברוך העיר, מדוע לא אמרו כן גם על הזהב של המנורה והכרובים והשולחן ומזבח הזהב, ויישב, ע"פ מה שאמרו בתנחומא (פרשת ויקהל סי' י) שנקרא שמה כפורת מפני שהיא מכפרת, ולכן קבעו את הדרשה ע"ז דלשון נופל על לשון. וראה עוד בתנחומא (תרומה סי' ח) שהנוסחה 'יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל'. וראה גם בספרי דברים (פי' ח) שנאמרו שני הנוסחאות. [מפשטות דברי הגמ' משמע שציווי המשכן היה אחרי מעשה העגל, וכן משמע ברוב המדרשים, אולם ראה בתנא דבי אליהו (רבה פי"ו) שמשמע שציווי המשכן קדם למעשה העגל]. **יג. ראה** בירושלמי (יומא פ"ו ה"ג) שאמרו שהטעם שאין כה"ג משמש בבגדי זהב מפני הגאווה. וטעם שני אמרו כמו הבבלי משום שאין קטיגור נעשה סניגר. וראה בגירסת המאירי (ר"ה שם). **יד. ראה** שם בטורי אבן, שלמסקנא הטעם משום 'דחוטא בל יתנאה'. וכן משמע בריטב"א. וע"ע בפורת יוסף (כ"ג יד. בתוד"ה שנאמרו), ובעין זוכר (מערכת ו כלל עט) במסקנת הגמ' בר"ה. **טו. וראה** בתפארת יהונתן (שמות לח ג) עה"פ 'בכל מושבותיכם', והיינו כי יחיד אין לעבוד עבודת ה' בזהב כמו שאמרו בשופר של זהב שאין קטיגור נעשה סניגור, אבל במשכן היה זהב, כי אדרבא, לכפר יבוא זהב משכן ויכפר על זהב עגל, ולכן אש של יחיד אסור להבעיר בשבת, כי שבת לכפר עון העגל בא כמש"ל ובעגל השליכו לתוך האש ואין קטיגור נעשה סניגור, אבל במקדש, אדרבה, יבוא אש מקדש ויכפר על אש עגל, ולכך בכל מושבותיכם אין אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במקדש. וראה עוד מה שכתב בגור אריה (שמות כט ג), וכ"כ החיד"א (דגרים שמדיש מה.) ועוד רבים מהאחרונים. וראה גם בערוך לנר (ר"ה שם), שמי שבא לכפר על אותו העון, לא שייך אין קטיגור, דכן היא דרך התשובה השלימה והאמיתית לשוב באותו דבר שחטא בו, ולכן בזהב שהביאו לכפר על מעשה העגל, לא שייך אין קטיגור וכו', אלא שהקשו בגמ' כן, משום שגם בני לוי הביאו זהב למשכן ובני לוי לא היו צריכים להתכפר ושוב הוי אין קטיגור. [וצ"ב, דא"כ להם אינו קטיגור, וי"ל]. וראה באגדת אליהו וצ"ע. **טז. גירסתו** בדברי הגמ' שונה משלפנינו אולם גם לגירסתנו דברי הגמ' מתבארים יפה בביאורו. וראה בביאורי הפשט. **יז. ולפירושו** הפסוק 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט' הולך על דברי הגמ' בהמשך, שאמר רבי אבון, שגם מפסוק 'העשיר לא ירבה' שנאמר גם באדנים וגם בשקלים לקרבנות, יש לדרוש שגם בתרומה לבדק הבית יזכו הגזברים לכל ישראל כדי שיד כולם תהיה שוה בכל והעשיר לא ירבה והדל לא ימעיט מחמת שנרמזה בפסוק גם תרומה זו. **יח. דהרי** מחצית כמשמעותו התקיים רק בתרומת אדנים, אבל בתרומת המשכן קפיד קרא שיד כולם תהיה שוה בו, אבל גם בזה אסור לפחות ממחצית השקל. וראה בפני זקן, שגם בתרומת אדנים יכלו להביא יותר ממחצית ובלבד שכולם יביאו סכום שוה, אולם לא עשו כן כיון שלא היו צריכים שיביאו יותר ממחצית כל אחד. **יט. וכ"כ** בזית רענן (פרשת תרומה) וביפה מראה. וכע"ז כתב גם הר"א פולדא, אולם מלשונו משמע שבמחצית השקל כולם שוים שאינם נותנים פחות ממחצית אבל העשיר יכול להרבות, וראה בהגהות מהר"מ יפ"מ. ובשירי קרבן תמה בדבריו, שבמשנה לקמן פ"ד מוכח שאין לעשיר להביא יותר מהעני ויד כולם שוה גם למעלה. וראה במטה יהודה (שו"ת סי' תרלד) שכתב להביא יותר ממחצית השקל שיש באותו

ובל תגרע כשלעצמו לא היה אסור[לב]. ולדעת הערוך החולק על הרמב"ם כתב, שבא לעבור עליו בשני לאווים[לג].

ביאור הגמרא

אמר רבי חלבו[לד] וכו' רבי יוסה וכו' אמר רבי מנא וכו'. ראה בביאורי הפשט את פירוש הרש"ס. ובתקלין חדתין ביאר, שרבי חלבו אמר שבן כרך הקורא בי"ד, יוצא ידי חובתו. והקשו עליו מהמשנה שאמרה שזמנו של בן כרך בט"ו, ותירצו שהטעם שהמשנה אמרה על זמן הקריאה שהוא בט"ו, משום שרצתה להשמיע ששאר הדברים שנאמרו במשנה שזמנם בט"ו אינם נוהגים אלא באדר השני כמו קריאת המגילה שנוהגת רק בשני. ואמר רבי יוסה, שמסתבר שדברי רבי חלבו לא נאמרו באופן שבן כרך קרא בי"ד ולא קרא בט"ו שיצא בקריאתו בי"ד, דמאי דהוה הוה ומאי נפקא מינה בזה, אלא דבריו נאמרו שלכתחילה בן כרך שקרא בי"ד ועדיין יום ט"ו לפניו, אינו צריך לחזור ולקרוא בט"ו. והקשה עליו רבי אחא, ממה שמצינו שיש מקומות שנהגו לקרוא בי"ד וגם בט"ו, ולדבריך אין צורך בקריאה שבט"ו אחרי שכבר קראו בי"ד. ואמר לו רבי יוסה, אף אני סובר כרבי חלבו, ולא אמר לו תירוץ. ובא רבי מנא ותירץ, שאם נאמר שיוצאים כולם לכתחילה בי"ד, נמצא שעקרנו את זמן הקריאה בט"ו לגמרי, ולכן קוראים גם בי"ד וגם בט"ו במקום שיש ספק אם הם חייבים בי"ד או בט"ו, אלא שרבי חלבו אמר שאם הזדמן לבן כרך לקרוא בי"ד אינו צריך לחזור ולקרוא בט"ו, ובכך לא יעקר זמן הקריאה בט"ו[לה].

בקרבן העדה מפרש, שרבי חלבו אמר שבן כרך הקורא בי"ד, יוצא ידי חובתו[לו].

ומה שיש להקשות על רבי חלבו מהפסוק 'בזמניהם' שלמדו ממנו בבבלי (מגילה ג.) שזמנו של זה אינו כזמנו של זה, רבי חלבו מפרש את הפסוק שיכול לקרוא או באדר ראשון או באדר שני[לז]. ויש להקשות על רבי חלבו, שבמשנה נאמר שזמן הקריאה לבן כרך הוא דווקא בט"ו[לח]. ותירץ רבי יוסה, שלכתחילה צריך לקרוא בט"ו, ולכן המשנה אמרה שהזמן הוא בט"ו, אבל רבי חלבו דיבר על אופן שבן כרך קרא בי"ד שבדיעבד יוצא ידי חובתו. והקשה רבי אחא, שמצינו שמקום שמסופקים אם הוא כרך או עיר, קוראים בי"ד ובט"ו, ואם יוצאים בני כרכים בקריאת י"ד מה צריך לחזור ולקרוא בט"ו[לט]. אמר לו רבי יוסה, אף אני חולק על רבי חלבו ודעתי שבן כרך אינו יוצא בי"ד. אמר רבי מנא, האם קשה באמת על רבי חלבו מהמשנה ההיא[מ], הרי נאמר שמקום שהוא ספק כרך קורא בי"ד ולא קורא בט"ו, ביטלת תקנת חכמים שבני כרכים יקראו בט"ו, ולכן קוראים בשני הימים[מא].

בפני משה מבאר, שרבי חלבו אמר שאם קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה, גם בני הכרכים יוצאים ידי חובה בקריאה ביום י"ד. והקשו על רבי חלבו מהמשנה שזמן הקריאה לבני הכרכים הוא בט"ו, ותירצו, שבשנה רגילה זמן הקריאה לכרכים בט"ו, אלא שבשנה מעוברת הטעם שצריך לחזור ולקרוא את המגילה בשני כדי להודיע שכל המצוות נוהגות באדר השני

עצמה וכגון שמוסיף חוטים בציצית אינו עובר משום בל תוסיף. אבל מבל תגרע קשה גם לדעת התוס'. וראה גם בכלי חמדה (דברים ד ג נמכמ"ב פוס ג) שכתב, שמ'לא ימעיט' למדים כדברי הקרית ספר שבסמוך, ומ'לא ירבה' למדים שאסור ליתן שני פעמים בשנה, והיינו לדעת התוס' והראשונים הנ"ל, אולם דחה, שמצינו שאם בני העיר שלחו שקליהם ונאבדו וחזרו ותרמו, אלו ואלו שקלים, ואף שנמצא ששקלו ב' פעמים, הרי שאין בכך איסור ד'לא ירבה'. **לב. ודלא** כקרית ספר שהובא בסמוך, שטעם הרמב"ם מלשון התורה 'לא ימעיט', אלא מעצם הציווי. וראה עוד בשו"ת קרבן שמואל (פי' כב פוס ג) שכתב, שבכל המצוות מי שאין לו ולכן אינו עושה, אינו עובר בבל תגרע, אבל במחצית השקל, גם מי שאין לו עובר, ולמדו כן מהפסוק 'לא ימעיט', ולכן כתב הרמב"ם שמי שאין לו שואל או מוכר כסותו, ולכן 'לא ימעיט' אינו מיותר, ועל 'לא ירבה' תירץ, שהו"א שכיון שהשקלים באים לכפרה, יהיה מותר להוסיף בהם וכל ממון אשר לאיש יתן בעד נפשו. **לג. ולכן** העני שאין לו מחצית השקל, אסור לו ליתן פחות, ואם יתן פחות, יבטל גם את העשה של מחצית השקל וגם יעבור בלאו שלא ימעיט. [וצ"ב מה עם בל תגרע]. **לד. הסתפקו** בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ג) אם בן כרך יכול להוציא בן עיר בי"ד, והטעם שיוכל משום דרבי חלבו, והגר"א (פי' תרפט) כתב שלהלכה מוציא. ולכן גם אם יש ספק על מקום אם הוא כרך או עיר מברכים את הברכות בי"ד. וראה בשער הציון (שם סק"ח) שהביא מהפר"ח שפסק שאינו מוציא. וביאר בשעה"צ בדעת הגר"א, שאף שבבבלי (מגילה ג.) נאמר 'זמנו של זה לא כזמנו של זה', היינו רק לכתחילה, אבל בדיעבד יוצא בן כרך בי"ד. וראה עוד בשעה"צ (פי' תרנ סק"ק סח) שפסק כפרי חדש. וראה בפירושים שבסמוך. וע"ע במאירי במסכת מגילה (כ.) שדברי רבי חלבו נאמרו רק על הספיקות. **לה. ובן** הוא בהגהות הגר"א (פוס ג). וראה בחזו"א (פי' קנג סק"כ) שכתב ע"פ פירוש הגר"א, שאם עבר בן כרך במזיד וקרא בי"ד, צריך לחזור ולקרוא כדי שלא יעקר זמן כרכים. אבל דחה, דאפשר שכיון שעשה איסור, אין לחשוש שיעקר הזמן ויצא בדיעבד. **לו. ומה** שנאמר במשנה שזמנו בט"ו, היינו אם רצה יכול לקרוא בט"ו, אבל מי שאינו בן כרך אינו יכול לקרוא בט"ו משום 'ולא יעבור'. **לז. ולדברי** הירושלמי במגילה (פ"ק ה"ק) שהמצוות נוהגות רק בשני, רבי חלבו יפרש שאת זה הפסוק בא לומר שקוראים באדר השני. **לח. או** שהקשו עליו (לפי הפירוש שנכתב למעלה (ע"ל), שבמשנה משמע שזמן הקריאה הוא רק באדר שני ולא בראשון. **לט. ראה** במשנת אליהו שכתב שלפי המפרשים את דברי רבי חלבו רק על דיעבד, דברי הגמ' 'והא תני' אינו קושייה אלא ראיה, דלכתחילה אף אם קרא בי"ד צריך לקרוא בט"ו. וצ"ב בפירוש קרבן העדה מה הקשו. **מ. ופירוש** עוד את דבריו, האם השאלה היא נכונה שלפיכך היה צריך רבי יוסה לומר שאינו סובר כן. **מא. ע"ש** שפירש שהמקשה שאל שיהיה אסור לקרוא בט"ו אחרי שקראו בי"ד, וענה, שאם נאסור, לא יוודע שמקום זה הוא ספק, ולכן קוראים בשני הימים. וראה כעין פירושו בשקלי גולה, והוסיף, שאם יקראו רק בי"ד יש לחשוש שיחשבו שעיר זו היא בודאי אינה מוקפת חומה מימות יהושע ויטעו לענין ממכר בית וכה"ג, אבל בכרך, אם טעו וקראו בי"ד, אינם צריכים לחזור

ולכן תיקנו שיחזרו ויקראו, ולזה מספיק שגם בני כרכים יקראו בי"ד שהוא עיקר זמנה ולא חייבים לחזור ולקראה בט"ו[מב]. ואמר רבי יוסה, שדברי רבי חלבו מסתברים רק על בדיעבד וכגון שכבר קראו את המגילה באדר הראשון, אבל לכתחילה בשנה רגילה לא. ואמר רבי אחא שאף הוא סובר כן שרק בדיעבד ולא לכתחילה. ואמר רבי מנא, שודאי כן הוא, דהרי מי שזמנם לקרוא בי"ד, יכולים לחזור ולקרוא בט"ו ולא נעכב בידם, אבל מי שזמנם בט"ו, ודאי חייבים לקרוא בט"ו, ומה שאמר רבי חלבו הוא באופן שנתעברה השנה וכדלעיל[מג]. **ברידב"ז** פירש, שרבי חלבו אמר שיכולים בני הכרכים לקרוא או בי"ד או בט"ו. ויש להקשות מהמשנה שאמרה שזמן הכרכים בט"ו. וע"ז אמר רבי יוסה, שדברי רבי חלבו נאמרו רק בדיעבד, אבל לכתחילה צריכים בני כרכים לקרוא בט"ו. והביאו לזה ראיה מכך שיש מקומות שזמנם ברור בט"ו והם קוראים גם בי"ד, ואם נאמר שזמן הקריאה לכתחילה בט"ו, מובן שאין בכך שהם חוזרים לקרוא משום בל תוסיף[מד], אלא אם נאמר שגם לכתחילה הם יכולים לקרוא בי"ד, מדוע אין בזה משום בל תוסיף. ואמר רבי מנא, שאף שהם יוצאים לכתחילה בי"ד, אין בכך שהם חוזרים וקוראים בט"ו משום בל תוסיף, דכמו שמי שזמנו בי"ד וחוזר וקורא בו ביום פעם נוספת את המגילה אינו עובר משום בל תוסיף כיון שבזמן המצוה אם עושה אותה ב' פעמים אינו עובר[מה], ה"ה גם מי שקרא בי"ד וחוזר וקורא בט"ו אין בכך משום בל תוסיף כיון שגם ט"ו הוא זמן קריאת המגילה[מו].

ג.

טעמים שעשו אז צרכי רבים

אלו הן צרכי רבים דנין דיני ממונות וכו'[א]. כתב הרש"ס, שהיו ב"ד עושים בט"ו אדר צרכי רבים, משום שהשלוחים שב"ד שלחו להשמיע על השקלים היו בקיאים בדיני ממונות, דבלא זה לא היו יכולים לגבות ממון, ושלוחים אלו היו גם בקיאים בדיני סוטה[ב] והגונים לשרוף פרה[ג], ולכן כיון שהיו יושבים השולחנים יחד עם שלוחי ב"ד ביום זה ולא היו טרודים, עושים כל צרכי רבים. ובפני זקן כתב, שכיון שהיו מתעסקים בתיקון הרחובות וציון הקברות ושאר דברים שהם מוכרחים לשעתם, נפנים גם לעשות שלום בין איש לחבירו ובין איש לאשתו וכל כל שאר הדברים[ד]. ובתפארת ישראל (יכין פוס ו) כתב, שב"ד מזדרזים להשלים את כל אלו הדברים עד אותו יום, כיון שהוא קרוב לסוף שנת התורה[ה].

ביאור הגמרא

ומפרקין את המנעל מעל גבי המים ואין מחזירים אותן. הרמב"ם (נפיה"מ) מפרש, שמסירים את המנעולים מעל גביו[ו] בורות המים ומפקירים אותם

מב. ודברי רבי חלבו נאמרו על המשנה שאם נתעברה השנה צריכים לחזור ולקרותה. וראה עוד ביתר ביאור בדברי הפנ"מ לעיל (ע"ל) שגרס את דברי רבי חלבו, אף ששאר המפרשים מחקוהו. **מג. וביעב"ץ** מפרש את דברי רבי יוסה, שמסתבר שרק בזמן הבית שהיו שלוחים יוצאים להודיע מתי זמן הפסח, קוראים בכרכים בט"ו, אבל בזמן הזה שבכל המקומות מונים ל' יום מקריאת המגילה לפסח, כולם קוראים בי"ד. והקשו עליו מהברייתא שבמקום שיש ספק אם הוא כרך או עיר קוראים את המגילה גם בי"ד וגם בט"ו. [וצ"ב מה יפרש בתירוץ הגמ']. וראה בזכרון אלעזר שכתב כפני משה בתחילת דבריו. **מד. וכמו** שאמרו התוס' בר"ה (כח: ד"ה ומנא) שאף שהסוכה כשירה בב' דפנות ושלישית אפילו טפח, אינו עובר משום בל תוסיף כשעושה ד' דפנות, דבכך היא יותר 'תשבו כעין תדורו', וכן במגילה, כיון שלכתחילה זמן הקריאה הוא בט"ו, מותר לו לקרוא אף שכבר קרא בי"ד, דהרי בט"ו המצוה יותר כתיקונה. **מה. וכמו** שכתבו התוס' (שם) שבעשיית המצוה שני פעמים בתוך הזמן וכגון התוקע כמה פעמים בראש השנה אין בו משום בל תוסיף, ואיסור בל תוסיף הוא רק כשעושה את המצוה שלא בזמנה וכגון הישן בשמיני בסוכה. **מו. ואם** נאמר שאסור לחזור ולקרוא בט"ו, נמצא שעקרנו את זמן הקריאה בט"ו, דהרי באמת זמן הקריאה בט"ו אם לא קרא בי"ד, ואיך אפשר לעוקרו. וראה באריכות בתוס' הרי"ד. **א. ראה** בשו"ת הר"ן (פי' פ) שכתב, שאף שדיני ממונות וכדומה אינם צרכי רבים אלא של יחיד, מ"מ כיון שהוא דבר תדיר נחשב צרכי רבים, והטעם, משום שהוא להעמיד המשפט ויש בו תיקון המדינה. וכ"כ בפירוש רבינו משולם במשנה. וראה עוד בריטב"א (מו"ק ג.) שכתב, שהשקאת סוטה ורציעת העבד וטהרת מצורע ופריקת מנעל, אין בהם צורך רבים, אלא שאגב שאמרו דברים הנעשים ע"י אחרים ובלא שכר פעולה, נשנו גם אלו. וראה גם בשו"ת הרשב"א (מ"ד סי' שפו). **ב. לידע** אם היה קינוי לאוסרה על בעלה. **ג. צ"ב,** דהרי שריפת הפרה היא רק בירושלים. וראה בפני זקן שמפרש בדרך אחרת, שמעיינים אם צריך לשרוף פרה. **ד. והוסיף** לבאר לגבי השקאת סוטה, שבאמת כל השנה היו משקים סוטות, אלא שבימות הגשמים היה כל אחד יושב במקומו ובביתו, וכשמגיע העת הצח שיוצאים אנשים מבתיהם, מזרזים את האנשים שיבואו להשלים מה שיש להם בינם לבין חבריהם או לבין קונם. ועיקר הכוונה כאן להלהיב הנפשות להשלים את הדברים. וראה גם בלשון הרמב"ם (נפיה"מ) 'והכוונה כי כל מה שהיה מאלו הדברים תלוי ומסוגר ולא נתעסקו בו, שמזדרזין וממהרין להשלימו ולהגיעו לתכליתו מחצי חדש אדר'. ובתוי"ט כתב כעין טעמו של הפני זקן בדברי הרמב"ם. וראה ברמב"ם (ערכין פ"ח ה"ח) שכתב שפודים את ההקדשות וכו' בט"ו אדר 'כדי שיהיה כל העם עתיד ליתן תרומת השקלים לחזק את בית אלוקינו'. **ה. וכ"כ** בפני משה. אולם בחידושי הרד"א כתב, שבאו לומר שמותר לעשות בט"ו באדר דברים אלו, אבל לא שזה זמנם, ע"ש. **ו. ראה** בר"א פולדא שמפרש 'גבי המים' כמו 'גוב האריות' והינו ששם מונחים המים. וכ"כ בפני זקן. אולם ביעב"ץ פירש בדעת הרמב"ם, שהוא מלשון 'גבי' [הג' בחיריק והב' בצירה].

כדי שיוכלו כולם לשתות מהם בימות החמה[ז], ואין מחזירים אותו[ח]. והרש"ס[ט] גרס 'ומפרקין את המנעל מעל גבי האימום', ומפרש, שדין זה הוא סיום המשנה במו"ק ואינו בכלל צרכי רבים, ופירושו שמותר להוריד את המנעל מעל גבי דפוס שלו בחול המועד' כיון שאין זה מעשה אומן[י].

מדוע לא הקשו מכל הדברים

לא כבר ציינו מאדר וכו' לא כבר יצאו באדר וכו'. הקשה הרש"ס, מדוע לא הקשו גם ממשקים את הסוטה ושורפים את הפרה וכו' שכבר עשו כן בט"ו באדר ומה צריך לחזור ולעשות כן במועד[יב]. ותירץ, שבשאר הדברים יתכן שהתעצלו ועדיין לא עשו אותם ולכן צריך לעשותם במועד, אבל בציון קברות לא מתעצלים כיון שאם לא יציינו ויטמאו בלא כוונה יש בזה לאו ועשה, וכן בכלאיים לא מתעצלים כיון שמי שמתעצל ב"ד מפקירים את שדהו וכדלקמן[יג].

תירוץ אחר בבבלי

תיפתר שהיתה השנה אפילה"ד וכו'. בבבלי (מו"ק ו.) הקשו כן ותירצו כתירוץ הירושלמי[יט]. והוסיפו לתרץ, כאן בזרעים כאן בירקות, והיינו שעל הזרעים יוצאים כבר בט"ו אדר כיון שהיא גודלת כבר בזמן זה, אבל על הירקות שמתעכבים בגדילתם יוצאים במועד[יט].

אם דין זה מהתורה

מנין לציון וכו'. כתבו התוס' (ג"ז קמז. ד"ה מנין) שציון קברות אינו מדאורייתא, והפסוקים שהביאו הם אסמכתא בעלמא[כ]. אבל התוס' במו"ק (ה. ד"ה הא) כתבו שיש סוברים שדין זה הוא מדאורייתא והלכתא גמירי להי[כא].

ציון קברות בחוץ לארץ

כתב המהרש"א (שבת קיג:), שציון קברות הוא רק בארץ ישראל[כב]. אולם מדברי הפאת השלחן (סי' ג סי"ב) נראה, שציון קברות הוא גם בחוץ לארץ[כג].

רק בטמא מת

תלמוד לומר וראה עצם אדם[כא] וכו'. כתב בגליוני הש"ס (מו"ק ה.), שלפי לימוד זה אין חיוב לציין אלא על טומאת מת שהכהן מוזהר בה, אבל לפי הלימודים האחרים[כב], צריך לציין גם על שאר הטומאות כדי שלא יטמאו תרומה[כג].

הרי גוי אינו מטמא באהל

שם. פסוק זה נאמר ביחזקאל לגבי הגויים. והקשו התוס' (נדה מ. ד"ה ונגה), לדעת ר"ש שאין עכו"ם מטמאים באהל, מדוע צריך לציין והרי ציון הוא רק לטומאת אהל וכמו שאמרו במסכת מו"ק[כד]. ותירצו, שהציון שם נעשה כדי לנקות את הארץ מהמתים[כה]. ויש שתירצו[כו], שצריך לציין משום פושעי ישראל שהצטרפו לגויים ונהרגו במלחמה.

מנין ידעו דין זה קודם יחזקאל

בבבלי (מו"ק ה.) הקשה רבינא לרב אשי, לפני שאמר יחזקאל פסוק זה מנין ידעו דין זה. ותירץ לו, שגמרא גמירי לה ואתא יחזקאל וסמכו בפסוק. והקשה ביפה מראה, דהתוס' בגיטין (סח. ד"ה וכמיב)[כז] כתבו, שהיו יודעים את הפסוקים קודם שנכתבו, וא"כ מה הקשה רבינא כלל. ותירץ בכבוד חכמים, שדברי התוס' הם רק לגבי גילוי מילתא ודברי מוסר, אבל לענין לגלות דינים שהיו ונשתכחו בזה לא איירי התוס'.

ביאור הגמרא

ומצא אבן אחת מצוינת אע"פ שאין מקיימין כן המאהיל עליה טמא וכו'. הרש"ס מפרש, שאם יש אבן אחת מצוינת, המאהיל עליה טמא, ואף שצריך לציין שלא על מקום הטומאה ממש וכמו שדרשו מ'אצלו'[כח], חוששים שמא מי שציין, טעה וציין על מקום המת עצמו. ורש"י במו"ק (ו. ד"ה מצלח) כתב בשם מורו הזקן[כט], שבשדה צריך להרחיק את הציון ממקום הטומאה, אבל בקרקע אין צריך כיון שהאבן בולטת רואה אותה ולא יטמא בהל. והקשה עליו הרש"ס שכאן משמע שברייתא זו נשנתה כשלא ציין כראוי[לא]. ובתוס' הרא"ש (מו"ק שם) מפרש, שמדובר שיש תחתיו מת קטן שאינו ממלא את כל האבן והאבן יתירה עליו[לב].

הטעם שביניהם טהור

אם היה חורש בינתיים הרי הן כיחידיות ביניהן טהור וסביבותיהן טמא. בבבלי (מו"ק ו.) אמרו שמה שצריך שיהיה חורש ביניהם כדי לטהר, הוא רק אם יש סיד בין האבנים ויש לחשוש שהוא נעשה שם לשם ציון, וכיון שיש חורש ביניהם הדין שטהור. וכתבו התוס' (שם ד"ה ממכ) בשם רש"י, שהטעם שבשיש סיד בין האבנים טהור, משום שהוי כשדה שנחרש. והקשו התוס', ששדה שנחרש אינו טהור לגמרי אלא מטומאת אהל. וכתבו לפרש בדעתו, שבאמת טהור רק מטומאת אהל[לג], או שמדובר שהיה דישה וניפוח, או שכיון שיש כמה ספיקות, ספק אם הציון הוא על ביניהם וגם אם הציון על ביניהם הרי נחרש. ועוד פירשו בשם מפרש, שהטעם שטהור משום שאם היה טומאה ביניהם לא היה אדם חורש שם[לד].

הטעם שאין מציינים על הבשר

תני אין מציינין על הבשר וכו'. פירשה הברייתא שאין מציינים על הבשר שמא נתעכל הבשר ונמצא שמטמא טהרות שלא כדין. ואף שכל זמן שלא נתעכל מטמא, אין מציינים עליו משום שעדיף שיתקלקלו לשעה מועטת[לה] שיחשבו שאין שם טומאה מאשר שאם יציינו ישאר הציון לעולם ויבואו לשרוף עליו תרומה וקדשים. ובבבלי (מו"ק ה.) אמרו, שלא מציינים על כזית בשר, ופירשו שמדובר בכזית מצומצם שסופו להיחסר, ולא מציינים עליו משום שעדיף

ז. **וראה** בדרבוני זהב שמפרש, שצריך את המים לצורך עולי רגלים. ח. **והיינו** שאין מחזירים אותם לבעלים אלא הם הפקר, רש"ס. וכ"כ הרע"ב. והכותב בעין יעקב מפרש כהרמב"ם אולם גרס 'האימום'. וראה ברש"ס שכתב על גירסא זו שלא נמצא כן בספרים, ולכן פירש כמו שהובא בסמוך. ט. **וכ"כ** בקרבן העדה ובתקלין חדתין. וראה בציון ירושלים שהביא מהירושלמי בביצה (פ"ג ה"ב) שכן היא הגירסא וכן הביא מהגמ' בשבת (קמג:), ע"ש עוד. וכן הוא בתוספתא (מו"ק פ"ב ה"ג). וכן נראה מהריטב"א במו"ק (ב.) ומהגהות הגר"א (אות ג) שמחק את כל דברי הברייתא. וראה בשירי קרבן. י. **וראה** בפירוש ר' משולם, שפירש כרש"ס, אולם מבאר דין זה לגבי ט"ו אדר, שאף שלבני הכרכים אסור לעשות מלאכה, מותר להם להוריד את המנעל מהאימום כיון שאין זה מלאכה. וכיון לדבריו בהגהות הרא"מ הורביץ (מו"ק ו.). יא. **אבל** אסור להחזירו שזה הוי מעשה אומן. וביעב"ץ גרס כגירסא זו, אולם כתב לפרש את הברייתא על צרכי רבים הנעשים בט"ו באדר, והיינו שבכל השנה היה עומד המנעל של החליצה על האימום שהוא הדפוס של המנעל, והיו מניחים אותו שם לסימן טוב שלא יצטרכו בנות ישראל לחלוץ, וכשהגיע ט"ו אדר היו מורידים את המנעל, כיון שהוא הזמן לעשות צרכי רבים, ועשו כן כדי להודיע שעכשיו הוא הזמן למי שצריכה חליצה שתחלוץ. יב. **וראה** בהגהות הגר"א (אות ג) שמחק כל דברי ברייתא זו, ואפשר שכוונתו שדברים אלו לא היו נעשים בט"ו באדר. יג. **וראה** בפרישת הרא"ש שכתב, שלא קשה ממה שאמרו שבמועד מתקנים הדרכים, דבט"ו באדר הוא זמן תחילת תיקונם, ושם נאמר שמותר לתקן גם במועד. והריבב"ן במשנה כתב, שגם בתיקון הדרכים יש לתרץ כתירוץ הגמ' שירדו גשמים ולכן צריך לחזור ולתקן את הדרכים. וכ"כ רש"י (מו"ק ו. ד"ה ומאי) והמאירי (מו"ק שם). וראה בתוס' הרא"ש (מו"ק שם) שכתב את שני הפירושים. ובפירוש שלמה בן היתום (מו"ק ו.) כתב, שבבלי לא הקשו על הדרכים, כיון שירדו גשמים וקלקלום, ועוד פירש, שהיו צריכים לחזור ולתקן את הדרכים בט"ו אדר משום עולי רגלים בהליכתם ובמועד משום עולי רגלים בחזירתם, וכתב עוד, שהטעם שצריך לציין שוב את הקברות, משום המתים שמתו מט"ו אדר עד המועד. [ובפירוש רבינו משולם כתב שזה לא שכיח]. ובתוי"ט (מו"ק פ"ג מ"ג) כתב, שדרך הדרכים שמתקלקלים ולכן היו צריכים לחזור ולתקנם. יד. **כל** המפרשים פירשו את שאלת הגמ', מדוע היו צריכים לעסוק בכלאיים במועד, אחר שכבר עסקו בזה בט"ו באדר, אולם בדרבוני זהב מפרש, שהקשו מדוע היו צריכים לצאת בט"ו באדר אחרי שכבר השמיעו על הכלאיים באחד באדר. וראה בפרישת הרא"ש מה שכתב בזה. טו. **כ"כ** הריבב"ן והמאירי במשנה. אולם שאר המפרשים פירשו את הירושלמי, שבשנה זו התעכבו הגידולים ולא היו ניכרים באדר ולכן עוסקים בכך במועד, והבבלי מתרץ 'כאן בבכיר כאן באפיל' והיינו שיש בתוך השדה דברים המקדימים ויש דברים שמתאחרים. אולם ראה בשפ"א (מו"ק ו.) שלדעתו דברי הירושלמי הם כדברי הבבלי, וגם בשנה אפילה יש הרבה תבואות שנגמרו בעתם. טז. **ראה** שם בשפ"א שמסיק שאין מחלוקת בין התירוצים. וראה במאירי (מו"ק ו:) שכתב, שאם הקדימו התבואות יוצאים עליהם גם קודם ט"ו באדר. יז. **והביאו** ראיה מדברי הגמ' בנדה (נז.) שציון הוא מדרבנן. ובסתירת דברי התוס' ראה בדברות משה (ב"ב סי' נה ענף ג). ובמנחם אבלים (מערכת ג ציון) כתב שהתוס' אמרו מדרבנן וכוונתם להלכה למשה מסיני. וראה בגליוני הש"ס (מו"ק שם) שהביא ראיה מדברי רש"י בב"מ (פה: ד"ה מציין) שריש לקיש היה מציין מערות של צדיקים כדי שלא יארע תקלה ע"י צדיקים, והוכיח מזה שדין זה הוא דרבנן. יח. **וראה** בערוך לנר (נדה שם) שכתב על דברי התוס' בב"ב (הנ"ל) שמוכח מהגמ' במו"ק שדין זה הלל"מ, ומה שנאמר בנדה שדין זה דרבנן, היינו שאמרו שם שמאמינים לכותים שציינו את הקבר ואף שלדעתם אין זה דאורייתא [דאינם מאמינים להלל"מ], מ"מ נאמנים כיון שדין זה הוזכר ביחזקאל וחמור הוא בעיניהם. וכ"כ בסדרי טהרות (מהלכות רמ: ד"ה רמז). וראה עוד בקרן אורה. וראה גם בקרית ספר (טומאת מת פ"ח) שדין זה הוא דאורייתא לכמה דעות במו"ק. יט. **וכן** משמע בגמ' (מו"ק ה:) שאין מרחיקים את הציון מהקבר יותר מכל שהוא, כדי שלא להרבות טומאה בארץ ישראל. [ולפי דעה זו לא מסתבר שציון הוא דאורייתא]. כ. **ממה** שפירש שבארץ ישראל יש דין שאסור להרחיק את הציון, וראה בהערה הקודמת. כא. **בתורה** תמימה (נהלמת לה כו אות יח) הקשה, מדוע לא דרשו ציון קברות מהפסוק המפורש (שם פסוק כ) 'ויצב יעקב מצבה', ותירץ, שהביאו מהפסוק ביחזקאל שממנו אפשר ללמוד שלא רק במת שלם צריך לציין אלא אפילו בחלקים ממנו. כב. **וכגון** מ'טמא טמא יקרא' וכן משאר הלימודים שהובאו בבלי. כג. **וראה** ברמב"ם (נפיה"מ וציוס טוב פ"ו ה"ח) שכתב שמציינים כדי שיפרשו הכהנים, אבל בפרישת הרא"ש ובמאירי וברש"ס כתבו שמציינים כדי שלא יטמאו נושאי טהרות. וראה באריכות בשו"ת בנין ציון (סי' קיט) שכתב להוכיח מדברי הרי"ף והרא"ש שהביאו דין זה דציון קברות שגם בזמן הזה שייך דין זה ולכן אף שלא שייך בזמן הזה אוכלי טהרות, צריך לציין משום כהנים, ע"ש עוד. כד. **דייק** מקושייתם בסדרי טהרות (מהלכות רמ: ד"ה רמז), שסברו שציון קברות מדאורייתא, דאם היה מדרבנן מה הקשו כלל. ומסקנתו שנלמד כן מהלכה למשה מסיני. כה. **וכ"כ** בשיטה במסכת מו"ק (ה.). וראה גם בתשב"ץ (ח"ג סי' שכג) שתירץ, שלעתיד לבוא מציינים על הכל כדי להרבות בטהרה. כו. **שיטה** שם. כז. **וכעי"ז** כתב ביד רמה בב"ב (כח: אות סמ). וראה באריכות בהעמק שאלה (מהלכתא קסו אות ה). כח. **והטעם** שמא יאהיל על האבן קודם שישים לבו שהיא מצוינת, אבל אם מרחיקים אותה, ישים לבו אליה קודם שיעבור אותה, או כדי שהמציין עצמו לא יטמאו טהרות שבידו אם יצטרך לציין על הטומאה ממש, רש"ס. כט. **וכ"כ** הריטב"א (שם). ל. **והיינו** לטעם הראשון בהערה לעיל וכפי שפירש רש"י במו"ק (ה: ד"ה אין מעמידין). לא. **וכן** הקשה בשירי קרבן. וראה בשקל הקדש. לב. **וראה** שלכעין זה כיון בקרבן העדה. לג. **וכן** מפרש כאן הרש"ס אליבא דאמת. לד. **וראה** שם בשפ"א שרש"י לפנינו מפרש כדברי המפרש ולא כמו שהביאו התוס' בשמו. וכפירוש זה כתבו הקרבן העדה. לה. **בשיטה** במו"ק הביא מרבינו יחיאל, שכיון שהיא נחסרת בזמן מועט אין לחשוש לזה.

שישרפו[לי] עליו תרומה וקדשים לזמן מועט מאשר שלעולם ישרפו עליו, אבל על כזית שאינו מצומצם מציינים.

אם הסוגיות חלוקות

בפני משה פירש בפשטות שהירושלמי מדבר בכזית מצומצם וכדברי הבבלי הנ"ל[לי]. ובסדרי טהרות (אהלות רמז. ד"ה מין) תמה, מדוע מציינים על יותר מכזית, הרי גם בזה סופו להיחסר ויהיה פחות מכזית, ואף שיעברו כמה ימים עד שיחסר, מ"מ עדיף מאשר שיבואו לעולם לשרוף עליו תרומה וקדשים. וכתב לחדש, שהירושלמי מדבר בכזית בשר, וכזית בשר סופו להיחסר משיעורו ואחר שיחסר לא תהיה בו טומאה, ולכן אף ביותר מכזית אין מציינים עליו, אבל הבבלי איירי בכזית בשר גידים ועצמות שגם אחרי שיחסר יטמא במגע ובמשא, אזי אם הוא יותר מכזית, מציינים עליו, דגם אחר שיחסר תהיה בו טומאה, אבל אם הוא כזית מצומצם, אין מציינים עליו, כיון שהרי הוא כמי שכבר נחסר ואין מציינים על טומאת מגע ומשא[לת].

אם היו צריכים להפקיר בפירוש

התקינו שיהו מפקירין את כל השדה. כתב הטור (או"מ סי' רעג), שכל שדה שיש בה כלאיים הרי הוא הפקר וכל הקודם לזכות בזרעים זכה. ובב"י (ד"ה כל שדה) תמה עליו, דהרי אין השדה נעשית הפקר מעצמה, אלא שלוחי ב"ד היו צריכים לעשות את ההפקר[לט].

אם הפקירו את השדה עצמה

במנ"ח (מצוה רמה) הסתפק אם היו מפקירים גם את השדה עצמה או שהפקירו רק את הגידולים[מ]. וכתב, שפשוט שגם בעל השדה עצמו יכול לזכות במה שהפקירו, אלא שקנסו אותו שנעשה הפקר וצריך לעשות מעשה קנין כדי לזכות ויוכל אחר לקדמו ולזכות[מא].

ביאור הגמרא

19/06/2018 אהח

תני אמר רבי יהודה בראשונה וכו'. בתחילה היו שליחי ב"ד עוקרים את הכלאיים ומניחים אותם לפניהם כדי שיתביישו[מב], והיו בעלי השדות משליכים אותם לפני בהמתם[מג], משרבו עוברי עבירה[מד] שהיו שמחים בדבר שגם ניכשו את השדה וגם היה להם מזון לבהמתם, התקינו שיהיו עוקרים ומשליכים לדרכים, ועדיין היו שמחים שמנכשים את השדה, חזרו והתקינו שיהיו מפקירים את השדה.

לימוד אחר

מנין שהפקר ב"ד הפקר וכו'[מה]. בבבלי (יבמות פט: וגיטין לו:) הובאה דרשה זו בשם ר' יצחק[מו], ומלבד לימוד זה, הביא ר' אלעזר דין זה ממקום אחר, דכתיב (יהושע יט נ) 'אלה הנחלת אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל', וכי מה ענין ראשים אצל אבות, אלא לומר לך מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים את העם כל מה שירצו.

נפק"מ בין הלימודים

כתב בים של שלמה (יבמות פ"י סי' יט), שהלימוד הנ"ל של ר"א עדיף, דאפשר ללמוד שיש כוח ביד ב"ד לא רק להפקיר את הממון אלא גם להקנות אותו לאחר, אבל מהלימוד של ר' יצחק אפשר ללמוד רק שיכולים להפקיר את הממון אבל לא להקנותו[מז].

הרמב"ם (סנהדרין פכ"ד ה"ו) הביא רק את הלימוד של ר' יצחק המובא אצלנו, וביאר בשו"ת תשובה מאהבה (סי' עג), שהרמב"ם סובר להלכה שב"ד יכולים רק להפקיר ולא להקנות ולכן הביא לימוד זה[מח]. ובמראה הפנים (פאה פ"ה ה"ו) כתב, שמהפסוק 'אלה הנחלות' שהביא ר"א, א"א ללמוד שהפקר ב"ד פוטר ממעשר, דאף שהוקש לנחלה, נחלה חייבת במעשר, אבל מהפסוק שהביא ר' יצחק 'יחרם כל רכושו' אפשר ללמוד שהוא פטור לגמרי כהפקר, דהרי חרם [שהוא הקדש] פטור ממעשר, ולכן הביא הרמב"ם רק את הלימוד של ר' יצחק[מט].

אם דין זה מדאורייתא

כתב הרשב"א (בחו"מ סי' שלב רו), שהפקר ב"ד הוא מדין תורה, וכ"כ הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות שורש ג) שאף שדרשו מפסוקים שבדברי קבלה, הרי הוא תורה שלמה, וכמו שמצינו[נ] שמתחייב כרת ע"י הפקר ב"ד[נא].

מה יש להסתפק בזה הרי הוא הפקר

מנין שהיא פטורה מן המעשרות. לכאורה קשה, דהרי הפקר ב"ד הוא הפקר ואין בממון זה משום גזל ומדוע יש ספק שיהיה חייב במעשרות[נב]. וכתב הרש"ס, שבשלמא כשאדם מפקיר את פירותיו, נפטר ממעשרות דהרי הוא כמו

לו. **ראה** שם בריטב"א שמפרש, שלא שישרפו עליו תרומה וקדשים, אלא שיבואו לאכול תרומה וקדשים הטמאים ולא ידעו שהם טמאים. אולם ראה רש"י (סה ד"ה ומלמ). **לז. וכן** משמע במאירי, אולם ראה ברש"ס. ובפירוש רבינו משולם כתב בתחילה שהסוגיות חלוקות, ולבסוף כתב שאפשר שגם הגמ' במו"ק סוברת שאין מציינים גם על יותר מכזית, ואורחא דמילתא נקטו כזית שהוא שיעור טומאה. [וכבר תמה המגיה (פוש ים) על דבריו, שלכאורה הם היפך דברי הגמ' שם]. **לח. והביא** סמך לדבריו מדברי רבינו חננאל במו"ק שגרס 'אין מציינין לא על כזית מן המת ולא על הבשר'. **לט. וכתב** שכן משמע שהיו מפקירים בכל פעם. ונראה שכונתו מלשון המשנה 'התקינו שיהו מפקירין' ולא נאמר התקינו שיהיה הפקר. ובט"ז (פק"מ) דחה את הראיה, שכוונת המשנה שב"ד היו חוקרים אחר שדה שיש בה כלאיים כדי שיהיה מפורסם וידעו שהיא הפקר. וראה בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' סח פוש ים) שהביא ראיה לדעת הטור, מדברי התוס' בב"ק (פא. ד"ה כלפון) שהקשו שכיון שב"ד מפקירין את השדה, מדוע אסור ללקט זירים משדה תלתן שהם כלאיים, ואם נאמר שצריך שב"ד יפקירו, מה הקשו. וכבר קדמו בזה בב"ח (סט"ז). וראה בחזו"א (כלאיים סי' ג פ"ק ים) שדחה את הראיה, וכתב שתוס' כתבו כן לרווחא דמילתא. ומ"מ כתב הב"ח, שאינו נעשה הפקר אם לא קדמו והזהירו אותו, דאין עונשין אלא אם כן מזהירין, ומפני שהוא פשוט לא הזכירו הטור. [וכ"כ החזו"א (כלאיים סי' ד פ"ק כג)]. והיינו שבזה"ז שאין מכריזים, אינו נעשה הפקר. אולם בדרישה (פ"ק טז) כתב, שכיון שרבו עוברי עבירה תיקנו ב"ד שבהכרזה על הכלאיים גם היו מכריזים שמי שלא יעקור שדהו יופקר, וגם בזה"ז שאין מכריזים, תקנה קבועה ועומדת מזמן הבית שכל איש צריך להיזהר שלא ימצא בשדהו כלאיים, ואם ימצא שדהו תהיה הפקר. וראה גם בחזו"א (סה סי' ו פ"ק טו ופאה סי' ג פ"ק ים), שבזמן הזה שאין לנו ב"ד ושלוחיהם, אינו נעשה הפקר. ובספר חוקות שדה (עמ' לט) הביא מכתב מהחזו"א שכתב 'ודברי הדרישה אינם מתיישבים, דמנ"ל לחדש תקנת חז"ל להפקיר בלי שום מקור', ע"ש עוד. **מ. ראה** במשנה שהלשון 'שיהו מפקירין את כל השדה' ובגמ' אמרו 'שיהו מפקירין את כל השדה כולה', וראה עוד בדקדוקי סופרים (פוש ג) שבכ"י לא גרסו במשנה את המילים 'את כל השדה' אלא 'שיהו מפקירין'. וע"ע בתוספתא (פ"ו ה"ג) 'בחמשה עשר בו שלוחי ב"ד יוצאין ומפקירין את הכלאיים שהפקר ב"ד הפקר ופטור מן המעשרות'. וראה בטור (שנמחק לעיל) שמשמע שמפקירים רק את הגידולים. וכ"כ בפני זקן באגדת אליהו ובחזו"א (כלאיים סי' ג פ"ק טז). וע"ע בצפנת פענח (כלאיים פ"ג הט"ז). **מא. אולם** ראה בזכרון ישכר (פוש ג) שהסתפק בזה. וראה עוד בצפנת פענח שבסמוך. ובחזו"א (כלאיים סי' ג פ"ק טז) כתב שהוא יכול לחזור ולזכות, אולם אם לא עקר את הכלאיים, לא יועיל זכייתו כיון שתיעשה הפקר עד שיעקור, אבל אחר שעוסק בעקירה זכה בה. וע"ש שהסתפק אם כשהזוכה מקיימם צריך שב"ד יפקירו או שנעשה הפקר מעצמו. **מב. ברטנורא.** **מג. מאירי** (או"ק ו.). וראה בריטב"א במו"ק (ו.) שמשמע ששליחי ב"ד היו מניחים את הכלאיים לפני בהמתן ולא כדברי המאירי. וראה גם בתפארת ישראל (יכין פוש ים) שאחרי ששליחי ב"ד היו הולכים, בעלי השדות היו מניחים לפני בהמתם. וכ"כ הרש"ס במשנה. וע"ע בזכרון אלעזר. **מד. היעב"ץ** (בפסקיו על המצוות) כתב 'קרי להו 'עוברי' אע"ג דלא עבדי מידי, דמכל מקום איסורא מי לא איכא, אף דלא קיי"ל כר"ע, משום דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, ואפילו מאן דעבד איסורא שרי למיקרי עבריינא כדאיתא בגמ' בכירה'. וראה גם בפירוש תלמיד רשבר"ש. **מה. באגדת** אליהו מפרש, שהטעם שהדין שהפקר ב"ד הפקר, משום שכמו שאמרו במדרש (דברים רבה פרשה י) גדולים צדיקים שכל מה שהקב"ה עושה הם יכולים לעשות, וכמו שהקב"ה פוקד עקרות גם אלישע פקד, וכמו שהקב"ה מחייה מתים גם אליהו ואלישע החיו מתים, ואיתא עוד במדרש (בראשית רבה פרשה סמ) שהקב"ה יושב ומזווג זיווגים ואומר שדה זו לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני, ולכן גם לצדיקים יש כוח להעביר ממון אחד לחבירו וכמו שהקב"ה עושה. ועוד טעם כתב, שכיון ש'אלוקים נצב בעדת אל' ומה שב"ד פוסקים הקב"ה שם בפיהם, נמצא שהקב"ה הוא שמפקיר את הממון. **מו. ראה** בדורות ראשונים (מ"ה עמ' נד) בטעם שלא הוזכר בירושלמי שמו של ר' יצחק על מימרא זו. **מז. והאריכו** בזה הרבה מהאחרונים להביא בדין זה ראיות מכמה מקומות, ואכ"מ. וכדבריו כתב בקרבן נתנאל (גיטין פ"ד סי' יג פוש ה). וראה גם ברשב"א (גיטין לו:) שכתב שמהלימוד של ר"א משמע שיכולים גם להקנות, ובשיטה מקובצת (נ"ק ק.) כתב שאינו קונה בהפקר ב"ד עד שיחזיק, ובשו"ת הריב"ש (סי' שנט) הביא את הפסוק של ר' יצחק וכתב שיכולים גם להקנות. וראה עוד במחנה אפרים (קנין משיכה סי' ג) שרק מפקיע ולא מקנה. וראה בסמוך עוד נפק"מ בין הלימודים, וע"ע בקרן אורה (יבמות ל:) שכתב עוד נפק"מ. **מח. וכ"כ** בנחל יצחק (סי' ג). [עיין בדברי התשובה מאהבה, וראה בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רלה), שרבא סובר כלימודו של ר' אלעזר]. ובשדי חמד (מ"ג עמ' 61) כתב, שמלשון הרמב"ם 'וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון וכו' ומאבד ונותן כפי מה שיראה' משמע שיכולים גם להקנות, ולפי דברי היש"ש קשה דהרי הרמב"ם הביא את לימודו של ר' יצחק ולא את לימוד ר"א, וכתב לבאר, שאין כוונת היש"ש שיש מחלוקת ביניהם, אלא שר"א בא לפרש שמהפסוק של ר' יצחק היה מקום לומר שאין יכולים רק להפקיע ולכן אמר כדי לחזק את דבריו מפסוק אחר שיכולים גם להקנות. ומשמעות דורשים איכא בינייהו, דלר' יצחק אפשר ללמוד מהפסוק בעזרא שיכולים גם להקנות, ולדעת ר"א רק מהפסוק ביהושע אפשר ללמוד כן, וע"ש מה שהוסיף בזה שלא כדברי המהרש"ם שבהערה הבאה. ובספר אמרי הצבי (נ"ק סט: פוש ג) כתב, שאף שהרמב"ם הביא את פסוקו של ר' יצחק, פסק שאפשר גם להקנות ודרך הרמב"ם להביא את הפסוק הפשוט אף שיש בזה נפק"מ, והביא כן מהיד מלאכי. ועוד כתב (בספר מפתח לספר מגילת סתרים מדברי) שלכו"ע ב"ד יכולים לעשות פעולה אחת, דהיינו או להפקיע או להקנות, ומחלוקת האמוראים היא במקום שצריך להפקיע ולהקנות, שבזה סובר ר' יצחק שאינם יכולים. וראה בגפי אש שכתב, שמכך שהביאו בירושלמי רק את לימודו של ר' יצחק אין ראיה שהוא סובר שב"ד אינם יכולים להקנות, אלא שבסוגיין לא היו צריכים לזה. **מט. ובשדה** חמד (בספר עמ' 62) חולק עליו, ודעתו, גם ר"א שדרש מהפסוק 'אלה הנחלות' סובר שכיון שיש ביד ב"ד להפקיר, הרי זה כהפקר בעלים ופטור מהמעשר. והמהרש"ם (בספרו שלום קונטרס מיקוח עולם סי' לג פוש ז) כתב, שכיון שהגמ' במו"ק (טו.) הביאה רק את הפסוק של ר' יצחק, הביאו הרמב"ם, והביא עוד מרש"י (סנהדרין ה. ד"ה שבט ובר"ה כג: ד"ה מפתחיהם) שכתב רק את דרשת ר' יצחק. וכתב ליישב בזה [וכסברת הים של שלמה] הטעם שבשיטמ"ק (נ"ב שם) כתב שהפקר ב"ד אינו יכול להקנות, והיינו משום שלהלכה הלימוד הוא מהפסוק של ר' יצחק. [וראה בשו"ת הרשב"א (ח"ו סי' מפשנה) שהביא את דרשת ר"א ובמקום אחר (בספר סי' אלף רו) הביא את דרשת ר' יצחק]. **נ. במסכת** גיטין (נה:). **נא. וראה** בשו"ת חת"ס (אה"ע ח"ב סי' קח) שכתב שדין זה הוא דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. וראה בנתיבות המשפט (סי' רלה ס"ק יג) שכתב שלהפקיר הוי מדאורייתא, אבל להקנות הוא מדרבנן. ובלבוש (או"ח סי' סז ס"ק) כתב, שלפי הפסוק שהביא ר"א דין זה הוא מהתורה 'דקרא ד'אלה הנחלות' בתורה כתיב'. ותמה עליו בהגהות למלאכת שלמה שם בחזו"א (בספר סי' ו פ"ק טו ופאה סי' ג פ"ק ים), שבזמן הזה שאין לנו ב"ד ושלוחיהם, אינו נעשה הפקר. ובספר חוקות שדה (עמ' לט) הביא מכתב מהחזו"א שכתב 'ודברי הדרישה אינם מתיישבים, דמנ"ל לחדש תקנת חז"ל להפקיר בלי שום מקור', ע"ש עוד. **מ. ראה** במשנה שהלשון 'שיהו מפקירין את כל השדה' ובגמ' אמרו 'שיהו מפקירין את כל השדה כולה', וראה עוד בדקדוקי סופרים (פוש ג) שבכ"י לא גרסו במשנה את המילים 'את כל השדה' אלא 'שיהו מפקירין'. וע"ע בתוספתא (פ"ו ה"ג) 'בחמשה עשר בו שלוחי ב"ד יוצאין ומפקירין את הכלאיים שהפקר ב"ד הפקר ופטור מן המעשרות'. וראה בטור (שנמחק לעיל) שמשמע שמפקירים רק את הגידולים. וכ"כ בפני זקן באגדת אליהו ובחזו"א (כלאיים סי' ג פ"ק טז). וע"ע בצפנת פענח (כלאיים פ"ג הט"ז). **מא. אולם** ראה בזכרון ישכר (פוש ג) שהסתפק בזה. וראה עוד בצפנת פענח שבסמוך. ובחזו"א (כלאיים סי' ג פ"ק טז) כתב שהוא יכול לחזור ולזכות, אולם אם לא עקר את הכלאיים, לא יועיל זכייתו כיון שתיעשה הפקר עד שיעקור, אבל אחר שעוסק בעקירה זכה בה. וע"ש שהסתפק אם כשהזוכה מקיימם צריך שב"ד יפקירו או שנעשה הפקר מעצמו. **מב. ברטנורא.** **מג. מאירי** (או"ק ו.). וראה בריטב"א במו"ק (ו.) שמשמע ששליחי ב"ד היו מניחים את הכלאיים לפני בהמתן ולא כדברי המאירי. וראה גם בתפארת ישראל (יכין פוש ים) שאחרי ששליחי ב"ד היו הולכים, בעלי השדות היו מניחים לפני בהמתם. וכ"כ הרש"ס במשנה. וע"ע בזכרון אלעזר. **מד. היעב"ץ** (בפסקיו על המצוות) כתב 'קרי להו 'עוברי' אע"ג דלא עבדי מידי, דמכל מקום איסורא מי לא איכא, אף דלא קיי"ל כר"ע, משום דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, ואפילו מאן דעבד איסורא שרי למיקרי עבריינא כדאיתא בגמ' בכירה'. וראה גם בפירוש תלמיד רשבר"ש. **מה. באגדת** אליהו מפרש, שהטעם שהדין שהפקר ב"ד הפקר, משום שכמו שאמרו במדרש (דברים רבה פרשה י) גדולים צדיקים שכל מה שהקב"ה עושה הם יכולים לעשות, וכמו שהקב"ה פוקד עקרות גם אלישע פקד, וכמו שהקב"ה מחייה מתים גם אליהו ואלישע החיו

מתים, ואיתא עוד במדרש (בראשית רבה פרשה סמ) שהקב"ה יושב ומזווג זיווגים ואומר שדה זו לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני, ולכן גם לצדיקים יש כוח להעביר ממון אחד לחבירו וכמו שהקב"ה עושה. ועוד טעם כתב, שכיון ש'אלוקים נצב בעדת אל' ומה שב"ד פוסקים הקב"ה שם בפיהם, נמצא שהקב"ה הוא שמפקיר את הממון. **מו. ראה** בדורות ראשונים (מ"ה עמ' נד) בטעם שלא הוזכר בירושלמי שמו של ר' יצחק על מימרא זו. **מז. והאריכו** בזה הרבה מהאחרונים להביא בדין זה ראיות מכמה מקומות, ואכ"מ. וכדבריו כתב בקרבן נתנאל (גיטין פ"ד סי' יג פוש ה). וראה גם ברשב"א (גיטין לו:) שכתב שמהלימוד של ר"א משמע שיכולים גם להקנות, ובשיטה מקובצת (נ"ק ק.) כתב שאינו קונה בהפקר ב"ד עד שיחזיק, ובשו"ת הריב"ש (סי' שנט) הביא את הפסוק של ר' יצחק וכתב שיכולים גם להקנות. וראה עוד במחנה אפרים (קנין משיכה סי' ג) שרק מפקיע ולא מקנה. וראה בסמוך עוד נפק"מ בין הלימודים, וע"ע בקרן אורה (יבמות ל:) שכתב עוד נפק"מ. **מח. וכ"כ** בנחל יצחק (סי' ג). [עיין בדברי התשובה מאהבה, וראה בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רלה), שרבא סובר כלימודו של ר' אלעזר]. ובשדי חמד (מ"ג עמ' 61) כתב, שמלשון הרמב"ם 'וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון וכו' ומאבד ונותן כפי מה שיראה' משמע שיכולים גם להקנות, ולפי דברי היש"ש קשה דהרי הרמב"ם הביא את לימודו של ר' יצחק ולא את לימוד ר"א, וכתב לבאר, שאין כוונת היש"ש שיש מחלוקת ביניהם, אלא שר"א בא לפרש שמהפסוק של ר' יצחק היה מקום לומר שאין יכולים רק להפקיע ולכן אמר כדי לחזק את דבריו מפסוק אחר שיכולים גם להקנות. ומשמעות דורשים איכא בינייהו, דלר' יצחק אפשר ללמוד מהפסוק בעזרא שיכולים גם להקנות, ולדעת ר"א רק מהפסוק ביהושע אפשר ללמוד כן, וע"ש מה שהוסיף בזה שלא כדברי המהרש"ם שבהערה הבאה. ובספר אמרי הצבי (נ"ק סט: פוש ג) כתב, שאף שהרמב"ם הביא את פסוקו של ר' יצחק, פסק שאפשר גם להקנות ודרך הרמב"ם להביא את הפסוק הפשוט אף שיש בזה נפק"מ, והביא כן מהיד מלאכי. ועוד כתב (בספר מפתח לספר מגילת סתרים מדברי) שלכו"ע ב"ד יכולים לעשות פעולה אחת, דהיינו או להפקיע או להקנות, ומחלוקת האמוראים היא במקום שצריך להפקיע ולהקנות, שבזה סובר ר' יצחק שאינם יכולים. וראה בגפי אש שכתב, שמכך שהביאו בירושלמי רק את לימודו של ר' יצחק אין ראיה שהוא סובר שב"ד אינם יכולים להקנות, אלא שבסוגיין לא היו צריכים לזה. **מט. ובשדה** חמד (בספר עמ' 62) חולק עליו, ודעתו, גם ר"א שדרש מהפסוק 'אלה הנחלות' סובר שכיון שיש ביד ב"ד להפקיר, הרי זה כהפקר בעלים ופטור מהמעשר. והמהרש"ם (בספרו שלום קונטרס מיקוח עולם סי' לג פוש ז) כתב, שכיון שהגמ' במו"ק (טו.) הביאה רק את הפסוק של ר' יצחק, הביאו הרמב"ם, והביא עוד מרש"י (סנהדרין ה. ד"ה שבט ובר"ה כג: ד"ה מפתחיהם) שכתב רק את דרשת ר' יצחק. וכתב ליישב בזה [וכסברת הים של שלמה] הטעם שבשיטמ"ק (נ"ב שם) כתב שהפקר ב"ד אינו יכול להקנות, והיינו משום שלהלכה הלימוד הוא מהפסוק של ר' יצחק. [וראה בשו"ת הרשב"א (ח"ו סי' מפשנה) שהביא את דרשת ר"א ובמקום אחר (בספר סי' אלף רו) הביא את דרשת ר' יצחק]. **נ. במסכת** גיטין (נה:). **נא. וראה** בשו"ת חת"ס (אה"ע ח"ב סי' קח) שכתב שדין זה הוא דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. וראה בנתיבות המשפט (סי' רלה ס"ק יג) שכתב שלהפקיר הוי מדאורייתא, אבל להקנות הוא מדרבנן. ובלבוש (או"ח סי' סז ס"ק) כתב, שלפי הפסוק שהביא ר"א דין זה הוא מהתורה 'דקרא ד'אלה הנחלות' בתורה כתיב'. ותמה עליו בהגהות למלאכת שלמה (בפרישת סי' ש"ד) דהפסוק נאמר ביהושע ולא בתורה. וכן הקשה בהגהות הר"ב רנשבורג (גיטין לו:). וראה בקובץ מוריה (שנה יג גליון ה-ו עמ' לד) שהביא בדעת הלבוש, שכוונתו שהפסוק ביהושע מפרש את הפסוק בתורה (במדבר לד יז) 'אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון'. **נב. כן** הקשה בטוב ירושלים והניח בקושיא.

הלוי לגבי פירות אלו וכתיב 'ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך', אבל כשב"ד מפקירים את פירותיו, והוא עומד וצווח שהם פירותיו, היכן מצינו שרבנן תיקנו שיפטר ממעשרות, והרי הם נראים כעוקרים דבר מן התורה[נג]. ובפירוש תלמיד רשבר"ש מבאר את הספק, היכן מצינו בברייתא או במשנה שיש כוח ביד ב"ד להפקיע את חיוב המעשר מהפירות אף שהאוכל פירות בלא מעשר חייב מיתה בידי שמים[נד]. ובתקלין חדתין כתב, ששמא ב"ד לא הפקירו לגמרי את הפירות כדי לא להפסיד את הלויים, והפקיעו רק את זכותו בהם ולכן יהיה חייב במעשר, או שמא כיון שיש ללוי חלק ונחלה בהם וכל הרוצה יכול לזכות בהם, שוב אינם חייבים במעשר[נה]. ובחזו"א (שביעית סי' יט ס"ק כד) ביאר, שכיון שכוח ב"ד ניתן למיגדר מילתא, לא ניתן להם הכוח אלא להתיר את איסור גזל שבו, ולעולם לא נעשה הפקר אלא כל הקודם זוכה בו בשעת נטילתו ועדיין לא יצא מרשות בעלים[נו]. וראה בסמוך מספר אפיקי ים.

הרי בתוספתא מבואר שפטור

הקשה בצפנת פענח (כלאיים פ"ב הט"ז), דהרי בתוספתא (פ"ח ה"ג) מפורש שהפקר ב"ד פוטר מהמעשרות[נז]. וכתב לבאר, שודאי כשב"ד מפקירים נפטר ממעשרות וכדברי התוספתא, אלא שהסתפקו בגמ' אם באופן שב"ד תיקנו שיהיו מפקירים את השדות ולא הפקירו בעצמם, בזה אולי לא יפטרו מהמעשרות.

הטעם בזה

אין מעבירין את השנה לא בשביעית. פירש ברש"ס, שאין מעבירין בשביעית משום שמאריכים להם איסור עבודת קרקע[נח] ומשום שמפקיעים מידי מעשרי[נט]. ותמה בשירי קרבן על הטעם השני[ס], דהרי כיון שיש כוח ביד חכמים לעשות כן אין זה עיכוב[סא].

והרמב"ם (קידוש החודש פ"ד הט"ו) כתב הטעם, משום שיד הכל שולטת בספיחים[סב], ולא ימצאו ממה להביא את העומר ושתי הלחם[סג].

הרי הטעם אינו משום הפקר ב"ד

וחודש אחד שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות[סד]. הקשו האחרונים[סה], הרי הטעם שהוא פטור ממעשרות אינו מדרבנן, אלא הוא מדאורייתא, וכמו שמצינו שמותר לאכול חמץ באדר השני אף שהוא ניסן, ואם היה דין זה דרבנן היה אסור, וכן לענין פטור ממעשרות אינו משום הפקר ב"ד אלא מחמת שמיטה דאורייתא[סו]. וראה בסמוך מספר אפיקי ים.

קשה לסוברים ששביעית אינה אפקעתא דמלכא

דעת הבית יוסף (הו"ד נשו"ת מהרי"ט מ"ח סי' מנ), **ששמיטה אינה אפקעתא או הפקירא דמלכא, אלא כל אדם צריך להפקיר שדהו וכל זמן שלא הפקירה אינה הפקר. והקשה על דעתו באפיקי ים** (מ"ב סי' כה), **דא"כ איך הביאו ראיה**

בגמ' מכך שבחודש שהוסיפו חכמים בשביעית פטור מהמעשר דכל הפקר ב"ד יפטור ממעשר, הרי כשב"ד הוסיפו חודש מפקירים כולם את השדה לעוד חודש ואינה הפקר משום ב"ד[סז]. וביאר, שודאי שב"ד יכולים להפקיר ויהיה פטור בכך ממעשר, אלא הסתפקו בגמ' אם חכמים הפקירו גם לקולא או שאמרו שישאר חייב במעשר, ומכך שלגבי שמיטה הוא פטור בחודש הנוסף, מוכח שב"ד הפקירו גם לקולא[סח].

ביאור הגמרא

תני אין מעבירין וכו' בראשונה שהיו השנים כתיקנן[סט] וכו'. לפי גירסא זו ביאר בתקלין חדתין, שבראשונה שהיו התבואות מבשילות בניסן, לא היו מעבירין את שנת מוצאי השביעית כדי שלא יעצבו במה שמאריכים את איסור החדש, אבל כיום שאין התבואות מבשילות בניסן, אפשר לעבר את שנת מוצאי השביעית[ע], דבלאו הכי בניסן אין להם תבואה[עא]. ובקרבן העדה מפרש, שבראשונה שהיו ישראל על אדמתם ובית המקדש קיים, אין מעבירין את השביעית, אבל בזמן הזה שהארץ ביד נכרים, אין חילוק בין שביעית לשאר שני שבוע[עב].

גירסא אחרת

וברש"ס גרס 'הדא דתימר בזמן שאין השנים כתקנן, בראשונה שהשנים כתקנן היא שביעית היא שאר שני שבוע', וביאר, שבראשונה שהשנה השביעית היתה עושה גם לשנה השמינית כברכת התורה, יכלו לעבר את השמינית כיון שהיה להם תבואה, אבל כיום שישראל לא זהירים במצוות ואין את ברכת התורה, אסור לעבר.

ביאור הגמרא

שומריהו שיביאו בחידושו. פירש ברש"ס, שהפטור ממעשרות אינו משום הפקר ב"ד, אלא משום שהתורה אמרה לשמור שפסח יהיה בחודש האביב, וכיון שעשה של תורה מקיים כשמעברים אותה הוא מדין תורה ואתי עשה ד'שמור' ודחי לא תעשה דטבל[עג].

ג:

ביאור הגמרא

ואמר ר' אמי בשם רשב"ל דבית שמאי היא וכו' ואמר ליה ר' יוסי וכו'. ברש"ס מבאר, שר' אמי אמר שהמשנה ההיא כב"ש הסוברים שהפקר לעניים הפקר, ולכן אף שב"ד הפקירו אותם רק לעניים, פטורים ממעשר. ואמר לו ר' יוסי, שהמשנה היא גם כב"ה הסוברים שהפקר לעניים לבד אינו הפקר, אלא שבמשנה דגדיש הפקירו בית דין את הנוגע בארץ לגמרי,

נג. כן הוסיף בפירושו למסכת פאה (פ"ה ה"ח). **נד. ובפירוש** רבינו משולם כתב 'אע"פ שבני אדם זכו בהן, נהי שהפקירו ב"ד ממון, אבל לענין איסורא מנלן דמצו מפקרי, שהייתי אומר משיזכו בהן חשבינן כאילו קנאום וטבל גמור הוא'. **נה. וכע"ז** כתב בחמדת ישראל (קונטרס תורה אור אות ג) שחכמים יחייבו אותו במעשר אף שאינו חייב, כדי לא להפסיד את הכהנים. **נו. וראה** באריכות באמונת יוסף (פאה פ"ה ה"ח). וראה עוד בדרבוני זהב. **נז. זה** לשון התוספתא 'בחמשה עשר בו שלוחי ב"ד יוצאין ומפקירין את הכלאיים שהפקר ב"ד הפקר ופטור מן המעשרות'. **נח. וכ"פ** רש"י (סנהדרין יב. ד"ה לפ נשביעית). **נט. וכטעם** זה כתבו הפני משה והר"א פולדא (נפאה פ"ה ה"ח). וברש"ס בפאה (שם) כתב רק את הטעם הזה. וכ"כ ביד רמה (סנהדרין יב.) בפירוש הירושלמי כאן. וכתב 'ומאחר דמיפרש טעמא דמילתא בירושלמי, על כרחין מחייבינן למיסמך עליה'. [והוא רצה לפרש, שהטעם כדי שלא תגמר להם התבואה ויבואו לאכול חדש, וכמו שאמרו אצלנו לגבי מוצאי שביעית. וראה בפני מבין שתמה בדבריו, מהיכן משמע כן בירושלמי]. וראה בביאור ההלכה (קידוש החודש פ"ד הט"ו ד"ה ומן מענין) שהקשה, דאם הטעם משום שאין להפקיע את המעשר, מה אמרו בגמרא שממתי שהתיר רבי להביא ירק מחו"ל מותר לעבר את השביעית, הרי מ"מ מפקיע את המעשר שבארץ ישראל, ע"ש מה שכתב לתרץ. [ובאמת הר"א פולדא (שם) פירש את דברי הגמ' על מוצאי שביעית]. **ס. הקשה** כן על הר"א פולדא במסכת פאה (פ"ה ה"ח). **סא. ועוד** הקשה, דגם בשאר שני שבוע אם רוצה להפקיע אין בזה איסור ופטור מהמעשר. **סב. וראה** בערוך לנר (סנהדרין שם) שהקשה, דהרי היו שומרי ספיחים שנטלו שכרם מהלשכה ולמה יש לחשוש. וכן הקשה בשירי קרבן (סנהדרין פ"ח ה"ג) ותירץ, שהשמירה לא היתה בע"כ של הלוקחים, אלא היו מודיעים להם שהם שומרים אותם להקדש, וא"כ יש לחשוש שלא יהיה להם מה לאכול ולא ישמעו לשומרים. **סג. וכן** הביא בשם יש מפרשים ביד רמה (שם). והמאירי (סנהדרין שם) כתב את טעם הרמב"ם ואת טעם רש"י. וראה בתקלין חדתין ובקרבן העדה שהרכיבו את שני טעמים אלו, וכתבו, שמשום איסור עבודת קרקע לא יהיה להם ממה להביא והספיחים יאכלו בזמן זה. וראה בדרבוני זהב שכתב בפשיטות, שהטעם משום שלא להפקיר את השדה יותר מדי. וכן נראה בכוונת תלמיד רשבר"ש. **סד. בפירוש** תלמיד רשבר"ש הקשה, מדוע לא הביאו שמצינו שיש כוח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה וכמו שהביאו ביבמות (ג ע"ב ופ"ב). **סה. שו"ת** דובב מישרים (ח"ג סי' ד) ובהר אפרים. **סו. וראה** בחזו"א (שביעית סי' יט ס"ק כד) שכתב 'ואפשר דסבר דשביעית אינה אלא שנה של י"ב חודש כרוב השנים וחודש הנוסף אינו אלא מדרבנן, ודוחק'. וראה מה שנכתב לבאר באריכות במוריה (שנה יג גליון ה-ו עמ' לד). וביותר צריך לבאר לפירוש רבינו משולם ותלמיד רשבר"ש שדברי ר' אבון מהפסוק 'שמור את חודש האביב' לא באו לדחות את ראיית ר' יונתן מהמשנה שאין מעבירין את השביעית, אלא לומר שלא צריך להגיע לכך שבית ר"ג עיברו את מוצאי שביעית, כיון שמפורש כן בפסוק שצריך לעבר כדי שהפסח יבוא באביב. וראה בכלי חמדה (מועדי השנה סי' כד) שכתב ליישב ע"פ מה שביאר בדעת הריטב"א (מגילה יט:), שאם ב"ד אינם מקדשים את החודש ואינם רוצים לקדש החודש, אין החודש מקודש ואין יוה"כ נוהג בו, וזה היתה כוונת ר' יונתן, דהרי אין מעבירין את השנה בשביעית ואין עיבורם עיבור, ואיסור חמץ בפסח אין עליהם דהרי ב"ד לא קידשו את החודש, מ"מ לגבי שמיטה אין בכוחם להאריך את השנה וא"כ איך פטרו ממעשר את פירות החודש האחרון, ומוכח שהפקר ב"ד פוטר ממעשר, ודחה ר' אבון, שיכולים לעבר מהתורה גם את השביעית. ובחמדת ישראל (קונטרס תורה אור אות ג) ביאר, ע"פ מה שמבאר את ספק הגמ' [הו"ד לעיל] אם חכמים מחייבים אותו במעשרות אף שהוא פטור כדי לא להפסיד את הלויים, ולזה הביאו ראיה, שגם מה שמעברים את השנה הוא משום תקנות, ומוכח שחכמים לא חייבו במעשר בחודש הנוסף כדי שלא להפסיד את הלויים, וע"ש מה שביאר בתשובת ר' אבון. ויישב בזה גם מה שקשה, דהרי אף אם נאמר שהפקר ב"ד אינו מפקיע ממעשר, כיון שיכולים הלוי והעני ליקח את הפירות צריך להיות פטור ממעשר, ולדבריו א"ש, דהספק הוא אם חכמים אמרו שיהיה חייב במעשר. וע"ע במה שביארו בשו"ת ישועת משה (ח"ד סי' לג אות ו) ובחידושים והערות מהריצ"א. **סז. וכן** הביא ראיה הרידב"ז (נפאה הנלמן סי' ד בנגיע ריבב"ז אות יג), ראה שם שהאריך להוכיח את הראיה מכמה צדדים. וכתב החזו"א (שביעית סי' יט ס"ק כד), שהיא ראיה אלימתא. וראה במכתב במוריה (שם) שר"ל שאולי זה מחלוקת ר' יונתן ור' אבון. **סח. [ועדיין** צ"ב, דהרי סוף כל סוף הבעלים עצמם מפקירים ובזה לא שייך לומר לקולא לא אמרו חכמים]. וכעין דבריו בביאור הירושלמי כתב גם בקובץ שיעורים (ח"ג סי' יד אות כ), ע"ש. וראה עוד בנועם ירושלמי (פאה פ"ה ה"ח) שהקשה מדוע לא הביאו ראיה מכך שב"ד תיקנו שמיטה אף שאין חיוב מן התורה ופטרו בכך ממעשר גם למ"ד שמעשר דאורייתא בזה"ז, וע"ש באריכות מה שחידש בזה. **סט. ברש"ס** (פאה פ"ה ה"ח) כתב, שאין מחלוקת בין שני הלשונות וכל אחד הוסיף על חבירו. **ע. כ"כ** ע"פ הגהות הגר"א (אות ד). **עא. וכן** פירש בפני משה, אבל לדעתו גם את השביעית עצמה אפשר לעבר מטעם זה. וכע"ז כתב ברבינו משולם, ע"ש. ובשו"ת חלקת יואב (קמא יו"ד סי' לג) הביא מזה ראיה שאין איסור חדש בחו"ל, ע"ש. וראה פירוש חדש בדרבוני זהב, שר' מנא אמר כדברי ר' זעירא, שכשהשנים היו כתקנן והיה אסור להביא מחו"ל ירק, לא היו מעברים את השביעית והשמינית, אבל כיום שהשנים אינם כתקנן ומותר להביא ירק, מותר לעבר את השביעית והשמינית. וראה גם בהמשך שפירש את כל דברי הגמרא בדרך שונה לגמרי. **עב. והיינו** שכשהיה ביהמ"ק קיים היו צריכים להביא שתי הלחם ועומר, ואם היו מאריכים את השביעית לא היה כבר ספיחים להביא מהם, אבל בזמן הזה אין למה לחשוש. ובפירוש תלמיד רשבר"ש מפרש, שבראשונה שהיו שנים כתקנן והיו מקדשים ע"פ הראיה, לא היו מעברים את השביעית, אבל היום שמקדשים לפי חשבון, מעברים את השביעית ואת השמינית. [וצ"ב]. ובפירוש רבינו משולם כתב, שבראשונה שהיו השנים כתקנן ולא היה רעב מצוי, לא היו מעברים את השביעית, אבל כיום שרעב מצוי, אין נפק"מ אם יעברו את השביעית ואת השמינית דבלא"ה היוקר הוא בתחילתו כבסופו. ועוד פירש, כעין פירוש הפני משה, שבראשונה שהיו ישראל בארץ ישראל לא היו מעברים את השביעית, אבל היום שהארץ ביד נכרים, מעברים דבלא"ה יהיו פירות כיון שהנכרים עובדים גם בשביעית. **עג. [וצ"ל** שאין זה מדיני עשה דוחה לא תעשה]. וראה בתקלין חדתין ובקרבן העדה. וע"ע בהר אפרים.

ילקוט שקלים ג: ביאורים

אהרון 19/05/2018

אלא שאמרו חכמים שיהיו רק לעניים כדי לקנוס אותו שרצה לגזול את העניים[א]. הרי שהפקר ב"ד פוטר מהמעשר[ב]. ובפני משה פירש את דברי ר' אמי כפירוש הקודם, ובדברי ר' יוסי פירש, איך הביאו ראיה ממשנה זו שהפקר ב"ד פוטר מהמעשר, הרי רק לדעת ב"ש הוא נפטר מהמעשר כיון שהפקר לעניים הפקר, אבל לדעת ב"ה שהפקר לעניים אינו הפקר, אף שקנסו חכמים את בעה"ב שיהיו לעניים, חייבים העניים לעשר אותם[ג].

בדברי הר"ן שהפקר ב"ד לא פוטר ממעשר

כתב הר"ן (נדרים מד: ד"ה ופרכינן), על דברי הגמ' בענין מי שהפקיר שדהו שלדעת ר' יוסי יכול לחזור בו גם לאחר ג' ימים, שמדרבנן אינו יכול לחזור בו, וכתב הר"ן, שלא באו חכמים להקל עליו ולפטור מהמעשר. והקשה ברע"א[ד], שמהמשנה בפאה [שהובאה בגמרא] משמע שהפקר ב"ד פוטר מהמעשר. ותירץ בשו"ת דובב מישרים (ח"ו סי' קמ), שגם הר"ן מודה שמועיל הפקר ב"ד לפטור ממעשר, אלא ששם לא רצו חכמים לפוטרו, אבל במשנה, נתנו חכמים להם שם לקט ושיהיה ההפקר פטור ממעשר[ה].

מחלוקת בביאור מדינה ומקדש

בחמשה עשר בו שולחנות היו יושבין במדינה בכ"ה ישבו במקדש.

הרמב"ם (שקלים פ"ו ה"ט) סובר שמדינה היינו בכל מדינה ומדינה[ו], ומקדש היינו בירושלים[ז]. אבל בפרישת הרא"ש כתב[ח], שמדינה היינו בירושלים, ומקדש היינו בבית המקדש עצמו[ט].

אם היו גובים בט"ו

נחלקו הראשונים אם היו גובים את השקלים בט"ו, דעת הרמב"ם (שם) שהיו תובעים בנחת וכל מי שיתן מקבלים ממנו'. אבל הראשונים כתבו, שהשולחנות היו יושבין רק לצורך שיחליף כל אחד ממעות מדינתו דאינם יודעים כמה שוה מחצית השקל[יא], והיינו שלא היו גובים בט"ו.

הטעם בזה

בכ"ה ישבו[יב] במקדש. רש"י (מגילה כט: ד"ה יושבין) פירש, שהיו יושבים במקדש לסימן שכבר קרב הזמן שצריך לתרום את הלשכה וימהרו ויביאו, דמאותו היום מתחילים למשכן את המתעכבים[יג]. ובריטב"א (שם) כתב עוד טעם, שכיון שאותם שעדיין לא הביאו שקליהם מועטים, אין צורך בשולחנות במדינה[יד].

אם יש איסור 'בחוץ תעמוד'

התחילו למשכן[טו]. כתב הרמב"ם (פכ"ה מ"ח), שמוציאים את העבוט מביתו[טז]. וכתב בתוי"ט, שאין בזה איסור של 'לא יבא אל ביתו וכו' בחוץ תעמוד'[יז],

כיון שמצות גבוה עליו, ואף שגם פריעת בעל חוב מצוה, אין למדים ממנה למצות גבוה. ובזרע אברהם (סי' טו אות ח) הצריך עיון בדברי התוי"ט, דהרי הציווי 'בחוץ תעמוד' נאמר רק לגבי הלוואה ולא לגבי שכר פעולה וכדומה[יח]. וביאר בזכרון ישכר (פ"ו מ"ג אות ה), שכשם שאם זקף במלוה את שכר הפעולה שוב אסור להיכנס לביתו[יט], גם חוב שיש עליו לגבוה החיוב כאילו נזקף עליו במלוה, ולכן היה צריך התוי"ט לומר סברא שיהיה מותר להיכנס לביתו[כ].

הרי אין ממשכנים על חיובי כפרה

הקשו האחרונים, דהרי הדין הוא שאין ממשכנים חייבי כפרה, והשקלים הרי באים לכפרה וכמו שאמרו בתוספתא (פ"ו ה"ו) שהשקלים מכפרים על ישראל. וכתב בצפנת פענח (שקלים פ"ו ה"ט), שהטעם שלא ממשכנים חייבי כפרות, שמא יאמרו שלא ניחא להם בכפרה ונמצא שלא יתכפר לו, אבל השקלים נמסרים לציבור ושוב אינם שלו ואח"כ מביאים את הקרבנות משל ציבור[כא].

אם לקחו את המשכון לצורך הקרבנות

כתב בשו"ת עונג יו"ט (סי' קלז), שלא היו יורדים לנכסיו ולוקחים את המשכון לצורך הקרבנות, דכיון שהוא לא הקדיש אותו א"א להקריב ממנו קרבנות ציבור, אלא היו ממשכנים אותו עד שיביא את שקלו[כב]. ועיין במנ"ח שכתב שאם נמצא בפנינו ואינו רוצה ליתן, יורדים לנכסיו ולוקחים ממנו[כג], אלא שהסתפק אם כשאינו בפנינו או שנשתטה אחר שהתחייב אם יורדים לנכסיו[כד].

הרי אין כופים את הציבור

בתורת כהנים (פרשת תזריע פרשה ז) דרשו מהמילה 'לרצונכם' שאין כופים את הציבור בעל כרחו. והקשה הר"ש משנ"ץ, דהרי במשנתנו נאמר שממשכנים על השקלים[כה]. ותירץ, שלא מדובר כשאינם רוצים להביא, אלא היו ממשכנים כדי שימהרו להביא. וכתב בשו"ת זרע אברהם (סי' ד אות כג), שלפי דבריו אם אינו רוצה לתת מחצית השקל, אין כופים אותו. וכתב, שדבר זה צ"ע, שהרי נתינת השקלים היא מצוה על כל אחד ואחד ומדוע שלא יכפו עליו[כו]. וביאר, שאפשר שכוונת הר"ש באופן שכל הציבור יסכימו שלא לתת שקלים שבזה אין כופים[כז].

בטעם דין זה

אבל לא נשים[כח] ועבדים. כתבו הראשונים[כט], שהטעם שהם פטורים משום שנאמר בפסוק 'איש' ומיעט אשה[לא], ועבד פטור משום שהוקש לאשה[לב].

א. ובפירוש למסכת פאה הוסיף, שהיא הפקר גמור ורבנן זכו בה והקנוה לעניים. ובביאור הגר"א (פאה פ"ה ה"ו) כתב, שבעצם גם העשירים יכולים לזכות בהם, אלא לפי שמעורב בהם גם לקט שהוא של העניים, ודאי לא יקחו מהם. וראה עוד ברידב"ז (פאה שם) שכתב, שאף לב"ה שאינו הפקר, מ"מ כיון שיכול לוי עני לזכות בו הרי הוא פטור מהמעשר. וכ"כ רע"א (על המשניות פאה פ"ה מ"ו אות מז) [וראה בתפארת ישראל (נזיר אות ס) שהבין את דבריו בדרך אחרת]. אולם בחתם סופר (ירושלמי שם) חלק ע"ז. וראה עוד בתוי"ט (פאה שם ובשו"ת מו"מ (השמטות) סי' רה). **ב. וכן** נראה בכוונת התקלין חדתין.

ג. וכ"כ בפירוש תלמיד רשבר"ש ובפירוש רבינו משולם. **ד. בגליון** הש"ס. **ה. וכ"כ** בעטרת ראש (פאה פ"ה מ"ו אות נ). וראה באפיקי ים (מ"ג סי' כד) שכתב כעין דבריו. וראה שהובא לעיל (ע"ח) מה שיישב בזה דעת הב"י. [ואפשר גם לומר כפירוש הפני משה שלמסקנא אין ראיה שהפקר ב"ד פוטר ממעשר]. **ו. וכ"כ** בפירוש תלמיד רשבר"ש וכ"כ המאירי. וראה בתרגום החדש לפירוש המשניות לרמב"ם, שהכוונה לכל ערי ארץ ישראל, אבל בתרגום הישן הכוונה לכל ערי ישראל. והמאירי כתב כמו התרגום החדש. **ז. כן** פירש הברטנורא בדעתו לענין מקדש וכ"כ בפירוש תלמיד רשבר"ש במקדש לאו דווקא אלא בירושלים סמוך למקדש. **ח. וכ"כ** הברטנורא. **ט. וע"ע** בתוי"ט שהביא ראיות לשני הפירושים ממשניות אחרות. ובפני זקן כתב, שמדינה הוא כל ערי ישראל ומקדש הוא המקדש עצמו. **י. וכן** משמע ברש"ס לעיל. **יא. רש"י** (מגילה כט: ד"ה כמחצה) פרישת הרא"ש תלמיד רשבר"ש פירוש רבינו משולם וריבב"ן. וראה ברבינו משולם שהקשה, שהרי אמרו בב"ק (פ:) שהתקינו שכל המעות יצאו בירושלים ומדוע היו צריכים להחליפם, וביאר, שהיה נוח להם להביא ממעות של ירושלים כדי שיהיו מזומנות מיד לקניית הקרבנות. **יב. בשושנים** לדוד ביאר את שינוי הלשון 'יושבין' במדינה 'ישבו' במקדש, שבמדינה היו יושבים שולחנות כל השנה לשאר עסקים, אבל במקדש רק בעת הזאת ישבו שולחנות. והוסיף, שגם לדעת הרמב"ם [הו"ד בסמוך] שבמקדש היינו בירושלים, מסתמא לא היו עוסקים במשא ומתן בירושלים. אולם הביא מהתוס' (ב"ב כג: ד"ה ניוסכת) שכתבו שהיו באים לירושלים אף מאומות העולם לסחורה ולכן קרויה 'רוכלת עמים'. [וראה במגילה (כט:) שגם על המקדש הלשון 'יושבין']. **יג. וכ"כ** הרש"ס. ובפני זקן כתב, שהיו יושבים במקדש כדי לזרז את העם ממורא ופחד המקדש. **יד. וכ"כ** המאירי (מגילה שם). ובפירוש רבינו משולם ביאר הטעם שהתחילו למשכן באותו יום, שהרי צריך לבקר את התמיד ד' ימים קודם שחיטתו, ולכן היו צריכים ליקח אותו בכ"ה ומטעם זה באותו יום התחילו למשכן. ואף שלא היו יכולים ליקח אותו ממעות תרומה החדשה קודם ניסן שהרי רק באחד בניסן היו תורמים את הלשכה, כיון שבאותו יום התחילו לברר את קרבנות שנה הבאה, התחילו למשכן ביום זה. וראה עוד בסברא זו בריש פירקין מהטורי אבן. ובהגהות רי"א חבר (מגילה שם) כתב 'הטעם כי אנן קי"ל לתקופה כר' יהושע דהעולם נברא בכ"ה באדר יום ראשון למעשה בראשית, ובמעמדות קוראים במעשה בראשית שאלמלא מעמדות כו', ולכן אז יושבים במקדש לצורך שקלים חדשים לקרבנות'. **טו. המאירי** כתב שב"ד התחילו למשכן. וראה בלשון הרמב"ם (שקלים פ"ו ה"ט). **טז. וכ"כ** הריבב"ן. וראה בתרגום החדש לפירוש המשניות שלא כתוב שהיה נכנס לביתו למשכנו. וראה עוד בקרית ספר (שקלים פ"ו) שכתב שאין צריך להחזיר לו את העבוט, דגבי החזרת העבוט נאמר 'ולך תהיה צדקה' מי שצריך צדקה יצא הקדש שאין צריך צדקה. **יז. דברים** (כד י-יא).

יח. וכמבואר בחו"מ (סי' לג סי"ד) וכן הקשה במטה יהודה (סי"ג סי' תרלד). **יט. וכמבואר** בחו"מ (שם). **כ. וראה** שם שהביא לחזק סברא זו מדברי הרשב"א בתשובה (ח"ו סי' יח, הו"ד בב"ח פירקין) שאין מברכים על נתינת מחצית השקל משום שאינו נותן כלום משלו והכל של הקב"ה, ולכן י"ל שהוי הממון שבידו כעין בהלוואה, והביא עוד את דברי המדרש (שמות רבה פרשה לט) 'אמר לו הקב"ה, משה, חייבין לי ישראל מה שלוו הימני שנאמר 'כי תשא', כמה דתימא 'כי תשה ברעך', אמור להם שיפרעו מה שהם חייבים לי', והרי שחיוב נתינת השקלים הוא כעין פרעון הלואה, וע"ש עוד. **כא. ע"ש** מה שכתב עוד וכן בדבריו להלן בפ"ג (ה"י). ובזכרון ישכר (פ"ו מ"ג אות ז) תירץ, שרק בחטא ידוע הדעת נותנת שיביא גם בלא שימשכנו אותו, אבל בחיוב שקלים שאינו על חטא ידוע, צריך למשכנו דיש לחשוש שלא יביא. ובלחם שמים (פ"ו מ"ד בהגהה) כתב, שגם בחטאות ואשמות ממשכנים לאחר שעברו עליהם שלושה רגלים (ובהגהי המוסף נר"ה ו. ד"ה יקריב), ולכן גם בשקלים ממשכנים כשרואים שהזמן יעבור ולא יתן מעצמו. וראה עוד בספר גור אריה יהודה (פ"ו סי' כ אות ו) שתירץ בשם ר' מנחם זמבא, שיש חילוק אם החטא גורם דין כפרת הקרבן לבין אם הקרבן גורם כפרת החטא, דבכל חייבי חטאות לולי החטא לא היה לקרבן דין קרבן לכפר וע"י החטא יש דין כפרה בקרבן ולכן אין ממשכנים, אבל בקרבנות ציבור, שגם בלא חטא גזירת הכתוב שהם באים, אלא שיש בהם דין שאם יש חטא הם יכולים לכפר, כיון שאין חטא ברור שעליו הם מכפרים, יש לחשוש שישהה אותם. **כב. וכן** דעת הצפנת פענח (שקלים פ"ו ה"ט). **כג. ראה** בראב"ד (פרשת כהנים פרשה ז) שכתב שצריך שיאמר רוצה אני. **כד. וספיקו** הוא אם יש שיעבוד נכסים במחצית השקל. וכתב, שהסברא נותנת שיש בזה שיעבוד נכסים ומשום דהוי מלוה הכתובה בתורה וכמו בפדיון הבן. וראה עוד בזרע אברהם (סי' יז אות כז) שדעתו, שיורדים לנכסיו ולוקחים מהם לצורך הקרבנות. **כה. אמנם** הראב"ד (נמו"כ שם) כתב, שגם את הציבור כופים עד שיאמרו רוצים אנו, והחידוש של התו"כ, שהיה מקום לומר שאת הציבור יכפו ויקריבו אף בלא שיאמרו רוצים אנו, קמ"ל שמקריבים רק אם אמרו רוצים אנו. **כו. [ועי'** בדברי הר"ש, שנראית כוונתו לתרץ גם כעין זה, שממשכנים הכוונה ליחידים, וכמו שנאמר במשנה את מי ממשכנים לויים וישראלים, והיינו שאם יש בהם יחידים שלא נתנו ממשכנים אותם]. **כז. וראה** שם שכתב עוד בדרך אחרת. וע"ע בצפנת פענח (שקלים פ"ו ה"ט בסוף דבריו). **כח. ראה** ברש"ס (בסוף ההקדמה) שכתב שדין טומטום ואנדרוגינוס כדין האשה, וצ"ב. [ואולי אפשר ליישב לדעתו שנשים חייבות אלא שאין ממשכנים אותם, ולכן מספק אין למשכן]. ובמנ"ח (מצוה קה) כתב שהם חייבים מספק. **כט. תלמיד** רשבר"ש ובפרישת הרא"ש וכ"כ הרש"ס, וכן הביא הברטנורא. וכ"כ הרוקח (סי' לג) שמטעם זה פטורים נשים עבדים וקטנים. **ל. לשון** הפסוק (שמות ל יג) 'ונתנו איש כפר נפשו'. **לא. ראה** בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ו סי' קכ) שכתב, שלא כל מקום שכתוב 'איש' בא למעט אשה. וראה גם שהסתפקו בזה בב"ק (קט:). וע"ע בבאר הגולה (מו"מ סי' אות ו) שלא ממעטים אשה מדיני שמירה מפני שדיבר הכתוב בהווה. ויש בזה אריכות גדולה, ראה בשדי חמד (מ"ג עמ' 320) ובתועפות ראם (סי' יח אות ג) ובשו"ת הסבא קדישא (מ"ג סי' כט), ואכ"מ. וע"ע במה שהאריך בזה הגר"י פערלא בפירושו לסמ"ג (מ"ו עמ' 239 והלאה). **לב. והרלב"ג** (שם) כתב, שנשים התמעטו מלשון הפסוק 'בני ישראל' ולא בנות ישראל. ובקרית ספר (שקלים פ"ו) כתב, שהם מתמעטים מהפסוק (שם יג) 'העובר על הפקודים' ונשים

והמאירי פירש הטעם, משום שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שנשים ועבדים פטורים מהם[לג].

אם הם פטורים

כתב הרש"ס, שנשים ועבדים חייבים במחצית השקל, אלא שהתמעטו מ'איש' שאין ממשכנים אותם[לד]. ובדברי הראשונים מפורש שהם פטורים וכ"כ הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ז).

טעם החיוב

וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידולה שוב אינו פוסקלו. בטעם הדבר כתב הרמב"ם (נפיה"מ), שאומרים לו מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו מצוה זו, תן עליו תמיד עד שיגדיל ולא תפסוק. ובפירוש רבינו משולם כתב, שהיא תקנת חכמים. וברש"ס כתב, שכיון שהתחיל לחנכו באותה מצוה שוב אינו נפטר[לו]. ובהגהות רבינו פרץ (לסמ"ק מלוה קמד אות ג) כתב לגבי מי שהתענה במקום בנו הבכור בער"פ, שחייב להתענות עד שיגדיל, וכשם שאב שהתחיל לשקול על בנולח שוב אינו פוסק. ופירש המג"א (או"ח סי' תע סק"ב) בדבריו, שהוא כמו נדרלט.

אם חייב הבן כשמת האב

בפרישת הרא"ש כתב, שאם מת האב, הוא שוקל על ידי עצמו. וכ"כ בברטנורא. וכתב על דבריו בתוי"ט, שלפי טעם הרמב"ם [שהובא לעיל], אין טעם לחייב את הבן. ובעצם דברי הברטנורא הקשה, איך האב יכול לחייב את הבן. וכתב, שאפשר שכוונת הברטנורא היא באופן שהניח אביו נכסים והנכסים השתעבדו לצורך זהמ.

אם ממשכנים על זה

בפירוש רבינו משולם וברש"ס כתבו שאם נתן האב שנה אחת, אף שהוא חייב לשקול בשנה הבאה אין ממשכנים אותו. אבל הריבב"ן והמאירי כתבו שממשכנים אותו ע"זמא.

בכמה פעמים מתחייב

כתב בשו"ע הרב (או"ח סי' תע ס"ה) לענין אשה שהתענתה תחת בנה הבכור בער"פ, שאם עשתה כן פעם אחת והיה בדעתה לעשות כן עד עולם, הרי זה נדר וצריכה התרה. ונראה שה"ה לענין שקליםמב.

ביאור המשנה ואם היא כמ"ד שאינם חייבים אין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלוֹםמג. בגמ' אמרו, שאין ממשכנים את הכהנים מפני דרך הכבוד. וביאר ברש"סמד, שמשורת הדין היו צריכים למשכן אותם כשם שממשכנים את הלויים, ומפני שהם עובדים עבודה חולקים להם כבוד ולא ממשכנים אותם, ומאמינים להם שיתנומה. ובפירוש רבינו משולם כתבמו, שכיון שהם טורחים בעבודת ציבור, אין עושים להם שום טורח כדי שלא יהיה עליהם העבודה למשאוי. והיינו אף לדעת ר' יוחנן בן זכאי שהכהנים חייבים. אבל בפירוש תלמיד רשבר"ש כתב, שאין ממשכנים אותם משום שיש להם ראיה מהתורה שאינם חייבים, והמוציא מחבירו עליו הראיה, דאין לנו ראיה מחוורת לסתור את ראייתם, ולכן לא היו ממשכנים אותסמז. והיינו שאף

ועבדים לא עוברים על הפקודים. והוסיף שצריך מיעוט ואף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, כיון שנאמר בפסוק (שם יג) 'כופר נפשו' היה מקום לומר שיתחייבו, ולזה בא המיעוט. [וע"ש שכתב שלכן אם נתנו מקבלים מהם, וראה בזה בסמוך]. וכמיעוטו כתבו גם בשו"ת הגאונים (ליק סי' קכ). וראה גם בספר המצוות לרמב"ם מהדורת הגר"ח העליר (מ"ע קעג) שכתב דרשה זו. וכן משמע באור החיים (שמות לה ג). וברש"ס כתב, שלמ"ד [בסמוך] כל העובר בימא, ממעטים מ'איש' וכדלעיל, והיינו כעין דבריהם. ובמה שמיעטו עבדים משום שדרשו לה לה מאשה, ראה בשער המלך (שקלים פ"ג ה"ז) שהביא מזה ראיה כנגד דברי המשנה למלך (מלכים פ"י ה"ז) שגזירה שוה זו היא רק בדברים שהזמן גרמן, אבל בדברים שאין הזמן גרמן ונשים פטורות מגזירת הכתוב, עבד חייב. (וע"ע נמוק"י נג"ק (פמ. ד"ה ענד) שכתבו שרק לענין להחמיר דרשו את הגזרה שוה, וראה בשו"ת מנחת הקומץ (סי' נח), ואכ"מ). **לג. ראה** בסמוך מה שהובא בזה. וראה גם במהר"ם שיק (מלוה קו אות ג) שכתב שהפטור משום שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. וראה שער המלך (מילה פ"ג ה"ג) שכתב שאינה מצות עשה שהזמן גרמא, משום שאפילו אם לא שקלו בשנה זו צריכים לשקול בשנה אחרת. וראה גם במנחת חינוך (מלוה קה) שכתב בפשיטות שאינה מצות עשה שהזמן גרמא. וראה במשנת חיים (סי' ג אות ה). וע"ע בערוך השולחן (סי' פג ס"ו) מה שדן בזה. ובמראה אש ביאר בזה, דכיון שהשקלים באים לכפרה, וכפרה היא רק ביום (ערכין יג.) ולכן אין מפרישים שקלים בלילה, וע"ש שהאריך לדון אם מחמת זה היא מצות עשה שהזמן גרמא. וע"ע בשלמי שמחה (מ"ב סי' נד) שדחה את דבריו. וראה מה שכתב בזה בכמה דרכים בביאור ההלכה (שקלים פ"ג ה"ז ד"ה אבל). ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סי' ה) כתב שהוי מצות עשה שהזמן גרמא, כיון שהקרבנות שלצורכם הם ניתנים תלויים בזמן. ובפרדס יוסף (שמות ל טו) הקשה, שאם אינה מצות עשה שהזמן גרמא, מדוע לא מנו אותה בקידושין (לד.) בכלל המצוות שאין הזמן גרמן ונשים פטורות. **לד. וכתב** בשמו במלאכת שלמה (פ"ב מ"ה), שאף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות מהם, התרבו מהפסוק (שם טז) 'כסף הכיפורים' וכולהו בעי כפרה. **לה. בשפתי** צדיק (ד' פרשיות אות ו) הסתפק, אם גם בשנה שבה יגדיל הבן ישקול האב על ידו, דיש מקום לומר שלא יתן, כדי שיקיים הבן בעצמו את המצוה כשיגדיל, או שמא אם יתן הבן בעצמו כשיגדיל הרי הוא נותן מחצית שקל על פחות משנה וכולם נותנים מחצית השקל לשנה שלמה והרי זה כמרבה ולכן יתן האב, ומסקנתו שלא יתן האב כדי שיקיים הבן את המצוה, ודייק כן מלשון הרמב"ם 'עד שיגדיל ויתן על עצמו' שלכאורה הוא מיותר, אלא כוונת הרמב"ם שהאב יתן ביד בנו עד שנה שיגדיל ויתן בעצמו. **לו. ראה** בהלכות חנוכה לרבינו מהרז"ך (הוצ' מכון המועדים עמ' יג ואילך) שכתב (בעמ' יט) 'ונ"ל קטן שהתחיל אביו לעשות לו נרות חנוכה בפני עצמו שוב אינו פוסק. וראיה ממחצית השקל דכתב המיימוני בפ"א מהלכות שקלים דכתב וז"ל 'קטן שהתחיל אביו ליתן לו מחצית השקל שוב אינו פוסק' כו' וע"ש. ואע"ג דהתם אתי הקטן לידי חיוב דאורייתא כשיגדיל, אין נ"ל לחלק דכעין דאורייתא תיקנו, וצ"ע'. **לז. וכעי"ז** כתב הרוקח (סי' רלג) שאינו פוסק כדי לחנכו במצוות. וע"ע באמבוהא דספרי (מ"ב עמ' 313 אות ה). [וראה שכתב הרש"ס, שאף אחר שיהיה בנו בן י"ג שנה, חייב האב לשקול בשבילו. ולכאורה קשה, דכיון שיש חיוב על בנו, למה שיתן אביו, והרש"ס הרי לא חילק בין קודם עשרים לאחר עשרים ודעתו שמי"ג יש חובה להביא אלא שאין ממשכנים, וצ"ב. ואולי אפשר לומר שכוונתו שהוא חייב עד שיתן הבן. וכסברא זו כתב בדברות משה (ג"כ פ"ח סי' ח ענף ה) שכל זמן שלא הודיע האב לבנו, חייב האב לשקול עבורו. וע"ע בציון ההלכה (שקלים פ"ג סק"ק) שהביא כדברי הרש"ס מהמלאכת שלמה, והבין בכוונתו שדין זה הוא עד שיהיה הבן בן עשרים]. **לח. נוסף** שם 'כל כהן קטן' ונראה שהוא ט"ס. **לט. ראה** בחק יעקב (סק"ה) שכתב על דברי המג"א שלא מצא כן בהגהות סמ"ק. ונראה שכוונתו שלא נמצא בהגהות סמ"ק שהוא משום נדר. ובשו"ע הרב (סי' תע ס"ה) והמשנ"ב (שם סק"ט) כתבו שיש לו התרה. וראה במקור חיים (או"ח סי' תרלד) שכתב, שאי אפשר להתיר דבר זה. [ודבריו יובנו לפי הרמב"ם ורבינו משולם שאין זה בתורת נדר. וכן אפשר לומר ע"פ מה שהביא הב"י (יו"ד סי' ריד) מהרשב"א, שהנוהג איסור בדבר שידע שהוא היתר, אין לו היתר לעולם. וע"ע בסמוך מביאור ההלכה]. וראה עוד בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' מה) בענין שהתחייבו מקצת אנשים לשלם את מס המלך, ונשאל אם הם חייבים ליתן, וכתב להם 'ואילו היה חיוב המס חוב שהטילה אותו התורה ונתחייבו הם מעצמם לפרוע אותו אע"פ שהיו פטורין, הרי הדין נותן שיעמדו בחיובם ולא יפסקו כיון שהתחילו אין מפסיקין, שכן שנינו במשנת שקלים 'קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו אינו פוסק עד שיגדיל וישקול על ידי עצמו', ואם בשקלים שאמרה התורה 'העשיר לא ירבה' אם חייב האב עצמו לפרוע על מי שהתורה פטרתו כקטן אינו פוסק, כל שכן בנדון הזה שעל ידי טענה נתחייבו בפשרה שלא היה הדין נותן לפסוק מליתן כל זמן שהטענה קיימת', אלא שפטר

אותם מטעם שזהו מס שע"י המלך ואם פסקו בערכאות לפי דינם שהם פטורים, הרי הם פטורים ואין אנו יכולים לחייב מה שהם פטרו'. וראה בלחם שמים שביאר בדרך אחרת בכל דברי המשנה, ע"ש היטב. **מ. וכ"כ** בפני זקן שאם ירש נכסים מאביו, חייב הבן. וכ"כ בתפארת ישראל (יכין אות יט) שהאפוטרופוס יתן בעבורו. אמנם, ראה בשו"ת היכלי שן תליתאי (סי' מד) שכתב, שחיוב זה הוא מחמת קבלת האב שמתחייב בה גם הבן, וכמו במנהג שחייב הבן לנהוג כאביו. אולם ראה בזה בשו"ת חוות יאיר (סי' קכו) ובשו"ת זכרון יוסף (יו"ד סי' יד) שכתבו אין קבלת האב מחייבת את הבנים, ואכ"מ. **מא. וכ"כ** בלחם שמים. וראה בפירוש תלמיד רשבר"ש, שפירש שזה ספק הגמ' אם ממשכנים את האב שהתחיל לשקול על בנו עד שיביא שתי שערות. [ולא פירש בדבריו אם ממשכנים אחר שיביא ב' שערות]. **מב. דהרי** מקור הדבר הוא מהמג"א שהביא מהגהות סמ"ק [הו"ד לעיל]. וראה גם בשו"ת זכר שמחה (סי' עז על או"ח סי' תע) ובערך ש"י (או"ח סי' תע) שכתבו, שלפי דברי המג"א שטעם החיוב הוא משום נדר, מובן לשון המשנה 'שהתחיל אביו לשקול' ולא 'ששקל אביו', דאם נתן והתנה בפירוש שאינו מקבל על עצמו בנדר, יכול לחזור בו. [אולם ראה בביאור ההלכה (שקלים פ"ג ה"ז ד"ה קטן) שכתב שמלשון המשנה לא משמע שהתכוון לעשות כן תמיד]. וראה באפיקי מגינים (או"ח סי' קנג ס"ק כז) שהוכיח מדברי המשנה, שבמנהג של מצוה אפילו בפעם אחת הרי הוא כנדר. ותמה על הנוסח שאומרים בהתרת נדרים 'מנהג של מצוה שנהגתי ג' פעמים ולא התניתי שיהא בלי נדר', דהרי מוכח שאף בפעם אחת ששקל על בנו, חייב לשקול גם בשנה הבאה. ולפי מה שהובא ל"ק, דבמשנה הכוונה שהיתה דעתו לתת תמיד. ובאמת אם לא היה בדעתו לעשות כן תמיד, נעשה נדר בג' פעמים. וראה גם בשער הכולל (פמ"ג סק"ג) שהביא את דברי הקיצור שו"ע שתמה על השו"ע הרב בנוסח התרת נדרים 'שנהגתי שלושה פעמים' דהרי מתחייבים גם בפעם אחת, וביאר, שרק כשהיה בדעתו לנהוג לעולם הרי זה נדר בפעם אחת וכמבואר בלשון השו"ע (יו"ד סי' ריד ס"ק), וע"ש שכתב שלכן דקדק בשו"ע הרב בנוסח ההתרה לומר 'שמעו נא וכו' וגמרתי בלבי לעשות' והיינו שאף בפעם אחת שנהג מתחייב אם היה בדעתו. וראה עוד בביאור ההלכה (שם) שהקשה, אם דין זה הוא משום נדר, מדוע נשנה דין זה לענין שקלים ולא לגבי כל מצוה שנהג בה ששוב אינו פוסק, ועוד הקשה, מדוע בעבד ואשה ששקלו פעם אחת אין דין זה ויכולים שלא לשקול בשנים הבאות, וכתב לבאר, שהרי אסור לאדם להוסיף ולתת יותר ממחצית השקל שנותנים כולם, ד'העשיר לא ירבה' כתיב, ובאשה ועבד וקטן לא נאמר איסור זה, כיון שאינם מחויבים לתת כלל, ולכן כשהאב נותן בעבור בנו ואינו מקבל עליו לתת בכל השנים, הרי הוא מוסיף ובאיסור ד'העשיר לא ירבה', אלא שאם יקבל עליו לתת גם בשנים הבאות ובתורת חינוך, אין זה הוספה אלא הוא חינוך בניו, וזה כוונת הרוקח [הו"ד לעיל] שהוא משום חינוך, ואין זה סותר לטעם שהוא משום נדר, אלא משום שהוא נדר הרי זה בתורת חינוך בניו. וגם בגור אריה יהודה (ח"ב סי' כ אות ח) הקשה כקושייתו מדוע אשה ועבד ששקלו לא יתחייבו לשנים הבאות, וכתב, שרק מי שהוא בר חיובא עבור עצמו מתחייב עבור אחרים, אבל אשה ועבד שאין להם כלל חיוב, לא מקרי שהתחילו לשקול, וכתב, שעדיין צ"ע בכל זה. אולם ראה בזכרון אלעזר שדעתו, שגם בעבד ואשה אם התחילו לשקול אינם פוסקים. **מג. כתב** במשנה לחם, שיש ללמוד מכאן ק"ו לדיני ממנות בעלמא שכשיש בדבר משום דרכי שלום, אין אומרים יקוב הדין את ההר, אבל יש לדחות, שמצינו שהדיוט חמור מהקדש בעניני ממון כגון בדיני נזיקין ושומרים. **מד. ברש"ם** לא גרס את דברי הגמ' כלפנינו, וביאר כן על גוף דברי המשנה. **מה. והוסיף**, שאף אם לא יתנו לב ב"ד מתנה עליהם שיהיה להם חלק בקרבנות חלף עבודתם, והיו מזכים להם ב"ד חלק בקרבנות וכמו שהיו עושים כשהיו נותנים מתרומת הלשכה לשאר העוסקים במלאכת הקודש הנוטלים שכר מתרומת הלשכה. וכ"כ בפרישת הרא"ש. וכע"ז כתב בקרבן העדה [אלא שכתב שהיו מוחלים להם], והוסיף עוד פירוש, שמשום שנאמר בתורה 'וקדשתו' צריך לנהוג כבוד בכהנים ואין למשכנם. וכ"פ בתקלין חדתין. וראה שם שהכרח הגמ' לפרש שאין הכוונה מפני דרכי שלום אלא מפני הכבוד, דאם נאמר שהוא מפני דרכי שלום, מדוע ממשכנים את הישראלים, הרי גם בהם שייך דרכי שלום וכמו שאמרו בגיטין (מה: ופ"ק) שאפילו בנכרים יש מפני דרכי שלום, ולכן ביארו שהטעם מפני הכבוד. ובטוב ירושלים הקשה על הטעם שמשום 'וקדשתו' אין ממשכנים אותם, מדוע כהנים חייבי חטאות ואשמות ממשכנים. וכן הקשה בקול הרמז. **מו. ע"ש** שלדעתו דברי הגמ' האלו לא באו לפרש את המשנה אלא להביא ראיה לספק הגמ', ע"ש. **מז. והוסיף**, שלכן לא מנו דבר זה בגיטין (מה:) עם הדברים שאין עושים אותם מפני דרכי שלום, דאין הטעם בזה משום תקנת חכמים, אלא משום המוציא מחבירו עליו הראיה. וראה בתוי"ט שכתב בשאלה זו לדעת הברטנורא [שמפרש כעין דברי הרש"ס], שהגמ' פירשה במפני דרכי שלום שנאמר במשנה שהכוונה שאם לא נחלוק

לר׳ יוחנן בן זכאי אין ממשכנים, אבל הטעם הוא משום ספק. וכן אין ממשכנים את הלויים.

אוצר החכמה

תובעים מהם

כתב הרמב״ם (שקלים פ״ה ה״י) שאף שאין ממשכנים את הכהנים, מ״מ תובעים אותם. וכתב המנחת חינוך (מצוה קה), שפשוט שכופים אותו כמו בכל מצוה עד שתצא נפשו ויתן כיון שהוא חייב בזה.

כהן בעל מום

במנחת חינוך (מצוה קה) הסתפק, לפי הטעם שאין ממשכנים את הכהנים כיון שעבודת הקרבנות עליהם, אם גם כהן בעל מום שאינו עובד עבודה אין ממשכנים.

מה החידוש בזה יותר מבנשים וקטנים

כל כהן ששוקל אינו חוטא. כתב בתפארת ישראל (יכין מות כג), שאף שגם נשים וקטנים אם שקלו מקבלים מידם מ״מ החידוש בכהן הוא דכיון שהפטור של נשים וקטנים מפורש בפסוק, אין לחשוש שלא ימסרו לציבור יפה יפה, אבל בכהן שאין פטורו מפורש, יש לחשוש שיביא ולא ימסור יפה לציבור[מח].

התשובה לטענת הכהנים

אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן וכו׳. בטעם שאין דרשתם נכונה פירש הרמב״ם (נפיה״מ), שהדין שמנחת כהן לא נאכלת הוא רק במנחת יחיד ולא במנחת ציבור[מט]. ורש״י (ערכין ב. ד״ה שלנו) ביאר, שבמנחת ציבור חלק הכהנים בטל ברוב ואין בזה איסור[נ]. ובקרבן העדה כתב, שאת מנחות הציבור לא היו לוקחים ממעות הכהנים אלא משקלי ישראל לבדם.

אם יש לכל אחד את חלקו בקרבן ציבור

בקובץ יהודה פליטה (מי׳ נז) הביא מהגאון הרוגוטשובי, שחקר בענין ממון ציבור, אם הוא שותפות של כולם ולכל אחד יש לו חלקו, או שהוא מהות חדשה של ממון ציבור, והביא ראיה מדברי המשנה, שלכן טענת הכהנים אינה נכונה כיון שכשהם נותנים לציבור, שוב אין להם בזה חלק מסוים וע״ז אין את האיסור ׳כל מנחת כהן כליל תקטר׳[נא].

מוכח שממון לא בטל ברוב

הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו היאך נאכלין[נב]. מכאן הביא המשנה למלך (מעילה פ״ז ה״ו) בשם מהר״ר יעקב אלפאנדארי ראיה, שממון אינו בטל ברוב מהתורה[נג], דאם ממון היה בטל, מה טענה טענו הכהנים, הרי שקליהם יבטלו ברוב השקלים שהיו מביאים הישראלים ויהיה מותר להם לאכול את העומר וכו׳. ודחה המשנה למלך ראיה זו, דאפשר שממון אינו בטל מדרבנן ולכן לא הביאו הכהנים שקלים[נד], ועוד, שאף אם ממון בטל מדרבנן, לא רצו הכהנים לבטל איסור לכתחילה[נה]. ובשו״ת מנחת ברוך (סי׳ לו ענף ג) דחה את הראיה, ע״פ מה שהוכיח שבדבר של שותפים לא שייך שיבטל אחד את חבירו, ולכן חלק הכהנים שהם שותפים עם כל ישראל במעות אינו בטל. ובשו״ת עונג יו״ט (סי׳ לד) דחה את הראיה, דכיון שאי אפשר לכהנים לתת חלקם אלא ע״י שיתבטל, ע״כ שאין להם חיוב שיהיה להם חלק בקרבנות, ואיך אפשר לומר תרתי דסתרי שהם צריכים שיהיה להם חלק בקרבן ואינם יכולים שיהיה להם חלק אף אם יתנו[נו].

מדוע אינו חוטא הרי חלקו חולין בעזרה

בבלי (מנחות כא: ערכין ד.) הקשו, מדוע כהן ששוקל אינו חוטא הרי חלקו בקרבן הוא חולין בעזרה[נז], ותירצו, שהכהן מוסר את חלקו לציבור. וכן פירשו המפרשים בתשובת הגמ׳ בהמשך[נח].

הרי מצינו שחוששים שלא ימסור יפה לציבור

הקשו התוס׳ (יומא לה: ד״ה ויתום), דהרי בב״מ (קיח.) נחלקו תנאים אם חוששים שלא ימסור יפה לציבור, ומדוע בן בוכרי אמר שאין לחשוש[נט]. ותירצו, שכיון שכל ישראל מביאים שקלים גם הכהנים הפטורים מוסרים את שקליהם יפה יפה לציבור[ס]. ועוד תירצו, שכיון שכל ריוח הקרבנות הבאים מהשקלים שלהם הוא, גומרים ומוסרים יפה לציבור[סא].

יש להם חלק אף שלא שקלו

כתב במקדש דוד (סי׳ יט מות י), שאף שלכהנים יש חלק במנחת העומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים ומתכפרים בהם ואף שלא נתנו את שקליהם ומדוע אין בזה איסור אכילת מנחת כהן, מ״מ עיקר הבעלים הם מי שנותנים את השקלים[סב].

הרי יוסף הוא ב׳ שבטים

׳זה יתנו׳ י״ב שבטים יתנו. הקשה ביפה מראה, דהרי גם כשאין שבט לוי בכלל מנין השבטים יש י״ב שבטים, דמנשה ואפרים הם ב׳ שבטים. ותירץ, שא״כ מה בא הפסוק להשמיע, אלא ע״כ שבא לרבות את שבט לוי[סג].

ביאור הגמרא

הא לתבוע תובעין וכו׳. ברש״ס פירש, שקודם י״ג שנה אין תובעים כלל, משנעשה בן י״ג עד שיהיה בן י״ד תובעים מדרבנן, ומשנעשה בן י״ד אף ממשכנים[סד].

להם כבוד, אתי לאנצויי כיון שעבודת הקרבנות עליהם, ולפי שאין כאן דרכי שלום אם לא שנקדים את הסברא שראוי לחלוק להם כבוד, לא נשנה בגיטין. והקשה בקול הרמז, שהרי גם בגיטין נשנה דבר שצריך להקדים לו סברא כדי שיובן שיש בזה משום דרכי שלום, וביאר בדרך אחרת, שכיון שהכהנים אינם שוקלים משום שהם סוברים שהם פטורים, אינו דומה לדרכי שלום שבגיטין, דבגיטין דרכי השלום הם משום קטטות שלא יקפידו זה על זה וכו׳, אבל הכא הדרכי שלום כדי שלא יבואו לקטטה משום סברתם. ובברכה משולשת כתב, שבגיטין נאמרו רק דברים שנוהגים בזמן הזה. **מח. וראה** בשפ״א (מנחות מו:) שכתב על דברי רש״י שהחידוש שיכולים לתת אף שהם פטורים ואין בזה משום חולין בעזרה משום שהם מוסרים לציבור, דהרי גם בלויים וכהנים יש חידוש זה [וכקושיית התפא״י], וכתב פירוש אחר, שהחידוש שהוא לא חוטא אם נותן אף שהעומר ושתי הלחם משלהם באים. וראה עוד בחידושי הגרי״ז (מנחות פג:) שהקשה מה החידוש שכהן יכול לתת דהרי הוא מוסר לציבור, והניח בצ״ע. **מט. והוסיף,** שמסתבר שכהנים יהיו חייבים בשקלים לפי שהם כופר נפש, ועל דרך צחות הביאו ראיה בגמ׳ מ׳זה יתנו׳ י״ב שבטים יתנו. אולם ביפה מראה כתב, שבלא ׳זה יתנו׳ היו מודים חכמים לבן בוכרי, דבן בוכרי הביא ראיה חזקה מכך שמנחת הציבור נאכלת, וכן הביא ראיה מהפסוק ׳כל העובר על הפקודים׳ ודברי ריב״ז בפירוש הפסוק ׳כל דעבר בימא׳ דחוקים, אלא שמחמת הגילוי ׳זה יתנו׳ מוכח שהם חייבים. **נ. וראה** בספר תקנת עזרא (מקוה מצוה פל״ה) שביאר בדברי רש״י כדברי הרמב״ם. אולם ראה העמקים (כללי יד). וכ״כ גם בשיטה מקובצת (ערכין שם מות ה) ובהפלאה שבערכין (ערכין שם). אולם ראה בשו״ת תורה לשמה (סי׳ שלח) שביאר דברי רש״י כפשוטם משום ביטול, ואף שממון אינו בטל, כיון שהשקלים היו נתונים בכמה קופות ובכל קופה יש ספק אם יש בה ממעות הכהנים ולא אתחזק איסורא, אומרים שכל דפריש מרובא פריש והולכים אחר רוב המעות שהם של ישראל. וראה גם במשנה למלך (מעילה פ״ז ה״ו). **נא. וראה** גם בשו״ת אבני נזר (או״ח סי׳ סג) שהביא ראיה מדברי ריב״ז, שאין לכל אחד מישראל חלק משלו בקרבן ציבור, אלא יש לו חלק בתוך הכלל וכדברי הרוגטשובער. וכ״כ בספר בן פורת (סי׳ ד בהוספה לאות ח). וע״ע בשו״ת מנחת יצחק (ח״ג סי׳ ח) שדן לפי זה באיסורים הנובעים מהחזקת מניות, ע״ש באריכות. **נב. בשפ״א** (מנחות מו:) מבאר, שאף שהרי התורה אמרה שהכהנים יאכלו ומה ראיה מזה, דכיון שבפסוק נאמר ׳כל מנחת כהן לא תאכל׳ משמע שאין מנחת כהן שתהיה נאכלת. **נג. וכדברי** התוס׳ במעילה (כף: ד״ה פרוטה). **נד. ובספר** תקנת עזרא (שם) הקשה על דחיה זו, דהרי במשנה משמע שמטעם זה אינם יכולים לשקול מהתורה ולא מדרבנן. וע״ש עוד בדברי המל״מ. **נה. ובספר** תקנת עזרא (שם) הקשה על דחיה זו, דאין איסור לבטל את האיסור קודם שיש איסור, ולכן בשקלים היה צריך להיות מותר לכהנים לשקול דהשקלים מתבטלים קודם שעושים מהם מנחת ציבור. וכ״כ בשושנת העמקים (כללי יד), אולם כתב שי״ל. ובפלתי (יו״ד סי׳ ק סק״ח) דחה את עיקר הראיה, שהרי יש להבין בעיקר טענת הכהנים, דהרי התורה גזרה שהכהנים מחויבים לתת שקלים, ומה הוכחה הביאו הכהנים, אלא כך היא כוונת הכהנים, שאם פירוש הפסוק הוא כל העובר בימא והכהנים חייבים בשקלים, איך תיקנו חכמים שממון לא בטל ונמצא שהכהנים אוכלים מנחה שיש להם חלק בה וא״כ היא אסורה להם, אלא ע״כ שכהנים פטורים משקלים ולכן יכלו חכמים לתקן שממון לא בטל, וע״ש עוד מה שהוסיף לבאר בזה. ובאמרי דעת הביא בשם חכם אחד לדחות את הראיה, דהכהנים חששו שהם יביאו את השקלים בראשונה וכל שקל של ישראל שיבוא, קמא קמא בטיל, ע״ש עוד. וע״ע באריכות בשו״ת חקרי לב (יו״ד מ״ח סי׳ קמ). **נו. וע״ש** שהוסיף לדון בראייתו של המשנה למלך מקושיית הגמ׳ בערכין (הוספה נפמון) שחלקם של הכהנים בקרבן הוא חולין בעזרה, ומזה כתב שלכאורה אפשר להביא ראיה שאינו בטל, אבל דחה, דכל דין ביטול הוא בדבר המעורב שגם אם תפריש חלק מהתערובת עדיין מעורבים בו איסור והיתר, אמרה תורה שהמיעוט בטל ברוב, אבל בממון הכהנים, אם נפריש ממון כנגד חלקם יצא האיסור לגמרי מהתערובת ובזה לא אמרה תורה דין ביטול, דהרי אפשר להפריד את התערובת. וע״ש שהאריך להוכיח שאף שהמטבעות שנפריש אינם בהכרח מה שנתנו הכהנים, שם טבעא אחד הוא ואין נפק״מ בזה, וחלק הישראלים שבהם יתחלל על מעות הכהנים שנשארו. **נז. ראה** במנ״ח (מצוה רלג) שהקשה על לשון הגמ׳ מדוע חלקם הוא חולין בעזרה, הרי הם הקדישו חלקם, והניח בצ״ע. **נח. ותלמיד** רשבר״ש מפרש בפירושו הראשון [שכתב עליו שהוא העיקר] שזה הקושיא והתירוץ שאמרו בגמ׳. **נט. ולפירוש** השני של תלמיד רשבר״ש [הנ״ל] אמרו בגמ׳ שהמשנה היא כדעה שלא חוששת שלא ימסור יפה לציבור. **ס. ביאר** בדבריהם במשנה למלך (שקלים פ״ד ה״ו), שכיון שהכהנים רואים שכל ישראל מביאים שקליהם והם פטורים, מבינים שאין הקב״ה חפץ בשלהם ומוסרים יפה לציבור, דהרי אינם רשעים. ובשפ״א (יומא שם) כתב על דבריו שהם דוחק, וביאר, שכל אחד מישראל מוסר יפה את שקלו לציבור דאל״כ נמצא שאין לו חלק בכל הקרבנות אלא במה שקנו משקלו, ולכן גם הכהנים מוסרים יפה לציבור. וראה ביאור נוסף בשער המלך (שקלים פ״ד ה״ו). **סא. בביאור** דבריהם ראה על המשנה הבאה שאמרה שמקבלים מנשים. ובחתם סופר (הפטרה לפרשת שקלים) כתב, ׳והנלענ״ד כי ראה המלך שמחצית השקל הקצוב הוא מעט מזעיר, ואם ידבנו ליתן יותר יעלה על סך רב, אלא התורה ציותה ׳העשיר לא ירבה׳ אם לא שימסרנו לציבור שיהיה יד הכל שוה, אלא שאי אפשר להאמין זה לכל אדם שנוח לו שיתכפרו בשלו ולא ימסרנו יפה, ע״כ התחכם המלך ואמר ׳כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל כסף אשר יעלה על לב איש׳, דהיינו שרוצה להוסיף על ׳כסף עובר׳ שהוא מחצית השקל, את הכל יקחו הכהנים איש מאת מכרו ויהיו חולין גמורים בידיהם לכל צרכיהם, לעומת זה יקבלו הם עליהם להוציא כל הוצאות ציבור שבמקדש, וכהנים מסרו יפה כיון שריוח כל הקרבנות שלהם כמ״ש תוס׳ ביומא לה:׳, ע״ש עוד. **סב. ע״ש** מה שביאר בזה. וראה גם בחידושי הגרי״ז (מנחות כא:). **סג. וראה** גם ברש״י (מנחות כא: ד״ה כל כהן) שמשמע שטעמו הוא מ׳זה יתנו׳ ומיישב את הפסוק ׳העובר על הפקודים׳ דעבר בימא. ובדרבוני זהב כתב בזה, שחיבת ׳זה׳ עם הכולל היא בגימטריא י״ג ולכן גם הכהנים בכלל. [וראה גימטריא כעין זו בב״י (או״ח סי׳ יא)]. ובשושנים לדוד כתב בדעת הברטנורא שלא הביא דרשה זו ד׳זה יתנו׳, כיון שיוסף נחלק לשני שבטים. [ולדעתם נראה שזה אסמכתא וכדברי הרמב״ם שאמרו כן דרך צחות]. וראה עוד במשמרות כהונה (מנחות כא:) שכתב שדרשה זו במחלוקת שנויה. **סד. ראה** במלאכת שלמה שכתב בשם הרש״ס כדעת התקלין חדתין והברטנורא, אולם מפורש יוצא מדבריו אחרת.

בתקלין חדתין מבאר (ע"פ גירסת הגר"מ פומ מ), שקודם י"ג שנה אין תובעים, אחר שנעשה בן י"ג שנה תובעים מדרבנן[סה], כשנעשה בן עשרים וחייב מהתורה גם ממשכנים[סו]. וכן היא דעת הברטנורא.

בקרבן העדה ובפני משה מפרשים, שאם לא הביא שתי שערות ואינו בן י"ג אין תובעים, הביא שתי שערות ואינו בן י"ג תובעים, הביא שתי שערות ונעשה בן י"ג אף ממשכנים[סז].

בפירוש רבינו משולם פירש, שקטן עד שהביא שתי שערות אין תובעים ומשהביא שתי שערות אף ממשכנים.

ברידב"ז פירש, שקטן עד שהביא שתי שערות ודרכו לתת תובעים, ומשהביא שתי שערות אף ממשכנים[סח].

חיוב בני י"ג

נחלקו הראשונים אם בני י"ג חייבים כבני עשרים במחצית השקל, דעת הרמב"ם[סט] (שקלים פ"ה ה"ו), שהם חייבים מהתורה כבני עשרים וממשכנים אותם. וכן דעת הרמב"ן (שמות ל יב). אבל שאר הראשונים[ע] כתבו, שהחיוב מי"ג אינו כמו החיוב כשנהיה בן עשרים ואין תובעים אותו. וכ"כ בברטנורא[עא].

ביאור הטעם שאין ממשכנים לסוברים שחייב מבן י"ג

ביאר בתוי"ט בדעת הראשונים, שהטעם שאין ממשכנים משנעשה בן י"ג, כיון שאינו חייב מהתורה וכדכתיב 'מבן עשרים שנה ומעלה'. ובערוך השולחן (סי' פג ס"ז) כתב, שאף שהוא חייב מהתורה, כיון שאין דעתו שלמה עד שיהיה בן עשרים וכמו שאמרו בב"ב (קנה.) שתיקנו שאינו מוכר בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים, ולכן לא ראו חכמים למשכנו[עב].

ובפירוש דברי הירושלמי שנראה לכאורה כדברי הראשונים ולא כדעת הרמב"ם כתבו האחרונים לבאר בכמה דרכים שהובאו לעיל. ועוד ביאר בשער המלך (שקלים פ"ה ה"ו), שהרמב"ם הוכיח מסוגיא דערכין (ד.) כנגד הירושלמי. שאמרו שם, שהמשנה צריכה לומר שכהנים ישנם בערכין, דאל"כ היה מקום לומר שיהיו פטורים משום שרק החייבים בשקלים ישנם בערכין וכיון שלדעת בן בוכרי כהנים אינם בערכין לא יהיו בכלל ערכין קמ"ל המשנה שגם הכהנים בכלל. ואם נאמר שבן י"ג אינו חייב בשקלים עד שיהיה בן עשרים, הרי לא היה הו"א כזו, דהרי בן י"ג ודאי ישנו בכלל ערכין. וכתב ליישב לדעת החולקים על הרמב"ם, דכיון שבן י"ג עתיד להתחייב בשקלים כשיהיה בן עשרים, נחשב שישנו בשקלים[עג].

אם תובעים מנשים ועבדים

כתב המגן אברהם (סי' תרנד סק"ג), שנשים פטורות ממחצית השקל. ותמה על הגהות מנהגים שכתב שנשים חייבות. והקשה בשירי קרבן בדבריו, דהרי הגמ' מדייקת מהמשנה שאף שאין ממשכנים מ"מ תובעים ודיוק זה הוא גם על נשים[עד]. וכן דעת הרש"ס שתובעים נשים ועבדים אך אין ממשכנים אותם. ומהרמב"ם (שקלים פ"ה ה"ז) משמע שאינם חייבות כללה[עה].

נשים וקטנים בני י"ג בתפילת מוסף

הביא רע"א (על השו"ע סומ סי' קו)[עו] מתשובות בשמים ראשי[עז] (סי' פט), שנשים פטורות מתפילת מוסף, משום שתפילה היא לזכר הקרבנות, ואשה לא היתה שוקלת ולא היה להם חלק בקרבנות ציבור, אלא שכבר נהגו הנשים להתפלל כל דבר וחייבו את עצמם בכל המצוות[עח]. וכתב בתורה תמימה (שמות ל יג סומ כב), שלדעת הברטנורא ודעימיה שעד שיהיה בן עשרים אינו חייב במחצית השקל, לא יוכל קטן זה להיות שליח ציבור בתפילת מוסף, דהרי הוא אינו חייב בתפילה זו וכדברי הבשמים ראש, וכל הפטור מהדבר אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם[עט]. ובשו"ת באר יצחק (סומ"ח סי' כ ענף ג) כתב, שלפי דברי הבשמים ראש שמי שאינו חייב בשקלים פטור ממוסף, יצא הדין שכהנים ולויים יהיו פטורים ממוסף, דהרי לדעת בן בוכרי כהנים פטורים משקלים וכן לויים וכמבואר בשער המלך (שקלים פ"ה ה"ו) וכן קטנים עד שיהיו בני עשרים יפטרו לדעת הברטנורא, ואף אם נאמר שקטנים עד בני עשרים חייבים משום שסופם להתחייב בשקלים, יקשה מכהנים ולויים, אלא מוכח שאין חיוב השקלים תלוי בחיוב הבאת השקלים[פ]. ובשו"ת עמודי אור (סי' ז) כתב, שאף שהלויים והנשים לא היו נותנים שקלים, היו מתכפרים בקרבנות ציבור ולכן מתפללים מוסף[פא]. ובספר אפיקי מגינים (סומ"ח סי' קז סק"ו) כתב, שכיון שאם שקלו הנשים מקבלים מידם, מיקרי שיש להם חלק בקרבנות ציבור[פב].

סה. וכ"כ בתפארת ישראל (יכין סומ י). אולם ראה בספר בנין שלמה (סי' נד) שהקשה בזה, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ולמה שלא ימשכנו. ולכן ביאר, שתובעים את מי שאינו עדיין בן עשרים אבל בר"ח ניסן יהיה בן עשרים, ולפיכך תובעים אותו כיון שעתיד להיות בר חיובא אבל אין ממשכנים אותו כיון שעדיין אינו בר חיובא. [ומלשון הגמ' לא משמע כן]. **סו. וכן** נראה בריבב"ן. **סז. ובקרבן** העדה הוסיף, שיש עוד גירסא שעד שיהיה בן עשרים אין ממשכנים. ונראה שכוונתו לפרש כעין פירוש התקלין חדתין. וכ"כ בגליון הש"ס (סומ מ). ובשירי קרבן הקשה בזה, דהרי כל זמן שלא נעשה בן י"ג אנו מחזיקים את השערות בשומא ואינם סימן גדלות כלל. ולכן כתב לבאר, שכל זמן שלא הביא שערות ואינו בן י"ג אין תובעים, נעשה בן י"ג ולא הביא שערות תובעים אותו, ואם הביא שתי שערות ממשכנים אותו. וכע"ז פירש בפני זקן. ובגליון הש"ס (שם) תירץ על קושיית השירי קרבן, שהגמ' היא כמ"ד תוך זמן כלאחר זמן ולכן אין מחזיקים את השערות בשומא, אלא שלהלכה לא הביא כן הרמב"ם, כיון שהוא פסק כמ"ד תוך זמן כלפני זמן. **סח. ראה** במה שהאריך לבאר כן בדעת הרמב"ם בתוס' הרי"ד. וכע"ז כתב במרכבת המשנה בדעת הרמב"ם לגבי נשים ועבדים, אבל לגבי קטנים כתב, שכל שאינו בן י"ג אין תובעים, נעשה בן י"ג ואין לו שערות תובעים מספק שמא נשרו, ואם יש לו שתי שערות אף ממשכנים. **סט. כ"כ** המנ"ח (מצוה קה) בדעתו מכך שלא חילק, וכ"כ בדעתו בשער המלך (שקלים פ"ה ה"ו). וכן נראה בדעת רבינו משולם. **ע. רש"י** (מנחות מו: ד"ה שמינו), פרישת הרא"ש, תלמיד רשבר"ש, הריבב"ן וכ"כ הרוקח (סי' רלג). וגם הגר"א (סומ מ) שינה את גירסת הגמ' שתהיה כן. **עא. ראה** באמבוהא דספרי (עמ' 313 הערה ה) שהביא ראיה שאינו חייב עד שיהיה בן עשרים מדברי הילקוט (פר' כי תשא רמז שפו) 'כל העובר על הפקודים, בימה של עץ היתה נתונה בעזרה, לא היה עובר לפנים הימנה אלא מבן כ' שנה ומעלה'. **עב. וראה** בחזקוני (שמות ל יד) שכתב, שהפחותים מבני עשרים אינם חייבים בשקלים כיון שאינם צריכים כפרה דאין ב"ד של מעלה עונשים את מי שפחות מבן עשרים. וכע"ז ברבינו בחיי (שם). ובלחם שמים כתב, שהטעם שאין ממשכנים משום שלשון הפסוק הוא 'מבן עשרים שנה ומעלה', ומ"מ חייב מבן י"ג, משום שגם הן עברו בים וכמו שדרשו בסמוך לדעת ריב"ז. וראה עוד בשדי חמד (מ"מ עמ' 370) שהביא מחכם אחד לבאר 'ובזה מבואר מקראי קודש אלו, 'דבר אל בני ישראל' הכולל כאן נשים דהא כל הפרשה בלשון רבים נאמרה וכולל גם קטנים, 'ויקחו לי תרומה' פי' שהם עצמם יקחו ומקבלין מהם, אבל אין לתבוע מהם ומכש"כ שאין ממשכנין, 'מאת כל איש' היינו שהגיע לכלל איש שהביא ב' שערות שהוא בכלל איש, 'אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי' פי' אם נדבו לבו לתת תקחו אתם פי' שתובעין מהם אבל לא ממשכנין, 'וזאת התרומה אשר תקחו מאתם' פי' שזה קאי על הגדולים שהגיעו לעשרים מהם תקחו בע"כ אפילו למשכן אותם ג"כ'. **עג. וראה** עוד בביאור הגר"א (סי' תרנד ס"ק) שכתב בדברי השו"ע שאין חובת מחצית השקל על פחות מבן כ', שאף שבירושלמי אמרו שחייב משהביא שתי שערות, זה רק בשכבר נתן פעם אחת. ולדבריו מתיישבים דברי הרמב"ם. [אולם בהגהותיו לירושלמי (סומ מ) לא כתב כן]. **עד. כן** פירש בקרבן העדה וכ"פ בפני משה. וכן הקשה על המג"א בהגהות מעשה רוקח (על השו"ע שם). **עה. וגם** הר"א פולדא מפרש, שאגב שאמרו שקטנים אין ממשכנים אותם אמרו שנשים ועבדים אין ממשכנים, אבל באמת הדין שגם אין תובעים אותם. **עו. וכן** הביאו בשו"ת (קמח סי' טו). **עז. מפורסמים** דברי החתם סופר (בשו"ת סומ"ח סי' קנד) שכינה ספר זה 'כזבי הרא"ש', וראה עוד בקונטרס דברי חכמים (סי' ה שנדפס בסוף ס' נחלת יעקב החדש) שכתב עליו 'האבני נזר' ולדעתי אין האיש הזה ראוי לומר דבר הלכה משמו, וכל איש אשר יש בו ריח יראת שמים לא יחזיק ספר בשמים ראש ולענה בתוך ביתו וכו', ולדעתי ראוי לשורפו ביוה"כ שחל להיות בשבת', וע"ע בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' סו) דברים חריפים מאוד, אולם ראה בשם הגדולים (מערכת ספרים מערכת ג סומ קמ) שכתב שהוא אמת, ואכ"מ. **עח. והוסיף** רע"א לציין לדברי הצל"ח (ח"ב עמ' 370) שהביא מחכם אחד לבאר 'ובזה מבואר מקראי קודש אלו, 'דבר אל בני ישראל' הכולל כאן נשים דהא כל הפרשה בלשון רבים נאמרה וכולל גם קטנים, 'ויקחו לי תרומה' פי' שהם עצמם יקחו ומקבלין מהם, אבל אין לתבוע מהם ומכש"כ שאין ממשכנין, 'מאת כל איש' היינו שהגיע לכלל איש שהביא ב' שערות שהוא בכלל איש, 'אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי' פי' אם נדבו לבו לתת תקחו אתם פי' שתובעין מהם אבל לא ממשכנין, 'וזאת התרומה אשר תקחו מאתם' פי' שזה קאי על הגדולים שהגיעו לעשרים מהם תקחו בע"כ אפילו למשכן אותם ג"כ'. **עג. וראה** עוד בביאור הגר"א (סי' תרנד ס"ק) שכתב בדברי השו"ע שאין חובת מחצית השקל על פחות מבן כ', שאף שבירושלמי אמרו שחייב משהביא שתי שערות, זה רק בשכבר נתן פעם אחת. ולדבריו מתיישבים דברי הרמב"ם. [אולם בהגהותיו לירושלמי (סומ מ) לא כתב כן]. **עד. כן** פירש בקרבן העדה וכ"פ בפני משה. וכן הקשה על המג"א בהגהות מעשה רוקח (על השו"ע שם). **עה. וגם** הר"א פולדא מפרש, שאגב שאמרו שקטנים אין ממשכנים אותם אמרו שנשים ועבדים אין ממשכנים, אבל באמת הדין שגם אין תובעים אותם. **עו. וכן** הביאו בשו"ת (קמח סי' טו). **עז. מפורסמים** דברי החתם סופר (בשו"ת סומ"ח סי' קנד) שכינה ספר זה 'כזבי הרא"ש', וראה עוד בקונטרס דברי חכמים (סי' ה שנדפס בסוף ס' נחלת יעקב החדש) שכתב עליו 'האבני נזר' ולדעתי אין האיש הזה ראוי לומר דבר הלכה משמו, וכל איש אשר יש בו ריח יראת שמים לא יחזיק ספר בשמים ראש ולענה בתוך ביתו וכו', ולדעתי ראוי לשורפו ביוה"כ שחל להיות בשבת', וע"ע בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' סו) דברים חריפים מאוד, אולם ראה בשם הגדולים (מערכת ספרים מערכת ג סומ קמ) שכתב שהוא אמת, ואכ"מ. **עח. והוסיף** רע"א לציין לדברי הצל"ח (ח"ב עמ' 370) שהביא מחכם אחד לבאר 'ובזה מבואר מקראי קודש אלו, 'דבר אל בני ישראל' הכולל כאן נשים דהא כל הפרשה בלשון רבים נאמרה וכולל גם קטנים, 'ויקחו לי תרומה' פי' שהם עצמם יקחו ומקבלין מהם, אבל אין לתבוע מהם ומכש"כ שאין ממשכנין, 'מאת כל איש' היינו שהגיע לכלל איש שהביא ב' שערות שהוא בכלל איש, 'אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי' פי' אם נדבו לבו לתת תקחו אתם פי' שתובעין מהם אבל לא ממשכנין, 'וזאת התרומה אשר תקחו מאתם' פי' שזה קאי על הגדולים שהגיעו לעשרים מהם תקחו בע"כ אפילו למשכן אותם ג"כ'. **עג. וראה** עוד בביאור הגר"א (סי' תרנד ס"ק) שכתב בדברי השו"ע שאין חובת מחצית השקל על פחות מבן כ', שאף שבירושלמי אמרו שחייב משהביא שתי שערות, זה רק בשכבר נתן פעם אחת. ולדבריו מתיישבים דברי הרמב"ם. [אולם בהגהותיו לירושלמי (סומ מ) לא כתב כן]. **עד. כן** פירש בקרבן העדה וכ"פ בפני משה. וכן הקשה על המג"א בהגהות מעשה רוקח (על השו"ע שם). **עה. וגם** הר"א פולדא מפרש, שאגב שאמרו שקטנים אין ממשכנים אותם אמרו שנשים ועבדים אין ממשכנים, אבל באמת הדין שגם אין תובעים אותם. **עו. וכן** הביאו בשו"ת (קמח סי' טו). **עז. מפורסמים** דברי החתם סופר (בשו"ת סומ"ח סי' קנד) שכינה ספר זה 'כזבי הרא"ש', וראה עוד בקונטרס דברי חכמים (סי' ה שנדפס בסוף ס' נחלת יעקב החדש) שכתב עליו האבני נזר 'ולדעתי אין האיש הזה ראוי לומר דבר הלכה משמו, וכל איש אשר יש בו ריח יראת שמים לא יחזיק ספר בשמים ראש ולענה בתוך ביתו וכו', ולדעתי ראוי לשורפו ביוה"כ שחל להיות בשבת', וע"ע בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' סו) דברים חריפים מאוד, אולם ראה בשם הגדולים (מערכת ספרים מערכת ג סומ קמ) שכתב שהוא אמת, ואכ"מ. **עח. והוסיף** רע"א לציין לדברי הצל"ח (ח"ב עמ' 370) שהביא מחכם אחד לבאר 'ובזה מבואר מקראי קודש אלו, 'דבר אל בני ישראל' הכולל כאן נשים דהא כל הפרשה בלשון רבים נאמרה וכולל גם קטנים, 'ויקחו לי תרומה' פי' שהם עצמם יקחו ומקבלין מהם, אבל אין לתבוע מהם ומכש"כ שאין ממשכנין, 'מאת כל איש' היינו שהגיע לכלל איש שהביא ב' שערות שהוא בכלל איש, 'אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי' פי' אם נדבו לבו לתת תקחו אתם פי' שתובעין מהם אבל לא ממשכנין, 'וזאת התרומה אשר תקחו מאתם' פי' שזה קאי על הגדולים שהגיעו לעשרים מהם תקחו בע"כ אפילו למשכן אותם ג"כ'. **עג. וראה** עוד בביאור הגר"א (סי' תרנד ס"ק) שכתב בדברי השו"ע שאין חובת מחצית השקל על פחות מבן כ', שאף שבירושלמי אמרו שחייב משהביא שתי שערות, זה רק בשכבר נתן פעם אחת. ולדבריו מתיישבים דברי הרמב"ם. [אולם בהגהותיו לירושלמי (סומ מ) לא כתב כן]. **עד. כן** פירש בקרבן העדה וכ"פ בפני משה. וכן הקשה על המג"א בהגהות מעשה רוקח (על השו"ע שם). **עה. וגם** הר"א פולדא מפרש, שאגב שאמרו שקטנים אין ממשכנים אותם אמרו שנשים ועבדים אין ממשכנים, אבל באמת הדין שגם אין תובעים אותם. **עו. וכן** הביאו בשו"ת (קמח סי' טו). **עז. מפורסמים** דברי החתם סופר (בשו"ת סומ"ח סי' קנד) שכינה ספר זה 'כזבי הרא"ש', וראה עוד בקונטרס דברי חכמים (סי' ה שנדפס בסוף ס' נחלת יעקב החדש) שכתב עליו האבני נזר 'ולדעתי אין האיש הזה ראוי לומר דבר הלכה משמו, וכל איש אשר יש בו ריח יראת שמים לא יחזיק ספר בשמים ראש ולענה בתוך ביתו וכו', ולדעתי ראוי לשורפו ביוה"כ שחל להיות בשבת', וע"ע בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' סו) דברים חריפים מאוד, אולם ראה בשם הגדולים (מערכת ספרים מערכת ג סומ קמ) שכתב שהוא אמת, ואכ"מ. **עח. והוסיף** רע"א לציין לדברי הצל"ח

מהר"ם שיק (סומ"ח סי' ל וכע"ז בתשו' קו סומ ג) שהקשה, לפי דברי המג"א (סי' רלו ס"ק יא) שנשים אינם יכולות לעשות מצות עשה שהזמן גרמן אם כל המצוה היא הברכה, דלדבריו, איך נשים מתפללות מוסף. והקשה עוד גם לחולקים על המג"א 'הא נשים אינם חייבין בתמידין ולא במוספין ולכן אין חייבין בשקלים, ולכאורה בברכות (כ:) דפריך פשיטא דנשים חייבת בתפלה, קשה לי, הא איכא למ"ד דתפלה כנגד תמידין תיקנו, ואיכא למימר דהקושיא על תפלה אחת שהרמב"ם כתב שהוא מה"ת, מיהו לפירוש התוס' דעל ג' תפלות קאי, ואע"ג דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אפי"ה כיון דרחמי נינהו חייבין, וזה שייך בשאר תפלות, אבל תפלת מוסף דלאו רחמי אלא משום 'ונשלמה פרים' כדאיתא בסי' קח ובמג"א סק"ו, א"כ נשים פטורות וקשה איך נשים מתפללין הרי קיי"ל באו"ח סי' קז דאין מתפללין ביו"ט ושבת תפלת נדבה וכ"ש תפילות מוסף, וצ"ע כעת'. ובשו"ת פתחא זוטא (סומ"ח סי' ז) כתב ליישב דברי המג"א, שכיון שעל ידי תפילת מוסף אנו משלמים פרים בשפתותינו הרי זה כמעשה בפועל. **עט. וראה** גם בט"ז (סומ"ח סי' מז סק"י) שכתב על דברי השו"ע שנשים מברכות ברכת התורה, כיון שהם צריכות לומר את פרשת התמיד, ולסברת הבשמים ראש אינם צריכות לומר פרשת התמיד. וע"ע בספר לב חיים (מ"מ סי' מו). **פ. וכע"ז** כתב בשו"ת בית יצחק (סומ"ח סי' יז סומ ג). וע"ש שכתב גם כסברת העמודי אור שבסמוך. **פא. ע"ש** שכתב להביא ראיה שלויים חייבים במוסף מדברי ר' יהושע בן חנניה שהיה לוי בסוכה (נג.) שהיו הולכים להתפלל מוסף. וכתב, שדוחק לומר שריב"ח סובר כמו ריב"ז שלויים חייבים בשקלים, דא"כ היו מכריע בדעתו כשיטה הזו. וא"א לומר שהתפללו מוסף נדבה, דתפילת מוסף אינה באה נדבה, וגם א"א לומר שאף שהיו פטורים היו מתפללים וכמו נשים שמברכות על מצוות עשה שהזמן גרמן, דכמה פוסקים סוברים שאין להם לברך. ובסוף דבריו כתב להביא ראיה כדברי הצל"ח [שהו"ד בסמוך] שנשים פטורות מתפילת מוסף. ובקהלות יעקב (זכחים סי' ד) כתב בדבריו, שיתכן שאף אם הם מתכפרות בקרבנות, אין להם חיוב הקרבן, אלא שאמרה תורה שכשהאנשים מביאים קרבן זכי להו רחמנא כפרה גם לנשים וא"כ יהיו פטורות מקרבן מוסף. ובהמשך דבריו שהביא להוכיח מר' יהושע בן חנניה שכתב לדחות, שאף שכהנים ולויים פטורים משקלים, נראה לומר שהבאת קרבנות ונתינת שקלים הם שני ענינים, דחיוב הבאת הקרבנות הוא על כל הציבור ובכללם על הכהנים והלויים, ואם יהיה מצב שלא יספיקו השקלים לקרבנות הציבור, יגבו גם מהכהנים והלויים, ודין נתינת השקלים הוא שגם כשיש מספיק מעות בלשכה, צריך ליתן אותם, אלא שמחיוב זה פטרם הכתוב, אבל בעיקר המצוה להביא קרבנות גם הכהנים והלויים חייבים, משא"כ נשים שהם פטורות לגמרי מכל ענין הקרבנות כיון שזה מצוה עשה שהזמן גרמא, ולכן הסתפק רע"א לומר שיפטרו נשים ממוסף. ובשו"ת מי נח (סי' יח כללי מ) כתב לדחות את הראיה מר' יהושע בן חנניה, דהרי הלויים והכהנים פטורים מנתינת השקלים משום שהם עוסקים בהקרבה או השירה, וכמו שהישראלים מתפללים בזמן הזה מוסף במקום נתינת שקליהם להקרבת הקרבן ק"ו שהכהנים והלויים צריכים להתפלל במקום מה שהיו עובדים בגופם. וע"ע באריכות בשו"ת חינא דחיי (סי' פח) מה שדן בזה ומסקנתו, שלכתחילה קטן לא ירד לפני התיבה במוסף ואם ירד לא יעבירוהו. וכ"כ בשו"ת שערי דעה (סומ"ח סי' יז) שלא יתפלל לפני התיבה במוסף פחות מבן עשרים. **פב. וכע"ז** כתב באפרקסתא דעניא (סומ"ח סי' כג סומ ג). וראה גם בחקרי לב (סומ"ח סומ"ח סי' י). ובשו"ת שואל ומשיב (תנינא סומ"ג סי' נה) כתב, שנשים חייבות כיון שתפלת מוסף באה לקדושת היום ובקידוש היום נשים חייבות מהתורה, דא"כ היו ע"ש עוד. ובתורת חיים (סומ"ח סי' קו סק"ג) הקשה בדבריו, מדוע נשים מתפללות מוסף בר"ח, וע"ש מה שהוסיף להקשות. וע"ע בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סי' סו סומ ג) שכתב שבמוסף של ר"ה נשים חייבות, משום שמוסף זה הוא רחמים וכשם שהם חייבות בשחרית ומנחה. [וע"ע בקהלות יעקב (סומ"ח סי' מד סומ ה) שדן לומר שגם כל מוסף יש בו רחמים בברכות האחרונות].

ביאור הגמרא

כך משיבין חכמים לר' יהודה וכו'. בפירוש תלמיד רשבר"ש פירש, שאמרו חכמים לר' יהודה, כשם שאם מת אחד מן הציבור אין חטאת ציבור מתה משום יחיד זה אף שחטאת יחיד מתה, גם אם יתנו הכהנים שקלים יוכלו לאכול את מנחות הציבור כיון שחלק הכהנים במנחות בטל ברוב. ודחו בגמ', שדעת ר' יהודה שחטאת ציבור מתה וגם אם מת אחד מהציבור החטאת מתה ולא קריבה, וה"ה במנחות אין הכהנים יכולים לאכול את מנחת הציבור אם יש להם חלק בה. ומקשה הגמ', איך לדעת בן בוכרי מותר לכהנים ליתן שקלים, הרי כיון שאינו מחוייב לתת חלקו בקרבן הוא חולין בעזרה. מתרצת הגמ', שכיון שהכהנים נותנים את הנדבה לציבור, הרי היא כנדבת ציבור ואין בה משום חולין בעזרה[פג].

הרש"ם מפרש, שאמרו חכמים לר' יהודה שסבר כבן בוכרי שאין הכהנים חייבים לשקול משום שמנחת ציבור הבאה גם משקלי הכהנים נאכלת, וכיון שמנחת כהן אינה נאכלת אסור שיהיה במנחת הציבור חלק הכהנים, דכשם שמצינו חילוק בין חטאת שכפרו בעליה, שאם היא חטאת יחיד היא מתה ואם היא חטאת ציבור אינה מתה, גם לגבי לאכול את המנחה יש חילוק, דאם היא מנחת יחיד של כהן אסורה באכילה ואם היא מנחת ציבור מותרת באכילה אף אם יש בה חלק של כהנים מותרת באכילה כיון שהיא של ציבור. והקשו ע"ז בגמ', דהרי דעת ר' יהודה שגם חטאת ציבור מתה, וא"כ לדעתו אין לחלק בין מנחת ציבור למנחת יחיד. ומבארת הגמ', שר' יהודה הקשה במשנה על דעת רבנן שמחייבים כהנים בשקלים איך אפשר לאכול מנחת ציבור, ולדעת רבנן אינה קושיא, כיון שדרשו מהפסוק שכל העובר בימא חייב בשקלים וגם כהנים, אלא שר' יהודה הקשה להם לפי דרכו שדרש מהפסוק שכל העובר על הפקודים חייב ולא כהנים ולויים, וענו לו רבנן, אפילו לדרכך בדרש הפסוק, הרי לא יהיה איסור באכילת המנחה אם ימסרו הכהנים את שקליהם יפה יפה לציבור והרי זה מנחת ציבור ולא יחיד[פד].

בתקלין חדתין מפרש, שחכמים שאלו את ר' יהודה, לדעתך שאין הכהנים חייבים בשקלים, מדוע השוקל אינו חוטא, הרי כשם שחטאת ציבור חלוקה מחטאת יחיד שאם נתכפרו בעליה אינה מתה, ה"ה גם מנחת יחיד חלוקה ממנחת ציבור ומנחת יחיד אינה נאכלת ומנחת ציבור נאכלת, ומדוע אין חטא במה שהכהן תורם את שקלו והוי מנחת יחיד שדינה לא להיאכל ולמעשה הכהנים אוכלים אותה[פה]. וענה ר' יהודה, שכשהכהן נותן את שקלו מתכוון למסרו יפה יפה לציבור, ולכן אין במנחה חלק של כהן ודינה שנאכלת, אבל לכתחילה אין לכהן לתת את שקלו, כיון שיש לחשוש שמשום שאינו חייב בשקלים לא ימסור אותם יפה יפה לציבור. ואמרו לו חכמים לר' יהודה, שהכהנים צריכים להיות חייבים בנתינת השקלים, כיון שיכולים למסור יפה יפה לציבור, ואף אם הכהנים לא ימסרו יפה לציבור בטלה דעתם[פו].

ביאור הפסוק לדעה זו

חד אמר כל דעבר בימא יתן. לכאורה קשה, דהרי בפסוק נאמר כל העובר על הפקודים. וביאר ברש"ס, שפירוש הפסוק 'כל העובר' בימא יהיה נדון בכלל 'הפקודים' והיינו גם לויים דגם הם בעי חיי ומתחייבים בשקלים. והתוס' (מנחות כפ: ד"ה כל) פירשו, שגם הכהנים והלויים התפקדו בפני עצמם ולכן גם הם בכלל העוברים על הפקודים[פז].

הקשה בספר ערוך השולחן (סי' פג ס"ל), אם מחייבים את כל מי שעבר בים, מדוע פחותים מבני עשרים אינם חייבים במחצית השקל הרי גם הם עברו בים[פח]. וביאר (נפ"ו), שהרי לכאורה קשה מדוע נשים פטורות הרי הם עברו בים, ועוד, מה יעשה מ"ד זה עם לשון הפסוק 'העובר על הפקודים' ולא נאמר העוברים בים, אלא הביאור, שמקרא זה אינו יוצא מידי פשוטו שרק העוברים על הפקודים חייבים והיינו ישראלים מבן עשרים שנה ומעלה, אלא שריב"ז מדייק מהלשון 'כל העובר על הפקודים' ולא נאמר 'כל הפקודים', וע"כ שבא לומר שכל העובר בים והוא על הפקודים חייב במחצית השקל[פט].

מדוע היה צריך במשנה לטעם של מנחת כהן

וחרנא אמר כל דעבר על פיקודייא יתן. לכאורה קשה, מה היה צריכים לומר במשנה שטעמו משום שמנחת כהן אינה נאכלת, הרי הם פטורים מכח הפסוק. וביאר בהפלאה שבערכין (ערכין ל.), שהסברא שאינם יכולים לאכול ממנחה הבאה על ידם מלמדת שכך צריך לדרוש את הפסוק ולפטור את הכהנים[צ].

ביאור הגמרא ודעת בן בוכרי בלויים

מאן דאמר וכו' מסייע לריב"ז מ"ד וכו' מסייע לבן בוכרי. בפירוש תלמיד רשבר"ש מפרש, שיש שלושה דעות בדבר, דעת בן בוכרי שרק הכהנים פטורים, דעת ריב"ז שגם הכהנים חייבים, ודעת חרנא שבין כהנים ובין לויים פטורים. ומה שאמרו בגמ' שחרנא מסייע לבן בוכרי היינו במה שסבר שהכהנים פטורים[צא].

ויש מהראשונים שפירשו[צב], שלדעת בן בוכרי גם הלויים פטורים וכדברי חרנא שכל העובר על הפקודים חייב והלויים לא נמנו[צג]. והטעם שבן בוכרי אמר במשנה כהנים, משום שהמקרא שהביאה המשנה שהם דורשים לעצמם שייך בכהנים ולא בלויים[צד].

הרמב"ן (שמות ל יג) כתב, שלויים חייבים בשקלים לכל הדעות. ותמה על דבריו בשער המלך (שקלים פ"ח ה"ח), שהרי מבואר בירושלמי שטעם בן בוכרי מהפסוק כל העובר על הפקודים, ולויים לא עברו על הפקודים, וא"כ לא רק כהנים פטורים אלא גם לויים[צה].

איך אפשר ליקח מקטן

אבל אם שקלו מקבלים מידם. הקשה בשער המלך (שקלים פ"ח ה"ח), איך אפשר לקחת שקלים מקטן שאינו בן י"ג, הרי מדאורייתא אינו יכול להקנות ולמסור את השקלים לציבור, וא"כ נמצא קרבן קרב משל יחיד. ותירץ, שכיון שרוב השקלים הם משל ציבור, מתבטלים שקלי הקטנים ברוב, ואף שמטבע חשוב ולא בטל, דין זה הוא מדרבנן, דמדאורייתא כל דבר בטל ברוב חוץ מדבר ניכר, ולכן אתי תקנתא דקנין דרבנן שאמרו שקטן יכול להקנות ודחי איסור דרבנן שלא התבטלו שקלי הקטנים[צו]. ובקצות החושן[צז] (סי' רלה סק"ד) הוכיח מכאן כסוברים שקנין דרבנן מהני לדאורייתא, ולכן אפשר לקבל

פג. וגראית כוונתו, שמשום שהוא מוסר אותם לציבור יפה יפה. וראה גם בפירוש רבינו משולם שמפרש כן את סוף דברי הגמ', אבל בתחילה יש לו בזה דרך אחרת, ע"ש. **פד. וריבב"ן** נראה שלא גרס את סוף דברי הגמ' לבאר את מחלוקת ר' יהודה וחכמים, אלא שהגמ' הביאה לדחות את דברי ר' יהודה במשנה, ע"ש. **פה. והגמ'** שאלה שלדעת ר' יהודה גם חטאת ציבור מתה, אלא שאין קושיא זו על עצם דברי חכמים, דגם אם חטאת ציבור מתה, הדין שמנחת יחיד אינה נאכלת, וקשה על ר' יהודה איך מותר לכהן לתת את שקלו. **פו. וראה** עוד פירוש שמורכב מכמה פירושים בפני משה. ובחידושי הגרי"ז (מנחות כפ:) הקשה, מה בכך שהם מוסרים לציבור, כיון שיש דין של תרומת הלשכה ומתרימים על הגבוי ועל העתיד לגבות, א"כ צריך להיות דווקא מהשקלים ולא מנדבות ציבור. **פז. וע"ש** פירוש נוסף. וברש"י (מנחות מו: ד"ה שקיט) כתב, שפירוש הפסוק כל הראוי להיפקד דהיינו מבן עשרים שנה ומעלה. ופירש בדבריו בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קמג), שפירוש הפסוק כל מי שעבר בים סוף יתן משעה שראוי סתם ישראל לעבור על הפקודים שהוא מבן עשרים שנה ומעלה. והוסיף, שמכך שתוס' לא פירשו כן, נראה שדעתם שמבן י"ג מתחייב בשקלים. [וראה בזה בסמוך]. ביאר בתוי"ט (בדעת התוס'), שהטעם שהיו צריכים לומר 'כל העובר בימא', משום שבלא זה לא שייך בהם לשון העברה כיון שמשה הוא שהלך לפתחי אהליהם. וכ"כ בספר ישר וטוב (מנחות שם). [וראה בדרך אחרת ביפה מראה]. ובשל"ה (פרשת שקלים תורה אור נ) הקשה כן ולא תירץ. ובפירוש תלמיד רשבר"ש כתב 'דכהנים נמי עברו הים, והכי מיתוקם קרא כל העובר בים והוא על הפקודים דהיינו מבן כ' ומעלה דלא היו נימנים פחות מבן כ'. לישנא דעובר משמע אמים, וכן דרשו רבותינו פ"ק דמגילה 'ויעבר מרדכי' דעבר עורקמא דמיא'. ובשיטה מקובצת (מנחות כפ: תוס' יח) כתב בשם תו"ח, ש'על הפקודים' משמעו עם הפקודים והיינו אצל הפקודים וכמו 'ועליו מטה מנשה'. וראה עוד בלחם שמים ביאור אחר. **פח. וכתב**, שלדעת הברטנורא שחייבים מבן י"ג אלא שאין ממשכנים אותם, מובן. **פט. וע"ש** שהוסיף לבאר, שהדין הוא שקטני לויים פטורים ואף שנפקדו, אלא שאין חיובים בתורה על קטנים. **צ. וע"ש** שציין לדברי הפלתי (שהובא בשמעון). וראה ביאור אחר בזהב שיבה (ערכין שם). ובספר קרבן אשם (ערכין שם) כתב, שבלא הדרשה דמנחת כהן לא היה ידוע שאסור להם לתת שקלים, אבל מדרשא זו למדים שאסור להם לשקול. וראה בסמוך ביאור אחר בגמ' מתלמיד רשבר"ש, ולדבריו לא יקשה. **צא. וגם** בפירוש רבינו מיוחס (שמות ל יד) כתב, שהכהנים פטורים והלויים חייבים. [וע"ש שכתב שגם הנשיא פטור]. והר"א פולדא פירש בדברי בן בוכרי שטעמו כמו שאמר במשנה, וגם בדברי הגמ' כל דעבר על פיקודייא כתב שהכהנים לא התפקדו, ונראה מדבריו שלכו"ע לויים חייבים. **צב. פרישת** הרא"ש. וכ"כ תוס' במנחות (כפ: ד"ה כל) ובערכין (ד. ד"ה כל). **צג. ובדבר** זה שהלויים לא נמנו פירש ברש"ס, שהלויים לא נמנו מבן עשרים שנה ומעלה אלא מבן חודש. וכן הביא הברטנורא. וכ"כ במלאכת שלמה (מ"ד) בשם תוס' חיצוניות. אבל מפרשי הירושלמי כתבו, שהלויים לא עברו לפני משה כשפקדם אלא הוא בא לפקדם בפתח אהליהם. [ובדעת הריבב"ן יש להסתפק, דמתחילה כתב שמה שנאמר במשנה שממשכנים לויים וכו' הכוונה שכהנים לא היו ממשכנים כיון שדרשו ממנחת העומר, ובסוף המשנה כתב שדברי חרנא מסייעים לבן בוכרי שהכהנים פטורים, ואולי כוונתו כתלמיד רשבר"ש]. **צד. רש"ס.** וכ"כ התוס' בערכין (ד. ד"ה כל) בדברי ריב"ז. והתוי"ט כתב על טעם זה, שדוחק לומר שבן בוכרי אמר כן משום בר פלוגתיה. וראה בזכרון אלעזר בזה. ובשושנים לדוד ביאר, שהמשנה אמרה כהן, משום שבו יש יותר לחשוש שלא ימסור יפה לציבור משום שיודע שהוא עתיד לאכול מהמנחות שיבואו משקלים אלו, אבל לוי פשוט שימסור לציבור יפה יפה. (וכבר תמהו על התוי"ט, שהרי תוס' אמרו את דבריהם על ריב"ז ולא על בן בוכרי, וא"כ אין מקום לתמיהתו). וראה בשער המלך [שהו"ד בסמוך] שהוכיח כדעה זו, דאם נאמר שגם לבן בוכרי לויים חייבים, מה אמרו בגמ' שטעמו של ריב"ז מ'זה יתנו' י"ב שבטים יתנו, הרי אם הלויים נותנים אף אם הכהנים לא נותנים נחשב שי"ב שבטים נותנים. וראה בביאור ההלכה שצוין בסמוך שדחה הראיה. וע"ע בפי' הגר"י פערלא לרס"ג (ס"ח עמ' 232 ועמ' 241) שהאריך בזה הרבה. **צה. וראה** בביאור ההלכה (שקלים פ"ח ה"ז ד"ה כהניס) מה שיישב דעת הרמב"ן. וראה ביפה מראה שהקשה לפי דרכו שהדרשה מ'זה יתנו' היא מחמת הייתור [הו"ד לעיל] על הרמב"ן, מה הראיה שהביא ריב"ז מ'זה יתנו', הרי גם אם רק הלויים מביאים שקלים זה נחשב שי"ב שבטים יתנו. וביאר, שבפשטות הפסוק 'העובר על הפקודים' משמע למעט כהנים ולויים, אלא שריב"ז דורש לחייב לויים מ'זה יתנו' וא"כ כוונת הפסוק כל דעבר בימא, ומעכשיו אין לנו מקור למעט כהנים. **צו. ובשו"ת** בית אפרים (או"מ סי' ח) הקשה בדבריו, דהרי אין מבטלים איסור לכתחילה ולכמה דעות הוא איסור תורה, וכיצד לכתחילה מערבים מעות הקטנים. וראה שם שכתב בדרך אחרת. וכקושייתו הקשה גם בהגהות מעשה חושב (על השעה"מ), וכתב לבאר בדרך אחרת, שהסוברים שאסור לבטל איסור לכתחילה סוברים שאין זכיה לקטן אף בדעת אחרת מקנה, ולכן מי שנתן לקטן הרי זה כאבידה מדעת ואינו שייך כלל לקטן מדאורייתא. **צז. ובספרו** אבני מילואים (סי' כח ס"ק נג) הקשה על השער המלך, דהרי ממון אינו בטל וכמו שאמרו בביצה (לח:) ואיך יועיל ביטול מהתורה. וכתב לבאר, שהטעם שמקבלים מהם משום שקנין דרבנן

אוצר החכמה
19/06/2018

מהקטנים[צח]. ובנתיבות המשפט (סי' לג ס"ק יג) כתב, שקנין דרבנן הוא מטעם הפקר ב"ד הפקר, והפקר ב"ד אינו יכול להקנות אלא להפקיע[צט], והטעם שאפשר לקחת שקלים מקטנים, כיון שמדרבנן יכולים להקנות והיינו שיצא מרשותם ונעשה הפקר והגזברים שהם שלוחי הציבור זוכים בשקלים לציבור[ק].

הטעם שמקבלים מהם

כתב בספר קרית ספר (שקלים פ"ח), שהטעם שאם שקלו מקבלים מנשים עבדים וקטנים, דגם הם בכלל 'כופר נפש', ולכן לא לומדים שלא יקבלו מהם בק"ו דאם מי שחייב בשקלים אסור לו להרבות כ"ש שמי שאינו מחוייב שלא יתן.

צריכים למסור לציבור

כתבו המפרשים[קא], שהנשים והקטנים צריכים למסור את שקליהם לציבור יפה יפה, כדי שלא יהיה קרבן ציבור קרב משל יחיד. והקשה במשנה למלך (שקלים פ"ד ה"י), לדברי התוס' (יומא לה: ד"ה ניחום) שהטעם שלא חוששים שכהנים לא ימסרו יפה לציבור משום שכל ריוח הבא מהקרבנות הוא שלהם, מדוע באשה ועבד וקטן שהריוח מהקרבנות אינו שלהם לא חוששים שלא ימסרו יפה לציבור[קב]. וכתב בשו"ת אבני נזר (חו"מ סי' פז), ע"פ דברי ר"ת (נמוק' גר"ע לג. ד"ה הא) שנשים סומכות על קרבן ולא חיישינן לעבודה בקדשים, דאף שאינם מחוייבות במצוות אלו, מברכות עליהם ומקבלות שכר, וכן גם אם נותנות שקלים לא צריכות למסור יפה ואינם חולין בעזרה, דהרי נשים מקבלות שכר כשעושות מצוות שהם פטורות מהם אבל גוי שיעשה מצוה לא יקבל שכר, והטעם, משום שישראל הם עם אחד וכיון שהאנשים מצווים גם לנשים יש חלק בזה, ולכן נשים ששקלו יש שם שקל על זה, דהטעם שפטרה תורה הוא משום גריעותם, אבל כהנים שהיו צריכים מצד הסברא להיות חייבים ופטרה אותם התורה, צריכים למסור יפה לציבור[קג].

אם המקבל עובר בלאו

הנכרי וכו' ששקלו אין מקבלין מידם[קד]. כתב ברמב"ן (בהוספות לספר המצוות ל"ת ח), שהמקבל מחצית השקל מנכרי עובר בלא תעשה[קה], שנאמר 'ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם' ודרשו מהפסוק ש'לחם אלקיכם' הכוונה לקרבן התמיד[קו]. והתורה אמרה שאם מקבלים מהם שקלים, הקרבן נפסל משום שחלקם פוסל הכל[קז].

אם מקבלים שקלים ממומר

כתבו הראשונים[קח], שגם אין מקבלים שקלים ממומר וממחלל שבת בפרהסיא. והוסיף המאירי, שמשאר עוברי עבירות מקבלים כדי שיעשו תשובה.

לא קאי על כותים

וחטאות ואשמות. הרמב"ם (נפיה"מ) כתב, שמכותים מקבלים חטאות ואשמות כיון שכוונתו לכפרה, אולי ישוב, אבל מנכרים אין מקבלים כיון שאינם חייבים בזה כלל[קט].

אם חייבים כשנדרו כל שנידר ונידב מקבלין מהן. כתבו המפרשים[קי], שמקבלים מהם נדרים ונדבות משום שדרשו מהפסוק 'איש איש' לרבות שהנכרים מביאים נדרים ונדבות כישראל. ודן במשנה למלך (מלכים פ"י ה"ז) אם כשנכרי נדר להביא קרבן לבית המקדש יש לו חיוב להביא, או שרק מקבלים ממנו אם הביא. דהרי הפסוקים 'לא יחל דברו' ו'מוצא שפתיך תשמור' נאמרו על ישראל ולא על בן נח, ומה שדרשו מהפסוק בא ללמד שמקבלים מהם אם הביאו, דהיה מקום לומר שלא יקבלו קרבנות מאומות העולם. והביא מהירושלמי בנזיר (פ"ט ה"ח) שנחלקו אם יש בבן נח איסור בל יחל, ומסקנתו שאין חילוק בין שבועה לנדר ובשניהם נחלקו בירושלמי[קיא]. ובאבני מילואים (סי' ח סק"ג) כתב, שודאי שאין בבני נח משום בל יחל ומוצא שפתיך תשמור, אלא שכיון שאמרו שיתנו, אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ונעשה בדיבורו קנין וגובים מנכסיו למ"ד שיעבודא דאורייתא[קיב].

הטעם שאין חוששים שחזר בו

הקשה בספר משכנות הרועים (סי' מז), איך אפשר להקריב קרבן של נכרי, הרי יש לחשוש שחזר בו מהקדשו והוי חולין בעזרה. ותירץ, שכשם שאמרו שאין בל יחל בנכרי, גם אין שאלה לנכרי, דהרי שאלה למדו מ'לא יחל דברו,

(בג). וכ"כ בתכלת מרדכי. **קז. ראה** עוד במנחת חינוך הנ"ל שכתב שאם לקחו מהנכרים, הקרבן כשר כיון שהתבטלו שקליהם ברוב שקלי ישראל, ע"ש. [ראה מה שהובא בסברא זו לענין כהנים וקטנים]. וע"ש שביאר מדוע הרמב"ם לא מנה לאו זה. ובפי' הגר"י פערלא לסמ"ג (ח"ח עמ' 301 ואילך) כתב, שלדעת הרמב"ן הפסוק מדבר כשלא מסרו יפה לציבור [וע"ש שהקשה למה צריך בזה פסוק, וראה מה שביאר בזה בספר זרע אברהם (סי' כ אות יט)] ואם מסרו יפה לציבור מקבלים מהם, ואין ראיה מהמשנה שחילקה בין נשים לנכרים [וכראיית המנ"ח הנ"ל], דאפשר שאין מקבלים מנכרים מדרבנן וכיון שאינם נאמנים שימסרו יפה [וכסברת התפא"י] וע"פ סברות התוס' ביומא (לה. ד"ה ניחום) מתי אומרים שמוסרים יפה לציבור. וראה בחמדת ישראל (קונטרס נר מצוה אות נג) מה שהקשה בדברי הרמב"ן שחלקם פוסל את כל הקרבן. **קח. תלמיד** רשבר"ש שכתב בפירוש הגמרא שכותי דינו כמומר שאין מקבלים ממנו, וכ"כ הרש"ס והמאירי. אולם ראה במנחת חינוך (שם) שהסתפק בזה. וזה תלוי בביאור הגמ' בהמשך. **קט. וכ"כ** בתפארת ישראל (יכין אות כט) שלא גורסים 'וחטאות ואשמות' אבל נדרים ונדבות' דגם חטאות ואשמות מקבלים מכותים. וכן דעת פירוש רבינו משולם שמקבלים מהם חטאות. וראה ברש"ס שמפרש את דברי המשנה שלא מקבלים חטאות ואשמות מנכרים, דהיינו אם נתחייבו חטאת שעברו על אחת מהמצוות שלהם כגון שעבדו ע"ז, ואשם היינו אשם גזילות. **קי. הריבב"ן**, פרישת הרא"ש, תקלין חדתין וקרבן העדה. **קיא. ראה** בירושלמי שהביא המשנה למלך, שאמנם הפני משה מפרש שדבר זה במחלוקת שנוי, אבל לפירוש הקרבן העדה, לכו"ע אם עבר על נדרו אינו בבל יחל. וראה גם בספרי זוטא (פיסקא ג) שאין הנכרים עוברים בבל יחל. וכן הביא המשנה למלך (שם) ראיה מהתוס' בנזיר (שם: ד"ה הניחא). ומסברא פשוטה תמה רע"א (בגיליונו) על התוס' בע"ז (ה: ד"ה מנין הנ') שאין בל יחל ומוצא שפתיך תשמור בבן נח. וכן מסקנת השפ"א (מנחות עג.). אולם המצפה איתן (נע"ז שם) ביאר בדעת התוס' בע"ז (שם), שיש לבן נח איסור בל יחל, ולומדים דין זה ממה שיעקב נענש הרבה על מה שעבר על נדרו, ומה שכתב המשנה למלך שנענש כיון שהאבות קבלו עליהם וקיימו את כל התורה, מ"מ לא היה לו להיענש כל כך. וראה גם בקרן אורה (מנחות שם.) שכתב שאמנם נדרי איסור אין להם אבל נדרי הקדש יש להם. וראה בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קמבידס סי' לד) שדחה את הראיה מתוס' בע"ז (שם), שמה שאמרו התוס' שמוציאים מבן נח קרבן, הוא משום שכשם שאם יש לנכרי דין עם ישראל ובא לפני דייני ישראל דנים אותו לפי דיננו ואף שהוא אינו מצווה על דיננו, גם בב"נ שנדר מוציאים אף שאינו חייב. וע"ע בשו"ת דובב מישרים (ח"ח סי' פו) שהביא ראיה מהגמ' בערכין (ו.) שיש בל יחל בבן נח. **קיב. ובספר** חמדת ישראל (קונטרס נר מצוה אות נה) הקשה בדברי האבני מילואים, דהרי הטעם שאמירה לגבוה היא כמסירה להדיוט הוא משום בל יחל, ובנכרי שאין עליו בל יחל אינו כמסירה להדיוט, וע"ש שהאריך להוכיח כן. ובסוף דבריו כתב לבאר, שאמנם בישראל שקנינו אלים, צריך שיהיה איסור בל יחל כדי שיעשה קנין בדיבורו, אבל בנכרי שאין קנינו אלים, נקנה בדיבורו לבד דהרי הכל של הקב"ה ולכן סגי בדיבור לבד. וראה גם בקהלות יעקב (ע"ז סי' ג) שהביא שיש מפרשים שמקשים על דברי האבני מילואים, שהרי הדין דאמירה לגבוה הוא משום 'מוצא שפתיך תשמור' וכדברי הרשב"ם (נב"ב קנג: ד"ה ולפ מיפיימה) והרא"ש (נדרים כט: ד"ה שמני), וכתב לבאר, שבמוצא שפתיך תשמור נאמרו שני דינים, האחד שצריך לקיים את דיבורו, והשני שבדיבורו נעשה קנין, ואמנם הדין הראשון שצריך לקיים דיבורו אינו בבן נח, אך הדין השני שבדיבורו נעשה קנין שייך גם בבן נח. ובספר חתן סופר (שער המקנה ממירה לגבוה אות ח) כתב בזה, דלפי הפסוק הנוסף שהביא הרשב"ם (שם) מ'ואיש אשר יקדיש את ביתו', גם בנכרי יהיה דין אמירה לגבוה, דהתורה לימדה שבדיבור לגבוה נעשה קנין, אבל לדברי הרא"ש (שם) שהלימוד מ'מוצא שפתיך תשמור', שייך רק בישראל, דהרי הלימוד מפסוק זה הוא שאומדים בדעת הישראל שהוא רוצה להקנות בלב שלם להקדש כדי שלא יכשל בזה ובזה נעשה קנין [ע"ש שהביא לזה ראיות, וראה כסברא זו במנחת חינוך (מצוה שמג

אבל אחרים מחילין לו' ואינו יכול להישאל על נדרוקיג. ובספר נחלה לישראל (סי' נג אות יג) יישב, שמעמידים את הקרבן בחזקתו שהוא הקדשקיד.

הרי משמע שאף דבר הנידר אין מקבלים

וכן מפורש על ידי עזרא וכו'. הקשה במלאכת שלמה, דהרי בפסוק מפורש שאף דבר הנידר ונידב אין מקבלים מהם לבדק הבית, ואיך הביאו מזה ראיה לכלל שלדבר הנידר ונידב מקבלים מהם. ופירש, שהמשנה מביאה ראיה מהפסוק שרק לבדק הבית ולחומת העיר אין מקבלים מהם, משום שאין להם חלק בירושלים, אבל לשאר נדרים ונדבות שהתרבו מ'איש איש' מקבלים מהם קטו.

ד.

אם המשנה כבן בוכרי

ואלו שחייבים בקלבון לויים וכו' **השוקל** ע"י כהן וכו' **פטור**. כתב בפירוש תלמיד רשבר"ש, שסתמא דמתניתין היא כבן בוכרי. והיינו משום שלדעת תלמיד רשבר"ש בן בוכרי מחלק בין לויים לכהנים, ולכן אמרה המשנה שכהנים פטורים ולויים חייבים[א]. אבל ברש"ס כתב, שהמשנה היא כריב"ז. והיינו משום שלדעת הרש"ס בן בוכרי פטר גם לויים, ולכן צריך להעמיד את המשנה כריב"ז, ואף על פי כן כהנים פטורים מקלבון מהטעם שיובא בסמוך[ב].

טעם פטורם

אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים[ג]. בטעם שהם פטורים מקלבון כתב בפירוש רבינו משולם, שאף שאמרו שאם שקלו מקבלים מידם, כיון שהדין שאין ממשכנים אותם, יש לחשוש שאם יתנו קלבון יבואו גם למשכן אותם[ד]. והמאירי כתב, שכיון שאינם חייבים כלל במצוה זו, אינם חייבים בקלבון גם אם שקלו. ובפטור כהנים כתב, שאף שהם חייבים בשקל, הואיל ואין ממשכנים אותם, אין חייבים בקלבון[ה].

החידוש בזה

השוקל ע"י כהן ע"י **האשה** וכו' **פטור**. ביאר בפירוש רבינו משולם, שהמשנה באה לחדש שאף שכשהם עצמם שוקלים פטורים, היה מקום לומר שכשבר חיובא שוקל עבורם יתחייב, קמ"ל המשנה שלא[ו].

מדוע אפוטרופוס חייב בקלבון כששוקל על היתומים

הקשה בפירוש תלמיד רשבר"ש, מדוע אמרו בתוספתא (פ"ק ה"ד) שאפוטרופוס ששוקל על היתומים חייב בקלבון. ותירץ, שאף שהם פטורים מקיים מצוה בעבורם וכמו שמצינו (גיטין נב.) שעושים להם סוכה לולב וציצית וכל דבר שיש לו קצבה[ז]. ועוד תירץ, שמדובר ביתומים גדולים שיש להם אפוטרופוס[ח].

אם צריך להקנות לו

השוקל על יד עני ועל יד שכינו ועל יד בן עירו. מבואר שאדם יכול לשקול מחצית השקל עבור אחר. והקשו האחרונים, דהרי נתינת מחצית השקל היא חובת הגוף, ואיך יפטר כשאחר יתן בעבורו, וכמו שבמתנות עניים אינו יכול להיפטר בנתינת חברו. ובשו"ת חמדת שלמה (יו"ד סי' נב) הביא ביאור בזה מהחוות דעת, ששקלים עיקר נתינתו כדי שיהיה לו חלק בקרבנות ציבור, וכיון שאחר כבר שקל בעבורו, יש לו חלק בקרבנות[ט] ואינו צריך לחזור וליתן, אבל אכן את המצוה לתת שקלים לא קיים מי ששקלו עבורו'. וביאר בדבריו בספר גור אריה יהודה (סי' כ אות ז), שבמצות נתינת השקלים יש שני ענינים, האחד, חובת הגוף ועצם המצוה לתת שקלים, והשני, שיהיה לו חלק בקרבנות ציבור ויקיים מצות הבאת קרבן ציבור, ובכך ששוקלים עבורו יש לו חלק בקרבנות, אבל לא קיים מצות נתינת שקלים[י]. ובספר מלמד להועיל (מ"ק סי' נח) כתב בזה, שאפשר שכיון שגילתה התורה שאדם יכול להקריב קרבן עבור חבירו, גם שקלים שהם עומדים לקרבנות יכול אדם לשקול עבור חבירו[יב].

אם רק כשהם עניים

השוקל על יד עני ועל יד שכינו ועל יד בן עירו פטור. בפירוש רבינו משולם כתב, שהוא פטור מקלבון רק כשהם עניים[יג]. אבל בפירוש תלמיד רשבר"ש כתב שפטור בכל אופן[יד].

בטעם הפטור

הרמב"ם כתב, שהטעם שהוא פטור משום שהוא נתן להרבות בשקלים[טו]. וביאר בדבריו בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' קנח), שכיון שעיקר נתינתו הוא כדי להרבות בשקלים, אלא שאי אפשר לו לתת יותר ממחצית משום 'העשיר לא ירבה'[טז], ולכן הוכרח ליתן עבור אחרים לפוטרם, לכן לא חייבוהו בקלבון כיון שהוא נותן יותר מחיובו. אבל ברש"ס כתב שהוא פטור, דאם תחייבו, נעלת דלת נותני צדקה.

ביאור הגמרא

אמר ר' לעזר מתני' בנכרים הא בכותים לא, ותני כן וכו', **רישא בנכרים וסיפא בכותים**. ברש"ס פירש, שר' אלעזר סובר שגורסים במשנה שלא מקבלים שקלים רק מנכרים, אבל מכותים מקבלים שקלים. והביאו ראיה לדבריו מהברייתא, שממשומדים לא מקבלים קרבנות, ודווקא משומד לכל התורה, אבל משומד לדבר אחד מקבלים ממנו, ולכן מקבלים שקלים מכותי. והקשו על דבריו

(ה"ממטה) אולם הקשה ע"ז מצדקה], אבל נכרי אינו גומר להקנות בלב שלם להקדש. וע"ש עוד שמסקנתו שגם לדעת הרא"ש לומדים דין זה גם מ'ואיש כי יקדיש'. [וראה בירושלמי קידושין (פ"ק ה"ו) שדרשו את הדין דאמירה לגבוה מהפסוק 'לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה'. וכ"כ המאירי (קידושין כח:). ובעיקר דין אמירה לגבוה ראה בכסף משנה (מכירה פ"ט ה"ח) שהוא מדרבנן, אולם כבר ביארו בדעתו שרק באומר למכור להקדש הוא מדרבנן, אבל באומר ליתן הוא מדאורייתא]. **קיג. וע"ש** שכתב לתרץ עוד, שכשמתירים את הנדר צריך שיהיה חרטה, ולנכרי לא נאמין שהתחרט ואין מתירים לו את הקדשו, וע"ש שדן בזה באריכות לגבי ישראל. והוסיף לדון, שיהיה אסור להקריב בהמתם משום שיש לחשוש שלא הקדישו כלל, וכן יש לחשוש שלא ליקח בהמה מנכרי שמא הקדישה ומוכרה בקדושתה, ולכן מסקנתו שאין שום חלות בהקדש נכרי, אלא שאמרה תורה שאפשר להקריב קרבנות שהם מביאים, וסיים שעדיין צ"ע. ובעיקר תירוצו שהובא למעלה, העיר בשדי חמד (מ"ג עמ' 138), שיש מסורת בידינו שאין אנחנו יכולים לעשות דרשות מדעתנו. **קיד. וכדברי** התוס' בגיטין (נג. ד"ה לפקעינהו). וראה עוד בספר זכרון ישכר (אות יב - יז) שדן מדוע אין חוששים שהיא טריפה הרי בב"נ אין הולכים אחר הרוב, וכן מדוע אין חוששים שהבהמה גזולה. **קטו. והוסיף**, שבזה מובן שלא יהיה סתירה בין שני פסוקים אלו. וברש"ס כתב 'וכיון דאימעטו מן הקלה, כ"ש מן החמורה'. ובהון עשיר כתב, שבנין בית המקדש בעצמו אינו דבר הנידר ונידב, דהרי יש חיוב לבנותו, ואם לא היו היחידים מתנדבים, היו חייבים לבנותו משל ציבור, משא"כ קרבנות דנדר ונדבה שאין שום חיוב להקריבם אם אין מעות בשופרות. וראה בתפארת ישראל (יכין אות נב) שהקשה, איך הביאו ראיה מהפסוק, הרי הפסוק נאמר בבדק הבית, וביאר, שהמשנה סמכה על המשך הפסוק 'ולכם אין חלק' שמלמד שאין להם חלק בחיובי ציבור וה"ה בכל החיובים שאינם לכפרה על חטא ידוע. וכ"כ בפירוש רבינו משולם שהיו צריכים לדייק מהפסוק שיש דברים שאף שהם נידרים ונידבים אין מקבלים מהם. וראה גם בתוי"ט שמפרש את הכלל של המשנה, שכל דבר שאינו נידר ונידב למזבח, אין מקבלים מהם ואף שהוא ראוי לבדק הבית, ולדבריו מיושב. **א. ולדבריו**, לדעת ריב"ז כהנים חייבים בקלבון, ולא סבר כסברות שהובאו בסמוך לפטור אותם. **ב. וראה** גם בפרישת הרא"ש שביאר שהטעם שהמשנה נקטה 'ואלו חייבים בקלבון' ולא אמרה 'כל החייב בשקל חייב בקלבון', משום שהכהנים חייבים בשקל ואינם חייבים בקלבון, אולם בהמשך דבריו כתב שכהן פטור משקלים. [וראה לעיל שיש הסוברים שגם נשים חייבים בשקל אלא שאין ממשכנים אותם]. וראה במאירי שבסמוך. **ג. ברש"ס** כתב שמדובר בקטנים בני י"ג שתובעים אותם, וקמ"ל המשנה שאף ששקלו בעצמם והם חייבים בשקלים, פטורים מקלבון. **ד. ומשמע** מדבריו שאם נותנים קלבון, מקבלים מהם. **ה. וכ"כ** בכסף משנה (שקלים פ"ג ה"ג). וברש"ס כתב, 'דכיון דאין ממשכנין אותן פטורין והוו להו כמו נשים'. וראה גם בפני משה. והאחרונים ביאור בסברת המאירי, שגם בזה יש משום דרכי שלום. וראה בביאור ההלכה (שקלים פ"ג ה"ג ד"ה כל מי) טעם נוסף לפטור נשים וקטנים מקלבון, דהרי טעם נתינת הקלבון הוא כדי שלא יחסר ממחצית השקל או כדי ליתן על הפריטה, ובנשים שפטורות מנתינת מחצית השקל אלא מוסרות לציבור יפה, אין איסור אם יתנו פחות, וכמו שמצינו בר"ה (ז.) שיחיד מתנדב משלו לצורך קרבנות ציבור אם מוסר יפה לציבור, הרי שאין בזה משום 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט' כיון שאינה חייבת בשקלים כלל. וכתב עוד, שנראה שאף המחויב בשקלים יכול לתת יותר ממחצית השקל אם מוסר יפה לציבור, כיון שאינו נותן לשם מחצית השקל רק מוסר לציבור, ע"ש. וראה בגור אריה יהודה (סי' כ אות ז) שכתב שאשה נותנת מחצית השקל לא פחות ולא יותר כאיש. **ו. וכ"כ** בריבב"ן. וכע"ז במלאכת שלמה, שלא אומרים לו כיון שהתחלת במצוה מרוק ותן קלבון, כיון שמי שהוא שוקל עבורם פטור מקלבון. **ז. וכ"כ** בתכלת מרדכי. **ח. ובחמדי** דוד תירץ, לפי דעת הברטנורא שקטן שהתחיל אביו לשקול עליו, חייב בנו לשקול אף אם מת אביו, וכאן איירי בקטן שהתחיל אביו לשקול עליו, והכריח כפירוש זה, דאל"כ יהיה אסור לאפוטרופוס לשקול עבור היתומים. וראה שם ביאור נוסף. **ט. ומועיל** מדין עבד כנעני וכמבואר בקידושין (ז.). **י. והביא** שכ"כ רש"י בכתובות (קמ. ד"ה ועל העמיד), שאת מצות נתינת השקלים מקיים הנותן ולא מי שנתנו עבורו. **יא. וע"ש** מה שהביא בזה עוד. וראה ביאור כע"ז בזכרון ישכר (אות יז). **יב. וראה** גם בחזו"א (מה"ע סי' קמח לדף נט.) שפשוט לו שכששוקל עבור חבירו אינו צריך להקנות לחבירו, והיינו שלא כדעת החוות דעת הנ"ל, ולמד מזה גם לפדיון הבן שכשאחר פודה, אינו צריך לזכות קודם הפדיון את הסלעים לאב, ושלא כדברי החוות דעת. וראה גם בלחם שמים מה שדן בזה. וראה עוד בחזו"א (שם סי' קנו לדף נג.) שכתב 'וא"כ צ"ע בשוקל שקלו, נהי דפטר את חובו, אבל הרי צריך לזכות להיות שותף בקרבנות ציבור, והכא לא שייך דין עבד כנעני, דהכא אין לו שום יד לזכות לא בקרבנות ולא בשקלים אחר שהקדישן, אלא שהמקדיש מקרי בעלים מפני זה שמרשותו באו לרשות הקדש, וא"כ אין מקום להקדיש בעד חבירו שחבירו יקרא מקדיש, מיהו לאו שאלה היא כלל, שהרי תורמין על הגבוי וכו' וא"כ כיון ששילם עבורו הרי תורמין עליו את הקופות', וע"ש מה שכתב בהמשך דבריו. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' קנח) כתב להוכיח שאינו צריך להקנות את השקלים לחבירו, דהרי הדין שפטור מלתת קלבון, ואם היה מקנה להם, היה צריך להתחייב וכשם שהם עצמם היו נותנים, דמאי שנא, אלא הכוונה שהוא נותן עבורם, דהרי אין חיוב במחצית השקל שיוציא מממונו, אלא שיבוא להקדש שקל על ידו והרי הוא כפרעון חוב בעלמא. והביא את לשון הברטנורא 'שנותן להם במתנה' שמשמע שמקנה להם, אולם ביאר בזה טעם אחר וכמו שהובא ממנו בסמוך לבאר דעת הרמב"ם שהם פטורים משום שהתכוון להרבות בשקלים. אולם ראה ברש"ס שהובא בסמוך שמשמע שהנותן מקנה את השקל למי שהוא נותן בשבילו. **יג. וראה** במאירי. וכן משמע ברש"י שכתב בטעם הפטור 'דאל"כ נעלת דלת נותני צדקה'. **יד. ע"ש** שביאר את המשנה בדרך לא זו אף זו, שלא רק בעני פטור משום שעושה מצוה, ולא רק בשכנו עשיר פטור משום שנותן דרך שלום ואהבה, אלא גם בבן עירו הרחוק ממנו פטור. וכדעתו משמע גם בריבב"ן וברש"י (חולין כה: ד"ה וכשמיניין). [וראה בהון עשיר שביאר, שהטעם שהמשנה לא כתבה בסתם שוקל על חבירו, כדי להשמיע אגב אורחיה, שבתחילה יתן לעני, ואח"כ לעשיר שכינו ואח"כ לבן עירו]. **טו. ראה** גם במאירי 'שמדת חסידות הוא עושה להרבות בשקלים'. **טז. ראה** בביאור ההלכה שהובא לעיל

מהמשנה, שאם נאמר שלא נזכר ברישא של המשנה כותי, מדוע היו צריכים לומר במשנה שלא מקבלים קיני זבים וזבות מנכרים, הרי בנכרים לא שייכת זיבה כלל[יז], ואין לומר שהרישא בנכרים והסיפא בכותים, אלא מוכרח שהרישא היא גם בכותים, ולכן היתה המשנה צריכה לומר שאין מקבלים מכותים קיני זבים וזבות ואף שהם גויים, כיון שנטמעו בהם הרבה מישראל והיה מקום לחשוש ולקבל מהם. ודחו שהרישא היא בנכרים והסיפא בכותים.

הר"א פולדא מפרש, שר' אלעזר אמר שגורסים במשנה שרק מנכרים מקבלים נדרים ונדבות אבל מכותים אין מקבלים אפילו נדרים ונדבות כיון שאינם שומעים לדברי חכמים הרי הם משומדים. והביאו ראיה לדבריו מהברייתא שלא מקבלים קרבנות ממשומדים[יח]. והקשו על דברי ר' אלעזר, דהרי את הדין שלא מקבלים קיני זבים וזבות צריך לפרש בכותים ולא בנכרים שאינם בדיני זיבה כלל, וא"כ יצא שהרישא היא בנכרים והסיפא בכותים. מתרצת הגמרא, שגם לדעת ר' אלעזר כותים מביאים נדרים ונדבות, והרישא שאין מקבלים שקלים נאמרה משום נכרים, והסיפא שמקבלים נדרים ונדבות נאמרה משום כותים, והכלל שדבר שהוא לחומת העיר וכו' אינם מקבלים מהם נאמר גם משום נכרים וגם משום כותים.

בקרבן העדה מפרש, שר' אלעזר סובר שמה שאמרו במשנה שלא מקבלים שקלים, הוא רק מנכרים, אבל מכותים מקבלים שקלים[יט]. והביאו ראיה לדבריו מהברייתא, שריבתה מהפסוק 'אדם' שמקבלים קרבן מגרים ומיעטה מ'מכם' שאין מקבלים קרבן ממומרים, וגרים עצמם הרי לא צריך לרבות שהרי אינם גרועים מנכרים שיכולים להביא קרבנות[כ], אלא בא הפסוק לומר שאף שאין מקבלים קרבן ממומרים, דין זה הוא רק בישראל מומר, אבל מגר מומר מקבלים קרבן[כא]. והקשו על דברי ר' אלעזר מהמשנה שאמרה שאין מקבלים קיני זבים וזבות, ודברים אלו לא נאמרו בנכרים, שהרי יש מיעוט מהפסוק 'בני ישראל' שאין מקבלים קיני זבים וזבות מנכרים, אלא מוכרח שהמשנה דיברה בכותים שאין מקבלים מהם, וקשה על ר' אלעזר שהעמיד את הרישא של המשנה בנכרים. מתרצת הגמרא, שבאמת הרישא היא בנכרים והסיפא היא בכותים.

בתקלין חדתין ביאר, שר' אלעזר בא לומר שהמשנה היא גם כמ"ד כותים כישראל, ומה שאמרו במשנה שלא מקבלים קיני זבים וזבות, הוא רק מנכרים אבל מכותים מקבלים, והיינו שכותי כישראל[כב]. והביאו ראיה לדבריו מהברייתא שריבו מהפסוק 'מכם' שגר הוא כישראל וגם הכותים הם גרי אמת[כג]. והקשו על דברי ר' אלעזר מהמשנה שאמרה שאין מקבלים קיני זבים וזבות, ודין זה הוא ודאי דהרי נכרי ודאי לא יביא שאינו יודע בזה, ומוכרח מהמשנה שאין מקבלים קיני זבים וזבות מכותים[כד]. מביאה הגמרא ראיה לדברי ר' אלעזר, שאם נאמר שאין מקבלים קיני זבים וזבות מכותי, ביאור הרישא של המשנה ששקלים אין מקבלים מנכרים וכותים, וקיני זבים וזבות אין מקבלים מכותים [דהרי נכרים בלא"ה לא יביאו], ונמצא שעיקר המשנה ברישא נאמרה על נכרים והסיפא היא רק בכותים, אבל לדעת ר' אלעזר גם הרישא וגם הסיפא מדברת בנכרים[כה]. אומרת הגמרא, אין הכי נמי, הרישא בנכרים והסיפא בכותים, ואין ראיה לר' אלעזר.

בפני משה מפרש, שר' אלעזר בא לומר שאף שהרישא אינה כמ"ד כותי כישראל וכמו שנאמר בה שאינו נותן מחצית השקל, הסיפא היא גם כמ"ד כותי כישראל והמשנה דיברה רק בנכרים. והביאו ראיה לדבריו מהברייתא שמקבלים קרבן מהגרים, וגם מכותים מקבלים כיון שהם גרי אמת. מקשה הגמרא על דברי ר' אלעזר, שהרי את הסיפא של המשנה אי אפשר להעמיד בנכרים, דהרי לא שייך בהם זיבה כלל, אלא מוכרח שהסיפא היא בכותים, ואין לומר שהרישא בנכרים והסיפא בכותים, אלא הרישא היא גם בכותים וגם בנכרים והסיפא רק בכותים.

אם מקבלים מכותים למ"ד שהם גרי אמת

הנפק"מ בין הפירושים, אם מקבלים מכותים למ"ד כותים גרי אמת. ובפני משה כתב לפי דרכו, שאין לוקחים מהם אף שהם גרי אמת כיון שמשתמשים בשקלים לצורך בדק הבית, אסור שיהיה להם חלק בזה וכמפורש ע"י עזרא[כו].

הטעם שצריך לרבות גרים

אדם לרבות את הגרים. הקשה הר"א פולדא, מדוע צריך ריבוי שגרים מקריבים נדרים ונדבות, הרי אינם גרועים מנכרים שהתרבו מהפסוק 'איש איש'[כז]. וביאר, שבלא ריבוי זה היו מעמידים את 'איש איש' לרבות גרים ולא היה מהיכן לרבות נכרים[כח]. ובקרבן אהרן (תו"כ ויקרא פרשה ג) פירש[כט], שמלשון הכתוב 'מכם' משמע למיעוט בישראלים המביאים קרבן, ולכן בלא הריבוי 'אדם' היינו מעמידים את המיעוט בגרים, אבל אחרי שיש ריבוי 'אדם' מעמידים את המיעוט 'מכם' במומר[ל]. ובאור זרוע (ח"ב סי' תשמד) תירץ בשם רבינו ישעיה[לא], שהפסוק בא לרבות שקרבן גרים טעון סמיכה ולא כמו קרבן נכרים שאין סומכים עליו[לב].

ביאור תחילה וסוף

בתחילה אין מקבלין מהן וכו' ובסוף מקבלין מהן וכו'. המפרשים[לג] פירשו, שבתחילה היינו בתחילת הבנין ולבסוף היינו אחר שגמרו את הבנין וצריך רק לחזק בדקו[לד]. ורש"י (ערכין ו. ד"ה לנסוף) הביא פירוש אחר, שבתחילה שלא היתה אימה על ישראל מהם, אין מקבלים, ולבסוף שיש אימה מהם מקבלים[לה]. ורבינו גרשום (ערכין שם) פירש, שבתחילה היינו שאם לכתחילה בא ורוצה להתנדב אומרים לו שאין מקבלים ממנו, אבל לבסוף דהיינו בדיעבד אם כבר התנדב לוקחים ממנו[לו].

בסמוך שאפשר ליתן יותר ממחצית אם מוסר יפה לציבור. **יז. כמו** שדרשו בתו"כ 'בני ישראל מטמאים בזיבה ואין הגויים מטמאים בזיבה'. **יח. ראה** במג"א (סי' קנד ס"ק יח) שאין מקבלים נדבה לבית הכנסת ממומר וכמו בקרבן. וראה גם בשו"ת מהר"י ברונא (סי' רעו). אבל בש"ך (יו"ד סי' רנד סק"ה) הביא מהמבי"ט (ח"ב סי' ריד) שהפסוק נאמר רק לגבי קרבן ולא לענין עניים ובית הכנסת. **יט. והיינו** שלא גרס במשנה כותים. וכן הוא ברש"ס הנ"ל, וכן פירש בפירוש רבינו משולם. ובהמשך דברי הגמ' פירש, שהביאו ראיה מהברייתא שלא מקבלים קרבן ממשומד, וא"כ גם מכותים לא יקבלו ודלא כר' אלעזר. מתרצת הגמ' שהמשנה [וכן הברייתא] חולקים על רשב"ג שדעתו שכותי כישראל, ור"א סובר כרשב"ג. והקשו בגמ', הרי לא שייך קיני זבים וזבות בנכרי ומה אמרו במשנה שלא מקבלים מהם, ותירצו, שהרישא היא בנכרים וכותים והסיפא היא רק בכותים. [וע"ש שהקשה שאינו מבין מדוע חזרו פעמיים לומר 'רישא בנכרים וסיפא בכותים, ולפי הפירושים האחרים מתיישב]. וכפירוש רבינו משולם בשאלת הגמ' כתב גם בפרישת הרא"ש, וכן נראה בריבב"ן. **כ. וכמו** שדרשו מ'איש איש' לרבות שנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל. **כא. וראה** בברכי יוסף (חו"מ סי' מרמ סק"ח) שהקשה בדבריו, שודאי דין מומרי גרים כדין מומרי ישראל. וראה בבית האוצר (מערכת ג כלל ט אות ה) שכתב לבאר בדבריו 'והסברתי הדבר, דהוא ענין אחד עם האי דרשא דפ"ק דחולין 'בכם חילקתי ולא בעכו"ם', דכיון דחזינן דמעכו"ם מקבלין קרבנות בלי חילוק גם ממומר, ע"כ גם גר שהמיר כיון שמתחילתו עכו"ם היה לכן בנקל הוא חוזר לאיכותו אשר היה לו תחילה, ואינו דומה לישראל שהמיר דהוא התחדשות, משא"כ גר דכבר היה עכו"ם ע"כ ע"י המרתו וחזרתו לאיכות הקודם יש לו דין עכו"ם לענין זה ולא דין ישראל מומר, ולכן שפיר מקבלין ממנו קרבן אעפ"י שאין מקבלין קרבן מישראל מומר'. וראה גם בשו"ת חזון נחום (ח"ב סי' פט) מה שכתב בזה, וכע"ז כתב בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' רלח). וראה עוד בשו"ת עונג יו"ט (סי' מד בהגהה) שמבאר מדוע ממומר ישראל אין מקבלים קרבן וממומר גוי מקבלים. **כב. אלא** ששקלים אין מקבלים מכותי וכמפורש בעזרא. **כג. וכן** פירש בפירוש תלמיד רשבר"ש את הראיה מהברייתא. **כד. וכן** פירש בפירוש תלמיד רשבר"ש, אבל בהמשך הגמ' פירש, שתירצה הגמ' שהרישא בנכרים והסיפא לגבי קיני זבים וזבות היא רק בכותים. **כה. אלא** שהרישא מדברת גם על כותים. **כו. ותלמיד** רשבר"ש כתב טעם זה, שלכן לא לוקחים מנכרים. [ראה בסוף ע"ב שהובא מהרמב"ן שעובר בעשה אם מקבל שקלים מנכרי, אולם ראה בפירוש הראב"ד לתו"כ (נמוקומי פרשה ג) שכתב בטעם הראשון כטעם תלמיד רשבר"ש, ובטעם שני כתב, שכדי שלא יהיו חטאות ושאר קרבנות הציבור חסרים]. ולפירושו בגמ', למ"ד כותים גרי אמת מקבלים שקלים מכותי. וכן מתבאר מכמה מהפירושים שהובאו לעיל. ובפירוש רבינו משולם כתב, שאין מקבלים מהם כיון שהם משומדים. [ודבריו הובאו לעיל בסמוך]. וראה בתפא"י (יכין פרק ח) שלא מקבלים מכותים קינים רק לכתחילה כדי שלא יתחברו עמם. ובריבב"ן משמע כדבריו. ובחת"ס הבין בפשטות שהטעם שאין מקבלים מנכרים משום הפסוק דעזרא, ולכן תמה מדוע לא אמרו שהטעם משום שאין קרבנות ציבור קרבים משלהם, ותירץ, שחדא מתרי נקט, וע"ש שביאר מדוע נקטו טעם זה, וראה שם עוד פירוש. **כז. ובשירי** קרבן כתב, שלפירושו [בקרבן העדה] לא קשה, כיון שעיקר הלימוד שרק גרים מקריבים אף אם הם מומרים. **כח. וכ"כ** באור החיים (ויקרא פ' ג). **כט. ע"ש** ששאל בדרך אחרת, שלא יתכן שכשהיה גוי יכול להקריב ועי"ז שהתגייר לא יוכל עוד להקריב. וכ"כ באו"ז. **ל. וראה** בתוספות העזרה (תו"כ שם) שהקשה על דבריו, דעדיין אין סברא לומר שנכרי יוכל להקריב וגר לא, ועוד, שאת הדין שגרים יכולים להקריב דרשו לקמן בתו"כ מהפסוק 'איש איש ומן הגר בישראל' שגם גרים מקריבים ולזה לא צריך לימוד. ולכן כתב לפרש (נעזרת כהניס פרק ג) כדברי רבינו ישעיה שבסמוך. ועוד פירש, שהתו"כ סובר כמ"ד שנכרים מקריבים רק עולות, ולכן צריך לרבות שגרים מקריבים גם שאר נדרים ונדבות. ומהפסוק שהביא בתוספות העזרה הקשה גם בברכי יוסף (חו"מ שם) על תירוץ הר"א פולדא, וע"ש מש"כ. **לא. וכן** הביא בברכי יוסף (חו"מ סי' מרמ סק"ח) בשמו מקובץ תשובות ישן נושן. וכ"כ בזית רענן. **לב. והראב"ד** (נמו"כ פרשה ג ויקרא דיבורא דנדבה פרשה ג) כתב, שכיון שמיעטו משומדים צריך לרבות גרים, או שמשום שנאמר 'בני ישראל' והגרים אינם בכלל 'בני ישראל'. וכביאורו השני כתב גם הר"ש משנץ (תו"כ שם). וראה בברכי יוסף (חו"מ שם) שהפירוש הראשון הוא כדברי הקרבן אהרן, ועל הפירוש השני כתב שכוונתו לפרש שהתרבו שצריכים לסמוך וכדברי רבינו ישעיה. [וראה בר"ש משנץ שהקשה על פירושו, דהרי מכמה מקומות משמע ש'בני ישראל' כולל גם גרים]. וראה עוד מש"כ בזה בפנים יפות (ויקרא פ' ג). וראה גם בפירוש רבינו משולם במשנה שכתב, שעבדים משוחררים חייבים בשקלים ואף ש'בני ישראל' כתוב בפרשה, שקלים הם צורך כפרה וכולם בני כפרה נינהו. **לג. רש"י** (ערכין ו. ד"ה לנסוף), תלמיד רשבר"ש, פירוש רבינו משולם, ריבב"ן והרש"ס. וראה בדרבוני זהב פירוש מחודש. **לד. ובחילוק** שבין תחילה לבסוף ביאר רש"י, שבתחילה יש לחשוש לרפיון ידים אבל לבסוף אין לחשוש. והתוס' (ערכין שם ד"ה הא) הביאו עוד פירוש, שבתחילה יש לחשוש שיחזרו בהם ויעררו לומר שיש להם חלק בבנין, אבל לבסוף בדבר שאינו מסוים לא שייך ערעור אחרי שכבר נבנה. ובפירוש רבינו משולם כתב, שבתחילה אין מקבלים, כדי שלא לבטל לנו חלק בבנין, ולבסוף לא מקבלים דבר מסוים שמא יאמר שאין רצונו בכך ויבוא לקלקל את הבנין. ורש"י כתב שאין מקבלים דבר המסוים משום שהוא גנאי, ועוד, שהם מתפארים בו. ורבינו גרשום מפרש שמשום הפסוק 'לא לכם ולנו', ובפירושו השני כתב כפירוש רבינו משולם. **לה. ודחה** פירוש זה, דגם בתחילת בית שני היתה אימה מהנכרים. **לו. וכע"ז** כתב הרמב"ם (ממנות עניים פ"ח ה"ח) שלכתחילה אין מקבלים ואם נתן אין מחזירים. וראה גם בתוספתא (שקלים פ"ב ה"ז) 'אין מקבלין מהם נדבה להקדיש בדק הבית, ואם הקדישו הקדישן הקדש'. וכתב בברכי יוסף (יו"ד סי' רנט סק"ג), שמדברי התוספתא משמע כדברי רבינו גרשום שאם הקדישו מקבלים ולא כדברי הרמב"ם שרק אם לקחו אין מחזירים. והרמב"ם כתב הטעם שאין מקבלים דבר מסוים, משום 'לא לכם ולנו' [וכ"כ רבינו גרשום שבסמוך וכ"כ הריבב"ן], ולדעת הרמב"ם גם בדבר שאינו מסוים לוקחים רק לצרכי ב"ד ולא לירושלים ובדק הבית וכמ"ש הרמב"ם (ערכין פ"ו ה"ז יג), אולם ראה בלח"מ (ערכין שם) ובריבד"ז (ממנות עניים פ"ח ה"ח). והקשה בהר אפרים לדעת הרמב"ם, כיון שבדיעבד מקבלים, מה הקשו על ר' יוחנן מהברייתא, הרי אפשר שהברייתא היא בדיעבד, דבשלמא לפירוש הרש"ס ודעימיה שהחילוק הוא בין תחילת הבנין לסופו, משמע שהברייתא היא אחרי גמר הבנין דסתם בדק הבית הוא אחר גמר הבנין.

מהו דבר מסוים

בגמ' בערכין (ו.) פירש רב יוסף, שדבר מסוים היינו אמה כליא עורבל"י. והרמב"ם (מתנות עניים פ"ו ה"ח) כתב, שגם אבן או קורה הם דבר המסוים[לח].

תירוץ אחר

פתר לה בין בתחילה בין בסוף וכו'. והיינו שכיון שהוא דבר המסוים אין מקבלים מהם אפילו לבסוף. ובגמ' בערכין (שם) תירצו, שהברייתא מדברת בתחילה ולכן אין מקבלים אף שאינו דבר מסוים[לט].

ביאור הגמרא

מתני' פליגי על רשב"ל וכו' נודרין עולה וכו'. הרש"ס מפרש, שנודרים אפשר לפרש שהנכרי נדר להביא עולה ועולה מקבלים מהם, אבל נידרין במה שייך, ותירצה הגמרא, שכשישראל נדר להביא עולה ושמע גוי ואמר מה שזה עלי[מ], ובאופן זה הגוי התחייב מחמת נדר הישראל[מא]. ובפירוש תלמיד רשבר"ש גרס בגמרא, שהשאלה היתה מנודרין, ומנידרין לא קשה, שפירוש נידרין שהישראל נדר לתת את שויו של הגוי, אבל מנודרין קשה, ותירצה הגמרא, כשאמר ישראל וכו'[מב].

ביאור הגמרא

ומותר נסכים לא לכלי שרת אינון נמצא מביא דבר מסוים. פירש הרש"ס, שהגמ' שואלת שהרי גם נכרי צריך להביא נסכים בעולתו ואם לא הביא בעצמו מביאים אותם משל ציבור[מג], וא"כ יש מותר נסכים והם הולכים לצורך כלי שרת, ומוכח שלא כדברי ר"ל שנכרי אינו מביא דבר שאינו מסוים[מד].

בחיוב נסכים לנכרי

הרש"ם הוכיח מדברי הגמרא שיש חיוב לנכרי עצמו להביא נסכים, והקשה על הרמב"ם (מעשה הקרבנות פ"ג ה"ה) שכתב שנסכי קרבנות הנכרים באים משל ציבור ולא מעצמו. ובלחם משנה (מעשה הקרבנות שם) כתב בדעת הרמב"ם, שהנכרי יכול להביא נסכים, ורק אם לא הביא מביאים משל ציבור[מה].

ביאור הגמרא

התיב רבי יוסי בר רבי בון וכו'. הרש"ס מפרש, שרבי יוסי הקשה על ר"ל מהמשנה שנאמר בה שהכל מעריכין, ומהלשון 'הכל' מרבים שגם נכרים מעריכים וכגון שאומרים על ישראל ערכו עלי, והרי מעות הערכין הולכים לבדק הבית וקשה על ר"ל, ותירץ רבי יוסי, שכיון שכוונת הגוי לשמים לקרבן ובלא ידיעתו הולכים המעות לבדק הבית, ולכן מותר, וכן יש לתרץ על הקושיא ממותר נסכים שאין כוונתו לבדק הבית[מו].

בפירוש תלמיד רשבר"ש פירש, שרבי יוסי הקשה על מה שפירשה הגמרא שהמשנה 'נודרין ונידרין' היא כשאמר ישראל הרי עלי עולה וכו', הרי משנה זו מדברת בהקדש לבדק הבית וכמו שמוכח מהרישא שהיא לענין ערכין.

ותירצה הגמרא, שכשם שאמרו במנחות (עג:) שנכרי שהקדיש שלמים קרבים עולות כיון שדעתו לשמים, גם 'נודרין ונידרין' מדובר שלא פירש לבדק הבית ולכן לוקחים מהם[מז].

ד:

ביאור הגמרא

מה עבד לה רשב"ל פתר לה וכו'. ברש"ס מפרש, שהגמרא שאלה איך אפשר לומר לר"ל שכיון שלא ידע הנכרי שהולכים לבדק הבית מותר, הרי ר"ל אוסר בין בתחילה בין בסוף ואפילו בדבר שאינו מסוים. ותירצה הגמרא, שר"ל לומד את דבריו מהפסוק 'לא לכם' והיינו שלא יוכלו הגויים להתפאר שיש להם חלק בבנין, ולכן כשלא יודע הגוי שיש לו חלק, מותר[מא].

יסוד תקנת קלבון

ואלו חייבין בקלבון. ביסוד תקנת קלבון מצינו כמה ביאורים, ויש בהם נפקותא לדינא. הרמב"ם (נפיה"מ ובהלכות שקלים פ"ג ה"ח) מבאר, שקלבון הוא משום שכר חילוף שנותנים לשולחני לפרוט סלע שלם לשני חצאים כדי לשקול החצי למחצית השקל, ולכן כששוקלים שנים יחד במטבע של סלע, צריכים להוסיף הקלבון להקדש שלא יהנו ממנו. ולפ"ז מי ששוקל שקלו במטבע אחת של מחצית השקל, אינו מוסיף קלבון. רש"י (בכורות נו:) ביאר בשתי לשונות, האחד שהוא להכרע[ג], והשני שהוא שכר חילוף, ומשמע שם ברש"י שלב' הטעמים אף יחיד השוקל מחצית השקל במטבע של חצי שקל מוסיף קלבון. והדבר יבואר לפי מה שכתב במקום אחר (גיטין נט:), שמפרש שם ג"כ כטעם של חילוף, אך באופן אחר מהרמב"ם, שהואיל והשקלים קטנים ונוחים לאבדם פעמים שצריך להחליפם במטבעות גדולות יותר, לכן כדי לא להפסיד להקדש שיצטרך להחליפם צריך לתת להקדש שכר החילוף לשולחני וזהו הקלבון[ג]. ובפי' הרא"ש כאן נקט כטעם שכתב רש"י שהוא משום הכרע, ואעפ"כ סובר שיחיד ששקל במטבע של שקל שלם אינו מוסיף קלבון, כי ילפינן מהכתוב 'זה יתנו' ולא יותר, אך מי ששוקל במטבע של שקל שלם, כגון שנים ששקלו במטבע אחת, שאינו נותן כמטבע של תורה שמפורש עליו שלא יתן יותר, צריך להוסיף קלבון, וקלבון זה הוא מה"ת משום הכרע[ד].

מחלוקת ר' מאיר במתניתין

ואם שקל על ידו ועל יד חברו קלבון אחד ר"מ אומר שני קלבנות. הר"מ בפי' המשנה שסובר שלת"ק יחיד ששקל שקלו אינו מוסיף קלבון, וכל דין הקלבון הוא רק כששוקלים במטבע של שקל שלם ומשום שכר החילוף, מבאר, שטעם ר"מ משום שאם היה כל אחד מהם פורט שקל שלם אצל שולחני, היה צריך להוסיף שכר חילוף, לכן כעת צריכים לתת כל אחד הקלבון שנתחייב בו. אך הרא"ש והרע"ב והקה"ע ועוד ממפרשי הירושלמי סוברים, שלר"מ אף יחיד השוקל מחה"ש מוסיף קלבון משום שהוא מה"ת כדלהלן, והרא"ש הביא

לז. שפירושו טבלאות של ברזל שהיו מניחים בגג כדי שלא יבואו עורבים לשם. **לח. ובב"י** (יו"ד סי' רנט ד"ה כתב הרמב"ם) כתב, שאף שבגמ' נאמר כליא עורב ומשמע שדבר אחר אינו מסוים, הרמב"ם מפרש בשאלת הגמ' היכן יהיה קבוע אותו דבר כדי שיהיה נחשב לדבר קבוע ומסוים, וע"ז אמר רב יוסף שאפילו אמה כליא עורב שהוא תשמיש למקדש חשוב דבר קבוע במקדש והוא דבר המסוים. **לט. וראה** בתקלין חדתין שביאר שהגמ' דידן תירצה בשני אופנים, או דאיירי בדבר מסוים, או דאיירי בתחילה שאין מקבלים אפילו שאינו מסוים. ובפירוש רבינו משולם גרס בתירוץ הגמ' כדברי הגמ' בערכין שמדובר בתחילה. וראה בצאן קדשים (ערכין שם) שביאר, שהטעם שלא תירצו בערכין כדברי הגמ' דידן, משום שרצו להסביר שהברייתא אומרת שמתחילה אפילו דבר שאינו מסוים אסור ליקח מהם. **מ. ראה** בפירוש תלמיד רשבר"ש, שמפרש שהגוי קיבל על עצמו לתת את הקרבן שחייב הישראל וכדברי הגמ' במנחות (עג:) שגוי מביא במקום הישראל. **מא. ראה** בהגהות הגר"א (חום' ד) ובתקלין חדתין שמפרשים את שאלת הגמרא דהרי הגוי לא ישמע לנו אם נדיר אותו, וע"ז תירצו [בשינוי הגירסא משלפנינו] שהגוי נדר ושמע ישראל ואמר מה שאמר זה עלי. וראה בפני זקן. וראה עוד פירוש אחר בפני משה. **מב. וכגרסתו** כתב גם בפירוש רבינו משולם. וע"ש שהקשה על תירוץ הגמרא, למה לא אמרו בפשיטות שהם נודרים קרבנות, וביאר, שאין הכוונה רק כשאמר ישראל הרי עלי קרבן, אלא גם אם אמר דמי פלוני עלי ואמר גוי וכו'. וראה בתוס' בערכין (ה: ד"ה אלא, גיטין נגלין הש"ס חום' ג) שכתבו שדוחק לומר שנודרין היינו למזבח משום דדומיא דערכין קתני, ותמה עליהם בברכי יוסף (יו"ד סי' רנט סק"ג) מדברי הירושלמי שלפנינו שפירשה את המשנה בכך, אולם לפי הגירסה המובאת מיושב. **מג. ויש** על דבר זה תנאי ב"ד שיקחו נסכים ממעות הלשכה. **מד. וראה** בקרבן העדה שמפרש ששאלת הגמ' מנסכים היא גם על ר' יוחנן, והיינו שדעתו שכלי שרת הוא דבר מסוים, וע"ז הביא רבי יוסי מערכין שמקבלים מנכרי לתרץ את דעת ר' יוחנן, והיינו שכשם שערכין לוקחים מהם שליבם לשמים ואינו כדבר מסוים, גם במותר הנסכים אין חשש כיון שהוא נותן את כל הנסכים להקריב לגבוה ואין דעתו לבדק הבית, ולכן אין זה דבר המסוים. וכע"ז כתב גם בפני משה לפי דרכו. ובתקלין חדתין מפרש בשאלה מנסכים שהיא על ר"ל [וכדברי הרש"ס], ובשאלת רבי יוסי מערכין מפרש, שערכין הוא דבר מסוים ולכן קשה משם גם על ר' יוחנן, ומוכרחים לתרץ שלא היתה כוונתו לבדק הבית אלא לשמים ולכן אין איסור בזה, וכן יתרץ ר"ל במותר נסכים. והר"א פולדא פירש כדברי קרבן העדה שכלי שרת הם דבר המסוים, ובדברי רבי יוסי מערכין פירש, שאין אתה יכול להקשות ממותר הנסכים, דהרי במשנה דערכין צריך לפרש שלוקחים מהם אף לבדק הבית כיון שאם היתה כוונתם לבדק הבית וכדי שיהיה להם חלק בו ויוכלו אח"כ לסתרו, היו מקדישים מתחילה לבדק הבית, וכן גם במותר נסכים אין כוונתו לשם שיוכל לסתור אח"כ אלא כוונתו לשמים. **מה. כתב** כן כדי ליישב סתירת דברי הרמב"ם ממה שכתב בהלכות שקלים (פ"ד ה"ג) שנכרי מביא נסכים, וכן יישב בזה עוד קושיות. וכסברא זו כתב גם בשיטמ"ק במנחות (עג: חום' ו). וראה בקרן אורה (מנחות עג:) שכתב להוכיח מדברי הגמ', שאם נכרי אמר עולת ישראל עלי, חייב להביא נסכים, ולדבריו מיושבים דברי הרמב"ם. [ופירושו בגמ', שהגמ' שאלה רק מהאופן שהנכרי אמר אחרי ששמע את הישראל]. וראה גם בספר מקור ברוך (ח"ו סי' יט) שהבין כך בגמ', ומכוח זה דחה את דברי העונג יו"ט (סי' פז) שחיוב נסכים היא אינה ממצות הבאת הקרבן אלא שחיוב זה הוא מצוה אחרת ובא בשעת הקרבת הקרבן, דאם היה החיוב חל בשעת ההקרבה, למה מתחייב הנכרי בנסכים, הרי בשעה שאמר לא היה חייב הישראל. **מו. ראה** ברש"ס שכתב שתירוץ זה מתרץ גם על השאלה הראשונה שהקשו על ר"ל מנודרין ונידרין. והוסיף, שהטעם שלא הקשו מתחילה מהכל מעריכין והקשו מהסיפא מנודרין ונידרין, כיון שסברו ש'הכל' בא לרבות מופלא הסמוך לאיש ולא בא לרבות נכרי. **מז. וראה** ביאור אחר בפירוש רבינו משולם. **א. ובקרבן** העדה ביאר, שהגמ' באה ליישב על ר"ל, דעל ר"י כבר תירצו שאין דעת הנכרי לזה ולכן אין זה דבר המסוים, אבל על ר"ל קשה, ותירצו שרק לבנין הבית אסר הפסוק ליקח מהם, אבל לכלי שרת ושאר צרכי הבית מותר, ולכן אין איסור גם לר"ל במותר הנסכים ובערכין. אולם בתקלין חדתין פירש שעל ר"ל הגמ' כבר תירצה [וכמובא לעיל], ולכן מחק את המילים 'מה עבד לה' [וכדברי הגהות הגר"א (חום' ג)], ולביאורו הגמ' מסבירה שר"ל סובר שאסור לקבל אף בסוף דבר שאינו מסוים, כיון שמהפסוק 'לא לכם ולנו' משמע לאסור שותפות נכרים בכל אופן. ובפני משה גרס מילים אלו, ופירש כדברי התקלין חדתין שהגמ' שאלה מדוע ר"ל סבר שאין מקבלים כלל ודחק את עצמו לתרץ כמו שתירצו, וע"ז אמרו שדרש כן מהפסוק. [וצ"ב, דהרי לפירוש הפנ"מ בגמ' ר"י דחק עצמו כמו ר"ל]. והר"א פולדא מפרש, שאחרי שאמרו שלוקחים מהם ערכין כיון שאין דעתם ליתן כדי שיוכלו לסתור הבנין, מדוע לא לוקחים מהם דבר שאינו מסוים לדעת ר"ל, הרי לא יוכלו לסתור, וע"ז תירצו שלמד כן מהפסוק. **ב. כמו** שמצינו בכריתות (ה.) לגבי הסמנים, שצריך להוסיף בהם הכרע כששוקלים אותם. ובפי' הרא"ש כאן הביא מדברי הגמ' (נ"ע פח:) שאף בשל הדיוט אמרינן, 'צדק יהיה לך' - הצדק משלך ותן לו. וכן מצינו (ערכין כה:) בגואל שדה אחוזה נותן סלע ופונדיון לשנה, והרא"ש לטעמיה שפי' שם בתוספותיו (שם) שפונדיון זה משום הכרע. **ג. ולכאורה** לטעם זה דווקא מי ששוקל במטבע של מחה"ש צריך להוסיף קלבון, ומדוע שנים ששקלו שקל שלם צריכים לתת קלבון, וביאר רש"י שם, שכיון שרוב השוקלים מוסיפים קלבון, אף שנים ששקלו במטבע אחת צריכים להוסיף קלבון שלא ירויחו מן ההקדש. **ד. ואפשר** שאף לרש"י לפי הלשון שהוא משום הכרע הוא מה"ת.

שמפורש כן בתוספתא, 'השוקל שקל אחד [היינו של חול שהוא חצי שקל של הקדש], ר"מ אומר חייב בקלבון וחכ"א השוקל שקל פטור מן הקלבון'. ומבארים מפרשים אלו, שלכן לר"מ אם שנים שקלו בשקל שלם כל אחד צריך להביא הקלבון שנתחייב בו. ולפי הסוברים שלכו"ע יחיד השוקל מחצית השקל חייב בקלבון[ה], כתב במלאכת שלמה בשם הרש"ס, שלא גרסינן במשנה את מחלוקת ר"מ וחכמים, שהרי אף לחכמים חייבים שנים ששקלו ב' קלבנות כי כל אחד צריך לתת גם כששוקל לבד, אלא גרסינן, 'ואם שקל על ידו ועל ידי חברו חייב ב' קלבנות'. אך לפנינו ברש"ס מבואר באופן אחר[ז], שסובר בטעם הקלבון כלישנא ב' ברש"י בבכורות הנ"ל, שהוא משום שכר חילוף[ח] שצריך ההקדש לתת לצרף המחציות לשקלים שלמים, וצריך לתת להקדש שכר השולחני, ולכן כשנותן שקל שלם שאין ההקדש צריך לצרפו אצל השולחני די בקלבון אחד. ור"מ סבר, דא"כ תתבטל תקנת הקלבון שכולם יעשו כן, לכן צריך לתת ב' קלבנות.

ובדעת רש"י הנ"ל (נזקומות נו:) שאף יחיד השוקל מחה"ש נותן קלבון, וכן כתב להדיא ששנים השוקלים יחד נותנים ב' קלבנות, כתב התוי"ט, שסובר כר"מ במשנה כאן. ותמה, למה תפס רש"י דעת ר"מ ולא דעת ת"ק שמחייב בשנים השוקלים יחד קלבון אחד[ט]. אכן לפי דברי המלאכת שלמה דלעיל, שכתב בשם הרש"ס שגרסינן במשנה שלכו"ע שנים ששקלו יחד נותנים שני שקלים, מיתוקמים דברי רש"י כת"ק'.

הריבב"ן סובר ג"כ שלכו"ע יחיד השוקל מחצית השקל מוסיף קלבון, ומבאר שאיירי כאן בנותן לחברו במתנה שמפורש להלן במשנה שפטור מקלבון, לכן נותן רק עבורו ולא עבור חברו, ור"מ חולק וסובר שאף במתנה חייב[י]. ולפ"ז איירי מתני' להריבב"ן לאו דווקא בשוקל שקל שלם לו ולחברו, אלא גם בשוקל בב' חצאים לו ולחברו[יב].

אהיה 19/06/2018

מחלוקת ר' מאיר ורבנן בברייתא

תני אלו חייבין בקלבון אחד ר"מ אומר שני קלבנות. בגירסה שהיתה לפני רוב מפרשי הירושלמי, לא היתה ברייתא זו כתובה כלל, ויש שהיתה כתובה לפניהם ומחקוה[יג], וכן היא מוקפת למחקה לפנינו בדפוסי הבבלי והירושלמי. אמנם הרש"ס כתב שמצא כגירסה זו בספר ישן שנכתב בשנת ה"א ע' והיה בו פי' גאון. ומפרשה לשיטתו שנקט כרש"י, שטעם הקלבון מפני הוצאות החילוף שיהיו להקדש, לצרף המחציות לשלמים. שלת"ק די לכן בקלבון אחד, אבל ר"מ סבר שקלבון הוא מה"ת כדיליף להלן מ'זה יתנו', אבל סובר ג"כ כת"ק שצריך להוסיף שכר חילוף, לכן כל השוקל מחה"ש צריך להוסיף לר"מ ב' קלבנות[יד]. אלא שקשה עליו מהתוספתא שמפורש בה 'השוקל שקל אחד, ר"מ אומר חייב בקלבון וחכ"א השוקל שקל פטור מן הקלבון', ומכאן הוכיח הרא"ש שלרבנן השוקל שקלו פטור מקלבון. וכ' הרש"ס שאמוראי היו בקיאי בתוספתא טפי מינן, והם העתיקו כאן הברייתא באופן אחר והיא העיקר. עוד כתב, דאפשר ליישב שהתוספתא איירי בקלבון של תורה, שלר"מ חייב ולרבנן פטורי[טו].

סיכום השיטות

נמצא סיכום השיטות כך:

א. להרמב"ם, יחיד השוקל מחצית השקל אין מוסיף קלבון לכו"ע, ושנים השוקלים במטבע אחת, לת"ק מוסיף קלבון אחד ולר"מ שנים, והכל מדרבנן.

ב. להרא"ש לרע"ב לקה"ע ולעוד ממפרשי הירושלמי. לת"ק, יחיד השוקל מחצית השקל פטור ושנים ששקלו יחד חייבים אחד, להרא"ש מה"ת[טז] ולהקה"ע מדרבנן[יז]. ולר"מ יחיד ששקל חייב מה"ת, ולכן שנים ששקלו חייבים שנים.

ג. להריבב"ן, לכו"ע השוקל שקלו חייב בקלבון אחד.

ד. להרש"ס, לת"ק השוקל שקלו חייב בקלבון אחד, ושנים ששקלו במטבע אחת, למובא לפנינו ברש"ס ג"כ נותנים קלבון אחד, ולפי העתקת המלאכת שלמה מהרש"ס שני קלבנות, והכל מדרבנן. ולר"מ יחיד השוקל מחצית השקל נותן שני קלבנות אחד מה"ת והשני מדרבנן, ושנים ששקלו במטבע אחת חייבים רק שנים מדרבנן[יח].

איזו מתניתא אתיא כר' מאיר

מתניתא דר' מאיר היא דאמר ר' מאיר אע"פ וכו'. מאמר זה נכפל כאן בשינוי גירסה, בלשון א' הגירסה, 'אע"פ שאין שקלו תורה קלבנו תורה', ובשני, 'כשם ששקלו תורה קלבנו תורה'. וכן בראשון הגירסה 'סבר ר"מ במי ששקלו שלם שהוא פטור מהקלבון', ובשני הגירסה 'שהוא חייב בקלבון'. ואין כאן אלא כפל גירסאות, שנכתבו הדברים פעמיים, פעם כגירסה זו ופעם כגירסה זויט, ולפני רוב המפרשים היתה רק גירסה אחת מהשנים, או שגרסו עכ"פ רק כאחת מהם. ומבארים בכמה דרכים איזו מתני' אתיא כר"מ.

א. הר"א פולדא והקה"ע גורסים כלשון הב', וסוברים שלחכמים יחיד השוקל מחצית השקל פטור מקלבון, שהוא מטעם שכר חילוף כהרמב"ם. ומפרשים, דקאי על רישא דמתניתין, ואלו חייבים בקלבון לויים וישראלים וכו'. ומשמע שאלו חייבים בכל אופן אף כששקלו במטבע של מחה"ש שאין צריך לפרטוי, ועל זה אמרו שרישא דמתניתין כר"מ דאמר במתניתין שהשוקל לו ולחבירו נותן ב' קלבנות, והיינו משום שסבר ר"מ כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה, היינו שהקלבון מה"ת כדמפרש טעמא לקמן, ויחיד השוקל מחצית השקל חייב ג"כ בקלבון, ולכן כששנים שוקלים יחד נתחייבו בב' קלבנות. וזה דקאמר, סבר ר"מ במי ששקלו שלם - היינו שקל של חול שהוא חצי של קודש - שהוא חייב בקלבון.

ב. הפנ"מ גורס כלשון הא', ומפרש דקאי על התוספתא כאן, 'אפוטרופוס ששקלו על ידי יתומים הרי אלו חייבין השוקל שקל חייב בקלבון דברי ר"מ וחכמים אומרים השוקל שקל פטור מן הקלבון'. ומפרשינן ש'דברי ר"מ' קאי גם על הרישא שסובר ר"מ אע"פ שאין שקלו תורה, כלומר אע"פ שאין דינם לשקול כיון שהם קטנים, מ"מ קלבנו תורה, אם שוקלים להם צריך להוסיף קלבון כדין כל השוקל מחה"ש[יא]. ומתמה על זה, שא"כ משמע מזה שר"מ סבר שהנותן שקלו שלם פטור מקלבון, כי בשלמא אם סובר שפטור בקלבון והטעם משום שנאמר 'זה יתנו' ולא יותר, שלכן פוטרים חכמים שאר בני אדם ששוקלים כדינם[יב], א"כ יתומים שפטורים ממחה"ש ולא נאמר בהם 'זה יתנו', אם שוקלים צריכים להוסיף קלבון כדין. אמנם אם סובר שבשאר בנ"א יחיד השוקל שקל חייב, א"כ מסתבר שזה דווקא מי שחייב במחה"ש ולא מי שפטור[יג]. וא"כ משמע מהרישא דהתוספתא שפטור יחיד השוקל, ודלא כסיפא דהתוספתא, וכדמשמע גם ממשנתנו, שר"מ מחייב ב' קלבנות בב' ששקלו יחד כי סובר שיחיד השוקל חייב.

ג. הגר"א כפי שמבוארת גירסתו בתקלין חדתין מפרש, דקאי על הא דאמרינן במשנה 'ואם שקל על ידו ועל ידי חברו חייב בקלבון א' ר"מ אומר ב' קלבנות', ולכן אינו גורס מתניתא דר"מ שהרי קאי על דברי ר"מ, אלא גורס 'מ"ט דר"מ'. ועל זה אמרינן לגירסתוי"ד, סבר ר"מ השוקל שקלו שלם שהוא חייב ב' קלבנות, ומפרש דאיירי בשנים ששוקלים יחד שקל שלם היינו שקל

כ"כ שם הריבב"ן. **יב. ויעוין** להלן בהערות במה תלויה להריבב"ן, מחלוקת ר"מ ות"ק. **יג. ראה** בהגהות הגר"א. **יד. ולדעת** הרש"ס אין מחלוקת זו כלל ענין למחלוקת ר"מ ורבנן במתני', כי בשוקל במטבע של שקל שלם לשנים מודה ר"מ שאין קלבון מה"ת לפי ביאור הרש"ס להלן בביאורים. ובמתניתין נחלקו בקלבון דרבנן אם שוקל לשנים במטבע אחת, נותן קלבון אחד או שנים.

טו. ועי"ש שהביא כמה הוכחות כשיטתו, שדין קלבון משום ההוצאות שהקדש מוציא לצרף המחציות, ולכן אף יחיד ששוקל שקלו צריך לתת קלבון לכו"ע. **טז. שסובר** שהוא משום הכרע, אלא שיליף מהכתוב שיחיד ששקל במטבע כדינו פטור מקלבון כמובא לעיל. **יז. שסובר** שהוא משום שכר חילוף כהרמב"ם, ורק לר"מ הוא מה"ת. **יח. כמובא** בביאורים להלן מדברי הרש"ס.

יט. בפי' הרידב"ז כתב, 'וחד מיותר הוא בלי ספק וכו' ובלא ספק שנשתבש הכא מהמדפיסים', אך בהמשך דבריו כתב שאפשר ליישב כמו שהוא לפנינו עם קצת שינוי הגירסה. **כ. אך** להרמב"ם ולעוד מפרשים הכוונה, חייבים בקלבון כשנתחייבו מחמת ששוקלים במטבע שצריך לפרטו. **כא. ולפי'** זה אין הכוונה תורה - מה"ת, אלא מהדין. ולא נתבאר בדבריו מאיזה טעם מוקים דווקא כר"מ דסיפא, ואפשר שסובר שרק לר"מ שסובר שכל הנותן מחה"ש מוסיף קלבון יש סברא שיתומים יוסיפו, אבל לרבנן שרק באופנים מיוחדים מוסיפים קלבון, אין סברא ששוקל ליתומים יוסיף קלבון גם אם שוקל להם באופן שחייבים שאר בני אדם. או שסובר שפשטות הברייתא משמע, אף בשוקל ליתומים במטבע של מחה"ש, וכר"מ שמחייב ביתר בנ"א ששוקלים כך. **כב. הוא** כפי' הרא"ש שהובא לעיל, שסובר שחיוב קלבון אף לחכמים מה"ת משום הכרע, וא"כ מהדין היה לחייב גם יחיד השוקל מחצית השקל אלא משום דכתיב 'זה יתנו' ומשמע לא יותר, וכן מפרש דעת חכמים גם ברע"ב. אמנם במשנה פי' הפנ"מ דעת חכמים כהרמב"ם שטעם קלבון משום שכר חילוף. ובאמת גם הרע"ב פי' במתני' פעם כך ופעם כך, ותמה עליו התוי"ט דארכביה אתרי ריכשי. **כג. ומבארא** זו צ"ב, מאיזה טעם אם נחייב שאר בני אדם, תהיה זו סיבה לפטור היתומים. **כד. בעיקר** הדבר גורס כגי' הב' אלא שהוא מקדים הא דאמרינן סבר ר"מ וכו' לכשם

ה. ויבואר להלן, איך יישבו התוספתא שמפורש בה, שלחכמים יחיד השוקל מחצית השקל פטור מקלבון. **ו. במלאכת** שלמה כתב 'ואם שוקל על ידו של חבירו', וכנראה שנחסר בדבריו וצ"ל כבפנים, וכן תיקן בדבריו בהערות לפי' הרא"ש. **ז. אפשר** שהיתה לו נוסחה אחרת ברש"ס, ולפנינו מובא ג"כ ברש"ס שיש שלא גרסו במשנה מחלוקת ר"מ ורבנן, אך הוא ביאר באופן אחר. **ח. בהר** אפרים לעיל תמה עליו, שאם הטעם משום שכר חילוף, א"כ יחיד השוקל מחה"ש פטור, ואיך כתב שחייב לרבנן. אמנם כבר הובאו לעיל דברי רש"י בביצה שמבאר הענין של שכר חילוף באופן אחר מהרמב"ם, וכן מובן מדברי הרש"ס כאן בכל הסוגיא. **ט. לפי** לשון התוי"ט נראה תמיהתו רק על מה שכתב רש"י ששנים השוקלים יחד נותנים קלבון אחד, ולעולם ס"ל בדעת רש"י שאף יחיד השוקל מחה"ש מוסיף קלבון, שכן צריך להיות הדין לפי הטעמים שכ' רש"י, וכפי שהיא דעת הרש"ס שתתבאר להלן שלת"ק על אף שכל יחיד נותן קלבון מ"מ ב' השוקלים נותנים רק אחד. אך במשנת אליהו כאן הביא שדברי התוי"ט אמורים אף לענין מה שכתב רש"י שכל יחיד נותן קלבון, שהרי בתוספתא מפורש שלחכמים יחיד השוקל מחה"ש פטור מקלבון. ולפ"ז צ"ב בטעם ת"ק שפוטר יחיד ממחה"ש, וצ"ל שאליביה מודה רש"י להרמב"ם שטעם הקלבון משום שכר חילוף שצריך לתת לפרוט הקלבון לשנים. ולפי הטעם הראשון שכתב רש"י משום הכרע, נוכל לומר כדעת הרא"ש שאע"פ שמן הדין היה לתת קלבון להכרע בשוקל מחה"ש, מ"מ פטרינן משום זה יתנו. ובמשנת אליהו כאן, יישב קושיית התוי"ט וכתב שרש"י פסק להלכה כר"מ, משום דאיתא בגמ' (מנחות קח.) שרוב התנאים ס"ל כר"מ שסבר שקלבנות אזלי לשקלים, והיינו משום דר"מ לטעמיה שקלבנות מדאורייתא ודינם כמו שקלים. **י. ומה** שקשה מן התוספתא, כבר יישבו הרש"ס כמובא להלן בסמוך, אך לפי מה שכתב הרש"ס שלפנינו א"כ לת"ק דר"מ אכן ב' ששקלו נותנים רק קלבון אחד. וראה עוד בשפת אמת (מנחות קח.), שהבין ג"כ שלכו"ע צריך לתת קלבון כל יחיד השוקל שקלו אף לת"ק, ובאמת הוקשה לו שם ממחלוקת ר"מ ורבנן, יעו"ש גם מה שחילק שם בין ב' מיני קלבון. **יא. ומה** שנכפלו דברי ת"ק במשנה להלן, להשמיענו שבהלוואה מודה ת"ק,

של קודש שיש בו שני מחציות של קדש, שחייבים ב' מחציות וכדין המשנה, והטעם כי סבר ר"מ כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה, שהקלבון לר"מ מה"ת, ואף יחיד השוקל נותן קלבון לכן שנים נותנים ב' קלבנות.

ד. הריבב"ן מפרש ג"כ דקאי על דברי ר"מ בשוקל לו ולחברו[כה], אך גורס כלשון א' אע"פ שאין שקלו תורה קלבנו תורה, וסובר הריבב"ן שכלל לא נחלקו ר"מ וחכמים ביחיד השוקל מחצית השקל ולכו"ע נותן קלבון. ומפרש, דאיירי כאן בשוקל לחברו במתנה[כו], ות"ק פוטר את של חברו מקלבון וכדתנן להלן במשנה שהשוקל לחברו במתנה פטור, ור"מ חולק וסובר שאף השוקל לחברו במתנה חייב להוסיף קלבון. וזה דקאמר סבר ר"מ אע"פ שאין שקלו תורה, כלומר אינו חייב לשקול לחברו, מ"מ קלבנו תורה, אם שוקל צריך להוסיף קלבון[כז]. ומה דאמרינן סבר ר"מ בנותן שקלו שלם שהוא פטור מן הקלבון, הוא מילתא אחריתא, שמי ששוקל שקל שלם של קודש אף שלא אמר בפירוש שהיתר לקלבון פטור מקלבון[כח].

ה. הרש"ס גורס כלשון הא', ומפרש לפי שיטתו דלעיל, שלחכמים חייב יחיד השוקל בקלבון אחד מדרבנן, ולר"מ שנים א' מה"ת ואחד מדרבנן. דקאי על דברי המשנה 'השוקל ע"י אשה[כט] ע"י עבד ע"י קטן פטור, שלכאורה היא משנה יתירה שכבר שנה קודם לכן אבל לא כהנים ונשים וכו'. ומפרשינן דזה אתיא כר"מ שמחייב בברייתא[ל] יחיד השוקל בב' קלבנות קלבון א' מה"ת וקלבון שני מדרבנן. ומפרש הרש"ס, שר"מ שלומד כן להלן מהפסוק 'זה יתנו כל העובר' - ולפי הרש"ס היינו הקלבון - סובר שאף נשים עבדים וקטנים הפטורים ממחה"ש מ"מ חייבים בקלבון, כי סובר ש'כל העובר' היינו כל העובר בים סוף[לא]. ולכן שנה התנא בבא זו אליבא דר"מ לאשמעינן שמי ששקל מחה"ש לפטורים ממחה"ש, אין צריך להוסיף קלבון, אע"פ שהם חייבים בו, כיון שכבר נתן יותר ממה שנתחייבו. וכך מתפרשים הדברים, מתניתא שאיצטריך לאשמעינן שהשוקל לנשים ולעבדים ולקטנים פטור, אתיא לר"מ שסובר שאע"פ שאין שקלו תורה, היינו של זה שפטור ממחה"ש ושוקלים עבורו, מ"מ קלבנו תורה, היינו הוא חייב בקלבון, ולכן איצטריך לאשמעינן, דאפ"ה כששוקלים לו אין מוסיפים קלבון. אך לפי"ז קשיא לן הא דתנן במתניתין שלר"מ השוקל על ידו ועל יד חברו נותן ב' והרי היה צריך ליתן ד', כי כל אחד מהם נתחייב ב' קלבנות לר"מ אף אם היה שוקל לבדו. ומיישב על זה, קסבר ר"מ בנותן שקלו שלם שהוא פטור מן הקלבון, היינו מי ששוקל בשקל קודש שלם אינו מוסיף קלבון של תורה, כי בפסוק 'זה יתנו' שממנו נלמד הקלבון, נאמר פעמיים 'מחצית השקל', לומר שדין זה של קלבון אינו אלא בשוקל במטבע מחה"ש כדינו[לב], אבל שנים ששקלו יחד במטבע שלם של שקל פטורים מקלבון של תורה, ונותנים רק השנים של תקנת חכמים.

ו. בפי' הרידב"ז כתב לבאר באופן שגורסים את שני הלשונות עם כמה תיקונים. ולפירושו מתניתא דר"מ היא, היינו דברי המשנה 'אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים', שלכאורה קשה מאי קמ"ל הרי הקלבון אינו אלא לשכר חילוף של מי ששוקל במטבע גדול, וא"כ מי שפטור מעיקר השקל ודאי פטור גם מקלבון, ומיישב, דאזיל אליבא דר"מ דסבר שיחיד ששוקל מחה"ש חייב בקלבון, וא"כ סובר שהקלבון אינו משום חילוף אלא הוא מדאורייתא[לג], והוא חיוב בפנ"ע דילפינן ליה להלן מ'זה יתנו', והוא הלכה למשה מסיני שנמסר למשה בע"פ כזה [קלבון] יתנו, והיינו סבורים לומר שמה שממעטים נשים מ'כל העובר על הפקודים' הוא דווקא לעניין חיוב שקלים שמפורש בפסוק, אבל חיוב קלבון שאינו מפורש בפסוק אלא נלמד מ'זה יתנו' היינו אומרים שנמסר למשה מסיני שכולם יתנו, ואף נשים וקטנים חייבים בולד[לד], קמ"ל דפטירי. ומפרש, אע"פ שאין שקלו תורה קלבנו תורה, היינו שהקלבון היינו מתורת שקל אלא חיוב בפנ"ע הוא, דילפינן ליה מ'זה יתנו'. וגרסינן 'סבר ר"מ במי ששקלו שלם שהוא חייב בקלבון דאמר ר"מ כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה'[לה] והוא טעם למה שמחייב ר"מ בשוקל מחה"ש שהוא חייב בקלבון, כי כשם שזה מה"ת אף זה מה"ת, ולכן 'קסבר ר"מ בנותן שקלו שלם שחייב בקלבון'.

איך נלמד לר' מאיר קלבון מהכתוב 'זה יתנו'

דאמר ר' מאיר כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו והראהו למשה ואמר לו 'זה יתנו' כזה יתנו.

א. הקה"ע מפרש, שהראה לו הקב"ה מחצית שקל נקי מכל סיג שהרי היה מאש, ולכן צריך להוסיף קלבון, שיהיה הכסף שבחצי השקל ובקלבון במשקל חצי שקל נקי.

ב. הרש"ס והרידב"ז מפרשים שהמטבע שהראה הקב"ה למשה הוא הקלבון.

ג. הרא"ש בפירושו למשנה מפרש, לפי שיטתו שאף לת"ק הקלבון היה מן הדין לתת כל יחיד השוקל מחה"ש קלבון מדאורייתא, אלא דילפינן מ'זה יתנו' זה ולא יותר, שלר"מ דרשינן פסוק זה באופן אחר, וממילא צריך לתת קלבון מדאורייתא.

ד. מהריבב"ן נראה, שאין שייכות בין מימרא זו דר"מ למחלוקת ר"מ וחכמים, אלא היא מימרא בפני עצמה[לו].

החילוק לשיטת הרש"ס לר"מ בין שנים ששקלו יחד לנתן סלע ליטול שקל נתן סלע ליטול שקל אמר ר"א דר"מ היא וכו'. לפי פירוש הרש"ס שדווקא מי ששוקל מחה"ש כדינו חייב במחה"ש מה"ת, ולא מי ששוקל במטבע סלע, לכאורה תמוה מה שכאן חייבו מה"ת לר"מ גם מי ששקל במטבע של סלע. וביאר הרש"ס, שכיון שנותן סלע ומקבל שקל, הרי נתן רק שקל, ודינו כשוקל במטבע של שקל חול שהוא מחה"ש של קודש.

ברירה בשני מינים

וחן שחלקו גדיים כנגד תיישים וכו' אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים וכו' הוא חלקו משעה הראשונה. משמע מסוגיין, שבב' מינים לא שייך לומר הוברר משעה ראשונה שזה חלקו, וכלשון זה מובא גם בבבלי (נכורות טו:). ומכאן תמה הגרעק"א[לז], שבגמ' (קידושין יז:) איתא, גר ונכרי שירשו את אביהם עבודה זרה, יכול הגר לומר לנכרי אם עדיין לא באה הע"ז לידו, טול אתה ע"ז ואני מעות. והוכיחו מכאן שירושת הגר דרבנן, כי אילו היתה מדאורייתא, א"כ אף אם לא באה לידו הרי כבר זכה בחלק מהכל, וכשנוטל מעות נוטל חלופי ע"ז. והקשו התוס', דהרי אפשר לומר שהטעם משום ברירה שכעת הוברר הדבר שהמעות הן לחלק הגר, ויישבו שא"כ אפילו באו ברשותו יהא מותר מטעם זה, אע"כ ליתי ליה ברירה. וקשה שהרי בב' מינים לא אמרינן ברירה[לח]. **ובשי למורא** (נכורות טו:) מבאר, שהסברא שאמרינן בב' מינים אין ברירה. כי אולי משעה ראשונה רצון כל אחד מהם בב' המינים ואח"כ נתחלף רצונם, אבל בנידון דידן, ודאי אין רצון הגר לזכות בע"ז שאין לו בה הנאה, אלא במעות, וכן הגוי, כיון שאם היה בא לבי"ד ישראל היו כופים אותו מדין מדת סדום לקבל את הע"ז שמותרת לו בהנאה ולהניח לגר המעות, א"כ הוקבע הע"ז לחלקו.

אך בחזו"א (נכורות סי' מ ס"ק טו) כתב, שבעלמא אף בב' מינים יש ברירה על אף שהם ב' מינים. אלא שכאן שפטרינן לקוח מטעם שאינו דומיא ד'בניך' כמבואר בגמ' (נכורות טו.), ומאותו טעם היה לנו לפטור אף יורש, אלא במסתבר לן שהוא נחשב אחד עם המוריש, אך כשנחתו לשומא של גדיים כנגד תיישים לא הוי דומיא ד'בניך', וא"כ אף אם יש ברירה וחשיב יורש פטורים[לט].

ה.

על מה קאי שהבהמה היא רוב הנכסים

א"ר מנא הדא דאת אמר בשלא היתה הבהמה רוב אבל אם היתה הבהמה רוב הן הן עיקר נכסים. הרש"ס והפ"מ מבארים, דקאי על חלקו הבהמה ולא חלקו הנכסים שפטורין מזה ומזה, אך אם היתה הבהמה עיקר נכסים חייבין בקלבון. אולם הר"א פולדא והקה"ע מבארים, דקאי על חלקו הנכסים ולא חלקו הבהמה שחייבין בזה ובזה, אך אם היתה הבהמה רוב פטורין מקלבון[א].

שקלבנו וכו' וכן גורס במקום שהוא חייב קלבון, שהוא חייב ב' קלבנות. **כה. ואפשר** שגורס ג"כ מ"ט דר"מ, או בדומה לזה. **כו. ולא** כשאר המפרשים שפירשו דאיירי בהלוואה. **כז. ולכאורה** לפי באור זה לא נחלקו כלל ר"מ ורבנן אם הקלבון מה"ת, אך צ"ב איך יתבארו דברי הירושלמי בהמשך בענין נתן סלע ליטול שקל, ששם מבואר שיש לר"מ קלבון מה"ת. ואפשר שאף מחלוקת זו אם שוקל במתנה חייב במחה"ש תלויה אם קלבון מן התורה, כי במנ"ח (מצוה קפ) כתב שקלבון מדרבנן כי אילו היה מה"ת אף השוקל לחברו במתנה היה חייב, ולפי"ז לר"מ שבאמת מחייב קלבון מה"ת צריך לתת קלבון אף מי ששוקל לחברו במתנה. **כח. ולא** נתבאר לפירושו שייכות דין זה לכאן, ומה טעם שדין זה נאמר דווקא לר"מ. **כט. ולא** גרס ע"י כהן כגירסתנו, הואיל שכפי ביאורו מנויים כאן רק הפטורים ממחה"ש, אבל בבבא הקודמת שנמנו אף החייבים במחה"ש ופטורים מקלבון דרבנן נמנו גם הכהנים. **ל. בגי'** הרש"ס לעיל, תני אלו חייבין וכו'. **לא. כמי** שדורש כן לעיל סוף ה"ג, ולא רק כהנים בכלל כדאמרינן שם, אלא אף נשים עבדים וקטנים. **לב. וקצ"ע,** שהרי הפטורים ממחה"ש חייבים ג"כ בקלבון לר"מ לדעת הרש"ס, ואין לומר שזה דווקא אם בכל זאת שקלו מחה"ש, שהרי בשקלו להם אמרינן שאין צריכים לתת קלבון, וגם להדיא כתב הרש"ס במשנה שאם לא שקלו עליהם חייבים מיהת בקלבון. **לג. היינו** אם ננקוט כשיטת הרמב"ם שטעם הקלבון משום שצריך לפרוט הסלע לב', ובשוקל מחה"ש אין קלבון. **לד. וכמו** שסובר באמת הרש"ס אליבא דר"מ. **לה. היינו** דגרסינן חייב בקלבון כמו בלישנא ב', ובריש לישנא ב' לא גרסינן 'מתניתא דר"מ' והוא מחובר ללישנא א'. **לו. הריבב"ן** הביא מימרא זו דר"מ כדבר בפנ"ע, ולא גרס דאמר ר"מ אלא אמר ר"מ. ולכאורה כן נראה לשיטתו שמחלוקת ר"מ ורבנן היא בשוקל לחבירו במתנה, ואינה ענין לעיקר קלבון אם הוא מה"ת, אך יעוין מ"ש לעיל בהערות שאף לשיטתו נראה שמחלוקתם תלויה בזה. **לז. בתור"ע** (דמפ' פ"ו י). **לח. וברשב"א** (קידושין סט), אכן תי' קושית התוס' שהוא משום שבב' מינים לא אמרינן ברירה. **לט. אך** להרשב"א המובא בהערה הקודמת אי אפשר לומר כן, וודאי ס"ל שבכל מקום לא אמרינן ברירה בב' מינים, וחולק בזה על התוס'. **א. והקה"ע** מוכרח לפרש כן לפי מה שמבאר להלן שקושיית ר' שמי מפני וכו' את פוטרו, קאי על דין זה של עיקר נכסיו בהמה וא"כ כיון שאמר את פוטרו וכו', ע"כ דר' מנא קאי על הפטור.

דין עיקר נכסיו בהמה לדעת הבבלי

הרמב"ם לא הביא כלל דין זה שיש חילוק לגבי קלבון אם עיקר הנכסים הם בהמה או לא. ותמה עליו הראב"ד[ג], מן המפורש כאן. וכתב הכס"מ, שכיון שלא הביאו דין זה בבבלי א"כ הבבלי חולק על זה. אך במראה הפנים כתב, שאי אפשר לומר כן, שהרבה דינים יש ברמב"ם מהירושלמי, אף שלא הובאו כלל בבבלי. וכתב, שיש לרמב"ם הוכחה שהבבלי אינו סובר כן. שהקשו שם[ג] על הדין המובא גם כאן, פעמים ששניהם חייבים ופעמים ששניהם פטורים וכו', שהוא פשיטא ומה איצטריך לאשמעינן, ותירצו, דסד"א כיון דחלקו בבהמה גלי דעתייהו דלמיפלג קיימי קמ"ל דלא. ויש לדקדק מהיכא תיתי לומר כן, שכיון שחלקו בבהמה דעתייהו למיפלג גם ביתר הנכסים, אלא ודאי איירי גם באופן שהבהמה עיקר נכסים, וכיון שבחלוקת בהמה שכיח שצריך לשומא ואינו שוה בשוה, לכן יצטרכו אף לחלק יתר הנכסים כדי להשוות ביניהם[ד].

טעם הפטור מקלבון באחים שותפין

מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה את פוטרו מן הקלבון. המפרשים נחלקו על מה קאי שאלת הגמ'. הרא"פ והפ"מ מפרשים דקאי על דין המשנה, דכי מפני שנחשבים כאדם אחד לגבי מעשר בהמה, הכי נמי יחשבו לענין קלבון. שלגבי קלבון מאיזה טעם אם הם חייבים בעצמם, יחשבו כאדם אחד ויפטרו מהקלבון. והישוב לפי הרא"פ, דכיון שנחשבים כאדם אחד, א"כ יש חילוק בין שנים שחייבים ב' חצאים לאחד שחייב שקל שלם. והפ"מ מפרש התירוץ, שכיון שנותנים מטבע שלם משל אביהם הרי כאילו אביהם שוקל עליהם, שאז פטור מן הקלבון[ה].

אמנם הקה"ע מבאר, שהקושיא קאי על מימרא דר' מנא, שאומר שבעיקר נכסיו הן בהמה אף אם חלקו ביתר הנכסים, אזלינן בתר הבהמה[ו], וע"ז מתמה ר' שמי דכיון שחלקו בשאר נכסים, מה לי אם הבהמות הם עיקר נכסים או לא[ז]. ויישבו, שכיון שנותן סלע שלימה מאותן המעות שהיו מגיעים לחלקו הרי הוא כאילו לא חילקו[ח].

החידוש בשני גיסים

היא שני אחין שירשו את אביהן היא שני גיסין שירשו את חמיהן. כתב הרש"ס דלא תימא ירושת אב דווקא, שהבנים נגררים אחר האב ואין הממון זז מרשות לרשות, אבל ירושת חמיהן שבא מטעם קדושי נשיהם, הו"א כלקוחות דמו ופטורים ממעשר בהמה, קמ"ל.

טעם ר"מ שהקלבנות הולכים לשקלים

ר' מאיר אומר לשקלים. כתבו הרש"ס והתקלין חדתין, שר' מאיר לשיטתו דלעיל שקלבנות הם מהתורה לכן דינם כמו השקלים עצמם. אמנם להרש"ס יש חיוב לר"מ בב' קלבנות א' מה"ת וא' מדרבנן[ט], לכן מבאר שסובר ר"מ שכיון שיש קלבון דאורייתא סובר ר"מ שאף הקלבון דרבנן נגרר אחריו.

ובשפת אמת במנחות (קח.) כתב לפי דעת רש"י שם שקלבון הוא להכרע, שיש ב' מיני קלבנות, אחד להכרע ואחד של ב' ששקלו, כי הם נותנים רק הכרע אחד, וכיון שאם היו שוקלים כ"א לבד היו יחד ב' קלבנות, צריכים להוסיף קלבון שני. ועל הקלבון הראשון לא נחלקו כלל התנאים שבודאי הוא לשקלים, כי ניתן להכרע המטבע עצמו. ונחלקו על הקלבון השני, אם דינו כמו הראשון[י].

פרק שני - מצרפין שקלים

לוה ששלח פרעון למלוה ע"י שליח ונאבדו המעות

ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהן. במרדכי פרק הגוזל קמא (ב"ק סי' קלח) הוכיח מכאן שלוה ששלח את הפרעון על ידי שליח ונאבדו המעות מהשליח, אין המלוה יכול להשביעו, שהרי אם לא נתרמה התרומה נשבעין דווקא לבני העיר ואין הגזברין יכולים להשביע את השליח. וכתב בקצות החושן (סי' קכח סק"ג) הטעם, דכיון שהאחריות היא על המשלח שהוא הלוה א"כ רק הוא בעל דינו, ואין אדם אחר יכול להשביעו. וכן כאן קודם שנתרמה התרומה אין ההקדש בע"ד דידיה, כיון שהשקלים עדיין באחריות בני העיר וחייבים לשקול אחרים תחתיהם[יא].

נמצאו הראשונים מדוע אין השניים יוצאים לחולין

אלו ואלו שקלים. הקשה בתפארת ישראל (יכין פ"ם ט) מדוע אלו ואלו שקלים, ולא אומרים לגבי השקלים השניים שהקדש בטעות הוא ויוצאים לחולין, וכמו לקמן (ה"ג) המכנס מעות ואומר הרי אלו לשקלי, שלבית הלל מותרן חולין, משום שלא נתכוין להקדיש רק שקל, ומה שצירף יותר הקדש היה בטעות. ובתפארת יעקב (סס) כתב שכיון שבשעה שהקדיש את האחרונים היה חייב להקדישן ע"פ דין, לכן אין זה נחשב הקדש בטעות[יב].

מדוע לא נתחללו המעות הראשונות על השניים

שם. בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ם סי' רסה ד"ה והנה) מביא בשם הבית יצחק שהקשה למה אלו ואלו שקלים ואין אומרים שקדושת הראשונים נפקעה ע"י שנאבדו מההקדש, וכמו שאמר רב בחולין (קלט.) שתרנגולת של קדשי בדק הבית שמרדה נפקע קדושתה, וכתבו שם הרשב"א והר"ן הטעם משום שהקדש דמים אינו כקנין הגוף אלא כשעבוד ממון וכיון שנתיאש הגזבר מחמת שמרדה הרי היא כהפקר ונפקע השיעבוד שיש להקדש עליו, וא"כ גם כאן למה אלו ואלו שקלים. ובאפיקי ים (ח"ג סי' ח) הוסיף לפי מש"כ הריטב"א (סס ד"ה הם) שבאומר הרי עלי מכיון שמרדו ונתחייב המקדיש באחריותן הרי זה כחילול השומרין. אך בקצוה"ח (סס) כתב שמדינא אין המשלח יכול להשביע את השליח משום שלאו בע"ד דידיה הוא.

ויוצאים לחולין, ולפי"ז גם כאן כיון שחייבים באחריות השקלים ושקלו אחרים תחתיהם נמצא שבזה חיללו את השקלים הראשונים, וא"כ אף שנמצאו אינם קדושים[יג]. ובשואל ומשיב חילק שרק בדבר מסוים כמו תרנגולת שמרדה שייך לומר שפקעה קדושתה, כיון שחל על אותה התרנגולת קדושה נפקעת ממנה כשנאבדה, משא"כ במטבעות של הקדש שנאבדו אין הקדושה נפקעת, משום שמטבעות אינם חשובים דבר מסוים, משום שכל זמן שלא נמסר ליד גזבר יכולים הבעלים להחליפם במטבע אחר, לכן אין הקדושה נפקעת ע"י שנאבדו השקלים מההקדש.

על מה נאמר שאין פודין שקלים בשוה כסף על נתינת מחצית השקל או חילול המעות

וכולן נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים וכו' שמא תזיל המרגלית ונמצא הקדש מפסיד. בקרבן העדה ובפני משה מפרשים את הגמ' כאן שמיירי בנתינת מחצית השקל ששוקלים רק במטבע ולא בשוה כסף. ובשיירי קרבן הוכיח לפי"ז מהגמ' כאן שמדאורייתא יכולים לשקול מחצית השקל אף בשוה כסף, ורק מדרבנן אין שוקלים בשוה כסף שמא יוזל ונמצא שההקדש מפסיד[יד], וע"ש שמסיק שדבר זה תלוי במחלוקת ר"מ ורבנן, דלר"מ שדורשים מהפסוק זה יתנו דמטבע של אש הראה לו אין לימוד שצריך דווקא מטבע, אבל לרבנן שאין דורשים מהפסוק זה יתנו כמין מטבע של אש הראה לו, נמצא שהפסוק זה יתנו מיותר, ובא ללמדנו שחייב לתת מחצית השקל בכסף דווקא ולא בשוה כסף[טו].

אך בשקל הקודש ובחזו"א (או"ח סי' טז ס"ק טו) כתבו שאין לתרום מחצית השקל בשוה כסף, וכן אין לתרום מחצית השקל בזהב, משום דקיי"ל (ב"מ מד:) דזהבא פירי הוה ולא טיבעא, וכאן מדובר כשבאה תרומתו כבר ליד הגזבר, שכבר קיים את מצות מחצית השקל, אלא שאח"כ באים הגזברים לחללו, שאין לחללו על חפצים משום הפסד הקדש, ועל מטבע של זהב יכול לחללו, כיון שאין דרכו להוזילו[טז].

ב. **בהשגות** (שקלים פ"ג ה"ה). ג. **במסכת** בכורות (ט:). ד. **וראה** עוד המובא בסמוך בהערות בשם המגדל עוז. ה. **והוא** לשיטתו שפי' במשנה כדעת הסוברים, שפטור קלבון באחים השותפים, הוא מפני דהוה כאב השוקל ע"י בניו במתנה. ו. **וכפי** שמפרש הקה"ע למימרא דר' מנא. ז. **וצ"ב** להבין כוונת הדברים, והחילוק להקה"ע בין הבהמות עיקר נכסיו ובין אינם עיקר נכסיו. ח. **והביא** שכ"כ להדיא במגדל עוז על הרמב"ם (פ"ג ה), שקושיית ר' שמי קאי על ר' מנא. ושם במג"ע רצה ליישב בזה קו' הראב"ד על הרמב"ם שלא פסק כר' מנא משום קושיית ר' שמי, אלא שכ' שהרי דחו כאן קו' ר' שמי, ולכן יישב כהכס"מ המובא לעיל בפנים. ט. **כפי** שנתבאר באורך בילקוט ביאורים בעמ' הקודם. י. **ולפ"ז**, לכל התנאים ב' ששקלו במטבע אחת נותנים ב' קלבנות, ותמה על זה ממתני' כאן שמשמע שרק לר"מ צריך לתת ב' קלבנות. וראה בילקוט ביאורים בעמ' הקודם, המובא בשם המלאכת שלמה, שיש שלא גרסו במתני' מחלוקת ר"מ וחכמים, אלא לכו"ע שוקלים ב'. יא. **וע"ש** בש"ך (סי"ק ג) שכתב שהטעם שאין המלוה יכול להשביע את השליח, משום שיכול השליח לומר למלוה אולי המשלח לא ירצה להשביעני וישלם לך ויאמין לי שנאבד, וכתב שם שלפי"ז אם מת הלוה או שהלך למדינת הים יכול המלוה להשביעו שבועת היסת. יב. **וכתב** עוד שאינו דומה למביא אשם תלוי וקודם שנשחט נודע לו שלא חטא והדין שתצא ותרעה בעדר (עיין כריתות כז.) והיינו שיוצאת לחולין, דהתם הקדיש מתחילה רק על הספק. וציין שם לרש"ש (תמורה כג: ד"ה המפריש) לענין מש"כ שם במשנה המפריש מעות לחטאת ואבדו והפריש מעות אחרות תחתיהן ולפני שלקח בהם חטאת נמצאו הראשונות, יביא מאלו ומאלו חטאת והשאר יפלו לנדבה, וכתב הרש"ש הטעם שאין אומרים שהמעות השניים יצאו לחולין דהקדישן בטעות, משום דהלכתא גמירי להו כמו שאמרו בב"ק (קי:) גבי חטאת שמתו בעליה שהלכתא גמירי לה שאינה יוצאת לחולין. יג. **ומוסיף** שם שאם נאמר שהקדשת השקלים השניים היתה בטעות מאחר שנמצאו השקלים הראשונים, יהא מובן מדוע השקלים הראשונים קדושים, אך יקשה מ"ט השקלים השניים קדושים, וממנ"פ קשה. יד. **כיון** שמבארת הגמ' שהטעם שאין שוקלים במרגלית שמא תזיל, ומשמע שמעיקר הדין אפשר לשקול אף במרגלית. טו. **ובמלאכת** שלמה (שקלים פ"ג מ"ג) כתב בשם ה"ר יהוסף שהגיה ממעשר שני במקום מדמי מעשר שני, ובהר אפרים (ד"ה מנהפין) כתב שמשמע מדבריו שאפשר לתת מחצית השקל אף משוה כסף. טז. **ועיין** בשקל הקודש (שקלים

וכ"כ באגרות משה (יו"ד ח"ח סי' קנ) שגם מדאורייתא צריך ליתן מחצית השקל דווקא במטבע, אבל לאחר שהקדיש שקלו ורוצה לשולחו למקדש יכול לחלל מן הדין אף בשוה כסף ככל הקדש שנפדה גם בשוה כסף[יז]. ומדרבנן אין פודים בשוה כסף שמא יוזלו ויפסיד ההקדש.

אם אפשר לתת מחצית השקל ממטבע של זהב

שם. בחזו"א (או"ח סי' קז ס"ק טו) משמע שאי אפשר לתת מחצית השקל ממטבע של זהב, למאי דקיימא לן דזהב פירא הוא ולא טיבעא.

אך באגרות משה (יו"ד ח"ח סי' קנח) כתב שרואים שהיו שוקלים דרכונות (לקמן ו:), ולמ"ד שזהב הוה מטבע לגבי נפשיה, ורק לגבי כסף הרי הוא חשוב פירי, יש לומר שאף שהכספא טיבעא, מ"מ כיון שלגבי נפשיה גם דהבא הוי טבעא יכלו לשקול דהבא ג"כ, שכסף פירושו מטבע ואף זה הוא מטבע, ואף שהוא יותר על שקל שחייבה תורה יכולין להוסיף מאחר שכולן שוין. ואף למ"ד דהבא פירא הוא אפשר לשקול בדרכונות, משום שמה שדהבא פירא הוא, משום שאינו חריף, אבל דרכונות היה אז המטבע הגדולה היוצאת בהוצאה, ודין שקלים הוא לתת חצי מטבע היוצאת (רמב"ם שקלים פ"ו ה"ו), ודרכון היה אז חריף והיה טבעא והוצרכו לשקול בדרכונות. ומוכיח מזה שבכל מקום שחייבה התורה כסף ולא שוה כסף, מועיל גם מטבעות של זהב ונחושת ומכל מין, כיון שהם כסף ממש ולא שוה כסף.

אך ברש"ש (נזקורות מט:) כתב שאי אפשר לחלל שקלים אף על מטבע של זהב.

ביאור דברי הגמרא 'אבל בתקלין עתיקין לא' ויישוב דעת הרמב"ם

מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא ותני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה. פשטות הכוונה שלא היו במדינה שופרות לשקלים משנה שעברה אלא רק במקדש. והרמב"ם (פ"ג ה"ח) כתב שבמדינה היו שני שופרות אחת שמניחים בה שקלים של שנה זו ואחת שמניחים בה שקלים של שנה שעברה, שגובין ממי שלא שקל שנה שעברה. ובתוי"ט (פ"ג מ"ח) הקשה על הרמב"ם ממה שמבואר כאן שלא היו שופרות עתיקין במדינה, ולא היו שופרות רק לשקלים של שנה זו ולא לשקלים של שנה שעברה. אך בקרבן העדה כתב שגירסת הרמב"ם היתה ותני כן עתיקין במקדש ועתיקין במדינה בלשון קושיא, שמשמע מהמשנה שגם במדינה היה תקלין עתיקי.

ובאור שמח (פ"ג ה"ח) כתב ליישב שהרמב"ם סובר שמה שאמר הירושלמי שאין תקלין עתיקין במדינה, הוא לפי מ"ד אין תורמין על העתיד לגבות, ואם כן מי שלא הביא לא יצא ידי המצוה ומוטלת עליו האחריות להביא, ולכן לא היה שופר במדינה, אבל הרמב"ם פסק (לקמן ה"ט) כמ"ד תורמין על העתיד לגבות והשקלים שמפריש לשנה שעברה ברשות הקדש הם, ולכן מוטל על הגזברים להביאן למקדש, וע"כ היה שופר לשקלים עתיקין במדינה[יח].

אך בריבב"ן מפרש שהגמרא מדברת על מה שאסרו לקנות מרגליות בשקלים שמא יוזלו ויפסיד ההקדש, שזה רק בשקלים חדשים אבל בשקלים ישנים קונים אף מרגלית, כיון שאינם באים רק לחומת העיר ולקרבנותיה ולא למזבח לא איכפת לן כ"כ אם יוזלו, ולפי פירושו אדרבה מוכח מהירושלמי שבמדינה היו שופרות גם לשקלים של שנה שעברה[יט].

ובמרכבת המשנה כתב שלרמב"ם מה שחילקה הגמ' בין תקלין חדתין לתקלין עתיקין, הוא על מה שאמרה המשנה שבני העיר ששלחו שקליהם ונאבדו, אם לא נתרמה התרומה נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלים תחתיהן, ומשנתרמה התרומה נשבעין לגזברין, וע"ז אמר בירושלמי שזה רק בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא שייך שלא נתרמה התרומה, שהרי תקלין עתיקין היינו מי שלא תרם בשנה שעברה תורם לשנה הבאה, והרי תמיד כבר נתרמה התרומה בשנה שעברה, והגמרא מוסיפה 'עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה', שמה שתקלין עתיקין נופלים לשיירי הלשכה הוא רק אם היו בירושלים בשעת תרומת הלשכה, ואז נחשב כאילו תרמו גם עליהם והולכים לשיירי הלשכה, אבל אם לא היו בירושלים שלא היו הבעלים יכולים להביאם, לא חל עליהם התרומה ולא נחשב שיירי הלשכה, ודינם כחדתין שיכולים לתרום מהם לשנה הבאה, ושייך בהם נאבדו קודם שנתרמה התרומה.

ובמהר"ש סיריליאו מפרש שמה שהגמרא מחלקת בין תקלין חדתין לתקלין עתיקין, הוא לגבי בני העיר ששלחו שקליהם ונאבדו השקלים קודם שנתרמה התרומה, ע"ז אמרינן שדווקא בתקלין חדתין בני העיר שוקלים אחרים תחתיהם, משא"כ בתקלין עתיקין לעולם אין בני העיר שוקלים אחרים תחתיהם אף קודם שנתרמה התרומה של שנה זו, משום שהגזברים כבר הפרישו עליהם בשנה שעברה[כ].

ביאור החילוק בין שומר חנם לשומר שכר

מתני' בשומר חנם אבל בשומר שכר לא בדא. כן גירסת הקרבן העדה ובתקלין חדתין, וקאי אריש דמתני' בני העיר ששלחו שקליהם ונגנבו או שאבדו ולא נתרמה התרומה, נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלים אחרים תחתיהן, ואמרינן שזה רק בשלוחים שומרי חנם שפטורים מגניבה ואבידה, אבל בשומר שכר שחייב בגניבה ואבידה השלוחים משלמים ולא נשבעין. ובגליון הש"ס (ה: תוס' ה) ביאר שאף ששומר שכר ג"כ פטור שהרי הקדש נתמעט מדיני שומרין, מ"מ כל שלא נתרמה התרומה לא זכה ההקדש עדיין במעות, והם חולין גמורים וע"כ יש עליהם דין שומרים[כא].

אך במהר"ש סיריליאו גרס מתני' בשומר שכר אבל בשומר חנם לא בדא, ומפרש שבשלמא בשומר שכר י"ל שאף שהקדש הוא ואין בו דיני שומרים, מ"מ נשבעים השלוחים כדי ליטול שכרן, אבל בשומר חינם לא שייך שבועה שהרי אין בהקדשות דיני שומרים. ובקרבן העדה מפרש כן לקמן (ה:) דלרבי אלעזר נשבעין לבני העיר ליטול שכרן, וכן מפרש שמואל בב"מ (מח.), דאף שאין חיובי שמירה על הקדשות, מ"מ נשבעין השלוחין כדי ליטול שכרן.

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ח סי' רסה ד"ה והנה נחנורי) כתב בביאור דברי הירושלמי[כב], ע"פ מש"כ המהר"א ששון (סי' ענג) שבשומר שכר לא תיקנו חכמים שיתחייב בהקדש כלל, כי אין לחשוש שיבוא לזלזל בהקדש, כיון שיפסידו שכרו עי"ז. וזה כוונת הירושלמי דבמתני' שהשלוחין נשבעין מדובר בש"ח אבל אם היו ש"ש אין צריכים לישבע ופטורים לגמרי, כיון שאין נשבעין על ההקדשות, ורק בשו"ח תיקנו שבועה כדי שלא יזלזלו, אבל בש"ש שאין לחוש שיזלזלו לא תיקנו שבועה. וע"ז אמר ר' אבא שגם בש"ש נשבעים, וסובר כמש"כ המרדכי (ב"מ סי' שם) דמה דמשני ר' יוחנן בבבלי (ב"מ נח.) 'בשקנו מידו' קאי גם על המשנה של בני העיר ששלחו שקליהם, ומיירי כשקנו מידם של השלוחים לשלם כש"ש והיינו בגניבה ואבידה, וכשקנו מידם חייבים אף בהקדש, אך כיון שנגנב בלסטים מזויין הוה אונס וע"ז לא קבל עליו ופטור מלשלם, אך צריך לישבע שכן היה, משום שחייב בגניבה ואבידה מכח שקנו מידו[כג].

אם הבי"ד תורמין גם על מי שאינו עתיד לגבות

אתייא כמאן דאמר תורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות. רש"י (כתובות קח. ד"ה ועל העתיד לגבות) כתב שבי"ד תורמים גם לשם מי שאינו עתיד לתרום כלל, ויש לו חלק בקרבנות אלא שחיסר מצוה. ובתוס' (שם ד"ה ועל העתיד) הקשו עליו מהמשנה כאן, דבני העיר ששלחו שקליהם ונגנבו מהשלוחין או שאבדו, אם קודם שנתרמה התרומה בני העיר שוקלין אחרים תחתיהם, ולפירש"י שתורמין עליהם אפי' שלא נגבו לבסוף, א"כ אף בלא נתרמה התרומה למה בני העיר שוקלים ומביאין אחרים תחתיהם הרי יתרמו גם עליהם, ואם משום שיש מצוה לשקול, א"כ אפי' משנתרמה התרומה יש מצוה לתרום וישלמו בני העיר. ולכן סוברים התוס' שאין תורמים אלא לשם מי שהגיע שקלו ליד הגזבר ונאבד, או על העתיד לגבות שסופו לחזור ולשקול, אבל מי שאבד שקלו קודם שנתרמה התרומה חייב באחריות השקלים, ואם לא ישקול לבסוף נתברר שלא תרמו עבורו[כד].

פ"ג ה"ד) בביאור ההלכה שכתב, שלפי החזו"א הרמב"ם לשיטתו אזיל דסובר שיש לשולחנים דין של גזברים, והם יכולים לחלל את השקלים על דינרי זהב, אבל לשיטות שאר הראשונים שהשולחנין אינם גזברים אלא כשאר פורטין, הטעם שמותר לפדות את המחצית השקל על דינרי זהב, אף שדהבא פירי הוה, שכיון שמביאין קלבון, אם יוזל הקלבון ישלים את החסרון, או שיסברו כדעת בעל העיטור שזהב טיבעא הוא לגבי כספא וכילדותיה דרבי. **יז. ומוסיף** שם שאף שעדין ברשות הבעלים הוא, לענין שאם יאבד קודם שיתרם הלשכה חייב באחריותם, מאחר שהקדישו יצא כבר ידי מצות נתינת השקל, והאחריות שעליו אינו משום שלא קיים המצוה כל זמן שלא בא למקדש, דא"כ גם לא היה יוצא כשנאבד בדרך אחר שנתרמה התרומה, שאף שלא פשע בזה שנאבד, מ"מ הרי לא בא למקדש ולא קיים המצוה, וגם שא"כ למה אין מחללין בשו"כ משום חשש שמא יוזלו, ואיך שייך לחוש שמא יוזלו, הרי כיון שלא קיימו המצוה אם יוזלו יהיו מחוייבין להשלים מה שיוזל, אלא ודאי שיצא בהמצוה תיכף בהפרשה. **יח. ועיין** בשקל הקודש על הרמב"ם (פ"ג ה"ח בביאור ההלכה ד"ה נכלו) מה שהקשה על האור שמח. **יט. ועיין** בשקל הקדש (שקלים פ"ג ה"ח בביאור ההלכה ד"ה נכלו מדינה) שמשמע דלפי' ריבב"ן לא גורסים בגמ' ותני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה. **כ. ובהר** אפרים (שם ד"ה מתני' בתקלין), תמה עליו דלמה צריכים לומר שפטורים מאחריות על התקלין עתיקין משום שכבר הפרישו הגזברים עליהם, תיפוק ליה שתקלין עתיקין הו"ל כאומר מנה זו לבדק הבית, שאם אבדו אינו חייב באחריות, ועד כאן לא אמר ר' יוחנן לקמן שאם הפריש שקלו חייב באחריות, אלא בתקלין חדתין, דכיון שחייבתו התורה לתת מחצית השקל הו"ל כאומר הרי עלי, אבל בתקלין עתיקין דהיינו מי שלא שקל בשנה שעברה ששוקל בשנה הבאה, בזה אינו מקיים את מצות מחצית השקל, והרי זה כשאר הקדש לבדק הבית שפשוט שאינו חייב באחריותו כשנאבד. **כא. וזהו** כשיטתו שכל שלא נתרמה התרומה הוה חולין, אך לשיטות שאף שלא נתרמה התרומה השקלים הם של הקדש (ומתבאר לקמן ה:), א"א לומר כן. **כב. וע"ש** שמקשה על הקרבן העדה ומהר"א פולדא שכתבו בביאור הירושלמי אבל בש"ש לא בדא, דבש"ש חייב בגניבה ואבידה, דלא מצינו שבהקדש ש"ש חייב. **כג. וע"ש** מה שמבאר את המשך הגמ' לפי"ז דאמר ר"י אתיא כמ"ד תורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות, והיינו כגירסת הרמב"ם, ושפיר מצי מיירי בש"ש, אבל למ"ד שאין תורמין על הגבוי א"כ למה משנתרמה התרומה לא נשבע לגזברים. **כד. אך** במהרי"ט בחידושיו (כתובות שם ד"ה הא מני) כתב שקושית התוס' אינה קושיא כלל, שאף שתורמין עליהם שיהא להם חלק בקרבנות ציבור, מ"מ בני העיר חייבין לשקול דנזקף עליהם בחוב. ובהערות לשו"ת עונג יו"ט (סי' ט) הביא ראיה לרש"י מהא דאמרינן בזבחים (ד.) ששינוי קודש חמור משינוי בעלים, שכן ישנו בציבור כביחיד, אבל שינוי בעלים לא שייך בקרבן ציבור שהרי הכל בעליו, ולפי תוס' שמי שלא שקל אין לו חלק בקרבנות ציבור, א"כ משכחת לה שינוי בעלים גם בקרבן ציבור ששחט וחישב גם למי שלא שקל. אלא מוכח כרש"י שגם מי שלא שקל יש לו חלק בקרבנות.

אם יכול אדם להעשות שומר לחבירו על נכסי הפקר

א"ר אלעזר דר"ש היא דרבי שמעון אמר קדשים שהוא חייב באחריות כנכסיו הן. אבל לרבנן פטור מלשלם ולישבע. וכתב בחזו"א (חו"מ סי' ח סק"ה) שמכאן יש להוכיח שאין אדם יכול להיעשות שומר על חפץ של הפקר, שא"כ אף לרבנן דאין חיוב שמירה בהקדש, יתחייב שמירה לבעלים על החפץ של הקדשיה, אלא ודאי שאין שייך חיובי שמירה למי שאינו בעלים, וכל החיוב הוא לבעלים, וכיון שהבעלים הם הקדש אין לו דין שומריו, אבל לר"ש שגורם לממון כממון דמי וחשוב ממונו של הבעלים, יש לו חיוב שמירה כלפי הבעלים.

ה:

הרי מהתורה אינם קדושים

משום תקנה. בשו"ת משיב דבר (ס"ח סי' לד) כתב, שאף בגוונא שמדאורייתא בטל ומדרבנן אינו בטל, אפשר שחייב במעילה מן התורה. ומוכיח כן מסוגייתנו, שאמרו שבני העיר שוקלים אחרים תחתיהן הוא משום תקנה, ומ"מ נחלקו אמוראים בהמשך הסוגיא אם השקלים נופלים לתקלין חדתין או לעתיקין, וכשנופלים לתקלין חדתין מקריבין מהם קרבן ציבור, ואף שמן התורה השקלים האלו חולין גמורים הם[א], אלא כשם שב"ד יכולים להפקיר ולפטור על ידי זה ממעשר וכדאיתא בירושלמי לעיל (פ"ק ה"ג), גם יש בכוחם להקדיש בע"כ[ב]. והוסיף (נח"ג סי' עד), דכ"ש שנעשה הקדש מהתורה, בהוראה של ב"ד שאינה בע"כ אלא שהבעלים מקדישים מחמת הוראת ב"ד מרצונם הטוב.

ביאור תירוץ הגמרא

נשבעים לגזברין, גזברין מאי עבידתייהו, נשבעין לבני העיר במעמד גזברין כי היכי דלא נחשדינהו, אי נמי דלא נשוו להו פושעים.
בתקלין חדתין כתב, שלא גורסים את התירוץ 'נשבעין לבני העיר במעמד גזברין', כיון שהגמ' נשארה בשאלה אליבא דרבי אלעזר שמעמיד את המשנה כר"ש מדוע נשבעין לגזברין, וכן הוא בבבלי (ב"מ נח.) ששמואל מעמיד את המשנה שבשומר שכר מיירי ונשבעין כדי ליטול שכרן, ור' יוחנן מעמיד את המשנה כר"ש שקדשים חייב באחריותם וע"כ נשבעין עליהם, ומקשה עליו הגמ' דמשנתרמה התרומה אמאי נשבעין לגזברין הרי הם קדשים שאינו חייב באחריותם ואין נשבעין עליהם, ומתרץ ר"א ששבועה זו תקנת חכמים היא, ולפ"ז אין צורך להעמיד את המשנה רק כר"ש ואפשר להעמיד אותה גם כרבנן. אך בגליון הש"ס (תוס' ה) מפרש, שלקמן מבואר שלר' יוחנן הבעלים חייבים באחריות גם לאחר שנתרמה התרומה עד שיבואו ליד הגזבר, וקושיית הגמ' גזברין מאי עבידתייהו שמדוע נשבעין לגזברין, כיון שאין נשבעין על ההקדשות היה להם להישבע לבעלים שהאחריות עליהם ולא לגזברין, ומתרצת הגמ' שנשבעין לבני העיר במעמד הגזברין, כיון שהשקלים קדושים ושל הקדש הם, וכשלא נתרמה התרומה שהמטבעות חולין לגמרי, נשבעין לבעלים בלבד[ג].

הטעם שנפקע חיוב השמירה

שם. בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"ה סי' רסה) כתב על קושיית הגמ', שאף שלר"ש קדשים שחייב באחריותם נשבעים עליהם, מ"מ לאחר שנתרמה התרומה שוב אין הבעלים חייבים באחריותם, ולכן הקשו בגמרא למה נשבעין לגזברין הרי אין נשבעין על ההקדשות. ואף שהשלטי הגיבורים בב"מ (מד. תוס' ה) כתב שאם הפקיד אצל חברו מעות ואח"כ נדר המפקיד את המעות לעניים, אם פשע בהם הנפקד חייב בתשלומין, ואף שבממון עניים פטור, משום שבתחילה בתורת שמירה אתי לידיה ואין המעשה משתנה בחילוף הדברים, וא"כ גם כאן יש לומר כן דהרי קודם שנתרמה התרומה לר"ש הו"ל קדשים שחייב באחריותן ונשבעין עליהם, וא"כ גם אח"כ כשנתרמה התרומה לא ישתנה המעשה בחילוף הדברים, יש לחלק, שהשלטי הגיבורים איירי במפקיד מעות ואח"כ הקדישם לעניים, דאמרינן כיון שנתחייב בשמירה לבעלים אף שנדרם לעניים נשאר עליו החיוב לבעלים כאשר היה מתחילה, משא"כ בהקדש לאחר שנתרמה התרומה לא שייך לחייבו שמירה לבעלים, שאין המעות שלו אלא של הקדש, וכלפי ההקדש אף פעם לא היה לו חיוב שמירה, וע"כ אין עליו דיני שמירה כשהופרשה התרומה[ד]. ועוד כתב לחלק, שהשלטי הגיבורים איירי באופן שמתחילה לא היה עומד להיות הקדש, ולכך אמרינן שבחילוף הדברים לא ישתנה הדין, אבל כאן שמתחילה כבר היה עומד להיות קדשים שאין חייבים באחריות, דהרי תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות ומתחילה עמד להיות נתרם, וא"כ מתחילה נהיה שומר רק עד שנתרמה התרומה ולא שייך לומר דלא יפקע השמירה.

ביאור במה נחלקו הפריש שקלו ואבד רבי יוחנן אומר חייב באחריותו עד שימסור לגזבר, רבי שמעון בן לקיש אומר הקדש ברשות הגבוה בכל מקום שהוא. בשו"ת באר יצחק (יו"ד סי' כח ענף ג) כתב, שמחלוקת ר"י ור"ל היא לשיטתם, שנחלקו גם בב"מ (מז:) דלר' יוחנן דבר תורה מעות קונות ומדרבנן משיכה קונה, ור"ל ס"ל דמן התורה משיכה קונה, ומבואר בתוס' בעירובין (פח. ד"ה דגר תורה), שהמקור של ר' יוחנן דמעות קונות משום שלומד מהקדש דכתיב 'ונתן הכסף וקם לו', ור"ל ס"ל שמשיכה קונה, ולא ילפינן מהקדש משום שבהקדש לא שייכא משיכה דכל היכא דאיתא ביה גזא דרחמנא איתא, וע"כ מעות קונות, וזה גם מחלוקתם כאן, שלר"ל אמרינן דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא וע"כ אינו חייב באחריות, אבל ר' יוחנן שלא סובר כן מחייבו באחריותה.

אומן בבעלים ונגנב החפץ אם יכול האומן לתבוע דמי שכירותו

שם. בקצוה"ח (סי' שה סק"ג) הביא בשם התשב"ץ (טור השני סי' כ"ד) שאומן שהיה שומר בבעלים ופשע בחפץ, כיון שפטור האומן לשלם מטעם דפשיעה בבעלים היא, חייב הבעה"ב לשלם לו דמי פעולתו. והוסיף בקצוה"ח דאע"ג שמצינו בבני העיר ששלחו את שקליהם ונגנבו או נאבדו, שנשבעין השלוחים כדי ליטול שכרן, זה דווקא כשהשכר הוא עבור השמירה, וכשלא שמר כראוי מפסיד את שכרו, ואפילו שאין בו דין שמירה כגון הקדשות או שמירה בבעלים, כיון שלא עשה את מלאכתו שעליה שכרוהו, אבל באומן שהשכר שנוטל הוא עבור מלאכתו, ולא עבור השמירה, אלא שממילא יש לו דין שומר שכר כמו שוכר כיון שנהנה וכמ"ש בסימן ש"ו סק"א, ולכן אם נאבד באופן שפטור כגון שהבעלים עמו, הו"ל כמו שהחזירו ליד הבעלים ונאנס, דהבעלים חייבים לשלם שכרו[ו].

אך בנתיבות המשפט (סס ניחוריס סק"ה) חולק על הקצות, וסובר שאומן שפשע אף שפטור מלשלם לבעלים מפסיד את שכרו, ומוכיח כן מדין בני העיר ששלחו שקליהן, שאם נגנבו או נאבדו עד שלא נתרמה התרומה נשבעין לגזברין כדי שלא להפסיד שכרן, ואף שגם בשלוחים אין השכר עבור השמירה אלא עבור השליחות, אעפ"כ מפסידים את שכרם אם נגנב, וה"ה באומן אם פשע או שנגנב מפסיד שכר אומנות, כיון דשכירות אינה משתלמת רק לבסוף כשמחזירו האומן לבעלים, וכשנגנב או נאבד נמצא שמה שלא גמר את מלאכתו ולא החזירו, הוא מחמת שלא שמרו מגניבה ואבידה.

אף שחייב באחריות יצא ידי המצוה

רבי יוחנן אומר חייב באחריותו. בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ה סי' קנ) כתב, שבין לר' יוחנן ובין לריש לקיש משעה שהפריש את השקל אף שלא בא על דבר של הקדש, אם היו דיני שומרים להקדש היה השומר ממילא מתחייב לבעלים. **א. וכתב**, שאין לומר דמשום ביטול ברוב הוא, דהא אין מבטלים איסור לכתחילה. **ב. וכ"ש** הוא שלאחר שמדרבנן אסור ליהנות מהתערובות ממילא הבעלים מקדישים אותן לגמרי. **ג. ועיין** לקמן בדיבור הסמוך מש"כ אם קודם שנתרמה התרומה המעות חולין. **ד. והוסיף** לבאר את החילוק, שהשלטי הגיבורים מיירי במעות של עניים שאינם הקדש, רק שהפטור משמירה הוא מהפסוק 'לשמור' ולא לחלק וכל שבא לידו בתורת שמירה שוב אינו משתנה, דמה שנעשה של עניים לא נשתנה בעצמותו דמתחילה היה הדיוט וגם עכשיו הדיוט, רק שמתחילה היתה תורת שמירה ואח"כ נפטר משמירה, ואין המעשה משתנה בחילוף הדברים שאין כאן מעשה רק דיבור בעלמא, אבל בהדיוט ונעשה הקדש, נשתנה המעשה ממש מהדיוט להקדש, ולכן משתנה גם הדין. **ה. ובהר** אפרים ביאר, שר"י ור"ל נחלקו אם שקלים דומים לקדשי מזבח כיון שקונים בהם קרבנות, שדעת ר' יוחנן שהם כקדשי מזבח ולכן הוא סובר שמוטל עליו חיוב להביאם לעזרה כמו שחייב בהרי עלי עולה להביאה לעזרה, ור"ל סובר ששקלים שונים מקדשי מזבח, דהתם המצוה עליו להקריב את הקרבן ולכן מוטל עליו חיוב להביאה לעזרה, משא"כ בשקלים שאף שהיו קונים בהם קרבנות ציבור זהו מצוה המוטלת על הציבור, אבל מצות שקלים שמוטלת על כל אחד היא לתת מחצית השקל ובמסירתו ליד ההקדש הוא מקיים את המצוה, וע"כ חיוב אחריותם דומה לקדשי בדק הבית שבאומר הרי עלי מנה לבדק הבית והפרישו ואח"כ נאבד, יצא ידי חובתו בהפרשה. **ו. וע"ש** שנשאר בספק בזה, שכיון שקיימא לן אינה לשכירות אלא לבסוף, והיינו לאחר שמחזיר את הכלי כמבואר בתוס' ב"ק (עט. ד"ה מלא), אף אם נאמר שאונסין חשוב כמו חזרה, אבל פשיעה אינו חשוב חזרה, אע"פ

כה. **ומשמע** מהחזו"א שמיעוט שמירה בהקדש מרעהו אינו כמו קרקעות עבדים ושטרות שאין בהם שמירה, שהתם הוה מיעוט בחפצא שעל דברים האלו אין דין שומרין, אבל בהקדש אין המיעוט בחפצא שאין דיני שמירה על חפץ של הקדש גם אם מתחייב לשמור לישראל, אלא המיעוט בגברא שלא מתחייבים שמירה להקדש, אבל לישראל שייך להתחייב שמירה על חפץ של הקדש אם חיובי שמירה אינם דווקא לבעלים. כו. **ומוסיף** שם החזו"א שאין לומר שיש חיובי שמירה למי שאינו בעלים, והטעם שבקדשים פטור משום שלא התנה שישתעבד השומר לשמור לו אלא להקדש, דא"כ גם לר"ש לא יתחייב שמירה לבעלים כיון שלא התנה שישתעבד לו, ואם התנה שישתעבד לו אין צורך לדין של גורם לממון כממון דמי, וע"כ שמדובר כשהתנה שישתעבד לו ואפ"ה כיון שאינו בעלים אין מתחייב לשמור לו לפי רבנן, רק לר"ש שחשוב ממונו. וצ"ע שמשמע כאן שאם היה חיובי שמירה להקדש היה השומר חייב לשלם, ולבעלים לא שייך שיתחייב שמירה על חפץ של הקדש, אלא שהיה חייב להקדש, והרי ההקדש לא עשאו שומר ואין יתחייב שמירה להקדש בלא שהקדש יעשהו שומר, ואולי משום שהבעלים עשאו שומר עבור הקדש, אך לפי"ז גם לר"ש שקדשים שחייב באחריותם יש להם דיני שומרים, מ"מ לא יהיה שומר לבעלים שהרי לא עשאוהו שומר עבורם רק עבור הקדש, [ואם עשאוהו שומר עבורם גם אם יש דיני שומרים להקדש לא יתחייב שמירה להקדש]. ועיין בקהלות יעקב (ב"מ סי' כט תוס' ד) שהביא מחלוקת ראשונים באם העמיד שומר על דבר שאינו שלו אם השומר מתחייב שמירה לבעלים, דלדעת הריטב"א (ב"מ מב: גמי עובדא דספסירא) אינו מתחייב לבעלים, אך דעת הרמב"ן (ב"ק עט.) ובנמוק"י (שם), שאם העמיד שומר לעצמו על דבר שאינו שלו מתחייב השומר לבעלים, ולדעתם אף שהעמיד את השומר לעצמו

השקל למקדש, כבר יצא ידי מצות נתינת השקל, והטעם שחייב באחריות אינו משום שלא קיים המצוה כל זמן שלא בא למקדש, שא"כ לא היה יוצא כשנאבד בדרך אחר שנתרמה התרומה[ז], שאף על פי שלא פשע בזה שנאבד מ"מ הרי לא בא למקדש ולא קיים את המצוה[ח], אלא ודאי שקיים את המצוה, ולכן סובר רשב"ל שפטור מאחריות דהוי כמו שמסר ליד הגזבר דבכל מקום הוא ברשות גבוה, ור' יוחנן סובר שחייב באחריותם משום דיש עליו עוד חיוב לראות שיבא שקלו למקדש כדי להיות בתרומה[ט].

הפריש שקלו קודם שנתרמה תרומה אם השקל קדוש

מתניתא פליגא על רבי שמעון בן לקיש נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלים תחתיהן וכו'. בקרבן העדה ובתקלין חדתין כתבו, שלר' יוחנן חייב באחריות אף שנאבד אחר שנתרמה התרומה'. ובגליון הש"ס (חוס' ה) כתב, שאם לר' יוחנן חייב באחריות אפילו שנאבד לאחר שנתרמה תרומה, מה שאומרת הגמ' דמתניתא פליגא על רשב"ל, אף שגם על ר' יוחנן קשה מהמשנה שאמרה שלאחר שנתרמה התרומה נשבעין השלוחים לגזברין, ולר' יוחנן שבנאבד אחר שנתרמה תרומה הבעלים חייבים באחריות, למה השלוחים נשבעין לגזברין, הרי הבעלים חייבים באחריותן[י]. משום שלדברי ר' יוחנן בלא נתרמה התרומה אין השקלים קדושים וכמבואר בהמשך שאם שקל השליח בשקל זה לעצמו לא מעל, וכן הגונב מיד שליח קודם שנתרמה התרומה משלם כפל מפני שעדיין של בעלים הוא, וע"כ נשבע השליח לבעלים ולא תיקנו בו חז"ל שישבע לגזברין, משא"כ לאחר שנתרמה התרומה שאם שקל השליח בשקל זה לעצמו הרי זה מעל דממון הקדש הוא וגם הגונב מיד השליח פטור מכפלי[יב], תיקנו שנשבעין לגזברין אע"פ שהבעלים חייבים באחריותן משום תקנה.

אך בטל תורה הקשה עליו, שאם קודם שנתרמה התרומה כנכסי הדיוט הוא, גם ריש לקיש מודה שחייב באחריות, וכמו שאמרו בחולין (קלט:) שריש לקיש מודה בערכין שאף שלא אמר 'עלי' חייב באחריות כיון שהם חולין בידו עד שיבואו ליד גזבר, וא"כ לא קשה על ריש לקיש מ"ט קודם שנתרמה התרומה הבעלים חייבים[יג], ומסיק שם, שגם קודם שנתרמה התרומה השקלים קדושים, וגם לר' יוחנן שחייב באחריות היינו רק כשהפרישו ועודו בידו, אבל אם מסרו לשליח ונאבד מהשליח לאחר שנתרמה התרומה פטור מאחריות, דכיון דתורמין על הגבוי הוה כמו שבא ליד הגזבר.

המחלוקת היא בסברת ר' יוחנן

אילו הן הראשונים ואילו הן השניים וכו' חד אמר אילו ששלחו בני העיר תחילה, וחורנה אמר אילו שהגיעו לידי גזברין תחילה. בנועם ירושלמי כתב, שמחלוקת האמוראים מה נחשב לשקלים הראשונים, תלויה בטעם דברי ר' יוחנן שהמפריש שקלו חייב באחריות עד שיבוא ליד הגזבר, שאם טעמו משום שלא אומרים שכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ודומה לקדושת בדק הבית, וכל זמן שלא לקחו מהם את הקרבנות אם נגנבו או נאבדו פקע מהם קדושתם, ואף שנמצאו או שהחזירו הגנבים אינם קדושים למפרע רק מכאן ולהבא, לכן השקלים הראשונים הם אלו שהגיעו לגזברים תחילה, אבל אם נאמר שר' יוחנן גם סובר שכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, אלא שסובר שאם יש הפסד להקדש לא אומרים כל היכא דאיתא ולכן חייב באחריות, א"כ השקלים הראשונים הם אלו ששילחו בני העיר תחילה, כיון שלא פקעה קדושתם כשנגנבו או נאבדו.

ביאור ברמב"ם שהביא את שני הדעות

הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ט) כתב, שאלו ואלו שקלים והשניים יפלו לשקלי שנה שעברה, ויש מי שאומר, שהשקלים הראשונים שיפלו לשקלי השנה הם השקלים שנגנבו בתחילה ונאבדו או נאנסו וחזרו, ויש מי שאומר, שהשקלים הראשונים הן שהגיעו ליד הגזבר תחילה. והראב"ד השיג עליו שמחלוקת היא בירושלמי[יד].

וכתב באור שמח (שם), שכוונת הראב"ד בהשגה שנידון זה איזה מהשקלים הולכים לשנה זו, תלוי במחלוקת ביומא (סג.) לגבי המפריש פסחו ואבד והפריש אחר ואח"כ נמצא הראשון, שנחלקו התנאים איזה מהם קרב לפסח, לרבנן איזה שירצה מהן יקריב, ולר' יוסי מצוה בראשון, וכוונת הראב"ד להקשות על הרמב"ם, שלגבי קרבן פסח (פ"ד ה"ו) פסק כחכמים שאיזה שירצה יקריב, ולגבי עבודת יום הכפורים (פ"ה הט"ז) פסק כר' יוסי שיקרבו הראשונים, ואילו כאן הביא את שני השיטות ולא הכריע ביניהם[טו].

הטעם שקודם שנתרמה התרומה לא מעל

הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל. בתוס' הרי"ד כתב, שהטעם שקודם שנתרמה התרומה לא מעל, משום שלפני שנתרמה התרומה לא חשיב השקלים של הקדש אלא של הדיוט. וכ"כ בגליון הש"ס לעיל.

אך בשו"ת עונג יו"ט (סי' כו) כתב, שודאי גם קודם שנתרמה התרומה השקלים של הקדש, והוכיח כן מהגמ' ב"מ (נח.) שהגמ' מקשה מהמשנה שבני העיר ששלחו שקליהן ונגנבו או שאבדו אם משנתרמה תרומה נשבעין לגזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר, על המשנה דקתני גבי הקדש שומר חנם אינו נשבע, ומדוע נשבעים השלוחים לבני העיר, ומשמע שאף קודם שנתרמה התרומה חשוב ממון הקדש[טז]. וגם הרמב"ם (מעילה פ"ו ה"ג) כתב שהמפריש שקלו והוציאו בשאר צרכיו בין הוא בין חבירו מעל, ומוכח שיש מעילה מיד כשהפריש את השקל אף קודם שנתרמה התרומה, וא"כ צריך ביאור מדוע בנותן לחבירו לשקול ושקל ע"י עצמו לא מעל עד שלא נתרמה התרומה, דודאי שמה שנתן לחבירו להוליכו לשולחני לא גרע מהפריש שקלו, דאין לך הפרשה גדולה מזה[יז]. וכתב לפרש, שודאי משעה שהפריש ממון הקדש הוא וע"כ בהוציאו בשאר צרכיו מעל, והטעם שהשוקל לעצמו לא מעל קודם שנתרמה התרומה, דכיון שהבעלים חייבים לתת שקל אחר להקדש[יח], נמצא שאין להקדש היזק במה ששקל לעצמו, ולכן אינו חייב לשלם את הקרן, וכל מקום שאינו משלם קרן אינו משלם גם חומש ואשם[יט], ולכך עד שלא נתרמה התרומה שהבעלים חייבים לשלם להקדש שקל אחר לא מעל השליח וחייב לשלם לבעלים שקלו[כ], והשקל הזה שמסר השליח להקדש עולה לשם השליח משום שגזלו מבעלים והגוזל שקל יצא ידי

שפטור מלשלם, כיון דהשלמת המלאכה היא רק לאחר חזרה היה לו לשומרו עד החזרה. **ז. וראה** לקמן בסמוך בהערה בשם שו"ת דברי חיים, שבנתרמה התרומה כיון שהקדש תרם עבורו, הוה כקנין כסף וקונה ההקדש את מעותיו ע"י מה שתרם עבורו וע"כ קיים כבר את המצוה דהקדש זכה בשקל, משא"כ בהפריש לבד, או שהקדש אינו קונה בדיבור, או שדיבור אינו מספיק לקיים בו את מצות נתינת מחצית השקל. **ח. ועוד** הוסיף, שמבואר לעיל שהטעם שאין מצרפים את השקלים על מרגלית משום שחוששים שמא יוזלו, ואם לא קיים את המצוה כל זמן שלא בא השקל למקדש אין לחוש שמא יוזלו, דכיון שלא קיימו את המצוה יצטרכו להשלים מה שיוזל. **ט. וראה** עוד בסמוך שיש סוברים שלר' יוחנן שחייב באחריות, אין השקלים קדושים בהפרשה בלבד אלא על ידי שנתרמה התרומה או שבאו ליד הקדש. **י. אך** בפנ"י (כתובות קמ.) כתב בפשיטות שאף לר' יוחנן שחייב באחריותו, היינו קודם שנתרמה התרומה דווקא כדמוכח בירושלמי, משא"כ לאחר שנתרמה הלשכה רבי יוחנן נמי מודה דלא מחוייב באחריותן כלל דכבר יצא ידי נדרו, וכל היכא דאיתא ברשותא דרחמנא איתא. **יא. ומוסיף,** שאין לומר שהטעם שהשלוחין נשבעין לגזברין משום תקנת חכמים וכמו שאמרינן שאע"פ שקיבלו עליהם בני העיר לשלם אין ההקדש יוצא בלא שבועה, שא"כ אף בלא נתרמה התרומה ישבעו לגזברין משום התקנה. **יב. והטעם** שקודם שנתרמה התרומה אין השקלים קדושים בהפרשה מכח דין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ביאר בשו"ת דברי חיים (חו"מ סי' נ), דמבואר בר"ן בקידושין שלא אמרינן אמירתו לגבוה אלא כשיש ריוח להקדש, וכשלהקדש אין תועלת בדבר אינו נעשה הקדש בדיבור, ובשקלים שגם בלא דיבור חייב בשקלים ולא עוד אלא שממשכנין עליו ואין להקדש תועלת במה שהסלע הזה יהיה הקדש ויצא מאחריות הבעלים, [ובשלמא כשנתחייב עולה או חטאת והפריש או שהקדיש חל הקדש ע"י אמירתו, משום שיש תועלת בין בהמה זו לזו, אבל במעות שכולם שווים ואין חילוק ביניהם רק הצורה, אין להקדש תועלת בהפריש שקל זה], ולכן סובר ר' יוחנן שאין השקל נעשה הקדש בדיבור לחוד ודינו כחולין, וכל זה בלא נתרמה התרומה, אבל בנתרמה התרומה, כיון שתורמין על העתיד לגבות ששקלי הקדש יהיו מחוללים על העתידים לגבות, א"כ הוי כמו שהקדש נתן כסף ממש ורשות הגבוה קונה בכסף ונקנה הסלע שפירש לשקלו להקדש בכסף שחיללו עליו, אך על כל פנים אם יגנב או יאבד השקל אפילו באונס חייב להביא שקל אחר, משום שאם נאבד נמצא שאינו עתיד לגבות ולא נתחלל עליו הקדש ונשאר חולין. **יג. ועוד** דלדעת גליון הש"ס שקודם שנתרמה התרומה חולין הם ואין השקלים קדושים, נמצא שקושיית הגמ' בב"מ (נח.) היא רק על מה שנשבעין לאחר שנתרמה התרומה ולא על קודם שנתרמה התרומה, ובגמ' שם נאמר 'תינח עד שלא נתרמה התרומה' ומשמע שקושיית הגמ' היתה גם בלא נתרמה התרומה. וע"ע בשער משפט (סי' שנ ס"ק ס"ב). **יד. וכתב** במגדל עוז שכוונת הראב"ד לפרש את דברי הרמב"ם, שלא תאמר ששני הדעות שהובאו ברמב"ם הם מחלוקת הגאונים או מפרשים, לכך כתב הראב"ד שזו מחלוקת אמוראים בירושלמי. וראה באור שמח שהובא למעלה. **טו. אולם** ראה בשקל הקודש (פ"ג ה"ט בביאור ההלכה ד"ה יש מי שאומר) שכתב, שהמחלוקת כאן אינה ענין למחלוקת ביומא ובשאר המקומות איזה מהן מקריבים, משום שמבואר ביומא (סב.) דהיכא שכשהראשון נעשה ראוי ואין השני ראוי לכו"ע מצוה בראשון, וא"כ כאן שנאבדו השקלים ותרמו עליהם יש להסתפק על איזה מהן תרמו תחילה, דיש לומר שעל זו שנתנו באחרונה כיון שהיתה בתוך הלשכה הוי כתרמו עליה תחילה, ויש לומר שכיון שתורמין על העתיד לגבות, וכיון שהחזירום הגנבים לבסוף, הוה כעתיד לגבות והתרומה היתה עליה, וזו מחלוקת האמוראים כאן, ואינו שייך למצוה בראשון, שהרי בשעת התרומה לא ידע כלל ותרם בסתמא, והשאלה על מה הולכת התרומה בסתמא. **טז. והוסיף,** שאין לומר שקושיית הגמ' שם היא רק מהבבא דמשנתרמה תרומה אמאי נשבע, דהא ר' יוחנן משני התם הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב, ומקשים עליו תינח עד שלא נתרמה תרומה, משנתרמה תרומה מאי איכא למימר, משמע בהדיא דגם עד שלא נתרמה תרומה ליכא שבועה אלא לר"ש, אבל לרבנן ליכא שבועה משום שהקדש פטור משבועה, הרי דגם קודם שנתרמה תרומה ונתנו לשליח להוליך לירושלים הוי הקדש. **יז. ובצפנת** פענח (מעילה פ"ו ה"ג עמ' 138) רצה לחלק, שבשולח שקלו על ידי חבירו מיירי שלא הפרישו עדיין אלא ששלח חבירו שהוא יתננו לשולחני, וע"כ אין השקל קדוש, אך הרמב"ם (מעילה פ"ו ה"ג) מיירי כשהפריש את השקל שאז חלה עליו קדושה. ובצפנת פענח (מ"ח ערכין פ"ו הט"ז) כתב חילוק אחר, שאם סופו לבוא ליד הגזבר אינו קדוש עד שבא ליד הגזבר, וכאן ששקל השליח את השקל עבור עצמו, כיון שבא השקל לגזבר אינו קדוש רק משנתרמה התרומה ולא מעל קודם לכן, אבל כשהוציא את השקל לצרכיו, כיון שאין סופו לבוא ליד הגזבר, קדוש מיד בהפרשה, ולכך מעל. **יח. והוא** צריך לשלם לבעלים שקל אחר כמ"ש הרמב"ם (פ"ג ה"י). **יט. כדאמרינן** בפסחים (כט.) גבי אוכל חמץ של הקדש. וע"ש בתוס' (ד"ה ר"נ). **כ. ודומה** לנהנה ולא פגם, דדבר שדרכו ליהנות ממנו ע"י פגם לא מעל עד שיפגום כדאיתא במעילה (יח. ובמוה"ב יכול), ומטבע דרכה ליהנות ממנה ע"י הוצאה מרשות לרשות שיוצאת מרשות זה ונכנסת לרשות אחר, וכשיוצאת מרשות בעלים לצורך הנאתו ליקח איזה דבר, יש פגם לבעלים והנאה, ולכך כשלקח סלע של הקדש שאחר מחויב לשלם סלע אחר, נחשב נהנה ולא פגם להקדש שהרי האחר ישלם. והוסיף, שיש בזה חילוק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית, דבקדשי מזבח מועלים בהם אף שהבעלים חייבין באחריותן

שקלוכא, ואחר שנתרמה התרומה שהבעלים פטורים מלשקול ויש הפסד להקדש לכן דינו שמעלכב.

וגם באור שמח (שקלים פ"ג ה"י) כתב, שאף בלא נתרמה התרומה השקלים של הקדש הם, מ"מ לא מעל השליח כששקל לעצמו. שבנתרמה התרומה כבר נתרם על השוקל ששלח את שקלו, ואף אם יאבד אח"כ או יאנס המשלח פטור מלשלם את שקלו והשקל שייך לרשות הקדש, ונמצא שהשוקל פטר את עצמו בממון של הקדש שע"י ששקל לא ימשכנו ההקדש ולכך מעל שנהנה ממעות הקדשכג, אבל אם לא נתרמה התרומה שהשולח עדיין חייב לתת שקל להקדש, והוא יחזור ויתבע את השליח, נמצא שהשליח לא נהנה כלום ממה ששקל לעצמו, משום שיצא מתביעת ההקדש ונפל בתביעת המשלח ולכן לא מעלכד. וכע"ז כתב בשו"ת בית יצחק (חו"מ דרוש כו אות ח), שודאי אף קודם שנתרמה התרומה השקלים של הקדש ולכן אם הוציאו לצרכיו מעל, משא"כ השליח ששקל לעצמו בשקל של המשלח שלא הוציאו לצרכיו והשאירו ברשות הקדש, כל שינוי מקודש לקודש לא מעל עד שיהנה, וכל זמן שלא נתרמה התרומה לא נהנה ולכן לא מעלכה.

אם מעל רק כשאח"כ נתרמה התרומה עליו

הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל. הרע"ב מפרש, שבנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו מעל רק כשנתרמה תרומה קודם ששקל לעצמו, ומה שנאמר במשנה אם נתרמה התרומה, היינו קודם שהשליח שקלו ע"י עצמו, ואילו בסיפא בשוקל שקלו ממעות הקדש שאם נתרמה התרומה מעל, היינו שנתרמה לאחר ששקל מהקדש לעצמו. ובחזו"א (מנחות סי' כח ס"ק יח) כתב, שברישא מעל רק אם אח"כ נתרמה התרומה פעם שניה לאחר ששקל על ידי עצמו, שאם לא כן כיון ששקלו לא הולך לתרומת הלשכה אלא לשיירי הלשכה אינו מועל.

הטעם שלא נפטר משום טועה בדבר מצוה

שם. בשו"ת דובב מישרים (ח"ב סי' ד אות ג) כתב, שהטעם שמעל השליח ואינו נפטר משום טעה בדבר מצוה שפטור אף במעילהכו, דלפי מה שאמרו בהמשך שמשנתינו היא כר' מאיר, והרי שיטת ר"מ ביבמות (לד.) היא או כר' אליעזר שטעה בדבר מצוה חייב, או כר' יהושע שטעה בדבר מצוה פטור אבל פטורו הוא רק כשזמנו טרוד, אבל בלאו הכי טעה בדבר מצוה חייב, ולכן השוקל מעל ואינו פטור משום טעה בדבר מצוה.

אם בשוקל שקלו של חבירו מעל מיד

השוקל שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל. בפירוש הרא"ש וברע"ב כתבו, שדין זה שקודם שהקריבו את הבהמה לא מעל, הוא בין ברישא ובין בסיפא, לפי שההקדש נשאר ברשות ההקדש ולא נשתנה והמוציא מעות מהקדש להקדש לא מעל עד שיעשה מעשה בהקדש השני דהיינו שיקריבו את הבהמה. וכן בנתן שקלו לחבירו ושקלו לעצמו לא מעל עד שיתרמו התרומה ויקריבו את הבהמה. אך בתקלין חדתין כתב בשם הגר"א, שרק בסיפא ששוקל מן ההקדש אינו מועל עד שיקריבו את הבהמה, אבל ברישא שנתן שקלו לחבירו ושקלו לעצמו מעל אף בלא שיקריבו את הבהמהכז, משום שתנן במעילה (יח.) בדבר שיש בו פגם אינו מועל עד שיפגום, ודבר שאין בו פגם כיון שנהנה מעל, וברישא שנטל שקל של חבירו, והשקל הוא דבר שאין בו פגם שאינו עומד אלא לתתו ללשכה וזהו מצותו, לכך מיד כשנתן לגזבר ונהנה שלא ימשכנוהו מעל, אבל בסיפא שנטל משקל של בדק הבית שעומד לקנות ממנו, הוה דבר שיש בו פגם, ולא מעל בהנאה לבד עד שיוציאו מרשות הקדש שלזה הוא עומד, וזהו הפגם שלו שישתמשו בו, לכך לא מעל עד שיקנו בו בהמה ויקריבו אותה למזבחכח.

ביאור הגמ' והטעם שמועל כשקנו בהמה במעות הקדש

אנן תנינן אם נתרמה התרומה ותני דבית רבי אם קרבה הבהמה, אמר רבי אלעזר מאן תנא אם נקרבה הבהמה רבי שמעון, דאמר רבי שמעון מיד היה מקבל מעותיו והכהנים זריזין הן. בחזו"א (מנחות סי' כח סק"י) כתב בביאור הסוגיא, שכיון שלאחר שנתרמה התרומה שייך השקל שבביתו להקדש, כששוקל אותם עבור עצמו כיון שנותנם לבדק הבית ואין השקל יוצא מרשות הקדש, אינו מועל עד שיצא השקל לחולין, ולכן רק כשהגזבר קנה במעות בהמה מעל, שהגזבר חשוב כשלוחו דיש שליח לדבר עבירה במעילה. ולר' שמעון שהגזבר משתעבד מיד עם לקיחת הבהמה, מועל משעה שהגזבר קונה בהמה או שאר קרבנות ציבור, ואף שהגזבר לא נתן את המעות ולא יצאו לחולין, כיון שמיד עם לקיחת הבהמה נשתעבד ההקדש לשלם מכסף התרומה, הוה כמו שהוציא את המעות לחולין. והטעם, משום שבזה ששילם את חובו לשקלים עם מעות של ההקדש חשוב הוצאה מרשות לרשות, אלא שמ"מ אינו מועל כיון שחסר כאן בחיוב מעילה דהרי עדיין המעות ברשות הקדש, וכששיעבדו לתשלום חולין חשובה הוצאה מרשות הקדש כדי לחייבו על מה שנהנה.

וכתב עוד החזו"א, שמה ששנינו במשנה נתרמה התרומה, לאו דווקא, אלא צ"ל שגם קנו כבר את הבהמות עם התרומה. או שלקחו את הבהמות מקודם שנתרמה תרומה על חשבון התרומה החדשה, ומשעה שנתרמה התרומה נשתעבדו השקלים לתשלום הבהמות.

ביאור קושיית הגמרא

וחש לומר שמא לשיריים הם נופלין, וכי יש מעילה בשיריים, אלא כר' מאיר דר"מ אמר מועלין בשיריים. החזו"א (סה) כתב, שקושיית הגמ' שאף שתרמו את הלשכה ולקחו בהמה למה מעל, דילמא נפל שקלו לשיריים, וכיון שאין מועלין בשיריים, נמצא שלא חיסר להקדש כלום, שהרי עד שלא נתרמה התרומה עדיין אין כאן מעילה משום שלא יצא מרשות ההקדש, וכיון שאין מעילה לא יצא המטבע לחולין וברשות הקדש לשם הראשון הוא עד התרומה, ולאחר התרומה שמתייחד לשיירי לשכה נעשה חולין, ונמצא שלא גזל להקדש כלום ואין כאן מעילה.

ובגליון הש"ס מפרש, שקושיית הגמ' היא רק על הסיפא שלא מעל עד שמקריבים בהמה, ומקשים שאף משקרבה הבהמה מדוע מועל, שמא שקלו נפל לשיריים ואין מעילה בשיריים, אבל ברישא ששוקל שקלו של חבירו לעצמו מעל, דכיון שאין צריכים שיקריבו ממנו בהמה, ובלי זה מעילתו מצד שנתרמה תרומה והשקל שייך להקדש ושוקלו לעצמו, אבל בסיפא שצריכים שיקריבו ממנה בהמה קשה קושיית הגמרא.

וביפה עינים מקשה עליו, דא"כ גם לר"מ שסובר שיש מעילה בשיריים קשה, דכיון שכתוב במשנה 'וקרבה הבהמה' וכל זמן שלא קרבה הבהמה אינו מועל, א"כ אף שיש מעילה בשיריים, כאן אינו צריך למעול כל זמן שלא הקריבו בהמה ממנו, שאין כאן הוצאה מרשות ההקדש כל זמן שלא קנה הגזבר בשקלים בהמהכט.

ואין להקדש הפסד ע"י מעילתו, משום דבקדשי מזבח יש מועל אחר מועל כדתנן במעילה (יט.) רכב על בהמה ובא חבירו ורכב עליה, שתה בכוס של זהב ובא חבירו ושתה כולן מעלו, אלמא שאף שהראשון מעל ומשלם להקדש מ"מ השני ג"כ מעל, ולכן גם מועל בחטאת ואשם אף שהבעלים חייבים באחריותן, אבל בקדשי בדק הבית שאם נתנו לחבירו הראשון מעל ולא השני, ליכא מעילה אלא כשיש הפסד להקדש, אבל אם חייבין באחריות ואין הפסד להקדש אין מעילה בקדשי בדק הבית. כא. **והוסיף** עוד, דאף כשאינו מחויב קרן וחומש ואשם, מ"מ יצא השקל לחולין וקנהו השליח ועולה לו לשקלו, וכמו בנוטל פחות משו"פ מהקדש שיצא לחולין, אע"ג שאין מעילה בפחות משו"פ. כב. **וכ"כ** בשו"ת ברכת משה (יו"ד סי' כט), שבלא נתרמה התרומה שהראשון חייב עדיין באחריות, הוה כנהנה ולא פגם דלא מעל, דבמוציא מהקדש אינו מועל רק כשפגם ונהנה, משא"כ במפריש שקלו והוציאו לצרכיו שהמעילה היא משום הוצאה שיוצא השקל לרשות אחר, בזה המעילה אינה משום ההנאה אלא משום ההוצאה, ואף בלא נתרמה התרומה מעל. כג. **וכל** יסודו הוא רק אם אמרינן שמעילתו משום נהנה ולא משום הוצאה מרשות הקדש, כיון שלא נכנס עדיין לרשות חול, וכיון שמרשות הקדש לרשות הקדש מוציא, אין כאן מעילה של הוצאת רשות שלא נתרמה התרומה ולא נלקחה עדיין הבהמה, אלא מעילתו משום ההנאה שאין ממשכנין אותו ונהנה משקל שהיה שייך להקדש. כד. **וכל** דבריו רק אם אמרינן שמעילתו מתורת נהנה ולא משום הוצאה מרשות לרשות, ולכן אמרינן שבלא נתרמה התרומה כיון שבעה"ב יצטרך לשקול עוד פעם ויתבע את השליח, נמצא שלא נהנה, אבל אם מעילתו היא משום הוצאה מרשות לרשות, אף בלא נתרמה התרומה מעל, ואף שלא נהנה כיון שהוציא מרשות לרשות חייב, ואין צורך בהנאה כדי שימעול. כה. **אך** לא ביאר הטעם שכל זמן שלא נתרמה התרומה לא נהנה, אבל האור שמח ביאר דבר זה, ראה מה שהובא בסמוך. כו. **כמבואר** בסוכה (מג.). וכן הקשה בחלקת יואב (קנג דקס"ד סנה סק) על הגמ' במעילה (יט.), מדוע השוקל שקלו במעות הקדש מעל, והלא טעה בדבר מצוה הוא. כז. **וכן** משמע ברמב"ם בפירוש המשנה ובחיבורו (שקלים פ"ג הל' י-יא).

ובתפארת ישראל (יכין אות טו) כתב חילוק אחר, דברישא שהשקל עוד לא בא לבי גזא דרחמנא תיכף כשהוציאו מעל, משא"כ בסיפא שמיירי בהקדש והוציא מהקדש להקדש לכך לא מעל עד שיקחו ממנה קרבן. כח. **ובראב"ד** לתורת כהנים (לייבוביץ אוכה פרשה יג ה"ו) כתב, שדין זה מדובר בגזבר של הקדש, ולכך לא מעל עד שיוציא, כיון שברשותו עומד קודם לכן, וגם לא נהנה שלא ימשכנוהו, כיון שאין ממשכנין את הכהנים ואת הגזברים. והרש"ס הביאו ודחה את דבריו, ומסקנתו, שבין ברישא ובין בסיפא מיד כשנתנו לגזבר מעל. וראה גם בהר אפרים שכתב לחלק כדברי התקלין חדתין שברישא מעל מיד ובסיפא רק כשיקריבו, ע"פ דברי הנתיבות (סי' כח סק"ג) שחילק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית, שבקדשי מזבח אין המעילה משום גזל ואינה תלויה בדמים אלא משום הנאתו הוא מועל, משא"כ בקדשי בדק הבית מעילתם משום גזל הקדש ותלוי בדמים, ולפ"ז בנותן לחבירו לשקול על ידו ושקל לעצמו דיש כאן קדושת מזבח מעל, ואע"ג שאין כאן הוצאה מרשות הקדש לחולין אעפ"כ חייב כיון שנהנה מן ההקדש שהציל עצמו שלא ימשכנוהו, אבל בקדשי בדק הבית שדין מעילה שבהם הוא מחמת גזל הקדש, יש לומר שתלוי בחיוב תשלומין, שאם לגבי הדיוט חייב לשלם על ההנאה, בהקדש הוי מעילה, אבל אם בהדיוט אינו חייב על הנאה כזאת אינו מעילה, וע"כ בשוקל שקלו ממעות הקדש, אף שנהנה כיון שבהדיוט אינו חייב על הנאה כזאת דמבריח ארי הוא, גם בהקדש לא מעל, אבל בקנו בהמה בשקל ונזרק הדם שנתכפר בו יש לו הנאה ומעל אף בקדושת דמים. ולבסוף דחה חילוק זה, משום שהראב"ד כתב שאף בסיפא באדם שאינו גזבר מועל אף שלא קרבה הבהמה, ומ"מ כתב, שזהו יישוב נכון בדעת הגר"א שיש חילוק בין הרישא לסיפא. כט. **וכן** הקשה בשקל הקדש, והוסיף להקשות בקושיית הירושלמי 'וחש לומר שמא לשיריים נפלו', דאף שהשקל נפל לשיריים כיון שנהנה מן ההקדש שלא משכנוהו צריך להתחייב משנתרמה התרומה דשוב אין ממשכנים אותו, וע"ש מש"כ שהירושלמי כאן סובר ששלילת משכון לא חשוב הנאה ובעינן דווקא שקרבה הבהמה. וע"ש מה שמפרש בדרך אחר שקושיית הירושלמי 'וחש לומר שמא לשיריים נפלו' קאי רק על הרישא ששוקל שקלו של חבירו

אף שמצוות לאו ליהנות ניתנו הוי הנאה

מה נהנה, מכיון שבית דין ראויין למשכן ולא משכנו כמי שנהנה.

הרמב"ם (מיסורי מזבח פ"ה ה"ט) כתב, שאין מביאין מנחות ונסכים מן הטבלים ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם, מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה שהקב"ה שונאה. והמשנה למלך כתב, דמש"כ הרמב"ם ואין צריך לומר ערלה, היינו משום שאסור בהנאה והוה מצוה הבאה בעבירה. וכתב עוד, שהתוס' בחולין (קמ. ד"ה נמיעוטי) כתבו, שבקרבנות לא חשוב הנאה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו. ובשו"ת חתם סופר (מ"מ סו"מ סי' קפ) כתב, שאין מחלוקת בין התוס' והרמב"ם, דמש"כ התוס' דמצות לאו ליהנות ניתנו, היינו בקרבנות שאין ממשכנים אותו להביאם וכגון בציפורי מצורע, אבל בקדשים שכופים וממשכנים אותו שיקריבם, אסור להקריב באיסורי הנאה, שנמצא שע"י שמקריב את האיסורי הנאה משתרשי ליה שלא ימשכנו אותו וזה מיקרי הנאה, וכמו בסוגייתנו שמה שיכולים למשכנו ולא משכנוהו חשוב הנאה. אבל הרמב"ם מיירי במנחות ונסכים שממשכנים עליהם וכגון במנחת נדבה[לא], ולכן כתב שאין צריך לומר שאין מביאין מנחות ונסכים מערלה.

אם מ"ד שמעל רק כשקרבה סובר שהוי הנאה

בקרן אורה (מעילה יט.) כתב, שמה שאמרו בירושלמי שהנאה בשוקל שקלו ממעות הקדש היא שלא ימשכנוהו ולא עצם הקרבת הבהמה, הוא רק למ"ד שאם נתרמה התרומה מעל אף שלא הקריבו את הבהמה, ולכן צריכים להגיע להנאה שלא ימשכנוהו ובאמת מעל כשנתרמה התרומה, אבל למ"ד שמעל רק משקרבה הבהמה ולא קודם לכן, ע"כ שסובר שההנאה שלא ימשכנוהו אינה חשובה הנאה, ולכך מעל רק משום הנאת הקרבת הבהמה[לב]. אך באבן האזל (מיסורי מזבח פ"ה ה"ט הוס' ה) כתב, שההנאה שלא ימשכנוהו לבד אינה גורמת למעילה, וצריכים גם את הקרבת הבהמה.

מדוע הלוקח חטאת במעות הקדש מעל אף שאין ממשכנין אותו

בקרן אורה (שם) כתב ליישב את טעם הדין שבלוקח חטאת במעות הקדש מעל וכמבואר במסכת מעילה (שם), ואף שחייבי חטאות אין ממשכנין אותם ואין לו את ההנאה שלא ימשכנוהו, מ"מ מעל משום שהקריבו עבורו חטאת, ומה שאמר הירושלמי כאן שהנאה בשוקל שקלו ממעות הקדש היא שלא ימשכנוהו, הוא רק למ"ד שאם נתרמה התרומה מעל אף שלא הקריבו את הבהמה, ולכן צריכים להגיע להנאה שלא ימשכנוהו, אבל למ"ד שמעל רק משקרבה הבהמה, ומטעם זה הלוקח מעות הקדש וקנה בהם חטאת והקריבו את הבהמה לשמו מעל, משום שהקרבת הבהמה לשמו חשובה הנאה[לג].

אך בהערות לשו"ת עונג יו"ט (סי' ט) הוכיח מכח הגמ' במעילה, שאין דעת הירושלמי[אוצר החכמה] כאן שאין הנאה בקרבנות רק מה שאין ממשכנים אותו, אלא שקושיית הגמ', דכיון שתורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות, ופרש"י (כתובות קמ. ד"ה ועל העתיד) שאפילו אם לא יגבה לבסוף יש לו חלק בתרומה ובקרבנות אלא שחיסר מצוה, וזהו קושיית הגמ' דמה נהנה ממה ששקל עבור עצמו שקל של חבירו, כיון שיש לו חלק בקרבנות גם אם לא היה שוקל עבור עצמו וכמש"כ רש"י[לד], ואת המצוה של מחצית השקל אין לו גם עכשיו, משום שאין השקלים שלו, וע"ז מתרצת הגמ' שההנאה שלא ימשכנוהו, אבל כשלקח במעות הקדש קיני זבין, שם ההנאה אף שאין ממשכנין משום שהרויח קרבן ע"י ההקדש, ולולא המעות של ההקדש לא היה לו קרבן להקריב, והקרבת קרבן מיקרי הנאה.

החילוק בין מודר הנאה מחבירו שמותר לו לשקול את שקלו לשוקל מן ההקדש שחשוב הנאה

שם. בנדרים (לג.) נאמר במשנה שהמודר הנאה מחבירו שוקל לו את שקלו, ופירש שם הרא"ש, דמשום דמצוה בעלמא הוא דעבד ואין זה כפורע שאר חובותיו. וכתב באבן האזל (מיסורי מזבח פ"ה ה"ט הוס' ה), שאף שמבואר כאן בירושלמי שבשוקל שקלו מן ההקדש חשוב הנאה מה שלא ימשכנוהו, מ"מ במודר הנאה מחבירו מותר למדיר לשקול למודר את שקלו, משום שדבר זה לבד שלא ימשכנוהו אינו חשוב הנאה, שהרי רואים כאן שלא מעל רק כשמקריבים את הבהמה ולא קודם לכן אף שנהנה כבר מקודם לכן שלא ממשכנים אותו, משום שבעינן גם את ההנאה של הקרבת הקרבן, ולכן במודר הנאה מיד כששקל המדיר עבור המודר נכנס השקל לתרומת הלשכה ועדיין לא נהנה רק שנפטר מלשלם, וההנאה של הקרבת הבהמה אינה בשעה ששקל לו את שקלו רק אח"כ, והוה כגרמא בעלמא, משא"כ בשוקל שקלו מן ההקדש, שקודם שמעל לא יצא השקל מרשות ההקדש וע"י הקרבת הבהמה מעל ואז יצא השקל מרשות ההקדש, נמצא שהנאתו היא בשעת הקרבת הבהמה ולא קודם לכן והנאתו באה ישירות מהשקל של ההקדש. ובאמרי בינה (נדליס סי' טז) כתב, שיש חילוק בין שוקל את שקלו ופורע את חובו, שאחר פורע בשבילו והוא אינו עושה כלום, לכך אינו חשוב נהנה רק כגרמא בעלמא, אבל כשעושה בעצמו אסורלה. ובהר אפרים כתב חילוק אחר בין האיסור שבמודר הנאה להנאה מהקדש, שבמודר הנאה האיסור רק בהנאה שבאה ישירות ממדיר למודר, אבל בהנאה שע"י גרמא מותר, ולכן מותר לו לשקול את שקלו אף שמהנהו שלא ימשכנוהו, דגרמא הוא וכמו כל פורע חובו שמותר, משא"כ במעילה בשוקל את שקלו כיון שנהנה שלא ימשכנוהו אף שהנאתו היא רק מבריח ארי מעל, כיון שעכ"פ נהנה מן ההקדש.

ו.

אם יכולים להוסיף על המטבע של מחצית השקל

אמר רבי שמעון מה בין שקלים לחטאת אלא של שקלים יש להן קיצבה ולחטאת אין לה קיצבה. רבי יהודה אומר אף לשקלים אין להן קיצבה, שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות וכו', אמר רבי שמעון אף על פי כן יד כולם שווה. נחלקו הרמב"ם ושאר הראשונים, אם יכולים להוסיף על מחצית השקל, דעת הרמב"ם (פ"ו ה"ו) שאין להוסיף על מחצית השקל, ותמיד נותנין מחצית מהמטבע היוצא במדינה, וכשעלו מן הגולה תרמו דרכונות, כי זה היה אז המטבע היוצא. אך דעת הראב"ד (בהשגות שם), הרמב"ן (שמות ל יג), הרא"ש, הריבב"ן ותלמיד רשבר"ש, שאף שאין לפחות משיעור מחצית השקל, מ"מ יכולים להוסיף עליו אם רואים בי"ד צורך בדבר, ואין המטבע היוצאת קובעת במחצית השקל, וכשעלו ישראל מן הגולה כיון שהיה בדק הבית זקוק להוצאות מרובות היו שוקלים דרכונים, אף שזה לא היה המטבע היוצאא, ובלבד שתהא יד כולם שווה בו, ולא יהיה חילוק בין עשיר לדל.

הרש"ש והחזו"א (סו"מ סי' טז ס"ק טז) כתבו, שלדעת הראב"ד ושאר הראשונים שיכולים לתרום אף יותר ממחצית השקל, מובנים דברי ר' יהודה שאין קיצבה לשקלים, שכיון שיכולים להוסיף על השקלים, אף שיחיד לבד אינו יכול להוסיף, כיון שבהסכמת כולם יכולים להוסיף על מחצית השקל לכן יכול להקדיש את המותר כמו בחטאת, ונמצא שיש אפשרות שהמותר גם יתקדש לשקלים, אך לדעת הרמב"ם שאין אפשרות להוסיף על מחצית מן המטבע היוצא ותורמים מחצית מטבע היוצא, נמצא שאין אפשרות להוסיף על מחצית השקל ולא כמו בחטאת, וקשה דברי רבי יהודהב.

לעצמו ולא על הסיפא, ע"ש. **ל. כמבואר** בערכין (כא.) דאפילו על עולת מצורע אין ממשכנים אותו, כ"ש על ציפורים שלו, ועל כן כתבו התוס' דמצות לאו ליהנות ניתנו. **לא. ואפילו** על מנחת חוטא פעמים שממשכנים וכמ"ש התוס' בכריתות (יג. ד"ה לו), ובנסכים משנה שלימה שנינו שממשכנים (שקלים פ"ו מ"ה). **לב. וזה** המ"ד של המשנה שסובר שברישא ששוקל שקלו של חבירו לעצמו מעל משנתרמה התרומה אף שלא קרבה הבהמה, משא"כ למ"ד של הברייתא צריך שיקריבו את הבהמה. וזה לפי גירסת הגר"א שסובר שברישא של המשנה א"צ שיקריבו את הבהמה ואף בלי זה מעל משנתרמה התרומה, אבל לרע"ב שגם ברישא צריך שיקריבו את הבהמה, והמשנה אינה חולקת על הברייתא, קשה, דאם קרבה הבהמה מעל משום הנאת הקרבת הבהמה, אף בלא ההנאה שלא ימשכנוהו, ואם ההנאה שלא ימשכנוהו חשובה הנאה, מ"ט אינו מועל קודם שהקריבו את הבהמה. **לג. ובאבן** האזל (מיסורי מזבח פ"ה ה"ט הוס' ה) כתב, שרק בחטאת שמכפרת חשובה ההקרבה הנאה, ולכן בברייתא במעילה כתוב לוקח קיני זבין וזבות והביא חטאתו ואשמו מן ההקדש מעל, ולא מצינו שם שהלוקח עולתו שנדר מן ההקדש שמעל, ואף שגם בעולה יש כפרה, מ"מ אינו דומה לחטאת ואשם, שבחטאת ואשם יש כפרה גמורה ונחשבת ההקרבה להנאה, משא"כ בעולה שהכפרה רק מקופיא אין ההקרבה נחשבת הנאה, ולכך הגמ' צריכה לומר שההנאה היא מה שאין ממשכנין אותו. **לד. וכתב** עוד, שאף שהתוס' (שם כמבוכות ד"ה ועל העתיד) חולקים על רש"י וסוברים שעתיד לגבות היינו רק כשנגבה לבסוף, ובלא נגבה לבסוף אין לו חלק בקרבנות. מ"מ העיקר הוא כרש"י, ע"ש שהוכיח כן. **לה. ובשו"ת** חלקת יעקב (עניינים שונים סי' יט), כתב, שיש חילוק אם האחר שאסור לו ליהנות ממנו הוא עושה עבורו, ובין אם האדם בעצמו עושה זאת בדבר שאסור לו בהנאה, דמודר הנאה מחבירו מותר לחבירו לשקול את שקלו, דכיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו לא מקרי זה הנאה, ואף שהמודר מרויח בזה שאין ממשכנין אותו, זה לא מקרי הנאה והוי רק כמבריח ארי שמותר, דדעת בני אדם בסתמא היא על הנאה חיובית ולא על הנאה של אברוחי ארי שזה מקרי רק הנאה שלילית שלא יגיע עליו הארי. אבל כשאדם מודר הנאה ממקל שלא ליהנות ממנו, פשיטא שאסור לו ליטול את המקל ולהבריח בו את הארי, משום שנהנה מהמקל ועושה עם המקל תשמיש שנאסר לו, ולכן בשקלים ששוקל מן ההקדש שאסור לו ליהנות מן המטבע של ההקדש והוא נוטל את המטבע של ההקדש ושוקל בו את שקלו ומבריח מאצלו הארי שלא ימשכנו ה"ז מעל, שנהנה ממטבע האסורה לו בהנאה, וכע"ז כתבו התוס' בנדרים (לג: ד"ה דמהני) שאף שמבריח ארי מותר זהו כשאחר מבריח לו את האריה, אבל כשמבריח בעצמו את האריה עם דבר שאסור לו בהנאה נחשב הנאה ואסור. וע"כ אסור למודר הנאה להחזיר אבידתו של מדיר משום שנהנה ממנו שנפטר מלשלם פרוטה לעני משום פרוטה דרב יוסף, ואף שמבריח ארי הוא, מ"מ כשהמודר עצמו נוטל את ההנאה הרי זה כמו שנוטל מקל של המדיר להבריח בו את הארי שודאי אסור, וה"נ כאן שמשתמש במעות של ההקדש להבריח את הארי שחשוב הנאה. וע"ע בשקל הקודש (פ"ג ה"י בביאור ההלכה ד"ה הנומן). **א. וכתב** בהר אפרים, שיש חילוק בין שיטת הרמב"ם לשיטת הראב"ד, דלשיטת הרמב"ם שהחצי דרכון היה אז שיעור מחצית השקל של תורה, היו צריכים לתת את כולו בפעם אחת וכמש"כ הרמב"ם (שקלים פ"ו ה"ו) שאין נותנים את מחצית השקל בפעמים רבות אלא נותן את כולו בפעם אחת, אך לשיטת הראב"ד והרמב"ן שלשיעור מחצית השקל של תורה היה מספיק ברבע דרכון אלא שהוסיפו יותר מזה ונתנו חצי דרכון, א"צ לתת את כל החצי דרכון בפעם אחת, אלא יכולים לתת את הרבע דרכון שזהו שיעור מחצית השקל בפעם אחת, והרבע השני יכולים לתת בכמה פעמים. **ב. ובשקל** הקודש (פ"ג ה"ו בביאור ההלכה ד"ה נומן) כתב, שאף לרמב"ם

ביאור מחלוקת ר' יוסי ורב ביבי

רבי יוסי וכו' במכנס פרוטרוט אבל באומר אלו לשקלי כל עמא מודיי שמותרן נדבה. רבי ביבי בשם ר"א במה פליגי במכנס פרוטרוט אבל באומר אלו לשקלי כל עמא מודיי שמותרן חולין. בתקלין חדתין מפרש, שלר' יוסי שחולקים במכנס פרוטרוט שלב"ה מותרן חולין משום שהקדש המותר היה בטעות, והקדש טעות אינו הקדש, אבל ב"ש סוברים שהקדש טעות הקדש ועל כן מותרן נדבהג, אבל באומר אלו לשקלי, כיון שיודע כמה הן, אינו הקדש טעות ואף לב"ה הכל הקדש, והמותר לנדבה כיון שאינו רשאי להרבות בשקל. ולרב ביבי חולקים במכנס פרוטרוט בהקדש טעות, אבל באומר אלו לשקלי, כיון שאין כאן טעות שהרי יודע כמה יש בידו אלא שרוצה להרבות על מחצית השקל, וכיון שאינו יכול להוסיף על מחצית השקל מותרן חולין.

אך במרכבת המשנה (שקלים פ"ג ה"ג) פירש, דלר' יוסי מחלוקתם כשהיה מלקט פרוטרוט, וכשהתחיל ללקט אמר הריני מלקט מעות לשקלי ודווקא בפרוטרוט סוברים ב"ה שהמותר חולין, דכיון שיש קצבה לשקלים, כוונתו שאני מלקט מעות ומהם אבחור לשקלי, אבל הנוטל מעות ואומר אלו לשקלי, מודים ב"ה שכוונתו לנדב את כולם לשקלים ומותרם נדבה. ולרב ביבי מחלוקתם במכנס פרוטרוט, דב"ש סוברים שכיון שאמר לשקלי כוונתו שיהיה מחצית השקל מהן לשקלו, וכיון שאין ברירה ולא יודעים איזה מחצית לשקלו, כל התערובת בספק שקלים, והו"ל המותר נדבה, וב"ה סוברים שגם בפרוטרוט כוונתו שיהיה הכל שקלים, וכיון שיש לשקל קצבה דינו כמותר שקלים שהם חולין.

הטעם שכו"ע מודים שהמותר נדבה

אבל באומר אלו לשקלי כל עמא מודיי שמותרן נדבה. פירש הרש"ס, שראומר אלו לשקלי אין זה הקדש טעות כי יודע כמה יש בידו, אלא שכוונתו לרבות על מחצית השקל, והו"ל מתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל. שכיון שאינו מחויב רק במחצית השקל אין יכול להתפיס שקלים להקדש אלא על חצי שקל. וכתב בהר אפרים, שטעם ר' יוסי שמפרש שבאומר אלו לשקלי כו"ע מודים שחל קדושה על כל המעות ומותרן נדבה, משום שהוא סובר כדעת הראב"ד (שקלים פ"ה ה"ו) והרמב"ן (שמות ל יג), שכשעלו ישראל מן הגולה שקלו דרכונות משום שרשאים להוסיף על מחצית השקל, וזה טעם ר' יוסי, שבאומר אלו לשקלי כל השקלים קדושים כיון שיכולים לשקול אף יותר ממחצית השקל של תורה.

הדין בזה להלכה

המפריש שנים וסבור שהוא חייב שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד וכו'. מבואר, שבתחילה רצו לדמות בירושלמי מפריש שני שקלים כאחד למפריש שתי חטאות כאחד, שכמו ששם השניה רועה ונופלת לנדבה כן בשקלים השקל השני יפול לנדבה, וע"ז מקשה הירושלמי שאין זה דומה שבנוטל מעות ואומר אלו לשקלי לב"ה מותרם חולין, ולרב ביבי אף לב"ש מותרם חולין, וכ"ש כאן ששקל בטעות שחולין הוא.

והרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ג) כתב, שהמפריש שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד, אם בזה אחר זה האחרון לא קידש, ואם בבת אחת האחד שקלים והשני מותר שקלים. והראב"ד השיג עליו, שבירושלמי לא אמרינן כן, אלא האחת חולין, או משום שדומה למי שסבור שחייב ואינו חייב שאינו קדוש, או כמי שאמר הרי אלו לשקלי דלב"ה מותרן חולין. וכתב במרכבת המשנה, שכוונת הראב"ד משום שבירושלמי מסקינן היאך אומר אתה אלו, ופירושו, שמה שרצה שתלוי במטבע היוצא, מ"מ כיון שביד הציבור לשנות את המטבע היוצא ולהוסיף עליה ואז יתווסף מחצית השקל, נחשב שאפשר להוסיף על השקלים. וכע"ז בספר המצות להגרי"פ (עשה כ קמט:), שכיון ששייך לתת יותר ממחצית השקל ע"י שיסכימו כל הציבור להגדיל את המטבע, יש מקום לומר שנתכוון להקדיש את כל המעות שבידו למחצית השקל. **ג. וכן** פירשו הרא"ש והרע"ב במשנה. **ד. וכ"פ** הר"א פולדא. **ה. ובמראה הפנים** (ירושלמי מיר פ"ה ה"ח) **ובשיירי קרבן** (שקלים ט: מיר פ"ה ה"ח) כתבו, שכל ספק הגמ' במפריש שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד, הוא לר' יוסי שסובר שבאומר אלו לשקלי שהשני לנדבה, ומסתפקת הגמ' במפריש שנים ואינו חייב אלא אחד, אם השני הולך לנדבה או שהולך לחולין, וע"ז פשטו מחטאת, שכמו שבחטאת השני לנדבה ומפריש שתים כאומר אלו הוא, כן גם בשקלים כאומר אלו לשקלי הוא, אבל לרב ביבי שבאומר אלו לשקלי השני חולין ודאי שגם במפריש שנים וחייב רק אחד השני חולין, וע"כ הרמב"ם שפסק (פ"ג ה"ג) כרב ביבי שבאומר אלו לשקלי שהמותר חולין, ממילא במפריש שנים וחייב רק אחד השני חולין. **ו. ובכסף** משנה שם מוכח שגרס שהירושלמי מדמה את מפריש שני שקלים למפריש שתי חטאות, ולא היה לו את המשך הגירסא כמו שלפנינו, והיאך אומר אתה אלו, שמפורש שיש חילוק בין חטאת לשקלים, דבשקלים באומר אלו לשקלי המותר חולין ולא נדבה, וה"נ במפריש שני שקלים המותר חולין. אך ע' במרכבת המשנה בהמשך שיישב דעת הרמב"ם גם לפי גירסתינו. **ז. וכמו** שפסק הרמב"ם (פסולי המוקדשין פי"ג הע"ו). **ח. ובאבן** האזל (פסולי המוקדשין פ"ה ה"ו) העיר, על מש"כ במרכבת המשנה שכיון שיש כאן סלע של חולין ושל שקלים ואין ברירה השקל השני הולך לנדבה, שאינו מחויב לתת את שני השקלים, אלא כמו בפ"ב דמעשר שני שסלע של חולין ומעשר שני שנתערבו מביא בסלע מעות ומחלל את המעשר שני עליו, ובורר את היפה שבהם ומחלל עליו את המעות, וכן בשקלים יתן לגזבר את שני השקלים ויחללם על סלע חולין שלו, ואח"כ יחלל את הסלע על השקל היפה שביניהם. ומבאר שם שהטעם ששני השקלים קדושים, שכל המחלוקת שבין ב"ש וב"ה הירושלמי לדמות שקלים לחטאת, שבהפריש שתים וכסבור שחייב שתים ואינו חייב אלא אחת שהאחת רועה, וה"נ בשקלים השני הולך לנדבה, וע"ז אמרו שגבי שקלים נחלקו ב"ש וב"ה במכנס מעות ואומר הרי אלו לשקלי, דלב"ש מותרן נדבה ולב"ה מותרן חולין, ובמכנס פרוטרוט נחלקו, אבל באומר הרי אלו לשקלי נחלקו ר' יוסי ורב ביבי, דלר' יוסי כו"ע מודים שמותרן חולין, ולרב ביבי לכו"ע מותרן חולין. וזה כוונת הירושלמי שלמ"ד בהרי אלו מותרן חולין, ה"ה במפריש שנים שמותר חולין, וכיון שהרמב"ם פסק שבאומר אלו לשקלי המותר מחצי שקל חולין, גם במפריש שני שקלים צריך להיות מותרן חולין. וזה כוונת הראב"ד.

וכתב בכסף משנה (שם), שלדעת הרמב"ם המותר נדבה כמו שמבואר בירושלמי.

ובמרכבת המשנה (שקלים פ"ג ה"ג) **כתב, שטעם החילוק שבין מפריש שני שקלים לאומר אלו לשקלי, שבלוקח מעות ואומר אלו לשקלי ויודע שאינו חייב אלא שקל אחד, אינו יכול להקדיש את המותר לשקלים כיון שכתוב 'העשיר לא ירבה', ולכך מושך מהם איזה חצי שקל שרוצה, דהוה כאומר יקדשו ארבעים חלות מתוך שמונים שהדין שמושך מהן ארבעים לתודהז, ואע"ג דקיי"ל אין ברירה, דהוה כאילו פירש איזה ארבעים שארצה, וכן בשקלים כשאומר אלו לשקלי הוה כאומר יקדש איזה חצי שקל מהם שארצה, משא"כ בסבור שחייב שנים והפריש שנים בבת אחת, דאין לומר שהוה כאומר יקדש איזה שקל שארצה כיון שסובר שחייב שנים, וכיון שאין ברירה הו"ל שקל וחולין מעורבין זה בזה, וע"כ האחד שקל והשני לנדבה, כיון שמעורבין זה בזהח. וכל זה בהפריש שני שקלים בבת אחת, אבל בזה אחר זה, השני ודאי מותר שקלים ואינו קדושט.**

אך באמרי יושר (ח"ג סי' קמח) כתב, שיש לחלק בין חטאת לשקלים, שבחטאת המותר נדבה ובשקלים המותר חולין, משום שבחטאת בהפריש שני חטאות לאחריות שהשניה תרעה, כתבו התוס' (פסחים נז: ד"ה הפריש) דאף שהפריש את השניה לאחריות ולא נאבדה החטאת וקרבה, מ"מ השניה רועה משום דהלכתא גמירי לה שבחטאת רועה, ודין זה הוא רק בחטאת ולא בשאר קרבנות. ולכך בהפריש שתי חטאות ואינו חייב אלא אחת, שניהם קדושות, ואע"ג שסבר שחייב שתים והוה טעות, כיון שלא אמר כן בפירוש שמפריש מחמת זה ואין ברור שיש לו טעות, משום שיש לומר שמפריש על עבירה אחת שתי חטאות כמו בהפריש שתי חטאות לאחריות שהשניה רועה, ע"כ גם במפריש שתי חטאות השניה רועה'. אבל בשקלים אף אם נאמר שכוונתו להפריש שני שקלים לאחריות, כיון ששקל אחד נמסר לגזבר ממילא השני חולין, משום שלא הפרישו אלא לאחריות אם לא יתרם האחד, וכשנמסר השקל לגזבר ונתרמה התרומה ממילא השני חולין, ובאם לא נמסר שקל אחד לגזבר השני קדוש'א.

הטעם שאין אומרים דהותר מקצתו הותר כולו

לשיטת הראב"ד (שקלים פ"ג ה"ג) שבהפריש שני שקלים השני חולין, הטעם שאין אומרים כאן נדר שהותר מקצתו הותר כולויג, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' קד), ע"פ דברי השער המלך (נדרים פי"ג ה"י) בדעת הריטב"א, שאין אומרים דנדר שהותר מקצתו הותר כולו, רק כשחל הנדר מתחילה על הכל ואח"כ הותר מקצתו, אבל כשמתחילה אין הנדר יכול לחול רק על המקצת ולא על כולו, לא אומרים נדר שהותר מקצתו הותר כולו, ולכן כאן אף שלא חלה קדושה על שני השקלים כי אחד מהם היה בטעות, מ"מ חלה קדושה על השניי'ג.

המפריש שני חטאות בזה אחר זה וחייב רק אחת

שם. הרמב"ם (פסולי המוקדשין פ"ה ה"ו) כתב, שהמפריש שתי חטאות וכסבור שחייב שתים ונמצא שאינו חייב אלא אחת, יביא אחת והשאר יפלו לנדבה. ובלחם

בנזיר (פ"ה מ"ו) אם הקדש טעות הקדש, הוא רק בהקדיש דבר בטעות או שהפריש שקל וסבור שחייב ונמצא שאינו חייב, אבל בסבור שחייב שנים והפריש שנים וחייב רק אחד, כיון שעל שקל שהפריש אין כאן טעות במה שהפרישם, שכל שקל מצד עצמו ראוי להיות קדוש ורק שיש כאן טעות בחשבון, בטעות כזו לא מצינו שהקדש בטעות אינו חל, ולכן אין דינו בזה שמותר שקלים חולין אלא מותר שקלים שלנדבה, דנעשה כשיירי שקלים שהולכים לנדבה. **ט. והוסיף** עוד, שהרמב"ם מפרש את סיום דברי הירושלמי 'והיאך אומר אתה אילו', שאין כוונת הירושלמי לחלק בין מפריש שני חטאות שהאחד נדבה לבין מפריש שני שקלים שהשני חולין, אלא שקושיא היא ולא מסקנא, שכיון שבסבור שחייב שנים השני נדבה, מ"ט לרב ביבי אמרינן שבאומר אלו לשקלי מותרן חולין, וכתב שם, שהש"ס לא חש לקושיית הירושלמי, משום שיש לחלק בין מפריש שני שקלים לאומר אלו לשקלי וכמו שנתבאר. **י. ומדמה** דין זה למדיר את אשתו משום שסבור שהכתה את בנו דאם לא אמר כן בפירוש לא הוה נדר טעות. **יא. ורק** בחטאת אף שהקריבו את האחד ולא נאבד השני רועה משום שיש הלכה, אבל בשאר קרבנות אין אומרים כן. ויישב שם לשון הרמב"ם שכתב (בהי"ג) שהשני מותר שקלים, ולא כתב שהוא חולין, משום שאם נאבד שקל אחד השני קדוש משום אחריות, ואף שכסבור שחייב שנים, כיון שאין מחשבתו זו מוכחת דיש לומר שהטעם שהפריש שנים הוא משום אחריות, לכן השקל השני קדוש לאחריות, ורק כשנמסר השקל לגזבר השני חולין. **יב. ובשו"ת** אמרי יושר (ח"ב סי' קמח) הביא שם השואל, שבתקלין חדתין מפרש שזה ספק הגמ' במפריש שתי חטאות אם שתיהם קדושים, משום שאם לא יהיו שניהם קדושים, יתבטל ההקדש לגמרי דאי אפשר לחלוק את הדיבור לשנים, דנדר שהותר מקצתו הותר כולו. **יג. אך** בשו"ת אמרי יושר (שם) כתב, שלא שייך כאן נדר שהותר מקצתו הותר כולו, כיון שגם על השקל השני חל קדושה לענין האחריות באם לא ימסר השקל האחד לגזבר, ונמצא שדיבורו לא נתבטל לגמרי.

משנה (סס ה״ג) הקשה על מה שחילק הרמב״ם בין חטאת לשקלים, שבירושלמי משמע שבהפריש ב׳ שקלים וכסבור שחייב שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד, יביא אחד והאחר יפול לנדבה, והיינו שהשוה הירושלמי שקלים לחטאת, והרמב״ם מחלק בין שקלים לחטאת, שבשקלים בזה אחר זה האחרון לא קדש, ובבת אחת האחד מהם שירצה יהיה שקלים והשני מותר שקלים והיינו חולין, ואילו לגבי מפריש שני חטאות כתב דבין בזה אחר זה ובין בבת אחת יפלו הדמים לנדבה.

וכתב במרכבת המשנה (שקלים פ״ג ה״ג), שיש חילוק בין חטאת לשקלים, שבשקלים בהפריש שני שקלים בזה אחר זה אין השני קדוש כלל, שלאחר שהפריש שקל אחד השני מותר שקלים ואינו קדוש, אבל בחטאת אפילו בהפריש בזה אחר זה אין אומרים שהשני חולין, הואיל וכסבור שהוא חייב, אלא השני הוי מותר חטאת ולנדבה, ובהפריש שתי חטאות בבת אחת אין אומרים שהם חטאת ומותר חטאת מעורבים זה בזה, שכיון שאין קצבה לחטאת, יש על הכל שם חטאת, ואין השניה נעשית מותר חטאת עד שיקריבו את הראשונה[יד].

אם אפשר להפריש שתי חטאות על חטא אחד

התום׳ בפסחים (נז: ד״ה הפריש) ובמנחות (פ. ד״ה הפריש) כתבו, שלא משכחת לה מפריש שתי חטאות לאחריות על חטא אחד רק באומר תקדוש אחת מתוך השתים, דבלאו הכי לא חל כיון שאינו חייב אלא אחת. ובמקדש דוד (סי׳ כט) תמה עליהם מהירושלמי כאן, דמבואר שבמפריש שתי חטאות שתיהם קדושות, וע״כ לא מירי כאן באמר תקדוש אחת משתים, שהרי סבור הוא שחייב שתים, ומ״מ שתיהם קדושות[טו].

ביאור הלימוד

מן הדא והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלוקינו. בקרבן העדה מפרש, שמוכיחים מהפסוק שאפשר לשקול דרכון שהוא סלע וחצי והיינו שלשה שקלים[טז]. אך בתקלין חדתין פירש, שהראיה מזה שהוצרכו נחמיה ובית דינו להעמיד את הדבר שיתנו שלישית השקל שהוא מחצית השקל של תורה, ומשמע שהיו רוצים לתת מחצית המטבע שיוצא באותה שעה והיתה פחות ממחצית השקל של תורה.

הלימוד מכך שלא נאמר ׳שליש׳

ר׳ חלקיה בשם ר׳ אחא מכאן שצריך אדם לשלש שקלו שלשה פעמים בשנה. פירש בתקלין חדתין שהראיה ממה שנאמר שלישית השקל בשנה, ולא נאמר שליש שקל בשנה לומדים שיהא השקל משתלש בשנה, ולא מדובר כאן בענין שקלים אלא בענין צדקה. וכתבו התוס׳ (נ״ג ט. ד״ה שנאמר), שאף שמדובר כאן לענין נדבה לבית המקדש ולא לצדקה, יש ללמוד מכ״ש שלא יפחות לצדקה מהסכום האמור כאן[יז].

הרמ״א (או״ח סי׳ תרנד ס״ק) כתב בשם י״א, שיש לתת מחצית השקל קודם פורים מהמטבע הנהוג באותו מקום, וכתב בשם המרדכי, שכיון שכתוב ג׳ פעמים תרומה בפרשה, יש לתת ג׳ מחצית המטבע. והגר״א שם ציין שהמקור לתת ג׳ פעמים מחצית השקל הוא מהירושלמי כאן שיש לשלש שקלו ג׳ פעמים בשנה.

ובספר המצות מהגרי״פ (עשין כ קמח:) פירש בדעת הערוך, שמפרש את הירושלמי שהראיה מנחמיה שהיו שוקלים דרכונות, ומה שנאמר שלישית השקל בשנה, אף שאין לפחות ממחצית השקל, אלא לפי שהיו עניים ולא יכלו לתת שקל בפעם אחד, היו נותנים אותו בשנים ושלשה פעמים במשך השנה, בכל פעם שליש שקל, והיינו שקיבלו עליהם לתת שקל אחד בשנה וחילקו אותו לשלשה פעמים. ומוכח מכאן שאפשר לשקול בשנים ושלשה פעמים וא״צ לתת את מחצית השקל בפעם אחת, ודלא כהרמב״ם (פ״ו ה״ו)[יח], וזה כוונת הירושלמי שצריך לשלש שקלו, דהיינו שיכול לשלש שקלו וא״צ לתת את הכל בפעם אחת[יט].

הטעמים הם כנגד שלושת השיעורים

ר׳ יהודה ור׳ נחמיה חד אמר לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל, וחד אמר לפי שחטאו בשש שעות יתנו מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין. רבי יהושע בי רבי נחמיה בשם רבן יוחנן בן זכאי לפי שעברו על עשרת הדברות יהא נותן כל אחד ואחד עשרה גרה. במשנת אליהו כתב, שכל שלשה טעמים אלו הם על שלשה זמנים שנשתנו המטבעות, טעם הראשון שנותנים מחצית כנגד מחצית היום הוא למה ששקלו בתחילה חצי דרכון שהיה חצי מן המטבע בזמנם, הטעם השני הוא למה שחזרו לשקול סלעים דהיינו חצי סלע שהוא מחצית השקל של הפסוק שהוא ו׳ גרמוסין, לפי שחטאו בשש שעות, וזה טעם לששה גרמוסין, וטעם השלישי הוא למה שחזרו לשקול טבעין שהוא לדעת הרמב״ן (שמות ל יג) עשרה גרה, לפי שעברו על עשרת הדברות יתנו עשרה גרה.

נפק״מ להלכה בין הטעמים

הרמב״ם (שקלים פ״ו ה״ה) פסק, שבמחצית השקל נותן חצי מהמטבע של אותו הזמן, ואפילו היה המטבע גדול משקל הקודש, ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה. והראב״ד חולק עליו, וסובר שאין צריך לתת דווקא מחצית מטבע היוצאת. ובתורת ר״ש סלנט (ס״ג) כתב, שמחלוקתם תלויה במחלוקת ר׳ יהודה ור׳ נחמיה בטעם למחצית השקל, שאם הטעם לכך משום שחטאו במחצית היום, נמצא שיש קפידא על מחצית דווקא, וע״כ כשמשתנה המטבע צריך לתת מחצית מטבע היוצאת[כ], אבל אם הטעם משום שחטאו בשש שעות, א״כ עיקר הקפידא שיהיה משקל ששה גרמיסין, ואין צריכים להוסיף כשנשתנה המטבע.

טעם שכל השבטים נותנים מחצית השקל

לפי שעברו על עשרת הדברות וכו׳, לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל אחד ואחד מהן טבעה לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה. כתב בשירי קרבן, שודאי הטעם שכולם צריכים לשקול הוא כדי שיהא להם חלק בקרבנות ציבור, וטעם זה הוא רק למה דווקא מחצית השקל, ולכן גם בני יוסף ובנימין שקלו אף שלא היו במכירת יוסף, וכן לטעם שבגלל חטא העגל, מה ששוקלים גם בני לוי אף שלא היה להם חלק בעגל, משום שזהו טעם לרוב השבטים והשאר הולכים אחר הרוב.

אך במראה הפנים כתב, שטעם זה הוא גם לשבט יוסף, כיון שע״י שאמר יוסף את דבתם רעה נתגלגל הדבר עד שמכרוהו, ושבט ראובן ובנימין אף שלא היו במכירה מ״מ נידונים אחר הרוב.

אמנם במתא דירושלים כתב שצריכים את שני הטעמים יחד, שמשום חטא העגל יש לומר שלשבט לוי לא היה חלק בזה, ע״כ אומרים את טעם מכירת יוסף שבזה לוי היה העיקר, ומשום מכירת יוסף לשבט יוסף ובנימין לא היה חלק, ע״כ צריכים גם את טעם חטא העגל ששם היה להם חלק[כא].

הרי עברו רק על ע״ז

לפי שעברו על עשרת הדברות יהיה נותן כל אחד ואחד עשרה גרה.

בעץ יוסף כתב, שאף שלא עברו על כל עשרת הדברות רק על ע״ז, מ״מ כל העובד עבודה זרה כאילו עובר על כל התורה. ומה שהוצרכו כפרה רק על

יד. **ובאבן** האזל (פסולי המוקדשין שם) תמה עליו, שאין סברא לחלק בין חטאת לשקלים, שאף אם נאמר בדמי חטאתו שכיון שלא הפריש חטאת והדמים עדיין לא נתקדשו קדושת הגוף, נשאר עליו חיוב להפריש חטאת וחל שם חטאת על הדמים השניים, אבל במפריש חטאת בזה אחר זה אין שייך לומר כן, שכיון שהפריש חטאת לא שייך לומר אין קצבה לחטאת והשני גם קדושה, ומסיק, שגם בהפריש דמי חטאת בזה אחר זה ואינו חייב אלא חטאת אחת, אין על השני לא דין חטאת ולא דין מותר חטאת, שכיון שהפריש דמים לחטאת אחת, מה שהפריש דמים לחטאת שניה משום שסבר שחייב שתי חטאות אבל האמת שאינו חייב אלא אחת ולכן הדמים השניים חולין. ויישב שם קושיית הלחם משנה, שהרמב״ם לא הזכיר בחטאת חילוק בין אם הפרישם בבת אחת או בזה אחר זה כמו שחילק בשקלים, משום שבשקלים מביא שם (ה״ג) חילוק בין לוקח מעות ואומר אלו לשקלי, או שמלקט מעה מעה וכשהתחיל ללקט אומר הריני מלקט מעות לשקלי, וכשאומר אלו לשקלי זהו בבת אחת ומלקט מעה מעה זהו בזה אחר זה, ובדין זה אין חילוק בין באומר בבת אחת או בזה אחר זה, אבל לגבי המפריש שקלים (ה״ג) שיש חילוק בין בבת אחת לבזה אחר זה, כתב שם הרמב״ם לחלק בין בבת אחת לבזה אחר זה, אבל במפריש חטאת שלא הזכיר שם את הדין של אלו לחטאתי, ורק הביא את הדין של מפריש שני חטאות, לכך לא חילק בין בבת אחת לבזה אחר זה. **טו. אך** בשו״ת אמרי יושר (ח״ב סי׳ קמח) כתב, שהטעם ששתי החטאות קדושים, משום שכיון שלא אמר שמפריש שתי חטאות משום שחייב שתים, ואפשר להפריש שתי חטאות לאחריות, שהאחד קרב והשני רועה, וה״נ כאן האחד קרב חטאת והשני תרעה עד שיסתאב. **טז. ולפ״ז** מוכח מהפסוק שאפשר לשקול בפעמים רבות, שהרי בימי עזרא לא נתנו את הדרכון בפעם אחת אלא שלש פעמים בשנה, ודלא כרמב״ם (שקלים פ״ו ה״ו) שכתב שאין לשקול בכמה פעמים אלא בפעם אחת. והרמב״ם יפרש כתקלין חדתין. **יז. אבל** בתקלין חדתין וביפה עינים (נ״ג ט.) כתבו, שרב אחא שדרש מהפסוק הזה שצריך לשלש שקלו שלשה פעמים בשנה, חולק על רב אסי שלומד (נ״ג ט.) מהפסוק הזה שלעולם לא ימנע אדם עצמו מלתת שלישית השקל בשנה. **יח. אך** בהר אפרים כתב, שהערוך אינו חולק על הרמב״ם, שמש״כ הערוך שאפשר לשקול בכמה פעמים, היינו כשעלו מהגולה שהיו שוקלים כל אחד דרכון שלם, וע״ז כתב שאפשר לשקול את הדרכון בכמה פעמים, משא״כ כששוקלים מחצית השקל של תורה אי אפשר לחלקו לכמה פעמים, דהערוך סובר כראב״ד שלא הולכים אחר המטבעות היוצאים לענין מחצית השקל, אלא מספיק לתת מחצית השקל של תורה, שהוא רבע דרכון לשיטת הרמב״ם, ושליש דרכון לדעת הרמב״ן, ולשיטת הראב״ד כשהיו נותנים דרכון לא היה דין מחצית השקל על כל הדרכון, אלא ידי מחצית השקל יוצאים בשיעור חצי שקל של התורה, ומה שנתנו יותר הקדישו אותו לשקלים, ולכן את הרבע או את השליש של הדרכון היו צריכים לתת בפעם אחת, אבל את השאר יכלו לתת בכמה פעמים, ובאופן זה שנתנו דרכון כתב הערוך שאחר שנתנו את שליש הדרכון בפעם אחת, יכלו לתת את השאר אפילו בכמה פעמים, משא״כ כשנותנים רק מחצית השקל חייבים לתת את הכל בפעם אחת. וראה עוד בנידון זה בילקוט ביאורים לעיל (נ:). **יט. אך** קצת קשה הלשון שצריך לשלש שקלו שלשה פעמים בשנה, כיון שאין מחויב לתת אותו בשלש פעמים ויכול לתת בפעם אחת, אלא שיכול לתת בשלשה פעמים. **כ. וע״ש** שהקשה על הרמב״ם דלפ״ז גם אם המטבע היוצאת פחות ממחצית השקל שהיה בימי משה, מדוע אינו יכול לשקול בזה כיון שהתורה הקפידה על מחצית דווקא. **כא. ועוד** הוסיף שם, שלטעם הראשון שמחצית השקל הוא בגלל חטא העגל, אף שלשבט לוי לא היה חלק ממש בזה, מ״מ היה להם למחות בשאר השבטים.

עשרת הדברות ולא על כל התרי"ג מצוות, משום דעדיין לא נצטוו באותה שעה על תרי"ג מצוות אלא על עשרת הדברות.

הטעם שנותנים דווקא מחצית השקל

שם. בכתב סופר (פרקת תקח) כתב, שהטעם למחצית השקל כדי לכפר על עון העגל, ומבואר במדרש, שאותם שחטאו בעגל במעשה מתו תיכף, ורק אותם שלא חטאו רק במחשבה נשארו, והוצרכו כפרה על חטאם במחשבה. וכיון שבמעשה העבירה יש שני דברים חלק המעשה וחלק המחשבה, והם חטאו רק במחשבה ורק ע"ז הוצרכו כפרה, היה חסר להם את חלק המעשה, ולכך נתחייבו במחצית השקל לרמוז שחטאו רק במחשבה, והיינו חצי העבירה[כב].

ו:

אם מותר מנחת חוטא הולך לעולה או למנחת נדבה

מותר עשירית האיפה וכו' מותריהן נדבה. רש"י (מנחות קח. ד"ה ומותר) מפרש, שבמותר עשירית האיפה קונים עולה וכשאר מותר חטאות. אך הרמב"ם (פסולי המוקדשין פ"ב ה"ח) כתב, שמותר מנחת חוטא שהוא עשירית האיפה הולכת למנחת נדבה ולא לעולה. וכתב באור שמח, שטעמו דלא נפקא מכללא דמותר מנחה למנחה, וכמו שמדקדק בתוספתא בשקלים מותר יין ליין ומותר דמי שמן לשמן כו', שרואים שמקפידים שהמותר יהא לדבר שהופרש מתחילה, ולכן גם מותר מנחת חוטא הולכת למנחת נדבה[א], ולומדים ממה שנקראת חטאת, שכמו שחטאת אינה טעון נסכים ומותרה הולך לעולת נדבה הטעונה נסכים, כן גם מנחת חוטא ומנחת קנאות שאינן טעונין שמן ולבונה הולכים למנחת נדבה שטעונין שמן ולבונה.

ובחידושי רי"ז הלוי (מנחות שם) כתב, שאף שהמקור שמותר מנחת חוטא הוא לנדבה משום שהיא קרויה חטאת ומותר חטאת הולך לעולה לקיץ המזבח, מ"מ מותר המנחה הולכת למנחת נדבה ולא לעולה. שבדין מותר חטאת לנדבה נתחדשו שני הלכות, גם שמהלכה למשה מסיני נלמד שמותר חטאת לנדבה, ובהלכה זו לא נתפרש לאיזה נדבה הולך המותר. ועוד נלמד ממדרש שדרש יהוידע הכהן (לקמן פ"ו מ"ו), שכל מותר שהוא משום חטאת ומשום אשם הולך לעולה, הבשר לשם והעור לכהנים, ומותר מנחת חוטא כיון שאינו חטאת ממש, אלא רק קרויה חטאת, נאמרה בה ההלכה הראשונה שמותרה לנדבה, אבל לא ההלכה השניה שנלמדת ממדרש יהוידע הכהן שמותר חטאת ואשם לעולה, שזה נאמר רק על חטאת עצמה ולא על דבר הקרוי חטאת, ולכן סובר הרמב"ם שמותר מנחת חוטא הולך לנדבה, אך אינו לעולה אלא למנחת נדבה[ב].

החילוק בין מותר עולה למותר חטאת

מותר עולה לעולה. במקדש דוד (פי' יט) פירש טעם החילוק שבין מותר חטאת למותר עולה, שמה שנאמר מותר חטאת ואשם לנדבה, הוא לא רק בחטאת ואשם אלא בכל מותר קדשי קדשים כן, מ"מ כל זה הוא רק כשאין המותר ראוי ליקרב למין הראשון שהיה תחילה, וכמו חטאת ואשם שאין מותרם ראוי לחטאת ואשם הואיל ונתכפרו כבר בעליה, משא"כ במותר עולה שראוי ליקרב עולה במינה, מקריבה לעולה.

החילוק בין מותר נזירים למותר נזיר

מותר נזירים לנזירים מותר נזיר לנדבה. הרע"ב מפרש, שמיירי בגבו מעות לקרבנות נזירים ונשתיירו שישמרום לקרבנות נזירים אחרים. ובתוי"ט כתב, דמה שכתב הרע"ב שגבו מעות לנזירים, מיירי כשגבו לסתם נזירים, שאילו גבו לנזירים ידועים, המותר לנדבה, דבין ביחיד ובין ברבים כשגבו מעות לנזירים מסוימים המותר הולך לנדבה[ג].

ובלחם שמים תמה על התוי"ט, שאם מותר נזירים הוא כשגבה לסתם נזירים, מה שייך בזה מותר נזירים לנזירים, שהרי אינו מותר, שהרי גבוהו לשם נזירים סתם. אך בתפארת ישראל (נועם שם ג) כתב, דמיירי שקצב מנין הנזירים דעלמא ונשאר מעות. ועוד הקשה בלחם שמים, שלדברי התוי"ט היה לתנא לחלק בין רבים ידועים לרבים סתם ולא בין נזיר יחיד לרבים. ולכן ביאר, שמיירי אף כשגבו מעות לנזירים ידועים, ומ"מ המותר אינו הולך לנדבה, שאין דעת הנותנים רק להספיקם במה שראוי להם והמותר ישתמשו בו נזירים אחרים, משא"כ בנזיר שגבה מעות לנזירותו ונותר לו, אמרינן שהנותנים מחלו לו והוה מותר נזיר והולך לנדבה[ד].

ביאור ספק הגמרא

הפריש שקלו ומת אמר ליה יפלו לנדבה. הרש"ס כתב, שהספק בהפריש שקלו ומת משום שיש לדמותו לחטאת שמתו בעליה שמתה, משום שהשקלים לקרבנות ציבור וקרבנות ציבור יש בהם חטאות ולכן הסתפקו אם יוליכם לים המלח. ופשט לו שיפלו לנדבה, משום דדמי למעות סתומים שבנזיר שייחדם לעולה וחטאת ולא פירש איזה לעולה ואיזה לחטאת, שיש בהם עולה וחטאת, ואין בהם דין חטאת שמתו בעליה והולכים לנדבה. אך במקדש דוד (פי' יט) כתב, שאין לומר שבהפריש שקלו ומת ילכו לים המלח, משום שדומה לחטאת ציבור שמתו בעליה, דקיימא לן (הוריות ו.) שאין חטאת ציבור מתה.

הטעם שלמסקנא נופל לנדבה

במקדש דוד (שם) כתב, שהטעם שאין מניחים את השקל הזה לשופר של תקלין חדתין, כיון ששקלים מביאים מהם חטאת, ואע"פ שקיימא לן שאין חטאת שמתו בעליה בציבור וקריבה, מ"מ לכתחילה אין להטיל שקלים שמתו בעליהם לקופה שמא יביא מהם חטאות הציבור. ועוד, שלשקלים יש דין של מעות סתומים לפי שהם לקרבנות ציבור ולא נתפרשו לאיזה קרבנות, שאפשר להביא מאלו השקלים עולות ואפשר להביא מהם חטאות, ובמעות סתומים קיימא לן שאם מת יפלו לנדבה, וע"כ בהפריש שקלו ומת יפלו לנדבה, דדינם כחטאת ואשם שיפלו לנדבה. ומסיק, שהטעם שיפלו לנדבה, משום שבשאר קרבנות ציבור חוץ מחטאת ואשם יכולים להיות בלא בעלים, שגר שמת והניח עולה, דינה שקריבה, אבל שקלים כיון שאינם באים בנדר ובנדבה, הרי הם כחטאת ואשם שא"א להביאם כשאין בעליהם קיים[ה], ועל כן הוה חובות שאין באים לאחר מיתה, ועל כן אינם יכולים ליפול אף לתקלין עתיקין, שאף תקלין עתיקין אינם באים בנדר ובנדבה, אלא הם חובה, דרק מי שלא שקל בשנה שעברה שקלו נופל לתקלין עתיקין, וע"כ נופל לנדבה.

איירי בכהן גדול ואם ה"ה לכהן הדיוט

מותר עשירית האיפה שלו רבי יוחנן אמר יוליכם לים המלח, רבי אלעזר אמר יפלו לנדבה. כן הוא במנחות (קמ.), ופרש"י (ד"ה ומותר) וכן פירשו שאר המפרשים, שמיירי בכהן גדול שהפריש מעות לצורך מנחת חביתין עשירית האיפה שהיה מקריב בכל יום, ונותרו לו מעות. אך הרש"ס כתב, שהוא הדין במנחת חביתין של כהן הדיוט שמביא בשעת חינוכו לעבודה, משום שנקרא חטאת בפסוק שכתוב (יחזקאל מד כז) 'וביום בואו אל הקודש יקריב חטאתו', והיינו בכהן הדיוט שמתחנך לעבודה. ובהר אפרים מפרש, שאף שלרש"ס הפסוק מדבר בכהן הדיוט שמתחנך להיות כהן, יודעים שגם למנחת חביתין של כהן גדול יש דין חטאת, משום שמנחת חביתין של כהן גדול ומנחת חינוך של כהן הדיוט שניהם מין חובה אחת הם, אלא שבכהן הדיוט חיובו רק כשמתחנך לכהונה ואח"כ אינו חייב להביא, ובכהן גדול נשאר עליו החיוב להביא את המנחה שנתחייב כשנתחנך לעולם, וכיון שמנחת חינוך נקראת חטאת, ממילא שמעינן שגם מנחת חביתין של כהן גדול נקראת חטאת.

הטעם ששעירי הרגלים שניתותרו קרבים ברגל אחר

רש"י (מנחות שם ד"ה ומותר) כתב, שאם הפריש מעות לעשירית האיפה של היום וניתותרו, שוב אין יכול לצרפן לשם מחר. בחידושי הגרי"ז (שם) כתב, שאף ששעירי הרגלים שלא קרבו ברגל זה קרבים ברגל הבא, מכל מקום חביתי כה"ג אינם קרבים למחר, וטעם הדבר, משום דקיימא לן שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ומנחת חביתין הרי היא דבר שבחובה שחובה היא על הכהן גדול ולכן אינה באה אלא מן החולין, אבל שעירי רגלים, אף שגם הם דבר שבחובה, אך מכיון שקרבנות ציבור הם, ועל קרבנות של ציבור לב ב"ד מתנה עליהם מלכתחילה שאם לא יקרבו ברגל זה יקרבו ברגל אחר והוי כמו שהוקדשו מלכתחילה לרגל השני, אבל בחביתי כה"ג שהם קרבן יחיד, לא שייך בזה לב ב"ד מתנה וע"כ אינם ראויים למחר.

כב. **ומפרש** שם את הגמ' במגילה, שלפיכך הקדים הקב"ה שקליהם לשקלי המן, משום שהמן רצה לעורר עליהם את חטא העגל, ולפי האמור לא היה בזה מעשה רק מחשבה, ולכן הסיתם לידי עבירה אף שלא היה במחשבה רק במעשה, כמ"ש הם לא עשו אלא לפנים, ודעת המן היתה לצרף את המעשה עם המחשבה של חטא העגל ויהיה עבירה שלימה, ולכן הקדים הקב"ה את שקליהם לשקליו, שעל ידם נתכפר כבר המחשבה של חטא העגל ואי אפשר לצרפם למעשה של עכשיו. א. **והולכת** לנדבת יחיד, דאין נדבה בשל צבור. ב. **וע"ש** עוד שכתב, שנחלקו בזה אמוראים במנחות (קמ.) אם במנחת חוטא נאמרה גם ההלכה השניה שמותרה הולך לעולה. ג. **והוסיף,** שהוה כמותר עני ושבוי. ובספר גן המלך (פי' קיח) כתב, שאין לדמות מותר נזירים למותר עני, לפי שכשגבו לצורך נזירים נתפסו המעות בקדושת קרבנות נזירים, ואין להוציאם לצורכי חולין משום סרך קדושת מזבח שיש בהם, ולכן אמרינן שמותר נזיר לנדבה, שמי שהפריש מעות לצורך קרבן נזירותו וניתותרו מהם מעות, שיפלו המעות לנדבת קיץ המזבח, דכיון שיש על המעות סרך קדושה כיצד יתנום לנזירים להוציאן לחולין. ד. **אך** בסנהדרין (מח.) משמע כתוי"ט, דתניא התם, מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו, ותניא התם כיצד גבו למתים סתם זהו נותר מותר המתים למתים, גבו למת זה מותר המת ליורשיו, ורואים משם שהחילוק הוא בין אם גבו בסתם או למת ידוע. ה. **ואע"פ** שגם נשים וקטנים שוקלים את שקליהם אע"פ שאינם מחויבים, מ"מ כיון שהשוקל פעם אחת אינו יכול לשקול שנית ע"כ דינם כחטאת. [ויש לעיין, דאפשר שמה שהשוקל פעם אחת אינו יכול לשקול שנית, משום שנאמר 'העשיר לא ירבה', אבל לא משום שאינם באים בנדר ונדבה].

ביאור הלימוד שמותר פסח קרב שלמים

מנין שהפסח משתנה לשם שלמים תלמוד לומר 'ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים', כל שהוא מן הצאן בא שלמים. רש"י בזבחים (ח: ד"ה ופס) כתב, שמשמעות הפסוק שאם מן הצאן קרבנו דהיינו דבר שאינו בא אלא מן הצאן והיינו פסח, יהיה שלמים, ובזמנו פסול הפסח אם הקריבוהו לשם שלמים, וע"כ שמדובר כשנעשה נותר ועל זה אמרה תורה שיקרב שלמים. ובתוס' (שם ד"ה ופס) כתבו, שבלא ייתור בפסוק אין לנו להעמיד את הפסוק בפסח, שאולי הפסוק מדבר בשלמים לבד, וביארו, שהייתור הוא משום שלא היו צריכים לכתוב 'לזבח השלמים' כיון שכל הפרשה מדברת על שלמים, ועוד, שלפני כן אמור 'ואם מן הבקר קרבנו' וא"כ פשוט שעכשיו מדברים על צאן, ומה שנאמר 'הצאן' הוא מיותר ובא ללמדנו שמותר פסח קרב שלמים.

ביאור ספק הירושלמי במשנה למחשבת פסול

ומשתנה למחשבת פסול, היך עבידא שחטו לשם עולה ע"מ לזרוק דמה למחר, מכל מקום פסול הוא, אין תימר משתנה למחשבת פסול פיגול, אין תימר אין משתנה למחשבת פסול פסול. והגר"א (פוסק ו) הגיה 'אין תימר משתנה למחשבת פסול פסול, אין תימר אינו משתנה למחשבת פסול פיגול', ומפרש, שאם משתנה למחשבת פסול, כששוחט את הפסח לעולה במחשבת פסול נפסל משום שחסר כאן בעקירה משם פסח הואיל וחשב מחשבת פסול, ואין מחשבת הפיגול קובעתו בפיגול להתחייב כרת על אכילתו, משום שאמרינן (מנחות טו.) כהרצאת כשר כך הרצאת פסול, וכיון שחשב לשם עולה נפסל מהכשרו ואינו קובע לפיגול, אך אם נאמר שלא משתנה למחשבת פסול, הוה כמחשב בקרבן כשר חוץ לזמנו והוה פיגול.

ובחזו"א (קדשים ליקוטים סי' ה) כתב, שלפי הגר"א מיירי בפסח בזמנו, והספק הוא, שכיון שנפסל משום פיגול ואינו ראוי לפסח, הו"ל כפסח שלאחר הפסח וכפסח שמשכו הבעלים את ידם ממנו שמועיל מחשבת שינוי קודש לעשותו שלמים, והו"ל שלמים שנתפגלו שחייבים כרת על אכילתם. או שמחשבת פיגול אינה מסלקת אותו מפסח, והוה פסח מפוגל ואין חייבין כרת על אכילתו, כיון שעירב בו מחשבת שלא לשמה וכמבואר במשנה מנחות (יג.), והספק הוא דווקא בפסח בזמנו, אבל בפסח בשאר ימות השנה ודאי שהוא שלמים, ואף קודם הפסח שצריך עקירה, כיון שעקרו לשם עולה קרב שלמים והרי קרב המתיר כמצוותו.

אך לגירסתנו שמדובר בפסח שלא בזמנו, מפרש בהר אפרים, שטעם ר' יוחנן שאפילו שחטו לשם עולה משתנה לשם שלמים, משום שדורש מהפסוק שכל שהוא זבח בא שלמים, וספק הגמרא, אם שחטו לשם פסול האם משתנה לשלמים או לא, שכיון שלומדים מהפסוק ד'לזבח שלמים', יש לומר שרק אם שחטו לשם זבח כשר נעקר ונעשה שלמים, אבל בשחטו בפסול כגון במחשבת פיגול, מודה ר' יוחנן שאין הפסח נעשה שלמים והוא פסול, ומקשה הגמרא, ומ"מ פסול הוא והיינו או שלא נשתנה לשלמים והוה פסח פסול משום שהוה פסח שלא בזמנו שצריך עקירה ופסול הוא, או שנשתנה לשלמים והוה פיגול. ומתרצת הגמרא, שאם משתנה למחשבת פסול פיגול, שאם נאמר שבמחשבת פיגול הוה עקירה, כיון שחישב לזרוק דמה למחר הוה פיגול, אך אם נאמר שאין משתנה למחשבת פסול פסול, שאם נאמר שאם שחטו במחשבה פסולה לא הוה עקירה, נשאר כפסח שלא בזמנו וכיון שבעי עקירה הרי הוא פסול.

ובקהלות יעקב (זבחים סי' כג אות ד) כתב בביאור ספק הירושלמי, דמיבעיא לן אם הקריב את הפסח שלא בזמנו לשם עולה אלא שחישב בה מחשבת פיגול, אי הוה עקירה ונפקע ממנו שם פסח וליכא אלא פסול של חוץ לזמנו, או שנאמר שע"י הקרבה בפסול לא הוי עקירה ועדיין פסח הוא, ויש בו פסול של פסח חוץ לזמנו. ומקשה הגמרא, מאי נפקא מינה דמכל מקום פסול הוא, שאם חל הפיגול הרי נתפגל, ואם לא חל הפיגול ולא נעקר שם פסח, יש בו פסול של פסח שלא בזמנו שפסול, ויש בו גם פסול של פסח שלא לשמה, שמאחר שהוא פסח והשוחט מחשב לשם עולה או שלמים, ממילא לא הוי פיגול שהרי לא קרבו מתיריו כראוי. ומתרצת הגמרא, שהנפקא מינה שאם תאמר משתנה למחשבת פסול פיגול, שהוה פיגול, שהרי קרבו מתיריו כראוי שהרי הוא שלמים ואין בו פסול של פסח חוץ לזמנו ולא פסול של פסח שלא לשמה, אבל אם נאמר שאינו משתנה למחשבת פסול פסול, והיינו שאינו משתנה לשלמים ונשאר פסח ויש בו פסול של פסח שלא בזמנו, ממילא אינו פיגול כיון שמעורב בו פסול אחר ולא קרבו כל מתיריו כראוי, וממילא אין בו כרת שאינו פיגול אלא פסול[ח].

הנידון בשחט לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה

לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה רבי בון וכו' מכיון שאין לו שם נעשה כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה והוא כשר, א"ל וא"כ הוא אפילו שחטו לשמו ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו, משעה הראשונה כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה ויהיה כשר, אמר ר' אבא וכו' מה נאמר בשתיקה כשר או נאמר בשתיקה פסול. בתקלין חדתין ביאר את ספק הגמ', באופן שקודם הפסח שחט וחישב שהשחיטה תהיה לשם פסח ולשם שלמים, אם השלא לשמה עוקר את שם הפסח מהקרבן והוא כשר, ואמר ר' בון שכיון שפסח בשאר ימות השנה קודם הפסח סתמו עומד להקרבת פסח לשמו, ואם חישב בו מחשבת שלא לשמו הרי זה כחשב לשמו ושלא לשמו, שהרי סתמו עומד לשמו ואעפ"כ כשר, וה"ה גם כשחישב בהדיא לשמו ושלא לשמו שכשר. והקשה עליו, שלדבריו שקודם הפסח כיון שסתמו לשמו הרי הוא כאומר בהדיא ששוחט לשמו, א"כ אם שחט את הפסח בשאר ימות השנה וחישב לזרוק לשם קרבן אחר יהיה דינו כשחט בשתיקה וזרק שלא לשמו, שנחלקו בזה ר' יוחנן וריש לקיש בפסחים (פ"ה ה"ג), בשוחט סתמא וזרק שלא לשמו, כיון שאף כשלא אמר לשמו הרי הוא כאומר, א"כ אף כשאומר יהיה דינו כלא אמר, ותירץ ר' אבא, שמנין שאם שחטו כולו בשתיקה ואח"כ זרקו שלא לשמו הוא כשר, דשמא בכהאי גוונא יהיה פסול כיון שעשה עבודה שלימה בשתיקה ופסח סתמו לשמו קאי ותיפסל השחיטה, וכ"ש כשישחוט להדיא לשמו ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו יהיה פסול. אך קשה שבירושלמי לא מצינו שנחלקו ר' יוחנן וריש לקיש בשוחט סתמא וזרק דמה שלא לשמו, אלא בשוחט לשמו ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו, שלר' יוחנן פסול משום שמחשבין מעבודה לעבודה, וריש לקיש כשר דאין מחשבין מעבודה לעבודה, וכן נחלקו בבבלי (זבחים ט.), אבל בשוחט סתמא וזרק דמו שלא לשמו לכו"ע פסול, משום שפסח קודם זמנו צריך עקירה וכששחטו בסתמא ולא עקר ממנו את שם הפסח לכו"ע פסול[ט].

ז.

אחת 19/06/2018

ביאור מחלוקת רבי זעירא ורב חסדא

והוא שקרבה חטאתו בסוף אבל אם קרבו שלמים בסוף מותרן שלמים. אמר רבי זעירא אפילו קרבו שלמים לבסוף הלכה היא בנזיר שתהא מותרה נדבה. בשקל הקדש כתב, שמבואר במסכת נזיר (כד:) שנזיר שהיה לו מעות סתומים ומת יפלו לנדבה, והובאה שם (כה.) מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש (שם כה.), שלר' יוחנן הלכה היא בנזיר שיהא המותר לנדבה, ולריש לקיש ילפינן מקרא שמותר נזיר לנדבה. ונחלקו ר' זעירא ורב חסדא מתי נאמרה ההלכה, דרב חסדא סובר שלא נאמרה ההלכה אלא בנזיר שהפריש מעות סתומין

ו. **אך** בחזו"א (קדשים ליקוטים סי' ה) כתב שבלשון הגר"א יש ט"ס, וצ"ל, א"ת משתנה למחשבת פסול פיגול, א"ת אין משתנה למחשבת פסול פסול. ז. **והוסיף,** שאפשר שיש לתלות שאלה זו במחלוקת ביומא (פג.) אם עקירת חוץ שמה עקירה, שגם כאן מכיון שהיא שחיטה פסולה אינה עקירה, יש לומר שלא מועילה עקירה אלא ע"י עבודה כשרה. ח. **וכתב** עוד, שמכאן יש לפשוט את הספק של המשנה למלך (פסולי המוקדשין פי"ח ה"ו), בהא דקיימא לן שלא הוה פיגול עד שיקרבו כל המתירין כמצוותו, אם זה רק לענין חיוב כרת, שאין בו חיוב כרת עד שיקרבו כל מתיריו, או שזה גם לענין פסול פיגול, שאין בו פסול פיגול אלא כשקרבו כל המתירים כמצותם. שאם נאמר שגם לענין פסול פיגול לא חל פסול פיגול רק כשקרבו כל מתיריו, איך מסתפק הירושלמי שפסח אינו משתנה לשלמים משום שיש בו פסול של פיגול, שהרי גם הפסול של פיגול אינו יכול לחול אלא א"כ נאמר שנשתנה לשלמים, שאם לא נשתנה לשלמים ונשאר פסח, כיון שהוה חוץ לזמנו ושלא לשמה הרי לא קרבו מתיריו כמצוותו ואינו פיגול, ורק אם נאמר שנשתנה יכול להיות פיגול, ולא יתכן שפסול פיגול יעכבו מלחול בו שם שלמים, דאדרבה נאמר שעד שיחול השלמים לא נתפס בקרבן פסול פיגול כלל. [וע"ש שכתב שאף שהדבר חוזר חלילה, שאם נאמר שליכא בו פיגול א"כ נשתנה וקרבו כל מתיריו כראוי, וראוי לחול בו פיגול, ואם יחול הפיגול יש בו מחשבת פסול ולא נשתנה, ויש בו פסול של פסח שלא בזמנו ושלא לשמה, ואין מקום שיחול הפיגול, ומסיק שם שאין חיוב כרת בכהאי גוונא, כיון שהוא גלגל החוזר שאם תחייבו כרת נמצא שיש בו מחשבת פסול ולא נשתנה לשלמים]. ומסיק שם, שלצד של המשנה למלך שאין פסול פיגול רק כשקרבו כל המתירים כמצוותו, צ"ל שהספק של הירושלמי שלא ישתנה לשלמים, שכיון שמחשב בו מחשבת פסול, אף שאין הקרבן נפסל בכך, מ"מ אין הפסח משתנה אלא כשהמקריב עושה

ט. **ובמקדש דוד** (קונטרס מעמיקי קדשים סי' ד אות ג) מבאר את ר' יוחנן בשני אופנים, או משום שכשחושב בשחיטה על הזריקה שלא לשמה חשוב כמחשבת פסול בשחיטה עצמה וכאילו השחיטה נעשית שלא לשמה. או שהוה פסול בזריקה. ומפרש, שזה תלוי בשני הטעמים בירושלמי (פסחים פ"ה ה"ג) לר' יוחנן שמחשבין מעבודה לעבודה, דר' אילא מפרש שילפינן ממחשבת פיגול, ואמרו שם שנעשה משעה ראשונה כשחטו לשמו ושלא לשמו שפסול, ולפ"ז הפסול הוא בשחיטה שנחשב כשחיטה שלא לשמה. ואמר ר' מנא שטעם ר' יוחנן כל שאילו יבוא לאותה עבודה ואינו מחשב עליה, מחשב מעבודה אחרת לה, היינו שכל עבודה שפוסלת מחשבה בה, פוסלת גם אם חישב לה מעבודה אחרת, ולטעם זה הפסול בזריקה דהוי כזריקה שלא לשמה. וכ"כ בחידושי הגרי"ז (זבחים י. ד"ה עוד) לחקור אם הפסול הוא מחמת כונה שלא לשמה בזריקה, ואף שעדיין לא זרק את הדם, מ"מ עיקר חלות מחשבתו היא בזריקה, ונפסלת שחיטתו מטעם מחשבתו על הזריקה, או שמה שמחשב בזריקה שלא לשמה, נחשב כאילו חשב בשחיטה עצמה שלא לשמה, ומוסיף, שהירושלמי (פסחים פ"ה ה"ג) שאמר שמחשבין מעבודה לעבודה נחשב כשוחט לשמה ושלא לשמה, ע"כ שסובר שנחשב כאילו חשב בשחיטה עצמה שלא לשמה, שאם נאמר דפסולו הוא מחמת מחשבתו בזריקה, זה לא מיקרי לשמה ולשלא לשמה, שהרי בזריקה לא חשב כי אם שלא לשמה. ומבואר בירושלמי שם, שהנפקא מינה בין שני הטעמים הוא, בפסח בשאר ימות השנה שצריך עקירה, אם ישחוט ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו, שלטעם שפסול בשחיטה משום שנחשב שחיטה שלא לשמה, נחשב שנעשה עקירה בשעת השחיטה וכשר, ולטעם שאין חשוב שחיטה שלא לשמה אלא זריקה שלא לשמה, בפסח בשאר ימות השנה פסול, שכיון שהשחיטה נעשית לשם פסח, והוי פסח שלא בזמנו ופסול.

ומת שמעורבים בהם דמי חטאת, אבל בנזיר חי שהקריב קרבנות והותיר מן הכסף שהפריש ע"ז לא נאמרה ההלכה דממה נפשך הולכים לנדבה, דאם קרבה חטאתו לבסוף ונותר מכסף החטאת, גם בלא ההלכה קיי"ל דמותר חטאת לנדבה, ואם קרב השלמים לבסוף ונותר מכסף השלמים, כיון שאין דמי חטאת מעורבים בהם אינם הולכים לנדבה, דההלכה נאמרה רק כשדמי חטאת מעורבים בהם. ור' זעירא סובר שאף במותר נזיר ג"כ נאמרה ההלכה שהולך לנדבה, כיון שכשהפריש את הכסף לקרבנותיו הפריש סתם, ע"כ אף שהוציא דמי חטאת מביניהם והקריב את השלמים לבסוף ג"כ נאמרה ההלכה שהמותר לנדבה.

ביאור סברת רב חסדא

שם. אמרינן בנזיר (מד:), שאם מת הנזיר והיו לו מעות סתומין יפלו לנדבה. ואמר שם רבא (כו.), שאם נפלה דמי חטאת מביניהם, הרי הם כמפורשים ואינם הולכים לנדבה. וכתבו התוס' (שם ד"ה ממר רבא), שלר' יוחנן שהלכה היא בנזיר שמעות סתומין יפלו לנדבה, כשאין דמי חטאת מעורבים בהם לא נתקבלה ההלכה שיפלו לנדבה, אבל לריש לקיש שלומדים מהפסוק שמותר נדר יהא לנדבה, מסתבר שהפסוק מדבר רק כשדמי חטאת מעורבים בהם, משום שמצינו שדרש יהוידע הכהן שמותר חטאת יהא לנדבה. וכתב בקרן אורה (מיר כו.) שדברי רבא הם כרב חסדא כאן שלא אמרינן שמותר נדבה אלא כשדמי חטאת מעורבים בהם[א].

מועלין גם ברוב המעות

מועלין בכולן ואין מועלין במקצתן. בתוס' (מיר כו: ד"ה והשתא) כתבו שלאו דווקא בכולם, אלא אפילו נשתמש ברובם מעל, כיון שבודאי נשתמש בדמי עולה.

אם מדובר בסתם עניים או אף בעניים ידועים

מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני. בתוי"ט פירש, שהחילוק בין אם גבו לעניים סתם שהמותר לעניים, לבין גבו לעניים ידועים שהמותר לאותם עניים, דבין ביחיד ובין ברבים כשגבו מעות לעניים מסוימים המותר הולך להם. ובלחם שמים תמה על התוי"ט, שאם מותר עניים הוא כשגבה לסתם עניים, מה שייך בזה מותר עניים לעניים, שהרי אינו מותר שהרי גבוהו לשם עניים סתם. אך בתפארת ישראל (נועז אות ג) ביאר, דמיירי שקצב מנין העניים דעלמא ונשאר מעות. ועוד הקשה בלחם שמים, שלדברי התוי"ט היה לתנא לחלק בין רבים ידועים לרבים סתם ולא בין עני יחיד לרבים. ולכן ביאר, שמיירי אף כשגבו מעות לעניים ידועים, ומ"מ המותר אינו הולך להם, שאין דעת הנותנים רק לתת להם מה שהם צריכים, והמותר ישתמשו בו עניים אחרים, משא"כ בגבו מעות לעני המותר שלו, שאמרינן שהנותנים מחלו לו.

מתי נאמר הדין שמותר עניים לעניים

שם. הר"י מיגש (נ"כ ח:) הוכיח ממשנתנו, שמה שרשאים בני העיר לעשות מקופה תמחוי ומתמחוי קופה, הוא משום שהכל צורך עניים, אבל לשנותם לדברים אחרים שאינן מצרכי עניים אסור משום שגזל עניים הוא וכדתנן מותר עניים לעניים. וכן הביא הרא"ש (נ"כ פ"ח ס' כט) בשמו, אך דחה את ראייתו ממשנתנו, שבמשנה לא מדובר במעות של הקופה, אלא שע"י מקרה הוצרכו לגבות מעות לצורך עניים וכגון מחמת שבאו שם עניים הרבה ודומיא דמותר שבויים, ובזה אמרינן שמה שגבו לשמם לא ישנו ליתנו לעניים אחרים, אבל בני העיר שעשו קופה בסתם, לדעתם עשאוה, ולכשיצטרכו למעות לעניי העיר יגבו פעם אחרת.

ובעליות דרבינו יונה (נ"כ שם) דחה את ראית הר"י מיגש מהמשנה, שהמשנה מדברת כגון שיש להם להשלים צרכיהם ממקום אחר, שאז אין להם לשנות אלא מותר עניים לעניים, אבל כשצורך השעה בכך יכולים לשנות. ועוד כתב לדחות, שהמשנה מדברת כשלא הסכימו בני העיר לכך, אלא הגבאי צדקה עצמם שאינם פרנסים רוצים להשתמש במעות לצורך אחר, אבל בהסכמת בני העיר או הפרנסים הממונים על הצבור, משנים לכל דבר. וכ"כ הרשב"א (נ"כ שם)[ב]. ובחכמת אדם (נ"ת ח"ד שער משפטי נזק ס' יג) תמה על הרא"ש, שבסיפא של המשנה נאמר שמותר מת ליורשיו מותר מתים למתים, ומבואר שהמשנה לא מדברת כשגבו למתים רבים מסוימים כי אם למתים סתמא, וכמו כן במעות עניים לא מדובר בעניים מסוימים רק כשגבו לעניים סתמא, וא"כ אין זה גבייה שע"י מקרה.

ובמחנה אפרים (נזקי ס' י) כתב, שנחלקו הראשונים אם משנתינו שמותר עניים לעניים מדברת בעניים ידועים או בשאינם ידועים, שדעת הרא"ש והמהרי"ק שמותר עניים לעניים מירי כשגבו לעניים ידועים, ומשהגיע ליד גבאי זכו בה עניים דשליחותייהו דידהו קא עבדי, והפירוש שמותר עניים לעניים, שלא יתנו אותו לעניים אחרים, אבל בגבו לעניים סתם שאינם ידועים שעדיין לא זכו בה העניים, כיון שלא הוברור יכולים לשנותה למצוה אחרת. ודעת הרמב"ם, שהמשנה מדברת כשגבו לעניים שאינם ידועים, ומותר עניים לעניים, היינו שלא ישנו לתת את צדקת העניים למתים[ג].

אם נותנים ליורשים מדין ירושה

מותר המת ליורשיו. בשו"ת הרשב"א (ח"ו ס' שעה) הוכיח ממשנתינו, שמי שאמר לחבירו זכה במעות אלו לקנות מצבה על קבורת פלוני שמת, אין המזכה יכול לחזור בו בטענה שהמת לא זכה לפי שאינו בעולם והוה כמזכה לחמור שלא קנה, שכבר זכה בו הלה למת, וכדמוכח מהמשנה שמותר המת ליורשיו והיינו שיש זכייה למת, ואף שבעלמא אין קנין למת וכדמוכח בגיטין (יד:) וכן פסק הרמב"ם (זכיה פ"י ה"ג), מ"מ כל שלצורך קבורתו וכבודו קנה, וכן פסק הרמ"א (חו"מ סי' רי ס"ג).

אך בשו"ת מהר"ח או"ז (סי' קמ) כתב, שהטעם שמותר המת ליורשיו, אינו מפני שזכה בהם המת, אלא שאומדים דעת הנותנים שרוצים שמה שישאר ממה שיגבו יהיה ליורשים, והם זוכים מכח הנותן ולא מכח המת, לפי שאין זכיה למת[ד]. וכ"כ במחנה אפרים (זכיה ומתנה סי' לח), שאין להוכיח ממה שמותר המת ליורשיו שיש זכייה למת, דהטעם שמותר המת ליורשיו הוא כמו שאמרו בסנהדרין (מח.) שמשום שנתבזה המת כשגבו על שמו מחיל זילותיה גבי יורשין, וכשאין למת בזיון יכול לחזור בו[ה]. ופירש, שמה שכתב הרשב"א בתשובה שזכה למת, הוא רק מדין מצוה[ו]. וכתב בחזו"א (חו"מ ליקוטים סי' כג לקף מח.) בביאור הדברים, שאין כאן דין ירושה לפי שאין המת בר זכיה, אלא כל ממון לדבר מצוה נתפס למצותו והוא בכלל צדקה, והטעם שהמותר ליורשים, דדעת הנותנים שיעשו בצדקתן את המובחר, ות"ק סובר שהמובחר הוא לתת ליורשיו.

ובשו"ת אבני נזר (חו"מ סי' מח) ביאר ע"פ דברי הר"ן בסנהדרין[ז], שהטעם שהמותר הוא ליורשים, משום שצריך לעשות בו את צורכי המת משום מצוות צדקה [כגון לעשות דימום או זילוף], וכיון שהמת גופיה ניחא ליה לתת ליורשיו על כן נותנין להם.

אך בקובץ שיעורים (כתובות חלק שלישי) כתב, שמהרשב"א בב"ב (ח:) מוכח, שהמת זכה בו ממש, והוכחתו, מדברי הרשב"א שמותר המת ליורשיו משום שזכה בהן לצרכו ושל מת הוא להורישו לבניו, ומשמע שמדין ירושה ממנו זוכים בו, וצ"ל דהא דקיי"ל אין קנין למת, היינו בדבר שאין לו צורך בו, אבל כשיש לו צורך כמו לענין קבורה ותכריכין[ח], יש זכייה[ט] ובעלות למת[י].

א. **שבמסכת** נזיר (שם) מביאים ראיה לרבא מהברייתא שמביאים כאן להוכיח כרב חסדא, דאלו לחטאתי והשאר לשאר נזירותי דמי חטאת ילכו לים המלח והשאר יביא חציו לעולה וחציו לשלמים, ומועלין בכולן ואין מועלין במקצתן. ב. **ובשו"ת** שער אפרים (סי' סו) תמה על הנמוק"י [שכתב כעין דברי רבינו יונה והרשב"א], שאם אין דעת בני העיר לשנות פשיטא שהמותר לעניים, ומה חידוש יש בכך. וע"ש מש"כ בזה. [ואין זה קושיא כ"כ, משום שהמשנה באה להשמיענו שאין המותר חולין ואינו חוזר לנותנים [כמו בשקלים שחוזרים לנותנים]. ולדעת הרשב"א יש חידוש שאף שהגבאים רוצים לשנות אין בכוחם לשנות שלא מדעת בני העיר או הפרנסים]. ג. **ומסיק** שם שמהגמ' בסנהדרין (מח.) מוכח כדברי הרמב"ם, שאמרו שם על המשנה דמותר המתים למתים מותר המת ליורשיו, כיצד מותר המתים למתים, גבו למתים סתם זהו מותר המתים למתים, גבו למת ידוע זהו מותר המת ליורשיו, ומשמע שכמו שמותר המתים מיירי כשגבו למתים סתם, כן גם מותר עניים מיירי כשגבו לעניים סתם. ד. **וכ"כ** הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף ענין ההוצאה ד"ה נשקלים), שאין הטעם משום שהמת קונה, דהזמנה לאו מילתא היא, אלא משום שהיה לו זילותא בגווה דמילתא ואחולי אחיל זילותיה ליורשים, ולכן אפילו גבו מעות שייכות ליורשיו. ה. **ומוכיח** כן מגיטין (יד:), ששכיב מרע שאמר הולך מנה לפלוני והלך ומצאו שמת, אם היה קיים בשעה שנתן לו השכיב מרע ינתן ליורשיו, ואם לא היה קיים ינתנו ליורשי משלח, ורש"י שם (ד"ה הא לימיה) פירש משום דהוי זכיה בטעות, ומשמע דס"ל דיש זכיה למת, דאי לאו הכי תיפוק ליה שאין קנין למת. [וראה בקצוה"ח (סי' קכה סק"ג) מש"כ על דברי רש"י אלו]. אך הרי"ף והרמב"ם והטור פירשו שהטעם משום שאין קנין למת. וכן כתבו הרא"ש (מו"ק פ"ג סי' עט) והרשב"א (גיטין יד:). ו. **וכתב** בקוב"ש (כתובות חלק שלישי), שכ"כ הרמ"ה (סנהדרין מח.) דהא דמותר המת ליורשיו, לאו מדין זכיה הוא. ז. **שהר"ן** (סנהדרין מח.) כתב, שהטעם שמותר המת ליורשיו, כי אפשר להוציא את כל המעות בענין המת כגון דימום או זילוף, ומתורת צדקה היה ראוי לנהוג איסור במותר, והטעם שליורשיו משום דאחולי אחיל גבייהו. ח. **וכן** נקט בשו"ת טוב טעם ודעת (תליתאה ח"ב סי' פח) שיש זכייה למת. ובשו"ת קול מבשר (ח"ו סי' ו) כתב, שהמקור לכך שרק לענין קבורה ותכריכין יש זכיה למת, משום שאיסור הנאה במת ובמשמשיו דהיינו קבר ותכריכין שלו, ילפינן מעגלה ערופה דכתיב בה כפרה כקדשים, ובקדשים כתבו התוס' (כתובות ל: ד"ה זר שמכנס) שחיוב מעילה הוא משום גזל הקדש, [וראה בנתיבות המשפט (סי' כח סק"ב) שמחלק בין קדושת דמים שאיסור הנאה בו הוא משום גזל, לקדושת הגוף שאיסור הנאה אינו משום גזל], וכמו כן במת האיסור הנאה הוא ג"כ מטעם גזל המת, ומזה למדנו שאע"ג שאין קנין למת, מ"מ מה שהוא לצורך קבורתו קנה המת וזכה בו, דילפינן מקרא ד'ותקבר שם' גז"ש שם שם מעגלה ערופה, וכיון דגלי קרא דקבר ותכריכין אסורין בהנאה כהקדש דהם קנין המת ויש בהם משום גזל המת, שמעינן מינה דיש קנין וזכיה למת בכל דבר שהוא לצורך קבורתו וכבודו. ט. **והוסיף** עוד, שלסוברים שזכיה מטעם שליחות ואין זכין לחש"ו, כ"ש דאין זכין למת, ואולי כיון דמדרבנן מיהא זכין לקטן ה"ה למת. אך לא נראה כן, שהטעם שמדרבנן זכין לקטן כיון שאתיא לכלל שליחות תקנו לו זכיה, אבל מת שלא אתיא לכלל שליחות לא יתקנו לו זכיה. ובקובץ שעורים (כ"ג חלק תמצה) כתב, שבשיטה מקובצת בב"ב (קנ:) הביא מתוס' הרא"ש, שבכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה ומת הבן בחיי האב, בניו יורשין, משום שבמיתת אבי אביהם קנאם אביהם בקבר וממילא תפול ירושתו לבניו, ואף שהתם מה שקנה בקבר אינו מטעם ירושה אלא מטעם מתנה, מ"מ זכה כדי להוריש לבניו, ומוכח שהמת זוכה ממש בקבר. י. **וראה** עוד בשו"ת מקור ברוך (ח"ב סי' כז), שלמד מדברי הרשב"א לחלק בין סתם ממון שאינו לצרכו שאין

בדברי הרדב"ז שפעמים שת"ק מודה לר"נ

רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו. בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' רמג) כתב, שבגבו לצורך מת והותירו ויש עליו בעלי חובות, והגבאי רוצה ליטול המותר לעשות לו מצבה על קבורתו, היורש זוכה במותר. אך אם מנהג בני משפחתו לעשות מצבה על קבריהם, הדין עם הגבאי ועושה לו מצבה, דלאו כל כמיניה לבזות את בני משפחתו. והביאו בפ"ת (יו"ד סי' שנו). וכתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' ו ענף ד), שלדבריו נמצא שהמחלוקת כאן שלת"ק מותר המת ליורשיו ולרבי נתן בונין לו נפש על קברו, איירי כשגבו מעות לצורכו ואין מנהג בני משפחתו להקים מצבה אף כשיש להם מעות, דלת"ק המותר ליורשיו, ולר' נתן בונין לו נפש על קברו, שכיון שיש למת מעות שגבו מן הצדקה שלא היו לו בחייו, שדווקא בני המשפחה שהיה להם ממון בחייהם אין מוציאים מממונם לעשות מצבה, משום שאין זה רצונם, אבל למת זה יש לעשות לו מצבה, שיש בזה רצון למתיא. והקשה שם שלפ"ז מהו טעמו של רבי נתן שעושין לו מצבה, דכיון שבני משפחתו אין עושין מצבה אף כשיש להם מעות, יש בזה היכר לעולם שלמת הזה עשו מצבה משום שגבו מאנשים לצורך קבורתו ואין זה כבוד למת. ולכן כתב לפרש בדברי הרדב"ז, שהמחלוקת היא כשאין דבר קבוע במשפחה אלא יש שעושין מצבה ויש שאין עושין, ובזה סובר ר' נתן שכיון שיש מותר יעשו לו מצבה שהוא כבוד למת, ולא יהא ניכר שהוא מהמעות שגבו מאחר, משום שהרבה עושין מצבה לכבוד המת אף שיש גם כאלו שאינם עושין, ות"ק סובר שכיון שבשביל המצבה לא היו גובים מאנשים, אף כשהוצרכו לגבות מאחרים בשביל צרכי המת המוכרחים ונשאר מעות, הוי ליורשין. וע"ז מסיק הרדב"ז שאם מנהג כל בני משפחתו לעשות מצבה על הקברות, גם לת"ק הדין עם הגבאי שיעשו לו מצבה, משום שלמשפחות ומקומות שנהגו כן, גם המצבה היא כמו עיקרי הדברים המוכרחים לעשות למת.

גבו מעות לפדיון שבוי ומת השבוי קודם שנפדה

גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מימר מותר המת ליורשיו אמר ליה רב אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כוונן אלא ליה אמר ליה אנא לא אמרית את מנן לך. בב"י (יו"ד סי' רנג) הביא מחלוקת הרשב"א והרא"ש, בגבו מעות לצורך שבוי ומת השבוי קודם שנפדה, דעת הרשב"א (שו"ת ח"ד סי' נה) שהמעות של היורשין, והוכיח כן ממשנתינו שמותר שבוי לאותו שבוי ומותר המת ליורשיו, והיינו משום שמשעת הגבייה זכה בו השבוי וכמו שמותריהם אינם חוזרים לנותן, וכן גם אם מת ולא הוצרכו לפדותו הרי המעות שלו, שאין חילוק בין נפדה ולא הוצרך לכל המעות או שלא נפדה ומת. אך דעת הרא"ש (כלל נ סי' ו) שלא נאמר שמותר שבוי לאותו שבוי אלא כשנעשית המצוה שגבו בשבילה וכגון שפדו את השבוי ונותר מעות, שכיון שנדבוהו לצרכו זכה בהם, אבל כשמת השבוי או שלא הצליחו לפדותו ונטמע השבוי בין הגויים ודאי שלא זכה במעות, ואין נותנים את המעות ליורשיו, משום שאדעתא דהכי לא התנדבו. והוכיח הרא"ש כדבריו, מהא דאמרינן מותר המת ליורשיו, דחולה שהיה גוסס ופסקו לו צדקה לצורך ארון ותכריכין ונתרפא, ודאי שלא תנתן לו הצדקה כיון שלא מת, ורק במותר המת אמרו שיהיה ליורשיו, וה"נ במותר שבוי כל שלא נפדה אין יורשיו זוכים במעות. ובשו"ע (סס ס"ז) הביא את שתי הדעות. וכתב שם הגר"א (סוס יד), שמהירושלמי מוכח כדעה השניה שלא זכו בהם יורשיו, והיינו מסברת רב אידיי"ב.

וכ"כ במשנת אליהו שמחלוקת הרשב"א והרא"ש תלויה במחלוקת ר' ירמיה ורב אידי, שדעת הרשב"א כסברת ר' ירמיה שאף בגבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו מותר המת ליורשיו, ומפרש שר' ירמיה דחה את דברי רב אידי. והרא"ש סובר שר' ירמיה לא דחה את סברת רב אידי אלא שהקפיד עליו על שהשיב על דבריו.

ובשו"ת חת"ס (ח"ג יו"ד סי' לז) כתב ליישב את הירושלמי לדעת הרשב"א, שמש"כ הרשב"א שזכה בו השבוי מטעם שמותר שבוי ליורשים, הוא רק כשנתבזה השבוי, דהואיל ונתבזה קנה אותם בבזיון דיליה, אבל הירושלמי איירי באופן שלא נתבזה, שסבורים היו שאין לו ושוב נודע שיש לו והוא כבוד למת בו כל זכיה וקנין, ובין מה שמזכים לו לצרכו כגון לארון ותכריכים שאת זה קונה. **יא. משום** שאין לנו הוכחה שניחא ליה לקנות ממון כדרך אנשים שבחייהם שקונים ממון לעצמם, שאז שייך שירצו לקנות בכל אופן אף כשאין לו שום תועלת לעצמו, משום שריבוי הממון עצמו בלא שום תועלת הוא הנאה לאנשים, אף שכבר יש לו הרבה לעצמו ואף להוריש לבניו. **יב. ובחידושים** וביאורים (סי' ג סוס ט) כתב, שאין ראיה כלל מהירושלמי לנידון של הרא"ש, שהכא שגבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו כל הגבייה היתה בטעות, בזה ודאי לא זכה השבוי שלא נתכוונו לזכותו, משא"כ בנידון של הרא"ש, בשעה שגבו בשבילו לא היתה טעות אלא שאח"כ לא היה בן פדיון, וכן כשמת או שלא הצליחו לפדותו, שיש לומר שכבר זכה בו השבוי. **יג. ובשו"ת** אפרקסתא דעניא (ח"ג יו"ד סי' קפב) כתב, דע"כ צ"ל לפ"ז ד'סבר מימר' גם בהחלט משמע, וכעין זה מצינו בלשון 'סבור מינה' בעירובין (עט:) והכי הוא המסקנה בלא שום שקלא וטריא. **יד. ועיין** בשקל הקודש שביאר באריכות מחלוקת ר' ירמיה ורב אידי בגבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו, דנחלקו אם מחילה בטעות הוה מחילה או לא. **טו. וכע"ז** כתב בשו"ת טוב טעם ודעת (מלוקט ח"ג סי' פח), שיש לחלק בין הנידון של הירושלמי שגבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו שנמצא שהגבייה היתה בטעות, ולכן חוזר לנותן לדעת רב אידי כי לא היו צריכים לגבות, לבין מותר המת ולא בזיון ולכן לא קנה, אבל כשצריך את הפדיון רק שמת שפיר קנה בביזיונו וזכו היורשים ממנו.

אהח 19/06/2018

ביאור דברי רבי ירמיה ורב אידי

שם. הקרבן העדה פירש את דברי רב אידי, דכיון שהנותנים לא כוונו אלא לזכות למת, וכיון שיש לומר שהמת לא זכה בו מעולם, איך יזכו יורשיו בו, ולכן מחזירים אותו לנותנים אם אפשר או מניחים לצורך מתים אחרים, וא"ל ר' ירמיה אנא לא אמרית את מנן לך, ופירושו שא"ל ר' ירמיה בכעס על שהשיב על דבריו, הלא אין אתה יודע אלא מה שאמרתי לך ודבר זה לא אמרתי לך ומנין לך להשיב, ומשמע לפ"ז, שאף שנאמר בגמרא שרב ירמיה 'סבר מימר' שמשמעותו דשמעתא לא סלקא הכא, מ"מ ר"י השיב לר"א בכעס ולא חשש לתשובתו של ר"א והחזיק בשיטתו, שאעפ"כ זכו בו היורשים'ג.

ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ג יו"ד סי' קפב) הביא, שהרע"ב במשנה כתב דהיכא שגבו לצרכי קבורת מת מפני שהיו סבורים שלא היה לו ואח"כ נמצא שהיה לו, לא אמרינן בכה"ג מותר המת ליורשיו, כיון שהגביה בטעות היתה, והכי מוכח בירושלמי. וצ"ל שסובר דגם ר' ירמיה הדר ביה והודה לרב אידי, דאי לאו הכי הרי קי"ל שאין הלכה כתלמיד במקום הרב, ומה שהקפיד ר"י על ר"א לא היה רק מפני שלא השיב כתלמיד לרבו שצ"ל לימדתנו רבינו, וכמו שנפסק להלכה ביו"ד (סי' רמב). וביפה עיניים בסנהדרין (מח.) מפרש כדעת הר"ב שלא זכו בו היורשין. וביאר את דברי הירושלמי, שר' ירמיה מביא ראיה שמותר המת ליורשיו הוא דווקא כשהיה למת זכיה בהם ולכן הנותר ליורשיו, אבל בגבו בטעות שחשבו שאין לו, לא זכה כלל, ורב אידי מבאר הדבר מסברא, ואמר לו ר' ירמיה אנא לא אמרית, והיינו אילו לא הבאתי ראיה מהמשנה אתה מנין לך לחלק בזה, ולפ"ז הרב ותלמידו בחדא שיטתא קיימו דגביה בטעות לאו כלום היא והמעות חוזרים, ועפ"ז ע"כ צ"ל שר"י סבירא ליה שזילותא לא מהני רק כשהיה למת זכיה ביה שהיה צריך לזה ונעשה בו כדי צרכו, ואז קניא ליה גם הנותר ומחיל ליורשין.

אך הפני משה פירש, שר"י סבר מימר דהיינו דתנינן מותר המת ליורשיו, וא"ל אם הגביה היתה בטעות הא מיהת זילותא הוא לגביה וליורשיו הוא דמחיל ליה, ותשובת ר"י לר"א שמה שאמרתי אני לא אמרתי מסברת עצמי אלא מדתנינן מותר וכו' וזיל בתר טעמא דהא מיהת זילותא איכא, אבל אתה שבאת לחלק בין מותר מצורך הגביה לבין גביה בטעות מנ"ל לחלק. ולדבריו ר' ירמיה סבירא ליה הלכה למעשה דכל היכא דאיכא זילותא אפילו הוי בטעות ההוא זילותא קניא ליה וליורשיו. ולפי פירושו של הפני משה הנ"ל ס"ל לר"י דזילותא קניא ליה אפילו כשהיו לו מעות, ואדרבה טפי זילותא איכא'ד.

גבו לו מעות ולא הוצרך לכולם

בשו"ת חת"ס (ח"ג יו"ד סי' לז) כתב, שאף לדעת רב אידי שגבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו שחוזר לנותנים, אם גבו למת מאה זהובים ולא הוצרכו לו אלא שמונים, המותר ליורשים, ואף שכשגבו את העשרים זהובים האחרונים כבר היה לו כדי צרכו בשמונים זהובים הראשונים ואת העשרים האחרונים גבו בחזקת שאין לו ונמצא יש לו, משום שמה שחוזר לנותנים הוא מכח אומדנא שלא נתכוונו הנותנים אלא למצוה ולא להאכיל את היורשים, ולכן אם לא נעשה כוונת הנותן כלל וכגון שהמת אינו צריך כלל והוה גבייה בטעות, הוה אומדנא דמוכח, אבל כל שקבצו סך מרובה ועירבו את המעות וקנו ממנו צרכי המת, שגם מהמעות שנתקבצו באחרונה נעשה המצווה כמו מהמעות הראשונים וכמו בשותפים שעירבו המעות וקונים מהם שום דבר שהוה לאמצע, אין אומדנא לומר שאינו רוצה שיאכלו היורשים המותר, כיון שעכ"פ נעשה מצוותו'ה.

אם הפרנסים יכולים לשנות מעניים ידועים אין ממחין ביד פרנסין לכך. בשו"ת אחיעזר (ח"ג יו"ד סי' כג סוס ח) כתב, שבש"ך (יו"ד סי' רנו סק"ז) מפורש שאפילו בעניים ידועים רשאים הפרנסים לשנות שהולך ליורשים ואינו חוזר לנותן, שאף שלא הוצרך לכל מה שגבו, לא היתה גבייה בטעות, שלולא שגם אחרים היו נותנים היו צריכים לנתינתו, נמצא שאין הגבייה בטעות. ובשו"ת אפרקסתא דעניא (סס) ג"כ הקשה כן שאם בגביה בטעות לא מהני הטעם של זילותא שיזכו היורשין, גם כשנשאר יותר מכדי צרכו נאמר שמה שנותר הו"ל טעות בגבייתו דמעיקרא היו סבורים שיצטרכו מאה מנה ובאמת לא היו צריכים כ"כ, וא"כ המותר הוי בטעות ואמאי הוי ליורשין. ומביא בשם הגהות מהר"צ חיות בסנהדרין (מח:) שכתב, שהירושלמי הקשה רק בגבו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו, ואולם במותר המת המתנדבים לא יוכלו לתבוע, משום שלכל אחד יוכל לומר דנדבתו עלה לצורך המת, ולכל אחד ואחד יכולים לדחות בזה. ובאפרקסתא דעניא כתב, שאף בגבו מנדיב אחד לצורך אותו מת, שמה שניתותר ודאי שלו ואין במה לדחותו, מ"מ אמרינן שהמותר ליורשין, שבין בנותנים הרבה ובין בנותן אחד, בשעת נתינה אי אפשר להם לכוון כמות הצורך, ואדעתא דהכי יהבי דאפילו יהיה יותר מהצורך יעשה בו מה דניחא ליה למת, ומיד מתייאשים מכל מה שנתנו, וזהו רק כשהיו צריכים לזה, אבל כשעיקר הנתינה היתה בטעות, לא שייכת סברא זו. וטעמא דזילותא אינו צריך למה שלא יוחזר להנותנים, אלא למה שינתן ליורשיו, משום שאמדו חז"ל דעתייהו דניחא ליה בהכי.

19/06/2018

לצורך עניים אחרים. ובחכמת אדם (כלל קנט) תמה על הש"ך, שלדעת הרא"ש דמותר עניים לעניים מיירי בעניים ידועים שגבו לשמם, נמצא שכבר זכו בהם עניים ואיך יכולים הפרנסים לשנותם. וכתב שם, שברא"ש מפורש שאף כשגבו לשמם של אותם עניים, רשאים הפרנסים לשנות משום שכל המתנדב על דעת הצבור מתנדב, שאם יצטרכו הצבור לשנותו למצוה אחרת ישנו אותה, ונמצא שמתחילה לא זכו בה עניים. ובאחיעזר (כלל ג) כתב[יז], שלפי מש"כ בעליות דרבינו יונה (ג"ב ח:) שהמשנה שמותר עניים לעניים מיירי בשלא הוצרכו לשנות, אבל אם יש צורך שעה לשנות שאין להם ממקום אחר ודאי משנין, והוכיח כן מדברי הירושלמי על המשנה שאין ממחין ביד הפרנסים, והיינו שאם נראה לפרנסים צורך שעה יכולים לשנות שלא לתת את מותר עניים לעניים, והיינו שיכולים לשנות מעני לעני. והביא עוד, שכן נראה בשיטות הראשונים המובאים בשיטה מקובצת (ב"ב כב), שמתרצים שהמשנה שמותר עניים לעניים, הוא כשאין צורך שעה בדבר אבל כשיש צורך שעה רשאים הפרנסים לשנות, וכמבואר בב"ב שרשאים לשנות מקופה לתמחוי, ומבואר מדבריהם שרשאים הפרנסים לשנות מעניי העיר לעניי עולם. ומסיק שם (פו ז) שלדעת רבינו יונה וכמה ראשונים אפילו מותר עני יחידי מותר לשנות, אלא שלשיטת הרא"ש יש חילוק, שבדבר שהוא בקביעות כמו קופה רשאים לשנותה, ובדבר שהוא במקרה אין לשנותו לדבר אחר, אבל לשיטות הראשונים שאין מחלקים בין דבר קבוע או דבר שבמקרה ודין אחד לכולם, דכל הנותן על דעת גברא רבא הוא נותן וה"ה על דעת הפרנסים, רשאים לשנות אף את עיקר הגביה ע"י הפרנסים, וודאי שבמותר עניים מיוחדים שלכו"ע יכולים לשנות ע"י הפרנסים[יח].

בשייכות הדברים למחלוקת ת"ק ורבי נתן

תני רשב"ג אין עושין נפשות לצדיקים דבריהן הן זכרונן. בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קעמ) ביאר, שהקשר של רשב"ג למחלוקת ת"ק ורבי נתן, שאין כוונת רשב"ג שאין עושין מצבה על קברי צדיקים, אלא שיש בציון על הקבר תועלת לשני דברים, גם לנפש המת שלא תשכח ויאבד זכרו, ויש תועלת לנפש שע"י כך יתפללו בעד נשמתו ולתקן אותו, וגם יש תועלת לחיים שמתפללים על עצמם במקום קבורת הצדיקים. וזה מה שאמר רשב"ג שאין עושין נפשות לצדיקים, היינו שאין תועלת לנפש הצדיק בציון על קברו, שבלי זה אינו נשכח כי דבריהן הן זכרונן ויזכרוהו, אך מטרת הציון הוא לתועלת החיים שיתפללו על קברו שיהיה לתועלת להם"ת, ולכן נוהגים לעשות מצבה לצדיקים, שרשב"ג לא אמר שאין עושין מצבה לצדיקים, אלא שאין המצבה לתועלת נפש הצדיק הנפטר"ט. ומדברי רשב"ג רואים שסובר לגבי מותר המת כרבי נתן שבונין לו נפש על קברו, כי אין המת מוחל את המותר ליורשין, וע"ז אמר רשב"ג שכיון שלצדיקים אין המצבה צורך לנפש הנפטר כי אם לתועלת לחיים, לא יבנו מהמותר נפש על קברם גם לרבי נתן כיון שאין זה לצורך המת.

הטעם שנהגו לעשות מצבה אף לצדיקים

אף שאיתא כאן דאין עושין נפשות לצדיקים, במעבר יבק (מאמר ה פ"ח) העיר, שכבר מימות עולם לא נהגו כן ועשו מצבות על קברי צדיקים. וע"ש מש"כ בשם האר"י הקדוש שיש צורך במצבה. ובברית עולם לספר חסידים (מהחיד"ם סי' תשלח) מחלק, שאבן יחידי צריך לעשות לצדיקים אף לרשב"ג, וכוונת רשב"ג היא לעשות בנין נפש שזה לא עושים לצדיקים.

אם הקימו מצבה על האבות והטעם שהקימו על רחל

הרמב"ם (מלכ פ"ד ה"ד) כתב, שחיוב מצבה הוא רק לסתם אנשים, אך אין זה חוב לצדיקים משום שדבריהם הם זכרונם. וכתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' ז), שלשיטת הרמב"ם מה שלא הקימו מצבות על קברי האבות והאמהות, הוא משום שאין בונין נפש על קברות הצדיקים כרשב"ג. והוסיף, שלא רק שאין צורך לבנות מצבה על קבר הצדיקים, אלא שהוא גם איסור, דהוי כבזיון קצת שאין מחשיבים אותו לצדיק כל כך. ומה שהציב יעקב מצבה על קבר רחל שהיא מהאמהות, צ"ל שודאי לא היה מציב מצבה מעצמו, ובהכרח שהיה זה ציווי מהשי"ת שיציב מצבה על קברה, אף שבעצם מדין של כבוד המת לא היה בזה צורך. וצ"ל שהציווי ליעקב לא היה מענין כבוד לרחל, אלא שהוא לתועלת כל ישראל שבכל הדורות שיתפללו שם.

אך בגשר החיים (ח"ג פכ"ה) כתב, שיש שלשה סוגי מצבות, יש מצבה שהיא לצורך ציון מפני הטומאה, ויש מצבה שהיא על הקבר והיא סגולת הנפש, ומצבות אלו עושים אף לצדיקים. ויש סוג מצבה שהיא כעין אנדרטה שעושין על הקברות לזכרון המת, וע"ז נאמר אין עושין נפשות לצדיקים.

ובמדרש רבה (בראשית פרשה פג) הובאה מחלוקת ת"ק ור' נתן במותר המת, ואת דברי רשב"ג שאין עושין נפשות לצדיקים. ואמרו שם שהטעם שקבר יעקב את רחל בדרך אפרת, לפי שצפה שהגלויות עתידות לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים. וכתב שם ביפה תואר, שקושיית המדרש למה בנה יעקב מצבה על רחל, הרי אין עושין נפשות לצדיקים[כ], ומתרץ שהוא לפי שידעו היכן קבורתה ויתפללו על קברה.

הטעם שהשמיט השו"ע דין זה

שם. בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' רכז אות ג) כתב, שממה שהושמט מהשו"ע דין זה שאין עושים נפשות לצדיקים, שהשו"ע מפרש שנפשות היינו בית שנעשה לשומר שבקבר ולא שנעשה לציון לזכרו[כא], ולכן השמיט השו"ע את הדין שאין עושין נפשות לצדיקים, כי נפש שהוא בית לשמירה עושין גם לצדיקים, שאם לא יעשו שמירה לצדיקים, הוא כעין בזיון לצדיקים ששומרים את שאר הקברים ולא את שלו[כב]. ועוד כתב שם, שרשב"ג שאמר אין עושין נפשות לצדיקים, כוונתו כמו שאמרו במסכת ב"ב (נח.) בההוא אמגושא דהוה חטיט שכבי כי מטא למערתא דרב טובי בר מתנה תפשיה בדיקניה, שמוכח משם שצדיקים אינם צריכים שמירה מחטוטי, וגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, שבחייהם רבנן לא צריכי שמירה. ומה שאמרו דבריהם הם זכרונם, היינו ששפתותיהן נעות כאילו הם חיים ולכן אין צריכין שמירה דהם שומרים את עצמן. ומה שאמר אין עושין נפשות לצדיקים, היינו דווקא לצדיקים שזכו למדריגה זו[כג]. אכן כתב, שמהרמב"ם (מלכ פ"ד ה"ד) משמע, שמפרש שנפש היינו הציון שעל הקבר, שכתב וחופרין בעפר מערות וכו' ובונין נפש על הקבר והצדיקים אין בונים להם נפש, ומשמע שנפש אינו בנין בית, שהרי בקבורה בפנים המערה מדובר, אלא היינו ציון בעלמא. והכוונה שעל המערה בונין ציון לזכר שהוא קבור במקום זה בפנים המערה.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קסג) כתב, שכיון שעיקר ענין המצבה הוא כדי להראות שיש עדיין אחיזת נפש בגוף, וזה לא שייך רק לכל העולם, אבל צדיקים גדולים שאינם בגדר מתים כלל ואינם חפשיים מן המצוות, לא שייך בהם גדר מצבה, וע"כ לא הביאו הפוסקים דין זה להלכה כיון שמדרגה כזאת אינה מצויה בדורותינו.

אם תלמיד שואל בשלום רבו

א"ל רבי יעקב בר אידי כך נהגין גבהון דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה, דאינון נהגין ומקיימין 'ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו'. ובשו"ע (יו"ד סי' רמב סעי"ז) הובאו שתי דיעות בדין שאילת שלום תלמיד לרב, דעה אחת שאומר התלמיד שלום עליך מורי ורבי [וכן נוהגין]. ויש אומרים שאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל שנאמר 'ראוני נערים ונחבאו'. וראייתו מדברי הירושלמי, שר"א לא שאל בשלום ר' יוחנן, וכן מהברייתא בברכות (סו:) הנותן שלום לרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל. והרא"ש (ברכות פ"ד סי' ה) כתב, שהבבלי חולק על הירושלמי שבגמרא דידן (מוד קט: ב"ק עב:) אמרינן דתוך כדי דיבור הוא כדי שאלת תלמיד לרב, שמשמע שתלמיד שואל שלום לרב. אך רבינו יונה בברכות (יח:) כתב, שהבבלי אינו חולק על הירושלמי, והבבלי מיירי בחזרת שלום ולא בשאילת שלום.

ובביאור הגר"א (שם סק"ע) העיר, שאין ראיה מהירושלמי שאין תלמיד שואל בשלום רבו, ואדרבה מוכח להיפך ממה שהקפיד ר' יוחנן על רבי אלעזר שנחבא ממנו ולא נתן לו שלום, שמותר לתלמיד לשאול בשלום רבו, וכן ממה שהשיבו ר' יעקב בר אידי שהם נוהגים שלא לשאול בשלום רבו, משמע שהוא רק מנהג וחומרא ולא מצד הדין[כד].

טז. על דברי השואל, שמהירושלמי משמע שאף במותר שבוי ידוע או שבויים ידועים שאין פודים במותר שבוי אחר, כיון שהמותר שייך לשבוי וליורשיו, ואעפ"כ אין ממחין ביד הפרנסים, ומלשון הרא"ש בתשובה (כלל ג סי' ו) המובא בב"י (סי' רנג) משמע, שרק במותר שבויים רשאים הפרנסים לשנות, ולא במותר שבוי ידוע שכבר זכה בו הוא ויורשיו. **יז. ועיין** במחנה אפרים (נזקק סי' י) שנסתפק בזה. **יח. וכ"כ** בשו"ת אבני חפץ (סי' עו). **יט. ומיישב** בזה את שינוי הלשון שבין רבי נתן לרשב"ג, שר' נתן קרא לבנין זה נפש, ובפסוקים נקראה המצבה ציון, משום שכוונתו שבציון יש תועלת לנפש הצדיק, וע"כ במותר המת בונין לו נפש על קברו, ואם לא היה לו תועלת במצבה לא היו בונין מצבה במותר המת, ומה שנקרא המצבה בפסוקים ציון, זה עולה גם על החלק השני שבמצבה בשביל תועלת החיים. **כ. ומקושייתו** ממה שבנה יעקב מצבה על רחל אף שאין עושין נפשות לצדיקים שדבריהם הם זכרונן, רואים שדבריהם אין זה דווקא דברי תורה ששפתותיו דובבות בקבר, שלרחל לא היה דברי תורה, אלא גם מעשים טובים בכלל דבריהם הם זכרונן. **כא. ומוכיח** כן מהשו"ע (יו"ד סי' שסה ס"י), שמפרש שנפש היינו בית לשמירה. **כב. ומוכיח** כן מהמדרש, שגורס בדברי ר' נתן יבנה לו בית, והיינו שמדובר כאן בבית לשמירה שבזה שייך לשון בנין דווקא [ולכן סובר שגם לצדיקים בונין בית ודלא כרשב"ג, שאמר אין עושין נפשות], ורשב"ג מדבר באבן מצבה שהוא בעשיה ולא בבנין שרק מניח על הקבר לציון ולזכרון, וזה אין עושין לצדיקים, משא"כ בנין נפש שהוא בית לשמירה, בונין גם לצדיקים. ולכן במדרש נקט תני רשב"ג אין עושין וכו' ודלא כבירושלמי תני רשב"ג אומר, משום שבמדרש רשב"ג אינו חולק על ר' נתן, דר' נתן מיירי בבנין בית וזה שייך גם לצדיקים, ורשב"ג דאמר אין עושין מיירי בציון לזכר שמשימין אבן על הקבר, וזה אינו בצדיקים. **כג. והשו"ע** השמיט דין זה, משום שקשה להבחין בין צדיק לצדיק וה' יראה ללבב, ומשום הכי לא חילקו בכך ועושין נפשות לכולם. **כד. וכן** בהקדמה לשו"ת פנים מאירות תמה על הרבינו יונה, שבירושלמי מוכח שתלמיד חייב לשאול בשלום רבו, דאל"כ למה נחבא ר"א מר' יוחנן כדי שלא לשאול בשלומו, ותיפוק ליה

שלא בפני הרב יש לתלמיד לשאול בשלום הרב

בשו"ת יהודה יעלה (מ"מ סו"מ סי' רד) כתב, דהא דאמרינן כאן דזעירא לא שאל בשלמא דרבה, וקשה, שבשבת (פט.) נאמר, ששאל הקב"ה למשה רבינו אין שלום בעירך, ומשה השיב כלום יש עבד נותן שלום לרבו וא"ל היה לך לעזרני, שרואים שיש שאילת שלום תלמיד לרב. דיש לחלק אם הוא בפני הרב או שלא בפניו, משום שהמקור למנהג שלא לשאול בשלום הרב, הוא מהפסוק 'ראוני נערים ונחבאו', וזה רק לשאול בשלומו בפניו ממש ולכן נחבא ר"א מקמיה דר' יוחנן, אבל שלא בפניו ודאי שמותר, ולכן א"ל הקב"ה למשה אף שאתה מרבינך את הפסוק 'ראוני נערים ונחבאו' לכבודי ואינך נותן שלום, הרי שלא בפניו מותר[כה].

ז:

כן הדין בתלמיד שדורש בפני רבו מובהק

וכי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש היה אומר כך אמר משה, אלא יהושע יושב ודורש ויודעין הכל שהתורה של משה היא. במאירי הוכיח מדברי הגמרא, שכל תלמיד שדורש ברבים בפני רבו מובהק, כשאומר שמועות וסברות של אותו הרב, אין צריך שיאמר בשמו, הואיל והוא רבו מובהק וכולם יודעים שמשלו הוא, דכן מצינו ביהושע שלא היה צריך לומר שמשל משה הוא, לפי שכולם ידעו שתורתו ממנו.

הרי ליהושע לא היה ממי ללמוד

המהרש"א (יבמות נו:) כתב, שאף שאין כ"כ ראיה מיהושע שלא הזכיר את משה, שלא היה לו ממי לקבלה אלא ממשה וודאי שקיבל ממנו, משא"כ בדורות האחרונים שאפשר לקבל מרבים שמא יש צורך להזכיר ממי קיבל, לכך הביאו ראיה מהפסוק שהעיד על יהושע שכל מה שאמר מפי משה היה, ואף שאין להסתפק שמאחרים שמע, מ"מ יש לומר שמדעת עצמו אמר כן, וע"כ העיד עליו הפסוק שכל דבריו מפי משה הם, ולא מסתפקים שמדעת עצמו אמר כן, וכמו כן בר"א שתלמיד ר' יוחנן הוא, מסתמא מר' יוחנן שמע ולא מעצמו ולא מאחרים[א].

הטעם שאלעזר הוצרך לומר בשם משה

בהר אפרים כתב, שאף שבספרי מטות (פיסקא קנז) איתא על הפסוק 'ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא היוצאין למלחמה זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה', שהיה אומר דבר בשם אומרו כענין שנאמר 'ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי', ופירש שם הרא"ם, שלכאורה לא היה לאלעזר לפרש ששמע אותה מרבו, אלא היה לו לומר סתם 'זאת חוקת התורה' ומסתמא לא שמעה אלא מפי רבו, אלא אע"פ שכולם יודעים שמפי רבו הוא, אמר שדבריו הם בשם משה כדי שיאמר הדבר בשם אומרו, ומוכח שאף שכולם יודעין שתורתו של משה היא חייב לומר בשם אומרו, היינו משום שרק אלעזר הוצרך לומר שדבריו הם מפי משה, שהרי הראב"ד בפירושו לתו"כ (פר' ויקרא) כתב, דמדכתיב בפרשת פנחס 'ויאמר ה' אל משה ואל אלעזר הכהן שאו את ראש', וכתיב בפרשת מטות 'ויאמר אלעזר הכהן לאנשי הצבא זאת חוקת התורה', נראה כמו שדיבר עמם הקב"ה ונעשו שלוחים לישראל, ויש מקום לטעות שהציווי של חוקת התורה נאמר לאלעזר שיאמר לישראל, לכך הוצרך לומר 'אשר צוה ה' את משה'.

אוצר החכמה

אם עובר על גזל כשלא אומר משמו

ורבי יוחנן מאי כולי האי דבעי דיימרון שמעתא משמיה. בשו"ת דברי חיים (חו"מ סי' מט) כתב, שהגונב דברי תורה וכותבם בשמו, יש בזה משום גזילה. ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' קנו) הקשה עליו, מסוגייתנו שמוכח שאין איסור גזילה בדבר, שאם יש בזה איסור גזילה, מהי קושיית הגמ' ור' יוחנן מאי כולי האי, דאפשר שהקפיד עליו מחמת איסור גזילה או איסור השגת גבול[ב].

הרי כלפי שמיא גליא שהוא אמר

בהקדמה לשו"ת פנים מאירות מבאר, שמה שהקפיד ר' יוחנן שיאמרו הלכה משמו כדי שיהיו שפתותיו דובבות, ואף שכלפי שמיא גליא מי חידש את ההלכה הזאת, וגם אם האומר לא מזכיר בשם מי הקב"ה לא יקפח את שכרו הראוי לו ויהיו שפתותיו דובבות. אלא קפידת ר' יוחנן היתה שמא לא תתקבל ההלכה שאמר ר"א כיון שלא אמר משמו, וישתכח הדבר לגמרי ולא יאמרוה וממילא לא יהיו שפתותיו דובבות בקבר, ואילו היה אומר משמו, היו התלמידים סומכים עליו ומקבלים את דבריו ואומרים אותה והיו שפתותיו דובבות בקבר[ג].

דווקא ר' יוחנן הקפיד שיאמרו בשמו

בעין יוסף (על עין יעקב יבמות נו: תוס' מח) כתב בשם ספר עיר בנימין, שהטעם שר' יוחנן הקפיד שיאמרו הלכה בשמו, משום שר' יוחנן נפטר בלא בנים, וכמו שאמר דין גרמא דעשיראה ביר, וכל מי שאינו מניח בן נקרא מת', ולכך רצה שיאמרו שמועות ממנו כדי שיהיו שפתותיו דובבות בקבר[ד].

איך ע"י כן הוא דר בשתי עולמות

כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם אזכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. בבבלי (נכורות לא:) מובא בשם רב יהודה אמר רב על בקשת דוד 'אגורה באהלך עולמים' שאף שאין אדם דר בשני עולמות, ביקש שיאמרו שמועה מפיו בעוה"ז ועל ידי זה יהיו שפתותיו דובבות בקבר. וכתבו בתוס' (יבמות נו: ד"ה אגורה), שכשנשמתו בישיבה של מעלה שפתותיו נעות בקבר כאילו מדברות, ונמצא שבשעה אחת דר בשני עולמים, גם בעוה"ז וגם בעוה"ב.

אם הוא כפשוטו

אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרים דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן. בעין יעקב וביפה מראה כתבו, שרחוק מן השכל ששפתי המת יתנועעו בקבר, וכ"ש אחר ששב אל העפר[ו]. אך המהרש"א (יבמות נו: מ"ח) כתב, שאין זה רחוק מן השכל, משום שדיבור הוא כוח הנשמה שפועל על ידי כלי הגוף, וכל דיבור משובח מוליד כוח רוחני בדומה לו, וכשאומרים דבורי תורה ותפילה בשם אומרם, מעוררים את הכוח הרוחני שנוצר ע"י האדם בעולם, ואותו כוח מעורר את מולידיו בשני העולמות, דהיינו הנשמה שבעולם הבא, וכלי הגוף שהם השפתיים שבעולם הזה בקבר[ז].

החילוק ביניהם

בר נזירא אמר כהדין דשתי קונדיטון, רבי יצחק אמר כהדין דשתי חמר עתיק אע"ג דשתי ליה טעמא בפומיה גדול. וכתב בקרבן העדה, שהחילוק שביניהם שהמ"ד שמדמה אותו לקונדיטון, צריך שיעשה גם מעשים טובים בעולם, ואז מועילים לו הדברי תורה שאומרים בשמו, וכמו קונדיטון שיש בו חוץ מיין גם בשמים טובים. ואילו המ"ד שמדמהו ליין ישן, אף דברי תורה לבד שאומרים בשמו מועילים לו, כמו ביין.

וביפה מראה (נרכות פ"ג ה"ו) כתב, שהמ"ד שמדמהו לקונדיטון שהוא יין פלפל ודבש, ההלכה נמשלה ליין ופלפל הוא החריפות ודבש אלו דברי אגדה, ומ"ד שמדמהו לחמר עתיק, משום שעיקר השמועות הם ההלכה למעשה, ולא החריפות והאגדה[ח].

ובנחל יצחק (מ"מ פמ"ג השער תוס' ט) כתב, שמחלוקתם היא במי שאמר לאחרים דבר הלכה מפי אומרו כמו ששמע בלא שום תוספת משלו ולא חידש משלו כלום אם שפתותיו דובבות בקבר, דלמ"ד שמדמהו ליין קונדיטון, צריך בשמיה, ופרש"י שם דלפיכך לא קבל ממנו, וכן בשבת (פז:) שאמרו רבנן לאביי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה, משמיה דר' יוחנן וקיבלה, ורואים שכשאומר בשם גברא רבא מקבלים ממנו. **ד. כמו** שאמרו על יואב שלא הניח בן נאמר בו מיתה. **ה. ומבאר** בזה דרשת חז"ל (סנהדרין פג.) על הפסוק (מלאכי ג יג) 'יכרת ה' לאיש אשר יעשנה לא יהיה לו ער ועונה', ער בחכמים ועונה בתלמידים, שכיון שנידון האיש בהכרתת נפש, כשאומרים דבר הלכה בשמו אין הנפש נכרתת, ולכך לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים, שעל ידי זה תיכרת נפשו. **ו. ובחידושי** אגדות למהר"ל (יבמות שם) מבאר, שאין הפירוש שפתותיו דובבות על השפתיים של גוף המת, אלא על כוח הדברי שהוא מכוחות של הנפש, וכמו שהנפש קיימת כך נפש הדברי נשאר קיימת. ומבאר שם, שהטעם שהכח מתעורר, משום שבתורה לא שייך מיתה, וכשאומרים דבר שמועה מפיו, מתחבר מי שאמרו ההלכה משמו אל החיים ע"י התורה שהיא חיים, ולכן מביא לו חיים עד ששפתיו דובבות בקבר, משום שיש לו חיבור אל החיים בדבר שאין שייך בו מיתה, ואז יש לו חיים. וע"ע במכתב מאליהו (ח"ד עמ' 368) מש"כ בביאור ששפתותיו דובבות. **ז. ומבאר** שם שזה הדמיון ליין טוב, שאף שמונח בבור רוחש ודובב ע"י האצבע שמעוררתו, כן השפתיים אף שמונחים בבור הם רוחשים ע"י הכוח שמעוררם. **ח. ועוד** כתב, שיש בתורה ג' מינים, משפטים ומצוות וחוקים, והדבש כנגד המשפטים הערבים וקרובים אל הדעת כמו צדקה והרחקת הגזל, והיין כנגד המצוות שאין השכל ממאנם וגם לא יקרבם כמו לולב סוכה, וכן היין אינו מתוק ואינו נמאס, והפלפלים כנגד החוקים שקשים לאדם כפלפלים שקשים למאכל. והמ"ד השני המשילם ליין ישן, משום שעיקר הלימוד והעיון אשר כל דבלאו הכי אסור לשאול בשלום רבו, אלא ע"כ דר"א דלא שאל בשלום רבו משום דהוה מיטמר מקמיה. אך בפי' החרדים לירושלמי (נרכות פ"ג ה"ו) פירש, שמה שנחבא ר"א משום שנתבייש לעבור ליד רבו בלא נתינת שלום, ולדבריו לא קשה קושיית הפנים מאירות. ובפתחי תשובה (יו"ד סי' סה ס"ק יא) כתב, שלדברי הפנים מאירות מיושב מה שהקשה הישועות יעקב (סי' סו סק"ו), למה לא הביא הרמ"א בהלכות ק"ש את הי"א שאסור להפסיק בק"ש לשאול בשלום רבו, ולפי הפנים מאירות מיושב, כיון שהי"א מדברים רק באופן שמחביא את עצמו ואין רבו רואהו, אבל כשרבו רואהו מפסיק לשאול שלום, ולכן לא הביאו הרמ"א בהלכות ק"ש. **כה. ומכח** זה פוסק שם שמותר לתלמיד לשלוח לרבו משלוח מנות, כיון דשלא בפניו הוא. וכן בשו"ת בית שערים (חו"מ סי' שפה) כתב שתלמיד יכול לשלוח לרבו משלוח מנות, ומחלק שם באופן אחר בין שאילת שלום לרבו למשלוח מנות, דשאילת שלום היינו שמקדים לו שלום, ואין לתלמיד להקדים לרב דיבור מרוב המורא, משא"כ במשלוח מנות. **א. והוסיף,** שאם ר"א שמע מאחרים היה לו לומר בשמם. **ב. ובמג"א** (סי' קנו סק"ג) כתב שכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו. ובשו"ת נודע ביהודה (תנינא חו"מ סי' כ) כתב בתשובה להגר"י פיק, שתמה על המג"א שאין ידוע מקומו. וכתב שם, שגוף הדבר שמי שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר על לאו ד'אל תגזול דל', מקורו במדרש תנחומא (במדבר סי' מ) אמר ר' חזקיה אמר רחב"א בשם ר' יוחנן כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עליו הכתוב אומר 'אל תגזל דל'. וכ"כ בשערי תשובה (סי' קנו סק"ג). **ג. וכן** מובא בכתובות (כה:) גבי חילוק גרנות, דחזייה ר"ש לר' אלעזר בישות, ואמר ליה שמעת מילי דבר נפחא ולא אמרית לי

שיהיה בו חידוש משלו כמו בקונדיטון שיש הוספה ותערובת בתוך היין, ואין את המעלה של 'אגורה באהלך' רק במי שחידש והוסיף משלו בהלכה זו', ובמי שלא חידש משלו כלום ואומר דבר הלכה מאחר הוה כחמר עתיק ואין זוכה למעלה זו. ולמ"ד שמדמהו לחמר עתיק, אף שלא חידש משלו כלום, ג"כ זוכה למעלת 'אגורה באהלך' כיון שחבירו שמע ממנו מה שאמר מפי אחרים, שהוא כמו יין ישן שלא נשתנה כלום.

הטעם שר' זעירא נקרא איש אמונים

'רב אדם יקרא איש חסדו' זה שאר כל אדם 'ואיש אמונים מי ימצא' זה ר' זעירא דא"ר זעירא לית אנן צריכין חששין לשמעתיה דרב ששת. במתא דירושלים פירש, שאדם סובר שחבירו הוא איש חסדו, אבל באמת אינו כן, רק שהחסד שהוא עושה מצפה הוא לתשלום גמול עליו, אבל איש אמונים מי ימצא, דהיינו לעשות דבר לאמיתו בלא שום תוחלת תשלום גמול, זה אינו בנמצא רק באלף. ומביא הירושלמי שר' זעירא הוא איש אמונים, משום שאמר לית אנן צריכין חששין לשמעתיה דרב ששת, ובלשון תמיה אמר, שהאם אין צריכים לחוש לתורתו של רב ששת שלא תשכח, משום שהוא סגי נהור ואינו יכול לכתוב את תורתו, צריכים לחוש עליה שלא תשכח, ולכן החשיבו את ר' זעירא לאיש אמונים שדאג לתורת רב ששת, בלא טובה עצמית.

בבבלי איתא שאמרו מתי ימות זקן זה

היו הולכים אצל חלונותיו של דוד אומרין לו דוד דוד אימתי יבנה בית המקדש. בבבלי מכות (י.) מובא, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע, שמעתי בני אדם שהיו אומרים מתי ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל ושמחתי. ובמהרש"א כתב, שבירושלמי בברכות (פ"ג ה"ה) כתוב בענין אחר, שהיו הולכים לפני חלונותיו של דוד ואמרו מתי יבנה ביהמ"ק. וכן הוא בירושלמי כאן. אך בערוך לנר (מכות שם) כתב, שאין חולק בזה, וע"פ המעשה בירושלמי מובן מה שאמר ריב"ל בבבלי, משום שקשה דכיון שאמרו מתי ימות זקן זה, הרי שלא אמרו לדוד עצמו ואיך אמר דוד 'שמחתי באומרים לי' בית ד' נלך'. ועוד, שאין חוצפה ומרידה במלכות גדולה מזו לומר לו מתי תמות. אלא לפי הירושלמי מובן, שלא הזכירו את מיתת דוד, רק בליצנות הלכו לפני חלונותיו וכיוונו שישמע דוד איך שאומרים מתי בית ד' נלך, כדי שיבין דוד שמתכוונים לומר מתי ימות, ולא הוצרכו לומר בפירוש, לפי שהכל ידעו שבנין הבית תלוי במיתת דודי"א.

הטעם שהלכו דווקא לחלונותיו

בכוכבי יצחק כתב, שהטעם שהלכו דווקא אצל חלונותיו של דוד, משום שאיתא במפרשים שהטעם שלא נבנה בית המקדש ע"י דוד מחמת חטא בת שבע, ואמרו חז"ל שקושרים לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח, וכל אחד היה קושר לשון של זהורית גם בביתו כדאיתא בירושלמי (שקלים פ"ט), וזה היה סימן למחילת עוונות, ואיתא בפרק במה מדליקין שהקב"ה מחל לדוד על עוון בת שבע, וביקש שיתן לו אות וכו', ורואים מכאן שלא היה הלשון של זהורית מלבין, וזה הכוונה שהיו הולכין אצל חלונותיו של דוד, לראות שלא הלבין הלשון של זהורית.

רמז במה שאמר הקב"ה לדוד

כי ימלאו ימיך ושכבת עם אבותיך, אמר לו הקב"ה לדוד ימים שלמים אני מונה לך ולא ימים חסרים. במתא דירושלים כתב בביאור הדברים, שלפי שדוד מת בשבת, והוא התפלל שימות בערב שבת, משום שבשבת שולט מזל מאדים, ולא רצה ששלמה יקבל את מלכותו ביום שבת שהוא מזל מאדים, אבל הקב"ה רצה בכוונה שימלוך שלמה בשבת, ואף ששולט בו מזל מאדים, להודיע ששלמה למעלה מן המזל, ושלמה מלך על עליונים, וזה מה שאמר לו 'כי ימלאו ימיך', ואין לך לחוש שיקבל שלמה את המלכות בשבת, ולכן אמר לו ושכבת עם אבותיך, לרמז שנאמר בו שכיבה משום שהניח בן צדיק שיהיה למעלה מהמזל.

בבבלי אמרו טוב יום אחד שאתה עוסק בתורה

חביב עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבן. בבבלי (מכות י.) הגירסא, טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח. ובירושלמי לא נזכר עסק התורה אלא משום צדקה ומשפט. ובטעם הדבר פירש ביפה מראה, שמשום תורה אין ראוי לעכב את בנין בית המקדש, כיון שמשם תצא תורה לעולם, ורק משום צדקה ודינים שהם מהדברים שהעולם עומד עליהם, וצדקה ודינים כשל דוד אינם מצויים, לכן אמר טעם זה שעשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח.

מה טעם של אלו שהעדיפו את בנין בית המקדש על תורתו של דוד

בדעת האומרים לדוד 'בית ה' נלך' ולא היו סבורים שתורתו של דוד עדיפה, ביאר בשארית יעקב (דרוש לפרשת ויו דף ה), שזה תלוי בדברי הגמ' בקידושין (מ:), שדנו שם אם תלמוד גדול או מעשה גדול, ונמנו ואמרו שתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ואלה שהעדיפו את עבודת בית המקדש על תורתו של דוד סברו שמעשה גדול מתלמוד, וענה להם הקב"ה שתלמוד גדול ותורתו של דוד עדיפה מן הקרבנות. ובעיון יעקב ביאר, שהשאלה כאן תלויה בספק הגמ' במנחות (מט:) אם תדיר עדיף ממקודש, או מקודש עדיף מתדיר, שהם סברו שעבודת בית המקדש חשובה מתורה לפי שהיא מקודשת, וענה להם הקב"ה שתורתו של דוד עדיפה לפי שהיא תדירהי"ב.

פרק שלישי - בשלשה פרקים

מהי תרומת הלשכה

תורמין את הלשכה. הרע"ב במשנה ביאר כדברי התוס' בקידושין (מ. ד"ה מועלין), שלא היו מניחים את הכסף בתחילה בקופות, אלא שכל השקלים שבאו מאחד באדר עד אחד בניסן נותנין אותן בלשכה ושלשה פעמים בשנה היו נוטלים ממנה ונותנים לתוך שלש של שלש סאין, בפרוס הפסח היו תורמין תרומה ראשונה, ומהם היו לוקחים קרבנות צבור עד פרוס העצרת, ובפרוס העצרת תרמו את הלשכה ממה שהביאו הרחוקים שלא היה בלשכה בפרוס הפסח, וכן בפרוס החג. אך הרמב"ם (פ"ג ה"ד) כתב, שהיו מקבצים את כל השקלים שבמקדש ללשכה אחת, וממלאים משם שלש קופות גדולות, ושיעור כל קופה תשע סאין, ואת השאר מניחים בלשכה, ומה שבתוך הקופות נקרא תרומת הלשכה, ומה שנשאר שם יתר על מה שנמצא בקופות נקרא שיירי הלשכה. ובשלש פרקים בשנה שתורמים את הלשכה, נכנס ללשכה וממלא שלש קופות קטנות שכל אחת מכילה שלש סאין מהשלשה קופות הגדולות ומוציאם לחוץ כדי להסתפק מהם עד שיכלו, ואח"כ חוזר וממלא את שלושת הקופות הקטנות משלושת הקופות הגדולות פעם שניה קודם העצרת, וכן עשו בתשרי"ג.

ולדבריו נמצא, שמי שהביא את שקלו לאחר שהניחו את השקלים שבלשכה בקופות הגדולות, לא תרמו משקליו בשלשה פרקים השנה, ושקליו הלכו לשיירי הלשכה.

אם הפסח עצמו בכלל הט"ו יום

בפרוס הפסח. בתוי"ט הסתפק אם יום החג של פסח עצמו הוא בכלל הט"ו יום שקודם החג ואין צריך חמשה עשר שלמים ולכן היו תורמים את הלשכה בא' בניסן"ד, או שיום החג של פסח אינו בכלל הט"ו כיון שצריך ט"ו שלמים ולכן היו תורמים את הלשכה בל' אדר, ולפי סברא זו הזמן של פרוס העצרת הוא ל"ה לספירת העומר והזמן של פרוס החג הוא היום האחרון של אלול. וכתב, שמהרמב"ם מוכח שיום החג הוא בכלל הט"ו ופרוס הפסח הוא א' בניסן, משום שכתב (שקלים פ"ג ה"ה) שזמן התרומה הוא בראש חודש ניסן ובראש חודש תשרי קודם יום טוב או לפניו או לאחריו, והיינו שהחג בכלל ולכן הזמן הוא בראש חדש ניסן. והקשה על הרמב"ם, שלגבי בכורות פסק (בכורות פ"ו ה"ח) שיום האחרון של אדר הוא יום הגורן של מעשר בהמה, והיינו

עוד שיזקין האדם יכוונו יותר, וכמו שנכתב במדרש שתורה נמשלה ליין, מה יין כל שהוא מתיישן בכלי משתבח, כך תורה כמה שמזקין האדם יכוון בה יותר. ובנחל יצחק (פ"ח פתח הפעה אות י) כתב, שממה שאמרו כאן שאומרים דבר הלכה מפיהם, וכן ממה שאמרו בבבלי (פסחים 5:) כל ת"ח שאומרים דבר הלכה בשמו שפתותיו דובבות, משמע שרק בדבר הלכה נאמר כן. ויישב בזה מה שאמרו בסוטה (כא.) 'בהתהלכך תנחה אותך' זה עוה"ז, 'והקיצות היא תשיחך' זה לעתיד לבוא, שמשמע שבקבר לא תשיחך אלא לעתיד לבוא, וכאן מבואר שגם בקבר שפתותיו דובבות, אלא שבאומרים דבר הלכה מפיו, זוכה גופו לשוח בתורה אף שהוא בקבר, והגמ' בסוטה היא כשאין אומרים דבר הלכה מפיו אלא שאר דברי תורה. **ט. שמעורב** בו דבש ופלפלין (שבת קמ.). **י. ולא** מבעיא אם את עיקר היסודות שמע מת"ח ומזכיר את שמם ואת כל ההלכה חידש משלו, שזוכה למעלה זו. **יא. וע"ש** שלפ"ז מה שאמר דוד 'שמחתי באומרים לי', היינו בשבילי, וכמו פירוש תיבת 'לי' ב'אמרי לי אחי הוא' ובהרבה מקומות. **יב. ועוד** ביארו, ע"פ הגמ' במגילה (ג:) שגדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין, וזה רק בתלמוד תורה דרבים, ולכן העדיף הקב"ה את תורתו של דוד ע"פ עבודת ביהמ"ק. **יג. וכ"כ** הפני משה. ולדבריו יוצא שתורמים את הלשכה רק פעם אחת. וכן משמע גם בחזו"א (מעשרות סי' פט ס"ק יב). **יד. והוסיף**, שאף אם נאמר שיום החג הוא בכלל הט"ו יום, מ"מ בפרוס החג ודאי שלא היו תורמים בא' בתשרי כיון שהוא יו"ט וכמו שאין מעשרים בו כך גם אין תורמים בו את הלשכה, אלא היו תורמים יום קודם א' תשרי.

שאין יום הראשון של פסח בכללט, ובמשנה נשנה זמן תרומת הלשכה יחד עם זמן הגורן של מעשר בהמה. והרש"ס כתב בפשיטות שאין יום החג בכלל, ובפרוס הפסח הוא בכ"ט באדרי.

אם מעשר בהמה מדאורייתא הוא חובה או רשות

והן גרנות של מעשר בהמה. רש"י (נכורות נ: ד"ה שלש גרנות) כתב, שמשיגיע אחד משלשה פרקים לא יאכל מהן לכתחילה מדרבנן בלא מעשר, אבל קודם לכן מותר לאוכלם בלי מעשר, שרק מצוה בעלמא הוא לעשר את בהמותיו והרשות בידו לאוכלם בלא מעשר, והעשירי קודש מאחר שקרא עליו שם, ורק בשלשה זמנים אלו אמרו חכמים שלא יאכל לכתחילה בלא מעשריז. וכתב בחזו"א (נכורות סי' ט סק"ג), שמלשון רש"י נראה שמעשר בהמה רשות, ואם עישר קדוש, אבל אין חיוב מדאורייתא לעשר, אך מהרמב"ם (נכורות פ"ו ה"ח) משמע שמצות מעשר בהמה היא מצות עשה חיובית. וכתב עוד, שגם מעצם תקנת גרנות שקבעו שלשה פרקים אלו משמע שמעשר בהמה מצוה חיובית, אלא שרשאי למכור ולשחוט בלא מעשר ולהפקיע את מצות מעשר, ולכן תיקנו חז"ל שבשלשה פרקים האלו לא ימכור או ישחוט בלא לעשר, אבל אם אין מעשר בהמה מצוה חיובית אלא רשות, לא היו חז"ל מתקנים גרנות לאסור שחיטה ומכירה, כיון שאין עליו חיוב לעשר מן התורהיח.

מה היתה תקנת חכמים בשלשה גרנות

שם. בחזו"א (שם) כתב, שלא חייבו חכמים לעשר דווקא ביום הגרנות, אלא שאסרו לו למכור ולשחוט קודם לזמן הגרנות, אבל יכול לאחר את המעשר עד הרגליט.

הטעם שאין מעשרים מעשר בהמה ביום טוב

ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יום טוב ואי אפשר לעשר ביום טוב. הגמ' בכבורות (נמ.) מפרשת, שהטעם שאי אפשר לעשר ביו"ט, כיון שהיו נוהגים לצבוע את העשירי בכדי שידיה לו היכר, ואסור לצבוע ביום טוב. ובריבב"ן כתב, שהטעם שלא פירשה הגמ' שאסור לעשר ביו"ט מאותו הטעם שאין מקדישים ביו"ט (בילה ו:), שכיון שתיקנו חכמים זמן קבוע למעשר בהמה, הוה כקרבנות שזמנם קבוע שמותר להקדישן בזמנם ואפילו בשבת וכמו שמותר להקדיש קרבן פסחכ. אך התוס' בכבורות (ד"ה ולא) דחו פירוש זהכא, וכתבו לפרש, שכיון שחלה הקדושה על העשירי מאיליו אפילו לא קרא עליו שם עשירי, לא שייך בזה האיסור להקדיש ביו"טכב. ובתוס' בחגיגה (ח. ד"ה מקום מקדמת) כתבו, שכיון שהיא קדושה ועומדת כיון דחייב מן התורה להקדישו, לא שייך כאן איסור הקדשהכג. ובהגהות ברוך טעם (על הטורי מכן מום סח) וברש"ש כתבו, שכוונת התוס' בחגיגה כמו שתירצו בכבורות, דכיון שעשירי מעצמו קדוש, דאף אם לא קראו עשירי קדוש ועומד, לכן אין בו איסור הקדשהכד. ובשפת אמת כתב, שעדיין קשה למה רשאי להעבירם תחת השבט וע"י זה יהיה העשירי קודש כיון דאין מקדישין ביו"ט.

מוכח שבכל החגים צריך לשאול ל' יום קודם

אמר רבי אבהו כל הן דתנינן פרס פלגא דל' יום קודם למועד שדורשין בהלכותיו. המהרש"א (סוכה ט. הגיהות המג"א סי' תכט סק"ח) הוכיח מהגמ' בכבורות (נמ.) שאמר ר' אבהו שפרס הוא פלגא דל' יום ששואלים ודורשים קודם החג, שהדין שואלים ודורשים קודם לחג שלושים יום נאמר בכל הימים טובים ולא רק בפסח, וביד אפרים הוכיח כן מהירושלמי כאן. אך הב"י (או"ח סי' תכט) כתב, שרק בפסח שיש בו הלכות רבות שואלים ודורשים שלושים יום קודם לכן, אבל בשאר ימים טובים מספיק שנים ושלושה ימים קודם לכן. והקשה עליו המג"א (שם) מהגמ' כאן שמשמע שגם בשאר הימים טובים שואלים ודורשים שלושים יום קודם לחג. ובחת"ס (פסחים ו.) כתב ליישב את דעת הב"י, שכאן מדברים בזמן שביהמ"ק היה קיים שצריכים בהמות לעולי רגלים, וכיון שהיו מקריבים קרבנות, היו שואלים בכל הרגלים שלושים יום משום חיוב הקרבנותכה, ומה שחילק הב"י בין פסח לשאר ימים טובים הוא לאחר חורבן בית המקדש, שבפסח יש בו עוד טעם לשאול משום הדינים הרבים שבו ולכן אף לאחר חורבן ביהמ"ק שואלים ודורשים שלושים יום, משא"כ בשאר היו"ט אחר חורבן ביהמ"ק אין צריך לשאול ולדרוש שלושים יום קודם החגכו.

אם יש מחלוקת בין הטעמים

אמר רבי יוחנן מפני שהן פירקי לידה. רבי אחא ור' תנחום בר חייה בשם רבי יהושע בן לוי כדי שתהא הבהמה מצויה לעולי רגלים. בפני משה ובקרבן העדה מפרשים, ששני טעמים הם, לר' יוחנן הטעם שקבעו זמנים אלו, משום שבזמנים האלו הבהמות יולדות, שהרי יש שמבכירות לילד קודם לפסח ויש שמאחרות עד בין פסח לעצרת ויש שיולדות בין עצרת לחג. ולר' אחא הטעם, משום שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים. ובשקל הקודש העיר, שבבכורות (מ:) מבואר שאין מחלוקת בין שני התירוצים, אלא שני דברים הם, שבתחילה מקשה הגמ' למה קבעו שלש זמנים לעשר ולא מספיק בזמן אחד, וע"ז מתרצת הגמ' שהם כנגד שלשה זמנים שהבהמות יולדות, ואח"כ מקשה הגמ' למה קבעו דווקא בפרוס הרגלים ולא חודש קודם הרגלים, ומתרצת הגמ' כדי שתהא הבהמה מצויה לעולי רגלים. וכן כתב הר"א פולדא שר' יוחנן מודה לריב"ל וריב"ל מודה לר' יוחנן.

איך על ידי התקנה יהיו בהמות מצויות

כדי שתהא הבהמה מצויה לעולי רגלים. הגמ' בכבורות (נמ.) מבארת, שאף ששנינו (שם מ:) שעד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט וגם שלא בשעת הגורן מצויות בהמות למכור, מ"מ ניחא לאיניש למיעבד מצוה בממונו ואח"כ למכור ולאכול, ואף שמעשר בהמה אינה אוסרת לשחוט ולאכול את הבהמה קודם המעשר, מ"מ אין דרך אנשים לשחוט ולמכור קודם שיעשרו אותם, כיון שאין במעשר בהמה חסרון כיס, שנשארת לבעלים ומעלהו לירושלים להקריבו כדין שלמים. וכתבו התוס' (שם ד"ה ניחא) שאע"ג שיכולים לעשר ולשחוט ולמכור את הבהמה קודם הזמן, כיון שתיקנו חכמים את הזמנים האלו למעשר בהמה, דרך מגדלי הבהמות והבעלים להשאיר את הבהמות ולעשרם כולם ביחד ואח"כ מוכרים אותם, ונמצא שע"י כן יהיו בהמות מצויות לעולי רגליםכז.

אם זהו הסבר לטעם שתיקנו שלשה פרקים הללו

כל המשהה טבלו עובר בבל תאחר. בפני משה פירש, שלשון תימה הוא, וכי המשהה טבלו ולא עישרו עובר על בל תאחר, הרי בל תאחר שייך רק אחר שתיקן ומשהה את מעשרותיו שלש רגלים, אבל כל זמן שלא עישר אינו עובר בבל תאחר, ולכן אין לומר שהטעם שתיקנו שלש פרקים הללו כדי שלא יעבור בבל תאחר, שבלאו הכי אינו עובר, אלא הטעם או כר' יוחנן או כריב"ל.

טז. ועיין במעשה רוקח (שקלים פ"ג ה"ה) מש"כ לחלק בזה, שלגבי מעשר בהמה שנינו בתוספתא (נכורות פ"ט) שאין פוחתין מט"ו יום קודם החג, והיינו שיש קפידא שיהיה ט"ו יום קודם לכן, ולכן צריכים ט"ו יום שלימים ואין יום החג בכלל, משא"כ בשקלים שאין קפידא כ"כ שיהיה ט"ו יום קודם החג, תורמים בא' בניסן. וברש"ש (מגילה כט:) כתב, שודאי תרומת הלשכה היתה בא' בניסן, ומוכיח כן מהברייתא במס' ר"ה (ו.), ומה שאמרה המשנה והן גרנות של מעשר בהמה לאו דווקא הוא, וזמן הגרנות הוא בכ"ט אדר וזמן תרומת הלשכה הוא בא' בניסן. **יז. והיינו** לדידן שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר. וביאר עוד, שהטעם שלא הזכיר התנא כ"ט באדר כמו שאמר בן עזאי לגבי מעשר בהמה, משום שסובר ר"ע שלפעמים מעברים את אדר ונמצא שיש פעמים שפרוס הפסח הוא ל' אדר, ולכן לא הזכיר כ"ט אדר. **יז. ומה** שהוצרך רש"י לומר שהטעם שמותר לאוכלם בלא מעשר, משום שאין חיוב לעשר אלא דין שאם קרא עליו שם עשירי הוא קדוש, ולא סגי שמותר לאוכלם משום שמעשר בהמה אינו טובל, משום שאף שאינו טובל, מ"מ כשאוכל ממנו הרי הוא מבטל מצות מעשר מהבהמות שאכל, ולכן פירש שמעשר בהמה אינו חובה. **יח. וכתב** עוד, שמקושיית הטורי אבן לענין בל תאחר (הו"ל נפמוך) יש להוכיח שמעשר בהמה הוא חובה ולא רשות. **יט. וע"ע** בראשית בכורים (נכורות שם) שהקשה, למה אסרו חכמים לשחוט כשהגיע זמן הגורן, הרי היה מספיק שיתקנו שלא יעשר עד שיגיע זמן הגרנות, ואין לומר שחששו שמא יבואו לאכול בלי מעשר ויבטל מצות מעשר, שע"ז אינם חשודים, משום שגם אחר התקנה יכולים לאכול קודם שיגיע זמן הגרנות אלא שנוח להם לעשות מצוה בממונם, ועיקר תיקון הגרנות היה כדי שתהיה בהמה מצויה לעולי רגלים, ולזה היה מספיק לתקן שלא יעשרו עד אותם הזמנים. וע"ש מה שתירץ. **כ. ר'** יוחנן בשבת (קמח:). **כא. שכתבו** שם שלא מסתבר שמעשר יחשב כחובות שקבוע להן זמן מכיון שצריכים אותו לשלמי שמחה, דא"כ נדרים ונדבות גם יחשבו כחובות שקבוע להם זמן, שהרי יוצאין בנדרים ונדבות משום שלמי שמחה כמבואר בחגיגה (ז:). **כב. ובטורי** אבן (חגיגה ח.) כתב, שהגמ' אמרה משום סקרתא, כיון שהחשש לסקרתא הוא חשש שמא יצבע שזהו איסור מדאורייתא ולכן נקטו אותו דהוא עיקר האיסור, ואה"נ אסור גם משום שאין מקדישים ביו"ט. **כג. ובטורי** אבן חגיגה (שם) הקשה על דבריהם, שאף שמחוייב מן התורה להקדישו, כיון שאינו קדוש מאיליו כבכור וצריך לקרוא עליו שם ולהקדישו בפה יש בו משום שבות דאין מקדישים, שהרי הטעם שאין מקדישים ביו"ט הוא משום מקח וממכר שמוציא מרשותו לרשות הקדש, וגם במעשר בהמה כיון שאינו קדוש מאיליו אלא ע"י קריאת שם שייך האיסור. ועוד הקשה, שהרי חגיגה ופסח אע"פ שחייב מה"ת להקדישם מ"מ בלא הטעם שהם חובות שקבוע להם זמן היה אסור להקדישם בשבת ויו"ט כדאמר בפסחים (סו.) ובשבת (קמח:). ובהגהות ברוך טעם על הטורי אבן (חוה שם) כתב ליישב קושיית הטורי אבן מפסח וחגיגה, דהתם בידו ליקח לחובתו איזה בהמה שרוצה, משא"כ במעשר מחוייב להקדיש את היוצא עשירי. **כד. וע"ש** מש"כ לפ"ז ליישב את קושיית הטורי אבן שהובא בהערה הקודמת. **כה. והוסיף,** שמה שתיקן משה שיהיו דורשים הלכות חג בחג, אף שבכל הימים טובים היו שואלים ודורשים שלושים יום קודם לכן, תקנתו היתה בפסח וחג ועצרת במדבר שלא היה מקריבים קרבנות חגיגה וראיה כלל. **כו. וע"ש** בב"י שכתב עוד חילוק בין פסח לשאר יו"ט, דבמס' עבודה זרה (ה:) אמרו שהטעם שצריך קודם לפסח שלשים יום מפני הקרבן, כדי לבודקו ממומים, שכיון שכל ישראל חייבין להקריב קרבן פסח צריכים שלשים יום לדרוש להם בהלכות הפסח כדי שיהא זמן לכולם לקחת קרבנות בדוקים ממומים, והוסיף, שאף דהשתא בעוונותינו אין לנו קרבן, כיון שבזמן שהיה קרבן התקינו שיהו דורשין שלשים יום קודם לכן, לא זזה התקנה ממקומה. וכתב בחת"ס, שאף שבכל הימים טובים היו שואלים ודורשים קודם לכן שלשים יום בזמן שביהמ"ק היה קיים ומ"מ אחר חורבן ביהמ"ק אין שואלים ודורשים שלושים יום, יש חילוק בין שאר הימים טובים לפסח, שבפסח משום שהיו המקריבים מרובים היתה התקנה קבועה יותר, וע"כ לא בטלה בביטול הטעם כמו כל תקנה קבועה שהתפשטה ברוב ישראל, משא"כ בשאר היו"ט שלא היתה תקנה כ"כ קבועה משבטל הטעם בטלה התקנה. **כז. ומדברי** התוס' משמע שגם אחר תקנת חכמים יכול לעשר קודם לזמנים האלו. אך בטורי אבן (ר"ה ז.) הוכיח מהגמ' בכבורות (נמ.), שיש תקנת חכמים שלא לעשר קודם לזמנים הללו משום עולי רגלים.

אך בקרבן העדה מפרש, שמשהגיע שלשה פרקים הללו חייב לעשר ואם לא עישר עובר ברגל בבל תאחר. אך בגליון הש"ס (פוס פ) פירש, שר' יוסה בא לתת טעם למה קבעו זמן הגרנות דווקא ט"ו יום קודם החג, שבתענית (י.) אמרו שזמן ההליכה עד המקום של האחרון שבישראל [לנהר פרת] הוא ט"ו יום, ואלו שדרים במקום הרחוק ביותר, לא יעברו בבל תאחר אם יולד להם אחר א' ניסן שהוא בתוך ט"ו יום לחג, כיון שאינם יכולים להביאו לירושלים לחג להקריבו, דהרי זמן ההילוך ממקומם לירושלים הוא ט"ו יום, וכיון שאלו אינם עוברים בבל תאחר על הבהמות שיולדו אחר א' ניסן, קבעו חכמים שכולם לא עוברים על הבהמות שנולדים בתוך ט"ו יום לחג. ואם היו מקדימים את הגרנות יותר מט"ו יום קודם החג, היו עוברים בבל תאחר גם על הנולדים אח"כ כיון שיכלו להביאם לירושלים[כח]. והרש"ס כתב בביאור הירושלמי, שכיון שמשום תקנת בל תאחר קבעו חכמים שיעשר ברגלים ובלא תקנתם היה צריך לעשר מיד כשיש לו עשרה בהמות, א"כ בתרומה ומעשר עובר בבל תאחר מיד כשאינו מפריש כיון שישנם לפניו כהנים לויים ועניים[כט].

אם יש במעשר בהמה בבל תאחר גם כשלא הפריש

שם. בטורי אבן (ר"ה ז.) כתב, שאף שבכל הקרבנות עובר ברגל ראשון בעשה של 'ובאת שמה והבאתם שמה' בין בהפרישו ולא הקריבו ובין בלא הפרישו, מ"מ במעשר בהמה אינו עובר בעשה אלא כשהפרישו ולא הקריבו, אבל בלא הפריש אינו עובר בעשה, ואף שדומה לדבר שבחובה שמוטל עליו חיוב לעשר את בהמותיו אינו עובר. והטעם, משום ששונה חיוב מעשר בהמה מכל הקרבנות, שאף שיש מצוה לעשר את בהמותיו אינו חייב להקריבם ויכול לעשות מום בכל העדר ולהפטר על ידי זה מהקרבה, וכיון שבידו להפקיע את המעשר מליקרב למזבח ע"י הטלת מום, נמצא שאין כאן חיוב רק מצות מעשר לחוד מוטל עליו, והוא ככל המצות שבתורה דאין בהן משום בל תאחר אם איחרן[ל]. ומוכיח דין זה ממה שנתבאר כאן ובבכורות (מ:), שהטעם שקבעו חכמים שלש פרקים הללו למעשר בהמה, כדי שתהיה בהמה מצויה לעולי רגלים שיעשרם בזמן הגורן ויביאם ברגל. ומשמע שיש תקנת חכמים שלא לעשר קודם זמנים האלו משום עולי רגלים[לא], ואם נאמר שעובר בבל תאחר גם בלא הפריש, קשה שהרי הבהמות שנולדו מפרוס הרגל שהוא ט"ו יום קודם הרגל עד ז' ימים קודם הרגל שאינם מחוסרי זמן ברגל ויכול להקריבם ברגל ואינו מעשר אותם עד פרוס החג הבא, הרי יעבור עליהם בעשה דהלא גם ברגל אחד עובר בעשה של 'ובאת שמה והבאתם שמה' לכו"ע[לב], אלא מוכח שבמעשר בהמה אינו עובר לא בעשה של 'ובאת שמה' ולא בלא תעשה של בל תאחר בלא הפריש[לג].

ובהגהות אוצר החכמה מצפה איתן (ר"ה ז.) כתב, שנעלם מהטורי אבן דברי הירושלמי כאן שהמשהה טבלו עובר, ורואים שאף שלא עישר אלא השהה אותו בטבלו עובר בבל תאחר[לד].

ובחזו"א (נכורות סי' כ פוס ג) כתב, שגם בלא עישר עובר בעשה ברגל, דמן התורה חייב לעשר, אלא שיכול למכור ולשחוט קודם הרגל ואינו מבטל בזה את המצוה של ההפרשה אלא גורם להפטר, ובזה אין איסור מן התורה, אך מדרבנן אסרו לשחוט ולמכור כשהגיע זמן הפרק, ואת הבהמות שנולדו מר"ח ניסן עד הפסח לא אסרו חכמים למכור ולשחוט, אבל אם יש לו עשר בהמות מהנולדים אחר ר"ח ניסן ולא מכרם או שחטם, חייב לעשר מן התורה, וכשבא הרגל ויש לו את הבהמות ולא עישרם עובר בעשה על האיחור, ואם ימכרם או ישחטם אח"כ ביטל את העשה של המעשר שמוזהר לעשר, וגם אם עישר אחר הרגל לא תיקן את העשה של האיחור[לה].

ח.

ביאור הלימודים

טעמיה דרבי מאיר עד כאן הן מתמצות לילד מן הישנות, מיכן ואילך הן מתחילות לילד מן החדשות וכו' טעמיה דרבי אלעזר ורבי שמעון 'לבשו כרים הצאן' אלו הבכירות, 'ועמקים יעטפו בר' אלו האפילות, 'יתרועעו אף ישירו' אלו ואלו נכנסים לדיר להתעשר. בקרבן העדה ובפני משה פירשו, שר"מ סובר שאחד בניסן הוא ר"ה למעשר בהמה, אלא שהולכים אחר זמן העיבור, וכל שנתעברו עד א' בניסן מצטרפים לשנה הקודמת למעשר בהמה, וכיון שזמן עיבורה של בהמה דקה הוא חמשה חדשים, נמצא שעד ר"ח אלול יולדות כל הבהמות שנתעברו לפני ניסן, ומר"ח אלול יולדות הבהמות שנתעברו אחר ר"ח ניסן, על כן הבהמות שהתעברו קודם ניסן אינם מצטרפות עם הבהמות שהתעברו אחר ניסן. ור"א ור"ש סוברים, שגם הבהמות שנתעברו אחר ניסן שייכות לשנה שעברה, ש'לבשו כרים הצאן' אלו הבכירות שנתעברו באדר 'ועמקים יעטפו בר' אלו האפילות שנתעברו בניסן שאז צמיחת התבואה ניכרת בשדות, ודורשים מ'יתרועעו' לשון רעים ששניהם נעשים רעים ומתעשרים אלו עם אלו הנולדים קודם אלול עם הנולדים באלול, וזמנם בא' תשרי, משום שאף המאוחרות אינם יולדות אחר כך.

ובבבלי (ר"ה ח.) אמר רבי יוחנן, שגם ר"מ וגם ר"א דרשו מהפסוק 'לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו', דרבי מאיר סובר ש'לבשו כרים הצאן' היינו שהבהמות מתעברות הוא בזמן ש'עמקים יעטפו בר' שהוא באדר והיינו שמתעברות באדר ויולדות באב וראש השנה שלהן אלול וכדברי הירושלמי, אך רבי אלעזר ורבי שמעון דורשים את הפסוק, ש'לבשו כרים הצאן' הוא בזמן ש'יתרועעו אף ישירו' והיינו בזמן שהשבלים אומרות שירה שהוא בניסן, והיינו שמתעברות בניסן ויולדות באלול, וראש השנה שלהן תשרי[א].

ורבא שם דוחה הסבר זה[ב], ומפרש, שכולם מודים ש'לבשו כרים הצאן' בזמן ש'עמקים יעטפו בר' והיינו באדר, אלא מחלוקתם בפסוק 'עשר תעשר' שדורשים משם שני מעשרות, מעשר בהמה ומעשר דגן. דר"מ סובר שמקישים מעשר בהמה למעשר דגן, כמו שבדגן ראש השנה שלו הוא באחד בתשרי סמוך לגמר התבואה, דהרי כל ימות החמה התבואה עומדת בגורן להתייבש, אף מעשר בהמה עישורו סמוך לגמר עיבורו דהיינו אחד באלול, שהבהמות יולדות באב ואז נגמר זמן עיבורן, ולכן ר"ה של מעשר בהמה בא' באלול. ור"א ור"ש סוברים שמקישים למעשר דגן שכמו שמעשר דגן ראש השנה שלו תשרי, אף מעשר בהמה ראש השנה שלו תשרי.

אם מצטרפות כשיש לו רק בהמות אלו

נולדו לו חמשה באב וחמשה באלול או חמשה באלול וחמשה בתשרי אין מצטרפין. [כן היא גירסת הקרבן העדה]. בערוך לנר (ר"ה ז:) כתב[ג], דהא דתנן בבכורות (מ:) חמש לפני ר"ה וחמש לאחר ר"ה אין מצטרפין, היינו רק באופן שיכול לצרף את החדש עם חדש אחר ואת הישן עם ישן אחר, אבל אם אין לו רק עשרה בהמות חמש חדשים וחמש ישנים, יכול לכתחילה לצרפם ולעשר מאחד על הכל, דכיון שלדעת הרמב"ם (נכורות פ"ז ה"ה) מה שבעינן 'שנה

כח. **וראה** עוד ביאור בדברי הירושלמי בשקל הקודש. כט. **וראה** מה שהקשה בדבריו בהר אפרים. ל. **וחילק** בין כל הקרבנות שאינו יכול להפקיען מתורת הקרבה, שבכל הקרבנות בין שבאים בחובה בין בנדרים ונדבות אינו יכול לצאת ידי חובה אא"כ מקריבם וע"כ בלא הפריש עובר בב"ת, שכ"ז שאינו מפרישם אינו יכול להקריבם והרי הוא חייב להקריב אותם, משא"כ במעשר בהמה יכול להפקיע את דין הקרבה. ומ"מ בהפריש מעשר בהמה ולא הקריב, אם הוא תם עובר עליו בבל תאחר בכבוד וכל הקרבנות, דכיון שלא עשה בו מום מתחילה וכבר חל עליו שם מעשר כשהיה תם, אינו יכול עכשיו להטיל בו מום ולהפקיעו מהקרבה, דאסור מן התורה להטיל מום בקדשים, והרי הוא ככל הקדשים דמסתמא למזבח קיימי ועובר בבל תאחר. לא. **שאם** יכול לעשר קודם זמנים האלו לא הועילו חכמים בתקנתם, דכשיגיע הרגל לא יהיו הבהמות מצויות. וכבר הובא לעיל שלדברי התוס' (נכורות נמ. ד"ה ניפסל) אין ראיה שאסרו חכמים לעשר קודם לזמנים האלו, שהרי כתבו התוס' דאע"ג שיכולים לעשר ולשחוט ולמכור את הבהמה קודם הזמן, כיון שתקנו חכמים את הזמנים האלו למעשר בהמה, דרך מגדלי הבהמות והבעלים להשאיר את הבהמות ולעשרם כולם ביחד. לב. **והוסיף** עוד, שלר"מ שאפילו בלאו דבל תאחר עובר ברגל אחד וכן לראב"ש שסובר שבחג הסוכות לבד עובר בלאו, הרי הנולדים מפרוס החג של סוכות ואילך אין מתעשרים עד פרוס הפסח, והרי עובר עליהם בב"ת כשעובר עליו חג הסוכות, ומהמשנה משמע שכו"ע סוברים דיש ג' גרנות למעשר בהמה. לג. **ובחזו"א** (נכורות סי' כ פוס ג) כתב, שמוכח מהטורי אבן שיש חיוב לעשר ולא רק רשות בלבד ולא כדברי רש"י בבכורות [שהובאו לעיל], שאם אין חיוב לעשר רק רשות, אינו עובר משום ביטול מצות עשה דמעשר ולא משום בל תאחר. לד. **ובעיקר** קושיית הטורי אבן כתב שם, שבשב ואל תעשה יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה וכמו כן יכולים לומר שלא יעשרם עד העצרת. וכע"ז כתב בשקל הקודש ע"פ מש"כ התוס' בשבת (ד. ד"ה ולריש הפת), שכיון שמעוכב לרדות מחמת איסור דרבנן לא יעבור באיסור סקילה, וכן כאן אין איסור בל תאחר כיון שמעוכב לעשר מחמת איסור דרבנן. וע"ש שכתב שיש מחלוקת בתוספתא (נכורות פ"ז ה"ו) דלר"ע אין קצבה ויכול לעשר אף אח"כ, אך לר' יוסי ב"י אינו יכול לעשר אלא בפרוס הרגל. [אך בחסדי דוד על התוספתא כתב דבגמ' שלנו לא משמע שלר"ע יכול לעשר גם את הבהמות שנולדים אחר ר"ח ניסן, אלא הבהמות שנולדים מר"ח ניסן אינם מתעשרים עד לרגל הבא]. וע"ש מש"כ לפ"ז לבאר דברי הירושלמי שהמשהה טבלו עובר. לה. **והחזו"א** לא ביאר איך דחה את ראיית הטורי אבן, וצ"ל בכוונתו, שאף הבהמות שנולדו אחר ר"ח ניסן עד הפסח חייב לעשרם קודם הפסח, ואם לא יעשרם ויחזיקם בביתו יעבור בעשה, ומה שכתוב שמעשרים אותם בפרוס העצרת, היינו שלא אסרו חכמים לשחוט ולאכול את הבהמות שנולדו מר"ח ניסן עד הפסח, ואם ישחטם או ימכרם לא יעבור בעשה. ורק הבהמות שקיימות בפרוס העצרת אסור לשחוט ולמכור עד שיעשר. [והטורי אבן לשיטתו שסובר שתקנו חכמים שלא יעשר רק בג' זמנים האלו, וא"כ הבהמות שיולדו לו מר"ח ניסן אסור לו לעשרם עד העצרת ויעבור בעשה. אך לחזו"א כמו שנתבאר לעיל, התקנה היתה שכשהגיעו זמנים האלו אסור למכור או לשחוט]. א. **ובערוך** לנר כתב, שבירושלמי מפרש באופן אחר מהבבלי. ב. **וקושיית** רבא היא, דלר"א ור"ש שדורשים 'לבשו כרים הצאן' בזמן ש'יתרועעו אף ישירו', הרי יש המקדימות ומתעברות באדר שאז ה'עמקים יעטפו בר' וא"כ היה צריך להיות כתוב 'לבשו כרים הצאן יתרועעו אף ישירו ועמקים יעטפו בר'. וכתב במראה הפנים, שלפי הירושלמי שמפרש 'לבשו כרים הצאן' אלו הבכירות, 'ועמקים יעטפו בר' אלו האפילות, 'יתרועעו אף ישירו' דשניהם נכנסים לדיר להתעשר, לא קשה קושיית רבא. ג. **כתב** את דבריו על דברי הטורי אבן (נ.) שהקשה על הרמב"ם שדעתו שאפשר לעשר מעשר בהמה משנה לחברתה, דא"כ מה אמרו בגמ' שהמשנה לא כתבה שאחד בניסן הוא ר"ה לתרומת שקלים משום שאם הביא ישן יצא לא פסיקא ליה לכתבו, והרי לדברי הרמב"ם מטעם זה גם מעשר בהמה בדיעבד כשר משנה לחברתה ומדוע נכתב במשנה, וביאר בטורי אבן, שבמעשר בהמה אין אופן שלכתחילה יכול לעשר משנה על חברתה ולכן נכתב במשנה, משא"כ בתרומת שקלים שאם אין לו שקלים חדשים מביא לכתחילה מהשקלים הישנים, ולכן לא כתבם התנא במשנה. ועל זה מעיר הערוך לנר שגם במעשר בהמה יש אופן שלכתחילה יכול לצרף את הישנים עם החדשים.

שנה׳ ואין מעשרים משנה על חברתה, היינו רק לכתחילה, אבל בדיעבד יכול לעשר משנה על חברתה, דכיון שאין לו עשרה משנה אחת אין לך דיעבד גדול מזה. אך באור שמח (הוספות להל׳ נכורות שנלפענו בסוף סדר זמנים) ביאר, שמה שכתב הרמב״ם שבדיעבד מעשרין משנה על חברתה, היינו כשיש לו עשר בהמות משנה זו ועשר בהמות משנה אחרת, אבל לצרף בהמות משנה זו עם שנה אחרת כדי להתחייב במעשר, גם לדעת הרמב״ם אין מצטרפים[ד].

אם מצטרפים כשנולדו לו ה׳ באב וה׳ באלול וה׳ בתשרי כיצד נולדו לו חמשה באב וחמשה באלול וחמשה בתשרי אין מצטרפין.

[כן היא גירסת הפני משה]. ובמראה הפנים כתב, שלגירסא זו משמע שאף שיש לו חמש עשרה בהמות אין מצטרפים לבן עזאי, ואילו בבכורות (נח.) אמר רבא שלבן עזאי שאם נולדו לו ה׳ באב וה׳ באלול וה׳ בתשרי, כונסן לדיר להתעשר ונוטל אחד מן האלולים והשאר פטורים ממה נפשך, אלא שהירושלמי איירי כשאינו כונס את כל החמשה עשר בהמות לדיר אלא או את האלולים עם של תשרי לבד או את של אלול ושל אב לבד או את של אב ושל תשרי לבד, ולכן אינם מצטרפים מספק[ה].

ביאור הקושיא על בן עזאי

וכי בן עזאי מכריע דברי תלמידיו, אתא רבי ירמיה ורבי מיישא בשם רבי שמואל בר רבי יצחק שכן נחלקו עליה אבות העולם, ומאן נינהו אבות העולם, תנא רבי יונה קומי רבי ירמיה רבי ישמעאל ורבי עקיבא.

במשנת אליהו הביא, שבבבלי (נכורות נח.) מקשה הגמ׳ באופן אחר, שבן עזאי יראה ויפסוק טעמו של מי מסתבר של ר״מ או של ר״ש, ואין לומר שלא יכל לעמוד על דעתם, שהרי בן עזאי אמר כל חכמי ישראל דומים עלי כקליפת השום חוץ מר״ע, וענה ר׳ יוחנן, שר״מ ור״ש אמרוה מפי זכריה ומלאכי[ו]. וכתב להוכיח, שגם קושיית הירושלמי היא כקושיית הגמ׳ בבכורות, משום שהרי ר״מ ור״ש לא היו תלמידי בן עזאי אלא חבריו, אלא קושיית הגמ׳ שכיון שבן עזאי היה גדול כ״כ לא היה צריך להכריע ביניהם, אלא שיעמוד על טעמיהם. ומה שהשתמשו בירושלמי בלשון ׳תלמידיו׳, היינו שכל חכמי ישראל נחשבו לפניו כתלמידים. אלא שבתירוץ הגמ׳ יש חילוק בין הבבלי לירושלמי, שבבבלי מתרץ שמפי זכריה ומלאכי אמרוה, אך בירושלמי מתרץ שכבר נחלקו עליה ר׳ ישמעאל ור׳ עקיבא, ור׳ עקיבא היה גדול מבן עזאי, שעליו אמר חוץ מן הקרח הזה, וכמו שפרש״י [כת״י] בבכורות (סס ד״ה קרח)[ז].

ביאור גדר תלמיד חבר

זאת אומרת בן עזאי חבר ותלמיד היה דרבי עקיבא. פירש בקרבן העדה, שבן עזאי היה תלמיד חבר של ר״ע. וברש״י בעירובין (סג. ד״ה תלמיד) פירש שתלמיד חבר הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר. והרשב״ם בב״ב (קנח: ד״ה תלמיד) כתב על מה שאמרו שם זאת אומרת שבן עזאי היה תלמיד חבר של ר״ע, שפשיטא לן שמתחילה היה תלמידו, אלא שלבסוף היה חבירו[ח]. וברמב״ם (ת״ת פ״ה ה״ט) כתב שתלמיד חבר הוא כל תלמיד שלא למד מרבו זה את רוב חכמתו.

בפירות עונת המעשרות היא משיביאו שליש חוץ מאתרוגים ותפוחים שעונת המעשרות משעת חנטה

אמר ר׳ יוסה הדא אומרת מעשר בהמה לא עשו אותה לא כחנט ולא כשליש. הר״ש (שביעית פ״ב מ״ז) כתב שאף שבפירות הולכים אחר חנטה לענין ראש השנה למעשרות לערלה לרבעי ולשביעית, אבל לענין עונת המעשרות הולכים בכל האילנות אחר הבאת שליש. ובחזו״א (שביעית סי׳ ז ס״ק יג ד״ה ויש לעיין) כתב שמה שאמרו בירושלמי כאן, שבמעשר בהמה לא הלכו בו אחר חנטה ולא אחר שליש, דמשמע שיש שני שיעורין לעונת המעשרות או אחר חנטה או אחר הבאת שליש ובאילנות הולכים אחר חנטה, צ״ל דמיירי בחנטת אתרוגים ותפוחים, שבהם הולכים בהם אחר חנטה גם לענין עונת המעשרות, אף שלא הגיעו להבאת שליש, וכמו ששנינו (מעשרות פ״ו מ״ד) שהאתרוגים ותפוחים חייבים במעשר גם בקוטנן.

ביאור הגמרא לגירסאות השונות

אמר ליה והתנינן בן עזאי אומר האלוליים מתעשרין בפני עצמן, לא אפילו נולד עד עשרים ותשעה באלול, אית לך מימר בן עזאי כר׳ שמעון, [גירסת הגר״א בהמשך הגמרא] **אלא כמה דאת אמר על דבן עזאי מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני אלולים, כן את אמר על דרבנן מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני שנתן.** בהגהות הגר״א ובתקלין חדתין מפרשים, שקושיית הגמ׳ שלבן עזאי שאמר שהאלוליים מתעשרין בפני עצמן, משמע שגם הנולדים לאחר כ״ב אלול מתעשרין עם שאר הנולדים באלול, ואף שלא מסתבר שבן עזאי סובר כר״ש שמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר אלא כרבנן שחולקים עליו ולדעתם הנולדים אחר כ״ב באלול אינו ראוי להתעשר בשנה זו, וע״כ צ״ל שהנולדים אחר כ״ב אלול מניחם עד לשנה הבאה שיצאו מכלל מחוסר זמן ומתעשרין עם שאר בני השנה שנולדו בה, משום שלענין מעשר בהמה אין הולכים אחר הבאת שליש כתבואה, דהיינו אחר הזמן שראוי להקרבה, וכמו כן לרבנן יש לומר שמה שאמרו שהנולדים עד כ״ט אלול מצטרפים, כולל גם הנולדים אחר כ״ב אלול, וממתינים להם שיהיו ראויים לקרבן ואז מכניסים אותם לדיר להתעשר.

אך גירסת הפני משה והקרבן העדה, ׳כמה דאת אמר על דרבנן מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני שנתן, כן את אמר על דבן עזאי מניחן לגורן הבאה והן מתעשרין עם בני אלולים׳, ומפרשים שכמו שנאמר לרבנן שמחוסר זמן אינו נכנס לדיר להתעשר ומניח את אלו שנולדו אחר כ״ב אלול לשנה הבאה ומתעשרין לאחר ר״ה עם בני שנתן שכולם בני שנה אחת, כך גם לבן עזאי שסובר דאלוליים מתעשרין בפני עצמן מ״מ אין מתעשרין באלול, אלא מניח הנולדים אחר כ״ב אלול עם עוד בהמות שנולדו באלול ומעשרן בגורן הבא בפרוס הפסח ומצטרפים מפני שכולם בני אלול.

והרש״ם מפרש, שקושיית הגמ׳ היא שאין לומר שכוונת בן עזאי שהנולדים עד כ״ט אלול מצטרפין למעשר כשהם מחוסרים זמן כר״ש, שא״כ מי התנא שחולק על ר״ש וסובר שמחוסר זמן אין נכנס לדיר להתעשר, אלא ע״כ צ״ל שמה שאמר ר״ע במשנה שכל הנולדים מתשרי עד כ״ט באלול מצטרפין, היינו כרבנן שחולקים על ר״ש וסוברים שמחוסר זמן אינו נכנס לדיר להתעשר, ומה שאמרו שהגורן הוא כ״ט באלול היינו לאותם שראויים לקרבן, אבל הנולדים אחר כ״ב באלול מתעשרין אחר תשרי, ואין נכנסים לדיר אלא הנולדים עד כ״ב באלול. וכן לבן עזאי שאמר שהאלוליים מתעשרין לעצמן, היינו על אלו שנולדו עד כ״ב אלול ונגמר זמנם בר״ה, אבל הנולדים אחר כ״ב באלול מניחם לגורן הבאה. וכתב בהר אפרים, שהרש״ס חולק על כל המפרשים, שלדבריו הולכים אחר הזמן שראויים להקרבה גם למסקנא וכמו בתבואה שהולכים בה אחר הבאת שליש, ומצטרפים רק הבהמות שנולדו עד כ״ב באלול.

דעת הבבלי בזה

זאת אומרת ימים שהבכור מחוסר זמן בהן עולין לו לתוך שנתו וכו׳, מן הדא ׳כל הבכור אשר יולד וגו׳ הזכר תקדיש׳ הא כיצד שמשעת לידתו אתה מונה לו שנה. בירושלמי (כאן וכן נר״ה פ״א ה״א) מבואר, שמונין לבכור שנה משעה שנולד. אך בבבלי (ר״ה ו:) מחלקים בין בכור תם לבעל מום, שבכור תם מונין לו שנה מהיום השמיני ללידתו שמאז ראוי להקרבה, אך לבכור בעל מום שאינו ראוי להקרבה מונין לו שנה משעה שנולד[ט]. והוכחת הבבלי שבתם מונים משעה שנראה להקרבה, משום שכתוב ׳לפני ה׳ אלוקיך תאכלנו שנה בשנה׳ שמשמע שצריך שנה שיהיה ראוי לאכילה, דהיינו משעה שנראה להקרבה׳.

אך בערוך לנר (ר״ה ו:) כתב, שיש להשוות את הבבלי עם הירושלמי שאינם חולקים, דאם נאמר שהבבלי סובר שבתם מונים מהיום השמיני, יקשה עליו מהפסוק שהובא בירושלמי[י״א], ולכן צ״ל שהבבלי איירי כשלא הקדיש בפה את הבכור ולכן אין מונים לו אלא מהיום השמיני, והפסוק ׳כל הבכור אשר יולד וכו׳ תקדיש׳ שהובא בירושלמי הרי משמעותו שאיירי כשהקדיש את הבכור, ובירושלמי מדובר כשהקדיש את הבכור סמוך ללידתו ולכן מונים לו משעה שנולד[י״ב].

ד. **ובחזו״א** (נכורות סי׳ כו ס״ק ג) כתב, דגם לרמב״ם אף בדיעבד אין מעשרים משנה על חברתה, אלא כיון שהם קדשים מחמירים שחל עליו שם מעשר, ולא שמקריבים אותו על המזבח שהרי זו קולא ולא חומרא, אלא שאין שוחטים אותו לא במקדש ולא במדינה עד שיהיה בו מום. והיינו שדעת הרמב״ם שאם עישר משנה על חברתה נעשה מעשר בדיעבד. והסתפק, אם גם כשאין לו רק ה׳ בהמות מהחדשים וה׳ בהמות מהישנים החמיר הרמב״ם על המעשר שלהם. ה. **וראה** בחזו״א (סס ס״ק יט) שכתב, שמרבא שאמר שאם נולדו לו ה׳ באב ה׳ באלול וה׳ בתשרי ונוטל אחד מהאלולים על כולם, יש להוכיח שחשוב מנין אף שאינו יודע איזה מהן חייבים, שהרי יש ספק אם האלולים מצטרפים עם של אב או עם של תשרי, מ״מ כיון שיש כאן ביחד עשרה שחייבים חשוב מנין. וראה בפירות תאנה. ו. **וראה** שם ברש״י [כת״י] (ד״ה מפי), שכדבר נבואה היא ולא ניכר בה טעם הגלוי. ובתוס׳ שם (ד״ה מפי) כתבו בשם רש״י, שכיון שנבואה היא, הוה כהלכתא בלא טעמא ולא שייך להכריע איזה מהם עיקר. ז. **אך** התוס׳ (סס ד״ה פוק) כתב שקרח לאו היינו ר״ע. ח. **וכ״כ** הרמ״א (יו״ד סי׳ רמב ס״ד) דלאפוקי תלמיד חבר, היינו שנתגדל בתורה ונעשה חבר לרבו והוא קרוב להיות כרבו. וכתב בביאור הגר״א (ס״ק יג) שלאו דווקא נעשה כרבו. ט. **וכן** העיר שם בתוס׳ רי״ד (ר״ה ו: ד״ה ולא פליגי) שהירושלמי חולק על הבבלי. י. **ובהר** אפרים כתב, שאין קושיא על הירושלמי מהפסוק שהובא בבבלי, שיש לומר שהפסוק בא ללמדנו שמצוה לאכול כל שנתו, דהיינו כל זמן שהוא בן שנה, וע״ש שהוכיח כן מהספרי. יא. **ובמראה** הפנים כתב, שהבבלי יסבור כמו שדרש ר׳ ישמעאל בערכין (כט.) שכתוב אחד אומר תקדיש וכתוב אחד אומר אל תקדיש, אמור מעתה מקדישו אתה הקדש עילוי ואין אתה מקדישו הקדש מזבח. וכ״כ בשיירי קרבן שדברי ר׳ אבא הם רק אליבא דרבנן שחולקים על ר׳ ישמעאל בערכין ואינם דורשים מ׳הזכר תקדיש׳ שמקדישו לקדושת עילוי, אבל לר׳ ישמעאל שמקדישו לקדושת עילוי, אין מקור לדברי ר׳ אבא. יב. **והוסיף**, שאף שהפסוק מדבר בבכור שהוא קדוש מרחם וא״צ להקדישו, מ״מ גם בבכור יש מצוה להקדישו וכדאמרינן בערכין (כט:) מניין לנולד בכור בעדרו שמצוה להקדישו ת״ל ׳הזכר תקדיש׳ וכן פסק הרמב״ם (נכורות פ״ו ה״ד). וע״ש שכתב, שאף שאין הכרח בירושלמי לומר שרק בהקדישו מונין לו משעה שנולד, מ״מ כיון שכתוב בפסוק ׳תקדיש׳ י״ל דגם לפי הירושלמי

האיסור לתרום במנעל גם בלא חשד

לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל. גירסת הרש"ס 'ולא באנפיליא ואין צריך לומר במנעל וסנדל'. וכנוסחה זו הובאה המשנה ביבמות (קכ:)"ג, והתבאר שם, שבאנפיליא שאין עליו תורת מנעל ומותר להיכנס בו לעזרה אין תורמים מפני החשד שמא יאמרו שנטל מעות לעצמו, ואין צריך לומר שאין תורמים במנעל וסנדל לפי שאסור להיכנס לעזרה במנעל וסנדל, ולכן גם בלא הטעם של החשד אין התורם נכנס בהם. והטעם שמותר ליכנס באנפיליא כתב רש"י ביבמות (שם ד"ה ה"ג), שכיון שאנפיליא של בגד אין דרך להכניסה בטיט, אין בזיון בהכנסתה לעזרה'ד. ובתוי"ט כתב, שבגמ' יבמות מסיימים שלא במנעל וסנדל לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה. ובלחם שמים הקשה עליו, דא"כ אינו ענין דווקא לכאן, ועוד, שהאיסור להיכנס במנעל וסנדל הוא לא רק לעזרה, אלא גם להר הבית אסורה.

ובשו"ת יהודה יעלה (ח"ג סי' קמ) כתב, שמה שכתבה המשנה שאין נכנסים במנעל וסנדל משום החשד אף שבלא זה אסור, כיון שמדובר כאן בקב הקיטע וכדעת שמואל (שבת סו.) שמותר להיכנס בו לעזרה אפי' לר"מ, משום שאין הקב מנעל אצל אחרים ומכ"ש לר' יוסי, וכן בסמוכות שלו בהדיא תנן שנכנסין בהם בעזרה, וע"ז איתא כאן במשנה שבקב או בסמוכות של קיטע אסור להיכנס בו לתרום ואף שמותר ליכנס עמם לעזרה, מ"מ מפני החשד אסור ליכנס בהם לתרום.

הטעם שבמסכת שבת לא הביאו מפסוק זה

שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום שנאמר 'והייתם נקים מה' ומישראל'. בשו"ת חכם צבי (סי' צג) העיר על הגמ' בשבת (כג.), שאמרו שחצר שיש לה שתי פתחים צריך להדליק בה שתי נרות בחנוכה מפני החשד, והוכיחו שם שחוששים לחשד מדינים של פאה ולא מוכיחים מהמשנה כאן דאין התורם נכנס בפרגוד וכו' משום 'והייתם נקיים', וע"ש מה שיישב[ט].

ח:

על איזה קופות דנה הגמ' מהו שיעורם

דתניא בשלש קופות של שלש שלש סאין, שהן תשע סאין, שהן עשרים ושבע סאין תורמין את הלשכה. בתקלין חדתין מפרש את הברייתא, שמהשקלים שמונחים בלשכה היו תורמין שלש קופות שכל קופה היתה של ג' סאין, ונמצא שבכל פעם תרמו שלש קופות שהם ט' סאין, וכיון שתרמו שלש פעמים בשנה, נמצא שהיו תורמין בכל השנה כ"ז סאין. אך בקרבן העדה פירש את הברייתא כדעת הרמב"ם, שהיו שני תרומות, באחד בניסן היו תורמים מהלשכה לקופות הגדולות, וע"ז אמרה הברייתא שהקופות שתרמו לשם מן הלשכה היו כל אחת של שלש שלש סאין, דהיינו שלש פעמים שלש סאין דהיינו תשע סאין, שנמצא כל הקופות יחד כ"ז סאין. והרש"ס כתב, שלדעת הרמב"ם היו שני סוגי קופות, והמשנה מדברת על הקופות הקטנות שהיו מחזיקות כל אחת ג' סאין, ושאלת ר' זעירא היתה מה שיעור הקופות הגדולות שנזכרו בברייתא וכן על הקופות שהוזכרו בפרק מפנין מהו שיעורם, ואמר לו שנלמד שיעור הקופות הגדולות משיעור הקופות הקטנות שהוזכר במשנה, שכיון שהקטנות היו כל אחת ג' סאין, נמצא שכל פעם שמילאו את הקטנות היו צריכים למלאות ט' סאין, וכיון שהיו ממלאים את הקטנות שלש פעמים בשנה, נמצא שהקופות הגדולות שהיו בלשכה היו מחזיקות כל אחת ט' סאין בכדי שיוכלו למלאות מהקופות הגדולות את הקופות הקטנות ג' פעמים בשנה, וביחד היו כ"ז סאין. וכ"כ במשנת אליהו שלדעת הרמב"ם שהיו שני תרומות, וקושיית הגמ' היתה על הקופות הראשונות שתרמו בהם את הלשכה, וע"ז מתרצת הגמ' שהיו כל קופה ט' סאין, ויחד היו כ"ז סאין[א].

לא חל שנה לענין בל תאחר אלא משעה שהקדישו או בשעת הרצאה אפילו בלא הקדישו. **יג. וע"ש** במסורת הש"ס שכתב, שצ"ל דתניא ולא דתנן, משום שאין משנה בשקלים ולא באנפיליא ואצ"ל במנעל וסנדל. אולם לגירסת הרש"ס א"ש. **יד. וראה** במנחת חינוך (מצוה רנד) שהסתפק אם מותר ליכנס לעזרה באנפיליא של בגד. והגרז"ו לייטר בספר ההשלמה העיר על המנחת חינוך, שדבר זה מפורש ברש"י ביבמות הנ"ל. וכן הוכיח בעזרת כהנים (מדות פ"ג מ"ח) שמותר ליכנס לעזרה עם אנפילאות שאינם של עור, מבראשית רבה (פמ) שעשו לאלכסנדר מוקדון אנפילאות כדי שיוכל ליכנס להר הבית, שמשמע שמותר ליכנס להר הבית באנפילאות. ובגן המלך (סי' קי) כתב, דלפי מש"כ רש"י שאין בזיון ליכנס עם אנפיליא של בגד לפי שאין דרך להכניסה בטיט, נראה דכיון דטעם איסור מנעל הוא משום שאינו דרך כבוד משום שהדרך ללכת עמו בטיט, מותר ליכנס לעזרה אפילו באנפיליא של עור, כיון שאין מהלכין בה בטיט אלא רגילים לנעול עליה עוד מנעל. **טו. וכן** העיר ברש"ש (יבמות שם). **טז. וכן** העיר בשו"ת דברי יעקב (סי' נ). ועיין בפתחי שערים בחידושיו (נדרים ג. שנת כג.), בזכרון אלעזר ובשו"ת זכר יהוסף (חו"מ סי' פה) מש"כ ביישוב קושיית החכם צבי. **א. וכ"כ** במראה הפנים, שמכאן למד הרמב"ם שהיו שני תרומות, שמה שכתוב בג' קופות של ג' סאין שהן ט' סאין תורמין את הלשכה, זה מדובר בקופות הקטנות שהיו כל אחת של ג' סאין, וביחד הם ט' סאין כיון שהיו ג' קופות, אך מה שממשיכה הברייתא שהן עשרים ושבע סאין, אם הכוונה שכיון שתורמין ג' פעמים בשנה, ובכל פעם ט' סאין שנמצא בכל השנה תורמין כ"ז סאין לא חל שנה לענין בל תאחר אלא משעה שהקדישו או בשעת הרצאה אפילו בלא הקדישו. **יג. וע"ש** במסורת הש"ס שכתב, שצ"ל דתניא ולא דתנן, משום שאין משנה בשקלים ולא באנפיליא ואצ"ל במנעל וסנדל. אולם לגירסת הרש"ס א"ש. **יד. וראה** במנחת חינוך (מצוה רנד) שהסתפק אם מותר ליכנס לעזרה באנפיליא של בגד. והגרז"ו לייטר בספר ההשלמה העיר על המנחת חינוך, שדבר זה מפורש ברש"י ביבמות הנ"ל. וכן הוכיח בעזרת כהנים (מדות פ"ג מ"ח) שמותר ליכנס לעזרה עם אנפילאות שאינם של עור, מבראשית רבה (פמ) שעשו לאלכסנדר מוקדון אנפילאות כדי שיוכל ליכנס להר הבית, שמשמע שמותר ליכנס להר הבית באנפילאות. ובגן המלך (סי' קי) כתב, דלפי מש"כ רש"י שאין בזיון ליכנס עם אנפיליא של בגד לפי שאין דרך להכניסה בטיט, נראה דכיון דטעם איסור מנעל הוא משום שאינו דרך כבוד משום שהדרך ללכת עמו בטיט, מותר ליכנס לעזרה אפילו באנפיליא של עור, כיון שאין מהלכין בה בטיט אלא רגילים לנעול עליה עוד מנעל. **טו. וכן** העיר ברש"ש (יבמות שם). **טז. וכן** העיר בשו"ת דברי יעקב (סי' נ). ועיין בפתחי שערים בחידושיו (נדרים ג. שנת כג.), בזכרון אלעזר ובשו"ת זכר יהוסף (חו"מ סי' פה) מש"כ ביישוב קושיית החכם צבי.

לענין מה הוכיחו מהקופות של השקלים

שם. הקשה השפ"א (שנת קכו:) על דברי הירושלמי נלמוד סתום מן המפורש דתניא בג' קופות של שלש סאין תורמין את הלשכה, דהא שם אין ענינו לכאן ומה שייך בכה"ג ללמוד סתום מן המפורש, שזה לא שייך אלא בתורה שבכתב ללמוד תיבה מתיבה, אבל במשנה לא שייך לומר כן. וביאר, שהירושלמי הביא ראיה מהקופות של השקלים, שגם קופה בת ג' סאין נקראת קופה ולא אומרים שאינה נקראת קופה משום דזוטר שיעוריה, וזה יש להוכיח מקופות השקלים שקוראים לקופה של ג' סאין קופה, אבל אין הכי נמי שיש קופות שמחזיקות יותר[ב].

סימנו אותם משום שמצוה בראשון [איצר התכלת]

מפני מה כתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל לומר מסתפק מן הראשונה קודם לשנייה ומן השנייה קודם לשלישית. במסכת מגילה (כה:) מוכיח רבא מכאן, שמי שעולה ראשון לתורה מהשלשה קרואים משובח אם קרא ארבעה פסוקים, שהרי היו מסמנים את הקופות כדי לידע איזו מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון, והיינו שמצוה בראשון. והראב"ד (תמורות ופפקיס סי' רה) והרא"ש (פפקיס פ"י סי' ג, ובשו"ת כלל יד סי' ה) כתבו, שיש שמדקדקים לרשום על המצות בעשייתן או שעושין להם סימן לדעת איזו נעשית ראשונה ואיזו שניה ואיזו שלישית, משום שמצוה בראשונה וכדרך שהיו עושים בקופות של תרומת הלשכה שהיה כתוב בהם א' ב' ג' לידע איזו נתרמה ראשונה כיון שמצוה בראשונה.

מצוה בראשון אף שיש בידו את השלישי

שם. בשו"ת חכם צבי (סי' מה) הוכיח מכאן, שאדם שהדביק נרות שעוה בכותל כדי להדליקן לנר חנוכה ובעוד שהוא עסוק בהם הביאו לו שמן זית, שימשוך ידו מהנרות שעוה וידליק בשמן זית שהוא מצוה מן המובחר, שהגמ' ביומא (סב.) לומדת ממה שהיו כותבים על הקופות אב"ג כדי לידע איזה מהן נתרמה ראשון להביא הימנה ראשון שמצוה בראשון, ואף שהקופה השלישית היתה תחת ידי התורם, לא אומרים שיביא ממנה קרבנות ציבור, אלא מניח אותה ומסלקה ולוקח את הראשונה ומביא ממנה מטעם שמצוה בראשון, וגם בנרות שעוה, מניח הנרות שעוה ומסלקם ומדליק בשמן זית שבו מצוה מן המובחר.

ביאור בכרך אחד ודעת הבבלי בזה

מהו לשתותן בכרך אחד, מדאמר רבי מנא אמר רבי יוחנן הלל אם שמען בבית הכנסת יצא, אם שתאן בכרך אחד יצא. פירשו בקרבן העדה ובתקלין חדתין, שספק הירושלמי הוא בשתה את הארבעה כוסות בבת אחת בלא שיפסיק ביניהם באמירת הגדה אם יצא, ופשטו מדברי ר' יוחנן שאם שמע הלל בבית הכנסת יצא וא"צ לחזור ולאומרו בביתו, וכיון שלא יאמר הלל בביתו, נמצא שאינו מפסיק בין הכוס השלישי לרביעי, שהרי ההלל מפסיק ביניהם, ומשמע שאפשר לשתות את הד' כוסות בבת אחת. ובמסכת פסחים (קמ:) אמר רב שתאן בבת אחת ידי יין יצא ידי ארבע כוסות לא יצא, ונחלקו שם הראשונים בפירושו, רש"י (ד"ה שנת שמת) פירש שעירה את ארבעתן לכוס אחד ושתאו. אך הרשב"ם (ד"ה שנת שמת) והתוס' (שם ד"ה שנת) פירשו, דמיירי ששתה מארבע כוסות בלא הפסק[ג]. וכתב בשירי קרבן, שלפי רש"י אין סתירה בין הבבלי לירושלמי, שהבבלי מדבר כששתה בכוס אחד את כל ארבעתם שלא יצא, והירושלמי מדבר כששתה בלא הפסק הגדה והלל ביניהם ובזה יצא, אך לדברי תוס' והרשב"ם יוצא שהבבלי חולק על הירושלמי. ובשו"ע (או"ח סי' תעג ס"ח) פסק שצריך לשתות ד' כוסות על הסדר, ואם שתאן זה אחר זה שלא כסדר לא יצא[ד].

ובמתא דירושלים כתב, שאין הירושלמי חולק על הבבלי, שמה שנאמר בירושלמי בכרך אחד משמעו שהם כרוכים יחד, והיינו שלקח ד' כוסות דבר פשוט הוא, אלא כוונת הברייתא על שלושת הקופות הגדולות שהיו שם שכל אחת מהם היא ט' סאין שהם ביחד כ"ז סאין, וזה מה שאמרה הברייתא תורמין את הלשכה, שבתחילת השנה כשנתקבצו השקלים היו תורמין מיד ג' קופות הגדולות שהיו כ"ז סאין. ובמשנת אליהו ובמראה הפנים דחו דברי הרמב"ם, שודאי שקושיית הגמ' כאן כמה הוא שיעורן של קופות לא עולה על הקופות הגדולות אלא על הקופות שבפרק מפנין, שהשאלה והתירוץ של הגמ' כאן מובא גם בירושלמי פרק מפנין, ושם ודאי שאין קושיית הגמ' על הקופות הגדולות, שלא דיברנו מענין זה, וכמו כן כאן קושיית הגמ' היא על הקופות שבפרק מפנין. **ב. ומקשה** שם על דברי התוס' שפירשו שכוונת הירושלמי להוכיח משם שסתם קופות הם ג' סאין, דאדרבה משם משמע דסתם קופות אינם של ג' סאין, מזה שהוצרכו לפרש שהיו של ג' סאין. **ג. והוכיחו** התוס' מדקאמר ושתאן שמשמע שכמה כוסות הם ולא אחד ודלא כפרש"י. **ד. וע"ש** בבה"ל (ד"ה שלש כפלה) שכתב בשם המג"א, שכסדר היינו כשאומר את ההגדה בינתיים, והוא מדברי הרשב"ם, ומשמע לפ"ז שאם לא אמר את ההגדה בינתיים אפילו שהה בין כוס לכוס מיקרי שלא כסדר ולא יצא, ומסיק שם שנחלקו בזה הב"י והפר"ח, שלדעת הב"י (סי' תפד) בדיעבד יצא, דמלשון הש"ס משמע שהקפידא רק כששותה אותם בבת אחת, והיינו או כפירוש רש"י בכוס אחד או כפירוש שאר המפרשים שאף בארבע כוסות רצופין לא יצא כיון שלא שהה בינתיים, אבל אם שהה בינתיים אף דודאי עבר איסור במה שלא הסמיך אמירת ההגדה לכל כוס כמו שתיקנו חכמים מ"מ בדיעבד לא הפסיד את

שמופרדים אחד מהשני ושתה בפעם אחד ע"י קנים מכל הד' כוסות, ועכ"פ בשעת השתייה היו ניכרין שהם ד' כוסות ולכן יצא, ועדיף יותר משותה בזה אחר זה בלא הפסק, שאז אינו ניכר שעושה לשם מצוה שדרכו של אדם לשתות ד' רביעיות כשהוא צמא, אבל כששותה בכרך אחד אין זה דרך, ויש היכר מצד הפירוד של הד' כוסות שהוא כנגד ד' לשונות של גאולה[ח].

ובהר אפרים כתב, שראיית הירושלמי ששתאן בבת אחת יצא מאם שמע הלל בבית הכנסת יצא, דבר זה תלוי בגדר אמירת הלל שבליל פסח, שיש לומר שהוא כמו ההלל שנתקן לי"ח ימים בשנה שתיקנו לקרות בהם הלל, וגדר המצוה היא מצות קריאה, או שהלל שבליל פסח הוא בגדר שירה, והוכיח שם שהירושלמי סובר שההלל שבליל פסח הוא מצות קריאה[ט], ולכן אם שמע הלל בבית הכנסת יצא, ושפיר יש להוכיח שאם שתה ד' כוסות בבת אחת יצא, דכיון שאם שמע הלל בבית הכנסת אינו אומר הלל, ואינו מפסיק בין הכוס השלישי לרביעי. אך הבבלי סובר שהלל שבליל פסח הוא מדין שירה וכמו אמירת ההגדה, וא"כ אם שמע הלל בבית הכנסת לא יצא ואין לנו ראיה שאפשר לשתות את הארבע כוסות בבת אחת, ולכן אמרינן מסברא שאם שתאן בבת אחת לא יצא, כיון שלא שתאן על הסדר שתיקנו חכמים לשתותו.

ביאור הספק בפיסקן

מהו לשתותן בפיסקן, כלום אמרו שישתו לא כדי שישתה ולא שישתכר, אם שתה בפיסקן אף הוא אינו משתכר. בתקלין חדתין מפרש, ששאלת הירושלמי אם אפשר לשתות את הארבע כוסות בהפסקות, דהיינו להפסיק בין לגימה ללגימה[ז]. והגאונים גורסים בכפיסין, והכוונה מלשון חצי, שמפסיק באמצע הכוס. וביאור ספק הגמ' שכיון שבגמ' סוכה (מט:) אמרינן ששביעה מהיין הוא על ידי שתייה בלגימות גדולות וגרון מלא ולא על ידי שמכניס למעיו הרבה יין ולא כאכילה שהשביעה היא על ידי מילוי הכרס, לכן מסתפקת הגמ' שאם שתה את היין בהפסקות לא יצא וצריך לשתותו באופן של שביעה דהיינו בבת אחת. ובהגהה בגמ' מובא גירסא מהו לשתותן בפוסקין, ומפרש שם שפוסקין הוא כוס גדול שמחזיק כמה רביעיות, וכן הוא בילקוט אסתר (נספח מדרש אגדה גוריון) על הפסוק (אסתר ג ח) 'והשתיה כדת' וגו' בשם ר' לוי שכך היה תכסיס של אנשי פרס היה להם כוס גדול מחזיק ארבעים שמיניות והוא הנקרא פוסקא ומשקין בו לכל אחד ואחד. ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' כג) ביאר את ספק הגמ' ע"פ שיטת הרמב"ן בשם רבו, שצריך לשתות רוב כוס אפילו בכוס שמחזיק כמה רביעיות, וזה ספק הירושלמי אם מותר לשתות ארבע כוסות מפוסקין דהיינו מכוסות גדולות ולשתות רוב כוס, וע"ז השיב כלום אמרו שישתה ולא שישתכר, ואם שותה מפוסקין אינו משתכר בתמיה, שכיון שמי ששותה כולו מת או משתגע, ודאי שבשתיית רוב הכוס משתכר ולא יצא ידי חובה[י].

הטעם שיש לומר שלא יצאו בו

מהו לצאת ביין של שביעית תאנא רב אושעיה יוצאין ביין של שביעית.

בקרבן העדה פירש, שהספק אם יוצאין ביין של שביעית, כיון ששביעית הפקר הוא ואינו חשוב לכם, ומטעם זה הדין הוא שלא יוצאים במצה של שביעית כיון שבעינן במצה לכם, ויש להסתפק אם גם בארבע כוסות בעינן לכם כמו במצה ואין יוצאין ביין של שביעית, או שבארבע כוסות א"צ לכם ויוצאין ביין של שביעית, ופשטו, שבארבע כוסות א"צ לכם ויוצאין ביין של שביעית.

והרש"ש הקשה בדבריו, דודאי יין של שביעית נקרא לכם, שהלא מפורש כתוב בה 'והיתה שבת הארץ לכם', ובאתרוג ודאי שבעינן לכם ותנן בסוכה (לט.) שיוצאים באתרוג של שביעית[יא]. ועוד, שגם במצה לא כתוב לכם אלא שלומדים 'לחם לחם' מחלה, ובחלה עצמה עיסה של שביעית חייבת בחלה וכדתנן בשביעית (פ"ט מ"ט) וא"כ גם יוצאים בה ידי חובת מצה'. וכן תמה על דברי הקרבן העדה בשו"ת מהרש"ם (מ"ו סי' קמז), שמוכח במסכת קידושין (נג.) שאדם שזוכה בפירות שביעית ממונו הוא ויכול לקדש בו אשה.

ובתקלין חדתין כתב, שספק הירושלמי הוא ביין של שביעית לאחר זמן הביעור[יא], ומיירי כשלא הפקירו שאסור ליהנות בו אלא צריך להפקירו, והספק אם מותר לשתות ממנו ד' כוסות, משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו. ופשטו שמותר משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו. ובשו"ת דברי ישראל (מ"מ סי' קכו) הקשה על התקלין חדתין, שאף שמצוות לאו ליהנות ניתנו מ"מ כתב הר"ן בנדרים (טו: ד"ה והמ) כשיש הנאת הגוף בהדי מצוה לכו"ע אסור[יב]. ובשו"ת דובב מישרים (מ"ג סי' מ) כתב ליישב פירוש התקלין חדתין, שהספק לפי מה שכתב הב"י (או"ח סי' תעג ופסק כן בשו"ע ס"י) בשם הרשב"א שאף מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו אעפ"כ צריך לדחוק עצמו לשתות ד' כוסות, ובאופן כזה שאינו נהנה מהיין אלא ששותה לשם מצוה, הסתפקו בירושלמי אם חשוב הנאה או לא. ולבסוף דחה הסבר זה, כיון שבגמ' (מדרש טז:) מסיק רבא שמצוות לאו ליהנות ניתנו. וע"ש שמפרש את הספק לשיטת המאירי שסובר שהנאת הגוף עם המצוה מותר, והספק של הירושלמי כמו שנסתפק השואל ברשב"א (מ"מ סי' למ) אם מי שאינו נהנה מהיין אם חייב בד' כוסות, וביאור הספק, אם המצוה היא ההנאה ובזה אין אומרים מצוות לאו ליהנות ניתנו וכמש"כ במג"א (סי' לז סק"ה)[יג] ואסור ביין של שביעית, או שהמצוה אינה בהנאה ומותר ביין של שביעית, ופשטו שהמצוה אינה בהנאה, וכמש"כ בשו"ת הרשב"א, ויוצאין ביין של שביעית[יד].

ובקונטרס אחרון לפאת השולחן פירש את הספק, ע"פ שיטת הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (מ"ע ג) שיש מצוה מן התורה לאכול פירות שביעית, וקיי"ל שאין עושין מצות חבילות חבילות, ולכן הסתפקו בירושלמי אם יוצאין ביין של שביעית מצות ד' כוסות[טו]. וברש"ס פירש, שכיון שרמיא עליה לשתותו דלאכלה אמר רחמנא, לא משמע שיוצא בו ידי חובת ד' כוסות שתיקנו חכמים. **ובאור** שמח (מנחת פכ"ט הי"ד) ובראשית בכורים (נכורים יג:) פירשו את הספק, משום שבב"ב (נז:) אמרו שאין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, וכיון שיין של שביעית אינו ראוי לנסך על גבי המזבח משום שכתוב בשביעית 'לאכלה' ולא לשריפה וכמבואר במנחות (פד.) שדווקא עומר מביאים משביעית משום שגלי קרא 'לדורותיכם' משא"כ שאר מנחות אין מביאים משביעית, ולכן יש מקום לומר שאינו ראוי לד' כוסות, ופשטו, שיוצאים בו ידי ד' כוסות משום שאינו פסול לנסך משום גריעותו אלא אדרבה משום עדיפותו שאסור להפסידו וזה לא מעכב לצאת בו ידי ד' כוסות[טז]. ובמנחת שלמה (מ"ג סי' קכג) כתב הרב עזרא אלטשולר לבאר את הירושלמי על דרך האור שמח דבעינן לקידוש יין הראוי לנסכים, ואיתא במנחות (פו:) שצריכים לנסכים יין מכרמים העבודים ואמרינן בגמ' שם שצריכים להביא מכרמים העבודים פעמים בשנה, וע"כ מסתפק הירושלמי ביין של שביעית שכיון שהכרמים אינם עבודים ופסולין לנסכים משום מהותן שגרוע, אם כשרין לקידוש היום[יז]. והטעם שפשטו שכשר לד' כוסות, משום שכיון שאם הביא מכרמים שאינם עבודים כשר בדיעבד לנסכים, לגבי קידוש כשר אפילו לכתחילה, וכמו שאמרו בב"ב (נ:) לגבי יין

סי' ח) הוסיף עוד להקשות, לשיטת בעל המאור (ר"ה ז. ד"ה ומר רבנן) שבמצוות דרבנן לא אומרים מצוות לאו ליהנות ניתנו, תקשה דארבע כוסות מדרבנן הם.

יג. בשם האבודרהם, שכשעיקר המצוה הוא ההנאה לא אומרים מצוות לאו ליהנות ניתנו.

יד. ועי"ע בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' נ) שהקשה, שלא מסתבר להעמיד את ספק הירושלמי לדעת הרשב"א והמאירי שהנאת הגוף בהדי מצוה מותר, כיון שנפסק להלכה בב"י (יו"ד סי' רי) ובש"ך (סס ס"ק נ), שהנאת הגוף בהדי מצוה אסור.

טו. והאב"ד מדומברובא (נפלאת השולחן שם) דחה פירוש זה, משום שיש לפשוט את הספק מהמשנה בפסחים (לה.) שהכהנים יוצאין ידי חובת מצה בחלה ובתרומה, ואע"ג שאכילת תרומה מצוה, ומשמע שלא אומרים בכה"ג אין עושין מצוות חבילות חבילות. ובשו"ת חזון עובדיה (סי' ח) כתב חילוק אחר ע"פ דברי הקהלת יעקב (מערכה ו חוט ו), שכשמצוה אחת מדרבנן ואחת מן התורה לא שייך את הכלל של אין עושין מצות חבילות חבילות, וכיון שאכילת מצה דאורייתא ומצות אכילת תרומה בזמן הזה רק מדרבנן, אין בזה משום עשיית מצוות חבילות חבילות, משא"כ ד' כוסות שחיובם מדרבנן ואכילת פירות שביעית בזמן הזה היא גם מדרבנן, שייך את הכלל שאין עושין מצוות חבילות חבילות.

טז. במנחת שלמה (מ"ג סי' קכג קכד) תמה ע"ז הרב עזרא אלטשולר, שהרי מה שבעינן לקידוש יין הראוי לנסכים, היינו לענין שמהות היין יהיה ראוי לנסכים, וברמב"ם יש בזה שני ביאורים, אחד שלא יהא ביין איזה תערובות כדבש וכיוצא בו, ושנית שלא יהיה היין בטעם רע וכיוצא בו, אבל יין טהור וטעמו יפה ורק שמצד הדין של שביעית אינו ראוי לנסכים ובמהותו אין שום חסרון, איך יעלה על הדעת כלל שלא יהיה כשר לקידוש. ובמנחת שלמה תירץ לו, שזה באמת עיקר הטעם של מסקנת הירושלמי שלכך יוצאין ביין של שביעית מפני שפסולם למזבח אינו מחמת גריעות היין אלא משום איסור הפסד דרמיא עלייהו, אבל מ"מ כיון שיש כלל דבעינן דווקא מן הראוי לנסך על המזבח יש מקום לומר דמשום לא פלוג פסול, וזה ספק הירושלמי.

יז. ומיישב בזה מה שהקשה על האור שמח, דמה שאין מנסכין ביין של שביעית אינו משום גריעותו רק משום שיש איסור הפסד ואין זה טעם לפוסלו לד' כוסות, אך לפי תירוצו יש חסרון ביין של שביעית משום שאין הכרמים עבודים. וכדבריו כתב גם בפירוש רבינו משולם שספק הגמרא הד' כוסות. אך בפר"ח חולק עליו ודעתו שחשוב שלא אמרם על הסדר ולא יצא. ולפ"ז יש לומר שהבבלי מדבר כששתאם בבת אחת בלא הפסקה ביניהם, ולכן אף בדיעבד לא יצא, והירושלמי מדבר ששתאם בזה אחר זה אלא שלא שתאם על סדר אמירת ההגדה, שע"ז יש להוכיח מאם שמע הלל בבית הכנסת שכיון שאינו אומר הלל נמצא שאינו אומר את הד' כוסות על סדר ההגדה וההלל, ומוכח שיצא, אבל אין להוכיח מזה שאם שתאם בבת אחת בלא שהות בינתיים שיצא, שגם אם שמע הלל בבית הכנסת ואינו חוזר ואומר הלל, מ"מ אינו מוכרח ששותה אותם בבת אחת.

ה. וע"ש מש"כ בעוד דרך לפרש בכרך אחד שלא יחלוק הירושלמי עם הבבלי.

ו. וראיתו לכך, משום שהר"ן (טו:) כתב בשם רבינו האי גאון, שהטעם שאין מברכין לגמור את ההלל על ההלל שבליל פסח, משום שאין קוראים אותו בתורת קריאה אלא בתורת שירה. אך שיטת הירושלמי (נרכות פ"ו ה"ה) שמברכין על ההלל שבשעת ההגדה, ומשמע שהירושלמי סובר שההלל שבליל פסח הוא כדין ההלל שתיקנו לקרות בי"ח ימים בשנה וגדרו מצות קריאה. אמנם בבבלי לא מבואר שמברכין על ההלל שבליל פסחים, ויש לומר שסובר שהלל שבליל פסח הוא מגדר שירה, וההלל נחשב לחלק מההגדה ולכך אין מברכין עליו, כשם שאין מברכין על אמירת ההגדה.

ז. וכן פירש בקרבן העדה, אך הוא גרס 'מפוסקין'.

ח. וע"ש שהביא מהב"י (סי' תעג) שכתב בשם הרוקח מדברי התוספתא שתאן בפוסקין לא יצא, ומפרש ששתה בהפסק שעה בינתיים, והמהרי"ל פירש שהכוונה שלא יפסיק באמצע בדברים בטלים. ומקשה עליהם, שלדבריהם אינו מובן לשון הירושלמי כאן, כלום אמרו שישתה לא שישתכר אם שותה מפוסקין אינו משתכר, ומה ענין משתכר לענין השאלה אם יפסיק בינתיים, אך לפירושו מובן שהשאלה אם יכול לשתות מכוס גדול. ובמשנת אליהו כתב שפירוש השבות יעקב דחוק.

ט. וכן הקשה עליו בספר ראשית בכורים (נכורים יג:) ממה שמבואר שם שעיסת שביעית חייבת בחלה, אלמא שחשוב ממונו ולכם הוא. ובשו"ת אמרי יושר (ח"ו סי' ק) תמה גם על קרבן העדה וציין לשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ג סי' קפח).

י. והוסיף, שדוחק לומר שמדובר כאן כשלא הפקיר את היין של שביעית, משום שאז יש איסור לאוכלו, דאי אתה אוכל מן המשומר.

יא. וכ"כ בפני משה (שנת פ"ח ה"ח).

יב. ובשו"ת דובב מישרים (ח"ג

מגיתו שאף שלכתחילה אינו כשר לנסכים, מ"מ מקדשים עליו אפילו לכתחילה

דכיון שגם לנסכים אם הביא כשר לקידוש כשר אפילו לכתחילה[יח].

ובקהלות יעקב (בגליונות לירושלמי) כתב, שספק הירושלמי שכיון שאין עושין סחורה בפירות של שביעית, ואסור לפרוע בם חובות, נסתפק הירושלמי אם אפשר לשתות בהם ד' כוסות, שכיון שחייב לשתות ד' כוסות, כששותה מיין של שביעית הוה כפורע חובו בשל שביעית[יט].

אם מוכח שפסח הוא קודם זמן הביעור

שם. הר"ש (שביעית פ"ט מ"ח) כתב, שמה שאמרו (פסחים נג.) שיין שביעית מותר עד הפסח, היינו עד אחרי פסח שזמן הביעור ביין הוא אחר הפסח. והוכיח כן מסוגייתנו שאמרו שיוצאים ידי חובת ד' כוסות ביין של שביעית, וע"כ שבשנה שמינית קאי, שבפסח של שנה שביעית אין יין של שביעית. ובחזו"א (שביעית סי' טו אות ז) כתב בתשובה לשואל על דברי הירושלמי שיוצאים ביין של שביעית ידי חובת ד' כוסות, דהרי זמן הביעור הוא עד הפסח. וכתב לו, שיש לומר שמדובר כאן בפסח של שביעית ובענבים שביכרו והביאו שליש לפני הפסח. ועוד, שכיון שאוכלים בענבים עד הפסח וחיוב הביעור ביום ראשון של פסח, מותר לאכול ביו"ט ראשון של פסח שלש סעודות מן היין.

ביאור הספק ביין מזוג

מהו לצאת ביין מזוגין, מדתני ר' חייא ארבע כוסות שאמרו יוצאין בהם בין חיין ובין מזוגין ובלבד שיהא בהן טעם ומראה יין. בקרבן העדה מפרש, שהספק הוא כשמזגן יותר משיעור מזיגה שהוא ג' חלקים מים ואחד יין. ופשטו, שכל שיש בהם טעם יין יוצאין בו דהיינו עד ששה חלקים מים ואחד יין. אך בתקלין חדתין מפרש, שהספק אם יוצאים בד' כוסות כשהם מזוגים שאולי צריכים להיות חיים, משום שמקור ד' כוסות נלמד בירושלמי פסחים (פ"י ה"ח) לריב"ל כנגד ד' כוסות שנאמרו בחלום שר המשקים לפרעה, ושם (בראשית מ יג) נאמר 'ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה' ולא היו מזוגין, ולכן גם הד' כוסות צריכים להיות חיין, או שנאמר שהמקור לד' כוסות הוא ממקום אחר ולכן גם מזוגין כשר, ופשטו שיוצאים בהם בין חיין ובין מזוגין.

אם יוצאים ביין לבן בדיעבד

אמר ר' ירמיה מצוה לצאת ביין אדום שנאמר 'אל תרא יין כי יתאדם'. בביאור הגר"א (סי' רעג ס"ד) הוכיח מדנקט לשון מצוה, שאינו לעיכובא אלא למצוה, אבל בדיעבד יוצאים אף ביין לבן. אך הרמב"ן (ג"ב לו:) כתב, שבעינן דווקא יין אדום, והוכיח כדבריו מהירושלמי כאן, שביין לבן אפילו בדיעבד לא יצא, דעד שיהיה בהן מראה יין הוא מעכב גם בדיעבד, ודברי ר' ירמיה מצוה לצאת היינו גם בדיעבד.

ביאור ספק הגמ' ביין מבושל

מהו לצאת ביין מבושל, א"ר יונה מן מה דתני מבושל כמתובל יוצאין ביין מבושל. בתקלין חדתין פירש את הספק, דכיון שקיימא לן בב"ב (לו:) שאין אומרים קידוש אלא על יין הראוי לניסוך על גבי המזבח, וכיון שיין מבושל אינו ראוי לניסוך, אין יוצאין בו ידי קידוש וד' כוסות, או שנתמעטו מקידוש היום רק דברים שאין ראויים לניסוך מחמת שנשתנו לגריעותא, משא"כ ביין מבושל שנשתנה למעליותא יוצאים בו ידי קידוש וד' כוסות, והטעם שהוא פסול לנסכים כיון שנשתנה מברייתו ולמזבח כשר רק דבר שלא נשתנה וכבהמות שלא נשתנו מברייתם. ופשטו, שמבושל כמתובל דהיינו כקונדיטון שגם הוא פסול לניסוך משום שנשתנה מברייתו, וכשר לקידוש וד' כוסות וה"ה ביין מבושל[כ].

אך האור שמח שפירש שספק הגמ' לעיל אם יוצאין ביין של שביעית משום שאינו כשר לנסכים, ופשטו שכשר לד' כוסות כיון שלא נתמעט לנסכים משום גריעותו, לפ"ז גם יין מבושל כשר ואין להסתפק בו. ולכן מפרש (שנת פכ"ט ה"ד) שהספק הוא אם יין מבושל כשר לענין קידוש הואיל ואינו ראוי לנסכים, משום דבעי חי כדדריש בספרי, ופשטו שיוצאים ביין מבושל. וגורס בירושלמי כגירסת קרבן העדה 'תני מבושל כדי תבל, מהו לצאת ביין מבושל, ר' יונה אמר יוצאין ביין מבושל', ומפרש, שמה שאמרו מבושל כדי תבל, קאי על דין הוצאת שבת דתנן במשנה (שבת פ"ח ה"ח) יין כדי מזיגת הכוס, וע"ז אומרים שיין מבושל הוא כמו תבלין ושיעורו כמוציא תבלין ששיעורו (שם פ"ט ה"ה) כדי לתבל ביצה קלה, וכן יין מבושל שיעורו לתבל בו ביצה קלה, וצריך לגרוס 'מבושל כדי לתבל' והיינו לתבל כגרוגרות מביצה קלה, וכן היא הגירסא בפסחים (פ"י ה"ח)[כא].

אם מקדשים על יין מבושל

שם. בתוס' ב"ב (נז. ד"ה מילתא) כתבו, שיש להוכיח מכאן שמקדשין על יין מבושל, מזה שיוצאים בארבע כוסות ביין מבושל. ובריטב"א (שם) הוסיף, שהרי הכוס הראשון של ד' כוסות הוא קידוש והשלישי של ברכת המזון, ומשמע שמברכין עליו בפה"ג ומקדשין עליו. אך הרמב"ם (שנת פכ"ט ה"ד) כתב, שאין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח ולפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת החרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו, ויש מי שמתיר לקדש עליו ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך על גבי המזבח אלא להוציא יין שריחו רע או מגולה או מבושל שאין מקדשין על אחד מהן. והשיג עליו הראב"ד מסוגייתנו שמשמע שיין קונדיטון כשר. ובמועדים וזמנים (ח"ג סי' רמה) כתב, שלדעת הרמב"ם יוצאין בו ידי ד' כוסות אבל אין מקדשין עליו, ואף שמברכין עליו בפה"ג ונקרא יין, כיון שאינו ראוי להינסך על המזבח, אין מקדשין אלא על יין הראוי להינסך על גבי המזבח, ובאמת בכוס ראשונה של הקידוש אין יוצאין ביין מבושל[כב].

ט.

בבבלי אמרו שיעור גדול יותר

כמה שיעורן של כום רבי יוסי בשם ר' יוסי בן פזי ור' יוסי בן ביבי בשם ר' שמואל אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע. בבבלי (פסחים קט.) אמר רב חסדא, שרביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים, ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע. ונמצא שיש חילוק בין הבבלי לירושלמי, שלדעת בבבלי ששיעור הגובה של הב' אצבעות על ב' אצבעות הוא ב' אצבעות וחצי אצבע וחומש אצבע, ואילו בירושלמי מבואר שהגובה הוא אצבע וחצי אצבע ושליש אצבע, והוא כמעט אצבע פחות. וכתבו התוס' (שם ד"ה רביעית), שלפי הבבלי השיעור מכוון כמו שנתבאר שם שלומדים את החשבון ממקוה של מ' סאה שהוא אמה על אמה בגובה ג' אמות, אבל השיעור שנאמר בירושלמי אינו עולה יפה. ותירצו, שבירושלמי מיירי באצבעות צפוריות שהם יותר גדולות, ובבבלי מיירי באצבעות מדבריות, ואין חילוק ביניהם. ועוד תירצו, שבבבלי מדובר בכוס מרובעת, והירושלמי מדבר בכוס עגולה שבתוכה יש שיעור אצבעיים על אצבעיים שהיא גדולה מכוס מרובעת ששיעורו יותר קטן.

רש"י כתב שלא כדברי הירושלמי

אתיא דרבי נתן כרבי שמעון, כמה דר' שמעון אמר ברביעית כן אמר ר' נתן ברביעית לכשיקרש ויהיה בו כזית. רש"י במסכת שבת (עז. ד"ה נמוית) כתב, שהטעם שחייב על קרוש בכזית, כיון שכשיש בו כזית היה בו מתחילה רביעית, ובקרוש רביעית שלימה בעינן דלאו בר מזיגה. וכתב בפני זקן, שמשמע מרש"י שהטעם שצריך שמתחילה היה בו רביעית ולא סגי שהיה בו רובע רביעית, לפי שיין קרוש אינו בר מזיגה ולכן שיעורו כפי שהוא לח בלא מזיגה. ולפ"ז נמצא שר' נתן יכול לסבור גם כת"ק שבמוציא יין לח שיעורו ברובע רביעית מכיון שהוא לח, ומה שהצריך ר' נתן רביעית הוא ביין קרוש. וזה דלא כדברי הירושלמי שאמרו שר' נתן סובר כר"ש ולא כת"ק. והטעם

היה משום שאין עובדים ואין מתקינים אותו ואינו טוב. **יח. ועי"ש** במנחת שלמה שהעיר עליו, דלפי מה שסבר הירושלמי שכל שאינו כשר לנסכים אין יוצאים בו ידי ד' כוסות, מדוע לא נסתפק ביין מגיתו אם כשר לד' כוסות כיון שלנסכים אינו כשר לכתחילה, ואם תאמר שכיון שבדיעבד כשר לנסכים בד' כוסות כשר אף לכתחילה, אם כן מה נסתפק ביין של שביעית משום שאין הכרמים עבודים כיון שהוא רק דין לכתחילה בנסכים. אך לאור שמח מובן, שיין של שביעית אין מנסכים אותו משום ש'לאכלה' ולא להפסד ואף בדיעבד יש לומר שפסול, וע"כ לא נסתפק הירושלמי ביין מגיתו ורק ביין של שביעית. **יט. ובן** בחזו"א (שביעית סי' יג ס"ק יד) רמז לסברא זו, שאפשר שתשמיש מצוה חשוב סחורה, והוכיח דלא כסברא זו ממה שאמרו בבכורות (יג:) דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה משום 'לאכלה' ולא לשריפה, ומשמע שלא חשוב סחורה. וכ"כ במועדים וזמנים (מ"ח סי' ו). וע"ש (מ"ח בהוספות למ"ח סי' ו) שהקשו לו ממה שיוצאין באתרוג של שביעית ואין אומרים שחשוב פורע חובו משביעית. ומחלק שם בין אתרוג שהמצוה ליטלו ולא לכלותו, נמצא שלא מתכלה האתרוג ע"י המצוה ולא חשוב פורע חובו משביעית, משא"כ בד' כוסות שמכלה את היין בשתיה, הסתפקו אם חשוב פורע חובו ואסור בשל שביעית. **כ. ובמועדים** וזמנים (מ"ג סי' רנה) מפרש את הספק, שכיון שבעינן שתייה כדרך חירות וכדרך מלכים, ויין מבושל אף שיש לו דין יין מ"מ אינו כשתיית מלכים שאין דרך לשתות יין כזה, ואפשר שאין יוצאין בו ידי חובת ד' כוסות. ומבאר בזה את המשך הגמ' שמסיק ר' יונה שיוצאין במבושל, ואמרינן דרבי יונה לטעמיה דרבי יונה כד הוה שתי ארבע כסי דפסחא, הוה חזיק רישיה עד חגא, וקשה דממה נפשך, אם סוברים שמבושל דין יין עליו ומברכין עליו בפה"ג, מה הספק לענין ד' כוסות, ואם אין לו דין יין לא יועיל כי ברכתו שהכל, ואף שאדם שהיין מזיק לו שותה יין מבושל. אלא שכוונת ר' יונה שנחשב דרך מלכים ויוצאים בו, דכיון שמלכים כשהם חלשים או זקנים שותים יין מבושל וכמו שר' יונה עצמו שהיה צריך לשתות יין שתה יין מבושל, כמו כן מלכים גם שותים מבושל כשהם חלשים, ולכן יוצאין בו ידי חובת ד' כוסות שנחשב דרך חירות. **כא. והוסיף,** שבירושלמי כאן נשתבשה הגירסא. וביאר שספק הגמ' לענין קונדיטון, משום שמעורב בדבש. **כב. ועי"ש** באור זרוע (מ"ח הל' סעודה סי' קפב) שכתב, שאין להוכיח מהירושלמי שמברכין עליו בפה"ג, שאני אומר יוצאין בו ידי ד' כוסות ומברך עליו שהכל.

שפרש"י כן, משום שבבבלי לא אמרו שר' נתן כר"ש. והירושלמי חולק על הבבלי בזה וסובר שיין קרוש ג"כ בר מזיגה, והחוש מעיד שכשנשרה במים נעשה יין טוב.

בבבלי דחה אביי סברא זו

אתיא דר' נתן כר' יוסי ברבי יהודה. כן היא גירסת הגר"א וכן הוא בשבת (עז.) בשם רב יוסף, דר' נתן ור' יוסי ב"ר יהודה אמרו דבר אחד, שר' נתן אומר שלהתחייב על דבר קרוש צריך כזית, ור' יוסי ב"ר יהודה אומר לגבי מחלוקת בית שמאי ובית הלל בדם נבילה שבית שמאי מטהרין ובית הלל מטמאין, ואמר ר' יוסי ב"ר יהודה שאף כשטימאו בית הלל לא טימאו אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית, שהוא שיעור טומאת נבילה. נמצא שר' נתן שאמר ששיעור יין יבש רביעית הוא כשיטת ר' יוסי ב"ר יהודה שרביעית שנקרש עומד על כזית, ולכן שיעור יין הקרוש להוצאת שבת הוא בכזית. ובבבלי שם דחה אביי, דמנין שר' נתן ור' יוסי בר' יהודה אמרו דבר אחד, שמא לר' נתן א"צ רביעית אלא ביין שהוא קלוש, אבל בדם שסמיך יותר אפילו פחות מרביעית חייב דאף בפחות מרביעית כשיקרוש יהיה כו' בזית. וכן ר' יוסי בר' יהודה שסובר שדי ברביעית דם מפני שכשיקרוש יעמוד על כזית, שמא סובר כן רק בדם שהוא סמיך, אבל ביין שהוא קלוש יש בכזית יותר מרביעית ויתחייב גם על הוצאת פחות מכזית יין יבש.

אם גם לענין ביטול בס' משערים כאילו הוא קרוש

שם. בחולין (ט:) אמר רב חסדא שכשמשערים ביטול בס' משערים ברוטב ובקיפה. והביא שם הר"ן (לד:) בשם הרא"ה בפירושי ההלכות, שכשמשערים ברוטב, משערים שיש כביצה ומחצה של רוטב על כזית משום שכן שיעורו, כיון שכשיקרוש יעמוד על כזית. וכתב הר"ן, שהמקור לדברי הרא"ה הוא מדברי הירושלמי שאמרו שאף כשטימאו ב"ה לא טמאו אלא בדם רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית, ומוכח שמשקין צלולים כשהן נקרשים מרביעית יוצא מהן כזית, ולפיכך כל שהאיסור קרוש משערים רביעית רוטב לכזית. ואף שאביי (שבת שם) דחה את דברי רב יוסף שאין ראיה מדם ליין ויש לחלק ביניהם, אלמא שסובר אביי שאין כל המשקין שוין לדבר זה, מ"מ כיון שלרב יוסף היה פשוט לדמות דם ליין, סוברים כרב יוסף ולא שבקינן את הפשיטות של רב יוסף מחמת דחיית אביי. והר"ן דחה דברי הרא"ה, שכיון שאמרינן בגמ' שמשערים ברוטב, מסתמא משמע כמות שהוא עכשיו משערים בו, שכך שיערו חכמים, משום שאין לך בנותן טעם יותר מס' אפי' ברוטב, שאם לא כן היינו צריכים לחוש ולתת הדבר לשיעורין ולעיין באיסור והיתר אם הוא עבה או דק[א].

אם שיעור האיסור בדם הוא כזית או רביעית

שם. בערוך לנר (יבמות קיד:) ובתשובותיו בנין ציון (סי' מט) העיר, שיש סתירה מהו השיעור בדם שחייבים עליו כרת, שביבמות אמרינן דאין ללמוד דם משרצים ששרצים שיעורם במשהו, אבל דם דעד דאיכא רביעית אינו חייב אימא לא, ומשמע שהשיעור להתחייב בדם הוא ברביעית. ובכל מקום לא הוזכר לענין דם רק שיעור כזית וכן אמרינן בכריתות (כג.) אבל לב בהמה דיש בו כזית אסור וחייבין עליו כרת, וכן פסק הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ו ה"ד) שהאוכל כזית מן הדם במזיד חייב כרת בשוגג מביא חטאת, וכ"כ רש"י סוכה (ו. ד"ה רוב) שהשיעור להתחייב עליו כרת הוא בכזית, וכן נראה כיון שנאמר בו אכילה ואכילה היא בכזית.

ומתחילה כתב שם לחלק בין דם צלול לדם קרוש, ע"פ מה שאמרינן שאף כשטימאו ב"ה לא טימאו אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית, והוא משום שבטבע הדם שמעורבים חלקי הדם במים, וכשנקרש שנפרדים חלקי המים ממנו נשאר מרביעית כזית דם והשאר הוא מים, ולכן כשאוכל דם צלול אינו חייב רק ברביעית, משום שבפחות מרביעית אין בו כזית דם דהרוב הוא מים, ומה דאמרינן בכריתות שחייב בכזית דם היינו בדם קרוש שכולו דם ואין בו תערובת מים, ומה דאמרינן ביבמות שחייב ברביעית היינו בדם צלול, שרק כשנקרש ונפרש המים מן הדם אז אינו חייב רק כשיש כזית דם גמור, ולא מצטרפים המים לדם, אבל דם צלול חייב בכזית ומצטרפים חלקי המים להדם. אך לבסוף מסיק שאין חילוק זה נראה אלא אף בצלול חייב בכזית[ב], ונשאר בקושיא מסתירת הגמרות. אך במחנה אפרים (מאכלות אסורות פ"ו ס"ק ס"ו) כתב כן ליישב את שיטת הרמב"ם שחייבין עליו בכזית, מדברי הגמ' ביבמות (קיד:) שמבואר שחייבין עליו ברביעית, שבדם קרוש חייבין בכזית, ובצלול חייבין ברביעית.

ביאור הספק אם דם נבילה מטמא ברביעית

ושאל רבי אלעזר את רבי סימון עד כמה. כתב בתקלין חדתין, שהספק אם עד רביעית טהור וברביעית דם טמא או שגם ברביעית טהור. וביאור הספק, אם מה שטיהרוהו מטומאת נבילה לפי שדם אינו מטמא כנבילה שהיא אב הטומאה ומטמאת אדם וכלים, אלא כמשקין טמאים שנגעו באב הטומאה ונעשו ראשון לטומאה שמטמא אוכלין ומשקין אבל לא אדם וכלים, או שגם דם נבילה מטמא כבשר נבילה, אלא שאין טומאתו בכזית כמו בשר נבילה אלא ברביעית, ומה שטיהרו את דמה היינו כשלא היה בו רביעית. והטעם שצריך רביעית כתב ברש"י (שבת עז. ד"ה על כיתא), שמאחר שדם נבילה בכלל הבשר שיעורו בכזית כבשר, וע"כ צריך שיהיה בו רביעית הואיל וכשיקרש שאז דומה לבשר יעמוד על כזית. ובתוס' (שם ד"ה הוסיפו) הקשו עליו, שאם דם בכלל בשר, למה צריך ריבוי שרביעית דם מן המת מטמא באוהל, וע"ש מה שתירצו. וכתבו לפרש, שיש לומר שדם אינו בכלל בשר, אלא שיש ריבוי שדם מטמא טומאת נבילה, ומ"מ הוסיף ר' יוסי ב"ר יהודה שמסתבר שהשיעור ברביעית מפני שאם יקרוש יעמוד על כזית, ולא בפחות מכן, כדי שלא תהא חמורה טומאת הדם מטומאת הבשר.

מה היא עדותו של ר' יהושע בן בתירה

העיד ר' יהושע בן בתירה על דם נבילה שהוא טהור. ברע"ב (עדויות פ"ח מ"ח) כתב, שדם נבילה טהור היינו שאינו מטמא בכזית כנבילה אלא ברביעית. ובתוי"ט הקשה עליו, שבמנחות (קג:) אמרו בשם ר' יהושע בן בתירה מעשה והיו נוחרין ערודיות לאריות באסטריא של מלך, והיו עולי רגלים שוקעין עד רכובותיהן בדם ולא אמרו להם דבר, ומוכח שר' יהושע בן בתירה מטהר לגמרי מטומאת נבילות.

ביאור מה מטמא

מהו טהור טהור מלהכשיר אבל לטמות מטמא. הרמב"ם בפירוש המשנה (עדויות פ"ח מ"ח) כתב בביאור הירושלמי, שטהור היינו שאינו מטמא כנבלה לפי שאין שום דבר שדמו מטמא כמוהו אלא השרץ, שאם דם בכלל בשר, למה שהרי הוא כמשקין טמאין, ודווקא ברביעית מטמא. ובהר אפרים תמה בדבריו, שאם מטמא מחמת שדינו כמשקין טמאים, למה צריך רביעית והרי משקין מטמאים בכל שהוא ורק לפסול את הגויה צריך רביעית, ולא מסתבר לומר שמדובר כאן לפסול את הגויה.

והרש"ם פירש, שמטמא מדרבנן בכזית יבש שדומה לבשר או לרביעית לח.

וכתב בהר אפרים, שהוא כדעת הראב"ד (עדויות פ"ה מ"ח) שלא טמאו ב"ה דם נבילה אלא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית, וגזרו על דם נבילה אטו כזית בשר נבילה, משום שאחר קרישתו הוא דומה לבשר[ג].

ביאור תירוץ הגמרא

דילמא לשיעור טומאתו שדמו מטמא כבשרו. בתקלין חדתין פירש, שתירוץ הגמ' שלעולם דם נבילה מטמא, אבל חלוק מדם השרץ שדם השרץ מטמא בכעדשה כמו שיעור בשר השרץ, ודם הנבילה מטמא ברביעית, ולא כשיעור בשר נבילה שבכזית. ובקרבן העדה פירש את תירוץ הגמ', שרק דם השרץ מטמא כבשרו אפילו שהוא צלול, אבל דם נבילה שמטמא ברביעית משום שגזרו עליו טומאה, משום שכשיקרש יעמוד על כזית ויבואו להחליף בבשר נבילה, ומ"מ דם נבילה אינו מטמא כבשר נבילה. ובהר אפרים כתב, שלדעת הרמב"ם שדם נבילה מטמא טומאת משקין ולא טומאת נבילה, מה שאמרה הגמ' לשיעור טומאתו, אף שדם מטמא בכל שהוא כמשקין, כוונת הגמ' לשיעור טומאתו היינו לחומרא של טומאתו, שדם השרץ מטמא טומאה חמורה כשרץ, משא"כ דם נבילה אינו מטמא טומאת נבילה אלא טומאת משקין[ד].

בביאור קוץ ואם ישראל כשר לתרום

קוץ לא יתרום מפני החשד. הרמב"ם (שקלים פ"ה ה"י) כתב, שמי שנבהל להון לא יתרום מפני החשד. וכתב בכסף משנה, שגירסת הרמב"ם היא 'קבץ'

א. ובשו"ת חת"ס (מ"מ סו"מ סי' קמ) כתב, שכוונת הרא"ה שכיון שמשערים בכלי שאין יודעים כמה יוצא ממנו, רואים אותו כאילו כולו נימוח ודבר הקפוי שנימוח ונעשה משקה מתרבה עד שמכל זית נעשה ביצה ומחצה, וכן בהיפוך, אם נראה את הרוטב כאילו נקפה נעשה מג' זיתים זית א', וע"כ אין לשער אלא בשלישית השיעור. אך הר"ן סובר שלא החמירו חז"ל כ"כ כיון שמסלקים את גוף האיסור וקים להו לרבנן דסגי בהכי.

ב. משום שבחולין (פז:) אמרינן לגבי צללתא דדמא דהיינו דם קרוש שמסביב לו נראה צלול כמים, שהאוכלו ענוש כרת ואמרינן שרק כשיש בו כזית. ואם בצלול אינו חייב בכזית רק ברביעית, למה צריכה הגמ' לומר שבדם קרוש חייב רק בכזית, דפשיטא הוא, כיון דאפילו בצלול שמעורב הדם עם המים לא חייב עד שיהיה בו רביעית [וזה פשיטא לגמרא שברביעית צלול יש כזית דם גמור, מזה שרביעית דם מטמא לב"ה], ממילא נשמע מזה שבדם קרוש אינו חייב בפחות מכזית, אלא מוכח שגם דם צלול כשלא נפרשו חלקי הדם מהמים חייב בכזית, ולכן צריכה הגמ' להשמיענו שגם בקרוש חייב רק בכזית ולא בפחות מזה. וע"ש שמוכיח מעוד מקומות שבצלול חייב בכזית.

ג. וכ"כ בקרבן העדה בהמשך הגמ'.

ד. והוסיף, שגם דם השרץ שמטמא טומאת שרץ בכעדשה, אם יהיה פחות מכעדשה יטמא טומאת משקין כשאר משקין טמאים.

מלשון קבצן דהיינו מי שמקבץ מעות ותאב להם. ובהשגת הראב"ד (שם) כתב, שהרמב"ם פירש קוץ שהוא מי שנבהל להון מלשון 'ויקוצו' או מן 'קצתי בחיי', ואינו כן אלא מי שבעל שיער מלשון קווצותיו תלתלים, שחוששים שמא יחביא בשערו. וכן פירשו במאירי ובפירוש תלמיד רשבר"ש דקוץ היינו מי שיש לו שערות ארוכות. ובשקל הקודש (שקלים פ"ג בימור ההלכה ד"ה תורמין) כתב, שיש להוכיח מדבריהם שאף זר כשר לתרום את הלשכה, וא"צ דווקא כהן, שאם צריכים דווקא כהן לתרום את הלשכה, הרי מבואר ברמב"ם (ביאת מקדש פ"ח ה"ז) שאסור לכל אדם בין כהן בין ישראל ליכנס למקדש כולו מעזרת ישראל ולפנים כשהוא פרוע ראש דרך ניוול, שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול, אבל לישראל מותר להיכנס לעזרת ישראל מגודל שער כל שאינו בדרך ניוול, ונמצא שלכהן אסור ליכנס לעזרה מגודל שער גם בלא הטעם של חשד, ומוכח שלדעת הראב"ד א"צ דווקא כהן לתרום את הלשכה[ה].

אינו צריך לומר בפה אתרום

וימלא פומיה מוי. ביפה מראה העיר, שאף שאמרינן במשנה בסמוך שהתורם היה אומר אתרום והיו אומרים לו תרום שלשה פעמים, וכן היה תורם את הראשונה לשם ארץ ישראל, ומשמע שהיה אומר כן בקול וא"כ אין יכול למלאות פיו מים. ופירש, דשמא לא היה צריך לומר אתרום אלא די בהשמעת קול ברמז, והיו עונים לו תרום, וכן לא היה צריך לומר לשם ארץ ישראל, וסגי בחושב לשם כך.

ביאור מפני הברכה

אמר רבי תנחומא מפני הברכה. פירשו בקרבן העדה ובתקלין חדתין, שהיה מברך על תרומת השקלים כדרך שמברך על כל הפרשת תרומות ומעשרות, ואינו יכול לברך כשיש בפיו מים. ובשו"ת חכם צבי (סי' קכח) הביא בשם היפה מראה שפירש, שמפני הברכה היינו שמא יבלע מהמים בלא ברכה ונמצא שמעל שנהנה בלא ברכה. ותמה עליו, שהרי יכול לברך בתחילה על דבר אחר ולכוון גם על המים שיבלע, ועוד דתנן בברכות (מג.) השותה מים לצמאו מברך שהכל, ומפרש בגמ' (שם מד.) לאפוקי מאן דחנקתיה אומצא שפטור מברכה, דהשותה מים לאונסו א"צ לברך עליהם כלל כיון שאין לו הנאה ולא מיזן זייני, וכ"ש זה שאינו מתכוון כלל לבלוע את המים שפטור מהברכה ואין לו למנוע למלאות פיו מים מחשש שמא יבלע. וכתב לפרש כדברי קרבן העדה והתקלין חדתין, והוסיף, שאפילו אם התרומה שהוא תורם היא מדרבנן ולא מדאורייתא, לא גרע מחלת חו"ל שמברך עליה בשעת הפרשה וכן כל שאר מצוות דרבנן. אך בפירוש רבינו משולם גרס 'אי מלא פומיה מאי', ופירש, שהטעם שהיו מדברים עמו כדי לבדוק שלא ימלא פיו במעות. ו'מאי', קושיא היא, למה צריכים לדבר עמו, שיכנסו עמו ויראו שלא לקח לעצמו הואיל וכ"כ חושדים בו. ותירצו, מפני הברכה דהיינו כדי שלא ישלוט בו עין הרע וכדאמרינן בב"מ (קז.) שאסור לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקומותיה, וה"נ יש לחוש מעין הרע[ו].

מהו נוסח הברכה

הרש"ם כתב, שצריך לברך בשעה שתורם אקב"ו להפריש תרומת שקלים, שהתורה קוראת לזה תרומה כמו שנאמר (שמות ל יד) 'יתן תרומת ה''. ובהר אפרים העיר, שכאן מדובר על התרומה שמפרישים מן הלשכה, והפסוק מדבר בנתינת מחצית השקל, וע"ז לא היו מברכים וכמש"כ בשו"ת הרשב"א (מ"מ סי' יח) בשם הר"י בן פלט שאין מברכין על נתינת מחצית השקל, משום שאינו נותן משלו כלום דלה' הארץ ומלואה'. ומפרש שם שכוונת הרש"ס להוכיח, שנוסח הברכה היא על הפרשת תרומה, שהחלק שמופרש לקרבנות נקרא תרומה וזה הוכיח מהפסוק שנקרא תרומת ה', שכל מצוות מחצית השקל היא לתת את המחצית לשם הקרבנות, ששקלים שלא נתרמו אי אפשר להביא מהם קרבנות, ולכן נקראת מחצית השקל תרומת ה' ע"ש שתורמים ממנה לקרבנות ציבור[ז].

הטעם שמברכין על תרומת הלשכה

בשו"ת פני מבין (מו"ק סי' ה אות ל) כתב, שהטעם שמברכין על תרומת הלשכה, משום שהמצוה של נתינת התרומה לא נגמרת עד שתורמין את התרומה ממנה, וכמו ששנינו (פ"ג ה"ו) שבני העיר ששלחו שקליהם ואבדו קודם שנתרמה התרומה חייבין באחריותן, וע"כ מברכין בשעת תרומת הלשכה שאז נגמרת המצוה של נתינת מחצית השקל[ח].

קשה שיברך ואח"כ ימלא פיו מים

בפלתי (סי' יט סק"ה) כתב, שהטעם שאינו מברך קודם שנכנס ללשכה על דעת לתרום את הלשכה ואח"כ ימלא פיו מים ויכנס ללשכה ויתרום, משום שאסור להפסיק בין הברכה לעשיית המצוה, והליכה כ"ב אמה נחשבת להפסק, והלשכה שהיו תורמים שם היתה ארוכה יותר מכ"ב אמה, ולא משכחת לה שלא יהיה הפסק של כ"ב אמות בין הברכה למקום התרומה, ולכן צריך לברך בפנים'.

מדוע לימוד זה מחוור יותר

אי זהו המחוור שבכולן אמר ליה 'והייתם נקיים מה' ומישראל'. בספר מלאכת החשבון כתב[י], שתמוה הלשון איזהו המחוור שבכולין[יב], וכתב לפרש, שלצאת ידי הבריות היינו שאם שומע שמרננים אחריו שלא יאמר מה איכפת לי הלא השי"ת יודע שאני חף מפשע ולא אתנצל לפניהם, וע"ז הוכיחו מהמעשה של בני גד ובני ראובן שבנו מזבח בעבר הירדן והתנצלו לפני בני ישראל על שחשדו אותם שבונים לעצמן אף שה' יודע, וכן מהפסוק 'ומצא חן בעיני אלוקים ואדם' אין ראיה אלא שאם שומע שמרננים אחריו שמחויב להתנצל בפניהם, שאם לא יתנצל בפניהם לא ימצא חן בפניהם, אבל אין להוכיח משם שלא לעשות מעשה טוב פן יחשדוהו ולא יוודע לו שחושדים אותו כדי שיתנצל עליו או שאם עשה כבר את המעשה שצריך להתנצל על ספק חשד שיחשדוהו ולא יוודע לו, וע"ז יש להוכיח מהפסוק 'והייתם נקיים' שאף על ספק חשד יש לחוש, שמשה רבינו התנה עם בני גד ובני ראובן שאם תחלצו לפני ה' למלחמה ועבר לכם כל חלוץ את הירדן עד הורישו את אויביו ונכבשה הארץ לפניכם, ואחר תשובו והייתם נקיים, ולמה הוצרך לומר להם שהייתם נקיים, אלא שאמר להם שאף שיכבשו את הארץ אפשר שהרבה מישראל לא ידעו שכבשתם אותה, ויחשדום שלא קיימו את התנאי, לכך אמר להם שלא ישובו עד שיהיו נקיים גם מישראלי[יג], ואף שיכלו לבוא קודם לכן ואם יחשדו אותם יענו להם, אלא שחששו שמא יחשדו בהם אנשים שלא ידעו ולא יתנצלו להם, ומוכח מכאן שאף על ספק חשד יש לחוש. ולכן אמר שזהו המחוור שבכולם שמכאן יש להוכיח שיש לחוש אף על ספק חשד, משא"כ משאר הפסוקים[יד].

אם הדוחף היה התורם או השוקל

והתורם מתכוין ודחפו לתוך הקופה. הריבב"ן מפרש, שהתורם היה דוחף את שקלו של רבן גמליאל כדי שיעלה בתוך התרומה. אך בלחם שמים פירש בהיפך, שהתורם דחף את השקל למרחוק כדי לבטל כוונת השוקל. והודיעך כאן ב' דברים, האחד, שיש לאדם לדחוק עצמו בהכנת והזמנת המצוה ואף שלא יעלה בידו יש לו שכר על כוונתו הטובה, והשני, שהתורם לא היה רשאי לכוון לתרום מן השקלים הידועים לו היותם של אדם גדול, כדי שתהא יד כולם שוה בו ויזכה בו מי שיזכה, ולכך היה התורם דוחפו שיתערב בתוך הקופה עד שלא יהא מקומו ניכר ולא יוודע היכן נפל.

הטעם שהתורם שאל שלש פעמים

אין התורם תורם עד שהוא אומר להן אתרום והן אומרים לו תרום תרום תרום שלש פעמים. כתב ברע"ב, שהטעם שעשו כן שלש פעמים, שכן דרך לשון חכמים להיות משולשת, וכן מצינו בקצירת העומר שהקוצר אמר מגל זו מגל זו מגל זו, אקצור אקצור אקצור, וענו לו ג' פעמים הן. ובתוי"ט (פרה פ"ג מ"י) כתב, שבכל דבר שנעשה בפומבי כמו עשיית פרה וקצירת העומר וחליצת הנעל תיקנו לומר שלש פעמים, כדי שיהיה לזה פרסום, ואף דבשקלים לא נכנסו עמו עוד אנשים ואין זה בפומבי כ"כ, כיון שהיו מדברים עמו משעה שנכנס עד שיצא כדי שלא יתן לתוך פיו יש בזה פירסום. וכ"כ בפירוש תלמיד רשבר"ש כאן[טו]. ובלחם שמים כתב, שכל דבר מצוה צריך להיות בהכנה והזמנה שיזמין עצמו לעשיית המצוה, וע"כ שאל שלש פעמים.

ה. **ומביא** שם מרש"י (מגילה כח: ד"ה תורמין) שכהנים היו תורמין את הלשכה, וכתב, שרש"י לא יפרש קוץ כמו הראב"ד. ו. **ועיין** בפירוש תלמיד הרשבר"ש שפירש ג"כ באופן אחר. ז. **ובתורתן** של ראשונים כתב, שמהרשב"א שם משמע שאין מברכין על תרומת הלשכה, ואינו יכול לפרש את הירושלמי כקרבן העדה וכחכם צבי שפירשו שמברכים על תרומת הלשכה. ואינו מוכרח שהרשב"א מירי במחצית השקל שאין מברכין עליו כמו שאין מברכין על נתינת תרומה, דלה' הארץ ומלואה, אבל על תרומת הלשכה אין שייך סברא זו, ויש לומר שמברכים. ובענין הברכה בנתינת מחצית השקל ראה בריש מכילתין מה שהובא בזה. ח. **אך** במתא דירושלים כתב, שהברכה שמברכים היא כמו בתענית (ח.) ובב"מ (מג.) שהנכנס למוד את גורנו אומר יהי רצון מלפניך וכו' שתשלח ברכה במעשה ידינו, התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה, וראה בסמוך מה שיישב בזה עוד. ט. **וכתב** עוד, שבזה מיושב מה שהקשה הרשב"א (מ"מ סי' יח) מדוע אין מברכין על נתינת מחצית השקל, דמשום שקודם שנתרמה התרומה לא נגמרה המצוה של מחצית השקל, אי אפשר לברך עליה עדיין. אך מהרשב"א שהקשה ותירץ באופן אחר, יש להוכיח שסובר שמצות נתינת מחצית השקל נגמרת קודם שנתרמה התרומה. י. **והוסיף**, שלפ"ז מש"כ הרמ"א (שם סי"ח) שיכול לברך ולשחוט בחוץ, היינו שאין כ"ב אמות הפסק בינתיים. ובמתא דירושלים תירץ קושיית הפלתי, ע"פ מה שהוכיח שאין זה ברכת המצוות אלא הברכה האמורה בתענית (ח.) ובב"מ (מג.) וכפי שהובא בסמוך, וברכה זו לא שייכת קודם שיתחיל לתרום, וכמו שנאמר שם התחיל למוד וכו' אומר ברוך. יא. **בשו"ת** חת"ס (חו"מ סי' כ) ציין למאמר זה. יב. **ראה** בעין יעקב שהגירסא 'איזהו החמור שבכולן'. יג. **ועי"ש** שמוכיח מהפסוקים שכך עשו. יד. **ובמתא** דירושלים פירש, שמ'והייתם נקיים' רואים שאף רבים צריכים לחשוש לחשד וכ"ש יחיד, משא"כ משאר הפסוקים שמדברים ביחיד לא היינו יודעים שאף רבים צריכים לחשוש לחשד, ולכן מביאים את הפסוק 'והייתם נקיים' והוא עדיף מכולם. טו. **ובמשנה** אחרונה (פרה שם) כתב, שבדבר שבממון בעינן שיקבלו הציבור עליהם, לכן אמרו ג' פעמים.

ביאור הראשונה והשניה והשלישית לפי הרע"ב ולפי הרמב"ם

תרם את הראשונה וחיפה בקטבליאות, השניה וחיפה בקטבליאות, השלישית ולא היה מחפה את הנותרים, ולמה היה מחפה שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום. הרע"ב פירש, שלאחר שתרם את הלשכה בתרומה ראשונה דהיינו בניסן, כיסה את השקלים הנותרים בלשכה בעור שלוק, והתחתונים נעשים שירי הלשכה, ואלו שהביאו שקליהם לאחר התרומה ראשונה מניחים אותם על הכיסוי הזה, ובפרוס העצרת היו תורמים את הלשכה מהמעות שעל הכיסוי, וכשתרם את הלשכה בפרוס העצרת, היה מכסה את השקלים הנותרים בעור שלוק, ואלו שהביאו את שקליהם לאחר העצרת, הניחו אותם על הכיסוי, ובפרוס החג שתרמו את הלשכה בפעם שלישית מהשקלים שעל הכיסוי, לא היה מכסה את השקלים שנותרו, כי אין צורך בדבר, ומה שהיה מכסה את השקלים לאחר תרומה ראשונה ושנייה, כדי שלא יבואו לתרום מהם, דכיון שהם שיריים אין לתרום מהם תרומה.

אך הרמב"ם (שקלים פ"ג ה"ז) מפרש, ששלש תרומות הללו אינם מהלשכה, אלא מהשלשה קופות גדולות שהיו שם, ובכל פרק ופרק היה תורם מהקופות הגדולות לקופות קטנות שכל אחת מהם מחזיקה שלש סאין, ולאחר שתרם את הקופה הראשונה הגדולה לקופה קטנה היה מכסה את הקופה הגדולה, וכן לאחר שתרם את הקופה השניה הגדולה לקופה קטנה כיסה את הקופה הגדולה במטפחת, אך את הקופה הגדולה השלישית שתרם ממנה לקופה קטנה לא היה מכסה אותה, כדי שיהיה ניכר שבה סיים לתרום, ובפעם השניה שתורמים יתחיל לתרום ממנה, ובפרוס עצרת היה תורם מהקופה השלישית שסיים בה בתרומה הקו[illegible]בפרוס הפסח, ומכסה אותה, ותורם מהקופה הגדולה הראשונה שהתחיל בה בפרוס הפסח ומכסה אותה, ואח"כ תורם מהקופה הגדולה האמצעית ולא מכסה אותה. ובפעם השלישית שתורמין בפרוס החג מתחיל לתרום מהקופה שנשארה מגולה[ט].

וכתב בתוי"ט, שלדעת הרע"ב מש"כ במשנה שמא ישכח ויתרום מן התרום. אינו המשך למה שנאמר מקודם שלא היה מחפה את הנותרים, אלא זהו הסבר לדין הקודם של המשנה שבתרומה ראשונה ושנייה היה מכסה את השקלים שנותרו. אך לפי הרמב"ם זהו המשך למה שנאמר מקודם שלא היה מכסה את הנותרים, היינו את הקופה שמשם גמר לתרום, והטעם שלא היה מכסה אותה כדי שבפעם הבאה יתחיל לתרום ממנה.

וכתב בחזו"א (מנחות סי' כח ס"ק יג) שלשון המשנה שלא יתרום מן התרום, אינו מתיישב לפי הרמב"ם, והמשנה היתה צריכה לומר שלא יתחיל מזה שכבר התחיל בו.

ט:

גדר תרומת הלשכה

אילו היו שני בריים ותרם מאחד מהן על חבירו שמא לא פטר חבירו. 19/06/2018
באור שמח (שקלים פ"ג ה"ט) כתב להסתפק, מהו ענין תרומת הלשכה, אם הוא תרומה כדין כל תרומה או הוא נידון אחר, ומסיק, שמלשון הירושלמי 'שמא לא פטר חבירו' משמע שהוא כדין טבל שהתרומה פוטרת את השיריים.

הרי היו מזכים לכל ישראל

הנחת רוח היא להם שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחילה. במקדש דוד (סי' יט אות י) פירש, שאף שבתרומת הלשכה היו מזכים לכל הציבור, מ"מ מי שלקחו את הקרבן בעד שקלו נחשב יותר בעל הקרבן, וזה היה הנחת רוח שלהם שיעלה שקליהם בין השקלים שנתרמו ויהיו יותר בעלי הקרבן[א].

ביאור שמט את הקטבליאות

שמט את הקטבליאות נעשו כולן שיריים. בחזו"א (מנחות סי' כח ס"ק יג) כתב, שלפי הרע"ב שאחר תרומה השניה שבעצרת שהיה מחפה את השיריים של התרומה השנייה, היה שומט את הקטבלא שנתן מקודם על השקלים שנשארו מהתרומה הראשונה ומניחה מלמעלה על השיריים של התרומה השנייה, ונתערבו שיירי הראשונה והשנייה ונעשו כולם שיריים, וכן כשתרם בשלישית בחג היה שומט את הקטבליאות מתחת ונתערבו כל שיירי התרומות, הראשונה עם השניה והשלישית. אך לפי הרמב"ם לא שייך לפרש דבר זה[ב]. ועוד העיר שלרע"ב מובן הלשון שמט כיון שעל הקטבליאות מונחים השקלים החדשים, אבל לפי הרמב"ם שהכוונה שהיה מוריד את הכיסוי שעל הקופות, ואין על הכיסוי שקלים, הוה ליה למימר נטל את הקטבליאות ולא שמט.

לפי הרמב"ם קשה מדוע התרומה השלישית היתה עשירה בכולן

תני שלישית היא היתה עשירה בכולן שהיו בה איסטריאות של זהוב ודרכונות של זהוב. בחזו"א (מנחות סי' כח ס"ק יג) העיר, שזה מובן לפי הרע"ב ששלש התרומות היו מהאנשים שהביאו את שקליהם, ותרומה השלישית היתה מן הרחוקים והיו מצרפים את שקליהם לדרכונות של זהב מפני משאוי הדרך ואותם היו מעלים. אבל לרמב"ם ששלש התרומות הוא מהקופות הגדולות, קשה, שהרי התרומה השלישית לא היתה משקלים אחרים מהתרומות הראשונות, שכולם מהקופות הגדולות שמילאו בלשכה מהשקלים שהגיעו עד ר"ח ניסן, ולא היה בה יותר זהב מבאחרים[ג].

אם היו מצרפים את השקלים על האיצטלית

שם. בקרבן העדה גרס 'איצטלית של זהב' ופירש, שאיצטלית של זהב היינו חליפות של זהב. ובמשנת אליהו כתב, שמה שמבואר כאן שהביאו בתרומה השלישית איצטלית של זהב ואף שמבואר לעיל (ה.) שאסור לצרף מרגלית משקלים שמא יוזלו המרגליות וההקדש יפסיד, וכמו כן יהיה אסור לצרף את השקלים על האיצטלית של זהב שהם בגדים ויש לחשוש שמא יוזלו, אלא שאיצטלית זהב שנאמר כאן לא שעליהם היו מצרפים, אלא שהיו מצרפים את השקלים על הדרכונות של זהב, והאיצטלית הם השקיות שבהם היו שומרים את הדרכונות של זהב בדרך, ומשום כבוד הדרכונות שהם מזהב עשו גם את האיצטלית מזהב. אך הרש"ס כתב, שמה שהיה בתרומה השלישית איצטלי ודרכונות של זהב, לפי שבני מדי היו רחוקים וחשבו שלא יגיעו שקליהם אלא אחר פרוס התרומה השלישית וסברו שלא יתרמו משקליהם, לכן היו קונים משקליהם איצטלי זהב ודרכמוני זהב כדי להקל את המשא. והוסיף, שבזה יתיישב שלא קשה מתחילת פרק מצרפין (ה.). וכוונתו, ששם מבואר שאין מצרפים שקלים על מרגלית שמא יוזלו. ובהר אפרים כתב בביאור דבריו, שכיון שכל הקדשות נפדים בכסף ובשוה כסף ולא חוששים להפסד של הקדש, ומה שבשקלים חוששים להפסד הקדש הוא משום ששקלים באים לקרבנות ציבור לכך הם חמורים משא"כ שאר הקדשות, וכיון שבני מדי סברו שלא יתרמו משקליהם לקרבנות לכך היו פודים את שקליהם על דרכונות ואיצטלי זהב ככל הקדשות[ד].

ביאור הברייתא לדעת הרמב"ם והרע"ב

נטל מן הראשונה אף על פי שיש בראשונה נוטל מן השנייה, נטל מן השנייה אף על פי שיש בשנייה נוטל מן השלישית. שלמה שלישית חוזר לשנייה, שלמה שנייה חוזר לראשונה. בתקלין חדתין וכן במהרש"ל (קידושין נד.) מפרשים את הברייתא כדעת הרע"ב, והיינו שמדובר כאן על השלוש הקופות שהיו תורמין בהם את הלשכה שהיה כתוב עליהם א' ב' ג', ומפרשת הברייתא כיצד היו משתמשים עם הקופות האלו, שתחילה נטל מעות מהקופה שכתוב עליה א' ולקח בהם קרבנות, ולאחר שהוציא מהקופה הא' מעות לוקח מהקופה שכתוב עליה ב' אף שנשאר עוד מעות בקופה שכתוב עליה א', משום שלומדים מהפסוק (נחמיה י לג) 'והעמדנו עלינו מצוות לתת עלינו שלישית השקל בשנה' מכאן שצריכים לתרום בג' קופות וכן להשתמש בג' קופות, ואם תמה הקופה הג' חוזר לקופה שכתוב עליה ב', וכשתמה חוזר לקופה שכתוב עליה א'.

אך המהרש"א (קידושין נה)[ה] והחזו"א (מנחות סי' כח ס"ק יג) מפרשים את הברייתא, שראשונה ושנייה אין הכוונה על הקופות שמשם תרם אלא על תרומת הלשכה, שאחר הפסח שכבר נטל מתרומה ראשונה והגיע עצרת, אף שנשארו מעות בקופות שתרמו בהם את הלשכה בפרוס הפסח אין נוטלים מהם אלא

ט. **ונמצא** שיש חילוק בין הפירושים מהו ראשונה ושניה, שלפי הרע"ב התרומה בפרוס הפסח היא ראשונה, והתרומה בפרוס העצרת היא שנייה ובפרוס החג היא שלישית. אך לפי הרמב"ם, זה הולך על הקופות שהקופה שתרם ממנה בהתחלה נקראת ראשונה, והקופה שהתחיל לתרום ממנה בפרוס העצרת נקראת שנייה, והשלישית זה הקופה שלא התחיל לתרום ממנה עד הפעם השלישית.

א. **והוכיח** כן מהרא"ש (הוריות ו.) שפירש, במה דאמרינן שחטאת שמתה בעליה ליתא בציבור לפי שאין ציבור מתים, משום שהמעות שעלו מתרומת הלשכה לא שייכות לאלו שמתו דאפשר ששל החיים הם, ומשמע שאילו ידענו שמשל מתים הם, חשוב חטאת שמתו בעליה, ואף שבקרבנות ציבור יד כולם שוה, מ"מ לענין חטאת שמתו בעליה הולכים אחר מי שבשקליהם נלקחו החטאות.

ב. **ובשקל** הקודש (שקלים פ"ג ה"ז בירושלמי ההלכה ד"ה עד שנמצא תורס) כתב, שלדעת הרמב"ם שמט את הקטבליאות היינו שאם נשמטו הקטבלאות ונתערבו המעות שבקופות עם השיריים, נעשו הכל שיריים. **ג.** **ובשקל** הקודש (שם) כתב, שלדעת הרמב"ם יש לומר שכוונת המשנה שכשתרמו את התרומה השלישית בפרוס החג היה כבר הרבה זהב מהלשכה שבא מהרחוקים שלא הספיקו לשקול עד אז, ולא שתרמו מהם, אלא שהיה בלשכה. **ד.** **ובהר** אפרים הוסיף, שלא היו שוקלים מתחילה דרכונות אלא היו שוקלים מחצית השקל ומפני טורח הדרך היו מצרפים את השקלים לדרכונות להקל את המשא, שאין לומר שהיו שוקלים דרכונות וכדעת ר' יהודה בפ"ב (נעיל ו.) שאף לשקלים אין קצבה, דא"כ למה דווקא תרומה שלישית הרי גם תרומה ראשונה יכלו לשקול דרכונות ולא מצינו חילוק שזה הביא דרכון וזה הביא מחצית השקל. ומה שאמרו שתרומה שלישית היתה עשירה מכולם, היינו שהיו בה הרבה חצאי שקלים, שאנשי מדי היו מרובין ונתקבץ להם הרבה חצאי שקלים, ולפיכך היו מצרפים אותם על איצטלי זהב ודרכוני זהב להקל את המשא, והגבאים שבמקדש היו מחליפים את האיצטלי זהב על חצאי שקלים ומניחים אותם בקופה לתרום. והסתפק, אם גם את הדרכונות היו צריכים להחליף על חצאי שקלים, או שהדרכונות נכנסו לקופה והיו תורמים אותם כמו שהם. **ה.** **ובמהרש"א** שם הקשה על המהרש"ל, דא"כ למה כששלמה שלישית חוזר לשנייה וכששלמה שנייה חוזר לראשונה, דכיון שכל הקופות מתרומה אחת הם גם בשלמה שלישית יכול לחזור לראשונה. אך בשקל הקודש כתב, שלדברי המהרש"ל היו מסתפקים מהקופה שכתוב עליה א'.

תורמים שנית, וכן בסוכות אף שנשארו מעות בקופות מהתרומה של העצרת אין נוטלים מהם אלא תורמים בשלישית, וגומר להשתמש בקופה שמילא בשלישית, וכשנגמר חוזר ליקח מן הנשאר בקופות שבתרומה שנייה, וכשגמר להשתמש מהקופות שבתרומה שנייה חוזר לקופות שמילא בתרומה הראשונה. **ולפי** הרמב"ם שבתחילה היו תורמים את הלשכה לג' קופות גדולות, ובשלש הפרקים תרמו מהקופות הגדולות לקופות קטנות. נפרש כמש"כ הקרבן העדה, שאין כוונת הברייתא לבאר את השימוש בקופות הקטנות, אלא על התרומה הגדולה, שבנטל מקופה אחת גדולה ומילא ממנה קופה קטנה, אינו נוטל ממנה עוד פעם לעוד קופה קטנה, אלא ממלא את הקופה הקטנה השניה מהקופה השניה הגדולה, וכן עושה בקופה השלישית הקטנה שלא ממלא אותה מהקופה הגדולה שמילא את הקופה הקטנה השניה, אלא מהקופה הגדולה השלישית.

והקשו בפני משה ובריד"ז, שמה שנאמר בברייתא שלמה שלישית חוזר לשנייה קשה לדעת הרמב"ם, שאיך יתכן ששלמה שלישית כיון שבכל קופה גדולה היה ט' סאין כדי למלאות ממנה ג' פעמים קופה קטנה, אך החזו"א ביאר, שלדעת הרמב"ם שהיה נוטל בניסן קופה קטנה שכתוב עליה א' מהקופה הגדולה א', וב' מב' וג' מג', ובתרומה השנייה היה נוטל קופה א' קטנה מהגדולה הג' ב' מא' וג' מב', ובתרומה השלישית היה נוטל הא' מב' והב' מג' והג' מא'. ובריד"ז כתב, ששלמה שלישית לדעת הרמב"ם אין הפירוש שנגמרה הקופה מלשון כלתה, אלא שסיימו בה[ו], שכשסיים לתרום מהקופה הג' הגדולה דהיינו בפרק הראשון, גומר בפרק הבא לתרום מקופה הב' הגדולה, וכשסיים לתרום בקופה הב' דהיינו בפרק השני חוזר בפרק השלישי ומסיים לתרום בקופה הא' הגדולה[ז].

ביאור מחלוקת ר"מ ורבנן

שלמו שלשתן חוזר ושוקל, רבי מאיר אומר חוזר לשיריים שהיה רבי מאיר אומר מועלין בשיריים שמא יצטרכו להם בסוף. בתקלין חדתין פירש את מחלוקתם, שת"ק סובר יחזור ויתרום מתקלין חדתין שבאו אחר סוכות, ואין משתמשים בשקלים שתחת הקטבליאות שנשתיירו לאחר שנתמלאו הקופות, שמהם אין תורמין לעולם. ור"מ סובר שחוזר ונוטל מן השיריים מאותם שתחת הקטבליאות, ולכן מועלים בשקלים אלו לר"מ שמא לבסוף יקחו מהם לקרבנות ציבור[ח]. ובחזו"א (מנחות סי' כח סק"ט) כתב, דלדברי התוס' העיקר חסר בדברי ת"ק, שלא הזכיר שלוקחים משקלים שבאו אחר סוכות. ולכן מפרש שדעת הרמב"ם (פ"ג ה"ו) דלת"ק חוזר ותורם משיירי הלשכה, ודווקא כשיש שם שקלים מספיק לכל הג' קופות, אבל אם אין שם שקלים לכל הג' קופות, אין תורמים אלא נוטלים מלשכת בדק הבית[ט]. ור"מ סובר שחוזרין ונוטלים משיירי הלשכה בלי הרמה, ולא נקרא שיירי הלשכה אלא כשאין עומדים לתרום מהם, וזה רק אחר סוכות שלא נשתייר בהם כדי ג' קופות שאין תורמים מהם, או שכבר הפרישו אחר סוכות ובטוחים שאין צורך לתרום, שלרבנן אין מועלין בשיירי הלשכה באופן כזה, כיון שהולכים לחומת העיר ואין בהם קדושה וחולין הם, ולר"מ מועלים בהם שאף אחר סוכות חשובים שיריים ואין תורמין מהם, שלא תורמים יותר משלשה פעמים, מ"מ עדיין הם בקדושתם שמא יצטרכו לקחת מהם לקרבנות ציבור.

אם גורסים חוזר ושוקל או חוזר ותורם

שם. בתוס' קידושין (נד. ד"ה מועלין) גרסו חוזר ותורם, דהיינו שתורם את הקופות מהשקלים שבאו אחר סוכות עד עכשיו'. ובירושלמי כאן הגירסא חוזר ושוקל, ופירשו הרש"ס הר"א פולדא והפני משה, שחוזר ושוקל הכוונה שמכריזים עוד פעם שיביאו שקלים, ולא משתמשים עם השקלים שבאו אחר סוכות.

ביאור הלימוד

זריזות מביאה לידי נקיות דכתיב 'וכלה מכפר'. בביאור הלימוד פירש הר"ן (ע"ז ו.), דכיון דכתיב 'וכלה כופר את הקודש ואת אהל מועד ואת המזבח' ולשון 'וכלה' הוא כילוי שמשמעו מהירות וזריזות, וכתיב קרא אחרינא 'וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח' כלומר כשהוא בזריזות חשיבא כפרה, וכפרה היינו נקיות.

גירסא אחרת מהבבלי וביאורה

נקיות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה. בבבלי (ע"ז כ:) הגירסא נקיות מביאה לידי פרישות. והרש"ס פירש, שקדושה היינו פרישות שמקדש עצמו ומחמיר על עצמו אף במותר לויא.

ענוה מביאה לידי יראת חטא

ענוה מביאה לידי יראת חטא. וכן הוא בבבלי (ע"ז כ:). וכתבו בתוס' (סד ד"ה ענוה) שבירושלמי שקלים הגירסא יראת חטא מביאה לידי ענוה, וסוברים כר' יהושע בן לוי (סד) שאמר דענוה גדולה מכולם.

הרי כל ישראל יחיו בתחיית המתים

רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים. בספר עבודת עבודה (ע"ז כ:) כתב שאין לפרש כאן תחיית המתים כפשוטו, שהרי כל ישראל יזכו לתחיית המתים ואילו רוח הקודש לא תהיה לכל ישראל, אלא הפירוש תחיית המתים שיש לצדיקים כוח להחיות מתים[יב], ואח"כ יזכה לראות את אליהו[יג].

ביאור המאמר תחיית המתים מביאה לידי אליהו

תחיית המתים מביאה לידי אליהו. הר"ן (סד) והרש"ס פירשו, שאליהו בא בשביל תחיית המתים ומקדים לבוא קודם לכן, דכתיב 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא' דהיינו תחיית המתים, וכיון שבשביל אותו יום בא אליהו, נמצא שתחיית המתים גורמת לאליהו שיבוא[יד].

פרק רביעי - התרומה

למה שימש כסף תרומת הלשכה ומנין

לוקחין בה תמידין ומוספין וכו' וכל קרבנות הציבור. המילים וכל קרבנות הציבור באות לרבות את הקטורת[טו] והמלח הניתן על הקרבנות ואת עצי המערכה[טז]. ולהלן (י:) מבוארי[יז] שאף צרכי קרבן נלקחו מתרומת הלשכה, וכגון שכר מלמדי הכהנים הלכות שחיטה קבלה ושאר הלכות עבודת הקרבנות[יח]. וברמב"ם[יט] פסק על פי התוספתא[כ] שגם בגדי כהונה באין מתרומת הלשכה[כא]. ומקור הדבר כתב בקרית ספר[כב] שהרי שלש תרומות אמורות בפרשת מחצית השקל[כג], ואחת מהן היא עבור הקרבנות והיא תרומת הלשכה כדאיתא בגמ' לעיל (ג:), וכיון דכתיב בה 'לכפר על נפשתיכם'[כד] למדו חכמים שהכוונה לכל קרבנות הציבור שמכפרים. ומה שצרכי קרבנות אף הם באים מתרומת הלשכה, כתב דהוא משום דצרכי קרבן כקרבן דמו ונכללים בכלל זה[כה].

ובמלאכת שלמה פירש בשם הר"ש סירליאו דהמקור לזה הוא מה שכתוב שם 'ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל ונתת אתו על עבודת אהל מועד' דהיינו צרכי אהל מועד, וכתיב (נחמיה י לג) 'והעמדנו עלינו מצות

עליו ה' רוח ממרום קדשו והיינו רוח הקודש, וכשיהיה לו זה יגיע לידי תחיית המתים, וכן דעתי וודאי שיהיה מחיה מתים במאמרו כאלישע שנקרא איש אלהים קדוש והחיה את בן השונמית ונקרא איש אלהים קדוש, ואם תרצה תאמר שיחיה מתים כי הרשעים בחייהם נקראים מתים והוא יחזירם בתשובה ויחיה אותם, כי יהיו דבריו נשמעים אליהם, משא"כ מי שאין בו יראת שמים כי אין דבריו נשמעים. **יג. אך** מהר"ן שבסמוך משמע שמפרש תחיית המתים כפשוטו. **יד. ומיושבת** קושיית המהרש"א, שהקשה דאיך שייך לומר שתחיית המתים מביאה לידי אליהו, שהרי אליהו יבוא קודם תחיית המתים. אך בשקל הקודש הקשה, שכיון שתחיית המתים תהיה זמן רב אחר אליהו הנביא, ומהלשון שתחיית המתים מביאה לידי אליהו משמע שסמוכים הם, ותירץ ע"פ מש"כ בעיקרי דינים (סוף הל' תפילה פרק טו) בשם הרדב"ז, שהביא בשם רבותיו של הריטב"א ששתי תחיית המתים יהיו, צדיקים יקיצו תיכף עם ביאת המשיח, והתחייה של כולם תהיה אח"כ, וכוונת הירושלמי כאן שתחיית המתים מביאה לידי אליהו, היינו תחיית המתים הראשונה של צדיקים שתהיה תיכף עם ביאת אליהו. **טו. ברטנורא**, וכמו שהביאה הגמ' לקמן (י:). **טז. מלאכת** שלמה (ד"ה וכל), וכמבואר במנחות (כפ:) דעצי מערכה והמלח באים משל ציבור. **יז. וכן** בכתובות (קו.). **יח. ועוד** מבואר בגמ' שאף צרכי ציבור מסוימים שאינם צורך קרבנות באו מתרומת הלשכה, ויבואר ענין זה להלן בעז"ה. **יט. הלכות** שקלים (פ"ד ה"ג). **כ. יומא** (פ"ח ה"ז). **כא. ועיין** עוד במשנה לקמן (י:) שהביאה צרכי קרבנות נוספים. **כב. שם. כג. שמות** (ל יח-טז). **כד. שם** (ל טו). **כה. וכ"כ** הברטנורא כאן לגבי

עליה א' ולא גמרו להשתמש בה, וכשלא נגמרה לקחו מהקופה שכתוב בה ב', וכן בקופה הג', אך בקופה הג' היו משתמשים בכל הקופה, וזה כוונת הברייתא שלמה שלישית שגמרו להשתמש בקופה הג' ועוד לא הגיע זמן תרומה השניה חוזרים להשתמש בקופה הב', וכן לקופה הראשונה. **ו. כמו** מתחיל בתורה ומשלים בנביא בר"ה (לב.), שהוא מלשון סיום. **ז. אך** בחזו"א כתב שיש לגרוס בברייתא שלמה שנייה חוזר לשלישית, שלמה שלישית חוזר לראשונה, והכוונה שבתרומה הראשונה היו מתחילים מהקופה הא' ובתרומה הג' היו מתחילים מהקופה הב' ובתרומה הב' מהקופה הג'. **ח. ובתוס'** שם כתבו שר"מ גם מודה שאפשר לתרום מהשקלים החדשים שבאו אחר סוכות, שאינם גרועים משיירי הלשכה. ובחידושים וביאורים (סי' ד סוף ג) כתב, שלפ"ז מה שר"מ אמר שחוזרים לשיריים, כשאין מספיק מהשקלים שבאו אחר סוכות, שיכולים ליטול מן השיריים. ולרבנן אין נוטלים מהם אלא חוזרים ושוקלים מחדש. וטעם רבנן שאין תורמין מהשיריים אף שמה שתרמו רק ג' קופות של ג' סאין משום שחשבו שזה יספיק, ואם היו יודעים היו תורמים יותר, מ"מ מיד לאחר התרומה השלישית התחילו להשתמש בשיריים לצרכי העיר, ואם היו יכולים להשתמש בהם לקרבנות, היה בהם מעילה ולא יכלו להשתמש בהם לצרכי העיר, וכדי להשתמש בהם לצרכי העיר היו צריכים להחליט שלא ישתמשו בהם לקרבנות. **ט. וכמש"כ** הרמב"ם (פ"ד ה"י). **י. וכן** גירסת רבינו משולם ותלמיד רשבר"ש. **יא. וראה** בשו"ת מהרשד"ם (מו"ק סי' יח) ובמהר"ל (מידושי אגדות לע"ז כ:) שמבארים את הברייתא. **יב. וכן** מפרש בשו"ת מהרשד"ם (סד) שישפיע

לתת עלינו שלשית השקל בשנה לעבדת בית אלהינו', והוא מחצית השקל האמור בתורה. וכתוב שם (פס' לד) 'ללחם המערכת ומנחת התמיד[כו] ולעולת התמיד השבתות החדשים למועדים ולקדשים ולחטאות לכפר על ישראל וכל מלאכת בית אלהינו', וכלולים בזה כל קרבנות הציבור וכמו שהאריך לבאר שם, 'וכל מלאכת' בא לרבות קטורת ועומר ושתי הלחם[כז].

והנה יש בענין זה יוצא מן הכלל, והוא מה שפסק הרמב"ם[כח] כמאן דאמר[כט] דפר העלם דבר של ציבור[ל] וכן שעירי ע"ז של ציבור[לא] אינם באים מתרומת הלשכה, אלא גובים עבורם באופן מיוחד ממון נוסף. ופירשו האחרונים[לב] בטעם הדבר שמכיון שקרבן זה אינו קבוע אלא בא עקב מקרה, לא נתנו הציבור עבורו את מחצית השקל דלא עלה על דעתם שיקרה כן. ולכן אע"פ שהוא מכפר על הציבור, אינו בא מתרומת הלשכה שנתרמה על דעת הקרבנות התדירים והקבועים.

כיצד מותר להקריב ספיחין

שומרי ספיחין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. מבואר בזה שהעומר בשנת השמיטה היה קרב מספיחין, דהיינו התבואה שגדלה מאליה מהזרע שנפל בשעת הקצירה בשנה שעברה[לג]. והקשו בגמ' במנחות (פד.) כיצד אפשר לעשות כן הרי קרבן העומר נקמץ והקומץ מוקטר על גבי המזבח[לד], וכתיב בשביעית (ויקרא כה ו) 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה' ודרשינן לאכלה ולא לשריפה, וא"כ איך אפשר להקריבו בשביעית. ותירצו שהרי כתיב בעומר (ויקרא כג יד) 'לדורותיכם' ואי אפשר לומר שיתבטל אף בשביעית, ולכן יש להקריבו אף שנשרף הקומץ, וגם אי אפשר להביא מתבואה של שנה שעברה שהרי בעינן בעומר כרמל דהיינו שיהיה מלא ורך, והוא הנקצר בשנה זו סמוך להקרבתו.

והקשו התוס'[לה] דעדיין יקשה לשיטת ר"ת הסובר שהנשמר בשביעית נאסר באכילה[לו], א"כ עומר זה שאסור באכילה כיון ששמרוהו[לז] יהיה גם אסור להקריבו ע"ג המזבח, שהרי כל דבר שאסור להדיוט אסור אף להקריבו על גבי המזבח שהרי אינו ממשקה ישראל[לח]. ותירצו התוס' תירוץ ראשון שכל מה שאמר ר"ת שיש איסור במשומר היינו לקצרו אבל באכילה מדאורייתא מותר, שהרי איסור זה נלמד מדכתיב (ויקרא כה ה) 'את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור', ואמרינן מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן ההפקר, ואשר על כן אין כאן איסור הקרבה משום דבר האסור לישראל[לט]. ועוד תירצו דבאמת השומרים לא היו מונעים אחרים מליקח, אלא היו מודיעים להם שתבואה זו עומדת לצורך העומר או שתי הלחם ומאליהם היו כבר נמנעים מליקח[מ]. ותירוץ שלישי כתבו התוס' דכיון דכתיב 'את ספיח קצירך' וגו' יש לומר דדווקא קצירך אסור אבל של הקדש שרי, ואין איסור לגבי הקדש כלל.

ועוד הקשו התוס' לשיטת ר"ע (פסחים נא:) דספיחין אסורין מן התורה כיצד אפשר להקריב, הרי לדבריו כל הגדל בשביעית אסור באכילה ואף שהיה מופקר וא"כ יש בזה חסרון דאינו ממשקה ישראל. ותירצו דכמו שהגמ' שם (ה:) אומרת לגבי איסור חדש, שאף שעומר זה אסור באכילה משום שכל תבואה חדשה נאסרת טרם שקרב העומר, מכל מקום איסור זה לא גורם שיהיה אסור להקריבו, שהרי היא גופה המצוה להקריבו ועל ידי זה יהיה מותר כל החדש. א"כ אף לשיטת ר"ע דספיחין אסורין דבר תורה, על כרחנו דבשנת השביעית כך היא המצוה שיבוא העומר מתבואה זו, שהרי לדבריו כאמור אין מציאות כלל של גדל בארץ בהיתר.

י.

עצים מתרומה חדשה

ונתנדבו עצים משל עצמן ומסרום לציבור. מבואר כאן דעצי המערכה צריכים לבוא משל ציבור, ולכן היה נחוץ שימסרום המתנדבים לציבור. ומצאנו דין נוסף בענין זה והוא שצריך אף להביאם מתרומה חדשה שומרי ספיחים. ולהוציא צרכי בדק הבית שאינם באים מתרומת הלשכה, דדווקא צרכי קרבן כקרבן. ועיין להלן (י. ד"ה הפס נרך וכו'). **כו. היינו** מנחת נסכים הבאה עם כל הקרבנות, וממילא נכללת גם מנחת נסכים של מוספין. **כז. ולפי** דבריו אין לנו עדין מקור לשכר המלמדים וכדו', כיון שהם לא נזכרו בדרשות אלו. ועיין להלן בילקוט ביאורים (י:) מה שביארנו בזה. **כח. שם.** **כט. היינו** ר' יהודה במנחות (נב.). **ל. דהיינו** שהתחייבו רוב הציבור חטאת על פי הוראת בי"ד, וצריכים להביא פר לכפרתן. **לא. דהיינו** שעבדו רוב הציבור ע"ז בשוגג. **לב. קרית ספר** (שם), וחסדי דוד (הגמ"ח) על התוספתא (פ"ג ה"ו). **לג. רש"י** פסחים (נא: ד"ה שלמין). **לד. כדתנן** התם (עב:). **לה. שם** (ד"ה שומרי). **לו. וחולק** בזה על רש"י (יבמות קכב. ד"ה של עזיקה). **לז. וראוי** לציין כאן למה שביאר החזו"א (שביעית פ"י סק"ה), דלכאורה קשה על התוס' דלא רק לר"ת היו צריכים להקשות כי אם לכו"ע, שהרי אף אם נאמר שאין איסור אכילה על המשומר אבל לשמור ודאי שאסור, ומפורש הוא בתורה 'והשביעית תשמטנה ונטשתה' דיש חיוב להפקיר את הקרקע ואסור לשמור הגדל בה. ותירץ דאיסור זה נאמר כלפי בעל השדה אבל אדם ששומר שדה רעהו אין בזה אלא גרמא בעלמא, וכאן שעושה כן לצורך הקדש אין בו איסור כלל. **לח. דכתיב** (יחזקאל מה טו) 'ממשקה ישראל למנחה' ודורשת הגמ' בפסחים (מח.) מהפסוק שרק מן המותר באכילה לישראל מביאין לגבי המזבח. **לט. והקצירה** יש לומר שכיון שאין קוצרים לעצמם מותרת, וכמו שכתוב שם בתוס' בתירוצם הג'. **מ. וכן** תירצו בב"מ (נח. ד"ה לשמור), וכן ביבמות (קכב. ד"ה של עזיקה). **א. לעיל** (ט:). **ב. הלכות** שקלים (פ"ד ה"ח). **ג. וכוונתו** במה שכתב אם לא הביאו, הוא לעצים שהיו מתנדבים המשפחות המיוחדות לזה כמבואר אצלנו. **ד. ר"ה** (ז: נמוקפות ד"ה ח). **ה. המובאים** בהמשך הדברים. **ו. וביאור** דבריו דאף דרבי בקרבן יחיד איירי ולענין זה למד שעצים שם קרבן עליהם, מ"מ למדנו מדבריו דשם קרבן עליהם, ולכן אף עצי המערכה בכלל קרבן. ולדברי האחרונים שיובאו להלן (ד"ה גם) בביאור דברי ת"ק אף לת"ק כן הוא, עיי"ש. **ז. שהרי** דין בנין המקדש וכל אשר בו מוטל על הציבור. **ח. שעל** התורת כהנים (פרק ו פיסקא ה). **ט. כמבואר** שם בגמ' לעיל (כא:). **י. ופי'** זה שלא כדברי התוס' שם (ד"ה אלא) שהקשו לרבי אלעזר בר שמעון מדוע לא למדה ממלח, ותירצו דשמא יש דחיה ללימוד זה. **יא. ובהכרח** כוונת המשנה היא שעצים אלו באים בתורת קרבן יחיד, שאם לא כן אלא באים לצורך קרבן ציבור היה לה לגמ' להביא ראיה ממשנה זו שיחיד יכול להתנדב עבור הציבור ולא להביא ממרחק לחמה דהיינו מהמשנה בתענית. **יב. שהרי** נלמדים מפסוק הכתוב לגבי קרבן מנחה הטעון הגשה. **יג. על** ידי שמרסקם עד שיהיה לו ליטול מלוא קומצו (רש"י). **יד. חזו"א** מנחות (סימן כג סק"ה), ובחידושי הגרי"ז למנחות (פ"ג לדף כ). **טו. דבשלמא** לרבי נתחדש שנקראים העצים קרבן, אבל לת"ק עצי המערכה הם. **טז. כמובא** בגמ' תענית (כח.). **יז. שלכן** קראם הכתוב קרבן. **יח. חזו"א** (שם). **יט. פירוש** האם יכול אדם לקנות נכסי הפקר אף שלא עשה מעשה קנין גמור אלא כעין ראיה בעלמא. **כ. כך** מתבאר שם מדברי רש"י (ד"ה פיתיציה).

כקרבנות, והיינו לפי מה שהבאנו[א] במשנה דברי המפרשים שמה שאמרו במשנה וכל קרבנות ציבור בא לרבות אף עצים, ולפי"ז דינם כקרבן שצריך לבוא מתרומה חדשה, וכמו שאכן פסק הרמב"ם[ב] דאחד מהדברים שהיו קונים בתרומת הלשכה הוא עצים אם לא הביאו התורמים עצים[ג]. ובהסבר הדבר כתב הפני יהושע[ד] דנלמד דין זה מדברי רבי[ה] הסובר שעצי המערכה נקראים קרבן, וממילא דינם ככל קרבן ציבור שצריך להביאו מתרומה חדשה[ו].

האם יחיד מביא עצים

ונתנדבו עצים משל עצמן ומסרום לציבור. בגמ' מנחות (כג.) נתבאר חידוש נוסף בדין זה, והוא שאף המתנדב קרבן יחיד, מ"מ את העצים הנחוצים להקרבתו אין הוא מביא כדרך שמביא נסכיו אלא באים משל ציבור. ונחלקו שם התנאים בטעם הדבר, לרבי אלעזר בר רבי שמעון נלמד דין זה מדכתיב (ויקרא ו ה) 'על העצים אשר על האש אשר על המזבח', ודרשינן מה מזבח משל ציבור[ז] אף עצים משל ציבור, ואף שפסוק זה מדבר בקרבן יחיד. אבל רבי אלעזר בן שמוע דורש מפסוק זה דרשה אחרת, ונראה מדבריו שהוא סובר שלזה אין צריך פסוק. ופירש הקרבן אהרן[ח] דסובר הוא שאינם דומים העצים לנסכים, שהנסכים הם חלק מהקרבן ואין הקרבן שלם בלעדיהם ולכן דין הוא שיביאם הבעלים, מה שאין כן העצים תיקוני קרבן בלבד הם ובאים משל ציבור. א"נ סבירא ליה שלומדים עצים במה מצינו ממלח, מה מלח למנחות אינו בא אלא משל ציבור ואף ביחיד שהתנדב[ט], אף עצים אינם באים אלא משל ציבור'.

אמנם מצינו גם עצים שהיחיד מביאם, והוא במשנה לקמן (יח.) האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירין[יא], והמקור לדין זה נדרש בגמ' מנחות (קו:) מהפסוק (ויקרא ג ה) 'ונפש כי תקריב קרבן מנחה' מלמד שמתנדבין עצים, וכמה שני גזירין. ומוסיף רבי שם שעצים אלו אף טעונים מלח ככל קרבן, וכן הגשה לגבי המזבח קודם הקרבתם[יב] ואף קמיצה[יג].

גם בדעת ת"ק במחלוקת זו ביארו האחרונים[יד] דעצים אלו קרבן בפני עצמו וקרבן יחיד הם. ואף שלא הטעינום דיני קרבן כמו שהטעינם רבי, ואם כן לכאורה צריך היה לומר שכיון שעצי המערכה הם צריך הוא למוסרן לציבור, וכמו שמוכח מסוגייתנו שעצי מערכה באים משל ציבור דווקא. אבל לפי זה קשה מה חידוש מחדש לנו הפסוק, ומה מקום היה לומר שאין אדם יכול להתנדב עצים כיון שמוסרם לציבור[טו]. ועוד קשה מהו שיעור זה של שני גיזרי עצים, וכי אין אדם יכול להתנדב כמה שיחפוץ. וביארו שנראה מכח קושיות אלו דאף לת"ק אינם משמשים עצי נדבה אלו להקטרת הקרבנות על גבי המערכה, אלא החידוש הוא שאדם יכול לנדב עצים שישמשו כמערכה בפני עצמה, ושיעור מערכה הוא ב' עצים לפחות וזה עצמו נקרא בשם קרבן, אבל דין זה לא נאמר לגבי הקטרת הקרבנות על ידי עצים אלו. וסמך לדבר נדבת עצים המובאת בסוגייתנו שעליה נאמר (נחמיה י ה) 'והגורלות הפלנו על קרבן העצים'[טז], ולמדנו ממה שקרא הכתוב לעצים בשם קרבן, שאף שעצי המערכה עיקרם הכשר קרבן הם מ"מ יש נחת רוח לפניו בעצם שריפת העצים על גבי המזבח[יז], וזה גופא חידש הפסוק כאן ששם קרבן עליהם ואפשר אף לנדב קרבן זה'[יח].

ביאור מחלוקת חכמים ור' יוסי

אבל במכשירי קרבן כל עמא מודיי שהוא משתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור. בגמ' בבא מציעא (קיח.) דנו האם הבטה בהפקר קונה או לאו[יט]. ותחילה פרשה הגמ' שהיא גופא מחלוקת חכמים ור' יוסי, דלחכמים הבטה קונה ולכן צריך לתת לשומר שכר כדי שיהיה פועל של הקדש וקניינו יהיה עבור ההקדש[כ], ולר' יוסי אינה קונה ולכן אין גריעותא בזה שישמור בחינם דרק אחרי שיקצרו את התבואה יוכלו לקנותה, ואת זה כבר יעשו גזברי ההקדש. ודחתה הגמ' דלכו"ע הבטה בהפקר קונה והמחלוקת היא האם חיישינן שמא לא ימסרם

יפה יפה לציבור אחר שקנאם[כא], דלחכמים חיישינן ולכן נותנים לו שכר ואז נקנה להקדש כדלעיל, ולר' יוסי לא חיישינן[כב]. ולכאורה כאוקימתא זו סובר גם הירושלמי[כג], ופירוש הלשון משתנה משל יחיד לשל ציבור היינו האם אפשר לשנות מיחיד לציבור בלי חשש או לא[כד].

והקשה המשנה למלך[כה] והרי קיימא לן דברים שבלב אינם דברים[כו], וא"כ כיון שבפועל נותן להקדש ליטול את התבואה מה איכפת לנו למה שבלבו, ומדוע לא יקנה ההקדש את התבואה קנין גמור[כז]. והנה נאמרו כמה תירוצים בענין זה, הערוך לנר[כח] כתב דבודאי אדם שנותן להקדש לצורך קרבנות ציבור ואומר שלזה הוא נותן, בכי האי גוונא אין לנו לחשוש למה שבלבו. אבל בענייננו שמנדב השומר את שמירתו ומכח שנידב שמירתו להקדש הוא דאמרינן שאינו קונה, א"כ בשלמא בתחילה שאמר שישמור בחינם לא יקנה אף אם יהיה בלבו אחרת, אבל הרי גם ההקדש עצמו עדיין לא קנה, וא"כ אם לאחר מכן יחזור בו השומר ויתכוין לקנות אין לנו מה שיעכב בעדו שהרי כעת אינו אומר שמקנה להקדש, ומה שחושב עתה לקנות אינו נחשב לדברים שבלב כיון שאינו סותר לשום מעשה, ולכן שפיר חששו חכמים לזה והצריכו ליתן לו שכר[כט].

ובאמרי בינה[ל] כתב לתרץ דאין החשש שמא יתן להקדש ובלבו לא יתכוין לזה, אלא דחיישינן שמא קודם שיתן יתכוין להקדיש בעצמו והקדש הרי חל אף בלבו[לא], ואם יעשה כן נמצא שאין באה משל ציבור. שהרי קרבן הצריך לבוא משל ציבור צריך הגזבר לקנותו מתרומות הציבור, ובמקרה זה כיון שהוקדש קודם לכן לא יחול עליו הקדש נוסף דהיינו מה שהגזבר התכוין לזכותו לצורך הציבור[לב]. וכעין יסוד זה כתב גם בחזו"א[לג] דבכל קרבן ציבור צריך שיבוא הקרבן משל ציבור, וההקדש הוא כמשועבד לציבור להקריב לו קרבנו[לד]. ולכן צריך גם שכוונת המקדיש תהיה למסרן להקדש על מנת להקנותו לציבור שיקריבוהו עבורו, והחשש שלא ימסרם יפה היינו שיקדיש בסתם לצורך הקרבן ולא על מנת כן.

ובשו"ת באר יצחק[לה] כתב לתרץ דעל כרחך צריך לומר דלדעת רבא הוי אומדנא ודאית שנח לו שיקרבו משלו, ועל כן הוי כדברים שבלבו ובלב כל אדם שאין בהם חסרון של דברים שבלב.

אמנם בגבורת ארי[לו] הבין את לשון הירושלמי קרבן יחיד משתנה לשל ציבור כפשוטו, וביאר שדעת הירושלמי שעיקר מחלוקת ר' יוסי ורבנן היא ביחיד שהקדיש ונותן לציבור, האם נהפך קרבן זה להיות קרבן ציבור או לא, דלר' יוסי כיון שנתנו לצבור מאליו נהיה קרבן ציבור ולרבנן לא[לז]. וכל זה בקרבן עצמו אבל במכשירין משתנה משל יחיד לשל ציבור לכו"ע, דבמכשירין אין צריך שיהיו משל ציבור, והני מילי מדאורייתא אבל מדרבנן צריך למוסרו לציבור[מז]. ובזה ביאר מחלוקת האמוראים כאן, דלרבי אחא כמו שבקרבן עצמו לרבנן כיון שלא משתנה משל יחיד לציבור, אי אפשר להביאו משל יחיד וגם לא סמכינן על זה שימסרו לציבור, כך גם במכשיריו לא סומכים על מסירתו ואף שכל דין מסירתם לציבור אינו אלא מדרבנן. אבל לרבי יוסי בשם רבי אילא במכשירין שדין מסירתם לציבור הוא מדרבנן, לא חיישינן שלא ימסרם יפה. ובזה מתפרש היטב ההבדל בין הקרבן למכשיריו.

ביאור הקושיא על רבי יוסי

מתניתא פליגא על ר' יוסי. נחלקו המפרשים בגירסת קושיא זו ובביאורה.

הר"ש סירילאו[מח] גרס כגירסה שלפנינו, ופירש דממה שנחלקו רבי אחא ורבי יוסי האם שאני מכשירי קרבן מקרבן עצמו עולה גם מחלוקת נוספת, והיא האם מה שהתנדבו היחידים עצים למערכה נהג רק כשעלו מן הגולה שלא מצאו עצים או גם לאחר מכן. דלרבי אחא כיון שלרבנן לא סמכינן על מסירתם שתהיה יפה יפה, צריך לומר דדווקא בימי עזרא קבלו מהם כיון שהיתה זו שעת הדחק, וכיון שלמדנו[מט] שקבעו זמן זה ליו"ט חזינן דנהג הוא לדורות וגם לאחר החורבן, שהרי ענינו של יו"ט זה הוא זכר לאותו מעשה וא"כ מאי שנא לאחר החורבן מלפניו, הרי גם לפני החורבן לא הביאו עצים למערכה אלא בשנה הראשונה לעלייתם. אבל לר' יוסי כיון שמודים חכמים במכשירי קרבן הרי שגם אחר השנה הראשונה לעלייתם הוסיפו לקבל מהם, ומה שנהגו יו"ט הוא משום שבפועל המשיכו להביא, אבל לאחר החורבן שכמובן בטלה הבאת העצים ודאי הוא שגם יו"ט אינו נוהג, ולכן ממה שנהגו בו גם אחר החורבן רואים דלא כר' יוסי.

ובקרבן העדה[נ] גרס איפכא מגירסת הר"ש סירילאו וגירסתו היא מתניתא מסייעא לר' יוסי. ופירש דלר' אחא אליבא דחכמים הרי אסור לקבל מיחידים אף מכשירי קרבן, והרי מוכח בברייתא שבזמן הבית לכו"ע נהגה הבאת עצים זו, שלא נחלקו אלא אחר החורבן, ועל כרחך מה שהביאו היה בתורת נדבת עצים דיחיד[נא]. וא"כ בשלמא בזמן הבית נהגו יו"ט ככל יחיד המביא קרבן שנוהג אותו יום כיו"ט[נב], אבל אחר החורבן שפסקו מלהביא אין סיבה שינהגו יו"ט שהרי לא מצינו שיהיה אחר החורבן יו"ט ליחיד שהביא קרבן לפני החורבן. משא"כ לר' יוסי שגם לחכמים מקבלים מיחידים מכשירי קרבן, מה שהמשיכו להביא היה בתורת קרבן ציבור דהיינו עצים למערכת קרבנות ציבור, ולכן מובן מה שנוהג יו"ט זה אף לאחר החורבן דלא רצו לבטלו אף שנחרב הבית.

איצר החכמה

ובפני משה פירש ענין זה בדרך חדשה וביאר מחלוקת האמוראים באופן אחר.

והוא דכו"ע מודים דבמכשירי קרבן אפשר לקבל אף מיחיד, אלא שמחלוקתם היא האם עצי המערכה נחשבים מכשירין או כקרבן עצמו. דלרבי אחא דינם כקרבן ולכן אליבא דחכמים אין מקבלין אותם מן היחידים, ולר' יוסי דינם כמכשירין ואפשר לקבלם אף מיחידים[נג]. וגרס הפנ"מ בגמ' מתניתא פליגא על ר' יוסי, ופירש לפי דרכו דלר' יוסי כיון שהעצים אינם אלא כמכשירין מותר להם ליקח מן הלשכה[נד], ואף שהדין הוא שכל קרבן ואף של יחיד נמלח במלח של ציבור. ואם כן ק"ו הוא דבמכשירי קרבן אין מעכב שיהיו דווקא משל ציבור דמלח הרי הוא יותר ממכשירין וכעין קרבן הוא, ולכן לגביהם גם לא חששו שמא לא ימסרם יפה יפה אף שלכתחילה ודאי שצריך שיהיו משל ציבור[נה].

ובגבורת ארי[נו] הבין בעיקר דעת הירושלמי הבנה שונה כמו שהובא לעיל, ובהבנה זו יישב הקושיא. שהרי הוא פירש שדעת הירושלמי דמחלוקת ר' יוסי ורבנן היא ביחיד שהקדיש ונותן לציבור, האם נהפך קרבן זה להיות קרבן ציבור או לא, דלר' יוסי כיון שנתנו לצבור מאליו נהיה קרבן ציבור ולרבנן לא. וכל זה בקרבן עצמו אבל במכשירין משתנה משל יחיד לשל ציבור לכו"ע, דבמכשירין אין צריך שיהיו משל ציבור, והני מילי מדאורייתא אבל מדרבנן צריך למוסרו לציבור[נז]. ובזה ביאר מחלוקת האמוראים כאן, דלרבי אחא כמו שבקרבן עצמו לרבנן כיון שלא משתנה משל יחיד לציבור, אי אפשר להביאו משל יחיד וגם לא סמכינן על זה שימסרו לציבור, כך גם במכשיריו לא סומכים על מסירתו ואף שכל דין מסירתם לציבור אינו אלא מדרבנן. אבל לרבי יוסי בשם רבי אילא במכשירין שדין מסירתם לציבור הוא מדרבנן, לא חיישינן שלא ימסרם יפה. ובזה מתפרש היטב ההבדל בין הקרבן למכשיריו.

הטעם לחלק בין מכשירי קרבן לקרבן עצמו

אבל במכשירי קרבן כל עמא מודיי שהוא משתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור. יש להבין מה ההבדל בין מכשירים לקרבן עצמו, ובפרט בענייננו שהנידון הוא עצי המערכה ובגדי הכהונה שדינם לבוא משל ציבור[נח], ובעצי המערכה צריך אף להביאם מתרומה חדשה כקרבן עצמו, וא"כ מדוע בהם לא קיים חסרון זה שאין משתנים משל יחיד לשל ציבור.

והנה התוס' יום טוב[נט] הקשה קושיא אחרת בדין זה, שהרי לגבי תרומת שקלים בעצמה מצינו שמותר לקבלה אף ממי שאינו מחויב בה[ס], ומדוע לא חיישינן שלא ימסרנה יפה יפה. ותירץ במסקנתו שדווקא בקרבן עצמו חיישינן דכיון דהוא גופו קרב נח לו לאדם שיקריבוהו משלו[סא], אבל בשקלים שהם עצמם אינם קריבים לא חיישינן לזה[סב]. ולפי דבריו יתבאר החילוק בין מכשירין לקרבן עצמו, דרק בקרבן עצמו יש לחוש שלא ימסרנו יפה מפני שזכות גדולה היא להקריב קרבן עצמו, אבל במכשירין לא חיישינן לכך.

ובמקדש דוד[סג] ביאר דיש חילוק גדול בין מכשירי קרבן לקרבן עצמו, דבקרבן עצמו החיוב להביאו משל ציבור מעכב אף בדיעבד אבל במכשירין אינו כן, והוכיח זאת מהגמ' במנחות (נג.) דאיתא שם שהכהנים שאינם תורמים ללשכה היו צריכים להביא מלח לקרבנם משל עצמם לולי שתיקנו בי"ד שיהא

כא. ופירש רש"י (ד"ה ורבנן) שמא לא יהא בלבו למוסרם לציבור אחר שקנאם, שנוח לו שיקרבו משלו. **כב. ועוד** אוקימתא שלישית נאמרה שם בגמ', דלכו"ע הבטה אינה קונה והמחלוקת היא אם חיישינן לבעלי זרועות דהיינו אנשים שירצו בכל אופן ליטול ספיחין אלו לעצמם, דלחכמים חוששים ולכן נותנים שכר לשומרים שאז כיון שרואים שההקדש משלם על תבואה זו ימנעו מלנוטלה, ולר' יוסי לא חיישינן. [ומה שאמרו חכמים לר' יוסי אף אתה וכו' עיי"ש כיצד הסבירה הגמ']. **כג. שהרי** לשון הירושלמי מתאים רק לאוקימתא זו. **כד. וכן** מבואר בר"ש סירילאו (ד"ה דר' יוסי היפ), וכן נראה שהבינו הרבה מפרשים כפי שיתבאר להלן. **כה. הלכות** שקלים פ"ד ה"ו. **כו. קידושין** (מט:). **כז. והמשנה** למלך לא תירץ קושיא זו. **כח. ר"ה** ז. (ד"ה נפ"ד מולי הפ"ו). **כט. ותירוץ** זה לכאורה לא יועיל לדין בגדי כהן גדול שבהמשך הגמ' כיון ששם אין זמן מתמשך שבו חוששים שיזכה לעצמו. ואולי יש לאמר על דרך זו שגם במקרה זה כיון שהכהן הגדול שמתקנת לו אמו בגדי כהונה אינו מוסר בגדים אלו לגזבר אלא לובשם לעבודת יום הכיפורים, נמצא שאין כאן מעשה שיעכב בעדו אם מתכוין שישארו שלו. **ל. להגר"מ** אוירבאך חלק יו"ד הלכות פדיון הבן סוף סימן ג. **לא. כמו** שפסק הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פי"ד הי"ב. **לב. ובזה** ביאר הלשון שמא לא ימסרם יפה יפה, דר"ל שלא בצורה המדויקת שצריך להקדיש בשביל קרבן ציבור. **לג. או"ח** סימן קכו ס"ק לג. **לד. ובזה** הסביר מה מאפשר לתרום את הקופות על העתיד לגבות (נעיל ה. נמפרשי המשנה), דכיון שכל אחד שתורם תורם על דעת שתהא תרומתו לצורך הכלל, א"כ כשמקריבים מתרומה זו מקרי הקרבה לצורך הכלל כיון שההקדש כעין משועבד לזה, ויוצאים כולם ידי חובתן. **לה. אבן** העזר סימן י ענף ו. ועיין שם הוכחותיו באריכות. **לו. תענית** כח. ד"ה ומ"מ. **לז. ויש** לבאר דבריו על פי מה שהבאנו לעיל (ד"ה ונפתחי פינה) בשם החזו"א דקרבן ציבור צריך להיות משל ציבור, והשאלה היא האם כיון שהקדישו לצורך קרבן ציבור הוה ליה כמו שזיכהו לציבור או לא. ועיין זבחים (ו:) דאמרו שם קרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהן, והיינו שאף שבכונת הכהן היה לשחוט לשם קרבן אחר, מ"מ נמשך הקרבן לשם מה שהוא עומד לו, ויש בזה כעין ראיה לפשט הגבו"א. ומ"מ כדבריו נראה מפשטות לשון המפרשים כאן (פני משה, קרבן העדה ופעל) שלא הזכירו לשון הבבלי בזה כלל. **לח. כמו** שנתבאר לעיל על המשנה לגבי בגדי כהונה, ובתחילת עמוד זה לגבי עצים. **לט. ד"ה** מתנדב. **מ. והיינו** נשים עבדים וקטנים כמבואר לעיל במשנה (ג:). **מא. כמו** שכתב רש"י (ג"מ קיח. ד"ה ורבנן). **מב. ויש** לציין כאן לרעק"א בגליון המשניות (שם) שהקשה על דבריו מתוס' ביומא (לה:) ששאלו שאלה כעין זו ולא תירצו כדבריו. **מג. סימן** לה אות א בסופה. **מד. כמו** שנינו לקמן (כ:). **מה. ואין** להקשות דעדין לגבי עצים לא מתורץ שהרי הם עצמם קרבן, דכבר כתב החזו"א (מעשות סימן נג סק"ה) דאף שהם קרבן מ"מ עיקרם מכשירי קרבן הם. **מו. תענית** כח. ד"ה ומ"מ. **מז. ונראה** טעמו דהוא גזירה אטו הקרבן עצמו. **מח. ד"ה** היו נוהגין. **מט. שהרי** נמנה הוא במגילת תענית כיום טוב שאסור להתענות בו. **נ. ד"ה** היינו. **נא. וכמו** שהבאנו לעיל מהמשנה לקמן (יח.) ומגמ' במנחות (קו:). **נב. כדאיתא** בפסחים (פ"ד ה"ח). ועיין רמב"ם (הלכות כלי המקדש פ"ו ה"י) דאף יחיד שהתנדב עצים אסור בתענית ובמלאכה, והוא מהירושלמי בחגיגה (פ"ב ה"ד). **נג. וצריך** להסביר לדבריו

ודאי הוא שאין צריך לנהוג יו"ט בעת הבאתם, וק"ו אחר החורבן שלא ינהג יו"ט זכר להבאתם, ולכן הסיקה הגמ' מהברייתות האומרות שנהגו אז יו"ט דלא כר' יוסי.

ביאור המחלוקת האם העומר בא מחו"ל ובדין חדש בחו"ל

חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ. הגמ' כאן העמידה סתם משנה זו דמסכת מנחות (פג:) כר' ישמעאל, ושם במנחות הביאה הגמ' ברייתא החולקת על הדין דהעומר בא רק מן החדש אלא אם לא מצא מן החדש יכול גם להביא ישן, אבל לגבי תבואת חו"ל מודה התנא דהברייתא שאינה כשרה לעומר. ועוד הובאו שם דברי ר' יוסי ב"ר יהודה החולק וסובר שהעומר בא אף מחו"ל.

ומעמו פירשה הגמ' שם דס"ל דחדש אסור באכילה אף בחו"ל, שהרי באיסור אכילת חדש הכתוב באותה פרשה כתיב (ויקרא כג יד) 'חקת עולם לדרתיכם בכל מושבותיכם', והיינו בכל מקום שאתם יושבים. ואיסור אכילת חדש הרי תלוי הוא בהקרבת העומר, וא"כ גם הקרבת העומר האמורה שם היא מכל מקום שאתם יושבים. ואף על גב שלגבי הקרבת העומר עצמה כתוב (ספ פסוק י) 'כי תבואו אל הארץ', ומשמע דרק בארץ חייבים אתם להקריב העומר אין זה הפירוש בפסוק, אלא 'כי תבואו' בא לומר שלא התחייבו בני ישראל בקרבן העומר אלא משעה שנכנסו לארץ, אבל משנכנסו לארץ חל החיוב אף לגבי חו"ל.

וסברת ר' ישמעאל החולק נתפרשה בגמ' בקידושין (נ.), והוא לגבי המשנה המביאה את דברי ר' אליעזר שסובר שאכילת חדש אסורה אף בחו"ל, ועל זה מביאה הגמ' את דברי ר' ישמעאל החולק ומפרש דכל מקום שנאמר בתורה 'מושב' אינו אלא אחר ירושה וישיבה[נד], וממילא לפי"ז אין המילה מושבות באה לרבות את חו"ל, ואיסור חדש אינו נוהג אלא בארץ. וכיון שהגמ' במנחות תלתה את שתי השאלות האלו אחת בשניה[נה], א"כ זו גם הסיבה שאין העומר בא לדעת ר' ישמעאל אלא מן הארץ.

ולפי האמור לעיל דמוכח מהגמ' דדין חדש בחו"ל כרוך בדין הבאת העומר מחו"ל עולה לנו קושיא גדולה להלכה. שהרי לפי דברי הירושלמי כאן סתם משנה דשקלים וכן סתם משנה דמנחות ס"ל שאין העומר בא אלא מן הארץ, והרי הלכה כסתם משנה, ואכן כך פסק הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין (פ"ז ה"ח) דאין העומר בא אלא מן הארץ. ולפי"ז גם לגבי דין חדש בחו"ל עלינו לפסוק שאין בו איסור, ומה נעשה ששלשת עמודי ההוראה הרי"ף[נו] והרמב"ם[נז] והרא"ש[נח] פסקו דחדש אסור אף בחו"ל. הן אמנם שהרי"ף ביסס את פסקו על סתם משנה בערלה (פ"ג מ"ט) דשנינו שם דהחדש אסור בחו"ל דבר תורה, אבל מאידך גיסא גם שתי משניות אלו הן שנויות בסתם כאמור, ומנלן לפסוק דווקא כהמשנה בערלה[נט]. וברמב"ם שאלה זו תגדל שהרי פסק במפורש כשתיהן, ולכאורה פסקים אלו סותרים. והנה בענין זה דנו רבים ואנו נביא חלק מן התירוצים.

המהר"י קורקוס בהלכות תמידין ומוספין כתב שהרמב"ם סמך על התורת כהנים[ס] דדרשינן מהמילה 'קצירכם' הכתובה שם בפסוק, שצריך שיהיה קציר כולכם, וחו"ל אינה קצירנו ולא קציר כולנו, ובאמת לשון הרמב"ם שם הוא שאין מביאין את העומר אלא מארץ ישראל שנאמר 'והבאתם את עומר ראשית קצירכם'. אבל הפני יהושע[סא] דחה תירוץ זה וכתב דדרשה זו נסמכת על ראש הפסוק שם והוא מאי דכתיב 'כי תבואו אל הארץ', שהרי את עצם מילת קצירכם אפשר לפרש אף בחו"ל ובקציר שלכם, ואת הפסוק 'כי תבואו' מפרש ר' ישמעאל לשיטתו כמו שביארה הגמ' בקידושין וממילא אין כאן סמך לפסוק דלא כר' ישמעאל.

השאגת אריה[סב] כתב דכל מה שהגמ' תולה את איסור חדש והקרבת העומר אחד בשני היינו לר' יוסי ב"ר יהודה, שמכיון שהוא סובר שהעומר בא אף מחו"ל ע"כ שצריך הוא גם לסבור שהחדש אסור בחו"ל, דלא שייך שיבוא העומר ממקום שאין בו איסור חדש, שהרי מזה שלא נאסר שם החדש חזינן שאין זה המקום שדיברה עליו התורה בפרשה זו. אבל לאידך גיסא דהיינו אם נסבור שחדש אסור אף בחו"ל, עדיין אפשר לומר שהמקום הראוי להבאת העומר הגבילתו התורה ואמרה שלא יהא זה אלא מארץ ישראל. וממילא אפשר לפסוק הן שקרבן העומר אינו בא אלא מהארץ, ומאידך לפסוק שהחדש אסור אף בחו"ל מן התורה[סג]. וכתירוץ זה כתב גם רבי עקיבא איגר[סד].

ובאור שמח[סה] גם דן בשאלה זו והביא דלגבי שתי הלחם[סו] כו"ע ס"ל דאין באים אלא מן הארץ[סז], וכיון שענינם שוה[סח] צריך להבין לדעת ר' יוסי ב"ר יהודה הסובר שמושבותיכם האמור בעומר לא בא למעט מחו"ל, מדוע לא נלמד את העומר במה מצינו משתי הלחם ונאמר שאינו בא אלא מן הארץ. וצריך לומר דכיון ששתי הלחם מתירים החדש במקדש ואילו העומר במדינה[סט] אי אפשר ללמוד זה מזה. אבל יש להקשות על תירוץ זה ממה ששנינו במנחות[ע] אין מביאין מנחות ונסכים קודם לעומר ואם הביא פסול, קודם לשתי הלחם אם הביא כשר, וא"כ רואים אנו שהעומר מתיר גם במקדש וקשה מדוע לא נלמד את העומר משתי הלחם. אמנם לדעת ר' יהודה בן נחמיה[עא] הסובר שאף קודם לעומר כשר עולה דאין העומר מתיר במקדש, וכשיטתו יסבור גם ר' יוסי ב"ר יהודה ולכן מכשיר הוא עומר הבא מחו"ל ואינו לומד משתי הלחם לפוסלו. אבל הרמב"ם פסק[עב] כמשנה במנחות, ויוצא מזה שהעומר מתיר גם במקדש לענין דיעבד על כל פנים, ושוב אפשר ללמדו משתי הלחם ולכן אינו כשר אלא מן הארץ כשתי הלחם.

עוד תירץ בחידושי הגר"ח[עג] והקדים להוכיח שאיסור הקצירה קודם לעומר ודאי שאינו נוהג בחו"ל[עד]. והנה נחלקו אמוראים בגמ' במנחות (פד.) מדוע אין העומר בא מתבואה ישנה, ר' יוחנן אמר מפני שאינו כרמל [דהיינו רך ומלא] הכתוב בתורה לגבי קרבן העומר, ור' אלעזר אמר שאין הוא 'ראשית קצירך' אלא סוף קצירך. ופירש הגר"ח דלר' אלעזר החסרון הוא שתבואה זו לא נאסרה עד הבאת העומר הזה, אלא הותרה כבר עם הבאת העומר הקודם של שנה שעברה[עה]. ולפי"ז יש לומר שגם תבואת חו"ל שאין בה איסור קצירה כלל אין העומר יכול לבוא ממנה, ומה שהכשיר ר' יוסי ב"ר יהודה הוא משום דס"ל כאידך תנאים הסוברים שהעומר בא אף מן הישן. אבל לדידן דהעומר בא מן החדש והטעם לר"א הוא מפני שצריך שיהיה זה ראשית קצירכם והיינו שקצירתו היא המתרת לקצור שאר התבואה, ממילא גם מחו"ל אי אפשר להביאו[עו].

הקשר בין דחיית השבת בקצירת עומר להבאתו מא"י

יצא קציר העומר שהוא מצוה ר' ישמעאל כדעתיה. נחלקו המפרשים בביאור הקשר בין מצות קצירת העומר שדוחה שבת להבאתו מארץ ישראל דווקא. בקרבן העדה כתב לפרש דכיון דלר' ישמעאל מביאין אותו מארץ ישראל בדווקא, ואף בשנת השביעית שיש איסור בקצירתו דוחה הבאתו איסור קצירה בשביעית, הוא הדין שדוחה היא איסור קצירה בשבת[עז]. ובפני משה[עח] כתב לפרש דמכיון שאין העומר בא אלא מארץ ישראל ומן החדש[עט], דין הוא שתדחה קצירתו את השבת כיון שחשובה היא וראוי לדרוש כן[פ].

והר"ש סירילאו הביא את הגמ' במנחות (עג.) שנחלקו שם רבי ור' אלעזר בר' שמעון מה הדין כשנודע לכהן המקריב את העומר שהעומר נטמא, דלרבי אם יש אפשרות לקצור ולהביא אחר בו ביום עליו להודיע שנטמא ויביאו אחר. ולר' אלעזר בר' שמעון לא יעשה כן כיון שהעומר שנקצר שלא כמצותו דהיינו שלא נקצר בלילה[פא] פסול, ואם יודיע יהיה אסור להקריבו מדרבנן שמא יאמרו קרבן קרב בטומאה. ואומרת הגמ' שר' אלעזר סובר כר' ישמעאל שקציר העומר דוחה שבת, וכר' עקיבא (שבת קל.) שסובר מכשירי מצוה אינם דוחים שבת, ופירוש הגמ' שאם היה כשר אף בנקצר שלא בליל ט"ז ניסן אין קצירתו בשבת אלא בבחינת הכשר מצוה ולא יכולה לדחות שבת[פב]. ולפי זה פירש הגמ' כאן

אסורות פ"ב ה"י. **סו. הייני** הבאים מחיטין וקריבים בחג השבועות ומתבואה חדשה כעומר. **סז. כדאיתא** במנחות (סט:), ופסק כן הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין (פ"ח ה"ג). **סח. שהרי** שניהם מתירים את החדש, העומר במדינה ושתי הלחם במקדש. **סט. כמו** ששנינו במנחות (סח:). **ע. שם.** **עא. שם.** **עב. הלכות** איסורי המזבח (פ"ה הל' ט-י). **עג. על** הש"ס (מנחות פד.). **עד. והוכיח** זאת מהשיטה מקובצת (מנחות פד ע"ב ד"ה ג) שכתב כן, ומהרמב"ם הלכות תמידין ומוספין (פ"ז ה"ג) שפסק כן. **עה. ובתורה** הרי כתוב 'והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן' (ויקרא כג י). **עו. וכתב** דתירוץ זה מדויק בלשון הרמב"ם שפירש שהטעם שאין העומר בא מחו"ל הוא משום דכתיב 'והבאתם את עומר ראשית קצירכם', ולכאורה אין שייכות במילים אלו לענייננו, אבל לפי מה שביאר זה גופא הטעם לפסול. **עז. ואף** שהקצירה בשביעית אינה אלא לאו ואילו בשבת אסורה בכרת ובמיתת בי"ד. י"ל שכוונתו היא שכיון שמצינו שהקצירה מצוה ודוחה איסורים, בדומה לזה דרש ר' ישמעאל היתור ד'בחריש ובקציר תשבות' לענין שתדחה קצירתו את השבת, ואין כוונת הגמ' להביא ראיה מזה על זה. אי נמי יש לפרש על פי הגמ' ביבמות (ז.) שאומרת לענין עשה דוחה לא תעשה מה לי חומרא זוטא מה לי חומרא רבה, וראוי עשה לדחות אף לאו שיש בו כרת עיי"ש. **עח. כאן** ובשביעית (פ"ט פוף ה"ב). **עט. כמו** שהבאנו לעיל. **פ. כן** נראה לפרש כוונתו כאן. ובמסכת שביעית כתב כיון דלא שכיח, ונראה לפרש שבא"י בזמן זה התבואה לא מצויה ויכול להיות שלא תהיה ראויה עד ליל ט"ז ניסן, ולכן דרש ר' ישמעאל שתדחה קצירתו בשבת. **פא. כמו** ששנינו במנחות (סה.), ופירשה ר' שמעון בר' אלעזר (שם סו.). **פב. והוסיפו** דאף בבגדי כהונה נחלקו בזה, ויש לבאר זאת על פי הגמ' בערכין (טז.) שאומרת שבגדי כהונה מכפרים כקרבנות, והיינו לכאורה שבשעה שעובד הכהן ולובש בגדי כהונה, לבישה זו כעין הקרבה היא ומכפרת מעוונות מסוימים שנימנו שם. ועוד יש לבאר בדבריו מה נקרא מכשירין לכו"ע, ויש לאמר דהיינו כלי שרת. **נד. דהיינו** שלא ינהג דין זה אלא לאחר שיכבשו את הארץ ויתיישבו בה כל שבט במקומו. **נה. וכפי** משמעות פשטות הפסוקים (שם). **נו. בקידושין** (שם). **נז. הלכות** מאכלות אסורות פ"י ה"ב. **נח. קידושין** פרק ראשון סימן סב. **נט. אמנם** התוי"ט (ממורה פ"ז מ"ה) כתב דהלכה כמשנה זו כיון שפרק זה במסכת ערלה עוסק באיסורים מסוג זה, ואילו המשניות האחרות אינן עוסקות באיסורי אכילה אלא בדינים אחרים, ודין חדש בחו"ל נשנה שם או נלמד משם דרך אגב. אבל תירוץ זה עדין לא מועיל לישב את דעת הרמב"ם שפסקיו לכאורה סותרים. **ס. אמור** פרשה י ה"ג. **סא. בסוף** קידושין בפסק חדש (סוף סימן נ). **סב. בשו"ת** החדשות בקונטרס חדש (שם). **סג. והוכיח** השאג"א את תירוצו מהגמ' במנחות (שם), שהרי הברייתא הראשונה המובאת שם לחלוק על הדין שאינו בא אלא מן החדש דברי רבי עקיבא ורבי נתן היא, ואומרת שם הגמ' דלא פליגי אלא על דין זה אבל מחו"ל מודים הם שאין העומר בא. ואילו בגמ' בקידושין (שם) מובא שר"ע חולק על ר' ישמעאל וסובר ד'מושבותיכם' כל מקום שאתם יושבים משמע, וא"כ חדש אסור אף בחו"ל. ומוכח מזה שאין סתירה מזה שהחדש אסור בחו"ל, למה שאין קרבן העומר בא אלא מן הארץ. **סד. במערכות** שבסוף ספר דרוש וחידוש (מערכה ט למקצת ר"ה נסופה). ועיין שם שהוכיח תירוצו מהסוגיא בר"ה. **סה. הלכות** מאכלות

אהח 19/06/2018

דכמו שחייבים לקוצרו בלילה ומעכב דין זה אף בדיעבד, כך מאי דכתיב בפסוק 'וקצרתם את קצירה והבאתם' דמשמע שהקצירה מארץ ישראל היא מעכב אף בדיעבד. ובמסכת שביעית[פג] סיים דעל כרחך שאי אפשר להביאו מסוריא, שהרי לקוצרו בליל ט"ז ניסן ולהביאו למחרת כדי שיקריבוהו הוא דבר בלתי אפשרי במציאות[פד].

כיצד כשרה התבואה בשביעית להקרבת העומר הרי הפקר אינו בכלל קצירכם

דברי הכל היא לא מצא מסוריא מביא מספיחין שבארץ ישראל. הקשו האחרונים[פה], הרי בגמ' בר"ה (יג.) דרשינן 'קצירכם' ולא קציר נכרים ואי אפשר להביא את העומר משדה נכרי, וא"כ לכאורה עלינו גם לדרוש 'קצירכם' ולא של הפקר, ועומר משדה הפקר פסול. וקושיא זו קשה ביותר לדעת חכמים כאן שלדבריהם אפשר להביא גם מחו"ל, וכיון שיש לשיטתם אופן של לכתחילה אי אפשר גם לאמר שמכיון שבשביעית אין ברירה אפשר להביא גם מן ההפקר. **ותירץ** הטורי אבן שאע"פ שמן הנכרי אי אפשר להביא הפקר אינו בכלל זה.

וראיה מהגמ' בבכורות (ג:) שאומרת שרב מרי בר רחל הקנה אוזני בהמותיו לנכרי כדי שלא יתחייב בבכורה[פו], ולכאורה למה צריך לעשות כן, יכול היה להפקירם, אלא ראיה שלא לגבי כל דבר שוה הפקר לשל נכרי, והוא הדין בענייננו. ועוד תירץ, דכמו שהגמ' במנחות (פד.) אומרת לגבי הקטרת הקומץ, שאף שאסור לשרוף פירות שביעית מותר להקטירו דכיון שכתוב בעומר לדורותיכם משמע שאף בשביעית צריך להקריבו, הוא הדין בענייננו כיון שמצות הקרבת העומר נאמרה אף בשביעית ומפירות ארץ ישראל, על כרחך שבשביעית אפשר להביא אף מן ההפקר[פז].

ובזכר יצחק[פח] כתב דהן אמנם יש למעט אף הפקר מפסוק זה, אבל הפקר דשביעית שאינו מופקר לכל אלא לישראל בלבד[פט] אינו מתמעט שעדיין קורא אני בו קצירכם.

מדוע שיירי העומר בשביעית אסורים באכילה

לא נמצא קומץ על שיריים שאין נאכלים. פירשו המפרשים[צ] דהטעם שאין השיריים ראויים לאכילה הוא משום שנזרעו בשביעית. והנה ידועה מחלוקת הראשונים בדין נזרע בשביעית האם נאסר באכילה או לאו, דבתוס'[צא] כתבו בשם הריב"א דנאסר באכילה ונלמד מהפסוק 'לא תזרע'[צב], וכן נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד[צג] דלרמב"ם לא נאסר והראב"ד חולק וסובר שנאסר[צד]. וכתב החזו"א[צה] שלכאורה מדברי הירושלמי כאן ראיה ברורה שאסור מן התורה לאכול הנזרע בשביעית, ושוב כתב[צו] שאין כאן ראיה שהרי הראב"ד בתורת כהנים[צז] פירש שהמקשן סבר שספיחין[צח] אסורים באכילה, והיינו כדעת רבי עקיבא[צט] הסובר שספיחין אסורים מדאורייתא[ק], ורק לדידיה הקשה הירושלמי שהשיריים אסורים באכילה.

דין ממשקה ישראל במנחת העומר בשביעית

נעשה כחמשה דברים שהן באים בטומאה ואין נאכלים בטומאה. הקשה הקרבן העדה[קא] הרי למדנו במסכת פסחים (מח.) דממה שנאמר[קב] 'ממשקה ישראל למנחה' שאין מקריבים על גבי המזבח כל דבר האסור לישראל, וא"כ מה הועילה הגמ' בתירוצה הרי ספיחין אלו אסורים באכילה וכיצד אפשר להקריבם כלל. ואין לומר שמכיון שאי אפשר באופן אחר מצוותו בכך ולא חיישינן בזה למשקה ישראל, וכמו דאיתא בגמ' במנחות (ה:) לגבי איסור חדש שישנו בכל מנחת העומר, שהרי אפשר להביאה משדה שאין בה איסור ספיחין[קג] וכיון שכן לא הוי מצוותו בכך[קד].

והנה ציין הקרבן העדה בדבריו לתוס' במנחות (ה: ד"ה שכן). ושם דנה הגמ' האם אפשר ללמוד ממנחת העומר שמקריבין אותה אף שיש בה איסור חדש, שכמו כן יהיה מותר להקריב בהמה שנטרפה לקרבן אף שאסורה באכילה. ואומרת הגמ' שלא, כיון שמנחת העומר מתירה לאכול החדש משא"כ הקרבת הטריפה לא מתירה כלום, ואף בשביעית ולר' עקיבא שסובר שכל מה שגדל בשביעית נאסר באכילה, מ"מ מתרת איסור שבתוכה. ופירש רש"י[קה] שמתרת איסור חדש שהיה בשיריים ומי שיאכלם עתה לא יעבור אלא על איסור שביעית, משא"כ טריפה אינה מתרת כלום. ובתוס'[קו] הקשו עליו אם כדבריו שנשאר עדיין איסור שביעית כיצד כשר העומר הרי אינו ממשקה ישראל, וכתב השיטה מקובצת שם[קז] שבאמת אף איסור שביעית שבשיריים מותר אחר הקרבת העומר, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב שהעומר קרב אף בשביעית וממילא שייריו נאכלים[קח]. ויש מהאחרונים שרצה לומר שלדעת התוס' לא תקשה קושיית קרבן העדה, אמנם בקרבן העדה עצמו לא נראה כן. וביאור דבריו כיון שלא הקשה קושייתו אליבא דר"ע כמו שדיברה הגמ' שם, ורק לר"ע אי אפשר להביא בהיתר[קט], אבל לדידן כיון שאפשר להביא באופן המותר אי אפשר לאמר שעל כרחך הותר אף איסור זה.

אמנם כאמור כל קושיית קרבן העדה מתבססת על זה שאפשר להביא גם באופן המותר, אבל לפי פירוש הראב"ד בקושיית הגמ' הנזכר לעיל שהיא אליבא דר"ע שספיחין אסורים מן התורה, הרי אין לנו אפשרות בשביעית להביא אלא מהם[ק]. ועל פי זה תירץ החזו"א[קיא] דכיון שכן י"ל כמו שהגמ' אומרת שם שלדברי ר"ע מצוותו בכך ולכן אי אפשר ללמוד מזה שיהא מותר להקריב טריפה, הוא הדין לענייננו מצוותו בכך ואין בו חסרון של ממשקה ישראל[קיב].

חילול מעות ההקדש קודם נתינתם לשומרים בשכרם

כיצד הוא עושה וכו' הן הן דמיו משעה ראשונה. בביאור סוגיא זו נמצאו במפרשים כמה דרכים, ויש ביניהן גם נפקא מינה לדינא וכדלהלן.

בשאלת הגמ' כיצד הוא עושה הסכימו המפרשים[קיג] שהכוונה היא כיצד אפשר לתת לשומרים שכרן מתרומת הלשכה הרי אין למעות הקדש כעת על מה להתחלל, ונמצא שניתנו בידם מעות הקדש וכשישתמשו בהן מועלים הם בהקדש. ועל זה תירצה הגמ' שנותנים להם כסף חול שלווים מן השולחני לצורך זה, ואחר כך לוקחים את המעות מתרומת הלשכה ומחללים אותן ומעות אלו משמשות להחזר ההלואה מן השולחני. אבל על מה יחללו מעות אלו נחלקו המפרשים, יש אומרים[קיד] שמחללין אותן על העומר עצמו לפני שמקריבים אותו, ונמצא עומר בא מתרומת הלשכה כדין קרבן ציבור, ואילו המעות ביד האומנין של חול הן. ועל זה הקשו בגמ' וטבות כן, פירוש שהרי לכאורה דמי העומר שוים פחות משכר השמירה[קטו] וכיצד מחללין השכר עליו[קטז]. ותירצו כל מה שיתן הן הן דמיו משעה ראשונה, והכוונה שאכן העומר הגמור שעומד להקרבה שוה כל מה שהושקע בשמירתו ועשייתו, ואפשר לחלל עליו לכתחילה את המעות[קיז].

ובפני משה פירש שהחילול אינו מתבצע על העומר אלא על שכר השומרים, דהיינו אף שכבר שילמו להם את שכרם, מ"מ לפני הקרבת העומר לוקח הגזבר מעות מן הלשכה ואומר שמחוללות הן על שכר השומרים ומחזיר המעות לשולחני. ועל זה הקשו הרי כעת שמחלל אין למעות ההקדש על מה להתחלל[קיח], וכיצד יחול חילול זה. ותירצה הגמ' שהחילול לא נעשה כעת אלא משעה ראשונה, דכשנתן לשומרים את שכרם נתחללו מעות מן הלשכה על שכר זה[קיט], ונמצא שכעת הן כבר חולין וממילא אפשר לתיתן לשולחני, ועדיף לעשות כן דגנאי הוא להקדש שמעותיו ינתנו לשומרים באופן ישיר[קכ].

והנה התוס' במסכת מעילה (יד. ד"ה נותן) כתבו שאין צריך לחלל שכר הנוטלין שכרן מתרומת הלשכה, שלב בי"ד מתנה על מעות אלו שיהיו לכל צרכי הקרבנות[קכא] ואפשר ליתן את שכרם מהמעות עצמן. והקשה התוס' רי"ד כאן[קכב] שדבריהם הם נגד סוגייתנו, שהרי מבואר כאן שצריך לחלל המעות לפני שנותנים

התוס' (ד"ה ממקי) שאף שלכתחילה מצותו לקצרו בלילה, כיון שאין זה מעכב בדיעבד לא ראוי הוא לדחות שבת, דדחיית שבת נלמדת (פסחים סו.) מהקרבת התמיד שדוחה את השבת ובעינן שיהיה דומיא דתמיד שחייב להקריבו ביום. **פג. פרק** א סוף הלכה ג. **פד. אבל** הוסיף שאף שיש אפשרות ע"י שם או ע"י גמלא פרחא [גמל פורח], מ"מ פסול מהטעם שכתב כאן. **פה. טורי אבן** (ר"ה יג. ד"ה קמילכס), זכר יצחק (סימן מג ד"ה והנה). **פו. שהרי** שותפות נכרי פוטרת מן הבכורה כמבואר שם במשנה. **פז. ואף** ששם אומרת הגמ' רחמנא אמר 'לדורותיכם' ואת אמרת תיבטל, והיינו שהרי אין ברירה לקיים את המצוה אלא כך, ובענייננו הרי אפשר להביא מחו"ל. צריך לאמר שכוונתו היא שהרי לפעמים לא ימצא בחו"ל אלא בארץ, ובמקרה זה גם אין לבטל העומר שהרי רחמנא אמר 'לדורותיכם'. **פח. לר'** איצלה מפונוביז' (סימן מג ד"ה והנה). **פט. כמבואר** ברמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פ"ד ה"ו). **צ. פני** משה, ותקלין חדתין. **צא. ראש** השנה ט. ד"ה וקציר (הפ'). **צב. שאם** נאסר לזרוע ממילא אסור אף באכילה. **צג. הלכות** שמיטה ויובל פ"ד הט"ו. **צד. ועיין** שם בלשון הראב"ד, ועיין בחזו"א שביעית (סימן י סק"ג) שפירש שלדבריו אינו נאסר מן התורה אלא משום קנס. **צה. שביעית** סימן י סק"ו. **צו. סימן** כב סק"ג. **צז. פרשת** בהר פרק א אות ג. **צח. דהיינו** כל מה שגדל בשביעית, הגדל מאליו וכ"ש הנזרע. **צט. בפסחים** (נא:). **ק. וכן** פירש הר"ש סירילאו כאן. **קא. בשיירי** קרבן ד"ה א"ל. **קב. יחזקאל** מה טו. **קג. דיש** ד' שדות שלא גזרו בהן איסור ספיחין כמבואר ברמב"ם (שמיטה ויובל פ"ד ה"ד). **קד. וצריך** לפרש בדבריו דס"ל שיש דין ממשקה ישראל אף באיסור דרבנן, שהרי דין ד' שדות הוא למאן דאמר ספיחין דרבנן כמבואר בלשון הרמב"ם שכתב לא גזרו עליהן, [ועיין חזו"א שביעית (סימן י סק"ג) שכן מבואר בדבריו]. וכיון שכתב שאפשר להביא משדות אלו משמע שמפרש הגמ' אף לרבנן דפליגי אר"ע וסוברים ספיחין מדרבנן הם. **קה. ד"ה** חדש בחו"ל. **קו. ד"ה** שכן. **קז. בהשמטות** שבסוף המסכת אות לו. **קח. ובהר** אפרים על הירושלמי שקלים (ד"ה ולפ) הקשה עליו מהגמ' כאן שמפורש שבשביעית העומר קרב בטומאה אבל אינו נאכל, ונשאר בצ"ע. ויש מאחרונים שרצו לפרש שהשיטמ"ק ילמד כפירוש הראשון שהבאנו לעיל בקושיית הירושלמי שהשאלה היא בנזרע באיסור, וממילא על זה לא שייך לאמר מקרא מלא דיבר הכתוב להתיר, שהרי אפשר גם להביא מהגדל מאליו. **קט. כמו** שבארנו בהערה צד. **קי. כיון** שאין בא אלא מן הארץ, וכר' ישמעאל. **קיא. שביעית** סימן כג סק"ג. **קיב. ואכן** כך תירצו התוס' קושיא זו (מנחות פד. ד"ה שומרי). והוסיף החזו"א שלפי זה יש ראיה בירושלמי כאן לשיטת רש"י במנחות (ה:), שאף שלא ניתר העומר לגמרי בהקרבתו ונשאר עליו איסור שביעית כשר הוא להביאו. **קיג. פני** משה, קרבן העדה, תקלין חדתין, ועוד. **קיד. קרבן** העדה ותקלין חדתין, וכן הוא במאירי (ד"ה זו). **קטו. הן** מצד המחיר בעצמו, והן בגלל שלא כל מה שנקצר היה קרב שהרי היה מנופה בי"ג נפה (מנחות סו.). **קטז. אף** דקיימא לן הקדש שוה מנה מתחלל על שוה פרוטה, מ"מ לכתחילה אין עושין כן (מעילה יד:). **קיז. תקלין** חדתין, וכן נראה בכוונת קרבן העדה. **קיח. דהאומנין** כבר קיבלו את שכרם, ואי אפשר לחלל עליו שהרי לא שייך שכר זה להקדש. **קיט. וקשה** דלפי זה המעות שביד השומרים הקדש הן וכיצד ישתמשו בהן. וצריך לפרש לפי מה שכתב כאן התוס' רי"ד, דאף שההקדש יכול להתחלל על המעות, מ"מ כיון שברגע החילול הן ביד השומרים לא נהפכות להיות הקדש. והאריך להוכיח יסוד זה על פי הסוגיא בע"ז (סב-סג) עי"ש. **קכ. ונראה** כוונתו משום שניתנו על שמירה בעלמא ולא על קרבן וכדומה. **קכא. ובתום'** ב"ק (עז: ד"ה שומר) הסתפקו בזה והעלו סברא שכיון שצורך קרבן כקרבן דמי אין צריך לתנאי בזה. **קכב. ד"ה** כיצד.

להם ולכן העמידו שמקבלים שכרם מהשולחני. אמנם מצאנו עוד ראשונים הסוברים כדעת התוס׳, דעיין במאירי[קכג] שכתב דיש בדבר זה שתי דעות, י״א שצריך לחלל המעות על העומר, וי״א שלא, כמו שביארנו במשנה[קכד]. וכן עיין ברמב״ם[קכה] שכתב בסתם ששומרי ספיחין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ולא הביא שצריך לחלל המעות קודם כמבואר כאן בגמ׳.

וביאור דעה זו הוא כמו שרמז במאירי שהיא מחלוקת בגמ׳, דשני הי״א שהביא כוונתו לשני תירוצי הגמ׳, דלתירוץ הראשון מחללים המעות על העומר לפני שמקריבים אותו וממעות אלו אפשר לשלם לשולחני. אבל התירוץ השני דכל מה שיתן הן דמיו משעה ראשונה כוונתו היא שמעות תרומת הלשכה נגבו אף לצרכי הקרבן, ולכן אין צורך לחללן כלל ואפשר לתתן לשומרים בשכרם לכתחילה. ועיין בשיירי קרבן[קכו] שהביא פירוש זה בגמ׳ בשם המהר״א פולדא, והקשה עליו שדבריו הם נגד הסוגיא במעילה (יד.) שאומרת שצריך לחלל המעות שנותנים לבנאים הבונים בשל ההקדש בשכרן, ולאמור כבר ביארו התוס׳ שם שיש חילוק בין הסוגיא שם שדנה לגבי בדק הבית, לסוגייתנו שדנה בשכר שניתן לצרכי הקרבן מתרומת הלשכה, שכיון שגבית היא אף לצרכי קרבן אין צריך לחלל המעות שניתנות לזה[קכז].

חילול מעות ההקדש קודם נתינתם לבנאים בשכרם

תנא אף בפתחי אבנים כן. כתב המאירי[קכח] דאף מי שסובר שאין צריך לחלל את שכר שומרי הספיחין קודם נתינתו להם, מודה הוא בשכר הבנאים שצריך לחללו, דכיון שאין ההקדש מתחלל על המלאכה[קכט] צריך לעשות באופן אחר, והיינו שיחללו במעות על הבנין ואז יתנו אותן לבנאים בשכרם[קל]. וכן כתבו התוס׳ במעילה[קלא] ופירשו הטעם כפי שיטתם שהובאה לעיל שבתרומת הלשכה אמרינן לב בי״ד מתנה שתינתן לכל צרכי קרבן, דדווקא בתרומת הלשכה אפשר לומר כן מפני שנתרמת לצורך הציבור וממילא על דעת בית דין. אבל מעות שנתנדב יחיד לצורך בדק הבית שכנראה בית דין מהן בונים כפי הצורך, אי אפשר לומר בהן לב בי״ד מתנה כיון שלא ניתנו על דעת הציבור אלא למטרה מסוימת.

והמקדש דוד[קלב] כתב בזה ביאור נוסף והוא על פי הגמ׳ בתמורה (לא:), דאיתא התם דקדשי בדק הבית שונים מקדשי מזבח ונותנים ממעות בדק הבית לאומנים בשכרם, והוא משום דכתיב ׳ועשו לי מקדש׳ ולי הכוונה משלי, ופירוש הדבר שבבנין המקדש ועשיית כליו נאמר דין שצריך להיות ממעותיו של הקב״ה והיינו המעות שבני ישראל הקדישו לצורך זה. ולכן לא מועיל לב בי״ד מתנה לגבי בדק הבית, דלב בי״ד מתנה פירושו שאם יצטרכו המעות לצורך אחר מעיקרא לא חל עליהם ההקדש לצורך מה שהוקדשו, ובבדק הבית אם נאמר שלא יחול ההקדש לא יתקיים הדין ד׳ועשו לי׳ משלי.

י:

קדושת פרה אדומה ומדוע באה מתרומת הלשכה

אוצר החכמה

פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באים מתרומת הלשכה. כתבו המפרשים[א] בטעם שנקנית הפרה מתרומת הלשכה, משום שפרה קראה הכתוב חטאת[ב] ולכן דינה כקרבנות[ג]. ויש עוד שכתבו[ד] דמשום שמעשי הפרה הם מחוץ למקדש ושונה היא מכל הקרבנות הוצרכו לתת טעם זה. והנה התוס׳ בב״ק[ה] הקשו שבכמה מקומות בש״ס מפורש שפרה אדומה קדשי בדק הבית היא[ו], וא״כ מדוע באה היא מתרומת הלשכה שנועדה רק לקרבנות שהם קדשי מזבח ולצרכיהם. ותירצו דכיון דגם הכהנים צריכים להיטהר על ידי אפרה לצורך הקרבת הקרבנות דינה כצרכי קרבן, ומה שנקראת היא קדשי בדק הבית היינו לענין שקדושתה קדושת דמים. והנה הר״ש משאנץ בפירושו למסכת פרה[ז] דן בנושא זה של מהות קדושת הפרה באריכות, והסיק שיש חילוק בין הדינים שבגוף הפרה לדינים האחרים ששייכים בה. דלגבי דינים שבגופה קדושתה כקדושת מזבח, ולגבי דיניה האחרים קדושתה בדק הבית. ולפי דבריו צריך לומר שגם נידוננו מהיכן היא נלקחת נקרא דין שבגופה, ולכן נלקחת היא מתרומת הלשכה כקרבן. והסבר הדבר שכיון שלקיחתה היא בעצם כעין עשייתה, שהרי ע״י הלקיחה לשמה מתקדשת היא בקדושת פרה[ח], ואשר על כן נקרא זה דין שבגופה[ט].

הטעם ששעיר המשתלח מתרומת הלשכה

ושעיר המשתלח. בטעם שהשעיר נלקח מתרומת הלשכה נאמרו כמה דרכים במפרשים. יש שכתבו[ו] דהוא משום שבשעת לקיחתם של שני השעירים עדין לא ידוע מי להשם ומי לעזאזל ולכן צריך ליקח את שניהם מתרומת הלשכה. ויש שפירשו[יא] שהוא משום שדינם הוא שנלקחים כאחד[יב] וצריכים בשעת לקיחה להיות ראויים למזבח[יג], ולכן על כרחך שבאים מתרומת הלשכה. ולפי שני טעמים אלו אין זה משום שהוא עצמו קרבן, אלא צירופו לשעיר הקרב הוא שגורם לו דין זה. אבל מצאנו בראשונים גם מי שכתבו[יד] שכיון ששעיר המשתלח מכפר הרי הוא ככל קרבן, ולכן נלקח מתרומת הלשכה אע״ג שלא נעשה בפנים.

ובדעת הרמב״ם הוכיח הגר״ח[טו] שדינו ממש כקרבן, שהרי פסק הרמב״ם[טז] ששני שעירי יום הכיפורים ששחטן בחוץ לפני שהתודה הכהן הגדול עליהם חייב משום שחוטי חוץ. וחיוב שחוטי חוץ אינן אלא בקרבנות, ומוכרח מכאן שדינו כקרבן ואף שלא קרב על גבי המזבח, והטעם כיון שמתודה עליו בעזרה ככל הקרבנות הטעונים וידוי. ולפי זה יובן מדוע נלקח הוא מתרומת הלשכה שהרי קרבן ציבור הוא ככל הקרבנות, ודינו שבא מתרומת הלשכה[יז].

מהי לשון של זהורית ומדוע באה מתרומת הלשכה

ולשון של זהורית. דברי התנא כאן סתומים לאיזו לשון של זהורית כוונתו. וכתב הרמב״ם[יח] דהיא לשון הצמרי[יט] שקושרים לשעיר המשתלח בין קרניו[כ]. והקשה המשנה למלך הרי לשון שבין קרניו כתובה במשנה להלן ודינה שבאה משיירי הלשכה, וכיצד פסק הרמב״ם שבאה מתרומת הלשכה. וכתב הפני משה[כא] ליישב שיטת הרמב״ם על פי מה שהוכיח מהגמ׳ ביומא דשתי לשונות היו, האחת שהובא ענינה במשנה בפרק רביעי (מ:), שהיו קושרין אותה לאחר ההגרלה לשעיר הנשחט כנגד בית שחיטתו ולמשתלח בראשו, והסיבה שקשרוה היתה כדי שלא יחליפו ביניהם וגם שלא יחליפו אותם באחרים. והשניה שהובא ענינה במשנה בפרק ששי (סו.), שהיה המשלח את השעיר לעזאזל חולק ונותן חציה בין קרניו וחציה קושר על הסלע, וטעם לשון זו הוא כדי שתתלבן ויראו כולם שאכן נתכפרו עוונותיהם. והראשונה צורך קרבן היא ודינה לבוא מתרומת הלשכה, וזוהי לשון של זהורית שפסק הרמב״ם שאכן באה מתרומת הלשכה. והשניה שאינה צורך קרבן היא לשון שבין קרניו השנויה בסיפא דמשנתנו, ואת דינה לא הביא הרמב״ם כיון שמבואר בגמ׳ בפרק ששי (סה) שמעיקרא לא נהגו בה כלל, אלא את אותה לשון שהיו קושרים בתחילה על ראשו של השעיר היו לוקחין לפני שילוחו וקושרין אותה בפתח האולם שבבית המקדש, אבל אח״כ שהיו גם פעמים שלא היתה מלבינה והיו כולם עצבים התקינו שיקשרו את הלשון בראשו של השעיר, וכיון שהיתה זו רק תקנה זמנית לא הביאה הרמב״ם שאין דרכו להביא דבר שלא נוהג לדורות.

והנה יסוד דבריו של הפני משה נמצא בתוס׳ ישנים ליומא[כב] שאכן הוכיחו ממשנתנו בשקלים דשתי לשונות היו, והוכחתם היא ממה שנזכרו במשנה שתי לשונות האחת שבאה מתרומת הלשכה והשניה משיירי הלשכה. אבל הגבורת אריה[כג] הקשה על דבריהם קושיא עצומה ודחה דבריהם מכח קושייתו, שהרי למדנו (יומא מ: ותמן נגמ׳) דשלוש לשונות יש ואחת מהן של שעיר וזו של שעיר צריך שיהיה משקלה שני סלעים כיון שצריך לחולקה חציה בראשו וחציה קושרו בסלע, וא״כ מפורש בגמ׳ דאותה לשון שעל ראשו היא הלשון שחולקה, ומהו שכתבו התוס׳ ישנים דשתי לשונות יש. אמנם לפי דברי הפני משה מתורצת קושיתו, שאכן בראשונה השתמשו באותה הלשון לשתי המטרות, אלא שלאחר מכן התקינו שיהו שתים ואלו הן שתי הלשונות שנשנו במשנתנו.

והגר״ח[כד] כתב ליישב דעת הרמב״ם על פי מה שהוכיח מדבריו דהשעיר שם קרבן עליו, וכתב דהני מילי לפני שהתודה עליו הכהן הגדול, אבל אחר הוידוי שהיא המצוה האחרונה שנעשית בו בעזרה פוקע ממנו שם קרבן

קכג. ד״ה זו. **קכד. ולשון** המאירי שנעשו כקונין מתחילה לכך. ויש לבאר בכוונתו ע״פ דברי התוס׳ בב״ק שהבאנו לעיל בהערה קיב שכתבו להסתפק במעות הלשכה שניתנות לצרכי הקרבנות שאין צריך לאמר שלב בי״ד מתנה עליהן שינתנו לזה כיון שצורך קרבן כקרבן דמי ולכך נגבו מתחילה. וזו כוונתו במה שכתב כמו שביארנו במשנה, שכתב שם (נד״ה המשנה) שתרומת הלשכה עצמה מיועדת לקרבנות ולצרכיהם, וכמו שהבאנו בתחילת הפרק בשם הקרית ספר. **קכה. הלכות** שקלים פ״ד ה״ה. **קכו. ד״ה** כל. **קכז. לדעת** תוס׳ שם משום לב בי״ד מתנה, ולדעת התוס׳ בב״ק והקרית ספר אף בלא תנאי כן הוא. **קכח. בד״ה** זו. **קכט. דהיינו** שאי אפשר לתת מעות הקדש כנגד המלאכה שקיבל ההקדש והתחייב לשלם בעבורה, ובזה גופא יצאו המעות לחולין. והיא מחלוקת במשנה לקמן (יב.) ופסק כמ״ד שאינו מתחלל על המלאכה. **קל. כמבואר** כאן בגמ׳, ובמעילה יד. אמר שמואל בונין בחול וכו׳. **קלא. שם** ד״ה בונין. **קלב. סימן** לה אות ג ד״ה הקשו. **א. קרבן** העדה, תקלין חדתין, רע״ב. **ב. כמבואר** בגמ׳ בחולין (יג.) מדכתיב (במדבר יט ט) ׳למי נדה חטאת היא׳. **ג. ובספרי** ריש פרשת חוקת (פיסקא קכג) דרשינן ׳ויקחו׳ מתרומת הלשכה, וי״ל שדרשה זו מתבססת על מה שנקראת חטאת. **ד. הברטנורא,** ומקדש דוד סימן לה אות א, וכן מבואר בפירוש הריבב״ן דעל דרך כלל הראוי לפנים הוא זה שבא מתרומת הלשכה. **ה. עז:** ד״ה אומר. **ו. ואחד** מהם הוא מה שהגמ׳ אומרת (ע״ז נג:) שנקראת חטאת ולכן נפסלת אם נרבעה, ואם יש לה קדושת הגוף ככל הקרבנות אין צריך לטעם זה כמפורש שם בגמ׳. **ז. פ״ב** מ״ג. **ח. ככל** דבר הנלקח ע״י ההקדש. **ט. ודין** שאינו בגופה היינו כגון מה שהביא שם הר״ש שאינה עושה תמורה כקדשי בדק הבית, דמה שממיר בה אינו קשור לגופה. **י. רע״ב,** קרבן העדה, תקלין חדתין. **יא. ריבב״ן,** ר״ש סירילאו. **יב. כמבואר** ביומא סב. **יג. כן** הוסיף הר״ש סירילאו, וכמבואר ביומא (סג:) אין הגורל קובע אלא בראוי להשם. **יד. רבינו** משולם והרשבר״ש בפירושם כאן. **טו. בכתביו** (פסקים ושטמ״ק) לשקלים פ״ד. **טז. הלכות** מעשה הקרבנות פי״ח הי״א. **יז. וכן** כתב במקדש דוד (סימן לה אות ה) דכיון שמתודה עליו נקרא קרבן ובא מתרומת הלשכה. **יח. הלכות** שקלים פ״ד ה״א. **יט. הצבוע** באדום, והיתה מלבינה אחר שילוחו. **כ. וכן** פירשו הסמ״ג (עשין מה ד״ה מתרומת הלשכה), והמאירי (ד״ה שומרי). **כא. במראה** הפנים ד״ה פרה. **כב. דף** סז. ד״ה חולק. **כג. שם** ד״ה חולק. **כד. שם.**

ואין בו אלא מצות שילוח. וראיה לדבר הגמ׳ ביומא (סו:) שדורשת מהפסוק (ויקרא טז כא) ׳ושלח ביד איש עתי המדברה׳ איש אפילו זר, ושואלת הגמ׳ פשיטא ומתרצת דהו״א כיון שכתוב בו כפרה שיהא צריך לזה כהן קמ״ל, ומפרש הגר״ח שקמ״ל שבאמת אין לו דין קרבן אלא מצות שילוח בלבד עליו. ועוד הוכיח ממה שלשון של זהורית צריכה שיעור שלשון זו היא דין בשעיר, שהרי שיעורים הלכה למשה מסיני הם[כה] וכיון שנאמר בה שיעור על כרחך שכך הוא דינו של שעיר המשתלח שיביא עמו לשון של זהורית. ובזה פירש פסק הרמב״ם שלשון זו באה מתרומת הלשכה, שהרי חלק מהקרבן היא[כו]. וכתב דמה ששנינו בסיפא ולשון שבין קרניו אינו בא לומר דין שבאה משיירי הלשכה, אלא פירוש המשנה הוא שהכבש שנעשה לצורך שילוח השעיר והלשון שבין קרניו הוא שבא משיירי הלשכה.

שיירי הלשכה ומותר שיריה

וכל צרכי העיר באים משיירי הלשכה. בטעם ששיירי הלשכה משמשין לצרכי העיר כתב הקרית ספר[כז] דהוא משום שצרכי ציבור הם. ואף שעיקר תרומת הלשכה מיועדת לקרבנות מ״מ אף הם צרכי ציבור, ולכן שייריה יכולים לילך לצרכי ציבור שונים[כח]. ובמכתבי תורה[כט] כתב דלכאורה מוכרח מזה שכל בנין ירושלים נחשב צורך קרבן[ל].

ומותר שיירי הלשכה נחלקו בו ר״ע ור׳ ישמעאל, דלר׳ ישמעאל קונים ממנו נסכים והשכר להקדש, ולר״ע אין משתכרים בשל הקדש. ומה יעשו בו לדעת ר״ע לא נתפרש במשנה ונחלקו בזה הראשונים, לדעת הרמב״ם[לא] דינו כמותר התרומה ולוקחים בו קרבנות לקיץ המזבח[לב], ולדעת רבותיו של המאירי[לג] נשאר הוא בדין שיירי הלשכה וממתינין עד שיהא לציבור צורך בו. ומדברי הרמב״ם הללו[לד] מוכח שאף שמותר להוציא מתרומת הלשכה לצרכי ציבור מ״מ עיקרה לקרבנות, ולכן אם כבר אין צורך בצרכי ציבור חוזרת היא לשמש לקרבנות הציבור[לה].

ביאור המחלוקת במותר תרומה

מותר התרומה מה היו עושין בה. במשנה מובאות שלוש דעות למה היה משמש מותר התרומה, לדעת ת״ק עשו ממנו ריקועי זהב לצפות את בית קה״ק[לה], לדעת ר׳ ישמעאל ור׳ חנניה סגן הכהנים קנו ממנו כלי שרת, ולדעת ר׳ עקיבא קרבנות לקיץ המזבח. ויש שפירשו[לו] על פי גירסתם בגמ׳ לקמן (יא.) דת״ק היינו ר׳ ישמעאל וציפוי הזהב הוא ככלי שרת, ולדבריהם עיקר המחלוקת היא האם המותר משמש לכלי שרת או לקרבנות.

וכתבו המפרשים[לז] לבאר מחלוקתם על פי הגמרא בכתובות (קו:) שנחלקו שם מהיכן באים כלי שרת האם מממון בדק הבית או ממותר תרומת הלשכה, ונחלקו בפירוש הפסוק בספר דברי הימים (ב׳ כד יד) ׳וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע את שאר הכסף ויעשהו כלים לבית ה׳ כלי שרת׳ וגו׳, דמ״ד דבאים מבדק הבית פירש את הפסוק כפשוטו שאחר שגמרו לבנות את הבית השתמשו בשאר הכסף לכלי שרת, ומ״ד ממותר תרומה דרש דזהו הכסף המוזכר בפסוק דאיזהו כסף שיש לו שיירים הוי אומר זו התרומה[לח]. ולפי זה מתבאר דמ״ד דכלי שרת מבדק הבית סובר שאין דינם לבוא מתרומת הלשכה שאינם נקראים צורך קרבן אלא צורך הבית, ולכן פירש שמותר התרומה יהא לאותו ענין שהוקדש בשבילו דהיינו קרבנות ציבור.

ו**הר״ש** סירילאו הוסיף להטעים המחלוקת על פי הפסוק שנאמר לגבי מחצית השקל דכתיב (שמות ל טז) ׳והיה לבני ישראל לזכרון לפני ה׳ לכפר על נפשותיכם׳, ופירש דהתרומה עצמה הוי לכפרה דהיינו הקרבנות שמכפרים, ומותר התרומה לזכרון לפני ה׳, ומצינו ענין זכרון בציפוי זהב לגבי מחתות קרח ועדתו[לט] שנצטוה משה רבינו לקחת את המחתות ולעשות מהן ציפוי למזבח, כדי שיהא זכרון לבני ישראל שלא יקרב איש זר אל המזבח, וזו היא דעת ת״ק ור׳ ישמעאל[מ]. אבל ר״ע סובר שזכרון הכתוב כאן לא נדרש על ציפוי וכלים, אלא על קרבנות שעבורם נתרמה התרומה, וגם לגבי קרבנות מצאנו לשון זכרון כמו שכתוב (במדבר ה טו) ׳מנחת זכרון׳. ומה שכתוב בפסוק ׳והיה לבני ישראל׳ מתפרש לענין שיירי הלשכה, שמהם נעשים צרכי ישראל שנאמרו במשנה כגון אמת המים וחומת העיר.

ביאור מחלוקת ר״ע ור׳ חנניה סגן הכהנים במותר תרומה ונסכים

נחלקו ר״ע ור׳ חנניה סגן הכהנים אף במותר נסכים, דר״ע הסובר שמותר תרומה לקיץ המזבח סובר שמותר נסכים לכלי שרת. ואילו ר׳ חנניה סגה״כ הסובר שמותר תרומה לכלי שרת, סובר במותר נסכים שהוא לקיץ המזבח. וכתב המקדש דוד[מא] לבאר על פי הגמ׳ לעיל (ו.) שאומרת שמותר נסכי נזיר שהם קדשי קדשים דינם שיקריבו מהם עולות שגם הן קדשי קדשים, וכן במותר שקלים דהיינו אם הפריש שקלו ומת הדין כן כיון ששקלים הם קדשי קדשים[מב]. ולפי״ז לכאורה יקשה כיצד א״כ יכולים התנאים דמשנתנו לסבור שמותר שני אלו לכלי שרת. ועל כרחך צריך לומר דשאני הכא דמכיון שאמרו דמותריהם לכלי שרת רואים אנו את הקדשם לכתחילה שהוא גם לצורך זה, ולכן אין אנו דנים בהם את הדין הרגיל של מותרות קדשי קדשים שצריכים להקריבן בתורת קדשי קדשים.

ועל פי דברים אלו פירש דשתי המחלוקות תלויות אחת בשניה, דעיקר מחלוקתם היא ממה נעשים כלי שרת, ולשניהם דינם לבוא מן התרומה ולא מבדק הבית[מג], אלא שנחלקו האם ממותר התרומה עצמה או ממותר הנסכים[מד]. ולר׳ עקיבא שסובר שדינם לבוא ממותר הנסכים א״כ רק לגבי מותר נסכים אמרינן שהוקדשו מתחילה לכך, ולכן מותר תרומה על כרחך הולך לקיץ המזבח. ולר׳ חנניה סגה״כ איפכא הוא, כלי שרת דינם לבוא ממותר תרומה וא״כ רק בה אפשר לאמר שהוקדשה לקרבנות אדעתא דהכי, וממילא מותר נסכים על כרחך הולך לקיץ המזבח כדין כל מותר דקדשי קדשים.

שיעור לשון של פרה

ושל פרה בשתי סלעים וכו׳ ואית דמפקי לישנא בעשרה זוז. הטעם בזה הוא כמו שכתב קרבן העדה שצריכה שיהא לה כובד, והוא על פי הגמ׳ ביומא (מ:) שאומרת שמי שסובר שלשון של פרה צריכה שיעור הוא משום שדורש מהפסוק ׳והשליך אל תוך שריפת הפרה׳ (במדבר יט ו) שצריך שתיפול הלשון לתוך האש ולא תשרפנה השלהבת קודם לכן. ויש לעיין במה נחלקו שתי הלשונות שסוברות שצריך שתהא שני סלעים ומחצה, אלא שיש שאמרו בלשון זו ויש שאמרו בלשון עשרה זוז.

וכתב הפני משה[מה] דבאמת אין ביניהם מחלוקת אלא דהאי מאן דאמר סבר שאם נשנה שני סלעים ומחצה עלול מאן דהוא להשמיט את המילה ומחצה[מו] ויטעו בזה, ולכן שנה בלשון שאי אפשר להשמיט ממנה[מז].

והשיח יצחק[מח] פירש בזה באופן אחר ויישב שיטת הרמב״ם. דהנה המאירי ביומא[מט] כתב דלשון זו משקלה צריך להיות עשרה זוזים כמו שפוסקת שם הגמ׳, והביא שגדולי המחברים [והוא הרמב״ם כידוע] כתבו שמשקלה חמשה סלעים, וכתב עליו שלא ידע טעמו בזה. וכתב השיח יצחק שהרמב״ם עצמו פירש משנתו בפירוש המשניות למסכת פרה (פ״ג מ״י) וכתב שם שמשקל עשרה זוזים הוא משקל חמשה סלעים, והיינו דעשרה זוזים שנאמרו בגמ׳ הם ביהודה, ובגליל הם חמשה סלעים, ולכן לא העיר בזה הכסף משנה כלל. ומקור דברי הרמב״ם הוא הגמ׳ כאן שיש ששנו בלשון זה של עשרה זוזים, ולמד הרמב״ם שבא האי מ״ד לחלוק על מ״ד שני סלעים ומחצה וסובר הוא שצריך חמשה סלעים, ופסק לחומרא כמותו.

ביאור דין נתינת שכר מתרומת הלשכה

תלמידי חכמים וכו׳ מבקרי מומין וכו׳ מגיהי ספר העזרה וכו׳ שני דייני וכו׳ נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. ביסוד הסבר ההיתר ליטול עבור אלו מתרומת הלשכה נחלקו לדעת המקדש דוד[נא] רש״י ותוס׳ במסכת כתובות. דהנה מימרות אלו מובאות גם בגמ׳ שם (קו.), ועוד אמרו שם (קו:) דבמקרה שגבו לבדק הבית והותירו דעושין מן המותר כלי שרת ואף שמעיקרא לא מיועד ממון זה לכך[נב], מפני שלב בי״ד מתנה על התרומה שאם לא יצטרכו לה לבדק הבית תהיה לכלי שרת. והקשו התוס׳ מדוע לגבי המנויים לעילנג לא

כה. **סוכה** ה: כו. **וליכא** למימר שהיא דין רק בשילוח השעיר, שהרי היו קושרין אותה בראשו מיד אחר הגורל, וא״כ חזינן שמיד שקבע עליו שם שעיר ומוכן הוא לוידוי חל עליו דין לשון של זהורית והיא חלק מן הקרבן שבו. והן אמנם שצריכה להיות היא בראשו אף בשעת שילוחו, והראיה, שאם לא כן כיצד שילחוהו איתה הרי יש בזה איסור מחמר, אלא עיקרה בתור חלק מהקרבן היא באה. ולדבריו הוכחת הגבורת ארי שלשון אחת היתה במקומה עומדת, אלא שדינה משתנה יחד עם דין השעיר מדין קרבן לדין משתלח. כז. **הלכות** שקלים פ״ד. כח. **ושיירי** תרומת הלשכה כיון שכבר יוחדו להיות לקרבן אלא שלבסוף לא הוצרכו להם, אינם משמשים לסתם צרכי העיר אלא דווקא לקרבנות ציבור אחרים או למאי דדמי להו כמבואר להלן במשנה. כט. **חילופי** מכתבים בין הגאון הרוגוטשובר להג״ר מרדכי קאלינא (מכתב ט). ל. **ועיין** להלן בשם הר״ש סירילאו. לא. **הלכות** שקלים פ״ד ה״ט. לב. **דפסק** כר״ע דלהלן במשנתנו בזה. לג. **שהובאו** בדבריו ד״ה ובא. לד. **ויש** להוכיח כן אף מהגמ׳ לעיל (ו.) שאומרת שמי שהפריש שקלו ומת הדין הוא שיפול לנדבת ציבור ככל מותרי עולות ציבור, וחזינן שעיקר ההפרשה היא לצורך קרבנות. לה. **והרא״ש** בפירושו כתב לרצפת קדש הקדשים. לו. **ר״ש** סירילאו (ד״ה ריקועי),

ומלאכת שלמה. לז. **ריבב״ן** וברטנורא. לח. **והקשתה** הגמ׳ אולי המדובר הוא שיירי הלשכה וזהו שאר הכסף המוזכר בפסוק, ותירצה דהכסף משמע הכסף הראשון והיינו התרומה ולא מה שנשאר בלשכה. לט. **במדבר** יז ג-ה. מ. **שהם** דעה אחת כמו שנתבאר לעיל לדעתו. מא. **סימן** לה אות א. מב. **דהיינו** שמיועדים לקרבנות ציבור שרובם קדש קדשים. מג. **עיין** לעיל דזהו יסוד המחלוקת. מד. **וכמו** שביאר תלמיד הרשב״א שהובא בשיטה מקובצת (כתובות קו:), דמאן דאמר מותר נסכים כיון שהצורך בכלי שרת לא שכיח וגם מותר נסכים אינו דבר קבוע. מה. **במראה** הפנים יומא פ״ד ה״ב ד״ה אית. מו. **ועיין** גיטין (ג.) אתי למיגז, שחששה הגמ׳ חשש כעין זה. מז. **ומוכח** מדבריו לכאורה שלמד ששיעור זה הוא הלכה למשה מסיני וכמו שכתבנו לעיל בשם הגר״ח, דאם לא כן מה בכך שיביאו קצת פחות. מח. **יומא** מא: מט. **שם** ד״ה פרה. נ. **בהלכות** פרה אדומה פ״ג ה״ב. נא. **סימן** לה סק״ג. נב. **מפני** שכלי שרת צורך הקרבנות הם ודינם לבוא מתרומת הלשכה. [ואיכא מ״ד דצורך מזבח הם ואז דינם לבוא מבדק הבית כמזבח עצמו]. נג. **בית** גרמו שהיו ממונים על עשיית לחם הפנים, ובית אבטינס שהיו ממונים על עשיית הקטרת.

אמרה הגמ׳ שלב בי״ד מתנה עליהם שיהו באים מתרומת הלשכה, ותירצו שבהם אין צריך ללב בי״ד מתנה כיון שתנאי של כל ישראל הוא שתרומת הלשכה תהיה לכל אלו שהרי יש בהם צורך תדיר וקבוע, ולכן גם באים הם מתרומת הלשכה ולא מהמותר. ופירש במקדש דוד שדבריהם נאמרו לגבי כל הנזכרים לעיל בגמ׳, שכל דבר שהוא צורך קבוע אף לו מיועדת תרומת הלשכה[נד].

וביאר הדברים על פי מה שכתב להוכיח שתרומת הלשכה אינה מיועדת לצורך קרבנות דווקא אלא לכל צרכי ציבור. והוכחתו היא מדין תקלין עתיקין הנשנה להלן (יח.) והיינו שמי שלא נתן מחצית השקל בשנה שעברה צריך ליתן בשנה זו וליתן את שקלו בקופה המיוחדת לכך, ואף שלא קונים בכסף זה קרבנות כיון שהוא תשלומי השנה שעברה ודינו כשיירי הלשכה[נה], מ״מ ממשכנים את מי שלא נותנו דיש לו דין רגיל של מחצית השקל[נו]. וא״כ רואים אנו שישנה אפשרות של נתינת מחצית השקל לכתחילה לצרכי ציבור, ולכן גם כתבו התוס׳ שלכתחילה תנאי ישראל הוא שיהא אף לכל צרכי ציבור אלו.

והקשה על דבריו מהתוס׳ במעילה[נז] שכתבו שצריך להגיע לדין לב בי״ד מתנה כדי שיהיה מותר לתת מתרומת הלשכה שכר מגיהי ספרים. ותירץ דיש בנידון זה שני ענינים, הראשון עצם הדבר שמותר לקחת מכסף זה לצרכים אחרים לבד מצרכי הקרבנות, והשני אף אחר שמותר ליקח כיצד יוצא הכסף לחולין כשניתן למי שניתן[נח]. וזה ביאור שני התירוצים בתוס׳, דהתוס׳ בכתובות באו לתרץ כיצד אפשר בכלל לתת מתרומת הלשכה שלא לצורך קרבנות, והתוס׳ במעילה דנו באופן המעשי כיצד אח״כ יצא כסף זה לחולין, ועל זה כתבו שכיון שלב בי״ד מתנה עליו שיהיה גם לשכר השומרים וכדו׳ כשנצרך לכך, יכול הוא מכח תנאי זה לצאת לחולין אף בלא חילול.

אמנם בשיטת רש״י בכתובות הוכיח דלא כהתוס׳, שהרי רש״י כתב לגבי שכר מגיהי ספרים שמה שאפשר ליתנו מתרומת הלשכה הוא מדין הפקר בי״ד הפקר, שראו בי״ד שבני אדם מתעצלים להגיה ספריהם והפקירו תרומת הלשכה לכך[נט]. ואם כדברי התוס׳ הרי אין צריך להגיע לזה כיון שתרומת הלשכה מיועדת לכתחילה אף לצרכים אלו[ס]. ומתוך שיטת רש״י זו נלמד יסוד גדול והוא דהפקר בי״ד הפקר מועיל אף בנכסי הקדש[סא], וראיה נוספת ליסוד זה מדברי התוס׳ בכתובות[סב] שדנו במה שאומרת הגמ׳ שרבי לא רצה להתיר הנתינים דהיינו לשחררם מעבדות בגלל חלקו של מזבח[סג], וכתבו שאף על גב דעל ידי כח הפקר בי״ד אפשר לעשות זאת, מ״מ לא רצה רבי להתירם מכיון שלא היה זה צורך מספיק, ומשמע ברור מדבריהם שאם היה בזה צורך היה בי״ד יכול להפקיר גם את חלקו של מזבח בהם[סד].

נטילת שכר עבור ביקור מומים

מבקרי מומי קדשים נוטלים שכרן מתרומת הלשכה. הקשו התוס׳[סה] הרי אמרינן בבכורות[סו] הנוטל שכר כדי לראות מומי בכורות אין שוחטין על פיו[סז], וכיצד א״כ נטלו מבקרי המומין שכרן. ותירצו[סח] שאינו מקבל שכר על עצם ראיית המומים אלא שמכיון שבטל הוא ממלאכתו ואינו עוסק אלא בכך קצבו לו שכר מתרומת הלשכה בכדי חייו, וכיון שאינו מקבל אלא מן הלשכה ולא על ראיית כל מום ומום אלא על ביטול מלאכתו[סט], לא חיישינן שיבוא להתיר שלא כדין. ועוד תירצו שכל דין זה נאמר דווקא לגבי ראיית מומי בכורות שאם יקבע החכם שאכן יש בו בבכור זה מום יהיה שייך לכהן באופן מוחלט, מה שאין כן אם אינו מום צריך להקריבו ולאכלו בתורת קדשים. אבל כאן הרי מדובר לגבי שאר קדשים וכגירסה ביבינזלמי מבקרי מומי קדשים, ובזה לא חיישינן[ע]. ובקרבן העדה גם רמז לקושיא זו, וכתב דכיון שקבלו שכרם מתרומת הלשכה ובכל ענין בין אם נמצא הקרבן כשר ובין אם נמצא פסול, בזה לא חיישינן שיבואו להתיר שלא כדין.

מדוע נוטלין דייני הגזילות שכרן מתרומת הלשכה

שני דייני גזילות וכו׳. גם בזה נחלקו הראשונים מה עניינם של אלו ליטול מתרומת הלשכה. רש״י[עא] ותוס׳[עב] פירשו שכיון שעסקו בצרכי ציבור ולא התפרנסו כלל משל עצמם קצבו להם שכר מתרומת הלשכה. ואילו הראב״ד[עג] פירש לשיטתו וכתב שגזירותיהם היו צורך עבודה כיון שהיו גוזרים גזירות על כל עוברי עבירה לייסרן בין במקדש בין במדינה, ולכן נוטלים שכרן מתרומת הלשכה[עד]. ויש להדגיש כאן שדבריו מתאימים ללשון הגמ׳ בכתובות דהגירסה שם גוזרי גזירות שבירושלים וכו׳, אבל לגירסת הש״ס כאן לא אתי שפיר.

והקשה החמדת ישראל[עה] לכאורה מה צורך בעבודה יש בזה שמענישים עוברי עבירה ומה הרויח הראב״ד בתירוצו. ורצה ליישב על פי יסוד רבו[עו], דהרי זבח רשעים תועבה ופסול, וקרבן ציבור הוא של כלל ישראל, וא״כ לכאורה אם אחד מישראל עובר עבירות בתורת רשעות יפסל התמיד ששייך לכלל, ולכן גוזרי הגזירות שתפקידם היה למנוע מציאות של רשעים בישראל, ושלא יפסל הקרבן על ידם נחשב דבר זה צורך קרבנות ונוטלים שכרם מתרומת הלשכה, וזו כוונת הראב״ד. אבל כתב שקשה לאמר דבר זה שבגלל שיש אחד מישראל שזבחו תועבה יפסל התמיד, ומסתבר יותר שאזלינן בתר רוב בעלי הקרבן ובזה סגי[עז].

אלו מגיהי ספרים נוטלים שכרם מתרומת הלשכה

מגיהי ספר העזרה נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. כתב הגר״א[עח] דיש לפרש דהיינו ספר התורה שהיה בעזרה וממנו היו מגיהים ספרי כל ישראל, ועוד יש לפרש דהיינו ספר התורה שקורא בו הכהן הגדול ביום הכפורים. אבל אין לגרוס כגירסאות שגרסו ספר עזרא, שהרי ספר עזרא הוא המוסמך ביותר וממנו קבלנו סדר כתיבת התורה. ולפי שני פירושים אלו לא היה בספר זה צורך עבודת קרבנות, והטעם שנוטלין שכרן מתרומת הלשכה הוא כמו שכתבו התוס׳ בשבועות[עט] שלב בי״ד מתנה שיהו המעות אף לצורך זה[פ]. ובזה חלק על דברי קרבן העדה[פא] שכתב שאין שום סברה לומר שדבר שאינו צורך קרבנות יהא משתלם על ידי תרומת הלשכה[פב].

אמנם במחלוקת זו כבר נחלקו הראשונים, רש״י בכתובות[פג] פירש לפי גירסת הגמ׳ שם[פד] שהכוונה למגיהי ספרים של כל ישראל, שהיו בי״ד מושיבים אנשים מיוחדים לכך שכל מי שיש לו ספר שצריך להגיהו יבוא אליהם, והפקירו מממון תרומת הלשכה ליתן להם שכרם[פה]. ואילו הראב״ד[פו] פירש שמדובר באותם ספרים שמהם לומדים הכהנים הלכות עבודת הקרבנות, ורק באלו הותר ליקח שכר הגהתם מתרומת הלשכה. והרמב״ם פסק[פז] בסתם דמגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ומשמע מדבריו דבכל ספרים קאמר וכשיטת רש״י.

ביאור המחלוקת בפרוכת

אמר שמואל נשים האורגות בפרוכת נוטלות שכרן מתרומת הלשכה רב חונה אמר מתרומת בדק הבית. האחרונים[פח] הביאו את הגמ׳ בכתובות (קו.) שגם שם נחלקו אמוראים במחלוקת זו, והקשו בגמ׳ על מ״ד מבדק הבית מברייתא דאיתא בה שנוטלות שכרן מתרומת הלשכה ותירצו התם בדבבי. ופירש רש״י[פט] שיש פרוכת שעשויה במקום הבנין[צ] ועליה הוא שנחלקו מאיזה כסף באה, אבל בפרוכות שהיו עשויות לצניעות בעלמא כולי עלמא מודים שנעשו מתרומת הלשכה. וביאר המקדש דוד[צא] דבריו על פי הגמ׳ בזבחים[צב] שלא יכול להיות שהמזבח שהיה במשכן היה גבוה יותר מקלעי חצר המשכן, דלא יתכן שכהן עומד ועבודה בידו וכל העם צופים בו, ורואים מכאן יסוד שעבודת הקרבנות צריכה צניעות, ולכן גם הפרוכות שנעשו לצניעות נחשבות צרכי קרבן

נד. **והכרחו** הוא דאם לא כן היה לתוס׳ להמשיך ולהקשות על אלו, שהרי לכאורה שאני מעשי לחם הפנים והקטרת דכקרבן דמו. נה. **כמבואר** שם במפרשים, וא״כ לוקחים בו חומות העיר וכדומה להן והיינו דברים שאף אין מועלין בהם. נו. **נראה** שלמד זאת מסתימת הרמב״ם בהלכות שקלים פ״א ה״ט, שכתב ומכאן ואילך [אחרי כ״ה באדר] ממשכנין את כל מי שלא נתן וכו׳, ולא חילק בזה אם כבר עברה שנתו או לא. נז. **יד.** ד״ה בונין. נח. **וכמו** שנתבאר לעיל (י.) בדין שומרי ספיחין. נט. **וראה** להלן בדין מגיהי ספר העזרה דעת הראב״ד בכל ענין זה. ס. **ואין** לומר שרש״י בא להסביר כיצד יוצא הכסף לחולין שהרי אין זה מענין הסוגיא שם כלל. סא. **כל** זמן שקדושתם קדושת דמים בלבד. סב. **כט.** ד״ה אלו. סג. **שהרי** היו משועבדים להיות חוטבי עצים ושואבי מים למזבח. סד. **אך** כאמור דברים אלו אמורים לגבי קדושת דמים, אבל לגבי קדושת הגוף אמרינן בחולין (קלט.) דתרנגולת הקדש שמרדה וכעת אינה ברשות הקדש אף שדינה הפקר לא פוקעת הקדושה ממנה, דקדושת הגוף לא פוקעת בכדי דהיינו בלא פדיון. ולכן יש מקומות שבהם אומרת הגמ׳ לב בי״ד מתנה, שזה מועיל שיהיה בהקדש תנאי מעיקרא ואף קדושת הגוף יכולה לפקוע מכח זה, אבל לקדושת דמים מספיק הפקר בי״ד ואף שלא היה זה תנאי מעיקרא. סה. **כתובות** קו. ד״ה מבקרי, וכן הקשה ותירץ תוס׳ הרא״ש שם. סו. **כח:** סז. **דיש** חשש שמתוך שמקבל שכר יבוא להתיר שלא כדין. סח. **על** פי תירוצם לעיל קה. ד״ה גוזרי. סט. **וכעין** זה תירצו שם גם לגבי ת״ח המלמדים הלכות שחיטה וכו׳ שהרי אסור ליטול שכר ללמד כדאיתא בנדרים (לז.), אלא דכיון דשכר בטלה הוא ולא על עצם הלימוד שרי. ויסוד זה הוא הסמך למה שנהוג ליקח שכר לימוד, ועיין עוד בגמ׳ נדרים ובר״ן (סה) בזה. ע. **וביאור** דבריהם שהרי מסתמא אדם רוצה להקריב מה שנדר או שהתחייב בו, ואם לא יוכל להקריב בהמה זו יקריב בהמה אחרת, ולכן אין לו ענין להצילה מההקרבה על ידי שימצא בה מום. והרש״ש שם הקשה על דבריהם שבזה יש חשש הפוך, דהיינו שבגלל השכר יתירנה למזבח. ולכאורה לא קשיא דאם לא יקריב זו יקריב אחרת ואין כאן חשש כמו בבכור שהכהן מרויח מן הדבר. עא. **כתובות** קה. ד״ה נוטלין. עב. **שם** ד״ה גוזרי. עג. **בשיטה** מקובצת שם ד״ה גוזרי. עד. **ועיין** מה שכתבנו בענין זה לעיל (ד.). עה. **להג״ר** מאיר דן פלאצקי במנין הלאוין לרמב״ן (ל״ת ח וסו״ס נג). עו. **הגאון** מקוטנא. עז. **והפשט** הפשוט בראב״ד הוא שתפקידם של גוזרי הגזירות היה בין השאר להעניש ולכפות גם את אלו שגורמים לפסול בקרבנות, ולכן נחשב זה כצרכי קרבן. עח. **בהגהותיו,** ובמשנת אליהו הובאו דבריו באריכות. עט. **י:** ד״ה קדושה. פ. **ובתוס׳** בכתובות נתבאר טעם אחר בזה כמו שהבאנו לעיל. פא. **בשיירי** קרבן ד״ה מגיהי. פב. **וקרבן** העדה חולק בדבריו על רש״י בכתובות (קו. ד״ה מגיהי) שפירש כך את הגמ׳ שם שאומרת מגיהי ספרים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, והובאו דבריו לעיל. פג. **שם.** פד. **דגרסינן** מגיהי ספרים שבירושלים. פה. **ועיין** לעיל מה שביארנו בדבריו בשם המקדש דוד. פו. **הובאו** דבריו בשיטה מקובצת ד״ה מגיהי. פז. **בהלכות** שקלים פ״ד ה״ז. פח. **מראה** הפנים (ד״ה נשיט), והגר״א במשנת אליהו (ד״ה ענוך). פט. **שם** ד״ה בדבבי. צ. **כגון** בבית שני שהיה גבוה מאה אמות ולא יכלו לבנות כל הגובה בקיר, ולכן נתנו פרוכת שתהיה במקום הכותל שהפריד בין הקודש לבין קודש הקדשים, ולמעשה עשו זאת בשתי פרוכות כיון שהיה להם ספק האם מקום הכותל שהיה בבית ראשון היה שייך לקודש או לקודש הקדשים. צא. **סימן** לה אות א. צב. **נט:**

ובאות מתרומת הלשכה. וכתבו האחרונים שגם את סוגייתנו צריך לפרש באופן זה, שאם לא כן יקשה על רב חונה מהברייתא כקושיית גמ׳ בכתובות.

ולפי זה צריך לפרש מה טעמו של שמואל, דבשלמא רב חונה סובר שכיון שעשויות במקום הבנין דינן לבוא מבדק הבית דהיינו צרכי בנין, אבל לשמואל יש להבין מדוע דומות הן לקרבן. וגם בזה מצאנו למקדש דודצג שביאר בטוב טעם והוא שכיון שעל פרוכות אלו היה דין להזות את דם השעיר והפר של יום הכיפורים נחשבות הן כצורך קרבן. אלא שקשה על זה מכלי שרת שצורך קרבן הם ופסק הרמב״מצד שבאים הם ממותר נסכים, וא״כ מדוע הפרוכת שדומה היא לכאורה לכלי שרתצה באה מתרומת הלשכה.

ותירץ על פי מה ששנינו בסוף המסכתצו דשתי פרוכות היו עושין בכל שנה ושנהצז, ומדובר שם בפרוכות אלו המבדילות בין הקודש לקה״ק, וזה גופא יסוד החילוק בינן לבין כל כלי שרת. דהנה גם מותר נסכים מקורו הוא תרומת הלשכה שהרי נסכים כקרבנות הם ובאים מתרומת הלשכה, והסיבה שכלי שרת באים דווקא ממנו היא משום שאין עושין אותם כל שנה אלא כשנצרכו להם כגון שנפסדו וכדומהצח. אבל הפרוכת שכאמור היתה נעשית מחדש בכל שנה דומה היא בענין זה לקרבנות, ומכיון שגם צורך קרבן היא היתה באה מתרומת הלשכה ככל הקרבנות.

וכתב דלפי זה אין צריך להגהת הגר״א כאן שהגיה בשמואל כלים במקום קרבן, דהיה קשה לו כיצד דימה שמואל את הפרוכת לקרבן. ולפי הנ״ל הגירסה קרבן אתיא שפיר דבזה רומזת הגמ׳ לטעם שבאים דווקא מתרומת הלשכה ולא משיריה.

החידוש במה שהקטרת באה מתרומת הלשכה

הקטרת וכל קרבנות הציבור באין מתרומת הלשכה. צריך להבין מדוע נכתבה הקטרת בפני עצמה, והרי בכלל כל קרבנות הציבור היא. והמקדש דודצט כתב להקשות יותר, דבירושלמי יומא (פ״ה ה״ו) לומדים מפסוק מיוחד שבאה היא מתרומת הלשכה ומדוע צריך פסוק לזה. ותירץ שהרי בתחילת השנה היו מכינים את הקטורת לכל השנה, והיו מכינים שס״ח מנים כמנין ימות החמה ועוד ג׳ מנים נוספים עבור יום הכיפוריםק, וא״כ תחילת הכנתה היתה יותר שנה רגילה. ולכן הוה אמינא שלא תבוא מתרומת הלשכה שהיא התרומת החדשה המיועדת לקרבנות שנה זו, קמשמע לן שאף על פי כן דינה לבוא מתרומת הלשכה.

מהיכן באים מזבח העולה ההיכל והעזרות

מזבח העולה ההיכל והעזרות משיירי הלשכה. בגמ׳ בכתובות (קו:) הגירסה מתרומת בדק הבית, ולפי זה הגיה הגר״א גם אצלנו שצריך לומר מבדק הבית. אמנם הרמב״מקא פסק כגירסת הגמ׳ שלפנינו שבאים הם משיירי הלשכהקב, וכתב הכסף משנה דלא ידע מדוע פסק כירושלמי נגד הבבלי. ובשיירי קרבנקג הוסיף לתמוה ונשאת לירושלמי אי אפשר לפסוק כן, שהרי הגמ׳ בהמשך מקשה על המשנה מהברייתא שאומרת שמועלין במזבח, ואי אמרת שבא הוא משיירי הלשכה הרי אין מועלין בשיריים, והגמ׳ לא מצאה תירוץ לקושיא זו וא״כ נראה מהגמ׳ שאין הלכה כן, וכיצד סמך הרמב״ם על גירסה זו להלכה.

וכתב בקרן אורהקד דהרמב״ם סמך בזה על סוגיית הגמ׳ במסכת פסחים (כו.) דדעת רבא שם שאסור ליהנות מאיסורי הנאה אף כשלא מתכוין ליהנות אם יש לו אפשרות שלא ליהנות, והקשו עליו מרבן יוחנן בן זכאי שהיה יושב ודורש בצילו של היכל כיצד היה מותר לו לעשות כן הרי אף שאינו מכוין אוסר רבא. ותירצו שאני היכל דלתוכו עשוי, ופירש רש״י שלכן מקרי שלא דרך הנאתו ומותר, ופירשו התוס׳ דאף דלא כתיב אכילה במעילה והיה לכאורה צריך להיות אסור אף שלא כדרך הנאתו, מ״מ ילפינן גזירה שוה חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה. והוכיח מזה הקרן אורה שעל כרחך ההיכל אינו קדשי בדק הבית שהרי מעילה של קדשי בדק הבית לא לומדים מתרומהקה, וא״כ האפשרות השניה היא שהוא קדשי שיירי הלשכה כמבואר בירושלמי, ומכח זה פסק הרמב״ם כדעת הירושלמיקו.

ובמרכבת המשנהקז פירש בדעת הרמב״ם דאינו בא לפסוק נגד הבבלי, שהרי הרמב״ם דייק בלשונו וכתב לגבי אלו נעשין משיירי הלשכה, ואילו לגבי צרכי העיר כתב שהם באין משיירי הלשכה. וכוונת הרמב״ם בשינוי לשון זה לומר שיכולים הם להעשות משיירי הלשכה אבל אין זה דינם העיקרי, אלא עיקר דינם שבאים הם מבדק הבית שאם לא תאמר כן מה כן בא מבדק הבית, הרי עיקר בנין הבית הוא המזבח וההיכל, וכסף בדק הבית מטרתו העיקרית היא בנין הבית, ולכן פשוט שכוונת הרמב״ם שיכולים לבוא אף משיירי הלשכה אבל לא שעיקר דינם לבוא ממנה.

האם כלי המקדש הם חלק ממנו

השלחן והמנורה והפרוכות והמזבחות מעכבין את הקרבנות. כתב הרמב״ם בספר המצות (מצוה כ) דבכלל המצוה לבנות את המקדש הוא גם לשים את הכלים כל אחד ואחד כדינו, שהכלים הם חלק מחלקי הבית. והרמב״ן בהשגותיו (מצוה נג) חולק על דבריו וסובר דשתי מצוות הן, ומקריבין בבית אף על פי שאין בו כלים. והנה לדעת הרמב״ם תתפרש כאן הגמ׳ כפשוטה, ונחלקו אלו כלים ובאיזה ענין מעכבים, אבל לדעת הרמב״ן צריך עיון, דלכאורה הגמ׳ כאן היא סתירה לשיטתו.

וכתב הכלי חמדהקח דהרמב״ן יפרש דכל מה שכלים מעכבים היינו באופן שנמצאים כולם אך לא הושמו במקומם, אבל אם אינם נמצאים כלל אינם מעכבים בהקרבת הקרבנות. ודומיא דמה שכתב שם הרמב״ן לגבי תפילין, שאם יש לו של יד ושל ראש מעכבות זו את זו, אבל אם אין לו אלא אחת מניחה ואינו מעכב מה שאין לו את השניה. והוסיף דאולי למד הרמב״ן כן מבית שני, שהרי בבית שני לא היה שם ארון וכפרת כידוע ומ״מ הקריבו קרבנות, והרי כאן אמרינן דלכו״ע בעבודה שבפנים מעכבין, ועל כרחך חזינן שכל מה שמעכבים היינו כשנמצאים אבל אין דינם כחלק מן המקדש לעכב את כל עבודתו כהרמב״ם. והנה תירוצו מרומז גם ברמב״ן עצמו, שבהוספות למנין הלאוין (המצוה השלישית) כתב דמצות לא תעשה היא לא לשנות את סדר הכלים במקדשקט, ואפשר לפרש שמכח לאו זה למדה הגמ׳ כאן שמעכבין, והיינו באופן שאכן נמצאים, דאם לא נמצאים לא שייך לצוות על סדורם.

יא.

החילוק בין עבודות חוץ לפנים

כאן בעבודות שבפנים כאן בעבודות שבחוץ. פירש הר״ש סירילאוקא דמחלוקת התנאים נאמרה לגבי עבודות שבחוץ, לרבי מאיר העמדת הכלים בפנים מעכבת את הקרבנות ולמד זאת מענין ימי המלואים, שהעמיד משה רבינו את כל המשכן כל יום מחדשקב ואע״פ שלא הקריב אלא על המזבח החיצון. וחכמים סוברים דמה שהעמיד את המשכן היתה זו מצוה נפרדת שאינה קשורה להקרבת הקרבנות. ואילו מחלוקת האמוראים היא לגבי עבודות שבפנים, דהיינו האם בעבודות שבפנים צריך שהכלים יהיו על מקומם בשעה שעובד את עבודתם, או דלמא אפשר לעבוד את העבודה ששייכת בכלי זה כגון הדלקת הנרות במנורה אף כשאינה נמצאת במקומה. ועל זה נחלקו איזו לשון שבתורה מורה שיהיו במקומם דווקא, לנוכח או צלע או אף שימה.

ובגליון הש״סקג פירשו על פי התוספתא במנחות (פ״ו ה״ו) דהכלים שבפנים מעכבים זה על זה, דהיינו שאם ההיכל לא מסודר בכל כליו שלחן מנורה ומזבח הקטורת, אי אפשר לעשות שם כל עבודה. אבל עבודות שעל המזבח החיצון אינן קשורות לסידור ההיכל, ואין מעכב בהן אלא כיור כדי שיוכל לקדש ידיו ורגליוקד.

אין משתכרין בשל הקדש ויתומים

אלא אם רצה יהיה ההפסד שלו והשכר להקדש. יש שפירשוקה דהגמ׳ באה לפרש מדוע אין משתכרין לר׳ עקיבא, ופירשה דהוא משום שמא יהיה הפסד ולכן אם מקבל על עצמו את ההפסד מותר. ולפי זה הסוגיא בכתובות (קו:) חלוקה בזה שהרי מבואר שם טעמים אחרים, דלגבי הקדש מבואר שם דהוא משום שאין עניות במקום עשירותקו, ולגבי יתומים שמא יבואו להתפרנס ולא יהיה מה לתת להם. ואחרים פירשוקז דסוגייתנו באה לפרש אליבא דר׳ ישמעאל, והכי קאמר כל מה שהתיר ר׳ ישמעאל להשתכר בשל הקדש הני מילי בזה האופן שרחוק הוא מהפסד, אבל באופן שיש חשש הפסד אף ר׳ ישמעאל יודה שאסור. ולפי זה אין מחלוקת בין הסוגיא כאן לכתובות, דהסוגיא שם מפרשת את טעמו של ר׳ עקיבא.

צג. **סימן** ב אות ג. צד. **בהלכות** שקלים פ״ד ה״ב. צה. **ובפרט** לפי גירסת הגר״א כאן דשמואל מדמי להו לכלים. צו. **כא:** ה״ב. צז. **והיו** מחליפין אותן בערב יום הכיפורים לכבוד ההזאות שינתנו עליהן, כמבואר בתוספתא פ״ג הי״א. צח. **וא״כ** כיון שמותר לא מצוי כל כך, וגם הצורך בכלי שרת כן, קבעו חכמים שיהא הוא מיועד להם. צט. **סימן** לה אות א. ק. **עיין** במפרשי המשנה להלן יא א. קא. **בהלכות** שקלים פ״ד ה״ח. קב. **ופירש** בצפנת פענח (הלכות ערכין פ״ג הי״ד) דסברת הרמב״ם היא שמזבח נקרא צורך קרבן, דס״ל דאין הלכה כר׳ יהודה הסובר בזבחים (נט.) שאפשר להקריב גם ברצפת העזרה. קג. **ד״ה** כלום. קד. **נדרים** י: ד״ה ויש. קה. **כדאיתא** בזבחים (מה.) לגבי קדשי עובד כוכבים שאם הקדיש לבדק הבית מועלין בהקדשו, ואף שמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה והוא אינו בכלל תרומה, קדשי בדק הבית לא ילפינן מתרומה ולכן מועלין אף בהקדשו. קו. **ולדבריו** מיושבת אף קושיית השיירי קרבן שהרי מוכח מהגמ׳ שאף שבא משיירי הלשכה מ״מ מועלין בו, ודלא כמסקנת הירושלמי שנשאר בקושיא בנידון זה. קז. **הלכות** כלי המקדש (פ״ו ה״ג). קח. **פרשת** פקודי אות א. קט. **ולמדה** מהפסוק (שמות כג יג) בכל אשר אמרתי לכם תשמרו, שנתקבל לנו פירושו לענין זה. א. **ד״ה** כאן בעבודה. ב. **כמו** שהביא רש״י (ויקרא ט כג). ג. **למפרשי** הים (הגדפס על הדף) אות א. ד. **וכן** תתפרש הגמ׳ לפי הפירוש השני שכתב קרבן העדה בתחילת הסוגיא, שהנידון בכל הסוגיא הוא האם אפשר לעבוד עבודה בכלים שאינם נמצאים במקומם, וכתב שפירוש זה הוא הנראה נכון. ה. **מהר״א** פולדא (הוספת נזירי קרבן), פני משה, ותקלין חדתין. ו. **ויש** בזה זלזול בכבוד הקדש. ז. **קרבן** העדה (נזירי קרבן ד״ה אלא).

והקשה קרבן העדה[ח] למי שסובר שאף לר׳ עקיבא מותר באופן שאין חשש הפסד, מדוע הגמ׳ להלן לגבי מותר פירות אומרת שהמשנה אליבא דר׳ ישמעאל ומשמע מכיון שמתיר הוא להשתכר בשל הקדש, הרי אף לר׳ עקיבא שרי באופן שלא יהיה הפסד להקדש. ותירץ התקלין חדתין[ט] דממה שהמשנה דנה מה יעשו במותר הפירות משמע לגמ׳ דהוא דבר המצוי להיות לעולם, ואילו לר׳ עקיבא דאינו מותר אלא באופן של רחוק מהפסד הרי תלוי הוא בדעת אחרים אם יסכימו לזה, ולכן הבינה הגמ׳ שהמשנה אינה עוסקת במותר כזה.

ולענין יתומים כתב שער המלך׳ דהבבלי מודה לטעם הירושלמי לגבי יתומים, אלא שמוסיף טעם לאסור להשתכר בשלהם אפילו במקרה שאין לחוש להפסד. אמנם ברמ״א[יא] מוכח לא כך שפסק דאם יש קרן של צדקה והעניים מתפרנסים מן הרווח, דבכי האי גוונא לא חיישינן שלא יהיה מה לתת להם כיון שכל מה שמיועד להם היינו הרווח, מותר באופן זה להשתכר בשל עניים, הרי שלא חשש לשמא יפסדו מעות צדקה.

איסור ריבית בהקדש ובצדקה

אין בעית דהפסדה דידך ואגרה דתרויכון שרי. פירשו המפרשים[יב] דכוונת הגמ׳ דמותר גם מצד איסור ריבית, וסוגייתנו כהסוגיא בבבא מציעא (ע.) שמתירה בממון יתומים באופן של קרוב לשכר ורחוק להפסד. והענין הוא על פי מה שלמדנו שם (סח.) במשנה שאסור להושיב חנוני למחצית שכר, דהיינו ליתן לו סחורה כדי שימכרנה ויטול מחצית הרווחים, דכיון שנתינת סחורה בסתם על מנת למוכרה נחשבת כמחצה מלוה ומחצה פקדון[יג], א״כ מה שטורח החנוני למכור את החצי של הפקדון ולא נוטל שכר עבור זה נחשב כריבית מדרבנן[יד], שטורח עבורו בחינם חלף מה שעשה לו טובה והלוהו[טו]. ועל זה אומרת הגמ׳ דבשל יתומים מותר, והטעם דכיון שאינו אסור אלא מדרבנן התירו בשל יתומים כדי שיעשה ממונם רווחים ולא יכלה מתוך מה שמתפרנסים ממנו[טז].

ולגבי הקדש כתב הטור[יז] שמותר הוא להלוות אף בריבית קצוצה, והוא על פי הגמ׳ שם (מז:) שאומרת שאין דין ריבית ואונאה לגבי הקדש, והמקור לזה כתב הר״ש סירילאו[יח] דלגבי איסור ריבית כתיב ׳את כספך לא תתן בנשך׳ (ויקרא כה לז) דדווקא בכסף ישלך אסור, וכסף של הקדש הרי אינו שלו ולכן אין כאן איסור.

וכתב הרשב״א[יט] דאף הקדש עניים מותר הגבאי להלוותו בריבית, ואע״ג שבגמ׳ לא אמרו אלא הקדש ממש ומשמע דהקדש אחר לא, אינו כן אלא הקדש עניים כיון שאין לו בעלים ואין הכסף שייך לאדם מסוים[כ] אין בו איסור ריבית, ומה שהוצרכה הגמ׳ לאשמועינן לגבי הקדש הוא מכיון דהוה ממון המסוים שהרי שייך לבית המקדש והו״א שיהיה בו איסור קמ״ל שלא[כא]. ומ״מ סיים שאינו אומר זאת למעשה אף על פי שכך נראה להלכה.

ועוד כתב[כב] דמעות של יתומים עצמן לא הותרו אלא באופן המבואר כאן בגמ׳ דהיינו קרוב לשכר ורחוק להפסד, דאינם לוקחים ריבית מן הלווה אלא שכר מעותיהם בלבד. אבל באופנים אחרים שיש בהם לקיחת ריבית מן הלווה לא התירו, והוכיח זאת מהסוגיא בב״מ (ע.) שלא מצאה הסבר במה שאמרו שם שמותר להלוות מעות של יתומים בריבית אלא באופן זה. אמנם הטור (יו״ד סימן קס) פסק דמותר בכל ריבית דרבנן, וביאר הב״י דאף דהרשב״א כתב בתשובה דאסור, מ״מ הרא״ש[כג] הביא בשם הגאונים שכל ריבית דרבנן מותר, וכן משמעות סתימת לשון הרמב״ם[כד] ולכן פסקינן כך להלכה[כה].

סברת מי שאומר מותר תרומה לציפוי זהב לבית קדש הקדשים

(כולה דר׳ ישמעאל היא). כתב קרבן העדה דלא גרסינן להכי[כו], ואף אם כן גרסינן לה הפירוש הוא שדברי ר׳ ישמעאל במשנה מה יעשה במותר הפירות הם לשיטתו שמשתכרין במעות של הקדש[כז]. אבל הר״ש סירילאו גרס: ריקועי זהב ציפוי לבית קדש הקדשים, כולה דר׳ ישמעאל היא, ופירש דמ״ד ריקועי זהב הוא ר׳ ישמעאל שסובר מותר תרומה לכלי שרת, וסובר הוא שציפוי זה הוא כעין כלי שרת ולכן נעשה ממותר תרומת הלשכה[כח].

ביאור הסוגיא דמותר נסכים

בסוגיא נזכרו שלשה מיני מותר נסכים, האחד הוא השכר להקדש דהיינו הרווח שהיה מרויח ההקדש ממכירת הנסכים שנקנו ממותר שיירי הלשכה[כט]. השני הוא סאה רביעית דהיינו מה שהיה הקדש מרויח כשהיה קונה נסכים, והיתה התיקרות או הוזלה במחיר בין השעה שנתן ההקדש מעות לבין השעה שהיה אמור לקבל את הנסכים, שבמקרה זה הדין הוא שהמוכר מפסיד[ל] וא״כ יש להקדש יותר ממה ששילם תמורתו והיינו מותר נסכים. והשלישי הוא הבירוצין דהיינו שכל מי שהיה מוכר להקדש נסכים כשמודד מה שמגיע להקדש היה מודד במדה גדושה, ואילו הקדש עצמו כשמדד למי שהיה צריך נסכים היה מודד במדה מחוקה, והפרש זה הוא הבירוצין[לא].

והנה הבירוצין מתקדשים הם בכלי שרת כדין נסכים[לב] ודינם היה להיות קריבין על גבי המזבח, ולכן גם ר׳ חייה בר יוסף מודה שהם בכלל מותר נסכים[לג]. ובהם מסתבר יותר שצריכים הם להיות קיץ למזבח כיון שכבר זכה בהם המזבח[לד], אלא שלר׳ עקיבא עושים מהם כלי שרת כיון שדין כלי שרת לבוא מתרומת הלשכה[לה] וממותר נסכים ראוי לעשותם[לו]. והסאה רביעית אמנם לא נתקדשה בכלי שרת אבל באה היא ממעות שהוקדשו לנסכים[לז], ולכן סובר ר׳ חייה בר יוסף שגם היא בכלל מותר נסכים דמתניתין, שהרי בעצם היא כעין תולדה של מעות נסכים[לח]. ואילו ר׳ יוחנן סובר שלדעת ר״ע ור׳ חנניה סגן הכהנים אין חיוב ליתנה לקיץ המזבח כמו שאמר ר׳ ישמעאל[לט], דכיון שלא נתקדשה בכלי אין בה קדושה כל כך ודינה שיעשו ממנה כלי שרת[מ]. ולגבי שכר הלשכה לדעת ר׳ ישמעאל, סובר ר׳ יוחנן שכיון שאינו בא אלא ממותר שיירי הלשכה ואין לו עדיין שייכות מיוחדת לקרבנות, לא עליו אמר ר׳ ישמעאל שדינו לקיץ המזבח. ואילו ר׳ חייה בר יוסף סובר שאף לגביו חידש ר׳ ישמעאל שדינו לקיץ המזבח, כיון שסוף סוף תרומת הלשכה עיקרה לקרבנות ציבור. וא״כ שייריה שלא הוצרכו לצרכי ציבור אחרים יחזרו לקרבנות[מא].

והפני משה[מב] כתב עוד תוספת בביאור הסוגיא ובזה תירץ פסקי הרמב״ם, דהנה בהלכות כלי המקדש[מג] פסק הרמב״ם דסאה רביעית היא הנקראת מותר נסכים[מד] ולוקחין ממנה עולות לקיץ המזבח והיינו כר׳ חנניה סגן הכהנים[מה], ואילו בהלכות שקלים[מו] פסק שכלי שרת מצוותן לבוא ממותר נסכים כר׳ עקיבא. והנה היה מקום לומר שאין כאן סתירה דעיקר דין מותר נסכים הוא לכלי שרת, אבל אם הוצרכו לכלי שרת חדשים מצוה להביאם ממותר נסכים, ואפשר להשתמש בהם לשני אלו ואין בזה סתירה. אלא שקשה מנא ליה לרמב״ם הא, דלכאורה משמע שיש ביניהם מחלוקת ולכל הפחות לר׳ חנניה אי אפשר ליקח מהם כלי שרת כיון שמקודשים הם למזבח.

וכתב הפני משה דיש להקשות בגמ׳ עצמה קושיא דומה, דהנה הגמ׳ מקשה לר׳ יוחנן מה פירוש המשנה שאומרת אלו ואלו לא היו מודים בפירות, והרי לשיטתו דפירות דר׳ ישמעאל היינו סאה רביעית ודאי שהיתה כזו מציאות וכמו ששנינו להלן בפירקין (יג.). ותירצה הגמ׳ שכוונת המשנה שלא היו מודים שפירות אלו לקיץ המזבח הם, אבל סוברים הם שמביאין מהם כלי שרת. וקשה מנא ליה לר׳ יוחנן לפרש כך אולי יחלקו הם גם במותר נסכים זה האם הוא לכלי שרת לר״ע או לקיץ המזבח לר׳ חנניה[מז]. ותירץ דהיה קשה לגמ׳ בדברי המשנה מדוע צריכה היא לומר אלו ואלו לא היו מודים, פשיטא הרי לא דיברו הם בענין פירות כלל, ועוד הרי ר״ע חולק שאין משתכרין בשל הקדש, ומכח זה הבינה הגמ׳ דאתי לדיוקא ולומר שבדבר אחר כן מודים הם והיינו שדין סאה רביעית שדיבר עליו ר׳ ישמעאל הוא לכלי שרת.

ולפי זה קשה א״כ קושיא הפוכה לר׳ חייה בר יוסף, כיצד יסביר הוא דיוק זה במשנה שמשמע ממנו שבדבר מסוים הם מודים. ועל כרחך צריך לומר לדבריו שהדיוק אכן דיוק הוא אבל בא לומר איפכא, דהיינו שחלוקים הם על ר׳ ישמעאל בפירות אבל מודים הם שעיקר דין מותר נסכים הוא לקיץ המזבח. ויוצא לפי זה לשיטתו שאף ר״ע שסובר שמותר נסכים לכלי שרת אין זה מעיקר דינם, אלא עיקר דינם לקיץ המזבח אלא שאם הוצרכו לכלי שרת מביאים מהם. וא״כ מתורצת שיטת הרמב״ם שפסק בהלכות שקלים כר״ע שכלי שרת באים אפשר לפדותם וליקח בדמיהם עולות לקיץ המזבח הרי כל שנתקדש בכלי אין לו פדיון, ותירצו דעל כרחך צריך לאמר שלב בי״ד מתנה עליהן שיהיו לזה.

ח. שם. **ט. במשנת** אליהו. **י. הלכות** מלוה ולוה פ״ה הי״ד. **יא. יו״ד** סימן רנט ס״א, בשם הב״י שהביא מספר התרומות. **יב. קרבן** העדה ותקלין חדתין, וכן נראה בר״ש סירילאו. **יג. כמו** שאומרת הגמ׳ שם (קד:). **יד. כיון** שאינה קצוצה דהיינו קבועה מראש, שהרי יכול להיות גם שלא יהיה רוח. **טו. רש״י** (סח. ד״ה אין). **טז. רש״י** (ע. ד״ה קרוב למכר). **יז. יו״ד** סימן קס. **יח. כאן** ד״ה אלא אם רוצה. **יט. בתשובה** (מיוחסות סימן רכב). **כ. לאפוקי** אם הקדישוהו לצורך עניים מסוימים. **כא. ואין** כאן סתירה למה שביארנו לעיל בשם הר״ש סירילאו, דיכול להיות דהיא גופא קמשמע לן דכיון דסוף סוף אינו ׳כספך׳ אין בו איסור. **כב. בחלק** ד סימן רלב. **כג. בבא** מציעא (פרק ה סימן ג). **כד. הלכות** מלוה ולוואה (פ״ד ה״ד). **כה. ובן** פסק בשו״ע (סח סי״ח), והש״ך (ס״ק סו) חולק. **כו. ובן** כתב בתקלין חדתין. **כז. ובן** כתב הפני משה. **כח. ועיין** לעיל בילקוט הביאורים (י:) שהבאנו דבריו באריכות. **כט. ואליבא** דר׳ ישמעאל דס״ל דמשתכרין בשל הקדש. **ל. כמבואר** במשנה (יג.). **לא. כך** פירש קרבן העדה. **לב. כמו** שכתב הר״ש סירילאו (ד״ה על דעתיה), ומבואר בגמ׳ במנחות (ג:). **לג. כמו** שמתרץ רבי חזקיה לדעת ר׳ חייה בר יוסף. **לד. ועד** כדי כך שהתוס׳ במנחות (פס. ד״ה פירוש) הקשו כיצד דעת כרחך צריך לאמר שלב בי״ד מתנה עליהן שיהיו לזה. **לה. כמו** שהבאנו לעיל בילקוט הביאורים (י: ומשנה) בענין המחלוקת במותר תרומה. **לו. עיין** שם בביאור מחלוקת ר״ע ור׳ חנניה סגן הכהנים. **לז. ודין** מותר הוא גם במעות שהופרשו לצורך קרבן, מקדש דוד (סימן לה ס״ק גרסינן [הכי]). **לח. וכעין** ששנינו (תמורה כג:) המפריש מעות לחטאתו ואבדו ונתכפר באחרת ילכו לים המלח, כיון שחטאת שמתו בעליה דינה שמתה. **לט. וזו** כוונת הגמ׳ דלר׳ יוחנן זה וזה לא היו מודים בפירות שהם לקיץ המזבח, אלא יעשו מהם כלי שרת. **מ. כך** ביאר הר״ש סירילאו (שם). **מא. וכמו** שביארנו לעיל י: בד״ה שיירי הלשכה. **מב. במראה** הפנים ד״ה רבי חייה. **מג. פ״ז** הי״ג. **מד. כרבי** חייה בר יוסף אצלנו, ולגירסת הגמ׳ במנחות (ג.) היינו ר׳ יוחנן, דשם הגירסה הפוכה. **מה. וכתב** הכסף משנה אע״פ שהלכה כר׳ עקיבא מחבירו, אפשר שטעמו משום שר׳ חנניה היה בקי טפי מר״ע בעניני המקדש כיון שהיה סגן כהנים. **מו. פ״ד** ה״ב. **מז. וא״כ** תיהדר הקושיא לדוכתה, כיצד יפרש ר׳ יוחנן את המשנה דמשמע מלשונה שבענין זה דעתם שוה.

ממותר נסכים, ואעפ"כ כתב בהלכות כלי המקדש שמותר נסכים לקיץ המזבח שהרי כך הוא עיקר דינם אף לר"ע[מח].

לקיחת עולות מבירוצי יחיד

עד כדון בירוצי ציבור ואפילו בירוצי יחיד. מקושיית הגמ' מוכח שאף בירוצי יחיד בכלל מותר נסכים הם, וכל הנידון הוא כיצד אפשר להביא מהם כלי שרת שצריכים לבוא משל ציבור, והיינו אליבא דר"ע אבל לר' חנניה שסובר מותר נסכים לקיץ המזבח לא הקשו בגמ'. והקשו המפרשים[מט] מדברי התוס' במנחות[נ] שהקשו כיצד אפשר להקריב מהם עולות לקיץ המזבח, הרי צריך לפדותם כדי לקנות מהם עולות וכיון שקדשו בכלי שוב אין להם פדיון[נא], וא"כ כיצד יקנו מהם עולות. ותירצו התוס' דמדובר כאן בנסכי ציבור ולב בי"ד מתנה עליהם שיהיו בירוציהם לקיץ המזבח, ומבואר בדברי התוס' דדווקא בנסכי ציבור שייך לומר לב בי"ד מתנה, וכן מבואר בתוס' במעילה[נב] דלב בי"ד מתנה שייך רק בקרבנ[illegible] ציבור שבא על דעת בי"ד, והמקור לזה הוא הגמ' בזבחים (ו:) שאומרת שאני קרבנות ציבור דלב בי"ד מתנה עליהם[נג], וא"כ קשה לדבריהם מהגמ' כאן שמעמידה גם בנסכי יחידנ[נד]. ובאמת ברמב"ם[נה] מוכח שאף מותר נסכי יחיד לקיץ המזבח[נו], אך גם לדבריו צריך לעיין כיצד יתרץ קושיית התוס'.

וכתב החזו"א[נז] דכל מה שאנו אומרים שאין לב בי"ד מתנה על היחידים הני מילי בקרבן יחיד או בנדבת יחיד שאין בה חלק לציבור, אבל נסכים שמתחילה מיועדים מותריהם לציבור שפיר אמרינן לב בי"ד מתנה אף בשל יחידנ[נח]. אמנם תירוץ זה לא יועיל לתרץ דעת התוס' שכתבו במפורש שמדובר רק בנסכי ציבור.

ובהערות הגרא"ז למקדש דודנ[נט] כתב שיש לתרץ קושייתו על פי דברי המשנה למלך[ס] שהביא שיש שתי סוגיות בגמ' במנחות שדנות בטעם שהבירוצים מתקדשים. האחת היא הסוגיא שהתוס' דנו עליה בדף פח. ושם מבואר שמה שמתקדשים הוא מכח הלכה למשה מסיני האומרת שכלי המידה למנחות מקדשים אף את הבירוצים. והסוגיא השניה היא בדף צ. דאיתא במשנה שם שמידות הלח שהיו במקדש מקדשות אף את בירוציהם[סא], ואחד הטעמים המבוארים שם בגמ' הוא שלא יאמרו שדבר שהיה בכלי שרת לא נתקדש, דהיינו שמעיקר הדין באמת לא היו צריכים הבירוצים להתקדש שהרי לא הוקדש אלא מה שיש בו צורך והבירוצים הרי מיותרים הם, אבל מדרבנן גזרו שינהגו בהם כמו שקדשו בכלי ומהטעם שנתבאר, ונמצא שיש בזה מחלוקת הסוגיות, והרמב"ם פסק דהטעם הוא כסוגיא השניה.

וכתב המשנה למלך דלפי טעם זה לא קשה כלל קושיית התוס', דכיון שהטעם שמתקדשים אינו אלא גזירה דרבנן יש לומר דהם אמרו והם אמרו, הם אמרו שיתקדשו כדי שלא יאמרו שדבר שהיה בכלי שרת יוצא לחולין, והם אמרו שלענין לקנות בהם עולות לקיץ המזבח אינם קדושים ואפשר לפדותם על מנת כן. וממילא אין גם סתירה בין התוס' לרמב"ם דהתוס' דיברו לפי הסוגיא שסוברת שמתקדשים מכח הלכה למשה מסיני ובזה צריך להגיע לתנאי בי"ד, והרמב"ם פסק כסוגיא שמתקדשים משום גזירה ולכן אף בבירוצי יחיד אפשר ליקח עולות לקיץ המזבח. וגם מובן מאליו שאין קושיא על התוס' מדברי הגמ' אצלנו, כיון שהתוס' דיברו רק לגבי הסוגיא שם ולכן העמידו משום תנאי בי"ד.

כלי שרת ובגדי כהונה משל ציבור

כהדא דתנינן אשה שעשתה כתונת לבנה כשרה ובלבד שתמסרנה לציבור. מבואר כאן בגמ' דבגדי כהונה וכלי שרת אינם באים משל היחיד אלא אם כן מוסרם לציבור, והיינו שדינם לבוא משל ציבור. וכן פסק הרמב"ם[סב] דבגדי כהונה אינם באים אלא משל ציבור ויחיד שהתנדב ומסר לציבור כשר, וכן הדין בכלי שרת ואף בקרבנות אם מסרם לציבור כשרים. והנה לגבי בגדי כהונה הביא הקרית ספר[סג] דמה שאינם באים אלא משל ציבור נדרש בספרי מדכתיב (ויקרא טז ד) 'בגדי קדש הם' מצותן שיהו משל קודש, והיינו מה שהציבור הקדיש לצורך המקדש. אבל לגבי כלי שרת לא הביא מקור, וכן לא נמצא בשאר מפרשי הרמב"ם. ויש לפרש על פי שיטת הרמב"ם בספר המצוות[סד] דבכלל פרטי המצוה של עשיית המקדש הוא גם לעשות כליו, ובספר החינוך[סה]

גם סובר כשיטת הרמב"ם בזה ופירש דהיינו השלחן והמנורה ושאר כל הכלים, וממילא לפי"ז יש לומר דמכיון שבנין המקדש צריך להיות משל ציבור[סו] הוא הדין כל כליו[סז].

האם בירוצי יבש לקיץ המזבח

ואפילו בירוצי יבש כההיא דתנינן תמן הנסכים וכו'. בפירוש הגמ' כאן נחלקו המפרשים, דהנה לכו"ע[סח] קושיית הגמ' היא דבירוצי יבש אינם מתקדשים[סט], ומדוע אומרת המשנה בסתם שמותר נסכים לקיץ המזבח דמשמע אף ביבש, והרי כיון שלא נתקדשו אין סיבה לחייב לעשות מהם קיץ למזבח. אמנם מהו תירוץ הגמ' בזה נחלקו הדעות ואף הגירסאות, דפשטות דברי הגמ' קשים אמאי הביאה ראיה ממותר נסכים שקדשו בכלי הרי הקושיא היתה על בירוצי יבש שאינם קדושים.

בקרבן העדה פירש דהתירוץ הוא על דרך מכלל הן אתה שומע לאו, דכיון ששנינו שמותר הנסכים שעושין ממנו קיץ למזבח היינו ההוא מותר שנתקדש בכלי, ממילא שמעינן דיבש שלא נתקדש אין צריך לעשותו קיץ למזבח.

והר"ש סירילאו[ע] מפרש דדיוק הגמ' הוא להיפך דכיון שהמשנה שמדברת בסתם על כל נסכים ואומרת שנתקדשו בכלי, א"כ מדויק דכל נסכים מתקדשים בכלי ואפילו הסלת שהיא יבשה מתקדשת, ולכן אף בירוצי נסכי סלת שיבשים הם דינם לקיץ המזבח.

ואילו הגר"א[עא] סבר שיש לשנות את הגירסה בגמ' על פי הברייתא שהובאה במסכת מנחות (ג:) ולגרוס אף כאן שכל בירוצי לח קדושים ובירוצי יבש אינם קדושים כמו שהביאה הגמ' שם, ומסיימת שם הברייתא שכל בירוצין אלו אם יש זבח אחר יקרבו עמו ואם לא קרבו ולנו נפסלו בלינה, ואם אין זבח ימכרו לקיץ המזבח, עד כאן תוכן הגהת הגר"א. ונראה מזה שסובר הוא שכל דין זה הוא בבירוצי הלח שהרי פסול לינה אינו שייך אלא בהם כיון שנתקדשו בכלי, ועליהם אומרת הברייתא שאם אין זבח אחר ילכו לקיץ המזבח. אמנם בתקלין חדתין[עב] כתב דלפי גירסה זו אף בירוצי יבש ימכרו לצורך קיץ המזבח, וכמו שמדוייק בסיפא כל בירוצי מידות האלו ואפילו דיבש לקיץ המזבח.

ובפני משה בפירושו על הדף כתב כגירסת הגר"א וכמסקנת התקלין חדתין בגירסה זו, אמנם במראה הפנים[עג] הקשה על פירוש זה שתי קושיות. האחת כיצד אפשר לומר שאף בירוצי יבש לקיץ המזבח הרי משנה מפורשת היא במנחות (ג.) שבירוצי יבש לא מתקדשים, ועוד שהרי אפשר להסביר אף בברייתא שהביאה הגמ' שהכוונה היא לבירוצי הלח בלבד, שרק הם מתקדשים ורק הם לקיץ המזבח. ועל כן פירש בכל הגמ' פירוש חדש והוא ששאלת הגמ' כאן קשורה לשאלה הקודמת, דקודם לכן אמרה הגמ' שאפשר לעשות מן הבירוצים כלי שרת ואפילו מבירוצי יחיד כיון שמוסרם לציבור, ושואלת עתה הגמ' על זה אולי הני מילי שיחיד כציבור בבירוצי הלח שעל כרחך מתקדשים בכלי, אבל בירוצי היבש שלא מתקדשים יש לומר דיחיד שונה הוא מהציבור. והיינו טעמא דאף דשל ציבור אינם מתקדשים כדין המשנה, של יחיד כיון שדעתו להקדיש בעין יפה אולי מתכוין להקדיש אף בירוצי יבש. ופושטת הגמ' שלא הולכים בזה אחר דעת היחיד, שהרי למדנו שמותר נסכים קרב יחד עם זבח אחר ולא חילקנו בין מותר נסכי ציבור למותר נסכי יחיד, ולכאורה היה מקום לומר דשל יחיד שאני שהיה דעתו שיקרבו רק לזבח שלו ולא של אחר, וממה שלא חילקו בזה רואים אנו שלא הולכים בתר דעתו אלא על דעת ההקדש, ולכן אף בנידון דנן לא נלך בתר דעתו ובירוצי יבש שלו לא יהיו קדושים.

שיעור הקטרת והמותר שבה

מותר הקטרת מה היו עושין בה. פירשו המפרשים דהמותר היה ממה שבכל שנה היו מפטמים שס"ה מנים כמנין ימות החמה, ועוד ג' מנים נוספים עבור עבודת יום הכיפורים, וממילא בכל שנה היתה נשארת קטרת וזהו המותר[עד]. וצריך ביאור מדוע באמת הכינו קטרת מיותרת כל שנה, ובשלמא לעבודת יום הכיפורים צריך ג' מנים כדי שיטול מהם הכהן הגדול מלא חפניו, אבל בכל השנה שהקטירו כל יום מנה מדוע היה צריך להכין כמות גדולה יותר מהצורך.

מח. **ומה** שפסק כר' חייה בר יוסף, ולא כר' יוחנן שהיה ראוי לפסוק כמוהו נגד ר' חייה דהוא מרא דתלמודא טפי ממנו לא קשה, שהרי בגמ במנחות (ג.) הגירסה הפוכה וזו היא שיטת ר' יוחנן. מט. **משנה** למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"ב ה"ט, מקדש דוד (פיסקא לה אות ג בשופיה), ועוד. נ. **פח.** ד"ה בירוצי. נא. **דכל** שקדוש קדושת הגוף אין לו פדיון עד שיפול בו מום. נב. **יד.** ד"ה בונין. נג. **כן** הביא הכסף משנה הלכות פסולי המוקדשין פי"ב ה"ו. נד. **והוסיף** המקדש דוד דאפילו אם נאמר שהיתה לתוס' גירסה אחרת כאן בגמ' [וכמו שכתב כאן בתורתן של ראשונים] לא יתורץ, דמהגמ' לעיל ד. מוכח שאף מותר נסכי יחיד לקיץ המזבח, שהרי הקשתה איך מקבלים קרבנות מן הנכרי הרי מביא עמהם נסכים ומותר נסכים לקיץ המזבח ונמצא שבאים נסכי ציבור משל נכרי. וא"כ מוכח שאף מותר נסכי יחיד לקיץ המזבח, וקשה על התוס' כנ"ל. נה. **הלכות** מעשה הקרבנות פ"ב ה"י. נו. **כמו** שכתבו המשנה למלך (שם) והמקדש דוד. נז. **מנחות** סימן כז ס"ק יא. נח. **והוכיח** מרש"י בשבועות (יח. ד"ה לג בי"ד) שכתב דבכל מידי דציבור בי"ד נותן לב להתנות עליו. נט. **שנדפסו** בסוף הספר. ס. **שם,** וכן מבואר במשנה למלך עצמו תירוץ זה. סא. **ולאו** דווקא בנסכים אלא בכל דבר. סב. **הלכות** כלי המקדש פ"ח ה"ז. סג. **שם.** סד. **מצות** עשה כ. סה. **מצוה** צה. סו. **והוא** מאי דכתיב (שמות כה ח) 'ועשו לי מקדש', ולי הכוונה משלי דהיינו מכסף שיקדישו לזה. סז. **אמנם** עדיין צריך עיון לדעת הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (מ"ע נג) שחולק על הרמב"ם בזה וסובר שעשיית הכלים מצוה בפני עצמה היא. ויש לפרש לדבריו על פי הגמ' להלן (יח:) בענין שכר מפטמי הקטרת, שמוכח שם לפי פירוש קרבן העדה שאם עשו קטרת עבור השנה הבאה גם שכרם ניתן להם מתרומה חדשה. וא"כ יש לומר קל וחומר אם צורך קרבן ציבור דינו שיהיה מתרומה חדשה, ודאי הוא שדינו לבוא משל ציבור ובכלל מאתים מנה. וממילא כיון שמה שכלים באים ממותר נסכים שהוא בעצם מותר הלשכה הוא מפני שסוברים אנו שצורך קרבן הם, א"כ כמו שקרבנות אינם באים אלא משל ציבור כך גם צרכיהם. סח. **חוץ** מלדעת הפני משה יובאו דבריו להלן. סט. **כמו** ששנינו במנחות צ. ע. **ד"ה** אם לאו, וגורס הוא כגירסת קרבן העדה. עא. **בהגהותיו** כאן. עב. **שהיה** תלמידו של הגר"א והלך בעקבות פירושו. עג. **ד"ה** עד כדון. עד. **כמבואר** בגמ' בכריתות (ו.).

ופירשו רוב המפרשים[עה] דהוא מהלכה למשה מסיני ככל השיעורים שהם הלכה למשה מסיני[עו], וכן היא משמעות דברי הרמב"ם בפירוש המשניות בתחילת מסכת כריתות[עז]. ומה שאמרו בגמ'[עח] שאחת לשבעים שנה היו מפטמים חצי הכמות בלבד בגלל המותרות שנאספו כל זמן זה אינו סתירה לזה, דהכוונה במה שאמרנו שמשקלה הוא הלכה למשה מסיני הוא לענין היחס בין הכמויות של כל הסממנים, וההלכה שנתקבלה היא שכמויות אלו הם לשס"ה ימים[עט].

והערוך לנר[פ] הביא דמהכלבו נראה ששיעור זה אינו אלא מדרבנן, וכן הביא מהרמב"ן[פא] שכתב להסתפק האם י"א סממני הקטרת ומשקלם הם מהלכה, או דילמא רק הארבעה המפורשים בתורה ואת השאר הוסיפו חכמים לפי ענין מלאכת הקטרת הבשמים. ויש מי שהביא[פב] שמדברי רש"י בזבחים[פג] גם נראה לא כך, שהרי כתב ששיעור ההקטרה שהוא מנה בכל יום הוא מדרבנן, ומזה נראה שגם שיעור פיטומה אינו אלא מדרבנן[פד].

מהו שכר האומנין המדובר במשנה ומהיכן הפרישוהו

מפרישין ממנה שכר האומנין. רוב המפרשים[פה] פירשו דהאומנים שבהם עוסקת המשנה היינו אנשי בית אבטינס שהיו הממונים על עשיית הקטרת, ומפרישין ממנה הכוונה שהיו מפרישים מתרומת הלשכה את מעות שכרם[פו] שהרי שכרם היה ניתן להם מתרומת הלשכה[פז], ועל מעות אלו היו מחללין את הקטרת ואחר שחיללוה נתנו אותה לאומנים בשכרם[פח]. ויש שפירשו[פט] שמפרישים ממנה הכוונה ממותר הקטרת שהיו מפרישין ממנו כנגד שכר האומנים, וכן היו מפרישים מעות לשכרם מתרומת הלשכה ועל מעות אלו היו מחללין את הקטרת.

ויש בראשונים[צ] שגרסו בגמ': מביא מעות מן החולין ומחללה עליהם, ופירשו שהמעות שמביא היו מעות חולין שלווין אותן לצורך זה, ועל מעות אלו היו מחללין את הקטרת ונותנים אותה לאומנים בשכרם. ואת ההלואה היו פורעין ממעות הלשכה, שכיון שלוו לצורך הקטרת אפשר לפרוע ממעות הלשכה.

ורש"י במסכת כריתות (ו. ד"ה מפריסין) פירש דהאומנים דמשנתנו היינו האומנים העוסקים בבדק הבית, ומפרישים את מעות שכרם מכספי הקדש של בדק הבית ומחללים אותן על הבנין שבנו אומנים אלו, ושוב מחללין את הקטרת על מעות אלו. ונמצא כעת שהמעות קדושות בקדושת הקטרת והקטרת עצמה חולין, וקטרת זו ניתנת להם בשכרם וחוזרים וקונים אותה מהם במעות תרומה חדשה[צא]. והקשה עליו בספר באר שבע (שס ד"ה מפריסין) דלא משמע כן מהסוגיא בכריתות, ועוד שבכל המפרשים נראה שמדובר בשכר עושי הקטרת[צב]. אמנם דברי רש"י נסמכים על הסוגיא במעילה (יד:) שדנה בדברי שמואל שאמר שבנין הנבנה לצורך בית המקדש לא מקדישים אותו עד שיגמרו לבנותו[צג], ועל זה הקשתה הגמ' ממשנתנו מדוע צריך לחלל את הקטרת על מעות שכר האומנים, יחללוה מיד על הבנין כיון שלדברי שמואל הבנין כשנבנה עודהו חולין. ומתוך סוגיא זו משמע שהאומנים דמשנתנו הם האומנים העובדים בבנין הבית[צד].

ויש לציין כאן דרש"י בעצמו במסכת שבועות[צה] פירש שמדובר בשכר אומני הקטרת, והתוס' שם[צו] כתבו שהיא מחלוקת הסוגיות, והסוגיא בכריתות סוברת שמדובר בשכר אומני בדק הבית.

והחזו"א[צז] כתב דאי אפשר לפרש שמדובר בשכר אומני בדק הבית, דאם כן כיצד יכולה הגמ' להקשות שיחללו את הקטרת על הבית עצמו, והרי הקטרת קדושה בקדושת הלשכה והבנין דינו לבוא מבדק הבית ואם יחללו את הקטרת על הבנין נמצא שיהיה הבנין קדוש בקדושת הלשכה וזה לא יתכן. ולכן פירש דלדעת רש"י על כרחך שאין כוונת הגמ' שם להקשות ממשנתנו אלא מהמשנה הבאה[צח], שמי שהקדיש נכסיו לבדק הבית והיו שם דברים הראויים לקרבנות ציבור לוקחים מהם קרבנות, והעמידה הגמ' בכריתות (ו.) שהכוונה היא לקטרת[צט] ועל זה הקשתה הגמ' מדוע צריך לשנות מכוונת המקדיש הרי אפשר לחללה על הבנין ונמצא שקדושתה היתה לצורך בדק הבית.

פירוש המשנה 'אם בא החדש'

ואם בא חדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה. פירשו הראשונים[ק] דכוונת המשנה בזה לומר שדין לקיחת הקרבנות מתרומה חדשה אינו מעכב בדיעבד, וכמו שאמר רב יהודה בשם שמואל במסכת ראש השנה (ו.) דאם הביא מתרומה ישנה יצא אלא שחיסר מצוה. והקשה הר"ש סירילאו דאם כן מה בא להשמיענו רב יהודה בשם שמואל הלא משנה מפורשת היא, ועוד שבירושלמי שביעית מוכח דאין זה פירוש המשנה[קא]. ותירץ הטורי אבן[קב] את הקושיא הראשונה דמהמשנה בלבד היינו אומרים שמה שיוצא בדיעבד היינו דווקא אם לא באה תרומה חדשה, אבל אם יש כבר חדשה אולי נימא שלא יוצא אף בדיעבד אם הקריב מן הישנה, קמ"ל שמואל שבכל מקרה אינה אלא מצוה ולא לעיכובא[קג].

ופירש הוא על פי הירושלמי בשביעית[קד] שאמר שם רבי שחודש ניסן מעולם לא נתעבר דהיינו שתמיד קדשו אותו בזמנו ויום א' שלו היה היום השלושים לחדש אדר, והקשתה הגמ' על רבי ממשנתנו דאם בא החדש בזמנו ולפי רבי הרי זה לא יכול להיות, ומוכח מזה שאין כוונת המשנה לתרומה החדשה אלא לחודש. והפירוש הוא שאם הגיעו עדים שראו את המולד ביום שלושים לחודש אדר לפני שהקריבו את הקרבנות של אותו יום, היו מקריבין אותם מתרומה חדשה. אבל אם לא הגיעו העדים עד זמן הקרבת הקרבן לא היו מקריבים ממנה מספק שמא יבואו עדים, אלא היו מקריבים קרבנות של אותו היום מהתרומה הישנה.

גם הטורי אבן[קה] הביא פירוש זה של הירושלמי במשנתנו, והקשה מאי קא משמע לן פשיטא שאם לא נתקדש החודש עדיין אדר הוא ואין מביאין מתרומה חדשה. ותירץ דהו"א שמספק יביאו מתרומה חדשה וקמ"ל שלא, אבל הקשה על זה דאין זה ספק אלא רוב, דרוב פעמים ראש חודש ניסן הוא ביום שלושים לאדר וכמו שאמר רבי שלא נתעבר ניסן מימיו, וכן לגבי יום הכיפורים סומכים אנו על רוב כזה ובגולה בזמן שהיו מקדשים את החודש על פי הראיה היו מונים שלושים יום מראש חודש אלול ועושין ראש השנה ועשרה ימים אח"כ יום הכיפורים[קו], וא"כ מדוע לענין דין הקרבת קרבנות מתרומה חדשה לא נסמוך על רוב זה. ועוד שלא מצינו בשום מקום איסור להקריב מתרומה חדשה את קרבנות הציבור של השנה שעברה, ורק להיפך אמרינן שאין מקריבין מתרומה ישנה קרבנות של שנה חדשה.

ותירץ הטורי אבן שדין זה נלמד ממקור הדבר שצריך להביא מתרומה חדשה, שהנה דין זה נלמד[קז] ממה שכתוב (במדבר כח יד) 'זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה' אמרה תורה חדש והבא קרבנות מתרומה חדשה. ויש לשאול מדוע גילתה התורה דין זה לגבי קרבן מוסף של ראש חודש, והרי גם קרבן תמיד שקרב קודם לו צריך כמובן להיות מתרומה חדשה. והתשובה היא שאת הדין הזה גופא גילתה לנו התורה בזה, שמספק אין להביא מתרומה חדשה ורק אם חל כבר ראש חודש ניסן שלכן מקריבים קרבן מוסף דראש חודש אז מביאין אותו מתרומה חדשה, וכאן נאמרה הקפידא להקריב מתרומה חדשה רק כשכבר ברור שאכן נתחדשה השנה.

ביאור קושיית הגמ' על המשנה

ולא נמצא הקדש מתחלל על ההקדש. בקרבן העדה הביא שתי גירסאות בשאלת הגמ', האחת כמו שכתוב לפנינו והשאלה היא כיצד אפשר לחלל את הקטרת על מעות תרומת הלשכה הרי אין הקדש מתחלל אלא על החולין ולא על דבר שכבר יש בו קדושה. והגירסה השניה היא 'ולא נמצא הקדש מתחלל על המלאכה', ולא פירש אלא את הטעם שאין הקדש מתחלל על המלאכה כיון שאין בה ממש ואי אפשר לחלל עליה, אבל כיצד יש כאן חילול על המלאכה לא כתב. **ויש** לבאר דבריו על פי רש"י בשבועות[קח] שכתב שאחר שהיו מפרישין שכרן מתרומת הלשכה היו מזכין להם אותו על ידי אחר, ואחר שזכו בו היו מחללין את הקטרת עליו[קט]. ולפי זה קושיית הגמ' כאן לא יכולה להיות שאין הקדש מתחלל על ההקדש שהרי משזכו בו ושלהם הוא יצא כבר לחולין, ולכן פירש קרבן העדה שהקושיא היא כיצד יצא לחולין על ידי זה והרי אין ההקדש מתחלל על המלאכה[קי].

טעם דין המשנה

מביא מעות ומחללן על הבנין. והקשו התוס'[קיא] למה צריך לכל זה דהיינו לחלל המעות ושוב לחלל הקטרת עליהן, יתנו מיד את הקטרת לאומנים

עה. קרית ספר (הלכות כלי המקדש פ"ב), באר שבע (כריתות ו: ד"ה ממד עמר), תפארת ישראל (מוס מ). וכן הוא בספר יראים (מצוה רעט). **עו. כמו** שאמרו בעירובין (ד.). **עז. תו"ט** כאן (ד"ה מותר). **עח. כריתות** (ו:). **עט. ולא** היו מפטמים לשנ"ד ימים כמנין שנת הלבנה כיון שקשה למדוד את הכמות היחסית הנצרכת להפרש של אחד עשר יום. **פ. כריתות** ו. (ד"ה והלא מי רגליס יפין לה). **פא. בפירושו** לתורה (שמות ל לד). **פב. מנחה** חדשה על תריג מצוות (מצוה קנ). **פג. קט:** ד"ה אמר רבה. **פד. דאם** מדאורייתא מספיק להקטיר כזית שהוא שיעור הקטרה לכל הפחות בכל יום, א"כ אין טעם שיהיה צריך לעשות שיעור מנה לכל יום. **פה. הרמב"ם** בפירוש המשניות, ריבב"ן, הרא"ש בפירושו, תוס' בשבועות (י: ד"ה מפריסין), וכן באחרונים. **פו. ויש** שלא גרסו 'ממנה' (תוס' שבועות י: ד"ה מפריסין, וכן נראה מרש"י שם), ולפי"ז פירוש זה נח יותר כמו שכתבו התוס' בשבועות (שם). **פז. כדאיתא** בכתובות קו. **פח. ועל** זה הקשתה הגמ' שנמצא קודש מתחלל על הקודש, ותירצה שקודם לכן היו מחללים את המעות על הבנין. **פט. תפארת** ישראל (מוס כט) על פי רש"י במעילה (יד: ד"ה מפריסין). **צ. רמב"ן** (שבועות י: ד"ה מותר), וריטב"א (שם ד"ה מפריסין). **צא. ועיין** להלן יא: (ד"ה דין המעות) בשם התקלין חדתין שפירש שבזה גופא נחלקו התנאים שם בגמ'. **צב. ועיין** בהערה הקודמת. **צג. ועיין** שם בגמ' שני פירושים בטעמו. **צד. כן** יישב דברי רש"י בחידושי מלא הרועים על המשניות (כלאים). **צה. שם** ד"ה מפרישין. **צו. ד"ה** מפרישין (הגהנ"). **צז. מנחות** (פימן כח ס"ק ח). **צח. ובהרבה** מקומות מביאה הגמ' את הרישא על אף שכוונתה להקשות מהסיפא. **צט. דאי** אפשר לאמר שהכוונה לבהמות הראויות לקרבנות, מכיון שדינם נשנה במשנה הבאה. **ק. הרמב"ם** הריבב"ן והרא"ש כאן. **קא. אלא** הפירוש כמו שיבואר להלן. **קב. ראש** השנה ז. (ד"ה ומס). **קג. כיון** דבקדשים בעינן שישנה עליו הכתוב לעכב (מנחות יט.). **קד. פרק** י ה"א. **קה. שם. קו. שהרי** שלוחי בי"ד לא היו מגיעים לכל המקומות עד אז. **קז. במסכת** ראש השנה (ז.). **קח. י:** ד"ה ומחללין. **קט. והוסיפו** התוס' (שם ד"ה ומפריסין) שצריך לומר לדבריו שהיו נוטלין מהם רשות לחלל על שכרם, דאם לא כן כיון שכבר זכו בו כיצד אפשר לחלל עליו. **קי. גם** התוס' (שם) כתבו שמעות אלו כבר יצאו לחולין אלא שלא מטעמו של רש"י, דהם פירשו שלב בי"ד מתנה על המעות שבלשכה שברגע שיצטרכו להם לשכר האומנין ויפרישום לכך יצאו לחולין. ועיין בחזו"א מנחות (פימן כח ס"ק ח) מה שדן בדבריהם. **קיא. שם.**

אהרון 19/06/2018

בשכרם שהרי שכרם משתלם מתרומת הלשכה והקטרת גם היא באה מתרומת הלשכה. ותירצו משום שאין ההקדש מתחלל על המלאכה, ואף לר״ע שסובר לקמן (יג.) שכן מתחלל היינו בהקדש יחיד כמו שמדובר שם, אבל בהקדש ציבור החמירו שלא יתחלל. ועוד תירצו שמדובר כאן בשכר האומנין שפיטמו את הקטרת עבור השנה הבאה, וא״כ הדין הוא שצריך ליתן שכרם מתרומה חדשה[קיב], ולכן אי אפשר לתת להם את מותר הקטרת של סוף השנה הזו[קיג]. ועוד כתבו שלפי הסוגיא במסכת מעילה שהמשנה מדברת על שכר אומני בדק הבית[קיד] ודאי שאין מקום לקושיא זו, שהרי אי אפשר ליתן את שכרם מהקטרת שקדושתה נובעת מתרומת הלשכה כיון שדינם להשתלם מבדק הבית.

ועוד הקשו התוס׳[קטו] מדוע אחר שחיללו כבר את הקטרת נתנו אותה לאומנים בשכרם, יביאו מעות מתרומה חדשה ויחללו אותם עליה ונמצא שבאה היא מתרומה חדשה. ותירצו שבאופן זה עדיף כיון שהוא בדרך מקח וממכר צניע מילתא טפי, והיינו שרואים באופן ברור יותר שהקטרת באה מתרומה חדשה. ועוד תירצו[קטז] שתיקנו חכמים ליתן אותה לאומנין שאז בודאי יזכרו שצריך לחללה ורק אחר כך לקנותה מתרומה חדשה, מה שאין כן אם היו רק אומרים לחלל עליה מעות תרומה חדשה ולא שצריכה לצאת מרשות הקדש, יש לחשוש שישכחו לחללה קודם שיחללו עליה את התרומה החדשה, ואז חילולה על התרומה החדשה לא יתפוס כיון שאין הקדש מתחלל על הקדש, ויצא מזה שיקריבו קטרת של תרומת שנה שעברה.

יא:

דין המעות שחיללו עליהן את הקטרת

אוצר החכמה

אותן המעות מה יעשה בהן וכו׳. פירש קרבן העדה ששאלת הגמ׳ היא על אותן מעות שהביאו מתרומת הלשכה וחיללו אותן על הבנין ואח״כ חיללו הקטרת עליהן, וכיון שחלה עליהן קדושת הקטרת אמרינן שינתנו לבית אבטינס דהיינו מפטמי הקטרת. ובתנאי שהיו חייבין להם משנה שעברה את שכרם, שאם לא כן אלא חייבים להם שכר על פיטום הקטרת של שנה זו, דין שכרם לבוא מתרומה חדשה ואי אפשר לתת להם ממעות אלו שקדושות מכח תרומה ישנה. ולדבריו נתחדש כאן בגמ׳ שאף שכר האומנין דינו לבוא מתרומה חדשה, ואף שהוא בדרגה פחותה ממכשירי קרבן כגון בגדי כהונה וכלי שרת, שהרי אינו ניתן אלא כדי שהאומנים יסכימו להכין את הקטרת, מ״מ דינו לבוא מתרומה חדשה.

והרמב״ם[א] פסק שהמעות שחיללו עליהן את הקטרת מקיצין בהן את המזבח.

וברור בשיטתו שלא פירש את הגמ׳ כקרבן העדה, וכתב הגר״א[ב] דכלל לא גרסינן בגמ׳ את המילים ׳אותן המעות מה יעשה בהן׳, ופירש בתקלין חדתין דלפי שיטתו כל הגמ׳ מתבארת אחרת ויש כאן מחלוקת בעיקר דין המשנה. והוא שלדעה הראשונה היו מביאין מעות מבדק הבית ומזכין אותן לאומנים שחייבים להם שכר מבדק הבית, ומכח זיכוי זה היו המעות מתחללות מכיון שהיה הוא כנגד חוב שחייבים להם, ואז היו מחללין את הקטרת עליהן ונותנים אותה לאומנים אלו בשכרם, ושוב היו לוקחין אותה מהם מתרומה חדשה כמבואר במשנה. ועל זה הביאה הגמ׳ את דברי רבי שאומר שאין עושין כן על שכר אומני בדק הבית, שהרי קדושתה מעיקרא קדושת תרומה ואין ראוי לתתה להם אף אחר שחיללוה. אלא מפרישין על אותה דרך מעות לשכר מפטמי הקטרת ואת הקטרת מחללין עליהן, ואז נותנים להם את הקטרת בשכרם שכך ראוי הוא יותר[ג]. ומתוך פירוש זה בגמ׳ יוצא שאין כאן דיון כלל בדין המעות שחיללו עליהן את הקטרת, ואשר על כן אתי שפיר פסק הרמב״ם שהולכות הן לקיץ המזבח, שהרי הן ככל מותר תרומת הלשכה שפסק בו[ד] כדברי ר״ע שמקיצין בו את המזבח.

ומה שהתנתה הגמ׳ דבר זה במה שהיו חייבים להם מעות משנה שעברה, מתפרש לפי דבריו הן לת״ק והן לרבי, שאם אין חוב ישן לאומנים אי אפשר להפריש מעות ולזכותן בהם ועל ידי כך יהפכו לחולין, שהרי אין על מה שתתחלל קדושתן.

ביאור המשך הגמ׳ לשיטות הנ״ל

רבי חייה בר בא בעי לא היו חייבין להם מעות משעה הראשונה. לשיטת קרבן העדה שאלת הגמ׳ היא שבמקרה שלא היו חייבים לאומנים שכר אי אפשר לתת את המעות שחיללו עליהן את הקטרת בשכרם, שהרי שכרם משתלם מתרומת הלשכה והקטרת גם היא באה מתרומת הלשכה. ותירצו משום שאין ההקדש מתחלל על המלאכה, ואף לר״ע שסובר לקמן (יג.) שכן מתחלל היינו בהקדש יחיד כמו שמדובר שם, אבל בהקדש ציבור החמירו שלא יתחלל. ועוד תירצו שמדובר כאן בשכר האומנין שפיטמו את הקטרת עבור השנה הבאה, וא״כ הדין הוא שצריך ליתן שכרם מתרומה חדשה[קיב], ולכן אי אפשר לתת להם את מותר הקטרת של סוף השנה הזו[קיג]. ועוד כתבו שלפי הסוגיא במסכת מעילה שהמשנה מדברת על שכר אומני בדק הבית[קיד] ודאי שאין מקום לקושיא זו, שהרי אי אפשר ליתן את שכרם מהקטרת שקדושתה נובעת מתרומת הלשכה כיון שדינם להשתלם מבדק הבית.

ועוד הקשו התוס׳[קטו] מדוע אחר שחיללו כבר את הקטרת נתנו אותה לאומנים בשכרם, יביאו מעות מתרומה חדשה ויחללו אותם עליה ונמצא שבאה היא מתרומה חדשה. ותירצו שבאופן זה עדיף כיון שהוא בדרך מקח וממכר צניע מילתא טפי, והיינו שרואים באופן ברור יותר שהקטרת באה מתרומה חדשה. ועוד תירצו[קטז] שתיקנו חכמים ליתן אותה לאומנין שאז בודאי יזכרו שצריך לחללה ורק אחר כך לקנותה מתרומה חדשה, מה שאין כן אם היו רק אומרים לחלל עליה מעות תרומה חדשה ולא שצריכה לצאת מרשות הקדש, יש לחשוש שישכחו לחללה קודם שיחללו עליה את התרומה החדשה, ואז חילולה על התרומה החדשה לא יתפוס כיון שאין הקדש מתחלל על הקדש, ויצא מזה שיקריבו קטרת של תרומת שנה שעברה.

ביאור המשך הגמ׳, והאם יש קשר בין הגמ׳ כאן למה דאמרינן דאתפלגון וכו׳

מחלפא שיטתיה דר׳ חייא בר בא וכו׳ הא דפשיטא ליה בקיץ למזבח דאיתפלגון פיטמה בחולין וכו׳. אף כאן נאמרו כמה שיטות במפרשים בביאור סוגיית הגמ׳. בקרבן העדה ובפני משה פירשו ששאלה זו היא המשך הגמ׳ דלעיל, והיינו דהיה קשה לגמ׳ מדוע הסתפק ר׳ חייא בר בא מעיקרא[ה]. ותירצה הגמ׳ שהספק הוא האם אפשר לעשות ממעות מותר הקטרת כלי שרת אבל לקיץ המזבח ודאי שראויות הן. וביאור הספק הוא כיון שמצד אחד מעות אלו הן בגדר מותר תרומה שדינו לקיץ המזבח[ו], או דילמא בגדר מותר הלשכה הן[ז] ולכן אפשר לעשות מהן כלי שרת[ח]. ולפי פירוש זה המשך הגמ׳ דאיתפלגון וכו׳ אינו קשור לנידון הקודם, אבל יש מפרשים הסבורים שיש קשר ביניהם[ט] וכמו שיתבאר לפנינו.

הר״ש סיריליאו פירש שאם אין חייבין להם מעות משנה שעברה אי אפשר לחלל את הקטרת על מעות אחרות׳, וממילא ספיקו של ר׳ חייא הוא מה יעשו עם מותר הקטרת במקרה זה. ועל זה אומרת הגמ׳ שלענין קיץ המזבח ודאי שראוי הוא שיחללו את הקטרת על בהמה ויקריבוה לקיץ המזבח, שהרי באמת מותר תרומה היא. אבל לענין כלי שרת הסתפק ר׳ חייא האם ראוי לחלל קדושתה על כלים שיהיו לכלי שרת, ויסוד הספק הוא כיון ששנינו במשנה הקודמת דלרבי עקיבא מותר נסכים לכלי שרת, וטעם הדבר הוא משום שהנסכים קדושים קדושת הגוף וכן כלי שרת[י]. ומעתה יש להסתפק בקטרת האם מתקדשת היא בכלי שרת כמו הנסכים או לאו, ושאלה זו היא המחלוקת דאיתפלגון בה האמוראים להלן האם צריך לפטם את הקטרת בכלי שרת או לא.

והגר״א[יב] גרס בתירוץ הגמ׳ הא דפשיטא ליה בכלי שרת והא דצריכא ליה בחול, ופירש התקלין חדתין לשיטתו דשאלת הגמ׳ היא מדברי ר׳ חייא בר בא הנזכרים לעיל (יא.) בדין בירוצי יבש[יג], דדינם הוא כמותר נסכים אף שאין מתקדשים בכלי, ולר״ע הולכים לכלי שרת ולר׳ ישמעאל לקיץ המזבח. ואילו כאן הסתפק ר׳ חייא מה יעשו עם מותר הקטרת, ומדוע הסתפק בזה ומה שונה מותר הקטרת ממותר נסכי יבש שדינו הוא כמותר כל נסכים. ותירצה הגמ׳ שאכן אם פיטמו הקטרת בכלי שרת דין מותרה שהוא קדוש כדין מותר כל נסכים שהוא קדוש אף ביבש שאין כלי שרת מקדשו, ואילו ספיקו היה בפיטמה בכלי חול ולמ״ד שפסולה וכעת צריך לפדותה, מה יעשו בדמיה האם דינם ככל מותר הקטרת או דלמא כיון שנפסלה גם דמיה אינם ראויים לקיץ המזבח.

מדוע צריך פסוק לומר שהקטרת באה מתרומת הלשכה

קדש היא שתהא באה מתרומת הלשכה. הקשה המקדש דוד[יד] מה שונה היא הקטרת מכל קרבנות ציבור שצריך ללומדה מפסוק מיוחד שתבוא מתרומת הלשכה. ותירץ דמכיון שהיו מפטמים שס״ח מנים שהם יותר מהנצרך ושוב חזר ופשט ספיקו, דאין שום סברא לאמר שאי אפשר יהיה לקחת ממנה קרבנות לקיץ המזבח, ולכן קשה מעיקרא מאי קסבר. ר״ש סיריליאו. **ו. שהרי** הקטרת נקנית מתרומת הלשכה. **ז. דכיון** שמתחילה מפטמים יותר מהשיעור הנצרך לשנה זו (כמו שמצינו בפרקי המזבח), יש לאמר דמתחילה עומדת לכך שאם לא יתאפשר לפדותה ולקנותה מתרומה חדשה שיהיו מותריה בגדר מותר הלשכה עצמה, ולא בגדר מותר התרומה. **ח. כך** פירש קרבן העדה. **ט. וכפי** שמורה הד׳ של המילה דאיתפלגון. **י. כיון** שאין אפשרות כעת לחלל מעות הקדש כדי שיוכלו לחלל הקטרת עליהן. **יא. כמו** שפירשו שם הרא״ש והרע״ב. **יב. בהגהותיו** כאן. **יג. דהיינו** הסלת היתירה שהיו מודדין בכלי שרת עבור מנחת נסכים, ודינה שאין הכלי מקדשה. **יד. סימן** לה אות א (ויהפלטו דנחיו לעיל י:).

קיב. ולכאורה רואים בדבריהם חידוש גדול שאף כל מכשירי קרבנות של שנה חדשה דינם לבוא מתרומה חדשה דווקא. ויש לזה ראיה מהגמ׳ להלן ונתבארה לעיל הערה סז. **קיג. ואין** להקשות על דבריהם מהגמ׳ להלן שאומרת שאפשר לתת את המעות רק לאומנים שכבר היו חייבים להם משנה שעברה, שהרי שם מדובר לגבי המעות שחיללו עליהן את הקטרת והם אכן שייכות לתרומת השנה שעברה. **קיד. עיין** לעיל. **קטו. מעילה** יד: (ד״ה מפרישין). **קטז. כפי** שהסביר בדבריהם הרש״ש שם. **א. הלכות** שקלים (פ״ל ה״ג). **ב. בהגהותיו** כאן (אות ו). **ג. ועיין** לעיל (יא.) שכתבנו שיש בזה מחלוקת המפרשים על אלו מעות היו מחללין את הקטרת, ולדבריו היא מחלוקת התנאים כאן. ועיין גם בשיירי קרבן כאן (ד״ה מחללין) שמשמע מדבריו כהאי פירושא. **ד. שם** הלכה ט. **ה. ואין** לתרץ דמעיקרא היה מסופק

לשנה זו[טו], היה מקום לאמר שאי אפשר ליקח הסממנים מתרומת הלשכה שנועדה לשנה זו, ועל כן קמ"ל שאפילו הכי ניקחת מתרומת הלשכה.

דיוק המשנה דהמקדיש נכסיו וכו'

תיפתר באומן משל בית אבטינס. בגמ' כריתות (ו.) גם תירצו כן ודחה רב יוסף תירוץ זה דא"כ היה צריך לחזור ולקחת ממנו קטרת זו מתרומה חדשה כמו שעושין בכל מותר הקטרת, ומדוע לא כתוב דין זה במשנה. וצריך להבין לפי זה מדוע הגמ' אצלנו כן קיבלה תירוץ זה ולא חששה לדיחויו של רב יוסף. אבל האמת שדברי הגמ' בכריתות לכאורה קשים, שהרי באמת כן תני לה במשנתנו (יכ.), ואף שבפשטות קאי על דברי בן עזאי שם יש לפרש בקל דקאי גם על דברי ר' עקיבא. וכתב היפה עינים[טז] שאכן כך יפרש הירושלמי את המשנה ולכן לא הביא את דיחויו של רב יוסף. אמנם הרש"ש[יז] כתב כדי ליישב את הגמ' בכריתות דיש לומר שגירסתם במשנה היתה וחוזרין ולוקחין אותה מתרומת הלשכה ולא מתרומה חדשה, וכמו שאכן הגירסה היא בתוספתא[יח]. ולפי זה יש כאן דיוק הפוך, שהרי במשנתנו לגבי מותר הקטרת תני וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה, ואילו במשנה זו קתני חוזרין ולוקחין אותה מתרומת הלשכה, ומשמע מזה שלא מדובר כאן בסוף השנה ובקטרת שניתותרה, אלא באמצע השנה ובקטרת שעשאה יחיד כמו שהבין רב יוסף. אמנם גם לדבריו פשוט שאפשר לומר בדעת הירושלמי שגירסתו במשנה היתה מתרומה חדשה, ולכן נתקבל התירוץ על דברי ר' יוסי ב"ר חנינה.

קטרת שיצאה לחולין האם יכולה לשוב ולהתקדש

פיטמה בחולין ר' יוסי בי רבי חנינה אמר פסולה. ובגמ' לקמן מבואר שלדבריו צריך לפטמה בכלי שרת. והקשו האחרונים[יט] שלפי זה כיצד יבואר דין המשנה דאחרי שחיללו את מותר הקטרת ונתנוהו לאומנים היו חוזרין ולוקחין אותה מהם, והרי על כרחך מה שאפשר לחללה הוא משום שלב בי"ד מתנה, דאי לאו תנאי כיון שנתקדשה בכלי שרת קדושת הגוף שוב אין לה פדיון[כ], והתנאי הוא לכאורה שמה שלא יצטרכו לא יתקדש מעיקרא[כא], ואם כן נמצא שהמותר לא נתקדש בכלי ופסול הוא לקטרת וכיצד קונים אותו מן האומנים על מנת להקטירו שוב. ובשלמא למ"ד[כב] דקדושת הקטרת קדושת דמים היא, א"כ דין מעשיה בקודש מתקיים אף במה שקדושה קדושת דמים בלבד, אבל לר' יוסי ב"ר חנינה אי אפשר לומר כן כיון שלשיטתו מכתשת כלי שרת היא, וא"כ קשה כיצד יוסבר דין המשנה[כג].

ובמקדש דוד הוסיף להקשות שהרי איכא מ"ד[כד] דכלי שרת מקדשין אף שלא לדעת וא"כ כיצד שייך להתנות על זה, והביא את דברי התוס'[כה] שאומרים שמה שכלי שרת מקדש שלא לדעת היינו בדבר שיש לו כבר קדושת דמים, אבל חולין שניתנו לכלי שרת אין מתקדשין שלא מדעת. והרי הקטרת ניקנית מתרומת הלשכה ויש עליה קדושת דמים, וכיצד יועיל התנאי. ותירץ דאולי יש לומר שתנאי בי"ד הוא שהמותר יהיה כמותר נסכים שיש עליו קדושת דמים, ולענין כלי שרת מקדשין שלא מדעת יועיל שיהיה דינו כחולין כיון שיש כאן כוונה חיובית שישארו בקדושת דמים, ואילו לענין מעשיה בקודש כיון שסוף סוף היתה לה קדושת דמים בשעת עשייתה מקרי מעשיה בקודש[כו].

ובחזו"א רצה לחדש דאף דקדושת הגוף לא פוקעת בכדי[כז] ואי אפשר להקדיש בהמה לשלושים יום ואחרי כן תפקע קדושתה, מ"מ יש לומר שהקטרת כיון שמתחילת מעשיה יש בה מותר, א"כ כשמתברר מה שנשאר הוי ליה חולין ממילא, והוא כדבר שנעשית מצוותו שפקעה הקדושה ממנו ואין מועלין בו[כח], דכיון דההקדש כבר אינו צריך לו יצא לחולין אף בלא פדיון. אבל כתב שיש בזה דוחק שהרי משמע בגמ' שצריך להגיע למה שבי"ד מתנים עליה, ולפי זה אין צריך לתנאי אלא ממילא הוא חולין. וסיים החזו"א דמ"מ קשה כיון שכבר יצאה לחולין היאך חוזרים ולוקחים אותה מן האומנים, הרי בזה שיצאה לחולין נתבטל עתה מעשיה בקודש. ואף שהיה מקום לומר שכיון שכבר נתפטמה בקודש א"כ כשחוזרים ולוקחים אותה אין כאן חסרון, אבל מדברי התוס' במנחות[כט] נראה שמה שטעון קידוש כלי אם אחר שנתקדש יצא לחולין בטל קידושו.

האם המכתשת היתה כלי שרת

מכתשת עשו אותה ככלי שרת לקדש. הקשו התוס'[ל] שאם אכן המכתשת קדושה ככלי שרת מה הפירוש במה דאיתא בערכין (י:) פעם אחת ניקבה המכתשת והביאו אומנים מאלכסנדריא שבמצרים כדי לתקנה, והרי קיימא לן (זבחים פח.) דכלי שרת שנתקלקלו אין מתקנים אותם כיון שאין עניות במקום עשירות. ותירצו בתירוץ הראשון דשאני מכתשת שעשה משה רבינו שהיתה מפטמת ביותר, ולכן תיקנוה ואף שבדרך כלל אין עושין כן. ועוד תירצו בשם יש מפרשים שהמכתשת לא היתה כלי שרת, ומה שהקטרת התקדשה בנתינתה למכתשת לא היה מדין קידוש כלי שרת, אלא שאז היו מקדשין אותה בקדושת פה דהיינו על ידי שאומר הרי זו הקדש לקטרת.

והקשה המשנה למלך[לא] דדבריהם נסתרים מהגמ' כאן שמפורש בה שהיתה היא כלי שרת. ותירץ בהגהות רבי אלעזר משה הורביץ[לב] דאדרבא מלשון הגמ' מוכח להיפך שהרי אמרינן עשו אותה ככלי שרת לקדש, ומשמע דבאמת אין היא כלי שרת, וכן מוכח דבר זה בפסוקים לגבי מלאכת המשכן[לג]. ולכן מובן גם מה שבפרשת הקטרת כתוב שתי פעמים לשון קודש, 'קדש קדשים תהיה לכם' (שמות ל לו) ו'קדש תהיה לך' (שם שם לז), דהאחד לגבי קטרת דדורות שצריך לעשותה בקדש והשני לגבי קטרת דמשה שאף שלא נעשתה בכלי שרת קדש היא. והפירוש בגמ' כאן הוא דכיון שכל כלי שרת עבודתם מחנכתן עשו גם את המכתשת ככלי שרת לקדש, אבל באמת אינה כלי שרת כיון שלא נמשחה בשמן המשחה כמו שמוכח בפרשת ויקהל.

ובדברי חיים[לד] כתב דאדרבא מכח הסוגיא היו התוס' מוכרחים לאמר שהמכתשת אינה כלי שרת. שהרי אם המכתשת היא שמקדשת את הקטורת, יש להקשות, דכיון דמה שהקטרת יכולה להיפדות הוא מדין לב בי"ד מתנה, כיצד אפשר שיהיה כן והרי קיימא לן דאין ברירה[לה], ואיך אפשר שבי"ד יתנו מתחילה שמה שישאר לא יתקדש קדושת הגוף והרי עדיין לא ידוע איזה חלק מהקטרת ישאר. אמנם בהמשך דבריו כתב שיש לעיין כיצד בכלל יכול להיות שחלק מהקטרת יתקדש, שהרי למדנו[לו] שאין כלי שרת מקדש יותר מהראוי, ואם נתנו בו יותר מהשיעור שצריך להתקדש אינו מקדש כלל, וא"כ אף שהמכתשת כלי שרת אין הקטרת יכולה להתקדש בה[לז].

ותירץ על פי דברי התוס' שכתבו על הא דאמרינן במנחות (עח:) דאם הקריב קרבן תודה על שמונים חלות במקום ארבעים ואמר שיקדשו רק ארבעים כראוי מהני, וכתבו התוס'[לח] דאין צריך בזה לדין ברירה כיון שאין דין להקריב חלות אלו אלא רק ליתן מהם תרומה לכהן, ולכן יכולות להתקדש כל היכן שנמצאות ויתן אחר כך לכהן אחת עשרה מכל מין[לט] כדי שאחת מהן תהיה ודאי מהחלות שנתקדשו. ולפי דבריהם יש לומר שגם חסרון של קידוש כלי יותר מהראוי אין כאן, כיון שאין הכלי מקדש עבור הקרבה אלא רק עבור נתינה לכהן.

וגם את הקושיא מדין אין ברירה אפשר להמשיך ולתרץ מכח דברי התוס'. שהרי כתב המהר"י קורקוס[מ] דדין ברירה לא נאמר אלא במקום שמכח ברירה צריכים אנו להתיר איסור וכדומה על ידי הברירה, אבל אם הברירה לא מתירה ישירות את האיסור אינו ענין לברירה[מא]. וממילא כיון שמוכח בתוס'[מב] שאין המכתשת מקדשת לענין הקרבה, שהרי כותשים בה קטרת לכל השנה ועדיין אינו זמנה, ואם היתה מקדשת לענין הקרבה היתה צריכה כל הקטרת להיפסל בלינה, א"כ קידוש המכתשת אינו גורם ישיר להיתר הקרבה ואפשר לסמוך בענין זה של ברירה.

אמנם בתוס' במנחות שכתבו שצריך ליתן לכהן אחד עשר חלות מוכח שיש ברירה אף במה שלא מתקדש להקרבה[מג], וא"כ אי אפשר גם לומר שהכלי יקדש אף יותר מן הראוי, והדרא קושיא לדוכתה כיצד א"כ מתקדשת הקטרת במכתשת. ומכח זה אומר הדברי חיים שסוברים התוס' שאין על הקטרת קדושת הגוף גמורה אף אחר שניתנה במכתשת, וכל מה שכתבו התוס' שיש עליה קדושת הגוף הוא מדין האומר על דבר הראוי למזבח שיהיה קדוש לדמיו חלה עליו קדושת הגוף ממילא[מד], ולכן כיון שלא הקדישו קדושת הגוף להדיא יכול להתקדש באופן זה ואין בו החסרון דאין כלי שרת מקדש יותר מן הראוי. ולפי זה על המותר לא תחול קדושת הגוף כלל, דכל הדין שחלה קדושת הגוף ממילא הוא בדבר הראוי למזבח, אבל מה שמתחילתו כבר עומד ליפדות אין סברה לאמר שתחול עליו קדושת הגוף ממילא[מה].

והעולה מכל זה שאם נאמר שהמכתשת כלי שרת היא לקדש והקטרת מתקדשת מכח נתינתה במכתשת, אי אפשר לדעת התוס' שתתקדש כלל כיון שיש בה יותר מן הראוי להקטרה, וכיון דאמרינן בגמ' שנתינתה למכתשת מקדשת

טו. **שהרי** היו מפטמין לפני ראש חדש ניסן עד ר"ח ניסן דהשנה הבאה. טז. **כריתות** ו. (ד"ה נטולהו). יז. **שם** (ד"ה מתקיף). יח. **פרק** ב ה"ט. יט. **הגרי"ז** למסכת כריתות (ו. ד"ה מסיים לי' לר"י), מקדש דוד (סימן לה סוף אות ג), חזו"א (מנחות סימן כה סק"ו). כ. **כמבואר** בגמ' להלן. כא. **שאם** לא כן כיצד מועיל הוא להפקיע קדושת הגוף. כב. **שבועות** (יג.). כג. **כן** הוסיף הגרי"ז בביאור הקושיא וסיים בצ"ע. כד. **במנחות** (ג.). כה. **מנחות** עט: (ד"ה ולימנו). כו. **וסיים** בצריך עיון. כז. **כמו** שאמרו בנדרים (כט.). כח. **כדאיתא** בחולין (קיז.). כט. **מו.** (ד"ה ומיהו). ל. **שבועות** יא. (ד"ה מכל מקום). לא. **הלכות** כלי המקדש (פ"ו ה"ד). לב. **שבועות** שם (ד"ה נפ"ד וי"מ דודאי). לג. **שהרי** בפרשת ויקהל (שמות לו כט) כתוב שבצלאל עשה את הקטרת יחד עם כל עשיית המשכן, ובפרשת פקודי (שמות מ ט-יא) כתוב ענין קידוש הכלים אחר הקמת המשכן ובכלים שנזכרו שם לא משמע כלל שכלולה גם המכתשת. לד. **בשו"ת** (ח"ב נהסמטות סימן כה). לה. **דהיינו** שאי אפשר להחל חלות באופן שלא ברור על מה היא תחול. לו. **סובה** (מט:). לז. **וליכא** למימר שבאמת אינה מתקדשת, דמפורש בגמ' בשבועות (יא.) דמתקדשת להיפסל בטבול יום ככל דבר שנתקדש בכלי. לח. **ד"ה** ליקדשו. לט. **דהארבעים** חלות מתחלקות לארבעה מינים, שלשה של מצה ואחד של חמץ. מ. **בהלכות** מעשר שני (פ"ד הט"ו). מא. **ובזה** יישב מה שפסק הרמב"ם שם דהאומר מעשר שני שבידי מחולל על הסלע שיעלה ראשון מן הכיס מועיל, דכיון שהחילול יכול לחול גם על סלע שאינו ידוע וכך יותר המעשר באכילה מחוץ לירושלים מהני, ומה שאחר כך לא ידוע על איזה סלע חל הוא אינו מעכב. מב. **בשבועות** יא. ד"ה הואיל. מג. **שאם** לא כן היה אפשר לברור חלה אחת וליתנה לכהן, ולאמר זו שנברורה היא זו שנתקדשה. מד. **כמבואר** בשבועות (יא.). מה. **כמו** שכתב רש"י שם (יא:) ד"ה הא דאמר.

על כרחך צריך לומר שאינו משום המכתשת עצמה, אלא כמו שכתבו התוס׳ שהיה מקדישה בפה עם נתינתה למכתשת. ומה שכתוב כאן בגמ׳ שהמכתשת היא כלי שרת, צריך לומר דהיינו אליבא דשמואל שכתבו תוס׳ בגיטין[מו] דס״ל דתנאי מפורש אין בו משום ברירה, אבל לדידן דלא פסקינן כן אי אפשר לומר שכלי שרת היא לקדש וכמו שנתבאר לעיל.

ביאור דעת שמואל

הותירו תמימים שמואל אמר נפדין כתמימין. סברת שמואל דלב בי״ד מתנה על המותרות שיהיה אפשר לפדותם[מז], דהיינו שיש תנאי בי״ד על הקרבנות שישארו שלא תחול עליהם קדושת הגוף אלא רק קדושת דמים ויהיה אפשר לפדותם. ופירש התקלין חדתין דדמיהם ינתנו עבור ריקועי זהב לציפוי בית קדש הקדשים, והוא על פי רש״י במסכת שבועות[מח] שפירש כך בדעת ר׳ יוחנן שם[מט]. וכתב הריטב״א[נ] דמה שפירש כך רש״י הוא משום שכן הלכה כתנא קמא דמשנתנו דס״ל כן, וכן איתא בירושלמי. וכתב הרידב״ז[נא] שלא מצא כן בירושלמי, והסביר את דברי רש״י באופן אחר. דהנה הגמ׳ בשבועות (יא.) מפרשת בשם רבה דסברת ר׳ יוחנן[נב] היא משום לב בי״ד מתנה, והקשו שם כיצד מועיל התנאי והא רבה עצמו אמר שמי שאמר על בהמה הראויה לעולה הרי זו קדושה לדמיה דהיא עצמה קריבה למזבח, וא״כ מה יועיל תנאי בי״ד סוף סוף תחול על בהמה זו קדושת מזבח ממילא מהאי טעמא. ותירצו הא דאמר לדמי עולה הא דאמר לדמי נסכים, דהיינו שאם מקדיש את הבהמה לדמי קרבן ששייך בה צריך להקריב אותה בעצמה, אבל אם מקדישה לדבר שאינו שייך בה כגון לנסכים לא נתפסת בה אלא קדושת דמים בלבד.

ומבואר בגמ׳ שתנאי בית דין צריך להיות באופן כזה שאם לא יוצרכו לה יהיו דמיה לדבר שלא שייך בו הקרבה ורק באופן זה מועיל הוא, ולכן פירש רש״י דכיון שסוברים אנו שמכח תנאי בי״ד אפשר לפדות את המותרות אף ללא שיפול בהם מום, על כרחך צריך לומר שדין מותר תרומה הוא לרקועי זהב, שאם תאמר שהוא לקיץ המזבח הרי שייכא בזה קדושת קרבן ואי אפשר יהיה לפדותם.

אמנם בדעת הרמב״ם אי אפשר לומר כן, שהרי פסק[נג] דמותר תרומה לקיץ המזבח וגם פסק כר׳ יוחנן בשבועות דהוא שמואל כאן דתמידין שנותרו נפדין תמימים ומקריבים מדמיהם עולות לקיץ המזבח, ואם פדיונן הוא מכח תנאי בי״ד כיצד יתכן הרי צריכה לחול עליהם קדושת קרבן אף אחר התנאי וכשאלת הגמ׳ בשבועות. וכתב הרידב״ז לבאר לדעתו שהתנאי הוא שהתמידין שישארו יהיו דמיהן למה שהם דהיינו ליקח בהם תמידין אחרים, וכיון שאי אפשר ליקח מהם תמידין שהרי נקנו הם מתרומת שנה שעברה נופלים דמיהם לצורך עולות לקיץ המזבח[נד].

ביאור דעת ר׳ יוחנן

ור׳ יוחנן אמר נפדין כפסולי המוקדשים. בדעת שמואל כאמור לעיל ביארו המפרשים[נה] שסובר הוא דלב בי״ד מתנה על המותרות שיהיה אפשר לפדותם אף בלא מום, ולפי זה דעת ר׳ יוחנן היא שאין אומרים לב בי״ד מתנה שיוכלו לצאת לחולין בלי מום. וצריך להבין אם כן כיצד אמרינן להלן דלר׳ יוחנן שעירי חטאת שאבדו ונמצאו אחר זמנם יקרבו עולות, והרי כדי שתחול עליהם קדושת עולה צריך שקודם לכן תפקע קדושת חטאת, ועל זה צריך תנאי בי״ד לביאור אחד שם בגמ׳, ולר׳ יוחנן אי אפשר לאמר לב בי״ד מתנה בכי האי גוונא.

ופירש הר״ש סירילאו דעיקר טעמו של ר׳ יוחנן לקמן הוא משום שקרבנות ציבור סכין מושכתן, ולא נקבע שם הקרבן עליהם עד שעת הקרבה, ומה דאמרינן דצריך להגיע ללב בי״ד מתנה היינו לענין שיקרבו עולות דווקא[נו]. ואף על גב שגם לגבי תמידין שנותרו שייך טעם זה, וא״כ מדוע הצריך ר׳ יוחנן שירעו ויפדו ורק אז יקחו בדמיהם עולות. יש לומר שלכתחילה היכן שיש תקנה אחרת עושין באופן אחר, ולכן לגבי תמידין שהם קרבן עולה ודין מותרן שירעה עד שיסתאב ויפדה ודמיו יפלו לנדבה עושין כן, אבל בחטאת שדין מותרה הוא שמתה[נז] ואין לה תקנה ברעיה[נח], משתמשים אנו בכלל שאין שם הקרבן נקבע בפועל עד שעת הקרבה, וממילא אפשר להקריבה בתורת עולת ציבור ולא תלך למיתה[נט].

והרידב״ז[ס] כתב לבאר החילוק בין תמידין שנותרו לשעירים שנותרו על פי מה שפירש לעיל בדעת שמואל[סא], דתנאי בי״ד מועיל רק באופן שלפי תנאם לא תהיה על המותר אף קדושת דמי קרבן, שאם לא כן יהיה דינו שחייבים להקריבו, וכיון שכן צריך לומר[סב] שמותר תרומה לריקועי זהב, או לומר שהתנאי הוא שמה שישאר יהיה קדוש לדמי אותו קרבן[סג]. ולפי זה אפשר לומר דס״ל לר׳ יוחנן דהלכה כר׳ עקיבא דמותר תרומה לקיץ המזבח, ולכן לא יועיל תנאי בי״ד. ואי משום שיטת הרמב״ם שיכול להיות תנאי שיהיו לדמיהם, גם זה לא מהני לדעת ר׳ יוחנן, שהרי לדעתו אמרינן בגמ׳ דס״ל קרבנות ציבור אינם נקבעין עד שעת שחיטה, וכיון שאין עליהם שם קרבן מסוים אי אפשר להתנות שיהיו לדמיו, ולכן בתמידין שנותרו אין תנאי שיועיל שיהיה אפשר לפדותם. אבל שעירים שנותרו ובא לשוחטם לשם עולת נדבה של ציבור אין בכך כל חסרון לדעת רב שמואל בר רב יצחק, שהרי לא נקבעים אלא בשעת שחיטה ועד שעת שחיטה יכול לשנותם לכל קרבן שהציבור צריכים לו[סד]. וגם בתמידין שנותרו ס״ל לר׳ יוחנן שיכול להקריבם לנדבת ציבור, וכל מה שחולק על שמואל היינו לענין שאם בא לפדותם לא יכול לעשות כן בעודם תמימים ומהטעם שנתבאר לעיל, אבל להקריבן כמות שהם לקיץ המזבח ודאי דס״ל לר׳ יוחנן דאפשר[סה].

ולרבי זעירא דין השעירים שירעו עד שיפול בהם מום ואז נפדין ודמיהן מותר תרומה, והוא מכיון דס״ל דלר׳ יוחנן אין תנאי בי״ד ולא אמרינן שרק בשעת השחיטה נקבע שמם עליהם, אלא משהופרשו שם הקרבן שהופרשו עבורו כבר עליהם. ולכן אין אפשרות להקריבם לקיץ המזבח בעודם תמימין קודם שנתכפרו הציבור באחר, ואף לאחר שנתכפרו אין מקריבים אותם לקיץ המזבח דיש לחוש שמא יבואו להקריבם לפני כפרה[סו]. אבל בתמידין אין לחוש לכך, דאף אם יקריבם קודם כפרה אין בכך כלום שהרי מקריבם לשם עולה ולזה היו מיועדים.

דין קרבנות ציבור עד שעת שחיטה

שאין קרבנות ציבור נקבעין אלא בשחיטה. ביארו הראשונים[סז] דהוא מה שאמרו בגמ׳ בשבועות (יג:) קרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהם, והיינו כפירוש הערוך שם[סח] שפירש שעד שעת שחיטה אפשר לשנותם לכל קרבן שיהיו הציבור צריכים לו[סט]. וכתב המקדש דוד[ע] להקשות מהגמ׳ במנחות (פט:) דמוכח דקרבן תמיד אף ששחטו שלא לשמו עדיין שם קרבן תמיד עליו, והוא ממאי דאמרינן דצריך להביא עמו שני גיזרי עצים ככל קרבן תמיד אף ששחטו שלא לשמו[עא]. ואם אין נקבעין הקרבנות עד שעת שחיטה כיצד יתכן ששמו עליו בשחטו שלא לשמו, הרי בשעת שחיטה לא חישב עליו שיהא קרבן תמיד שהרי שחטו שלא לשמו.

וכתב הגרא״ז מלצר[עב] דכל מה דאמרינן שאפשר לשנות קרבנות ציבור עד שעת שחיטה היינו דווקא באופן שהוצרכו הציבור לשנותם ושינו אותם בפירוש, אבל כל זמן שלא היה כן נשאר עליהם שם הקרבן שהופרשו לו מתחילה. ולכן בגמ׳ במנחות שחשב הכהן בשעת שחיטה שלא לשמן לא השתנה שם הקרבן בכך, שהרי לא הוצרכו הציבור לזה ועדיין עומד הוא למה שהופרש מתחילה.

והנה לשון הגמ׳ אצלנו מורה יותר כמו שפירש המקדש דוד שהרי אמרינן שאין נקבעין אלא בשחיטה, וכן הוא לשון הריטב״א בשבועות[עג] שלא נולד עיקר הפרשתן [של קרבנות ציבור] עד שעת שחיטה אם לעולה לעולה ואם לחטאת לחטאת. אמנם לשון תלמיד רבינו שמואל ב״ר שניאור כאן הוא דעד שלא נשחטו יכול לשנותו לזבח אחר וזהו דין סכין מושכתן למה שהם, ומשמע דהיינו מדין שינוי ועד שלא שינה שמו שם הקרבן שהופרש בשבילו עליו, וכהגרא״ז.

מו. **כה:** ד״ה דברי. מז. **פני** משה, קרבן העדה, תקלין חדתין. מח. **דף** י: ד״ה נפדין. מט. **וכבר** העירו המפרשים שסוגיא זו היא מהסוגיות המתחלפות בין בבלי לירושלמי. נ. **שם** ד״ה נפדין. נא. **בתוס׳** הרי״ד כאן ד״ה וכדי. נב. **שהוא** כאמור שמואל דסוגייתנו. נג. **בהלכות** שקלים פ״ד ה״ט. נד. **ובזה** ביאר גם מה שלא פסק הרמב״ם את דינו של שמואל דקרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהם, וכן מה שאמרנו בסוגייתנו אין קרבן ציבור נקבע עד שעת שחיטתו. שאם נאמר כן הרי אין עליהם שם קרבן עד אז, וגם אם יתנה שדמיהם יהיו למה שהם הרי ראויים הם להיות קרבן ציבור בעלמא, ותחול עליהם קדושת קרבן ולא יוכל לפדותם. נה. **קרבן** העדה, תקלין חדתין, פני משה (יומא פ״ה ה״ו). נו. **ולא** שלמים או שאר קדשים קלים. נז. **כמו** ששנינו במעילה תחילת פרק שלישי (י:). נח. **והיינו** כדעת ר׳ יהודה בהוריות (ו.), אבל ר״א ור״ש חולקים וסוברים שחטאת ציבור לא מתה אלא רועה. נט. **וכעין** זה איתא בפירוש רבינו משולם שכתב דמה דאמרינן דאין קרבן ציבור נקבע עד שעת שחיטה הוא אליבא דר׳ יוחנן, אלא שנראה מדבריו דבתמידין הדין הוא שקרבים כמות שהם אף בלא פדיון לקיץ המזבח. ס. **בתוס׳** הרי״ד ד״ה הותירו. סא. **והובאו** דבריו לעיל באריכות. סב. **לדעת** רש״י. סג. **לדעת** הרמב״ם, עיין לעיל. סד. **ומה** שמסיים ר׳ חייא תנאי בי״ד הוא וכו׳, היינו הסבר דין זה שפועל הוא מכח תנאי בי״ד. סה. **ובזה** תירץ את הסתירה בדעת רב שמואל בר רב יצחק בין הגמ׳ כאן לגמ׳ בשבועות (יג.), דכאן ס״ל דשעירים שנותרו קריבים ולא גזרינן אטו לפני כפרה כר׳ זעירא, ואילו בשבועות אומר הוא שאין קריבים אליבא דר׳ שמעון שסובר שלא אמרינן לב בי״ד מתנה, ואף אחר שנתכפרו הציבור באחר, גזירה אטו לפני כפרה. והיישוב הוא כמו שנתבאר דכאן מדבר הוא לשיטת ר׳ יוחנן ומדויק בדבריו שבעודם תמימים יש עדיין אפשרות להקריבם לקיץ המזבח, אבל בשבועות נידון הגמ׳ הוא שיטת ר׳ שמעון שלא סובר לב בי״ד מתנה כלל, וממילא אין אפשרות שבעודם תמימים יקרבו לעולה ולכן אליביה סבר שיש לגזור אף לפני כפרה. סו. **וכמו** שאומרת הגמ׳ בשבועות לדעת ר׳ שמעון שם שסובר שאין נפדין תמימין משום דלא אמרינן לב בי״ד מתנה. סז. **רבינו** משולם, ותלמיד רבינו שמואל ב״ר שניאור, וכן הוא בפני משה (יומא פ״ה ה״ו). סח. **המובא** בתוס׳ ד״ה ואף. סט. **ודלא** כרש״י שם ד״ה סכין שכתב שמושכתן לשם מה שהופרשו להם מתחילה, ועיין שם בתוס׳ מה שדנו בדבריו. ע. **פימן** יב אות ז. עא. **ומקשה** הגמ׳ מזה על יסודו של ר׳ יוחנן שם שאמר שאשם מצורע ששחטו שלא לשמו אף שלא יצא בו ידי חובתו צריך להביא עמו נסכים, שאם לא כן יפסל הקורבן לגמרי. ומתרצת הגמ׳ דאין הכי נמי אף בזה יאמר ר׳ יוחנן. עב. **בהגהותיו** על המקדש דוד שנדפסו בסוף הספר. עג. **יב:** ד״ה לכן הנכון.

יב.

באיזה אופן המחלוקת אם הקדש מתחלל על המלאכה

אמר לו בן עזאי אינה היא המדה אלא מפרישין מהן שכר האומנים וכו'.

ובגמ' פירשו טעמו של בן עזאי דס"ל אין ההקדש מתחלל על המלאכה. וכתב הרמב"ם[א] דדין המשנה הקודמת לגבי מותר הקטרת שהיו מחללין אותה קודם שנתנוה לאומנים בשכרם היא כבן עזאי, ולכן לא נתנום להם אלא לאחר שחיללוה וזו עצמה טענת בן עזאי לר"ע במה שאמר אינה היא המדה, וכיון דהמשנה כמותו כן היא ההלכה כבן עזאי[ב]. וכתב התוי"ט[ג] דלפי דברי התוס' קודם לכן אין הכרח לזה ואדרבא ההלכה צריכה להיות כר"ע, והתוס' הוא במסכת שבועות (י: ד"ה מפרישין), שהקשו לגבי מותר הקטרת מדוע היו צריכים לחללה קודם שנתנוה לאומנים בשכרם ולא היו נותנים אותה ישירות, דבשלמא לבן עזאי ניחא שהרי אין ההקדש מתחלל על המלאכה אבל לר"ע קשיא. ותירצו דכל מחלוקת ר"ע ובן עזאי היא בהקדש יחיד אבל בשל ציבור אף ר"ע מודה דאינו מתחלל על המלאכה, ולפי דבריהם טוען התוי"ט שצריכים אנו לחזור לכלל הרגיל שהלכה כר"ע מחבירו. ויש להבין שאם דין הוא שאין ההקדש יכול להתחלל על המלאכה מהו החילוק בין הקדש ציבור להקדש יחיד. **והנה** החזו"א[ד] הוכיח מהגמ' במעילה (יז.) שכל דין זה הוא מדרבנן ומשום חומרא דהקדש, כדי שלא יאמרו שיוצא לחולין ללא חילול כיון שלא ראו שנתחלל על משהו בעין. דהגמ' הביאה שם את דברי שמואל שאומר שהבנאים שבונים עבור הקדש בונין בחול, ולאחר גמר הבנין יקדישוהו הגזברים. והטעם פירשו התוס'[ה] כיון שאין ההקדש מתחלל על המלאכה, ואם יבנו בקודש לא יוכלו אח"כ ליתן לאומנין את שכרן ממעות הקדש דאין על מה שיתחלל, ולכן בונין את מה שצריך ממעות חולין ואחר כך לוקחים מעות הקדש ומחללין אותן על הבנין ונותנים אותן לאומנין בשכרן. והקשו בגמ' מהמשנה דמותר הקטרתי מדוע לא חיללו את הקטרת על הבנין, ותירצו דמיירי באופן שאין בנין והיינו שלא נבנה בנין חדש אלא רק תוקן או שהוסיפו קישוט וכדומה, ואין בנין של חול שיהיה אפשר לחלל עליו את המעות. ובמקרה זה הרי ודאי הוא שנותנים לאומנין שכר, ומעות אלו יחללו אותן על המלאכה ובזה גם בן עזאי יודה. וחזינן דמה שאין ההקדש מתחלל על המלאכה הוא לכתחילה במקום שאפשר.

ולפי דבריו מבוארים דברי התוס', דכיון שדין זה הוא חומרא מדרבנן לבן עזאי, יש לומר שאף ר' עקיבא יודה דבשל ציבור מחמירים כבן עזאי. וכן כתב הרא"ש[ז] דשמואל סובר דהא דאין הקדש מתחלל על המלאכה היינו מדרבנן, ויכול לסבור אף כר"ע. ומשמע מדבריו דאף לבן עזאי כן הוא, שהרי כתב ששמואל אף כר"ע ומשמע דלבן עזאי אתי שפיר טפי, אלא שגם ר' עקיבא מודה לדינו של שמואל. והטעם כתב הרא"ש שדווקא שם שנותנים להם את שכרם באופן מוחלט, אבל במשנתנו הרי לא נותנים להם את הקטרת על מנת שתישאר אצלם אלא חוזרים ולוקחים אותה מהם, ולכן היקל ר' עקיבא לחלל אותה באופן זמני על מלאכתן[ח].

עוד כתבו הראשונים[ט] שכל מה שנחלקו הוא במקדיש נכסיו, אבל בשקלים שמצינו שניתנים הם לעוסקים במלאכות ציבור כגון מגיהי ספר העזרה או מבקרי מומים' אין בהם משום אין הקדש מתחלל על המלאכה, דכיון שהמעות ניתנות לכתחילה על דעת שיעשו בי"ד[יא] בהן כל מה שנראה בעיניהם לצורך הקרבנות והציבור, ממילא בזה אין חסרון שיתחלל על המלאכה.

וכתב הערוך לנר[יב] דחילוק זה של הראשונים היינו לענין קדושת דמים, אבל לענין קדושת הגוף הרי מצאנו בדברי התוס' חילוק הפוך. והוא דבקטרת ציבור שנותרה אין מחללין אותה על שכר האומנין אלא על מעות אחרות ואז נותנים אותה לאומנים בשכרם אף לר"ע, ואילו במשנתנו דהמקדיש נכסיו דמיירי בקטרת שהקדישה יחיד חולק הוא, וכמו שכתבו התוס'[יג].

ביאור שיטת ר' אליעזר

רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. בגמ' להלן נתבאר שלומד הוא מפסוק דסתם הקדש לבדק הבית, ונחלקו האמוראים כאן בגמ' באיזה אופן מדובר האם במקדיש נכסים ובהמות שאז ודאי שאת הנכסים הקדיש לבדק הבית, ולכן אמרינן שגם את הבהמות נתכוין להקדיש לבדק הבית, או אף במקדיש בהמות בלבד. ובגמ' בתמורה (ז:) הוסיפו בסברתו שאין אדם חולק הקדשו, ולכן אף לגבי הבהמות אמרינן שנתכוין הוא להקדישן לבדק הבית. וגם שם נחלקו באיזה אופן מדובר האם דווקא במקדיש נכסים עם בהמות, או אף במקדיש עדרו בלבד אלא שהיו שם נקבות שאינן ראויות לעולה ואמרינן שהתכוין להקדישן לבדק הבית, ואינו חולק הקדשו, וגם את הזכרים נתכוין להקדיש באותה צורה. וללישנא בתרא שם אף במקדיש זכרים לבד אמרינן סתם הקדש לבדק הבית וכאידך מ"ד כאן[יד].

ומה דצריך למכור הבהמות לצורך קרבן בדווקא, כתבו רש"י[טו] ותוס'[טז] דהוא משום דקיימא לן[יז] דהמתפיס תמימין לבדק הבית אינם יוצאים מידי מזבח לעולם. אמנם בדעת הרמב"ם יש שפירשו שאינו סובר טעם זה דלשון הרמב"ם[יח] כך היא: המקדיש את בהמתו סתם או שהקדיש את נכסיו סתם רואין כל בהמה תמימה הראויה להקריב על גבי המזבח זכרים ימכרו לצרכי עולות ויקריבו אותן עולות, והנקבות ימכרו לצרכי שלמים ויקריבו אותן שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית שסתם הקדשות לבדק הבית, ועל זה נאמר ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש כלומר כל הראוי לקרבן על גבי המזבח יקרב. והנה מסיים הוא שדין זה נלמד מפסוק מיוחד, ובאותו הפרק בהלכה קודמת[יט] הביא את עיקר הדין של מתפיס תמימין לבדק הבית ולא כתב שנלמד מפסוק זה. והן אמנם דעת המשנה למלך[כ] שפסוק זה גופא הוא המקור לדין המתפיס תמימין, אבל הקשה על זה דאם כן דין תורה הוא ובגמ' מוכח דהוא מדרבנן.

והנה בדברי הרמב"ם יש קושיא נוספת והיא על פי הגמ' בזבחים (קג.) שדנה בדין עור העולה שזוכים בו הכהנים, ודרשינן התם מאי דכתיב (ויקרא ז ח) 'והכהן המקריב את עלת איש עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה', דדווקא בעולת איש הדין שעורה לכהן אבל לא בעולת הקדש. ומפרשת הגמ' [באחת הדרכים] שדין זה נצרך לדעת ר' יהושע במשנתנו שאומר אדם חולק את הקדשו ואת הבהמות התכוין להקדיש למזבח, דהני מילי בשרן אבל העור עדיין שייך לבדק הבית ולא לכהנים וזהו שמיעט הפסוק עור עולת הקדש. והרמב"ם פסק דין זה[כא], ותמה הלחם משנה[כב] כיצד יכול לפסוק כן הרי פסק הוא כר' אליעזר במשנתנו ולדידיה אין הדין כן כמו שמוכח בגמ', והטעם דמכיון שסתם הקדש לבדק הבית ואף הבהמות הוקדשו לבדק הבית אלא שצריך למוכרן לצורך קרבנות מדין המתפיס תמימין, וא"כ זה שקנאם על מנת להקריבן מקרי עולה שלו שהרי קנאן לעצמו ולצורך קרבנו ומדוע לא יהיה עורה לכהן.

וכתב הגרי"ז[כג] ליישב על פי מה שהוכיח מקודם דדעת הרמב"ם היא שהקדש בדק הבית יכול לחול גם על בהמה שכבר קדושה בקדושת קרבן[כד], וכתב דלפי זה מה דלר' אליעזר נמכרת היא לצורך קרבנות אינו משום דינא דהמתפיס תמימין אלא הוא דין מיוחד בפני עצמו שכל המקדיש בסתם בהמה הראויה למזבח חלה עליה קדושת קרבן, ודין זה נלמד מהפסוק שהביאו הרמב"ם[כה]. וסובר ר' אליעזר דמכיון שסתם הקדש לבדק הבית חלה עליה גם קדושת בדק הבית, ולכן נמכרת לצורך עולה ודמיה נופלים לבדק הבית. ואילו ר' יהושע חולק שאין עליה אלא קדושת קרבן שלא נתכוין ליותר מזה, וממילא לפי זה מיושבת קושיית הלחם משנה שהרי גם לדעת ר' אליעזר מה שצריך בדווקא להקריבה הוא משום שחלה עליה קדושת קרבן כבר מתחילת הקדשו מעיקר הדין[כו], אבל מכיון שגם קדושת בדק הבית חלה לא ניתן עורה לכהנים שהרי עולת הקדש היא ולא עולת אישכז.

ביאור שיטת ר' יהושע

ר' יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצורך זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות וכו'. פירשו הראשונים[כח] על פי הגמ' בתמורה (ז:) שר' יהושע סובר שאדם חולק את הקדשו, ואף על פי שאת שאר הנכסים הקדיש לבדק הבית את הבהמות התכוין להקדישם למזבח, דאמרינן דמסתמא אין אדם מניח קדושת מזבח בדבר הראוי למזבח ומקדישו קדושת בדק הבית. ומה שאת הנקבות לא מקריבים בעצמן לשלמים הוא משום דאמרינן

א. **בפירוש** המשניות. ב. **וכתב** התוי"ט (ד"ה אמר) דבלאו הכי היינו צריכים לפסוק כר"ע כיון דקיימא לן הלכה כר"ע מחבירו. ג. **שם.** ד. **מנחות** סימן כח ס"ק ט"ו. ה. **ד"ה** בונין. ו. **לעיל** (יז.). ז. **בפירושו** על משניות שקלים (כאן). ח. **ובן** עזאי סובר שאף בכי האי גוונא יש להחמיר. ט. **הרא"ש** בפירושו, תוס' מעילה (שם). י. **לעיל** (י:). יא. **וכתב** הערוך לנר (שם) דלכאורה אין צריך להגיע לדין לב בי"ד מתנה כמו שכתבו שם התוס', שהרי מי שמקדיש מעות מקדיש אותן על מנת שישתמש ההקדש לכל צרכיו וגם שכר האומנין בכלל זה. יב. **מעילה** (שם). יג. **שבועות** (ו:) והובאו דבריהם לעיל. יד. **ולהאי** לישנא אינו משום שאינו חולק הקדשו אלא דבכל ענין אמרינן סתם הקדש לבדק הבית. טו. **בתמורה** (שם) ד"ה ודמיהן. טז. **שם** ד"ה זכרים. יז. **בתמורה** (ג:). יח. **בהלכות** ערכין וחרמין פ"ה ה"ז. יט. **הלכה** ה. כ. **שם.** כא. **בהלכות** מעשה הקרבנות פ"ה הכ"א. כב. **שם.** כג. **בספרו** על הרמב"ם הלכות תמורה פ"ד הי"א (נקטע הרפאון בד"ה והנה נזכרים דף קג). כד. **עיין** תמורה לב. במשנה דמקדישין את הקרבנות הקדש עילוי, ולדעת רש"י היינו שטובת ההנאה שיש בקרבן מקדישה לבדק הבית, ובדעת הרמב"ם הוכיח הגרי"ז שלא פירש כך אלא ס"ל שחלה עליה בפועל גם קדושת בדק הבית, ואין בזה סתירה לקדושת קרבן שבה והנפק"מ בזה הוא לענין עורה. כה. **ואילו** דין המתפיס תמימים הוא מדרבנן והוא נאמר באופן שפירש שמקדיש לבדק הבית. וכתב שכן מדויק מדברי הרמב"ם, שכשהביא דין המתפיס תמימין (בהלכה ה) לא כתב דהוא נלמד מפסוק זה [כמו שרצה לפרש המשנה למלך] ורק כאן בדין ר' אליעזר הביא את הפסוק, ואם כדברי המשנה למלך שהוא מדין המתפיס תמימין היה לו להביא את הפסוק כשהביא את עיקר הדין. כו. **ובזה** גם ביאר את החילוק בלשון הרמב"ם דלגבי מתפיס תמימין כתב דנפדין לצורך קרבן שראויים הם לו ומשמע אף לצורך שלמים, ואילו כאן כתב דזכרים דווקא לצורך עולות, והיינו משום שחלה עליהם קדושה למזבח מעיקר הדין וכיון שלא פירש שיהיו לשלמים ע"כ צריך להקריבם בתורת עולה. כז. **ועיין** להלן בביאור קושיית הגמ' על ר' בא תירוץ נוסף לקושיא זו בשם גליון הש"ס. כח. **ריבב"ן**, רבינו משולם, תלמיד רבינו שמואל ב"ר שניאור.

שכוונתו היתה להקדיש את הבהמה כולה, וכיון ששלמים נאכלים ורק אימוריהן נקטרים על גבי המזבח לא התכוין אלא שדמיהן יהיו לעולות, ולכן נמכרות הן לצרכי שלמים ודמיהן לעולות.

ורבינו גרשום[יט] כתב דזכרים עצמן יקרבו עולות משום דקדשי בדק הבית כולן לה׳ ועולה כולה לה׳, ונקבות כיון שאינן יכולות להיקרב כליל ימכרו ויביא בדמיהן עולות. וכתב הגרי״ז[יל] דכוונתו היא דכמו שסתם הקדש לבדק הבית משום שלומדים מקדש לה׳ שסתם הקדש צריך להיות כולו לה׳, כך בבהמה שסובר הוא שסתם הקדשה למזבח צריך להיות כולו לה׳, ונלמד דבר זה מאותו פסוק. והקשה על זה אם כן מדוע נקבות גם דינן לעולה, דבשלמא זכרים ששייך שיהיו כולו לה׳ אמרינן שלזה היתה כוונתו, אבל נקבות כיון שלא שייך בהן נאמר שהן כשאר הנכסים שהקדישן לבדק הבית. שהרי בשאר הנכסים גם ישנה אפשרות שמקדישם קדושת דמים למזבח, ומ״מ סבירא ליה לר׳ יהושע שמקדישם לבדק הבית, וא״כ גם נקבות שלא יכולה לחול עליהן קדושה גמורה למזבח תחול עליהם במקומה קדושה גמורה לבדק הבית.

ותירץ דצריך לומר דרבינו גרשום הסתמך גם על הגמ׳ לקמן (יג:) שלומדת מפסוק האמור בעולה שגם נקבה ראויה לעולה, והיינו ע״כ באופן כזה שהקדישה סתם ואמרינן שדמיה יהיו לעולה. אבל אם כן קשה מסיפא דמתניתין דהמקדיש יינות וכו׳ דדינם שנמכרים ולוקחין בדמיהן עולות, והרי על זה אין פסוק דהדרשה היא רק לגבי בהמה. ובשלמא לשיטת הרמב״ם[לא] דהסיפא אליבא דר׳ אליעזר על כרחך שיש בזה טעם שונה, אבל לשיטת הראב״ד דסיפא זו היא כר׳ יהושע מנין נלמד שהתכוין להקדישם לעולה דווקא ולא לבדק הבית. ויישב ע״פ דברי הראב״ד בפירושו לתורת כהנים[לב] שפירש דאף לגבי דינא דסיפא דרשינן מפסוק דהכל קרב עולה ואף יינות וכו׳, וממילא נמצא מקור לכל הדין.

ביאור דברי ר׳ פפייס

המקדיש בפירוש כדברי ר׳ אליעזר והמקדיש סתם כדברי ר׳ יהושע.

ביאר הרמב״ם[לג] דבפירוש היינו כשאמר שמקדיש לבדק הבית ובסתם הכוונה כשאמר נכסי הקדש ולא הוסיף כלום, וכיון שפירש לבדק הבית אף ר׳ יהושע מודה דלא אמרינן שכוונתו היתה רק לשאר הנכסים שהרי הבהמות בכלל הנכסים הן. והקשו הראשונים עליו[לד] דאם כן פשיטא ומה חידש ר׳ פפייס, ופירשו דהמקדיש בפירוש היינו שאמר שמקדיש את נכסיו ובהמותיו, דמכיון שהזכיר את הבהמות ולא חילק בינן לבין הנכסים אמרינן שנתכוין להקדישן כנכסים והיינו לבדק הבית[לה].

ולתרץ שיטת הרמב״ם כתב הגרא״ז מלצר[לו] על פי מה שיש להקשות עוד בדבריו שם שכתב דהלכה כר׳ פפייס משום שאינו חולק על ר׳ עקיבא, והדברים בפשטותן קשים שהרי ר׳ עקיבא קיבל את דבריו של ר׳ אליעזר ואילו ר׳ פפייס קיבל את דבריו רק לחצאין. והביא הגרא״ז מה דהקשו בגמ׳ (תמורה ו.) על רבא שסובר אי עביד לא מהני[לז] מהא דשנינו דמי שהקדיש תמימין לבדק הבית דמה שעשה עשוי, ופירשו שם הראשונים[לח] דהיינו ר׳ אליעזר דמשנתנו, ותירצו שם שיש פסוק מיוחד ללמדנו שאף על פי כן חל הקדשו. ולפי זה דין משנתנו אינו פשוט שהרי צריך ללמדו מדרשה בפני עצמה, ודברי ר׳ פפייס דהמקדיש בפירוש יתפרשו כעת שבא לומר דאף דבסתם מקדיש חולק ר׳ יהושע, במפרש מודה הוא לר׳ אליעזר דחל הקדשו משום גזירת הכתוב. והוסיף שיש בזה גם נפקא מינה לדידן דקיימא לן כר׳ אליעזר, שהרי במקדיש יינות ושמנים וכו׳ מודה ר׳ אליעזר שדמיהן לעולות מפני שאין להם פדיון כמו שפסק הרמב״ם[לט], ומ״מ אם יקדישם בפירוש לבדק הבית יחזור הדין שחל ההקדש לזה, וכמו במפרש בבהמות לר׳ יהושע. ודין זה נלמד מדברי ר׳ פפייס ולכן כתב הרמב״ם שהלכה כמוהו.

האם גם הסיפא היא מדברי ר׳ אליעזר

המקדיש נכסיו והיו בהם דברים ראויים למזבח יינות ושמנים ועופות ר׳ אליעזר אומר ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות וכו׳. לגירסא שלפנינו גם דין זה אמרו ר׳ אליעזר, וצריך להבין הרי הוא סובר שסתם הקדש לבדק הבית ולכן אמר ברישא שדמיהן של הבהמות יפלו לבדק הבית, וא״כ מדוע כאן דין הדמים שיביאו בהם עולות, הרי צריכים הם להיות עבור בדק הבית וכמו ברישא. ואכן יש מן הראשונים[מ] שסוברים שאי אפשר לגרוס כאן ר׳ אליעזר וגורסים הם ר׳ אלעזר, ופירשו[מא] דר׳ אלעזר סובר כר׳ יהושע דבמה שראוי למזבח התכוין להקדיש לקרבן, ומה שאינו קרב הוא עצמו לעולה היינו כדדרשינן לקמן (יג:) מפסוק שאי אפשר להקריב עוף בתורת עולת נדבה[מב], אבל מ״מ דמיו צריכים להיות לעולה דלזה נתכוין להקדישו.

אמנם ברמב״ם[מג] מוכח לא כך שהרי פסק הוא כר׳ אליעזר דהרישא וגם פסק את דין הסיפא, ואם דין זה הוא רק לר׳ יהושע לא הוה ליה לפסוק כן, ומוכח בדבריו שסובר דהוא אף לר׳ אליעזר. ופירש טעמו דההבדל בין בהמה לאלו דבהמה יש לה פדיון מה שאין כן אלו, ולכן דמי הבהמה נופלים לבדק הבית ואילו אלו דמיהם לצרכי עולות. והראב״ד[מד] הקשה עליו כדלעיל, דכיון דלר׳ אליעזר סתם הקדש לבדק הבית מה בכך שאין להם פדיון ומדוע לא ינתנו דמיהם לבדק הבית.

וכתב האור שמח[מה] ליישב סברת הרמב״ם על פי הגמ׳ לקמן דאמרינן דלמאן דאמר דר׳ אליעזר חולק אף במקדיש בהמות בלבד, סברת ר׳ אליעזר היא דממה שהקדיש סתם ולא פירש שרוצה הוא שבהמות אלו יהיו לקרבנות כאלו והאחרות לקרבנות אחרים, מוכח שלא התכוין להקדישם למזבח. והנה בכל דבר הראוי למזבח ישנן שלוש אפשרויות של הקדש הראויות לחול עליו, הראשונה היא קדושת קרבן ממש, השניה שיהיו קדושים דמיו למזבח דהיינו שימכרוהו ומדמיו יקנו קרבן, והשלישית שיהיה קדוש לבדק הבית[מו]. ועל זה אמרינן בגמ׳ דממה שסתם האדם ולא פירש חזינן שאינו רוצה שההקדש יחול על הדבר בעצמותו, אלא רוצה הוא שההקדש יחול על דבר הבא מחמתו, אבל כעת צריכים אנו לידע לאיזה הקדש כן היתה כוונתו, שהרי יש לנו שתי אפשרויות לפרש את סתימות הקדשו כנ״ל. ולכן לגבי יינות וכו׳ שאם תחול עליהם קדושת קרבן אין להם פדיון, ואם תחול קדושת דמים לקרבן נפדין ודמיהם הולכים לצורך קרבן, אמרינן שלזה נתכוין במה שלא הקדישם בפירוש לקרבנות. אבל בהמות שיש להן פדיון אף כשהן קדושות בקדושת קרבן דהיינו אם נפל בהן מום, וגם אם אמרינן שחלה עליהן קדושת דמים לקרבן אינן נפדות אלא ע״י מום[מז], על כרחנו שלא לזה התכוין בסתימתו שהרי לא נשתנה דינם בכלום, ולכן בהן אמרינן שהתכוין להקדישם לבדק הבית שהרי בזה נפדות הן אף בלא מום כמבואר במשנה.

והמקדש דוד[מח] כתב ליישב על פי מה דאיתא בתמורה (יג:) דבהמות שהיו קדשי בדק הבית ומתו יקברו ואי אפשר לפדותן, והקשו שם הרי לשיטת ר׳ שמעון[מט] קדשי בדק הבית אינם בכלל העמדה והערכה[נ] ומדוע אם מתו יקברו, ותירצו דכיון שהמתפיס תמימים לבדק הבית אינם יוצאים מידי מזבח לעולם צריכים הם גם העמדה והערכה, והיינו מדרבנן שאמרו שתהיה בהם מעלה זו כיון שדינם למזבח וכמו שפירש רש״י שם[נא]. וכתבו התוס׳[נב] דכל זה דווקא בדבר ששינה אותו ממה שהיה ראוי לו כגון במתפיס תמימין לבדק הבית, אבל בדבר שהקדישו קדושת בדק הבית מפני שכך הוא דינו כגון פרה אדומה שדינה היא קדשי בדק הבית, בזה לא אמרו חכמים שיהיה צריך העמדה והערכה[נג]. ולפי זה מיושב כאן שהרי יינות וכו׳ אין להם פדיון ואם יקדישם לבדק הבית לא יוכל כלל לפדותם כיון שראויים הם למזבח וצריכים העמדה והערכה והרי הם אינם בני העמדה והערכה[נד], וממילא על כרחך כוונתו היא שיהיו קדושים קדושת דמים למזבח, ובזה אין צריך העמדה והערכה וכמ״ש התוס׳ דרק במי ששינה אמרו חכמים, וכאן הרי לא שינה שהקדישם לצורך מזבח. אבל בבהמות שהן בנות העמדה והערכה ופדיון כיון שסתם הקדש לבדק הבית ואפשר לפדותן, שפיר אמרינן שכוונתו היתה לבדק הבית ומיושבים דברי הרמב״ם וגירסתנו במשנה.

ובמרכבת המשנה[נה] כתב דסברת הרמב״ם היא דיינות וכו׳ אף אם ימכרם אי אפשר שדמיהם יפלו לבדק הבית דקדושת הקרבן שבהם תחול אף על הדמים, דמכיון שאין להם פדיון בשום ענין אף בכי האי גוונא יתפסו דמיהם בקדושת קרבן[נו]. אבל בהמות שהן בנות פדיון אין המעות נתפסות בקדושת קרבן שבהן, כיון שכוונתו היתה לצורך בדק הבית.

כט. תמורה לא: ד״ה ר׳ יהושע. **ל. חידושי** הגרי״ז תמורה לא: ד״ה בגמרא המקדיש נכסיו [הראשון]. **לא. עיין** להלן ד״ה האם הסיפא וכו׳. **לב. פרק** ו פרשתא ה. **לג. בפירוש** המשניות, וכן פירשו ריבב״ן ורבינו משולם. **לד. פירוש** מכתב יד קדמון בשם ר׳ אלעזר מגרמייזא (נדפס נמצניות). **לה. וכן** פירש תלמיד רבינו שמואל ב״ר שניאור, וכן פירשו הרע״ב והאחרונים. **לו. אבן** האזל הלכות איסורי מזבח פ״ו ה״ד-ה אות ו. **לז. דהיינו** שכל דבר שהתורה אסרה לעשותו מ״מ אם עבר ועשהו חל המעשה שעשה, ולאפוקי מאביי שסובר שהחלות לא תחול במקרה זה. **לח. שיטה** מקובצת (סוף ג) בשם רבינו ברוך. **לט. ויתבאר** להלן ענין זה באריכות (בד״ה המקדיש הסיפא וכו׳). **מ. תלמיד** רבינו שמואל ב״ר שניאור בפירושו כאן, הראב״ד בהשגותיו על הרמב״ם (הלכות ערכין וחרמין פ״ה ה״ח) כפי שפירשו הכסף משנה, וכן הוא בברטנורא. **מא. הראב״ד** (שם). **מב. ויינות** ושמנים וסלתות אמנם אפשר להביא בתורת נדבה, אבל מכיון שרק חלק מהם קרב למזבח והשאר נאכל והוא הרי נדר שיהיו למזבח והיינו כל מה שיש בהם, לכן צריך להביא בדמיהם עולות. **מג. בהלכות** ערכין וחרמין פ״ה ה״ז-י, וכן הוא במאירי (ד״ה המקדיש הסיפא). [אלא שהוא סובר דגרסינן עופות ימותו]. **מד. בהשגות** (ה״ט). **מה. שם. מו. ובשני** האופנים האחרונים יצטרכו למוכרם לצורך קרבן, שהרי הוא מתפיס תמימין לקדושת דמים ודינם שאינם יוצאים מידי מזבח כנזכר לעיל. **מז. שהרי** ראויות הן למזבח ואינן יוצאות מידו לעולם אלא אם כן יפול בהן מום ככל קרבן. **מח. פימן** לד אות א. **מט. שם** במשנה לב. **נ. דהיינו** שמי שבא לפדות קדשים נאמר בו שצריך להעמיד את הבהמה לפני הכהן והכהן יעריכה, ולכן אם מתה שכבר אי אפשר להעמידה ולהעריכה אין לה פדיון. **נא. ד״ה** משום. **נב. ד״ה** משום. **נג. ולכן** אתי שפיר מאי דאמרינן בשבועות (יא:) דפרה אדומה נפדית אף אחר שנשחטה אם נטמאה. **נד. כמו** שכתב הרמב״ם שם בה״ט. **נה. כאן** וכן הוא באבן האזל (הלכות מיסורי מזבח פ״ד הט״ו מום ג). **נו. וסברא** זו מחודשת שהרי לכאורה מה שחל עליהן קדושת קרבן הוא מדין המתפיס תמימין דלר׳ אליעזר סתם הקדש לבדק הבית, והרי כתב הרמב״ם בה״ה שקדושתן היא קדושת בדק הבית אלא שצריכים למוכרם לקרבנות, וא״כ מדוע שיתפסו דמיהן. ואולי פירש המרכבת המשנה כמו שהבאנו לעיל בשם הגרי״ז דמה שתופסת קדושת קרבן הוא מגזירת הכתוב דסתם הקדש דבהמה לקרבן, וא״כ גם כאן מדין זה חלה עליהן

ביאור הלימוד דסתם הקדש לבדק הבית

טעמא דר' ליעזר ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה' וכו'. נחלקו המפרשים כיצד היא הדרשה. רבינו גרשום[נז] פירש דקדש לה' משמע שיהיה כולו לה', והיינו קדשי בדק הבית דאילו בקרבנות יש הנאה לכהנים או לבעלים[נח]. הפני משה פירש דמכיון שבהמשך הפסוק כתוב 'והעריכו הכהן' וסתם ערכין[נט] לבדק הבית, לכן מפרשים את הפסוק בהקדש לבדק הבית. וכעין זה כתב הר"ש סירילאו דממה שכתוב 'והעריכו הכהן' רואים אנו שמדובר בדבר שיש לו פדיון, והיינו קדשי בדק הבית. והמלבי"ם[ס] פירש דהמילה קדש מיותרת והיה לו לכתוב איש כי יקדיש את ביתו לה', ומזה דרשינן שכל קדש יהיה לה' דהיינו לבדק הבית.

ובתורה תמימה[סא] כתב דיש להבין גם מהי קושיית הגמ' אם בבית דירה הא כתיב ואם המקדיש יגאל את ביתו וכו' והיינו הפסוק שלאחריו שם בפרשה, הרי פסוק זה מדבר על מה שהכהן צריך להעריך את הבית אם רוצה לפדותו, והפסוק שאחריו משמיע לנו שצריך להוסיף חומש כשבא לפדותו. וצריך לומר שקושיית הגמ' היא דאם כן מדוע כתוב בפסוק אח"כ ואם המקדיש יגאל את ביתו הרי כבר יודעים אנו שמדובר במקדיש בית, והיה לו לכתוב ואם המקדיש יגאלנו וגו'. ומזה מוכח שהפסוק שאנו דנים בו אינו מדובר על מקדיש בית אלא על מקדיש נכסיו וכל נכסיו בכללו[סב], ונאמר בפסוק דין פדיון כדין מקדיש בית וא"כ הקדש בדק הבית הוא.

ביאור קושיית הגמ' על רבי בא ותירוצה

וקשיא על דרבי בא בהמה לא למזבח היא וכו', ולמה סתם האיש הזה שהוא כאומר לא יהיה אלא לבדק הבית. נחלקו המפרשים בביאור הגמ' כאן. הפני משה פירש דהקושיא היא על שיטת ר' יהושע לדברי רבי בא שמודה הוא במקדיש נכסיו יחד עם בהמותיו שהקדיש לבדק הבית, ואמאי כיון שסתם בהמה עומדת למזבח נאמר שכוונתו היתה שהבהמות יקדשו למזבח. גם בקרבן העדה הבין שהקושיא היא על שיטת ר' יהושע לדבריו, אלא שהוסיף לפרש דמכיון שגם על שאר הנכסים יכולה לחול קדושת מזבח[סג] אמאי לא אמרינן דמספק מחמירים ומפרשים את כוונתו שהקדיש הכל למזבח, דשאר הנכסים ילכו אחר הבהמות ולא הבהמות אחר שאר הנכסים. ועל זה תירצו דמכיון שלא פירש שמקדיש את הבהמות למזבח אמרינן שודאי היתה כוונתו לבדק הבית[סד].

ויש שפירשו[סה] שקושיית הגמ' היא על שיטת ר' אליעזר לדעת ר' בא דאף במקדיש עדרו בלבד מקדישו לבדק הבית, ומדוע הרי בהמה למזבח היא עומדת. והתירוץ דמכיון שלא פירש שמקדיש למזבח אף בכי האי גוונא אמרינן שכוונתו לבדק הבית, דכל מי שמקדיש למזבח מפרש את דבריו. והוסיפו[סו] לבאר שהרי בסתם עדר יש זכרים שראויים בפשטות לעולה וגם נקבות שאינן ראוין אלא לשלמים, והרי אלו שני סוגי הקדש שהעולה כולה למזבח ואילו שלמים נאכלים לבעלים, ואת זאת היה צריך המקדיש לפרש וכיון שלא עשה כן תלינן שהתכוין לדבר אחד והוא בדק הבית ששוה בשניהם. ועל פי זה כתבו ליישב את הסתירה ברמב"ם, שבהלכות ערכין פסק כר' אליעזר, ואילו בהלכות מעשה הקרבנות פסק שעורות עולות אלו לבדק הבית והוא דלא כר' אליעזר כמבואר בגמ' בזבחים (קג.)[סז]. ולהנ"ל יש לומר דכל מה דאמרינן שהתכוין לבדק הבית היינו משום שלא פירש את החילוק בין הזכרים לנקבות, אבל בעדר שיהיה כולו זכרים הרי לא קיימת טענה זו, וגם לר' אליעזר נאמר שסתם בהמה למזבח עומדת והתכוין להקדישם למזבח[סח]. וממילא יש לומר שהרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות מדבר באופן שהיו כולם זכרים, ולכן פסק שהקדישם לעולות והעורות לבדק הבית[סט].

והיפה עינים[ע] כתב דדיוק הגמ' הוא להיפך, שהרי בגמ' בתמורה (כג:) אמרו למאן דמחלק בין עדר שכולו זכרים לעדר שחציו זכרים, דטעמא דר' אליעזר בעדר שחציו זכרים הוא מדלא פירש מה יהיו הזכרים ומה הנקבות. אבל הגמ' כאן הרי לא אמרינן הכי אלא אמרינן בסתם מדלא פירש, ומשמע מזה דאף בכולו זכרים כיון שלא פירש שמקדישם למזבח אמרינן שהקדיש לבדק הבית ודלא כבבלי.

ביאור הסוגיא דפודאן תמימים

קדשי בדק הבית שפודאן תמימין וכו'. חידושו של ר' יוחנן הוא שאף על פי שהמתפיס תמימין לבדק הבית כשהוא פודה אינו פודה אלא למזבח,

קדושת מזבח מן התורה ואי אפשר לפדותם כמו שנתבאר. **נז. במסכת** תמורה (כג: ד"ה ר' יהושע), וכן משמעות הגר"א בהגהותיו כאן. **נח. עיין** בגרי"ז תמורה (שם). **נט. דהיינו** כל מי שאמר ערכי עלי או ערך פלוני עלי שדמיו קצובים שם בפרשה. **ס. בהתורה** והמצוה על תורת כהנים (פרשת נחוקותי פרק פה). **סא. ויקרא** כז יד. **סב. וכמו** דאיתא בב"ב קנא. דממשנה זו נלמד דבהמה איקרי נכסים. **סג. דהיינו** שדמיהם יהיו קדושים לקנות בהם קרבנות, והיא הנקראת קדושת דמים למזבח. **סד. ועיין** בגרי"ז תמורה (כג: ד"ה המקדיש נכסיו [הרמב"ן]) שכתב שקדושת קרבן צריך לפרשה. **סה. תקלין** חדתין וגליון הש"ס. **סו. בגליון** הש"ס. **סז. עיין** לעיל בביאור שיטת ר' אליעזר שהבאנו הענין באריכות. **סח. וכדעת** רב אדא בר אהבה לחד לישנא בתמורה (כג:). **סט. וכן** כתב לתרץ השפת אמת (זבחים קג. ד"ה במקדיש). **ע. ד"ה** במה פליגין. **עא. מאירי**, רבינו משולם, פני משה. **עב. מה** שאין כן קדשי מזבח כמבואר במשנה בבכורות (יד.) מאירי (ד"ה ממנו), תלמיד רבינו שמואל ב"ר שניאור. **עג. כן** פירשו תלמיד רבינו שמואל ב"ר שניאור, והתקלין חדתין. **עד. ובחולין** קל. **עה. התקלין** חדתין. **עו. תלמיד** רבינו שמואל, רבינו משולם, וכעין זה בתקלין חדתין. **עז. בילקוט** ביאורים יב: א. **דהיינו** שהגמ' לעיל הביאה ראיה מהמשנה בבכורות לדינו של ר' יוחנן. **ב. ונראה** שדין זה הוא מדרבנן דכיון שצריך לפדותם למזבח כל זמן שלא עשה כן נשארת עליהם קדושה במקצת לענין זה, וכמו שיבואר להלן בשם הגרא"ז מלצר [בשיטה השביעית]. **ג. נדפס** שם מכתב יד.

אם עבר ופדאן לעצמו חל פדיונו[עא]. וכן נתחדש בדבריו שיוצאין הן לחולין ומותרין בגיזה ובעבודה ולהשתמש בחלבן[עב]. ולענין מהי כוונת הגמ' להביא מהמשנה נחלקו המפרשים ונאמרו בזה כמה שיטות.

השיטה הראשונה היא שיטת הראשונים[עג] שכוונת הגמ' להביא ראיה מן המשנה בבכורות (יד.)[עד], דאיתא התם דבעל מום שהוקדש ונפדה הרי הוא חולין משא"כ הקדיש ואחר כך נפל בו מום. אלא דהקשו[עה] על זה דהמשנה מיירי בנפל בהם מום, ואילו ר' יוחנן בפדאן תמימין קאמר. ופירשו[עו] דכיון שהמשנה עוסקת במי שהמקדיש בעל מום ופדאו ובפדיון זה יוצא הוא לחולין הוא הדין למקדיש לבדק הבית אף תמימין, שהרי בעל מום למזבח קדושתו היא כקדושת בדק הבית, ושניהם מותרים בגיזה ועבודה לאחר פדיונן, והוא הדין לענין יציאה לחולין דכמו שקלים הם לענין גיזה ועבודה הוא הדין לענין זה.

גם רבינו משולם פירש הראיה היא מהמשנה בבכורות אלא שפירש דהראיה היא מדין ולדן לאחר פדיונן שמותר, והיינו מכיון שלא חלה עליו קדושת מזבח גמורה וכן הדין בקדשי בדק הבית שנפדו.

השיטה השניה היא שיטת הר"ש סירילאו דראית הגמ' היא מהמשנה בתמורה שהובאה לעיל הדנה בחילוקים בין קדשי המזבח לקדשי בדק הבית, ושנינו שם דקדשי מזבח ולדן וחלבן אסור אחר פדיונם מה שאין כן בקדשי בדק הבית, וא"כ רואים אנו שקדשי בדק הבית חולין גמורין הם לאחר פדיונם. **והפני** משה גם פירש כעין הר"ש סירילאו דהראיה מהמשנה דלעיל, אלא שפירש שיש כאן קושיא על דברי ר' יוחנן מאי קמשמע לן הרי אלו הם בעצם דברי המשנה שאומרת שקדשי בדק הבית שנפדו חלבן וולדן מותרין.

והשיטה השלישית היא שיטת קרבן העדה שפירש שאין כוונת הגמ' אלא להקשות על דינו של ר' יוחנן מהמשנה בבכורות, דמבואר שם דדווקא בעלי מומין יוצאין לחולין בפדיון מה שאין כן תמימין וכיצד אמר ר' יוחנן כן. ועיין להלן[עז] המשך ביאור הסוגיא לפי השיטות השונות.

יב:

ביאור המשך הסוגיא ומסקנתה

תיפתר שפדאן תמימין והוממו וכו' ליידה מילה לגיזה ולעבודה. בכוונת הגמ' כאן מצאנו כמה שיטות. לשיטה הראשונה דלעיל[א] פירש תלמיד רבינו שמואל ב"ר שניאור שאין כוונת הגמ' כאן לדחות את הראיה אלא להמשיך ולהביא מחלוקת אמוראים בדעת ר' יוחנן, דרב חזקיה בשם רב חסדא סובר שכל מה שאמר ר' יוחנן שיצאו לחולין היינו אם נפל בהם מום על כל פנים אחר פדיונם[ב], אבל בלאו הכי אף הוא מודה שנשארו בקדושתם. והביא ראיה לזה מהמשנה בבכורות (יד.) דקדשים שנפדו אסורין אחר פדיונם והיינו באופן שהקדישם תמימים ואחר כך הוממו, וכן הדין בקדשי בדק הבית אלא שבהם מהני מום שיפול בהם אף אחר שיפדו.

ואילו ר' יוסי סובר בשיטת ר' יוחנן דיוצאין לחולין אף בלא מום, והביא ראיה לשיטתו מר' אליעזר דמשנתנו הסובר דחלה עליהם קדושת בדק הבית אבל צריך למוכרם לצרכי עולות, ואם הדין שעד שלא יפול בהם מום אינם יוצאים לחולין כיצד אפשר למכרם לצרכי עולות הרי עד שלא הוממו לא יכולה לחול עליהם קדושת מזבח כיון שעדיין לא יצאו לחולין וקדשי בדק הבית הם. וכן הביא ראיה נוספת מעין הראיה הראשונה מהברייתא דהותירו תמימין ימכרו למזבח, דעל כרחך מיירי בקדשי בדק הבית וממילא יש ראיה נוספת באותו ענין מברייתא. ומה שמסיימת הגמ' דבעלי מומין חלה קדושה עליהן לענין איסור גיזה ועבודה היינו דחיה לראיות אלו, דלעולם יש לומר שלא חלה קדושה עליהם אם לא נפל בהם מום, ומה דאמר ר' אליעזר וכן הברייתא דחלה עליהם קדושת מזבח היינו לענין איסור גיזה ועבודה אחר פדיון ככל קדשי מזבח שנפדו במומן, ולעולם להקרבה אינם יכולים להיות ראויים. ושוב כתב[ג] דתימה לומר שנמכרים לצרכי עולות היינו שאין יוצאין לחולין בלי מום, ולכן פירש דלעולם יצאו לחולין והראיה דצריך מום היינו לענין שאם לא הקדישם יהיו אסורים בגיזה ועבודה כדין קדשי מזבח.

והעולה לשיטתו שנחלקו האמוראים בדעת ר' יוחנן האם קדשי בדק הבית שנפדו יוצאים לחולין אף בלא מום, ומ"ד דלא יוצאים בלי שיפול בהם מום עכ"פ אחר שנפדו נדחתה ראייתו, ומ"ד דמהני להו פדיון אף בלא מום נתקיימה ראייתו.

אוצר החכמה

השיטה השניה היא שיטת רבינו משולם שפירש לשיטתו[ד] שדחיית הגמ' היא דמה שוולדן מותר לאחר פדיונן הוא באופן שנולד בו מום, אבל אין ראיה לר' יוחנן שאף בלא מום יוצא לחולין. ועוד פירש דרב חסדא חולק על ר' יוחנן וסובר שאף הקדש בדק הבית לא יוצא לחולין אם נפדה בלי מום, דמה ששנינו בסיפא דמתניתין ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן הוא בין בקדשי מזבח בין בקדשי בדק הבית. וסיימה הגמ' בהבאת ראיה לר' יוחנן מדברי ר' אליעזר במשנה וכמו שנתבאר לעיל, וכן מהברייתא בסוף מסכת תמורה במתפיס תמימין לבדק הבית שנמכרין לצורך מזבח, ואם אין נפדין עד שיפול בהם מום כיצד נמכרין לצורך מזבח וכנ"ל. ומה שמסיימת הגמ' לענין גיזה ועבודה היינו לומר שכיון שחלה עליהן קדושת מזבח כשנמכרו לצורך קרבן, מעתה אם יפול בהם מום אף כשיפדו יהיו אסורים בגיזה ועבודה ככל קדשי מזבח, והוא סיום הברייתא דתמורה.

והעולה לשיטתו דדינא דר' יוחנן קאי מכח הראיות שהובאו לדבריו ולא נדחו, וקדשי בדק הבית שפדאן אף בלא מום יוצאים לחולין.

השיטה השלישית היא שיטת הפני משה ולפי מה שפירש לעילה דקושיית הגמ' היא שדברי ר' יוחנן פשוטים מכח המשנה, ועל זה תירץ ר' חסדא תיפתר שפדאן תמימים והוממו, דהיינו שאת דיוק המשנה שקדשי בדק הבית יוצאים לחולין אף בלא מום היה אפשר להעמיד באופן שהוממו אחר פדיונם[ו], ור' יוחנן מחדש דאף בלאו הכי יצאו לחולין[ז]. ומביאה הגמ' את ר' יוסה בשם רב חסדא שחולק וסובר שלא שאלו על ר' יוחנן פשיטא, אלא אדרבא מסיפא דמתניתין דבכורות שאלו עליו שאין דינו נכון, שהרי במשנה כל הקדשים שקדם הקדשן למומן קתני ומשמע אף קדשי בדק הבית, ודינם הוא שאם היו תמימין בשעת הקדש לא יצאו לחולין אף אחר פדיון. והמשך הגמ' מתפרש כלשיטה הקודמת, דהיינו שהגמ' הביאה ראיה למ"ד דיוצא לחולין ודחתה ראיה זו.

והעולה לשיטה זו הוא דנחלקו האמוראים אם נתקבלו דברי ר' יוחנן או אדרבא הקשו עליהם, ולא הוכרע בגמ' אם כך או כך.

השיטה הרביעית היא שיטת הר"ש סירילאו ופירש הוא דמה דאמרינן תיפתר בפדאן ואחר כך הוממו היינו דחיה לראיה, דיש לומר דהמשנה מדברת בכי האי גוונא ולעולם אין ראיה לר' יוחנן שיוצאין לחולין אף בלא מום. וממשיכה הגמ' ומחזקת דחיה זו מברייתא שכתוב בה על אותו מקרה שאסורין אחר פדיונן, ועל כרחך צריך לומר שהחילוק הוא אם נפל בהם מום אחר כך או לא. ושוב מביאה הגמ' ראיה לר' יוחנן מר' אליעזר דמשנתנו וכמו שנתבאר לעיל, ובביאור דחיית הגמ' כתב דכיון שעד שלא היו קדושים קדושת מזבח היו מותרין בגיזה ועבודה ועתה נאסרו יכולה לחול עליהן קדושת מזבח, וממילא אין ראיה לר' יוחנן ממה שאפשר למוכרם למזבח דכיון שבקדושת בדק הבית יש שיור לענין גיזה ועבודה, יש לקדושת מזבח מקום לחול.

והעולה מדבריו שדברי ר' יוחנן לא נדחו, אך גם ראיה לא קמה לשיטתו. ומ"מ הביא שהרמב"ם פסק[ח] דנפדין תמימין וכר' יוחנן.

השיטה החמישית היא שיטת קרבן העדה שפירש לעיל שהקשו על ר' יוחנן מהמשנה[ט], ועל זה מתרצת הגמ' תיפתר שפדאן ואח"כ הוממו דכיון שסוף סוף נפל בהם מום אף שהוא אחר פדיון מהני'. ורב חסדא בא להוכיח כדברי ר' יוחנן, והוכיח כן מהמשנה בתמורה דהוקדשו תמימין ונפל בהם מום ונפדו, ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן. ועל זה אמרינן במשנה מה שאין כן בקדשי בדק הבית, שבהם הדין שאם נפל מום אף שהוא אחר שנפדו יצאו לחולין וכר' יוחנן[י], וכן מוכיח ר' חזקיה מדברי ר' אליעזר במשנתנו כר' יוחנן[יב].

והעולה לשיטתו דדברי ר' יוחנן קיימים אמנם בתנאי שעל כל פנים נפל בהם מום אחר פדיונם.

השיטה השישית היא שיטת התקלין חדתין, וכגירסת הגר"א דגרס תיפתר שהוממו ואחר כך פדאן, והיינו שכל מה שאמר ר' יוחנן שיצאו לחולין הוא באופן שנפל בהם מום קודם שנפדו, ושונים הם מקדשי מזבח גמורים שרק אם היה בהם מום קודם שהוקדשו יכולין לצאת לחולין אחר שיפדו. ורב חסדא מוכיח כדברי ר' יוחנן מהדין דוולדן וחלבן אסור אחר פדיונם, וכמו שנתבאר לעיל בסמוך בשיטת קרבן העדה. ועל זה הקשו מר' אליעזר דמשנתנו שאמר שמוכרין אותם לצורך קרבנות והיינו על כרחך קודם שיפול בהם מום שהרי אחר כן אינם ראויים עוד לקרבן, ותירצו דבאמת לא חלה עליהם קדושת קרבן אלא לענין שאסורין בגיזה ועבודה ככל קרבן שנפדה[יג], אבל להקריבן ממש לא יתכן כיון שנפדין רק אחר שיפול בהם מום.

והעולה לשיטה זו דדברי ר' יוחנן נאמרו רק באופן שנפל בהם מום קודם הפדיון.

השיטה השביעית היא שיטת אבן האזלי[יד] שהקשה מהו בכלל הדיון אם אפשר לפדות תמימין שהוקדשו לבדק הבית, והרי כל קדושת בדק הבית עומדת היא לפדיון, ועוד שהרי הגמ' במנחות (קח.) מביאה ברייתא דהמתפיס תמימין לבדק הבית אינם נפדים אלא למזבח, ומפורש שיש להם פדיון, ולכל הפחות היה לה לגמ' כאן להביא ברייתא זו כראיה[טו]. וכתב לפרש דמה שהמתפיס תמימין אינם יוצאים מידי מזבח היינו שצריך לפדותם למזבח, אבל לפני שעשה כן אין עליהם עדיין קדושת קרבן, ולכן אם פדאם יצאו לחולין[טז]. ועל זה הביאה הגמ' ראיה ממתני' דתמורה והגירסא היא ולדן וחלבן אסורין לאחר פדיונן, והיינו בקדשי מזבח שנפל בהם מום אחר שהוקדשו אבל קדשי בדק הבית אומרת המשנה שאין דינם כן אלא יצאו לחולין אף בלא מום[יז]. ודוחה הגמ' תיפתר וכו' דהיינו שיש לומר שמה שמותרין בגיזה ועבודה היינו אם נפל בהם מום אחר שנפדו, ואף שכבר יצאו לחולין מעת הפדיון כאמור לעיל, מ"מ גזרו חכמים לאסור עד שלא יפול בהם מום כיון שצריך הוא להקדישם למזבח[יח]. וכלפי זה אומרת הגמ' מתני' אמרה כן ולדן וחלבן אסור אחר פדיונם, דהיינו שכל הדיוק מהמשנה הוא במקרה שעל כל פנים נפל בהם מום בסוף ודומיא דקדשי מזבח, אבל בלא שיפול מום אסור מדרבנן, אך מעיקר הדין חולין גמורין הם.

ומה שמוכיחה הגמ' בסוף הסוגיא שאם לא יצאו לחולין כיצד חלה קדושת מזבח על קדושת בדק הבית, אין כוונתה להוכיח שמכח הפדיון יצאו לחולין, דהא פשיטא הוא וכמו שכתבנו לעיל. אלא כוונתה להוכיח שלא נאמר שכבר קודם שנפדו חלה עליהן קדושת המזבח ממילא, אלא יוצאין לחולין ואחר כך צריך להקדישם. וההוכחה היא שאם לא תאמר כן אי אפשר לה לקדושת קרבן לחול כלל, שהרי אין קדושת קרבן יכולה לחול על קדשי בדק הבית כמו שלמדנו בתמורה (נב.). ולא דמי לדינא דר' אליעזר דמתני' דשם הרי קדושת קרבן חלה בבת אחת עם קדושת בדק הבית כיון שהקדיש בסתם[יט], מה שאין כן כאן שהקדיש רק לבדק הבית לא יכולה לחול על הבהמה קדושת קרבן אלא אם כן יפדנה קודם.

והעולה לשיטתו דודאי אפשר לפדות קדשי בדק הבית אף בבהמות הראויות למזבח ויוצאות בזה לחולין, אלא שאף בטרם שהקדישם לקרבן כדינו יש עליהן איסור גיזה ועבודה מדרבנן.

מדוע לתנא קמא המפריש נקבה עושה תמורה

הפריש נקבה לעולתו ולפסחו ולאשמו עושה תמורה. בביאור שיטת ת"ק נחלקו הראשונים, יש שפירשו[כ] דהוא משום שאף נקבה ראויה לכל אלו וכמו שאומרת הגמ' לקמן דעולה ישנה בנקבה בעולת העוף, ופסח משום שמותרו קרב שלמים שבאים גם מן הנקבות, ואשם כיון שמותרו דינו לעולה ובעולה הרי נתבאר ששייכת בנקבה.

ויש שפירשו[כא] שמתוך שחלה עליה קדושת דמים חלה עליה גם קדושת הגוף, והוא על פי הגמ' בתמורה (יט:) שמפרשת דעת ת"ק שם במשנה הסובר שהמקדיש נקבה לאשם תרעה עד שיפול בה מום ויביא בדמיה אשם, דטעמו הוא דמתוך שחלה עליה קדושת דמים[כב] חלה גם קדושת הגוף[כג]. ובהמשך הגמ' שם (כ.) אמרו בענין אם עושה תמורה או לא דכיון דלרעיה אזלא עושה תמורה, וא"כ מבואר שכל מה שדינו שירעה עד שיפול בו מום עושה תמורה, וכיון שכל מקדיש נקבה לכל הפחות רועה א"כ דינה הוא שיש עליה קדושת הגוף וממילא עושה תמורה[כד].

ד. **שראיית** הגמ' היא ממה שולדן של קדשי מזבח מותר לאחר פדיונן [שמתבצע אם נולד בהם מום]. ה. **יא.** ו. **והטעם** לזה נתבאר לעיל בהערה ב. ז. **והיינו** השיטה השניה בגמ' לפי הפירוש הראשון. ח. **הלכות** ערכין וחרמין פ"ה ה"ה. ט. **כיצד** אמר שיצאו לחולין והרי תמימין שנפדו אסורין לאחר פדיונן. י. **וכמ"ד** הראשון בדעת ר' יוחנן בשיטה הראשונה, אלא דלדבריו כו"ע סוברים כן בדעת ר' יוחנן. יא. **ואין** כוונתו דהוא דיוק גמור מהמשנה, אלא שעל כל פנים מדויק דקדשי בדק הבית אין צריכים מום קודם הקדשן כדי שיצאו לחולין. יב. **ולכאורה** ההוכחה היא דחזינן על כל פנים שיכולים הם להפדות אף לפני שיפול בהם מום, ואף שלא חל פדיונם עד שיפול בהם מום מ"מ כבר נפדו למזבח ותחול עליהם קדושת מזבח לענין גיזה ועבודה. אבל אם לא ננקוט כר' יוחנן הרי עד שלא יפול בהם מום אי אפשר לפדותם כלל, ומהו שאמר ר' אליעזר שאפשר למכרם לצורך קרבנות. יג. **וכשיטה** הראשונה שהבאנו בשם תלמיד רבינו שמואל ב"ר שניאור. יד. **הלכות** איסורי מזבח פ"ו ה"ד אות ז. טו. **וממילא** לא מובן גם מה שכתב במראה הפנים (ד"ה קדשי) דהגמ' כאן סוברת שאין יכולים ליפדות, דלכל הפחות היה לה להקשות מברייתא זו. וכן הקשה על גירסת הגר"א דמהו לשון תיפתר עיי"ש. טז. **ובזה** חלוק דין זה מדינו של ר' אליעזר במקדיש סתם, דשם חלה עליהם כבר עכשיו קדושת מזבח. עיין בדבריו שהבאנו לעיל (ילקוט הבימורים יב.) בביאור דברי ר' פפיס. יז. **וכשיטת** הר"ש סירילאו (לעיל יב.). יח. **וכמו** דאמרינן בסוכה (מ:) דולד בהמת מעשר אסור שמא יגדל ממנה עדרים עדרים, גם כאן אסרו שמא ישתהה מלהקריבה. יט. **וכמו** שביארנו משמו לעיל (יב. בבימור דברי ר' פפיס). כ. **תלמיד** רבינו שמואל ב"ר שניאור, וכן משמעות רש"י (תמורה יט: ד"ה לעולתו). כא. **רמב"ם** (תמורה פ"ו הכ"ו), מאירי (ד"ה מי). כב. **שהרי** אמר הרי היא הקדש ואף שאינה ראויה להקרבה בעצמה צריכה לחול עליה קדושת דמים למזבח. כג. **והמקור** לזה ביאר המקדש דוד על פי הגמ' שם (יח:) שדורשת מפסוק שבעל מום גם עושה תמורה [דהיינו במקרה שהמיר קרבן אחר על בהמה בעלת מום שחלה תמורתו, ועכשיו המיר אותו על בהמה אחרת], והרי כל קדושתו של בעל מום היא קדושת דמים למזבח ובכל זאת עושה תמורה והיינו משום מיגו דנחתא ליה קדושת דמים נחתא ליה קדושת הגוף. וכן הדין לענין רעיה שהרי דינה שוה לתמורה כמו שיתבאר בהמשך. כד. **ומה** שקדושת דמים אינה עושה תמורה כתב בחידושי הגרי"ז לתמורה (כ. ד"ה הנה מה), דנלמד הוא מפסוק בגמ' (שם ט.) דרק טוב מעיקרו עושה תמורה ולא רע מעיקרו. ופסוק זה מביאה הגמ' לענין המקדיש בהמה בעלת מום, ולא חלה עליה אלא קדושת דמים ופירש הגרי"ז דהוא הדין לענייננו.

וה"ש סירילאו[כה] פירש דלגבי אשם חייבים להגיע לטעם דמתוך, שהרי להלן בגמ' אמרינן דמה שמותר אשם מביאין בדמיו עולה אין זה גורם שיהיה שייכות לנקבה באשם, כיון דמ"מ הוא גופו אינו קרב לעולה[כו].

אוצר החכמה

ביאור דעת ר' שמעון בן יהודה

ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש לעולתו ולפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה. בגמ' בכורות (יד:) למדו מפסוק דבעל מום נפדה ואינו עושה תמורה לר' שמעון, וכתב השיטה מקובצת[כז] דאף לדבריו היה מקום לומר דכיון שיש עליה קדושת דמים למזבח תעשה תמורה, ולכן צריך לימוד מיוחד דאינו כן. ולפי זה לכאורה צריך לבאר מדוע סובר ר' שמעון שהמתפיס נקבה לכל אלו אינה עושה תמורה והרי יש עליה לפחות קדושת דמים למזבח. וכתב המקדש דוד[כח] דעל כרחך צריך לומר שהוא מאותו פסוק, דכמו שהתורה מיעטה שאין בעל מום מעיקרו עושה תמורה כך גם קרבן שאינו ראוי להקרבה. ולדבריו זו כוונת הגמ' כאן דקסבר ר' שמעון בן יהודה שכל קרבן שאינו ראוי לו פסול ולא חלה עליו קדושה, והיינו קדושת הגוף לעשות תמורה ולרעיה, דכיון שאינו ראוי לו הוה ליה כבעל מום מעיקרו ואינו עושה תמורה[כט].

ביאור דברי רבי

אמר רבי [איל] אני רואה את דברי ר' שמעון בפסח שהמותר הפסח בא שלמים. פירש רש"י[לא] דאף על גב דאמרינן בתמורה (יט.) שהפסח שנותר אינו קרב בעצמו אלא רועה עד שיפול בו מום וימכר ויביאו בדמיו שלמים, מ"מ שם שלמים עליו והואיל ונקבה ראויה לשלמים עושה תמורה. וביאר הגרי"ז[לב] בדבריו דכיון דאם הקריבו בהמה שהוקדשה לקרבן פסח בתורת שלמים לפני הפסח כשר, א"כ גם עכשיו יש עליו שם שלמים ולכן חל גם על הנקבה. ומה שאחר הפסח אינו קרב שלמים הוא משום שבפסח עצמו היה עליו שם קרבן פסח ונדחה מהקרבה, אבל משום זה אין סיבה לומר שאין עליו בשעת הפרשה שם שלמים. ובזה גופא חולק ר' שמעון וסובר דכיון שמכל מקום נדחה ולא ראוי כעת להקרבה לא חלה עליו קדושת הגוף, דכל שאינו ראוי להקרבה בפועל לא חלה עליו קדושת הגוף.

וכעין דברי רש"י פירש תלמיד רבינו שמואל ב"ר שניאור כאן, אלא שכתב דמכיון שבפסח שייך שלמים ושלמים שייכים בנקבה א"כ גם פסח שייך בנקבות. ומדבריו נראה שאין הפירוש משום שקרבן זה בעצמו יכול להיקרב שלמים, אלא כל שיש שייכות בין שם קרבן זה לנקבה מועיל שתחול עליו קדושת הגוף ויעשה תמורה.

ורבינו גרשם[לג] כתב שגם נקבה זו דינה כמותר הפסח וקרבה בעצמה שלמים[לד], וביאר הגרי"ז שסובר כרבינו חננאל בפסחים (נ:) שגורס שם במשנה דמי שהפריש נקבה לפסחו תרעה ויביא בדמיה שלמים, אבל היא עצמה אינה קריבה ואף על פי שלא חלה עליה אלא קדושת דמים, דיש דיחוי גם בדמים. וכיון שכן סובר רבי שאפילו אם נאמר כר"ש שלא חלה קדושת הגוף במה שאינו ראוי, מ"מ בכי האי גוונא יחול עליה דין מותר הפסח וראויה היא לשלמים.

ביאור קושיית הגמ' בדברי רבי ותירוצה

ולימא אין אני רואה את דברי ר"ש באשם וכו' אמר רבי אבין וכו'. לשיטת רש"י[לה] קושיית הגמ' דגם באשם יש שייכות לנקבה כיון שמותר אשם עולה, ותירצו דמ"מ בפסח יש שייכות שלמים בגופו משא"כ באשם. ובגמ' תמורה (כ.) תירצו דסבר רבי דמותר אשם יקרב לעולת ציבור, וכיון שאין תמורה בציבור[לו] לא מועיל מה שמותרו עולה שהרי גם עולה זו אינה עושה תמורה. והקשו התוס'[לז] דלעיל שם בגמ' איתא דדין תמורה תלוי בדין רעיה וכל מה שדינו לרעות עושה תמורה[לח], וא"כ נאמר להיפך שכיון שמותר אשם דינו לרעות יעשה גם תמורה[לט]. ותירצו שכוונת הגמ' היא דבשביל שנאמר שדינו שעושה תמורה מכח מה ששייך במותרו תמורה צריך שהוא ומותרו יהיו שוים בדינם, וכיון שכאמור מותר אשם לעולת ציבור שאינה עושה תמורה לא יעשה האשם עצמו תמורה מכח דין מותרו. מה שאין כן פסח שמותרו הוא שלמים ועושה תמורה, דין הוא שתחול עליו קדושת הגוף אף בנקבה לענין שיעשה תמורה[מ]. **ולשיטת** רבינו גרשם ביאור קושיית הגמ' דכמו דאמרינן בהפריש נקבה לפסחו דחל עליה שם מותר הפסח מיד, כיון שראויה היא עכ"פ לשלמים ומותר הפסח שלמים, נאמר גם כן במפריש נקבה לאשמו שיחול עליה דין מותר אשם ותיקרב לעולה[מא]. ולפי זה תירוץ הגמ' כאן אינו מתרץ קושיא זו, דמה בכך שאין גופו של מותר אשם קרב עולה מ"מ נאמר שמתחילת הקדשו חל עליו דין מותר ויקרב לעולה. אבל לתירוץ הגמ' בתמורה אתי שפיר, דכיון שמותר אשם לעולת ציבור, לא יועיל מה שמתחילת הקדשו שם מותר עליו, שהרי אף מותר זה אינו עושה תמורה.

והראשונים[מב] לא גרסו בגמ' את תירוצו של ר' אבין אלא גרסו מיד מהו כדון וכו', וביארו דבזה באה הגמ' לבאר את החילוק בין מתפיס נקבה לאשם לבין מתפיס לפסח, והיינו דבזה יש קדושת דמים ובזה קדושת הגוף. ופירש רבינו משולם דבאשם אין אלא קדושת דמים ולכן אינו עושה תמורה, מה שאין כן בפסח כיון שהמקדיש נקבה לפסחו עומדת היא לשלמים[מג] א"כ פשוט שיש עליה קדושת הגוף ועושה תמורה. ותלמיד רבינו שמואל פירש דמותר אשם אינו קרב שלמים בעצמו בשום ענין, אבל מותר הפסח יוכל הוא להקריבו לשלמים באופן שאבד והפריש אחר תחתיו ואחר כך נמצא[מד], ולכן אמרינן שיש עליו קדושת הגוף דשלמים[מה].

מה באה הגמ' לברר בקושיא מהו כדון

מהו כדון ההין אמר הקדש דמים הקדיש וההן אמר הקדש גופו הקדיש. נחלקו המפרשים בכוונת הגמ'. הראשונים ביארו דבזה ביארו דברי רבי[מו], ובמפרשים יש שפירשו[מז] דכוונת הגמ' להסביר את מחלוקת ת"ק ור"ש, ונחלקו בביאור הדברים. בקרבן העדה פירש דלת"ק קדושת דמים הקדיש ומתוך שחלה עליו דין מותר ויקרב לעולה. אבל לתירוץ הגמ' בתמורה אתי שפיר, דכיון שמותר אשם לעולת ציבור, לא יועיל מה שמתחילת הקדשו שם מותר עליו, שהרי אף מותר זה אינו עושה תמורה.

והפני משה פירש להיפך דלת"ק קדושת הגוף הקדיש ולרבי שמעון קדושת דמים הקדיש, והיינו דר' שמעון סובר שכיון שאדם יודע שאין הנקבה ראויה לקרבן זה לא הקדישה אלא קדושת דמים ואינה עושה תמורה, ואילו ת"ק סובר דמכיון שדינה הוא לרעיה חלה עליה גם קדושת הגוף ולכן עושה תמורה[נ].

והר"ש סירילאו פירש ששאלת הגמ' היא לאחר שנתבררו דברי רבי, דההבדל בין פסח לאשם הוא שהפסח בעצמו יכול ליקרב לשלמים אם אבד ונמצא אחר שכבר הקריבו אחר[נא] ואילו אשם חייב לרעות קודם, א"כ מאי טעמא דת"ק. בשלמא לגבי עולה יש לומר שכיון שעולה עצמה באה בנקבה דהיינו בעולת העוף, אבל באשם מאי איכא למימר. ועל זה תירצו דכיון שהמפריש נקבה לאשם רועה ומביאין בדמיה אשם[נב] א"כ קדושה קדושת דמים להאי מילתא, ומתוך זה מתקדשת גם קדושת הגוף. ורבי שמחלק בזה סובר שלא אמרינן מתוך, ולכן דווקא פסח שיכול להיות שהוא עצמו יקרב לשלמים ועולה שגם לה יש שייכות בנקבה עושין תמורה, אבל אשם שאין לו בעצמו שייכות בנקבה לא יעשה תמורה.

והגר"א גרס במאי פליגי ומפרש דכוונת הגמ' לפרש במה חולקים רבי ור' שמעון לגבי המפריש נקבה לפסחו, ואמרינן דר' שמעון סבר הקדש דמים הקדיש ולא מתקדש בקדושת הגוף, ות"ק סובר דקדושת הגוף מקדיש. ומפרש התקלין חדתין דלר' שמעון כיון שפסח שנשתייר אינו קרב בעצמו שלמים אלא רועה ומביאין בדמיו שלמים, לכן אין על הנקבה שם שלמים כלל ולא מתקדשת קדושת הגוף. ורבי סובר דמכיון שסוף סוף מצאנו בה שם שלמים מתקדשת גם בקדושת הגוף לענין שתעשה תמורה.

טעמו של מי בא ר' זעירא לפרש

טעמא דר' יהושע וכו' בבקר לרבות את נקבות. לעילנג הובא בשם הגרי"ז דמפסוק זה ילפינן דסתם מקדיש למזבח מתכוין לעולה, ולכן כיון שר' יהושע סובר שאדם חולק את הקדשו ולגבי הבהמות התכוין לקדושת קרבן צריך להביא אף בדמי הנקבות עולות, וכן נראה מפירוש תלמיד רבינו שמואל ב"ר שניאור כאן, וכן פירש גם בתקלין חדתין. ורבינו משולם גרס טעמא דר' שמעון, ופירש דהגמ' באה ללמוד מנין לר' שמעון דהמתפיס נקבה לעולה עושה תמורה, ופירשה דהיינו מהריבוי דבבקר, ועל זה הקשו אם כן גם בעל מום יעשה תמורה[נד] ומה ההבדל ביניהם, ונשארה הגמ' בקושיא.

כה. **להלן** בגמ' (ל"ה ההן צמר). **כו.** **ובדעת** הראשונים שפירשו כך יש לומר שהגמ' שם מדברת לדעת רבי, אבל לת"ק אף בכי האי גוונא מקרי שיש לנקבה שייכות בקרבן זה. **כז.** **שם** אות ה. **כח.** **קונטרס** בעניני קדשים הנדפס בסוף הספר סימן א בסופו. **כט.** **וכעין** זה כתב רש"י בתמורה (יט: במשנה ד"ה תימכר) לגבי דין רעיה במתפיס נקבה. ועיין בגרי"ז שם מה שהעיר על דבריו. **ל.** **כך** היא הגירסה כמו שכתבו המפרשים כאן ומפורש הוא בגמ' בתמורה (כ.). **לא.** **תמורה** כ. ד"ה הואיל. **לב.** **בכתבי** הגרי"ז שם ד"ה בגמ' א"ר אין אני רואה. **לג.** **שם** ד"ה אמר רבי. **לד.** **וכן** כתב רבינו משולם (ד"ה ההן הקדש). **לה.** **הנ"ל** בביאור דברי רבי. **לו.** **כמו** ששנינו שם (יג.). **לז.** **ד"ה** רבי, וכפי שביאר הגרי"ז דבריהם שהם כשיטת רש"י. **לח.** **וביארנוה** לעיל בשיטת ת"ק. **לט.** **דישאר** בדין קרבן יחיד שעושה תמורה עד שיפול בו מום. **מ.** **והקשה** הגרי"ז על דבריהם מדוע לגמ' לחלק בין אם דינם שוה או לא, היה לה לאמר בפשטות כמו שפירש רבינו גרשם דפסח יכול להיקרב בתורת שלמים לפני הפסח ולכן יש עליו שם שלמים, מה שאין כן אשם שלא יכול בעצמו להיקרב לעולה כלל. **מא.** **כן** ביאר הגרי"ז שם, והוסיף דלפי זה צריך לומר שרבי חולק על מה שכתוב במשנה (פס יט:) דהמפריש נקבה לאשמו תרעה ויביא בדמיה אשם אלא דינה כמותר אשם שמביא בדמיו עולה. **מב.** **תלמיד** רבינו שמואל ב"ר שניאור, ורבינו משולם. **מג.** **וכשיטת** רבינו גרשם. **מד.** **כדאיתא** בתמורה (יט.). **מה.** **וביאור** זה מתאים לשיטת רש"י, וכבר הבאנו דמוכח בדבריו דס"ל כרש"י. **מו.** **כמובא** לעיל בסמוך. **מז.** **פני** משה, קרבן העדה, תקלין חדתין. **מח.** **וכמו** שהבאנו לעיל בפירוש השני. **מט.** **וכן** פירש התקלין חדתין. **נ.** **וכמו** שמשמע בגמ' בתמורה (כ.) שבזה תלויה מחלוקתם. **נא.** **עיין** לעיל בסמוך בשם תלמיד רבינו שמואל. **נב.** **כמו** ששנינו בתמורה (יט:). **נג.** **ילקוט** הביאורים (יג.) בביאור טעמו של ר' יהושע. **נד.** **והרי** למדנו בתמורה (ט.) דבעל מום מעיקרו לא עושה

ביאור נידון הגמ׳ מבעלי מומין

ודכוותה כתיב תמים ואת אמרת בבקר לרבות בעלי מומין. עיין לעיל בסמוך שכתבנו פירוש רבינו משולם בגמ׳. ותלמיד רבינו שמואל ב״ר שניאור פירש דכוונת הגמ׳ להשיב על שאלתו של ר׳ יצחק, דכמו שמרבים בעלי מומין כך אפשר לרבות גם נקבות. ודבריו מתבארים על פי קרבן העדה שפירש שהרי הדין הוא דהמקדיש בעלי מומין למזבח אף על פי שעבר בלא תעשה מה שעשה עשוי וחלה עליהם קדושת דמים[נה], ואף על גב דכתיב תמים חלה קדושת דמים. והוא הדין בענייננו אע״פ דכתיב זכר והוא הקדיש נקבה, חלה קדושת דמים שיקחו בדמיה עולותיו[נו].

והתקלין חדתין פירש דהגמ׳ מקשה דכמו שמרבים נקבות נרבה גם בעלי מומין והרי כתיב תמים, וא״כ כמו שאותם אין מרבים כמו כן נקבות גם לא נרבה. ומתרצת מאי ביניהון שבטא דכדכדא דהיינו שיש הבדל גדול ביניהם, דנקבות הרי ישנן בקרבנות ולכן אפשר לומר שהן בכלל בקר שתחול עליהן קדושה לענין שימכרו ויביאו בדמיהן עולות, אבל בעלי מומין אינם ראויים למזבח כלל ולכן אינם בכלל הפסוק.

ורה״ש סירילאו גרס בגמ׳: ׳בקר׳ לרבות נקבות, ׳בבקר׳ לרבות בעלי מומין, שגם בהם סובר ר׳ יהושע שאם הקדישם ימכרו ויביא בדמיהן עולות. ועל זה הקשה ר׳ יצחק כיצד אפשר לרבותם והרי מפורש בפסוק זכר ותמים, ובאמת אינו אלא דיחויא בעלמא דמה שכתוב זכר ותמים היינו לגבי הקרבה, ומה שאנו מרבים נקבות ובעלי מומין היינו לענין שתחול עליהם קדושת דמים וימכרו ויביא בדמיהן עולות.

ביאור הגמ׳ דמאי ביניהון

מאי ביניהון שבטא דכדכדא איכא ביניהון. הובא לעיל[נז] פירוש רבינו משולם. ועוד הובא שם[נח] פירוש התקלין חדתין בגמ׳. ויש גירסאות בכתבי יד שכאן תחילת הלכה חדשה[נט], ועל פי זה יתבארו דברי המפרשים דלהלן דהגמ׳ קאי על המשך המשנה.

בר״ש סירילאו[ס] פירש דשאלת הגמ׳ היא על דברי ר״ע במשנה שאמר רואה אני את דברי ר׳ אליעזר שהוא השוה מדותיו ואילו ר׳ יהושע חלק מידותיו. וקשה במה השוה רבי אליעזר מדותיו יותר מאשר ר׳ יהושע, הרי לשניהם סוף סוף זכרים קרבים עולות ונקבות לשלמים, ואם משום הדמים קאמר דלר׳ אליעזר דמי הכל לבדק הבית ולר׳ יהושע דמי בהמות לקרבן, הרי למ״ד שנחלקו רק במקדיש עדרו יוצא שגם בדמים אין חילוק, ואף למ״ד שנחלקו גם במקדיש נכסים לא מקרי בזה שלא השוה מידותיו שהרי שאר נכסים לא שייכי במזבח וכך צריך להיות דינם. ומתרצת הגמ׳ שיבטא דכדכדא וכו׳ דהיינו שיש עדיין חילוק ביניהם ולא משום השואת המידות, אלא שלר׳ אליעזר מה שקרבים הם אינו מספק כלל שהרי נפדים הם ומקדישים אותם שנית למזבח, אבל לר׳ יהושע עדיין יש מקום להסתפק אולי לא התכוין להקדישם לקרבנות וקדושתם אינה ברורה לחלוטין, ולכן לר׳ אליעזר מתוקנת הקרבתם יותר.

ובקרבן העדה פירש דשאלת הגמ׳ היא על ההבדל בין ר׳ עקיבא לר׳ פפייס שהרי שניהן סוברים כר׳ אליעזר, והתירוץ דיש הבדל גדול ביניהם, שהרי ר׳ פפייס הסכים לדבריו רק באופן שפירש המקדיש לבדק הבית[סא] ואילו ר׳ עקיבא סבר דסתם הקדש לבדק הבית. אי נמי יש לפרש דבאמת אין הבדל גדול ביניהם דהמקדיש בפירוש היינו שאמר נכסים ובהמה, ובזה אפשר שאף ר׳ עקיבא מסכים שמודה ר׳ יהושע[סב].

כיצד נלמד דין המשנה ביינות וכו׳ מן הפסוק

טעמא דר״א דבר אל אהרן וכו׳ יכול אפילו עופות וכו׳. הקשה הגרי״ז[סג] דבגמ׳ נתבאר לימוד רק לגבי עופות אבל לגבי יינות שמנים וסלתות לא הביאה הגמ׳ פסוק, וא״כ קשה מנין שהם לא יקרבו בעצמם אלא ימכרו ויביאו בדמיהן בהמה לעולה. דהרי כיון דסתם הקדש נכסים לבדק הבית כדאיתא במשנה לעיל צריכה לחול עליהם קדושת בדק הבית, ובשלמא אם היינו אומרים שהם עצמם קרבים היה מובן שבדבר הראוי למזבח לא אמרינן סתם הקדש לבדק הבית, אבל מכיון שהן עצמם לא קרבים מדוע יצאו הם מדין סתם הקדש[סד]. ותירץ על פי התורת כהנים[סה] שמבואר שם לימוד גם לגבי יינות וכו׳, וצריך לומר שאף הגמ׳ כאן סמכה על לימוד זה.

ועיין בר״ש סירילאו שכתב דמפסוק זה ילפינן לכולהו, דלשון הפסוק כך הוא (ויקרא כג יג) ׳לרצנכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים׳, ובפסוק זה ישנם ארבעה יתורים והם שלושת הב׳ דבבקר בכשבים ובעזים וכן הו׳ של ובעזים, ומיתורים אלו נלמד דין עופות יינות שמנים וסלתות[סו]. ומוסיף הר״ש סירילאו דאיצטריך לכולהו, דאם היינו ממעטים רק עופות הו״א דרק הם נתמעטו משום שבציבור אין קרבן עוף מה שאין כן בשאר, ואם היינו לומדים לגבי יין הו״א דרק הוא משום שאינו קרב בפני עצמו משא״כ עוף, ובשמן הו״א דנתמעט משום שאינו קרב בעינו שהרי מתערב הוא בסלת, ובסלת הו״א דהוא מכיון שאין בה צורך גבוה כשהיא בעצמה מה שאין כן שמן שמשמש להדלקת המנורה בפני עצמו, ולכך נצרכו ארבעה מיעוטים.

וביפה עינים[סז] כתב דאם מפרשים דתנא דסיפא הוא ר׳ אלעזר שסובר כר׳ יהושע במשנה דסתם הקדש בדבר הראוי למזבח לעולה הוא, מובן הדבר מדוע לא הצריכה הגמ׳ פסוק לשאר הדברים. שהרי יינות מנסכים אותם לשיתין ואין הם נקטרים על גבי המזבח, וכן שמנים וסלתות שקרבים למנחה הרי רק הקומץ קרב על המזבח והשאר נאכל, וכמו שאי אפשר להביא מהנקבות שלמים משום דכוונת הנודר היתה לדבר שכולו למזבח, כך גם מנחות אינן בכלל נדרו.

ביאור הסתירה בדברי ר׳ יוחנן

תמן אמר ר׳ יוחנן טעמא דר׳ שמעון וכו׳. לרוב המפרשים כוונת הגמ׳ להקשות מדברי ר׳ יוחנן לעיל בביאור שיטת ר״ש דמי שהקדיש נקבה לעולה עושה תמורה מכיון שמצינו עולה נקבה בעולת העוף, והרי כאן אמרינן דהמקדיש נכסיו לעולה אינו יכול להביא העופות לעולה אלא ימכרם ויביא בדמיהם. אלא שנחלקו קצת בהסבר הסתירה, יש שפירשו[סח] דא״כ קשה איך אפשר לומר דבסתם עולה שייך גם נקבה. ויש שפירשו[סט] דלפי טעמו של ר׳ יוחנן יוצא שהמקדיש עולה סתם יוכל להביא עולת העוף, וא״כ כיצד אמרינן כאן דצריך למכור העופות להביא בדמיהם עולות. והר״ש סירילאו הוסיף לפרש דלפי טעמו של ר׳ יוחנן לעיל היה צריך להיות הדין כאן שירעו עד שיסתאבו ורק אז ימכרו[ע], כיון דצריך להיות שתהיה להם גם קדושת הגוף. ומה שהסוגיה אוצר החכמה אינה בדברי ר׳ יוחנן אלא מרשב״ל על ר׳ יוחנן כתבו דאינו קשה, דהרי משמע דכו״ע מודים לדין הסיפא דמתני׳, והר״ש סירילאו גורס בגמ׳ בטעמא דר״א דסיפא דהוא דברי ר׳ יוחנן.

והגר״א גרס בגמ׳ לעיל מה שכתוב בגמ׳ להלן (יג.) חברייא בשם ר׳ יוחנן וכו׳, דמבואר שם טעמו של ר׳ שמעון בן יהודה דכל קרבן שאינו ראוי להקרבה שהוקדש בשבילה הו״ל כטמא. ולפי זה שאלת הגמ׳ היא שיש סתירה בדעת ר׳ יוחנן דבמקום אחד פירש את שיטת ר׳ שמעון ומשמע מזה שסובר הוא שאפשר לומר דסתם שם עולה הוא גם בנקבה, ובמקום אחר פירש את שיטת ר׳ שמעון בן יהודה שמשמע מזה דסברתו היא דבסתם אין שם עולה על הנקבה[עא].

יג.

ביאור תירוץ הגמ׳

א״ר יוסי קיימתיה וכו׳. לשיטה הראשונה דלעיל בביאור שאלת הגמ׳, פירשו המפרשים[א] דהדין דמקדיש סתם נכסיו אינו מביא מהעוף עצמו עולה הוא גזירת הכתוב ולא נאמרה אלא במקדיש סתם, אבל מי שאמר הרי עלי עולה יכול לצאת ידי הקדשו אף בעולת העוף. ולכן שייך גם עולת נקבה וחלה קדושת הגוף על סתם עולה לגבי תמורה, וכן לא אמרינן שתחול עליהם קדושת הגוף וירעו, דגזירת הכתוב שאין מקריבים אותם ולא חלה עליהם קדושת הגוף מעיקרא.

ולשיטת הגר״א ביאר התקלין חדתין דכל מה שסובר ר׳ יוחנן כר׳ שמעון הוא מפני שהמקדיש בפירוש נקבה לעולת העוף חל הקדשו, ולכן אמרינן דכל מקדיש בהמה לעולה אף שהיא נקבה תחול עליה קדושת הגוף במקצת שתעשה תמורה. אבל בסתם מקדיש נכסיו או בהמותיו למזבח גזירת הכתוב היא שאינו מביא אלא עולת בהמה ואין בזה סתירה.

מדוע לא אומרים בעוף שמתוך שחלה קדושת דמים תחול גם קדושת הגוף

לפום כן צריך למימר לא קדשה אלא קדושת דמים. מבואר בגמ׳ דלא חלה אלא קדושת דמים בלבד ולכן נמכרים ומביאים בדמיהם עולות, שהרי אם היתה חלה קדושת הגוף אי אפשר היה למוכרם דאין פדיון לעופות. ולכאורה קשה דלעיל (יג:) אמרינן דת״ק סובר דהמקדיש נקבה לעולה או לפסח או לאשם חלה עליה גם קדושת הגוף, וביארו המפרשים דכיון שחלה קדושת דמים חלה גם קדושת הגוף ומדוע כאן לא אמרינן כן. והביא הגרי״ז[ב] את דברי השיטה

תמורה. **נה. תמורה** (ה:). **נו. והפני** משה פירש דאין כאן תירוץ על קושיית ר׳ יצחק אלא הוא המשך הקושיא, שאם כן תדרוש גם לרבות בעלי מומין שיקדשו בקדושת מזבח. וצריך עיון מה יענה על הוכחת קרבן העדה מהגמ׳ בתמורה. **נז. בביאור** דברי ר׳ זעירא. **נח. ד״ה** התקלין חדתין. **נט. וכן** היא גירסת הר״ש סירילאו בירושלמי. **ס. כפי** שהביאו המלאכת שלמה כאן. **סא. וכפירוש** הרמב״ם בזה עיין לעיל (יג.). **סב. וכעין** זה פירש בפני משה. **סג. כתבי** הגרי״ז תמורה (נמ: ד״ה נגמ׳ המקדיש [הרמשון]). **סד. ועיין** לעיל (יג. ד״ה ניתור שיטת ר׳ יהושע) שהבאנו מה שכתב דקושיא זו היא רק שיטת הראב״ד דסיפא דמתני׳ כר׳ יהושע, דלדעת הרמב״ם דאף היא דברי ר׳ אליעזר יש לתרץ כמבואר שם. **סה. פרק** ו פרשתא ה. **סו. ולדבריו** לא קשיא קושיית הגרי״ז. **סז. ד״ה** יכול אפילו עופות. **סח. תלמיד** רבינו שמואל ב״ר שניאור, קרבן העדה. **סט. פני** משה. **ע. וכיצד** שייכת רעיה בכל אלו, עיין בדבריו שהאריך להסביר. **עא. כך** פירש התקלין חדתין לפי גירסתו. **א. הנזכרים** לעיל. **ב. בכתבי** הגרי״ז תמורה יט: (ד״ה נתום׳ ד״ה זמת מומתת).

מקובצת[ג] שחידש דכיון שאם היינו אומרים מתוך אי אפשר היה להקריבו וגם לא לפדותו ובזה היה נפקע מהקרבה, בכי האי גוונא לא אמרינן מתוך שחלה קדושת דמים חלה גם קדושת הגוף[ד]. ופירש דזה גופא כוונת הגמ' כאן שאומרת להקריבו אי אתה יכול משום גזירת הכתוב דבבקר ולא עופות, ולפדותו אי אתה יכול משום שאין לעוף פדיון, וכיון שכן לא חלה קדושת הגוף אף משום מיגו אלא נמכר ומביאים בדמיו עולה.

והקשה דעדיין צריך ביאור דלכאורה יש לחלק בין הנידון של השיטה מקובצת שם לענייננו, דשם מיירי במצורע עשיר שדינו להביא קרבנות בהמה והפריש במקומן עופות כדין מצורע עני, ובזה אין העוף ראוי להקרבה כיון שדינו להביא בהמה כנ"ל. אבל כאן הרי מדובר בהקדיש נכסיו בסתם ולא כשמחויב קרבן, וא"כ נימא דכיון שמכח הקדשו סתם היה ראוי להביא אף עופות תחול עליהם אף קדושת הגוף, ויהיה דינם כמותר עולה שקרב לקיץ המזבח[ה]. ותירץ דכיון דהוא הקדיש סתם ודין המקדיש סתם שמביאים מהקדשו עולות בהמה דווקא, אם נאמר שתחול על העופות קדושת מותר עולות ויקרבו כך נמצא אם כן שכוונת הנודר לא תתקיים, ולכן לא אמרינן מיגו.

ביאור מאמר חבריא בשם ר' יוחנן

חברייא בשם ר' יוחנן וכו'. גם כאן נחלקו המפרשים בכוונת הגמ', תלמיד רבינו שמואל ב"ר שניאור פירש דהיא המשך לדברי שמואל דכל שאי אפשר להקריבה וגם לא לפדותה אינה קדושה אלא קדושת דמים, ודין זה באה הגמ' ללמוד מפסוק. ורבינו משולם פירש דהגמ' חוזרת לענין דלעיל ובאה לפרש טעמו של ר' שמעון בן יהודה בשיטת ר' שמעון, דכל מתפיס נקבה לקרבן שאינה ראויה לו לא חלה עליה קדושת הגוף ואינה עושה תמורה[ו]. והפני משה פירש דקאי על נידון הגמ' האחרון דהיינו סיפא דמתני' דהמקדיש יינות וכו' נמכרים ומביא בדמיהן עולה, ומפרשת הגמ' את ההבדל בין הרישא שדמיהם נופלים לבדק הבית, לבין אלו שדמיהן לעולה דדין זה נלמד מפסוק. והוא מאי דכתיב 'ואם כל בהמה טמאה' וגו' וילפינן מהא דאפשר לפדותה, ועל כרחך אין הפסוק עוסק בבעלת מום שהיא הרי כתובה בהמשך הפרשה, אלא מיירי בבהמה שנפל בה מום אחר שהקדישוה[ז], ודווקא היא נפדית ודמיה נופלים לבדק הבית[ח], אבל יינות וכו' שראויים למזבח ואין להם פדיון[ט] דמיהן משמשים לקניית עולות.

והוסיף הפני משה במראה הפנים' דעל פי פירוש זה מיושבים דברי הרמב"ם[יא], שפסק דסתם הקדש לבדק הבית אף לגבי בהמות, ופסק גם את הסיפא דמתני' דיינות וכו' דמיהם לצורך קרבנות, וכבר הקשה הראב"ד עליו דמאי שנא, ולא קיבל מה שכתב הרמב"ם להסביר שיש הבדל בין יש לו פדיון לאין לו פדיון. וכתב במראה הפנים דמה שפירש ר"ל לעיל (יג:) טעמו של ר' יהושע מדכתיב בבקר ולא נקבה וכן מה שפירש טעמו של ר' אלעזר[יב] בסיפא בדרשה דומה בבקר ולא עופות נדחה, וכמו שהקשו עליו בגמ' לעיל דרחמנא אמר זכר ואת אמרת אפילו נקבה, וכן הקשו לגבי עופות מדברי ר' יוחנן שאמר דכיון דמצינו עוף קרב בעולה עושה הוא תמורה[יג]. אבל חבריא בשם ר' יוחנן באו לפרש טעם אחר בזה וכמו שנתבאר, דרק מה שיש לו פדיון אפשר לומר שדמיו לבדק הבית אבל מה שאין לו פדיון כגון יינות וכו' אינו בכלל זה, וזו גופא סברת הרמב"ם שכתב[יד] דהחילוק בין בהמות ליינות וכו' שלהן יש פדיון.

הראוי ושאינו ראוי לעשות תמורה

אף אני לא אמרתי אלא טמאה ממש. פירש בקרבן העדה דטמאה ממש אין במינה קרב מה שאין כן הרובע והנרבע יש במינו קרב דהיינו אם לא היה רובע או נרבע. ופירושו הוא על פי הגמ' בתמורה (יז.) שמחלקת בין בעל מום שעושה תמורה כיון שיש במינו קרב, לבין כלאים ויוצא דופן וטריפה וטומטום ואנדרוגינוס שאינן עושין תמורה לר"א כיון שאין במינם קרב. ומקשה הגמ' לגבי טריפה מדוע נקראת היא שאין במינה קרב הרי אם לא היתה נטרפת היתה קריבה, ומתרצת דמ"מ אינה דומה לבעל מום שמותר באכילה, ודומה היא לבהמה טמאה שאסורה באכילה ואינה עושה תמורה. ופירש רש"י[טו] דמה שיוצא דופן נחשב שאין במינו קרב הוא משום דהוא בריה משונה ותהי אינשי, והוסיפו התוס'[טז] דלגבי טומטום ואנדרוגינוס[יז] לא היה קשה לרש"י דודאי בריות משונות הן, וכן כלאים הוי משונה וכמי שאין קרב במינו אלא רק ביוצא דופן היה הוא צריך להוסיף הסבר דתהו אינשי.

וכתב הגרי"ז[יח] דאינו מובן כיצד משום דתהי אינשי נחשב שאין במינו קרב.

ולכן כתב דהחילוק בין חמשת אלו לבין בעל מום והרובע והנרבע הוא דבעל מום ורובע הם בגדר איסורי מזבח דאסור להעלותם על גבי מזבח אבל בכלל קרבן הם אלא דיש איסור להקריבם, מה שאין כן הכלאים והטריפה וכו' ממעטינן להו"ט מדכתיב (ויקרא כג מ) שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים וכו' שאינם ראויים להיות לקרבן כלל, ולכן גם אינם עושים תמורה.

פירוש משערין את הלשכה

משערין את הלשכה. פירש הרמב"ם[כ] דהיינו שקובעים את מחיר היינות והסלתות שיקח ההקדש, ובמחיר זה יקבל ההקדש כל שלושים יום[כא]. ולענין מיהו המתחייב לספק במחיר זה, כתב הרמב"ם בהלכות כלי המקדש[כב] דהוא מי שהיה ממונה במקדש על דבר זה, עמו היו פוסקים והוא היה מתחייב ליתן במחיר שפסקו עמו. והראב"ד כתב[כג] דהמתחייב הוא המוכר ולא הממונה[כד]. **והראב"ד**[כה] פירש דאחת לשלושים יום עושין הגזברים חשבון כמה יין וסלת קנו בחדש שעבר ומשלמין למוכרים מה שמגיעם, ועד שלא עברו אלו השלושים יום אין חייבין להם ואם נשפכו וכדו' אין ההקדש משלם, וכן אם התייקרו או הוזלו ההפסד למוכר כמבואר בהמשך המשנה.

אימתי פוסקים עם המוכר את המחיר

אחת לשלושים יום משערין את הלשכה. לעיל הובא פירוש הרמב"ם דהיינו שפוסקים את המחיר לשלשים יום הבאים, וכן פירש גם הרע"ב. אבל להלן במשנה[כו] פירש שהיו פוסקים את המחיר בשעת הגרנות והיקבים שאז היה המחיר זול מפני שזו התקופה שבה יש סחורה לרוב, וא"כ צריך לעיין מדוע ברישא פירש שהיו פוסקים אחת לשלושים יום. וכתב התפארת ישראל[כז] דאכן היו פוסקים בשעת הגרנות והיקבים, אלא שאחת לשלושים יום היו בודקין הגזברין את המחירים, ואם התייקר המחיר היו לוקחין כבשעה שפסקו, אבל אם הוזל היו פוסקין בשנית כפי המחיר החדש הזול יותר לשלושים יום הבאים.

דין רבית בהקדש

המקבל עליו לספק מארבע ועמדו בשלוש יספק מארבע. הגמ' בבבא מציעא (מ:) מביאה משנה זו כדי לפרש את הברייתא המובאת שם דאין רבית להקדש, ואומרת הגמ' דכוונת הברייתא היא לאופן זה השנוי במשנתנו. והוא על פי מה ששנינו שם (עג:) אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער, דהיינו שאסור לקבוע עם מוכר פירות מחיר שבו יתן הוא לקונה פירות למשך תקופה לפני שיש מחיר קבוע לפירות אלו בשוק, וטעם הדבר דכיון שמשלם לו עכשיו ואינו לוקח הפירות עד עבור זמן נראה הדבר כהלואה[כח], ואם יתיקרו הפירות בשעה שנותנם לו והוא נותן כפי המחיר שקבעו נראה שנותן לו יותר פירות עבור המתנת מעותיו, אבל אם יש כבר מחיר קבוע ויכול הקונה להשיג פירות בקל לפי מחיר זה אין בזה איסור, דמה שמקבלן בזול אינו ריוח עבור המתנת המעות שהרי יכול להשיגם בקל. והיתר נוסף לפסיקה הובא שם, דאם יש למוכר את הסחורה אזי אע"פ שאינו מספקה מיד מותר לקבוע עמו מחיר מסוים, דכיון שבידו לספקה מיד לא נראה הדבר כהלואה. וזו כוונת הגמ' דאין רבית להקדש, דלגבי הקדש לא אסרו חכמים דבר זה ומותר לפסוק עבור הקדש אף על פי שלא יצא השער[כט]. והקשו התוס'[ל] שאם אכן מדובר שלא יצא השער וגם אין למוכר פירות, כיצד אם כן אפשר לשלם לו מעות הקדש הרי אין להם על מה להתחלל. ותירצו דמיירי באדם שנדר ליתן מעות להקדש אבל עדיין לא הקדיש מעות מסויימות, ונותנן למוכר כדי שיספק להקדש כפי המחיר הזול על אף שלא יצא השער, וכיון שאין רבית להקדש שרי.

עוד תירצו התוס'[לא] לפי הגמ' (שם עד.) שאומרת שאף אם יש לו את הפירות אם הוא מחוסר מלאכה כדי לגומרם עדיין אינו בגדר יש לו ואסור לפסוק עליהם, וכי האי גוונא מדובר כאן ולכן מחד יש להקדש על מה להתחלל אבל מאידך עדיין אינו מועיל אופן זה כדי להתיר איסור פסיקה, ולכן צריך לומר דהוא משום שאין רבית להקדש. והוסיף הר"ן[לב] דאף רבית דאורייתא שרי

ג. **תמורה** כח. (בהשמטות שבסוף המסכת מוס ג). ד. **והסברא** לכאורה פשוטה דדין מתוך הוא לתועלת המזבח, וכאן לא תהיה למזבח תועלת בזה. ה. **וכמו** שכתבו התוס' בשבועות (יג: ד"ה ומין עוף בגיפור) דאף שאין עוף בציבור אם כבר בא הוא לפנינו מקריבים אותו. ו. **וכן** פירשו גם קרבן העדה והתקלין חדתין, וכפי גירסת הגר"א דגמ' זו שייכת לעיל סמוך לענין זה, ועיין לעיל שביארנו שיטתו בגמ'. ז. **ופירוש** הגמ' טמאה באותו השם היינו שהיה עליה כבר שם קרבן. ח. **כיון** שכל ערכין שכתובים שם בפסוקים נפדים לבדק הבית. ט. **כמבואר** במשנה במנחות (ק:). י. **ד"ה** טעמא. יא. **בהלכות** ערכין פ"ה ה"ז-י, והובאו לעיל בילקוט הביאורים (יג.) בביאור הסיפא דמתני'. יב. **כך** היא גירסתו. יג. **וכתב** דאף דפירש בפנים את יישוב הגמרא דהוא גזירת הכתוב במקדיש סתם, מ"מ פירוש זה דחוק. יד. **שם** הלכה ט. טו. **ד"ה** והרי בעל מום. טז. **ד"ה** אי. יז. **וכתב** החסדי דוד (על המוספתא, תמורה פ"ג ה"ה) דדברי התוס' הם לגבי טומטום, אבל לגבי אנדרוגינוס ל"ק להו שהרי הוא בריה בפני עצמה. יח. **בכתבי** הגרי"ז לתמורה שם (ד"ה ונגמ' נעל מוס וכו'). יט. **בבכורות** (מ.). כ. **בפירוש** המשניות כאן, וכן פסק בהלכות כלי המקדש פ"ז הי"ג. כא. **וכן** פירשו המאירי והרא"ש. כב. **שם** וכן בהלכה ט. כג. **שם** הלכה ט, ואין סתירה מכאן למה שנביא להלן שהוא פירש את המשנה אחרת, דגם הוא מודה לדין זה אלא שסובר שהוא דינא דסיפא דמתני'. כד. **וכתב** הכסף משנה דאין ביניהם מחלוקת אלא בפירוש בעלמא, ועיין במראה הפנים תחילת פרק חמישי שחולק עליו ומבאר מחלוקתם, ועיין עוד להלן (ד"ה דין מקח) בשם הגרא"ז מלצר מה שביאר בזה. כה. **הביאו** המלאכת שלמה, וכן הריבב"ן כאן. כו. **ד"ה** המקבל. כז. **אות** נה. כח. **אבל** אינו נחשב הלואה ממש כיון שהוא בדרך מקח וממכר, ולכן אין בזה איסור רבית מן התורה. כט. **כן** פירש רש"י שם (ד"ה הכא נמי עסקינן). ל. **ד"ה** לספק. לא. **מנחות** צ. ד"ה מארבע. לב. **בחידושיו** לבבא מציעא שם ד"ה כגון.

בהקדש שהרי לומדים מהפסוק דדווקא לאחיך אסור ולא להקדש, ומותר להוסיף כסף על המתנת מעות גמורה כגון שקיבל עליו לספק בסך מסוים, וכיון שההקדש ממתין לו מחייבו ליתן יותר באותו מחיר, אלא שהגמ׳ הסתפקה בהבאת האופן הנמצא בברייתא[לג].

האם בקיבל לספק בשלוש ועמדו בארבע יש הבדל בין הקדש להדיוט

משלוש ועמדו מארבע יספק מארבע שיד הקדש על העליונה. פירש רבינו חננאל[לד] דמדובר כאן במקרה שהשער היה בשלוש, ובהדיוט במקרה זה היה אסור משום רבית[לה] ובהקדש שרי. אבל התוס׳[לו] כתבו דבמקרה זה אין עדיפות להקדש על הדיוט דגם בהדיוט דינא הכי לדעת ר׳ יהודה בבבא מציעא (עג:). וכוונתם דנחלקו שם במשנה תנא קמא ור׳ יהודה בפסק לפי מחיר מסוים והוזל האם יכול הקונה לתבוע מהמוכר ליתן לו כפי המחיר הזול[לז], דלת״ק דווקא אם התנה מראש יכול[לח] ולר׳ יהודה אף אם לא פירש כמי שפירש דמי וזכותו לקבל במחיר הזול או לבטל את המקח. ולפי דבריהם אף לת״ק אין כאן משום רבית אלא שאינו יכול לחזור בו, ולא הותר במקרה זה שום איסור רבית לגבי הקדש. גם רבינו פרץ[לט] פירש כהתוס׳ אלא שכתב שאף במקרה זה יש יפוי כח להקדש, שהרי בהדיוט במקרה זה שניהם יכולים לחזור בהם אבל כאן המוכר לא יכול לחזור בו אלא חייב לספק בארבע.

אמנם צריך להבין דבריו מדוע באמת אינו יכול לחזור בו, דכיון שההקדש כבר אינו מעונין לקיים המקח כפי שהוסכם ביניהם לכאורה מתבטל המקח, ומדוע יהיה הוא חייב ליתן עכשיו במחיר זול יותר. וכתב התוי״ט[מ] דהוא תנאי בי״ד שמחייב את המוכר להקדש ליתן כפי אשר יהיה טוב להקדש, ואף במקרה זה שעליו לא התחייב מתחילה[מא]. וזהו גם הטעם בדין הסיפא במשנה שמקבל המוכר אחריות התלעה וחימוץ[מב].

דין מקח וממכר בין הקדש להדיוט

משלוש ועמדו מארבע יספק מארבע שיד הקדש על העליונה. בגמ׳ בקידושין (כט.) איתא דדין הקניה מהקדש שונה מהדיוט, שהרי בהקדש כתיב (ויקרא כז טו) ׳ונתן הכסף וקם לו׳[מג] וקונה רק בכסף, משא״כ הדיוט שאינו קונה אלא במשיכה. ולכן אם משך מהקדש על מנת לפדות במאה והתייקר ועמד על מאתים צריך לתת מאתים, אבל גם אם משך במאתים והוזל צריך לתת מאתים דלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש. וכן אם שילם כבר מאתים והוזל עד שעת משיכה אינו יכול לחזור בו, אבל אם שילם מאה והתייקר עד שעת משיכה אינו צריך להוסיף ולא אמרינן בזה שכח הדיוט חמור מהקדש שהרי אף בהדיוט אם בא לחזור בו צריך לקבל מי שפרע[מד].

והקשו הראשונים[מה] מדוע אם כן במשנתנו אם קיבל לספק משלוש ועמדו מארבע צריך ליתן כפי שקיבל הרי כבר קיבל את המעות ובאופן כזה הדיוט לא יכול לחזור בו כיון שיש מי שפרע, ואם כן גם הקדש אינו יכול לחזור בו. ותירצו דיש חילוק בין הגמ׳ בקידושין לכאן, דשם מדובר שבא לפדות דבר הנמצא ברשות הקדש והוא בעין, ולכן ברגע שנתן את הכסף נקנה לו לענין מי שפרע. אבל כאן הרי מדובר שפוסקים עמו לספק סלת שעדין אין לו ואין לקנין על מה לחול אלא שמתחייב לספק כשיהיה לו לפי צורך ההקדש, וכיון שלא היה לקנין על מה לחול אין כאן מצב של מי שפרע ויכול הקדש לתובעו[מו].

אבל הרמב״ם[מז] פסק דהגזבר שנתן מעות עבור פירות ולא משך והוזלו חוזר בו, שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, וכתב הראב״ד[מח] דכן הוא הדין וכמו ששנינו במשנתנו דהמקבל לספק משלוש ועמדו בארבע חייב ליתן בארבע. והקשה עליהם הר״ן[מט] מהגמ׳ בקידושין הנ״ל, וכתב דמשנתנו אינה ראיה כיון שלא נתן דמים על פירות ידועים ולכן לא קנה הקדש ויכול לחזור בו, אבל אם היו פירות ידועים אינו יכול משום שגם בהדיוט יש מי שפרע וכמו שנתבאר לעיל.

ותירץ הכסף משנה דסברת הרמב״ם היא דלכאורה קשה מדוע כתבה התורה לגבי הקדש דכסף הוא שקונה והרי גם בהדיוט כסף קונה מדאורייתא[נא], אלא לומר לך דדווקא כשקונה מהקדש אז קונה בכסף אבל כשמוכר להקדש לא[נב], ולכן כשהקדש נתן מעות ועדין לא משך אמרינן שכיון שבהדיוט היה מקבל מי שפרע באופן זה אף הקדש קנה ולא יחזור בו. והמשנה למלך כתב דדבר תימה הוא לומר דהקדש דדין קנייתו בכסף ונתן דמים לא יהיה קנינו קנין לענין מי שפרע כהדיוט שגם דין קנייתו בכסף, ומה שהוכיח הכס״מ מהפסוק שהוא לכאורה מיותר אינה הוכחה, דהפסוק בא לומר שהקדש קונה רק בכסף ולא בשאר קנינים כגון חליפין וחזקה ואין כאן יתור כלל.

והמקנה[נג] אחר שהוסיף להקשות קושיות נוספות לדברי הכסף משנה כתב דעל כל פנים נראה ליישב שיטת הרמב״ם כדבריו אבל לא מטעמו, דהנה קשה לדעת ר״ל הסובר דמן התורה משיכה היא שקונה בהדיוט מדוע לא נלמד מהקדש דכסף גם קונה, וי״ל דהמחלוקת שבין ר׳ יוחנן ור״ל אם כסף קונה או משיכה קונה היינו למי נתנה התורה כח יותר לקונה או למוכר, דלר״י כח המוכר גדול ולכן דווקא אם משך המעות אליו חל הקנין, ולר״ל כח הקונה גדול יותר ולכן דווקא אם משך החפץ אליו חל הקנין. אמנם לגבי הקדש שאמרה בו תורה ונתן הכסף וקם לו, גילתה בזה שכחו של הקדש שהוא המוכר גדול יותר מכחו של הפודה. ולפי זה יקשה בגמ׳ בקידושין מדוע כשנתן הגזבר כסף קנה כבר את הפירות, והרי התורה התכוונה ליפות כחו של הקדש ואם כן יוכל לחזור בו עד שימשוך. וצ״ל כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט א״כ כשהסכימו הגזבר והמוכר לקנין ונתן גזבר כסף למוכר לא גרע מאמירה דהוי לה כמסירה, וממילא מטעם משיכה הוא דקנה ולכן לא יכול לחזור בו, ורק לגבי הדיוט הבא לקנות מן ההקדש אמרה תורה ונתן הכסף וקם לו והפקיעה ממנו קנין זה.

ומעתה מיושבים דברי הרמב״ם, דהקדש שנתן כסף קונה לא משום קנין כסף אלא משום משיכה דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ולכן במקרה שדין זה מגרע כחו של הקדש אמרינן דלא יהא הדיוט חמור מהקדש ואמירתו לגבוה לא תחשב כמסירה. אבל הבא לפדות מן ההקדש ונתן כסף לא קנה אלא משום קנין הכסף, וכיון שבהדיוט בכי האי גוונא יש מי שפרע גם הקדש לא יכול לחזור בו.

אמנם לענין משנתנו כתב דלולי דברי הראב״ד[נד] היה אפשר לומר דאינה מטעם זה והוא ע״פ הדין שהזכרנו לעיל[נה] דמי שנתן מעות והוזל המחיר לת״ק יכול לתבוע את המחיר החדש ואם לא יבטל את המקח, ואף לר׳ יהודה שם שסובר שצריך להתנות בפירוש הרי בשליח קיימא לן שהקונה יכול לבטל את המקח משום שאומר המשלח לשליח לתקן שלחתיך ולא לקלקל, וכיון שלא התנה השליח אינו רוצה הוא בשליחותו. וכיון שגזבר ההקדש לא עדיף משליח יכול כביכול ההקדש לאמר איני רוצה בשליחות זו ואיני רוצה המקח, ולכן אין המוכר יכול ליתן בשלוש בלבדנו. ומה שחייב הוא ליתן מארבע יש לומר דכיון דבקבלת המעות התחייב במי שפרע אם יחזור בו, ואף שכעת אין הפירות מצויים[נז], חייב ליתן המחיר שההקדש זכאי לקבל בו. ואף למי שסבר שכשאין הפירות מצויים לא חל חיוב מי שפרע[נח], יש לומר שהוא מדין נדר דהתחייב לספק להקדש, ואע״ג שהמוכר להקדש והיתה סיבה לבטל את המקח אין בו משום נדר כיון שהתכוין רק למכירה[נט], כאן שמתחילה לא היו הפירות מצויים בידו יש לומר שכיון שאין הקנין חל מדיני קנינים חלה התחייבותו מדין נדר. **והגרא״ז** מלצר כתבס דבדין משנתנו נחלקו הרמב״ם והראב״ד, שהרי הרמב״ם פסק דהגזבר שנתן מעות והוזלו הפירות יכול לחזור בו אבל לא כתב שהמוכר חייב לספק בזול. ואילו הראב״ד הביא ראיה ממשנתנו לדין זה כנזכר לעיל, ובמשנתנו מבואר לכאורה שחייב ליתן מארבע דהיינו במחיר הזול, וא״כ משמע מדבריו שבמשנה זו יש תוספת דין על הנאמר בגמ׳ בקידושין שאותה לא פסק הרמב״ם. וביאר דהרי אפשר לחייב את המוכר להקדש משום שני דינים, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ומשום שקנין הקדש על ידי כסף בלבד חל. ונפקא מינה ביניהם לענין מעילה, דמדין אמירתו לגבוה וכו׳ יש רק חיוב ליתן להקדש אבל עדיין לא חל ההקדש[סא], אבל מדין מעות קונות להקדש ודאי שחל ההקדש ויש בו מעילה. וסובר הראב״ד דהמקבל לספק סלתות להקדש כיון שקיבל מעות התחייב לספק אף כשער הזול, ואף שאין בזה אמירתו לגבוה כיון שלא התחייב לספק כשער הזול חייב הוא מדין מעות קונות להקדש. אבל הרמב״ם חולק וסובר דבכי האי גוונא לא חל חיוב על המוכר, כמו שמדויק

לג. וכן כתב הרא״ש בתשובה (כלל יג סימן ח) דאף רבית דאורייתא שרי בהקדש. **לד. הובאו** דבריו בשיטה מקובצת (בבא מציעא מג:: ד״ה אם לפחות מעשרים). **לה. דס״ל** דכיון דפסק כשער היוקר שהוא שלוש בסלע אם יתן לו יותר פירות דהיינו ארבע בסלע נראה כשכר המתנת מעותיו, ואף שזהו השער בשעה שמתקיים הקנין. **לו. מנחות** צ: ד״ה משלוש. **לז. כיון** שמעות אינן קונות אלא משיכה. **לח. ואם** לא התנה ורוצה לחזור בו הרי הוא בדין מי שפרע. **לט. הובאו** דבריו בשיטה מקובצת (שם ד״ה משלוש). **מ. ד״ה** משלוש. **מא. ועיין** להלן (ד״ה דין מקח) בשם המקנה והגרא״ז מה שביארנו בזה. **מב. והביא** ראיה לזה מסוף פרק ז ששנינו שם המספק עופות לקרבנות העוף מקבל על עצמו אחריות הפסולים, וכתב הברטנורא שם דבגמ׳ מבואר דהוא משום תנאי בי״ד וא״כ הוא הדין כאן. **מג. כתבו** התוס׳ שבת קכח. דאין זה לשון הפסוק אלא שדרך הש״ס לקצר. **מד. היינו** שאמרו חכמים דאמנם יכול לחזור בו, אבל מי שפרע מאנשי דור המבול ודור ההפלגה הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו [כשכבר נתן כסף] (כ״מ מט.). **מה. ר״ן** על הרי״ף (קידושין יח: ד״ה גמ׳), תוס׳ הרא״ש (כ״מ מ: ד״ה משלוש). **מו. ועיין** לעיל בשם התוי״ט כיצד על כל פנים התחייב להקדש. **מז. הלכות** מכירה פ״ט ה״ב. **מח. בהשגות** שם. **מט. שם.** **נ. והוסיף** המגיד משנה (שם) דאף הרמב״ם פסקה בהלכות ערכין וחרמין פ״ז הי״ג. **נא. דקיימא** לן כר׳ יוחנן דאמר (כ״מ מז:) דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה. **נב. ותמה** בשו״ת שואל ומשיב (קמא מלק ג סימן קסו ד״ה ומה) כיצד דורש הוא בעצמו דרשה שלא נזכרה בש״ס. **נג. קידושין** כט. ד״ה משכו. **נד. שהביא** ראיה לדין הרמב״ם ממנה, ולכאורה לפי זה כוונתו דמה שחייב לספק מארבע הוא משום שבזה לא יקנה הקדש ע״י נתינת המעות שהיא כמסירתו להדיוט משום דנגרע כחו בזה, ומי שפרע לא שייך בזה משום שהקנין הוא ע״י אמירתו לגבוה שהיא כמשיכה. **נה. ד״ה** האם בקיבל. **נו. וגם** מי שפרע לא שייך כיון שמותר לו לחזור בו. **נז. עיין** ש״ך (תו״מ סימן רט ס״ק יג). **נח. עיין** שם בש״ך. **נט. כמו** שהביא שם בשם התוס׳. **ס. אבן** האזל הלכות מכירה (שם). **סא. ודלא** כמקנה שהזכרנו לעיל שסובר שמטעם זה כבר חל הקנין.

בדבריו שלא כתב אלא שההקדש יכול לחזור בו. ודין משנתנו מתפרש לדבריו באופן אחר, שהרי בהלכות כלי המקדש[סב] כתב דהמתחייב לספק דמשנתנו היינו הממונה על דבר זה במקדש ולא מירי בהדיוט המוכר, וטעם הדבר שיש דין ותקנה מיוחדים לחייבו ואינו מדיני קנין הקדש הרגילים, והראב"ד שם[סג] חלק עליו ופירש דהמשנה מירי בכל הדיוט שפוסק הקדש עמו, ולשיטתו כאן שאף בזה מתחייב לספק כשער הזול[סד].

פרק חמישי - אלו הן הממונים

מי היה פתחיה

פתחיה זה מרדכי. רש"י במנחות (סד: ד"ה מרדכי) פירש, שפתחיה שהוא מרדכי שהיה ממונה על הקינין, זהו אותו מרדכי שהיה בימי אחשורוש[סה]. והקשו התוס' (שם ד"ה אמר) בדבריו, שתימה הוא לומר שהאריך מרדכי ימים כל כך[סו], ולכן ביארו, שבאמת לא היה זה מרדכי שהיה בימי אחשורוש, אלא שהממונים שהיו צריכים להיות בקיאים ובעלי שכל ומדע, נקראו על שמו של מרדכי שהיה חכם ובקיא בלשונות ורמזים[סז]. ובתפארת ישראל תירץ את קושיית התוס', שיש משניות שנשנו קודם רבי ורבי רק סדרם[סח], ובימי מרדכי שאז נתמנו הממונים הראשונים נשנית משנה זו ואין צריך לומר שמרדכי האריך ימים כל כך[סט].

הטעם שהממונה על הקינין צריך להיות חכם

שם. כתבו המפרשים[ע], שהיה צריך הממונה על הקינין להיות חכם גדול, בגלל שרבים היו מביאים קינין לעזרה והיו רגילים הקינין להתערב, ודיני התערובות הם עמוקים מאוד וכמו שאמרו באבות (פ"ג מ"ח) קינין הן הן גופי תורה והיה צריך חכם גדול כדי להורות בדינים אלו. ובמהרש"א[עא] ביאר, שהיה צריך חכם שיבין בלשונות של האנשים שבאים, כדי שיבין את דבריהם על מה הם מביאים את קיניהם, כמו המעשה בג' נשים שהובא לקמן.

טעם שנקרא מרדכי פתחיה

ולמה נקרא שמו פתחיה. בטעם שקראו למרדכי בשם פתחיה, כתב במראית העין, שבשם פתחיה נכפל השם מרדכי[עב], שהאות פ' היא כפל מ' והאות ת' כפל ר' והאות ח' כפל ד', ובמקום גדולתו אתה מוצא ענוותנותו שבסוף שמו הפחית משמו שהאות י' חצי כ' והאות ה' חצי י'[עג].

מי היו הממונים

כשירי כל דור ודור וכו'. נתבאר בגמרא, שלמ"ד כשירי כל דור מנה מה שאמרו ביומא (סופ"ג) 'ועל כולם אומר זכר צדיק לברכה' הוא על כל אלו שנמנו במשנה שם ואפילו על בית גרמו ובית אבטינס שלא רצו ללמד את אומנותם וכמו שאמרו שם בברייתא שמצאו תשובה לדבריהם[עד]. והטעם שמ"ד שכל אחד מנה מי שבדורו - מנה אף את אותם שלא היו כשרים, ועל כל אלו שמנו שם הוא אומר שם רשעים ירקב. ונמנו לגנאי אף שמצאו תשובה לדבריהם. וביאר בפני משה[עה], שהוא משום שחכמים סברו שאעפ"כ היה להם ללמד, ועוד, שהרי לא חזרו עד שכפלו להם שכרם[עו].

מתי היה גביני

כל אחד מנה מה שבדורו. והקשה במתא דירושלים שלפי האומרים שכל אחד מנה מה שבדורו, איך אפשר לומר שמרדכי היה בזמן גביני והרי גביני היה בזמן אגריפס המלך כמובא לקמן. ותירץ שאולי היו שני אנשים שנקראו גביני[עז].

יג:

מדוע לא מנו את ספירת המעוות

משפחות סופרים יושבי יעבץ וכו' שעשו את התורה ספורות חמשה לא יתרומו וכו'. ביאר הגרי"פ פערלא[א], שהטעם שלא אמרו בגמרא שנקראו סופרים על שם שהיו סופרים את מצוות התורה שהיא חכמה נפלאה. והוכיח מזה כשיטת הרמב"ן[ב] שמנין התרי"ג מצוות מסור מסיני ואין צריך ספירה, ואף שצריך בינה יתירה לברר אלו מצוות נכנסות בכלל המספר הזה, מכל מקום אין שייך בזה שם סופרים.

מעלת עזרא הסופר

לעזרא הכהן הסופר וכו' כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים. וביאר באגדת אליהו שעזרא הסופר לימד לישראל שדברי חכמים שהיא תורה שבעל פה הם כתורה עצמה. ושצריך לספור בדבריהם כמו בדברי תורה. מפני שדברי חז"ל נאמרו ברוח הקודש ולכן כל דבריהם במידה ובמשקל, ועל כן צריך לספור את דבריהם שמכל דיבור יוצא לימוד גדול ושורש לכמה דברים. ועזרא הוצרך לזה משום שכשבאו מהגולה כמעט שנשתכחה התורה מישראל ולכן השתדל עזרא להודיע את מעלת דברי חכמים שהם כדברי תורה.

ביאור המאמר

אין הוון קדמאין מלאכין אנן בני אנש ואין הוון בני אנש אנן חמרין. פירש בתקלין חדתין, שהאדם הוא חציו מצד הגוף וחציו מצד הנשמה, והראשונים הגבירו כוח המלאך לעשות רצון קונם וזהו אם ראשונים כמלאכים, ואנו כבני אדם שבכוחנו רק להרגיז יצר טוב על יצר הרע, ואם ראשונים כבני אדם ובכל אופן התעלו למדרגתם, אנו כחמורים שגבר החומר שאין לנו את כל הרמ"ח מצוות שהרי בגלות נגרעו רוב המצוות, וכמו שנאמר 'מלכה ושריה בגויים אין תורה'. וברב פעלים[ג] פירש, שאם אנו משערים את הראשונים כמלאכים, אז אנחנו כבני אדם שידענו להעריך גודל ערכם, אבל אם אנו חושבים שהם כבני אדם אז אנו כחמורים נבערים משכל.

שייכות המאמר

שם. בשייכות המאמר ביאר במתא דירושלים, שר' אבא בר זמינא בא ליתן טעם למה שאמר מקודם שהראשונים חרשו וזרעו וביררו את התורה ואנו אין לנו פה לאכול ואיננו מבינים את התורה, ולזה אמר שהטעם הוא כיון שחסרה לנו היראה והקדושה של הדורות הראשונים וראשית חכמה יראת ה', ואפילו לחמורו של ר' פנחס בן יאיר אין אנו דומים.

מניעת תקלה לצדיקים

מה נעבד לה להדא עלובתא דהיא מחמרה על גרמה. ופירש בפני זקן שהשעורים באמת לא היו מתוקנים ולכן לא רצתה לאוכלם, ואף שזוהי רק חומרה כי לבהמה אין איסור לאכול טבלים. והטעם שהחמירה על עצמה ולא אכלתם, ביאר ביפה מראה[ד] שבהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם, וכיון שהצדיקים מחמירים על עצמן, עכבוה מן השמים מלאכול אף שהוא מותר מן הדין כדי להחמיר כדרך הצדיקים שמחמירים על עצמם.

ידיעת שבעים לשון

ויודע שבעים לשון. ביאר בתפארת ישראל, שהיה צריך לדעת שבעים לשון כדי להבין דברי השואל על בורין בכל לשון שישאל, ואף שישנם בעולם לשונות רבות, שבעים לשון אלו היו הלשונות הראשיות בעולם ואחר כך בדור ההפלגה נתבלבלו מלשון אחד כמה לשונות.

סב. פ"ז הי"ג. **סג.** בהלכה ט. **סד.** ועיין עוד שם בדבריו שהאריך לבאר נקודות נוספות בדין זה, ואכמ"ל. **סה.** וכן משמע בפירוש המשניות לרמב"ם וראה בר"ש סירילאו. וכתב החתם סופר (נדרים מ"ח ע"ב), שמרדכי שהיה גדול בבית המלך אחשורוש עלה לארץ ישראל והיה טוב לו להיות ממונה על הקינין בבית המקדש, מלהיות גדול בבית המלך. **סו.** והקשה ביעב"ץ (מנחות שם), מהי תמיהת התוס', הלא כתוב 'יראת ה' תוסיף ימים' ובפרט באותם הדורות שהם משיורי הבית הראשון אין זה חידוש גדול, ואין זה תימה שהאריך מרדכי ימים כל כך. וראה מה שביאר באגדות אליהו. **סז.** וכ"כ בתוס' בב"ק (פג: ד"ה ועגל), וכתבו, דמעשה דג' נשים במנחות (שם) שבאו למרדכי, היה זה מרדכי ממש. ולמ"ד כשירי כל דור מנה הכתוב, לא קשה כלל קושית התוס' כיון שבאמת לא האריך מרדכי ימים כל כך רק התנא מנה את מרדכי שהיה הממונה הכשר על הקינין. ומה שתירץ תוס' שמרדכי נקרא על שם הראשון אין זה סתירה למ"ד שמנה את הממונים שבכל דור, שזה מדובר על שאר הממונים. אבל ברע"ב משמע שהבין שדברי תוס' נאמרו על כל הממונים שכולם נקראו על שם הראשונים, ולפי זה תירוץ התוס' אינו לפי ב' הדעות בגמרא, שלדבריהם נמנו במשנה שמות הממונים שבכל דור, ולא שהממונים נקראו על שמות הראשונים. **סח.** כמש"כ בתוס' ב"ק (נד: ד"ה כימי). **סט.** ובתפארת יעקב הקשה עליו, שהרי במשנה נמנה גם נחוניא חופר שיחין והוא היה בימי רחב"ד וכדאי' בב"ק (נ.), ועדין קשה איך האריך ימים כ"כ. **ע.** קרבן העדה תפארת ישראל ועוד. **עא.** בחידושי אגדות במנחות (סד:). **עב.** ובאוהב ישראל (לפורים) כתב כן רמז למרדכי בפסוק 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד' שג' האותיות הראשונות בשמו של מרדכי הם חצי מג' האותיות הראשונות מהשם פתחיה וזהו והיה ראשיתך מצער, ואחריתך ישגה מאוד אלו ב' האותיות האחרונות בשמו של מרדכי שהם כפל מב' האותיות האחרונות בשם פתחיה. וראה מה שביאר שם בכוונת הענין. **עג.** והוסיף עוד, שמצינו שהלכה כבית הלל משום שהיו ענוים כדאי' בערובין (יג:), ולכן מרדכי שהיה עניו נקרא פתחיה שכשפתח פיו ה' עזרו לכוון לאמת. וביערות דבש (דרוש יג) כתב, ששמו הוא פתחיה ונקרא מרדכי ע"ש מרי דיכי כדאי' במגילה (י:). **עד.** תקלין חדתין. **עה.** ביומא שם. וראה מש"כ ביש סדר למשנה (ביומא שם). **עו.** אבל מרדכי אינו בכלל זה, שהרי היה נביא ומהסנהדרין ואי אפשר לומר שהיה רשע. וכתב הרש"ס, שלפי התוס' (שהובא בשמעון) שהממונים היו נקראים ע"ש מרדכי, יתכן שאותו מרדכי שהיה בזמן החשמונאים (במנחות שם) היה רשע. **עז.** ובזה תירץ את קושית התוס' ביומא (כא.) על הסתירה שיש בגמ' לגבי עד היכן היה קולו של גביני נשמע, ולפ"ז מיושב שהיו שני אנשים שנקראו גביני. **א.** במבוא לספר המצוות. **ב.** בספר המצוות בתחילת שרש א. **ג.** בשו"ת (בפתיחה לחלק ח). **ד.** בדמאי (פ"ח ה"ג).

מדוע נקרא מרדכי בלשן

שהיה פותח בדברים ודורשן ויודע בשבעים לשון. והקשו במנחות (סה:) מה החידוש במרדכי שהיה יודע בשבעים לשון, הלא כל הסנהדרין היו יודעים בשבעים לשון. ותירצו שמרדכי היה מיוחד בזה שהיה בולל לשונות ודורשם. ופירש רש"י (סנ ד"ה דהוה) שהיה מערבב הלשונות ודורשן כגון עין סוכר וגגות צריפין ולכן נקרא מרדכי בלשן. ובאגדות אליהו פירש שדווקא מרדכי מכל הסנהדרין נקרא בלשן, לפי שבגלל ידיעתו בשבעים לשון הבין את לשונם של בגתן ותרש שבקשו לשלוח יד במלך אחשורוש[ה] והגיד הדבר למלך, וכתבו את המעשה בספר הזכרונות[ו], ומכך נתגלגל שנתלה המן וניצלו ישראל. ולכן כינו אותו בלשן זכר להזכרת הנס שנעשה לישראל על ידי שידע שבעים לשון.

האם המעשה במנחות הוא אותו מעשה

פעם אחת יבשה ארץ ישראל ולא ידעו מהיכן להביא עומר. בגמרא במנחות (סד:) הובא גם כן מעשים אלו שלא היה מהיכן להביא. וכתב ביפה עינים (מנחות שם) שיש שינוי בין הסוגיות, שבמנחות המעשה הוא שהביאו עומר מגגות צריפין ושתי הלחם מעין סוכר, ובסוגייתנו בשני המקרים הביאו משם עומר, וזה היה מעשה בב' שנים, שנה אחת שיבשה הארץ לא היה מהיכן להביא עומר, ובשנה אחרת היה שידפון ולא היה מהיכן להביא שתי הלחם. אך מפירוש תלמיד ר' שמואל בר' שניאור נראה שפירש שהמעשה כאן הוא אותו מעשה שהובא במנחות, שהביאו עומר מגגות צריפין ושתי הלחם מעין סוכר[ז].

ג' הנשים שהביאו קיניהן

ג' נשים הביאו קיניהן אחת אמרה לעינתי וכו'. בגמרא במנחות (שם) הובא כעין מעשה זה בשינוי, שזאת שאמרה לעונתי סברו שכוונתה שהיא ביום שמיני שלה שהוא עונת הקרבן, ובסוגיא כאן זו שאמרה לעינתי סברו שכוונתה ששופעת כמעין. וכתב במשנת אליהו, שאפשר שצריך לגרוס אף בבבלי לעינתי, ואז יובן יותר מה שאמר להם פתחיה שכוונתה שסיכנה בעינה, כי אם הגירסא היא לעונתי אין זה משמע שסיכנה בעינה. ועוד יש חילוק בין הסוגיות, שכאן זו שאמרה לזיבתי פירש פתחיה שזאב בא ליטול את בנה, ובמנחות גרסו שסיכנה בזוב. וכתב במשנת אליהו, שאף בבבלי צריך לגרוס כך שאין מסתבר שיחלקו בזה התלמודים.

מדוע לא פירש פתחיה כפשוטם

אמר להם בעינא סכנת וכו'. הקשה ביפה מראה, מדוע נתחכם פתחיה לפרש דבריהם כך ולא כמשמעם. ותירץ, שהיה להם לומר לזיבתי כי מה ענין להזכיר אם היתה שופעת כמעין או כים[ח], וזו שאמרה לזיבתי יש לומר שהיתה צריכה לומר לטהרתי כי הטהרה מחייבת את הקן ולא הזוב. ובאגדות אליהו תירץ שפתחיה דן מכך שבאו שלשתן יחד ושתים מהן סתמו דבריהם שאמרו לעינתי ולימתי, ואמר שגם זאת שאמרה לזיבתי אין כוונתה שהיא זיבה ממש אלא שזאב בא ליטול את בנה.

תפקידו של הממונה על חולי מעים

בן אחיה על חולי מעים על ידי שהיו הכהנים מהלכים יחפים על הרצפה וכו'. ביארו המפרשים[ט], שבאה הגמרא לבאר מה ענין זה לממונים שהיו במקדש, ולכן פירש שהיה צריך ממונה על רפואת הכהנים שהיו מהלכים יחפים על רצפת העזרה ואוכלים בשר שמן ושותים מים' מאחר שהיה אסור להם לשתות יי[א] והיה טבעם מתרפה וכוח אבריהם הפנימיים נחלש והיו באים לידי חולי מעים[ב], והיה צריך ממונה על רפואתם[ג] לומר להם איזה יין לשתות כדי לרפות את המעים ואיזה לשתות כדי לעצור אותם[ד], והיה נוטל שכרו מתרומת הלשכה שהוא מצרכי המקדש שיהיו הכהנים בריאים ויכולים לעבוד וגם שיוכלו לאכול את בשר הקרבנות שלא יבוא לידי נותר[ט].

מדוע לא נעשה נס לכהנים שלא ינזקו

היו באין לידי חולי מעים. והקשה באגדות אליהו מדוע לא נעשה לכהנים שהיו משרתים את בוראם במקדש נס שלא יזיק להם מה שהולכים יחפים וריבוי אכילת הבשר. ותירץ שהקב"ה אין משנה את הטבע לעשות נס, וזהו גם נס שלא לצורך כי יכולים לתקן החולי על ידי רופא. וגם יש בזה חיבתם של הכהנים שאף שיכולים להנזק מהעבודה, בכל אופן הם ששים ושמחים לעבוד במקדש וכל משמר מתאוה מתי יבא זמנו. ועוד תירץ שכיון שיכולים להנזק הם עובדים יותר באימה וביראה, כדי שלא יהא חטא שיגרום להם למות קודם זמנם, שבשעת החולי מדקדקים עם האדם. ועוד ביאר שהקב"ה נוהג את עולמו בדרך הטבע. והנס שעושה הוא שימצאו רפואה ולא ימותו. ואם יבא זמנו של אחד מהם ללכת מהעולם ימות בחולי מעיים כמיתת הצדיקים שרובם מתים בחולי מעיים (סנה קיח:).

כיצד לא הגינה המצוה על הכהנים שם. ובדברי תורה[טז] הקשה כיצד נחלו הכהנים בגלל העבודה הלא 'שומר מצוה לא ידע דבר רע'[יז]. ותירץ שרק הכהנים שרצו ליהנות הנאה גשמית מהקרבנות נחלו[יח].

יד.

כיצד נכשל ר' נחוניא בדבר שנצטער בו

ומת בנו בצמא. הקשו הראשונים, איך אירע לר' נחוניא שמת בנו בצמא הרי הוא היה חופר בורות לציבור, ולקמן אמרו על החסיד שהיה חופר בורות ושטף הנהר את בתו, שאם היה מכבד את בוראו במים לא יתכן שינזק מהם[א]. ובתקלין חדתין ביאר, שדבר שאדם נזהר בו ביותר, אם הוא פוגם בזה אפילו קצת הוא נענש עליו ביותר, ולכן ר' נחוניא שהיה זהיר להמציא מים לרבים ולא נזהר כמו שהיה צריך, נענש בזה הענין עצמו[ב]. ובבבא קמא (נ.) איתא על ר' נחוניא חופר שיחין שנפלה בתו לבור ואמר ר' חנינא שדבר שנצטער בו אותו צדיק לא יכשל בו זרעו ונצלה בתו, אבל בנו מת בצמא. והקשה תוס' שם איך מת בנו הלא הוא נצטער לספק מים לציבור. ותירצו[ג], שלא נכשל ר' נחוניא במה שעשה כיון שלא הבור היה זה שהמית את בנו אלא שמת בנו בצמא. ובשיטה מקובצת (שם) תירץ שאין זה כלל שמה שנצטער הצדיק לא יכשל בו, אלא שכך אמר ר' חנינא בן דוסא להקב"ה והסכים עמו שהקב"ה דרכו להסכים לסברת הצדיקים שבדור, אבל כשמת בנו של ר' נחוניא כבר מת ר' חנינא.

מדוע שטף הנהר את בתו

פעם אחת היתה בתו עוברת להנשא ושטפה נהר. והקשה באגדות אליהו למה עשה הקב"ה כן שתפול בתו למים ויהיה הצדיק בצער אחרי שבסוף היתה כוונתו להצילה. וגם מדוע עשה לו כן דווקא כשהיתה עומדת להנשא. ותירץ שהקב"ה גלגל את כל זה כדי לפרסם כמה הוא כח החסד, כדי שיחזיקו העולם במידה זו שהיא קיום העולם. ואם לא שתפול למים ותנצל בנס בזכות החסד שהיה חופר בורות, מהיכן ידעו עד כמה הוא כח המצוה. והיה זה דווקא בעת שהלכה להנשא כדי שיתפרסם הדבר ברבים פרסום גדול יותר, כיון שהולכים לינשא בפרסום ברבים.

ביאור המאמר

האומר הקב"ה וותרן יוותרון בני מעוהי'. פירש רש"י (נ"ק נ. ד"ה ומרן), שאומר שהקב"ה מוותר על כל הפשעים. וכתב בים של שלמה[יא], שלאו דווקא כשאומר שמוותר על כל הפשעים, אלא אף אם אומר שמוותר על איזה עבירה

אחח19/06/2018

מבקר אותן ומרפא לכל תחלואיהן ועוסק בהם תמיד הוא ואנשיו שתחת ידו. **יד. וכתב** בפירוש תלמיד ר' שמואל בר' שניאור, שהיו שותים יין זה שלא בשעת משמרתם כדאי' בתענית (טו:) שאנשי משמר מותרים לשתות יין בלילות. **טו. פירוש** רבינו משולם, קרבן העדה ובפני זקן. וראה מש"כ בהון עשיר. **טז. מונקאטש** (מ"ט פ"ה). **יז. והוסיף** שדוחק לומר שזה היפוך הטבע שלא יחלו, שהרי אמרו חז"ל (מכות פ"ה מ"ה) שמעולם לא נראה זבוב בבית המטבחים בביהמ"ק, וזהו יותר היפוך הטבע שבמקום כזה לא יהיו זבובים ובכל זאת היה נס כזה בביהמ"ק. **יח. והוא** כמו שאמרו בפסחים (מ:) שאם הוא מתכוין להנאת עצמו אין המצוה מגינה עליו. **א. ובפירוש** ר' שמואל בר' שניאור כתב שהחסיד הוא ר' נחוניא. **ב. וראה** מה שביאר שם להוכיח זה. ובמעשה של אותו חסיד שהובא בגמ' לקמן ביאר במשנת אליהו, שאותו חסיד היה מכבד את בוראו במים בלא שום פגם ועל כן אמרו שבודאי לא יכשל במים. ובתורת חיים (נ"ק נ.) כתב שר' נחוניא ובנו חטאו מאוד עד שלא הועילה להם זכות חפירת הבורות, ולכן הביאה אח"כ הגמרא שהקב"ה מדקדק עם סביביו. וראה בפני זקן שכתב שמסתמא עשה ר' נחוניא איזה חסרון והקב"ה מדקדק עם הצדיקים. **ג. וכ"כ** תוס' ביבמות (קכו: ד"ה מעפ"כ). וראה בהגהות הב"ח שם. **ד. ביאר** בתקלין חדתין, שכל העולמות תלויים במעשי האדם לבנות עולמות או להרסם, ומי שאומר שהקב"ה מוותר על עבירה יוותרו מעיו שלא ישמשו פעולתן והמעיים הם עיקר חיות האדם, ולכן יחרב העולם קטן שלו. וראה מה שביאר באגדות מהר"ל (נ"ק נ.). **ה. ב"ק** (פ"ה מ' כג).

אפילו קטנה בלא תשובה.

ה. כמבואר במגילה (יג:). **ו. כדאי'** במגילה (טז.). **ז. וכתב** המהרש"א (נחמ"ג שם), שלא היה מהיכן להביא עומר כיון שהחיילות החריבו את כל סביבות ירושלים, כמ"ש רש"י (שם ד"ה על פומה) כדי שלא יהא מהיכן להביא עומר. וביפה מראה כתב, שזה אפשר לדחוק שיבשה הארץ הוא בגלל שהחריבו הכל כדי להשוות בין הסוגיות, אך מה שכתוב שנשתדפה הארץ אפשר לפרש רק מחמת שדפון ונחלקו הסוגיות. **ח. ובשירי** קרבן תירץ שנשים שחצניות הן, וודאי אם היה כך ששפעה דם כמעין או כים לא היתה מגלה קלונה לספר זאת. **ט. יפה** מראה קרבן העדה ועוד. **י. ובגליוני** הש"ס (בסוף מועד קטן מו) כתב שהמים שהיו הכהנים שותים הם מים של חולין. שלא היו מים קדושים שיכולים לשתות, ומשמע שמותר לשתות מים חולין בעזרה. כיון שדוחק הוא לומר שהיו יוצאים לשתות מחוץ לעזרה. והעיר מכאן על תוס' בתמורה (כג. ד"ה מוכלין) שנחלק על רש"י וכתב בתירוץ אחד שאסור לאכול חולין בעזרה. וכתבו האחרונים שאולי היה מותר לשתות מים בעזרה בשעה שאוכל את הקרבן, כיון שזה נחשב צורך אכילת הקרבן, וכמו שמותר לאכול חרדל עם הקרבן כדי לקיים את ענין למשחה. (זבחים ה:). וראה בתוס' מנחות (כח: ד"ה חולין) שדן אם מותר להכנים לעזרה חולין. **יא. ובשקל** הקודש העיר שברמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ו ה"ד) לא הזכיר הרמב"ם ששותין מים, ואולי מפני שיש אופנים שיכולין לשתות יין כאנשי משמר ששותין יין בלילה. **יב. כ"כ** בפירוש המשניות לרמב"ם. והוסיף, שהיו מהלכים רק בבגד אחד רוב הזמן, שבמקדש היו הולכים רק בד' בגדים כתונת מכנסים מצנפת ואבנט. **יג. וברמב"ם** (שם) כתב שהממונה היה

ומה שמצינו שויתר הקב"ה על עבירות וכמו שאמרו ויתר הקב"ה על ע"ז ג"ע וש"ד ולא ויתר על מאסם בתורה, ביאר בעיני כל חי, שהקב"ה מוותר על חטאים, אך עיקר הקפידה הוא על מה שאומרים כן, וגם שעל ידי זה נותן יד לפושעים וסומך על זה לעבור עבירות. ובעיון יעקב כתב, שהקפידה היא על שאומר שהקב"ה מוותר על הכל בלא תשובה.

כיצד משבחים להקב"ה שהוא מלך וותרן

שם. וקשה כיצד משבחים להקב"ה (פיוט) מלך וותרן. ותירץ באגדות אליהו שהכוונה שנותן שכר לצדיקים בתוספת מרובה על העיקר[ו] ואין וותרנות גדול מזה. והלחיים בירושלים תירץ שהויתור הוא לא על עצם החטא שזה אין לומר, אלא על הרווחת הזמן שהוא ארך אפים[ז]. ועוד תירץ שהוא וותרן בכך שזן את כל העולם ומשביע לכל חי בריוח ולא בצמצום ועל זה נקרא וותרן. אך לגבי דין אינו מוותר.

הטעם שאינו מוותר

שם. והנצי"ב בשו"ת משיב דברים[ח] מבאר ששכר ועונש המצוות הם טבע הבריאה וכמו שהעובר על אזהרת הרופא ואכל דברים המזיקים לו, אין הרופא יכול לוותר על שעבר על אזהרתו כדי שלא יכאב לו. כך אי אפשר לוותר על עונש החטא. ומה שתשובה מועילה אין זה ויתור רק הוא כרפואה לאותו סם המות כמו שכתוב 'ושב ורפא לו'.

מהו העונש

יתוותרן בני מעויי. וביאר בקרבן העדה ב' פירושים, שיותרו קשרי בני מעיו. או שיהיו לו בני מעים יתירים ועל ידי כך תפסק מלאכתם. והטעם שנענש דווקא בבני מעיו כתב באגדות אליהו שמסיבת מאכל ומשתה הוא בא לחטוא ולומר שהקב"ה וותרן ולא תבואהו רעה. ולכן נענש בזה שיותרו קשרי בני מעיו שלא יוכל להכניס לתוכם מאכל ומשתה שמביאהו לומר שהקב"ה וותרן. ובבניהו ביאר שמה שאומר שהקב"ה וותרן הוא מחמת שרוצה לילך אחר תאוותיו ולמלא בני מעיו באיסורים, על כן נענש דווקא בזה.

אם אין לומר כן כיצד מברכים הגומל

שם. הקשה בעיון יעקב (ברכות נ"ד:), איך מברכים ברכת הגומל לחייבים טובות, הרי אומר שהקב"ה ויתר לו על אף שהיה חייב. ותירץ, שבודאי הרהר תשובה בשעת הסכנה שהיתה לו, ובפרט באופן שהיה חולה ונתרפא שהייסורים ממרקים.

אם אין הקב"ה וותרן כיצד מביא קרבן על חטאו

שם. הקשה באור החיים (ויקרא ט' ח'), כיון שהקב"ה אינו מוותר, איך אמרו שיביא החוטא קרבן ויתכפר לו ולא אמרו שהנפש החוטאת היא תמות. ותירץ, שכשהאדם חוטא הוא אינו במדרגת אדם, וכמו שאמרו חז"ל אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסת בו רוח שטות, וכששב בתשובה הוא עולה למדרגת אנוש ואז אין ראוי להעניש אדם תחת בהמה, ולכן צריך להביא בהמה לקרבן ולחשוב שהיה ראוי לעשות לו את כל זה על חטאיו.

הטעם שמדקדק עם הצדיקים

וסביביו נשערה מאוד מדקדק עמהן כחוט השערה. ומפרש בתורת חיים (נ"ק ג'), שעם הצדיקים מדקדק הקב"ה כחוט השערה ודן אותם במידת הדין בלבד, כיון שיכולים לעמוד בדין ואינו מוותר להם אפילו על חטא כל שהו, אבל לרשעים משתף הקב"ה בדינם את מידת הרחמים ומקדימה למידת הדין. ובים של שלמה[ט] ביאר, שמדקדק עמהם כדי למרק עוונם להיות במדרגת השלמות כדי שלא לקפח את שכרם לעולם הבא. והמהר"ל מבאר שהקב"ה תקיף במשפט וסביביו נסערה מאוד ומי יצדק ומי יעמוד לפניו, ולכן צריכים סביביו להיות בלא חטא כלל ועל כן מדקדק עמהם כחוט השערה. ובתקלין חדתין כתב שהצדיקים הם יסודי עולם וכוללים הרבה ופגם קטן שלהם עושה רושם והם נשפטין במדת אמת, ומדקדק עמהם בעוה"ז כדי שלא יכנסו כלל לפתח חטאת רובץ[יא]. ובמקנה[יב] מפרש שהצדיקים ודאי עושים תשובה מאהבה והעוונות נהפכים להם לזכויות, ולכן מדקדק עמהם אף על דבר קל, שזהו לטובתם שכששבים יהפך הכל לזכויות.

ביאור מחלוקת ר' אחא ור' יוסי

ר' יוסי וכו' מן מה דכתיב נורא על כל סביביו. ביאר בפני משה, שלא למד ר' יוסי מהפסוק 'וסביביו נשערה מאוד', שמשם רק מוכח שמדקדק עמם אף על דבר קל שעברו, אך אין ללמוד משם שאינו מוותר, וזה נלמד מהפסוק 'ונורא על כל סביביו'. ועוד פירש, שמשם משמע שמדקדק עמם אבל לא נאמר אם מדקדק עם כולם, ומהפסוק 'ונורא על כל סביביו' נלמד שמוראו הוא על כולם ועל הקרובים שבסביביו מדקדק עוד יותר. ובערוך לנר (יבמות קכ"ב:) ביאר, שלרב אחא נלמד מהפסוק שמדקדק עם הצדיקים ומענישם אף על חטא כל דהו, אך לר' יוסי הלימוד מהפסוק הוא שהקב"ה נורא על כל סביביו ומעניש את הצדיקים לא מחמת שחטאו, אלא כדי ליירא בהם את שמו של הקב"ה כמו שנאמר 'בקרובי אקדש'[יג]. ובמהר"ל[יד] ביאר שמהפסוק וסביביו נשערה מאד אין משמע עד כמה גדול הסער. אך מהפסוק ונורא על כל סביביו הפירוש שהקב"ה הוא שופט תקיף, כי הוא נורא בתכלית ולכן מדקדק עמהם אף על חוט השערה.

מדוע נקט כחוט השערה

מדקדק עמהם כחוט השערה. וביאר בבניהו שנקט דווקא שערה שהוא כמו מלת עשרה. והוא רמז שמדקדק עמהם כדי שיזכו לעולם הבא שנברא ביו"ד[טו] שהוא עשרה. ועוד רמז שהוא כדי לתת להם שכר על שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות[טז].

מדוע היה המלאך בדמותו

מלאך ירד כדמות ר' פנחס בן יאיר והצילה. בטעם שהיה המלאך בדמות ר' פנחס בן יאיר, ביאר הר"א פולדא, שמשום שהוא זה שאמר שאיך אפשר שהיה מכבד את בוראו במים וינזק מהמים, לכן המלאך שהצילה היה בדמותו[יז].

מה היה עושה הממונה על הפקיע

בן בבי על הפקיע שהיה מזייג פתילות. בגמרא פירשו את המשנה שפקיע היינו שהיה ממונה לעשות פתילות. ובביאור 'מזייג' כתב בקרבן העדה, שהיה גודל וקולע פתילות וכל שקולע כמה פתילות יחד נקרא זיווג. ובתקלין חדתין פירש לשון זוג, שיהיו שוים משום הידור. ובפירוש הרש"ס כתב, שמאחר שנתנו חכמים שיעור חצי לוג שמן למנורה שתדלק בין בלילי תמוז הקצרים בין בלילי טבת הארוכים, הממונה על הפקיע היה צריך לדעת כיצד לעשות הפתילות עבות או דקות כדי שידלקו עד הבוקר, שבלילות הקצרים יש לעשותם עבות ובלילות הארוכים יש לעשותם דקות כדי שישאבו פחות שמן וידלקו כל הלילה[יח].

אך בבבלי במסכת יומא (כג.) דחו פירוש זה של פקיע, וביארו, שפקיע הוא רצועה שמלקה בה"ט [וראה ברש"י שם שנקרא פקיע כיון שהרצועה נפסקת בראשה לרצועות דקות, ופקיע מלשון מפקיעין שהוא קריעה][כ]. וביאר בתפארת ישראל, שהטעם שהפירוש של הירושלמי נדחה בבבלי משום שסברו בבבלי שבכל לילה צריך רק שבע פתילות וכל הדיוט יכול לתקנם, ואין הדבר חשוב כל כך כדי לעשות לו ממונה לבד, ולכן פירשו פקיע בענין אחר[כא].

מדוע הסכימו להתמנות כפרנסים

ומה אם זה שנתמנה על הפתילות זכה להימנות עם גדולי הדור וכו'.

וקשה מדוע מתחילה לא רצו להתמנות ולבסוף הסכימו כששמעו שמתמנים עם הגדולים קיבלו עליהם. ותירץ ביפה מראה שבתחילה נתרחקו ממינוי זה מפני שהעוסק בצרכי רבים מתעכב מללמוד תורה, וגם ששמו מנואץ כל היום בפי הרבים. אך כששמעו שהם נמנים עם הגדולים הסכימו להתמנות כיון ששכרם גדול כעוסקים בתורה, וגם כבודם גדול ולא יחושו שיזלזלו בהם העם. ובאגדות אליהו ביאר שלא רצו להתמנות מפני שצרכי ציבור מכלים את האדם[כב], אבל כשראו שבן בבי היה ממונה על הפתילות שהוא מינוי קל ועם כל זה זכה להמנות על גדולי הדור. שלא חש על חייו שיכלה ונכנס בעול מלאכת הפתילות. כשם שגדולים ממנו נכנסו בעול ולא חשו על חייהם. כי זהו רצונו יתברך, ולכן קיבלו גם עליהם להתמנות ולא לחוש על חייהם שאינם טובים מהראשונים שלא חשו על עצמם[כג].

מדוע נזקרו הכהנים מקולו של הוגרס

והיו אחיו הכהנים נזקרים בבת ראש. ביארו המפרשים[כד], שהכהנים היו נזקרים משום שנרתעו מהרמת הקול. ובשפת אמת (יומא סב) כתב לבאר, שעשו כן מחמת הבושה שלא היו יכולים לעשות כמותו.

ו. **כמ"ש** במדרש (דב"ר פ' ל"ה). ז. **כמבואר** במדרש (ב"ר פ' ד') מאריך אפיה וגבי דיליה. ח. **ח"ג** סי' יד. ט. **ב"ק** (נה). י. **בחידושי** אגדות (ב"ק נ'). יא. **וכעי"ז** כתב באגדות אליהו שכל כמה שהאדם גדול הפגם שלו עושה רושם יותר למעלה מכל אדם. והחסידים כפי מדרגתם נחשב להם שגגות כזדונות כמבואר בבב"מ (נ:) ולכן מדקדק עמהם אף על חוט השערה שאפילו דבר קל נחשב להם כזדונות. יב. **בפתחא** זעירא (פוס יח). יג. **וראה** בשו"ת דברי יציב (או"מ סי' נ פוס יב) שביאר כעי"ז. יד. **בחידושי** אגדות (ב"ק נ'). טו. **כדאי'** במנחות (כט:). טז. **כדאי'** באבות (פ"ה). יז. **וראה** מש"כ בעץ יוסף. יח. **ובפני** זקן כתב, שמזייג הינו שמזכך הפתילות שיהא אורן מצהיר. יט. **וראה** ברע"ב ובתויו"ט אם הלקו בזה את הלוים או גם כהנים וראה בראשון לציון. כ. **והראב"ד** (הל' כלי המקדש פ"ו ה"ח) השיג על הרמב"ם שלא הזכיר בין הממונים שמנה שם את הממונה על הפקיע שמכין פתילות. ותמה עליו בכסף משנה שם ממסקנת הגמרא ביומא. וראה ביישוב דבריו במראה הפנים ובמרכבת המשנה ובמראית העין (ליקוטים סי' ד'). כא. **וראה** מש"כ בזכרון ישכר. כב. **כמבואר** בסנהדרין (יז.). כג. **והוסיף** שם שלכן אמר להם שכיון שאתם מתמנים על חיי נפשות, והקב"ה משלם מדה כנגד מדה וודאי יחוס על חייכם שלא תכלו ושלא יגיע לכם נזק מזה ההתמנות. כד. **קרבן** העדה והר"ש סירילאו וכ"כ רש"י ביומא (לח:).

19/06/2018 אהחת

הרי היה נס בלחם הפנים

והיתה מתעפשת. הקשה בתוס׳ ישנים (יומא לח.), כיצד התעפש הלחם הלא היה נעשה נס בלחם הפנים שהיה חם כיום הלקחו והיה נשמר היטב[יח]. ותירץ שמה שיכולים היו לתקן בידי אדם לא רצה הקב״ה לתקן. ובמהרש״א[יט] תירץ שאין סומכין על הנס, כמו שלא סמכו על הנס שלא יארע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים[כ].

שבחם של בית גרמו

בדברים אלו היו מזכירים אותם לשבח שלא יצא ביד בניהם פת נקיה מעולם[כא] וכו׳. כתב במתא דירושלים, שהוזכר שבחם בזה דווקא אחר שכפלו להם בשכרם, שקודם לכך היה אפשר לומר שמפני דחקם לא יצאו בפת נקיה, אך שהוסיפו להם בשכרם ולא היו דחוקים ובכל אופן לא יצאו בפת נקיה שלא יאמרו שהם אוכלים ממעשה לחם הפנים, הזכירום לשבח.

טעם שלא קיבלו חכמים את דברי בית גרמו

מסורת היא בידינו מאבותינו וכו׳. ואף שנתנו טעם לשבח לדבריהם לא קיבלו חכמים את דבריהם ולא האמינו להם, שכוונתם היתה רק להרבות שכרם וכבודם, כמו שאמרו לקמן אבותיך נתכוונו להרבות כבוד עצמן[כב]. וביאר בזה ביש סדר למשנה[כג], דכיון שלא חזרו עד שכפלו בשכרם, מוכח שאין טעמם לשם שמים שלא ילמד אדם שאינו הגון, שא״כ מדוע נטלו כפליים בשכרם, אלא שהיו דורשים לכבוד עצמם שלא ללמד לאחרים כדי להרבות את שכרם. וביפה מראה[כד] ביאר שאף שנתנו טעם לדבריהם, לא היתה רוח חכמים נוחה מהם מפני שהיו צריכים ללמד שמא תשכח חכמה זו, ולא היה להם להמנע מללמד משום פחד העתיד.

מדוע לא ידעו רבים חכמות אלו

שם. וקשה מדוע לא עשה הקב״ה שיהיו רבים שידעו חכמה זו של לחם הפנים ומעלה עשן וכתיבה כבן קמצר ויהיו מוכנים לעבודתו. ותירץ באגדות אליהו שמתוך רבים אי אפשר שלא יהיו בהם אנשים שאינם מהוגנים, שילכו אחר החורבן ויעשו כן לע״ז. והטעם שלא נתן הקב״ה חכמה זו בלב כמה אנשים ולא רק יחיד. ויש לומר שנתן לו הקב״ה חכמה זו כדי שיזכה ללמד. ואם אינו רוצה ללמד עונו ישא ואחר מותו יזמין הקב״ה אחר במקומו. אבל חכמים לא היו סומכין על הנס והפצירו בו שילמד.

מתי קיימו בית אבטינס והייתם נקיים

שלא יצאה אשה משל אחד מהם מבושמת וכו׳ לקיים מה שנאמר 'והייתם נקיים'. ובשקל הקודש הקשה מדוע על כך שלא יצאו עם פת נקיה כדי שלא יאמרו שהוא מלחם הפנים לא אמרו שהוא משום 'והייתם נקיים', וביאר, שאם יאמרו שאוכלים מלחם הפנים הרי זה מעילה בקדשים, אבל בקטורת הלא קול מראה וריח אין בהם משום מעילה[כה] ומה בכך שיתבשמו בריח הקטורת הלא אין בזה מעילה, אלא ודאי מה שלא יצאו מבושמים הוא בגלל והייתם נקיים מה׳ ומישראל.

כיצד הותר להתנות שלא יתבשמו

ולא עוד וכו׳ היה פוסק עמה שלא תתבשם וכו׳. וקשה איך היו יכולים להתנות כן, הלא עזרא תיקן שיהיו רוכלים מחזרין בעיירות שיהיו בשמים מצויים לבנות ישראל[כו]. ותירץ בשקלי גולה שהם היו רגילים להתבשם בריח אף שלא היו צריכים. ועל זה יכולים להתנות שלא יתבשמו בריוח[כז]. ובאגדות אליהו תירץ שעשו כן על אף תקנת חכמים שתתבשם לפי שאמרו שבמקום החשד שיאמרו שלקחו מבשמי הקטורת לא גזרו חכמים. וגם שכיון שהתנו בפירוש שלא תתבשם לא תתגנה עליו.

כיצד הותר לספר בגנותם

שם. והקשה בחפץ חיים[כח] כיצד היה מותר לדבר בגנותם של אותם אומנים ולספר עליהם לשון הרע. ותירץ שהאיסור לספר לשוה״ר אף על מי שחטא הוא משני טעמים. א. שאפשר שלא ידע את חומר האיסור של מה שעשה. ב. שאף אם יודעים שידע חומר העבירה אולי גבר עליו יצרו בשעת מעשה ועתה מתחרט על כך. ובמעשה של אותם האומנים לא שייכים ב׳ הטעמים כי בודאי הודיעום חכמים שעבירה היא בידם שאינם מלמדים שהם ממעטים כבוד שמים. וגם היתה זו עבירה נמשכת שלא רצו ללמד ולא היה זה רק תגבורת היצר שאחר כך עושה על כך תשובה. ולכן מצוה לספר בגנותם להבאיש בעלי עבירות בעיני בני אדם. וכתב עוד שאם לעובר עבירה יש תשובה למעשיו שנראה שאינה אמיתית, יכול לספר בגנותו. כמו האומנים שלא קיבלו חכמים את דבריהם[כט].

יד:

על מה היה ממונה פנחס המלביש

פנחס המלביש שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה[א]. ישנם כמה פירושים מה היה עושה פנחס המלביש. הרמב״ם בפירוש המשניות פירש, שהיה מלביש את הכהנים בגדיהם והיה מתעסק בהצנעתן ובעשייתן. ובהלכות כלי המקדש (פ״ז ה״כ) פירש הרמב״ם, שהממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כ״ג ובאריגתן, ומתחת ידו נעשה הכל ולשכה היתה לו במקדש. והראב״ד כתב עליו שהוא פנחס המלביש. וביאר במראה הפנים, שכוונת הראב״ד להשיג על דברי הרמב״ם מהיכן הוציא את פירושו[ב], והלא במשנה שנינו פנחס המלביש, ומשמע שהיה ממונה להלביש את הכהנים וכמו שפירשו כאן בגמרא[ג]. וכתב ליישב, שהרמב״ם למד ממה שאמרו במשנה במדות (פ״ח מ״ד) שהיתה לשכה שנקראת לשכת פנחס המלביש, ואם היה רק מלביש את הכהנים, לא היתה הלשכה שמשימין שם את הבגדים נקראת על שמו, אלא משמע שהיה עוסק גם באריגתן ועשייתן של בגדי הכהונה[ד] ולכן היה צריך לשכה בפני עצמו[ה]. והרש״ס ביאר, שהממונה על המלבוש היה חייט והיה מצמצם הלבוש לכל כהן לפי מידתו שיהא נראה מהודר, והיו נראין כמלאכים[ו]. ושלא תאמר מה חכמה ומלאכה יש בזה שהיו צריכים ממונה על כך, לכן מפרש בגמרא מעשה באותו כהן שהלביש את בגדיו לסרדיוט אחד, והלביש אותו על צד היפוי ונתן לו ממון בשכרו, ומוכח שיש מומחיות בדבר כיצד להלביש באופן מהודר[ז].

איך הלביש לזר בגדי כהונה

מעשה בכהן אחד שהלביש לאיסטרטיות אחד וכו׳. וקשה כיצד הלביש אותו הכהן את הבגדים לנכרי הרי זה מועל בהקדש. ותירץ במתא דירושלים על פי דברי הפוסקים שכשיש לכהן הנאה יכול למחול. ובריבב״ן כתב שמטעם זה העמידו ממונה עליהן כדי שלא יהיה כהן רשאי להלביש את הבגדים לאחר. ובפירוש תלמיד רשבר״ש[ח] גרס 'מעשה בכהן אחד שהלביש כרדיוט אחד', והפירוש שפנחס הלביש לכהן אחד כתונת[ט], ולפי שהלבישו יפה נתן אותו הכהן לפנחס ממון רב בשכרו, ולא שהלבישו לזר. ומוכח שהיה בקי להלביש את הכהנים.

מה היה תפקידם

אין פוחתין משבעה אמרכולין. והאמרכולין היו במעלה יותר מן האמרכלין. ובלשון 'אמרכולין' כתבו במפרשים כמה ביאורים, או שהוא מלשון 'אמר על הכל', או מלשון 'מר כל' ומר הוא לשון אדנות. ובפירוש הרע״ב כתב, שאמיר בלשון ערבי הוא גדול. והרש״ס הביא את דברי התוספתא, שביד האמרכולין היו המפתחות של שבעת שערי העזרה, ואי אפשר היה לפתחם עד שיכנסו האמרכולין ויפתחו והגזברים נכנסים אחריהם ומוציאים מה שהם צריכים. והקשה במשנה למלך (כלי המקדש פ״ד הי״ז), **שנינו במסכת תמיד** (פ״ג) **שמפתחות**

שמהירושלמי משמע שקיבלו חכמים את תשובתם. **א. כן** היא הגירסא בגמרא וכן גרס הריבב״ן וכן כתב בערוך. אך שאר המפרשים גרסו סתם שהיה מלביש את הכהנים. **ב. ודלא** ככס״מ שם שהבין שהראב״ד הוא כמראה מקום לרמב״ם, וכתב על דברי הראב״ד ופשוט הוא ואיני יודע מה מלמדנו, וביאר במראה הפנים שאינו כן אלא שהראב״ד בא להשיג על דברי הרמב״ם. וכ״כ בארבעה טורי אבן. **ג. וכן** ביארו בריבב״ן ובפירוש הרע״ב במשנה שהיה מלביש את הכהנים. והרש״ס במשנה גרס 'פנחס על המלבוש' שהיה ממונה על המלבוש ולא שהיה צריך להלביש את הכהנים. **ד. וכ״כ** ברש״ס שממשנה זו במדות משמע שבלשכת פינחס המלביש היו שומרים את בגדי הכהונה, והביא שכן פירש הרא״ש. **ה. והקשה** על הרמב״ם, שלפי פירושו היה זה התמנות בדבר שבממון וא״כ כיצד נתמנה יחידי. ותירץ, שאולי כיון שלא היה זה שורה רק על דבר שבממון, אלא אף על לבישתן, לכן לא חשבוהו במשנה לקמן עם אלו שהיו ממונין יחידים על דבר שבממון. **ו. וכן** פירשו בקרבן העדה ובפני משה. ובריבב״ן דחה פירוש זה. **ז. וכ״כ** ביפה מראה. **ח. וכן** משמע בפירוש רבינו משולם. **ט. וכרדוט** היינו מעיל, כמו שכתוב (שמואל ב יג יח) 'כי כן תלבשנה הבתולות מעילים', ומתרגם, 'כרדיוטים'.

כה. וביפה מראה (יומא סו״ע) הביא מהריטב״א שבזמן שאין עושין רצונו של מקום לא היה את הנס שהלחם חם כיום הלקחו. **כו. בחידושי** אגדות (יומא לח.). **כז. וראה** מה שתירץ באגדות אליהו. **כח. ביומא** (לח:) הגירסא שלא יאמרו ממעשה לחם הפנים ניזונין, וביאר בשפת אמת (שם), שהיינו שלא יאמרו שמה שעושים ללחם הפנים עושים לעצמם. וכתב, שמהתוספתא משמע שהפירוש כפשוטו שלא יאמרו שהן ניזונין מהסולת שהופרשה לצורך לחם הפנים. **כט. מהרש״א** בחידושי אגדות (יומא שם). **ל. בסוף״ג** דיומא. **לא. ביומא** (שם). וראה מה שביאר באגדות אליהו. **לב. פסחים** (כו.). **לג. ב״ק** (פג:), ובאגדות אליהו הוסיף להקשות שהרי אף בימי נדותה התירו לה להתקשט כדי שלא תתגנה על בעלה (שבת סד:). **לד. ובזה** תירץ את קושית התוס׳ ביומא (לט:) על מה שאמרו שם שכלה בירושלים לא היתה צריכה להתבשם. ולפי״ז למה הוצרכו לתנאי אם בין כך א״צ להתבשם. ותירצו שהיה להם נשים רחוק מירושלים. והקשה בשקלי גולה שא״כ איך היה מתנה עמה נגד דברי חכמים. אך לפי דבריו מיושב שבאמת היו בירושלים, ולא היו צריכים להתבשם. רק היו מתבשמים בריוח והתנאי היה שלא יתבשמו בריוח, שלזה מועיל התנאי. **לה. בבאר** מים חיים (כללי ד פוס נג). **לו. וראה** שם שהביא את דברי התוי״ט ביומא (סופ״ג)

העזרה היו בידי זקני בית אב ולא בידי האמרכולין. והביא מה שתירץ בבאר שבע (סס), שהמפתחות שהיו ביד האמרכולין היו מפתחות שאר החדרים שבהם היה ממון הקדש, שעל זה הם היו ממונים, אבל מפתחות שאר העזרה היו בידי זקני בית אב. והמל"מ דחה תירוץ זה, שהרי מלשון מפתחות העזרה משמע שאינם של שאר החדרים אלא של העזרה ממש. וגם בתוספתא נאמר בפירוש שהיו ביד האמרכולין מפתחות העזרה. על כן פירש המל"מ, שאמנם המפתחות היו בידם של זקני בית אב, אבל הם לא היו רשאים לפתוח עד שיורו להם האמרכולין. והוסיף המל"מ לומר, שלעולם בבוקר כשנכנסו לעבודה היה הממונה על פתיחת השערים פותחם, אך כשרצו להכנס לעזרה לשאר צרכים, היו האמרכולין נכנסים ופותחים והגזברים מוציאים מה שרצו.

מנין הגזברים שהיו במקדש

ושלשה גזברים. ובמקדש לא היו פוחתין משלשה גזברים כמו שאמרו במשנה, ובגמרא נלמד מפסוק בדברי הימים שהיו גזברים ואמרכולין. ואף שבפסוק לא מבואר כמה היו גזברים וכמה אמרכולין, תירץ בקרבן העדה', שמסברא יודעים שגזברים צריך שלשה, מכיון שהם ממונים על דבר שבממון וצריך שלשה, והשבעה המנויים בפסוק הם אמרכולין. והתוס' במסכת תמיד (פ"ה) הקשו, ששם הגירסא בגמרא אין פוחתין מי"ג גזברים וז' אמרכולין, ועוד קשה, שמשמע שהאמרכולין היו במעלה יותר מהגזברים, ואם כן כיצד יתכן שהיו אמרכולין יותר מהגזברים. ותירץ הראב"ד, שבאמת היו י"ג גזברים והם אלו שנשנו במסכת תמיד, ומתוכם היו שלשה שהיו מיוחדים וממונים להעריך ערכים וחרמים וקדשי בדק הבית לפדותם כדי שלא יהא הפסד להקדש, והם היו צריכים להיות שלשה כמו בית דין כדי לעשות שומא בפדיית הערכין וההקדשות, ושאר עשרה הגזברים היו ממונים על שאר הענינים של הלשכות, ועל כל אלו הי"ג היו ממונים שבעה אמרכלים, ובמשנה כאן נמנו רק הגזברים החשובים שהם שלשה.

מינוי שררה על הציבור בפחות משנים

ואין עושים שררה על הציבור פחות משנים חוץ מבן אחיה וכו'. הקשה בתוי"ט, שהרי גם פתחיה שעל הקינין ונחוניא חופר שיחין היו ממונים על דבר שבממון והיו יחידים. ויש שתירצו[א], שכל הממונים שנזכרו במשנה חוץ מבן אחיה ואלעזר, היו עוד אחרים שהיו ממונים עמהם, והמשנה מנתה רק את ראש הממונים ומפני כבודם לא הזכירו עמהם אחרים. ובתפארת ישראל (פרק כג) תירץ, שפתחיה היה ממונה רק להורות להם את הדינים איזה קרבן להביא[ב], ונחוניא היה רק מראה להם איזה מקום ראוי לחפור[ג]. ובמראה הפנים תירץ, על פי מה שפירש הרמב"ם בפירוש המשניות שנחוניא היה ממונה על אלו שחופרים בורות, והוא היה יודע להמציא לעם מים בישוב ובמדבר. ואם כן הגזברים היו משלמים לחופרים ואין המינוי שלו דבר שבממון. וכתב במראה הפנים, שמכח קושיית התוי"ט שהקשה כיצד היה פתחיה ממונה יחידי על דבר שבממון, פירש הרמב"ם (כלי המקדש פ"ז ה"ט) שהממונה על הקינים היה מוכר את הקינים למי שהיה צריך והם היו משלמים דמיהם למקדש, והממונה היה עושה חשבון עם הגזברים ונותנים לו עבור הקינים שסיפק, ולפי זה לא היתה התמנותו ביחיד על דבר שבממון, שהרי היה צריך לעשות חשבון עם הגזברים, וכן פירש ברמב"ם גם את ענין הממונה על הנסכים. אך לפירוש הראב"ד שהשיג על הרמב"ם, ופירש שהממונה על הקינים הוא היה מקבל את המעות כמו גזבר, קשה, שהיה צריך למנותו עם אלו שממונים יחידי על דבר שבממון[ד].

במה בן אחיה ממונה על דבר שבממון

חוץ מבן אחיה שעל חולי מעיים. לכאורה קשה, מה היה במינויו של אחיה שלכן הוא נחשב למינוי על דבר שבממון. ותירץ בהון עשיר, שלפי דברי הרמב"ם שהיה מבקר את החולים ומרפא את תחלואיהן, משמע שהיה ממציא להם סמנים הצריכים להם לרפואתם, והיה נוטל את הוצאותיו או משירי הלשכה או מהכהנים, ולכן היה זה מינוי על דבר שבממון. ובזכרון ישכר כתב, שאולי היה רופא שהיה מטפל בכהנים ובן אחיה היה ממונה לתת את צרכי הרופא והרפואות, אך מהגמרא משמע שבן אחיה עצמו היה מטפל בהם והיה אומר להם איזה יין טוב למעיים ואיזה לא, ואולי היה נותן להם היין לרפואתם ולקח שכר על זה.

בהסכמת רוב הציבור די בממונה יחיד

שאותן קבלו רוב הציבור עליהם. ביאר בחתם סופר[ט], שכשב"ד ממנים אדם לתפקיד אין צריך את הסכמת רוב הציבור, אלא שלדבר שבממון צריך שנים. אבל כשרוב הציבור מקבל עליו ממונה לתפקיד, אין בזה את הדין שדבר שבשררה לא יתמנו בפחות משנים אלא אפשר גם יחיד.

תפקידם של הקתליקין

אין פוחתין משני קתליקין. והקתליקין היו במעלה יותר מן הגזברים. ומדברי הרמב"ם (כלי המקדש פ"ד ה"ז) עולה, שהיו ה' מינוים זה למעלה מזה. הראשון כהן גדול ותחתיו סגן, והקתליקין כמו סגן לסגן, ומתחתיו האמרכל ואחריו הגזבר. והרש"ס כתב, שמפתחות העזרה היו ביד האמרכלים, והקתליקין היו עליהם לשמרם, והיו מוסרים את המפתחות לקתליקין. והתוי"ט הביא את דברי הערוך, שהקתליקין היה ממונה על האוצרות. והביא את דברי רש"י בסוף הוריות, שהגזבר הוא הממונה על האוצרות. ופירש התוי"ט, שבאמת כל אלו היו ממונים על האוצרות אלא שזה היה למעלה מזה. וכתב עוד, שמדברי הגמרא עולה שלקתליקין לא היה תפקיד וטורח, אלא שהיה ממונה לחתום כמו המלך והכה"ג, ומחשיבותו של הכה"ג שלא ימסור לו האמרכול לחתום אלא חשוב ממנו.

איזה שררה היתה בנדבת המשכן

אין עושין שררה וכו' על שם 'והם יקחו את הזהב'. והתפרש בבבלי במסכת בבא בתרא (ח.), שהשררות שעשו במשכן היינו שהיו ממשכנים על הצדקה. והקשה בקובץ שעורים (סס), שהרי בנדבת המשכן כתוב 'כל אשר ידבנו לבו' ולא היו ממשכנים, והיינו שלא היתה כפיה כלל, ואם כן מה היה צריך שנים. ותירץ, שהפסוק שם מדבר בבגדי כהונה שהיו מתרומת הלשכה שהם השקלים, ועל זה היו ממשכנים.

ממה העשיר משה

אמר ר' חנין מחצב של אבנים וכו' וממנו העשיר משה. פירש בתקלין חדתין, שר' חנין סבר שלא העשיר משה מפסלתן של הלוחות, אלא מהמחצב של אבנים שברא לו הקב"ה באוהלו. ובשקל הקודש ביאר, שהלוחות היו כלי שרת או שהיה להם דין הקדש, שהרי היו מונחות בארון ובודאי לא הכניסו לבית קדשי הקדשים כלי חולין, ואם הלוחות קודש, אף הפסולת שלהם קודש, ובזה נחלקו, שר' נחמיה סבר שהיה משה בונה ופוסל את האבנים בחול ואחר כך מקדישן, וממילא הפסולת היתה חול וממנה העשיר, אבל ר' חנין סבר שהפסולת היא קודש, ולא ממנה העשיר משה אלא ממקום אחר. ובאגדת אליהו ביאר, שר' חנין סבר שאי אפשר לומר שמפסלתן של הלוחות העשיר, שאין בזה די עושר, אלא צריך לומר שמהמחצב של אבנים העשיר, שבזה היה עושר להפליא.

שייכות המאמר לכאן

אמר ר' חמא מפסולת של לוחות העשיר משהו. בשייכות מאמר זה לכאן ביאר בפני משה, שאחר שדרש מהפסוק 'והם יקחו את הזהב' שהכל היה תחת יד משה, אמר שמשה לא נטל לעצמו כלום אלא העשיר ממקום אחר. ובתקלין חדתין כתב, שהגמרא כתבה דרשה זו להוכיח שצריכים שנים כדי שלא יבואו לידי חשד, שאם בצדיק כמשה חשדו, ודאי יש לחוש על אחרים שיחשדו בהם, ועל כן יהיו שנים ממונים.

מדוע היה משה צריך להיות עשיר

כתב באגדת אליהו, שהטעם שהיה משה רבינו צריך להיות עשיר, משום שאמרו חז"ל שאין השכינה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר (שבת ג.), והטעם הוא כדי שישמעו את דבריו ותוכחתו, כמו שכתוב (משלי כח יג) 'ועשיר יענה עזות', וכשהוא עשיר נשמעים דבריו יותר. והקשה, שהרי מוכרח הוא שהיה משה עשיר אף קודם שפסל את הלוחות, שהרי כבר קודם לכן כבר היה נביא וצריך להיות עשיר. ותירץ, שאכן משה היה לו עושר מספיק כדי שתשרה עליו נבואה אף קודם שפסל את הלוחות, אבל ביחס לישראל שהיה להם עושר רב מאוד מביזת מצרים[ז] לא היה נחשב כעשיר, ולכן עשה הקב"ה שיעשיר מפסלתן של הלוחות יותר מהעשיר הגדול שבישראל.

מי אלו שדרשו את משה לגנאי

והביטו אחרי משה וכו' חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח. בפשטות הכוונה שהצדיקים שבבני ישראל היו דורשים את משה לשבח והרשעים היו דורשים אותו לגנאי. ובחתם סופר פירש, שגם הדורשים לשבח וגם הדורשים לגנאי שניהם היו צדיקים, שאלו שהיו צדיקים גמורים היו אומרים כל מה

י. **כ"כ** ביפה מראה. ובחידושי מהרי"ח. את השיחין משלו.

יא. **כ"כ** ברש"ס ובמאירי ריש פירקין ובקרבן העדה. וראה ביש סדר למשנה יב. **וכ"כ** בנמוקי הגרי"ב. יג. **ובנמוקי** הגרי"ב תירץ, שנחוניא היה חופר יד. **ולדעת** הראב"ד צריך לתרץ, שהיה עמו עוד ממונה רק לא החשיבו אותו מפני כבודו.

טו. **בהגהותיו** כאן.

טז. **ובפני** זקן כתב בדרך רמז, ש'פסולת' בגימטריא 'עושר'.

יז. **כמו** שאמרו חז"ל בבכורות (ח:), שכל אחד הוציא ממצרים תשעים חמורים טעונים כסף וזהב ואבנים טובות.

שמשה אוכל ושותה הוא מהיהודים, שמה שזכה משה למדרגותיו הוא בגלל שהלוחות והארון היו עמו באוהלו, ואילו היו הארון והלוחות עמנו הרי גם אנו היינו זוכים להשראת השכינה, ואלו שהיו בבחינת בעלי תשובה אמרו שאשרי מי שזוכה לראות את משה, וכמו שאמרו (סוכה נג.) אשרי מי שלא חטא.

הטעם שמצורע נקרא חוטא

ד' חותמות'יח היו במקדש וכו' חוטא. פירשו המפרשים'יט, שמצורע היה נקרא חוטא מפני שהנגעים באים על חטאים. והקשה בברכת פרץ, מדוע היה המצורע נחשב חוטא הרי מבואר בסוטה (טו.) שהיסורים והבושה של הנגעים כבר כיפרו לו על חטאיו, וקרבן צריך להביא כדי שיהיה מותר בקדשים. ותירץ על פי המבואר בירושלמי (סוף יומא), שאף למ"ד עבירות שהתודה עליהם יוה"כ זה אין חוזר ומתודה עליהם ביוה"כ אחר, מ"מ כיון שכתוב 'וחטאתי נגדי תמיד' צריך שיהיו העונות בעיניו לא כאילו לא עשאן, אלא כמו שעשאן ונמחלו לו, ולכן היה נכתב על חותמו של המצורע חוטא כדי שיזכור חטאו תמיד.

דין חצר להקדש

ואם הותירו הותירו להקדש. בפוסקים דנו אם יש חצר להקדש, כגון שנמצא ברשות הקדש חפץ אם חצרו של ההקדש זכתה לו או לא[כ]. ובשו"ת חתם סופר (או"ח סי' מד) רצה להוכיח שיש חצר להקדש, מדברי המשנה שאם הותירו הותירו להקדש, ולא זכה יוחנן בהם אפילו שהמעות היו ברשותו, ומכאן שיש חצר להקדש.

טו.

מדוע נכתב שם היום על החותם

ושם היום כתוב עליהם מפני הרמאים. התפרשו שני טעמים מהו החשש מהרמאים. טעם אחד, שמא אותו רמאי מצא חותם שנפל ממי שקנה אותו או מיוחנן או מאחיה, ובא ליקח על ידו נסכים, וביום שמצא אותו אינו יכול להוציאו, מפני שהאובד מחפש אחריו, ולכן כתבו על החותם את שם היום כדי שלא יוכל להוציאו. וטעם נוסף נאמר בזה, שמא ישהה אצלו את החותם ויוציא אותו כשיתייקרו הנסכים ואז יגבה בו, ונמצא שההקדש מפסיד שכשלקח היה השער זול יותר. והרמב"ם בפירוש המשניות הביא את שני הטעמים. אך בספרו (כלי המקדש פ"ו ה"ב) כתב רק את הטעם השני שמא ישהה ויוציא בשער היוקר[א]. והראב"ד השיג עליו, שהטעם הוא שמא יאבד ממנו ויבא לידי אחר ויוציאנו. והכסף משנה נתן טעם לדברי הרמב"ם שלא כתב את הטעם שמא יאבד ממנו, מפני שטעם זה אינו נכון, כי כדי למנוע מהרמאי להוציא את החותם שאינו שלו, אין צריך לכתוב את שם היום אלא די לכתוב על החותם את שם בעליו. ובתוי"ט הוסיף, שהרי אין חוששין לשני יוסף בן שמעון, דהיינו שיש באותו מקום שני אנשים ששמם שוה ואם כן די שיכתבו על החותם את שם בעליו. והקשה ביש סדר למשנה, הרי במקום שהשיירות מצויות, כמו בביהמ"ק שהיו נקבצים לשם מכל הארץ, חוששים לשני יוסף בן שמעון[ב], ואם כן מה טענה היא זו שדי שיכתבו על החותם את שם בעליו[ג]. ועוד, שאף על הבעלים עצמו יש לחשוש שמא יפול החותם מאחיה וימצאנו הבעלים ויגבה בו. והוסיף להקשות על הטעם שחוששים שישהה החותם אצלו עד שעת היוקר, וכי נביא הוא לדעת כיצד יהיה השער אם יתייקר או יוזל. ועוד, שלהסיר חשש זה היה די לכתוב על החותם את סכום המעות שנתן. וכתב לתת טעם לדברי הרמב"ם שמיאן בפירוש זה, מפני שלטעם שיוציא את החותם שאבד הרי זוהי גזילה, והיה צריך לומר שכותבין את שם היום מפני הגזלנים. ולכן כתב שהטעם הוא שמא ישהה אצלו עד שער היוקר שזהו מעשה רמאות. ובמראה הפנים ביאר את שיטת הרמב"ם, שלטעם דשמא יאבד החותם וכתיבת שם היום מועילה כדי שלא יוכל להוציאו שבאותו היום הבעלים מחפש אחריו, זהו דוחק, כי מה נעשה באופן שהמוצא יודע שהבעלים אין מחפש אחרי החותם שאינו מקפיד על דבר מועט, ואז אין תקנה בשם היום, אלא ודאי שלאבדה אין חוששים, והטעם הוא כמו שפירש הרמב"ם שהוא שמא ישהה אצלו את החותם ויוציאו בשער היוקר.

השגת גבולם של המזיקים

הוה מפליג מצוה בלילא פגע ביה רבהון דרוחיא'ד וכו'. וטענתו של רבם של הרוחות רעות לרב חיננא היתה, שהיום הוא זמן לבריות לעשות ככל צורך מלאכתן והלילה הוא רשות וזמן של הרוחות להשתמש בחוצות, ואין לבני אדם רשות לצאת אז ולהשיג את גבולם של השדים, והוא השגת גבול כמו שכתוב 'לא תשיג גבול'ה. והשיב לו ר' חיננא, שהוא יצא בשביל מתן בסתר וכתוב 'מתן בסתר יכפה אף' ואין הוא מתירא שינזק, שכח הצדקה בסתר כופה את אותם מלאכי אף וחימה ומנצחם, ואכן הרוח ברח ממנו. והקשה בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' מג), שאם כן העיקר חסר מן הספר, והיה צריך לומר שהיה הולך בלילה ומדוע הזכיר שהלך לעשות צדקה. ועוד, שרק לתלמיד חכם נתנו חז"ל עצה טובה שלא יצא בלילה, אך אין הפירוש שכל היוצא בלילה יעבור בלאו. ופירש המהרש"ם, שהכוונה היא שכיון שצדקה מצלת מן המיתה כמו שכתוב 'וצדקה תציל ממות', לכן טען לו רבם של השדים שאין לעשות צדקה בלילה שהוא זמן של דין והוא משיג את גבולם של השדים שקיבלו רשות להזיק בלילה'ו. והשיב לו, שמשום מתן בסתר יכול ליתן גם בלילה, שכתוב 'מתן בסתר יכפה אף' שכופה את מידת הדין ונעשה רחמים, מפני שגדולה המצוה של מתן בסתר שהיא כדי שלא יתבייש העני'ז.

עריכת פדיון הבן בלילה

בשו"ת מהרש"ם (סח) הביא את דברי הר"י עמדין'ח, שאם לא יכלו לעשות פדיון הבן ביום כגון שחל בשבת, שראוי לפדותו בלילה, מכיון שמכת בכורות היתה בלילה. והמהרש"ם הוכיח מהגמרא כאן שאין לפדות בלילה, שרבן של הרוחות אמר לר' חיננא שכיון שצדקה מצלת מהמיתה אין לעשותה בלילה משום שזה השגת גבולם של השדים, ורק באופן של מתן בסתר מותר, וכן מצות פדיון הבן שהיא מצלת ממיתה לחיים וכמו שהביא בספר חסידים (סי' תלד) מעשה באחד שנטה למות ואמר תפדוני ופדו אותו והוסיף לחיות, לכן אין לעשותה בלילה מאחר שעושים אותה בפרהסיא'ט.

נתינת צדקה בלילה

בברכי יוסף (או"ח סי' רלה סק"ח) אחר שהביא את דעת האר"י שבלילה הוא זמן של דין ואין ראוי לתת צדקה, הביא את דברי מהר"י צמח, שכתב, שצדקה מועלת בכל זמן רק שלא יתן באותה הכוונה שנותן ביום. וכתב הברכי יוסף, שמהגמרא כאן מוכח שצדקה מועילה בכל עת, מכך שהשד נסתלק מר' חנינא מכח הצדקה שנתן אף שהיה לילה'. וכתב, שאולי בצדקה בסתר ודאי שמותר. ובספרו כסא רחמים פירש את הנאמר באבות דרבי נתן (פ"ג) שאם בא לפניך עני ערבית תן לו, שלפי מה שכתב האר"י שאין ליתן צדקה בלילה צריך לומר בכוונת האבות דרבי נתן, שמדובר שהוא עדיין מבעוד יום. וכתב עוד ליישב, שאולי לא דיבר האר"י כשבא העני לפשוט את ידו בלילה לצדקה שאז ודאי צריך ליתן לו, אלא רק שלא יתן לגזבר של הצדקה כמו שעושה ביום'יא. **והגאון** ר' מנחם זמבא'יב הביא מהחרדים, שמנה את מצות צדקה עם המצוות שאין חיובן תמידי כתפילין ולולב. ומפרש הגרמ"ז בכוונתו, שהוא משום שבלילה אין מצות צדקה ולכן אין זו מצוה שחיובה תמידי. ובספר נחלת יעקב יהושע (פרשת רלה) הקשה, שלפי זה יפטרו נשים מצדקה משום שאינה נוהגת תמיד ותהיה כמצות עשה שהזמן גרמא, וזה ודאי אינו. ובספר דברי תורה (ח"ו סי' קיז) כתב, שודאי יש מצות צדקה בלילה, שאם לא כן יפטרו נשים מצדקה, והאר"י לא דיבר באופן שעני בא לבקש צדקה שאז צריך ליתן לו אף בלילה. וכתב בשם הדברי חיים, שודאי אין זה ראוי לפטור בלילה את העניים בלא צדקה, רק צריך ליתן להם, והעצה לזה לומר לו שיקח עבור הוצאות שבת או הכנסת כלה וכדומה, שאז אין זה סתם צדקה.

אופן שמותר לשנות מהאמת

'אשרי משכיל אל דל' זה שהוא מסתכל במצוה היאך לעשותה. וכתב בתורה לשמה (סי' שמד), שיש אופנים שבהם מותר לשקר כמו כאן ששינה מהאמת ואומר לו טול ואת פורע, ולמעשה נותן לו את המעות במתנה.

יח. **ביאר** בתפארת ישראל, שהחותמות היו מין קלף שהיה חתום בחותם הגזבר. יט. **רש"ם,** הרע"ב במשנה, פני משה ותקלין חדתין. כ. **ראה** במג"א (או"ח סי' קנד ס"ק נג) וראה בקצוה"ח (סי' ס). א. **וכ"כ** בקרבן העדה ובפי' הריבב"ן. ב. **כמבואר** בב"מ (יח.). ג. **ובמראה** הפנים הוסיף, שבהוחזקו שני יוסף בן שמעון חוששים, וא"כ צריך לומר שמדובר רק בלא הוחזקו וזה דוחק. ד. **כתב** במתא דירושלים, שהיה זה בחזרתו של ר' חיננא מהמצוה, שודאי בהליכתו לקיים המצוה לא פגע בו המזיק ורק בחזרתו בא אליו המזיק, ואמר לו שמתן בסתר יכפה אף ואין לו להתירא מפניו אף בחזרתו, וכמסקנת הגמרא בפסחים (פ:) ששלוחי מצוה אינן ניזוקין אף בחזירתן. ה. **כ"כ** הרש"ס ובפירוש תלמיד רשבר"ש ובקרבן העדה וביפה מראה (פסחים פ"ח ה"ח). ובאגדת אליהו פירש, שטען לו שכיון שרב חיננא נכנס בלילה לגבולו של השד, זכותו מגן על כל היוצאים בלילה ואינו יכול להזיקם. ו. **וכן** פירש בברכי יוסף (או"ח סי' רלה) על פי האר"י, שהלילה אינו זמן של צדקה. והקשה בפתח הדביר (סי' רלה), שלפי פירוש זה לא היה צריך לומר את הפסוק של 'לא תשיג גבול' שהוא מובן יותר אם הפירוש שהוא משיג את גבולם של הרוחות כשהוא יוצא בלילה שזהו זמנם, שלפירוש זה שטען לו מדוע הוא נותן צדקה בלילה שהוא זמן דין, היה צריך לנקוט את הפסוק 'לא תחסום שור בדישו' שנתינת צדקה בלילה הוא ענין חסימת הדינים. ז. **וכ"כ** בפני זקן. ובתולדות שמשון (פנחס פ"ה מי"ב) הקשה, וכי הרוח לא היה יודע פסוק זה של מתן בסתר ומה השיב לו ר' חיננא, ע"ש מה שכתב בזה. ח. **בסדורו.** ט. **עי"ש** שהאריך בזה, וכתב, שישנם כמה טעמים לערוך את הפדיון רק ביום. וכדברי המהרש"ם כתב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ו סי' קו). וראה בספר אוצר פדיון הבן (פט"ו ס"ט) שהביא כל השיטות בענין זה. י. **וכ"כ** בפתח עינים (נכנף קמח עו:). יא. **וכן** תירצו בתולדות שמשון (סח) ובכף החיים (למהכ"ת פלפגע"י סי' ג אות ז). יב. **חידושי** הגרמ"ז (סי' כח).

ביאור הלשון 'ואת פורע'

בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע. באגדת אליהו תמה, מה הלשון שאומר לו טול ואת פורע, הרי אומר לו שמעות אלו נפלו לו בירושה"ג ואם כן הם שלו, ומה שייך בזה טול ואת פורע הלא לא נטלם בהלואה. וביאר, שהכוונה טול מעות אלו ותפרע מהם את החובות שיש לך.

קבלת צדקה בעשרת ימי תשובה

אית הוה סבין וכו' מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין, בתר לא הוון נסבין אמרין דשתן גבן. ביאר בקרבן העדה, שכל מה שהיו צריכים להוצאותיהם של כל השנה כבר יש אצלם, שהיו נותנים להם בימים אלו כדי פרנסתם לכל השנה. ובתקלין חדתין כתב, שאותם זקנים לא רצו ליטול מעות אחר יום הכיפורים, מכיון שלגירסת הירושלמי כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים, ודעתם היתה שבזמן הזה היא קצבת מזונם לכל השנה, ועד יוהכ"פ שעדיין לא נקצב להם מזונם במרום היו נוטלים, אך אחר יוהכ"פ שכבר נקצב להם מזונם לכל השנה לא רצו ליטול יותר, וזהו 'דשתן גבן' של כל השנה היא אצלנו שכבר נגזר לנו מזון לכל השנה"ד. והרש"ס פירש, 'דשתן גבן' היינו ששנתנו היא ארוכה כדי שנטרח עבור פרנסתנו ולכן לא רצו ליטול כל השנה, ורק בימים אלו שבין ר"ה ליוהכ"פ שהם ימי תשובה, היו נוטלים כדי לזכות את הרבים"ט. וביפה מראה (סס) הביא גירסא 'רשותא היא גבן' והוא מלשון חוב"ט, והיינו שכל השנה היו לווין והיו פורעים ממה שהיו מקבלים בימים אלו שאז היה זמן פריעת חובם. ולכן לא נטלו כל השנה, ואמרו, שחוב הוא אצלם שהם מסתפקים על ידי מה שלווין כדי לפרוע בימים אלו. ובאגדת אליהו פירש, שכל השנה לא רצו ליטול צדקה כדי לא להיות למשא על האנשים, וגם שלא רצו להכשילם בנתינת צדקה שלא בלב שלם, אך בין ר"ה ליוהכ"פ שהם ימי תשובה, קבלו מהם, מפני שאז נותנים צדקה בנפש חפיצה. ובפני זקן פירש על פי המבואר בבבא בתרא (י.), שכשם שמזונותיו של אדם קצובין מראש השנה, כך גם חסרונותיו, ואם לא יתן לצדקה בימים אלה, יחסר הממון שנגזר עליו שילקח ממנו באופן אחר בלא מצוה"י, ולכן אותם הזקנים לא לקחו כל השנה צדקה כי אפשר לתת לצדיקים אחרים, אבל באותן הימים שהזמן קצר ואולי לא יזדמן לו לתת לצדיקים אחרים, ואז יחסר ממון ממנו באופן גרוע יותר, לכן לקחו. ואמרו שהטעם שהם לוקחים משום 'דשתא גבן' והוא מלשון 'כל שתה' (מהילים ח) דהיינו שמת, שהטעם שנותנים להם אינו בתורת צדקה, אלא שהוא מניח אצלם מה שנגזר עליו להתחסר לו. ובמשך חכמה (ויקרא עז לד) פירש, 'דשתא גבן' הוא מלשון נדה"י, והוא כמו שדרשו חז"ל (סנהדרין פז.) 'ואל אשה נדה לא קירב' שלא נהנה מקופה של צדקה, וכך הם לא רצו ליהנות מקופה של צדקה, וכמו נדה שיש לה שעת היתר, גם להם זמן ההיתר הוא בעשי"ת, שבני אדם נותנים בלב שלם ואז היו נוטלים"י.

חיוב צדקה די מחסורו של העני

זכה עמי חדא תרנגולתא וכו'. הקשה ביפה מראה (סס), הלא מבואר (כתובות סז:) שצריך לתת לעני די מחסורו ואפילו סוס ועבד, ואם כן מדוע לא נתן לו ר' נחמיה מה שביקש. ותירץ, שדין זה של 'די מחסורו' נאמר רק היכן שכך היא דרכו של העני להתנהג, אבל בסתם אין צריך ליתן לו אלא כדרך כל אדם. ועוד כתב, שדין זה הוא בגבאי צדקה שאין ציבור עני, וצריכים לעשות כבקשתו, אבל יחיד אין חייב ליתן לו אלא כמו שהוא אוכל"כ. ובאגדת אליהו תירץ, שדין זה של 'די מחסורו' הוא רק היכן שלמד להתפנק כך מקטנותו בבית אבותיו שאין להאשימו בכך, אבל מי שהרגיל את עצמו בתענוגים וירד מנכסיו, אין חיוב לתת לו יותר מכדרך בני אדם, ועני זה שביקש מר' נחמיה, הוא הרגיל את עצמו להתפנק דווקא בתרנגול והוא שהפסיד לעצמו.

מדוע לא נתן לו מיד

נחום איש גם זו וכו'. הקשה באגדת אליהו, מדוע לא מיהר נחום לתת לעני והמתין עד שיחזור. ותירץ שאולי לא היה בידו לתת לו משלו, ומה שהוליך דורון לבית חמיו היה פיקדון אצלו, ולא היה יכול לשלוח יד בפקדון[כא]. אך כשחזר ומצאו מת, קלל את עצמו, כי ראה שטעה והיה צריך ליתן לו, שהרי אין דבר העומד אפילו בפני ספק פיקוח נפש, וגם לבעל הפיקדון היה ניחא שיתן לו לעשות צדקה בממונו.

מדוע קילל נחום את ר' עקיבא

סליק לגביה ר' עקיבא וכו' אמר ליה ומה אתה מקללני אמר ליה ומה אתה מבעט ביסורין. פירש ביפה מראה (סס), שאמר נחום לר' עקיבא מדוע אתה מבעט ביסורין הלא הם טובים לכפרת עונות. והקשה באגדת אליהו, מדוע קיללו כך נחום, וכי אומרים לאדם יהי רצון שיבואו עליך יסורים וכשיבואו תזהר שלא תבעט. ותירץ, שנחום ראה ברוח קדשו את היסורים שעתידים לבוא על ר' עקיבא, שימות מיתה משונה שיסרקו את בשרו במסרקות של ברזל[כב], ולא גילה לו זה, רק רמז לו אוי לי שאיני רואה אותך בכך, וכוונתו שאינו רואה אותו ביסורים שיש לנחום אלא ביסורים ומיתה הרבה יותר קשים, ולפי זה בירכו, שהרי יסורים יבואו עליו בין כך בגזירת הקב"ה, ובירכו שיהיו אלה יסורים כמו שבאו עלי ולא כאותם שאני רואה עליך, ור' עקיבא לא הבין דבריו, ואמר מה אתה מקללני, ואמר לו נחום שוב בלשון שיבין יותר, מה אתה מבעט ביסורין.

אם עדיף נתינה ללימוד תורה או לבנין ביהכנ"ס

לא הוה אית בני נש דילעון באורייתא וכו'. בשו"ע (יו"ד סי' רמט סעי"ז) נפסק, שהחזקת לימוד התורה לנערים או צדקה לחולים עניים עדיפה מבנין בית הכנסת, אבל לגבי שאר צדקות, בנין ביהכנ"ס עדיף. וכתב בביאור הגר"א (סק"כ), שאלו הם דברי המהרי"ק (סי' קכח) שהוכיח כן מהירושלמי בפאה (פ"א ה"ח) שהובא שם המעשה כמו בגמרא כאן, והביא עוד, שלתשב"ץ היתה שם גירסא 'לא הוו בני נש דילעון באורייתא או חולים המוטלים באשפה', ומשמע שאלו קודמין לבנין בית הכנסת. ודייק מזה המהרי"ק, שאם יש עניים סתם שאינם חולים טוב יותר ליתן צדקה לבית הכנסת[כג]. ובשו"ת יהודה יעלה (יו"ד סי' שנו) הוכיח ממה שלא אמרו לא הוו תינוקות של בית רבן עניים, שמשמע שכלפי תשב"ר מצות ביהכנ"ס עדיפא, אך מצות החזקת לומדי תורה גדולים בני דעת לייגע בתורה, עדיפא מבנין ביהכנ"ס. ואח"כ כתב, שיתכן שתשב"ר הם בכלל לומדי התורה, דהא קיי"ל (שבת קיט:) שאין מבטלין תשב"ר אפילו לבנין ביהמ"ק, משמע שתורתם חשובה מבנין ביהמ"ק וכ"ש מבנין ביהכ"נ. וביפה מראה (סס) כתב, שהחזקת תורה עדיפה רק מלפאר את ביהכ"נ, אבל לא מההוצאות לבנין ביהכ"נ עצמו.

טו:

שימוש בקדשי בדק הבית לקדשי מזבח

תני קדשי מזבח וכו'. ביאור הקושיא, שהקשו ממה ששנינו שכלי שנמצא בלשכת הכלים ואין בו צורך דמיו נופלים לבדק הבית, ומשמע שלקדשי מזבח לא, וקשה ששנינו שקדשי מזבח מוציאים מקדשי בדק הבית. ותירצו, שהוא ללשכת בדק הבית, והיינו שהיו מניחין אותה בלשכת הכלים שהיתה עשויה על תנאי שאם יצטרך ממנה כלי למזבח יטלו משם[א]. ובפני משה ביאר, שהתירוץ הוא לצורך לשכת בדק הבית, דהיינו שתהא לשכת בדק הבית מרווחת לכל צרכיה, וגם לקדשי מזבח, ואם לא יהיה מספיק בהקדש מזבח לצורך קדשי מזבח יוציאו מהקדש בדק הבית. והגר"א גרס בברייתא 'ולא קדשי בדק הבית מוציאין מקדשי בדק הבית', והביאור כדברי הרמב"ם שפירש את המשנה בתמורה (לג.) שאין משנין מקדושה לקדושה הוא אף בבדק הבית, והקושיא בסוגיין היתה ממה ששנינו שכלי נמכר לצורך בדק הבית, הרי שמשנים מבדק הבית לבדק הבית. ותירצו, שמה שאין צריך לבדק הבית דמיהן נופלין לבדק הבית ואף שאין משנים מקדושה לקדושה, אחר שבאו המעות ללשכה הוא דבר חדש[ב].

יג. **ובפני** זקן כתב, שבאמת היה מעשה שנפלה לו ירושה אבל היה זה דבר מועט. יד. **וראה** מה שביאר באריכות בגליון אפרים (פאה פ"ח ה"ח). טו. **וכן** כתב ביפה מראה (פאה פ"ח ה"ח). וגרס 'דשותא היא גבן' והוא מלשון הרגל כמו 'דש בעירו', ופירושו, שהיה מנהג והרגל אצלם שלא ליטול כל השנה ורק בימים אלו נטלו כדי לזכות את הנותנים. וביאר באגדת אליהו, שהזקנים הללו קבלו צדקה כי הכירו בעצמם שהם נקיים מעון, וצדקה להם היא לעניים מהוגנים והיא מעולה יותר כדי לסייע להכריע את כף הזכויות ולזכות בדין. טז. **כמו** 'כי תשה' (דברים כד י) שתרגומו 'ארי תרשי'. יז. **כמבואר** שם. יח. **כמו** 'דשתנא' (שבת קי.). יט. **ובמתא** דירושלים פירש לשון 'דשתן' מלשון 'דשא' שהוא פתח, ונתכוונו לומר שהפתח של הנותנים הוא גם הפתח שלנו. שכשם שהם ניזונים מהקב"ה אף אנו ככתוב 'פותח את ידך', ורק בימים אלו נטלו. ופירש גם לגירסא 'רשותא גבן' שזהו המכוון, שהקב"ה שהוא רשותו של עולם הוא גבן ואל תבטחו בנדיבים. כ. **והוא** כדעת הבית יוסף (יו"ד סי' רנ) שאין היחיד חייב ליתן לו כדי מחסורו אלא הוא חיוב על הציבור. וראה בב"ח שם שנחלק עליו. כא. **וראה** מה שביאר בעין אליהו. כב. **כדאיתא** בברכות (סג:). כג. **וכתב** הגר"א שזה אינו מוכרח וכ"ש לגירסא שלנו. א. **כן** פירש בפני זקן. וראה עוד ברש"ס וברי"א פולדא. וכתב, שלדברי הרמב"ם (שקלים פ"ד ה"י וערכין פ"ג ה"ג) שאפשר לשנות מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח, אין צריך לתירוץ שמניחין את הכלי בלשכת הכלים, וזהו רק לפי דברי הראב"ד שהשיג על הרמב"ם שם. ב. **וכתב** במשנת אליהו, שלפי גירסא זו שהקושיא מכלי היתה על שינוי מקדשי בדק הבית לבדק הבית, לא קשה קושיית הראב"ד שם. וראה במראה הפנים ובכס"מ ובשאר מפרשי הרמב"ם (שם) מה שביארו בסוגיא זו. וראה עוד פירוש אחר בביאורי הפשט.

פרק ששי - שלשה עשר שופרות

איצר החכמה

הטעם שהשאר השתחוו רק שלש עשרה פעמים

שכן מסורת בידן מאבותיהן ששם הארון נגנז. בתוי"ט (פ"ו מ"ח) כתב, שהטעם שכולם השתחוו שלש עשרה פעמים ולא ארבע עשרה, משום שסברו שהארון לא נגנז במקומו אלא גלה לבבל. אך במראה הפנים כתב, דאין צורך לזה אלא שלכולם לא היתה מסורת ששם הארון נגנז ולא ידעו לאיזה מקום להשתחוות.

מי גנזו שם

שם. בתפארת ישראל (יכין פ"ח ד) כתב, שיאשיהו המלך גנזו שם, שכבר בימיו ידעו על פי נביא שהוחלטה הגזירה שיחרב בית המקדש. ובבועז (פ"ח ה) כתב שעל שם כך נקרא יאשיהו שכבר נתייאש הקב"ה מהם[ג].

גם ר' אליעזר מודה שבתחילה נגנז במקומו

תני בשם רבי אליעזר הארון גלה עמן לבבל וכו'. בגבורות ארי (יומא נג:) חידש, שיש לומר שר' אליעזר שאמר שהארון גלה עמן לבבל מודה לר' שמעון בן לקיש שהארון נגנז בימי יאשיהו, אלא רבי אליעזר סובר שאחרי שנגנז במקומו נתגלה למחריבי בית המקדש מקום גניזתו שבבית המקדש ונטלוהו משם לבבל[ה]. והביא ראיה, ממה שאמרו בהוריות (יב:) שהטעם שהיו צריכים למשוח את יהואחז בשמן המשחה מפני יהויקים שהיה גדול ממנו, והקשו שם בגמ' (יב.) וכי היה שמן המשחה באותו הזמן, הרי נאמר בברייתא שיאשיהו גנזו, ודחקו שם לתרץ שמשחוהו באפרסמא דכיא, ואם לרבי אליעזר הארון לא נגנז בימי יאשיהו, יכלו לתרץ שהברייתא שאמר שמשחו את יהואחז סוברת כרבי אליעזר שהארון גלה לבבל ולא נגנז, וממילא שמן המשחה גם כן לא נגנז, דהרי המקור לכך ששמן המשחה נגנז הוא משום שלומדים בהוריות (שם) את שמן המשחה בגזירה שוה מהארון שנגנז, ואם תאמר שהארון לא נגנז, גם השמן לא נגנז והיה שמן המשחה, אלא שגם לר' אליעזר בתחילה הארון נגנז[ו].

איך בנו בבית שני את בית המקדש למ"ד שהארון גלה לבבל

שם. במתא דירושלים הקשה, שלעיל בירושלמי (פ"ד ה"ג יב:) אמר חזקיה בשם רבי יהודה, שהשולחן והמנורה והמזבחות מעכבים את הקרבנות, והסיקו שם שגם לרבנן מעכב בעבודת פנים, וא"כ איך עשו בבית שני עבודת פנים בלא ארון, הא אפילו השימה של הארון בפנים מעכב. ותירץ, שכיון שרבי יהודה ורבנן סוברים שם שהארון במקומו נגנז, א"כ הוה במקומו ולכן יכלו לעשות עבודה בבית שני, ואזיל ר' יהודה בר אילעי לשיטתו דס"ל כאן דבמקומו נגנז, ואף שהוא למטה בקרקע מיקרי במקומו, ולכך אמרו שם בשם ר' יהודה שהשולחן והמזבחות והמנורה והפרוכת מעכבים, אבל לרבי אליעזר שסובר שהארון גלה לבבל, ע"כ שדעתו שאין הכלים מעכבים את הקרבנות ואפילו בעבודת פנים, שאם היו מעכבים, לא היו יכולים בבית שני לעשות עבודת פנים בלא ארון[ז].

איך מ"ד שהארון גלה לבבל מיישב את הפסוק

הדא הוא דכתיב 'ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הארון על פני הדביר ולא יראו החוצה'. לכאורה קשה איך מ"ד שהארון גלה לבבל יבאר את הפסוק, וכתב בקרבן העדה, שבסוף הפסוק נאמר 'ויהי שם עד היום הזה' ויש ללמוד מזה שהארון נשאר במקומו. ובעין יעקב כתב, שהוא יפרש את הפסוק כפשוטו, שבא להודיענו שכיון שהניחו את הארון בתוך הדביר משכו הבדים כלפי חוץ לפי שלא היו צריכים עוד לשאת את הארון בכתף, שמתחילה היו הבדים נתונים בארון בשוה שהיו עודפים אחורי הארון כמו לפני הארון, שהרי ארבע אנשים היו נושאים אותו שנים לכל צד לפניו ולאחריו, אבל עתה לא היו צריכים לכך, ולכך האריכו את הבדים ויהיו שם כל הימים שהיה בית המקדש קיים, ולא בא הכתוב ללמד שנגנז שם הארון ושיהיו הבדים שם לעולם.

הדרש דנראין ואין נראין מוסב על המחלוקת אם גלה הארון לבבל

ויאריכו הבדים וכו' נראין ולא נראין בולטין ויוצאין כשני דדי האשה.
במסכת יומא בבבלי (נ:) הביאו מתחילה ראיה שהארון נגנז במקומו ממה שנאמר בפסוק 'ויהיו שם עד היום הזה', ודחו שעד היום הזה אינו מוכרח שלעולם הוא וכמו שמוכח מפסוק אחר, ומסיקה הגמ' שם בתיובתא על מ"ד זה[ח]. ובעץ יוסף על הירושלמי כתב, שלכן הירושלמי למד שהארון נגנז מדכתיב 'ולא יראו החוצה' שמשמע שלא יראו לעולם החוצה אלא נגנז במקום שעמד שם ולא בא לבבל[ט], ומ"ד זה יסביר את הפסוק 'עם כלי חמדת בית ה' שקאי אשאר כלים של בית המקדש, ובמה שהגמ' אומרת שנראין ולא נראין בולטים ויוצאים כשני דדי אשה, באו ליישב את הפסוק 'ולא יראו החוצה' לרבי אליעזר שסובר שהארון גלה לבבל, וע"ז מתרצת הגמ' שהרי בפסוק אחר נאמר 'ויראו ראשי הבדים', אלא נראין ולא נראין והיינו שהיו בולטים ויוצאים כשני דדי אשה, ולפ"ז הפסוק מדבר על הזמן שבית המקדש היה קיים, אבל אח"כ הארון גלה לבבל.

הטעם שהוצרך הרמב"ם לפסוק היכן נגנז

הרמב"ם (בית הבחירה פ"ד ה"ח) כתב שהארון נגנז במקומו. ובחידושים וביאורים מר' יעקב עמדין על הרמב"ם כתב, דמה שהוצרך הרמב"ם לפסוק דבר זה, והלא אינו נוגע להלכה ואף לא הלכתא למשיחא', משום שהרמב"ם לשיטתו (שם פ"ו הט"ו) שקדושת הבית לא בטלה ומקריבים שם אע"פ שאין בית וכן הנכנס לשם בטומאה חייב כרת [ודלא כדעת הראב"ד שחולק שם], וסובר הרמב"ם שנידון זה אם יש קדושת הבית תלוי במקום שהארון נמצא, ורק למ"ד שהארון נגנז יש קדושת הבית, ולמ"ד שהארון גלה בטלה קדושת הבית ע"י כך, ולענין איסור ביאת מקדש בטומאה כתוב (נמדבר יח ז) 'ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת', ואם אין הארון שם אין איסור להכנס בטומאה, ולכך כתב הרמב"ם שהארון במקומו נגנז ולכן יש איסור להיכנס בטומאה, וכן קדושת הבית במקומה עומדת.

ראית ר' יהודה בן לקיש ששני ארונות היו

שני ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר אחד שהיתה התורה נתונה בתוכו ואחד שהיו שברי לוחות נתונין בתוכו, זה שהיתה התורה נתונה בתוכו היה מונח באהל מועד דכתיב 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה'. בקרבן העדה מפרש, שהביאו ראיה שהארון שהתורה היתה נתונה בו לא היה יוצא עמהם למלחמה, משום שאילו היה דרכם להוציאו עמהם, היו המעפילים מוציאים אותו בע"כ של משה וכמו שהלכו למלחמה בע"כ, אלא משמע שהיו שני ארונות. וביפה מראה הקשה עליו, דאיך יעלה על הדעת שיכנסו המעפילים לפני ולפנים כדי להוציא את הארון אחרי שאמרו 'הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו', ולכן כתב לפרש כדברי הפני משה (סוטה פ"ח ה"ג לה.) שאצל המעפילים כתוב 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה', שמשום שהלכו למלחמה נגד רצון משה לא הלך עמם הארון, אבל בכל פעם שהלכו היה יוצא עמם, והפסוק וארון ברית ה' מיירי בארון שהיה יוצא עמם. והר"א פולדא ובמראה הפנים (סוטה שם) פירשו, שהראיה שהיו שני ארונות היא מדכתיב 'וארון ברית ה' הולך לפניהם דרך שלשת ימים', וכאן כתוב 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה', אלא ששני ארונות היו ואחד הלך עמם ואחד לא מש מקרב המחנה. אך בשירי קרבן (כאן) דחה דבריהם משום שהפסוק 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מן המחנה' כתוב במעפילים, ושם הוא לא הלך עמהם משום שלא חפץ ה' בהליכתם, ואין להוכיח מכאן שהיו שני ארונות[י].

גירסת הברייתא דמלאכת המשכן

בברייתא דמלאכת המשכן (פ"ו) הגירסא ר' יהודה בן לקיש אומר שני ארונות היו שם אחד שהיה עמהם במחנה ואחד שהיה יוצא עמהם למלחמה

ג. **והוסיף**, שכשתדקדק בשמות רוב המלכים תמצא ששמם מורה על שם מה שאירע בימיהם, וכגון שאול על שם ששאלו להם מלך, וכן כולם. ד. **במהרש"א** (יומא נד.) כתב על דברי הבבלי שם, שיש ג' דעות בדבר, לחד, הארון גלה לבבל, ולחד, הארון נגנז במקומו, ולחד, הארון נגנז בלשכת בית העצים. והעיר בדבריו במסגרת זהב, שבירושלמי מפורש כן שיש בדבר שלושה דעות. ה. **וכתב** עוד, שראה שלרשעים קבורים, אפילו מילי דמטמרן איגלי להו. ו. **ועיין** בשער יוסף (הוריות יב.) מש"כ ליישב קושיא זו. ז. **וע"ש** שמיישב לפי"ז שלכן אין מקריבים בזמן הזה קרבנות אף שטומאה הותרה בציבור, דכיון שסתם משנה כאן היא כמ"ד ארון במקומו נגנז שהרי רואים מהמעשה שבמשנה שידעו בייחוד שתחת אבן אחת נגנז הארון, א"כ לפי"ז יש לומר שהשולחנות והמזבחות מעכבים זה את זה, וכיון שמזבח הזהב צריך להתחנך ע"י קטורת ואחד מסימני הקטורת הוא מעלה עשן שאין אנו יודעים מהו, א"א לחנך את מזבח הזהב, וכיון שאין לנו מזבח הזהב אין לנו גם מזבח הנחושת שהם מעכבים זה את זה, וא"א להקריב קרבן. ח. **אך** בשפת אמת (יומא נד.) כתב, שמה שאמרה הגמ' תיובתא אין זה על דרשת ריש לקיש שהארון נגנז במקומו, משום שאין דרך הגמ' לומר תיובתא על ברייתא וכאן יש ברייתא משמיה דר' יהודה בן לקיש שהארון נגנז, ולכן מפרש, שמה שאמרה הגמ' תיובתא הוא על דברי עולא שהוכיח כדעה שבמקומו נגנז מדכתיב 'ויהיו שם עד היום הזה', וע"ז אמרו תיובתא מכוח פסוק אחר שעל כרחך לאו כללא היא, רק כאן היה מסתבר להני תנאי לדרוש כן מאיזה טעם, ואפשר שרצו ללמוד ארון בגזירה שוה שם שם ממרים שנאמר בה 'ותקבר שם' וללמוד שגם הארון נגנז במקומו. ט. **אמנם** ראה בקרבן העדה שסובר שהלימוד שהארון נגנז הוא מדכתיב 'ויהיו שם עד היום הזה'. י. **ועוד** הקשה שם שכיון שהדבר שנוי במחלוקת לא היה לו לפסוק דבר זה, כשאינו נוגע לדינא. יא. **ובפני** זקן כתב שראיית הירושלמי משום שלא היו הולכים בלי ארון למלחמה ובודאי יפלו, אלא שבאמת לקחו את הארון שהיו בו שברי לוחות והוא הארון שהיה נכנס ויוצא עמהם, ובעת נצחון המלחמה נתראה הארון הרוחני הקדוש עם הלוחות והתורה בכבוד השכינה להכרית את השונאים, ומחמת שהלכו שלא ברצון המקום כתיב וארון ברית ה' ומשה לא משו, שזהו עיקר הארון ונשאר במחנה.

והיו בו שברי לוחות שנאמר 'וארון ברית ה' נוסע לפניהם' (במדבר י לג), וזה שהיה (יוצא) עמהם (למלחמה) [במחנה] היה בו ספר תורה שנאמר 'וארון ברית יי ומשה לא משו מן המחנה'. בשירי קרבן (כאן) מפרש דראית הברייתא שהיו שני ארונות מזה שכתוב כאשר יחנו כן יסעו ובחנייתם היה הארון באמצע המחנה, ועוד דהא כתיב ונשאו הקהתים נושאי המקדש, אלא ודאי ששני ארונות היו.

אך במראה הפנים (פוטה שם) כתב שהראיה שהיו שני ארונות, דיש פסוק שנאמר בו שהארון היה נוסע לפניהם וכדכתיב 'וארון ברית ה' הולך לפניהם דרך שלשת ימים' ואילו בפסוק אחר נאמר 'ונסע אהל מועד מחנה הלווים בתוך המחנות', ומכאן ראיה שהיו שני ארונות, והארון שהיו בו שברי הלוחות נסע לפניהם והארון עם הלוחות השניות נסע ביניהם[יב].

רש"י ורמב"ן על התורה נחלקו במחלוקת רבי יהודה ורבנן

ורבנן אמרי ארון אחד היה ופעם אחת יצא בימי עלי ונשבה. מחלוקת רבי יהודה ורבנן היא שלר' יהודה היו שתי ארונות ובאחד היו מונחים הלוחות ובאחר שברי הלוחות והארון שבו שברי לוחות היה יוצא עמם למלחמה. ולרבנן היה ארון אחד ולא היה יוצא למלחמה אלא שבימי עלי יצא הארון למלחמה ונשבה. ובזה נחלקו גם רש"י והרמב"ן בפרשת ואתחנן (דברים י ו) שרש"י כתב שמה שנאמר 'בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך ועשית לך ארון עץ' אינו הארון שעשה בצלאל, אלא הוא הארון שעשה משה ללוחות השניות ובו היו מונחים עד שעשה בצלאל את ארון הזהב והארון הזה היה יוצא עמהם למלחמה, ואותו שעשה בצלאל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי ונענשו על מה שהוציאו אותו ונשבה. וברמב"ן כתב שכדברי רש"י כתוב בתנחומא. וכתב עוד שלפירוש רש"י צ"ל שלאחר שהוציא משם את הלוחות ונתנם בארון שעשה בצלאל, נשארו בו שברי הלוחות ולכך היה יוצא עמהם למלחמה. והוסיף, שדברי רש"י הם כדעת יחיד שכן היא שיטת רבי יהודה ברבי אילעי ששני ארונות היו, אחד שהיו שברי הלוחות מונחין בו וכו', אך רבנן סוברים שארון אחד היה ופעם אחת יצא בימי עלי ונשבה. והביא עוד שדעת רבותינו בכל מקום בתלמוד כחכמים (נזיר ח: ב"ב יד: מנחות נט.) שהלוחות ושברי לוחות מונחים בארון. ועוד הקשה עליו, דלדבריו היכן עמד הארון הזה עם הלוחות הראשונות כל ימי המדבר, דהרי במשכן בבית קדשי הקדשים לא היו שם שני ארונות, וכן שלמה לא הכניס לבית קדשי הקדשים אלא ארון אחד. ולכן כתב הרמב"ן לפרש את הפסוק, שהוא על הארון של משה שבו היו מונחים הלוחות עד שעשה בצלאל את הארון, וכשנעשה הארון של בצלאל גנזו את הארון שעשה משה כדין תשמישי קדושה. ועוד פירש על דרך הפשט, ש'ועשית לך ארון עץ מרמז' על הארון שעשה בצלאל.

ובתום' עירובין (סג: ד"ה כל זמן) כתב הר"י כדעת רש"י ששני ארונות היו. ומיישב את הוכחת הרמב"ן מהבבלי שארון אחד היה ממה שמצינו שהלוחות ושברי לוחות מונחים בארון ומשמע שהם בארון שעשה בצלאל, שזה היה בבית המקדש שעשה שלמה[יג] ואז היו הלוחות ושברי הלוחות מונחים בארון אחד, אבל עד אז היו מונחים בשני ארונות.

ר' יהודה בר אילעי שסובר דשני ארונות היו לשיטתו שהארון נגנז במקומו

שם. במשנת אליהו כתב, שר"י בר אילעי לעיל שסובר שהארון נגנז במקומו, אזיל לשיטתו כאן דשני ארונות היו, ואחד שהיה באהל מועד עם הלוחות והס"ת מצידו, נגנז במקומו, והשני שהיו בו שברי הלוחות ויצא עמהם למלחמה, גלה לבבל, ולכן לא קשה עליו מהפסוק שכתוב 'ושם חמדת בית ה' שמשמע שהארון גלה עמם, דזה נאמר על הארון עם שברי הלוחות, ור' אליעזר שסובר שהארון גלה עמם לבבל סובר שארון אחד היה[יד], אך מסיק שמהגמ' ביומא (נג:) משמע שהמ"ד שסובר שהארון נגנז במקומו אינו דורש את הפסוק של ר' אליעזר שגלה לבבל[טו].

אם מותר להניח ספרי תורה הפסולים בארון קודש יחד עם הכשרים

שם. בשו"ת נודע ביהודה (קמא או"ח סי' ט) נשאל, אם מותר להניח ספרי תורה פסולים שאינן ראוים לתיקון בארון הקודש המקודש לספרים הכשרים, והביא השואל ראיה משברי לוחות שמונחים בארון עם הלוחות השלמים, וכתב השואל לדחות, שרק שברי הלוחות היו בארון משום שהיתה בהם קדושה יתירה שהיו מעשה ידי הקב"ה בעצמו[טז]. וכתב ע"ז הנודע ביהודה, שאין להוכיח משברי לוחות משום ששם מתחלה על דעת כן נעשה הארון להניח בו שברי לוחות ג"כ, ותנאי מתחילה מועיל וכמבואר באו"ח (סי' מג ס"ג), וע"ש מה שמסיק[יז]. ובשו"ת בנין ציון (סי' נ) כתב, שמה שדחה בנודע ביהודה ששם מתחלה נעשה גם לשברי לוחות והוי כמו התנה, אין זה תשובה, דעדיין יש להוכיח ממה שציווה הקב"ה להשים את השברים אצל הלוחות בארון אחד שיש לשברים קדושה כמו לשלמים וא"כ ה"ה בס"ת, ועוד, שכיון שכבר נהגו העם להשים את הס"ת הפסולים אצל הכשרים בארון הקדש, הוי כמו התנה בתחילה גם בארון הקדש וכמו לגבי שברי הלוחות בארון. ומביא שם ראיה מספר חסידים (סי' תתקלד) להתיר.

ומוסיף שם, שגם ראיה זו משברי לוחות שהיו מונחים בארון אחד עם הלוחות השלמים, אינו מוסכם, שהרי מצינו בזה מחלוקת בירושלמי שלר' יהודה בן לקיש ב' ארונות היו ואותו ארון שהיו מונחים בו שברי הלוחות לא היה בו קדושה כ"כ והיה יוצא עמהם למלחמה, אבל לרבנן ארון אחד היה, ורש"י בחומש (דברים י ו) כתב כדעת ריב"ל, ולפ"ז אין ראיה משברי לוחות שמותר להניח ס"ת בלוי עם הכשרים בארון אחד, אכן כיון שמהבבלי נראה שסובר שהיה ארון אחד ללוחות ושברי לוחות ושאין בזה מחלוקת, שהרי בב"ב (יד:) הגמ' מקשה לר"מ מנא ליה ששברי לוחות מונחים בארון, ומה קושיית הגמ', שמא סובר ר"מ כמ"ד שלא היו מונחים באותו ארון אלא היו שני ארונות, אלא מוכח שהבבלי סובר שאין בזה מחלוקת. ועוד, דגם בירושלמי ריב"ל הסובר שהיו ב' ארונות, הוא יחיד נגד רבנן דס"ל שהיה ארון אחד והלכה כרבים[יח].

ישוב הפסוקים לרבי יהודה דשני ארונות היו

קרייא מסייע להון לרבנן 'או לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה' מילה דלא חמון מן יומיהון. והיינו שמשמע שלא היו מוציאים את הארון למלחמה. ביפה מראה כתב שאין מכאן קושיא על רבי יהודה שאומר ששני ארונות היו, כיון שאף לרבי יהודה שהיו שני ארונות לא היה הארון שבו הלוחות יוצא עמם למלחמה, ובמלחמה זו נאמר 'וישלח העם וישאו משם ארון ברית ה' צבאות יושב הכרובים ושם שני בני עלי עם ארון בבית האלוקים', והיינו לפי שניגפו במלחמה ולא הועיל להם הארון שבו היו שברי הלוחות, הביאו עוד את הארון הזה שהיה בו קדושה יתירה והפלשתים נבהלו ממנו מפני שהרגישו בקדושה יתירה שבארון זה, או ממראה עיניהם שהיה זהב ועליו הכרובים, או מחמת שישראל הריעו כנגדו תרועה גדולה מה שלא עשו לארון הקודם, ועל כן אמרו מי יצילנו.

מקור הרמב"ם שצריכים ארון לשאול באורים ותומים

קרייא מסייע לרבי יודה בן לקיש 'ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלהים' והלא ארון בקרית יערים היה, מה עבדון ליה רבנן הגישה אלי הציץ. בשקל הקודש תמה מכאן על שיטת הרמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"ו) שכתב שכשהיו שואלים באורים ותומים היה הכהן עומד לפני הארון והשואל מאחריו, והרי התפרש בירושלמי ש'הגישה אלי ארון' היינו על הציץ ומשמע שלא צריכים את הארון בשאלת אורים ותומים, דהרי הארון לא היה שם[יט]. וכתב לבאר, שהרמב"ם הוכיח שצריך ארון בשאלת אורים ותומים, מדברי הירושלמי כאן שמבואר שלר' אליעזר הארון גלה לבבל, ולר' יהודה בן לקיש הארון במקומו נגנז, ומבאר ע"ז במשנת אליהו, שלמ"ד דשני ארונות היו יש לומר שהארון נגנז במקומו, ור' אליעזר שאומר שהארון גלה לבבל משום שסובר שהארון שהיה בו ספר תורה שלם הוא היה יוצא למלחמה[כ], ובירושלמי ששני ארונות היו מהפסוק 'ויאמר שאול

יב. אך עיין במלבי"ם (במדבר י לג) שבפעם הזאת היה דבר מיוחד שלא נסע הארון באמצע המחנה כמו בכל המסעות, רק הקדים לנסוע לפניהם ונעשה נס שהקדים לפניהם שלשה ימים, ולפי"ז אין ראיה מכאן דשני ארונות היו, וצ"ל דדבריו הם לרבנן שארון אחד היה. **יג. ומפרש** שם שהמקור של הגמ' בב"ב (יד.) שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון הוא מדכתיב (מלכים א' ח ט) 'אין בארון רק שני לוחות האבנים', ופסוק זה נאמר בימי שלמה, ואז היו מונחים הלוחות ושברי הלוחות בארון אחד, וגם לפי ר"מ שדורש שם (יד:) שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון מדכתיב (דברים י ג) 'אשר שברת ושמתם בארון', וזה מוזכר קודם שלמה, מכל מקום היינו רק בבנין הבית ועד אז היו מונחים בשני ארונות. **יד. והוסיף** שם שלפי"ז רבנן שאמרו כאן שהארון נגנז בלשכת העצים, אינם אותם רבנן שאמרו שארון אחד היה, אלא סוברים כר' יהודה ששני ארונות היו, ורק ר"א שסובר שהארון גלה לבבל סובר שארון אחד היה כרבנן דר' יהודה. **טו. שהרי** אמרו שם שר' אליעזר לומד משני פסוקים שהארון גלה לבבל, והפסוק השני שלמד ממנו הוא מדכתיב 'ויצא מבת ציון כל הדרה', ודרשו הדרה חדרה, שמה שגנוז בחדרי חדרים יצא מבת ציון, ואם נאמר שגם למ"ד שארון במקומו נגנז יש לומר דשני ארונות היו והארון עם שברי הלוחות גלה עמם לבבל, אין ראיה מהפסוק ויצא מבת ציון כל הדרה שהארון גלה לבבל, דיש לומר שהארון עם הלוחות נגנז במקומו והארון עם שברי הלוחות גלה לבבל והוא נקרא חדרה שגנוז בחדרי חדרים. אך בשקל הקודש מיישב, שהגמ' ביומא מדייקת מכל הדרה חדרה שגנוז בחדרי חדרים שאין מדובר מהארון עם שברי הלוחות, לפי שאינו גנוז בחדרי חדרים דהרי הוא היה נראה במלחמה, אלא מוכח שהארון גלה לבבל, אך באמת למ"ד שהארון נגנז במקומו, יש לומר שידרוש שהפסוק 'ויצא מבת ציון כל הדרה' הוא על הארון עם שברי הלוחות, שנקרא 'חדרה' משום שהיה מוצנע תמיד ולא היה נראה רק במלחמה. **טז. ובנודע** ביהודה (שם) כתב שדחית השואל אינה דחיה, שהרי במנחות (צט.) הביאו ראיה ממה ששברי לוחות מונחים בארון, שיש להיזהר בתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו. **יז. וכותב** שם שאף שכאן היה תנאי מתחילה, אעפ"כ הוכיחו מזה להיזהר במי ששכח תלמודו מדחזינן שהקפיד הקב"ה על שברי לוחות להניחם בארון והתנה על תנאי הזה. **יח. וע"ש** שמסיק, שמה שנוהגים בהרבה קהילות שאינם גונזים הס"ת שבלו אלא מניחים אותם בארון הקודש במקום מיוחד ומוציאים אותם בשמחת תורה להרבות ההקפה, יש להם לסמוך על ספר חסידים שהתיר. **יט. ועוד** קשה, שכיון שבמשך חיי שאול היה הארון בקרית יערים ואף לאחר מותו, איך שאל אחימלך בעיר נוב באורים ותומים במעשה דוד, וכן כשדוד ברח משאול מצינו ששאל באורים ותומים, ואף שלא היה לו ארון. **כ. ולעיל** הארכנו בביאורו.

לאחיו הגישה אלי ארון האלוקים', והלא ארון בקרית יערים היה אלא דשני ארונות היו, ולרבנן שסוברים שארון אחד היה 'הגישה אלי ארון' קאי על הציץ, ומוכח שלשאלת אורים ותומים אין צריכים ארון, וא"כ למ"ד דשני ארונות היו ו'הגישה אלי ארון' היינו ארון ממש, מוכח שלשאלת אורים ותומים בעי ארון, שאל"כ מדוע אמר שמואל 'הגישה אלי ארון'. וכיון שהרמב"ם פוסק (גיט הגמירה פ"ד ה"ח) שהארון נגנז במקומו, לדברי המשנת אליהו דבר זה תלוי בשאלה כמה ארונות היו, ואם הרמב"ם סובר שהארון נגנז במקומו ע"כ שסובר דשני ארונות היו, וא"כ סובר גם ש'הגישה אלי ארון' הוא כפשוטו שצריך ארון לשאלת אורים ותומים[כא]. אך בשו"ת אמרי יושר (ח"ב פי' קנ) כתב שדעת הרמב"ם שלכתחילה יש לשאול לפני הארון, אך בדיעבד אין הארון מעכב, ולכן שאלו במחנה ואף שלא היה להם ארון[כב].

למ"ד שצריכים ארון להשאל באורים ותומים איזה ארון צריך

שם. הרש"ס כתב, שלר' יהודה שמוכיח ששני ארונות היו, הארון ששאול אמר לאחיה הגישה אלי הוא הארון עם שברי הלוחות, והארון עם הלוחות היה בקרית יערים. וכתב בהר אפרים שמוכח מכאן שאף שבעינן ארון לשאלת אורים ותומים, מכל מקום סגי בארון שיש בו שברי לוחות ונקרא לפני ה'. אך בספרי (עקב פיסקא נח) כתב שהארון שהיה בבית עובד אדום הגתי הוא הארון עם השברי לוחות, והארון שהיה אצל שאול היה בו לוחות אחרונות וס"ת, לפי"ז צ"ל ששאלת אורים ותומים צריך לפני הארון שהיו בו לוחות אחרונות וס"ת כמו בשאול.

אוצר החכמה

טז.

ביאור קושיית הגמרא

והלא ארון בציון היה. בפני משנה במסכת סוטה (לה:) פירש את שאלת הגמרא, שודאי שדוד לא היה משלחו עמהם למלחמה אחרי שכבר נענש בימי עלי. ובקרבן העדה (סה) פירש, שכיון שבאותם הימים הארון היה בציון בזמנו של דוד ובודאי לא הוציאוהו משם, ואף כשהיה באהל אמר דוד 'אנכי יושב בבית ארזים וארון ברית ה' יושב בתוך היריעה', וכ"ש שלא יוציא את האהל לשדה המלחמה והוא יושב בביתו.

הטעם שהחמיר אוריה על עצמו

מה עבדון ליה רבנן סכך שהוא כקירוי שעדיין לא נבנה בית הבחירה.

התוספות בעירובין (סג: ד"ה כל זמן) כתבו, שאין הפירוש בלשון הפסוק 'בסוכות' שהארון היה עמהם במלחמה, אלא הכוונה שהיה הארון בקירוי של חול שאינו בית המקדש, ואע"פ שבכך לא היו נאסרים בתשמיש המטה, וגם אוריה עצמו היה נשוי עם בת שבע ואם כן לא היה מחמיר על עצמו לפרוש מן האשה בשביל שאינו במקדש, מ"מ כיון דאיכא תרתי לריעותא גם שישראל היו במלחמה יושבין בסוכות וגם שהארון לא היה במקדש, רצה להחמיר על עצמו. והוסיפו עוד, דאי הוה גריס בירושלמי שהיה הארון שלא בקירוי[א] והיינו שהיה בתוך היריעה ניחא טפי, דהרי לישנא דקירוי לא משמע שהוא של חול.

הראיה מהפסוק שיאשיהו המלך גנז את הארון

ויאמר ללוים המבינים ולכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף.

בביאור הראיה מהפסוק שיאשיהו גנזו כתב בתוס' הרא"ש (הוריות יב.), דהרי הארון היה בבית המקדש שהלא מי הוציאו משם שהוצרך יאשיהו המלך להניחו במקומו. ועוד, שיהיה כתוב בפסוק בבית ה' וכבר ידוע ששלמה בנה את בית המקדש, אלא משמע שכששלמה בנה את בית המקדש ידע שסופו להיחרב וישראל יגלו מעל אדמתם והכין בית תחת הקרקע שיהיה מוכן לגנוז בו את

כא. **ומיושב** איך שאל אחימלך בעיר נוב באורים ותומים, דכיון דשני ארונות היו, אולי בעיר נוב עם אחימלך היה הארון עם שברי הלוחות, וכן יש לומר בדוד ששאל באורים ותומים בבורחו משאול. אך לעיל כתבנו בשם הרמב"ן שלבבלי היה ארון אחד ולדבריו נמצא שהרמב"ם פסק כירושלמי ולא כבבלי. וגם לפי מש"כ התוס' בעירובין (סג.) שבתחילה היו שני ארונות ואח"כ היה ארון אחד, אין זה כדבריו שהיו שני ארונות ואחד גלה לבבל ואחד נשאר במקומו. כב. **וראייתו** ממש"כ הרמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"י) שבבית שני לא היו שואלים בארון לפי שלא היה שם רוח הקודש על הכהן, ותיפוק ליה שבבית שני לא היה ארון, אלא מוכח שארון אינו מעכב. א. **וכן** גירסת הגר"א (פוס ס) 'סכך שלא בקירוי'. ב. **ובמהרש"א** (הוריות יב:) כתב, שרש"י ביומא פירש את הראיה שגנזוהו, דאל"כ למה ליאשיהו לומר להם תנו את ארון הקודש וכו' דהרי שם היה, אלא שציוה להם לגנזו, ולא ניחא לרש"י לומר שלא היה שם לפי שהעבירו מנשה ואמון את הארון ושמו תחתיו את פסיליהם ולפיכך ציוה יאשיהו להחזירו למקומו, דא"כ היה לו לומר החזירו או השיבו את ארון הקודש, ומלשון תנו משמע ליתנו למקום שלא היה שם מעולם. ג. **וראה** גם בהר אפרים שכתב על דברי הרש"ס שפירש בגמ' שאם יטלו את הארון עמהם תתבטל מצות נשיאה בכתף, דמה שייך ביטול נשיאת הארון על הכתף כשאין ארון, והרי כל המצוה הוא רק כשרוצים להעביר את הארון ממקום למקום, אבל כשאין צורך להעבירו ממקום למקום אין את המצוה הזאת. וגם העיר שם על הקרבן העדה שמפרש שיתחלל קדושת הארון ע"י ירידתו לבבל, שנראה שכוונתו הארון כדי שלא ישלטו בו ידי אומות העולם, ועל מקום זה אמר יאשיהו 'בבית אשר בנה שלמה', ולא היה מקום זה ידוע לכולם אלא לחסידי כהונה ולוויה שהיה מסור להם דור אחר דור, וזה מה שאמר הפסוק ללוים המבינים וכו' הקדושים לה' שהיו מבינים ויודעים את מקומו[ב].

אם יש להוכיח כדעת הרמב"ן שגם הלויים נשאו את הארון

שם. נחלקו הרמב"ם והרמב"ן אם היו הלויים נושאים את הארון, דעת הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע לד) שרק הכהנים היו נושאים את הארון, אבל הרמב"ן (שורש השלישי) חולק עליו וסובר שהכהנים והלויים כשרים במשא מן התורה שכולם נקראו לויים. וכתב בהגהות יפה מראה, שמכאן יש ראיה לדעת הרמב"ן שהמצוה לשאת את הארון היא גם על הכהנים וגם על הלויים, שהרי יאשיהו דיבר ללויים שישאו את הארון לגנזו, ומשמע שעל הלויים הוטל לשאת אותו. אך בשיירי קרבן כתב שאין להביא מכאן ראיה לדעת הרמב"ן שהרי מצינו (יבמות פו: ובחולין כד: ועוד) שבכ"ד מקומות נקראו הכהנים לויים וזה אחד מהם, וגם כשציוה דוד לשאת את הארון בפעם שניה אמר וישאו בני לוי את ארון אלוקים כאשר ציוה משה ובפסוק זה ודאי שיפרש הרמב"ם שהכוונה רק על הכהנים.

מדוע לא יחזור למקומו

אם גולה הוא עמכם לבבל אין אתם מחזירין אותו עוד למקומו. בטעם שאמר להם שאם יגלה הארון לא יחזור למקומו כתב בפני משה (סוטה שם), שהוא משום שהמלך יעכב את הארון מפני חשיבותו. ובקרבן העדה (שם) פירש, שאין מצות בכתף ישאו נוהגת בלויים אז. ועוד, שתתחלל קדושת הארון בירידתו לבבל ואולי ישלטו בו זרים. ובמתא דירושלים (כאן) העיר על הקרבן העדה, דאמאי לא תנהג גם בחוץ לארץ מצות בכתף ישאו, וכן הקשה על מש"כ בקרבן העדה שבחו"ל בטלה קדושתו[ג]. ופירש שם, שכיון שהארון היה מעץ כשיגלה ממקומו ויהיה בארץ טמאה תשלוט בו ריקבון ולא יחזור עוד למקומו, אבל כל זמן שהיה במקדש לא שלט בו הריקבון[ד].

כמה מנים היה בשמן המשחה לדעת הבבלי והירושלמי

ואתה קח לך בשמים ראש וכו' שהן אלף וחמש מאות מנים. בקרבן העדה פירש שמר דרור שיעורו חמש מאות, וקנמן בשם מחציתו חמישים ומאתים, וקנה בושם חמישים ומאתים, וקידה חמש מאות. וכתב במשנת אליהו, שהירושלמי חולק על הבבלי וסובר כפשטות הפסוק שמה שנאמר קנמן בשם מחציתו חמישים ומאתים, היינו מחצית מהמר דרור, שהמר דרור הוא חמש מאות וקנמן בשם היה מחצית מחמש מאות שהן מאתים וחמשים, וביחד עם המר דרור היה שבע מאות וחמישים מנים, וקנה בושם עוד מאתים וחמישים ביחד הם אלף מנים, וקידה חמש מאות הם אלף וחמש מאות מנים. אך הבבלי בכריתות (ה.) מפרש שהיה מר דרור חמש מאות וקנמן בשם היה גם חמש מאות, ומחציתו חמישים ומאתים היינו שמחצית מהקנמן בשם היה מאתים וחמישים, וכל הקנמן בשם היה חמש מאות ויחד עם המר דרור הם אלף מנים, וקנה בושם מאתים וחמישים וקידה חמש מאות ביחד היו כולם אלף ושבע מאות וחמישים מנים[ה]. ולפי הבבלי מה שחילק את הקנמן בשם לשני מחציות הוא בשביל ההכרעות, וכן פסק הרמב"ם (כלי המקדש פ"ו ה"ג).

ובתקלין חדתין כתב, שלדעת הירושלמי שקנמן בשם היה מאתים וחמשים, מה שאמר קנמן בשם מחציתו חמישים ומאתים ולא חמישים ומאתים, משום שגזירת הכתוב היא שיביא חמש מאות מנים קנמן בשם ויקח מהם מאתים וחמשים לשמן המשחה[ו].

סדר עשיית שמן המשחה לרבי יהודה

רבי יהודה אומר שולקן היה במים ונותן שמן על גביהן משהיה קולט את הריח היה מעבירו כדרך שהמפטמין עושין. וכן אמרו בהוריות כמו שאמרו בע"ז (נב:) לגבי כלים של אחז שגנזום משום שנתחללו והקדישו אחרים תחתיהם, ורק בכלי שרת שנתחללו אפשר להקדיש אחרים תחתיהם, משא"כ בארון אי אפשר לעשות אחר תחתיו וכמש"כ במגילת אסתר בספר המצוות (מצוה לג), אך אין זה נראה משום שהרמב"ן שם כתב שפשוט שאם ישבר הארון או יאבד מצוה לעשותו כמידתו, וא"כ דומה הארון לכל כלי שרת שאם יתחלל יעשו ארון אחר במקומו ויתחנך ע"י נתינת הלוחות בתוכו, וגם אפשר לקדשו ע"י שמן המשחה, שאם הארון לא נגנז גם שמן המשחה לא נגנז [וכ"כ בגבורת ארי יומא (נג:), הו"ד לעיל]. ד. **ועוד** פירש שם שאף שמצינו בימי פלשתים שגלה הארון ומכל מקום חזר ע"י שהכה בהם הקב"ה מכות רבות, ולמה חשש שיגלה הארון דהרי יכול לחזור ע"י נסים, אלא ששם גלה רק הארון לבד, אבל כאן שגם ישראל יגלו חשש שאינו חוזר, ולכן אמר שאם גולה הוא עמכם, שגם אתם תגלו שוב אינו חוזר עוד למקומו. ה. **וראה** במשך חכמה (שמות ל פ"ו) שכתב, שיתכן שאין מחלוקת בין הבבלי לירושלמי ושניהם אמת, וקנמן בשם היה חמש מאות שקלים כמו שנאמר בבבלי, רק שמאתיים וחמישים היו משל משה, והמאתיים וחמישים האחרים היו משל צבור. ו. **אך** במראה הפנים (סוטה שם) פירש, שתיבת מחציתו שהיא מיותרת באה ללמדנו על סדר המשקל שכך היה הציווי מהשי"ת ליקח מתחילה מר דרור במשקלו המפורש, ואח"כ לקחת קנמן בשם כנגד מחצית המשקל של מר דרור, ואח"כ קידה ולערבן ולעשות מהם שמן, ולפיכך הפסיק הפסוק בין מר דרור לקידה ואף ששניהם חמש מאות, משום שסדר עשייתם מעכב.

(יפ:) ובכריתות (ה.) שהיו שורין את העיקרין במים ומציף עליהם שמן וקולט את הריח וקופחו. וברש"י שם (ד"ה אלא) פירש, שבתחילה היה שורה את העיקרים במים שהיו מתמלאים מן המים ושוב לא יהיו בולעים מן השמן כל כך, ומציף עליהם שמן לאחר שהוציאם מן המים, ומוציא את השמן לאלתר. אך הרמב"ם (כלי המקדש פ"ו ה"ג) והרמב"ן (שמות ל כה) כתבו, שהיו שוחקים את העיקרים כל מין לבדו, ועירבו את הכל והשרו אותם במים עד שיצא כל כוחם, ונתנו את הבשמים הכתושים בכלי מלא מים, והציפו עליהן שמן זית הין, ואח"כ בישלו את הכל על האש עד שיתיבשו המים, ונשאר השמן המבושם. וברמב"ם מבואר שנותן על המים שמן זית ולא על העיקרים. וכתב בערוך לנר (כריתות ה.) שהרמב"ם חולק על רש"י וסובר שנתנו את השמן על המים שהשרו בהם את העיקרים ולא על העיקרים עצמם[ז].

מה בא ללמדנו באמרו שעשה משה במדבר

שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה נסים נעשה בו מתחילתו ועד סופו. בבאר שבע הוריות (יב.) ובקרבן אהרן (למורת כהניס פרקס לו מכילתא דמילואים ט) כתבו, דמה שאמרו שמן המשחה שעשה משה לא בא ללמדנו באיזה שמן מדובר, דהרי לא נעשה שמן המשחה אלא פעם אחת, אלא בא לתת טעם למה שנעשה נס בשמן המשחה, דכיון שעשאו משה קדוש ה', נמשך עליו שפע אלוקי והיתה הברכה מצויה בו תמיד. ועוד, שלפי שעשאו במדבר שהיתה השכינה גלויה בו יותר מכל המקומות האחרים היתה הברכה מצויה בו. אך באהל משה (כריתות ה.) כתב, שהכוונה היא להשמיענו שאין מצוותו דווקא שיעשה כעין שעשה משה, וגם לר' מאיר כשר אם יעשה כמו ר' יוסי שישלוק תחילה את העיקרים במים ואח"כ יציף עליהם שמן, אלא שמשה שלק בשמן את העיקרים ונעשה לו נס.

אם צריך לנס בשמן המשחה למה הזהירה התורה שלא לעשות במתכונתה

שם. בפנים יפות (שמות ל) הקשה, אם היה צריך לנס בשביל עשיית שמן המשחה, למה הוצרכה התורה להזהיר שלא יעשו שמן המשחה במתכונתה, והרי אי אפשר כלל לעשות כן בלי נס. וכתב לבאר, שלר' יהודה חייב העושה שמן במתכונת שמן המשחה, גם אם העיקרין בולעים את השמן ולא נשאר מהשמן לבסוף[ח]. אך בחי' הגרי"ז כריתות (ה.) הוכיח מזה, שגם ר' יהודה מודה שאפשר לעשות את שמן המשחה בדרך שאמר ר' יוסי, אלא שמשה לא הוצרך לכך כיון שידע שיהא נס בעשייתו.

טעם שנעשה נס דווקא בשמן המשחה

שם. כתב ביפה מראה, שהטעם שנעשה הנס בשמן המשחה ולא באפר פרה וקטורת שעשה משה, שכיון שהמשיחה היא לגדל ולקדש את הכהנים והמלכים, נרמז בזה שהגדולה הנתונה מה' קיימת לעולם.

איך מותר למשוח מלכים בשמן המשחה

וממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. בתוס' הרא"ש בהוריות (יפ:) הקשה, מדוע הותר למשוח מלכים בשמן המשחה, והרי נאמר (שמות ל לג) 'ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו' ומלך בכלל זר הוא. ותירץ, שמשום שיש לדרוש מהפסוק (שם לג) 'על בשר אדם לא ייסך' 'אדם' ולא מלך, וכמו שדרשו במגילה (יפ.) על הפסוק 'בקום עלינו אדם' 'אדם' ולא מלך שזה המן הרשע שלא היה מלך'.

אך הרמב"ן (שמות ל לג) מפרש, שההיתר למשוח בו את המלכים נלמד ממה שאמר הכתוב (שם לא) 'שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם', ולא נאמר שמן משחת קדש יהיה זה לאהרן ולבניו לדורותם וכמו בבגדים (שם כח כט) 'ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו', וכן לא נאמר את אהרן ואת בניו תמשח וקדשת אותם לכהן לי והיתה להם חקת עולם לדורותם, אלא שציוה הקב"ה שימשח בו עתה את אהרן ובניו, ומה שנאמר 'שמן משחת קדש יהיה זה לי' הוא כדי למשוח בו את משיח קדשי אשר אבחר בו 'לדורותיכם', והציווי לא ינתן על זר הוא על זר שאיננו לי, ולכן נמשחו בו המלכים והכהנים הגדולים כי הם משיחי ה', וכמו שנאמר בתהלים (פט כא) 'מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו' בשמן שהוא משחת קדש לי.

מנין למדו שמלך בן מלך אינו טעון משיחה

מלך בן מלך אינו טעון משיחה מאי טעמא 'קום משחהו כי זה הוא' זה טעון משיחה ואין בנו טעון משיחה. בבבלי במסכת הוריות (יפ:) למדו שאין מלך בן מלך צריך משיחה מהפסוק (דברים יז כ) 'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו' ירושה היא לכם. ובביאור הגר"א (משלי ד) כתב, שלא גורסים בירושלמי 'מאי טעמא קום משחהו כי זה הוא', דהרי מפסוק זה דרשו בהמשך שמלכי ישראל אינם צריכים משיחה. אך בפני זקן גרס כן, ופירש, שהירושלמי אינו סובר כדרשת הבבלי מהפסוק 'למען יאריך ימים', דאף שהמלכות היא בירושה מ"מ אפשר שצריך משיחה, והוסיף עוד, שאפשר שגם הבבלי מודה שדורשים שמלך בן מלך אינו צריך משיחה מ'כי זה הוא' וכמו שדרשו בירושלמי, שהרי מהפסוק 'למען יאריך ימים' אפשר ללמוד שהמלכות עוברת בירושה והיינו שבניו קודמים לאחרים, אבל עדיין לא היה ידוע שאינו צריך משיחה, ובזה סמך הבבלי על דרשת הירושלמי מ'כי זה הוא' שאינו טעון משיחה.

הטעם שיואש נמשח בבית המקדש

אין מושחין את המלכים אלא על גבי המעיין. בערוך לנר (כריתות ה:) כתב, שאף שיואש לא נמשח על המעין אלא בבית המקדש כנראה מהפסוקים, משום דשם לא היה אפשר בענין אחר מפני עתליהו שעדיין היתה קיימת[יא]. ובכתר ישועה (שם) כתב שגם בית המקדש היה על יד המעיין כמבואר לקמן (ה"ג) וכן אמרו בכריתות (ה:) שמעיין היה יוצא מבית קדשי הקדשים.

היכן הוא הגיחון שנמשך שם שלמה

והורדתם אותו אל גיחון. רש"י בכריתות (ה: ד"ה גיחון) כתב, שגיחון הוא מעיין קטן אצל ירושלים ואינו הנהר היוצא מעדן[יב]. וברד"ק (שם) פירש שהוא השילוח, וכ"כ בתוס' הרא"ש בהוריות (יפ:) והרשב"א (ביצה יז:) והריטב"א (מכות ד.).

אך הרמ"ה פירש שזהו נהר גיחון היוצא מעדן. ובערוך לנר (כריתות ה:) כתב, שאי אפשר לפרש כן, שהרי בשבועות (מז:) אמרו שנהר פרת נקרא 'הנהר הגדול' מפני שנקרא על שם ארץ ישראל, וא"כ גיחון ע"כ אינו בארץ ישראל, ועוד, שעל נהר הגיחון נאמר שהוא סובב את כל ארץ כוש, וידוע שארץ כוש רחוקה מארץ ישראל וכמו שנאמר בסוכה (לג.), ולפי הנראה מהכתוב היה סמוך לירושלים מאוד שעדיין ישבו אדוניהו וקרואיו במשתה כשבאה השמועה שנמשח שלמה אצל גיחון. ובערוך לנר (שם) ובבן יהוידע (כריתות ה:) פירשו את דברי הרמ"ה, שהיה מעיין קטן סמוך לירושלים שהמים שבו היו באים מהגיחון שהוא יוצא מעדן ע"י מחילות תחת הארץ, וכמו שמצינו בסוכה (נג:) שמגיעים מים למקומות רחוקים מנהר פרת על ידי מחילות, וכן יש לומר שמגיעים מים למעין הקטן שבירושלים על ידי מחילות מנהר הגיחון שמקורו בעדן, וכן היה להם בקבלה דבר זה שמעיין גיחון הסמוך לירושלים בא מגיחון הגדול וע"ש זה נקרא גיחון[יג].

ביאור שיטת רש"י והרמב"ם במשיחת מלך כשיש מחלוקת

אין מושחין מלך בן מלך אלא מפני המחלוקת. בבבלי (הוריות יפ: כריתות ה:) דרשו שאין מושחין מלך בן מלך מ'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל', וכשיש מחלוקת דרשו שצריך למשוח מדכתיב 'בקרב ישראל' בזמן ששלום בישראל. ורש"י (כריתות ה: ד"ה בזמן ששלום) כתב, שכשיש שלום בישראל המלכות היא בירושה ולא צריך משיחה אבל כשיש מחלוקת אינה ירושה וצריך משיחה. ומשמע שכשיש מחלוקת אין המלוכה עוברת בירושה אלא על ידי משיחה. אך הרמב"ם (כלי המקדש פ"ו הי"ח ונפירוש המשנה כריתות פ"ו מ"ח) ובמאירי (כאן) כתבו שגם בזמן שיש מחלוקת עוברת המלכות בירושה, אלא שמושחין אותו כדי לסלק את המחלוקת ולהודיע לכל שהוא המלך לבדו. וברמב"ם הוסיף, שאם נזדמן שהיה מחלוקת בין בני דוד איזה מהם ימלוך זה או זה, ואח"כ הסכימו על אחד מהם, הרי זה נמשח בשמן המשחה כדי לסלק המריבה ולהסיר המחלוקת כדי שידעו הכל שזה משיח ה' ויראו מפניו. ומשמע שרק כשיש מחלוקת בין בני דוד בעצמם מושחין אותו.

ז. **בחי'** הגרי"ז (כריתות ה.) כתב, שלדעת רש"י אין מחלוקת בין ר' יהודה ור' יוסי, אלא שר' יוסי אומר עצה טובה לשרות מתחילה את העיקרים במים כדי שלא יספגו את השמן, אך לדעת הרמב"ם שלר' יוסי היו נותנין את השמן על המים ולא על העיקרים, יש לומר שר' יהודה חולק וסובר שצריכים את העיקרים עצמן ולא את המים שהשרו בהם את העיקרים, אך מוכיח שם מכח קושיא אחרת (שהובאה בפנים) שגם לדעת הרמב"ם ר' יהודה מודה שיועיל לעשות את השמן בדרך שאמר ר' יוסי. ח. **ומדמה** דבר זה למחלוקת אביי ורבא (תמורה ה.) אי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני או לא מהני, ולדעה שלא מהני הא דלקי הוא משום דעבר על מימרא דרחמנא. וע"ע במהר"ם שיק (מלואי קי אות ג) ובכתר ישועה (כריתות ה:) מה שתירצו בזה. ט. **וכ"כ** באהל משה בכריתות (שם). וראה מה שביארנו בדיבור הקודם לפי"ז את לשון הברייתא שמן המשחה שעשה משה. י. **אך** ברמב"ם (כלי המקדש פ"ו ה"י) כתב, שהנותן משמן המשחה על גבי מלך או כהן גדול שכבר נמשחו פטור שנאמר 'ואשר יתן ממנו על זר' ואין אלו זרים אצלו, אבל הסך ממנו אפילו למלך וכהן גדול חייב שנאמר 'על בשר אדם לא ייסך' כל אדם במשמע, ומשמע שאין דורשים אדם ולא מלך. יא. **וכתב** שם עוד, שמיהוא שלא נמשח על המעיין לא קשה, שהרי משיחתו היתה ע"מ שלא תמשך מלכותו, ולכן גם נמשח בפך ולא בקרן. יב. **ובערוך** לנר (שם) כתב שהוכחת רש"י שאין זה גיחון היוצא מעדן, דאל"כ קשה ממה שלמדו משלמה שצריך למשוח אצל המעיין ולא למדו מדבריו שצריך למשוח אצל אחד מארבע הנהרות החשובים, ועכ"פ יקשה מנלן שטעמו של דוד היה משום שיש למשוח אצל המעיין, שמא טעמו היה שצריך למשוח אצל מעיין שיוצא מעדן. יג. **ועוד** כתב בערוך לנר ליישב, ע"פ מש"כ הראשונים ע"פ המדרש ששלמה נטע כל מיני אילנות בירושלים, מפני שירושלים טבור הארץ ששם נתאחדו כל הכוחות והמקורות מכל הארץ, וכמו כן י"ל שמימי גיחון נתאחדו במעיין גיחון הסמוך לירושלים.

אתחת 19/06/2018

בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שיג) הקשה על הרמב"ם, איך מותר מפני המחלוקת להשתמש בשמן המשחה הרי יש בזה משום מעילה, וכמו שהקשו בגמ' לגבי יהוא שנמשח איך היה מותר למושחו משום מחלקתו של יורם, ושם תירצו שמשחוהו באפרסמא דכיא[י]. ועוד, דאם כשיש מחלוקת המשיחה היא רק כדי לסלק את המחלוקת בלבד, איך לומדים דבר זה מהפסוק 'הוא ובניו בקרב ישראל' בזמן ששלום בישראל, הרי המשיחה נעשית כדי לסלק את המחלוקת ולא כדי לעשותו מלך.

וכתב ליישב, שכמו שמצינו לענין ירושה שאף למ"ד עובר אינו יורש ושאר האחים שנולדו כבר יורשים את הכל, מ"מ כשיוולד העובר יורש למפרע את חלקו, ואף כשירשו עבדים, כשנולד העובר יש לו חלק במעשה ידי העבדים למפרע משעה שמת אביו[יא], וכן במלך שיש לו שני בנים ורוב ישראל רוצים שאחד מהם יהיה היורש, הוא יורש את המלוכה אף בלא משיחה[יב], ואם אחיו השני יגדל בתורה ובחכמה על הראשון ואח"כ רוצים כל ישראל או רובם שהוא יהיה מלך, הוא יורש את המלוכה ומפקיע את הירושה מאחיו הגדול, ואף שכבר מינו ישראל את הראשון למלך, מינוי בלבד אינו מועיל למלכי בית דוד בלא משיחה והוא נעשה מלך רק משום ירושה, וכיון שהבן השני גדול עכשיו יותר מהראשון, מפקיע את ירושת הראשון כמו עובר כשנולד, וע"כ צריך משיחה שעל ידה יש לו את המלוכה מכח עצמו שמינו אותו ומשחוהו, וזה מה שאמרו מפני מה משחוהו לשלמה מפני מחלוקת אדוניהו, שאם לא כן היו תמיד בעלי מחלוקת חותרים תחתיו להסב לב רוב ישראל ויטו אותם אחרי אדוניהו ויהיה מלך מן הדין.

ולכן לא קשה מדוע מפני המחלוקת אין מעילה בשמן המשחה, משום שבשמן המשחה נאמר 'ואשר יתן ממנו על זר' ומפרש רש"י שזהו כשאינו צורך כהונה ומלכות, וכאן שהמשיחה היא צורך המלכות כדי שאם אח"כ רוב ישראל יסכימו על אדוניהו ישאר שלמה במלכותו, מותר למשוח. ומפרש שם, שזה מה שכתב הרמב"ם שרק כשיש מחלוקת בין בני המלך טעון משיחה בשמן המשחה ואין בו מעילה משום שצורך מלכות הוא שמא יתגבר צד השני על אחיו, אבל במחלוקת מבחוץ שאף אם יתרצו על השני לא יוכלו להפקיע את הירושה, נמצא שאין המשיחה צורך מלכות אלא רק כדי להשקיט את המחלוקת, ולצורך זה אין היתר למשוח[יג].

ביאור שיטת רש"י במלך בן מלך כשיש מחלוקת

שם. כתב באבני נזר (שם), שגם לרש"י כשיש מחלוקת וצריך משיחה, הדבר ברור שמחויבים למנותו למלך, דיש עליהם חיוב להשלים עמו ולמנותו, ואף שאת הדין שבנו קודם לומדים מהפסוק 'הוא ובניו' ושם נאמר 'בקרב ישראל' והיינו בזמן ששלום בישראל, מ"מ כיון שבכהן גדול לא כתוב בקרב ישראל ואפילו כשיש מחלוקת בנו יורש את מקומו, אמרינן שגם בבן מלך הדין כן, ומה שכתוב במלך 'בקרב ישראל' הוא רק לענין שצריך משיחה.

ומבאר שם שאפילו מלך בן מלך ושלום בישראל אינו נעשה מלך עד שממנים אותו, ואף שירושה היא ולמה שיצטרכו מינוי, אלא כיון שמשיחה הוזכרה במלך לגבי דוד 'קום משחהו כי זה הוא' ומצינו שאחר שמת שאול והמליכו אנשי יהודה את דוד עליהם חזרו ומשחו אותו שנית, ואח"כ כשהמליכו אותו כל ישראל עליהם חזרו ומשחו אותו, ומשמע שאף שנמשח עפ"י ה' לא היה עליו דין מלך עד שקיבלוהו ישראל עליהם והיה טעון משיחה שנית, והמשיחה הראשונה הועילה שיהיו חייבים להמליכו ולא יוכלו להמליך אחר.

ובמלך בן מלך כשמחלוקת בישראל ולא רצו להמליכו כשמת אביו, הגם שמחויבים להמליכו, מ"מ כל זמן שלא קבלוהו אין דין מלך עליו, דלא עדיף משנמשח עפ"י ה' ע"י שמואל, שכל זמן שלא קבלוהו ישראל עליהם אין לו דין מלך. וה"נ אף שלפי דין תורה חייבים להמליכו, כ"ז שלא קבלוהו אין לו דין מלך, ואח"כ כשנמלכו רוב ישראל או עפ"י סנהדרין והמליכוהו, א"א שתועיל לו אז משיחת אביו, משום שכבר פסקה מאתו כח מלוכה בשעה שמת, שמהפסוק 'בקרב ישראל' יש ללמוד שכשאין שלום בישראל חסר בעצם המלוכה, וע"כ שייך דין משיחה כיון שעדיין לא נשלמה עצם המלכות.

יח. והוסיף לדון בזה, שאף שבגדול המקיף את הקטן קיי"ל כרב הונא בנזיר (מז:) שחייב ודלא כרב אדא בר אהבה דמקיש מקיף לניקף, והרא"ש (מכות פ"ג סי' ג) כתב שהמקיף את הגוי או את האשה אף לרב הונא פטור, ודווקא במקיף את הקטן דאתיא לכלל מצות מחייב, ולפי"ז גבי סיכה הסך את הקטן חייב, מ"מ הנמוק"י (מכות ד.) הביא שיש מסתפקים שסבורים שלדעת רב הונא גם המקיף את הגוי חייב, ולשיטות אלו שאין מחלקות בין גוי לקטן, לרב אדא בר אהבה שמקיש מקיף לניקף הדין בשניהם שפטור, ולרב הונא אינו מקיש מקיף לניקף, ואף במקיף את הגוי חייב, ולפ"ז בסיכה שלכו"ע מקישים את הסך למי שניסך וכל שאינו בסך אינו בבל ייסך והסך את הגוי פטור, הוא הדין שהסך את הקטן פטור. **יט. ולעיל** כתבנו בשם האבני נזר שאם העם רוצים אחד יותר או שהוא יותר הגון הוא קודם לו, וממילא לא היה אפשר לומר את שלמה מפני אדוניהו, כי שלמה היה עדיף ממנו. **כ. וכעין** הדין שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. **כא. ועוד** כתב, שכמו שיש דין בחירה על מקום של בית המקדש וירושלים, כמו כן יש דין בחירה על בית דוד וזרע שלמה שהם יהיו מלכים, וע"ש שהוכיח כן מהכתובים, וע"י שבחר הקב"ה בדוד וזרע שלמה, נפסלו כל ישראל מלהיות להם עיקר המלוכה וממילא לא שייך בהם דין משיחה, וזה כוונת הגמ' דזה טעון משיחה ואין אחר טעון משיחה שע"י בחירתו של דוד וזרעו נפסלו כל ישראל מעיקר המלוכה.

ואח"כ בשעה שקבלו אותו עליהם למלך אי אפשר לירש מאביו את כוח המלוכה שהיה לו לאביו ע"י משיחה. ובזמן ששלום בישראל כשקיבלו עליהם למלך אח"כ, אגלאי מילתא למפרע שמעיקרא ניחא להו במלוכת בן מלך וחל עליו למפרע שם מלך וירש הכח מלוכה מאביו, משא"כ כשמחלוקת בישראל ואח"כ השוו על אחד מהם, כיון שמתחילה לא נתרצו בו ולא נעשה אז מלך, אף שנתרצו בו אח"כ מ"מ כבר פסק כוח המלוכה מאביו ולכן צריך משיחה.

ועוד ביאר שם, שכשמקבלים איש למלך, מקבלים אותו הוא וזרעו אם יהיה הגון למלכות כדין תורה, ומשיחת אביו מועילה לו ולזרעו, אבל כשיש מחלוקת בישראל, כשנמלכו והמליכוהו הוי קבלה מחדש וצריך משיחה אחרת, ואף שחייבין להמליכו, מ"מ צריך משיחה כמו דוד שהיה צריך משיחה שנית.

הטעם שמשחו את יואש מפני המחלוקת לפי הרמב"ם

מפני מה נמשח שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו יואש מפני עתליהו. באבני נזר (יו"ד סי' שיג) הקשה, לדעת הרמב"ם (כריתות פ"ו מ"ו) שרק כשיש מחלוקת בין בני המלך בעצמם מושחים אותו, אבל מחלוקת שמבחוץ אינו מסלק ירושה, אם כן למה משחו את יואש מפני עתליהו מאחר שלא היתה מבית דוד. ותירץ, עפ"י מה דאיתא בכריתות (ז.) תני תנא קמיה דר"א 'לא ייסך' כל שישנו בסך ישנו בבל ייסך, וכל שאינו בסך אינו בבל ייסך, והסך לגוי פטור משום דאינו בסך, וכן יש לומר גם שהסך קטן בשמן המשחה פטור משום שאינו בסך, ויואש שנמשח בן שבע שנים לא היה מעילה בסך אותו אף שאינו צורך מלכות, וע"כ משחו אותו כדי לסלק המחלוקת לבד, אבל שלמה שהיה בן י"ב שנים במלכו ובדורות הראשונים כבר היה גדול, הקשו בגמ' איך היה מותר למושחו[יד].

מדוע לא משחו את שלמה מפני שאדוניהו גדול ממנו

שם. במהרש"א (הוריות יג:) כתב, שמה שאמרו ששלמה נמשח מפני מחלוקתו של אדוניהו ולא אמרו ששלמה נמשך מפני שאדוניהו היה גדול משלמה, דכיון שמלכות שלמה היתה על פי נתן הנביא, הרי נתברר שהוא היורש האמיתי למלכות בית דוד, ואינו צריך משיחה משום אחיו הגדולים אם לא מפני המחלוקת[טו]. ובערוך לנר (כריתות ה:) כתב ליישב, שנראה מהגמ' שהמלך יכול ליתן למי שירצה מבניו, ולכן לא יכלה הגמ' לומר מפני אדוניהו שגדול בשנים, משום שעל זה יקשה קושיית הגמרא שהלא דוד הוא נתן את המלוכה לשלמה ולמה היה צריך משיחה, ולכן היו צריכים לומר מפני מחלוקת אדוניהו.

ממתי אין מושחין את מלכי ישראל

זה טעון משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה. ברש"י ובתוס' (כריתות ה: ד"ה מלכי) כתבו, שרק מדוד ואילך אין מלכי ישראל טעונין משיחה, דהפסוק 'כי זה הוא' נאמר לגבי דוד וממעטים ממנו ש'זה' טעון משיחה ולא אחר, ולכן שאול נמשח משום שהיה קודם לדוד. וביאר בזה הגרי"ז (כריתות ה: עמ' רכב), שמשעה שניתנה המלוכה לבית דוד וזרע שלמה, אף אם ממנין מלך מישראל ותורת מלך עליו עיקר המלוכה היא לבית דוד[טז], ומשיחה אינה שייכת אלא למי שעיקר המלכות שלו היא דהיינו לבית דוד, אבל למלכי ישראל אף שיש בו תורת מלך, כיון שאין לו את עיקר המלוכה אין אצלו דין משיחה, ולכן שאול שהיה קודם שניתנה עיקר המלוכה לבית דוד, היתה אצלו עיקר המלוכה ולכך היה טעון משיחה[יז].

ועוד טעם כתב במשך חכמה (שמות ל' לא) לדין שרק מלכי בית דוד נמשחין, שכיון שבשמן המשחה נאמר (שמות ל' לא) 'לדורותיכם' לומדים מזה שרק מי שגדולתו יכולה להמשך לדורות נמשח, אבל מי שגדולתו אינה יכולה להמשך לדורות אינו נמשך בשמן המשחה, ולכן אין מושחין אלא מלכי בית דוד בלבד דהרי מלכי ישראל אין מלכותם נמשכת לעולם וכמו שכתב הרמב"ם (מלכים פ"ו ה"ט) שרק עד ארבעה דורות נמשכת מלכותו וכמו ביהוא, ולכך שאול נמשח

יד. והוסיף שם, שאין לומר שקושיית הש"ס היתה רק ביהוא שלא היה ממלכות בית דוד ואין לו שייכות לשמן המשחה אבל במלכי בית דוד הא קי"ל המושח למלכים פטור משום שאינם זרים אצלו מעיקרא, וכן יש לומר בבן מלך שאף שלא נמשח בעצמו כיון שמשיחת אביו הועיל לו כאילו הוא בעצמו נמשח ולכן לא נחשב לזר אצלו, דהא ליתא, שהרי בגמ' בכריתות מפורש שר' יהודה שפוטר המושח למלכים ולכהנים הוא לטעמיה שפוטר כהנת שנתחללה שאכלה בתרומה דלאו זרה מעיקרא הוא, וה"נ מלך וכהן לאו זרים מעיקרא הם שכבר נמשחו, ומשמע דאפילו מלך שכבר נמשח מ"מ השתא זר הוא אף שקדושת שמן המשחה עליו, וא"כ הבן שלא נמשח מעולם זר מעיקרא הוא. **טו. וזה** מבואר ביבמות (סז.) שאין עובר יורש, ובת ישראל שניסת לכהן ומת והניחה מעוברת, אף שעובר במעי זרה זר הוא, מכל מקום אוכלים עבדיו בתרומה בשביל חלק הבנים שכבר נולדו, ואין חלק העובר פוסל כיון שאין עובר יורש ושייכים עתה כל העבדים לבנים הילודים, ומבואר בתוס' שם (ד"ה פוליון), שכשנולד העובר נוטל חלקו אפילו במעשה ידי העבד, ורואים שאף שכבר ירשו הילודים לא פקע כח ירושה מהעובר, וכשיוולד העובר מפקיע מהם את הירושה בחלקו. **טז. ומוכיח** שם מרש"י בכתובות (קכ) שאף שהמלוכה שייכת לבכור, אם יש לו אח שהוא גדול ממנו בתורה וחכמה הוא קודם לו, וזה שהרוב רוצים את אחד מהם זה בעצמו מעלה, ועוד, שזה ראיה שהוא הגון יותר למלכות שכל ישראל נשמעים אליו. **יז. ובחי'** הגרי"ז (כריתות ה: עמ' רכב) הקשה ג"כ כקושיות האבני נזר, וכתב לבאר, שלדעת הרמב"ם המשיחה היא דין,

משמן המשחה משום שהיה מלכותו נמשכת לדורות לולא החטא שבגלגל וכמו שאמר שמואל (שמואל ב טו יד).

אך בכסף משנה (מלכים פ"ב ה"י) כתב, שהטעם ששאול נמשח אף שהיה ממלכי ישראל, משום שהיה מלך ראשון על ישראל, שלא קדם לו מלך על ישראל[כב].

איך הועיל משיחה בשמן אפרסמון למנוע מחלוקת

הדא אמרה באפרסמון נמשח. בבן יהוידע (הוריות יג:) כתב, שאף ששמן אפרסמון אינו שמן המשחה, מ"מ הועיל לשכך את המחלוקת משום שהמון העם היו סוברים שזה שמן המשחה, וע"י כן שקטה המחלוקת.

הטעם שאמרו בברייתא שיהוא נמשך מפני המחלוקת

שם. בערוך לנר (כריתות ה:) הקשה, איך אמרו בברייתא שיהוא נמשך מפני המחלוקת, הרי מטעם המחלוקת לא היה נמשך וכמו שאמרו שיש בזה משום מעילה, אלא משחוהו בשמן אפרסמון שאינו שמן המשחה. וביאר, שצריך את טעם הברייתא כדי להסביר מדוע לא משחו את כל מלכי ישראל שהיו לפניו בשמן אפרסמון ואף את ירבעם לא משחו בשמן זה, ולכן פירשו שאת יהוא היו צריכים למשוח מפני המחלוקת.

אם יהואחז נמשח בשמן המשחה

שם. הרמב"ם (כלי המקדש פ"ה ה"ט) כתב, שאין מושחין מלך בן מלך כיון שהמלכות ירושה למלך לעולם, שנאמר 'הוא ובניו בקרב ישראל', ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו, כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוניהו, ויואש מפני עתליה, ויהואחז מפני יהויקים אחיו, וזה שמשח אלישע ליהוא לא בשמן המשחה משחו אלא בשמן אפרסמון. ובלחם משנה (מלכים פ"ה הי"ג) כתב, שמשמע מהרמב"ם שרק יהוא נמשך בשמן אפרסמון, אבל כל השלשה שהזכיר הרמב"ם לפניו, משכו אותם בשמן המשחה, וזה אינו דיהואחז לא משחו אותו אלא בשמן אפרסמון. וכתב לבאר, שאין הכי נמי שגם את יהואחז משכו בשמן אפרסמון, אלא הטעם שהרמב"ם כתב כן רק לגבי יהוא, מפני שהוקשה לו ממה שאמרו שאין מושחין בשמן המשחה אלא מלכי בית דוד, ולכן פירש שיהוא שלא היה מזרע בית דוד לא יכלו למושחו בשמן המשחה, אבל מיהואחז לא קשה דהיו יכולים למשחו בשמן המשחה, אלא מפני שנגנז שמן המשחה לא משחוהו אלא באפרסמון.

ובתוי"ט (כריתות פ"ה מ"ה) הקשה ג"כ קושיית הלחם משנה ונשאר בצ"ע[כג].

ובקרן אורה (הוריות יג.) כתב, שהגמ' בהוריות סברה כדעת ר' יהודה, שהוא סובר ביומא שהארון נגנז ויאשיהו גנזו, ולשיטתו לא היה בימי יהואחז שמן המשחה, אבל לסתמא דמתניתין דיומא וכן שיטת רבי אליעזר בירושלמי (יומא פ"ה ה"ד טו:) שהארון גלה לבבל, יש לומר שהיה שמן המשחה עד החורבן, ומלשון הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכפורים נראה שדעתו שהארון גלה לבבל דהרי כתב שכל ימי בית שני לא היה ארון ומשמע שכל ימי בית ראשון היה הארון.

אם שאול נמשח בשמן המשחה

שאול ויהוא נמשכו מן הפך. לא התבאר אם שאול נמשח בשמן המשחה, ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' קנ) כתב, שכבר נשאל על שאול אם נמשח בשמן המשחה או באפרסמא דכיא כיון דכתיב ביה פך ולא קרן, וכתב שמסתבר לו שנמשח בשמן המשחה, ואין קרן מעכב בו, והראיה ממה שנקרא שאול בחיר ה' ומלך על כל ישראל, ועדיין לא נבחר דוד והוא עצמו קראו משיח ה' כדכתיב שמן משחת קדש יהיה זה לי, ואם נמשח בשמן אפרסמון אין במשיחה שום מעלה. אך ברד"ק (שמואל ב פ"ב י"ב) כתב, ששאול לא נמשח בשמן המשחה כי לא נמשחו ממנו אלא מלכי בית דוד, אלא שמן אפרסמון היה. ובאברבנאל (שם) כתב, שכן מבואר בהוריות. וכוונתו למה שאמרו שם ששאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן, דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן, וסובר האברבנאל שכשם שנמשח בפך נמשך גם בשמן אפרסמון, ששמן המשחה היה מונח בקרן ולא בפך, ושמן אפרסמון היה מונח בפך.

ובקרן אורה (הוריות יב:) כתב, שהפך הוא כלי חרס ופסול לכלי שרת ולא ניתן בו שמן משחת קודש כי אם שמן אפרסמון, ומבאר שם שזה הטעם ששאול ויהוא שנמשחו מהפך לא נמשכה מלכותם משום שלא נמשחו בשמן המשחה, כי אם בשמן אפרסמון ולא היתה זו משיחה גמורה, משא"כ דוד ושלמה שנמשחו מהקרן בשמן המשחה[כד], משיחתן היתה משיחה גמורה לעד ולדורות.

אך בערוך לנר (כריתות ה:) כתב שמדברי התוס' נראה ששאול נמשח בשמן המשחה ולא בשמן אפרסמון[כה], וכתב, שהוכחת התוס' היא ממה שאמרו בכריתות (ו.) ששאול ויהוא שנמשחו מן הפך לא נמשכו מלכותן, דוד ושלמה נמשחו מן הקרן נמשכו מלכותן [וכמו שאמרו בירושלמי כאן], ומנין לגמ' שהחילוק הוא בין קרן ופך ושהפך גרם, שמא החילוק הוא משום שדוד ושלמה נמשחו בשמן המשחה ושאול ויהוא לא, אלא ע"כ שגם שאול נמשח בשמן המשחה.

חילוק בין הלימודים

אין מושחין כהנים מלכים וכו' על שם 'לא יסור שבט מיהודה'. אמר רבי חייא בא אדא 'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל' מה כתיב בתריה 'לא יהיה לכהנים הלוים'. הרמב"ן (בראשית מט י) כתב, שהטעם שהוצרכו כאן שני פסוקים ללמוד שאין מושחין כהנים מלכים, כיון שמהפסוק 'לא יסור שבט מיהודה' היינו אומרים שמשום כבוד יהודה אין השררה סרה ממנו, ולפיכך אף על פי שישראל מקימים עליהם מלך משאר השבטים כפי צורך השעה, אין מושחים אותן לשם מלכות אלא כמו שופטים ושוטרים יהיו, ומה שאמרו אין מושחין כהנים, לומר שאף על פי שהן בעצמן ראויים למשיחה מצד כהונתם, מכל מקום אין מושחין אותן לשם מלכות, וכל שכן שאר השבטים, וכמו שאמרו בגמרא שאין מושחין אלא למלכי בית דוד בלבד. אך רבי חייא בר אבא בא להוסיף שיש דין מיוחד בשבט לוי יותר משאר שבטים שהם מנועים מן התורה, שלא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה במלכות.

וכתב בפני זקן, שיש חילוק בין שני הטעמים אם אפשר למשוח כהנים מלכים קודם למלכות בית דוד, שהרי כתבו רש"י ותוס' (כריתות ה: ד"ה מלכי) שקודם דוד אפשר למשוח מלכי ישראל, ולטעם ראשון אפשר למשוח כהנים מלכים, אך לרבי חייא בר אבא אין למשוח כהנים למלכים אף קודם לדוד, משום שיש מניעה מצד שהוא כהן[כו].

ביאור הענין שצידק עליו מידת הדין

צדקיהו שצידק עליו מידת הדין. בבבלי (הוריות יג: כריתות ה:) מובא, שאמר לו נבוכדנצר יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי. ובמהרש"א (הוריות שם) כתב, שהיו דורו של צדקיהו ראויים לגלות מיד ומפני זכותו ניצלו, וכמו שאמרו בערכין שביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו ובוהו מפני דורו של צדקיהו וכיון שנסתכל בצדקיהו מיד נתיישבה דעתו, ולזה אמר לו עד עתה בזכותך ישראל קיימין, יה יצדיק עליך את הדין, ר"ל על ידך יצדיק את הדין לקיים את הגזירה של הגלות שאם גם אתה תחטא לעבור על השבועה ילכו בגלות.

כמה היה רוחב הלוחות

וארבעה לוחות היו בו שנים שלימים ושנים שבורים וכו' הלוחות היו כל אחד ואחד ארכו ששה טפחים רחבו (שלשה[כז]) ששה. בבבלי (יג.) אמרו שהלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועוביין שלושה, וכתבו התוס' (מנחות נג. ד"ה מלמד), שאם כל לוח היה גדלו ששה על ששה, אי אפשר ליתנם בארון זו אצל זו כיון שארבעתן צריכים כ"ד טפחים, וארכו של הארון היה לדעת ר' מאיר חמש עשרה טפחים, ולדעת ר' יהודה ארכו היה שנים עשר טפחים ומחצה, ולכן צריך לומר ששברי הלוחות היו מונחים תחת הלוחות השלמים. וכתבו עוד, שמהירושלמי כאן משמע שאורכם של הלוחות ששה ורוחבן שלשה ומונחות היו כשרוחבן[כח] לאורך הארון, ולפי"ז היה יכול להניח את ארבעת הלוחות זו אצל זו ברחבן, וכן אפשר לפרש גם את דברי הבבלי הנ"ל שנאמר בו שהיה ארכן ששה ורחבן ששה, שמיירי בשתי לוחות יחד כשהיו זו אצל זו לרחבן היה רחבן ששה, ומה שאמרו שם שהלוחות היו אוכלות בארון י"ב טפחים, היינו שהלוחות ושברי הלוחות כשהיו מונחות זו אצל זו רחבן[כט] לאורך הארון היו יחד י"ב טפחים.

כב. **ובמנחת** חינוך (מצוה קו) ובקרן אורה (הוריות יב:) העירו על הכסף משנה, שרש"י והתוס' בכריתות כבר חילקו בין קודם מלכות דוד לאחר מלכות דוד, ושאול קדם לדוד. כג. **ובליקוטים** במשניות שם וכן ברש"ש כריתות (ה:) כתבו כעין דברי הלחם משנה, שביהוא הוצרך הרמב"ם לומר שלא נמשח אלא בשמן אפרסמון להודיע שאסור למשוח מלכי ישראל אלא את מלכי בית דוד בלבד, וכדי שלא יקשה ממה שמשחו את יהוא לכך כתב שנמשח בשמן אפרסמון, אבל ביהואחז שהטעם שלא משחוהו בשמן המשחה לפי שנגנז, אין שום נפקא מינה לענין דינא לומר שהיה בשמן אפרסמון, ולכן לא כתבו הרמב"ם. כד. **כמו** שכתוב שם 'ויקח את קרן השמן מן האהל'. כה. **הוכיח** כן ממה שהקשו שם על מה שאמרו שם שמלכי בית דוד נמשחו מלכי ישראל לא נמשחו, שרק ממלכי בית דוד ואילך הוא, אבל מקודם לכן אף מלכי ישראל נמשחו, ולכן שאול דהוי קודם לכן נמשח. ומכך שלא תירצו שדווקא בשמן המשחה לא נמשחו אבל בשמן אפרסמון נמשחו, משום שסברו ששאול נמשח בשמן המשחה. כו. **ועוד** חילוק אחר כתב שם, אם אחר מלכי בית דוד אפשר למשוח כהנים למלכים בשמן אפרסמון, שלטעם הראשון אפשר שרק בשמן המשחה אין מושחין, אך לר' חייא בא אדא אין מושחין כהנים מלכים אף בשמן אפרסמון. כז. **כן** גירסת הגר"א וקרבן העדה. וראה במסורת הש"ס על התוס' שבסמוך שכתב על מה שהביאו את הירושלמי שהגירסא היא כמו שלפנינו ולא כדברי הגר"א והקרבן העדה. כח. **ע"פ** צ"ק. כט. **ע"פ** צ"ק.

טז:

הטעם שלא הניחו את הס"ת בשני הטפחים שנשארו ברוחב הארון

וטפחיים לשילוט מקום שספר תורה מונח. במהרש"א ובתורת חיים הקשו, מדוע לרבי מאיר לא הניחו את אורך הס"ת באותן שני טפחים שנשארו ברוחב הארון והיה יוצא ונכנס שלא בדוחק. ותירץ המהרש"א, שמשום שהארון היה מונח לאורכו מצפון לדרום אצל הכותל מערבי, והלוחות היו מונחות כשאורכן לרוחב הארון זה אצל זה מצפון לדרום, והיו מונחים בשכיבה והכתב כלפי הכפורת, תחילת הכתב מצד דרום למעלה במערב וסוף הכתב לצד מזרח כדי שיהיו נקראים לכהן גדול שבא לשם ביום הכפורים, ולכך גם הס"ת היה מונח כן שראשו למערב וסופו למזרח באותן השני טפחים שנשתיירו באורך הארון כדי שיהיה נקרא לכהן גדול שבא לשם כשהוא עומד לפני הארון. ובתורת חיים תירץ, שבספר תורה נאמר ושמתם אותו מצד ארון ברית ה', וצדדי הארון אינם אלא בשני כותלי רחבו של ארון, אבל סמוך לשני כותלי אורכו של הארון אין זה נחשב צדדי הארון אלא מעלה ומטה הן, דהרי שני הלוחות היו מונחות בארון זו אצל זו כסדרן דהיינו כסדר של עשרת הדברות זו אחר זו, נמצא ששני כותלי רוחבו של הארון הם הצדדים ושני כותלי אורכו הם מעלה ומטה[א].

מהו שיעור אצבע של עובי הכותל לרבי יהודה

ונשתייר שם חצי טפח אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן. בקרבן העדה כתב, שהטפח הוא ד' אצבעות. וכתב במשנת אליהו, שלדבריו עובי הכותל היה שיעור אצבע עבה שהיא רביע טפח, ואינו מסתבר, שלפ"ז נמצא שהי"ב טפחים של הלוחות היו בי"ב טפחים מצומצמים של הארון, אלא דמכאן יש הוכחה לר"ת בב"ב (יד. ד"ה שלא) שלא גרס אצבע ומחצה, אלא באצבע קטנה שיש ששה ממנה בטפח, ועובי הכתלים היה אצבע, ונשאר אצבע אחת ריוח מכל צד שעל ידו יכלו להכניס את הלוחות שלא בדוחק.

ביאור מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה בעובי כותל הארון

שם. נמצא שלרבי מאיר עובי כותלי הארון חצי טפח ולרבי יהודה אצבע. בחת"ס (ב"ב יד.) כתב בביאור מחלוקת ר"מ ור"י, שלכולי עלמא סתם כותל כלי עץ הוא אצבע, אלא שר"מ סובר ששלוש ארונות עשה בצלאל אחד של עץ שהיה שיעורו אצבע, ושנים של זהב שכל אחד שיעור כותלו חצי אצבע, וכשהכניסם אחד לתוך השני היה הכותל שלושה אצבעות שהוא חצי טפח. ור' יהודה סובר שארון אחד עשה וציפהו בפנים ובחוץ, והצפוי היה דק מאוד כמו שדרשו 'עצי שיטים עומדים' שמעמידים את ציפוייהם, ולכן היה עובי הכותל יחד אצבע.

ביאור המחלוקת אם שלש תיבות עשה או תיבה אחת וציפהו מבפנים ומבחוץ

שלש תיבות עשאו שתים של זהב ואחד של עץ, נתן של זהב בשל עץ ושל עץ בשל זהב וציפהו וכו', רבי שמעון בן לקיש אמר תיבה אחת עשאו וציפהו וכו'. ביאר ביפה מראה, שהטעם שהמ"ד הראשון אינו מפרש שעשה ארון אחד וציפהו זהב טהור מבית ומחוץ, משום שנאמר (שמות כה יא) 'וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו', ואילו היה ארון אחד מדוע הוצרך לחזור ולומר 'תצפנו' והרי כבר נאמר 'וצפית אותו', אלא ע"כ שהיו שלושה ארונות והציפוי של אמצעי היה על ידי שני הארונות החיצון והפנימי, והוצרך לחזור ולומר תצפנו לצפות את ראש האמצעי.

איך היו עשרת הדברות כתובים על הלוחות

כיצד היו הלוחות כתובים רבי חנינה וכו' אומר חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה וכו', ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה וכו', רבי שמעון בן יוחי אומר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה וכו' רבי סימאי אמר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה וכו'. בביאור השיטות איך נכתבו הלוחות נאמרו כמה פירושים: המפרש בעין יעקב כתב, שלדעת רבי חנינה חמשה דברות הראשונות נכתבו בצד הימני של הלוח וחמשה דברות השניות בצד השמאל של הלוח, ולדעת רבנן על כל לוח היה כתוב את כל עשרת הדברות, ורבי שמעון בן יוחאי סובר כרבנן שהיו כתובים כל העשרה על כל לוח, וגם היו כתובים משני הצדדים, וביחד היו כתובים עשרים על כל לוח, ולדעת רבי סימאי על כל לוח היו כתובים פעמיים מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, דהיינו שהתחיל לכתוב בקצה העליון עד אמצע הדף, ואח"כ הפך את הדף והתחיל לכתוב בקצה התחתון, וכן כתב בצדו השני, ונמצא שהיו כתובים ארבעים בכל לוח.

אך בבית אלקים למבי"ט (שער היסודות פי"ג) פירש את המחלוקת, שלדעת רבי חנינה החמשה שהיו כתובים על כל לוח היינו כפשוטו שהלוחות היו חרותים מעבר לעבר, ולדעת רבנן שעשרה היו כתובים על כל לוח היו חמשה דברות מעבר אחד והיו מעבר לעבר, ובין כל אות ואות היה ריוח אות, ובצד השני היו כתובים חמשה דברות בריוח שבין האותיות, ונמצא שהיו כתובים בכל צד אות אחת ישרה ואות אחת הפוכה ששייכת לדברות שבעבר השני, ולפי"ז לרבנן שהיו עשרה על כל לוח לא היו כל עשרת הדברות על לוח אחד, אלא שאותם החמשה היו כתובים משני עברי הלוחות, ולדעת ר' שמעון בן יוחי שהיו עשרים על כל לוח, היינו שבכל לוח היו כתובים כל עשרת הדברות, אלא שגם היה ריוח בין האותיות והיו כתובים כל אות פעמיים, ולדעת רבי סימאי שארבעים היו כתובים על כל לוח היינו שהיו כתובים גם על העובי של הלוחות, ובכל צד של העובי היו כתובים פעם אחת, ונמצא שהיו ארבע פעמים בכל לוח.

ובשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תקמט) ביאר, שגם ר' חנניה שאמר שהיו כתובים חמישה על לוח זה וחמישה על לוח זה וגם רבנן שאמרו שהיו כתובים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה, מודים שכתיבת הלוחות מעבר השני היתה להיפך, ומה שכתוב משני עבריהם היינו שהיו נקראות משני עבריהם וכמו שאמרו בשבת (קד.) שהכתב שבלוחות היה נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן רהב בהר סרו ורס[ב], אלא שלחנניה היו כתובים חמשה דברות על כל לוח, ורבנן חולקים על חנניה וסוברים שכתבו את כל עשרת הדברות על כל לוח ולוח, ור' שמעון שאמר שעשרים היו כתובים על כל לוח ולוח, סובר כרבנן שהיו עשרה על כל לוח מבפנים ועשרה על כל לוח מבחוץ, ולכן היו עשרים בכל לוח, עשרה מבפנים ועשרה מבחוץ, ולא כתב הקב"ה פעמיים את עשרה הדברות בכל לוח, אלא שהכתב של האותיות היה מעבר לעבר כמבואר בגמ' (שם) ונעשה נס שהיו נקראות מבחוץ בצורה ישרה ולא בהיפוך אלא ביושר, ועל זה נאמר כתובים משני עבריהם כדרך קריאתן[ג], ורבי סימאי שאמר שהיו ארבעים על כל לוח, סובר כרבנן שהיו כתובים עשרה על כל לוח, אך היו כתובים משני עבריהם פנים ואחור כר' שמעון, ומזה ומזה הם כתובים היינו בצד ימין וצד שמאל, וזהו טטרוגה כלומר מרובע שקוראים בו בכל ד' רוחותיו, וכל מהצדדים היו יכולים לקרוא אנכי ה' אלהיך וכו' בדרך ישר ומעשה נסים הוא[ד]. וכן נראה שכוונת הקרבן העדה אם כי אין לשונו ברור כ"כ.

ובמראה הפנים הביא לפרש בשם הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ב פ"כ), שכל אחד מהתנאים מוסיף על השני ואינם חולקים, ולכו"ע היו הדברות נקראות מכל רוח כדי שכל הקרב מכל צד יוכל לקרוא בהם, וכל לוח היה ארכו ששה טפחים ורחבו ששה ועביו שלשה, ועל כל צד של הששה על ששה היו כתובים עשרת הדברות, ועל כל אחד מארבעה צדדי עביו [שהיה ששה על שלשה] היו כתובים חמשה דברות, נמצא שעל כל לוח היו כתובים ארבעים דברות, אלא שר' חנניה שאמר חמשה בכל לוח, איירי כשהלוחות היו בידיו של משה למול פניו שהיו נופלים זה על זה והיה רואה בהם את עשרת הדברות הכתובים על עובי הלוחות, חמשה על כל לוח, ורבנן שאמרו עשרה בכל לוח, איירי כשמשה היה פותח את הלוחות ומראה אותם לכל ישראל וכדרך שמונחים בארון, היו רואים עשרה על כל לוח, ורשב"י שאמר שעשרים בכל לוח, מחשיב את שני עבריהם שהיו נראים גם מצד השני ויחד הם עשרים, ור' סימאי שאמר שארבעים בכל לוח, מוסיף גם צדי צדדים, שהיו רואים את עשרת הדברות הכתובים משני הצדדים, ובנוסף את החמשה דברות שהיו כתובים על ארבעת צדדי עביו, וביחד היו רואים ארבעים.

למ"ד עשרה על כל לוח או עשרים איזה דברות היו כתובים

שם. בבית אלקים למבי"ט (שם) מפרש, שלרבנן שעשרה דברות היו כתובים על כל לוח וכן לרשב"י ולר' סימאי שהוסיפו במנין, חמשה דברות הראשונות היו כתובות כמה פעמים בצד ימין, וחמשה דברות השניות היו כתובות כמה פעמים בצד שמאל, אלא שנחלקו אם היו כתובים פעמיים או יותר.

אך בשו"ת רדב"ז (שם) כתב, שלרבנן שעשרה דברות היו כתובים בכל לוח, על כל לוח היו כתובים כל עשרת הדברות, וכ"כ הכותב בעין יעקב. והטעם לזה כתב הרדב"ז, שאם יכתבו חמשה דברות על לוח אחד וחמשה על הלוח השני, ח"ו יהיה פירוד ביניהם ויהיו חמישה לאוים בלוח אחד ונמצא השמאל מתגברת ויחריב את העולם, ולכך צריך לכלול ימין בשמאל ושמאל בימין. אך הכותב בעין יעקב פירש בזה, שאין לכתוב חמש בצד ימין וחמש בצד שמאל, כדי שלא יאמרו שהדברות שבין אדם למקום חשובים יותר מהדברות שבין אדם לחבירו.

א. **והוסיף** עוד, שכיון שהלוחות היו זה אצל זה, לפיכך כשנשאו את הארון לא נשאוהו לאורכו כדרך נושאי ארון של חול אלא לרוחבו כסדר מלמעלה למטה, ולכן גם כל הכלים שהיו במקדש היה נתונים כשארכן לאורכו של בית, חוץ מהארון שארכו לרוחב הבית. ב. **וע"ש** שמוכיח שאין לפרש שהיו כתובים שני פעמים ממש, כלומר חקוק מעבר זה וחקוק מעבר זה אלא הכתב בעצמו היה עובר מעבר אל עבר כלוח מפולש, שאם כן היה צריך שישאר איזה דבר בין חקק לחקק מגוף הלוח, וא"כ אפשר שלא יהיה מ"ם וסמ"ך בנס, ואנן קיימא לן דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים. ג. **וכ"כ** רש"י (שמות לב טו) משני עבריהם היו האותיות נקראות ומעשה נסים היו. ד. **ומוסיף** שם שאין אומרים שהיה כתוב ששים על כל לוח גם למעלה וגם למטה, שלא היה צריך שיהיה נקרא למעלה ולמטה, שאין דרך הקורא לעמוד למעלה ולמטה אלא מהצדדין.

סדר החמשה דברות שבכל צד לרבי חנינה

שם. לשיטת רבי חנינה נמצא שבלוח האחד היו כתובים חמש מאות ושלושים ושלוש אותיות, ובלוח השני היו כתובים רק שמונים ושבע אותיות, וצריך לומר שבלוחות השניות היו האותיות גדולות יותר ובכך לא היה מקום פנוי. וכתב המבי״ט בבית אלקים (סס), שהטעם שהיו חמשה דברות האחרונות באותיות גדולות, משום שאותם הדברות הם מצוות שבין אדם לחבירו אשר רוב בני אדם נכשלים בהם, ולכך נכתבו באותיות גדולות כדי שיוכלו לראותם היטב.

אם גם בלוחות השניות היה בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה

מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה. בשו״ת בית הלוי (ח״ב דרוש יח) כתב, שזה היה רק בלוחות ראשונות שאף התורה שבע״פ ניתנה בכתב, אבל בלוחות שניות לא היו כתובים אלא עשרת הדברות. והביא ממה שאמרו במדרש (שמות רבה פרשה מז) שמפני שגלוי לפני הקב״ה שעובדי כוכבים עתידים לשלוט בישראל וליטול את התורה מהם ותהיה בזויה אצל העובדי כוכבים, לכן נתן הקב״ה את המקרא בכתב ואת המשנה והתלמוד בעל פה, שאם יבואו עובדי כוכבים וישתעבדו בהם יהיו מובדלים מהם, והרי שלא נתן להם בכתב מחמת שעתידים לשלוט בהם, ובלוחות הראשונות דרשו חז״ל חרות על הלוחות לשון חירות, שאלמלא נשתברו לוחות ראשונות אין אומה ולשון יכולה לשלוט בהם (עירובין נד.), ורק בלוחות שניות יכלו לשלוט בהם, ועל כן בלוחות הראשונות היתה כל התורה כתובה משא״כ בלוחות שניות[ה]. אך ביפה מראה הביא את לשון המדרש (שם פרשה מו) ׳התחיל מצטער על שבור הלוחות ואמר לו הקב״ה אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניות אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות׳.

הטעם למנהג להניח את הס״ת בארון מעומד

על דעתיה דרבי יהודה כמין גלוסקייא עשו לו מבחוץ והיה ס״ת מונח בתוכו. נמצא שלר׳ מאיר הס״ת היה מונח בארון, ולר׳ יהודה מבחוץ. בשו״ת רדב״ז (ח״ג סי׳ תקנ) כתב ליישב מה שנוהגים להעמיד את הס״ת בארון מעומד ולא מושכב, אף שהלוחות היו מושכבות בארון ולא עומדות, משום שהלוחות לא היו עומדות לקריאה ולפיכך היו מושכבות בארון, אבל ס״ת שעומד לקריאה צריך שיהיה מונח כשהוא מוכן לקרות בו, ועוד, שהלוחות היו מונחות על רוחבם ולא על חודם, אבל ס״ת שהוא עגול דרך הנחתו היא בעמידה, ועוד, שהלוחות איך שהיה מניחם היו נקראות, דהרי מכל עבריהם היו נקראות, אבל ס״ת שאין נקרא אלא מלפניו צריך שיניחנו כנגד פניו ולא בשכיבה, ומה שאמר ר״ת[ו] שיש להשכיב הס״ת הוא לשיטתו שסובר כן גם במזוזה שצריכה להיות מושכבת, אבל הרמב״ם ורוב מפרשים חלוקים עליו, וכמו שחולקים עליו במזוזה חולקים עליו גם בהנחת ס״ת.

ואף שהס״ת שבארון היה מושכב ולא עומד, אין זה ראיה לס״ת, משום ששם לא היה אפשר להניחו בעמידה רק בשכיבה, שאע״ג שהארון היה רומו כרחבו והיה יכול להניחו מעומד, מ״מ אין זה דרך ארץ שהלוחות ישכבו וס״ת בצדם עומד וגבוה מהם. ועוד שהס״ת לא היה עומד לקרות בו תמיד אלא פרשת הקהל וכהן גדול ביוה״כ והוא הנקרא ספר עזרא לפי שקורין בו בעזרה. ועוד שהגמ׳ בב״ב שמוכח משם שהס״ת היה מושכב, היא לדעת ר׳ מאיר דסובר שהס״ת היה מונח בארון, משום דכל אמה בת ששה טפחים היא, אבל אנן כר׳ יהודה ס״ל שאמר דאמת כלים בת חמשה טפחים היתה, ולשיטתו הס״ת לא היה מונח בתוך הארון, אלא קודם ששיגרו[ז] פלשתים את הארגז, היה יוצא דף מהארון והיה הס״ת מונח עליו, ואחר ששיגרו את הארגז היה מונח בארגז, ופשוט משמע שהיה מעומד ולא מושכב, ואפילו אם תאמר שגם לר׳ יהודה היה מושכב, מ״מ אין לנו הכרח שלר׳ יהודה היה הס״ת שוכב. וע״כ נוהגים להניח ס״ת במעומד.

אם בפרשה אחת יש מוקדם ומאוחר בתורה

על דעתיה (דרבי מאיר) [דרבי יהודה] דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורה. בתקלין חדתין כתב, שאף שבפסחים (ו:) אמרו שבענין אחד יש מוקדם ומאוחר בתורה והיינו שבפרשה אחת יש להם סדר, ר׳ מאיר סובר שאף בפרשה אחת אין להם סדר[ח]. אך ביפה מראה כתב, שדווקא כשבאים לדרוש דין אומרים יש מוקדם ומאוחר בתורה ויש לדרוש מזה דין והלכה, אבל ביישוב המקראות יש ליישב אף באופן שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

אם יריעת ספר תורה כשרה בצבע שאינו לבן

תורה שנתן הקב״ה למשה אש לבנה חרותה באש שחורה. בשו״ת גינת ורדים (מו״ח כלל ג סי׳ כט) כתב להוכיח מסוגייתנו לגבי ספר תורה שצבע הסופר יריעה אחת מהספר במי כרכום כדי שתהיה בצבע לבן ולהשוותה לשאר היריעות, שיש לפסול את היריעה, שהרי מבואר בסוגייתנו שהתורה היתה כתובה לפני הקב״ה בעור לבנה, וכיון שהתורה שלפניו יתברך היתה כתובה על גבי עור לבנה, אין לשנות גוון העור לשאר גוונים וכל מה שאפשר לנו לעשות שיהיה ספר תורה שלנו דוגמא לספר עליון עדיף טפי, ואפשר לומר שצבע היריעה מעכב בלבן ואם שינה פסול, משום ששני דברים נזכרו בספר תורה של מעלה שהעור לבן והכתב שחור, וכשם שמצינו שאם שינה וכתב אפילו אות אחת בגוון אחר אפילו בזהב פסול וצריך שיהיה כל הספר כתוב בדיו שחור, כן יש לומר בענין העור שצריך שיהיה לבן ואם שינה פסול.

ביאור אש לבנה חרותה באש שחורה

התורה שנתן הקב״ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה. בבית אלקים למבי״ט (סס) פירש ענין אש שחורה ואש לבנה, ששני האשים מורים על שני הדרכים הנמצאים בתורה, דרך אחד שהתורה כולה שמותיו של הקב״ה, וסדר אותיותיה אינו מחולק לפי החילוק שבידינו, והדרך השני פשט התורה במצוותיה ואזהרותיה כפי שקבלנו מסיני, והחלק השני של המצוות והמשפטים השייכים לזה העולם הוא הנרמז באש שחורה רמז לעולם הזה שחשוך ואפל, והוא על גבי אש לבנה שמותיו של הקב״ה ונודע למשה רבינו ולקרובים אליו בעל פה. ואופן שני כמבואר בירושלמי אש לבנה חרותה באש שחורה, היינו שהתורה שניתנה לנו היא אש לבנה, והוא מעשה המצוות שהוא דבר ניכר וידוע כגוון הלבן, ואש שחורה רומז לשמותיו של הקב״ה שאין מי שיוכל להשיגם במקום חשוך ואפל.

הרמז לכך שניתנה התורה באש לבנה חרותה באש שחורה

שם. במתא דירושלים פירש, שהרמז שניתנה תורה באש לבנה חרותה באש שחורה, שהרי ידוע שהמוסיף דעת מוסיף מכאוב, וכן כל כמה שהאדם לומד, יודע יותר שחסר וזוכה לעומקה של תורה, ונודע שעיקר האש היא השחור ולפיכך האש שקרוב לפתילה הוא שחור, וזה הוא אש לבנה שמתחילה התורה אש לבנה וחרותה באש שחורה דאח״כ נעשה עיקר האש. ועוד י״ל על דרך מה שדרשו ׳שחורות כעורב׳ שכל המשחיר את עצמו על דברי תורה הקב״ה מבהיק זיוו, וזה אש לבנה שמבהיק זיוו כאש חרותה באש שחורה הואיל והשחיר את עצמו עליה.

יז.

הטעם שנקרא שער המים

רבי אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית. בתפארת ישראל (מדות פ״ג מ״ו יכין מות עה) כתב, שהטעם שאמרו קראו לו שער המים על שם המים שעתידים לצאת ולא אמרו שקראו לו כך משום בית הטבילה שהיה על גביו[א], משום שהבית הטבילה שעל השער נהיה ע״י הנחל שעבר תחתיו[ב], ואף שביומא (לא.) אמרו שמעין עיטם באו המים לבית הטבילה, צ״ל שגם הנחל הקטן הזה יוצא מעין עיטם. ועוד י״ל, שקראו לו שער המים על שם דבר הנראה לכל, ולא על שם בית הטבילה שעל גביו שאינו נראה לכל.

הטעם שנקרא שער הנשים

שער הנשים. בטעם שנקרא שער הנשים כתב בפי׳ הרא״ש (מדות פ״ג מ״ו), שמשום שבו הנשים היו נכנסות לסמוך על קרבנם לדעת רבי יוסי דנשים סומכות, ולדעת רבי יהודה שלא היו סומכות היו נכנסות משם כדי לעמוד על קרבנם, וכ״כ בקרבן העדה. אך בתוי״ט (מדות סס) כתב בשם הראבי״ה, שבשער זה היו הנשים יוצאות מעזרת נשים, שהרי לא יכלו לצאת דרך שער המזרח שבו נכנסו שא״כ נמצא שאחוריהם אל ההיכל, ובצד דרום לא היה שער בעזרת נשים, ולכן היו מקיפות דרך שמאל ויוצאות בזה השער. ובתפארת ישראל (שם יכין מות עז) תמה עליו, שאין הנשים שונים מישראל שיוצאים מהעזרה דרך אחוריהם[ג], ולכן כתב לפרש, ששער הנשים הוא שער קטן שמיוחד רק לנשים, והיה קטן מכל השערים כדי שיהיה לנשים סימן באיזה שער יכנסו.

ה. **והוסיף** עוד, שמה שאמרו בשבת (קד.) שכתב הלוחות היה נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן בהר רהב ותפסה הגמ׳ דוגמא מתיבות שאינם מעשרת הדברות, הוא כדי לומר שכל התורה היתה כתובה בין דיבור לדיבור וכמבואר בגמ׳ כאן, ובאמת כך היה שגם נבוב ובהר היה כתוב עליהם, ולרבותא נקטה הגמ׳ תיבות אלו לומר שהנס נעשה גם בכתוב על הלוחות בנוסף לעשרת הדברות.

ו. **כ״כ** הרשב״א (יד:) והמרדכי בשם ר״ת שיש להניח את הס״ת שוכב ולא זקוף.

ז. **לגירסת** הגר״א.

ח. **וכ״כ** ביפה עינים (פסחים סס) שבדבר זה נחלקו ר׳ מאיר ור׳ יהודה בירושלמי כאן.

א. **כמבואר** ביומא (נג.). וראה ברש״ש (מדות סס) שכתב מעצמו שמשום כך נקרא שער המים.

ב. **ע״ש** שמבאר את האופן שנתרבה המים לשער המים על ידי הנחל שמתחתיו.

ג. **כמבואר** ביומא (נג.).

מה הם השני השערים שבמערב

ושנים במערב ולא היה להן שם. בתוי"ט הביא בשם הכפתור ופרח (פ"ו), ששני השערים במערב הם שער האולם ושער ההיכל, שלא היה להם שם מיוחד על שם מעשה שאירע בהם ולא נעשו אלא לכניסה ויציאה, אבל שאר השערים שהזכיר, נקרא שמם על ידי מעשה שאירע בהם. ותמה עליו התוי"ט, שכאן מדובר על שערי עזרה ואין שער ההיכל והאולם בכלל שערי העזרה, ועוד, שגם שער העליון לא נקרא על שם מעשה שאירע בו אלא על שם מקומו שגבוה מכולם, וא"כ גם אלו היו צריכים להקראות על שם מקומם. וכתב לפרש, ששני השערים שבמערב היו בכותל המערבי של העזרה מאחורי ההיכל, וקטנים היו ולא היו משמשים כלום אלא לשעת צורך גדול שאם יבואו אויבים יוכלו לצאת משם וכיוצא בו, והטעם שלא שימשו לכלום, כיון שרוב שטח העזרה היה בשאר הרוחות ורק מקצת העזרה היה במערב[ד].

הטעם שלא הוזכרו השערים שבמערב בנבואת יחזקאל

שם. בתוי"ט כתב בשם הר"י אברבנאל, שהטעם שבנבואת יחזקאל על הבית השלישי לא נאמרו שערי העזרה שבצד מערב, לפי שלעתיד לא יכנסו לעזרה רק דרך השערים שבמזרח שכנגד ההיכל כדי להשתחוות וליראות שם, ומערב אינו כנגד פתח ההיכל, ועוד, שהבא אל המקדש משתחווה מיד, ואם בא מן המערב נמצא שמשתחווה כנגד השמש, והשי"ת הרחיקנו מתועבות הגויים, ואע"פ שבבית שני היו שערים מ"מ מטעמים אלו לא היו משתמשים בהם לכניסה.

אם נחלקו אבא יוסה ורבנן כמה שערים היו בעזרה

מתניתין אבא יוסה בן יוחנן היא דאמר כנגד שלשה עשר שערים ברם כרבנן שבעה שערים היו בעזרה. בתוס' בכתובות (קו. ד"ה שנעשה) כתבו בשם ר"ת, שלכולי עלמא היו שלושה עשר שערים ושבעה מהם היו גדולים וששה מהם היו קטנים, אלא שאבא יוסה סובר שכיון שבין כולם היו עשרה שערים וכולם נקראו שערים, תיקנו כנגדם שלושה עשר השתחויות, אבל רבנן סוברים, שכיון שרק שבעה מהשערים היו גדולים וששה מהם היו קטנים, לא נקראו כולם שערים אלא רק שבעה מהם, ולכן לא היו מתקנים שלושה עשר השתחויות כנגד השערים, אלא הטעם שתיקנו שלושה עשר השתחויות כנגד י"ג פרצות שפרצו בה מלכי יון וחזרו וגדרום[ה].

היכן היו השלש עשרה פרצות

שלשה עשר פירצות היו בו וחזרום וגדרום בני חשמונאי. בתוי"ט (מדות פ"ג מ"ג) כתב בשם הראבי"ה שהי"ג פרצות היו במקום הי"ג שערים, שפרצו את הסורג במקומות האלו כדי שיוכלו להיכנס דרך כל השערים לעזרה בהרווחה. וכתב התוי"ט, שבירושלמי כאן מוכח שמי שסובר שהי"ג השתחויות הם כנגד הי"ג פרצות, לא סובר שהיו י"ג שערים רק ז' שערים! ובתוי"ט (שם) ובביאור הגר"א (מדות שם) מפרשים, שהיונים עשו י"ג פרצות בסורג, לפי שהסורג נעשה להבדיל ולומר שעד שם מותר לגויים להיכנס ולפנים משם אסור לגויים להיכנס ולכן פרצוהו.

ביאור ענין הנחל שיצא מבית המקדש לעתיד לבא

והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים וגו', תני בית קודש הקדשים עד הפרוכת כקרני סילי וכיליי. באברבנאל (שם) האריך בענין זה, אם הכוונה כפשוטו שיצא נחל מבית המקדש לעתיד לבוא או שהוא דרך משל. ובמלבי"ם (יחזקאל מז ה ענייני הענין) כתב, שמלבד שיהיה הנס כפשוטו שיצא מקור נפתח מבית ה' וכמו שנאמר (יואל ד יח) 'ומעין יצא מבית ה' והשקה את נחל השטים', וכן בזכריה (יד ח) 'והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים', שהרי בירושלים לא היה מעיין מעולם ולעתיד לבוא תתרבה הברכה ממקור מים חיים וזהו נס, עוד בא לרמז על מי הדעת והתורה והאמונה אשר יצאו מבית ה', כי מציון תצא תורה. וביאר עוד, שהמים הקדושים האלה יוצאים מתחת מפתן הבית הימנית מנגב למזבח, ולא מצד כתף הצפון, כי צד צפון היה מיוחד לשחיטת קדשים שרובם באו לכפר פשע ולחטאת, כמו חטאת ואשם שבאו לכפר, וגם עולה באה לכפר על הרהור הלב ועל עשה ולאו הנתק לעשה, ומצד זה לא יזלו מי הדעת מדלים כי לא ידעו את ה' מצד יראת העונש וסור מרע, רק המקור יפתח מצד ימין המזבח ששם מקריבים זבחי רצון ושלמים ותודה, שמורה על עבודת ה' מצד הכרת טובו וחסדו.

ביאור הענין בקרני חגבים וכחוט של שתי ושל ערב

מן הפרוכת עד מזבח הזהב כקרני חגבים ממזבח הזהב עד העזרות כחוט של שתי מן העזרות עד מפתן הבית כחוט של ערב מיכן והילך כמפי הפך. במלבי"ם (יחזקאל מז ה) כתב, שהרמז בזה שהמים האלה המדעיים, התחלתם הוא מהשכל הנאצל מעולם האצילות שמרומז בבית קדשי הקדשים, ושם דומה כקרני חגבים, כי אין אנו משיגים מן האור ההוא הגדול רק כמחט סדקית, וכשהגיע לפתח היכל שמרמז על ההשגה בעולם הכסא, יוכר יותר כחוט של שתי, ובפתח האולם, שמרמז על ההשכלה בעולם המלאכים, שם תפתח הידיעה יותר עד שיצא מפתח העזרה ולחוץ, ובא אל עולם האופנים שהוא העולם הגשמי, ששם דומה כפך, והמים מפכים, כי שם בני אדם משיגים ומעיינים בחכמת תכונת השמים ובסדר העולם השפלי.

ביאור קושיית הגמ' מאי מי שחו

מהו לשחות (גירסת הגר"א **מאי מי שחו**) **א"ר יוסה בי ר' בון מיין דמתמללין בעלמא.** במתא דירושלים העיר, לגירסת הגר"א 'מאי מי שחו', הרי כבר לעיל מיניה הקשה הירושלמי מהו מי שחו, ותירצו מלשוט. וכתב לפרש ע"פ מש"כ האבן עזרא בפרשת וארא (שמות ז יט), שיש חילוק בין 'מי' ל'מימי', ד'מי' הוא מים מרים, ו'מימי' כפול מרמז למים טובים ומתוקים. והמעיין היוצא מבית קדשי הקדשים יהיה בוודאי מים טובים, וזה קושיית הירושלמי מאי מי שחו, שמי הוא מים מרים, ולזה מפרש מיין דמתמללן בעלמא, והיינו שהמים יתערבו במים אחרים, וכיון שנתערבו במים אחרים, לא יהיו כבר מים מתוקים, ולשון מתמללין הוא מלשון מולל את הקדירה בפסח, שהיינו מערב אותה.

לאיזה טבילה מי קטפרס פסולים

מכאן ואילך מי קטפריסות הם פסולים לנדה ולחטאת. בקרבן העדה מפרש שפסולים לנדה לטבול בהם, אי נמי לזבה. וכתב בגליון הש"ס, ששני פירושים אלו תלויים בדברי רש"י ותוס' בשבת (סה:), שרש"י (ד"ה וסנכר) הביא בשם רבינו הלוי וכן הביאו בתוס' (ד"ה שמן) בשם יש מפרשים, שאבוה דשמואל עשה לבנותיו מקוואות ביומי ניסן מחמת שלא רצה להטבילן בנהרות משום שבנותיו היו ספק זבות, וזב וזבה טעונים מים חיים, ובנהרות יש לחוש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין והוו להו מכונסין, וזבה טעונה מים חיים. ודחו רש"י ותוס' פירוש זה, שהרי אמרו שחומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים וזבה אינה טעונה מים חיים, נמצא שאין חילוק בין זבה לנדה. וגם בדברי הירושלמי, לפי פירוש רבינו הלוי יש לפרש כאן שפסולים לזבה אבל לנדה כשרים הם ופסולם משום שאינם מים חיים, אך לרש"י ותוס' שאין חילוק בין זבה לנדה, צ"ל שפסולים משום שנתערבו בהם מימות מכונסים ואינם מטהרים אלא באשבורן ולפי"ז פסולים לנדה ולזבה.

הטעם שלרבי אלעזר לאחר שיצאו המים מירושלים פסולים לנדה ולחטאת

שם. בגידולי טהרה (סי' רפ נגמל סק"ה) הביא את דברי הש"ך שמשמע מדבריו שבמעיין מועיל קטפרס, ונחלק עליו שגם במעיין קטפרס פסול לטבילה, והוכיח כן מסוגייתנו שמבואר שמירושלים ואילך נפסלו גם לנדה משום קטפרס אע"ג שמיירי כאן במעיין, וכתב לבאר בזה, שאע"פ שמעיין מטהר בזוחלין, הני מילי כשהוא זוחל בקרקע ישרה שמצטרפים המים שמתחילה ועד סוף לשיעור מ' סאה, אבל אם הוא במקום מדרון אין המים מצטרפים דקיי"ל קטפרס אינו חיבור[ו]. אך הר"א פולדא כתב, שמה שאמרו כאן שמי קטפריסות פסולים לנדה, תלוי במחלוקת ר"י ור"ת בתוס' גיטין (טז. ד"ה הנעוק) אם קטפרס חיבור לענין מקוה שבעינן מ' סאה, דר"ת סובר שאינו חיבור, ור"י סובר שקטפרס הוה חיבור לענין טבילה, שלר"ת שקטפרס אינו חיבור, פסולים המים כיון שיורדים במדרון ואין להם חיבור לטבילה, אבל לר"י שקטפרס הוא חיבור לטבילה, צ"ל שקים להו שמכאן ואילך רבו נוטפים על מי המעיין, וכיון שצריך אשבורן דווקא, פסולים לנדה ולחטאת[ט]. וכ"כ ברש"ס ובמראה הפנים שפסול מירושלים ואילך לנדה ואף שמעיין מטהר בזוחלין, משום שאמרינן שנתערבו בו שאר מימות שאין מטהרים בזחילה אלא באשבורן'. ובהר אפרים פירש, שפסולים לנדה עפ"ד הרמב"ם בפירוש המשנה (מקוואות פ"ה) שמה שהמשנה פסלה כשהמעיין נוטף כמקוה, היינו כשנוטפים המים מן המעיין שהוא על ההר טיפין טיפין למטה בשיפולי ההר, ואף שהטיפות יורדות בזה אחר זה במרוצה, כיון שאינן זוחלים אלא יורדים בהפסק יש להם דין מקוה וצריכים מ' סאה ואינם מטהרים בזחילה, וכן מי קטפריסות, כיון שנופלים בשיפוע מן המעיין שבהר ויורדים בהפסק, בטלה זחילותם וחיבורם אל המעיין ויש להם דין מקוה, וכיון

ד. **וכתב** עוד, שאף שביוסיפון (ספר המלחמות ספר ה פי"ד) כתוב שבמערב לא היה שער כלל והיתה החומה שם סתומה לגמרי, מ"מ אין לנו לזוז מקבלת חכמי המשנה ששני שערים היו שם.
ה. **והביאו** בתוי"ט כאן. ו. **וכתב**, שנראה שלראבי"ה היתה גירסה אחרת בירושלמי כאן.
ז. **וע"ע** בבן יהוידע (יומא עז:) שמבאר מהו הרמז בקרני חגבים ובחוט של שתי ושל ערב.
ח. **והוסיף** עוד, שאף שכאן אמר ר"א משום ר' מאיר שהמים שיצאו מירושלים פסולים לנדה ולחטאת ובחגיגה (יט.) מצינו שר"מ סובר שאומרים גוד אסיק לענין חיבור מקוואות, צ"ל דתרי תנאי אליבא דר"מ הם. ט. **ובשו"ת** מהרש"ם (מ"ג סי' קנח) הוכיח מהר"א פולדא, שלשיטת ר"י קטפרס פוסל רק במקום דצריך אשבורן, משום דס"ל שקטפרס חיבור, ולכן היקל על סמך זה בניצוק ובקטפרס. י. **ובציון** ירושלים העיר על הגדולי טהרה, שלפי מש"כ הר"א פולדא מיושבת דעת הש"ך שבמעיין מועיל קטפרס, וכאן אין המים כשרים לנדה כי רבו נוטפים על מי המעיין.

שאין המים קוו וקיימי רק יורדים טיפין טיפין ונזחלים, אינם כשרים לנדה שאין המקוה מטהר בזוחלים אלא באשבורן[יא].

הטעם שהשוה פסול מי חטאת לנדה

שם. בב"י (יו"ד סי' רפ) כתב בשם בעל הנפש לראב"ד (סער המים פ ד), שמה ששנינו (מקואות פ"ה מ"ה) שאם הזוחלין רבו על הנוטפין כשרים ומשמע שאם מחצה על מחצה פסולים, ויש להקשות מזה על מה שנאמר שאבוה דשמואל עביד לבנתיה מקואות וכו' שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין שמשמע שבמחצה על מחצה כשרים, שיש לפרש את המשנה שגם במחצה על מחצה כשר, אלא כיון שאי אפשר לצמצם מספיקא בעינן רובא, ועוד אפשר לומר, שדברי המשנה לא נאמרו לענין אשבורן אלא להכשירן לטבילת זבין ומצורעין ולמי חטאת שצריכים מים חיים, ולכן צריך שרבו זוחלים על הנוטפים ולא מספיק מחצה על מחצה, אבל לענין אשבורן אפילו מחצה על מחצה נמי כשר. והש"ך (סי' רפ סק"י) כתב, שבספר בעלי נפש שלפניו הגירסא שגם להכשר זוחלים צריך שיהיו רוב זוחלים.

איזה דגים יתרבו להם

לרבות דגתם דכתיב ביה למינה תהיה דגתם. במתא דירושלים מפרש, ע"פ מה שאמרו במסכת ע"ז שכשגלו ישראל גלו גם הדגים עמהם, וכולם חזרו כשעלה עזרא חוץ משביטא משום דלא שריר שדריה ורדיפא מיא ומשום כך אינו יכול לשוט כנגדן, ונמצא, שכשחזרו ישראל מן הגולה בימי עזרא לא היה להם שביטא, אמנם לעתיד לבוא דכתיב ונרפאו המים וכתיב למינה תהיה דגתם, גם זה הדג ישוב כי ירפאו המים ויוכל לשוט כנגדם[יב].

לעתיד לבוא בכמה זמן תעשה התבואה

אבל לעתיד לבא התבואה עושה לחודש אחד. בתוס' מהרי"ק העיר, שמצינו בתענית (ה.) שתבואה הגדילה בששה חדשים גדילה בנס באחד עשר יום.

הטעם שלעתיד לבוא ישתנה כוח העצים

ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר. בתורת חיים (סנהדרין ק.) כתב, שהביאור בזה כי כל מה שהארץ מוציאה בעולם הזה יש בו חלק לסטרא אחרא קליפות הטומאה, לפי שאין הארץ מוציאה צמחים אלא ע"י הגשמים הבאים מים אוקיינוס שהם שותים משם, וים אוקיינוס יש בו סטרא אחרא משום ימי בראשית, על כן בכל הצומח יש חלק לסטרא אחרא, אבל לעתיד לבוא שעתיד הקב"ה להוציא נחל מבית קדשי הקדשים, לא יהיה באותם המים שום תערובת של סטרא אחרא, לכך אפילו העלים שלהם יהיו ראויים לאכילה, ומטעם זה גם יוציאו האילנות פירות בכל חודש, שים אוקיינוס מת ולפיכך אין בגשמים להוציא פירות כי אם פעם אחת בשנה, אבל לעתיד לבוא שיהיה נחל של מים חיים יוסיפו כוח באילנות להוציא פירות כל חודש[יג].

יכניה לא נפל מן הגג ומת

כיון שראו כל חורי יהודה כן עלו לראש גגותיהן ונפלו ומתו. בדרבוני זהב גרס, 'כיון שראו כל חורי יהודה כן אף הן עלו לראש גגותיהן ונפלו ומתו'[יד], וכתב שם שהלשון אף הן היינו שכמו שהוא עלה לגג גם הם עלו לגג, אך הוא לא נפל ומת ורק הם נפלו ומתו, שהרי נתבאר לעיל (ה"ג) שנקרא שער יכניה על שם שבו יצא יכניה בגלותו, שבו נכנס ונטל רשות קודם שיצא לגלות, ומשמע שלא מת רק שהלך בגלות, ועוד, שצדיק היה, ולא היה ממית את עצמו, אלא שהם ראו שעלה לגג סברו שנפל ומת ולכן גם הם עלו לגג ונפלו ומתו, אבל האמת שהוא עלה לגג וירד ממנו והלך בגלותו[טו].

יז:

היכן היו מדיחים את הקרביים

שמונה של שיש בבית המטבחיים שעליהן מדיחין את הקרביים. בתוי"ט (מדות פ"ה מ"ג) הקשה, ששם שנינו שהיתה לשכת המדיחים ששם היו מדיחין קרבי קדשים, ואיך נאמר במשנה שהיו מדיחין את הקרבנות על שולחנות של שיש שבבית המטבחיים. וכתב לבאר בשם המפרש (תמיד לפ. ד"ה נמיעוט שולחנות), שאת הכרס והקיבה היו מדיחים תחילה בצנעה בלשכת המדיחים לפי שמלוכלכים הרבה בפרש, ואח"כ היו מדיחין אותם על השולחנות של שיש שבבית המטבחיים, ואת שאר חלקי הכרס שאינם מלוכלכים כל כך כמו הכרס עצמה היו מדיחים רק פעם אחת בלשכת המדיחים[טז]. אך לפנינו במפרש כתב שאת הכרס היו מדיחים בלשכת המדיחים ואת הקרביים על השולחנות של שיש, והטעם שלא הדיחו את הקרביים עם הכרס לפי שבכרס יש הרבה לכלוך, ואם יודחו יחד יתלכלכו זה מזה, ולכך קבעו להם מקום בפני עצמו[יז]. וכ"כ בביאור הגר"א (נמדות שם) שרק את הכרס היו מדיחים בלשכת המדיחים, אבל את שאר הקרביים היו מדיחים על שולחנות וכמש"כ בתמיד ובמשנתנו[יח].

היכן היו מניחים את אברי הקרבנות

על של שיש נותנין את האיברין. בפירוש הרא"ש (תמיד לפ: ד"ה נותנין האברים) כתב, שאף ששנינו בתמיד שהיו מוליכים את הנתחים של העולה ומניחים אותם על גבי הכבש מחציו ולמטה, מ"מ הוצרכו השולחנות האלו, שהמשנה בתמיד מדברת על אברי התמידים והמוספים שהכהנים שהיו זוכים באברים היו מקבלים אותם מיד המנתח ומניחים אותם על הכבש, אבל בקרבן יחיד, פעמים שכהן יחיד מקריב עולה לבדו ומניח את האברים על השולחן עד שיעלו הכהנים את הקרבן שלפניו, ומעלים אותם בזה אחר זה. ובפירוש הראב"ד כתב, שלפעמים היו הרבה קרבנות ולא הספיק הכהן המקטיר את איברי עולת נדבה להקטירם מיד עד שימתין שיתעכלו קצת מהם על המערכה, ואז היה מקבל מן המושיטים לו את האיברים ומניחן על השולחן שאצל המזבח והכבש[יט].

הרי אין עושים כלי שרת מאבן

על של שיש נותנים לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו. בקדושת יו"ט (סי' לח) הקשה, שמאחר שנתקדש הלחם בקדושת כלי שרת שוב אסור להניחו בכלי של חול וכמבואר במנחות (לה:), וע"כ צריכים לומר שהיה לשולחן של שיש קדושת כלי שרת, והרי קיימא לן (מנחות כח:) שאין עושין כלי שרת מאבן. ובפירות תאנה הביא, שהתוס' בזבחים (מז. ד"ה קדשי) כתבו שרק כלי שרת שנעשו בהם עבודה אין נעשים מאבן, וכמו כן יש לומר בשולחן, שכיון שאין השולחן מכשיר את הלחם אין פסול לעשותו משיש.

הרי בתחילה היה בדפוס של זהב

שמעלין בקודש ואין מורידין. במנחת חינוך (מלוה לז) העיר, שגם בכניסתו כשהניחו אותו על שולחן של שיש או של כסף מורידין בכך את הלחם מקדושתו, שהרי הלחם נעשה בדפוס של זהב. וכתב, שאין אומרים ש'אין מורידין' רק כשנתקדש בכלי שרת, אבל לחם הפנים לא נתקדש בדפוס של זהב, דהרי אינו נפסל בלינה.

אך בשו"ת אור המאיר (סי' ז חום ו) הוכיח מכאן, שהכלל שמעלין בקודש ואין מורידין הוא רק שבסיום המצוה מעלין ואין מורידים, אבל אם באמצע המצוה מורידין ואח"כ מעלין בחזרה, לא חיישינן להורדה כיון שבסוף המצוה חוזרת למעלתה, וכן בלחם הפנים, אף שבתחילה באפייתו מניחים אותו בשל זהב מותר אח"כ להניחו בשל כסף או בשל שיש, כיון שלבסוף מניחים אותו בשל זהב.

אוצר החכמה

הרי היו עוד עשרה שולחנות

ואחד של זהב מבפנים. בשפת אמת (מנחות לט:) הקשה, דהרי בפנים היו גם את עשרה השולחנות שעשה שלמה. וביאר, שלמ"ד שהיה מסדר את הלחם רק על השולחן של משה, אפשר שכוונת המשנה שרק שולחן אחד של זהב היה בפנים ששימש לצורך הלחם[כ].

טעם החולקים על מה היה מזנח

תני על של כסף רבי יוסי בשם רבי שמואל וכו' לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח. הגר"א גרס 'לית כאן של שיש מפני שהוא מקרר',

יא. **והעיר** שם על הרש"ס, שלפירושו נמצא שנחלקו ר' שמואל בר נחמן ור"א אם נתערבו במים מי גשמים או לא וזו מחלוקת במציאות. ועוד, דאמאי תלי ר"א שפסולים משום דמי קטפריסות הן שמשמע שפסולים לנדה משום שנופלים מן המעיין במדרון, ולפי הרש"ס אין זה טעמו, אלא עיקר טעמו משום שנתערבו בהן מי גשמים. יב. **ומיישב** בזה מה שאמרו למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו לנו, וכבר תמהו בזה דהרי זאת התורה לא תהא מוחלפת, אלא שאמרו בחולין (קט:) כל מה דאסר לן רחמנא שריא לן כנגדו, אסר לן חזיר והתיר לנו כנגדו מוחא דשיבוטא, ופרש"י (ד"ה מוחא), שהמוח של דג שיבוטא יש בו טעם חזיר, וכיון שלעתיד לבוא יחזור הדג שיבוטא שיש לו טעם חזיר, ע"ז אמרו חז"ל שעתיד הקב"ה להחזיר לנו. יג. **ועי"ש** שמבאר לפי"ז מה שהעקרות יפקדו ע"י שתיית המים האלו. יד. **אך** לפנינו אין כזה גירסא אלא כיון שראו כל חורי יהודה כן, ובקרבן העדה מפרש שראו שאין הקב"ה חפץ בעבודתם ושנמס לב המלך בקרבו, אבל לא כתוב אף הן. טו. **וכן** מבואר במלכים (ג כד) שהלך יהויכין בגלות. ועוד מצינו שם (ג כה) שאויל מרודך מלך בבל נשא את ראש יהויכין מלך יהודה מבית כלא. א. **ובפירוש** הרא"ש (תמיד לפ. ד"ה מדיחין חומן) כתב עוד חילוק, שמה ששנינו במדות שהיו מדיחים בלשכת המדיחים, מיירי בשאר קדשים שכשהיו להם הרבה קרבנות היו מדיחים אותם בלשכת המדיחים, אבל את קרבי התמיד היו מדיחים על השולחנות של שיש. ב. **וראה** גם בתוס' ביומא (יט. ד"ה שמה) שכתבו, שמה שאמרו ביומא (סח.) שהיו שולחנות בעזרה להדיח עליהם את הקדשים וכדכתיב בהדיא ביחזקאל (מ מג) ובגמ' שם נאמר שהדיחו בלשכת המדיחים, יש לומר שבשר קדשים היו מדיחים על השולחנות, אבל קרבי קדשים שיש בהן פרש ומאוסים מדיחים אותם בלשכת המדיחים. ג. **ועיין** בתוי"ט שם שכתב בשם המפרש שקרבי קדשים שהיו מדיחים בלשכת המדיחים היינו כרס, ומביא שם שגם את הקרבים היו מדיחים בלשכת מדיחים בצנעה, וברש"ש (מדות פ"ה מ"ג) הקשה עליו דלפי"ז למה לו לפרש דמה ששנינו שהיו מדיחים בלשכת המדיחים קרבי קדשים, שהיינו כרס, כיון דגם את הקרביים היו מדיחין בלשכת המדיחים, וע"ש שנוסחא מוטעית במפרש נזדמנה לתוי"ט. ד. **והוסיף** עוד, שלפיכך היה עומד השולחן במערבו של כבש, כדי שלא יצטרך הכהן להפוך אחוריו כלפי המקדש כשהיה מקבל מן המושיטים. ה. **והוסיף**, שיש לומר שזה כוונת הרע"ב

ולגירסתו, כוונת הגמ' לבאר טעם הברייתא שהניחוהו על של כסף ולא על של שיש מפני שהשיש מקרר. וגם בתוספתא מנחות (פי"ג ה"ז) הגירסא 'כיצד מכניסין לחם הפנים ערב שבת היה פורקו מדפוס ונותנו על גבי השולחן של כסף שהיה באולם על פתחו של היכל', ומבואר, שדעת התוספתא שהיו מניחים על שולחן של כסף, ולא חששו שמא ירתיח ויתעפש. ובביאור מחלוקת התוספתא והמשנה כתב בשקל הקודש, שרש"י במנחות (צט: ד"ה על פתח) כתב שהיו מניחים אותו אצל פתח ההיכל בכניסתו ולא היו מניחים אותו שם אלא כדי להראות שמעלין בקודש שעכשיו מניחו על של שיש ומיד נושאו בהיכל ומסדרו על של זהב, ומבואר מדבריו, שמשעת אפייתו עד שבת בבוקר היה מונח במקום שמור, ורק בשבת בבוקר הניחוהו על שולחן של שיש סמוך להנחתו על שולחן בהיכל, ולפ"ז יש לומר שלא חששו להניחו בשבת על שולחן של שיש שמא יתקרר כיון שמונח עליו זמן מועט, וכן סובר התנא של המשנה'. אך בתוספתא במנחות מבואר שכבר בערב שבת היו מניחים את לחם הפנים על השולחן, ולכן סוברת הברייתא שיש לחשוש שהלחם יתקרר עד שבת בבוקר, ולכן הניחוהו על שולחן של כסף ולא על של שיש, וכדי שלא יתעפש לא הניחוהו מיד כשפרקוהו מן התנור אלא המתינו קצת משעת פירוקו.

אם כסף מחמם או מקרר

מפני שהוא מרתיח. הרש"ס והראב"ד (תמיד פ"ג: ד"ה מפני שהוא) כתבו, שאף ששנינו בשבת (קנ"ג:) שנותן אדם על כריסו של מת כלי מתכות כדי לקררו, ומוכח שכלי מתכת מקררים ולא מחממים, מ"מ כשם שאמרו בב"ב (יח.) לגבי חול שהוא מחמם דברים חמים ומקרר דברים קרים, כמו כן גם כסף מקרר דבר קר כמו מת, אבל דבר שהוא חם כמו הקרביים שהם חמים כשמוציאים אותם מן הבהמה וכן לחם הפנים שהיה חם, מחמם אותם הכסף.

אם בבית המקדש השני היה הלחם חם

לא כן תני זה אחד מן הנסים שנעשו בבית המקדש שכשם שהיו מניחין אותו חם כך היו מוציאין אותו חם שנאמר 'לשום לחם חם ביום הלקחו', רבי יהושע בן לוי אמר אין מזכירין מעשה נסים. הרש"ס הביא, שבירושלמי ביומא (פ"ו ה"ד) נאמר שלא היו מניחין לכהן גדול בערב יוה"כ לאכול דברים המביאים לידי קרי, והקשו ע"ז בירושלמי, דהרי היה נס בבית המקדש שלא ראה הכהן גדול קרי ביוה"כ וכדתנן באבות (פ"ה מ"ד), ותירץ ר' אבין, שמשום 'לא תנסו' לא היה אוכל דברים המביאים לידי קרי, והיינו כתירוץ הירושלמי כאן שאין סומכים על הנס. ור' יוסי בר בון תירץ, שבבית מקדש השני לא היה את הנס. וכתב הרש"ס, שהירושלמי דשקלים אינו סובר כר' יוסי בר בון אלא כר' אבין שהמשנה באבות מדברת גם במקדש שני אלא שאין סומכים על הנס. וביש סדר למשנה כתב, שהטעם שלא תירץ הירושלמי שבבית שני לא נעשה הנס וכמו שתירץ ר' יוסי בר בון ביומא, שאפשר שרק לגבי טומאת כהן גדול לא היה נס בבית שני משום שהכהנים גדולים קלקלו בבית שני, אבל לגבי הנס שהלחם היה חם לא היה חילוק בין בית ראשון לבית שני.

כשסידרו את הלחם על שולחן הזהב לא חששו שיתעפש

שם. הרש"ס כתב, שכשסידרו את לחם הפנים על שולחן הזהב לא חששו שיתעפש כמו שחששו ולא הניחו אותם באולם על שולחן של כסף, משום דגזירת הכתוב היא שהשולחן שמסדרים בו את הלחם לפני ה' יהיה מזהב. ועוד, שכיון שיש מצוה להניחם שם, מגן עליהם הנס שלא יתקררו כלל כדי שלא יתעפשו ויוכלו לאוכלם הכהנים, אבל כשהניחוהו באולם שאינו במקום מצותו יש לחשוש שמא יתקרר ויתקלקל על ידי החום.

אם גורסים אחד של שיש או אחד של כסף

שם. בתוס' מנחות (צט: ד"ה אחד) כתבו, שברוב ספרים גרסינן כגירסא שלפנינו ששני שולחנות היו אחד של שיש ואחד של זהב, ובגמ' הגירסא תני של כסף היו. אך כתבו, שבכל הספרים כתוב במשנה בשקלים וכן הובא בתמיד (פ:) שהשולחנות היו אחד של כסף ואחד של זהב, ולא היה שולחן של שיש, ולפ"ז צריך לפרש שמה שנאמר בברייתא שהשולחן הוא של כסף, הכוונה לשולחנות שהניחו עליהם את האברים, והגמ' מפרשת שהטעם של המשנה שלא היו השולחנות שמניחים עליהם את האברים מכסף אלא משיש מפני שהכסף מרתיח, וע"ז מקשה הגמ' שכמו שהיה נס בלחם גם היה נס באברים שלא הסריחו ולמה לא עשאום משל כסף. אך הקשו ע"ז התוס', דאם כן למה מקשה הגמ' מנסי הלחם, היה לגמ' להקשות ממה ששנינו באבות (פ"ה מ"ה) שהיה נס בבשר עצמו שלא הסריח מעולם.

הספק כשנזדמן להם לחם אחר השבת

לא היה שם לחם מהו להניחו לשבת הבאה אמר לון כתיב 'ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד' לחם תמיד אפילו פסול. בקרבן העדה פירש בדרך הראשונה שהספק כשלא היה לחם בשבת ובאמצע השבוע נזדמן להם לחם, אם יש מצוה להניחו על השולחן אע"פ שפסול הוא, שהרי לחם שלא היה על השולחן שבעה ימים עד הקטרת הבזיכים אין הבזיכים מתירים אותו, או שאין צריך להניחו. ופשטו את הספק, שאע"פ שהוא פסול יש להניחו באמצע השבוע כדי לקיים 'לחם הפנים לפני תמיד'. ובשו"ת גור אריה יהודה (סי' ד אות ז) תמה על ביאורו, שהרי מבואר במנחות (ק.) שאם סידר את לחם הפנים לאחר השבת יניחנו לשבת הבאה, והטעם הוא משום שאין כלי שרת מקדש שלא בזמנו, וא"כ שבחול אין הלחם מתקדש כלל כיון שאינו זמנו, לא מתקיימת מצות 'לפני תמיד' אם מניחו על השולחן.

הספק אם יניחו את הלחם כשעברה שבת

בקרבן העדה בדרכו השניה וכן הפני משה והר"א פולדא פירשו, שמדובר בלחם שהיה על השולחן כבר שבעה ימים, אלא שאין להם לחם אחר להניחו על השולחן, ופשוט לירושלמי שהלחם נפסל בלינה לאחר שעברה השבת ראשונה, אלא שהסתפקו אם צריך להשאירו על השולחן כדי לקיים מצות 'לחם פנים לפני תמיד' אף שהלחם פסול, או שאין המצוה מתקיימת בלחם פסול, ופשטו את הספק, שהמצוה מתקיימת אף בלחם פסול. ובתקלין חדתין פירש כעין פירוש זה ע"פ הגהות הגר"א (אות ג), שהספק הוא אם לחם שמונח על השולחן עד השבת השניה נפסל בלינה, או שנעשה לחמו של מזבח ולא נפסל בלינה, ופשטו את הספק, שאינו נפסל בלינה.

אם הקטרת הבזיכים היא חובת היום

שם. בחידושי הגר"ח על הש"ס (עמ' מ סי' סז) הסתפק, אם הקטרת הבזיכים בשבת הוא חובת היום של שבת, או שאין חיוב הקטרתם מסדרי עבודת השבת אלא חייב להקטירם ככל קרבן שבא זמנו להקטרה אלא שזמן הקטרתם הוא בשבת. וכתב להוכיח מהירושלמי, שלגירסת הגר"א מוכח שאם לא היה לו לחם יכול להשאיר את הלחם לשבת הבאה אפילו שנסדר כהלכתו, וכיון שהלחם לא נפסל במה שמניחו לעוד שבת, אין מקטירים גם את הבזיכים בשבת אלא בשעה שמסירים את הלחם בשבת הבאה, ואם הקטרת הבזיכין חובת היום של שבת היא, איך דוחים את חובת היום כדי לקיים מצות הנחת הלחם תמיד, אלא מוכח שאין הקטרת הבזיכין מחובת השבת.

הטעם שלא נמנו במשנה

עשרה שולחנות עשה שלמה. פירש בריבב"ן, שהטעם שלא נמנו עשרה שולחנות אלו שעשה שלמה, משום שהמשנה מדברת בבית שני שלא היו שולחנות אלו. אך ברש"ש כתב, שאף שבמנחות (צט.) משמע שלא היו השולחנות בבית שני, אך ביומא (נ"ג:) משמע שהיו גם בבית שני. ובמפרש בתמיד (נ"ג: ד"ה שמעלין) כתב, שהתנא מנה רק את השולחנות שהיו משתמשים בהם, ובשולחנות של שלמה לא השתמשו, ולכך לא מנאם התנא במשנה.

ביאור הפסוק לדעת החולקים

רבי יוסי בי רבי יהודה אומר על כולן היה מסדר שנאמר 'ואת השולחנות ועליהם לחם הפנים'. בבבלי במסכת מנחות (צט.) נאמרו שלשה דעות בדבר, לדעת ת"ק לא היו מסדרים אלא על של משה, ולמד כן מהפסוק (מלכים ו ז) 'ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב'. לדעת רבי אלעזר בן שמוע, היו מסדרים על כולם, ולמד כן מהפסוק (דברי הימים ב' ד יט) 'ואת השלחנות ועליהם לחם הפנים'. ולדעת ר' יוסי בר' יהודה לא היו מסדרים אלא על של משה, אלא שהיו משתמשים בשולחנות שעשה שלמה להניח עליהם את לחם הפנים כדי לפוש. ובזה מפרש ר' יוסי את הפסוק 'ואת השלחנות אשר עליהם לחם הפנים', שאלו שלשה שלחנות שהיו במקדש, שנים מהם היו באולם מבפנים לפתח הבית, ועליהם היו נותנים את לחם הפנים, ואחד מהם היה מכסף ואחד מזהב, על של כסף נותנים לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו כיון שמעלין בקודש ולא מורידין, ועוד אחד של זהב היה בפנים שעליו לחם הפנים תמיד.

שפירש במשנה שהשולחן הוא של משה. ו. **והוסיף**, שלפי התנא של המשנה היה מונח כל הלילה בתנור כדי שיהיה חם בעת שמניחו על השולחן של שיש. ז. **וברש"י** (מנחות פ"ה מ"ה ד"ה ולפ"ז) כתב שבלחם הפנים אם נמצא בו פסול נדחה עד שבת הבאה, כיון שאי אפשר לסדרם אלא בשבת דכתיב 'ביום השבת יערכנו', ומשמע דלא כמו שכתב הקרבן העדה בפירוש הראשון שספק הירושלמי הוא אם אפשר להניח את הלחם באמצע השבוע אף שעי"ז לא יהיה שבוע, אלא רש"י יפרש כפירושו השני של הקרבן העדה. וע"ע בשו"ת גור אריה יהודה (סי' ד) מש"כ בביאור שיטת רש"י. ח. **וכ"כ** בצפנת פענח (מ"ב מהלכות מעשה הקרבנות פ"ג ה"ב). ט. **וראה** גם בתוס' בזבחים (פ. ד"ה לשמן) שכתבו, שצ"ע אם אפשר לומר שכשנסדר לחם הפנים כהלכתו נעשה לחמו של שלחן ושוב לא יפסל בלינה, וכתבו, שיש להוכיח שלא יפסלו מלישנא יתירא של המשנה (זבחים שם) 'אפילו הן על השלחן ימים רבים אין בכך כלום'. ומבואר בתוס' כסברת הגר"א שאם סדרו בזמנו אינו

אם סידר על כולם או על אחד מהם

על כולן היה מסדר. ברש"י (מנחות נט. ד"ה על כולם) ובקרבן העדה כתבו, שלא היה מסדר בכולם, אלא פעמים בזה ופעמים בזה. וכתב בטעם הדבר בקרן אורה (מנחות שם), משום שודאי אי אפשר לסדר על כולם, כיון שעובר בכך משום בל תוסיף, שהרי לחם אחד אמר רחמנא להניח.

אך בילקוט שמעוני (מלכים פ רמז קפה) כתב, שאף על פי שעשה שלמה עשר שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחלה אלא על של משה, שנאמר 'ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים' ואחר כך היה מסדר על כולן שנאמר 'ואת השלחנות ועליהם לחם הפנים'.

אם עשרה השולחנות שהיו במקדש עמדו בשורה אחת

מאן דאמר מזרח ומערב נימא כולהו ראויין לשירות, למאן דאמר צפון ודרום נמצא שולחן בדרום וכו'. במסכת מנחות (צח:) מקשה הגמ' למ"ד צפון ודרום היו מונחים, הרי אי אפשר להכניס עשרה שולחנות בעשרים אמה, שהלא רוחב ההיכל מצפון לדרום הוא עשרים אמה, ושולחן אורכו שתי אמות ועשרה שולחנות הם עשרים אמה, ואי אפשר לצמצם עשרים אמה בעשרים אמה, ועוד, שנמצא שמילאו את כל רוחב ההיכל ואיך יכנסו הכהנים ביוה"כ לפני ולפנים, וכן בכל שבת היו נכנסים ארבעה כהנים שנים ליטול שני סדרים הישנים ושנים לסדר שני הסדרים החדשים, ועומדים אלו כנגד אלו טפחו של נוטל בצד טפחו של מסדר, ואם כל רוחב ההיכל מלא היכן ילכו הכהנים שלוקחים את שני הסדרים הישנים, ועוד, היכן היה מונח השולחן שעשה משה. ומתרצת הגמ', שגם למ"ד מזרח ומערב יקשה היכן היה מונח השולחן של משה כיון שהיו עשרה שולחנות בעשרים אמות הפנימיים נמצא שהשולחן של משה היה בעשרים אמות החיצוניות, ובברייתא משמע שהיה מונח באמצע השולחנות, אלא צ"ל שבין למ"ד מזרח ומערב היו ובין למ"ד צפון ודרום היו, לא עמדו השולחנות בשורה אחת ראשו של זו בצד ראשו של זו, אלא בשני שורות חמשה מהם ראשה של זו בצד של זו, ושל משה עמד מלפניהם ולא בשורה עמם, והיה עוד שורה אחרת של חמשה שולחנות. ובתקלין חדתין כתב, שהירושלמי סובר כמ"ד בבבלי שהיו מונחים כל השולחנות בשורה אחת, ומה שלא הקשו את שאר קושיות הבבלי למ"ד צפון ודרום היו מונחים, משום שכיון שההלכה כמ"ד מזרח ומערב היו מונחים, לא חשש ליישב למ"ד צפון ודרום היו מונחים. אך בשקל הקודש הקשה עליו, שבגמ' שם הקשו גם למ"ד מזרח ומערב היו מונחים היכן עמד השולחן של משה, ומכח זה תירצו שלא עמדו כל עשרה השולחנות בשורה אחת, ואם הירושלמי סובר שעמדו בשורה אחת, אף שסובר שמזרח ומערב היו מונחים יקשה היכן עמד השולחן של משהיא.

יח.

ביאור קושיית הגמ' למ"ד צפון ודרום היו מונחים

מ"ד צפון ודרום נמצא שולחן בדרום ומנורה בצפון. מהתוס' במנחות (צח: ד"ה תרי דרי) מוכח שגירסתם בירושלמי כאן היתה: 'נמצא שולחן בצפון ומנורה בדרום דווקא על של משה מסדרן'. דהיינו שלמ"ד צפון ודרום היה מסדר את הלחם רק על השולחן של משה, אבל למ"ד מזרח ומערב לא היה מסדר דווקא על של משה אלא יכולים לסדר על העשרה שולחנות. ופירשו שם דלמ"ד מזרח ומערב היו מונחים ס"ל דכל השולחנות ראויין לשירות, וכשיטת ר' אלעזר בן שמוע דאמר (מנחות נט.) שעל כולם היו מסדרים את הלחם, אך למאן דאמר צפון ודרום היו מונחים אף שע"כ צ"ל שהיו מונחים בשתי שורות, שאין יכולים עשרה שולחנות להיכנס בשורה אחת בעשרים אמה, מ"מ לא היו יכולים לסדר את המערכות על שולחנות של שלמה כיון שראש השורה סמוכה לכותל צפוני בדוחק, ורק על השולחן של משה יכלו לסדר שהיה סביבו רווח מכל עבריו ויכלו הכהנים לבוא אליו, ועליו היו מסדריםא. וכתב ביפה עינים לבאר לדבריהם מה שאמרה הגמ' 'נמצא שולחן בצפון ומנורה בדרום', דהיינו שכיון שהשולחנות מונחים בעשר אמות שלצד צפון נמצא שהם דחוקים וסמוכים זה לזה, וזה הטעם שהיה מסדר את הלחם על השולחן של משה ולא היה מסדר את הלחם עליהם[ב].

ביאור דעת הרמב"ם שהשולחנות מזרח ומערב והמנורה צפון ודרום

ומנורה בצפון. והיינו שלמ"ד שהשולחנות היו בין צפון לדרום גם המנורה היתה בין דרום לצפון. ובמסכת מנחות (צח:) אמרו, שלמ"ד שהשולחן היה מזרח ומערב גמר ממנורה, דמה מנורה מזרח ומערב אף הני נמי מזרח ומערב. ומנורה לומדים מדכתיב בנר מערבי (ויקרא כד ג) יערוך אותו וכו' לפני ה', מכלל דכולהו נרות לאו לפני ה', ואי סלקא דעתך צפון ודרום היו מונחים כולהו נמי לפני ה' נינהו. ומ"ד שצפון ודרום היו מונחים גמר מארון, מה ארון צפון ודרום אף הני נמי צפון ודרום. ודעתו שגם מנורה היתה בין צפון ודרום.

אך הרמב"ם (בית הבחירה פ"ג ה"ג) פסק, שהשלחן היה מונח אורכו לאורך הבית ורוחבו לרוחב הבית, ונרות המנורה היו כנגד רוחב הבית בין הצפון לדרום. ובלחם משנה (תמידין ומוספין פ"ה ה"ד) הקשה על הרמב"ם, שכיון שפסק שמנורה בין צפון ודרום היתה מונחת, איך פסק שהשולחן היה מונח בין מזרח למערב, דהרי הטעם של רבי משום שלמד ממנורה, וכיון שבמנורה פוסק ברמב"ם כראב"ש שבין צפון ודרום היתה, מנין למד שהשולחן היה בין מזרח למערב.

ובפרי חדש (או"ח סי' תרעח סק"ז) ובביאור הגר"א (שם) ובשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תקי) כתבו, שהרמב"ם פוסק לגבי שולחן כרבי משום שהלכה כרבי מחבירו, אבל לא מטעמו, ובמנורה פוסק כראב"ש שצפון ודרום היתה מכח הגמ' במגילה (כא:) שאמרו שם שהאמצעי משובח כיון שגם במנורה היו כל הנרות פונים לאמצע, וזה רק למ"ד שהמנורה היתה בין צפון ודרום, ומסיק שם בצ"ע.

ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' קפו) דחה דבריהם, שאף למ"ד מזרח ומערב היו מונחים ג"כ כל הנרות היו פונים לנר האמצעי ורואים שהנר האמצעי משובחג. אך בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קלה) כתב, שקושיית החת"ס אינה קושיא ודבריהם נכונים מאד, שדעת הרמב"ם בפי' המשנה (תמיד פ"ג מ"ט) שלמ"ד מזרח מערב היו כולם פונים למערב, דכל השבעה פיותיהן למערב ולא לאמצע, ולדבריו מה שאמר ר' נתן שהאמצעי משובח הוא רק לר"א ב"ר שמעון, ומאי שנאמר 'אל מול פני המנורה' היינו אל מול הרוח שלפני המנורה דהיינו רוח מערבית, וא"כ ראית הפר"ח לדעת הרמב"ם ברורה מאד כיון דקיי"ל אמצעי משובח.

ובשו"ת נודע ביהודה (תנינא או"ח סי' קכג) יישב דעת הרמב"ם ע"פ מש"כ בתוס' (מנחות נח: ד"ה תרי דרי) בשם הירושלמי, שלמ"ד שהשולחנות היו בין צפון לדרום לא היו מסדרים את הלחם רק על השולחן של משה. ולפ"ז יש לומר, שמה שאמרו בגמרא בטעמו של רבי שהשולחנות היו בין מזרח למערב משום דיליף ממנורה, היינו אפילו אם היה סובר רבי דלא היו מסדרים אלא על של משה, מ"מ השולחנות היו מונחים בין מזרח למערב, אבל למ"ד שעל כולם היו מסדרים, אין צריך ללמוד ממנורה שהשולחנות היו מונחים בין מזרח למערב, משום שאם השולחנות בין צפון לדרום לא יוכלו לסדר עליהם את הלחם, וא"כ אפילו אם המנורה היתה מונחת בין צפון לדרום מ"מ השולחנות ודאי שהיו מונחים בין מזרח למערב. ומוכיח שם מסתמא דגמרא שעל כולם היו מסדרים, וכיון דסתם משנה שהשולחנות בין מזרח ומערב היו מונחים, פסק הרמב"ם כסתם משנה, ומנורה היתה בין צפון לדרום, וסובר שלהלכה על כולם היה מסדר[ד] ולא לומדים שולחנות ממנורה[ה].

ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' קפו) כתב בישוב שיטת הרמב"ם, שבמסכת שבת (כג:) אמרו שלמ"ד שנרות המנורה היו קבועים במנורה לא היו יכולים להדליק מנר המערבי בלא קינסא, רק על ידי פתילות ארוכות שנמשכות ומגיעות זה לחברו וחברו לחברו עד המערבי, וזה שייך רק למ"ד שהנרות היו בין צפון לדרום ונר האמצעי היה נר המערבי וממנו היו מדליקים על ידי פתילות ארוכות שהרי כל הפיות פנו אליו, אבל אם בין מזרח למערב היו מונחים, ונר השני למזרחי הוא הנר מערבי וממנו היו מדליקים, אי אפשר להדליק אף ע"י פתילות ארוכות, שהרי כולם היו פונים למול האמצעי, ועל כן להלכה דקיי"ל כרב פפא שאסור להדליק ע"י קינסא והנרות היו קבועים ואי אפשר להדליקם אלא ע"י הפנים ובשו"ת גור אריה יהודה (סי' ד חו"מ סי' עו) שכתבו, שמכך שהרמב"ם לא הביא בהלכות בית הבחירה (פ"ג) את השולחנות שעשה שלמה, מוכח שסובר כת"ק שלא היו מסדרים אלא על של משה, ולפיכך לא הזכיר דבר זה, כיון שאין בו שום נפקא מינה לדינא. ובשו"ת גור אריה יהודה (סי' ד חו"מ סמ) דייק עוד מדברי הרמב"ם (בית הבחירה פ"ו ה"ו) שכתב ושולחן בצפון שעליו לחם הפנים, שמשמע שרק בשולחן של משה היו מסדרים, ועוד העיר על הנודע ביהודה שבדבריו לא נתיישב מ"ט לגבי מנורה פסק הרמב"ם שבצפון ודרום היתה מונחת.

וע"ע בשקל הקודש שהעיר על הנוב"י שהמחלוקת אם על של משה היה מסדר או על כולם היה מסדר, אינה אם יכול לסדר על כולם או שצריך לסדר רק על השולחן של משה, שלכו"ע יכול לסדר על שולחן אחר, אלא שלמ"ד צפון ודרום היו מונחים, כיון שהיו ראשי השולחנות סמוכים לכותל שהרי א"א בענין אחר, ע"כ שהיה מסדר רק על של משה, אבל למ"ד מזרח ומערב היו מונחים והיו משוכים מן הכותל שתי אמות ומחצה יכול לסדר על כולם, וע"כ אם הרמב"ם פוסק שהמנורה היתה בין צפון לדרום יקשה מ"ט פוסק שהשולחנות היו בין מזרח למערב.

ובאר את דבריו, שאין לומר שהיו ממשיכים הפתילות עד אחורי הנרות והגיעו לנר המערבי, וכ"ש שאין לומר שהגיע הנר הדולק דרך פיו לנרות שאינם דולקים כדי להדליקם, זה אינו, אלא אותו שאינו דולק מדליקו מן הדלוק ולא היה הנר

נפסל בלינה אף שעברה עליו שבת. ו. **וראה** בחק נתן שהעיר על רש"י מדברי הילקוט. יא. **ומכח** זה מוכיח, שודאי אף לירושלמי השולחנות היו מונחים בשתי שורות כמסקנת הבבלי. וע"ש שמפרש קושיית הירושלמי למ"ד צפון ודרום היו מונחים בדרך אחרת, הובא בילקוט ביאורים בסמוך. א. **אך** הר"א פולדא כתב, שלכו"ע על של משה היה מסדר, אלא שר' אלעזר בן שמוע סובר שבעינן שכל השולחנות יהיו ראויים לשירות אף שאין מסדר עליהם. ב. **והוסיף** שם שגירסת התוס' מסתברת אף שלא מצינו בפירושים לירושלמי גירסא כזאת, משום שלגירסתנו נמצא שולחן בצפון ומנורה בדרום, והירושלמי נשאר בקושיא למ"ד צפון ודרום איך נכנסו עשרה השולחנות בצד צפון, כיון שכל שולחן ארכו שני אמות, ועשרה שולחנות הם עשרים אמות, נמצא שעמדו גם בדרום, והירושלמי אינו סובר כבבלי שבשתי שורות היו עומדים, ועוד קשה שכיון שהירושלמי פירש קודם שלא עמדו חמשה בדרום וחמשה בצפון אלא חמשה מימין שולחנו של משה וחמשה משמאל שולחנו של משה, נמצא שהירושלמי כבר פירש שלא עמדו בשורה אחת, ומה חוזר ומקשה היכן עמדו עשרה השולחנות, אלא לתוס' ניחא שכוונתו לומר שלא סידרו על כל העשר שולחנות. ג. **והוסיף** שם שלמ"ד מזרח ומערב אף הנר השני שבמזרח שנקרא נר מערבי שלפני ה' ג"כ היה פונה לאמצעי, ומוכח מזה שהאמצעי משובח. ד. **אולם** ראה במראה

פתילות ארוכות, ע״כ צ״ל שהמנורה לכו״ע היתה בין צפון ודרום ונר האמצעי הוא הנר מערבי, ואין שולחן ומנורה תלויים זה בזה, שאף שסובר רבי שהשולחן היה מזרח ומערב וכן ההלכה, שהלכה כרבי מחברו, מ״מ במנורה צפון ודרום היתה מונחת, ומחלוקתם הוא בטעם אחר׳.

ביאור קושיית הירושלמי למ״ד צפון ודרום היו

שם. בשקל הקודש כתב, שקושיית הירושלמי למ״ד צפון ודרום היו מונחים ומנורה בצפון, אינה כקושיית הבבלי במנחות שכיון שעשרה שולחנות מונחים בין צפון לדרום וכמו כן גם עשרה המנורות היו מונחים בין צפון לדרום א״כ נמצא שהיו מונחים גם בצפון, שע״ז יש לומר שלא עמדו בשורה אחת וכמו שתירצו במנחות, ואם הירושלמי אינו סובר כן היה לו להקשות עוד קושיות וכמו שהקשו שם, אלא צ״ל ע״פ מה שכתב בעזרת כהנים (תמיד פ״ד מ״ז) בשם שלטי הגיבורים (פל״ו) שרוחב המנורה היה לכל הפחות אמה וחצי, ועוד הביא בשמו, שעשר המנורות שעשה שלמה לא היו פחותים מהמנורה שעשה משה. ולפי זה מתפרשת קושיית הירושלמי, שלמ״ד מזרח ומערב היו מונחים ובשתי שורות היו והשולחן של משה היה משוך לצד מערב מכוון כנגד שני ראשי השולחנות, נמצא שלא היה רוחב השולחנות אלא שבע אמות ונשאר מקום פנוי לכהנים לסדר את לחם הפנים, אבל למ״ד צפון ודרום היו מונחים, כיון שגם השולחנות וגם המנורות היו בין צפון לדרום, אף שבשתי שורות היו, כיון שחמשה שולחנות החזיקו עשר אמות ותפסו את כל צד צפון וגם טפח אחד מצד דרום, וחמשה מנורות שכל אחת רחבה אמה וחצי ויחד הם שבע וחצי אמות בדרום, ונשאר בין המנורות לשולחנות רווח שני אמות ומחצה פחות טפח, והשולחנות היו מכוונות כנגד המנורות וביניהם היה מזבח הזהב שמחזיק אמה רק משוך כלפי חוץ, ולא נשאר מקום לכהנים לסדר את לחם הפנים, שאף שתי אמות ומחצה לא היה כי המזבח מפסיק ביניהם[ח].

הטעם שלא התקשה במעשה המנורה כמשה

עשר מנורות עשה שלמה שנאמר ׳ויעש את מנורת הזהב עשר כמשפטם׳. בכתבי הגרי״ז הלוי על התורה (שמות כה לח) ביאר, שהטעם שמשה נתקשה במעשה המנורה אף שמצינו ששלמה עשה עשר מנורות וכן בבית שני עשו שני מנורות, משום שכפתוריה ופרחיה וככר זהב הוא מעכב לדורות, אכן שיעור גודל הפרחים והכפתורים לא נאמר ולדורות יכול לעשות את גודלן איך שירצה, אבל במנורת משה נאמר דין תבנית שיהא בצורה הזאת ובגודל הפרחים וגודל הכפתורים בדיוק כמו שנצטוה, ובזה נתקשה משה לעשות כתבנית שנאמרה לו׳.

מדוע שאר המנורות והשולחנות צריכים מקום

אין תימר חמש בצפון וחמש בדרום והלא אין המנורה כשרה אלא בדרום וכו׳ אעפ״כ לא היו מבעירין אלא בשל משה בלבד שנאמר ׳ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב בערב׳. בתוספתא (מנחות פי״ג ה״י) מבואר, שאף ששלמה עשה עשר מנורות זהב לא היו מדליקים אלא בשל משה שנאמר ׳את המנורה ונרותיה לבער בערב בערב׳. ופירש בחסדי דוד, שכוונת התוספתא ליישב למ״ד שלא היו מדליקים אלא בשל משה, מה מלמדנו הפסוק ׳ונרותיה לבער׳, [וחסר בתוספתא תיבות ׳מה תלמוד לומר בערב בערב׳] והתוספתא מבארת שהפסוק חידש שהדין שאין מסדרין ומדליקין אלא בשל משה הוא רק אם שולחן של משה בהכשרו, אבל אם נטמא של משה, לכו״ע מסדרין ומדליקין בשל שלמה, וזה נלמד מההיקש של העשרה מנורות למנורה של משה, שכמו מנורה של משה אינה צריכה משיחה לדורות, כן עשרה מנורות אינם צריכים משיחה לדורות. וכתב בשו״ת גור אריה יהודה (סי׳ ד חו״מ עג), שזה טעם הירושלמי שהמנורות והשולחנות שעשה שלמה טעונים מקום בצפון או בדרום, כיון שראויים לשירות אם יטמאו המנורה או השולחן שעשה משה.

אם הדליק בכולם או באיזה שירצה

רבי יוסי בר יהודה אומר על כולן היה מבעיר שנאמר ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט וגו׳. ברש״י (מנחות עט. ד״ה על כולן) כתב, שלר׳ יוסי בר יהודה לא היה מסדר על כולם אלא שלפעמים בזו ופעמים בזו. והבאנו לעיל (יז:) בשם הקרן אורה, שטעמו משום שעובר בבל תוסיף אם מסדר על הדולק למצותו יוצא ממקומו להדליק את אחרים, וע״כ למ״ד שמזרח ומערב היו מונחים, או שנאמר שאינו חושש לביזוי מצוה והדליקו מהנר השני ע״י קינסא, או שסובר שנרות המנורה לא היו קבועים, ויכלו ליטול את הנר ממקומו ולהדליקו מהנר השני. ז. **אך** בשו״ת שבט הלוי (ח״ג סי׳ קנה) כתב דדברי החת״ס צ״ע. וכתב שם בישוב הרמב״ם, שלשון התנא במשנה כל הכלים שהיו במקדש אורכן לאורך הבית, שהזכיר אורך ולא כתב שהיו ממזרח למערב כמו שאמר רבי בברייתא, וכן ברמב״ם כתב אורכן לאורך הבית ורוחבן לרוחב הבית, והוסיף גם שרחבן לרוחב הבית שלא הוזכר במשנה, וגם פשוט הוא שכיון שאורכן לאורך הבית רוחבן לרוחב הבית, משום שלתנא של המשנה היה פשוט מסברא שאורכן לאורך הבית, שכן הוא מנהגו של עולם להעמיד אורך לאורך, ורק על ארון בעינן קרא כיון דאורכן לרוחב הבית, וע״כ תלה הדבר באורך ולא במזרח מערב שאין הרוח גורם אלא האורך גורם, משא״כ לרבי בגמרא הדבר תלוי במזרח מערב ולא באורך כלל, משום דס״ל שמכוח סברת אורך לאורך לא היינו קובעים מקומו בלא הלימוד ממנורה, וכיון שהרמב״ם פסק כמשנתנו וכהעתקת לשונו, שוב י״ל שמסברא ידעינן אורך השולחן לאורך הבית אף שהמנורה היא לרוחב. ח. **ומיישב** לפי״ז את הרמב״ם שפסק שמנורה צפון ודרום היתה והשולחנות היו בין מזרח למערב, דכיון שמוכח מהירושלמי שאי אפשר לומר שהשולחנות היו מצפון לדרום אף שהמנורה היתה בין צפון לדרום, לכן פוסק הרמב״ם שהשולחנות היו בין מזרח למערב והמנורה בין צפון לדרום, שמשמעות הסוגיא במנחות שהמנורה בין צפון לדרום, משום שא״כ נר מערבי הוא האמצעי. והגמ׳ במנחות שלא סברה לחלק בין השולחן למנורה, ולא הקשתה כקושיית הירושלמי, סוברת שהמנורות של שלמה לא היו כמו המנורה של משה רחבה אמה וחצי. ט. **ומביא** שם בשם הרמב״ן דדין תבנית נאמר רק לשעה. י. **וכתב** בהר אפרים, שמשמע מהרש״ס שלת״ק מה שעל כולם היה מבעיר היינו לשם מצוה ולא לנוי, ומשמע גם מדבריו שלא היה מבעיר פעמים בזו ופעמים בזו, שא״כ מה ענין לנוי שייך כאן, אלא שאת כולם היה מבעיר, ויקשה עליו שהרי יש בזה משום בל תוסיף.

כולם. וכתב בהר אפרים, שלפ״ז גם למ״ד על כולן היה מבעיר אינו על כולם ביחד משום שאיכא בל תוסיף, אלא שפעמים בזה ופעמים בזה. וכן פירש רבינו משולם שהכוונה שהיה מבעיר על איזה מהם שירצה. וכתב ברש״ס, שלמ״ד שרק בשל משה היה מבעיר יתרץ שמה שכתוב ׳ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט׳ הוא רק לנוי אבל לא למצוה שאמרה תורה׳.

טעם שהיו עשרה שולחנות ועשרה מנורות

שם. במקדש דוד (סי׳ כח סק״ג) כתב שאף שלא היו מדליקים ולא היו מסדרים על כולם אלא על אחד מהם, ואף למ״ד שהיו מסדרים על כולם פרש״י שלפעמים בזו ולפעמים בזו, מ״מ לכולם היה דין שולחן ומנורה, שהרי מוכח מהגמ׳ שהשולחנות היו צריכים לעמוד בצפון והמנורות בדרום. והטעם שעשו עשר מנורות ושולחנות אף שהתורה אמרה לעשות אחת, כיון שהשולחן והמנורה לבד מהעבודה שהיו עושים בהם, הם חלק מהמקדש, וכשם שהבנין של בית המקדש היה שונה מהמשכן, כמו כן בבית המקדש היה בו עשרה מנורות ועשרה שולחנות, אבל סידור הלחם והדלקת הנרות שהם עבודה, לא היו מסדרים ומדליקים אלא על שולחן אחד ומנורה אחת.

אם מותר לעשות את המנורה עם יותר מככר זהב

תני רב יהודה בשם אסי היה שלמה נוטל אלף ככרי זהב ומכניסן לכור ומוציאן עד שהוא מעמידן על אחד. במנחת חינוך (מצוה נח) הסתפק בשיעור ככר שכתוב בתורה בענין המנורה, אם השיעור הוא רק למטה שלא יהיה פחות מככר אבל למעלה אין שיעור ויכול לעשותה יותר מככר, או ששיעור ככר הוא בין למעלה ובין למטה שלא יותר מככר ולא פחות מככר. והביא מדברי רש״י (שמות כה לט) שכתב שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר, ומבואר בדבריו שגזירת הכתוב היא שלא יהיה יותר אפילו כל שהוא. וכתב עוד, שגם מסוגייתנו וכן מהבבלי במנחות (כט.) מוכח כן, שאמרו שעשרה מנורות עשה שלמה והביא לכל מנורה אלף ככר והכניסוהו אלף פעמים לכור והעמידוהו על ככר, והיינו שהקפיד שלא יהיה במנורה אלא שיעור ככר, ומשמע שצריך דווקא שיעור ככר ולא יותר. ולבסוף מסיק שלולא דברי רש״י נראה לומר שאין קפידא ביותר מככר, ואין להוכיח מהמנורות שעשה שלמה שהשיעור מעכב גם למעלה, שיש לומר שרצה שתהיה המנורה כדוגמת המנורה שעשה משה רבינו.

האם השתמשו במנורה בפסול

מעשה במנורת זהב שעשה משה במדבר והיתה יתירה דינר זהב והכניסוה לכור. בקרבן העדה ובתקלין חדתין כתבו, שהגירסא היא מעשה במנורת בית המקדש שהיתה יתירה על מנורה שעשה משה במדבר דינר זהב והכניסה לכור. וכן הגירסא במנחות (כט.). ובשפת אמת (מנחות שם) העיר, שתמוה לומר שהשתמשו במנורה בפסול עד שעמדו על משקלה, וכתב, שיתכן לפרש שבימי שלמה עצמו היה ששקלוה אחר שנגמרה והיתה יתירה וחזרו והעמידוה על ככר קודם ששימשה במקדש. והוכיח מכאן, שמה שנאמר ככר במנורה הוא רק שלא תפחות מככר, אבל אם היה בשעת עשייתה יותר מככר יכולים אח״כ לתקנה ולהעמידה על ככר. והקשה ע״ז, שכיון שבפסוק נאמר ׳ככר זהב יעשה אותה׳ יש לפרש שבשעת עשייתה תהיה מככר מצומצם ולא שאח״כ יתקנו אותה ויעמידוה על ככר.

מהו זהב לכפורת

זהב לכפורת. רש״י ביומא (נה: ד״ה כולן) ובתמורה (כג: ד״ה וזהב) וכן הריבב״ן פירשו, שכפורת היינו מזרקות, וכן מצינו בעזרא (ח י) שמזרקי זהב נקראים ׳כפורי זהב׳ על שם שהכהן מקנח בשפת המזרק את הדם שבאצבעו בין הזאה להזאה, והמתנדב זהב לכלי שרת מביא ונותן מעות לתוך השופר וקונים מהם כלי שרת כגון מזרקות. אך רש״י בתמורה (שם) בפירושו הראשון וכן רבינו גרשום (תמורה שם) פירשו, שהמתנדב זהב לצורך בדק הבית מביא כלים המצופים זהב שהם קדשי בדק הבית ולא כלי שרת. ובתוס׳ ישנים ובתוס׳ הרא״ש (יומא נה: ד״ה וזהב לכפורת) כתבו בשם ריב״א, שזהב לכפורת הוא לריקועי פחים ציפוי

לבית קדשי הקדשים, ולשון 'כפורת' הוא כמו לבית הכפורת וכמו אחורי בית הכפורת'א.

ובמקדש דוד (סי' ג אות ג) הקשה על רש"י ורבינו גרשום מהתוספתא (שקלים פ"ג מ"ה) שמפורש בה שכפורת הוא לריקועי פחים ציפוי לבית קדשי הקדשים. אך בספר מנחת ביכורים כתב, שהמשנה חולקת על התוספתא וסוברת שעושים מהזהב כלי שרת הנקרא כפורת. ובחסדי דוד (שקלים שם) כתב, שבכתובות (קו:) נחלקו אם כלי שרת באים מתרומת הלשכה או ממותר הנסכים או מקדשי בדק הבית [דהיינו אם גבו והותירו], אבל ליכא למ"ד שכלי שרת באים מהמתנדבים זהב.

למה היו שני שופרות לחכמים ור' יהודה

קינין הן תורין גוזלי עולה הן בני יונה כולן עולות דברי ר' יהודה, וחכמים אומרים קינין אחד חטאת ואחד עולה גוזלי עולה כולן עולות. כתב בתוס' הרא"ש (יומא נה:), שלדעת חכמים שופר קינין נועד לדמי קרבנות חובה הבאים מן העוף, שכן משמעות קן הוא מספר עופות יחד, וקרבנות חובה הבאים מן העוף קרבים בזוגות אחד חטאת ואחד עולה. ושופר גוזלי עולה הוא לדמי עולות נדבה שבאים מהעוף. וכתב הריטב"א (יומא שם), שלדעת ר' יהודה שני השופרות נועדו לדמי עולות, קינין למתנדב שני תורים, וגוזלי עולה למתנדב בני יונה, שבלשון הפסוק גוזל הוא ממין יונים כדכתיב (ברא"ם טו ט) ותור וגוזל, ועוד שגוזל משמע כשהוא קטן כדכתיב (דברים לב יא) 'על גוזליו ירחף'יב. והטעם שהוצרכו שני שופרות לתור ובני יונה, משום שמתורים הוכשרו להקרבה רק גדולים ולא קטנים, ומבני יונה כשרים רק קטנים ולא גדולים, ומפני זה היו כותבים גוזלים בשופר של בני יונה'ג.

הרי חלוק סדר קרבן זב מיולדת

וחכמים אומרים קינין אחד חטאת ואחד עולה. במקדש דוד (סי' יג אות ה) הקשה מכאן על מש"כ הר"ח (זבחים ה. בתוד"ה למקרא), שמה שאמרו שהקדים הכתוב עולה לחטאת למקראה, היינו שצריכה להפריש מקודם את העולה ואח"כ את החטאת לא כשאר מחוסרי כפרה שצריכים להפריש קודם את החטאת ואח"כ את העולה, שלפ"ז איך היו מערבים קיני זבין וקיני יולדות בשופר אחד, הרי בזב צריכים להפריש קודם את החטאת וביולדת מפרישים קודם את העולה, ואיך ידע הכהן אם להפריש קודם את החטאת או את העולה. **ועוד** הקשה שם על מה שהיולדת נותנת את המעות לקרבנה בשופר, הרי בסוטה (מ.) שנינו שהיולדת צריכה לעמוד בשער ניקנור בשעה שמקריבים את קרבנה משום שאין קרבנו של אדם קרב אלא א"כ עומד על גביו, והרי אותם הנותנים מעות בשופר אינם עומדים על קרבנם'ד.

הטעם שלא היו שופרות לקרבנות הבאים מהבהמה

שם. כתבו בתוס' ישנים ובתוס' הרא"ש (יומא נה. ד"ה לא היו), שבין לחכמים ובין לר' יהודה לא היו שופרות לדמי קרבן שבאים ממיני הבהמה, משום שהמקריב בהמה צריך לסמוך ידיו על ראשה קודם שחיטתה ולפיכך קרבן בהמה קרב רק בפני הבעלים.

ביאור לשון 'לא יפחות'

האומר עלי לבונה לא יפחות מקומץ. בחידושי הגרי"ז (מנחות קו:) כתב, שלכאורה צ"ע הלשון 'לא יפחות' והיו צריכים לומר ששיעורו בקומץ, ומלשון 'לא יפחות' משמע שיש בזה כמה שיעורים וסגי בשיעור הקטן, ובאמת אינו כן, אלא יכול להקטיר שני קמצים ואז נחשבים לשני הקטרות, והביא מלשון הרמב"ם בפירוש המשנה (שקלים פ"ו מ"ו) שכתב, שהנותן דמי לבונה בשופר סגי בכל שהוא ורק כשמביא לבונה עצמה הדין דלא יפחות מקומץ, ולדבריו מיושבת לשון המשנה. אך הקשה על דברי הרמב"ם, איך יכול לתת כל שהוא בדמי הלבונה, הרי הכהן אינו יכול להקטיר בדמי הלבונה משום שלבונה אינה באה בשותפות.

יח:

הטעם שהמעות של חטאת אינם בטלים ברוב

כי קאמרינן בחטאות שמתו בעליהן ודאי. התוס' במעילה (כא: ד"ה פרוטה) כתבו, שפרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס אינה מתבטלת ברוב מעות חולין, משום שמטבע הוא דבר חשוב ולא בטלא. ובמשנה למלך (מעילה פ"ז ה"ו) כתב להוכיח מכאן כדברי התוס', שאמרו שטעמו של ר' יהודה שלא היו שופרות לקיני חובה משום חטאת שמתו בעליה ודאי, ואם יש ביטול למטבע מדוע לא היו שופרות לצורך זה, הרי מעות אלו הם מיעוט ומתבטלות ברוב, ודוחק לומר שהחשש הוא שמא לא ימצא כי אם קן אחד ולא יהיה רוב היתר. וכתב עוד, שאין להביא ראיה מדברי הגמרא שהדין שמטבע לא בטל הוא מהתורה, דיש לומר שמן התורה יש לו ביטול כשאר איסורים אלא שמדרבנן אין לו ביטול משום דהוי דבר שבמנין ואינו בטל, ולכן סובר ר"י שלא היו שופרות לקיני חובה.

ובערוך לנר (סוכה נג:) כתב, שהטעם שאין המעות של חטאת שמתו בעליה בטלים ברוב, משום שהרי דעת ר' יהודה עצמו שמין במינו לא בטל וכמבואר בחולין (ק.). אך לפי מה שכתבו התוס' ביבמות (פב: ד"ה רבי) בזבחים (עג. ד"ה רבי) ובמנחות (כג: ד"ה ורבי) בשם ר"ת שבתערובת דבר יבש גם ר' יהודה מודה שמין במינו בטל, אינו מיושב מדוע אינם מתבטליםב. אכן לפי מה שהוכיחו התוס' בזבחים (שם) שגם ביבש סובר ר"י שמין במינו לא בטיל, לא קשה שיתבטלו המעות ברוב.

אך בשם יוסף (מעילה פ"ז ה"ו) ובשפת אמת (יומא נה:) כתבו, שמלכתחילה חכמים לא רצו שיניחו בשופרות גם דמי חובה ושיבטלו ברוב אם ימותו הבעלים, דכיון שאפשר לתת דמי חטאת לכהן ולא להניחם בשופרות הוי כמבטל איסור לכתחילהג.

הטעם שנקטו ארבעה זוזי

נברור ארבעה זוזי. בטעם שנקטו שיעור של ארבע זוזים כתב רש"י (יומא נה: ד"ה ונברור), ששנינו בכריתות (ח.) שמחיר של זוג עופות הוא רבע מסלע צורי, נמצא שעוף אחד הוא שמינית מסלע צורי, ושמינית סלע צורי הוא חצי זוז צורי, שהרי בכל סלע יש ארבעה זוזים, וחצי זוז צורי שוה לארבע זוזים פשוטים, משום שמטבע צורי שוה כפול שמונה מהמטבע מדינה הרגיל, ולכך דמי חטאת העוף הם ד' זוזים פשוטים של מדינהד. אך התוס' (שם ד"ה ונברור) והרשב"ם (ב"ב קסו: ד"ה בדינרא דמיים) כתבו, שמחיר עוף הוא רבע דינר דהיינו אחד משש עשרה בסלע, ולפ"ז כתבו התוס' שמחיר עוף הוא רבע דינר ושתי זוזי מדינה, ומה שאמרה הגמ' ארבעה זוזי לאו דווקא הוא, אלא דרך הגמ' לומר כן. ובתוס' (ב"ב קסו: ד"ה בדינרא דמיים) כתבו, שכוונת הגמ' לארבע זוזי פשוטים דהיינו איסתרא סלע מדינה שהוא חצי זוז צורי, וכתבו עוד, שהוה ליה למימר רק שני זוזי מדינה דהיינו רבע זוז צורי, אלא לא דק, ושמא נקיט לה לפי היוקר שהיה בימיהם.

הטעם שתועיל הברירה

נברור ארבעה זוזי ונשדי בימא ואידך לישתרי. בתוס' ישנים בריטב"א ובתוס' הרא"ש ביומא (נה: ד"ה ונברור) כתבו, שברירה אינה מועילה להתיר איסורים, שכל איסורים שבתורה שנתערבו ואין בהיתר שיעור מספיק כדי לבטל את האיסור הכל אסור, ואי אפשר לקחת שיעור כדי האיסור ולומר שזה האיסור והשאר היתר. ורק כשעושה מעשה ואין ידוע על מה הוא נעשה, מועיל לברר אח"כ את העשייה של אתמול ואפשר לעשות חלות על דבר שיתברר אחר כך. וגם כאן כוונת הגמ' שאפשר להתקין שופר לדמי חטאות, ע"י שננהיג שכל הנותן מעות בשופר יתנה מתחילה שאם ימות אחד מאחרים קודם שתקרב חטאתו, יהיו המעות שישליכו לים המלח לבסוף קדושים מתחילה עבור המת, ומעותיו של המת יהיו קדושים עבור החי שנתן בשופר את אותם המעות שהושלכו לבסוף לים המלח, ואף שבשעת נתינת המעות לא ידוע אלו מעות עתידין להשליכם לים המלח, סומכים על ברירת הארבעה זוזים שבסוף לקבוע שהם הוקדשו עבור המת ושאר המעות מותרים.

אך התוס' בתמורה (ג. ד"ה ואידך) כתבו שאף בלא התנו מתחילה מועיל ליטול ארבעה זוזים והשאר מותרים, וכתבו בשם הרמ"ר, שכיון שרק אחר התערובת נוצר האיסור ואף פעם לא היה האיסור מבורר, סומכים על ברירה, ורק דבר שהוברר האיסור מתחלה ואח"כ נתערב בהיתר לא סומכים על ברירה כיון שתערובתו היה באיסור, אבל כשהתערובת בהיתר כי האיסור לא היה מבורר קודם תערובתו מועיל ברירה. והריטב"א דחה את דבריהם, וכתב, שבכל האיסורים שבתורה אין חילוק בין אם נפל האיסור בהיתר או שהיה היתר ונאסר מקצתו אח"כ ואינו ניכר.

יא. וכתבו התוס' שם, שכדבריו משמע בירושלמי ובמס' שקלים פרק התרומה (מ"ד), שאמרו שממותר התרומה היו עושים ציפוי לבית קדשי הקדשים. **יב. ובתוספות ישנים** (יומא נה: ד"ה קינין) הקשו, לדעת ר' יהודה שהשופר שכתוב עליו גוזלי עולה היה לדמי תורי נדבה, אמאי לא היה כתוב עליו תורי עולה כמו שכתוב על של בני יונה גוזלי עולה ולא קינין. **יג. כמבואר** בחולין (כ:). וכ"כ בתוס' ישנים בשם רבי אלחנן להקשות לדעת רבנן, אמאי לא נחלק השופר של העולות לשנים, אחד לתורים ואחד לבני יונה כיון שהמתנדב תורין והביא בני יונה לא יצא. ועיין במאירי (יומא נה:) שסובר שאף אם יתחלפו לו של גוזלי עולה בשל תורים לא איכפת לן. **יד. שהרי** ר' יהודה אומר לא היה שופר לקיני חובה מפני התערובת, וכיון שמעות כולם מעורבים יחד אין יכולה לעמוד על קרבנה. **א. ובמשנה** למלך (מעילה פ"ז ה"ו) כתב לר' יעקב אלפאנדארי שתמה על מש"כ התוס' שמטבע חשיב ולא בטיל מן התורה, שדין זה הוא דבר חדש שלא מצינו בשום מקום דבר שמן התורה אין לו ביטול, וכמ"ש הרשב"א בתורת הבית דכל הדברים שאין להם ביטול הוא דווקא מדרבנן אבל מן התורה הכל בטל ברוב. וראה בזה באריכות בילקוט ביאורים לעיל (ג:). **ב. וכן** כתב ר' יעקב מאיר בידרמן בהגהותיו על השפ"א (שהוכפ נסמון). **ג. וראה** במעיל יעקב (מעילה כא:) מה שהקשה על השם יוסף, ומה שכתב בדברי המל"מ. **ד. ורש"י** (יומא נה: ד"ה ונברור)

אם השלכה לים לבד מועילה

ונשדי בנהרא. בבבלי במסכת יומא (נה:) הגירסא 'ונשדי במיא'. אך רבינו חננאל שם גורס 'ונשדי בנהרא'. וכתבו התוס' הרא"ש תוס' ישנים והריטב"א (שם), שלפי הגירסא 'ונשדי בנהרא' צריכים לשחוק את המעות עד דק קודם שמשליכם לנהר, דשמא יישלו מן המים ע"י ספינה עוברת, ורק בים המלח אין צריך שחיקה[ה].

אם צריך למוסרם לציבור

אם אמר הרי עלי עץ מביא גיזר אחד. במקדש דוד (סי' יח אות ג) כתב, שמשאלת ר' אבא בר ממל אם אפשר להתנדב רק עץ אחד, יש להוכיח שיחיד יכול להתנדב עצים בלא שימסרם לציבור, שאם תאמר שאין היחיד יכול להתנדב עצים בלא שימסרם לציבור, מה הספק אם יכול להתנדב גיזר אחד, הרי גיזר זה שמסרו לציבור אינו קרב לבד, אלא יצרפו עמו עוד גזיר כדי שיוכלו להקריבם יחד במזבח, וזה ודאי שיכול למסור לציבור גם פרוטה אחת, ותמה על המשנה למלך (שקלים פ"ד ה"ד) שהוכיח מהירושלמי לעיל שהנודב עצים צריך שימסרם לציבור[ו].

הרי גם תמיד היה נעשה בכמה כהנים

מתניתא אמרה כן שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפני עצמו. הרש"ס והקרבן העדה פירשו, שמתניתא היינו המשנה שהובאה בהמשך שבקרבן התמיד הלכו שני כהנים עם שני גזירי עצים, ומוכח שכל גזיר הוא קרבן בפני עצמו. ובחידושי הגרי"ז (מנחות קו:) כתב, שאף שבקרבן התמיד שהוא קרבן[אריחא 19/36/2018] אחד היו הרבה כהנים מתעסקים ומ"מ חשוב קרבן אחד, וא"כ מה הראיה מזה שכל כהן נטל גזיר עץ אחד שכל גזיר הוא קרבן בפני עצמו. אלא הביאור בזה, שבתמיד רק ההולכה היתה נעשית בהרבה כהנים אבל ההקטרה היתה צריכה להיעשות בכהן אחד, משא"כ בעצים שההולכה אינה עבודה ומה שנאמר שהיתה נעשית ע"י שני כהנים היינו על ההקטרה, א"כ מוכח שכל גזיר הוא קרבן בפני עצמו.

ביאור 'גדומה'

רבי יהושע בן לוי אמר עוביין אמה באמה שוחקת וארכן באמה גדומה וכו', לפי שלא היה מקום המערכה אלא אמה על אמה לפיכך לא היה בו אלא אמה גדומה. בביאור אמה גדומה כתב רש"י בזבחים (סג: ד"ה גמה גדומה), שהיא אמה קצרה, וזהו השיעור כדי שלא יצאו חוץ למערכה ויעכבו את הכהנים מלהקיף. אך בשיטה מקובצת (שם אות ד) כתב בשם הערוך, שהגירסא 'גרומה' מלשון נותן לו את גירומיו דהיינו יותר מהמשקל, והיתה אמה גדולה.

אם יכול להביא יותר מאמה על אמה

רש"י בזבחים (שם: ד"ה גמה) וכן הקרבן העדה כתבו, שהטעם שהיו העצים באמה גדומה דהיינו אמה מצומצמת, כדי שלא יצאו מחוץ למערכה ויעכבו את הכהנים מלהקיף. וכתב בחידושי הגרי"ז (מנחות קו:), שצריך לטעם זה ואף שע"כ היתה בזה הלכה שיהיה אמה על אמה, כיון שההלכה היתה שלא יפחות מאמה על אמה ולא שלא יהיה גדול יותר, לכן צריך לומר שגם לא יהיה גדול יותר כדי שלא יעכב את הכהנים.

אם גם לדורות זהו שיעור הגזירין

עוביין אמה באמה שוחקת וארכן באמה גדומה. וכן הוא בבבלי בזבחים (סג:) גזירין שעשה משה אורכן אמה ורוחבן אמה ועוביין כמחק גודש סאה. ופרש"י שם (ד"ה גמה גודלו), שהוא כמידת מקום המערכה. וכ"כ ביומא (נג. ד"ה שני גזירי) שהיו ארוכים כמידת רוחב המערכה. וכתב בשפת אמת (יומא שם וזבחים שם) שמשמע מרש"י שכמו שבימי משה היה אורכן אמה ככל אורך המערכה, כן בבית המקדש שהיה מערכה גדולה היו הגזירין כמידת רוחב המערכה, אבל מלשון הרמב"ם (פיקודי מזבח פ"ז ה"ג) משמע, שגם לדורות היו הגזירין אורכן ורוחבן אמה כגזירין של משה, שכתב שם 'וכמותן עושין לדורות'[ז]. ובשפת אמת (זבחים שם) הקשה על הרמב"ם, מנין לו שגם לדורות היה כן ויותר נראה שכמו שבימי משה השיעור כאורך המערכה גם בבית עולמים השיעור כאורך המערכה. והוסיף, שכן משמע קצת מדברי הגמרא שם, שדרשו שלא יצאו הגזירים מן המזבח, ומשמע שבכל אורך המערכה היו העצים[ח].

אם רוחב כל אחד אמה או ששניהם יחד אמה

שם. בחידושי הגרי"ז (מנחות קו:) כתב, שלא התבאר אם היה רוחב שני הגזירין ביחד אמה, או שרוחב כל גזיר לבד היה אמה. וכתב, שצריך לומר שאם רוחב כל אחד ואחד היה אמה היו מניחים את כל אחד על חבירו, משום שמקום המערכה לא היה כי אם אמה על אמה, ואם לא יניחו אחד על חבירו יצאו חוץ למערכה ברוחבן.

איך היו מניחים אותם

שם. בשיטה מקובצת (זבחים סג: אות ג) הקשה, שהרי מקום המערכה היה רק אמה על אמה, ואם העצים שעשה משה היה ארכן אמה ורחבן אמה, נמצא שגיזרין מכסים את כולה ואיך היו שמים את הקיסמין. ותירץ, שהיו מניחים את הגזירים על הצד, והיו נותנים קיסמין ביניהם להבעיר אותם[ט].

ביאור הגמ'

כמין טורטני אמר רב שמואל בר רב יצחק לפי שלא היה מקום המערכה אלא אמה על אמה וכו'. במתא דירושלים מבאר, שדברי הגמ' 'כמין טורטני' הוא קושיא, האם משערים את הדבר כטורטני ששוקל כמלא נימה, ומתרץ רב שמואל בר רב יצחק שכיון שמקום המערכה לא היה אלא אמה על אמה, וצריך שלא יצאו העצים מחוץ למערכה, לפיכך משערים בצמצום גדול באמה גדומה.

ביאור הגמרא

נאמר כאן אזכרה ונאמר להלן אזכרה מה אזכרה האמורה להלן מלא קומץ אף אזכרה האמורה כאן מלא קומץ, אי מה אזכרה האמורה להלן שני קומצין אף אזכרה האמורה כאן שני קומצין וכו', כלום למדו לקומץ אלא ממנחת חוטא מה להלן קומץ החסר פסול אף כאן קומץ החסר פסול. כן גירסת הקרבן העדה. ובמנחם משיב נפש מפרש, שלומדים שלכל מערכה של לחם הפנים צריך קומץ לבונה ממנחת חוטא, שכמו שאזכרה במנחת חוטא צריך קומץ כן אזכרה בלחם הפנים צריך קומץ לכל אזכרה, ומזה נלמד גם לכל המתנדב לבונה שלא יפחות מקומץ. וע"ז הקשו, שכיון שילפינן מלחם הפנים כמו ששם צריך שני קומצים גם מתנדב לבונה יביא שני קומצים, ומתרצת הגמ', שכיון שלמדו קומץ בלחם הפנים ממנחת חוטא ובמנחת חוטא קומץ החסר פסול, אף בלחם הפנים קומץ החסר פסול, ואף שבהצטרפות המערכה השניה יש שני קומצים, כגון שבמערכה השניה יש יותר מקומץ אעפ"כ פסול, ורואים מכאן שכל קומץ הוא קרבן בפני עצמו ששני כהנים זוכים בהם, ולכן במתנדב לבונה מביא רק קומץ אחד.

אך בביאור הגר"א (אות ה) גרס 'א"ר אילא כלום למדו לקומץ מלחם הפנים אלא ממנחה למדו, מה להלן קומץ החסר כשר אף כאן קומץ החסר כשר'. ור' אילא מיישב קושיית הגמ' שיצטרכו שני קומצים כמו בלחם הפנים, ודוחה את הלימוד מלחם הפנים, שלא לומדים מתנדב לבונה מלחם הפנים אלא ממנחה עצמה, שהקישה התורה את הלבונה למנחה שכתוב (ויקרא ו ח) 'והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה אשר על המנחה', שכמו שהרמת המנחה היא קומץ גם הרמה של לבונה היא קומץ, ועל כן אין דומה מתנדב לבונה ללבונה שעם לחם הפנים, שבלחם הפנים אם חיסר מקומץ פסול משא"כ כאן אם חיסר מקומץ כשר, דכמו שבלבונה הבאה עם המנחה ונחסר מקומץ הלבונה אין המנחה נפסלת בכך כדעת ר"ש ור"י במנחות (יג:), גם חיסר מקומץ לבונה כשר.

הרי לכהן קטן יהיה בזה משום ריבה בלבונה

מילתיה דר' אילא אמרה המתנדב לבונה מביאה בקומצו של כהן גדול. במקדש דוד (סי' ח אות ג) הקשה, מה מרויח בזה שמביא קומץ גדול, הגם שאם בשבוע הבא יהיה כהן גדול לא תפסל משום חיסר לבונתה, אך אם בשבוע הבא יהיה כהן קטן והקומץ של הכהן הגדול יהיה כשיעור שני קומצים של הכהן הקטן, יפסל משום ריבה משיעור הקומץ, שהרי במנחות (יג:) אמרו שריבה לבונתה פסול. וכתב להוכיח מכח קושיא זו, שאינו נפסל משום ריבה לבונה אלא כשמחלק את הלבונה לשני קמצים, אבל אם מביא קומץ אחד גדול כשיעור שני קמצים ולא חילקו לשנים אינו פסול משום ריבה לבונה, וע"כ אף אם בשבוע הבא יהיה כהן קטן שאצלו הוא שיעור שני קמצים לא יפסל משום ריבה לבונה.

פירש את הגמ' בכריתות שעמדו קינין בו ביום ברבעתיים, שהרובע הוא חצי דינר צורי. וכתב המהרש"א (יומא שם), שכוונתו ששני הרבעים יחד הם רובע סלע וכל אחד מהרובע הוא חצי דינר וביחד הם דינר שלם שהוא רביע סלע. ה. **וכ"כ** התוס' בבכורות (נג. ד"ה מעות). ו. **וכן** תמה בשער המלך (שקלים פ"ד ה"ו) על המשנה למלך שכתב שהירושלמי חולק על הבבלי וסובר שאי אפשר ליחיד להתנדב עצים ומה שדרשו במנחות (כ:) מ'קרבן' שיחיד יכול להתנדב בעצים, הירושלמי אינו סובר כן, שהרי גם הירושלמי כאן דורש מ'קרבן' שאפשר להתנדב עצים כמו הבבלי. וראה בהגהות הגר"א (אות ג) שהשמיט את התיבות 'קרבן' לרבות את העצים, ולדבריו לא קשה קושיא זו על המשנה למלך. ז. **ודוחק** גדול לפרש שכוונת הרמב"ם שכמו שבשל משה היו הגזירים כרוחב המערכה כמו כן לדורות הם ברוחב המערכה, דהא הרמב"ם לא כתב שם מידת רוחב המערכה. ח. **אך** בירושלמי כאן מבואר כדעת הרמב"ם, שגם מתנדב עצים צריך להביא כמו גזירי עצים שעשה משה. ט. **ובשפת** אמת (זבחים שם) כתב בפשיטות, שהיו מניחין אותן על עביים רחוק זה מזה כדי שתשלוט בהם האש.

טעם המחלוקת

רבי חזקיה בשם רבי ירמיה ואפילו בקומץ הבעלים. נמצא שנחלקו רבי אילא ורבי ירמיה אם שיעור הקומץ תלוי בכהן או בבעלים. וביאר הרש"ס בסברת המחלוקת, שנחלקו אם אמרינן דון מינה ומינה, דכיון ששיעור קומץ למדנו ממנחת חוטא לרש"ס', וכמו ששם שיעור הקומץ תלוי בכהן גם בלבונה השיעור תלוי בכהן, או שאמרינן דון מינה ואוקי באתרה וכאן השיעור תלוי בבעלים אף שלמדוהו ממנחת חוטא.

איך נדע את שיעור קומץ של הבעלים

שם. בחידושי הגרי"ז (מנחות קו:) הקשה, כיון שמניחים את דמי הלבונה בשופר, איך נדע בשעת ההקטרה את שיעור קומץ הבעלים.

אם היו ששה בתי אבות או שבעה

כנגד ששה בתי אבות. בקרבן העדה ובתקלין חדתין כתבו, שהמשמרות נחלקו לששה ימי השבוע אבל בשבת הכל שוים וכ"כ רש"י במנחות (קז: ד"ה כנגד) ובפסחים (מ: ד"ה לערב) שהמשמר נחלק לששה בתים, אבל רש"י בתענית (טו: ד"ה מגזי) והריטב"א (תענית שם) והרע"ב (תמיד פ"ו) כתבו, שהמשמר נחלק לשבעה בתי אב ואף עבודת יום השבת התחלקה לבית אב אחד. ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' ו) הקשה שדברי רש"י סותרים זה את זה, והוסיף עוד להקשות על דברי רש"י בתענית שהיו שבעה בתי אב מדברי הגמ' במנחות (שם) שאמר חזקיה שששה השופרות הם כנגד ששה בתי האב. וכתב ליישב, שמסברא יש לומר שגם לשבת היה בית אב בפני עצמו, דאם בחול שהיו הרבה קרבנות הספיק בית אב אחד, בשבת שאין הרבה קרבנות אלא ד' כבשים ודאי שיספיק בית אב אחד ואין צריכים שכולם יעבדו בשוה, אלא שמש"כ רש"י במנחות שהיו רק ששה בתי אבות ובשבת כולם שוים, היינו לחזקיה שאמר שהיו ששה שופרות כנגד ששה בתי אבות כדי שיהיה שלום זה עם זה וכל אחד יקריב את הנדבה מהשופר שביומו[א], ולדבריו בשבת היו כל בתי אבות שוים משום שאין מקריבים נדבות בשבת ואין צריך שופר לצורך המשמר שבשבת, דאם יחלקו את השבת לבית אב יבואו לריב כיון שהכהנים שבבית האב שבחול יטלו הרבה עורות והכהנים שבבית אב שבשבת יטלו רק את העורות של ד' הכבשים ויגיע לכל כהן פחות משוה פרוטה, וע"כ צ"ל שביום השבת היו כל בתי אבות שוים והיו רק ששה שופרות נגד ששה בתי אבות[ב]. אבל למסקנת הגמ' במנחות שהסיקו דלא כחזקיה לא חוששים לאנצויי, והטעם לששה שופרות אינו משום מספר בתי האבות, י"ל שהיו ז' בתי אבות[ג].

הטעם שפטורים מסמיכה

בר פדיה אמר כנגד ששה בהמות פר ועגל וכו'. בתוס' בזבחים (עד: ד"ה והא נעי) כתבו, שאף שפר ועגל צריכים סמיכה ואיך אפשר להניח דמיהם בשופרות, צ"ל שמיירי בנודב לקיץ המזבח שהוא נדבת ציבור ואינם צריכים סמיכה.

פרק שביעי - מעות שנמצאו

יט.

הטעם שלא הולכים אחר הרוב

מעות שנמצאו בין שקלים לנדבה קרוב לשקלים יפלו לשקלים. בטעם הדבר שהולכים אחר הקרוב כתב הרע"ב, שלמדו דין זה מדכתיב 'והיתה העיר הקרובה', ולמ"ד רוב וקרוב הולכים אחר הרוב, מדובר במשנה כשמעות שקלים ונדבה שוים. אך בתפארת ישראל (נועז אות ח) כתב, שמזה שהירושלמי והרמב"ם (שקלים פ"ג הי"ד) סתמו וכתבו קרוב לשקלים יפלו לשקלים ולא חילקו ש"מ שבכל גוונא מיירי, משום שאפילו יש עכשיו רוב בשופר אחד, ויש לומר שכיון שרוב המעות הם שקלים או נדבה גם מה שנמצא הוא מהם, אעפ"כ כיון שאין הר הבית עשוי להתכבד, אמרינן שאולי בשעה שנאבד היה רוב בקופה האחרת.

אם הולכים אחר רוב המעות או אחר רוב השופרות

שם. בבית מאיר (יו"ד סי' קי סק"ג) ובחוות דעת (שם סק"ג) דנו, על בשר הנמצא בעיר שרוב החנויות שם מוכרות בשר שחוטה וחנות אחת מוכרת בשר נבילה, וכמות הבשר שבחנות של הנבילה עולה על כמות הבשר שבכל החנויות הכשרות, אם גם באופן זה הולכים אחר רוב החנויות או אחר רוב הבשר. ובבית מאיר ובחוות דעת סוברים שהולכים אחר רוב החנויות, וכ"כ בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' כד). ובשו"ת נודע ביהודה (תניינא או"ח סי' עח) כתב שמלשון הש"ס משמע שהכל תלוי ברוב החנויות ולא בכמות הבשר, ומ"מ כתב שיש לחוש בזה ולהחמיר.

אך בבית אפרים (יו"ד סי' מ) כתב, שאם בחנות אחת של נבילה יש בשר יותר מהתשע חנויות של הכשרה, הולכים אחר רוב הבשר שנמכר. וכ"כ בחכמת אדם (בינת אדם שער הקנוע סי' טז). והביא ראיה לזה מדברי המשנה, שמעות שנמצאו בין שקלים לנדבה קרוב לשקלים יפלו לשקלים, ושנינו עוד במשנה שהיו ששה שופרות לנדבה ואחד לשקלים, וכתב הרע"ב במשנה שמ"ד שברוב וקרוב הולכים אחר הרוב מעמיד את המשנה בשוים, ואיך שייך שוים כיון שהיו ששה שופרות לנדבה ואחד לשקלים, אלא ע"כ שכוונתו ששוים בכמות המטבעות, ומשמע שאם שוים בכמות אף שרוב השופרות הם של נדבה לא הולכים אחר רוב השופרות.

אך בבית יצחק (שער קנוע סי' ח) כתב שאין ראיה מזה, דכיון שאנו רואים שיש מעות בשופר של השקלים כמו בכל ששה השופרות של הנדבה, א"כ ע"כ שיש בני אדם שנתנו מעות לשקלים כמו בני אדם שנתנו מעות לשש שופרות של נדבה, דאל"כ המעות שבשאר השופרות היו צריכים להיות יותר מהמעות שבשופר של השקלים, ולכן כאן לא הולכים אחר רוב השופרות, כי אין יותר אנשים שנתנו מעות לשופרות של הנדבה מאשר לשופר של השקלים. ומשמע מהבית יצחק שתולים שנפלו המעות מאנשים שהניחוהו בשופרות ולא מהשופרות, שאם תולים שנפלו מהשופרות, היו צריכים ללכת אחר השופרות, ולא אחר בני אדם שהניחוהו בשופרות[א].

וכן החת"ס (ב"ב נג:) כתב שהולכים אחר רוב החנויות ולא אחר רוב הבשר, וכתב שם שתירוץ הרע"ב שאין הולכים כאן אחר הרוב משום דמיירי בשוים שייך רק לאמוראים לעיל (יח:) שסוברים שבששה שופרות של נדבה היה בכל שופר מין אחר של נדבה, ומובן שלא הולכים אחר רוב השופרות של נדבה, כיון שבכל שופר אין יותר שקלים מהשופר של השקלים ואינם מצטרפים יחד משום שהרבה מינים הם, אך לר' יוחנן שסובר שכולם מין אחד של נדבה אלא מתוך שהנדבה מרובה תיקנו לה שופרות הרבה, יוצא שלנדבה היו ששה שופרות ולשקלים שופר אחד, ואז אפילו אם יהיה בשופר של השקלים יותר מעות, הולכים אחר השופרות של הנדבה, דהוה כט' חנויות של שחוטה וא' של נבלה, דאף אם בחנות של נבלה יש בשר יותר משאר החנויות, הולכים אחר רוב החנויות. ומפרש שם שכיון שהיו השופרות עומדים בחצי גורן עגולה מתחיל בשקלים בצד ימין ועמד שופר ליד שופר בעיגול עד שמסיים בששה שופרות של נדבה בצד שמאל, ונמצא שעמדו השופרות של הנדבה כנגד שופר שקלים זה מול זה, והאנשים שנכנסים לשופרות באמצע העיגול, לתת או לקחת מעות מנדבה או משקלים, אין לאחד מהם דרך לצד שכנגדו, אלא זה נכנס באמצע היתר של העיגול ופונה לשופר של הנדבות וחוזר ויוצא באותו דרך שבא, וכן מי שנכנס לשקלים יוצא באותו דרך שבא משם, ואין רגל של אלו מצוי בצד השני, ולא שייך שיפלו המעות ממי שהולך להניחם בשופרות של נדבה לשקלים, אלא נתגלגלו המעות מהנדבות עד קרוב לשקלים או להיפך, ובנתגלגל אין הולכים אחר הרוב וכמש"כ הסמ"ע (או"ח סי' רנט סק"ו)[ב].

ובחוות דעת (סי' סג סק"ג) הוכיח מדברי הרע"ב, שהולכים אחר רוב הבשר ולא אחר רוב החנויות[ג], שהרי הקשה הרע"ב שנלך אחר רוב המעות ואף שמספר השופרות שוים הן, וע"כ שקושייתו היתה שנלך אחר רוב המטבעות דהיינו רוב הבשר ואף שיש יותר שופרות של נדבה.

אך בשערי יושר (שער ד פ"ט) כתב, שבתשע חנויות הולכים אחר רוב החנויות ולא אחר רוב הבשר, ובשקלים יש רוב בשל נדבה נגד כל סוג וסוג ממיני

י. **או** מלחם הפנים לפירוש הקרבן העדה או ממנחה להגר"א. **יא. ורש"י** במנחות (קו: ד"ה כלי) כתב שהעורות של בהמות שניקחות מהשופרות היו לכהנים שמקריבין את העולות, וכל זמן שאין המזבח בטל לא היו לוקחין מן השופרות, ואם לא היה להם אלא שופר אחד יבואו לאנצויי, דשמא באותו יום של בית אב ראשון או של בית אב שני יביאו נדרים ונדבות הרבה, ולא יטול הבית אב מן השופר כלום, ובשאר ימות השבוע של אלו בתי אבות לא יביאו נדרים ונדבות כ"כ ונמצא אותן בתי אבות מקריבות מן השופר שלא יהא המזבח בטל, ויהיו העורות שלהם ומנצי הנך קמאי בהדי הנך ואמרי יש לכם עורות ואנו אין לנו כלום, הלכך תיקנו ששה שלא יטול זה משופרו של זה, וכשהמעות באות נותנין אותן לששה שופרות. **יב. וע"ש** מה שתירץ בטעם שגם ביבמות שלא מיירי אליבא דחזקיה כתב ג"כ רש"י שהיו ששה בתי אב. **יג. ובערוך לנר** (יבמות קכ.) כתב, שנראה שזה מחלוקת בין התוספתא לחזקיה במנחות, שהתוספתא סוברת שהיו שבעה בתי אב וחזקיה סובר שהיו ששה בתי אב. **א. וקשה** ע"ז, שאם אמרינן שהמעות נפלו מהתורם בשעה שרצה להכניסם לשופרות, מהי קושיית הרע"ב שנילך אחר הרוב, הרי גם אם בשופר אחד יש הרבה מטבעות אין זה הכרעה על המטבע שנמצאה, כיון שברור שלא יצאה המטבע מהרוב אלא מהתורם. **ב. וגם** על החת"ס יקשה מה שהקשינו על הבית יצחק בהערה הקודמת. **ג. וע"ש** שהוכיח כן גם מאבידה שברוב ישראל חייב להכריז אף שגויים עשירי טפי ורוב המעות הם של גויים, ומחלק שם בין דבר שפירש ממילא או שלקחו אדם ואין ידוע מהיכן לקחו שהולכים אחר רוב בשר ורוב המעות של הציבור, להיכא שאבדו אדם ופירש לכאן ע"י אדם שהספק נולד ע"י האיש שהביאו שהולכים אחר רוב האנשים.

הקדשים שבשופרות, וע״כ במעות שנמצאו אין לומר מכח רוב השופרות שמשופר של נדבה הם, כיון שנגד זה יש רוב של שופרות ממינים אחרים, וכן אין לומר שאינם של נדבה מכח הרוב, שכיון שאין השופרות של נדבה ממין אחד רק ממינים שונים אינם מצטרפים לקבוע רוב, וכיון שאין רוב הולכים אחר הקרוב. ועל כן, כשנמצאו בין שקלים לנדבה קרוב לשקלים יפלו לשקלים, לנדבה יפלו לנדבה, שהוכחת הקרוב אומרת שהמעות רק משני השופרות הקרובים למקום שנמצאו שם המעות[ד]. וקושיית הרע״ב היתה בנמצא בין שני שופרות הקרובים למציאת המעות מדוע הולכים אחר הקרוב, שאם בשופר אחד יש סכום מעות יותר מהשני צריכים לומר שממנו הם, היינו שע״י הקירבה נאמר שכל הספק הוא רק בין שני השופרות הקרובים, והרוב יברר לנו מאיזה שופר קרוב נפלו המעות, וע״ז כתב שלמ״ד רוב וקרוב הולכים אחר הרוב, מדובר כששוים שני השופרות הקרובים במספר המעות[ה].

אם הולכים אחר הקרוב גם כשיש חזקה נגדו

בין חולין למעשר שני קרוב לחולין יפלו לחולין, למעשר שני יפלו למעשר שני. בשו״ת חמדת שלמה (חה״ע סי׳ מג אות מ) הסתפק בהא דאזלינן בתר קרוב אם הוא גם כשיש חזקה שסותרת את הקרוב, משום שקרוב עדיף מחזקה, או שבמקום שיש חזקה נגד הקרוב לא הולכים אחר הקרוב, ומסיק בצ״ע. ובשו״ת עין יצחק (ח״מ חה״ע סי׳ לג אות ו) כתב, שיש לפשוט את ספק החמדת שלמה שקרוב עדיף מחזקה, שהרי המשנה אמרה שמעות שנמצאו קרוב לחולין חולין קרוב למעשר שני מעשר שני, ומסיימת המשנה זה הכלל הולכין אחר הקרוב להקל מחצה למחצה להחמיר, ורואים שקרוב למעשר שני הוי מעשר שני וודאי ואם אכלו בטומאה או באינות לוקה[ו], ואם נאמר שבמקום חזקה אין הולכים אחר הקרוב, יקשה, שאף שהמעות קרובות למעשר שני מ״מ הרי יש למעות חזקת חולין, שמתחילה היו המעות חולין קודם שנתחללו על המעשר שני, ויש חזקה נגד הקרוב[ז].

לא הולכים אחר חזקת המעות שהם חולין

מחצה למחצה יפלו למעשר שני. התוס׳ בנדה (יח. ד״ה ממר הרוג) כתבו שבתשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה הדין שבנמצא הלך אחר הרוב, אף שאיכא חזקה נגד הרוב שבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. ובבית שלמה (יו״ד ח״ב סי׳ קכג) הקשה על התוס׳, דהרי המשנה אמרה שבמחצה על מחצה יפלו למעשר שני משום שמחצה על מחצה הולכים לחומרא, ולדברי התוס׳ קשה למה לא מתירים במחצה על מחצה משום חזקת היתר, שאף מעות מעשר שני קודם שחילל עליהם את הפירות היו חולין, ויש להם חזקת היתר דמעיקרא[ח].

הטעם שמחצה למחצה יפלו לנדבה

מחצה למחצה יפלו לנדבה (לא צורכה דלא מחצה למחצה יפלו לשקלים). הקרבן העדה והפני משה גרסו תיבות אלו, אך הגר״א אינו גורס תיבות אלו. וכתב במשנת אליהו, שלפי מש״כ הרמב״ם והרע״ב בפירוש המשנה שהטעם שבמחצה על מחצה יפלו לנדבה משום שחמורה נדבה משקלים שבנדבה כולם לעולות ומהשקלים מביאים גם חטאת. ומה שלא פירשה הגמ׳ שזה הטעם שמחצה על מחצה יפלו לנדבה, דהגמ׳ פירשה טעם יותר טוב דשמא יפלו השקלים לשיירי לשכה ולא יביא מהם קרבנות כלל.

איך דימו זה לזה

ואית דבעי מימר מחצה על מחצה כמי שמת דאמר רב אסי וכו׳ הפריש שקלו ומת וא״ל יפלו לנדבה. בהר אפרים תמה ע״ז שאין לדמות כלל בין המקרים, שהפריש שקלו ומת מדובר שמת קודם שהגיע שקלו ללשכה, וכ״כ בפירוש תלמיד הר״ש ב״ר שניאור שהאיבעיא בהפריש שקלו ומת הוא כשהפריש ומת קודם שהגיע שקלו ללשכה[ט], אבל במת אחר שהגיע שקלו ללשכה לא אמרינן שיפול לנדבה, וא״כ באופן שנאבד שקל מן השופרות, אם מת הבעלים אחר שהגיע שקלו ללשכה אין אומרים שיפול לנדבה, וכאן מדובר שנאבד שקל מן השופרות לאחר שהגיע כבר ללשכה, וקשה שנאמר שילך לשקלים שקדושתם חמורה מנדבה שהרי באין לעולת ציבור, ומשא״כ מעות נדבה הולכים לעולת קיץ המזבח.

אם מדובר במנחת חינוך או במנחת חביתין של כהן גדול

מותר עשירית האיפה שלו. כן הוא במנחות (קמ.). ופרש״י (ד״ה ומותר) ושאר מפרשים, שמיירי בכהן גדול שהפריש מעות לצורך מנחת חביתין ששיעורה עשירית האיפה שהיה מקריב בכל יום, ונותרו לו מעות. אך הרש״ס כתב, שהוא הדין במנחת חינוך של כהן הדיוט שמביא בשעת חינוכו לעבודה, משום שנקרא חטאת דכתיב (יחזקאל מד כז) ׳וביום בואו אל הקודש יקריב חטאתו׳ והיינו בכהן הדיוט שמתחנך לעבודה. ובהר אפרים הקשה בדבריו, שאם הפסוק מדבר בכהן הדיוט שמתחנך להיות כהן, מנין שגם למנחת חביתין של כהן גדול יש דין חטאת, וכתב לבאר, שמנחת חביתין של כהן גדול ומנחת חינוך של כהן הדיוט שניהם הם מין חובה אחת, אלא שבכהן הדיוט חיובו רק כשמתחנך לכהונה ואח״כ אינו חייב להביא, ובכהן גדול נשאר עליו החיוב להביא את המנחה שנתחייב כשנתחנך לעולם, וכיון שמנחת חינוך נקראת חטאת ממילא שמעינן שגם מנחת חביתין של כהן גדול נקראת חטאת.

אם יכול להשתמש במעות שניתותרו

שם. ברש״י (סס ד״ה ומותר) כתב, שאם הפריש מעות לעשירית האיפה של היום וניתותרו, שוב אין יכול לצרפן למנחה של מחר. ובחידושי הגרי״ז (סס) כתב, שאף ששעירי הרגלים שלא קרבו ברגל זה קרבים ברגל שלאחריו, מכל מקום חביתי כה״ג אינם קרבים למחר משום דקיימא לן שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ומנחת חביתין הרי היא דבר שבחובה, שחובה היא על הכהן גדול ולכן אינה באה אלא מן החולין, ולמחר אינו יכול לצאת ידי חובתו בחביתין שנשארו מאתמול, אבל בשעירי רגלים אף שהן ג״כ דבר שבחובה, אך מכיון שקרבנות ציבור הם, לב בי״ד מתנה עליהם מתחילה שאם לא יקרבו ברגל זה יקרבו ברגל אחר והוי כמו שהוקדשו מלכתחילה לרגל השני.

האם המספק את הקינים מספק גם את האובדות

תנאי בית דין הוא המספק את הקינים הוא המספק את הפסולות. בפני משה ובקרבן העדה פירשו, שחכמים התנו עם המספק להקדש את העופות שאם יפסל אחד מהעופות בשעת הקרבה עליו לספק עוף אחר ומקריבים אותו לשם בעליו, וכן התנו שאם ימצאו מעות בין הקינים לגוזלי עולה ויתנו את הדמים לעולה, שיספק להם עוף אחר על מנת להקריבו לשם חטאת מספק, דשמא המעות שנמצאו של חטאת הם. אך הרע״ב במשנה פירש בשם הירושלמי, שתנאי בי״ד שלוקחים מעות משל ציבור עבור האובדות שנמצאו ומקנים אותם לבעלי המעות ומקריבים אותם בשבילם על הספק וחטאת העוף באה על הספק. וכתב בגליון הש״ס, שהרע״ב לא גרס כאן ׳שיהיה תנאי ב״ד על הפסולות׳, ובשקל הקודש כתב שגירסתו היתה ׳דקריבה משל ציבור׳. ובגליון הש״ס מפרש, שהטעם שלא היה תנאי בי״ד שיתן המספק עבור האובדות כמו שהתנו עמו על הפסולות, משום שתנאי הפסולות היה שאין המספק מקבל מעותיו עד שיהיה המזבח מרצה וזה שייך רק בפסולות שאין המזבח מרצה וחייב לספק אחר, אבל בנאבדו שמקריבים את הקינים לגוזלי עולה וריצה המזבח אין חייב לספק עבורו עוף אחר, שאין המספק חייב להפסיד את הקינים, לכך תיקנו שמשל ציבור הוא בא׳.

מוכח שאף בספק אם יש חיוב כלל מביאים

שם. במקדש דוד (סי׳ יג אות ח) כתב, שהדין שמביאים חטאת העוף על ספק הוא לא רק כשיש לאדם ספק אם הוא חייב בחטאת, אלא גם כמו באופן של המשנה שיש ספק אם יש בכלל אשה בעולם שהטילה מעות לשופר של הקינים,

ד. **וע״ש** שמבאר שלא אמרינן גם לגבי קרוב כמו לגבי רוב שאין מצטרפים שני מינים יחד להכריע דין קורבה, שרק ברוב שנעשה ע״י שמצטרפים לרוב מחלקים בין מין אחד לכמה מינים, אבל הוכחת קורבה שהיא מחמת קורבת המקומות, אין בה חסרון שמכמה מינים הוא.

ה. **ודוחה** לפ״ז את ראית החכמת אדם שכוונת הרע״ב היתה ששוה מספר השופר של השקלים למספר המעות של ששה שופרות יחד וזה דוחק, אלא רק שני השופרות שקרובים למקום שנמצאו המעות שוים במספר המעות.

ו. **שלחומרא** גם כשאינו קרוב למעשר שני רק מחצה על מחצה הולכים לחומרא, וע״כ שכשקרוב למעשר הוה מעשר ודאי.

ז. **והוסיף** עוד, שאף בכהאי גוונא שייך ללכת אחר החזקה, שאף שאין הספק אם המעות נתקדשו בקדושת מעשר או לא אלא הספק מהיכן נפלו המעות אם מהשופר של מעשר או מהשופר של חולין והחזקה אינה יכולה לברר דבר זה, אעפ״כ הולכים אחר החזקה, וכמו שכתבו התוס׳ בנדה (יח. ד״ה ממר הרוג) לגבי ט׳ חנויות שכולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מהן מוכרת בשר נבילה שהולכים אחר הרוב, ואף שיש שם חזקת איסור על החתיכה שבהמה בחייה בחזקת איסור היא, אעפ״כ הולכין אחר הרוב, ואף שהתם יש ג״כ בשר כשר ואין הספק על החתיכה אם נשחטה כהוגן או לא אלא אם החתיכה באה מהחנות הכשרה או מהטריפה, ע״י החזקת איסור של הבשר אנו מכריעים שהיא באה מהחנות של הטריפה.

ח. **וכוונתו** לומר, שלולא דברי התוס׳ יש לומר שאין זה חשוב חזקה וכמו שהתבאר בסמוך שחזקה שייכת רק כשהספק אם מעות אלו נתקדשו בקדושת מעשר שאמרינן מכח החזקת חולין, שלא נתקדשו במעשר, אך כאן שיש שופרות של מעשר ושל חולין, נמצא שידוע שיש מעות מעשר ויש מעות חולין והספק על המעות האלו מהיכן הם נפלו, לא שייך להכריע מכח החזקה שנפלו מהחולין, אך מהתוס׳ לגבי ט׳ חנויות שהספק הוא מאיזה חנות פירש הבשר ואמרינן שכיון שיש חזקת איסור על הבשר שהוא אסור ומהחנות של הטריפה הוא, ה״נ נאמר כאן.

ט. **שמפרש** שם שהספק אם נאמר שמאחר שהפריש זכה בו ההקדש ויפול ללשכה ואף שמקריבים ממנו חטאת הא קיימא לן שאין מתה בציבור, או שרק כשנתערב שקלו וא״א לעמוד עליו מקריבים ממנו, משא״כ כשהוא בעין ומת המפריש מוציאים את השקל.

י. **ובשקל** הקודש כתב, שהרע״ב בסוף הפרק כתב שאינם נחשבים מעותיו של החנוני עד שיהיה המזבח מרצה, שהמעות שקיבל החנוני שמביא את הקרבנות מן הגזבר הם אצלו רק בפקדון ורק לאחר שהמזבח מרצה הם נעשים שלו בעד המכירה, ועל כן כשנפסל הקרבן, נפסל ברשות החנוני וחייב להביא אחר, אבל במעות שנמצאו בין קינין לגוזלי עולה שיש ספק אם הם עולות או קינים, אי אפשר לחייב את החנוני להביא קן אחר משום שהוא לא נתן את הקינים אלא שנסתפק לנו של מי המעות האלו ואין למספק כל קשר לזה, לכן נותנים משל ציבור.

אהח 19/06/2018

דשמא נפלו המעות מהשופר של גוזלי עולה ונמצא שהספק הוא אם יש בכלל אדם בעולם שיש עליו ספק חיוב חטאת'א.

הטעם שתולים שנפלו מהלוקח ולא מהמוכר

מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר. רש"י בפסחים (ז. ד"ה מיון) כתב, שאע"פ שיש לתלות שמן המוכר נפלו וחולין הם אחרי שהתחללו על הבהמה, מספיקא תלינן לחומרא. אך בתוס' (שם ד"ה לפני) הקשו על רש"י, שיש לצרף את המיעוט של מעות חולין לפלגא דמוכר ויש כאן רוב להיתר. ולכן פירשו בשם ר"י, שיש רוב לוקחים יותר מן המוכרים, משום שכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות'ב. ובב"מ (כו. ד"ה לעולם מעשר) הוסיפו התוס', שמעמידים את המעות על חזקתן דהוי מעשר, שכיון שהספק הוא אם המעות נפלו מהלוקח והם של מעשר או מן המוכר והם חולין, מעמידים אותם בחזקת מעשר'ג.

באיזה אופן מותר להיכנס עם מעות להר הבית

בהר הבית לעולם חולין. בתוס' (פסחים ז. ד"ה נהר) כתבו בשם ר"י, שמה שאמרו בברכות (סב:) שלא יכנס להר הבית במעות הצרורות בסדינו, האיסור הוא רק כשנושאן בפרהסיא בסדינו דגנאי הוא שנראה כהולך שם לסחורה, אבל בצנעא אין איסור. ובתוי"ט (פ"ז מ"ג) כתב, שמה שהקשו התוס' בשם ר"י מהגמ' בברכות, הוא רק לפירוש הראשון שפירש הרע"ב בברכות (פ"ט מ"ה) שאפונדתו הוא איזור חלול שנותנים בו מעות, אבל לפירוש השני שכתב שם וכ"כ הרמב"ם שם שהוא בגד שלובש על בשרו כדי לקבל הזיעה שלא לטנף את שאר הבגדים, לא קשה, שיש לומר שמותר להיכנס להר הבית עם מעות. אך במשנת אליהו כתב, שאף הרמב"ם שמפרש דאפונדתו דתנן במשנה היא בגד לספוג את הזיעה, פסק בהלכות בית הבחירה (פ"ז ה"ג) שאסור ליכנס להר הבית במעות צרורים בסדינו ולא באפונדתו.

הטעם שאין ההקדש קונה את המעות בחצר

שם. לכאורה קשה מדוע אין ההקדש זוכה במעות שנפלו בקנין חצר, וכתב במג"א (סי' קנד ס"ק כג) בשם האגודה (ריש מעילה), שאין קנין חצר להקדש, כיון שחצר היא מדין יד ואין יד להקדש. אך בקצות החושן (סי' ר סק"ח) הוכיח מהרמב"ן (ב"ב עט.) שחצר קונה להקדש, ולכן פירש שהטעם שאין ההקדש קונה את המעות שבהר הבית, משום שכתבו הרא"ש (ב"מ פ"ב סי' ט) והנימוקי יוסף (שם יד.) והרב המגיד (גזילה פט"ו ה"ז) שאין חצר קונה באופן שנכנס לה קודם שנתייאשו הבעלים, משום שגם בידו באופן שנכנס לה קודם ייאוש אינו קונה בייאוש כיון שבאיסורא אתי לידיה, וכיון שביד אינו קונה כשנכנס לידו באיסורא גם בחצר אינו קונה כשנכנס לה באיסור, ועל כן אין ההקדש זוכה את המעות שבהר הבית משום שבא לידו קודם יאוש'ד, ואף שאדם עשוי למשמש כיסו בכל שעה, מ"מ כיון שבשעה שנפל להר הבית לא ידעו הבעלים מזה ולא נתייאשו, נמצא שבאיסורא אתי לחצר'ט.

אך בנתיבות המשפט (גילורים סי' ו נהקדמה) כתב, שאין הקדש קונה את המעות שאין מועיל שליחות לזכות במציאה מטעם שכתב הר"ן דבממון בעינן שלוחו של בעל הממון, וגם שהוא חב לאחרים, וכשם שלא עשאתו התורה שליח לשום אדם לזכות לזה ולחוב לאחר, כך לא עשאתו שליח לזכות להקדש ולחוב לאחריני, ולכן אין חצר ההקדש זוכה להקדש במציאה משום שבמציאה כל זמן שלא הגיע ליד הזוכה לא יצא מרשות הבעלים ולכך בעינן שליחות של מבעל הממון דווקא, אבל בהפקר שיצא הממון מהבעלים וא"צ שליחות של בעל הממון דליכא בעל הממון, זוכה ההקדש ע"י חצרו.

יט:

הטעם שאין אומרים בשעת הרגל שהאיברין הם מקודם הרגל ונבילה הם

ובשעת הרגל שהבשר מרובה אף איברין מותרות. בשקל הקדש כתב שהטעם שאין חוששין בשעת הרגל שהאיברין נשארו מקודם הרגל והם נבילות'א, שהבשר שמכל ימות השנה הרבה יותר מהבשר שבימות הרגל, אלא משום שמה שאיברין נבילה כל ימות השנה אינו בודאי נבילה, אלא משום ספק בלבד, וע"כ בשעת הרגל שהבשר מרובה ומבשלים גם איברין הולכים אחר הרוב ולא חוששין שמשאר ימות השנה הוא, כיון שגם כל השנה אינו ודאי אלא ספק. אך ר' יוסי בר חנינא שאמר שאיברין בשאר ימות השנה לוקין עליהם משום נבילה, שסובר דודאי שנבילה הם ואינו ספק, ומכל מקום בשעת הרגל אין אוסרים את האיברין מספק אולי מקודם לרגל הם, שלא תולים שנשאר משאר ימות השנה'ב. וגם שבבשר יש להכיר אם הוא מונח מעכשיו או מזמן מרובה שחזותם ועיפושם מוכיח עליהם'ג.

אם יש אפשרות למעות חולין להגיע להר הבית וביאור החילוק שבין ירושלים להר הבית

לא צורכה דלא בהר הבית קודש וכו' חזקה שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה. במשנת אליהו (ד"ה לא צריכא) כתב שבתוס' (פסחים ז. ד"ה נהר הגיח) כתבו שאין איסור ליכנס עם מעות להר הבית בצנעא ורק בפרהסיא אסור, משום שהאיסור הוא רק כשנושאם דרך בזיון וכן שיטת רש"י בברכות. אך הרמב"ם (בית הבחירה פ"ז ה"ג) סתם שאסור ליכנס להר הבית עם מעות ומשמע שסובר שאף שלא בדרך בזיון אסור. ומפרש כהירושלמי שהטעם שמעות שבהר הבית חולין משום שהכהן מחלל את המעות על הבהמה, ואמרינן שמעות של הקדש הוא שחיללם. ומבאר דמזה נובע ג"כ מחלוקת הרש"י והרמב"ם במעות שנמצאו בהר הבית, שרש"י (פסחים ז. ד"ה נהר הגיח) כתב שמעות שבהר הבית חולין משום שהולכים אחר רוב השנה ואמרינן שנפלו כבר מקודם הרגל, ועל כן המעות שנמצאו שם חולין, ומה שאמרה הגמ' ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, זהו טעם למה שבירושלים בשעת הרגל מעשר ולא אומרים שנפל מקודם הרגל וחולין הם כמו בהר הבית, דכיון דשוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, ע"כ אמרינן שהמעות שנמצאו שם מקודם הרגל הן,

יא. **וכתב** עוד, שגם מתוס' בגיטין (כח: ד"ה אפילו) מוכח כן, שכתבו על דברי המשנה שם שהשולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים והעמידו דין זה בגמ' שם בחטאת העוף, וא"כ קשה למה לי טעם בחזקת שהוא קיים תיפוק ליה שחטאת העוף באה על הספק, ומוכח שאף שיש ספק אם בעל הקרבן חי או מת וא"כ הוה ספק אם יש בכלל אדם בעולם שיש עליו ספק חטאת, מקריבים אותה על הספק. יב. **ובדבר** שמואל (פסחים ז.) כתב, שממה שכתבו התוס' שלוקחים הוה רובא שמשמע שאף שרוב המעות הם אצל המוכר אזלינן אחר רוב הלוקחים ולא אחר המוכר, משמע כשיטת החוות דעת והבית מאיר (הו"ד לעיל) שבתשע חנויות הולכים אחר רוב החנויות אף שבחנות אחת יש בשר יותר מכל החנויות, וכן כאן הולכים אחר רוב הלוקחים, אבל לפי מש"כ בחכמת אדם (הו"ד לעיל) להוכיח שהולכים אחר רוב הבשר, גם כאן צריכים ללכת אחר רוב המעות, וצריכים לפרש לדעתו שכוונת התוס' שלפנינו המעות גם מאלו שבאו לקנות ולא קנו, ולכן יש כאן רוב מעות מעשר כנגד המעות של המוכר שהם חולין. אך בחכמת אדם (בינת אדם שער הקנוע כלל נח) הביא ראיה מהתוס' שלא הולכים דווקא אחר החנויות אלא אחר רוב הבשר. יג. **ובשיעורי** רבי שמואל (ב"מ עמ' רלג) כתב, שמוכח מהתוס' שאף שהספק לא נוצר על המעות אם נתחללו או שנשארו מעשר שאז היה שייך להעמידם בחזקת מעשר, אלא שהספק ממי נפלו המעות אם מהמוכר שמעותיו חולין או מהלוקחים שמעותיהם מעשר, וספק אם המעות נפלו מהמוכר וחולין הם או מהלוקח ומעשר הם, ובזה לא שייך להעמידם על חזקתם, שעל הצד שנפלו מהסוחרים הם ודאי חולין ואין חזקת מעשר יכולה לומר לי שהמעות נפלו מהלוקח ולא מהמוכר, מ"מ מעמידים אותם על חזקת מעשר. והוסיף, שגדולה מזו מצינו בתוס' בנדה (יח. ד"ה הלך אמר המוכ) שכתבו על ט' חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מהם מוכרת נבילה, שאיכא חזקה שבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, ואף שאין הספק אם הבהמה נשחטה או לא שידוע לנו שבשר שמחנות פלוני נשחט ומחנות פלוני לא נשחט והספק מהיכן בא הבשר שלפנינו וכלפי ספק זה אין החזקה מכרעת, מ"מ הולכים אחר חזקת איסור של הבהמה ואוסרים את הבשר, וכן במעות הולכים אחר חזקת המעות שמעשר הן. אך בגליון בשיטה מקובצת כתב בשם התוס', שמעמידים את המעות על חזקתם שמהלוקח נפלו, פי' דכיון דמספקא לן אי מלוקח אי ממוכר נפלו אזלינן בזה בתר חזקה דמלוקח נפלו משום שהיו בידו תחלה קודם הספק ולא אזלינן בתר חזקה שהיו חולין בתחלה. ולפ"ז נמצא שאין הולכים אחר חזקת מעשר, אלא אחר חזקת הלוקח, ולא קשה לפ"ז מה שהקשה בשיעורי ר' שמואל שכיון שהספק ממי נפלו המעות וביד הלוקח הם היו בודאי, וספק אם באו ליד המוכר מעמידים אותם על חזקתם שנשארו ביד הלוקח. יד. **והוסיף**, שלדעת הרמב"ם (גזילה ופ"ז ה"ח) שנחלק על הרא"ש והנמוק"י [ומבאר שהטעם שמצא בגל אין חצירו זוכה לו משום שאין חצירו זוכה שלא מדעתו אלא בדבר שרגיל לבא, אבל בדבר שאינו רגיל לבא ולא אסיק אדעתיה אין חצירו זוכה שלא מדעתו, ובחצר של הקדש לא שייך טעם זה, דגבי הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת וכדאיתא בב"ק (כ:) אמר רבה הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת ופירש רש"י שם שאיכא דעת שכינה], צ"ל שסובר דאין חצר כלל להקדש וכדעת הרשב"ם והתוס' (ב"ב עט. ד"ה ומין מועלין). טו. **אך** באמרי משה (סי' ו אות ד) תמה על הקצות החושן, דאכתי תקשה לרבא שסובר שיאוש שלא מדעת הוי יאוש וא"כ במעות שאין בהם סימן הוי יאוש מיד כשאבד ולא מקרי באיסורא אתא לידיה, א"כ יקנה הקדש את המעות בחצר, ובמשנה דמצא בגל ובכותל ישן שלא קנאוהו הבעלים, לרבא צריך לפרש כשאר התירוצים שכתבו הראשונים משום דאין רגיל להימצא, אבל במצא מעות בהר הבית לא שייך לתרץ כן, ובלא זה יש להקשות דכיון שבהקדש לא שייך חיוב השבה וג"כ אין לומר שהקדש נעשה שומר על האבידה, וא"כ לא שייך בו את החסרון שבאיסורא בא לחצר, דהטעם שאינו קונה כשבא באיסורא משום שחצר לא עדיפה מיד, אבל בהקדש שאין חיוב השבה גם ביד היה קונה אילו יצוייר יד להקדש. אך באבן האזל (גזילה ופ"ז ה"ח) ובחידושי ר' ראובן (סוכה סי' ה) ובקהלות יעקב (ב"מ סי' כג אות ה) כתבו, שמה שכתב הרא"ש שחצר אינה קונה היכא שבאיסורא אתא לידיה, אין כוונתו משום חיוב השבה, אלא אף כשאין חיוב השבה אין החצר קונה באופן שבשעה שנכנסה המציאה לחצר היה אסור לו לזכות, ולפי"ז אף בהקדש אין חצרו זוכה לו אם נכנס לחצרו קודם יאוש. א. **וכמו** במעות שנמצאו בשוקי ירושלים שכתבו הרמב"ם (מעשר שני ונטע רבעי פ"ו ה"ט) והשיטה מקובצת (ב"מ כו. ד"ה ואמר רב שמעיה) בשם הראב"ד שרב שמעיה שאמר ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, בא לבאר הטעם שבירושלים בשאר ימות השנה המעות חולין, ולא אמרינן שמשעת הרגל נשארו שם. ובבשר בגבולין שליכא טעם זה היה לנו לומר שמכל ימות השנה נשאר. ב. **ולדבריו** כתב שם שגם במעות הנמצאות בשאר ימות השנה אין חוששים שמימות הרגל הם, אף בלא הטעם ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, ולא סובר כרב שמעיה שאמר ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, אלא מעות בשעת הרגל הם מעשר משום שרוב המעות הם מעשר, ובשאר ימות השנה הם חולין משום שרוב המעות שברחוב הם חולין, ולא תולים שמימות הרגל הם. ג. **והוסיף** שם שלפי"ז מתורץ לרש"י ותוס' שפירשו שרב שמעיה בא לפרש הטעם שמעות הנמצאים בשוקי ירושלים בשעת הרגל הם מעשר, ולא אומרים שמשאר ימות השנה הן וחולין הם, מה שבבשר הנמצא ברגל לא אומרים שמשאר ימות השנה הוא, משום שבבשר אין לחשוש שמזמן מרובה הוא כי זה ניכר.

אבל הר הבית מתוך שמשופע והרוח מכבדתו מעפרו, ועוד שאין אדם נכנס לשם באבק שעל גבי רגליו אינו עשוי להתכבד. אך הרמב"ם בפירוש המשנה (פ"ז מ"ב) כתב שהטעם שמעות הנמצאים בהר הבית חולין, דאמרינן בירושלמי חזקה אין הכהן מוציא מעות מתרומת הלשכה עד שמחללן על הבהמה, ולפיכך כל מה שיפול חולין הוא לפי שכבר נתחלל ואח"כ יצא מן העזרה, משום שסובר שאסור ליכנס עם מעות להר הבית אף שלא דרך בזיון, ולכן ע"כ שמשל הקדש הם אלא שנתחללו ולכך הם חולין, ולפירושו מה שאמרו הואיל ושוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, אין זה טעם לחלק בין הר הבית לירושלים בשעת הרגל, שלזה אין צורך בטעם ששוקי ירושלים עתידים להתכבד בכל יום, וגם בלי זה בהר הבית חולין אף בשעת הרגל משום שאסור ליכנס עם מעות להר הבית, אלא שממעות הלשכה הן וכבר נתחללו על הבהמה, ובירושלים ובשעת הרגל מעשר, לפי שעולים כל ישראל וכל מי שיש לו מעות מעשר שני מעלה אותם, אלא לבאר מה הטעם שבירושלים בשאר ימות השנה חולין, ולא אומרים שנשארו מהרגל שאז הרוב מעשר, משום ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום[ה].

ביאור השאלה אם היסח הדעת צריך עיבור צורה

רבי לעזר בשם רבי הושעיא הסיע דעת טעון עיבור צורה וכו'. בהגהות דאהח"ת 19/06/2018 וח"ת ו) פירש שבפסחים (לד.) נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש משום מה היסח הדעת פוסל בקדשים, לר' יוחנן הוא פסול מפני חשש טומאה, ואם יבוא אליהו ויאמר שלא נטמאו הם כשרים. ולריש לקיש פסול הגוף הוא ולא משום שיש בהם חשש טומאה, שאף אם יבוא אליהו ויאמר שלא נטמאו הם פסולים, ואמרינן התם דלריש לקיש נשרפים בלא עיבור צורה כיון שפסולים הם, אבל לר' יוחנן כיון שרק חשש טומאה הוא טעונים עיבור צורה קודם שישרפו. וכן שיטת ר' אושעיא על כן אמר שטעונים עיבור צורה.

ביאור התקלין חדתין בדחיית ר' יוסי שאין לפרש במשנה שפסולים משום היסח הדעת

אמר ר' יוסי ויאות לאכלו אין את יכול שמא נתקלקל צורתו לפום כן צריך מימר תעובר צורתו ויצא לבית השריפה. בקרבן העדה מפרש שכוונת ר' יוסי להוכיח שאין הטעם שהבשר שנמצא טעון שריפה משום היסח הדעת, שכל שהוא בעזרה אין לחוש משום טומאה, וע"כ פסול משום חשש נותר ולכן צריך עיבור צורה, אבל כל שנפסל בהיסח הדעת א"צ עיבור צורה. **ובגליון** הש"ס (חוס' ה) הקשה שבשלמא בנמצא בעזרה אין לחוש לטומאה ולכן צריך עיבור צורה, אבל בנמצא בירושלים כתוב במשנה ג"כ שצריך עיבור צורה, וקשה שהרי יש כאן חשש טומאה ויפסל משום היסח הדעת ולא יצטרכו עיבור צורה.

אך בתקלין חדתין פירש שבין בנמצא בעזרה ובין בנמצא בירושלים אין לחוש לטומאה משום שהעזרה נחשבת רה"ר לטומאה (פסחים יט:)[ו], וכן ירושלים **נחשבת** רה"ר לטומאה (עירובין קא.), והו"ל ספק טומאה ברה"ר שטהור, ואין לשורפו משום חשש טומאה[ז], אלא ע"כ שטעונים שריפה משום חשש נותר. אך זה רק אם נאמר שפסול היסח הדעת משום טומאה, וברה"ר אין לחוש לטומאה, אבל לר' יוחנן שהיסח הדעת הוי פסול הגוף ולא מפני חשש טומאה הוא, יש לפסול אף בנמצא בעזרה או בירושלים, שיש כאן היסח הדעת, וא"צ עיבור צורה כדי לשורפן. וע' בהר אפרים שהוכיח שאף בעזרה יש לחוש לטומאה[ח].

כשאין בידו לשומרם אין היסח הדעת פוסל

שם. בתוס' חגיגה (חגיגה כא. ד"ה המוכן) כתבו בשם ר"י שהיסח הדעת אינו פוסל רק כשהיו בידו והסיח דעתו מהם, אבל כשאינם בידו כגון שנאבד אין היסח הדעת פוסל[ט]. וכתבו בשם ר' אלחנן להביא ראיה לזה ממשנתינו דאמרינן נמצא בעזרה אברים עולות חתיכות חטאות, ומשמע שעולה קריבה וחטאת תאכל ואינה נפסלת בהיסח הדעת, והרע"א בגליון הש"ס שם תמה עליו שהרי במשנה מפורש שזה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השריפה'. והרש"ש והצל"ח (פסחים לד. ד"ה מימיה), ובהגהות ברוך טעם (חגיגה כא. על המוד"ה המוכן), ובהר אפרים (כלל ד"ה ממר ר' יוסף) פירשו שזה דחיית ר' יוסי שבמשנה אין לפסול משום היסח הדעת כמו שכתבו בתוס' שכיון דמיירי שנאבדו ואינם בידו אין לפוסלם משום היסח הדעת אלא משום ספק נותריא.

אם החתיכות מותרות באכילה והאיברים ודאי נבילה

איברי נבילות וחתיכות מותרות חתיכות מותרות לא ממש ודכוותה איברים נבילות לוקין עליהם משום נבילה. כתב בגליון הש"ס דבחולין (לה.) נחלקו רב ולוי רב סובר שמה שנאמר במשנה מותרות היינו שמותרות משום טומאת נבילה שאין מטמאות טומאת נבילה, ואין לוקים עליהם, אבל אסורים באכילה, משום שהוה בשר שנתעלם מן העין ואסור, וכתב רש"י (שם ד"ה מותרות) שהאיברים נבילה ואף לוקים עליהם. ולוי סובר שמותרות ממש אף באכילה. ובמהר"ש סיריליאו ובמשנת אליהו כתבו שהירושלמי סובר כלוי שמותרות ממש לאכילה. ובירושלמי מבואר שאיברים הוה נבילה ודאי ולוקין עליהם, וכ"כ רש"י בחולין (שם), אך הרמב"ם בפירוש המשנה (כלאים פ"ו מ"ג) כתב דאם היה אברים נחוש שמא הוא נבלה וחתכו להאכילו לבעלי חיים או למכרו, וכתבו במראה הפנים (כלאים) שהטעם שהרמב"ם לא פירש כר' יוסי ב"ר חנינא שלוקין עליהם, דכיון שראית ר' יוסי ב"ר חנינה היא מדקתני איברים נבילה דומיא דחתיכות מותרות, מה חתיכות מותרות ממש לגמרי אף איברים נבילה נבילה ממש הוא, וזה רק לדעת לוי בחולין (לה.) שסובר שחתיכות מותרות באכילה, אבל לרב שבשר שנתעלם מן העין אסור והחתיכות ג"כ אסורות, ומפרש דאיברים נבילה אינו נבילה ממש אלא שמטמאים כנבילה, אבל אין לוקין עליהם[י].

קבוע כמחצה על מחצה גם לקולא

תשע חנויות מוכרות בשר נבילה ואחת מוכרת בשר שחוטה נתחלפו לו חושש, ולנמצאת הולכין אחר הרוב. בקרבן העדה כתב שבנתחלפו אסורים רק מספק שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ואין לוקים עליו, ובנמצאת שהולכים אחר הרוב ודאי נבילה הוא ולוקים עליו. ובגליון הש"ס (חוס' ג) הקשה שמבואר כאן שאמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי אף לקולא, ובכתובות (טו.) אמר ר' זירא שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי בין לקולא ובין לחומרא, ואמרינן שם בגמ' שמתשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מהיכן לקח שהכל אסור, אין להוכיח שהתם מצינו שמועיל קבוע לחומרא אבל לא לקולא, אבל יש להוכיח מכאן שתשע חנויות מוכרות בשר נבילה ואחת מוכרת בשר שחוטה שבנתחלפו לו חושש, ואינו אסור בודאי משום דהוה קבוע[יג].

ד. **ובצל"ח** בפסחים (ז.) ביאר שהטעם לחשוש שנשארו המעות מהרגל ולא הולכים אחר רוב השנה, משום שהרוב של הרגל שהוא מעשר גדול יותר מהרוב של כל השנה שהוא חולין, משום שברגל באים כל ישראל לירושלים וכל אחד מביא מעות מעשר שלו. ה. **ומוכיח** כן מהרמב"ם (מעשר שני ונטע רבעי פ"ו ה"ט) שכתב דמעות הנמצאות בירושלים אפילו דינרי זהב עם הכסף ועם המעות הרי אלו חולין, הואיל ושוקי ירושלים מתכבדין בכל יום, מבואר שנצרך לטעם ששוקי ירושלים מתכבדים בכל יום כדי לבאר הטעם שבשאר ימות השנה חולין. וכ"כ בשיטה מקובצת (ב"מ טו. ד"ה ומאי לא סמעיה) בשם הראב"ד שרב שמעיה בא לבאר מה הטעם שבירושלים בשאר ימות השנה חולין ולא אמרינן שמשעת הרגל נשארו שם. ו. **במקדש** דוד (עהרות פ"ו מ"ז) כתב שלדבריו צ"ל שמה שמבואר בפסחים (לד.) בלול קטן שהיה סמוך לכבש שהיו זורקים שם חטאת העוף שנפסלה משום היסח הדעת למ"ד היסח הדעת פסול טומאה, אף שהעזרה הוה רה"ר, משום שהלול חשוב כחורי רה"ר שהם כרה"י לטומאה. ז. **אך** בשו"ת אחיעזר (מ"ב יו"ד סי' ו חוס' ג ד"ה והנה) כתב שמהרמב"ן והריטב"א (חולין ג: ד"ה ופסק) שכתבו דאף דעזרה רה"ר היא וספק טומאה ברה"ר טהור, מ"מ בקדשים פסול אף ברה"ר, משום דבעינן בהו שימור, משמרת תרומותי בעינן ודאי שימור וספק טומאה פסול, וכל דמספקא להטמא שמא נגע בבשר הרי לא שמרו ונפסל בהיסח הדעת, ואפילו למ"ד היסח הדעת פסול טומאה הוי, מבואר בפסחים (לד.) דלמ"ד היסח הדעת פסול טומאה הוא, משום הכי טעון עיבור צורה, ואף שמירי התם בחטאת העוף שנאכלת בעזרה והוי ספק טומאה ברה"ר, שהרי העזרה רה"ר, מ"מ נפסל בהיסח הדעת כל שלא שמרו ויש להסתפק שמא נטמא, משום דס"ל דלא שרינן ספק שימור לכו"ע אף למ"ד דהו"ל פסול טומאה, דכיון דנפסל מצד עשה דמשמרת תרומותי הוי ככל ספק איסור דאזלינן לחומרא ואין בזה חילוק רשויות בין רה"י לרה"ר. ובמקדש דוד (עהרות פ"ו מ חוס' ה) הוכיח שהיסח הדעת פסול אף ברה"ר, מדאמרינן (פסחים לד:) שלמ"ד היסח הדעת פסול טומאה, הציץ מרצה על פסול היסח הדעת שהיה בבשר, ואע"פ שהבשר שבעזרה שהיא רה"ר, וכתב שם בטעם שהיסח הדעת חמור מכל ספק טומאה, שרק ספק טומאה שיש בו חשש טומאה אחת מטהרים ברה"ר, אבל היסח הדעת שיש בו חשש של הרבה טומאות גם ברה"ר חששו לכך, ועיין בקהלות יעקב (פסחים סי' כח, חגיגה סי' ה) מה שהעיר על דבריו. ח. **שהרי** ר' יוחנן הוכיח (פסחים לד.) שהיסח הדעת פסול טומאה הוא מלול קטן שהיה בין כבש למזבח ושם היו זורקים כל פסולי חטאת העוף שנפסלו בהיסח הדעת בעזרה, ורואים שם שבהיסח הדעת צריך עיבור צורה, וע"כ שפסול טומאה הוי ולא פסול הגוף הוא, ורואים משם שגם בעזרה יש לפסול משום חשש טומאה. ט. **בשו"ת** אחיעזר (מ"ב יו"ד סי' ו חוס' ה ד"ה ומכ) כתב שנראה מסברא דחילוק זה אינו אלא למ"ד דהיסח הדעת פסול הגוף ואפילו אם יבוא אליהו ויטהרנו, ע"כ אמרינן דדווקא היכא דבידו לשומרו ומסיח דעתו פסלה תורה משא"כ בנאבד, אבל למאן דס"ל פסול טומאה הוי, שכל שלא שמרו חיישינן שמא נטמא א"כ מאי נפ"מ בין שהוא בידו לשומרן ובין שאין בידו לשומרם. אך בחזו"א כתב שאף למ"ד שהיסח הדעת פסול טומאה הוא יש לחלק כמש"כ התוס', שודאי דאם יש לחוש לטומאה מעיקר הדין אף כשנאבד ואין בידו לשומרם טמא, והכא מיירי כשמעיקר הדין אין לחוש לטומאה אלא שמצד דין משמרת חוששים אף לטומאה רחוקה, וע"ז כתבו התוס' שענין השמירה שהצריכו חכמים הוא שידע את המאורעות שיארעו בהם לשאול עליהם, וכיון שקרה אבידה וידוע לו שנאבד ושואל עליו לא חשוב היסח הדעת. י. **ובהר** צבי (חו"מ מ"ג סי' ח) כתב שראית התוס' מרשב"ל דסובר דהיסח הדעת פסול הגוף הוי ומה"ט לא בעי עיבור צורה, ותקשי ליה ממה ששנינו כאן שצריך עיבור צורה, אלא ע"כ צ"ל דכל שלאו בידו אין בו משום היסח הדעת, וכיון שאליבא דרשב"ל מוכח שבדבר האבוד ליכא פסול היסח הדעת, מדרשב"ל נשמע לר' יוחנן דגם אליבא דידיה אין פסול היסח הדעת באבוד דבהא לא פליגי. יא. **ובשקל** הקדש (כלאים) ובקהלות יעקב (פסחים סי' כח, חגיגה סי' ה) כתבו שכוונת התוס' להוכיח מר' יוסי, ויש חסרון בדברי התוס' וכצ"ל ומשמע בירושלמי שעולה נקריבה והחטאת תאכל אי לאו משום חששא דנותר ולא מיפסלא משום היסח הדעת, והיינו שמר' יוסי שחולק על ר' אושעיא וסובר שאינם פסולים משום היסח הדעת, אלא שפסולים משום ספק נותר, יש להוכיח שכל שאין בידו לשמור אינו נפסל משום היסח הדעת. יב. **ועיין** בשקל הקדש מה שהקשה על מראה הפנים, ומש"כ ליישב.

יג. **וכ"כ** בש"ך (יו"ד סי' קי ס"ק טו).

שיטת הרמב"ם שבשר הנמצא ביד גוי אסור מדרבנן

הדא היא דאמר ר' יוחנן הנמצא ביד גוי כנמצא בפלטיא. הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט ה"ג) כתב שבשר הנמצא ביד גוי אסור מדרבנן שהוה ליה בשר שנתעלם מן העין. ובמגיד משנה שם כתב דהקשו עליו דבבבלי (חולין נה.) אמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור, והקשו עליו מתשע חנויות דקתני ובנמצא הלך אחר הרוב, ותירץ דמיירי בנמצא ביד עכו"ם, ולסוגיא זו יוצא שאף שרב אסר בשר שנתעלם, מ"מ בנמצא ביד גוי כיון שהיא בחזקת משתמר ורוב המוכרים שבעיר מוכרין בשר כשירה מותר. וכתב שם שטעם הרמב"ם משום שסמך על הירושלמי כאן שמשמע שיותר יש לאסור בנמצא ביד עכו"ם מנמצא בפלטיא שצריכים גם לראותו יוצא ממקולין של ישראל ומשום שיש גם לחשוש שלקח מחנות טריפה, וכתב שם שלעיקר דינא קיימא לן כסוגיין, אבל כיון דחזינן בירושלמי דרב משום חומרא אמרה ודאי בכל גוונא היא ונמצא ביד גוי אסור זהו דעת הרמב"ם ואינו מתחוור לפי גמרתנו"ד.

ובכרתי ופלתי (סי' סג סק"ח) ביאר את דברי המגיד משנה שהרמב"ם פסק כירושלמי ולא כבבלי, משום שבכסף משנה כתב שבנמצא ביד גוי יותר יש לחשוש שעורב הביאו מאשר בנמצא ביד ישראל, מאחר שבלאו הכי יש לחוש שלקח ממקולי טריפה, ואף כשלקח מישראל אפשר ששחט הישראל טריפה ונתנו לגוי. אך שאלה זו תלויה בשני הסברות שכתבו הראשונים בגדר רוב, שהתוס' בכתובות כתבו דכל דפריש מרובא פריש הוא דין ודאי, ואין בו ספק כלל, דאנן סהדי שפרש מהרוב, ולדבריו לא שייך לומר שלספק שמא עורב הביאו נצרף גם את הספק שאולי לקח מחנות של טריפה, משום שרוב החנויות הם כשרים ומרובא קפריש וודאי שלקח מהם ונשאר רק החשש שעורב הביאו ולזה אין חוששין, אך השטמ"ק (נ"מ ו: ד"ה קפן) כתב בשם הרא"ש שרוב אינו ודאי אלא ספק, והתורה התירתו, וזה כוונת המגיד משנה שאף שרוב החנויות כשרים יש לחשוש שאולי לקח מחנות טריפה. וכתב שם שבזה נחלקו רב ושמואל ביומא (פד:) ורב סובר שרוב הוה ודאי[טו]. והגמ' בבבלי הולכת לפי רב שסובר שבשר שנתעלם מן העין אסור, ולרב שרוב הוה ודאי בלא ספק, בנמצא ביד גוי מותר ואין חוששין לעורב שהרי לא העלים עין מזה, ואין לצרף לזה גם את החשש שמא לקח מחנות טריפה, כיון שיש לנו רוב חנויות כשרות. והירושלמי סובר כשמואל שרוב אינו ודאי אלא נשאר בו ספק, ושייכת סברת המגיד משנה שמצרפים לחשש שעורב הביאו גם את הספק שאולי קנה מחנות טריפה, וכיון שאנן קיימא לן כשמואל שרוב אינו ודאי לגמרי, לכן פוסק הרמב"ם שבשר הנמצא ביד גוי אסור[טז].

נמצא ביד גוי דבר שאסור לגוי אם הולכים בו אחר רוב

שם. בשו"ע חו"מ (סי' רנג ס"י) פסק הרמ"א שבשנים שהפקידו אצל אחד ונגנב או נאבד אחד מהם אזלינן בתר רובא וכל דפריש מרובא פריש, ואם הוא קבוע כמחצה על מחצה דמי. ובש"ך שם (ס"ק כט) כתב בשם תשובות מוהרי"ל (סי' קנט) שכשהביאו כמה שותפים אתרוגים לאחד ונגנב ואינם יודעין של מי נלקחו אומרים דכל דפריש מרובא פריש והגוי לקח מן הרוב. אך בקצות החושן (סק"ג) כתב שאין חילוק בין לקח גוי ללקח ישראל, אלא בלקח מתשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבילה, דאיסור נבילה ליכא בגוי, ע"כ אין לו דין קבוע כיון שאין הספק נוגע אל הגוי כלל, אלא לישראל הלוקח ממנו וכלפי הישראל חשוב כפריש, אבל באיסור גזל דנכרי גם מצווה עליו כמו ישראל, אין חילוק בין אם לקח ישראל או שלקח נכרי, ואפילו שלקח הנכרי שלא בפניו יש לו דין קבוע כמחצה על מחצה[יז]. אך בשערי יושר (שער ד פ"ג) ביאר שאף שגזל אסור לבן נח כיון שהם לא מקפידים על זה[יח], נמצא שלידת הספק נוצר לנו כשהבשר ביד הגוי, שכיון שבשעה שלקח הגוי את הבשר או את המעות

אוצר החכמה

מצא אבידה במקום שרבים מצויים שם מותרת אף ברוב ישראל

והתירוהו משום שני דברים וכו', משום מציאה דתני המציל מיד הארי 19/06/2018 **מיד הגיים משונת הים ומשונת הנהר ומאיסרטיא גדולה ומפלטיא גדולה הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן, משום רוב מהלכי דרכים משום שחיטת הגוי.** בבבלי במסכת ב"מ (כד.) אמר רבי שמעון בן אלעזר המציל מן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס ומן זוטו של ים ומשלוליתו של נהר וכן המוצא בסרטיא ופלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצויין שם, הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן. והגמ' מסתפקת שם אם מה שהתיר רשב"א אבידה במקום שרבים מצויים שם מיירי אפילו במקום שרוב ישראל שהבעלים מתייאשים, או שמיירי רק במקום שרוב כנענים אבל במקום שרוב ישראל חייב להכריז, ולא נפשט האבעיא[ג]. ובירושלמי כאן לא משמע דמיירי בזוטו של ים אלא גדי צלוי שנמצא ברשות הרבים, ומכל מקום התירו לו משום שנתייאשו הבעלים, וכן המעשה בהמשך הגמ' בעיגול בגובנא שנמצא בפונדקא דלוי והתירוהו משום אבידה שנמצא במקום שרבים מצויים לא היה לו סיבה להבחין מהיכן הוא לוקח שלו עצמו אין זה נוגע, ורק כשאנו רואים את הבשר בידו או את חסרון המעות אנו מסתפקים מהיכן נטל, והספק אחר שכבר נעשה פריש, ואז הספק מהיכן פירש, על כן הולכים אחר הרוב, אבל בנמצא ביד ישראל שכבר היה נוגע לו הספק בשעת לקיחה, ונמצא שהספק אצלו על החנות שקונה שם איזה חנות היא, וכשהספק על החנות לא שייך ללכת אחר רוב.

כ.

אם רק כשהלך אסור

בעי משיזגה אספקיפתיה בגו נהרא ואינשתה ואזל ליה חזר בעי מיסבינא א"ל רב אסור לך דנא אמר ההיא שטף נהרא ואייתי חורי דנבילה תחתוי. בבבלי במסכת חולין (נה:) שנינו, שרב אמר לאדם שנפל לו ראש של בהמה למים והעלה שני ראשים מהמים שהם אסורים. וכתבו בזה התוס' (ד"ה מסיק תרין), שרק משום שהעלה שני ראשים אסר רב, אבל אם העלה רק ראש אחד לא היה אוסר כיון שלא ראה שם עורב שנטל את הראש ואין חוששים ששלו נאבד וזהו ראש אחר, ורק כשהעלה שנים חוששים שמא עורב הביא מעלמא ממקום שרובם גויים. ובגליון הש"ס (תוס' ח) הקשה על התוס', שמכאן משמע שרב אסר לו אפילו כשהעלה אחד משום בשר שנתעלם מן העין. אמנם בשקל הקדש כתב, שמכאן יש הוכחה לדברי התוס', שהרי כאן מדובר שנפל לו הראש והלך לו וחזר ומצאו, ולמה הוצרך הירושלמי לומר שהלך לו, אלא מוכח שרק כשהלך לו ואח"כ חזר אסר רב אבל אם לא הלך אלא נשאר במקומו לא היה אוסר[א].

יש להוכיח שטביעת עין מועילה לגבי יין נסך

ואמר יחכמון שפייא קיטרהון. בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קטו) כתב לגבי מטהר יינו של גוי, שאם חוזר ורואה חותמו ומכירו בטביעת עין שזה הוא, אין בו את החומרה של מטהר יינו של גוי דעלמא ומותר, כיון שטביעת עין מועיל באיסורים, ומבואר בש"ס (חולין נז.) ובפוסקים שלענין יין נסך מועילה טביעת עין, והביא עוד, שמדברי הירושלמי הוכיח בבדק הבית (שער ד בית ה תוס' ה) שטביעת עין גמורה מועילה, שרואים מכאן שהמוצא בשוק מותר בטביעת עין משום יין נסך, ויש ללמוד מזה דכ"ש במפקיד ומטהר שיש להתיר על סמך טביעת עין[ב].

יד. **וכ"כ** בביאור הגר"א (סי' קג סק"ח). טו. **דלרב** הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, ומאן דפריש מרוב עכו"ם אין מחללין עליו שבת משום שרוב הוה בתורת ודאי שגוי הוא. אבל לשמואל אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, משום שסובר שרוב אינו ודאי אלא ספק, וספק פיקוח נפש דוחה שבת. טז. **ועי"ש** בפלתי עוד דרך ביישוב הרמב"ם. ובשו"ת מראה יחזקאל (סי' קלג) מש"כ ביישוב הרמב"ם. יז. **ועי"ש** שמיישב בזה את הירושלמי (נ"ק פ"ד ה"ח) שבנגנב הולכים לפי חשבון ולא אומרים שכל דפריש מרובא פריש, שאף אם גוי גנב כיון שהספק נוצר אצל הגוי הו"ל קבוע. וכדבריו כתב בגליון מהרש"א (יו"ד סי' קי ס"ג) להסתפק בט' חנויות מוכרות אבר מן החי שאסור לבן נח וחנות אחת מוכרת כשר, ונמצא ביד גוי בשר, אם הולכים אחר הרוב, או שכיון שהספק נוגע גם לגוי, כיון שאסור לו אבר מן החי, נמצא שהספק נוצר כשהיה קבוע ואין הולכים אחר הרוב, דחשוב כנמצא ביד ישראל. ובנתיבות המשפט (נימוק"י ס"ק י) כתב שאף דלגוי יש איסור גזל, כיון שבגוי אין את העשה של השב תשיבם, דבן נח נהרג ולא ניתן להישבון, יש חילוק בין גנב ישראל לגנב גוי, שבישראל שחייב בהשבה, הספק נולד בשעת הגניבה למי נתחייב בהשבה והוה קבוע שאין הולכים בו אחר הרוב, משא"כ בגנב גוי דאין לו מצות השבה, אלא איסור לא תגזול ואת האיסור כבר עבר בין כך כשגנב, ואין חילוק למי וכמה גנב, ונמצא שליכא ספק לגוי כלל, וכל הספק הוא רק בין הנגזלין מי מהם יפסיד, ונגד הנגזלים נולד הספק שלא בפניהם, ושייך לומר בהם כל דפריש מרובא פריש, [כדין כל ספק הנולד שלא בפניהם דאמרינן כל דפריש]. יח. **והוסיף** שם שאף אם נאמר שהגויים מקפידים על גזל, ונמצא שהספק גם נוגע לגוי עצמו בשעה שלקח ואז הוה קבוע, מ"מ כיון שאין הגויים נאמנים לנו מהיכן לקחו, נמצא שהספק אצלנו הוא לא על חנות מסוימת ששם קנה הגוי אם הבשר שם כשר או לא, אלא מאיזה חנות הגוי לקח את הבשר, והוה ספק של פריש והולכים בו אחר הרוב.

א. **כן** הגירסא אצלנו 'ואזל ליה', אך בנוסחת הרש"ס הגירסא 'אינשיתה וסלק ליה חור' ולא מוזכר שהלך לו. ובהר אפרים הקשה מהגמ' בחולין, וכתב לפרש, שבחולין מדובר כגון שראה שלא היה שם עורב וכאן מדובר כגון שלא השגיח לראות שלא יהיה שם עורב, וכיון שחוששים שמא בא עורב והחליף, אסור אף כשמצא רק חתיכה אחת. ב. **ועי"ש** בתשובה שהגאון ר' מרדכי בנעט חלק עליו וסבר שאינו מועיל טביעת עין במטהר יינו של גוי, משום שבברייתא בע"ז (סב.) נאמר שהמטהר יינו בעי שיהיה יושב ומשמר, ומיירי שם הרישא במפקיד, וסתם מפקיד חוזר ורואה את חותמו וכמש"כ התוס' (שם ד"ה דממר), ואעפ"כ במטהר צריך שיהיה יושב ומצפה. אך בחת"ס כתב שהתוס' לא כתבו אלא שסתם מפקיד חוזר על חביתו וחותמו והגוי מפחד שמא יעיין בו ולא ימצאהו נכון, וע"ז כתבו התוס' שסברת מירתת בחותם אחד מועיל כמו סברת לא טרח בחותם בתוך חותם, וכמו שסברת לא טרח בחותם בתוך חותם אינו מועיל במטהר יינו, הוא הדין שסברת מירתת אינה מועילה במטהר יינו, אך אם חוזר ומוצא את חותמו ומכירו בטביעת עין לא מצאנו בברייתא שאינו מועיל, שהברייתא מדברת במפקיד וסתם מפקיד אינו מכיר בטביעת עין, משום שהמפקיד אין צריך שיהיה לו טביעת עין. ג. **ואמרינן** שם (כד:) שר' חנינא מצא גדי שחוט בין טבריה לצפורי והתירו לו ליטלו לעצמו משום מציאה כרשב"א, ואין איסור לאכול את הבהמה שמא לא נשחטה כהלכה משום דמיירי ברוב ישראל, ואמרינן שם שאין להוכיח מזה שרשב"א מתיר אפילו ברוב ישראל, משום שמיירי שהיו שם רוב אנשים כנענים, אבל רוב טבחים ישראל, ועל כן משום מציאה מותר שרוב כנענים הם, ומשום שחיטת גוי ג"כ אין לחוש שרוב שוחטים ישראלים.

שם, ומ״מ התירוהו באכילה משום שרוב מהלכי ישראל ולא חששו לשחיטת גוי או לגבינת גוי, משמע שרוב האנשים ישראל, ולא רק שרוב הטבחים ישראלים, אלא רוב האנשים, יש להוכיח שהירושלמי סובר שהמוצא במקום שרבים מצויים שם מותר אף ברוב ישראלים[ד], ולא כמו הבבלי שנסתפק בזה[ה].

אם מציל משונת הים ומשונת הנהר צריך יאוש בעלים

שם. הרא״ש (ב״מ פ״ג סי׳ ו) כתב, שמה שאמר רבי שמעון בן אלעזר בב״מ (כד.) שכשמוצא בסרטיא ובכל מקום שהרבים מצויים שם מותר מפני שהבעלים מתייאשים, קאי רק בסרטיא שצריכים ייאוש, אבל בזוטו של ים ושלוליתו של נהר אין צריך ליאוש[ו]. וכ״כ הרמב״ן (ב״מ כג:)[ז]. אך הרמב״ם (גזילה ואבידה פי״ב ה״י) כתב, שהמוצא אבידה בזוטו של ים מותרת שזה ודאי נתייאש ממנה[ח].

הרי אין בפסח זה מבני החבורה הראשונים

רבי יהודה אומר הראוי לפסחים לפסחים. ברע״ב ובתוי״ט פירשו שהמוצאו מותר להקריבו לפסחו וכשיבואו הבעלים יתן לו את דמיו. המקנה בקידושין (נה:) והמקדש דוד (קונט״א קדמיס סי׳ ה מום ח) הקשו, כיון שר׳ יהודה סובר (פסחים נט.) שבני החבורה יכולים להתמעט ובלבד שיהא אחד מבני החבורה קיים, איך יכול המוצא לקחת את הפסח לעצמו, הרי לא נשאר אחד מבני החבורה הראשונה. ובמקנה הוסיף להקשות, שיש לחשוש שכבר לקחו הבעלים פסח אחר מקודם שמצאו זה, ופסח שנשאר שעה אחת בלא בעלים נדחה לכו״ע. ועל קושיא זה תירץ המקנה, שאין לחשוש שהקדישוהו בעלים לפסח, משום שאין דרך להקדיש לפסח קודם ערב פסח וכמבואר בפסחים (סו.), אלא שחוששים שהפרישוהו על מנת להקדישו, וכיון שלא הקדישוהו לא נדחה כשהפרישו פסח אחר לאחר שנאבד וראוי להקריבו לפסח, והטעם שצריך להקריבו לשם פסח, משום שאסור לשנותו לדבר אחר דהזמנה מילתא היא, ואף לרבא שסובר (סנהדרין מז:) שהזמנה לאו מילתא היא, מ״מ בגוף הקדושה אמרינן שם (מח.) שמודה רבא שמילתא היא וכגון בעגלה ערופה.

הטעם שאינו ממתין לבעליו

בתוי״ט ביאר, שהטעם שמקריבו לפסח ואינו ממתין לבעלים, משום שאין להשהותה אצלו דהוה ליה דבר שאין עושה ואוכל שדינו להימכר משום השבת אבידה, וכיון שקדשים אי אפשר למוכרם, מקריבו לפסח.

הרי אין אדם יכול למכור לעצמו כשהוא שליח למכור

ובגליון הש״ס (מום ג) כתב, שאף שכשמקריבו לפסח הרי זה כמוכרו לעצמו ולהלכה נפסק (טור חו״מ סי׳ קפה) שאין שליח של המוכר יכול למכור לעצמו דלא יצא מרשות מוכר כיון שהוא עומד במקום המוכר, מ״מ כיון שאין קונה אותו עבור עצמו רק להקדש עבור פסח, הרי הוא כקונה אותו לאחר ומשיכתו כמשיכת ההקדש[ט].

הטעם שהמוצא חייב בנסכים אף שאינו הבעלים

בראשונה היו ממשכנין את מוציאיה עד שמביא נסכיה. הרש״ס כתב, שכיון שזכה בה שלו מיקרי וחייב בנסכים. ובהר אפרים ביאר בכוונתו, שאף שהמוצא לא זכה בה שיחשב כקרבן שלו וירצה עליו, שודאי שהקרבן קרב עבור בעל הבהמה, אלא כיון שהמוצא זוכה בה לענין שחייב להביא אותו, ונקרא מביא הקרבן, חשוב כשלו לענין שיביא עליו נסכים, שמאחר שחייב להביאו חל עליו חיוב נסכים, שחיוב נסכים תלוי במי שחייב בהבאת הקרבן. וכ״כ בחידושי הגרי״ז (מנחות נח:) שנסכים אינו דין בבעל הקרבן רק בקרבן, דכל קרבן טעון נסכים, והמוצא זוכה בקרבן לענין שמחויב להביאו, ונקרא המביא של הקרבן, חייב להביא גם את הנסכים׳.

גר שמת מקריבים את קרבנו אף שאין שליחות למת

וכן גר שמת והניח זבחים. במנחת ברוך (סי׳ כ ענף ג) כתב, שיש להוכיח ממה שמקריבים קרבן של גר שמת, שאפילו אם נאמר שהכהנים שלוחי דידן, אין השליחות מעכבת, שהרי אין שליחות למת. ובעולת שלמה (מנחות נח:) הוסיף, שאף שבמסכת קדושין (מח:) אמרו שאין להקריב קרבן על חבירו בלא שליחותו וכאן שמת הגר בטלה שליחותו[י], מ״מ מקריבים את קרבנו בלא שליחותו, שרק כשיש לו זכות בקרבן כגון בשלמים שהבשר והעור שלו ובעולה שמכפרת לו על עשה, אין מקריבים בלא שליחותו, אבל כשאין לו שום זכות בקרבן א״צ שליחותו.

אם גובים נסכים לקרבן הגר מהמחזיק בנכסיו והטעם בזה

אם יש לו נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל ציבור. כתב רש״י במנחות (נח: ד״ה וכן גר), שדווקא בגר שמת מביאים נסכים עבורו, אבל ישראל שמת היורשים מביאים את נסכיו. והתוס׳ במנחות (נח: ד״ה ים לו) פירשו, שיש לו נסכים דקתני גבי גר היינו שהפרישם מחיים, שאם לא הפרישם מחיים רק לאחר מיתה הוה הכל הפקר. ובקהלת יעקב כתב, שהטעם שאין גובים את הנסכים מנכסי הגר משום ששיטת התוס׳ שעבודא לאו דאורייתא, ובדין שהאשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו היורשים עולתה, הוא רק כשהפרישה אותה מחיים, אבל לא הפרישה מחיים לא, אבל למ״ד שאפילו אם לא הפרישה מחיים מביאים את העולה משום דשעבודא דאורייתא ונשתעבדו הנכסים, גם בגר שמת נשתעבדו נכסיו ומביאים את הנסכים מהמחזיק בנכסיו, דלא עדיף מחזיק בנכסי הגר משאר יורשים ושעבוד נכסים לא נפקע במיתת הגר, ואף אם לא הפריש את הנסכים מחיים יהיה חייב הזוכה בהם להביא נסכים.

אך בנחל יצחק (סי׳ קיח סק״ד לפעיף ב ענף ג) הקשה, שמשמע כאן שרק בגר שמת קריבין הנסכים משל ציבור, אבל ישראל שמת חייבים היורשים להביא נסכים, וע״כ צ״ל ששעבודא דאורייתא, שאם שעבודא לאו דאורייתא גם בישראל שמת פטורים היורשים להביא נסכים, וכיון ששעבודא דאורייתא קשה מ״ט בגר שמת אין גובים מנכסיו את הנסכים. וכתב, שזה תלוי במחלוקת הט״ז והסמ״ע (סי׳ רעה ס״י) אם מלוה בע״פ גובה מהפקר, דלדעת הסמ״ע (ס״ק יח) שמלוה בע״פ אינו גובה מההפקר, לא קשה מדוע אין גובים את הנסכים מנכסי הגר, אבל לדעת הט״ז שמלוה בע״פ גובה מן ההפקר, מה שאין גובים את הנסכים מנכסי הגר, צ״ל דמיירי שלא השאיר הגר קרקע רק מטלטלין, ומלוה בע״פ אינו גובה ממטלטלין של גר שמת, אבל בישראל שמת אף שהשאיר רק מטלטלין ולא קרקע גובים מהם את הנסכים, שמצוה על היורשים לפרוע חובת אביהם אף ממטלטלין[יב].

אם למ״ד שיעבודא דאורייתא גובים מהמחזיק נסכים

בתוי״ט (מנחות פ״ט מ״ז) מבואר שלמ״ד שעבודא דאורייתא גובים את הנסכים מהמחזיק בנכסי הגר. אך בשו״ת עונג יו״ט (סס) ובאבני נזר (סס) כתבו, שלא שייך בזה שעבוד נכסים, משום שחיוב הנסכים לא חל עד שעת הקרבת הקרבן, ובין אם נדר קרבן ובין אם חייבתו התורה להביא קרבן חיוב הקרבן חל עליו משעת נדרו או משעה שנתחייב בו, אבל חיוב הנסכים חל רק בשעת הבאת הקרבן שזו מצוה בפני עצמה על כל המביא קרבן שיביא נסכים[יג]. אך במקור ברוך (מ״ח סי׳ יח) הוכיח שחיוב נסכים חל יחד עם חיוב הקרבן, ולא בשעת הבאת הקרבן[יד].

ד. **משום** שבמעשה שבהמשך שמצאו עיגול של גבינה בפונדק של לוי והתירוהו משום גבינת גוי, שרוב ישראל הם, לא שייך לומר שם רוב טבחי ישראל, שאין השאלה על השחיטה אלא על הגבינה שמא של גוי היא, ומשמע שהלכה כרשב״א אף ברוב ישראלים. ה. **אך** הרא״ש (ב״מ פ״ג סי׳ ז) כתב שם בשם הראב״ד במעשה שאמרינן בבבלי שם בהמשך שרבי אמי מצא פרגיות שחוטות ובא לפני רב אסי וכו׳ וא״ל שקול לנפשך, שמזה שלא דקדקה הגמ׳ כאן כמו במעשה הקודם גבי גדי ולא העמדנוהו ברוב טבחי ישראל ורוב אנשים גויים, שיש להוכיח שהלכה כרשב״א אפילו ברוב ישראל, משום שאין לתרץ כאן שמדובר ברוב נכרים ורוב טבחי ישראל, שמדובר כאן בפרגיות שנשחטין לאנשים בבית ולזה לא מועיל רוב טבחי ישראל להתיר באכילה, כי אינם שוחטין בבתים אלא בבשר הנמכר במקולין, אלא ע״כ דמיירי ברוב אנשים ישראלים ואפילו הכי מותר משום מציאה, וזה כשיטת הירושלמי. ולדבריו נמצא שאין מחלוקת בין הבבלי לירושלמי. אך הרא״ש כתב שמה שלא פירשה הגמ׳ בפרגיות שמדובר ברוב טבחי ישראל ורוב גויים משום דסמיך אשינויא דלעיל. ועיין ברשב״א (ב״מ כד: ד״ה אמר רבא) שדחה דברי הראב״ד ופירש שבפרגיות מיירי ברוב נכרים ורוב ציידי ישראל. ו. **והוסיף**, שבזוטו של ים ושלוליתו של נהר אפילו עומד וצווח מהני. ומשמע מדבריו שברבים מצויים שם בעומד וצווח אינו יאוש, והקשו ע״ז בפלפולא חריפתא (מום ח) ובמהר״ם שיף שבהדיא מבואר בגמ׳ (ב״מ כד:) בשוקא דגלדאי שאבידה במקום שרבים מצויים שם אפילו עומד וצווח נעשה כצווח על ביתו שנפל. וע״ש מה שביארו בזה. וראה ברשב״א שהביא בשם הרא״ש שבזוטו של ים אין צריך יאוש משא״כ ברבים מצויים שם צריך יאוש. ז. **וע״ע** בנתיבות המשפט (סי׳ רסב סק״ג) שכתב לפי דבריהם, שזוטו של ים לא מטעם יאוש הוא אלא הפקעת התורה, ויש חילוק בין זוטו של ים ליאוש, שביאוש לא יוצא הדבר מרשות הבעלים עד שמישהו זוכה בו, אבל בזוטו של ים הוה כהפקר שאף שלא זכה בו אדם יוצא הדבר מרשות הבעלים. אך דעת החזו״א (נ״ק סי׳ יח סק״ט), שאין חילוק בין יאוש להפקר ובשניהם יוצא הדבר מרשות בעלים מיד. ח. **וע״ש** במגיד משנה ובלחם משנה שהסתפקו אם בכל זוטו של ים לדעת הרמב״ם בעינן יאוש. וברשב״א (ב״מ כד.) כתב, שזוטו של ים התירתו התורה משום דהבעלים מתייאשים מהם לעולם. וע״ע בשיעורי רבי שמואל (ב״מ סי׳ ח מום ט) שהאריך בביאור שיטת הרמב״ם. ט. **ובשו״ת** מהרי״ט (מ״ח סי׳ נג) כתב לגבי אבידה, שיכול לקנות לעצמו אי לאו חשדא, משום שעשו חכמים תקנה לבעלים, שהרי אם לא יוכל לקנות לעצמו יפסידו הבעלים, וכמו כן יש לומר כאן שמתקנת חכמים הוא, אבל מדינא לא קנה שאין מי שיקנה לו, והוא אינו יכול להיות גם קונה וגם מקנה. י. **ובהר** אפרים הוסיף, שלפ״ז שחיוב נסכים הוא חובת הקרבן ולא חובת הבעלים, אף אם לאחר שהביא את הנסכים ימצא את הבעלים של הבהמה, אינם חייבים לשלם לו דמי נסכים שהוציא משלו. והוסיף עוד, שהמוצא גם חייב במצות לינה בירושלים ככל מביא קרבן שטעון לינה. יא. **והוסיף**, שבישראל שמת כיון שיש ליורשים כפרה מקופיא, יכולים להקריב את הקרבן בתור שליחות של היורשים, משא״כ בגר שמת. יב. **ועי״ש** שכתב, שאף שהרשב״א (נ״ק מט: ובמשנות תולדות מדס סי׳ רנב) כתב שבעל חוב גובה אף ממטלטלין של גר שמת, מ״מ הרשב״א סובר (במנחות נח:) שאף בלא השאיר מטלטלין יש על היורשים מצוה לשלם חובת אביהם, ולדבריו יש לומר שמדובר כשלא השאיר האב כלום, ואעפ״כ היורשים חייבים להביא נסכים. וע״ע בנחל יצחק (סי׳ לט קונטרס שעבודא דאורייתא ענף ח) עוד דרכים ביישוב מה שאין גובים את הנסכים מנכסי הגר שמת. יג. **ובאבני** נזר הוכיח שאין חל חיוב נסכים קודם הקרבת הקרבן, שא״כ גם בגר שמת למה נסכים קרבים משל ציבור שיגבו מהמחזיק בנכסיו וכמו שהקשה בקהלת יעקב ובנחל יצחק והובא לעיל. יד. **והוכיח** דבר זה מהירושלמי (נמסכתין פ״ח ה״ד) שישראל שאמר הרי עלי עולה ושמע נכרי ואמר מה שאמר זה עלי מביא עמו נסכים, ואף שנכרי שנדר להביא קרבן אינו מביא

באיזה אופן חייבים בנסכים

שם. בתוי"ט (סס) כתב, שהיורש מביא נסכים רק כשירש מאביו נסכים, אבל אם לא ירש נסכים אינו חייב. ובנחל יצחק (הו"ד לעיל) ביאר, שהטעם שהיורשים חייבים להביא את הנסכים משום שכיון שהאב חייב בנסכים נשתעבדו הנכסים לזה"ט. אך בעונג יו"ט (סי' פז בהגה"ה) ובאור גדול (מנחות פ"ט מ"ז) ובאבני נזר (או"ח סי' תלה סק"ג) כתבו, שיורש מביא נסכים אף שלא ירש מאביו כלום, משום שיש לו קנין בזבח וחשוב בעל הקרבן שסומך וממיר כמבואר בזבחים (ה:), משום שמתכפר בו מקופיא על עשה"ט.

הרי יורשיו הם אוננים ואונן אינו מקריב

ותנאי בית דין הוא על כהן גדול שמת שתהא מנחתו קרבה משל ציבור

רבי יהודה אומר משל יורשין. באור שמח (תמידין ומוספין פ"ד ה"ח) הקשה, איך מקריבים היורשים את המנחת חביתין בו ביום, הרי הם אוננים ואונן אינו משלח קרבנותיו. ובדעת ר"י יש לומר דגלי קרא בפירוש שאחד מבניו יעשה אותה, וי"ל שהיא גזירת הכתוב, אבל לר"ש דמדאורייתא קרבה משל ציבור ותיקנו חכמים להביאה מהיורשים, קשה דאוננים הם. וכתב לבאר, שאולי לא תיקנו חכמים שהיורשים יקריבו את המנחה אלא שימסרו לציבור דמי המנחת חביתין"ז. אך במקור ברוך (סי' ה) כתב, שהחסרון של אונן הוא כשהקרבן קרב עבורו, אבל כאן שעיקר הכפרה היא לאביהם ולהם היא רק מקופיא"ח, אין כפרתם מעכבת להביא את הקרבן. ובזכר יצחק (סי' מג) דחה דברי המקור ברוך"ט, וכתב לבאר, שקרבן שקבוע לו זמן גם אונן מביא, שלא מצינו מיעוט בזה, וכ"ש מנחת חביתין של כה"ג שקרבן ציבור הוא.

אם כשלא הניח נכסים חייבים היורשים

שם. בתוי"ט כתב, שהטעם שהיורשים מביאים את הקרבן, לפי שעל דעת כן מינהו כהן גדול שנכסיו ישתעבדו שאם ימות יורשיו יקריבו את המנחה, וודאי שאם לא ירשו הבנים כלום אינם חייבים להקריב את המנחה. אך בלחם שמים כתב, שאף אם לא הניח להם נכסים ג"כ מקריבים את המנחה, וכן דעת המנחת חינוך (מצוה קלו).

אם רק בנים חייבים או גם שאר יורשים

שם. בחזו"א (מנחות סי' לד סק"ג) כתב, שלדעת ר' יהודה שקרבה משל יורשים, היינו דווקא בנו הכשר שראוי להיות כהן גדול תחתיו, וכל שלא מינו אחר תחתיו מוטל עליו חיוב להביא מנחה, אבל אם בנו חלל או שאין לו בנים אלא בנות, הרי אין כאן יורשים, וכשאין יורשים הציבור חייב להביא שחובה על כל ישראל שיקרבו חביתין תמיד. אך במנחת חינוך (מצוה קלו) כתב להוכיח מלשון הגמרא (מנחות נג:) שאמר ר' יהודה שיורשיו מביאים ומשמע שלא רק הבנים אלא כל הנקראים יורשים וכגון בנות או כל מי שיורשו. וכתב, שאף שמהפסוק 'והכהן המשיח תחתיו מבניו' שמשם לומד ר' יהודה שהיורשים מביאים, משמע שדווקא בנים זכרים חייבים, דיבר הכתוב בהווה וכל היורשים בכלל. וכ"כ בלחם משנה?.

אם בכל קינין שנפסלו הדין כן

ועל הקינין הפסולות שיהו באות משל ציבור רבי יוסי אומר המספק את הקינים הוא מספק את הפסולות. הרמב"ם והרע"ב פירשו, שתנאי בי"ד מועיל גם כשפרחו הקינין או שנמצאו פסולות, שלוקחים בי"ד קינין אחרים מדמי הלשכה ומקנים אותם לבעלים כדי שיצאו ידי חובתם. ובש"ך (חו"מ סי' קכח סק"ג) כתב לפרש את הירושלמי (נדרים פ"ד ה"ח) שמודר הנאה מקריב קיני חובה של חבירו, דמיירי כשהפריש קינין ונאבדו מיד הכהן שאין הבעה"ב חייב להפריש עוד פעם, ונמצא שאינו פורע חובו. ובתומים (סס סק"ח) הקשה עליו, שזה רק בשקלים, אבל בחטאת כל שמחויב חטאת והפריש קיני זבין ונאבדו מיד הכהן או נתפגלו חייב באחריותן. אך הקצות החושן (סס סק"ג) וכן בנתיבות המשפט (סק"ג) כתבו, שאשתמיט לתומים המשנה כאן שתנאי בי"ד על הקינין הפסולות שיהיו באות משל ציבור, ופירשו רמב"ם והרע"ב שיש תנאי בי"ד גם כשפרחו הקינים או נמצאו פסולות שיקנו אחרים מדמי הלשכה ומקנים אותם לבעלים ויוצאים בהם ידי חובתם, ונמצא שלא חשוב פורע חובו במה שמקריב עליו. אך באולם המשפט (סס) יישב דברי התומים, שמה שאמרה המשנה שיש תנאי בי"ד שאם נפסל הקרבן מקריבים עבורו קרבן אחר, הוא רק בקינין שנלקחו מהמעות שנתונים בשופר, שכיון שהבעלים סומכים על הכהנים שיקריבום ואין יודעים של מי נפסלו, תיקנו חז"ל שיביאו קינין משל ציבור תחת הפסולות כדי שלא יאכלו הבעלים בקדשים בעודם מחוסרי כפורים, אך התומים מיירי במשנה בנדרים (פ"ד) שמודר הנאה מקריבים עליו קיני זבים, ואין זה מעות שנתונים בשופר, ובזה אף אם נתן מעות ליד כהן חייב להביא, ונפסל הקרבן חייבים הבעלים להביא קרבן אחר.

איך מתחייב בדמיהן

רבי הושעיא רבה אמר לבא בדמיהן שנו. בהגהות הגר"א (מנחות ו) גורס 'ואין השלמים באין מן הזכרים ומן הנקבות שנו. בהגהות הגר"א (מנחות ו) גורס 'ואין שנו, כיצד הוא עושה מוציא לחולין וחוזר ועושה אותן עולות'. ובתקלין חדתין כתב, שלגירסת הגר"א מקשה הירושלמי כקושיית הגמ' במסכת קדושין (נה.) 'אלא זכרים עולות הוא דהוו זבחי שלמים לא הוו', שכמו שיש להסתפק שהזכר עולה כן יש להסתפק שהוא שלמים ואי אפשר להקריבו לעולה, וגם לגירסתנו כתב בקרבן העדה שזו כוונת רבי הושעיא לתרץ. ובדברי רבי הושעיא כתב רש"י בקדושין (סס ד"ה אמר רבי הושעיא), שאין מקריבים את הבהמה, רק אם בא אדם לעשות תקנה לבהמה זו ולקבל על עצמו את כל צדדי החוב שיש בבהמה ולהוציאה לחולין ולהקדיש דמיה, אם זכר הוא חייב אף בדמי עולה שיש לחוש שמא עולה הוא. ואמרו בקידושין שדין זה הוא לר' מאיר שהקדש במזיד מתחלל, ורש"י מפרש שמביא שני דמים אחד לעולה ואחד לשלמים ומתנה אם עולה הבהמה תהא מחוללת על המעות הללו, והמעות השניים יהא לשלמי נדבה, ואם שלמים היא תהא מחוללת על הדמים שיחדתי לשלמים והמעות השניים יהא נדבת עולה. אך בתוס' (סס ד"ה אמר רבי) כתבו שגם לר' מאיר אי אפשר לחלל את הבהמה על דמים, אלא מדובר שנתכוון לגוזלה ולקנותה מן המקדיש ולשנותה, ולכן יצאה לחולין, ואחר שהוציאה לחולין גמר בדעתו לחוב בדמיהן להקדש.

ביאור הקושיא

אומרים לו לאדם צא ומעול בקדשים. וכן הוא בבבלי (קידושין נה:) וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה. ופרש"י (סס ד"ה וכי), שכל בהמת מזבח אסור לחללה תמימה. אך לפירוש התוס' (סס ד"ה אמר רבי) שמדובר כשנתכוין לגוזלה לעצמו ואח"כ החליט לחוב בדמיהן, כתב במהרש"ל (קידושין סס) שמשום שלפי המעשים שלו נראה כאילו פודה בהמה תמימה שאין האנשים יודעים מה היה במחשבתו רק הוא לבדו, לכן צריך להיות אסור. אך המהרש"א (קידושין נה.) כתב, שקושיית ר' יוחנן היא על מה שאמרו שתמיד אסור לגזול מן ההקדש אלא שכאן התירו לו חכמים לגזול כדי להוציאה מהקדש לחולין כדי שלא ימעלו בה בני אדם וגם יתכפרו הבעלים, וע"ז תמה ר' יוחנן וכי אומרים לאדם חטא שיגזול הבהמה מן ההקדש כדי לתקן אחרים שלא ימעלו בה האנשים, והבעלים יתכפרו.

כ:

ביאור הגמרא לגירסת הגר"א

א"ר יוסי לרבי יעקב בר אחא ואין זה מזיד א"ל מכיון שהוא תנאי בי"ד אין זה מזיד. כן גירסת הקרבן העדה, ובמשנת אליהו כתב, שלגירסא זו קשה, שאחר שתירץ שתנאי בי"ד על האובדות מקשה ואין זה מזיד, והרי זה פשוט שאם יש כאן תנאי בי"ד אין זה מזיד. ובתקלין חדתין ביאר את הגמ' כגירסת הגר"א, שקושיית הגמ' בתחילה היתה **ואין השלמים באים מן הזכרים ומן הנקבות,** וכיון שמביאים שלמים גם מן הזכרים אמאי זכרים עולות, נחשוש שמא שלמים הם. ור' הושעיא מתרץ, **דבבא לחוב בדמיהם שנו,** ואין מקריבים את הזכרים לעולות, **וכיצד הוא עושה מוציא לחולין וחוזר ועושה אותן עולות,** שמחלל את הבהמה על המעות וכר' מאיר שהקדש במזיד מתחלל, ומהמעות

נסכים, מ"מ כאן שהישראל חייב בנסכים והנכרי אמר מה שאמר זה עלי חייב את עצמו גם בנסכים, וזה רק שייך אם נאמר שחיוב נסכים חל בשעה שנדר להביא קרבן, וכיון שהישראל שנדר להביא עולה נתחייב בשעת הנדר בנסכים, גם הנכרי חייב בנסכים מכיון שאמר מה שאמר זה עלי, אבל אם נאמר שחיוב נסכים חל בשעת הבאת הקרבן אין טעם לחייב את הנכרי בנסכים, דאף שחיובו נוצר ע"י שאמר מה שאמר זה עלי, מ"מ הרי הישראל עדיין אינו חייב בנסכים רק כשיביא את הקרבן יתחייב, וא"כ אין לחייב את הנכרי, וכמו בכל קרבן שמביא הנכרי שאינו חייב בנסכים, כן באופן שאמר מה שאמר זה עלי. **טז. ובמקדש** דוד (סי' י סוס ג) כתב, שאף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא חייבים היורשים להביא נסכים, ואף שלא הניח להם אביהם כלום, דגדולה מזו שנינו שממשכנים את המוצא בהמות קדשים להביא את הנסכים, אלמא שהבאת נסכים אינו חובת הבעלים של הקרבן אלא חובת המביא, ולא גרע יורש ממוצא אבידה. **טז. ובנחל** יצחק (סי' קיח) דחה דבריהם, שא"כ איך קרבנות הגר קרבים לאחר מיתה, הרי אין בו כפרה על שום אדם, ומוכח מזה כמו שאמר ר' אליעזר בזבחים (ה:) שמצינו בבאים לאחר מיתה שהם כשרים ואין מרצין. **יז. ובשפת** אמת (מנחות סס) ובקרן אורה (מנחות סס) כתבו שהיורשים צריכים למסור לציבור מטעם אחר, דכיון דמן התורה משל ציבור אתי, לא באו חכמים לעקור את הדין תורה, אלא שתיקנו שהיורשים חייבים לתת דמי המנחה לציבור. **יח. ע"ש** שהוכיח כן מלשון הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ג הכ"ג). **יט. ועי"ש** שכתב, שרק אם נאמר שהאב נתחייב ומלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, שייך לומר שהחיוב הוא של האב והבנים מביאים עבורו, אבל לר' יהודה שסובר דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, ע"כ שהחיוב הוא של היורשים ולא עבור האב, דכשמת הכה"ג ולא נתמנה אחר, גילתה התורה שהבנים יורשים את הזכות להיות כה"ג לענין שיתחייבו להביא קרבן וחיוב שלהם הוא, וע"כ אם הם אוננים, אינם יכולים לשלוח את הקרבן. **כ. והוסיף,** שלכך כתב התנא יורשים ללמדנו שלא דווקא הבנים אלא ה"ה שאר יורשים חייבים. וע"ע בשפ"א (מנחות נג:) שנסתפק בזה.

אלו מקריב עולות ושלמים. א"ר **אסי לרב יעקב בר אחא ואין זה מזיד**, וקושייתו, כיצד יכול לחללו במזיד, הרי רק ר' מאיר סובר שהקדש במזיד מתחלל, אך ר' יהודה חולק עליו וסובר שהקדש מתחלל רק בשוגג ולא במזיד וקיימא לן כמותו, ואיך מעמידים את המשנה כר' מאיר ודלא כהלכתא. א"ל **מכיון שתנאי בי"ד הוא אין זה מזיד**, שמתחילה בשעת הקדשם הוקדשו על דעת שיש תנאי בי"ד שאם יאבדו וימצאם אדם וירצה לעשות להם תקנה יוכל לחללם, ונמצא שאין זה מזיד. א"ל ר' יוחנן וכי אומרים לו לאדם צא ומעל בקדשים, שכיון שאסור לחלל בהמת קדשים תמימה, לא יועיל תנאי בי"ד שיוכל לחללם, שיש איסור לחללם, **אלא הולכים בהם אחר הרוב אם רוב זכרים אם רוב עולות**, שבנמצאו כמה בהמות, רואים מה רוב הבהמות אם זכרים אמרינן שמסתם הוקדשו לעולות, כי שלמים כשר גם מנקבות ולא היו צריכים להביא דווקא זכרים, **אם רוב נקבות אם רוב זבחי שלמים**, שאם רובם נקבות הרי הם שלמים, שעולה אינה באה מנקבות. א"ר זעירא בא לתרץ קושיא הראשונה מ"ט זכרים עולות ונחשוש שמא שלמים הם, **כמה דאת אמר תמן תנאי בי"ד על האובדות שיקרבו עולות אף הכא תנאי בי"ד על האובדות שיקרבו עולות**, שנמצאו בין קינין לגוזלי עולה שקרבים עולות אע"פ שיש לחוש שהם חטאת וחטאת לא קריבה עולה, אלא שתנאי בי"ד הוא שיקרבו לעולות גם כאן תנאי בי"ד הוא שיקרבו לעולות, ומתחילה הוקדשו על דעת כן.

הטעם שבית דין מתנים עליהם

אמר רבי זעירא כמה דאת אמר תמן תנאי בית דין הוא על המותרות שיקרבו עולות אוף הכא תנאי בית דין על האובדות שיקרבו עולות. במקדש דוד (סי' יט אות ג) כתב, שהטעם שבית דין מתנין על האובדות שיקרבו עולות, דמכיון שאינו ידוע של מי הם ואי אפשר להקריב אותם, הו"ל כמותרות שבית דין מתנים עליהם, שכיון שאינם ראויים למה שהוקדשו מתחילה בטל הקצאתו ויכולים בית דין לשנותם לאיזה קרבן שירצו.

אף שמנחת חביתין כשרה לחצאין כשמת ונשאר חצי אין לה פדיון

פתר לה שכן אפילו מעות ילכו לים המלח. התוס' במנחות (נ: ד"ה ומתני') כתבו, שלדעת רבי יוחנן[א] שמנחת חביתין יכולה להיות קדושה לחצאין, החצי עשרון קדוש רק בקדושת דמים ואפשר לפדות אותו, ומה שאומרת המשנה אבד משום שצריך פדיון ובלא פדיון הוא אסור. אך בשיטה מקובצת (שם אות ה) העיר בדבריהם, שבמשניות שקלים משמע שמותר מעות של עשירית האיפה של כה"ג אף שקדושתם קדושת דמים מ"מ ילכו לים המלח ואין להם פדיון. ובתוס' מהרי"ק תמה על התוס' מהסוגיא בירושלמי שמבואר שאף שלר' יוחנן קדושה לחצאין אין פדיון לחצי עשרון הנותר, כיון שאף מעות ילכו לים המלח.

הטעם שאין פדיון למותר עשירית האיפה

שם. במקדש דוד (סי' יט אות ג) הוכיח, שהטעם שאין פדיון למותרות אינו משום שיש דין במותרות שכל שאינו קרב אינו נפדה, אלא משום שאם יפדו אותם דין פדיונם יהיה כמו הדין שלהם, וכמו שהם לא ראויים להקרבה גם את הפדיון א"א להקריב לשום דבר, ונמצא שאין להקדש כלום מפדיונם, וכיון שהם אינם ראויים להקרבה ואין להקדש מפדיונם כלום, הו"ל כקדשים שמתו שיצאו מידי מעילה שאינם חשובים מקדשי ה' כיון שאינם ראויים לא לגופם ולא לדמיהם, ואין להם פדיון להפקיע את איסור הנאה שבהם, דכמו שקדשים שמתו אין להם פדיון שפקעה קדושתם, כך להם אין פדיון. אך בחזו"א (מנחות סי' לד סק"ג) כתב, שיש להם פדיון, אלא שהפדיון גם יתקדש בקדושת חביתין, וכיון שאין ראוי להביא בדמיו חביתין ילך לים המלח, נמצא שאין תועלת להקדש בפדיונו.

שינוי נוסחאות הבבלי והירושלמי במחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר

שם. בבבלי במסכת מנחות (קמ.) נחלקו ר' יוחנן ור' אלעזר במותר עשירית האיפה ושם השיטות הפוכות, שר' יוחנן אמר נדבה ור' אלעזר אמר ירקב. ובמנחות (ז:) נחלקו ר' יוחנן ור' אלעזר אם מנחת חביתין של כהן גדול קדושה לחצאין, לר' יוחנן אינה קדושה לחצאין כשיטת רבי שמעון בן לקיש כאן, ולר' אלעזר מתוך שקריבה לחצאין קדושה לחצאין כשיטת ר' יוחנן כאן. וביפה עינים (במדבר ובמנחות ז:) כתב, שנוסחת הבבלי והירושלמי במחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר אם קדושה לחצאין לשיטתם אזלי, שבסמוך מקשים על ר' יוחנן שאומר קדושה לחצאין מהמשנה שמקריב מחצה ומחצה אבד, ואם קדושה לחצאין מ"ט מחצה אבד, ומתרצים שר' יוחנן לשיטתו שסובר שאף מותר עשירית האיפה ילכו הדמים לים המלח, וזה רק לגירסת הירושלמי שלר' יוחנן המותר הולך לים המלח, אבל הבבלי שגורס בר' יוחנן שהמותר הולך לנדבה, אינו יכול לגרוס בר' יוחנן שמנחת כהן גדול קדושה לחצאין, שא"כ יקשה מדוע המחצה אבד ולא הולך לנדבה.

ביאור הקושיא והתירוץ

מתניתא פליגי על ר' יוחנן[ב] נמצאו שני חצאין קריבין ושני חצאין אבידין ותני עלה מחצה ראשון ומחצה שני תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה פתר לה כרבי ישמעאל[ג] דאמר עשרון מקדש. בגליון הש"ס (אות ו) העיר, שלא מצא בשום מקום דלר' ישמעאל או לר' שמעון עשרון מקדש. וכתב, שאפשר לקיים את הגירסא כרבי ישמעאל והיינו כר' יאשיה אליבא דרבי ישמעאל (מנחות מז:) שסובר שמדת יבש נתקדשה מבפנים, וכשהניחו את העשרון בכלי נתקדש כל העשרון. ובפני זקן הוסיף, שרבי יוחנן עצמו סובר כר' עקיבא שסובר (שם) שמדת יבש לא נתקדשה, ואין העשרון מקדש.

אך בחזו"א (מנחות סי' לד סק"ג) כתב, שיש לגרוס בגמ' 'פתר לה כרבן שמעון בן לקיש דאמר עשרון מקדש', וביאור קושיית הגמ', דלר' יוחנן שמקדש רק חציו בקדושת הגוף והחצי השני קדוש בקדושת דמים, למה לי עיבור צורה, דאף שאין לו תקנה בפדיון, מ"מ יכול להשליכו לים המלח או לשורפו משום שאין בו קדושת הגוף, ומתרצת הגמ' שמדובר שעשה כרשב"ל שסובר שכל העשרון נתקדש, שגם ר' יוחנן מודה שיכול לקדשו כולו ואח"כ לחצותו, אלא שסובר שאין צריך לקדש את כולו ויכול לקדש רק חציו, אבל אם קידש כולו נתקדש כולו בקדושת הגוף וצריך עיבור צורה[ד].

מדוע מקדש את כל העשרון הרי גורם להפסד קדשים

שם. בחזו"א (שם) הקשה, מדוע בבין הערבים קידש את כל העשרון לר' יוחנן, בשלמא בשחרית שהכהן גדול חי וראוי להקריב את כולו, מותר להקדיש את כל העשרון בקדושת הגוף ולכן מחציתו צריך עיבור צורה, אבל כשמת ומינו אחר תחתיו וצריך להביא עשרון שלם מביתו ולחצותו, קשה, דכיון שיודעים שלא יקריבו את כולו רק את מחציתו, ולר' יוחנן אין מעכב לקדש את כולו בקדושת הגוף רק בקדושת דמים, למה הקדישו את כולו בקדושת הגוף כיון שמביא ע"י כך להפסד קדשים גמורים[ה]. ותירץ, שצ"ל שמדובר במשנה כשעבר וקידש את כל העשרון.

מת כהן גדול ונתמנה אחר אינו מקדש את כל העשרון

שם. בחזו"א (שם) כתב, שמוכח מקושיית הגמ', שלר' יוחנן שחוצהו ואח"כ מקדש את חציו, גם כשמת כהן גדול ונתמנה אחר במקומו אינו צריך לקדש את כל העשרון בקדושת הגוף, אלא חוצהו ואח"כ מקדש רק חציו, ואע"פ שידוע שלא יוכלו להקריב את כולו ונמצא שחציו לא נתקדש בקדושת הגוף, אעפ"כ חשוב הבאת עשרון שלם כיון שכל חצי וחצי מהעשרון ראוי להתקדש בקדושת הגוף ולהקטירו, ורק כשמקטירים את החצי נדחה החצי השני מההקטרה, לכן עד הקטרת החצי נחשב שיש כאן עשרון שלם, ואף שבהקטרה נדחה החצי השני מהקטרה והולך לאיבוד, אמרינן שההקטרה וקביעת איבוד של המחצית השניה באים כאחד[ו].

אם מעכב שיקריב בעצמו ועובדה בידו. בקרבן העדה פירש שהוא עצמו מקריבה. ובמנחת חינוך (מצוה קפה) ובהר המוריה (כלי המקדש פ"ה הט"ז אות מח) הסתפקו אם גם בדיעבד מעכב שהכהן גדול יקריב את המנחה או שרק לכתחילה צריך להקריב בעצמו[ז].

א. **בתום'** כתוב ר' אלעזר כי הם מדברים בשיטת הבבלי שכן שיטת ר' אלעזר, ולשיטת הירושלמי היא שיטת ר' יוחנן. ב. **כן** היא גירסת הגר"א והקרבן העדה. ג. **הגר"א** גרס כר"ש. ד. **ומוכיח** כן מהתוס' במנחות (ד"ה ולרבי חנינא), שכתבו, דגם לר' אלעזר שמנחת חביתין קדושה לחצאין מ"מ מצוה מדרבנן לקדש עשרון שלם, וכמו כן י"ל אליבא דהירושלמי לר' יוחנן שמקדש חצי, מ"מ מצוה לקדש את כל העשרון. ה. **וכן** הקשה בהר אפרים. ו. **ובתחילת** דבריו רצה לחדש, שאף שמבואר כאן שלר' יוחנן שאמר שאין צריך לקדש את כל העשרון רק חציו, היינו דווקא בשחרית שהכהן גדול חי וכל העשרון ראוי להקרבה חציו עכשיו וחציו בין הערבים כיון שכולו ראוי להתקדש בקדושת הגוף, אבל כשנתמנה אחר תחתיו ומפריש את העשרון בין הערבים, כיון שרק חצי עשרון ראוי להקרבה ולא כולו, גם לר' יוחנן צריך לקדש את כל העשרון בקדושת הגוף ע"י הכלי, כיון שגם לר' יוחנן שחוצה אותו ואח"כ מקדשו צריך להביא עשרון שלם מביתו, אלא שאין צריך לקדש כולו ואף אם לא מקדש את כולו נחשב שהביא את כולו כיון שכולו ראוי להתקדש וליקרב. והוסיף, שלפ"ז יש לומר שקושיית הגמ' לא היתה על המחצה של בין הערבים למה טעון עיבור צורה, שכיון שצריך לקדש את כולו צריך עיבור צורה, אלא קושיית הגמ' היתה למה המחצה הראשון צריך עיבור צורה, דכיון שבשחרית א"צ לקדש את כולו וכשלא קידש את כולו לא נתקדש בקדושת הגוף, וע"ז מתרצת הגמ' שמדובר כשקידש את כולו, ומותר לו בשחרית לקדש את כולו כיון שאינו גורם להפסד קדשים, אך מסיק שם, שכיון שבתחילה תירצה הגמ' את המשנה שמחציתו אבד היינו לים המלח כמו מותר עשירית האיפה, נראה שלא חזרה הגמ' בזה וגם למסקנא במשנה שלא מדובר כשקידש את כל העשרון, מחצית השני הולך לים המלח, ורק הברייתא שכתוב בה תעובר צורתם מדברת כשקידש את כל העשרון, ואם נאמר שבעשרון השני צריך לקדש את כל העשרון, נמצא שחזרה בה הגמ' ממה שתירצה שאבד היינו לים המלח. ז. **ובחמדי** דוד על התוספתא (מהדורת פ"ז) כתב, שמה שאמר הרמב"ם 'ועובדה בידו' היינו שאין צריך ליתנה לאנשי משמר ויכול הוא בעצמו להקריב אותה, וכמו ששנינו בב"ק שכהן גדול מקריב קרבנותיו אפילו במשמר שאינו שלו, והכא קמ"ל שאפילו את העשירית האיפה שמתחנך בה לכהונה יכול להקריב אפילו במשמר שאינו שלו, ומשמע שפשוט לו שא"צ שהוא עצמו יקריבה ויכול ליתנה

אך בשו"ת עמק הלכה (מ"מ סי' ע) וכן הכלי חמדה[ח] הוכיחו, שאין זה לעיכובא אלא מצוה בעלמא שהוא עצמו יקריב. וגם החזו"א (מנחות סי' לד סק"ו) הוכיח כן מהתוס' במנחות (סג: ד"ה וכן) שכתבו, שמה שדרש ר"ש במו"ק (טז.) שבזמן שאינו ראוי לביאה אינו ראוי לעבודה, היינו שאין כהן מצורע או טמא מת משלח את עשירית האיפה שלו, ואם בדיעבד לא מועיל כשאינו עובדה בעצמו, א"צ פסוק שטמא לא יוכל לשלוח את העשירית האיפה, כיון שגם טהור אינו יכול לשלוח את עשירית האיפה[ט].

אם מנחת חינוך מעכבת את העבודה

אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתם כשירה (גירסת הגר"א פסולה). הרמב"ם (כלי המקדש פ"ה הט"ז) פסק שעבודתן כשירה. ובמשנה למלך (שם) כתב, שבתורת כהנים (ע"ז פ"ג) אמרינן שפסולה, וט"ס היא וצ"ל כשירה. וכתב להוכיח שעבודתם כשרה, מקושית הגמ' בזמא (יב.) שאם אירע לכהן פסול אחר תמיד של שחר במה מחנכים את הכהן המשמש תחתיו, ואם נאמר שכהן שלא הקריב מנחה עבודתו פסולה, א"כ חייב האחר שנכנס תחתיו להביא עשירית האיפה, ויכולים לחנך אותו ע"י הקרבת מנחת חביתין, אלא מוכח שעבודתו כשרה[י], ולכן לא מחללים את יום הכפורים בשביל הקרבת המנחה[יא]. אך בחזו"א (מנחות סי' לד סק"ו) מבאר שאף אם מנחת חינוך מעכבת בכהונה, מ"מ אין מנחת חינוך דוחה את יום הכפורים[יב], ואע"פ שהם מכשירין לעבודת יום הכפורים, ומכשירין שא"א לעשותם מערב יו"ט דוחים יו"ט, מ"מ כאן אינו דוחים כיון שבמציאות היה שייך לעשות אותם גם מערב יו"ט אלא שלא היו צריכים להם בעיו"ט[יג].

נתמנה לכהונה גדולה אם מקריב מנחת חינוך של כהן הדיוט

רבי מנא בעי מימר בו ביום שנתקרב בתחילה לעבודה בו ביום נתמנה להיות כהן גדול מביא שתים אחת לחינוכו ואחת לחובת היום. בבבלי במסכת מנחות (עח.) אמר מר בר אשי, שאם ממנים כהן גדול את מי שלא נתכהן עדיין ולא הקריב מנחת חינוך, חייב להביא שלשה עשרונות, אחת לחינוך כהונה ואחת לחינוך כהונה גדולה ואחת משום חיוב מנחת כהן גדול שבכל יום. וברמב"ם (כלי המקדש פ"ה הי"ז) כתב, שמקריב שלוש עשרונות, חינוך כהן הדיוט, וחינוך כה"ג, וחביתי כה"ג שמקריב בכל יום. ובכסף משנה (שם) ציין את הירושלמי. ומשמע שדעתו שגם לירושלמי מביא שלוש ומה שכתב חובת היום היינו חובת חינוך של כה"ג, ועל המנחת חביתין שמביא הכהן גדול בכל יום לא הוצרך לפרש שפשוט שהוא מביאו[יד]. ובתקלין חדתין כתב, שמה שהירושלמי כתב בעי מימר, משום שרצה לומר כן, אך אין האמת כדבריו אלא מביא שלש כמו בבבלי, ולפי דבריו נמצא שאין מחלוקת בין הירושלמי לבבלי. **אך** באור שמח (שם) כתב, שנידון זה אם צריכים גם מנחת חינוך של כהן גדול וגם של כהן הדיוט הוא במחלוקת הבבלי והירושלמי, ודבר זה תלוי אם קדושת כהן גדול היא קדושה אחרת משל כהן הדיוט ולכהן גדול אין קדושת כהן הדיוט כלל, או שכהן גדול הוא תוספת קדושה על כהן הדיוט, שכהן גדול משמש בארבע בגדים וכהן גדול משמש בעוד ארבע. דהבבלי סובר שקדושת כהן גדול היא תוספת על קדושת כהן הדיוט, ולכך צריך שלש מנחות לחינוך כהונה ואחת לחינוך כהונה גדולה, אבל הירושלמי סובר שלכהן גדול אין קדושת כהן הדיוט רק קדושת כהן גדול, ולכן א"צ להביא שלש מנחות אלא שנים, שא"צ להביא קרבן חינוך של כהן הדיוט, כיון שאינו כהן הדיוט כללי[טו].

מתי זמן אפיית המנחת חביתין

תופיני בשעת הבאה תופיני ואין בשחרית תופיני. הקרבן העדה מפרש, שכוונת הירושלמי שאינה נאפית בלילה שלפניו. אך הרש"ס והר"א פולדא פירשו, שלאחר תמיד של שחר היתה נאפית, כיון שהיא צריכה להיאפות בשעת הבאה ולא מקודם לכן, ואם אפו אותה קודם אין זה מן המובחר[טז].

הרי בנטמא לא ממנים אחר

לא סוף דבר שמת אלא אפילו נטמא. החזו"א (מנחות סי' לד סק"ה) הקשה, הרי משום טומאה לא ממנים כהן גדול אחר, ואפילו ביוה"כ שממנין כהן אחר אם נטמא הכהן גדול, מ"מ אמרינן במסכת הוריות (יג:) שעשירית האיפה ופר יוה"כ באים משל ראשון[יז]. ואין לומר שכוונת הירושלמי שאם נצטרע ממנים אחר, דזה בכלל מום שמזכיר הירושלמי בהמשך, ועוד, שסתם נטמא אין מצורע בכלל.

נטמא או עבר מחמת מום ולא מינו אחר תחתיו מי מביא חביתין

שם. במנחת חינוך (מצוה קלו) הסתפק, באופן שלא מת הכה"ג רק שעבר מחמת מום ולא נתמנה עדיין כה"ג אחר תחתיו, אם מקריבים מנחת חביתין, ועוד הסתפק, אם נאמר שמקריבים ממי לוקחים, האם משל ציבור, או שיש לומר שצריך ליקח מהכה"ג שעבר, דאם במת לוקחים מהיורשים, כ"ש כשהוא חי שמקריבים משלו, ולבסוף הכריע שכה"ג שעבר מחמת מום ולא נתמנה אחר מחויב להקריב מנחת חביתין. והרש"ס מפרש, שספק הירושלמי היא בכה"ג שנטמא או שנעשה בעל מום ממי מקריבים מנחת חביתין משל ציבור או משל יורשים, ולפ"ז פשטו בירושלמי שכה"ג שנטמא או שעבר מחמת מום אף שלא מינו אחר תחתיו דינו כמת שהכה"ג פטור להביא מנחת חביתין, שהרי באופן זה נחלקו ר"י ור"ש כשמת אם משל יורשים או משל ציבור[יח].

איך לומדים מחק עולם שמנחה קריבה משל ציבור

'חק עולם' מי שהברית כרותה לו. במתא דירושלים מפרש, שהלימוד הוא שכאן כתוב 'חק עולם', וכתוב (ירמיה ה כב) 'אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו', מי שהברית כרותה שלא יעברו המים את הים, והיינו עבור הציבור.

כא.

כשגובים מן היורשים מי מקריב את המנחה

והייתי אומר יגבו לה. גירסת הרש"ס והקרבן העדה 'מחלפא שיטתיה דר"ש תמן אמר משל יורשין והכא אמר משל צבור', וע"ז מתרצים ששתי תקנות היו. וכן בבבלי במנחות (נא:) אמרו שמדאורייתא באה משל ציבור והיתה באה מתרומת הלשכה, כיון שראו שהלשכה דחוקה תיקנו שהיורשים יביאו את המנחה, ופשעו היורשים, חזרו ותיקנו שיבואו מתרומת הלשכה דהיינו משל

לכהן אחר להקריב. **ח. כן** הביא בשמו בשו"ת עמק הלכה (שם) שהוכיח כן ממה שאמרו במנחות (פה:) שכהן שלא הקריב מנחה מימיו [לפירוש ראשון ברש"י שם (ד"ה היה)], ועיין בברכות (לז:) ברש"י (שם) ובתוס' (שם) שפירשו בע"א], כשמקריב מנחה בירושלים מברך שהחיינו, ונאמר שם שכשאוכלם מברך המוציא, ואיך יתכן שלא הקריב מנחה מימיו, הרי צריך להקריב מנחת חינוך עשירית האיפה כדי להתחנך לעבודה, ואי אפשר לומר שמדובר בעשירית האיפה של מנחת חינוך, שכתוב נטלן לאכילה ומנחת כהן היא כולה כליל, וע"כ שמדובר שהקריב את עשירית האיפה ע"י כהן אחר, ומוכח שא"צ שיקריב בעצמו וגם כשמקריב ע"י אחר כשר. ויש לדחות, שאין ה"נ שאין מנחת החינוך כשרה כיון שהוקרבה ע"י אחר, מ"מ עבודתו של הכהן כשירה, דאין זה פוסל את העבודה. וראה בסמוך אם מנחת החינוך של הכהן מעכבת בעבודה. **ט. ובשו"ת** עמק הלכה מקשה באופן אחר דבגמ' מו"ק מוכיחים שמצורע אינו משלח קרבנותיו מעשירית האיפה בכהן הדיוט שאינו יכול להקריב כשהוא טמא, וכמו כן גם מצורע אינו משלח קרבנותיו, ולכאורה יש לחלק ביניהם, שעשירית האיפה של כהן הדיוט צריך שיביא הכהן בעצמו ולכן אינו יכול להקריב כשהוא טמא, אבל במצורע שאינו צריך להקריב בעצמו אין ראיה שאינו יכול לשלח קרבנותיו בטומאתו, אלא מוכח שאינו מעכב שיביא בעצמו. וכתב עוד, שאף שאם נאמר שאין זה מעכב, מ"מ לא מסתבר לומר שרבנן הצריכו שהכהן עצמו יקריב, שלא מצינו שיתקנו רבנן שיעבוד הכהן בעצמו, אלא שדין זה הוא מסברא שכיון שעשירית האיפה היא כדי לחנכו, צריך שיעשה בעצמו, ובקרבנות גם בדאורייתא יש חילוק בין לכתחילה לדיעבד, שכל מקום שלא שנה עליו הכתוב לעכב אינו אלא לכתחילה. **י. אך** בשפת אמת (יומא ה:) ובאור שמח (רמב"ם כלי המקדש שם) ובחי' הגרי"ז (מנחות עח.) כתבו, שרק מנחת חינוך של כהן שנכנס לכהונה פעם ראשונה מעכבת, אבל כהן שהקריב מנחת חינוך כשנהיה כהן הדיוט, כשנכנס לכהונה גדולה אין המנחת חינוך מעכבתו, וביוהכ"פ מתקינין לו כהן שכבר נתחנך, ומצד המנחת חביתין של כה"ג שבכל יום זה ודאי שאינו מעכב את העבודה. אך בחזו"א (מנחות סי' לד סק"ו) כותב שמשמע שלא רק מנחת חינוך של כהן הדיוט מעכבת, אלא אף מנחת חביתין של כהן גדול ג"כ מעכבת. **יא. ובהגהות** הגר"א (יומא ד) הוכיח שמנחת חינוך מעכבת בעבודה מהגמ' ביומא (ה.), וכן הוא בירושלמי (יומא פ"ק ה"ה) אמר ר' יוסי בר חנינא עשירית האיפה ומכנסיים מעכבים. וראה במתא דירושלים מה שדחה. **יב. ומוכיח** כן מהתוס' מנחות (עח. ד"ה מחמת). **יג. וכ"כ** באור שמח (שם) שאף אם עבודתו פסולה, אין הקרבת המנחה דוחה יו"ט שהוה מכשירין שאפשר לעשותם מעיו"ט. אך במקדש דוד (סי' ל אות ה) כתב, שאם מנחת חינוך מעכבת את העבודה, אפשר להקריבה ביום הכפורים, מדין מכשירין שא"א לעשותם מעיו"ט. וע"ש עוד מה שדחה ראיית המשנה למלך. **יד. וע"ע** במתא דירושלים שגם הוא מפרש שלירושלמי מביא שלשה עשרונות, רק הירושלמי מדבר כשהביא כבר מנחת חינוך של כהן הדיוט, שבזה דיבר מקודם לכן, וע"ז אומר הירושלמי שאם נתמנה לכה"ג מביא עוד שני עשרונות. **טו. וע"ש** שתולה בדבר זה את המחלוקת, אם אבנט של כהן גדול ושל כהן הדיוט שווים, דאם הם שווים י"ל שכהן גדול הוא גם כהן הדיוט שיש לו בגדי כהן הדיוט רק שנוסף לו עוד ארבעה בגדים, אך אם נאמר שאבנט של כהן הדיוט אינו אבנטו של כהן הדיוט, נמצא שלכהן גדול אין בגדי כהן הדיוט, וע"כ שאינו כהן הדיוט רק דבר חדש כהן גדול. **טז. ובהר** אפרים חידש, שלפי הרש"ס והר"א פולדא, אם אבד או נטמא החצי עשרון של בין הערבים או שמת הכה"ג ומינו אחר תחתיו שהדין שמביא הכה"ג עשרון שלם בשביל המחצה של בין הערבים, יצטרכו לאפותה בזמן הקרבת התמיד של בין הערבים ולא מקודם לכן, כיון שבעינן שיהיה בשעת הבאה תופיני, משא"כ לקרבן העדה שהמיעוט רק שלא להקריב בלילה, במחצה של בין הערבים אין חסרון אם יאפה קודם לכן, כיון שבאותו היום שמביאה אופה אותה. **יז. בהוריות** מיירי לאחר יוכ"פ, אך התוס' ישנים ביומא (יב: מט:) כתבו, שהוא הדין ביוכ"פ עצמו שעשירית האיפה באים משל הראשון. **יח. ובהר** אפרים כתב, שלפירוש הרש"ס צ"ל שמדובר כאן כשנטמא בטומאות שאינו יכול לשלח קרבנותיו, ואז אינו יכול להקריב מנחת חביתין, והסתפקה הגמ' ממי לוקחים את המנחה אם משל ציבור או משל יורשים, אבל אם נטמא בטומאת קרי שיכול לשלח קרבנותיו מביא מנחת חביתין, שבנטמא כה"ג ולא מינו אחר תחתיו לא עבר מכהונתו עדיין ואמאי יפטר ממנחת חביתין, ואף כשמינו אחר תחתיו כתבו בתוס' מגילה (ט: ד"ה אין נין) שעשירית האיפה בא משל ראשון, כ"ש כשנטמא ולא מינו אחר תחתיו שודאי חייב הראשון להביא מנחת חביתין. אך בנעשה בעל מום נשאר קשה, שכיון שיכול לשלח קרבנותיו, מדוע נפטר הכה"ג מלהקריב מנחה כל שלא מינו אחר תחתיו. אך בחזו"א (מנחות סי' לד סק"ה) כתב שכאן לא שייך את הדין שטמא אינו משלח קרבנותיו משום שחביתי כה"ג דוחה את הטומאה כמבואר ביומא (נ.), ואף אם הכהן זב משלח את קרבנותיו.

ציבור. בשפת אמת (מנחות שם) ובקרן אורה (מנחות שם) כתבו שהתקנה היתה שימסרו היורשים את הכסף לציבור, אבל המנחה קריבה משל ציבור מן התורה, וחכמים לא באו לעקור דין תורה. ובהר אפרים כתב, שהטעם שהגמ׳ אמרה יגבו לה משל יורשים ולא נאמר שהיו מחייבין את היורשים להביא מנחת חביתין, שהתקנה היתה רק לענין ממון שיגבו הציבור את המעות מהיורשים, כי חובת מצות חביתין היא על הציבור ולא על היורשים כמו שלומדים מפסוקים לר׳ שמעון, רק כיון שמידחקא לישכא תיקנו שיגבו את הכסף מן היורשים. והוסיף עוד, שמטעם זה לר״ש פשעו היורשים ולר׳ יהודה לא מצאנו בגמ׳ שפשעו בה היורשים, משום דלר׳ יהודה שמצוה שלהם הוא לא פשעו בה, אבל לר״ש שמצות הציבור הוא והם לא מקריבים אותה אלא שמשלמים לציבור, לכך פשעו בה ולא הביאו.

אוצר החכמה

ביאור הגר״א בסוגיא

שם. גירסת הגר״א ׳תמן הוא אומר משל ציבור דבר תורה וכאן אמר מתנאי ב״ד׳ שמשמע שמן התורה אינה באה משל ציבור אלא משל יורשים, וע״ז תירצו דבר תורה היא שתהא באה משל ציבור שכתוב ׳חק עולם׳, והייתי אומר שיגבו מהציבור כסף עבור המנחת חביתין כיון דשל ציבור הוא ומשל עולם היא באה, התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה, שהתנו בי״ד שיביאו את המנחה מכסף תרומת הלשכה, ולא יגבו אותה מהציבור. ולפ״ז הירושלמי חולק על הבבלי שאומר ששני תקנות היו, בתחילה גבו מהיורשים ואח״כ חזרו לגבותה מתרומת הלשכה, אלא שעשו תנאי בי״ד שלא יצטרכו לגבות מן הציבור. והטעם שצריכים לתנאי בי״ד שיגבו מתרומת הלשכה כתב בקרן אורה (מנחות נ:), שתרומת הלשכה לא באה אלא לחובת ציבור שהוקבע להם זמן כמו תמידין ומוספין, אבל חביתין אינו חובה על הציבור כ״כ, ורק משום פשיעה התקינו שתבוא מתרומת הלשכה[א].

רק ממחרת יום המיתה באה מתרומת הלשכה

כיון דחזי דפשעי בה התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה. בליקוטי הלכות (מנחות נ:) ובאור שמח (ממידין ומוספין פ״ג הכ״ג) כתבו, שלדעת הרמב״ם לא תיקנו בית דין שתהא קריבה מתרומת הלשכה אלא ממחרת יום המיתה, אבל ביום המיתה שהכה״ג הביא עשרון שלם והקריב מחצה בשחרית ומחצה הנשאר אבד, צריך היורש להקריב את המחצית בבין הערבים משום שכבר נתחייב הכה״ג בזה, ובאופן כזה לא תיקנו חכמים שיתחייבו הצבור[ב]. ובזכר יצחק (סי׳ מג) הוסיף עוד, שאף אם מת בבוקר או בערב קודם שהקריב מנחת חביתין, היורשים מביאים, שחיוב מנחת חביתין חל בכל יום ובאותו היום שמת כבר נתחייב במנחה אף בערב, ורק מיום אח״כ שבאותו יום לא נתחייב האב עדיין אין היורשים חייבים אלא מביאים מתרומת הלשכה.

19/06/2018 אה

כמה קומצין מקריבים במנחת כה״ג שמת

אמר רבי חזקיה אוף הדא צריכא ליה שני קומצין מה הן שני קומצים בשחרית ושני קומצין בין הערבים או קומץ אחת בשחרית וקומץ אחת בין הערבים, א״ר יוסי כלום למדו לקומץ לא ממנחת חוטא מה להלן שני קומצין אף כאן שני קומצין. כן גירסת הקרבן העדה. ובמסכת מנחות (נג.) נחלקו אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן בשיעור הלבונה שבמנחת כה״ג, לרבנן מביא קומץ אחד מחציתו בשחרית ומחציתו לבין הערבים, ולאבא יוסי מביא שני קומצים אחד בשחרית ואחד בבין הערבים. והסיקו לבסוף שהלכה כאבא יוסי. וספק הגמ׳ כאן הוא אליבא דאבא יוסי שסובר שמביא שני קומצים קומץ לכל מחצית עשרון, אם כשמת כה״ג ומקריבים עשרון שלם בשחרית ועשרון שלם בבין הערבים, אם צריך שני קומצים לכל עשרון וצריכים שני קומצים בשחרית ושני קומצים בבין הערבים, או שסגי בקומץ לכל עשרון, ופשטה הגמ׳ שכיון שהמקור שבמנחת חביתין צריך קומץ למדוהו מלחם הפנים, כמו ששם צריך שני קומצין לכל עשרון קומץ לבונה, כן גם במנחת חביתין לכל עשרון קומץ, וכיון שמקריבים קומץ שלם בשחרית, צריך גם קומץ לבין הערביים. והרש״ס גרס ׳כלום למדו לקומץ אלא ממנחת חוטא מה להלן שני קומצין כחסר אף כאן שני קומצין כחסר׳. והטעם משום שלא מצינו שני קומצין בהקטרה אחת, ולכן לאבא יוסי במת כה״ג ומינו אחר תחתיו, מביא קומץ אחד בשחרית ואחד בבין הערבים.

אך הגר״א גורס ׳א״ר חזקיה אף הדא צריכה ליה קומץ בשחרית וקומץ בין הערבים או חצי קומץ בשחרית וחצי בין הערבים׳, וספק הגמ׳ הוא לרבנן שמקריבים תמיד קומץ אחד חציו בשחרית וחציו בבין הערבים, באופן שמת כה״ג שמקריבים עשרון שלם בשחרית ועשרון שלם בבין הערבים, אם צריך להקריב קומץ בשחרית וקומץ בבין הערבים, או שמקריבים חצי קומץ בשחרית וחצי קומץ בבין הערבים, וע״ז פשטה הגמ׳ שכיון שלומדים קומץ מלחם הפנים, כמו שבלחם הפנים אינו יכול לחסר משיעור שני קמצים, כן גם במנחת חביתין צריך קומץ לכל עשרון. וכן הגירסא במנחות (נג.) שספק הגמ׳ אליבא דרבנן אם הוכפלה לבונתו ומביא קומץ בשחרית וקומץ בין הערבים, או לא. ופירשו בתוס׳ (שם נג: ד״ה לרבנן), שלאבא יוסי שסובר שצריך קומץ בשחרית וקומץ בין הערבים אין להסתפק אם צריכים שני קומצי לבונה, שלא שייך להקטיר יותר מקומץ לבונה.

הרי פשוט שיש בה מעילה

חטאת מלמד שמועלין בה. בתוס׳ (מנחות נא: ד״ה חטאת) כתבו שהפסוק לא בא ללמדנו שמועלים בפרה, שדבר פשוט שמועלים בה דהרי היא מקדשי בדק הבית, אלא הפסוק בא ללמדנו שיש בה מועל אחר מועל שאינו אלא בבהמה וכלי שרת בלבד[ג]. ובקרן אורה (מנחות שם) הקשה, דהטעם שיש מועל אחר מועל בבהמה וכלי שרת היינו משום דקדושת הגוף הוא ואינו יוצא לחולין ע״י מעילה ולא משום שנקרא חטאת, וא״כ בפרה שנפדית מחיים וגם לאחר שחיטה לר״ש פרה נפדית על גבי מערכתה, אמאי יהא בה מועל אחר מועל כיון שאין עליה אלא קדושת דמים ויש לה פדיון[ד]. ולכן כתב לפרש עפ״י דברי הכסף משנה (מעילה פ״ג ה״ה) שפרה אינה דומה לא לקדשי מזבח ולא לקדשי בדק הבית, וכיון שאינה קדשים ממש לא היה מן הדין שימעלו בה אלא משום שנקראת בפסוק חטאת. וכ״כ בשפת אמת (מנחות שם). ובחי׳ הגרי״ז (מנחות שם) כתב, שבלי הפסוק היינו אומרים שפרה לא חשובה קדשי בדק הבית, רק היא טהרתן של ישראל וכמו כל מקוואות של ציבור, ומה שמצאנו בכמה מקומות בש״ס שפרה קדשי בדק הבית היא משום שבאה ממעות הלשכה, זה נלמד מהפסוק חטאת היא שרואים שמועלין בה א״כ קדושה היא ובאה ממעות הלשכה, אבל לולא הפסוק שחטאת היא, לא היינו יודעים שפרה באה מתרומת הלשכה[ה].

ביאור הגמרא

וכיון שנגדרו גזרו שלא ימעלו בה. בקרבן העדה מפרש, שכוונת הגמ׳ לומר כמו שאמרו בבבלי במנחות (נג.) שפרשו מספק הזאות משום שחששו לאיסור מעילה. אך בקרן אורה (מנחות שם) מפרש, שכיון שנגדרו שחזרו להיזהר ולא נהנו מאפר הפרה לעצמם, גזרו שלא ימעלו בה דהיינו שביטלו את תקנתם שימעלו בה. וכתב, שיש ללמוד מזה, שאם תיקנו חכמים איזה דבר בשביל איזה טעם ובטל הטעם יש בכוחם לבטל את התקנה כיון שאין בה צורך.

אם ביטלו חכמים את תקנתם או שגזרו תקנה חדשה שאין מעילה באפר פרה

שם. כאן הגירסא ׳גזרו שלא ימעלו בה׳, ובמנחות (נג.) הגירסא ׳אוקמוה אדאורייתא׳, וכך פירש הרע״ב. וכתב בהר אפרים שיש חילוק בין הגירסאות, שבבבלי משמע שלא היתה תקנה חדשה שלא ימעלו באפר, אלא שביטלו חכמים את תקנתם שימעלו באפר וממילא חזר הדבר לדין תורה, אבל בירושלמי משמע שגזרו ותיקנו שלא יהא בה מעילה, וביאר, שיש נפקא מינה ביניהם, שאם לא היתה תקנה חדשה אלא שביטלו את תקנתם שימעלו באפר והעמידו דבריהם על דין תורה שאין בה מעילה, יש כוח לכל ב״ד לתקן מעילה אם יש צורך בדבר מחמת סייג לתורה, משא״כ אם נאמר שגזרו ותיקנו שאין מעילה באפר פרה, אין כוח לב״ד אחר לתקן שימעלו באפר פרה אם לא שגדול בחכמה ובמנין מאותו הב״ד שתיקנו שאין מעילה באפר פרה, כיון שבא בזה לבטל את תקנת הב״ד שלפניו שתיקנו שאין מעילה באפר פרה.

א. **אך** בצפנת פענח (שקלים פ״ד ה״ד) כתב, שהירושלמי אינו חולק על הבבלי, ומפרש את הבבלי כמו שמפרש הגר״א בירושלמי, ומה שאמרו בבבלי שתיקנו שיגבו מן היורשים, היינו מכל אחד ואחד מהציבור, וקושיית הגמ׳ במנחות על ר״ש שאמר משל ציבור דהיינו מתרומת הלשכה, ומשמע שמן התורה גובים מתרומת הלשכה, ובשקלים שנינו שמתנאי בי״ד בלבד גובים מתרומת הלשכה, ומתרצת הגמ׳ שמן התורה גבו מתרומת הלשכה, וכיון שראו שהלשכה דחוקה תיקנו שיגבו מכל אחד ואחד מהציבור [דהיינו משל היורשים], ולאחר שפשעו בה חזרו והעמידו על דין תורה שגובים מתרומת הלשכה.

ב. **ויישב** בזה את סתירת הרמב״ם שבתמידין (פ״ג הכ״ג) פסק שהיורשים הביאו את המנחה, ובשקלים (פ״ד ה״ד) פסק שהביאו מתרומת הלשכה, שסובר כר״ש שמדינא משל ציבור היא באה, אך ביום המיתה היורשים חייבים להביא. ואף לר״ש שמדאורייתא משל ציבור, מ״מ ביום המיתה היורשים חייבים. אך בשפת אמת (מנחות נא:) ובצפנת פענח (שקלים פ״ד ה״ד) כתבו, שגם לר״י שמשל יורשים היא באה היינו רק ביום המיתה, [ובצפנת פענח הוסיף דר׳ יהודה לטעמיה שסובר (קדושין כט:) שעבודא דאורייתא וגובה מן היורשים, וביום המיתה נשתעבדו הנכסים של הכהן גדול למנחה], אבל לאחר יום המיתה לכו״ע משל ציבור היא.

ג. **ובשו״ת** דבר אברהם (מ״מ סי׳ ז ענף ג אות ח) הקשה, שלדברי התוס׳ שיש מעילה בפרה גם משום קדושת בדק הבית אלא שהברייתא מדברת רק לענין מועל אחר מועל, א״כ כשממעטים אפר מחטאת היא שאין בו מעילה לא נתמעט אלא מדין חטאת, דהיינו שלא יהא בו דין מועל אחר מועל כבחטאת, אבל דין בדק הבית יש בו שהרי מזה לא נתמעט מהאי קרא וראוי שיהא בו מעילה, וא״כ קשה על מה שאמרו בגמ׳ דכיון דחזו דקא מזלזלי בה דהיינו שהשתמשו באפרה, והרי מעלו מצד קדושת בדק הבית ולמה הוצרכו לחדש בו מעילה, וכן מאי מסיק (בגבלי מנחות נג.) דכיון דחזו דקא פרשי מספק הזאות אוקמוה אדאורייתא, מאי מהני מה דאוקמוה אדאורייתא הא מ״מ יפרשו משום מעילה דבדק הבית, וע״ש מה שתירץ.

ד. **ובשפת** אמת (שם) הקשה גם על מה שתירצו התוס׳ שיש בפרה מועל אחר מועל, דלמ״ד דלא הוי קדשי מזבח י״ל דאין בה מועל אחר מועל, וכתב, שאפשר שכוונת התוס׳ דמחטאת היא יליף דהוי קדשי מזבח וממילא יש בה מועל אחר מועל, אבל לדידן דקיימא לן דקדשי בדק הבית היא, מודים התוס׳ שאין בה מועל אחר מועל. [אך כתב שמדברי התוס׳ בחולין (יג: ד״ה חטאת) משמע דגם למ״ד דהוי קדשי בדק הבית דורשים חטאת היא שמועלין בה].

ה. **והוסיף**, שכן משמע ברש״י על התורה (במדבר יט ט) דמהפסוק דחטאת היא ידעינן כל הדין שיש בה קדושה להיאסר

פרק שמיני - כל הרוקין

הטעם שמטמא ר' יוסי

רבי יוסי אומר בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין שבצדדין טהורין, ובשעת הרגל שבאמצע טהורין ושבצדדין טמאין. בשפת אמת (פסחים יט:) העיר, על מה שבפסחים מקשה הגמ' על מ"ד שאומר שלא גזרו על ספק הרוקין בירושלים, דמאי קמ"ל, הא תנינא במשנה כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורין, וכתב השפ"א, דהרי אפשר שהא גופא בא לחדש שההלכה כר"מ שטהורים, וביאר, שהמ"ד שם אמר שלא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים, ודבר זה יכול להיות גם לר' יוסי, דמה שאמר ר' יוסי שכל השנה באמצע טמאים וברגל בצדדים טמאים, אינו משום ספק אלא מודאי שהוא רוק של זבים, וא"כ דבריו מתפרשים גם לר"מ וגם לר"י.

יישוב הסתירה מרישא לסיפא

כל הכלים הנמצאין בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאין ודרך עלייה טהורין שלא כירידתן עלייתן. בבבלי בפסחים (יט:) מפרשת הגמ' שאין הרישא והסיפא סותרים זה את זה, שהדיוק של הרישא שרק דרך ירידה טמאים אבל בכל העיר טהור הוא העיקר, ומה שמשמע בסיפא שרק בדרך עלייה טהור, בא למעט מבואות קטנים שהיו סמוכים לדרך ירידה ועלייה ופעמים שהיו יורדים דרך אותם מבואות ופעמים עולים דרך שם שטמאים מספק כיון שגם יורדים דרך שם. ובתפארת ישראל (נועם משנה ח) כתב, שהטעם שכתב התנא בסיפא דרך עלייה טהור ולא כתב דכל שלא בדרך ירידה טהור, כיון שאף שלא בדרך עלייה אלא בכל העיר טהור, משום שהמשנה הולכת כר"מ שחושש למיעוט ובא לחדש שבדרך עלייה טהור אף שבדרך למקוה נאבד, ולא אומרים שסמוך מיעוטא שטועים ומורידים כלים לטבול בדרך עלייה לחזקת הטומאה של הכלים, ואיתרע לה רובא שעולים בדרך זו ונאמר שקודם שטבל נאבד, משום שחשוב מיעוטא דמיעוטא שגם לר' מאיר אין חוששים לכך.

הטעם שלא הזכיר הרמב"ם סל ומגריפה

רבי יוסי אומר כולן טהורין חוץ מן הסל והמגריפה. הרמב"ם (משנה הטומאות פי"ג ה"ה) פסק, שכל הכלים הנמצאים בירושלים טהורים אפילו נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה וכר' יוסי, ולא הזכיר שסל ומגריפה טמאים. ובכסף משנה (שם) כתב, שלא חשש הרמב"ם להוציא מהכלל כלים אלו שמיוחדים לקברות, דדבר פשוט שהם טמאין.

ובשו"ת עמק הלכה (מ"מ סי' ס) הקשה על הכס"מ, דאם זה דבר פשוט שהן טמאים, למה הוצרך ר"י להוציאן מכלל כל הכלים. וכתב לפרש, שבטעם שכלים אלו טמאין אף בירושלים כתב הרמב"ם בפירוש המשנה, שהוא לחוזק טומאתן, דכיון שכלים אלו מיוחדים לקברות, על כן אין טומאתם בגדר ספק מחמת שמיתה שכיחא ובודאי השתמשו בהם ונטמאו, וכן מוכח מהירושלמי במו"ק (פ"מ ה"ה) שבתחילה היה מנהגם לקבור את מתיהם במהמורות ואח"כ ללקט את העצמות, אבל אח"כ לא נהגו כן, ורק מי שרצה לעשות כן הוכרח לצוות על זה בפירוש שיעשו לו כן, ולכן בראשונה שהיה המנהג כן לכולם, היה לכלים אלו חוזק טומאה כיון שמצוי מאד היה להשתמש בכלים אלו בסל ומגריפה, ולכן אמר ר"י דטמאין אף בירושלים, משום דלרוב חוזק טומאתן שמצויה הרבה אין טומאתן בגדר ספק, אבל אח"כ כשנתבטל המנהג ורק יחידים כר' צדוק היו קוברים כן, אף שהיו משתמשים בכלים האלו כדי ללקט העצמות של היחידים שציוו על זה בשעת מיתתן, אבל מכל מקום אינו מצוי כ"כ שישתמשו בכלים אלו, ואין לכלים אלו חוזק טומאה וטהורין הם, ועל כן לא כתב הרמב"ם חוץ מן הסל, משום שבאמת גם הכלים האלו טהורין.

הרי אפשר שנאבדה קודם י"ג ולא טבלה

סכין שנמצאת בארבעה עשר שוחט בה מיד. רש"י בפסחים (ע. ד"ה מאי שנא) כתב, שהטעם שתולים שהטבילה מאתמול קודם שנאבדה ולא חוששים שנאבדה לו לפני הרבה זמן ולא הספיק לטובלה, שמתוך שבשעת הרגל יש הרבה בני אדם לא מצוי שתישאר אבידה הרבה זמן באותו מקום ולא תמצא. והרש"ש (פסחים שם) והאור גדול (שקלים פ"ח מ"ג) העירו על מה שלא פירש רש"י שהטעם שלא חוששים שנפלה לפני הרבה זמן, כיון שמיירי כאן בסכין הנמצאת בירושלים ושוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, והרי מצינו לעיל (פ"ז ה"ג) שמטעם זה מעות הנמצאים שם בשעת הרגל של מעשר הן. וכתבו, שכיון שבכל יום היתה שעה קבועה שבה כיבדו את השוק, א"כ אף ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, כשמצא בי"ד בבוקר קודם הכיבוד יש לחוש שמא נאבד לו בי"ג אחר שכיבדו את השוק, ולא הספיק לטובלה כי יש לו שהות כל היום לטובלה, וע"כ הוצרך רש"י לטעם אחר.

סכין שנמצאת בשלשה עשר אם טעונה הזאה

סכין שנמצאת בארבעה עשר שוחט בה מיד בשלשה עשר שונה ומטביל. רש"י (פסחים ע. ד"ה שונה ומטביל) פירש את המשנה, שאף על פי שיש ספק שמא כבר הטבילוה הבעלים, מ"מ שונה ומטבילה מספק, שמא עדיין לא הטבילוה כיון שהיתה להם שהות ביום להטבילה ולהעריב שמשה. אך הרמב"ם (נפיה"מ ונפלאות הטומאות פי"ג ה"ו) פירש, ששונה היינו שמזה עליה מי פרה אדומה, לפי שיש לחוש שיום שלשה עשר הוא שביעי לטומאתה ונמצאת צריכה הזאה שניה, אבל בנמצא בי"ד א"צ להזות עליו דודאי כבר היה הזאת ז' אתמול כדי שיהיה מוכן היום לפסח. והראב"ד השיג עליו, שאין צריכים הזאה כל עיקר, דבשעת הרגל הכל מטהרים את סכיניהם לא גזרו עליהן טומאת מת אלא טומאת מגע, ומה שאמרו שונה היינו שמטבילו מן הספק שמא עדיין לא הטבילו. ובכסף משנה כתב, שמלשון שונה יש להוכיח כפירוש הרמב"ם שמזה עליו שנית לבד מה שהזה עליו כבר בשלישי, דלגבי הזאה שייך הלשון שונה אבל לגבי טבילה לא שייך לשון שונה.

אם מדובר בסכין שנמצאת בירושלים או מחוצה לה

שם. התוס' בחגיגה (כא. ד"ה המוכן) ובזבחים (נא. ד"ה טבול יום) כתבו, דמיירי כשנמצא הסכין מחוץ לירושלים, משום שבירושלים לא גזרו על ספק כלים הנמצאים. ובחגיגה הוסיפו עוד, דיש לומר דמיירי כשנמצא הסכין בירושלים ובגזייתא שאינו לא דרך ירידה ולא דרך עליה וגזרו על כלים הנמצאים שם, ובנמצא בי"ד שיש הוכחה שהטבילו הבעלים מותר. אך הרמב"ם (משנה הטומאה פי"ג ה"ה) כתב, שאף שלא גזרו על ספק כלים הנמצאים בירושלים, מ"מ בסכינים שעומדים לשחיטת קדשים גזרו עליהם טומאה מפני חומרת הקדשים. ובהשגות הראב"ד כתב, שהוכחת הרמב"ם שגזרו טומאה בסכינים העומדים לשחיטת קדשים, הוא מהדין של סכין שנמצאת בי"ג שונה ומטביל שאפילו בנמצא בירושלים הוא, ומוסיף שם שיש להוכיח שמדובר כאן בירושלים שאין הטמאים מצויים שם, שאם בנמצא חוץ לירושלים כיון שנמצא ברשות הרבים אמאי בנמצא בי"ד שוחט בה מיד, נחשוש שנטמאת ממגע העוברים ושבים. אך במאירי (נמוקי"מ ונפסחים ע.) חידש, שיש חילוק בין סכין לשאר כלים, ואף שלא גזרו על ספק כלים שבירושלים, מ"מ בסכין גזרו, משום שבשאר כלים דרך בני אדם לנושאם ביד להביא בהם יין או מים ושאר דברים כל דבר לפי ענינו, וכיון שאין חזקת טומאה בירושלים לפי שהטהרה מצויה לכל טהורים הכלים הנמצאים שם, משא"כ סכין שאם הוא טמא אין דרך להביאו בחגורה ואם הוא טהור אין דרך להביאו בידו, כשנמצא מוטל חוששים שהיה טמא והביאו הבעלים להטבילו.

החילוק שבין סכין לקופיץ

וקופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל. הרמב"ם והרע"ב הביאו את הגמ' בפסחים (ע.) שמפרשת את המשנה, שמדובר כאן כשהיה הנשיא גוסס בי"ג ואם ימות יצטרכו כל העם להיטמא לו ויבוא הפסח בטומאה, ועל כן במצא סכין שיש בו ספק אחד אם הנשיא ימות ולא יצטרכו לטהר את הסכין שהרי כולם יהיו טמאים, או שלא ימות ויצטרכו לסכין טהור, כיון שיש בו ספק אחד טובלים אותו הבעלים, אבל הקופיץ שיש בו שני ספיקות דשמא ימות הנשיא ולא יביאו חגיגה שאין החגיגה באה בטומאה, וכן שמא לא יהיו אוכלים מרובים ויספיק להם בשר הפסח ולא יצטרכו לשחוט את החגיגה ולא יצטרכו לקופיץ שאינו ראוי לפסח אלא לחגיגה, על כן חוששים שמא לא טבלו את הקופיץ.

לדעת הרמב"ם מועילה הזאה ביום השמיני

שם. הצל"ח (פסחים ע.) והשפ"א (פסחים שם) והרש"ש כתבו, שלפירוש הרמב"ם שמפרש דשונה היינו שמזה עליו הזאת שביעי, כדי שיוכלו להזות על הקופיץ שנית בי"ג היו צריכים להזות עליו בט' בניסן שהוא יום השלישי, וא"כ בנמצא הקופיץ בי"ד ששונה ומזה, אף שודאי הזה כבר בי"ג להזאת יום השביעי, שאם לא הזה בי"ג להזאת יום השביעי לא תועיל ההזאה בי"ד להזאת שביעי כיון שהוא כבר יום השמיני להזאת שלישי ויצטרכו להזות עוד פעם בשביעי, אלא שהרמב"ם לשיטתו (פרה אדומה פי"ח ה"ג) שסובר שהזאת שביעי יכולה להיות בשמיני או בתשיעי, ולכן פסק (קרבן פסח פ"ו ה"ו) שטמא מת שחל

בהנאה, ונמצא שכל דין קדושה ואיסור שבה נלמד מקרא דחטאת היא, ובלא זה היתה מותרת בהנאה ואף לא היתה קדושה בקדושת בדק הבית. ו. **וברש"ש** הוסיף, שלגבי מעות שנמצאו בירושלים בשעת הרגל לא אמרינן שאולי הם חולין ואף ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום נפלו לו אחר הכיבוד, משום שכיון שאין לתלות שנפלו אלא ביום אתמול אין כאן רוב להיתר, שהרי מרוב השנה אינם, אלא רק יכול להיות שהם מיום קודם לחג, לכך הולכים אחר שעת הרגל. וע"ע באור גדול מש"כ עוד ליישב.

שביעי שלו בשבת אף שיום שלשה עשר בניסן הוא מזין עליו רק למחר, ואף שיום ארבעה עשר בניסן הוא, ולכן במצא קופיץ בי״ד מזה עליו בי״דז.

כא:

גירסא אחרת והחילוק ביניהם

קצרן של נכרים היה שם. הרש״ס גרס, ׳קצרן של זבין היה שם׳. ובהר אפרים כתב, שיש חילוק בין שני הגירסאות, שהרי חכמים חולקים על ר״מ וסוברים שבשאר ימות השנה באמצע טמאין ובצדדים טהורים, ובצדדים של שוק העליון לא אמרו מה דעתם, ומעתה, אם גורסים קצרן של זבין, יש לומר שלחכמים צדדי שוק העליון טהורין משום שאין הזבין הולכים בדרך יחד עם הטהורים, אבל אם גורסים קצרן של נכרים, גם לחכמים בצדדים של שוק העליון טמאים, משום שלא שייך לומר שהגויים נזהרים ולא הולכים בדרך יחד עם הטהוריםא.

טעם אחר לדין שבשוק העליון טמא

שם. רש״י בפסחים (יט: ד״ה של שוק) כתב, שהטעם ששוק העליון טמא משום ששם היו מתקבצים טמאים כדי שלא לטמא את חבריהם. ובמשנת אליהו תמה עליו, למה לא פירש כמו הירושלמי כאן שקצרן של נכרים היה שם.

הקשר בין מעשה בערודות שהיו נוחרין לכאן

אמר ר׳ חנינה ערודות היו נוחרין בירושלים וכו׳ אמר ריב״ל מעשה היו נוחרין ערודות באסטרטיא של מלך. בחידושי הרד״ל כתב לבאר את הקשר בין דברים אלו לענייננו, שבמעשה שהובא בבבלי במסכת מנחות (קג:) והובא גם בהמשך כאן, הגירסא ערודות היו נוחרין באסטרטיא של מלך, והיינו קצרה של גויים שהיה שם, וכוונת הירושלמי להוכיח שקצרין אין פירושו כובס, אלא כמו קסטרא שהוא מצודה וממשלה של גויים.

הקללות שבדברים האלו

והיו חייך תלואים לך מנגד זה שלוקח חיטים לשנה וכו׳ ולא תאמין בחייך זה שלוקח מן הפלטר. בחידושי אגדות מהמהרש״א (מנחות קג: ד״ה והיו) כתב, שהטעם ששייכים דברים אלו לקללות, משום שבשעה שהיו ישראל על אדמתם היה לכל איש מישראל קרקע, אבל משגלו לא היה להם קרקע לזרוע והיו צריכים לקנות חיטיםב.

יישוב המעשה למ״ד דם נבילה טמא

מאי כדון העיד רבי יהושע בן פתורא על דם נבילות שהוא טהור. בשו״ת בנין ציון החדשות (סי׳ סו) כתב, שמהבבלי במסכת מנחות (קג:) משמע, שמה שהעיד ר״י בן בתירא שדם נבילות טהור יצא לו כן מהמעשה שהביא שהיו נוחרין ערודות לאריות, וא״כ יש להקשות מהמעשה הזה למ״ד שסובר דדם נבילות טמא, וכתב ליישב לפי מה שפסק הרמב״ם (מאכלות אסורות פ״ג ה״ח) שבהמה או חיה טמאה ששחטה או נחרה אינה מטמאה משום[עיי״ש בהשגות] נבילה כל זמן שמפרכסת, והבשר הפורש מן המפרכסת כפורש מן החי וטהור, ולפ״ז ה״ה דם שפורש מן המפרכסת טהור משום נבילות, והחוש מעיד שבהמה שנחרה רוב הדם שלה יוצא כשעודה מפרכסת, וכיון דקיי״ל בזבחים (עט.) דדם מבטל דם, וגם לענין טומאה אמרינן כן, א״כ אין ראיה מהמעשה דריב״ב שדם נבילות טהור, די״ל שכיון שרוב דם הערודות יצא בעודם מפרכסים, ורק המיעוט יצא לאחר שמתו בטל ברוב, וריב״ב שהוכיח משם שדם נבילות טהור אפשר שסבר שמין במינו אינו בטל, וע״כ אין הדם שיצא לאחר המיתה בטל בדם שיצא מקודם לכן, אבל לדידן שמין במינו בטל אין ראיה מהמעשה הזה שדם נבילות טהורג.

פירוש מריצה

שמריצה את האבן לבית הקברות. הרש״ס מפרש, שהשתמשו בה לדחוף את האבנים לשמש מכסה לקבר. אך הרמב״ם והרע״ב פירשו, שהוא כלי שרוצצים ומשברים בו את עצמות המת כדי להכניסם בסל להוליכם ממקום למקום. ובשיירי קרבן העיר על הרמב״ם והרע״ב, שבירושלמי אמרו שמריצה את האבן לבית הקברות, ולא שרוצצים בו את עצמות המת. ובמתא דירושלים כתב שגירסת הרמב״ם בירושלמי היתה שמריצה את האבר בבית הקברות. ובשו״ת עמק הלכה (מ״מ סי׳ סמ) כתב, שגירסת הרמב״ם היתה שמריצה את העצם. ובתפארת ישראל (יכין סוס י) העיר עליו, שאסור לבזות עצמות כ״כ, דהרי באבל רבתי (פי״ג) תניא אין מפרקין את עצמות ואין מפסקין הגידין, וכן נפסק בשו״ע יו״ד (סי׳ תג ס״ו), ועל כן מפרש שם שמריצה הוא טס ברזל שמביא בו אבנים לקברות, או שמשבר בו את האבנים.

אם מותר לשבור עצמות מת כדי לקברו בא״י

שם. בשו״ת רדב״ז (מ״ג סי׳ תריסו) כתב, שיש להוכיח מפירוש הרמב״ם במריצה דהיינו כלי שרוצצים ומשברים בו עצמות המת כדי להוליכם ממקום למקום, שמותר להוליך עצמות מתים לא״י אף שלפעמים מתפרקים האיברים ומשתברים העצמות, שכיון שהוא לתועלת המת אין בו משום בזיון כי זהו כבודו, דגם במשנה רואים שהיו מתירים לרצץ את העצמות להוליכם ממקום למקום, ומסתמא לא היו עושין כן אלא לכבודו של מת לקברו אצל בני משפחתו וכ״ש שמותר לעשות כן כדי לקברו בארץ ישראלד.

אמנם בשו״ת עמק הלכה (מ״ס סי׳ ס) כתב לגבי פינוי עצמות אביו מקברו שרוצה לפרק את האיברים וליתנם בתיבה קטנה כדי להוליכם לקברם לא״י שאסור לקפלם ולשברם, וכתב, שאין להוכיח מהמשנה שמותר לשבר את העצמות כדי להוליכם למקום אחר, משום שבמשנה מדובר כשכבר נתפרקו העצמות מעצמן ונפסקו הגידים מעצמן, ולכך מותר אח״כ לכתתם כדי שיכנסו בסל, וכן יש להוכיח ממגריפה שנשנתה במשנה ופי׳ הרמב״ם שהוא כלי שגורפים בה את העצמות שנתפזרו, וע״כ שמירי כשנתפרקו העצמות ולכן מותר להשתמש במריצה כדי להכניסם לסל, אבל כל עוד ששלדו של המת קיימת והאברים מחוברים עדיין זה בזה ודאי שאסור לפרקם. ובשו״ת שרידי אש (מ״ג סי׳ ק) כתב, שלפי מה שמפרש בירושלמי דמריצה היינו שמריצה את האבן לבית הקברות, בטלה ראיית הרדב״ז שמותר לשבור עצמות מת. אך בשו״ת עמק הלכה (סס) כתב, שאפילו לגירסא שלנו בירושלמי מריצה שהיא מריצה את האבן, מ״מ מסל יש להוכיח שמותר לקפל את העצמות, שהרי אי אפשר שיניח את העצמות סדורות בסל כמו בארון, ומ״מ כיון שהוא לצורך קבורה מותרה.

הטעם שהמריצה טמאה

שם. בשו״ת עמק הלכה (מ״ס סי׳ סמ) הקשה על הירושלמי שמפרש דמריצה היינו שמריצה את האבן לבית הקברות, איזה טומאה יש במריצה מחמת שמריצה את האבן, הרי גם האבן אינה טמאהו. וכתב, שמכאן ראיה לשיטת הר״ת בתוס׳ ברכות (יט: ד״ה מלגין) ובשבת (קנג: ד״ה עד) שגולל ודופק שנתרבו לטומאה היינו המצבה שמעמידין לציון, והמריצה שמריצה את האבן היינו שמריצה את המצבה וע״כ היא טמאה.

אך בהערות שם השיג עליו, שבתוס׳ בסוכה (כג. ד״ה ולמ גולל) כתבו שגולל שפירש מן הקבר טהורז, וא״כ גם האבן שמריצים לציון כל זמן שאינה על הקבר אינה טמאהח. ועוד יש להקשות, שכיון שהמריצה נוגעת באבן קודם שנותנים את האבן ע״ג הקבר ואז האבן עדיין טהורה ואיך המריצה טמאה.

אם הכוונה שהסכין קשורה לקופיץ או שהקופיץ קשורה לסכין

תני הסכין קשורה לה הרי זו כמותה. בקרבן העדה פירש, שאם נמצאת סכין קשורה לקופיץ דינה כדין הקופיץ, וכשם שהקופיץ אינו בחזקת טהרה בי״ד כן גם הסכין שקשור לו אינו בחזקת טהרה בי״ד. וברמב״ם בפירוש המשנה פירש, שמירי כשמצא סכין סתם קשורה לסכין שידועה לו, דדין הסכין הקשורה כסכין הידועה, דאם היתה טמאה הרי זו טמאה ואם היתה טהורה הרי זו טהורה. ובצל״ח (פסחים ע.) כתב, שאין כוונת הירושלמי לומר שהקופיץ הרי הוא כסכין, שאין זה שום חידוש וזה כבר נשנה במשנה ׳נמצאת קשורה לסכין הרי היא כסכין׳, אלא הפירוש שהסכין הרי היא כקופיץ, ואם כן קשה מהברייתא על המשנה ששנינו שם הקופיץ הרי היא כסכין, וכתב ליישב, שהמשנה מדברת כשפסח חל בחול, ואז הקופיץ הוא כמו הסכין, שהרי

ז. **ובשפת** אמת הוסיף, שמטעם זה לא פירשו רש״י והראב״ד ששונה היינו שצריך הזאה, משום דרש״י (קידושין סב. ד״ה ה״ג) והראב״ד (פרה מדומה פי״ח ה״ג וקרבן פסח פי״ו ה״ו) סוברים, שצריך הזאה שלישי ושביעי דווקא, ושלא יהיה יותר מארבעה ימים בין הזאה להזאה, וכאן מדובר כשהיה הנשיא גוסס בי״ג, ונמצא שבט׳ בניסן שעדיין לא היה הנשיא גוסס והיזו עליו כדי שבי״ג נוכל להזות עליו הזאת שביעי שיהיה מוכן לחגיגה, וא״כ בנמצא בי״ד אין צריך להזות, דממה נפשך, אם לא היזו בי״ג לא תועיל הזאת י״ד להזאת שביעי אלא להזאת שלישי ויצטרכו עוד הזאת שביעי, ואם כבר היזו בי״ג אין צורך להזות בי״ד, ולכך פירשו שלא מדברים כאן מהזאת טומאת מת, וע״ש עוד טעם לכך. א. **וע״ש** שמוכיח מטהרות (פ״ה) שנכרים אינם נזהרים להטיל רוק במקום הילוך הטהורים. ב. **והוסיף,** שהטעם שחיטים נקראים ׳חייך׳ משום שהתבואה היא חיותו של האדם. ג. **וע״ש** שנשאר בקושיא על רבי שסובר בחולין (קט) שמין במינו אינו בטל, וא״כ יקשה על רבי מהמעשה דריב״ב. ד. **וע״ש** שכתב שיש עוד ללמוד מאותה משנה שהיו מתקנין כלי לגרוף אותם אם היו מפוזרים ועצמות מת אחד לא היו מפוזרים עד שיצטרכו מגריפה לקבץ אותם, אלא ע״כ שהעצמות היו משל מתים הרבה מעורבים יחד, ואעפ״כ מותר לערבם יחד כיון שהדבר לכבודם. אך בשו״ת חת״ס (יו״ד סי׳ שנג) כתב שאסור לערבב עצמות מתים. ה. **ובמתא** דירושלים כתב, שכוונת הרמב״ם שרוצצים בו את עצמות היינו בנפלים שמשליכים את עצמותם לבור, שכיון שאינם טעונים קבורה מותר ג״כ לשבור את עצמותם, או שנאמר שהיו רוצצים בו את עצמות הגויים, אבל עצמות ישראל י״ל שאסור לשברם. ו. **ובהערות** לשו״ת עמק הלכה כתב, שאין המריצה טמאה מכח האבן, רק מכח האדם שמוליך את המריצה שהוא טמא מת ומטמא אותה. ז. **והביאו** ראיה מהתוספתא דאפילו ניטלה אחת מאבני הגולל המאהיל ע״ג השניה טהור. ח. **והעיר** שם מהתוס׳ בכתובות (ד: ד״ה עד) שכתבו בשם ה״ר דוד, שרק גולל שפירש מטמא אבל כשעל הקבר

את הסכין צריך בארבעה עשר ובודאי שטבל אותו אתמול, וכיון שהקופיץ קשור לסכין בודאי שגם את הקופיץ טבל עמו, אבל הברייתא מדברת כשחל בשבת, ואז הקופיץ מוקצה בו ביום ולא יתכן שנאבד בו ביום, ואם כן ודאי שנאבד הקופיץ מזמן, וכיון שהסכין קשור לו, גם הסכין נאבד, וחוששים שמא מלפני הרבה זמן נאבדו, ולכן שונה ומטביל.

אפשר לטבול בגד צבוע ואין הצבע חוצץ

פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה. בשו"ת הרשב"א (ח"ז סי' קמ) כתב, שמכאן יש להוכיח שאפשר לטבול בגד צבוע ואין הצבע נחשב כדבר נוסף וחוצץ אלא כעיקרו של הבגד, שהרי בפרוכת היו הרבה צבעים תכלת וארגמן ותולעת שני, ומ"מ רואים שהועיל לה טבילה[ט].

מדוע פרוכת מקבלת טומאה הרי אינה כלי

שם. התוס' בביצה (יד: ד"ה מפני מה) כתבו, שהטעם שהפרוכת מקבלת טומאה אף שאינה כלי וכמבואר בביצה (שם) שהטעם שהווילון טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו ובלא טעם זה לא היה מקבל טומאה, וא"כ פרוכת של בית המקדש שאסורה בהנאת אדם אינה נחשבת כלי ולא תקבל טומאה, וכתבו שכיון שהפרוכת שבמשכן היתה כפופה לכיוון הארון כמבואר במסכת סוכה (ו:) מהפסוק 'וסכות על הארון', על כן נקראת אהל ומקבלת טומאה. ובשם ר"ש מאיוורא כתבו, שכשהיו נושאים את הפרוכת ממקום למקום נתנו את הכלים לתוכה, וע"כ יש תורת כלי עליה.

ובתוי"ט כתב, שהתירוץ השני שכתבו בתוס' שייך בכל הפרוכות שהיו במקדש, אבל התירוץ הראשון שייך רק בפרוכת של קודש הקדשים שכפפו אותה, אבל בשאר הפרוכות שלא כפפו אותם, אינם נחשבות לאהל ולכן אינם כלי ולא מקבלות טומאה. ובתוס' חדשים הקשה על התוי"ט, שגם התירוץ השני שכתבו התוס' אינו שייך רק בפרוכת ששימשה למשא, אבל בפרוכת שבבית המקדש לא שייך את התירוץ הזה.

אך הראב"ד (תמיד כט:) כתב, שאף שהפרוכת אסורה בהנאה, כיון שאם היתה של חול היתה ראויה להשתמש בה לחימום, תורת כלי עליה, מכיון שמצד עצמה היא ראויה לשימוש, ונמצא שאיסורא הוא דרביע עלה'.

מה הם שמונים ושתים רבוא

ומשמונים ושתים רבוא היתה נעשית. ברמב"ם ובמאירי פירשו, שכך היה מנין דינרי הזהב שהוציאו על עשייתה. ובתפארת ישראל (יכין פרק נ) כתב, שזהו סכום חוטי השתי שבפרוכת. ורש"י בחולין (ה: ד"ה ומשמונים) כתב, דיש ספרים שגורסים משמונים ושתים ריבות נעשית, והיינו ששמונים ושתים נערות בתולות היו מתעסקות בעשייתה[יא].

ובמנחת מרדכי (נהגהות למקדש דוד סי' ו סק"ו) הקשה מכאן על שיטת הרשב"א והראבי"ה שהביא הבית יוסף (או"ח סי' תס), שבמקום שצריך שתעשה המעשה לשמה כמו במצה אם עשאו קטן פסול אפילו שהגדול עומד על גביו, ופרוכת צריכה עשייה לשמה, ומ"מ התעסקו נערות קטנות בעשייתה[יב].

החשבון כיצד שלש מאות כהנים היו מטבילים את הפרוכת

ר' יצחק בר ביזנא בשם שמואל גוזמא. בתפארת ישראל (נזיר פרק ד) ובשו"ת שואל ומשיב (תליתאה ח"ג סי' נב) הביאו בשם הגר"א לפרש הטעם ששלש מאות כהנים היו טובלים את הפרוכת, משום שאורך הפרוכת היה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמות, נמצא שהחיקף שמסביב הוא מאה ועשרים אמה, ואמות הכלים היו בני חמשה טפחים אליבא דר' יהודה (לעיל פ"ו ה"ח), ופרוכת כלי היא[יג], נמצא שהחיקף של ק"כ אמה הוא שש מאות טפחים, ושיעור אחיזה של אדם הוא טפח, וכל כהן שאוחז בשני ידיו, הוה שני טפחים לכל כהן, יוצא לשש מאות טפחים שלש מאות כהנים[יד].

ובתפארת ישראל (שם) הקשה עליו, שמבואר כאן שהמספר של המשנה הוא גוזמא[טו]. אך בשואל ומשיב הביא בשם הגר"א, שהגוזמא אינה מה שאמרו ששלש מאות כהנים היו מטבילים אותה, אלא מה שאמרו שמשמונים ושתים רבוא היתה נעשית, וכ"כ במאירי[טז]. אך ברש"י בחולין (ה: ד"ה ומשמונים) מפורש שמה שאמרו שלש מאות כהנים הוא הגוזמא[יז].

מהו מעשה רוקם ומהו מעשה חושב

כתוב אחד אומר מעשה רוקם וכתוב אחד אומר מעשה חושב, מעשה רוקם פרצוף אחד מעשה חושב ב' פרצופין, רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב מכאן וחלק מכאן וחד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן וארי מכאן, וחורנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן. במשנה למלך (כלי המקדש פ"ח הט"ו) הביא את גרסתנו בירושלמי וכתב שנראה דט"ס נפל בספרים, והגירסא הנכונה היא, חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן, וחורנא אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן וארי מכאן. וכן בהגהות הגר"א הגיה חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן, מעשה חושב ארי מכאן וארי מכאן, וחורנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן, מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן[יח].

ובמשנה למלך (שם) מפרש, שכל האמוראים סוברים שמעשה רוקם הוא פרצוף אחד ומעשה חושב הוא ב' פרצופין, אלא שנחלקו במה שנחלקו רש"י והרמב"ם, שרש"י סובר שמעשה אורג היינו שיש ליריעה שתי קירות ושתי הצורות שעל שתי קירותיה אינם דומות זו לזו, פעמים שמצד זה ארי ומצד זה נשר, והיינו שני פרצופות, אבל רוקם כצורתו מכאן כך צורתו מכאן. והרמב"ם (כלי המקדש פ"ח הט"ו) כתב שמעשה רוקם הוא שהצורות שנעשים באריגה נראות מצד אחד של האריג, וחושב הוא שהצורה נראית משני הצדדין פנים ואחור. והמ"ד שסובר שפרצוף אחד הוא ארי מכאן וארי מכאן שהצורה נראית משני צדדין והוא מעשה רוקם, וב' פרצופין שהוא מעשה חושב הוא ארי מכאן ונשר מכאן וזהו כשיטת רש"י. אך חורנא סובר דמעשה רוקם שהוא פרצוף אחד היינו ארי מכאן וחלק מכאן, ומעשה חושב דהוא ב' פרצופין היינו ארי מכאן וארי מכאן, סובר כרמב"ם[יט].

אם יש איסור להכניס בשר טמא לבית המקדש

בשר קדשי קדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים ובין בחוץ בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ, בית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים. בתקלין חדתין כתב שהטעם שלב"ש מותר לשורפו בפנים, ואף שאסור להשהות טומאה בעזרה, משום שבשר אין לו טהרה במקום שהוא, או משום שאינו נעשה אב הטומאה. ובעולת שלמה (זבחים נד) כתב, שהטעם שלב"ה שורפים אותו בחוץ ואף שפסולי המוקדשים נשרפים בעזרה דיליף לה בפסחים (סד.) מ'בקודש באש תשרף', משום שאסור להשהות טומאה בעזרה, ואף שבשר אין לו טהרה במקוה וכמו כלי חרס ואין בו איסור מדאורייתא להכניסו למקדש[כ] וא"כ אף בנטמא באב הטומאה יצטרך לשורפו בפנים כדי לקיים מצות שריפה בקודש, משום שבשר קדשים שונה מכלי חרס, שבשר נקרא גידולי קרקע[כא] ויש במינו כלי עץ שיש להם טהרה במקוה[כב] ולכן אסור להשהות בשר טמא במקדש[כג].

רק שהמספר של ג' מאות הוא מכוון למציאות והיה שייך במציאות שיהיה כן בפעם מן הפעמים, אבל לא שתמיד היה הדבר כך ולכן אמרה הגמ' שזה גוזמא, דהרי לא היה מצוי שיטבלו אותה ג' מאות כהנים. **טז. וזהו** לפירושו (לעיל) ששמונים ושתים רבוא דינרי זהב הוציאו על הפרוכת, וזהו גוזמא. **יז. ובשו"ת** שואל ומשיב כתב שנראה כמש"כ רש"י, משום שר' יצחק בר נחמני אמר בחולין (ה:) בשם שמואל שתפוח גפן ופרוכת דיברו חכמים בלשון גוזמא, ומשמע שכולם ממין גוזמא אחת, וכמו שבתפוח הגוזמא שאמרינן דפעמים היה עליו כשלש מאות כור, וגפן של זהב שהיתה עומדת על פתחו של היכל ומודלה על גבי כלונסאות, ואמרינן שם שמעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים לפנותה, כמו כן בפרוכת הגוזמא מחמת השלש מאות. **יח. וכוונתו** כמש"כ המשנה למלך שכולם סוברים שמעשה רוקם הוא פרצוף אחד ומעשה חושב הוא שני פרצופים, ורק מחלוקתם מהו פרצוף אחד ומהו שני פרצופים. **יט. וכ"כ** הריטב"א יומא (עב:) ששני פרצופין היינו שהפרצוף נראה משני הצדדין פנים ואחור. ובמהר"י קורקוס כתב, שיותר נראה כהרמב"ם שרוקם הוא מעשה מחט על האריג ואין הצורה נראית רק מצד אחד וזהו פרצוף אחד, וחושב הוא מעשה אורג שבהכרח נראית הצורה משני צדדים וזהו שני פרצופות. **כ. אך** בשו"ת בנין ציון החדשות (סי' קד) כתב, שמה שאמרו בעירובין (קד.) שכלי חרס טמא שהכניסו למקדש פטור, רק ריה"ג סובר כן, ומוכיח מהספרי שר"ע חולק עליו, ורק ריה"ג דרש מהפסוק מזכר עד נקבה למעט מה שאין ראוי להיות אב הטומאה, אבל שאר תנאים לא דורשים כן, ומיישב שם את שיטת הרמב"ם שלא הביא דין זה, ולפ"ז אסור להכניס גם בשר טמא למקדש. **כא. בעירובין** (מ:). **כב. וכע"ז** כתבו התוס' (שבת פד. ד"ה לפפוקי) לגבי כופת שאור שייחדה לישיבה מטמאה מדרס, הואיל ויש במינו טהרה במקוה בגידולי קרקע כמו בכלי עץ. **כג. וע"ש** שתמה עוד לדעת הרמב"ם

כב.

אם טומאתו מדאורייתא

רבי אליעזר אומר שנטמא בוולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ ישרף בפנים. כתב הרע"ב, שטעמו דכיון שהוא טהור מדאורייתא יש לקיים בו מצות שריפה בפנים. ובתוי"ט העיר עליו, שלא כולם סוברים דדבר שנטמא בולד הטומאה אינו טמא מדאורייתא, שהרי הרמב"ם (הלכות הטומאות פ"י) פסק שהאוכל נהיה ראשון ושני מדברי תורה, והיינו שאם אדם או כלי שהוא ראשון לטומאה נגעו באוכל עשו אותו שני, אלא ר"א סובר שאינו טמא מדאורייתא ואין הלכה כמותו. והוסיף, שבירושלמי נחלקו בזה אמוראי, ולבר קפרא הטומאה בוולד הטומאה היא מדבריהם. אך בליקוטים בשם משנת חכמים תמה על התוי"ט, שודאי אין מי שחולק ע"ז שאוכל שני טמא מן התורה, שכתוב מפורש בתורה על כלי חרס שכל אשר בתוכו יטמא, והיינו שני לטומאה, דכלי חרס לעולם אינו אב הטומאה רק ראשון ומה שבתוכו הוא שני, ומה שאמר בר קפרא וולד הטומאה דדבריהם, אין כוונתו שכל שני הוא טמא מדרבנן, אלא שמדובר כאן בשני מדרבנן וכגון שנטמא האוכל בכלי שנטמא במשקין, שמדאורייתא אין משקין מטמאין כלי רק מדרבנן, או שנטמא מאוכל שנטמא באוכל שמדאורייתא אין אוכל מטמא אוכל רק מדרבנן[א].

ביאור מחלוקת בר קפרא ור' יוחנן

בר קפרא אמר אב הטומאה דבר תורה וולד הטומאה מדבריהם, ור' יוחנן אמר בין בזה ובין בזה דבר תורה. הרש"ס כתב, שמחלוקת בר קפרא ור' יוחנן תלויה במחלוקת אביי ורבינא במסכת פסחים (יד.), שרבינא סובר שכמו שבחולין אין אוכל מטמא אוכל וכמו שלמדו מהפסוק 'טמא הוא' הוא טמא ואין עושה כיוצא בו טמא, גם בתרומה וקדשים אין אוכל מטמא אוכל מן התורה, אבל אביי סובר שרק בחולין אין אוכל מטמא אוכל אבל בתרומה וקדשים אוכל מטמא אוכל. ובר קפרא סובר כרבינא שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה, ולכן בשר קדשים אינו נטמא רק כשנגע באב הטומאה כגון בנבילה ושרץ, אבל אם הבשר נגע בראשון כגון באוכל שנגע בנבילה או בשרץ אין הבשר טמא, ור' יוחנן סובר כאביי שבקדשים אוכל מטמא אוכל, ולכן נטמא מדאורייתא אף כשנגע בנבילה או בשרץ[ב].

שינוי נוסחאות במקום הנחת האיברים

איברי התמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח. בתוי"ט מביא בשם רש"י בסוכה (נד:), שגרס איברי התמיד היו מחצי כבש ולמטה במזרח, ושל מוספין מחצי כבש ולמטה במערב, ומשום שלפעמים מתעכבים איברי התמיד עד המוסף, עשו היכר שלא יקדימו את המוספים להם. אך במתא דירושלים כתב, שהטעם שהניחו את איברי התמיד במזרח, כיון שהמזרח הוא קודם וזמן התמיד גם קודם למוסף, שזמן התמיד הוא משהאיר המזרח. וגירסת הרע"ב וכן כתבו התוס' (סוכה נד: ד"ה דמניח) איברי התמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב. והיעב"ץ (גיה הנחירה פ"ג ה"ג) כתב, שהלול שהיה בין הכבש למזבח היה בצד המערבי של הכבש, שבשמונה אמות המזרחיות של הכבש היו הכהנים עולים בו למזבח, ובשמונה אמות מערביות היו מופסקין והיה שם ריווח אויר בין הכבש למזבח כדי לקיים מצות זריקה אברים למזבח, שאי אפשר לומר שהאיברים היו בצד מזרחי של הכבש, משום שאין יכולים לקיים זריקת הבשר כיון שלא היתה מערכה בצד מזרח של המזבח, שאי אפשר לומר שהיתה מערכה בצד מזרח של המזבח, משום שאין רחבו של הכבש יותר מט"ז אמה, ואיך יזרקו הכהנים את האיברים מן הכבש עד כנגד סוף מזרח של המזבח, ומסיק שם שהמערכה היתה בדרום על פני הכבש בחציו של מזרח והגיעה עד האמצע, והטעם ששל מוספין היו במזרח כמו שכתב רש"י לדבריו, שמשום היכר לר"ח עשו כן[ג].

אם שייך שיקריבו קרבן ציבור בזמן הזה

השקלים והביכורים אינן נוהגין אלא בפני הבית. בכפתור ופרח (פ"ו) כתב, שרבינו יחיאל מפריש רצה לבוא לירושלים בשנת שבע עשרה לאלף הששי ולהקריב קרבנות בזמן הזה, ואף שטמאים אנחנו, מ"מ אמרינן בתמורה (יד.) שקרבנות צבור דוחין את השבת ואת הטומאה. ובשו"ת שאילת יעבץ (ח"ג סי' פט) כתב, שנראה שהיה רוצה להקריב תמידין ומוספין, ותמה ע"ז שהרי קרבנות ציבור אינן באין אלא משל צבור, ורחוק מאד לומר שהיה יכול לקבץ שקלים מכל ישראל הפזורים בגולה, וכתב, שאפשר שהיה סומך על ר' יוסי שסובר (שקלים פ"ד) שאדם יכול להתנדב לציבור ואין חוששים שמא לא ימסור לצבור יפה. וכ"כ החת"ס (יו"ד סי' שלו) בתשובה לרע"א. ורע"א (הובא בדרישת ציון עמ' לג) כתב, שא"א להקריב בזה"ז קרבנות ציבור משום שאין שקלים משל כולם, אולם קרבן פסח אפשר להקריב.

ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' ריד) כתב, שלדברי היעב"ץ נמצא שגם כשיבנה בית המקדש לא יוכלו להקריב קרבנות ציבור עד שיגבו שקלים מכל ישראל, ותמה עליו מתענית (יז.) שכהן שמכיר משמרתו אסור לשתות יין כל אותה השבת דשמא יבנה בית המקדש ולא יהיה ראוי לעבודה, וע"כ בקרבן ציבור מיירי שבא בטומאה, דבלאו הכי אף כשלא ישתה יין לא יוכל להקריב משום שהוא טמא, ולדברי היעב"ץ למה אסור לשתות יין, הרי לא נוכל להקריב קרבנות ציבור עד שיגבו מעות מכולם[ד]. ובמה שכתב רע"א שצריכים שקלים מכל ישראל כתב בדבריו בדרישת ציון, שאפשר שחלק מהם יתנו את הכסף ויזכו את השקלים לכל ישראל[ה]. וע"ע בשאילת דוד (נקונטרס דרישת ציון וירושלים) שכתב כמה טעמים שאין להקריב קרבנות בזמן הזה.

אם מועיל שימסרו יחידים שקלים לציבור

שם. בשו"ת מהר"צ חיות (סי' עו) כתב, שאי אפשר לגבות היום שקלים מכל ישראל מכח משנתינו שאין שקלים נוהגים אלא בפני הבית. ובדרישת ציון (עמ' לד) השיג עליו שיכולים יחידים להקדיש בהמות ולמוסרם לציבור, שכן פסק הרמב"ם (כלי מקדש פ"ח ה"ו). אך בטור מלכה (מקדש מלך מח.) כתב בשם הגר"י פישל פערלא, שאין מועיל מסירה לצבור אלא בזמן שבית המקדש על מכונו וגזברי ההקדש על פקודתם, אבל משחרב הבית אפשר שאין מועיל מסירה לציבור. וכ"כ בזרע אברהם (סי' ד מות כג)[ז].

החילוק בין ביכורים לשקלים

רבי שמעון אומר האומר ביכורים קודש אינן קודש. הרמב"ם בפירוש המשנה (מ"ח) כתב, שמדובר כאן בזמן שבית המקדש קיים והקדיש שקלו וביכורים לבדק הבית, ולת"ק הרי הם קדושים, ור"ש אומר שביכורים אינם קדושים. והרע"ב כתב, שלא נתבאר לדבריו טעם ר"ש שמחלק בין שקלים לביכורים. ובתוי"ט כתב בטעם ר"ש, ע"פ מה שפסק הרמב"ם (ערכין פ"ו הט"ז) כר"ש, וחילק בין אם הקדיש ישראל שאין הביכורים קדושים, להקדיש כהן לאחר שבאו לידו דהיינו לאחר שהפרישם שהם קודש, והיינו שכיון שביכורים לאחר הפרשה הם ממון כהן אין בעה"ב יכול להקדישם שכבר אינם שלו[ח], אך הכהן יכול להקדישם, ומ"מ את השקלים יכול להקדיש אף שכבר הפרישם, שכיון שהם קדשי מזבח יש לו דין בעלים עליהם, וכמו שכתב הרמב"ם (שם הי"ח) מחרים אדם בין קדשי קדשים בין קדשים קלים בין חרמי כהנים בין חרמי בדק הבית, שיכול להחרים אף דבר שאינו שלו ונותן דמיו להקדש[ט].

ובטעם רבנן [לפירוש הרמב"ם] שאפשר להקדיש ביכורים כתב הגר"ח (ערכין פ"ו הט"ז), שבמסכת ביכורים (פ"ג מי"ג) נחלקו ר' יהודה וחכמים, שרבי

(ניחם מקדש פ"ג ה"י) שאין חיוב מלקות על מכניס בגדים טמאים למקדש אלא בכלים שהם אב הטומאה, א"כ ודאי שאין איסור מן התורה להכניס בשר שנטמא באב הטומאה כיון שהוא רק ראשון.

א. **וע"ש** שבר קפרא ור' יוחנן נחלקו גם במעשר שני (פ"ג ה"ט) בפירוש וולד הטומאה, שבר קפרא מפרש שהיינו ולד הטומאה דדבריהם, ופירש שם הרע"ב דהיינו שלא נטמא בטומאה דאורייתא, רק שנטמא בכלי שנטמא במשקין. **ב. וגם** על הרש"ס יש להעיר כקושיית המשנת חכמים על התוי"ט, דודאי גם לבר קפרא שייך שאוכל יהיה שני לטומאה באופן שכלי נגע בנבילה או בשרץ, והאוכל שנוגע בו נטמא, ואף שאין אוכל מטמא אוכל, כלי מטמא אוכל. **ג. ובספרו** לחם שמים כתב, שמכח זה צ"ל כתוס' שהאיברים היו מחצי כבש ולמטה במערב, לפי שדרך שם היו צריכים להעלותם כדי לזורקם למערכה, ושל מוספין היו במזרח. **ד. וע"ע** בלחם שמים שכתב, שגם לרש"י שמפרש שאיברי התמיד היו ניתנין מחצי הכבש במזרח, י"ל שהיו כנגד מקום המערכה שהוא במזרח, והיה בזה היכר שהם קודמין להקטרה ולזורקם למערכה, ואף שבהעלאה שניה היו מעלים מהכבש במערבו ולא במזרחו כדי לקיים מצות זריקה, מ"מ הניחו את האיברי התמיד במזרח, משום היכר שהם קודמים להקטרה. **ה. והוסיף** עוד, שאף אם נאמר ששבט אחד מיקרי קהל וכשגבו משבט אחד הוה קרבן ציבור, מ"מ לא יקבצו בשעה קלה משבט שלם. [ובפרט לפי מש"כ הרמב"ם בהלכות מלכים פי"א שיקבצו את הגלויות רק אחר בנין בית המקדש]. **ו. כתב** כן כדי להשיב על דברי רע"א, שאין סיבה לא להביא קרבנות ציבור היום משום שצריכים שקלים של כל ישראל, משום שיכולים להקריב קרבנות ציבור תמידין ומוספין משקלי מיעוט ישראל שנמצאים שם, ושישלחו לשם, משום שזכין לאדם שלא בפניו, וב"ד עם המיעוט שהביאו שקלים יכולים להיות שלוחים של כל ישראל בשקליהם שלא מדעתם. והוכיח כדבריו, שהרי בימי עזרא שהיו בארץ רק מעט משני שבטים ומחצה וכמבואר בערכין (לג:), ואעפ"כ הקריבו את כל הקרבנות ציבור, וע"כ שהיו המיעוט שלוחים של כל ישראל, וכן בזמן הזה יכולים אנשים מהגולה לשלוח שקלים ויזכו לאחיהם בזה. וראה עוד בסמוך. וע"ע בשו"ת חתן סופר (או"ח סי' ח) מש"כ בזה. **ז. אך** כתב, שיש תקנה לגבות מרוב ישראל, דאף שא"א לגבות מכולם דמנין לנו שאין עוד יהודי אחד בסוף העולם, אבל מרוב ישראל יכולים לגבות, ושהרי דעת הרמב"ן (ויקרא ו ג) גם כשגובים מרוב ישראל חשוב קרבן ציבור. **ח. ובתום'** חדשים הקשה, שהרי ר"ש סובר דבר הגורם לממון כממון דמי, וגם בביכורים חייב באחריותם עד שיביאם להר הבית (ביכורים פ"ו מ"ט) ונלמד מהפסוק 'תביא בית ה' אלוקיך' וא"כ לר"ש חשוב ממונו ויכול להקדישם. וביאר, שכיון שהדין שביכורים נוהגים רק בזמן הבית נלמד מהפסוק תביא בית ה' שרק בזמן שיש בית מביאם, י"ל שמטעם זה אינו חייב באחריותם, שאין לנו לימוד לכך כיון שצריכים את הפסוק תביא בית ה' לומר שרק בזמן הבית חייבים. ובמתא דירושלים הקשה עליו, שהרמב"ם פסק שביכורים חייב באחריותם ומ"מ פסק כר"ש. **ט. ובתוי"ט** הקשה ע"ז, מהא דתנן בערכין (כח.) וכן פסק גם הרמב"ם שמחרים אדם את הבכור לשמים, אף שגם בכור הוי ממתנות כהונה, מ"מ יש לו דין בעלים עליו להקדישו לבדק הבית, וא"כ למה אינו יכול להקדיש ביכורים. ובחי' הגר"ח (ערכין פ"ו הט"ז) כתב, שיש חילוק בין בכור לביכורים, שבכור כיון שתלתה התורה דינו בנתינה כל זמן שלא נתן הרי הוא ברשות בעלים, ולא מיבעי למ"ד טובת הנאה ממון שיש לבעלים גם דין ממון בו, אלא אפילו למ"ד טובת הנאה אינה ממון כל זמן שלא נתנו לכהן לא יצא מרשות בעלים, וע"כ גם לענין הקדש יש לו דין בעלים

יהודה אומר מותר לתת ביכורים לחבר בטובה, ולחכמים נותנים אותם לאנשי משמר והם מחלקים ביניהם כקדשי המקדש, שלחכמים שהביכורים ניתנים לאנשי משמר איכא גזירת הכתוב ד'לכל בני אהרן תהיה' דאין חולקין זה כנגד זה וכל שכן שאין ניתנים לאחד, ור"י סובר שאין בביכורים זכות משמר ויש בהן טובת הנאה לבעלים ליתנם לכל כהן שירצה, ונמצא שחכמים במשנתנו שסוברים שחל הקדש על ביכורים, הוא משום שסוברים כר' יהודה שביכורים יש בהן טובת הנאה לבעלים, ור"ש במשנתו סובר כחכמים שביכורים ניתנים לאנשי משמר ואין לבעלים שום זכות בהם, ולכן דעתו שאין הבעלים יכולים להקדישן'.

אך החזו"א (זרעים ליקוטים סי' ח סק"ד) כתב, שמחלוקת ר"ש וחכמים אינה תלויה במחלוקת רבנן ור' יהודה, וכולם סוברים כרבנן שנותנם לאנשי משמר, ולכן ר"ש סובר שאף שמדאורייתא נותן לכל כהן שירצה, כיון שתיקנו חכמים שנותנם לאנשי משמר הפקיעו מהבעלים את הטובת הנאה וע"כ אינו יכול להקדישם, אך חכמים סוברים שאף שינתן לאנשי משמר כיון שמן התורה יש לו טובת הנאה, ע"כ גם אחר תקנת חכמים שאם נתן את הביכורים לכהן מה שעשה עשוי, ולכן חשוב שיש לו טובת הנאה שיש לו כוח בהם[יא]. וע"ע במנחת יצחק (ח"ו סי' קנד) מש"כ בביאור מחלוקת ר"ש וחכמים.

היכן היו מונחים איברי ראש חודש

איזהו כרכוב המזבח אמה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים.

בסוכה (מד:) אמרו, ששל ראשי חדשים ניתנים תחת כרכוב המזבח ולמטה, ופירש רש"י (שם ד"ה ושל ראשי) שהאברים של מוספי ראשי חדשים היו ניתנין בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה הימנו מעט דהיינו בחצי העליון של כבש, שכל הכבש אורכו שלשים ושתים ואינו משפע ועולה אלא תשע אמות, השש אמות מן הארץ לסובב, והשלש מן הסובב ולמעלה, נמצאו שני שלישי אורך הכבש מן הארץ לסובב, והיינו שאיברי תמידים ומוספים של שבת היו ניתנים מחצי הכבש ולמטה, ושל ראשי חדשים מחצי הכבש ולמעלה. וזה דלא כירושלמי שמפרש שאברי מוספין של ר"ח היו ניתנים על גג המזבח למעלה, והכרכוב הוא מקום הילוך הכהנים למעלה, וכן פסק הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ו ה"ג) וכן פירש התוי"ט.

ובלחם שמים תמה על התוי"ט שפירש שאיברי ר"ח היו ניתנים בראש המזבח, שא"כ העלאה למזבח שהיה לה פייס בפני עצמה היכן תתקיים, כיון שהיו האיברים מונחים למעלה[יב]. ועוד, שכיון שצריכים לתת את האיברים על המזבח בזריקה, אם האיברים היו ניתנים מתחילה על הכרכוב שבראש המזבח שוב אי אפשר לעשותם בזריקה, דהרי מבואר בזבחים (סג:) שצריך שיהיה אויר הקרקע מפסיקו דהיינו רצפה וזהו הלול שהיה בין הכבש למזבח. וע"כ מסיק, שגם הרמב"ם שכתב שהיו ניתנים על המזבח לאו בראש המזבח הוא, אלא בסובב, ובין קרן לקרן היינו כנגד האויר שבין קרן לקרן וגם שם הוא מקום הילוך רגלי הכהנים דהיינו על הסובב שהיו הולכים שם למתן דמים[יג].

וגם במשנה למלך (מעשה הקרבנות פ"ו ה"ד) תמה על הרמב"ם כקושיית הלחם שמים שלפ"ז לא מתקיימת זריקת האימורים כיון שבעינן שיהיה אויר קרקע מפסיק בין האימורים למזבח[יד]. וכתב, שהירושלמי שסובר שהיו מניחים את האיברים על ראש המזבח, אפשר שסובר כר"ש שאמר (זבחים סג:) שעומד בצד המערכה וזורק, אך כבר נדחית סברא זו התם. והניח בקושיא על הרמב"ם[טו].

האופן שבו איירי ר' ירמיה

מוספי שבת מוספי ראש חדש מי קודם ר' ירמיה סבר מימר מוספי שבת ומוספי ראש חדש מוספי ראש חודש קודמין. במראה הפנים כתב, שאף שמשנה מפורשת היא בזבחים (פט.) שמוספי שבת קודמים למוספי ר"ח, סבר ר' ירמיה שהמשנה בזבחים מיירי כשיש לו רק בהמה אחת שאין יכולים להקריב אלא אחד מהם שמקריבים את של שבת ולא של ר"ח, אבל כשיכולים להקריב את שניהם מקריבים קודם את של ר"ח, וע"ז פשט לו ר' יוסי ששבת קודם לר"ח מדין תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם[טז].

אך במתא דירושלים כתב סברה הפוכה ממראה הפנים, שר' ירמיה סבר שהמשנה בזבחים מיירי לענין מי קודם שמוספי שבת קודמים למוספי ר"ח, והיינו כשיכול להקריב את שניהם והדיון רק מי יקדים, אבל כשאינו יכול להקריב את שניהם רק אחד מהם סבר ר' ירמיה שראש חודש קודם משום שקרבן ר"ח הוא חטאת ושל שבת הוא עולה, ודם חטאת קודם לדם עולה[יז].

טעם אחר מהבבלי

דאמר רבי חייא בשם רבי יוחנן כדי לפרסמו ולהודיע שהוא ראש חדש.

בבבלי במסכת סוכה (מד:) אמרו, שהשיר של ר"ח קודם כדי להודיע שהוקבע ר"ח בזמנו. והרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ו ה"י) כתב שהוא כדי לפרסם שהוא ראש חדש. והוא כירושלמי ולא כבבלי שהטעם להודיע שהוקבע ר"ח בזמנו. ובערוך לנר (סוכה שם) כתב בביאור הגמ' בסוכה, ע"פ מה שאמרו בחולין (קפ:) שלשבת יש חשיבות יותר מיוה"כ משום דקביעא וקיימא ויוה"כ בעי קידוש ב"ד, ובמסכת ר"ה (כא.) אמר ר' אליעזר בר צדוק, שאם לא נראתה הלבנה בזמנה אין מקדשים את החודש שכבר קדשוהו שמים, שקידוש שמים הוא בחצי יום שלשים כסדר המולד ולכן ביום שלשים שנקרא זמנו מקדשין אותו, שאז עדיין לא ברור לכל אם היה קדוש שמים ע"י המולד, ולכן כשר"ח הוא ביום שלשים דהיינו בזמנו שנתקדש גם ע"י קדוש שמים וגם ע"י קדוש ב"ד, יש לו קדימה לפני שבת שאינו קדוש רק ע"י קדוש שמים, אבל אם הוקבע ר"ח ביום ל"א שהוא לא בזמנו שליכא רק קדוש שמים שכן היא ההלכה שביום ל"א אין מקדשין אותו, אז יש לשבת קדימה לפני ר"ח שהוקבע שלא בזמנו, ולכן אמר ר' יוחנן שמקדימין שיר של ר"ח לפרסם על ידי זה שהוקבע ר"ח בזמנו ביום שלשים ויש לו קדימה לפני שבת. ולפי טעם זה לא היו מקדימין של ר"ח רק אם היה ר"ח בזמנו, אכן כל זה הוא לרב אחא שסובר שהיו אומרים את שני השירים והשאלה את מי להקדים, אבל למה שנדחו דברי רב אחא ולא אומרים את שניהם, הפירוש בברייתא ששיר ר"ח דוחה של שבת לגמרי, ואז ודאי שאפילו בר"ח שלא בזמנו אמרינן של ר"ח, שאם יאמרו רק של שבת דווקא וידחה של ר"ח לגמרי, לא ידעו כלל שהיום ר"ח, לכן הירושלמי אזיל לפי האמת דאיתותב רב אחא ולכן אמר שהטעם שאומרים של ר"ח לפרסם שהוא ר"ח, והרמב"ם פסק דלא כרב אחא משום דאיתותב, ונקט ג"כ מטעם זה את ר"ח, לשון הירושלמי ולא חילק בין אם ר"ח בזמנו לשלא בזמנו.

הטעם שרק בגר תיקנו כן ולא בשאר מחוסרי כפרה

תני גר בזמן הזה צריך להביא קינו רביעית כסף. וכן הוא בבבלי במסכת ראש השנה (ו:). ובטורי אבן (שם) כתב, שהטעם שנשתנה גר מכל מחויבי קרבן בזמן הזה כגון אם אכל חלב או נתחייב אשם שא"צ להפריש מעות לקרבנו, ואין לומר דשאני גר שהוי מחוסר כפרה לר"א ב"י בכריתות (ח.) ויש לחוש שמא כשיבנה בית המקדש יכנס למקדש או יאכל קודש קודם שיבא קרבנו, דא"כ כל מחוסרי כפרה כגון זב וזבה ויולדת ומצורע יפרישו דמי קניהן וקרבנן בזה"ז ולמה לא תיקנו אלא בגר בלבד. וכתב בשם התוס' (כריתות ט. ד"ה צריך), שיש חילוק בין קרבן גר לקרבן זבה ויולדת, שבזבה ויולדת הקרבן בא כדי להכשירן בקדשים, משא"כ גר מביא קרבן כדי להתירו בקהל ולכן גם בזמן הזה צריך שיפרישי[יח].

להקדישו לבדק הבית, משא"כ בביכורים שהם מדברים הניתנים לאנשי משמר ואין בהם דין נתינה ולא דין טובת הנאה, ואף שבידו ליתנם לאיזה משמר שירצה, כיון שאין בהם דין נתינה, הוי מתנות כהונה שאין לבעלים בהן טובת הנאה כלל כיון שהם של כהנים, ולכן אין הבעלים יכולים להקדישם.

יא. וכ"כ בשקל הקדש. ובחזו"א (בגליונות על סי' הגר"ח וזרעים ליקוטים סי' ח סק"ד) הקשה ע"ז מהמשנה בביכורים (פ"ה מ"ו) שאמר ר"ש שביכורים ניתנים לכהן כתרומה, וא"כ רואים שלר"ש יש לבעלים בביכורים טובת הנאה כמו בתרומה, ומ"ט אינו יכול להקדישם. אך בדובב מישרים (מ"ג סי' נ) כתב, שחכמים ור"ש הולכים לשיטתם במעשר שני (פ"ה מ"ו) ובביכורים (פ"ג מ"ג), שלר"ש הביכורים ניתנים לכהנים כתרומה, וע"כ סובר שאין הבעלים יכולים להקדישם משום שממון כהנים הוא ואינו שלהם, אך רבנן לשיטתם שסוברים שם שהביכורים מתבערים בכל מקום, נמצא שאינם ממון כהנים וע"כ יכולים הבעלים להקדישם. **יא. וע"ע** בחי' הגר"ח שכתב, שמחלוקת רבנן ור"י בביכורים הוא מדאורייתא, דלרבנן מדאורייתא נותנם לאנשי משמר, אך בחזו"א כתב שמחלוקתם רק מדרבנן. ובחידושים וביאורים (שקלים סי' ה אות יא) הקשה על החזו"א, שכיון שאינו רשאי לתת לכל כהן שירצה אלא לכהן שמאנשי המשמר, נמצא שאין לו טובת הנאה, ועוד, שיש לומר שגם כשעבר ונתנם לכהן אחר מוציאים מן הכהן ונותנים לאנשי משמר. וע"ש מש"כ בדרך אחרת ליישב דברי הרמב"ם. **יב. והוסיף**, שאף שלא נזכר פייס אלא לאיברי התמיד ולא למוספי ר"ח, מ"מ אין חילוק בזה, וע"ש שהוכיח כן. **יג. וע"ש** שמוכיח מזבחים (פג.) שכרכוב לר' יוסי ב"ר יהודה זהו הסובב, ואף רבי שסובר שכרכוב זהו כיור, מודה לו שסובב נקרא כרכוב, ואין מי שסובר שכרכוב זהו ראש המזבח. **יד. ובעמק** סוכות (מד:) כתב, שיש לומר שעמדו על הכבש והורידו את האיברים כדי לזורקם על המערכה. אך בלחם שמים כתב שאין לומר כן. **טו. אך** בערוך לנר (סוכה מד:) כתב מכוח קושיית המשנה למלך וכן מהשינוי בין המשנה בשקלים לברייתא בסוכה, דבמשנה הגירסא על כרכוב המזבח, ובברייתא הגירסא תחת כרכוב המזבח, שלכן רש"י סבר שהמשנה בשקלים אתיא כר"ש שעומד בצד המערכה וזורק, ולדידיה פירוש הירושלמי על המשנה מובן שכרכוב הוא מקום הילוך רגלי הכהנים, אבל הברייתא בסוכה אתיא כרבנן, ולכן נאמר בברייתא תחת כרכוב המזבח, דלא שייך לפרש כלל על מקום הילוך רגלי הכהנים רק על מקום הסובב דמקרי ג"כ כרכוב. ומוסיף, שגם השינוי שבמשנה בשקלים כתוב שאיברי התמיד היו ניתנים במערב ובברייתא בסוכה הגירסא שהיו במזרח, הוא משום שר"ש חולק על רבנן וסובר שאיברי התמיד היו במערב ולחכמים היו במזרח, והגמ' בסוכה נקטה את הברייתא ולא את המשנה, משום שהברייתא היא אליביה דהלכתא כרבנן. ועי"ע בשקל הקדש מש"כ בישוב שיטת הרמב"ם. **טז. ובשו"ת** ציץ אליעזר (מ"כ סי' ג) כתב להוכיח מהירושלמי במקום אחר בדומה לזה, שכשאין לו אלא אחד מהן אזי התדיר קודם וכשיכול לקיים את שניהם השני הקודם, שבירושלמי ברכות (פ"ד ה"ה) אמר ר' חייא בשם רבי יוחנן שתפלת המנחה קודמת לתפלת המוספים, ורצו לומר שזה רק כשאין ביום כדי להתפלל שניהם מנחה קודמת, אבל אם יש ביום כדי להתפלל שניהם מוסף קודמת, והרי הטעם לומר שתפלת המנחה קודמת משום שהיא תדירה, ואפ"ה רצו לומר שזהו דווקא כשאין ביום שהות כדי להתפלל שניהם, אבל כשיש שהות להתפלל שניהם אזי תפלת מוסף קודמת, והוא ראיה לביאורו של המראה הפנים בדברי ר' ירמיה. **יז. וע"ש** שמפרש שמה שפשטה הגמ' משיר של ר"ח שקודם לשיר של שבת, אף שכאן אין הדיון לענין קדימה רק איזה קרבן מקריבים כשאין יכולים להקריב את שניהם, משום שסברה הגמ' שהטעם ששיר של ר"ח קודם משום שלפעמים מקריבים רק של ר"ח ולא של שבת, ולכן שירו קודם לשל שבת. וכ"כ בארצות החיים (סי' כה בלקט יהודה ד"ה והנה בסוכה), שר' ירמיה כאן לא נתכוון לדין קדימה שזו משנה מפורשת בזבחים, אלא ספיקו הוא לענין דחייה, כשאינו יכול לעשות את שניהם, אלא אחד מהם או של שבת או של ר"ח. **יח. ובערוך** לנר (כריתות ט.)

אך בערוך לנר (כריתות ט.) כתב, שמטרת התקנה לא היתה כדי שיביא ודאי כשיבנה ביהמ"ק, שלא חששו שישכח להביא קרבן"ט, אלא התקנה היא שכיון שחייב קרבן רק שאינו יכול עכשיו להביאו, יפריש את המעות ובשאר מחוסרי כפרה חוץ מגר שקרבנם הוא חטאת ועולה, והחטאת באה לכפרה ועיקר קרבנם בא לכפרה, וכיון שחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא, לא תיקנו שיפריש דמים, כיון שאחר שימות ילכו הדמים לים המלח ולא יוכלו להקריב מהם עבורם, אבל בקרבן גר, גם אם ימות לא ילכו הדמים לים המלח ויוכלו להביא מהם גם לאחר מיתה[י], ולכן תיקנו שיפריש ובכל עת שיבנה ביהמ"ק אפילו מת כבר ישתלם החוב שהיה חייב כשהפרישו בחייו[יא].

לאחר שביטלה ההפרשה אינה מעכבת

אמר רבי שמעון ביטלה רבן יוחנן בן זכאי מפני התקלה. בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שמג אות ד) כתב, שלאחר שביטל ריב"ז וגר אין צריך להפריש, חשוב כמו שלא אפשר לו להפריש כיון דמדרבנן אסור להפריש ויוצא גם בלא הפרשה, ודוגמא לזה כתבו בתוס' פסחים (נט: ד"ה עמוס) שהואיל ומדרבנן לא מרצה חשיב כאילו אבדו האימורים.

כב:

ביאור הקושיא לדעת הרמב"ם

הכא את אמר קדשו והכא את אמר לא קדשו. בקרבן העדה ובתקלין חדתין פירשו, שקושיתו מגר שהקדיש מעות לקינו שקדשו המעות וצריך להוליכם לים המלח, ובברייתא לעיל אמר ר' שמעון בן יהודה בשם ר' שמעון שהמקדיש שקלים בזמן הזה אינם קדושים. ובמתא דירושלים הקשה מכאן לשיטת הרמב"ם (ערכין פ"ו הט"ז) שהמשנה מדברת במקדיש שקלים לבדק הבית ובזמן שהבית קיים, מה הקשו בגמ' ממקדיש רובע לקינו שקדשו המעות על מה שמקדיש שקלים אין המעות קדושים, הרי אינם דומים זה לזה כלל, דבשקלים מדובר שכבר הפרישם ואינם שלו ולכן אין יכול להקדישם לבדק הבית, ואין זה ענין למקדיש רובע לקינו שמדובר בזמן הזה[א]. ותירץ, שלפי הרמב"ם ר"ש מדבר במקדיש בזמן הבית ולא בזמן הזה, אבל חכמים מדברים במקדיש שקלים וביכורים בזמן הזה[ב], ואין כאן מחלוקת בין ר"ש לחכמים, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי[ג]. ויפרש הרמב"ם שקושיית הגמ' כאן היא מרבנן על רבנן וכמש"כ הר"א פולדא[ד], שכאן רבנן אומרים שהמקדיש שקלים בזמן הזה קדושים, דמשמע רק בדיעבד ולא לכתחילה, ואילו במפריש רובע לקינו אמרו צריך שיפריש רובע לקינו, ומשמע שאף לכתחילה הוא.

אוצר החכמה

ביאור חילוק הגמרא

א"ל תמן לכך אין מקדישין לכתחילה לפי שמצוה להקריב מתרומה חדשה, והאיך הו"ל ישנה והכא מאי אית לך למימר האי ישנה היא לגבי הקדשות אחרים, וקינו של גר אינו צריך חדשה, ואם הקדיש קדוש, ויניחנה עד שיבנה בית המקדש, שמא יבנה הבית כבראשונה ותתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן, והכא מאי אית לך. אך בהגהות הגר"א גורס, א"ל תמן אין מקדש, ויניח עד שיבנה בית המקדש, שמא יבנה הבית בראשון ותתרם תרומת הלשכה מן החדש בזמנה באחד בניסן. ומפרש שתירוץ הגמ' שבשקלים אינם קדושים משום שאין להקדיש שקלים בזמן הזה שאין מקדש, ולא חל עליהם שום הקדש כלל, שאף אם יבנה בית המקדש חוששים שלא יבואו להקדש כיון שיתרמו תרומת הלשכה בא' בניסן ולא יהיו השקלים שהקדיש ראויים משום שהם מהישנה, ולא משום תקלה, אלא לפי שגם כשיבנה בית המקדש שמא לא יהיו השקלים ראויים, וכך אין קדושה חלה עליהם, משא"כ בגר שהפריש רובע כסף חל עליו הקדש, כיון שכשיבנה ביהמ"ק יהיה הרובע ראוי לקרבן, רק שבטלה ריב"ז משום תקלה, ואין טעם התקלה יכול להפקיע שם הקדש ממנו.

אך בפני זקן מפרש כגירסת הקרבן העדה, ומפרש שיש כאן שני קושיות, בתחילה הקשה הירושלמי מרבנן שסוברים שגר מקדיש כסף לכתחילה בזמן הזה, שרבנן חולקים על ר"ש וסוברים שלא בטלה ריב"ז, ולמה בשקלים סוברים שהמקדיש שקלים בזמן הזה אינם קדושים לכתחילה רק בדיעבד, וע"ז מתרץ הירושלמי שבשקלים יש מצוה להקריב מתרומה חדשה, ולכשיבנה בית המקדש יהיו השקלים האלו ישנים, ומקשה הגמרא, שבשלמא בזמן הבית כשנתרמה תרומה חדשה בניסן נעשים השקלים של שנה שעברה ישנים, אבל כשמקדיש בזמן שאין ביהמ"ק קיים, כל שלא נתרמה החדשה אין זה נקראת ישנה. ומתרצת הגמרא, אבל [-שפירושו אמת בכל מקום], והיינו שכשיבנה הבית יהיו השקלים ישנים כלפי שקלים אחרים שיקדישו באותו הזמן שיבנה ביהמ"ק, אבל קינו של גר א"צ תרומה חדשה ולכן יכולים לכתחילה להקדיש רובע לקינו.

ומקשה הגמ' מר"ש שסובר שבקינו של גר אם הקדיש בדיעבד קדוש אף לאחר שבטלה ריב"ז, ואילו במקדיש שקלים סובר ר"ש שאף בדיעבד אינם קדושים בזמן הזה. ומתרצת הגמ', שר"ש חושש שיבנה ביהמ"ק בראשונה כמו בזמן משה שנבנה בניסן, ואז בהכרח יתרמו כל ישראל תרומה חדשה, וגם אותו האיש שכבר הקדיש בגלות את שקלו, בהכרח ישקול שקל חדש בשביל השנה הבאה שנתחדשה, ואז גם אצלו השקל הקודם הוא ישן[ה].

אם יכול לשקול מתחילה שני שקלים אחד לשנה זו ואחד לשנה הבאה

שם. הקשה בקונטרס מצות נתינת מחצית השקל[ו] על התוס' ישנים והריטב"א ביומא (סה: ד"ה שמני קרנות), שכתבו בשם הריב"א שאדם יכול לשקול שני שקלים ולתת לכתחילה שקל אחד לתוך שקלי שנה הבאה, שכיון שהיו השקלים מונחים ולא תרמו מהם בשנה שעברה, יכולים לתרום מהם בשנה זו ותיחשב תרומה חדשה, וא"כ גם כאן כיון שלא תרמו על השקלים האלו קודם שנבנה הבית, יכולים לתרום מהם לאחר שנבנה הבית וחשוב תרומה חדשה.

טעם ר' שמעון שהמקדיש שקלו בזמן הזה אינו קדוש

שם. בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קלט) כתב, שר"ש שאמר שלא קדשו שקלים בזמן הזה, אזיל לטעמיה שסובר שכל היכא שלא התנדב כדרך המתנדבים אינו קדוש כלל. ובאור שמח (מעשה הקרבנות פי"ז ה"י) הוסיף לבאר בזה, שכיון שאם יניח את השקלים עד שיבנה בית המקדש הרי הן מתרומה ישנה וקרבנות צבור בעי דליהוי מתרומה חדשה, הוי כאומר הרי זה קודש להקריב מתרומה ישנה, ולא התנדב כדרך המתנדבים[ז].

אך במקדש דוד (סי' יט אות ח) כתב, שטעם ר"ש הוא משום שסובר לעיל (פ"ג ה"ג) שבעינן בשקלים שתהא יד כולם שוים, ואם הפריש יותר ממה ששקלו כל ישראל המותר חולין, וע"כ בזמן הזה שאין כל ישראל שוקלים, אם נדב אחד שקלו אין יד כולם שוה[ח].

הקשה עליהם, שאם חששו שיבנה בית המקדש ויהיה ראוי לקרבן ויהיה אסור בקהל ויעבור בלאו, כל שכן שהיה לנו לחוש שיאכלו זב וזבה קדשים בלא קרבן שהוא איסור כרת. ועוד, שאם משום שיבנה בית המקדש חייב להפריש, למה לא מספיק שיכתוב על פנקסו כשיבנה בית המקדש אביא קרבני כמו שעשה ר' ישמעאל שקרא והטה וכתב על פנקסו כשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה כדאמרינן בשבת (יג:). **יט. וגם** שבשביל זה א"צ להפריש, ודי שיכתוב על פנקסו שחייב קרבן. **כ. כדאמרינן** בקינין (פ"ג מ"ה) האשה שמתה יביאו היורשים עולתה. **כא. והוכיח** כן מהרמב"ם (ממוסרי כפרה פ"ח ה"ג) שפסק את מה שאמרו בקדושין, שאשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו היורשים עולתה, ואע"פ שלא הפרישה מחיים כיון שכבר נשתעבדו הנכסים, דמשמע ששייך לענין קרבן שילום חוב גם לאחר מיתה כמו חוב בעלמא, ולכן צריך הגר להפריש המעות לשלם חובו לאחר מיתתו אם לא יבנה ביהמ"ק בימיו. וע"ע בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שמג אות ג) שכתב לחלק בין גר לשאר מחויבי קרבנות, ע"פ מש"כ הר"ן (ריש ר"ה) שבצדקה היכא דלא קיימי עניים צריך להפריש תיכף, ואף שבקדשים א"צ להפריש ובהפרשה הרי אין צריכים שיהיה המקדש קיים וכמו שאין צריך שיהיו עניים בהפרשה, אלא שבצדקה לא נתחייב לתת עד שבאו עניים, וכמו שבהדיוט א"צ להוליך אחריו למדי כן בצדקה אינו חייב לחזור אחר העניים, ולכן מחוייב להפריש מאחר שבהפרשה יצא ידי חיובו שמוטל עליו כעת, משא"כ בקדשים שמחויב להביא לבית המקדש לכפרה ואינו יוצא כלל בהפרשה אינו חייב להפריש, ולכן בשאר חיבי קרבנות אינו חייב להפריש בזה"ז מאחר שאינו יוצא בהפרשה כיון שמחויב להביא רק שאנוס הוא, אבל בגר שמה שאינו יכול להביא אינו מעכב ויוצא בהפרשה לכן דינו כמו בצדקה שאין הנתינה מעכבת את החיוב להפריש הואיל ואינו חייב יותר, וה"נ אין הקרבה מעכב חיוב הפרשה שהרי הקרבה אינה מעכבת ולכן חייב להפריש. וע"ע בזכר יצחק (פ"ח סי' ל) מש"כ בטעם החילוק בין קרבן גר לשאר קרבנות. **א. שגם** ר"ש יודה שאם יקדיש שקלים בזמן הזה הרי הם קדושים כמו ברובע לקינו. וכן הקשה בשקל הקודש. וע"ש מה שכתב ביישוב הרמב"ם שקושיית הגמ' כאן אינה מר"ש שבמשנה שהמקדיש ביכורים אינם קודש, רק מר"ש בן יהודה אליבא דר"ש שאמר הן ביכורים והן שקלים לא חל עליהם קדושת בדק הבית, וע"ש מה שמבאר לפי"ז את קושיית הגמ'. **ב. וביאר,** שראיית הרמב"ם לומר שר"ש ורבנן אינם מדברים מאותו ענין, משום שאמר ר"ש האומר ביכורים קודש אינו קדוש, ואם דבריו עולים על מה שאמרו חכמים המקדיש ביכורים ושקלים הרי זה קודש, היה לו לומר באותו לשון, ר"ש אומר המקדיש ביכורים אינו קדוש, וממה שאמר בלשון אחר שדבר אחר קאמר, ובא להשמיענו שאם אמר ביכורים קודש, דהיינו בזמן הביכורים אם הקדישם לבדק הבית אינם קדושים. **ג. וראה** לעיל בילקוט ביאורים מה שהובא בשם הגר"ח והחזו"א והדובב מישרים בטעם חכמים שסוברים שהמקדיש ביכורים הרי זה קדוש, שאין יכול להקדיש דבר שאינו שלו, ולדבריו רבנן לא מדברים על ר"ש, וגם לחכמים המקדיש ביכורים בזמן הבית אינם קדושים. **ד. וכ"כ** בפני זקן שקושיית הירושלמי היא מרבנן על רבנן. **ה. ונמצא** שלחכמים לא חוששים שמא יבנה בית המקדש דווקא בר"ח ניסן, ואם יגבו קודם ניסן, יקבלו את השקל שהקדיש בגלות, ואף שלגבי אחרים שמפרישים בזמן הבית זה ישנה, אעפ"כ מקבלים ממנו, אבל לכתחילה לא יפריש, שהרי בהכרח שכשיבנה ביהמ"ק כל אחד יפריש שקלו, והוה שקלו שבזמן החורבן כמו ישנה לגבי השקלים שמקדישים בזמן הבית, אבל הוא לא יצטרך להפריש עוד שקל בזמן הבית עד ניסן כיון שכבר הפריש, ולכן רק לכתחילה לא יקדיש בזמן הזה אבל בדיעבד קדוש, משא"כ ר"ש חושש שמא יבנה הבית בראשונה בניסן ונמצא שלא הועיל לו מה שהקדיש, שאף אצלו נעשה השקל ישנה כשתרם אחר בר"ח ניסן, ולכן אף בדיעבד לא יקדיש. **ו. הודפס** בסוף הר אפרים על הירושלמי מבעל מנחת אברהם. **ז. וראה** בפירות תאנה שהעיר עליו, שאין זה כמתנה שיקריבו מתרומה ישנה, שהרי אם יבנה ביהמ"ק קודם ניסן יוכלו להקריב את הקרבנות מהשקל ונמצא שהתנדב כדרך המתנדבים. **ח. ודבריו** תמוהים, שהרי הוכחנו לעיל מהמפרשים שאם יבנה בית המקדש לא בר"ח ניסן, לא יצטרך מי שתרם לתרום עוד שקל נוסף ונמצא שיד כולם שוים בו, רק שהוא תרם מקודם להם. ועוד שבגמ' מבואר כאן שהטעם שלר"ש אינו קדוש משום שהוה מתרומה ישנה ולא מטעם אחר.

אליבא דהלכתא

סעיפי הלכה
לפי סדר ה"עין משפט",
ערוכים ומנוסחים ע"פ
דברי הרמב"ם והשו"ע
ונושאי כליהם

פניני הלכה

נושאים והלכות
בסוגיות הגמרא
מתוך ספרי הפוסקים והשו"ת

פרק ראשון - באחד באדר

ב.

הכרזה על מחצית השקל

באחד באדר משמיעין על השקלים כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד ליתן[א].

בדיקת כלאים ועקירתם

באחד באדר משמיעין על הכלאים, וכל אדם יוצא לגינתו ולשדהו ומנקין אותו מן הכלאים, ובחמשה עשר בו יוצאים שלוחי בית דין ומסבבים לבדוק[ב].

זמן קריאת מגילת אסתר

איזה הוא זמן קריאתה, זמנים הרבה תקנו לה חכמים שנאמר (אסתר ט לא) 'בזמניהם', ואלו הן זמני קריאתה, כל מדינה שהיתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון בין בארץ בין בחוצה לארץ אף על פי שאין לה עכשיו חומה קורין בחמשה עשר באדר ומדינה זו היא הנקראת כרך, וכל מדינה שלא היתה מוקפת חומה בימות יהושע ואף על פי שהיא מוקפת עתה קוראין בארבעה עשר ומדינה זו היא הנקראת עיר[ג]. כי בזמן מרדכי בעת הנס, היהודים שבכל מקום נלחמו ביום י"ג ונחו ביום י"ד ועשו אותו משתה ושמחה ובשושן ניתן ליהודים להלחם עם הגויים גם ביום י"ד ולא עשו יום טוב עד ט"ו, וכיון שבאותו זמן נחלקו לשני ימים לכן כשקבע מרדכי ואסתר בהסכמת אנשי כנסת הגדולה לקבוע פורים לדורות חלקו אותו גם כן לשני ימים. והיה ראוי לתקן שכל עיר שהיא מוקפת חומה כמו שושן יהיה דומה לשושן לעשות בט"ו והיה ראוי לתלות הכבוד בשושן ולתקן שכל עיר שהיא מוקפת חומה מימות אחשורוש יקראו בט"ו, אך כיון שארץ ישראל היתה חריבה באותו עת ויהיו לפי זה עיירות המוקפות בחוץ לארץ חשובות מהם, על כן תקנו לכבוד ארץ ישראל שכל עיר שהיא מוקפת מימות יהושע בן נון יקראו בט"ו אף על פי שאינן מוקפות עכשיו, והשאר בי"ד, מלבד שושן שאף על פי שאינה מוקפת מימות יהושע בן נון אף על פי כן קוראים בט"ו מפני שבו נעשה הנס[ד].

עשיית מלאכת מצוה בפורים

אף במקום שלא נהגו לעשות מלאכה בפורים, וכן הוא בזמנינו שאין נוהגים לעשות מלאכה[ה], מותר לעשות כל מלאכת מצוה, כגון לכתוב פסקי הלכות[ו] וכדו'.

בן כרך ובן עיר להוציא זה את זה בקריאת המגילה

בן עיר שדינו לקרות את המגילה בי"ד באדר, והיה בכרך בט"ו באדר, אינו יכול לקרות בט"ו באדר ולפטור את בני הכרך מחיוב קריאת המגילה כיון שאינו מחויב בקריאה זו. אבל בן כרך שדינו לקרות את המגילה בט"ו באדר והיה בעיר בי"ד באדר, יש אומרים שאף הוא אינו יכול להוציא את בני העיר בי"ד באדר[ז], אך יש אומרים שכיון שהכל יוצאים בי"ד שהוא זמן קריאתה הרי הוא יכול להוציא את בני העיר[ח].

זמני תרומת הלשכה

משיגיע ראש חדש ניסן אין מקריבין קרבנות הצבור אלא מתרומה חדשה ואם לא באה החדשה לוקחין מן הישנה[ט]. בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה, בראש חדש ניסן, ובראש חדש תשרי קודם יום טוב או אחריו, וקודם עצרת חמשה עשר יום[י].

ב:

ההבדלים בין אדר ראשון לאדר שני

שני הימים האלו שהן ארבעה עשר וחמשה עשר אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני[יא]. יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון אין נופלים על פניהם, ואין אומרים מזמור יענך ה' ביום צרה, אבל שאר דברים אין נוהגים בהם, ויש אומרים שאף בהספד ותענית מותרים[יב]. יש אומרים שחייב להרבות במשתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון[יג], ואין נוהגין כן[יד], מכל מקום ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים, וטוב לב משתה תמיד[טו]. ולכל הדעות אין אומרים על הניסים באדר ראשון[טז].

[א] **רמב"ם** (שקלים פ"א ה"ט). וראה להלן ג: בשאר פרטי ההלכות בסדר הגביה. [ב] **רמב"ם** (כלאים פ"ג ה"ט). וכתב בעמק ברכה (סוף המועד פתח ג) שמלשונו נראה שאין זה תקנה וחיוב אלא שכך נהגו. [ג] **רמב"ם** (מגילה ומנוקה פ"א ה"ד). [ד] **משנה** ברורה (סימן תרפח ס"ק ח). [ה] **רמ"א** (או"ח סי' תרלו ס"ק ח). ומסחר מותר כיון ששמחה היא לו (משנ"ב שם סק"ג). [ו] **רמ"א** (שם). וכתב בביאור הגר"א המקור לזה ממשנתינו שמתקנים את הדרכים בט"ו באדר ומסתימת המשנה נראה שהוא גם בכרכים אף שבהם הוא פורים ביום זה, והטעם כיון שתיקון הדרכים יש בו מצוה וכמבואר בגמ'. אמנם מקור דין הרמ"א הוא בתרומת הדשן (סי' קיב) ושם הביא ראיות אחרות. [ז] **פרי חדש** (או"ח סי' תרפח ס"ק ח) על פי הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ג) שהסתפקו בדין זה השני, ונקט הפרי חדש לחומרא שאין יוצאים באופן זה. והובא במשנ"ב (שם ס"ק ח). [ח] **פרי מגדים** (סי' תרפ"ח מ"ז ס"ק ו), על פי הירושלמי (מגילה שם) שלמדו כן ממה שמבואר בסוגייתינו שיום ארבעה עשר הוא זמן קריאה לכל. והובא במשנ"ב (שם). [ט] **רמב"ם** (שקלים פ"ד ה"ח). וראה עוד שם (פ"ג ה"ו). [י] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ה). וביאר בכסף משנה שהרמב"ם בפירוש המשנה כתב שביאור "פרס" הוא חצי מועד וכאן ענייננו חצי חדש. ומה שכתב הרמב"ם לענין ראש חדש תשרי או אחריו, אף על פי שבמשנה (לקמן ז:) שנינו לענין מעשר לדעת ר' אליעזר ור"ש שלמה אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יום טוב ואי אפשר לעשר ביום טוב לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול, סובר הרמב"ם הקדימוהו לאו דוקא והוא הדין שיכולים לאחרו. [יא] **רמב"ם** (מגילה פ"ג ה"ג). [יב] **ב' הדעות** בשו"ע (או"ח סי' תרפ ס"ב). הרמב"ם (שם) והסמ"ג (הל' מגילה רנ:) והר"ן (מגילה ג: ד"ה אלא) **סוברים שתמיד אסורים בהספד ותענית.** והרא"ש (מגילה פ"א סי' ז) והגהות מיימוניות (מגילה פ"ג אות ב) ומרדכי (מגילה סי' תשפד) **בשם הר"מ סוברים שמותרים בהספד ותענית.** [יג] **ר"ן** (שם) שקרוב הדבר גם כן שראוי להרבות בסעודה בי"ד שבראשון, אבל לא לענין לשלוח מנות כיון שהוא כמתנות לאביונים שאינם אלא בשני. וכן כתבו התוספות (מגילה ו: ד"ה אלא). [יד] **סמ"ק** (סי' קמח הנסות הר"ף אות ג). [טו] **הכל** לשון השו"ע והרמ"א (שם). [טז] **מגן אברהם** (שם סק"ח). וכתב בשערי תשובה (שם סק"ח) בשם עטרת זקנים שגם אין נוהגים באיסור מלאכה באדר ראשון. ועוד הביא (סק"ג) בשמו שרבינו יחיאל מפאריז היה רגיל להרבות בסעודה ולהזמין בני אדם כמשמעות לשון המשנה המובאת בסוגייתינו שאין בין אדר ראשון לשני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים. וכתב במשנ"ב (סק"ג) שאין אומרים אל ארך אפים בפורים קטן ב' הימים שלמנצח יענך ואל ארך אפים שווים המה. ומזמור לאסף בפורים קטן מקומות יש שאין אומרים אותו בכל יום שאין אומרים תחנון, ויש מקומות שאומרים רק ביום הלל אין אומרים מזמור לאסף, ואם חל פורים קטן בשבת אין אומרים צדקתך.

פניני הלכה
פרק ראשון - באחד באדר

ב.

אחריות בית הדין לתיקון כל המכשולות שבעיר

בשו"ת הריטב"א (סי' קלח) הובא מעשה שהיה באדם ששמו שאול שהיה מוסר ומלשין וכן מקבל עדות שקר ולוקח שוחד ומכה בני אדם, וקנסו דיין אחד לקוץ את ידו ולשונו ולפסול עדותו ולגרשו מהמחוז. ואותו אדם הלך וקבל אצל המלך על שעשו לו שלא כדין והענישוהו שלא כדין תורה בכמה פרטים, שהרי אין דין קציצת יד בתורה ואין מענישים על רשעה אחת ושקבלת העדות עליו היתה בעדים קרובים זה לזה הפסולים לעדות ועוד כמה פרטים. והמלך העביר נידון זה להריטב"א שידון ויחוה דעתו אם הצדק עם הדיין או עם המתלונן.

ויסוד תשובת הריטב"א היא, דאף אם על פי הדין היה טעות בדין הזה אין אשמה ועונש על הדיין על מה שדן אותו לקצוץ ידו ולשונו ולפוסלו לעדות, מאחר שאמר הדיין והראה כתוב כי מה שעשה בזה עשה בעצת איש מוחזק בארץ כחכם ואיש אמת שסומכין עליו הדיינים אשר בארצו. וכל הטענות שטען שהענישוהו שלא כדין תורה בהרבה פרטי דינים, לא נאמרו פרטי דינים אלו אלא בדין שהוא בשורת הדין להפיס ולדון בין אדם לחברו יחיד או יחידים, אבל בדברים שהדיין עושה דרך ייסור לתרעומת הרבים לתקן את הרבים ולבער הרעות מן הארץ ולסייג לתורה, אין כל זה מעכב בדיננו, כי אין הדין מפני הנחבלים כדי שנדקדק בזה, אלא מפני שאר העם ושלא ירגילו עושי הרעות לעשות כן, והנשארים ישמעו ויראו, ואם חטא ומחלוהו והוא עודנו שב במרוצתו כ"ש שהוא חייב ייסור, והדיין יכול לדון בכיוצא בו אף בלא מתרעם כי הוא אביהם של צבור וחייב לתקן זה.

ומקור דין זה שהדיין אביהם של הציבור הוא וחייב לדאוג לתקנתם בכל הענינים, ולא רק בעניני עבירות שהציבור פרוץ בהם שבזה מצאנו (יבמות 5:) שבית דין מכין ועונשין שלא מן הדין, אלא גם במקום שעיקר התקנה אינה להסיר פירצת העבירות אלא כדי להציל את העם ממכשול אדם המשחית, כתב הריטב"א שלמד כן ממשנתינו, דבמשנתינו שנינו שעל בית דין מוטל להיות מתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ולעשות כל צורכי הרבים ולציין על הקברות, ולמד מזה הריטב"א שכמו שחייבים הם לתקן מכשולות הדרכים וכיוצא בהם שלא יזוקו בני אדם כך חייבים הם גם להעניש בני אדם שהם מכשול ומשחית לרבים. וכן מצאנו ברב הונא (סנהדרין מ:) שקצץ יד איש אחד שהיה רגיל להכות בני אדם. (ולמה שדי תמד כללים מערכת ג כלל נב שהביא נידון המחרוזים מס יש להוכיח ממעשה רב הונא שגם במקום שמין הציבור פרוצים בחטא ורק מדם מחד רגיל בחטא יכולים להענישו שלא מן הדין, לך נדברי הריטב"א מבואר שענשו של רב הונא לא היה כדי להציל את המים מן הציבור מהחטא שלא להציל את הציבור מפגעו הרע, וגם בזה ניתן דין מכיס ועונשים שלא מן הדין).

ב:

אדר שני אם נקרא אדר סתם לענין שטרות וברכת החודש ויא"צ

בגמ' הובאה מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה לענין כתיבת אדר בשטרות, שלדעת ר' מאיר סתם אדר הוא אדר שני ולכן באדר ראשון צריך לפרש אדר ראשון ובאדר שני יכולים לכתוב אדר סתם, ולדעת רבי יהודה סתם אדר הוא אדר ראשון ולכן באדר ראשון אפשר לכתוב אדר סתם ובאדר שני צריך לפרש אדר שני. ולהלכה קיי"ל כרבי יהודה שסתם אדר הוא אדר ראשון (ולמה שלינו דהילכתא).

דינים התלויים באדר אם נוהגים בראשון או בשני

לענין כתיבת החודש בגט אם השנה מעוברת, באדר ראשון יכתוב לירח אדר ראשון[יז], ובשני יכתוב לירח אדר השני[יח]. ואם כתב באדר הראשון אדר סתם כשר, אבל אם כתב בשני סתם הגט פסול[יט], שעיקר אדר הוא אדר הראשון. ויש חולקים וסוברים להיפך, שעיקר אדר הוא אדר שני, ואם בראשון כתב סתם אדר פסול[כ].

ולענין שטרות אחרים שאין צריך להחמיר בהם, לדעה הראשונה הנ"ל יכולים לכתוב לכתחילה באדר ראשון אדר סתם, ובשני אדר השני[כא]. ונכון לפרש בשניהם, באדר ראשון יכתוב אדר ראשון ובשני אדר השני, לחוש לדעת החולקים[כב].

שני שטרות שנעשו בשנה מעוברת, אחד כתוב בו אדר סתם ואחד כתוב בו אדר שני, ואין ללוה נכסים כנגד שניהם, נותנים למי שכתוב בו אדר סתם[כג]. ולדעת הסוברים שסתם ובאחד אדר ראשון, לדעת הסוברים שסתם אדר הוא אדר ראשון[כד]. ולדעת הסוברים שסתם אדר הוא אדר שני, נותנים למי שכתוב בו אדר ראשון.

הנודר ואוסר את עצמו ואמר עד ראש חודש אדר, אסור עד ראש חודש אדר ראשון. עד סוף אדר, עד סוף אדר שני. ולדעת החולקים וסוברים שסתם אדר הוא אדר שני, אם ידע שהשנה מעוברת ואמר עד ר"ח אדר, אסור עד ראש חדש אדר שני[כה].

איצר החכמה

המשכיר בית לחברו עד אדר, זה אומר עד אדר ראשון וזה אומר עד אדר שני, או השכיר עד סוף אדר זה אומר עד סוף אדר ראשון וזה אומר עד סוף אדר שני, חולקים ביניהם[כח]. ויש אומרים שגם דין זה תלוי במחלוקת הראשונים אם סתם אדר הוא אדר ראשון או אדר שני[כט].

ג.

צרכי הרבים המוטלים על בית דין

בחמשה עשר באדר נפנין בית דין לצרכי הרבים ובודקין על הראויה לשתות להשקותה ועל הראויה לקנא לה ולהוציאה בלא כתובה לקנא לה ולהוציאה, ובכל זמן משקין את השוטות[א]. ונפנין לחפש ולבדוק על צרכי צבור ועל עניני ההקדשות, ובודקין עליהן ודורשין וחוקרין ופודים את ההקדשות ואת החרמין וגובין את הערכין ואת הדמים מכל החייב בהן כדי שיהיה כל העם עתיד ליתן תרומת השקלים לחזק את בית אלהינו[ב]. בחמשה עשר באדר בכל שנה בית דין מוציאין שלוחים לתקן הדרכים וכל מקום שמצאוהו שנתקלקל מתקנים אותו, ובית דין שנתרשלו בדבר זה מעלה עליהן הכתוב כאילו שפכו דמים[ג].

ועוד דברים יש שהם מצרכי הרבים: מתקנים קלקולי המים שברשות הרבים, וחופרים לרבים בורות שיחין ומערות, וכורין להן נהרות כדי שישתו מימיהן[ד] וכונסים מים לבורות ומערות של רבים ומתקנין את סדקיהן, ומסירין את הקוצין מן הדרכים ומודדין את המקוות וכל מקוה שנמצא חסר מרגילין לו מים ומשלימין לו שיעורו[ה]. ויוצאין שלוחי בית דין להפקיר את הכלאים, ופודין את השבוים, ושורפין את הפרה, ועורפין את העגלה, ורוצעין עבד עברי, ומטהרין את המצורע, ומציינין על הקברות שמיחו הגשמים את ציונן כדי שיפרשו מהן כהנים, שכל אלו צרכי רבים הן[ו].

[יז] **בחלקת** מחוקק (סי' קכו ס"ק כח) הביא שבסדר הגט של ר"י מינץ (סי' נח) כתב אדר הראשון בה"א הידיעה, כמו אדר השני, וכן הוא בהגהת מנהגים, וכן כתב בהגהות התוספות יו"ט על קטור (תה"ע סי' קכו ס"ק ג). [יח] **שו"ע** (שם סי' קכו ס"ז). [יט] **רמ"א** (שם). וכתב בחלקת מחוקק (שם ס"ק כג) שכן דעת רוב הראשונים שפסקו כרבי יהודה שסתם אדר הוא אדר ראשון. וכתבו בפר"ח (שם) וערוך השולחן (שם סכ"ח) שגם לדעת המחמירים בנדרים שסתם אדר הוא אדר שני (שם הגיה השו"ע דעת הרמב"ם, וכמו שיתבאר להלן) בגט שאין החשש אלא משום מאוחר שהוא חשש דרבנן אין להחמיר. ואם ידע שהשנה מעוברת ואעפ"כ כתב באדר ראשון אדר סתם, הביא בבית שמואל (שם ס"ק יט) שיש סוברים שהגט נפסל, ודעתו להכשיר גם באופן זה. [כ] **ב"ח** (שם ס"ד) על פי הרמב"ם (גירושין פ"י ה"ו) שפסק כרבי מאיר שסתם אדר הוא אדר שני. [כא] **רמ"א** (או"ח סי' תמ ס"ח) וכתב במשנ"ב (ס"ק ג) שה"ה כשמברכין החודש בבית הכנסת. [כב] **ש"ך** (יו"ד סי' רכ ס"ק יז), מגן אברהם (סי' תמ סק"ח), ומשנ"ב (שם ס"ק ג) בשם אחרונים. וראה עוד בפניני הלכה לענין יאר צייט ודעה נוספת בדעת הרמב"ם. [כג] **שו"ע** (או"ח סי' תכ סכ"ח). [כד] **ש"ך** (שם ס"ק מו וביו"ד סי' רכ ס"ק יז). ודעתו שתמיד חולקים מספק. [כה] **שו"ע** (שם). [כו] **סמ"ע** (שם סק"ג) ונתיבות המשפט (שם מידושים ס"ק לח). [כז] **שו"ע** (יו"ד סי' רכ ס"ח). וכתב בפתחי תשובה (שם ס"ק ג) בשם שו"ת הרדב"ז (המדפוס סי' קנ) שמי שנדר או נשבע לעשות דבר פלוני בחודש העיבור חייב לעשות באדר ראשון, שאדר ראשון הוא הנקרא חודש העיבור. [כח] **תוספתא** (ב"מ פ"ח), הגהות אשרי (ב"מ פ"ח סי' ג). [כט] **ש"ך** (או"ח סי' תיג ס"ק טו). [א] **רמב"ם** (פוטה פ"ד ה"ח). וביאר הכסף משנה, שאף שבסוגייתינו מבואר שבודקים את הסוטות בט"ו באדר, משמע לו לרמב"ם שכל זה לענין חיפוש מי צריכה לשתות, אבל להשקות משקים תמיד ואין ממתינים וזהו שכתב שבכל זמן משקים את השוטות. [ב] **רמב"ם** (ערכין ותרמין פ"ח ה"ח). [ג] **רמב"ם** (גזלה ואבידה הנפקת פ"ח ה"י). וביאר הרמב"ם (פיה"מ למסכתין) שהיינו שמכבשין אותן ומישרין אותן ועושין גשרים על הנחלים כדי שאם יברח מכה נפש בשגגה לא יהיו לו מעצורים לעכבו וירדפנו גואל הדם ויהרגנו, וזה הוא ענין אמרו יתרומם ויתהדר (דניאל יט ג) תכין לך הדרך. וראה מעשה רוקח (על הלכות שה) שדן אם הוא בחול המועד או בט"ו אדר. [ד] **כתב הראב"ד** (יום טוב פ"ו ה"י) שהוא רק כשהרבים צריכין להם אבל של יחיד וצריך להם חוטטין ולא חופרין. וכתב המ"מ שכבר ביארו הרמב"ם בפ"ח. [ה] **רמב"ם** (יום טוב פ"ו ה"י) לענין צרכי רבים שהותרו במועד. ושם גם הפרטים הנזכרים לעיל בהשקאת סוטה וכו'. ובדברי מלכיאל (ח"ה סי' סד ד"ה הנה) דן מאיזה טעם לא הזכיר הרמב"ם גם כל ההלכות הללו לענין ט"ו אדר. [ו] **רמב"ם** (שם הי"ח).

פניני הלכה

והרשב"א (בתשובה ח"ד סי' קנד) נשאל כמי ההלכה, והשיב דאינו יודע מה השאלה, דרבי מאיר ור"י הלכה כר"י. ולפי זה דנו הפוסקים בעוד ענינים שצריכים לעשותם באדר, אם צריך לעשותם באדר ראשון כיון שסתם אדר הוא אדר ראשון כדעת רבי יהודה, או שמא יש לעשותם באדר שני.

בהגהות ספר המנהגים (נדפס בוילנא, מנהגי מוהר"ם מרדכי ס"ק מד) כתב בשם האגודה (נדפס סי' כו) שכיון שהלכה כרבי יהודה אין צריך להזכיר בבית הכנסת בברכת החודש אדר הראשון כי אם אדר סתם, ואדר השני צריך לפרש. ובשם מנהגים ישנים הביא שמזכירים בברכת החודש אדר הראשון וגם אדר השני. וכן כתב מהרי"ל (מנהגים הל' פורים סוף יט) שכשמברכין אלו שני חדשים אותה השנה בבית הכנסת קורין לראשון אדר הראשון ולשני אדר השני, וכן כותבין בגיטין כתובות ושטרות. וגם במג"א (סי' תכו סק"ח) הביא ב' הדעות.

ולענין יארצייט כתב בשו"ת מהרי"ל (סי' קד) שמנהגו שלו הוא להתענות באדר הראשון. והביא ראיה מפטירת משה רבינו ע"ה שאותו יום נהוג עלמא באדר הראשון, ופטירתו סמוך לניסן היה, כדמוכח מל' ימי אבל משה (קידושין לח.) וגם קריאת מגילה היתה בראשון אי לאו משום מסמך גאולה לגאולה עדיף (מגילה ו:), וגם הוכיח כן ממה שהלכה כרבי יהודה בסוגייתינו שסתם אדר הוא אדר הראשון. וכן כתב בתרומת הדשן (סי' רלד) והוכיח אף הוא כן מדברי רבי יהודה, וציין שם בסוף התשובה שאח"כ ראה תשובת אחד מהגדולים שכתב כדבריו וכראיותיו בשינוי קצת, ונראה שכוונתו לתשובת מהרי"ל. אך בשו"ע (או"ח סי' תקפח ס"ז) פסק לענין יארצייט שמתענים באדר שני, וביאר בחתם סופר (סי' נדפס סג. וסו"ת או"ח סי' קפג) בדעת השו"ע והרמב"ם (נדפס פ"י ה"ו), שלדעתם גם לדעת רבי יהודה האדר העיקרי הוא אדר שני, ומה שאמר רבי יהודה לענין שטרות שאדר סתם הוא אדר ראשון אין זה כיון שזהו האדר העיקרי אלא כדי להינצל ממכשול אחר, כיון שאם ינהגו שאדר סתם הוא אדר שני ובאדר ראשון צריך לפרש, הרי בשנים שמעברים על פי הראיה ולא ידעו שהשנה מעוברת עד היום האחרון של חודש אדר ראשון יכתבו בשטרות אדר סתם, ואחר העיבור יחשבו שהוא אדר שני כיון שאדר סתם הוא אדר שני, ויבואו מזה לידי קלקולים בגביה ממשועבדים על ידי השטר. ולכן סובר ר' יהודה שעדיף לתקן שאדר סתם הוא אדר ראשון ואדר שני צריך לפרש, ולעולם גם הוא מודה שהאדר העיקרי הוא אדר שני. ולכן לענין יארצייט צריך להתענות באדר שני כדעת השו"ע ולא באדר ראשון כדעת מהרי"ל ותרומת הדשן. אך הרמ"א (שם) פסק להתענות באדר ראשון וכדעת מהרי"ל ודעימיה. (וע"ע סו"ת מח"ס שם לעוד נידונים התלויים בחלוקת רמ"א ושע"ת רכ פעליס מ"ב סו"מ סי' י מש"כ בזה).

ומי שנעשה לו נס באדר בשנה פשוטה וקיבל על עצמו לעשות משתה בכל שנה ושנה ביום שנעשה לו הנס, נחלקו הפוסקים אם בשנה מעוברת צריך הוא לעשות את הסעודה באדר ראשון או באדר שני. ובמשנה ברורה יש סתירה בזה, שבמקום אחד (סי' תרפו ס"ק ח) כתב שמי שנעשה לו נס באדר ונדר לעשות פורים כשיבוא שנת העיבור צריך לעשות הפורים באדר שני, ובמקום אחר (סי' תרלז ס"ק ג) כתב שמי שאירע לו נס באדר בשנה פשוטה וקבל על עצמו לעשות תמיד יום משתה ושמחה עושה באדר ראשון, וצ"ע.

ג.

אם קנין דרבנן מועיל לדאורייתא והפקר בית דין מועיל להקנות לענין מכירת חמץ בקנין דרבנן

דנו פוסקים רבים אם מעשה קנין שאינו מועיל אלא מדרבנן מועיל גם לדינים מן התורה. והרבה דנו בזה לענין מכירת חמץ בקנינים דרבנן כמו קנין אגב קרקע, אם יש במכירה זו להפקיע מידי איסור בל יראה ובל ימצא אם לאו. והוא נוגע למעשה במה שמקנים מטלטלים של חמץ אגב קרקע הנמכרת במכירת חמץ. והאריך בזה בשו"ת עין יצחק (ח"ב או"ח סי' כג), ונקט שהדבר תלוי בגדר הפקר בית דין הפקר, שנחלקו בו הפוסקים אם הוא מועיל גם להקנות או רק להפקיר. שדעת ראשונים ואחרונים רבים (שטמ"ק ב"ב ק. ד"ה ור' אליעזר נמס עליות דר"י, גט פשוט סי' קכ סק"ה, מחנה אפרים משכיר סי' ג, מקור חיים סי' תמח סק"ט, שו"ת בית אפרים או"ח סי' ח, ועוד) היא שאין הפקר בי"ד מועיל אלא להפקיע ממון מיד בעליו ולתת לכל אחד זכות לזכות בו אבל אין

ציוני קברות

כל המוצא קבר או מת או דבר שמטמא באהל מן המת, חייב לציין עליו כדי שלא יהיה תקלה לאחרים, ובחולו של מועד היו יוצאין מבית דין לציין על הקברות. אין מציינין על כזית מצומצם מן המת לפי שסופו יחסר בארץ. ובמה מציינין, בסיד ממחה ושופך על מקום הטומאה[ז].

מציינין את כל בית הקברות ובונין נפש על הקבר, והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרונם, ולא יפנה אדם לבקר הקברות[ח].

זמן עקירת הכלאים

באחד באדר משמיעין על הכלאים, וכל אדם יוצא לגינתו ולשדהו ומנקין אותו מן הכלאים, ובחמשה עשר בו יוצאים שלוחי בית דין ומסבבים לבדוק[ט]. בראשונה היו עוקרין ומשליכין והיו בעלי בתים שמחים שמנקין להן שדותיהן, התקינו שיהיו מפקירין[י] את כל השדה שימצאו בו כלאים, והוא שימצאו בה מין אחר אחד מארבעה ועשרים. אבל פחות מיכן לא יגעו בה[יא]. וחוזרין שלוחי בית דין בחולו של מועד הפסח לראות האפיל שיצא, וכלאים שהנצו אין ממתינים להן אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין את כל השדה אם יש בה אחד מעשרים וארבעה[יב].

הפקר בית דין הפקר

יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים ומאבד ונותן כפי מה שיראה לגדור[יג] פרצות הדת ולחזק הבדק או לקנוס אלם זה, והרי הוא אומר בעזרא (י ח) וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו מכאן[יד] שהפקר בית דין הפקר[טו]. וכל מעשיהם יהיו לשם שמים. ודוקא גדול הדור[טז], או טובי העיר שהמחום ב"ד עליהם[יז]. וכן נוהגין בכל מקום שטובי העיר בעירן כב"ד הגדול, מכים ועונשים, והפקרם הפקר כפי המנהג. ואף על פי שיש חולקים וסוברים שאין כח ביד טובי העיר באלה, אלא רק להכריח הצבור במה שהיה מנהג מקדם או שקבלו עליהם מדעת כולם, אבל אינם רשאים לשנות דבר בדבר שיש בו ריוח לזה והפסד לזה או להפקיע ממון שלא מדעת כולם[יח], מכל מקום הולכים אחר מנהג העיר, וכל שכן אם קבלום עליהם לכל דבר[יט].

המציל את האבידה מזוטו של ים, אף על פי שמעיקר הדין אין צריך להחזיר, מכל מקום אם גזר בית דין להחזיר חייב להחזיר דהפקר בית דין הפקר[כ]. ואף על פי שבמנהג גרוע אין בית דין יכולים לתקן תקנות להפקיר[כא], מנהג זה מנהג יפה הוא[כב].

עיבור השנה בשביעית

שנה מעוברת היא שנה שמוסיפין בה חדש, ואין מוסיפין לעולם אלא אדר ועושין אותה שנה שני אדרין אדר ראשון ואדר שני, ומפני מה מוסיפין חדש זה מפני זמן האביב כדי שיהא הפסח באותו זמן שנאמר (דברים טז א) שמור את חדש האביב שיהיה חדש זה בזמן האביב, ולולא הוספת החדש הזה היה הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים[כג]. ואין מעברין בשביעית שיד הכל שולטת על הספיחין ולא ימצאו לקרבן העומר ושתי הלחם[כד], ורגילין היו לעבר בערב שביעית[כה].

דין ספק לקט

לקט שנפל לארץ ולא לקטוהו עניים ובא בעל השדה והגדיש את הקציר שלו על הארץ כיצד הוא עושה, מפנה הגדיש שלו כולו למקום אחר וכל השבלים הנוגעות בארץ כולן לעניים, מפני שאין אנו יודעים אי זו היא מהם שהיתה לקט וספק מתנות עניים לעניים שנאמר (ויקרא יט י) 'תעזוב' הנח לפניהם משלך[כו]. ופטורים מן המעשרות אף שמעיקר הדין אינם לקט, כיון שהפקר בית דין הפקר[כז].

ג:

גביית השקלים מט"ו באדר

בחמשה עשר בו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן, בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן ממשכנין אותו ולוקחין עבוטו בעל כרחו ואפילו כסותו[כח]. כל מי שאינו חייב בשקלים אף על פי שדרכו ליתן או הוא עתיד ליתן אין ממשכנין אותו, ואין ממשכנין את הכהנים לעולם מפני דרכי שלום אלא כשיתנו מקבלין מהן ותובעין אותן עד שיתנו[כט].

[ז] **רמב"ם** (טומאת מת פ"ח ה"ט). ולא הזכיר הרמב"ם את המבואר בסוגייתינו שבט"ו באדר חוזרים ומציינים מה שמיחו הגשמים. [ח] **רמב"ם** (שם פ"ד ה"ד). ועיי' לקמן (ו.). והשו"ע השמיט הלכות אלו. וראה אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' מ אות ד) מה שכתב בטעם ההשמטה. [ט] **רמב"ם** (כלאים פ"ג הט"ו). [י] **הרמב"ם** (יום טוב פ"ז ה"ח) כתב כדוגמת לשונו כאן שיוצאים להפקיר וכדעת השו"ע (או"ח סי' רעג סי"ח וכ"י שם) שצריך מעשה הפקר, אך הטור (שם) כתב שהרי הוא הפקר, וכתב בית יוסף (שם) שמשמע מדבריו שממילא הוא הפקר, ותמה עליו. וכתב הב"ח (שם סט"ז) שכדעת הטור כך היא דעת התוס' (ב"ק פא. ד"ה כאן) שהוא הפקר ממילא. ומכל מקום כתב שאינו הפקר אלא אם כן הזהירוהו מתחילה. [יא] **רמב"ם** (כלאים שם הט"ז). [יב] **רמב"ם** (שם הי"ז). ובבבלי (מועד קטן ו.) שני דעות אם על כלאים שהבכירו יוצאים בחמשה עשר באדר ועל האפילות בחול המועד פסח, או שבזרעים ותבואה יוצאים בחמשה עשר באדר, וירקות הגדלים מאוחר יותר יוצאים בפסח. וכתב בתוי"ט (מוק"ס פ"א מ"א) שהרמב"ם פסק כדעת המחלק בין מבכירות לאפילות, כיון שרק דעה זו הובאה בסוגייתינו בירושלמי. וראה עוד שפת אמת (מו"ק ו. ד"ה תד). [יג] ויש סוברים שאין הפקר בית הפקר אלא במתקנים לגדור ענינים נצרכים (שו"ת הריטב"א סי' קפ). [יד] **ראה** פניני הלכה בטעם שהביא הרמב"ם דרשה זו ובדין הפקר בית דין להקנות. [טו] **רמב"ם** (סנהדרין פכ"ד ה"ו). [טז] **וכן** כתב בתרומת הדשן (פסקים סי' רנג) שאין אומרים הפקר בית דין הפקר אלא בגדול הדור שאין כמוהו. [יז] **שו"ע** (חו"מ סי' ג ס"ג), ומקורו מהרא"ש (ב"ק פ"ט ס"ה). [יח] **כך** הביא המרדכי (בבא בתרא פ"ק סי' תפ-תפא) בשם מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סי' תמקמא). [יט] **רמ"א** (שם). וכתב הסמ"ע (שם ס"ק י) שכל מי שמינוהו הציבור עליהם הרי הוא כאביר שבאבירים ויפתח בדורו כשמואל בדורו, והציבור יכולים לתקן בכל דור כתקנות הגאונים. [כ] **רמ"א** (חו"מ סי' רעו ס"ו). [כא] **ש"ך** (חו"מ סי' שנו סק"י). [כב] **קצות החושן** (סי' רעו סק"ג), משום ועשית הישר והטוב (רמב"ם נזקי ממונות פ"ד ה"ו). [כג] **רמב"ם** (קידוש החודש פ"ד ה"ט). [כד] **רש"י** (סנהדרין יב. ד"ה לא נסמכינן) כתב טעם אחר, לפי שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע. ובערוך לנר (שם) תמה על הרמב"ם שכתב שחוששים שיאכלו את הפירות, שהרי יכולים להעמיד שומרי ספיחין (להלן ט:). [כה] **רמב"ם** (שם הט"ו). [כו] **רמב"ם** (מתנות עניים פ"ד ה"ו). [כז] **מהר"י** קורקוס (שם). [כח] **רמב"ם** (שקלים פ"א ה"ט). [כט] **רמב"ם** (שם ה"י).

פניני הלכה

בכוחם להקנות, ולדעת אחרים (רשב"ם גיטין לו: ורש"י גיטין כ. ד"ה מקנויי, רשב"ם ב"ב קלא. ד"ה אלא, תוי"ט הריב"ש סי' שנט, שו"ת דברי חמת קונטרס ט סי' ו) מועיל הפקר בי"ד גם להקנות. ובזה תלוי דין זה של קנין דרבנן אם מהני לדאורייתא, שאם יש כח ביד חכמים גם להקנות ממון הרי שקניניהם מועילים מן התורה, אבל אם אין בידם כח להקנות ממון אין קניניהם מועילים מן התורה אלא מדרבנן, ולא יועילו למכירת חמץ וכיוצא בזה. וכן תלה גם בשו"ת חתם סופר (או"ח סוס"י קיז). (ולעיקר נידון מכירת חמץ בקנין דרבנן ראה גם מקור חיים סי' תמא סק"ה ושו"ת עטרת מכמיס או"ח סי' טו ועוד).

ונידון זה אם הפקר בית דין מועיל להקנות, כתבו אחרונים רבים (יש"ש יבמות פ"י סי' יט, קרבן נתנאל גיטין פ"ד סי' יג, נתיב יצחק מהט"ז סי' י ענף ג, עין יצחק או"ח סי' כב אות ג, נחל יצחק סי' ג, קהלת יעקב מוספת דרבנן אות קנ) לתלותו במקור דין הפקר בית דין הפקר. שלדעת ר' יצחק (יבמות פט: וגיטין לו:) דין זה נלמד ממה שנאמר (עזרא י ח) יחרם כל רכושו, ולפי זה אין מקור אלא שיש כח ביד בי"ד להפקיר ולהחרים ממון אחרים אבל אין מקור שיהיה להם כח להקנות, אבל לדעת ר' אלעזר (יבמות וגיטין שם) דין זה נלמד ממה שנאמר (יהושע יט נ) אלה הנחלת אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל, לומר לך מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילים את העם כל מה שירצו, ולפי זה יש להם כח גם להקנות לאחרים אפילו קודם שבא לידם כמו בירושה.

ולפי זה הכריע בשו"ת עין יצחק (שם), שכיון שבסוגייתינו הובא גם כן המקור לדין הפקר בית דין הפקר, ולא נזכרה דרשתו של ר' אלעזר אלא רק הילפותא דר' יצחק מיחרם כל רכושו, וכן פסק הרמב"ם (סנהדרין פכ"ד ה"ו) כדרשה זו ולא הביא הדרשה האחרת, מכח סוגייתינו שלא הזכירה אלא דרשה זו, אם כן נמצא שאין הפקר בית דין מועיל להקנות אלא רק להפקיע בעלות, וקנין דרבנן אין מועיל לדאורייתא כיון שאין כח לחכמים להכניס ממון לבעלות חדשה, ואין מכירת חמץ מועילה אלא בקנין דאורייתא ולא בקנין דרבנן. ובענין קנין דרבנן אי מועיל לדאורייתא ע"ע דבר אברהם (מ"מ סי"מ ענף ה).

ג:

חיוב נשים ופחות מבן עשרים בתפילת מוסף

בשו"ת רע"א (קמא סי' ט) כתב לחדש בדין הנשים בתפלת המוסף, שכיון שקרבנות המוספין הרי נקנו ממעות שקלי הציבור של מחצית השקל, והרי נשים אינן שוקלות, אם כן הרי אין הקרבן שלהן ואף אינו עולה להן ואינן חייבות בחיוב הקרבת קרבן מוסף, ואם כן אף תפלת המוסף שהוא כנגד הקרבן מוסף אינן חייבות בה. וכן כתב בספר בשמים ראש (סי' פט, ונ"ל רע"מ שם). וכתב לפי זה בתורה תמימה (פר' תשא ל ס"ק כג), שכיון שדין חובת השקלים מורה על שייכותן במצות ודין עצם קרבן המוסף, אם כן אף אנשים פחותים מבני עשרים שנים גם כן יהיו פטורים מתפלת המוספין לפי מה שכתבו הפוסקים שקטן פחות מבן עשרים אינו שוקל מחצית השקל וכן גרס הגר"א בסוגייתינו (ורא"ה רע"ג ומשנת אליהו נסוגייתינו), ולדברי רע"א קטן זה אף אינו בקרבן המוסף וכאשר אינו שוקל ואינו בא מממונו וממילא דאף בתפלת המוסף אינו, ואף לא יעבור לפני התיבה בתפלת המוספין להוציא הציבור כדין אין מחוייב בדבר אין מוציא את המחוייב, וכתב שדבר זה חידוש נפלא מאד וצריך עיון רב. וכן העיר בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' יז סק"ג) ובשו"ת באר

החייבים במחצית השקל

הכל חייבין ליתן מחצית השקל כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים, אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים, ואם נתנו מקבלין מהם, אבל הגוים שנתנו מחצית השקל אין מקבלין מהם, קטן שהתחיל אביו ליתן עליו מחצית השקל שוב אינו פוסק אלא נותן עליו בכל שנה ושנה[ל] עד שיגדיל ויתן על עצמו[לא].

זכר למחצית השקל

יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר[לב]. ומאחר ששלשה פעמים כתוב תרומה בפרשה, יש ליתן שלש. ויש ליתנו בליל פורים קודם שמתפללים מנחה[לג], וכן נוהגין בכל מדינות אשכנז. ויש ליתן שלש חצאים גדולים במדינות אלו, כי אין מטבע ששם מחצית עליה מלבד זו, ובמדינות אויטרייי"ך יתנו ג' חצי ווייני"ר, שנקראו ג"כ מחצית, וכן לכל מדינה ומדינה[לד]. ואין חייב ליתנו רק מי שהוא מבן עשרים ולמעלה[לה]. ויש אומרים שנותנים מחצית השקל לצדקה מלבד שלש מחצית אלו, ואין נוהגין כן[לו].

חטאת ציבור אינה מתה

חטאת צבור שאבדה ונמצאת אחר כפרה בין ראויה בין אינה ראויה תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ויפלו דמיה לנדבה, ואין אתה יכול לומר בחטאת צבור ולד או תמורה או שמתו בעליה, שכל קרבנות הצבור זכרים ואין הצבור עושין תמורה כמו שיתבאר ואין כל ישראל מתים[לז].

קבלת קרבנות מן הנכרים

אחד אנשים ואחד נשים או עבדים מביאין כל הקרבנות, אבל הנכרים אין מקבלין מהם אלא עולות בלבד שנאמר (ויקרא כב כה) ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם, אפילו עולת העוף מקבלין מן הנכרי אף על פי שהוא עובד עבודה זרה, אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות, וכן עולות שאינן באות בנדר ונדבה אין מקבלין אותן מן הנכרי כגון עולת יולדת וכיוצא בה מעולות שאינן באות משום נדר ולא משום נדבה[לח].

ד.

החייבים בקלבון במחצית השקל

חציי השקלים הכל צריכין להן כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב, לפיכך כשהיה אדם הולך אצל השולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל, ואותה התוספת נקראת קלבון, לפיכך שנים שנתנו שקל על שניהם חייבין בקלבון[א].

כמה הוא שיעור הקלבון, בזמן שהיו נותנין במחצית השקל שני דינרין היה הקלבון חצי מעה שהוא אחד משנים עשר בדינר[ב] ומעולם לא ניתן הקלבון פחות מזה[ג].

כל מי שאינו חייב בשקלים כגון שתי נשים או שני עבדים[ד] שנתנו שקל פטורים מן הקלבון, וכן אם היה אחד חייב ואחד פטור ונתן החייב על יד הפטור כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה או עבד פטור מן הקלבון, וכן הכהנים פטורין מן הקלבון והשוקל על יד הכהן[ה] פטור מן הקלבון[ו].

הנותן שקל עליו ועל העני או על שכינו או על בן עירו, אם נתנו להם מתנה פטור מן הקלבון, שהרי נתן חצי שקל מתנה כדי להרבות בשקלים[ז], ואם נתן להם החצי ששקל על ידם דרך הלואה עד שיחזירו לו כשתמצא ידם חייב בקלבון[ח].

הנותן שקל להקדש כדי שיחשבו לו מחצית השקל שהוא חייב בה ויטול חצי שקל ממה שנגבה מן האחרים חייב שני קלבונות, שאילו היה השקל כולו לשקלים היה חייב קלבון אחד[ט].

[ל] **וכתב** המאירי (שקלים פ"ק מ"ג ד"ה המשנה השניה) שממשכנים גם עליו. ובערוך השולחן (דיני שקלים סי' פג ס"ק) דן בטעם השמטת הרמב"ם להדין שאין ממשכנים עד כ' שנים. וראה להלן בהערה לה בדין קטן מגיל י"ג שנים עד גיל כ' שנים. [לא] **רמב"ם** (שם ה"ז). ומכאן למד המגן אברהם (סי' תע סק"ג) לענין תענית בכורות עבור בן בכור, שכתב הרמ"א (שם ס"ג) שאם גם האב בכור האם מתענה, וכתב המגן אברהם בשם פוסקים שאינה צריכה להתענות, אבל כתב בשם הגהות סמ"ק (סי' קמד) שאם התענתה פעם אחת הרי זה כמו נדר, כדין קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו ששוב אינו פוסק, וגם היא אינה יכולה לפסוק מלהתענות. [לב] **וכתב** בביאור הלכה (סי' תרנד ס"ק ד"ה י"ש שיש) בשם פרי מגדים, שעני המתפרנס מן הצדקה צריך עיון אם מחוייב ליתן מחצית השקל. [לג] **וכתב** המגן אברהם (סי' תרנד סק"ג) שבמדינתנו נהגו ליתנו בשחרית קודם קריאת המגילה. וכתב המשנ"ב (שם סק"ד) שעכשיו נוהגים ליתן מחצית השקל קודם מנחה ובשחרית מעות מגילה. [לד] **וכתב** בביאור הלכה (שם ד"ה ויש), שבמקומות שהמטבע היוצאת היא קטנה יוצא מעיקר הדין בג' מחציות שלה, אבל אין זה מטבע חשובה כלל אפילו אם נותן ג' חצאין, אם לא שנותן גם בעד בניו הקטנים. וכתב שלא נכון מה שיש איזה גבאים שנותנין מתחלה בהקערה של צדקה ג' חצאי מטבע גדולה וכשבא אחד ליתן המחצית השקל נותן לו הגבאי תחת מעותיו המועטים הג' חצאי מטבעות הגדולות והוא נותן אותם להקערה, שאחרי שיעשה כך אדם אחד כבר נעשו צדקה ואין רשות להגבאי להחליפם תחת מעות פחות משווים. ואולי כיון שכבר נהגו כך הרי זה כאילו התנו בהדיא כל הנותנים לצדקה שנותנים על אופן זה שיהיה להגבאי רשות לזה. ומי שעוזרו הקב"ה שיכול ליתן מחצית מטבע גדולה זכר למחצית השקל וג' חצאי מטבע קטנה לענין מה שכתוב בפרשה ג' פעמים תרומה אשריו וטוב לו. [לה] **כתב** המגן אברהם (שם) שזהו לדעת הרע"ב (שקלים פ"ק מ"ג ד"ה ונ"מ) שכתב שעד גיל עשרים אין הקטנים חייבים במחצית השקל, אבל התוספות יום טוב (שם) כתב שהפוסקים חלוקים עליו וסוברים שמגיל י"ג שנים כבר חייבים במחצית השקל, והוא הדין בזכר למחצית השקל. ועוד כתב שגם בזכר למחצית השקל אם שקל עליו אביו פעם אחת שוב אינו מפסיק לשקול. ובמשנ"ב (שם סק"ה) כתב בשם אליה רבה, שכל זה רק מעיקר הדין, אבל המנהג הוא ליתן אפילו בעד בניו הקטנים ואשה מעוברת בעד ולדה. [לו] **רמ"א** (או"ח סי' תרנד ס"ג). [לז] **רמב"ם** (פסולי המוקדשין פ"ד ה"ח). וראה גם לענין שעירי יום הכיפורים (עבודת יוה"כ פ"ה הט"ו) שאם מת אחד מהם השני מן השנים שהגריל עליהן בסוף ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת הצבור מתה. [לח] **רמב"ם** (מעשה הקרבנות פ"ג ה"ב). וכתב בכסף משנה שהוא על פי המבואר בסוגייתינו שאין מקבלים מהנכרים והכותים אלא עולות, והביא עוד מהמבואר בסוגייתינו שקיני זבין וזבות אינם שייכים בנכרים שאינם מטמאים בזיבה אלא רק בכותים. ובלחם משנה הביא גירסת הספרים שגורסים שמקבלים מהם חטאות ואשמות, וכתב שכן נראה מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (במקומינו), והוא פירשה לענין כותים בלבד שמהם מקבלים חטאות ואשמות שמא יחזרו בתשובה, אך מהנכרים ודאי אין מקבלים אלא עולות. [א] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ח). ולדעת הרמב"ם די בקלבון אחד, אך רש"י (גיטין נט: ד"ה כשמיינין ותוס' שם: ד"ה כשמיינין) כתב שכששניים מצטרפים יחד ונותנים שקל אחד צריכים הם לתת שתי קלבונות. [ב] **וכתבו** התוס' (במועדות נט. ד"ה נתן) שלפי רבות המטבע כך הקלבון גדול יותר. [ג] **רמב"ם** (שם ה"ז). [ד] **לא** הזכיר הרמב"ם קטנים שנשנו במשנתינו. [ה] **כתב** בערוך השולחן (דיני שקלים סי' פה ס"ט) שהוא גם אם שוקל עבור הכהן בדרך הלואה. [ו] **רמב"ם** (שם ה"ג). [ז] **וכתב** בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' קלח) שאין הכוונה שנתן להם מתנה בקנין, אלא שנתן השקל להקדש עבור העני ושכנו ובן עירו לפוטרם בשלו באופן שלא יתחייבו לו כלום כמתנה. ואם נתן להקדש באופן שמתחייבים שהוא כהלואה על פי בקשתם והתחייבותם לו, אף שלא נתן לידם הוא כנתנו בעצמם משלהם וחייבים בקלבון. [ח] **רמב"ם** (שם ה"ג). [ט] **רמב"ם** (שם ה"ו). ופירש הכסף משנה שכוונתו למה שביאר (בפיה"מ למסכתינו) שמה ששנינו שהנותן סלע ונוטל שקל חייב שני קלבונות היינו שאם נתן סלע כדי לקבל מן גובה השקלים שקל ויחשוב לו שקל בעד אדם שהוא חייב בשקלים, שחייב לשקול שתי קולבונות, אחד שהוא חייב בשקל שלקח מהסלע, והשני חובת השקל ששקל בעדו או בעד חברו.

פניני הלכה

יצחק (או"ח סימן כ) והמהרש"ם בדעת תורה (או"ח סי' רפו ס"ק ח). ובשו"ת באר יצחק (שם) צידד לומר דאין דין קטן דומה לדין אשה, כיון שקטן עתיד לבא לכלל חיוב ולכן יכולים כבר לחייבו מעכשיו מה שאין כן באשה שלעולם לא תבא לכלל חיוב.

אמנם כבר האריכו האחרונים בחידושו של רע"א שתלה דין חיוב השקלים בחיוב תפלת מוסף לומר שמי שאינו שוקל אינו מחויב במוסף, שלפי זה גם כהנים ולויים למאן דאמר בסוגייתינו שאינם שוקלים מחצה"ש יפטרו מתפילת ומקרבן מוסף, ולא נשמע כן מעולם. ואף אם בקטנים י"ל שאין דינם כאשה כיון שעתידים לבא לכלל חיוב, מכהנים ולווים ודאי קשה שאף הם אינם באים לכלל חיוב ותמוה הדבר לומר שיפטרו מתפילת מוסף. והוכיחו מזה האחרונים שודאי אף שאין שוקלים אין זה כי אם פטור במצות נתינת מחצית השקל, אבל דין הקרבן עולה לכלל הציבור ואף כהנים בכלל וכן הנשים. והוכיח כן בעמודי אור (סי' ז) מהש"ס שקרבן המוסף עולה אף לנשים (רמב"ם עול עמודי אור (שם) ושו"ת ציץ יצחק שם ושו"ת באר יצחק שם).

ומכל מקום כתבו האחרונים טעם אחר לפטור הנשים מתפילת מוסף, כיון שמעיקר הדין צריכות הנשים להיות פטורות מכל התפילות כיון שהן מצוות עשה שהזמן גרמן ונשים פטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא, אלא שבכל התפילות הם חייבות כיון דרחמי נינהו וגם הנשים זקוקות לרחמים (ברכות כ:), אבל תפילת מוסף שאינה בקשת רחמים שוב פטורות מנה הנשים כמו מכל מצוות עשה שהזמן גרמא (עמודי אור שם ושמר יצחק שם, וכן כתבו הגלי"ח ברכות שם ושו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ס. ורע"א בגליונו לשו"ת סי' קו ס"ד העמיק גם טעם זה).

ד.

דין תפוסת הבית ושיעור חיוב היתומים במיסי הקהל כל זמן שנכסיהם בתפוסת הבית

בשו"ת משאת בנימין (סי' ג) נשאל מיושבי ק"ק האציפלאץ, אודות מסים וארנוניות שהמלכות מטילה על הקהילה ורגילים לחלק את המס לשנים, חצי ממנו מחלקים לפי ממון, העשיר לפי עשרו והעני לפי עניו, וחצי לפי נפשות לפי כל ראש משפחה, והמנהג הוא שראש המשפחה נותן חלק אחד במס המחושב לפי גולגולת ופוטר בזה את כל בניו הסמוכים על שולחנו, ונשאל שם אם יתומים צריכים לתת חלקים רבים במס זה כמנין היתומים או שמא נפטרים הם במס אחד על כולם.

והכריע בזה המשאת בנימין לתלות אם הנכסים עדיין בתפוסת הבית או שכבר חלקום, על פי המבואר בסוגייתינו. שבמשנתנו מבואר שאחים השותפים יש שהם נחשבים כשותפים רגילים וחייבים בקלבון שכשמביאים שקליהם מביאים שני חצאי שקלים ונותנים שתי קלבונות אף אם נתנו בין שניהם שקל שלם כיון

חיוב אחים ושותפים בקלבון

האחין שעדיין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, שנתנו שקל על ידי שניהם פטורין מן הקלבון, ויש אומרים שכן הדין בכל שותפים. במה דברים אמורים בשותפין[י] שנשאו ונתנו במעות השותפות ונשתנה עין המעות, אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו וערבום ועדיין לא נשתנו המעות ולא הוציאום הרי אלו חייבין בקלבון. נשאו ונתנו ואחר זמן חלקו וחזרו ונשתתפו חייבין בקלבון עד שישאו ויתנו בשותפות זו האחרונה וישתנו המעות[יא]. ויש אומרים ששותפים לעולם חייבים בקלבון[יב].

האחין והשותפין שהיה להן בהמה וכספים וחלקו בכספים חייבים בקלבון, אף על פי שעדיין לא חלקו הבהמה, חלקו הבהמה ולא חלקו הכספים פטורין מן הקלבון עד שיחלקו הכספים ואין אומרין הרי הם עומדין לחלוקה[יג]. ויש אומרים שאם הבהמות הם רוב הנכסים הולכים אחריהם לחיוב ולפטור[יד].

חיוב אחים ושותפים במעשר

הלוקח טלאים שנולדו בשנה זו או שנתנו לו במתנה הרי הם פטורים מן המעשר עד שיולדו ברשותו, לפיכך השותפין שנשתתפו בבהמות והביא זה מאה טלאים וזה מאה טלאים וערבום ונשתתפו בהן הרי המאתים פטורים מן המעשר שכל טלה מהן כמכור, וכן האחים שירשו טלאים מאביהם הרי הן פטורין מן המעשר, אבל הנולדים להם בשותפות לאחר מכאן מאלו הבהמות בין לשותפין בין לאחים חייבין במעשר, וכן אם היו שותפין במעות וקנו בהמות ממעות השותפות והאחים שקנו בהמות ממעות הירושה הרי הנולדים מהם לאחר מכאן חייבין במעשר שהרי ברשותן נולדו והרי הן כאיש אחד. חלקו האחים והשותפין אחר שנולדו להן הבהמות ברשותן וחזרו ונשתתפו הרי אלו פטורין מן המעשר, שבשעה שחלקו נעשו הכל לקוחין והלקוח פטור וכשחזרו ונשתתפו הרי נשתתפו בבהמות ועדיין לא ילדו להן ברשותן אחר שיתוף זה השני, ואף על פי שחלקו גדיים כנגד גדיים וטלאים כנגד טלאים ועשרה כנגד עשרה הכל פטורין מן המעשר והרי הן כלקוחין[טו].

האחין והשותפין שחלקו בכספים ולא חלקו בבהמה חייבין במעשר שעדיין לא נעשו הבהמות לקוחין, אבל אם חלקו הבהמות אע"פ שעדיין לא חלקו הכספים הרי אלו פטורין[טז].

קבלת קרבן ונדבה לבית הכנסת ממומר

ישראל שהוא מומר לע"ז או מחלל שבת בפרהסיא אין מקבלין ממנו קרבן כלל, אפילו העולה שמקבלין אותה מן הנכרים אין מקבלין אותה מן המומר הזה שנאמר (ויקרא א ג) 'אדם כי יקריב מכם' מפי השמועה למדו מכם ולא כולכם להוציא את המומר, אבל אם היה מומר לשאר עבירות מקבלין ממנו כל הקרבנות כדי שיחזור בתשובה, היה מומר לעבירה והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה בין להכעיס בין לתיאבון אין מקבלין ממנו קרבן לאותה עבירה, כיצד כגון שהיה רגיל לאכול חלב בין להכעיס בין לתיאבון ושגג ואכל חלב והביא חטאת אין מקבלין אותה ממנו[יז].

וכן גויים שמנדבין דבר לבית הכנסת מקבלים מהם, אבל לא מן המומר[יח], ויש חולקים[יט].

קבלת נדבת נכרי לבדק הבית ובית הכנסת ושאר דברים

גוי שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו לכתחלה, ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו[כ]. היה הדבר מסויים כגון קורה או אבן מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש, שנאמר (עזרא ד ג) לא לכם ולנו וגו'. אבל לבית הכנסת מקבלין מהן לכתחלה, והוא שיאמר כדעת ישראל הפרשתי, ואם לא אמר טעון גניזה שמא לבו לשמים[כא]. ואין מקבלים מהם לחומת ירושלים ולא לאמת המים שבה שנאמר (נחמיה ב כ) ולכם אין חלק וזכרון בירושלים[כב].

גוי שאמר דמי עלי או דמי פלוני עלי נותן כפי נדרו ואינו נופל ללשכה שאין מקבלין מן הגויים נדבה או נדר לחזק את בדק הבית או בדק ירושלים, שנאמר (עזרא ד ג) לא לכם ולנו לבנות בית וגו', ונאמר (נחמיה ב כ) ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם[כג]. אמת המים שבירושלים וחומת ירושלים וכל מגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה, וגוי שהתנדב מעות לדברים האלו או שהתנדב לעשות עמהם בחנם אין מקבלין ממנו ואפילו גר תושב, שנאמר (עזרא ד ג) לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו ונאמר (נחמיה ב כ) ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם[כד].

נסכים בקרבנות נכרים

עולות הגויים אין מביאין עמהן נסכים, שנאמר (במדבר טו יג) כל האזרח יעשה ככה, אבל נסכיהם קריבין משל צבור שנאמר (שם פסוק יג) ככה תעשו לאחד כמספרם[כה].

ערכין בנכרים

הגוי נערך אבל אינו מעריך. כיצד גוי שאמר ערכי עלי או ערך ישראל זה עלי לא אמר כלום, וישראל שאמר ערך גוי זה עלי או ערך פלוני הגוי עלי נותן לפי שני הגוי הנערך[כו]. ויש חולקים וסוברים שהגוי מעריך אבל לא נערך[כז].

ד:

אחים השותפים שחלקו גדיים כנגד גדיים בחיוב מעשר בהמה

ראה לעיל ע"א.

[י] **ובאחים** בכל אופן פטורים מהקלבון, גם כשמעות הירושה עדיין בעין, שדין היורשים בזה אינו כלוקחים זה מזה (מגן אברהם סי' כז ס"ק טו). [יא] **רמב"ם** (שם ה"ד). ולדעתו גורסים בסוגייתינו האחים והשותפים. [יב] **ראב"ד** (שם). ולדעתו גורסים בסוגייתינו האחים השותפים, שרק אם הם גם אחים שותפותם פוטרת אותם מהקלבון (ומחייבים נמעשר נהמה וכלהלן) כיון שרשות ממון אחת היא של תפוסת הבית, אבל אם אינם אחים שירשו יחד אין שותפותם פוטרת אותם מהקלבון (ומיהו מחייבים לומס נמעשר נהמה). וראה פניני הלכה בגדר דין תפוסת הבית לדעתם. [יג] **רמב"ם** (שם ה"ה). [יד] **ראב"ד** (שם) על פי הירושלמי בסוגייתינו. [טו] **רמב"ם** (נכורות פ"ו ה"י). ותמה בלחם משנה מדוע לא השיג גם כאן הראב"ד, שלכאורה לפי שיטתו גם כאן אין שותפים חייבים במעשר בהמה עד שיהיו אחים, וכמו שבאמת סובר רש"י (חולין כה: ד"ה וכן). ראה לעיל בהערה. [טז] **רמב"ם** (שם הי"ח). [יז] **רמב"ם** (מעשה הקרבנות פ"ג ה"ד). [יח] **רמ"א** (יו"ד סי' רנד ס"ג). ומקורו בבית יוסף (יו"ד סי' רנט ד"ה ויחיד) בשם מהר"י ווייל (דינין והלכות סי' סו). [יט] **ש"ך** (יו"ד סי' רנד ס"ק ה) בשם שו"ת המבי"ט (ח"ב סי' ריד), שרק בקרבן והדומים לו אסור לקבל אבל בהקדש לעניים או הקדש בית לבית הכנסת מקבלים. וראה פניני הלכה בדבר האיסור הנוסף שדנו בו הפוסקים משום לא לכם ולנו וכו'. [כ] כן פירש הרמב"ם בדברי רבי יוחנן בסוגייתינו שאמר שבתחילה אין מקבלים מהם ובסוף מקבלים, שהיינו שלכתחילה אין מקבלים ובדיעבד אם קיבלו אין מחזירים. ופסק כדעתו ולא כריש לקיש בסוגייתינו. ורש"י ותוספות (ערכין ו.) פירשו בפנים אחרים. וראה בית יוסף (יו"ד סוף סי' רנט) וב"ח (שם) וחזון איש (ערכין סי' ל ס"ה) שדנו אם יכולים להשתמש במעות לבדק הבית, או שאין מחזירים וגם אין משתמשים במעות אלא גונזים אותם. [כא] **היינו** לבדק הבית, ואף בזמן הזה (נרכי יוסף יו"ד סי' רנט ס"ק ג). [כב] **רמב"ם** (מתנות עניים פ"ח ה"ח). והובאו דבריו לענין בית הכנסת בשו"ע (יו"ד סי' רנט ס"ד). וגם לענין בית הכנסת אם קיבלו מהנכרי דבר שאינו מסוים אין מחזירים (רדב"ז שם). [כג] **רמב"ם** (ערכין ומחרמין פ"ח הי"ח). [כד] **רמב"ם** (שקלים פ"ד ה"ח). [כה] **רמב"ם** (מעשה הקרבנות פ"ג ה"ה). ועיי' מהר"ש סירילאו בסוגייתינו שהקשה שבסוגייתינו נראה שמביא הגוי נסכיו. ועיין רמב"ם (שקלים פ"ד ה"ג) שנראה שאם שלח הגוי נסכים מקריבים אותם, וראה חידושי הגרי"ז הלוי (הל' מעשה הקרבנות שם). [כו] **רמב"ם** (ערכין ומחרמין פ"ח ה"ו) כדעת רבי מאיר. [כז] **ראב"ד** (שם) כדעת רבי יהודה.

פניני הלכה

שהיה להן לשקול לחצאין, וכל הנולדים להם כל ימי שותפותם פטורים ממעשר בהמה כדין כל שותפות שפוטרת ממעשר בהמה, והוא כשחלקו כבר נכסי אביהם ואחר כך נשתתפו. ואם נכסי אביהם נשארו בלי חלוקה הרי דינם דין תפוסת הבית, וחייבים במעשר בהמה לעשר כל הנולדים להם כל ימי שותפותם, ופטורים מן הקלבון ושוקלין בין שניהם שקל שלם, כיון שממון אביהם בחזקתו עומד. וביאר בזה בקובץ שעורים (בבא קמא קכו:), שבשותפין כל אחד מהשותפין הוא בעלים על חלק, אבל בתפוסת הבית יש בעלים אחד על הכל (ועיי' שו"ת מהר"ם מוך זרוע סי' קכח). ולפי זה כתב במשאת בנימין אף לענין המיסים, שאלו היתומים הסמוכים על שלחן אמותיהם ואין להם דבר מיוחד נחלק בחלוקה נקרא על שמם, נראה דעדיין תפוסת הבית קיימת, ויוצאין במס שמשלמת אמם כמו הבעלי בתים שיש להם בנים גדולים והבנים יוצאים בגולגולת האב. (ולפ"ז עוד נגדר תפוסת הבית, מוסף מידו"ת להגרש"ק סי' ח, משנת רבי אהרן יבמות סי' יז, מידושי הגרש"ר ב"ב סי' יב וכו, שיעורי הגרש"ר ב"ב יג. וקכד:).

ד:

אם מותר לקבל נדבה מגויים לבנין בית הכנסת

בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רכה) נשאל בדין רוב בתי הכנסת במדינתו, שלא היה בית הכנסת שייך לקהילת היהודים אלא לשר העיר, ושר העיר היה משכיר את בית הכנסת לקהילה. ודן החתם סופר שם אם יש בזה משום לא לכם ולנו לבנות בית לאלו' (עזרא ד ג), שבסוגייתינו מבואר שלומדים מזה שאין מקבלים מן הגויים תרומות לבנין בית המקדש בכל דבר שאינו נידר ונידב, ודן אם יש לחשוש לזה גם בבית הכנסת שלא לקבל תרומות וסיוע מגויים משום איסור זה. ובאמת הרמ"א (יו"ד סי' רנד ס"ג) פסק שמקבלים ממון מהנכרים לבנין בית הכנסת, ורק מן המומרים אין מקבלים משום לא לכם ולנו לבנות בית לאלו'. אך בספר ארחות חיים (סי' קנד אות יז) כתב בשם שבילי דוד, שאף שגוי שהתנדב דבר לבית הכנסת מקבלים ממנו, מכל מקום לסיוע הבנין אין מקבלים, שהרי כתב הרמב"ם (שקלים פ"ד ה"ח) שאין מקבלים מהם לסיוע בית המקדש, ודין ביהכנ"ס מדרבנן כדין בית המקדש. וכן כתב בשו"ת זכרון יהודה (גרינוולד סי' נו), שדבר המסוים וניכר לעולם אין לקבל מנכרים לבנין בית הכנסת, ומותר לקבל מהם רק דבר שאינו מסוים כגון קורה או אבן. אך תמהו האחרונים על מה שהשוו דין בית הכנסת לדין בית המקדש, שהרי בדברי הרמב"ם (מתנות עניים פ"ח ה"ח) מבואר להדיא שחלוק ביהכנ"ס מבית המקדש, שכתב שאם היה הדבר מסויים כגון קורה או אבן מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש שנאמר לא לכם ולנו וגו', אבל לביהכנ"ס מקבלין מהן לכתחלה.

ה.

שותפים שחלקו נכסים ולא בהמות ולהיפך, בקלבון ובמעשר בהמה ראה לעיל ד.

להיכן היו הקלבונות נופלים

הקלבונות אינן כשקלים אלא מניחין אותן השולחנים בפני עצמן עד שיסתפק מהן ההקדש[א]. ויש חולקים[ב].

פרק שני - מצרפין שקלים

צירוף שקלים לדרכונות

בכל מדינה ומדינה כשגובין השקלים משלחין אותן ביד שלוחים למקדש, ויש להם לצרף אותן לדינרי זהב מפני משאוי הדרך[ג].

שולחנים לשקלים בכל מדינה

השולחנים כונסין את השקלים בכל מדינה ומדינה. ומניחין לפניהם שתי תיבות, אחת שמשליכין בה שקלים של שנה זו, והשנייה מניחין בה שקלי שנה שעברה, שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה[ד].

השולח שקליו ואבדו

מי שאבד שקלו חייב באחריותו עד שימסרנו לגזבר. בני העיר ששלחו את שקליהן ביד שליח ונגנבו או אבדו, אם השליח שומר חנם הרי הוא נשבע להם ונפטר כדין כל שומרי חנם והן חוזרין ונותנין שקליהן פעם שניה[ה], ואם אמרו אנשי העיר הואיל ואנו משלמין שקלינו אין רצוננו שישבע השליח שהוא נאמן לנו אין שומעין להן, לפי שתקנת חכמים היא שאין הקדש יוצא בלא שבועה. ואם נמצאו השקלים הראשונים אחר שנשבע השליח, אלו ואלו שקלים הם ואין עולין להן לשנה אחרת, והראשונים יפלו לשקלי השנה והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה[ו].

שלחו את שקליהם ביד שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה ואבדו ממנו באונס, כגון שלקחום לסטים מזויינים שהוא פטור, אם אחר שנתרמה התרומה נאנס נשבע השליח לגזברים ובני העיר פטורין, שהתורם תורם על הגבוי ועל העתיד לגבות[ז]. ואם אבדו קודם שנתרמה התרומה עדיין ברשות בני העיר הם והשליח נשבע לפני אנשי העיר והן משלמין[ח].

בין כששלחו ביד שומר חינם ובין כששלחו ביד שומר שכר והיה דינו של השומר להישבע ונשבע וגבו שקלים שנית ואחר כך החזירום הליסטים או שמצאום, אלו ואלו שקלים ואין עולין להן לשנה אחרת, והשקלים השניים יפלו לשקלי שנה שעברה. ונחלקו הראשונים בפירוש שקלים הראשונים ושקלים השניים, יש מי שאומר שהשקלים הראשונים שיפלו לשקלי השנה הם השקלים שנגבו בתחלה ואבדו או נאנסו וחזרו, ויש מי שאומר שהשקלים הראשונים שיפלו לשקלי השנה הם השקלים שהגיעו ליד הגזבר תחלה[ט].

שלחו מעות להחזיר הלואה וכדומה ואבדו

שלחו מעות להחזיר הלואה וכדומה ואבדו והתובע אומר לשליח איני מאמינך שנאנסו ואיני מאמין לנפקד או ללוה שנתנם לשליח, הרי המלוה מטיל חרם ושבועה על הלוה או הנפקד שנתנו את המעות לשליח, והשליח נשבע שבועת השומרים[י].

פדיון בכור בשוה כסף

בכור נפדה בין בכסף בין בשוה כסף מן המטלטלין שגופן ממון כמו השקלים[יא].

מחצית השקל בשוה כסף

אין נותנים מחצית השקל אלא בכסף ולא בשוה כסף[יב].

[א] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ו). ובכסף משנה כתב שגם דעתו אינה להכריע לאיזה צורך משתמשים בהם. [ב] **ראב"ד** בהשגות (שם) ציין לדעות שבסוגייתינו ובתוספתא, ולא הכריע ביניהם. [ג] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ד). ובמשנתינו מבואר שמצרפים שקלים לדרכונות, ושם (פ"ו ה"ד) ביאר הרמב"ם שהדרכון הוא שתי סלעים והוא שמונה דינרים, וכן כתב בפירוש המשניות (בסוגייתינו), וכתב גם כן שהדרכון היה של זהב והשקלים היו של כסף, וכתב במרכבת המשנה (שקלים פ"ו ה"ד) שדרכון של כסף מחזיק שמונה דינרי כסף, ודרכון של זהב מחזיק הרבה יותר שקלי ודינרי כסף. [ד] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ו). ובסוגייתינו מבואר להיפך, שעתיקים במקדש ואין עתיקים במדינה. וכתב בתוספות יום טוב (ד"ה קן) שלרמב"ם היתה גירסה אחרת בגמרא. ובאור שמח (על הרמב"ם שם) כתב שהרמב"ם נקט שסוגייתינו היא כדעת הסובר שאין תורמין על העתיד לגבות ואם כן מי שעדיין לא הביא לא יצא ידי חובתו ומוטל עליו האחריות להביא ולכן לא היה שופר במדינה, אבל הרמב"ם לשיטתו שפסק (שם ה"ט) כמ"ד תורמין על העתיד לגבות ואם כן שקליהם שהפרישו ברשות הקדש הם (רמב"ם שם פ"ג ה"י) לכן מוטל על הגזברים להביאן למקדש, ולצורך כך עשו שופרות לעתיקין במדינה. [ה] **כתב** בכסף משנה שמסתימת דברי הרמב"ם שלא חילק בין נתרמה התרומה ללא נתרמה התרומה (כמו שחילק להלן לענין שומר שכר), נראה שדעתו שבמסרו לשומר חנם, אף שנתרמה התרומה וא"כ המעות כבר ברשות הגזברים, מ"מ צריכים לחזור ולשקול מפני שפשעו במה שמסרו לשומר חינם. ועיין בשירי קרבן (בסוגייתינו) שתמה שבאופן שכבר נתרמה התרומה והשקלים ברשות הגזבר צריך לישבע לגזבר ולא לבני העיר. וראה צפנת פענח (על הרמב"ם שם פ"ג ה"י). [ו] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ח). וכדעת ר' יוחנן בסוגייתינו (ובכלי בצע מליעא נח. הוחלפו דעות ר' אלעזר ור' יוחנן) שמעמיד משנתינו בשומר חינם, ואף על פי שאין שומר חינם נשבע להקדש, שבועה זו תקנת חכמים היא שאין הקדש יוצא בלא שבועה. [ז] **ואם** כן ברשות הקדש הן ובני העיר מה היה להן לעשות הרי לא מסרום אלא לשומר שכר שהוא חייב בגניבה ואבידה, אבל האונס אינו מצוי (רמב"ם שם ה"ט). [ח] **רמב"ם** (שם), וכאוקימתא דרבי אבא בסוגייתינו (ובמוגה בצע מליעא נח.) שמדובר בשומר שכר שנשבע להקדש. [ט] **רמב"ם** (שם ה"ע). וכתב הראב"ד על יש אומרים זה, שהיא מחלוקת אמוראים בסוגייתינו. והם רבי פנחס בי רבי חנניה ורבי אבא מרי, אחד אמר אלו ששילחו בני העיר תחילה והאחר אמר אלו שהגיעו לידי גיזברין תחילה. וראה אור שמח (על הרמב"ם שם) שביאר כוונת הראב"ד בהשגתו. [י] **שו"ע** ורמ"א (חו"מ סי' קכא ס"ו). ומקור הדין שהשליח נשבע הוא בסוגייתינו שמבואר שהשליח נשבע לבני העיר, וכמו שכתב הגר"א (ס"ק כא). וכתב הש"ך (שם ס"ק נ) בשם המרדכי שאין המלוה יכול להשביע את השליח אלא רק הלוה ששלח אותו, וביאר בקצות החשן (שם ס"ק ג) שהוא מטעם המבואר בסוגייתינו כשהאחריות על בני העיר יכולים להשביע את השליח ששלחו עמו את המעות ולא הגזברים. ומבואר בזה כשהאחריות על המשלח יכול רק הוא להשביע את השליח ולא מי שנשלחו אליו המעות. וראה שו"ע (שם ס"ח) וביאור הגר"א (שם ס"ק כה). [יא] **רמב"ם** (ניכורים פ"ו ה"ו) ושו"ע (יו"ד סי' שם ס"ג). וכתב הרמב"ם שלפיכך אין פודין בקרקעות ולא בעבדים מפני שהן כקרקעות ולא בשטרות לפי שאין גופן ממון ואם פדהו בהן אינו פדוי. וראה שו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קלד) ושו"ת עין יצחק (ח"מ יו"ד סי' נ) וחזון איש (יו"ד הלכות ריבית סי' עג אות י) שכתבו שמכל מקום שטרי כסף של זמנינו אף שאין להם ערך עצמי נחשבים הם לכסף ולא לשטרות. ולדעת העין יצחק והחזון איש כשרים לפדיון הבן גם כן, אך החתם סופר כתב שבפדיון הבן צריך כסף דווקא ושטרי כסף אינם כשרים לו (והביאו נפתחי תשובה יו"ד סי' שם ס"ק ז). וראה עוד שו"ת חתם סופר (חו"מ סי' קפז) וספר אוצר פדיון הבן (פי"ד ס"ה). וראה חקרי לב (יו"ד ח"ג סי' קלד) בדין פדיון בבעלי חיים. [יב] **כן** כתב הרמב"ם (שקלים פ"ו ה"ח) שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב, ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתיפו ונותן מחצית השקל כסף, ע"כ. ומבואר שאינו יכול ליתן כסותו עצמה אלא צריך למכרה ולתת כסף, וכמבואר בסוגייתינו שאין שוקלים אלא כסף ולא שוה כסף. וראה שו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קנ) בדין מחצית השקל בשל זהב ושאר דברים שאין חוששים בהם שמא יוזלו. ומבואר מהאחרונים שגם במה שנותנים היום זכר למחצית השקל ראוי שלא ליתן שוה כסף אלא כסף.

פניני הלכה

וכך הכרעת רוב האחרונים שמקבלים נדבות מנכרים לבנין בית הכנסת, וכך הכריע החתם סופר בשאלה הנ"ל וכתב שאין שום חשש במה שמקבלים את שכירות בית הכנסת מהנכרים. ובשו"ת קול אריה (סי' יד) האריך להוכיח להיתר בהרבה ראיות מהש"ס ומסברא, והעיד גם שכן עמא דבר ושזה מעשים בכל יום ואין מוחה בהם לבלתי קחת נדבות מנכרים לבנין בית הכנסת. וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' לג).

פרק שני - מצרפין שקלים

ה.

נתינה לצדקה על חשבון מעות מעשר העתידים לבא

בשו"ת מהרי"ל (סי' נד) נשאל מאחיו החכם ר' גומפרחכט בדבר מה שיש הרבה בני אדם שכשבאים אצלם עניים ואין להם מעות מעשר מזומן, מלוים בינם לבין עצמם מעות שלהם ונותנים לעניים, וכשמרויחים אח"כ מעות אז מפרישים את המעשר ומעכבים לעצמם לגבות הימנו הסכום שנתנו לעניים. ותמה ע"ז איך רשאין להתנות בינם לבין עצמם על חשבון מעות מעשר העתידיים, והרי צריך להפריש תחילה את המעשר כדי שיוכלו ליתנו, וכיון שעדיין לא באו לעולם מעות הקרן לא נתפס שם מעשר על מעות אלו ואין מקיימים בנתינתם דין נתינת מעשר. עיי"ש.

תרומת מחצית השקל על העתיד לגבות

כשהוא תורם מתכוין לתרום על הגבוי שיש בלשכה, ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה, ועל העתיד לגבות, כדי שיהיו אלו השקלים שהוציאן להסתפק מהן כפרה על כל ישראל וכאילו הגיעו כל שקליהן ללשכה ונתרמה מהן תרומה זו[יג].

ה:

שליח ששקל את מחצית השקל עבור עצמו

הנותן חצי שקל לחבירו להוליכו לשולחני לשקול עבורו, והלך ושקלו לעצמו כדי שלא ימשכנו אותו, אם מקודם נתרמה התרומה ונמצא שהשקל ברשות הקדש כיון שתורמים גם על העתיד לגבות, מעל השליח כיון שנהנה בזה שהציל עצמו בממון ההקדש, ואם לא נתרמה התרומה לא מעל והוא חייב להחזיר לחבירו חצי שקל. וכן הגוזל או הגונב חצי שקל ושקלו לעצמו יצא והוא חייב לשלם לבעלים שנים או להוסיף חומש[יד].

נתן מחצית השקל ממעות הקדש וכדומה

הנותן מחצית השקל מן ההקדש ונתרמה התרומה ממנו, כשיקנו בהמה ויקריבוה[טו] יתחייב במעילה ויצא ידי מחצית השקל[טז]. נתנו ממעות מעשר שני יאכל כנגדו בירושלים. מדמי שביעית יאכל כנגדו בקדושת שביעית. היה של עיר הנדחת לא עשה כלום[יז].

מעילה במחצית השקל

המפריש שקלו והוציאו לשאר צרכיו, בין הוא בין חבירו מעל[יח]. ויש אומרים שלעולם אין מועל אחר מועל ואם מעל הראשון אין השני מועל[יט]. נתנו לחבירו לשוקלו על ידו הלך ושקלו על ידי עצמו אם כבר נתרמה התרומה מעל השוקל שהתורם תורם על העתיד להגבות וכאילו הגיע שקל זה ללשכה ולפיכך מעל[כ], ואם עדיין לא נתרמה תרומה לא מעל. ולעולם אין מועלין בשירי הלשכה[כא].

אין קדושה חלה על קדושה

אין הקדש חל על מעות מעשר שני[כב].

ו.

כנם הרבה מעות לשקלו והותירו

הלוקח מעות בידו ואמר אלו לשקלי, או שהיה מלקט מעה מעה או פרוטה

[יג] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ט). ומה שביאר הרמב"ם שני אופנים בגבוי, כתב בכסף משנה שהוא כיון שגירסתו של הרמב"ם היתה שתורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות, והוזכר פעמים על הגבוי. ובליקוטי חידושים שבסוף התוספתא כתב שהרמב"ם פירש על הגבוי שיש בלשכה, בגירסה (שבכתביו שבמיפיא) על הממושכן, ופירש שהיינו משכון שמישכנו בו את מי שצריך לשקול והניחוהו בלשכה. [יד] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"י). ודין גנב וגזלן ביאר הכסף משנה, שאם לא נתרמה תרומה דינו כדין גונב מההדיוט שהוא משלם תשלומי כפל, ואם נתרמה תרומה דינו כדין גונב מההקדש שהוא מוסיף חומש. וכתב בערוך השלחן (שקלים סי' פו ס"ק) שדבריו הם רק אחר יאוש. וחומש הוא בגוזל ונשבע (חו"מ על הרמב"ם שם). [טו] לשון הרמב"ם הוא 'כשיסתפקו ממנה' וכתב בכסף משנה דהיינו שיקריבוה וכמבואר בסוגייתינו, כיון שהמוציא מהקדש להקדש אינו מועל אפילו כשנהנה עד שיעשה מעשה. וראה עוד מראה הפנים בסוגייתינו. ובדברי הרמב"ם (מעילה פ"י ה"ג) מבואר דתלוי בזריקת הדם, על פי הגמ' במעילה (יט.) (ולפי ספר המפתח מעילה פ"ו ה"ח). [טז] **וכתב** הרמב"ם (מעילה פ"ו ה"ב) הטעם, שהרי חלקו באותה הבהמה שנזרק דמה. [יז] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"י). ובשאר איסורי הנאה דנו האחרונים אם יצא, ובכסף משנה כתב שגם בהם לא יצא ותמה על הרמב"ם שנקט רק של עיר הנדחת, אך בקובץ (על הרמב"ם שם) כתב שבשאר איסורי הנאה יצא כיון שיש לו בהם קנין. [יח] **רמב"ם** (מעילה פ"ו ה"ג). וראה עונג יו"ט (סי' טו) שדן מאיזה טעם מעל גם אם לא נתרמה הלשכה, וחידש שגם לפני שנתרמה המעות ברשות הקדש, ורק בשליח ששקל עבור עצמו אינו מועל לפני שנתרמה הלשכה (כמו שמצאנו במעילה) כיון שבזה עדיין אין הפסד להקדש מאחר והבעלים חייבים לשקול שקל אחר, עיי"ש. [יט] **ראב"ד** (שם). [כ] **כאן** לא נקט הרמב"ם שהמעילה היא רק כשנהנה משעת זריקת הדם, אלא מיד מעל על שנהנה שלא ימשכנו אותו (מהר"י קורקוס על הרמב"ם שם), וביאר בתקלין חדתין בסוגייתינו שבדבר שאין בו פגם מעל מיד, עיי"ש ובטורי אבן (מגילה ח. ד"ה ר' שמעון). [כא] **רמב"ם** (שם). ופסק כרבי יהודה בסוגייתינו שאין מעילה בשיריים, אך בהלכות שקלים (פ"ג ה"ו) פסק כרבי מאיר שמועלים בשיריים, וראה מה שציינו בזה בספר המפתח (הל' מעילה שם). [כב] **מתבאר** ברמב"ם (ערכין ותרומין פ"ו ה"ח) וז"ל, המקדיש קדשי מזבח לבדק הבית הרי ההקדש חל עליהן ותערך הבהמה ותפדה ויפלו דמיה לבדק הבית והבהמה תקרב למה שהיתה בתחלה, אבל המקדיש קדשי בדק הבית למזבח ואמר הרי זה עולה או שלמים או החרימם לכהנים לא עשה כלום ואין הקדש מזבח ולא החרם חל על קדשי בדק הבית שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ע"כ. ולענין מעשר שני (בסוגייתינו) ראה עוד במקומות אחרים (נזירות פ"ח ה"ד, מעשה הקרבנות פ"ג ה"ג, שם פט"ז הט"ו-י"ז, תגיגה פ"ג ה"ח, שם ה"ח, ושם ה"ד). וראה מגן אברהם (סי' תקסה ס"ק כג).

פניני הלכה

והשיב מהרי"ל שמקור מנהג זה הוא בדברי האור זרוע (מ"ח סי' מ) שכתב לענין אדם רגיל שאינו גבאי צדקה שמלוה על כספי הצדקה והמעשר שרגיל לתת ודעתו ליטול אחר כך ממעות המעשר והצדקה כשיבואו לידו, וכתב האור זרוע שיכולים לעשות כן ודומה הדבר למה ששנינו בגיטין (ל.) עיי"ש, ובדבר הקושיה שכיון שדבר שלא בא לעולם הוא לא נתפס בזה שם מעשר, כתב מהרי"ל שיש לחלק בזה בין תרומות ומעשרות דאורייתא לבין מעשר כספים דרבנן. שודאי בתרומות ומעשרות דאורייתא אין להפריש כלל על דבר שלא בא לעולם, ואפילו אם הפירות כבר באו לעולם אבל עדיין מחוברים הם לקרקע ואינם חייבים בתרומות ומעשרות אי אפשר להפריש עליהם (תרומות פ"ח מ"ה), אבל במעשר כספים דרבנן אין לחוש לזה שהרי מצאנו קולות רבות במעשר כספים יותר מכל תרומות ומעשרות. שהרי אין מעשרים שלא מן המוקף (חלה פ"ח מ"ט) או ממין על שאין מינו (תרומות פ"ג מ"ד) או מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה (שם פ"ח מ"ה) ועוד כמה חומרות, וכל החומרות הללו אינם שייכים במעשר כספים.

וכתב לדמות נידון זה, למבואר בסוגייתינו בתרומת הלשכה שתורמין על העתיד לגבות, שמי שנאנס ולא שלח שקלו באדר היה משלחו כל השנה כולה ונותנו בשופר שכתוב עליו תקלין חדתין, והלשכה היתה נתרמת שלש פעמים בשנה בפרוס הפסח ובפרוס עצרת ובפרוס החג, וכשמגיע הזמן לתרום היו נותנים מעות השופר בלשכה ותורמים, וכשתורמים תרומה ראשונה מתנים אף על העתיד לגבות וכן בשניה ובשלישית. וכמו שתורמים תרומת הלשכה על המעות העתידות להגיע, כך אפשר גם להפריש מעשר כספים על המעות שעתידים להרויח, ויוצא בנתינתו עכשיו ידי נתינה וכל מעשרותיו העתידים ליפול משועבדים לו עד שיפרע כיון שעל דעת כן הפריש עכשיו.

ה:

אמירת קדיש המגיע לחבירו, אם מועילה לעילוי נשמה

במשנה שנינו שאם שלח אדם שליח לשקול עבורו מחצית השקל, והשליח שקל את מחצית השקל עבור עצמו ולא עבור המשלח, אם כבר נתרמה התרומה על השקלים העתידים להיגבות מֵעַל המשלח כיון ששקל זה כבר נעשה קודש על ידי התרומה שתרמו עליו מקודם, ועכשיו כשבא השליח לשקול שקל זה לעצמו הרי הוא בא להנות בו והוא נהנה מן ההקדש. והקשו בגמ' מאיזה טעם מעל השליח, והרי הדין בגונב עולתו של חבירו ושחטה סתם שאינו צריך לשלם לבעלים כיון שהעולה מכפרת לבעלים האמיתיים ולא לגנב, וגם כאן כששקל שקלו של חבירו כיון שאין שינוי בין השקלים ומראה כולם שווה הרי כשתורם את השקל הוא נתרם סתם לשם בעליו האמיתיים ולמה יהיה השליח חייב קרבן מעילה. ותירצו בגמ' שמדובר כאן בשקל מסוים שניכר וידוע שהוא של שני, ובגמ' מבואר באיזה אופן יכולים לסיים את השקל. ומבואר מסוגייתינו שכל דבר שאינו מסויים ונלקח מבעליו וניתן על ידי אחר, עולה הוא לבעלים הראשונים ולא ללוקח.

ולמד מזה בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' שמה) לענין אמירת קדיש על ידי יתומים לעילוי נשמת הנפטרים. שנשאל שם בדבר אשה גדולה במעשים שהניחה חיים לכל חי בלי בן זכר שיכול לומר קדיש עבורה, ובעלה מנגידי ואצילי העיר שכר מלמד אחד שיאמר קדיש עבור תקון נשמתה כל י"ב חודש, ורוצה שיחלקו כל אבלי העיר עם השכיר הנ"ל בקדישים ותפלות שוה בשוה, ואם ימאנו להתפשר עמו ישתדל אצל אלופי הקהל שלא יתנו רשות לאבלים להתפלל כלל כי התפלות תלויים ברצון הקהל הממונים ולא יתרצו שיתפלל כי אם השכיר שלו. והאריך שם לברר גדר הזכויות באמירת הקדישים, שהיא כזכות שותפים בפירות הממון המשותף, שהרי כולם שותפים בבית הכנסת ובכל הרווחים היוצאים ממנו ובכלל זה גם עילוי הנשמה שעל ידי התפילות והזכות להתפלל ולומר קדיש. וביאר שם שנחלקו הפוסקים אם גם למת עצמו יש זכות בשותפות זו אחרי המיתה ולפי זה יכולים להעמיד שכיר שיאמר קדיש עבור המת, או שמכיון שמת הפסיד חלקו בשותפות ורק לבנים חיים יש זכות באמירת הקדיש אבל אם אין בנים אין זכות להעמיד שכיר לומר קדיש, והוכיח שהכרעת הרמ"א היא כדעת הפוסקים שלמת עצמו אין זכות באמירת הקדיש אלא רק לבנים החיים ולכן אין לאותו נגיד זכות להעמיד שכיר שיאמר קדיש עבור אשתו.

ואחר שבירר החתם סופר שאין לאותו נגיד זכות באמירת הקדיש, כתב ששמע בצעירותו בהיותו בפרנקפורט בשם הגאון שב יעקב, שבהיותו שם אמר לאבלים שכל מי שאומר קדיש שמגיע לחברו לא הועיל לעצמו ולא הפסיד לחברו כיון שמכל מקום עולה הקדיש לנשמת מי ששייך לו. וכתב החתם סופר שהמקור לזה הוא מדין זה המבואר בסוגייתינו שהגונב עולתו של חברו והקריבה פטור שהרי חזרה קרן לבעלים, כיון שהיא עולה לבעלים הראשונים ולא לגנב, ואף בקדיש עולה הקדיש למי שיש לו זכות בו מדיני השותפות ולא למי שיתחזק בחוזק יד לאמרו. ומכל מקום מסיק החתם סופר שטוב שבקדיש אחד יאמר שכירו של הנגיד את הקדיש יחד עם האבלים, על פי דברי היעב"ץ (סידור יעב"ץ מנהגי הקדיש) ששיבח את מנהג הספרדים שאומרים כולם יחד את הקדיש ואינם באים לידי מריבה.

פרוטה וכשהתחיל - ללקט אמר הריני מלקט מעות לשקלי, אפילו לקט מלא כיס נותן מהן חצי שקל שהוא חייב בו והשאר חולין כיון שמותר השקלים חולין[א].

כנס הרבה מעות לקרבנו והותירו

הפריש שני צבורי מעות לאחריות[ב], מתכפר באחד מהם והשני יפול לנדבה[ג]. המפריש חטאתו או דמי חטאתו וכסבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב, הרי אלו חולין ולא נתקדשו[ד], כיון שהקדש טעות הוא ואינו הקדש[ה]. הפריש שתים או דמי שתים וכסבור שהוא חייב שתים ונמצא שאינו חייב אלא אחת, יביא אחת והשאר יפלו לנדבה[ו], כיון שיש עליו חיוב ואינו הקדש טעות[ז]. הלוקח מעות בידו או שהיה מלקט ואמר אלו אביא מהם חטאתי המותר חולין. ויש אומרים שהדבר קל וחומר בשאר הקרבנות שהמותר חולין[ח], ויש אומרים שאין הדברים אמורים אלא בקרבנות חובה, שמאחר שהפריש מעות לחובתו לא נתכוין אלא לשיעור חובתו והשאר חולין, אבל בקרבנות נדבה גם אם הותירו כוונתו להרבות בנדבה והכל קודש[ט].

המטבע שהיו נותנים למחצית השקל

בזמן שדרכונות היה המטבע היוצא היה כל אחד ואחד נותן למחצית השקל שלו סלע, ובזמן שהיה המטבע סלעים היה נותן כל אחד למחצית השקל שלו חצי סלע שהוא שני דינרין, ובזמן שהיה המטבע חצי סלע היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי הסלע, ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל פחות מחצי שקל של תורה[י]. ויש אומרים שהטעם שהיו שוקלים בתחילה דרכונות לא היה כיון שהוא היה המטבע של אותו הזמן, אלא כיון שהיו העם מועטים ואם היו שוקלים פחות לא היו המעות מספיקים לכל קרבנות הציבור[יא].

הפריש מעות לשקלו ונמצא שפטור

המפריש שקלו וסבור שהוא חייב בו ונמצא שאינו חייב לא קדש. הפריש שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד, אם בזה אחר זה האחרון לא קדש, ואם בבת אחת האחד שקלים והשני מותר שקלים[יב]. ויש אומרים שגם בבת אחת השני חולין[יג].

ו:

מותר מעות שאר הקרבנות

המפריש מעות למנחת חוטא והביא מהם מנחתו, או שהפריש מנחת חוטא והותירה, המותר יביא מנחת נדבה[יד]. אבל מותר עשירית האיפה של כהן גדול שהיא החביתין ירקב[טו], וכן מותר לחמי תודה ומותר לחמו של נזיר ירקבו. ומותר דמי נסכיו יפלו לנדבה[טז]. מותר קיני זבים, קיני זבות, קיני יולדות, חטאות ואשמות, מותריהם יפלו לנדבה ויקרבו עולות כמו שביארנו. מותר עולה לעולה, מותר שלמים לשלמים, מותר מנחה למנחה, מותר פסח לשלמים, מותר נזירים לנזירים, מותר נזיר לאותו נזיר. במה דברים אמורים שמותר חטאת לנדבה בחטאת קבועה, אבל מי שהוא חייב בקרבן עולה ויורד שהפריש מעות לחטאת בהמה והעני, מביא תחתיהם עוף ומחללן על העוף ויהנה מהם. וכן אם הפריש דמי העוף והעני, מביא תחתיהם עשירית האיפה ויחלל המעות עליה ויהנה בהם[יז].

וראה לקמן ז. בדין מותר לחמו ונסכיו של נזיר.

הפריש שקלו ומת

הפריש שקלו ומת יפול לנדבה[יח].

מותר פסח שלמים

פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסח[יט] הרי הם כשלמים לכל דבר טעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק מה שאין כן בפסח[כ]. והמפריש נקבה

[א] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ג). ופסק כרב ביבא בסוגייתינו שמחלוקת בית שמאי ובית הלל במכניס פרוטרוט אבל באומר אלו לשקלי לכו"ע מותרן חולין, ולכן פסק שלעולם מותרן חולין. (וראה בפירוש המשניות להרמב"ם נמשנתינו ובהל' פסולי המוקדשין פ"ה ה"ו). [ב] **היינו** שהפריש שתיהן לקרבנו, שאם יאבד אחד מהן יעלה השני בחיוב אחריותו. [ג] **רמב"ם** (פסולי המוקדשין פ"ה ה"ה). [ד] **רמב"ם** (שם ה"ו). [ה] **מהר"י קורקוס** (שם). [ו] **רמב"ם** (שם). וכתב בכסף משנה שמה שאמר שיפלו לנדבה היינו שכתב בביאור הסוגיא לדעת הרמב"ם, שלדעת רב ביבא כל משנתינו במכנס פרוטרוט ועל זה אמרו בסיפא שמותר חטאת חולין וכל שכן באומר אלו לחטאת. [ז] **ראב"ד** (שם). וראה כסף משנה (שם) מה שכתב בביאור דעת הרמב"ם שלא חילק בזה. [ח] **רמב"ם** (שקלים פ"ו ה"ו). [יא] **ראב"ד** (שם) ורמב"ן (שמות ל יג). וראה שו"ת אגרות משה (יו"ד ח סי' קנח) שביאר מחלוקתם שנחלקו אם דהבא פירא או טיבעא. [יב] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ג). ובכסף משנה פירש שמותר שקלים היינו לנדבה, הך הרמב"ם (שם ה"ג) כתב שמותר שקלים חולין וכמו שהובא לעיל, וכן פירשו בלחם משנה (פסוה"מ פ"ה ה"ו) והמאירי (נמוגייתינו). [יג] **ראב"ד** (שקלים פ"ג ה"ג). [יד] **רמב"ם** (פסולי המוקדשין פ"ה ה"ח). ובפירוש המשניות (נמשנתינו) כתב שמותרה עולת נדבה, והמאירי (נמוגייתינו) הביא ב' הדעות. וראה חידושי הגרי"ז הלוי (על הרמב"ם שם). [טו] **ראה** שיירי קרבן בסוגייתינו בטעם הדבר. [טז] **רמב"ם** (שם). [יז] **רמב"ם** (שם ה"ט). [יח] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ג). [יט] **ראה רמב"ם** (קרבן פסח פ"ד ה"ד-ו) האופנים השונים שמקריבים שלמים מחמת דמי הפסח. [כ] **רמב"ם** (קרבן פסח פ"ד ה"ז).

פניני הלכה

ו.

דין ברירה בדבר שאין בו קפידה

דנו האחרונים במקום שיש ספק בכתיבת הגט באיזה אופן לכתוב וצריכים לכתוב שני גיטין מספק, איך יעשו בנתינת הגט למעשה, שהרי לכאורה יש לחוש בזה משום דין אין ברירה כיון שהרי רק אחד מהגיטין כשר ובשעת הנתינה אין מבורר איזה משני הגיטין כשר ובו מגרשים ואיזה מהם אינו כשר, וקיימא לן שאין ברירה וכל עשיית חלות שבשעת עשייתה אין מבורר במה היא נעשית אינה עשיה, וכיון שכן גם הגט שנכתב כראוי אין הגירושין ראויים כיון שבשעת נתינה לא היה מבורר שבו מגרשים. ובאמת כתב בנודע ביהודה (שו"ת מהדו"ק אה"ע סי' ג) שבמקרה כזה מנהגו הוא שאינו מגלה כלל לבעל ולאשה ולעדים שיש ספק בגט זה, והוא מסדר הגט הראשון ואינו מגלה כלל שצריך עוד גט, וכשהבעל כבר נתן הגט ליד האשה אז הוא אומר לו שצריך גט אחר וזה שכבר נתן לחנם נתן שטעה בו באיזו טעות, ומסדר את הגט השני. ובאופן זה נמצא שבכל פעם הבעל נותן הגט בדעת מוחלטת שזהו הגט הנכון ואין בזה חשש ברירה (ורלמ"ה נגט פשוט סי' קכט ס"ק קו, ופמ"מ משפ"א סי' קכט ס"ק נה ומדר הגט רמשון ס"ק רנ).

אך בשו"ת עונג יום טוב (סי' קסו) כתב שאין בציור השאלה חסרון ברירה כלל, ולדעתו לא נאמר חסרון ברירה אלא במקום שעושה המעשה מקפיד על אופן מסוים שרק כך הוא רוצה להחיל החלות, אלא שבשעת עשיית המעשה עדיין אינו יודע באיזה אופן תעלה קפידתו ורק אחר כך יתברר הדבר, ובאופן זה יש חסרון ברירה. אבל בנידון זה של הנותן שני גיטין שאין לו קפידא לרצות שרק אחד מהם יהיה כשר ובו רוצה לגרש ולא בשני, אלא בכל מה שכשר לגרש הוא מסכים לגרש ולא איכפת לו ששני הגיטין יהיו גיטין, בזה אין חסרון ברירה.

והוכיח כן ממה שאמרו בסוגייתינו שהמכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי, בית שמאי אומרים מותרן נדבה ובית הלל אומרים מותרן חולין. ואם כינס מעות ואמר שיביא מהן שקלו שוין בית שמאי ובית הלל שמותרן חולין. והביאור בזה, כיון שברישא במכנס מעות לשקלו סוברים בית הלל שלא נתכוין זה לתת אלא כדי שקלו ולא יותר, אלא שטעה שסבור היה שעדיין אין במה שכבר כינס כדי שיעור שקלו ולכן כינס יותר מהצורך, והקדש טעות הוא ולדעת בית הלל הקדש טעות אינו הקדש ולכן מותרן לחולין. ובית שמאי סוברים שהקדש בטעות הקדש הוא ולכן מותרן נדבה. אבל בסיפא שאמר שיביא מהן שקלו הרי הוא כאומר בפירוש שהמותר יהא חולין ולכן מודים בית שמאי שמותרו חולין. ולכאורה קשה במכנס מעות ואמר שיביא מהן שקלו מדוע המותר חולין, והרי על כל מעה ומעה יש ספק הקדש שהרי איננו יודעים על איזה מעה חל הקדושה ומן הדין שיצטרך לחלל את כל שאר המעות ולא יוכל לברר לאיזה מהם נתכוין כיון שאין ברירה. וע"כ צ"ל שכיון שבמעות אין קפידא כיון שכל המעות שוים בצורתם ובערכם, אין בזה חסרון ברירה ויכול לברור אחר כך מטבע אחת לשקלו והשאר יהיה חולין. ומאחר שלמדנו שבמקום שאין קפידא אין חסרון ברירה, אף בשני גיטין שאינו מקפיד שדווקא אחד מהם יהיה גט, אין בהם חסרון ברירה.

אם יכולים אפוטרופסים לנדב צדקה מנכסי היתומים כדי שזכות הצדקה תגן עליהם ממוות

במשנה שנינו שיש חילוק בין מותר שקלים למותר חטאות. שאם התנדב אדם סכום כסף גדול ואמר שאלו לשקלו מותרם חולין לדעת בית הלל, ואם אמר אלו לחטאת גם מותרם קודש וכיון שכבר מתכפר חטאו בחטאת אחת צריך לתת המותר לנדבה. וטעם החילוק כיון ששקלים מעותיהם קצובים שיש סך מסויים שצריך לתת דהיינו מחצית השקל ולא יותר, ולכן רק מחצית זו מתקדשת וכל השאר חולין. אבל חטאת אין מעותיה קצובים שהרי יכול אדם להביא לקרבן חטאת בהמה שדמיה מרובים ויכול גם להביא בהמה שמעותיה מועטים, ולכן כל המעות שאמר עליהם שהם לחטאת ראויים הם לחטאת וכולם קודש ומה שלבסוף לא הביא ממנו חטאת צריך ליפול לקרבן נדבה. ומצאנו חילוק זה בין מעות קצובים למעות שאינם קצובים לענין יתומים שהעמידו להם אפוטרופוס שיטפל בנכסיהם, והדין הוא שאין לאפוטרופוס זכות לעשות בנכסי היתומים אלא רק מה שהוא לטובתם, ולכן עושים להם לולב וערבה וסוכה וציצית ושופר וספר

לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויביא בדמיו פסח, ואם לא נפל בה מום עד שהקריב פסחו יביא בדמיו שלמים[כא].

ז.

מעות סתומים של נזירות

האומר אלו לחטאתי והשאר לנזירותי ומת, או שהיתה אשה והפר לה בעלה, דמי חטאת ילכו לים המלח והשאר יבאו בחציין עולה ובחציין שלמים[א].

ואם נהנה בכל השאר מעל, אבל נהנה במקצתו לא מעל. וכן אם אמר אלו לעולתי והשאר לנזירותי[ב] ונהנה בכולן מעל נהנה במקצתן לא מעל שאין בדמי שלמים מעילה[ג].

מותר לחמו ונסכיו של נזיר

המפריש מעות שיקריב מהן קרבנות נזירים והקריב מהן והותירו יביאו במותרן קרבנות נזירים אחרים, שמותר נזירים לנזירים. הפריש מעות סתומין לנזירותו והותירו יפלו המותרות לנדבה[ד].

מותר מעות צדקה שנגבו

עני שגבו לו כדי להשלים מחסורו והותירו על מה שהוא צריך הרי המותר שלו[ה], ומותר עניים לעניים, ומותר שבויים לשבויים, מותר שבוי לאותו שבוי, מותר מתים למתים, מותר המת[ו] ליורשיו[ז]. ואם ראו הפרנסים שיש צורך שעה לשנות הרשות בידם[ח].

וכן רשאין בני העיר[ט] לעשות קופה תמחוי, ותמחוי קופה, ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי צבור[י], ואף על פי שלא התנו כן בשעה שגבו. ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובין על דעתו והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה, הרי זה רשאי לשנותן[יא] לכל מה שיראה לו מצרכי צבור[יב].

מעות שגבו לפדיון שבוי ומת קודם שנפדה, יש מי שאומר שהם של יורשיו[יג] ויש מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו, שאומדים דעתם שלא התנדבו על דעת כך[יד]. והוא הדין לנטמע השבוי בין העובדי כוכבים קודם שנפדה[טו]. ואם אי אפשר להחזיר לכל אחד מה שנתן, יהיה הקרן קיים לפדיון שבוים, ואם יתכן לפדות באחרית הימים אותו שבוי יפדה בהם[טז]. והוא הדין אם נדר אחד ליתומה מעות להשיאה ומתה, לא זכו בהם יורשים[יז]. ומכל מקום כל זמן שהיא חיה הם של היתומה וצריך לתת לה מיד ואין ממתינים עד נשואיה, ואם מתה המעות חוזרין. ויש חולקים[יח].

מצבות על קברים

מציינין את כל בית הקברות ובונין נפש על הקבר, והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרונם[יט].

[כא] **רמב"ם** (שם ה"ד). [א] **רמב"ם** (נזירות פ"ט ה"ו). והוא לשון הגמ' בנזיר (כו:), וכדעת רב חסדא בסוגייתינו שאין אומרים שיפלו המעות לנדבה אלא כשדמי חטאות מעורבים בהם ולא בכל מותר מעות נזירות. ולפי זה מה שכתב לעיל (ה"ג, והובא לעיל ו:) שמותר נזירות לנדבה הוא רק בקרבה חטאתו בסוף וכדברי רב חסדא. אך ראה שיירי קרבן (מיר פ"ד ה"ד והוא שקרקנה) וקרן אורה (מיר כו. ד"ה ועל דנרי), וראה לשון הרמב"ם בהל' מעילה (פ"ד ה"ג). [ב] **לדעת** התוס' (מיר כה. ד"ה יפלו) צריך לפרש והשאר לשאר נזירותי, והרמב"ם לא הזכיר שצריך לפרש כן, וכתב בחידושי ר' מאיר שמחה (מיר כה. ד"ה ונממת) שהרמב"ם לא גרס כן בגמרא נזיר (שם כו:). אמנם בסוגייתינו הגירסה כהתוס'. [ג] **רמב"ם** (מעילה פ"ד ה"ג). [ד] **רמב"ם** (נזירות פ"ט ה"ח). וסותר לדבריו (הנ"ל מהלכות פסולי המוקדשים) שמותרם לנזירות (קרן אורה מיר לו. ד"ה ועל דנרי). [ה] **בברכי יוסף** (יו"ד סי' רנג ס"ו) כתב לפי זה שלא יפה עושים הגבאים שגובים צדקה עבור הרבה עניים יחד והתורמים מפרשים עבור מי מהעניים הם נותנים ואחר כך הגבאים משנים מדעת התורמים ונותנים יותר מעות לעני שנידבו עבורו פחות, עיי"ש. [ו] **וכדעת** תנא קמא במשנתינו. ולא משום שהמת זכה במעות, אלא כיון שזילותא היא לו בגביה זו ומוחל הזילותא רק ליורשיו (ש"ך יו"ד סי' שנו ס"ק ו), וכן כתבו הרבה ראשונים שהגבאי הוא שזוכה למת לטוב לו ביותר (יד רמה סנהדרין מח. ושו"ת הרשב"ץ ח"ג סי' שעה, ועוד), אך דעת הראבי"ה (מ"ק סי' תקנב) שהיורשים זוכים מכח המת, והביאו באור זרוע (לקמן סי' ז) והסכים עמו. [ז] **רמב"ם** (מתנות עניים פ"ט ה"י). שו"ע (יו"ד סי' שנו ס"ו). [ח] **שו"ע** (יו"ד סי' רנג ס"ו). [ט] **ולצרכי** מצוה יכול גם הגבאי לשנות ואף שלא על מנת לפרוע (רש"ס נדה נמרא פ"ו סי' כט). [י] **ונחלקו** הפוסקים אם מותר לשנות לצרכי ציבור שאינם צרכי עניים, דעת הרמב"ם ועוד הרבה ראשונים (תוס' ב"ב מ: ד"ה לשמוסם שם ר"ת, הר"י קרשקש, והרמב"ן נדעת רש"י, ורבינו יונה והר"ן ב"ב מ: ועוד) שאפשר לשנות גם לשאר צרכי ציבור משום שלב בית דין מתנה עליהם (מרדכי ב"ב פ"ק סי' תנב ורדב"ז על הרמב"ם כאן) או כיון שלדעת הציבור נותנים אותם (תוס' ב"ב שם), אך דעת הר"י מיגאש (ב"ב שם) ועוד ראשונים (רמ"ה וריטב"א שם ועוד) שאין רשאים לשנות אלא לצורך עניים. [יא] **וראה** ראשון לציון לבעל האור החיים (יו"ד סי' רנו ס"ג) שדן בזמנינו שאין די בקופה לכל העניים אם מותר לשנות. [יב] **רמב"ם** (שם ה"ז). [יג] **רשב"א** בתשובה (מ"ד סי' נה). [יד] **רא"ש** בתשובה (כלל לג סי' ח). ב' הדעות בשו"ע (רנג ס"ז), וכתב שהדעת נוטה כדעה השניה שלא זכו היורשים. [טו] **שו"ע** (שם ובמו"מ סי' רפג ס"ג). [טז] **רא"ש** בתשובה (שם סי' ו). שו"ע (תו"מ שם). [יז] **מרדכי** (כתובות פ"ה סי' קעו). ואם מתה אחר שהשיאה לכל הדעות זכו בהם היורשים (פתחי תשובה יו"ד רנג סק"ג בשם בני ספרא (תשובת פכ"ב ה"ב). [יח] **ראבי"ה** (מ"ב סי' מקנב). ב' הדעות ברמ"א (יו"ד רנג ס"ז) ובחו"מ (סי' רנג סט"ז), ושם הכריע הרמ"א כדעה הראשונה שלא זכו בהם היורשים, ולכן אם אחרים נותנים לסיוע בתו להשיאה ומתה, חייב להחזיר לנותנים אפילו לא אמרו על מנת (רמה ס"ק ס"ק). [יט] **רמב"ם** (שבת פ"ב ה"ד). וראה פניני הלכה בענין מצבות על קברי צדיקים בזמנינו.

פניני הלכה

תורה תפילין ומזוזות ומגילה כיון שלכל דברים אלו יש קצבה, אבל אין פוסקין עליהם צדקה ואין פודין עליהן את השבויין ולא נותנים מממונם לתנחומי אבלים כיון שכל דברים אלו אין להם קצבה (גיטין נג. ושו"ע יו"ד סי' רנ סט"ו).

ובשו"ת מהרי"ט (מ"ח סי' קמ ועיינו הס"ר שם ס"ק יט והניחו בצ"מ יו"ד סי' רמח סק"ג) דן בדמיון ב' סוגיות אלו של מותר חולין ופסיקת צדקה מנכסי היתומים, בנידון שעלה לפניו ביתום שהעמידו לו אפוטרופוס וחלה היתום חולי גדול, והאפוטרופוס לרוב דאגתו לבריאות היתום נדב סכומים גדולים ממעותיו של היתום לצדקה כדי שבזכות הצדקה יבריא, ובסוף מת היתום ויורשי היתום ערערו על הצדקות שנתן האפוטרופוס וטענו שאין לו זכות לפסוק צדקה מנכסי היתום כיון שצדקה הוא דבר שאין לו קצבה ואין לאפוטרופוס זכות לתת מנכסי היתומים לדבר שאין לו קצבה. וביאר המהרי"ט בתשובתו שנחלקו הראשונים בגדר דבר שאין לו קצבה. שלדעת רש"י (גיטין שם) גדר דבר שאין לו קצבה הוא בזמן, כלומר שהוא תדיר ואין לו זמן מוגבל, וא"כ אין בנתינת צדקה מחמת חולי משום דבר שאין לו קצבה כיון שחולי הוא דבר שאינו שכיח ואינו תדיר ויכול האפוטרופוס לנדב מעות לצדקה מחמת חולי. אך בדעת הרמב"ם והרשב"א נקט המהרי"ט שדבר שאין לו קצבה אינו תלוי בזמן אלא בשיעור הממון הניתן לזה, ואתרוג ולולב נחשבים לדבר שיש לו קצבה כיון שיש סכום מוגבל של מעות שנותנים עבורם, מה שאין כן צדקה נחשבת לדבר שאין לו קצבה כיון שאין שיעור למעות שיכולים לתת לצדקה. ולפי זה נקט המהרי"ט שגם נתינת צדקה מחמת חולי נחשבת לדבר שאין לו קצבה כיון שאין שיעור לכמות הממון שיכולים לתת לצדקה עבור זה. והוכיח המהרי"ט מסוגייתינו כדברי הרמב"ם והרשב"א, שהרי בסוגייתינו מה שחטאת נחשבת דבר שאין לו קצבה הוא משום שאין שיעור לממון שיכולים לקנות בו הבהמה לחטאת, ולא כיון שאין זמנה קצוב.

אלא ששוב כתב מהרי"ט שיכול האפוטרופוס לתת צדקה מחמת חולי אף לדעת רש"י והרמב"ם, וחילק בין סוגייתינו לדין נתינת צדקה ממעות היתומים. שמה שבסוגיתיינו חלוק דין חטאת מדין שקלים כיון שלחטאת אין קצבה, אין זה כיון שהחטאת חמורה יותר, אלא כיון שמסתבר שהקדיש את כל המעות לצורך החטאת שהרי היה יכול להביא בכולם חטאת שמנה מה שאין כן בשקלים שיש להם קצבה לא חל על המותר קדושה, אבל לענין צדקה מנכסי היתומים אין טעם לחלק בין דבר שיש לו קצבה לדבר שאין לו קצבה אלא מטעם שאנחנו חוששים בדבר שאין לו קצבה שמא יהיו נכסי יתומים כלים, ולכן במקום צורך שעה כדי שצדקה זו תגין עליהם להצילם כדכתיב (משלי י ג) וצדקה תציל ממות יכולים לתת שאין לחוש לכילוי ממונם. ויתנו לפי אומדן דעת שהיו רוצים היתומים לתת יתנו גם הם והכל לפי ברכת הבית ולפי עשרם. (וע"ע שו"ת חתם סופר ח"ה חו"מ סי' קיג ושו"ת שבט הלוי ח"ו סי' סז).

ז.

בניית מצבה על קברי צדיקים

בגמ', תני רבן שמעון בן גמליאל אומר אין עושין נפשות לצדיקים דבריהן הן זכרונן. וצריך ביאור לפי זה במה שנוהגים היום להעמיד מצבות גם על קבריהם של צדיקים. ובאמת בתשובות הגאונים (קורנל סי' נד) מובא שהיה מי שצידד לומר שמצבה שנלקחה או נידושה מקברו של צדיק אין ראוי לחזור ולבנותה, והשיבו ששמא מי שצידד לומר כך שמע מהברייתא שבסוגייתינו שאין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם, ולא ידע טעם הברייתא. שהברייתא מדברת אודות אלו שבונים מצבות גדולות על גבי המתים כדי שיהא זכרו ניכר ויהיו כולם אומרים זה קברו של פלוני, ועל זה אמר רשב"ג שהצדיקים אינן צריכין לבנות דבר שיזכיר שמם לפי ששמם אינו נשכח מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. אבל לחדש הקבר שלא יאבד ושיהיו העצמות שמורים יפה עושה ושכר יש לו.

ודומה לזה הביא החיד"א (הגהות נריח עולם לספר תפלים סי' תקלח) מדברי האריז"ל (טעמי המנהגות פ' ויחי) שכתב שהמצבה היא צורך גדול לנשמת הנפטר (שנגין ניון הוא לחת כח מלקוט המקוף לעמוד שם), והקשה על זה מהמבואר בסוגייתינו שלצדיקים אין עושים מצבה כיון שדבריהם הם זכרונם, ואם יש צורך גדול במצבה מה בכך שדבריהם הם זכרונם. וכתב שגם אם נאמר שדברי רשב"ג הם לדעת הכל והלכה כמותו, מכל מקום אפשר שגם רשב"ג מודה שראוי לעשות לצדיקים איזה אבן כמות שהוא על הקבר של הצדיק, ומה שבא רשב"ג לשלול הוא בנין הנפשות שהיו עושים שהיה בנין מתואר ומסומן של פלוני ועל זה אמר שאין צריך לצדיקים, אבל ודאי יש לעשות גם לצדיקים אבן כל שהיא אפילו אינה גדולה מטעם שכתב רבינו האר"י.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ג סי' קנד) ביאר בזה, שמה שאמר רשב"ג שאין עושים נפשות לצדיקים לא אמר בזה איסור שאסור לעשות להם מצבה, אלא

אהח 19/06/2018

ז:

צדקה גדולה מהקרבנות

גדולה צדקה מכל הקרבנות דאמר ר"א גדולה הצדקה מכל הקרבנות שנאמר (משלי כא ג) עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח[כג].

פרק שלישי - בשלשה פרקים

זמני תרומת הלשכה

בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה[כא], בראש חדש ניסן[כב], ובראש חדש תשרי קודם יום טוב או אחריו[כג], וקודם עצרת חמשה עשר יום[כד].

אוצר החכמה

זמני הגרנות למעשר בהמה

קבעו חכמים שלשה זמנים בשנה למעשר בהמה ומשיגיע זמן מהן אסור לו למכור או לשחוט עד שיעשר ואם שחט הרי זה מותר[כה]. ואלו הן השלשה זמנים, ביום חמשה עשר קודם הפסח וביום חמשה עשר קודם עצרת וביום חמשה עשר קודם החג, וכל זמן מאלו נקרא גורן מעשר בהמה, נמצאת אומר שהגרנות של מעשר בהמה ביום אחרון מחדש אדר וביום שלשים וחמשה מספירת העומר וביום אחרון מחדש אלול, ולמה קבעו הגרנות בימים אלו כדי שתהיינה הבהמות מצויות לעולי רגלים[כו], שאף על פי שמותר למכור קודם שיעשר כל שלא הגיע הזמן מ"מ היו נמנעים מלמכור עד שיעשרו ויעשו המצוה[כז].

מעשר ביום טוב

אין מגביהין תרומה ומעשרות ביום טוב[כח].

ח.

צירוף למעשר משני שנים

כל הנולדים באחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול מצטרפין ומעשרין מאלו

[כ] **טור** (יו"ד סי' רמז). [כא] **בשו"ת** חכם צבי (סי' קכ) כתב שמברכים על תרומה זו (רע"פ בגליונו למנ"ס). [כב] **בתוספת יום טוב** (פ"ג מ"ח) תמה שלהלן לענין מעשר בהמה כתב הרמב"ם שהזמן הוא בכ"ט אדר, וכאן לענין שקלים כתב שהוא בא' ניסן. וראה רש"ש מגילה (כט: ד"ה כמלן). [כג] **בסוגייתינו** מבואר רק שצריכים להקדים לראש השנה כיון שבראש השנה אי אפשר לתרום, ונקט הרמב"ם שהוא הדין שיכולים גם לאחר (כסף משנה). [כד] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ה). [כה] **ואין אומרים שנאסר מחמת קדושה שיש בו** (לחם למנ"ס נכורות פ"ט מ"ה). [כו] **כדברי** ריב"ל בסוגייתינו. [כז] **רמב"ם** (נכורות פ"ו ה"ח). [כח] **רמב"ם** (יום טוב פ"ד הכ"ו). וראה רמב"ם (חגיגה פ"ג ה"ט) שאין מביאין שלמי חגיגה ביום טוב גזירה שמא יעשר ביום טוב. (ולחם נהלי יו"ט פ"ג ה"ח ושו"ע

פניני הלכה

אהח 19/06/2018

שאין חיוב לעשות להם מצבה כמו לשאר אנשים כיון שענין המצבה כבר מתקיים גם בדבריהם שהם זכרונם, אבל אם רוצים לעשות מצבה עושים וזהו שנהגו מהרבה דורות ממאות שנים קודם שעשו נפשות להצדיקים המפורסמים. ומזה הוכיח שלשאר כל אדם יש חיוב בבניית המצבה, שאם בשאר כל אדם הוא גם כן רשות הרי על כרחך שבצדיקים הוא איסור לעשות מצבה שאם לא כן במה נבדלו הצדיקים משאר העם. ולפי"ז שבשאר כל העם יש חיוב בבניית המצבה נתקשה באגרות משה במה שמבואר בסוגייתינו שאם נשארו מעות ממה שגבו לצורך המת יעשו ממותר המעות מצבה על קברו, ואם חיוב הוא לעשות מצבה איך יתכן שרק ממותר המעות עושים את המצבה והרי מלכתחילה כשגובים מעות צריך לגבות מעות גם עבור המצבה שיש חיוב בהקמתה. ותירץ שאף שיש חיוב בהקמת מצבה לכל העם, מכל מקום אינו חיוב להטילו על הצבור ולא הטילו על הציבור אלא עיקרי עניני כבוד שבלעדם הוא כבזיון, אבל בשביל כבוד בעלמא לא הטילו על הצבור אלא על בניו ועל המחוייבים בקבורתו.

ז:

חיובי הציבור בבית כנסת שנקרע בו ס"ת או מזוזה

בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רפד) נשאל במקרה לא טהור שקרה פעם אחת שהמזוזות משערי בית המדרש נמצאו חתוכים לג' חתיכות בתוך שמות הקדושים והיה מקום לתלות קצת שגויים עשו כן, ואחר זמן נמצא כן שנית והוא מזוזה פנימית ואי אפשר לתלות כן בנכרים בשום אופן. ונסתפקו אם צריכים לקרוע על זה קריעה ולגזור תענית כדין ספר תורה שנשרף (מו"ק כו.). ובאמת נחלקו הראשונים אם דין קריעה הוא דווקא בספר תורה שנשרף או גם בספר תורה שנקרע, שבספר האשכול (ח"ג עמ' נח) הביא בשם רבינו האי גאון שאינו חייב לקרוע אלא על ספר תורה שנשרף, ושהרב הנגיד הקשה עליו והוכיח שכל שנעשה בזרוע אף על פי שלא נשרף אלא נקרע ונמחק חייב. ובספר המכתם (מו"ק שם) הכריע שדוקא בשריפה צריכים לקרוע אבל בקריעת ספר תורה אינו חייב לקרוע. ובבית יוסף (יו"ד סי' שמ ד"ה ומ"ש אפילו) נסתפק בזה וכתב שמשמעות הירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ז) היא שדוקא בנשרף הוא שחייבים לקרוע אבל אם נמחק בזרוע לא, אך מהבבלי הוכיח שצריך קריעה גם על ספר תורה שנקרע. והב"ח (שם סל"ה) חלק על הבית יוסף וכתב שנשרף לאו דוקא אלא הוא הדין נמחק או נקרע.

והמהרש"ם דן בכמה סברות אם יש חיוב קריעה, כיון שלא ראו את הקריעה בשעת מעשה ואין ברור שנקרע על ידי פשיעה. אך מסיק המהרש"ם שגם אם אין חייבים לקרוע מכל מקום צריכים כל באי בית מדרש זה לרחמי שמים מרובים, על פי המבואר בסוגייתינו במעשה שנכנסו לפני רבי יוחנן רבי אמי ורבי אסי, אמר לו רבי כך היה מעשה בית הכנסת של טרסיים היה בנגר שיש בראשה גלוסטרא שנחלקו ר' אלעזר ורבי יוסי עד שקרעו ספר תורה בחמתן. וח"ו לא קרעו בכוונה אלא שנקרע ספר תורה, ואמר רבי יוסי בן קיסמא תמהני אם לא הוה בית הכנסת זה עבודה זרה. הרי שמחמת מעשה זה שנעשה ע"י קצת מבאי בית המדרש, וגם הם לא עשו כן דרך בזיון אלא דרך התנצחות במשא ומתן של הלכה, אף על פי כן נענשו כל בני בית המדרש שנהיה בית המדרש לבית עבודה זרה. וכל שכן בנידון זה שנקרעו המזוזות דרך בזיון וגם נקרעו שמות הקדושים שודאי צריכים בני בית המדרש לרחמי שמים.

וכיון שהסיק שצריכים הם רחמי שמים, כתב שצריכים לבקש רחמים שלא יענשו בחורבן בית המדרש ח"ו, אבל אין בידינו להטיל תענית בדור החלוש הזה, לכן יסבבו בין כל אנשי בית המדרש וכל אחד יתן פדיון נפשו ונפשות ביתו כפי שתשיג ידו ויחלקו לעניים, וגם יתאספו כולם יחד ויאמרו כל תהלים בלא הפסק כלל, וגם הפסוקים ויהי רצון לא יאמרו בין ספר לספר אלא אחר גמר כל תהלים כי כן מקובל מרבינו הבעש"ט כמו שכתב בספר עטרת צבי שלזה רמז מה שאמר (תהלים קו ג) מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו, והשם הטוב יכפר בעדם.

פרק שלישי - בשלשה פרקים

ח.

עניני קדימה וסדר בג' מצות בפסח ותפילות שבת

במתני', בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל. ומבואר בגמרא הטעם שהיו כותבים על הקופות אל"ף בי"ת גימ"ל, כיון שמצוה להשתמש תחילה בקופה הראשונה ואין מסתפק מן הראשונה קודם לשנייה ולא משניה קודם לשלישית, ולכן היו צריכים לכתוב על הקופות מי מהן ראשונה ומי שניה ומי שלישית כדי שישתמשו בהם לפי סדר התרומה. ומכאן למדו פוסקי אשכנז וצרפת בזמן הראשונים לענין אפיית מצות מצוה שצריך לסמן את מצות המצוה באותיות, והמצה הראשונה שלשין אותה מסמנים עליה א' ואותה מניחים גם ראשונה בקערה, וכן מסמנים המצה השניה באות ב' ולשים אותה שניה ומניחים אותה שניה בקערה, וכן בשלישית (רמ"א פסחים פ"י סי' ג, כלבו סי' מח, מנורהמס סדר ההגדה ד"ה והמצות, משובות הרמב"ד סי' רה, שו"ת הרמ"ע כללי יד סי' ה). וכתבו עוד שלדברי המדקדקים צריכים להזהר שאותה שנעשית ראשונה יכניסוה תחלה לתנור כדי שתגמר היא תחלה, שאם נעשית היא תחלה ואחרת נאפת תחלה האחרונה היא ראשונה כי גמר הפת הוא העיקר, וכיון שמצוה בראשונה מוטב שתהיה ראשונה לכל דבר ואם לא יעשו כך מה הועיל הרושם שלה (רמב"ד שם ומנורהמס שם). ובלקט יושר (מ"מ עמ' פה ענין מ) דן לפי מנהג זה, בנשברה המצה השלישית אם יוכלו להשתמש במצה השבורה לצורך המצה השניה ששוברים אותה בלאו הכי (ב"יחז") לצורך האפיקומן ולמצה השלישית ישתמשו במצה השניה השלמה, כיון שאין זה לפי סדר האותיות, ויצטרכו לאפות מצה חדשה. ומסיק שבאופן זה אין צריך להקפיד על הסדר ויכולים לקחת את המצה השניה

על אלו, נולדו חמשה טלאים בעשרים ותשעה באלול וחמשה באחד בתשרי אין מצטרפין, ילדו תולדות בתוך שנתן הרי היא ובתה נכנסים לדיר להתעשר[א].

מעשר בהמה במחוסר זמן

הכל נכנסין לדיר להתעשר, בין תמימים בין בעלי מומין, וכל איסורי מזבח, חוץ מן הכלאים, והטריפה, ויוצא דופן, ומחוסר זמן, שכל אלו פטורין מן המעשר[ב].

תחילת מנין שנה לענין אכילת בכור

הבכור נאכל בתוך שנתו בין תמים בין בעל מום שנאמר (דברים טו כ-כג) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה וכי יהיה בו מום בשעריך תאכלנו, ומאימתי מונה לו, אם תם הוא מונה לו מיום שמיני שהוא ראוי להקרבה ואם נולד בעל מום מונה לו מיום שנולד, והוא שכלו לו חדשיו שהרי נראה לאכילה ביום לידתו, אבל אם לא ידע בודאי שכלו לו חדשיו מונה לו מיום שמיני[ג].

דרך תרומת הלשכה

כיצד תורמין אותה אחד נכנס לפנים מן הלשכה והשומרין עומדים בחוץ והוא אומר להם אתרום והן אומרים לו תרום תרום תרום שלשה פעמים[ד], ואחר כך ממלא שלש קופות קטנות כל קופה מהן מכילה שלש סאין מאותן שלש קופות הגדולות[ה] ומוציאן לחוץ כדי להסתפק מהן עד שיכלו[ו].

שלש קופות הקטנות שהוא תורם בהם ומוציאן לחוץ כתוב עליהן אלף בית גימל כדי שיסתפקו מן הראשונה עד שתכלה, ואחר כך מסתפקין מן השניה, ואחר כך מסתפקין מן השלישית[ז].

כשיכנס התורם לתרום לא יכנס בבגד שאפשר להחבות בו כסף ולא בסנדל ולא בתפלה ולא בקמיע שמא יחשדו אותו העם ויאמרו החביא ממעות הלשכה תחתיו כשתרמה, ומדברים היו עמו משעה שיכנס ועד שעה שיצא כדי שלא יתן לתוך פיו[ח].

ח:

שיעור מזיגת הכוס

המוציא דבר מרשות היחיד לרשות הרבים או מרה"ר לרה"י אינו חייב עד שיוציא ממנו שיעור שמועיל כלום, ושיעור ההוצאה ביין כדי רובע רביעית ואם היה קרוש בכזית[ט].

מדיני ארבע כוסות בפסח

ארבעה כוסות האלו צריך למזוג אותן כדי שתהיה שתיה עריבה, הכל לפי הנייר, ולפי דעת השותה, ולא יפחות בארבעתן מרביעית יין חי[י], שתה ארבעה כוסות אלו מיין שאינו מזוג יצא ידי ארבעה כוסות ולא יצא ידי חירות, שתה ארבעה כוסות מזוגין בבת אחת יצא ידי חירות ולא יצא ידי ארבעה כוסות, ואם שתה מכל כוס מהן רובו יצא[יא].

מצוה לחזור אחר יין אדום[יב], אם אין הלבן משובח ממנו[יג].

אמירת הלל בליל הסדר שלא במקום הסעודה

יש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה[יד]. ויש אומרים שחייב לגמור את ההלל במקום הסעודה ומקום שתיית ארבעת הכוסות, לפי שאין כאן שם לארבעה כוסות אם אינן במקום אחד[טו].

ארבע כוסות וקידוש ביין מבושל וקונדיטון

יוצאים ביין מבושל ובקונדיטון[טז]. וכן מקדשים עליהם[יז]. ויש אומרים שאין

[א] **רמב"ם** (מקואות פ"ז ה"ז), כדעת ר' אלעזר ור' שמעון שהם רבים וסוברים שראש השנה למעשר בהמה בא' בתשרי, ולא כר"מ שהוא יחיד וסובר שראש השנה בא' באלול. אך הסמ"ג (עשין ריכ) פסק כרבי מאיר, וראה כסף משנה (שם). [ב] **רמב"ם** (מקואות פ"ו ה"ז). [ג] **רמב"ם** (מקואות פ"ו ה"ח). שו"ע (יו"ד סי' שו ס"ז). ובסוגייתינו מבואר שמונים את שנתו של הבכור מיום שנולד, וחילוקי הרמב"ם השו"ע מקורם בסוגיית הגמרא בראש השנה (ו:-ז.). [ד] מקור דין זה הוא להלן ה"ג, והובא גם שם. [ה] אלו הקופות שתרמו בהם בר"ח ניסן והיו כל אחת של ט' סאין. [ו] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ח). [ז] **רמב"ם** (שם ה"ז). וראה פניני הלכה בנידון דברי הרמ"א (או"ח סי' תעה ס"ז) שיש לסמן ג' המצות של ליל הסדר ומקור הדין מסוגייתינו. [ח] **רמב"ם** (שם ה"י). [ט] **רמב"ם** (שבת פי"ח הל' ג-ג). ושיעור רובע רביעית הוא רביעית הלוג שהוא ביצה ומחצה, והוא שיעור מזיגת הכוס וכמבואר בסוגייתינו ובשבת (עו:). וראה בסמוך לענין ארבע כוסות של ליל הסדר. [י] **כתב** במשנ"ב (סי' תעג ס"ק כח) שמדובר כאן בזמניהם שהיו היינות חזקים מאד היו מוזגין על חד תלת, ובזמנינו שהיינות חלושים משערים בשיעור שמוזגים יין שבאותו מקום (שו"ע או"ח סי' רד ס"ה), ותלוי בחוזק היין ובדרך המזיגה של רוב בני אדם, שאם לא כן בטלה דעתו אצל כל אדם (שו"ע הרמ"א שם ס"ט). ובלבד שיהיה בו טעם יין (משנ"ב שם ס"ק נב) וגם לא יהא היין אחד משישה במים, כי אז ודאי בטל (רמ"א שם. ומלה משנ"ב שם ס"ק נג, וסי' רעג ס"ק טז). [יא] **רמב"ם** (ממץ ומלה פ"ז ה"ט). [יב] **שו"ע** (או"ח סי' תעב סי"ח). והטעם כתב במגן אברהם (שם ס"ק יג) שהוא משום זכר לדם, והמשנ"ב (ס"ק נח) הוסיף הטעם המבואר בסוגייתינו משום 'אל תרא יין כי יתאדם'. וביאר בשו"ע הרב (שם סכ"י) שלהלכה לא קיי"ל כהטעם שיין אדום מובחר יותר משום אל תרא יין, ולכן לענין קידוש אין צריך לחזר אחר יין אדום אם אינו משובח מהלבן (שו"ע או"ח סי' רעג ס"ד), ורק בארבע כוסות צריך לחזר משום שהאדום הוא זכר לדם. ומכל מקום שכהיין הלבן משובח מהאדום צריך להעדיף אותו. וראה פניני הלכה. וכתבו עוד בשו"ע הרב ובמשנ"ב (שם), שבמקומות שמצויין הגוים להעליל עלילות שקרים נמנעים מליקח יין אדום. [יג] **רמ"א** (שם). [יד] **רמב"ם** (ממץ ומלה פ"ח ה"י). רמ"א (או"ח סי' תפ ס"ח). ואף שאינו שותה הארבעה כוסות במקום אחד אין בכך כלום (שו"ע הרמ שם ס"כ, משנ"ב שם ס"ק יח). [טו] **ראב"ד** (שם). [טז] **שו"ע** (שם סי"ב). [יז] **תוס'** (פ"ב ז:. ד"ה מילתא ופסחים קט: ד"ה מרבעה), **רא"ש** (פסחים פ"ו סי' י) על פי המבואר בסוגייתינו (ופירוש"י שבת פ"ח ופסחים פ"י ה"ת, ולשה ניסוך הגר"ח סי' רעג ס"ק יג), **שו"ע** (סי' רעג ס"ח).

פניני הלכה

לצורך מצה שלישית ואת המצה השלישית השבורה לקחת לצורך מצה שניה, והודה לו מורו. וכן כתבו הראשונים שבדיעבד אם נתחלפו המצות ודאי אין זה מעכב (רמ"ה שם ומנהגים שם נשם ספר המצוות).

ועוד דן בשבלי הלקט (סי' קכח) לפי האמור בסוגייתינו, בסדר הקדימות לענין תפילות שבת. וכתב בשם אחיו ר' בנימין שהטועה בתפלות של שבת ערבית שחרית ומנחה והחליף של זו בזו אינו צריך לחזור ולהתפלל, לפי שעיקר ברכה רביעית הוא אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו כמו שאומר ביום טוב אתה בחרתנו, אלא שקדמונינו ז"ל תיקנו לומר בכל תפלות כפי הסדר שתיקנו וסדרו והאריכו על ידי עילה שמצאו בחכמתם, על כן נראה שאין צריך לחזור ולהתפלל שהרי מ"מ התפלל תפלת שבת. אבל המחליף ומשנה לכתחלה עליו אני קורא 'אל תסג גבול עולם' (משלי כב כח) 'ופורץ גדר ישכנו נחש' (קהלת י ח), ומדמה את זה למה ששנינו בסוגייתינו שמצוה בראשון, ופירושו שרק מצוה יש בראשון אבל אם שכחו והקריבו תחלה מן המאוחר אין חוששין, ואף כאן מצוה להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה אבל אם טעה והחליף אחת מהן אינו חושש שכל אחת ואחת תפלת שבת היא.

ח:

קידוש על יין לבן

בגמ', אמר רבי ירמיה מצוה לצאת בקידוש ביין אדום שנאמר (משלי כג לא) 'אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו'. ונחלקו הראשונים אם כוונת ר' ירמיה היא שלכתחילה צריך להעדיף יין אדום ובדיעבד גם יין לבן כשר, או שגם בדיעבד אין יין לבן כשר אלא יין אדום, וגם נחלקו אם ההלכה כר' ירמיה או שמא גם לכתחילה יין לבן כשר לקידוש. דעת הריטב"א (הובא בשיטה מקובצת יומא סי' רעב ד"ה וכן יין) היא כפשטות לשון הירושלמי שלכתחילה יש לקחת יין אדום ואם אין יין אדום יכולים לקחת יין לבן. אך דעת הרמב"ן (ב"ב נז:) ועוד ראשונים (יד רמ"ה שם, ר"ד מבונפיל פסחים קח:, ר"ן שם קז.) שיין לבן פסול לקידוש גם בדיעבד, ופירשו דברי רבי ירמיה שבסוגייתינו שגם בדיעבד יין אדום מעכב לקידוש. וסברת הרמב"ן בזה כיון שממה נפשך, אם מקפידים על הפסוק שיתקיים כצורתו, וכיון שכתוב אל תרא יין כי יתאדם אין ראוי לקדש אלא על יין אדום, הרי שצריך זה לעכב גם בדיעבד שלא מצאנו בקידוש חילוקי דינים לכתחילה ובדיעבד, ואם אין מקפידים לקיים הפסוק כצורתו, גם לכתחילה אין צריך להקפיד על יין אדום.

אך הרמב"ם השמיט דין יין לבן בין לענין קידוש ובין לענין נסכי יין בבית המקדש, וביאר הבית יוסף (שם) בדעתו שהוא פירש בסוגיית הגמרא בבבא בתרא שהיא פושטת מפסוק זה 'אל תרא יין כי יתאדם' שגם יין לבן כשר לקידוש, היפך דברי רבי ירמיה בסוגייתינו. שממשמעות הפסוק נראה שאף שהיין עכשיו עדיין אינו אדום אלא עתיד להתאדם, אף על פי כן שם יין עליו. ואם כן מוכח שגם יין לבן שאינו אדום נקרא יין, ולכן כשר הוא גם לקידוש היום וגם לנסכים. ולהלכה נפסק כדעה זו שיין לבן כשר לקידוש היום לכתחילה ואין צריך לחזר אחר יין אדום (רמ"ה מלינפ דהילכמ). וכתב הרשב"ץ (מאמר ממן מוס קיפ ובשו"ת מ"פ סי' פה) שמצא סיוע לדעה זו בתרגום ירושלמי של שיר השירים, שהוא מתרגם שתיתי ייני עם חלבי (שיר השירים ה ו) קבילת חמר סומק וחיור דנסיכית קדמי. וכך הוא מכריע להלכה, אבל למעשה הוא חושש בקידוש הלילה לדעת הרמב"ן שיין לבן פסול לקדש בו, ורק לקדוש היום שאומרים עליו ברכת היין בלבד וכן להבדלה מכשיר בו הרשב"ץ לכתחלה אף אם אינו חמר מדינה, כיון שלכל הדעות יין לבן עדיף משכר.

ט.

חשש לחשד הבריות ודין 'והייתם נקיים'

בגמ', ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום, בתורה מניין

מקדשים על יין מבושל[יח] ועל יין קונדיטון המעורב בדבש[יט]. ונוהגים לקדש עליהם אפילו יש לו יין אחר אלא שאינו טוב כמותם[כ]. וכן לענין ארבע כוסות[כא].

ט.

טומאת דם נבילה

דם הנבילה אינו מטמא כנבילה אלא הרי הוא כמשקין טמאים שאינו מטמא לא אדם ולא כלים מן התורה[א].

דין דם השרץ

דם השרץ כבשרו מטמא ואינו מכשיר, ואין לנו כיוצא בו[ב]. ומצטרף לכעדשה כל זמן שהוא מחובר בבשר[ג].

קווץ לא יתרום

עני או מי שהוא נבהל להון לא יתרום מפני החשד שנאמר (במדבר לב כב) 'והייתם נקיים מה' ומישראל'[ד]. ויש אומרים שאין מניעה מעני ונבהל להון שלא יתרום, אלא שמי שהוא בעל שער וקבוצותיו תלתלים לא יתרום[ה].

אמירת שלש פעמים אתרום בתרומת הלשכה

וכיצד תורמין אותה אחד נכנס לפנים מן הלשכה והשומרין עומדים בחוץ והוא אומר להם אתרום והן אומרים לו תרום תרום שלשה פעמים[ו].

חיפוי הקופות במטפחות

תורם ראשונה מן הקופה האחת הגדולה ומחפה אותה הגדולה במטפחת, ותורם השניה מהקופה הגדולה השניה ומחפה אותה הגדולה במטפחת, ותורם השלישית מן הקופה הגדולה השלישית ואינו מחפה אותה במטפחת כדי שתהיה ניכרת שבה סיים, ויתחיל ממנה בתחלה בפעם שניה כשיכנס קודם עצרת, ותורם הראשונה מן הגדולה שהיתה מגולה ומחפה אותה, ותורם השניה מן הגדולה שתרם ממנה בראשונה תחלה ומחפה אותה, ותורם השלישית מן הגדולה הסמוכה לה ואינו מחפה אותה כדי שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישית כשיכנס בתשרי, עד שנמצא תורם ראשונה ושניה ושלישית הקטנות מכל אחת ואחת מן הגדולות[ז].

ט:

עבור מי תורמים את הקופות

כשהוא תורם שלש קופות אלו תורם את הראשונה לשם ארץ ישראל, והשניה לשם הכרכין המוקפין לה ולשם (ארץ[ח]) [כל] ישראל, והשלישית לשם בבל ולשם מדי ולשם המדינות הרחוקות ולשם שאר כל ישראל[ט].

תמו המעות שבקופות

חוזר וממלא אותן פעם שלישית מן השלש קופות הגדולות בתשרי ומסתפקין מהן עד שיכלו עד ראש חדש ניסן, ובראש חדש ניסן תורמין מתרומה חדשה, לא הספיקו להן השקלים שבשלש קופות הגדולות וכלו עד שלא הגיע ניסן חוזרין ותורמין משירי הלשכה[י].

נקיות ופרישות

אע"פ שמותר לאכול אוכלין טמאין ולשתות משקין טמאים, חסידים הראשונים היו אוכלין חולין בטהרה ונזהרין מן הטומאות כולן כל ימיהם והן הנקראים פרושים. ודבר זה קדושה יתירה היא ודרך חסידות שיהיה נבדל אדם ופורש משאר העם ולא יגע בהם ולא יאכל וישתה עמהם, שהפרישות מביאה לידי טהרת הגוף ממעשים הרעים, וטהרת הגוף מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות, וקדושת הנפש גורמת להדמות בשכינה, שנאמר[יא] והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני י"י מקדשכם[יב].

[יח] **טור** (או"ח סי' רעב) בשם רב האי גאון ורש"י, ורמב"ם (שבת פכ"ט ה"ד), וי"א בשו"ע (סי' רעב ס"ח). וטעמם כיון שעל ידי זה משתנה היין לגריעותא. [יט] **דעה** א' ברמב"ם (שם), טור (שם) בשם הרי"ץ גיאות, י"א בשו"ע (שם). [כ] **אגור** (סי' שפח), רמ"א (שם) ושו"ע הרב (שם ס"ט). ואם הם שוים יש להחמיר ולקחת יין שאינו מבושל ואינו מעורב בדבש (משנ"ב ס"ק קנ). ויין מעושן לדעת התוספות פסול כיון שנשתנה לגריעותא, ולדעת הרמב"ן כשר (גיליון הש"ס שם ד"ה מקדשין). [כא] **שו"ע הרב** (סי' תעג סכ"ז) ומשנ"ב (סי' תעג ס"ק נט-מ). [א] **רמב"ם** (ספר טהרת הטומאה פ"ח ה"ד). וכתב הרמב"ם בפיה"מ (עדיות פ"ח מ"ח) שמה שאמרו על דם נבלות שהוא טהור, הוא דבר נכון כלומר שאינו מטמא כנבלה לפי שאין שום דבר שדמו מטמא כמוהו אלא השרץ, אבל דם נבלות הרי הוא כמשקין טמאין, וכך נתבאר בירושלמי (פסוגייתינו) באמרם דם נבלות מטמא ברביעית. וראה שפת אמת (פסחים כג. ד"ה והכי) שנקט שהתוס' חולקים על הרמב"ם. וראה הר אפרים בסוגייתינו בביאור הסוגיא לדעת הרמב"ם. [ב] **רמב"ם** (טומאת אוכלין פ"י ה"ג). [ג] **רמב"ם** (ספר טהרת הטומאה פ"ד ה"ו). [ד] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"י). וראה מעשה רוקח (שם) בהשמטת הרמב"ם הדין המבואר בסוגייתינו שהתורם צריך לברך. [ה] **ראב"ד** (שם). ונחלקו בפירוש קוץ שבסוגייתינו, שהרמב"ם מפרשו מלשון קצתי בחיי שקץ בעניו ורוצה להתעשר (ולפ"ד נדעת הרמב"ם ומחירי נסוגייתינו, ולפה נמגדל עוז פירושים מחריס נדעת הרמב"ם), והראב"ד פירש מלשון קבוצות תלתלים, וכן פירשו הריבב"ן (בסוגייתינו) והרוקח (סי' רלג). [ו] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ה). [ז] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ז). ונמצא שלדעת הרמב"ם בראשונה תורמים א' מא' ב' מב' וג' מג', ובפעם השניה תורמים א' מג' ב' מא' וג' מב', ובפעם השלישית תורמים א' מב' ב' מג' וג' מא'. ובכסף משנה כתב שנראה מסוגייתינו שבפעם השניה תורמים א' מג' ב' מב' וג' מא', ולא ביאר כיצד תורמים בפעם השלישית. והראב"ד כתב על דברי הרמב"ם ששפת יתר הם ואין כך דרך משנתינו. וראה ערוך השלחן (העתיד, הל' שקלים סי' פד סעיפים יג-טו) בביאור הסוגיא לדעת הרמב"ם. ובטעם הדבר כתב בערוך השולחן שיש מעלה באחרון ואחרי מעלה זו יש מעלה בראשון, ועיין שם עוד (סי"ז) בביאור דעת הראב"ד ויישוב השגתו. [ח] **כ"ה** בדפוסים, אך ברוב כתבי היד - לשם כל ישראל. [ט] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ח). וכתב הכסף משנה (שם) בשם הרע"ב (במשנתינו) שבכל פעם היו תורמין על שם כל ישראל על הגבוי ועל העתיד לגבות ולא הזכיר התנא חילוק מקומות הללו אלא להודיעך שתקנו ג' פרקים אלו לפי שאז יתקבצו כל שקלי ישראל. [י] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ו). ופסק כרבי מאיר בסוגייתינו שחוזרים לשיריים, וביאר בכסף משנה הטעם שלא פסק כתנא קמא, כיון שבקידושין (נד.) הפכו השיטות במחלוקת אחרת התלויה במחלוקת זו, ולפי זה נמצא שרבי יהודה הוא שסובר שחוזרים לשיריים והלכה כמותו. וראה עוד ערוך השלחן (העתיד הל' שקלים סי' פד סי"ח). [יא] **צירוף** של הנאמר בויקרא (יט מד) עם הנאמר שם (כ ז) ושם (פסוק ח). [יב] **רמב"ם** (טומאת אוכלין פט"ו ה"כ).

פניני הלכה

דכתיב (במדבר לב כב) 'והייתם נקיים מה' ומישראל' וכו', גמליאל זוגא שאל לרבי יוסי בי רבי בון אי זהו המחוור שבכולן, אמר ליה 'והייתם נקיים מה' ומישראל'. ובספר חסידים (סי' מד) הוסיף שמי שאינו מנקה עצמו מידי החשד יש בזה עוד חטא, שהוא מכשיל את החושדים אותו ונענשים על ידו שכל החושד בכשרים לוקה בגופו. ומכל מקום דייק בספר חסידים (סי' שנ) ממה שנאמר 'מישראל' שמשמע ממקצת ישראל ולא מכל ישראל, וכתב לפי זה שפעמים שהגבאי נותן ממעות צדקה לבני טובים ואין יודעים הדבר אלא שנים או שלשה מחשובי העיר, שאם ידעו האחרים היה זה המקבל מתבייש, וכיון שאין הגבאי מגלה הציבור כועסים על הגבאי ומלבינים את פניו, מוטב לגבאי שילבינו את פניו ואל יגלה הגבאי ויתבייש העני המקבל. ועוד כתב (סי' מרכו) על פי דיוק זה מהפסוק, שינקה אדם עצמו מן המאמינים ולא ממי שאין מאמינים, כי אדם שאם תנקה עצמך לפניו לא יאמין אם כן מה יועיל שתנקה את עצמך כיון שאינו מאמינך. ובשו"ת חתם סופר (ליקוטים סי' נט) העיד על עצמו שכל ימיו היה מצטער לקיים דין זה של והייתם נקיים מה' ומישראל, והרהר כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו, וכתב שאולי על זה כלל שלמה ואמר (קהלת ז כ) 'אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', רצונו לומר שאפילו בעשייתו כל טוב אי אפשר שלא יחטא ביציאת ידי הבריות.

ודין זה נפסק להלכה (שו"ע או"ח סי' יד ס"ד) שיש אומרים שאם רואה הדיין שבעל דין חושדו שנוטה הדין כנגדו, צריך להודיעו מאיזה טעם דנו אפילו אם לא שאל. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ד סי' פג) דן אם איסור זה של והייתם נקיים הוא בעצם מה שחושדים אותו, או שמא אין האיסור אלא מחמת התוצאות שיכולות לבא ממה שיחשדוהו כגון שיפסלוהו לעדות. ונפקא מינה במקום שלפני שעושה את הדבר מודיע לשני עדים את סיבתו למה הולך לעשות, שבזה אין לחוש שמא יפסלוהו לעדות כיון שעדים אלו יעידו הטעם שמחמתו עשה את הדבר ושהוא כשר לעדות. ונקט באגרות משה שהאיסור הוא מצד עצמו שמחוייב שלא לעשות דברים שיחשדוהו, וזה עצמו הוא האיסור, ולכן גם אם יודיע לשני עדים לא יועיל כלום (ועיי"ש מה שדימה לפי זה גיליון נסוגייתינו דשנת קכ. ומה שכתב נסוגיית מחר). (וע"ע שו"ת מהר"י מברונסק סי' קלג).

ט:

דיבור בלשון הקודש בזמנינו

בגמ', תאנא בשם רבי מאיר כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר לשון הקדש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא קריאת שמע בבקר ובערב יהא מבושר שבן העולם הבא הוא. בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' נג-נג) דן מאיזה טעם סמך התנא הקביעות בארץ ישראל לדיבור בלשון הקודש. והאריך לבאר על יסוד דברי החתם סופר (הגהות לשו"ע או"ח סי' פה ס"ג) על מה שכתב בשו"ע (שם) שמותר לדבר בלשון הקודש בבית המרחץ, וכתב במגן אברהם (שם סק"ג) בשם ספר חסידים (סי' תתקלה, עיי"ש ובדברי יציב שהה שניאור דנריו) שמכל מקום מידת חסידות להחמיר בזה שלא לדבר בלשון הקודש בבית המרחץ, וכתב החתם סופר שהוא הדין שאין ראוי לדבר בלשון הקודש במקום גילולים. וביאר בזה החתם סופר שמשום כך הנהיגו אבותינו את בניהם מבלי לספר בלשון הקודש ונשכח מאתנו לגמרי בעוה"ר, משום שגלו לבבל שהיתה מלאה גילולים ולא רצו לדבר שם בלשון הקודש. וכן כתב גם כן בחתם סופר על התורה (תורת משה נשם עה"פ 'כה תברכו'), שמוכח מדברי הנביא (נחמיה יג מד) שמבאר שכששבו ישראל לארץ בביאה שניה היו חצי העם מדברים אשדודית ולא היו יודעים לדבר בלשון הקודש, ואם בזמן שהיו ישראל על אדמתם היו מדברים

פרק רביעי - התרומה

הדברים שהיו נקנים מתרומת הלשכה

תרומת הלשכה מה יעשה בה, לוקחין ממנה תמידין של כל יום והמוספין וכל קרבנות הצבור ונסכיהם והמלח שמולחין בו כל הקרבנות[יג], וכן העצים אם לא הביאו עצים[יד] ולא מצאו אלא בדמים[טו], והקטרת ושכר עושיה, ולחם הפנים ושכר עושה לחם הפנים, והעומר ושתי הלחם וכו'[טז].

בשנת השמטה שהיא הפקר שוכרין בית דין שומרין שישמרו מקצת הספיחים שצמחו כדי שיביאו מהן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש, ואלו השומרין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה[יז]. מי שהתנדב לשמור בחנם אין שומעין לו משום בעלי זרוע שמא יבואו ויטלום מהן, לפיכך תיקנו להם חכמים שיטלו שכר מן הלשכה כדי שיפרשו הכל מאותו המקום שאלו שומרים שם[יח].

ו.

משפחות שהיו מביאים קרבן העצים

מהו קרבן העצים, זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים להביא עצים למערכה, ויום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים היו מקריבין עולות נדבה וזהו קרבן העצים והיה להם כמו יו"ט, ואסורין בו בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ודבר זה מנהג[א].

יחיד שמסר משלו לקרבנות ציבור

כל בגדי הכהנים אינן באים אלא משל ציבור, ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לציבור ומותר, וכן כל כלי השרת ועצי המערכה שמסרן יחיד לציבור הרי הן כשרין, אף כל קרבנות הציבור שהתנדב אותן יחיד משלו כשרים ובלבד שימסרם לציבור[ב].

השלמת התענית לבעל שמחה בתשעה באב שנדחה ליום א'

ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון[ג], בעל ברית[ד] מתפלל מנחה בעוד היום גדול[ה], ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו[ו] הוא[ז].

תספורת בעל ברית בספירת העומר

מי שהוא בעל ברית[ח] או מל בנו, מותר להסתפר בספירה[ט] לכבוד המילה[י].

הבאת מנחות שלא מהחדש או מחוץ לארץ

כל המנחות והנסכים כשרים מהארץ ומחוצה לארץ[יא] מן החדש ומן הישן ובלבד שיביאו מן המובחר, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל[יב].

אין מביאין מנחת העומר אלא מארץ ישראל שנאמר (ויקרא כג י) והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, מצותו לבוא מן הקרוב, לא בא מן הקרוב מביאין אותה מכל מקום מארץ ישראל[יג].

שתי הלחם אינן באין אלא מן הארץ ומן החדש שנאמר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וגו', לא מצאו חדש יביאו מן העליה[יד]. ויש אומרים שמכל מקום אין מביאים מן העליה[טו].

כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם והביכורים מה שאין מביאין כן משאר ארצות[טז].

[יג] אינו מבואר בסוגייתינו, ומקורו במנחות (כא:). [יד] ראה להלן שבדרך כלל היו משפחות שהיו מנדבים את קרבן העצים. [טו] מקורו במנחות (כא.). [טז] רמב"ם (שקלים פ"ד ה"ח). וראה עוד להלן (י:) על דברים נוספים שהיו נקנים מתרומת הלשכה. [יז] רמב"ם (שם ה"י). [יח] רמב"ם (שם ה"ו) כדברי רבנן דר' יוסי במשנתינו, והם נתנו טעם אחר, והרמב"ם כתב כמסקנת הגמ' (נדה מ"ט:). וראה משנה למלך שהאריך בביאור הסוגיא בבבא מציעא ובביאור משנתינו על פיה. [א] רמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"ט), ראה תענית (כו.). [ב] רמב"ם (כלי המקדש פ"ח ה"ו). ודין כלי שרת מבואר להלן (יא.), והכסף משנה כתב שלמדו הרמב"ם מדין קרבנות ציבור המבואר בסוגייתינו. ועמד בזה המגיה בד' אמשטרדם (הוצ' נספר הליקוטים שם). וראה משנה למלך שביאר מאיזה טעם פסק הרמב"ם כסוגייתינו שמועילה מסירה לציבור גם בעבודת ציבור ולא כסוגיית הבבלי ביומא (לה.) ששם מבואר שאין מסירה לציבור מועלת אלא בעבודת יחיד. [ג] **ואם** לא נדחה משלימים, ונהגו להשלים גם בד' תעניות שלא נדחו (מגן אברהם סי' תקנט ס"ק יא). וכן הדין לענין חתן ביום חופתו בסתם תענית צבור או בכל ד' צומות אם לא היו דחויים צריך להשלים התענית, ונותנין הכוס שבחופה לתינוק לשתות. אבל אם היו דחויים אין צריך להשלים ומותר לשתות הכוס וכן לאכול אחר חופתו, שרגל שלו הוא (משנ"ב ס"ק לה). אבל בשבעת ימי המשתה שלו אינו נחשב ליום טוב וצריך להשלים תעניות שחלו בהם (מג"א שם), אבל תענית יאר צייט שחלה בהם אינו צריך להתענות, ומכל מקום צריך התרה (כימוד הלכה ד"ה ומדמה). [ד] **וכולם** בכלל (מגן אברהם שם ס"ק יג), היינו אבי הבן ואמו והמוהל והסנדק אבל לא המכניס והמוציא, וכל שכן שאר הקרואים. ומכל מקום אף שמותרים לאכול לא יעשו ביום סעודה גדולה כמו שעושין בשאר הימים אלו לא היה בט' באב (משנ"ב ס"ק לו). [ה] יש אומרים מנחה גדולה ויש מחמירים שרק מנחה קטנה מותר, וראוי להחמיר (מגן אברהם שם ס"ק יג). ובמשנה ברורה (ס"ק לז) הכריע שאפשר להקל ממנחה גדולה. וכתב שצריך להבדיל קודם האכילה כיון שעדיין לא הבדילו מיציאת השבת. [ו] **כתב** במשנ"ב (ס"ק לח) שיש אומרים שה"ה אם חל פדיון הבן בט' באב שנדחה, שנקרא גם כן אצלו יו"ט והאב והכהן אינם צריכים להשלים התענית. ומכל מקום אסור לעשות הסעודה, שאין מצות הסעודה דוחה התענית, וכמו לענין בעל ברית. ודוקא כשחל פדיון הבן בזמנו שחל יום ל"א שלו בו ביום, אבל שלא בזמנו ואפילו היה יום ל"א בשבת שאעפ"כ הוא שלא בזמנו, צריכין להשלים. [ז] **שו"ע** (או"ח סי' תקנט ס"ט). והטור (שם) הביא שמעשה היה ברבינו יעבץ שהיה בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו לפי שיום טוב שלו היה, והביא ראיה מסוגייתינו שאמר ר' אליעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל ט' באב בשבת ודחניהו עד לאחר שבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה. [ח] **גם** כאן כתב במשנ"ב (ס"ק יב) שהיינו הסנדק והמוהל ואבי הבן אף שאינו מוהלו בעצמו, אבל לא המוציא והמביא. [ט] **כתב** במשנ"ב (ס"ק יג) שהיינו אפילו ביום שלפני המילה סמוך לערב קודם הליכה לבית הכנסת, ואם חל המילה בשבת מותרים להסתפר בער"ש אפילו קודם חצות. [י] **רמ"א** (או"ח סי' תקנ ס"ג). וכתב הגר"א בביאורו שמקורו מסוגייתינו. [יא] **ומכל** מקום מצוה מן המובחר להביא מארץ ישראל (ערוך השלחן העתיד קדשים סי' קפ סעי"ו). [יב] **רמב"ם** (תמידין ומוספין פ"ו הט"ו). [יג] **רמב"ם** (תמידין ומוספין פ"ו ה"ט). [יד] **רמב"ם** (שם פ"ו ה"ג). וכברייתא שהובאה במנחות (פג:). וראה כסף משנה שביאר טעמו של הרמב"ם שפסק כברייתא זו, וצידד שיש לפרש גם במשנה שרק לכתחילה אין מביאים אלא מן החדש. וראה גם לחם משנה (שם). [טו] **ראב"ד** (שם) וכמשנה שהובאה בסוגייתינו. [טז] **רמב"ם** (בית הבחירה פ"ז ה"ג).

פניני הלכה

בלשון הקודש לא היו שוכחים בשבעים שנות הגלות לדבר בלשון הקודש, אלא מוכח מזה שכבר ממאות שנים משלטו מלכי אשור וארמיים על ישראל בחרו ההמוניים בלשונם ושכחו לשון הקודש כבר, ואז כשהיו הזקנים מורים ודרשו בלשונם ברבים לא נכנסו הדברים בלבותם והיו צריכים לדבר אליהם בשפתם, וזהו שכתוב בישעיה (כח יא) 'כי בלעגי שפה ובלשון אחרת ידבר אל העם הזה'. וביאר בדברי יציב לפי דברי החתם סופר הנ"ל, שההמוניים מחמת כובד השליטה ממלכי עובדי עבודה זרה עליהם וגם שגילוליהם של המושלים הרשעים עמהם, שוב לא רצו להתרגל בלשון הקודש שלא ידברו כן נגד גילולים מאשור וארם, ושלא ידברו בלשון הקדש בדברים אשר לא כדת שנאנסו לדבר כן מחמת רשעתם, כמו במלכות יון הרשעה. ולזה פסקו כבר אז לדבר בלשון הקודש. (וע"ע שו"ת חתם סופר או"ח סי' ק ליקוטים סי' פד ופי' פו). ולפי זה ביאר בדברי יציב שזהו שאמרו בסוגייתינו במעלת הקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש, כיון שבאמת רק הקבוע בארץ ישראל ראוי לו שידבר בלשון הקודש ולא מי שנמצא בחו"ל במקומות המלאים גילולים.

ועוד צידד בדברי יציב לומר שנשים בעת נידתן אין ראוי להן לדבר בלשון הקודש, על דרך שכתב הרמ"א (או"ח סי' פח ס"ח) שיש אומרים שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לבית הכנסת או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר. וביאר לפי זה שהוצרכו לתקן שפת יהודית שאינה לשון הקודש כדי שיוכלו הנשים לדבר בשפה זו בזמנים אלו, וזהו שאנחנו רואים בשמות הנשים שרובן הן בכינויים מלע"ז. וגם שמות האמוראים מבבל שמותם מלשון ארמית ולא מלשון הקודש, מטעם דברי החתם סופר שכתב שבבבל שהיתה מלאה גילולים העדיפו שלא לדבר בלשון הקודש. וזהו שבספרי (עקב מו יט) אמרו 'ולמדתם אותם את בניכם', מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה וכו', ובסוכה (מב.) גבי קטן היודע לדבר אביו לומדו תורה וקריאת שמע לא נזכר שמדבר עמו בלשון הקודש, והוא משום שהגמרא בסוכה מדברת בבבל וכיוצא בזה ושם לא דיברו בלשון הקודש. ולפי זה הוסיף וכתב שכיון שבזמנינו רבה המכשלה בשמירת הלשון מלשון הרע ורכילות ושקר ומרמה ושחוק וקלות ראש, וזה עוד גרוע ממרחץ ובית הכסא, לכן רק קדושים וטהורים כהגר"א אשר בכל מחשבותיו ורעיוניו יומם ולילה כל ימי חייו דבוק בה' ותורתו הותר לו לדבר בלשון הקודש, שכל דבריו היו בקדושה ואף שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד (ע"ז יט:), אבל כיון שאין דין תלמיד חכם בזמן הזה הנהיגו אבותינו את בניהם שלא לדבר בלשון הקודש, וזהו שגם הפוסקים השמיטו הדין לדבר עם הבן בלשון הקודש. (ועיי' שו"ת משנה הלכות חלק יג סי' קמז שמסיק להיפך).

פרק רביעי - התרומה

ו.

חזקה במצוות ובהוחזק שיתפללו בביהכ"נ שלו

כתבו הפוסקים (משנת מהר"ם ב"נ ד"ק סי' רט, משו' מיימוניות שופטים סי' ז, מרדכי ב"ב פ"ג סי' תקלג, ב"י או"ח סי' קנג, דרכי משה או"ח סי' קנו הוס' ט, שו"ע או"ח סי' קנג סכ"ב, רמ"א או"ח סי' קמט סל"ח) שמי שהיה רגיל לעשות איזו מצוה ממצוות הציבור, הוחזק בה ואין יכולים להוציאה עוד מידו. וכתב בשו"ת אמרי אש (סי' קטז) שעיקר המקור לדין זה של חזקת מצוות הוא ממה שמבואר בסוגייתינו, "מה ראו זמן עצי הכהנים להימנות, אלא בשעה שעלו ישראל מן הגולה ולא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו ונתנדבו עצים משל

קצירת העומר בשבת

מצותו להקצר בלילה בליל ששה עשר, בין בחול בין בשבת[יז].

הקטרת קומץ שאינו מתיר השיריים באכילה

קמץ את המנחה ואחר כך נטמאו שיריה כולן או נשרפו או יצאו חוץ לעזרה או אבדו, לא יקטיר הקומץ ואם הקטיר הורצה[יח].

במה דברים אמורים בקרבנות יחיד, אבל כל קרבנות הציבור קבוע זמנם, לפיכך כולן דוחין את השבת ואת טומאת המת[יט].

חילול הקדש על המלאכה

אין מחללין את ההקדש על המלאכה אלא על המעות. כיצד, אומן שעשה מלאכה בהקדש במנה אין נותנין לו בהמת הקדש או טלית הקדש בשכרו עד שמחללין אותן על המעות ואחר שיעשו חולין נותנין אותן לאומן בשכרו אם רצו, וחוזרין ולוקחין ממנו בהמה מתרומת הלשכה[כ].

כשבונין במקדש, אחר שישלם הבניין מחללין מעות ההקדש על הבניין[כא].

י:

אוצר החכמה

דברים נוספים שהיו נקנים מתרומת הלשכה

פרה אדומה[כב] ושעיר המשתלח ולשון של זהורית שקושרין בין קרניו[כג] כל אלו באין מתרומת הלשכה[כד].

דברים הבאים משירי הלשכה

כבש היו בונין מהר הבית להר המשחה שעליו מוציאין פרה אדומה, וכן היו עושין כבש שמוציאין עליו שעיר המשתלח, ושניהם נעשין משירי הלשכה[כה], וכן מזבח העולה וההיכל והעזרות נעשין משירי הלשכה, אמת המים שבירושלים וחומת ירושלים וכל מגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה[כו].

משא ומתן בכספי צדקה בכדי שירוויחו

אין נושאין ונותנין בצדקה העומדת לחלק לעניים, כי אם כסף בכסף וכיוצא בו, שמא יבאו עניים ולא יהיה להם מעות לחלק. אבל צדקה שאינה עומדת לחלק, רק הקרן יהא קיים ויאכלו הפירות, מותר. וכן נוהגין[כז].

מותר תרומת הלשכה ומותר שיירי הלשכה

מותר תרומת הלשכה וכן מותר שיירי הלשכה[כח] לוקחין בו זכרים ויקרבו כולן עולות שתנאי בית דין הוא על כל המותרות שיקרבו עולת בהמה, אבל לא עולת העוף שאין בקרבנות הצבור עוף, ואלו העולות הבאין ממותר השקלים הם הנקראים קין למזבח[כט].

דין מותר נסכים

משלשים יום לשלשים יום פוסקין שער היין והסולת עם הממונה על הנסכים אם הוקרו נסכים מספק להן כמו שפסקו עמו, ואם הוזלו מספק להן כשער הזול, והשכר שמשתכר ההקדש בשערים אלו הוא הנקרא מותר נסכים ולוקחין בו עולות לקין המזבח, ואין מקיצין את המזבח בעולות עוף שאין בקרבנות הציבור עוף[ל].

המנורה וכלי שרת מצותן שיבואו ממותר הנסכים, ובהלכות כלי המקדש והעובדים בו יתבאר מה הוא מותר הנסכים, ואם לא היה להן מותר נסכים או מתרומת הלשכה[לא].

לשון זהורית של שעיר המשתלח

קושר לשון זהורית משקל שתי סלעים בראש שעיר המשתלח[לב].

[יז] **רמב"ם** (ממירין ומוספין פ"ז ה"ו). [יח] **רמב"ם** (פסולי המוקדשין פי"ח ה"כ). [יט] **רמב"ם** (גישת המקדש פ"ד ה"י). [כ] **רמב"ם** (מעילה פ"ח ה"ג). וראה מעיל יעקב (מעילה יד. ד"ה ובעיקר) שדן לפי דברי הרמב"ם בביאור סוגייתינו. [כא] **רמב"ם** (שם ה"ד). [כב] **רמב"ם** (שקלים פ"ד ה"ח ופרה פ"ח ה"ח). [כג] **במשנה** למלך (שקלים שם) תמה על מה שכתב הרמב"ם שלשון של זהורית של שעיר המשתלח בא מתרומת הלשכה, שהרי במשנתינו שנינו שלשון זו באה משיירי הלשכה ורק לשון של זהורית של פרה אדומה ושעיר המשתלח עצמו באים מתרומת הלשכה. וכתב שיתכן וצריך להגיה בדברי הרמב"ם ולגרוס רק "לשון של זהורית", ומדובר בשל פרה ולא בשל שעיר המשתלח. (ודלא מעשה לקח ומרכבת המשנה מ"ג על הרמב"ם שם מה שכתבנו בזה). [כד] **רמב"ם** (שקלים שם). [כה] **הרמב"ם** פסק כתנא קמא במשנתינו שכבש של פרה אדומה היה בא משיירי הלשכה, והמאירי (נפוגייתינו ד"ה ומעתה) כתב שהלכה כאבא שאול שהכהנים הגדולים היו עושים אותו מכספם. [כו] **רמב"ם** (שם ה"ח). והמאירי (שם) כתב שמזבח העולה וההיכל והעזרות הואיל וצורך בנין הם באות מבדק הבית ולא משיירי הלשכה, וכדברי הבבלי (כתובות קו:), ובכסף משנה (על הרמב"ם שם) תמה על הרמב"ם שפסק כסוגייתינו בירושלמי נגד הבבלי בכתובות. ובשיטה מקובצת (כתובות שם ד"ה מזבח העולה) גרס גם בבבלי שם שהם באים משיירי הלשכה. [כז] **רמ"א** (יו"ד סי' רנט ס"ח). וכתב הט"ז (סק"נ) שאם הוא בטוח שכשיבואו עניים יוכל לגבות מעות אחרים ולתת להם, יכול לסחור במעות לטובת העניים. וראה פניני הלכה. [כח] **והמאירי** (נפוגייתינו ד"ה ובמה עכשו) כתב בשם רבותיו שמותר שירי הלשכה הם בכלל שירי לשכה וממתינין להם עד שיצטרכו לצרכי העיר, ולא כדעת הרמב"ם שהם כמותר תרומת הלשכה. [כט] **רמב"ם** (שקלים פ"ד ה"ט). וראה בית יוסף (סי' קו ד"ה ומ"ש להרי"ף) שכתב שאף שמצאנו כאן עולת ציבור הבאה נדבה, מכל מקום כיון שאין מקריבין קין המזבח אלא כשהמזבח בטל וברוב הימים אין המזבח בטל משאר קרבנות, אותו מיעוט של ימים שמקריבים בהם קין המזבח בטל לגבי כל שאר ימים והרי זה כאילו אין הציבור מביאין עולת נדבה כלל, ולכן איו מתפללים תפילת מוסף נדבה כיון שהיא כנגד קרבן ציבור ואין קרבן ציבור בא נדבה. [ל] **רמב"ם** (כלי המקדש פ"ו ה"י-יג). [לא] **רמב"ם** (שקלים פ"ד ה"ט). והנה בהלכות כלי המקדש כתב הרמב"ם כר' חנינא שמותר הנסכים לקין המזבח, ועמד בזה הכסף משנה שם ותמה על שפסק כר' חנינא נגד ר' עקיבא. ובהלכות שקלים פסק הרמב"ם כר' עקיבא שמותר נסכים לכלי שרת, וגם פסק (כמו שהובא לעיל) שמותר התרומה לקין המזבח וכר' עקיבא. ודנו בסתירה זו מפרשי הרמב"ם וישבו בכמה אופנים. ובשמחת עולם (הובא בספר הליקוטים לרמב"ם הל' כלי המקדש שם) כתב לבאר, שסובר הרמב"ם שגם ר' עקיבא וגם ר' חנינא סוברים שקין המזבח בא גם ממותר נסכים וגם ממותר התרומה, ולא נחלקו אלא לענין כלי שרת שלדעת ר' עקיבא אין כלי שרת באים אלא ממותר נסכים ולדעת ר' חנינא אינם באים אלא ממותר תרומה, ופסק הרמב"ם כר' עקיבא שקין המזבח בא גם ממותר תרומה וגם ממותר נסכים, וכלי המקדש אינם באים אלא ממותר נסכים. [לב] **רמב"ם** (מעודת יום הכיפורים פ"ג ה"ד). ופסק הרמב"ם כדעת רבין בשם ר' יונתן (יומא מג:) שמשקלה שתי סלעים, ולא כדעת הסובר בסוגייתינו שמשקלה סלע. (ולפי מיש לפרי"מ על הרמב"ם שם, הובא בספר הליקוטים).

פניני הלכה

עצמן ומסרום לציבור וקרבו מהם קרבנות צבור, והתנו עמהם נביאים שביניהן שאפילו לשכה מלאה עצים ועמדו אלו ונתנדבו עצים משל עצמן שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחילה". ומבואר בזה שכיון שזכו הם בתחילה בעשיית המצוה, הוחזקו בה ושוב אין מוציאים אותה מידם ובכל עת שירצו לעשות את המצוה יש להם בזה דין קדימה על כל שאר העם. (ועי' שו"ת מהנה חיים ח"ג סי' ח שדמה להלמיה מקוגייתינו). ובשו"ת מהר"ם שיק (חו"מ סי' יח ויט) כתב שאף אם אין ללמוד מסוגייתינו לכל חזקה שהחזיק אדם במצוה, מכל מקום ודאי יש ללמוד שאם הוחזק אדם בעשיית מצוה בזמן שלא היו אחרים רוצים לעשות מצוה זו וכדוגמת סוגייתינו, שבזה ודאי הוחזק במצוה ואין נוטלים אותה מידו.

עוד כתבו הפוסקים שמי שהוחזק שהיה לו בית הכנסת בביתו אין הציבור רשאים לשנותו (מהרי"ק שורש קיג, והגיהות בשו"ע או"ח סי' קנג סי"ז ורמ"א או"ח סי' קמט סל"ח), ועיקר טעמם הוא כיון שחוששים שמא יחשדו בני אדם את מי שבנה תחילה בית הכנסת בביתו שמתוך שמצאו בו דבר חטא ועוון עזבו את בית הכנסת שלו. והראנ"ח (שו"ת מיס עמוקים מ"ב סי' ט) נשאל גם כן בדבר כפר שקבעו היהודים הדרים שם את מקום תפילתם בבית שמעון, ואחר זמן הגיע תלמיד חכם לכפר והיה מתפלל בביתו ואנשים מבני ישראל היו הולכים ומתפללים בביתו. ושמעון טען שאין להם להתפלל חוץ מביתו כי ביתו בית תפלה מקדם, ואומר שכיון שזכה הוא משכבר במצוה הזאת והחזיק בה להיות כל היהודים אשר בכפר מתפללים בביתו איש לא נעדר אין להם לשנות להיות הולכים ומתפללים במקום אחר. ואף הראנ"ח כתב שאין לשנות מקום התפילה וללכת להתפלל במקום אחר, אך הוא כתב בזה מטעם חזקה במצוות והוכיח כן מסוגייתינו. ותמה רבי עקיבא אייגר (שו"ת מהדו"ת סי' יג) על המהרי"ק שחתר למצוא טענה שלא לשנות מקום התפלה מחמת חשד, ולא נקט הטעם המרווח שכבר זכה במצוה זו שיהיה זכות התפלה בביתו דוקא מדין חזקה במצוות וכדברי הראנ"ח. וכתב רע"א נפקא מינה מטעם זה של חזקה במצוות, שגם במקום שאין לחשוש לחשד, כגון אם נשארים חלק מהאנשים בבית הכנסת הקודם, גם כן אין לשנות ולהתפלל מקצתם בבית הכנסת מכח טעם זה של חזקה במצוות, אלא אם כן יש טעם מיוחד שמחמתו רוצים לשנות שאז לא שייך הטעם של חזקה במצוות. (וע"ע שלמי רבנן סי' קנב ס"ק נו ופמ"ג סי"ס סק"מ ושו"ת שמרי שם סי' קטו. והפוסקים המיכו הרבה בדברי הרמב"ם).

י:

מסחר בכספי צדקה כדי שהריוח יהיה לצדקה

במשנה, ר' עקיבא אומר אין משתכרין בשל הקדש ולא בשל עניים. ובגמ', אלא אם רצה יהא ההפסד שלו והשכר להקדש מותר, כהדא בר זמינא אתפקיד גביה מדל דיתמין אתא ושאל לרבי מנא אמר ליה אין בעית די הפסדה דידך ואגרה דתרויכון שרי, רבי חייה בר אדא איתפקיד גביה מדל דיתמין ועבד כן. ומבואר דהטעם שאסור להשתכר במעות הקדש ועניים הוא מחמת החשש שמא יבואו המעות לידי הפסד, ולכן כשמקבל עליו את ההפסד מותר. וטעם זה שבסוגייתינו בירושלמי הביאו הרמב"ם (פיהמ"ש ערכין סופ"ו) והרע"ב (שם). אך בבבלי (כתובות קו:) מבוארים טעמים אחרים במה שאין משתכרים בשל הקדש ושל עניים בשל הקדש כיון שאין עניות במקום עשירות ואם משתכרים במעות ההקדש נראה הדבר כאילו ההקדש צריך למעות, ובשל עניים אין משתכרים כיון שחוששים שמא יבואו עניים לבקש מעות בזמן שלא יהיו מעות מזומנים ולא יהיו מעות

לשון זהורית של מצורע

טהרת מצורע מצות עשה, ותגלחתו כשיטהר מצות עשה. כיצד מטהרין את המצורע וכו׳ ונוטל עץ ארז ומצותו שיהיה ארכו אמה ועוביו כרביע כרע מכרעי המטה, ואזוב שאין לו שם לווי כמו שביארנו אין פחות מטפח, ושני תולעת משקלו שקל וכו׳, וכל השיעורים הלכה[לג].

לשון זהורית של פרה אדומה

נוטל עץ ארז ואזוב אין פחות מטפח וצמר צבוע בתולעת משקל חמשה סלעים וכו׳ וכורך האזוב עם הארז בלשון של שני ומשליך אל תוך בטנה של הפרה[לד].

שכר מלמדי הלכות העבודה ומבקרי מומין

מבקרי מומים שבירושלם ותלמידי חכמים המלמדים הלכות שחיטה לכהנים והמלמדים להם הלכות קמיצה וכו׳ כולן נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, וכמה הוא שכרן כמו שיפסקו להן בית דין[לה].

שכר מגיהי ספרים ודיינים

מגיהי ספרים שבירושלם נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, דיינין שדנין את הגזלנין בירושלם נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, וכמה היו נוטלים תשעים מנה בכל שנה[לו] ואם לא הספיקו להן מוסיפין להן, אף על פי שלא רצו מוסיפין להן כדי צרכן והם ונשיהם ובניהם ובני ביתן[לז].

ונהגו לעשות לבית דין קופה, שפוסקין ממון לפרנסת ב״ד, ומגבין אותה בתחלת השנה או בסופה, ואין בו משום תורת שוחד ותורת שכר, כי חובה על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם. וגם אם יש נדבות או הקדישות סתם, לוקחים מהם[לח]. ויותר טוב לגבות מתחלת השנה, שיהא מוכן להם כדי שלא יצטרכו להחניף או להחזיק טובה לשום אדם[לט].

כלי המקדש מהיכן היו באים

פרוכות של היכל תחת בנין עשויות ואינן באין מתרומת הלשכה אלא מקדשי בדק הבית, אבל פרוכות של שערים באין מתרומת הלשכה[מ].

קרבנות ציבור מתרומת הלשכה

ראה לעיל דף ט:

יא.

משא ומתן בכספי יתומים לצורכי ריוח באבק ריבית

מעות של יתומים שהניח להן אביהן אינן צריכין אפוטרופוס, אלא כיצד עושין בהן, בודקין על מי שיש לו נכסים שיש להם אחריות ויהיו עדית ויהיה איש נאמן ושומע דיני תורה ומעולם לא קבל עליו נדוי, ונותנין לו המעות בבית דין קרוב לשכר ורחוק להפסד ונמצאו היתומים נהנין משכר המעות וכו׳[א].

נכסי יתומים מותר ליתן אותם לאדם נאמן שיש לו נכסים טובים קרוב לשכר ורחוק להפסד[ב], כיצד אומר לו תהיה נושא ונותן בהן אם יש שם ריוח תן להם חלקן מן הריוח ואם יש שם הפסד תפסיד אתה לבדך שזה אבק רבית הוא וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם ובנכסי יתומים לא גזרו[ג].

כל רבית דרבנן מותר במעות של יתומים[ד]. וכן נוהגין להקל[ה], אף על גב שיש מחמירים וסוברים שאינו מותר אלא רק בבית דין[ו]. יש מקומות ש[illegible] שאפוטרופוס מלוה מעות יתומים בריבית קצוצה, ומנהג טעות הוא ואין לילך

[illegible]

[לג] **רמב״ם** (טומאת צרעת פי״ח ה״ח). [לד] **רמב״ם** (פרה אדומה פ״ג ה״ג). וכדעת הסובר ביומא (מג.) שמשקלה עשר זוז, וביאר הרמב״ם (פיה״מ פרה פ״ג מ״ט) ששיעור עשר זוז הוא חמש סלעים. ושלא כדעת סוגייתינו ששיעור לשון של פרה אדומה הוא ב׳ סלעים. [לה] **רמב״ם** (סנהדרין פ״ד ה״ד). [לו] **וראה** כתובות (קה.) ומאירי שם. [לז] **רמב״ם** (שם ה״ו). [לח] **שו״ע** (חו״מ סי׳ ט ס״ג). ובפתחי תשובה (שם ס״ק) הביא דברי החתם סופר שהאריך לבאר שאף שבדרך כלל אין למורה ליטול שכר על הוראתו אלא כנגד מה שצריך לפרנס בני ביתו בצמצום, מכל מקום מוטל על הציבור להעמיד רב שיענה תמיד בכל הזמנים לשאלות הציבור ואותו צריך להחזיק בהרחבה גדולה. [לט] **רמ״א** (שם). [מ] **רמב״ם** (סנהדרין פ״ד ה״ג). ומקור החילוקים בין הפרוכות בכתובות (קו.). ולא הזכיר הרמב״ם ששכר הנשים האורגות מתרומת הלשכה, ועמד בזה בהגהות בני בנימין (על הרמב״ם שם). [א] **רמב״ם** (נחלות פי״ח ה״ח). וראה גם שו״ע (חו״מ סי׳ רנ ס״ח). [ב] **כתב** הבית יוסף (יו״ד סי׳ קס ד״ה ומעות) **בשם** הרשב״א בתשובה (מ״ד סי׳ רלב) שמבואר בירושלמי בסוגייתינו שקרוב לשכר ורחוק להפסד היינו כגון שהלוה מתנה שאם יהיה שם ריוח שיקבלו היתומים מחצית אותו ריוח ואם ימצא שום הפסד לא יקבלו היתומים כלום אלא הקרן קיימת להם, וכגון שהתנו שיעמדו כל המעות מיוחדים ושיקבלו היתומים מן הריוח הנמצא שם ממש אבל לא שיוציאם הלוה לצרכו ושיפרע לאחר מכאן כלום כי זה רבית גמורה היא. ובמשנה למלך (מלוה ולוה פ״ד ה״ד) דן בטעם הדבר בב׳ אופנים, ולפי דבריו דנו הפוסקים הרבה בענין ריבית מוקדמת וריבית מאוחרת, ואכ״מ. [ג] **רמב״ם** (מלוה ולוה פ״ד ה״ד). ודנו הפוסקים אם הותר אבק ריבית בנכסי יתומים גם אם אינו קרוב לריוח ורחוק מהפסד (רמ״א נתיב יוסף סי׳ קס סכ״ה ד״ה הוסיף). [ד] **שו״ע** (יו״ד סי׳ קס ס״ו). וכתב בפתחי תשובה (ס״ק יח) שהוא הדין שמותר ליתומים להלוות ליתומים אחרים באבק ריבית. אך אם אביהם הלווה באבק ריבית ומת אסור להם לגבות מחוב אביהם את אבק הריבית. [ה] **אך** הש״ך (ס״ק כו-כז) כתב שלא ראה מקום שנוהגים כך בזמנינו, ואין נותנים בריבית אלא בדרך היתר. אולם בנודע ביהודה (קמא יו״ד סי׳ מ) הכריע להקל כדעת המחבר וכתב שם שכתב בשטר העיסקא שהוא מעות היתומים וכן ראוי לנהוג. [ו] **כך** היא דעת המרדכי (ב״מ פ״ה סי׳ שלב). וכתב הבית יוסף (יו״ד סי׳ קס ד״ה ומעות) שלא משמע כן מדברי הרא״ש (ב״מ פ״ה סי׳ נו) שכתב שמה שצריך בית דין הוא רק בשביל שתהיה אימתם על הלוה.

פניני הלכה

לתת לעניים. וכתב בשו״ת מהר״ם חלאווה (סי׳ סו) לפי טעם זה שבבבלי, שאם נותן הצדקה לקופה ציוה בתחילה שלא יחלקו לעניים אלא סך ידוע בכל שנה ושנה, מותר להלוות מעות של אותו הקדש לגויים, שכיון שאין הטעם שאסור להשכיר המעות הוא רק כדי שלא יבואו לידי מצב שמחמת ההשכרה לא יוכלו העניים לקבל צדקה[illegible] הרי בנדון זה שגם אם יבואו העניים לא יתנו להם אלא תשלום אותו סך שצוה נותן הצדקה אין לחוש לכלום. ועל דרך זה כתב בשו״ת הרדב״ז (ח״ג סי׳ תיד) שאם הגבאי הוא איש עשיר ורוצה לעשות הנאה להקדש ומקבל עליו שאם יבואו עניים לבקש ולא יהיו מעות בקופה ישלם מביתו, מותר להלוות ברבית לגויים. וכל זה לפי הטעם האמור בבבלי שאנו חוששים שיבואו עניים ולא יהיו מעות לתת להם. ובפירוש הר״ד אופנהיים (ירושלמי ד׳ ווילנא) ביאר שגם הירושלמי סובר הטעם של אין עניות במקום עשירות. אך בשו״ת מהרי״ט (ח״ח סי׳ קמד) פסק בפשיטות כטעם הירושלמי שחוששים להפסד, וכתב לפי זה שאם יש משכונות בטוחים למקרה של הפסד שישלמו מהם מותר לעשות סחורה במעות העניים. ובמשנה למלך (מתנות עניים פ״ח ה״ד) תמה על המהרי״ט שפסק כטעם הירושלמי שבסוגייתינו נגד טעם הבבלי בכתובות (ורמה מה שהאריך בזה החיד״א בשו״ת מחזיק ברכה ח״ג סי׳ נב).

ובשו״ת שבט הלוי (ח״ח סי׳ ריג) נשאל בענין כזה בדבר אדם שהיה מקבל כספים מאנשים להשקיעם במסחר והיה נותן להם עשרה אחוזים מהריוח, ושאל אם מותר לו לקחת גם את סכום המעות שהפריש למעשר כספים והוא סכום הגון מאד ולהשקיע גם אותו בעסק אשר על פי דרך הטבע יביא פירות ורוחים גדולים, כדרך ההשקעה שמקבל מהאנשים שהצדקה תרויח עשרה אחוזים מהריוח והשאר יהיה שלו, ונמצא שהצדקה נעשית משקיע ממש כמו אחר שמשקיע בדרך זה. והוכיח הגר״ש ואזנר בתשובתו, שממה שהבבלי נקט רק הטעם שמא ימצאו עניים ולא טעם החשש להפסד המבואר בסוגייתינו בירושלמי, מוכח שאם נמצא אדם מהימן ועושה מסחר באופן שיהיה כסף מצוי תמיד כמו חילוף כספים שאין חשש בדבר וכמו שכתב בספר התרומות (שער מו), וכן פסק הרמ״א (יו״ד סי׳ רנט ס״ח) שצדקה שאינה עומדת לחלק רק הקרן יהא קיים ויאכלו הפירות, מותר לעשות בה סחורה.

אך בערוך השולחן (יו״ד סי׳ רנט ס״ח) חלק וכתב שיש לחוש גם להפסד, וכתב שכשנושאין ונותנין במעות צדקה צריכים לראות שיהא קרוב לשכר אף ריוח קטן ורחוק מהפסד, ומכל מקום כתב בשבט הלוי שכל זה אמור רק במעות צדקה שכבר באו לידי הגבאי וכבר שייך לעניים והקרן קיימת להם לעולם, ולכן יכולים לתבוע שלא יהיה חשש הפסד בדבר, אך במעות מעשר שעדיין לא הגיעו ליד גבאי מותר לעסוק בסחורה ואין צריך לחשוש להפסד המעות, ושלא כסוגייתינו שבירושלמי.

יא.

קהל שנדרו שלא למכור בית הקהל ולבנות חדש אם הוא נחשב נדר לדבר מצוה

בשו״ת חתם סופר (יו״ד סי׳ רכ) נשאל בדבר קהל צעהלים שקנו לפני שנים רבות בית וועד לקהל, ונמצא כתוב בפנקס הקהל אודות בית הקהל הזה וחתום ביד אלופי הקהל ראשים וטובים שקיימו וקבלו עליהם ועל זרעם בנדר על דעת רבים ועל דעת אלופי הקהל ראשים וטובים החתומים מטה, שלא יהיה הרשות ביד שום אחד מאלופי הקהל ראשים וטובים אשר יהיה בכל השנים ובכל הזמנים למכור או להחליף הבית הנ״ל דרך ערמה שבעולם, אם לא יהיה עת הצורך חס ושלום אשר יהיה ההכרח ליקח ספר תורה מההיכל חס ושלום. ואחר הרבה שנים נתעורר צורך למכור את בית הקהל ולבנות אחר תחתיו אף שלא היה עת הצורך כל כך שלוקחים עבורו ס״ת מההיכל, ושאלו את החתם סופר אם יש איזו דרך להתיר את הנדר אף שהוא נדר על דעת רבים שאין לו התרה. ועיקר הסברא להקל בזה הוא כיון שעל פי הדין אי אפשר לידור בלשון נדר על מעשה שיעשו או שלא יעשו אלא רק על חפץ מסוים שיאסרו אותו, ולכן היו צריכים הנודרים לאסור על עצמם את סתירת בנין הקהל בלשון שבועה שהיא חלה על מעשה שיעשו ושלא יעשו ולא בלשון נדר, ודעת הרבה ראשונים (רמ״ה נדרים פ״ח סי׳ ג, טור יו״ד סי׳ רו בשמו, ר״ן נדרים ג: ד״ה חיידי בשם הר״י והר״י מיגאש, רשב״ח נדרים ג: ד״ה גמ׳ חיידי) היא שנדר בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר אינם מועילים לכלום ואינם צריכים הפרה מעיקר הדין, ורק כדי שלא יזלזלו בנדרים כתב הרא״ש (שם) שיעשו התרה, ומכל

אחריו[ז], וכל אפוטרופוס שעושה כן, דנו הפוסקים[ח] אם נפסל. אבל ברבית דרבנן מותר. כל זמן שלא הגדיל היתום לעסוק במעותיו כדרך שאר אנשים אף על פי שכבר הוא בן י״ג שנה, הואיל ולא הגיע לכלל דעת נקרא יתום לענין זה[ט].

השימוש בבירוצי המידות

מה היו עושין בבירוצין, אם יש שם זבח אחר יקריבו עמו ואם לנו יפסלו בלינה, ואם לאו מקיצין בהן המזבח[י].

החשבונות עם הממונה על הקינים

ראה להלן יג.

נסכים שקדשו בכלי נפסלים בלינה

הנסכים מעכבין את הזבח אלא מביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים אחד יחיד ואחד צבור[יא], והוא שלא קדשו הנסכים בכלי שרת אבל אם נתנן לכלי שרת אם לנו יפסלו בלינה[יב].

מותר הקטורת

וכך היו עושין במותר הקטרת, משיגיע ראש חדש ניסן מחללין אותו על שכר האומנין וחוזרין מעות השכר לקיץ המזבח ונוטלין האומנין מותר הקטרת בשכרן וחוזרין ולוקחין את הקטרת מהן מתרומה חדשה כדי להקריבה ממעות תרומה חדשה, ואם אין להן תרומה חדשה מקטירין אותה מתרומה ישנה[יג].

[ז] **שו״ת** מהרי״ל (סי׳ ט). [ח] **חו״מ** סי׳ לד סי״א. [ט] **רמ״א** (שם). ומקורו בתרומת הדשן (פסקים ס) בשם הגהות סמ״ק (סי׳ פז). אבל מי שיש לו אב ואין אביו רוצה לפרנסו ולהתעסק בצרכיו אין לו דין יתום ואסור להלוות מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, וכן אלמנה שאין יודעת להתעסק במעות כאיש אין היתר זה נוהג בה (ש״ך סי״ק כט). [י] **רמב״ם** (מעשה הקרבנות פ״ב ה״י). וכתב הרדב״ז שהטעם הוא כיון שלב בית דין מתנה עליהם כמבואר להלן (ע״ב), ומכל מקום אם נפסלו בלינה אין לב בית דין מתנה להכשיר פסולים, וגם בקרבנות יחיד (כמבואר בפוסקים ורלאה מענה למלך שם ה״ט ד״ה ומ״ש רבינו ומקדש דוד סי׳ ג אות ג ד״ה והנה המעם) לב בית דין מתנה על בירוצי המידות שלא יקדשו לענין שיוכלו לפדותן ולא לענין שיפסלו בלינה. [יא] **וראה** מה שדן לפי זה בלב חיים (פלאג׳, אורים סי׳ טז) בחיוב אמירת פרשת הנסכים בתפילת שחרית עם פרשת הקרבנות. [יב] **רמב״ם** (מעשה הקרבנות פ״ג ה״ג). וכן כתב גם בהלכות פסולי המוקדשין (פי״ב ה״ו). **וראה** כסף משנה (שם) **ותוספות יום טוב** (מנחות פ״ו מ״ד ד״ה נסכים) שדנו אם רק הכלי מקדש את הנסכים ליפסל או שצריך גם את שחיטת הזבח. [יג] **רמב״ם** (מקדיש פ״ד ה״ג). **וראה** לעיל דף י׳. בענין חילול הקדש על המלאכה. [יד] **כתב** בערוך השלחן (קדשים סי׳ יט סי״ז) שהיינו דווקא בי״א סממני הקטורת, אבל בחמשת הסממנים הבאים להכשירן כשר אף מן החולין. [טו] **רמב״ם** (כלי המקדש פ״ג ה״ו). **ופסק** כדעת ר״י בר חנינא ושמואל בסוגייתינו שבדיעבד אם פיטמה משל חולין פסולה, ולא כדעת ר׳ יהושע בן לוי ור׳ יוחנן שהכשירו בדיעבד, כיון שמסתימת הבבלי (כריתות ו.) נראה שפסול גם בדיעבד. **וראה** שיירי קרבן (יומא כד: ד״ה פ״כ) שכתב שגם מהבבלי מוכח שההלכה כר״י בר חנינא. [טז] **רמב״ם** (מקדיש פ״ד ה״ח). [א] **כמו** שנתבאר לעיל דף יא. בדין מותר הקטורת. [ב] **רמב״ם** (ערכין וחרמין פ״ב ה״י). כיון שאין יכולים למכרו ליחיד לצורך אותו הדבר, היינו שיביא ממנו היחיד קטורת, כיון שאין היחיד מביא קטורת. ולכן מוכרים אותו לציבור לצורך הקטורת, וכיצד היא המכירה לציבור, על ידי שנותנים אותו לאומני הקטורת בשכרם וחוזרים ולוקחים אותה מתרומה חדשה (רדב״ז שם).

יא:

פיטום הקטורת משל הקדש

כל מעשיה בקדש בתוך העזרה ומשל הקדש, והמפטם את הקטרת[יד] מן החולין או בכלי של חולין פסולה[טו].

קרבנות תמידים שהותירו

משיגיע ראש חדש ניסן אין מקריבין קרבנות הצבור אלא מתרומה חדשה ואם לא באה החדשה לוקחין מן הישנה, לפיכך אם הגיע ראש חדש ניסן ויש עמהן בהמות לתמידים מתרומה ישנה פודין אותן ויוצאין לחולין אף על פי שהן תמימין ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקיצין בה את המזבח, שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות שלוקחין לתמידין שאם לא יהיו צריכין להן יצאו לחולין[טז].

יב.

מקדיש בסתם ולא פירש למה ההקדש

הקדיש נכסיו סתם והיתה בהן הקטרת שנותנין לאומנין בשכרן עד שיחזרו ויקחו אותה[א], הרי זו תנתן לאומנין בשכרן כמו שעושין במותר הקטורת, וכן עושין אם יש בנכסיו אחר ממעני הקטרת[ב].

אוצר החכמה 19/06/2018

המקדיש את בהמתו סתם או שהקדיש את נכסיו סתם רואין כל בהמה תמימה הראויה להקריב על גבי המזבח זכרים ימכרו לצרכי עולות ויקריבו אותן עולות,

פניני הלכה

מקום ודאי שאפשר להתיר נדר כזה אף שנדרו אותו על דעת רבים. אלא שאם באנו להתיר הנדר מטעם זה, צריך לברר אם הוא נחשב לנדר לדבר מצוה או לנדר בעניני חולין, כיון שבנדר לדבר מצוה כתב הרא״ש שחל הנדר אף בנדר בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר, כיון שנדר לדבר מצוה יש לו מקור אחר להיותו חל וגדר אחר הוא, מדין בפיך (דברים כג כד) זו צדקה (נדרים ז.) וחל גם כששינה הלשון. ומעתה צריך לדון אם נדר זה שלא לסתור את בית הקהל ולבנותו מחדש נחשב לנדר לדבר מצוה או לאו.

וכתב החתם סופר לדון על פי המבואר בסוגייתינו, שנדר זה נחשב נדר לדבר מצוה, וממילא אי אפשר להפירו אף שאמרו השבועה בלשון נדר. שבגמ׳ בסוגייתינו אמר רבי חנינה ששחצית (גמוה) גדולה היתה בבני כהנים גדולים שהיו עושים את הפרה האדומה, שיותר ששים ככרי זהב היו מוציאין בבניית כבש חדש להוצאת הפרה אף שהיה הכבש של פרה האדומה הקודמת עומד עדיין, ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חבירו אלא סותרו ובונה אותו משלו. התיב רבי עולא קומי ר׳ מנא והא תני שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו אית לך מימר שמעון הצדיק שיחץ היה, מאי כדון על שם מעלה היא בפרה סילסול הוא בפרה (ובמתמ מין מיקור שמליות בנגיית בנם מדם, מין שלכנות הפרה עושים כן ולסלסול לה שנוים לה בכם מדם). וצריך ביאור מה מידת שחץ ואיסור גאוה יש בבניית כבש חדש לכל פרה לפי מה דסלקא אדעתין שאין כאן ענין מיוחד של כבוד הפרה. וביאר החתם סופר בזה, שהיו סותרים את הכבש החדש כדי שלא יהיה שם הראשונים על המלאכה והיו בונים כבש חדש על שמם כדי להגדיל ולהאדיר את שמם, ואיסור יש בדבר. וא״כ גם לענין הנדר שנדרו הקהל שלא יסתרו את בית הקהל ויבנוהו, שכוונתם בנדרם היתה לתכלית זו כיון שהיו נוהגים המנהיגים כפרהדרין המתחדשים בכל שנה היה מתחדשים גזרותיו להרוס בנין הראשונים לאבד שמם ולבנות במה חדשה כדי שיקרא על שמו, ולכן עשו התקנה הזו כדי לגדור פרצה זו, וא״כ דבר מצוה גדולה הוא לגדור בפני עושי עוול הבונים חרבות למו לעשות להם שם, ונדר לדבר מצוה הוא וחל לכל הדעות. (ועיי״ש עוד).

יא:

כלי כסף שכביהכנ״ס יש למכרם בדרך כבוד

מבואר במשנה ובגמ׳, שמותר הקטורת שהיה נשאר בכל שנה ושנה לא היו יכולים להקריבו בשנה האחרת כיון שהקטורת צריכה לבא משקלי השנה החדשה, ולכן היו נוטלים מעות ממעות הלשכה ומזכים אותם על ידי הגזבר לאומנים שהיו עושים את הקטורת, כיון שהדין הוא שהם נוטלים שכרם ממעות הלשכה, ואחר כך היו נוטלים את המעות הללו שהם מעות חולין השייכים לאומנים והיו פודים בהם את מותר הקטורת, באופן שהקדושה עברה לדמים ומותר הקטורת שייך לאומנים, ושוב היו קונים את הקטורת מהאומנים בשקלים של השנה החדשה וכך בא המותר משקלי השנה החדשה. ומה שהיו צריכים לכל זה, הוא כיון שאי אפשר לחלל את הקטורת על החוב שחייבים לאומנים חלף עבודתם כיון שהקטורת אינה מתחללת על העבודה אלא על המעות ולכן צריכים לזכות תחילה מעות לאומנים, ואי אפשר למכור הקטורת לאחד מהשוק ולחזור ולקנותה ממנו בשקלי השנה החדשה כיון שכך הדבר עדיף יותר שהוא מפחית בזלזול בקדשים שלא למכרם לאדם זר.

ומדין זה נלמד שראוי לשמור על כבוד הקדשים, וגם כשצריך למוכרם ראוי להקפיד למכרם לגזבר של הקדש או מי שעושה במלאכת ההקדש כמו האומנים, ולא למכרו לאדם זר. ומכאן למד בשו״ת גינת ורדים (יו״ד כלל ג סי׳ יג) לענין דומה לזה, שנשאל שם אודות מה שכתב מהרי״ק (סי׳ קפח, הובא בגנת יוסף סי׳ קנג ד״ה לכאורה) שכלי הקדש של כסף שנהגו בהם להביאם תמיד לבית הכנסת בחגים ומועדות אין יכולים להוציאם לחולין ולמכרם אחר כך, וכתב המגן אברהם (ס״ק מג) שעכשיו המנהג פשוט שנשארים ברשות בעליהם ואם כן הרי זה כאלו התנו עליהם שלא יקדשו ולכן אינם קדושים. וכתב במשנה ברורה (ס״ק נה) שיותר טוב להתנות בהדיא בשעת הבאה שהוא רק בתורת שאלה בעלמא. וכן דעת הגינת ורדים וכתב שהמנהג הוא שמוציאים כלי הכסף לחולין, והוסיף וחידש שגם אם חקקו על כלי הכסף את שם המקדיש אין להוכיח מזה שכוונתו שישארו הכלים להקדש בית הכנסת, ויכולים להוציאם לחולין. ומ״מ כתב שאינה משנת חסידים להוציאם וגם כיון שהיו כבר קדושים אין ראוי לזלזל בהם, ולכן נכון הדבר שכשמוציאים את הכלים לחולין ינהגו בהם על דרך המבואר בסוגייתינו וימכרום לגבאי ביהכנ״ס עצמו ולא לאיש נכרי, ובזה יהיה יותר בדרך כבוד וכנ״ל.

יב.

סתם הקדש בזמן הזה

בגמ׳, סתם הקדש לבדק הבית, והעמידו מימרא זו כדעת רבי אליעזר, ואמר רבי יוחנן טעמא דרבי לעזר ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה׳ (ויקרא כז יד) מה

והנקבות ימכרו לצרכי שלמים ויקריבו אותן שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית שסתם הקדשות לבדק הבית, ועל זה נאמר (ויקרא ה ט) ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש כלומר כל הראוי לקרבן על גבי המזבח יקרב[ג]. ויש אומרים שזכרים יקרבו עצמם עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויקנו מדמיהם עולות[ד].

המתפיס עולתו לבדק הבית, וכן המקדיש נכסיו והיו בהן זכרים שדינן שיקרבו עולות, אין עורותיהן לכהנים שנאמר (ויקרא ז ח) עולת איש פרט לעולת הקדש, אלא ימכרו העורות ויפלו לבדק הבית, אחד עולת איש או אשה או עכו"ם או עבד עורותיהן לכהנים לא נאמר איש אלא להוציא ההקדש[ה].

הקדיש נכסיו סתם והיו בהן יינות ושמנים וסלתות ועופות הראויין ליקרב על גבי המזבח ימכרו לצרכי אותו המין ויקריבו אותן והדמים ילקח בהן זכרים ויקריבו עולות[ו]. ומפני מה יקריבו דמי אלו עולות, ודמי הבהמה התמימה יפלו לבדק הבית, לפי שהבהמה הקדושה למזבח אם נפל בה מום יש לה פדיון כמו שיתבאר והסלת והיין והשמן והעופות שנפסלו אין להן פדיון שנאמר והעמיד את הבהמה וגו' כל שישנו בכלל העמדה והערכה יש להן פדיון וכל שאינו בכלל העמדה והערכה אין לה פדיון[ז].

סתם הקדש וסתם חרם

אחד האומר הרי זה הקדש לבדק הבית או חרם לבדק הבית או חרם לשמים, וכן בכל נכסיו אם אמר כל נכסיו הקדש או חרם לבדק הבית או חרם לשמים הרי אלו יפלו לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם הרי אלו לכהנים, שסתם חרמים לכהנים, שנאמר (במדבר יח יד) כל חרם בישראל לך יהיה[ח].

הקדש בדק הבית חל על קדשי מזבח

המקדיש קדשי מזבח לבדק הבית הרי ההקדש חל עליהן ותערך הבהמה ותפדה ויפלו דמיה לבדק הבית והבהמה תקרב למה שהיתה בתחלה, אבל המקדיש קדשי בדק הבית למזבח ואמר הרי זה עולה או שלמים או החרימם לכהנים לא עשה כלום ואין הקדש מזבח ולא החרם חל על קדשי בדק הבית שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו[ט].

מעילה בגידולי הקדש

גידולי הקדש מועלין בהן, כיצד הקדיש שדה והוציאה עשבים אילן ועשה פירות מועלין בהן[י].

חלב וניזה של בעלי מומין שהוקדשו ונפדו

המקדיש בעלת מום קבוע למזבח אינה אסורה בגיזה ועבודה אלא מדבריהם, נפדת הרי זו כחולין לכל דבר ותצא לחולין להגזז ולהעבד[יא].

יב:

המפריש נקבה לקרבנו אם עושה תמורה

המפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו עושה תמורה אף על פי שאינן ראויין ליקרב הואיל וירדו לקדושת דמים והרי הם תמימים ירדו לקדושת הגוף[יב], אבל המפריש שעיר לחטאתו ונשיא שהפריש שעירה לחטאתו וכהן גדול שהפריש פרה לחטאתו, אינן עושין תמורה שכל המשנה בחטאות לא נתקדשה כלל ואפילו קדושת דמים כמו שביארנו בהלכות פסולי המוקדשין[יג].

הפריש לאשמו קרבן שלא בגיל שחייב בו

היה חייב באשם בן שנה והביא בן שתים או בבן שתים והביא בן שנה וכו', פסול ותעובר צורתו ויצא לבית השריפה. זה הכלל כל הפסול בחטאת פסול באשם, חוץ מן האשם ששחטו שלא לשמו שהוא כשר כמו שיתבאר[יד].

שעות מונין לקדשים, ואם הוסיפו שעה אחת או פחתו שעה פסולין, כיצד קרבן שמצותו להיות בן שנה אם הוסיף על השנה שעה אחת נפסל, אפילו היה בן שנה בשעת שחיטה והוסיף על השנה בשעת זריקה נפסל עד שיהיה בן שנה עד שעת זריקה וכן בכל הזבחים[טו].

[ג] **רמב"ם** (שם ה"ז). וכדברי רבי אליעזר במשנתינו שזכרים ימכרו לצרכי עולות ואינם קרבים עצמם לעולות, ושדמי הנקבות נופלים לבדק הבית ולא לעולות. וגם במקדיש סתם, ושלא כהכרעת ר' פפייס. והטעם כתב הרדב"ז, כיון שהעמידו בגמ' דברי רבי אליעזר כדעת הסוברים שסתם הקדשות לבדק הבית והלכה כמותו, וגם כיון שרבי עקיבא ראה דברי ר' אליעזר מדברי ר' יהושע. (ולפי עוד לפם משנה מעשה הקרבנות פ"ה הכ"ח). וכתב בערוך השלחן (הל' ערכין סי' לח ס"ק יג-יג) שהכרעת הרמב"ם היא כמאן דאמר דגם במקדיש עדרו סובר ר' אליעזר שסתמו לבדק הבית, כיון שכך מוכח בבבלי (תמורה לג:). [ד] **ראב"ד** (שם ה"ח), שנקט שאין לחלק בין מקדיש נכסיו דרישא דמתניתין למקדיש נכסיו דסיפא דמתניתין, ולא כהרמב"ם שחילק בזה וכדלהלן, ולדעתו סיפא דמתניתין אינה ר' אליעזר דרישא אלא ר' אליעזר אחר הסובר כרבי יהושע שהנכסים צריכים ליפול לקרבנות עולה ולא לבדק הבית, וכיון שכן יש שלשה תנאים העומדים בשיטה זו, ר' יהושע ור' פפייס ור' אליעזר דסיפא, והלכה כמותם נגד רבי עקיבא ור' אליעזר דרישא (ולפי לדב"ז שם ה"ט ושיירי קרבן נסוגייתינו). [ה] **רמב"ם** (מעשה הקרבנות פ"ה הכ"ח). ותמה בלחם משנה (שם) שהרי דברים אלו לדעת רבי יהושע בסוגייתינו הם שסובר שדינם של הבהמות שיקרבו עולות, והרמב"ם פסק בהלכות ערכין ערכין (כמובא למעלה) כרבי אליעזר שימכרו למרכי עולות. והאריכו האחרונים באופנים שונים ביישוב קושיה זו, (ולפי ספר המפתח שם ושם). ובחסדי דוד (על התוספתא קרבנות פי"ח ד"ה עולה) כתב שדברי הרמב"ם כאן הם במפרש להדיא שהראוי למזבח והראוי לבדק הבית לבדק הבית, ובזה הדין כמו לר' יהושע. [ו] **רמב"ם** (ערכין וחרמין פ"ה ה"ח). [ז] **רמב"ם** (שם ה"ט). והראב"ד (שם ה"ח) תמה מה החילוק בזה, שהרי סוף סוף שניהם נפדים הם. והרדב"ז (שם ה"ט) ביאר חילוקו של הרמב"ם, שדברים שיש להם פדיון חלה קדושתם על פדיונם ונעשית בהם מצוותם ולפיכך יפלו לבדק הבית, אבל דברים שאין להם פדיון אם יפלו דמיהם לבדק הבית לא תתקיים בהם מצוותם כלל ולפיכך יביא בדמיהם עולות. [ח] **רמב"ם** (ערכין וחרמין פ"ו ה"ח). וכדעת הסובר (ערכין כח:) שסתם חרמים לכהנים ולא לבדק הבית. ונושאי כליו כתבו בזה כמה טעמים. [ט] **רמב"ם** (שם ה"ח). ומטעמו של הרמב"ם בחילוק הדינים מבואר שגם במקדיש קדשי בדק הבית למזבח אין עיכוב בעצם החלות מלחול, ומה שאינו חל הוא רק כיון שאין כאן מעשה הקדש (מ' הגרי"ז הל' ממורה פ"ד ה"ל, עי"ש). [י] **רמב"ם** (מעילה פ"ה ה"ו). וכדעת רבי יוסי (מעילה יג.) ולא כתנא קמא שחולק עליו, וכתב מהר"י קורקוס (שם והובא נכסף משנה שם) שאחד הטעמים לזה הוא מחמת המשנה שהובאה בסוגייתינו ששנינו שמועלים בגידוליהם. (ולפי מוספות יום טוב מעילה פ"ג מ"ו ושו"ת מנחת נחום סי' לח ענף ג מה שכתבנו בביאור דעתם בזה). [יא] **רמב"ם** (מעילה פ"ח ה"ט). וראה קרבן העדה ותקלין חדתין בסוגייתינו שפירשו כל אחד לפי דרכו את הנראה מסוגייתינו שגם תמימים שנפדו חלבן מותר. [יב] **כדעת** תנא קמא במשנה שהובאה בסוגייתינו. וראה שפת אמת (תמורה כ. ד"ה נגמ') שביאר הטעם שפסק כמותו ולא כרבי שהכריע (תמורה שם) שבעולה ופסח עושים תמורה ובאשם אין עושה תמורה. [יג] **רמב"ם** (תמורה פ"ג הכ"ח). [יד] **רמב"ם** (פסולי המוקדשין פ"ד הכ"ו). וכך היא הגירסה במנחות (מח:). ויש גירסאות בסוגייתינו שגורסים שבן שנה והביא בן שנתיים יצא, וכן פסק הסמ"ג ושלא כדברי הרמב"ם. וגירסת הגר"א בסוגייתינו שלתנא קמא בבן שנה והביא בן שנתיים ובן שתים והביא בן שנה כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה, ולדעת רבי שמעון אינו קדוש, ופסק הרמב"ם עולה כדעת ר' שמעון. [טו] **רמב"ם** (מעשה הקרבנות פ"ג ה"ג). וכתב בשו"ת חיים שאל (ח"ג סוס"י ז) שעל דבריו כאן סמך הרמב"ם שלא נזקק לפסוק להדיא את

פניני הלכה

אנן קיימין, אם בבית דירה כבר כתיב (שם פסוק טו) אם המקדיש יגאל את ביתו, אלא כן אנן קיימין במקדיש נכסיו מיכן שסתם הקדישות לבדק הבית. ויש לברר מה דין סתם הקדשות בזמן הזה.

באור זרוע (מ"ד סי' קכח) כתב, שהיה מעשה בהרב ר' אליעזר בר יצחק זצ"ל מפרגא שמצא בארץ רוסיאה ספר אחד שהיה כתוב עליו פלוני נתן ספר זה להקדש, וצוה לשומרו ואמר שאסור ללמוד בו כיון שהקדש אסור בהנאה, וגם אי אפשר לפדותו כיון שהמקדיש מטלטלין בזמן הזה אין להם תקנה רק הקרקעות יש להם תקנה בפדיון (דעת ר"ת הובא בשמ' ע"ז יג.). ומכל מקום אם היה דעתו ליחד ספריו לצורך שילמדו בהם או שרצה ליחד ממונו לצדקה ואמר אני נותן ספר זה להקדש או ממון זה להקדש, וכשראה שנאסר הספר או הממון וטעונים גניזה מצטער, או אפילו אין אנו רואין שמצטער פותחין לו בחרטה ואוסרים לו אילו היית יודע שבדיבור זה שאמרת הרי הם הקדש נאסרים וטעונים גניזה היית אומר בלשון הזה הרי הם הקדש, וכשהוא אומר לאו מתירין לו מיד ואומרים לו שייחד אותם למה שהוא רוצה, כיון שההלכה היא שיש שאלה להקדש. אך הרשב"א (בתשובה ח"א סי' תשמג) כתב שהמקדיש בזמן הזה חפץ להקדש נוקטים שאין כוונתו לבדק הבית או לקרבן אלא לעניים, וכן פסק הרמ"א (יו"ד סי' רנח ס"ח). ובערוך השלחן (שם) האריך בביאור הענין, וציין שבזמנינו נהגו לקרוא לכל דבר מצוה בשם הקדש, ועל כן נהוג לקרוא למקום בית החולים ולמקום שבו מתאספים העניים האורחים בשם הקדש, ולכן יש לנקוט שכל המקדיש בזמנינו אין כוונתו אלא לעניים. וכן כתב בשו"ת דובב מישרים (ח"ד סי' מ) לענין אשה שרקמה פרוכת לארון הקודש ורקמה עליו תיבות "קודש לה'", וחשש השואל שמא על ידי זה קדשה הפרוכת לקדושת בדק הבית וא"א להשתמש בה לארון קודש. והכריע בדובב מישרים שאין לחוש לזה וכדברי הרשב"א, שודאי לא להקדש בדק הבית נתכוונה האשה אלא לקדושת בית הכנסת וארון קודש, ומה שכתבה שיהיה קדש לה' אין כוונתה אלא שיהיה לדבר של קדושה, ולכן יכולים להשתמש בפרוכת לארון קודש בלי חשש ופקפוק.

ובשו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' קלט) דן במקרה חמור יותר, שהמקדיש אמר להדיא שכוונתו היתה לבדק הבית, והיה שם הנידון באיש אחד שקיבל על עצמו, כאשר הגיע לארץ אנגליה אחרי ימי החורבן והתחיל לעסוק במסחר, וכאשר שלמו אז הקונים במטבעות זהב באשר אז מטבע של זהב נחשב בעיני הקונים האנגליים כפונט רגיל, שם האיש ההוא את המטבעות הללו על הצד במחשבה טהורה להביאם לבית המקדש כאשר נזכה שיבנה במהרה בימינו, ואחר שנים נתעורר לשאול מה עליו לעשות ומה דין הכספים האלו. באופן זה מסיק בחלקת יעקב, שאמנם חל הנדר לבדק הבית כפי כוונתו, ומ"מ כתב שם שאפשר להישאל על הנדר אם כאשר יבארו לנודר הזה את חומרת הענין וכמה מכשולות יכולים לצאת מזה ישאל הנודר על נדרו ויאמר שאדעתא דהכי לא נדר ויתירו לו אותו.

יב:

הקרבת קרבן זקן בבית המקדש

בגמ', תני אשם בן שנה הביא בן שתים יצא בן שתים והביא בן שלש לא יצא.

יג.

פריון קדושה בעופות שהוקדשו למזבח

הסולת והיין והשמן והלבונה והעופות והעצים וכלי שרת שנפסלו או שנטמאו אין פודין אותן שנאמר (ויקרא ו ט-יג) והעמיד והעריך, כל שישנו בהעמדה נערך ואלו אינן בכלל העמדה, לפיכך אין נפדין לעולם[א]. אוצר החכמה

תמורה ברובע ונרבע

הרובע והנרבע הרי הם כבעל מום ועושין תמורה וכן כל כיוצא בהן[ב].

החשבונות עם הממונה על הנסכים

משלשים יום לשלשים יום פוסקין שער היין והסולת עם הממונה על הנסכים אם הוקרו נסכים מספק להן כמו שפסקו עמו, ואם הוזלו מספק להן כשער הזול,

הממונים שהיו במקדש

חמשה עשר ממונין היו במקדש וכן ממנים לעולם על כל דבר מט"ו דברים אלו ממונה אחד, ואלו הן: **א** על הזמנים, **ב** על נעילת שערים, **ג** על השומרים, **ד** על המשוררים, **ה** על הצלצל עם שאר כלי שיר, **ו** על הפייסות, **ז** על הקנים[ז], **ח** על החותמות, **ט** על הנסכים[ח], **י** על החולין, **יא** על המים, **יב** על מעשה לחם הפנים, **יג** על מעשה הקטורת, **יד** על מעשה הפרכת, **טו** על מעשה בגדי כהונה[ט]. ויש מוסיפים גם הממונה על הפתילות[י]. כל אחד ואחד

והשכר שמשתכר ההקדש בשערים אלו הוא הנקרא מותר נסכים ולוקחין בו עולות לקיץ המזבח[יג].

הממונה שעל הקינים הוא שפוסקין עמו שימכור הקנים לקרבנות כך וכך בסלע וכל מי שהוא חייב תורים או שני בני יונה יביא דמיהם למקדש, וזה הממונה נותן הקינים לבעלי הקרבנות ועושה חשבון עם הגזברין ונותנין לו, משלשים יום לשלשים יום פוסקין עמו השער, ואם הוזלו הקינים מספיק כשער הזול ואם הוקרו מספיק כמו שפסקו עמו שיד הקדש על העליונה, וכן קן שנמצא פסול או שנפסל קודם שיקרב[יד] נותן אחר תחתיו[טו].

דין חזרה בהקדש כשהוזלו הפירות או נתייקרו לפני משיכה

הגזבר שקנה להקדש או שמכר ידו על העליונה כיצד נתן דמים של הקדש אע"פ שלא משך הפירות אם הוקרו קנה כדין תורה, ואם הוזלו הפירות חוזר שהרי לא משך, ולא יהא כח הדיוט חמור מכח ההקדש[טז].

הממונה על הפייסות

זה שעל הפייסות הוא מפיס בין הכהנים בכל יום עד שיהיה כל איש ואיש עושה מלאכתו שזכה בה בפייס, וד' פעמים היו מפיסין בכל יום ובהלכות תמידין (פ"ד ה"ו והי"ד) אבאר כיצד היו מפיסין[יז].

ממונים אלו תחת ידו אנשים הרבה, כדי להכין המלאכה שהוא ממונה עליה[יא].

הממונה על הפייסות

זה שעל הפייסות הוא מפיס בין הכהנים בכל יום עד שיהיה כל איש ואיש עושה מלאכתו שזכה בה בפייס, וד' פעמים היו מפיסין בכל יום ובהלכות תמידין (פ"ד ה"ו והי"ד) אבאר כיצד היו מפיסין[יב].

המבואר בסוגייתינו שאם חייב בן שנתיים והביא בן שלוש לא יצא. וראה פניני הלכה בדין קרבן זקן. **[א] רמב"ם** (פסולי המוקדשים פ"ה ה"י, מעילה פ"ג הט"ז, ושגגות פ"י ה"ח). **[ב] רמב"ם** (תמורה פ"ח ה"ח). כיון שמינם קרב ומותרין באכילה, דומים הם לבעל מום שעושה תמורה, ולא לבהמה טמאה שאינה עושה תמורה (מהר"י קורקוס). **[ג] רמב"ם** (כלי המקדש פ"י הי"ג). **[ד] השמיט** הרמב"ם ההלכות שבמשנתינו שאם התליעה הסולת התליעה לו וכו', והקשה בתוס' יום טוב (במשנתינו) מאיזה טעם השמיטו הרמב"ם. וכתב הפרי חדש (בהגהות מיס חייס על הרמב"ם כאן) שהדבר נלמד ממה שכתב הרמב"ם לענין קן שנמצא פסול שנותן אחר תחתיו. **[ה] רמב"ם** (כלי המקדש פ"ו ה"ט). והראב"ד חלק וכתב שהממונה על הקינים ועל הנסכים אינו עושה אלא מעשה גזברות בעלמא ואינו מוכר להקדש משלו, ועל בעלי הבתים המוכרים הסלתות להקדש עליהם אמרו שאם קבלו לספק מארבע ועמדו משלש או משלש ועמדו מארבע מספקים מארבע וכו'. וכן נראה מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (במשנתינו, פ"ד מ"ט). **[ו] רמב"ם** (מכירה פ"ט ה"ג). וכתב הראב"ד (סס) שלפי זה אם רצה חוזר ואם רצה ממשכן ונוטל ממנו כשער הזול, והביא ראיה לזה ממה ששנינו בסוגייתינו שמי שקבל לספק סלתות משלשה ועמדו מארבעה מספק מארבעה שיד הקדש על העליונה. **[ז] ראה** לעיל בחשבונות שחישבו עם הממונה על הנסכים מדברי הרמב"ם (כלי המקדש פ"ו ה"ט). **[ח] במשנתינו** שנינו על הסלתות, ונקט הרמב"ם שהיה הוא ממונה על כל הנסכים (רדב"ז). ובדפוסים שלנו היגרסא במשנה על הנסכים. **[ט] רמב"ם** (כלי המקדש פ"ו ה"ח). ולהלן בדפים הבאים יבוארו ענייניהם בפרטות כסדר הגמרא. וראה רדב"ז (סס בסוף הפרק) שנתן טעם לסדרו של הרמב"ם, וכתב בטעם סדר המשנה השונה מסדר הרמב"ם שאפשר שהוא לפי חשיבותם של הממונים. **[י] ראב"ד** (סס), ופירש כן ב"על הפקיע", וכפירוש הירושלמי בסוגייתינו. אך הרמב"ם מפרש על הפקיע שהוא הממונה על השומרים כפירוש הבבלי (יומא כג.), וכתב (סס ה"ד) שזה שעל השומרים הוא איש הר הבית שמסבב על הלוים בכל לילה וכל מי שישן על משמרו מלקה אותו במקלו ושורף את כסותו (כסף משנה). **[יא] רמב"ם** (סס ה"ג). **[יב] רמב"ם** (סס ה"ח). וכן פירש רש"י (יומא

פניני הלכה

ומבואר בזה שקרבן זקן פסול להקרבה וכבש אחרי שעבר שנתיים ונעשה בן שלוש כבר זקן הוא ופסול להקרבה. וכן נמנה פסול זקן בבכורות (שם). בין המומים הפוסלים את הבהמות להקרבה. ונחלקו הראשונים בגדר הפסול. לדעת הרמב"ם (פיסורי מזבח פ"ג ה"ו, לפירוש המשנה למלך שם), דוקא קרבן זקן שנעשה תשוש מחמת זקנותו פסול להקרבה מן התורה והוא הנקרא זקן, אבל אם עדיין כוחו במותניו אין בו פסול, אלא שלכתחילה אין להקריב פר אחרי ג' שנים וכמבואר בסוגייתינו ואין בו פסול זקן. וכן כתב רבינו גרשם (בכורות שם). ולדעת התוספות (יומא סה:) פסול זקן מן התורה הוא בפר אחר ג' שנים וכבר אז הוא נחשב לזקן ופסול להקרבה. ורש"י כת"י (שטמ"ק כתובות עה) נסתפק בזה.

והנה מצאנו בכמה מקומות קרבנות שהקריבום בימי זקנתם. התוספות (זבחים נט: ד"ה שם) הביאו מהמדרש ששנים עשר הפרים שהביאו הנשיאים לחנוכת המזבח הקריבום בימי שלמה המלך ת"פ שנה אחרי חנוכת המזבח, (ולפי תורת הקודש ת"ג סי' ז פוסק שגיאור נשם הגרי"ז מנריסק שהכרח היה להקריבם, כיון שהמקדים ממימים לנדק הבית שם מוסף להקריבו. ולפי שגיאור להם מוכר היה להשתמש בשיירים אלו, אף שהמפקים ממימים לנדק הבית קדושים הם מיד קדושת מוסף ומין להשתמש בהם כלל). והקשו התוספות שהרי אחרי ת"פ שנים היו הפרים זקנים מופלגים ואם זקן פסול להקרבה כמבואר בסוגייתנו כיצד היו יכולים להקריב פרים אלו.

ותירצו התוס' שהוראת שעה היתה. ולדעת הרמב"ם אין קושיה זו קשה כל עיקר, כיון שלדעתו רק זקן שתש כוחו פסול להקרבה, ופרים אלו שחיו בנס ת"פ שנה לא מצאנו שתש כוחם בסוף ימיהם. (רמה מנפה מימן, יעב"ץ, ר' אליעזר משה הורוויץ, הגהת מהן השפת אמת, וכנסת הגדולה בהגהות שם). וכן מצאנו באבות (פ"ה מ"ג) שאילו של יצחק נברא בערב שבת בין השמשות. ושעת הקרבתו של איל זה בזמן עקידת יצחק אחר ב' אלפים וע"ד שנים וכבר היה אז זקן מופלג. וכתב במקדש יחזקאל (בכורות שם.) שלדעת הרמב"ם שאין זקן פסול אלא כשתש כוחו ניחא, שמסתבר שאיל זה לא תש כוחו, אך לדעת התוספות צריך לומר שגם שם היתה הוראת שעה מיוחדת, או שכיון שאם לא היו שוחטים את האיל היה חי עוד שנים רבות עדיין אינו נחשב לזקן ביחס לשנותיו.

אך בשו"ת חיים שאל (מ"ג סי' ז) הקשה על דברי המשנה למלך בדעת הרמב"ם מהמפורש בסוגייתינו, שאם הביא בן שלוש לא יצא, ומפורש שגם אם לא תש כוחו עדיין ואינו אלא בן שלוש פסול הוא להקרבה גם בדיעבד ולא רק לכתחילה כדברי המשנה למלך, וכתב שהם דברים ברורים ויש להפליא על הרב המשנה למלך שכל רז לא אנס ליה איך לא זכר מדברי הירושלמי כאן, וודאי לדינא קרבן בן שלוש פסול להקרבה גם בדיעבד.

פרק חמישי - אלו הן הממונים

אמירת "זכר צדיק לברכה" על אדם חי, ואם יש להתיר ענונה ע"י זה

בשו"ת חוות יאיר (סי' עח) נשאל בדבר שני אנשים אב ובנו, ששם האב היה אשר גינצבורג ושם בנו היה דוד, ונסעו באניה בלב ים מאמשטרדם לפורטיגאל ונאבד זכרונם לגמרי כעשר שנים ונשארו נשותיהם עגונות. ואחר עשר שנים בא לפני בית הדין באמשטרדם שטר מקוים, ועד אחד מעידי שטר היה חתום אותו דוד בר אשר ז"ל גינצבורג, ונשאל החות יאיר אם מה שכתב על אביו "ז"ל" הרי זה מספיק להוכיח שאביו כבר מת ויוכלו להתיר את העגונה אשת אשר. ודן החוות יאיר אם כתיבת ז"ל או זצ"ל יש בה הוכחה שמי שכתבו עליו כך כבר אינו בין החיים ואשתו מותרת, אם לאו. והביאו השואלים שרצו להתיר האשה על סמך כתיבת ז"ל, מדברי הרשב"א (נמצאנה מ"ג סי' שנג, ושם על מיגש גרפ"י) שכתב שתיבת "שלי"ט" היא סימן לאדם חי לענין היכר בין שני יוסף בן שמעון שאחד מהם מת אביו ובשטר כתבו העדים שלי"ט על שם האב, ומזה מוכח שנכתב השטר ע"י אותו יוסף בן שמעון שאביו היה חי אז (ורפה למ"ח מו"מ סי' מט ס"ז וס"ך שם ס"ק יד וטו שהאריך).

והנה מקור אמירת זכר צדיק לברכה על אנשים שנסתלקו לעולמם הוא בשו"ת התשב"ץ (מ"ח סי' קכג) שהביא מדברי הגמ' (קידושין לח:) שיאמר אדם על אביו אחר י"ב חודש מפטירתו זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, וכתב התשב"ץ שאין צריכים לומר דווקא בלשון זה, ויכולים גם לומר זכר צדיק לברכה כמו שנהגו קצת בני אדם מפני שהוא לשון המקרא (משלי י ז). אלא שבגמ' בסוגייתינו מבואר

יג:

דברים שלא חייבו לעשרן דמאי

אלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי: הלוקח פירות לזריעה או להאכיל לבהמה, קמח לעורות או למלוגמא או לרטייה, שמן להדלקת הנר או לסוך בו את הכלים, יין לקילור, וחלת עם הארץ, והמדומע, והלקוח בכסף מעשר שני, ושירי המנחות, ותוספת הבכורים, כל אלו פטורים מן הדמאי, וכיון שאמר לו ע"ה מתוקנין הם אינו צריך לעשר[יג].

תנאים הנדרשים למינוי הסנהדרין

כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים אחד ראוי ללמד ולהורות בכל התורה כולה ואחד יודע לשמוע ויודע לשאול ולהשיב אין מושיבין בה סנהדרין אע"פ שיש בה אלפים מישראל[יד]. סנהדרין שיש בה שנים אלו אחד ראוי לשמוע ואחד ראוי לדבר הרי זו סנהדרין היו בה שלשה הרי זו בינונית היו בה ארבעה יודעים לדבר הרי זו סנהדרי חכמה[טו]. ויש אומרים שאם יש שנים ראויים לדבר הרי זו ראויה לסנהדרין, היו בה שנים בין הכל הרי זו בינונית, היו בה שלשה הרי זו שאין למעלה ממנה וראויה לדבר[טז].

הממונה על חולי המעיים

הכהנים מפני שהן עומדין על הרצפה תמיד ואוכלין בשר הרבה ואין עליהן בגדים בשעת העבודה אלא חלוק אחד[יז] הם חולין במעיהן, לפיכך מעמידין ממונה אחד שיהיה מבקר אותן ומרפא כל תחלואיהן ועוסק בהן תמיד הוא ואנשיו שתחת ידו[יח].

הממונה על חפירת הבורות

וכן ממנין אחר להיות חופר בורות ושיחין ומתקן הבורות של רבים כדי שיהיו המים מצויין בירושלים לכל אחד מיושביה ולכל עולי הרגלים[יט].

יד.

הממונה על הכרוז

כל אחד ואחד מממונים שבבית המקדש היו תחת ידו אנשים הרבה כדי להכין המלאכה שהוא ממונה עליה. הממונה שעל הזמנים הוא ואנשיו משמרים את הזמנים כיון שיגיע עת הקרבן[א] מכריז הוא או אחד מאנשיו ברשותו ואומר עמדו כהנים לעבודה ולוים לדוכן וישראל למעמד וכיון שישמע קולו יבוא כל אחד למלאכתו[ב].

הממונה על הפקיע

ראה לעיל דף יג: הערה ד.

הממונה על נעילת שערים

זה שעל נעילת שערים על פיו נועלין ועל פיו פותחין[ג] ואין התוקעין תוקעין בכל יום לפתיחת השערים אלא ברשותו ובכל יום תוקעין במקדש שלש תקיעות לפתיחת השערים תקיעה תרועה ותקיעה[ד].

הממונה על הצלצל

זה שעל הצלצל הוא המעמיד כל המשוררים על פי כלי שיר שסועדין עם הלוים כמו שיתבאר (רמב"ם כלי המקדש פ"ג ה"ג)[ה].

כה. ד"ה פיים), אבל הרע"ב (במשנתינו) פירש שהוא מורה סדר הגורל. **[יג] רמב"ם** (מעשר פי"ג ה"ד). ובערוך השלחן (זרעים סי' קטו ס"ג) כתב שמקור הרמב"ם במה שכתב שלכתחילה צריך לשאול הוא במשנה (דמאי פ"ד מ"ג), אך הרדב"ז כתב שנראה לו שדברי הרמב"ם הם לאו דווקא וגם אם לא שאלו מותר. **[יד] רמב"ם** (סנהדרין שם ה"ו). **[טו] רמב"ם** (סנהדרין פ"ו ה"ה). והרמב"ם פירש לשמוע ולדבר שהיינו יודע ללמד ולהורות בכל התורה כולה ויודע לשמוע ויודע לשאול ולהשיב, ולפי זה אינו ענין בסוגייתינו, אך רש"י (סנהדרין יח: ד"ה שניים) פירש כסוגייתינו, שנים לדבר בשבעים לשון, ואחד לשמוע שיהא מבין בשבעים לשון אף על פי שאינו יודע להשיב (שמלמ דוד מממר ס). אמנם לענין המנין כתב הרמב"ם כסוגייתינו ולא כבבלי (סנהדרין שם). **[טז] ראב"ד** (שם). **[יז] טעם** זה לא הוזכר בסוגייתינו, וראה שו"ת משיב דבר (מ"ג סי' נ"ה) שדן בטעם האיסור ללבוש בגד על בגדי הכהונה. והשמיט הרמב"ם טעם נוסף המבואר בסוגייתינו שהיו שותים מים, וראה מעשה רוקח (על הרמב"ם שם). **[יח] רמב"ם** (כלי המקדש פ"ז ה"ד). **[יט] רמב"ם** (כלי המקדש פ"ז הט"ו). **[א] כתב** בשושנים לדוד (יומא פ"ו מ"א ד"ה נקריבם) שנראה מדברי הרמב"ם שפסק כדעת האומר (נסוגייתינו ויומא כ:) שקריאת הגבר הוא קרא גברא ולא קריאת התרנגול. **[ב] רמב"ם** (כלי המקדש פ"ז ה"ג). **[ג] במשנתינו** הוזכרה רק נעילת שערים ולא פתיחתן, ועמד בזה ביריעות שלמה (על הרמב"ם שם). **[ד] רמב"ם** (שם ה"ג). **[ה] רמב"ם** (שם ה"ז).

פניני הלכה

שאומרים זכר צדיק לברכה גם על החיים, שאמרו שעל מי נאמר זכר צדיק לברכה על בן קטין וחביריו. וכן נקט החוות יאיר שאף אם כתיבת שלי"ט היא סימן לכך שזה שנכתב עליו כן חי וכדברי הרשב"א, ונאמר שסימן זה מועיל גם לענין היתר עגונות ולא רק לענין שטרות, מכל מקום אין כתיבת זצ"ל הוכחה לכך שזה שנכתב עליו כן כבר מת. שתיבת שלי"ט שהוא ראשי תיבות שיחיה לאורך ימים טובים, ולא שייך לכתבו אלא על אדם חי ואם נכתב על איזה אדם על כרחך חי הוא. אבל תיבת זצ"ל אינה בדווקא על המתים, והפסוק עצמו שאמר זכר צדיק לברכה לא דיבר על המתים, וחז"ל דרשוהו שנאמר על אברהם (יומא לח:) ועל נח (רש"י בראשית ו ט) כשעוד היו בחיים. ואף שהמנהג פשוט לכתוב זצ"ל רק על המתים ולא על החיים, מכל מקום כיון שהשטר בא ממדינה רחוקה צריך לחוש שמא באותה מדינה נוהגים לכתוב זכר צדיק לברכה גם על החיים כמו בכל המקורות האמורים, ולכן אין להוכיח משטר זה שנכתב בו דוד בן אשר ז"ל שאשר זה אכן מת וצריך לחוש שעדיין חי הוא.

יג:

לימוד שבעים לשון ושפות זרות

במשנה מבואר על פתחיה שהיה אחד הממונים בבית המקדש, שהוא מרדכי ונקרא פתחיה על שם שהיה פותח בדברים ודורשם ויודע בשבעים לשון, והביאו על זה בגמ' תני סנהדרין שיש בה שנים שיודעין לדבר בשבעים לשון וכולן ראויין לשמוע הרי זו ראויה לסנהדרין, שלשה הרי זו בינונית ארבעה הרי זו חכמה וביבנה היו בה ארבעה בן עזאי ובן זומא ובן חכינאי ורבי אלעזר בן מתיה. ודנו הפוסקים אם יש ללמוד מכאן שראוי לכל אדם לדעת הרבה לשונות כסנהדרין שהיו בקיאים בשבעים לשון, אם לאו. ובשו"ת משנה הלכות (סי"ג סי' קלד) כתב לדחות ראיית השואל שרצה להוכיח שראוי לכל אחד לידע שבעים לשונות, שאין ללמוד מסנהדרין לכל אדם שבסנהדרין היה זה צורך מיוחד שהרי היו צריכים לדעת הלשונות כדי לשמוע עדויות. וכתב עוד שאין צ"ל שהיו לוקחים חכמים שלמדו לעצמם מכבר את שבעים הלשונות, ויהיה מוכח מזה שאף מופלגי תורה כחכמי הסנהדרין ראו לענין ראוי ללמוד את שבעים הלשונות, אלא יש לדחות ולומר שאחרי שהיו בוחרים בחכם לסנהדרין היה לומד במיוחד לצורך ענין זה את כל הלשונות. ואדרבה ממה שכתבו התוס' בכמה מקומות (ע"ז מנחות סה. ד"ה ויודעים) שבי"ד שהיו בה שלשה בקיאים בלשונות היו בי"ד חכם משמע ששאר העם לא ידעו, וגם מהבי"ד לא ידעו אלא יחידים שלמדו השפות במיוחד. והביא מדברי החי' הרי"ם שדייק מבגתן ותרש שדברו בפני מרדכי לפי שידעו שבנ"י לא מבינים לשונם ולכן לא העלימו מלדבר לפניו ולא ידעו שמרדכי הי' מן הסנהדרין.

ובספר טיב גיטין (שמות מנשים מום יוד ס"ק טז) בדברו על השם יהוסף, ומאימתי ומדוע הוסיפו לו ליוסף הצדיק אות ה' בשמו (רמה מהילים פמ ו), כתב שידוע שהסנהדרין שהיו יודעים בשבעים לשון שלא עשו כן בדרך לימוד ובילוי הזמן, כי אם לפי שהיו יודעים כל התורה כולה ובכח התורה ושמותיה הקדושים השיגו בחכמתם להכיר בשבעים לשון, שאחיזת השבעים לשון הם בכללות התורה וכמו שאמרו בסוטה (לג.) שהתורה בכל לשון נאמרה, ועל זה נאמר (נפניה ג ט) אז אהפוך אל העמים שפה ברורה יחד ואז יכירו וידעו שכל השבעים לשון אשר בימי דור הפלגה בלל ה' את שפתם, מקור אחד לכולם והוא שפה אחת ודברים אחדים שהוא לשון הקודש.

ומכל מקום כתב בשו"ת הרדב"ז (מ"ח סי' קנמ) בדבר אדם שגידף את חבירו ברבים על שלומד לשונות העמים וכדומה ואמר עליו שמכיון שהוא לומד לשונותיהם הרי הוא כמותם, וכתב על זה הרדב"ז שהאומר שכל מי שלמד חכמה אחת או ספר מספרי האומות יקרא מאמין בהם, אין לך אפקירותא גדולה הימנה, שהרי סנהדרי גדולה שהיו יושבי לשכת הגזית שמהם תורה יוצאת לכל ישראל היו בקיאים בכל לשון, ולכן אסור לומר כדברים האלה.

איצר החכמה

יד.

אם יכול אדם למכור שכר מצוותיו או עונש עבירותיו לחבירו

בשו"ת משיב דבר (מ"ג סי' יל) נשאל הנצי"ב, בדבר אדם אחד שהיה נודע לאדם גדול מאחיו ומכר חצי זכיותיו ומצותיו בסך גדול עשרים ושנים אלף רובל לאיש עשיר הולך בתומו וחפץ במצותיו מאד, וקיבל המוכר מחצית הכסף ועד ששילם מחצית השני הלך הקונה העשיר לחכם גדול ושאל בחלום על מעשה המכירה הזה, והשיבו לו כי אותו המוכר אינו מצוין למעלה כל כך ואינו אלא כאחד מישראל. ואחר ששמע אותו עשיר כדברים האלה ביקש לחזור בו מהמכירה ותבע מהמוכר את המעות שכבר נתן, והמוכר אינו מסכים לבטל את המכירה ותובע מהקונה את חצי הסכום השני. והגיעו לשאול הדין עם מי וגם אם עיקר הקנין הוא דבר שיש בו ממש. והנצי"ב בתשובתו דחה את כל האפשרות למכור שכר תורה ומצוות. ותחילה כתב שאפילו אם נעלה על הדעת שאפשר למכור שכר מצוות, שכר תורה ודאי א"א למכור משני טעמים. ראשית, שהרי גם אם יבא הקונה על שכרו ויקבל חלק נכבד בישיבה של מעלה, הרי ישבע קלון מכבוד שם כאשר לא יבין מה שלומדים שם. ועוד, שהיתכן שאם יכבד המלך לעשות אותו איש שהראה גבורה ועצה במלחמה לשר הצבא ימכור אותו גבור את זכות הכבוד לאדם אחר, הלא המלך אינו חפץ ביקרו של הקונה כלל ואינו חפץ שיהא יושב באסיפת השרים, וכמו כן א"א בשום אופן להעלות על הדעת למכור שכר מלחמתה של תורה.

אחת19/06/2018

שהה המנסך לנסך, מניף הסגן בסודרין, הקיש זה בצלצל ותקעו אלו בחצוצרות ודברו הלוים בשיר[ו].

הממונה על השיר

זה שעל המשוררים הוא בורר בכל יום המשוררים שעומדים על הדוכן לומר שירה בפה, ועל פיו תוקעין על הקרבנות, אין פוחתין במקדש מאחת ועשרים תקיעה בכל יום וכו׳. וכל התוקעים שתוקעים על הקרבנות מתחת יד זה שעל המשוררים וברשותו, וכל אלו התקיעות בחצוצרות הן[ז].

הממונה על לחם הפנים והקטורת

ואחד ממונה על כל אומני לחם הפנים והוא מתקן כל מלאכתו, ואחד ממונה על כל אומני הקטרת והוא מתקן מלאכתה[ח].

יד:

הממונה על הפרוכות

זה שעל הפרוכת ממונה על כל אורגי הפרוכות והרוקמין בהן שיהיו מוכנות להיכל ולשערים, ושתי פרוכות היו עושין בכל שנה להבדיל בין הקדש לקדש הקדשים וכו׳[ט].

אוצר החכמה

הממונה על ההלבשה

זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנסת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כהן גדול ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל[י] ולשכה היתה לו במקדש[יא].

מנין הקתיקולין האמרכלין והגזברין

ממנין כהן אחד יהיה לכהן גדול כמו המשנה למלך והוא הנקרא סגן, והוא הנקרא ממונה ויהיה עומד לימין כהן גדול תמיד וזה כבוד הוא לו וכל הכהנים מתחת יד הסגן[יב]. ועוד ממנין קתיקולין להיות לסגן כמו הסגן לכהן גדול[יג], ואין פוחתין משנים, וממנים אמרכלין אין פחות מז׳, ומפתחות העזרה בידם רצה האחד לפתוח אינו יכול עד שיתכנסו כל האמרכולין ויפתחו[יד]. וממנין גזברין מתחת ידי האמרכולין, ואין פוחתין משלשה גזברין[טו] והגזברין הם שגובין כל ההקדשות, ופודין את הנפדה מהן ומוציאין אותן בדברים הראויין להן להוציאן[טז].

שררה על הציבור בשנים

הקופה אינה נגבית אלא בשנים[יז] שאין עושים שררה על הצבור בממון[יח] פחות משנים, ומותר להאמין לאחד על המעות של קופה[יט].

דרך קניית הנסכים במקדש

זה שעל החותמות הוא שמקבל דמי הנסכים ממחוייבי נסכים ונותן להם חותמות וזה שעל הנסכים הוא שמוכר הנסכים[כ]. כיצד ארבע חותמות היו במקדש, האחד כתוב עליו עגל, והשני כתוב עליו זכר, והשלישי כתוב עליו גדי, והרביעי כתוב עליו חוטא[כא]. כל מי שיביא קרבנותיו למקדש נותן דמי הנסכים לזה הממונה על החותמות ונותן לו חותמות כמנין הקרבנות שלו, ואם היה מצורע עשיר נותן לו חותם אחד שכתוב עליו חוטא, והלה הולך בחותמות שבידו לזה הממונה על הנסכים ונותן לו נסכים כמניין החותמות וכמו שכתוב בהן. ולערב באים זה אצל זה, מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות, אם הותירו המעות הותירו להקדש ואם פחתו המעות ישלם זה שעל החותמות מביתו, מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב, אם מצאו

[ו] **רמב״ם** (תמידין ומוספין פ״ו ה״ז). [ז] **רמב״ם** (כלי המקדש פ״ו ה״ח-ו). [ח] **רמב״ם** (שם הט״ו). [ט] **רמב״ם** (כלי המקדש פ״ו הט״ז). וראה עוד להלן (כה:) בדיני מעשה הפרוכת. [י] **ועיי׳ הון עשיר** (שקלים פ״ד מ״ה) ומראה הפנים (שקלים כג: ד״ה אלו) שהקשו שהרי שררה בדבר שבממון היא, וצריכה להיעשות בשנים (רלה״ה להלן), ואיך עשאוה על ידי ממונה יחיד שתחת ידו היה נעשה הכל. [יא] **רמב״ם** (שם ה״כ). והראב״ד שם כתב שהוא פנחס המלביש, וביאר הרדב״ז בכוונתו שבא לפרש שזה הממונה על עשיית הבגדים הוא הוא פנחס המלביש ולא היה ממונה נוסף שהיה ממונה על הלבשת הכהנים בבגדיהם, ורק על עשיית הבגדים היה ממונה. וראה לשון הרמב״ם בפירוש המשניות (במשנתינו). ובמרכבת המשנה (על הרמב״ם שם) כתב בדעת הראב״ד להיפך, שכוונתו שלא היה ממונה על עשיית הבגדים אלא על הלבשת הכהנים בהם. [יב] **רמב״ם** (כלי המקדש פ״ד הט״ו). [יג] **בהר המריה** (מות לה) הקשה שמהירושלמי בסוגייתינו לא משמע שהקתיקולין היו תחת הסגן. [יד] **רמב״ם** (שם הי״ו). ובמשנה למלך (שם) כתב שלא היו המפתחות בידם אלא ביד זקני בית אב, אלא שלא היו זקני בית אב פותחים את העזרה עד שהיו מתכנסים כל שבעת האמרכלין. ונסתפק שם אם בכל פעם שהיו פותחים את העזרה היו כולם צריכים להתכנס, או רק בזמן שהיו פותחים את העזרה לצורך מיוחד, חוץ מפתיחת העזרה בכל יום בבוקר. [טו] **אך הראב״ד** (תמיד לא.) כתב שי״ג גזברים היו, על פי הברייתא שם (כו.). אך הרדב״ז (על הרמב״ם שם) כתב שהגזברים האלו היו שוערים וממונים על י״ג השערים ולכן היו י״ג, והגזברין כאן הם הממונים על הצדקות והיו רק ג׳. [טז] **רמב״ם** (שם הי״ח). [יז] **כתב הטור** (יו״ד סי׳ רנו) ושו״ע (שם ס״ג) שנגבית בשני אחים, וראה בית יוסף (שם ד״ה הקופה) ופרישה (שם סק״ז) וש״ך (שם סק״ו) והטעם כיון שאין צריכים שנים לנאמנות אלא משום שררה. וכתב הבית יוסף (שם) שכיון שעכשיו אין אנו ממשכנין על הצדקה לפי שורת הדין מותר להעמיד גבאי אחד. [יח] **וכגירסא** בספרים שלנו דהיינו רק בשררה בדבר שבממון. (ורלה״ה מקורות וציונים בגרמנ״ס מהדו׳ פרנקל שם, על הגירסאות בספרים מחריס שלח גרסו בממון). [יט] **רמב״ם** (מתנות עניים פ״ט ה״ה). וכן בשו״ע (יו״ד סי׳ רנו ס״ג) שהקופה אינה נגבית בפחות משנים, שאין עושים שררה על הצבור בממון בפחות משנים. אבל לאחר שנגבית אחד נאמן עליה להיות גזבר. וביארו הש״ך (שם ס״ק ה) והט״ז (שם ס״ק ג) שהגבאות שררה היא שממשכנים על הצדקה. ולפי זה כתב בגליון מהרש״א (שם) בשם שו״ת אהל יעקב שאין למנות גר לגבאות זו כשם שאין ממנים אותו לכל שררה על ישראל. [כ] **רמב״ם** (כלי המקדש פ״ו ה״י). ולשיטתו (שם ה״ט, הובא לעיל יג.) שהוא היה המוכר, ושלא כדעת הראב״ד (שם. הר המריה מות מ). [כא] **רמב״ם** (שם הי״ח). ובסוגייתינו היא דעת תנא קמא שהיו כתובים בלשון הקודש, ודעת בן עזאי שהיו כתובים ארמית. וראה לחם יהודה (שקלים פ״ג ה״ח) שדן אם היו יכולים לכתבם בכל לשון.

פניני הלכה

והוסיף הנצי״ב עוד וכתב שגם שכר מצוות אי אפשר לאדם למכור, ויסד בזה יסוד נכבד בגדר שכרם של מצוות וענשם של עבירות. שאין הדבר דומה לאות המלך שאם עבר ומכרו מכור, ששכר מצות אינו אלא טבע הבריאה כמו טבע הרפואות שאינו צריך ידיעת הרופא אם קיבל את הרפואה או לא כך המצות עושות שלהן בלי גזרת ה׳, מה שאין כן שכר מלוכה אינו אלא בידיעת המלך ונותן (רלה״ה מדרש שוחר טוב מהליס קלג). וזהו שמבואר בסוגייתינו שכל האומר הקב״ה וותרן יוותרו מיעוהי, ופירושו שכמו שכשאדם אוכל דבר המזיק אין ביד הרופא לוותר על מה שלא נזהר באזהרתו ושלא יכאב לו, כך אי אפשר לוותר על עונש החטא. ומה שתשובה מועלת אינו וויתור אלא הוא רפואה המועיל לאותו סם המות. והדבר ברור ששכר ועונש הם חקות שמים וארץ כמו טבע סם החיים וסם המות. ואם כן כשם שלא שייך למכור רפואה שנתן הרופא לאותו חולה לאדם שאין לו אותו מחלה ויש לו מחלה אחרת, כך לא שייך למכור שכר מצוות או עונש עבירות של מי שהם מגיעות לו לאדם אחר שאין הם מגיעות לו לפי הטבע. ומה שמצאנו הסכם ישששכר וזבולון שעושים שני אנשים ביניהם שאחד מפרנס את חבירו שלומד תורה וזוכה עבור זה שכר לעולם הבא (מד״ר פ׳ נשא יג יז, רמ״ח יו״ד סי׳ רמו ס״ק), אין זה קניית שכר המגיע לחבירו שהרי דבר זה אינו יכול להיות וכנ״ל, אלא שכיון שהוא גורם לו שיוכל ללמוד הרי יש לו עצמו זכות במה שהרבה לימוד התורה ועל זה הוא נוטל שכרו בדין. (ורלה״ה גם מצינות מפרים סי׳ לח ובמידושי הגר״ח על הש״ס הוספות מות ל שכתבו כן לענין הסכם ישששכר וזבולון).

יד:

מצא מציאה בבית הכנסת אם היא של בית הכנסת או שלו

נחלקו הראשונים אם יש קנין חצר להקדש לזכות בכל הדברים הנמצאים בחצר או לאו. דעת התוס׳ (ב״ב עט. ד״ה ומין ומעילה יג. ד״ה אבל) ועוד ראשונים (מגילה יח מעילה, רשב״ם גרמנ״ן ומי׳ הר״ן ב״ב שם, ר״י הזקן ברשב״ם שם ע״ב) שאין חצר להקדש, כיון שהמקור לדין חצר הוא מדין יד ואין יד להקדש. אך דעת התוס׳ רי״ד (ב״ב עט.) ועוד ראשונים (שבועות מה. ד״ה ואי, ב״ב עט. ד״ה ומין, ר״ן נדרים לה. ד״ה ומין) שיש חצר להקדש. וכתב במגן אברהם (סי׳ קנד ס״ק כג) בשם האגודה (שם) שלדעת הסוברים שאין חצר להקדש, אף בית הכנסת כהקדש ומי שמצא מציאה בבית הכנסת זכה בה לעצמו ולא זכה בה בית הכנסת, כיון שבית הכנסת הרי הוא כהקדש ואין לו קנין חצר. ובקצות החושן (סי׳ ר סק״ח) תמה על דברי האגודה שהשווה דין בית הכנסת לדין חצר של הקדש, שהרי בית הכנסת אינו רשות הקדש אלא רשות כל המתפללים בו ודינו כחצר השותפים שיש בה קנין חצר. ולדעתו היה צריך להיות מעיקר הדין שהמוצא מציאה בבית הכנסת לא יכול ליטלה לעצמו כיון שכבר זכה בה בית הכנסת (ומכל מקום כתב שם כמה טעמים לכך שמין בני העיר זוכים במציאה, וע״ע שו״ת עונג יו״ט סי׳ לז). אולם בנתיבות המשפט (פתיחה לסי׳ ר) יישב קושית הקצות החושן וכתב שכיון ששיעבדו הקהל הבית לצורך הקדש של בית הכנסת, לא גרע מחצר המושכר להקדש, שהרי חצר המושכרת קונה לשוכר, והגזבר יד הקדש הוא ורוצה לזכות לצורך הקדש, וגם דעת שכינה איכא וזוכה בכל הבא לרשותה, ולכן הוצרך האגודה ליתן טעם לדינו שהמוצא מציאה בבית הכנסת ובבית המדרש הרי הוא שלו, שאין ההקדש זוכה בו מטעם דאין יד להקדש (וע״ע מחילת דבורה יז).

ובמחלוקת זו אם יש קנין חצר להקדש או לאו, ובנוגע לענין בית הכנסת, דן בשו״ת חתם סופר (או״ח סי׳ מד), וכתב להוכיח מסוגייתינו כדעת הסוברים שיש חצר להקדש אשר לפי דעתם מציאה בבית הכנסת שייכת לבית הכנסת. שבמשנתינו מבואר שהיו שני ממונים בבית הכנסת שהיו אחראים על הנסכים, יוחנן ואחיה, ומי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם, ובא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים. לערב באין זה אצל זה ואחיה מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות אם פחתו פחתו לו וישלם יוחנן מביתו ואם הותירו הותירו להקדש שיד הקדש על העליונה. והקשה החתם סופר מאיזה טעם יד הקדש על העליונה, והרי כיון שהותירו המעות על החותמות מוכח שאין המעות הללו מעות הקדש שניתנו תמורת חותם אלא ממקום אחר נפלו לכאן המעות, ואם כן יש לו לממונה על החותמות לזכות בהם כיון שזכה בהם בקנין

במעות יתר כדי חותם שטוען נותנין לו ואם לאו אין נותנין לו, ושם כל היום[כב] כתוב על החותם מפני הרמאים שלא ישהא החותם אצלו עד שיוקרו הנסכים[כג]. ויש אומרים שעשו כן מחמת החשש שמא יעשה עצמו כאילו אבד החותם ובסוף היום יתבע המעות מהגזברים והם יתנו לו כיון שיראו שלא הוציא הנסכים ביום זה, וביום אחר יוציא את חותמו[כד].

שיעור הנסכים

כמה הוא שיעור נסכים, נסכי כבש או כבשה עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין, וכן נסכי העז בין קטן בין גדול בין זכר בין נקבה או נסכי רחל אף על פי שהיא גדולה, אבל נסכי איל הן שני עשרונים סלת בלול בשלישית ההין שמן ויין לנסך שלישית ההין, ונסכי הפר או העגל בין זכרים בין נקבות שלשה עשרונים סלת בלול בחצי ההין שמן ויין לנסך חצי ההין[כה].

טו.

לשכת חשאים ולשכת הכלים

שתי לשכות היו במקדש, אחת לשכת חשאים, ואחת לשכת הכלים, לשכת חשאים יראי חטא נותנין לתוכן בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסים ממנה בחשאי, לשכת הכלים כל מי שהתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה, כל כלי שנמצא בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית[א].

מעלת צדקה בחשאי

שמנה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו, מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול, ועל זה נאמר (ויקרא כה לה) והחזקת בו גר ותושב וחי עמך כלומר החזק בו עד שלא יפול ויצטרך[ב]. פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה, כגון לשכת חשאים שהיתה במקדש[ג], שהיו הצדיקים נותנין בה בחשאי והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי, וקרוב לזה הנותן לתוך קופה של צדקה, ולא יתן אדם לתוך קופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה נאמן וחכם ויודע להנהיג כשורה כר׳ חנניה בן תרדיון[ד].

איזה צדקה עדיף

יש מי שאומר שמצות בית הכנסת עדיפא ממצות צדקה, ומצות צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים, עדיף ממצות בית הכנסת[ה].

טו:

שימוש בקדשי בדק הבית לצורך קדשי מזבח ולהיפך

הוצרכו לקדשי מזבח ולא הספיקו להן תרומת הלשכה מוציאין את הראוי להן מקדשי בדק הבית, אבל אם הוצרכו לבדק הבית ולא מצאו בלשכת בדק הבית דבר המספיק להן אין מוציאין הראוי להן מקדשי המזבח[ו].

ויש מי שאומר שאין משנים מקדושה לקדושה (רמ"ה תמורה נב.), ולא אמרו שיכולים לשנות מבדק הבית למזבח אלא על נדבת הכלים המוטלין בלשכה שהלשכה הזו עשויה לצורך זה וזה ואם היה שם כל הראוי למזבח והוצרכו לו מוציאין אותו משם למזבח וכן בהעדפה, אבל אין מוציאין מלשכת בדק הבית למזבח כלי הצריך לו. ולשכת בדק הבית אחרת היתה שם וכן לשכת התרומה וזאת הלשכה היתה היא מיוחדת לכלים וקורא אותה קדשי בדק הבית מפני שרובה היתה לבדק הבית[ז].

פרק שישי - שלושה עשר שופרות

השופרות שהיו במקדש

במקדש היה לפניהם תמיד שלש עשרה תיבות, כל תיבה כמין שופר[ח].

צורת השופרות

שולי התיבה רחבין מלמטה ופיה צר מלמעלה כמין שופר כדי שישליכו לתוכן ולא יהיה אפשר ליקח מהן בנחת[ט].

מקום גניזת הארון

אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן, ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה, שנאמר (דברי הימים ב׳ לה ג) ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה׳ תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה

[כב] **בסוגייתינו** מבואר שהיו כותבים שם שבת ושם החודש, וכתב בהר המריה (תוס׳ מד ד״ה ומע״כ) שלזה כוונת הרמב״ם במה שכתב כל היום. וראה יש סדר למשנה (שקלים פ״ה מ״ה) שכתב שהיו צריכים לכתוב גם שם השנה כדי שלא ישהה את החותם לשנה הבאה. [כג] **רמב״ם** (שם ה״ג). [כד] **ראב״ד** (שם) על פי פירוש שני בכסף משנה (שם), וראה שם פירוש נוסף בדברי הראב״ד. [כה] **רמב״ם** (מעשה הקרבנות פ״ב ה״ד). [א] **רמב״ם** (ערכין וחרמין פ״ג ה״ג). [ב] **רמב״ם** (מתנות עניים פ״י ה״ו). [ג] **הרדב״ז** הביא שמצא מי שכתב שלדעת הרמב״ם היתה לשכת חשאים בכל עיר ועיר ולא רק בבית המקדש, וכתב שזה אינו, שלא הביא הרמב״ם מלשכת חשאים אלא למשל ודוגמא לקופות שהיו בכל עיר. [ד] **רמב״ם** (שם ה״ח). שו״ע (יו״ד סי׳ רמט ס״ו). [ה] **שו״ע** (יו״ד סי׳ רמט סט״ו). וראה פניני הלכה. [ו] **רמב״ם** (ערכין וחרמין פ״ג ה״ג). וכן כתב גם בהל׳ שקלים (פ״ד ה״י). ובדעתו כתבו (כסף משנה ודג״ז ערכין וחרמין שם) שמה שאין משנים מקדושה לקדושה היינו דווקא להוריד הקדושה או שלא לצורך. [ז] **ראב״ד** (ערכין וחרמין פ״ג ה״ג וקלים שם). [ח] **רמב״ם** (שקלים פ״ג ה״ב). וראה פירוט השופרות להלן (יח.) [ט] **רמב״ם** (שם ה״ח).

פניני הלכה

טו.

נתינת צדקה בלילה

בסוגייתינו מבואר על ר׳ חיננא בר פפא שהיה מחלק צדקה בלילה, פגש בו רבם של הרוחות ושאל אותו שהרי כתוב לא תשיג גבול רעך וזהו זמן שליטתם של הרוחות ואיך הוא בא להסיג גבולם ולחלק צדקה, השיב לו שהרי כתוב (משלי כא יד) מתן בסתר יכפה אף, וברח ממנו המזיק ונתחבא מפניו כדי שלא יכפהו. ומסוגיא זו באו הפוסקים לדון בדין נתינת צדקה בלילה אם ראוי לתת אז צדקה אם לאו. ובברכי יוסף (או״ח סי׳ רלה ס״ק ו) הביא בשם האריז״ל (שער הכוונות ריש דרוש ו דתפילת ערבית) שהלילה הוא זמן דין גמור ואין ראוי ליתן אז צדקה. ובשם מהר״י צמח הביא שכתב שהצדקה מועלת בכל עת וגם בלילה אין להימנע מלתת צדקה. והביא החיד״א ראיה לדבריו מסוגייתינו, שהרי מבואר שניצחו ר׳ חיננא למזיק בטענתו שמתן בסתר יכפה אף וגם בלילה גדול כח הצדקה לכפות את המזיקים. ושוב כתב לדון על קפידתו של המזיק על שהשיג את גבולו חצר מאחר וברשותו נמצאו. ומזה הוכיח החתם סופר שיש חצר להקדש, ולכן כיון שבהר הבית היה הממונה על החותמות יושב, וברשות הקדש נמצאו המעות, קדם ההקדש וזכה במעות ולכן אם הותירו המעות הותירו לו, ושלא כדעת התוס׳ והאגודה שנקטו שאין חצר להקדש והמוצא מציאה בבית הכנסת זכה בה לעצמו. (ולפי מו״ט במשמיעו שפירש נמוקן מחר הדין שמא הומירו הומירו להקדש, ולדבריו אין לפייס החתם סופר לפיה. וע״ע חת״ס שם לענין כמי כנסיות שפיעס משתמרים שהם כחצר שפיעה משתמרת שגם בהדיוט אין בה קנין מלגר).

נתינת צדקה בלילה

בסוגייתינו מבואר על ר׳ חיננא בר פפא שהיה מחלק צדקה בלילה, פגש בו רבם של הרוחות ושאל אותו שהרי כתוב לא תשיג גבול רעך וזהו זמן שליטתם של הרוחות ואיך הוא בא להסיג גבולם ולחלק צדקה, השיב לו שהרי כתוב (משלי כא יד) מתן בסתר יכפה אף, וברח ממנו המזיק ונתחבא מפניו כדי שלא יכפהו. ומסוגיא זו באו הפוסקים לדון בדין נתינת צדקה בלילה אם ראוי לתת אז צדקה אם לאו. ובברכי יוסף (או״ח סי׳ רלה ס״ק ו) הביא בשם האריז״ל (שער הכוונות ריש דרוש ו דתפילת ערבית) שהלילה הוא זמן דין גמור ואין ראוי ליתן אז צדקה. ובשם מהר״י צמח הביא שכתב שהצדקה מועלת בכל עת וגם בלילה אין להימנע מלתת צדקה. והביא החיד״א ראיה לדבריו מסוגייתינו, שהרי מבואר שניצחו ר׳ חיננא למזיק בטענתו שמתן בסתר יכפה אף וגם בלילה גדול כח הצדקה לכפות את המזיקים. ושוב כתב לדון על קפידתו של המזיק על שהשיג את גבולו מאיזה טעם היא, והביא בשם מהר״ר אליה (ורלה מקלין מדמין וקרנן העדה כמן שפירשו קן) פירש שהסיבה היא כיון שיצא יחידי בלילה ואסור לאדם לצאת יחידי בלילה כיון שהוא זמן שליטת המזיקים, אך החיד״א חלק וכתב שנראה לו יותר שקפידתו היתה על עצם חלוקת הצדקה בלילה וכמובא בשם האר״י שזו גם כן הסגת גבול המזיקים, ובזה נצחו ר׳ חיננא למזיק וטען לו שכן יכולים לתת צדקה בלילה.

ובשו״ת מהרש״ם (מ״ב סי׳ מג) נקט גם כן כדברי החיד״א שקפידתו של המזיק היתה על חלוקת הצדקה בלילה ולא על היציאה בלילה והוכיח כן ממה שלא הוזכר כלל בסוגייתינו שיצא יחידי בלילה ואם על זה הקפיד ודאי היה לגמרא להזכיר שכך עשה, ועל כרחך שעל עצם חלוקת הצדקה בלילה הקפיד. אך להלכה חילק המהרש״ם בדין נתינת צדקה בלילה, שבפרהסיא אין ראוי ליתן ובסתר ראוי ליתן, וטענת המזיק היתה שאין לחלק צדקה בלילה, ור׳ חיננא השיב רק בנוגע למתן צדקה בסתר שעליו נאמר שהוא כופה אף וזה יכולים לתת גם בלילה, אבל מתן צדקה שלא בסתר אין ראוי ליתן בלילה. וכן כתב גם בפני זקן בסוגייתינו.

ובשו״ת חיים שאל (מ״ב סי׳ כה) כתב שהגם שמסוגייתינו יש סמך לדברי מהר״י צמח שיכולים לתת צדקה בלילה וכמו שנתבאר, מכל מקום יש נמנעים מלתת צדקה בלילה, ואפילו אחר חצות שאז כבר אינו זמן שליטת הדינים. ובכסא רחמים ובככר לאדן (מנוח דרכי נתן פרק ג נמוקפות ד״ה וגם) הסתפק החיד״א אם בא עני ושואל צדקה בלילה אם צריך לתת לו. ובשו״ת הרשב״א (ח״ז סי׳ נח) נשאל במי שנדר ליתן פרוטה בכל יום אם מפרשים שכוונתו היתה לתת את הצדקה דווקא ביום או שיכול ליתן אפילו בלילה, ודן הרשב״א בלשון בני אדם

שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם וגו'[י].

טז.

שאר הדברים שנגנזו

ונגנז עם הארון מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו בבית שני[א].

דרך עשיית שמן המשחה

וככה עשהו משה רבינו במדבר, לקח מן המור והקנמון והקדה מכל אחד משלשתן חמש מאות שקל בשקל הקודש, ומקנה הבושם חמשים ומאתים, וזהו שנאמר בתורה (שמות ל כג) וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים ששוקלים אותו בב' פעמים חמשים ומאתים בכל פעם, ושוחק כל אחד ואחד לבדו, ועירב הכל ושרה אותן[ב] במים זכין ומתוקין עד שיצא כל כחן במים ונתן על המים[ג] שמן זית הין והוא י"ב לוג, כל לוג ד' רביעיות, ובישל הכל על האש עד שאבדו המים ונשאר השמן והניחו בכלי לדורות[ד].

משיחת המלכים בשמן המשחה

כשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה, שנאמר (שמואל א' י א) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו, ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שהמלכות ירושה שנאמר (דברים יז כ) למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל וכו'. כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר (שמואל ב' ז יט) כסאך יהיה נכון עד עולם, ולא זכה אלא לכשרים שנאמר (תהלים קלב יב) אם ישמרו בניך בריתי, אף על פי שלא זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם, הקדוש ברוך הוא הבטיחו בכך שנאמר (תהלים פט לא-לג) אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכון ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וחסדי לא אפיר מעמו[ה].

אין מושחין את המלך אלא על גבי המעיין[ו], ואין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם שנאמר (דברים יז כ) הוא ובניו בקרב ישראל, ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו, כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוניהו, ויואש מפני עתליה, ויהואחז מפני יהויקים אחיו[ז], וזה שמשח אלישע ליהוא לא בשמן המשחה משחו אלא בשמן אפרסמון ודבר זה מסורת ביד החכמים[ח].

[א] **רמב"ם** (בית הבחירה פ"ד ה"ח). וראה פניני הלכה. ופסק כדעת הסובר שארון במקומו נגנז, וכתב היעב"ץ (על הרמב"ם שם, הובא בספר הליקוטים) שנפקא מינה בזה לדינא, שלדעת הרמב"ם מטעם זה שהארון נגנז במקומו לא בטלה קדושת המקדש. [ב] **כן** הוא בהוריות (יב:) וגירסת רש"י (כריתות ה. ד"ה ומנחלן), שהיו שורים את הסמנים במים. אבל בסוגייתינו ובכריתות (ה.) הגירסא ששלקום במים (הר המריה על הרמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ג תוס' נ). [ג] **מלשון** הגמרא בסוגייתינו נראה שנתנו השמן על העיקרים ולא רק על המים, וכן כתב רש"י (כריתות ה. ד"ה ושקלטו). אך לדעת הרמב"ם לא היו נותנים את השמן אלא על המים, וראה חק נתן (הוריות יב: ד"ה ומניף וכריתות ה. ד"ה ח) ומנחת חינוך (מצוה קן) מה שכתבו בזה. [ד] **רמב"ם** (כלי המקדש פ"ח ה"ג). **והוא כדעת רבי יוסי** (כריתות ה., וכן הגיה הגר"ח נסוגייתינו) **שסובר שהיו שורים בתחילה** את הסמנים במים לפני שבישלום עם השמן כדי שלא יבלעו הסמנים את השמן, **ושלא כדעת רבי יהודה** (כריתות שם וגר"ח נסוגייתינו) **הסובר שלא היו שורים תחילה במים.** [ה] **רמב"ם** (מלכים פ"ח ה"ז). [ו] **וכן** כתב הרמב"ם גם בהלכות מלכים (פ"ח ה"ו), וכתבו רק לענין מלכי בית דוד, ופירש הכסף משנה (שם) שלמד כן מסברא שמלכי ישראל אין צריך לעשות פעולות שתימשך מלכותם. ובהר המריה (כלי המקדש פ"ח ה"ו מות כה) הקשה למה השמיט הרמב"ם את הדין המבואר בסוגייתינו שמלכי בית דוד נמשחים בקרן ולא בפך כדי שתימשך מלכותם, ומלכי ישראל נמשחים בפך (לדברי הרמב"ם שמיניס נמשחים על המעיין). וכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' ג) בביאור מה שכתב בשו"ת חתם סופר (או"ע סי' נח), בשם תשובת מהר"ם מינץ בחופה שעושין תחת כיפת השמים הנקרא חופת מאיין, שכנראה פירוש מילת מאיין שם המחוז, כמו פראנקפורט דמיין, אבל יש לומר על פי המבואר כאן שאין מושחין מלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותן, הרי שנמשח על המעין משום סימן טוב, וכן עושים חופה תחת כיפת השמים לסימן טוב, ונקראת חופת מעין, ונתחלף בין ע' לא' וקראוה חופת מאיין. [ז] **וגם** הוא נמשח בשמן אפרסמון ולא בשמן המשחה, וכמבואר בסוגייתינו, כיון שכבר נגנז אז שמן המשחה, ולא כרהיטת לשון הרמב"ם (לפס מצוה מלכים פ"ח ה"ג). אך בקרן אורה (הוריות יב. ד"ה ומי) כתב שלדעת הרמב"ם היה שמן המשחה כל ימי בית ראשון, ולא כמבואר בסוגייתינו. (ורלה"נ דגון הרמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ח). [ח] **רמב"ם** (כלי המקדש פ"ח ה"ו). ועיין עוד בהל' מלכים (פ"ח הל' יח-יט).

פניני הלכה

אהח19/06/2018

פרק שישי - שלשה עשר שופרות

איצד החכמה

טו:

הנחת ספר תורה פסול בארון הקודש

נחלקו רבי יהודה בן לקיש ורבנן בסוגייתינו כמה ארונות היו במשכן במדבר ובכניסת ישראל לארץ, שדעת רבי יהודה בן לקיש היא ששני ארונות היו, ארון אחד היו מונחים בו שברי הלוחות והוא היה נכנס ויוצא עמהם למלחמה, ועוד ארון היה שבו היו מונחים הלוחות השלמים והוא לא היה מש ממקומו במשכן (וכן הוא בספרי נשא קמדבר י נג). ורבנן חולקים וסוברים שלא היה אלא ארון אחד ולוחות ושברי הלוחות היו מונחים בו. ונחלקו הראשונים כדעת מי ההלכה (רמה תוס' ערובין סג: ד"ה כל כמה ר"י, ונרמב"ן ורמב"ע דברים שם). ובספר חסידים (סי' תתקלד) הכריע כדעת רבנן שהלוחות ושברי הלוחות היו מונחים בארון, ומזה למד שספרי תורה קרועים ומחוקים אפשר להניחם יחד עם ספרי התורה השלמים בארון. ובשו"ת נודע ביהודה (קמא או"ח סי' ט) דחה השואל ראיה זו וכתב שאין ללמוד משברי הלוחות לכל ספר תורה פסול, כיון ששברי הלוחות היה בהם קדושה יתירה שהיו מעשה ידי הקב"ה בעצמו ולכן היו מונחים בארון יחד עם הספרים השלמים, מה שאין כן בכל ספר תורה פסול. והנודע ביהודה כתב שהדחיה הזו אינה דחיה, שהרי במנחות (צט.) למדו ממה שהיו שברי הלוחות מונחים בארון, שמכאן ראיה שצריך להזהר בתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו, ואם שברי הלוחות מיוחדים במעלתם כיון שנכתבו על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו איך אפשר ללמוד מהם לכל תלמיד חכם ששכח תלמודו. אך הנודע ביהודה דחה ראית הספר חסידים באופן אחר, וכתב שבארון שהיו מונחים בו שברי הלוחות מתחלה על דעת כן נעשה הארון להניח בו גם את שברי הלוחות ופשוט שתנאי מתחלה מועיל (רמה רמ"א או"ח סי' מג ס"ג), מה שאין כן בארון קודש שלא נעשה מתחילה כדי להניח בו ספרי תורה פסולים ואם כן יתכן שיש בדבר איסור. ומכל מקום לדינא כתב שאם הלכה זו רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר, ומעשים בכל יום כשמוצאים טעות בשבת בשעת הקריאה מחזירים ספר זה לארון ומוציאים אחר, הרי שאף שספר הזה נמצא פסול לשעתו אף על פי כן מחזירים אותו לארון הקודש המיוחד לספרים הכשרים. ולכן מסיק שמצד קדושת הארון אין איסור בדבר, ויש לאסור מטעם אחר משום שיש לחוש שיבואו לידי מכשול לקרות מתוכו, והרי ספר תורה שאינו מוגה אסור להשהותו יותר משלשים יום אלא יתקן או יגנז (יו"ד סי' רעט ס"ח).

ובשו"ת בנין ציון (סי' נז) דן גם כן בנידון זה, וביאר שאין הראיה להיתר ממה שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון ראיה אלא לדעת חכמים הסוברים כן, אך לדעת רבי יהודה בן לקיש בסוגייתינו הסובר ששתי ארונות היו אין ראיה שיכולים להניח את ספרי התורה הפסולים בארון, שהרי לדעתו גם שברי הלוחות לא היו מונחים בארון אחד עם הלוחות. אך כיון שרבנן שהם רבים חולקים עליו וגם בבבלי (יומא ג: ועוד) נראה כדעתם, לכן הלכה כמותם, ומה שנוהגים בהרבה קהלות שאינם גונזים ספרי התורה שבלו רק מניחים אותם בארון הקודש במקום מיוחד ומוציאים אותם בשמחת תורה להרבות ההקפה יש להם לסמוך על הספר חסידים שהתיר. ובערוך השלחן (או"ח סי' קנד ס"ק יח) כתב שמה שמניחים ספרי תורה פסולים בארון הקדש הוא כיון שגם כשלא התנו על כך להדיא הרי זה כאילו התנו על כך. (וע"ע שו"ת זכר יהוסף סי' לז ושו"ת זכר שמחה סי' קמד ושו"ת משיב דברים סי' לו. ובספר זרע יעקב או"ח סי' קנד למג"א ס"ק יד ובשו"ת מהר"י מסמלד יו"ד סי' רלג כתבו למלק בזה בין ספר תורה שלם לבין יריעות).

טז.

מקום גניזת הארון וכניסה לכותל המערבי בשער הברזל

בסוגייתינו מבואר שיאשיהו המלך גנז את ארון הקודש בשעה שראה שעתידים ישראל ללכת בגלות וחשש שילקח ארון הקודש בגלות. וקודם לכן דנה הגמרא במקום גניזת הארון, אם במקומו נגנז או בלשכת העצים או שלא נגנז ונלקח בגלות. ולנידון זה יש נפקא מינה להלכה, שבספר מגיד מראשית (קו' דרך הקודש) כתב שנוהגים שלא להיכנס בהר הבית לשער הברזל הנקרא באב אל קטנין, וכתב ששמע הטעם לזה שאין עוברין בשער זה שהוא תוך הר הבית לפי ששם הוא מקום גניזת הארון, ומשום קדושה נגעו בה שלא להיכנס שם ואין זה מנהג בטעות, ולכן על עמדם יעמודו שלא לעבור דרך שם אפילו אם טבל לקריו וגם טבל מהצדקה (וע"ע שו"ת נוב"י תנינא יו"ד סי' לג ושו"ת שבט הלוי ח"י סי' ג ושו"ת דברי יציב או"ח סי' רלג).

הנמשחים בשמן המשחה

אין מושחין ממנו לדורות אלא כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד בלבד, אפילו כהן בן כהן מושחין אותו, שנאמר (ויקרא ו טו) והכהן המשיח תחתיו מבניו וגו'[ט].

אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון[יא], ואין ממנין אותן בירושלים לעולם אלא מלך ישראל מזרע דוד, ואין מושחין אלא זרע דוד[יב].

אורך האמות שהיו במקדש

י' אמות של גובה המזבח מהן באמה בת ה' טפחים, ומהן באמה בת ששה טפחים ושאר כל אמות הבנין באמה בת ששה טפחים, וגובה כל המזבח נ"ח טפחים[יג].

וכן לכל שיעורי התורה אמה היא בת ששה טפחים[יד].

יז.

שערי העזרה

לפנים מן החיל העזרה, וכל העזרה היתה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה, ושבעה שערים היו לה, ג' מן הצפון הסמוכין למערב, וג' מן הדרום סמוכין למערב, ואחד במזרח מכוון כנגד בית קדש הקדשים באמצע[א].

פסול מי תערובות למי חטאת של פרה אדומה

מי ביצים ומי הירדן ומי הירמוך פסולין מפני שהן מי התערובות, ואלו הן מי התערובות, מים כשרים לקידוש שנתערבו במים פסולין אין ממלאין מתערובת שניהם, אבל מים כשרים שנתערבו במים כשרים כגון מימי שתי המעיינות שנתערבו ונמשכו ממלאין מהן[ב].

מקוה ממים שאינם עומדים באשבורן

מי גשמים הבאין מן המדרון והנם נזחלין ויורדין אף על פי שהיו מתחילתן ועד סופן מ' סאה אין מטבילין בהן כשהן נזחלין עד שיקוו וינוחו באשבורן מ' סאה, הרי שהקיף כלים ועשה מהן מחיצות עד שנתקבץ ביניהן מ' סאה ממים הנזחלין מן הגשמים הרי זה טובל בהן, וכלים שעשה מהן הגדר לא עלתה להן טבילה[ג].

יז:

השולחנות שהיו במקדש

מקום השולחנות שמונה אמות ובו שולחנות של שיש שמניחין עליהן הנתחים ומדיחין את הבשר לבשלו, ושמנה שלחנות היו, ובצד מקום השלחנות מקום הטבעות כ"ד אמה, ושם שוחטין את הקדשים[ד]. ושני שולחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כלי השרת[ה].

[א] **שערי העזרה** לפנים מן החיל העזרה, וכל העזרה היתה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה, ושבעה שערים היו לה, ג' מן הצפון הסמוכין למערב, וג' מן הדרום סמוכין למערב, ואחד במזרח מכוון כנגד בית קדש הקדשים באמצע. כך היתה העזרה בבית שני, ובבית ראשון היתה ארוכה יותר, שהיתה אורכה קפ"ח אמה ורחבה ק"ל אמה, ושם היו שלשה שערים בצפון ושלשה בדרום, ושער מזרחי היה מכוון כנגד בית קדש הקדשים באמצע, ושער מערבי היה מכוון כנגד הכותל המערבי של העזרה, ולא היה שער במערב. ומקור הדברים מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (מנחות פי"ד מ"ה) וכתב הרמב"ם שהלכה כרבי מאיר, וכתב בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' רלג אות ו) שבחיבורו חזר בו ממה שכתב בפירוש המשניות, וביאר שם הטעם שפסק הרמב"ם כרבי יהודה. אמנם בדברי הרמב"ם לענין השלחן (תמידין ומוספין פ"ה ה"ט וביאת המקדש פ"ג ה"ג) מבואר שפסק כרבי מאיר, שהיה אורכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים והיו אמותיו באמה בת ששה טפחים וכדעת רבי מאיר, וכן כתב בכסף משנה (ביאת המקדש פ"ג ה"ג). וכן כתב בגליון הש"ס בסוגייתינו ועוד אחרונים רבים, וכתבו באחד מהטעמים בטעם שפסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה כיון שבסוגייתינו מבואר שרבי יוחנן סובר כרבי מאיר והלכה כרבי יוחנן. **[יד] רמב"ם** (ספר טהרה פ"ט ה"ט, שבת פי"ז ה"ו), שו"ע (יו"ד סי' רל סי"ב). **[א] רמב"ם** (ביאת המקדש פ"ה ה"ד). ונקט הרמב"ם שרק לדעת אבא יוסי הסובר שהיו י"ג שערים היה שער במערב וכמו ששנינו במשנתינו, אבל לדעת חכמים שההלכה כמותם הסוברים שלא היו אלא ז' שערים לא היה שער במערב (מלאכת המקדש פרק ג' ורמב"ם שם, ולמה מוספות יום טוב במשנתינו ד"ה ושנים). **[ב] רמב"ם** (פרה אדומה פ"ו ה"ג). וכתבו התוס' (סנהדרין ה: ד"ה פסולין) שטעם הפסול הוא כיון שטיט ועפר מעורב בהם ויש חציצה בין מים לכלי, ובפסוק נאמר (במדבר יט יז) מים חיים אל כלי. **[ג] רמב"ם** (מקוואות פ"ט הט"ז). וראה חזון יחזקאל (מקוואות סוף פ"ד) מה שכתב בביאור דברי הרמב"ם. **[ד] רמב"ם** (ביאת המקדש פ"ה ה"ד). **[ה] רמב"ם** (ביאת המקדש פ"ג הט"ו).

[ט] **רמב"ם** (כלי המקדש פ"ג ה"ו). **[יא] ולעיל** הביא הרמב"ם מהפסוק שנאמר בשאול (שמואל ג' י ג) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו שמכאן שמושחים המלכים בשמן המשחה, אף ששמואל היה ממלכי ישראל ולא ממלכות בית דוד. וראה מאירי (הוריות יג: ד"ה משיחה) ואחורי תרעא (למיד"ק, כריתות שם) מה שכתבו בזה. אך הרד"ק (שמואל שם) כתב שלא היה זה שמן המשחה אלא שמן אפרסמון. אהה2018/2019(כריתות ה: ד"ה מלכי) כתבו שרק מדוד ואילך לא נמשכו מלכי ישראל אלא בשמן אפרסמון, אבל שאול שהיה לפני דוד נמשח בשמן המשחה. **[יב] רמב"ם** (מלכים פ"ג ה"י). **[יג] רמב"ם** (ביאת המקדש פ"ג ה"ו). וכתב בכסף משנה שמה שכתב שיש מהאמות של השולחן שהן בנות ה' טפחים הוא כדעת רבי יהודה (המופיע בפסוקי מינו) הסובר שאמות הכלים מהן בנות ה' טפחים. אך בפירוש המשניות (מנחות פי"ד מ"ה) כתב הרמב"ם שהלכה כרבי מאיר, וכתב בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' רלג אות ו) שבחיבורו חזר בו ממה שכתב בפירוש המשניות, וביאר שם הטעם שפסק הרמב"ם כרבי יהודה. אמנם בדברי הרמב"ם לענין השלחן (תמידין ומוספין פ"ה ה"ט וביאת המקדש פ"ג ה"ג) מבואר שפסק

פניני הלכה

במים חיים משום זיבה וגם העריב שמשו שאין לחשוש בזה משום ביאה בטומאה למקום המקדש, כיון שמכל מקום אין ראוי להיכנס במקום ששם נגנז הארון עד יבוא מורה צדק ובמסילה נעלה (ורמב"ם כלי"ז שאין להיכנס במקום שהיה שם פעם מזבח, בפתמור ופרה פי"ח). דעה זו אמורה רק לשיטת הסוברים שהארון נגנז בלשכת העצים, שלדעתם יש לצדד שמקום לשכת העצים הוא שם.

אמנם בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תרנח) דן לענין כניסה להר הבית וקביעת גבולות הבית לפי מקום אבן השתיה, וכתב שהדבר ברור שהאבן הנמצאת תחת הכיפה שבבית תיפלתם המשוקץ העומד שם היום שם היא אבן השתיה בלי ספק והוא הנקרא אצלם אלסכרא, ואין להקשות ממה ששנינו (יומא נג:) שאבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה שמה גבוהה מעל הארץ ג' אצבעות ועליה הארון נתון, ועתה שאלנו את פיהם ואמרו שהיא גבוהה מקרקעית הכיפה ג' קומות ואנו רואין מבחוץ שעולים לכיפה במדרגות הרבה, שתשובת הדבר הוא מחמת שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לגלות היסודות ולכן הוא נמוך הרבה ממה שהיה מקודם. והראיה לזה שהרי שנינו בכמה מקומות (מעשיות כג. ועוד) שהר הבית היה גבוה מירושלים ועכשיו הדבר הוא להפך, ועל כרחך שחפרו את קרקעית הר הבית לגלות יסודותיו ולכן נתנמכה קומת הר הבית. והביא שעוד אמרו העכו"ם שיש תחת הכיפה מערה ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה היה שם ושלשלו בני אדם לתוכה ומתו וסגרו אותה ומלאוה עפר עד היום הזה אין אדם יודע מה יש שם, וקרוב אצל הרדב"ז שנאמר להם או שמעו שהארון גנוז שמה ולפיכך היו חופרים אולי ימצאו אותו ולכן הושפל קרקעית הבית ונתגלה אבן השתיה. וכתב גם ששמע שהמלכים שעברו חפרו שם למצוא יסוד האבן הזאת ולא מצאו. מכל מקום מסיק שאין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב, ולכן מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה שכך היה בין כותל מערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל כי הכותלים נתקדשו. ודברי הרדב"ז שחפרו סביבות אבן השתיה כדי למצוא את הארון הם לדעת האומרים שהארון במקומו נגנז.

טז:

צבע יריעות ספר תורה

בגמ' אמר ר' פינחס בשם רבי שמעון בן לקיש התורה שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה היא אש מובללת באש חצובה מאש ונתונה מאש, הדא הוא דכתיב (דברים לג ב) מימינו אש דת למו. ומחידוש זה שהתורה שהיתה אצל הקב"ה קודם נתינתה לישראל כבר היה צורת אש שחורה על גבי אש לבנה, כתבו הפוסקים נפ"מ לצבע יריעות ספר תורה, וכמו שיתבאר.

בשו"ת גינת ורדים (מו"ה כלל ג סי' כט) דן בדבר צביעת יריעות ספר תורה בצבעים שונים, כיון שראה מעשה בספר תורה שהיתה בו יריעה פסולה והוזקק הסופר להחליפה, ולפי שהיה מראהו של עור החדש מבהיק ומלבין יותר משאר יריעות של הספר שנתישנו לקח הסופר מעט מי כרכום מרוקים והעביר על העור עד שהוכהה לבנוניתו והשוה לשאר היריעות. וכשראה הגינת ורדים את היריעה החדשה צבועה במי כרכום, אמר שאילו הצבע של היריעות הצבועות בכרכום היה שונה מצבעם של יריעות ספר תורה ולא היה צבע זה קרוב לצבע שאר יריעות הספר שנתישנו, היתה יריעה זו פסולה, כיון שצריך לכתוב ספר תורה ותפילין ומזוזות על עור לבן ואם צבעו בשאר גוונים של צבע פסול. אך מביא ששמע בשם רב אחד שאמר שדברים אלו תורה חדשה הם ושאין להקפיד בזה כלל וכשר הדבר לצבוע יריעות שבספר תורה בכל גוון שיהיה אדום ירוק ושאר גוונים, וכששמע דברים אלה אמר לברר הלכה זו. ובתשובתו חיזק דעתו לפסול ספר תורה כזה שאין יריעותיו לבנות, וטעמו משום המבואר בסוגייתינו שהתורה שלפני הקב"ה היתה כתובה אש שחורה על גבי אש לבנה, וכיון שהתורה שלפניו יתברך היא כתובה על גבי עור לבנה מנין לנו לשנות לעשות גוון העור משאר גוונים, הלא כל מה שאפשר לנו לעשות שיהיה ספר תורה שלנו דוגמא לספר העליון כך עדיף יותר. והוסיף וכתב שאפשר לומר שגם עיכוב יש בדבר ואם שינה ועשה עור שאינו לבן פסול, שהרי ב' דברים נזכרו בתורה של מעלה, שהעור לבן ושהכתב שחור, וכשם שמצינו שאם שינה וכתב אפילו אות אחת בגוון אחר אפילו בזהב פסול וצריך שיהיה כל הספר כתוב בדיו שחור, כן יש לומר בענין העור שצריך שיהיה לבן ואם שינה פסול כיון ששניהם נשנו יחד שוים הם ויבואו שניהם וכשם שהשחור מעכב כך הלבן מעכב, והרוצה להקל ולחלק בין זו לזו עליו הראיה ויד המשנה ממנהגן של ישראל ידו על התחתונה. אך בפתחי תשובה (יו"ד סי' רעו ס"ק יח) הביא בשם הברכי יוסף (שם סק"ה) שכתב עליו שאם קבלה נקבל אך אם הרב בעצמו חידש דבר זה הפריז על המדה, ואין לפסול יריעות בגוונים אחרים. וכתב בשו"ת שמחת כהן (יו"ד ג סי' קכו), שאם ספר התורה נכתב בתחילתו בכשרות על קלף לבן כראוי ורק על ידי איזו סיבה נתפשט הדיו אחר כך בגויל ועל ידי זה נשתנה צבע הקלף, גם הגינת ורדים מודה שיש להכשיר.

ושני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שיש נותנין עליו לחם הפנים בכניסתו, ואחד של זהב נותנין עליו לחם ביציאתו שמעלין בקדש ולא מורידין [ו].

שולחן לחם הפנים

השלחן היה ארכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים, והיה מונח ארכו לאורך הבית ורוחבו לרוחב הבית [ז].

מדיני מעלין בקודש ואין מורידין

אומרים עשרה פסוקים של מלכיות וי״ו של זכרונות וי״ו של שופרות בכל ברכה, ג׳ מהם של תורה, ג׳ של כתובים, ג׳ של נביאים וא׳ של תורה [ח].

אחר שלבש טלית מצוייץ יניח תפלין, שמעלין בקודש [ט].

מותר לעשות מבית הכנסת בית המדרש, אבל לא מבית המדרש בית הכנסת [י].

אם נפסק רצועה של יד סמוך לקשר, צריך עיון אם מותר להפוך ראש האחר למעלה ולעשות בו קשר של יד והחתיכה שהיה בו הקשר יקשור למטה, כיון שמורידו מקדושתו כיון שהיה בו הקשר והיו״ד ועתה יעשה בו כריכת האצבעות [יא].

דוקא לגבי תשמיש קדושה אומרים מעלין בקודש ואין מורידין ולא לגבי תשמישי מצוה [יב].

דין לחם הפנים ובזיכין שלא הספיקו לסדרם בשבת ונדחו לאחר השבת

כיצד יעשה בלחם ובזיכין שסדרן לאחר השבת, יניחם שם על השולחן עד שיעבור עליהן יום השבת והן מסודרין, ואחר כך יקטיר הבזיכין לשבת הבאה אחר השבת שעברה עליהן והן מסודרין, שאפילו נשאר הלחם עם הבזיכין על השולחן כמה שבתות אין בכך כלום [יג].

[ו] **רמב״ם** (פ״ג מהל׳ תמידין ומוספין ה״ג) והנה במנחות (צח.) מבואר שהיה השולחן של שיש, וכתב רש״י (שם ד״ה שאינם) שלא היה שולחן של שיש אלא של כסף כיון שכבר נתקדש קודם בכלי שרת ומעלין בקודש ואין עניות במקום עשירות, וכיון שהוא לבן כשיש ואינו כצבע הזהב קראוהו בגמרא שהיה של שיש. אך בהר המריה (על הרמב״ם שם) כתב שמדברי הרמב״ם שכתב שיש ולא כתב כסף נראה שהיה של שיש ממש, וטעמו כיון ששל כסף מרתיח הלחם. ובסוגייתינו נחלקו בזה, וראה בהגהות הגר״א בסוגייתינו. [ז] **רמב״ם** (פ״ג מהל׳ תמידין ומוספין ה״ג). והשמיט הרמב״ם שהיו עשר שולחנות בעזרה, ועמד בזה במראה הפנים בסוגייתינו (אהח״ת 19/06/2018) וראה רדב״ז (פ״ג מהל׳ תמידין ומוספין ה״ז) שדייק מדברי הרמב״ם שפוסק כדעת הסובר שרק על שולחנו של משה היו מסדרים לחם הפנים ולא על שאר השולחנות. [ח] **שו״ע** (או״ח סי׳ תקנ״ד ס״ד). וכתב בבית יוסף (שם ד״ה ומ״ש מתחיל) בשם הרמב״ן (כ״ה לג: ד״ה שהטעם) שהטעם לסדר זה של כתובים לפני נביאים הוא משום מעלין בקודש ואין מורידין, ולכן מתחיל בתורה שהתחלה מעולה היא, ואחר כך כתובים כיון שאין אפשרות להעלות בקודש יותר מתורה, ומקדימין כתובים לנביאים כדי שיהיה אחר כך מעלין בקודש. [ט] **שו״ע** (או״ח סי׳ כה ס״ב). וביאר בביאור הלכה (ד״ה שמעלין נקדש) שעל האדם הדברים אמורים, שצריך לילך מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדושה כי מתחלה הוא רק מכסה את עצמו בכיסוי של מצוה ועל ידי התפילין הוא מקשר את עצמו בקשר היחוד והקדושה. וכתב במשנה ברורה (סק״ב) שאפילו אם הטלית אינו חייב אלא מדרבנן כגון שאולה אחר שלשים יום וכיוצא בזה גם כן יש להקדימו לתפילין. [י] **שו״ע** (או״ח סי׳ קנג ס״ב). **שבית** המדרש הוא מקום המיוחד לתורה וקדושתו גדולה יותר ואפילו אין דרך להתפלל שם כלל, ומעלין בקודש ואין מורידין. וכתב המג״א (סק״ב) שצ״ע אם מותר לעשות מבית הכנסת בית המדרש ליחיד בביתו (משנ״ב ס״ק ב-ג). [יא] **מגן אברהם** (סי׳ מג ס״ק ג). **ומטעם** זה כתב במשנה ברורה (סי׳ לד ס״ק כ) שאין ליטול רצועות של תפילין של רש״י וליתנם בתפילין של ר״ת, כיון ששיטת רש״י עיקר ומעלין בקודש ואין מורידין, ודן אם מותר לעשות להיפך. [יב] **ש״ך** (יו״ד סי׳ רעט ס״ק יח), עיי״ש. [יג] **רמב״ם** (תמידין ומוספין פ״ה ה״ג), וה״ה המבואר בסוגייתינו לפירוש הקרבן העדה. וראה הגהות הגר״א בסוגייתינו שגרס גירסא אחרת בגמרא שממנה עולים הרבה נפ״מ וכמו שהאריך שם ובמשנת אליהו.

פניני הלכה

יז:

מעלין בקודש ואין מורידין בהורדה לפי שעה

בשו״ת תורה לשמה (סי׳ כח) נשאל על ידי בית כנסת שהיו שם כמה ספרי תורה שמוציאים אותם בשבתות וימים טובים בזה אחר זה, וכל ספרי התורה היו מונחים בתיק עץ רקוע בטסים של כסף אך בכללם היה ספר תורה שלא היה לו תיק של כסף אלא תיק עץ פשוט כרוך בבגד משי, וכשהיו רוצים להוציא את הספר תורה הזה בשבת ויו״ט כשהגיע זמנו להוציאו ולקרות בו היו מחליפים לפי שעה תיק זה בתיק של כסף, והוציאו אחד מספרי התורה מתיק הכסף שלו ומניחים אות בתיק הפשוט, ואת ספר התורה האחר היו מניחים בתיק של כסף, ועשו כן לפי שעה כדי שבהוצאת הספר תורה יהיה הספר מונח תמיד בנרתיק של כסף. ושוב הסתפקו אם מותר לעשות כך, או שמא אסור משום שהם פוגעים בכבוד אותה היריעה שמונחת בתיק של כסף העשוי לה בתחילה שעתה הם מוציאים אותה מתיק החשוב שלה ומניחים אותה בתיק פשוט. והנידון בזה הוא אם אומרים מעלין בקודש ואין מורידין גם כשההורדה אינה אלא לפי שעה בלבד ואחריה יחזירו הדבר לקדמותו.

והשיב שם שגם לפי שעה יש לחוש למעלין בקודש ואין מורידין, והוכיח כן ממשנתינו ששנינו לענין השולחנות שהיו במקדש שהיו משמשים ללחם הפנים, ומבואר שם ששנים היו באולם מבפנים לפתח הבית אחד של כסף ואחד של זהב על של כסף נותן לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו, ולא היו יכולים להניח על של כסף ביציאתו כיון שמעלין בקודש ואין מורידין. והזמן שהיה הלחם מונח על השולחנות של זהב ביציאתו היה זמן מועט כדי שיעור זמן הקטרת הבזיכין ומיד היו לוקחים אותו משם לאכילת הכהנים, ונמצא שרק לזמן מועט היה שם וגם על זה אמרו שמעלין בקודש ואין מורידין, הרי שאפילו לפי שעה אין ראוי לעשות כן. ואם כן הוא הדין בנידון השאלה הנ״ל אסור להסיר הספר תורה מתיק כסף שלו שזכה להיות מונח בו אפילו להניחו רק לפי שעה בתיק פשוט כדי להניח בתיק זה ספר תורה אחר, אלא כל ספר תורה צריך שישאר תמיד בתיק שלו שזכה בו לכבודו.

ולפי זה דן בשו״ת עטרת פז (ח״ח כלל ג סי׳ ח) בנידון מה שרצו כמה אנשים לפתוח בית דין חדש, ובחרו לצורך זה ג׳ דיינים אשר שניים מהם כיהנו כבר כאב״ד בבתי דין אחרים, והשלישי לא החזיק בשום משרה אלא היה מתופשי התורה חובשי בית המדרש, ולרוב ענוותם נתנו השניים הנ״ל את עיניהם באחד זה שהוא יכהן כאב״ד בבית הדין החדש הזה, ונשאלה השאלה האם מותר לעשות כן כיון שלכאורה השניים הללו המכהנים כבר בבתי דין אחרים בתור אב״ד יורדים דרגה בבית דין זה להיות כדיינים פשוטים. וצידד שם לפי דברי התורה שלמה, שעל אף שהם נשארים אב״ד בבתי הדין שהיו שם מקודם, מכל מקום כיון שלשעה שהם יושבים בבית דין זה החדש הם יורדים מדרגתם, יש לומר בזה שמעלין בקודש ואין מורידין אפילו לפי שעה (ורמ״ה שם עוד).

בניית שולחן בדוגמת השולחנות שבבית המקדש

נפסק להלכה (שו״ע יו״ד סי׳ קמז ס״ח) שלא יעשה אדם בית בתבנית ההיכל כשיעור גבהו וארכו ורחבו, אכסדרה בתבנית האולם, חצר בתבנית העזרה, שלחן בתבנית השלחן ומנורה בתבנית המנורה. וטעם האיסור הוא כיון שאסור לנו להשתמש בשמשים כדוגמת השמשים של מעלה. ודנו הפוסקים בפרטי הדינים השונים בכל אחד מאלו הדברים, וכאן יבואר ענין שולחן תבנית שולחן הנוגע לסוגייתינו שבה נתבארו ענייניהם של השולחנות השונים שהיו במקדש. והנה כתבו הראשונים (תוס׳ יומא נד: ד״ה כרובים, מהרי״ק כה. ועוד) שלא נאסר אלא בנין שולחן כמידת השולחן שהיה במקדש, אבל אם עושים במידה אחרת באורך או ברוחב או בגובה אין איסור בדבר, שאם לא כן לא יוכל שום אדם לעשות בית ושלחן וכלים לפי שהיו במקדש. ובספר נגיד ומצוה הביא בשם האריז״ל שהשלחן של שבת יהיה כדמות שלחן שהיה בבית המקדש. ונשאל מהר״ח פלאג׳י (שו״ת לב חיים מ״ג סי׳ נד), שהרי אסור לעשות שלחן בתבנית השלחן שבבית המקדש ואיך הורה האריז״ל לעשות שולחן דוגמת השולחן שבבית המקדש. וכתב ליישב, שאולי אפשר שכוונת האר״י אינה לפשטות הדברים לעשות שולחן כדוגמת השולחן שהיה בבית המקדש של מטה, אלא כוונתו לעשות כדוגמת מקדש של מעלה, ושמשים של מעלה שאי אפשר לעשות כדוגמתם ממש אלא רק זכר לצורתם אין איסור בדבר (כמבואר בר״ה שם ובגרש״י).

והנה בחתם סופר (תורת משה ס״פ יתרו) חידש, שכל דברי התוספות והראשונים שהתירו לעשות כלים שהיו דוגמתם במקדש אם עושים שלא כצורתם, אינם אמורים אלא לדעת הסובר שכלי שרת שעשאום מעץ כשרים. כיון שלדעתו נמצא שאי אפשר לאדם לעשות כלל שולחן וכיוצא בזה לא ממתכת ולא מעץ כיון שהוא דוגמת המקדש, כיון שגם כשיעשה שולחן מעץ יהיה הדבר כדוגמת כלי המקדש, שהרי גם במקדש אם עשאו של עץ כשר. וכיון שנמצא שאין שום אפשרות לעשות שולחן לפי דעתו, על כרחך התירו אם עושה שלא כמידתו. אבל להלכה שכלי שרת של עץ אינם כשרים, ורק שולחנות של מתכת יש בעשייתם איסור מחמת שהם דומים לכלי המקדש ושולחנות של עץ אין שום איסור בעשייתם, יש לומר שאסור לעשות שולחן של מתכת אפילו אם אינו כמידת השולחן שהיה במקדש כיון שאין צורך והכרח להתיר עשיית כלים שלא כמידת כלי המקדש. ולפי זה העיר החתם סופר על מה שנוהגים לאפות מצות על שולחן של מתכת, שהרי לפי האמור אסור לעשות שולחן של מתכת אפילו אם אינו כמידת השולחן שהיה במקדש (ורמ״ה דרכי משובה יו״ד סו״ס קמז שממנה עכ״ל דבריו).

אמנם בשו״ת להורות נתן (ח״ג סי׳ מז) תמה על החתם סופר, שהרי השולחן שבבית המקדש היו לו סניפים ומערכה שלמה להנחת לחם הפנים, ואם כך שולחנות רגילים שלנו אינם כדוגמת שולחן זה שבבית המקדש ואין איסור לעשותם אפילו של מתכת. אלא שהביא מסוגייתינו שמבואר שהיו בבית המקדש עוד שולחנות ושמונה שולחנות של שיש היו בבית המטבחים, ובהם לא היו

יח.

מקום המנורה והשלחן והמזבח הפנימי

המנורה בדרום משמאל הנכנס ושולחן מימין שעליו לחם הפנים, ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ ומזבח הקטורת משוך מבין שניהם לחוץ[א].

השופרות שהיו במקדש

ובמקדש היה לפניהם תמיד שלש עשרה תיבות, כל תיבה כמין שופר, ראשונה לשקלי שנה זו, שניה לשקלי שנה שעברה, שלישית לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטאת משליך דמיהן לתיבה זו, רביעית לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד משליך דמיה לתיבה זו[ב], חמישית למי שהתנדב מעות לקנות בהן עצים למערכה, ששית למי שהתנדב מעות ללבונה, שביעית למי שהתנדב זהב לכפורת, שמינית למותר חטאת כגון שהפריש מעות לחטאתו ולקחו קיני זבים וזבות ויולדות, אחת עשרה למותר קרבנות נזיר, שתים עשרה למותר אשם מצורע, שלש עשרה למי שהתנדב מעות לעולת בהמה[ג].

המנדב עצים או לבונה ולא פירש כמה

האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ, הרי עלי עצים לא יפחות משני גזרים עביין כמחוקות וארכן אמה[ד], הרי עלי עץ מביא גזר אחד ארכו אמה, ואם רצה להביא דמי העצים יביא[ה].

המנדב מטבע מתכת ולא פירש כמה

האומר הרי עלי מטבע כסף לא יפחות מדינר כסף, מטבע נחשת לא יפחות ממעה כסף, הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכלה עורב שהיה למעלה בגג ההיכל כמו שיתבאר במקומו[ו].

דמי נדבה לעולות

מותר דמי נדבה לעולות[ז].

יח:

אשה שנתנה מעות בשופר יכולה לממוך על הכהנים שהקריבו מהם קרבנותיה

האשה שיש עליה לידה או זיבה, מביאה מעות הקינים ונותנת בשופר ואוכלת בקדשים לערב חזקה שאין בית דין של כהנים עומדין משם עד שיכלו כל המעות שבשופר ויקריבו כנגדן קינים[ח].

המנדב עץ ולא פירש מידתו

ראה לעיל ע"א במנדב עצים ולא פירש כמה.

מידת גזירי העצים[אוצר החכמה] שהיו במקדש

הגזרין שעשה משה אמה אורכן ואמה רחבן ועביין כמחק גדיש של סאה וכמותן עושין לדורות[ט].

[א] **רמב"ם** (פ"ח מהל' כלי המקדש ה"ז). והשמיט הרמב"ם הדין המבואר בסוגייתינו שהשולחן והמנורה היו משוכים מן הכותל ב' אמות ומחצה, והעירו בזה המנחת חינוך (מצוה נ) והר המריה (על הרמב"ם שם פרק טו). [ב] **כדברי חכמים** במשנתינו לענין השופרות של קינים וגוזלי עולה, שסוברים שקינים הם אחד חטאת ואחד עולה וגוזלי עולה כולן עולות, ולא כדעת רבי יהודה הסובר שקינים הם תורים וגוזלי עולה הם בני יונה. [ג] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ג). וחלוקת ששת השופרות לנדבה שחילק הרמב"ם היא על פי התוספתא (שקלים פ"ג ה"ה), ולא כסדר סוגייתינו (דף יח:), ובכסף משנה כתב שנראה שטעות סופר היא בסוגייתינו והמכוון כדברי התוספתא והרמב"ם. וראה תוספות יום טוב (שקלים פ"ו מ"ה ד"ה שאמה). [ד] **ראה** להלן במידת גזירי העצים שהיו במקדש, שהיה ארכן אמה ורחבן אמה ועביין כמחק גדיש של סאה. והרדב"ז דן אם המנדב גזרי עצים צריך גם כן להביא עצים שרחבן אמה, כיון שהרמב"ם כאן לא הזכיר פרט זה אלא ארכן ועביין, ומסיק שאם אמר הרי עלי עצים אינו חייב להביא כמידת העצים שעשה משה כיון שאין שיעורם מעכב ובלבד שיקפיד על ארכן שלא יהיה יותר מאמה כדי שלא יעכב רגלי הכהנים, ואם נדר הרי עלי גזרי עצים צריך להביא כשיעור הגזירים שעשה משה ושהיו רגילים לעשות כך בבית המקדש. ומהר"י קורקוס תמה על שלא הזכיר הרמב"ם פרטי הדין המוזכר בסוגייתינו שהיה אורך האמה גדומה. וראה עוד בערוך השלחן (סי' נה ס"י) בנידונים אלו. [ה] **רמב"ם** (מעשה הקרבנות פט"ו ה"ג). [ו] **רמב"ם** (ערכין ותמורין פ"ג ה"ט). ותמה בכסף משנה למה השמיט הרמב"ם דין האומר עלי מטבע זהב המבואר במשנתינו. וביד איתן (הוצאת נספר הליקוטים שם) כתב שהרמב"ם סמך עצמו על מה שכתב (מלוה ולוה פכ"ז ה"י) ששטר חוב שכתוב בו מטבע זהב אין פחות מדינר זהב, וכל שכן בהקדש. [ז] **וכן** כתב הרמב"ם (שקלים פ"ד ה"ט) שמותר תרומת הלשכה וכן מותר שירי הלשכה לוקחין בו זכרים ויקרבו כולן עולות שתנאי בית דין הוא על כל המותרות שיקרבו עולת בהמה, ובהלכות פסולי המוקדשין (פ"ה ה"ט) כתב שמותר קיני זבים, קיני זבות, קיני יולדות, חטאות ואשמות, מותריהם יפלו לנדבה ויקרבו עולות. [ח] **רמב"ם** (מחוסרי כפרה פ"ו ה"י"ג). **ובאפיקי ים** (מ"ג סי' ז) דן אם גם בהביאה קן מביתה ולא מעות ומסרה אותם לכהנים אוכלת קדשים לערב, או שבזה יש לחשוש שמא יפסל הקן. [ט] **רמב"ם** (ליקוטי מזבח פ"ז ה"י"ג). והטעם כמבואר בסוגייתינו לפי שלא היה מקום המערכה אלא אמה על אמה, ואם יהיו הגזירים גדולים משיעור זה ימעטו הגזירים את מקום הילוך רגלי הכהנים. ותמה הגרי"ז (מנחות קו: ד"ה גרמ"ס) שכיון שהיו שני גזירים הרי הם ממעטים את הילוך הכהנים ברחבן כיון ששניהם יחד רחבים ב' אמות, ותירץ ששניהם יחד היו רחבים אמה, או שהיו מונחים זה על גבי זה ולא לצידו של זה. וראה שפת אמת (זבחים סב: ד"ה גזירין), שהקשה שכיון שבבית עולמים היה מקום המערכה גדול יותר (ולפ"ה רמב"ם בית הבחירה פ"ג ה"ה) אם כן שיעור הגזירים צריך להיות גדול יותר. וראה כתבי הגרי"ז (שם) וחזון איש (מנחות סי' כג ס"ק ו) שדנו אם שיעור זה של הגזירים מעכב.

פניני הלכה

סניפים וכדומה, ובזה היה מקום לומר שיצדקו דברי החתם סופר שאסור לעשות שולחנות שהם כדוגמתם אף שאין להם סניפים. אלא שזה גם כן לא יתכן, כיון שהשולחנות הללו כשרים גם משל עץ וכל חומר אחר, והרי בזה מודה החתם סופר שלא אסרו לעשות כצורתם אלא אם כן הוא במידתם המסויימת בדיוק, שאם לא כן אין אדם יכול לעשות שולחן כלל. ואם כן אין לאסור אלא עשיית שולחן במידות המדויקות שהיו במקדש, שהוא אמה וחצי אורך ואמה וחצי רוחב ואמה גובה.

יח.

בימה באמצע בית הכנסת כמזבח באמצע ההיכל

בגמ', מזבח הזהב היה נתון באמצע הבית חולק את הבית מחציו ולפנים משוך קימעא כלפי הצפון וכולם היו נתונין משליש הבית. ומבואר דמקומו של מזבח הזהב היה באמצע ההיכל. ומזה דנו הפוסקים לענין מקומה של בימת בית הכנסת שראויה גם היא להיות באמצע בית הכנסת בדיוק כדי לדמותה למזבח הקטורת, וכמו שיתבאר.

כתב הרמב"ם (תפילה ונשיאת כפים פי"ח ה"ג), מעמידין בימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר אומר לעם דברי כבושין כדי שישמעו כולם, וכשמעמידין התיבה שיש בה ספר תורה מעמידין אותה באמצע ואחורי התיבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם. וכתב הכסף משנה (שם), ואל תשיבני מהבימות שבונים בימים האלו בקצת מקומות בסוף בית הכנסת ולא באמצע וכן התיבות שעליהם מניחים התורה שהם בסוף הבימות לא באמצע, כי העמדה באמצע אינו מהחיוב אך הכל לפי המקום והזמן שבאותם הזמנים שהיו בתי כנסיות גדולים עד מאד היו צריכים להעמיד הבימה באמצע כדי להשמיע לכל העם, אבל בזמנים הללו שבעונותינו בתי כנסיות שלנו הם קטנים וכל העם שומעים יותר נוי הוא להיות לצד אחד מלהיות באמצע. ומבואר שדעת הכסף משנה שאין חיוב כלל להעמיד הבימה באמצע בית הכנסת אלא כדי שיוכלו כל המתפללים לשמוע בשוה, ולכן אין צריך להקפיד בזה אלא בבתי כנסיות גדולים, אבל בבתי כנסיות קטנים שגם אם הבימה בצד הכל שומעים אין צריך להקפיד בזה. וכן כתב המנהג (סי' קנ סק"ג) שהמנהג שלהם הוא שהבימה של בית הכנסת היא בסוף בית הכנסת ולא באמצע, וכדברי הכסף משנה.

אך בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' כח) כתב על דברי הכסף משנה, שאף כי יפה הורה ללמד זכות על קהלות שנוהגים להעמיד הבימה שלא באמצע בית הכנסת מכל מקום נראה שנשתבשו קהלות אלו בזה, ומסברא נראה שכיון שאנו מחזיקים הבימה כמזבח משום שקוראים עליה בספר תורה פרשת הקרבנות, שמפני כן נוהגים להקיף ולסבב הבימה בחג הסוכות, דוגמא למה שהיו מקיפים ומסבבים את המזבח (רמב"ם לולב פ"ז הכ"ג). וכתב להוסיף שיש לדמות את הבימה למזבח הפנימי שהיה בהיכל שהוא מזבח מקטר קטורת היה עומד באמצע הבית מכוון בין מנורה לשלחן כמבואר בסוגייתינו (ולפ"ה רמב"ם בית הבחירה פ"ג ה"י וביאור הגר"א נסוגייתינו), שכיון שהבימה שלנו עומדת בפנים כמזבח הפנימי ראוי להעמידה באמצע בית הכנסת לדמותו לבית המקדש ככל האפשר ואין לנו לשנות במקדש מעט שלנו. וכן כתב הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (או"ח סי' טו). (ולפ"ה עוד שו"ת יהודה יעלה או"ח סי' ג, שו"ת כנף רננה סי' ט). ובשו"ת זכר יהוסף (סי' לה) העיר על החתם סופר שפתח במזבח החיצון שאותו היו מקיפים והוא לא היה באמצע ההיכל, וסיים במזבח הקטורת שאותו לא היו מקיפים ולא מצאנו שבימת בית הכנסת דומה לו, ורק הוא היה באמצע ההיכל. ויש שביארו בכוונת החתם סופר שהבימה היא גם כנגד מזבח הפנימי שהיו מקטירים עליו את הקטורת, על שם הכתוב (תהלים קמא ג) תכון תפילתי קטורת לפניך.

יח:

שיעור קמיצה ואיזה כהן יקמוץ כשיבנה בית המקדש

בגמ' מבואר שהמנדב להביא לבונה בלבד בלי להביא מנחה שלמה (שהנאתה כולנה גס לבונה), צריך להביא קומץ לבונה. ונחלקו בגמרא בשיעור הקומץ. שכשמביא מנחה שלמה שיעור קומץ הלבונה הוא כשיעור קומץ הסולת והשמן שמקטירים על המזבח, וכיון שאת הקומץ מהסולת והשמן צריך הכהן לקמוץ כדין כל העבודות במנחה, לכן שיעור הקומץ הוא כקומצו של הכהן המקריב וכזה הוא

שיעור מקום המערכה במזבח

מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין, והוא שלא יפחות מאמה על אמה ברום שלש אמות כשיעור מקום המערכה של מזבח מדבר[י].

שיעור הלבונה שבבזיכים שהיו מניחים על השולחן עם לחם הפנים

אוצר החכמה

ודבר ברור בתורה שהוא שתים עשרה חלות כל חלה שני עשרונים, ועורכין אותו שני סדרים, שש חלות בכל סדר, חלה על גבי חלה ובין כל שתי חלות שלשה קנים של זהב כדי שתהיה הרוח מנשבת בו, וסומך כל מערכה בשתי קשוות, ונותנין בצד כל מערכה כלי שיש בו קומץ לבונה שנאמר ונתתה על המערכת לבונה זכה, וכלי זה הוא הנקרא בזך, נמצאו שני קומצי לבונה בשני הבזיכין[יא], ושוליים היו לבזיכין כדי שיניחום על השולחן[יב].

המנדב להביא זהב ולא פירש כמה או ששכח

האומר הרי עלי כסף או זהב ולא הזכיר מטבע יביא לשון של כסף או של זהב יהיה משקלה עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, וכן אם פירש המשקל ושכח כמה פירש יביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי[יג].

פרק שביעי - מעות שנמצאו

יט.

מעות שנמצאו בין שופר לשופר

מעות שנמצאו בין תיבה של שקלים לתיבה של נדבה, קרוב לשקלים יפלו לשקלים, קרוב לנדבה יפלו לנדבה, מחצה למחצה יפלו לנדבה מפני שהנדבה כולה עולה לאשים והשקלים מסתפקין מהן לעולות ולדברים אחרים[א]. וכן כל המעות הנמצאים בין כל תיבה ותיבה יפלו לקרוב, נמצאו מחצה למחצה, אם בין עצים ללבונה נמצאו יפלו ללבונה, בין קנים לגוזלי עולה יפלו לגוזלי עולה[ב], זה הכלל הולכין אחר הקרוב בכולן, מחצה למחצה להחמיר[ג].

מצא פירות או מעות בין מעשר לדבר אחר

מצא פירות בין פירות מעשר לפירות תרומה יפלו לקרוב, מחצה למחצה יאכלו כחומרי שניהן, אסורין לזרים וטעונין רחיצת ידים והערב שמש כתרומה, ואסורים לאונן וטעונים הבאת מקום כמעשר, וכן המעות הנמצאות בין חולין למעשר[ד].

הפריש שקלו ומת

הפריש שקלו ומת יפול לנדבה[ה].

דין מותר עשירית האיפה

מותר עשירית האיפה של כהן גדול שהיא החביתין ירקב[ו].

[י] **רמב"ם** (בית הבחירה פ"ג ה"ז). [יא] **וכן** מבואר בהלכות פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ז) ששיעור הלבונה הוא שני קומצין. [יב] **רמב"ם** (תמידין ומוספין פ"ה ה"ב). [יג] **רמב"ם** (ערכין וחרמין פ"ג ה"ו). וכתב הרדב"ז שהרמב"ם פירש בדברי ר"א שאמר בסוגייתינו שאם לא הזכיר צורה מביא אפילו צינורא, שהכוונה בזה שאם אמר לא לכך נתכוונתי מביא אפילו עד צינורא שהוא דבר מועט, ונפטר בכך כיון שלא הזכיר מטבע. וראה תוספות יום טוב (מכות פ"ג מ"ד ומנחות פי"ג מ"ד). [א] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ד). אך הריבב"ן (נפוגייתינו ד"ה מעות) כתב הטעם ששקלים קלים מנדבה, כיון ששיריהם של השקלים הולכים לחומת העיר ולמגדלותיה. ובשיירי קרבן (נפוגייתינו) הוכיח מדברי הגמ' כטעם הרמב"ם, עיי"ש. [ב] **הקשה** בכסף משנה למה השמיט הרמב"ם הדין המבואר בסוגייתינו שמאחר ויש לחוש שמא של קיני חובה הן ואנחנו מקריבים את המעות לגוזלי עולה הרי שהאשה שנתנה את המעות לקיני חובתה לא תתכפר, ומבואר בסוגייתינו שמטעם זה בית דין לוקחים משל ציבור כשיעור אותם המעות ומקריבים אותם לספק חובת האשה, ולמה השמיטו הרמב"ם. וכתב במראה הפנים שלפי גירסתינו בגמ' שהמספק את הקינים היה מביאן, הרי דין זה נכלל במה שכתב הרמב"ם (כלי המקדש פ"ז ה"ט) והובא להלן בדין הממונה על הקינים מספק את הפסולות. [ג] **רמב"ם** (שם הט"ו). ובמעשה רקח העיר על שהשמיט הרמב"ם דין מעות הנמצאות בין חולין למעשר שני, ובאמת הביאו הרמב"ם (מעשר שני פ"ו ה"ג) וכמובא בסמוך. [ד] **רמב"ם** (מעשר שני פ"ו ה"ג). והרדב"ז תמה על שלא הזכיר הרמב"ם שמדובר דווקא כשהיו המעות שבב' הקופות שוים, שהרי לכאורה אם באחת הקופות יש יותר מעות צריך לילך אחריה כיון שהולכים אחר הרוב ולא אחר הקרוב שרוב וקרוב הלכה כרוב (ורלה פניני הלכה). וכתב שיתכן שלדעת הרמב"ם אין הולכים אחר הרוב אלא בבעלי חיים דניידי, והעלה בצ"ע. וכן פירש רבינו משולם בסוגייתינו. [ה] **רמב"ם** (שקלים פ"ג ה"ג). [ו] **רמב"ם** (פסולי המוקדשין פ"ב ה"ח), וכדעת רבי יוחנן שאמר שילכו לים המלח ולא כרבי לעזר שאמר שיפלו לנדבה.

פניני הלכה

גם שיעור הלבונה הבאה עם המנחה. אבל המנדב להביא לבונה בלבד בלי מנחה אין הכהן צריך לעשות בזה עבודת קמיצה, ולכן נחלקו בקומצו של מי משערים, ר' אילא אמר שהמתנדב מנחה מביאה בקומצו של כהן גדול, ורבי חזקיה בשם רבי ירמיה ואפילו בקומץ הבעלים. ותמהו המפרשים מהו שאמר ר' אילא בקומצו של כהן גדול דווקא, והרי אפשר גם בקומצו של כל כהן. ופירש בקרבן העדה שאין הכוונה לכהן גדול בקדושה, אלא לכהן שגופו גדול וקומצו גדולה כדי שיהיה שיעור הקומץ גדול. אך הגר"א חלק עליו ומחק תיבת גדול.

אוצר החכמה 19/06/2018

ובשיעורים של תורה (פי' ח ס"ק ז) הקשה בכל דיני הקמיצה, שמבואר במנחות (סו: ורמב"ם מעשה הקרבנות פי"ג הי"ד) שהקומץ צריך להחזיק שיעור ב' זיתים, והרי אין קומץ של אנשים בני זמנינו מחזיק שיעור זה שהוא לדעתו כ 100 סמ"ק. ולכאורה מוכח מזה ששיעור הכזית הוא הרבה פחות מזה וכדעת המקטינים את שיעורו מאוד. ודחה בשיעורים של תורה וכתב שאכן לא כל הכהנים יכלו לקמוץ, והיו כהנים מיוחדים שידיהם היו גדולים והם היו קומצים. ולדעת הסובר בסוגייתינו שמנחת לבונה היו מודדים בקומצו של כהן, גם אותה היה צריך למדוד בידו של כהן גדול בגופו וכמבואר בסוגייתינו לדעת רבי אילא וכפירוש הקרבן העדה שמידת הקומץ צריך לעשות בידו של כהן גדול. ולדעת הסובר שמודדים ביד הבעלים, כתב במנחת אברהם (מנחות יח:) שלדעתו אכן אין צריך שיעור ב' זיתים, כיון שלדעתו שיעור הקומץ תלוי במביא הלבונה לפי מה שהוא ואין בזה דין שיעור ולכן בידו מודדים ולא יתכן לתת בזה שיעור של ב' זיתים, ושיעור ב' זיתים האמור בסוגיא שם לא נאמר לפי דעה זו.

ומכל מקום הקשה בשיעורין של תורה שם, שהתינח בזמניהם שהיו האנשים גדולים יותר בקומה היו די כהנים שיכלו לקמוץ את המנחות והיה קומצם מחזיק ב' זיתים, אך בזמנינו שאין לנו כהנים כאלו ומהרה יבנה המקדש ויקריבו מנחות, מי יקמוץ אז את המנחות. וכתב בזה, שמובטח שלא יטוש ה' את עמו, ויזמין לנו לעת הצורך כהנים גדולי גוף וגדולי קומץ שיוכל לקמוץ להחזיק ב' זיתים.

פרק שביעי - מעות שנמצאו

יט.

הליכה אחר הרוב כשיש רוב חנויות כנגד רוב בשר

מיסודות ההכרעות שניתנו בתורה במקומות של ספיקות באיסורים הוא דין הליכה אחר הרוב, ומדיניו הוא שאם נמצא דבר מה ברחוב ואין ידוע מהיכן הוא הגיע, ואם הגיע ממקום אחד דינו כך ואם הגיע ממקום אחר דינו אחר, הולכים אחר הרוב, והיינו שבודקים את המקומות מהם הדבר יכל להגיע, וקובעים הדין לפי רוב המקומות שמשם יכול הדבר להגיע (כל דפרים מרובין פרים - נלקוט כח. ועוד, יו"ד סי' קי ס"ג). ונחלקו הפוסקים במקום שדיני הרוב יכולים לדון אותם בכמה אופנים והם סותרים זה את זה. כגון מי שגר בעיר שיש שם הרבה ירקנים קטנים המוכרים ירקות עם הכשר, ויש חנות סיטונאית גדולה שמוכרת ירקות יותר מכל הירקנים והירקות הנמכרים שם הם בלי הכשר. ומצא אדם ירקות ברחוב, ואינו יודע אם הירקות האלו נקנו בחנות הסיטונאית ואינם כשרים או שנקנו אצל הירקנים והם כשרים. ויש לדון כאן דין רוב בשני אופנים. אפשר לדון על המוכרים, שרוב המוכרים הם הירקנים המוכרים כשר, ולפי זה הירקות כשרים. אך אפשר לדון דין רוב על הירקות, שרוב הירקות הנמכרים הם מהחנות הסיטונאית ואינם כשרים, ולפי זה הירקות אינם כשרים. ונחלקו הפוסקים איך דנים דין רוב באופן זה וכיוצא בו. שדעת החוות דעת (סי' קי סק"ג) והכנסת יחזקאל (סי' כד) והנודע ביהודה (תניינא או"ח סי' עח) שהולכים אחר רוב החנויות, בין להקל ובין להחמיר, ולא אחר רוב הדברים הנמכרים. אך דעת החכמת אדם (שער הקנוס סי' טז) שהולכים אחר רוב הדברים הנמכרים בחנויות, ובדוגמא הנ"ל אחר רוב הירקות הנמכרים, ולא אחר רוב החנויות.

ומספר החכמת אדם שנפגש עם החוות דעת והביא לו ראיה מסוגייתינו לשיטתו שהולכים אחר רוב הדברים הנמכרים בחנויות ושלא כהחוות דעת ששנינו במשנתינו שמעות שנמצאו בין השופר שבו היו מניחים את השקלים של מחצית השקל לשופר שבו היו מניחים מעות לנדבה, אם נמצאו המעות קרוב לשופר של השקלים יפלו לשקלים, ומבואר בסוגיא שהיו ששה שופרות לנדבה ושופר אחד לשקלים. וכתב הרע"ב שלדעת הסובר (פיאה י.) שבמקום שיש שתי דרכי הכרעה בספק, רוב לצד זה וקרוב לאידך גיסא, הולכים אחר הרוב ולא אחר הקרוב, נמצא שיוכרח הוא להעמיד את משנתינו באופן שהיו המעות שוים בשופר של השקלים

הממונה על הקינים מספק את הפסולות

הממונה שעל הקינים הוא שפוסקין עמו שימכור הקנים לקרבנות כך וכך בסלע וכל מי שהוא חייב תורים או שני בני יונה יביא דמיהם למקדש, וזה הממונה נותן הקינים לבעלי הקרבנות ועושה חשבון עם הגזברין ונותנין לו וכו', וכן קן שנמצא פסול או שנפסל קודם שיקרב נותן אחר תחתיו[ז].

מעות שנמצאו בירושלים או בהר הבית

מעות הנמצאות לפני סוחרי בהמה בירושלים לעולם מעשר, שחזקת רוב העם מביאין מעות מעשר וקונין בו בהמות, והנמצאות בהר הבית לעולם חולין, שחזקתן מתרומת הלשכה שחללום הגזברין על בהמה[ח]. מעות הנמצאות בירושלים אפילו דינרי זהב עם הכסף ועם המעות הרי אלו חולין, הואיל ושוקי ירושלים מתכבדין בכל יום, מצא בתוכן חרס וכתוב בו מעשר הרי אלו מעשר שני, במה דברים אמורים בשאר ימות השנה אבל ברגל הכל מעשר[ט].

בשר הנמצא בעזרה

בשר הנמצא בעזרה, איברים עולות וחתיכות חטאות, והנמצא בירושלים שלמים, הכל תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה שמא נותר הוא[י], אם כן מה הועיל שתהיה חזקתו עולה או חטאת או שלמים, למי שעבר ואכל[יא], שיהיה חייב כדין ספק מעילה[יב].

יט:

דין רוב בבשר הנמצא

תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבילה, ולקח בשר מאחת מהן ואין ידוע ממי מהן לקח, הרי זה אסור, שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי[יג]. אבל בשר הנמצא מושלך בשוק או ביד עובד כוכבים מותר[יד], כיון שרוב החנויות מוכרות בשר שחוטה, שכל הפורש מהרוב פורש. אם היו רוב המוכרים גויים אסור, ואם היו רוב המוכרים ישראל מותר[טו]. זהו דין תורה, אבל חכמים אסרוהו אף על פי שכל השוחטים וכל המוכרים ישראל[טז]. ומה שאמרו שכל הפורש מהרוב פורש, היינו שלא פירש לפנינו, אבל אם פירש לפנינו שרואה כשהגוי לקחו, הרי זה כאילו לקחו משם בידו[יז].

בשר שנתעלם מן העין

בשר הנמצא ביד גוי ואינו ידוע ממי לקח אם היו מוכרי הבשר ישראל מותר, זה הוא דין תורה. וכבר אסרו חכמים כל הבשר הנמצא בין בשוק בין ביד גויים[יח] אף על פי שכל השוחטין וכל המוכרין ישראל[יט], ולא עוד אלא הלוקח בשר והניחו בביתו ונעלם מן העין אסור אלא אם כן היה לו בו סימן או שהיה לו בו טביעת עין והוא מכירו ודאי שהוא זה או שהיה צרור וחתום[כ].

תלה כלי מלא חתיכות בשר, ונשבר הכלי ונפלו החתיכות לארץ ובא ומצא חתיכות ואין לו בהם לא סימן ולא טביעות עין, הרי זה אסור, שיש לומר אותו בשר שהיה בכלי גררתו חיה או שרץ, וזה בשר אחר הוא[כא]. ואם תלאו במסמר וכיוצא בו, שאי אפשר לשרץ ליטול ולהניח, מותר. ויש מתירין בשר שנתעלם מן העין אם מצאו במקום שהניחו[כב]. והמנהג להקל כסברא האחרונה. ואפילו אם היה ביד נכרים, במקום שכל המוכרים הם ישראלים המוכרים בשר כשר[כג].

כ.

מציל אבידה ממקום שודאי היתה אבודה כזוטו של ים

קורות ואבנים ועצים וכיוצא בהן ששטפם הנהר[א] אם נתיאשו הבעלים מהן הרי אלו מותרין והן של מצילן ואם אינו יודע אם נתיאשו או לא נתיאשו חייב להחזיר

וכן דעת רבי אושעיא ורב נחמן בר יצחק במנחות (קח.). וראה לחם משנה (על הרמב"ם שם). **[ז] רמב"ם** (כלי המקדש פ"ו ה"ט). ובאפיקי ים (מ"ג סי' ז) דן אם רק בקינים שנקנו מהממונה עליו לספק אחרים תמורתם אם נפסלו, או גם בקינים שהביא היחיד מביתו ונפסלו צריך הוא לספק אחרים תחתיהם. וראה לעיל הערה ב מדברי המראה הפנים בדין זה. **[ח] רמב"ם** (מעשר שני פ"ו ה"י). והוא הטעם המבואר בסוגייתינו שתולים המעות במעות תרומת הלשכה שחיללום. ורש"י ותוס' (פסחים ו. ובכ"מ) נקטו שתולים במעות חולין שהביאו אנשים מבחוץ, וכתב רש"י (שם ד"ה ושוקי) שהטעם שבהר הבית תולים במעות חולין מלפני הרגל הוא כיון שלא היו מכבדים אותו כל יום כיון שאין טיט ועפר קולט שם מתוך שהוא משופע ועוד שאין אדם נכנס שם במנעל ובאבק שעל רגליו, והתוס' (שם ד"ה נהר) הקשו לפי זה איך באו המעות להר הבית והרי אין אדם נכנס במעותיו לשם, עיי"ש. ולדברי הרמב"ם שפסק כסוגייתינו שתולים במעות תרומת הלשכה שנתחללו הכל מיושב (מהר"י קורקוס שם). **[ט] רמב"ם** (שם ה"ט). **[י] ראה** משנת אליהו (בסוגייתינו ד"ה ה"ג היפמ) בטעם שפירש הרמב"ם חשש נותר ולא חשש טומאה. **[יא] רמב"ם** (פסולי המוקדשין פי"ט ה"ד). **[יב] ראב"ד** (שם), והיינו שהחטאות ואשמות אין מעילה כיון שיש בהם היתר לכהנים, ולכן גם לזרים אין בהם דין מעילה, אבל בעולה יש מעילה כיון שכולה כליל ואין בה שעת היתר לכהנים (כסף משנה שם). וראה מראה הפנים (בסוגייתינו ד"ה נשבר) בביאור מחלוקתו עם הרמב"ם שלא הזכיר ספק מעילה. **[יג] בין** לקולא ובין לחומרא (ב"ך יו"ד סי' קי ס"ק טו). **[יד] ואפילו אם** הוא חתיכה הראויה להתכבד (ב"ך שם ס"ק טז). ודוקא כשהחנות ניכרת לעצמה, אבל אם אין ידוע איזו חנות היא המוכרת את הבשר הטריפה או שבחנות אחת מוכרים רוב כשר ומיעוט טריפה אין הולכים אחר הרוב כיון שאינו ניכר וחוששים שמא יקח מהטריפה (ב"ח שם ס"ו, ולחם ב"ך שם ס"ק יז). ואם נמצא ביד קטן דינו כנולד הספק אחר שפרש והולכים אחר הרוב (ב"ך ס"ק יח בשם הרוקח סי' תפ), והיינו דווקא אם אינו חריף אבל אם הוא חריף דינו כנולד הספק במקום הקביעות (פרי חדש שם). ובדין רוב בשר כנגד רוב חנויות, ראה פניני הלכה. **[טו] רמב"ם** (מאכלות אסורות פ"ח ה"ו). וכתב המגיד משנה בשם הרשב"א (תורת הבית ב"ד ש"ג) שאם לקח מן הקבוע ונתערבה באחרות ואינה ניכרת בטלה היא ברוב משום ספק ספיקא ואין אוסרים אותה משום קבוע. ועוד כתב שמי שלקח חתיכת בשר חשובה מן החנות ונמצאת טריפה בחנות ולא נודעו חתיכות הטריפה ואינו יודע מאיזו לקח, כל מה שלקחו מהחנות לפני שנמצאת הטריפה מותר כיון שלא נפל שם הספק בזמן שהיה הבשר קבוע אלא לאחר שפירש מהחנות וכיון שהרוב כשירה מותר, אבל לקנות מכאן והלאה אסור שכבר נולד הספק כשהיו החתיכות במקום הקביעות. ובשו"ע (יו"ד סי' קי ס"ד-ה) הביא דינים אלו, ועיי' ש"ך וט"ז שם שדקדקו הרבה בדינים אלו. **[טז] רמב"ם** (שם ה"י"ג), שו"ע (יו"ד סי' קי ס"ג), ראה להלן בדין בשר שנתעלם מן העין. **[יז] מגיד משנה** (על הרמב"ם שם) בשם המפרשים. רמ"א (שם) מדברי הטור (שם) בשם הרשב"א (חולין נה. ד"ה וכמצלח) והרא"ש בתשובה (כלל כ' סימן י"ו) והסמ"ג (לאוין קמ וקמז נג ע"ד) והסמ"ק (סי' ריד) ורבינו ירוחם (נט"ו). **[יח] הרמב"ם** פסק כסוגייתינו שגם בנמצא ביד גוי אף שהוא בחזקת משתמר אסרוהו משום בשר שנתעלם מן העין, אף שאין כן סוגיית הבבלי (מועד קטן. וכן ביאר המגיד משנה). וכתב הגר"א (יו"ד סי' קג ס"ק ו) שסמך על הירושלמי כדרכו ברוב מקומות. והכסף משנה כתב לחלק בזה בין מקום שמכיריזים בו ביום שיש טריפה למקום שאין מכריזים. **[יט] ובפירוש** המשניות (מקלט פ"ו מ"ג) כתב הרמב"ם שאם כל העיר ישראלים לא גזרו על בשר שנתעלם מן העין. וראה להלן מדברי הרמ"א. ולדעת הרמב"ם שאסור גם במוכרים ישראל, הבשר אסור גם אם ידוע שמכר הישראל לגוי בשר כשר (ב"ך יו"ד סי' קג ס"ק ה, ולחם שם נמה שכתב בדעת הלבוש). וראה פניני הלכה. **[כ] רמב"ם** (מאכלות אסורות פ"ח ה"ג), שו"ע (יו"ד סי' קג ס"ו). והחשש הוא בין לעורבים ושרצים ובין לגויים שהחליפוהו (ולחם פניני הלכה), ואפילו בבהמה שלמה (ב"ך שם ס"ק ו). וכל אדם נאמן בטביעות עין בזה כיון שאינו אלא חשש דרבנן, ובלבד שהכירו מתחילה היטב (ב"ך סק"ו). **[כא] רמב"ם** (שם ה"ג). **[כב] שו"ע** (יו"ד סי' ס"ג ס"ג). ואם לא נתן דעתו אם הוא במקום שהניחו, כתב הלבוש (שם) שאף על פי כן אין נוהגים לאסור הבשר, אך הש"ך (ס"ק ט) כתב שאין להתיר אלא אם כן מצאו בדיוק במקום שהניחו. ואם הניח עשר ומצא תשע מסקנת הש"ך (ס"ק מ) שאם אינם קשורים מותר ואם קשורים אסור. **[כג] רמ"א** (שם). **[א] והוא** ענין זוטו של ים, והיא תופעת הגאות.

פניני הלכה

ובשופרות של הנדבה, כיון שאם לא יהיו שוים ובאחד מהם יהיו יותר מעות נתלה את המעות הנמצאים שנפלו משופר זה שבו רוב המעות, מדין הליכה אחר הרוב. וקשה שאף אם המעות יהיו שוים בשופר של השקלים ובשופרות של הנדבה הרי עדיין השופרות עצמם של נדבה רבים יותר ויש לתלות את המעות בהם מדין הליכה אחר הרוב, שהרי היו ששה שופרות לנדבה ושופר אחד לשקלים, וצריך לומר שאף שהיו יותר שופרות לנדבה מכל מקום המעות שבתוכם היו שוים, ואם כן מוכח שאין הולכים אחר קופות אלא אחר המעות שבתוכם. ואם כך כמו כן יש ללכת אחר הדברים הנמכרים בחנויות ולא אחר החנויות, שהרי המעות שבתוך השופרות הם כדוגמת הבשר שבתוך החנויות. וכתב שם שלא השיב לו החוות דעת על ראיה זו, ואכן מוכח מכאן שהולכים אחר רוב הדברים הנמצאים בחנויות ולא אחר רוב החנויות (ולחם נית יפתק מכר סי' ו שלחם לחיים זו).

יט:

גנבים שחדרו לתוך הבית והיה שם בשר תלוי על מסמר, האם נאסר באכילה

בסוגייתינו מבואר שנחלקו אמוראים בדין בשר שנתעלם מן העין זמן מה ואין יודעים מה היה עמו בזמן זה, אם מותר לאכלו, ודעת רב היא שאסור לאכלו כיון שצריך לחוש שמא הוחלף הבשר. וכך פסק הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ח ה"ג) שאם תלה כלי מלא חתיכות בשר ונשבר הכלי ונפלו החתיכות לארץ ובא ומצא חתיכות ואין לו בהן סימן ולא טביעת עין הרי זה אסור שיש לומר אותו בשר שהיה בכלי גררתו חיה או שרץ וזה בשר אחר הוא. ומבואר בסוגייתינו שחומרא היא שהחמיר רב כשירד לבבל וראה שהם מקילים באיסורים ולכן הורה להם להחמיר בבשר שנתעלם מן העין (ולחם מוס' חולין נה. ד"ה אמר ולח"מ שם פ"ו סי' כ). ודעת הרבה ראשונים לפסוק כרב שבשר שנתעלם מן העין אסור באכילה אפילו אם נמצא הבשר במקום שהניחוהו, ואם לא נמצא במקום שהניחוהו, הבשר אסור באכילה לדעת הכל כיון שחוששים שמא מי שהזיזו ממקומו החליפו בבשר אחר (ולחם תלמיד דהלכתא).

ונשאל בשו"ת שמחת כהן (יו"ד סי' קסט) באחד שבאו לו גנבים לביתו וגנבו לו איזה דברים, והיה שם במקום שגנבו ממנו כלי אחד מלא בשר מלוח ומהודקות החתיכות זו על גבי זו ותלויים במסמר עם הכלי, ובבקר מצאוהו כמות שהוא במקום שהיה תלוי והכירו הכלי אך הבשר לא היה להם בו טביעת עין גמורה אלא שמצאוהו מהודק כמו שהניחוהו. ושאלו אם יש לחוש במקרה כזה משום בשר שנתעלם מן העין או לא. ולכאורה דין זה תלוי במחלוקת האמוראים כיון שהבשר נמצא במקומו, ולדעת השו"ע וההולכים בשיטתו הבשר אסור אף שנמצא במקום שהניחוהו וכדעת רב. ומכל מקום צידד שם להתיר על פי מה

ואין צריך לומר אם היו הבעלים מרדפין אחריהן[ב]. לפיכך המציל מן הנהר ומזוטו של ים ומשלוליתו של נהר ומן הגייס ומן הדליקה ומן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס, אם ידע בודאי שנתיאשו הבעלים הרי אלו שלו ואם לא ידע יחזיר[ג].

המוצא אבידה בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר שאינו פוסק אף על פי שיש בה סימן הרי זו של מוצאה שנאמר (דברים כב ג) אשר תאבד ממנו ומצאתה, מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאת זו שאבודה ממנו ומכל אדם שזה ודאי נתייאש ממנה[ד].

יש אומרים שגם אם הבעלים עומד וצווח שאינו מתייאש אף על פי כן הוי יאוש[ה], אם משום שלדעתם אין צריך יאוש[ו], ואם משום שגם כשאומר שאינו מתייאש יש יאוש ובטלה דעתו אצל כל אדם[ז].

ומכל מקום טוב וישר להחזיר גם באבידה כזו, לפנים משורת הדין. ואף על גב שמעיקר הדין אין חייבין להחזיר באבידות אלו, אם גזר המלך או בית דין חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא או הפקר בית דין הפקר. ולכן פסקו ז"ל בספינה שטבעה בים, שגזר המושל גם הקהלות שכל מי שקונה מן העובדי כוכבים שהוציאו מן האבידה ההיא שיחזיר לבעליו, שצריכין להשיב, ואין לו מן הבעלים אלא מה שנתן[ח].

ואם הוא דבר שאין בו סימן, אם הבעלים יכולים להציל והם רודפים אחר האבידה, או שאין הבעלים נמצאים שם באותה שעה, ואילו היו שם אפשר שהיו מצילים, לא זכה בהם המוצא. אבל אם הוא דבר שאינו יכול להציל מיד, והוא עומד ואינו רודף אחריו, ודאי נתייאש. ובסתם שאין ידוע אם הבעלים היו שם ויכלו להציל אינו יאוש[ט].

בשר שנמצא, אם יש לחוש שהוא טריפה

אבד לו גדי או תרנגול ומצאו שחוט בבית מותר, שרוב המצויין אצל שחיטה מומחים הן, מצאו בשוק אסור שמא נתנבל ולפיכך הושלך, וכן אם מצאו באשפה שבבית אסור[י].

וכל ההיתר במצאו שחוט בבית הוא דווקא במקום שרוב ישראל מצויים[יא]. נגנבו גדייו או תרנגוליו ומצאן שחוטים גם כן הדין כך שאם מצאן בבית מותר[יב], שאף על פי שהוא חשוד על הגניבה אינו חשוד על השחיטה[יג], והוא שרוב גנבי העיר ישראל ויש לתלות שישראל גנבן[יד].

בהמה שנמצאת בירושלים ואין ידוע אם הוקדשה לקרבן ולאיזה קרבן

בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר וכמדתה לכל רוח, אם נקבה בת שנתה היא כונסה לכיפה עד שתמות[טו] שמא חטאת היא, היתה בת שתים יביאנה שלמים ויביא עמה לחם שמא תודה היא[טז], מצא זכר בן שתי שנים אין לו תקנה, שמא אשם הוא ועדיין לא כפרו בעליו, מצא זכר בן שנה מניחו עד שיפול בו מום, ומביא שתי בהמות תחתיו ומתנה ואומר אם עולה היה זה עולה תחתיו ואם שלמים היה זה שלמים תחתיו, ומקריב האחד עולה ונסכיו משל צבור, והאחר שלמים עם הלחם שמא תודה היה, ומה יעשה בזה הנמצא יאכל במומו שאפילו היה בכור או מעשר במומו הוא נאכל, ואם פסח אחר זמנו הוא הרי זה שלמים ובזמנו הכל נזהרין בו, ואם תאמר שמא אשם נזיר או אשם מצורע הוא, אינן מצויין תמיד, לפיכך לא חשו להן[יז].

כל הבהמות הנמצאות בירושלם או חוצה לה בקרוב ממנה הבאות עולות כמו שיתבאר בפסולי המוקדשין (פ"ו ה"מ, הובא למעלה בפמוך) נסכיהן באין מתרומת הלשכה[יח].

דין הנסכים בגוי ששלח קרבן

עולות הגויים אין מביאין עמהן נסכים שנאמר כל האזרח יעשה ככה, אבל נסכיהם קריבין משל צבור שנאמר (במדבר טו יג) ככה תעשו לאחד כמספרם[יט].

גוי[כ] ששלח עולתו ממדינה אחרת ולא שלח עמה דמי נסכים יביאו נסכיהם מתרומת הלשכה[כא].

דין הנסכים בגר שמת והניח זבחים

גר שמת והניח זבחים אם יש לו נסכים קרבין משלו ואם לאו באין מתרומת הלשכה[כב].

[ב] **רמב"ם** (גזלה ואבדה פ"ו ה"ח). [ג] **רמב"ם** (שם ה"ט). ואם לא ידעו הבעלים ויש לשער שאם היו יודעים היו מתיאשים, כתבו התוס' (ב"מ כב: ד"ה מיקומץ) שהוא גם כן יאוש, וכן כתב בנחלת דוד (ב"מ שם) אף בדעת הרמב"ם. ובאבן האזל (גזילה ואבדה פ"ו ה"ח ופי"ו ה"י) לא כתב כן. וראה להלן בסמוך. וכתב הגר"א (בליקוטיו לרמב"ם, הובא ברמב"ם מהדו' פרנקל), כללי הדינים מתי מתיאשים הבעלים ומתי אינם מתיאשים, שבזוטו של ים שמתייאשים בפירוש, אפילו יש בו סימן ואפילו מרדפין הוי יאוש. ובשאר מקומות יש חילוק בין יכול להציל רק על ידי הדחק, שאז רק אם יש סימן וגם הבעלים מרדפים אחריו אינו יאוש, לבין יכול להציל בקל שאז הכל תלוי אם יש סימן או לא, שאם יש סימן אינו יאוש אף שאין הבעלים מרדפים, ואם אין סימן הוי יאוש גם אם הבעלים מרדפים. [ד] **רמב"ם** (גזלה ואבדה פי"ו ה"י). ומשמע שגם לדעת הרמב"ם אין צריך לשמוע שנתייאש וסתמא הוא כן (מגיד משנה וכסף משנה שם פ"ו ה"ח). [ה] **שו"ע** (חו"מ סי' רנט ס"ז). [ו] **רא"ש** (ב"מ פ"ג סי' ו). [ז] **סמ"ע** (שם ס"ק טו) ועוד. [ח] **רמ"א** (שם). [ט] **רמ"א** (שם). וראה סמ"ע (ס"ק יט) ונתיה"מ (ס"ק ג) שהאריכו בביאור דברי הרמ"א והטור באילו מקרים צריך להחזיר ובאילו אין צריך. [י] **רמב"ם** (שחיטה פ"ד ה"ח). והב"ח (יו"ד סי' פ נקו"ח) כתב שמדובר כאן רק מצד הלכות שחיטה, ועדיין צריך להעמיד באופן שאין לחוש משום בשר שנתעלם מן העין לפי פרטי הדינים שנתבארו למעלה. וכן כתב הש"ך (שם ס"ק כ). וכתב הט"ז (ס"ק י) שמטעם זה כתב השו"ע לשון "גדייו", לומר שמכיר בהם על ידי סימן שגדייו הם. [יא] **וכתב** הש"ך (ס"ק יז) שאפילו אם רוב העיר והשוק עובדי כוכבים הולכים אחר רוב ישראל באותו המקום. וכן אם רוב עובדי כוכבים מצויים שם באותו מקום הולכים אחריהם אפילו אם רוב העיר והשוק ישראל ואסור, שהכל תלוי במצויים באותו מקום. ואם עובדי כוכבים וישראל מצויים שוים הולכים אחר רוב השוק שנמצא שם, ואם שוים בשוק הולכים אחר רוב העיר, ואם גם בעיר שוים אסור. וכתב עוד (שם ס"ק יח) שדוקא בבהמות מועיל רוב טבחים ישראל, אבל לא בפרגיות וכיוצא בהן שדרכם לשחטם בבית, ובזה צריך שיהיו רוב ציידי עופות ישראל ששוחטים מיד כשצדים. [יב] **שו"ע** (יו"ד סי' פ ס"ד). [יג] **תוס'** (ב"מ כג: ד"ה הרי מתיאשים, שבזוטו של ים חילוק בין יכול להציל רק על ידי הדחק, שאז רק אם יש סימן וגם הבעלים מרדפים אחריו אינו יאוש, לבין יכול להציל בקל שאז הכל תלוי אם יש סימן או לא, שאם יש סימן אינו יאוש אף שאין הבעלים מרדפים, ואם אין סימן הוי יאוש גם אם הבעלים מרדפים. [ד] **רמב"ם** (גזלה ואבדה פי"ו ה"י). ומשמע שגם לדעת הרמב"ם אין צריך לשמוע שנתייאש וסתמא הוא כן (מגיד משנה וכסף משנה שם פ"ו ה"ח). [ה] **שו"ע** (חו"מ סי' רנט ס"ז). [ו] **רא"ש** (ב"מ פ"ג סי' ו). [ז] **סמ"ע** (שם ס"ק טו) ועוד. [ח] **רמ"א** (שם). [ט] **רמ"א** (שם). וראה סמ"ע (ס"ק יט) ונתיה"מ (ס"ק ג) שהאריכו בביאור דברי הרמ"א והטור באילו מקרים צריך להחזיר ובאילו אין צריך. [י] **רמב"ם** (שחיטה פ"ד ה"ח). והב"ח (יו"ד סי' פ נקו"ח) כתב שמדובר כאן רק מצד הלכות שחיטה, ועדיין צריך להעמיד באופן שאין לחוש משום בשר שנתעלם מן העין לפי פרטי הדינים שנתבארו למעלה. וכן כתב הש"ך (שם ס"ק כ). וכתב הט"ז (ס"ק י) שמטעם זה כתב השו"ע לשון "גדייו", לומר שמכיר בהם על ידי סימן שגדייו הם. [יא] **וכתב** הש"ך (ס"ק יז) שאפילו אם רוב העיר והשוק עובדי כוכבים הולכים אחריהם אפילו אם רוב העיר והשוק ישראל ואסור, שהכל תלוי במצויים באותו מקום. ואם עובדי כוכבים וישראל מצויים שוים הולכים אחר רוב השוק שנמצא שם, ואם שוים בשוק הולכים אחר רוב העיר, ואם גם בעיר שוים אסור. וכתב עוד (שם ס"ק יח) שדוקא בבהמות מועיל רוב טבחים ישראל, אבל לא בפרגיות וכיוצא בהן שדרכם לשחטם בבית, ובזה צריך שיהיו רוב ציידי עופות ישראל ששוחטים מיד כשצדים. [יב] **שו"ע** (יו"ד סי' פ ס"ד). [יג] **תוס'** (ב"מ כג: ד"ה הרי

פניני הלכה

שכתבו הפוסקים שאם הבשר תלוי על מסמר אין לחוש בו לבשר שנתעלם מן העין (יו"ד סי' סג ס"ג), והרי כאן היה הבשר תלוי ואם כן יתכן להתירו מחמת כן. אך שוב כתב שזה אינו, שאין תליה על מסמר מועילה אלא לשרצים או עורבים שאינם יכולים ליטול את הבשר ולתלות בשר אחר על המסמר ולכן כשהבשר תלוי על מסמר אין לחוש לזה, אבל כאן שהחשש הוא שמא החליפוהו הגנבים ולהם אין מניעה גם לתלות הבשר על המסמר, הרי שאין המסמר לא מעלה ולא מוריד ונשאר חשש ההחלפה בעינו (כנסת הגדולה שם הגה"י סק"ג). אך למעשה כתב שבמקרה זה של גנבים אין לחוש שמא החליפום הגנבים והביאו בשר אחר במקום הבשר שהיה שם, כיון שדרכם של הגנבים הוא לקחת כל מה שהם מוצאים ולא להניח דברים אחרים במקום מה שלקחו, וכמו שכתב הב"ח (יו"ד סוף סי' קיט) בשם תשובת מהר"ם.

כ.

אדם או בשר שהניחוהו במקום אחד וחזרו וראו שם כדוגמתו, אם אומרים שזה שאבד הוא זה שנמצא

בשו"ת שב יעקב (ח"ג סע"ה סי' יח) חידש חידוש גדול שדנו בו הרבה מהפוסקים בענין היתר עגונות, והוא שאם ידוע על אדם מסויים שהלך בדרך מסויימת, ואחר זמן נמצא הרוג בזו הדרך אבל אין ידיעה אם הוא אותו שהלך שם, יש לנקוט שאותו שהלך שם הוא זה שנמצא ויכולים להתיר את אשתו ולהוציאה מחזקת אשת איש, והביא כן בשם המבי"ט. ויסוד הדין הוא על פי דברי רבי (פסחים י.) לענין שדה שנאבד בה קבר ונמצא בה קבר, שהנכנס לתוכה טהור שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא, ונוקטים הם כדעת הפוסקים כרבי (ועיי' או"ח סי' תלט ס"ג), ואף לענין אדם שהלך בדרך ומצאו שם הרוג אומרים שזה שהלך הוא זה שנמצא. ובשו"ת נודע ביהודה (קמא אה"ע סי' מו) תמה על דבריהם, וכתב שלא מצאנו סברת כאן נמצא כאן היה אלא במקום שאין לנו סיבה לחשוב שהיו שם עוד אחרים מלבד זה שידענו עליו בתחילה, כמו בקבר שהיה בשדה, שאין סיבה לחשוב שהיה שם עוד קבר, ולכן כשאנו מוצאים קבר אנו אומרים שזהו אותו קבר שידענו עליו בתחילה. אבל בציורם של השב יעקב והמבי"ט שידענו על אדם אחד שהלך בדרך, הרי בכל דרך שיירות מצויות ואין ספק שהלכו בדרך זו הרבה בני אדם, ולמה נאמר על ההרוג שנמצא שהוא אותו אחד ולא אדם אחר שגם כן היה בדרך זו, ואף אם אין אנו יודעין מי הוא האחר שהלך בדרך זו אבל על כל פנים אנו יודעים שגם אחרים הלכו כאן שהרי דרך מפולש למהלך רבים הוא, ובזה אין לומר שזה שהיה הוא זה שנמצא. ורק בנידונו

דין החביתין בכהן גדול שמת

כהן גדול שמת ולא מנו אחר תחתיו מקריבין את החביתין מתרומת הלשכה[כג].

הנאת הכהנים ממלח ועצים של הקדש

תנאי בית דין שיהיו הכהנים ניאותין במלח ובעצים באכילת קרבנות שאוכלין בחלקן, אבל לא יתנו מלח המקדש בחולין שלהן[כד].

מעילה באפר פרה אדומה

וכן פרה אדומה מועלין בה משהוקדשה עד שתעשה אפר, אף על פי שהיא כקדשי בדק הבית הרי נאמר בה חטאת היא, **ותנאי** בית דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה[כה].

האחריות להחלפת הקינים הפסולות

ראה לעיל (דף יט.) הממונה על הקינים הוא מספק את הפסולות.

כ:

הפריש שקלו ומת

ראה לעיל (דף יט.) הפריש שקלו ומת.

דין מותר עשירית האיפה

ראה לעיל (דף יט.) דין מותר עשירית האיפה.

קידוש חביתי כהן גדול

כיצד עשיית חביתי כהן גדול, מביא עשרון שלם ומקדישו וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש שאף על פי שהיא קריבה חציין אינה מתקדשת לחציין[כו].

דין חצי מנחת חביתין שאינה קריבה

כהן שהקריב מחצה בשחרית ומת או נטמא או נולד לו מום[כז] ומינו כהן אחר גדול בשחרית שהקריב חצי העשרון ולא מינו כהן אחר מביאין היורשין עשרון שלם עבור כפרתו. ודברי הרמב"ם סותרים זה את זה, שבהלכות שקלים פסק כרבי שמעון שבאים משל ציבור, ובהלכות תמידין פסק כרבי יהודה שיורשיו מביאים. ותמהו כן המאירי בסוגייתינו ובכסף משנה (שקלים שם ה"ג). **ובלחם משנה** (תמידין ומוספין שם) תירץ ששתי מחלוקות הן, אחת בעיקר הדין מן התורה ואחת בתנאי בית דין, והרמב"ם פוסק שמן התורה החובה מוטלת על היורשים כרבי יהודה, ומתנאי בית דין היא מוטלת על הציבור וכרבי שמעון. **[כד] רמב"ם** (מעילה פ"ח ה"ו). וכתב בספר תקנת עזרא (על הרמב"ם שם) שדוקא מעצים שבלשכת העצים שבהר הבית מותר ולא מדיר העצים שבעזרה, עיי"ש הטעם. **[כה] רמב"ם** (מעילה פ"ג ה"ה). **[כו] רמב"ם** (מעשה הקרבנות פי"ג ה"ג). ופסק כרשב"ל בסוגייתינו שמקדשה ואחר כך חוצה אותה. **[כז] וכמבואר** בהמשך הסוגיא שאפילו נטמא ואפילו נדחה ממום, וראה בהר"ש סירילאו ושיירי קרבן ומשנת אליהו בסוגייתינו. וראה רדב"ז (על הרמב"ם) שדן לחלק בין טומאת ציבור לטומאת הכהן עצמו. **[כח] רמב"ם** (תמידין ומוספין פ"ג ה"כ). ובמקדש דוד (קדשים סי' ל אות ג ד"ה ממרינן) דן בשמת הכהן גדול הראשון ומינו אחר במקומו לפני שהקריב מחצית תחתיו לא יביא חצי עשרון מביתו ולא חצי עשרון של ראשון, אלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה ומחצה אבד[כח]. נמצאו שני חצאים קריבין ושני חצאין אובדין ואלו שני החצאין האובדים מניחין אותן עד שתעובר צורתן ויוצאין לבית השריפה, וכן אם אבד או נטמא החצי של בין הערבים, והיכן שורפין אותן בעזרה[כט].

כלי שרת מקדשים

כל המדות האלו קודש ומכלי השרת, אלא שמדות הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ, וכלי היבש לא נמשחו אלא בפנים, לפיכך בירוצי מדות הלח קודש, ובירוצי מדות היבש חול[ל].

כהן גדול והדיוט שעבדו לפני שהקריבו מנחותיהם

אין הכהן עובד תחלה וכן כהן גדול אינו עובד תחלה עד שיביא עשירית האיפה משלו ועובד בידו, שנאמר (ויקרא ו יג) זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו, ואם עבד קודם שיביא עשירית האיפה וכן כהן גדול שעבד בכהונה גדולה קודם שיביא עשירית האיפה עבודתן כשירה[לא].

כהן שנתחנך ונעשה כהן גדול כאחד

כהן שלא עבד עדיין מימיו, שמנוהו כהן גדול, הרי זה מביא עשירית האיפה ועובדה בידו בתחלה כשאר חינוך כל כהן הדיוט, ואחר כך מקריב עשירית האיפה שנייה שהיא חינוך כהן גדול, ואחר כך מקריב עשירית האיפה שלישית שהיא חביתי כהן גדול שמקריב בכל יום כמו שיתבאר (תמידין ומוספין פ"ג ה"ח) ומעשה שלשתן שוה הוא[לב].

העמדת עושה החביתין לעבודתו

בשחר קודם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא הממונה של מקדש וידפוק על הכהנים שבבית המוקד וכו' והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חביתין, הגיעו אלו ואלו אומרין שלום הכל שלום והעמידו עושי חביתין לעשות חביתין[לג].

[כג] **רמב"ם** (שם). אך בהלכות תמידין ומוספין (פ"ג הכ"ג, הובא בקצות לקמן כה.) כתב הרמב"ם שאם מת כהן גדול בשחרית אחר שהקריב חצי העשרון ולא מינו כהן אחר מביאין היורשין עשרון שלם עבור כפרתו. ודברי הרמב"ם סותרים זה את זה, שבהלכות שקלים פסק כרבי שמעון שבאים משל ציבור, ובהלכות תמידין פסק כרבי יהודה שיורשיו מביאים. ותמהו כן המאירי בסוגייתינו ובכסף משנה (שקלים שם ה"ג). **ובלחם משנה** (תמידין ומוספין שם) תירץ ששתי מחלוקות הן, אחת בעיקר הדין מן התורה ואחת בתנאי בית דין, והרמב"ם פוסק שמן התורה החובה מוטלת על היורשים כרבי יהודה, ומתנאי בית דין היא מוטלת על הציבור וכרבי שמעון. **[כד] רמב"ם** (מעילה פ"ח ה"ו). וכתב בספר תקנת עזרא (על הרמב"ם שם) שדוקא מעצים שבלשכת העצים שבהר הבית מותר ולא מדיר העצים שבעזרה, עיי"ש הטעם. **[כה] רמב"ם** (מעילה פ"ג ה"ה). **[כו] רמב"ם** (מעשה הקרבנות פי"ג ה"ג). ופסק כרשב"ל בסוגייתינו שמקדשה ואחר כך חוצה אותה. **[כז] וכמבואר** בהמשך הסוגיא שאפילו נטמא ואפילו נדחה ממום, וראה בהר"ש סירילאו ושיירי קרבן ומשנת אליהו בסוגייתינו. וראה רדב"ז (על הרמב"ם) שדן לחלק בין טומאת ציבור לטומאת הכהן עצמו. **[כח] רמב"ם** (תמידין ומוספין פ"ג ה"כ). ובמקדש דוד (קדשים סי' ל אות ג ד"ה ממרינן) דן בשמת הכהן גדול הראשון ומינו אחר במקומו לפני שהקריב מחצית בשחרית אם יכול השני להקריב עשרונו של ראשון. **[כט] רמב"ם** (שם הכ"ח). וראה גם מעשה הקרבנות (פ"ג ה"ז). אבל בהלכות תמידין ומוספין (פ"ח ה"ז) פסק הרמב"ם לענין לחם הפנים שלישתן ועריכתן בחוץ וכדעת הסובר שכלי היבש לא נתקדשו (רמב"ם מנחות פ"ב:), ועמדו בזה בלחם משנה (תמידין ומוספין שם) ובתוספות יום טוב (מנחות פי"ח מ"ג), וכתב שלרמב"ם היתה גירסא אחרת בגמ' שם. **[לא] רמב"ם** (כלי המקדש פ"ה הט"ז). וראה משנת אליהו בסוגייתינו ומשנה למלך (על הרמב"ם שם) שהאריכו בדבר גירסת התורת כהנים (נו פ"ג) שעבודתו פסולה. ובמשנת אליהו הגיה גם בסוגייתינו פסולה, ובמשנה למלך גרס גם בתורת כהנים כשרה. **[לב] רמב"ם** (שם הי"ו). ובחי' הגרי"ז (מנחות עמ.) כתב שדברי הרמב"ם כאן שמקריב בבת אחת (וכמבואר בסוגייתינו) עולים רק לדברי הרמב"ם לעיל שבדיעבד אם הקריב לפני שנתחנך עבודתו כשרה (ורמב"ם הערה הקודמת), שהרי מקריב תחילה מנחת חינוך של כהן הדיוט בידו וזהו חינוכו, וכבר מקריב אותה בח' בגדים ככהן גדול, והרי הוא עדיין לפני שנתחנך לכהונה גדולה במנחה השניה, ואיך יוכשר קרבנו הראשון. ועל כרחך שגם כשמקריב לפני שנתחנך עבודתו כשרה. וראה שם עוד שהאריך. **[לג] רמב"ם** (ניח הנחמיה פ"ח הי"ח).

פניני הלכה

של הנודע ביהודה באותה תשובה, באדם שתלוהו הגויים בעוון גניבה והיו כמה יהודים סמוך למקום התליה אבל לא המתינו עד יציאת נשמתו, ואחר כמה ימים באו וקברו אותו, בזה יש ללמוד מדברי רבי שאנו אומרים שזהו שנמצא הוא זהו שהיה ולא החליפו אדם אחר על התליה ואותו שתלו בתחילה עדיין חי הוא, כיון שאין סיבה לומר שתלו שם עוד מישהו.

ובשו"ת שאילת דוד (מהר"ע סימן ז) הביא ראיה שלא כדברי השב יעקב והמבי"ט מסוגייתינו, שמובא בה מעשה באדם אחד שהלך לשטוף בשר בנהר, ונפל הבשר לתוך הנהר ורצה אותו אדם לחזור ולקחת את הבשר, ואמר לו רב שאסור לו לאכול את הבשר כיון שיש לחשוש שמא הבשר שלו נאבד והבשר שנמצא הוא בשר אחר. הרי מבואר בזה להדיא שאין אומרים שאותו שאבד הוא אותו שנמצא. אך כתב שם לדחות ראיה זו, שמדקדוק לשון הירושלמי נראה שהבשר שמצא לא מצאו מיד אלא אחר זמן מה, שכתוב ששכח ממנה ואחר כך חזר ובא לקחתה. ולכן יש לומר שאין האיסור בזה משום החשש שאין אומרים שזהו שנמצא הוא זהו שאבד, אלא דין חדש הוא מדין בשר שנתעלם מן העין שדעת רב היא להחמיר ולאסור אותו באכילה שמא הוחלף, ואף שבכל מקום אין חוששים לכיוצא בזה (רמב"ם לעיל פניני הלכה יט:).

חששות זיוף בחותמות כשרות

בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קטו) הובאה מחלוקת החתם סופר עם מהר"ם בנעט בדבר השאלה אם יכולים לסמוך על חותמת כשרות של חותמת המוטבעת בטיט וכדומה, במקומות שמעיקר הדין צריך לחשוש שמא הגוי זייף את החותמת, וחזר היהודי והכיר את החותמת בטביעות עין שלא נזדייפה, שיש לדון אם יכולים לסמוך על זה או לא. (כגון בנמטהר יינו של נכרי בחופניים מקויימים שלש מועלי גס מופס נמוך מופס, רמב"ם יו"ד סי' קלג ס"ק). המהר"ם בנעט סובר שכשם שיש לחשוש לזיוף אם לא חזרו על החותמת והכירוה בטביעות עין, כך יש גם לחשוש לזיוף אם חזרו והכירוה בטביעות עין, כיון שיש לחוש שמא זייף הנכרי זיוף מוצלח כל כך עד שאין ניכר שום הבדל בינו לבין החותמת הראשונה האמיתית. אך החתם סופר הוכיח מתוך סוגייתינו מסופר על נהר גינאי ששטף נודות של יין של ישראל ואחר זמן מצאו נודות, ולא ידעו אם הנודות הם אותן שנאבדו וכשרות הם, או נודות אחרים הם ויין נסך הם ואולי אותם נודות נפתחו על ידי גויים ונעשו יין נסך וחזרו וקשרום, ובא המעשה לפני ר' יצחק בר אלעזר ואמר שיבדקו קושרי הנודות את הקשר, ואם הם מכירים בטביעות עין שהקשר הוא שלהם יכולים הם לסמוך על טביעות העין ואינם צריכים לחשוש שמישהו אחר קשר את הקשר הזה והוא נראה בדיוק כמו הקשר שלהם. הרי שאפשר לסמוך על טביעות עין בחותם ואין צריך לחשוש שמישהו אחר עשה קשר כדוגמת קשר זה. ומה שטען מהר"ם בנעט שאולי עשה הגוי חותמת כמו של הישראל ובחותמת יוצאים כל החתימות באותה צורה, כתב על זה החתם סופר שאין לחוש שמא מצא לו אומן שיעשה חותם אחר שיהיה מדויק כעין חותמו של ישראל, שאפילו אם יזדמן לו אותו האומן בעצמו שעשה החותם של ישראל אי אפשר שלא יהיה היכר בטביעת עין בין חותמו שלו לשל הגוי כיון שאי אפשר לשום אומן לעשות ב' דברים דומים ממש, ואף אם אי אפשר להגדיר בסימנים את ההבדל בין החותמות מכל מקום טביעות עין מועלת בזה.

ובאמת בתקופת הראשונים כתיבת האות "כ" או "ח" היתה משמשת לסימן

סדר עשיית חביתי כהן גדול

כיצד עושה מחלק השלשה לוגין ברביעית שבמקדש, רביעית לכל חלה, ואופה החלה מעט ואחר כך קולה אותה על המחבת בשאר רביעית השמן שלה, ואינו מבשלה הרבה שנאמר (ויקרא ו יד) תופיני בין בשל ונא[לד].

נוי חביתי כהן גדול

חביתי כהן גדול מצות עשה להקריבן בכל יום מחצה בבקר עם תמיד של שחר ומחצה בין הערבים עם תמיד של בין הערבים, ולישתן ואפייתן דוחין את השבת ואת הטומאה ככל קרבן שקבוע לו זמן שנאמר (ויקרא ו יד) תפיני שתהא נאה ולא תאפה מבערב, ועוד אם תאפה מבערב תפסל בלינה שהמרחשת מכלי הקדש היא[לה].

כא.

כהן גדול שמת קודם שהקריב מנחת חביתין

מת כהן גדול בשחרית אחר שהקריב חצי העשרון ולא מינו כהן אחר מביאין היורשין עשרון שלם עבור כפרתו[א] ועושין אותו חביתין ושלימה היתה קריבה, מת כהן גדול קודם שיקריבו בבקר ולא מינו כהן אחר מקריבין אותו עשרון שלם בבקר[ב] ועשרון שלם בין הערבים ואין כופלין שמנה ולבונתה אף על פי שנכפלה הסלת, אלא מפרישין להם שלשה לוגי שמן וקומץ לבונה, לוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לעשרון של בקר ולוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לעשרון של בין הערבים[ג].

פרק שמיני - כל הרוקין

דין רוקין הנמצאים בירושלים לענין טומאה

כל הרוקין הנמצאים בירושלים באמצע הדרך גזרו עליהן טומאה כשאר הרוקין הנמצאים בכל מקום, וכל הרוקין הנמצאים בצדדין בירושלים טהורים, שהפרושים הן שמהלכין בצדדין כדי שלא יתטמאו במגע עמי הארץ, ובשעת הרגל שבאמצע הדרך טהורים שכל ישראל טהורים ברגל, ושבצדדין טמאים שהטמאים ברגל מעטים והן פורשים לצידי הדרכים[ד].

דין כלים שנמצאו בירושלים לענין טומאה

כל הכלים הנמצאין בירושלים טהורין אפילו נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה[ה], שלא גזרו טומאה על הכלים הנמצאים בירושלים חוץ מן הסכינים לשחיטת הקדשים מפני חומרת הקדשים[ו]. במה דברים אמורים בסכין הנמצאת בירושלים בשאר ימות השנה, אבל אם מצא סכין בירושלים בי״ד בניסן שוחט בה הקדשים מיד ואפילו חל י״ד להיות בשבת שלא גזרו על הסכינין הנמצאים ביום הזה, וכן אם מצאה ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין[ז]. מצא הסכין בי״ג מזה עליה ומטבילה ושוחט בה למחר מפני שעשאוהו ביום זה כאילו יום י״ג שביעי שלה[ח]. ויש אומרים שלעולם אין צריך להזות אלא להטביל בלבד[ט]. וכן יש אומרים שאם חל י״ד בשבת אף אם מצא הסכין בי״ג שוחט בה מיד[י].

[לד] **רמב״ם** (מעשה הקרבנות פי״ג ה״ג). וכרבי אחא בשם רבי חנינא בסוגייתינו שאופה ואחר כך מטגנה (ובבבלי מנחות ג: זו דעת רבי מאיר אבל חכמים אומרים אם להיפך שמטגנה ואחר כך אופה). ומה שכתב הרמב״ם שאופה אותה רק מעט הוא כדעת רבי יוסי (מנחות שם) שסובר שצריך גם נאה וגם נא, ודין נא מתקיים במה שאין אופים אותה אלא מעט, ודין נאה הוא במה שאופים ואחר כך מטגנים (ובמה שאין אופין אותם מבערב ומדלגן בשמן) (כסף משנה ומגיד משנה ומוספין פ״ג הי״ח). [לה] **רמב״ם** (ממרים ומוספין פ״ג הי״ח). וראה לעיל כ. בדין החביתין בכהן גדול שמת. [א] **במקדש דוד** (קדושים פי׳ ל פוף אות ג) דן אם יכולים להביא רק חצי עשרון ולהוסיפו על החצי שהשאיר אביהם. [ב] **בחזון יחזקאל** (מנחות פ״ז ה״ח) דן אם יכולים להקריב את העשרון של המת. [ג] **רמב״ם** (ממרים ומוספין פ״ג הכ״ג). [ד] **רמב״ם** (מאכלות האסורות פי״ג ה״ח). וכרבי יוסי במשנתינו ודלא כרבי מאיר (ולפי שפת אמת פסחים יט: ד״ה רוקין שהקשה למה הכריע כרבי יוסי, מלחר ומסוגית הגמ׳ שם משמע שהלמודים פוגעים כרבי מאיר). [ה] **וכתב** הכסף משנה שלא חשש הרמב״ם להוציא מהכלל הכלים המיוחדים לקבורה השנויים במשנתינו שהם טמאים, כיון שדבר פשוט הוא. [ו] **הנה** במשנתינו לא הוזכר חוץ מן הסכין, וכתב הראב״ד (בהשגותיו) שהרמב״ם למד כן מהמשך דברי המשנה לענין סכין שנמצא

בי״ג וכו׳. וצידד הראב״ד לומר שיתכן ולא נאמר במשנתינו שהסכין בשאר ימות השנה בחשש טומאה אלא אם כן נמצאת חוץ לירושלים (וכן נידדו התוס׳ מגיגה כח. ד״ה התוכן), אך במסקנתו הסכים עם הרמב״ם שאף בירושלים בשאר ימות השנה הסכינים לשחיטת קדשים בחשש טומאה, ואם נמצאו חוץ לירושלים חוששים לטומאתם גם בי״ד בניסן (והשגותיו לנעל המאור פסחים ג: נקט כפירושו הראשון). [ז] **רמב״ם** (שם ה״ח). וכרבי יוסי במשנתינו ודלא כרבי מאיר. [ח] **רמב״ם** (שם ה״ו). והשמיט הרמב״ם דין קופין שבמשנתינו וכללו בכלל סכין, כיון שבפסחים (ע.) מבואר שמה שחילקה המשנה בין סכין שנמצא בי״ד לבין קופין אינו אלא לדעת בן תימא שאין הלכה כמותו, או גם לרבנן ובמילתא דלא שכיחא, ולכך כתב הרמב״ם סתם דין הסכינים הנמצאים שבכלל זה הקופין (כסף משנה). [ט] **ראב״ד** (שם). ונחלקו אם צריך לחשוש שהיה הסכין טמא בטומאת מת ועוד לא היזו עליו. והרמב״ם דייק כדעתו מלשון המשנה שונה ומטביל השייך רק בהזאה מטומאת מת שבה שונים ומזים ב׳ פעמים בשלישי ובשביעי. ולדעת הראב״ד צריך לדחוק ולפרש לשון שונה (כפירוש רש״י פסחים ע. ד״ה שונה) שאף על פי שספק שמא הטבילוה הבעלים זה שונה ומטבילה מספק, שמא עדיין לא הטבילוה (כסף משנה). [י] **ראב״ד** (שם ה״ה).

פניני הלכה

כשרות (שו״ת הרשב״ם מ״מ סי׳ קט), כיון שבזמנם לא היו הגויים בקיאים כלל בכתיבת אותיות בלשון הקודש (רמ״מ יו״ד סי׳ קל ס״ק). ולכן בדורות מאוחרים יותר שידעו הגוים כתיבת אותיות בלשון הקודש לא הועיל זה כלום (שו״ת לבושי מרדכי תלמלאה יו״ד סי׳ ו). ומכל מקום הסתמכו על כתיבת שם השו״ב בחותם אף שגם דבר זה היה ניתן לזיוף, כיון שהממשלה הקפידה הרבה על הזיופים וחתימת שמו של אדם אחר (שו״ת מהרי״ט מ״מ סי׳ יב, ועי׳ שו״ת מהרש״ם מ״ג סי׳ י ושו״ת זכרון יהודה יו״ד סי׳ ה שדנו מכח סברה זו). ולמעשה על סמך זה מתירים גם בזמנינו לסמוך על חותם הכשרות (רלח שו״ת מנחת יצחק מ״ב סי׳ לה, מנחת דוד מ״ב סי׳ ק אות ו ועוד). אך בספר כשרות והכשרים בהלכה (סי׳ ג פ״ב אות יג) דן בארוכה בענין זה בזמנינו, שאין השלטונות עושים כמעט מאומה נגד המזייפים חותמות כשרות ומעשים שבכל יום שאנשים מזייפים אריזות עם חותמות כשרות, ודן שם על מה אפשר לסמוך בזמנינו בחותמות כשרות ולא לחשוש לזיוף.

פרק שמיני - כל הרוקין

כא.

שבירת עצמות המת לכבודו, ועוד ענינים בסוגיית כבוד המת

בשו״ת רדב״ז (ח״ג סי׳ תריח) נשאל על אלו המוליכים עצמות המתים לארץ ישראל, ונוהגים בהם מנהג בזיון עד שכופלין את קומתם ולפעמים מתפרקים האברים ומשתברים עצמות, אם יש בזה חשש או לא. והשיב שהדבר ברור שכל שהוא לתועלת המת אין בו משום בזיון כי זהו כבודו, והביא ראיה מסוגייתינו. ששנינו במשנה כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה לטבילה טמאין דרך עלייה טהורין שלא כדרך ירידתן עלייתן דברי רבי מאיר, ר׳ יוסי אומר כולם טהורים חוץ מן הסלע ומהגריפה והמריצה המיוחדים לקברות. וכתב הרמב״ם (פירוש המשנה), פירוש מגריפה כלי שגורפין וכונסין בו העצמות כשהם מפוזרים, מריצה כלי שרוצצים ומשברין בו עצמות המת להכניסם בסל להוליכם ממקום למקום, וזה השם נגזר מלשון ותרץ את גלגלתו (שופטים ט נג). הרי מבואר שהיה מנהגם בזמן המשנה לרצץ את העצמות להוליכם ממקום למקום, ומסתמא היו עושים כן לכבודו של מת לקוברו אצל בני משפחתו. ואם כן כל שכן שיהיה מותר לעשות כן כדי לקוברו בארץ ישראל. אמנם בשו״ת שרידי אש (ח״ג סי׳ ק) העיר שהגמרא בסוגייתינו מפרשת מריצה שמריצה את האבן לבית הקברות, ולא כפירוש הרמב״ם, ולפי זה בטלה ראיית הרדב״ז.

אמנם לא בכל עניני כבוד הנפטר התירו הפוסקים לפתוח את קברו (רלח שו״ת ממעמקים ח״ב סי׳ יב, שו״ת דבר יהושע סי׳ כז, קובץ בית הלל טז עמ׳ לה והלאה ועוד). ומעשה שהיה במדינת אונגארין ברווק בן אלמנה ממשפחה נכבדה שהלך לעולמו, ואחד המתעסקים בקבורתו סיפר לרב העיר למחרת הקבורה שהנפטר בא אליו בחלום ואמר לו שקברוהו בארון הפוך כשפניו כלפי העיר ורגליו לצד השני היפך הנהוג, וביקש ממנו בחלום לפתוח את הקבר ולהפוך אותו. רב העיר שאל שאלה זו לפני שלשה מגדולי רבני הונגריה באותו זמן, הגאון רבי ישעיה זילברשטיין מוויצען, הגאון רבי שלמה צבי שטרסר מדעברעצין, והמהרש״ג. השנים הראשונים השיבו שכיון שהדבר נוגע לכבודו של הנפטר מותר לפתוח את הקבר ואין לחוש לניוול המת וכנ״ל. אך המהרש״ג אסר לפתוח את הקבר משני טעמים עיקריים. א. כיון שאף שיש בקבורה הפוכה משום חסרון כבוד המת מכל מקום אין בזה משום כבוד המת כל כך עד שיותר מחמת כן לפתוח את הקבר, ב. שיש לחוש שאותו שסיפר על חלומו לא חלם כן באמת ואינו נאמן לומר שחלם כן. למעשה עשה רב העיר כדברי המהרש״ג ולא פתח את הקבר, ולימים התברר שהאמת היתה כדברי המהרש״ג, כאשר אחרי מספר חדשים פטפט אותו אדם ואמר שלא חלם כלל חלום זה, ורק מפני שנאה ישנה שהיתה לו עם משפחת הנפטר המציא את החלום כדי להביא לניוולו של המת (ועי׳ מטעי סי׳ נג).

כא:

המשך דין כלים שנמצאו בירושלים לענין טומאה

מצא סכין קשורה לסכין הידועה אצלו בין ביום טוב בין בשאר הימים הרי היא כמוה אם טהורה טהורה ואם טמאה טמאה[יא].

דין דם נבילה

ראה לעיל (דף ט.) בדין טומאת דם נבילה.

דין דם השרץ

ראה לעיל (דף ט.) בדין דם השרץ.

דין פרוכת שנטמאה

פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד לפי שאינה צריכה הערב שמש, ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה מבחוץ ושוטחין אותה בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש, ואם היתה חדשה שוטחין אותה על גב האצטבא כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה[יב].

חציצה בדבר צבוע בצבע

צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן, אינו חוצץ[יג].

מעשה הפרוכת ומידתה

שתי פרוכות היו עושין בכל שנה להבדיל בין הקדש לקדש הקדשים. וחיטי הפרוכת כפולין ששה ששה, וארבעה מינין היו בה שש ותכלת וארגמן ותולעת שני, וכל אחד מהן כפול ששה הרי כ"ד חוטין, וטפח היה עביה[יד] ועל שנים ושבעים נירין היתה נארגת ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה[טו].

ענין מעשה רוקם ומעשה חושב

כל מקום שנאמר בתורה מעשה רוקם הוא שתהיינה הצורות הנעשות באריגה נראות מצד אחד בפני האריג, ומעשה חושב הוא שתהיה הצורה נראית משני צדדין פנים ואחור[טז].

כב.

מקום שריפת בשר קדשים שנטמא

בשר קדשי קדשים שנטמא בפנים, שורפין אותו בפנים, ואם נטמא בחוץ שורפין אותו בחוץ, בין שנטמא באב הטומאה בין שנטמא בולד הטומאה[א].

אב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן

פירות מעשר שני שנטמאו בירושלים ופדאן אם נטמאו בולד הטומאה אסור להוציאן, אלא יאכלו בפנים מפני שולד הטומאה מדבריהם, ואם נטמאו באב הטומאה או שנטמאו בחוץ ואפילו בולד הטומאה אף על פי שנכנסו לירושלים הרי אלו נפדין ונאכלין בכל מקום[ב].

מקום נתינת איברי הקרבנות על הכבש

נותנין האיברים מחצי כבש ולמטה במערבו[ג], ושל מוספין היו נותנין אותן מחצי כבש ולמטה במזרחו, ושל ראשי חדשים נותנין על המזבח מלמעלה בין קרן לקרן במקום הילוך רגלי הכהנים[ד] כדי לפרסמו שהוא ראש חדש[ה].

[יא] **רמב"ם** (פס ה"ז). [יב] **רמב"ם** (כלי המקדש פ"ו ה"י"ח). ופירש הריבב"ן בסוגייתינו ששוטחים אותה כדי לנגבה ובין כך ובין כך יראו העם מלאכתה. [יג] **שו"ע** (יו"ד סי' קמ"ח סי"ז). ומקורו ברשב"א בתורת הבית (הקצר ג"ז ס"ז נג.) ולמד כן מסוגייתינו מדין פרוכת שנטמאה שמטבילים אותה אף שהיא צבועה בתכלת וארגמן וכו'. (וכן כתב הגר"מ פס פקי"ח). והרשב"א כתב ב' טעמים לכך שאינו חוצץ. א. כיון שעומד לנוי, שלכן אין הצבע כדבר הנוסף וחוצץ אלא כעיקרו של בגד ואינו חוצץ, ולמד כן ממה שמצינו טבילה לפרוכת אע"פ שיש בהן תכלת וארגמן ותולעת שני. ב. כיון שאין בצבע ממשות. ומדברי הסדרי טהרה (שיורי טהרה פס פ"ק נג) עולה שהבין בדעת הרשב"א שצריך את צירוף שני הטעמים כדי להקל, ולכן לכתחילה יש להסיר יוד וכדומה שלא ניתנו לנוי גם אם אין בהם ממשות, אך לעיקר הדין סומכים גם על הטעם שאם אין בו ממשות אינו חוצץ (מרפה כהן פ"ו הערה טו ומחרוציס). [יד] **והמפרש** (תמיד כט: ד"ה ושנים) כתב שעובי שתי הפרוכות יחד היה טפח, לפי שצריך הכהן להלך בין אותן שתי פרוכות, ואם היה עובי כל אחת טפח ועובי שתיהן טפחיים אם כן לא היה ביניהן אלא שלשה טפחים וברחב שלש טפחים לא היה הכהן יכול להלך. [טו] **רמב"ם** (כלי המקדש פ"י הט"ו). [טז] **רמב"ם** (כלי המקדש פ"ט הט"ו). **וביומא** (עב:) נתפרש רק שמעשה רוקם פרצוף אחד ומעשה חושב שני פרצופים, ורש"י פירש שם כדעת הסובר בסוגייתינו שפרצוף אחד היינו שהיה ארי מכאן וארי מכאן ושני פרצופים היינו ארי מכאן ונשר מכאן, והרמב"ם פסק כדעת הסובר בסוגייתינו שפרצוף אחד היינו ארי מכאן וחלק מכאן ושני פרצופים היינו ארי מכאן וארי מכאן (משנה למלך). [א] **רמב"ם** (פסולי המוקדשין פי"ט ה"ו). ופסק כדעת רבי עקיבא במשנתינו שמקום טומאתו שם שריפתו. וכתב במנחת חינוך (מצוה קמו אות ג) שממה שנקט קדשי קדשים מבואר שדוקא קדשי קדשים, אבל קדשים קלים אף שנטמאו בפנים שורפן בחוץ, ואימורים של קדשים קלים דינם כקדשי קדשים (רלח"ה פסחים פג:). ובתוס' חדשים (על המשנה שקלים פ"ח מ"ז) תמה על הרמב"ם שפסק כרבי עקיבא נגד בית הלל, וכן הקשה בפני יהושע (פסחים יג: ד"ה נמשנה ר"ח) ובתורת חסד (כלל ה) פלפל הרבה בזה והביא ירושלמי (ב"מ פ"ג ה"ט) שהלכה כרבי עקיבא נגד בית הלל. [ב] **רמב"ם** (מעשר שני פ"ג ה"י"ג). ובדבריו מבואר שולד הטומאה והיינו ראשון לטומאה אינו מטמא אוכלים אלא מדבריהם. אך במקום אחר (מנחת הטומאה פ"י ה"ט) כתב שהאוכלים לא יהיו אב טומאה לעולם לא מדברי תורה ולא מדבריהם, ויהיו ראשון ושני מדברי תורה שהאדם או הכלי שהוא ראשון לטומאה אם נגע באוכל עשאוהו שני והאוכלין יהיו שלישי ורביעי לטומאה מדבריהן בלבד. ונראה מדבריו שיש ולד טומאה מדאורייתא, וראה מראה הפנים בסוגייתינו. [ג] **ראה** תוספות יום טוב (במשנתינו ד"ה מערבו) שבירר הגרסאות אם היו במערבו של כבש או במזרחו וכתב הטעמים לכל שיטה. [ד] **וכגירסה** במשנתינו מכרכוב המזבח ולמעלה, ורש"י ותוס' (סוכה נד:) נחלקו בגירסה, שרש"י (ד"ה ושל) גרס למטה מכרכוב המזבח, והתוס' (ד"ה דמניח) כתבו שצריך לגרוס למעלה מהכרכוב. [ה] **רמב"ם** (תמידין ומוספין פ"ו ה"ג). וכתב מהר"י קורקוס שמדברי הרמב"ם נראה שלאו דווקא מוספי ראש חודש קאמר אלא גם שאר קרבנות ראש חודש, אך בפירוש המשניות (במשנתינו) כתב הרמב"ם כפירוש רש"י (סוכה נד: ד"ה ושל ראש) שהנידון הוא במוספי ראש חודש. והנה הרמב"ם נקט לשון סוגייתינו לפרסמו שהוא ראש חודש, ונראה שזהו גם כשראש חודש הוקבע ביום ל"א, ולא כלשון הבבלי (סוכה נד:) לידע שהוקבע ראש חודש בזמנו והיינו רק אם הוקבע ביום ל', וראה ערוך לנר (סוכה שם ד"ה שהוקבע) שפירש הטעם שפסק הרמב"ם כירושלמי נגד הבבלי (ורלח"ה פניני הלכה).

פניני הלכה

כא:

דברים הקשורים ונמצאים יחד אם יש להוכיח מכך שדינם אחד

בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סי' קפה) מובא מעשה באדם שמת, ולפני מותו השאיר בצוואה לאשתו שהיא תקבל את כל תכשיטיה שהכניסה עמה בנישואיה וגם אלו שקיבלה ממנו, כולם יהיו שלה. ואחר מותו היתה גם האשה חולנית ומתה. וכשבאו היורשים לטפל בחלוקת ירושתה מצאו את שביס התכשיט שלה מונח בחבילה אחת יחד עם עוד מרגליות ואבנים טובות ושרשרת זהב. ויורשי האשה טענו שממה שהאבנים הטובות מונחות יחד עם השביס שלה בחבילה אחת, הרי מוכח שגם הם מתכשיטיה שלה הם וזכתה בהם כפי שציוה בעלה בצוואתו והם זכו ממנה, ואמרו שהם מכירים גם בפירוש שהמרגליות הללו הם שלה ובשביס שלה היו משובצים בתחילה אלא שכדרך הנשים שכשהן משיגות אבנים גדולות ויפות יותר הן מוציאות את האבנים הקטנות מהשביס ומוכרות אותן ואת האבנים הגדולות הן משבצות במקומם, וכך גם נהגה אשה זו, והאבנים שעל יד השביס הם האבנים שלה שהוציאה אותם מהשביס שלה כדי להחליפם ועדיין לא מכרה אותם. אך יורשי הבעל טוענים שאין בזה ראיה מספקת לומר שהאבנים הטובות הם של האשה, ובחזקת הבעל הם עומדים והם יודעים בבירור שהבעל קנה אותם עבור בנותיו ולא נתן אותם לאשתו, ולכן בדין שיורשי הבעל ירשו אותם ולא יורשי האשה.

ובתשובתו דן השואל ומשיב בדינים שונים, אך מסיק שיש להכריע שהאבנים הם של יורשי האשה, כיון שהם מונחים בחבילה אחת ויש בהם כמה דברים שמודים יורשי הבעל שהם שלה, ולכן מהראוי לומר דכל מה שמונח ביחד הכל שלה. והביא ראיה לזה מסוגייתינו. שבסוגייתינו מבואר שאם מצא אדם כלים ואינו יודע אם הם טהורים או טמאים, הדין הוא שאם סכין מצא ומצאה בי"ד ניסן שהוא יום שחיטת הפסח, חזקה על הסכין שהוא טהור כיון שהכל מטהרים סכיניהם לצורך שחיטת הפסח. ואם מצא קופיץ המיועד לשבירת עצמות ואינו ראוי לקרבן הפסח שאסור לשבור בו עצם, אין לקופיץ חזקת טהרה. אך אם מצא את הקופיץ קשורה לסכין הרי דינה כדין הסכין, שמזה שהם קשורים יחד אנו נוקטים שמן הסתם כשטבלו את הסכין טבלו גם את הקופיץ. והרמב"ם (נפיה"מ) פירש שהוא הדין גם להיפך, שאם ידוע שהסכין טמאה מוכח מזה שגם הקופיץ טמא. הרי מוכח מכאן שאם שני דברים סמוכים זה לזה אנו נוקטים שמציאותם ודינם אחד, וכך גם יש לנקוט לענין תכשיטי האשה. ואף שבסוגייתינו צריך שיהיו הסכין והקופיץ קשורים זה לזה ואין די במה שהם סמוכים זה לזה, היינו כיון שהם דברים נפרדים שאין להם שום שייכות ולכן רק קשירה מקשרתם, אבל כאן כשאותם חפצים הם תכשיטי השביס מהראוי לומר שכולם הם של בעל השביס ושייכים לאשה (ורלח"ה עוד ליקוד זה בתשובת הרמ"ש כלל קה סי' ט ורלמיוחי מחרוש, ורלח"ה מה שהמירן בזה הש"ך חו"מ סי' ו ס"ק כז, ועי"ע שם סי' שה ס"ק טו ובשו"ת מהרש"ם מ"ג סי' רלז).

כב.

עשיית דברים בראש חודש לשם זכירתו וקריאת התורה בראש חודש

במשנה שנינו, שאיברי קרבן מוסף של ראשי חדשים היו ניתנים על כרכוב המזבח מלמעלה. וטעם הדבר הוא כדי לעשות היכר שהוקבע ראש חודש בזמנו (סוכה נד:). ושורש הדבר שצריך לעשות היכר לראש חודש שידעו הכל שהיום ראש חודש, כתב בשארית יעקב (יוטב, מקרמי קודש מ"ג מאמר ג) שהוא כבר נמצא בתקנת משה רבינו לקרוא קריאת התורה בראש חודש (ירושלמי מגילה פ"ד ה"ו), אלא שהוא לא תיקן

שקלים בזמן הזה

השקלים אינן נוהגין אלא בפני הבית, ובזמן שבית המקדש קיים נותנין את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ, ובזמן שהוא חרב אפילו בארץ ישראל אין נוהגין[ח].

ביכורים בזמן הזה

מצות עשה להביא בכורים למקדש, ואינם נוהגין אלא בפני הבית ובארץ ישראל בלבד שנאמר (שמות כג יט, ונפרק לד כו) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך[ז].

תרומות ומעשרות בזמן הזה

התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית[ח].

מעשר בהמה בזמן הזה

מעשר בהמה וכו' נוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית, אבל חכמים אסרו לעשר בהמה בזמן הזה ותקנו שאין מעשרין אלא בפני הבית גזירה שמא יאכלהו תמים ונמצא בא לידי איסור כרת שהוא שחיטת קדשים בחוץ, ואם עבר ועשה בזמן הזה הרי זה מעשר ויאכל במומו[ט].

בכור בהמה בזמן הזה

מצוה זו נוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית כמו מעשר דגן[י].

שיר הכהנים בראש חודש שחל בשבת

ראש חדש שחל להיות בשבת שירה של ראש חדש דוחה את שירה של שבת כדי לפרסם שהיום ראש חדש[יא].

סדר הקרבת המוספים

וכיצד סידור הקרבתן, מוסף שבת תחלה ואחריו מוסף החדש ואחריו מוסף יום טוב, שכל התדיר מחבירו קודם את חבירו וכן כל המקודש מחבירו קודם את חבירו, היה לפניו תדיר ומקודש יקדים איזה מהם שירצה[יב].

קרבן הגר בזמן הזה

ומהו קרבן הגר עולת בהמה או שתי תורים או שני בני יונה ושניהם עולה, ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן[יג].

הקדשות וחרמין בזמן הזה

אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין בזמן הזה שאין שם מקדש בחטאינו כדי לחזק את בדקו, ואם הקדיש או העריך או החרים אם היתה בהמה נועל דלת בפניה עד שתמות מאליה, ואם היו פירות או כסות או כלים מניחין אותן עד שירקבו, ואם היו מעות או כלי מתכות ישליכן לים המלח או לים הגדול כדי לאבדן[יד]. ויש אומרים שהיינו דווקא כשאינו רוצה לפדותן אבל אם ירצה לפדותם יפדה אותם בפרוטה ויוליך פדיונם לים המלח[טו].

אל יאמר אדם סלע זה להקדש אלא לצדקה. ומכל מקום אם אמר להקדש סתם, כוונתו לצדקה לעניים. ואם אמר שכוונתו להקדש ממש, אין לו תקנה ליהנות ממנו, וצריך לשאול לחכם, ומתירין לו בחרטה כשאר נדר[טז].

כב:

המקדיש שקלים וביכורים

המקדיש שקלו לבדק הבית הרי זו קדש, הקדיש בכורים לבדק הבית אינן קדש, אבל אם הקדישן הכהן אחר שבאו לידו הרי אלו קדש[יז].

[ח] **רמב"ם** (תרומות פ"ל ה"ל). וכתבו הרדב"ז ומהר"י קורקוס שמכל מקום היינו דווקא אם כל יושביה עליה, ואין כוונת הרמב"ם אלא לומר שגם שלא בפני הבית אם כל יושביה עליה יהיה החיוב מדאורייתא (לחם רמב"ם שם הכ"ו). [ז] **רמב"ם** (שקלים פ"ל ה"ח). [י] **רמב"ם** (בכורות פ"ל ה"ב). [יא] **רמב"ם** (תמידין ומוספין פ"ו ה"י). [יב] **רמב"ם** (תמידין ומוספין פ"ע ה"ג). [יג] **רמב"ם** (מעילה פ"ג ה"ה). וכתב באבני נזר (יו"ד סימן שדמ ס"ק יג) שמה שיצטרך להביא קרבן כשיבנה בית המקדש אינו כדי להכשירו בקדשים כיון שכבר הוכשר בזמן הזה לאכול בקדשים לו יצויר שיהיו, ואין הבאת הקרבן אלא למצוה כמו שהביאו אבותינו. [יד] **רמב"ם** (ערכין ותרמין פ"ח ה"ח). [טו] **ראב"ד** (שם). [טז] **רמ"א** (יו"ד סי' רנח ס"ק). וכתב הש"ך (ס"ק ג) שבהקדש קרקע יש לו תקנה בפדיון בדבר מועט (לחם משנה ערכין פ"ח ה"ג). ושיש אומרים שגם הקדש מטלטלים יש לו תקנה בפדיון בדבר מועט (לחם משנה לשעל, רמב"ם ערכין פ"ח ה"י ועה). וראה פניני הלכה (לשעל יב.). [יז] **רמב"ם** (ערכין ותרמין פ"ו הט"ז). וכך פירש הרמב"ם משנתינו. אך בחזון איש (זרעים לקוטים סי' ח סק"ד) כתב שמסוגייתינו נראה שמדובר במקדיש שקלים ובכורים בזמן הזה וכפירוש הרע"ב במשנתינו ולא כפירוש הרמב"ם. ובטעמי הדין לדעת הרמב"ם ראה מה שהאריך בחי' הגר"ח (על הרמב"ם שם).

פניני הלכה

מה יקראו ובזמן הגמ' נתקן לקרות בפרשת הקרבנות שמקריבים בראש חודש (מגילה ל:), ותקנה זו אינה כתקנת קריאת הקרבנות בשאר ימים טובים שהרי לא נתקן לקרות בימים טובים בפרשיות קרבנותיהם אלא בזמן הגאונים, והקריאה בראש חודש בפרשת קרבנות ראש חודש מוזכרת כבר בגמרא. וענינה של קריאה זו היא גם כן להודיע שהוקבע החודש בזמנו. וכן כתב הרמ"א (או"ח סי' מח ס"ב) שנוהגים לומר בשחרית של ראש חודש בקרבנות שלפני סדר התפילה את פרשת הקרבנות של ראש חודש אף על פי שביום טוב אין צריך לאמרו, וכתב המגן אברהם (שם סק"ג) שהטעם לזה הוא כדי לפרסם שהיום ראש חודש, והביא ראיה לזה מסוגייתינו שהיו מניחים את האיברים מכרכוב המזבח ולמעלה כדי להודיע שהיום ראש חודש (וכ"כ גם נמי' תכח סק"ב). ומטעם זה הוא גם מנהג הקדמונים לברך את החודש בשבת שלפני ראש חודש (מג"א סי' תיז סק"ב ומשנ"ב שם סק"ב), והטעם לזה הוא גם כן כדי להודיע שהוקבע ראש חודש בזמנו (לבוש סי' תכח ס"ב). ובזה ביאר בשארית יעקב (שם סק"ד) מה שבברכת החודש מברכים בשמות שעלו מבבל תשרי חשון וכו' ולא בשמות שנקראו בתורה - החודש הראשון והחודש השני וכו', שכיון שמטרת הקידוש היא כדי להודיע לעם ולפרסם באיזה יום ראש חודש, צריך לפרסמו בשמות שהאנשים רגילים בהם ולא בשמות שבתורה שאין העם רגיל בהם.

אמנם בטעם הדבר שעושים היכר לראש חודש שנקבע בזמנו, כתב רש"י (סוכה נד: ד"ה לידע) שהוא כדי שיכירו הכל שפשוט להם לבית דין שקידשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו, כיון שרוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה. וכתב בשארית יעקב שלפי טעם זה נמצא שבזמנינו שאין מקדשים על פי הראיה ובלאו הכי לא נקבע ראש חודש דווקא ביום חידוש הלבנה, אין לחשוש שמא יגמגמו בני אדם בקביעת ראש חודש מחמת שלא ראו את הלבנה בחידושה, ואין צריך לעשות היום פרסום לראש חודש שנקבע בזמנו. אך מדבר כל הפוסקים הנ"ל שביארו שגם בזמנינו עושים היכר לראש חודש שהוקבע בזמנו, מוכח שמחמת טעם אחר צריך לעשות את ההיכר הזה ולא לצורך גמגום בני האדם כפירוש רש"י, אלא צריך לומר שהטעם כיון שמשונה ראש חודש מכל שאר המועדים שאסורים הם בעשיית מלאכה מאתמול וזהו פרסומם, אבל ראש חודש שאינו אסור בעשיית מלאכה אין לו דבר שיפרסמו ושידעו הכל באיזה יום הוא ושלפי זה ידעו באיזה זמן יחולו שאר המועדים באותו חודש, ולכן הוצרכו לעשות היכר בדרכים שונים לפרסם שהוקבע ראש חודש בזמנו.

וכן גם כן דעת הרבה ראשונים שלמדו מהלכה זו של פרסום ראש חודש, שאסור להתענות בט"ו בשבט גם כן מטעם זה לפרסם שהוא ט"ו בשבט. שכשם שראש חודש צריך לעשות לו היכר כיון שאין מצוות מיוחדות הנוהגות בו, כך גם ט"ו בשבט צריך לעשות לו היכר כיון שאין מצוות מיוחדות הנוהגות בו (או"מ הרגמ"ה סי' יז, או"מ מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סי' ה נשם רגמ"ה, הובא במרדכי ר"ה פ"ק סי' תשע, מגודה ר"ה ג. נשם גאון, והובא בעוה"ג הפי' שם, תשב"ץ למלמיד מהר"ם סי' קי, או"ח סי' מקעב ס"ג).


תמצית הדף
תמצית הסוגיות,
ערוכים בשפה קלה ובהירה
לסיכום ולשינון דפי הש"ס

פרק ראשון - באחד באדר

דף ב

מתני': באחד באדר היו שליחי בית דין מכריזים להביא את השקלים ולעקור את הכלאים. **בט"ו באדר** קוראים את המגילה בערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון, ושליחי בית דין מתקנים את רשות הרבים לצורך עולי רגלים, מכשירים את המקוואות, מציינים את הקברים, ובודקים האם נעקרו הכלאים.

גמ': ההכרזה על השקלים בא' באדר היא כדי שיהיה זמן להביא את השקלים עד א' ניסן, שבו מתחילים להביא את הקרבנות מן התרומה החדשה.

הטעם שא' ניסן נקבע לזמן בו צריך להתחיל להקריב מהתרומה החדשה, לרבי שמואל בר רבי יצחק תקנת חכמים היא, כשם שהתרומה הראשונה שתרמו ישראל במדבר בהקמת המשכן התחילו להקריב ממנה ביום זה, שנאמר 'ויהי בחודש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן', כך בכל שנה ביום זה יקריבו מהתרומה החדשה. **לרבי טבי מן התורה,** שנאמר (במדבר כח יד) 'זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה', שבחודש אחד תורמים עבור כל חודשי השנה. ומגזירה שוה **'לחדשי'** ל'ראשון הוא לכם **לחדשי** השנה' למדים שהוא בחודש **ניסן.**

רב הונא אמר, **שחכמים תקנו להכריז,** והסמיכו את תקנתם על הפסוק 'ויתנו קול ביהודה ובירושלים להביא לה' משאת משה עבד ה".

קריאת המגילה והכרזות השקלים והכלאים בשנה מעוברת, במשנה (מגילה ו:) מפורש ששני חודשי אדר שוים לענין **הספד ותענית שאסורים** בימי י"ד וט"ו בשני החודשים. והחילוק ביניהם הוא לענין קריאת המגילה ומצות מתנות לאביונים שנוהגים בשני ולא בראשון.

רבי יהושע בן לוי מוסיף חילוק נוסף, שהכרזת **השקלים והכלאים** נוהגת רק בשני ולא בראשון. ומסתבר כדבריו, כיון שמטרת הכרזת השקלים היא להזכיר להביא, ואם יקדימו ויכריזו כבר בא' אדר ראשון יסמכו על כך שיש להם שהות, ובתוך כך יפשעו ולא יביאו. וכן בכלאים, רק בא' אדר שני ניכרים הצמחים אם הם כלאים.

זמן הכרזת השקלים

לחזקיה וכן לרבי מנא, בארץ ישראל היו מכריזים בא' באדר, והיו מביאים את השקלים עד אחד בניסן שבו היו תורמים את הלשכה ומתחילים להביא מן התרומה החדשה. אבל **בבבל ובשאר מקומות המרוחקים,** היו מקדימים להכריז **בתחילת החורף,** כדי שיספיקו להביא עד אחד בניסן. ולמד את דבריו מדברי **רבי יוסי** שאמר שהקפידו להכריז באדר השני ולא בראשון כדי שלא ישכחו מההכרזה על ידי שיסמכו על עצמם שיזכרו כי עדיין יש עוד זמן לפניהם ובסוף יפשעו ולא יביאו, וחכמים רצו שיביאו את תרומתם בא' בניסן, ולפי זה למד חזקיה שלבני בבל הרחוקים, צריכים להכריז מראשית החורף כדי שיביאו בניסן. **לרבי עולא,** גם בבבל הכריזו בא' אדר, והביאו את תרומתם קודם לעצרת וחג הסוכות. **והביא ראיה לדבריו** ממה ששנינו שכך הוא סדר התרומה מן הלשכה, באחד בניסן היו מוציאים מתוך הלשכה שלוש קופות גדולות מלאות בשקלים, ושלוש פעמים בשנה, חמשה עשר יום קודם שלשת הרגלים, היו ממלאים מהקופות הגדולות אל תוך שלוש קופות קטנות, ומהקופות הקטנות היו קונים את הקרבנות. ופירש שהטעם שחזרו ותרמו מהקופות הגדולות לקופות הקטנות, כיון שלא תורמים על העתיד להגבות, וכדי שגם לרחוקים יהיה חלק בקרבנות היו תורמים בפרוס עצרת עבור הרחוקים שהביאו את תרומתם קודם שבועות. ובפרוס החג, עבור הרחוקים ביותר שהביאו את תרומתם קודם לחג.

אמנם חזקיה סובר, שכולם תרמו עד א' בניסן, ומה שתרמו בשלוש פעמים הוא **'כדי לעשות פומבי לדבר'**, משום שזמנים אלו הם זמן קהילת כל ישראל בעלותם לרגל, ורצו לפרסם שידעו כולם שלכל אחד מישראל יש חלק בקרבנות ציבור שמקריבים בכל יום.

רבי יהודה בר פזי הביא פסוקים שמלמדים על כוחו של היצר הרע

א. כשהתרימו ממון **לטובה** נאמר **'כל נדיב** לב', **ולרעה** נאמר 'ויתפרקו **כל העם'** [גם אלו שאינם נדיבי לב].

ב. כשכינסם משה **לטובה** נאמר **'ויוצא** משה את העם' [שהיה צריך להוציאם], **ולרעה** נאמר **'ותקרבון** אלי כולכם'.

ג. לטובה נאמר, **'אז ישיר משה** ובני ישראל' [שהיה צריך **לעורם** על כך], **ולרעה** נאמר, 'ותשא **כל העדה'.**

ד. למצווה נאמר **'וישכם אברהם** בבוקר' [**שהזריזים** מקדימים למצוות] **ולרעה** 'אכן **השכימו השחיתו'** [שההשחתה היו עושים בהשכמה], **דברי רב חייא בר אבא.**

כלל ישראל נתנו ממון בין לעשיית **העגל** ובין למצוות עשיית **המשכן. לרבי אבא,** משום שישראל נתבעים ונותנים בין לטוב ובין לרע **ואין אנו יכולים לעמוד על אופי של ישראל. לרבי יוסי בר חנינא,** נתינת הממון למשכן באה כדי לכפר על הנתינה לעגל.

בפרשת 'ויקחו לי תרומה' הוזכרה שלש פעמים תיבת 'תרומה', לרמז על שלש תרומות שנצטוו לתרום, 'ויקחו לי תרומה' **לתרומת האדנים**[א], מחצית השקל לצורך עשיית האדנים, ולא ימעיט ממחצית השקל מדוייק. 'תקחו את תרומתי' **לתרומת שקלים**[ב], מחצית השקל לצורך קניית קרבנות הציבור, ויביאו מאיזה מטבע שירצו, אלא שיד כולם שווה בזה. 'וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת' **לתרומת המשכן,** כנדבת לבו של כל אחד עבור כל צרכי המשכן, ויביאו ממה שירצו.

רבי אבין הוסיף שגם בפרשת כי תשא נאמר שלש פעמים תרומה, לרמז על אלו שלש התרומות האמורות[ג].

זמן קריאת המגילה, לבני העיירות הפרזים י"ד באדר, ולבני הכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון ט"ו באדר. **רבי חייא** חידש, שגם בני הכרכים המוקפים חומה שזמנם ביום ט"ו **יוצאים ידי חובה ביום י"ד.**

רבי יוסה ורבי אחא פירשו את חידושו שבוודאי אין כוונתו לומר שאם קרא בי"ד ועבר כבר ט"ו שיצא בקריאת י"ד, שמה שהיה היה, אלא **שאם קרא בי"ד ועדיין לא עבר ט"ו, אינו צריך לחזור ולקרוא.** ומה ששנינו שבמקומות המסופקים קוראים בשני הימים ולא יצאו בקריאת י"ד בלבד, פירש **רבי מנא** שדינו של **רבי חייא** הוא כאשר קרא היחיד **באקראי** בי"ד, שאז אינו צריך לחזור ולקרוא בט"ו, אבל לא בקביעות, כדי שלא לבטל את עיקר תקנת הכרכים.

הטעם שמשנתנו כתבה שביום ט"ו באדר קוראים את המגילה, כדי ללמדנו שהדין הוא שכל הדברים המנויים במשנה שנעשים בט"ו באדר, נעשים דווקא **באדר שני** ולא בראשון, בדומה לקריאת המגילה שהיא דווקא באדר שני, ואגב שאר ההלכות שנעשים בט"ו הובא דין קריאת המגילה של ט"ו ולא של י"ד.

מהו החודש העיקרי בשנה מעוברת, רבן שמעון בן גמליאל סובר שאדר שני הוא החודש העיקרי, ובו נוהגות כל המצוות כמו קריאת המגילה ומתנות לאביונים וסדר קריאת ארבע פרשיות, וכן כל הדברים המנויים במשנה שעשאום בט"ו נעשו באדר שני. **לרבי יהושע בן לוי,**

(א) **אחר** ששאר התרומות כבר נזכרו. (ב) **ומכך** שאמרה התורה 'תרומתי' ובכל התרומות נאמר סתם 'תרומה' מובן שהכוונה לתרומה שקונים בה את הקרבנות לגבוה. (ג) **'זה** יתנו כל העובר' וגו' על מחצית השקל [ולהלן נחלקו בפירוש 'כל העובר על הפקודים' אם הכוונה למי שעבר בים סוף או לאלו שעברו לפני משה], 'יתן תרומת ה" על תרומת המשכן. ו'העשיר לא ירבה' וגו' בתרומת האדנים. ואף שפשוטו של מקרא עוסק במחצית השקל, דרשו זאת על ג' התרומות אלו שהיתה בהם הקפדה על מחצית ואלו שלא.

דורשים לרבים ופוסקים כדעת **רבי שמעון בן גמליאל, ולרב הונא** רק פוסקים כך את הדין, אבל לא דורשים זאת לרבים.

בכתיבת שטרות לרבי מאיר, אדר השני הוא העיקרי, והוא הנכתב בשטרות 'אדר' סתם. ואדר הראשון נקרא 'אדר ראשון'. **לרבי יהודה,** אדר הראשון הוא העיקרי והוא הנכתב 'אדר' סתם. ואדר השני נקרא 'אדר שני'.

דף ג

דברים נוספים שהיו עושים ביום ט"ו באדר, מלבד תיקון הדרכים והרחובות(ד), והכשרת המקוואות(ה), וציון הקברות, היו עושים את כל **צרכי הרבים,** בדומה **למה שהיו עושים בחול המועד** שדנים דיני ממונות נפשות ומכות, פודים ערכים חרמים והקדשות, משקים את הסוטה, עורפים עגלה ערופה, רוצעים עבד עברי, מטהרים את המצורע, ומורידים את המנ[illegible] מעל גבי דפוס שלהם(ו).

ובמקרה שירדו גשמים ונימוחו סימני הסיד שציינו את הקברים בט"ו באדר, היו **חוזרים ועושים זאת אף בחול המועד של פסח.** כיוצא בזה, במקרה שעדיין לא היו יכולים בחודש אדר להבחין בצמחים אם הם כלאים מחמת קוטנם, היו חוזרים ויוצאים על כך אף בחול המועד של פסח.

המקור לסימון הקברים על ידי סיד, לרבי חוניא מהפסוק 'וטמא טמא יקרא' (ויקרא יג מה), שעל הטמא להכריז שיפרשו ממנו, ועל ידי סימון בסיד הרי זה כאילו הטומאה מזהירה את העוברים ושבים וקוראת להם שלא יטמאו בה. **לרבי שמואל בר נחמן,** מהפסוק 'ובנה אצלו ציון' (יחזקאל לט טו) שהיו מציינים את מקום הטומאה.

כתיב 'ועברו העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עד קברו אותו המקברים אל גיא המון גוג', **ודרשו חכמים כדלהלן, 'עצם'** שמציינים על העצמות אפילו כשנתעכל הבשר(ז). **'אדם'** שמציינים על השדרה עם הצלעות או על הגולגולת, אף על פי שאין בהם רובע הקב, כיון שצורת אדם ניכרת בהם. **'ובנה'** שהציון צריך להעשות באופן **קבוע** וחזק, כדי שלא יתגלגל למקום אחר ונמצא המקום הטמא בחזקת טהרה והמקום הטהור בחזקת טומאה. **'אצלו'** הציון צריך להיות סמוך לטומאה ולא עליו ממש, כדי שיוכלו להזהר מהטומאה קודם שיאהילו עליו. **'ציון'** עיקר הדין שמציינים, וכדברי **רבי שמואל בר נחמן. אבל אין מציינים על כזית מצומצם של בשר,** כיון שאין אנו רוצים שימשיכו להחזיק את המקום כטמא לעולם גם לאחר שיתעכל הבשר, וישרפו עליו טהרות בחינם.

המאהיל על אבנים שסוידו כסימן לטומאה. באבן אחת טמא אף שלא מציינים על הטומאה ממש, כיון שחוששים שהמציין לא עשה כדין, ולא אומרים שאבן זו התגלגלה לכאן ממקום אחר. **בשני אבנים, אם לא חרוש ביניהם,** הם טהורים וביניהם טמא(ח). **ואם חרוש ביניהם,** הם טמאים וביניהם טהור.

מתני': בראשונה היו שליחי בית דין עוקרים את צמחי הכלאים ומשליכים אותם **לפניהם** של בעלי השדות כדי לבזותם, והניחו לבעליהם ליהנות מהם לתנם לפני בהמתם. והיו הבעלים שמחים **שתי שמחות,** על ניכוש הכלאים שהפריעו לגידול השדה, ועל שנתנו להם ליהנות מהם, ולא היו הבעלים עוקרים בעצמם. **התקינו** שישליכו את הצמחים **למרמס** ברשות הרבים כדי שלא יהנו מהם. ועדיין היו שמחים על הניכוש, **התקינו לקונסם בהפקר** השדה כולה.

גמ': דין הפקר בית דין הפקר נלמד מהפסוק 'יחרם כל רכושו' (עזרא י ח) שיש כח ביד הבית דין להפקיר את רכוש העובר על דבריהם.

הפקר **פטור** מן המעשרות, ומסקנת הגמרא שאף **הפקר בית דין פטור מן המעשרות,** ולא אומרים שחכמים תקנו הפקר אבל לא היתה כוונתם להפסיד בכך את הלווים.

ובתחילה הוכיחו דין זה מכך שאם בית דין **עיברו** את שנת השמיטה הרי זו מעוברת למרות שבחודש זה יהיו **פטורים מן המעשרות. ודחו,** ששם מהתורה היו צריכים לעבר כדי לשמור את חודש ניסן שיהיה באביב, שנאמר 'שמור את חודש האביב', אלא שבשנה השביעית דוחים את העיבור, ולכן אם אירע ועיברו הרי זו מעוברת כעיקר הדין ולכן היא פטורה ממעשרות. **למסקנא** הוכיחו מדין **גדיש שלא לוקט תחתיו,** שכל השבלים שנוגעות בארץ הרי הם של עניים **מכח קנס** חכמים, ומכל מקום הרי הם פטורים ממעשר. וכפירושו של **רבי יוסי.**

אמנם **עולא** פירש שברייתא זו היא **כבית שמאי** שסוברים שהפקר לעניים בלבד הרי זה הפקר, ולכן אפשר לקבוע את דינו כלקט ולפטור ממעשר, אבל **לבית הלל** שאינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים, אינו יכול לגרום פטור ממעשר.

עיבור השנה נלמד מהפסוק 'שמור את חודש האביב', שמרהו שיבוא בחידושו, שעל בית הדין לשמור שחודש ניסן שבתקופת ניסן של **החמה** יחול בשעת חידוש **הלבנה** של ניסן. **ולכתחילה** לא מעברים את השנה השביעית, כדי לא להאריך את איסור העבודה בחודש נוסף(ט), וגם לא את השנה השמינית, כדי לא להאריך את איסור החדש בחודש נוסף, ובדיעבד אם עברו בשנים אלו השנה מעוברת.

דין זה שלא מעברים את השנה השביעית והשמינית לא נאמר, א. אחרי שרבי התיר להביא ירק מחוצה לארץ לארץ, [ומתחילה אסר עליהם להביא מחשש לגוש עפר מארץ העמים שמטמא במגע ומשא ויטמא את הטהרות שבארץ ישראל]. **ב. בשמינית, כשהשנים אינם כתיקונם והתבואה ממילא לא ממהרת להתבשל עד אחרי ניסן,** ואינם מצטערים במה שמאריכים עליהם את איסור חדש.

מתני': בט"ו באדר היו החלפנים יושבים בכל ערי ישראל, ומכ"ה באדר היו יושבים בירושלים כדי להראות שהזמן קצר, ומיום זה ממשכנים את אלה שלא נתנו. היו ממשכנים את הישראלים ובכללם הלויים, ואת הגרים ועבדים משוחררים שחייבים במחצית השקל. אבל אין ממשכנים נשים ועבדים וקטנים שהם פטורים מלתת מחצית השקל.

קטן שהתחיל אביו לשקול בעבורו, שוב לא יפסיק האב מלשקול עבורו.

דין כהנים במחצית השקל, רבי יהודה אמר, **שבן בוכרי העיד ביבנה,** שכהנים **אינם חייבים** במחצית השקל, אבל אם שקלו אין בכך איסור, כיון שמסרו לציבור יפה.

לרבן יוחנן בן זכאי, הכהנים **חייבים,** ואם אינם שוקלים הם חוטאים בכך. אלא **שהכהנים עצמם סבורים** שהם פטורים, שכן הם מביאים את הפסוק 'וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל', ואומרים שאם יהיו שותפים בעומר ושתי הלחם לא יוכלו לאוכלם, כיון שיהיה להם דין של מנחת כהן.

וגם לדעת הסוברים שהכהנים חייבים במחצית השקל אין ממשכנים אותם, מפני דרכי שלום, דהיינו **מפני דרך הכבוד**(י).

גמ': דין קטנים במחצית השקל, א. מי שלא הביא שתי שערות, אינו חייב במחצית השקל, לא תובעים אותו ובוודאי שלא ממשכנים אותו.

(ד) **שהתקלקלו** בגשמים, ותקנום לצורך עולי הרגלים או לגולים לעיר מקלט. (ה) **לנקותם** מטיט ולמלאותם במ' סאה. (ו) **במקום** שאין צריך לזה אומן, ואם צריך לזה אומן, אסור. (ז) **והוא** כשיש בעצמות רוב מנין או רוב מנין או שיעור של רובע הקב. (ח) **ושיטת** רש"י במועד קטן (ו.) שטמא. (ט) **ולא** ימצאו מאין להביא עומר ושתי הלחם. (י) **א. גמ'.** ונלמד מהפסוק 'וקדשתו'. ב. משום שעבודת בית המקדש עליהם. אבל אין לפרש דרכי שלום ממש, שאם כך לא היו ממשכנים גם ישראלים, שהרי גם בנכרים נוהגים בהם מנהג שלום.

ב. מי שהביא שתי שערות, חייב מדרבנן ותובעים אותו, אבל לא ממשכנים אותו. **ג. נעשה בן עשרים שנה, חייב מן התורה** וממשכנים אותו.

שנינו במתני' שהעיד **רבי יהודה בשם בן בוכרי שכהנים פטורים** ממחצית השקל, אלא שאם שוקלים אינם חוטאים. **חכמים** השיבו **לרבי יהודה**, שכשם שחטאת ציבור אינה מתה, אע"פ שחטאת יחיד שאירע בה פסול מתה, כך גם מנחת ציבור תאכל אפילו שמנחת יחיד של כהן אינה נאכלת, ואם הכהנים יתנו מחצית השקל אפילו שאינם חייבים, נמצא שהעומר ושתי הלחם דינם כמנחת יחיד, והרי הם חוטאים כשהם אוכלים אותה, ולמה אמר **רבי יהודה** שאינם חוטאים. אמנם **רבי יהודה** עצמו סובר שחטאת ציבור מתה. **וטעמו** של **רבי יהודה**, משום שסובר שהכהנים מוסרים נדבתם יפה לציבור, ולכן גם אם אינם חייבים אין זה מנחת יחיד אלא של ציבור, ולכן אינם חוטאים כשאוכלים מהעומר ושתי הלחם, אלא **שלכתחילה** לא יתרמו שמא לא ימסרו לציבור יפה. **וחכמים** חולקים וסוברים שלא חוששים שמא לא ימסרו יפה.

טעמו של **רבי יוחנן בן זכאי שכל כהן שאינו שוקל חוטא**, שלמד מהפסוק **'זה יתנו' זה בגימטריה שתים עשרה**, דהיינו שכל השבטים חייבים במחצית השקל.

אוצר החכמה
רבי יהודה ורבי נחמיה נחלקו בדרשת הפסוק **'כל העובר** על הפקודים', אחד אמר, כל מי **שעבר** בים סוף חייב במחצית השקל(יא), **וגם שבט לוי** בכלל. ואחד אמר, שכל מי שעבר לפני משה במנין בני ישראל חייב, **מוצא שבט לוי** שמשה עבר לפניהם שפטורים ממחצית השקל. **ומפרשינן** שמחלוקת זו תלויה במחלוקת דלעיל אם הכהנים חייבים במחצית השקל, והמחייב את שבט לוי במחצית השקל סובר **כרבי יוחנן בן זכאי** שמחייב את הכהנים, ואילו הפוטר את שבט לוי סובר **כבן בוכרי**, ולא רק הכהנים פטורים אלא גם הלויים.

מתני': מקבלים מיד נשים ועבדים וקטנים ששקלו, ובלבד שימסרום לציבור יפה. **אבל אין מקבלים** מיד הנכרים והכותים. **וכן** אין מקבלים מיד הכותים קני זבין וזבות ויולדות. ומקבלים מיד הנכרים כל דבר שהוא נידר ונידב למזבח, ולא דבר שאינו נידר ונידב כמו **חטאות ואשמות**. וכן אין מקבלים מהם דבר שהוא נידר ונידב לבדק הבית, שנאמר (עזרא ד ג) 'לא לכם ולנו לבנות בית לאלוקינו'.

דף ד

בכל נתינת מחצית השקל, אם נותן סלע צריך להוסיף קלבון, החיוב הוא רק על אלו שחייבים במחצית השקל וששממשכנים אותם על כך, דהיינו לויים ישראלים גרים ועבדים משוחררים, אבל כהנים נשים ועבדים וקטנים פטורים.

השוקל **עבורו ועבור חברו, לחכמים, חייב** קלבון אחד, **ולרבי מאיר** חייב **שני קלבונות. הנותן שקל** שלם ונוטל עודף מחצית, חייב שני קולבונות [ובגמ' דנו בשיטת מי נאמר דין זה]. **השוקל עבור אחר, אם במתנה** פטור, ואם **בהלוואה** חייב. **השוקל בעד הפטורים**(יב), גם אם נותן בהלוואה, פטור.

שיעורו של הקלבון, לרבי מאיר, מעה כסף, שהיא אחד מי"ב ממחצית השקל. **לחכמים**, חצי מעה כסף, שהוא אחד מכ"ד ממחצית השקל.

האחים השותפים שעדיין לא חלקו ביניהם את הנכסים, פטורים מקלבון שהרי זה כאילו אביהם שקל בעבורם, וחייבים במעשר בהמה כיון שנכסיהם בתפוסת הבית, **וכשפטורים** ממעשר בהמה, **חייבים** בקלבון.

גמ': שנינו במתני' שלא ממשכנים קטנים, ומשמע שתובעים מהם, ובהמשך המשנה שנינו שאם נתנו נוטלים מהם, ומשמע שכלל לא תובעים מהם, וצריך לומר שבקטנים שהביאו שתי שערות תובעים, ובשלא הביאו שתי שערות לא תובעים.

דין הכותים לרבי, כותי כנכרי, **ולרבן שמעון בן גמליאל**, כותי כישראל. וכן שנינו בברייתא, 'אדם כי יקריב מכם', 'אדם' לרבות את הגרים(יג). 'מכם' להוציא את המומרים. וכן לענין **חיובם במחצית השקל, לרבי**, פטורים, **ולרבן שמעון בן גמליאל**, חייבים.

לרבי בא, משנתנו שפטרה כותים ממחצית השקל ושנתה שלא מקבלים מהם קרבנות, היא **כרבי** שסובר שכותי כנכרי. **לרבי לעזר**, מה ששנתה המשנה שפטורים ממחצית השקל הוא גם על כותים, והדין שלא מקבלים מהם קיני זבים כוונתה לנכרים, אבל מהכותים מקבלים קרבנות. **ומקשינן**, שאין לפרש את הדין שלא מקבלים מהם קיני זבים בנכרים, שהרי הנכרים אינם טורחים להביא קרבן זה כלל. ואם לא נפרש את משנתנו **כרבי לעזר**, יהיה עלינו לומר שתחילת המשנה בנכרים ובכותים, ואילו סופה עוסקת בכותים בלבד(יד).

האם מותר לקבל תרומות מנכרים לבית המקדש, בתחילת הבנין, לא מקבלים מהם לא דבר המסוים ולא דבר שאינו מסוים(טו). **ובסוף** [-לחזק את בדק הבית], **דבר מסוים**(טז) לא מקבלים, **ודבר שאינו מסוים, לרבי יוחנן** מקבלים, **ולרבי שמעון בן לקיש** לא מקבלים.

ומה ששנינו בברייתא שאין מקבלים מהם הקדש ונדבה לבדק הבית, **לרבי יוחנן**, מדובר או בדבר **המסויים** ובין בתחילה ובין בסוף, או **בתחילת בניין** ואפילו בדבר שאינו מסויים.

ואין להוכיח **כרבי יוחנן** ממה ששנינו שנכרי ששלח בהמה למקדש להקריבה ולא הביא עמה נסכים, והביא אחר כך, מקבלים ממנו, ואפילו שמותר הנסכים הולך לכלי שרת, נמצא שיש אופן שמקבלים מהנכרים לכלי שרת. וכן שנינו שהנכרים נערכים ועורכים, ואפילו שדמי הערכים לבדק הבית, שיש ליישבם שכשכוונתו לשמים ומאליו הולכים לבדק הבית או לכלי שרת מקבלים מהם גם לפי **רבי שמעון בן לקיש** [כן השיב **רבי יוסי בר רבי בון**].

וכן מה ששנינו בערכין שהכל שוין שהן נודרין ונידרין, יש לפרש **לרבי שמעון בן לקיש**, 'נודרין' קרבן עולה, 'נידרין' כשאמר ישראל הרי עלי עולה ושמע ישראל ואמר מה שאמר זה עלי.

מקורו של **רבי שמעון בן לקיש** הוא מהפסוק 'לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו', ואמר **רבי חזקיה** שאם כך, כשם שלא מקבלים מהנכרים לבדק הבית, כך לא מקבלים מהם לבנין ירושלים, שהרי נאמר (נחמיה ב כ) 'ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים'.

הטעם שחייבם בקלבון, לחכמים, בעבור שכר הפריטה, ולכן הנותן מטבע של מחצית השקל פטור, כיון שאינו פורט. **לרבי מאיר**, מהתורה, שנאמר 'זה יתנו', הראה הקב"ה למשה מטבע של אש ואמר למשה 'כזה יתנו'. וכדי שלא יחסר מהשיעור צריך להוסיף קלבון, ולשיטתו כל נותן מחצית השקל צריך להוסיף קלבון.

שנינו במתני' שהנותן מטבע של שקל למחצית השקל ומקבל עודף מטבע של מחצית השקל נותן שני קולבונות, **לרבי אלעזר**, משנתנו

(יא) **ומה** שנאמר 'וכסף פקודי העדה' ומספר זה אינו כולל את הלווים, פסוק זה נאמר על תרומת האדנים שבזה לדברי כולם לא היה לשבט לוי חלק. (יב) **ונותן** סלע שלם בעבורו ובעבור כהן, אבל אם נותן מטבע של מחצית השקל עבור כהן פשיטא שהוא פטור ואין בזה כל חידוש, שהרי גם כשנותן עבור עצמו במטבע של מחצית הוא פטור מתוספת קלבון לדברי חכמים. וסיבת הפטור כשנותן עבור כהן או אשה היא, שכיון שהם פטורים וכל הנתינה היא ריווח להקדש, לא חייבוהו בקלבון עבורם. (יג) **וכותים** גירי אמת הם. (יד) **שלרבי** לעזר תחילת המשנה בנכרי וכותי וסופה בנכרי בלבד, ולא קשה למה הניח את הכותים, שלא נשנו אלא כטפלים לנכרי, אבל יותר דחוק שבסוף המשנה מניח את הנכרי העיקר ויעסוק בכותי שנשנה כטפל. (טו) **מחשש** שמתכוונים לרפות את ידינו. אמנם הרמב"ם פירש סוגייא זו בדרך אחרת, ולדבריו בתחילה פירושה לכתחילה שלא מקבלים מהם אבל בדיעבד אם נתנו לא מחזירים להם, וזה פירוש בסוף מקבלים מהם, ומהתוספתא אכן מוכח כדבריו ששנתה לא מקבלים מהם ואם הקדישן הקדש. (טז) **דהיינו** דבר חשוב שניכר ונראה לעין גנאי הוא לקבל מהם, ועוד שהם מתפארים בזה. ובערכין פירשו שאמה לכליא עורב זה דבר מסויים, ושאינו מסויים מים ומלח.

כרבי מאיר, וחייב קולבון אחד כמו כל נותן מחצית השקל, והשני על פריטת השקל לשתי מחציות[יז], אבל **לחכמים חייב רק קלבון אחד** עבור פריטת השקל לשתי מחציות. **לרב**, המשנה **כדברי הכל** וחייב לפחות שני קולבונות בשכר פריטה שתי פעמים, אחד, שאילו היה צריך להחליף שיהיה לו חצי סלע בשביל מחצית השקל היה מוסיף קלבון, והשני, שכשצריך להשיג שקל לעצמו צריך לתת שכר הפריטה, לכן גם כעת עליו לתת להקדש[יח], שהרי קיבל מהקדש שקל. אלא **שלרבי מאיר** חייב שלש קולבונות, שמוסיף עוד אחד להשלמת השיעור.

שנינו במתני' שאחים שהם בתפוסת הבית, כשחייבים במעשר בהמה פטורים מקלבון. הגמ' מפרטת אופני שותפות בנכסים.

א. אחים שירשו בהמות ומעות **וחלקו וחזרו והשתתפו**, אם חלקו **גדיים כנגד תיישים** ותיישים כנגד גדיים, הרי זו חלוקה גמורה ובטל שם תפוסת הבית מהם, **ולכן חייבים בקלבון** כדין כל שותפים, ופטורים ממעשר בהמה כדין כל שותפים שפטורים ממעשר בהמה.

ב. חלקו **גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים וחזרו והשתתפו, לרבי אלעזר, חייבים במעשר בהמה** כאילו לא חלקו, כיון שיש ברירה ואומרים שזה חלקו המגיעו משעה ראשונה ולא בטל שם יורשים מהם, **ולרבי יוחנן פטורים**, כיון שאף באופן זה הם כלוקחים, ושנינו שהלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, ולכך אם חזרו והשתתפו פטורים כדין שותפים.

ג. חלקו את הכספים ולא חלקו את הבהמות וחזרו והשתתפו, חייבים בקלבון כדין כל שותפים, וחייבים במעשר בהמה שהרי לא חלקו בבהמות והם בתפוסת הבית.

ד. חלקו את הבהמות ולא חלקו את הכספים וחזרו והשתתפו, אם **לא היו הבהמות רוב**, פטורים מקלבון, ופטורים ממעשר בהמה כדין כל שותפים[יט], **ואם היו הבהמות רוב**, חייבים בקלבון, כיון שנחשב כאילו חלקו גם את הכספים.

דף ה

הטעם שאם לא חלקו פטורים מקלבון, פירש רבי אבין לרב שמי, שהרי זה כאילו אביהם שקל בעבורם. אמנם אם **חלקו וחזרו והשתתפו חייבים**, ופירש **רב ביבי** שכיון שחלקו שוב אינם כאחים שהאב שוקל עבורם, אלא כשני גיסים שאינם אחים אלא שותפים.

למה נועד הקלבון, לרבי מאיר, לקופת מחצית השקל. **לרבי אלעזר**, לקניית עולות לקיץ המזבח. **לרבי שמעון שזורי**, לעשיית ריקועי זהב בקודש הקדשים. **לבן עזאי**, החלפנים נוטלים אותם בשכרם. **ויש אומרים**, להוצאות הדרכים[כ].

(יז) **שנים** שנתנו יחד שקל שלם אינם מוסיפים קלבון עבור ההחלפה, לפי שהם כמו קונים תבואה מהשוק בשווי סלע שלא מוסיפים לשכר ההחלפה. ואינו חייב עבור ההחלפה אלא כאשר מקבל עודף שבזה אומרים שלא יגרע כוחו של הקדש מההדיוט. (יח) **ואם** שנים שוקלים יחד שקל שלם אינם צריכים להוסיף, לפי שגם אצל ההדיוט אם היו שנים יחד רוצים להחליף סלע לשני חצאים לא היו מוסיפים אלא קלבון אחד, ולכך גם להקדש אינם צריכים להוסיף בדבר שהקדש אינו מפסיד. (יט) **וקמ"ל** שלא אומרים בזה לחומרא שגילו דעתם שעומדים לחלוק גם את הנכסים, ויתחייבו בקלבון. (כ) **להביא** את השקלים לירושלים. או להוצאות השולחנים שהיו במדינה והלכו אחר כך למקדש.

פרק שני - מצרפין שקלים

אוצר התכמה

מתני': בני העיר שקבצו את שקליהם ורוצים לשלחם לירושלים, **רשאים להחליף** את השקלים למטבעות גדולים של זהב.

כשם שהיו שופרות במקדש כך היו שופרות במדינה לקבץ בהם את התרומות. ובירושלים לא העמידו שופרות שלא היו צריכים לזה.

בני העיר ששלחו את שקליהם ונגנבו או אבדו השקלים מהשליח, אם נגנבו לפני שתרמו את הלשכה, חייבים **לשקול** פעם שניה, והשליח נשבע לבני העיר. אם נגנבו לאחר שתרמו את הלשכה, **נשבעים** לגזברים. **נמצאו השקלים שאבדו** או שהחזירום הגנבים, אלו ואלו **קדושים,** ואינם יכולים לצאת בזה ידי חובת מחצית השקל של שנה הבאה.

גמ': הטעם שמחליפים לדרכונות **ולא למרגליות אפילו שהם קלים יותר למשא הדרך,** שמא יוזלו המרגליות ונמצא הקדש מפסיד[א]. וכמו ששנינו שכל הדברים שצריכים לפדותם בכסף כמו בכור אדם והדומה לזה, נפדים בכסף **ובשוה כסף** חוץ משקלים. ואמר **רבי שמואל בר רב יצחק** שהטעם הוא שמא יוזלו הכלים ונמצא הקדש מפסיד.

השופרות שהיו במדינה שמשו עבור **התרומה החדשה** לשנה הבאה, אבל לתרומה ישנה עבור שנה שעברה לא היו שופרות במדינה, אלא על התורם להביאם למקדש.

מה ששנינו במתני' שהשליח נשבע ונפטר, מדובר **בשומר חינם,** אבל **שומר שכר חייב בגניבה ואבידה. לרבי אבא, אפשר להעמידה גם בשומר שכר, ומדובר שטוען שנגנבו או נאבדו המעות באונס גמור,** שאף שומר שכר פטור בזה.

אמר **רבי יוסטי ברבי סימון,** מה ששנינו שאם נאבדו המעות לאחר שנתרמה התרומה השליח נשבע לגזברים ובני העיר פטורים, היינו למ"ד **שתורמים על הגבוי,** שהואיל ונתרמה התרומה על מעות הללו קודם שנאבדו, הרי הם כאילו ברשות הגזברים ובני העיר פטורים מלשקול שוב, והשליח נשבע לגזברים [וראה להלן הטעם בזה]. אבל **למ"ד שלא תורמים על הגבוי,** בני העיר חייבים לשקול שוב, והשליח נשבע לבני העיר.

דין זה שהשליח חייב להשבע, לרבי יוחנן, שבועה זו היא **שבועת תקנה** כדי שיזהר בשמירת מעות הקדש, שהרי **לא נשבעים על ההקדשות. לרבי אלעזר,** שבועה זו מהתורה, וכדעת **רבי שמעון** שקדשים שחייבים באחריותם הרי הם כנכסיו, ואילו **לחכמים** אכן לא נשבעים. **ולדבריו קשה** מפני מה נשבעים לגזברים אם נאבדו המעות אחרי שנתרמה התרומה, הרי לא נשבעים על ההקדשות[ב].

הפריש את שקלו ואבד ממנו, לרבי יוחנן, חייב באחריותו מן התורה עד שימסרנו לגזבר. **לרבי שמעון בן לקיש,** מן התורה מעות הקדש הם ברשות הקדש בכל מקום שנמצאים ואינו חייב באחריותם, אלא שתקנו חכמים לחייבו כדי שיזהר בשמירתם[ג]. ולדבריו מה שאמרו במשנה שעל בני העיר לשקול שוב את שקליהם, אף שהמעות הם ברשות הקדש בכל מקום שהם, היינו משום **שחכמים** חייבו אותם כדי שיזהרו להבא בשמירת המעות[ד].

שנינו במתני' שאם נמצאו המעות, אלו ואלו קדושים. ובברייתא שנינו **שהשקלים הראשונים לתקלין חדתין והשקלים השניים לתקלין עתיקין, ונחלקו רבי פנחס ורבי אבא מרי** מה הם הראשונים ומה הם השניים, האם הראשונים הם אלו שנתרמו בראשונה, או אלו שנתרמו קודם שנמצאו המעות האבודות.

מתני': השוקל שקל של חברו עבור עצמו, אם נתרמה התרומה קודם ששקל את השקל בשביל עצמו, מעל.

השוקל את שקלו משל הקדש[ה], אם נתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל.

השוקל ממעשר שני ומדמי שביעית, יאכל כנגדם, דהיינו שיחלל אותם על חולין.

גמ': במשנתנו שנינו שהשוקל שקל של חברו עבור עצמו, אם **נתרמה התרומה מעל מיד** גם לפני שהקריבו את הבהמה, ומשום שהיא כשיטת **רבי שמעון** שסובר שהמספק את הקרבנות היה מקבל את המעות מיד אחר התרומה, ולכן מיד כשנתרמה התרומה נעשו המעות קדשי מזבח ומעל. אמנם **תנא דבי רבי** שנה, שרק כשקרבה הבהמה מעל, ומשום שסובר שהמספק לא היה מקבל את המעות מיד אלא רק אחר שהמזבח מרצה, ולכן אחרי שנתרמה התרומה עדיין לא מעל אלא רק אחרי שהקריבו את הבהמה.

הטעם שהשליח ששקל עבור עצמו מעל, ולא אומרים שתעלה נתינה זו לשם בעליו, כמו בגונב בהמת עולה מחברו ושחטו סתם שהיא עולה לשם בעליה, **פירש רבי יודן** שמדובר במטבע מסויים ועשה כמו שהיו עושים של בית **רבן גמליאל** [כדלהלן] שמוכח שהתכוון לתרום לשם עצמו ולא לשם חברו.

מה ששנינו שהשליח מעל, ולא חיישינן שמא מחצית זו שנתן נותרה **בשיריים** ודין השיריים **שלא מועלים** בהם, **א.** משנתנו **כרבי מאיר שמועלים בשיירי הלשכה. ב.** מדובר שעשה כמו שאנשי ביתו של **רבן גמליאל** נהגו, **שדחק לתוך הקופה** שבוודאי לא נשאר לשיריים.

הטעם שחייב משום מעילה אף שמצוות לא ניתנו להנאה, שנהנה בכך שעל ידי נתינה זו לא ימשכנו אותו.

הטעם במה ששנינו במתני' שהשוקל ממעשר שני ומהשביעית **יאכל כנגדם,** שנאמר 'אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו', שכל שהוא **קודש אין קדושה אחרת חלה עליו,** ולא חל על השקל קדושה לשם קרבנות, ועל כן מביא מעות חולין מביתו ואומר מעות מעשר שני בכל מקום שהם יהיו מחוללים על מעות הללו, ואותם מעות נתפס בהם קדושת מעשר שני, והראשונים למחצית השקל.

דף ו

מתני': המכנס מעות וכשהתחיל לכנס אמר **הרי אלו לשקלי,** וכשבא לחשב כמה כינס מצא שיש מותר, **לבית שמאי,** המותר **נדבה,** כיון שהקדש בטעות הוא הקדש. **לבית הלל,** המותר **חולין,** שלא התכוון להקדיש אלא כדי שקלו. ואם כשהתחיל לכנס אמר **'שאביא מהם שקלי',** המותר **חולין**[ו].

כינס מעות ואמר **'אלו לחטאתי',** מודים **בית הלל** שהמותר **נדבה.** אמר **'שאביא מהם חטאתי',** המותר **חולין.**

(א) **אבל** זהב הוא טיבעא ואינו נעשה זול. (ב) **בבבלי** תירץ שמואל, שמשנתנו כדברי כולם, ומדובר בשומר שכר ונגנב או נאבד באונס, ונשבעים כדי ליטול את שכר עבודתם. ופירש רבה, שנשבעים לבני העיר במעמד הגזברים, כדי שלא יחשדום בגניבה ולא יקראו להם פושעים. (ג) **יש** שפירשו את דבריו קודם שנתרמה התרומה, אבל אחרי שנתרמה תרומה לא תקנו חכמים לחייבו. ויש שפירשו שגם אחרי שנתרמה התרומה חייב. (ד) **הנפקא** מינה אם חיוב בני העיר הוא מהתורה או מתקנה, **א.** לעניין שבועה, שאם חיובם הוא מתקנת חכמים, גם שבועת השליח היא מדרבנן אף באבדו קודם שנתרמה התרומה. **ב.** לעניין כפל, שאם חיובם רק מתקנת חכמים ומהתורה המעות ברשות הקדש מיד, הגונב מחצית השקל מיד חברו אינו חייב בכפל. (ה) **שהיו** ברשותו מעות שהקדיש לבדק הבית, וטעה בהם שהם של חולין ונתנם למחצית השקל. וקודם שרכשו בהם בהמה והקריבוה אינו מועל, לפי שאין מעילה אלא כשמוציא מעות הקדש לחולין, ולא כאשר מוציא הקדש להקדש גם אם נהנה בפעולה זו. אבל בתחילת המשנה ששקל שקלו של חברו עבור עצמו, המעילה היא בדבר שאין בו פגם, כיון שמתחילה נתנו לו על מנת שיתן לגזבר והרי נתן, ובזה מועל מיד, משא"כ בנותן לבדק הבית בשביל להקריב בו קרבנות, הרי זה דבר שיש בו פגם שאינו מועל עד שיפגום. (ו) **שהרי** זה כאילו אמר בפירוש שאם יכניס יותר משקל, העודף על השקל יהיה חולין.

טעם החילוק בין חטאת לשקלים, פירש רבי שמעון, שהשקל הוא דבר קצוב, ובוודאי כוונתו רק למה שצריך ולא יותר, משא"כ חטאת שאינה קצובה ויכול להביא כרצונו, נתפסת הקדושה בכל הדמים ולכך המותר נדבה. **רבי יהודה דחה** את דבריו, שגם למחצית השקל אין קצבה, שפעמים שהביאו חצאי דרכונות או סלעים וטבעים [-חצי סלע]. **ורבי שמעון** סובר, שמכל מקום יד כולם שווה בנתינה וכולם מביאים אותו מטבע שהסכימו עליו, משא"כ בחטאת תלוי בדעתו של המפריש ויכול להפריש חטאת שמנה.

גמ': מחלוקת זו של **בית שמאי ובית הלל** היא דווקא במכנס פרוטרוט, אבל אם **נטל בידו חופן מלאה מעות ואמר אלו לשקלי, לרבי יוסי בשם רבי לעזר, לדברי כולם** המותר **נדבה**[ז], **ולרבי ביבא בשם רבי לעזר, לדברי כולם** המותר **חולין**[ח].

רבי חייא הוכיח כדבריו של **רבי ביבא**, מדברי **רבי שמעון** במתני' שביאר את החילוק בין חטאת לשקלים, שהשקל הוא דבר קצוב, וחטאת יכול להביא כרצונו, וסבר **שרבי שמעון** רוצה לחלק בין **לבית שמאי** ובין **לבית הלל**, שלשתיהם יש אופן שבשקלים מותר המעות חולין, והיינו כשנטל חופן מעות ואמר אלו לשקלי, משא"כ **לרבי יוסי** אין אופן **שלבית שמאי** המותר חולין.

אמנם **לרבי יוסי** צריך לומר **שרבי שמעון** בא לפרש חילוק רק לדעת **בית הלל**, ומחלק בין במכנס פרוטות ואמר אלו לשקלי, לבין אמר אלו לחטאתי.

ומה ששנינו במשנה להלן (ע"ב) **שמותר שקלים חולין, לרבי ביבא** הוא דבין **לבית שמאי** ובין **לבית הלל**, ובנטל חופן מעות ואמר אלו לשקלי, **ולרבי יוסי** הברייתא **לבית הלל** ובמכנס פרוטות.

אוצר החכמה

היה סבור שהוא חייב מחצית השקל והפריש, ונמצא שאינו חייב, הרי זה **חולין**. [שלא חל עליו שם שקל] וכדין טעה והפריש חטאת ונמצא שאינו חייב שאינה קדושה. **טעה וחשב שדין מחצית השקל בשתי חצאים, או שעליו לתת שתי חצאים כיון שלא נתן בשנה שעברה, והפריש שתיים והתברר לו שחייב רק אחת**, דינו כדין מפריש שתי חטאות והתברר שאינו חייב אלא אחת, **שהבהמה השניה תרעה עד שתפול בה מום ותמכר ודמיה ילכו לנדבה**, וכן המחצית השקל הנוספת, למ"ד שכשאומר 'אלא לשקלי' מותרן לנדבה, ילך לנדבה. ולמ"ד שכשאומר 'אלו לשקלי' מותרן חולין, גם כאן המחצית השניה חולין.

הגמ' מביאה שבמשך הדורות היו שינויים במטבע של מחצית השקל

בימי עזרא, היה המטבע היוצא **דרכון**, ושוויו שתי סלעים, ונתנו למחצית השקל סלע שהוא חצי דרכון[ט]. **לאחר מכן**, היה המטבע היוצא **סלע**, והביאו מטבע של חצי סלע כשיעור התורה. **לאחר מכן**, היה המטבע היוצא טבע [-חצי סלע], ונתנו את המטבע בשלימותו, ולא הסכימו חכמים שיתנו את מחציתו, כי רק מוסיפים לפי היוצא בהוצאה ולא פוחתים משיעור התורה, שנאמר 'והעמדנו עלינו מצוות לתת עלינו שלישית השקל בשנה'.

עוד שלש הלכות שלמדו מפסוק זה

א. שצריך כל אדם **לתת לצדקה ג' שלישי השקל בשנה**[י].

ב. שלא מטריחים נדבות על הציבור **יותר משלוש פעמים בשנה.**

ג. שבלשכה **תרמו שלוש סאים, בשלוש קופות, ושלוש הפרשות.**

מחצית השקל, אמרו **רבי יהודה ורבי נחמיה** שהוא **בא לכפר על חטא העגל, ונחלקו** איך זה מרומז, האם כמו שחטא העגל נעשה בחצי היום, כך יתנו **מחצית** השקל, **או** שלפי שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל שיש בו שש 'גרמסין'. **לרבי יוחנן בן זכאי**, לפי שחטא העגל הוא כמו שעברו על עשרת הדברות, יתנו מחצית השקל שיש בו עשרה גרה. **לרבי לוי**, לפי שמכרו עשרת השבטים את יוסף בעשרים דינרים וקיבל כל אחד תמורתו 'טבעה' ששוויו שני דינרים[יא], לכך יתנו מחצית השקל שהוא מטבע של 'טבעה'.

ורבי שמעון בן לקיש הסביר את טעם מצוות פדיון בכור, שלפי שמכרו את יוסף בעשרים דינרים, חיוב הפדייה הוא בחמשה סלעים שהם עשרים דינרים.

מתני': מותר המעות של **שקלים, חולין**[יב]. **עשירית האיפה, קיני זבין זבות ויולדות, חטאות ואשמות**, לנדבה. זה הכלל, כל שהוא לשם חטאת ואשם מותרו נדבה.

מותר **עולה**, לעולה. מותר **מנחה** למנחה. מותר **שלמים ופסח** לשלמים. מותר **נזירים** [-שנאספו המעות לצורך נזירים ונותרו מעות] **לנזירים** [-יתנו לנזירים אחרים]. מותר **נזיר** [-שכינס מעות לעצמו לצורך קרבנותיו ונותרו] **לנדבה**.

גמ': הפריש שקלו ומת, אמר **רבי יוסי בשם שמואל**, שיפלו המעות לנדבה.

מותר עשירית האיפה של מנחת חוטא של ישראל, נדבה. **מותר עשירית האיפה של כהן גדול, לרבי יוחנן** יוליכם לים המלח. **לרבי אלעזר** לנדבה.

המקור למה ששנינו במתני' **שמותר פסח** [בשאר ימות השנה] **לשלמים**, אמר **רבי יוחנן בשם רבי אבא בר בא** שלמדים מהפסוק 'ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים', שאם היה קרבנו דבר שבא מן הצאן [ולא מבהמות אחרות], הרי הוא קרב שלמים, והיינו פסח שבא מן הצאן ולא מכל הצאן, שאינו בא אלא זכר בן שנה, ולא עולה שבאה גם מהבקר. וכן אשם בא מאילים. ואף שגם בעולה נאמר 'ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה', לא אומרים שפסח שלא בזמנו ששחטו שלא לשמו יהא קרב לעולה, **לרבי אבון**, מפני שלא משנים דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה. **לרבי יוסי בר רבי בון** מפני שלא משנים קדשים קלים לקדשי קדשים.

נחלקו האמוראים באיזה מחשבה משתנה הפסח שלא בזמנו לשלמים, לבני בית המדרש, דווקא כששחטו לשם שלמים. **לרבי יוחנן**, אף בשחטו לשם כל קרבן, ובלבד שיעקור שם פסח. ופירש **רבי אילא** את מקורו, שנאמר 'אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים', כל שהוא לשם זבח הרי זה שלמים[יג].

שחט פסח לשם עולה וגם חשב מחשבת פסול, הקרבן פסול ואינו שלמים. אלא שיש להסתפק בחישב ע"מ לזרוק דמה למחר, האם נעשה **פסול או פיגול**[יד]. **ומסקינן**, שאם פסח נעשה שלמים רק כשמחשב לשם שלמים כדעתם של **בני בית המדרש**, אינו אלא פסול, כיון שבכל מחשבת חוץ לזמנו שיש עמה פסול נוסף בקרבן אינו נעשה פיגול, והרי לדעתם כשחשב לשם עולה הקרבן נפסל. ואם בכל מחשבה נעשה שלמים וכדברי **רבי יוחנן**, הרי זה כחושב בקרבן כשר ונעשה פיגול.

שחט פסח לפני פסח לשמו ושלא לשמו, חידש **רבי בון בר חייא** בשם **שמואל בר אבא** שהוא כשר, שהרי זה דומה לשחטו בשתיקה וסיים שלא לשמה, והיינו שדימה אמירה לשתיקה. להו"א הוא הדין שוחט בשתיקה על מנת לזרוק דמה שלא לשמה כשר, ולפי"ז מקשינן על **רבי בון**, שאם מדמים אמירה לשתיקה, יהיה כשר אף באופן ששחט באמירה לשמה על מנת לזרוק שלא לשמה, ובדין זה הרי כולם מודים שפסול.

(ז) **שאין** כאן טעות, כיון שידע כמה יש לו, אלא כוונתו להקדיש את כולם לשקלים, וכיון שאי אפשר לתת יותר ממחצית, על כן השאר לנדבה. (ח) **וסובר** שכיון שאין כאן טעות בכדי שנאמר שהקדש בטעות הקדש, ואין בידו להרבות על מחצית השקל לכן המותר יהיה חולין. (ט) **שהיו** צריכים הרבה מעות לעבודות הבית לכן שקלו בשל זהב. (י) **ולא** כמו שיטת רב אסי שהחובה לתת היא רק שליש שקל בשנה.

(יא) **שהיו** עשרה אחים שותפים למכירה. ראובן ובנימין לא היו שם, ויוסף בגרימתו לקנאה נעשה שותף לזה. (יב) **צבר** מעות ואמר הרי אלו לשקלי ומצא שיש בה יותר וכבית הלל. (יג) **ונלמד** מייתור 'לזבח'. (יד) **האם** נאמר שישתנה לשם אותו פסול, או שפסול מחשבת קרבן אחר אינו פוסלו, כשם שאינו משתנה להכשרו של עולה.

אמנם **רבי בון** סובר שהשוחט בשתיקה על מנת לזרוק דמה שלא לשמה פסול, וכמו כן בשחט לשמה על מנת לזרוק שלא לשמה יהיה פסול.

דף ז

מה ששנינו במתני' שמותר נזיר לנדבה, **לרב חסדא** היינו דווקא אם **קרבה חטאתו בסוף**, אבל אם **קרב השלמים בסוף**, מותר המעות לשלמים. **לרבי זעירא**, הלכה בנזיר שבכל אופן המותר נדבה.

ומצינו ברייתות כדברי שניהם

א. תניא, הפריש מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לשאר קרבנות נזירותי, ומת, ילכו דמי החטאת לים המלח, ולא נהנים ולא מועלים, ושאר המעות חציים לעולה וחציים לשלמים. והיינו כדברי **רב חסדא** ששאר המעות אינם לנדבה.

ב. תניא, מעות סתומים [-שהפריש מעות לקרבנות נזירותו ומת], נופלים **לנדבה** כיון שמעורבים בהם דמי חטאת, ואפילו אם חזר והוציא מתוכם מעות לחטאת, והיינו כדברי **רבי זעירא** שהלכה היא בנזיר שהמותר לנדבה.

מותר הלחם של נזיר אמר **רב חסדא שירקבו**. ופירש **רב יוסי**, מפני שאי אפשר להקריב לחם זה בפני עצמו, שאין קרבן של לחם. ולא להקריבו לנזירות של אחר, שכשקיבל על עצמו נזירות התחייב להביא לחם נמשל"ד. אוצר החכמה 19/06/2018 אהח

מותר נסכי הנזיר, לבני הישיבה, ירקב. לרבי יוסי בי רבי בון [בשם רב חסדא], **לנדבה.**

לדעתו של **רבי יוסי ברבי בון**, נמצא **ששמואל ורבי חסדא ורבי אלעזר אמרו דבר אחד שמותר קדשי קדשים לנדבה. שמואל**, שפסק הלכה שהפריש שקלו ומת יפול לנדבה. **רב חסדא**, שפסק הלכה שמותר נסכי הנזיר לנדבה. **רבי אלעזר**, שפסק הלכה שמותר עשירית האיפה של כהן גדול לנדבה.

מתני': גבו מעות ונותרו, אם נאספו המעות **לצורך שבויים**, יפדו בהם שבויים אחרים. נאסף **לשבוי מסויים**, ינתנו לצרכיו של שבוי זה.

גבו מעות **לצורך עניים** ונותרו, יתנו לעניים אחרים. נאסף **לעני מסויים**, יתנו לעני זה.

גבו מעות **עבור מתים** ונותרו, ינתנו למתים אחרים. נאספו **למת מסויים, לחכמים**, יתנו ליורשי המת. **לרבי מאיר**, יהא מונח עד שיבוא אליהו. **לרבי נתן**, בונים נפש למת, ועושים לו זילוף.

גמ': גבו בחזקת שאין למת ונמצא שיש לו, רבי ירמיה הסתפק בדבר, ודעתו נוטה שהמעות **ליורשי המת. לרבי אידי**, לא יתנו ליורשים, שדעת הנודבים היתה עבור המת(טו).

אין פודים שבוי בשבוי ולא גובים טלית בטלית [-שאם גבו מעות עבור שבוי אחד או לצורך קניית טלית אחת אין משנים לאחרים], ואם יש צורך בכך, הרשות ניתנת לפרנסים לשנות את ייעוד המעות.

אמר **רבי שמעון בן גמליאל**, אין עושים נפשות [-בנין ציון] לצדיקים, דבריהם הם זכרונם.

מעשה **ברבי יוחנן** שהיה נסמך על **רבי חייא בר אבא**, והיה **רבי אליעזר** עובר ומתחבא מפני **רבי יוחנן**, ואמר **רבי יוחנן** שנהג שלא כשורה במה שלא שאל בשלומו ובמה שהתחבא מפניו, ושאת השמועות שאומר משמו אינו אומר בשמו. ופייסו **רבי יעקב בר אידי**, שכך מנהג המקום שהצעיר אינו שואל בשלומו של הגדול, וכמו שנאמר 'יראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו'. עוד הוסיף **רבי יעקב** ושאל את **רבי יוחנן**, האם מותר לעבור לפני הצלם, והשיב **רבי יוחנן** שאם לא יעבור הרי שחולק כבוד לפסל וכאילו הוא מתייירא ממנו, ועל כן עדיף שיעבור ויתלוצץ ממנו(יז), כמו שנאמר 'עיניים להם ולא יראו'. ואמר לו **רבי יעקב**, אם כן, טוב עשה **רבי אליעזר** שנהג בך כבוד ונמנע מלעבור. **רבי אמי ורבי אסי** אמרו **לרבי יוחנן** שעליו להתפייס, כדי שלא יארע כמו שאירע במעשה שנחלקו **רבי אליעזר ורבי יוסי בדין נגר** שיש בראשו גלוסטרא(יז), שמתוך מחלוקתם נקרע ספר תורה, וכששמע זאת **רבי יוסי בן קיסמא** הגיב, תמה אני אם לא יהפך מקום זה לבית עבודה זרה(יח). אמנם **רבי יוחנן** לא רצה להתפייס, משום שמעשה זה היה בין חברים, ואילו **רבי אליעזר** אינו חברו.

נכנס **רבי יעקב בר אידי** לפייסו, ואמר, כשם שיהושע שכל דבריו הם משל משה רבינו, לא אמר על כל דבר שהוא מפי משה, כיון שכולם יודעים שאומר משמו, כך **רבי אליעזר** כולם יודעים שדבריו הם משלך גם אם אינו אומרם בשמך. וקיבל **רבי יוחנן** את דבריו.

דבר זה שהקפיד **רבי יוחנן** שיאמרו את שמועותיו בשמו, למד מדוד המלך שביקש 'אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה', וכוונתו היתה שיזכה שיהיו דבריו נאמרים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות(יט).

שמעון בן נזירא בשם רבי יצחק אמר, כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה, שפתיו רוחשות(כ) בקבר, שנאמר 'וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים', כמו כומר של ענבים שכשאדם מניח את אצבעו עליו הוא תוסס ורוחש, כך שפתותיהם של צדיקים. והנאה שיש למת כשאומרים הלכה בשמו היא כמו ההנאה שנשארת בפה, **לבר נזירא אחר שתיית קונדיטין** [-יין עם דבש] **ולרבי יצחק אחר שתיית יין ישן.**

אמר **רב גידל בשם רב, האומר שמועה בשם אומרה, יראה כאילו שבעל השמועה עומד כנגדו**. ואמר **רבי זעירא** שאין אנו צריכים לחשוש לשמועותיו של **רב ששת**, לפי שהיה סומא ולא ראה את רבותיו, שנאמר 'והיו עיניך רואות את מוריך'(כא), ושמא לא דקדק בשמועתם. **וכשרב אסי** אמר שמועות בשם **בר פתייא** ובשם **רב**, שאל אותו אם אכן מכירם שאומר משמם שמועות, והשיב לו שנאמרו לו בשמם על ידי **רבי יוחנן ורב אדא בר אהבה** שהם אנשים גדולים בעלי אמונים ואפשר לסמוך על דבריהם.

'ואיש אמונים מי ימצא' (משלי כ ו), פסוק זה נאמר על **רבי זעירא**, שהיה מדקדק בשמועותיו לומר בשם אומרם.

ליצני דורו של דוד היו אומרים לו, 'אימתי בית ה' נלך', היינו מתי יבנה בית המקדש, כיון שידעו שדוד לא יזכה לבנות את בית המקדש, ונשבע דוד שהיה שמח בדבריהם שמחכים לבניין הבית, ואמר 'שמחתי באומרים לי בית ה' נלך', ואמר לו הקב"ה 'ימים שלמים אני מונה לך ולא ימים חסרים', כי חביב עלי משפט וצדקה שאתה עושה יותר מהקרבנות.

(טו) **שכאשר** השתמשו לצורך המת ונותרו מעות, מכיוון שאי אפשר לדייק מראש, דעת המנדבים שאם ישאר יתנו ליורשים, אבל לא כשכל הגביה היתה בטעות. (טז) **יש** שפירשו שהשיב לו שבהעברה בלבד אין כבוד. (יז) **שראשו** אחד עבה וראוי לשחוק בו שום, ונחלקו אם תורת כלי עליו ומותר לטלטלו לנעול בו את הדלת. (יח) **שכל** הכועס כאילו עובד עבודה זרה. (יט) **בבית** הכנסת, תהילותיו ותפילותיו. ובבית המדרש, יאמרו דבר הלכה משמו. והם כנגד שני עולמים, שתפילה חיי שעה והתורה חיי עולם. (כ) **שאור** התורה שיוצא מפי האומר מתקשר בהשארת נפשו ולכן רוחשות שמגיע בשורש ששנה ממנו. (כא) **שראיית** פני הרב מועילה ללומד.

פרק שלישי - בשלשה פרקים

מתני': סדר תרומת הלשכה, בשלשה פרקים בשנה דהיינו בפרוס פסח, עצרת, והחג, היו ממלאים מתוך הקופות הגדולות אל תוך שלוש קופות קטנות שכל אחת מחזיקה שלש סאים, ומהכסף שבקופות הקטנות היו קונים את קרבנות הציבור.

שלש גרנות היו למעשר בהמה [-שמזמנים אלו אסור לאכול מהבהמות לפני שיעשרום(א)], **לרבי עקיבא, בפרוס הפסח, בפרוס העצרת, בפרוס החג. לבן עזאי,** בכ"ט באדר, בא' בסיון, בכ"ט באב. **לרבי לעזר ולרבי שמעון,** בא' בניסן, בא' בסיון, בכ"ט באלול. ולא באחד בתשרי מפני שהוא יום טוב ואין מעשרים ביום טוב.

גמ': פרוס היינו מחצית, וכלומר חצי משלושים יום קודם הרגל שדורשים בהלכות החג.

טעם קביעת הגרנות בזמנים אלו לשיטת רבי עקיבא, לרבי יוחנן, מפני שהם פרקי לידה, שהבהמות המקדימות, והמאחרות, והמאחרות מאוד יולדות בזמנים אלו. **לרבי יהושע בן לוי,** כדי שתהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים(ב). **לרבי יודן,** תקנו סמוך לזמן שעולים לרגל כדי שיזכור להעלות את המעשר בהמה עמו ולא יבוא לידי בל תאחר. וכדברי **רבי יוסה** שכל המשהה טבלו עובר בבל תאחר(ג).

דף ח

זמן ראש השנה למעשר בהמה(ד), לרבי מאיר, א' באלול. ופירש **רבי חונה** טעמו, כיון שעד אלול יולדות אלו שהתעברו קודם ראש חודש ניסן, ומכאן ואילך יולדות מהשנה החדשה. **לרבי אלעזר ולרבי שמעון** א' בתשרי, ופירש **רבי יוסה** בשם **רב חונה** את טעמם, שדרשו מהפסוק 'יתרועעו אף ישירו' (תהלים סה יד) שהבכירות והאפילות מתעשרות יחד. **בן עזאי** נמנע מלפסוק בזה הלכה, כיון שכבר נחלקו בזה אבות העולם שהם **רבי ישמעאל ורבי עקיבא,** ולכן הכריע שהנולדים באלול מתעשרים בפני עצמם, **ולכך אם נולדו לו בחמשה באב וחמשה באלול,** אינם מצטרפים, כיון **שלרבי מאיר** א' אלול מפסיק. **נולדו בחמשה באלול וחמשה בתשרי,** אינם מצטרפים, כיון **שלרבי שמעון** א' תשרי מפסיק. **נולדו בחמשה בתשרי וחמשה באב שלאחריו,** מצטרפים(ה).

שנינו בבכורות (נז.) שכל הנולדים מא' בתשרי עד כ"ט אלול מצטרפים [כרבי אלעזר ורבי שמעון]. חמשה לפני ראש השנה וחמשה לאחריו אינם מצטרפים, חמשה לפני הגורן וחמשה אחרי הגורן מצטרפים. ואמר **רבי יוסה,** שמעשר בהמה אינו דומה לקביעת שנת המעשרות, לא לאילן שהולכים בו אחר חנטה, שאילו כן היו צריכים לצרף את כל **המתעברות** מא' בתשרי ולא רק את **הנולדות,** וכן אינו דומה לקביעת מעשרות שבתבואה שהולכים בה אחר שליש גידול, שאילו כך היו צריכים לצרף רק את אלו שנולדו עד כ"ב אלול, היות והנולדים אחר כ"ב אלול יהיו מחוסרי זמן בשעת הגורן, והרי הם כמו שלא הביאו שליש שהרי אינם ראויים להקרבה. אמנם **רבי שמאי** אמר בשם **רב ביבי ברבי חייא,** שהקובע הוא כמו שליש בתבואה, אלא שסוברים כשיטת **רבי שמעון** שמחוסרי זמן נכנסים לדיר להתעשר. **רבי מנא** הוכיח **לרבי שמאי,** שבוודאי **בן עזאי** אינו סובר דווקא **כרבי שמעון**(ו), ובכל אופן אמר **בן עזאי** שהאלולים מתעשרים בפני עצמם, וכיון שאינו סובר **כרבי שמעון** צריך לומר שכוונתו שאת הנולדים מכ"ב באלול יעשרו בשנה הבאה יחד עם בני שנתו, ואם כן, אפשר לומר גם לשיטת **חכמים** שמניחים אותם לשנה הבאה להמתין שלא יהיו מחוסרי זמן ומתעשרים עם בני שנתם, ואין ראיה שסוברים כשיטת **רבי שמעון.**

ומדברי **רבי מנא** שאמר שאף שבזמן הגורן הבהמות מחוסרים זמן, כאשר יהיו ראויים להקרבה הם מתעשרים עם בני שנתם [מהשנה הקודמת], יש ללמוד שימים **שהבכור מחוסר זמן** עולים למנין שנה, ולא מונים שנה רק מיום שראוי להקרבה אלא מיום הלידה. ואמר **רבי מנא** בשם **רבי יונה** שאבא למד דין זה מהנאמר (דברים טו יט) 'כל הבכור אשר יולד וגו' הזכר תקדיש', שמשעת הלידה מונים לו שנה.

בן עזאי היה תלמיד חבר של רבי עקיבא, וכן מוכח ממה שאמר **בן עזאי א.** 'הואיל ואלו אומרים כך', ולא אמר, 'הואיל **ורבי'. ב.** שאמר לו אלא **'שבאת'** ולא אמר 'שבא **רבינו'. רבי מאיר ורבי שמעון ורבי אלעזר,** היו תלמידיו של **בן עזאי.**

מתני': תרומת הלשכה, בשלש פעמים בשנה שתרמו מתוך הקופות הגדולות לקטנות, היו תורמים כל קופה קטנה מקופה גדולה אחרת, והיה כתוב עליהם **לחכמים,** אל"ף בי"ת גימ"ל, **ולרבי ישמעאל** ביוונית, אלפא ביתא גמא.

אין התורם נכנס ללשכה בפרגוד חפות, באנפילאות, בתפילין ובקמיע, מפני החשד שיאמרו שלקח ממעות הלשכה, ושמא יעני ויאמרו שהעני מחמת העוון שלקח מהלשכה, ושמא יעשיר ויאמרו שהעשיר מתרומת הלשכה. ועל האדם **לצאת ידי הבריות** כדרך שצריך לצאת ידי שמים, שנאמר 'והייתם נקיים מה' ומישראל', ונאמר **'ומצא חן** ושכל טוב בעיני אלהים **ואדם'.**

גמ': רבי יאשיה אמר לרבי זעירא ששיעור כל קופה היה ג' סאים, שהם יחד ט' סאים, וסכום כל הקופות [של ג' התרומות] כ"ז סאים(ז).

ומכאן יש ללמוד סתום מן המפורש, שמה ששנינו בהלכות שבת **'מפנים אפילו ארבע וחמש קופות',** גודל כל קופה הוא ג' סאים.

מה ששנינו בהלכות שבת ששיעור המוציא יין הוא **כדי מזיגת הכוס,** שיעור הכוס הוא **רביעית** הלוג, ולומדים ממשנתו של **רבי חייא** שאמר שארבע כוסות שאמרו ישנן רביעית יין האיטלקי אחד חי ואחד מזוג. והיינו ששיעור של יין חשוב הוא רביעית.

כמה הלכות בארבע כוסות וטעמיהם

א. שיעור המזיגה הוא **ברביעית,** מכך ששנינו שהשיעור להתחייב בהוצאת יין בשבת הוא כדי מזיגת הכוס, וכל המשקים שיעורם ברביעית נמצא ששיעור המזוג ברביעית.

ב. אמר **רבי אבין,** שיעור כל כוס, טירטון ורביע [-רביעית].

ג. אם שתה ד' כוסות **ללא הפסק** ביניהם, יצא(ח). ולמדנו דין זה ממה שאמר **רבי מנא בשם רבי יוסי** שהשומע הלל בבית הכנסת יצא, ואינו צריך לחזור ולקרוא הלל בביתו, ונמצא שאינו מפסיק בין כוס ג' לד', אלא שותה אותם ברציפות.

ד. שתה אותם **בהפסק** מועט בשתיית הכוס(ט), יצא, שתקנת חכמים היתה שישתה ולא רצו שישתכר(י).

ה. אמר **רב הושעיא,** יוצאים **ביין של שביעית** אחר זמן הביעור אפילו שלא ביער את היין, כיון שמצוות לא ניתנו להנאה(יא).

(א) **אבל** קודם לזמנים אלו מותר לאכול גם קודם שעישרום. (ב) **שבעלי** הבהמות לא ישחטו קודם שיעשרו, וישהו אותם ויהיו בהמות מצויות לעולי הרגלים. (ג) **שגם** על מעשר בהמה עוברים בבל תאחר, ולכן תקנו את זמן המעשר קודם לרגל, כדי שיפריש ויעלה עמו כשעולה לרגל. (ד) **שאין** תורמים משנה לחברתה מחדש על הישן. (ה) **וקמ"ל** שהגרנות שבנתיים אינם מפסיקים. (ו) **שהרי** בן עזאי אמר שהאלולים מתעשרים לעצמם, ומשמע שלא חילק בחודש זה. (ז) **להורות** שכל הסכום הזה צריך לגמור על קרבנות, וקודם שגמרו את כל הסכום אינם רשאים לשקול או להחזיר לשיריים לרבי מאיר. (ח) **ולא** אומרים שחייב להפסיק כדי שיהיה ניכר ששותה ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה. (ט) **באכילה** השובע הוא על ידי מלוי כריסו, ובשתיה על ידי ששותה בלגימות גסות וגרון מלא ולא על ידי מלוי כריסו, ועל כן דנו בזה האם עליו לשתות את הכוסות בדרך שביעה לשם חיבוב המצוה. (י) **וכמו** ששנינו בירושלמי בפסחים שלא ישתה בין כוס ג' לד' כדי שלא ישתכר. (יא) **למרות** שצריך להפקירו ואסור ליהנות ממנו.

ו. יוצאים **ביין קונדיטין** [ואפילו שיש בו בשמים], וכדברי **בר קפרא** שקונדיטון דינו כמו יין.

ז. אמר **רבי חייא**, יוצאים **ביין מזוג**, ובלבד שיהיה לו טעם ומראה יין(יב).

ח. אמר **רבי ירמיה**, מצוה(יג) לשתות **יין אדום**, שנאמר 'אל תרא יין כי יתאדם'.

ט. אמר **רבי יונה**, יוצאים ביין **מבושל**(יד). **ורבי יונה** עצמו היה שותה יין מבושל, כיוון שהיין החזק היה גורם לו לכאב ראש עד עצרת(טו).

כשראתה מטרוניתא אחת את **רבי יונה** ופניו מאירות, אמרה לו שבוודאי או שרגיל בשתיית יין, או שמלווה **בריבית** או מגדל **חזירים**. והשיב לה ש'חכמת אדם תאיר פניו'(טז), ואילו שתיית יין מזיקה לו, ושאר הדברים אסורים ליהודים. וכשראו תלמידי **רבי יוחנן** את **רבי אבהו** ופניו מאירות אמרו שמצא מטמון, ואילו **רבי יוחנן** שאל את **רבי אבהו** איזה דבר תורה התחדש לו, ואמר לו שמצא תוספתא עתיקה, וקרא עליו **רבי יוחנן** 'חכמת אדם תאיר פניו'.

דף ט

אמר **רבי חנין**, שיעור לוג של תורה הוא **כמידה ישנה** שהיו נוהגים למדוד בה מורייסא בציפורי [**רבי** יונה העיד שאצל רבי ינאי מדדו בה דבש], ונקראת ישנה על שם שבתחילה היתה מידה קטנה ושוב הגדילו את המידות, וחזרו והקטינו. **ורבי חנין** שיער בזו הקטנה. ואמר **רבי יוחנן**, שמידה שלנו קטנה ברביעית מהמידה ששמה שמינית בטבריה, ומי שרוצה לדעת מה שיעור רביעית ימצא את ההפרש שבין הכלים וזהו רביעית.

שיעור הכוס שיש בו רביעית, אמר **רבי יוסי** שהוא שתי אצבעות על שתי אצבעות בגובה אצבע ומחצה ושליש אצבע.

שיעור הוצאה להתחייב בשבת ביין יבש, אמר **רבי נתן** שהוא בכזית. ופירשו **רבנן דקיסרי ורבי יוסי בר ביבי** בשם **שמואל**, שדעתו שווה לדעת **רבי יוסי ברבי יהודה** שבכזית קרוש יש שיעור רביעית כשהוא אינו קרוש(יז).

רבי סימון העיד בשם **רבי יהושע בן לוי**, מעשה שמתה פרדה בבית **רבי**, וטיהרו את דמה שלא תטמא משום נבלה. **רבי אליעזר** שאל את **רבי סימון**, כמה דם היה בפרידה זו, ולא השיב לו, ועל כן שאל את **רבי יהושע בן לוי**, ואמר לו שעד רביעית טהור, ויותר מרביעית טמא, כיון שרביעית דם שקורש עומד על כזית. **כשרבי יצחק** שאל שאלה זו את **רב ביבי**, בעט בו(יח), ופירש **לרבי זריקא** שעשה כן לפי שלא היתה דעתו מיושבת עליו, וכמו שאמר **רבי חנן**, **שלשה אין דעתם מיושבת עליהם**, ונלמדים מהפסוק **א.** 'והיו חייך תלואים לך מנגד', זה **הקונה חיטים לשנה אחת** [ודואג על שנה אחרת]. **ב.** 'ופחדת לילה ויומם', זה **הקונה מהסידקי מעט מעט** [ודואג שמא לא יהיה לו לסעודותיו]. **ג.** 'ולא תאמין בחייך', זה **הקונה פת אפויה מהנחתום** [ופעמים שאין לו פת כשרוצה לאכול]. **ורב ביבי** סמך על הנחתום ולא היתה דעתו מיושבת עליו.

הגמ' דנה בשיעור הדם, מתוך עדותו של **רבי יהושע בן פתורה** שהעיד על דם נבלה שהוא טהור, משמע שהוא טהור לגמרי גם כשיש בו יותר מרביעית. אמנם יש לדחות שיותר מרביעית טמא, ומה שאמרו 'טהור' היינו שאינו חשוב משקה להכשיר זרעים. ומה ששנינו ש'דם השרץ שיעורו כבשרו [שמטמא בכעדשה] ומטמא ואינו מכשיר, ואין לנו כיוצא בו', אין לפרש שאין לנו דם שמטמא ואינו מכשיר, אלא פירוש המשנה 'ואין לנו כיוצא בו' הוא על מה ששנתה בתחילה, ששיעור בשר ודם של שרץ שווה לטומאה בכעדשה. **למסקנא**, נחלקו אמוראים בדין דם נבלה יותר מרביעית אם טהור או לא, והמטמא סובר כמו **רבי יהודה**, והמטהר סובר **כרבי יהושע בן פתורה**, ואמר **רבי אבדומה** שיפה אמרו אלו שטימאו, שהרי **רבי יהודה** היה מורה הוראות **בבית רבי** והוא ציווה לשער אם יש בדם רביעית, על כרחינו שסובר שיותר מרביעית טמא.

הזהירות בתרומת הלשכה, קווץ [-בעל שיער, או עני שתאב לממון] לא יתרום, מפני החשד. הגזברים מפספסין בקילקין [-היו מפרידים נימות של בגדי הצמר שעל התורם]. והיו מדברים עם התורם, כדי שלא יוכל ליתן לתוך פיו. ולא אמרו שימלא פיו במים, כיון שהוא צריך לברך על התרומה(יט).

המקור שאדם צריך לצאת ידי הבריות, אמר **רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן** שהוא **מהתורה**, שנאמר **'והייתם נקיים** מה' ומישראל' (במדבר לב כב). ואמר **רבי יוסי לגמליאל זוגא** שפסוק זה הוא המקור המפורש ביותר לציווי זה. **מהנביאים**, 'אל אלהים ה' הוא יודע **וישראל הוא ידע** אם במרד ואם במעל' וגו' (יהושע כב כב). **מהכתובים**, **'ומצא חן** ושכל טוב בעיני אלהים **ואדם'** (משלי ג ד).

מתני': של בית **רבן גמליאל** היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזורקו לפני התורם, והתורם מתכוון ודוחפו לתוך הקופה. וכוונתם במעשה זה שרצו שיקנו מתרומתם קרבנות ולא יהיו במותר התרומה.

אין התורם תורם עד שאומר אתרום, ועונים לו שלש פעמים תרום תרום.

שלש פעמים בשנה היו תורמים מהקופות הגדולות לקטנות, והיו לוקחים כל פעם משלוש הקופות הגדולות, ומכל קופה גדולה היו לוקחים תרומה ראשונה שניה ושלישית. כשתרם בראשונה ובשניה היה מחפה בעור על מה שנשאר [והמביאים אחרי שנתרמה התרומה היו נותנים על גבי טבלת העור], ובזה מנעו תערובת שלא יתרום מהתרום, כיון שכשתרם נעשו הנותרים שיריים. וכשתרם בשניה ובשלישית היה תורם ממה שעל החפוי. כשתרם בשלישית לא היה צריך לחפות.

בכל פעם שהיה תורם, היה אומר 'לשם כל ישראל' ומוסיף **בפעם הראשונה**, לשם ארץ ישראל. **בפעם השניה**, לשם כרכים המוקפים לה. **בפעם השלישית**, לשם בבל ומדי ומדינות הרחוקות. וזו השלישית היתה העשירה שבכולם כיון שהיו בה מטבעות יקרות שבני המקומות הרחוקים החליפו ושלחו.

גמ': מה ששנינו **שבית רבן גמליאל** עשו, לא שצריך לעשות כך, כיון שהתרומה והקרבנות שנקנים עולים לשם כל התורמים, וכמו התורם מכרי אחד על חברו שהתרומה פוטרת את שניהם אפילו שהתרומה היא רק חלק מהכרי, אלא שעשו זאת משום **שנחת רוח** הוא להם.

תניא, אם נשמטו העורות והתערבו המעות שבקופות, נעשו הכל שיירי הלשכה.

(יב) **הגמרא** הסתפקה בזה, לפי שמצאנו ב' דעות בסיבת שתיית ד' כוסות אם כנגד ד' כוסות שבמקרא 'קח את כוס היין' וגו', או שלומדים מד' כוסות שאצל פרעה, ולדעה זו כיון שהיה יין חי שמא הדין שצריך לשתות רק יין חי. (יג) י. עני חייב למכור את כסותו בשביל לקיים מצוה זו. יא. נשים חייבות במצוה זו. (יד) **הגמרא** הסתפקה בזה לפי שלא אומרים קידוש היום על יין שלא ראוי לנסכו, ויין מבושל אינו ראוי לנסכו על גבי המזבח, ושמא גם לקידוש ולד' כוסות פסול, או שהסיבה שיין מבושל אינו ראוי לניסוך אינו משום גריעות היין, שהרי יין של תרומה אף שאסור להפסידו התיר רבי יהודה לבשלו מפני שמשביחו, אלא שצריך דבר שלא השתנה מברייתו כמו כבש שלא השתנה. ולטעם זה מקדשים ויוצאים בו למרות שאינו ראוי לניסוך על המזבח, שלא נאמר דין זה שלא מקדשים על יין שפסול לניסוך אלא ביין שנפסל למזבח מחמת גריעותו ולא ביין שיש בו פסול אחר. (טו) **בקרבן** העדה פירש, שיין מבושל אינו חזק כמו שאינו מבושל וכן קונדיטין. אבל הפירוש האמיתי הוא שהמבושל יותר חזק, ורבי יונה סבר שמבושל טוב יותר לקידוש, וכשהיה מקדש על זה כאב ראשו מה שלא היה קורה לו אילו היה מקדש ביין רגיל. (טז) **כנגד** ג' הדברים שחשדה אותו בהם שהתורה נמשלה ליין שנאמר 'ושתו ביין מסכתי', ומשמחת לב אדם שנאמר 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב', ומרווחת דעתו על ידי רוח המתגבר, ומתענג על ה' בענג [היפך אותיות נגע] התורה. (יז) **ובבבלי** אמרו שבית שמאי מטהרים דם נבילה, לפי שאינו כמו בשר לטמא בכזית וגם אינו כמו משקה לטמא ברביעית, ובית הלל מטמאים. ופירש רבי יוסי שטימאו ברביעית דם שיש בה כזית לכשיקרוש שזה שיעור בשר נבילה לטמאות אדם. (יח) **כלומר** דחה אותו ולא נהג בו כבוד. (יט) **ואסור** לברך כשפיו מלא מים שאי אפשר לסלקם לצד אחר.

היה תורם מהשניה גם כשנשארו מעות בראשונה, וכן מהשלישית אע"פ שנשארו מעות בשניה, ואם נגמרה השלישית חוזר לשניה, וכן אם נגמרה השניה חוזר לראשונה, ואם נגמר הכל, **לחכמים**, חוזר ושוקל, **לרבי מאיר**, חוזר לשיריים.

אמר **רבי פנחס בן יאיר, זריזות** מביאה לידי **נקיות**[כ], שנאמר 'וכילה [-זריזות] מכפר [-נקיות] את הקודש' (ויקרא טז כ). **נקיות** לידי **טהרה**[כא], שנאמר 'וכיפר עליה הכהן וטהרה' (ויקרא יב ח). **טהרה** לידי **קדושה**[כב], שנאמר 'וטהרו וקדשו' (ויקרא טז יט). **קדושה** לידי **ענווה**[כג], שנאמר 'כי כה אמר רם ונישא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח' וגו' (ישעיה נו טו). **ענווה** מביאה לידי **יראת חטא**[כד], שנאמר עקב ענווה יראת ה'' (משלי כב ד). **יראת חטא** לידי **חסידות** [עיקר החסידות שלא יתבייש מהמלעיגים עליו בענייני שמים[כה]], שנאמר 'וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו' (תהלים קג יז). **חסידות** מביאה לידי **רוח הקודש**[כו], שנאמר 'אז דברת בחזון לחסידך' (תהלים פט כ). **רוח הקודש** לידי **תחיית המתים**[כז], שנאמר 'ונתתי רוחי בכם וחייתם' (יחזקאל לז יד). **תחיית המתים** לידי **אליהו** זכור לטוב, שנאמר (מלאכי ג כג) 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא', ואליהו הנביא יבוא אחרי תחיית המתים כדי להשיב לב אבות על בנים שיקומו לתחייה.

איצר החכמה

תנא בשם רבי מאיר, א. מי **שקבוע בארץ ישראל**[כח], **ב. מדבר בלשון הקודש**[כט], **ג. אוכל פירותיו בטהרה**[ל], **ד. קורא קריאת שמע בבוקר ובערב**[לא], יהא מבושר שהוא בן העולם הבא.

(כ) **מהבריות,** שלא חושדים אותו. ומידי שמים, שהזריז במצוה המצוה מלובנת. וכשחוטא שב מיד לחזור בתשובה ונמצא נקי. (כא) **כשם** שטהרת הגוף בטבילה צריך גוף נקי, כך טהרת הנשמה צריכה כלי נקי. (כב) **א.** כמו שאכילת קדשים וחולין טהורים באה על ידי טהרה. ב. מעשה באחד שנמנע מעבירה שידע שלא תהיה לו אפשרות לטבול, נמצא שגדר טהרה מביא לידי קדושה. (כג) **א.** על ידי שמתקדש לפני ה' בדרכי הקדושה, מבין גדולותיו ונוראותיו ונעשה שפל בעיניו שאינו ממלא את חובתו כראוי. ב. על ידי קדושה שפורש מנשים שהן בעלי גאווה, בא לידי ענווה. (כד) **על** ידי שנבזה בעניו מפחד מלחטוא, ואם חלילה נכשל חטאתו עומדת לנגדו תמיד. (כה) **א.** יראת חטא היא אוצר לחכמה, ועושה לפנים משורת הדין. ב. מתוך יראתו עושה גדרים. (כו) **שכשעושה** מה שמוטל עליו ומה שביכולתו להשיג, ה' בעזרו ומערה עליו רוח ממרום וזוכה לרוח הקודש. (כז) **על** ידי שיזדככו הרוחות ויערה עליהם ממרום רוח קדושה וטהרה, יעוררו לרוחות המתים שיתנם ה' בהם. (כח) **תיקון** הגוף, על ידי ישיבתו בארץ הקודש, שההולך ד' אמות בארץ ישראל מוחלים לו על כל עוונותיו. (כט) **תיקון** הרוח שממנו יסוד הדיבור, ובלשון הקודש יש בו פנימיות הקדושה. (ל) **תיקון** נפש הצומחת. (לא) **תיקון** הנשמה על ידי לימוד התורה, ועל ידי קבלת עול מלכות שמיים. ובד' דברים אלו נתקנו ד' היסודות גוף נפש רוח נשמה, כנגד דומם צומח חי מדבר. ואש רוח מים עפר.

פרק רביעי - התרומה

מתני': בתרומת הלשכה היו קונים תמידים ומוספים ונסכיהם, העומר ושתי הלחם, לחם הפנים וכל קרבנות ציבור. וכן היו משלמים את שכר שומרי הספיחים בשביעית[א] לצורך העומר ושתי הלחם שהם לצורך הקרבן. **לרבי יוסי** אם רצה מתנדב לשמור בחינם את הספיחים בשביעית. **ולחכמים**, אם ישמור בחינם יזכה בזה השומר ונמצא שלא יבואו משל ציבור.

דף י

גמ': שנינו בתענית (כו.) שיש תשעה זמנים שמביאים את עצי הכהנים והעם, וקבעו זמנים אלו, משום שבשעה שעלו ישראל מהגולה לא היו עצים בלשכה, ועמדו משפחות והתנדבו משלהם, והתנו עמם הנביאים שבכל שנה ביום שבו תרמו, אם יביאו עצים יקריבו משלהם תחילה גם אם הלשכה תהיה מלאה בעצים. וכן שנינו שאם אמו של הכהן הגדול עשתה לו כתונת כשרה, ובלבד שתימסרנה לציבור יפה[ב]. ואמר **רבי אחא** שמשניות אלו כשיטת **רבי יוסי** במשנתנו שאפשר להתנדב לשמור חינם על הספיחים בשביעית, כיון שימסרו את תרומתם יפה לציבור. אמנם **רבי יוסי** אמר בשם **רבי אילא**, שהלכות אלו הם לדברי הכל, ואף **חכמים** מודים במכשירי קרבן, כגון עצים ובגדי כהונה, שהם משתנים מקרבן יחיד לשל ציבור.

אמנם יש להוכיח שלא **כרבי אחא**, ממה ששנינו שנחלקו **רבי יוסי וחכמים** אם נהגו יום טוב באותם ימים רק בזמן הבית או גם אחרי החורבן, **ורבי אלעזר בר רבי צדוק** העיד על משפחתם שבתשעה באב שנדחה ליום ראשון התענו ולא השלימו, כיון שיום עשירי באב הוא יום טוב שלהם, והיינו כשיטת **חכמים** שנוהגים יום טוב גם אחרי החורבן, וממה ש**לחכמים** נהגו יום טוב תמיד יש להוכיח שקיבלו תרומות עצים מהיחידים, והיינו כיון **שחכמים** מודים במכשירי קרבן, ודלא **כרבי אחא**.

שנינו במנחות (פג:) שכל הקרבנות יחיד וציבור באים מהארץ ומחוצה לארץ, מהחדש ומהישן, חוץ **מהעומר ושתי הלחם** שאינם באים אלא **מהחדש ומהארץ**. ועוד שנינו בכלים (פ"א מ"ו) עשר קדושות הם, **וארץ ישראל קדושה מכל הארצות**, שרק ממנה מביאים **עומר וביכורים ושתי הלחם, ופירש רב חונה** בשם **רבי ירמיה**, שנשנו כשיטת **רבי ישמעאל** שסובר שלא מביאים עומר מסוריא[ג], אבל **לחכמים** מביאים מסוריא.

וכן משנתנו ששנינו ששומרי ספיחים בשביעית נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, היא כדעת **רבי ישמעאל** שמביאים רק מהארץ, אבל **לחכמים** לא צריך לשמור בשביעית על הספיחים, שהרי אפשר להביא מסוריא. אמנם **רב יוסה** אמר, שגם **לחכמים** צריך לשמור על הספיחים, כיון שאם לא ימצאו בסוריא יצטרכו להביא מהארץ.

הטעם שמותר לקצור קציר העומר בשביעית, אמר **רבי ישמעאל**, שלא אסרה תורה אלא קצירה שדומה לחרישה שהיא רשות, אבל קצירה של מצוה מותר.

רבי חייא דן לפני **רבי מנא**, האם כשם שמותר לקצור בשביעית יהיה מותר לזרוע בשביעית לצורך הקרבת העומר, האם כיון שתבואה זו תהיה אסורה באכילה באיסור נזרע בשביעית, לא יועיל מה שנתיר לזרוע לצורך ההקרבה, כיון שהקומץ לא יתיר את שיריו באכילה כאמור, וכל קומץ שאינו מתיר את שיריו באכילה פסול. והשיב לו **רבי מנא**, שכשם שמצאנו חמשה שבאים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, כך יהיה דינו של מנחת העומר זו. אמנם עיקר הנידון לא נפשט.

אופן התשלום לשומרי ספיחים, הגזבר לווה מעות מהשולחני ושילם בהם את שכרם. וכשעמדו להקריב את העומר נטלו הגזברים מעות מתרומת הלשכה וחיללו את קדושת המעות על התבואה, ומעות אלו יצאו לחולין, ונתנום לשולחני בחובם. **ופירש רבי אחא בשם רבי בא, ורבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל** שהיו מחללים את קדושת המעות רק על מה שישאר אחר הנפוי מהתבואה[ד].

באופן זה שילמו גם לאומנים שהיו בונים בבית המקדש, שהיו לווים מעות מהשולחני ושילמו בהם את שכרם, ואחר שבנו נטלו הגזברים מעות מתרומת הלשכה וחיללו את קדושת המעות על האבנים, ומעות אלו יצאו לחולין, ונתנום לשולחני בחובם.

מתני': דברים נוספים שהיו קונים בתרומת הלשכה, פרה אדומה, שעיר המשתלח, לשון של זהורית. **ובשיירי הלשכה היו קונים**, כבש לצורך פרה אדומה, **ולאבא שאול** הכהנים היו בונים אותו מכספם. וכן בנו מתרומת הלשכה, כבש שעיר המשתלח[ה], לשון שבין קרני שעיר המשתלח, תיקון אמת המים, תיקון חומות העיר ירושלים ומגדליה, וכל צרכי העיר ירושלים.

מותר שיירי הלשכה, לרבי ישמעאל, היו קונים בה יינות שמנים וסלתות ומוכרים לצורך נסכי היחיד והרווחים להקדש. **לרבי עקיבא**, לא עשו כך, משום שלא משתכרים בשל הקדש ולא בכספי עניים, שמא יפסידו.

מותר התרומה, לחכמים, היו עושים בה ריקועי זהב לקודש הקדשים. **לרבי ישמעאל**, לכלי שרת. **לרבי עקיבא**, לקיץ המזבח.

מותר נסכים, לרבי עקיבא, לכלי שרת. **ולרבי חנניה סגן הכהנים**, לקיץ המזבח. זה וזה לא מודים בפירות.

גמ': משקל הלשונות שהיו במקדש, אמר **רבי ישמעאל בר נחמן** בשם שמואל, **של שעיר המשתלח**, משקל **סלע**[ו]. **של מצורע**, משקלו **שקל. של פרה, לשיטה אחת שתי סלעים**[ז]. **ולרבי חוניא דברת חורין רבי בא בר זבדא** בשם **רבי שמעון בן חלפתא, שתי סלעים ומחצה** שהם עשרה זוז.

רבי יהודה בשם רבי שמואל הוסיף על משנתנו, שממעות תרומת הלשכה היו משלמים את שכרם של **המלמדים** את הכהנים הלכות **שחיטה קבלה וזריקה. רבי יצחק בר רדיפא** בשם **רבי אימי** הוסיף, שכר מבקרי מומי קדשים[ח], **רבי אחא ורבי תנחום בר חייא** בשם **רבי שמלאי** הוסיפו שכר מגיהי ספר העזרה. **גידל בר בנימין** בשם **רבי אסי** הוסיף, שכר שני דייני גזילות. **ושמואל** הוסיף, שכר נשים שאורגות בפרוכת[ט], ולשיטתו שהפרוכת דינה ככלים, ואילו לפי **רבי חונה** שסובר שהפרוכת דינה כבנין, היו נוטלות שכרם מבדק הבית.

תנא רבי יהודה גדגדות, הקטורת וכל קרבנות הציבור, באים מתרומת הלשכה. **מזבח הזהב**[י] **וכל כלי שרת**, באים ממותר נסכים. **מזבח העולה**[יא] **היכל והעזרות**, מבדק הבית. **דברים שמחוץ לעזרה**, משיירי הלשכה.

(א) **שימנע** מהבהמות להכנס לשם שהעומר ושתי הלחם אינם באים אלא מהארץ ומהתבואה החדשה. (ב) **ולא** אומרים שאינו נותן לציבור יפה. (ג) **שהיא** קצת חוץ לארץ, וכל שכן שלא מביאים מחוץ לארץ ממש. (ד) **שאין** זה מהראוי שיחללו מעות של הלשכה על דבר שהולך ממנו הרבה לאיבוד בנפוי וכו'. (ה) **היו** עושים גשר שעליו יוליך המשלח את השעיר, מפני הבבליים שהיו תולשים בשערותיו ואומרים לו טול וצא ואל תשהה את עוונותינו. (ו) **שהיה** צריך **לחלקו** חציו לסלע וחציו בין קרניו. (ז) **שנאמר** 'והשליך אל תוך שריפת הפרה', שצריך שיהיה בו קצת כובד שיפול לתוך השריפה. (ח) **ואף** שאסור לשחוט על פי מי שנוטל שכר על ראיית מומים, כאן שנטלו שכר קצוב ולא על כל בהמה בפני עצמה, ואין לו תועלת אם תהיה תמימה או בעלת מום, מותר. (ט) **אותם** פרוכות שעשו במקום בנין בבית שני שהיה גבוה מאוד ובנין של אבן לא היה יכול להחזיק בגובה רב, על כן עשו פרוכות. ונחלקו אם לדמות את הפרוכות לכלים או לבנין כיון שהם במקום בנין. (י) **שהוא** כלי ולא בבנין, שהרי אפשר לטלטלו. (יא) **שהיה** בבנין, ולכן דינו שיהא מבדק הבית.

ולפי זה מה ששנינו שמועלים באבני ירושלים, היינו **כרבי מאיר** שאומר שמועלים בשיירים, שהרי נעשו משיירי לשכה. אמנם **רבי חייא** שאל, שלא אמר **רבי מאיר** שמועלים אלא בתוך השנה של תרומתם [שראויים לקנות בהם קרבנות], ואבני ירושלים שנפלו בוודאי הם אחרי שנה זו, ומפני מה מועלים בהם.

אלו כלים חסרונם מעכב בבית המקדש, אמר חזקיה, שרבי יהודה גדגדות שנה, שלרבי מאיר, שולחן, מנורה, מזבחות, ופרוכת, ולחכמים, בעבודות שמחוץ להיכל, **המזבח** [-כרכוב, והוא הסובב או הציור שהיה על המזבח] **וקרנותיו.** בעבודות שבהיכל, **לרבי אליעזר ורבי יוסי בן חנינא, המנורה** שנאמר בה 'ואת המנורה תתן **נוכח** השולחן'. **לרבי שמואל בר נחמן** בשם **רבי יונתן, גם השולחן** שנאמר בו 'והשולחן תתן על **צלע** צפון'. **לרבי אילא** בשם **רבי שמואל בר נחמן, גם הארון המזבחות והפרוכת ושאר דברים** שנאמר בהם 'שימה'.

דף יא

שנינו במתני' שאת **כבש הפרה** בנו משיירי הלשכה, **ולאבא שאול** הכהנים בנו **משלהם**. אמר **רבי חנינא**, כבש פרה בנו אותו **לשם מעלה מפני קבר התהום,** ובנו בו זיזים וכתלים שלא יוציאו הכהנים את ראשם ויטמאו[יב]. ושילמו על בנייתו **יותר משישים ככרי זהב.** וגם אם הקודם היה קיים **סתרו ובנו מחדש. לרבי חנניה, משום גסות של כהנים. לרבי אילא, עשו זאת לשם כבוד** ולא מגסות, שהרי גם שמעון הצדיק עשה שתי פרות ובנה שני גשרים, ולא חזר והשתמש בראשון.

שנינו במתני' שנחלקו התנאים מה עשו **בשיירי הלשכה, לרבי ישמעאל** קנו יינות שמנים וסלתות להרוויח להקדש במכירתם, **ולרבי עקיבא** אסור לעשות כן, מפני שאין משתכרים בשל הקדש. ומודה **רבי עקיבא** שאם מתנה שההפסד שלו והרווח של הקדש, מותר. **רבי מנא** התיר **לרבי זמינא** להשתכר למחצה בשל יתומים בתנאי שיטול על עצמו את כל ההפסד[יג], וכך נהג **רבי חייא בר אדא.**

מהם מותר פירות ומותר נסכים, לרבי חייא בר יוסף, מותר פירות הוא מרווחי הקדש כשיטת **רבי ישמעאל, ומותר נסכים** הוא סאה רביעית [שהמקבל עליו לספק סלתות ד' סאים בסלע והתייקר השער ונמכרים ג' סאים בסלע, עליו להמשיך לספק במחיר הזול, ורווח זה הוא הסאה הרביעית] **ובירוצים** [שכשהקדש קנו קיבלו עם גודש, ומכרו בלי גודש].

לרבי יוחנן, מותר פירות, הוא סאה רביעית. מותר נסכים, הוא בירוצים.

דין מותר הפירות, לרבי חייא בר יוסף, לרבי ישמעאל, לקיץ המזבח, **ולרבי עקיבא,** אין דבר כזה שהרי אסור להשתכר, ופירוש המשנה 'זה וזה לא היו מודים בפירות', היינו שלשיטתם לא קיים כזה מותר. **לרבי יוחנן, לרבי ישמעאל,** לקיץ המזבח, **לרבי עקיבא,** לכלי שרת, ופירוש המשנה 'זה וזה לא היו מודים בפירות', היינו שלשיטתם נועד לכלי שרת.

רבי חייא בר בא שאל על **רבי עקיבא** מפני מה בירוצי היחיד נועדו לכלי שרת, והרי כלי שרת אינם באים משל יחיד. ותירצו שהיחיד מוסר תרומתו יפה לציבור, כמו ששנינו שאמו של כהן גדול שעשתה לו כתונת כשרה, ובלבד שתמסרנה לציבור יפה.

מותר נסכים הם בין מברוצי הלח ובין מברוצי היבש. ואף שברוצי היבש אינם קדושים שכלי מדידת יבש לא נמשחו לא מבחוץ ולא מבפנים, וכל קדושתם אינם אלא קדושת הפה, ואין כוונת המקדיש להקדיש אלא רק את מה שנצרך. **אמנם ברוצי הלח קדושים,** שכלי

אוצר החכמה

מדידת הלח נמשחו מבפנים. דין כל ברוצי המדות, אם יש זבח אחר יקרבו עמו, ונפסלים בלינה, ואם אין קרבן אחר ימכרו לקיץ המזבח.

דין מותר נסכים, לחכמים, לכלי שרת ובכללם מזבח הזהב. **לרבי חנניה סגן הכהנים,** לקיץ המזבח.

מתני': מותר הקטורת[יד] הפרישו ממנה כדי שכר האומנים, ומחללים אותה על מעות האומנים, ונותנים את הקטורת לאומנים, וחוזרים וקונים מהם מתרומה חדשה.

גמ': אותם מעות שעליהם חיללו את קדושת מותר הקטורת לא היו קדושים, כיון שאין הקדש חל על ההקדש, אלא פירש **רבי שמעון בר ביסנא,** שהיו מביאים מעות של הקדש ומחללים על בנין של חולין והמעות יוצאים לחולין, ומפרישים קטורת לשכר האומנים, ומחללים את הקטורת על המעות, ומתקדשים בקדושת תרומה ישנה, ונותנים את קטורת החולין לאומנים של הבנין, וחוזרים וקונים אותה מידם ממעות התרומה החדשה. ואת מעות **התרומה הישנה** נותנים לאומני הקטורת ולחם הפנים עבור החוב מהשנה הקודמת. ואם לא חייבים להם, קונים בזה בהמות לקיץ המזבח. **לרבי** אין זה ראוי שיתנו את מותר הקטורת לאומני הבנין, **אלא לאומני הקטורת ולחם הפנים.**

אם נותר חוב לאומנים אלו משנה קודמת בעד מלאכת הקטורת ולחם הפנים, הגזברים **מפרישים מעות מהתרומה הישנה,** ומזכים אותם לאומנים אלו בשכר עבודתם והמעות יצאו בהפרשה זו לחולין. כעת נוטלים את מותר הקטורת ומחללים את קדושת הקטורת על מעות החול שהפרישו לאומנים. הגזברים נותנים את הקטורת שנעשה חול לידי האומנים ונוטלים מהם את המעות שקיבלו בראשונה, ומעות אלו חוזרים להיות תרומה ישנה. **רבי שמואל בר רבי יצחק** פירש בדעת **רבי,** שדווקא כאשר היו חייבים להם מעות משעה ראשונה [משנה שעברה], אבל אם לא היו חייבים להם מעות, היו מחללים על מעות האומנים [פירוש על מעות תרומה חדשה]. והסתפק **רבי חייא בר בא** מה עשו במעות אלו, ופשט לו **רבי ביבי** שהיו מקייצים את המזבח.

והסיבה שעל הברוצים לא הסתפק **רבי חייא** אלא ודאי נועדו לקיץ המזבח, ואילו בקטורת הסתפק, פירש **רבי יוסה** משום שהקטורת נעשית בחול.

קטורת שפיטמה בכלי חולין, לרבי יוסי בי רבי חנינה פסולה, שדרש 'קודש הוא' שתהא הווייתה בקודש. **לרבי יהושע בן לוי** כשירה. שדרש 'קודש הוא', שתבוא מתרומת הלשכה.

אמר **רבי יוסי בי רבי בון,** דברי **רבי יהושע בן לוי** הם כדברי **רבי יוחנן,** ששנינו המקדיש נכסיו והיו בהם דברים שראויים לקרבנות ציבור, ופירש **רבי יוחנן** שהכוונה לקטורת, וממה שמצינו שיש לסתם אדם בנכסיו קטורת, מוכח שקטורת שנעשתה בחול **כשרה** כדברי **רבי יהושע בן לוי. ודחה רבי הושעיא,** שקטורת זו נעשתה בקודש ונתנוה לאומן בשכרו ועמד והקדישה בכלל נכסיו. ודברי **רבי יוסי בי רבי חנינא** הם כדברי **שמואל,** שאמר שעשו מכתשת ככלי שרת לקודש, **ושמואל** לשיטתו שמועיל פדיון לדבר שהתקדש בכלי שרת, שקל הוא שהקילו במותר.

מותר התמימים בלשכת הטלאים[טו]**, לשמואל,** נפדים תמימים על מעות חולין[טז], וחוזרים וקונים אותם מתרומה חדשה. **לרבי יוחנן,** דינם כפסולי המוקדשים, שממתינים עד שיפול בהם מום ויפלו דמיהם לנדבה.

נותרו שעירי חטאת ציבור [כגון שעיר ראש חודש אדר שאבד ונמצא בניסן]

נחלקו בזה רבי יוחנן ושמואל כמחלוקתם בתמימים שנותרו בלשכה.

(יב) **על** ידי שיציצו בדברים שמביאים טומאה על ידי ראייה. (יג) **והתירו** ריבית דרבנן לצורך יתומים. (יד) **מה** שנשאר בכל שנה, שאין לך שנה שאין בה מותר, שהקטורת היתה שס"ח מנים כמנין ימות החמה, וג' מנים שמהם מכניס כהן גדול מלא חפניו ביום כיפור, ולא היו מכניסים את כולו בחפניו. ובשנה פשוטה נותרו בה גם עודף הימים של שנת חמה על שנת הלבנה י"א יום. (טו) **שאין** פוחתים בלשכת הטלאים ששה כבשים מבוקרים, וכשמגיע ראש חודש ניסן לא מקריבים משל שנה שעברה, ונותרים בה ארבעה כבשים ממעות תרומה ישנה. (טז) **ואותם** מעות הולכים למותר תרומה ישנה לריקועי פחים ציפוי לקודש הקדשים. ואף שאין בהמה תמימה מתחללת בלי מום, אלו של ציבור

[שלדעת **שמואל**, אם עולות נפדים בלי מום למרות שאילו היינו ממתינים בהם למום היו נמכרים לעולה לקיץ המזבח, בוודאי ששעירי חטאת שאילו היה הדין שנמתין למום ישתנה ייעודם מחטאת לקיץ המזבח, בוודאי שנחללם ולא ישתנה ייעודם].

ודעת רבי שמואל בר רב יצחק, שמקריבים אותם תמימים לקיץ המזבח, ואף שנמצאת חטאת קרבה לעולה, **לרבי יוסה**, הטעם הוא כיון **שקרבנות ציבור תלויים ועומדים, ואפשר לשנותם** לקרבן אחר והשחיטה היא הקובעת את ייעודם. **לרבי חייא, תנאי בית דין** על מותר החטאות **שיקרבו לעולות.**

דף יב

מתני': המקדיש את נכסיו סתם, הרי הם הקדש לבדק הבית. ואם היו בהם נכסים שראויים לקרבנות ציבור, **לרבי עקיבא**, ינתנו לאומנים בשכרם. **לבן עזאי**, מפרישים מהם שכר האומנים, ומוציא מהקדש מעות לחולין, ומחללים אותם על מעות האומנים, ונותנים אותם בשכר האומנים, וחוזרים וקונים מהם ממעות התרומה החדשה. וטעמו, משום שהקדש אינו מתחלל על המלאכה אלא על המעות.

היה בהם בהמות, לרבי אליעזר, זכרים ימכרו לעולות, ונקבות ימכרו לשלמים. ודמיהם יחד עם שאר הנכסים לבדק הבית. **לרבי יהושע**, הזכרים יקרבו עולות, ואת הנקבות ימכרו לשלמים ובדמיהם יביא עולות, ושאר הנכסים לבדק הבית. **לרבי עקיבא**, נראים דברי **רבי אליעזר** שהשווה את דין כל הנכסים ובכל אופן הולכים לבדק הבית, ואילו **רבי יהושע** חילק בדינם. **לרבי פפייס**, אם אמר **'בהמותי ונכסי להקדש'**, הלכה **כרבי אליעזר**, ואם אמר **'נכסי להקדש'**, הלכה **כרבי יהושע.**

אם היה בהם יינות ושמנים ועופות, אמר **רבי אלעזר**[יז], שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהם עולות.

גמ': מה ששנינו במתני' שהיו נכסים דברים הראויים לקרבנות ציבור, פירש **רבי יוחנן** דהיינו קטורת, וביאר **רבי הושעיא**, שמדובר באומן שקיבל קטורת בשכר עבודתו, ועמד והקדיש את נכסיו.

שנינו בתמורה (לא:) שסתם הקדש לבדק הבית, וחל על הכל, ומועלים בגידולים[יח], ואין בהם הנאה לכהנים. ואמר **רבי חנניה** שמשנה זו נשנתה כדעת **רבי אליעזר** במשנתנו, שאמר שהמקדיש את נכסיו והיו בהם בהמות, זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות לצרכי שלמים ודמיהם וכן שאר הנכסים ילכו **לבדק הבית.**

רבי יוחנן פירש את טעמו של **רבי אליעזר**, שדרש מהכתוב 'ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'', שסתם הקדש לבדק הבית, שהרי על מקדיש את ביתו ממש כבר נאמר 'ואם המקדיש יגאל את ביתו'.

ביאור מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, א. לרבי זעירא, מדובר במקדיש **נכסיו, רבי אליעזר** סובר שאין אדם מחלק את הקדשו חלקו לקרבנות וחלקו לבדק הבית, אבל במקדיש עדרו, גם **רבי אליעזר** מודה שהוא למזבח. **ב. לרבי בא**, נחלקו במקדיש **עדרו, שלרבי אליעזר** דרך מקדיש בהמה למזבח לומר 'למזבח', וממה שמקדיש זה סתם את דבריו מוכח שכוונתו לבדק הבית. **ולרבי יהושע** הזכרים לעולה והנקבות ימכרו ודמיהם לעולה, אבל במקדיש נכסיו גם **רבי יהושע** מודה שהם לבדק הבית. **ג. לרבי יוחנן**, נחלקו בין במקדיש **נכסיו** ובין במקדיש **עדרו.**

קדשי בדק הבית שפדאם כשהם תמימים, לרב חונא בשם רב ורבי אבהו בשם רבי יוחנן, יצאו לחולין.

והוכיחו כדבריהם, א. ממה ששנינו לגבי בהמה בעלת מום שהיתה קדושה קדושת דמים למזבח ופדה אותה, שולדותיה וחלב שלה מותרים, והוא הדין בבהמה שקדושה לבדק הבית, משום שסוברים שחמור דין בהמה שקדושה קדושת דמים **למזבח** ונפל בה מום, מדין בהמה בין אם היא תמימה או בעלת מום שקדושה קדושת דמים **לבדק הבית**, ואם בקדושת דמים למזבח יוצאת לחולין, כל שכן בהמה שקדושה קדושת דמים לבדק הבית שיוצאת לחולין.

ב. רבי חזקיה בשם **רבי יוסה** הוכיח, ממה ששנינו שהמקדיש נכסיו לבדק הבית והיו בהם בהמות ימכרו לצרכי עולות, ועל כרחך שיצאה לגמרי לחולין, שאם לא כן אינו יכול לחזור ולהקדיש אותה למזבח אחר הפדיה, שהרי אסור לשנות מקדושה לקדושה, ואין קדושת מזבח חלה על קדושת בדק הבית.. [ודחו הוכחה זו, שמדובר בהקדיש בהמה בעלת מום לבדק הבית ופדאה, וחל עליה קדושת מזבח לענין שאסורה בגיזה ובעבודה].

לרבי חזקיה בשם **רבי אחא**, אם פדאם כשהם תמימים לא יצאו לחולין, ולדעתו מה ששנינו שבהמה שהקדישוה כשהיא בעלת מום ופדו אותה יוצאת לחולין, היינו משום היותה בעלת מום, ואינו דומה לבהמה תמימה אף שהיא קדושה קדושת דמים לבדק הבית. ורק אם פדאם כשהם בעלי מום יצאו לחולין. **וכן הוכיח רבי יוסה** בשם **רב חסדא**, ממה ששנינו שהוולדות והחלב של קרבנות שנפל בהם מום ונפדו אסורים, והוסיפה המשנה 'אבל בקדשי בדק הבית אינם אסורים', ומוכח שבקדשי בדק הבית יוצאים לגמרי לחולין דווקא אם נפל בהם מום, אבל אם אין בהם מום אינם יוצאים לחולין.

המקדיש נקבה לעולה או לפסח או לאשם

א. לחכמים עושה תמורה.

ב. לרבי שמעון דווקא בהקדיש לעולה עושה תמורה, אבל נקבה לפסח ולאשם אינה עושה תמורה. ופירש **רבי יוחנן** את טעמו, משום שמצאנו נקבת עוף שכשרה לעולה.

ג. לרבי שמעון בן יהודה בשם **רבי שמעון**, הקדיש נקבה בין לעולה או לפסח ואשם אינם קדושות אלא קדושת דמים, ואינן עושות תמורה. ופירש **רבי יוחנן**, שהוא לשיטתו שאם הקדיש אשם זכר שלא כדין כפרתו אין הבהמה קדושה, קל וחומר למין בשאינו מינו שלא יהא קדוש כלל. [אמנם **לחכמים** אם הקדיש אשם בן שנה כשעליו להביאו בן שנתיים או להיפך כשר, אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה].

אמר **רבי יוחנן, רבי יהושע** במשנתנו שאמר שנקבות ימכרו לצרכי שלמים ולא צריך להמתין שיפול בהם מום, סובר **כרבי שמעון בן יהודה** שהמקדיש נקבה לעולה הרי היא קדושה קדושת דמים.

ד. לרבי, עולה ופסח עושים תמורה, כיון שבעולה שייך נקבה [בעוף], ובפסח כיון שכשקרב שלא בזמנו בא לשלמים, ושלמים באים גם מנקבה. אבל אשם אינו עושה תמורה אף שמותר אשם לעולה ובעולה מצאנו נקבה, כיון שגוף האשם אינו קרב לעולה אלא דמיו, לכן אינו נחשב שיש באשם נקבה.

ביאור מחלוקת **רבי שמעון ורבי, לרבי שמעון**, כיון שנקבה זו עצמה אינה קרבה שלא בזמנה לשלמים, אינה קדושה קדושת הגוף ואינה עושה תמורה, **ולרבי**, די בזה ששייך בה שם שלמים כדי שתעשה תמורה[יט].

וטעמו של **רבי שמעון בן יהודה** פירשו התלמידים בשם **רבי יוחנן**, שנאמר בתורה 'ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' והעמיד את הבהמה לפני הכהן', ובוודאי שאין כוונת התורה לטמאה ממש, שהרי דיניה נכתבו מפורש, אלא טמאה היינו **שאינה ראויה לאותו קרבן** כגון נקבה לעולה, ועליה נאמר 'והעמיד' 'והעריך' שלא חלה עליה קדושת הגוף **ואינה עושה תמורה. אמנם רבי זעירא** בשם **רבי אליעזר** הוכיח מפסוק זה להיפך, ממה שנכתב בהמשך הפסוק 'אשר לא יקריבו ממנה לה'' יש לדייק שדווקא דבר שאינו קרב כלל לה' כגון **בהמה טמאה**, אבל נקבה לעולה שקרבה בעוף עושה תמורה. וכן בהמה שנרבעה עושה תמורה אף שהיא עצמה אינה ראויה לקרבן, כיון שהמין שלה ראוי

נפדים, שלב בית דין מתנה על כך. (יז) **כך** יש לגרוס (ראה בתקלין חדתין להלן סוף ע"ב ד"ה הכל קרב עולה). (יח) **תרנגולת** בביצתה, וחלב בהמה נחשב לגידולים. (יט) **ויש** שפירשו שהגמ' באה לפרש את מחלוקת חכמים ור"ש, שלחכמים גם קדושת דמים עושה תמורה, ולרבי שמעון רק קדושת הגוף.

להקרבה. [כן פירש לרבי אבון ורבי בון]. אלא שנדחו דבריו, שאין לפרש את הפסוק בטמאה ממש, שהרי כבר נכתבו דיניה בפסוק שאחרי זה.

שנינו במתני' שנחלקו **רבי אליעזר ורבי יהושע** במקדיש את נכסיו והיו בהם עולות ושלמים, שלדעת **רבי יהושע** הזכרים עצמם יקרבו עולות **רבי זעירא** בשם **רבי שמעון בן לקיש פירש את טעמו** של **רבי יהושע**, שנאמר 'דבר אל בני ישראל וגו' אשר יקריבו לה' לעולה', ללמד **שהמקדיש סתם כוונתו לעולה.** וממה שנאמר 'לרצונכם תמים זכר **בבקר**', מרבים גם את **הנקבות** שימכרו לצרכי עולות. אבל **אין לרבות** מ'בבקר' את **בעלי המומים** כשם שהתרבו נקבות למרות שנאמר זכר [א. שהנקבות ראויות לקרבן אחר, משא"כ בעלי מום אינם ראויים ליקרב כלל. ב. 'זכר' הוא פרט, 'בבקר' כלל, להוסיף על הפרט את הנקבות, אבל לגבי תמים נאמר אחרי זה 'כל אשר בו מום לא תקריבו'].

עוד שנינו במתני', שאם היו בנכסים שהקדיש יינות שמנים וסלתות, אמר **רבי אלעזר** שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהם עולות, ופירש **רבי אבהו** בשם **רבי שמעון בן לקיש** את טעמו, שנאמר 'אשר יקריבו לה' לעולה' הכל קרב לעולה. אבל עופות לא, שנאמר 'בבקר'.

רבי יוסי הסביר את סתירת דברי **רבי יוחנן** שמצד אחד פירש את דברי **רבי שמעון** ששייך נקבה בעולה [בעוף], ומאידך אמר שכוונת התורה 'בהמה טמאה' לנקבה שהוקדשה לעולה [ופירש בזה את שיטת **רבי שמעון בן יהודה**], ופירש שכשהקדיש נכסיו והיו בהם עופות אינם קדושים לא הם ולא דמיהם בין תמימים ובין בעלי מומים [דכתיב 'בבקר' ולא עופות, וגם אין לעוף פדיון], ולכן הם נקראים 'טמאה', אבל כשהקדיש עוף תמים בפירוש לעולה, קדוש קדושת הגוף, ולכן כאשר מקדיש נקבה לעולה, חל עליה קדושת הגוף משום שמצאנו נקבה לעולה בעופות.

דף יג

מתני': אחת לשלושים יום משערים [-קובעים שער] **את הלשכה. קיבל לספק ארבע סאים בסלע והתייקרו,** או **שקיבל לספק שלש סאים בסלע והוזלו,** יספק ארבע סאים בסלע, שיד הקדש על העליונה.

החמיץ היין או שהתליע הסולת, חלה על המספק האחריות וחייב לשלם. **המספק לא היה מקבל את מעותיו עד שהמזבח מרצה.**

גמ': זהו דעת חכמים, אבל **רבי שמעון** סובר, שהיו מקבלים את מעותיהם מיד, וכיון שהכהנים זריזים לא חוששים שיחמיץ היין או שיתליע הסולת בינתיים.

פרק חמישי - אלו הן הממונין

מתני': אלו הם הממונים שהיו במקדש ותפקידיהם[א], **יוחנן בן פנחס,** ממונה על החותמות. **אחיה,** על הנסכים. **מתיה בן שמואל,** על הפייסות[ב]. **פתחיה,** על הקינים[ג]. פתחיה זה מרדכי, שהיה פותח דברים ודורשם. **בן אחייה,** על רפואת חולי מעיים. **נחוניה,** חופר שיחין. **גביני,** על הכרוז. **בן גבר,** על נעילת שערים. **בן בבי,** על הפקיע. **בן ארזא,** על הצלצל. **הוגרס בן לוי,** על השיר. **בית גרמו,** על לחם הפנים. **בית אבטינס,** על מעשה הקטורת. **אלעזר,** על הפרוכת. **פנחס,** מלביש.

גמ': נחלקו רבי חזקיה בשם רבי סימון וחכמים איזה ממונים נמנו במשנה, אחד אמר, שהתנא מנה את **הממונים הצדיקים** שבכלל הדורות, ועל כולם נאמר 'זכר צדיק לברכה' [גם על בית גרמו ואבטינס והוגרס שגינו אותם במשנה ביומא, משום שהיתה להם כוונה לטובה]. ו'שם רשעים ירקב' שהזכירו על האחרונים במשנה במסכת יומא נאמר רק על בן קמצר וחבריו. **ואחד אמר,** שהתנא מנה את אלו **שהיו בדורו,** ולשיטה זו, מה ששנינו שם 'זכר צדיק לברכה' נאמר על אלו ששבחו אותם דהיינו בן קטין וחבריו, ו'שם רשעים ירקב' נאמר על אלו שגינו אותם.

מה תיקן רבי עקיבא, לרבי יונה, מדרש הלכות והגדות. **ויש אומרים,** כללות ופרטות. ולשיטת יש אומרים, מדרש הלכות ואגדות אנשי כנסת הגדולה תקנום.

'לכן אחלק לו ברבים', חלק בעולם הבא, ופירש **רבי יונה,** שהכוונה **לרבי עקיבא** שהעמיד הרבה תלמידים. 'ואת עצומים יחלק שלל', אלו **הרוגי לוד** שהתעצמו למסור את נפשם. 'תחת אשר הערה למות נפשו', היינו **רבי עקיבא,** שעורר עליו על ידי שהיה מקהיל קהילות, ומסר נפשו והתקיימה תשוקתו לקיים אהבת ה' בכל נפשו.

נאמר 'ומשפחות סופרים' (דברי הימים א' ב נה). **אמר רבי אבהו,** משפחות **סופרים** היינו **שקבעו מספרים להלכות בתורה**[ד].

נאמר **'לעזרא הכהן הסופר סופר'** (עזרא ז יא), **פירש רבי אליעזר, שהיה סופר תורה שבכתב ותורה שבעל פה,** שנאמר 'עזרא הכהן הספר ספר דברי מצוות ה'', היינו תורה שבכתב שנכתבה גם לאומות, 'וחוקיו לישראל', היינו תורה שבעל פה.

מעלת דורות הראשונים על האחרונים, א. [רב חגאי בשם רבי שמואל בר נחמן], הראשונים עשו ט"ו מלאכות בפת [שהתורה נקראת לחם], חרשו, זרעו, נכשו וכיסחו עדרו קצרו עמרו דשו זרו ובררו טחנו והרקידו לשו קיטפו אפו. ואנו האחרונים אין לנו פה לאכול[ה]. **ב.** [רבי אבא בר זמינא בשם רבי זעירא והוספת רבי מנא], אם הראשונים כמלאכים[ו], האחרונים כבני אדם, ואם הראשונים כבני אדם ובכל אופן זכו למדרגתם, אנו כחמורים[ז], ולא כמו חמורו של **רבי פנחס בן יאיר** שלא אכל מהדמאי אלא מהמתוקן [כשגנבוהו ונתנו לו לאכול משלהם, לא אכל ג' ימים, עד ששילחוהו והלך חזרה לביתו של רבי פנחס בן יאיר]. **והחמיר על עצמו,** שכן הקונה תבואה מעם הארץ [שפירותיו דמאי] עבור בהמה, או קמח לעיבוד עורות, או שמן למאור, פטור מלעשרם.

שנינו במתני' **שפתחיה זה מרדכי שידע בשבעים לשון,** לפענח דיבורים ורמזים, שפעם אחת חיפשו **מקום להביא משם עומר,** ואילמים שהיו שם רמזו, ופתחיה פיענח, **א.** האילם הניח ידו אחת על גג וידו האחרת על צריף, ופירש שכוונתו למקום ששמו גגות צריפים. **ב.** הניח ידו אחת על עינו וידו אחרת על סוכרא [-חור שבמזוזת הדלת], ופירש שכוונתו למקום ששמו **עין סוכר. וכשהביאו נשים קינים למקדש, א.** אשה אחת אמרה שהביאה קן 'לעינתי', ופירש שניצלה ממעין, וכוונתה להביא קיני נדבה לעולה. **ב.** אשה אחרת אמרה שהביאה קן 'לימתי', ופירש שניצלה ממים, וכוונתה להביא קיני נדבה לעולה. **ג.** אשה אחרת אמרה 'לזיבתי', ופירש שקרבנה נדבה שבנה ניצל מזאב, ולא קיני זבה שדינה אחת לחטאת ואחת לעולה.

האם צריך שידעו הסנהדרין שבעים לשון

אם יש בהם שנים **שיודעים לדבר,** הרי זו ראויה לסנהדרין בדוחק. אם יש ביניהם **שלושה** שיודעים לדבר, הרי זו סנהדרין בינונית. ואם יש ביניהם **ארבעה** שיודעים לדבר, הרי זו סנהדרין חכמה. **וביבנה** היו ארבעה, **בן עזאי, בן זומא, בן חכינאי, ורבי אלעזר בן מתיא.**

מומחיותו של בן אחיה היתה בריפוי חולי מעיים, והוצרכו לכך כיון שהכהנים הלכו יחפים במקדש ואכלו בשר ושתו מים [שאסור לשתות יין בעזרה], והיו נחלים במחלות מעיים, והיה יודע לרפואתם על ידי **שהבחין ביינות,** איזה יין טוב למעיים, ואיזה יין רע למעיים.

מומחיותו של נחוניה חופר שיחין היתה, שידע את מקורות המים היכן הם קרים והיכן חמים.

דף יד

אוצר החכמה

כמה מימרות בהנהגת הקב"ה עם בריותיו

א. אמר **רבי חנינא,** הקדוש ברוך הוא אינו **וותרן** [שלא אכפת לו על עבירות], אלא מאריך רוחו[ח], וגובה את שלו[ט]. **והאומר שהוא וותרן יוותרו מעיו**[י].

ב. הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה[יא]. **לרבי אחא,** נלמד מהפסוק 'וסביביו נשערה מאוד' (תהלים נ ג). **ולרבי יוסי,** נלמד מהפסוק 'ונורא הוא על כל סביביו' (תהלים פט ח).

ג. במה שאדם **מכבד את בוראו** [בזהירות וכבוד לשם שמים ולא פגם כלל] **לא יענש בו,** ומשום כך ידע **רבי פנחס בן יאיר** לומר לחסיד שהיה חופר בורות מים לעוברים ושבים, שמיאן להתנחם על בתו שטבעה בנהר, שבוודאי בתו תעלה, ועל כן אינו מתנחם משום שגזירה על המת שישתכח ולא על החי. וכך היה שניצלה, ונחלקו באופן הצלתה, או שנאחזה בענף שהזדמן לה בנס, או שמלאך בדמות **רבי פנחס בן יאיר** בא והצילה.

ד. במצוה שאדם מדקדק בה **וזהיר בה מאוד, מדקדקים** עמו ביותר על פגם קטן, וכמו שאמר **רבי אליעזר,** שבנו של נחוניא חופר שיחין מת בצמא[יב].

תפקידו ויחודיותו של גביני כרוז, היה **מכריז** בבית המקדש **עמדו כהנים לעבודה ולויים לדוכנם וישראל למעמדם.** והיה **קולו היה חזק מאוד** עד שאגריפס המלך כשהיה רחוק ח' פרסאות שמע את קולו[יג], ונתן לו הרבה מתנות.

(א) **זה** לשון הגר"א, כל הממונים נקראו כך על שם הראשון. (ב) **להורות** את סדר הגורלות מי יזכה בעבודה זו ומי באחרת. (ג) **היה** צריך לזה חכם גדול ובקי, ששנינו שקינין ופתחי נדה הן הן גופי תורה. (ד) **וכמו** למשל, בסדר **זרעים** חמשה לא יתרומו וחמשה דברים חייבים בחלה, ובסדר **נשים** חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן, ובסדר **קדשים** שלושים ושש כריתות, **ובטהרות** י"ג דבר נאמרו בנבלת העוף הטהור, **נזיקין** ארבעה אבות נזיקין, **ובמועד** ל"ט מלאכות שבת. (ה) **שנאמר** 'כי חיים הם למוצאיהם' בפה, ואנחנו מתעצלים בזה. (ו) **שהגבירו** את כח המלאך שבאדם. (ז) **שגבר** החמר בגלות שנחסרנו מרמ"ח מצוות עשה. (ח) **מלאכים,** שמעכב את מלאכי הפורענות מלהפרע, והרבה להשיב אפו, את מלאך האף.

(ט) **שהאדם** גובה את תוצאות פעולות מעשיו שהתישו כח פמליא של מעלה, שכל הכוחות כלולים באדם שנעשה בצלם אלהים. (י) **כמו** שעיקר חיות האדם מהמעיים, כך כל העולמות תלויים בבני אדם, ומי שאומר שאין משמעות לפעולותיו, המעיים שמפעילים אותו לא ישמשוהו וימות האדם שהוא עולם קטן. (יא) **שיעקב** איש חלק הצדיקים הם יסוד העולם ופגם קטן שלהם עושה רושם, ולכן היו יראים שמא יגרום החטא, פגם כל שהוא. ועשיו איש שעיר. (יב) **וכן** מצינו **ברבי אליעזר** שהיה מקפיד על כבוד חכמים, שפעם אחת שמע שזלזלו בחכם ומחה אלא שלא מחה כראוי לו, ונענש שיצאה תולעת מאוזנו אחר פטירתו. (יג) **ובאמת** היה קולו נשמע למרחוק יותר, אלא שכך היה מעשה.

פירוש 'קריאת הגבר', לרב, קרא אדם. והביא ראיה מ'בן גבר' שהכוונה לאדם ולא לתרנגול. **לרבי שילא,** קרא תרנגול(יד).

תפקידו של בן בבי הממונה על הפקיע, שהיה **מזווג פתילות** [רואה שיהיו שווים, לשם הידור], והיא הנהגה נכונה מדרכיו. **ורבי יוסי** אמר לבני כופרא שנמנעו מלהתמנות לפרנסים על הציבור(טו), שאם זה שהתמנה על הפתילות זכה ונמנה בין גדולי הדור, בוודאי שראוי שיכניסו עצמם במצווה רבה כזו של מינוי על חיי נפשות.

תפקידו של בן ארזא שהיה ממונה על הצלצל, שהיה **מקיש על הצלצל,** וכששמעו את קולו התחילו הלויים בשיר.

מומחיותו של הוגרס בן לוי שהיה ממונה על השיר, שהיה **קולו ערב,** והיה **נועץ אגודלו בפיו ומוציא כמה מיני קולות של זמר,** והכהנים היו נרתעים לאחוריהם מקולו.

מומחיותם של בית גרמו יותר מאנשי אלכסנדריה בעשיית לחם הפנים, שבית גרמו היו מסיקים את התנור מבפנים ואופים מבפנים ולא היתה מתעפשת, ואנשי אלכסנדריא לא ידעו לרדות את הלחם והיו מסיקים ואופים מבחוץ, והיתה מתעפשת.

וכיון שלא רצו ללמד את **אומנתם** [וטעמם עמם שחששו שילמדו אחרים, ואחרי החורבן יעשו כך לפני עבודה זרה], **בקשו חכמים** מאומני אלכסנדריא שיעסקו בעשיית לחם הפנים, וכשנכשלו, אמרו חכמים 'כל פעל ה' למענהו' שאת הכל ברא לכבודו, ונזקקו לבית גרמו, והם נמנעו מלחזור עד שכפלו להם את שכרם. **לת"ק** בתחילה קיבלו י"ב מנה וכפלו להם לכ"ד, **ולרבי יהודה,** בתחילה כ"ד וכפלו למ"ח מנה.

ועוד נהגו שלא יצא ביד בניהם פת נקיה, שלא יאמרו שלקחו מלחם הפנים, **ושיבחו** חכמים הנהגה זו.

מומחיותם של בית אבטינס יותר מאנשי אלכסנדריה, שבית אבטינס היו בקיאים בפיטום(טז) הקטורת, ובעשב שמעלה עשן מתמר ועולה כמקל, ויורד ומתפשט, אנשי אלכסנדריא, לא הכירו את העשב, והעשן היה מתפשט מיד.

וכיון שלא רצו ללמד את **אומנתם** [וטעמם עמם שחששו שילמדו אחרים, ואחרי החורבן יעשו כך לפני עבודה זרה], **בקשו חכמים** מאומני אלכסנדריא שיעסקו בפיטום הקטורת, וכשנכשלו, אמרו חכמים 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו' ונזקקו לבית אבטינס, והם נמנעו מלחזור עד שכפלו להם את שכרם. **לת"ק** בתחילה קיבלו י"ב מנה וכפלו להם לכ"ד, **ולרבי יהודה,** בתחילה כ"ד וכפלו למ"ח מנה.

עוד נהגו שלא יצאה אשה ממשפחתם מבושמת לשוק, ואף התנו על כך כשנשאו אשה ממקום אחר, שלא תצא מבושמת, כדי שלא יאמרו שמתבשמות ממעשה הקטורת, לקיים 'והייתם נקיים מה' ומישראל'(יז), **ושיבחו** חכמים הנהגה זו.

אמר **רבי יוחנן בן נורי,** זקן אחד מבית אבטינס מסר לי מגילת סמנים שבה סוד מעשה הקטורת, ואמר שלשעבר היו מוסרים אותה במשפחתו אלו לאלו, וכיון שרואה שאין במשפחתו נאמנים, הרי הוא מוסרה לו. וכששמע **רבי עקיבא** דבר זה, אמר שמוכח שכוונתם היתה לשם שמים, ושוב אין לגנותם.

שני מעשים בתינוקות ממשפחת בית אבטינס

א. אמר **רבי ישמעאל,** ראיתי בירושלים תינוק מבית אבטינס, אמרתי לו אבותיך שהתכוונו להרבות את כבודם ולמעט את כבוד המקום, התמעט כבודם והתרבה כבוד המקום.

ב. אמר **רבי עקיבא,** סיפר לי **שמעון בן לוגא** שכשליקט עשבים היה עמו תינוק מבית אבטינס, והתינוק ראה עשב שמעלה עשן, ובכה על כבוד בית אבא שהתמעט, ושחק על הכבוד המוכן לצדיקים לעתיד לבוא [שעתיד הקדוש ברוך הוא להחזירה לנו]. ולא הסכים להראות לו עשב זה, שמסורת בידו שלא להראותו לבריות.

אלעזר על הפרוכת, היינו שהיה ממונה על אורגי הפרוכת.

פנחס המלביש, היינו שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה שיהיו נאים ומהודרים. **ומעשה** בכהן אחד שהלביש לשר משרי החיילות ונתן לו שמונה זהובים, ויש אומרים שנים עשר זהובים.

מתני': אין פוחתים בבית המקדש משבעה אמרכולין ושלשה גזברים

אין עושים שררה על הציבור פחות משנים, שנאמר 'והם יקחו', חוץ מבן אחייה ואלעזר שהיו ממונים על תפקידם ביחיד ולא בשנים, מפני שאותם קיבלו הציבור עליהם.

גמ': ובברייתא שנינו, **שנוסף** לממונים שמנו במשנה היו גם **שני כתליקין,** שנאמר 'ויחיאל ועוזיהו ונחת [גזברים שעסקו בערכים וחרמים] ועשאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומתת ובניהו [אמרכולים] פקידים מיד כונניהו ושמע אחיו [כתליקין], במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית האלהים'.

עוד שנינו בברייתא, שכשהיו חותמים היו חותמים לפי הסדר הנזכר מהקטן לגדול [גזבר, אמרכל, כתליק, כ"ג, מלך], וכשהיו מתירים היו מתירים להיפך מן הגדול לקטן.

עושרו של משה(יח), לרבי חמא בי רבי חנינא, מפסולת הלוחות, שנאמר 'פסל **לך**' הפסולת תהיה שלך. **לרבי חנין,** גם ממחצב אבנים טובות שברא לו הקדוש ברוך הוא בתוך אהלו.

'והביטו אחרי משה' (שמות לג ח), **יש מפרשים לגנאי,** שאמרו שכל ממונו משל ציבור, **ויש מפרשים לשבח,** 'אשרי עין ראתהו'(יט).

מתני': חותמות שבמקדש, לחכמים היו ארבע חותמות, וכתוב עליהם בלשון הקודש. **א. עגל,** והיינו **לנסכי בקר,** שלשה עשרונים סולת, בלול בחצי הין שמן, ויין חצי הין, ושימש למיני בקר גדולים וקטנים זכרים ונקבות, שנאמר (במדבר טו יא) 'ככה יעשה לשור האחד' [ולא מחלקים בו כשם שחילקו בכבש בין בן שנה לבן שנתיים ומעלה שהוא עגל]. **ב. זכר,** והיינו **לנסכי איל** [-כבש משנתו השנייה], שני עשרונים סולת, בלול בשלישית ההין שמן, ושלישית ההין יין. **ג. גדי,** והיינו **לנסכי עז בן שנתו,** עשרון סולת, בלול ברביעית ההין שמן, ורביעית ההין יין, ושימש לעיזים גדולים וקטנים זכרים ונקבות. ולא מחלקים בין כשבה בת שנה לרחל בת שנתיים כשם שחילקנו בכבש בין בן שנה לבן שנתיים ומעלה [-איל], משום שנאמר 'או לשה בכבשים', שלא לחלק בין כשבה בת שנתה לרחל. וכן לא מחלקים בין עז בן שנה לתיש שהוא עז בן שנתיים כשם שחילקנו בין כבש לאיל, משום שנאמר 'או בעיזים', שלא לחלק בין גדי לתיש. **ד. חוטא,** והיינו **לנסכי מצורע עשיר,** בשביל שלשת קרבנותיו, וצריך ט' לוגים שמן לג' כבשים, ולוג למתן תנוך ובהונות.

לבן עזאי היו חמשה, וכתוב עליהם בארמית. והוסיף, **ה. חוטא דל,** שעליו לקנות לוג שמן לתנוך ובהונות.

היה כתוב עליהם שם היום ושם משמר ושם שבת ושם חודש, מפני הרמאים [אבל אם היה כתוב עליהם רק יום, היה יכול להמתין עד שיחזור יום זה, וכן אם היה כתוב רק שם משמר, היה יכול להמתין עד שיחזור משמר זה(כ)].

אופן קניית החותמות, היו משלמים ליוחנן הממונה, ומקבלים חותם ונותנים לאחיה ומקבלים נסכים. בערב באים זה אצל זה ואחיה מקבל

(יד) **ועל** כרחינו שגבר משמעותו אדם ותרנגול, וכאשר המשמעות על אדם כמו במשנתנו בוודאי שהכוונה לאדם, וכאשר לתרנגול כמו 'קרא גבר' הכוונה לתרנגול. אלא שנחלקו איך לפרש כשאפשר לפרש אדם או תרנגול, ונפקא מינה לזמן. (טו) **משום** 'ושנא את הרבנות', לברוח מהכבוד, ומחשש שיכשלו ויטילו אימה על הציבור. (טז) **לכתוש** את הסממנים ולערבם יפה. (יז) **כלומר** שלא היו מתבשמות כלל. ובבבלי אמרו שלא יצאה מביתם כלה מבושמת. (יח) **מביא** דבר זה ללמדנו שצריך שתי ממונים, שהרי גם על משה דיברו על שהיה עשיר, וכל שכן על אחרים בדורות אחרים. (יט) **שאמרו** הלוואי שנזכה לראות צדיק, טוב שזכינו לראותו. (כ) **גמ'.**

מיוחנן מעות כנגד החותמות. אם פחתו המעות, יוחנן משלם משלו, ואם הותירו, ילכו להקדש.

מי שאבד חותמו, אם בערב כשהשוו את המעות כנגד החותמות נשאר כשיעור חותמו, נותנים לו.

גמ': הטעם שלחכמים לא הוסיפו חותם לחוטא דל, משום שסוברים שמצורע עני מביא את הלוג לתנוך ובהונות מביתו, ודי לו בחותם 'גדי' לקרבנו, אבל העשיר שהביא ט' לוגים לג' קרבנותיו, קנה מההקדש גם את העשירי. **ובן עזאי** סובר, **שלא חילקו חכמים בדבר וגם העני קנה את הכל מההקדש,** וחותם גדי אינו מספיק לו.

'ככה יעשה לשור **האחד** או **לאיל** האחד או **לשה בכבשים או בעזים'** (במדבר טו יא) ללמד, 'לשור **האחד'** שלא לחלק בין נסכי עגל קטן לשור גדול. **'או לאיל'** שלא לחלק בין נסכי איל בן שנתיים לנסכי איל בן שלוש. 'או **לשה בכבשים'** שלא לחלק בין נסכי כשבה בת שנתה לרחל בת שנתיים. **'או בעזים'** שלא לחלק בין נסכי גדי לנסכי תיש.

דף טו

מתני': שתי לשכות היו במקדש, א. לשכת חשאים, שיראי חטא נותנים לתוכה בחשאי, ועניים בני טובים מתפרנסים ממנה בחשאי. **ב. לשכת הכלים,** שכל מי שמתנדב כלי זורקו לתוכה, ואחת לשלושים יום הגזברים פותחים אותה, כלים שיש בהם צורך לבדק הבית מניחים אותם, ושאין בהם צורך מכרום ודמיהם שמשו לבדק הבית.

גמ': הנהגות של אמוראים בחלוקת צדקה

א. רבי יעקב בר אידי ורב יצחק בר נחמן היו פרנסים ונתנו **לרב חמא אביו של רב יהושעיה** מעות צדקה כדי שיחלק לעניים שמתביישים ליטול מהגבאים.

ב. רבי זכריה חתנו של רבי לוי כשהיה חי הלעיזו עליו שנוטל צדקה גם שאינו צריך, ואחר מותו התברר שהיה מחלקו לעניים.

ג. רבי חיננא בר פפא חילק צדקה **בלילה** כדי שלא לבייש את המקבלים, ואמר לשר השדים שאינו חושש ממנו והולך בלילה יחידי, כיון ששלוחי מצווה אינם ניזוקים, ובפרט ש'מתן בסתר יכפה אף', וברח ממנו השד.

ד. רבי יונה דרש 'אשרי משכיל אל דל' שעושה בשכל ובחכמה, והיה אומר לעני שנותן לו **בהלוואה** [שגלגל חוזר בעולם], ובסוף היה נותן במתנה.

ה. רבי הושעיה היה אוכל בכל יום עם המלמד של בנו שהיה עיוור, וכשהיו לו אורחים נמנע מלאכול עמו **משום כבודו.** בערב עלה לפייסו על כך שלא אכל עמו, ואמר לו המלמד, אתה פייסת למי שנראה ואינו רואה, הרואה ואינו נראה יקבל את פיוסך. ולמד ברכה זו ממה שבירך העיוור את **רבי אליעזר בן יעקב, שהושיב אותו מעליו** כדי שיכבדוהו ויפרנסוהו בכבוד, וכשנודע לעיור כבוד זה שנהג בו, בירכו אתה גמלת חסד לנראה ואינו רואה, הרואה ואינו נראה יגמול עמך חסד.

שני מעשים שמלמדים על הזהירות והזריזות הנדרשת במצוות צדקה

א. מעשה בעני שביקש **מנחמיה איש שיחין** שיתן לו תרנגול לסעודה, ונתן לו מטבע שיקנה לעצמו בשר בקר, ומת העני מבשר השור שלא היה רגיל בזה, וצווח **נחמיה** ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה, שהיה לו לתת לעני בשר תרנגול כהרגלו.

ב. מעשה **בנחום איש גמזו** שהלך לתת מתנה לבית חמיו משא ג' חמורים של מאכל ומשתה, ובדרך ביקש ממנו עני שיתן לו לאכול, ומשום שמיהר לכבוד בית חמיו נמנע מלתת ואמר שיתן לו כשיחזור, ומת העני. קיבל על עצמו נחום ייסורים על שלא הביט על גודל חולשתו, ושלא פתח את ידיו ושלא רץ בחזרתו מבית חמיו, ונעשה סומא וקטוע ידיים ורגליים מדה כנגד מדה. **בא רבי עקיבא** לבקרו, ואמר לו 'אוי לי שראיתיך בכך', ואמר לו **נחום** 'אוי לי שאני לא רואה אותך בכך', ולא שקיללו, אלא שחביבים ייסורים.

חייא בר אדא אמר, שהיו זקנים שנהגו בנטילת צדקה, **שלא נטלו מתנות רק בעשרת ימי תשובה,** כיון שאחרי יום כיפור כבר נקבע להם פרנסתם, ואינם רוצים ליטול מתנות.

רבי חמא בר חנינה אמר **לרבי הושעיא** שאבותיו בנו בתי כנסיות בלוד, אמר לו **רבי הושעיא** כמה נפשות שיקעו כאן אבותיך, שהיה להם לפרנס לומדי תורה. **רבי אבון** בנה שערים לבית המדרש, והשתבח בזה בפני **רבי מנא,** אמר לו 'וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות', וכי לא היו לך **לומדי תורה לפרנסם.**

שנינו במתני' שכלים שלא היה בהם צורך ללשכה מכרו אותם. ובתמורה (לב.) שנינו **שקדשי מזבח מוציאים מקדשי בדק הבית** [ולכן המקדיש נכסיו, אף שסתם הקדש לבדק הבית, אם היו בהם בהמות יקרבו לעולות], **וקדשי בדק הבית לא מוציאים מקדשי מזבח** [שאסור לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה], **וכן לא קדשי בדק הבית לקדשי בדק הבית** [כמו שלא משנים מעולה לשלמים, כך לא משנים מקדושה לקדושה בבדק הבית]. **ומה ששנינו כאן** שמכרו כלים שלא היה צורך בהם לבדק הבית ומעותיהם לבדק הבית, צריך לומר שכיון שלא היה בהם צורך כלל לבדק הבית, הרי הם אחרי המכירה כמו דבר חדש, ואין זה נחשב שמשנה מקדושה לקדושה.

פרק ששי - שלשה עשר שופרות

מתני': במקדש היו **שלשה עשר שופרות,** והם קופות שהם צרות מלמעלה ורחבות מלמטה, מפני הרמאים שלא יעשו את עצמם כאילו תורמים ויגנבו מהמעות(א).

וכן היו שם **שלשה עשר שולחנות, ושלש עשרה השתחוויות.** ושל בית **רבן גמליאל** היו משתחוים בארבע עשרה, שהוסיפו כנגד לשכת העצים, כיון שמסורת היתה בידם ששם נגנז הארון. ומעשה בכהן שהתעסק בבדיקת העצים וראה רצפה משונה מחברותיה שניכר היה שנטלוה והחזירוה למקומה, וכשביקש לספר לחבריו את מה שראה יצאה נשמתו, וידעו בברור ששם נגנז הארון.

גמ': שנינו במתני' שלדעת **בית רבן גמליאל** הארון נגנז **בלשכת העצים,** ובברייתא שנינו, **שלרבי אליעזר** ארון הקודש **גלה עמם לבבל,** שנאמר 'לא יותר **דבר** אמר ה'', והיינו הארון **שהדיברות** בתוכו, ונאמר(ב) 'ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה'', שזהו הארון. **לרבי שמעון בן לקיש,** הארון **נגנז במקומו,** שנאמר 'ויהיו שם עד היום הזה'. **לחכמים** וכך היתה מסורת אצל **בית רבן גמליאל ורבי חנניה סגן הכהנים, נגנז בלשכת העצים.** ומעשה בכהן בעל מום(ג) שעסק בבדיקת העצים(ד) בלשכת העצים וראה מרצפת משונה מחברותיה ובא לספר לחברו, ולא הספיק לסיים את דבריו ומת. **ולרבי הושעיא,** הכהן הקיש עליה בקורנס, ויצאה אש ושרפתו.

בדי הארון לא היו נראים, אלא היו ניכרים מבחוץ על ידי שבלטו בפרוכת, ובזה מתפרשים שני המקראות: 'ויראו ראשי הבדים', 'ולא יראו החוצה'.

כמה ארונות היו, לרבי יהודה בן לקיש, שתים, אחד שעשה בצלאל ובו היו מונחות הלוחות והיה מונח באהל מועד, ואחד שעשה משה ובו שברי הלוחות, והיה נכנס ויוצא עמם. **לחכמים,** ארון אחד, ובו הלוחות ושברי לוחות, ולא הוציאוהו ממקומו, מלבד פעם אחת שהוציאוהו בימי עלי ונשבה הארון.

הגמרא מביאה כמה פסוקים ומפרשת אותם לשיטות התנאים

א. 'אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה', פסוק זה מסייע **לחכמים,** שהגויים שבאו להלחם בישראל ראו דבר שמעולם לא ראו, כיון שהארון לא יצא עמם עד עתה למלחמה.

ב. 'הגישה ארון האלהים', והרי הארון היה אז בקרית יערים, ולשון 'הגישה' משמע שהיה לפניו, ובהכרח שהיו שני ארונות וכדברי **רבי יהודה בן לקיש** שהיה ארון עם הלוחות השבורות. **וחכמים** יפרשו שהכוונה לארון שהיה בו הציץ.

דף טז

ג. 'הארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות', והלא באותו זמן היה הארון בציון ואיך נאמר שהיה בסוכות, ומוכח שהיו שני ארונות, כדברי **רבי יהודה בן לקיש. ולחכמים** צריך לפרש שהארון היה בציון, ומה שנאמר שהיה בסוכות יש לפרש שהיה בציון בתוך אוהל שאינו מקורה.

דברים שנגנזו יחד עם הארון

צנצנת המן(ה), צלוחית שמן המשחה(ו), מקלו של אהרן עם פרחיו ושקדיו(ז), וארגז שהשיבו פלשתים(ח). כשראה יאשיהו את הפסוק 'יולך ה' אותך ואת מלכך וגו' אל גוי אשר לא ידעת', הבין שעתידים לגלות, עמד וגנז את הארון, שנאמר 'ויאמר ללויים המבינים ולכל ישראל הקדושים לה', תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל, אין לכם משא בכתף'.

אלו הם סממני שמן המשחה ומשקלם

מר דרור, חמש מאות. קנמן בשם, מאתיים וחמישים. קנה בשם, מאתיים וחמישים. קדה, חמש מאות. סך הכל, אלף וחמש מאות מנים. שמן זית, הין שהוא י"ב לוג. **לרבי מאיר,** שלקו את הסממנים בשמן, ומעשה ניסים היה בו כדברי **רבי יהודה ברבי אילעי,** שהשמן הספיק לשליקת הסממנים ולמשוח בו את כל מה שהיה צריך למשוח וכולו נשאר לעתיד לבוא. **לרבי יהודה,** קודם שלקום במים, ואחר כך היה נותן שמן על גביהם ולא היה נספג בו, וקולט את הריח ומלקטו מהם.

מה היו מושחים בשמן המשחה

משכן וכליו, שולחן וכליו, מנורה וכליה, אהרן ובניו בכל שבעת ימי המילואים, כהנים ומלכים במשך הדורות.

דיני משיחת המלכים וכהנים בשמן המשחה

מלך בתחילה, צריך משיחה. **מלך בן מלך,** אינו צריך. וכשהיתה עליו מחלוקת היו מושחים אותו. **כהן גדול,** נמשח תמיד, ואפילו הוא בנו של כהן גדול. **מלכי ישראל** אינם צריכים משיחה. **כהנים מלכים** לא נמשחים שנאמר 'לא יסור שבט מיהודה', **דברי רבי יודה. ולרבי חייא בר אדא** לא היו ממליכים כהנים, שנאמר 'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב כל ישראל', ונאמר בסמוך 'לא יהיה לכהנים הלויים'.

את שלמה משחו בשמן מפני מחלוקתו של אדוניהו, ואת יואש מפני עתליהו, למרות שאבותיהם מלכים מבית דוד. את יהוא משחו מפני מחלוקתו של יהורם, ואת יהואחז מפני מחלוקתו של יהויקים, בשמן אפרסמון(ט).

סימן טוב הוא למשוח על המעין ומן הקרן, ולכן דוד ושלמה שנמשחו בקרן על מעין נמשכה מלכותם. שאול ויהוא שנמשכו מפך, לא נמשכה מלכותם.

סדר מלכות יאשיהו ובניו

אחרי המלך יאשיהו מלך **בנו השני ששמו יוחנן והוא יהואחז,** והוא היה בכור למלכות. אחריו מלך בנו הראשון, **יהויקים.** אחריו מלך **יכניה בן יהויקים.** אחריו מלך **צדקיהו,** ונראה כן לפי שצידק עליו מדת הדין, וכן נקרא **שלום** לפי שבימיו שלמה המלכות, כן פירש **רבי יוחנן. ולריש לקיש** שמו היה מתניה, ומלך בבל שינה את שמו לצדקיהו.

מידות הארון, אורכו אמתיים וחצי, **רוחבו** אמה וחצי, **וקומתו** אמה וחצי.

בתוך הארון היו הלוחות השלמים והשבורים. אורך כל לוח הוא ששה טפחים, ורוחבו שלשה טפחים, והרי יש שני לוחות שלימים ושני שבורים, נמצא שרוחבם הוא שנים עשר טפחים ואורכם ששה טפחים.

מידות הטפחים בארון וסדר הנחת הלוחות

לרבי מאיר, כל האמות נמדדות באמה בינונית של ששה טפחים, חוץ ממזבח הזהב הקרן הסובב והיסוד, שנמדדו באמה של חמשה טפחים. **לרבי יהודה,** אמות הבנין בשל ששה טפחים, ושל כלים בשל חמשה טפחים.

לרבי מאיר, אורכו של הארון חמש עשרה טפחים, **רוחבו** תשעה טפחים, **וקומתו** תשעה טפחים. הניחו את רוחב הלוחות שהיו י"ב טפחים

(א) **גמ'.** (ב) **והוסיפו** פסוק זה שאכן הארון גלה שמהפסוק הראשון עדיין אין ראיה שאולי כך גזר ה' שיהיה והצדיק בכוחו לבטל גזירת ה'. (ג) **שאינו** ראוי לעבודה אחרת. (ד) **שעץ** שיש בו תולעת פסול למזבח. (ה) **שנאמר** בארון 'אשר איועד לך **שמה**' ונאמר במן 'ותן **שמה** מלא העומר'. (ו) **שנאמר** בו 'לדורותיכם' ובצנצנת נאמר 'לדורותיכם'. (ז) **שנאמר** בו 'למשמרת' וכן בצנצנת נאמר 'למשמרת'. (ח) **שנאמר** 'תשימו בארגז מצידו', משמע שהיה עמו ונגנז עמו. (ט) **שהרי** היו ממלכי ישראל, ולא מסתבר שמשום המחלוקת ימעלו בשמן המשחה. ועוד שהרי יאשיהו גנז את שמן המשחה, ובמה משחו את יהואחז, וע"כ שהיה בשמן אפרסמון.

לאורך הארון, ונשארו שני טפחים לספר תורה, וטפח לעובי כותלי הארון. ואורך הלוחות ששה טפחים היה לרוחב הארון, ונשארו שני טפחים לרווח וטפח לעובי כותלי הארון.

לרבי יהודה, **אורך הארון** שנים עשרה טפחים ומחצה. **רוחבו** שבעה טפחים ומחצה, **וקומתו** שבעה טפחים ומחצה. הניחו את רוחב הלוחות י"ב טפחים לאורך הארון, ונשאר חצי טפח לעובי כותלי הארון. ואורך הלוחות ששה טפחים לרוחב הארון. ונשאר טפח רווח ללוחות, וחצי טפח לעובי כותלי הארון.

לרבי מאיר, הספר תורה היה מונח בארון בשני הטפחים הנותרים, שנאמר 'ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך', ונאמר 'ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה, ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך' [בפסוק הראשון נצטוו לתת את לוחות העדות, ובפסוק השני לתת את ספר התורה, ומצוותם ניתנה כסדר עשייתם, בתחילה נתינת הלוחות ונתינת הכפורת, ואחר כך ספר תורה שניתן בתוכה רק בסוף ארבעים שנה]. **לרבי יהודה** הניחו את הספר תורה מצד הארון(י), שנאמר 'לקח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה'". ולשיטתו שני הפסוקים דלעיל מדברים על הלוחות, ובפסוק השני נכתב סדר הנתינה, הלוחות, ואחרי כן הכפורת, ואף שבפסוק נאמר קודם נתינת הכפורת ואחר כך נתינת הלוחות, אין מוקדם ומאוחר בתורה גם באותו פסוק.

ארון של בצלאל, לרבי חנינה, נעשה משלוש ארונות, זהב עץ וזהב. **לרבי שמעון בן לקיש**, ארון אחד מצופה כדרך הצורפים.

לרבי חנינה 'תצפנו' בא ללמד שיצפה את שפתו העליונה, **לרבי שמעון בן לקיש** בא ללמד שיצפה בין נסר לנסר.

כיצד נכתבו עשרת הדברות על הלוחות

א. לרבי חנינה בן גמליאל, חמשה דברות נכתבו על כל לוח, שנאמר 'ויכתוב על הלוחות עשרת הדברים'. **לחכמים**, עשרה על כל לוח, שנאמר 'ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים, **ויכתבם** על שני לוחות אבנים' ודורשים שכתבו את עשרת הדברות על כל לוח. **לרבי שמעון בר יוחאי**, עשרים בכל לוח, שנאמר 'כתובים משני עבריהם', ומשום שסובר **כחכמים** שעל כל לוח היה כתוב עשרה, והוסיף שכך גם בצד השני של הלוח. **לרבי סימאי**, ארבעים על כל לוח, שנאמר 'מזה ומזה הם כתובים', וסובר **כרבי שמעון בר יוחאי**, והוסיף גם מהצדדים.

בין כל דיבור היה כתוב דקדוקיה ואותיותיה של תורה, שנאמר 'ממולאים בתרשיש', כמו הים הגדול שבין הגלים הגדולים יש גלים קטנים, כך בתורה בין כל דיבור [שהם כללים] היו דקדוקי תורה ואותיותיה. [כן פירש רבי שמעון בן לקיש מפי חנניה בן אחי רבי יהושע].

אמר **רבי פנחס בשם רבי שמעון בן לקיש**, התורה נתנה אש לבנה(יא), חרותה באש שחורה, מובללת מאש(יב), חצובה באש(יג), ונתונה באש(יד), שנאמר 'מימינו(טו) אש דת למו(טז).

דף יז

מתני': שלש עשרה השתחויות היו במקדש מול שלשה עשר שערים שהיו בבית המקדש, ואלו הם.

השערים שבדרום, א. שער העליון. **ב.** שער הדלק. **ג.** שער הבכורות. **ד.** שער המים. והיה נקרא כך, **לחכמים**, כיון שבו הכניסו את צלוחית לניסוך המים בחג. **לרבי אליעזר בן יעקב**, כי בו יצאו המים לעתיד לבוא. **השערים שבצפון, ה.** שער יכניה, והיה נקרא כך, לפי שבו יצא יכניה לגלות. **ו.** שער הקרבן. **ז.** שער הנשים. **ח.** שער השיר. **שערים שבמזרח, ט-יא.** שער ניקנור ושני הפשפשים שלצידיו. **שערים שבמערב, יב-יג.** שערים ללא שם.

גמ': לדברי **אבא יוסה בן יוחנן, שלש עשרה ההשתחויות במקדש** היו כנגד שלש עשרה שערי בית המקדש. אמנם **חכמים** מנו רק שבעה שערים במקדש, ולדבריהם שלש עשרה ההשתחוויות היו כנגד הפרצות שפרצו מלכי יוון בסורג וחזרו וגדרום בני חשמונאי, ותקנו להשתחוות כנגדם.

כתיב (זכריה יד) **'והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים' וגו'**, נחל המים יצא **מקודש הקדשים, עד הפרוכת** יהיה רוחבו כקרני סילי וכיילי [-מיני שבלולים שקרניהם דקים]. **עד מזבח הזהב** יהיה רוחבו כקרני חגבים [שעבים יותר משל שבלולים]. **עד העזרות** יהיה רוחבו כחוט של שתי. **עד מפתן הבית** כחוט של ערב. **מכאן ואילך**, כמפי הפך מתגבר והולך.

גובה המים של הנחל, באלף אמות **הראשונות** עד הקרסוליים. באלף **השניות** עד הברכיים. **בשלישיות** עד המתניים. **מכאן ואילך**, אין ספינה גדולה יכולה לעבור, משום שהמים רדופים שם ועל זה נאמר 'כי גאו המים מי שחו', **לרב חונא** מלשון שייט, **לרבי יוסי בר ביבין**, היינו מים שכולם שחים ומדברים עליהם(יז).

כתיב (שם יג) 'ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה'. אף שבודאי שימש את כל ישראל ולא רק את בית דוד ואנשי ירושלים, כוונת הכתוב ללמד על כשרות המים לטהרה, שהמים היוצאים מבית דוד [מהמקדש] עד ירושלים, כשרים לטבילה ולמי חטאת לפי שהם מים חיים של מעין. משם ולהלן, פסולים למי חטאת שצריכים מים חיים, לפי שהתערבו בהם מי גשמים. ונחלקו האמוראים אם הם כשרים לטבילת נדה, **לרבי שמואל בר נחמן** בשם **רבי יונתן** כשרים, **ולרבי אלעזר** פסולים, כיון שהם מי קטפרס [משיפוע הר מחודד, ומים שעברו על דף הנתון במדרון פסול לטבילה].

כתיב (יחזקאל מז) 'ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה וירדו על הערבה ובאו הימה אל הימה המוצאים ונרפאו המים', **'גלילה הקדמונה'** זה ים של סמכו. **'על הערבה'** זה ים של טבריה. **'הימה'** זה ים המלח. **'הימה מוצאים'** זה ים הגדול, ונקרא כך על שם שפעמיים יצא ממקומו בדור אנוש ובדור הפלגה. ונחלקו עד היכן יצא, **לרבי לעזר** בשם **רבי חנניה**, בראשונה עד קלבריאה, ובשנייה עד כיפי ברבריאה. **לרב אחא** בשם **רבי חנינה**, בראשונה יצא עד כיפי ברבריאה, ובשנייה עד עכו ועד יפו, שנאמר 'עד פה תבוא ולא תוסיף' עד עכו [שהוא גבול ארץ ישראל] ולא תוסיף, 'ופה ישית בגאון גליך' עד יפו [כנ"ל].

המים יתערבו בים הגדול ובים המלח כדי למתקם, ובים טבריה ובים סמכו כדי לרבות את הדגים. וכמו שסיפר **רבן שמעון בן גמליאל** שהביאו לו בציידן יותר מג' מאות מיני דגים בתמחוי אחד. ואילו למקום ששמו 'ולא ירפאו' לא יבואו, כדי שיוכלו להשתמש בהם למלח.

נאמר (יחזקאל מז יב) 'ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתום פריו לחדשיו יבכר', בעולם הזה תבואה גדלה ששה חדשים ואילן נותן פירות בשנים עשר חודש, ולעתיד לבוא, **לרבי יהודה** תבואה בחודש אחד, ואילן בשני חדשים, שנאמר 'לחדשיו יבכר' [ותבואה זמנה חצי מזמן של פירות כמו שהיא בעולם הזה]. **לרבי יוסי**, תבואה לחמשה עשר יום ואילן לחודש אחד, שכבר היה בזמן יואל תבואה שצמחה בחמשה עשר יום, שנאמר (יואל ב כג) 'ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון' [-ר"ח ניסן, ושמחו בהבאת העומר שהוא חמשה עשר יום אחר ר"ח, ואילן זמנו כפול משל תבואה]. **ועתידים אילנות לתת פירות בכל חודש, שנאמר 'לחדשיו יבכר'** [שבכל חודש וחודש מחדשי השנה יתן פריו].

(י) **על** דף, ובבלי כתוב שעל הארגז שהשיבו הפלשתים. (יא) **סודות** התורה. (יב) **חלק** ההלכות. (יג) **מלובשת** בשרשי נשמות ישראל שהנשמה חלק אלוה ממעל. (יד) **בשעת** מתן תורה עיקר נתינתה היתה באש. (טו) **אש** לבנה מדת החסד. (טז) **אותיות** תלמוד, למו נתנה לנו ומחוברת לנשמותינו, ומחוברת לה' יתברך. (יז) **א.** מרוב פרסום גודלם. ב. על ידי מים אלו יכלו לשוח, שהתירו פה אלמים. ג. יהיה בהם יותר רוחניות, שמתחילה לא היה קילוסו עולה רק מהמים, שנאמר 'נשאו נהרות קולם', ומים אלו קדושתם יותר מכל מימות שבעולם.

'ועלהו לתרופה', **לרבי יוחנן**, שהעלים יהיו ראויים לאכילה. **רב ושמואל** נחלקו אם להתיר פה שלמעלה(יח) או פה שלמטה. **ויש שאמרו** שיתיר עקרות, **ויש שאמרו** שיתיר אילמים.

סדר גלות יהויכין, נבוכדנצר עלה לארץ ישראל, וישב בדופני של אנטוכיא, הסנהדרין באו לבקש ממנו שלא יחריב את בית המקדש, ביקש מהם נבוכדנצאר שיתנו לו את יהויכין. כשבאו לקרוא ליהויכין, עלה לגג של ההיכל וזרק למעלה את מפתחות בית המקדש, ואמר 'לשעבר היינו נאמנים לך והיו המפתחות מסורים בידינו, עכשיו שאין אנו נאמנים מפתחות מסורות לך', **יש אומרים שזרק** את המפתחות **ולא ירדו בחזרה, ויש אומרים** שראה **כמין יד נוטלתן מידו.** וכשראו שהסכימו מהשמים על החרבת הבית, עלו כל חשובי יהודה לראש גגותיהם ונפלו ומתו, שנאמר 'משא גיא חיזיון מה לך איפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה'.

מתני': שלשה עשר שולחנות היו בבית המקדש, א-ח. שולחנות של שיש בבית המטבחיים, שעליהם מדיחים את הקרביים(יט). **ט.** שולחן של שיש במערב הכבש, שעליו נותנים את האיברים. **י.** שולחן של כסף במערב הכבש, שעליו נותנים כלי שרת. **יא.** שולחן של שיש על פתח הבית, שעליו נותנים את לחם הפנים בכניסתו. **יב.** שולחן של זהב על פתח הבית, שעליו נותנים את לחם הפנים ביציאתו, לפי שמעלים בקודש להניחו בשל זהב ולא מורידים להניחו בשל כסף. **יג.** שולחן של זהב בפנים, שעליו לחם הפנים תמיד.

גמ': שנינו במתני' שהשולחן שהיה בפתח הבית היה משיש, **ולרבי יוסי** היה של כסף ולא של שיש, כיון שצריך שהלחם יהיה חם כביום נתינתו, והשיש מצנן ולא סומכים על הנס שלא יצטנן. **לחכמים** היה משל שיש, לפי שהכסף מרתיח וגורם שיתעפש, ומעשה ניסים נעשה בו שהיה חם.

אם אין לחם הפנים חדש, אמר **רבי אילא שמשאירים** את הישן ואינו נפסל בלינה, שנאמר 'לחם פנים לפני תמיד'(כ).

סדר אוצר החכמה**נות בבית המקדש**, מלבד השולחן שעשה משה, היו גם עשרה שולחנות שעשה שלמה, חמשה מימין שלחן שעשה משה, וחמשה משמאל. **לרבי ורבי יוסי בי רבי יהודה**, השולחנות היו מסודרים לאורכם ממערב למזרח(כא) בצלע צפון, וכולם כשרים לסדר עליהם את לחם הפנים, **לת"ק** היה מסדר רק על השלחן שעשה משה, שנאמר 'את השלחן אשר עליו לחם הפנים'. **ולרבי אלעזר ברבי שמעון** על כולם היה מסדר, שנאמר 'את השולחנות ועליהם לחם הפנים'. **לרבי אלעזר ברבי שמעון**, השולחנות היו מסודרים לאורכם מצפון לדרום, ושיטה זו מוקשית שלפיה חמשה שולחנות נכנסו לצלע דרום, ומקום השולחן בצפון.

דף יח

סדר כלי המקדש

כל הכלים היו בחצי הפנימי של ההיכל. השולחן בצלע צפון משוך מהכותל שתי אמות ומחצה(כב). **המנורה** בצלע דרום משוך מהכותל שתי אמות ומחצה. **מזבח הזהב**, באמצע הבית, משוך קצת כלפי חוץ.

סדר המנורות בבית המקדש, מלבד המנורה שעשה משה היו גם עשרה מנורות שעשה שלמה, חמשה מימין מנורה שעשה משה, וחמשה משמאל. **לת"ק** היה מבעיר רק על השלחן שעשה משה, שנאמר 'ומנורת המאור ונרותיה לבער בערב בערב'. **לרבי ורבי יוסי בי רבי יהודה** על כולם היה מסדר, שנאמר 'את השולחנות ועליהם לחם הפנים'. **לרבי אלעזר ברבי שמעון**, השולחנות היו מסודרים לאורכם מצפון לדרום, ושיטה זו מוקשית שלפיה חמשה שולחנות נכנסו לצלע דרום, ומקום השולחן בצפון.

כולם היה מבעיר, שנאמר 'ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט לפני הדביר זהב סגור'.

כתיב (דברי הימים ב' ד כא) 'והפרח והנרות והמלקחיים זהב, הוא **מכלות זהב**', שכל הזהב סגור של שלמה המלך כלה ונגמר בעשיית המנורות, שהכניס אלף כיכר זהב לכור וצרפם עד שעמדו על כיכר אחד, לקיים מה שנאמר 'ככר זהב טהור עשה אותה'. ומעשה במנורה שהיתה יתירה דינר זהב מככר והכניסוה פ' פעמים לכור ולא נחסר ממנה מאומה, שאחרי שצירפום וזיקקום אינם נחסרים כלום.

מתני': שלשה עשר שופרות היו במקדש, והיה כתוב עליהם, א. תקלין חדתין, לנתינת מחצית השקל. **ב. תקלין עתיקין**, למי שלא הביא בשנה שעברה מחצית השקל. **ג. קנין, לרבי יהודה**, קונים ממנו תורין [גדולים] למי שהתנדב וקרב עולה, **ולחכמים**, קונים בו אחד חטאת ואחד עולה למי שמחויב להביא עולה. **ד. גוזלי עולה, לרבי יהודה**, קונים ממנו בני יונה [קטנים] למי שהתנדב להקריב עולה, **ולחכמים**, קונים בו עולות למי שהתנדב. **ה. עצים**, למתנדב להביא עצים. **ו. לבונה**, למתנדב להביא לבונה. **ז. זהב לכפורת**, למתנדב להביא זהב. **ח-יג. נדבה**, קונים ממנו קיץ המזבח, הבשר לשם והעורות לכהנים, שנאמר 'אשם הוא אשם אשם לה'', וכן נאמר 'אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה' לכהנים יהיו', שמותר חטאת ואשם הבשר לה' ועורותיהם לכהנים. וזהו **מדרשו של יהוידע כהן גדול**(כג).

גמ': לרבי יהודה לא העמידו שופר לקיני חובה, שמא **יוודע** שמתה אחת מבעלות הקינים, ונמצא מעות חטאת שמתו בעליה מעורבות בדמים, ויצטרכו להוליכם לים המלח [ומשום שסובר ש'אין ברירה' ואי אפשר לברר מעות מהתערובת ולהשליכם]. אמנם **חכמים** חולקים וסוברים שלא חוששים למיתה(כד). **ומודה רבי יהודה** שאשה שיש עליה חיוב קן מלידה או מזיבה, ובאה לשאול מה תעשה, אומרים לה שתניח בשופר דמי שני תורים, וטובלת ואוכלת בערב בקדשים, שבוודאי הקריבום הכהנים(כה), והכהן מקריב ואינו חושש שמא מתה.

מה ששנינו במתני' שאם אמר הרי עלי עצים ולא פירש כמה, לא יפחות משני גזרי עצים [כמו שהיה במערכה], היינו באמר עצים, אבל באמר הרי עלי **עץ**, הסתפק **רבי יוסה בי רבי בון**, ואמר **רבי לעזר**, שיביא גזיר עץ אחד, וכמו ששנינו לגבי שני כהנים שביד כל אחד גזיר אחד, הרי שכל גזיר הוא קרבן בפני עצמו.

גודל עצי המערכה, לרבי יהושע בן לוי, עוביו של כל עץ אמה רווחת, ואורכו אמה גדומה. **לרבי חוני בשם רבי אמי**, כמין טורטני(כו). ופירש **רבי שמואל בר רבי יצחק**, שגודל המערכה היה אמה על אמה, שהמזבח חמש אמות על חמש אמות, אמה בין הקרנות ואמה להילוך כהנים מכל צד נותר אמה למערכה, לפיכך לא הכניסו בו אלא אמה גדומה.

שנינו במתני' שאם אמר **הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ**, ופירש **רבי אילא**, שהמקור לשיעור זה הוא מה שנאמר במנחת נדבה (ויקרא ו ח) 'והרים ממנו **בקומצו מסולת המנחה** ומשמנה ואת כל **הלבונה** אשר על המנחה והקטיר המזבח ריח ניחוח אזכרתה לה'', **ומהיקש** לומדים ששיעור הקומץ מהלבונה הוא קומץ, ומכאן נלמד למתנדב להביא לבונה שעליו להביא קומץ. **ונחלקו בשיעור מדת קומץ זו** שעליו להביא, **רבי יוסה** פירש, שהיות והמקור לשיעור קומץ הוא ממנחת נדבה, אם כך שיעורו של הקומץ הוא **בקומצו של כהן**, וכדינה של לבונה שבאה עם המנחה, שנמדדת בקומצו של כהן. **לרבי חזקיה בשם רבי ירמיה**, אפשר להביא אפילו **בקומץ של הבעלים.**

(יח) **שלמעלה** לתאות המאכל. ושלמטה לשלשל. (יט) **וכן** הפשט וניתוח, אלא שהשימוש היותר קבוע הוא להדחת האברים, והם מונחים שם עד ההקרבה. (כ) **וגם** לכתחילה יכול להניח לחם זה, שנאמר 'תמיד' היינו שראוי להיות מונח תמיד. (כא) **שסובר** כדעת הבבלי שהיו השולחנות עומדים ראשו של זה בצד ראשו של זה. ובהכרח צריך לפרש שיצאו קצת מעשרים אמה הפנימיות, שהרי אי אפשר להכניס עשר שולחנות של עשרים אמה בתוך עשרים אמה, אלא שלא דקדק ויצאו קצת. (כב) **שכד** שיהיו הכהנים שנושאים שני סדרים יכולים ללכת שם זה בצד זה. (כג) **שחידש** שעורות עולות אף שהם נדבה הם לכהנים ולא לבדק הבית, וגם כסף חטאת ואשם לעולה ולא לבדק הבית. (כד) **או** שסוברים שאם יוודע לנו שמתה אחת מבעלי הקינים, יקחו דמי קן אחד וישליכו לים המלח, וכל שאר התערובת יהיה כשר מדין ברירה. (כה) **שחזקה** שהכהנים עושים את שליחותם. (כו) **א.** עוביו כל שהוא כקנה של מאזניים. ב. אורכו ועוביו שווים כקנה מאזניים. ג. כמחק גודש סאה.

ומתחילה הביאה הגמרא שהמקור לשיעור המתנדב להביא לבונה הוא קומץ, מהיקש 'אזכרתה' 'אזכרה', שנאמר במנחת נדבה (ויקרא ו ח) 'והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה אשר על המנחה והקטיר המזבח ריח ניחוח **אזכרתה** לה", ולומדים מאזכרה האמור **בלחם הפנים** (שם כד ז) 'ונתת על המערכת לבונה זכה והיתה ללחם **לאזכרה**', שכשם שבלחם הפנים שיעורו מלא קומץ, כך גם במנחת נדבה שיעורו קומץ. אלא ששאלה הגמרא שאם כך יהיה עליו להביא שני קומצים, כדין לחם הפנים ששיעורו שני קומצים.

מה ששנינו שהאומר **הרי עלי זהב לא יפחות מדינר זהב**, אמר רבי אלעזר שזהו דווקא אם הזכיר מטבע, אך אם לא הזכיר יכול להביא גם מזלג קטן.

הטעם שהעמידו ששה שופרות לנדבה **א. לחזקיה, כנגד ששה בתי אבות**[כז]. **ב. לבר פדיה, כנגד ששה סוגי קרבנות**, והיה כתוב עליהם, **פר עגל שעיר איל גדי וטלה**, וכל אחד הניח את נדבתו בשופר שאליו ייעד את נדבתו. **ג. לשמואל, עבור ששה מותרות**, מותר **קיני זבים, זבות וילדות, חטאת, אשמות, עשירית האיפה. ד. לרבי יוחנן, הנדבה היתה מרובה**, והרבו בשופרות כדי שלא יתעפשו המעות.

דף יט

נאמר 'וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע את שאר הכסף, ויעשהו כלים לבית ה' כלי שרת' שהביאו ממנו לכלי שרת. וקשה שנאמר 'אך לא יעשה בית ה' סיפות כסף מזמרות', ומוכח שלא הביאו כלי שרת. **לרבי שמואל בר נחמן בשם רבי נתן, נערכו שתי מגביות**, ומאחד לא הביאו לכלי שרת, ושאר הכסף הכוונה למגבית האחרת. **לתנא דבי רבי ישמעאל**, ערכו מגבית אחת, והנותר ממנה עשו כלי שרת, שלב בית דין מתנה עליהם.

והעמידו ארון אחד עבור הטהורים, וארון נוסף בחוץ עבור הטמאים שאינם יכולים להכנס. וזה מה שנאמר 'ויאמר המלך ויעשו ארון אחד ויתנהו בשער בית ה' חוצה', ומשמע שהיה אחד בפנים.

(כז) **שכל** משמר חלוק לששה כנגד ששה ימים ובשבת כולם שווים, ותקנו כדי שלא יבואו לידי מחלוקת.

פרק שביעי - מעות שנמצאו

מתני': **מעות שנמצאו בין השופרות,** זה הכלל, הולכים אחר הקרוב אפילו להקל, ומחצה למחצה הולכים להחמיר. ועל כן מעות שנמצאו בין **שקלים לנדבה,** הולכים אחר הקרוב, מחצה למחצה יפלו לנדבה[א]. בין **עצים ללבונה,** הולכים אחר הקרוב, מחצה למחצה יפלו ללבונה[ב]. בין **קינין לגוזלי עולה,** הולכים אחר הקרוב, מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה[ג].

וכן הדין בכל הספקות של מעות שלא ידוע מהיכן הם[ד], ולכן מעות שנמצאו **בין חולין למעשר שני,** הולכים אחר הקרוב, מחצה למחצה יפלו למעשר שני.

גמ': שלשה עשר השופרות היו עומדים בעיגול, ולכן שופר של שקלים עמד סמוך לשופר נדבה. ואף שהשקלים חמורים שמהם נקנים קרבנות ציבור, מכל מקום יפלו לנדבה, **יש אומרים** שמא יפלו לשיירי הלשכה, **ויש אומרים** שדינם כהפריש שקלו ומת, וכמו ששמע **רב יהודה משמואל** שאם הפריש שקלו ומת יפלו לנדבה.

מותר עשירית האיפה של כהן גדול, לרבי יוחנן יוליכם לים המלח, **לרבי לעזר** יפלו לנדבה.

הטעם במה ששנינו שאם נמצאו בין קינים לגוזלי עולה יפלו לעולה, אמר **חזקיה** בשם **רבי שמעון בן לקיש,** שתנאי בית דין הוא שאף אם זה מקינים שקרבים אחד חטאת, מקריבים את כולם לעולה. ועוד תנאי בית דין, שהספקים שמספקים את הקינים היו מוסיפים קינים עבור הפסולות והאבודות.

נמצאו בין קינים לעצים, או בין לבונה לזהב לכפורת, דינם כמו הכלל ששנינו במשנה שהולכים אחר הקרוב, ואם נמצאו באמצע, דינם כמו החמור שבשניהם.

מתני': **מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה,** לעולם מעשר[ה]. **בהר הבית,** חולין[ו]. **בירושלים,** בשעת הרגל, מעשר[ז], בשאר ימות השנה, חולין.

בשר שנמצא בעזרה, איברים גדולים, דינם עולות. חתיכות בשר, דינם כחטאות[ח]. בשר שנמצא **בירושלים,** זבחי שלמים, שהשלמים נאכלים בכל ירושלים[ט]. אלו ואלו תעובר צורתם ויצאו לבית השריפה.

נמצא **בשאר ערי ישראל, חתיכות קטנות,** מותרות באכילה. **אברים גדולים, בשעת הרגל**[י] מותרים באכילה, **ובשאר ימות השנה,** נבילות, והאוכלם לוקה, ואם הם **מחרוזות** מותרות באכילה[יא].

גמ': שנינו שהמעות בהר הבית הם חולין ופירש **רבי בא בשם רבי יוחנן** שחזקה על הכהן שאינו מוציא מעות מהלשכה עד שהיה מחללם, ועל כן אין לחשוש שהם של הקדש.

שנינו במתני' שאם נמצא בשר בעזרה או בירושלים, הרי הם בשר קודש, ודינם שאינם קרבים ואינם נאכלים, **רבי לעזר בשם רבי הושעיה** הסביר **ורבי יוסי** פירש את דבריו, שאי אפשר לאוכלו שמא הוא נותר, ולשרוף אי אפשר שמא אינו נותר, על כן תעובר צורתו כדי שיפסל בנותר בתורת וודאי [אבל אין לומר מחשש שמא נטמא, כיון שהעזרה דינה כרשות הרבים ובשניהם ספק טומאה מותר. אמנם למ"ד הסח הדעת בקדשים הוא פסול הגוף, לא צריך עיבור צורה, כיון שגם אם יבוא אליהו ויאמר שלא נטמא ולא נותר הרי זה פסול, ומשנתנו שאמרה שתעובר צורתו, מוכח כשיטתו של **רבי הושעיה**].

שנינו במתני' שבשר שנמצא **בגבולים,** אברים נבלות וחתיכות מותרות, אמר **רבי קריספא** בשם **רבי יוסה ברבי חנינה,** כשם שחתיכות מותרות דינם הוא בתורת ודאי ומותרות לאכילה, כך כשאמרה המשנה שאברים נבלות דינם כודאי נבלות, והאוכלם **לוקה** עליהם.

במה ששנינו במתני' שבשר בשאר ימות השנה הוא נבלה, אמר **רבי קריספא** בשם **רבי יוסי ברבי חנינה,** שאם היו **מחרוזות** הרי הם מותרות [וכמו כן בשר שנמצא בעזרה במחרוזת הרי זה מותר באכילה, שכיון שלא חורזים בשר קודש הרי זה חולין].

עשר חנויות מוכרות בשר, תשע של נבילה ואחד של שחוטה, אם קנה באחד מהם ואינו יודע באיזה מהחנויות, אסור מספק, שכל קבוע כמחצה על מחצה. נמצא על הקרקע, הולכים אחר הרוב[יב], והרי זה נבילה ודאית. **תשע של שחוטה ואחד של נבילה,** אם קנה באחד מהם, אסור מספק. נמצא על הקרקע, הולכים אחר הרוב ומותר באכילה.

אמר **רבי יוחנן,** בשר הנמצא ביד **נכרי** מותר באכילה. מעשה **ברבי לעזר ורבי מנא** שראו גוי חותך בשר סוס ומוכרו בשוק, ותמה **רבי לעזר** שלדברי **רבי יוחנן** יהיה עלינו להתיר בשר זה, ואמר לו **רבי מנא** בשם **רבי יוסי,** שדינו של **רבי יוחנן** נאמר רק **כשראו** את הגוי יוצא ממקולין של ישראל.

דף כ

מעשה בטבח יהודי שנמנע מתוך שנאה למכור בשר לחברו, והלך חברו וקנה מגוי שקנה מהטבח השונא, וכשסיפר הקונה לטבח שקנה בשר על ידי הגוי, אמר לו הטבח שמכר לגוי זה בשר נבלה, ופסק **רבי** שאינו נאמן לאסור את כל הבשר שבמקולין, כיון שרוב טבחי העיר הם יהודים.

בשר או יין שנתעלם מן העין

כאשר בא **רב** לבבל וראה שמקילים בבשר שהתעלם מהעין, החמיר ואסר עליהם. **א.** ראה יהודי רוחץ בשר בנהר ונפל הבשר לנהר, ואחר כך רצה היהודי לקחת את הבשר מהנהר, ואסר לו **רב,** מחשש שמא שטף הנהר את הכשר והביא טרף. **ב.** ראה יהודי מהלך בשוק ובשר על כתפו, ודיה חטפה ממנו את הבשר והשליכתו, ואסר עליו **רב** בשר זה, שמא היתה טעונה בשר אחר והשליכתו **ג.** שטף נהר נודות יין, פסק **רבי יצחק בר אלעזר** שאם הבעלים מזהים בקשרי הנודות שזה שלהם, מותר. **ד.** וכך פסק **רבי ירמיה** במקרה שמצאו יין, שיבררו אצל אלו שצבעו בצבע לרשום את החביות, ואם הם מזהים את צביעתם הרי זה יין כשר.

מעשה שמצאו גדי צלוי, ועוד מעשה שמצאו עיגול של גבינה, והתירו בשני המעשים שלא צריך להכריז, כדין המוצא מציאה באיסרטיא גדולה שהרי אלו שלו. והתירו באכילה כיון שרוב העוברים ושבים שם הם יהודים.

(א) **א.** ששיירי שקלים נועדו לחומות העיר ולא לקרבנות, לכן עדיף שינתנו לנדבה. ב. כשם שהפריש שקלו ומת יפלו לנדבה, כך מעות אלו שהם בלי בעלים. (ב) **שהלבונה** קרבן, ועצים מכשירי קרבן. (ג) **שמעות** אלו שנאבדו דינם כמו מעות שנותרו. ואי אפשר להביאם לקינים שכיון שדינם כמותר הרי הם מותר חטאת שדינם לנדבה לכן מביאים מהם עולה. (ד) **ובמעות** שנמצאו בין השופרות האלו שמנתה המשנה יש חידוש, ועל כן לא שנו אלא את דינם של מעות שנמצאו ביניהם, ולא בין כל השופרות. בין 'שקלים' ל'נדבה', ללמד שהשופרות עמדו בעיגול. בין 'עצים' ל'לבונה', ללמד שעדיף לתת לקרבן מאשר לעצים שאינם אלא מכשירי קרבן, ולא כמו שיטת רבי (מנחות כ:) שמותר לשנותם. ובין 'קינים' ל'גוזלי עולה', ללמד שתנאי בית דין על המותרות שיהיו לעולה. (ה) **רוב** אכילת בשר בירושלים היה ממעשר, שעולי הרגלים לא היו מספיקים לאכול את כל מעשרותיהם ברגל, והיו נותנים לאנשי ירושלים בטובת הנאה שיאכלו את מעות מעשר שני שלהם בקדושה, ועיקר אכילת מעות מעשר שני היה שלמים, ועל כן רוב המעות שלפני סוחרי הבהמות היו של מעשר. ולא תולים שנפלו מיד המוכר והרי הם מעות חולין שהתחללו במכירה, שספק איסור לחומרא. ועוד, שהקונים הם הרוב, שכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנותה. (ו) **גם** בשעת הרגל שיש הרבה מעות מעשר שני בירושלים, אין אנו מסתפקים לחשוש שהם מעות מעשר שני, אלא תולים שנפלו שם לפני הרגל. (ז) **שבשעת** הרגל רוב המעות שבירושלים הם של מעשר שני. ולא תולים שמעות אלו נפלו קודם הרגל כמו שתולים בהר הבית, לפי שהיו מכבדים את ירושלים בכל יום, ואילו היו שם מעות היו רואים. והר הבית לא היה מתכבד, מתוך שהיה משופע והרוח מכבדתו מעפר, ועוד, שאין נכנסים לשם באבק שעל גבי רגליו, ולכך לא היו צריכים לכבדו. (ח) **ונראה** שאם נמצא במחרוזת בעזרה מותר, שלא עושים בשר קודש במחרוזת, וע"כ שהוא חולין. ובשר שנמצא באשפה בכל מקום אסור. (ט) **וכשדינו** כבשר שלמים, אם עבר אדם ואכלו אינו חייב כלום, לפי שאכל זבחי שלמים, ואבל כשדינו כבשר עולה, אם עבר כהן ואכלו חייב, לפי שאכל עולה. (י) **שהיה** הרבה בשר, ולא היו חותכים את הבשר לחתיכות קטנות, אלא היו מבשלים אברים גדולים. (יא) **והנמצא** באשפה, לעולם דינו כנבלה. (יב) **שכל** הפורש פורש מהרוב ואין כאן קבוע.

רבי מנא אמר **לרבי יוסי** שראה חכמים שמכריזים על מציאה, ואמר לו **רבי יוסי** שאביך **רבי יונה** אמר הלואי שנמצא מציאה מפיוסא ולפנים מקום שרבים עוברים ושבים בה, ויהיה זה שלנו. ומכל מקום כאשר מצא[יג] פעם מציאה, לא לקחה לעצמו.

מתני': בהמה הנמצאת בירושלים וסביבותיה הקרובים [עד מגדל עדר], **זכרים** יקרבו **עולות**, ונקבות **לשלמים**. **ורבי יהודה** מוסיף ששלושים יום קודם הפסח יכול להשתמש בו **לפסח**. בראשונה היו ממשכנים את המוצא שעליו להביא את נסכי הקרבן, וכשראו שנמנעים מלטפל בבהמה שנמצאת, תיקנו שיהיו נסכיה משל ציבור.

אמר רבי שמעון, שבעה תקנות תקנו בית דין, א. נסכים של הבהמות שנמצאו באים משל ציבור. **ב.** נכרי ששלח עולה, הנסכים קרבים משלו, ואם לא שלח נסכים, באים משל ציבור. **ג.** גר שמת והניח זבחים בלא נסכים, מקריבים את הנסכים מנכסיו. ואם אין לו נכסים, באים משל ציבור. **ד.** כהן גדול שמת, מנחתו קרבה משל ציבור. **ולרבי יהודה** משל יורשים. **ה.** הכהנים מותרים להשתמש במלח ובעצים של הקדש. **ו.** אין מועלים באפר פרה אדומה. **ז.** מביאים כנגד הקינים הפסולות והאבודות קינים אחרים משל ציבור, **ולרבי יוסי** משל המספק להקדש.

גמ': שנינו במתני' שאם נמצאו **זכרים קרבים עולות**, ומקשינן, למה אין חוששים שמא הם שלמים. **וכמה תירוצים בדבר, א. לרבי הושעיא רבה**, אכן **בהמה** זו שנמצאת **אינה קרבה** מספק שמא עולה היא ושמא שלמים, וכוונת המשנה שאם רוצה לתקן את ספיקותיה של בהמה זו על ידי שמחלל את קדושתה[יא], עליו לחשוש ולתקן זכרים גם בעולה, **שמא היא עולה**. וכיון **שהתנו בית דין** שהמקדיש שלמים יתנה בהקדשתה שאם יאבד וירצה המוצא לתקן את ספיקותיה יוכל לחללה, לכן קדושתה מתחללת אפילו שמחללה בתמימותה במזיד, גם לשיטת **רבי יהודה** שסובר שהקדש במזיד אינו מתחלל. **ב. לרבי יוחנן**, שחולק וסובר שאסור לחלל תמימים גם בשביל לתקן את הבהמה, מדובר **שמצא כמה בהמות ביחד**, שאם **רובם זכרים**, הולכים אחר הרוב ומקריבים את הזכרים עצמם לעולה, ואם רובם נקבות מקריב את כולם לשלמים. **ג. לרבי זעירא**, לא חוששים בה לשלמים, כיון **שתנאי בית דין על האובדות שיקריבום לעולה**, וכמו שהתנו בית דין על מעות ספק קינים ספק גוזלי עולה שיקריבום לעולה.

אמר **רבי יוסא** בשם **שמואל**, **הפריש שקלו ומת יפלו לנדבה.**

מותר עשירית האיפה, לרבי יוחנן יוליך לים המלח, **לרבי אליעזר** יפלו לנדבה.

דיני עשירית האיפה של כהן גדול, לרבי יוחנן היה חוצה את העשירית לשנים, ואחר כך מקדשה[יב]. **לרבי שמעון בן לקיש** מקדשה כשהיא שלמה, ואחר כך חוצה אותה[יג].

ומה ששנינו במנחות (נ:) שכהן גדול שמת ומינו אחר תחתיו, הכהן החדש מביא עשרון שלם ומקריב מחציתו, **והמחצית השניה תאבד**, ומוכח שיש בה קדושה, וכדברי **רבי שמעון בן לקיש**, צריך לומר **שלרבי יוחנן** הטעם שתאבד משום שדינה כמותר עשירית האיפה שמוליך לים המלח.

ומה ששנינו בהמשך המשנה שם, **שנמצאו שני חצאין קרבים** [-מחצית אחת של הכהן שמת, ומחצית של הכהן החדש]. **ושני חצאין אבודים** [-אחת משל הכהן המת ואחת מהכהן החדש], ופירשה הברייתא במנחות (שם) שדין שני החצאים אלו **שתעובר צורתם וישרפו, לריש לקיש** ניחא שצריך שריפה ועיבור צורה **כדין קדשים שנפסלו, ולרבי יוחנן** צריך לומר שברייתא זו נשנית כדעת **רבי שמעון**, שכלי המדידה מקדש את כל העשרון, ולכך דינו כקדשים שנפסלו ולשריפה.

כהן שעובד עבודה בפעם הראשונה, עליו להביא עשירית האיפה ולהקריבה בעצמו. ואם עבד עבודה לפני שהביא מנחה זו, עבודתו פסולה. **רבי מנא** אמר שכהן שביום תחילת עבודתו התמנה גם לכהן גדול, מביא שתי מנחות, אחת לתחילת חינוכו ועולה לו גם עבור תחילת התמנותו, ואחת למנחת כהן גדול שבכל יום [אמנם בבבלי הסיקו שעליו להביא שלש מנחות].

דיני עשיית המנחה, אמר **רבי חייא בר אדא**, קודם היום העמידו עושי חביתין חמין לרבוכה, אבל **אסור לאפות את המנחה קודם היום**, שנאמר 'תביאנה תופיני', בשעת ההבאה עליו לאפות ולא קודם. **לרבי יסא** בשם **רבי חנינא**, מטגנה במחבת ואחר כך אופה אותה בתנור, שדורש תופיני **נא** [בשעת אפייתה תהיה מבושלת קצת, והיינו טיגון]. **לרבי אחא** בשם **רבי חנינא**, אופה אותה ואחר כך מטגנה, וסובר **כרבי** שדורש תופיני **נאה** [בשעת האפיה תהיה נאה, ואם מטגנה בתחילה היא משחירה מהשמן והמחבת]. **לרבי יוסה רבה**, אופה ומטגן ואופה, שסובר את שני הדרשות גם **נא** וגם **נאה**.

מה ששנינו במתני' שכהן גדול **שמת לת"ק** מנחתו קרבה משל ציבור. **ולרבי יהודה** משל יורשים, אמר **רבי יהודה בר פזי שהוא הדין אם נעשה בעל מום**. ומשמע שאם **נטמא** אין דינו כיוצא בו[יד].

שנינו במתני' שכהן גדול שמת ועדיין לא מינו כהן תחתיו, **לרבי יהודה** יביאו את הנסכים משל היורשים, שנאמר 'מבניו יעשה אותה', ואינם מביאים לחצאים, שנאמר 'אותה' בשלמותה. **ולרבי שמעון** יביאו משל ציבור, שנאמר 'חק עולם' משל עולם, 'כליל תקטר', שכולה להקטרה. ופירש **רבי חייה בר בא**, שמן התורה מביאים משל ציבור, ותקנו חכמים שלא יגבו מהציבור במיוחד עבור זה אלא יקחו מתרומת הלשכה.

דף כא

רבי יוחנן הסתפק שלש ספיקות כשמת כהן גדול ולא מינו עדיין כהן אחר תחתיו

א. האם יביאו עשרון שלם בשחרית ועשרון בין הערביים, או שמביא עשרון שלם בשחרית וזה של בין הערביים מתבטל. **ופשט**, שמביאים עשרון בבוקר **ועשרון נוסף בערב.** ולא אומרים שבטילה זו של ערב.

ב. האם מביאים **ג' לוגים לכל עשרון**, או ג' לוגים לשתי העשרונות יחד[טו]. **ופשט לו חזקיה**, שכיון שהמקור לשיעור ג' לוגים הוא מנסכי התמיד ושם הרי הביאו ג' לוגים לכל עשרון, הוא הדין כאן **מביאים ג' לוגים לכל עשרון.**

ג. האם מביאים **קומץ של לבונה** בשחרית וקומץ בין הערביים, או קומץ אחד לשניהם[טז]. **ופשט לו רבי יוסה**, שכיון שהמקור לקומץ הוא מלחם הפנים ושם אם חסר בשיעור הקומץ פסול, הוא הדין כאן **שמביאים שני קומצי לבונה.**

במה ששנינו במתני' שהתקינו בית דין שלא ימעלו באפר פרה, פירש **רבי אבהו לרבי שמעון בר נחמן** בשם **רבי יונתן, שמהתורה אין מעילה באפר**, שנאמר 'חטאת **היא**', בה מועלים ולא באפרה, **וכשראו חכמים שזלזלו באפרה** והיו נותנים על מכותיהם, **גזרו שיהיה בו מעילה**, ואחר שראו שנזהרים בו העמידו אותו על דינו שאין בו מעילה[יז].

שנינו **לעיל** (יט.) שאם נמצאו מעות בין קינין לגוזלי עולה ילכו לגוזלי עולה, **מה תהא כפרתה של אשה זו**, פירש **רבי יצחק** שתנאי בית דין הוא שהמספק את הקינין מספק את האבודות והפסולות.

(יג) **רבי** יונה. פירוש אחר, רבי מנא. (יד) **שאף** שקדושת הגוף אינה מתחללת בלי מום [ולכן אין מעילה אחר מעילה אלא בבהמה וכלי שרת בלבד, שבשאר דברים כאשר הראשון מעל יצא לחולין ושוב אין בו מעילה, חוץ מבהמה וכלי שרת שעדיין הם בקדושתם ואינם יוצאים לחולין בלי מום], מכל מקום כשמתכוון להוציא לחולין גם קדושת הגוף מתחללת. (טו) **שנאמר** 'מחציתה בבוקר', חצי משלם הוא מקריב. (טז) **שנאמר** 'מנחה מחציתה', שלפני שחוצה אותה הרי היא בקדושת מנחה. (יז) **ובהגהות** הגר"א כתב שדין כהן שנטמא לא נפשט. (יח) **שהסתפק** אם כשם שנכפלה הסולת כך הכפילו את הלוגים. (יט) **שהסתפק** אם הכפילו רק את הסאים או גם את הקומץ. (כ) **בבבלי** אמרו שראו חכמים שפרשו מלהזות על ספק טומאה מחשש למעילה, ולכך העמידו על של תורה שלא ימעלו בו.

פרק שמיני - כל הרוקין

מתני': רוק הנמצא בירושלים, לרבי מאיר, טהור, חוץ משל שוק העליון ששם היה קצרן [-כובסים] של נכרים. **לרבי יוסי, בשעת הרגל** שרוב האנשים טהורים[א], הטהורים הולכים באמצע הדרך ורוק הנמצא שם טהור, ובצדדים הולכים הטמאים ורוק הנמצא שם טמא. **בשאר השנה** שרוב האנשים טמאים, הטמאים הולכים באמצע הדרך, ורוק הנמצא שם טמא, ובצדדים הולכים הטהורים, ורוק הנמצא שם טהור.

כלים הנמצאים בירושלים, לרבי מאיר, אם נמצאו בדרך ירידה למקווה, טמאים, ודרך עליה טהורים[ב]. וכן כלים שנמצאו בשאר ירושלים, טהורים. **לרבי יוסי**, כל הכלים טהורים, חוץ מסל ומגריפה שמיוחדים לקברות.

סכין שנמצאת בי"ד בניסן, אינה חייבת בטבילה, שמסתמא כבר הטבילוה בי"ג כדי שיעריב עליה השמש ויוכלו להשתמש בה בי"ד. **נמצאת בי"ג בניסן**, חייבת בטבילה, שמא עדיין לא הטבילו אותה שהרי עדיין יש שהות ביום להטבילה.

קופיץ שנמצא בי"ד או בי"ג בניסן, חייב בטבילה, שרוב הקופיצים משמשים לחיתוך בשר ולשבירת עצמות ולא לשחיטה, וכיון שאסור לשבור עצם בפסח, אין הבעלים צריכים את הקופיץ בי"ד אלא בט"ו. **חל י"ד בניסן בשבת**, אינו חייב טבילה, שמסתמא הטבילו אותו הבעלים מאתמול[ג] כדי שיהיה ראוי למחרת בט"ו ביום. **נמצא בט"ו בניסן**, אינו חייב טבילה.

נמצא הקופיץ קשור לסכין, דין הקופיץ כסכין [**ובברייתא בגמ' שנינו** שדין הסכין כדין הקופיץ].

גמ': הטעם במה ששנינו במתני' שרוק שנמצא **בשוק העליון** טמא, **פירש רבי אבין**, שקצרין [-כובסים] של נכרים היו שם, ודין נכרי כזב לכל דבריו. **ורבי חנינה פירש**, שהנכרים היו נוחרים בירושלים ערודות בשביל אריות. **והיו עולי רגלים שוקעים בדמם, וחכמים טיהרום**, כיון שסוברים שדם נבילה טהור.

רבי סימון העיד בשם **רבי יהושע בן לוי**, מעשה שמתה פרדה בבית **רבי**, וטיהרו את דמה שלא תטמא משום נבלה. **רבי אליעזר** שאל את **רבי סימון**, כמה דם היה בפרידה זו, ולא השיב לו, ועל כן שאל את **רבי יהושע בן לוי**, ואמר לו שעד רביעית טהור, ויותר מרביעית טמא, כיון שרביעית דם שקורש עומד על כזית. **כשרבי יצחק** שאל שאלה זו את **רבי ביבי**, בעט בו[ד], ופירש **לרבי זריקא** שעשה כן כיון שלא היתה דעתו מיושבת עליו, וכמו שאמר **רבי חנן, שלשה אין דעתם מיושבת עליהם**, ונלמדים מהפסוק **א.** 'והיו חייך תלואים לך מנגד', זה **הקונה חיטים לשנה אחת** [ודואג על שנה אחרת]. **ב.** 'ופחדת לילה ויומם', זה **הקונה מהסידקי מעט מעט** [ודואג שמא לא יהיה לו לסעודותיו]. **ג.** 'ולא תאמין בחייך', זה **הקונה פת אפויה מהנחתום** [ופעמים שאין לו פת כשרוצה לאכול]. **ורב ביבי** סמך על הנחתום ולא היתה דעתו מיושבת עליו.

הגמרא דנה בשיעור הדם, מתוך עדותו של **רבי יהושע בן פתורה** שהעיד על דם נבלה שהוא טהור, משמע שהוא טהור לגמרי גם כשיש בו יותר מרביעית. אמנם יש לדחות שיותר מרביעית טמא, ומה שאמרו **'טהור'** היינו שאינו חשוב משקה להכשיר זרעים. ומה ששנינו ש'דם השרץ שיעורו כבשרו [שמטמא בכעדשה] ומטמא ואינו מכשיר, ואין לנו כיוצא בו', אין לפרש שאין לנו דם שמטמא ואינו מכשיר, אלא פירוש המשנה 'ואין לנו כיוצא בו' הוא על מה ששנתה בתחילה, ששיעור בשר ודם של שרץ שווה לטומאה בכעדשה. **למסקנא**, נחלקו אמוראים בדין דם נבלה יותר מרביעית אם טהור או לא, והמטמא סובר כמו **רבי יהודה**, והמטהר סובר **כרבי יהושע בן פתורה**, ואמר **רבי אבדומה** שיפה אמרו אלו שטימאו, שהרי **רבי יהודה** היה מורה הוראות **בבית רבי** והוא ציווה לשער אם יש בדם רביעית, על כרחינו שסובר שיותר מרביעית טמא.

שנינו במשנה שסל ומגריפה הם כלים מיוחדים לקבורה. **אבא שאול** היה קורא למגרפה ציפורן, מפני שדומה לציפורן. ויש שקוראים לה מריצה, לפי שמריצים בה את האבן לבית הקברות[ה].

מתני': פרוכת שנטמאה[ו], אם **בולד הטומאה**, מטבילים אותה בפנים ותולים אותה מיד, כיון שאינה צריכה הערב שמש. **אם באב הטומאה**, מטבילים אותה בחוץ, ושוטחים אותה בחיל עד הערב שמש. ואם היתה חדשה, היו שוטחים אותה על גג האיצטבא, כדי שיראו העם את מלאכתה שהיא נאה.

אמר רבי שמעון בן גמליאל בשם רבי שמעון בן הסגן, הפרוכת **עוביה** טפח, ונארגת על שבעים ושתים נימים, ועל כל נימה עשרים וארבעה חוטים, ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה, ומשמונים ושתים רבוא[ז] היתה נעשית, ושתים היו עושים בכל שנה, ושלש מאות כהנים היו צריכים כדי להטבילה[ח].

גמ': שנינו במתני' שהפרוכת היתה שזורה מעשרים וארבעה חוטים, ומצינו שלש דעות במנין שזירת החוטים. ומחלוקתם במה שנאמר בתורה 'משזר', שמשמעותו חוט כפול שזור, **א. עשרים וארבעה חוטים**, 'חוט' אחד, 'כפול' שתים, 'שזור' שלשה, 'משזר' פי שתיים מ'שזור' הרי ו', כפול בד' מינים, הרי עשרים וארבעה חוטים. **ב. שלושים ושתים**, 'חוט' אחד, 'כפול' שתים, 'שזור', פי שתים מ'כפול' הרי ד', 'משזר', פי שתיים מ'שזור' הרי שמונה, כפול בד' מינים, הרי ל"ב חוטים. **ג. ארבעים ושמונה**, 'חוט' אחד, 'כפול' שתים, קליעה שלשה, 'שזור', פי שתיים מ'קלוע' הרי שש, 'משזר', פי שתיים מ'שזור' הרי י"ב, כפול מד' מינים הרי מ"ח חוטים.

מסך הפתח היה 'מעשה רוקם' והפרוכת היתה 'מעשה חושב', יש אומרים, ש'מעשה רוקם' היינו דמות ארי מצד אחד וחלק מצידו האחר, ו'מעשה חושב' היינו דמות ארי משני הצדדים. **ויש אומרים**, ש'מעשה רוקם' היינו דמות ארי משני הצדדים, ו'מעשה חושב' היינו דמות ארי מצד אחד ודמות נשר מצידו האחר.

מה ששנינו שהיו צריכים שלוש מאות כהנים כדי להטבילה, אמר **רבי יצחק בר ביזנא** בשם **שמואל** שהוא גוזמא, וכן אמר **רבי יוסי בי רבי בון** בשם **שמואל** על מה ששנינו שפעמים היה על המזבח כשלש מאות כור, שהוא גוזמא.

דף כב

מתני': בשר קדשי קדשים שנטמא באב או בוולד הטומאה בפנים או בחוץ, א. לבית שמאי, הכל ישרף בפנים, חוץ מנטמא באב הטומאה בחוץ שנשרף בחוץ. **ב. לבית הלל**, הכל ישרף בחוץ, חוץ מנטמא בולד הטומאה בפנים שנשרף בפנים. **ג. לרבי אליעזר**, הנטמא באב הטומאה בפנים או בחוץ נשרף בחוץ, והנטמא בולד הטומאה בפנים או בחוץ, נשרף בפנים. **ד. לרבי עקיבא**, במקום שבו נטמא שם הוא נשרף.

גמ': נחלקו אמוראים מהו אב הטומאה וולד הטומאה במשנתנו, **לבר קפרא**, אב הטומאה היינו טומאה מהתורה, וולד הטומאה היינו טומאה

(א) **שכל** ישראל חברים ברגל, שנאמר 'ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים' וחיוב על כל ישראל לטהר עצמם ברגל. (ב) **שהיו** שני דרכים לירידה ולעליה, ואם נמצאו בדרך ירידה הרי זה הוכחה שהם טמאים. (ג) **שבשבת** אסור להטביל כלים. (ד) **כלומר**, דחה אותו ולא נהג בו כבוד. (ה) **ולרמב"ם** מריצה את העצם, שהיו רוצצים בה עצמות כדי שיכנסו לסל להוליך את העצמות ממקום למקום. ולחוזק טומאתם הרי הם בחזקת טומאה. (ו) **פרוכת** דינה ככלי ומקבלת טומאה, לפי שהיו מטלטלים בה כלים כשנושאים אותה ממקום למקום. (ז) **דהיינו** דינרים ולא נימים שאם כך היה צריך לסדרם קודם שאמר את אורכה ורחבה. (ח) **כל** הכלים בגמר עשייתם היו צריכים להטביל אותם קודם שהשתמשו בהם לקודש.

מדרבנן. **לרבי יוחנן**, שניהם טמאים מהתורה, אב הטומאה היינו כשנטמא בשרץ או בנבילה, וולד הטומאה, כשנטמא בראשון לטומאה.

שיטת **רבי יוחנן** מוקשית, שאם שניהם מהתורה, מה החילוק **לבית שמאי** אם נטמא בחוץ באב הטומאה או בולד הטומאה, וכן **לבית הלל**, מה החילוק אם נטמא בפנים באב הטומאה או בולד הטומאה.

אמנם **לבר קפרא** מובן החילוק, שאב הטומאה הוא מהתורה, וולד הטומאה הוא מדרבנן, ומכל מקום **לבית שמאי** רק אם נטמא באב הטומאה בפנים ישרף בפנים, אבל נטמא בחוץ ישרף בחוץ, כי במקום טומאתו שם שריפתו **וכרבי עקיבא**. וכן **לבית הלל**, רק אם נטמא בולד הטומאה בפנים ישרף בפנים, אבל נטמא בחוץ ישרף בחוץ, כי לא מכניסים טומאה לפנים, **וכרבי שמעון** שמאכלו ומשקו של מצורע לא מביאים לשלש מחנות.

מתני': מקום הנחת האיברים, של תמיד, מחצי כבש ולמטה במערב[ט]. **של מוספים**, מחצי כבש ולמטה במזרח. **של מוספי ראש חודש**, על כרכוב המזבח מלמעלה במערב.

שקלים[י] **וביכורים**[יא] נוהגים רק בפני הבית. ואם עבר והקדיש בזמן הזה, **לחכמים**, הרי הם קדושים, **לרבי שמעון**, האומר ביכורים[יב] קודש, אינו קודש.

מעשר דגן[יג] **מעשר בהמה**[יד] **ובכורות**, נוהגים גם בזמן הזה.

גמ': כרכוב המזבח הוא אמה שבין קרן לקרן, מקום הילוך הכהנים.

מוספי שבת ומוספי ראש חודש מי קודם, רבי ירמיה סבר לומר ששל ראש חודש קודם, כדין שיר של ראש חודש שקודם. **לרבי יוסה** של שבת קודם, כיון שתדיר קודם לשאינו תדיר, ושונה דין השיר שאמרו של ר"ח קודם, כדי לפרסם[טו] שהוא ראש חודש, ועל כן שוחטים את מוספי שבת ואומר שיר של ראש חודש, ואחר כך שוחט את קרבן מוסף של ראש חודש.

שנינו במתני' **שלרבי שמעון** האומר ביכורים קודש אינו קודש, ונחלקו בדעתו בדין השקלים, שממתני' מוכח שהשקלים קדושים [ממה שאמר שבביכורים אינם קדושים], אמנם **רבי שמעון בן יהודה** אמר בשם **רבי שמעון**, שאלו ואלו אינם קדושים.

גר שהתגייר בזמן הזה, מתחילה היה צריך להפריש רבע דינר כדי לקנות כשיבנה בית המקדש קן לעולה, **ורבי יוחנן** ביטל מנהג זה מפני התקלה, וכשם ששנינו (יומא סו.) שבזמן הזה לא מקדישים ומעריכים ומחרימים. ואם הקדיש העריך או החרים, הכסות תשרף, והבהמה תעקר, והמעות ילכו לים המלח. אמנם אם עבר הגר והקדיש, הרי זה קדוש.

וטעם החילוק שהמפריש מחצית השקל בזמן הזה אינו קדוש והפרשת הגר קדוש, כיון שבמחצית השקל אף כשיבנה בית המקדש אינו ודאי שיוכלו להשתמש במחצית זו לקרבנות אלא אם יבנה בתוך שנת הקדשתו, אבל מעות הגר לעולם יוכלו להשתמש בהם לצרכי קרבנותיו.

(ט) **שהכהנים** שזכו בפייס בעליות האברים למזבח לא היו מעלים בבת אחת למזבח, אלא קודם נותנים על הכבש. (י) **שהם** לצורך הקרבן, וכשאין קרבן אין שקלים. (יא) **שנאמר** 'ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך'. (יב) **כיון** שנאמר בו בפירוש 'תביא בית ה'', לכן אינו קדוש כאשר אין הבית קיים. (יג) **שקדושת** הארץ לא בטלה. (יד) **ובבכורות** אמרו שביטלו מעשר בהמה משום התקלה. (טו) **רוב** בני אדם לא ראו את הלבנה בחידושה ועל כן עשו פרסום להודיע שאין פקפוק בזה.

אתח19/06/2018

כפתור ופרח

לקט דברי דרוש,
הגות ומוסר,
מאוצרם המחכים של
גדולי הדורות זי"ע,
שהודפסו שלא על
סדר הש"ס

אוצר החכמה

ב:

לטובה 'כל נדיב לב' לרעה 'ויתפרקו כל העם'

'ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח' וגו' בירושלמי דשקלים נתעורר דבעגל התפרקו כולם ובמשכן דוקא נדיב לב הביאו ולא כולם, והנה מצוה להפוך בזכותן של ישראל הרי לקמן בתכלת ועצי שטים כתיב כל אשר נמצא אתו הביאו וחלילה לחשוב ששום אחד מבני ישראל לא נתן נדבתו למשכן ה', אך הכלים הללו הם כלים מאוסים כמ"ש רמב"ן לגבי מראות הצובאות ואמנם יען חטאו בע"ז כדי להתיר עריות בפרהסיא ע"כ ראוי שיביאו זהב לכפר על זהב עגל ותכשיטי נשים לכפר על הרהורי זנות, ואמנם נתביישו החוטאים להביא כלים הללו לפרסם חטאם, ע"כ כל הצדיקים המפורסמים הביאו בראש הכלים הללו כדי שלא לבייש המביאים על חטאם, כדרך שעשה יהונתן בן עמרם (ב"ב ח.) ושמואל הקטן ובניה בן יחיאל אנחנו מעלנו באלקינו וגו' (סנהדרין יא.), והיינו וכל אשר נדבה רוחו אותו וגו' ויבואו וכו' כל נדיב לב הביאו חח ונזם שלא לבייש המביאים, אבל תכלת ועצי שטים כל אשר נמצא אתו הביאו.

(חתם סופר, ויקהל)

נתבעין למשכן ונותנין

'והיה שמך אברהם' (בראשית יז ה) אחר המילה שהוא סילוק התאוות לגמרי, כמו שנתבאר במקום אחר שזה בירור על נקיון אהבת וחשקות אברהם אבינו, על דרך שאמרו ז"ל נתבעין למשכן ונותנין נתבעין לעגל וכו' משל וכו', וכן כל נסיונות אברהם אבינו ע"ה שיש לו גם כן מדת הגבורה בכבישת תאוות שלכן נחשב עקידה נסיון לאברהם ולא ליצחק.

(קומץ המנחה, ח"ב אות לט)

יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל

אם רואה אדם שממונו מתפזר ויוצא ממנו בכמה מיני אופנים שונים. אם מן החוץ כעין הטלות המסים והארנוניות, ואם מצד עצמו שהוא ותרן ומפזר ביותר, גם זה יתוקן כשישתדל לעשות לו יציאה ממקום אחר מכוונת לשמו ית', והיא תעכב היציאה המקולקלת. ויש לנו עד מוכיח ע"ז, אשר רוב חכמי ישראל ראשונים ואחרונים ע"ה הסכימו היות מעשה המשכן מסודר ממנו ית' לתקן המעוות אשר נעשה במעשה העגל, כי לכן נקראה תרומת מחצית השקל בשם כסף הכפורים לפי שבא לכפר על מעשה העגל. הלא נראה מה שאחז"ל (שמו"ר נא) אמר הקב"ה יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל. אמר הקב"ה לישראל בשעה שעשיתם את העגל הכעסתם לפני באלה אלהיך עכשיו שעשיתם המשכן באלה אני מתרצה לכם, הוי אלה פקודי.

(בינה לעיתים, דרוש ב לצדקה)

יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל

'זאת תורת העולה' וגו' נקדים לזה הצעה אחת והוא עם הידוע, כי התמידין היו עולות ואמרו רבותינו ז"ל (ויק"ר ז) עולה מכפר על הרהור הלב 'העולה על רוחכם' (יחזקאל כ לב) כידוע. ובאמת כל יחיד ויחיד על הרהורו היה חייב עולה כאשר מצינו בתורה ליחידים קרבנות עולה ועל מה באו התמידים הללו, וקרוב הדבר שזהו היה בא לכפר צרעת נושנת עון העגל, וזהו כוונת אמרם ז"ל יבא זהב המשכן ויכפר וכו', היינו על ידי זהב המשכן בא דבר המכפר על עון העגל והיינו קרבנות התמידין. והוא, כי בעלי המעשה בפועל חלפו הלכו עברו בשלש מיתות, שנידונו על ידי שריפת חטאת העגל נבדקו כסוטות ובמגפה ועל ידי הלוים ולא נשאר כל מאומה רע. זולת הרהורי עבירה ועל זה באו התמידין בכל יום ויום לכלות חטא ולהתם פשע הרהורי דעבודה זרה דעגל.

(נועם מגדים, צו)

ועשית כפורת זהב טהור יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל

ויש להבין למה ייחד להכפורת והרי מבואר בכמה מקומות דכל נדבת המשכן מכפרים על העגל. רק יובן דבכפרת כתיב (שמות כה כ) 'ופניהם איש אל אחיו אל הכפורת יהיו פני הכרובים' אפשר לומר דרומז דשני הכרובים היו רומזים להתקרבות של הקב"ה לישראל והשגחתו עליהם וזהו שאה"כ ופניהם איש אל אחיו כמאה"כ (תהלים לג יח) 'עין ה' אל יראיו' וכן עיני ישראל רק נשואות להקב"ה כמאה"כ (שם כה טו) 'עיני תמיד אל ה''.

ודביקות של ישראל להקב"ה אי אפשר רק ע"י התורה ולימודה וכפי מה שמעיינים בתורה כן הוא השגחתם מהקב"ה וזהו שאמר הכתוב אל הכפורת יהיו פני הכרובים, ללמד דאופן דביקות והתקשרות להקב"ה הוא אם אל הכפורת יהיו פני הכרובים דשם הוא מקום שמונח בו הלוחות והתורה ולא בהתחכמות מעצמו, וזהו שאמר בירושלמי דזהב של כפרת יכפר על זהבו של עגל.

(בית הלוי, שמות)

ג:

בחמשה עשר בו שולחנות היו יושבין במדינה

והנה אין ראוי להנות ביומי דחול מהנאת עולם הזה יותר מההכרח, כי אין אנחנו עובדים להש"י על מנת לקבל פרס, ואותן העובדים על מנת לקבל פרס הם ששים פעמים כמונו, ואנחנו בטלים בהנאת עולם הזה בששים שלהם. והנה ימי החול הם ששה, וששה וששים הכל אחד, רק שזה אחדים וזה עשיריות, וכל האיסורין בטלים בששים. ומצאתי רמז לזה דרך השכל, כי החלקים של ששים עולים גם כן ששה, וששה הוא מספר קטן שלם ששים, כלומר שנתבטל האיסור בכל חלקיו. כיצד, תחלק ששים לחלק שתוכל לחלק, דהיינו א', ס' תחלקהו לב' חלקים כל חלק עולה ל', תחלקהו לג' חלקים כל חלק כ', תחלקהו לד' כל חלק ט"ו, תחלקהו לה' כל חלק עולה י"ב, תחלקהו לששה כל חלק עולה י', ויותר מזה לא תוכל לחלק רק לששה. וחלקים של ששה עולים גם כן ששה, כיצד תחלק לששה חלקים הרי א', תחלק לב' חלקים הרי ג', תחלק לג' חלקים הרי ב', א' ב' ג' עולה ו', ויותר לא תוכל לחלקם שיהיו החלקים שלמים ולא שבורים. ואלו החלקים של ששים תמצאם כולם במצות מחצית השקל, מספר כ' וס' נתקיים בפעם הראשון של מחצית השקל שמנו ישראל והיה באותו פעם מבן כ' עד בן ס'. מספר שלשים נתקיים מראש חודש אדר עד ניסן כמו שכתבתי לעיל. מספר ט"ו מקומים כהא דתנן בט"ו בו יושבין השלחנות במדינה. מספר י"ב זה יתנו י"ב שבטים, כמ"ש הירושלמי שקלים. מספר עשרה הוא עשרה גרה. הרי אנחנו עבדי ה' מבטלים רצוננו בעולם הזה להיותינו חלק אחד מששים, ולעשות רצונו ברוך הוא בכל החלקים של ששים.

(שני לוחות הברית, משפטים תורה אור)

כהן ששוקל אינו חוטא וכו'

תלמיד חכם, כמ"ש 'שפתי כהן ישמרו דעת' וגו'. **ששוקל**, בדעתו אם יוכיח את חבירו אם לאו. **אינו חוטא**, כי פן לא יכנסו דבריו באזני הכסיל ושחת דבריך הנעימים. **א"ל ריב"ז לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל**, רק תמיד לשונו מדברת תוכחה. **חוטא**, כי משוי להו מזידים וכן אמר שלמה המלך ע"ה 'אל תוכח לץ' כי פן לא ישמע לך ותשוה אותו מזיד ואז לעתיד בראותו שאתה גרמת להענישו יתר אז ישנאך וז"א 'פן ישנאך'. **אלא שהכהנים**, תלמידי חכמים. **דורשים מקרא זה לעצמם**, דייקא לקיים מחז"ל התקוששו קשוט עצמך וכו' וז"א 'וכל מנחת כהן' היינו מעשיו של המוכיח עצמו. **כליל תהיה**, בלי שום פניה. **אז לא תאכל**, הדברים רק יפעלו פעולה בלב הנוכח ואח"כ ישקול פלס ומאזני משפט אם יאמר ואם יחדל כמחז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו'.

(אור פני משה)

זה יתנו י"ב שבטים יתנו

'זה יתנו כל העובר על' בגימטריא זה היה כמין מטבע של אש. 'זה יתנו' כמנין ז"ה פירוש י"ב שבטים יתנו, דאיכא למ"ד שבט לוי לא נמנו. 'עשרים' בגימטריא 'עשיר ודל' שהיו כולם שוים בזה. 'שקל' בגימטריא 'נפש' שבא לכפר על הנפש.

(בעל הטורים, שמות)

כל דעבר בימא יתן

והנה מבואר דבדבר שיש בו הנאת עצמו גדול מאד, וגם הוא הנאה גלוי ומיד נהנה, ועם כל זה עושה רק בשביל ציווי ית"ש ולא בשביל עצמו כלל, היא מדריגה גדולה מאד, עיין שם. והיינו 'ונתנו איש כופר נפשו' (שמות ל יב) ואין הנאה גדולה מזו, כי כל אשר לאדם יתן בעד נפשו, מכל מקום הוא רק לה'. ושמא תאמר שהיא הנאה רחוקה, לזה אמר 'ולא

אוצר החכמה

יהיה בהם נגף' תיכף 'בפקוד אותם' והיא הנאה גלויה תיכף ומיד, ואמר הפסוק 'זה יתנו כל העובר על הפקודים' ר"ל שזה ודאי יתנו אף העוברים על מצות השי"ת, דמי פתי יסור הנה שלא יתן פדיון נפשו, ואף על פי כן הם יתנו רק לה'.

ועל פי זה יתבאר גם כן כל דעבר בימא יתן, וז"ש זה יתנו, ר"ל זה אשר אני מצוה יתנו, כל העובר כל דעבר בימא ולהם ראוי מדרגה זו כי כבר ראו בעיניהם והשיגו ובאו לידי אהבה נפלאה, וזה היה קודם מתן תורה, וכל שכן לאחר מתן תורה. וזה דברי המדרש כל דעבר בימא יתן זה, ואם כן להם דבר קל מדריגה זו. ועל פי זה יתבאר גם כן הגמרא (ב"ב י:) במה תרומם קרן ישראל, א"ל בכי תשא את ראש. כי עיקר התרוממות ישראל על ידי קבלת התורה דאז נבחרו מכל עם ולשון, אך אליה וקוץ בה דהיה בכפיה, אך עתה על ידי שיתגלה אהבתם שיתנו כופר נפשם רק בשביל אהבת ה' ולא בשביל עצמם, אף שידוע ונגלה להם שהוא כופר נפשם, מזה יובן מדריגתם בהכפיה, ואדרבא מזה תעלו ודי בזה התרוממות קרן לישראל, והבן.

ועוד י"ל כל דעבר בימא יתן, כי אמרנו שהיא מדריגה גדולה שכופר נפשו יתן רק בשביל ה' לנחת רוח לפניו, ושמא תאמר אין זה גלוי להם שהיא כופר נפשם אף שמשה יודיעם שמא לא יאמינו כל כך, לזה אמר כל דעבר בימא יתן זה, והם מאמינים מכבר כענין שנאמר (שמות יד לא) 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' והבן.

19/06/2018 אחה

(ישמח משה, תרומה)

ד.

ואלו שחייבין בקלבון לוים וישראלים

עוד יתבאר הכתוב על דרך אומרם ז"ל שהשוקל את שקלו חייב בקלבון, ופירוש קלבון הוא קל בון כלומר הדבר הקל שבין החצאים. שלא יתן המחצית בצמצום, רק החצי שבו הבינים יהיה להקדש. והטעם הוא להראות שנותן בעין יפה בטוב לבב ואינו מדקדק לתת בצמצום ממש. רק שאסור ליתן יותר ממחצית דבר הראוי שיש לו שיעור, כי רק מחצית צותה התורה. ואך דבר קל שאי אפשר לעמוד עליו זה יתן אל ההקדש להראות שבעין יפה הוא נותן. ולזה אמר זה יתנו וגו' מחצית השקל בשקל הקודש. כלומר זה המחצית השקל הברור ומבורר שהיא המחצית שמכריע בדבר קל, זה יהיה בשקל הקודש ולא בהחצי שלו. [ואפשר לזה אמר מחצית השקל ולא חצי השקל להראות שיהיה בו דבר נוסף קצת על החצי כמו במחצית שיש בו מוסיף על החצי להכריעו]. ולזה אמר מחצית השקל תרומה לה'. כי מחצית השקל הזה הוא תרומה והתרוממות לה' במה שמראה בזה חפץ לבו כי בכל לבב הוא נותן בעין יפה. ועל כן סיים העשיר לא ירבה מלתת יותר מקלבון הזה והדל לא ימעיט מקלבון הזה, שירצה לתת החצי ממש בשוה. בכדי לתת את תרומת ה'. כלומר לתת בזה האופן שיהיה תרומה לה'. ואמנם דוקא לתת את תרומת ה'. כלומר כשהוא בעצמו הוא הנותן בעדו אבל אחר השוקל בעד עני אינו חייב בקלבון. ולזה אמר והדל לא ימעיט וגו'. כלומר שהדל לא ימעיט מקלבון הזה ודוקא לתת את וגו' כשהוא הנותן ולא כשאחר נותן בעדו.

(באר מים חיים, כי תשא)

ד:

כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו והראהו למשה

ויש להקשות, במטבע, מה חומר יש בה עד שהוצרך להראות לו מטבע של אש, ויש לפרש כי המטבעות נעשות שלא בדקדוק, שאין לצמצם במעשה האדם, ולא נעשה בענין משוער, לא כמו דברים הנבראים שיש להם שעור מוגבל. והראה לו הקב"ה מטבע זאת מתחת כסא הכבוד, שזאת המטבע יש לה שעור מוגבל ומשוער, שאינה מעשה אדם. ומזה נלמוד שאין לחצי שקל זה דין שאר מטבע, אף על גב שהיא חסירה שם מטבע עליה, כיון שאי אפשר לצמצם, ויוצאה בהוצאה, אבל זה אינה כך, אבל היא משוערת. ועוד, כדי שלא יקשה איך תולה דברי תורה מה שיתנו לכפרה על נפשותם במטבע, שכל מטבע משקל שלה נעשית כפי רצון המלך, או מי שהמטבע שלו, ודברי תורה הם משוערים בענין אלהי, ולכך אמר כי הראה לו מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, לומר כי אין השיעור הזה הוא שיעור מטבע היוצאת בעולם מבלי חכמה ושעור אלקי, אך מטבע זה שעור אלקי יש בה, ולפיכך תלה בה התורה כפרת הנפש, ולפיכך הראה לו מטבע של אש.

(גור אריה למהר"ל, שמות)

כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו והראהו למשה

ורומז הכתוב 'זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל' וגו', ואיתא בדבריהם כמין מטבע של אש הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה מתחת כסא הכבוד, ואמר לו כזה יתנו, לפי שנתקשה משה ולא ידע ציור מחצית השקל עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא מטבע של אש, ולכאורה מנדע בעי מה ראה על ככה להתקשה בזה יותר מכל. אמנם כמה העמיקו בדבריהם לרמוז האמור, כי להיות בני עליה המה מועטים, ומי יתן והיה לבבם זה להם לכל ישראל, על כל פנים לא פחות מחצה להם ומחצה לה', ולמה לנו להרבות בדברים העומדים ברומו של עולם, וכאלו הם עומדים על מדרגה גבוה כזה להעלות ולהגביה מדריגת התחתונים למרום שבתם שזהו מדות הצדיקים, והלואי לבינונים יחשבו, ובפרט כאשר אני רואה עתה בדור הזה מעשה בני אדם ותחבולותיו יומם ולילה לבבם פונה מה', ומעיקר העבודה שנבראו בשבילה, כי אם הכל עבור תועלת גשמיותם, מעשיהם זר מעשיהם, וככל הגוים בית ישראל המה, לרדוף יומם ולילה אחרי פרנסתם, לבלות זמן זמניהם להבל ולריק, להמיר טוב ברע מעשיהם, ובהמה המה להם וכלימת דבר אין להם להשיב אמרים בלבבם, ויאמרו אם כן כמעשינו כן הוא, איה אפוא החכמה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, הכל בחכמה והכל לכבודו ברא, ולערך מעשהו הזר ניטל הכבוד במקום מרא ומקום חיותו, ולא פעל כלום פועל החכם בבריאותו בעולם הזה ללא יועיל מוסר לא לקח חס ושלום, ויאמר בלבו איך אתנהג עם הבורא ברוך הוא יתעלה במה שאין נכון לי להתנהג בו, ומהראוי לזכור גנותו וקצורו בעבודה המעותד לעשות, ותהי זאת לתרופה מה שפגם וחיסר באות ההשפעה מטובת הבורא העודפות אליו תמיד להוליך אותה לחיצונים חס ושלום. וזהו 'זה' כנוי לאות ההשפעה. 'יתנו' משמעו על דרך 'נרדי נתן ריחו' (שיה"ש א יב) ופרושו חלוף להבאיש, כלומר מחליפים אות השפעתו יתברך, לילך למקום שאינו ראוי חס ושלום. 'כל העובר על הפקודים' כי מי שעובר חס ושלום על המצות הנקרא פקודים, מחליפים להבאיש אות ההשפעה למקום שאינו ראוי, וזה עיקר גלות השכינה ושפחה תירש גבירתה חס ושלום.

(אור המאיר, כי תשא)

כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו והראהו למשה

וממוצא דבר אתה יודע אשר חכמים הגידו והעמיקו בדבריהם זה יתנו וגו', כמין מטבע של אש לקח מתחת כסא הכבוד והראהו למשה, ולכאורה תמוה והלא יותר תהיה ניכרת ונישגת הידיעה במראה הנראה ונרגש לעינים, ממה שהראה לו ברוחני תבנית אש, ומי נתלה במי, הנרגש בנעלם או הנעלם במורגש. אמנם מאוד העמיקו בדבריהם, כי בודאי הקב"ה גלה סודו אל עבדו נאמן ביתו בענין נתינת חצי השקל, להבינו ולהשכילו שורש הדבר באורות עליונים, ועל דרך מאמרם ז"ל (ב"ב צ:) שקל הקודש כפול היה, והכוונה להורות עניינו של השקל היות כפול בנגלה ונסתר היינו בחינת גוונים ואורות, כי שקל גשמי המורגש בעולם הזה הוא רק בחינת גוון להשיג בנעלמים, כי כל מצוה הרשום בתורת משה רחבים מאוד, הגם שיש להם שיעור בעולם הזה בגשמיותם, במקום מוצאם ומקורם בעולמות עליונים אין להם שיעור ותכלית, וכמו שנתבאר לנו במקום אחר (זוהר ח"ב קפז.) הגם שאנו רואין לכלל המצות יש להם שיעור, תפילין שיעוריהן אצבעיים על אצבעיים, שיעור סוכה ז' על ז', שיעור טלית לכסות ראשו ורובו, שיעור ציצית י"ב גודלין, עם כל זה במקום מוצאם ושורשם המה אורות בהירים ומאירים מראש העולם ועד סופו, כי אם לערכינו וחלישת גופינו וקוצר המושג אי אפשר להשיג אורותיו הבהירים, כי אם באמצעות המצות הנראים גשמיים השוה בשיעוריהן, וממילא אם כן בכללות המצות, מסתמא במצות נתינת חצי השקל על הכלל כולו יצא לעשות בתחתון ולרמוז בעליון מקום מוצאו בשורשו, ולכן יצו ה' למשה על חצי שקל דייקא ולא פחות ולא יותר, והיה קשה בעיני משה מה זה ועל מה צוה ה' בחצי שקל דייקא, והתחיל להעמיק הענין במקום שורשו ומקורו של חצי שקל להשיג הנעלם מהנגלה, ולזה גלה סודו אל עבדו הנאמן, מקום מוצאו במקורו הוא תחת כסא כבודו, גם שם הראה לו כמין מטבע של אש בחינת האור המאיר בגוון חצי שקל המורגש, וכמו שהוא בשורש ככה נתפשט אל הנבראים להשיגו יתברך, לדעת כל אנשי מעשהו איך ליחד

שמו יתברך בעולמו, כי כל פרטי מעשי המצות לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתא.

(אור המאיר, כי תשא)

אהח 19/06/2018

ו.

לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל

'כי תשא את ראש' ראשי מבעי ליה למימר. ומה שכתוב 'ונתנו איש כופר נפשו' איש מיותר כי הל"ל ונתנו כופר נפשם, מובן מזה שכל אחד בפני עצמו יתן שהרי נאמר אח"כ 'כל העובר על הפקודים' וגו'. ועוד קשה לדעת רז"ל שאמרו שכפרה זו היתה לכפר על מעשה העגל, א"כ למה יתנו הכופר דווקא בשעת המספר. ועוד קשה והלא בחטא העגל היו כל ישראל שוים זקנים עם נערים וכופר לא נתנו כ"א מי שהוא מבן כ'.

ונראה ליישב כל זה, במה שנאמר (שמות לב לד) 'וביום פקדי ופקדתי עליהם את חטאתם', מהו ביום פקדי אלא שהורה בזה שלא נמחל להם עון העגל אלא בעבור שהיו החוטאים רבים דנפישי רחמי, כי הקב"ה חס ביותר על רבים כמ"ש (איוב לו ה) 'הן אל כביר לא ימאס' וכמ"ש (יונה ד יא) 'ואני לא אחוס על נינוה אשר יש בה הרבה מי"ב רבוא' וגו', וכן מסיק בגמרא (ע"ז ד:) אמר רבי יוחנן משום רשב"י לא היה דוד ראוי לאותו מעשה ולא היו ישראל ראוין לאותו מעשה, ולמה עשו אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה וצריכי דאי אשמועינן רבים הוה אמינא משום דנפישי רחמי וכו'. ולפי זה אין כפרה זו משמשת כ"א בזמן שכל אחד יושב בתוך עמו כמו שאמרה השונמית (מלכים ב' ד יג) 'בתוך עמי אנכי יושבת', אבל בזמן שהם נספרים אחד לאחד יש לחוש שהמספר יגרום שכל אחד לבדו בפני עצמו יעלה זכרונו למעלה ויתבקר פנקסו בכל זכות וחובה שיש לו, ושמא לא יכריעו זכיותיו על חובותיו ובסבה זו יזכירו לו עון העגל שכבר נמחל כי לא נמחל כ"א אל רבים ולא ליחידים והמספר גורם שכל יחיד נזכר לעצמו, לכך נאמר 'וביום פקדי' והוא לשון מספר ור"ל כשיהיו נמנין לאיזו צורך אז יעלה זכרון כל איש פרטי לפני ואז 'ופקדתי עליהם את חטאתם' כי החטא חוזר וניעור, ע"כ צוה כאן על כופר נפש זה לכפר על מעשה העגל בשעת המספר כי יפקד מושבו על כל אחד ואחד, על כן ארז"ל (אבות פ"ב מ"ח) אל תפרוש מן הצבור, ולפיכך הפחותים מבן עשרים שלא היו במספר זה, לעולם בתוך עמם היו יושבים, ולכך נאמר 'כי תשא את ראש' כי לפי שיבא לפני השי"ת זכרון כל ראש בפני עצמו לפיכך 'ונתנו איש' כל איש פרטי שיש לחוש שיתבקר פנקסו ויבוקש וימצא כי היה לו חלק בפועל המגונה ההוא לפיכך יתן בפעם ההוא כופר נפשו.

ואתי שפיר גם לדברי האומרים, שכופר זה היה להציל מן עין הרע השולט בשעת המספר, כי בפעם ההוא יש מקום לשרי מעלה של האומות לקטרג ולומר מה יקר וגדולה לישראל במספר זה על כל האומות, והלא הללו עע"ז והללו עע"ז. לפיכך צריכין בפעם ההוא אל כופר נפש להשקיט מדה"ד. ובזה מיושב מה שמקשים כאן והלא כמה אומות מונין לגלגולת ואינן נזוקין, לפי שאין סתם מספר הגורם כי אם זה המספר הבא לנטלם ולנשאם בכי תשא את ראש ע"כ יש לחוש מפני הקנאין הפוגעים בהם.

ומה שמקשים למה עברו שאול ודוד ומנאום בלא חצאי שקלים, נראה לתרץ שאין העין שולט כי אם במספר שהוא דבר חידוש, דרך משל אם רואין אצל איש עני מאה זהובים יותר הוא צריך להזהר מן עין הרע ממה שרואין ביד העשיר כמה אלפים כך ישראל בצאתם ממצרים היו מוחזקים במתי מספר, כי העינוי של מצרים היה ממעט בהם ופתאום עלה המספר אל ת"ר אלף, א"כ אז ודאי יש לחוש לעין הרע אבל אחר כך כאשר באו לארץ נושבת ויהודה וישראל כחול הים לא היה חידוש בעם רב שנמנה בעת הצורך.

(כלי יקר, שמות)

לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל

על ידי החשק הוא כלי קיבול להשראת שכינת השם יתברך בקרב לבו. וזהו תרומת המשכן (שמות כה ב) 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו' דנדיבות הלב דבני ישראל על ידי זה הוא בנין המשכן דשכינת השם יתברך בתחתונים, ובזה הוא כל חד לפום מה דמשער בלביה שאינו דומה הרגשת אחד משכן השם יתברך בלבו לחבירו. כי כפי נדיבת לבבו בתגבורת חשקו להשיג כך הוא שכינת השם יתברך. ויש עוד תרומת האדנים ודקרבנות שנאמר בה (שם ל טו) 'העשיר לא ירבה' וגו' שבין העשיר בדעת ובהרגשת הלב ותגבורת החשק ובין העני שוים בחלקים כי הוא לכפר על נפשותיכם כמפורש בכתוב וכמו שאמרו ז"ל דלכפר אעגל. פירוש לקנח לכלוך דחשקות רעות מן הלב.

(צדקת הצדיק, אות רנא)

לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף

ועתה אבא לבאר כוונת המדרש (תנחומא תשא ג) בפרשת שקלים אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאלו את עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן, ע"כ. בהקדים עוד מה דאיתא בגמ' (ב"ק סא.) כל המוסר נפשו על התורה, אין אומרים דבר הלכה משמו, והוציאו כן מפסוק (שמואל ב' כג טו-טז) 'ויתאוה דוד וגו' מי ישקני מים וגו', לא אבה דוד לשתותם' וגו' ע"ש. והנה זה משה האיש ידענו מה היה לו עת אשר עלה אל האלקים למקום גדודי שרפי אש שרצו לשרפו בהבל פיהם, וגם מבואר דטעם מחצית השקלים הוא לכפר על מכירת יוסף שמכרוהו בעשרים כסף, והגיע לכל אחד מחצית השקל. ועפי"ז מבואר כשהגיע משה לפרשת שקלים, ולבו ראה וידע דטעם השקלים הוא משום כפרה על חטא מכירת יוסף, והיה קשה לו לפי"ז למה יתנו גם שבט מנשה ואפרים, הלא יוסף לא חטא בדבר, אלא על כרחך דגם הוא צריך כפרה לפי שמסר עצמו על מצות אביו דקם ליה הלכתא כדעת הרמב"ם, וממילא דגם אני עשיתי שלא כהוגן שמסרתי נפשי על התורה, ולכך אמר שמא כשאני מת אין אני נזכר, דהמוסר נפשו על התורה אין אומרים דבר הלכה משמו. והשיב לו הקב"ה חייך, ר"ל התורה היא חייך ממש ואין לך חיות אחר, ואין לך אשמה ח"ו על מסירת נפשך, ובודאי כהוגן וכשורה עשית, ואדרבה זה יהיה לך לנשואת ראש כי בכל שנה ושנה וכו'. ומה שאמרו המוסר נפשו על התורה וכו', היינו מי שאינו עצם התורה, אבל גבי משה לא שייך זה כי נשאר גם שם עומד ומשמש (סוטה יג:), לפי שנתעצם בעצמות התורה, על כן כשהן קורין וכו' כאלו אתה עומד וזוקף את ראשן.

(ישמח משה, כי תשא)

לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף

'וכל פטר חמור תפדה בשה וגו' וכל בכור אדם בבניך תפדה' בגמ' (בכורות ה:) שאל ר"ע את ר"א מה נשתנו פטרי חמורים. ובירושלמי אתם מכרתם בכורה של רחל בעשרים כסף אף אתם תנו בעד בכורכם חמשה שקלים עשרים גרה, והוא פלא אם נענשו עבור זה מדוע שבט יוסף צריך ליתן חמש סלעים, ולמי, לשבטו של לוי שהוא היה המוכר, אם לא שהכוונה שאתם הסכמתם שפדיון אדם חמשה סלעים לכן יקח לוי פדיון נפש אדם חמשה סלעים ולא יותר מכפי מה שקצב בדמיו.

אמנם נראה עפ"י מה שדרשו ביתרו (שמו"ר כט ה) 'אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי' (ישעיה מג יב) אנכי הגדתי למצרים שברחתם כדי שישמעו וירדפו וכו' והושעתי אתכם שנאמר ויושע ה', והכוונה כי אין שנוי רצון אצל השי"ת רק הכל בסיבוב הסיבות ועלילות בהשגחה נפלאה, וכאשר תבוא צרה לאדם וינצל ממנה בישועת השי"ת אין זה שינוי חלילה ברצונו יתברך, רק היה גלוי להשי"ת שהאדם צריך לבוא להצרה ולהנצל ממנה ובפרט יציאת מצרים אשר הכנסתן למצרים היה בגזירה מוחלטת וע"ז נכרת ברית בין הבתרים עם אברהם אבינו אשר היה צריך ליתן אותם בכור הברזל לצרף אותן אשר יהיו נכנעים בטבען ומוכשרים לייגע את נפשותם וילמדו החכמות הרמות אשר התנוססו אז במצרים שהיתה הממלכה האדירה בתבל, ועוד טעמים כמוסים וגלוים לחכמת הבורא, לכן כאשר פסח ה' על כל בכור בבני ישראל והרג כל בכור באדם ובבהמה אשר במצרים שמזה ראו ההשגחה הפרטית ודביקות השי"ת לנבראים השומרים דרכיו וחוקיו צוה לזכרון אשר יקדישו כל בכור באדם ובבהמה ובזה נכלל גם ביאתן למצרים ע"י יוסף הבכור מרחל, וייחד את החמור לזכור את הכנסתן למצרים ע"י החמורים, כמו שמבואר (בראשית מב כו) 'וישאו את שברם על חמוריהם' לרמוז שהכניסה למצרים עד היציאה היה שלשלת ארוכה סיבות שונות אשר כולם כאחד התלכדו ללמד מפעלות תמים דעים אשר הכל בהשגחה מיוחדת, ומאז מאבותם הנחיל אותם השי"ת לסגולתו וקדושתם וקרבתם להשי"ת הוא מן צור חצבנו האבות, וכמו הבכור אשר הוא קדוש מאליו בטבע וכן לא פסקה ההשגחה מזרע האבות מתחילת כניסתן למצרים שעל ראשון עד יציאתם, וע"ז יורה קדוש בכור אדם ופטר חמור ודו"ק.

(משך חכמה, שמות)

ז.

בונין לו נפש על קברו וכו' דבריהם הן הן זכרונן

בילקוט תהלים יש דעה שלישית דסובר שצדיקים במיתתן אינם חסרים אלא דיבור, ודאי מוכרח דס"ל לבעל מדרש ילקוט הנ"ל ג"כ שצדיקים חיים חיים גופניים ממש, ואעפ"כ חסר בהם דבר אחד הוא הדיבור.

והנה אבאר כוונת הגמרא ירושלמי שקלים אמתניתין דמותר המת רבי נתן אומר בונין לו נפש על קברו, רשב"ג אומר אין עושים נפשות לצדיקים דבריהם הן זכרונם, דצריך להבין מה ענין מצבה ונפש שעושין למת על קברו שהוא לזכרון כדי שידעו מקום שם קבר לענין זכרון דברים שאומרים משמם של צדיקים שמתו, הלא בזה עדיין לא נודע מקומם איה. **ויובן** דענין המצבה לידע המקום שהמת קבור שם לילך ולהשתטח על קברו לעוררו לסייע בתפילה כענין קבורת רחל שהיתה מפני זה על הדרך וכדאיתא ביפה תואר. ובזה מוריד בו נפשו במת הקבור ונעשה כחי באתערותא דלתתא מתעוררת הנשמה מלמעלה ונכנסת בגוף והוא לטובת הנקבר דניחא ליה בהכי שנעשה חי ע"י זה, אך הצדיקים שאינם חסרים אלא דיבור לדעת הנ"ל אינם צריכים לזה שדבריהם בכל מקום שנאמרים משמם גורמים ששפתותיהם דובבות, והרי עי"ז הם חיים גמורים אף בדבר שפתים שהיה למחסור מהם, ולכן אין עושין להם נפשות כיון שאין לצדיקים בהם צורך, וזה ע"כ אינו אלא אי אמרינן כדעה בילקוט דצדיקים אינם חסרים אלא דיבור.

(הקשורים ליעקב ליעב"ץ)

ועוד עביד הא בבלאה דלא אמר שמעתא משמיה

שאלה קטנה אשר העיר לי ה' אוזן בלימודים והרהרתי בלבי שקצת מחברי ספרים העלימו שמם מרוב ענותנותם, אם משנת חסידים הוא זה מהא דאמרינן 'אגורה באהליך עולמים' אמר דוד רבש"ע יה"ר שיאמרו שמועה מפי בעוה"ז כדי שיהיו שפתותי דובבות בקבר א"כ י"ל דיותר טוב לקרות שמו על הספר. ולברר דבר זה נבאר תחילה מאמר תמוה בירושלמי רבי יוחנן הוי מסתמך וכו' וחדא דלא אמר שמועה משמי. ולכאורה יש לדקדק למה קפיד שלא אמר הלכה משמו הלוא קמי שמיא גליא מי חידש הלכה זו והגע בעצמך וכי בשביל שהאומרו אינו מזכיר בשם מי יקפח ה' שכרו הראוי לו ולא יהיו שפתותיו דובבות וכמו זר נחשב דבר זה. ונראה דזה היה כוונת ר' יוחנן שאיקפד על ר"א שלא אמר הלכה משמו אף דקמי שמיא גליא מ"מ חשש שלא יקבלו התלמידים הלכה זו וישתכח הדבר לגמרי וא[אוצר החכמה]ה אומר משמיה היו התלמידים מקבלים דבריו. ור' יעקב בר אידי פייס אותו שהכל יודעים שר"א הוא תלמידך וידעו שממך יצא הוראה זו ויסמכו על זה כאילו אמרה משמך. ובזה מבואר שאלתינו אשר שאלנו על גדולי המחברי ספרים שהעלימו שמם דשפיר עבדו וכל לבבות דורש ה' יחד אם מרוב ענוה עשו כן שפיר עבדו כיון דדבריהם נכתבים בעט ברזל ונתפשטו חבוריהם בישראל וכל אימתי שילמדו מתוך ספריהם יהיו שפתותיהם דובבות בקבר וקמי שמיא גליא וה' לא יקפח שכרם ולא ימנע הטוב להולכים בתמים.

(שו"ת פנים מאירות, הקדמה)

ז:

רבונו של עולם אוכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

ומי שנפשו חשקה לדבקה בו יתברך בשבחיו, אז ידבק עצמו בספר תהלים, וכבר אמרו רז"ל שהתפלל דוד המלך ע"ה שיאמרו זמירותיו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

(שני לוחות הברית, תמיד נר מצוה צג)

רבונו של עולם אוכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

ידוע כי דוד המע"ה נקרא נעים זמירות ישראל והוא נטע נטיעה זו של הלל והודאה תוך לבות בני ישראל כמ"ש אודה ה' בכל לבב פירוש כשאמר דוד המע"ה שירה לקח עמו כל לבות בני ישראל כמ"ש ובתוך רבים אהללנו. בתוך ממש. שהביא התעוררות בכל לב אנשי בני ישראל כמ"ש בפסוק ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל. והול"ל לאזני כל הקהל. רק שבדבריו האיר עיני כל הקהל וראו והבינו כי לה' הגדולה והגבורה והתפארת כו' כי דוד המע"ה לא היה איש פרטי ואיתא דלית ליה מגרמיה כלום ועי"ז הביטול היה בכחו לעורר כל לבות בני ישראל כמ"ש חז"ל מה שביקש אגורה באהלך עולמים שדבריו יעשו רושם בפי כל בנ"י במזמורים שלו בספר תהלים.

(שפת אמת, חנוכה)

כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר

וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים (שיה"ש ז י) מה שאין כן חדודי תורת ה' תמימה, כי בה תכניע יצרך ותישרך להתנהג בחסידות מנפש ועד בשר, עד היות גם גופך ובשרך אחרי מותך מתענגים בתורה אשר עסקת פה, כי יהיו שפתותיך דובבות בקבר. וזהו 'וחכך' אשר יטעם מהתורה שהיא כאשכלות הגפן, יהיה לך 'כיין הטוב' הוא הקדוש הבלתי משכר. ועוד תעשה לך התורה הקדושה כי יטעם חכך ממנה, כי יהיה 'חכך' טועם ו'הולך לדודי למישרים' כי תביאך דודי מה שתטעם מהתורה למישרים שהוא למדת חסידות, כמאמרם ז"ל 'ועשית הישר והטוב' (דברים ו יח) זו לפנים משורת הדין. והפך הזרה, כי תרפה ידיך ממצות ה' עד תתפקר ותתמכר לעשות הרע בעיני ה'. ולא עוד כי אם יין הטוב של התורה גם את בשרך יענג בדשן בשכבך בקבר, וזהו 'דובב שפתי ישנים' כי שפתותיו דובבות בקבר.

(שושנת העמקים לאלשיך, שיר השירים)

כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר

ואם זכה שיאמרו תורה מפיו בעולם הזה אין קץ למתן שכרו בעולם הבא, כדגרסינן אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (תהלים סא ה) 'אגורה באהלך עולמים' וכו' אף תלמיד חכם כיון שאומר דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר. על כן חייב כל הלומד ממנו שום דבר לאמרו משמו, בין בחייו בין לאחר פטירתו. בחייו, שמביא גאולה לעולם, כלומר, מסבב טובה הרבה, כדגרסינן (מגילה טו.) ואמר רבי אלעזר בר חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר 'ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי' (אסתר ב כב). לאחר פטירתו, כדאמרן.

(מנורת המאור, אות ריג)

כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר שנאמר וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים

וזה לשון הרב החייט בשער מרכבה, התחתונים מעוררים את העליונים, ומפני שהכתוב אומר (איוב יט כו) 'ומבשרי אחזה אלוה', וגם כתיב (תהלים קיא ד) 'זכר עשה לנפלאותיו', כי באמצעית הדברים התחתונים נשיג העליונים. יש רמז גדול לזה בטבע מענין האבן מגניטו"ס השואבת הברזל, כי כשתזקקנה היטב ותסיר מעליה כל סיגיה, ואח"כ תשברנה לשתים, ותשים החתיכה האחת בקרן זוית אחד, והאחרת בקרן זוית אחרת, אפילו שיהיו מרוחקים זו מזו כל מה שתרצה, אפילו אלף מילין, ותניח הברזל סמוך לאחד מהחתיכות האלה, תמצא כי כל התנועות שעושה אותה החתיכה עושה האחרת באותה שעה עצמה. ועוד יש לזה רמז גדול בענין היין בחבית, כי בעת שהאם שלו שממנה יצא והיא הגפן יש בה שינוי, וזהו כשהיא פורחת עלתה נצה, גם היין שבתוך החבית מקבל שינוי באותו הזמן עצמו מצד השינוי שמקבל האם שלו, אע"פ שהיין ההוא רחוק ונפרד מהגפן. וזהו רמז במה שאמר החכם (שיה"ש ז י) 'וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים' וארז"ל (יבמות צז.) שפתותיו דובבות בקבר. והענין כי כשמזכירים בזה העולם הלכה בשמו, גם שפתותיו מתנועעות בקבר באותה שעה, דומה למה שעושה היין הטוב כמו שכתבתי. וגם הפירות מתעפשים בזמן שהאילנות מוציאים פרח ויציצו ציץ, מכל אלו הדברים יש עדות נאמנה על שהאדם עושה גם כן רושם למעלה וכל פסיעותיו שהוא פוסע למטה בין לטוב ובין לרע. וזה מהצד שנברא מהעליונים בצלם אלהים, וזה הצלם האלהי קושרו עם אלקיו, כמו השרשרת של ברזל התלויה באויר, כי כשתניע החוליא השפלה שבה תנוע גם העליונה. והמצות הם מעשר ספירות, ובהיות האדם מקיימם למטה, כביכול משפיע כח למעלה מ'אין סוף' בצורה העליונה דרך צנורות המחשבה על אותה המדה המורה על המצוה הזאת, ואז יתברכו עליונים בסבת תחתונים, עד כאן לשונו.

(שני לוחות הברית, תולדות אדם שער הגדול ו)

כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר ואולם מה ששפתותיו דובבות הוא, כי תמיד היא נפש הצדיק ותלמיד חכם קשורה בחיים, כדרכו בחיים להשפיע ולהטיב לזולתו, כמו שאני צועק על חמי, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, שכל ימיו היתה מגמתו להורות ישראל חוקים ישרים ומשפטים צדיקים, וזו כל מגמתו היתה להשפיע ברוב ענוה, אשר ראוי לומר עליו משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא, ולכך אף במותם לא נפרדו להתדבק בתלמידי חכמים, וביחוד כאשר יאמרו דבר הלכה משמו, אז נפש החיים הנשארת בקבר מתדבקת ברוח ורוח בשכל, ושכל בצורה עליונה שהוא צלם אלהים דובבות, ולכך קשה המיתה לצדיקים, כי כל חשקם להטיב, כאשר ידוע ממיתת משה, שכל צערו היה שביקש להשלים לישראל, כאשר זקיני בעל מגלה עמוקות האריך בטעמים מה שביקש משה להשלים נפשו בכניסת ארץ ישראל.

(יערות דבש, דרוש טז)

כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר שנאמר וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים

ואפשר להעמיד דברי חז"ל במה שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי כז א) 'אל תתהלל ביום מחר כי אינך יודע מה ילד יום' יש לומר כידוע שעולם הבא נקרא יום מחר כענין שאמרו חז"ל היום לעשותם למחר לקבל שכרם. והכוונה לבל יתהלל אדם כי יתחשב בעולם הבא לחכם כי באסיפת אל אבותיו דורות הקודמים לא ידע מה שיודע ילד יום נגדם שאינו אפילו כתינוק בן יומו אלא כמי שלא בא לעולם כלל. ואחר כל הדברים והאמת האלה נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים לזכות להבין דבריהם מעט כטפה מן הים אחר היגיעה והדקדוק בלשונם הצח והנקי ויש עוד בזה מעלה נפלאה ונשגבה מאוד להיות דבריהם ז"ל הם נאמרו מחלק תורתם שהוא שורש נשמתם וכמו שאמרו חז"ל בפסוק 'וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישינים' ששפתותיהם דובבות בקבר. והיינו שבהזכרת דבריהם חלק תורתם מעורר שורש נשמתם למעלה ולהיות כי נשאר בקבר קיסטא דחיותא הקשורה בשורש נשמתם כדאיתא בזוהר על כן בהתעוררות נשמתם מתעורר החיות שבגוף. וזהו פירוש הולך לדודי למישרים לשורש נשמתו ומשם הוא דובב. ומובן מזה כי העוסק בתורה בכוונה שלימה מתקשר בנשמת התנא או האמורא ההוא ומעורר אותו. ונראה שזהו שאמרו חז"ל שנו חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם. הנה דקדקו בהם ובמשנתם הנה שמתדבק בהם ממש בשורש נשמתם.

(פחתא זעירא לבעל ההפלאה)

כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר שנאמר וחכך כיין הטוב וגו' דובב שפתי ישנים

'**וחכך** כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים' (שיה"ש ז י)

ככומר של ענבים, מה כומר של ענבים אדם נותן אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעולם הזה, שפתותיהם דובבות בקבר. שהענין הוא, שכל תלמיד חכם הרכבת נפשו הוא לפי ערך שרש שיש לו בתורה הקדושה, ולפי החדושים שמחדש הם מספר הרכבות כחות שבהם הורכבו חלקי נפשו, והוא המקימו בעולם הזה והמחבר יסודותיו, כמו שתחלת בריאת העולם היה בדבר פיו יתברך, כמו כן התלמיד חכם המחדש אותו חדוש ואומרים משמו, אז הוא יתברך גם כן אומרו בשם בשר ודם כמו שמבואר בכמה מקומות, ואז על ידי זה מתרככים חלקי יסודותיו אשר נפרדו, וחוזרים ומחברים אותם יחד, ואז הוא חי ממש על רגע זה, ואחר זה חוזרים ומתפרדים, ולכן הצדיקים נקראים חיים לאחר מותם גם כן (אבדר"נ פל"ד מ"י), מאחר דשמעתתיהו בכל יומא בפומא בבי מדרשא, והוא מרומז בפסוק 'וחכך כיין הטוב' שהתורה נמשלה ליין (פסיקתא זוטרתא ויחי מט יא), ובריש כל אסון אנא חמר (ב"ב נח:) והוא חיים לגופו ונפשו. וכאשר מחדשו ומכוון לאמתה של תורה, אז 'הולך לדודי למישרים' שקול הזה בוקע בכל עלמין, כמו שנאמר 'כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר' (קהלת י כ), והולך בדרך מישור עד למעלה להתדבק בו יתברך, שהוא אומרו בשם בשר ודם ואז על ידי זה 'דובב שפתי ישנים'.

(אור תורה, ליקוטים)

האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל השמועה כאילו עומד לנגדו

הרגיל בזה ירויח שיהא למודו ביראה ועוד בה שאם לא יבין דבריו לא יהא המקשן מקשה בכח בדבור קשה רק בלשון רכה ובכבוד גדול כדת מה לעשות לעומד לפני הראשונים אשר היו כמלאכים ולבם פתוח כפתחו של אולם ואנו כאפרוח שלא נתפתחו עיניו לפניהם.

(אורות אלים בעמח"ס פלא יועץ)

האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל השמועה כאילו עומד לנגדו

'**כי** ידעתיו למען אשר יצוה את בניו' וגו', 'ושמרו דרך ה' למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו' ופי' רש"י ז"ל מכאן שהמניח בן צדיק כאילו הוא חי לעולם. והנה להבין הטעם לזה כי איתא בירושלמי אמר ר' גידל לעולם יראה אדם כאילו בעל השמועה עומד לנגדו שנאמר (תהלים לט ז) 'אך בצלם יתהלך איש' נמצא מי שאומר תורה בחייו באמת ואחרי מותו אומרים בשמו אף שהוא בעולם עליון הנשמה קדושה מתלבשת בצלמו ובתבניתו כמו שהיה בעוה"ז כמאמר רב גידל הנ"ל ולכך המניח בן צדיק שיאמר תורה משמו כאילו הוא חי תמיד שתמיד מתלבשת נשמתו בצלם דמות תבניתו שהיה חי בעוה"ז, וזה יש לומר הפירוש על הוכחה לזה מפסוק זה כי איתא בבעל הטורים אשר יצוה את בניו סופי תיבות תורה עיין שם נמצא התורה שיאמר אברהם יאמרו אחר כך בניו תורתו, ויתלבש בדמותו ובצלמו תמיד וחי לעולם כי אברהם ממש הוא התורה שהיה כלול בו כל התורה כנ"ל וזהו את אשר דיבר עליו היינו מה שדיבר אברהם כשהיה בעוה"ז מביא עליו ממש, והבן כי קצרתי.

(דגל מחנה אפרים, וירא)

האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל השמועה כאילו עומד לנגדו

ולדידי חזי לי למיהב תרי טעמי לנאמנות התלמידים במאי דקאמרי משמא דרבייהו, חדא דאמרינן בירושלמי רב גידל אמר אומר שמועה בשם אומרה יראה כאילו בעל שמועה עומד כנגדו שנאמר 'אך בצלם יתהלך איש' וכו' וכיון שכל מגמתם בלמודם לא היתה אלא להשרות שכינה בישראל ולחבר את האהל להיות אחד חלילה וחס להעלות על הלב שמא ישנו בדבורם או יוסיפו או יגרעו על הדבר דסברו וקבלו מרבותם.

ואף בשאר האמוראים מצינו שהיו מקפידים זה על זה אי לא הוו אמרי לשמועה משמיה דמארה והנה מלבד הטעם הידוע שהוא כדי שיהיו שפתותיהם דובבות בקבר עוד נוכל לומר לפי דרכנו דכוונתם הרצויה בזה היתה להזהירם ולזרזם על אמיתות הקבלה ויגידוה ויערכוה משמיה דגברא ואל יעוותו אורחותם לצאת ממרכז האמת והיושר כדי שע"י זה יביאו גאולה לעולם כאשר יאמרו דבר בשם אומרו.

(יד מלאכי)

האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל השמועה כאילו עומד לנגדו

'**ולא** תסור מן הדבר' וגו' (דברים יז יא) 'ושאל אביך' וגו' (שם לב ז) דעל כן מברכין אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מצוות דרבנן כמו שאמרו (שבת כג.) דגם זה מצות ה' דרך כלל. חיות זה יוכל להיות נתפס בכתב ככל דברים שבכתב אלא שהיא מתפשטת בכתב פרטי באותו דבר פרטי שחידשו סופרים. וכאשר נכנס לשכל המשיג מצד התדבקותם במקור החיים דדבר ה' הכללי הגנוז בו יוכל להשיג כל פרטי החיות שיש באותו דבר כאילו שמע פה אל פה מבעל שמועה העומד לנגדו. אלא שצריך לזה השתדלות שכל המשיג גם כן יותר מבשמיעה פה אל פה. ואלמלא נשתברו לוחות לא היו שוכחים דברי תורה כידוע (עירובין נד.) לא היה צריך לכתוב תורה שבעל פה. אבל זה גם כן מכלל יסודה שעל ידי ביטולה דעל ידי שבירת לוחות שעל ידי זה החזירו תורה שבעל פה להיות כמו תורה שבכתב שיוכל להתלבש בעולם הזה.

וזה דבר גדול ויסוד התורה כי באמת עיקר התורה הוא תורה שבעל פה כי מה שבכתב אין לאדם תפיסה בו אלא על ידי תורה שבעל פה כמו שאמרו במדרש (תנחומא תשא לד) שעתידין אומות העולם לומר אנו ישראל וכו' מי שמסטורין שלי בידו וכו' דמצד תורה שבכתב שהוא הלבוש גשמי דעולם הזה יוכלו גם אומות העולם לומר שיש להם תפיסה ואחיזה בדברי תורה. ובאמת לא עשה כן לכל גוי ואפילו יקיימו כל התורה כולה אינו כלום אם לא יתגיירו ובשם ישראל יכנו כי לא ניתנה תורה אלא לישראל שנתגלו להם המסטורין שבה בתורה שבעל פה.

(רסיסי לילה לר' צדוק הכהן, אות נו)

אהח 19/06/2018

אימתי יבנה בית המקדש אימתי בית ה' נלך וכו' הייתי שמח בדבריהם וכו'

משל לשר גדול היה לו מגריסן בביתו שהיה חכם גדול לעשות תבשילין על צד היותר טוב. והיה כי זקן האיש האומן הזה דרוש דרש השר אחר רופא מומחה להחזיקו אצלו בביתו ומצא רופא חכם גדול מכל המדינות וממדינה רחוקה וגמר אומר עם הרופא שיבא לשכון כבוד בגבול נחלתו ובתנאי שלא יבוא כל זמן שהמגריסן עודנו בחיים, ויהיו עבדים מצפים לאמר מתי ימות המגריסן הזקן הזה ויבוא הרופא החכם אצלינו, וכשמוע השר את דבריהם כעס עליהם מאד ואמר להם שוטים מה אתם חושבים וכי חקה חקקתי או גזירה גזרתי שלא יבוא הרופא בחיי המגריסן או תחשובו כי צר המקום להחזיק את שניהם בביתי, על כן עיניכם נשואות וכלות וצופות מיתת הזקן הזה לא כן הדברים כי אם בטחתי בחכמת לב המבשל הזקן אשר כל הימים שיהיה הוא המבשל והמעריך לחם לפני תמיד לא יזיק אותי שום מאכל ואני בטוח מכל חולי ומכל מחלה שלא תהיה בקרב ביתי ואם כן למה לי רופא כי אם אחרי מות המגריסן אז אני דואג ולכן הכינותי לי את הרופא שיבא לביתי ואם כן למה יכבד עלי אריכת ימיו של הזקן הזה הלא טוב לי שלא אחלה, משאחלה ואתרפא על ידי רופא כמאמר אוקיר לאסי' עד לא תצטרך ליה, רוצה לומר שלא תצטרך ליה.

הנמשל כי לפי דעת פריצי הדור היה פגם ועצב לדוד שאין בית המקדש נבנה בימיו, ועל פי האמת לא היה צורך לבית המקדש בימיו, ואם כן יפה אמר שמחתי באומרים לי וגו', המה היו מתכוונים להקניטו ולהכעיסו והוא היה עלז ושמח כי שבח ותפארת הוא לו. וזהו והקב"ה אמר לו כי ימלאו ימיך גו' והקימותי את זרעך גו' הוא יבנה בית לשמי, ומובן מעצמו כי בנו לא יהיה שלם לפניו יתברך כמוהו, וזהו מה שאמר אשר בהעוותו והוכחתיו גו' ואז יהיה צורך אל בית המקדש, אבל אתה חביב עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבנות.

(משלי יעקב למגיד מדובנא, בהעלותך)

דרכי יונה כד הוה שתי ארבע כסי דפסחא הוה חזיק רישא עד חגא לכאורה קשה מה דאמר וחגרנא צידעא עד עצרת, דמאי פיסקא שהשתהה חולשתו שמחמת שתייתו בכל שנה דוקא עד עצרת לא פחות ולא יותר, ולמה זה. ונראה, משום יין קשה פחד מפיגו ומתן תורה היה באימה ויראה ורתת וזיעה על כן בהגיע עצרת חג מתן תורה, התעורר בקרב לב ר' יהודה בר אילעי [ר' יונה] אימה ויראה של מתן תורה מעין המאורע, ועל כן דוקא אז הופג יינו וסרה חולשתו. וע"כ דוקא שתייתו של פסח השתהה כל כך עד עצרת, אבל בפורים שהוא עצמו יום מתן תורה כדדרשינן (שבת פח.) קימו וקבלו, קימו מה שקבלו כבר, על כן אף ששתה הרבה בפורים מכל מקום תיכף ומיד היה פחד מפיגו דהיינו האימה ויראה של מתן תורה שמתעורר בפורים מעין המאורע.

(ליקוטי שפת אמת)

אלא אולפני שכיח לי דהכי כתיב חכמת אדם תאיר פניו

אמרה ליה בת קיסר לר' יהושע בן חנניה תורה מפוארה בכלי מכוער וכו' אף אורייתא וכו'. ופי' זה כמו שאמרו (תענית ז.) על התורה שנמשלה למים מה מים מניחין מקום גבוה ויורדין למקום נמוך אף דברי תורה אינם נמצאים במי שנתגאה רק במי שמשפיל עצמו, ודבר זה בארנו במקום אחר באריכות כי הגאוה הוא מתיחס אל הגשמי, והתורה חכמה אלקית נבדלת אין ראוי למי שנפשו יש לו יחוס אל הגשמי, ולפיכך אמר שהיופי היא מעלה גשמית שהיופי לגוף ואינו ראוי אל התורה ובאנו דבר זה במסכת תענית ע"ש. ולא יקשה לך הא דלעיל שאמר חכמת אדם תאיר פניו, שתראה מזה כי היופי ראוי לאדם השכלי, וכאן אמר אדרבא כי אין ראוי היופי לאדם שיש לו החכמה. כי אין זה קשיא כי מה שאמר חכמת אדם תאיר פניו דבר זה כמו שהיה אצל משה שנאמר בו כי קרן אור פניו, ואין היופי ההוא יופי גשמי רק אור נבדל שראוי לבעל שכל, כי החכמה היא אור בודאי אבל היופי שנאמר כאן הוא היופי הגשמי ואין זה גמור אור שדבר זה אין ראוי לחכמה, ודבר זה מבואר אין להאריך בו.

(פירושי הש"ס למהר"ל, נדרים)

אלא אולפני שכיח לי דהכי כתיב חכמת אדם תאיר פניו

דהנה נאמר בב"ר ב' לשונות על המאור פנים ברכו וקדשו, כי שורש המאור פנים של האדם זוכים אליו בשני אופנים. על ידי קדושת חכמת התורה הקדושה כדאיתא (נדרים מט:) מורה ורוי וכו', אלא חכמת אדם תאיר פניו. וגם על ידי שמחת הלב כמו שנאמר 'לב שמח ייטב פנים'. וזה שאמרו קדשו באור פניו, היינו מבחינת חכמת אדם, כי קדש הוא חכמה כידוע מהזוהר הקדוש. וברכו באור פניו הוא מבחינת שמחת הלב כמו שאמרו בבראשית רבה על פסוק ויברך אלהים את יום השביעי כתיב ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה כו'.

(פרי צדיק לר' צדוק הכהן, ויגש אות יג)

אלא אולפני שכיח לי דהכי כתיב חכמת אדם תאיר פניו

וזהו ענין פנים חדשות באנפין חדתין. ובב"ר אמרו ברכו באור פניו שאינו דומה מאור פניו של אדם וכו' וזהו כענין שמצינו (מנחות יח.) צהבו פניו של וכו' זלגו עיניו דמעות אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבים עליכם כי על ידי שמחת דברי תורה חכמת אדם תאיר פניו וכמו שאמרו (נדרים מט:) בר"י דא"ל מורה ירוי כו' וזהו המאור פנים דשבת על ידי התחדשות שמחה בלב דישמחו במלכותך וגו'. ובמנחות שם סיים ועליו הכתוב אומר 'מה אהבתי תורתיך כל היום היא שיחתי' רוצה לומר שבמה שהאדם תקוע ודבוק בשורש נפשו בזה הוא כל שיחתו גם בלא מתכוין. וכדרך שאמרו באבות דר' נתן על אל תרבה שיחה עם האשה שכל שיחתן ניאוף. ובתלמידי חכמים אמרו (עירובין נד:) שיחו אלו בעלי תלמוד שכל שיחתן תורה. ועל ידי תוקף האהבה בלב זוכה להיות נשרש בו כל כך עד דכל וכו' והיינו אנפין חדתין.

(פרי צדיק לר' צדוק הכהן, במדבר אות ח)

אלא אולפני שכיח לי דהכי כתיב חכמת אדם תאיר פניו

ויש לומר דתרוייהו אית בהו דעל דרך שאמרו בב"ר בירכו וקידשו באור פנים דיש בו ברכה בריבוי האור וגם מכניס קדושה בלב, והכי נמי יש לומר באור דכתנות ועטיפה ואור הפנים נמשך משני דברים מהשגת חכמה כמו שנאמר (קהלת ח א) 'חכמת אדם תאיר פניו' וכמו שאמרו בירושלמי בר' אבהו דזחלין אפוי ומשמחת לב כמו שנאמר (משלי טו יג) 'לב שמח ייטיב פנים' וייטיב היינו יאיר כמו שנאמר (בראשית א ד) 'וירא אלהים את האור כי טוב' וכן 'לב שמח ייטיב גהה' (משלי יז כב) פירש רש"י תאיר פנים, וקדושה הוא על ידי דביקות בה' דפירושו הדבק במדותיו וכמו שנאמר (ויקרא יט ב) 'קדושים תהיו כי קדוש אני ה' וכן 'והתקדשתם' וגו' 'כי קדוש אני' (שם יא מד) ומזה בא שמחה כמו שנאמר (תהלים צז יב) 'שמחו צדיקים בה', 'ישמח ישראל בעושיו' וגו' (שם קמט ב) 'ישמח לב מבקשי ה' (שם קה ג) וברכה דהוא החכמה וכמו שאמרו (תמורה טז.) אם ברך תברכני בתורה.

(פוקד עקרים, לר' צדוק הכהן)

ט.

מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום וכו'

הפך המדה הזאת מי שהוא בעל שם רע, וידיעת ההפכים אחד, כמו שבעל שם טוב נודע מעלתו העליונה כמו שהתבאר, כמו כן בעל שם רע מחלל עצמו וכבודו וזהו הפחיתות הגדול ואפי' אם הוא שקר, שבשביל כך הזכירו החכמים שלא יביא האדם עצמו לידי חשדא ומאוד הרחיקו החשד שלא יצא עליו שם רע, כי אף על גב שהוא שקר מכל מקום יש לו אצל אחרים שם רע. וכבר אמרנו כי גדול ענין השם, וזה אמרם (יומא לח.) בני אבטינס היו בקיאים במעשה הקטורת ולא רצו ללמד ועל דבר זה מזכירין אותן לשבח שמעולם לא יצאה כלה מבושמת מבתיהם שלא יאמרו ממעשה הקטורת לקיים מה שנאמר 'והייתם נקיים מה' ומישראל'.

ובמסכת שקלים אמר רבי שמואל בר נחמן כשם שצריך האדם לצאת ידי שמים כן צריך לצאת ידי הבריות, מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, מה"ת שנאמר (במדבר לב כב) 'והייתם נקיים מה' ומישראל', מן הנביאים 'אל אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע' (יהושע כב כב), מן הכתובים (משלי ג ד) 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם' ע"כ. וכל זה

מפני כי האדם אם ח"ו הוא בעל שם רע דבר זה ענין עצמי לאדם ולכך דקדקו על החשדא בכל מקום ולא יאמר מה לי ולחשדא.

(נתיבות עולם למהר"ל, נתיב שם טוב פ"א)

מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום וכו'

למדנו שברשות האדם דרכו, ושחפץ הקדוש ברוך הוא באדם שיהיה נקי לעיני בני אדם. ועל כן אמרו, כי במה שמדברים על האדם אחרי מותו נכר אם הוא בן העולם הבא. וסמכוהו על פסוק 'ואזניך תשמענה דבר מאחריך' (ישעיה ל כא) כדגרסינן (שבת קנג.) בעא מיניה רבי אלעזר מרב אי זהו בן העולם הבא אמר ליה 'ואזניך תשמענה דבר מאחריך' וכו'. **וגרסינן** (שם פב.) אמר ליה רב הונא לרבה בריה מאי טעמא לא שכיחת קמיה דרב חסדא, דמחדדן שמעתתיה אמר ליה משום דאמר מילי דעלמא ולא תורה. אמר ליה הוא עסיק בחיי דבריאתא ואת אמרת מילי דעלמא כל שכן זיל לותיה. על כן כל הרוצה להיות שלם במדותיו ובריא לעבודת בוראו ומרצה לעם ונקי מהשם יתברך ומישראל, ילמד בדברי דרך ארץ ויאהב לכל אדם ויותר לחבריו ויהא חביב לו דברי חבריו כדברי עצמו, שזהו שרש לרב המוסרים הכתובים בתורה מהמצות המעשיות לאדם עם חברו, שהם נכללות בפסוק 'ואהבת לרעך כמוך' (ויקרא יט יח) ודרשו בו על דעלך סני לחברך לא תעביד. וזה שלמד הלל לגוי שבא להתיהד אליו על מנת שילמד לו כל התורה ברגל אחת, ואמר ליה פסוק זה 'ואהבת לרעך כמוך' (שבת לא.). ומי שיהא שלם בדרך ארץ וילמד בתורה, יהא שלם במדותיו ויאהב השלום וירדף אחריה.

(מנורת המאור, אות שיג)

מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום וכו'

אוהח 19/06/2018
אוצר החכמה

אלה פקודי המשכן וגו' (שמות לח כא) ועל פי פשוט אמרתי לתרץ קושיא זו, דהא הכונה פשוטה בנתינת החשבון היה כדי לנקות את עצמו מכל מיני חשד, והתורה הודיע לנו זאת כדי ללמד לדורות הבאים, מרומז למ"ש בנביאים (במדבר לב כב) 'והייתם נקיים מה' ומישראל'. והנה אם רואים אנחנו מאיש תלמיד חכם וצדיק וישר שמנקה עצמו בפני הבריות, אכתי מזה לא נשמע שדרך הישר לעשות כן, כי יש לומר אף שחכם וצדיק הוא, מכל מקום אולי עדיין לא הגיע למדת ההשתוות שזכר החסיד בעל חובת הלבבות, ועושה כן כדי שלא יגנהו אבל ישבחהו. אבל היושר האמיתי שאין לחוש כלל לגנות הבריות, ושבחן וגנותן על קוטב אחד יסובו, ואם ידבק במדריגה זו מה טוב, ולמה לו להעלות חשבון, כיון שידע שצדיק וישר הוא בעיני אלקים ועולתה לא נמצא בו.

אך ידוע דמדת ההשתוות הוא סניף וענף מענוה, ועל משה העיד הכתוב שלא נמצא כמוהו במדה זו כאמור (במדבר יב ג) 'והאיש משה עניו מאד' וגו', ואף על פי כן נתן חשבון, ממנו ודאי יש ליקח ראיה שהוא יושר האמיתי כדי שלא יתחלל שם שמים ח"ו, ולא ילמדו לעשות רע, אף שהוא אינו עושה שלא יביאם לידי עבירה לדבר על צדיק עתק על לא חמס בכפו. וז"ש הכתוב אלה פקודי המשכן וגו' אשר פוקד על פי משה הידוע שהוא הגדול במדת ענוה והיה לו מדת ההשתוות, ואף על פי כן אלה פקודי המשכן שנתן חשבון, וממנו יראו וכן יעשו, כנ"ל על פי פשוטו.

(ישמח משה, פקודי)

מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום בתורה מנין דכתיב והייתם נקיים וגו'

נראה דמתניתין הביא שני פסוקים כנגד שני דברים שהזכיר, שמא יעני ושמא יעשיר. דקשה תינח חשש דשמא יעני ניחא אבל דשמא יעשיר איך תיסק אדעתא דיהא חוטא נשכר, בודאי דלא תעלה כן כי אם בלב חסר דעת. ואם ר"ל שיעשיר מיד ויאמרו שגנב כל כך עד שכל עשרו גנב הוא, אתו איך אפשר שיחשבו לגנב גדול ולא ניכר ונודע חסרון גדול, לזה הביא פסוק דומצא חן, שר"ל אפילו סברא שאבודה מרוב בני האדם מצא אותה עתה נחוש לה.

אבל בגמרא הביא כלל גדול לכל הדברים שצריך האדם לצאת מידי חשד, ומשום שיש שלש השקפות בזה לזה הזכיר שלש פסוקים, דלא מבעיא היכא שיש פנים הרבה להטותו לכף חובה שצריך לצאת ידי הבריות, כגון ההיא דבני ראובן ובני גד שקצף עליהם משה. אלא אפילו היכא דשקול הדבר וכמו שהיה ההיא דמזבח (יהושע כב כב) שאחרי ראות כמה הפליאו לעשות בעזרת אחיהם שהלכו לפניהם במלחמה ושנתעכבו עד חילוק הארץ מה שלא חייבם משה, וכמו שפרש"י פרשת מטות (במדבר לב כד) ומכל זה היה לו שלא לחשוד אותם למורדים בה' ובעמו. ואפילו היכא דרובו לטוב וצד הרע קטן מאד גם בזה צריך להזהר, והוא פסוק דמצא חן כדכתיבנא. וההוא ששאל איזהו חמור סלקא דעתך דכולם שוים והוקשו מאי צריכים לכולהו דלא ידע שזה חמור מזה, ופשט ליה רבי יוסי דאותו דבני גד חמיר טפי, ודברייתא זה אף זה מתניא, א"כ שאל באיזה מהם החמיר בלשונו להתרות, והשיבו דוהייתם נקיים, שר"ל שיטהרו מכל סיג וחשד ויהיו כסלת נקיה.

(קול הרמ"ז)

מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום וירא לומר כי הבריחה מחשדת הבריות אין ספק היותה דבר ראוי ומתקבל אצל השכל, כי יגונה מאד ויהיה בזוי ושפל בעיני האנשים כשיתן מקום שיחשבו עליו רעה, גם יגיע לו מזה נזק והפסד, ומפני כך יתרחק האדם מהיותו נחשד. על כן אמר כי לא זו הדרך להתרחק מן החשד בעבור אלו הסבות ודומיהן, אבל העיקר הוא כי לא טוב בעיני ה' היות האדם נחשד מהבריות, והוא יתברך מצוה ומזהיר מלגרום עליו חשדא, ומצד זה להיותו מוזהר על ככה ממנו יתברך ולבלתי עבור על רצונו צריך לברוח מן החשד ולא לענין אחר. ויהיה זה אצלו ממש כעין מה שישמור כל מצותיו יתברך וישתדל לצאת ידי חובתו עם בוראו, כי ודאי לא יניענו ע"ז אלא חיובו להכנע אל צווי יתברך ולעשות מאמרו, כן וע"ז הדרך צריך שיצא ידי הבריות ויתרחק מהיותו נחשד מהם, להיות כן חפצו יתברך. כדרך וכעין מה שהוא צריך לצאת ידי המקום ב"ה בשמירת מצוותיו, שאינם להיות מסודרים מן השכל והסברא הישרה, אלא כי אמר ונעשה רצונו.

(בינה לעיתים, ח"ב דרוש לה)

דכתיב והייתם נקיים מה' ומישראל

ולא מכל ישראל, פעמים שהגבאי נותן לבני טובים, שאינם יודעים הדבר אלא שנים או שלשה מחשובי העיר, שאם ידעו האחרים היה זה המקבל מתבייש, כי כשיכעסו היו מלבינים פניו, והיה הגבאי נותן על פי שנים או שלשה טובי העיר לעניים טובים, ושאר הקהל תמהים אנה הלכו מעות הצדקה כל כך מהרה, ויש לו בושת, ומוטב לגבאי שילבינו את פניו, ואל יתבייש העני, אם יגיד הגבאי יתבייש העני המקבל.

ולא מכל ישראל, ינקה אדם עצמו מן המאמינים, ולא ממי שאין מאמינים, כי אדם שאם תנקה עצמך לפניו לא יאמין, א"כ מה יועיל שתנקה את עצמך כיון שאינו מאמינך.

(ספר חסידים, סי' של, תרכו)

ט:

זריזות מביאה לידי נקיות וכו'

רבי פנחס בן יאיר כו'. ליתא בבבלי ולא בירושלמי בנוסח המשנה ולא בגמ' דהכא, אבל בלשון אחרת שנויה בברייתא (ע"ז כ.) בבבלי. ובירושלמי פ"ג דשקלים מסכים לנוסחאתינו אלא דל"ג פרישות, ובעל יפה מראה יהיב טעמא משום דכולהו מייתי להו מקרא ודטהרה מביאה לידי פרישות. ושפרישות מביאה לידי קדושה לית ליה קרא ע"כ. ולי נראה דהירושלמי ס"ל דאין בין טהרה לפרישות דהיינו מטהר עצמו היינו פורש עצמו מדבר המותר.

זריזות מביאה לידי נקיות, פירוש זריזות שהוא זהיר ומהיר במצות, כד"א זריזין מקדימין למצות. וזהו פירוש הר"ן במסכת ע"ז, וכן בכללו שהוא זריז להשמר עצמו שלא תבא עבירה לידו. וזהו פירש"י, ופירוש נקיות נקי באין חטא.

ונקיות מביאה לידי טהרה, פירש"י צח ומלובן ועדיף מנקי ע"כ. ואי הכי נוכל לעשות כמה חלוקות בבחינת הנקייה, וכן בכולן. ונראה לי כפירוש שכתב בעל יפה מראה בשם נ"י כלומר טהרת הלב כשימנע עצמו מעבירות יגרום לו שאפילו במחשבתו לא יחטא. ויפה מראה פירש דטהרה דהכא היינו אוכל חוליו בטהרה.

וטהרה מביאה לידי פרישות, אף מדבר המותר פורש להחמיר על עצמו. רש"י.

ופרישות מביאה לידי קדושה, פי' יפה מראה שהוא פרישות טפי להתקדש אפילו מהצריך לגופו כגון נזירות היין ותעניות וסגופים ע"כ. ויהיה פירוש קדש עצמך במותר לך שארז"ל (יבמות כ.) כלומר במותר וצריך לך.

וקדושה מביאה לידי ענוה, פירש יפה מראה בשם הר״ן מתוך שהוא מבזה עניני העולם בא לידי ענוה.

וענוה מביאה לידי יראת חטא, כתב יפה מראה, הר״ן פירש שהוא ירא ממנו כירא מן האויב, ולא הונח בזה, דמאי רבותא דיראת חטא בתר פרישות וטהרה וקדושה, וי״ל דיראת חטא היינו שמצד החטא בעצמו מתירא, ולא מיראת הפורענות, אלא מאהבת המקום או מפני מוראו ואין זה מורא פורענות אלא שמוראו וגדלו ואימתו מוטלת עליו, א״נ ר״ל שמדקדק מאד פן יכשל בחטא אפי׳ בשוגג ע״כ.

ויראת חטא מביאה לידי חסידות, כתב יפה מראה, הר״ן פירש שכל מעשיו לשם שמים. ולי נראה לפרש דהיינו ויתורו עם חביריו לפנים משורת הדין במשאו ומתנו ע״כ. [וכהר״ן] בפירוש הר״ב משנה ח׳ פ״ב דאבות, ובמשנה ג׳ פרק ט״ז דשבת כתבתי דויתור החסיד משלו במקום שיש נדנוד עבירה הוא, ומפירש״י העתקתיו.

וחסידות מביאה לידי רוח הקודש, פירש רש״י להשרות עליו שכינה. ע״כ.

ורוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים, בירושלמי דכתיב (יחזקאל לז יד) ׳ונתתי רוחי בכם וחייתם׳ שבתחלה יתן בהם רוח הקדש וע״י זה יחיו. וכן פי׳ נמוקי יוסף ונתתי רוחי בכם, שרוח הקדש נדבקת בהם, ואע״ג דפשוטו נתינת הרוח בגופם כדי שיחיו, כדכתיב התם (יחזקאל לז ט) ׳מארבע רוחות בואי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו׳. אפשר דמדכתיב הכא רוחי ולא קאמר רוח כדכתיב לעיל מיניה ונתתי בכם רוח וחייתם משמע הרוח המיוחד להם דהיינו רוח הקדש, לשון יפה מראה.

תחיית המתים בא ע״י אליהו ז״ל, ובירושלמי תחיית המתים מביאה לידי אליהו, ומייתי מדכתיב (מלאכי ג כג) ׳הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה׳ הגדול והנורא׳, ופי׳ הר״ן וכיון דבשביל אותו יום אתי אליהו, נמצא שתחיית המתים גורמת לאליהו שיבא.

(תוספות יום טוב, סוטה פ״ט מט״ו)

טהרה מביאה לידי קדושה

בכלל המשניות סיימו בסדר טהרות והקדימו קדשים אף דטהרה מביאה לידי קדושה כמו שאמרו (ע״ז כ:) ומייתי בירושלמי מקרא ׳וטהרו וקדשו׳, היינו מצד האדם כשרוצה לבוא לידי קדושה צריך מקודם לטהר את עצמו מכל ענייני התאות. אבל מצד השם יתברך כשנותן טהרה לתקן כל הטמאה שבא מזוהמת הנחש הוא בא באחרונה. שעל ידי שמופיע בו הקדושה נתבטל אצלו כל ענייני הטמאה ובא לידי טהרה.

(פרי צדיק, ל״ג בעומר וסיום הש״ס)

ענוה מביאה לידי יראת חטא

בירושלמי דשקלים גריס איפכא יראת חטא מביאה לידי ענוה, וקא סבר כרבי יהושע בן לוי דבסמוך דאמר ענוה גדולה מכולם. והקשה ר׳ יהודה מפרי״ש דאמרינן במדרש שלשה דברים שקולים זה כזה יראת חטא חכמה ענוה, וי״ל דה״ק דלא סגיא להא בלא הא יראה בלא חכמה וחכמה בלא יראה ושתיהם בלא ענוה וענוה בלא שתיהם.

(תוספות, ע״ז כ: ד״ה ענוה)

ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות

ובזה יובן השינוי שיש בין הבבלי (סוטה מט: ע״ז כ.) במימרות ר׳ פנחס בן יאיר דחשיב חסידות מיקמי ענוה. ובירושלמי (שקלים פ״ג ה״ג) הגירסא להיפך [ועיין בתלמידי רבינו יונה (ברכות ה.) העתיק גם מבבלי דעבודה זרה כן, אבל ליתא לפנינו] ובשניהם יראת חטא בנתיים. ולא קשיא לדעתי דהא לן והא להו, והיינו כי ענוה ליראת חטא זו היא כמו חכמה הקודמת ליראה כי לעולם המוח קודם ללב [וכן הכליות הקדים בלשון הכתוב בוחן כליות ולב. כי הדעת גם הוא התחלה לבינה שבלב כזו, ועל זה אמרו (אבות פ״ג מי״ז) אם אין דעת אין בינה אם אין וכו׳ דוגמת אם אין חכמה אין יראה וכו׳] וגם למדריגה זו של יראת חטא שתהיה קבועה לעולם בלב יתד שלא תמוט אינו אלא על ידי חכמה. והחכמה הוא הענוה שבא מן החכמה כמו שאמרו (עירובין נה.) לא בשמים היא וכו׳ בגסי הרוח, כל המתגאה חכמתו מסתלקת. ובקידושין (מט:) סימן לגסי הרוח עניות דתורה, כמו שאמרו ז״ל איזהו חכם המכיר את מקומו שהוא מכיר חסרונו, וזה תכלית הידיעה שלא נדע, אבל איסתרא בלגינא קיש קריא (ב״מ פה:) ומתגאה, וסימן שעני, כי החכם בעיניו כסיל, ובעקב ענוה כזו הוא יראת ה׳ כזו שכאשר הגיע למדריגת החכמה כל כך עד שלימות הענוה שהיא תכלית הידיעה אז בעקבה יראת ה׳ במדריגה כזו בקביעות בלי שום יגיעה, ובאופן כי ענוה יראת חטא חסידות הם שלוש מדריגות חכמה לב מעשה שנתבאר לעיל, רק כאן הוא במדריגות החסידים אשר לבם חלל בקרבם.

(דובר צדק לר׳ צדוק הכהן, נר המצוות עשה א)

חסידות מביאה לידי רוח הקודש וכו׳

וחסידות מביאה לידי רוח הקודש ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים ותחיית המתים בא על ידי אליהו הנביא זכור לטוב, וזה גם כן מרמז על זה שאליהו הנביא יחזיר בתשובה אף הפושעים רשעים שבחייהן קרוים מתים כמו שאמרו (ברכות יח:) והוא יחזירם בתשובה ויחיה אותם וזה גם כן בחינת תחיית המתים.

ובירושלמי אמרו חסידות מביאה לידי רוח הקודש דכתיב אז דברת בחזון לחסידך, רוח הקודש מביאה לידי תחית המתים דכתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם, והמכוון על פי מה שאמרו (כתובות קיא:) ׳כי טל אורות טליך׳ וגו׳, כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו. והיינו טל תורה שבעל פה שעל זה נאמר ׳תזל כטל אמרתי׳ ובתיקונים (תיקון יט) מביא הלשון כל העוסק בטל תורה טל תורה מחייהו. והוא הטל שעתיד הקב״ה להחיות בו את המתים שנזכר בגמרא (שבת פח:) ובזוהר הקדוש קורא אותו טלא דעתיקא והוא גם כן למכוון זה דשורש התורה שבעל פה בא מהשפעת טלא דעתיקא שמשפיעין ללב החכמים משם. והוא אור תורה, היינו אור תורה שבעל פה שהוא אור שנברא ביום ראשון שגנזו הקב״ה לעמלי תורה שבעל פה כמו שאמרו (תנחומא נח ג) ואליהו יהיה המגלה כל עמקי תורה שבעל פה וכמו שמצינו (מנחות מה.) פרשה זו אליהו עתיד לדורשה וכן בכמה דוכתי לכשיבא אליהו, ועל כן יהיה תחיית המתים על ידי אליהו זכור לטוב.

(פרי צדיק, חנוכה אות יג)

כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא קריאת שמע בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עולם הבא הוא

ונפרש בכוונתם ז״ל כי שתים רעות גדולות ונמרצות נמצאות באברי הפה, נמשכות משתי תנועות הפכיות ונגדיות זו לזו, אחת בהכנסה ואחת בהוצאה. רמזם שלמה המלך ע״ה באמרו ׳שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו׳ (משלי כא כג) כי צרת הפה היא ממה שהאדם מכניס לתוך פיו אכילה ושתיה אשר לא כדת האלהית והטבעית, וצרות הלשון היא מה שמוציא לחוץ בדבור אסור ובלתי נאות. ולזה רמזו במאמר הירושלמי אשר בו, להדריכני במעגלי יושר המדות המעולות האלה, מלבד פשוטן של דברים כדרכם ז״ל במאמריהם. כי באמרם כל הקבוע בא״י ואוכל חוליו בטהרה, ירצו לא לבד כי האיש הנלבב בהיותו בארץ ערבה ושוחה וחסרת כל יצמצם עצמו בפרישות ממעדני המאכלים, אלא אפילו הקבוע בארץ הקדושה זבת חלב ודבש, מקום מוכן לאכול מפריה ולשבוע מטובה, ועכ״ז מרסן תאותו שאינו אוכל חוליו אלא בטהרה, דהיינו שאוכל בלבד לשובע נפש הרוחניות לעבודת בוראו ולא יתכוון לתענוגי גופו, נמצא בזה שומר פיו כראוי. וכן בענין הלשון, אינו מרבה דברים אלא מדבר בלשון הקודש, כי יכלול בזה קוצר הדבור כנודע מקדושת לשוננו, וגם טהרתו לבלתי הוציא דבר מגונה מפיו, ויהיה עיקר דבורו בק״ש שחרית וערבית שהם דברי קדושה, כי בזה יצדקו יחד פיו ולשונו בשמירה מעולה, איש כזה מובטח היותו מחיי עה״ב. כן יזכנו יתברך לכך, אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה, אכי״ר.

(בינה לעיתים, דרוש ב)

י:

תלמידי חכמים המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה וכו׳

ובאמת מוטל גם כן על כל תלמיד חכם שבישראל לקבוע עת מעתותיו לדעת דינים השייכים לעניני הקודש והמקדש, דהלא ידוע מה שאמרו חז״ל (ויק״ר ב) אלף נכנסין למקרא וחלק עשירי מהם יוצאין לגמרא, נמצא דלגמרא הוא אחד ממאה אנשים, וכמו בכל ישראל כן הוא בודאי גם בכהנים, איש למדן המבין הלכה הוא אחד ממאה וצ״ט הם אנשים פשוטים גמורים, ובודאי יצטרכו ללמוד עמהם דיני עבודה, ואם כן צריך כל תלמיד חכם לדעת בעצמו מתחילה דיני עבודה, וכן היה גם בזמן המקדש כדאיתא בירושלמי דשקלים, רב יהודה בשם שמואל דתלמידי

חכמים היו לומדים עם הכהנים דיני שחיטה וקבלה וזריקה, וכן בודאי יהיה בעת הגאולה, כשיעברו את הים ויצטרך כל אחד להביא קרבן תורה, או על חולה שנתרפא שמצוי אצל כל אדם, או חייבי חטאות שימצא לאלפים שעברו על חילול שבת בשוגג וכהאי גוונא, ירוצו כולם אל הכהנים שיקריבו בעדם הקרבנות, והכהנים ירוצו אל כל בעלי תורה שילמדום איך להקריב הקרבן כדין, וכמה בזיון וכלימה יגיע אז לכל אחד מבעלי תורה כשלא ידע להשיב. וידיעה בעניני עבודה לדעת את כל פרטיה למעשה, נצרך לזה כמה שבועות או חדשים. והנה לפי גודל מצוקות הזמן שמצוי כעת בעוה"ר שנתקיימו כמעט כל הסימנים שהזכירו חז"ל בעת קירוב הגאולה בודאי יש לקוות לגאולה וצריך להזדרז להתכונן לעבודה והלכותיה.

(צפית לישועה, פ"ג)

יג.

והכהנים זריזין הן

הכהנים נקראו קדושים וכמו שנאמר (דברי הימים א' כג יג) 'ויבדל אהרן להקדישו' ונאמר (במדבר טז ה) 'ואת הקדוש והקריב אליו' ובכל זרעו אחריו יש מדריגה זו רק שחלוקים בין מעט ורב עד אהרן שהוא תכלית מדריגת הקדושה. ולכן העבודה לכהנים, וכן ריבה בהן הכתוב מצוות יתירות, כי המצוות מעשיות הם הנותנים קדושה באדם, כמו שמברכים אשר קדשנו במצוותיו וצונו, ונאמר קדשנו במצוותיך, 'ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים' (במדבר טו מ) ולכך כהנים זריזים במעשה, הכניס השי"ת בהם מדה זו של זריזות במעשה כדי להכניס קדושה בלב. וענין הקדושה הוא הבדלה מכל עניני חמדות עולם הזה רק להיות עובד ה'. ונאמר בכהנים לי (שמות מ טו), שהוא קיים לעולמי עולמים כמו שאמרו ז"ל (ויק"ר ב ב) ואפילו בכהן היותר פחות במעלה כל שהוא מזרע אהרן אף על פי שאין ניכר בו שמץ קדושה האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב, וכבר הבטיח (ירמיה לג כ) 'אם תפרו את בריתי היום' וגו' על ברית הכהונה.

(צדקת הצדיק לר' צדוק הכהן)

פתחיה זהו מרדכי

פליאה א' דאיתמרא על האי דפתחיה זה מרדכי והיא כך. פתחיה זה מרדכי היינו דכתיב 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד'. והיה מפרש כך, ראש דאותיות ראשונות של מרדכי הם חצי מאותיות ראשונות של פתחיה מ"ם של מרדכי הוא חצי מפ' של פתחיה, וכן רי"ש ודל"ת של מרדכי חצי מתי"ו וחי"ת של פתחיה. אבל אותיות אחרונות של מרדכי הכ"ף והיו"ד הם כפלים מאותיות אחרונות של פתחיה, זו הוא כוונת הפליאה 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד' ע"כ שמעתי.

(מתת אלהים)

פתחיה זהו מרדכי

שכיון שנעשה משנה למלך נתגדל ע"כ מהאות מ"ם של מרדכי נעשה פ"י, מהרי"ש נעשה תי"ו, ומהדלי"ת נעשה חי"ת, הכל כפול, אולם אעפ"כ הקטין עצמו ועשה מהכ"ף יו"ד ומהיו"ד ה"א.

(אמרי אמת ליקוטים)

יג:

זה רבי עקיבא שהתקין מדרש ההלכות והגדות

נראה לע"ד להכריע דרבי עקיבא תיקנה, יען נבחר לציר נאמן להוציא מבית כלא יושבי חושך, כדברי רבותינו ז"ל (ילקו"ש שמות רמז קעג) 'שלח נא ביד תשלח' (שמות ד יג) ביד רבי עקיבא. וכיון דעינו ראה תוקף הצרות, דהן גועגו כולנו אבדנו תחת יד פרעה חס ושלום, וה' משמים השקיף על בני אדם, וריחם כרוב חסדיו שלא כדרך טבע, עמד והתקין להם לישראל שיהו קורין ליל התקדש חג, נוסח האגדה הלזו, כי לו נאה. ...על היות רבי עקיבא מושרש בכל מדוי מצרים הרעים, הרבה לספר ביציאת מצרים בדרשות הכתובים, מה שלא היה באפשרות להעשות על ידי זולתו.

(זכירה לחיים לרבינו חיים פאלאג'י)

זה ר"ע שהתקין מדרש ההלכות והגדות וכו' **אלא מה תיקן זה כללות ופרטות וכלל** התורה שבעל פה הוא נפש רבי עקיבא ועמדתי עליו מעצמי ואחר כך ראיתי כן בשם האר"י ז"ל, ולכך הוא היה יודע החידושין של תלמיד ותיק יותר ממשה רבינו ע"ה לפי שאצלו כבר היו במדריגת היציאה לפועל ואצל משה רבינו ע"ה רק הידיעה ממה שבכח וכו'. ולכך תורה שבכתב נקרא אביך ותורה שבעל פה אמך (תיקו"ז) של כל נפש פרטי מישראל שרצה לומר התחדשות חכמה פרטית מחכמת ה' יתברך, שכל חלק פרטי מה שתלמיד ותיק מחדש הוא נפרד מהכללי המכונה תורה שבעל פה שרצה לומר התורה הנובעת מנפשות ישראל, והיא עצמה המכונה כנסת ישראל ר"ל קובץ כל הנפשות שר"ל קובץ כל פרטי החכמות כפי מה שהם בהתגלות זה נקרא תורה שבעל פה ומכללות התורה שבעל פה נולדו פרטי התחדשות של כל אחד, והתחלת התורה שבעל פה שר"ל התחדשות של חכמי ישראל התחילה אחר פטירת משה רבינו ע"ה שבו נשלמה התורה שבכתב באותם שמונה פסוקים של פטירתו שהם גם כן מכלל תורה שבכתב (ב"ב טו.) שגם בהם גנוז בהעלם תילי תילין של הלכות וחכמות של ה' יתברך על כל קוץ וקוץ, ותיכף באותו רגע נשלם ענין התורה שבכתב, ומן הוא והלאה כל החכמות שמתחדשים על ידי חכמי ישראל הם מכלל תורה שבעל פה עד ביאת המשיח שאז יושלם זה כמו שנאמר (ירמיה לא לג) 'ולא ילמדו עוד איש רעהו' וגו' ואז יושלמו כל הנפשות מישראל שסידר ה' יתברך כנ"ל.

(ליקוטי אמרים לר' צדוק הכהן, יהושע)

אלא מה תיקן זה כללות ופרטות

וכל יקר ראתה עינו של רבי עקיבא מה שלא ראה משה רבינו ע"ה (במדב"ר יט ו), והוא מבני גרים, ונתקררה דעתו של משה רבינו ע"ה כשהגיעו להלכה אחת ואמר זו הלכה למשה מסיני כמו שאמרו במנחות (כט:), היינו שראה שאלמלא הוא היה המתחיל והמקבל תורה מסיני ומוסר לישראל לא היה רבי עקיבא יודע כלום, וכל השגתו היה רק על ידי שלמד התורה שקיבל משה מסיני, והכל כלול בתורה רק שבתורה שבכתב הוא בהעלם ובתורה שבעל פה הוא בהתגלות, ורבי עקיבא הוא יסוד תורה שבעל פה כמו שאמרו (יבמות סב:) דהיה העולם שמם עד שבא רבי עקיבא ושנאה לרבותינו שבדרום, ובירושלמי דשקלים דהוא יסד כללים ופרטים, וכן אמרו בכמה דוכתי הלשון עד שבא רבי עקיבא ולימד וכו', ועל כן היה בן גרים כי אהבת התורה בהתגלות הוא אצל הגרים ביותר, כי בני ישראל הקב"ה הוציאם מעבדות לחרות ועשאם ממלכת כהנים ואחר כל זה קירבם לפני הר סיני שהוא קירבם וכפה הר כגיגית (שבת פח.), וגם כשהדר קיבלוה מאהבה בימי אחשורוש היה מאהבת הנס וההצלה, אבל הגר הניח שלות עולם הזה והפקרות שהיה לו בין האומות בתאוות, ובא לגדור עצמו מרצון עצמו ולהדבק בישראל הדוויים ושפלים וסחופים בעולם הזה דרק בעניותך עליך יפול ואין מקבלין גרים בימי דוד ושלמה והמתגייר לאהבת איזה דבר (יבמות כד:) רק בשביל אהבת התורה מקרב את עצמו ומכניס עצמו תחת עול מלכות שמים.

(מחשבות חרוץ לר' צדוק הכהן, אות יט)

אין הון קדמאין מלאכין אנן בני אנש ואין הון בני אנש אנן חמרין וכו'

עוד אמרו חז"ל (שבת קיב:) אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים ולא כחמורו של ר' יוסי דמן דיוקרת ושל רבי פינחס בן יאיר וכו', לכאורה אינו מובן אם נאמר שבני אדם יהיו שוים לחמורים וכל שכן אם גדולי חקרי לב אמרו זה בדורותם אם כן אנו גרועים הרבה מאוד מחמורים והוא נגד המוחש בראות. ויראה פשוט שהענין הוא שבדורות הראשונים היו משפיעים חכמים הגדולים הרבה חכמה ותבונה עד שהיה מתפשט בכל העולם ואפילו בבהמות, ועל דרך זה יש לומר אנו כחמורים שלהם שבדורות שלפניהם. ובזה מובן הא דקאמר ולא כחמור של רבי פנחס בן יאיר דלכאורה הוא מיותר דמהיכא תיתי נימא דוקא כחמורו של רבי פנחס בן יאיר, ולפמ"ש דקאי על הדורות הקודמים היה אפשר לטעות דקאי על חמורו של רבי פנחס בן יאיר ומפרש דמיירי בסתם חמורים שלהם. ועל פי זה כתבתי דיש לפרש מה שאמר ישעיה הנביא (א ג) 'ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע' דהיינו דקאמר שמה שידעו חמורים בדורות הקודמים עתה ישראל לא ידע. וי"ל שרמז בנבואה על חמורו של רבי פנחס בן יאיר שלא רצה לאכול כשנתנו לו דבר שאינו מעושר כדאיתא (חולין ז.) ואין סברא לומר

שמקיים החמור מצוה שנצטוו בה ישראל ואין הציווי על הבהמה. ויראה דאמרו חז"ל למדנו גזל מנמלה. משמע דנזהרים בעלי חיים בגזל אף שלא נצטוו והטעם דגזל הוא מן המצות הנקראים משפטים כמו שפירש"י ז"ל דאפילו לא נצטוו על הגזל ראוים לקיימו. ואם כן אף חמורו של רבי פנחס בן יאיר יש לומר דלא רצה לאכול מטעם גזל שאין התבואה של בעלים וכיון שיש בו חלק המעשר והוא גזל השבט כמו שכתבו התוספות (פסחים לח.) והיינו דקאמר קרא וחמור אבוס בעליו שידע החמור מה שהאבוס משל בעלים. ועיין (תענית כד.) בחמורו של ר' יוסי דמן דיוקרת שהיה נזהרת גם כן בגזל והיינו כמ"ש.

(פחתא זעירא לבעל ההפלאה)

אין הוון קדמאין מלאכין אנן בני אנש ואין הוון בני אנש אנן חמרין וכו'

בהספידו את [19/06/2018] און בעל הפלאה זצ"ל פירש [החתם סופר זצ"ל] המאמר אמר ר"י אם הראשונים כמלאכים אנן כבני אדם אם הראשונים כבני אדם אנן כחמורים ולא כחמורו של ר' פנחס בן יאיר אלא כשאר חמורים, ירצה, הראשונים הצדיקים שכבר מתו ועומדים ומשמשים למעלה על דרך ונתתי לך מהלכים בין העומדים אז יובן מזה כי עכ"פ אנחנו למטה כאנשים צדיקים וכתלמידים המזכים רבותיהם אשר ע"כ הם למעלה כמלאכים, אמנם אם הם רק כבני אדם סימן הוא שאנחנו למטה כחמורים וע"י מעשינו הורע כוחן של צדיקים האלו, ואמר לא כחמורו של ר' פנחס בן יאיר שלא הביא הקב"ה לבעליו תקלה על ידו אלא כשארי חמורים שהרי הם נכשלים בנו בעו"ה. עכ"ל.

(חוט המשולש)

אין הוון קדמאין מלאכין אנן בני אנש ואין הוון בני אנש אנן חמרין וכו'

קדוש זקיני החתם סופר זצ"ל, הי' מכבד את התורה ומיגע בדברי ראשונים להבינם ולהוסיף לקח עליהם והי' רגיל לפרש מה שאחז"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים. ופי' הוא ז"ל אם דברי ראשונים נחשבים בעינינו כדברי מלאכי אלקים, כי כל אחד מיגע עליהם להבינם, אזי אנו כבני אדם, אבל מי שאומר שראשונים היו רק בני אדם כמונו שטעו בדמיונם או שלא היו בקיאים כ"כ ולא ידעו ולא הבינו, האומרים כך המה כחמורים ממש דעלמא ולא כחמורו של ר' פנחס בן יאיר שהבין עכ"פ לעמוד על דעת רבו שלא לאכול דבר שאינו מעושר ולמנוע עצמו מן הגזל עכ"ד ז"ל.

(ר' שלמה סופר ז"ל אבד"ק בערגסאז, נכד הח"ס)

אין הוון קדמאין מלאכין אנן בני אינש ואין הוון בני אנש אנן חמרין

אמר רבי זירא אמר רבא בר זימונא, אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פינחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים (שבת קיב:). שמעתי בשם הרבי ר' בונם זי"ע זצ"ל, אם ראשונים כבני מלאכים, פירוש, אם יש לנו השכל להבין שהראשונים היו כבני מלאכים, אזי אנו כבני אדם, יכול להיות שאנו 'בני אדם'. אבל אם אנחנו חושבים שראשונים היו כבני אדם, אזי בודאי אנחנו כחמורים, ללא שכל ותבונה. וגם לא כחמורם של ר' חנינא בן דוסא, או של רבי פינחס בן יאיר, כי לחמורים הללו היה בהחלט שכל ובינה.

(קול מבשר, ח"ב שבת)

בההיא שעתא אמרין אפילו בחמרתיה דרבי פנחס בן יאיר לא אידמינון

וז"ש רב ששת חדאי נפשי וכו' כמ"ש באורך. וגם זהו מ"ש ר' אבהו כד אחזו ליה י"ג נהרי דאפרסמונא דכייא וכו'. פי' י"ג נהרי הם בשורש הבריאה, ואדם שזוכה אליהם שוב אינו חוזר, כי שם מחצב הנשמות, ואם הנשמה חזרה לשרשה למה תשוב לעוה"ז, לזה אמר ואני אמרתי לריק יגעתי, שלא השלמתי נשמתי בזה העולם, וסוף סוף תתגלגל הנשמה ויזכה בה אחר, אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלהי, ותשאר למעלה. באופן שאחר שנשלם האדם, התיקון האחרון הוא שימות ויסתלק למעלה. וסוף בהמה לשחיטה, אחר שהשלימה הגלגול מה שיש לה לתקן בסוד בהמה, ולזה יש בהמה שטרחה מרובה, ויש בהמה שטרחה מועט, כפי מה שהוצרך לזה התיקון, ואחר שנתקנה סוף התיקון הוא בשחיטה. וז"ש בגמרא אנו כחמורים ולא כחמורו של ר' פינחס בן יאיר. פי', כמו שהחמור מתקן כל מה שיש לו לתקן, כך הם היו מתקנים כל הראוי להם לתקן, אבל לא כחמורו של ר' פינחס בן יאיר שהשלים יותר מתיקונו, עד שהיה מכיר אם השעורים הם מתוקנים או אינם מתוקנים. אבל כשמתגלגל בעם הארץ, לא השלים כל מה שהיה ראוי לו לתקן בסוד בהמה, ולזה אסור ע"ה לאכול בשר בהמה, לפי שהוא גורם להחזיר אותה נשמה עצמה בבהמה ממש פעם אחרת לתקן. ובשבת עם הארץ מותר לאכול בשר, לפי שהנשמה שיש לת"ח בחול הוא תוספת נשמה שיש לע"ה בשבת, וכשאוכל בשר, מעלה הגלגול שבאותה בהמה במדרגת אותה התוספת שיש לו בשבת. וז"ש רב חסדא באתרא דליעול ירקא ליעול בשרא וכוורא, עד דמלונא כריסאי ירקא מלינא ליה בשרא וכוורא.

(ספר הליקוטים, בראשית פ"א)

חמרתיה דרבי פנחס בן יאיר גנבתה ליסטאי בליליא עבדת טמירא גבון תלתא יומין ולא טעמא כלום וכו'

פינחס, דע שיצחק נתגלגל בפינחס, ועשו נתגלגל בזמרי, ולפי שהיה ליצחק שהוא דין להרוג את עשו, ולא די שלא הרג אותו אלא שהיה אוהב אותו על כי ציד בפיו, ונראה לרשעים שאין דין למעלה, ואחר שנתגלגל בזמרי לא רצה לתקן את עצמו וחזר לסורו, סבב הקב"ה שיתגשם יצחק בגוף פעם שנית, כדי להנקם מעשו ולהראות שיש דין למעלה, ובא פינחס להרוג אותו, והנה גם כן הרע שבעשו מה שהיה יכול להתקן נתגלגל בחמורו של רבי פנחס בן יאיר.

(הרמ"ע מפאנו, גלגולי נשמות ליקוטים)

מה נעביד לה להדא עלובתא דהיא מחמרה על גרמה

אמר הכתוב למען ינוח שורך וגו' שעל ידי קדושה זו יכנוס קדושה אף בהקנינים של ישראל ועל דרך שמצינו (ע"ז כב:) ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן לענין בהמת ישראל עיין שם. וכן בכור בהמת ישראל מקודש מרחם. וכן במעשר עשירי מאליו קדוש כמו שאמרו (בכורות נט.) והוא על ידי הקדושה שיש בבהמת ישראל. וכן מצינו בחמורו של ר' פנחס בן יאיר שאמר בירושלמי ובבראשית רבה דמחמרא אנפשה והובא בתוספות (חולין ז:), שעל ידי קדושתו הכניס קדושה אף בבהמתו. וכן מצינו בפסיקתא רבתי (לפרשת פרה) בפרה שמכר ישראל לעכו"ם ולא רצתה לעשות מלאכה בשבת עד שלחש לה הישראל ועל ידי זה נתגייר בן תורתא וזכה לתורה עיין שם והובא בתוספות ישנים (יומא ט.) והיינו שמקדושת הישראל נכנס בקניניו ועל ידי זה יש קדושה בבהמתו.

(פרי צדיק, משפטים)

מה נעביד לה להדא עלובתא דהיא מחמרה על גרמה וכו'

בעובדא דחמורו של ר' פנחס בן יאיר שהחמירה על עצמה מלאכול דמאי ומייתי עלה עובדא דר' זעירא אכל כלכלה תאנים עיין שם, ונראה ליישב אותו צדיק דסבירא לי' דמעשר תאנים דרבנן, ודוקא דגן תירוש ויצהר מחויב מן התורה וכיון דספיקא דרבנן לקולא כתבו הפוסקים דלית בי' איסור כלל דהם אמרו והם אמרו דעל הספק לא אסרו כלל, ואם כן לא בא איסור לתוך פיו, אבל חמורו דר' פנחס כיון דעל כרחין הי' בה נבואה לידע שלא הופרש דמאי, אם כן כמו כן נימא דידעה [עיין מהרש"א חולין ז: ומהדורא בתרא שם] שבאמת אותו המוכר לא תקנם והוי טבל גמור להכי לא אכלה, ובאמת לשון מחמרה על עצמה נראה דלאו דוקא רק הכוונה שלא יאמרו התלמידים דהא דלא בא איסור לתוך פי' הוא כדי שלא יהי' נכשל בעלי' ר' פנחס, ואם כן הכא גבי ר' פנחס ליכא איסור דרשאי להאכילה דמאי, לזה אמר דהיא עצמה פורשת מדבר האסור לה ואין הכי נמי דידעה שהיא טבל גמור כדכתיבנא, ור' אבא דאמר לר' זעירא אם הראשונים כו' אפשר דפליג אר' זעירא וסבירא לי' דתרומת כל הפירות מדאורייתא כנ"ל.

(שפת אמת ליקוטים, חיי שרה)

יד.

מאן דאמר דרחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי אלא מאריך רוחיה וגבי דידיה

וז"ש פירש רש"י עד אברם חרון אף של מקום, דכיון שבא אברהם אבינו ע"ה לא היה עוד חרון אף שזכה ונטל שכר כולם, ונכתב אחר נסיון הראשון, וזה שאמרו להודיע כמה ארך אפים לפניו כו'. ובתוספות יום טוב כתב שיש ב' מיני אף, יש שמאריך ולבסוף משחית הכל כמו במבול. ויש

שמאריך שאינו יוצא לפועל לכליון חרוץ כו', ורבי הקדוש זצוק"ל אמר בשם הרה"ק מלובלין זצוק"ל שפירש במה שאמרו כל מי שאומר הקב"ה וותרן יתוותרון בני מעוהי אלא מאריך אפיה וגביה דיליה שהפירוש ומגביה דיליה האף. והנה מאמר זה נזכר במדרש (בראשית רבה סז) לענין זעקה א' הזעיק יעקב לעשו כו', והיכן נפרע לו עיין שם, ושם הגירסא מאריך אפיה וגבי דיליה וכן הוזכר בירושלמי שקלים לענין נחוניא חופר שיחין שמת בנו בצמא וכמו שאמרו גם בתלמודין (בבא קמא נ.) ושם הגירסא מאריך רוחיה וגבי דידיה. ובב' המקומות משמע דפירש וגבי דיליה שגובה אחר כך שלו לשלם לו גמול, ובודאי דברי רבותינו הקדושים ז"ל אמת. ולפי האמור שניהם אמת דגבי דיליה שמגביה דיליה כמו כאן באברהם אבינו ע"ה שקיבל שכר כולם וזכה לכל התורה שבעל פה של דור הפלגה ונסתלק חרון אף מהעולם. וממילא גובה שלו דכיון שקיבל מהם שורש החיים שלהם והניצוצין קדישין שבהם בסוד ואתה מחיה את כולם נעקר חייהם מן העולם. וזה שאמרו להודיע כמה ארך אפים לפניו וכו', וכאמור.

(פרי צדיק, נח)

מאן דאמר דרחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי

אבל האמת שהעוה"ב הוא הוא מעשה ידי האדם עצמו שהרחיב והוסיף והתקין חלק לעצמו במעשיו. לכן אמרו שכל ישראל יש להם לכל א' חלק הקדושה והאורות והצחצחות שהתקין והוסיף לעה"ב ממעשיו הטובים. וכן עונש הגיהנם ענינו ג"כ שהחטא עצמו הוא עונשו. כמ"ש (משלי ה כב) 'עונותיו ילכדונו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמך'.

ולכן ארז"ל (ב"ק נ.) כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו חייו וכו'. וכ"ה בירושלמי פ"ק דשקלים ובב"ר פס"ז ובתנחומא פ' תשא ובש"ט תהלים. ולכאורה יפלא. הלא אפי' אדם איש חסד מתנהג במדת ותרנות, אמנם הוא כמש"ל. שאינו על דרך העונש ונקימה ח"ו. רק חטאים תרדף רעה שהחטא עצמו הוא עונשו. כי מעת הבריאה קבע הוא ית"ש כל סדרי הנהגת העולמות. שיהיו תלוים כפי התעוררו' מעשי האדם הטובים ואם רעים ח"ו. שכל מעשיו ועניניו נרשמים מאליהם כל א' במקורו ושרשו. והוא מוכרח לקבל דינו ע"י אותן כחות הטומאה שהגביר במעשיו. כפי ערך וענין הפגם ובזה ממילא יתוקן הפגם של העולמות ושל נפשו. או ע"י כח התשובה. שמגעת עד שורשה העליון עולם התשובה עלמא דחירו ונהירו דכלא. ומשם מתאצל ונשפע תוספת קדושה עליונה ואור מבהיק. להתם ולכלות כל טומאה. ולתקן העולמות כמקדם. וביתרון אור חדש מעולם התשובה המופיע עליהם לזאת אין שייך ותרנות בזה. וז"ש באבות וכל מעשיך בספר נכתבי'. היינו שמעצמן נכתבים ונרשמים למעלה.

(נפש החיים, שער א פי"ב)

מאן דאמר דרחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי

ועל טענה שאין כבודו יתברך לנקום על רעת האדם. ע"ז אמרה חנה 'ולא נתכנו עלילות' הכונה דשכר ועונש נעשה מאליו. וכמו שהוא אינו פועל מאומה. אלא שאחר שיסד עולמו כך שוב מפי עליון לא תצא הרעות והטוב כמש"כ ר"פ ראה ובפ' בחקתי. וא"כ הנענש ה"ז כתינוק השולח ידו במכונה והוא נזוק ע"י גלגלי המכונה המזיקים בשעה שמעוותים ארחותם. ולא שייך לומר על בעל המכונה שיוותר להתינוק שלא יריעו לו הגלגלים כי קטן הוא, כך העולם ומלואו כמכונה גדולה נתקן על מעשה האדם וא"א לוותר. והיינו דאיתא בירושלמי שקלים פ"ה ובב"ר פ' תולדות אר"ח כל האומר הקב"ה וותרן יוותרו מיעוהי. ר"ל כמו מי שאוכל דבר המזיק למענו וכי אפשר לוותר שלא יכאב לו כך הטבע א"א לוותר על עונשי עבירה אם לא ע"י תשובה שהיא רפואה. כל זה אמרה חנה.

(העמק דבר, דברים)

מאן דאמר דרחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי

בתוספות יום טוב כתב שיש ב' מיני אף. יש שמאריך ולבסוף משחית הכל כמו במבול. ויש שמאריך שאינו יוצא לפועל לכליון חרוץ וכו', ורבי הקדוש זצוק"ל [הרה"ק ר' מרדכי יוסף מאיזביצא זצ"ל] אמר בשם הרה"ק מלובלין זצוק"ל שפירש במה שאמרו כל מי שאומר הקב"ה וותרן יתוותרון בני מעוהי אלא מאריך אפיה וגביה דיליה שהפירוש ומגביה דיליה האף. והנה מאמר זה נזכר במדרש (ב"ר סז) לענין זעקה א' הזעיק יעקב לעשו וכו', והיכן נפרע לו עיין שם ושם הגירסא מאריך אפיה וגבי דיליה וכן הוזכר בירושלמי לענין נחוניא חופר שיחין שמת בנו בצמא וכמו שאמרו גם בתלמודין (ב"ק נ.) ושם הגירסא מאריך רוחיה וגבי דידיה. ובב' המקומות משמע דפירש וגבי דיליה שגובה אחר כך שלו לשלם לו גמול. ולפי האמור שניהם אמת דגבי דיליה שמגביה דיליה כמו כאן באברהם אבינו ע"ה שקיבל שכר כולם וזכה לכל התורה שבעל פה של דור הפלגה ונסתלק חרון אף מהעולם. וממילא גובה שלו דכיון שקיבל מהם שורש החיים שלהם והניצוצין קדישין שבהם בסוד ואתה מחיה את כולם נעקר חייהם מן העולם. וזה שאמרו להודיע כמה ארך אפים לפניו וכו', וכאמור.

(פרי צדיק, נח)

מאן דאמר דרחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי

אבל האמת שהעוה"ב הוא הוא מעשה ידי האדם עצמו שהרחיב והוסיף והתקין חלק לעצמו במעשיו. לכן אמרו שכל ישראל יש להם לכל א' חלק הקדושה והאורות והצחצחות שהתקין והוסיף לעה"ב ממעשיו הטובים. וכן עונש הגיהנם ענינו ג"כ שהחטא עצמו הוא עונשו. כמ"ש (משלי ה כב) 'עונותיו ילכדונו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמך'.

ולכן ארז"ל (ב"ק נ.) כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו חייו וכו'. וכ"ה בירושלמי פ"ק דשקלים ובב"ר פס"ז ובתנחומא פ' תשא ובש"ט תהלים. ולכאורה יפלא. הלא אפי' אדם איש חסד מתנהג במדת ותרנות, אמנם הוא כמש"ל. שאינו על דרך העונש ונקימה ח"ו. רק חטאים תרדף רעה שהחטא עצמו הוא עונשו. כי מעת הבריאה קבע הוא ית"ש כל סדרי הנהגת העולמות. שיהיו תלוים כפי התעוררו' מעשי האדם הטובים ואם רעים ח"ו. שכל מעשיו ועניניו נרשמים מאליהם כל א' במקורו ושרשו. והוא מוכרח לקבל דינו ע"י אותן כחות הטומאה שהגביר במעשיו. כפי ערך וענין הפגם ובזה ממילא יתוקן הפגם של העולמות ושל נפשו. או ע"י כח התשובה. שמגעת עד שורשה העליון עולם התשובה עלמא דחירו ונהירו דכלא. ומשם מתאצל ונשפע תוספת קדושה עליונה ואור מבהיק. להתם ולכלות כל טומאה. ולתקן העולמות כמקדם. וביתרון אור חדש מעולם התשובה המופיע עליהם לזאת אין שייך ותרנות בזה. וז"ש באבות וכל מעשיך בספר נכתבי'. היינו שמעצמן נכתבים ונרשמים למעלה.

(נפש החיים, שער א פי"ב)

מאן דאמר דרחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי

ועל טענה שאין כבודו יתברך לנקום על רעת האדם. ע"ז אמרה חנה 'ולא נתכנו עלילות' הכונה דשכר ועונש נעשה מאליו. וכמו שהוא אינו פועל מאומה. אלא שאחר שיסד עולמו כך שוב מפי עליון לא תצא הרעות והטוב כמש"כ ר"פ ראה ובפ' בחקתי. וא"כ הנענש ה"ז כתינוק השולח ידו במכונה והוא נזוק ע"י גלגלי המכונה המזיקים בשעה שמעוותים ארחותם. ולא שייך לומר על בעל המכונה שיוותר להתינוק שלא יריעו לו הגלגלים כי קטן הוא, כך העולם ומלואו כמכונה גדולה נתקן על מעשה האדם וא"א לוותר. והיינו דאיתא בירושלמי שקלים פ"ה ובב"ר פ' תולדות אר"ח כל האומר הקב"ה וותרן יוותרו מיעוהי. ר"ל כמו מי שאוכל דבר המזיק למענו וכי אפשר לוותר שלא יכאב לו כך הטבע א"א לוותר על עונשי עבירה אם לא ע"י תשובה שהיא רפואה. כל זה אמרה חנה.

(העמק דבר, דברים)

מאן דאמר דרחמנא וותרן יתוותרן בני מעויי

בתוספות יום טוב כתב שיש ב' מיני אף. יש שמאריך ולבסוף משחית הכל כמו במבול. ויש שמאריך שאינו יוצא לפועל לכליון חרוץ וכו', ורבי הקדוש זצוק"ל [הרה"ק ר' מרדכי יוסף מאיזביצא זצ"ל] אמר בשם הרה"ק מלובלין זצוק"ל שפירש במה שאמרו כל מי שאומר הקב"ה וותרן יתוותרון בני מעוהי אלא מאריך אפיה וגביה דיליה שהפירוש ומגביה דיליה האף. והנה מאמר זה נזכר במדרש (ב"ר סז) לענין זעקה א' הזעיק יעקב לעשו וכו', והיכן נפרע לו עיין שם ושם הגירסא מאריך אפיה וגבי דיליה וכן הוזכר בירושלמי לענין נחוניא חופר שיחין שמת בנו בצמא וכמו

יד:

'והביטו אחרי משה עד בואו האוהלה' תרין אמוראין חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח

'והביטו אחרי משה' (שמות לג ח) ידוע מחלוקת בקידושין שם. ואיכא מ"ד לרעה כדאיתא והוא בירושל' שקלים פ"ג. ולכאורה הוא פלא מה"ת לפרש הכי והלא כל הפ' מוכיח שראו את עמה"ע והשתחוו ולמאי מפרש לגנאי, וגם אין השעה נותנת לכך שאז היו ישראל באבילות ובצער והאיך מצאו לבבם להוסיף רשע כזה. אלא ודאי הכל מודים דפי' וקמו כל העם והביטו אחרי משה הוא לשבח, אלא דייקו במש"כ 'ונצבו איש פתח אהלו' והוא מיותר דמאי נ"מ אם קמו ברחוב או פתח אהלם, אלא ה"פ שהיו איזה אנשים עזי פנים שנצבו. ובכמה מקומות דכתיב לשון זה מתפרש לגנאי כמו דכתיב בדתן ואבירם יצאו נצבים. וע"כ כתיב 'איש פתח אהלו' שהיו יראים לצאת לרחוב ולדבר אחר משה שלא ירגמון באבנים ע"כ נצבו איש פתח אהלו ודברו מה שדברו. ובאמת הענין היה נותן לכך באותה שעה שהיה משה מיטפל לתקן הריסות השלום. ובל"ס היה נמצא כמה עקשים שהחרו ריב ומדון וגם קצפו על משה ששבר את הלוחות מדעתו ומי יודע אם יהא לוחות אחרות, ומשה היה בע"כ כועס ומבזה אותם עד שלבסוף שתקן כ"צ היה כל העם שמחים ומכבדים למשה ע"ז, ואותם עזי פנים דברו מה שדברו ומודיע זה הכתוב שמכ"מ משה עשה למחר את שלו כדכתיב בסמוך 'ושב אל המחנה' ולא חש לעזי פנים אלה שהביטו אחריו לגנאי.

(העמק דבר, שמות לג ח)

'והביטו אחרי משה עד בואו האוהלה' תרין אמוראין חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח

והדבר שהוא כבוד התורה והוא כבוד המקום והוא גורם לאהוב השי"ת, כאשר אין תלמיד חכם צריך לבני אדם. הלא תראה כי היו אומרים שקר למצוא דברים לגנאי בשקר, אמרו בירושלמי במסכת שקלים (פ"ה ה"ב) 'והביטו אחרי משה עד בואו האהלה' תרי אמוראי פליגי חד אמר לשבח וחד אמר לגנאי חמי שקיה וחמי כרעיה וחמי פרקיה אכל מיהודאי ושתה מיהודאי ומדלי מיהודאי, ומאן דאמר לשבח מחמי צדיקא מי זכי ע"כ. ודברים אלו בשקר היו אומרים כי משה העשיר מפסילותן של לוחות ועם כל זה היו אומרים בשקר, ואיך כאשר הוא האמת. ודבר זה גורם בעונותינו בטול כבוד התורה, שאם לא היו הלומדים מתפרנסים מהם היתה התורה מתעלה מעלה מעלה, גם היו מוכיחים את הצבור כי אשמת הצבור בראשם ולא היו נושאים פנים, אך עתה כיון שצריכים להם כל רב קנה אדון לעצמו.

ולכך אמר שמעיה אהוב את המלאכה, ושנא את הרבנות שהוא המרחיק את המלאכה. ואל יחשוב כי המלאכה אינה כבודו, אדרבא המלאכה נותנת לאדם כבוד, אמרו (נדרים מט:) רבי יהודא כד הוי אזיל לבי מדרשא שקל גולפא על כתיפו ואמר גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה, ור"ל כי אל יחשוב אדם כאשר עושה מלאכה שדבר זה אינו כבודו כמו לשאת גולפא על כתיפא, שזה אינו כי גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה שלא יגיע לאדם בזיון עד שיהיה צריך לבריות ויתבזה ולפיכך אם הוא נושא גולפא על כתיפו כדי שישב עליו בבית המדרש בכבוד אין זה גנאי והעושה מלאכה הוא מתעסק בכבודו, ולפיכך אמר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות, כי אם יאמר שהמלאכה בזיון אליו, זה אינו, כי אדרבא המלאכה יותר על כל שמצלת אותו מן חטאים הרבה על כל זה נותנת לו כבוד ג"כ.

(דרך חיים למהר"ל, פ"א מ"י)

'והביטו אחרי משה עד בואו האוהלה' תרין אמוראין חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח

דין ואידך 'והביטו את אשר דקרו' (זכריה יב י) מה בכאן אית דרשו ליה לשבח, ואית דדרשו וכו' (קידושין לג:), ותרווייהו קשוט דהערב רב לא האמינו ואמרו מה שאמרו, כמו כן התם במשיח בן יוסף, ישראל הצדיקים יביטו ויאמרו כי הם גרמו, וישובו אל ה' ויאמינו בו, והערב רב יתחברו עם גיא המון גוג ויהיו לחרפות עמהם.

(אגרא דכלה, שמות)

מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב

כי הנה שמעתי בשם הרב הגדול ר' נחמן מקוסאווי שביאר פירוש המשנה מי שאבד חותמו ממתינים לו עד ערב, וביאר, כי נודע האדם נברא בצלם אלהים (בראשית ט ו), 'ואך בצלם יתהלך איש' (תהלים לט ט), הירא ועובד עבודת בוראו מאיר על פניו חותמו יתברך, ובעשות אחת מעבירה אשר לא תעשנה סר צלו מעליו ומאבד חותם הקב"ה החקוק בצלם דמות תבניתו (ראה זוה"ק ח"א צב.) האמנם אפילו כי כן, דרכו יתברך לעבור על פשע, וכיון ששב האדם ועוזב חטאיו ורפא לו, [19/06/2018 אהח] כמות שעמודה ועוזב, ירוחם, ומחזירין לו חותמו הנאבד ממנו.

ואל יאמר האדם כיון שסר הצלם ממני, הרי אני כעץ יבש ואבדה תקותי ח"ו, כי אם מגודל רחמנותו יתברך ממתינין לו מבית דין של מעלה עד ערב, ירצה עד שישוב בתשובה גמורה, בשלשה בחינות ערב המוגבל לזמן התשובה, ערב שבת, הוא מרכז של כל ימי השבוע, ונותנין לו שהות כל שבעה ימים עד ערב שבת, ויתכן לו לתקן אז מה שעיות כל השבת שעברה, ואם לא שב בערב שבת, עדיין יש לו תקנה וממתינין לו עד ערב ראש חודש, שהוא יום המרכז של חדש העבר, ויכול לתקן בזה היום פרטיות ימים של כל החדש שעבר, ומחזירין לו אז את חותמו להאיר זיו פניו בחותם אלקים, ואם עד אלה לא שב, עדיין יש תקוה וממתינין לו עד ערב ראש השנה, שהוא מרכז של כל השנה שעברה, ויכול לתקן את עצמו ופרטיות ימי השנה, ומחזירין לו אז את חותמו הנאבד ממנו בסיבת חטאיו, כי כן דרכו יתברך לעבור על פשע, ולא חפץ במיתת הרשעים כי אם בשובו מדרכו הרעה וחיה, וזהו אשר שנו חכמים במשנה, מי שאבד חותמו, היינו חותם אלקים המאיר על פניו מצלם אלקים אשר יהלך איש, ממתינין לו עד ערב, ירצה ערב שבת וערב ראש חודש וערב ראש השנה, ודפח"ח.

(אור המאיר, בחוקתי)

מי שאבד חותמו וכו'

ואפשר זה רומז התנא מי שאבד ממנו חותמו דייקא ר"ל ע"י פגמו בברית אזי ממתינין לו עד הערב דייקא כמ"ש עד יום מותו תחכה לו וכו' אם מוצאין לו כדי חותמו ר"ל שתיקן מה שפגם אזי נותנין לו דייקא שכר נצחי שנאמר בו מתן שכר לשון מתנה כי מן הדין אין מגיע לשום אדם שכר רק בתורת מתנה נותנין לאדם שכר ואם לאו ר"ל שלא נראה בו חותם אמת שלא תיקן טרם הערב שמשו לא היו נותנין לו ר"ל נמסר ביד הקליפות הנקראים ל"א וז"א לא היו נותנים לו אמר התנא הערה גדולה שישוב אדם בתשובה ושם היום דייקא כתיב עליהם ר"ל הלוא כתוב היום קצר וגם אחז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך ישוב היום שמא ימות למחר ועצה זו נאמר מפני הרמאים זה יצה"ר וסיעתו האורבים לצוד ציד בפיו להמתיק קניני עה"ז בעיני אנוש. והאל ישימנו מהעובדים אותו בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאודם אמן.

(אור פני משה)

טו.

לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי

לצדקה ג"כ יש ג' מיני כיסוי וצניעות זה למעלה מזה, האחד שתהיה הצדקה מכוסה מכל אדם ולא יתפרסם רק להנותן והלוקח. למעלה מזה שתהיה מכוסה גם לאחד מהם, או שהלוקח לא ידע מי הנותן, או שהנותן לא ידע מי שיקבלה למען לא יבוש העני בפני העשיר. ולמעלה מזה, שהנותן לא ידע מי לוקח והלוקח לא ידע מי הנותן, וזה ענין לשכת החשאין שהוזכר בשקלים, ולזה יהו ג' מיני כיסויים להשלחן שמרמז לצדקה שהוא נקרא שלחן אשר לפני ד', שמתפרנסים ממנו העני והעשיר, העני ע"י שיקבל הצדקה ע"פ ציווי הקב"ה ונאמר 'מלוה ה' חונן דל' והעשיר ע"י שמתעשר ע"י הצדקה שנותן, בענין קיום המצוה צריך ב' מיני צניעות, האחד, שיעשה מעשיו בהצנע מפני בני אדם בינו לבין קונו ולא לעיני בני אדם להתפאר, והשני, שאפילו הוא עצמו לא ידע במעשיו כדאשכחינן בהצדיקים שלא היו מאמינים בצדקתם כענין שאמר רבי יוחנן בן זכאי בשעת מיתתו שלא ידע באיזה דרך מוליכין אותו בעת פרידתו מן העולם.

(ערוך לנר, מכות כד.)

לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי

והא דקרי להו יראי חטא ולא אוהבי מצות, י"ל עפמ"ש מהר"י יעב"ץ אבות (פ"ו מ"א) הא דאמר ומרחקתו מן החטא, דר"ל מן החטא שבמצוה גופא כמ"ש 'כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, היינו שלא יהי' איזה חסרון וחטא בטוב אשר עשה. עיין שם. וה"נ בנתינת הצדקה בקל יוכל האדם להכשל בחטא של בושת העני ואזיל סומקא ואתי חוורא והוא בכלל שפ"ד ר"ל. ויש לבאר צדקה תציל ממות, דאמר תציל לנוכח לנותן, לומר שים לבך על הצדקה שנותנת חי"ם, לבל תהי' בה ארס מות ע"י אחוורא אנפי דעניא. והיינו דקרי להו התנא להנותנים ללשכת חשאים 'יראי חטא', שיראים מהחטא שאפשר באותה מצוה. ואפשר נמי דמהאי טעמא צדקה דמתן בסתר מצלת ממיתה משונה, כש"ס ב"ב הנ"ל, משום מדה כנגד מדה, דשכר שהוא נזהר בצדקתו לבל יגרום שינוי פנים לעני, הוא ניצול ממיתה משונה.

(אפרקסתא דעניא, ח"ג סי' קפא)

אמר ליה אוי לי שאני רואה אותך בכך אמר ליה אוי לי שאין אני רואה אותך בכך אמר ליה ומה אתה מקללני אמר ליה ומה את מבעט ביסורין

וכתב בפני זקן שם זה לשונו: אוי אהה וי, כולם מורים הסתלקות הרחמים. ולכן יש לגעור בחזנים בר"ה ויו"כ שצווחין בלי דעת אוי הוי לי ומעוררין דינים קשים ר"ל ולכן כעס הצדיק על ר"ע שאמר אוי שמבעט ביסורין, שהרי היסורין כולם רחמים וטובה וצריך לקבלם בשמחה ובלב טוב. עכלה"ק. והדבר מובן שבבוא המנחמים אל האבלים, מתעוררים בתחלה האבלים ר"ל ומבטאים ביטוים של יללת אוי ואבוי ר"ל, מכל שכן הנשים ותשושי השכל, אשר מזה יש ליזהר תמיד כמ"ש בפני זקן הנ"ל.

(אפרקסתא דעניא, ח"ד סי' שעב)

טו:

וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות לא הוה בני נש דילעון באורייתא

הנך רואה בעיניך שהחכמים האלו גינו לאשר הוציאו ממונם לבנין בית הכנסת, עם שהוא מצוה רבה, וקראום שוכחי עושיהם, על שלא בחרו היותר טוב שהוא לתתו לעוסקים בתורה.

(שני לוחות הברית, שבועות נר מצוה לח)

ב' ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר וכו' ואחר שהיו שברי לוחות נתונין בתוכו

גם פירשתי מה דאמר השי"ת ליהושע לומר לך אי אפשר, אלא צא טורדן במלחמה (תמורה טז.), דהא דריש (מנחות צט:) 'אשר שברת ושמתם בארון'

(דברים י ב) תני ר' יוסף וכו' מכאן לתלמיד חכם ששכח תלמודו וכו'. והנה מבואר במפרשים דשבירת הלוחות גרם לשכחה בישראל, והנה מבואר בגמרא דשברי לוחות רומזין לשכחה. והנה איתא (תנדבא"ר פי"א) בפסוק (שופטים ה ח) 'יבחר אלקים חדשים' דר"ל שבחר השי"ת מן כל עולמו רק חדשים, ר"ל חידושי תורה שהוא חביב על השי"ת מה שמחדשין בתורה יותר מן הכל, ע"ש. ועל פי זה יתבאר סיפא דקרא 'אז לחם שערים' כמו שדרשו (מכות י:) 'עומדות היו רגלינו במלחמה בשעריך ירושלים' (תהלים קכב ב) בשביל שעריך ירושלים שעסקו בתורה. והיינו אז כשיש חידושי תורה בישראל אז 'לחם שערים' דשערים הם הלוחמים. 'מגן אם יראה ורומח בישראל' ר"ל דאין צריך לכלי מלחמה דהחידושים הם כלי מלחמתם. ולכך כשנעדרו גדולי הדור, מקונן 'כלי מלחמה אבדו' (שמואל ב' א כז). והנה מזה מבואר דהחידושים הם כלי מלחמה לפי שהם חביבים מאד, והנה כבר אמרו רז"ל (נדרים לח.) פילפול ניתן למשה, ור"ל כמו שאמרו רז"ל במקום אחר (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד) דגילה לו השי"ת כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והוא נהג בו טובת עין ומסרה כך לישראל. ואם כן לפי זה אם לא שכחה לא היה מקום לחדש, אם כן השכחה טובה גדולה שגורם חידושין בישראל שחביב לפני השי"ת יותר מהכל, ואם כן מזה מובן דהארון עם שברי לוחות דוקא היה בא, דדוקא שברי לוחות הרומזין על שכחה וגורמין השכחה המביא לידי חידושי תורה מנצחין במלחמה, מה שאין כן הלוחות שלימים, וזה נכון מאד. ולכך אז בימי יהושע כשנשכח שלשה אלפים, והיה לב העם מרה על יהושע משום זה כמבואר בגמרא, אמר לו השי"ת צא וטורדן במלחמה, ויראו שדוקא הארון של שברי לוחות מנצח, מזה ידעו דהשכחה הוא טובה גדולה ולא יהיה לבם מרה עליך, ודוק כי נכון מאד בס"ד.

(ישמח משה, עקב)

טז.

ויאמר ללוים המבינים ולכל ישראל וגו' אין לכם משא בכתף וכו' עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל

הענין בשביל שהיו עד כה הכהנים גדולים משוקעים בהתבודדות ואהבה ודביקות לה', וכך היו הלוים קדושי עליון, וא"כ לא היו יכולין להרביץ תורה ברבים ולהרבות תלמידים שמפריעים הדביקות כמש"כ לעיל, והיה מכונה עבודה קדושה זו בשם מרכבה לשכינה ובלשון המקרא נקרא בשם משא בכתף מקום משכן הדעת וכמו שבארנו בהע"ד לשון המקרא כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, ועתה הזהיר המלך החסיד, שאין לכם משא בכתף כלומר אין לכם להתבודד ולהיות שקועים באהבת ה' ולהיות ספונים בפ"ע אלא עתה עבדו את ה' ואת עמו ישראל יחד, היינו במה שילמדו תורה ברבים ועפ"י דבר המלך קמו אז החרש והמסגר אלף כולם עושי מלחמה ותניא בספרי פ' האזינו שהיו עושים מלחמתה של תורה ואחריהם באו אנשי כנה"ג והזהירו עוד והעמידו תלמידים הרבה ובזה נתקיימה תורה ויהדות בישראל.

(שו"ת משיב דבר ח"א סי' מד)

אין מושחין המלכים אלא ע"ג המעיין

'והורדתם אתו אל גחון' (מלכים א' א לג), במקצת ספרים כתיב על וקרי אל. ואין נראה כן מהמפרשים וכן אמרו בירושלמי דשקלים אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותן שנאמר 'והורדתם אותו אל גחון'. ובעל כלי יקר כתב נ"ל שדרשו קרי אל וכתיב על שהכוונה המשיחה תהיה על גיחון כלשון אין מושחין את המלכים אלא על המים, והטעם כדי שתתדמה המשך מלכותם אל המים, וזהו הקש אל גיחון שיתדמה אל גיחון שתמשך מלכותו ובמה שאומר בפסוק 'וירד צדוק הכהן' וגו' ותרחב לך זה יותר כי שם לא כתיב אלא על גיחון עכ"ל.

(מנחת שי, מלכים)

אין מושחין כהנים מלכים

'חטאת הקהל הוא', 'אשר נשיא יחטא' (ויקרא ד כא-כב), הענין שהכהן המשיח הוא הנכנס לפני ולפנים, הוא האיש אשר 'יבקשו תורה מפיו' (מלאכי ב ז) 'במשפט האורים ועל פיו יצאו ועל פיו יבואו' (במדבר כז כא) הנה שגגתו הוא עולה זדון כי העם לא יחשבו אותו לשגגה או טועה, או מתאותו ודמיונו, כי קדוש יקראו לו וכל היוצא מפיו קדוש הוא להם, לכן אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, זהו חטא שלו לזדון העם, אבל נשיא אף כי ימשול ברוחו או בחרבו, בכ"ז לא יטו העם אחריו, כי לגודל הרחבת דעת המלך הוא נקל להכשל יותר מאחד העם.

לכן הזהירתו תורה יותר על דברים המרחיבים דעתו ומרימים לבבו שלא יכשל, כי הוא עלול לזה יותר מאחד ההמונים. ולכן אמרו ז"ל בירושלמי שקלים שאין מושחין כהנים למלכים, וזהו שיסירו דעתו מהדבק באלקיו ורוממות לבבו יסיר מאתו פחד אלקים, או כי ישגה ינהגו כמוהו כל בנ"י אשר יקראו קדוש לו באשר יהיה המכפר והמרצה ישראל לאבינו שבשמים. ואולם מצאנו כי לפעמים אשר בנ"י היו חוטאים נכשל המלך, כמו בדוד שנכשל במנין ישראל (שמואל ב' כד), ויאשיה בהמרותו פי ירמיה (דברי הימים ב' לה, תענית כב:) וכן כמה, לכן אמר חטאת הקהל הוא אשר נשיא יחטא, שחטאם גורם לזה אשר הנשיא יחטא, כי אם הקהל דבוקים באלקים אז גם הנשיא ישמור צעדיו להיות נקי מישראל ולא יסירו אימתו מפניהם ודו"ק.

(משך חכמה, ויקרא)

אין מושחין כהנים מלכים

טעם שנטלו [שבט יהודה] את המלוכה דהנה בש"ס (סוטה י:) יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה. ויש לומר שמטעם זה ירש המלוכה על ישראל, שמלכות ישראל היא מרכבה למלכות שמים שיתגלה על ידה כבוד ה' בעולם וע"כ מחמת שקידש ש"ש בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב"ה ולו נאה ולו יאה שעל ידו יתגלה כבוד ה' בעולם, והנה ידוע שמדת הכהנים היא בחשאי, וע"כ עיקר עבודתם שהיא קטורת היא בחשאי כמ"ש בזוה"ק. וזה שבירושלמי אין מושחים מלכים כהנים ע"ש לא יסור שבט מיהודה, שזה היפוך מזה.

(שם משמואל, מקץ)

טז:

ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה

משני עבריהם מזה ומזה, זה היה פלא גדול שהכתב היה נקרא כסדורו ומאחריו מהופך, ואמר מזה ומזה משני הצדדים והם פנים ואחור. ויתכן לפרש משני עבריהם לרמז, כי יש למשמעות דברי התורה שני עברים נגלה ונסתר כענין 'תפוחי זהב במשכיות כסף' (משלי כה יא) וכתיב (איוב יא ו) 'כי כפלים לתושיה' יבאר כי התורה כפולה, ומלבד פשטי התורה יש בה עוד תעלומות חכמה, וע"ז אמר הכתוב (תהלים סב יב) 'אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי', והפירוש השני יותר מכוון, כי מה תועלת בנס הגדול הזה שיהיה עשרת הדברות נקראות מצד השני למפרע, ולא עבד קב"ה ניסא למגנא. וביותר לדעת ר"ס בירושלמי שקלים שהיו ארבעים על כל לוח ולוח, אין הדעת מתיישבת לומר שנכפלו עשרת הדברים בסגנון אחד מכל ארבעה צדדי הלוחות, בכדי שמכל צד שיאחזו הלוחות יוכל לקרוא אותם מבלי שיצטרך להפכו מצד לצד, אבל הכוונה האמתית היא שהיה מבואר על הלוחות הנגלה והנסתר שבתורה, המתחלק לארבעה פנים, פשט רמז דרוש סוד, ולדעת ר"ס היו ארבעה פנים האלה בכל אחד משתי הלוחות, לכן אמר ארבעים בכל לוח, ויהיה לפי"ז מזה ומזה, על צדדי הלוחות מימין ומשמאל, ומשני עבריהם, על פני הלוח ואחוריו.

(הכתב והקבלה, שמות)

התורה שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה

אבל אשמים אנחנו משסרחנו בעגל כי נשברו לוחות ראשונות ושניות נגנזו והוצרכנו לספר תורה ואותיותיה נתלקטו מרושם האותיות שפרחו בשבירת לוחות ראשונות תדע שיש הבדל מרובה בנוסחת הדברות בין ראשונות לשניות ואין ספק שיש הבדל גם כן באותיותיה ודקדוקיה שזכרנו בפרק ט"ז והנה לתקן שברי לוחות הוזקק משה רבינו ע"ה לפסול מחצב סנפרינון ללוחות שניות דהיינו דומם ולתקון הצומח הביא עפצין לספר תורה וקנה לעשות קולמוס ולתקון בעלי חיים הוזקק לעבד עור בהמה טהורה אפילו מנבלות וטרפות שלהן דהיינו נפולה ושבורה ליודעים סודה שכנגדן כתיב וישלח וישבר ורושם האותיות שנשארו בשבריה היותר מעולה ממנה הוא חלק אדם שנתקן על ידי משה בכתיבת ספר תורה ומן האותיות הפורחות עצמם חזרו מקצת במכתב אלהים חרות על הלוחות והנה שבירת

הלוחות עצמן היא כעין האמור בפרשת סוטה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום בין איש לאשתו דהיינו להשלים הדין או להגדיל הטוב והמטיב והנה שלום במ״ם רבתי בגימטריא י״ג פעמים ע״ב לפיכך כתב משה י״ג ספרים בתורת חסד ושוב קלקלנו בימי הזקנים והנביאים ונכתבו תוכחותיהם לאות לבני מרי ונחמותיהם למחכה להן ומשחרב הבית השני הכל ניתן ליכתב משום עת לעשות כרבי נתן הוי אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו. והשתא דאשכחנא כמה מרגנייאתה תותי ההוא חספא דדלו אחרינא בהקשותם על מאמר רבי כרוספדאי נשוב להתבונן בשלשה ספרים וכתיבתם נבינה לאחריתם.

(עשרה מאמרות, מאמר חקור דין ח״ב פ״כ)

אוצר החכמה

התורה שנתן לו הקב״ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה

דבר זה ירמוז על החקירה למה לא באו יעודי הנפש בתורה כמו יעודי הגוף, והארכתי בזה במ״א. ודעת עבודת הקודש היא משום שהנצחיות הוא בגוף ונפש שיהיה חי לעולם, וזהו בעצמו יעודים הבאים בתורה כמו שכתבנו לעיל, וזהו תי״ו תחיה, וכל זה באמצעית התורה, על כן צריכה להיות כתובה ב׳דיו׳. ולפי שיטה שלי שהארכתי במ״א שאדרבה תיבות התורה הם בעצם מורים ארוחניות רק מושאלים לגשמיות. אשר על זה רומז מאמר ירושלמי בשקלים, ר׳ פנחס בשם ריש לקיש, תורה שנתן הקב״ה למשה נתנה לו באש לבנה חרותה באש שחורה, רומז על הנגלה המשתלשל מהנסתר, בסוד שחורה אני ונאוה, כי הגשמיות יש לו שורש למעלה, וגבוה על גבוה, על כן צריך לכתוב בדיו שהוא שחור על קלף לבן.

(שני לוחות הברית, תולדות אדם, רמזי אותיות לחתימת ההקדמה לג)

אתחת 19/06/2018

התורה שנתן לו הקב״ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה

להסביר הענין שהתורה היתה כתובה אש שחורה ע״ג אש לבנה ולהבין זאת היא בדמיון כמו שיש בנר איזה גוונין שחור ולבן, והשחור הוא האש השורף ומכלה החלב והשמן, ולמעלה הוא גוון לבן, כך התורה מאירה לנו לשרוף היצה״ר וחשכת חומרו ועי״ז ׳כולו הפך לבן וטהור הוא׳ (ויקרא יג יד) וזהו בדרך דמיון. וגם כשהקדירה עומד אצל האש עם מים וכח האש הזה הוא רק מחמם המים והקדירה ואינו שורף רק העץ ומכח גודל חמימותו יוצא ההבל מתוך הקדירה כך יש באדם מכח ששורף החשכותו בא החמימות הלב לפה, וההבל עולה למעלה במוחין ומוציא הדיבורים יפים ונקיים להש״י ב״ה ועושה אור שלם ויום כולו ולא ערב.

(דברי שמואל להרר״ש מניקלשבורג זצ״ל)

יז.

כנגד שני פעמים שיצא אחד בדור אנוש ואחד בדור הפלגה וכו׳

׳**ואת** כל ארץ יהודה עד הים האחרון׳ הנה לשון אחרון צריך ביאור, ונראה משום דאמרו בירושלמי שקלים דכשחטא דור אנוש היה צף האוקינוס והיה הולך עד כיפי ברברי׳ ובדור הפלגה צף עד יפו ועכו, ואם כן הראהו השי״ת שיותר לא יוסיף עוד לצאת ממקומו, וזה הים האחרון בזמן שיהיה אחרון, ומטעם זה אומר ר״י (ברכות נד.) דרואה ים הגדול מברך שעשה הים הגדול, משום שאינו מעשה בראשית שנעשה כשחטאו הדורות. ובמדרש אמר שעד שלא נתן תורה היה דן השי״ת העולם בשצף קצף במבול ובהצפת הים ובהפיכת סדום להראות כי יש אלדים שופטים בארץ, אבל משנתן תורה לישראל המעידים על השגחת השי״ת דן השי״ת העולם במתון בנחת, לכן אמר ולא קם עוד נביא וכו׳ ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל והם המעידים על ממשלת הבורא תמיד, ולכן יהיה הבריאה על מתכונתה לא ישתנו גבולותיה ויהיה כמו בראשית ברא אלדים שתשאר הבריאה כמו בראשית בעת ברואה מד׳. ודו״ק.

(משך חכמה, דברים)

יז:

ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד

פירש״י ז״ל שהיה לו פנים וכו׳ עי״ש. כ״ק אא״ז מרן אדמו״ר זצ״ל האמרי אמת מגור פירש ואמר, בלחם זה היה כל אדם מישראל יכול לראות בו פני עצמו, [לחם פנים מלשון ׳כמים הפנים׳ וגו׳ (משלי כז יט)] את פנימיותו ואת מדרגת אמונתו, שכפי מידת האמונה בה היה מביט על הלחם, בה במידה היה רואה אותו, אם היה ניגש לכך מתוך אמונה ולהט יהדות, היה תמיד רואה את הלחם כשהוא טרי וחמים אפילו שמונה ימים אחרי הנחתו על השלחן, כמ״ש (שמואל א׳ כא ז) ׳לחם חם ביום הלקחו׳ (חגיגה כו:). ואילו אם היה ניגש לכך בקרירות, בלי אמונה, לא הי רואה כלום, לפיכך אמרו חז״ל (תו״כ, מובא ברש״י ויקרא כד י) כי המגדף היה לו טענות כנגד זה שהלחם הפנים הוא ישן וצונן ואין דרך המלך לאכול פת צוננת, אף שבאמת היה הלחם חמים וטרי, אך הענין הוא מפני שהוא הביט בלחם הפנים בעינים של מגדף, בקרירות, בלי אמונה, ולכן ראה את הלחם כפת צוננת, כמים הפנים לפנים.

(ליקוטי יהודה, תרומה)

יח.

נוטל אלף ככרי זהב ומכנים לכור

הנה בארון לא נצטוו על זהב טהור רק ארון וכפרת, אבל הזר והבדים אם כי לא יסורו ממנו אינן רק זהב לא טהור. והוא כי הטהרה היא ההכנסה לכור לצורפן וכמפורש בירושלמי דשקלים (פ״ו ה״ג), ונמצא דההכנסה לכור הוא כמו עבוד בעור, לכן הארון עצמו הוא כמו עור הקלף שכותבין עליו תפילין שצריך עבוד לשמה, אבל הזר זהב והבדים המה כעור הבתים שלשיטת רמב״ם (תפילין פ״ג הט״ו) אין צריך לעבדם לשמה משום שהעבוד אינו מוכרח כמו שמפורש בבאורי הגר״א (או״ח סי׳ לג ס״ג) לכן לא היה צריך להתיכן לשם ארון העדות.

(משך חכמה, שמות)

כא:

והיו חייך תלואים לך מנגד וכו׳ ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטור

׳**וידר** יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש׳ (בראשית כח כ) או יאמר ׳לחם לאכול׳ כי הצריך לקנות בכל יום ויום ואין לו על כל פנים לקנות על שנה או על חודש חייו תלוים מנגד אולי לא ימצא לקנות כפעם בפעם או יהיה נפיחי כפן מדלית איסר, אך הבוטח בה׳ בכל לבו בהיותו יודע ונקבע בלבו באמיתיות גמור באמונה שלימה כי ודאי הוא הנותן לחם לכל בשר והוא יזמין לו בכל עת הצטרכותו מה שיצטרך בלתי ספק, זה יכול אפילו לקנות מן הפלטר כי לא ירעיב ה׳ נפש צדיק כי צדיק באמונתו יחיה במה שהוא מאמין בה׳ שודאי יזמין לו פרנסתו תמיד בזה יחיה תמיד ולא יחסר לו לעולם. וזה שאמר יעקב אם יהיה אלהים עמדי וגו׳ פירוש שיהיה תמיד עמדי ונתן לי לחם לאכול שיתן לי הלחם בעת אשר אצטרך לאכול ובגד ללבוש בעת שאצטרך, ולא אצטרך להכין לי על השנה כולה כי הוא יהיה תמיד עמדי להכין לי בעת הצטרכותי ועל זה אמר דוד המלך ע״ה (תהלים כג א) ׳ה׳ רועי לא אחסר׳ כשה׳ רועי שאני יודע ובוטח שהוא הרועה אותי אז לא אחסר לעולם ולא אצטרך להכין מיום למחרתו לצד אולי לא אמצא לקנות כי כלום חסר מבית המלך ותמיד יזמין לי כל הצטרכותי.

(באר מים חיים, ויצא)

והיו חייך תלואים לך מנגד וכו׳ ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטור

אבל יש כמה אנשים אשר נזונין ומתפרנסין יום יום, והיינו בחינת מן, ואם תלמיד חכם הוא, הוא האיש אשר יקנה שלימות התורה, כי הוא באמת משעבד לבו לאביו שבשמים ואשרי לו, והנה באמת הוא צער גדול, וחז״ל אמרו על הפסוק ׳והיה חייך תלוים לך מנגד׳ זה הקונה פת מן הפלטר, ופרש״י ז״ל שדואג פן לא ימצא לקנות, וא״כ מכש״כ מי שאין לו מעות על מחר, ודואג שמא למחר לא יהי׳ לו במה לקנות, מיהו צער זה לפעמים תלוי באדם עצמו, יש מי שמשתקע הרבה במסחור, ומרויח באמת תמיד לימים הרבה, ויש שאינו רוצה להרויח כ״א יום יום, וממעט בעסק, וכמו הלל הזקן ע״ה, שהיה חוטב עצים ומשתכר בכל יום טרעפיק, אשר חצי מזה היה לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, ובלי ספק שעסק מעט

זמן כי לא רצה להרוויח, רק חצי טרעפיק בצמצום פרנסתו לזה היום, ועל מחר היה בוטח בד׳ ית״ש, והיה משעבד לבו אליו ית״ש, ז״ש פת במלח וכו׳, וחיי צער תחיה, היינו גם זה המעט לא ירצה שיהיה בידו מן המוכן רק מוטב בעיניו לעשות כהלל הזקן להרויח יום יום, וזהו חיי צער תחיה, ויהיה משעבד לבו לאביו שבשמים, וזה דרכה של תורה בבחינת אוכלי מן.

(אור המוסר לר׳ יצחק בלאזער פעטערבורגער זצ״ל)

והיו חייך תלואים לך מנגד וכו׳ ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטור

ואמנם אף על פי שאנשי אמנה באמת פסקו, עדיין לא בטלה השתדלות האדם באמונה כפי המדריגות שיוכל להשיג גם בזמן הזה, וימוד עצמו בענין ויתור הממון בשביל מצוה מה שהוא צריך על כל פנים לוותר, כפי חוזק אמונתו בהשי״ת כך יהיה הנקל בעיניו הויתור הממון, ואפילו מי שהוא קמצן בטבעו, על ידי השתקעות האמונה הגמורה בלבו שהשם יתברך מנהיג הכל והכל. ואמרו עוד (סוטה מח:) מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה. ודקדקו בזה מקטני אמנה, לא שאינו מאמין כלל חס ושלום, דכל ישראל מאמינים בני מאמינים, אלא שהם במדריגה קטנה באמונתם. ואע״פ שאמרו על זה ׳והיו חייך תלואים לך מנגד׳ זה הלוקח מן הפלטר, דקרינן ביה ולא תאמין בחייך, הנה זה גם כן מצד הקללה עצמה ומשחרב ביהמ״ק שפסקו אנשי אמנה. ומ״מ לשון הכתוב ולא תאמין בחייך, לא שלא יאמין בה׳ יתברך חס ושלום דיהיב חיי ויהיב מזוני, רק שאחר חורבן רואה חס ושלום חייו כאילו מופקרים, והיינו שחושב שחס ושלום העוון גורם העדר ההשגחה, ואינו מאמין בעצמו שהשי״ת ישגיח גם עליו להיטיב לו, וזה גם כן נקרא קטני אמנה.

(ספר הזכרונות לר׳ צדוק הכהן, מצוה א)

ושלש מאות כהנים מטבילין אותה

וכן פרכת יש לפנים הימנה ג׳ קדושות אולם היכל ודביר, דייק ההוא מניינא דש׳ כהנים אלא דלא איכפת לן, וקושטא קתני דנמנו על הגפן ביום אחד כ״כ מתנדבים ונמנו כן בטבילת הפרכת שהיו מתקבצים לראות טבילתה משום חבוב מצוה.

הנה ברכו את י׳ ר״ת הבאי, שאין בדבריהם דבר בטל אלא ודאי שיחתן, והיינו הבאי שלהן, צריכה למוד בלי ספק.

(הרמ״ע מפאנו, תשובה עג)

ושלש מאות כהנים מטבילין אותה

והגאון רבינו אלי׳ זצוק״ל כתב דמדאורך הפרוכת מ׳ ורחבה כ׳ הו״ל סביב ק״כ אמה, ואמות כלים בת ה׳ טפחים, הו״ל סביב ת״ר טפחים, ומדרצו הכל לזכות במצוה, אחזוהו ש׳ כהנים כל א׳ בב׳ ידיו, דהו״ל נמי ת״ר טפחים. אמנם תמהני הרי בש״ס (חולין צ:) אמרינן בפירוש דגוזמא הוא. אמר ברוך יצחק בן המחבר, ולולא דמסתפינא נ״ל דכונת הגאון רק שהמספר של ג׳ מאות הוא מכוון באופן נפלא אל מציאות הדבר וע״כ היה באפשר בפעם מן הפעמים שיהיה כן, לא שבאמת היה תמיד כן כנראה מלשון המשנה שעל זה אמרה הגמרא גוזמא.

(תפארת ישראל, יומא פ״ח מ״ה)

אוצר החכמה